BIBLIOTECA PROVINCIAL Y REGIONAL DE LA UNIVERSIDAD DE VALENCIA

Yo que yo Juº de bal dolmillos boy reçibiendo
de Juº esteban yerno de Franco Conde por quenta
de la renta de tiendas y mesones es

Primeramte Recebi yo Juº de bal dolmi
llos en quatro de Julio deste año de
mil y seis çientos y quarenta y nueve
de Juº esteban rentero de tiendas y me
sones tres çientos y quarenta Reales 0U 340
+ llebo reçibo

En diez y seis de noviembre Recebi del
dicho Juº esteban dus çientos Rs 0U 200
+ dile reçibo

En doçe de março deste año de 1650 años
Recebi yo Juº de bal dolmillos de [illegible]
Gandus çientos Rs por qta de la renta de ti
+ endas y mesones y los recebi en casa de Ber
nardo de Cuesta dile reçibo 0U 200

REVERENDI PATRIS, Fratris Thomæ VValdensis, Theologiæ, & Carmelitani sodalitij Professoris celeberrimi Opus de Sacramentis, in quo Doctrinæ antiquitatum fidei Ecclesiæ catholicæ, cõtra Witcleuistas, Husitas, & eorum assecias Lutheranos, aliosque hæreticos continentur.

*

HVIC QVAMPLVRIMIS IN LOCIS
à mendis summa uigilia repurgato, ita ut alius meritò censeri possit, accesserunt etiam & uniuscuiusq; Capitis Summæ haud contemnendæ, simul cum

Indice copiosissimo, atq; locupletissimo.

BIBLIOTECA PROVINCIAL Y REGISTRO DE LA PROPIEDAD - PALENCIA

SALMANTICÆ,
Apud Ioannem Mariam da Terra noua,
& Iacobum Archarium.
M. D. LVII.

-417-

417-2-7

1.474

ILLVSTRI D. PETRO Portocarrero, Academiæ Salmanticensis Rectori, celeberrimisque Doctoribus, atque Magistris, Ioannes Maria da Terra noua, & Iacobus Archarius Typographi S. P. D.

QVàm propensa in omnes vos nostra sit, ac semper fuerit voluntas, Rector clarissime, Doctores, & Magistri omni literarũ genere præcellentissimi, satis vobis cõpertum esse credimus. Nec enim alia omnino fuit causa, cur Thomæ Waldensis Theologi præstantissimi præclarum illud de Sacramentalibus opus, diebus superioribus à nobis editum, vobis dicaremus, nisi testatũ omnibus vellemus esse, quis noster esset erga vos animus, & quod studiũ vestris omnium commodis inseruiendi. Nec verò hæc nos idcirco dicere quis existimet, vt officium nostrum, quod vobis placere nullo modo potest, nisi sit cum communi vtilitate coniunctũ, plus æquo prædicantes, ac laudibus extollẽtes, gratiam à vobis ineamus: cùm nos semper ita gesserimus, vt nostra potiùs opera, & labore, quem ad cõmunem mortalium vsum sedulò conferimus, studeamus nobis & laudem quærere, & de literatis hominibus optimè mereri. Huius autem laudis non alium sanè, vel meliorem, vel vberiorẽ fructum esse ducimus, quàm si, quod ad nostrum munus, & officium attinet, libros quàm emẽdatissimos ex nostra officina emitteremus: id quod verum esse quiuis facilè comperiet, qui libros apud nos impressos & accuratiùs inspicere, & cum aliorum impresione conferre non grauabitur. Nec libet in præsentia vobis cõmemorare, quid cæteri Typographi factitare soleant, ne alijs, scilicet, obtrectãdo, nosipsos ambitiosiùs iactare videamur: verùm res ipsa vel nobis tacentibus eorũ negligentiã palàm testatur, qui sola quęstus cupiditate adducti, rem valde necessariam magno studiosorũ, atq; adeò Reipub. detrimẽto contemnere videntur, modò ipsi possint plurimũ lucri, atq; cõpendij facere. Ex quo plerũq; fit, vt nõ rudes modò, atq; imperiti, quiq; in studio literarũ paululum aliquid processerint, sed non mediocriter etiam docti tot librorũ mendis, atq; erroribus offendãtur. Quæ

 ideò

ideò à nobis pluribus dicta ſunt, vt intelligatis, Viri clariſsimi, quid nos à reliquis differamus, qui magis publicæ vtilitati, quàm noſtro priuato cõmodo ſtudentes, ſemper in eam curã, & cogitationem incũbimus, vt quicquid librorũ ex noſtra exierit officina, id, quoad fieri poſsit, quàm emendatiſsimũ exeat, & in manus hominum perueniat. Quod vt pleniùs, cumulatiùſq; præſtemus, veſtræ partes erunt ampliſsimi Viri, vt nos ope veſtra, atq; auxilio iuuetis, & ad hãc operam ſedulò nauandam excitetis. Sic enim fiet, vt nec nos laboris noſtri, & induſtriæ, nec vos viciſsim auxilij veſtri pœniteat. Hac igitur ſpe ducti, cùm nõ multis abhinc diebus Thomæ Waldenſis opus de Sacramentalibus, de quo ſuprà mentionẽ fecimus, multò quàm anteà editum fuerat, correctiùs, formiſq; elegãtioribus impreſſum vobis dederimus, nunc alterũ eiuſdem authoris opus Reipub. Chriſtianæ non minùs vtile, atq; neceſſarium, quod eſt de Sacramentis, damus: in quo vir doctiſsimus, acerrimoq; iudicio præditus, ſacroſancta illa fidei noſtræ myſteria, quæ, niſi hęretici, homines importuniſſimi obſtarent, dum ea conuellere, & labefactare conantur, ſacro potiùs ſilentio, & tacita mentis cogitatione à nobis colenda, atq; veneranda eſſent, quàm parum dignè, atq; religioſè verbis explicanda, firmiſsimis argumẽtis, & grauiſsimis ſanctorũ eccleſiæ procerum teſtimonijs ſic probat, vt omnes Chriſtianæ pietatis cultores in ea fide, quam ſemel profeſsi ſunt, cõtineat: eos verò, qui prauis opinionibus imbuti, malè de religione ſentiunt, ſuoſq; errores pertinaciſsimè defendunt, refutet, ipſiſq; os impium, ac nefarium obſtruat, & obturet. Quare non magnoperè laborandũ erit, vt tam pręclarũ, & eximium opus, & ad refellendas omnes noſtri temporis hæreſes tam accõmodatum pluribus verbis cõmendemus: quod ipſum per ſe ſatis eſt laudabile, nec vlla prorſus eget cõmendatione: præſertim apud vos, Viri clariſsimi, qui orthodoxæ fidei ſic eſtis ſtudioſi, vt liber, in quo tractetur huiuſcemodi argumentum, non poſsit vobis non ſummoperè probari: & vos alioqui priorem illum veſtro nomini dicatum, ita humaniter & beneuolè accepiſtis, vt minimè verendum ſit, ne eadem beneuolentia, & humanitate hunc quoq; poſteriorem accipiatis. Quod ſi, vt ſperamus, feceritis, tum demũ arbitrabimur nos laborum noſtrorũ fructum maximũ & iucũdiſsimum cepiſſe.

VALETE.

Reuerendiſsimo, & apprimè nobili, nec minùs docto & ſapienti D. Sigiſmundo Gonzagæ, Presbytero Cardinali Mantuano, & ſacri ordinis Fratrũ beatæ Mariæ ſemper virginis de monte Carmelo cõgregationis, præſertim Mantuanæ, tutelari præſidio, & prudentiſsimo, & ſuauiſsimo: Ludouicus de Lyra Theologiæ profeſſor, & Carmelitarum Pariſieñ. prior immeritus, filialem obſeruantiam.

D MEMORIAM REVOCANTI MIhi é rerum monimentis, ueteribusq́; hiſtorijs fidei catholicæ per uniuerſum terrarum orbem longè, latèq́; diffuſæ, profluxus, & incrementa, ea mox uiſa ſunt aquarum procellis, atq; undis oppidò quàm ſimilia. Siquidẽ ut illæ à medio concitæ, ad extremas uſq; oras (ſi impetus perduraret) profluerent, reflexúq; mirãdo originem repeterent: ita ſalutis humanæ, quam in medio terræ operatus eſt Dominus, ſacramenta, & ſacramentorum ueridica monimenta, quæ Apoſtoli, apoſtolicíq; uiri, ut quorum gubernacula, protectionemq́; ſuſcepiſti Pater Reuerendiſsime, Carmelitæ tui, maiores noſtri, ad extremos terrarum ſinus, & penitùs toto diuiſos orbe Britannos, diffuderunt, uidentur illinc reciproco quodam reflexu originem uelle repetere. Etenim cùm renaſcenti hærcticorum ueneno, ſedula indagatione antidotum ego, & F. Ioannes Hottus Theologiæ, & Carmelitani inſtituti unà mecum Profeſſor, inueſtigaremus, omnesq́; angulos bibliothecæ noſtræ excuteremus, inciderũt in manus noſtras præclara duo uolumina in Witcleuiſtas, & Hußitas, teterrimas catholicæ fidei peſtes, per uenerabilem ſacræ Theologiæ, & Carmelitanæ religionis profeſſorem, eiuſdemq́; in Anglia Prouincialem, F. Thomam Walden, ſtudioſè ſcripta, unum de Sacramentis, alterum de Sacramentalibus: quorum id, quod de Sacramentis priùs emittendum duximus, quòd circa ea & turpiùs, & periculoſiùs erratum uideremus. In quo quidem opere concinnando, neſcio quæ quibus anteferam, quæue prima commendem: hominis ne modeſtiam, qua nihil, quod nõ idem primarijs eccleſiæ orthodoxæ proceribus placuiſſe probarit, aſſeruerit: an ſtudium, quo ſe tot diuinarum literarum interpretes, conciliorum à ſecretis, hiſtoriarum ſcriptores & legiſſe, & intellexiſſe docuerit: an iudicium, quo quæ maximè ad rem facerent, maximéq; Eccleſiæ fidelium placerent, delegerit: an pietatem, & in fidem noſtram zelum, ratione cuius tot labores obierit: an demum hæc ex æquo omnia. Verùm illius tempeſtate nondum in præcipiti ſtetiſſe blaſphemiam crediderim. Nam catholicos doctores, quos iam tum communis receperat eccleſia, nondum abnegare audebant, ſed impudentibus duntaxat gloſſulis perperàm exponere: at nunc quidam os in cælum obuertentes, nulli doctorum eccleſiaſticorum ex toto aſſurgunt, nullius doctrinam recipiunt, ſed ne eccleſiam quidem ipſos recipientem audiunt: cui tamen tantum tribuit Auguſtinus, ut diceret ſe Euangelio minus fidei habiturum, niſi ab ipſa reciperetur. Iſti ſe ſolos aiunt ſapere, ſolos Euangelium capere, ſolos uineam dominicam colere, cùm tamen non niſi ſingularis ferus, qui ipſi ſunt, depaſtus ſit eam. Sed quid contra iſtos facies? Si Euangelium citabis, dicent te non intelligere: ſi anteſignanorum fidei ſententiam adduces, aut inuertent, aut negabunt: neq; tamen ſignis, aut prodigijs errores ſuos firmabunt. Quidnam igitur facies? Iubeas errare libenter. Nam contra negantem principia non eſſe diſputandum, olim iam receptum eſt iudicium. At fidei principia ſunt catholicorum placita ex Euangelio mirabili conſenſu deprompta: at illa iſti negant. Miſſos igitur faciamus ut prorſus inſanos: & ad eos, qui licèt exiguum, adhuc tamen aliquid habent luminis per iſtos nouos Witcleuiſtas plurimùm debilitati, emittamus Thomæ noſtri præclaras de ſacramentis ex ſummis authoribus definitiones. In quibus (quæ iſti negant) pulchrè docet, peccata quanquam grauiora, & Deo magis abominabilia in Pontificibus, & ſacerdotibus minoribus, quàm in priuatis & laicis ſunt, tamen illis neq; præſidendi authoritatem, neq; docendi facultatem, neq; conſecrandi, aut inſtituendi poteſtatem adimere. Non præſidendi authoritatem: quoniam Paulus, qui præceperat, Obedite præpoſitis ueſtris, non ignorauit Ananiam eſſe malum & peruerſum, ut qui ſibi ob teſtimonium fidei, iuſſerat os percuti: quocirca zelo motus, Percutiet, inquit, te Deus paries dealbate: attamen ubi didicerat illum ſummum eſſe ſacerdotem, Neſciebam, inquit, fratres, quòd princeps eſſet ſacerdotum. Scriptum eſt enim, Principem populi tui non maledices. Ideóq; Petrus iußit obedire dominis, non tantùm bonis, & modeſtis, ſed etiam dyſcolis: in

ijs quidem, quæ contra Dei mandata non ſunt. Nam in illis Deo, non hominibus parendum eſt. Non docendi facultatem: nam & cordium, & renum ſcrutator Deus ac Dominus noſter IESVS, ſciens multos malæ uitæ eccleſiæ ſuæ præficiendos: Super cathedram, inquit Moyſi, ſederunt Scribæ, & Phariſæi, omnia ergo quæcunq; dixerint uobis, ſeruate, & facite. Ergo, inquit, quia præſident. Vnde & de Caipha uerum quidem, ſed iniquo animo pronuntiante, Expedit uobis, ut unus moriatur homo pro populos, & non tota gens pereat: ſubdit Ioannes, Hoc autem à ſemetipſo non dixit, ſed cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetauit, quòd IESVS moriturus erat pro gente. Tertium, quòd peccata non auferunt conſecrandi, & inſtituendi ſacramenti poteſtatem, modò cætera requiſita concurrant, author ipſe in hoc opere tam euidenter docet, ut ſolem in meridie ſudo non uideat, qui id non uiderit. Idemq;, quod peruerſi iſti dictitant, Sacramentorum præterquàm Euchariſtiæ & Baptiſmatis non haberi authenticam à domino inſtitutionem, magnis argumentis cõuincit. Sed quæ eſt, Pater optime, ſeculi huius dementia, ut quæ eccleſia catholica per manus Apoſtolorum ſibi à Chriſto tradita, per tot ſecula receperit, nunc in dubium uocentur? Aut quæ ingratitudo, ut quæ ſpirituſſanctus ne mole ſcripturarũ nos oneraret, & ut merita credẽtiũ augeret, ſcripta noluit, iſti, quia euidẽter ſatis ſibi ſcripta negant, credere nolint? Cùm ſcripſerit Ioannes: Sunt autẽ & alia multa, quæ fecit IESVS, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe, qui ſcribendi ſunt, libros. Pudet me, ô fidei Antiſtes, & Cardinaliss firmißime, pudet, ac piget huius ſeculi, in quo ob manifeſtaria ſcelera, & atrocem blaſphemiam tam dira impendere uidemus & gentium, & urbium (niſi Deus auertat) excidia. In quæ, ſiqua ſunt remedia, ea maximè ſperamus hoc opus, & cætera, quæ mox edemus, allatura. In hoc enim priſca de Sacramentis fides per optimos quoſq; eccleſiæ catholicæ Doctores comprobatur, quos quia in eos eccleſia conſenſit, qui non audierint, ſint nobis ſicut Ethnici, & Publicani: præſertim cùm (ut in ſequenti patet pagina) ſanctißimus Papa Martinus quintus, poſt maturam examinationem hoc opus cum cæteris approbarit. Suſcipiet igitur magnificentißima & nobiliſſima maieſtas tua Præſes noſter dulciſſime, hoc opus contra hæreticos exaratum, obuijs (ut aiunt) ulnis, ipſumq; ab inuidorum morſibus authoritate, qua plurimùm polles, defendet. Et quemadmodum felicis recordationis auus tuus Mantuanus Marchio Inclytißimus, Mantuanam Fratrum beatæ Mariæ de monte Carmelo ſocietatem, & congregauit, & congregatam protexit: cuius protectioni excellẽs reuerentia tua cũ auito iure, tum peculiari fauore ſucceßit: ita nos, Albienſis congregationis, puſillum quidem gregem, ſed bonæ uoluntatis (nam primi ordinis reformationem hac tempeſtate iſtic recepimus) in protectionis tuæ dexteritatem admittes. Vale præſidiũ, & dulce decus noſtrũ.

E Carmelo Pariſienſi. Ad Tertium Idus Octob.

M. D. XXI.

EPISTOLA SANCTISsimi Papæ Martini Quinti, ad dilectum filium Thomam Walden, ordinis beatæ Mariæ de monte Carmelo, Prouincialem Angliæ, & sacræ Theologiæ Magistrum.

Dilecte fili, salutem, & Apostolicam benedictionem. Placuit primò nobis Opus, quod edideras contra Hussitas hæreticos: teq; fuimus hortati, vt id quod restabat in materia de Sacramentis, simili perficeres studio, & diligentia, quod te feciſſe gaudemus, & tuum studium vtile, & salutare ecclesiæ commendamus. Recepimus enim nuper de manu dilecti filij Ioannis, ordinis beatę Mariæ de mõte Carmelo, Magistri in sacra pagina, latoris præsentium, volumen secundum de Sacramentis, quod per solennes viros videri, & examinari fecimus, sicut primum, quod pariter fuit ab omnibus cõmendatum. Ex quo desideramus, vt volumen tertium, de Sacramentalibus, cùm illud perfeceris, nobis mittas. Cæterùm vt dãnatas conclusiones Witcleff securiùs valeas confutare, mittimus tibi Bullam de damnatione librorũ prædicti hęretici. Et cupientes quantum possumus erga te propitiare Dei gratiam, pro cuius causa laboras, Benedictionem nostram dedimus tibi, & omnibus fratribus tuę prouincię. Datum Romę apud sanctos Apostolos sub anulo Piscatoris, octauo die Augusti, Pontificatus nostri Anno decimo.

EXAMINATIO ISTA FIERI COEPIT XV. *Calend. Iulij: & durauit usq; ad decimum Calend. Augusti, quo die præsentabatur Papæ, præsentibus Cardinalibus Prælatis in consistorio, per commissarios, dominum* N. *Presbyterum Cardinalem sancti Petri ad Vincula, & dominum Bernardum Episcopum Cauellacensem, Doctorem in Theologia.*

Elenchus Titulorum, & Capitum, quæ in toto hoc de Sacramentis opere differuntur. Et primò de Sacramentis in generali.

¶De hæresibus antiquorum, & Witcleuistarum contra Eccle siæ sacramenta.

CAPVT I.

QVOD ex fide Deus concurrit cum ministro ad sacramenta celebranda. fo. 10.

CAP. II.

Vnde sumatur necessitas diuini concursus in ministe= rijs celebrandis. fo. 13.

CAP. III.

Non semper propter peccatum mortale potestas con= secrationis sacramentalis suspenditur in prælato. fo. 14.

CAP. IIII.

Respondetur ad argumentum Witcleff primum, q. sacramentum potest conferri, & esse sine effectu gratiæ salutaris. fo. 16.

CAP. V.

Infidelis sacerdos non derogat sacramento. fo. 17.

CAP. VI.

Quòd sacerdos infidelis fide formata, aut alioquin fi= ctus, non minùs conficit sacramentum. fo. 18.

CAP. VII.

Quòd celebratio sacramenti est opus ordinati. fo. 19.

CAP. VIII.

Quòd Deus conficit cum malo ministro, ne ecclesia se ducatur. fo. 21.

CAP. IX.

Quòd orationes malorum sacerdotum non faciunt, quin Deus adsit consecrationibus sacramentorum. fo. 22.

CAP. X.

Quòd Deus ultra meritum, & dignitatem orantis, au dit eum, maximè tradentem diuina. fo. 23.

CAP. XI.

Quòd Christus sine sanctitate conscientiæ sacerdotis conficit sacramentum. fo. 25.

CAP. XII.

Quòd meliùs ministratur sacramentum per sanctum uirum: non tamen creditur in eum, sed in Christum per eum. fo. 26.

CAP. XIII.

Quòd peccator publicus non minùs conficit, quàm oc cultus. fo. 28.

CAP. XIIII.

Quòd prælati possunt conficere, quanuis præsciti. fo. 29.

CAP. XV.

Quòd præsciti non necessariò excluduntur à sacra= mentorũ fructibus, nec ab ecclesia electorũ. fo. 31.

CAP. XVI.

Quòd præscitus & à Deo damnatus potest esse mem brum prædestinatum ecclesiæ electorum. fo. 31.

¶De Sacramento Eucharistiæ

CAP. XVII.

ASCendendum ad tractatum sacræ Eucharistiæ, ui tando lites Dialecticas quantùm fieri poterit. fo. 33.

CAP. XVIII.

Quomodo Witcleff concessit Satanæ mille annos so= lutionis suæ contra Christum, & eius euangelium. fo. 35.

CAP. XIX.

De antiquis hæresibus Eucharistiæ: ex quibus Wit= cleff traxit hæresim suã de hostia cõsecrata. fo. 37.

CAP. XX.

Quid sit sacramentum in communi: & quomodo uer sutus Witcleff abscondit suam hæresim sub termi nis consuetis ecclesiæ. fo. 39.

CAP. XXI.

Venerandum Eucharistiæ sacramentum est corpus Christi naturaliter, & sanguis, non corpus tropi= cum: & panis in natura secũdùm Witcleff. fo. 40.

CAP. XXII.

Quòd corpus Christi secundùm substantiam est sacra mentum & res: compago gratiæ membrorum est res, & non sacramentum: sed hanc nescit Witleff ibi assignare. fo. 41.

CAP. XXIII.

Quòd corpus Christi est Eucharistiæ sacramentũ se= cundùm propriam substantiam. fo. 43.

CAP. XXIIII.

Quòd hostia consecrata est corpus Christi secundùm naturam corporis Christi uniti. fo. 44.

CAP. XXV.

Quòd hostia consecrata est identicè corpus Christi & Deus secundùm essentiam. fo. 46.

CAP. XXVI.

Quòd hostia consecreta est adoranda, & quomodo Witcleff in hoc loco blasphemat catholicos, & ap pellat eos idololatras. fo. 48.

CAP. XXVII.

Quòd sacerdos cũ celebrat, cõficit, & cõsecrat corpus Christi, & non nudũ exterius sacramentũ. fo. 50.

CAP. XXVIII.

Quòd solus presbyter, & omnis talis ritè exequens in forma uerborum Christi, conficit corpus Christi. fo. 52.

CAP.

Titulorum & Capitum.

CAPVT. XXIX.

De efficacia uerborũ ſacramentaliũ: & ſi habeant uim conuertendi eſſentiam rei ſubiectæ. fo. 54.

CAPVT. XXX.

Sacramentum altaris, quod eccleſia credit eſſe corpus Chriſti naturaliter: & panẽ per figurã, Witcleff peruertit ad oppoſita: dicens eſſe corpus Chriſti ſolùm figuraliter, & panẽ per eſſentiã. fol. 55.

CAPVT. XXXI.

Quòd ſacrificium altaris eſt unum, & nõ ſicut Witcleff dicit, aliud ſacrificiũ, aliud ſacramentũ. fo. 57.

CAPVT. XXXII.

Quòd oblatio altaris iuxta fidem eſt una ſimpliciter in natura. fo. 58.

CAPVT. XXXIII.

Quòd non ſit corpus Chriſti & ſanguis in ſacramento tantùm per figuram: ſed ſecundùm carnis ſubſtantiam, & naturam. fo. 61.

CAPVT. XXXIIII.

Quòd hoſtia conſecrata Witcleff non penitus differt ab hoſtia ueteris legis & iudaica: quæ per mortem Chriſti penitus eſt ſublata. fo. 63.

CAPVT. XXXV.

Quòd non remanet panis materialis in euchariſtia, conſecratione peracta. fo. 65.

CAPVT. XXXVI.

Ad argumenta Witcleff per ſcripturam euangelij, q̃ hoſtia conſecrata eſt panis in natura. fo. 68.

CAPVT. XXXVII.

Ad ſecundũ argumentũ Witcleff per ſcripturã Apoſtoli. 1. ad Corinth. 4. Panis quẽ frãgimus. fo. 69.

CAPVT. XXXVIII.

Ad tertium argumentũ Witcleff: Panem noſtrũ quotidianum da nobis hodie. fo. 71.

CAPVT. XXXIX.

Ad quartũ argumentũ Witcleff, quomodo Apoſtoli cognouerunt eũ in fractione panis. fo. 73.

CAPVT. XL.

Ad quintum argumentũ Witcleff de ſanctis doctoribus commemorantibus panem. fo. 74.

CAPVT. XLI.

Ad ſextum argumentũ Witcleff, quomodo cantus & orationes eccleſiæ cõmemorant panem. fo. 75.

CAPVT. XLII.

Ad ſeptimum argumentũ de papa, & Romana curia: quomodo cõcedũt panẽ eſſe corpus Chriſti. fo. 76.

CAPVT. XLIII.

Ad hoc, quod Witcleff dicit, modernã Romanã eccleſiã eccleſiæ priori ſub Nicolao eſſe cõtrariã. fo. 78.

CAPVT. XLIIII.

Ad argumentum Witcleff pro pane materiali ſumptum ex uulgo. fo. 80.

CAPVT. XLV.

Ad argumentũ Witcleff ſumptum ex teſtimonio corporalium ſenſuum. fo. 83.

CAPVT. XLVI.

Ad argumentum Witcleff de brutis & muribus, q̃ non cognoſcunt hoſtiam conſecratam. fo. 84.

CAPVT. XLVII.

Ad argumentum Witcleff ſumptum ex authore ſuo erroneo de diuinis officijs. fo. 86.

CAPVT. XLVIII.

Ad ſophiſma Witcleff: iſte panis eſt corpus Chriſti: ergo eſt, & manet corpus Chriſti. fo. 87.

CAPVT. XLIX.

Quid demonſtretur pronomine demonſtratiuo, hoc, in propoſitione ſacramentali. fo. 88.

CAPVT. L.

Quòd ſpecies ſenſibilis ſacramenti modo quodam, ſed abuſiuè, uocatur corpus Chriſti. fo. 90.

CAPVT. LI.

Quid ſit uiſibilis forma panis, & quid hoc uiſibile ſacramentum. fo. 91.

CAPVT. LII.

Ad quæſtionem intricatoriam Witcleff, Verum illud album & rotundum uiſum ibi oculo corporali, ſit uerum corpus Chriſti. fo. 93.

CAPVT. LIII.

Quòd corpus Chriſti corporaliter uidetur in ſacramẽto, ſed ſacramẽtaliter, non naturaliter. fo. 94.

CAPVT. LIIII.

Ad authoritates Witcleff contra uiſionem corporis Chriſti in ſacramento. fo. 96.

CAPVT. LV.

Ad rationes Witcleff, quas colligit à natura. fo. 98.

CAPVT. LVI.

Quòd neceſſariũ eſt illam partẽ tenere de uiſibilitate corporis Chriſti, ut ſimus cõformes canonibus pro uidentibus hoc modo contra hæreſes. fo. 100.

CAPVT. LVII.

Quòd corpus Chriſti comeditur in altari corporaliter in natura carnis: & corporaliter comeditur in ſacramento. fo. 102.

CAPVT. LVIII.

Quòd caro Chriſti eſt ſpiritualis: & tamen carnaliter modo carnis, & corporaliter comeditur in ſacramento. fo. 104.

CAPVT. LIX.

Quòd Witcleff non ſaluatur in gloſſa ſua logicali, q̃ corpus Chriſti eſt ibi corporaliter, id eſt, per modũ corporis. fo. 105.

CAPVT. LX.

Quòd non mures, & bruta, ſed peccatores, & præſciti uerè corporaliter manducant corpus Chriſti in ſacramento. fo. 107.

CAPVT. LXI.

Contra blaſphemiam Witcleff, qua concedit cum Rabano Maguntienſi, & Heribaldo Altiſiodorẽſi corpus domini in ſacramento eſſe cibum digerendũ in humanam carnem. fo. 109.

CAPVT. LXII.
Quòd nullus cibus penitùs eſt euchariſtiæ ſacramentum, ſeceſſui, uel corruptioni obnoxius. fo. 111.
CAPVT. LXIII.
Quòd Witcleff deteſtanda plura concedit de ſacramento Euchariſtiæ: quæ item ipſe doloſè & mendoſè imponit catholicis. fo. 113.
CAPVT. LXIIII.
De conuerſione panis ſecundùm ſubſtantiam ſuam: & quibuſnam opinio impanantiũ ſoret grata. fo. 115
CAPVT. LXV.
Contra impanantes corpus Chriſti: & fiunt rationes. fo. 117.
CAPVT. LXVI.
Quòd uia impanantiũ eſt pluribus difficultatibus intricata: & uia eccleſiæ eſt magis plana. fo. 119.
CAPVT. LXVII.
Quòd panis tranſubſtantiatur in corpus Chriſti ſecũ dũ ſuam eſſentiam utrobiq; contra tam impanantes quàm tropicantes. fo. 120.
CAPVT. LXVIII.
Quòd in conuerſione iſta percelebri non eſt adnihilatio, uel deſtructio materiæ præiacentis. fo. 123.
CAPVT. LXIX.
Quòd materia prima panis non deſtruitur: ſed per tranſubſtantiationem Chriſti perficitur, & tranſit in melius. fo. 125.
CAPVT. LXX.
Qualiter Witcleff ſophiſticat de conuerſione & trã ſubſtantiatione: ſed quæ eſt trãſubſtantialis conuerſio ſecundùm fidem eccleſiæ. fo. 127.
CAPVT. LXXI.
Quòd uidetur aliquantum propinquum tranſubſtantiationis exemplum de cibo, quem poſt reſurrectionem Chriſtus accepit. fo. 129.
CAPVT. LXXII.
Quomodo corpus Chriſti ſecundũ ſuam eſſentiã multiplicatur ad loca diſtantia, non continua. fo. 130.
CAPVT. LXXIII.
Quòd corpus Chriſti coëxiſtenter poteſt adeſſe alteri corpori in eodem ſitu totum: & hoc contra uiam penetrationis Witcleff, & Atomos. fo. 132.
CAPVT. LXXIIII.
Qualiter Witcleff improperat eccleſiæ pro uocabulis tranſubſtantiationis, & accidentis ſine ſubiecto, dicens, q, olim non erat de fide. fo. 133.
CAPVT. LXXV.
De uocabulis ab eccleſia uſitatis, quæ ſcripturæ ſanctæ non continent. fo. 135.
CAPVT. LXXVI.
Quòd determinatio Innocẽtij, & eccleſiæ de accidẽte ſine ſubiecto ſuo, nõ eſt contra omnes philoſophos. folio. 137.
CAPVT. LXXVII.
Quòd determinatio accidentis ſine ſubiecto, eſt conſona ſanctis de millenario Chriſti. fo. 139.
CAPVT. LXXVIII.
De quidditate, & eſſentia accidẽtis: & quomodo Witcleff renouat errorem Parmenidis, & Anaxagoræ. folio. 140.
CAPVT. LXXIX.
Ad argumenta Witcleff contra accidens ſine ſubiecto. fo. 143.
CAPVT. LXXX.
Ad authoritates Auguſtini contra accidens ſine ſubiecto. fo. 144.
CAPVT. LXXXI.
Quòd Witcleff per tres gloſſas generales corrumpit omnium antiquorum & citeriorum patrum ſentẽtias orthodoxas. fo. 145.
CAPVT. LXXXII.
Contra gloſſas Witcleff, q, Anſelmus, & Hugo non conceſſerunt accidens ſine ſubiecto. fo. 147.
CAPVT. LXXXIII.
Quòd Lincolniẽſis ſecundũ gloſſam Witcleff nõ intellexit accidens ſine ſubiecto. fo. 149.
CAPVT. LXXXIIII.
Quòd figura nõ debet cũ rei ueritate coëxtẽdi: & per hoc figuraliter ſolum corpus Chriſti non eſt uerè, uel realiter corpus Chriſti. fo. 151.
CAPVT. LXXXV.
Quòd ſolum figuraliter tale, non eſt uerum & realiter tale. fo. 153.
CAPVT. LXXXVI.
Quòd figuræ ſcripturæ ſacræ non ſunt liberè extendendæ ſine euidẽte neceßitate & authoritate: maximè ubi uergit in diſpẽdiũ ueritatis extẽſio figuralis. fo. 154.
CAPVT. LXXXVII.
De inſtantia Witcleuiſtarum Pragenſiũ pro communione plebis in utraq; ſpecie: ubi de hæreſibus in cõmunicando. fo. 156.
CAPVT. LXXXVIII.
Quòd modus quem obſeruat eccleſia, eſt magis conueniens ſcripturis ſanctis. fo. 157.
CAPVT. LXXXIX.
Quòd ex cõgruẽtia ſcripturarũ participãtiũ ordo cedit ordini conſummantium ſolennitatem ritus, non rei. fo. 159.
CAPVT. XC.
Ad authoritatem euangelij, Bibite ex hoc omnes. quòd hæc obſeruantia non fuit tam uniuerſalis antiquitùs, ſicut ſonat eis. fo. 159.
CAPVT. XCI.
Ad authoritatẽ euãgelij: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem. fo. 161.
CAPVT. XCII.
De modo bibendi Chriſti ſanguinẽ re nõ uiſibili ſpecie, & ſic ad authoritates canonis Gregorij, Auguſtini, Hieronymi, Gelaſij, Zoſimi fo. 162.

CAP.

Titulorum & Capitum.

CAPVT. XCIII.

Ad authoritates Ambroſij de ſacramentis, Waleranni de officijs, & Paſchaſij. fo. 164.

CAPVT. XCIIII.

Ad ſanctum Thomam, Albertum, Innocentium, Lyrã cum de Halis, Bonauenturam, Fiſchatre, & Notingam. fo. 165.

CAPVT. XCV.

Quòd euchariſtia eſt ſuper cætera ſacramenta præcellens & ſingulariter dicta communio. fo. 167.

¶De Sacramento Baptiſmi.

CAPVT. XCVI.

DE ſacramento baptiſmi in aqua, quod requiritur ad ſalutem, & de hæreſibus in hac materia. fo. 169.

CAPVT. XCVII.

Quòd baptiſmus flaminis abſolutè non ſufficit excluſo baptiſmo fluminis ad ſalutem. fo. 171.

CAPVT. XCVIII.

Quòd ſacramentum baptiſmi continet gratiam ſancti ſpiritus in quocunq;. fo. 172.

CAPVT. XCIX.

Quòd paruuli ad baptizandum delati, ſi præueniantur morte, peribunt. fo. 174.

CAPVT. C.

Quòd Auguſtinus multiplici authoritate, non tamen reputat, ſed definit paruulos quoslibet perituros, qui non ſacramentaliter baptizantur. fo. 175.

CAPVT. CI.

Qualiter Witcleff peruertit textum euangelij, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu. & quibus erroribus ſe immergit. fo. 177.

CAPVT. CII.

Quòd uerbum Chriſti ad Nicodemum intendit aquã ſenſibilem. fo. 178.

CAPVT. CIII.

Quòd uiſibili ſacramento baptiſmi eſt ſanctus homo quilibet abluendus, in quo qui credit, eſt ſine dubitatione ſaluandus: qui uerò non, condemnandus. fo lio. 180.

CAPVT. CIIII.

Ad argumentum de martyrio, quo quis poſſet ſaluari ante baptiſmum. fo. 182.

CAPVT. CV.

Quòd nudum martyrium ſine inſtinctu ſpirituſſancti ad baptiſmum: nec aliqua ſanctificatio ſancti ſpiritus baptiſmum præueniens, ſine eo non ſufficit ad ſalutem. fo. 184.

CAPVT. CVI.

Quæ cauſa præcipua ut infans moriatur, & pereat ante regenerationem per aquam. fo. 185.

CAPVT. CVII.

Quòd prætermiſſa neceſsitate euangelij pro percipiẽdo baptiſmo Witcleff aſsignat neceſsitatem abſolutam erroneam omnium futurorum. fo. 187.

CAPVT. CVIII.

Quòd baptiſmus aquæ tollit omne delictum mortale & ueniale: etiam omiſsionis quodcunque, induens perfectè nouum hominem, qui ſecundùm Deũ creatus eſt. fo. 189.

CAPVT. CIX.

Quòd eſt aliquis character baptiſmalis, confirmationis, & ordinis, ut docet eccleſia. & ubi hoc fundatur. fo. 190.

CAPVT. CX.

Quis eſt fructus talis characteris ſacramenti. fo. 193.

¶De Sacramento confirmationis.

CAPVT. CXI.

DE ſacramento confirmationis quomodo ſit de neceſsitate ſalutis, & qualiter regulariter miniſtretur. fo. 195.

CAPVT. CXII.

Quòd ſacramento confirmationis regulariter confertur ſpirituſſanctus. fo. 196.

CAPVT. CXIII.

Qualiter Chriſtus chriſmate unctus: & fideles ex eo Chriſtiani chriſmate uncti. fo. 197.

CAPVT. CXIIII.

Quòd ſolis epiſcopis licet chriſmate ungere baptizatos ſacramento confirmationis. & ibi qualiter erra uerit Armacanus. 199.

CAPVT. CXV.

Ad argumentum Armacani de Anania: q, non contulit Paulo ſpiritum ſanctum confirmando per primam impoſitionem manuum ſuarum. fo. 201.

¶De Sacramento Ordinis.

CAPVT. CXVI.

DE ſacramento ordinis quinquepertiti, & q, à primæuis eccleſiæ fuerunt plures duobus ordinibus Chriſti eccleſiæ deſignati. fo. 203.

CAPVT. CXVII.

Quòd tempore apoſtoli diſtinctio fuit epiſcopi à ſimplici ſacerdote. fo. 205.

CAPVT. CXVIII.

Quòd non fuit quis eo in gradu & ordine eccleſiaſtico altior, quo humilior, & eccleſiæ ſeruitiuior: ſed ab electione & inſtitutione primæua eccleſiæ erat differentia graduum & honorum. fo. 207.

CAPVT. CXIX.

Quòd gradualis diſtantia epiſcoporũ inter ſe, & alio

rum

rum ſacerdotum & ordinum, ab apoſtolorũ tempo ribus ſit inuenta. fo.209.

CAPVT. CXX.

Ad calumnias Witcleff in prælatos & clericos, quos uocat Cæſareos à Cæſare Conſtantino: quòdq; ipſe, & ſequaces eius ſunt multò magis Cæſarei à Cæſa re Iuliano. fo.210.

CAPVT. CXXI.

Contra Witcleff dictitantẽ, q, multitudo cleri eſt one roſa, & infundata in lege Chriſti. Ideo minuenda eſſet, & ab eo purganda eccleſia fo.213.

CAPVT. CXXII.

Quòd ſenſibili uocatione, & manus impoſitione epi=ſcopi promoueri debeant ordinati. fo.214.

CAPVT. CXXIII.

Contra Witcleff improbantem ordinationes epiſco=porum per epiſcopos, nolentẽq;, q, interna ſpira=tione Dei clerici inſenſibiliter ordinentur. fo.216.

CAPVT. CXXIIII.

De prælatis præſcitis perpetuò ſuſpenſis ab officio or dinandi iuxta Witcleff, qualiter ſentiendum, & loquendum. fo.218.

CAPVT. CXXV.

Quòd gratia prædeſtinationis nõ eſt dicẽda de eccle=ſiaſtico more: ſed q, nõ prædeſtinati uerè conficiũt, uera ſacramenta miniſtrant. fo.219.

CAPVT. CXXVI.

Quòd iudicati à Deo ſecundũ præſcientiã ſic uera ſa=cramenta diſpẽſant, ſicut ab eccleſia iudicati per ſen tentiam. fo.221.

CAPVT. CXXVII.

Ad literas teſtimoniales epiſcoporum pro clericis or=dinandis. fo.223.

CAPVT. CXXVIII.

Vbi diſplicet Witcleff generalis continentia clerico=rum. fo.224.

CAPVT. CXXIX.

Vbi fundatur neceſſitas continentiæ clericalis expreſ ſæ in ſcriptura ſacra, & à primæuis eccleſiæ obſer=uatæ. fo.226.

¶De Sacramento Coniugij, ſeu Matrimonij.

CAPVT. CXXX.

Coniugum quid ſit, & q, non includat de neceſſi tate ſacramenti copulam carnalem ad propa=gationem prolis. fo.228.

CAPVT. CXXXI.

Quòd inter ſteriles, uel ſanctè continentes abſq; omni ſpe ſobolis eſt uerum coniugium. fo.229.

CAPVT. CXXXII.

Quòd coniugum celebrandum eſt in ſignis ſenſibili=bus, & uerbis ſimplicibus de præſenti. fo.230.

CAPVT. CXXXIII.

De uarijs ſignis, & ritibus, ſub quibus eſt celebrandũ cõiugũ cũ benedictiõe ſacerdotis in eccleſia. fo.232

CAPVT. CXXXIIII.

De illicitis & licitis coniugijs, & quæ ſunt hæc, & il la. fo.234.

¶De Sacramẽto pœnitentiæ.

CAPVT. CXXXV.

De pœnitentia: & confeßione ſacramentali: qua=liter ſit in antiqua lege fundata. fo.236.

CAPVT. CXXXVI.

Qualiter confeßio eccleſiæ fundetur ex facto Danie=lis, & ſociorum, & ſic uſq; ad baptizatos à Ioan=ne. fo.237.

CAPVT. CXXXVII.

Confeßionis eccleſiaſticæ neceßitas regularis funda=tur in ritibus, & uaticinijs legis antiquæ. fo.238.

CAPVT. CXXXVIII.

Confeßio uocalis eccleſiæ qualiter in noua lege funda tur. fo.239.

CAPVT. CXXXIX.

Obiectio Witcleff ex Armacano. & refellitur ſenten tia Armacani. fo.241.

CAPVT. CXL.

Quòd Chriſtus non minùs præcepit confitendũ, quan uis apoſtolis non expreßit: ſed magis conſuetudinẽ roborauit antiquam: quia eã irritari non iußit, ſed ſuppleuit in ea, quod defuit. fo.242.

CAPVT. CXLI.

Qualiter in antiqua eccleſia ad confitendum uocali=ter erant aſtricti fideles, nõ tantùm Latini, ſed Græ ci. fo.243.

CAPVT. CXLII.

Pro authoritate illa euangelica: Ite, oſtendite uos ſacer dotibus. fol.244.

CAPVT. CXLIII.

Pro proceſſu euangelico de ſuſcitatione Lazari per do minum Ieſum: & ſolutione per diſcipulos. fo.246.

CAPVT. CXLIIII.

Quòd abſolutio ſacramentalis commiſſa ſacerdoti di=uinitùs præcedit ſententiã abſolutiõis cæli. fo.248

CAPVT. CXLV.

Quòd claues eccleſiæ ſunt ſcientia, & poteſtas authẽ=tica dimittendi peccata uice Chriſti. fo.250.

CAPVT. CXLVI.

Alia poſitio de clauibus, & dimißione peccatorum. folio. 253.

CAPVT. CXLVII.

De trina blaſphemia Witcleff contra confeßionem ec cleſiæ pro manuũ impoſitione, ampla poteſtate Pa=pæ, & ſacerdotum multiplici ambitione. fo.255.

Titulorum & Capitum.

CAPVT. CXLVIII.

Pro conſtitutione Innocentij de confitẽdo ſemel in anno cuncta peccata. fo.258.

CAPVT. CXLIX.

De reſeruationibus caſuum ad prælatos maiores, & de publicis pœnitentijs peccatorum. fo. 260.

CAPVT. CL.

Ad tres cauillationes Witcleff contra confeßionem ſacramentalem, pro ignorantia proportionis pœnæ ad culpam, de minoritate ſcientiæ ſacerdotis, & incertitudine confitentis. fo.262.

CAPVT. CLI.

Ad cauillationes duas Witcleff contra confeßionẽ ſacramentalem: pro ignorantia ſacerdotis, de recidiuatione confeßi, & incertitudine clauium. fo.264.

CAPVT. CLII.

Reſpondetur ad tres accuſationes Witcleff contra catholicos confeſſores: de leuitate nimia, de ſeueritate, & quia confeſſos non produnt. fo.265.

CAPVT. CLIII.

Quòd Deus eſt pronior ad præmiandum iuſtos, uel ad parcendum pœnitentibus, quàm ad puniendum iniquos. fo.267.

CAPVT. CLIIII.

De peccato mortali, & ueniali, & de eiſdem in ſcripturis. fo.268.

CAPVT. CLV.

Quòd peccatum mortale, & ueniale diſtinguuntur in ſcripturis per iudicium uoluntatis humanæ, nõ ex præſcientiæ, uel prædeſtinationis abyſſo. fo.270.

CAPVT. CLVI.

Quòd differentia peccatorum mortalium, & uenialium bene ſumitur per actus extrinſecos: & de difficultate ſeparandi, & cognoſcẽdi, q̃ inſunt. fo.271

CAPVT. CLVII.

De diſcreta cognitione grauitatum peccaminum ex legibus ſcripturarum. fo.273.

CAPVT. CLVIII.

Contra hæreſim Witcleff aſſerentis ſolum peccatum finalis impœnitentiæ eſſe ſimpliciter & propriè mortale peccatum. fo.276.

CAPVT. CLIX.

Peccatum mortale eſt dignum perenni ſupplicio: quauis is, qui peccat, fructuose pœniteat poſt peccatũ. folio. 277.

CAPVT. CLX.

Quòd nõ eſt charitas talis in omni prædeſtinato uiãte, quæ non poteſt excidere. Nec peccatum præſciti perpetuum, de quo non poteſt finaliter pœnitere. folio.279.

CAPVT. CLXI.

Nõ eſt gratia prædeſtinationis in prædeſtinato, quouſq; uocatus iuſtificetur bonis operibus, uel eccleſiæ ſacramentis: nec peccatum præſciti, de quo non poteſt, uel potuit eſſe contritus. fo.280.

CAPVT. CLXII.

Quòd charitas prædeſtinati eſt mortua per peccatum mortale, & eius gratia per peccatum extincta. folio. 284.

¶De Sacramento vnctionis extremæ.

CAPVT. CLXIII.

SAcramentum unctionis extremæ eſt à Chriſto, & apoſtolis inſtitutum, ut ſit infirmis fidelibus remedium geminum. fo.284.

CAPVT. CLXIIII.

Epilogus huius libri de Sacramentis. fo.286.

FINIS.

INDEX LOCVPLETIS-

ſimus omniũ, quæ in hoc Reuerẽdi Patris fratris Thomæ Walden. Theologi prẽſtantiſsimi volumine de Sacramentis aduerſus Witcleuiſtarum, & Huſsitarum hæreſes continentur, iuxta ordinem Alphabeticum accuratè digeſtus.

A

Absolutio ſacramentalis ſacerdoti diuinitùs commiſſa, q̃ præcedat ſententiam abſolutionis cæli contra Witcleff oſtenditur. fol. 249. col. 2. nu. 1.

Abſolutionis officiũ, quòd ordini ſacerdotum ſit appropriatum. Et quomodo hæreſis hanc ſibi poteſtatem uendicare non poſsit, ex Ambroſio oſtenditur. fo. 243. col. 1. nu. 5.

Abſolutionis forma. Et quorundam audacia in modo abſoluendi ab authore notatur. fo. 275. col. 3. nu. 4

Accidens, quòd debeat intelligi res, aut entitas alia à ſubſtantia, quaſi eſſet ſubſtantiæ indumentum, probatur contra Witcleff. fo. 142. col. 2. nu. 4.

Accidens non omne deterius omni ſubſtantia. fo. 115. col. 4. nu. 7.

Accidens poſſe eſſe ſine ſubiecto, quòd non ſit contra omnes philoſophos, oſtenditur. fo. 137. col. 3. nu. 1.

Accidentia quomodo ſola nutriant. fo. 112. col. 2. nume. 3.

Accidentis ſine ſubiecto determinatio, quòd ſit ſanctis de millenario Chriſti conſona, oſtenditur. Et quid primò dicat de hoc Baſilius. fo. 139. col. 1. nu. 1.

Acolytatus ordo, q̃ tempore S. Pauli fulſerit in Oneſimo. fo. 205. col. 1. nu. 10.

Aëriani hæretici unde dicti. Et quomodo hos ſequitur Witcleff, non diſtinguens epiſcopum à ſimplici ſacerdote. fo. 205. col. 4. nu. 1.

Alberti de Padua dictum, quare non miniſtretur populis ſanguis Chriſti, quòd ſit contra Witcleuiſtas. fo lio. 199. col. 1. nu. 3.

Album, & rotundum uiſum oculo corporali in ſacramento, quòd non ſit uerum corpus Chriſti, probatur. fo. 93. col. 2. nu. 1.

Alexander Papa quid de Euchariſtia dicat. fo. 168. col. 3. nu. 5.

Alexandrinorum ciuium confeßio, cùm crucis character in templo Serapidis diuinitùs apparuiſſet. fol. 238. col. 3. nu. 2.

Altaris in ſacramento ſicut & in ſacramentis cæteris, quòd tria ſoleant ponderari. Et quæ ſint. Et plura ibi de Euchariſtia contra Witcleff. fo. 41. colũ. 3. nu. 1.

Ambroſij contra Nouatianos dictum, quòd ſacerdotes ſibi à domino uendicent ius dimittendi peccata in foro pœnitentiæ, ſicut & in baptiſmo. fo. 251. col. 1. nu. 2.

Ambroſij dictum, Quod panis fuit, iam corpus Chriſti eſt. quòd ſit ueriſsimum. Et multa ibi ex Ambroſio, Damaſceno, & Anſelmo. fo. 75. col. 1. nu. 6.

Ambroſius quid de conuerſione panis in corpus Chriſti dicat, contra Witcleff adducitur. fo. 121. col. 1 nu. 1.

Ambroſius, quòd in uſu habeat, more patrum eccleſiæ, ueritatem à figura diſtinguere, oſtenditur. fo. 155. col. 1. nume. 2.

Ambroſius quid dicat ſuper illud Ioannis in Canonica, Tres ſunt, qui teſtimoniũ dãt in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis, & hi tres unum ſunt. fol. 179. col. 2. nu. 4.

Ambroſius quid de Conſtantini ſanctitate dicat. fõlio. 212. col. 2. nu. 6.

Ambroſius quid de Petri ablutione dicat. fo. 182. col. 1. nu. 6.

Anaſtaſij Papæ reſcriptum ad Anaſtaſium Imperatorem pro miniſtratione ſacramẽtorum per Achaciũ hæreticum. fo. 25. col. 4. nu. 5.

Angeli quomodo aßiſtant, quãdo Chriſtus in altari immolatur. fo. 54. col. 1. nu. 4.

Angeli, quòd oculis carnis uiſi fuerint, oſtenditur. fol. 95. col. 1. nu. 2.

Angeli quatenus animalia à Gregorio dicti. fo. 102. col. 3. nu. 9.

Animum in corpus conuerti poſſe. fo. 124. col. 4. nu. 4

Anſelmus quid de Chriſti carne dicat. Et qualiter in myſterijs ſit conſideranda. Et quid item Damaſcenus. fo. 103. col. 1. nu. 3.

Antichriſtinum quòd non ſit ſacramentum, quod ſenſus guſtus, aut tactus confunderet, cõtra Witcleff. fo. 84. colum. 3. nume. 5.

Apoſtolus, quòd non dixerit corpus Chriſti panem

Index.

Witcleff, oſtenditur. fo.91.col.2.nu.4.

Apoſtolus quomodo per actus extrinſecos peccatorũ ſpecies definierit. fo.272.col.1.nu.2.

Apoſtoli quòd primò in die reſurrectionis acceperunt Sancti ſpiritus gratiam, qua cuncta dimitterẽt peccata, non autem ut facerent ſigna, ex Chryſoſtomo. fo.241.col.3.nu.2.

Apoſtoli, quòd formam ſenſibilis ordinationis à magiſtro ſuo Chriſto acceperãt. Et quomodo Paulus inſtruat Timotheum, & plenam det ordinandi regulam. fo.217.col.2.nu.3.

Aquæ ex antiquo more eccleſiæ quare ad quẽlibet baptizandum de nouo ſanctificentur. fo.173.col.3 nu.3.

Aquæ de petra fluxio ad Moyſis tactum, quòd nõ fuerit tropica, uel figuralis. Et multa alia ibi adducuntur contra tropos Witcleff, & figuras. fo.121.colum.3.nu.5.

Aquæ elementari noſtri baptiſmatis quomodo coniunguit Chriſtus uirtutem ſui ſanguinis, & gratiam ſpiritus. fo.179.col.2.nu.3.

Aquarum ſeparatio ad Moyſis uirgæ eleuationem, atque mutatio, quòd non fuerit tropica. fo.121.col. 2.nu.4.

Aratoris poètæ dictum de pudicitia Pontificum. &c. fo.227.col.2.nu.5.

Arianorum crudelitas, ex Caßiodoro. fo.8.col.1.numero.6.

Arij perfidum facinus. fo.9. col.3.nu.2.

Armacani error circa ſacramentum confirmationis, dicentis baptizantem non epiſcopum poſſe confirmare. Et quomodo Dionyſius, quem ducit in teſtem, ſit contra eum oſtenditur. fo.199. col.3.nu.2.

Armacanus, qui dicit Ananiam per manus impoſitionem confirmaſſe Paulum, & ob id arguit inferiores epiſcopis poſſe confirmare, confutatur. fo.201. col.2.nu.1.

Armeniorum hæreſis circa Euchariſtiæ ſacramẽtum, recitatur. fo.55.col.4.nu.1.

Armeniorum error communicantium pueros ſuos continenter poſt baptiſmum. fo.161.col.4.nu.2.

Armeniorum errores circa baptiſmum recẽſentur. Et quomodo ungant chriſmate baptizatum, confirmationis tamen ſacramentum expreßè renuãt. fo.199 col.3.nu.1.

Artemonis hæretici Samoſatenſium hæreticorum capitis hæreſis, ſcilicet, quòd Saluator purus homo, & abſque Deo fuerit, quomodo antiquitùs ab ipſis apoſtolis traditum eſſe mentiuntur. fo.2.col.2.nu.4

Articulũ fidei omnem lucidiorem factum poſt reſultationem hæreticam, & contradictiones catholicas oſtenditur. fo.136.col.2.nu.2.

Aues in arboribus natæ. fo.119.col.2.nu.2.

Auguſtini diſtinctio de gratia ſacramenti, & de ſacramento gratiæ. fo.174.col.2.nu.7.

Auguſtini multiplices authoritates aduerſus Witcleff adducuntur, quibus non tantùm reputat, ſed definit paruulos quoſcunq; perituros, qui non ſacramentaliter baptizantur. fo.176.co.1.nu.1.

Auguſtini reſponſio aduerſus Pelagianos, arguẽtes natum ex baptizatis paruulum, non oportere baptizari. Et de multipleci ſpiritu ſancti ſanctificatiõe, quæ ſola ſine baptiſmo non ſufficiat ad ſalutem. fo. 184.col.2.nu.2.

Auguſtini de prædeſtinatione ad fideles inſtructio. fo. 222.col.2.nu.4.

Auguſtini norma de tractatibus ſcripturarum tenendis, & cauendis. fo.117.col.1.nu.6.

Auguſtini ad argumenta Petiliani (dicentis, quod miniſtri ſanctitas ſimpliciter requiratur ad Dei præſentiam in ſacramentis) reſponſio. fol.25.col.3.nu.4.

Auguſtini reſponſio ad argumentum ueterani cuiuſdã hæretici. Et quid de baptiſmo dicat ibi. fo.175.colum.1.nu.2.

Auguſtini plana fidei eccleſiæ determinatio de paruulis non baptizatis. fo.175.col.4.nu.5.

Auguſtinus quid contra neceßitates abſolutas Witcleff dicat. fo.221.col.3.nu.2.

Auguſtinus quid de continentia clericorum dicat. Et quàm mundi debeant eſſe. Et quomodo non liceat eis habere uxores. fo.204.col.4.nu.4.

Auguſtinus quid de Daniele, & eius confeßione referat fo.237.col.3.nu.4.

Auguſtinus quid de fide Cypriani in baptiſmo dicat. fo.237.col.4.nu.6.

Auguſtinus, & Rabanus quid de corpore Chriſti dicant. fo.43.col.4.nu.4.

Auguſtinus, quomodo in his, quæ ad ſacramenti confectionem attinent, uulneret Witcleff in multis, demonſtratur. fo.51.col.3.nu.5.

Auguſtinus, quòd non perpendat panem mucidum Witcleff, & typicam carnem in ſacramento. folio. 75.col.1.nu.5.

Auguſtinus quid dicat aduerſus hæreticos, qui Chriſtianorum irrident imperitiam. fol.83.colum.1. nume.9.

Auguſtinus à Lanfranco laudatur. Et plura ibi de uiſione corporis Chriſti in ſacramento contra Witcleff, ex Auguſtino, & alijs. fo.97.col.2.nu.3.

Auguſtinus quid de primæua luce ſentiat, & an uelit idem cum Baſilio, fuiſſe, ſcilicet, accidens ſine ſubiecto. &c. fo.139.col.4.nu.4.

Auguſtinus quid de clauibus regni cælorum, quas Chriſtus dedit eccleſiæ, dicat. fol.251. colum.4. nume.4.

Auguſtinus quid de peccato & crimine dicat. Et quomodo nemo in hac uita ſine peccato inuenitur. fol. 259.col.1.nu.4.

Auguſtinus quid de eccleſia diſſerat. Et plura ibi de eccleſiæ fide. fo.287.col.2.nu.5.

Authoris

Index.

Authoris inuocatio in principio operis, atq; eiusdem culpæ deprecatio. fo. 10. col. 3. nu. 1.

Authoris consequentia exẽplaris aduersus Witcleff. fo. 76. col. 2. nu. 3.

Authoris ad Witcleuistas, & Hußitas allocutio. folio. 287. col. 1. nu. 4.

Author inuehitur in Witcleff, tanquam omnium hæresiarcharum proteruiorem, & improbum. &c. ad concitandum animos orthodoxos. fo. 33. col. 3. nume. 2.

Author erroneus de diuinis officijs, unde sumpsisse dixit Witcleff argumentũ, quòd Eucharistiæ sacramentum non sit corpus Christi secundùm substantiam, quomodo non sit Ambrosius, ostenditur, sed Anselmi contemporaneus. fo. 86. col 3. nu. 1.

Author de officijs qui sit. fo. 164. col. 3. nu. 3.

Author quid dicat de sophistico casu Witcleff de præscito: quòd in illo casu ponitur, in quo non potest beatitudinẽ promereri. Et quomodo hoc sit sæuius, quàm quod Pelagius intulerit. fo. 219. col. 2. nu. 2.

Author in Viennam missus, quid de Iudæorum confessione audierit. fo. 239. col. 3. nu. 7.

B

Baptisma quòd det omnium indulgentiam peccatorum, & auferat peccata, non radat. fo. 189. colum. 3. nu. 2.

Baptisma quid ex Gregorio. fo. 181. col. 2. nu. 4.

Baptismalis iustitia quæ dicatur. Et plura de hoc ibi. fo. 181. col. 2. nu. 5.

Baptismatis Christi figura, mare rubrum. fo. 179. colum. 2. nu. 2.

Baptismatis sanctitatem, quòd uel bonum, uel malum hominis meritum non augeat, nec minuat. fol. 173. col. 2. nu. 2.

Baptismi sacramento uisibili, quòd etiam sanctus homo quilibet sit abluendus, contra Witcleff. Et quid de hoc dicat Augustinus. fo. 180. col. 4. nu. 3.

Baptismi plura genera recensentur ex Gregorio Nazianzeno, & Cassiodoro. fo. 183. col. 3. nu. 4.

Baptismi tres superexcedẽtes seipsos in ordine, ex Gregorio Nazianzeno recensentur. fo. 173. col. 1. nume. 1.

Baptismum quòd non amittat, neq; ius dandi, qui ab ecclesia recedit. fo. 194. col. 4. nu. 6.

Baptismus quòd sit sacramentum necessitatis. fo. 170. col. 2. nu. 5.

Baptismus flaminis, quòd absolutè non sufficiat ad salutem, excluso baptismo fluminis, contra Witcleff ostenditur. fo. 171. col. 2. nu. 1.

Baptismus Witcleff insensibilis, quòd nõ sufficiat ad salutem. Et plura de hoc ibi. fo. 171. col. 4. nu. 3.

Baptizare quòd non licеat laico citra necessitatem. fo. 20. col. 4. nu. 7.

Baptizare, quòd non sit opus laicale, quanuis baptizaret laicus, contra Witcleff. fo. 216. col. 1. nu. 6.

Beda quid de hæreticorum pertinacia dicat. fo. 8. co. 4 nu. 3.

Bedæ dictum de concursu Dei cum hominibus in causalitatibus gratiarum. fo. 251. col. 2. nu. 3.

Benedictio nubentium sacerdotalis in ecclesia unde traxerit ortum. Et quid de illa decernant Cyricius, & Calixtus Papæ. Et plura alia de ritibus nuptialibus. fo. 233. col. 2. nu. 3.

Berengarij Witcleff magni magistri fraus. fo. 9. col. 4 nume. 5.

Berengarij processus, quòd per septem Pontificum tẽpora durauerit. Et quid de hoc dicant Lanfrancus, & Guimundus. fo. 78. col. 2. nu. 2.

Berengarius quomodo temera fronte redarguit Humbertum, Paschasium, & Lanfrancum, cò quòd non auderent errare cũ ipso, & dicere panem supereſſe post consecrationem. Et quid Witcleff. fo. 77. col. 2. nu. 3.

Berengarius quòd non fuerit consentaneus, sed contrarius decreto Nicolai Papæ, & Synodi ostenditur. fo. 77. col. 4. nu. 5.

Bestiæ brutæ, quòd nec spiritualiter, nec corporaliter comedant sacramentum solenne sacræ Eucharistiæ, quod solum pro suo sacramento fideles adorant, cõtra Witcleff, & Berengarium eius magistrũ ostẽditur. fo. 107. col. 2. nu. 1.

Blasphemia Witcleff contra confessionẽ ecclesiæ pro manuum impositione, sanctorũ Hieronymi, Chrysostomi, Ambrosij, & Cypriani authoritatibus diluitur. fo. 256. col. 1. nu. 1.

Blasphemia Witcleff pro ampla Papæ potestate. Et ad eam ex Augustino responsio. fo. 256. colum. 4 nume. 2.

Blasphemia Witcleff contra Christi ecclesiam pro lege cõfessionis, de multiplici sacerdotum ambitione. Et plura ibi contra eam ex Ambrosio, & Gregorio adducuntur. fo. 257. col. 2. nu. 3.

Boëmorum hæresis narratur. fo. 7. col. 4. nu. 3.

Boëmorum sæuitia recensetur. fo. 8. col. 1. nu. 4.

Boni perseuerantia quomodo in primo homine nõ mãserit. Et quare. Et plura ibi cõtra Witcleff ex Augustino adducuntur. fo. 280. col. 1. nu. 3.

C

Caelestij Pelagij hæretici socij fraus. fo. 9. col. 4. nu. 3.

Cæsarum priscorum imperia. Et quantum distent ab Antistitibus. fo. 208. col. 3. nu. 4.

Calixti decretum, ne consanguineorum coniunctiones fiant, recensetur. fo. 235. col. 1. nu. 5.

Canon pro sacramento Eucharistiæ recensetur. fo. 40 col. 3. no. 3.

Canon Apostolorum, quòd Episcopi peregrini, presbyteri, aut diaconi sine commendatitijs non susciperẽtur

Index.

tur literis. fo.203.col.4.nu.4.

Caro Chriſti in ſacramento quare non uideatur. Et quomodo in ſacramento cõſeruantur ſpecies panis, & uini, ſecundùm Theophilum: panis aũt, & uinũ conuertuntur in ueritatem carnis, & ſanguinis, cõtra Witcleff. fo.56.col.2.nu.4.

Caro cur ſola nominetur ibi, uerbum caro factum eſt. fol.74.col.1.nu.5.

Caro quid. Et quomodo ſumatur ibi, Iam nõ nouimus Chriſtum ſecundùm carnem. ſecundùm Auguſtinum. fo.102.col.4.nu.1.

Caro Chriſti poſt reſurrectionem quomodo ſpiritualis erat, & eſt, nec tamen ſpiritus erat, uel eſt, ſed corpus. fol.105.col.1.nu.2.

Carthaginenſis concilij decretum aduerſus Pelagianos hæreticos, promittentes paruulos, etiam ſi non baptizentur, habituros uitam æternam. fo.175.colũ.2.nu.3.

Caſſiodorus quid ſub authoritate Sozomeni de antiqua confitendi conſuetudine referat. fol.259.col.3.nu.7.

Caſuũ reſeruationes ad prælatos maiores contra Witcleff, in honorem Dei fieri, & ultionem criminis, oſtenditur. fo.260.col.1.nu.1.

Caſuum reſeruationis in delictis cauſa ad primam ſedem, quæ ſit. fo.260.col.3.nu.3.

Cathari hæretici, unde dicti. fo.258.col.4.nu.2.

Catharorum hæreticorum Witcleff patrum error ſeptimus recenſetur. fo.51.col.1.nu.3.

Cauillatio Witcleff contra confeßionem ſacramentalem pro incertitudine clauium. Et quid contra hanc ex Auguſtino author referat. fo.264.col.4.nume.2.

Cauſæ tres concedendi angelum eſſe uiſibilem, non ſic corpus Chriſti, ab Witcleff aßignatæ, improbantur. fo.102.col.1.nu.8.

Certandum quòd non ſit multùm pro nomine, cũ de re conſtet, ex Auguſtino oſtenditur. Et multa ibi contra Witcleff, qui uocabulo, argutias, & huiuſmodi utitur. fo.134.col.3.nu.4.

Character quid. fo.190.col.4.nu.

Character, ſeu ſignaculum Dei ſanctum, quòd ex pacto hominis cũ Deo detur homini baptizato. Et ad quid. Et de ſignaculis, & characteribus triplicis ſacramenti ex Apoſtolo. fo.191.col.2.nu.2.

Character, uel ſignum quanuis ſit gratia ſpirituſſancti in baptiſmo, uel alio ſacramento percepta, quòd tamen non ſit res ſacramenti, quæ ſumentem faciat Deo gratum. fo.191.col.3.nu.4.

Character uocabulum, quòd ſæpißimè in libris patrũ reperiatur, & ad illum effectum, ut iam ponit eccleſia, Auguſtini authoritatibus demonſtratur. &c. Et de ratione ponendi characterem. fo.192.colum.1.nume.6.

Characteris ſacramẽti fructus, quis. f.193.co.2.nu.1

Characteris alius fructus propter nos. Et de ſigno Tau plura ex Hieronymo, Anſelmo, Iſidoro, Cypriano, &c. referuntur. fo.194.col.1.nu.4.

Charitas q, ab omni etiam prædeſtinato uiante poßit excidere, oſtenditur. fo.79.col.3.nu.1.

Chartis hæreticorum quòd conuincantur hæretici. fo.3.col.4.nu.6.

Chiliaſtæ qui, & unde dicti. Et unde ſumpſerunt errandi occaſionem tam millenarij Chiliaſtæ, quàm millenarij Witcleuiſtæ. fo.35.col.2.nu.2.

Chriſmatis ſacroſanctum ſignaculum, quòd in hominibus poßit eſſe peßimis, in operibus carnis uitam cõſumentibus, & regnum cælorum non poſſeſſuris. fo.196.col.4.nu.3.

Chriſmatis conſecratio, q, à Chriſto fluxerit, Fabiani Papæ decreto oſtenditur. Et plura de hoc ibi ex Dionyſio, Clemente, Auguſtino, Ambroſio. &c. fo.198.col.1.nu.4.

Chriſtiani unde dicti. Et unde hoc uocabulum, & nomen deſcenderit. fo.198.col.1.nu.3.

Chriſtianum confirmari quid ſecundùm Melchiadẽ. fo.198.col.4.nu.6.

Chriſti carnis duplex fractio, oſtenditur. fo.73.col.3.nu.3.

Chriſti domini noſtri corpus, quòd non frangatur ſecundùm propriam formam, ſed in ſpecie ſacramenti. fo.99.col.2.nu.6.

Chriſti cãro quare lateat in ſacramento, oſtenditur. fo.101.col.2.nu.4.

Chriſti ſermo, quomodo ſit potens uniuerſa conuertere, oſtenditur ex Ambroſio. fo.125.col.4.nu.2.

Chriſti duplicis aduentus comparatio, ex Auguſtino recenſetur. fo.131.col.1.nu.3.

Chriſti corpus quantùm ubilibet à figurali pane legis ueteris ſecernatur. Et quid de hoc dicat Hieronymus. fol.153.col.2.nu.2.

Chriſti carnem comedere, & ſanguinem eius bibere, quid ſecundùm Auguſtinum. Et plura de hoc ibi contra Witcleuiſtas. fo.162.col.2.nu.4.

Chriſti uerbum ad Nicodemum, quòd intendat aquam uiſibilis ſacramenti, Auguſtini authoritatibus probatur. fo.178.col.4.nu.1.

Chriſti lex non ſcripta per homines tranſmiſſa, quantùm uiatores obliget. fo.213.col.4.nu.2.

Chriſti aſſumptio à diabolo in ſanctam ciuitatem, q, non ex imbecillitate fuerit domini, ſed de inimici ſuperbia, qui uoluntatem Saluatoris, neceßitatem putat. fo.25.col.3.nu.3.

Chriſti membrorum compago gratiæ, q, ſit res principalior ſacramentaliter figurata &c. fol.42.col.2.nu.3.

Chriſti naturalem carnem, non figuralem, ſubſtantialem, non tropicam nos accipere, dum ſuſcipimus ſa

Index.

tum, quomodo ſanctorũ authoritatibus probatur. fo.44.col.4.nu.3.

Chriſti humanitatis natura quàm honorata in cælis, ab Auguſtino oſtenditur. fo.50.col.1.nu.6.

Chriſti oblatio in myſterio corporis, & ſanguinis ſui, quare quotidiè iteretur in eccleſia catholica. fo.52 col.1.nu.7.

Chriſti caro, & ſic Dei filius, quòd in hora conſecrationis deſcendat de cælo, quæ nec defuit unquã cælo, contra Witcleff. fo.53.col.2.nu.3.

Chriſti quibus uerbis, ſepoſitis euangeliſtarũ uerbis, corpus Chriſti, & illius ſanguis conficiatur, oſtenditur ex Auguſtino, & Ambroſio. fo.54.col.3.nu.1

Chriſti uerbis, quòd non ſit quicquam addendum, aut ſubtrahendum. fo.68.col.3.nu.4.

Chriſtus, q̃ mẽbris ſuis aſſiſtat, oſtẽditur. f.12.c.1.n.2

Chriſtus, quomodo cum eccleſia ſua ſit ſemper. fo.12. col.2.nu.3.

Chriſtus, quòd quotidiè cibum noſtrum menſalem ſanctificet, maximè ſi cum gratiarum actione peręipiatur. fo.12.col.3.nu.4.

Chriſtus, quòd cooperetur ſalutem, etiam per miniſtrũ peruerſum, contra Witcleff. fo.12.col.3.nu.5.

Chriſtus q̃ nõ deſinit cooperari qualicũq; flagtioſo miniſtro in cõfectiõe ſacramentorũ. fo.17.col.4.nu.2.

Chriſtus, quomodo ferebatur à ſeipſo in die cœnæ non umbraticè, non figuratiuè, ſed ſubſtantiuè, ſanctorum dictis probatur. fo.46.col.3.nu.3.

Chriſtus, q̃ offerat ſeipſum, nõ figurã, p ipſum ſacrificiũ quotidianũ, ſecũdũ Auguſtinũ. Et multa ibi de pane Chriſto per doctores ſanctos. fol.47.col.2.nu.4.

Chriſtus, q̃ ſit adorandus, nõ ſolùm ſecũdũ diuinitatẽ, ſed ſecundùm humanitatis portionem carnalem, quomodo probet Ambroſius, & ſancti alij. fol.49 col.3.nu.5

Chriſtus, quomodo in una cœna cũ diſcipulis duplex Paſcha celebrauerit. fo.64.col.3.nu.6.

Chriſtus quare uoluerit in fractione panis agnoſci. Et quomodo eum non nouerunt Berengariani, Valdenſes, & Witcleuiſtæ. fo.73.col.2.nu.2.

Chriſtus, q̃ in ſacramento in partes frangatur, quomodo debeat intelligi, oſtenditur. fo.73.col.4.nu.4.

Chriſtus, q̃ uiſibiliter in ſacramento comeditur, & uidetur, & ſpiritualiter, ac inuiſibiliter in ſeipſo, ſecundùm Auguſtinum. Et quid de hoc dicant Gregorius, & Baſilius, fo.97.col.1.nu.2.

Chriſtus, quòd non ſit illud album, uel rubrum triangulum, uel rotundum, quod oculi carnis uident. fo.99.col.1.nu.4.

Chriſtus in ſacramento, quòd ſecundùm eccleſiæ fidẽ nec ſedeat, uel ſtet, nec coloratus, uel quantus ſit. fo.99.col.2.nu.5.

Chriſtus quòd ſenſibilibus manibus æquè, aut amplius in ſacramento tangatur, ſicut tangi poſſet per fimbriam. fo.99.col.3.nu.7.

Chriſtus, qui ſedet ad dexterã patris, q̃ ſacrificij tẽpore hominũ manibus cõtineatur, ex Baſilio, & Chryſoſtomo oſtenditur. fo.101.col.2.nu.5.

Chriſtus quomodo in ſacramento eſt nobiſcum corporaliter, naturaliter, & carnaliter, oſtenditur contra Witcleff. fo.107.col.1.nu.2.

Chriſtus quos obliget ad manducandum carnem eius, & ſanguinem bibere. fo.161.col.4.nu.3.

Chriſtus unde dictus. fo.196.col.4.nu.2.

Chriſtus quòd fuerit unctus, & qualiter. Et quomodo ab ipſo authoritatem, & rẽ unctionis ſacramentalis aſſumpſimus. fo.197.col.3.nu.2.

Chriſtus, q̃ expreſſerit horam, uel formam, qua ſuos apoſtolos inſtituerit ſacerdotes, cõtra Witcleff oſtẽditur. Et plura de hoc ibi. fo.218.col.1.nu.7.

Chriſtus, quomodo perfectioribus diſcipulis ſpiritum ſanctũ inſufflauerit, ut per eos ad reliquos illa gratia peruenìret. fo.241.col.4.nu.3.

Chriſtus quare nõ ſimiliter præceptũ dederit hominibus peccata ſua confitendi, ſicut diſcipulis poteſtatẽ dedit confitentiũ pcta dimittẽdi. fo.242.co.1.nu.5

Chriſtus, q̃ nõ minùs præceperit cõfitẽdũ, quamuis apoſtolis nõ expreſſerit, ſed magis cõſuetudinẽ robora uerit antiquã, oſtenditur. fo.242.col.2.nu.1.

Chriſtus, quare miſerit leproſos ad ſacerdotes non emũdandos, ſed iam emũdatos. Et plura de hoc ibi contra Witcleff ex Auguſtino, Hieronymo, Beda, Ambroſio. &c. fo.245.col.1.nu.3.

Chryſoſtomus quàm pſpicuè doceat diuerſis ſenſuũ generibus carnẽ Chriſti in ſacramento fieri ſenſibilẽ. Et quid de hoc dicãt Gregorius, & Hugo. fol.95. col.4.nume.5.

Chryſoſtomus quid de myſterijs eccleſiæ, & altaris dicat. fo.114.col.1.nu.2.

Cibus, quẽ poſt reſurrectionẽ Chriſtus ſumpſit, quò ſit translatus, uel abſorptus, dubitatur. Et quid de hoc dicãt Beda, & Auguſtinus. fo.129.col.2.nu.1.

Circunciſionis tota ratio deſcribitur ex Damaſceno. Et quõ erat typus noſtri baptiſmatis. f.193.co.4.nu.3

Clauiũ eccleſiæ authoritas, & quidditas ex Ambroſio. fo.251.col.4.nu.5.

Clauiũ poteſtas, q̃ ſit uera peccatorũ dimiſsio, aut obduratorũ detẽtio. &c. Et quomodo qui hoc negat, aut negligit dari ſibi in eccleſia, exors ſit ad uenia, ex Auguſtino. fo.252.col.1.nu.6.

Clericalis cõtinentiæ neceſsitas in ſcriptura ſacra expreſſæ, & à primæuis eccleſiæ obſeruatæ, ubi funditur. fo.226.col.1.nu.1.

Cognatio ſecũdũ cõſuetas durationes humanorũ affectuũ, quantũ ſe protẽdat. fo.235.col.2.nu.7.

Cõmẽdare quid ſcẽm Haymonẽ. fo.203.col.4.nu.5.

Cõmẽdare quid ex Hieronymo. fo.204.col.1.nu.6.

Cõmunicationis popularis ritus ab eccleſiaſticæ inſtitutionis de effuſione cautela palã fit, & potiſsimũ ex Pij papæ decreto. fo.160.col.3.nu.3.

Commu-

Index.

Cõmunicationis popularis in arido euidentia. Et quomodo hoc Christi præceptum, Bibite ex eo omnes. non posit generaliter cunctis applicari fidelibus. fo. 161. col. 1. nu. 4.

Concilia episcoporum plura quid de paruulis non baptizatis dicant, ab Augustino refertur. Et quid itẽ Romani Pontifices Innocentius, & Zosimus de hac re decreuerint. fo. 175. col. 2. nu. 4.

Concilij Nicæni mititas in Arium notatur. Et de eius deportatione, & exilio. Et plura de Ario. &c. fo. 6 col. 2. nu. 3.

Concilium Mileuitanum, quòd ordinati accipiant literas ab ordinatoribus. fo. 204. col. 1. nu. 7.

Concursus diuini euidentia, quòd frustrà quæratur, quando potestas uidetur in effectibus, contra Witcleff. fo. 13. col. 2. nu. 2.

Cõfessio ecclesiæ, quòd fundetur ex facto Danielis, & sociorum eius, ostenditur. fo. 237. col. 2. nu. 1.

Confessio priuata quòd cadat sub præcepto, ex uerbis Chrysostomi ostenditur. &c. fo. 238. col. 1. nu. 8.

Confessio uocalis ex Iob dictis fundata, ostenditur. fol. 239. col. 2. nu. 6.

Confessio uocalis ecclesiæ, quòd in noua lege fundetur. fo. 240. col. 2. nu. 1.

Confessio quòd debeat fieri uocaliter sacerdoti. Et quo modo ecclesia non debeat contentari de contritione cordis, & confessione facta soli Deo, ex Augustini dictis ostenditur. fo. 240. col. 2. nu. 2.

Confessio nostra ubi fundetur. Et plura de hac ibi. fo. 240. col. 3. nu. 3.

Confessio sacramentalis secundùm quòd est pars pœnitentiæ, q. loco pœnitentiæ solennis in ecclesia fieri statuta sit à primordijs. Et quomodo Innocẽtius tertius ipse primus eam non adinuenerit, contra Witcleff ex Augustini uerbis ostenditur. fo. 258. col. 2. nu. 1.

Confessio diacono fieri permissa. fol. 261. colum. 3. nume. 7.

Confessionem sacramentalem tenere in ecclesia locum circunciſionis antiquæ, ex Lactantio ostenditur. Et quanta necessitate ad hanc confessionem nostrã constringmur. fo. 239. col. 1. nu. 4.

Confessionis definitio secundùm Hilarium. fol. 237. col. 2. nu. 2.

Confidendum quòd nõ sit tantum in spirituali mentis proiectu, ut putet quis se ex illa iustum esse, & nõ egere baptismate. fo. 173. col. 4. nu. 5.

Confidere in prælatis, & ecclesiæ ministris quomodo liceat. fo. 27. col. 3. nu. 5.

Confirmationis sacramentum quòd sit necessarium, cõtra Witcleff ostenditur. fo. 195. col. 2. nu. 1.

Confirmationis sacramento, quòd regulariter conferatur spiritussanctus contra Witcleff. fo. 196. col. 3. nu. 1.

Confirmationis sacramentum olim maius baptismo dictum. Et quare. Et quid de hoc dicat Melchiades Papa. fo. 202. col. 1. nu. 7.

Confitendum quod sit semel in anno, & communicandum. fo. 259. col. 2. nu. 5.

Coniugio sibi copulari usque quotam generationem fideles debeant cum propinquis. Et utrum nouercis, & cognatis liceat copulari coniugio. fo. 234. col. 4. nume. 3.

Coniugium praue ab Witeleff quid sit, describitur. fo. 228. col. 1. nu. 1.

Coniugium Mariæ, & Ioseph. fo. 228. colum. 1. nume. 2.

Coniugium, quòd non includat de necessitate sacramẽti cõpulam carnalem ad propagationem prolis. fo. 228. col. 3. nu. 3.

Coniugium quòd sit uerum inter steriles, uel sanctè cõtinentes absq; omni spe sobolis, ostenditur. Et plura de hoc ibi ex Hugone, & Augustino. fo. 229. colum. 1. nu. 1.

Coniugium, seu Matrimonium quid sit. fo. 229. col. 4 nume. 2.

Coniugum, quòd fieri debeat in facie ecclesiæ coram testibus. Et quare. Et quomodo si clam fiat, licèt in re sit perfectũ, quæ mala inde oriri possent, ex Hugone referuntur. fo. 232. col. 3. nu. 1.

Connubia, quæ in Leuitico prohibita, recensentur. fol. 234. col. 2. nu. 1.

Connubia quæ prohibita appareant ex Decalogo secũdùm Augustinum. fo. 234. col. 3. nu. 2.

Conscientia ministrantis sacramenta quòd non sit attẽdenda, sed Deus, & Christus, in quem creditur. fol. 29. col. 2. nu. 3.

Consecrãs, siue sit bonus, siue malus, quòd semper operatur Deus in conficiendo sacramentum, latissimè probatur ex Augustini authoritatibus. fo. 28. col. 3 nume. 2.

Consecratione peracta, quòd non remaneat panis materialis in Eucharistia, sanctorum Patrum authoritatibus probatur contra Witcleff. fo. 65. colũ. 4. nume. 1.

Consecratio quando, & quid hoc demonstret. Et plura de hoc ibi. fo. 55. col. 1. nu. 2.

Constantiense Concilium in Witcleff adducitur: contra Witcleuistas, qui dicunt magistrum suum, non obseruato iuris processu, & ordine, fuisse damnatum. fo. 7. col. 1. nu. 1.

Constantini fides ex quibus. fo. 212. col. 2. nu. 7.

Continentia clericorum ubi displiceat Witcleff. fol. 204. col. 2. nu. 1.

Corinthiorum hæresis circa modum sumptionis Eucharistiæ, recensetur. fo. 156. col. 2. nu. 2.

Corona pro præmio ultimato accepta. fo. 32. col. 4. nume. 4.

Corporis Christi mysterium, quòd in specie panis permaneat. Et quid de hoc dicant doctores ibi. fo. 93.

colum.3.nu.2.
Corporis Christi uisibilitas in sacramento, quare potius sit admittenda, & tenenda, quàm contrarium. fo.100.col.3.nu.1.
Corpus Christi, quãdo ore corporali corporaliter mã ducetur, & quando spirituali ore cordis spiritualiter comedatur, & hauriatur, ex Lanfranco aduersus Berengarium. fo.103.col.2.nu.4.
Corpus Christi ut est sacramentum, & res, qualiter inibi comedatur. fo.104.col.4.nu.1.
Corpus Christi, quod non est esca carnalis, sed spiritualis. &c. fo.105.col.1.nu.3.
Corpus Christi in sacramento quomodo accipitur, & comeditur, non tamen consumitur. fo.105.col.1. nume.4.
Corpus domini q, non digeratur. Et alij cibi, qui non fuerint digesti, recensentur. fo.111.col.2.nu.2.
Corpus Christi, quòd uenenum ullum non contineat, quamuis omni hæretico sit uenenum ex indispositione suppositi. Et quid de hoc dicat Augustinus. fol. 114.col.3.nu.3.
Corpus Christi, quòd possit coëxistenter adesse alteri corpori in eodem situ totum, secluſa uia penetrationis Witcleff, & atomos, demonstratur. Et plura de hoc ibi. fo.132.col.3.nu.3.
Corpus Christi, quare non detur populo sub specie uini, sicut sub specie panis, uel simul sub utraq; multiplex ratio secundùm Fischatre. fo.199.colum.3 nu.7.
Corpus Christi, quòd sit Eucharistiæ sacramentum secundùm propriam substantiam, & non figuratiuè, contra Witcleff. fo.43.col.1.nu.1.
Corpus Christi, quòd ueritas est, & figura est. fo.56. col.1.nu.2.
Corpus domini quòd sit dicendum, non corpus sacrificij, ostendit Anselmus. Et quomodo intelligendum corpus sacrificij. fo.57.col.4.nu.1.
Corpus Christi, quòd corporaliter in sua natura in sacramento tam à bonis, quàm à malis comedatur: spiritualiter autem, & corporaliter à bonis tantùm. fo lio.60.col.4.nu.4.
Corpus Christi in sacramento, quòd his oculis sit insensibile, & inuisibile docetur. fo.95.colũ.3.nume.4.
Corpus Christi quòd frangatur in sua essentia sub sacramento, non autem in sua essentia nudè, & purè secundùm se. fo.100.col.4.nu.2.
Crimina enormia quæ. Et quomodo publicè punìri solita. fo.260.col.4.nu.4.
Criminari ab inimicis ecclesiæ, quòd non sit parua, parumq; glorioſa consolatio. fo.5.col.3.nu.2.
Curia Romana secundùm Witcleff. fo.77.colum.1 nume.1.
Cypriani obiurgatio aduersus sacerdotes, qui admittebant quosdam sine confessione præuia ad communionem. fo.243.col.4.nu.3.
Cyprianus martyr, & Africæ primas, quomodo à lapsis confessionem peccatorum antequàm ad sacram communionem peruenirent, uendicabat. fo.243. col.2.nu.1
Cyprianus Carthagnensis ecclesiæ Primas, quomodo quorundam absolutiones sibi reseruauerit. fo.261. col.3.nu.6.
Cyprianus quid de Exomologesi, seu confessione criminis occulti apud sacerdotes fienda, dicat. fo. 237. col.3.nu.3.

D

Damascenus quomodo Basilij sententiam affirmet de accidente sine subiecto. fo.139.colum.3. nume.2.
Damascenus quid de confectione sacramenti Eucharistiæ dicat. fo.13.col.4.nu.6.
Decreti Concilij de fide accidentis sine subiecto, ratio. fo.136.col.4.nu.3.
Dei filius, qua una proprietate à creaturis omnibus separetur ex Augustino. fo.123.col.3.nu.2.
Democritus, & Epicurus in quæstionibus naturalibus, in quo inter se distent, ex Augustino. fo.132. col.2.nu.2.
Desperandum quòd non sit de salute cuiusquã in hac uita, quin saluus esse poterit. fo.32.col.2.nu.2.
Deum bonum sine bono ministro per uenerabile sacramentum influere gratiam suam hominibus, & cooperari etiam odientibus eum ministris, quòd secũdùm ecclesiæ fidem omnino sit credendum. fo. 18. col.1.nu.4.
Deus, quòd omni actioni concurrat, probatur. fol.14. col.2.nu.7.
Deus q, sacramentis Christianorum spiritualibus nunquam desit. fo.14.col.4.nu.8.
Deus, quòd det, aut præstet alicui dum est in mortali aliquod bonum suum, & non tantùm bonis bona, ostenditur ex Origene contra Witcleff. fo.15.col. 1.nume.3.
Deus quòd omnia det regna. fo.15.col.3.nu.4.
Deus quomodo corda hominum quò uult, inclinet. fol. 15.col.3.nu.5.
Deus, quòd sacramentum gratiæ det per malos, ipsam uerò gratiam non nisi per seipsum, uel per sanctos suos. fo.16.col.3.nu.4.
Deus, quòd sine fide formata cooperetur ministro infideli usque ad spiritus humani salutem, figuraliter ostenditur. fo.19.col.3.nu.4.
Deus, quòd concurrat malis ministris, ne ecclesia seducatur. fo.21.co.1.nu.1.
Deus quomodo peccatorem audiat. fo. 23.colum.1. nume.7.
Deus, quòd indubitanter, & omni fide concurrat ad sacramenti confectionem, quæ sine euangelicis uerbis nusquam

Index.

nuſquam eſt, ſiue fidelis conſecret, ſiue hæreticus. &c. fo.23.col.2.nu.8.

Deus, quòd ultra meritum, & dignitatem orantis audiat eum, maximè cùm tradit diuina, contra Witcleff. *fo.24.col.1.nu.1.*

Deus, quòd non dicatur cogi, nec propriè neceſsitari, ut putabant hæretici. *fo.25.col.3.nu.2.*

Deus, an uiſibilis ſit. Et quomodo poſsit uideri, licèt ſit inuiſibilis, ſecundùm Auguſtinum, Hieronymum, Athanaſium, Gregorium. &c. *fo.94.columna.4. nume.1.*

Deus quomodo erit nobis notus, atque conſpicuus, oſtẽdit Auguſtinus. *fo.95.col.2.nu.3.*

Deus noſter, & corpus eius, quòd uideatur per ſpeciẽ extraneam, non tamen albet per eam, neq; calet, non olet, uel acet. &c. *fo.99.col.1.nu.3.*

Deus, qui ubiq; præſens eſt, & ubiq; totus, q, non in omnibus habitet, ſed in quibus, ex Auguſtino oſtenditur. *fo.184.col.4.nu.3.*

Deus creator omnium, quomodo ad producendum res primarias præelegerit uerbum de præſenti. *fo.231 col.1.nu.3.*

Deus, quòd ſit pronior ad præmiandum iuſtos, & parcendum pœnitentibus, quàm ad puniẽdum iniquos, Auguſtini, & Chryſoſtomi authoritatibus oſtenditur. *fo.267.col.4.nu.1.*

Deus, quòd ſit infinitè magis quacunque multitudine infinita. *fo.268.col.1.nu.2.*

Deus cùm miſeretur, quòd etiam teneat ſummam iuſtitiam. *fo.268.col.2.nu.3.*

Deus, quam mortem comminatus fuerit primis hominibus, ſi ab eo mandatum tranſgrederentur acceptum, ex Auguſtino. *fo.269.col2.nu.2.*

Deus, quòd ſoluat à peccato, & homo etiam. Et quomodo aliter ſoluat Deus, & aliter homo. *fo.253.col. 4.nu.1.*

Deus quòd non ſolus ſoluit, & ſacerdos oſtendit, ſed uterq; ſoluit, & ligat. Et quid ſuper hoc dicat Chryſoſtomus de ſacerdotibus legis ueteris, & noſtris. *fo.254.col.2.nu.2.*

Deus, quòd generaliter reuelet ſacerdotibus in ſcripturis unde poſsint ſingulorum diſtinguere grauitates peccatorum, contra Witcleff oſtenditur. Et quid de hoc dicant Auguſtinus, & Origenes. *fo.274.col. 1.nume.1.*

Diaboli ligatura, & ſolutio narratur. Et quid ſuper hoc dicant diuerſi authores per totum cap. *fo.35. col.3.nu.3.*

Diaconatus ordinem in nouo teſtamento ab Apoſtolis ſumpſiſſe exordium, probatur. *fo.209. colum.4. nume.3.*

Diaconi, quòd non ſubitò eruperint ex laicis, ſed priùs functi lectoratus ordine fuerint. *fo.203.co.4.nu.4*

Differentiæ temporum quòd parum agant, oſtenditur. *fo.74.col.3.nu.3.*

Diſcipuli Chriſti, q, non dederint ſpiritum ſanctum. *fo.198.col.4.nu.8. & .201.col.4.nu.5.*

Diſputatoris fidelis, & infidelis conditiones ab Auguſtino aſsignantur. *fo.4.col.2.nu.4.*

Doctor ſubtilis ab authore defenditur. *fo.116.col.1. nume.2.*

Doctores hæretici, quòd apud diſcipulos ſuos uarietatem ſuæ doctrinæ, mentiendo ſibi colorem perſecutionis, aut odij, ſoleant contegere. *fol.7.col.3. nume.1.*

Doctrina prima eccleſiæ Ieſu Chriſtt hæreticorum doctrinæ primæ contraria. *fo.1.col.3.nu.2.*

Doctrina quomodo præcedebat, & Baptiſmus ſubſequebatur ex Chriſti præcepto. *folio.169.colũ.3. nume.1.*

Doctrina Chriſtiana de duplici genere falſi ex Auguſtino. Et plura alia contra Witcleff neceſsitatẽ erroneam adducuntur. *fo.187.col.3.nu.3.*

Dona ſua quòd in nobis coronet Deus, non merita noſtra. *fo.24.col.2.nu.3.*

E

Eccleſiaſticæ diſciplinæ mos (ſi quando hæreticorum noua doctrina exurgat) quis, ſecũdùm Athanaſium. *fo.134.col.2.nu.3.*

Eccleſia, quòd nunquam fuerit ſibijpſi contraria in cõdemnatione Berengarij, contra Witcleff oſtenditur. *fo.79.col.3.nu.4.*

Eccleſia quæ uera. *fo.239.col.2.nu.5.*

Eccleſia catholica per orbem diffuſa, quòd tribus modis probetur exiſtere ex Boëtio. *fo.244.col.2.nume.5.*

Eccleſia quomodo de peccatis iudicet. *fo.273. col.2. nume.6.*

Eccleſiæ quanta ſit clementia, atq; manſuetudo, oſtenditur. *fo.8.col.2.nu.7.*

Eccleſiæ q, non ſit in poteſtate facere iſtud eſſe uerum, uel non uerum. *fo.116.col.3.nu.4.*

Eccleſiæ Chriſti celebrandi ſancta ſexta feria annuis temporibus modus, nihil eo die conficiens. &c. undetraxerit ortum. *fo.158.col.2. nu.7.*

Epiphanius in Origenis doctrinam. *fol.7. col.4. nu.2.*

Epiſcopi à ſimplici ſacerdote diſtinctio, quòd fuerit à tempore Apoſtoli, contra Witcleff, oſtenditur. Et quid de hoc dicant Hieronymus, Ambroſius, & Auguſtinus ibi. *fo.205.col.4.nu.2.*

Epiſcopi, quòd ordinentur per manus impoſitionem à prædeceſſoribus Dei ſacerdotibus ex antiqua inſtitutione. *fo.208.col.4.nu.5.*

Epiſcopi unde acceperint in conſecratione unctionem ſuam. *fo.208.col.4.nu.6.*

Epiſcoporum gradualis diſtantia inter ſe, & aliorum ſacerdotum, & ordinum, quòd ab apoſtolorũ tẽporibus

ribus ſit inuenta. fo.209.col.2.nu.1.

Epiſcopis ſolis quòd liceat ungere chriſmate baptizatos ſacramento confirmationis, multorum authoritatibus comprobatur. folio.199. columna.4. numero.3.

Epiſcopus qualiter confirmare dicatur. fo.198.col.4.nu.7.

Equitis, & equi per Auguſtinum ad liberum arbitrium, & gratiam comparatio. foli.24. colum.4. nume. 6.

Error Witcleff in materia de figuris notatur. Et quid contra eum dicat author. fol.153.column.1.numu.1.

Error pſeudoapoſtolorum contra Paulum. Et quomodo in hunc uidetur Witcleff incidiſſe. fol. 222. col.3.nume.5.

Eſſe dictio, qualiter ſumatur ibi, Panis eſt corpus Chriſti. fo.87.col.4.nu.2.

Euariſti decretum pro ritibus ſanctis in coniugio ſeruandis. fo.233.col.1.nu.2.

Euchariſtia quòd ſit perfectio perfectionum ſecundùm S. Thomam. fo.167.col.4.nu.2.

Euchariſtia, quòd ſit ſingulariter dicta communio ſecundùm Auguſtinum, Lincolnien. Hilarium, Cyrillũ, &c. fo.168.col.1.nu.3.

Euchariſtia quid, ſecundùm Ignatium. fo.168.col.2. nume.4.

Euchariſtia ſacra quare per antonomaſiam dicta communio. Et multa de hoc ibi, potißimùm ex Damaſceno. fo.168.col.4.nu.6.

Euchariſtia quid. fo.92.col.4.nu.5.

Euchariſtia Chriſti fidelium, quòd ſacramento Witcleff ſit omnimodè melior, oſtenditur. fo.114.col.4.nume.4.

Euchariſtiæ tranſubſtantiatio quæ ſecundùm fidẽ eccleſiæ. Et de multiplici rerum cõuerſione iuxta ſanctorum patrum ſanctiones. fo.128.colum.2.nume.4.

Euchariſtiam quòd ieiuni recipiant, quanuis Chriſtus inſtituerit eam à pranſis ſumendam. Et quòd propterea uniuerſæ eccleſiæ non ſit calumniandum ex Auguſtino oſtenditur. folio. 160. colum. 2. nume.2.

Euſebij Emiſeni dictum de corpore Chriſti recenſetur. fo.43.col.3.nu.3.

Euſebij Emiſeni ſimplex appellatio, quomodo monſtret in ſacramento unitatem eſſentiæ. fo.66.col.2. nume.2.

Exomologeſis quid. Et de duplici huius nominis ſignificatione ſecundùm Iſidorum. foli.237.col.4.nume.5.

F

FAcite, dictio quam uim habeat, oſtenditur. fo.61. colum.3.nu.2.

Fictio quando mendacium, & quando non. Et quando item figura. fo.154.col.1.nu.4.

Fidei quomodo incurrat periculum, qui à quolibet miniſtro detur, contemnit credere, uel concedere ſacramentum. fo.27.col.4.nu.6.

Fidei error, quòd nihil adimat ſacramẽtis, contra Witcleff, ex Auguſtino. folio. 18. colum. 4. numero.1.

Fideles in primitiua eccleſia recenſentur. Et quomodo ex his nullus ſacramenta contulerit, præter preſbyteros. fo.20.col.3.nu.5.

Fides formata quæ dicatur. Et quomodo de hominis charitate ſacramenti pendeat ueritas. fo.19.col.2. nume.3.

Figmenta mendacij, quòd ſint difficilia, & laborioſa. fo.3.col.1.nu.3.

Figura quòd non debeat cum rei ueritate coëxtendi, cõtra Witcleff. fo.151.col.2.nu.1.

Figuræ ſcripturæ quòd non ſint liberè extendendæ. Et quomodo modum ſeparandi res ab umbris, à ueritate figuras, patres eccleſiæ ſequebantur. Et plura de hoc ibi ex Auguſtino, Origene, Didymo, Hieronymo, Hugone. &c. folio. 154. colum. 2. numero.1.

Figuræ uenerabilis ſacramenti in lege pro participantibus recenſentur. Et quomodo huic noſtræ communioni conueniant, contra Witcleff oſtenditur. fol. 157.colum.4.nu.3.

Firmianus de muliere ſacerdotem agente. fo.20.col.2. nume.4.

Fluuialis aqua conuerſa in ſanguinem ſecundùm ſuam eſſentiam. fo.121.col.2.nu.3.

Fœtus, quòd quandoq; contrahat ſementa uitiorum ex traduce, per quæ ad peccandũ, cùm adoleuerit, reddatur etiam procliuior. Et quid de hoc dicat Auguſtinus. fo.186.col.3.nu.3.

Forma apoſtolica pro ſacerdotum ordinationibus. fo. 217.col.4.nu.5.

Formæ ſenſibiles ſaporis, & coloris, quòd non debeãt attendi in ſacramento altaris. Et quid de hoc dicat Rabanus. fo.149.col.4.nu.2.

Forte, aduerbium ſumptum ab ore Lincolnienſis ab Witcleff ad roborandum ſuam prauam ſententiam. Et quomodo in hoc ſequatur Nouatum eius magiſtrum, qui ab ore Petri contrà ſanctã pœnitentiam hoc idem aduerbium ſuſceperit. &c. fo.150. col.2.nu.3.

Fratres, & ſorores quare tempore primi hominis nuptias inierunt, & non ſic hodie. foli.235. colũ. 3.nume.8.

Fulbertus quid de uenerabili altaris ſacramento dicat. fo.85.col.1.nu.3.

Futurum euentum humanæ ſalutis inter tria uerſari, oſtenditur. Et multa de præſcientia, & prædeſtinatione ibi. fo.188.col.3.nu.4.

Index.

G

Gelasij Papæ decretum pro ſacerdotibus ſacrificãtibus tantùm, quòd debeant in utraq; ſpecie celebrare. fo. 157. col. 4. nu. 2.

Gelaſij Papæ Canõ, Comperuimus. &c. quomodo intelligatur. fo. 164. col. 1. nu. 5.

Gennadius quid de Timotheo quodam procaci hæretico Alexandrino epiſcopo dicat. fo. 198. col. 3. nume. 1.

Gloſſa ſecundam Witcleff per duo aduerbia, purè, naturaliter, diluitur. fo. 146. col. 1. nu. 2.

Gloſſa Witcleff tertia, de conſideratione mentis, & ſuſpenſione cogitationis actualis, reijcitur. fo. 146. col. 3. nu. 3.

Gloſſa Witcleff, dicentis Anſelmum non conceſsiſſe accidens ſine ſubiecto. Et ad eam reſponſio. fo. 147. colum. 3. nu. 2.

Gloſſa Witcleff, uolentis Hugonem non concedere accidẽs ſine ſubiecto, diluitur. fo. 148. colum. 2. nume. 3.

Gloſſæ tres Witcleff, quibus corrumpit omnium antiquorum, & citeriorum patrum ſententias orthodoxas. Et prima per aduerbium, principaliter. Et ad eam reſponſio. fo. 145. col. 2. nu. 1.

Gradualis diſtantia pontificatus, & communis ſacerdotij in perſona Chriſti, oſtenditur ex Chryſoſtomo, & Ambroſio. Et de ſenſibili uocatione Chriſti. fol. 214. col. 4. nu. 2.

Gradus tres participationis Euchariſtiæ eſſe oſtenditur. fo. 44. col. 4. nu. 2.

Graduum diſtinctiones temporibus apoſtolorum, & eorum prouidentia, tam inter epiſcopos, quàm inferiores ordines, quòd ſint compertæ, ex Apoſtolorũ Canone oſtenditur. Et plura de hoc ibi. foli. 209. col. 3. nu. 2.

Graduum diſtinctio in primitiua eccleſia contra Witcleff oſtenditur. fo. 207. col. 3. nu. 1.

Græcorum in fide laus. fo. 82. col. 4. nu. 8.

Græcorum antiquiſsimus confitendi mos. Et quomodo leui quadam cauſa fuerit ſublatus. fo. 244. col. 2 nume. 4.

Gratia, quòd detur, non uerò reddatur. fo. 24. col. 4. nume. 5.

Gratia, quòd poſsit deeſſe abutentibus ſacramento, quãuis uirtus gratiæ cauſalis non defuerit ſacramento, contra Witcleff. fo. 174. col. 1. nu. 6.

Gratia prædeſtinationis quòd non ſit dicenda de eccleſiaſtico more. fo. 219. col. 4. nu. 1.

Gratiæ & prædeſtinationis differẽtia ex Auguſtino. Et quomodo ſeparet unum ab altero. fo. 219. col. 4. nume. 2.

Gregorij epiſtola ad Petrum ſubdiaconum pro caſtitate clericorum ex Ambroſio, Hieronymo. &c. folio. 226. col. 4. nu. 4.

Gregorius quid de ſolutionis ordine ad paſtores eccleſiæ dicat. Et quanta cautela habeant ligare, & ſoluere. fo. 249. col. 4. nu. 3.

Guillelmi Sartoris ſupplicium. fo. 9. col. 2. nu. 6.

H

Habitare in monte qui dicantur, & qui in ualle. fo. 8. col. 3. nu. 2.

Hæreſis etiam ſi per aliquot tempus ſtet, quòd non ſit à Deo, ut dicunt hæretici. Et quomodo ullo tempore non præſcribat malæ fidei poſſeſſor. fo. 8. col. 3. nu. 1.

Hæreſis quare ad tempus ſtet. fo. 9. columna. 1. nume. 4.

Hæreſis prima in Chriſti diſcipulis de hoſtia conſecrata. Et quòd error hic diſcipulorum non fuerit ſimplex, ſed duplex. Et quomodo in utroque ſcandalizentur Witcleuiſtæ, & ſunt diſcipulis deteriores, oſtenditur. fo. 37. col. 2. nu. 1.

Hæreſis prima Witcleff de baptiſmo, recenſetur. Et quomodo in hac perfidia habeat Manichæos patronos. fo. 169. col. 3. nu. 2.

Hæreſis quædam circa baptiſmum, narratur. Et quid contra hanc dicat Bernardus. fol. 169. colum. 4. nume. 3.

Hæreſes uariæ recenſentur. fo. 9. col. 2. nu. 5.

Hæreſes antiquæ circa Euchariſtiam deſcribuntur. Et qui fuerint earum inuentores. Et quomodo ex his traxerit hæreſim ſuam Witcleff de hoſtia conſecrata. fo. 37. col. 3. nu. 2.

Hæreſes multæ de baptiſmo recenſentur. fo. 170. colum. 1. nu. 4.

Hæretici quòd non habeant ſermones Dei, quomodo fideles indocti debeant illud firmiter credere. fo. 1. col. 3. nu. 3.

Hæretici omnes, quòd à ſancta uniuerſali eccleſia ſint egreſsi, oſtenditur. fo. 2. col. 2. nu. 3.

Hæretici omnes, atque infideles, quòd baptiſma uerum præſtare poſſunt, oſtenditur. fo. 19. columna. 1. nume. 2.

Hæretici quòd ſint mendaces, & quomodo in ore eorum non ſit ueritas. fo. 39. col. 4. nu. 3.

Hæretici menſæ apparatus. Et quomodo huiuſmodi mẽſa ſit fugienda, ſponſi autem menſa nequaquam deſerenda. Et multa ibi contra Witcleff, & Berengariũ eius magiſtrum, qui ponunt corpus Chriſti panem naturalem, & panem figuralem, uel imaginarium fo. 68. col. 4. nu. 5.

Hæretici, qui ſumebant Euchariſtiam intinctam, recẽſentur. fo. 156. col. 3. nu. 3.

Hæretici, quomodo ut Witcleff contra principes fideles, & Chriſti milites ſæuire conſueuerunt, oſtendit Auguſtinus. fo. 210. col. 4. nu. 2.

Hæretici præcipui peccatores. Et quid de his dicat Hie

ronymus. fo.213.col.4.nu.3.

Hæretico, quòd quantò plures adhæreant, tantò acriùs aduerſus eum ſit inſurgendum, ne malo ſuo proficiat. fo.81.col.2.nu.5.

Hæreticorum conuicia, quòd bonis, & malis ſint communia. Et quid de hoc dicant Auguſtinus, & Gregorius. fo.287.col.1.nu.3.

Hæreticorum frequens iactantia, quòd nullus eos intelligat, à Hieronymo annotatur. Et quomodo ex his ſunt ſapientes ſeculi, hæreticorum magiſtri, & Iudæorum Phariſæi. fo.2.col.4.nu.2.

Hæreticorum priſcorum mos peculiaris circa hæreſes ſuas, ſemper producere illas ſub tertia perſona, quaſi alij hoc dixiſſent, & non ipſi. folio.4.col.3.nume.5.

Hæreticorum mos peculiaris, iudices, & errorum ſuorum aduerſarios, diris ſemper inſectari calumnijs, etiam quos antè palpabant. fol.5.columna.3.nume.4.

Hæreticorum in damnatione, quòd proceſſus iuris ſint quandoque ſoluendi, oſtenditur. fol.7.colum.2.nume.3.

Hæreticorum conſuetudo, & praxis. fo.11.colum.1.nume.4.

Hæreticorum prima fuga, cùm ſunt capiendi, quæ ſit. Et de cõparatione uerborũ Witcleff cum Arianis eloquijs, ſi ſibi conueniant. fo.134.colum.1.nume.2.

Hæreticus quidam, quomodo contra ſanctum Ambroſium perquàm improbè uerba Niceni Concilij allegauerit, unã tantùm in Chriſto fuiſſe naturam. fol.2.col.1.nu.2.

Hæreticus quòd ſemper ſit in biuio, iungendo ueritatẽ mendacio, aut ſaltem ueriſimile ueritati complicando. fo.4.col.2.nu.3.

Hæreticus, & quantocunq; peior, etiã ſi ſit præſcitus, quòd poſſit conferre ſacramentum utique uerum ad alterius ſalutem. folio.29.columna.4.numero.2.

Harmonia quid. fo.92.col.1.nu.2.

Henrici, & Damaſceni dictum de conuerſione ſimplicis eſſentiæ panis in carnem Saluatoris, & uini in ſanguinem. fo.119.col.1.nu.1.

Hieronymus quid in Epiſtola ad Edibiam dixerit de corpore Chriſti adducitur. fol.74.colum.2.nume.2.

Hieronymus quid reſponderit magno cuidam urbis Romæ Senatori, quærenti, cur in ſuis opuſculis interdum ſecularium literarum exempla poneret, & candorẽ eccleſiæ Ethnicorum ſordibus pollueret. folio.138.col.2.nu.3.

Hieronymus eius canonem, Sacerdotes. &c. explicat. fo.163.col.4.nu.4.

Hieronymus quid de hæreticis Witcleff ſimilibus dicat. Et quomodo teſtimonia ueritatis transferant in mendacium. &c. folio.115.columna.1.numero.5.

Hilarius quid dicat in robur palpationis euangelicæ, & tactus carnalis ſpiritualis carnis Chriſti in ſacramento poßibilis. Et quid item Paſchaſius. folio.105.col.2.nu.5.

Homo quòd propoſita corpus Chriſti, & ſanguinem non faciat, ſed Chriſtus ipſe pro nobis crucifixus. fo.13.col.4.nu.5.

Homo, quòd nullo modo poßit eſſe, uel dici dignus ſalute, quæ ex Deo eſt, dignitate, quæ ex meritis eſt, ſed ſola dignitate Dei uocantis. fol.24.colum.1.nume.2.

Homo, quòd non poßit dicere, Non peccaui. fol.259.col.1.nu.3.

Horribile apud Chryſoſtomum, quàm dulce, oſtenditur. fo.50.col.4.nu.1.

Hoſtia uenerabilis cõſecrata quid ſit contra Witcleff. fo.40.col.4.nu.4.

Hoſtia conſecrata quòd ſit corpus Chriſti ſecundùm naturam corporis Chriſto uniti, contra Witcleff probatur. fo.44.col.3.nu.1.

Hoſtia conſecrata quòd ſit identicè corpus Chriſti & Deus ſecundùm eſſentiam probatur contra Witcleff. fo.46.col.3.nu.2.

Hoſtia conſecrata quòd ſit adoranda, & quomodo ſecundùm Auguſtinum. folio.49.columna.2.nume.3.

Hoſtia conſecrata Witcleff, quòd non penitus differat ab hoſtia legis ueteris, & Iudaica, quæ per mortem Chriſti eſt omnino abſoluta. fol.63.colum.3 nume.2.

Hugo quid de fide ſacramenti baptiſmi dicat. Et quàm bene eam exponat. folio.180.columna.3.numero.2.

Hugo quid de uera panis, & uera uini ſubſtantia in uerum corpus & ſanguinem Chriſti conuerſione dicat. fo.88.col.1.nu.3.

Hugonis dictum de corpore Chriſti, quomodo poteſt eodem tempore in diuerſis locis eſſe, & hìc, & ibi, & totum utrobique, & in multis locis ſimiliter. fo.131.col.2.nu.5.

Hugonis dictum contra eos, qui admoniti ut confitean tur, dicunt, Date nobis authoritatem, quæ hoc ſcriptura præcipiat. &c. folio.236.columna.3.numero.3.

Hugonis de corporis Chriſti in ſacramento uiſibilitate dictum recenſetur. Et quomodo antiquorum, & Canonum in hoc ſequutus fuerit profeßionem. fol.101.columna.3.numero.6.

I

Iacobitæ unde dicti. Et de eorum errore circa confeßionem. folio.236.columna.2.numero.2.

Index.

Iacobus quod ſcripſit ad memoriam ſacramenti, Infirmatur quis in uobis, inducat preſbyteros eccleſiæ. &c. quòd ex conſuetudine pœnitendi deſcenderit. folio. 242. colum. 3. nume. 3.

Iacobus quare dixerit Confitemini alterutrũ. fo. 242. col. 4. nu. 4.

Idololatra quis. fo. 46. col. 3. nu. 1.

Idem, Ille, Is, Hoc, Qualis, Talis, Meum, pronomina. Et quid de eis dicat Guimũdus. Et plura de hoc ibi. fol. 89. col. 1. nu. 1.

Impanantiũ uia. Et quomodo uia noſtra moderna eſt facilior, & ſcripturis ſanctis uicinior, & doctorũ antiquorum ſcriptis congruentior, oſtenditur. foli. 116. col. 2. nu. 3.

Impanationis duplex opinio recenſetur. fol. 117. co. 3. nu. 1.

Impoſitio manus, ad quid fiat. folio. 199. columna. 1. nume. 9.

Increpatio authoris aduerſus Witcleff de iniqua ſcripturæ interpretatione. Et quomodo inciderit in errorem eorum, qui Paradiſum niſi figuralem eſſe dixerunt. fo. 61. col. 4. nu. 4.

Infans ut moriatur, & pereat ante regenerationem per aquam, quæ ſit cauſa præcipua. fo. 185. colum. 4 nume. 1.

Innocentij decretum, quòd ſolis epiſcopis liceat uel conſignare, uel ſpiritum ſanctum tradere, à Beda inſeritur. Et plura ibi contra Witcleff adducuntur. fo. 200. col. 2. nu. 5.

Innocentij primi decretum de pœnitendo ſemel in anno ante paſcha. fo. 259. col. 3. nu. 6.

Innocentius quintus quid de cõmunione dicat. Et quomodo à preſbyteris, uel miniſtris tantùm ſumatur ſub utraque ſpecie. folio. 199. columna. 1. numero. 4.

Innocẽtius quid de poteſtate Petri dicat. Et quomodo aliquid ipſi poteſtatiuè ſit ſeruatum, quanuis communem cum alijs acceperit ad dimittendum peccata poteſtatem. fo. 260. col. 3. nu. 2.

Inſufflatio domini in diſcipulos poſt dies paucos ſuæ reſurrectionis. Et quid per eam intelligatur ſecundũ Auguſtinum. fo. 217. col. 4. nu. 6.

Interceſſor ſine gratia. folio. 22. col. 4. nume. 6.

Ioannes de de Baconis, quomodo poſitionem de uiſibilitate corporis Chriſti in ſacramento neceſſariò ſequendam putet. &c. folio. 101. colum. 4. nu. 7.

Ioannis martyrium. folio. 234. columna. 4. numero. 4.

Iræ, & odij ex Auguſtino differentia. Et quomodo in comparatione odij ira eſt feſtuca. fo. 271. colum. 2. nume. 5.

Ionathæ qui, ab authore recenſentur. Et quòd ipſe ſit eius armiger contra Witcleuiſtas. folio. 33. columna. 4. nume. 3.

Iouiniana hæreſis circa coniugum. Et quomodo hanc amplecti uideatur Witcleff. fo. 204. columna. 3. nume. 2.

Iudæ confeßio. Et quomodo ſi facta fuiſſet Chriſti diſcipulis, meruiſſet ueniam. fo. 242. colum. 3. nume. 2.

Iudæ præſcito datur ueniæ locus à domino, ut pœniteat eum facti ſui. fo. 221. col. 4. nu. 3.

Iudæis quòd conſuetudinarium quidẽ erat priuatim confiteri delicta. Et quomodo hic mos ad baptiſmum uſque Ioannis durauerit. folio. 238. columna. 1. nume. 7.

Iudæorum ſacrificia quòd ſint ablata. fol. 63. colum. 4. nume. 3.

Iudicati à Deo ſecundùm præſcientiam, ſuſpenſi, degradati. &c. quomodo uera conficiant ſacramenta contra Witcleff. Et quid de hoc dicat Auguſtinus. fol. 221. col. 2. nu. 1.

Iudicis pietas nimia, quòd interdum fortaſſan, & maximè apud toruos, & ingratos hæreticos, poßit, ſicut eis placet, calumnias figurare, oſtenditur. fo. 79. co. 4. nume. 5.

Iulianus, & Conſtantinus Cæſares. Et quid de his dicat Auguſtinus. Et plura de hoc ibi. fo. 211. colum. 1. nume. 2.

Iulianus, quòd fuerit primus, qui poſt dotem ſpoliauerit clericos, & loca ſacra poſſeßionibus, & theſauris. Et quid illi ob id acciderit. foli. 211. column. 3. nume. 4.

Iuſtitia omnis in baptiſmate conſtituta. fol. 173. col. 4. nume. 4.

L

Laicus, & ſacerdos diuerſi. fo. 20. col. 1. nu. 3.

Lanfrancus à Guimundo nobili uiro liberalium ſcientiarum peritus dicitur. Et quomodo per eas Berẽgarium Witcleff magiſtrum turpiter fecerit cõfuſum. fo. 34. col. 2. nu. 5.

Lanfrancus quid contra Berengariũ Witcleff magiſtrum dicat. Et quomodo probauerit ſigna ſacra Berengarij ſacramenti poſtponenda ſignis Iudaici teſtamenti. fo. 64. col. 2. nu. 5.

Lanfrancus quid de figurato loquendi modo dicat. Et quomodo hunc item loquendi modum habeat Auguſtinus. Et plura de hoc ibi. fo. 91. col. 3. nu. 5.

Lanfrancus Ambroſiũ defendit contra Berengariũ, & VVitcleff. fo. 122. col. 1. nu. 6.

Lapſi peccato, eſto, q, poßint reformari per pœnitẽtiã ad primam, uel maiorem gratiam, q, tamen nuſquã ad innocentiæ priſtinæ dignitatẽ reſtaurentur, ex Hieronymo oſtenditur. fo. 275. col. 3. nu. 5.

Lazari ſolutionẽ, remißionẽ eſſe peccatorũ cõtra Witcleff oſtenditur. fo. 247. col. 2. nu. 2.

Lazarũ de monumẽto ſuſcitatum, q, dominus obtulerit ſoluendũ diſcipulis, quid denotet. Et quid de hoc dicãt Auguſtinus, & Ambroſius. fo. 246. co. 4. nu. 1.

Lazarus q̃ per Christum excitatur, & per discipulos soluitur, quid significet. fo.248.col.2.nu.3.
Legis naturalis, & scriptæ ex Augustino comparatio. fo.203.col.2.nu.2.
Leprosi ritus quando mundandus erat. Et quid super hoc dicat Augustinus. fo.245.col.1.nu.2.
Lincolniẽsis quid de esse accidẽtis et subiecti recitet, et de posibilitate separatiõis eorũ. fo.139.co.3.nu.3
Literæ q̃ tradãtur ordinatis ab ordinatoribus sine ambitiõe, ex antiqua patrũ regula. fo.204.co.1.nu.8.
Literatis ecclesiæ uiris quomodo amplior certitudo credibiliũ donaretur, quàm simplici laico, cùm utriq; solo lumine fidei Christi mysteria contemplentur. fol.81.col.1.nume.4.
Lux sine subiecto. fo.119.col.4.nu.3.

M

MAli quatenus cognoscendi. fo.30.col.3.nu.5.
Malitia secundùm Augustinum, quòd aliter sonet in lingua Latina, aliter in lingua scripturæ sacræ. fo.51.col.1.nu.2.
Mãducare spũaliter q̃d sit. Et plura de hoc ibi ex Chrysosto. Augustin. Cypriano. &c. fol.108.co.3.nu.3.
Manichæorũ deliramẽtũ, & temeritas notatur. Et quo modo eadẽ temeritate Witcleff maculetur. Et multa ibi aduersus illum ex Guimundo, & Augustino adducuntur. fo.81.col.4.nu.7.
Manichæus, & Witcleff hæretici quomodo uterq; tentat sub æquiuoco carnis uocabulo seducere Christianos. fo.102.col.3.nu.2.
Manus impositio correctis fieri solita, ab Augustino notatur. fo.201.col.3.nu.2.
Manus impositio, quæ cõfirmatio uocatur, q̃ solis episcopis apostolorũ uicarijs debetur. f.202.c.1.nu.2
Martyrium sine baptismo quando nõ prodesset ad salutẽ, nec sufficeret. Et quid de hoc dicãt Cyprianus, & Augustinus. fo.184.col.1.nu.1.
Martyriũ, an maius baptismate. fol.183.col.3.nu.2.
Maßilianorũ quorundã perfidia circa baptismũ spiritussancti ex Damasceno recẽsetur. Et quomodo illi, & Witcleuistæ in hoc præsumentes usq; ad contẽptum, uel negligentiam sacramenti fluminis, dãnabiliter errent, Augustini quamplurimis authoritatibus demonstratur. fo.171.col.2.nu.2.
Materia prima panis q̃ non destruatur, sed per transubstantiationem Christi perficiatur, & transeat in melius. fo.125.col.3.nu.1.
Materiæ præiacentis quòd non fiat adnihilatio, uel destructio in conuersione percelebri panis in corpus Christi uerum, sanctorum & doctorum authoritatibus cõtra Witcleff ostẽditur. fo.123.co.2.nu.1
Melchiadis Papæ decretum, contra eos, qui olim in ecclesia arguebant contra sacramenti confirmationis exigentiam. fo.195.col.3.nu.3.
Metalipses q̃ nõ sint assumendæ, quas ponit Witcleff. Et plura de hoc ibi. fo.120.col.1.nu.4.
Ministri sanctitas, & eiusdem malitia, q̃ nihil cõferat, adimat, uel deroget substantiæ sacramenti, ostenditur. fo.25.col.2.nu.1.
Miracula de corpore dominico sustentatis, recẽsentur. fo.111.col.4.nu.2.
Miraculum in uitis patrum narratur, de subtractione dominici corporis sacramenti indignis communicaturis. fo.113.col.2.nu.5.
Miraculum factum in eo, qui manibus indignis tentauit accipere arcam, in qua sanctũ domini fuerat positum, à Cypriano recensetur. Et quomodo uocet Eucharistiam sanctum domini. fo.70.col.4.nu.3.
Miraculum factum in eo, qui iussus facere reuerentiã hostiæ, dicebat araneam esse digniorem, ut reueretur, narratur. fo.115.col.1.nu.6.
Modi quatuor loquendi de Deo quasi in unũ fasciculũ ab August. cõstricti recẽsentur. fo.153.col.4.nu.3.
Modus institutionis ecclesiæ circa cõmunionis formam in populo differẽter, & sacerdotio, q̃ sit congruentissimus, ostenditur. fo.157.col.2.nu.1.
Modus bibendi Christi sanguinem, re, non uisibili specie. Et quid de hoc dicant Hugo, Origenes, & Augustinus. fo.162.col.4.nu.1.
Mõtes, an transtulerũt apostoli. fo.135.col.3.nu.6.
Mors secunda quæ dicatur. fol.269.col.3.nu.3.
Mulieris cuiusdã præstigiæ recẽsentur. fo.52.c.4.n.1
Multiplicari proprie quid dicatur secundùm Dionysium. fo.130.col.4.nu.1.
Multiplicatio corporis Christi, secundùm suam essentiam ad loca distincta, non cõtinua. &c. probatur. fo.131.col.1.nu.2.
Mundus iste unde plùs dependeat subiectiuè, iuxta Augustinum. fo.126.col.1.nu.3.
Mutationes quatuor à Guimundo describũtur. Et plura de hoc ibi. fo.123.col.4.nu.3.

N

NEceßitas diuini cõcursus in salutaribus sacramentis celebrandis unde sumatur, ostenditur. fol.13.colum.1.nu.1.
Neceßitatum modi. Et qui fuerunt horum inuentores. fo.187.col.3.nume.2.
Nicolaus de Lyra, quid de cõmunione in primitiua ecclesia usitata dicat. fo.164.col.2.nu.2.
Nihil à bono maius, nihil à malo minus, Augustini dictum quomodo intelligatur. fo.52.col.2.nu.8.
Nomen ad quid repertũ, ex Augustino. Et unde sic appellatum. fo.135.col.1.nu.5.
Notyngh̃a doctoris triplex causa, quare sanguis nõ sit tradẽdus fidelibus sub specie uini. fo.166.co.4.nu.8
Nubẽtiũ sacerdotalis benedictio in ecclesia unde traxerit ortum. Et quid de illa decernant Cyricius, & Calixtus Papæ. Et plura ibi de ritibus nuptialibus. fo.233.colum.2.nume.3.

Numa Pompilius quomodo noluerit ſua prophana ſacramenta ſic publicare, ut paſſim tractarentur à uulgo. fo.20.col.1.nu.2.

Nuptialis obligatio, quòd non ſit ſola promiſsio, ut Witcleff delirat, ſed actualis traditio ſui corporis, & alienatio ſuæ poteſtatis. fol.231.col.4.nu.4.

O

ORatio in cuiuslibet polluti ſacerdotis ore reperta ex euangelicis uerbis tranſumpta, & euangelicis myſterijs adaptata, q̃ nõ debeat dici blaſphema, contra Witcleff. fo.22.col.3.nu.2.

Oratio, Perficiant in nobis domine. &c. pro Witcleff, & Berengarij confutatione, à Lanfranco, & Guimundo explanatur. fo.76.col.1.nu.2.

Orationes malorum, q̃ non obſtent ſacramentis, oſtenditur. fo.22.col.1.nu.2.

Orationes duæ eccleſiæ proferuntur, ad rectificandũ Witcleff errores, & pro ſedanda ſua rebellione hæretica. fo.76.col.3.nu.4.

Ordinati, q̃ debeant ſenſibili uocatione promoueri, oſtenditur contra VVitcleff. fo.114.col.3.nu.1.

Ordinem alium eſſe ſacerdotij maioris, & alium minoris ex Gregorio. Et quomodo Paulus de maiori fuerit. &c. fo.216.col.2.nu.7.

Ordines eccleſiæ ab Origene preſbytero aſsignantur. fo.203.col.1.nu.2.

Ordo participantium, q̃ cedat ordini conſummanti in ſolennitate ritus, non rei, ex congruentia ſcripturarum, oſtenditur. Et quid de hoc dicant Rabanus, Auguſtinus, & Petrus Damianus. fo.259.col.1.num.1.

Ordo quid. fo.203.col.1.nu.1.

Origenis errores deſcribuntur. fo.3.col.2.nu.3.

Origeniſtæ taxantur à Hieronymo. fo.3.col.2.nu.4.

Oxonienſe ſtudium quomodo per decretum publicum duodecim doctiſsimorum uirorum, pluſquàm ducentarum hæreſum VVitcleff dogma deleuerit, & codices concremauerit. fo.5.col.1.nu.3.

P

PAnem VVitcleff, quòd eccleſia catholica neget, cõſecratione peracta. fo.74.col.4.nu.4.

Panem tranſubſtantiari in corpus Chriſti, q̃ ſit articulus fidei, contentus in Symbolo Apoſtolorum, ibi, Credo ſanctorum communionem. Et quid de hoc dicat Dionyſius. fo.167.col.4.nu.1.

Panis cur dicatur corpus Chriſti. Et de iſtius appellationis multiplici ratione. Et quomodo à prophetis huiuſmodi forma appellationis uenerit. fol.90.col.4.nu.2.

Panis uiſibilis forma, ex quibus reſultet. Et quãdo dicatur illud uiſibile ſacramentũ. fo.92.col.2.nu.3.

Panis, q̃ non annihilatur in ſacramento, ſed tranſubſtantiatur. fo.62.col.3.nu.5.

Panis, q̃ ita figuret corpus domini ante conſecrationem ſicut poſt, quantùm eſt de nuda ratione figuræ ſine præſentia corporali. Et multa de hoc ibi per doctores. fo.66.col.4.nu.5.

Panus, quem in oratione dominica poſtulamus, q̃ ſit ſacramentalis, non uſualis. fo.72.col.1.nu.2.

Panis noſter quotidianus quis dicatur ſecundùm Auguſtinum, Cyprianum, & alios doctores. fo.72.col.3.nu.4.

Panitarum obiectio, & ad eam reſponſio. fo.118.colum.1.nu.3.

Panitarũ poſitio, q̃ ſit difficilis. fo.118.col.2.nu.4.

Panitæ quantùm aduerſentur eccleſiæ, oſtenditur. fo.119.col.4.nu.2.

Panum propoſitionis & corporis Chriſti quanta differentia, oſtenditur. fo.63.col.3.nu.1.

Papæ q̃ ſit obediendum contra VVitcleuiſtas, dicentes non eſſe illius monitis attendendum, aut decretis, appellantesq̃; illum Antichriſtũ. fo.5.col.2.nu.1.

Paphuntij conſilium in Nicæna Synodo ex Caſsiodoro recenſetur. Et quid Synodus tunc circa coniugium clericorum decreuerit. fo.226.col.3.nu.3.

Parentes, utrũ baptizatis paruulis ſuis noceant, cũ eos dæmoniorum ſacrificijs ſanare conantur: & ſi non nocent, quomodo eis proſit, cùm baptizantur, fides parentum, quorum eis non poteſt obeſſe perfidia. fo.186.col.1.nu.2.

Parentum, ſeu aliorum delicta, quomodo noceant frequẽter baptizatis paruulis quo ad afflictionem tẽporalis incommodi, aut retardationem à gratia. fo.186.col.2.nu.3.

Participantiũ totus ordo, tum laicorũ, quàm religioſorũ quando cõmunicãt ſolùm in panis ſpecie, quomodo cedant principalitatem, non rei, ſed ritus ſacrificij, ſacerdoti conſummanti ſacrificium uice Chriſti. fo.158.col.2.nu.6.

Participium errorum. fo.34.col.3.nu.5.

Paſchaſij dictum de corpore Chriſti, ſuper illud Matthæi, Cœnantibus autem eis. &c. fol.43.col.2.num.2.

Paſchaſius quid de corpore Chriſti dicat in explanatione uerborum, Hoc eſt corpus meum. fo.90.colum.1.nu.3.

Paſchaſius, quid de uiſibilitate corporis Chriſti in ſacramento, dicat. fo.101.col.1.nu.3.

Patres ſancti quomodo docuerunt ab authoritate probatiſsimum modum eſſe ad diſceptandum de fide. fo.34.col.1.nu.4.

Patrum antiquus mos ſeruatus, quum de hoſtia conſecrata loquerentur, notatur, contra VVitcleff, & Berengariana figuralia ſacramenta. fo.66.col.2.num.3.

Paulus, & Barnabas cũ eſſent ſancti, quomõ adorari non ſe permiſerũt à populo. fo.49.col.2.nu.4.

Paulus quos Ethnicos citauerit. fo.138.col.1.nu.2.

Index.

Paulus quare, & ad quid ad Ananiam miſſus. fo. 201. col. 3. nu. 3.

Paulus, q̃ per primam manuũ Ananiæ impoſitionem, ante lauacri ſuſceptionem non receperit Spiritum ſanctũ. fo. 201. col. 3. nu. 4.

Paulus quanuis ſolicitus, operoſus, & humilis plus cæteris fuerit, q̃ tamen alijs non præferatur apoſtolis, contra VVitcleff, qui dicebat, q̃ qui foret humilior, & eccleſiæ ſeruitiuior, gradum habebat altiorem. Et plura de hoc ibi. fo. 208. col. 1. nu. 3.

Paulus, q̃ uſus fuerit literis teſtimonialibus pro ſuſceptione Oneſimi ad fraternitatem. &c. fo. 203. col. 3. nu. 3.

Peccata mortalia quomodo deſignentur per trabem, uenialia uerò per feſtucã. Et quid de hoc dicat Hieronymus. fo. 271. col. 1. nu. 4.

Peccata quomodo animã uulnerent, ex Origene oſtenditur. fo. 273. col. 2. nu. 5.

Peccatorũ remißiones quantæ. fo. 183. col. 3. nu. 3.

Peccatorum remißio, q̃ ab initio fuerit promiſſa, & nuntiata, ſed in fine donata. fo. 241. col. 4. nu. 4.

Peccatorum mortalis, & uenialis differentia ex abyſſo ſcripturæ, & primò ex ueteri teſtamento producitur. fo. 270. col. 2. nu. 1.

Peccatorum uenialis, & mortalis ex teſtamento nouo differentia oſtenditur. &c. fo. 271. col. 2. nu. 6.

Peccatorum mortalium, & uenialium differentiæ, q̃ bene ſumantur per actus extrinſecos, oſtenditur. fo. 272. col. 1. nu. 1.

Peccatorum mortalis, & uenialis manifeſta differentia, quomodo in finibus ſuis ſit occulta. fol. 273. col. 3. nu. 7.

Peccatum q̃ non ſit, quicquid à peccatore fit, contra VVitcleff. fo. 15. col. 1. nu. 2.

Peccatum quid, & quid delictum, & quomodo differant ex Auguſtino. Et quomodo delictum, quod eſt omißionis peccatum, etiam in Baptiſmo remittatur. Et quid de hoc dicant Auguſtinus, Haymo, Beda, &c. fo. 189. col. 3. nu. 3.

Peccatum ueniale ubi reperiatur in ſcripturis expreſſum. fo. 269. col. 3. nu. 4.

Peccatum aliquod quare ueniale dicatur. Et in quo diſtinguitur à mortali. fo. 270. col. 3. nu. 2.

Peccatum mortale, & ueniale quibus uerbis ſolent diſtingui. fo. 271. co. 1. nu. 3.

Peccatum mortale, q̃ ſit æterno ſupplicio dignum, etiam poſt fructuoſam à peccante de ſuo peccato pœnitẽtiam peractam, multorũ authoritatibus ſanctorũ contra VVitcleff oſtẽditur. fo. 277. col. 4. nu. 1.

Peccatum præſciti q̃ ſit nullum, de quo non poteſt, uel potuit eſſe contritus, contra Witcleff Auguſtini uerbis oſtenditur. fo. 281. col. 3. nu. 2.

Pelagianiſtæ hæretici, q̃ damnati fuerint in Paleſtina ſine examine, quod petebant, præcedente. fol. 7. co 1. nu. 2.

Pelagij fraus. fo. 9. col. 4. nu. 4.

Petilianus, quòd falſum ſibi finxerit principium, cui Witcleff innititur, ſcilicet, q̃ conſcientia ſanctè dãtis attendatur. &c. Auguſtini uerbis oſtenditur. fol. 26. col. 1. nu. 6.

Petri ſententiã, q̃ non præcedat, ſed ſequatur ſententia cæli. fo. 249. col. 3. nu. 2.

Petrus cognomine clericus, alter Palladius. Et de Palladij ſæuitia. fo. 8. col. 1. nu. 5.

Petrus quare inter omnes Apoſtolos eccleſiæ catholicæ perſonam ſuſtineat in ſuſcipiendo claues pro tota eccleſia. Et plura de hoc ibi. fo. 253. col. 4. nu. 8.

Petrus inter Apoſtolos primus, & caput. fo. 208. col. 1. nu. 2.

Philippus q̃ non confirmauerit Samaritas, quos baptizauerit. Et quare. fo. 200. col. 2. nu. 4.

Philippus Imperator in primæuis eccleſiæ confiteri coactus, recenſetur. fo. 243. col. 3. nu. 2.

Philoſophia humana quàm ſit meretrix fornicaria uiro incauto, oſtendit Origenes. fol. 34. col. 3. nu. 7.

Philoſophis orthodoxis, q̃ Witcleff poſitio de accidẽte non placuerit, demõſtratur. fo. 142. col. 2. nu. 5.

Pignus, & arra, in quo differant. fo. 191. col. 3. nu. 3.

Pilati percontationes, tribunalia necis Chriſti exercẽdo, notantur. fo. 4. col. 1. nu. 2.

Platonis, & Ciceronis error circa materiam, dicentiũ, q̃ Deus eam non fecerit, ſed præſto habuerit eam, ut utatur, recenſetur. Et quid de hoc dicat Lactantius. fo. 129. col. 4. nu. 4.

Platonis error. fo. 212. col. 1. nu. 5.

Pœnitentiæ iuxta Canones indictæ, & aliæ arbitrariæ, unde reperiãtur fundatæ. fo. 274. col. 3. nu. 2.

Pompeius Romanorum magnus idololatra. Et quid Iudæis improperauerit. fo. 49. col. 1. nu. 1.

Præceptum antiquum currens per creaturas, q̃ ſimul arguat cooperantem Deum, & promittat effectũ. fo. 13. col. 3. nu. 4.

Prædeſtinationis gratia, q̃ non eſt in prædeſtinato, quouſq; uocatus iuſtificetur bonis operibus, eccleſiæ ſacramentis. &c. fo. 281. col. 2. nu. 1.

Prædeſtinati charitas q̃ ſit mortua per peccatum, & eius gratia per peccatum extincta, oſtenditur. fo. 282. col. 1. nu. 1.

Prædeſtinati charitatem remitti poſſe, amitti non poſſe, unde ſumpſerint Witcleuiſtæ. Et quid contra hoc dicant Auguſtinus, Hieronymus, & Ambroſius. fo. 282. col. 3. nu. 3.

Prædeſtinatum non poſſe mori per peccatum, quòd ab antiquo ſerpente manauerit. fo. 283. col. 1. nu. 4.

Prædeſtinatus, an poßit perire finaliter. fo. 32. col. 3. nu. 3.

Prædicandi ratio. fo. 205. col. 1. nu. 9.

Prædicatoris excellentia. Et q̃ ſit eminentiùs prædicare, q̃ baptizare, quinq; rationibus oſtenditur. fo. 215. col. 4. nu. 5.

Index.

Prælatos præſcitos, q; Deus perpetuò non ſuſpendat. fo.29.col.4.nu.3.

Prælatus, aut preſbyter infidelis, quanquam à Deo iudicatus, & ſuſpenſus, & ſimul forſitan ab eccleſia condemnatus, q; uerum ſi intendat, conficit ſacramentum, ſicut ueri characteris retinet ſanctitatem. fol.30.col.1.nu.4.

Præſciti, quòd non neceſſariò excludantur à ſacramentorum fructibus, uel ab eccleſia electorum oſtenditur. fo.31.col.1.nu.1.

Præſcitus quòd ſit nullus ſuperſtes huic uitæ, quin pœnitere poſsit finaliter, & ignoſcetur ei, etiam ſi manifeſtatus fuerit ſicut Cain. fol.202.colum.4.nume.6.

Præſcitus, q; poſsit prædeſtinari ad gratiam. Et quomodo Auguſtinus appellet eccleſiam prædeſtinatorum hortum concluſum. fo.31.col.2.nu.2.

Præſcitus, & à Deo damnatus, q; poſsit eſſe membrum prædeſtinatum. fo.32.col.1.nu.1.

Præſcitus, aut quãtocunq; mortali detentus, ſi nõ præſeruetur, quomodo comedit corpus, & ſanguinem Saluatoris. fo.108.col.2.nu.2.

Pragenſium Witcleuiſtarum querela pro communione in utraq; ſpecie contra morem eccleſiæ orbis terrarum. Et quomodo etiam ſi liceat, q; tamen non expediat, oſtenditur. fo.156.col.1.nu.1.

Preſbyteris legis ueteris quare erant ad tempus licita coniugia, & quare noſtris ſint illicita, ex Beda, & Ambroſio oſtenditur. fol.225.col.2.nu.5.

Preſbyter ſolus q; conficiat ſacramentũ corporis Chriſti, non reges, non periti de ſeculo, imò nec angelus quiſquam. fo.53.col.4.nu.2.

Proles, q; ex nullo parente tantum trahat delicti, quantum ex primo Adam. fo.186.col.3.nu.4.

Proles, quæ naſcitur, utrum omnibus malis actibus, & multiplicatis delictis originalibus implicetur, ut tantò peiùs, quantò poſteriùs quis naſcatur. fol.186.col.4.nu.6.

Proteſtationis Witcleff forma, & eiuſdem callida exceptio. fol.10.col.1.nu.6.

Pſalmiſtæ, qui & Lectores dicũtur. Et quomodo Chriſtus lectoris officio functus fuerit. fol.204.col.3.num.6.

Pulchritudo quid ſit ſecundùm Ambroſium. fo.92.col.1.num.2.

Punicorum loquendi modum de ſacramento Euchariſtiæ laudat Auguſtinus. fo.40.col.3.nu.2.

Q

Quæſtiones de Euchariſtia omnes difficiles, q; in tres reſoluantur. Et quæ ſint. fo.141.col.1.nu.1.

Quæſtio ex epiſtola Auguſtini ad Bonifacium circa paruulos baptizatos. fol.186.col.1.nu.2. & colum.4.nu.6. Et fol.187.col.1.nu.6.

Quæſtio Auguſtini Epiſcopi Anglicani. Et Gregorij Pontificis ad eam reſponſio. fo.234.col.4.nu.3.

R

Rabani dictum de Chriſti corpore & ſanguine, q; uera ſit caro in miniſterio, & merus ſanguis, non tantummodò figuralis. fo.66.col.3.nu.4.

Rabani Maguntienſis, & Heribaldi Altiſiodorenſis error circa corpus domini in ſacramento, dicentes eſſe cibum digerendũ in humanam carnem. Et quo modo eis conſonat VViteleff. Et qualiter Rabanus alter hanc perfidiam tanquam horrendam abijciat. &c. fo.99.col.4.nu.1.

Rationes contra impanantes corpus Chriſti. fo.118.col.2.nu.5.

Regum criminatio recenſetur. fo.5.col.3.nu.3.

Reputare uerbum, quo utitur Witcleff, ab Authore explicatur. Et multa de ſacramentorũ participatione, contra VVitcleff. fo.27.col.2.nu.4.

Reſponſio ad argumentũ VVitcleff, quo probare conatur ex præſumptione facti euacuationem corporis Chriſti, & naturam panis cibarij ibi præſentẽ. fo.70.col.3.nu.2.

Reſponſio ad argumentum VVitcleff, dicentis, q; ſacramentum Euchariſtiæ quinquies uocetur panis in Canone. &c. unde arguit illud eſſe panẽ in natura. fo.72.col.3.nu.3.

Reſponſio ad argumentum VVitcleff, dicentis, q; dicta ſanctorum, atq; eccleſiæ docent, q; ſacramenta ſenſibilia non ſunt corporis Chriſti, & ſanguinis, ſed eorum figura. fo.75.col.4.nu.1.

Reſponſio ad argumentum VVitcleff, falſificantis, & deprauantis Romanæ curiæ decretum, ad probandum ſuum errorem de corpore Chriſti. Et quomodo in hoc ſequatur Berengarium magiſtrum ſuũ. fo.77.col.1.nu.2.

Reſponſio ad argumentum VVitcleff, qui pro pane ſuo materiali defendendo, ruit ad laicos, & uulgus, ut de fidei ſubtilitate in ſui fauorem teſtificentur. fo.80.col.4.nu.1.

Reſponſio ad authoritates, quas VVitcleff adducit, ad probandum, q; corpus Chriſti non ſit uiſibile in ſacramento. fo.96.col.2.nu.1.

Reſponſio ad argumentum VVitcleff, dicentis, q; maderniores doctores negant corpus Chriſti corporaliter in ſacramento uideri. fo.99.co.4.nu.8.

Reſponſio ad argumentũ VVitcleff, probãtis materiã nõ poſſe conuerti. &. Et quid de hoc dicãt Ambroſius, Auguſtin. & Bernardus. fo.126.col.3.nu.4.

Reſponſio ad argumenta VViteleff contra accidens ſine ſubiecto. fo.143.col.2.nu.1.

Reſponſio ad ea, quæ VViteleff extorquet ex ſanctorũ teſtimonijs contra accidẽs ſine ſubiecto, & potiſsimùm ex quibuſdam Auguſtini locis. fo.144.colum.2.num.1.

Reſpon=

Index.

Reſponſio ad authoritatem Euangelij, Niſi manducaueritis carnẽ filij hominis. &c. ab Witcleuiſtis pro ſuæ opinionis confirmatione adductam. fo. 161. colum. 3. in princi.

Reſponſio ad authoritates Ambroſij de Sacramentis, quem Witcleuiſtæ adducunt in teſtem ad ſuæ opinionis fulcimentum. fo. 164. col. 1. nu. 1.

Reſponſio ad dicta Waleranni, & Paſchaſij, & quòd non faciant pro Witcleuiſtis, oſtenditur. fo. 164. col. 4. nu. 4.

Reſponſio ad argumentũ VVitcleff de martyrio, quo baptiſmi neceſſitatem euacuat. fo. 182. col. 3. nu. 1.

Reſponſio ad calumnias Witcleff in prælatos, & clericos, quos uocat Cæſareos à Cæſare Conſtantino. fo. 210. col. 4. nu. 1.

Reſponſio ad dictum Witcleff, Prælatos præſcitos Deus ſuſpendit perpetuò tam ab officio, quàm à beneficio. Et quomodo ſit falſum, Auguſtini authoritatibus oſtenditur. fo. 220. col. 3. nu. 4.

Reſponſio ad obiectum Witcleff ex Armacano. Et refellitur Armacani ſententia, dicentis, q, Apoſtoli nõ receperunt poteſtatem dimittendi ſacramentaliter peccata poſt reſurrectionẽ, ſed in prima inſtitutione ad apoſtolatum. Et quid de hoc dicat Hieronymus fo. 241. col. 2. nu. 1.

Reſponſio ad cauillationem VVitcleff contra ſacramẽtalem confeßionem pro ignorancia ſacerdotis de recidiuatione confeßi, ex Auguſtino, & Ambroſio. fo. 264. col. 1. nu. 1.

Rex, aut Princeps temporalis, etiam malus, quomodo regnet ex dono Dei: & q, non amittat nomen, ius, aut officium pro quolibet mortali. Et q, idem ſit de Papa, Epiſcopo, uel ſacerdote. fo. 16. col. 1. in prin.

S

Sacerdos infidelis, q, nõ deroget Sacramento, oſtenditur contra VVitcleff Auguſtini authoritatibus. fo. 17. col. 3. nu. 1.

Sacerdos uerus ut quiſq; ſit, quid requiratur. fo. 22. col. 2. nu. 2.

Sacerdos, q, cùm celebrat, conficiat corpus Chriſti, & non nudum exterius ſacramentum, ſanctorum authoritatibus oſtenditur. fo. 51. col. 1. nu. 4.

Sacerdos catholicus q, nullus eſſe poßit, niſi à Deo uocetur ad ſacerdotium per electionem uiſibilem, & humanam. fo. 215. col. 3. nu. 3.

Sacerdotes omnes orthodoxi, q, ſint Chriſti, non Epiſcopi eos ordinantis. Et quomodo epiſcopalem gratiam det Deus per hominem, quanuis prauum, & ſimoniacum. fo. 217. col. 2. nu. 4.

Sacerdoti malo q, aſtet Deus in ſacramenti miniſtratione, ne eccleſia ſeducatur. fo. 21. col. 2. nu. 2.

Sacerdotum nouæ legis præſtantia. fol. 61. colum. 3. num. 3.

Sacerdotum q, proprie ſit inuocare dominum, & hoſtias offerre. &c. Et quomodo ab alijs diſtinguantur. fo. 158. col. 1. nu. 4.

Sacerdotum ordines duo, ſummorum, & inferiorum, ex ueteri lege, notantur. fo. 204. col. 4. nu. 8.

Sacramenta Dei propter hominum uitia uiolans, quomodo ſemper errat, ut VVitcleff. fo. 22. col. 3. nume. 4.

Sacramenta, q, non ideo uberiora, & ſanctiora ſint, quia per meliorem miniſtrentur, oſtenditur. fo. 27. col. 1. nu. 2.

Sacramenta per malos facta, q, ualeant. fol. 642. col. 1. num. 6.

Sacramenta Iudæorum, q, fuerint ſigna, & figuræ, noſtra uerò ueritas reuelata, probatur. fol. 64. colum. 4. num. 7.

Sacramenta uenerabilia corporis, ſanguinis, & paßionis domini, q, nemo poßit intuitiue cognoſcere, niſi Princeps, & Pontifex noſter Chriſtus. fo. 85. col. 1. nu. 2.

Sacramenta, q, à muribus, & beſtijs non corrodantur, quanuis ſic uideantur ſecundùm exteriores ſpecies. Et quid de hoc dicat Guimundus. Et plura de hoc ibi. fo. 85. col. 3. nu. 4.

Sacramenta diuinorum ſacramentorum, q, tribus gradibus ſint commiſſa. fo. 158. col. 2. nu. 5.

Sacramenta tria ſola, ſcilicet Baptiſmus, Confirmatio, & ordo, q, imprimunt charcterem. Et quare illa non iterentur. fo. 194. col. 2. nu. 5.

Sacramentali in propoſitione quid demonſtretur promine demonſtratiuo, Hoc, oſtenditur contra VVitcleff. fo. 89. col. 3. nu. 2.

Sacramenti, & eius effectus diſtinctio. fo. 16. colum. 2. num. 2.

Sacramenti miniſtratio, quòd non ſemper ſit uniformis, & uniuoca cum magiſtro, oſtenditur. fol. 21. col. 4. nu. 4.

Sacramenti Baptiſmatis uiſibilis unius ad formam requiſita, deſcribuntur. fo. 92. col. 3. nu. 4.

Sacramentis Dei, q, nihil obſint hominum malorum mores, quo illa, uel omnino non ſint, uel minùs ſancta ſint, ſed ipſis malis hominibus. fo. 22. colum. 4. num. 5.

Sacramento Chriſti q, diuina uirtus aßiſtat, ſiue ad ſalutem bene utentium, ſiue ad perniciem male utentium. fo. 16. col. 4. nu. 5.

Sacramento ex eodem, & ex una re quomodo paſcantur boni, & mali, quanuis Chriſti gratia diuerſè in eis operetur. fol. 59. col. 2. nu. 3.

Sacramentorum primi temporis, & eorum, quæ ſub lege ſcripta, uel ſub gratia inſtituta ſunt, differentia. fol. 13. col. 3. nu. 3.

Sacramentorũ celebratio, q, ordinati ſit opus, non laici, contra VVitcleff. fol. 19. col. 4. nu. 1.

Sacramentorũ ueterum, & nouorũ ſubſtantialis differentia aßignatur. fo. 65. col. 3. nu. 8.

Index.

Sacramentorum quæ ſunt, q̃ oculis corporis non uideantur. Et quomodo Sacramenta non uerè capiantur exteriori ſenſu, ſed mente. Et quid de hoc dicat ibi Ambroſius. fo. 84. col. 1. nu. 4.

Sacramentum quid, & quis ſit eius fructus. Et quomodo etiam à perditè uiuentibus in eccleſia detur, & accipiatur. &c. contra Witcleff. fo. 16. col. 2. num. 3.

Sacramentum ordinis ab Auguſtino commemoratur, & Baptiſmi. Et qui poſſint illa conferre. fo. 20. colum. 4. num. 6.

Sacramentum gratiæ, & gratia ſacramenti quomodo ualde inter ſe diſtent, & q̃ ſine alterutris eſſe poſſint. fo. 21. col. 3. nu. 3.

Sacramentum, q̃ meliùs miniſtretur per pium uirum, quàm impium, quomodo debeat intelligi. Et quid de hoc dicat Auguſtinus. fo. 26. col. 4. nu. 1.

Sacramentum, quòd nõ minus conficit publicus, quàm peccator occultus. Et quomodo Iudas etiam baptizauerit, quanuis indiſcuſſa conſcientia, cõtra Witcleff. fo. 28. col. 2. nu. 1.

Sacramentum quid. fo. 39. col. 2. nu. 1.

Sacramentum, q̃ principaliter deſignet unitatem fidelium in corpore Chriſti, ſecundùm Apoſtolum. fo. 42. col. 1. nu. 2.

Sacramentum, q̃ frequenter pro nudo ſigno ſacramenti accipiatur, maximè pro ipſa re ſacramenti, ut eſt ibi ſignata. fo. 42. col. 4. nu. 4.

Sacramentum unctionis quando ſignatum à Chriſto. fo. 45. col. 4. nu. 4.

Sacramentum, & myſterium altaris eſſe ſolùm corpus & ſanguinem Saluatoris ſubſtantialiter in ueritate naturæ, uelatum autem figura panis, & uini, q̃ ſecundùm fidẽ eccleſiæ dicimus. fo. 56. colum. 2. num. 3.

Sacramentum altaris q̃ ſit unum, oſtenditur. fo. 58. colum. 1. nu. 2.

Sacramentum Euchariſtiæ, q̃ ſit uerum corpus Chriſti ſecundùm eſſentiam, ſecundùm exteriorem uerò figuram accidens ſenſibile, quod apparet. fol. 125. col. 1. nu. 5.

Sacramentum extremæ unctionis, q̃ à Chriſto, & apoſtolis fuerit inſtitutum, contra Witcleff oſtenditur. fo. 28. 4col. 4. nu. 2.

Sacrificij altaris unitas, ſanctorum dictis demonſtratur. fo. 59. col. 2. nu. 2.

Sacrificium q̃ ſit unum per mundum in omnibus eccleſijs: & ſic una hoſtia, non multæ. & c. ex Ambroſio. fo. 48. col. 2. nu. 5.

Sacrificium altaris cum uarietate locorum, temporum, ſacrificantium quoq;, & uiſibilium ſpecierũ, quòd ſit unum ſine multitudine, & idem ſine mutatione, & eximio modo unum ſupra omne iudaicum ſacramentum, oſtenditur. fol. 59. colum. 1. nume. 1.

Sagarellorum error tertius circa ordines religioſorũ prælatorum, ſacerdotum, diaconorum, ſubdiaconorum. & c. fo. 214. col. 1. nu. 4.

Sagarellorum, & Valdenſium error de poteſtate Papæ. Et quomodo hunc ſequitur VVitcleff. fo. 252. col. 2. num. 7.

Saluator cur cœnatis apoſtolis ſuum corpus & ſanguinem tradiderit. Et quomodo eis ſolis, aut ſaltem in eis uniuerſis preſbyteris præceperit in ſecundo ſanguinis ſacramento communicare. fo. 161. col. 1. circa finem.

Sanguinis ſacramentum, q̃ non indiſcriminatim populis porrigendum, ſecundùm doctorem de Halis, & Bonauenturam. fo. 199. col. 3. num. 6.

Sapientia, bona mentis qualitas, & primum donum, ſecundùm quam mens contemplatur æterna, quòd quibuſdam uideatur quãdoq; eſſe accidens ſine ſubiecto. Et quid de hoc dicat Auguſtinus. fo. 140. col. 2. num. 5.

Satanæ magna ſolutio quando ſit futura. Et quomodo per modicum tempus ſoluetur. Et quare. fo. 36. colum. 4. nu. 5.

Scripta diuina cùm proferimus, q̃ ea non captiuemus ſenſibus noſtris, ſed eis potiùs noſtros captiuemus ſenſus. fo. 68. col. 2. nu. 2.

Scripturæ loquutio ſecundùm Auguſtinum, quòd res ſignificans appelletur nomine rei ſignificatæ. Et multa de hoc copioſiſſimè tractantur ibi. fo. 151. col. 3. num. 3.

Senſibus occupati, quòd ſint à fide remoti. Et quomodo culpentur ab Auguſtino. Et plura de hoc ibi cõtra VVitcleff referuntur. fol. 83. colum. 3. nume. 3.

Senſuum experimento, quòd non ſit ualde adhærendum: & quare ſecundùm Bernardum. fol. 83. col. 2. num. 2.

Sententia etiam iniuſtè lata, q̃ ſit timenda. fol. 249. col. 4. nu. 4.

Sentiendum qualiter ſit, & loquendum de prælatis præſcitis perpetuò ab officio ordinandi ſuſpenſis iuxta VVitcleff. Et quid ſuper hoc dicant Auguſtinus, & Bernardus. fo. 218. col. 4. nu. 1.

Signaculum, ſeu Character, quòd ſit aliud quid à Spiritu ſancto, uel uiſibili ſacramento, uel effectu ſacramenti, quod eſt gratia. Et quomodo ſit indelebile oſtenditur. fo. 192. col. 1. nu. 5.

Signum intelligi pro ſignato, ut inquit VVitcleff, cùm Theologus dicit, Panis eſt corpus Chriſti. q̃ ſit ualde hæreticum. fol. 64. col. 1. nu. 4.

Signum, quod imprimit Baptiſmus, unctio, & ordo, q̃ ſit aliud, & alterius generis ſanctitas, quàm ſit illa coniugij, aut item pœnitentiæ. fo. 193. colum. 3. num. 2.

Species Sacramenti ſenſibilis, q̃ quodammodo uocetur corpus Chriſti. fo. 90. col. 3. nu. 1.

Species

Index.

Species uisibilis panis, quòd sit in sacramento sine substantia sua ex Anselmo. fo. 147. col. 3. nu. 1.

Spes, q. in Deo sit ponenda, non in homine. fo. 18. col. 2. nu. 3.

Spiritus sancti gratia, q. suos habeat gradus, ex Augustino. fo. 172. col. 3. nu. 4.

Spiritus sanctus q. in solo Christo manserit, ex Origene. fo. 279. col. 4. nu. 2.

Spiritus sanctus q. per manus impositionem detur. fo. 195. col. 2. nu. 2.

Spiritum sanctum quatenus det homo. Et quid ibi dicant Ambrosius, & Augustinus. fo. 200. colum. 4. num. 6.

Status peccatorum duo ab Ambrosio assignantur. fol. 283. col. 2. nu. 6.

Status, seu conseruatio suppositi. fo. 111. col. 3. nu. 3.

Subdiaconi Nathinnæi dicti, qui & apud Græcos Hypodiacones uocantur. Et quod sit eorum officium. fo. 204. col. 3. nu. 7.

Subdiaconos fuisse in primæua ecclesia, ex Clementis, & Anastasij Paparum dictis palàm fit. fol. 204. colum. 1. nu. 5.

Substantiam dicere esse accidens, quàm sit absona positio, ostenditur. fo. 141. col. 4. nu. 3.

T

TAu signum. Et plura de eo ex Hieronymo, Anselmo, Isidoro, Cypriano. &c. referuntur. fo. 194. col. 1. nu. 4.

Taxatio uaria pœnarum pœnitentibus, & confessis, in qua fiat potestate. fo. 274. col. 3. nu. 3.

Tentatio, quibus modis agatur secundùm Bedam. fol. 272. col. 3. nu. 3.

Theodosij Imperatoris pœnitentia publica ab Ambrosio indicta, recensetur. fo. 261. col. 1. nu. 5.

Thomæ dictum, q. non faciat pro Witcleuistarum petitione, ut ministretur communio sub utraq; specie. fo. 198. col. 4. nu. 2.

Transubstantiationis, & conuersionis nomina quomodo peruertat Witcleff in suum sensum hæreticũ. fo. 127. col. 3. nu. 1.

Transubstantiationis exemplum, quomodo uideatur aliquantùm propinquum à cibo, quem post resurrectionem Christus accepit. Et in quo istæ duæ trã substantiationes differant, ostenditur. fol. 129. colum. 3. nu. 2.

V

VAldensium error octauus à Guidone recensetur. fo. 204. col. 3. nu. 3.

Valdensium error circa extremæ unctionis sacramentum, à Guidone, & Alano recensetur: & quomodo hunc sequatur Witcleff. fo. 284. col. 4. nu. 1.

Verum, & unum conuerti. fo. 116. col. 4. nu. 5.

Via domini quæ sit, & quis corruat in ea. fo. 11. colũ. 1. num. 3.

Viæ duæ malæ. fo. 14. col. 4. nu. 1.

Vinum nouum, & eius effectum implorat Author. folio. 10. col. 4. nu. 2.

Virgæ in serpentem essentialis mutatio, & serpentis in uirgam. fo. 121. col. 1. nu. 2.

Virginitas Mariæ. Et quid de hoc dicant Hieronymus & Anselmus. fo. 133. col. 2. nu. 4.

Visibilis gradus, & sensibilis per accidens. fo. 98. col. 3. nu. 2.

Viuere q. possit quis ex uirtute dominici corporis per diuinum miraculũ longo tempore. Et secessum posse ei exinde fieri, omnino denegatur. fo. 111. col. 4. num. 1.

Vnctio extrema sacramentalis q. non nisi oleo per Episcopum cõsecrato compleatur, contra VVitcleff. fo. 285. col. 2. num. 3.

Vnctione ecclesiæ quanta ægrotis bona statim contingant. fo. 285. col. 4. nu. 5.

Vnctionis sanctæ forma, q. non tam corporis, quàm animæ sit fomentum, & à longo æuo nostris usibus repromissa. fo. 209. col. 1. nu. 7.

Voluntas Dei, q. in omni sancto opere sit prior, posterior liberi arbitrij. fo. 24. col. 3. nu. 4.

Vrbani Papæ decretum pro Sacramento Confirmationis. Et de necessitate eius ex Concilio Laodiceñ. & Aurelieñ. fo. 195. col. 4. nu. 4.

VValerannus, author de officijs. Et quomodo suspectus fuerit circa fidẽ. &c. Et quid de eo dicat Anselmus. Et q. hic putatur esse, de quo VVitcleff loquitur. Et plura de hoc ibi. fo. 87. col. 1. nu. 2.

VVitcleff, & discipuli eius, quomodo sæpe obtendant authoritates Augustini, Hieronymi, Chrysostomi, & aliorum sanctorum patrum ecclesiæ, contra catholicos. fo. 1. col. 4. nu. 1.

VVitcleff sectatores, uolentes magistri sui purgare infamiam, dicentes, q. non ea docere studuerit, in quibus eum maculauit ecclesia, reijciũtur. fo. 3. col. 1. num. 1.

VVitcleff errata recensentur. fo. 3. col. 2. nu. 3.

VVitcleff protestatio, ut ignaris suam ostendat innocentiam. fo. 9. col. 3. nu. 1.

VVitcleff proteruia notatur. fo. 10. col. 1. nu. 7.

VVitcleff superbia ostenditur. fo. 10. col. 1. nu. 8.

VVitcleff prima, & generalis iniuria, quæ cuncta cõcernit sacramenta, q. Deus ex fide non concurrat cũ ministro ad sacramenta celebranda, sanctorum authoritatibus prosternitur. fo. 11. col. 4. nu. 1.

VVitcleff, quomodo errat cum Donatistis, non distinguens effectum, uel fructum sacramenti à sacramento. fo. 16. col. 2. nu. 1.

VVitcleff, qui semper nititur tollere fidelibus populis fidem sacramenti certificam, cõfutatur. fo. 27. co. 1. num. 3.

VVitcleff, qui dicit prælatos præscitos à Deo suspendi perpetuò tam ab officio, quàm beneficio. &c. &

ſic non poſſe conficere, confutatur. fo. 29. colum. 3. num. 1.

VVitcleff *Satanas quo tempore fuerit ſolutus, oſtenditur. fo. 36. col. 3. nu. 4.*

VVitcleff *quomodo æmulatur Arianos hæreticos, qui coloribus uerborum ſuam inſtaurabant hæreſim, ita, ut in nullo uiderentur à catholicis alieni. fol. 39. col. 3. nu. 2.*

VVitcleff, *q; loquatur Chriſtum, & occultet Antichriſtum, oſtenditur. Et quid de Sacramento dicat. fol. 39. col. 4. nu. 4.*

VVitcleff, *quomodo à Samaritanorum idololatria nõ recedat. Et quid de eis dicat Chryſoſtomus. fo. 49. col. 1. nu. 2.*

VVitcleff, *quòd ſit idololatra, oſtenditur. fo. 50. col. 2. nu. 8.*

VVitcleff, *qui dicit ſacramentum altaris eſſe corpus in figura, & panem in natura, ſanctorum authoritatibus confutatur. fo. 56. col. 4. nu. 5.*

VVitcleff, *qui ſæpe uocat Auguſtinum, & alios eccleſiæ doctores in teſtes pro ſuarum hæreſum tuitione, quomodo non debeat mouere eum, qui uult eſſe granum firmum in Chriſti eccleſia. fol. 58. colum. 2. nu. 3.*

VVitcleff, *qui figuram ſolam corporis Chriſti, & ſanguinis in ſacramento conceſſit, confutatur. fol. 61. col. 2. nu. 1.*

VVitcleff, *qui dicit, quòd poſt conſecrationem remanet panis, & uinum, eo quòd in nullo articulo triplicis fidei eccleſiæ ſit iſte articulus declaratus, confutatur. Et q; ſit triplex Symbolum. fo. 67. colum. 3. nu. 6.*

VVitcleff, *qui per ſcripturam Euangelij more magiſtri eius Berengarij, arguit hoſtiam conſecratam eſſe panem in natura, cõfutatur. fo. 68. col. 1. nu. 1.*

VVitcleff, *& ſui ſequaces, quomodo ſint Iudæorum gulonum ſectatores. Et in quo. fo. 68. colum. 3. nume. 3.*

VVitcleff, *qui in ſui erroris argumentum aſſumit textum Apoſtoli. 1. ad Corinth. 4. Panem, quem frãgimus. &c. uolens ex hoc probare hoſtiam conſecratam eſſe panem naturalem, multorum authoritatibus confutatur. fo. 69. col. 4. nu. 1.*

VVitcleff, *qui pro erroris ſui corroboratione de hoſtia conſecrata, q; ſit panis in natura, aſſumit illud orationis dominicæ, Panẽ noſtrũ quotidianũ. &c. confutatur. Et multa ibi de pane quotidiano per doctores ſacros. Et quomodo ſecũdum Hieronymum, & alios, panis ille dicatur Epiouſios, non naturalis. & c. contra* Witcleff. *fo. 71. col. 3. nu. 1.*

VVitcleff, *qui pro ſui panis uſualis in hoſtia conſecrata defenſione, adducit illud Luc. 24. cap. Cognouerunt eum in fractione panis. confutatur. Et q; non intelligatur de pane uſuali, ſeu communi, oſtenditur. fo. 73. col. 2. nu. 1.*

VVitcleff, *qui poſt falſificationem uerborum Chriſti & eius Apoſtoli, adducit doctores ſanctos commemorantes panem, confutatur. fol. 74. colum. 2. nume. 1.*

VVitcleff, *qui dicit modernam Romanam eccleſiam hæreticam, & priori contrariam, confutatur. folio 78. col. 2. nu. 1.*

VVitcleff, *q; ſit falſarius Nicolai, illius decreto conuincitur. fo. 80. col. 3. nu. 6.*

VVitcleff, *quomodo uſurpet ſibi uocem hæreticorum antiquorum, iactantium ſe, & dicentium, Diuites facti ſumus. &c. Et quid ſuper hoc dicat Hieronymus. fo. 81. col. 3. nu. 6.*

VVitcleff, *qui teſtimonium ſumit ab humanis ſenſibus, q; Euchariſtiæ ſacramentum non ſit corpus Chriſti ſecundùm ſubſtantiam ſuam propriam in altari, ſed ut priùs panis materialis, & putribilis, reijcitur. fo. 83. col. 2. nu. 1.*

VVitcleff, *qui ad fallaces ſenſus, & iudicium humanum, relicto documento fidei, imò ad mures peruenit, ut teſtimonium perhibeant de ſuo ſacramento, confutatur. fol. 84. col. 4. nu. 1.*

VVitcleff *ſophiſma, Iſte panis eſt corpus Chriſti: ergo eſt, & manet panis. quòd ſit idem cum Berengarij eius magiſtri argumento, oſtenditur. Et de eius ſolutione per Lanfrancum, Innocentium, Ambroſium. &c. fo. 87. col. 3. nu. 1.*

VVitcleff *fallacia, Cæci uident, ergo cæci ſunt: ergo manent cæci. Claudi ambulant. &c. diluitur. folio 88. col. 3. nu. 4.*

VVitcleff, *q; ſit de hæreſi Anthropomorphitarum. Et quomodo ſit contra eum beatus Ignatius. fol. 91. col. 2. nu. 3.*

VVcitcleff, *qui rationes quaſdam phyſicas adducit, ne corpus Chriſti uideatur corporaliter, aut ſentiatur in ſacramento, confutatur. fo. 98. colum. 1. nume. 1.*

VVitcleff, *qui dicit ſe notaſſe ex dictis Auguſtini, q; caro, & ſanguis ſolùm ſpiritualiter ſunt edendi, confutatur. Et multa de hoc ibi. fol. 103. col. 3. num. 5.*

VVitcleff, *quòd non ſaluetur in ſua logicali gloſſa, quòd corpus Chriſti eſt in ſacramento corporaliter, id eſt, per modum corporis, multorum authoritatibus oſtenditur. fo. 106. col. 1. nu. 1.*

VVitcleff, *qui contẽdit ſanctum ſacramentũ dominici corporis eſſe obnoxium cõbuſtioni fortuitæ, & digeſtioni humanæ, confutatur. fo. 113. col. 3. nu. 6.*

VVitcleff *quantas abominationes, quàmq; horridas expuat ad deſolandum ſanctiſſimum ſacramentum corporis Chriſti, oſtenditur. Et quid item falſo imputet Chriſti fidelibus. fo. 113. col. 4. nu. 1.*

VVitcleff, *qui negat, & diſſimulat fidẽ conuerſionis ſimplicis panis in corpus Chriſti per trãſubſtantiationẽ altiſſimi. & c. cõfutatur. fo. 116. col. 1. nu. 1.*

Index.

VVitcleff aduersus Isidorũ obiectio diluitur. fo. 122. col. 2. nu. 2.

VVitcleff, quomodo mentiatur in Ambrosium, q. nolit per conuersionem panis in corpus Christi, mutari panis naturam. fo. 127. col. 4. nu. 2.

VVitcleff conuersio recensetur, & eiusdem confutatio ex Augustino, Chrysostomo, Cassiodoro, Hilario, Lanfranco. &c. fo. 128. col. 1. nu. 3.

VVitcleff de transubstantiatione obiectio, & ad eandem responsio. fo. 129. col. 3. nu. 3.

VVitcleff de multiplicatione corporis Christi obiectio, & ad eam responsio. fo. 131. col. 2. nu. 4.

VVitcleff replica ex Augustini uerbis praue ab eo intellectis desumpta, diluitur. fo. 131. col. 4. nu. 6.

VVitcleff, uitans fidem fateri catholicam, quomodo incidat errorem reproborum Gentilium Democriti, & Leucippi, ostenditur. fo. 132. col. 2. nu. 1.

VVitcleff calumnia, de terminis, quos ad expositionẽ fidei sacramenti ecclesia adinuenit, quia non sint in usu scripturæ Canonicæ. &c. diluitur. folio. 133. col. 4. num. 1.

VVitcleff, qui uetustate patrum hæresim suam corroborat, & fidem elidit ecclesiæ, more quorundam Gallorum in partibus Massiliæ ciuitatis contra Augustinum, ut refert Prosper. &c. confutatur. folio 135. col. 4. nu. 1.

VVitcleff prima ratio, impugnans accidens sine subiecto, & eiusdem ex philosophorum dictis solutio. Et plura de hoc ibi. fo. 138. col. 3. nu. 4.

VVitcleff quomodo in materia de accidente, Parmenidis, & Anaxagoræ errores sequatur. fol. 141. col. 3. nu. 2.

VVitcleff, qui omnes rerum posibilitates in definitionibus naturarum intendit ponere, confutatur. fol. 143. col. 4. nu. 2.

VVitcleff glossa, dicentis Anselmum non concessisse accidens sine subiecto. Et ad eandem responsio. fol. 147. col. 3. nu. 2.

VVitcleff glossa uolentis Hugonem non concedere accidens sine subiecto, diluitur. fo. 148. col. 2. nu. 3.

VVitcleff, qui secundum glossam suam uult Lincolniensem non intellexisse accidens sine subiecto, confutatur. fo. 149. col. 3. nu. 1.

VVitcleff error primus, qui contra leges scripturæ extendit loquutionem figuratam ut propriam, & sine authoritate figuram transfert in locum proprij. fo. 151. col. 2. nu. 2.

VVitcleff error secundus in materia de figuris, recensetur. Et plura contra eum ibi adducuntur. folio 152. col. 2. num. 4.

VVitcleff, qui concedit Spiritum sanctum columbam. &c. modo suo, ab Authore confutatur. Et multa contra eũ ibi ex Anselmo, Gregorio Nisseno, &c. adducuntur. fo. 155. col. 2. nu. 3.

VVitcleff, qui dicit Augustinum solum reputatiue loqui, quicquid de necessitate Baptismi scripsit, confutatur. fo. 170. col. 3. nu. 6.

VVitcleff, qui peruertit textum Euangelij, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto. &c. dicens intelligi de aqua, quæ effluxit de latere Christi, & non de aqua baptismali, confutatur. folio 177. col. 3. nu. 1.

VVitcleff quomodo uincat Pelagium, & Vincentium hæreticos, ostenditur. fo. 178. col. 1. nu. 2.

VVitcleff, qui prætermissa necessitate Euangelij pro Baptismi perceptione, assignat necessitatem absolutam erroneam omnium futurorum, Augustini authoritatibus confutatur. fo. 187. col. 2. nu. 1.

VVitcleff, qui dicit, q. in Baptismo non remittuntur peccata omissionis, confutatur. Et quomodo in hoc satagit in perfidia superare Pelagium. fol. 189. colum. 2. nu. 1.

VVitcleff, qui dicit, q. Christus non fuit sic chrismate unctus, ut nunc Christiani, & ideò non sit curandum de huiusmodi unctione, confutatur. fol. 197. col. 2. nu. 1.

VVitcleff q. sit Donatista, & plusquàm Donatista, cõuincitur. fo. 202. col. 2. nu. 8.

VVitcleff mendacium circa ordines, ab Authore detegitur. Et q. fuerint plures duobus Christi ecclesiæ designati, ostenditur. fol. 203. col. 2. nu. 3.

VVitcleff, qui dicit, q. multitudo cleri est onerosa, & infundata in lege Christi. &c. confutatur. fo. 213. col. 1. num. 1.

VVitcleff alter Pharao. fo. 214. col. 1. nu. 5.

VVitcleff, qui ualidè molitur contra fidem sacramenti ordinis propter culpam ordinantis, confutatur. fo. 216. col. 3. num. 1.

VVitcleff, q. participet duplicem hæresim, Massilianorũ uidelicet, & Achaicorũ. fo. 216. col. 4. nu. 2.

VVitcleff, qui literas episcoporum testimoniales pro clericis ordinandis contemnit, confutatur. fo. 203. aliàs. 223. col. 1. nu. 1.

VVitcleff nouum dogma (dicens, unius uxoris uirũ, sic debere intelligi, ut cum una uxore continenter uiuat) diluitur. Et plura de hoc ibi. fo. 226. col. 1. num. 2.

VVitcleff, qui signa sensibilia, quæ sunt de ratione ecclesiastici sacramenti, suspendit à sacramento matrimonij, confutatur. fo. 230. col. 1. nu. 1.

VVitcleff dictum contra uerbum de præsenti, q. hæc conuertuntur (Te accipio in uxorem, &, Te accipiam in uxorem) multorum authoritatibus diluitur. fo. 230. col. 3. nu. 2.

VVitcleff, qui sanctorum patrum nuptijs nostras satagit coæquare, culpatur. Et quid contra illius, & similium temeritatem dicat Augustinus. fo. 236. col. 4. nu. 9.

VVitcleff, qui dicit confessionem auricularem esse hæresis inductiuam, & in scriptura infundabilem, confutatur.

Index.

confutatur. Et quomodo authoritatem, & exemplũ sumpserit confessioni ecclesiæ detrahendi ab Apostata Iuliano, Massilianis, & Iacobitis. fo. 236. col. 1. nu. 1.

VVitcleff, qui arguit, q, propter anteriorationem sanationis leprosorum, quibus Christus dixit, Ite, ostendite uos sacerdotibus. ista ostensio sacerdotibus cessare debuit pro tempore legis nouæ, confutatur. fo. 244. col. 4. nu. 1.

VVitcleff, qui semper pugnat pro sua libertate, qua quis stet suo iudicio pro commissis, refutatur. Et plura ibi contra eũ ex Augustino, Hilario, & Ambrosio adducuntur. fo. 250. col. 1. nu. 5.

VVitcleff, qui potestatem clauium non considerat, sed fictitiam esse inquit, cõfutatur. fo. 250. col. 4. nu. 1.

VVitcleff, qui ut ecclesiasticæ detrahat potestati, contra successorem Petri, merita Petri obtendit, Augustini, & Ambrosij authoritatibus confutatur. folio 254. col. 4. nu. 3.

VVitcleff contra confessionem sacramentalem cauillationes, pro ignorantia proportionis pœnæ ad culpam, de minoritate scientiæ sacerdotis, & de incertitudine confitentis, ex Augustino, Hugone, & Ambrosio, diluuntur. Et plura de hoc per totum Cap. fo. 262. col. 3. nu. 1.

VVitcleff cauillatio contra confessionem sacramentalem pro incertitudine clauium. Et quid contra hãc ex Augustino Author referat. fo. 264. colum. 4. num. 2.

VVitcleff prima accusatio contra confessores catholicos, de leuitate nimia. Et ad eam responsio. fo. 265. col. 3. nu. 1.

VVitcleff aduersus confessores, de seueritate nimia, secunda accusatio, diluitur. fo. 266. col. 1. nu. 2.

VVitcleff tertia contra confessores, quia confessos non produnt, accusatio, refellitur. fo. 266. col. 4. nu. 3.

VVitcleff quid de ueniali, & mortali peccato dicat. Et multa ibi contra eum ex Augustino adducuntur. fo. 272. col. 4. nu. 4.

VVitcleff, qui asserit nullum esse mortale peccatum, nisi finalis impœnitentiæ, & præsciti, Gregorij, & Augustini dictis ab Authore confutatur. fo. 176. col. 2. nu. 1.

VVitcleff semper stolidus ostenditur. fo. 286. colũ. 2. num. 1.

VVitcleff, quæ crimina in ministris sacramentorũ obijciat. fo. 286. col. 4. nu. 2.

VVitcleff, qui in omni sacramento obseruat pro regula, quòd sacramentum habet suum pretium ex merito sacerdotis, non omnino ex instituto Christi, & merito Saluatoris, confutatur. Et quomodo in hoc sit Donatista. fo. 285. col. 3. nu. 4.

VVitcleuistæ magistrum suum extollentes, & sapientissimum iactantes, ut simplicium animas sub scientiæ falso nomine terreant, q, non sint audiendi, sanctorum authoritatibus ostenditur. fo. 2. col. 3. nu. 1.

VVitcleuistæ uolentes magistrum suum Witcleff excusare, dicentes non omnia asserere, quæ Episcopi, uel Patres ipsi imponunt, aut in dictis eius inueniunt, q, nullo modo sint audiẽdi. fo. 4. col. 1. nu. 1.

VVitcleuistæ hæretici, quomodo à Pelagianis eorum patribus quasi hæreditarium habeant mendacium, in quo conueniant, iactantes suum dogma laudatũ in remotis partibus, in studijs generalibus, & potissimùm in Oxonia. fo. 4. col. 4. nu. 2.

VVitcleuistæ, qui roborant partem suam pro communione sub utraq; specie, authoritate Euangelij, Bibite ex hoc omnes. confutantur. Et quomodo illorũ articulus, quo id petunt, sit hæreticus. fo. 160. col. 1. num. 1.

VVitcleuistarum fraus circa quasdam literas sigillo uniuersitatis Oxoniensis falsò & furtiuè signatas pro illorum falsæ doctrinæ approbatione. folio. 4. col. 4. nu. 1.

VVitcleuistarum uaria, & peregrina doctrina (ex qua in orthodoxos quosdam Principes, & uulgares manauit opinio, q, author eorum Witcleff nunquam fuerit per uiam suam ab ecclesia reprobatus, aut iudicialiter ab Episcopis in hæresibus condẽnatus) q, nullo modo sit audienda. fo. 6. col. 1. nu. 1.

VVitcleuistarum uesaniæ referantur, & potissimùm Guillelmi cuiusdam Iacobi. fo. 50. col. 2. nu. 7.

VVitcleuistarum, & Berengarianorũ hæresis de Eucharistia, q, antecedat in malum hæresim eorũ, qui sumebant Eucharistiam intinctam. fo. 156. col. 4. num. 4.

VVitcleuistarum obiectum ex Canone Gregorij, & ex Zosimo, diluitur. fo. 163. col. 2. nu. 2.

VVitcleuistarum error de laicis, circa sacramentorũ ministrationem. Et quomodo sit contra Apostolum. fo. 215. col. 3. nu. 4.

Vulgi authoritas, q, in fidei subtilitatibus non sit petenda. Et quid de hoc dicant Seneca, Cælestinus Papa, Lactantius. &c. fo. 80. col. 4. nu. 2.

FINIS.

REVERENDI PATRIS, Fratris Thomæ VValdenſis, Theologi præſtantiſsimi, atq; Carmelitarum in Anglia Prouincialis, in Tractatũ de Sacramentis contra Witcleuiſtas,

PRÆFATIO.

DOctrinis varijs, & peregrinis nolite abduci. Heb. 13. Regalibus iuſsis ueſtris obtemperans, inclite domine Angliæ rex Henrice, Chriſti gratia triumphator inuicte, doctrinalis antiquitatum eccleſiæ IESV Chriſti contra Witcleuiſtas noſtrates hæreticos uolumen ingredior iam ſecũdum: opus mihi arduum, & ingens, ſed utinam tuæ Chriſtianiſsimæ charitati, quantùm optatum, tam competens, tam acceptabile, quàm erit acceptum. Non latet hunc terrarum orbẽ quo ſtomacho iſtorum nouellorũ hæreticorum deteſtaris infamias. Prodit hoc te tacente ignis iugis ſupplicij: qui te uel magis in te Chriſto iubente in ſynagoga eorum frequenter exarſit, flamma combuſsit peccatores. Prodit hoc aſsiſtrix tua ſapientia, quam regni pontificibus obtuliſti, ut cum eis laboraret ſemper, arderet ſemper ſcire, quid eis acceptum eſſet coram Deo, omni tempore. At quis fide ſedulus, non gauderet eximiè, cùm tantus Princeps non diu pòſt primæ unctionis, & faſtus regij ſacramentũ gauderet ſe in cauſa Chriſti, & eccleſiæ primũ erexiſſe uexillum, & ſuper hoc deuotiſsimè Deo caneret, Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellũ? Nec in hoc gaudens, quòd erratici ſpiritus, quibus inflamur hæretici, ſubijcerentur ei: ſed quia ſperauit, tali auſpicante principio, nomen ſuum in cælis eſſe conſcriptum: ſperauit ſe ex hoc hæredem pluſquàm Ducis Guillelmi, ducis Moyſi, qui libans Deo primitias probitatis, ut Iſraelitam erueret, iugulauit Ægyptium, ſucceſſorem etiam fidelem inſtituens Gedeonis, nocte deſtruxit arã Baal, lucũq; ſuccidit, & domorum latibula, in quibus Lollardi ſua conuenticula celebrabant, docentes doctrinas Balam, & offerentes contra Chriſtum hæretica ſacramenta. Imitabatur ex animo Ezechiam in regno, qui plus alijs regibus in exordijs regni docuit populum audacter frangere ſimulacra opinionum, & hæreſum, quas furor Witcleuiſticæ prauitatis in regno conſulpſit: ſuccidere lucos, altaria demoliri, quibus decepti uulgares, aut doctores eorum decumbebant in clero, & ne liberè docerent in eccleſijs, excelſas eis cathedras publica ſanctione eccleſiæ fecerat interdici. Hæc prima bella tibi præſtituis, his galeis caput dedicas recenter coronatum. His ducibus, his regibus, tibi plùs placet fide, quàm Eduardis, & Henricis illuſtribus, alioquin regibus carne ſuccedere. At uerò hoc ipſo inuitas me pauperculum ſeruum tuũ, ut poſt Eliam patrem meum ſimili animoſitate decurram, quatenus inuocatione IESV Chriſti in hoc torrente ſcripturæ paternæ octingentos pſeudoprophetas gladio perimam uerbi Dei, uel certè magis, ut tu ipſe perimas hoſtes Chriſti, qui omniquaq; cupis eos eſſe deuictos: pro ut in ſimili caſu AMBROSIVS loquitur ad Gratianum Auguſtum. Petis (inquit) à me fidei libellũ ſancte Imperator profecturus ad prælium. Noſti enim fide magis Imperatoris, quàm uirtute militum quæri ſolere uictoriam. Nam & Abraham trecentos octodecim duxit ad bellum: & ex innumeris hoſtibus trophæa reportauit: ſignoq; dominicæ crucis, & nominis quinq; regum, uictricumq; turmarum ſubacto robore: & ultus eſt proximum, & filium meruit, & triumphũ. Ieſus quoq; filius Naue hoſtes, quos totius exercitus manu ualida ſuperare non poterat, ſeptem tubarum ſacerdotalium ſono uicit, ubi ducem militiæ cælestis agnouit. Ergo & tu uincere paras, qui Chriſtum adoras, qui fidem uindicas, cuius à me libellum petiſti. Hæc ille in principio primi libri ad Gratianum Auguſtum in præfatione, quæ incipit, Regina Auſtri. Ambroſius.

AVTHOR. Ad opus ergo properans expectatum, quod ueram doctrinam & tradit, & exprimit eccleſiæ IESV Chriſti: ſimul oĉs doctrinas dæmonũ eliminandas cenſeo hac uoce Apoſtoli, Doctrinis uarijs, & peregrinis nolite abduci. HAYMO dicit in expoſitione huius textus, quòd doctrinæ uariæ, & peregrinæ noua dogmata ſunt hæreticorum, quibus abducuntur, & ſeparantur ſimpliciores à ueritate fidei. Haymo.

Quomodo autẽ ſunt doctrinæ uariæ, AVGVSTINVS exponit ſermone. 76. de uerbis Apoſtoli, dicẽs, Nemo uarietur: nemo leproſus ſit doctrina incõſtans, Auguſtinus.

A non ha-

non habens unum colorem, mentis lepram ſignificat, & iſtam Chriſtus mundat. Fortè in aliquo uariaſti, & inſpexiſti, & in melius ſententiam commouiſti: & quod uarium erat, unius coloris effectum eſt. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. *Ecce uariã doctrinam dicit, quæ de lepra mentis erumpit, quam inconſtantia parturit, nec commutat in melius, quæ alterius coloris eſt ĩ fundo ſcripturæ, alterius in garritu expoſitionis, uel aſſumptionis hæreticæ.*

¶Doctrina prima.

SVMMA.

1 *Hæreticorum hominum doctrina prima quæ ſit.*
2 *Doctrina prima eccleſiæ Ieſu Chriſti hæreticorũ doctrinæ primæ contraria.*
3 *Hæretici, quòd non habeant ſermones Dei, quomodo fideles indocti debeant illud firmiter credere.*

1 Doctrina prima hæreticorum.

PRIMA † ergo doctrina omnium hæreticorũ eſt tranſformare ſcripturas ſacras ad deteſtabiles ſenſus ſuos: eadẽ verba Dei, ſed alieno ſenſu veſtire. Contra † quam prima eſt doctrina eccleſiæ Ieſu Chriſti: nullo mentis auſu peregrino colore doctrinas cælicas variare, ſed eo tantùm ſenſu, & ritu expoſitionis vti, quem eis tinctor cæleſtis teſtimonio ſanctorum patrum indixit. Vnde Beda in expoſitione primę canonicæ Ioannis, tractãs hunc textum. Sicut vnctio eius docet nos de omnibus. Significans, inquit, quia verax eſt eadẽ vnctio, id eſt, ipſe ſpiritus, qui docet homines, mentiri non poteſt. Ideò ſicut docuit vos, manete in eo, doctrinis varijs, & peregrinis nolite abduci: ea fide, eo ritu, quo ipſe docuit, in illo manete. Hæc ille. AVTHOR. Et fideles † indocti, ſi velint eſſe fide conſtantes, debent firmiter credere, quòd hæretici nõ habent ſermones Dei, neq; ſenſum eorum, quia ſecretis Dei non interſunt, quærẽte de tali hæretico Eſaia propheta. Quis enim adfuit conſilio domini? Vbi Hieronymus libro. 4. commentarij, Nolite, inquit, credere ô vulgus indoctũ, prophetis vobis falſa pronuntiantibus, qui dicunt, Hæc locutus eſt dominus, Pax erit vobis. Vnde enim poſſunt Dei noſſe ſecretum? aut quo annuntiante domini didicêre conſilium? Quomodo ad eos diuinæ diſpenſationis ſermo peruenit? Hæc ille. AVTHOR. Bene dicit vulgus indoctum, quod credit vnum hæreticum habere ſenſum domini contra totam eius eccleſiam. Cui dicit Ioannes in epiſtola, Qui nouit Deum, audit vos. In hoc cognoſcimus ſpiritum veritatis, & ſpiritum erroris. Spiritus eccleſiæ eſt ſpiritus veritatis. Spiritus omnis, qui contradicit eccleſiæ, eſt ſpiritus erroris. Hoc credite de Witcleuiſtis, & eritis vulgus edoctum.

2 Doctrina prima eccleſiæ.

Beda.

3

Hierony.

¶Doctrina II.

SVMMA.

1 *Witcleff, & diſcipuli eius, quomodo ſæpe obtendant authoritates Auguſtini, Hieronymi, Chryſoſtomi, & aliorum ſanctorum patrum eccleſiæ, contra catholicos.*
2 *Hæreticus quidam quomodo contra ſanctum Ambroſium perq̃ improbè uerba Niceni Concilij allegauerit unã tãtùm in Chriſto fuiſſe naturã.*
3 *Hæretici omnes, q, à ſancta uniuerſali eccleſia ſint egreſſi, oſtenditur.*
4 *Artemonus hæretici Samoſatenſium hæreticorum capitis, hæreſis, quòd Saluator purus homo, & abſq; Deo fuerit, quomodo antiquitùs ab ipſis Apoſtolis traditum eſſe mentiuntur.*

1

OStendit † ſæpe Witcleff, & diſcipuli eius cõtra catholicos authoritates Auguſtini, Hieronymi, Chryſoſtomi, & aliorum ſanctorũ patrum eccleſiæ: frequẽter itẽ dicta canonum, & Conciliorũ magnorũ, vociferans, & ſtrepẽs: ſic habet Auguſtinus, vt doceo, ſic lex papalis, & concilia. Quomodo ergo aduerſa mihi docentes, & tenẽtes, nõ ſunt hæretici capitales? Propter has furias nolite abduci: nec citò moueamini filij eccleſiæ: doctrinæ iſtæ dico vobis ſunt varię, & peregrinæ. Cæterũ quomodo formidaret hæreticus iſte falſificare dictũ Auguſtini, quãdo nõ timet falſum teſtẽ facere textũ Dei? Nũquid ſæpe probaui, & mõſtraui, & rurſum infrà mõſtrabo, Deo præſtãte, quomodo de ſcripturis falſò interpretatis hæreſim ſuã ſemper nitatur obfirmare: & oẽs ſancti dicant omnes retrò actos hæreticos feciſſe ſimiliter? Ita & omnes falſi prophetæ patres eorũ, ſcriptura teſte, fecerunt. Ita vt dominus ipſe querelã de eis faciẽs, & populũ ſuum monens, dicat Hiere. 23. Nolite audire verba prophetarũ, qui prophetãt vobis, & decipiũt vos, viſionẽ cordis ſui loquẽtur, nõ de ore domini. Sequitur. Nõ mittebã prophetas, & illi currebãt: nõ loquebar ad eos, & ipſi prophetabãt. Si ſtetiſſent in cõcilio meo, & nota feciſſent verba mea populo, auertiſſem vtiq; eos à via ſua mala, & à peſſimis cogitationibus ſuis. Et iterũ. Audiui quæ dixerũt prophetæ prophetãtes in nomine meo mẽdacium, atq; dicẽtes, Sõnia ſomniaui. Vſquequo iſtud in corde

prophe

prophetarū vaticinantiū mēdaciū, & prophetantiū ſeductionē cordis ſui? Propheta, qui habet ſomniū, narret ſomnium, & qui habet ſermonē meū, loquatur ſermonē meum verè. Ecce iſti falſi prophetæ loquebantur ſermonem Dei, ſed nō verè. Similiter pſeudoapoſtoli deceperūt populū tēpore ſanctī Pauli, dicentes, Ita dicit Paulus: & ſub nomine Pauli ſcribentes epiſtolas. Vñ. 2. ad Theſſalonicen. 2. monēs eos, vt caueāt, Rogamus, inquit, fratres per aduentū dñi noſtri Ieſu Chriſti, & noſtræ congregationis in idipſum, vt nō citò moueamini à noſtro ſenſu, neq; terreamini, neq; per ſpiritū, neq; per ſermonē, neq; per epiſtolas, tanq̄ per nos miſſas. Notāter monuit Paulus fideles, ne citò mouerētur à ſenſu noſtro, id eſt, apoſtolico: quia ſenſus eſt interpres verbi, quē quādiu homo retinet, in verbis falli non poterit. Quid igitur ideò mirarētur fideles, ꝙ hæreticus iſte verba canonū, vel conciliorū corrupta producat, vel ad ſenſum omnino à cōden
2 tibus alienū? Sic ꝯ item quidā hæreticus cōtra ſanctū Ambroſiū verba Niceni cōcilij allegauit, vnam tm̄ in Chriſto fuiſſe naturā, perq̄ im probè, cùm ex toto niſu illud idē concilium duas in Chriſto naturas docuerit, & probarit.

Ambroſius. Vñ *Ambroſius* eum recitat, libro de incarnatione verbi, parū ante mediū, ſic ſcribens, Legi, quod nō crederem, niſi ipſe legiſſem. Legi, inquā, in cuiuſdā libris ſic poſitū, Organū, & eū à quo mouebatur organum, vnius in Chriſto fuiſſe naturæ. Quod ideò poſui, vt ex ſcriptis nomē deprēdatur actoris: & aduertātur, q̄uis exquiſitiſsimis argumētis, & phaleratis ſermonibus, nō poſſe vim veritatis obduci. Et hic mihi frequēter Niceni concilij tractatū ſe tenere cōmemorat: ſed in illo tractatu patres noſtri nō carnē, ſed Dei verbū vnius ſubſtātiæ cum patre eſſe dixerūt. Sequitur. Quomodo ergo Niceni cōcilij nomē obtēditur, & noua inducūtur, quæ nunq̄ noſtri ſenſere maiores? Hæc ille. AVTHOR. Videte qualiter hæreſis veritatē vocat in teſtem, ſed per bonos iudices eſt veritas liberāda. Quomodo, inquit, Niceni cōcilij nomē obtenditur, & noua inducūtur, quę nunq̄ noſtri ſenſere maiores? Quomodo item quādo Witcleff dicit legem Papalē affirmare panē eſſe corpus Chriſti, in ca. Ego Berengarius? Quomodo itē alia capitula decretorū, & Decretaliū? Quo auſu pro parte hæretica ſacri cōcilij, & canonū nomē obtēditur, quādo nunq̄ hoc noſtri ſenſere maiores? Sic mirū videtur multis, qua temeritate mēdaci potuit is idem appellare ſanctū Thomā, & doctorē ſubtilē, & Gādauū, & alios doctores ſcholaſticos, in authēticos teſtes, ꝙ nō maneat accidēs ſine ſubiecto in ſacramento altaris, in tractatu ſuo de euchariſtia? Sed hęreſis impudica erubeſcit nuditatem ſuā, ideò cōſuluit ſanctos viros, vt ſub ſimplici veſte patrū, lupū poſsit abſcondere, & nedū abſcondere, ſed per antiquitatē, & probitatē teſtiū ſe cōparare catholicis, quēad modū amicus ille Iob typū gerēs hæretici. Senes, inquit, & antiqui ſunt in nobis multò vetuſtiores, q̄ patres tui. Super quo textu *Grego-* Gregorius.
3 *rius.* 12. Moral. ſic inquit, Quod ꝯ omnes hæretici à ſancta vniuerſali eccleſia ſint egreſſi, teſtatur Ioannes, qui ait. Ex nobis prodierūt, ſed nō erāt ex nobis. Sed vt ea, quæ aſſerūt, cōmēdare ſtultis mētibus hominū, quaſi de antiquitate poſſint, antiquos patres ſe habere teſtant atq; ipſos doctores eccleſiæ ſuæ profeſſionis magiſtros dicūt. Cūq; præſentes prędicatores deſpiciūt, de antiquorū patrū magiſterio falſa præſumptione gloriātur, vt ea, quæ ipſi dicūt, etiā antiquos patres tenuiſſe fateātur, quatenꝰ hoc, quod rectè aſtruere nō valēt, quaſi ex illorū authoritate cōfirmēt. Hęc Grego. AVTH. Bene dicit, vt ea, quæ ipſi dicūt, etiā antiquos patres tenuiſſe fateātur: & quæ rectè aſtruere nō valēt, quaſi ex illorū authoritate cōfirmēt. Nōne *Auguſtinus* ſenſit hāc iniuriā irrogari ſibi Auguſtin.
dū vixit? Reſpiciatur liber retractationū eius, vbi dicit Pelagium hæreticū poſuiſſe in libro ſuo quoddā dictū eiꝰ de libero arbitrio, & purgatſe ibi de aſſenſu hęretico. Petilianꝰ itē in re Petilianus.
ſpōſionibus ſuis allegat pro ſe Auguſtinū in materia de baptiſmo: & Auguſtinus librū edidit cōtra quędā capitula ſibi falſò imputata in materia de prædeſtinatione. Credibile eſt ſi in carne viueret, multò craſsiorē librū iam ſcriberet cōtra innumera quaſi capitula falſò imputata per ipſum. Nō tm̄ aūt hæc, ſed vt omnibꝰ Paganis impudētius mētiantur, iactāt ſcriptis, & verbis innumeris ſanctos patres ab antiquo etiā vniuerſa Chriſti cōcilia ab apoſtolorū tēporibus ſuā hęreſim approbaſſe. Proinde cū auditis Witcleff, aut eius falſos ſectatores dicere: Iſtę nouæ ſectæ vnā nouā hæreſim addiderūt cōtra patrū dicta, & ſcripturā Chriſti, & apoſtolorū eius, Nolite ſtatim terreri verbis fallacibus, ſed patres ipſos ad loca, quæ iactat, exquirite, & videbitis eū cōtra totā Chriſti eccle
4 ſiā falſam de eis iactaſſe ſentētiam, ſed ꝯ & didiciſſe ſic facere ab Artemone hęretico capite Sa Artemon.
moſatenſiū hæreticorū. de quo ſcribit *Euſebius* Euſebius.
lib. 5. eccleſiaſticę hiſtoriæ ca. 28. Hæc hæreſis purū hominē, & abſq; Deo fuiſſe Saluatorem cōtendit. Idq; antiquitùs ab ipſis apoſtolis traditū eſſe mētiuntur. Aduerſum quos vnus ex

his, quos ſuprà memorauimus, eccleſiaſticus ſcriptor, ita reſpõdit. Aiunt, inquit, etiã ipſos apoſtolos ita vel ſuſcepiſſe, vel cæteris tradidiſſe, ſicut nũc ipſi aſſerũt, & hãc veritatẽ prædicationis eſſe ſeruatã vſq; ad Victoris tẽpora: & qũo ſucceſſores ſcribentes aduerſum gẽtiles, vel aduerſum hęreticos, id eſt Iuſtinus, & Melciades, & Tacianus, & Clemẽs, & alij q̃plurimi de diuinitate Chriſti aptiſsimè dixerũt? Irenæi verò, & Melitonis, cæterorũq;, qui per idẽ tẽpus fuerũt, volumina quis ignorat? Sequtur. Quomodo ergo tot ſeculis fidẽ prædicatã nunc iſti aſſerũt, q̃ à Victore exordiũ ſumpſerit? Hæc ibi. AVTH. Ita Witcleff, quomodo non eſt cõfuſus, quãdo Innocẽtium tertiũ criminatur de accidẽte ſine ſubiecto, de præſentia corporali Chriſti in ſacramẽto, de confeſsione vocali, & huiuſmodi, quæ dicit ante ipſum eccleſijs inaudita? Reſpicite hunc Arte monẽ cum Victore Papa, & ſic videbitis Witcleff mentiri, non Innocentium.

¶Doctrina tertia.

SVMMA.

1 *Witcleuiſtæ magiſtrũ ſuũ extollentes, & ſapientiſsimũ iactantes, ut ſimplicium animas ſub ſciẽtiæ falſo nomine terreant, q̃ non ſint audiendi, ſanctorum authoritatibus oſtenditur.*

2 *Hæreticorũ frequẽs iactantia, q̃ nullus eos intelligat, à Hieronymo annotatur. Et qũo ex his ſunt ſapientes ſeculi, hæreticorum magiſtri, & Iudæorum Phariſæi.*

3 *Figmenta mendacia, q̃ ſint difficilia, & laborioſa.*

1 DOctrina tertia. Extollunt† Witcleuiſtæ magiſtrũ ſuũ, & ſapientiſsimũ iactant, & prudẽtẽ, terrẽtes animas ſimpliciũ ſub falſo nomine ſciẽtiæ, ſi tam perito ſcripturarũ obaudiant, & dicũt orthodoxos, nec omnes, qui ſuperſtites ſunt, poſſe dicere, quæ dictitauit. Huic aũt blaſphemiæ in prologo alterius voluminis, eccleſiæ documẽta ſubſcripſi. Sed recolo dixiſſe *Auguſtinũ* in principio libri de vnico baptiſmo ad Cõſtãtinũ, q̃ ipſe ſæpe ad eadẽ obiecta diuerſa reſpõderit, tum propter tarditatem quorundã ingenij, qui & ſi nõ per hæc verba, retento ſenſu, tandẽ intrabunt per alia: tũ vt res multiplicata ad multorũ manus accedat. Reſpõdere, inquit, diuerſa ſentiẽtibus ſæpiſsimè cogimur etiã de ijs rebus, quas alijs atq; alijs ſermonibus frequentauimus. Quod vtiliter exiſtimo fieri, vt propter eorũ ingenia tardiora, qui putãt aliud dici, cùm aliquid legũt, aliter dici: & propter ipſam diſputationũ copiã, vt nõ ſolùm ad diligẽtiores res rara peueniat, ſed quodlibet è multis in manus etiam negligẽtioris incurrat. Hæc ille. AVTHOR. Hoc aũt, quod de ſapientia doctoris ſui, quod de noſtra tarditate, & ei⁹ altitudine ſermonis extollũt, de hæreticis frequẽter iactatũ legi: de orthodoxis aũt quãtũcunq; ſubtilibus inauditũ. Et ideò in hoc ipſo, q̃ laudare magiſtrũ quærũt, humiliãt, eo q̃ Sapiens dicit Prouer. 13. Doctrina prudẽtium facilis. Aut ergo prę dicẽt magiſtrũ ſuũ, vt intelligatur à fidelibus, facilẽ: aut verè (vt eſt) arguãt imprudentẽ. *Beda* ſuper illo textu, lib. 2. dicit. Doctrina prudentiũ facilis tũc erat, quãdo Cornelius cũ omni domo ſua, & cæteri tales verbũ humiliter audientes mox credebãt: & accepto Spiritu ſancto, linguis loquebãtur omnibus. Nũc quoq; doctrinã fidei catholicæ prudẽs quiſq; dũ catechizatur, facilè percipit, quã hæretici, quia peruerſè quærunt, nunq̃ prorſus inueniunt. Hęc ille. AVTHOR. Et Hieronymus adaptat ſibi, & ſimilibus illud Eſaiæ. 29. Veh qui profundi eſtis corde, vt à dño abſcõdatis conſiliũ, quorũ ſunt in tenebris opera eorũ, & dicunt, Quis videt nos? & quis nouit nos? peruerſa eſt licèt noſtra cogitatio. Vbi *Hieronymus* in explanationis libro. 9. ſic. Aduerſus eoſdẽ, de quibus ſuprà dixerat, Perdã ſapientiã ſapientium, & intelligentiã prudentiũ reprobabo: etiam nũc Dei ſermo dirigitur, qui ſapientes ſunt in ſemetipſis, & in cõſpectu ſuo prudentes: de quibus rectiſsimè illud intelligi poteſt, Defecerũt ſcrutantes ſcrutinio, cùm ſcriptum ſit de Dei ſapientia. Si eĩm quis perfectus fuerit in filijs hominũ, abſq; tua ſapientia in nihilũ reputabitur. Qui idcirco arbitrãtur Deũ ſua neſcire cõſilia, quia in tenebris ſunt opera eorũ, & dicũt, Quis videt nos? aut q̃s nouit nos?

2 Hæc† aũt dicunt & ſapientes ſeculi, aut hæreticorũ magiſtri, & Iudæorũ Phariſęi, q̃ nullus eos intelligat. Hæc Hieronymus. AVTH. Blaſphema ecce trinitas præceptorũ ſolet ita dicere, q̃ nullus eos intelligit. Nos autem nõ ita dicamus de aliquo orthodoxo, quia non hoc conſueuit eccleſia Ieſu Chriſti. Et in. 2. lib. cõtra Rufinum *Hieronymus*. Dydimi interpretaris exodion, in quo ille caſſo labore conatur alienũ errorem defendere, q̃ Origenes quidẽ bene dixerit, ſed nos ſimplices homines, & Cicures Enniani, nec illius ſapientiã, nec tuã, qui interpretatus es, intelligere poſſumus. Hæc ille. AVTHOR. Sed & fieri poteſt, vt qui intelligibilis

Auguſti.

Beda.

Hierony.

Hierony.

Cicures Enniani.

ligibilis nobis esse negatur, fuerit etiã minus intelligibilis sibiipsi. Certè vbi errauit, ibi ne-
Hierony. scius sibi fuit. Sicut & idem *Hieronymus* lib. 1. cõtra Rufinũ, versus finẽ sic attestatur. Quid ad te pertinet, si alius non intelligat quid velis dicere, cùm nõ ad omnes, sed ad tuos loqueris? Deniq; & ego scripta tua relegens, quanq̃ interdũ non intelligã quid loquaris, & Heraclitũ me legere putẽ: tamẽ non doleo, nec me pœnitet tarditatis. Id enim in legẽdo patior, quod tu pateris in scribẽdo. Hęc Hieronym⁹.

AVTH. Quid ergo erit nobis graue, q̃ nouũ Ariũ, aut Philetũ non datur intellexisse quod scripserit, qui nõ omnibus, sed suis clericulis calamũ tinxerit: & hoc ille patiatur scribens, quod nos dũ legimus, putà q̃ se nõ intellexerit? Saltẽ quod tulit, puidus & profundus doctor Hieronymus ab æmulis suis, nos mediocriter feremus à nostris. Non dubiũ quin veri fideles cupiant esse faciles in dicẽdo, cùm contrà hæretici, quia laborãt tegere quod mẽda-
Augustin. citer proferũt, obscurè loquãtur. Vnde *Augustinus* de vera innocẽtia, propositione. 67. Dif-
3 ficilia†, & laboriosa sunt figmenta mendacij. Qui enim vult verũ dicere, nõ laborat: quietiores eũ sunt boni, q̃ mali: & absolutoria sunt verba veracium, q̃ commẽta fallaciũ. Hæc ille.

¶Doctrina quarta.

SVMMA.

1 *Witcleff sectatores, uolentes magistri sui purgare infamiam, dicentes, q̃ nõ ea docere studuerit, in quibus eum maculauit ecclesia, reijciuntur.*
2 *Origenistæ taxantur à Hieronymo.*
3 *Origenis errores describuntur.*
4 *Witcleff errata recensentur.*
6 *Iudæorum inter Christianos permansio, quid utilitatis afferat.*
6 *Chartis hæreticorum q̃ conuincantur hæretici.*

1 DOctrina quarta varia, & peregrina istorũ Witcleuistarum est, qua† sectatores Witcleff nituntur magistri sui purgare infamiã, & dicunt, q̃ nõ ea docere studuit, in quibus eũ maculauit ecclesia, sed dicũt fratres libros eius iam corrupisse post mortẽ, & deprauasse sentẽtias. Sed idcirco docet ecclesia filios suos, ne huic fallaciæ hæreticorũ corda relaxẽt, sed firmiter æstiment, & nouerint iustè sanctos patres, & perfidiam, & authorẽ eius cõdemnasse sub nomine. Nã ipse cùm superstes esset in cõcilio prouinciali sanctorũ episcoporum Londonijs, in conclusionibus, & peruersis dogmatibus suis iustam tulit sententiam. Ipse aũt vt dignè censeretur hæreticus, easdẽm tuebatur, & defendebat postmodùm in secunda parte sermonum, & in Trialogo, ita, vt pudeat sectatores suos contra os proprium velle purgare magistrũ. Testantur item, & conuincũt eum super peruerso dogmate libri, quos à discipulis suis inquisitores vi tollunt, quos ipsi econtrariò magnificant, docent in angulis, & in alias terras deferũt, & scribendo multiplicant.
2 Sed† quia conformem sibi locum inueniunt argumenta *Hieronymi*, duco in publicum quæ ipse armata penna contra fautores hæresum Origenis inuexit, quorum vnus asseruit errores illos additos, ac insertos libris suis ab hæreticis. libro. 2. contra Rufinum sic scribens. Respondeat vnde illi orta sit suspicio hæc ab hæreticis addita. Quia, inquit, de eisdem rebus in alijs locis eiusdem authoris catholicè dictum legeram. Videamus quod primum est, vt or-
3 dine venerit ad secundum. Probo† ego inter multa Origenis mala hæc maximè hæretica, Dei filium creaturam, Spiritumsanctum ministrum, Mundos innumerabiles æternis sibi seculis succedentes, Angelos versos in animas hominum, Animam Saluatoris fuisse, anteq̃ nasceretur ex Maria, &c. Hæc in Origenis libris ego hæretica doceo, tu ostende, in quo eius opere his contraria legeris. Nolo dicas, quæ de eiusdem rebus in alijs locis eiusdẽ authoris catholicè dicta legerã. Nec me mittas ad sex millia eius libros, quos legisse beatum Papam Epiphanium criminaris, sed ipsa loca nomina. Nec hoc mihi sufficit, nisi dicta eadẽ ad verbum protuleris. Non est fatuus Origenes: & ergo sibi contraria loqui non potest. Hæc ille. AVTHOR. Et ego etiam cõtra fautores Witcleff his rationibus Hieronymi quare non vtar? Non est nouella hæc excusatio, quam affertis: sed non video nisi solis hæreticis vtilem. Dicitis à fratribus, non dicitis hæreticis, hæc addita mala: quanquã sine hæretico dolo, vt arbitror, addi non possent. Sed vbi ergo in operibus eius illorũ errorũ ipsius asser-
4 tione legetis oppositã? Ipse† dixit, & asseruit, quidlibet esse Deum. Deum esse vilissimã creaturam, quia materialẽ essentiam. Corpus Christi in sacramento esse aliquid peius testudine, vel rana. Religione cõmuni populi Christiani nullam esse in ecclesia meliorem. Totũ cœtum episcoporũ, & Paparũ à Sylueſtro deinceps esse vnũ corpus Antichristi. & talia plura. Vbi in operibus eius reperietis eum asse-

Origenistas taxat Hierony.

Origenis errores.

Errata VVitcleff.

ruiſſe contrarium? Non me mittas ad multas eius chartulas, quas conſcripſit. Non mihi ſufficiet, niſi ſicut dixit Hieronymus, eadē dicta ſana ad verbum protuleris. Non erat fatuus Witcleff, vt dicitis, ergo contraria ſibiipſi loqui non poteſt: & ſicut addit bene pòſt in eo-
Hierony. dem libro *Hieronymus*. Alioquin omnia, quæ hæretica ſunt, nō erūt Origenis, ſed hæreticorum. Omnes aūt propemodū illius Tomi his erroribus pleni ſunt. Nihil Origenis erit, ſed eorum, quorum ignoramus vocabula. Hæc ille. AVTHOR. Ita dico, ſi iſta hęretica nō ſunt Witcleff, quia fingi poſſunt eſſe fratrum, ſic omnia, quæ ſunt hæretica, non erunt Witcleff. Et cùm nō ſit vel ſchedula eius à talibus libera, nihil tamen erroris erit Witcleff: imò nec alicuius ante eum hæretici, ſed bene dicta erunt illorum forſan: peruerſitates autem hæreticę erunt illorū, quorū ignorant vocabula. Sed iterū ego ſolebā interrogare, cuiuſnā ſint peruerſitates, quas prædicant diſcipuli Wit-
Ironia videtur. cleff, & à quo doctore acceperint illas? Si illę fuerunt corruptiones fratrū, quare ſic odiunt fratres? Cur perſequūtur ita magiſtros? Quare etiam fratres ab exordio prædicāt, docent, latrant in omni ſchola, in omni eccleſia cōtra corruptiones illas, cōtra dogmata, nō (vt ipſi dicunt) aliena, ſed propria? Saltē reſpuant ipſi corruptelas fraternas: nolint hæreſes illas defendere, quas (vt dicūt) nō Witcleff veridicus doctor, ſed falſi fratres inuidentes claritati no-
Errata VVitcleff. minis eius inſeruerūt poſt obitū. Deteſtentur palàm, abiurent vt noxiū, abnuant vt dogma corruptū, ꝙ panis naturalis ſit Euchariſtiæ ſacramentū, ꝙ ſolū figuraliter, & nō in abſoluta eſſentia ſit ibi corpus Chriſti, ꝙ Deus eſt quid libet, ꝙ ſummus Pōtifex propter dotē eſt manifeſtus Antichriſtus, & ſimilia. Nā ſi iſta ſunt dogmata Witcleff, ritè debuit condēnari. Si ſunt corruptelæ fraternæ, quis eos ſeduxit ſequi peruerſitates fratrū, quos tm̄ abhorrēt, & omnibus vijs prædicāt abolēdos? Sed ☩ idcir-
5 Iudæorum vtilitas, co dñs noſter Chriſtus voluit permanere Iudæos inter Chriſtianos, vt ipſi nobis eſſent teſtes de geſtis, & prædicatione Chriſti, dicente Pſalmiſta, Ne occidas eòs, nequādo obliuiſcā-
Auguſtin. tur populi mei. & *Auguſtino* ſuper Pſal. 40. in fine. Modò fratres nobis ſeruiūt Iudæi tanq̄ capſarij noſtri, erudiētibus nobis codices portant. Sequitur. Apud illos ſunt prophetæ, & lex, in qua lege, & prophetis Chriſtus prædictus eſt, quādo agimus cū Paganis, & oſtendimus hoc venire modo in eccl̄ia Chriſti, quod ante prædictū eſt de nomine Chriſti, de capite, & de corpore Chriſti: ne putēt nos finxiſſe illas prædicationes, ex his rebus acciderunt: quas ſi exiſtimāt nos cōfinxiſſe, pferimus codices Iudęorū: nēpe Iudęi inimici noſtri ſunt, chartis inimici cōuincitur aduerſarius. Hæc il-
6 le. AVTHOR. Ita ☩ ergo chartis hęreticorum cōuincētur hæretici: ipſi inimici noſtri ſunt, de ipſorū libris proferimus, quid ipſorum doctor docuerit, non quod noſipſi cōfinximus. Ipſi capſarij, ipſi codices nobis ferunt. Sic dñs Ieſus Chriſtus in euāgelio ſuo dogma Phariſæorū interſerit, Quicūq; iurauerit per tēplū, nihil eſt, qui aūt iurauerit in auro tēpli, debet. Sic egregius Auguſtinus diſputātur⁹ cōtra Iulianū per. 6. lib. cōtra Fauſtū per. 22. libros, cō tra Manichæū in epiſtola fundamēti, contra eundē de natura boni, propoſitiones ſemper aſſumit hæretici: & tandē ſolutiones ſuas ſubmittit. Sic dicit æquè ſanctus *Ambroſius* lib. de Ambroſius. pr̄e, & filio ad Gratianū Auguſtū. ca. 7. ꝙ ſancti patres interſeruere ſacrilegia dogmatis Ariani libris ſuis, vt ipſa peruerſitas ſe proderet. Deus, inquit, ex Deo, lumen de lumine, Deus verus de Deo vero, ex patre natus, nō factus, vnius ſubſtātiæ cū patre. Sic nēpe noſtri ſecūdùm ſcripturas dixerūt patres, qui etiā ſacrilega dogmata ideò ſuis inſerenda putauere decretis, vt Arij perfidia ipſa ſe proderet, ne qua ſi fucis quibuſdā, & coloribus illita, velaretur. Fucū enim faciūt, qui nō audēt explicare qđ ſentiūt. Cenſorię itaq; impietas Ariana, nō ex poſitione reſeratur, ſed dānatione detegitur, vt qui curioſe geſtit audire, priùs dānatam cognoſceret, ne laberetur, quàm expoſitā audiret vt crederet. Hæc ille. AVTHOR. Volo ergo ſatisfacere credituris, vt caueāt, & errantibus ne inſultent contra nos, ꝙ aliud imputemus, vel aliter, q̄ ipſe ſcripſerit. Ipſa verba eius producentur in medium cum annotatione locorum, & nedum hoc, ſed cùm fucum facit, vt dicit Ambroſius, deprehēdatur, & ſi nō à me, tamen ab alijs. Fucum enim interdū facit, non audens explicare quod ſentit. ſicut in. 2. parte de ſermone Dñi in monte, in materia de Euchariſtia dicit patere poſſe quod ſentit ſcienti camerare verba ſua. Et lib. de ideis, ꝙ nō eſſet dicendum ruſtico, ꝙ equus eſſet Deus eius.

¶ Doctrina quinta.

SVMMA.

1 *Witcleuiſtæ uolētes magiſtrū ſuū Witcleff excuſare dicētes nō omnia aſſerere, quæ epiſcopi, uel patres ipſi imponunt, aut in dictis eius inuenūt, ꝙ nullo modo ſint audiendi.*

2 *Pilati percontationes, tribunalia necis Chriſti exercendo, notantur.*

Hæreti-

3 *Hæreticus q; ſemper ſit in biuio, iungendo ueritatem mendacio, aut ſaltem ueriſimile ueritati complicando.*

4 *Diſputatoris fidelis & infidelis conditiones ab Auguſtino aſsignantur.*

5 *Hæreticorum priſcorum mos peculiaris circa hæreſes ſuas, ſemper producere illas ſub tertia perſona, quaſi alij hoc dixiſſent, & non ipſi.*

DOctrina quinta Witcleuiſtarum varia, & peregrina eſt, q† magiſter ſuus Witcleff non omnia aſſerit, quæ Epiſcopi, vel fratres ipſi imponunt, aut in dictis eius inueniunt. Quia inquiſitiuè, inquiunt, aut argutiuè multa dicit, quæ aſſerere non proponit. Sed econtrariò docet, & monet eccleſia Ieſu Chriſti, ne in his friuolis excuſationibus permittãt ſibi Witcleuiſtas nidificare proſtibulum. Nã vbi Witcleff aſſumptũ ſuum hæreticũ ratione corroborat: & falſè tortis ſcripturis, & patrum dictis defendit, & ſine ſolutione, aut declaratione veritatis oppoſitæ cum multiplici blaſphemia, & aggeribus ſcandalorum quàm bene tutum reliquit præſidium, qualiter tibi videri poteſt, cum ſola arguitione, aut tentatiua inquiſitione procedere? Vbi tu vides, vbi me latet cor eius hęreticum? aut quia tantùm arguit vel interrogat? Aut putas ſolum argumentum non poſſe proficere, vt cauſa hæretica validè militet, ſubuertat efficaciter? Reſpice attentiùs coloratũ biuium Tullianum: quãta vi ratiocinatio, aut concinna ſubiectio cauſam exaggerat, quali cuſpide vulnerat aduerſantem. Interrogatio ſola non citiùs porrigitur, quàm ſoluatur. An† nõ erunt iſti tunc ſolidi aduocati ad excuſandum Pilatũ, qui hoc modo penè ſemper inquirendo exercet tribunalia necis Chriſti? Non audis quanta aduerſum te dicunt teſtimonia? Quid faciam de Ieſu, qui dicitur Chriſtus? Quid enim mali fecit? Regẽ veſtrũ crucifigã? Mihi nõ loqueris? Neſcis, quia poteſtatẽ habeo crucifigere te? Quid eſt veritas? Et vt ſcires more Rhetorico etiam planã aſſerentis, & affirmantis mentẽ in nuda ratiocinatione, vel interrogatione veſtiri, cùm Chriſtũ interrogat argumẽto cõcludẽs, Ergo rex es tu? Chriſtus hoc eum aſſeruiſſe reſpondit, Tu dicis, inquiẽs, quia rex ſum ego. Egeni ergo Rhetorici hoc modo excuſant hęreticũ. Non affirmat, quia interrogat, argumentatur, vel inquirit: imò affirmat, & eo arctiùs, q; ſic argumẽtatur, & nõ ſoluit. Sicut vir, qui fraudulẽter nocet amico ſuo, & cùm fuerit deprehenſus, dicit, Ludẽs feci. Prouerb. 26. Eo emꝫ fallere intendit ſimplicẽ, & eo ſi deprehẽdatur, aufugere. Sẽper† in biuio eſt hæreticus, & ſemper iungit veritatẽ mẽdacio, aut ſaltẽ veriſimile cõplicat veritati: ſicut idola Paganorũ amphibologica cultoribus ſuis ſolebant dare reſponſa. *Hieronymus* ſcribit in illud Eſaiæ. 41. Hæc, quæ vẽtura ſunt, indicate nobis. Si aliquis dixerit, multa ab idolis eſſe prædicta: hoc ſciendũ, q; ſemper mendaciũ iunxerint veritati: & ſic ſentẽtias tẽperarint, vt ſeu boni, ſeu mali aliquid accidiſſet, vtrumq; poſſet intelligi, vt eſt illud Pyrrhi regis Epirotarũ. Aio te Æacida Rõmanos vincere poſſe. Et illud Crœſi. Crœſus Halym trãſiens, perdet exercitũ. Et tandẽ in fine expoſitionis huius. Quicqd de idolis, & gentibus diximus, referamꝰ ad dogmata prauitatis, & ad principes eorũ hæreſiarchas, q; Chriſto pacẽ eccleſiæ nũtiante, & mõſtrãte eis veritatis viã, ipſi ſequantur. Hæc Hierony. AVTH. Ita igitur hucúſq; proficit diſputatio Witcleuiſtica, vt cautè illaqueet innocentẽ, & tũ poſſit defendi ante iudicẽ. Quo cõtrà diſputator fidelis planè arguit, nullũ fallit, & ne ipſe fallatur, præcauet: quẽadmodũ *Auguſtinus* cõditiones vtriuſq; fidelis ſcilicet diſputatoris, & infidelis aſsignat lib. 1. contra Creſconiũ Grãmaticũ, ca. 17. Qui, † inquit, diſputat, quid ſit verũ diſcernit diſputãdo à falſo: qd' qui nõ poſſunt, cùm Dialectici videri volũt, per inſidioſas interrogationes captãt incautorũ aſſẽnſiones, vt ex eorũ reſpõſionibus cõcludant, vñ illos, vel in aperta falſitate deceptos rideãt, vel occultã falſitatẽ deceptis perſuadeãt, quã plerũq; etiã exiſtimãt veritatẽ. Qui aũt verus diſputator eſt, id eſt veritatis à falſitate decretor: primò id apud ſeipſum agit, ne nõ rectè diſcernens, ipſe fallatur, quod niſi diuinitùs adiutus peragere nõ poteſt: deinde cùm illud, quod apud ſe agit, ad alios docẽdos profert, intuetur primitus, quid iã certi nouerint, vt ex his eos adducat ad ea, quæ nõ nouerãt, vel credere nolebant, oſtẽdens ea cõſequẽtia his, quæ iã ſciẽtia, vel fide retinebãt: vt per ea vera, quibus ſe proſpiciũt cõſentire, cogãtur alia vera, quæ ne gauerãt, approbare: & ſic verũ, qd' falſum anteà putabatur, diſcernatur à falſo, cùm inuenitur cõſentaneũ illi vero, quod iã anteà tenebatur. Hæc Auguſt. AVTH. Ecce duplex diſputatorũ genus. Cuius generis eſt Witcleff veſter, quẽ defenditis? nõne cùm arguit, aut inquirit, & inquiſitio ipſa eſt hæretica, ſi nõ ſubiungat veritatẽ reſpõſo, aut hoc intẽdit habere p vero, vel facit vt pœnã rideat innocẽtis: & vtroq; modo falſus eſt, & diſputator hæreticꝰ?

1 2 Pilati perõtationes. 3 4

ſicut iam docuit Auguſtinus. Per inſidioſas, inquit, interrogationes captant incautorũ aſſenſiones, vt cõcludant vñ illos vel in aperta falſitate rideant, vel occultã falſitatẽ deceptis perſuadeãt. Idcirco catholici doctores ſi tale quid interrogẽt, ſtatim verã ſolutionẽ aptãt, vñ veritas pateat dicendorũ. Quòd aũt dicis eũ aliena ꝓmouere quãdoq; quibuſdã inſcijs lectoribus eius eſſe videtur, quãtũ noui nullus ſcriptor catholicus, qui cõtra eũ antè hoc ſcripſerit, ſic offendit, vt hæc illius eſſe dixerit. Sed† hoc noui, ꝙ iſto modo priores hæretici ſuas hæreſes produxerũt ſub tertia perſona: quaſi alij hoc dixiſſent, & nõ ipſi: erubeſcẽtes cõtra fidẽ eccleſiæ ſuas prodere nouitates: qualiter Pelagius putari poteſt feciſſe: & detegit *Auguſtinus* epĩa ad Marcellinũ ca. 3. Nos, inquiens, nõ negligẽter oportet aduertere iſtũ (ſicut eũ, qui nouerũt, loquũtur) præcauẽdũ virũ hanc argumẽtationẽ cõtra peccati propaginẽ, non ex ꝓpria intuliſſe perſona, ſed quid illi dicãt, qui eã nõ approbãt, intimaſſe. Nec ſolùm hoc quod modo propoſui, eiq; reſpondi: verũetiã cætera, quibus me in illis libris iã reſpõdiſſe recolui. Nã cùm dixiſſet, Si Adæ, inquiũt, peccatũ etiam nõ peccãtibus nocuit: ergo & Chriſti iuſtitia etiã nõ credẽtibus prodeſt, ꝙ in ijs, quę reſpõdi, cernis, quàm nõ ſolùm nõ expugnẽt, quod dicimus, ſed etiã nos admoneãt quid dicamus, ſecutus adiũxit. Deinde aiũt, Si baptiſmus mũdet antiquũ illud delictũ: & illud quoq; addũt, inquit, ꝙ ſi anima nõ eſt ex traduce, &c. Dicũt etiam, inquit, nulla ratione cõcedi, &c. Vñ ſubdit Auguſ. Vides ne obſecro quẽadmodũ hoc totũ Pelagius nõ ex ſua, ſed ex aliorũ perſona indiderit ſcriptis ſuis? vſqueadeò ſciens hanc neſcio quã eſſe nouitatẽ, quæ cõtra antiquã eccleſiæ inſitã opinionẽ ſonare nũc cœpit, vt eã ipſe cõfiteri, aut verecũdatus, aut veritus fuerit. Sequitur infrà. Sed fieri poteſt, vt etiã iſtorũ argumẽtis, qui cõtra peccati traducem ſentiũt, adhuc fortaſſe moueatur, vt audire, vel noſſe quid cõtra eos dicatur, expectet. Hæc Auguſt. AVTHOR. Ecce biuiũ Auguſtini, ꝙ Pelagius intulit hæc argumenta ex perſonis aliorũ, quia erubuit propria cõfiteri, imò ipſius nõ eſſe, aſſentatores eius dixerunt: & ſic amouerũt Auguſtinũ de multis reſponſis, quæ tanꝙ ipſi Pelagio præparaſſet. Vel forte erãt aliorũ: ſed quomodo alius eis reſpõderet, expectat, & tũc ſubdit *Auguſt.* Ego aũt & ſi refellere iſtorũ argumẽta nõ valeam, video tũ inhærendũ eſſe ſcripturis. Hæc ille. AVTH. Ita quantũ poſſum cõſequar Auguſtinũ poſuiſſe, ꝙ ipſius ſint, ꝙis vt nõ ſua quædam ex aliorum perſona pronũtiet: ſed erubeſcit dicere propria, quia tã pijs auribus ſunt abſurda. Nec exiſtimandũ eſt eum, qui à cunctis penè retroactis hæreticis aliquam hæreſim ſapuit, magiſtrorum ſuorũ velle præterire cautelas. Vel ſint aliena, & ſi ipſi nõ placeant, aut pro eo nõ militent, nõ ſint eius, ſaltem, ne ſeducãt ſimplices, qualiter eis reſpondeatur, expectet, & tandem hæreat veritati.

Quòd aliena nõ imputent VVitcleff.

Auguſtin.

¶Doctrina ſexta.

SVMMA.

1 *Witcleuiſtarum fraus circa quaſdam literas ſigillo uniuerſitatis* Oxonienſis *falſõ, & furtiuè ſignatas pro illorũ falſæ doctrinæ approbatione.*

2 *Witcleuiſtæ hæretici quomodo à* Pelagianis *eorũ patribus quaſi hæreditarium habeant mendacium, in quo conueniant, iactantes ſuum dogma laudatum in remotis partibus, in ſtudijs generalibus, & potiſſimùm in* Oxonia.

3 Oxonienſe *ſtudium quomodo per decretum publicum duodecim electiſſimorum uirorum, pluſquàm ducentarum hæreſum* Witcleff *dogma deleuerit, & codices concremauerit.*

DOctrina ſexta, per quã abducũt fideles doctrinis ſuis varijs, & peregrinis hæretici Witcleuiſtę affirmãtes voce valida, ꝙ doctrina ſua ſit laudata in remotis partibꝰ, & in ſtudijs generalibus, Pariſijs, Oxoniæ, Bononiæ, & per fines Hiſpaniæ, Angliæ, & Franciæ
1 comprobata. Vñ, † vt fertur, literas approbatorias furtiuè ſignari fecerunt ſigillo vniuerſitatis Oxoniæ, quas apud Pragenſes pro grandi authoritate monſtrarunt. Sed nolite abduci fideles eccleſiæ, ſtate ſuper petram, & in hac ventilatione hæretica ſitis grana, non paleæ: cum primo flatu hæretico de Chriſti area diſ-
2 pergendæ. Hic† mos hæreticis Witcleuiſtis relictus eſt à patribus eorum Pelagianis, quaſi hæreditarium mendacium, in quo conueniãt. Vnde *Auguſtinus* ita recitat Pelagianos feciſſe libro quarto contra duas epiſtolas Pelagianorum in fine. Quid, inquiens, eſt, quòd rabioſa mentis cæcitate nunc iactant toto penitùs occidente non minùs ſtultum, quàm impium dogma eſſe ſuſceptum? Quandoquidem domino miſerante, ſuamque eccleſiam miſericorditer gubernante, ſic vigilauit catholica

VVitcleuiſtarũ laus.

Auguſtin.

fides

fides, vt non minùs ſtultum, quàm impium dogma, quemadmodũ Manichæorũ, ita etiã non ſuſciperetur iſtorum. Hæc ille. AVTHOR. Ita nempe quia veros non poſſunt, falſos ſibi fauores accumulant, & amicos ſuæ peruerſitatis mendaciter iactitant, ne teſtibus deſtituti, vileſcant. Sed ſicut Pelagiani capti ſunt, ita non dubiũ in mendacio veſtro capiemini Witcleuiſtæ: quando felix Oxonia aſſumet contra vos ſententiã Eſaiæ dicentis. Fortitudo maris ait: non parturiui, neq; peperi, neq; enutriui iuuenes, neq; exaltaui virgines. Cùm autem auditũ fuerit in Ægypto: ap
Hierony. prehendet eos dolor ſuper Tyro. *Hieronymus* ibidem in commentario lib. 7. Non enim (inquit) parturiui, neque peperi, nec captos à te enutriui iuuenes, nec eleuaui virgines: quarũ ſtultitia in euãgelio condẽnatur. Mea eĩm parturitio, & partus, & nutrimentum, & eleuatio virginum, apoſtolorum Chriſti parturitione deleta eſt: quorũ vnus loquebatur, Filioli mei, quos parturio iterũ, donec Chriſtus formetur
Aegyptus. in vobis. Cùm hoc Ægyptus audierit, quæ hebraicè dicitur Meſraim, quod interpretatur tribulans, & coarctãs: etiam ipſa terrebitur, ſe quoque intelligens eadem, quæ Tyrus paſſa eſt, eſſe paſſuram. Quod cũ ad omnia vitia referatur, poteſt & in hæreſeon diuerſitate ſentiri: quando alia capta hæreſi, alia pertremiſcit: & in alterius confuſione alter capiendum eſſe ſe ſentit. Hæc ille. AVTHOR. Captus eſt Pelagianiſta in falsò allegatis cõplicibus Occidentis: quia planè ab omni Occidẽtis eccleſia condemnatus, aufugit. In hac iterum confuſione Witcleuiſtarum turba capiendum ſe ſentit, quando audietur in mundo quomodo
3 † per publicum duodecim electiſsimorum virorum decretum Oxoniẽſe ſtudiũ pluſquàm ducentarum hæreſum eius dogma deleuit, & codices concremauit. Tũc potuit audiſſe Huſſita Bohemus fortitudinem maris, Britannicæ ſcilicet inſulæ, dixiſſe fortem Oxoniam: Non parturiui, neque peperi iuuenes Witcleuiſtas, nõ ipſos in ſua peruerſitate nutriui: nec has ſtultiuagas virgines exaltaui, imò depreſsi: & quantum ad me attinet, in ſynodo ſanctorum antiſtitum aut corripiendas, aut extra eccleſiæ ianuas excludendas, abiiciendas, & conculcandas penitùs poſtulaui.

¶ Doctrina ſeptima.

SVMMA.

1 *Papæ quòd ſit obediendum contra Witcleuiſtas, dicentes non eſſe illius monitis attendendum, aut decretis, appellantesq; illum Antichriſtum.*
2 *Criminari ab inimicis eccleſiæ, quòd non ſit parua parumq; glorioſa conſolatio.*
3 *Regum criminatio recẽſetur.*
4 *Hæreticorum mos peculiaris, iudices, & errorum ſuorum aduerſarios, diris ſemper inſectari calũnijs, etiam quos antè palpabant.*

DOctrina ſeptima varia & peregrina Witcleuiſtarum, de qua moneo fideles eccleſiæ ne abducãtur, aut ſe permittant abduci, eſt, quòd non ſit attendẽdum monitis, aut decretis Papæ: imò, cũ diſplicet, reſultandum, & imputandum eſſe ipſi, q̃ non rectè doceat ſecundùm ſcripturæ varietatẽ: & appellari debere Antichriſtũ potiſsimũ & hæreticũ profundatum audietis frequẽter: nam libelli eius
1 his replentur blaſphemiis. Attendite † fideles, quid lex domini dicat Deuter. 17. Qui ſuperbierit nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tẽpore miniſtrat domino Deo tuo, in decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de medio Iſraël: cũctusq; populus audiens, timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia. Præceptum hoc morale, nullus ambigit auditus: quod ne per tortuoſum aliquẽ Witcleuiſtam dicatur intelligendum de ſummo ſacerdote Chriſto, textus adiũxit, Qui eo tempore miniſtrat domino Deo tuo. ita per viciſsitudinem tẽporis ſacerdotem temporaneum diſtinguens à perpetuo, & eo, qui ſemper eſt viuens ad interpellandũ pro nobis. Et quid ſi dicat filius contumax patrẽ ſuũ hereticũ, non ideo liber mortẽ euadet, quã lex ſacra taxauit? quia ſic ples Chamica, ſic ſemẽ Chanaã, & nõ Iuda: ſic viperarũ genimina quotidie viſcera paterna diſrũpũt: & nõ ſolũ ſctõs, ſed & ſanctiſsimos, peritiſsimos, & fideliſsimos arguũt infideles, reprobãt inhoneſtos, iudicant imperitos. Reſpice etſi nõ à primis Donatiſtã illũ p̃sbyterũ (cõtra quẽ beatus *Auguſtin.* librũ ſcripſit de vnico baptiſmo) q̃ ſupba frõte deſpexit papas Romanos, & eius clerũ, quia cõtra ſuã hereſim decreta præſcripſerãt. Quid ergo iã opus eſt (inquit) vt epiſcoporũ Romanæ eccleſiæ, quos incredibilib⁹ calũniis

Papæ obediendum.

Auguſtin.

inſectat⁹ eſt, obiecta ab eo crimina diluamus? Marcellinus, & presbyteri eius Melciades, Marcellus, & Syluester traditionis codicū diuinorū & thurificatiōis ab eo crimine arguūtur. Sed nunquid ideo etiā conuincuntur, aut cōuicti aliquā documentorū firmitate monſtrantur? Ipſe ſceleratos, & ſacrilegos fuiſſe dicit, ego innocētes fuiſſe reſpōdeo. Quid laborē probare defenſionē meam, cùm ille nec tenuiter probare conatus ſit accuſationē ſuam? Hæc Auguſtinus ibi cap. 22. & cap. 14. AVTHOR. Idem calumniator hæreticus maledicis verbis inſectatur multos epiſcopos Circenſis eccleſię, inter quos gaudet Auguſtinus

2 ſe maledictorum eſſe particpē. Nō † ſanè (inquiens) parua eſt parūq; glorioſa cōſolatio cu iuſcūq; noſtrū, ſi ab inimicis eccleſiæ cū ipſa eccleſia criminātur. Hæc ille. AVTHOR. Sic itidē eundem ſanctum Auguſtinum, quia cōtra eorum hæreſim viriliter inſudabat, Petilianus, & ſui incredibiliter infamabant: & reſpōdet Auguſtinus, q̄ non ſic fuiſſet maledictus, ſi cū eis fuiſſet hæreticus: & prouiſis ſibi remediis contra falſa crimina, inter cætera intulit. Neſciēs (inquit) mercedi Auguſtini additur, quæ ſciēs detraxit. Lib. 3. contra eundē Petilianum cap. 6. Ita etiam nō tantū papas, epiſcopos, & clericos, ſed & religioſos monachos mordaciter criminantur: & ne quem ſeruarēt illæſum, in principes chriſtianos Cōſtantinū, Piū, & alios, infamias peſsimas inſtaurabāt, di

3 cētes. Quid † aūt nobis eſt cum regibus ſeculi, quos nunquā chriſtianitas niſi inuidos ſenſit? Quod, vt breuiter doceā, Machabæos fratres rex perſecut⁹ eſt. Rex quoq; tres pueros. Rex quęſiuit aīam pueri ſaluatoris. Rex iuſtiſsimū Danielē ferinis morſibus (vt putabat) obiecit. Ipſeq; dūm Chriſtū iudex nequiſsimus regis occidit, & cætera multa, penè folio magni libri. Et reſpondet Auguſtinus ibi. lib. 2. cōtra

4 Petilianū. reſpon. 93. Sic † ſemper mos eſt hæreticis, iudices, & aduerſarios errorū ſuorū diris inſectari calumniis, etiā quos ante palpabant, dū nihil contra eos agebāt: ſicut tu ipſe magne princeps Henrice probaſti, quia Witcleuiſtæ noſtri applaudētes tuis principijs p̄clarū regē dixerūt, & habere te poteſtatē primā corrigēdi clerū, & tollēdi eis dotē, & libris docuerunt, & verbis. At poſtq̄ vibraſti in eos eccleſiaſticū gladium, publicis coniectis ſchedulis, & famoſis libellis, appellabant te principem ſacerdotum. Sed veniamus ad primā. Nā quis ſanctum Papam Gregoriū niſi filius diaboli dixerit, aut vita improbū, aut fide ſuſpectū? Sed hæretici illius tēporis, quia cōtra diſciplinā eccleſiaſticā moliebātur aufugere, hoc eum nō pauebāt aſſerere. prout ipſe in Regiſtro conqueritur epiſtola ad Secundianū ſeruū Dei recluſum, quæ incipit, Dilectionis tuæ ſcripta. Peruerſi (inquit) homines, qui triū ca- Gregorius.
pitulorum occaſione reperta eccleſiaſticam diſciplinam fugiūt, de ſuis carnalibus actibus reprehendi pertimeſcūt, ſubeſſe ſedis apoſtolicæ præceptis nolunt, & nos quaſi de fide reprehendunt, quā ipſi neſciunt: dū neq; in fide recti ſunt, neq; bonis operibus intendere ſtudent, vt certare pro fide videantur. Sicq; fit, vt quotidie deteriores fiant, dū in eis culpa graſſeſcit, quæ quaſi de zelo feruoris videri etiam laudabilis appetit. Sed iuxta hoc, quod ſcriptum eſt, Ex operibus eorū cognoſcetis eos, vitam eorum tua charitas attendat, & meritū intētionis aſpiciat. Hæc ille. AVTHOR. Poſſet ergo contumax Witcleuiſta ſe ſcuto malignationis ſuæ contegere contra patrem, ſi non ſimiliter malignantes ſtylo quaſi eodem reprehendiſſent ſanctum & illibatum in fide Gregorium, quo ipſe iam debacchatur in papam. Sed certè eadem ſunt feriendi ſententia, qui eadem peruerſitate rebellāt. Vnde ſapiēs ait. Oculus, qui irridet patrem, & deſpicit ſenectutem matris, effodiant eum corui de conuallibus, & comedant eum pulli Aquilarum. Quem textum tractans *Hieronymus* in com- Hierony.
mentario. Eſa. lib. 7. Statim (inquit) vt ſenſus hæreticorum irriſerit creatorem patrem, & ſenectutem eccleſiæ matris deſpexerit, effodietur à tetris & immundis volucribus, qui referuntur ad contrarias fortitudines, nec poſsūt iſtiuſmodi dicere, Leuaui oculos meos in mōtes, vnde veniet auxilium mihi. Hæc ille. AVTHOR. Et bene dixit, qui irriſerit creatorem patrem: quia Chriſtus dixit apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus, Qui vos ſpernit, me ſpernit: & qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.

Criminati ab inimicis eccleſiæ.

Regū crimi natio.

¶ Doctrina octaua.

SVMMA.

1 *Witcleuiſtarum uaria, & peregrina doctrina (ex qua in orthodoxos quoſdam principes & uulgares manauit opinio, quòd author eorūm Witcleff nunquam fuerit per uiam ſuam ab eccleſia reprobatus, aut iudicialiter ab epiſcopis in hæreſibus condemnatus) quòd nullo modo ſit audienda.*

2 *Synodus prouincialis epiſcoporum Angliæ Londonijs contra Witcleff, & de damnatione, & eiuſdem*

eiuſdem querela. Et quomodo uocet illud concilium, terræmotus.

3 *Concilij Nicæni mititas in Arium, notatur. Et de eius deportatione, & exilio. Et plura de Ario, &c.*

1 DOctrina † octaua varia & peregrina Witcleuiſtarum docet vlteriùs ſectatores ſuos: ex quibus etiã in orthodoxos quoſdam principes, & vulgares manauit opinio, q̃ Author eorum Witcleff nunquam ſit per viã ſuam ab eccleſia reprobatus, aut iudicialiter ab epiſcopis in hæreſibus condemnatus: innuentes, quaſi eccleſia foret nimis ſimplex & neſcia, tantum illaqueare doctorem, aut quia omnino fuiſſet immunis ab obiecta ſibi perfidia. Docent autem eccleſiaſtica acta temporum illorum quòd contrarium in vniuerſitate
2 Oxoñ. ipſo præſente geſtum ſit: quid † etiam in ſynodo prouinciali epiſcoporũ Angliæ factum ſit, ipſo referente, & de damnatione ſui quærente, multiplici loco ſcripturarum eius agnouimus. Vocat enim illud concilium terræmotus, eo quòd ipſo die terræmotus inſonuit: quia tunc contra ſe, & ſuos, quos Chriſti membra dicit, ſynodus patrum decreuit: ſicut etiam terræmotus inualuit, quãdo cœtus pontificum Iudæorũ in Chriſti mortem exarſit. in. 4. ter damnati trialo. cap. trigeſimoſexto. Et notat tempus. Anno (inquiens) domini. M. CCCLXXXII. recenter & pertinaciter in ſuo concilio terræmotus Londoniis fratres generaliter intoxicauerunt regnum noſtrum &c. Item de eodem ante capite. 27. in tractatu de oratione dominica. Item in ſecunda parte ſermonum, ſermone. 54. & frequentiùs alibi. Teſtatur item epiſtola Gregorij tunc Romani pontificis ad vniuerſitatem Oxoñ. quæ incipit, Mirari coguntur ac dolere. vbi verſus finem ſubiungit. Dictumq̃ (Ioannem intelligens Witcleff) authoritate noſtra capiatis, ſeu capi faciatis, & ipſum venerabilibus fratribus noſtris archiepiſcopo Cantuarien. & epiſcopo Londonien. aut eorum alteri ſub fida cuſtodia tranſmittatis. Hæc ibi. AVTHOR. Itaque nec vecors, nec iners tunc fuit eccleſia: quoniam ipſum viuum ſicut & mortuum iuſta nouit iniuſtum ferire ſententia. Et dato q̃ moderatiori modo, quo poſſet, patrum ſynodus decreuiſſet contra nouellum hæreticum, cuius germen ad modicum pullulauit, & modico potuit vt putabant ſarculo extirpari, nũ quid ita patrum pietas debet interpretari ſimplicitas, & miſericordia dicet inertia? Quòd ſi omnino contendant pro condemnatione perſonæ, hoc notum ſit, quòd ſi ex verbis ſuis iuſtificabitur, & ex verbis ſuis condemnabitur homo decreto Chriſti Matthæi. 12. Cuius peruerſum dogma damnatur: & ipſe author damnatur in dogmate. Ipſum reum voco in teſtem: quòd multùm diſtant in iudice potuiſſe damnare cùm parcit, & actu damnare ſi velit: maximè vbi comperta perfidia, tacente iudice, reum accuſat, & vincit. Aut dicant iſti hæretici defenſores, quòd mulier non fuit in adulterio deprehenſa, nec Chriſtus eã potuit, aut auſus fuit condemnare vt voluit, quia nõ condemnauit, ſed pepercit vt Deus, quam homo etiam miſit indemnem. Nemo te condemnauit? nemo domine: nec ego te condemnabo: vade, iam amplius noli peccare. Hæc erat vox, & pietas capitis: hæc etiam pietas membrorum eius: adulterij rea erat illa fœmina. Sic enim dicit ſcriptura. Iſte adulterij verbi reus. Illi miſericorditer parcitur, & iſti ſola pietas & ſancti concilii ſuffragatur. Nec tamen hic aut illa de ſuis viribus glorietur: quia vterque in factis adulterinis lapidatur, vterq; ſola gratia liberatur. Ioan. 3. Qui non credit, iam iudi-
3 catus eſt. Nec † hoc citra Chriſtum ſine exemplo fecerunt patres præcedentis eccleſię: quia ſimili forma facer ille cœtus patrum in electiſſimo illo Nicæno cõcilio, prę̃ſtantiſsimo poſt apoſtolos, nõ deſęuit in Arium. ſicut *Euſebius* in eccleſiaſtica refert hiſtoria cap. 13. lib. 10. ſcripſiſſe Conſtantinum de Nicæno illo concilio. Quando quidem (inquit Euſebius) tanta fuerit concilij moderatio, vt non in perſonam eius, ſed in dogmatũ prauitatẽ lata eſſet ſentẽtia. Hæc ibi. AVTHOR. Ecce perſona Arij nõ erat ibi dãnata in ſe, qui tamen notam damnationis ex hoc contraxit, quia damnabatur in dogmate: ſicut etiã eundẽ Arium *Caßiodorus.* lib. 2. hiſtoriæ tripertitę cap. 9. ſine diſtinctione perſonæ vel dogmatis ab eodẽ concilio dicit eſſe damnatum. Ideo (inquiens) Synodus Arium & conſectatores eius anathematizauit omnes: adijcientes neque accedere eum in Alexandriam: præceptumq̃ principis repente eundem Arium, & qui circa Euſebium & Theoginum, & qui cum eis, exilio deportauit. Hæc ille. AVTHOR. Et in procemio *Athanaſii*. Cùm apud Nicęnam vrbem à trecentis decem & octo epiſcopis ex euangelicis apoſtolicisq̃ doctrinis ſpirituali vigore præditis fides eccleſiæ confirmaretur, ibi Arij perfidia, Conſtantino imperatore præſente

Nicæni cõcilij mititas

Euſebius.

Caſsiodo.

Athana.

ſente,detegitur. Et cùm eius perfidiæ dogma eorundem epiſcoporum ſententia refutaretur,ab eccleſia ſeparatur, ne tam impia doctrina diu in eccleſia latens, cunctorum inſerperet mentibus. Sed vbi imperator comperit integram ab epiſcopis fidem eccleſiæ, vt eſt ab apoſtolis tradita,ſanctiùs confirmari: præcepit eundem Arium vt rebellem ſacrę fidei exilio relegari.Hæc ille. AVTHOR. Et pòſt zelo ſororis ſuæ Conſtantiæ reuocans eundem Arium, fecit aliud conuocari concilium epiſcoporum apud Alexandriam: quia Arius dixit ſe in priori Niceno concilio fruſtra damnatum. Quo concilio durante, Imperator mortuus eſt Nicomediæ: legauitq; Conſtantio fratri ſuo eiuſdem terminationem concilij. Ipſe autem ſuper eodem cõflictu Probum ſecularem deſignauit in iudicem. Probus itẽ ab eo cõtemnitur, & ad perſonam item prin-
Probus. cipis appellatur. Cui finaliter *Probus* dixit. Imperatorum & nimis de ſcientia præſumentis eſt prauitati potiùs ſtudium dare, quàm veritati patientiam commodare: cùm id aſſertoribus fidei conueniat veritatem potiùs ſequi, quàm erroris, vel falſitatis compede præpedi ri. Horum igitur mos eſt, qui eum ſuæ perfidiæ cauſam ad finem vſque venire conſpexerint,metuentes,ne cunctis hominibus eorum perfidia innoteſcat,ad potioris ſe cõferre preſentiam ignorantes: quoniam & illic victoria attribuitur, vbi potentiæ liberalis ſententia promulgatur. Fruſtra igitur Arius videtur de noſtro iudicio ad principis appellare præſentiam,cùm in conflictu certaminis nihil aduerſum ſe ſenſerit prauitatis, qui ſuam ignauiam quibuſlibet modis obtegere cupiens,ad principis niſus eſt conferre ſententiam:quem
Homouſiõ. conſtitit Athanaſium ab Homouſij defenſione,quod eſt vnius ſubſtantiæ, diuellere penitus non potuiſſe: ſed vt eius ſuperflua decreuit intentio eum ne faciat eo modo refrenabo,ne victi perſonam non ſuſtinens,de adepto temporis ſpatio glorietur. Meæ verò ſolertiæ erit,vniuerſa, quæ ab vtriſq; in noſtra cognitione prolata ſunt, glorioſis ſenſibus pij principis intimare, vt falſidicis ambagibus procul amotis, ad victoriæ palmam putatę fidei aſſertor valeat peruenire. Hæc ille. AV-
Manſuetus THOR. Et *Manſuetus* Mediolanenſis epiſtola ad Conſtantinum de fide. Ampliſsimus (inquit) princeps zelo orthodoxæ fidei animatus,congregauit ſanctum concilium.318. ſanctorum patrum in Nicea vrbe Bithyniæ, in qua ſancta ſynodo nefandæ ſectæ ſerpentinam malitiam vnà cum Authore ſuo Ario in perpetuum fecit damnari, & ęterna animaduerſione percelli. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quot ſancti patres per eccleſiaſtica geſta ſuiciti teſtantur Arium damnatum per ſe,& dogma in ſe. Vna (inquit) cũ authore ſuo Ario Conſtantinus dogma dicit damnatum:authorem verò eius ſine animaduerſione manſiſſe. Cùm verò Conſtantinus damnationi preſens interfuit,falli non potuit:ſed aut zelo ſeductę ſororis hęreticæ potuit circumueniri,vt emolliret ſententiam,peruerſitati hæreticæ totum crimen imponens: quæ ſi ventre malo parta non eſſet,peccare non potuit, dicente domino. Anima quæ peccauerit,ipſa morietur. At ſancti patres ſcelus ipſum in authore damnabant, non authorem in ſcelere. Incantatum pomum in arbore,terram in opere, ineptum fructum in germine, & communem infectionis iniuriam in capite ſuffocabant.

¶Doctrina nona.

SVMMA.

1 *Conſtantienſe concilium in Witcleff adducitur, contra Witcleuiſtas,qui dicunt, magiſtrũ ſuũ, non obſeruato iuris proceſſu, & ordine,fuiſſe damnatum.*

2 *Pelagianiſtæ hæretici,quòd damnati fuerint in Paleſtina ſine examine, quod petebant, præcedente.*

3 *Hæreticorum in damnatione,quòd proceſſus iuris ſint quandoq; ſoluendi,oſtenditur.*

Doctrina nona varia, & peregrina eſt, qua docẽt Witcleuiſtici ſectatores, vñ ſimplices fideles conturbẽt:quòd iniquo,aut non obſeruato iuris proceſſu, Magiſter ipſorum infamis ſit damnatus diu poſt obitum,nõ auditus quid reſponderet: aut inquiſitus legitimè quid erraret. Addentes item in odium catholicæ partis, quòd per clericum quendam ſuadentem,& quoſdam in concilio,& Papam hæreticos, damnatio proceſsit Suſannica clerici tam fidelis. At contra fideles moneo,ne in hac ſuaſione turbentur. Eſt enim vna de doctrinis varijs & peregrinis,quã fingũt Witcleuiſtę,ad abducendũ catholicos populos. Imò breui termino concludentes noueritis ad examen omnes vocatos edicto publico,& locum

cis

eis oblatum esse, qui vel pœnitentiam saltem eius probare finalem: sicut gesta ecclesiastica in concilio Constantiensi testantur, quæ sic habent in fine sententiæ. Examinatis † demum testibus super impœnitentia finali, pertinaciaque dicti Witcleff per commissarios deputatos, per dominum Ioannem Papã modernum, & hoc sacrum concilium: seruatisq; seruandis, prout in tali negotio postulat ordo iuris. De cuius impœnitentia, & finali pertinacia, per euidentia signa, testibus legitimis cõprobata fuit legitimè facta fides. Propterea instante promotore, & procuratore concilij, edictoque proposito ad audiendum sententiam ad hunc diem: hæc sancta synodus declarat, definit, & sententiat eundem Ioannem Witcleff fuisse notoriè hæreticum, pertinacem, ac in hæresi decessisse. Anathematizatum ipsum pariter & eius memoriam condemnando decreuit: decreuitq; & ordinat corpus eius, & ossa, si ab aliis fidelium corporibus decerni possunt, exhumari, & procul ab ecclesiastica sepultura iactari secundùm canonicas & legitimas sanctiones. Hæc ibi. AVTHOR. Quid iam habent Witcleuistæ obijcere prædictis? Saltem pudeat eos mentiri de cętero magistrum suum damnatũ post obitum sine examine competenti & processu legitimo: quanquam antiqui patres certis de causis sine examinatione quinque damnauerunt etiam conuiuentes sibi hæreticos, quãdoque etiam iuris ordine non seruato. Nam † Pelagianistæ hæretici damnabantur in Palestina sine præcedente examine quod petebant: quia scilicet fuerunt notorij, & in toto seculo detestandi. *Augustinus* scribens contra Iulianum Pelagianistam. libro tertio, capite primo in fine. Si (inquit) putatis ideo vos esse victores, quia non vobis datum est quale desideratis examen, Maximianistæ vos ad ista vaniloquia præcesserunt: quanuis dederit vobis ecclesia catholica iudicium, quale debuit, vbi nostra causa finita est. Illis autem nullum dare dignata: quia non à nobis sicut vos, sed à Donatistis fuerant segregati. Si autem in Maximianistis videtis non esse consequẽs, vt qui conferre in aliquo iudicio non sinuntur, putari debeant de veritate confidere: nolite vlterius hæc vana iactare nobis, quia sufficiat, quòd vos ecclesia catholica, & materna bonitate sustinuit, & iudiciaria seueritate, vel potiùs medicinali necessitate damnauit. Hæc Augustinus. & parum antè idem Augustinus. Vestra (inquit) apud competens iudicium communium episcoporum modò causa finita est: nec amplius vobiscum agendum est: quantum ad ius examinis pertinet: nisi vt prolatã de hac re sententiam cum pace sequamini: quod si nolueritis, à turbulenta, vel insidiosa inquietudine cohibeamini. Hæc Augustinus. AVTHOR. Ecce quàm planè probat Augustinus sententiam damnationis in Pelagianos iure examinis prætermisso: à qua ipsos resilire non licuit. Nota item Maximianistas nõ debere examinari in specie, nec iudicari, & tamen damnatos haberi: quia non debuerunt à Donatistis in damnatione disiũgi, à quibus fuerant in sola parte diuisi: qualiteriam Husitæ omnes sunt in Witcleuistarum fonte damnati: quanuis ab eis in hæresi eucharistiæ sunt semoti. Sunt † item processus iuris quandoque in hæreticorum damnatione soluendi: si scilicet seditiosi fuerint, vel pluries turbulenti. Vnde *Augustinus* vbi iam suprà, item ad Pelagianos loquens. Nec vos (inquit) nec alios decipiatis, velut talem vocem habentes aduersum nos, qualem nos aduersus Donatistas, quos ad collationem nobiscum venire per imperialia iussa compulimus. Illorum enim furor occupauerat Aphricam totam, nec prædicari à catholicis veritatem contra suum patiebatur errorem violentis aggressionibus, latrocinantibus, itinerum obsidionibus, rapinis, ignibus, cædibus, multa vastantes, cuncta terrentes, cum quibus per episcopos, quos communes non habebamus, nihil agere poteramus. Quod verò ferme centum annos maiores nostri cum eis egerant, populorum memoria non tenebat. Hæc igitur necessitas compulit, vt saltem gestis nostra collatione confectis, eorum contundere mus inuerecundiam, & reprimeremus audaciam. Hæc Augustinus. AVTHOR. Ecce quod dicunt Witcleuistæ fecisse ecclesiam, quanuis non ita fuerit: potuit legitimè esse factum: propter seditionem scilicet, & furoris audaciam. Sed quòd detrahunt sententiis latis contra suam perfidiam, quòd damnauerũt inauditum, quòd iudicauerunt non inquisitum, quòd catholicos authores veliudices appellant hæreticos, & suos, quos ecclesia damnauit, orthodoxos prædicant & fideles, quid aliud faciunt, quàm omnes hæretici priores, cùm condemnarentur, egerunt? Idem em̃ contigit in Nestorianis hæreticis, qui condemnatum Nestorium in Ephesino concilio in quadam furtiua epistola scripserunt catholicũ, & sanctum Cyrillũ condẽnatorẽ eius hæreticũ, prout *Gregorius* habet in nono libr. regiſtri epistola ad Secũdianum seruum Dei reclu-

1 Concilium Constan. in VVitcleff.

2 Augustin.

Idem.

3 Husitæ.

Processus iuris quando soluẽdi.

Augustin.

Gregorius.

recluſum, quę incipit. Dilectionis tuæ ſcripta.
Ibas. Epiſtola (inquit) quam reuerendiſsimus Ibas denegat ſuam, quod in extrema parte Synodi iaceat, agnoſcis: quæ videlicet epiſtola Neſtorium inauditum, & inquiſitione non facta damnatum aſſerit. Cyrillum verò in Apollinaris dogma tendiſſe ſuſpicatur. Et ſi totus ſuperior textus prædictæ Synodi legitur, quantũ hæc epiſtola eidem Synodo aduerſetur, inuenitur. Igitur ſi ſancta Synodus, & Neſtorium ſicut eſt hæreticum denuntiat, & beatum Cyrillum patrem catholicum veneratur: Epiſtola ergo, quæ illum defendit, qui à Synodo damnatus eſt, & eum accuſat, qui à Synodo veneratur, proculdubio definitioni ſanctæ Synodi probatur aduerſa. Sed quia eius defenſores ſolent dicere, quòd Ibas eo tempore ſcripſerit, quo adhuc Cyrillus propter duodecim capitula, quæ necdum expoſuerat, dubius habebatur: & in hac ipſa epiſtola perpende, quia legitur, quòd inter orientales epiſcopos & beatum Cyrillum pax fuerit celebrata. Si ergo poſt concordiam pacis, poſt ſatisfactionem amotæ dubitationis, hæc eadem epiſtola ſcripta eſt, conſtat quia nõ eſt catholica, quę patrem catholicum, atque in toto Synodi volumine laudatum hæreticum appellat. Hæc Gregorius. AVTHOR. Ex his omnibus conſulo, cauti ſitis fideles, magisq; hęreatis parti communis, & maioris eccleſiæ: quouſq; ſancti antiſtites eius ſcripta damnãt deteſtemini, & catholicos reputandos, ſtudete laudare cum patribus.

¶ Doctrina decima.

SVMMA.

1 *Doctores hæretici, quòd apud diſcipulos ſuos uarietatem ſuæ doctrinæ, mentiendo ſibi colorem perſecutionis, aut odij, ſoleant contegere.*
2 *Epiphanius in Origenis doctrinam.*
3 *Boëmorum hæreſis narratur.*
4 *Boëmorum ſæuitia recenſetur.*
5 *Petrus cognomine clericus alter Palladius.*
6 *Arianorum crudelitas, ex Caſſiodoro.*
7 *Eccleſiæ quanta ſit clementia, atque manſuetudo, oſtenditur.*

1 DOctrina decima varia & peregrina eſt, qua † doctores iſtiuſmodi ſolent apud diſcipulos ſuos varietatem ſuę doctrinæ contegere: mẽtiendo ſibi colorem perſecutionis, aut odij. Iſti (inquiunt) epiſcopi, & fratres, odio habent nos gratis, & idcirco non tam veritate, quàm odio perſequuntur. Sed contra hanc, doctrina eccleſiæ Chriſti docet filios ſuos hoſtium fidei deteſtari cauſas, non animas, non perſo-
2 nas: qualiter † in epiſtola *Epiphanij* ad Ioannem Conſtantinopolitanum habetur. Nihil (inquit) mihi ſurripuit Origenes, nec in mea generatione fuit, nec propter aliquas res mũdi vel hæreditatem odium aduerſus illum pugnamque ſuſcepi: ſed vt ſimplicem fatear doleo, & valde doleo videns plurimos fratrum, & eorum præcipuè, qui profeſsionem habẽt non minimam, & in gradum quoque ſacerdotii maximum peruenerunt, eius perſuaſione deceptos, & peruerſiſsima doctrina cibos factos eſſe diaboli: in quibus completum eſt illud, quod dicitur, Super omnem munitionem ludit & eſſe eius electæ: & congregauit ſicut arenam captiuitatem. Te autem frater liberet Deus, & ſanctum populum Chriſti qui tibi eſt creditus: & omnes fratres, qui tecum ſunt, ab hæreſi Origenis, & aliis hæreſibus & perditione earum. Si enim propter vnum verbum, aut duo, quæ contraria fidei, multæ hæreſes abiectæ ſunt ab eccleſia: quanto magis hic inter hæreticos habebitur, qui tantas peruerſitates, & tam mala dogmata cõtra fidem adinuenit, & Dei, & eccleſiæ hoſtis extitit? Hæc ille. AVTHOR. Ecce qualiter fautores hæretici famam ſancti patris ſub nomine odii decolorare ſtudebant. Sed nihil mihi, inquit, ſurripuit Origenes, ſed verè nec mihi Witcleff quicquam ſurripuit, nec in mea generatione: niſi fortè dum infans fueram ipſe fuit. Cauſa perſonalis, aut rerum huius ſęculi, Deo teſte nulla nos diuidit, ſed cauſa fidei læſæ: doctrinæ mortiferæ ſubuerſarum gentium, innocentis populi fraus, & deluſio, inter nos, & ipſum publicam pariunt actionem. Et verè cum ſancto Epiphanio doleo: ſed quod dolendum eſt non ſatis doleo: quia cor non frangitur, ſed ſuperuiuit dolori: videns quòd in ordine ſacerdotum, imò ſummo ordine ſacerdotij, aut fautores, aut ſe-
3 quaces fiunt huius flagitioſi didaſcali. At † quis non dolore torquebitur, audiens præclarum illud regnum Boëmiæ iam detentum, & totum penè per Witcleuiſtas eſſe poſſeſſum? Vbi, vt fertur, vulgariter quidam magnus Archiepiſcopus nouus eorum tyro, & fortis dogmatiſta, contra Chriſti eccleſiam, quam tueretur, decertat. Ibi in odiũ euchariſtiæ panis grandis, vt videatur, leuatur

Epiphanius in Origenis doctrinam.

Boëmorum hæreſis.

in

in palo. Ita vt nihil deſit, quin ſic contra corpus Chriſti in ſacramento, ſicut illi contra idē corpus eius in ligno inſultent, & dicant, Si filius Dei eſt, deſcendat nūc, & credimus ei. Ibi
4 † quot cathedrales, & alias locales eccleſias deiecerunt? quot ſanctos diris ſuppliciis pereme
Bohemorū ſæuitia. runt? Ita quòd ſęuitiam paganorum excedat referre, quòd circiter duodecim claros docto res, quoſdam religioſos, quoſdam ſchematis clericalis in vnā fornacem calcis ardentis trudētes, glorioſos martyres flammis coctilibus ſuffocauerunt. Quot item putas Chriſtianos milites iugulabant in prælijs? quot proceres? quot pios de populo? Ita vt nō vacaret dom⁹ in oppido, non ſtrata magna, aut via vicinalis in regno à cadauere funeſto enſe proſtrato. Proh dolor peccatis noſtris agentibus, ſæpe reſumpta bella ad noſtrum vertebatur exci-
Sigiſmundus. dium. Sigiſmundus tunc Cæſar, & Hungarorum rex illuſtris bis cum ſui periculo vix eua dēs, pios Chriſti exercitus ſatanæ ſatellitibus deuorandos amiſit. Sic iam ad noſtra tempora redeunt Saturnia regna: & ſacro Athanaſio
5 patri defenſori eccleſiæ præfertur Lucius † no
Petrus clericus. ſtri temporis (vt fertur) Petrus dictus cognomine clericus, ſacerdos ſimul, & tortor auxilio cautus armatorum idololatrarum, quo Chriſtianos quoſdam verberet, quoſdam ſuſpendat, quoſdam cogat effugere, pluriū domos publicare non deſinit. Iam redit pagaPalladii ſæuitia. nus ille Palladius, qui ſacras virgines nudas circunferri iubet, & pollui: qui ſuper altare Chriſti maſculum puerum apiſtum fecerit celebrare: qui Zoium armigerum Lucij defendat: ſi orthodoxos epiſcopos clericos & populos cogat ad Arium: aut nunc ad Huſsianū dogma deflecti: huic blandiendo promittens pecunias, quæſtus, honores: huic carceres, ſup
6 plicia, tormēta, flagella, vincula ſuſtinere. † Et
Caſsiodor. Arianorū ſæuitia. (vt ſcribit noſter *Caßiodorus*. libro. 7. cap. vltimo Hiſtoriæ tripartitæ de hæreticis) licēt malitia nunquam ſeparentur alterutris: ſunt tamen incredibilia, quæ dicuntur, inhumana, crudelia, ſæua, barbara, amara, ſine miſericordia: in quibus exultabant Ariani choros agētes, cùm vniuerſa ciuitas ingemiſceret. Non enim fuit domus, in qua non erat mortuus. Hæc & multò acerbiora ibidem. AVTHOR. Sed hæc ad expianda noſtra facinora iuſtus Deus permittit. Sic (ſicut dixi) ad noſtra tempora reuertuntur antiquæ hæreticorum ſęui
Auguſtin. tiæ, de quibus item *Auguſtinus*. commemorat epiſtola ad Victorianum inter epiſtolas: 47. In regione (inquit) noſtra Hipponenſi: quoniam eam Barbari non attigerunt, clericorum Donatiſtarum, & circuncellionum latrocinia ſic vaſtant eccleſias, vt Barbarorum fortaſſe facta mitiora ſint. Quis enim Barbarus excogitare potuit quod iſti? vt in oculos clericorum noſtrorum calcem & cęnum mitterent: quorum membra etiam cætera plagis horrendis vulneribusq; fauciarunt: depredātur etiam domos aliquas, & incendunt, fructus aridos diripiunt, humidos fundunt, & talia cæteris comminando: multos etiam rebaptizari compellunt. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. *Hieronymus* quoque ſuperbiam ta Hieronym. lium recordatur. tractans enim hunc textum. In die cùm ſtares aduerſus eum quando capiebant. &c. Legimus, inquit, & videmus quotidie, & comprobamus, quādo perſecutio cōtra eccleſiam oritur: multò perſecutores peiores Iudæos, & hæreticos in Chriſtianos fieri, quàm ethnicos. Et infrà. Eo igitur tempore, quo perſecutionis impetu, & mortiferis voluptatibus de eccleſijs quiſpiam corruerit, videmus exultare hæreticum, gaudere in Deum, & vnum eſſe de perſecutoribus, & in ethnicorum eum numero computari. Hæc ille. AVTHOR. Ita eſt: nunquam enim ſentit mater eccleſia æmulos acriores, quàm eſt plebs hæreticorum degenerans: de qua Ieremias in threnis ſub tropologia filiæ ex parte eccleſię. Lamiæ (inquit) nudauerunt mammas, lactauerunt catulos ſuos. Filia populi mei quaſi
7 ſtruthio in deſerto. Sed † & mater eccleſia Eccleſię clementia. in eam ſemper maternam exhibet pietatem. Quia etſi per correptionem eam pungat, tūc tamen ſuſpendit aculeum: nunquam ſine audientia pura & modeſta dijudicat: præcedunt monitiones, inſtructiones: in ſpiritu lenitatis diriguntur eis clerici graues, aut ſancti antiſtites, qui crimen arguant, & fidem oſtendant. Blandè terrent, aſperè conſolantur, expectatur pœnitentia ſub ſancta ſpe, extenſæ conceduntur induciæ: omniquaque manſuetudinē ſuam contra furorem hæreticorum exercet pietas orthodoxa. Quod & *Auguſtinus* te- Auguſtin. ſtatur libro primo contra Parmenianum in fine, ſic ſcribens. Hæc cùm ita ſint, & cum diuinis & humanis legibus ita damnentur: tanta eſt tamen manſuetudo Chriſtiana, vt non ſolùm teneant baſilicas, quas iam præciſi ædificauerunt, ſed nec eas omnes tradiderint vnitati, quas ab exordio vnitas tenuit: & cùm ipſi Maximianiſtas de baſilicis ad partē Donati pertinentibus per iudices à catholicis imperatoribus miſſos inſtanter excluſerint, tamen à multis locis, quos catholica ante vnitas retinebat, nec ipſorum imperatorum catholicorum

licorū legibus excluduntur. Poſtremò ſi quid fortè aliquando immoderatius factum eſt, vt Chriſtianam excederet lenitatem, diſplicet omnibus frumentis meſsis dominicæ, id eſt, in Chriſto laudabilibus Chriſtianis, qui ſiue centenario, ſiue ſexagenario, ſiue tricenario fructu in catholica eccleſia toto orbe ſuccreſcūt. Hæc Auguſtinus.

¶Doctrina vndecima.

SVMMA.

1 *Hæreſis etiam ſi per aliquot tempus ſtet, quòd non ſit à Deo, ut dicunt hæretici, & quomodo ullo tempore non præſcribat malæ fidei poſſeſſor.*
2 *Habitare in monte qui dicantur, & qui in ualle.*
3 *Beda quid de hæreticorum pertinacia dicat.*
4 *Hæreſis quare ad tempus ſtet.*
5 *Hæreſes uariæ recenſentur.*
6 *Guillelmi ſartoris ſupplicium.*

1 VNdecimo loco docet hęreſis †ſectam ſuam per hoc eſſe à Deo, quia ſtat. Stetit, inquiunt, iam circiter quadraginta quīquagintáue annis: nec perſecutionib⁹ epiſcoporū, nec fratrum, aut aliorum pſeudo poteſt calūniis obrui, aut machinatione diſſolui. Sed cōtra prolem ſuā docet mater eccleſia, q̄ poſſeſſor malæ fidei vllo tēpore nō præſcribit. Nec abſoluit turpitudinē criminis, ſed magis accumulat diuturnitas temporis. Vis ne tu male poſſeſſor Saracenorum approbare demētiā: quia diutiùs te iam mille annis in paganitatis ſuæ ſqualore durauit? O q̄ diuinam, q̄ ſacram perpendis turbā dęmonū: choreā luciferi, quę à principio tēporis hæreſim, quam in ſuperis edidit, ſine fine collaudat, & ſuſtinet. Idcirco remittit nos mater eccleſia ad filiū ſuū Iudā: qui, vt ſcribitur Iudic. primo. montana poſſedit, nec tamē potuit delere habitatores vallis: quia falcatis curribus abundabant. Manifeſti

2 †peccatores in monte habitant, velut ſunt ſuperbi, auari, laſciui, contentioſi, & conſimiles: non poteſt celari quin peccāt: non poteſt abſcondi ciuitas ſupra montem poſita. Sed alij peiores illis in vallibus habitant, qui peccatū hæreſis, falſæ ſuę humilitatis, & ſimulatæ ſanctitatis fuco depingunt, & recuruæ ſcripturæ & acutæ rationis allegatione defendunt. Qui & eo tardiùs vincuntur, aut nūquam, quia ſimulandi, & ſe defendendi conſuetudine animoſos, & ipſa animoſitate proteruos, & poſt

Prę ſcriptio

Perduratio in malo.

Habitantes in monte.

In valle.

3 pteruiā inflexibiles, imò inexpugnabiles ſtatuunt. *Beda*† dicit facilius poſſe paganū flectere, q̄ hæreticū induratum lib. 2. ſuper prouerbiorū textū. Expedit magis vrſæ occurrere raptis fœtibus. Facilius, inquit, erat doctoribus ſanctis furori gentilitatis occurrere, raptis ad ſe populis aliquibus, atq; à beſtiali eius ſæuitia ad fidei pietatē prædicādo cōuerſis, q̄ hæretico cuilibet confidēti in ſui perfidia dogmatis: quia nimirū illud cōtra exteros, hoc cōtra viſcera ſua certamē agebāt. Poteſt etiam vrſæ nomine ipſa hoſtis antiqui malitia intelligi, cui fœtus rapimus, cū eos, qui erant filij diaboli, catechizando, & baptizādo filiorū Dei ſocietati adiūgimus: & hoc plerūq; multò leuiore modo perficitur, q̄ ſi hæreticū ad fidē rectā reuocare coneris. Hæc Beda. AVTHOR. Ecce Pharaonis indurati ſequaces: ecce iudaicæ obſtinationis hæredes. Vſq; huc Iudæorū pfidia remanet: nūquid ergo roborat à Deo? Sed quis vos ita faſcinauit ô malæ beſtiæ ventres pigri: quia ſic Witcleff veſtrū laudatis, inuocatis, adoratis? Nūquid in eo ſpem omnē ponitis, vt Chriſtū velitis relinquere, & ſponſam eius matrē eccleſiā ne recederetis ſemel à vīro Witcleff, & inferretis maculam gloriæ eius, quem totius mundi damnauerūt epiſcopi, & principes, & reges terræ deſpiciunt? Verè ſcio hoc ita eſſe: tam clari nominis eſt penes vos Witcleff, vt pro eo contra Chriſtum negetis eccleſiam. In hoc ſequaces eſtis hæreticorum præcedentium: de quibus *Auguſtinus* prima parte ſermonum ſermone. 42. de pace & charitate. Quare (inquit) nō vis? Quare huic promiſioni, & hæreditati, & diuitijs inimicus es? Quare non vis? Propter Donatū, propter Cęcilianum. Quis fuit Donatus? quis fuit Cæcilianus? vtiq; homines. Si boni, bono ſuo, non meo: ergo & ſi mali, mali fratri meo. Tu Chriſtum accipe, & zelantem eius apoſtolū attende. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt: aut in noie Pauli baptizati eſtis? Vt autē hoc diceret, vide quid diceret. Vnuſquiſq; veſtrū dicit, Ego quidem ſuum Pauli, ego verò Apollo, ego verò Cephæ, ego autem Chriſti. Nūquid diuiſus eſt Chriſtus? nunquid pro vobis Paulus crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Si nō in nomine Pauli, multò minus in nomine Donati: & tamen adhuc poſt apoſtolicas voces, poſt eccleſiæ declarationē, & toto mundo dilatationem, dicetur mihi: nō dimitto Donatum: non dimitto neſcio quem Caium Lucium Parmenianum: mille nomina: mille ſciſſuras. Priuabis te ſequendo hominem tanta hæreditate, de qua modo audiſti à

Beda de hæreticorum pertinacia.

Vrſa.

Auguſtin.

mari

mari vſq; ad mare,& à flumine vſq; ad terminos orbis terræ? Hęc Auguſtin⁹. AVTHOR. Ecce Iudas Chriſti pugil poteſt omnes planè peccantes in eccleſia vincere,non autem peccatores in valle: non hæreticos, qui curribus falcatis abundant,ſcilicet,opinionibus ſuis aſtutis,quibus incumbunt,aut authoribus hæreticis,quibus pluſquàm Chriſto, & toti eccleſiæ Chriſti confidunt. At ſi tantam eorum malitiam punire Deus diſtulerit:tamen bono eccleſiæ ſuæ in eorum mora,& expectatione nō dubium conſulit. Sicut in angelo Satanæ apoſtolo ſuo ſufficientiā gratiæ ſuæ Chriſtus prouidit. vnde gloſſa in prædicto textu Iudicum, vbi dicit. Non potuit Iudas delere habitatores vallis. In hoc ipſo fuit dominus cum Iuda. Reſtringit enim Deus propitius etiam in cordibus ſuorum nimiæ proſperitatis exceſſum: vt in vſus eorum conuertat inimicos,non ſolùm quando vincuntur,ſed etiam quando metuuntur. Illud ad cōmendandam ſuam largitatem, hoc ad reprimendam eorum elationem. Inimicus enim ſanctorum eſt angelus Satanæ, quē ſibi datū,& ſe colaphizantem dicit apoſtolus, ne magnitudine reuelationum extolleretur.

4 Hæc ibi. AVTHOR. Tres † ecce cauſas in prædictis videtis,quare Witcleuiſtarum ſecta non ſtatim diuellitur,quia catholicis doctoribus valde obſiſtūt, quia doctori ſuo nimis aſſiſtunt:& quia per eorum fæuitiam catholicorum inſolentia caſtigatur. Nam ita planè ſcribitur Iudicum. 2. Iratus eſt furor domini in Iſraël,& ait: quia irritum fecit gens iſta pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorū, & vocem meam audire contempſit,& ego nō delebo gentes,quas dimiſit Ioſue, & mortuus eſt: vt in ipſis experiar Iſraël vtrum cuſtodiāt viam domini,& ambulent in ea,ſicut cuſtodierunt patres eorum an non. Dimiſit ergo dominus has nationes omnes,& citò ſubuertere noluit, nec tradidit eas in manus Ioſue. Hæ ſunt gentes,quas dominus dereliquit,vt erudiret in eis Iſraëlem. Nationes iſtæ in cōmuni tropologia doctorum ſemper deſignant hæreticos,quos derelinquit dominus vicibus ſuis per regna diuerſa, & climata mundi, vt in eis caſtiget eccleſiam:& iſta hæreſis Witcleuiſtica hoc modo inualeſcit per Angliam, &(ſicut dicit textus)non citò dominus voluit ſubuertere illam. Non tamen affirmo hanc hæreſim non caſuram: imò veniet finis eius, cùm dominus dignum duxerit miſereri ſuis ſupplicibus. Serpens enim verus de virga Moyſi procreatus deuorabit Magorum virgas: ſuperabitq; potenter doctrina doctrinam: quemadmodum ſcribit *Auguſtinus*,libro ſuo de catechiſmo citò poſt mediū. Doctrina Chriſti diffuſa per omnes gentes,hæreticos ſuperat dementes. In illo enim populo fratres, in quo multa miracula faciebat Moyſes per virgam, exurrexerunt Magi pharaonis, facientes & ipſi prodigia cōtra Moyſen famulum dei: ſed ad hoc facere quædam mira permiſſi ſunt, vt mirabilius vincerentur. Magi Pharaonis quid aliud ſignificabant, niſi omnes hæreticos miniſtros diaboli, qui ſub nomine Chriſti deuorare cupiunt populum Chriſti? Scatent nunc hæreſes in hanc terram tanquam ſerpentes Magorum:quos deuorauit, & deuorat ille ſerpēs exaltatus in ligno. Sed quoniam non eſt huius temporis ire per multos,vt ſingulorum capita conterantur:quomodo exurgunt, ſic deuo

5 rentur. Fuit † hic (vt noſtis dilectiſſimi) viperea doctrina Donatiſtarum: contrita eſt, conſumpta eſt. Mox Maximianiſtarum ſerpentina fraus pullulauit:cōtrita eſt, cōſumpta eſt. Manichæorum venenum aſpidum ſubrepſerat: contritum eſt,conſumptum eſt. Pelagianorū nouum dogma à miniſtris diaboli tanquam Magis Pharaonis excitatum: illi noſtro ſerpēti certamen indixit:conteritur,cōſumitur. Cū tot ſerpentum capita doctrina catholica contriuerit,conſumpſerit:ecce nobis vnus anguis Arianus olim mortuus inſultat, caput erigit, velut viuum ſe demonſtrare conatur,quem iā olim conſtat occiſum. Redi Moyſis noſtri virga ſerpens Chriſte ſancte æqualem poteſtatē cum patre habens:redi,contere capita draconis ſuper aquas,confringe caput draconis magni,viuum ſe eſſe profitentis,ſed veram vitam non habentis. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Ecce non timete fideles. Nouorū ſemper hæreticorum in eccleſia Chriſti generatio aduenit, & ipſa præterit: ſola terra, ſola petra eccleſiæ in æternum ſtat. Et tamen neſcio quomodo dicant Witcleuiſtæ doctrinam ſuam nondū corruiſſe,& grauiter cecidiſſe,dum tot ſententiis ſynodaliū,& vniuerſalium conciliorum fulminatur,quatitur,damnatur:dū quotidie vident magiſtros,& tutores ſuæ hæreſis ſubire cenſuras patrum eccleſiæ:& tandem terribilē ipſam ſententiam principum exitialis flammæ ferre,

6 & interire ſuppliciis. Adhuc † dū iſta dictarē. quidam hæreſiarcha eorum dictus magiſter Guillelmus,cognomento Sartoris, vlciſcente Deo longæuam eius perfidiam, decretis ſanctorum pontificum dānatus eſt, & degradatus: finaliter adiudicatus per principes in ciuitate Londonienſi infelicem vitam infelici terminauit incendio.

Auguſtī.

Hæreſes variæ.

Guillelmi Sartoris ſuppliciū.

Hæreſis quare ad tēpus ſtet.

Thomas VValdenſis

¶Doctrina duodecima.

SVMMA.

1 *Witcleff proteſtatio, ut ignaris ſuam oſtendat innocentiam,*
2 *Arij perfidum facinus.*
3 *Cæleſtij Pelagij hæretici ſocij fraus.*
4 *Pelagij fraus.*
5 *Berengarij Witcleff magni magiſtri fraus.*
6 *Proteſtationis Witcleff forma, & eiusdē callida exceptio.*
7 *Witcleff proteruia notatur.*
8 *Witcleff ſuperbia oſtenditur.*

1 VVitcleff proteſtatio

DOctrina duodecima, qua † docet Witcleff, vt oſtendat innocentiam ſuam ignaris, proteſtationem ſe ſemper habere catholicam: quòd ſi per ſcripturas, vel rationem viuacem doceatur aliter dicere debuiſſe de ſacramento altaris, de baptiſmo, de neceſsitate futurorum, de religioſis perfectis, & huiuſmodi, paratum ſe dicit ad credendum. Hanc proteſtationem frequenter interſerit in trialogo, de ſermone domini in mōte: de Euchariſtia, de apoſtaſia, de papa, & aliis locis multis: volens ex hoc fugere, vt exiſtimat, maculam hæreſis, fouendo latebram proteſtationis. Huic tamen reſpondet mater eccleſia, admonēs filios gregis ſui, Doctrinis variis, & peregrinis, nolite abduci. Iam ouina pelle lupus induitur: iam foueam ſuam vulpes ingreditur. Nam qualiter crederet ipſi chriſtianus proteſtanti vocaliter, vel extra iudicii locum ſcripto, quòd non ſeducet finaliter pluſquàm magiſtro eius Ario:

Arij perfidū facinus.

2 qui † poſtquā damnaretur à pleno totius orbis concilio: & cùm confeſsionem ſibi oblatā, & ab eo lectam proteſtando iuraſſet, ſub axillis manum, qua iuraret, appoſuit: vbi occultā erroris ſui ſchedulam firmauit, eam fidē ſe vel le tenere dum viueret. Quam deluſionem ſtatim poſt Deus aperuit: cùm egereret inteſtina, & falſæ proteſtationis ſchedulæ reuelarentur, vt habet *Ambro.* libro de patre & filio. ca. viii.

Ambroſius.

Ecce iſte neſciens aliunde confugere, non eſt veritus publicè prodere veritatem. Quid ergo faceret iſti verſipelli hæretico tot inſtaurato cautelis magno, & antiquo labore collectis aliquis pius & doctus catholicus, quanquàm

Cæleſtij fraus.

diuina reuelatione ſuffultus, & hac intentione ſimplici porrigeret planam fidem? Cæleſtius

3 † item Pelagii hæretici ſocius abiurauit hæreſim illam coram Innocentio papa, ſed ſefellit, dicente *Auguſtino.* libro. 2. contra duas epiſtolas Pelagianorum ca. 1. Reſpondiſſe fallaciter nouiſsimo exitu oſtendit, cùm ſe ſubtraxerit examini, ne ſecundū Aphricana reſcripta ipſa omnino de hac quæſtione verba commemorare, & anathematizare, quæ in libello ſuo po-

4 ſuit, cogeretur. Hæc ille. AVTHOR. Sic † etiā Pelagius quod ſubdolo ore damnauit in pale ſtino iudicio epiſcoporum, poſt in libris ſuis falſiter reaſſumpſit. vnde *Auguſti.* ibi ca. 3. Obiectum quippe illi ex verbis diſcipuli ſui Cæleſtii, quòd etiam ipſe diceret gratiam Dei ſecundū merita noſtra dari: quod ille deteſtans, vel quaſi deteſtans ore duntaxat anathematizare non diſtulit: ſed ſicut eius libri poſteriores indicant, & iſtorum ſectatorum eius nudat aſſertio, ficto corde ſeruauit, donec poſtea qđ metu tunc texerat negantis aſtutia, etiam in literis proferret audacia. Hæc ille. AVTHOR. Quis igitur, his attentis, mouetur in proteſtatione

Pelagij fraus. Auguſti.

5 tione ſubdola bilinguis hæretici? Nunquid † item Berengarius magnus magiſter Witcleff optima charitate, & ſimplici veritate per ſacri orbis concilii præſidentem Nicolaū, & patres qui aderant, planè victus, & iterum doctus catholicam fidem iuramentum ſuum poſtmodum irritum fecit: patres omnes deluſit, & recidiuum paſſus, hæreſim, quā abiurauit, perſophiſma reſtituit: clamans per gētes, quòd dogma ſuum ſacrum concilium fortiùs roborāſſet? Et ſic item clamat cum eo Witcleff eius dilectus. Reuoluite fideles eccleſię antiquas eius hiſtorias, & non erit vobis pro magno, vel nouo, quòd iſte in hoc voto fallaci magiſtros ſuos imitari diſpoſuit. Sic enim temporibus Auguſtini Donatiſtæ ſæui hæretici poſtulabant, vt in in magno totius Aphricæ concilio collatio fieret: & qui ſuperaret, veram fidem habere publicum firmaret edictum. Factum eſt: cō ſenſit gaudens pars catholica: proteſtationes factæ publica complebant archiua. Id cogitā tes orthodoxi patres (vt Auguſtinus ſcribit) quòd ſi hoc fieri vellent, adiuuante Dei miſericordia facillimè poterat quicquid in cauſa noſtra eſſet, agnoſci. Si autem recuſarent, ſaltem diffidētia eorum fruſtra illis, qui hoc à nobis popoſcerant, appareret. Factum eſt, conuēti ſunt, recuſarunt, quibus verbis, quo dolo, maledictione, & amaritudine plenis, nunc longum eſt demonſtrare. Hæc Auguſtinus lib. 3. contra Creſconium grammaticum cap. 32. AVTHOR. Quid vultis ergo deludi verbis falſis, verbis mendacibus? Proteſtatur ſe velle

Berengarij fraus.

corrigi,

corrigi,velle doceri: iã humilẽ creditis,iã docibilẽ:ſed videte ſi docibilẽ Dei. Primò ,pteſtationis verba perpẽdite,& ex his ſecutura facta diſcernite. In fine tractatus ſui de blaſphemia.

6 † Si(iqt)in iſtis errauero,peto humiliter à Deo veniã,& ſubmitto me correctioni,& informationi cuiuſcunq; creaturæ, quam ſibi placuerit ad hoc miniſterium limitare. Iam clamant Witcleuiſtæ,iam Lollardi cõcinũt,ecce quàm generale verbum,cuiuſcunque creaturæ. Sed iterum dico,ſed quàm ſpecialis exceptio:quã ad hoc Deus voluerit limitare. Vbi putas inueniendus,vbi habendus, quem Witcleff vt doceatur,admittet à Deo limitari? Si Witcleuiſta quiquam docere plebem attentet,pro rato, & firmo ſtatim vult haberi, quòd ad hoc officium ſit à Deo limitatus. Si autem aut corrigi per quemlibet doctum virum,aut ſacrum antiſtitem, incipiet diſputare, an ad hoc officium limitetur à Deo, imò pro diſputato habebit,& firmo, quòd ſit vir apoſtata, pſeudo frater, prælatus cæſareus, aut de quatuor ſectis vnus. Et ſicut ſuprà dixit Auguſtinus de Donatiſtis: quibus verbis,quo dolo, maledictione,& amaritudine plenis,erit numerare difficile,enarrare prolixum. At † ſi volebat faciliter emendari, cur temporis ſui prudentibus viris & pijs aurem non dignabatur exponere? quot condoctores inſurgebant pariter determinantes,& exhibentes contra eum tunc præſentem Oxoniæ ſanam fidem? At talia inducẽtes contra ſuas inſanias,vt iam inſpicientibus acta peritis planè pateat hæreticũ vi fuiſſe proſtratum,ſed nec ſic deuictum, culpatur in congregatione,eijcitur vt contumax ab eo, cui incumbebat hoſpitio: tandem excommunicatur:& poſt multa ducitur ad prouinciale totius cleri concilium: vbi metropolitano Cantuarienſis ſedis inſtante Guillelmo, fides ipſi catholica declaratur:tandem hæreſes eius dãnantur in terminis: & nec ſic contumax iſte confunditur, ſed profilit ſtatim in conſueta conuicia,paucis annexis ſophiſmatibus, & concilium terræmotus appellat,põtifices Phariſæos,& Satrapas, magiſtros omnes & clericos congregatos canes, & cæſareos clericos increpat,& blaſphemat. Mira res: qualiter eſt paratus doceri per vnum, nolens doceri per omnes? Aut ſi illos culpat, qui hoc tunc nitebãtur efficere:cur ſaltem in omni vita ſua vnũ

8 aliquem non inuenit? Sed † vt ampliùs ferueant in ſuperbia, dicent ſectatores eius, quòd omnes in ſciendo præceſſit. Verè ſic habent, & ita ipſe(vt putatur)exiſtimauit de ſe,impoſſibile ſcilicet eſſe doceri per aliquẽ. Dicit enim in ſecunda parte de ſermone domini in monte,ca.47.ſe cõfiteri humiliter,quòd per aduerſarios docto contrario per impoſsibile vult error rem ſuum renuere, & veritati contrariæ aſſentire. Sed docibilis Dei *Auguſtinus*,non ſic luctabatur contra clerum,ſed hæreticos: dicens hoc habere de more libro ſecundo contra Donatiſtas ca. 16. Vident (inquit) ſe non habere quid reſpondeant: & putant ſe non habere quid faciant, quid loquantur non inueniunt, tacere non permittuntur. Malunt peruerſis vocibus veritati reluctari,quàm confeſsis erroribus paci reſtitui. Hæc ille. AVTHOR. Ecce hi mores veſtri, & magiſtri veſtri ô Lollardi: quare non poteſtis ſuſtinere ſanam doctrinã ſicut dicit Petrus? Vultis iam mores ſancti *Auguſtini* & ſanctorum patrum in quærendo veritatem audire? Ipſe libro ſeptimo poſt reſpõſa præſulum capite. 6. Nobis(inquit)tutũ eſt in ea non progredi aliqua temeritate ſententiæ, quæ nullo in catholico regionali concilio cœpta, nullo plenario terminata ſunt? Id autem figura ſecuræ vocis aſſerere, quod in gubernatione domini Dei noſtri & ſaluatoris Ieſu Chriſti vniuerſalis eccleſiæ conſenſione roboratum eſt. Hæc ille. AVTHOR. Ita ſi tu faceres, non tam abundanter errares. Si tibi videtur tutum in ea non progredi, quæ nullo regionali cõcilio cœpta,nullo plenario ſunt concilio terminata, dic, aut ſaltem dices poſteriùs, in quo regionali concilio hæreſis tua de euchariſtia,aut cæteræ hæreſes,quas de fẽdis,fuit incœpta,accepta,& in quo plenario concilio terminata? Aut ecõtrario dic te penè nullã hæreſim ſuſtinere adhuc, quæ nõ fuit in multis prouincialib⁹ cœpta, & in plenariis cõciliis pro deteſtabili condemnata. Quomodo vis reputari docibilis tam habens frontem attritam? Si autem vis eſſe quod aſſeris,noli vltra Auguſtinum per alicuius temeritatem ſententiæ vlteriùs progredi, quàm te permittit catholici & approbati tractatus concilij. Poſtremò quod vniuerſali eccleſiæ conſenſione roboratum eſt, id aſſeras figura ſecuræ vocis:& ſic ad declinandum vniuerſalis Chriſti eccleſiæ cenſuras,quorelas,& iurgia doceris in paucis.

Proteſtationis VVitcleff forma.

Exceptio callida.

Auguſti.

Auguſti.

VVitcleff ſuperbia

¶ Inuocatio authoris in exordiũ libri ſacramentorum contra Witcleuiſtas hæreticos.

SVMMA.

1 *Authoris inuocatio in principio operis, atq; eiusdẽ culpæ deprecatio.*
2 *Vinũ nouũ, & eius effectum implorat Author.*
3 *Via domini quæ ſit, & quis corruat in ea.*
4 *Hæreticorum conſuetudo, & praxis.*

1 Inuocatio authoris.

AGgredior ✝ igitur q̃ ſpopondi, inuocans velociſsimũ ſcribã Chriſtum, quatenus meipſum calamum ſibi aptum conſtituat rutila veritate fulgentem, paterna fide conſtãtem, nullis ex omni parte obliquantem erroribus, nulla rationis ſimulatione fallẽtem. Nil me delectet ſcribere, quod non ædificet, adſit ſua virtute quod proderit, quærens inueniam, pulſans intrem, petens accipiam, panem ſcripturæ fidelis, ouum gallinæ eccleſiæ & paternæ traditionis æqualiter, & piſcem viuacis rationis efficaciter, vt diuinorum ſacramentorũ iniurias à truculenta manu Witcleuiſtarum, Ieſu iubente, ſemel videam abſolutas. Oro te domine Ieſu, qui hæc ipſa primò donaſti fidelibus: oro iugiter: ſed dum neſcio, poteſt eſſe aut error in ſenſu, aut in ſermone delictum. Id circo tutiùs oro cum tuo ſeruo *Ambroſio* in fine primi libri, quem edidit ad principem Gratianum de patre & filio. O (inquiẽs) miſer ego & compuncto corde, qui cùm immunda labia habeam, in medio quoq; populi inhabitem immunda labia habentis, vidi dominum ſabaoth. Ergo ſi Eſaias miſerum ſe dicit, qui vidit dominum ſabaoth, quid ego de me dicam? qui cùm immunda labia habeam, cogor de domini generatione tractare. Quò igitur de his quæ metuo, locuturus erumpo, cùm Dauid de his, quæ ſciat, ori ſuo cuſtodiam ponat? O ſi mihi quoq; vnum de Seraphim candentem illum carbonem, quem de altari diuino ſumpſit, vtriuſq; forcipe deferens teſtamenti, immunda adurat labia. Au quia tũc Seraphim deſcendit in figura ad prophetam, tu autẽ Domine, reuelato myſterio, ad nos in carne veniſti: non per legatum, neq; per nuntiũ, ſed ipſe per te ab occultis meis cõſcientiam meam mũdes: vt ego quoq; dudum immundus, ſed iam per tuã miſericordiam fide mundus, illud Dauidicum canam, dicens. Pſallam tibi in cithara deus Iſraël, gaudebunt labia mea cùm cantauero tibi, & anima mea, quam redemiſti. Itaq; domine calumniatores tuos, & hoſtes relinquẽs, confer te ad nos, & ſanctifica aures principis Gratiani (AVTHOR. Iam dico Henrici illuſtris principis Chriſtiani) omniũq; preterea, quorum in manibus hic liber venerit, vacuas mihi præſta: nec ibi auditæ perfidiæ ſordes reſideant. Emunda ergo emunda aurem, nõ fontanis poculis, vel fluuiali hauſtu: nec ſuſurro prætercurrentis riuuli, ſed ſermonibus ad vicẽ aquarum operantibus, ſupra nitorem aquarũ perſpicuis, ac omni purioribus niue: illis vtiq; ſermonibus, quibus dixiſti, Si fuerint peccata veſtra ſicut phœnicium, vt niuem dealbabo.

Deprecatio culpæ.

Ambroſius.

2 Vinum nouum.

2 Eſt ✝ etiã poculũ, quo ſecreta mẽtis mũdare cõſueuiſti: poculum non naturæ veteris Noë ex vite ſolenni, ſed poculum nouum ex illo botrione peregrino: qui ſicut vua de vite, ita ille in carne crucis pependit è ligno. Ex hoc ergo botrione eſt vinum, quod lætificat cor hominis, ſobrietate inebriat, crapulam fidei & veræ religionis exhalat, crapulam caſtitatis infundit. Hoc igitur vino domine meus domine, aurem auguſtæ mentis emunda: vt ſicut vino naturali homines inebriati, quietem diligunt, timorem mortis expellunt, iniurias nõ ſentiũt, aliena nõ quærunt, ſuorum obliuiſcuntur: ita etiam vino tuo crapulatus, pacem diligat, & fidei exaltatione ſecurus mortem infidelitatis ignoret, patientiam charitatis exhibeat, ſacrilegia aliena non teneat: fidem etiam pignoribus ſuis præferat: ſecundùm quod ſcriptũ eſt, Relinque omnia, & veni, ſequere me. Hoc vino, domine Ieſu, ſenſus etiam noſtros dilue: vt te adoremus, te colamus viſibilium & inuiſibilium creatorẽ. Nõ poteſt ergo inuiſibilis, aut bonus non eſſe, quod etiam tuis operibus contuliſti. Hæc ille. AVTHOR. Hac oratione ſancti patris Ambroſii emundante affectũ & illuſtrante conceptũ, quaſi duabus turmis audacter regredior, vt terram repromiſsionis ex parte Chriſti & ſanctorum ſorte percipiã. Sed erue me domine Ieſu Chriſte de manu fratris mei Eſau, quia valde eum timeo: non quidem gratia tua opitulante fidem tuam defendere: non ſophiſmata, & illuſiua eius motiua confringere: non rationum eius extorta philoſophiæ, aut logicæ, quam ipſe nouus author inuenit, vaſa diripere, in quibus confidebat: ſed falſas eius calumnias in ſanctos eccleſiæ ſacerdotes, præpoſitos, religioſos, antiſtites, principes orthodoxos, fratres, monachos, ſanctimoniales, pijſsimos maritatos & fœminas, vitu

perioſa

perioſa eis aſsignata vocabula, ſuſpiciones criminoſas, impoſitiones enormes: quales in catholicorum libris ego nunquam, in fæuiſsimorum hæreticorum, imò vel paganorum libris credo ante iſtũ nullus inuenerit. Timeo mihi multùm: ſuſtinere non poſſum, dubito an deberem. Domine tu deduc me in iuſtitia tua propter inimicos meos: dirige in conſpectu tuo viam meam. Hunc verſiculum mihi aſſumo: ſimulq; cum *Hieronymo* ſeruo tuo domum tuam intrare me præparo. Ego (inquit) cupio intrare in domum tuam, & volo intrare per viam tuam rectam: ſed quoniam continuata ſemitis meis ſcandala ponunt inimici mei, & me in domum tuam cupiente, laqueos ponunt in itinere: propterea quæſo te, vt tu dirigas pijſsime pedes meos vſq; in finem in via tua. Meum eſt ponere pedes in viam tuam, tuum eſt corrigere greſſus meos: propter inimicos meos dirige in conſpectu tuo viam meã, hoc eſt, viam tuam rectam fac propter inimicos meos, qui inſidiantur mihi. Hæc † via, eſt lectio ſcripturarũ, hoc eſt, ne in ſcriptis tuis, per quæ ingredi cupio in eccleſiam tuam, corruam. Omnis enim, qui malè intelligit ſcripturas, in via Dei corruit. Hæc Hieronymus in minori breuiario. AVTHOR. Ita domine ſcio inimicos certè plus tuos, quàm meos ſcãdala mihi expoſituros in via. Sed præ omnibus vereor, ne turbatus ruã in iſtum, qui hoc egit de præterito: qui tam copioſè eſt maligna tus in ſancto. Sed faciam (te donante) ne reddam malum pro malo, nec vincar à malo, ſed vincam potiùs in bono malum: vt ſic ex vna parte nõ vituperetur per me miniſterium noſtrum: & ex alia parte pro repellendis conuiciis, non relinquatur principale negotium. Eſt † enim communis hæreticorum praxis, quã iſte Witcleff nunquam prætermittit in libris, deficiente ſenſu, intermiſcere litigia: vt vel ſic famam eorũ perdat falſis, quandoq; in parte veris criminibus contra quos agit: vel vt prudẽs videatur, quia reſpõſa non deſunt: & vtrobiq; fides patiatur excidium in mentibus incautorum. Sed Auguſtini cautela functus in hac parte, rarò reſpõdebo cõuiciis, quoùſq; locus aduenerit quædam purgãdi pro ſimplicibus: ſed tolerans, & orans pro perfidis, velociter ſaliam in tractatum. Sic enim *Auguſtinus* ſcribẽs ad Hipponenſem eccleſiam dicit faciendum. Proinde (inquiens) fratres mei, qui timetis dominum, memẽtote quod ait apoſtolus Petrus. Quoniam aduerſarius veſter diabolus tanquã leo rugiens circuit quærens quẽ deuoret. Quẽ verò non poteſt deuorare ſeductum ad nequitiam, famam illius inquinare conatur: vt ſi fieri poſſet, opprobriis hominum, & malarum linguarum detractione deficiat, vt ſic in ſuas fauces ruat. Si autem nec famam innocentis maculare potuerit, hoc perſuadere tentat, vt per malas ſuſpiciones de fratre ſuo iudicet, & ſic implicatus, abſorbeatur. Et bene infrà. Nolite itaq; augere cruciatus meos deficiendo, vel in ſuſpicionibus falſis, vel in peccatis alienis. Nolite, obſecro vos. nam quidam de vobis ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt. Nam illi, qui gaudent de iſtis doloribus noſtris, de quibus in perſona corporis tantò antè dictum eſt, Aduerſum me inſultabãt qui ſedebant in porta: valde tolerabiliùs ſuſtinetur pro quibus tamen ipſis etiam orare, & bonum eis velle dicimus. Ad quid enim aliud ſedent iſti? & quid aliud captant, niſi vt quiſquis epiſcopus, vel clericus, vel monachus, vel ſanctimonialis ceciderit, omnes tales eſſe credãt, ſed non omnes poſſe manifeſtari? & tamẽ ipſi ſi cum aliqua maritata adulteria inueniantur, nec proijciunt vxores ſuas, nec accuſant matres ſuas. Cùm autem de aliquibus, qui nomẽ ſanctum confitentur, aliquid criminis, vel falſi ſonuerit, vel veri patuerit, inſtant, ſatagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur. Hæc ille. AVTHOR. Quis non iſta ſæpiùs experitur de noſtratibus Witcleuiſtis. ô bone domine Ieſu? Quomodo nõ omnes per regnum ciuitatum vel vicorum domus talibus ſcandalis reſonant virorum ſanctorum? His igitur hæreticis hoſtibus Auguſtini illos adiungite, cùm eos audire cõtinget, vel cùm capitaneũ eorũ, quem talibus ſpumis ſtridere videtis, quanuis ego cũ Auguſtino præteream, nihil aliud pro tunc inponens hæretico, niſi quòd ſit hæreticus, vnde verſus finem ibi concludit *Auguſtinus*. Ecce docuit nos Deus, vt qui gloriatur, in domino glorietur. Nec obiiciatis hæreticis niſi quia non ſunt catholici: nec ſimiles eis ſitis, qui non habendo quod in cauſa ſuæ diuiſionis defendant, non niſi hominum crimina colligere affectant, & ea ipſa plura falſiſsima iactant: vt quia ipſam diuinæ ſcripturæ veritatem criminari & obſcurare non poſſunt, homines, per quos prædicatur, adducant ad odium: de quibus & fingere quicquid in mentem venerit poſſunt. Vos autem niſi ita didiciſtis Chriſtum: ſi tamen illum audiſtis, & illo docti eſtis. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Hos igitur hæreticorum laqueos, hæc tendicula iurgiorum dona domine Ieſu ſecurè pertrã ſire pede catholico, & affectu pacifico: vt veritas ſacramentorũ tuorum de blaſphemiis hæ-

Hierony.

3 Via domini

4 Hæreticorum conſuetudo.

Auguſtin.

Idem.

Auguſtin.

reticorum Witcleuiſtarum tanquã ex abyſſo liberata, proſiliat, & omni laude digniſsima, & ſalutis fructu pleniſsima fidelium corde credantur, & in effectibus ſentiantur. Amen.

De Hæreſibus antiquorum & Witcleuiſtarum cõtra eccleſiæ ſacramẽta.

¶ Quòd ex fide Deus concurrit cum miniſtro ad ſacramẽta celebranda.

CAP. I

SVMMA.

1 *Witcleff prima & generalis iniuria, quæ cuncta concernit ſacramenta, quòd Deus ex fide non cõcurrat cum miniſtro ad ſacramenta celebranda, ſanctorum authoritatibus proſternitur.*
2 *Chriſtus quòd membris ſuis aßiſtat, oſtenditur.*
3 *Chriſtus quomodo cum eccleſia ſua ſit ſemper.*
4 *Chriſtus quòd quotidiè cibum noſtrum menſalem ſanctificet, maximè ſi cum gratiarum actione percipiatur.*
5 *Chriſtus, quòd cooperetur ſalutem, etiam per miniſtrum peruerſum, contra Witcleff.*

SAcramenta veneranda Chriſtianæ religionis, quæ à temporibus Apoſtolorum ſucceſsiuè per tot annorum fluxus ſemper in eccleſia ſua patẽs liber vitæ ſeptem ſignaculorum ritu ſeruauit, & numero: ſicut à fidelibus populis in magna veneratione coluntur, ita inuidente diabolo, per hæreticam prolem eius continuis denigrantur infamijs, & iniurijs diſtrahuntur. Ideo nil mirum, ſi conſequẽter poſt duos equos, Chriſtum ſcilicet, & martyres, duo alij equi ſeſſores habẽtes diabolũ, & hypocrizantes hæreticos, ſecundũ expoſitionem Hieronymi, ſeptem ſignaculorum apertioni ſe coniunxiſſe ſcribuntur. Sunt enim valida contra peccatum remedia, ſancta contra malas immiſsiones ſignacula, ſunt cõtra morbos vitiorum loculi gratiarum: & idcirco hoſtes humanæ ſalutis nihil malè moliendo proficiunt, ſi ſancta, & præueneranda ſacramenta non ſubruant. Quod quia ſtatim nõ poſſunt, ſaltem attenuare cultum, infirmare propoſitũ, & ſic affectum plebis demutare proponunt: dicentes ſe aliunde repletos Dei gratia, & ſine talium ſignorum obſeruatione ſatis diuites eſſe Deo: ſicut & vetuſti idololatræ. Viuit (inquiunt) Deus tuus Dan. Vbi *Hieronymus* in commentario ſuper Amos lib. 3. Hæretici (inquit) in extremis ſcripturarum ſanctarum finibus ſcientiæ Dei iudicium contemnentes, & deſiderantes viam Berſabee, quæ fuit in tribu Iudæ multaq; eccleſiæ imitari cupientes ſacramẽta, ſaturatos, & repletos ſe eſſe dicunt: quibus apoſtolus exprobrat Paulus, Iã ſaturati eſtis, iam diuites facti eſtis. Hæc ille. AVTHOR. Modernum hoſtẽ ſacramentorum alloquor Witcleff, ipſum infeſtum habeo, ipſe mihi eſt dolori, qui noua quædam inſtaurat conuicia ſacramentis. Nec noua penitùs, ſed quæ nouo picta ſophiſmate, ciſternas veterum hæreticorum redolent diſsipatas. Et† prima quidem eſt, quæ cuncta ſacramenta concernit generalis iniuria. Dubitare (inquit) habent fideles: vtrum moderni hæretici conficiunt, vel ritè ordinant, vel miniſtrant alia ſacramenta, quia non eſt euidentia, quòd Chriſtus aſsiſtit tali pontifici propter hoc, quòd tam malè ſuper illam hoſtiam mentitur: & in ſua conuerſatione dicit contrarium vitæ Chriſti. Hæc eſt inter concluſiones ter dãnatas. 74. AVTHOR. Non hic expecto gloſſas euaſorias, quas ad hoc dictum ſacrilegum dealbandum eius ſectatores inuenient: ſed ſenſum illum verborũ eius, qui ſubuerſurus eſt populos, cùm iſta legerint, vel audierint: & in quo nõ dubium eſt ipſa dixiſſe, vt patet aſpicienti prudenter plures paſſus librorum eius, ipſum immũdum, & hæreticum ſpiritum in ſpiritu Chriſti & eccleſiæ patrum eliminare conabor. Intendit enim generaliter certitudinem fidei noſtræ corrum pere de concurſu Dei cum ſuis miniſtris in ſacramentorũ celebratione. Quo facto, ſi Deus nõ cooperetur, nec eſt ſacramentum editum, nec perceptum. Semper ergo remanere habẽt fideles incerti, tam ſecundum experientiã ſenſus, quàm fidei, de celebrationibus ſacramẽtorũ, & fructibus. Quo ad ſenſum cũctis liquet. Quo ad fidem: quia dicit, Dimiſsis iſtis ridiculis infidelibus confidentibus de prælato cæſareo, dicimus vobis probabiliter, quòd non eſt de ſubſtantia noſtræ fidei, quòd Deus cooperetur cùm tali prælato cæſareo miniſtrando huiuſmodi ſacramenta. ſecunda parte de ſermone domini in monte. capi. 68. Et dicit probabiliter, non quaſi perſuaſoriè tantùm: quia ſuſtinet

Hieronymus.

Iniuria prima.

Concluſio. 74.

ſuſtinet & affirmat,ſed quia probationes ſuas annectit.Iam quia fidem ſacramentorum eua cuat,à radicibus fidei inchoandum eſt . Chri-
2 ſtus † nanq; caput eccleſiæ ſecundùm virtu-
Chriſtus membris ſuis aſsiſtit. tem fidei membris ſuis cõiungitur, tam in ratione creatoris per conſeruationem : ſed plùs in ratione ſaluatoris per ſalutis operationem. Nam in ratione capitis ſic operatur ſalutem in medio terræ noſtræ, influens membris vitam, & ſenſum : ſenſum,per verba:vitam,per ſigna,& ſacramenta.Manus noſtræ, dicit apoſtolus, tractauerunt de verbo vitæ,& ipſi nos audiuimus,& vidimus. Manus ergo , oculus, aut auris ſi ſenſum habeat,neceſſe habet confiteri hoc ſibi miniſtrari de capite:nec poteſt aliquantum dubitare virtutem capitis ſecũ operari in diſcretione ſui ſenſibilis, quotiẽs ſentire placet,habitis requiſitis.Sed recta fides vacillare neminem ſinit de pœnitẽtia redemptoris ad effectum operis, quotiens conſecrare tentabitur in nomine ſaluatoris:imò iubemur hoc credere ſub pœna incrudelitatis non tantùm in ſacramentorum exercitio,ſed & de verbo vitæ ſalubriter audiendo,neceſſaria poſtulãdo:& huiuſmodi qui quærit,inueniet:& pulſanti,aperietur:quia, Quicquid orãtes petitis, credite qđ accipietis,& fiet vobis. Qui credit in filium Dei,habet vitam æternam. Et baptizandus Eunuchus interrogatur:ſi ex toto corde credat. Et cuſtodi carceris: Crede in dominum Ieſum (ait Paulus) & ſaluus eris. Qualiter potuit hoc promittere Paulus, ſi non eſſet ſecurus de concurſu capitis?Hoc autem ſemper nitebantur apoſtoli facere , ne ſcilicet dubitarent gentes Chriſtum cooperari eis . Audiſtis diſpenſationem gratiæ Dei,quæ data eſt mihi in vobis.Ephe.3.Et ibi .Mihi autem omnium ſanctorum minimo data eſt gratia . Et.1. Corint.3.Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. Quid eſt hoc dicere, niſi ego operam dedi , & Deus cooperabatur mihi?Et quomodo potuit probaſſe hoc Paulus tunc Witcleuiſtæ proteruo de ſcripturis? ſed ideo voluit eſſe de ſubſtantia fidei creditu ris.Sed dicit Witcleff , Paulus fuit verus apoſtolus Chriſti in moribus : idcirco potuit eſſe certus de cõcurſu capitis in ſuis operibus.Sed quid ergo de illo dices, qui in nomine Chriſti eiecit dæmonia , & nõ ſequebatur eum,etiam nec pedibus?Marci.9.Et Ieſus ait,Nolite prohibere eum.Nemo enim eſt qui faciat virtutẽ in nomine meo , vt poſsit citò malè loqui de me.Qui enim non eſt aduerſum nos, pro nobis eſt. Cũ iſto ergo cooperabatur Chriſtus, & ipſi aſsiſtebat quotiens attentauit eijcere: quia non eiicit niſi in nomine Chriſti,& tamẽ non ſequebatur Chriſtũ in moribus: imò nec pedibus ſequi dignabatur. Ergo multò magis aſsiſtet Chriſtus generaliter intendẽtibus per ſacramenta publica ſalutem animarum,quamuis recedant à Chriſto taliter conficientes in ſequela morum.Et hoc eſt de ſubſtantia fidei argumentum.Si tamen negaueris conſequẽs quia aliud eſt de gratia Saluatoris,aliud de ſalute corporis:Quid dicis de his,qui non caſtè, ſed pro quæſtu , vel ex contentione prædicabãt Chriſtũ?Ecce Chriſtus aſtitit eis in prædicãdo. Vnde Apoſtolus gaudebat de fructu eorũ.ad Phili.1.& tamẽ iſti animosè reſiſtebant Paulo.Nonne ergo de ſubſtantia fidei noſtræ eſt,quòd Deus cooperatur prædicanti in nomine ſuo, quanuis longè diſtet in moribus? *Auguſtinus* hoc habet argumentum contra Pe Auguſtin.
tilianum.libro.2.reſponſione.82.dicẽs. Quid enim dum omnimodo ſiue occaſione ſiue veritate Chriſtus annuntietur? & in hoc gaudebo,ſed & gaudeo. Videmus iſtos rem quidem ſanctam,& caſtam,& veram,non tamen caſtè annuntiaſſe,ſed per inuidiam , & contentionẽ ſine charitate, ſine caſtitate . Certè paulò antè laudes charitatis aduerſus nos dicere videbaris ex Apoſtoli teſtimonio : quia vbi charitas non eſt,quicquid fuerit,nihil prodeſt . Ecce in his charitas non eſt,& tamen erat Chriſti prædicatio:de qua ſe gaudere dicit Apoſtolus. Neque enim malo illorum gaudet,ſed bono nominis chriſti. In ipſo quippe charitas erat,quæ non gaudet ſuper iniquitate , congaudet autẽ veritati. Inuidia porrò,quæ in illis erat, diabolicũ malum eſt . Hæc enim cecidit , & deiecit. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Ecce iſti per prædicationem ſuam in nomine Chriſti augebant in populo gratiam Saluatoris : & quomodo hoc,niſi cooperante domino,& ſermonem confirmante ? Quibus congaudebat apoſtolus , quanuis extra charitatem,& per in-
3 uidiam prædicaſſent.Non † eſt ergo diffiden- Chriſtus quomodo cum eccleſia ſua.
dum in ſacramentis ſalutis concurrere caput eccleſiæ Chriſtum ad ſalutem plebis:imò inodis omnibus confidendum, dicente Chriſto, Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi. Nobiſcum eſt in miraculis,nobiſcum in pronuntiatione euangelij pacis, nobiſcum indubiè in ſacramentis conficiendis,quia nobiſcum eſt in minoribus ſanctificandis. Vnde Apoſtolus.1. ad Timotheum.4. Nihil reiiciendum,quod cùm gratiarum actione percipitur:ſanctificatur enim per verbum Dei & orationem . O bone Apoſtole,nunquid non & per miniſtrum ſanctifica-

tur, ſed tantùm per verbum Dei, & oratio-
4 nem? Sed † in hoc certificas populum chri-
Sanctificat cibum quotidianum. ſtianum, totiens concurrere Chriſtum ad ſan
ctificandum cibum noſtrum menſalem, quo
tiens cum actione percipitur gratiarum. Quia
eſto, quòd peccator ſit qui miniſtrat, tamen
in ſalutem Chriſtus per verbum Dei, & ora
tionem non aberit inuocatus. Si igitur tanti
pretij eſt apud Chriſtum communis eſca pro
ſalute populi corporali, vt ibi regulariter ad-
ſit inuocatus, quia ſine exceptione dixit apo
ſtolus, non reiiciendum quicquam cum gra
tiarum actione perceptum, quia eſt ſanctifica
tum per fidem: quomodo non confunditur
Witcleff, dicens non eſſe de ſubſtantia fidei,
quòd concurrat in exhibitione ſacramento-
rum? Et iſta ſunt medicamina totius corpo-
ris Chriſti, afferentia ſalutem ſpirituum, ſine
quibus in hac vita diuturna ſalus eſſe non po
teſt. Num paratus erit Chriſtus cooperari, ad
refectionem ventris, & elongabit ſe inuoca-
tus, quanuis à non caſto, ad recreationem
mentis? Procul hinc tam deteſtabilis hæreſis.
5 Fugite † ô fideles ad dominum Chriſtum, &
indubitanter credatis eum cooperari ſalutem,
etiam per miniſtrum peruerſum. Quicquid
garrit hæreticus, prælatus, quem vocat Cæſa-
reum, ſi intendat in nomine Chriſti confice-
re, non poſtponet effectum. Nemo enim eſt
qui faciat virtutem in nomine meo, & poſsit
citò malè loqui de me. Et Apoſtolus dicit, Ne
mo in ſpiritu dei loquens dicit anathema Ie-
ſu. Et nemo poteſt dicere, dominus Ieſus, ni-
ſi in ſpiritu ſancto. In nomine Ieſu virtutes fa-
cit miniſter malus: qui ſecundùm formam
Chriſti, quanuis non moribus, ſed ritibus in-
tendit populum Ieſu Chriſti paſcere ſacra-
mentis. Cui cooperari quanuis facinoroſo, in
dubiè non dedignatur dominus: quia nō per
meritum miniſtri aderit, nec per eius demeri-
Beda. tum aberit inuocatus. Vnde *Beda* lib. 6. ſuper
Lucam, tractans hunc textum. Væ homini il-
li, per quem tradetur. Qui de paſsione prædi-
xerat, & de proditore prædicit, dās locum pœ
nitentiæ, vt cùm intellexiſſet ſciri cogitatio-
nes ſuas, & occulta conſilia, pœniteret eum fa
cti ſui. Et tamen nō deſignat ſpecialiter, ne ma
niſeſtè correptus, impudentior fieret. Mittit
crimen in numero, vt agat conſcius pœniten-
tiam. Prædicit & pœnam, vt quem pudor nō
vicerat, corrigāt denūtiata ſupplicia. Sed & ho
die quoq;, & in ſēpiternū væ illi homini, qui
ad mēſam domini malignus accedit, qui inſi-
diis mēte cōditis, qui præcordiis aliquo ſcele-
re pollutis, myſteriorū Chriſti ſecretis ptici-
pare nō metuit. Et infrà. Væ inq̄ homini illi,
de quo Ieſus, qui altaribus ſanctis inter immo
landum, vt pote propoſita conſecraturus adeſ
ſe non dubitatur, aſtantibus ſibi miniſtris cæ-
leſtibus quæri cogitur. Ecce, inquiens, manus
tradentis me, mecum eſt in menſa. Hæc Beda.
AVTHOR. Vide Witcleff manum tra-
ditoris ſacerdotis in menſa cùm Chriſto, & in
dubiè tamen Chriſtum adeſſe ipſi cum mini-
ſtris cæleſtibus conſecraturum ibi propoſita.
Non potes negare prædicta eſſe de fide ſcri-
pturæ, vbi Paulus voluit populum animo ſub
ſtantialiter credere, quòd Deus ſemper coope
rabatur ſecum: gratiam diſpenſando in præ
dicationibus, in ſermonibus, in curis, in moni
tionibus, in omnibus, quæ fecit ad ſalutem
plebis. Imò quòd vixit. Viuit enim (ait) in me
Chriſtus. Quod dixit, An experimentum eius
quæritis, qui loquitur in me Chriſtus? nec
hoc audebat aſſerere tantùm pro ſe, ne præ-
ſumeret contra Chriſtum dicentem pluribus,
Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus pa-
tris veſtri, qui loquitur in vobis. Et ideò affuit
ſemper præſens, & cooperans gratiam in au-
ditoribus verbi euangelizati per inuidos &
pſeudoapoſtolos: cooperans etiam gratiam
ſanctificationis cibi menſalis cum gratiarum
actione percepti: cooperans gratiam ſanita-
tis per ſeptem filios Sceuæ, & alios malos, qui
non ibant cum Chriſto: cooperans item gra
tiam ſanctificationis hominis infidelis permu
lierem fidelem. Et vnde hoc niſi per gratiam
ſacramenti? Vnde & apoſtolus mulierem do
cere non permittit. Et in his omnibus nō per-
mittit fides Chriſti dubitare fideles de concur
ſu Chriſti per gratiam. Vnde nuſquam dicit
Apoſtolus, nuſquam fides ſcripturæ: æſtime
tis, vel putetis me habere gratiam pro vobis:
vel cibus cum gratiam actione perceptus pu-
tabitur ſanctificari, vel infidelis putabitur ſan
ctificari per mulierem fidelem. Nuſquam ſic
dicit fides ſcripturæ, qualiter iſte perfidus cu-
pit omnes incredulos fieri gratiæ cælitùs mi-
niſtratæ. Sed confidenter dicit, conſtanter
affirmat, ſemper ſanctificari cibum per Dei
verbum: & virum infidelem per fœminam,
quod ſine præſentia Dei concurrentis aſsi-
duæ, nulla fides credi permittit. Hoc eſt ergo
indubitanter de ſubſtantia fidei chriſtianæ,
quòd Deus cooperatur ad effectum ſacramē-
ti cum omni ſacerdote, ad hoc ritè inſti
tuto, quanuis peſsimæ vitæ, & da-
mnatæ conuerſationis extite
rit, & omnino vitæ Chri
ſti contrarius.

Vnde

¶Vnde ſumatur neceſsitas diuini concurſus in miniſteriis celebrandis.

CAP. II.

SVMMA.

1 *Neceſsitas diuini concurſus in ſalutaribus ſacramentis celebrandis unde ſumatur, oſtenditur.*
2 *Concurſus diuini euidentia, quòd fruſtra quæratur, quando poteſtas uidetur in effectibus contra Witcleff.*
3 *Sacramentorum primi temporis, & eorum, quæ ſub lege ſcripta, uel ſub gratia inſtituta ſunt, differentia.*
4 *Præceptum antiquum currens per creaturas, quòd ſimul arguat cooperantem Deum, & promittat effectum.*
5 *Homo quòd propoſita corpus Chriſti & ſanguinem non faciat, ſed Chriſtus ipſe pro nobis crucifixus.*
6 *Damaſcenus, quid de confectione Euchariſtiæ dicat.*
7 *Deus quòd omni actioni concurrat, probatur.*
8 *Deus, quòd ſacramentis Chriſtianorum ſpiritualibus nunquam deſit.*

1 ATtendamus† propiùs,& videamus neceſsitatem prædicti concurſus diuini cum ſalutaribus ſacramentis. Quid enim cogit hoc credere? quid fideles neceſsitat? Primò omnium ſciendum, quòd imperioſus Deus, qui cuncta potenter gubernat, nihil incaſſum proponit. Dixit enim, & facta ſunt. Quicquid ergo dixerit, factum erit. Vis habere euidentiam facti? ſis ſecurus dicti diuini. Nec ſis dubius de facto, vbi diuini iuſſus fuerit certitudo. Ecce primus creator omnium, ſtellas cæli iuſsit lucere in firmamento ſublimi, & maiora luminaria diuidere noctē à die, & eſſe in ſigna, & tempora per dies, & annos. Hucúſq; virtus influxa tunc, mandatum creatoris exequitur. Nihil non iuſſum peragunt, nihil præceptum eis omittunt: ſed quicquid faciunt, cooperante Deo conſummant. Et indubiè ſi non adeſſet eis Deus ſine interpellatione: nec quod faciunt, facerent: nec quod ſunt, eſſent. Qui ergo neceſsitatem eis ſic faciendi indixit mandando, ipſe concurſum ſuum continuum præſtat agendo, ipſe virtutem ſuam ſecundis cauſis iungit, nec ſe ſeparat ad momentum. Animalibus item terræ & piſcibus maris dixit omnipotens virtus, Creſcite, & multiplicamini, & replete hinc aquas maris, & hinc terram. Hoc in principio iuſſit Deus, & vſq; nunc ſeruat effectus. Vnde *Ambroſius* in hexaëmero. de opere quintæ diei Ambroſius
Venit (inquit) mandatum, & ſubitò aqua iuſſos fundebatur in partus: regenerare fluuii, viuificare locus, mare ipſum cœpit diuerſa reptilium genera parturire, & ſecundum genus effundere, quodcunq; formauerat: non exigui gurgites, non cœnoſæ paludes vacabant, quin omnia datam ſibi creandi aſſumerēt poteſtatem. Piſces exilibant de flumine, delphines præludebant in fluctibus, conchæ ſaxis, oſtreæ adhærebant profundis, adoleſcebant echini. Væ mihi, ante hominem cœpit illecebra, abūdantia copiarum, noſtræ mater luxuriæ, ante hominē deliciæ. Prior ergo hominū tētatio, quā natura. Sed nihil creatura deliqt: alimēta dedit, nō vitia p̄ſcripſit. Hęc tibi cōmunia dedit, ne tibi aliqua velut propria vindicares. Tibi ſuos fruct⁹ terra producit, tibi ſcaros, & accipēſeres, & omnes fœtus ſuos generant aquæ: & his non contentus, interdicta tibi alimēta guſtaſti. Hæc ille. AVTHOR. Hoc ego adnoto, quòd omnia datam ſibi creandi aſſumerent poteſtatem. Eſt enim potentia ſecundùm philoſophos, proximum operandi principium. Fruſtra ergo quærit quis, vtrum ſol poteſtatem habeat illuminandi medium, 2 quando radium videt à ſole diffuſum. Et† æquè fruſtra quæritur euidentia diuini concurſus, quando poteſtas videtur in effectibus. Nam quomodo ageret, niſi poſſet? & quomodo poſſet, niſi Deus adeſſet operantem perficiens, & poteſtatem tribuens ad effectū? Hæc omnia quò tendunt? quia Witcleff noſter dicit, quòd multis videtur difficile rationem reddere patentem, vel euidentiam ex fide ſcripturæ, quòd oportet Deum coaſsiſtere omni tali prælato infideli, & conficere ſacramentum quodlibet, quod ſimulat ſe ſacrare, ſecunda parte de ſermone domini in monte. capite. 48. Ecce fideli menti quàm facile, quod forſan ſibi, & multis dixit eſſe difficile? Quis dixit in principio, fiat firmamentum in medio aquarum? quia ſic dixit, ita factum eſt. Quis dixit, Fiant luminaria in firmamento cæli? & facta ſunt. Quis dixit, Producant aquæ reptile animæ viuentis? & benedicendo ſubiunxit, Creſcite & multiplicamini? Qđ quia cælis nō dixit, plures eſſe nō poſſunt. Quis tā potē-

ter, & tam efficaciter cuncta ad eſſe deduxit? Nonne Deus? Et nunquid alius Deus, quàm is, qui iã cœnatus cum diſcipulis, accepit panẽ in manus ſuas dicens, Hoc eſt corpus meũ. ac demum adiunxit, Hoc facite, quotienſcũq; ſumitis in meam commemorationem? Ecce qui dixit, faciamus hominem: is dixit, Hoc eſt corpus meum. Qui dixit, Creſcite, ille idẽ hoc facite. Qui dixit, multiplicamini, & replete aquas maris: ille dixit, Baptizate omnes gentes. Cur de neceſsitate oportet Deũ coaſſiſtere omni piſci maris, & volatili cæli, quando intendit aliis habitis generare? quia aliàs non poſſent implere præceptum illud, Creſcite, & multiplicamini &c. quoniam eadem neceſsitate oportet Deum coaſsiſtere omni prælato in confectione cuiuſlibet ſacramenti, vel aliàs inuanum dixiſſet eis Chriſtus, Hoc facite, quotienſcunq; ſumitis. Nam idcirco dicuntur ſacramenta neceſsitatis. Vnde *Hugo* parte. 11. de
3 Sacramentis lib. 1. capite. 3. Illud † quoq; in-
Hugo. ter ipſa primi temporis ſacramenta, quæ ſub naturali lege erant, & ea, quæ ſub lege ſcripta, vel ſub gratia inſtituta ſunt ſacramenta inter eſſe perſpicimus: quòd illa voluntatis magis eſſe videntur, iſta neceſsitatis. Illa ex voto celebrata ſunt, iſta ex præcepto. Et idem capite. 7. Sacramenta naturalis legis non ex præcepto indicta videntur, ſed ex cõſilio ad votum propoſita. Sacramenta verò ſcriptæ legis & gratiæ neceſsitatem quandam executionis inducere, propterea quod nõ ex conſilio tantùm, ſed ex præcepto inſtituta noſcuntur. Hæc ille AVTHOR. Ergo ſi ſunt ex neceſsitate propter præceptum, etiam ex neceſsitate exigunt
4 diuinum concurſum. Præceptum † enim antiquum currens per creaturas, ſimul arguit cooperantem Deum, & promittit effectum, ſicut
Baſilius. dicit *Baſilius* in hexaëmero. Currit enim (inqt) in conſtitutione mundi per omnem creaturã Dei verbum, vt ſubitò de terris omnia, quæ ſtatuit Deus, ſecundùm genera producantur: & in futurum lege præſcripta ſecundùm genus ſibi ſimilitudinemq; vniuerſa ſuccedãt, vt leo leonem generet, tigris tigridem, bos bouem, ouis agnum, aquila aquilam: ſemel præceptũ in perpetuum inoleuit naturæ. Et ideò miniſterij ſui obſequium præbere terra non deſinit, vt priſcæ animantium ſpecies reparabili generis ſucceſsione in nouas reparentur ætates. Hæc ille de opere ſextæ diei. AVTHOR. Ita ergo cuncta animantia ſecundùm primũ præceptum lege perpetua in nouas ſuccedũt ætates: & ideò præſentiã ſuam diſpenſat eis omni potens generali quodam pacto indicto cum natura: de quo ipſe dixit Ioan. 5. Pater meus vſq; modò operatur, & ego operor. De quo quidem cõcurſu certiſsimo nullus dubitat, qui videt effectus, niſi nimis deliret cùm academicis, dicens ſe neſcire quòd comedat. Cur ergo dubitaret quiſq; ſuper generali concurſu Dei cum volentibus conſecrare, niſi nimis velit errare, dicens non fuiſſe ſacerdotibus ſic præceptum: Hoc facite quotiẽſcunq; ſumitis in meam commemorationem? Præceptum ergo vt prodit concurſum Dei generalem in naturis, ita neceſſariò in ſacramentis, maximè vbi terminus generalitatem exprimit temporis: vt ibi, quotienſcũq;. Nuſquam tamen gerit creatura principalitatẽ operis: ſed cooperans Deo tam in propagandis fœtibus, quàm in myſteriis cõſecrandis. vtrobiq; enim verũ eſt quod ait Chriſtus, Pater in me manẽs, ipſe facit opa. Prædicta enim omnia ſic cõbinãs ſanctus pater *Chryſoſtomus* in ſermone de proditione Chryſoſto. Iudæ, qui incipit, Paucis hodie neceſſariũ eſt. Nunc (inquit) præſto eſt Chriſtus, qui illam ornauit menſam, iſtam quoq; conſecrat. Non
5 † enim homo eſt, qui propoſita corpus Chriſti facit & ſanguinem, ſed ille, qui crucifixus pro nobis eſt Chriſtus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & domini virtute conſecrantur, & gratia: Hoc eſt (ait) corpus meum, hoc verbo propoſita conſecrantur. Et ſicut illa vox, quæ dixit, Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, ſemel quidem dicta eſt, ſed omni tempore ſentit effectum ad generationem operante natura: ita vox illa ſemel dicta eſt, ſed per omnes menſas eccleſiæ vſq; ad hodiernũ diem, & vſq; ad eius aduentum præſtat ſacrificio firmitatem. Hæc Chryſoſtomus. AVTHOR. Audi mi Witcleff ſi nõ vis totam per orbem eccleſiam, ſaltem Chryſoſtomum. Illa vox, quæ dixit, Creſcite, ſemel quidem dixit, ſed omni tempore ſentit effectum. Illa eadem dixit, Hoc facite: & per omnes menſas eccleſię hucúſq;, & vſq; ad aduentum eius vltimum præſtat ſacrificio firmitatem. Non dixit dubitationem, aut reputationem aliquam imbecillem, & ægram, ſed perpetuam firmitatem. Itẽ audi *Damaſcenum* ſanctum patrem. 4. libro ſen- Damaſce.
6 ten. & .89. capite libri ſic dicentem. In † cœnaculo igitur ſanctæ & glorioſæ Sion, vetus paſcha cum diſcipulis ſuis manducans, & implẽs vetus teſtamẽtũ, lauat diſcipulorũ pedes, ſignũ ſancti baptiſmatis tribuẽs. Deinde frãgens panẽ, dabat eis, dicẽs: accipite, comedite: Hoc meum eſt corpus, qđ pro vobis frãgitur in remiſſionẽ peccatorũ. Similiter accipiẽs calicẽ ex vino & aqua, tradidit ipſis, dicẽs: bibite ex ipſo omnes:

omnes: Hic eſt meus ſanguis noui teſtamenti, qui pro vobis effundetur in remiſsionē peccatorum. Hoc facite in meam commemorationem. Quotienſcunq; enim vtiq; comedetis panem hunc, & calicem hunc bibetis, mortē filii hominis annuntiabitis, & reſurrectionem ipſius confitebimini donec vtiq; veniat. Si ergo verbum viuens eſt, & operatiuum, & omnia quæcūq; voluit dominus fecit: ſi dixit: fiat lux, & facta eſt lux: fiat firmamēntum, & factum eſt: ſi verbo domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum: ſi cælū, & terra, & aqua, & ignis, & aër, & omnis ornatus eorum verbo domini cōpleta ſunt: & hoc vtiq; famoſum animal homo ſi volens ipſum Deus verbum factum eſt homo: & ſanctæ ſemper virginis puros & immaculatos ſanguines ſibijpſi inſeminaliter carnem ſubſtituit, nō poteſt panem, ſuum corpus facere, & vinum & aquam ſanguinem? Dixit in principio: Educat terra herbam fœni, & vſq; nunc pluuia facta educit propria germina diuino coacta & fortificata præcepto. Dixit Deus, Hoc meum eſt corpus: & Hic meus eſt ſanguis: & Hoc facite in meam commemorationem: & omnipotenti ipſius præcepto vſq; vtiq; veniat, fit. Sic enim dixit: vſq; vtiq; veniat, & fit pluuia nouæ huic agriculturæ per inuocationem: ea quæ ſancti ſpiritus obumbrans virtus. Quemadmodum enim omnia quæcunq; fecit Deus ſancti ſpiritus operatione fecit: ſic & nunc ſpiritus operatio hæc, quæ ſuper naturam operatur: quæ non poteſt capere niſi ſola fides. Qualiter erit mihi hoc (ait beata Dei genitrix) quia virum nō cognoſco? Reſpōdet Gabriel archāgelus. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi. Et nunc interrogas qualiter panis fit corpus Chriſti: & vinum & aqua ſanguis Chriſti? Dico tibi & ego: Spiritus ſanctus ſuperueniet. & hæc facit, quæ ſuper rationem & intelligentiam. Hæc ille. AVTHOR. Quid clariùs, quid planiùs dici poteſt? Si Latinæ non credis eccleſiæ, ſaltem Græcos patres Damaſcenum, Baſilium, Chryſoſtomum: imò totam eccleſiam in orbe diffuſam attende, quodq; præcepit Deus ſic fieri, ſic factum eſt, & erit quòuſq; veniat. Proba tu non eſſe Chriſti præceptum, aut certis terminis & exceptionibus modificatum: & tunc vtaris exceptionibus pro perſonis, locis, aut temporibus aſſignatis. Si enim generaliter nullum annotans dixit, Hoc facite: ſi nullum tempus excepit: ſed addidit, quotienſcunq;: ſi terminos nullos præfixit, ſed donec veniam ad finem mundi: vtantur eccleſiaſtici ſacerdotes liberè cōmiſſa ſibi cælitùs poteſtate. Si quæras qua poteſtate? Reſpondet Damaſcenus: ſancti ſpiritus obumbrantis, & cooperantis ſua Dei virtute. Scit enim Chriſtus nos nihil ab eo præceptū deducere poſſe ſine eo ad effectū. Sic enim ipſe dixit: Sine me nihil poteſtis facere. Concurrit ergo regulariter ad perficiendum quod præcepit. Sic enim ratio euidenter oſtendit ne ceſſe fieri: & ſic humanæ leges decernūt quod libet in omni præcepto fore conceſſum, ſine quo non poteſt expleri præceptum. Chriſtus præcepit ſingulis ſacerdotibus hoc facere in ſui memoriam, quod niſi cooperetur, non poſſūt: neceſſariò ergo cooperatur Chriſtus, quotiēs ſacerdos, iuſsis mediis, ſe diſponit ad actū. Item quia ſigna petis, aliam euidentiam facio
7 tibi. Deus † concurrit regulariter in minoribus, ergo multò magis non deerit in magis neceſſariis ad ſalutem. Antecedēs probant quotlibet exemplā. Nidificat paſſer, cooperante Deo, deſcendit lapis, humectat latex, calor ſolis glaciem diſſoluit: & vt veniamus ad hominem, nec ſtat, nec ſedet, nec fricat manus, non purgat oculos, quin quotiens libet iſta facere, vel huiuſmodi, etiā vltra debitū, ſtatim Deus cooperatur ad actum. Sine Deo vermes non rodunt, nec tinea demolitur. Et quare niſi propter generalem influentiam, quam Deus perpigit cum natura? At ne obſtaculū facias pro peccato conſecrantium, quod poſſet deū abigere, ne cōcurrat: ecce homicidæ iniuſtos gladios vibrant, vnde perimunt innocentes: mendaces noxias linguas ſoluunt, piratæ mare nauigant, prædones rapinas exercent: Spiritus procellarum ſecundum poteſtatem datam ſibi à domino, pios, & mali neſcios viros torquent: mœchi & adulteri tenebras ſuas fouent, & in fornicibus, & latebris actus impudicos exercent, quibus ſingulis omnipotēs Deus ſciens bene vti malis, adeſt indubie quo ad actum ſubſtantiæ, quanuis deteſtetur maculā turpis culpæ. In his omnibus negari, aut dubitari non poteſt cooperatio Dei, quotiēs creatura voluerit ſponte ſua in actum procedere. Cur non vincit experientiam fides, vt per inuiſibilem gratiam totiens Deus aderit inuocatus, quotiens pro ſalute plebis ſuæ etiam per impudicum miniſtrum interuentum fuerit ſalutaribus ſacramentis? Maximè cùm (vt dixi) ille iubet hoc facere, quod ſupra, vel contra naturam exiſtimas: qui cum natura ſemel pactum ſuum ſemper conſeruare non deſinit, vt habet *Rabanus* capite. 30. de corpore & ſanguine domini. Verbo (inquit) patris dictum eſt: Creſcite, & multiplicamini, & ecce adhuc

Nota.

Deus omni actioni concurrit.

Rabanus.

adhuc hodie ex eo cuncta creantur, nõ noua, ſed ex eodem ſemine. Ita & caro Chriſti eodẽ verbo fit caro, quo verbũ caro factũ eſt, & habitauit in nobis. Vnde ſi ex illa benedictione tãta manet multitudo, qd putas ex carne Chriſti? Nunquam inefficax eſt ex ſe, qui tanta fecit ex nihilo. Et ſi panes duxerat quantitate ſubſtantiæ, quam natura non dederat, nunquid impotens eſt facere ex aliquo, quod ſine ſemine ex vtero creauerat? Pullulat ergo illa vbertas carnis Chriſti, & manet integer Chriſtꝰ. Igitur ſicut propterea quòd ſemel dixerit: germinet terra herbã virentẽ, adhuc hodie ex eo, quæ per ſingulos naſcũtur annos, omnino creãtur: Sic vtique & in eo qꝺ ſemel voluit, & deinceps carnẽ & ſanguinẽ in hac cõmemoratione iuſsit eſſe, fit qꝺ iubetur. Quæ ſi quis nõ credit, impio deterior eſt: quia ille, quod dicit, approbare non poteſt: iſte quod in multis cognouit cõtra naturam fieri, etiã in carne Chriſti non credit. Hæc ille. AVTHOR. Conuenit iſte doctor ſuperiori dicto Chryſoſtomi: ſimul & addit, quòd Chriſtus in commemoratione huius ſacramenti hoc facere mandauit ſacerdotibꝰ: qui ſic creſcere, vel germinare primò imperauit naturis. Item Deus excitauit corda patrum veteris legis ad ſanctè viuendũ ſub obtentu præmij temporalis. Et nunquam defuit eis cùm conarentur capere quod ſpopõdit: vel iuſtis actibus, vel medis ſacramentis. Sed omnia illa fuerunt propter iſta bona ſpiritualia. Ergo multò magis Deus excitat iam corda fidelium, & cooperatur cum eis certificè iuſtis actibus & ſacramentis ad capiendum vitam perpetuam. Conforme huic argumen-
Auguſti. tum facit *Auguſtinus* contra Pelagianiſtas, & deridet negantes libro ſuo ad Proſperum & Hilarium, dicẽs, Agit quippe Deus quod vult in cordibus hominum, vel adiuuando, vel inducẽdo, vt etiam per eos impleatur, quod manus eius, & conſilium prædeſtinauit fieri. Fruſtra itaq; quod regnorum & Paralipomenon ſcriptura teſte probauimus: cũ Deus vult fieri, quod non niſi hominibus oportet fieri, inclinari eorum corda, vt hoc velint, eo ſcilicet inclinante, qui in nobis mirabili modo, & inefabili operatur & velle: ad cauſam, de qua diſſerimus, non pertinere dixerunt. Quid eſt aliud nihil dicere, & tamen contra dicere: niſi fortè exiſtimant ad regna terrena facienda Deũ inclinare: ad regnum verò cæleſte obtinendũ Deum non inclinare, quorum voluerit voluntates? Sed puto propter regnum cælorum, nõ propter regnum terrenum eſſe dictum, Inclina cor meum in teſtimonia tua. Hæc ille. AVTHOR. Conformiter in præſenti Deus Iudæis nunquam defuit, quando volebant ſeruare mandata & legalia ſacramenta propter regnum terrenum, & commodum temporale, ſed multò magis excitat hominum voluntates, & excitatis, cooperatur ad obtinendum re-
8 gnum cælorum. Ergo† ſacramentis ſpiritualibus chriſtianorum Deus nũquam deeſt: quæ ſunt cunctis Chriſtianis ad conſequendum ſalutem per eum publica prouiſa, & inſtituta media. Maximè cùm, vt dicis, de dominio ciuili capite. 7. Deus non poteſt dare cuiquam bonum creatum, niſi priùs dederit eidem bonum increatum. Sacraméta.

¶Non ſemper propter mortale peccatum poteſtas conſecrationis ſacramentalis ſuſpenditur in prælato.

CAP. III.

SVMMA.

1 *Viæ duæ malæ,*
2 *Peccatum quòd non ſit, qui cquid à peccatore fit contra Witcleff.*
3 *Deus quòd det, aut præſtet alicui dum eſt in mortali aliquod bonum ſuum, & non tantùm bonis bona, oſtenditur contra Witcleff, ex Origene.*
4 *Deus quòd omnia det regna.*
5 *Deus quomodo corda hominum quò uult, inclinet.*
6 *Rex, aut Princeps temporalis, etiam malus, quomodo regnet ex dono Dei, & quòd non amittat nomen, ius, aut officium pro quolibet mortali. Et quod idẽ ſit de Papa, epiſcopo, uel ſacerdote.*

INgreditur autem iſte per uerſus proſtibulum prædictæ hæreſis Madian, in conſpectu totius Iſraël, duabus viis, quemadmodum ſcriptura dicit. Eccleſiaſtici ſecundo. Veh duplici corde, & labiis ſceleſtis, & manibus malè facientibus, peccatorum terram ingredienti-
2 bus duabus vijs. Prima† eſt via actualis in- Viæ duæ malæ.
iuſtitiæ, & ſecunda via præſcientiæ. Quantum ad primam, ſecunda parte ſermonum ſermo-

ſermone.6.dicit. Videtur,inquit,primò, quòd Deus quemcunq;prælatum, vel viatorem ſuſpẽdit à ſuo officio,vel miniſterio,quando incidit in mortale. Patet ex hoc, quòd eo ipſo, quo quis irretitur mortali, peccat mortaliter quicquid in hoc fecerit:ſed cùm Deus non approbat,ſed vetat,vt quis peccet mortaliter, patet,quòd omne talis prælati miniſterium à domino prohibetur. Sub hoc aſſumpto principio probare conatur ſecunda parte ſermone domini in monte. cap. 44. multis viis, quòd Deus nõ cooperatur cum tali prælato in celebrando ſacramenta. Primò: quia cùm fructus huiuſmodi ſacramenti,qui foret ſequi Chriſtũ in moribus, longè melior & vtilior eccleſiæ, quàm confectio huiuſmodi ſacramenti,in pœnam peccati talis prælati dimittitur:quare nõ inutilior ſcilicet ſenſibilis miniſtratio ſacramẽti? Hæc Witcleff. AVTHOR. Inſtat ergo ad probandum, quòd peccator prælatus non cõficit,quia ſuſpenditur à Deo propter mortale: & hoc à poſteriori,quia fructus ſacramenti nõ conſequitur, qui eſt ſequi Chriſtum in moribus. Quoniam planè ſua ſponte iam cecidit in hæreſim Donatiſtarum:qui idcirco ſe ab vniuerſali eccleſia præciderunt,& vniuerſos ad ſe venientes rebaptizabant, dicẽtes ſacrilegum, & profanum mũdum baptiſmum nulli poſſe præſtare: quid iam pugnabimus cõtra primò dictũ,quòd † quicquid quiſquis fecerit in mortali, peccat mortaliter: cùm clypeus eius potiſsim⁹ in hac parte ſit puerile illud ſophiſma, Iſte ſcribit cùm naſo ſuo? Sed illud magis tangendum eſt:quod ſubſtantialiter errat: quòd prælatus quiſquam, aut ſacerdos per quodlibet mortale eſt à ſacerdotis officio eo ipſo à Deo ſuſpenſus. Hanc hæreſim planè tenet:hic fugam nullam capere præualebit. Vnde & concluſio eius inter ter damnatas. 143 eſt. Sicut rex princeps,vel dominus tempore, quo eſt in mortali, non ſortitur nomen illius officii niſi nominetenus & ſatis æquiuocè: ſic nec papa,epiſcopus, vel ſacerdos dum lapſus fuerit in mortale. AVTHOR. Quantum † ad primam partem de dominiis tẽporalibus iam ſatis armauimus veritatem in primo voluminè: ſimul & protoſyllogiſmum eius depreſsimus, quo ſibi videtur inſolubiliter hoc probare:quia Deus non dat,aut præſtat alicui dum eſt in mortali aliquod bonum ſuum, ſed dat tantùm bonis bona:quã hæreſim ſcriptura ipſa damnauit in terminis. Eccleſiaſtes. 2.vt ibi habetur per Hugonem. Et *Origènes* palàm dicit hanc olim iam fuiſſe hæreſim Iudæorum homilia. 16. ſuper Leuiticum. Videamus (inquiẽs) quæ ſit prima benedictio ijs,qui ea,quæ mandantur,impleuerint. Dabo vobis, inquit, pluuiam in tempore ſuo. Igitur primò ad Iudæos dicamus,& eos,qui ſimpliciter, vel corporaliter ntelligenda opinantur. Si pluuia hæc tanquam remuneratio pro laboribus datur ijs,qui mandata cuſtodiunt, quomodo & ijs,qui mandata non ſeruant, vna atq; eadem pluuia datur tẽporibus ſuis:& vniuerſus mund⁹ cõmunib⁹ vtitur pluuiis à Deo datis? Pluit enim ſuper iuſtos,& iniuſtos. Quòd ſi iuſtis & iniuſtis datur pluuia,non erit eximia remuneratio ijs,qui mandata ſeruauerint. Vide ergo, quòd etiam ſi Iudæi non acquieſcunt verbis Ieſu Chriſti domini noſtri,tu tantùm,qui nomine eius cenſeris, & Chriſtianus appellaris, debes ei credere dicenti, quia pater ſuus cæleſtis comunem hãc pluuiam pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Et non debes putare, quòd iuſtis eximiam ſeparauit portionem hanc, quã comunem poſuit etiamcum iniuſtis. Quæramus ergo in ſcriptura quæ ſit pluuia, quæ ſanctis tantũmodo datur:& de qua mandatur nubibus,ne pluant pluuiam iſtam ſuper iniuſtos? Quæ ergo ſit pluuia iſta,ipſe nos Moyſes horum legiſlator edoceat. Ipſe enim dicit in Deutero. Attende cælum quæ loquar:audiat terra verba ex ore meo. Expectetur ſicut pluuia eloquium meum. Hæc ille. AVTHOR. Vides ne Iudæos hîc increpatos in hæreſi: peruersè intelligentes ſcripturam, interpretabãtur eam de pluuia corporali,quòd daretur ſolis iuſtis? Et attende,quòd ego non ſubornauerim Origenem,qui planè infert Chriſtum dicere: pluuiam dare, & non tantùm illam pluere patrẽ cæleſtem ſuper iuſtos, ſed etiam iniuſtos. Tu autem in fauorem hæreſis tuæ: Notanter inquis,dicit Chriſtus pluit ſuper iniuſtos, non autem dat. Imò dat,dicit Origenes. Nec eſt pluuia corporalis,nec aliquod bonum corporũ, quod Deus tantùm iuſtis reſeruat eximiam portionem. Sed exquirens eam Origenes,fugit reputationes tuas, & vſurpationes ſuperfluas:& planè fatetur eſſe ſolam pluuiam verbi Dei, & rorem meriti ſpiritualis, reſeruans vtiq; hanc hæreſim obſtinatis Iudæis: nõ exiſtimans eã inter Chriſtianos poſſe cõferri. Tu (inquit) qui Chriſtianus es,debes credere Chriſto dicenti: quòd pater ſuus cæleſtis cõmunẽ pluuiam &c. Et ad hoc item eſt ratio. Nam dyſcoli principes quantumlibet vſurpent, nihil habent,quod non ab aliquo potiore accipiũt ſecundùm illud Apoſtoli. Quid habes quod non accepiſti? A quo ergo? Nunquid à dæmonibus ſecundùm idololatrarum perfidiam?

2 Non quicquid à peccatore fit, peccatũeſt. Scribere cũ naſo.

3 Origenes.

Sed

Sed ipſi nihil concedere poſſunt ſuis cultoribus. Attamen error ille minor eſſet, quàm dicere, miſeros ex ſeipſis tantùm habere dominia. Si ex Deo ſic permittente quòd non conferente, adhuc reſtat quærere cùm ex ſe non regnent, quo dante regnum accipiunt? Reſtat omnino dicere, quòd Deo dante, non tamen vt eos remuneret, & tandem beatificet, propter merita, quæ non habent: dicente cum Origene iam ſuprà concorditer *Auguſtino* de conſenſu euangeliſtarum lib. 1. cap. 24. Ita ne iſtos mores dilexerunt dij hoſtes ſuarum ciuitatum fauendo hoſtibus earum? cùm potiùs nec illas deferendo preſſerunt, nec ad iſtos trā

Auguſti.

4 ſeundo eos aliquid adiuuerunt: quia † non habent in poteſtate regnum dare & auferre: ſed vnus Deus, & verus hoc agit occulto iudicio: nec continuò beatos facturos, quibus terrenū regnum dederit, nec cōtinuò miſeros, quibus ademerit, ſed beatos, & miſeros propter aliud, & aliunde faciens temporalia regna, atq; terrena, quibus voluerit, & quandiu voluerit, ſecundùm prædeſtinatum ordinem ſeculorum vel ſinendo, vel donando diſtribuit. Hæc ille.

Deus omnia dat regna.

AVTHOR. Deus ergo ipſe ſolus regna diſtribuit, vel donando ſicut Dauidi, Sauli, Cyro, & huiuſmodi, quos dominari fecit ſignāter ex nomine, vel ſinēdo ſicut Cæſari, & cæteris Romanis, quos nō expreſsè vocauit ad regna. Non ita ſinendo, vt Deo nolente, vel non tradente, accipiāt ſibi regna: vel aliquo citra Deū eis donante. Sed ſicut Auguſtinus ibi dicit: ſiue ſinendo, ſiue donando, Deus ſemper diſtribuit. Nam ita ex datione voluntaria Dei accipit regnum malus ad pœnam, ſicut bonus ad gloriam. Ita non venit Saul reprobus ad regnum ſine voluntate Dei concurrentis & inſtigantis hominum voluntates, quem dominum poſtea pœnituit ſtatuiſſe regem: ſicut & Dauid, quem inuenit verum ſecundùm cor ſuum: ſicut cōparat & indicat quantum in ipſo erat ſanctus *Auguſtinus* lib. de correptione & gratia cap. 70. dicens. Non † eſt itaq; dubi-

Auguſti.

5 tandum voluntati Dei, qui in cælo, & in terra etiam illa, quæ futura ſunt, fecit, humanas voluntates non poſſe reſiſtere quominus faciat ipſe quod vult: quandoquidem de ipſis hominum voluntatibus quod vult, cùm vult facit. Niſi fortè vt ex multis aliqua comemorem: quādo Deus voluit Sauli regnum dare, ſic erat in poteſtate Iſraëlitarū ſubdere ſe memorato viro, ſiue non ſubdere, quod vtiq; in eorū poſitum erat voluntate, vt etiam Deo valerent reſiſtere. Qui tamen hoc nō fecit, niſi per ipſorum hominum voluntates: ſine dubio habens humanorum cordium quò placeret inclinandorum omnipotētiſsimā poteſtatē. Sic enim ſcriptum eſt, Et dimiſit Samuel populum. Et abiit vniſquiſq; in locum ſuum. Et Saul abiit in domum ſuam in Gabaa. Et abierunt potentes, quorum tetigit Deus corda, cùm Saule. Et filij peſtilentes dixerūt, Quis ſaluabit nos hic? & inhonorauerunt eum, & non obtulerunt ei munera. Nunquid aliquis dicturus eſt: non iturum fuiſſe cum Saule quenquam eorum, quorum tetigit corda Deus vt irent cum illo? Aut iſſe aliquē peſtilentium, quorum vt hoc facerent, corda non tetigit? Item de Dauide, quem Deus in regnum ſucceſſu proſperiore conſtituit, ita legitur. Et ambulabat Dauid proficiens, & magnificabatur, & dominus erat cū illo. Hoc cùm præmiſſum fuiſſet: paulò pòſt dictū eſt: Et ſpiritus induit Amaſai principem inter. 30. & dixit, Tui ſumus Dauid, & tecum futuri fili Ieſſe. Pax pax tibi, & pax adiutoribus tuis, quia auxiliatus eſt tibi Deus. Nūquid iſte poſſet aduerſari volūtati Dei, & nō potiùs eius facere voluntatem, qui in eius corde operatus eſt per ſpiritum ſuum, quo inductus eſt vt hoc vellet, diceret, & faceret? Item paulò pòſt ait eadem ſcriptura. Omnes hi viri bellatores dirigentes aciem corde pacifico venerunt in Hebron, vt conſtituerent Dauid ſuper omnem Iſraël. Sua voluntate vtique iſti conſtituerunt regem Dauid. Quis non videat? Quis hoc neget? Non enim hoc non ex animo, aut non ex bona voluntate fecerunt corde pacifico: & tamen hoc in eis is egit, qui in cordibus hominum, quod voluerit, operatur. Propter quod præmiſit ſcriptura, Et ambulabat Dauid proficiens, & magnificabatur, & dominus omnipotens, qui erat cum illo, ad duxit iſtos, vt eum regem conſtituerent. Et quomodo adduxit? Nunquid corporalibus vllis vinculis alligauit? Intus egit, corda tenuit, corda mouit, eoſque voluntatibus eorū, quas ipſe in eis operatus eſt, traxit. Si ergo cū voluerit reges in terra Deus conſtituere, magis habet in poteſtate voluntates hominum, quàm ipſi ſuas: quis alius facit, vt ſalubris ſit correptio, vt cæleſti conſtituatur in regno? Hæc ille. AVTHOR. Videtis quanto paſſu probet ſcripturis teſtantibus Auguſtinus, q̄ æquè Sauli, ſicut Dauidi, quanuis alio conatu diſpoſuit regnum, ita voluntate ſua. Excitauitque voluntates aliorum per ſpiritum ſuum, vt acciperent eos in reges. Et vbi magis poteſt apparere donantibus effectus,

Deus corda hominum quò vult inclinat.

quàm

quàm ſe volũtarium exhibere,& alios voluntarios facere ?Credamus ergo omnes & ſingu li Chriſtiani,quòd rex,aut princeps temporalis,etiam malus,regnat ex dono Dei,& per cõ ſequens non amittit nomen,ius, aut officium pro quolibet mortali.Sic nec papa,epiſcopus vel ſacerdos ſui poteſtatem miniſterii: quia neutra poteſtas eſt de neceſsitate gratuita: ſed ſicut temporanea pluuia,quam pater cæleſtis dat iuſtis &iniuſtis largiflua manu ſua.Et quia vt dixi, hæc poſitio eſt vtiq; cognata hæreſi Donatiſtarum,recitentur vniuerſa motiua, & videbitis,quàm aptè ipſa congruant Donatiſtis:nec fuerint ab ipſo primò reperta, quæ tã laborioſè, quàm copioſe adnihilat Auguſtinus,& ibi vt loca petunt ſubruetur affirmatio eius de præſcitis & quibuſlibet iniuſtis : nec ſeruabimus eis loca diſtincta, quæ in peruerſa concluſione videntur vnita.

Regnant omnes ex dono dei.

¶Reſpondetur ad argumentum VVitcleff primũ, quòd ſacramẽtũ poteſt cõferri,& eſſe ſine effectu fructus gratiæ ſaluatoris.

CAP. IIII.

SVMMA.

1 *Witcleff quomodo errat cum donatiſtis,nõ diſtinguẽs effectũ,uel fructũ ſacramenti,à ſacramẽto.*
2 *Sacramenti,& euis effectus diſtinctio.*
3 *Sacramentum quid,& quis ſit eius fructus.Et quo modo etiam à perditè uiuentibus in eccleſia detur,& accipiatur.&c.contra Witcleff.*
4 *Deus,quòd ſacramẽtũ gratiæ det per malos,ipſam uerò gratiam non niſi per ſeipſum,uel per ſanctos ſuos,*
5 *Sacramento Chriſti quòd diuina uirtus aſſiſtat,ſiue ad ſalutem bene utentium,ſiue ad perniciem malè utentium.*

Argumentũ primũ VVitcleff.

PRimum igitur motiuum eſt hoc: quia fructus ſacramenti , qui eſt ſequi Chriſtum in moribus , dimittitur: quare ergo non inutilior,ſcilicet ſenſibilis miniſtratio ſacramenti ? Dubium fuiſſet mihi à quo dimitteretur fructus huiuſmodi ſacramẽti,niſi quia ſtatim annexuit in pœnã peccati talis prælati,quod mihi videtur ipſum velle fructũ ſacramenti ei dimitti,cui confertur in pœnã peccati peccatoris conferentis:ita vt ipſe non fructificet in ſuſceptione ſacramenti cui confertur per manũ
1 criminoſi miniſtri. Dicitur, quòd † hîc erras cũ donatiſtis:quia effectũ , vel fructũ ſacramẽti à ſacramento non diſtinguis. *Auguſtinus* lib. 6.de baptiſmo contra Donatiſtas in principio.Poterat(inquit)iã fortaſſe ſufficere , quòd totiens repetitis rationibus , & multipliciter diſputando verſatis , atq; tractatis , adiunctis etiam ſcripturarum diuinarum documentis, iam etiam corde tardiores (quãtum exiſtimo) intelligunt baptiſmum Chriſti nulla peruerſitate hominis ſiue dantis,ſiue accipientis poſſe violari.Nec ob aliud illis temporibus,quando iſta quæſtio contra vtilem conſuetudinem diſputatiõibus ſalua charitate atq; vnitate alter cantibus diſcutiebatur, viſum eſt quibuſdam etiam egregiis viris antiſtitibus Chriſti , inter quos præcipuè beatus Cyprianus eminebat, non eſſe apud hæreticos,vel ſchiſmaticos bap
2 tiſmum Chriſti: niſi quia † non diſtinguebatur ſacramentum ab effectu,vel vſu ſacramenti.Et quia eius effectus atq; vſus in liberatione à peccatis & cordis rectitudine apud hæreticos non inueniebatur,ipſum quoq; ſacramentum illic non eſſe putabatur: ſed conuertentibus oculos ad interioris paleæ multitudinem cùm et ij, qui in ipſa vnitate peruerſi ſunt , & perditè viuunt,appareant remiſsionem peccatorum nec dare poſſe,nec habere:quia nõ malignis,ſed bonis filiis dictum eſt:ſi cui dimiſeritis peccata,dimittentur ei:ſi cui tenueritis, tenebuntur : habere tamen,& dare , & accipere baptiſmi ſacramentum , ſatis eluxit paſtoribus catholicæ eccleſiæ toto orbe diffuſæ , per quos poſtea plenarii concilii authoritate originalis conſuetudo firmata eſt , etiam ouem, quæ foris errabat, & dominicum characterẽ à fallacibus deprædatorib⁹ ſuis foris acceperat, venientem ad chriſtianæ vnitatis ſalutem ab errore corrigi,à captiuitate liberari , à vulnere ſanari , characterem tamen in ea dominicum agnoſci potiùs,quàm improbari.Hæc ille.AVTHOR.Iam audis aliud eſſe ſacramentum,aliud effectum, vel ſecundùm te fructum ſacra-
3 menti.Sacramentum † eſt, quod præſtatur exterius.Fructus eius,vel effectus,rectitudo cordis.Sacramentum ipſum à perditè viuentibus in eccleſia datur,& accipitur: & in oue errante.i.in hæretico , vel ſchiſmatico approbatur: vbi rectitudo cordis,aut ſequela Chriſti nulla eſſe cognoſcitur . Et hoc ergo minus per te ſcilicet ſacramentum datur,vel accipitur à miniſtro,

Reſponſio.

Auguſti.

Sacramenti & eius effectus diſtinctio.

Sacramentum Fructus.

niſtro, quando quod magis eſt, ſcilicet fructus, vel effectus ſacramenti, non conſequitur. Ita ergo definiuit vniuerſalis eccleſia per totũ orbem: vt negaretur argumentum, quod feceris: quia fructus, & effectus ſacramenti dimittitur, quod eſt maius: ergo ſacramentum minus non præſtatur, nec Deus cooperatur. Et vide quàm nihil proficis arguendo: fructus miraculi Chriſti cùm ſanaret dæmoniacum, ſurdum, & mutum, dimittebatur à conuerſione phariſæorum ne ſequerẽtur Chriſtum in moribus: imò ſuo peccato interpretabantur in malum, dicentes eum in Beelzebub eieciſſe dæmonia, ergo multò magis miraculum Chriſti nullum erat, nec deitas concurrebat ad ſic agendum. Item prædicatio Chriſti non habebat fructũ in volẽtibus eũ lapidare, aut in fratribus ſuis: de quibus dicitur, fratres eius non credebant in eum: ergo nec Chriſti prædicatio fuit vlla: nec cooperabatur ipſi Deus, quia non habebat effectum. Quod ſi aliter eſt: quare non cõcurrit Deus cum malo presbytero, aut ſuſcipiente iniuſto ad ſuſceptionem ſacramenti, quanuis abſit longè, nec concurrat ad effectũ gratiæ ſacramenti? Vnde *Auguſtinus*. lib. 5. de baptiſ. ca. 23. Sacramentum † (inquit) gratiæ dat Deus per malos: ipſam vero gratiam non niſi per ſeipſum, vel per ſanctos ſuos: & ideo remiſſionem peccatorum vel per ſeipſum facit, vel per illius colũbæ membra, quibus ait. Si cui dimiſeritis, dimittẽtur, ſi cui tenueritis, tenebuntur. Baptiſmum verò, quod eſt ſacramentum remiſſionis peccatorum: quia nulli dubium eſt habere poſſe, etiã homicidas, qui in tenebris ſunt vſq; adhuc: quia de cordibus eorum fraternum odium non excluſum eſt: ſiue nulla eis peccata dimiſſa ſint, ſi non mutato in melius corde baptizati ſunt: ſiue contiuò dimiſſa redierint per ſeipſum, quia Dei eſt ſanctum eſſe cognoſcimus: & ſiue tradatur ſiue accipiatur à talibus, nulla eorum peruerſitate violari. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ſi bonus miniſter baptizet bonum, præſtat indubiè ipſi (quod ſine concurſu Dei non eſſet) ſacramentum gratiæ, & gratiam ſacramenti. Si verò malus miniſter, & malus accipiens: ſacramentum quippe percipit, ſed non gratiam ſacramenti. Malus verò miniſter in baptizato fideli nec gratiam adimit, quia tũc Deus dat per ſeipſum: nec item malus violat ſacramentum. Vnde *Auguſtinus* lib. 3. de bap. ca. 8. Non eſt (inquit) aqua prophana, & adultera, ſuper quam Dei nomen inuocatur, etiam ſi à prophanis, & adulteris inuocetur: quia nec ipſa creatura, nec ipſum nomen adulterũ eſt.

Auguſti. 4

Auguſti.

Baptiſmus verò Chriſti verbis euãgelicis cõſecratus, & per adulteros in adulteris ſanct⁹ eſt: quãuis illi ſint impudici, & immũdi: quia ipſa ſanctitas eius pollui nõ põt. Et † ſacramẽto ſuo diuina virtus aſsiſtit, ſiue ad ſalutem bene vtẽtium, ſiue ad perniciem malè vtentium. An verò ſolis, vel etiam lucernæ lux cùm per cœnoſa diffunditur, nihil inde ſordidum contrahit: & baptiſmus Chriſti poteſt cuiuſquam ſceleribus inquinari? Si enim ad ipſas res viſibiles, quibus ſacramenta tractantur, animum conferamus, quis neſciat eas eſſe corruptibiles? Si autem ad id, quod per illas agitur: quis non videat non poſſe corrumpi? quanuis homines, per quos agitur, pro ſuis moribus vel præmia percipiant, vel pœnas luant. Hæc ille. AVTHOR. Iam videtis Witcleff fuiſſe ſectatorem Donatiſtarum, & pugilem, eo quòd cum eis propter miniſtrum malum, & (ſicut ipſe dicit) prælatum cæſareum, diuinum irritat ſacramentum. Auguſtinus econtrario dicit: quòd baptiſmus Chriſti nomine conſecratus, etiam per adulteros, & in adulteris, ſanctus eſt, ſanus eſt, verus ergo baptiſmus eſt. Quòd ſi locus quæſtionis hoc peteret, idem de reliquis ſacramentis aſſereret. Sacramẽtum confirmationis aut ordinis, verum eſt, imò nec minus eſt per adulterum miniſtrum, vel in adultero conſecrato. Sacramentum euchariſtiæ verum eſt, venerabile corpus & ſanguis Chriſti cõſecratus eſt, vel adultero conſecrante, vel adultero cõmunicante. Et quomodo ſi Deus non cooperetur tali miniſtro: quanuis in vita ſua dicat cõtrarium vitæ Chriſti: & idcirco tam in ipſo quàm in accipiente adultero fructus deficiat gratiæ ſacramenti? Si quidem accipiens caſtus fuerit, iniquitatẽ miniſtri cautè deuitet: & gratiam integram conſequetur. Vnde lib. 3. contra Creſconium cap. 29. *Auguſtinus*. Cùm ergo (inquit) baptiſmus Chriſti, ſiue per iniquum, ſiue per iuſtũ miniſtratus, nihil aliud ſit, quàm baptiſmus Chriſti: ab homine cauto, & bono fideli, inquitas hominis eſt vitanda, non Dei ſacramenta damnanda. Hæc ille. AVTHOR. Ecce baptiſmus Chriſti per malũ quemlibet miniſtratus, nihil aliud eſt quàm baptiſmus Chriſti: ergo ipſum operatur præſentia Chriſti. Ideò ſuprà dixit, quòd ſacramenti ſanctitas pollui non poteſt: ſed ſacramento ſuo diuina virtus aſsiſtit, vel ad ſalutem bene, vel ad perniciem malè vtentium. Nõ ergo definit Deus cooperari malis conſecrantibus, quia non eſt ipſorum proprium, ſed Dei, quod conſecrant ſacramentum.

Auguſti.

Infide-

¶Infidelis ſacerdos non derogat ſacramento.

CAP. V.

SVMMA.

1 *Sacerdos infidelis, quòd non deroget ſacramento, oſtenditur contra Witcleff, Auguſtini authoritatibus.*

2 *Chriſtus quòd non deſinit cooperari qualicunque flagitioſo miniſtro in confectione ſacramentorũ.*

3 *Spes, quòd in Deo ſit ponenda, non in homine.*

4 *Deum bonum ſine bono miniſtro per uenerabile ſacramẽtum influere gratiam ſuam hominibus, & cooperari etiam odientibus eum miniſtris, quòd ſecundùm eccleſiæ fidem omnino ſit credendum.*

Arg. VVit. ITerum inſtat Witcleff. Videtur multis difficile dicere rationem patentẽ, vel euidentiã ex fide ſcripturę, q̃ oportet Deum coaſsiſtere omni tali prę lato infideli, & conficere ſacramentum quodlibet, quod ſimulat ſe facrare. Primò quia in aliis operationibus Deus non coaſsiſtit illa opera practicando. Vt licèt vnus Cæſareus prælatus dixerit, quòd abſoluit à pœna & culpa: & præcipit angelis, vt ducant eum ad paradiſum: tamen nec eſt fides, nec probabile, quòd Deus cõficit totaliter, vt falſus ſatrapa talis fingit. Quare ergo non ſic foret in confectione huiuſmodi ſacramenti? Hęc ille dicto loco de ſermone domini in mõte. AVTHOR. Stuperem valde audiens, q̃ de tam crudis ratiunculis, tam acerba mẽdacia, & tam ſpiſſa protrahit maledicta: niſi amicũ eius Petilianũ ingentem & frontoſum hęreticum, quem ipſe ſequitur omni pede, quandoq; vidiſſem, qui ſic ex more haberet in libris, maledictis copioſis exercere catholicos, dicens. Quem doces traditor? Quem condemnas traditor? Quem occidis? Poſtremò quem doces, an quem feceris homicidã? &c. *Auguſtinus* autẽ aggrediens reſpondere maledico, ſic inquit. Certè propoſueras plenè diſcutere baptiſmũ trinitatis, & intentos nos multùm feceras: ſed (quod facillimum vobis eſt) quàm citò ad ſolita maledicta te vertiſti. Hoc reuera copioſè facis. Proponis enim tibi quos vis, in quos inue haris quantum vis: in quàm magna ſermonis latitudine: vno breuiſsimo verbo, quod dicitur, proba, in arctiſsimas coarctaris anguſtias. Hoc enim dicit tibi ſemen Abrahæ: in quo cũ omnes gentes benedicantur, non curant cum à te maledicuntur. Hæc ille lib. 2. contra Petilianum reſponſione. 32. AVTHOR. Optime pater Auguſtine & ego vtar hoc conſilio cõtra hunc aduerſarium tuum: & totius ſeminis Abrahæ. Cùm prelatos, infideles ſimulatores, falſos ſatrapas, & fictores appellat, dicã, proba: cũ mendacia ſua fingit demandando angelis, & abſoluẽdo à pœna & culpa, dicam, proba. Sæpiùs enim prohibitiones talium in canonicis regulis audire poterit, exhibitiones nunquã quantum occurrit: & hoc facto, iam argumentum eius pleniùs ſolueretur, ſi ſaltem de claritudine veritatis eſſet fidelibus ſatisfactum. Iam enim ſuprà monſtraui euidẽter ex fide, quòd Deus neceſſariò coaſsiſtit presbyteris conficientibus aut cõſecrantibus, modo quo Chriſtus iuſsit, & intendit eccleſia. Ipſe enim dixit, & facta ſunt: ſine ipſo autem nihil eſt factum. Ipſe ergo euidenter, & omni rectitudine fidei coaſsiſtit his, quæ iuſsit ad quodlibet conſecrandum. Ipſe em̃ non ſimpliciter, ſed in grandi præcepto dixit. Ite, docete oẽs gentes baptizãtes eos. Ipſe præcepit, & dixit: Hoc facite quotienſcunq;. Quomodo ergo ſi aliquotiens nõ concurrat, poteſt eius creatus ſacerdos baptizare oẽs gẽtes, aut quotienſcũque facere viaticũ ſacramentũ? Dicis, q̃ nõ eſt fides, nec probabile, q̃ Deus conficit totaliter vt falſus ſatrapa talis fingit. Quare ergo nõ ſic foret in confectione huiuſmodi ſacramenti? Adhuc peto. An quia falsè fingit? & tunc ſi æquè falsè conficit, conſentio ego tibi: ad neutrum Deus aſsiſtit. Aut ſi falsè fingit, ſed verè conficit, quis fatuus comparationem tuam peſsimã nõ deridet? Quia idẽ erit, ſpiritus diſciplinæ effugiet fictũ, ergo effugiet ſyncériſsimũ ſacramentũ. Si intelligis eũ falsè fingere, quia falſus eſt ſatrapa: & ideo nec hîc, nec ibi vera cõficit ſacramenta: iam hoc eſt, quod dixi ibi, q̃ tu conficeris Donatiſta. Sic enim in magno cõcilio Cecilius dixit à Bilta, vt habet eũ *Auguſt.* libr. 6. de baptiſmo. reſponſione. 1. Auguſtin. Ego (inquiẽs) vnum baptiſma in eccleſia ſola ſcio, nõ apud hæreticos, vbi ſpes nulla eſt, & fides falſa, vbi omnia per mendaciũ agunt̃, vbi exorcizat dæmoniac⁹, ſacramẽtũ interrogat, cuius os, vel verba cãcer emittũt, fidẽ dat infidelis, veniã delictorũ tribuit ſceleratus, & in nomine Chriſti tingit Antichriſtus, benedicit à Deo maledictus, vitã pollicetur mortuus, pacẽ dat impacificus, Deũ inuocat blaſphemus, ſacerdotium adminiſtrat prophanus, ponit

Petilianus.

Auguſtin.

altare ſacrileg⁹. Ad hęc omnia accedit & illud malum, vt antiſtes diaboli audeat euchariſtiã facere. Ecce ad qualia cogitur eccleſia cõſentire, & ſine baptiſmo, & venia delictorum communicare compellitur. Quã rem fratres fugere, ac vitare debemus, & à tanto ſcelere nos ſeparare. Auguſtinus reſpondet. Quoniam † talis eſt quiſquis etiam intus confitetur ſe noſſe Deũ, factis aũt negat, quales ſunt auari, inuidi, & qui propter fraternum odium, nõ meo, ſed ſancti Ioannis apoſtoli teſtimonio dicuntur homicidæ, & ſpem non habent, quia malam conſcientiam gerunt, & perfidi ſunt, quia nõ id agunt, quod Deo vouerũt, & mẽdaces, quia falſa profitentur, & dæmoniaci, quia diabolo, & angelis eius in ſuo corde præbet locum, & verba eorũ putredinẽ operantur, cũ corrũpũt bonos mores per colloquia mala. Et infideles ſunt, qm̃ quod Deus talib⁹ minatur, irridet. Et ſcelerati, quia nefariè viuunt. Et Antichriſti, quia mores eorum Chriſto aduerſantur. Et à Deo maledicti, quia vbiq; tales ſcriptura ſancta execratur. Et mortui, quia carent vita iuſtitiæ. Et impacati, quia contrariis factis cũ Dei ſermone confligunt. Et blaſphemi, quia per eorũ perditos actus nomini Chriſtiano derogatur. Et prophani, quia ab illo Dei ſanctuario ſpiritualiter interiore ſecluſi ſunt. Et ſacrilegi, quia in ſeipſis templum Dei malè viuendo, corrumpũt. Et antiſtites diaboli, quia fraudi, & auaritiæ, quæ eſt idololatria, ſeruiunt. Tales autem nonnullos, imò plurimos & apoſtolus Paulus, & Cyprianus etiam intus eſſe teſtantur. Cur ergo iſti baptizant? Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Intelligas quid arguit Auguſtinus? Cecilius arguit, quòd hæreticus non confert ſacramentum, quia mendax eſt, quia cancer, quia ſceleratus, maledicus, blaſphemus, ſacrilegus, prophanus, antiſtes diaboli, Antichriſtus: ergo non poteſt baptizare. Auguſtinus reſpondet: auarum, inuidũ, & ſceleſtum intra eccleſiam exiſtentem ſecundùm Cyprianum & Paulum, ſi non ſit hæreticus, poſſe conficere verum baptiſmum: & tamen omnis talis eſt ſceleſtus, prophanus, ſine fide, ſine ſpe, blaſphemus, Antichriſtus, ſacrilegus, antiſtes diaboli: & ſi quid peius dicitur, vt ibi probat. Ergo propter iſta mala non negatur hæreticis, quin vera cõferunt ſacramenta. Falſum ergo aſſumpſiſti principiũ mi Witcleff, quòd omnis vir præſcitus, aut irretitus mortali peccato ſacerdos, eſt eò ipſo à Deo ſuſpẽſus, ne poſsit vera ſacramẽta conferre: & ideò hæretice concluſiſti, quòd Deus totaliter non coaſsiſtit cum falſo ſatrapa in conſectione ſecundùm ritum eccleſiæ venerabilis ſacramenti. Iam non vltra parcas blaſphemis appellationibus: voca prælatos Cæſareos, falſos ſatrapas, Antichriſtos, pſeudoapoſtolos, ſacrilegos, impacatos, dæmoniacos, aut diabolos: quid eccleſiæ & ſacramentis? In his omnibus præuenit te à Bilta Cecilius. Sit ſacerdos apoſtolicam intentionem habens, & authoritate ſcripturæ & vniuerſalis concilij tibi dicit Auguſtinus: nihil minus vera ſacramenta quę cõfert ad ſalutem valitura, quando charitas aderit ſuſcepturis. Cuius ratio eſt, quia Chriſtus eſt, qui baptizat, aut conſecrat intus, etiam ſi ſit malus, & dæmoniacus ſacerdos, qui conficit foris: non deſerit Chriſtus ſacramentum, quanuis malum habuerit inſtrumentum. Cooperari † ergo non deſinit Chriſtus qualicũ que flagitioſo miniſtro. Vnde lib. 3. cõtra Petilianum. cap. 49. *Auguſtinus*. Dicite, quod dicit veritas, & catholica eccleſia: quia non ſolum cum malus miniſter eſt baptiſmi, verùm etiam cùm bonus & ſanctus eſt, non eſt in homine ſpes ponẽda: ſed in illo, qui iuſtificat impium, in quem credentibus fides ad iuſtitiam deputatur. Cùm enim dicimus: Chriſtus baptizat, non viſibili miniſterio dicimus: ſicut putat, vel putari cupit nos dicere Petilianus: ſed occulta gratia, occulta potentia in ſpiritu ſancto: ſicut de illo dictum eſt à Ioanne baptiſta: Hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Nec ſicut Petilianus dicit, iam baptizare ceſſauit, ſed adhuc id agit non miniſterio corporis, ſed inuiſibili opere maieſtatis. Quòd enim dicimus, ipſe baptizat, non dicimus ipſe tenet, & in aqua corpus credentium tingit, ſed ipſe inuiſibiliter mundat: & hoc vniuerſam prorſus eccleſiam. Neque enim Apoſtolo Paulo non eſt credendum, qui de illo dixit, Viri diligite vxores veſtras, ſicut Chriſtus eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt eam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Ecce quòd Chriſtus ſanctificet: ecce quòd Chriſtus etiã ipſo lauacro aquæ & verbo, vbi miniſtri corporaliter operari videntur, ipſe abluit, ipſe mundat. Nemo ergo ſibi arroget quod Dei eſt. Sic eſt certa ſpes hominum, cùm in illo fidit, qui fallere non poteſt: quoniam maledictus omnis, qui ſpem ſuam in homine ponit: &, Beatus cuius eſt domin⁹ Deus ſpes eius. Ipſius nãq; diſpenſator fidelis mercedem accipiet vitam æternam. Diſpenſator autem infidelis cum cibaria dominica diſtribuit cõſeruis: abſit vt per ſuã infidelitatẽ cibaria inutilia faciat. qm̃ quę dicũt (inqt) facite: quæ aũt faciũt facere nolite. Quod ideo cõtra

1

2

Auguſtin.

malos

malos diſpenſatores præceptum eſt, vt bona Dei per ipſos accipiantur: mala autem ipſorū vita ex diſsimilitudine caueatur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quò tendit iſte tam ſpatioſus textus Auguſtini, niſi ad probandum Chriſtum inuiſibiliter conſecrare, & in ſpiritu ſancto cooperari quantumlibet flagitioſo miniſtro? quia non poteſt diſpenſator inutilis per infidelitatem ſuam cibaria domini inutilia facere. Quomodo ergo ſuſpendit dominus miniſtrū, cui cooperatur ad effectū? Falſum eſt, mendacium eſt, blaſphemum eſt. Et vtique blaſphemum: quia ad tantum magnificare miniſtrum, vt ſine bonitate eius non ſit bonum ſacrificium, eſt habere eum ita neceſſarium ſicut Deum: quia ſine ipſo neq; Deum. Et hoc eſt ſpem habere in alio, quàm in Deo. Maledictus autem omnis homo, qui in homine ponit ſpem ſuam. Et nunquid ita eſt dicis? Non, ſed ideo magis ſpero in Deo: quia quæro iuſtum & ſanctum miniſtrum. Iuſtitia enim & ſanctitas non niſi à Deo eſt. Sed adhuc ibi es cum Creſconio Donatiſta, qui hoc ipſum reſpondit. Vnde lib. 3. contra eum cap. 8. *Auguſtinus.* Maledictus † homo qui ſpē ſuā ponit in homine. Quod à me in illa epiſtola cōmemoratum cū ſit, te intelligere oſtēdis, vt ideò magis dicas iuſtum, & fidelē, per quem hoc ſacramentum celebretur inquirere, quia ſpem, & fiduciam Dei non hominis habes. Dei autē eſſe fidē atq; iuſtitiā, quā ſemper in miniſtris eius attendis. Hoc verū dicis, quia bonorū omniū nihil habemus, quod non accepimus: & ideo fides, & iuſtitia nobis à Deo eſt. Sed cū dicis hanc tibi dominum dare non poſſe, niſi habeat eā homo, per quem baptizaris, ſpem, pfectò ponis in homine. Hæc ille. AVTHOR. Omnino † ergo credendum eſt ſecundū fidē eccleſiæ: Deum bonum ſine bono miniſtro per venerabile ſacramentū influere gratiā ſuā hominibus: & cooperari etiā odientibus eum miniſtris, quia ſemper verū eſt illud Apoſtoli. Neq; qui plātat eſt aliquid, neq; qui rigat: ſed qui incrementū dat Deus. Plantet Paulus, nihil eſt: riget Iudas, nihil eſt. Solus autem cōfert vel defert ſacramēto, qui ſacramentū dat Deus. An dicat Witeleff nō præſtare Deum ſemini incrementū, ſi cōtingat illud ſeminari per colonū malū, & conuerſatione contrariū vitæ Chriſti? Aut qualiter cooperabitur & cōcurret Deus ad quodlibet, quod falſus agricultor finxerit ſeminare? Quod ſi poterit: quare nō poteſt in ſacramēto maioris gratię cōcurrere pernicioſo miniſtro? Rogo ne præcipiti capite comparationem dānes, quā fecit apoſtolus: & Auguſtinus eam explānat tractatu ſuper Ioannem. 5. Et habet Beda in collectario ſuper epiſtolas Pauli textu eo. 1. Corinth. 3. Quid ergo eſt Apollo? quid verò Paulus? *Auguſtinus.* Apoſtolus diſcernēs interius Deū creantē & formantem ab operibus creaturæ, quæ admouētur extrinſecus, & de agricultura ſimilitudinem ſumēs, ait, Ego plātaui, Apollo rigauit, Deus autē incrementū dedit. Ergo in ipſa vita noſtra mentem iuſtificādo formare nō poteſt niſi Deus: p̄dicare autē extrinſecus euangeliū & homines poſſunt, nō ſolùm boni per veritatem, ſed etiā mali per occaſionē. Ita creationē rerum viſibiliū Deus interius operatur: exteriores aūt operationes ſiue bonorū, ſiue malorum, vel angelorum, vel hominum, ſiue etiā quorūcūq; animaliū ita rerum naturæ adhibet, in qua creat omnia, quemadmodum terræ agriculturā. Si fuerit iuſtus miniſter, cōputo illum cum Paulo, cōputo illum cū Petro: cū iſtis computo iuſtos miniſtros, quia iuſti miniſtri gloriam ſuam nō quęrunt: miniſtri eī̄ ſunt: pro ducibus haberi nolunt: ſpem in ſe poni exhorreſcūt: ergo cōputo cū Paulo iuſtū miniſtrū. Quid eī̄ dicit Paulus? Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementū dedit. Neq; qui plātat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementū dat Deus. Qui verò fuerit ſuperbus miniſter, cū diabolo cōputatur: ſed nō cōtaminatur donū Chriſti: qđ per illū fluit purū, quod per illū trāſit liquidū, venit ad fertilē terrā. Putat quia ipſe lapideus eſt, quia ex aqua fructū ferre nō poteſt: ſed & per lapideū canalē tranſit aqua ad areolas. In canali lapideo nihil generatur, ſed hortus plurimū fructum affert. Spiritualis enim virtus ſacramenti ita eſt vt lux: & ab illuminādis pura excipitur: & ſi per immūdos trāſeat, nō inquinatur. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Iam vides (quod ſuprà dixi) de cōcurſu regulari Dei ad ſublunares effectus, bene probare, & euidē tiam fidei facere, quia Deus cooperatur cum miniſtris malis, regulariter gratiā ſacramētis. Et igitur infideliter conuinceris dixiſſe, quod Deus ſuſpendit omnē principem ſeculārē ab actu iure dominādi: & omnē ſacerdotē ab officio conſecrandi, dum eſt in mortali. Vel ſaltem exi de occultis finibus fidei, reproba contra omnem experientiam, quòd Deus ſuſpendit colonum malum à poteſtate colendi, & eo ipſo, q̄ non cōcurrit cum ipſo ad centuplū incrementi: nolo cōparationē deſpicias Apoſtoli: nec argumentū irrideas Auguſtini. Ideò adduco mecū diſputatorem illum egregium doctori tuo Creſconio inuehentem. libro. 3.

3 Auguſtin. Spē in Deo ponere.

4

Auguſtin.

Auguſtin. contra eundem. capite ſeptimo. *Auguſtinus.* Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat: ſed qui incrementum dat Deus. Quod ego ex Apoſtolo cùm in meis literis poſuiſſem, ita reſpondere voluiſti, vt diceres: Dei quidem dare eſt incrementum: ſed ſicut qui plantat, & rigat non niſi colonus fidelis, & diligens quæritur: ſic in ſacramento baptiſmatis non niſi fidelis, & iuſtiſsimus operarius adhibetur. Quaſi verò quod infidelis colonus plantauerit, propter eius infidelitatem non germinet. Vis ſeminis, & fœcunditas terræ, cęliq; temperies hanc efficaciam diuinitùs acceperunt, vt ad propagandos fructus, plantatorem, vel rigatorē operarium tātummodo exꝑectent: qua mente operetur, qua laboret intentione non curent, vtrum dominum agri fideliter diligat, an ſua, non illius lucra conquirat. Hęc Auguſtinus. AVTHOR. Ecce nō ſuſpēdit Deus opificem malum, cum quo cōcurrit, & cooperatur effectum. Nemo enim aliquem ſuſpendit, vel prohibet facere, cui ſtatim cooperatur: & hoc promouet, quod horreſcit. Dat ergo & cooperatur iuſtus Deus in cremētum per colonum peruerſum tritici ſeminati: & ita etiam ſacramentum ſemen confecrat per medium Antichriſti.

¶ Quòd ſacerdos infidelis fide formata, aut aliâs fictus, non minus cōficit ſacramentum.

CAP. VI.

SVMMA.

1 *Fidei error, quòd nihil adimat ſacramentis, contra Witcleff, ex Auguſtino.*
2 *Hæretici omnes, atq; infideles, quòd baptiſma uerum præſtare poſſunt, oſtenditur.*
3 *Fides formata, quæ dicatur. Et quomodo de hominis charitate ſacramenti pendeat ueritas.*
4 *Deus, quòd ſine fide formata cooperetur infideli miniſtro uſque ad ſpiritus humani ſalutem, figuraliter oſtenditur.*

Argum. VVitcle. ARguit item Witcleff contra regularem Dei concurſum in perficiendis ſacramentis prædicto loco de ſermone domini in monte. Deficiente intentione, & fide, vt contingit in pica, & graculo, Prælatus talis non conficit: quia fides formata ipſi deeſt, per quam Deus cooperaretur cum tali intentione ſui operis ex ſupplendo. Cùm ergo nec ratio, nec fides ſcripturæ cogit, quòd Deus in tali miniſtro hoc perficit, videtur quòd hoc non ſit tanquam catholicum ſimpliciter aſſerendum. AVTHOR. Iſte penuria veritatis inuoluit ſe circulariter vagis verbis. Primò loquitur de nuda fide, & intentione. Poſtmodùm aſſumit ſibi in robur argumenti fidem formatam: & tunc informiter ingerit, concludendo abſentiam Dei, quòd nihil cum tali miniſtro de ſacramento perficiat. Vt autem ſolidam ponamus contra eius verſutias eſcam, qua fidelis cibetur cùm iſta perlegerit, & vitet toxicum in buccella: ſuppoſita intētione Chriſti, & eccleſiæ, & fide, quanuis non omnino recta rectitudine ſubiecti, ſed obiecti, dicitur, quòd ſacramentum eccleſiæ ſatis integrum Deus perficit cum miniſtro. Nam ex parte ſuſcipientis, quòd † error fidei nihil adimit ſacramentis *Auguſtinus* docet de vnico baptiſmo cap. 14. dicens. Prorſus fieri poteſt, vt aliqui verum habeant baptiſmum, & non habeant fidem veram: ſicut fieri poteſt, vt verum habeant euangelium, quod malè intelligendo falſi aliquid credant de Deo. Nūquid propter ipſam fidei falſitatem etiam euangelium, quod apud eos inuenitur, deteſtandum, aut emendādum putabimus? Nec illos Corinthios arbitror, quos in ſchiſmata diſsiluiſſe Paul⁹ redarguit, veram fidem habuiſſe in eo, quòd dicebant: Ego ſum Pauli. Hoc enim falſum erat. Verun tamen baptiſmum habebant: ex cuius veritate, vt iſtam corrigerent falſitatem, ab eo ipſo audiunt: Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Erant illic etiam, qui mortuos reſurgere non credebant: & in eo vtique non veram tenebant atque habebant fidem: ex eo tamē, quod verum habebant, quoniam credebant Chriſtum reſurrexiſſe, in quo fuerant baptizati, dat operam Apoſtolus etiam illud curare, in quo eis fides ſana non erat. Hæc ille. AVTHOR. Perpende quid dicit fides ſcripturæ ad Corinthios. Dicit eos habere verum baptiſmum, qui fidem baptiſmi, aut reſurrectionis vltimæ non habebant: ex eo tamen quod inerat, ſcilicet generali fide Chriſti, fuit qđ defuit corrigendum. Idem etiam libro de baptiſmo contra Donatiſtas. 3. capite vndecimo ſic dicit: Nec intereſt cùm de ſacramenti integritate & ſanctitate tractatur, quid credat, & qua

Reſponſio.

1 Auguſtin.

li fide imbutus ſit ille, qui accipit ſacramentum. Intereſt quidem plurimum ad ſalutis viam, ſed ad ſacramenti quęſtionem nihil intereſt. Fieri enim poteſt, vt homo integrũ habeat ſacramentum, & peruerſam fidem: ſicut fieri poteſt, vt integra teneat verba ſymboli, & tamen non rectè credat, ſiue de ipſa trinitate, ſiue de reſurrectione, vel aliquid aliud. Neque enim parua res eſt in ipſa intus catholica tenere integram fidem, ita, vt omnino non de aliqua creatura, ſed de ipſo Deo nihil aliter credat, quàm veritas habet. Et infrà. Quis autem carnalis & animalis homo non per phantaſmata ſui cordis euagetur, & conſtituat ſibi Deum, qualis pro ſuo carnali ſenſu placuerit: atque ita credat tantùm longè aliter, quàm Deus eſt, quantùm à veritate vanitas differt? Veriſsimam quippe ſententiam dixit Apoſtolus plenus lumine veritatis: Animalis homo, non percipit ea, quæ ſpiritus Dei ſunt. Et tamen de his hoc dicebat, quos iã fuiſſe baptizatos ipſe manifeſtat. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quęſtio fidei eſt impertinens ſacramento. Quòd ſi omnes iſti ſine vera fide verũ habuêre baptiſmum: quomodo hoc, ſi Deus ad hoc agendum non affuit per miniſtrum? Sed dicis: de intentione & fide miniſtri loquitur argumentum: quomodo ſi illa deſit Deus per eum aderit ſacramentis? In eodem capite. 13.

2 reſpondet *Auguſtinus*. Quamobrem† ſi euan-
Auguſtin. gelicis verbis, In nomine patris & filii & ſpiritu ſanctı Marcion baptiſmum conſecrabat: integrum erat ſacramentum, quanuis eius fides ſub eiſdem verbis aliud opinantis, quàm catholica veritas docet, non eſſet integra, ſed fabuloſis vanitatibus inquinata. Nam ſub eiſdem verbis, id eſt, In nomine patris & filii & ſpirituſſancti, non ſolùm Marcion, aut Valentinus, aut Arius, aut Eunomius: ſed ipſi carnales paruuli eccleſiæ, quibus dicebat Apoſtolus: Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus: ſi poſſent ſinguli diligenter interrogari, tot diuerſitates opinionum fortaſsis quot homines numerarentur. Animalis enim homo non percipit quæ ſunt ſpiritus Dei. Nunquid tamen ideò non integrum ſacramentum accipiunt? Aut nunquid ideò ſi profecerint, & opinionum carnalium vanitatem emendauerint, denuò quod acceperant, repetendum eſt? Accipit quiſque ſecundùm fidem ſuam: ſed quantum capit gubernante illa Dei miſericordia, de qua præſumens idem Apoſtolus dicit. Si quid aliter ſapitis, id quoque vobis Deus reuelabit. Laquei tamen hæreticorum, & ſchiſmaticorum propterea carnalibus nimium pernicioſi ſunt, quia ipſe prouectus eorum intercluditur, confirmata ſententia vanitatis aduerſus catholicam veritatẽ, & cõfirmata animoſitate diſſenſionis aduerſus catholicam pacem. Sacramenta tamen ſi eadem ſunt, vbique ſunt integra: & ſi prauè intelliguntur, & diſcordioſè tractantur: ſicut ſcriptura ipſius euangelii ſi eadem ipſa eſt, vbique integra eſt: etiam ſi innumerabili falſarum opinionum varietate aſſeratur. Hæc ille. AVTHOR. Iam habes planè, quomodo Marcion, & Arius, & omnes hæretici infideles præſtiterunt verum baptiſmum iis, quos lauerunt in nomine patris & filii & ſpirituſſancti. Multò magis, qui intra eccleſiam ſunt paruuli, & aliqua parua fidei opinione lapſaſcunt. Adhuc arguas, adhuc quæras quid dicas, & picas tuas conſulas, & augureris in graculos. Si columbam euangelicam aſpexiſſes audiens, quoniam hic eſt qui baptizat, abrenuntiaſſes in breui Donato, & Creſconio: nec propter hominum crimina proſcripſiſſes eccleſię ſacramenta. Quis tibi miſer dedit audaciam poſt Donatum in vniuerſo orbe damnatum dicere: quia fides formata deeſt prælato, per quam Deus cooperaretur ipſi: ergo nec ratio, nec fides ſcripturæ cogit, quòd Deus in tali mi-

3 niſtro hoc perficit? Quid† eſt fides formata, Fides formata.
niſi fides charitate veſtita? & ita de charitate hominis pendet veritas ſacramenti: & non erit verum dicere, hic eſt qui baptizat. ſed hi: nec ſpiritus, quem inſufflauit Chriſtus, peccata dimittit his, quibus ipſa dimittuntur: ſed homines in ſocietate charitatis vnà ſimul coniuncti. Et Auguſtinum non videris: quomodo *Auguſtinus* libro ſecundo contra Par- Auguſtin.
menianum dicit poſt medium, inquiens. Illud ex euangelio, Sicut miſit me pater, & ego mitto vos: & hoc cùm dixiſſet, inſufflauit & dixit: Accipite ſpiritum ſanctum: ſi cui dimiſeritis peccata dimittentur, & ſi cui retinueritis retinebuntur: contra vos eſſet, vt cogeremur fateri ab hominibus hæc non per homines fieri: ſi poſteaquàm dixit, & ego mitto vos, ſubieciſſet continuò, Si cui dimiſeritis peccata dimittentur eis. Cùm vero interpoſitum eſt, inſufflauit, & ait illis: Accipite ſpiritum ſanctum: & deinde illatum per eos, vel remiſsionem, vel retentionem fieri peccatorũ, ſatis oſtenditur, non ipſos id agere, ſed per ipſos vtiq; ſpiritum ſanctũ: ſicut alio loco dicit, Nõ eṁ vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquit in vobis. Spiritus aũt ſanctus in eccleſia præpoſito vel miniſtro

niſtro ſic ineſt, vt ſi fictus non eſt, operetur per eum ſpiritus, & eius mercedem in ſalutem ſempiternam, & eorum regenerationem, vel ædificationem, qui per eum ſiue cõſecrantur, ſiue euangelizantur. Si autem fictus eſt: qm̃ veriſsime ſcriptũ eſt: Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum: deeſt quidem ſaluti eius, vt auferat ſe à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu: miniſteriũ tamen eius nõ deſerit, quo per eum ſalutem operetur aliorũ. Hæc ille. AVTHOR. Audi iam per non fictũ præpoſitum: id eſt, hominem ſanctum ſancto miniſterio reſpõdentem Deum cooperari in ſalutem eorum, qui per eum, vel conſecrãtur, vel euangelizantur: & ipſi mercedem perpetuam. Per fictum verò nihil ipſi ad meritum: ſed propter fictionem, & malitiam, miniſteriũ tamen eius non deſerit, quo per eum ſalutem operetur aliorum. Ecce iam quod arguebas antè: Deum non coaſsiſtere ipſi ad ſacrandũ quodlibet quod ſimulat ſe ſacrare: imò quodlibet dicit Auguſtinus tuus: ſi ſaltem non ſimulet ſacrare ſeipſum qui fictus iam eſt, ſed aliud quidlibet capax conſecrationis diuinæ. Non enim Deus deſerit miniſterium ſuũ quo minus per eum operetur ſalutem aliorum. At
4 tolle † oculos tuos in montes ſcripturarum,
Aduerte figuram. vnde tibi veniat auxilium à Domino: & vide quòd Naaman Syrus adhuc incredulus, manuitem infidelis & pagani miniſtri in carne mundatus eſt vſque ad animæ ſanitatem, & hoc non ſine cooperante Deo. ergo ſine fide formata cooperatur Deus infideli miniſtro vſque ad ſpiritus humani ſalutem. Et idcirco Eliſeus in perſona Dei patris abſolutè dixit, Lauare, & mundaberis. Non dixit, Lauare ab aliquo fideli. Et nonne hoc fuit in figuram baptiſmi noſtri? Ergo in vero baptiſmo Chriſti Deus cooperatur etiam cum prępoſitõ infideli. Patet euidentia fidei iſta per hoc medium, quòd Deus nõ intimiùs aſsiſtit figuræ, quàm veritati, nec imbecilliùs operatur. Item Deus cooperabatur Caiphæ infideli pontifici ad prophetiam: vnde accelerabatur mors Chriſti in ſalutem credentiũ, & multa huiuſmodi.

¶ Quòd celebratio ſacramentorum eſt opus ordinati.

CAP. VII.

SVMMA.

1 *Sacramẽtorum celebratio, quòd ordinati ſit opus, non laici, contra Witcleff.*
2 *Numa Pompilius, quomodo noluerit ſua prophana ſacramenta ſic publicare, vt paſsim tractarẽtur à uulgo.*
3 *Laicus & ſacerdos diuerſi.*
4 *Firmianus de muliere ſacerdotem agente.*
5 *Fideles in primitiua eccleſia recenſentur. Et quomodo ex his nullus ſacramenta contulerit, præter presbyteros.*
6 *Sacramentum ordinis ab Auguſtino commemoratur, & baptiſmi. Et qui poſsint illa conferre.*
7 *Baptizare quòd non liceat laico citra neceſsitatem.*

ITem ſic arguit Witcleff incredulus de cooperatione Dei in ſacramentis eccleſiæ. Si (inquit) Deus non cooperatur laico quantumcunque fideli, & deuoto, conficiendo huiuſmodi ſacramentum, quæ ratio neceſsitaret, quòd Deus neceſſario conficit cum peiore? Nec valet excuſatio, quòd hoc fit, ne eccleſia ſeducatur: quia hoc contingit, & eſt veriſimile, quia propter peccatum hypocritæ conſentientis peccato talis prælati, eſt rationabile apud Deum, quòd populus taliter ſeducatur. Et ad idem vadit textus ſcripturæ, & dictum Gregorij ſuper illud Iob. 34. Qui regnare facit hypocritam propter peccatum populi. Hæc Witcleff ibi in ſermone domini in
1 monte. AVTHOR. Mira † deductio, ſi Deus Solut.
non cooperetur deuoto laico ad conficiendum ſacramentum, quomodo cooperetur cũ peiore presbytero, id eſt, ſi laicus deuotus nõ poteſt celebrare miſſam, quomodo presbyter indeuotus. Et idem erit, ſi deuotus presbyter non poteſt contrahere matrimonium cum fœmina: quomodo deuotus laicus poteſt hoc cooperante Deo? Vel ſi vero Iſraëlitæ Nathanaëli non cooperabatur Deus ad apoſtolatus officium: quæ ratio neceſsitaret concurrere cum peiore Iuda ad opus Apoſtolicum? Sed hoc agit Deus, vt malitia pateſaceret ſtoliditatem authoris, & innata proteruia ruditatẽ. Neſcio tamen, an ſi ruditas mentis hoc fecit, an induratio, vt ſimul vnam irrogaret ſacramentis iniuriam Chriſtianis. Primò quia dicit miniſtrationem ſacramentorum eſſe opus laicale: per quod populus in ſignis Iudaicis

Arg. VVit.

cis communiter eſt deceptus capite. 20. de officio paſtorali. Et in hoc lib. prætacto capite præcedente, dicit: Credat fidelis in dominum Ieſum Chriſtum, & baptizetur à laico, & eſt in via ſufficienti veniendi ad patriam: cū Chriſtus, qui mentiri non potuit, dicat Marci vltimo, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus

2 erit. AVTHOR. Ecce † paganus rex Numa
Numa. Pōpilius noluit ſic publicare ſacramenta ſua prophana, vt paſsim tractarentur à vulgo: cūctis paganis hoc non licuit. Et dominus in lege veteri pro ſanguine pecudum immolando tantam reuerentiā indixit ſacerdotibus, quantam inunctis regibus ſub mortalis interminatione ſupplicij indixit. Et quid eſt laicus? ne-
Laicus. Laicus & ſacerdos diuerſi. ſcio, niſi forte differentiam ſtatuas vel modo tuo identifices laicum ſacerdoti: ſicut magiſter tuus olim fecit Petilianus, dicens laicum

3 Timotheum. At † contra eundem lib. 2. reſpōſione. 107. *Auguſtinus*. Erras (inquit) vt dicitur,
Auguſtin. toto cælo per ſuperbiam, dum non vis communicare orbi terræ per humilitatem. Nam neque hoc laico dictum eſt: & neſcis quemadmodum hoc dictum ſit ad Timotheum. Apoſtolus enim cùm ſcriberet hoc, monebat eundem: cui alio loco dicit, Noli contemnere grā tiam, quæ in te eſt, per impoſitionem manuū presbyteri. Et multis aliis documentis oſtenditur, quòd non erat laicus. Hęc Auguſtinus. AVTHOR. Sufficit ergo pro præſenti, quòd eccleſiaſtici moris eſt alium laicum dicere, & non eundem, ſed alium ſacerdotem. Quod ſi ita eſt, quid valet arguere, Deus non cooperatur deuoto laico ad exercitium ſacramenti: ergo nec indeuoto presbytero: niſi quòd irritare velit officium, cui nihil operis æſtimat reſeruatum? Quid mihi cum officio ſacerdotis, ſi nihil fuerit poteſtatis? Cuncti laici prædicent, ipſi miſſas celebrent, ipſi baptizent: quia iam eſt miniſtratio ſacramentorum opus laicale: etiam fortè opus fœmineum: & ita verū erit, quòd ordo, ſexus, ętas, conditio, nullo hic gaudet priuilegio: nihil plùs ſacerdos, quàm laicus, aut laica præſtat, aut efficit per eccleſiæ ſacramēta: & ita paſsim cunctis licet quod ſanctum eſt. Et adhuc Donatiſtis magnis hæreticis hoc turpe fuit auditu, quod eſt Witeleuiſtis porcis honeſtum. Vnde pro inconueniēti maximo hoc catholicis obiecerunt, ſicut at
Auguſtin. teſtatur contra Creſconium lib. 2. cap. 28. *Auguſtinus* dicens. Adhuc pergis, & dicis, quòd cauſam noſtram non probaui: faciamus, & quodammodo nos eſſe peccatores fateamur: quemadmodū nobis obiicitur ius baptiſmatis, qua nobis licentia vēdicemus? Non de merito actuum. Non de vno ſententiam detractamus: ſed cuique licere dicimus. Attēde certè ex his, quæ dicta ſunt, non cuiq; licere nos dicere, ſed ei pœnam eſſe, qui ſanctum tractat illicitè: & eum eſſe corrigendum, non ſanctū, quod illicitè tradat, illicitè reſcindendum. Sicut homines non legitimè lege vtentes, corrigi volumus: nō ipſam legem irritam dicimus: ſicut Dei teſtamentum illicitè per os ſuum aſſumentem reprehendimus: non ipſum teſtamentum negamus, aut ſcindimus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Auguſtinus hoc imputatū ab hæreticis tanquam turpe reiecit: quòd ſcilicet miniſtrare ſacramentum baptiſmi cunctis liceret, quia ſolis ſanctis non licuit. Verum tamen quia ianua ſalutis eſt, à quibus datum eſt, non reijcitur: ſed tamen propter hoc non à cunctis dari debuit: ſed ex iſtorū auſu quod ſequitur antiquorum patrum tempore horror erat auditui, ſicut inter epiſtolas Cypriani ad ipſum Cyprianum epiſtola continet *Firmiani* circa medium ſic ſcribentis. Quædam †
4 mulier in extaſi conſtituta, cùm prophetenſe præferret, & quaſi ſpiritu ſancto plena ſic ageret. Ita autem principalium dæmonū impetu ferebatur, vt per longum tempus ſollicitaret, & deciperet fraternitatem, vt mirabilia quædam, & portentoſa perficiens, etiam mouere ſe terram polliceretur. Sequitur. Atque illa mulier, quæ priùs per præſtigias, & fallacias dæmonis multos ad deceptionem fidelium mouebat, inter cætera, quibus plurimos deceperat, etiam hoc frequenter auſa eſt, vt & inuocatione non contemptibili ſanctificare ſe panem & euchariſtiam ſe facere ſimularet, & ſacrificium domino cum ſolito ſacramēto precationis offerret: baptizaret quoq; multos, vſitata, & legitima verba interrogationis vſurpans, vt nihil diſcrepare ab eccleſiaſtica regula videretur. Quid ergo de huiuſmodi baptiſmo, quo nequiſsimus per mulierem baptizauit? Hæc ille. AVTHOR. Si enim Witcleff catholicè dixit, hæc mulier arreptitia vſurpans ſacra myſteria, quid ergo mali fecit? Putas diſplicuiſſet iſta ipſi, an potius placuiſſet, & fuiſſet pro auctrice magna dogmatis peſtilentis? Cuius item typo à ſectatoribus ſuis inſtituebatur quędā iuuencula filia cuiuſdam coriarij in ciuitate Londoniarū, quæ corā eis miſſas publicas in vulgari anglico celebrabat, vt tunc tempore regis Richardi ſecundi fama perſonuit, & vſq; nunc durat. Procul hæc à ritu Chriſti fidelium: quæ itē à mundi exordio, non ſolùm ſanctis, ſed prophaniſsimis gentib⁹ ſunt indigna memorię. Numera tēporū ſta

Firmianus De mulierę ſacerdotē agente.

tus,& in lege naturæ non paſsim quilibet,ſed primogenitus erat ſacerdos: cui prærogatiua ſacrificandi Deo ſoli licebat. Vide ſtatum legis,& magna Dei diligentia per pulcherrimũ virgæ florem ex omnibus tribus Leui præeligitur,ſanctificatur,remuneratur, & in honoris culmine collocatur: ita vt intra templum omnia ſacra ſola pertractet, & nullam de eis alienæ tribui deferat poteſtatem. Quid iã pro ſtatu gratiæ circa ſacramenta miniſtranda putamus Chriſtus author inſtituit, aut apoſtoli ſucceſſores? Apoſtolis audio dictum, & eorũ habentibus commiſſam poteſtatem, Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos. &c. Et item. Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis.&c. Et item. Hoc facite quotienſcunque ſumitis. & cætera ſimilia. An putas quia in his verbis nõ ſolos ſacerdotes in apoſtolis intellexit, ſed cunctos fideles ingreſſuros eccleſiam? Sit inter eccleſiam Chriſti & te, iudex, executio facti, interpres ſemper veriſsima ſenſus verbi. Petrus, Iacobus, Andreas, & cæteri apoſtoli: item Iudas Scarioth baptizaſſe legũtur. Nicodemus quanquam fidelis, aut Nathanaël, cui dolus non erat, baptizaſſe non legũtur. Beata virgo mater domini, aut aliæ mulieres, quę cum domino circuibant miniſtrantes ei, vt vxor Chuſæ, aut alius quilibet, vel quęlibet præter diſcipulos domini ſacramentum tunc temporis nulli leguntur contuliſſe, aut verbum domini publicè prædicaſſe. Vide in actibus Apoſtolorum, vide ipſorum epiſtolas, vltra diſcipulos, quos Chriſtus inſtituit, nullus baptizauit, aut manus cuiquam impoſuit præter presbyterum ad hoc primitùs inſtitutum. Priſcilla† & Aquila fideles erant, An-
5 dronicus & Iulia: Apelles & Probus, Philologus & Iulia, Nereus & ſoror eius Olympia. Quis iſtorum aliquem ſcit exercitatum fuiſſe in ſacramentorum collatione? niſi fortè, quòd ad miniſtrandum aſtitit aliquid adiuuando presbyterum: quod hucuſque laicis licet, & tunc licuit fœminis: ſicut Febes ſoror Apoſtoli putabatur impleſſe miniſterĩ diaconiſſæ: ſicut exponit locum illum Hieronymus ad Romanos vltimo. Et ſic etiam priuatim potuit fœmina docere per domos. Solennis autem Sacramentorum exhibitio cunctis laicis præcludebatur per totum hoc tempus: quo tamen eccleſia maiori fuit anguſtata penuria miniſtrorum. Quòd ſi liceret ex inſtitutione diuina ſingulis, non tunc vacaret à laicis, & reſeruaretur presbyteris. Idcirco ab inſtitutione Chriſti ſciamus in his præferri presbyteros, & eorum eſſe muneris, & proprium poteſtatis. Vnde *Auguſtinus* quaſi pro regula habet hoc libro primo de baptiſmo contra Donatiſtas ſic dicens. Non tamen dici fas eſt, non datum eſſe quod datum eſt: aut non hoc dediſſe quiſquam calumnietur: cũ hoc dediſſe quod acceperat confitemur. Sacramentum enim baptiſmi eſt quod habet qui baptizatur: & ſacramentum dandi baptiſmi eſt quod habet qui ordinatur. Sicut autem baptizatus ſi ab vnitate receſſerit, ſacramentum baptiſmi non amittit: ſic etiam ordinatus ſi ab vnitate receſſerit, ſacramentum dandi baptiſmum nõ amittit. Nulli enim ſacramento iniuria faciẽda eſt. Auguſtin.

Fideles in primitiua.

6 Hæc ille. AVTHOR. Duo† ecce ſacramenta commemorat, baptiſmi, & ordinis. Sacramentum baptiſmi habet baptizatus, nec amittit: ſacramentum dandi baptiſmi nõ quilibet baptizatus, ſed ordinatus habet, nec amittit cùm recedit. Sed nec per hoc excludo laicis poteſtatem baptizandi, ſi neceſsitas fuerit. Sed vbi neceſsitas non imminet, præfero ordinatum. Et omnino interdico, ne vſurpet laicus poteſtatem, prout ab apoſtolis traditum tenet tota per orbem eccleſia: & Auguſtinus recitat libro ſecundo contra Parmenianũ circa tertiã partẽ, ſic dicẽs. Si laicus aliqua pereuntis neceſsitate cõpulſus dederit, quod cùm ipſe acciperet quod dandum eſſet, addidicit, neſcio an quiſquam piè dixerit eſſe repetendum. Sacramentũ ordinis. Auguſtin.

7 Quod† nulla cogente neceſsitate ſi fiat, alieni muneris vſurpatio eſt. Si autem neceſsitas vrgeat, aut nullum, aut veniale delictum eſt. Sed & ſi nulla neceſsitate vſurpetur, & à quolibet cuilibet detur, quod datum fuerit, non poteſt dici non datum, quanuis rectè poſsit dici illicitè datum. Illicitam ergo vſurpationem corrigit reminiſcentis, & pœnitentis affectus. Quod ſi non correxerit, manebit ad pœnam vſurpatoris quod datum eſt: vel eius, qui illicitè dedit, vel eius, qui illicitè accepit: non tamen pro non dato habebitur. Hæc ille. AVTHOR. Planè ecce dicit Auguſtinus, quòd ſi laicus ſine neceſsitate periculi det baptiſmũ, alieni iam vſurpat muneris poteſtatem: & ſi non pœniteat, manebit ad pœnam. Ideo Donatiſtæ hæretici non audebant ad tantum diſtendere hæreſim ſuam, quoniam habebant pro inconuenienti magno committere laicis non ordinatis miniſterium ſacramentorum. Quod ſuppoſuit eis, cùm diſputaret libro tertio contra Donatiſtas. capite. 43. *Auguſtinus.* Nam ſi non niſi in eccleſia prepoſitis, & euangelica lege, ac dominica ordinatione fundatis licet baptizare, nunquid tales erant, qui Baptizare citra neceſſitatẽ laico non licet. Auguſtin.

fundos

fundos inſidioſis fraudibus rapiebant,& vſuris multiplicantibus fœnus augebant? Arbitror em̃,quòd illi dominica ordinatione fundati ſunt, quibus cùm formam daret Apoſtolus,ait, Non auarum, non turpilucrum. Tamen tales ipſius Cypriani temporibus baptizabant,quos coëpiſcopos ſuos fuiſſe cum magno gemitu confitetur. Hęc ille. AVTHOR. Ecce iam eſt Auguſtinus in tuo caſu: Deus nõ cooperatur cum laico quædã ſacramenta volente reconferre,quia ſolis ordinatis, & eccleſiæ præpoſitis hoc licet. Pete ab eo,quæ ratio neceſsitat, quòd Deus conficiat cum peiore, raptore putà,aut fœneratore prępoſito,vtrũq; eſt ab eo datum,pete alterius rationem.

¶ Quòd Deus conficit cum malo miniſtro, ne eccleſia ſeducatur.

CAP. VIII.

SVMMA.

1 *Deus, quòd concurrat malis miniſtris, ne eccleſia ſeducatur.*
2 *Sacerdoti malo quòd aſtet Deus in ſacramenti miniſtratione, ne eccleſia ſeducatur.*
3 *Sacramentum gratiæ, & gratia ſacramenti quomodo ualde inter ſe diſtent, & q, ſine alterutris eſſe poſsint.*
4 *Sacramenti miniſtratio q, non ſemper ſit uniformis, & uniuoca cum miniſtro, oſtenditur.*

IAntum ergo dictum ſit ad hoc, quòd miniſtratio ſacramentorum non eſt opus laicale,maximè illorum,quorũ neceſsitas non poſtulat laicos,ſed eſt opus ſacerdotale, & cũ eo Deus conficit,quanuis peior ſit,deſtituens laicum meliorem. Sed quid infert,attendamus. Nec valet excuſatio, quòd hoc fit, ne eccleſia ſeducatur: quia hoc contingit, & eſt veriſimile, quòd propter peccatum populus taliter ſeducatur,ſed in grandi populo non omnes congaudent hypocritæ. Nunquid propter malos fallet Deus electos, ne concurrat, præſtans gratiam ſacramentis? Tu dicis excuſationem non valere, ſed *Chryſoſtomus* dicit eam validam, & adducit eam ſuper Ioannem Moralium.86.dicens. Dico† non acceptans eos, qui ſacerdotium indignè diſpenſant, ſed miſerans,& lachrymans. Non tamen propter hoc aio iuſtum eſſe ab ijs, qui principatui ſubijciuntur,iudicari: & ſi vita eorum valde detractabilis fuerit. Tu verò ſi tibi ipſi attenderis, nullo læderis in his, quæ commiſſa ſunt ei à Deo. Si enim per aſinam vocem emitti fecit: & ſi per vatem benedictiones ſpirituales elargitus eſt: & in rationabiliore,& immunda lingua Balaam agens propter eos ſcilicet Madianitas offendens Iudęos,multò magis propter vos,qui deuoti eſtis,& ſi valde mali ſunt ſacerdotes,quę eius ſunt,omnia operabitur Deus, & mittet Spiritumſanctum. Neq; enim qui mundus eſt,à propria attrahit ſpiritus mundi tia,ſed gratia eſt,quę totum operatur. Omnia enim,ait, propter vos,ſiue Paulus,ſiue Apollo, ſiue Cephas, quæ enim commiſſa ſunt ſacerdoti Dei,ſolùm eſt donari: & quantacũq; humana præuenerit ſapientia, minor quàm gratia illa apparet. Sequitur. Et quid dico ſacerdotes? Neq; angelus, neq; archangelus operari quid poteſt in eis,quę data ſunt à Deo, ſed pater,& filius,& Spirituſſanctus omnia diſpenſant. Sacerdos autem ſuam mutuatur linguam,& ſuam tribuit manum. Etenim neque iuſtum eſſet propter alterius malitiam in notas noſtræ ſalutis eos, qui fidei aduenium̃t, noceri. Hæc igitur vniuerſa videntes,& Deum timeamus,& ſacerdotes eius honorabiliter habeamus,omnem eis præbentes honorẽ. Hæc ille. AVTHOR. Quàm copioſè ꝓbauit Chryſoſtomus ſacramenta eccleſiæ, quæ ſunt maximè Dei opera,non poſſe peruerti, vel abeſſe propter malitiã alicuius. Quia diuina ſunt communia nobis opera ſalutis,in quæ non poſſet Spiritus quiſquam cæleſtis: nec tamen ſunt propria ſacerdotis,ſed Trinitatis magnificæ,ad quæ ſacerdos manum exponit, & linguam. Et ideò concludit non eſſe iuſtum propter alterius malitiam noceri debere ſalutis noſtræ ſignaculis. Hìc intendens,quòd propter iniuſtitiam perſonalem non debet rei communi pluribus derogari: ſicut propter vitium vnius hominis non ſinitur infici cõmunis humanitas. Neq; quia virginitas vnius eſt temerata, idcirco tota virginitas cõmunis eſt corrupta: imò vna ſeruata,virginitas eſt ſalua. Et ego dico omnibus viatoribus corruptis ex impoſsibili per accidẽs per mortale,ſacramẽta Chriſti ſunt integra,quia Dei dona ſunt,& nõ hominum, ſed pro hominibus conſtituta. Et ſic approbatur excuſatio noſtra per Chryſoſtomum,quòd †Deus aſtat ſacerdoti malo in miniſtratione ſacramenti, ne eccleſia ſeducatur. Et ô quàm mirabilis Deus, qui ita permittit cæcari hæreticum ſua malitia,quouſq; ducat

ne eccleſia ſeducatur.

Chryſoſto. 1 Concurrit malis miniſtris Deus,

2

ducat pro ſe, quod contra ſe plana fronte decertat. Ad idem (inquit Witcleff) vadit textus ſcripturæ, & dictum Gregorij, qui regnare facit hypocritam propter peccata populi. Ad quid vadit textus iſte? ad hoc, quod propter peccatum prælati in exhibitione ſacramenti contingit ſeductio populi. Combinentur ergo ſimul probatio, & aſſumptum. Populus ſeducitur in ſacramentis per peccatum prælati: quia Deus facit regnare hypocritam propter peccata populi. (malè prouiſe, peccatū populi eſt in cauſa quare Deus regnare facit hypocritam: ſuam ergo, & non prælati culpam
Gregorius. accuſet in cauſam. Et *Gregorius* item ibidem. Nimirum ſua culpa fuit peruerſi rectoris ſubiacere ditioni. Culpam ergo proprij operis magis accuſet, quàm iniuſtitiam gubernantis. Scriptum nanq; eſt, Dabo tibi reges in furore meo. Quid ergo illos nobis præeſſe deſpicimus, quorum ſuper nos regimen ex domini furore ſuſcipimus? Hæc ille. AVTHOR. Ad hoc ergo probandum vadit textus ille, & dictum Gregorij, quòd regimen prælati damnū ſentit ex peccato populi. Tu autem econtrariò conaris aſſerere grauem iacturam populi
4 propter peccatum hypocritizantis prælati. Sic ſæpe commonui. Attendant diligenter fideles huius hæretici probamentis in ſcripturis patrū dictis, & rationibus ſeductiuis. Nuſquam enim verę ſunt, & verè procedunt. Nec tamen intendo dicere, quin ſit aliquando vita paſtoris detrimentum plebis, ſicut ibi ſubdit
Gregorius. *Gregorius*, non autem ex dato illius textus, dicēs, Certum verè eſt, quòd ita ſibi inuicem, & rectorum merita connectuntur, & plebium: vt ſæpe ex culpa paſtorum, deterior fiat vita plebium: & ſæpe ex merito plebium, mutetur vita paſtorum. Hæc ille. AVTH. Verum eſt, quòd vita ex vita inficitur per cōſenſum. Sed quid hoc ad ſacramentum? Chryſoſtomus dixit ſuprà. Et ſi vita ſacerdotum valde detracta bilis fuerit, tu verò non læderis in ijs, quæ cōmiſſa ſunt ei à Deo. Vitam habet vnuſquiſq; malam à ſe, ſacramenta tantùm à Deo. Sacramenta fidem reſpiciunt, vita mores. Multùm ergo diſtant mores peruerſi prælati, & ſacramenta fidei. Quia
3 † item valde diſtant, & ſine
Sacramentum gratię, & Gtatia ſacramenti. alterutris eſſe poſſunt ſacramentum gratię, & gratia ſacramenti: & poteſt Deus ad ſacramētum concurrere propter fidem, & non cauſare gratiam propter culpam. Quemadmodum in Nazareth ſacramētū verbi euangelici Chriſtus vſq; ad multorum admiratione edocuit, & tamen præterquàm in paucis infirmis nullam virtutis imaginem ibi fecit. Tunc enim fuit gratia curationum effectus fidei acceptæ, ſicut gratia fidei effectus verbi. Iuſtè ergo gratia ſanitatum priuatus eſt populus, quia fructum in eis fidei non protulit eorum faciente proteruia, verbum gratiæ Saluatoris. Sicut ergo verbum Chriſti fuit verbum ſacramenti ſine effectu gratiæ populi, & per hoc ſine effectu miraculi. Ita poteſt eſſe ſacramentum verum Euchariſtiæ, vel baptiſmi, ſine gratia baptizati, vel communicati, & econtrariò. In ſignum veri ſacramenti ſi peccator conficiat, quia eſt verum ſacramentum, bonis proderit ad ſalutem: ipſi quia vſurpauit, ad pœnam. Sicut verbum euāgelij præſumenti ad pœnam, audienti benigne valet ad meritum. Vnde cō
tra Creſconium libro. 2. cap. 37. *Auguſtinus* Si- Auguſtin.
cut iſte prædicator ſi ius ſibi prædicandi teſtamenti diuini vſurpauerit, ſibi nihil prodeſt, audientibus autem, & facientibus, non ipſe, ſed quod prædicat, prodeſt. Ita & ille, qui ius baptiſmatis ſibi vſurpare non debuit, ſibi nocet, qui bonum malè vſurpauit, non ei, qui bonū bene percepit. Hæc ille. AVTH. Præter hæc tamen notandum exiſtimo iam dicendum, ꝙ
4 † non ſemper vniformis eſt, & vniuoca ſacra- Miniſtratio
menti miniſtratio cum miniſtro. Imò quāuis non vnifor
miniſter adulter ſit, vel ancilla, poteſt tamen mis.
per medium ſacramentum propagatus ſuus eſſe proles legitima. Et item miniſtro exiſtente viro legitimo, & ſpōſo eccleſiæ, poteſt ſine culpa eius per mediū ſacramētū ꝓpagari ſpurium vitulamen. Ita ergo vir hypocrita, non generat omnes hypocritas, etiam conſentientes, vel pro vnitate pacis tolerantes hypocritam: & multos forſan generabit hypocritas per media ſacramenta legitima, qui ſibi nec conſentiunt moribus, neq; fauent. Sed cùm mali filij euāgelizantur à pijs miniſtris, vel imbuuntur miniſterijs, tunc, dicit Auguſtinus, Rebecca eos parit, ſicut Eſau. Si autem per paſtores nō caſtos peſsimi generantur, tunc Sara quidem eos generat, ſcilicet per Agar. Item ſpirituales à carnalibus initiati paſtoribus, Rachele faciente, prodeunt per ancillam. Spirituales autem, & boni filij, à bonis paſtoribus procreati, ſicut ex Sara per Iſaac, vel ex Lia per Iacob fideliter renaſcuntur. Libro primo
contra Donatiſtas, cap. 26. *Auguſtinus*. Quæ Auguſtin.
peperit Abel, & Enoch, & Noë, & Abraham ipſa peperit Moyſen, & prophetas: & quæ iſtos, ipſa & Apoſtolos, & martyres noſtros, & omnes Chriſtianos. Sequitur. Item quæ peperit Cain, & Cham, & Iſmaëlem, & Eſau, eadem ipſa peperit & Datan, & alios in eodē populo ſimiles: & quę iſtos, eadem ipſa & Iudam

dam pſeudoapoſtolum, & Simonem Magũ, & cæteros vſq; ad hæc tempora pſeudochriſtianos, in affectione animali pertinaciter obduratos. Et infrà. Sed cùm tales à ſpiritualibus euangelizantur, & ſacramentis imbuuntur, tanquam per ſeipſam Rebecca eos parit, ſicut Eſau. Cùm autem per illos, qui non caſtè annuntiant euangelium, tales in Dei populo generantur, Sara quidem, ſed per Agar parit. Itẽ boni ſpirituales, quando euangelizantibus, & baptizantibus carnalibus generantur, Lia quidem, vel Rachel iure coniugali eos, ſed per ancillarem vterum parit. Cùm verò per ſpirituales in euangelio generantur boni fideles, ſicut ex vtero Saræ Iſaac, vel Rebeccæ Iacob in nouam vitam, & nouum teſtamentum naſcuntur. Hæc ille. AVTHOR. Quòd ergo populus aliquis ſeducatur, non argui ſtatim debet ex veriſimili culpa paſtoris, quanuis hoc interdum eueniat, ſicut topicè refert Chryſoſtomus: Sicut nec bonus filius ſtatim arguit, q̃ paſtor eſt bonus, hoc poſito, quòd ſubditus ſit de ijs, qui audiunt corde bono, & optimo: quæ dicũt vobis, facite: paſtor autem cum ijs, qui dicunt, & non faciunt.

¶ Quòd orationes malorum ſacerdotũ non faciunt, quin Deus adſit conſecrationibus ſacramentorum.

CAPVT. IX.

SVMMA.

1 *Orationes malorum, q̃ non obſtent ſacramentis, oſtenditur*
2 *Sacerdos uerus ut quisq; ſit, quid requiratur.*
3 *Oratio in cuiuslibet polluti ſacerdotis ore reperta ex euangelicis uerbis tranſumpta, & euangelicis myſterijs adaptata, q̃ non debeat dici blaſphema, contra Witcleff.*
4 *Sacramenta Dei propter hominum uitia uiolans, quomodo ſemper errat, ut Witcleff.*
5 *Sacramentis Dei, quòd nihil obſint hominum malorũ mores, quo illa, uel omnino non ſint, uel minùs ſancta ſint, ſed ipſis malis hominibus.*
6 *Interceſſor ſine gratia.*
7 *Deus quomodo peccatorem audiat.*
8 *Deus q̃ indubitanter, & omni fide concurrat ad ſacramenti confectionẽ, quæ ſine euãgelicis uerbis nuſquã eſt, ſiue fidelis conſecret, ſiue hæreticus. &c.*

SImiliter, inquit, valde iuſtus, propter indignitatem perſonæ, pro qua oratur, communiter non auditur: quæ ergo euidentia neceſsitãdi Deum, ad audiendum ſacerdotem reprobum, mediante oratione blaſphema taliter deprecantis? Hæc Witcleff, vbi ſuprà de ſermone domini in monte. AVTHOR. Iam
1 †vult orationes malorum eſſe in cauſa, quare Deus non cooperetur regulariter ſacramentis: ſi tamen aſſumptum non erranter æquiuocet ab inducto. Noli declinare ab orationibus, quibus in myſterijs vtimur inuocando. Nec te leuiter transferas ad deprecationes, & inſtantias perſonales. Et quidem in ſacramentali oratione duo inuocantur inſtanter. Ipſa ſcilicet veritas ſacramenti, & ſalus eius, cui ſacramẽtũ porrigitur. Sacerdos verò reprobus propter improbitatẽ ſuam veritati ſacramẽti nõ derogat, q̃uis propter indignitatẽ forſitan vtriuſq;, ſalutem eius ſpiritualem non adiuuat. Sed ſciendum eſſet, cur orationẽ blaſphemam appellas, quam tota per orbem eccleſia verbis euangelicis conformatam, aut approbat, aut ipſa prouidit in cæleſtium myſteriorum traditione ſolenni. O linguam maledicam, O blaſphemum diſcipulum, & docilem magiſtri tui Petiliani, quem priùs audiſti ſic dicere, & delectatus es ſcribere, quod dictauit: ſicut contra eundem libro. 2. reſponſione. 29. eum recitat *Auguſtinus*. Petilianus dixit. Aut ſi quiſquam carmina ſacerdotis memoriter teneat, nunquid inde ſacerdos eſt, quòd ore ſacrilego carmen publicat ſacerdotis? Et Augu
2 ſtinus reſpondet. Vt †enim ſit quiſq; verus ſacerdos, oportet vt non ſolùm ſacramẽto, ſed iuſtitia quoq; induatur, ſicut ſcriptum eſt, Sacerdotes tui induantur iuſtitia. Qui autem ſolo ſacramento ſacerdos eſt, ſicut fuit Caiphas Pontifex perſecutor vnius & veriſimi ſacerdotis, quanuis ipſe nõ ſit verax: quod tamen dat, verum eſt, ſi non det ſuum, ſed Dei: ſicut de ipſo Caipha dictum eſt. Hoc autem non à ſe dixit, ſed cùm eſſet Pontifex, prophetauit. Et tamẽ vt eo quoq; ſimili vtar, quod ipſe poſuiſti, ſi audias ab aliquo vel prophano precẽ ſacerdotis, verbis, myſterijſq; euangelicis cõformatam, nunquid potes ei dicere, Non eſt vera, q̃uis ipſe non ſolùm verus nõ ſit, ſed etiã malus ſacerdos ſit? Cùm Apoſtolus Paulus quoddam teſtimonium verũ eſſe dixerit Cretenſis, neſcio cuius prophetæ, qui inter prophetas Dei non computabatur. ait enim, Dixit quidam ex ipſis proprius eorũ propheta. Creten-

Orationes malorũ nõ obſtant ſacramentis.

Oratio quę blaſphema.

Petilianus.

Auguſti.

Cretenſes ſemper mendaces,malæ beſtiæ,vẽtres pigri. teſtimonium hoc verũ eſt. Si ergo apoſtolus neſcio cui⁹ alienigenę teſtimonio, quia verũ cõperit,etiam ipſi atteſtatus eſt,cur nos apud quẽlibet inuenerim⁹, quod Chriſti eſt,& verũ eſt: etiã ſi ille, apud quẽ inuenitur, peruerſus, & fallax eſt, nõ diſcernimus vitiũ, quod homo habet,& veritatẽ,quã non ſuam, ſed Dei habet:& dicimus,ſacramentũ hoc verũ eſt,ſicut ille ait teſtimoniũ hoc verũ eſt?Nũ quid ideò dicimus, etiã ipſe homo verax eſt: quia dicimus hoc ſacramentũ verũ eſt ? ſicut & apoſtolus nũquid ideò prophetã illũ inter prophetas Dei cõputauit:quia quod in eo verũ inuenit,verũ etiam firmauit?Hæc ille. AVTHOR.Ecce miſer homũcio,ecce Donatiſtę
3 germinis ſurculæ rediuiuæ.Oratio† ex euãgelicis verbis trãſſumpta,& euãgelicis myſterijs adaptata in cuiuſlibet polluti ſacerdotis ore reperta,nunq̃ debuit dici blaſphema:ſicut nec catholicus quiſq̃ euãgelicũ volumen maledictũ appellat,nec euangelium ipſum dicit blaſphemũ,vel hæreticũ,quãdo in ore,vel manibus Witcleuiſtæ turpiſsimi eſt cõpertũ. Apoſtolus honorauit verbũ Ethnici:& tu blaſphemũ pronũtias verbũ Dei: quia in ore repertũ eſt(vt tu dicis)reprobi ſacerdotis? Nec tãtùm ideò orationẽ ſanctã contaminas,ſed propter malũ ſacerdotẽ violas, imò adnihilas ſacramẽ
Auguſtin. tum. Vñ *Auguſtinus*, Vos,inquit,neceſſe eſt,vt 6
ſemper erretis, q̃diu ꝓpter hominũ vitia Dei ſacramẽta violatis,aut vos propter Dei ſacramẽta,quæ in vos violare etiã veſtri ſchiſmatis ſacrilegiũ aſſumere putatis.Hæc ille. AVTH.
4 Audi,quos Auguſtinus alloquitur. Vos† oẽs Witcleuiſtę,vos Donatiſtę neceſſe eſt vt ſemper erretis, q̃diu propter hominũ vitia Dei ſacramẽta violatis. Hominis vitium eſt,q̃ ſacerdos eſt reprobus.Sed nũquid ideò ſacramẽtũ Dei iuſtè violaſti? etiã impunè dixiſti orationẽ eius blaſphemã? Scio,ſacerdos eſt nõ ver⁹, propter vitiũ,ſed verè tñ eſt ſacerdos propter ordinẽ,&veram,& ſacrã orationẽ fundit,quia euãgelicã : & verũ ſacramentũ cæleſti virtute cõficit, quia diuinũ. Sicut Caiphas ꝓphanus fuit ꝓpter vitiũ,& inde nõ verus:verè tñ Pontifex erat ꝓpter euangelicũ teſtimoniũ:& verã,nõ blaſphemã,cooperãte virtute cæleſti,edidit prophetiã,quia diuinã. Iã arguas,quod dixiſti. Ecce nõ iuſtus, ſed valde iniuſtus Caiphas pro indigno fauore iudaici populi loqtur prophetiam. Nunqd ſine diuino cõcurſu? Quę ergo ratio neceſsitãdi Deũ ad audiendũ, & iuuandũ ſacerdotẽ reprobũ,mediãte ꝓphetia blaſphema, ſic loquẽtis maximè,vt Deus generaliter ſic cõcurrat,dicẽte euãgelio, Cùm eſſet Põtifex anni illius? Et ecõtrariò,non tm̃ valde,ſed maximè iuſtus Chriſtus ꝓpter indignitatẽ populi Nazareni, populi, quẽ docuit verbũ Dei,nõ audiebatur vt faceret eis generaliter ſanitatẽ:nũquid ideò verbũ eius non fuit verũ Dei verbũ,quia nõ audiebatur ad ſalutẽ? Et nũquid ideò habuit Deũ minùs aſsiſtentẽ ſibi,tã quo ad verbi ſacramẽtũ,q̃ quo ad ſalutis effectũ? Ita eſt nõ min⁹ Dei ſacramẽtũ, cui neceſſariò Deus adeſt per orationẽ ſacrã inuocatus verè,nõ veri,ſed reprobi ſacerdotis. Vñ idẽ *Auguſtinus* cõtra Petilianũ lib.2.reſpõ.47. Auguſtin.
5 ſic ſcribit. Memẽto† ergo, ſacramẽtis Dei nihil obeſſe mores malorũ hominũ,quo illa,vel omnino nõ ſint, vel min⁹ ſancta ſint,ſed ipſis malis hominibus, vt hæc habeant ad teſtimoniũ dãnationis,nõ ad adiutoriũ ſanitatis.Hæc ille. AVTH. Ecce mores malorũ hominũ nihil obſunt ſacramentis, quo vel omnino non ſint,vel min⁹ ſancta ſint. Nihil ergo minus cooperabit Deus ſacramẽtis ꝓpter mores malorũ hominũ. Imò,dicis, ſcdm Gregoriũ,Deus magis iratus, plùs odit hominẽ, pro quo talis reprobus deprecatur.Falſum dicis de Gregorio.Sed & ſi ita diceret,hoc cõtra malũ hominẽ eſſet,nihil adhuc cõtra ſacramẽtũ,ſup quo talis ſacerdos reprobus deprecatur. Veruntñ quod *Gregorius* dicit,eſt.10.ca.Paſtoraliũ. Cũ Gregorius.
6 ẽti,† inquit,liquidò nouimus,quia cùm is,qui Interceſſor diſplicet,ad intercedendũ mittitur,irati animꝰ ſine gratia. ad deteriora ꝓuocatur. Qui ergo adhuc deſiderijs terrenis aſtringitur, caueat ne diſtricti irã iudicis grauiùs accendẽs, dũ loco delectat̃ gloriæ, fiat ſubditis author ruinæ. Hæc ille. AVTH.Irati,inquit,animus ad deteriora prouocat̃.Non dicit cõtra eũ,pro quo intercedit̃. Nec dicit, q̃ Deus ſic magis ſibi iraſcitur, nec cõtra ſacramẽta prouocatur. Et quod poſteà cõſulit,aſtrictũ terrenis deſiderijs,vt caueat,ne iudicis irã accẽdat : hoc vtiq; conſulit, ne fiat ſubditis author ruinæ,delectatus loco glorię, nõ cõtra bonas preces orãtis,vel cõtra diuina ſacramẽta ꝓpter abſentiã cooperationis diuinæ.Sicut & Balaã reprobus miniſter erat,propter quẽ tñ nõ magis iraſcebatur Deus populo,imò cui Deus magis attẽdebat, & fauebat, vt parceret populo:ſicut deducit *Auguſt.*2.ca. Auguſti.
cõtra Parmenianũ. Cũ certũ,inquit,ſit q̃ peccatorẽ Deus audit:quod quidẽ inuenit̃ in ſcripturis:Balaã propheta nõ de populo Ieſu,ſed alienigena, conductus ab inimico,vt populo Dei malediceret,cõuerſus à dño ad bñdicẽdũ eſt. Cuius verba omnia bene imprecãtis audimus, & legim⁹; & cùm aliud haberet in voto

verba

verba tamen precãtis,& bona ſunt, & pro populo exaudiuntur à domino. Vnde nimirum eſt, ſi verba bona, quæ pro populo dicuntur in precibus, & ſi à malis dicantur epiſcopis, exaudire tamen, non pro peruerſitate præpoſitorum, ſed pro deuotione populorum. Ve-
7 runtamen †quod ſcriptum eſt in euangelio, Deus peccatorem non audit, ſed ſi quis Deũ colit,& voluntatem eius facit,hunc Deus exaudit:nõ à domino dictum eſt, ſed ab illo,qui oculos corporis iam quidem reſtitutos habebat,ſed ei oculi cordis nondum patebant. Vnde ipſum dominum adhuc prophetam putabat:nam eum poſteà cognitum Dei filiũ adorauit. Ipſe autem dominus cùm in vno templo orarent Phariſæus,& Publicanus,confitẽtem peccatorem peccata ſua magis iuſtificatum dicit, quàm Phariſæum iactantem merita.Cui ſimiles iſti ſunt:quanquam enim iuſtificatus deſtiterit eſſe peccator,tamen vt iuſtificaretur peccator,orabat,& peccata confitebatur,& exauditus iuſtificatus eſt, vt deſineret eſſe peccator. Non vtiq; deſineret eſſe peccator,niſi prius exaudiretur peccator. Quam obrem non quidem omnem peccatorem exaudire,ſed tamen non omnem peccatorem non exaudire veritas teſtis eſt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce peccatorem Deus exaudit, & preces dictas à malis epiſcopis,ſicut & reprobi Balaam, & miſeri Publicani: non pro peruerſitate epiſcoporum,ſed pro deuotione populorum. Vtrobiq; ergo verũ eſt, quod Auguſtinus dicit, Sacramentis Dei nihil obeſſe mores malorum hominum,ſed ipſis malis hominibus, vel ſcilicet malis orantibus, vel miniſtris, vt hæc habeant ad teſtimonium damnationis,non ad adiutorium ſanitatis: quemadmodum Iudas verum ſacramentum Euchariſtiæ:& Samaritani verbum prędicationis euãgelicæ. Sequitur. Eſt multis euidens,cùm talis vir duplex animo, atq; manifeſtus hæreticus effundit orationes hypocriticas pro populo, licèt ſit bonus,non prodeſt illi populo per orationem huiuſmodi,ſed plùs obeſt. Hæc Witcleff. AVTHOR. Idem ſæpe fruſtrà reſumit, quæ nunquam probat. Oportet tamen reſpõdere reſumptis, ne fortè laqueus alicubi tenſus, capiat innocentes. Orationes, inquit, viri hæretici,non proſunt,ſed magis obſunt populo, quãuis bono. Et ſancta eccleſia dicit,quòd nec eius dicta,nec mala facta bonis obſunt, ſi malis non conſentiant.Sed quia dicis, Vir duplex animo effundit orationes hypocriticas. Si orationes illæ errorum verba contineant, & peccator forſan imperitus non intelligit, neſcio an orationem talem dicis hypocriticã, aut ſi manifeſtus hæreticus ſit,qui orat, & vel orationes eccleſiæ iuxta verba euangelica cõſtitutas effundit,vel ſcienter orationes fundit hæreſim continentes,vel ſolùm,quia non caſtus eſt, ſed corruptus orator. Breuiter tranſeuntes dicimus, quòd vbi intentio comitatur eccleſiaſticæ formæ, nec hæreſis, nec corruptio vitę nocet pijs populis,vel in ſe,vel in ſacramentis edendis. Vnde libro.6.contra Donatiſtas, reſponſione.16. *Auguſtinus*. Sedatus à Tuburbo dixit. Inquantùm aqua ſacerdotis prece in eccleſia ſanctificata abluit delicta, intantùm hæretico ſermone velut cancere infecta cumulant peccata. At Auguſtinus.
8 Huic reſpondetur, quia† ſi non ſanctificatur aqua, cùm aliqua erroris verba per imperitiã peccator effundit: multi non ſolùm mali, ſed etiam boni fratres in ipſa eccleſia non ſanctificant aquam. Multorum enim preces emendantur quotidie,ſi doctioribus fuerint recitatæ:& multa in eis reperiuntur contra catholicam fidem. Nunquid ſi manifeſtetur aliquos baptizatos,cùm illæ preces dictæ ſuper aquã fuiſſent, iubebuntur denuò baptizari? Quid ita? quia plerunq; precis vitium ſuperat precantis affectus:& quia certa illa verba euangelica, ſine quibus non poteſt baptiſma conſecrari,tantum valent, vt per illa ſic euacuentur quæcunq; in prece vitioſa contra regulam fidei dicuntur. Quemadmodum dæmonium Chriſti nomine excluditur. Nam vtiq; hæreticus ſi offerat precem vitioſam,nec bonum habeat charitatis affectum, quo poſsit illa imperitia ſuperari: afferat etiam aliquam precem, in qua loquatur contra regulam fidei: multi quippe irruunt in preces,non ſolùm ab imperitis loquacibus,ſed etiam ab hæreticis compoſitas,& per ignorantiæ ſimplicitatem, non eas valentes diſcernere, vtuntur eis,arbitrãtes quòd bonæ ſunt: non tamen quod in eis peruerſum eſt,euacuat illa, quę ibi recta ſunt,ſed ab eis potiùs euacuatur. Sequitur. Si autẽ malus eſt ipſe,atq; peruerſus,ſi precem integram dicat, & nulla ex parte fidei catholicæ aduerſam,non ideò ille rectus eſt,quia illa recta eſt. Et ſi in aliquibus peruerſam precem afferat, Deus adeſt verbis euangelicis ſuis, ſine quib⁹ baptiſmus Chriſti conſecrari non poteſt: & ipſe ſanctificat ſacramentum ſuum vt homini,ſiue antequàm baptizetur,ſiue cùm baptizatur,ſiue poſteà quandoq; veraciter ad ſe cõuerſus idipſum valeat ad ſalutẽ,quod ad perniciem, niſi conuerteretur, valeret. Hæc ille. AVTHOR. Nihil omittit Auguſtinus,quod tibi re-

Deus quomodo peccatorem audiat.

Reſponſio Auguſti.

VVitcleff.

Orationes hypocriticæ.

tibi reſponderi iam debuit. Sit manifeſtus hæreticus, ſit vir duplex animo, effundat orationes hypocriticas, vitioſas, erroneas contra doctrinam fidei eccleſię factas, non euacuant virtutem verbi euangelici, quo minùs effectum habeat ſacramentum. Imò illud ſufficit ex virtute ſua omne nociuum abigere in prece mala contentum. Et quod omnino ponderis eſt, Deus, inquit, adeſt verbis euangelicis, ſine quibus baptiſmus Chriſti conſecrari non poteſt. Deus ergo indubitanter, & omni fide concurrit ad ſacramenti confectionem, quæ ſine euãgelicis verbis nuſquam eſt, ſiue fidelis conſecret, ſiue hæreticus, & hoc prece blaſphema, vt tu dicis, vel vitioſa, & contra eccleſiæ fidem dictata verbalia oratione catholica. Ipſe enim qui dixit, Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, ipſe eſt, qui nec permittit deſcendere auem in terram ſine patre ſuo, quanto magis nec deuotam plebem aſcendere ad ſublimia ſacramenta ſine cæleſti patre concurrente. dixit enim, Sine me nihil poteſtis facere.

¶ Quòd Deus vltra meritum, & dignitatẽ orantis audit eum, maximè tradentem diuina.

CAPVT. X.

SVMMA.

1 *Deus, quòd ultra meritum, & dignitatem orantis audiat eum, maximè cùm tradit diuina, contra Witcleff.*

2 *Homo, quòd nullo modo poſsit eſſe, uel dici dignus ſalute, quæ ex Deo eſt, digintate, quæ ex meritis eſt, ſed ſola dignitate Dei uocantis.*

3 *Dona ſua, quòd in nobis coronet Deus, non merita noſtra.*

4 *Voluntas Dei, q̃ in omni ſancto opere ſit prior, poſterior liberi arbitrij.*

5 *Gratia q̃ detur, non uerò reddatur.*

6 *Equitis, & equi per Auguſtinum ad liberum arbitrium & gratiam comparatio.*

Argmentũ VVitcleff.

QVare ergo neceſsitaretur ad audiendum orationem huiuſmodi traditoris fallacis: cũ ſine oratione Deus facit ſecũdùm dignitatem perſonæ? Witcleff in eo loco. AVTH.

Reſponſio. Quare neceſsitatur Deus dignificare iſtã perſonam ad gloriam propter merita ſua, cùm antequàm eſſet digna ex meritis, Deus prædeſtinauit eam ad eundem gradum gloriæ, & ad hoc præſtandum, neceſsitatur Deus abſolute? Nunquid ſine tali ſignificatione Deus facit, ſicut prædeſtinauit facere illi perſonæ? Scio, dices, quòd non. Aſſumpto conceſſo, quare non: ita tibi dicet eccleſia Chriſti, quòd ſine oratione tali Deus non ſic faciet. Sed reuera non eſt hæc ſimplex illatio, imò contra orationes acerrimè pugnat. Sed de hoc ſuper eſt tractare loco ſuo inter ſacramentalia præſtante Deo. Hæc tamen verba prædicta contra orationes ſacramentales fidelium ſacerdotum ſcripſit ante eum magiſter eius Petilianus Donatiſta, cùm blaſphemaret in eccleſiã, vt recitat *Auguſtinus* eundem contra ſe, lib. 2. reſponſione. 53. ſic ſcribens. Petilianus dixit, ſi precem domino facitis, aut funditis orationẽ, nihil vobis penitùs prodeſt: veſtras enim debiles preces cruenta veſtra conſcientia vacuat, quia dñs Deus magis puram cõſcientiã, quàm preces exaudit, domino Chriſto dicente, Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum, Voluntas itaq; Dei bona eſt. Hæc ille. AVTHOR. Ergo non eſt nouum, quod Witcleff iam furens dixit, quòd traditores vocat orthodoxos preſbyteros, ſicut idem etiam Petilianus ſæpe vocauit. Idem reſponſione. 35. reſpondit. Traditores quidem non ſolùm non probatis, ſed nec patres veſtri patres noſtros probare potuerunt. Et infrà. Quia ſecũdùm apoſtolicam vocem vnuſquiſq; noſtrum proprium onus portabit: nec ille raptor noſter eſt, nec veſter eſt, quotquot non eſtis raptores, nec quiſpiã traditor, aut noſter, aut veſter eſt, quotquot non ſumus traditores. Et ideò nos catholici ſumus, qui ſecundùm iſtam ſententiam non deſeruimus vnitate: vos verò hæretici, qui propter quorundam hominum crimina, ſeu vera, ſeu falſa non vultis tenere cum Abrahæ ſemine charitatem. Hæc ille. AVTHOR. Interrumperẽ nimis integritatem ſcribendi, ſi ſemper diſgredi vellem, quando poſſem oſtendere calumnioſa verba, & motiua, & fugas, & inuectiones eius in priori hæreticorum antiquitate compertas. Penè nihil habet de ſuo, quod facit ingenium: & penè nullum dimittit errorem ante damnatum. Ita ſecundùm Pſalmiſtam, Omnis iniquitas oppilabit os ſuum. Nam videre poteſtis, quia non ſuffecit ipſi hęreſis Donatiſtarum in euacuando ſacramenta eccleſiæ, & fidem concurſus Chriſti propter hominum demerita: idcirco volat ſuper

Auguſtin.

Auguſtt.

pennas

VVitcleff. pennas ventorum vſq; in hæreſim Pelagianorum, dignificans homines per propria merita. Attende quid dixit, Sine oratione Deus facit ſecundùm dignitatem perſonæ. Exponit hoc latiùs infrà, dicēs, Et cùm oportet omnia hæc dona à Deo procedere, & non eſt mediū ad impetrandum à Deo in hoc adiutorium, ni ſi ſvel ex dignitate populi, vel ex dignitate huiuſmodi ſacerdotis: videtur, quòd neceſſe eſt per turbationem gratiæ, charitatiſq; carentiam in populo reſidere. Hæc Witcleff. AVTHOR. Nec inſtet Witcleuiſta termino dignitas, quia magiſter eius intelligit ibi dignitatem ex humanis meritis in officio paſtorali, cap. 20. Quæcunq; oratio viatoris non proderit niſi ſibi incognitè de quanto Deus acceptat meritum ſic orantis. Hæc Witcleff. AV-

1 THOR. Sed† quid igitur facit Deus ex pura gratia, ſi nō prodeſt cuiquam, niſi ſecundùm merita ſua? Apoſtolus dixit ad Romanos. 11. Si autem gratia, iam nō ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia. Tu autem dicis non eſſe medium ad impetrandum aliquid à Deo, niſi ex dignitate hominis, & merito ſic orantis. Nulla ergo gratia ſubuenit, vbi opera gratiam, non gratia opera præuenit. Alioquin gratia iam non eſt gratia, dixit Apoſtolus, ſi

Auguſti. quomodo ſit ex meritis. Ideò *Auguſtinus* ſecūdo libro Retractationum cap. 57. commemorat ſe dixiſſe libro quodam de. 6. quæſtionibus contra Paganos expoſitis, quæſtione. 2. in hæc verba. Salus religionis huius, per quā ſolam vera ſalus veraciter promittitur, nulli vnquam defuit, qui dignus fuit, & cui defuit, dignus non fuit. Non ita dixi tāquam ex meritis ſuis quiſq; dignus fuerit: ſed quemadmodum, ait Apoſtolus, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſſe, maior ſeruiet minori. Quam vocationem ad Dei propoſitum aſſerit pertinere. Vnde dixit, Non ſecundùm opera noſtra, ſed ſecundùm ſuum propoſitum, & gratiam. Vnde item dixit, Scimus quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum ijs, qui ſecundùm propoſitū vocati ſunt ſancti. de qua vocatione ait, Vt dignos vos habeat vocatione ſua ſancta. Hæc ibi. AVTH.

2 Hoc †ergo recitare duxi pro regula Chriſtia-

Dignus ſalute. næ loquutionis de dignitate hominis penes Deum, quia nullo modo poteſt homo eſſe, vel dici dignus ſalute, quæ ex Deo eſt, dignitate, quæ ex meritis eſt, ſed ſola dignitate Dei vocantis. Quomodo ergo nō eſt homini medium ad impetrandum à Deo adiutorium in confeſsione ſacramenti, niſi ex dignitate populi, vel ex dignitate huiuſmodi ſacerdotis: quia oratio non proderit, niſi Deus acceptet meritum ſic orantis? Falſum eſt, hæreticū eſt. Quid habes, quod non acceperis? Nihil ergo eſt tui meriti, ſed ab illo accepti. Vnde ſi coronat te Deus poſt labores, non tua merita, ſed facta itaq; ſua coronat, ſicut Pſalmiſta dicit, In miſericordia, & miſerationibus. Vbi *Auguſtinus* ſuper Pſalmū. 102. ſic ait. Iam fortè quaſi arrogans eſſe cœperas, cùm audires, coronat te: ergo magnus ſum, ergo luctatus ſum, cuius viribus? Tuis, ſed ab illo ſubminiſtratis. Nam luctaris, manifeſtum eſt: & ideò coronaberis, quia vinces: ſed vide quis prior vicerit: vide quis te faciat etiam ſecundò victorem. Ego, inquit, vici ſeculū, gaudete. Et vnde gaudeamus, ſi ille vicit ſeculum, quaſi nos vicerimus? Ita planè gaudeamus, quia nos vicimus. Qui enim in nobis victi ſumus, in illo vincimus: ergo coronat te, quia dona ſua coronat,

3 non merita tua. Hæc ille. AVTHOR. Ecce† coronat Deus, ſed non merita tua, coronat autem non niſi in miſericordia, & miſerationibus: ergo ſola, & pura dona ſua coronat: & qa nō merita tua, ideò ex gratia. Et ſubiungit ibi de Apoſtolo *Auguſtinus*. Plùs omnibus illis laboraui, Apoſtolus ait, ſed vide quid adiunxit, Non autem ego, ſed gratia Dei mecū. Et poſt labores omnes expectat ipſam coronam, & dicit, Bonum agonem certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. De cætero ſupereſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi dominus in illo die iuſtus iudex. Quare? quia agonem certaui. Quare? quia curſum conſummaui. Quare? quia fidem ſeruaui. Vnde certaſti? vnde ſeruaſti? non autem ego, ſed gratia Dei mecum. Ergo & quòd coronaris, illius miſericordia coronaris. Hæc ille. AVTHOR. Iſta fides eſt, iſta ſpes catholica contra Pelagianos hæreticos dignificantes homines ex meritis proprijs, etiam ante gratiā Dei, ſicut iam Wit VVitcleff. cleff facit conſequenter catenans errorem errori. Nullum bonum ſuum temporale, vel ſpirituale poteſt Deus dare, vel præſtare exiſtenti in peccato mortali. Hoc docet omni corde, vt in alio volumine tactum eſt. Cùm ergo poteſtas conſecrandi ſit aliquod magnum, & diuinum bonum: nulli poteſt hoc dare, vel præſtare, niſi exiſtenti in gratia. Ideò ſi ſit bonum ſpirituale, cōfert ſecum gratiam. Si autem bonum temporale, præſupponit gratiam in ſumente: quia vt dicit in de dominio ciuili, ca. 7. Deus nulli dat bonum creatum, niſi priùs det ſibi bonum increatum, ſcilicet gratiam: & ſic oratio nihil confert, quia niſi fuerit dignus ex præuia gratia, nihil orando conſequitur. Fa- Reſponſio.

teor au-

Dona ſua coronat in nobis Deus

Auguſti.

Auguſti.

teor autem me ſuſtinere potuiſſe affirmatiuã talem. Quòd ſi populus fuerit dignus, vel ſacerdos, Deus aderit ſacramentis: vel Deus bene acceptat meritum ſic orantis. Sed quando per negatiuam omne aliud medium adiuuandi excluſit, & ſolam dignitatem ſacerdotis admiſit, vel populi ad obtinendum adiutorium, adeò ægrè tuli, quòd gratiam Dei præuenientem excluſit, quę nos blaſphemos, & reos gehennæ priùs inuenit: & de peccatorum voragine euocat, euocatos conuertit, conuerſos dignificat. Et quis poſt peccatum ſurgit, niſi per gratiam euocãtem? Hoc eſt ergo ante omnia merita noſtra primum beneficium Saluatoris, excitare per gratiam. Cui largitur Deus iſtam primam gratiam? homini iam iuſtificato, an adhuc peccatis detento? Si ſecundum, ergo Deus dat peccatori, & inimico ſuo optimum bonum ſuum, quia gratiam. Si primũ, non ergo omnes, qui peccauerunt, egent gratia Dei, ſecundùm fidem Apoſtoli ad Roma. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, & per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Et ibi poſt. Vt ſit ipſe iuſtus, & iuſtificans eum, qui ex fide eſt Ieſu Chriſti, quia homo iuſtus factus eſt, & dignus ex meritis gratia illa prima: & hæc fuit hæreſis Iudæorum, de qua loquitur *Auguſtinus* in libro intitulato ſuper quaſdã propoſitiones Apoſtoli ad Romanos, dicẽs, Hoc autem exẽplum quibuſdam Iudæis obiectum eſt, qui Chriſto crediderunt, & de operibus ante gratiam gloriabantur, & dicebant ſe ipſam euangelij gratiam per ſua bona opera præcedẽtia meruiſſe, cùm bona opera in nullo eſſe poſſent, niſi qui acceperit gratiam. Eſt autem gratia, vt vocatio peccatori prærogetur, cùm eius merita non niſi ad damnationẽ præceſſerunt: quòd ſi vocatus vocantem ſecutus fuerit, quod eſt iam in libero arbitrio, merebitur & Spiritumſanctum, per quem bona poſsit operari: in quo permanens quod nihilominùs eſt in libero arbitrio, merebitur etiam vitam æternam, quæ nulla poſsit labe corrumpi. Hæc ille. AVTHOR. Ecce vocatio diuina gratia eſt, quam nulla merita præcedunt, niſi ad pœnam. Sed meritum viatoris adeſt ei per hoc, quòd applicat ſe vocanti per liberum arbitrium, & ſic poteſt mereri gratiã, & Spiritumſanctum. Et idem *Auguſtinus* in hy
4 pognoſticon libro. In† omni, inquit, opere ſancto prior voluntas Dei, poſterior liberi arbitrij, id eſt, operatur Deus, & cooperatur homo. Quòd ſi dicas, vt dicere conſueuiſti, quia ego prior volui, voluit Deus: iam meritum facis, vt gratia ex operibus iam non ſit gratia, ſed merces: & hoc loco redarguit te Apoſtolus, dicens, Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia. Gra-
5 tia† igitur donatur, non redditur: quia ſi redderetur quaſi ex debito, non ab Apoſtolo, nõ ex operibus, diceretur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce hæc eſt prima vocantis gratia, de qua hîc loquitur, quæ ex voluntate Dei donatur ante motum liberi arbitrij. Neceſſariò ergo ante omnem gratiam iuſtificantem: quia qui fecit te ſine te, non te iuſtificat ſine te. Hæc ergo gratia à Deo donatur, iniquo, & mortali peccato detento, quod tu vitas vt toxicum. Et qualiter Deus prior excitat per gratiam ad capiendũ indulgentiam peccatorum: ita quoq; in alijs Deus prior excitat mentes fidelium ad ſic orandum, & ſic operandũ. Cui excitationi quaſi expergefacta mens humana quandoq; applaudit per liberum arbitrium, & tunc cauſatur meritum. Vnde in eodem hypognoſticõ *Auguſtinus*. Oportet, inquit, ea orare pœnitentem, quæ ad eius emundationem expediunt, quod vt faciat vnde ſit, audi. Similiter autem ait Apoſtolus, Et ſpiritus adiuuat infirmitatẽ noſtram: nam quid oremus, ſicut oportet, neſcimus: ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis (id eſt, poſtulare facit) nos gemitib⁹ inenarrabilib⁹. Hæc ille. AVTHOR. Hoc vult ô Witcleff iſte proceſſus Auguſtini, quòd Spiritusſanctus præuenit nos in orando, faciens nos orare quod proſit, non autem ex meritis noſtris, ſed ex gratia præueniente omne meritum noſtrum. Falſum ergo errore Pelagiano infectũ, dixit Witcleff. Oratio viatoris non proderit, niſi ſibi incognitè, ſecundùm quòd Deus acceptat meritum ſic orãtis. Falſum eſt, quia ante acceptationem talis meriti ipſe excitat ad orandum, vt poſsit mereri ſic acceptari. Quia quòd ſpiritus ſic adiuuat infirmitatem noſtrã in orando, principium eſt operis: quòd autem iſte orans ſic mereatur, liberi arbitrij eſt cooperantis effectus. Meliùs ergo, & item Chriſtianiùs dixiſſet iſte, quòd auxilium nullum habemus in orationibus ſacramentalibus ad aliquid impetrandum à Deo, niſi per gratiam Dei: ſicut ait Apoſtolus, Et omnis dignitas ſiue populi, ſiue ſacerdotis, etiam ſi per gratiã vocantis, vel cooperantis Dei ſit quædam dignitas, tamen totum diuinæ gratiæ debet attribui, vt qui gloriatur, in domino glorietur ad modum illum, quo dici ſolet, Eques iſte cu
6 currit triginta millia hodie, quia equum, cui inſedit, tot currere fecerit. Sicut† in eodem hy pognoſticon opere comparans gratiam ſeſſori, & liberum arbitrium, vel hominẽ equo, dicit

Auguſtin.

Auguſtin.

Auguſti.

Voluntas Dei prior.

Gratia datur, nõ redditur.

Auguſtin.

Eques, & equus.

Auguſti

dicit Auguſtinus. Sicut ergo homo ſedens in iumento,cùm peregerit iter, quod inceſsit, dicit, Feci hodie vtputà triginta millia, cùm ille ſedens in iumẽto cucurrit triginta millia. Sed non ea cucurriſſet, niſi à ſeſſore tam directus in via, quàm gubernatus fuiſſet. Rectè ergo ſeſſor quaſi gratia in figura dicit, feci triginta millia:ipſe enim fecit,qui iumentum facere fecit: cùm vtriſq; labor itineris imputetur. Ita gratia, & liberũ arbitrium peragit ſine dubio iter fidei,dum Dei Chriſtianus facit præcepta: ſed non, vt ſuprà dixi,ſine gratia dirigẽte, vel gubernante.Hæc ille. Et ſuper quaſdam propoſitiones ad Roma.Quod autem ait, Ei aũt, qui operatur, merces nõ imputatur ſecũdùm gratiam,ſed ſecundùm debitum,dixit, quemadmodum homines hominibus reddãt mercedem. Nam Deus per gratiã dedit,quia peccatoribus dedit per fidem,vt iuſtè viuerent,id eſt,vt bene operarẽtur.Quod ergo bene operamur iam accepta gratia, non nobis, ſed illi tribuendum eſt, qui per gratiam iuſtificauit. Nam ſi debitam mercedẽ vellet reddere, pœnam redderet debitam peccatoribus. Hęc Auguſtinus.AVTHOR.Sic ſi ſecundùm dignitatem ſolius ſacerdotis, vel populi deberet Deus adiutorium ſuum impendere, pœnam, non gratiam redderet eis cõdignam pro mercede. Quòd ſi ex gratia eos dicas dignos, ergo ſecundùm fidem Apoſtoli ipſam Dei gratiam potiſsimum pone medium impetrandi, cùm gratia ſeſſor,homo eſt iumentum, & ſeſſori debetur nomẽ laboris,qui ex vtriſq; perficitur. Ita totum Dei gratiæ tribuendum eſt, quod eius eſt, & liberi arbitrij cooperatione perfectum.

¶Quod Chriſtus ſine ſanctitate conſcientiæ ſacerdotis conficit ſacramentum.

CAPVT. XI.

SVMMA.

1 *Miniſtri ſanctitas, & eiuſdem malitia, quòd nihil conferat, adimat, uel deroget ſubſtantiæ ſacramenti,oſtenditur.*

2 *Deus q̃ non dicatur cogi, nec propriè neceſsitari, ut putabant hæretici.*

3 *Chriſti aſſumptio à diabolo in ſanctam ciuitatem, q̃ non ex imbecillitate fuerit domini, ſed de inimici ſuperbia,qui uoluntatem Saluatoris neceſsitatem putat.*

4 *Auguſtini ad argumenta Petiliani Donatiſtæ (dicentis, q̃ miniſtri ſanctitas ſimpliciter requiratur ad Dei præſentiã in ſacramentis) reſpõſio.*

5 *Anaſtaſij Papæ reſcriptum ad Anaſtaſium Imperatorem pro miniſtratione ſacramentorum per Achatium hæreticum.*

6 *Petilianus q̃ falſum ſibi finxerit principium, cui Witcleff innititur, ſcilicet, q̃ conſcientia ſanctè dantis attendatur, &c. Auguſtini uerbis oſtenditur.*

GEneralis color, quo inſtaurat ſibi motiua contra regularẽ concurſum Dei ad ſacramentorum cofectionem, ſemper aſſumitur de vita reproba miniſtrorũ:pro qua videtur ſibi euidenter cocludere ſubtractionẽ diuinæ præſentiæ ſacramentis.Et ideò inchoat ſemper rationem facere à prælatis cæſareis, mendoſis epiſcopis,prælatis infidelibus, falsè fingentibus,ſacerdote reprobo,& hypocrita,viro duplici,& manifeſto hæretico,& ſimilibus:quaſi hoc aſſumptũ ſufficienter euacuet ſacramẽtum.Ne igitur ſimpliciter iſta legentes in hoc Donatiſtarũ laqueo capiantur,quem ipſe tendens intendit: ponamus propoſitionẽ, quam
1 proteſtatur eccleſia directè oppoſitã. Quòd† ſanctitas miniſtri nihil confert,& malitia eius econtrariò nihil adimit,vel derogat ſubſtãtiæ ſacramenti. Sed omnino ex fide ita conficit Deus ſacramentũ cooperante malo,ſicut bono, & ſancto miniſtro. Quo contrà ipſe dicit loco prædicto. Fingẽdo de Deo,ſine inſpiratione,& ſine ratione ſcripturæ,q̃ Deus ſic faciat, Antichriſti more ſeipſos magnificant ſupra Deũ:quia dicũt ſe ſcire,quod Deus neſcit: & dicũt ſe cogere Deũ facere, quod aliter niſi per iſtos hoſtes Dei, Deus nõ faceret, ſed vbi maior blaſphemia?Hęc Witcleff.AVTH.Nota q̃ dicit hoſtes Dei, recordans ſemper illius principij ſui hæretici, q̃ Deus nihil poteſt dare inimico ſuo, qualẽ reputat omnẽ miniſtrũ catholicũ : ideò nulli tali dat poteſtatẽ conficiendi ſacramẽtũ.Quòd aũt dicit prælatos cogere Deũ facere,odioſum terminũ inducit, & mẽdoſè id facit: quia nullus catholicus ita dicit.Et pòſt dicit ibi,Prelatũ cæſareũ vi cogere ſubditũ ſuum, vt hoc credat. Sed ſequitur in hoc termino Cecilium Donatiſtã, qui hoc ſimiliter impoſuit orthodoxis.Vnde de baptiſmo contra Donatiſtas lib.6.reſpon. 1.eum re
citat *Auguſtinus*.Ecce,inquiens, ad qualia cogitur eccleſia conſentire, & ſine baptiſmo, &

VVitcleff.

Auguſtin.

venia delictorum cõmunicare compellitur. Et Auguſtinus reſpondet. Iam verò quòd indignatur, & dicit, Ecce ad qualia cogitur eccleſia conſentire, & ſine baptiſmo &c. oſtenditur illos etiam tunc veriora ſenſiſſe, qui non receſſerunt à priſtina conſuetudine, quæ poſteà concilij vniuerſitate firmata eſt. Hæc ille.

2 AVTHOR. Sed† diſcant omnes Witcleuiſtæ, & Donatiſtæ, eccleſiam Chriſti non dicere Deum cogi quomodocunq;, imò nec propriè neceſsitari: ſed hoc putant hæretici habẽtes ſcholam magiſtri ſui diaboli, qui putauit Chriſtum neceſsitatum, & coactum in montem aſſumi, quem vidit aſſumi, ſed ſua voluntate. Vnde in commentario ſuper illo Matth. 4. Hieronymus. Tunc, inquit, aſſumpſit eum

3 diabolus in ſanctam ciuitatem. Aſſumptio† iſta, quæ dicitur, non ex imbecillitate domini venit, ſed de inimici ſuperbia, qui voluntatem Saluatoris neceſsitatem putat. Hæc ille. AVTHOR. Vide Witcleff, qui voluntatem Saluatoris gratioſè concurrentis ſalutiferis ſacramẽtis, appellaſti neceſsitatem, dixiſti coactionem, quantùm ſcholæ Satanæ conueniſti? Si autem vis ſcire curam eccleſiæ, qua coërcet ab uſum neceſsitatis, & coactionis à Deo, videatur *Anſelmus* ſecundo, Cur Deus homo. ca. 17.

Vlteriùs autem non immoremur contumelijs eius, ſed docto in ſuperioribus concurſu Dei regulari cum miniſtris eccleſiæ, authoritate ſcripturę, & patrum experientia, & ratione,

4 videamus† ſi ſanctitas miniſtri ſimpliciter requiratur ad Dei præſentiam in ſacramentis. Fundamentum huius hæreſis Petilianus Donatiſta ad hoc vnum principium redegit cõpendij. Conſcientia dantis attenditur, quæ abluat accipientis, ſupple conſcientiam per baptiſmum. Quòd ſi bona conſcientia fuerit, bene baptizat: ſi mala, potiùs maculat, quàm baptizat. Et facit argumenta, quæ *Auguſtinus* ſeriatim abſoluit lib. 1. contra eundem, ca. 5. Sæpe, inquiens, mihi ignota eſt humana conſciẽtia, ſed certꝰ ſum de Chriſti miſericordia. Hæc ille. Et. 4. libro contra Donatiſtas. ca. 23. Cùm baptiſma verbis euãgelicis datur, qualibet ea peruerſitate intelligat ille, per quem datur, vel ille, cui datur, ipſum per ſe ſanctum eſt, ꝓpter illum, cuius eſt. Et ſi quiſq; per hominem perueꝛſum id accipiens, non accipiat, tamen miniſtri peruerſitatem, ſed ſolam myſterij ſancti tatem in bona fide, & ſpe, & charitate vnitati compaginatus eccleſiæ, remiſsionem accipit peccatorum, non per verba, ſicut cancer ſerpentia, ſed per euangelica ſacramenta de cæleſti fonte manantia. Hæc ille. AVTHOR.

Aſſumptio Chriſti.

Anſelmus.

Argum. 1. Petiliani.

Reſponſio Auguſtin.

Ecce Auguſtinus eſt certus de miſericordia Chriſti concurrentis per primum, & ſecundum baptiſma datum fatetur per euangelica ſacramenta manantia de cæleſti fonte Chriſto: quanuis per peruerſum miniſtrum ex. 2. Secundum argumentum Petiliani eſt hoc. Omnis res origine, & radice ſua conſiſtit: & ſi caput non habet aliquid, nihil eſt: peccator ſacerdos eſt ſine origine, & radice, & capite bono, ergo nihil præſtat. Reſpondet Auguſtinus. Origo mea Chriſtus, radix mea Chriſtus, caput meum Chriſtus. Item Petilianus. Nihil bene regeneratur, niſi bono ſemine regeneretur: ſacerdos malus habet omne ſemẽ falſum. Reſpondet Auguſtinus. Semen, quo regeneror, verbum Dei eſt: quod obedienter audire ſum monitus, etiam ſi ille, per quẽ audio, quæ dicit mihi, ipſe non facit. Item Petilianus. Quæ peruerſitas, vt qui ſuis criminibus reus eſt, alium faciat innocentem? Reſpõdet Auguſtinus. Me innocentem non facit, niſi qui mortuus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Non enim in miniſtrum, per quem baptizor, credo, ſed in eum, qui iuſtificat impium, vt deputetur mihi fides ad iuſtitiam. Item Petilianus. Arbor bona bonos fructus facit, arbor mala malos. Et nunquid colligunt de ſpinis vuas? non poteſt ergo malus miniſter bona facere ſacramenta. Reſpondet Auguſtinus. Hoc ergo fructus bonus eſt, vt arbor bona ſim: hoc autem, non qui plantat, & qui rigat, mihi dabit, ſed qui incrementum dat Deus. Item Petilianus. Qui baptizatur à mortuo, non ei prodeſt lauatio eius. Reſpondet Auguſtinus. Viuit Chriſtus, iam non moritur, & mors illi vltrà non dominabitur: de quo dictum eſt, Ipſe eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto. Baptizantur autem à mortuis, qui baptizãtur in idolorum templis. Non enim & ipſi à ſacerdotibus ſuis ſe accipere arbitrantur ſanctificationem, quam putant, quoniam homines fuerunt, ita modò ſunt, vt neque ſuper teras, neque in requie cæli ſint. Hæc ille. AV=

5 THOR. Ad† hoc conſonat reſcriptum *Anaſtaſij* Papæ ad Anaſtaſium Imperatorem, qui ſedit tempore Auguſtini in Epiſtola ſua decretali ad eundem pro miniſtratione ſacramentorum per Achatium hæreticum, in qua ſic. Glorioſiſsimo, & clementiſsimo filio Anaſtaſio Auguſto Anaſtaſius Epiſcopus. & infrà, verſus finem. Secundùm eccleſiæ catholicæ conſuetudinem ſacratiſsimum ſerenitatis tuæ pectus agnoſcat, quòd nullũ de ijs, quos vel baptizauit Achatius, vel quos ſacerdotes,

Argum. 2. Petiliani.

Reſponſio.

Anaſtaſius.

ſiue Le-

ſiue Leuitas, ſecundùm canones ordinauit, vl la ex nomine Achatij portio læſionis attingat, quo forſitan per iniquum tradita ſacramẽti gratia minùs firma videatur. Nam & baptiſmum (quod procul ſit ab eccleſia) ſiue ab adultero, vel à fure fuerit datum, ad percipientem munus peruenit illibatum: quia vox illa, quæ ſonuit per columbam, omnem maculam humanæ pollutionis excludit, qua declaratur, & dicitur, Hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto, & igni. Nam ſi viſibilis ſolis iſtius radij, cùm per loca fœtidiſsima tranſeunt, nulla contactus inquinatione maculãtur: multò magis illius, qui iſtum viſibilem facit, virtus nulla miniſtri indignitate cõſtringitur. Nam & Iudas cùm fuerit ſacrilegus, atq; fur, quicquid egit inter apoſtolos pro dignitate commiſſa, beneficia per impium data, nulla ex hoc detrimenta ſumpſerunt, declarante hoc ipſum domino manifeſtiſsima voce. Scribæ, inquit, & Phariſęi ſuper cathedrã Moyſi ſedent, quę dicunt, facite, quę autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Quicquid ergo ad hominum profectum quilibet in eccleſia miniſter pro officio ſuo videtur operari: hoc totũ contineri implente diuinitatis affectu, ita ille, per quem Chriſtus loquitur, Paulus affirmat. Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autẽ incremẽtum dedit. Itaq; neq; qui plantat, eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incremẽtum dat Deus. Hæc ille. AVTHOR. Hæc ita adduxi, ne Auguſtinus videretur ſolus dixiſſe prędicta, cùm in rei veritate tota ſententia eius in prædictis dependeat à conſuetudine eccleſię antiqua, & authoritate vniuerſalis concilij, ſicut iſta iam Anaſtaſij ſcripta bene teſtãtur. Ita hæc omnia reſpõſa Auguſtini, & Anaſtaſij generalẽ concurſum Chriſti in ſacramẽtis probant, nec impediri eius efficientiam poſſe propter peruerſitatem miniſtri: quaſi vterentur tali argumento. Virtus influens ſimpliciter prima, quia à nullo dependet, per nullum poſterius impeditur ab obiecto capaci. Sicut lumen ſolis, infectio aëris non impedit quo minùs tranſeat per medium: ſimiliter nec infectio ſacerdotis virtutem operatiuam Chriſti, quæ à ſanctitate eius non depẽdet, ſed ipſa eſt prima virtus, ipſa caput fidei, ipſa omnium ſacramẽtorum
6 fons, & origo. Per† hæc igitur omnia falſum oſtẽditur Petilianus finxiſſe ſibi principium, cui Witcleff innititur: quòd conſcientia ſanctè dantis attenditur, quæ abluat accipientis:
Auguſtin. Quod beatus *Auguſtinus* vna quæſtione manifeſtè conuincit. Quid, inquit, ſi conſcientia ſacerdotis ſit mala, ſed hoc lateat baptizatum, vel aliàs communicatum: nonne tunc baptizat, vel conficit? Si ſic, ergo perfidia, vel vita reproba ſacerdotis nõ officit ſacramento. Si nõ, ergo omnia ſacramenta ſunt æquè dubia, ſicut eſt miniſtrantis conſcientia. Iſta quęſtio Auguſtini reddidit Donatiſtas ſolicitos: iſta ſupra modũ pplexos, & vigilare fecit omnes: quã tamen *Auguſtinus* inſtanter, & ſine ceſſà- Auguſti.
tione pulſauit, lib. 3. cõtra Petilianum. ca. 13. Legite, inquiens, nunc eius copioſiſsima male dicta, quæ in me iratus, & inflatus effudit: & videte vtrum quærenti mihi reſponderit, vñ ſit abluendus, qui accipit baptiſmum, cùm dãtis conſcientia polluta eſt, & hoc ignorat accipiens. Obſecro vos, quærite attẽtè, omnes excutite paginas, omnes dinumerate verſiculos, omnes ſyllabas enucleate, & dicite mihi, ſi inueneritis vbi reſponderit, cùm dantis conſciẽtia polluta eſt, vnde ſit eius abluenda, qui hoc accepturus ignorat. Sequitur. Ad hoc reſpondere flagitate, neminem relicta cauſa cõuicioſe alienari permittite, ſi conſcientia ſanctè dantis attenditur. Videte, quia non dixi conſcientia dantis, ſed conſcientia ſanctè dantis. AVTHOR. Plura magno paſſu ſequente ibidem Auguſtinus interſerit. Compulſus ergo Petilianus ſatisfacere quæſtioni, tandem poſt multa. Sed diſcutienda, inquit, eſt miniſtrantis cõſcientia, ſicut fuit ſanctitas Ioannis Baptiſtæ, & ecõtrariò. Auguſtinus. Si, inquit, exemplo Ioannis quilibet nunc diſcutiẽdus eſſet baptiſta, quicquid de ſe quiſq; dixerit, credendus erit. Quis eſt autem fictus, quem fugit vtiq; (ſicut ſcriptũ eſt) Spiritus ſanctus: quin de ſe optimè credi velit: atq; id agat, quibus verbis potuerit? Iam ergo cùm fuerit interrogatus quiſnam ſit, & reſponderit ſe eſſe Dei fidelem diſpenſatorem, nec cuiuſquam criminis macula pollutam habere conſcientiam: hæc erit tota diſcuſsio, an etiam mores eius, & vita diligentiùs intuenda eſt? Ita ſanè, ſed non hoc ſcriptum eſt feciſſe illos, qui Ioannem in deſerto Iordanis interrogauerũt quis eſſet. Sequitur. Magis apoſtolica illa ſententia ſatis hanc incutit curam, vbi ait, Probẽtur primùm, & ſic miniſtrent nullum crimen habentes. Quòd cùm ſolicitè, ac de more vbiq; penè ab omnibus fiat, vnde tam multi reprobi poſt tempus geſtæ diſpẽſationis huius inuenti ſunt? niſi quia & humana diligentia plerunq; fallitur: & nõnulli primùm boni in deterius cõmutantur. Quæ cùm tam crebrò accidant, vt diſsimulare, ac obliuiſci neminem ſinãt, quid eſt, quod contumelioſe nos breuiter docet Petilianus à baptizando diſcutiendum eſſe baptiſtam? Se

quitur. Quia intelligo te, inquit, ignorare ordinem ſacramenti: hoc tibi breuiter dico, & tu baptiſtam diſcutere, & ab eo diſcuti debuiſti. Hæc ille.

¶Quòd meliùs miniſtratur ſacramẽtum per ſanctum virum, non tamen creditur in eum, ſed in Chriſtum per eum.

CAPVT. XII.

SVMMA.

1 *Sacramentum quòd melius miniſtretur per pium uirum, quàm impium, quomodo debeat intelligi. Et quid de hoc dicat Auguſtinus.*

2 *Sacramenta quòd non ideò ueriora, & ſanctiora ſint, quia per meliorem miniſtrentur, oſtenditur.*

3 *Witcleff, qui ſemper nititur tollere fidelibus populis fidem ſacramenti certificam, confutatur.*

4 *Reputare uerbum, quo utitur Witcleff, ab Authore explicatur. Et multa de ſacramentorum participatione, contra Witcleff.*

5 *Confidere in prælatis, & eccleſiæ miniſtris quomodo liceat.*

6 *Fidei quomodo incurrat periculum, qui à quolibet miniſtro detur, contemnit credere, uel concedere ſacramentum.*

HVcúſq; laborat Witcleff pro Donatiſtis, ne quiſquam credat ſacramenta cõſecrari per miniſtrum peccatorem, quia nec fides, inquit, nec ratio cõpellit credere, q̃ Chriſtus cooperetur perfido tali miniſtro. Quæſito ergo quem ſignabit, cui aderit Chriſtus, vt de certo conficiat, neceſſariò dabitur ſanctus miniſter iuſtus ſacerdos. Sic enim dicit. 4. trialogi. cap. 10. quòd ſanctos ſacerdotes decet iſtud officium, cùm Chriſtus ſpecialiter iniungit eis ſic facere, dum annectit, Hæc quotieſcunq; feceritis, in mei memoriam facietis. Sic ergo quandocunq; Chriſtus operatur cum homine, & ſolùm tunc conficitur ſacramentũ. Hæc Witcleff. AVTHOR. Quomodo pertinenter cõcluderet hanc excluſiuam, niſi excluſiuè intelligeret antecedens, quòd ſolos ſanctos ſacerdotes decet conſecrationis officium, quia ſolis eis concurrit Chriſtus, & ſolùm tunc conficitur ſacramentum? Item reſtat probandum, quòd ſpecialiter ſanctis ſacerdotibus iniunxit Chriſtus hoc officium, dicens, Hæc quotienſcunq; feceritis, cùm priuſquam Iudas exiret, hoc iniunctum ſimul cum omnibus Apoſtolis ſine exceptione ſui, vel prærogatione alicuius alterius vna generalitate ſermonis accepit. Ipſa enim verba Saluatoris hoc exprimunt, vbi non dixit, Hæc quotieſcunq; feceritis vos iuſti ſacerdotes, vos fideles Apoſtoli, ſed ſimul, & æquè omnibus, ſimul Petro, & Iudæ, Hæc quotieſcunq; feceritis. ſicut æquè omnibus ſanctam cœnam diſperſit, dicente *Auguſtino.* 2. libro contra Petilianum, reſponſione. 21. Nonne, inquiens, erat munda, & pacifica illa cœna tanti ſacramẽti, quam priuſquã Iudas exiret, Chriſtus omnibus dedit? Hæc ille. AVTHOR. Non tamen ego nego, quin decentiùs ſanctus miniſter baptizat, & pudicum miniſtrum meliùs decet conſecrationis officium, quàm iniuſtum, quis hoc negaret prouidus? Meliùs † etiam miniſtratur ſacramentum per pium virum, quàm impium. Meliùs, inquam, non ipſi ſacramẽto, ſed miniſtro: nec ideò peiùs miniſtratur ei, qui accipit ſacramentum propter reprobum miniſtrum, quãtùm eſt de ſubſtantia ſacramenti, ſed quãtùm ad circunſtantiam aliquam orationis, cordis compunctionis, vel huiuſmodi. Vnde contra Creſconium libro. 4. cap. 15. *Auguſtinus.* Quæris per quem meliùs fiat, quod à Chriſto fieri concedis. Vbi & tu, quantum video, non negas hoc fieri poſſe etiam per miniſtrum malum, ſed dicis meliùs poſſe per bonum. Hoc & nos ſuademus, hoc volumus, ſed quærimus per quem meliùs fiat. At per hoc abluit Chriſtus, & per maculoſam non ſanctè dantis, ſed meliùs per mundam ſanctè dantis conſcientiam dat fidem Chriſtus: & per miniſtrum malum, ſed meliùs per bonum fit Chriſtus origo Chriſtiani: & per diſpẽſatorem infidelem, ſed meliùs per fidelem Chriſtianus radicem figit in Chriſto. Etiam per colonum reprobum, ſed meliùs per bonum poteſt Chriſtus caput eſſe Chriſtiani. Et per Felicianum, ſed meliùs exiſtimas per Primianum. Parua itaq; inter nos in hac re, aut fortaſſe nulla diſſenſio eſt. Nam & ego dico meliùs per bonum miniſtrum, quàm per malum diſpenſari ſacramenta diuina: verùm hoc propter ipſum miniſtrum melius eſt, vt eis rebus, quas miniſtrat vita, & moribus congruat, nõ propter illum, qui etiam ſi incurrerit in miniſtrum malum diſpenſantem veritatem, ſecuritatem accipit à domino ſuo monente, ac dicente, Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite:

Auguſti.

1

Auguſti.

nolite,dicunt enim,& non faciunt. Addo etiã ad hoc eſſe meliùs,vt ille, cui miniſtratur, miniſtri boni probitatem,ac ſanctitatem diligen
2 do,faciliùs imitetur. Sed † non ideò veriora,& ſanctiora ſunt,quæ miniſtrantur,quia per meliorem miniſtrantur. Illa nempe per ſeipſa vera,& ſancta ſunt propter Deum verum,& ſanctum, cuius ſunt: & ideò fieri poteſt, vt accedens ad ſocietatem populi Dei, alium inueniat,à quo facilè baptizetur,alium eligat, quẽ ſalubriter imitetur. Certus eſt enim ſanctum eſſe ſacramentum Chriſti, etiam ſi per minus ſanctum, vel non ſanctum hominẽ miniſtratum eſt. Se autẽ eiuſdem ipſius ſacramẽti ſanctitate puniri,ſi indignè acceperit,ſi malè vſus fuerit, ſi non ei conuenienter, & congruè vixerit. Hæc ille. AVTHOR. Ita igitur præfert eccleſia in miniſtrando ſacramenta ſanctum, non tamẽ ſi miniſtret, excludit iniquum. Per ſe,inquit Auguſtinus,ſacramentum ſanctum eſt,propter eum, cuius eſt: & quomodo propter eum,ſi ipſe non adiuuet? Ipſe enim dixit, Sine me nihil poteſtis facere. Certũ eſt ergo eum concurrere cum quocũq; miniſtro,quia certus eſt accipiens ſanctum eſſe ſacramentũ, quod accepit ab eo. Hoc dicit Auguſtinus cũ
VVitcleff. eccleſia:ſed hoc Witcleff abdicat,quantũ poteſt,dicens non hoc credendum eſſe,ſed reputandum,vel ſupponendum in loco iam dicto Trialogi, poſtquàm cooperari Chriſtũ dixit. Quod reputari debet,inquit, de noſtris ſacerdotibus,& ſupponi: veruntamẽ quia iſtud nõ eſt fides,non oportet q̃ credatur ab eccleſia, ſed q̃ probabiliter ſupponatur: nec oportet, q̃ ambigatur,cùm multa ſint proponẽda viãti,quæ nec debet dubitare, nec concedere,nec negare: vt propoſito mihi, q̃ ſim prædeſtinatus,tibi nec talia concedo,nec nego, nec dubito,ſed reputo vnã partem. Hæc Witcleff. AV
3 THOR. Ecce † quod ſemper dixi: nonne verũ eſt, q̃ iſte nititur tollere fidelibus populis fidem certificam ſacramẽti? Non,inquit, debet credi, non eis fides danda, nec quicquã eis de veritate debet concedi, ſed faciliter reputari. Sanctus Auguſtinus econtrà dixit, ſumẽtem ſacramentũ eſſe ſecurũ, quanuis per miniſtrũ iniquum. Securitatem,inquit, accipit à domino ſuo,monente,ac dicente, Quæ dicunt,facite,quæ aũt faciunt,facere nolite: dicunt enim,& nõ faciunt. Et iterũ. Certus eſt eñ ſanctũ eſſe ſacramentũ Chriſti, etiã ſi per minus ſanctũ, vel non ſanctũ miniſtratũ eſt. Si igitur certus eſt,qũo nõ poteſt hoc credere, de quo certus eſt? Qũo non poteſt hoc aliquo modo cõcedere ſi verum, vel negare,ſi falſum eſt,de quo certus eſt? O ergo nouellũ,& inauditũ Grammaticũ, vel nõ vult aliquo modo credere,vel concedere Abrahã iuſtificatũ ex fide ſecundùm Apoſtolũ: quia ſecũdùm textũ ſcripturæ credidit Abrahã Deo, & reputatũ eſt ei ad iuſtitiam. Nũquid ideò credendus nõ eſt accepiſſe iuſtitiã, quia reputata eſt ei fides ad iuſtitiam? Et nũquid credi poterit, q̃ per ſolã fidẽ iuſtificat Deus impiũ nuper conuerſum,quia dicit Apoſtolus,Credẽti in eum,qui iuſtificat impiũ,reputatur fides eius ad iuſtitiã? Roma. 4. *Hieronymus* in annotationibus. Cõuertentẽ impiũ per ſolam fidem iuſtificat Deus,nõ per opera bona,quia nõ habuit. Simul attẽdendũ, q̃ nõ peccatorẽ iuſtificari per fidẽ, ſed impiũ, hoc eſt,nuper credentẽ,aſſeruit. Hæc ille. AV Hierony.
4 THOR. Certũ † eſt igitur reputare æquiuocè dici pro opinari,æſtimare,conijcere, aſcribere,& verè eſſe, quorũ nullum excludit credere,vel affirmare. Quia quod horũ ſignificat, ad minus arbitrationẽ quandã indicat, ſiue tacitam,ſiue plenã. Aliâs exponatur textus ille Eſaiæ de Chriſto. Cauete ab homine,cuius ſpiritus in naribus eius, quia excelſus reputatus eſt ipſe. Nam ibidẽ in commẽtario, in fine primi libri *Hieronymus*. Ergo ſic eſt intelligendũ. Hierony. Cùm hæc vniuerſa ventura ſint vobis,& prophetali ſpiritu prædicãtur, moneo,atq; præcipio,vt quieſcatis ab eo,qui ſecundùm carnem quidẽ homo eſt, & habet animã, & ita ſpirat, & naribus anhelitum trahit, vt nos homines ſpiramus,& viuimus,ſed ſecũdùm diuinã maieſtatem & excelſus eſt,& reputatur,& creditur. Hæc ille. AVTHOR. Hic, qui reputatur excelſus,excelſus eſt,& reputatur,& creditur. Sed tantò maiorem parauit Chriſtianis iniuriam,quãtò ſtrictiorem mandauit eis reputandi modũ,ſub quo nec ſacramentis ſuis crederẽt,nec Deum adeſſe,cõcederent quouis modo. Sed quare hoc? quia fortè miniſter eſt in mortali,vel præſcitus: & tunc,vt dicit, non cõcurrit ipſi Deus. Et idem putat verè credere ſacramẽtis, & credere ipſis miniſtris. Et ſub hoc Donatiſtarum verſiculo cum ipſis irridet bene credulos orthodoxos, dicẽs, Dimiſsis iſtis ridiculis infidelibus, cõfidentibus de prælato Cæſareo. Et frequẽter improperat nos dicere, non ſufficit credere in Deũ,ſed oportet credere in Papã,vel Epiſcopum,vel miniſtrũ,vel aliquẽ de quatuor ſectis. Sed econtrario pro cũctis fidelibus reſpondet hæretico *Auguſtinus*. Auguſti. Caput meum Chriſtus, origo mea Chriſtus: Chriſtum credo, Chriſtum adoro,cuius ſacramenta integra etiam per miniſtrum malum fide certus accipio. Quid dicis inſane? Qũomodo di-

do dicis tenere te fidem catholicam, qui contemnis credere ſanctorũ communionem? Id
Auguſti. eſt, ſecundùm *Auguſtinum*, ſpiritus ſocietatem cum ſanctis, & participationem in ſacramentis, libro ſeptimo de baptiſmo, reſponſione quadrageſimaquinta. Communionem credo eam, dicit, quæ pertinet ad columbæ ſocietatem. Nam in participatione ſacramentorum procul dubiò communicabãt eis, neminẽ iudicantes, aut à iure communionis aliquem, ſi diuerſum ſentiret, amouentes. Hæc ille. AVTHOR. Quòd ſi participare ſacramenta eſt pars fidei, quomodo nõ eſt credendũ ſaltẽ in domino tradi, vel confici ſacramentũ? Antiqua fides dicit, Bonũ eſt cõfidere in domino, quàm cõfidere in homine. Hæc recens perfidia dicit, q̃ in ſanctorũ communione per participationem ſacramentorũ, nec eſt bonũ cõfidere in domino, nec in homine, ſed neutraliter reputare. Planè defendi non potes, qui vetas concedere ſacramẽta, vel credere, ſed ſolũmodò reputare. Et quid eſt ſic nõ credere, niſi decredere? Et propter miniſtros homines in Chriſti ſacramẽta, & in ſymbolũ fidei irruis ſine fide, cùm nec oportet: quia non ſibi vendicant fidẽ dari, ſed Chriſto, qui ſacramenta cõſtituit, qui ſolus dat incrementũ miniſtris vniuerſis à Papa deorſum verſus confitentibus vnà cum Paulo: quòd neq; qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Nihil eſt miniſter ad iuſtificandum, vel vt fides detur in ipſum, aliquid tamen eſt ad diſpenſandum, & ad erigendum, vt credatur in Chriſtum, & quòd ipſe operatur in diſpoſito ſaltem per ſacramentum. Vnde contra Petilianum libro .3. cap. 52. *Auguſtinus*. Iam volo, inquit, quærere, vtrum non
Auguſtin. ſit aliquid miniſter Chriſti. Quis hoc dixerit? Quomodo ergo verum eſt, Neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementũ dat Deus, niſi quia ad aliud aliquid eſt, ad aliud non eſt aliquid? Ad miniſtrandum, ac diſpenſandum verbum, ac ſacramẽtum aliquid eſt, ad mundandum autem, & iuſtificandum, non eſt aliquid: quia hoc non operatur in interiore homine, niſi per quem creatus eſt totus homo: & qui Deus manens factus eſt homo. Ille ſcilicet, de quo dictum eſt, Fide mundans corda eorum, & credenti in eum, qui iu-
5 ſtificat impium. Hæc ille. AVTHOR. Quid† igitur mali faciunt bene creduli Chriſtiani cõ
Cõfidere in prælatis licet. fidentes in Papa, vel Epiſcopo dicente, Credite in eum, qui iuſtificat impium? Credite per miniſtrum noſtrum in ſacramenti eius ſuſceptione, accipere vos remiſſionem peccatorũ à Chriſto omnium Saluatore? Hoc non eſt, credite in nos, ſed in Chriſtum, neq; in miniſterium noſtrum, ſed ſacramentum eius continere gratiam cælicam. Et exemplum habẽt Apoſtoli Pauli fideles ſubditi in prælatis iſtis confidere, nõ ſolummodò reputare. Nã cùm quoſdam inuenerat peſsimos, qui ſub ſpe rebaptizandi peccabant, Confidimus autem, inquit, de vobis dilectiſsimi meliora, & viciniora ſaluti: & ſi ita loquimur. ad Hebr̃os. 6. Haymo. Haymo. *mo*. Quia non habuit vnde eos ad præſens laudaret, laudat eos de ſpe futura, quam habebat de illis. Optima quæq; opera de vobis confidimus, veſtræque ſaluti proficua, quanuis ita loquimur. Hæc ille. AVTHOR. Si ergo potuit Apoſtolus ſine peccato confidere in iſtis ſub ſpe futuræ emendæ, in quibus nihil laudãdum inueniunt, cur non poteſt populus confidere in prælatis ſuis iubentibus eos confidere in domino, in quo nihil non laudandum inueniunt? Aut quis Witcleuiſta hæreticus nõ vult ſibi credi dum prædicat, quòd verbis eius quiſquis obtemperat, diuinam gratiam ſibi procurat? Et quid ergo dicent catholici, quòd iſte Lollardus prædicat, non crede in Deum, ſed crede in Lollardum? Non ita, ſed quanuis mentiatur, intelligit, crede per verbum meum in Deum: & quòd accepturus ſis hoc modo ſalutem: nec peiùs inde faceret, ſi non peſsimè
6 prædicaret. Ideò† ſicut non vitat perfidiam, qui non credit in Dei verbum, etiam per non bonum prælatum: ita fidei incurrit periculum, qui à quolibet miniſtro detur, contemnit credere, vel concedere ſacramentum. Vnde *Auguſtinus* de verbis domini, ſermone Auguſtin. Auguſtin. vndecimo. Dicitur, inquit, verbum contra Spiritumſanctum, cùm ex diſperſione ad congregationem nunquam venitur, quę ad remittenda peccata accepit Spiritumſanctum, ad quam congregationem, etiam ſi per malum clericum, ſed tamen catholicum miniſtrum reprobum, & fictum aliquis acceſſerit corde non ficto, in ipſo Spirituſancto remiſsionem accipit peccatorum. Qui Spiritus in ſancta eccleſia etiam illo tempore, quo velut in area cùm palea trituratur, ſic operatur, vt nullus veram confeſsionem aſpernetur, nullius ſimulatione fallatur: atque ita reprobos fugiat, vt etiam per eorum miniſterium probos colligat. Hæc ille. AVTHOR. Vides quòd ille in Spiritumſanctum peccat, qui à diſperſione ad congregationem fidelium per ſacramẽta venire diſsimulat. Quid igitur, ſi conſulat Witcleuiſta quendam in extremis poſitum, peccator ille ſacerdos eſt, & ꝓfundus hæreticus, nõ

cus,non cooperatur ei Spiritusſanctus,vt per miniſterium eius, remiſsionem peccatorum accipias,& ita decedit: nonne peccati illius irremiſsibilis ipſe eſt author, & opifex ? O igitur firmiter hæreamus per fidem cælicis ſacramentis:non reputemus,quin affirmemus,cõcedamuſque cum eis operari Deum in pijs mentibus indefectibili,& inſatigabili charitate ſalutem,& gratiam,nihilq; operationi eius obſiſtere. Quia ſi bonus miniſter eſt, gratiùs aderit: ſi reprobus, tamen ſic operatur,vt nullius veram confeſsionem aſpernetur, nullius ſimulatione fallatur : & ſic reprobos fugiat, vt per eorum miniſterium probos colligat. Quinimò ſi miniſter eſt mortuus, non tamen Chriſtus, qui conſecrat. Vnde contra Parmenianum libro ſecũdo *Auguſtinus*. Et ſi,inquit, apud Chriſtianos ſunt aliqui præpoſiti, vel miniſtri, qui propter iniquitatem,& impietatem ſuam mortui dicuntur : viuit tamen ille, de quo dictum eſt in Euangelio, Hic eſt, qui baptizat. Quia, ſicut dicit Apoſtolus, Chriſtus reſurgens à mortuis, non moritur. Hæc ille. AVTHOR. Ergo ſi hic eſt,qui baptizat cum miniſtro, iam mortuo ex fide, certum eſt,hic eſt,qui cooperatur in ſacramentis cum mortuo. Vtrum iſta ſint credenda, vt Auguſtinus nunc dicit, an leuiter reputanda, tu videris. Hoc autem cum Auguſtino vniuerſa per orbem Chriſti credit,& affirmat eccleſia: quod contra totum orbem credere, vel affirmare improbus inhibet Witcleuiſta.

Auguſti.

¶Quòd peccator publicus non minus conficit,quàm occultus.

CAPVT. XIII.

SVMMA.

1 *Sacramentum quòd non minus conficit publicus, quàm peccator occultus. Et quomodo Iudas etiam baptizauerit, quanuis indiſcuſſa conſcientia,contra Witcleff.*

2 *Conſecrans ſiue ſit bonus, ſiue malus, quòd ſemper operetur Deus, in conficiendo ſacramentum,latiſsimè probatur ex Auguſtini authoritatibus.*

3 *Conſcientia miniſtrantis ſacramenta,quòd non ſit attendenda,ſed Deus & Chriſtus,in quem creditur.*

1 SIt autem per hoc ſoluitur difficultas, quòd diſcutienda eſſet conſcientia miniſtrantis, adhuc quærendum eſſet, cur Iudas miniſtrauit indiſcuſſus,qui & ſi latuit baptizatos, quia occultus traditor erat, tamen Chriſtum latere non potuit, qui in miniſtrum eũ deſignauit : ita,vt non reputatiuè,ſed verè, & aſſertiuè contulerit ſacramentum. Vnde contra Petilianum libro.3.cap.52.*Auguſtinus*.Neq; enim dicturi ſumus Iudam non baptizaſſe cùm adhuc inter diſcipulos fuerit,quando faciebat,quod ſcriptum eſt, Ipſe non baptizabat,ſed diſcipuli eius:aut quia nondum Chriſtũ tradiderat,qui loculos habebat,& ea, quæ mittebantur,auferebat,innocens potuit eſſe, diſpenſator tamen gratiæ ſine accipientium damno fuit.Hæc ille. AVTHOR. Cur ergo Chriſtus omniſciens, quem latens peccator latere non potuit,virum hypocritam,& traditorem non diſcuſsit, aut ſaltem iam notum non repulit? Aut quomodo hic habebat è priuilegio,quòd Chriſtus ſecum concurreret:ita vt certa ſacramenta præ alijs modernis preſbyteris, nec tantùm reputata conferret ? Hic omnes Donatiſtæ communi conſilio ſuo de difficili tamen dedêre reſponſum, quòd ſecus eſt de ſacerdote malo manifeſto , quia ipſe nihil confert. Secus item de ſacerdote malo occulto,quia tũc Chriſtus conficit, & miniſtrat. Cui item ne à magiſtris ſuis diſcordaret, conſonat Witcleff in tractatu ſuo barbarico de ſimonia. Concedo, inquit, quòd iſti cæci pro ſe ratiocinantur hæretici,non tamen ad intellectum eorum, & hoc eſt,quòd ſacramentum in ſe conficitur virtute verborum Chriſti,nec poteſt meliorari per bonum ſacerdotem, nec peiorari per malum. Sed cupidi,& elati ſacerdotes nunquam probabunt,quòd Deus habet aliquam virtutem in ore eorum, niſi forſan ad damnandum eos iuſtiùs, propter præſumptionem ſuam. Et ſtatim infrà. Traditio Iudæ fuit tam ſecreta, quòd nullus Apoſtolorum eam nouit : ſed conuerſatio ſacerdotum modernorũ eſt ſatis publica omnibus timentibus Deum,& ſic miniſtratio eorum ſacramẽ talis non poteſt acceptari propter ipſorũ traditionem publicam,ſicut fuit Iudæ.Sequitur. Et ſic nullius maledicti ſacerdotis, cuius maledictio nõ poteſt cognoſci, non poteſt peiorare ſacramentũ, cùm Chriſtus ipſe miniſtret illud ſuis amatoribus. Hæc Witcleff. AVTH. Nihil hîc oportet me loqui, ſed arguat *Auguſtinus* lib.2.cõtra Parmenianum, circa mediũ, vbi ſic

Auguſtin. Iudas baptizauit.

Auguſti.

vbi ſic dicit, Si ergo tunc homo baptizat cùm baptizator manifeſtus eſt bon⁹, cùm verò baptizator eſt malus, tũc Deus baptizat, aut angelus: & vnuſquiſq; ſpiritualiter naſcitur qualiſcunq; fuerit, à quo baptizatur: optẽt, qui deſiderãt baptizari, vt homines, per quos baptizantur, nõ ſint manifeſti boni, ſed latentes mali, vt ſic Deo, vel angelo baptizãte, ſanctiores renaſci mereantur. Hæc ille. Item in epiſtola ad Donatiſtas. & eſt. 98. Videte, inquit, enim quàm peruerſè, & impiè dicatur, quod dicere ſoletis, Quòd ſi bonus ſit homo, ipſe ſanctificat eum, quẽ baptizat: ſi aũt malus ſit, & neſciat ille, qui baptizatur, tũc Deus ſanctificat. Hoc ſi verũ eſt, optare ergo debẽt homines, vt à malis ignoratis baptizẽtur potiùs, q̃ à notis bonis, vt magis à Deo, q̃ ab homine poſsint ſanctificari. Sed abſit à nobis iſta dementia. Quare ergo nõ verũ dicim⁹, & rectè ſapimus, q̃ ſemper Dei eſt illa gratia, Dei ſacramentũ, hominis autẽ ſolũ miniſteriũ? Quiſ ſi bonus eſt, adhæret Deo, & operatur cũ Deo: ſi autẽ malus eſt, operatur per illũ Deus viſibilem ſacramenti formã: ipſe autẽ donat inuiſibilem gratiã. Hoc ſapiamus omnes, & nõ ſint in nobis ſchiſmata. Hæc ille. AVTHOR. Ecce qm̃ ſæpe vocas Auguſtinũ tuũ, tibi præ alijs offero condemnatorẽ tui, non authorẽ. Erubeſce vel nunc proterue, & audax hæretice, vbiq; caperis, nõ habes quò fugias. Si maledicti ſacerdotis, cuius maledictio cognoſci nõ poterit, ſacramẽtũ peiorare nõ poterit: quia tũc Chriſtus miniſtrat illud, optandũ eſt miniſterium Chriſti per peſsimũ latenter peruerſum præ miniſterijs bonorũ mortaliũ ſacerdotum. Sed abſit à nobis iſta demẽtia. Sed ſemper eſt Dei gratia, ſi operetur bonus, gratiùs cooperatur ei Deus. Si aũt malus, operatur per illũ Deus viſibilem formã ſacramẽti, dans inuiſibilẽ gratiam. Et ſic ſiue bonus ſit, qui cõſecrat, ſiue malus, ſemper operatur Deus. Quare ergo tu dicis, nunq̃ poſſe probare elatos ſacerdotes, q̃ in ore eorũ operatur Deus aliquã virtutẽ, qñ per eos operatur viſibile ſacramentũ, & inuiſibilẽ gratiã, nõ reputatiuè, vt tu ſolus reputas, ſed aſſertiuè? Hoc, inquit Auguſtin⁹, ſapiamus oẽs. Et per os Balaã Deus edidit ꝓphetias aliquan diu in ſalutẽ, & gratiã gẽtis ſuæ: & per eos, qui dicẽt in illo die, Dñe in nomine tuo ꝓphetauimus, & virtutes multas fecimus: quibus itẽ dicet, Nõ noui vos. Et iuxta loquẽdi modũ tuũ, præſcitus ſemper ſuſpenditur, quia notus eſt Deo finis eius. Suſpẽditur ergo malus, quãuis occult⁹: quia Deo nõ eſt occultus, ſed notus. Itẽ tunc nõ ſubtraheret ſe Deus à cõſecrante, propter peccatũ, ſed propter famã peccati, & plùs offenderet Deũ notorietas peccati apud homines, q̃ apud ſemetipſum. Itẽ ſi quia crimen miniſtri eſſet occultũ, tectũ ſub bona fama, quanuis falſa, poſſet fieri ſacramentum, & populo prodeſſe per concurſum Chriſti: ergo falſa fama miniſtri, eſſet in caſu optãda eccleſiæ, nõ cauenda: quo cõtra Chriſtus ait, Cauete ab ijs, qui veniũt ad vos in veſtimẽtis ouiũ, intrinſecus aũt ſunt lupi rapaces. Hoc modo minauit, & duxit *Auguſtinus* Creſconiũ Donatiſtã ab inconueniente vno in aliud, quorum quodlibet tibi patet, lib. 2. cõtra Creſco. ca. 16. Videamus, inquit, quemadmodũ oſtendas rectè dixiſſe Petilianũ, vel quemlibet alium, conſcientia ſanctæ dãtis attenditur. Vbi ego dixi, quid ſi lateat dantis cõſcientia, & fortaſſe maculoſa ſit: quomodo poterit accipientis abluere cõſcientiam? Tu cõtrà non quid à te homine acuto, ſed quid à veſtris dicatur, diu locut⁹ es, quod totũ breuiter ita dici poteſt. Conſciẽtiam dãtis attende, nõ ſecũdùm eius ſyncerita tem, quæ in illa videri nõ poteſt, ſed ſecũdùm famam, quæ de illa, ſeu vera, ſeu falſa eſt, quia videlicet eius eſt hominis: quia & ſi ſceleratus occultus ſit, ſufficit accipienti, q̃ bonæ ſit æſtimationis, nondũ cognitus, nondũ iudicatus, nondũ ab eccleſia ſeparatus. Vide, obſecro te, in quod præcipitium cõpulerit homines anguſtia nõ inueniẽdi quà exirent. Ita ne dantis maculoſa cõſcientia poteſt accipiẽtis abluere, ſi habeat famã bonã, & tãtùm ad abluendum poterit, quãtùm bona ſi bonã famã fallendo contraxerit? Hæc ille. AVTHOR. Sic nanq; Witcl. iſte patronũ inuenit, vt diceret, Maledictus ſacerdos, cuius maledictio nõ poteſt cognoſci, nõ poteſt derogare ſacramẽto. Sic dicit Creſconius, Si ſceleratus occultus eſt, ſufficit q̃ ſit bonæ æſtimationis nondũ cognitus. Sed quomodo vult, q̃ maledictio eius nõ poſſit cognoſci? Hoc limitat idẽ magiſter eius ibi ſtatim, vt recitat *Auguſtinus*. Ideo in quis conſcientiam dantis attẽdo, nõ vt quod fieri non poteſt de latẽtibus iudicẽ, ſed vt ſi quid de eo in publica cõſcientia eſt, non ignorẽ. Propter hoc em̃ ab omnipotenti Deo dictũ eſt. Quæ nota ſunt vobis? Quæ occulta mihi? Semper igitur attendo conſcientiã dãtis: & quia ipſam non video, quid de ea in publico notum eſt, quæro. Nec ad rem pertinet, ſi aliud ſit in ſecreta conſcientia, aliud in publica fama. Sufficit enim ſciſſe, quia necdum eius, à quo accipio, damnata conſcientia eſt. At *Auguſtinus* infert. Non ergo ipſe attẽditur homo bonæ cõſcientiæ, non ipſa attenditur, quæ videri non poteſt,

Auguſti. 2 Auguſti. Auguſtin. Auguſti.

poteſt,ſed fama attenditur, quæ etiam falſa eſ ſe poteſt, quod ipſe confiteris,atq; concedis. Et in cap. 17.cuncta reſumens. Si hoc dicitis: quòd cùm ſanctus homo baptizat,ſancta eius conſcientia diluit accipientis cõſcientiam: cũ verò conſcientia dantis latẽter immunda eſt, tunc Deus, angelúsue abluit. Cauete ne qui vobis hæc dicentibus credunt, occultos malos optent inuenire,à quibus baptizentur, vt multò ſanctiùs ab ipſo Deo, vel angelo eius abluantur.Hanc abſurditatem,vel deridendã, vel deteſtandam, cùm verbis præcedentibus Petiliani perſpiceres conſequentem: ſed à me in epiſtola mea commemoratã cautè tu quidem quaſi nihil horum dixerim, rem tantam ſilendam petiſti. Sed cõfugiſti ad neſcio quid abſurdius: vt cùm maculoſa conſcientia dantis occulta eſt: & ideo non poteſt accipientis abluere, tunc falſa fama eius accipiens abluatur:& in eo veritatem falſitas operetur.Nunc & accuſa calũniosè dialecticos, q̃ fugiẽdi verſutia ſermonis efficiãt,vt ſi falſum eſt,verũ ſit: ſi verũ eſt, falſum ſit. Ecce tale aliquid ipſe in ſacramenta Chriſtianæ regenerationis immittis:imò peius, magisq; fugiendum. Hæc ille.

AVTHOR. Totum hoc recitandum duxi,vt poſsit videri perſpicuè totum fundamentum huius hæreſis detectis veſtibus: ſicut dicit propheta: Denudaſti fundamentũ eius vſq;.&c. Neq; abſq; pondere relinquendum, q̃ Witcleff miniſterium Iudæ probauit propter peccatum occultum vltra iam ſuperſtitum miniſteria ſacerdotum.Et hoc ſumit pro fundamẽto,differentiã,ſcilicet, Iudaicæ traditionis occultæ, & traditionis publicæ modernorum, quaſi ex hoc facto volens laudare Ioab: quia non palàm percuſsit Amaſa, ſed furtiuè ſub oſculo. Planè Iudas iſte nihil faceret pro parte eius,ſi foret vir mente prudens, & conſtãs, & vires argumentorum ſuorum attenderet, quæ fecerat contra noſtros,ſcilicet, quia fructus ſacramenti,ſcilicet,ſequi Chriſtũ in moribus,in pœnam peccati talis prælati dimittitur.Nonne item in pœnam peccati Iudæ? Itẽ deficiente fide formata talis non conficit. dices ne, quòd ſic,ſi defectus lateat ſicut Iudæ? Item valde iuſtus quandoque non auditur: quæ ergo neceſsitas vt audiat Deus ſacerdotem reprobum?Ego quæro quæ neceſsitas vt audiat Iudam & traditorem occultum,& non publicũ.Sed eccleſia dicit: nec quia Iudas occultus,vel alius manifeſtus,ſed quia per vtrũque vi ſacramenti Deus concurrit operando per gratiam:mali miniſtri tantùm per viſibile
Auguſtin. ſacramẽtum.vbi ſuprà,*Auguſtinus*.Noſtri hoc inquis de ſcripturis probant: quoniam Iudas traditor antequàm damnaretur, omnia ſicut Apoſtolus geſsit.Quid hoc ad Petiliani ſentẽtiam fixam atq; definitam?conſcientia ſanctè dantis attenditur: niſi quòd Iudas iſte nimiũ contra vos eſt:cùm verbis alienis inconſidera tè prolatis, patrocinium præbere conamini. Cùm enim Iudas, ſicut Apoſtolus, baptizaret:quãdoquidẽ malus erat,quia fur erat,&ea quæ mittebantur, in commiſſos ſibi loculos
3 auferebat: non † vtiq; conſcientia eius attendebatur,ſed Deus & Chriſtus, in quem credebatur.Neque enim & ipſius mali hominis falſa fama bonam credentes, accipientes abluebat:nec generabat in homine gratiam diuinę veritatis falſitas humanæ opinionis. Hæc ille.

AVTHOR.Erras ergo,imprudenter erras,dicens,quòd miniſtratio ſacramentalis moderni ſacerdotis non poteſt acceptari à Deo, ſicut fuit Iudæ propter traditionem eius publicam. Et ad probandum miniſtrationem eius ratam,intuliſti traditionem eius fuiſſe tam ſecretam,quòd nullus apoſtolorum eam nouit, quaſi propter traditionem ſuam occultam foret Deo plùs acceptus: & falſitas humanę opinionis generare poſſet in homine gratiam diuinæ veritatis. Quo contra lib.7. contra Donati.cap.2.poſt reſponſa, *Auguſtinus*. Apparet (inquit) & in eis eſſe poſſe, atque ab eis dari poſſe ſacramentum Chriſti, qui non ſunt in eccleſia Chriſti, in qua non niſi vnanimes & concordes habitare Cyprianus ille teſtatur. Neque enim ſaltem hoc dici poteſt: tunc baptizare poſſent,cùm latent: quoniam illi Paulum apoſtolum non latebant,quos in epiſtola ſua veraciſsimus teſtis notat, & gaudere ſe dicit,quoniam & ipſi Chriſtum annuntiabãt. Hæc ille. Auguſtin.

¶ Quòd prelati poſsint conficere,quanuis præſciti.

CAP. XIIII.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui dicit prælatos præſcitos à Deo ſuſpendi perpetuò tam ab officio, quàm beneficio. &c.& ſic non poſſe conficere,confutatur.*

2 *Hæreticus,& quantocunq;,peior, etiam ſi ſit præſcitus, quòd poßit conferre ſacramentum utiq; uerum ad alterius ſalutem.*

3 *Prælatos præſcitos, quòd Deus perpetuò non ſuſpendat.*

4 *Prælatus, aut preſbyter infidelis, quãquam à Deo iudicatus, & ſuſpenſus, & ſimul forſitan ab eccleſia condemnatus, quòd uerum ſi intendat, conficit ſacramentum, ſicut ueri characteris retinet ſanctitatem. &c.*

5 *Mali quatenus cognoſcendi.*

VVitcleff. Eſtat iam videre, vtrum diuina præſcientia turbet fidē ſuper concurſu Chriſti cum prælatis, quando intendunt conficere. Witcleff dicit ſic eſſe. ſecunda parte ſermonum, ſermone. 6. Prælatos (inquit) præſcitos Deus ſuſpendit perpetuò, tam ab officio, q̃ beneficio, quod occupant in eccleſia militante. patet ſic. Quicunq; tales prælati iniuſtè faciũt extra gratiam prædeſtinationis quicquid fecerint: ſed Deus ſuſpendit de iure ſuo quemcunq; in illo caſu poſitum, in quo non poſſet beatitudinem promereri: ergo. Nam conſtat ex fide, quòd quilibet pręſcitus in illo caſu ponitur, in quo ex Dei abſoluta potentia non poſſet beatitudinem promereri: quia aliter foret poſsibile præſcitum eſſe beatum, vel Deũ iniuſtè detinere mercedem à ſuo famulo promerente. Et ex iſto muſitant quidam tam de ſeipſis, quàm prælatis aliis: an verè conficiũt, vel ſacramenta aliqua adminiſtrãt. Ad quod ſolebam dicere, q̃ ſicut fidelis non debet de talibus nimium muſitare, ſic non debent partē affirmatiuam talium vt fidem accipere, ſed citra fidem ex bonis operibus vel malis partē ſequentem tanquam probabilem reputare. Hæc Witcleff. AVTHOR. Ecce qualiter iſte velut aqua dilabitur. Ab errore primo incipit confirmare ſequentem: volens habere pro probato quia ſic dixerit, ſicut Petilianus hæreticus inuehens Auguſtino. Vnde contra

Auguſtin. eundem lib. 3. cap. 11. recitat *Auguſtinus*. Iudicibus vobis. ſ. auditoribus ſuis, nec teſtem, nec argumentum requirit, cui hoc ſolum eſt probare quod dicit. AVTHOR. Primò † quia

1 dicit, quòd prælatos præſcitos Deus ſuſpendit perpetuò tam ab officio &c. Negat fortè fidelis. Probat: quia quicunq; talis prælatus iniuſtè facit quicquid fecerit extra gratiam prædeſtinationis. Et ſi hoc admitteretur gratia, p̃ſequendi, quod tamen vt infidele negamus, non poſſet inde ſequi, q̃ nihil facit: quia ex fide hæreticus, vel ſchiſmaticus ſacramenta miniſtrans, aut presbyter degradatus, vel laicus, non præuentus neceſsitate legitima, iniuſtè facit: non tamen non conſecrat, vel miniſtrat.

Auguſtin. Quot probationes fideles adducit *Auguſtinus* ad hoc contra Donatiſtas hæreticos per libros. 7. Contra Petilianum per libros. 3. Contra Creſconium, per libros. 4. & loca plurima. Vnde libro. 6. de baptiſmo. cap. 5. Nihil (inquit) intereſt ad baptiſmi ſanctitatem quantò quiſq; peior id habeat, & quantò peiori tradat: poteſt tamen tradere ſeparatus, ſicut poteſt habere ſeparatus: ſed perniciosè tradere. Ille autem, cui tradidit, poteſt ſalubriter accipere, ſi ipſe non ſeparatus accipiat. Sicut plærisq; accidit, vt catholico animo, & corde ab vnitate pacis non alienato, aliqua neceſsitate mortis ingruentis in aliquem hæreticum irruerēt, & ab eo Chriſti baptiſmum ſine illius peruerſitate perciperent, & ſiue defuncti, ſiue liberati nequaquam apud eos remanerent, ad quos nunquam corde tranſierunt. Sequitur. Quia & illud in homine iuſto, & in homine iniuſto ſemper ſanctum eſt, quod neq; alicuius æquitate augetur, neq; alicuius iniquitate

2 minuitur. Hæc ille. AVTHOR. Hæreticus † ergo, & quantocũq; peior, etiam ſi præſcitus, poteſt conferre ſacramentum vtiq; verum ad ſalutem alterius: quia prædeſtinatis, & reprobis ſacramenta fidei ſunt communia, charitas ſeparata. Vnde ibidem lib. 5. cap. 29. *Auguſtin.* Auguſtin. Sunt (inquit) etiam quidam ex eo numero, qui adhuc nequiter viuant: aut etiam in hæreſibus, vel in gentilium ſuperſtitiõibus iaceãt, & tamen etiam illic nouit dominus, qui ſunt eius. Nanque in illa ineffabili præſcientia Dei multi, qui foris videntur, intus ſunt, & multi, qui intus videntur, foris ſunt. Ex illis ergo omnibus, qui (vt ita dicam) intrinſecus, & in oc 4
culto intus ſunt, conſtat ille hortus cõcluſus, fons ſignatus, puteus aquæ viuæ, paradiſus cũ fructu pomorum. Horum munera conceſſa diuinitùs partim ſunt propria, ſicut in hoc tẽpore infatigabilis charitas, & in futuro vita æterna: partim verò cum malis peruerſisq́ue communia, ſicut omnia cętera, in quibus ſunt & ſacroſancta myſteria. Hęc ille. AVTHOR. Hîc habes ex Auguſtino, quòd multi ſunt de eccleſia prędeſtinatorum, ſcilicet, de horto cõcluſo, qui adhuc foris ſunt, id eſt, extra eccleſiam præſentem, quibus vnà cum aliis peruerſis, id eſt, reprobis, ſacramenta poſſunt eſſe cõmunia. Et ſic quanquam ſint in ſtatu præſciẽtiæ, in quo non merẽtur ſtatum beatitudinis, vera tamen conficiunt ſacramenta: & hoc eſt fides. Sed reuertamur ad primum, vbi dicit, q̃

3 † prælatos præſcitos Deus perpetuò ſuſpendit. Quare? Quia iniuſtè faciunt, quicquid extra gratiam prædeſtinationis faciunt. Et ergo nihil faciunt, ſcilicet, nec conſecrant, nec baptizant.

ptizant. Peſsima deductio. Ergo ſi præſcitus occidat, vel percutiat innocentem, quia iniuſtè facit, idcirco nihil facit: quia Deus ſuſpendit eum ab officio iudicis, aut præfecti: & hæreticus ſi prædicet verbum domini, non prædicat: quia Deus ſuſpendit eum, eo q̃ iniuſtè facit, quicquid facit. Vnde lib. 3. de baptiſmo
Auguſtin. *Auguſtinus.* Non itaq; ideo non ſunt ſacramenta Chriſti & eccleſiæ, quia eis illicitè vtuntur, non hæretici ſolùm, ſed etiam omnes iniqui, & impij: & tamen illi corrigendi, aut puniendi: illa verò agnoſcenda, & veneranda ſunt. AVTHOR. Non dicit reputanda, ſed agnoſcenda, & veneranda: ergo aſſerenda, non dubium à quibuſcunque impiis celebrentur: ergo ſi à præſcitis, qui puniri poſſunt, corrigi fine tenus non debent: quia poteſtas ſanctificãdi non tollitur à præſcitis. Aliter quærendum eſſet, quomodo ſanctitas ſacramenti remãſit in Saule, cùm ſpiritus Dei bonus receſsiſſet ab eo. Vnde lib. 2. contra Petilianum reſponſi. 48.
Auguſtin. *Auguſtinus.* Si ſatis abſolutum tibi videtur quod dixiſti: qui non fuerit innocens, nõ habet ſanctitatem: quæro ſi non habeat Saul ſacramenti ſanctitatem, quid in eo Dauid venerabatur? ſi autem habebat innocentiam, quare innocentem perſequebatur? Nam eum propter ſacroſanctam vnctionem, & honorauit viuum, & vindicauit occiſum: & quia vel panniculum ex eius veſte præſcidit, percuſſo corde trepidauit. Ecce Saul non habebat innocentiam, & tamen habebat ſanctitatem: nõ vitæ ſuæ: nam hoc ſine innocentia nemo poteſt, ſed ſacramentum Dei, quod in malis hominibus ſanctum eſt. Hæc ille. AVTHOR. Si ergo ſanctitas ſacramenti Sauli non defuit, quem iam Deus ſuſpendit, & abiecit vt reprobum, vitæ innocẽtia deſtitutum, nec fuit in eo ſanctitas illa, & tantùm ſecundũ reputationẽ, quem Dauid non reputauit iuſtum: nec minus eum nouit à Deo ſuſpenſum, & tamen verè honorauit vt regem, verè ſciens eũ miniſtrare regalis ordinis ſacramentum: Cur ergo ſuſpenſus à Deo prælatus, vel propter præſcientiæ maculam (vt tu fingis) vel propter actualẽ iniuſtitiam, ſi intendat miniſtrare, non miniſtrat ſacramentum, ſicut ſecum retinet ordinis ſacramẽtum? Et ideo volo te noſſe ex hoc facto Saulis, qui diu poſtquàm ſuſpenſus eſt à Deo ne regnaret ſuper Iſraël, regnauit tamẽ de facto, & verum exhibuit exercitium ſacra-
4 menti, quod verũ habuit. Ita ꝑplatus, aut preſbyter infidelis, quanquã à Deo iudicatus, & ſuſpenſus, & ſimul forſitan ab eccleſia condemnatus, verum ſi intendat, conficit ſacramentum, ſicut veri characteris retinet ſanctitatem: non nego tamen quin iniuſtè. Vnde contra Creſconium libro ſecundo. capite vigeſimoſecundo.
Auguſtin. *Auguſtinus.* Si autem (inquit) quæris quomodo baptizent, quos damnauit eccleſia? reſpondemus, Sic eos baptizare, quo modo baptizent, quos damnauit Deus antequàm de illis quicquã iudicaret eccleſia. Qui ẽm mente perũerſa, videtur intus eſſe cũ foris ſit, ab ipſo Chriſto iam iudicatus eſt. Paulus autem apoſtolus dicit. Eccleſia ſubdita eſt Chriſto. Non ergo debet eccleſia ſe Chriſto præponere: vt putet baptizare poſſe ab illo iudicatos, à ſe autem iudicatos baptizare non poſſe: cũ ille veraciter iudicet: eccleſiaſtici autem iudices, ſicut homines plerũq; fallantur. Baptizant ergo quantùm attinet ad viſibile miniſterium, & boni, & mali. Inuiſibiliter aũt per eos ille baptizat, cuius eſt & viſibile baptiſma, & inuiſibilis gratia. Hæc ille. AVTH. Quàm planè dicit Auguſt. q̃ iudicatus à Deo baptizat, & ſic ab eccleſia condẽnatus? Quid dicemus amplius? ſuſpẽſus à Deo, interdictus à Deo, nõ hac de cauſa, vel illa, ſed indifferenter hac & illa, verè baptizat. Sit præſcitus, ſit diabolicus, verè conficit quantùm attinet ad bonitatem ſacrificii: non quantùm ad errorẽ ſacrificantis iniuſtè: nec tantùm quo ad exteriorem famam: ſed *ipſe* Chriſtus, inquit Auguſtinus, baptizat interius, præſtans inuiſibilem gratiã. Ipſe Chriſtus concurrit. Ipſe Deus Chriſtus cooperatur iniuſtis, malis, præſcitis, à Deo iudicatis, & ſuſpenſis. Sic enim dicit. Ipſe inuiſibiliter baptizat per eos. Et in decretis. de conſecra. Vtrum ſub figura. Et in ſermone de corpore Chriſti, qui incipit, Veritas. ait
Auguſtin. *Auguſtinus.* Intra eccleſiam catholicam in myſterio corporis & ſanguinis Chriſti, nihil à bono maius, vel à malo minus perficitur ſacerdote: quia non in merito conſecrantis ſacerdotis, ſed in verbo ſaluatoris, & in virtute ſpiritus ſancti corpus Chriſti efficitur. Si enim eſſet in merito ſacerdotis, nequaquàm ad Chriſtum pertineret. Nunc hic ſicut ipſe eſt Chriſtus qui baptizat, ita idem Chriſtus, qui per ſpiritum ſanctum hanc oblationem ſuam efficit, carnem, & vinum transfert in ſuum ſanguinem. Hæc ille. AVTHOR. Bonus metaphyſicus in hoc Auguſtinus: quaſi diceret: per ſe effectus reſpicit cauſam, per ſe, non per accidens. Ideò ſi meritum ſacerdotis eſſet per ſe cauſa ſacramenti, excluditur Chriſtus, vel concurrit per accidens. Benedictus Deus, qui ſic per filium ſuum Auguſtinũ vſq; ad nihilũ cõfregit inimicũ. O quot machinas

Witcleff

Witcleff, quot magniloquas vanitates eius prædicta ſententia Auguſtini concuſsit? Quotiens ſolet ſimplices terrere lectores, & dicere: non confidendum in abſolutionibus papæ, & indulgentiis prælatorum: non metuendas eorum ſuſpēſiones, & cenſuras: quia niſi Chriſtus operetur cum eis, nihil agunt? Et huic vero falſum annectens: ſupponendum autē per vitas eorum, & opera, quòd Deus ſuſpendit eos vt reprobos: & per conſequens nihil approbat, quod conantur. Saltem ſi faciāt quod rectum putauerint, quanuis ipſi ſint curui, Deus per eos abſoluit, & ligat, dimittit, & retinet, diſpenſat, & approbat: non dico præſumptorem miniſtrum iuſtificans, ſed perficiens ſacramentum. Sed hoc, inquit, non eſt accipiē dum pro fide. Viderint Chriſticolæ non inſecti, vtrum magis crederent Auguſtino: non quia Auguſtinus ſic dicit, ſed quia fidem dicit: & per hoc fidem eſſe, quam aſſerit: an infideli Witcleff, quem eccleſia orbis terræ damnauit vt perfidum: nihilq; de fide ſcripturæ, aut ſanctorum patrum ducenti in oppoſitum.

Quod autem dicis per opera eorum debere agnoſci: poteſt eſſe quantum requiritur mihi, ne imiter eum in malum: ſed quid vt certus reddar me verum ab eo ſuſcipere ſacramentum? pars fidei hæc eſt, nec ſufficit reputari. Idcirco Auguſtinus conuincit Donatiſtas ponere ſpem ſuam in homine, & cōfidere in homine: quod credo mitiorem errorem eſſe, q̄ pro ſacramentis habendis nec in homine confidere, nec in Deo: ſed ſolùm leuiter reputare. Audi ipſum idcirco ex parte eccleſiæ dicere, In domino cōfido. *Auguſtinus.* Quid iſti faciūt, cùm illis commemorantur tam innumerabilia, & quotidiana peccata, & ſcelera eorū, quibus plena eſt illa ſocietas? nūquid poſſunt dicere, In domino cōfido? quomodo dicitis animæ meę, tranſmigra in montem, ſicut paſſer? Non enim confidunt in domino, qui tunc eſſe dicunt ſancta ſacramenta, ſi per ſanctos homines dentur. Itaque cùm ab eis quæritur qui ſint ſancti? erubeſcunt dicere: nos ſumus: qui etiam ſi non erubeſcant hoc dicere, ii, qui audiunt, pro ipſis erubeſcunt. Itaq; cogunt eos, qui accipiunt ſacramenta, ſpem ſuam in homine ponere. Quid eſt. n. dicere: ego quod do ſanctum eſt, niſi ſpem tuam in me ponere? Quòd ſi non es ſanctus, aut oſtēde cor tuum: quod ſi non potes, vbi videbo quòd ſanctus es? An forte dicit quod ſcriptum eſt: Ex operibus eorum cognoſcetis eos? Video planè mira opera quotidianas violentias circuncellionum ſub preſbyteris & epiſcopis ducibus circunquaq; volitare: & terribiles fuſtes Iſraëles vocari. Sequtur. Nā ſi dātis, & accipiētis meritū ſit: dātis Dei, & accipiētis cōſcientiæ meę: hæc. n. duo nō mihi incerta ſunt: bonitas illi⁹, & fides mea, quid te interponis de quo certū ſcire nihil poſſum? Sine me dicere, In domino confido. Nam ſi in te confido: vnde confido? ſi nihil mali iſta nocte feciſti? Poſtremò ſi vis vt credam tibi, nunquid poſſum ampliùs, q̄ de te credere? Vnde ergo confido in eis, quibus heri communicaſti, & hodie communicas, & cras communicabis? Hæc ille in expoſitione pſal. 10. AVTHOR. Ecce quàm bene Auguſtinus inquiſiuit de ſanctitate miniſtri. Nec ibi certum potuit obtinere reſponſum, quantò magis de prædeſtinatione? Et ibi infert certitudinem ſacramenti, quaſi neceſſariā fideli: & cùm inuenerit certitudinem ex parte Dei, quia bonus eſt: & ex parte credentis, quia fidelis eſt: petit Donatum: quærit à te, quid te interponis vt fiam incertus? Sed idcirco Deum excludis ſicut & miniſtrum quantū ad certitudinem ſacramenti: quando dicis, non oportet credere nec negare de veritate ſacramenti, ſed tantummodò reputare. Et nū quid ſicut Saul reputabat manus Philiſtinorum fore ſuper Dauid? Peſsima, & non ferenda blaſphemia prohibetis in ſacramētis fidei omni bono dicere ſaltem, In domino cōfido. me, ſcilicet, ſuſcepiſſe verum ſacramentū, ſed tantummodò reputo. Reputatum ergo vel leuiter curandum, vel paruipendendum penitus ſacramentum: quod non curandum eſt eſſe certificum. De prædeſtinatione autem cuius intuliſti exemplum, item falsè doces: quia hanc affirmabo per ſpem: certè ſic eccleſiæ ſacramenta per fidem.

5 Quatenus cognoſcendi mali.

Auguſtin.

4

¶ Quòd præſciti non neceſſariò excluduntur à ſacramentorum fructibus, vel ab eccleſia electorum.

CAP. XV.

SVMMA.

1 *Præſciti, quòd non neceſſariò excludantur à ſacramentorum fructibus, uel ab eccleſia electorū, oſtenditur.*

2 *Præſcitus, quòd poſsit prædeſtinari ad gratiam.*

Et

Et quomodo Augustinus appellet ecclesiã prædestinatorum hortum conclusum. &c.

VR non posset p̃scitus cõficere,cũ secũdũ August.vel plùs eũ turbet diuina præsciẽtia, q̃ humana: ratio esset satis abscõdita,nisi annecteret eũ esse sic suspensum suspẽsione sua phãtastica: quia quilibet p̃scitus in illo statu ponitur,in quo ex Dei absoluta potentia, non posset beatitudinem promereri.Quàm insipienter? cũ semper dicant fideles ecclesiæ: nõ ex ipso actu cõsecrandi, vel ministrandi quenquam promereri,si malus sit,quicquam ad salutem : sed nõ minùs tamen cõficit,vel ministrat . Sed igitur hîc principia eius coincidunt,secundùm quæ necesse habebat sic dicere . Primò, quòd nullus extra gratiam prædestinationis , vel statũ meriti,potest quicquam boni ministrare , vel facere.Secundò,quòd cũ omnia quæ eueniẽt, necessariò absolutè euenient : si quisquam sit p̃scitus,impossibile est eum absolutè sacramenta cõficere:sicut ad numerum gratiæ, vel ad membra ecclesiæ pertinere . Sed vt tecum dicã,hîc es cum clientela tua in capitulo ignorantium . Et miro modo resumis argumentũ Donatistarum,patrum tuorum : & in eodem
Augustin. loco beati *Augustini* responsum celebre nõ aduertis contra Cresconium libro secundo.cap. 14. Vbi vocabat ecclesiam baptismum & sacramentorum hortum conclusum,fontem signatum,puteum aquæ viuæ, cui nemo communicabat alienus,id est, non sanctus . Dicit
1 enim.Hæc† vestri de visibili baptisinatis sacramento accipiente,tantum errant, vt res absurdissimas fateri cogantur inuiti:quòd ad illum .s.fontem,qui proprius vnicæ colũbæ,de quo dictum est : Nemo alienus communicet tibi, ad hortum conclusum , puteumq̃ signatum potuerat accedere Simon magus, quem legimus à Philippo baptizatum:potuerunt accedere tot ficti,de quibus gemens loquitur Cyprianus: seculo verbis solis & non factis renũtiantes:t ɔt episcopi auari,de quibus ipse idem testatur: fundos insidiosis fraudibus rapiẽtes, vsuris multiplicantibus fœnus augentes. Isti quippe baptizati,& baptizantes visibili baptismo reperiuntur . Ad illum tantùm fontem proprium,cui nemo communicat alienus, ad illum fontem signatum,hoc est ad spiritussancti donũ,quo charitas Dei diffunditur in cordibus vestris : nullus nisi mutatus accedit : ita omnino mundandus,vt non sit alienus:sed sit cælestis particeps pacis , sanctæ socius vnitatis,plen⁹ indiuiduæ charitatis,angelicæ ciuitatis. AVTHOR. Ecce nemo citra initium fidei sic appropriauit ecclesiam , & fidei sacramenta,sicut Donatus,& Witcleff:plùs tamẽ Witcleff,q̃ Donatus:quia Donatus solis iustis & sanctis,qui saltem essent secundùm famã sancti: Witcleff solis iustis veris & prædestinatis ad vitam. Vnde & turpiùs deuiauit à fide, docens non credendũ esse Christiano,vel concedendum,q̃ aliquis iam viator verè sacramenta conficeret:nec vera esse sacramenta collata per quenquã. Ratio,ne fortè sit p̃scitus:sed tantùm reputanda pro talibus. Et sic omne visibile sacramentum quantumcunq; celebretur à iustis , pro statu viæ esse alienum à fide. Donatus autem non sic, sed si nõ esset à iusto collatum. Vterq; ergo plùs iusto clausit ecclesiam:hic excludens omnes iniustos à participatione,& ministratione cælestium sacramẽtorũ:ille omnes p̃scitos & malos, & vtrũq; à cõmuni credulitate fidelium malè damnans iustos & iniustos ad paria. Vterq; error rapit sibi hortũ Christi cõclusum: Donatus inde faciens ecclesiã sanctorũ: Witcleff prædestinatorum.Sed dicatur tunc ad Augustinum: Ad hunc puteũ:ad istũ hortũ conclusum, nonne Simon magus peruenit,& verè baptizatus ibi erat? Scriptura dicit q̃ sic.Nonne auari illi, & fœneratores episcopi? Cùm ergo isti de numero prædestinatorũ omnes nõ erãt,saltem iusti non erant:ergo quanquã erant tũc in illo statu, qui non potuerunt beatitudinem promereri pro tunc , participabãt tamen ab ecclesia visibile sacramentum:& si non pro tunc inuisibilem gratiam , sicut dicit Augustinus . Isti quippe baptizati & baptizantes visibili baptismo reperiuntur . Valde ergo improuidè dixit Witcleff,q̃ nõ: quia non posset talis in isto statu beatitudinem promereri . Dixisset autẽ meliùs durante eo in illo statu,sicut Augustinus dixit , q̃ ad illum hortũ conclusum nemo nisi mutatus accedit. Sed hoc te dicere
2 nõ permittit dictio tua prior,q̃† p̃scitus nullo modo potest prædestinari ad gratiã: quod q̃ falsum sit,quid *August.* asserit,audiamus:primò sentiẽtes ab eo,q̃ hortũ cõclusum sub allegoria ecclesiã p̃destinatorũ appellet lib.5.cõtra Donatistas cap.28.dicens.In quantũ ergo liliũ intãtũ hortus cõclusus , & fons signatus, in illis videlicet iustis,q̃ in occulto Iudæi sunt circunciſiõe cordis.Oĩs em̃ pulchritudo filiæ regũ intrinsecus : in q̃bus est numerus certus sanctorum prædestinatus ante mũdi constitutionem.Illa verò multitudo spinarum,siue occultis siue apertis separationibus extrinsecus adiacet

Hortus cõclusus. Augustin.

a

adiacet ſuper numerum. Annuntiaui,inquit, & loquutus ſum:multiplicati ſunt ſup numerum.Numerus ergo ille iuſtorum, qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt,de quibus dictũ eſt.Nouit dominus qui ſunt eius:ipſe eſt hortus concluſus,fons ſignatus, puteus aquæ viuæ,paradiſus cum fructu pomorum. Ex hoc numero quidam ſpiritualiter viuũt: & ſupereminentem viam charitatis ingrediuntur. Infrà.Quidam adhuc carnales, & animales proiectus ſuos inſtanter exercent: & vt cibo ſpiritualium fiant idonei, ſanctorum myſteriorum lacte nutriuntur. Sequitur. Sunt etiam quidam ex eo numero,qui adhuc nequiter viuant,aut etiam in hæreſibus,vel in gentilium ſuperſtitionibus iaceant: & tamen illic nouit dominus qui ſunt eius. Nãq; in illa ineffabili præſcientia Dei multi,qui foris videntur, intus ſunt,& multi qui intus vidẽtur, foris ſunt. Ex illis ergo omnibus,qui(vt ita dicam)intrinſecus,& in occulto intus ſunt,conſtat ille hortus concluſus,fons ſignatus, puteus aquæ viuæ,paradiſus cum fructu pomorum.Hęc ille. AVTHOR. Planè detexit Auguſtinus hanc prædeſtinatorum tripartitam eccleſiam: vocans eam hortum concluſum ad ſenſum ſcripturæ.In cuius parte tertia continẽtur viri flagitioſi,hæretici,pagani: & qui vſq; ad horam vltimam extra vineam domini commorantes,non nunc otioſi,ſed malè operoſi: ſacrilegis actibus ſuis nullum, aut vix vllum ſabbatum concedentes: & tamen membra ſunt eccleſiæ electorum. Inter quos, quia contingit multos eſſe presbyteros,& prelatos,nõne ipſi ſacramenta conficiunt,quæ prætendunt? Nonne reputans ipſos reprobos,& pręſcitos, ex malis actibus continuatis, & per hoc ſacramentis per eos confectis decredens,quia falsè reputat,pœnam luet?Hęc eſt doctrina tua lib. de eccleſia & membris. ca. 2. Videtur,inquis, quòd eccleſia de prælatis debet non ſuppone re, quòd ſint membra ſanctæ matris eccleſiæ. Non enim ſupponeret quòd ſint tales,niſi ab euidentia capta ex opere, quo ſequerẽtur dominum,id eſt, Chriſtum. Non enim demonſtratio, vel reuelatio eſt nobis expectanda in iſta materia, ſed ſufficit nobis euidentia topica.&c. AVTHOR. Ecce iſti omnes de parte tertia malè operantur,& multi cõtinuè: ſicut beatus latro vſq; ad finem verſus. Nunquid ſufficit falſa euidẽtia ſumpta ex operibus malis, vt topicè falſam reputationem vſurpes, ad excludendum eos de eccleſia electorum, qui Deo ſolo conſcio intus exiſtunt?

¶ Quòd præſcitus, & à Deo damnatus poteſt eſſe membrum prædeſtinatum eccleſiæ electorum.

CAP. XVI.

SVMMA.

1 *Præſcitus,& à Deo damnatus,quòd poſsit eſſe mẽbrum prædeſtinatum eccleſiæ electorum.*
2 *Deſperandum quòd non ſit de ſalute cuiuſquam in hac uita,quin ſaluus eſſe poterit.*
3 *Prædeſtinatus an poſsit perire finaliter.*
4 *Corona pro præmio ultimato accepta.*

SEd vt altiùs inueſtigemus, quod Deꝰ donabit:an de numero præſcitorum,quos hic ſpinas vocat: poſſet aliquis per veram cordis contritionem & fidei ſacramẽta intra hortũ illũ cõcluſum intrare:hæc eſt tota quęſtio,hęc cõtrouerſia Witcleff contra catholicos.Nõ,inqt, poteſt, quia neceſſariò abſolutè dãnabit, & abſolutè impoſsibile eſt eũ,etiã ſi ſit infans,ſine mortali culpa in fine decedere: quia iã à Chriſto dãnatus eſt,& mẽbrum corporis eius eſſe nõ poteſt.Mouebat hanc quęſtionem quidam Donatiſta: ſicut in dicto lib. contra eos.ca.28.recitat Auguſtinus,inquiẽs: Nam dicat mihi aliquis quomodo irrepſerint in hortum concluſum, in fontem ſignatum: quos ſæculo verbis ſolis, & non factis renuntiaſſe Cyprianus, & tamen intus fuiſſe teſtatur?Si enim & ibi ipſi ſunt,& ipſi ſponſa Chriſti ſunt.Ita ne verò talis eſt illa ſine macula, & ruga,& illa ſponſa columba tali membrorum peſte turbatur?An iſtę ſunt ſpinæ,in quarum medio eſt illa ſicut lilium,quod in eodem cantico dicitur? Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Totum hoc inquiſitiue profertur.Et nota argumentum,ſi illi turpes ibi ſunt: non dicit de ibi,ſed ibi in horto concluſo.Ipſi ſponſa Chriſti ſunt,& ſpecioſa columba tali membrorum peſte turbatur.Huic ſatisfaciens lib. 2. contra Creſconium cap. 21. dicit idẽ *Auguſtinus*. Tingere ergo poſſunt boni, & mali: abluere autẽ conſcientiam non niſi ille,qui ſemper eſt bonus:ac per hoc etiam neſciente eccleſia propter malam pollutamq; conſcientiã damnati à Auguſtin.

ti à Chriſto, qui iam in corpore Chriſti non ſunt, quod eſt eccleſia: quoniam non poteſt Chriſtus habere membra damnata: proinde & ipſi extra eccleſiam baptizant. Omnia quippe iſta monſtra abſit, vt omnia in membris illius columbæ vnicæ computentur: abſit vt intrare poſsint limites horti concluſii,
1 cuius ille cuſtos eſt, qui non poteſt falli. Qui† tamen ſi confitentur, & corriguntur, tunc intrant, tunc mundantur, tunc in arboribus horti concluſi, tunc in membris columbæ vnicæ numerantur, nec tamen denuò baptizantur. Hæc ille. AVTHOR. Iam habes planè, dānatos à Chriſto non eſſe aliquo modo membra Chriſti, nec inter membra vnicæ columbæ, id eſt, prædeſtinatorum eccleſiæ computari: poſſe tamen eſſe cùm cōuertuntur, & corrigūtur. Si iſti damnati à Chriſto fuerūt prædeſtinati, quomodo nō fuerūt mēbra corporis Chriſti, & eccleſiæ electorum, cùm ab initio erant de numero prædeſtinatorum? Si fuerunt præſciti, quomodo de non membris fient mēbra, & correcti intrabunt hortū concluſum, niſi hoc verum ſit, quod tenet eccleſia, q̄ præſciti poſſunt finaliter pœnitere, & ſic p̄deſtinari? Nec tunc fallitur Deus, qui ſic præſciuit: quia (vt ſuprà dixi) lib. 1. primæ partis, Non tantùm hoc præſcit omniſciens Deus, quod futurū eſt, ſed quod eſſe poteſt. Si igitur tantùm hoc poſsit eſſe, quod erit, ſicut etiam ipſe dicit, nil ponēs differentiæ inter poſſe, & eſſe, adhuc ſtaret error eius. Iam vtrūq; falſum eſt, & erroribus impręgnatum. Primū, q̄ non membra, non tantùm ſecundùm reputationem humanam, ſed etiam à Chriſto, eccleſia neſciente, dānata poſſunt intrare eccleſiam electorū, & eſſe mēbra colūbæ, & eo ipſo prædeſtinari ad vitā. Hoc ſuprà monſtrauit, & iterum contra Donatiſtas lib. 4. exhibet *Auguſtinus*. Nunc, inquies, quæritur, quomodo poterūt homines ex parte diaboli pertinere ad eccleſiam non habentem maculā, aut rugam, aut aliquid eiuſmodi, de qua etiam dictum eſt, Vna eſt colūba mea. Quod ſi non poſſunt, manifeſtū eſt eam inter alienos gemere, & intrinſecus inſidiātes, & extrinſecus oblatrantes. Et differens ſolutionem huius vſq; in. 23. ca. de cōuerſione, inquit. Nullius deſperandū eſt, ſiue foris, ſiue intus conſtituti, quandiu patientia Dei ad pœnitentiā adducit, & viſitat in virga facinora eorū, & in flagellis peccata eorum. Hoc modo enim miſericordiam ſuā nō diſpergit ab eis, ſi & ipſi miſereantur aliquādo animæ ſuæ placētes Deo. Sicut enim bonus, qui perſeuerauerit vſq; in finē, hic ſaluus erit: ſic & malus, ſiue foris, ſiue intus, qui perſeuerauerit vſq; in finem, ſaluus
2 nō erit. Hæc ille. AVTHOR. Non† eſt ergo deſperādū de ſalute cuiuſquā in hac vita, quin ſaluus eſſe poterit. Certum tamen, & definitū eſt apud Dei præſcientiam, q̄ finaliter reprobandus ſaluus eſſe non valet. Cui veritati catholicæ, illud item fidele principium antecedit: aliud poſſe eſſe, aliud eſſe, vel futurū eſſe, ſicut lib. 2. de baptiſmo paruulorum, ca. 6. dicit *Auguſtinus*. Alia quæſtio eſt vtrum eſſe poſsit? Auguſtin. Alia vtrum ſit? Alia, ſi nō eſt, tamen poſsit eſſe, cur non ſit? Alia vtrum qui omnino nunq̄ vllum peccatum habuerit, non ſolùm quiſq̄ ſit, verumetiam poterit aliquādo eſſe, vel poſſit. In hac quadripertita propoſitione quæſtionum, ſi à me quæratur vtrum homo ſine peccato poſsit eſſe in hac vita, confitebor poſſe per Dei gratiam, & liberum eius arbitrium. Et poſt multa. Si autem, quod ſecundò poſueram, quæratur, vtrum ſit, eſſe non credo. Magis enim ſcripturæ credo dicenti, Non intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Hæc ille. AVTHOR. Vbi iam eſt, quod Witcleff nugaciter iactat omne poſsibile eſt verum: & nihil poſſe eſſe, niſi quod fuit, eſt, & erit? Ecce quem dicis Auguſtinum tuum, & inde ſectatores tui glorianter te cognominabant Ioannem Auguſtini. Ipſe contra te diſputat, & definiuit aliquod poſsibile, quod nunquam erit, hominem ſcilicet in hac vita ſine peccato. Et ego conſtanter cum eccleſia æquè dico, Præſcitum adhuc ſuperſtitem ſine finali peccato poſſe eſſe, & per hoc ſaluari poſſe, ſed nunquā ſic futurum eſſe, & vtriuſq; euentus præſcium & omniſcium eſſe Deum. Sed forſan obijcitur, quod Auguſtinus ſuprà tertio loco abhinc dixit de damnatis à Chriſto, Neſciente eccleſia, abſit vt intrare poſsint limites hortus concluſi, quaſi non poſsint abſolutè intrare, qui reprobi ſunt. Sed hoc refellit ipſe, quando viam oſtendit, per quam intrare poſſunt, dicens, Si confitentur, & corriguntur, tunc intrant. Sed intelligit non poſſe intrare, niſi mutentur. Quo contrà, Donatiſtæ quidam inſultabant catholicis, quando receperunt ad pœnitentiam eccleſiæ, venientes de hæreſi, dicentes eos receptos quales fuerant. Vnde contra Creſconium libro ſecundo. cap. 9. *Auguſtinus* latè refert. Noli ergo, inquiens, vlteriùs in hac re non tantummodò carnaliter, verumetiam pueriliter ſapere, vt tales quales erant, veſtros à nobis ſuſcipi exiſtimes, qui conuerſione voluntatis ab errore veniunt ad veritatem, à diuiſione ad vnitatem,

Auguſtin.

Auguſtin.

Auguſtin.

à diui-

à diſſenſione ad pacem, ab inimicitijs ad charitatem, ab humana præſumptione ad diuinarum ſcripturarum authoritatem. Non autē prius incipiunt eſſe noſtri, quàm eſſe deſtiterint veſtri. Hæc conuerſio voluntatis repente putauit nō ſolùm in teloneo peccatorem, verumetiam in cruce latronem. Hæc ille. AVTHOR. Inter hæc tamen omnia prædicta de horto concluſo, & ſtatu intrantium illam electorum eccleſiam, ſciēdum eſt, q̄ Auguſtinus non ſemper loquitur vniformiter, ſed quandoq; dicit, illam eſſe prædeſtinatorū omniū: quandoq; præciſè iuſtorum: quandoq; membra eius eſſe, & intrare debere: quandoq; intrare poſſe, qui extra ſunt. Nuſquam tamē reperi eum dicere prę̄ſcitum virum intraturum eſſe, quanuis fortè intus eſſe videatur: vel ſi cō uerti velit, poſsit intrare. Prædeſtinatos autē malos dicit extra eam eſſe, quanuis in præſciē tia Dei eſſe intus videantur, quia intus erunt. Auguſti. libro. 4. contra Donatiſtas. cap. 4. vbi dicit. Secundùm præſcientiam, qua nouit Deus quos prædeſtinauerit ante mundi conſtitutionem, conformes fore imagini filij ſui. Multi etiam, qui aperte foris ſunt, & hæretici appellantur, multis, & bonis catholicis meliores ſunt. Quid em̄ ſunt hodie, videmus: quid cras futuri ſunt, ignoramus. Et Deo quidem, apud quem ſunt præſentia quæ ventura ſunt, etiam quod futuri ſunt iam ſunt. Nos autē ſecundùm id, quod in præſenti eſt, quiſq; hominum quærimus, Vtrum in illius eccleſię membris, quæ vna colūba dicta eſt, & ſpōſa Chriſti ſine macula, & ruga hodie deputādi ſunt &c. De auaris tandē in fine. In mēbris illius colūbæ nec hi, nec illi ſunt hodie, ſed aliqui eorum fortaſſe futuri ſunt. Hæc ille. AVTHOR. Hic agit de non membris ſecundùm p̄ſentem iuſtitiam. Quod idcirco pondero: quia dicit. Tales hodie membra Chriſti eccleſiæ, & vnicæ ſponſę nō ſunt, quanuis futuri ſunt, nō obſtante, quòd in Dei præſcientia membra ſunt. Falſiter ergo paralogizat Witcleff, quando dicit hoc eſſe, quod apud Deum eſt: quāquam penes homines aliter ſit, vel ſecundùm præſentis iuſtitię ſtatum.

3 Sed † quod exigit præſens tractatus dicere, ſi prædeſtinatus poteſt perire finaliter, reſtat vt probetur per ſcripturas: quanquam ſatis difficile ſit probare. Dei ſpiritu enim dictum eſt angelo Philadelphiæ. Apocaly. p. 3. Quoniam ſeruaſti verbum patientiæ meæ, & ego ſeruabo te ab hora tentationis, quæ ventura eſt in orbem vniuerſum. Ecce veniā citò, tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Ecce huic propoſito, vt videtur, reuelauit Deus per ſeuerantiam finalem in bono: & ſic prædeſtinationis ad vitam: cum quo etiam reuelauit periculum amiſsionis coronæ, quod potuit imminere. Ergo prædeſtinatus ad coronam potuit eam amittere. Sic enim accipitur hic

4 corona † pro præmio vltimato beati, ſecun- Corona.
dùm illud Apoſtoli de currentibus in ſtadio. Et hi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, hi autem incorruptam. Si dicat Witcleff non potuit eam amittere, ſed ſi non teneret, poſſet, eſſet ergo ammonitio ſine ratione: quia quàm abſolutè fuit impoſsibile eum coronam amittere, tam abſolutè fuit impoſsibile eum non tenere per te. Item Ioannes Baptiſta dixit Hieroſolymitanis. Matth. 3. Facite fructum dignum pœnitentiæ: & nolite dicere apud voſmetipſos: patrem habemus Abraham. Potens eſt enim Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Sequitur. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur. Ecce quidam iſtorum fuerunt prædeſtinati filij Abrahæ, ſi facerent pœnitentiā fructuoſam, qui tamen ſi fructum non faciant, excidi poſſunt, & alii loco eorum ſubſtitui, de lapidibus his, id eſt, duris gentilibus procreati. Sic enim præponitur. Potēs eſt Deus. Et ſequitur. Omnis arbor. &c. Ergo prædeſti nati filij Dei poſſunt ſua culpa perire. Sic em̄ hoc loco Matth. dicit *Chryſoſtomus* in imper- Chryſoſto.
fecto. Timeant præciſionem ſuam, & faciant fructum: nam quanuis malus nec timore corrigitur, tamen bonus, niſi timuerit, perit. Hæc ille. Et *Auguſtinus* ſuper Pſalmū qua dra- Auguſti.
geſimumſextū. Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Non enim remanſurus eſt Abraham ſine filiis, ſi vos damnaret Deus. Potens eſt enim & damnare quos odit: & illi reddere, quos promiſit. Hæc ille. AVTHOR. Si dicat Witcleff: non ita poſſunt abſolutè ſi minatur eis hoc Ioannes ſi non fecerint fructum: quàm fatua comminatio, & comminationis illatio? Si non poſsit de potentia Dei abſoluta hoc Deus facere quod minatur, ſcilicet, præſcindere eos: nec ipſi non facere fructum, quem mandauit: vt quid ergo minas facerem Deo, quòd ſubruam thronum eius niſi produxerit bonum ſpiritum in vnitate eccleſiæ? cùm nec ego de potentia cuiuſquam abſoluta poſſem ſubruere ſedem Dei: nec ipſe diuinum ſpiritū non ſpirare? Alios textus ſcripturæ æquales iſtis poſſemus adducere: ſed iſtos infero, quia ad hūc effectum eos fulcitos inueni per expoſitionem Auguſtini lib. de correptione & gratia. cap. 61. vbi probat ab intento, quòd

præ-

" prædeſtinatorum numerus eſt certus ſine ad
ditione vel diminutione fienda: quanuis qui-
Auguſtin. dam de numero poſsint deficere. *Auguſtinus.* Hæc de his loquor, qui prædeſtinati ſunt in regnum Dei, quorum ita certus eſt numerus, vt nec addatur eis quicquā, nec minuatur ex eis: non de ijs, qui cum annuntiaſſet, & loquu tus eſſet, multiplicati ſunt ſuper numerū. Ipſi autem vocati dici poſſunt, non autem electi: quia non ſunt ſecundùm propoſitum vocati. Certum verò eſſe numerum electorum, neq; augendum, neq; diminuendum, quanuis & Ioannes Baptiſta ſignificet, vbi dicit, Facite er go fructum pœnitentię: & nolite dicere apud voſmetipſos, patrē habemus Abrahā. Potens eſt enim Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. vt oſtendat ſic eſſe amputandos, ſi non fecerint fructum: vt nō deſit numerus, qui promiſſus eſt Abrahæ. Tamen apertiùs in Apocalypſi dicitur. Tene quod habes, ne ali⁹ accipiat coronam tuam. Si enim alius non eſt accepturus niſi ipſe perdiderit, certus eſt numerus. Quòd autem etiam perſeueraturis ſanctis ſic iſta dicuntur, quaſi ipſos perſeueraturos habeatur incertum: non aliter hæc audire debent, quibus expedit non altum ſapere, ſed timere. Quis enim ex multitudine fidelium, quandiu in hac mortalitate viuitur, in numero prædeſtinatorum ſe eſſe præſumat? Quia id occultari opus eſt in hoc loco: vbi ſic cauenda eſt elatio, vt etiam per Satanæ angelum ne extolleretur, tantus collaphizaretur Apoſtolus. Hinc apoſtolis dicebatur, Si manſeritis in ſermone meo: dicente illo, qui eos vtiq; ſciebat eſſe manſuros. Et per prophetam, Si volueritis, & obedieritis me, cùm ſciret ipſe, in quibus operaretur & velle. & ſimilia multa dicuntur. Nam propter huius vtilitatem ſecreti ne forte quis extollatur: ſed omnes etiam, qui bene currunt, timeāt: dum occultum eſt qui perueniant. Hæc ille. AVTHOR. Ecce certitudinem numeri prædeſtinatorum figit, ſed incertitudinem perſonarum demonſtrat: ne fortè quis extollatur, inquit, & timendum eſt, & huiuſmodi. Quòd ſi impoſsibile foret extolli, quomodo fortè extolletur? Et quaſi perſeueraturos eos habeat incertum: certè nō de facto, ſed quia poſſent non perſeuerare ſi non manerent: ideò de poſsibili ſunt incerti, qui tamen de facto ſunt fixi. Et audiat item Witcleff caſum paruum. Sumpto aliquo vno, quē Deus præſcit tentādum ad crimen mortiferum, etiā in tentatione lapſurum: in quo crimine auertens ſe à Deo migrabit à carne: nonne tamen poterit Deus iſti facere tam fortem in tentatione prouentū, vt nō cadat? Arguit hoc Dei fidelitas in ſeruos fragiles. Fidelis deus eſt, qui non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione etiam prouentū, vt poſsitis ſuſtinere. 1. Cori. 10. Ex hoc textu arguitur, ꝙ potēs eſt De⁹ facere qđ promiſit, ſcilicet prouentū, ne tētatus, in tentatione ſuccūbat. Item Deus non patietur quenquam tentari ſupra id, quod poteſt: ergo quilibet in hac vita tentatus, poteſt refellere tentatorem, & item poteſt ſuſtinere. Quomodo ergo non ſcribit Witcleff directè contra fidem: quando dicit, quòd talis non poteſt huic finali tētatio ni reſiſtere, nec poteſt Deus eum iuuare, vt poſsit ſuſtinere, & non ruere? & Apoſtolus Paulus dicit oppoſitum. Forſan iam extrahet de ſinu truffarum ſuarū gloſſam illam euaſoriam, quàm aliàs recitaui, vbi egi de potentia Dei in primo libr. Poteſt, inquit, Deus, ſi vult, Adhuc Apoſtolus ait, quòd Deus hoc vult, quia hoc faciet. Non (inquit) patietur vos tentari, ſed faciet cum tentatione prouentum. Et nunquid bene ſequitur: Faciet, ergo volet face Auguſti.
re? *Auguſtinus* dicit de homine, quòd hoc poteſt, quod ſi vult, poteſt lib. 1. Retractationum cap. 21. dicens. In poteſtate quippe hominis eſt mutare in melius voluntatem: ſed ea poteſtas nulla eſt, niſi à Deo detur: đ quo dictū eſt, Dedit eis poteſtatē filios Dei fieri. Cùm enim hoc ſit in poteſtate, qđ cùm volum⁹ facimus, nihil tam in poteſtate, quàm ipſa voluntas eſt. Eo ergo modo dat poteſtatem. Sic intelligendum eſt quod dixi poſtea in noſtra poteſtate eſſe, vt vel inſeri bonitate Dei, vel excidi eius ſeueritate mereamur. Quia in poteſtate noſtra non eſt, niſi quod noſtram ſequitur voluntatem. Quia cùm fortis, & potens præparatur à domino, facile fit opus pietatis, etiā quod difficile, atq; impoſsibile fuit. Hæc ille. AVTHOR. Iam gloſſa tua quid valet: quin hoc ſimpliciter poſſe Deum concedes quod ſi vult poteſt? Poteſt, inquis, iſtum præſcitum lapſurum iuuare ne ruat, ſi vult: ergo tunc poteſt.
Hoc monſtrat dicta fides Apoſtoli: ſicut ex Auguſti.
eo loco deducit *Auguſtinus* per modum neceſſariæ ſequelæ. lib. de bono perſeuerantiæ. cap. 21. dicens. Vt enim non dicam, quàm ſit poſsibile Deo auerſas & aduerſas in fidem ſuam cōuertere hominum voluntates, & in eorum cordibus operari, vt nullis aduerſitatibus cedant, nec ab illo aliqua tentatione ſuperati diſcedāt cùm poſsit: & quod ait Apoſtolus facere, vt non eos permittat tētari ſuper illud, quod poſſunt. Vt ergo non id dicam, certè poterat illos Deus præſciens eſſe lapſuros, antequàm id fie

ret,auferre de hac vita.Hæc ille. AVTHOR. Ecce datum prædictũ,& amplius. Quia quos preſciuit eſſe lapſuros, potuit non tantùm à tentationis impetu præſeruare ne caderent: ſed item tollere ab hac vita priuſquã tam validè tentarentur.Sed tunc nullatenus damnarentur,ſi non finaliter in mortali decederent. Poteſt ergo Deus facere ne damnentur,quos de cætero lapſuros eſſe præſciuit.

¶ Aſcendendum ad tractatum ſacræ Euchariſtiæ, vitando lites dialecticas quãtũ fieri poterit.

CAP. XVII.

SVMMA.

1 *Euchariſtiæ ſacræ ad tractatum, quòd aſcendendũ ſit uitando dialecticas lites &c.*
2 *Author inuehitur in Witcleff,tanquam omnium hæreſiarcharum proteruiorẽ, & improbũ &c. ad concitandum animos orthodoxos.*
3 *Ionathæ qui,ab authore recenſentur. Et quòd ipſe ſit eius armiger contra Witcleuiſtas.*
4 *Patres ſancti quomodo docuerunt ab authoritate probatiſſimum modum eſſe ad diſceptandum de fide.*
5 *Lanfrancus à Guimundo nobili uiro liberalium ſcientiarum peritus dicitur.Et quomodo per eas Berẽgarium Witcleff magiſtrum turpiter fecerit cõfuſum*
6 *Participium errorum.*
7 *Philoſophia humana quàm ſit meretrix fornicaria uiro incauto,oſtendit Origenes.*

1 VEnite † aſcendamus ad montem domini, vt de ſecramentis ſingulis,qđ diripiebat hæreticus, in plenas manus prædas reſtituam⁹ eccleſiæ. Verè enim mons excelſus mons ſacramentorum cæleſtium:altior Libano,procerior Oliueto .Ibi nanq; incircunciſorum ſtationes, & ibi antiquorum hæreſiarcharum greges penè omnes de temporibus Saluatoris vſq; ad hæc tempora noſtra multiformium dogmatum fœda luſtra ſternebant.Inter † quos omnes nullus iſto Witcleff proteruior,nullus vnquam ſurrexit improbior ad concitandum animos orthodoxos. Aut quis antiqu⁹ hoſtis eccleſiæ ſic ſtrepit litibus,ſic frẽdit conuicijs, vt clerici catholici dicant, quid ſit ſacramentum in genere,quid in ſpecie hoſtia conſecrata:quid accidens ſine ſubiecto,& ſimilia,exaſperans principes terrarum,& populos,ne obediant papæ, ne obſecundent epiſcopis,ne ſubſidium vitæ impendant presbyteris,aut monachis,imò nec alimoniã fratrib⁹? quos omnes clericos dicit cæſareos: quoúſq; docuerint populũ,quid ſit hoſtia cõſecrata.in libro de Euchariſtia.in de papa . & centies alibi.vnde de papa. cap.4.in vulgari. Hãc quæſtionem regna mittere deberent ad papã, ad ſciẽdum ſenſum eius,quid credere debeamus. Sequitur.Et iſta regna nullum hominem ſumerent in ſuum papam, priuſquã de hoc eos inſtrueret per fundamentum legis Dei .Hæc Witcleff.Et in de Euchariſtia cap.4.Vix alter papa cum ſuis complicibus, omnes epiſcopi Angliæ cum ſuis doctoribus ſciunt dicere, quid eſt hoſtia conſecrata:quomodo ergo de finirẽt ipſi in hæreſi de tertia hoſtiæ concluſione?Hæc Witcleff.In quarto trialogi ſub trĩplici fune omnes prædictos dicens hæreticos. Manifeſtũ eſt,inquit,quòd omnes illi ſunt doloſi hæretici.Doloſi dico, quia noſcunt communitates hominum in maiori parte ſic credere:& nolunt, neſciunt,aut non audent fidem ſuã illis detegere.Hæc Witcleff.AVTHOR. Hoc,quod dicit,nõ audent,ab exemplari Berengarij magiſtri ſui ſubtraxit.Ipſe enim dixit Humbertum epiſcopũ fuiſſe in vecordia Paſchaſij Lanfranci,& vulgi, quando ſcripſit corpus Chriſti non figuraliter ſolùm, ſed veraciter in Euchariſtiæ ſacramento.O miſer homo quotiens in explanatione fidei ſacramenti fideles præſules, & doctores voluerunt, ſciuerunt,& audaces erãt ſcribere,& docere,quæ fidem iſtam concernunt: & cũcta malefica argumenta,& turbidas veſtras phantaſticas rationes ſic euerterũt apertè, vt nihil tibi ſuperſit in libellis tuis conſcriptũ, niſi quod eſt diu ante te per eos ad plana verba damnatum?Nõ credis verbis,ſenties acriùs , cùm dominus da
3 bit vt ad te peruenià.Non † ſum ego Ionathas ſtrenuus ille princeps,Cyrillus ſcilicet,qui magiſtrũ tuũ confodit in concilio Epheſino Neſtorium:non Leo,nõ Nicolaus,aut Gregorius papa,non magnus Lanfrancus,Anſelmus,aut Guimundus,omnes enim hi ſunt Ionathæ, ego armiger eius,confeſſus, & notus indignus: ſignum habemus.Dixiſti quotiens? Aſcendite ad nos . Hoc & econtrariò dominus meus dixit mihi Ionathas.Ecce nos tranſimus ad viros iſtos.Si taliter locuti fuerint ad nos, manete donec veniamus ad vos: quia ſcilicet non reſiſte-

reſiſtemus,ſed veniem⁹ in fide matris eccleſię, tūc ſtem⁹ in loco noſtro, cōpeſcam⁹ linguas, nō moueamus arma doctorū & ſcripturæ. Si autē dixerint Witcleuiſtæ incircūciſi, Aſcēdite ad nos ſi vultis:ſi ſciatis, aut audaces fueritis diſputare de fide: Aſcendamus ad eos,quia tradidit eos dominus in manib⁹ noſtris. Quid ego ad iſta? Perge domine Papa, aut cuſtos ecclesiæ. Perge quò cupis: & ego tecū vbicunq; volueris. Ero,inquā,tecū,nec deſerā,ſemper in authoritate dominorū meorū incedā, & in armis eorū pugnabo:qualiter itē egregiū *Auguſtinum* nō pigebat facere,cū academicos expugnaret. li. 3. in fine. vbi,Quid(inquit)faciā,quē de caſtris meis foras trudit,niſi implorabo auxilia doctorum:cū quibus ſi ſuperare nequeo, minùs pudebit fortaſſe ſuperari? Hæc ille. AVTHOR. Et quid aptius? nihil ſumit incircūciſus Witcleff & corde & labijs, niſi argumēta, & armata dogmata magiſtrorū ſuorū, damnatiſſimorū ſatellitū:p̄ter quaſdā ſphærulas logicales,& gloſſas planè mēdaces,quæ mouebūtur à digito. Et idcirco nihil præter ſcripturæ & ſanctorū dicta cōtra eū ad bella producam.

4 Sic ☩ enim docuerūt ſancti patres ab authoritate probatiſsimū modū eſſe ad diſceptādū de fide,quibus omnia humanæ mētis ſubſidēt argumēta. Vnde *Ambroſius*, li. 1. de patre & filio ad Gratianū Auguſtū ca. 3. Nolo(inquit)argumēto credas ſāc̄te imperator, & noſtræ diſputationi:ſcripturas interrogemus:interrogem⁹ Chriſtū: interrogemus apoſtolos: interrogemus prophetas. Quid multa? Patrē interrogemus,cuius honori ſtudere ſe dicunt. Hæc ille. AVTHOR. Et quātū eſt ad ſanctorū patrum documēta,nō ſimpliciter afferēda ſunt,ſed bona indagine perluſtrata, p̄pter fictiſsimas gloſſas,quas iſte ſic ſanctorū dictis ſicut imperitus medicus humanis artubus rodētia pro lenitiuis,quoúſq; cūcta membra cōſumpſerint, vnguēta perfundit. Idcirco ergo diſcutiēda ſunt per partes,quoúſq; pura exeat liquidæ veritatis intētio doctoralis: q̄ tūc neceſſe eſt omnes fideles figmētis hęreticis anteponāt:prout *Auguſtinus* in cōflictu ſuo cū Ecclanēſi Iuliano, p̄fecit. Nūc(inquiēs)mihi aggrediēdū eſt,vt ſententijs epiſcoporū,qui ſcripturas ſanctas ingenti gloria tractauerūt,tua Iuliane,domino adiuuāte,machinamēta ſubuertā. Seqtur. Sed nūc argumēta veſtra ipſa, quibus agitis, ne prima hominū natiuitas originali peccato credatur obſtricta, eloquijs ſunt redarguēda ſanctorū: quos oportet vt Chriſtiani populi veſtris prophanis nouitatibus anteponāt:eiſq; potiùs eligāt adhærere,quàm vobis. Hæc Augu. li. 2. cōtra Iulianū in principio. AVTHOR. Et ſi iſtis atteſtationibus tā firmis incumbā, nunquid poſſunt Witcleuiſtis deeſſe calūniæ? Dicent me,nō dubites,inertē logicæ, aut humanæ philoſophiæ,quā arguebat apoſtol⁹, quia in materia fidei tā tenaci,tam ſolida,dialecticè non cōtendo. Hoc ſolùm habebat eorum dominus Witcleff cōtra *Lanfrancum* ſanctū antiſtitē,cū diceret. Sic,inquit,tractans incedit, ſicut nouitios ſuos in capitulo informaret. Sed Lanfrancus

5 ☩ nobilis vir Guimūdus in principio ſui operis prædictū Lanfrancū dicit peritū ſcientiarū liberalium: & eas iā penè ſopitas in Gallijs recreaſſe, & p̄ eas magiſtrū Witcleff Berēgariū turpiter feciſſe cōfuſū, & ſcholaribus deſtitutū. Attamē ipſe *Lanfrancus* in principio operis Lanfrancus de Euchariſtia cōtra eundē religiose deuouet in materia fidei dialecticas ſimultates. Relictis (inquiens) ſacris authoritatibus, ad dialecticā cōfugium facies. Et quidē de myſterio fidei auditurus,ac reſpōſurus,quæ ad rē debeant pertinere,mallē audire,ac reſpōdere ſacras authoritates,quàm dialecticas rationes. Verū cōtra hęc quoq; noſtri erit ſtudij reſpōdere,ne ipſi⁹ artis inopia me putes in hac tibi parte deeſſe. Fortaſſe iactantia quibuſdam videbitur, & oſtētationi magis,quàm neceſsitati deputabit. Sed teſtis mihi eſt Deus,& conſciētia mea, q̄ in tractatu diuinarū literarū,nec p̄ponere,nec ad propoſita reſpōdere cuperē per dialecticas quæſtiones. Hæc ille. AVTHOR. Quāuis(inquit)ſanctus Auguſtinus cum hæreticis philoſophis multùm quandoq; in eis profecit:ſicut etiam ſanctus Paulus Athenis cum philoſophis philoſophicè diſputauit. Armis enim ſuis pulchrè iugulandus eſt hoſtis. Et vt dominus dederit,cum domino meo Lanfranco dialecticas & philoſophicas rationes inducam, quantò breuiores vt valeam:ſed prout hæreticæ intricationes hoc exigent:qui eas quanuis ſine fructu,tamen ſic ſine numero iam mathematicè,iam ſophiſticè compluit, ſicut nubes infecta,bufones. Vitabo tamen, ſicut quantū potui euitaui, ne gloria fidei lateat in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis. Et item patres ſancti viderunt in abuſu eius eueniſſe eccleſiæ Chriſti larga diſcrimina. Ideo ſanctus *Ambroſius* in lib. 1. de patre & filio. cap. 4. Au- Ambroſius fer hinc(inquit)argumēta,vbi fides quæritur: loquatur in ipſis gymnaſijs,iam dialectica taceat. Non quæro quid loquantur philoſophi, requiro quid faciant. Soli in ſuis gymnaſijs remanſerunt. Vide quàm fides præponderet argumentis. Illi quotidie à ſuis conſortibus deſeruntur,qui copioſè diſputant: iſti quotidiè

creſcunt,qui ſimpliciter credunt. Non creditur philoſophis, creditur piſcatoribus. Non creditur dialecticis,creditur publicanis. Illi voluptatibus & delicijs orbē ligarūt: iſti ieiunijs & doloribus exuerūt. Plures itaq; iam cœpit illicere iniuria,quàm voluptas. Sequitur. Nūc videamus quid diſtant à gentibus Ariani. & in frà. Nonne ex philoſophia omnem impietatis ſuæ traxerunt colorem? Illi tum quod venerantur,amplificant: iſti creaturam Dei filiū aſſerunt eſſe,quæ Deus eſt. Hæc ille. AVTH. Ita & Witcleuiſtæ diſponente Deo iam à conſortibus deſeruntur,ſaltē quo ad hæreſim Euchariſtiæ. Reuelauit enim eis Deus ad ignominiam magiſtri eorum quàm falsè ſcripturas, & fidei doctores extorſit: ſicut patet iam penè per Angliam,& item Boëmiam in Huſsitis,vti nam deſereretur in alijs æquæ turpitudinis. Et nonne ex philoſophia ſua, ſicut & Arius, omnem impietatis ſuæ traxit colorem? Bene
6 dico ſuæ,non Ariſtotelis, non Platonis, ſed † factus commune participium philoſophorū, errores Democriti,& Anaxagoræ,Plotini, & Macrobij,cæterorumq;,quos propter errores abundè lædētes fidem,fides eiecit, ipſe in vnā maſſam doctrinæ ſuæ corruptionis intruſit:& huic omnem fidem eccleſiæ quantùm poteſt, inclinat. Maximè enim de philoſophia accidētis,quod in primæuis ſapere cœpit, in poſtremis continenter errauit: vt quia dogmati Anaxagoræ de eſſentia accidētis, quòd ſit ipſa ſubſtantia ſic formata inclinauit iuuenilem auriculam,nunquàm de poſt potuit aſſentire accidens poſſe eſſe ſine ſubiecto. Et ad vltimū conſequens,eccleſiæ fidem perfidia cōmutauit,& docuit non eſſe corpus Chriſti ſecundùm na-
7 turam in Euchariſtiæ ſacramento. O † quàm fornicaria meretrix eſt humana philoſophia viro incauto? Docet hoc homilia. 2. ſuper Numeros vir prouidus *Origenes*. Si(inquit) relegas quæ ſcripta ſunt de Salomone, inuenies eum,& quidem cùm eſſet ſapientiſsimus, multis mulieribus inclinaſſe latera ſua, cū lex Dei dicebat, Non multiplicabis tibi mulieres, ne fortè fornicari te faciant à Deo tuo. Ille ergo cùm eſſet ſapientiſsimus, & ingentibus apud Deū meritis,tamen quia ſe tradidit multis mulieribus, deceptus eſt. Ego puto, quòd multæ mulieres, multa dogmata,& diuerſarum gentium diuerſæ philoſophiæ nominentur. Qui cùm ſingula agnoſcere & perſcrutari, vt potevir ſcientiſsimus,& ſapientiſsimus voluiſſet,ſe metipſum intra legis diuinæ regulam tenere non potuit,ſed decepit eum Moabitica philoſophia,& perſuaſit,vt idolo Moabitico immolaret. Similiter & Ammonitarū, ſed & reliquarum gētium, quarum mulieres dicitur recepiſſe & immolaſſe idolis earum. Grāde ergo eſt, & verè opus Dei tā multis dogmatibus quaſi mulieribus admiſceri: nec tamen à veritatis declinare regula, ſed conſtanter dicere: Sexaginta ſunt reginæ,& octoginta cōcubinæ,& adoleſcentulæ,quarum non eſt numerus. Vna eſt tamen columba mea,perfecta mea: vna eſt matri ſuæ,vna genitrici ſuę. Hæc ille. AVTHOR. Verè enim hanc gratiam domini, Witcleff nō habuit: qui nec vnam Chriſti eccleſiam, & eiꝰ fidem inani philoſophiæ,quam ſemel guſtare cœperat,præferebat. Et(quod dolēter refero) non eius tantū ſequaces, ſed eccleſiæ ſectatores: imò & religionis multi cultores: cùm iſtā philoſophiam extraneam in libellulis eius legunt,incipiūt admirari: & ſtatim captilaqueis nouitatis,incipiunt eius inſana verba præferre doctoribus antiquis, & receptis. De huiuſmodi, non ſine cauſa libro ſuo primo ſuper Geneſim ad literam in fine conqueritur *Auguſtinus*. Periculoſiùs (inquiens) errant quidam infirmi fratres,qui cùm iſtos impios de cæleſtium corporū numeris,vel de quibuſlibet elementorum mundi huius quæſtionibus ſubtiliter & copioſè diſſerere audiunt, euaneſcunt: & eos ſibi cum ſuſpirio præponentes, & magnos putantes,ſaluberrimæ pietatis libros cū faſtidio repetunt: & quos dulciter haurire deberent,vix patienter attingunt,à ſegetis aſperitate abhorrentes,& ſpinarum floribus inhiātes. Non enim vacant videre quàm ſuauis eſt dominus: nec in ſabbato eſuriunt: atq; ideo pigri ſunt,poteſtate à domino ſabbati accepta, vellere ſpicas,& tam diu verſare manibus,cōtritaſq; purgare,donec ad eccleſiā perueniāt. Dicet aliquis: quid tu tanta tritura diſcretiones huiuſmodi granorum exuiſti? Quid deuētilaſti? Cur propemodum in quæſtionibus adhuc latent omnia? Affirma aliquid eorū, quæ multa poſſe intelligi diſputaſti. Cui reſpōdeo: ad eum ipſum cibum me ſuauiter peruenisſe, quòd didici non hærere homini in reſponendo ſecundùm fidem, quod reſpondendum eſt hominibus,qui calumniari libris noſtræ ſalutis affectant,vt quicquid ipſi de natura rerum veracibus documentis demonſtrare poterūt, oſtendamus noſtris literis non eſſe contrariū. Quicquid autem quibuſlibet de ſuis voluminibus his noſtris literis,& catholicæ fidei contrarium protulerint: aut qua etiam facultate oſtendamus: aut nulla dubitatione credamus eſſe falſiſsimum. Atq; ita teneamus mediatorem noſtrum,in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ

Participiū errorum.

Auguſti.

Origenes.

pientiæ & ſcientiæ abſconditi: vt neq; philoſophiæ loquacitate ſeducamur, neq; falſæ religionis ſuperſtitione terreamur. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Non me piget regulam recitare doctoris, quemadmodum ſequi dominum deprecor in præſenti. Spero enim eius inſtitutione & precibus facillimum eſſe oſtendere de libris ſanctis, quid veri Witcleff aſſeruit de hoſtia conſecrata: quid item erroris immiſcuit cõtra catholicam veritatem: ita vt tenentes Chriſtum, cuius iſte fruſtra legem appellat, neq; philoſophię ſuę loquacitate ſeducamur: quam in libro de Euchariſtia, & item de apoſtaſia, cum punctis, & vmbris, & lineis gyratiuis quadam pompa verborum contra accidẽs ſine ſubiecto multiplicationem, tranſſubſtantiationem, & identicam vnionẽ corporis Chriſti ſingultit: neq; falſæ religionis ſuperſtitione terreamur: quia nos falſarios ſcripturarũ Chriſti & apoſtoli, & nouum dogma in ſecũdo millenario, ſoluti iam Satanæ diſpergentes: Auguſtini quoq; quoſdam libros pro titulis increpat. Ambroſium doctorem apocriphum: omnes de ſecundo millenario iam hæretico s dyſcolos nominat. Iam quoſdam ad contrarium ſenſum gloſſat: ob reuerentiam, inquit: ſed reuerentia, vt puto, illa, de qua Pſalmiſta, Induãtur confuſione & reuerentia, qui maligna loquuntur ſuper me. Ego interim poſt hos reuerendos patres eccleſiæ, & eorum ſequaces, quãtùm dederit Deus, in forma, & proceſſu imitari conatus, tanquàm dominum meum Ionathan, inops armiger, & minimus puerorum, aſcẽdam ſi forſan te vocantem, & totum clerũ catholicum prouocantem in faſtigio tui ſenſus collocatum, vtiq; reptando manibus & pedibus, ſcribens mecum, & conſulens alios, ad te, non per cuniculos abditos, ſed ipſa via prærupta, quam in tuis tractatibus ipſe ſtrauiſti, perueniã. Primò incipiens à ſacramẽto Euchariſtiæ, & ibi ad argumenta tua de quintuplici euangelio: de doctorum quaternario: demum perſequar deſcendentem ad blaſphemias tuas ineptas: quemadmodũ Pſalmiſta ait: Fiat via illorum tenebræ & lubricum, et angelus domini perſequens eos. Sequar inquit. Quẽ? ipſe ſcio. Quomodo? Deꝰ nouit. Forte ſicut ſapiẽs dicit: Superbum ſequetur humilitas. Et ſicut duo diſcipuli hominem aquæ amphoræ baiulum, quã Ieremias aquam turbidam prophetauit, & hæreſibus fæculentam: cuius ideo tẽpeſtatem dominus increpauit. Luc. 8. ibi tamen cum diſcipulis paſcha domini præparabo, quia non eum legitur præparaſſe, qui præceſsit Chriſti diſcipulos, & oſtendit hoſpitiũ.

¶ Quomodo Witcleff præceſsit Satanæ mille annos ſolutionis ſuæ contra Chriſtum, & eius euangelium.

CAP. XVIII.

SVMMA.

1 *Millenarius diabolus. Et quid de eo fabulatur Witcleff.*
2 *Chiliaſtæ qui, & unde dicti. Et unde ſumpſerunt errandi occaſionem tam millenarij Chiliaſtæ, quàm millenarij Witcleuiſtæ.*
3 *Diaboli ligatura & ſolutio narratur. Et quid ſuper hoc dicant diuerſi authores per totum cap.*
4 *Witcleff Satanas quo tempore fuerit ſolutus, oſtẽditur.*
5 *Satanæ magna ſolutio quando ſit futura. Et quomodo per modicum tempus ſoluetur, & quare.*

ORtum huius peſtis hæreticæ in hoc loco notarem, ſicut in alijs ſuis hæreſibus facere conſueui. Sed præuenit me malignus Witcleff, poſtponens perfidiæ ſuę & authoritate & tempore fidem ſacram eccleſię, vocans eam hæreſim hoſtiæ conſecratæ: & initium eius diſtribuens ab initio ſecundi millenarij poſt aduentum Chriſti, quo ſolutum dicit eſſe diabolum: & hanc ipſam fidem eccleſiæ Chriſti ſymbolicè vltra omnes hæreſes calidè introductam. ca. 4. ter damnati trialogi. Inter omnes (inquit) hæreſes, quæ vnquàm in eccleſia pullularũt, nũquàm conſidero aliã plùs callidè introductã, & multipliciùs populũ defraudãtẽ. Et ð ſermone domini in mõte. ca. 46. A principio millenarij diaboli vſq; hodie regnauit iſta hæreſis de hoſtia conſecrata, vt patet legẽti epiſtolas decretales paparum cũ ſuis gloſſatoribus & ſectis pertinaciter cõſentientibus huic hæreſi, poſtquàm ipſam diabolus
1 introduxit. Hæc Witcleff. AVTHOR. Sic † de iſto millenario & ſolutione huius diaboli fabulatur in tractatulis ſuis per mille loca tã latino ſermone editis, quàm vulgari. Vt ergo dicamus vnde iſtũ millenariũ cœperit, & quibꝰ authoribus: In primo quantum hactenus legimus omnes ſcriptores catholicos excludem⁹, & adibimus Chiliaſtas † id eſt, millenarios, vel
2 Cherinthios, ſic dictos à mille annis, quos hæreticè prædicabant: vt notat Auguſt. 9. lib. de

Millenarius diabolus.

Chiliaſtæ.

hæreſibus.&.20.de ciuitate Dei. Vnde autem ſumpſerũt errãdi occaſionẽ tã millenarij Chiliaſtæ,quàm millenarij Witcleuiſtæ, putatur quia in Apoca.Ioã.ca.20.ſcribitur, angelũ deſcendiſſe de cælo,habẽtẽ clauẽ abyſsi,& catenã magnã in manu ſua:qui itẽ apprehẽdit draconẽ ſerpẽtẽ antiquũ, qui eſt diabolus,& Satanas:& ligauit eum per annos mille, & miſit eum in abyſſum, & clauſit, & ſignauit ſuper illum,vt non amplius gentes ſeducat: donec conſummentur mille anni. Hic deſcribuntur mille anni, quibus ligandus eſt Satanas, & quibus regnent cum Chriſto fideles. Vnde ſequitur. Et vidi ſedes:& ſuper eas ſedẽtes: & iudiciũ datũ eſt illis,& animas decollatorũ propter teſtimoniũ Ieſu,& qui non adorauerunt beſtiã,neq; imaginem eius &c. vixerũt, & regnauerũt cũ Chriſto mille annis. Ecce per totã ſcripturã illã de regno Chriſti & ſanctorũ eius per mille annos ſcribitur: de millenario verò diaboli,qui tãto tẽpore ſolueretur, puto nuſquàm niſi in iſtis Witcleff gloſſulis inuenitur. Quinimo textus ſcripturæ,qui de ſolutione eius loquẽs,poſtea dixit, Et cũ cõſũmati fuerint mille anni,ſoluetur Satanas de carcere ſuo, & ſeducet gentes, qui ſunt ſuper quatuor angulos terræ. definitũ tẽpus eius ſuprà dixit breue. Poſt hæc (inquit) oportet illũ ſolui modico tẽpore. Nec tamẽ illo tẽpore ſeducet eccleſiã, vt Witcleff ſupputat. Vnde *Auguſtinus*. 20. de ciuitate Dei. capit. 9. Non † itaq; (inquit) per totũ hoc tẽpus quodlibet iſte cõplectitur, à primo ſcilicet aductu Chriſti vſq; in finẽ ſeculi, quod erit ſecundus eius aduentus, ita diabolus alligatur, vt eius hæc ipſa ſit alligatio per hoc interuallum, quod mille annorum appellat numero, nõ ſeducere eccleſiã: quãdoquidẽ illã nec ſolutus vtiq; ſeducturus eſt. Nã profectò ſi eius alligatio eſt nõ poſſe ſeducere, ſiue nõ permitti: quid erit ſolui, niſi poſſe ſeducere, ſiue permitti? quod abſit vt fiat. Sed alligatio diaboli eſt nõ permitti exercere totã tentationẽ, quã poteſt, vel vi, vel dolo, ad ſeducendos homines, in partẽ ſuã cogẽdo violẽter, fraudulenter ve fallendo. Quod ſi permitteretur in tã lõgo tempore, & tanta infirmitate multorũ, plurimos tales, quales Deꝰ illud perpeti nõ vult, & fideles deijceret, & ne crederẽt, impediret, quod ne faceret, alligatus eſt. Tunc autẽ ſoluetur, quãdo & breue tẽpus erit. Nã tribus annis & ſex mẽſibus legitur totis ſuis ſuorũq; viribus ſæuiturus: & tales erũt cũ quibus ei belligerandum eſt: vt vinci tãto eius impetu, inſidijſq; nõ poſſint. Hæc ille. Et hoc integrũ habet Hugo. 17. parte de ſacramẽtis. cap. 3. AVTHOR. Pondera quod primò dixit Auguſtinus: Mille annis totis nõ eſſe ſoluendũ diabolũ, imò ligandũ: quos mille annos non vſuales, ſed ſextũ accipit millenariũ huius mũdi: in cuius tertio cẽtenario natꝰ eſt Chriſtus ſecũdũ Euſebiũ, & Hieronymum, & demũ vſq; in proximos mũdi fines extendit. Vnde vbi ſuprà *Auguſtinus*. Mille anni autẽ duobus modis poſſunt quãtũ mihi occurit intelligi: aut quia in vltimis annis mille, iſta res agitur .i. ſexto die, cuius nũc ſpatia poſteriora voluuntur, ſequuturo dehinc ſabbato, quod nõ habet veſperã: requie ſcilicet ſanctorũ, quæ nõ habet finẽ, vt. 99. millenarij tãquã diei nouiſsimã partẽ, quæ remanebit vſq; ad terminũ ſeculi, mille annos appellauerit, eo loquendi modo, quo pars ſignificatur à toto. Aut certè mille annos pro annis omnibꝰ huius ſeculi poſuit, vt perfecto numero notaretur ipſa tẽporis plenitudo. Hæc ille. AVTH. Hic ecce duæ ſunt acceptiones millenarij huius ligaturę. Prima ſcilicet, quã prędixit ab aduẽtu Chriſti, vſq; ad finẽ ſeculi, quã tenet itẽ *Hierony*. in explanatione dicta literali ſuper Apoca. vbi dicit. Iſte angelus, cuſtos inferni eſt: quando Chriſtus paſſus eſt, tunc ligauit diabolũ. Mille anni, nouũ teſtamẽtũ intelligitur, quia perfectus numerus eſt. Et tranſſumpta eſt expoſitio iſta à libris *Lactantij* diuinarũ inſtitutionũ. vbi lib. 7. ca. 14. ſic ſcripſit. Sciãt philoſophi, qui ab exordio mundi ſeculorũ millia enumerãt, nõdũ ſextũ millenariũ annũ eſſe concluſum: quo numero expleto, cõſummationẽ fieri neceſſe eſt: & humanarũ rerum ſtatũ in melius reformari. Cuius rei argumẽtũ priùs enarrãdũ eſt, vt ratio eluceat. Mũdũ Deꝰ & hoc admirabile naturæ rerũ opus, ſicut arcanis ſacræ ſcripturæ cõtinetur, ſex dierũ ſpatio cõſummauit: diẽq; ſeptimũ, quomodo ab operibus requieuerat, ſanxit. Hic eſt autẽ dies ſabbati, qui lingua Hebræorũ à numero nomẽ accepit. Vnde ſeptenarius numerus legitimus ac plenus eſt. Nã & dies ſeptẽ ſunt, quibꝰ per vicẽ reuolutis, orbes cõficiũtur annorũ: & ſeptẽ ſtellæ, quæ non occidũt, & ſeptẽ ſydera, quæ vocãtur errãtia: quorũ diſpares curſus, & inæquabiles motus, rerũ, ac tẽporũ varietates efficere credũtur. Ergo quoniã ſex diebus cũcta Dei opera perfecta ſunt: per ſecula ſex, id eſt annorũ ſex millia, manere in hoc ſtatu mũdũ neceſſe eſt. Dies enim magnus mille annorũ circulo terminatur, ſicut indicat propheta, qui dicit. Ante oculos tuos domine mille anni tãquàm dies vnus. Et vt Deus ſex illos dies in tãtis rebus fabricãdis laborauit: ita religio

Auguſti. 3 Auguſti. Hierony. Lactantius

eius,& veritas in his ſex millibus annorum laboret neceſſe eſt,malitia prꝙualẽte,atq; dominãte.Et rurſus quoniã perfectis operibus requieuit die ſeptimo, eũq; benedixit: neceſſe eſt vt in fine ſexti milleſimi anni malitia omnis aboleatur à terra,& regnet per ãnos mille iuſtitia,ſitq; trãquillitas, & requies à laboribus,quos mũdus iã diu pertulit.Hæc ille. AVTH.Iuxta hũc intellectũ adnexo illi cõceptu Auguſtini,ſecũdũ primã expoſitionẽ illo ſexto millenario annorũ, cuius tẽpora iã vltima voluebãtur tẽporibus Auguſtini, & Lactantij,foret tẽpus ſolutionis Satanæ: & ſeptimo millenario ſuccedẽte illi,in quo nos nunc ſumus,eſt Satanas alligatus ſic permanſurus in vinculis vſq; in finẽ eiuſdẽ ſeptimi millenarij: cõputãdo illũ ſecũdũ Auguſti. pro toto tempore vſq;in finẽ mũdi, quo ſuperueniet Antichriſtus,Satana iã ſoluto:ſicut ait *Lactantius*.li. 7.ca.26.his verbis.Diximꝰ paulò antè in principio regni ſancti fore,vt à Deo princeps dæmonũ vinciatur. Sed idẽ cũ mille anni regni, hoc eſt.7. mille cœperint terminari, ſoluetur denuò,& cuſtodia emiſſus exibit,atq; omnes gẽtes,quæ tũc erũt ſub ditione iuſtorũ,concitabit vt inferant bellũ ſanctæ ciuitati.Et colligetur ex omni vrbe terræ innumerabilis populus nationũ:& obſidebit, & circũdabit ciuitatẽ.Tũc veniet nouiſsima ira Dei ſuper gentes &c.Infrà. Cùm verò cõpleti fuerint mille anni,renouabitur mũdus à Deo: & cælũ complicabitur,& terra mutabitur,& trãsformabit Deus homines in ſimilitudinẽ angelorum, & verſabũtur ſemper in cõſpectu omnipotẽtis, & domino ſuo ſacrificabũt,& ſeruiẽt in æternũ.Hæc ille.AVTHOR. Ergo per iſtũ ſeptimũ millenariũ eſt diabolus alligatus: in quo patet inſipiẽtia Witcleff,dicentis iã eũ ſolutũ. Itẽ quia vocat totũ millenariũ ſolutionis Satanæ quãdo ſoluẽdus eſt tantũ in termino ſeptimi millenarij ſecũdũ Lactãtiũ,id eſt in fine ſeculi,ſecũdũ Auguſtinũ,breuitẽpore,ſecundũ euãgeliũ, tribus annis & dimidio,ſecundũ Danielẽ.& Apoc. 12. Veh terræ,& mari:quia deſcẽdit diabolus ad vos habẽs irã magnã, ſciens quia modicũ tẽpus habet.Et. 13. ca. Data eſt illi ptãs facere malũ menſes quadraginta duos,quos expreſsit Daniel tres annos,& dimidiũ.AVTHOR.Secũda verò interpretatio millenarij *Grego*.placuit.18.li. Moraliũ ca. 27.vbi Millenario(inquit) numero nõ quãtitatẽ tẽporis,ſed vniuerſitatẽ, qua regnat eccleſia,deſignauit.Antiquus enim ſerpens ligatus catena in abyſſum mittitur: quia relegatus à bonorũ cordibus, apud reproborũ mẽtes recluſus,eis atrociùs dominatur.Hæc ille. AVTHOR.Et hãc expoſitionẽ ſequutus *Caſsiodorus* ſuper Apo.Ligauit(inquit) eũ per mille ãnos,id eſt toto tẽpore, à primo aduẽtu Chriſti,vſq; ad aduẽtũ Antichriſti.Et ſciẽdũ, quòd in Abrahã,& in alijs fidelibus diabolus ligatꝰ fuit,ſicut in iſtis præſentibus: ſed in illis ligauit eũ ſpes futuri Chriſti, in iſtis ipſe aduenies Chriſtus ligauit per mille annos. Tanto tẽpore Satanas ligatur,quanto perfectio iuſtorum cõſummatur.Millenarius enim perfectionẽ ſignificat.Hæc ille.AVTH .Sic ecce per textũ & per doctores, mille annis ligandus eſt Satanas:nõ autẽ per mille annos ſoluendus: ſicut tu dicis à principio millenarij diaboli vſq; hodie: quaſi primo millenario Chriſti aduentus ligatus, deinceps ſequenti millenario ſoluerẽtur.Quo cõtrà textus ſcripturæ modicũ tempus ſolutionis eius exponit: quod Daniel ad dies cõputans mille ducẽtos nonaginta dies, idẽ tribus annis & dimidio ſecundũ Auguſti. & omnes,deſignat.Tũc(inquit)ſoluetur: quãdo breue tẽpus erit tribus annis,& cõputãtur anni & menſes vſuales: quod vtiq; tẽpus breue eſt ad reliquũ tẽpus,quo ligabitur, cõparatũ.Vnde *Auguſti*. vbi ſuprà cap.23.ait.Tẽpus quippe,& tẽpora,& dimidiũ tẽporis vnũ annũ eſſe & duos ac dimidiũ:ac per hoc tres annos & ſemiſſem etiã numero dierũ poſtpoſito eluceſcit.Hæc ille.AVTH .Ratio tamẽ huius breuis temporis eſt: quia ſi permitteretur tãlõgo tẽpore,ſcilicet mille annis,vt amicꝰ eiꝰ Witcleff exoptat, ſtante infirmitate multorũ multos deijceret,& ne crederẽt,impediret.Sic itẽ habet textus domini Matthęi. 24.Niſi breuiati fuiſſent dies illi,nõ fieret ſalua omnis caro.Sed propter electos breuiabuntur dies illi. Quẽ textũ.32.lib.Moraliũ aſſumẽs *Gregorius*. Niſi(inquit)abbreuiati fuiſſent dies illi,nõ fieret ſalua omnis caro. Quia enim, &ſuperbos nos,& infirmos dominus cõſpicit: dies, quos ſingulariter malos intulit, miſericorditer breuiatos dicit.Profectò vt & ſuperbiã terreat de aduerſitate tẽporis,& infirmitatẽ refoueat de breuitate.Hæc ille.AVTHOR. Videtis ergo quàm falsò cõtra intẽtionem ſcripturæ, & omnis expoſitoris catholici, authoritate ſua Witcleff mille annos pro tribus & ſex menſibus Satanę annuit:per quos ſolutionẽ eius,& regnũ contra Chriſti ſtatutũ in diſcrimen electorũ ſuorũ extẽdit.Quod abſit, inquit beatꝰ Auguſtinus. Et nunquid de hac peruerſitate gaudebat,qui tã crebrò,& vltra modum ſæpe opportunè importunè millenariã Satanæ ſolutionẽ diaboli introducit,clamat,vlulat,ex-

Lactantius.

Caſsiodo.

Auguſtin.

Gregorius.

Gregorius.

aggerat,prædicat,vltra regnũ decies beatorũ? Legite qui vultis nedũ catholicorũ, ſed & hæreticorũ libros:ni fallor, nõ inuenietur qſquã ſic regnũ iſtud ſolutionis Satanæ prædicare citra milliarios Chiliaſtas: qui hæreticè mille nariũ celebrabãt,quo voluptatibus cibi & potus carnalis impunè vacarent.Quibus tãtũ cõ ſonat Witcleff,quantũ pro cibario pane,& vino in ſacramẽto altaris ponendo,ſolutionem Satanæ ampliat.Quod nec errantiſsimis viris Ario, Sabellio, Eunomio, Marcioni, Neſtorio,& alijs ducẽtis ꝓ tollẽdo Chriſtus diuinã ſuã naturã & humanã per latiſsima terræ ſpatia Aſiæ & Africæ concedere dignabatur.Sed
4 †ſi vis ſcire quo tẽpore ſolutus erat tuus Satanas:puto priuſquàm ab angelo ligaretur. Attamẽ quia eũ ſolui,eſt tẽtare permitti,valde laxatũ eũ puto,quando ſæuiebat in Iob.Quando itẽ Chriſti diſcipulos expetiuit vt cribraret ſicut triticũ. Toto etiã tẽpore primitiuæ eccleſiæ,quãdo fecit principes orbis præcipitare colũnas pretioſas eccleſiæ, decoriare martyres,dilaniare doctores. Magis autẽ quando per Ariũ,& tot hæreticorum greges vniuerſis mũdi partibus Chriſti fidẽ quaſſabat. Miror igtur,nec ſatis admiror,qua frõte peruerſa ſoluiſti eum pro mica panis ſecundo millenario Chriſti: & per tot vniuerſales perſecutiones mundi, Nerones,Decij,Diocletiani, Valerij, Maximini,Iuliani:hæreticorũ itẽ Arij,Sabellij,Manichei,Donati,Pelagij,& quotlibet aliorũ:ſub quibus vix ciuitas vna, pagus, vel oppidũ penè per totũ millenariũ primũ Chriſti vnũ mẽſem vacabat habere pacificũ,ſine bellis dico,ſpolijs,& ſtrage populi chriſtiani:putas eſſe ligatũ?Reuera tunc ſolui permiſſus eſt prouidẽte Chriſto, per partes: & ſoluitur itẽ nũc,quãtũ fragilitas noſtra poteſt portare ſolutũ.Particulariter enim ſoluebatur in Gallijs tẽpore Berẽgarij magiſtri tui. Soluebatur itẽ in Anglia per teipſum,nõ dubiũ laxas habẽs catenas in corde tuo: quas Chriſtus tamẽ bonus dominus nõ tã liberas eſſe permiſit in gẽte.Soluitur etiam per Huſsitas tuos (quod dõter dico) in regno clariſsimo Boëmorũ. Ecce totiẽs & totis gentibus credi poteſt eum laxari pro parte: generali autẽ ſolutione illa ſolui eũ,quã ſcriptura prænũtiat,temeritatis tuæ fuit edicere:quam nulli hominũ quo ad tempus,vel momẽtum placuit domino reuelare. Per Danielẽ autẽ tẽpus durationis ſolutionis eius expreſsit:& iuge ſacrificiũ dominici corporis in illo breui tẽpore tollẽdũ palàm edo-
Chryſoſto. cuit. Sicut notat *Chryſoſto.* in imperfecto. homilia.57.Antequàm (inquiẽs) caperetur dimidiũ hebdomadæ,Chriſtus per ſuã doctrinam tulit de medio iuge ſacrificiũ Iudęorũ. Nã dicitur trib⁹ annis & ſex menſibus docuiſſe:qui numerus fit dimidiũ ſeptimanæ annorũ. Vt illud ſacrificiũ,quod iugiter fuerat in vſu,tolleretur, & ferretur domino ſacrificium iuſtitiæ in operibus,ſacrificium laudis in voce, & ſacrificium pacis per Euchariſtiam.Sequitur. In dimidio hebdomadæ,hoc eſt in tribus annis & ſex menſibus, hoc ſacrificium tollendum eſt ab Antichriſto, confugientibus chriſtianis ante eum per loca deſerta: nec erit,qui aut eccleſiam intret, aut oblationem offerat
5 Deo. Hæc ille. AVTHOR. Hæc † erit magna ſolutio Satanæ: qua licentia data tentabit ſuperare, ſi fieri poterit, etiam electos Dei.Sed abſit vt vincat eccleſiam, dicit Auguſtinus. Nouit enim dominus qui ſint eius. Sed ideo ſoluetur per modicum tempus:non per magnum mille annorum,quod tu appellaſti millenarium diaboli:quia tunc ęquipararet tempus regni Chriſti, & electorum eius: quod ad mille annos ſcriptura teſte protenditur.Item, ſi millenarius alligationis Satanę, eſt totum tẽpus à fine ſexti millenarij vſq; in finem ſeculi ſecundùm primam expoſitionem Lactantij & Auguſtini, vel totum tempus à paſsione Chriſti vſq; in finem per expoſitionẽ Hieronymi & Gregorij, nuſquàm reperies vnũ millenariũ ſolutionis ei⁹, niſi eodẽ tẽpore ſit ſimul alligatus,& ſolutus. Itẽ ſic redderemur certi de mora mundi per ferè ſex centos annos, cũ iã de ſecũdo iſto millenario poſt Chriſtũ cõpleti ſint tantũ quatuor centenarij, & de quinto centenario vigentiquatuor anni.Sed hoc eſt cõtra intentionẽ Chriſti in euangelio:& determinationem Auguſtini epiſtola ad Eſichiũ.Sed de facili corrumperet iſte ſi poſſet euãgeliũ ſaluatoris, ad canonizãdũ magnũ ãnũ Platonis. Itẽ quia ſtatim poſt millenariũ regni Chriſti ſolutio Satanæ promittitur breui tẽpore. Non eſt autẽ millenario cõparatus breue tempus,ſed æquale. Nec potes dicere horas abbreuiãdas & dies:vt mille anni cõputẽtur ex eiſdẽ diebus æqualibus numero,ſed varijs in menſura. Hoc enim qui dã ſapuêre deliri, vt in cõmẽtario Matthæi. 24.eodẽ textu refert *Hierony.* Abbreuiatos(in *Hierony.*
quiens)dies non ſecundũ deliramẽta quorundã,qui putant tẽporũ momẽta mutari,nec recordãtur illius ſcripti:Ordinatione tua perſeuerat dies.Sed iuxta tẽporũ qualitatẽ ſentire debemus abbreuiatos,nõ menſura,ſed numero. Vt quomodo in benedictione dicitur: Lõgitudine dierũ replebo eũ:ſic & nunc abbreuiati

uiati dies intelligantur:ne tēporū mora concutiatur credentiū fides.Hæc ille.AVTHOR Temerariè ergo valde parificasti regno Christi,&electorū eius,quod scriptura prenuntiat regnum diaboli,quod nulla scriptura, nullus catholicus senserit.Et vbi propitius Deus addidit pro magno diebus Ezechiæ regis tantū 15.annos:tu larga manu tua pro tribus tantū annis & sex mēsibus,concessisti diabolo mille annos.Nimirū, quia futur⁹ est tibi magnus amicus ad peruertendā fidem sacræ Eucharistiæ,vt dicit Chrysostomus. Et idcirco magis laudibus eius insudas. Lauda eū ergo cū Iuliano hæretico: sicut deridens *Augustinus* hortatur.lib.5.contra eundē.cap.3.Lauda(inquiēs) angelos malos:lauda eorum principē Satanā. Sequitur. Valde enim disertus es contra gratiam Christi: & idoneus dicere panegyricum Satanæ & angelis eius:per quos multorū Deus iudex atq; vltor est peccatorū, retribuens eis secundùm opera sua.Et infra capite.7.An etiam ipsum malignum spiritum laudare disponis?Eia quid moraris ? Decet enim inimicum te gratuitę Dei bonitatis laudatorem spiritus esse mendacis: nec laborabis inuenire quid dicas :laudes eius paratas habes, si hæc ipsa in eum verba trāstuleris, quæ posuisti in laude libidinis.Et infrà.Omnia hęc secundùm tuos acutissimos sensus rectè dicuntur:& in illius immundi spiritus laudem. Ergo præconium vocis tuæ in simili causa aut mendaci redde spiritui,aut contumaci tolle libidini.Hæc ille. AVTHOR. Dic ergo ei cum Iuliano panegyricum, quem sic promoues ad regnum : quia nisi per tales suos amicos regnare non poterit.Prępara sti ipsi in hæresi Eucharistiæ cathedrā doctoralem:vt valde diserte sceptrū eius exagitas contra substantiam viuificam carnis Christi.

Augusti.

¶De antiquis hæresibus Eucharistiæ,ex quibus Witcleff traxit hæresim suam de hostia consecrata.

CAP. XIX.

SVMMA.

1 *Hæresis prima in Christi discipulis de hostia consecrata.Et quòd error hic discipulorum,non fuerit simplex, sed duplex.Et quomodo in utroq; scandalizentur Witcleuistæ,& sunt discipulis deteriores,ostenditur.*

2 *Hæreses antiquæ circa Eucharistiam describūtur. Et qui fuerint earum inuentores. Et quomodo ex his traxerit hæresim suam Witcleff de hostia consecrata.*

SI tamen tantam vim faciat Witcleff pro temporis antiquitate, per quam hæresim suā honorare decreuit: libēter concedam ipsi tempus diu ante millenariū diaboli,quę ipse mendosè signauit: orthodoxæ tamē fidei de sacramento Eucharistiæ prærogatiua famæ sanctitatis & tēporis semper salua,dicente Ambrosio lib.de sacramentis : anteriora esse sacramenta Christianorum, quàm Iudæorum, multò potiùs hæreticorum, quæ nihil sunt:sicut idolum nihil est,secundū Apostolum. Vnde lib.4. de sacramentis *Ambrosius.* Accipe(inquit)quę dico:anteriora esse mysteria Christianorum,quàm Iudæorum: & diuiniora esse sacramenta Christianorum, quàm Iudæorum.Et infrà. Ergo primò intellige sacramēta hęc,quæ accipis,anteriora esse,quàm sint Moysi sacramenta,quæcūq; Iudæi habere se dicunt:& priùs cœpisse populum Christianum,quàm cœpisse populum Iudęorum, sed nos in prędestinatione,illi in nomine.Obtulit ergo Melchisedec panem & vinum.Hęc ille. AVTHOR.Inde diffusè declarare incipit,quod prædixit.Primò ergo pro antiquitate suæ perfidiæ de hostia consecrata recurrit ad primam hæresim discipulorum .Ioannis.6. vbi cùm prædicaret Christus in Synagoga Capharnaum de venerabili carne sua posteriùs comedenda in hostia, dicens : Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.ipsi dixerunt, Durus est hic sermo: quis potest eum audire? & ex hoc multi discipulorum eius abierūt retrorsum. Vnde, vt habetur de consecratione.distinctione.2 Prima quidem hæresis in discipulis Christi velut à duritia sermonis eius facta est.Cùm enim diceret:Nisi quis manducauerit carnē meā,& biberit sanguinē meum, non habebit vitā æter-

Ambrosius

1

Canon

nã.illi non intelligentes,dixerunt adinuicem, Durus eſt hic ſermo.Quis eum poteſt mandu care?Dicentes quia durus eſt hic ſermo, ſeparauerunt ſe ab illo,& remãſit cum duodecim. Hæc ibi. AVTHOR.Error iſte diſcipulorũ non erat ſimplex,ſed duplex. Vnus in intellectu:alter in affectu. Intellexerũt quippe carnem Chriſti dilaniandam,& cruda ſpecie comedendam,qualiter venditur in macello, ſecundum illud ſuper pſalmo.98.*Auguſtini*.Carnaliter illud cogitauerunt: & putauerunt, q̃ præſtiturus eſſet dominus particulas quaſdã de corpore ſuo,& daturus illis.Dixerunt, Durus eſt hic ſermo.Ipſi autem erant duri, nõ ſermo.Hæc ille. AVTHOR.Item iſti diſcipuli habebãt affectum curuum ad cibum corporalem,& panem terreſtrem,ſecundũ q̃ exponit ſuper Ioannẽ homilia.47.*Chryſoſtomus*.Nõ verba Chriſti (inquit)erant,quæ iſtos ſcandalizabant:ſed negligentia,& deſidia, & indeuotio eorum,qui audiebãt verba.Etenim ſi Chriſtus nõ dixiſſet iſta, ſcandalizati eſſent vtiq;, & non acquieuiſſent:cibo ſemper attẽdentes corporali,& terrę affixi.Hæc ille.AVTHOR Conformiter in vtroq; ſcandalizantur Witcleuiſtæ.Nam primò ſunt eis deteriores: quia error diſcipulorum non exiuit metas naturæ corporis Chriſti,ſed horrebant carnis ſectionem cruentam: Witcleff autem nec naturam Chriſti carnis in ſacramento admittit, ſed figurã tantũmodo, & paruũ reſpectum tropicum,qui nec eſt ſubſtantia,nec accidens abſolutũ.In ſecũdo verò pani naturali totus incũbit:& plus illũ inquirit,& certat habere,quàm optimũ corpus viuum à Chriſto promiſſum. Sic igitur hæreſis quærẽtiũ panẽ corruptibilẽ in ſacramento Euchariſtiæ,& per hoc euacuãtiũ Chriſti carnem, quomodocunq; ſumpſit exordium.Ex qua itẽ parte poſt iſtos ſurrexerunt fœdæ ſectæ hominum:quorũ quidã immiſcuerunt farinæ ſanguinem humanum, vt Cataphryges.Quidã(quod eſt horrẽdũ dictu) humanũ ſemẽ,vt Manichæi.Quidã,vt Ophitæ,baſia ſerpentina:quorũ nullũ facere præſumpſiſſent,ſi verè credidiſſent panẽ illũ corruptibilẽ de farina illa confectum virtute verborum Chriſti tranſiſſe in verã naturã carnis Chriſti:ſicut à principio credebãt duodecim apoſtoli,qui remãſerũt,quibus item Chriſtus dixit,Nũquid & vos vultis abire? & cui vice omniũ Petr⁹ ait.Domine ad quẽ ibimus?verba vitæ æternæ habes.& fidem iſtã purè trãſmiſerũt eccleſiæ.Reſtat† forſan errores dictos inſcribere,ne nõ cernantur ab his, qui dictos libros nõ poſſunt inſpicere,aut non credãtur vera eſſe,quæ dixi in libro de hæreſibus. cap. 17.de Ophitis *Auguſtinus*. Ophitæ à colubro nominati ſunt.Coluber enim græcè ophis dicitur:hunc autẽ Chriſtũ arbitrantur: ſed hũc etiã verũ colubrũ aſſuetũ eorũ panes lãbere, atq; ita eis velut Euchariſtiã ſanctificare.Hæc ille. AVTHOR.Itẽ de ſecta eorũ,qui Cataphryges dicuntur,ibidẽ idẽ habet Auguſtin⁹. Sacramẽta perhibẽtur habere funeſta. Nã de infantis anniculi ſanguine,quẽ de toto ei⁹ corpore minutis pũctionũ vulnerib⁹ extorquẽt, quaſi Euchariſtiã ſuã cõficere perhibẽtur:miſcentes eũ farinæ,panẽq; inde facientes. Qui puer ſi mortuus fuerit,habetur apud eos pro martyre:ſi autẽ vixerit,pro maximo ſacerdote.Hæc ille. AVTHOR.De tertijs item, & eorũ ſacramẽto,vel(vt dicã potiũs) execramẽtõ ſcribit ibidem cap.46.de eiſdem Auguſti. Quadam neceſsitate coguntur electi eorum velut Euchariſtiam conſperſam cum ſemine humano ſumere,vt etiam inde,ſicut de alijs cibis,quos accipiunt,ſubſtantia illa diuina purgetur.Sed hoc ſe facere negant:& alios neſcio quos ſub nomine Manichæorum facere affirmant:detecti tamẽ ſunt in eccleſia,ſicut ſcis apud Carthaginem:quando inſtante Vrſo tribuno,qui tunc domui regię prę̃fuit,aliqui ducti ſunt,vbi puella illa nomine Margarita, iſtam nefariam turpitudinem prodidit, quæ cùm eſſet annorum necdum duodecim, propter hoc ſceleſtum myſterium ſe dicebat eſſe vitiatam.Tunc Euſebiam quãdam Manichæam quaſi ſanctimonialẽ idipſum propter hoc ipſum paſſam vix compulit confiteri,cùm primò illa ſe aſſeruiſſet integram, atq; ab obſtetrice inſpici poſtulaſſet.Quę inſpecta,& quid eſſet inuenta,totum illud turpiſsimum ſcelus, vbi ad accipiendum & commiſcendum concumbentium ſemẽ farina ſubſternitur, quod Margarita indicante abſens nõ audierat, ſimpliciter indicauit.Hæc Auguſtinus. AVTH. Ecce miſeri hęretici dati in reprobum ſenſum ad credendum corruptibilem panem in venerabili ſacramento: & idcirco traditi ſunt vlteriùs in paſſiones ignominię,turpitudinem operantes,turpitudinem comedentes, perfidiamq;,quam blaſphemum & pollutum os expuit,dignè turpius reaſſumpſit. Surrexit interea hæreſis Neſtoriana in alia hæreſi diſcipulorum circa corpus domini ceſpitans, & ponens carnem in Euchariſtia, non Chriſti, ſicut remanentes credebant Apoſtoli, ſed alicuius alterius hominis: qua ratione coacti? dicit in libro de corpore & ſanguine domini capitulo finali *Anſelmus*. Inter omnes, inquiẽs

Auguſti.

Chryſoſto.

2

Auguſtin. Ophitæ.

Cataphryges.

Manichæi.

Neſtoriani

Anſelmus.

inquiēs,hæreſū diuerſitates, quæ ſingulæ ſuo tēpore impugnauerūt petrā ſupra petrā ędifi catā,& quę in ſoliditate ſua permanēte petra, colliſæ in illa,vt lutea vaſa ſunt cōfractæ: huiꝰ quæſtionis nec mētio facta eſt, niſi in Neſto riana hæreſi ſola.In qua aſſertores eius in per ſona Chriſti diuina ab humanis penitùs ſepa rātes, Mariam theotocon,id eſt,dei genitricē penitùs negantes: ſed ſolius hominis matrem eſſe affirmantes:cùm requireretur corpus,qđ de menſa domini ſumimus, cuius eſſe profite rentur,hæretica prauitate,vel temeritate ad ſu um errorem detorquebant verba domini di centis,Niſi manducaueritis carnem filij homi nis &c.& ex his verbis aſtruere conabantur, quod ibi ſumimus,carnem eſſe tātùm filij ho minis:ne ſi illud corpus domini eſſe confiterē tur, contra ſe loquerentur: conſentientes in Chriſto Deo & homine eſſe vnitatem perſo næ. AVTHOR.Hic iam concurrit Anſelmo Lanfran. *Lanfrancus*,de corpore & ſanguine domini cō tra Berengarium ſic ſcribens. Ex quibus do mini verbis ortæ ſunt duæ hæreſes antiquis temporibus. Et in hoc quidem conſenſerunt omnes,quòd panis,& vinū in veram filij ho minis carnem verumq́; eius ſanguinem con uerterentur.Sed quis eſſet iſte filius hominis, non omnes eandem ſententiam tenuerunt. Quidam arbitrati ſunt:hunc oportere intelli gi,quemlibet hominem,ſiue iuſtum,ſiue pec catorem,in cuius carnem & ſanguinem con uerſa terrena ſubſtātia ſumeretur in remiſsio nem peccatorum.Alij arbitrati ſunt,non hūc eſſe de turba quemlibet hominem, ſed virum iuſtum,ſanctificatum,à cōmuni hominū vita per ſuæ vitæ celſitudinē ſegregatum,qui tem plū Dei eſſet,qui diuinam in ſe habitationem veriſimè poſsideret.In huius carnē ac ſangui nē cōmutari poſſe panē vinūq́; altaris hæreti ca pertinacia delirabant. Factum eſt hoc pau cis annis poſt obitum beati Auguſtini tempo re Celeſtini papæ & Cyrilli Alexandrini epi ſcopi:quibus annitentibus,atq; præcipientibus,indicta, ac celebrata eſt ſynodꝰ Epheſina: vna de quatuor,quas beatus Gregorius in epi ſtola ad patriarchas fatetur ſe ita ſuſcipere,cōplecti,& venerari, quemadmodū ſancta quatuor euangelia domini noſtri Ieſu Chriſti. In qua ſynodo damnatę ſunt vtræq; ſuperius cō prehenſæ lethales peſtes. Roborata eſt fides, qua credimus panem conuerti in eam carnē, quæ in cruce pependit:vinūq́; in eum ſangui nem,qui de pendentis in cruce latere emana uit.Deniq; ducenti,qui eidem concilio inter fuêre epiſcopi,inter cætera de hoc ſacramen to ſic ſcripſerunt, & Neſtorio epiſcopo quaſi hæreticorū capiti trāſmiſerunt. AVTHOR. Epiſtola illa ſynodica incipit. Religioſo,& Deo amabili conſacerdoti Neſtorio Cyrillus, vel quæ apud Epheſum ſynodus, & eſt in geſtis eiuſdem cōcilij. *Cyrillus*, & ſynodus Ephe Cyrillus. ſina.Ad benedictiones myſticas accedimus, & ſanctificamur participes ſancti corporis & pretioſi ſanguinis Chriſti omnium noſtrum redemptoris effecti:non vt cōmunem carnē percipientes,quod abſit,nec vt viri ſanctifica ti & verbo coniuncti ſecundū dignitatis vni tatē,aut ſicut diuinā poſsidentis habitationē: ſed verè viuificatricē, & ipſius verbi propriā factā.Vita enim naturaliter vt Deus exiſtens, quia propriæ carni vnitus eſt, viuificatricem eam eſſe profeſſus eſt. Et ideo quāuis ad nos dicat.Amen amen dico vobis, niſi manduca ueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem,nō tamen vt hominis vnius ex no bis exiſtimare debemus.Quomodo enim iux ta naturā ſuā viuificatrix eſſe poterit caro ho minis?ſed vt verè propriā eius factā: qui pro pter nos filius hominis,& factus eſt, & voca tus.Et circa finē concilij. Si quis nō cōfitetur carnem domini viuificatricē eſſe, & propriā ipſius verbi Dei patris,ſed vult alterius præ ter ipſum,cōiunćti eidem per dignitatem,aut quaſi diuinā habentis habitationem, ac non potiùs viuificatricem eſſe, quia facta eſt pro pria verba viuificare valentis, anathema ſit. Hæc ibi. AVTHOR.Iſti ecce Neſtoriani hę retici in errore.70.diſcipulorū vagantes,pro priam carnem Chriſti ſecundùm ſuſtantiam negauerant ſacramentum: ſupra tamen Wit cleuiſtas, non reſpectum,vel figuram,ſed car nis alicuius ſubſtantiam affirmabant. Iſtis quoq; ſuccedentibus alijs Berengarius tubā buccinauit hæreticam: cuius hæreſim in li bello ſuo contra eundem ſic deſcribit *Guimun* Guimun- *dus*.Berengariani omnes quidem in hoc cōue Berenga- niunt,quod panis & vinum eſſentialiter non riani. mutantur:ſed vt extorquere à quibuſdam po tuit, multùm in hoc differunt: quia alij nihil omnino de corpore & ſanguine domini ſa cramentis iſtis ineſſe, ſed tantummodo vm bras hæc & figuras eſſe dicunt.Alij verò re ctis eccleſiæ rationibus cedentes,nec tamen à ſtultitia recedentes, vt quaſi aliquo modo nobiſcum eſſe videantur,dicunt ibi corpus & ſanguinem domini reuera,ſed latenter conti neri,& vt ſumi poſsint quodāmodo & impa nari.Et hanc ipſius Berengarij ſubtiliorem eſ ſe ſententiā aiunt.AVTH. Et hic cōmemorat errorem panificum.Sequitur *Guimundus*. Alij Guimun- verò

verò non quidem iam Berengariani, ſed acerrimè Berengario repugnantes, argumẽtis eius tamen, & quibuſdam verbis domini pauliſper offenſi (quod ſuo loco dicemus vberiùs) ſolebant olim putare, quòd panis, & vinũ ex parte mutentur, & ex parte remaneant. Alijs verò irrationabilem iſtorum ſenſum longè horrentibus, & eadem verba domini, quibus iſti mouentur, non ſatis aptè intelligentibus, videbatur panem & vinum ex toto quidem mutari, ſed cùm indigni accedunt ad cõmunicãdũ, carnem domini & ſanguinem in panem & vinum reuerti. Hæc ille. AVTHOR. Circa hæc tempora author de diuinis officijs ſerpebat vt cancer, de quo infrà dicetur, & alij fautores Berengariæ prauitatis, vt Leodiẽſis epiſcopus ſcribit in epiſtola ad regem Francorum Henricum, quæ incipit: Glorioſiſsimo, & inuictiſsimo. quem Guimundus ſuprà commemorat: in qua dicitur, quòd Bruno Andegauenſis, & Berengarius Turonenſis epiſcopi, antiquas hęreſes ſuis temporibus introducendo, aſtruunt corpus domini non tam corpus eſſe in ſacramento, quàm vmbram & figurã corporis domini. Sic Valdenſes errabant cõformiter iſtis.

Guido carmelita. Vnde lib. ſuo de hæreſibus *Guido Carmelita*. Viceſimus ſextus error (inquit) quòd negant verum Chriſti corpus & ſanguinem eſſe ſub ſacramento altaris. Hæc ille. AVTHOR. Si tamen Witcleff videbitur verũ Chriſti corpus ponere, quia ponit veram figuram, nil minus

Heribaldus Rabanus. ponent iſti, quia in figuris non deuiãt. *Heribaldus* Altiſsiodorenſis epiſcopus, & *Rabanus* Maguntinus poſuerunt Euchariſtiæ ſacramentũ obnoxium eſſe ſeceſſui. Quid plura? Cur moratur Witcleff? cur patribus non accedit? cur magiſtrum ſuũ Berengarium non ſalutat capite reuelato? cui totum debet, quod habebat erroris in hoſtia conſecrata, prẽter additiones interdum logicas, ſecundùm quas nobiſcum eſſe ſe ſimulat, cùm nõ ſit, volens videri catholicus, & æmulus ſcripturarum in vultu verbi, plenus Berengarius in fructu. Damnat eum in verbis, honorat & ſalutat in ſentẽtijs, alter Aëtius factus. De quo in hiſtoria tripertita libro

Caſsiodorus de Aẽtio. 5. cap. 13. *Caſsiodorus*. In Antiochia Syriæ alter hæreſiarcha emerſit, Aëtius cognomento ſine Deo. Is enim eadem, quæ Arius ſapiebat, ſed ſe ab Arianis ſegregabat: eo quòd Ariũ in ſua communione recepiſſent: qui aliud mente gerens, aliud voce confeſſus eſt, dum terminum ſynodi Nicænę ſuſcipiens ſubſcripſiſſet: volẽs circunuenire tũc principem. Propterea Arianos Aëtius declinabat. Et infrà. Et licèt eadẽ, quæ Arius iudicaret, tamen à ſuis non valenti bus intelligere perplexiones ſyllogiſmorũ ei cum eadem contentione, quæ illic apparet, putabatur hæreticus. Hæc ille. AVTHOR. Non dubium tamen aliam opinionem Witcleff inuenit ſibi olim, ſecundùm quam putat ſe poſſe ſaluare fidem eccleſiæ de deciſione panis in ſe: quem tamen dicit remanere ſecundũ primam ſuam materialem eſſentiam, vt ſit ſubiectum accidentium. Et ſecundùm hoc itẽ ſubſtantia panis remanet in genere ſupremo. Et hanc tangit libello de incarnatione verbi. & cap. de quantitate: in Summa, & alibi. Iam tenet ab integro panem naturalem remanere in Euchariſtia, & ſecũdùm quandam figuram loquendi, eſſe corpus Chriſti. Corpus Chriſti quoq; ſolùm in natura & ſubſtantia ſua eſſe ſurſum in cælo, & figuraliter in ſacramento, ſicut Ioannes baptiſta fuit Elias, & petra Chriſtus, & ſeptem ſpicæ, ſeptem anni. Dirè tamen increpat Berengarium, quia ſacramentũ Euchariſtiæ poſuit ſolam vmbram corporis Chriſti, vel figuram, iactãs exultanter ſe ponere illud eſſe corpus Chriſti. Sed quia hoc adhuc ponit ibi tantùm ſecundũ figuram, nihil exuberat ſuper magiſtrum, qui nihil ibi aliud de corpore Chriſti ponit, niſi figurã. Sed hæc interpoſuit iſte, volens diſsimulando prætereire magiſtrum, cùm in rei veritate hoc idẽ magiſter eius falsè conceſſerit: eſſe ſcilicet corpus Chriſti: quia figuraliter erat corpus Chriſti ſecundùm ſe, vt planè recitat Lanfrancus. Et addit Witcleff ex authore de diuinis officijs, q ſicut Chriſtus eſt ſimul Deus & homo: ita hoc ſacramentum eſt ſimul panis & corpus: ſednõ propter hoc concedit eſſe corpus ſecundùm naturam humanam, ſicut Chriſtus eſt homo ſecundùm naturam humanam. Igitur (vt dixi) in paucis diſcrepant Berengarius, & Witcleff: quin potiùs colludunt, vt diſcordare quãdoq; videantur in verbis, qui ſenſibus non diſcordant. Quemadmodum concorditer & quidẽ ibi præceſſores ſuos magiſtros habebat: prout in libro ſuo, Quatuor vnum, tractans hunc textum, Hoc facite in meam commemorationem, Chryſopolitanus ſuggerit *Zacharias*. Sũt Zacharias (inquiẽs) nonnulli, imò forſan multi, ſed vix notari poſſunt, qui cum damnato Berengario idem ſentiunt: tamen eundem cum eccleſia damnant. In hoc videlicet damnat eum, quia formam verborum eccleſiæ abijciens, nuditatate ſermonum ſcandalum mouebat. Non ſequebatur videlicet vſum ſcripturarum, quæ paſsim res ſignificantes tanquàm ſignificatas appellant, præſertim in ſacramentis, vt eorum virtutes exprimant. Alijs verò latenter impo-

imponunt, quòd non intelligunt tropos, & figuratas locutiones: ideoq; miserabili morte animæ signa pro rebus accipiunt. Illud quoq; maximè arrident, quòd panis, & vini species quidam dicunt in aëre apparere: quidam verò sensus compertos falli post conuersionem panis & vini in carnem & sanguinem Christi. Hæc ille. AVTHOR. Cōditiones nostri Witcleff in primis verbis doctor iste aptiùs non narrasset: & si in fractione sui panis eum quotidie cognouisset. Sed cōputetis à principio, & videte Luciferū, quàm manè oriebatur ab antiquis diebus, scilicet a. 72. discipulorum hęresi, Witcleuistica pestis duxit origenē. Quæ sicut biceps erat in patribus per remotionem & horrorem carnis Christi secundùm suā substantiam: & optionem panis corruptibilis secundùm suam naturam: ita peruenit biformis ad posteros, Berengarium scilicet, & deinceps saliebat in Witcleff. In medios autē viros erroneos dimidiabat se alueus iste rapax, hinc panem, hinc pedem carnis ineptè diuaricans.

¶Quid sit sacramentum in communi. Et quomodo versutus Witcleff abscondit suam hæresim sub terminis consuetis ecclesiæ.

CAP. XX.

SVMMA.

1 *Sacramentum quid.*
2 *Witcleff quomodo æmulatur Arianos hæreticos, qui coloribus uerborum suam instaurabant hæresim, ita, ut in nullo uiderentur à catholicis alieni. &c.*
3 *Hæretici quòd sint mendaces, & quomodo in ore eorum non sit ueritas*
4 *Witcleff quòd loquatur Christum, & occultet Antichristum, ostenditur. Et quid de sacramento dicat.*

PRincipium verborum Witcleff contra catholicos ad Eucharistiam expugnādū fraude callida supprimit innocētes. Sic enim exorditur in quarto trialogi ter damnati capite. 2. loquens de illo visibili sacramento. De illo (inquit) albo primitùs fiat sermo. Aptū profectò Berengariani principium, nescientis quicquam facere, nisi vt patrem viderit facientem. Exordium item Berengarij fuit à descriptione illius sacramentalis signi. Beatus (inq̄t) Augustinus dicit, quòd sacramētum est sacrū signum. Signum autem definit in de doctrina christiana: quòd est res præter speciem, quam ingerit sensibus aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire. Hæc Berengarius. AVTHOR. Vterq; ergo ab illo signo incipit: volens per hoc concludere corpus Christi nihil esse ibi, nisi sacramentale signum extrinsecū. Vnde Witcleff. Sunt recentes hæretici, qui negant illud esse sacramentum: sed illos tam antiquis, quàm modernis tantùm cōtrarios, oportet cautè corripere, quærendo primò quid descriptiuè sit sacramentum ecclesiæ in communi: & vel æquiuocabunt, vel nō euadent, quin ista sacrata hostia sit aliquod sacramentum. Hæc Witcleff. AVTHOR. Mira temeritas. Iam in proximè præcedenti capite dixeras de teipso, quòd non didicisti pictacias, ex quib⁹ adiectis hoc nomen sacramentum limitari debet vniuocè ad hæc septem. Quid ergo exigis tam auarè descriptionem à nobis vniuocam sacramenti illius nominis: quod nō est nisi cūctis æquiuocum? Et si in illo ipso ipsi æquiuocent, tu imputabis ad culpam. Dicis enim: Et vel æquiuocabunt, vel non euadent. Sed propero respondere, dicens cum antiquis. Sacramentum† est inuisibilis gratiæ visibilis forma: vel sacramentum, est sacræ rei signum. Vtraq; hæc descriptio patrum: hæc sanctis sacramentis specialiter ratio consecrata: nō possum morari, vt singulis irruentibus obsistam, quotiens impugnare solent prædictā sententiā. Adeant huiusmodi doctores scholasticos in sententijs disputantes. Mihi cum hæretico certandū est. Sed rogo ne sanctis & sanæ credulitatis lectoribus videar onerosus, si modicū tergiuerser, aut dialecticis vijs disputans cū eo contendam, quem constat omni subtili viro tam abūdare cautelis, tā sophismatibus inhiare, & sub æquiuocatione verbi latere: vnum in vultu sermonis simplicium auribus exhibens, & aliud in effectu proponens: vt multis etiam magnis viris occasio fuit ruinæ, & commune ecclesiæ in scriptis notabile scandalū, & simplicis fidei detrimentū. Non noceat ergo, non displiceat, si sophisma sophismate collidatur. Est enim magnū mēbrū draconis, quē formauit Deus ad illudendū ei. Primò notate dolos eius, credētes, & cauētes, quia nō loquitur simpliciter, sed ꝑplexis sensib⁹, iā tropicis, iā historicis, & penè dupliciter omne verbū. Deinde notate audacē

VVitcleff.

Sacramentum quid.

audacem proteruiã, & tertiò mendacia colo-
2 rata. In † primo ſimulatur hæreticos arianos, qui coloribus verborum inſtaurabant hæreſim ſuam: ita vt viderentur in nullo à catholicis alieni: habentes ſemper ſub verbis ſimili-
Caſiodo. bus hæreſim ſuam ſaluã. Vnde vt refert *Caſiodorus*, conuenientes epiſcopi iam inſtãte Nicæno cõcilio, ſtuduerũt verba impietatis ab Arianis inuenta perimere: vt q̃ filius Dei eſt ex nõ exiſtẽtib⁹: & q̃ creaturã & facturam dicebãt: & ſcripturã ponere manifeſtas dictiones, q̃ ſcilicet eſt ex Deo filius naturaliter vnigenitus & verbũ, virtus, ſapiẽtia, Deus verus, ſplendor gloriæ, & figura ſubſtãtiæ. Qui verò circa Euſebiũ propria tacti veſania loquebãtur & dicebant, conſentiamus: nã & nos ex Deo ſumus. Vnus enim Deus ex quo omnia. Alij autẽ epiſcopi videntes illorũ peſsimã artẽ, dixerũt ex ſubſtantia patris eſſe filiũ: & requirẽtes Arianos, ſi ita dicerẽt Dei filiũ & imaginẽ ſempiternã: iterũ ipſi innuẽtes alterutris, & hæc (inquiunt) veniũt etiã ad nos: nã & nos imago & gloria Dei dicimur. Si itẽ domini dicũt verũ filiũ, nõ vos contriſtet, factus enim verus eſt. Sed etiã hîc epiſcopi vidẽtes eorũ dolũ, collegerũt ex ſcripturis ſplendorẽ, fontẽ, & fluuiũ, & figurã ad ſubſtantiã pertinere: vt illud, In lumine tuo videbimus lumen. &, Ego & pater vnũ ſumus. & clariùs iã ac breuiter cõſcripſerũt cõ ſubſtantialẽ patri filiũ. Et murmuratio repẽtina eorũ facta eſt, quaſi non ex ſcripturarũ authoritate huiuſmodi verbũ ortũ ſit. Sed reuincuntur: quia nec verba ſua: ſcilicet ex non exiſtentibus: & fuit quando nõ fuit, in ſcripturis ſanctis habebant. Verũtamẽ epiſcopi nõ ſibi met adinuenerunt verba: ſed habẽtes hæc à patribus teſtimonia conſcripſerũt. Hæc omnia, & plura habet Caſsiodor⁹ libro ſecũdo hiſtoriæ tripertitæ capite. 7. Proculdubiò ſic Witcleff currit quãtũ poteſt ad verba fideliũ: maximè quæ vulgus habet in vſu à ſanctis patribus derelicta: vt quia audit nos dicere corpus Chriſti in ſacramẽto: itẽ dicit quia in figura: & ne obſtrueretur ſibi os propter figurã, ſi interrogaretur de veritate, audacter cõcedit verè, non attẽdens modũ loquẽdi ſanctorum: aliud eſſe per veritatẽ: aliud per figurã: imò dicit verè quia nõ falsè. Nã & verè dicebatur domin⁹ iraſci, & eſſe in furore, quanuis per figurã. Itẽ quia eccleſia ſumpſit ad innuendũ ibi veritatẽ ſubſtãtiæ carnis Chriſti terminos cõmutationis, conuerſionis, & tranſſubſtantiationis: ipſe itẽ ponit eoſdem ad trãſuerſum ſenſum: quia iſta ſubſtantia fit illa, inquit: vt Ioannes fit epiſcopus: & petra Chriſtus, non tamẽ petra deſijt eſſe petra: nec fiebat Chriſtus per naturã, quanuis conuerteretur in illã ſubſtãtiã per figurã. Sic nauigat noſtris velis, explorãs quem poteſt deprædari in terminis: & putares eum omnia dicere in reuerentiã corporis Chriſti: quãdo ſimpliciter extollit naturã panis cõſue-
3 ti. Idcirco † ſancti patres de hæreticis exclamauerunt, q̃ non ſit in ore eorũ veritas. Et *Hieronymus* in minori breuiario. Deſcribãtur (inq̃t) hæretici, nõ habẽt Chriſtũ veritatẽ in ore ſuo: quia nec in corde habent. Cor eorũ vanũ eſt. Verè enim inſidiatur cor hæreticorũ omnib⁹, quos decipit. Linguis ſuis doloſè agebãt, pietatẽ loquebãtur, impietatẽ celabãt, Chriſtũ loquũtur, & occultãt Antichriſtũ: ſciunt enim, quòd nemo poſsit induci, ſi proferãt Antichriſtũ. Lucẽ proferũt, vt celẽt tenebras: vt per lucẽ ducãt ad tenebras. Hæc ille. AVTHOR. Hierony.
4 Vis † ſcire quomodo Witcleff loquitur Chriſtũ, & occultat Antichriſtum? Reuertamur ad priora, & dicat quid ſentit de deſcriptione ſacramenti Euchariſtiæ loco prædicto. Hic (inquit) breuiter inculco ſentẽtiã ex teſtimonio fidei ſcripturæ: & primò, quòd hoc ſacramẽtũ ſit corpus Chriſti in forma panis: & cũ hæretici aduerſantes dicãt ſinguli, quòd hoc ſacramẽtũ eſt accidens, ſiue nihil, & non poteſt eſſe corpus Chriſti, manifeſtũ eſt, quòd illi omnes ſunt doloſi hæretici. Hæc Witcleff. AVTH. VVitcleff.
Quis crederet eũ iã nõ ſuſtinere partẽ fidelẽ, quando accipit ad probandũ, quod omnibus Chriſtianis eſt cõmune, ſcilicet, q̃ hoc ſacramẽtũ eſt corpus Chriſti in forma panis: & aduerſantes huic eſſe hæreticos, dicẽtes ſcilicet illud accidẽs ſine ſubiecto, ſiue nihil? Et hîc loquitur Chriſtum. Sed exprimamus eius intẽtũ, ſcilicet, quòd iſte panis viſibilis & colorat⁹ eſt figuraliter corpus Chriſti in forma ſubſtãtiali panis: & hîc occultauit Antichriſtum. Sic item magiſter eius Berengarius ſolicitauit ſe nimis in hac materia ſenſibilis ſigni panis, modicùm de re corporis. Auguſtinus (inquit) de ciuitate Dei dicit ſacramentum eſſe ſacræ rei ſignum: at contra eum *Lanfrancus*. Et nos ſacramentum, de quo agimus, ſacrum eſſe ſignum credimus, & credendum ſuademus. Quo ſigno præter ſpeciem, quę ſe oculis intuẽtiũ ingerit, longè aliud, valdeq̃; diuerſum in cogitationem ſalubriter intelligentium venit. Hæc ille. AVTHOR. Non ſic Berengariani, vel Witcleff: quia ipſi in hoc ſigno exteriori fixi ſtant: hoc ambo potiſsimum ſacramentũ exiſtimant. Vnde Witcleff. De illo (inquit) albo primitùs fiat ſermo. Certè eccleſia de illo ſigno albo, vel rubeo, dicit eſſe vim minimã ſa- Lanfran.

cramenti

crameti. Ita vt non plenè ſigna, ſed ſacramen torum ſignacula deſcribētur. ſicut in libro de
Auguſtin. catechizandis rudibus *Auguſtinus*. Signacula quidem (inquit) rerum diuinarum ſunt viſibilia: ſed res inuiſibiles in eis honorantur. Nec ſic eſt habēda ſpecies benedictione ſanctificata, quemadmodum habetur in vſu quolibet. Hæc ille. AVTHOR. Sed iſte magnus doctor ſignorum ſemper currit ad ſigna. Nā primò noueritis quicquid eccleſia ſanctorum poſuit pro veritate corporis Chriſti, iſte tollit & applicat pani viſibili. Et idcirco quia ratio nō patitur ſubſtantias tam diſpares identicè commanere: viſum eſt eccleſiæ iuxta verbū Chriſti tollendam ſubſtantiam panis, vt ſtatuatur ibi in hoſtia ſubſtantia corporis. At ne fieret deluſio ſenſuum, qualitates panis dixit relinqui: quas dicit aliquādo ſimilitudines, ſpecies, vel figuras. Witcleff econtrariò tollit hoſtiæ conſecratæ veram ſubſtantiam corporis Chriſti relicta ibi figura: panē autē ſolēnizat in ſubſtantia & natura. Et pro hac re eſt omnis controuerſia, omnis pugna. Eccleſia ponit ibi verā naturā carnis, & tātū figurā panis. Ipſe ecōuerſo cū plebe de genere caſtidit cæleſte manna: & vult repetere ollas carnium, porroſq;, & panes Aegyptios. Vnde in ſermone de corpore Chriſti, qui incipit, Veritas ait. & habetur
Auguſti. in decretis. Vtrū ſub figura. *Auguſtinus* ait. Corpus Chriſti, & veritas eſt, & figura eſt, dū corpus Chriſti & ſanguis virtute ſpiritus ſancti in verbo ipſius Chriſti, ex panis viniq; ſubſtantia efficitur. Figura verò eſt id, quod exterius ſentitur. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Ecce veritas corporis, & ecce figura exterius ſenſibilis panis. Vis audire quid dicat Witcleff de ſermone domini in monte. cap. 43. Hæc hoſtia (inquit) ſimul eſt corpus Chriſti & verus panis, quia eſt corpus domini ad minimum in figura, & verus panis in natura. Vel quod in idem ſonat, eſt verus panis naturaliter, &
VVitcleff. corpus Chriſti figuraliter. Hæc Witcleff. AVTHOR. Ece ſecundùm eum figura ſola corporis Chriſti, & tota veritas in pane naturali. Inſpiciatis deinceps, & ſic videbitis eū aduerſari toti eccleſiæ Chriſti fideli.

¶ Venerandū Euchariſtiæ ſacramentum eſt corpus Chriſti naturaliter, & ſangnis: nō corpus tropicum, & panis in natura ſecundùm Witcleff.

CAP. XXI

SVMMA.

1 *Euchariſtiæ ſacramentum quid. Et quid de illo dicant Auguſtinus, & Ambroſius.*
2 *Punicorum loquendi modum de ſacramento Euchariſtiæ laudat Auguſtinus.*
3 *Canon pro ſacramento Euchariſtiæ, recenſetur.*
4 *Hoſtia uenerabilis conſecrata quid ſit contra Witcleff.*

DEſcriptio ergo nudi ſigni ſacramentalis eſt illa prædicta, ſcilicet, inuiſibilis gratiæ viſibilis forma. Deſcripto verò ſalutiferi & veriſsimi ſacramenti eſt iſta. Inuiſibilis gratia ſub viſibili forma, loquendo de gra-
1 tia in ſenſu eccleſiæ. Sacramentum † autē Euchariſtiæ eſt inuiſibilis gratia corpus & ſanguis Chriſti ſecundùm ſuā ſubſtantiā ſub viſibili forma panis & vini. Et hoc eſt veriſsimè ſacramētū & hoſtia cōſecrata. Signū autē eius extrinſecū, ſcilicet viſibilis forma panis & vini, nō eſt ſacramētū niſi per analogiā ad iſtud: quia ſcilicet ſignificat iſtud: ſicut vrina nō eſt ſana, niſi quia ſignificat ſanitatem. Et qualiter homo pictus dicitur homo ſecūdū ſignum, cū nō ſit homo ſecūdū propriā veritatē. Et ſecundū hoc cōſueuit eccleſia tā in literatis ſuis, quā in ſimplicibus hoc intelligere ſacramētū, quotiēs fit ſermo de ſacramēto altaris, vel ð hoſtia cōſecrata, ſcilicet ð ſubſtātia carnis Chriſti ſub forma panis velata, nihil diſcernēdo vel modicū de vino vel ſenſibili panis forma. Vnde *Au*
Auguſtin. *gu.* in prima parte ſermonū ſermone. 7. de lucta Iacob. Quid (inquit) profluxit de latere niſi ſacramētū, qð accipiāt fideles, ſpiritus, aqua & ſanguis? Hæc ille. AVTHOR. In ſpiritu & aqua baptiſmi ſacramētū: in ſanguine Euchariſtiæ intelligētes ſacramētū, qð nō potuit dici vinū corporeū, ſed inſēſibile ſacramētū ſub vini forma velatū. Et ſic vbi diſertiſsimo ſtylo
& maximè catholico vtitur *Auguſti.* ibi ſem- Auguſti.
per nūcupat corpus Chriſti, verū ſecundū ſuā naturā Euchariſtiæ ſacramētū. vt in ð ciui. dei li. 21. & in libro annotationū ſuper Iob. Deſcēdit menſa tua plena pinguedine. Sacramētum (inquit) corporis & ſanguinis eius: panis qui de cælo deſcēdit. AVTHOR. Ecce panis, qui de cælo deſcēdit, eſt ſacramētū corporis ei⁹, nō panis ſenſibilis, & fæculentus. Et libro quinto de ſacramētis *Ambroſius*. Eccleſia (inquit) vi- Ambroſius
dit ſacramenta mirabilia, & ait, Oſculetur me

me oſculo oris ſui,hoc eſt, oſculum mihi Chriſtus infigat.Quare?Quia meliora vbera tua,ſuper vinum,hoc eſt,meliores ſenſus,meliora ſacramẽta tua ſuper vinum. Super illud vinum, quod & ſi ſuauitatem habet, gratiam tamẽ nõ habet:in illo lætitia ſecularis,in te autem iocũditas eſt ſpiritualis.Hæc ille.AVTHOR.Et hic habes ſacramẽta Chriſti meliora vino ſenſibili,quod habet gratiã lætitiæ ſecularis.Quæ ſunt illa ſacramẽta meliora,niſi corpus,& ſanguis Chriſti ? Non ergo eſt ſanguis Chriſti illud ſenſibile ſacramentum vini:ſed eſt ſacramentum multò melius, in quo eſt iocunditas
2 ſolummodò ſpiritualis.Et† idcirco laudat *Au*
Auguſti. *guſtinus* modum loquendi Punicorum,qui nihil aliud vocant ſacramentum Euchariſtiæ,niſi vitam.libro primo de baptiſmo paruulorũ. capite. 25. dicens. Optime Punici Chriſtiani baptiſmum ipſum nihil aliud,quàm ſalutem: & ſacramentum corporis Chriſti inhil aliud, quàm vitam vocant. Vnde niſi ex antiqua & apoſtolica traditione ? quia eccleſiæ Chriſti inſitum tenent præter baptiſmum & menſæ dominicæ participationem non ſolùm ad regnum Dei,ſed nec ad ſalutem & vitam æternam poſſe quenquam hominum peruenire. Hoc enim & ſcriptura teſtatur.Nã quid aliud tenent,qui baptiſmum nomine ſalutis appellant,niſi quod dictum eſt:Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis?Et quod Petrus ait: ſic & nos ſimili forma baptiſma ſaluos facit? Quid aliud etiam,qui ſacramentum mẽſæ dominicæ vitam vocant,niſi quod dictum eſt,Ego ſum panis viuus,qui de cælo deſcẽdi: & panis,quem ego dedero, caro mea eſt pro ſeculi vita:& ſi non manducaueritis carnẽ filij hominis,& ſanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis?Hæc ille.AVTHOR.Ecce ſacramentũ corporis domini nihil aliud quàm vita:& verum ſacramentum dominicæ menſę laudabiliter nihil aliud niſi vitam vocant: & illam carnem viuam & panem viuum,qui de cęlo deſcendit:& hoc locutionis genus tam ſanctum & verum reputat Auguſtinus,vt niſi ab apoſtolis, & antiqua patrũ traditione potuit euenire.Etideo deinceps cũ omni pietate chriſtianorum cùm loqui continget de hac hoſtia conſecrata,& ſacramento Euchariſtiæ in verbis abſolutis,& ſimplicibus,ſimpliciter intelligam Chriſti ſubſtantiam carnis:non formam panis ſenſibilis.Non tamen eam intendo ſimpliciter præcludere à ratione ſacramenti:quia ſine ea caro Chriſti non eſſet viaticè ſacramẽ
3 tum. Vnde† libro ſententiarum Proſperi po-
Canon. nitur in decretis de cõſecratione diſtin. 2.Hoc eſt quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus: ſacrificiũ eccleſiæ duobus confici,duobus conſtare, viſibili elementorum ſpecie, & inuiſibili domini noſtri Ieſu Chriſti carne & ſanguine,id eſt,ſacramento,& re ſacramẽti,id eſt,corpore Chriſti: ſicut Chriſti perſona conſtat & cõficitur ex Deo & homine,cùm ipſe Chriſtus verus ſit Deus, & verus homo:quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in ſe continet,ex quibus cõficitur.Conficitur autem eccleſiæ ſacrificium ſacramento,& re ſacramenti corpore Chriſti. Item caro eius eſt, quam forma panis opertã in ſacramento accipimus:& ſanguis eius, quẽ ſub vini ſpecie ac ſapore potamus . Hæc ille. AVTHOR.Eſt igitur hoc venerabile ſacrificium,quanuis Witcleff deteſtetur, hoc verbũ verum Chriſti corpus in recto ſub forma panis,quam connotat in obliquo.Nec ſuperbiat Witcleff,ſicut ſolet de exemplo illo Auguſtini:Sicut Chriſtus eſt Deus & homo, ſic ſacramentum altaris corpus & panis:nec ſicut ponit corpus figuratum, cogatur hoc exemplo ponere Chriſtum niſi figuratum domini.Sed in iſtis ponamus &aſſeramus cum eccleſia Ieſu Chriſti,venerabilem hoſtiam conſecratam eſſe ſacram Chriſti carnem, in ſua natura ſub ſenſibili panis forma : ſicut dixit Auguſtinus ſuprà, forma panis opertam, non tali forma, qualem Witcleuiſtæ ſibi præſumunt:ſed multo aptius illa,qualem pſalmiſta deſignat, ſpecioſum forma præ filijs hominum. Iam mentiatur mendax Witcleff in omnem eccleſiaſticum clerum,quòd ſacramentum Euchariſtiæ ſit accidens ſine ſubiecto,ſiue nihil . Dico tibi
4 ex parte gregis Chriſti, quòd † venerabilis hoſtia conſecrata,nec eſt accidens,neq; nihil:ſed eſt corpus Chriſti & ſanguis in natura ſua ſub ſenſibili panis & vini forma. Aude hoc dicere in eodem ſenſu,& efficieris in hac parte catholicus:quod quia pertinaciter negas,es proteruus hæreticus.Iam ſtrepat Witcleff, iam ſingultiat:quia de ſignis ad res ſacras acceſsimus: quia corporis chriſti magnificamus ſubſtantiam: & paruipendimus, vel non attendimus panem ſuum. Ipſe quãtùm poteſt rationibus, ſcripturis,atteſtationibus doctorum extortis, & poſt illa maledictis, imputationibus falſis, mendacijs,iniurijs,quibus poteſt,aut non poteſt ſubſtantiam panis exaltat, corpus deprimit ad reſpectum. Quicquid arguit, quicquid ſcribit pro ſigno illo ſacamentali, pro illo viſibili exterius militat,vt ſcietis in poſteris. Nos autem cum eccleſia Chriſti de re ſacra & inuiſibili ſacramento contente carnis & ſanguinis

nis Chriſti humili verbo, & ſimplici fide reſpondebimus. Si autem contingat cum illo loqui de illo ſigno extrinſeco, nō fugiam eū: ſed ſecundùm quid, & ſecundùm modificatū ſenſum cōcedam etiam illud ob honorem rei ſacræ, quam continet, eſſe quodammodo ſacramentum. Iam diximus tibi quidditatem hoſtiæ conſecratæ: non eſt enim accidens, nō eſt nihil: imò nec panis tuus eſt, qui corrumpi poterit, ſed panis verus, caro vera, quæ de cælo deſcendit, forma tamen panis myſticè obuoluta. Quam vtiq; formā quidem, quādoq; ſpeciem, figurā, ſimilitudinem, characterem, patres eccleſiæ variè nominarunt: de illa forma, de illa ſpecie ſcio cupidè diſputares. Dic iam quod cupis: egere toxicum. Scio quæres, Nunquid eſt ſubſtātia, an accidens? vt ſic poſſis concludere ſacramentum altaris accidens ſine ſubiecto, vel vt quoſdam recitas, faſciculum accidentium, ſiue nihil. Fortè ſi dixero hanc viſibilem ſacrificij ſpeciem eſſe accidens, non deuiarem: ſed & tu ipſe non negabis. Primò, quia ipſe hoc dicis ca. 5. de Euchariſtia, ꝙ neutraliter ſacramentum Euchariſtiæ eſt accidens, ſed non adiectiuè. Sic etiā omnis creatura eſt accidens Deo: ergo ſubſtantia panis per te, ſiue hoſtia conſecrata, eſt accidens. Item omne ſubiectum eſt multa accidentia ſignificatiuè, quanuis non identicè, vt tu dicis, libro de Apoſtaſia. cap. 10. ergo ſubſtantia panis tui in hoſtia eſt accidens. Et ꝙ non ſit in ſubiecto, patet item per te, & principia Ariſtotelis in Prædicamentis, cap. de ſubſtantia: quia cùm ſit ſubſtantia prima, neq; in ſubiecto eſt, nec de ſubiecto dicitur. Ecce iā ex teipſo vinceris, cùm non coactè, ſed ſpontè concedis, quod tot vocibus inſonuiſti, vociferaſti, clamaſti, inconueniens maximum, accidens ſcilicet ſine ſubiecto, hoſtiam cōſecratam: quod ſcio nunquam audiſti ab ore catholici: tu verò confirmas, tu comprobas, tu concedis. Itē accidens nihil eſt per te, niſi ſubſtantiam eſſe accidentatam, ſed ſubſtantia panis, quæ eſt in hoſtia conſecrata, per te eſt accidentata, & affecta qualitatibus ſaporis, coloris, ponderis, & figuræ: ergo eſt accidens. Item panis vt panis eſt, reduplicat in ſe formam artis, & eſt ab arte panis, non à natura: ergo eſt accidens. Sic dicit Ariſtoteles. 8. Metaphyſicæ, quòd ſubſtantia non eſt res artificialis. Si igitur panem eſſe eſt paneitas, panem eſſe eſt accidens, non ſubſtantia; ſicut albedo eſt album eſſe. Vnde quādo Witcleff baptizauit panem naturalem, incongruus Logicus efficitur, & Metaphyſicus popularis: quia idem eſt dicere panem naturalem, ſicut eccleſiam naturalem, vel tunicā naturalem, vel anulum naturalem. Quòd ſi commentatorem authorem inducat ex ſecundo de anima, quòd in artificialibus nomen concretum ſignificat primò materiam, & ſubiectum artis, ſecundariò autem formam: hoc dixit de concreto artificiali, vt de conſtitutione eius fit ſermo. Quo contrà dixit ipſe quinto Metaphyſicæ concorditer Auicennæ, Concretum huiuſmodi ſignificare primò formā, à poſteriori materiam. Hoc cum diſtinctione eius inferimus. Iam autem de pane fit ſermo hic, vt à corpore Chriſti aliquantè diſtinguitur. Vnde ſicut anulus eſt aurum ex natura, non eſt anulus autem niſi ab arte, & ſic dicit Pariſienſis libro de fide & legibus, vbi agit de idolis, quòd ſtatua vt ſic, cùm ſit artificiale negotium, eſt tantummodò accidens. Si ergo dæmon in eo eſſet pro arte, intellectus ille, & ſubſtantia eſſet in accidente. Hoc argumentum non valeret contra Mercurium, ſi eſſet dicere ſtatuam naturalem. Item iuxta Logicam Auguſtini nullus homo poteſt facere naturam, homines tamen dicuntur facere panes. Vnde ſecundo de ſermone Domini in monte *Auguſtinus*. Alio loco euidentiùs dicit ipſe dominus. Aut facite arborem bonam, aut facite arborem malam. Quòd ſi duas naturas iſtorum his duabus arboribus figuraret, non diceret, facite. Quis enim hominum poteſt facere naturam? Hæc ille. AVTHOR. Ita panis quidem eſt medullaris grani ſubſtātia à natura: panis autem ab artificis ſolertia, & labore, ex quo habet, vt ſit figura vera, & expreſſa carnis Chriſti myſticè, quæ eſt ſocietas electorum, ſecūdùm illud Apoſtoli, Vnus panis, & vnum corpus multi ſumus, omnes, qui de vno pane, & de vno calice participamus. Quem declarans in ſermone quodam ſecundæ partis ſermonum, qui incipit, Hoc, quòd videtis. *Auguſtinus*. Quare, inquit, in pane eſt? Nihil hic de noſtro afferam⁹, & ipſum Apoſtolum idētidem audiamus, cùm de ipſo ſacramento loquens, ait, Vnus panis, vnum corpus multi ſumus. Intelligite, & gaudete, vnitas, pietas, veritas, charitas, vnus panis, vnū corpus multi. Recolite enim quia panis non fit de vno grano, ſed de multis. Quando exorcizabamini, quaſi molebamini. Quādo baptizati eſtis, quaſi conſperſi eſtis. Eſtote, quod videtis, & accipite, quod eſtis. Hoc Apoſtolus de pane dixit. Iam de calice quid intelligeremus etiam non dictum ſatis oſtendit. Sicut enim vt ſit ſpecies viſibilis panis multa grana in vnum conſperguntur, tanquam illud fiat,

Cōcretum.

Auguſtin.

Auguſti.

qđ de fidelibus ait ſcriptura, Erat illis aïa vna, & cor vnum in Deum. Sic & de vino fratres recolite. Vt ſit vinum, grana multa pendent ad botrum, ſed liquor granorum in vnitate transfunditur. Hæc ille. AVTHOR. Ex artis ergo induſtria habet panis figuram ſacramentalem corporis myſtici. Eat nunc Witcleff, & rideat nos velle dominum pauiſſe quinq; millia de quinq; accidentibus, vel huiuſmodi, dū modò fabricet nobis per ſuam philoſophiam eccleſias naturales. Multò ſanius domin⁹ Lincolienſis, Hugo, Anſelmus, & alij patres eccleſiæ vocabant panem materialem ſecundùm materiam arti ſubiectam, quæ vtiq; eſt res naturalis, ſed rem humanæ artis, vt huiuſmodi nō poterit dicere naturalem. Auguſtinus hic ſuprà dixit, eam ſpeciem viſibilis panis aliàs formam panis. Vnde his vijs cōuincitur Witcleff ponere ſuam hoſtiam cōſecratam, illam ſcilicet ſpeciem viſibilis panis, eſſe accidens ſine ſubiecto.

¶ Quòd corpus Chriſti ſecundū ſubſtantiam eſt ſacramentum, & res: compago gratiæ membrorum eſt res, & nō ſacramentum, ſed hanc neſcit Witcleff ibi ſignare.

CAP. XXII.

SVMMA.

1 *Altaris in ſacramento ſicut & in ſacramentis cæteris, quòd tria ſoleant ponderari. Et quæ ſint. Et ibi plura de Euchariſtia contra Witcleff.*

2 *Sacramentum q̄ principaliter deſignet unitatem fidelium in corpore Chriſti ſecundùm Apoſtolum.*

3 *Chriſti membrorū compago gratiæ, q̄ ſit res principalior ſacramentaliter figurata &c.*

4 *Sacramentum, q̄ frequenter pro nudo ſigno ſacramenti accipiatur, maximè pro ipſa re ſacramenti, ut eſt ibi ſignata.*

1 NOtate item, q̄ ſicut in cæteris ſacramentis, ita in ſacramento altaris tria ſolent pōderari: ſacramētum tantum, ſacramētum, & res, res & nō ſacramentum. Sacramētum tantum eſt ibile extrinſecum, quod ipſe nominat panem. Sacramentum, & res, corpus Chriſti in ſua ſubſtantia ibi relatum, & ſanguis eius in natura ſub ſpecie vini. Res & non ſacramentū, nec ibi contenta eſt corpus Chriſti myſticum. Eſſet autem ibi contenta, ſicut & corpus Chriſti verum, ſi figura ſufficeret: quia ibi habet figuram binam, ſcilicet ſpeciē panis, & carnem Chriſti: & caro Chriſti, niſi ſimplā. Item corpus Chriſti eſt ibi in figura, & ideo ſacramentum: & eſt ibi verè, quanuis nō in ſubſtantia: & ideò ſimul res & ſacramentum per te: ſed vtroq; modo eſt ibi in ſacramē to caro Chriſti myſtica, vel gratia vnionis, ergo illa eſt ita ſacramentum, aut multipliciùs, quàm caro Chriſti vera. Et huic nondū ſatisfecit Witcleff: quia dum diſtinctionēm iſtam conſuetā eccleſiæ recitaret in eodē loco Trialogi, cùm veniret ad tertium, quod eſt res, & non ſacramentū, ſcilicet gratiam vnionis Chriſti cum plebe fideliter comedente, ſubiunxit, Quę, inquit, per hoc ſenſibile ſacramentū acceſſoriè efficaciter deſignatur. Sed non veriùs eſſe habet ibi caro Chriſti, quæ eſt ſurſum ſecūdùm ipſum, niſi ſignificatiuè, & figuraliter, ergo hæc eſt res æquè & ſacramentum, ſicut caro Chriſti ſurſum, vt figuratur in pane ſenſibili. Et hic ſtrangulantur hæretici, neſcientes aſsignare rem, & non ſacramētum. Quòd ſi faciant vim in ſuo termino magiſtrali, acceſſorium, non poteſt ibi ſumi, vt luriſtę accipiunt, diſtinguēdo acceſſorium cōtra principale, qa principalius quæritur in ſacramento altaris, gratia vnionis cū Chriſto, quàm caro Chriſti in ſua natura. Tamē quia eſt finis ſacramēti: iā finis eſt potior ijs, quæ ſunt ad finem. Item eſt fructus ſacramenti per te cōformari Chriſto in moribus: fructus aūt eſt optimum, quod expectatur in arbore. Item caro Chriſti naturalis eſt eius figura, vt in ſacramento: figuratum aūt ſemper potiùs eſt figura in bonis. Vñ ſuper Pſal. 17. verſu, Inclina aurem tuā in verba oris mei, inquit *Auguſtinus*, Proculdubiò quip pe ſicut in bonis rebus multò amplius bonū eſt in eo, quod per figurā ſignatur, q̄ in ipſa figura: ita & in malis longè vtique peiora ſunt, quæ ſignificantur figuris, cùm tāta mala ſint etiā ſignificātes figuræ. Hęc ille. AVTH. Apoſtolus itē. 1. ad Corint. volēs exprimere principalitatē Euchariſtiæ, ordinat Chriſti carnis, & ſanguinis ſubſtantiā in ſacramēto in corp⁹ eius myſticū, tanq̄ per ſe finē. Panis, inquiens, quē frāgimus, nōne participatio corporis dñi eſt? Et ſubiungit vt cauſam. Quoniā vnus panis, & vnū corpus multi ſumus, omnes, qui de vno pane, & vno calice participam⁹, intm̄, vt cū cōparātur adinuicē, hęc māducatio vltima eſt ſpūalis, ſecūda illa carnis Chri̇ ſine iſta carnalis, id Auguſtin.

Anſelmus. nalis,id eſt, animalis. Vnde *Anſelmus* in lib.de ſacramen.alta.cap. 11. Cùm ergo,inquit,ſic ſe habeat res ſacramenti,res ſicut ſunt,debemus æſtimare: ſpiritualia,ſpiritualiter penſare. Et cùm de altari ſumimus carnem Ieſu,curemus ſolicitè,ne cogitatione remaneamus in carne, & à ſpiritu non viuificemur. Veh ſi non viuificemur à ſpiritu, caro enim nobis non profit quicquam. Nam ſi cogitatione remaneamus in carne Saluatoris, non ſolùm non viuificamur à ſpiritu, ſed nec intelligere poſſumus quomodo caro hominis Chriſti ab homine poſsit manducari, niſi ſicut intellexerunt illi duro corde,quib⁹ durus viſus eſt ſermo Chriſti,& abierunt retrò. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quàm planè comeſtio carnis Chriſti ſubſtantialis in ſacramẽto,ſine viuificatione gratiæ eius per ſpiritũ,quæ eſt res ſpiritualis eiuſ dẽ,nihil prodeſt ſumentibus. Et hoc eſt,quod Chriſtus dixit in Euãgelio Ioannis. Spũs eſt, qui viuificat, caro nõ prodeſt quicquam, ſupple,ſine ſpiritu. Vnde in ſermone,qui eſt in ſecunda parte ſermonum de Paſcha, & incipit,

Auguſtin. Hoc, quod videtis, *Auguſtinus* ait, Iſta fratres ideò dicuntur ſacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, ſpeciem habet corporalem: quod intelligitur,fructum habet ſpiritualem. Corpus ergo Chriſti, & membra ſi vis intelligere, Apoſtolum audi dicentem fidelibus. Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra. Si ergo vos eſtis corpus Chriſti,& membra,myſterium veſtrũ in menſa domini poſitum eſt. Myſterium veſtrum accepiſtis ad illud,quod eſtis. Amen reſpondetis,& reſpõdendo ſubſcribitis. Audis enim corpus Chriſti,& reſpondes,Amen. Eſto mẽbrum corpus Chriſti,vt verum ſit,quod dicis, Amen. Hæc ille. AVTHOR. Ecce dicit myſterium noſtrum in menſa domini poſitum, id eſt,ſacramentum, & myſterium noſtrũ accipimus,id eſt, rem eius,quod & ſumus,id eſt,

2 corpus eius,ita, ꝙ †ſacramẽtum principaliter deſignat vnitatem fidelium in corpore Chriſti,ſecũdùm Apoſtolum. Quam inducit,& in

Auguſtin. fine ſermonis ſubiũgit idem *Auguſtinus*. Ita dominus Chriſtus nos ſignificauit, nos ad ſe pertinere voluit, myſterium pacis,& vnitatis noſtræ in ſua menſa conſecrauit. Qui accipit myſterium vnitatis,& non tenet vinculum pacis, non myſterium accipit propter ſe, ſed teſtimonium contra ſe. Hæc ille. AVTHOR. Et quaſi eãdem rem habet in verbis, ſermone de infantibus. Vide ergo, quòd Chriſtus nos ſignificauit, qui corpus eius myſticum ſumus, nos ad ſe pertinere voluit, & myſterium noſtræ vnitatis in ſua menſa conſecrauit, id eſt, in ſacramento altaris. Ergo quicquid ibi ſacramentum eſt,quicquid à Chriſto domino conſecratum,totum eſt,vt ſit ſacramentum catholici corporis Chriſti. Vnde. 10. libro de ciuitate Dei.cap. 6. *Auguſtinus*. Proinde, inquit,vnũ Auguſtin. ſacrificiũ eſt omne opus,quod agitur, vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo,& bene, vt infrà. Profectò efficitur,vt tota ipſa redempta ciuitas, hoc eſt,congregatio, ſocietasq; ſanctorum vniuerſale ſacrificium offeratur Deo per ſacerdotem magnum, qui etiam ſeipſum obtulit in paſsione pro nobis,vt tãti capitis corpus eſſemus ſecundùm formam ſerui. Hanc enim obtulit,in hac oblatus eſt,quia ſecũdùm hanc mediator eſt: in hac ſacerdos, in hac ſacrificium eſt. Sequitur. Hoc eſt ſacrificium Chriſtianorum: multi enim vnum corpus in Chriſto, quod in ſacramento altaris fidelibus voto frequentat eccleſia, vbi ei demonſtratur quòd in ea oblatione,quam offert, ipſa offeratur. Meritò illi in cæleſtibus ſedibus conſtituti immortales,& beati, qui creatoris ſui participatione congaudent, cuius æternitate firmi, cuius veritate certi, cuius munere ſancti ſunt: quoniam nos mortales, & miſeros, vt immortales, beatique ſimus miſericorditer diligunt. Nolunt nos ſacrificari ſibi, ſed ei, cuius & ipſi nobiſcum ſacrificium ſe eſſe nouerunt. Hæc ille. AVTHOR. Vide quòd hoc eſt verũ ſacrificium Chriſtianorum etiam in ipſo ſacramento altaris multos eſſe vnum corpus in Chriſto: nec tantùm nos,ſcilicet mortales, ſed & beatos. Et ſic non eſt caro Chriſti myſtica ibi res acceſſoria ſaltem non principaliter figurata. Et ratio item euidens ad hoc eſt: quia corpus Chriſti ibi in natura eſt res,& ſacramẽtum, ſed non eſt ſacramentum,id eſt, ſignum ſuiipſius,formaliter loquendo,neque item panis vel ſigni ad extra viſibilis: quia tũc eſſent reciprocè ſibi inuicem ſigna: & corpus Chriſti non haberet ibi prærogatiuam in ductu circuli: ergo eſt ſacramentum totius corporis Chriſti myſtici, cuius Chriſtus eſt ca-

3 put. Et †ſic vnio illa gratioſa, quæ & compago membrorum Chriſti, eſt res principalior ibi ſacramentaliter figurata, ita vt cætera ipſi ſubſeruiãt pro modulo ſacramẽti: ita vt Chriſtus dixerit in euangelio, Qui manducat carnem meam, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo. Quaſi deſignans ſumptionem ſuæ carnis nõ eſſe ſalubrem, niſi per hanc ſumens, pertingat ad circuminſeſsionem ſui corporis myſticam. Vnde ſuper illum textum Homi. 25. ſuper Ioan. *Auguſtinus*. Hoc eſt Auguſti.

ergo,inquit,illā manducare eſcā,& illū bibere potū,in illo manere,& illū manentem in ſe habere. Ac per hoc,qui nō manet in Chriſto, & in quo non manetChriſtus,proculdubiò nec manducat eius carnem, nec bibit eius ſanguinem:etiam ſi tantæ rei ſacramentū ad iudiciū ſibi manducat,& bibit.Hæc ille.AVTHOR. Quid autem eſt tantæ rei ſacramentum,quod ſibi ad iudicium indignè ſumens manducat? Non te abducat Witcleff ad panem materialem, quem item vnus impune manducat, nec ad eius formam quamlibet,ſed ad corpus domini puram ſubſtātiam:de qua dicit Apoſtolus,Quicunq; manducauerit panem, vel biberit calicem domini indignè,reus erit corporis & ſanguinis domini.Subdens. Quia non diiudicat corpus domini. Propter quod multi imbecilles,& infirmi,& dormiunt multi.Et in ea
Auguſtin. dem Homilia paulò antè *Auguſtinus*.Huius rei ſacramentum,id eſt, vnitatis corporis,& ſanguinis Chriſti alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica menſa præparatur,& de mēſa dominica ſumitur, quibuſdā ad vitam,quibuſdā ad exitium, quicunq; eius particeps fuerit. Hæc ille. AVTH. Sic igitur res principaliter figurata per hoſtiam cōſecratam eſt corpus eccleſiæ,cuius caput eſt Chriſtus,& cuius Chriſti caro,nō vt eſt in cęlo,ſed vt in ſacramento, eſt figura præcipua, ſecundùm illud Apoſtoli. Vnus panis,& vnum corpus multi ſumus, omnes,qui de vno pane, & de vno calice participamus, id eſt, in vno pane,& in vno corpore figuramur.Et ſup Ioan.
Auguſti. Homil.26.*Auguſtinus*. Nō poteſt,inquit,viuere corpus Chriſti, niſi de ſpiritu Chriſti. Inde eſt,q̄ exponēs nobis Apoſtolus Paulus hunc panē. Vnus panis, inquit, vnū corpus multi ſumus. O ſacramentū pietatis,ô ſignū vnitatis,ô vinculū charitatis, qui vult viuere, habet vbi viuat. Accedat, credat,viuat in dño, Deo incorporetur,vt viuificetur. Non abhorreat à compage mēbrorū, nō ſit putre mēbrū,quod reſecari mereatur:nō ſit diſtortū, de quo erubeſcatur: ſit pulchrū, ſit aptū,ſit ſanū, hæreat corpori,viuat Deo de Deo.Hæc ille.AVTH. Ecce ſacramentū corporis Chriſti in panis ſacramēto. Cū ergo multitudo mēbrorū Chriſti eſt res principaliter figurata in venerabili ſacramēto,tā per formā panis, q̄ per ſubſtātiā corporis Chriſti, vt ibi eſt: qūo non erit hoc corpus veriſimè idē ſacramentū ſecūdùm habitudinē geminā,ſi ideò corpusChriſti eſt idē ſacramētū,quia ſcdm habitudinē tātùm vnā? Nā pro veritate antecedētis militat tota fides eccleſię: ſicut etiā habet in lib.de ſacramēto altaris.ca.10.venerādus *Anſelmus*. Eadē, inquit, Anſelmus.
ſimilitudinis ratione idē corpus Chriſti,quod de terra ſumptū eſt,& ſacramentū eius viſibilis illa ſpecies panis,ſacramēta ſunt alterius cuiuſdā corporis Chriſti,quod eſt eccleſia,cuius caput eſt Chriſtus.Quod em̄ eſt in corpore diuerſitas mēbrorū,hoc eſt in eccleſia diuerſitas gratiarū, illarūq; rerū iſtā diuerſitatē charitas redigit in vnitatē.Sequitur.Rurſumq; cōſidera ſpecies illas,in quibus voluit dñs corpus,& ſanguinē ſuū cōmēdare. In eis em̄ rebus, quæ ad vnū aliquid redigūtur: nāq; panis ex multis granis vnū efficitur. Vinū aūt ex multis acinis in vnū cōfluit.Hæc ille.AVTH.Ecce,q̄ nō ſolùm vtræq; ſpecies,ſcilicet viſibilis panis,& inuiſibilis carnis ſunt ſacramēta,ſed eiuſdē rationis,& analogæ ſimilitudinis ſacramēta corporis myſtici Ieſu Chriſti. Cur ergo propter figurā ſuā duplicē non eſt corpus hoc myſticū ſacramentū, & hoſtia cōſecrata, ſicut caro Chriſti propter vnā?Huic reſpōdeant omnes Witcleuiſtę,huic dicant: vel cogētur reficere, vel negare ſuā ſimilitudinem, vel dicere panē ſuum trifarium ſacramentū æquiuocum. Ad inſtantes autem quęſtiones eius de deſcriptione ſacramenti,volentes conuertere calamum, primò præſtat æquiuocationem aperire vocabuli,ſub qua iſte ſe tegit, dum illudit eccleſiæ. Sic item ſecundùm rectos logicos definitionis artem, diuiſionis artificium antecedit.
4 Accipitur† enim frequenter ſacramētum pro nudo ſigno ſacramenti, ſed maximè pro ipſa re ſacramēti,vt eſt ibi ſignata: & ſicut ſunt rationes diſpares,ita ſunt diſpariter,& æquiuocè ſacramenta. Sacramentum.

¶Quòd corpus Chriſti eſt Euchariſtiæ ſacramentum, ſecundùm propriam ſubſtantiam.

CAPVT. XXIII.

SVMMA.

1 *Corpus Chriſti quòd ſit Euchariſtiæ ſacramentum ſecundùm propriam ſubſtantiam, & non figuratiuè, contra Witcleff.*
2 *Paſchaſii dictum de corpore Chriſti ſuper illud Matth.Cœnantibus autem eis &c.*
3 *Euſebij Emiſeni dictum de corpore Chriſti recenſetur.*
4 *Auguſtinus, & Rabanus quid de corpore Chriſti dicant.*

Quan-

QVantùm res poſtulat, attentabimus auxilio Saluatoris, cuius corpus habemus præ manibus, tractare principale ſecundum, conuertibile cum duobus, ſcilicet de corpore Chriſti præſente ſacris altaribus ſecundùm ſuam ſubſtãtiam, ac naturam, quod Witcleff horret audire, vocans fideles ſic dicentes detestandos idololatras. 4.ter damnati Trialogi. cap.8. Si, inquit, panis ſit factus identicè corpus Chriſti, & illud corpus eſt realiter ipſe Chriſtus: ergo ille panis eſt fact⁹ realiter Chriſtus Deus. Sed quæ idololatria foret ampliùs deteſtanda? Sic enim haberet quælibet eccleſia dominum Deum ſuum, qui reciperet prædicationes abominabiles. Hæc ille. AVTH. Quanuis hæc dixerit arguendo contra identificationem panis cum corpore Chriſti, quã magiſter eius ſuſtinuit, quem allegat author de officijs, & Ioanne Pariſienſi, tamen quia habet pro inconuenienti maximo, quod ibi cõcludit, ſcilicet, ꝙ panis ſit factus realiter corpus Chriſti, quod eſt realiter ipſe Chriſtus, id circo ſequemur, attendentes item prædicationem logicam, quam ſibi conſtituit, ſcilicet, ꝙ eſſentialiter, vel formaliter nõ eſt corpus Chriſti in ſacramento, ſed habitudinaliter figuraliV Vitcleff. ter. Vnde de Euchariſtia, cap. 1. Theologus dicit, quòd panis eſt corpus Chriſti, & vinum eius ſanguis: quod oportet figuratiuè intelligi, ſigno ſupponente pro ſignato. Si autẽ doctores ſignorum intelligant prædicationem ſecundùm eſſentiam, vel non figuratiuam, ſed formalem, eſt error in ianuis. Hæc Witcleff. Et iſtam trinã prædicationem detegit in Trialogo, cap.74. & in de ſermone domini in mõte. cap.43. AVTHOR. Eccleſia † Ieſu Chriſti horrendam blaſphemiam, quam iam audiuit, cum indignatione repellit, repetens ſemper verbũ Imperatoriæ maieſtatis ſponſi ſui ſpõdentis, & iubentis hoc eſſe corpus ſuum: Hoc eſt, inquit, corpus meum. Surge miſer, & rudis hæretice, tolle micas figuralium prædicationum tuarum, quæ tibi ſunt ſuaues. Nos non audiuimus Chriſtum dicere, Hoc eſt corpus meum figuraliter. Sed quid? Hoc eſt corpus meum. &, hoc facite in meam commemorationem. O horrendiſsime, & abominande inter omnes hæretice, ſi tibi videtur abominanda prædicatio in corpore innocentis, in carne agni immaculati, & ſanguine lateris virginalis, in ferculo ſacramenti. Nunquam ſapiat mihi cibus vt iſte, ita, vt guſtem iilum vſq; ad diuiſionem animæ, & ſpiritus ſolutionẽ omnis carnalis compaginis, & ſubſtantiæ medullaris. Cur nõ clamem? cur nõ vociferer? Mirum & vltra omnia mira mirũ, quod nunquã poſſit aſcendere in cor quantũcunq; blaſphemi, ꝙ ſi haberemus verũ Chriſti corpus in ſacramento Euchariſtiæ ſecũdùm eſſentiam, & naturam, hæc hoſtia ſacra, & præcelſa honeſtate refulgens, reciperet prædicationes abominabiles, & eſſet error in ianuis. Accedat † contra iſtos fictos, & figuratitios procurator eccleſiæ Chriſti Paſchaſius: pronuntiet veritatem ex decreto ſanctorum, & ſermonibus Ieſu Chriſti, in expoſitione verborũ illorum Matth. Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panẽ, benedixit, ac fregit, deditq; diſcipulis ſuis, dicẽs, Accipite, & comedite, hoc eſt corpus meum. Audiant, inquit, qui volũt extenuare hoc verbũ corporis, ꝙ non ſit vera caro Chriſti, quæ nũc in ſacramẽto celebratur in eccleſia Chriſti, neq; verus ſanguis eius: neſcio quid volẽtes plaudere, aut fingere, quaſi quædã virtus ſit carnis & ſanguinis in eo ad modũ ſacramẽto, vt dominus mentiatur, & nõ ſit vera caro eius, neq; verus ſanguis, in quibus vera mors Chriſti annuntiatur, cùm ipſa veritas dicat, Hoc eſt corpus meũ. Similiter & de calice, Bibite ex hoc omnes, Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, non qualiſcũq;, ſed qui pro vobis effundetur in remiſsionem peccatorũ. Hæc itaq; dixit, cũ fregit, & dedit eis panẽ. Nõ hæc eſt vel in hoc myſterio eſt quædã virtus, vel figura corporis mei, ſed ait non fictè, Hoc eſt corpus meũ. Et ideò hoc eſt, quod dixi, non quod quiſque fingit. Vbi Lucas addidit, Quod pro vobis tradetur, ſicut alij codices habent, datur. Sed & Ioãnes ex perſona domini, Panis, inquit, quẽ ego dabo, caro mea eſt, nõ alia, quàm pro mũdi vita. Ac deinde. Qui mãducat carnem meã, & bibit ſanguinem meũ, in me manet, & ego in illo. Vnde miror, quid volũt nunc quidam dicere, non in re eſſe veritatem carnis Chriſti, vel ſanguinis: ſed in ſacramento virtutẽ quandã carnis, & nõ carnẽ: virtutẽ fortè ſanguinis, & nõ ſanguinẽ: figurã, & non virtutẽ: vmbrã, & non corpus, cum hic ſpecies accipit veritatẽ, & figura veterũ hoſtiarũ corpus. Vñ veritas ait, cũ porrigeret diſcipulis panẽ, Hoc eſt corpus meũ, & nõ aliud, q̃ pro vobis tradetur. Et cùm calicẽ, Hic eſt calix noui teſtamẽti, q̃ pro vobis effundet in remiſsionẽ peccatorũ. Necdũ itaq; erat fuſus, & tamẽ ipſe porrigitur in calice ſanguis, qui effundẽdus erat. Erat qui dẽ iam in calice, qui adhuc tũ fundendus erat in pretiũ. Et ideò idẽ, ipſeq; ſanguis iam erat in calice, & qui in corpore, ſicut & caro, vel

1

2 Paſchaſius.

corpus in pane. Erat autem integer Chriſtus, & corpus Chriſti corã oculis omnium poſitum: necnõ & ſanguis in corpore: ſicut adhuc hodie integerrimum eſt & manet: qui verè dabatur eis ad comedendũ, & ad bibendũ in remiſsionẽ peccatorũ. Dicat ſi vult ſi in aliquo loco remiſsio eſt peccatorũ, quàm in Chriſto. Hæc ille. AVTHOR. Sic dicit Witcleff cap. 8 de Euchariſtia in fine. Super nos (inquit) non iacet difficultas iſta, quia corpus Chriſti eſt in ſacramento panis, aut virtus: & non corpus Chriſti quod in cælo extenditur. Et declarat. 45. de ſermone domini in mõte. Sicut rex eſt potentialiter aut virtualiter in omni parte regni: ſic corpus in omni parte hoſtiæ conſecratæ. Hæc infero, vt pateat, quomodo cõueniat illis hæreticis per omnia, quos Paſchaſius reprobauit: intendens ſemper contra eos obijcere verba Chriſti, quæ non de figura corporis, ſed natura loquuntur: quia illud idem corpus eſt, quod pro vobis tradetur, & idem ſanguis, qui fundetur. Ita indubitanter illud ſacramentum dominici corporis, quod pro nobis mittebatur in ligno, illud idem & ſolùm idem ſecundùm ſubſtantiam mihi porrigitur in panis ſigno: & tamen panis eſt hìc & ibi. Sed de quo dixerunt Iudæi: Mittamus lignum in panem eius. Super quo in commẽtario, lib. 3. in fine, *Hierony.* Dixerũt (inquit) Mittamus lignũ in panẽ eius, crucẽ videlicet in corpus ſaluatoris. Ipſe eſt, qui ait. Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Sequitur. E contrario iuxta aſſumptum corporis ſacramentum loquitur filius ad patrem. Hæc ille. AVTHOR. Hoc corpus ſacramentum non eſt panis Witcleff, cuius ſubſtãtiam mures, & ratones (vt ipſe dicit) prudenter agnoſcunt: quã ipſe dicit figuraliter corpus chriſti, quæ citò poſt futura eſt naturaliter caro ratonis. Ego non recolo figuram ſine corpore pro me fuiſſe traditam, nec figuralẽ ſanguinẽ, ſed naturalẽ pro me effuſum in cruce, ne Saracenis conſentiam dicentibus Chriſtũ nõ crucifixũ in ſua ſubſtantia, ſed aliena: quia ſicut dicunt abominabile eſſe, credere tãtùm prophetam ſuſtinuiſſe tam deteſtabile genus mortis, ſic dicit Witcleff abominabile, q̃ Chriſtus frangeretur, & laniaretur, cùm à fidelibus manducatur. Vt autem Paſchaſio non imputetur, q̃ iſta dixerit de ſenſu ſuo nouello: aſcẽdamus ad ſenatum patrum, quorũ vnus *Euſebius* † Emiſenus, cuius p̃celſas laudes intonat Hieronymus de illuſtribus viris, & memoria huius dicti ſui in decretis habetur percelebris de ſermone corporis & ſanguinis Chriſti, qui incipit: Magnitudo cæleſtiũ. vbi, Meritò, inquit, cæleſtis confirmat authoritas: quia caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui author eſt muneris, ipſe teſtis eſt veritatis. Nam inuiſibilis ſacerdos viſibiles creaturas in ſubſtantiam corporis & ſanguinis ſui, verbi ſui ſecreta poteſtate conuertit, ita dicens. Accipite, & edite. Hoc eſt em̃ corpus meũ. & ſanctificatione repetitia, Accipite, & bibite: hic eſt ſanguis meus. Ergo ſicut ad nutum præcipiẽtis domini repẽte ex nihilo ſubſtiterunt excelſa cælorum, profunda fluctuũ, vaſta terrarũ, pari potẽtia in ſpiritualibus ſacramẽtis verbi p̃cipit virtus, & rei ſeruit effectus. Hæc ille. AVTH. Ecce fideles antiquus pater Euſebius planè cõfirmat Paſchaſium, dicens, q̃ inuiſibilis ſacerdos Chriſtus, viſibiles creaturas panis & vini in ſubſtãtia corporis & ſanguinis ſui, verbi ſui ſecreta poteſtate cõuertit, ita dicẽs, Accipite, & edite, Hoc eſt corpus meũ, &, Hic eſt ſanguis meus. Quò iã auertet Witcleff aſpectũ, qui negat cõuerti panem in corpus Chri ſecundũ eſſentiã vel ſubſtantiã, ſed ſolũ ſecundũ figurã? Euſebius dicit ſubſtãtiã corporis, nõ figurã: quia veritas corporis ibi eſt, non illa vaga, & analoga Witcleff, ſed certa veritas determinatè infrà genus, quã ſecundũ locutionẽ ſcripturæ doctores dicũt figurę oppoſitã: alioquin veritas Chr̃s nõ eſſet, ſi nõ verũ corp⁹ iſto modo feciſſet. Idcirco in ſermone de corpore & ſanguine dñi, qui incipit, Interim dũ à dño. *Auguſti.* Interim † (inqt) dũ à dño peregrinamur in hoc mũdo, corpore, & ſanguine eius in via paſcimur: ſicut apoſtolis ſuis hoc myſterium in cœna vltima ante mortem ſuam tradidit: & nobis ſequẽtibus frequentandum per eos mãdauit. Adhibenda eſt ergo fides dominicis verbis, quibus dicit, Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. & bene infrà. His itaq; & aliis ſi plures ſunt ſignificationibus conſeruatis, conſeruetur etiam fides, qua dñi corpus ipſum verũ non qualitatiuè, ſed ſubſtantialiter creditur: vt ipſa veritas omnino verum teſtatur, noſtra fallacia falſum aut imaginarium eſſe non opinetur. Hæc ille. AVTHOR. O inundans ſpiritus ſancti gratia, quæ ſic ſuperueniẽs, Auguſtinũ impleret, vt tã breui ſentẽtia, tã penes fidẽ, q̃ logicã ſacramenti ſimul ex omni parte victoriosè confutaret hæreticũ. Conſeruetur (inquit) fides, qua domini corpus ipſum verũ, nõ qualitatiuè, ſed ſubſtantialiter creditur. At tẽde quid abnegat, ꝓſpice quid affirmat. Corp⁹ Chri, qđ in myſterio in cœna tradidit, &no

bis

mittamus lignum in panem eius.

Hieronym.

VVitcleff.

Ratonem murem magnũ vocat.

3 Euſebius.

4 Auguſtin.

bis frequentandum mandauit,corpus eius eſſe ſubſtãtialiter,affirmat: nõ diſputemus amplius,hoc Witcleff negat in terminis.Ibi finẽ cõtrouerſiæ ſumus adepti. Et iterũ corpus ipſum nõ qualitatiuè. Intellige qualitatem,pro determinato genere prædicamenti:& tũc negat Auguſtinus in ſacramento figuram tuam in corpore domini ſi ſit quarta ſpecies qualitatis. Intellige qualitatem tranſcendẽter pro toto æquiuoco accidentis, ſicut plærunq; apud ſacros ſcriptores accipitur:& tunc negatur figuralis reſpectus vltimi generis, & omnis generis accidentis vſq; ad ſubſtantiam excluſiuè:non ſcilicet, q̃ nullum accidens abſolutũ, vel reſpectiuum inſit corpori Chriſti ibi: ſed q̃ nullum ſit ibi corpus Chriſti eſſentialiter, vel modaliter. ſic enim dicit. Corpus ipſum non qualitatiuè, ſed ſubſtantialiter creditur. Subdit cauſam. Vt quod ipſa veritas omnino verum eſſe teſtatur,noſtra fallacia falſum, aut imaginarium eſſe non opinetur. Et quid eſt reſpectus tuus figuralis,niſi imaginarium, inſenſibile,vix intelligibile?quia vix alicuius eſſentiæ: & ſi alicuius, inter minimas eſſentias minimæ.Ergo nõ eſt omnino verum corpus, quod veritas ipſa teſtabatur eſſe verum, ſi ſit de tam alta proſapia ſuæ carnis auulſum, & ad figuram tantillæ habitudinis diminutum. Hoc antiquorum ſanctorũ omnium fuit doctrina cõmunis, hoc aũt transfundebãt in poſteros. Sic enim intellexit *Rabanus* præuios patres ſuos,dicens carnem Chriſti nihil aliud, q̃ carnem ibi,non panem putribilem,non reſpectum tropicum,in libro de corpore & ſanguine domini cap. 24.dicens. Igitur in pane ideo celebratur,quia Chriſtus eſt panis,qui de cælo deſcendit. Sed ſicut longe aliud ab illo pane intelligitur: ita longè aliud caro à mortali noſtra carne ſecernitur.Sequitur. Atque ideo nec mirum,ſi caro Chriſti panis dicitur, dum & caro ſub ſpecie panis viſibili nihil aliud q̃ caro porrigitur. Sed caro,quia in eadem carne paſſus in veritate creditur.Panis verò,quia granum frumenti cadens in terrã:& vos ex ipſo nihil aliud q̃ frumentum per fidem genuit. Vnde per hoc ſeipſum ſuis mẽbris ex ſe natis vitã præbuit: & præſtãdo nihil nobis aliud q̃ panis æternus fuit.Hæc ille. AVTHOR. Hic in vno cœtu ſermonis veriſimi congregata ſunt tria veſtra principia de fide ſacramenti. Hic habes corpus Chriſti ſecundùm ſe ſine admixtione aliena.Nihil aliud(inquit) q̃ caro porrigitur, in qua paſſus in veritate creditur. Hic habes panis deſinentem ſubſtantiã: & panem Chriſti,qui de cælo deſcendit: qui longè aliud à viſibili pane ibi eſt:de nouo præſentẽ: qui vitam præſtando nihil nobis aliud, q̃ panis æternus fuit.Et habes item tertiò accidentiũ panis remanentiã: Caro(inquit)ſub ſpecie panis viſibili. Vbi ergo dabis mihi accidentiũ illorũ ſubiectũ,datis primis duobus? Ecce hoc ſacramentum eſt caro Chriſti pura: hoc ſacramẽtum non eſt panis materialis, nec quiſquã ſupereſt ibi. Vbi ergo nidificabunt accidẽtia tua chariſsima?Tu ipſe dicis,ſenſus nõ poteſt capere, quòd hoc ſit corpus Chriſti ſecundũ ſubſtantiam,niſi deſinat eſſe panis ſecundùm ſubſtantiam.Sancti patres omnes concedunt hoc venerabile ſacramentum eſſe carnẽ Chriſti ſecundùm ſuam ſubſtantiã propriã,in qua verè eſt paſſus: ergo per te,contra te, excluſa ſubſtantia tui panis:vbi accidẽtia patula ſi nõ in ſe ſubſiſtant,petent hoſpitium?

Rabanus.

¶ Quòd hoſtia cõſecrata eſt Corpus Chriſti ſecundùm naturam corporis Chriſto vniti.

CAP. XXIIII.

SVMMA.

1 *Hoſtia conſecrata quòd ſit corpus Chriſti ſecundũ naturam corporis Chriſto uniti, contra Witcleff probatur.*

2 *Gradus tres participationis Euchariſtiæ eſſe oſtẽditur.*

3 *Chriſti naturalẽ carnem,non figuralẽ, ſubſtantialem,non tropicam, nos accipere, dum ſuſcipimus ſacramentum, quomodo ſanctorum authoritatibus probetur.*

4 *Sacramentum unctionis quando ſignatum à Chriſto.*

OStendimus in his prædictis, corpus Chriſti eſſe venerabilem hoſtiam in altari fideliũ, & in prædicatione ſecundũ eſſentiam,quia ſecundũ ſubſtantiam carnis ſuæ in actu primo,qui eſt eſſe.Monſtremus item hoc idẽ ab eius actu ſecundo, qui eſt operari ſecundũ naturã. Omne enim agens ſecundùm naturã tunc creditur efficax, cùm aſſimilat ſibi paſſum ſuũ: non quidẽ ſecundùm accidẽs remotum,ſed ſecundũ naturã. Quod ſi verũ eſt,caro Chriſti eſt ſecundũ naturã, quã ſumimus,

quia per illam conformamur,& concorporamur Chriſto, nō tantùm per gratiam, ſed etiā naturam. Hoc quantū valet, Witcleff fugit, deteſtans dicere ſimpliciter ſanctum ſacramē tum eſſe corpus Chriſti ſecundùm naturam, ſed ſolùm ſecundùm figuram. Vnde de ſimo-
V Vitcleff. nia,cap.20.Corpus,inquit,panis,ſeruando panis ſubſtantiam eſt miraculoſe factum, cùm hoc corpus domini,non audeo dicere identicè ſecundùm ſubſtātiam,vel naturam, ſed tropicè ſecundùm ſignificantiam, vel figuram.
1 Hæc Witcleff. AVTHOR. Accedamus† ergo videre, ſi fidelis,quando credit ſe percipere corpus Chriſti,percipit ſolùm tropum, vel figuram, aliquid peius muſca, quæ(vt ferunt) eſt Lollardorum communio. Nos autem catholici credimus corpusChriſti percipere per naturā,& hoc probamus. Arduum eſt, quod ſpondeo, ſed ad probationem eius ſancti patres accedant præcurſores lōgi temporis iam inſtantis eccleſiæ. Vnde ſuper euāgelium Ioā
Chryſoſto. nis Morali.42.*Chryſoſtomus*. Neceſſarium eſt, inquit, dicere miraculum myſteriorum, quid eſt,& propter quid datum,& quæ vtilitas rei. Vnum corpus ſumus,& membra,vt de carne eius,& oſsibus eius. Qui autem edocti ſunt,aſſequātur ea,quæ dicūtur. Vt igitur nō ſolū ſecundū amorē hæc fiamus, ſed & ſcđm ipſam rem,in illam remiſceamur carnem:per cibum hoc fit,quem largitus eſt, volens nobis oſtendere amorem, quem habet erga nos: propter ea remiſcuit ſeipſum nobis,& recommaſſauit corpus ſuum in nos,vt vnum quid fiamus:ſicut corpus capiti copulatur.Eorum enim,qui valde diligunt,eſt hoc ſignum. Hæc ille. AVTHOR. Ecce propter hoc inſtitutum eſt myſterium ſacræ Euchariſtiæ, vt vnum corpus ſimus cum Chriſto,non ſolùm ſecundùm amorem, ſed ſecundùm ipſam rem, multò magis non ſecūdùm figuram tantùm, ſicut & erant Iudæi viuentes ſub timore. Qui tamen figurā etiā(vt Witcleff dicit) multò meliorem,quàm nos,ſcilicet, agni Paſchalis abſumpſerant. Et fideles Chriſti penè in omnibus ritibus ſacramentorum, & ſacramētalium vnionem amoris recolunt cum Chriſto, ſed in perceptione Euchariſtiæ non ſolùm amore, ſed ipſa re naturæ Chriſto coniungimur.Et propriè ſecundùm Chryſoſtomum remiſcuit ſeipſum nobis in ſacro cibo, & recōmaſſauit corpus ſuū in nos. Quis vnquam talia dixit de nuda figura corporis? Hanc dictionem conſequens ſan
Ambroſius. ctus pater *Ambroſius* lib.6.de ſacramentis, cōparationem inſinuat conſubſtantialitatis naturæ patris ad filium, dicens, Sicut verus eſt Dei filius dominus noſter Ieſus Chriſtus, nō quemadmodū homines per gratiam, ſed qua ſi filius ex ſubſtātia patris. Ita verò caro, ſicut ipſe dixit,quam accepimus,& eius ſanguis eſt verè potus. Sequitur. Similitudinem quidem accipis ſacramentum, ſed veræ naturæ, virtutemq; conſequeris. Ego ſum,inquit,panis viuus,qui de cælo deſcendi.Et infrà.Et tu,qui accipis carnem diuinæ eius ſubſtantiæ, in illo participaris alimento. Hæc ille. AVTHOR.
2 Recole† tres gradus eſſe participationis Euchariſtię.In primo eſt figura,quam tu laudas. Et qui figuram acceperant, non omnes diuinæ ſubſtantiæ participes facti dicti ſunt, ſicut tota multitudo comeſſantium manna in deſerto, & agnum in Paſcha. Aſcenditur enim ad eos,q bona fide,& dilectione comederant, ſicut multi illorum piè credentes in eum, qui venturus erat in carne: & quidem multi fideles nouæ legis, qui nec ore corporis comederunt,ſed cordis amore. Propter hoc,quod dictum eſt,Niſi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam manentem in vobis. Et adhuc ſecundùm Chryſoſtomum,& Ambroſium reſtat gradus tertius,ſub quo ſumitur,vt incorporet ſibi ſumentem, non ſolū ſecundùm amorem in eum, ſed ſecūdùm rem cōcorporationis,& conſubſtantialitatis naturalis. Et quantò iam putas figurā tuam ſuperauimus? Certè ſi filius Dei Chriſtus ſit conſubſtantialis Deo patri, ſecūdùm naturam, & non tantùm per gratiam, ne incidas dogma Arianum:ita non per figuram tātùm, ſed per naturam propriæ carnis Chriſtum comedit Chriſtianus, ſecundùm Ambroſium: ita, inquit,vera caro,quam accepimus,& verus ſanguis.Item lib.8.de Trinitate,citò poſt princi-
3 pium *Hilarius*. Eos† nūc, qui inter patrem, & filium voluntatis ingerunt vnitatem interrogo, Vtrum ne per naturæ veritatē hodie Chriſtus in nobis ſit, an per concordiam voluntatis? Si enim verè verbum caro factum eſt, & verè nos verbum carnem cibo dominico ſumimus, quomodo non naturaliter manere in nobis exiſtimandus eſt, qui & naturam carnis noſtræ iam inſeparabilem ſibi homo natus aſſumpſit? Homo ille,qui ex Maria virgine naturam carnis ſuæ ad naturam æternitatis ſub ſacramento nobis commmunicandæ carnis admiſcuit. Seqtur. Si verè igitur carnē corporis noſtri Chriſtus aſſumpſit,& verè homo ille, qui ex Maria virgine natus fuit, Chriſtus eſt,nosq; verè ſub myſterio carnē corporis ſumimus,& per hoc vnū erimus:pater,qui in eo eſt,& ille in nobis:quomodo voluntatis

Gradus tres.

Hilarius.

vnitas

vnitas aſſeritur, cùm naturalis per ſacramentum proprietas perfectæ ſit ſacramentum vnitatis? Non eſt autem humano ſeculi ſenſu in Dei rebus loquendum, neq; per violentiam, atq; impudentem prædicationem cæleſtium dictorum ſanitati alienæ, atq; impiæ intelligentiæ extorquenda peruerſitas eſt. De naturali enim in nobis Chriſti veritate, quæ dicimus, niſi ab eo dicimus, ſtultè, atq; impiè dicemus. Ipſe enim ait, Caro enim mea verè eſt eſca, & ſanguis meus verè eſt potus. Qui edit carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De veritate carnis, & ſanguinis non relictus eſt ambigendi locus. Nunc enim & ipſius domini profeſsione, & fide noſtra verè caro eſt, & verè ſanguis eſt. Et hæc accepta, atq; exhauſta, id efficiunt, vt & nos in Chriſto, & Chriſtus in nobis ſit. An ne hoc veritas non eſt? Contingat planè ijs verũ non eſſe, qui Chriſtum Ieſum verum eſſe Deũ negant. Eſt ergo in nobis ipſe per carnem, & ſumus in eo, dum ſecum hoc, quod nos ſum⁹, in Deo eſt. Quòd autem in eo per ſacramentum cõmunicatæ carnis, & ſanguinis ſumus, ipſe teſtatur, dicẽs, Et hic mundus me iam nõ videt, vos autem me videbitis: quoniam ego viuo, vos viuetis, quoniam ego in patre meo, & vos in me, & ego in vobis. Si voluntatis tantùm vnitatem intelligi vellet, cur gradum quẽdam, atq; ordinem cõſummandæ vnitatis expoſuit? niſi vt cùm ille in patre per naturam diuinitatis eſſet, nos contrà in eo per corporalem eius natiuitatem: & ille rurſum in nobis per ſacramentorum ineſſe myſterium crederetur, ac ſic perfecta per mediatorẽ vnitas doceretur. Sequitur. Quòd autẽ naturalis in nobis hæc vnitas ſit, ipſe ita teſtatus eſt. Qui edit carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Non enim quis in eo erit, niſi in quo ipſe fuerit, eius tantùm in ſe aſſumptam habens carnem, qui ſuam ſumpſerit. Perfectæ autem huius vnitatis ſacramentũ ſuperiùs iam docuerat, dicens, Sicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem. Et qui manducauerit meam carnem, & ipſe viuet per me. Viuit ergo per patrem, & quomodo per patrem viuit, eodem nos per carnem eius. AVTHOR. Et quid eſt occultum hic, quod non reueletur? quid mihi peperci, quò minus annuntiarem vobis omnia? Planè probat Hilarius carnem Chriſti naturalem, non figuralem, ſubſtantialem, non tropicam nos accipere, dum ſuſcipimus ſacramentum. Nũquid hic loquitur de pane, & vino? ſed nec Chryſoſtomus ſuprà, nec Ambroſius, niſi mo dificando cæleſtem, ne te tegeres ſub figura. Tres iſti doctores in carne naturali Chriſti in ſacramento conueniunt. Ipſi perfectam vnitatem noſtram ad Chriſtum prædicant naturalem, non tantùm per gratiam. Et hoc propter carnem illam naturalem, quam aſſumimus, & nedum propter illam, quam ipſe ſumpſit ex nobis. Et format Hilarius artificioſe ſatis duas præmiſſas contra præambulas hæreſes ad tertiam inferendam. Primò, quòd ſicut filius eſt de natura patris contra Arianos. Secundò, ſicut filius eſt cõnaturalis nobis ſecundùm carnem, quam aſſumpſit, contra Manichæos: ſic eſt connaturalis nobis ſecũdùm carnem eius, quam quotidie manducamus, contra Berengarios, & Witcleuiſtas. Ideò ſecundùm hanc conſequentiam coactus fuit Neſtorius negare naturalem carnem Chriſti in Euchariſtia, ſed alterius, inquit, boni viri, qui filius hominis diceretur, vt patet in actis concilij Epheſini, vt ſuperiùs habebatur. Iſtas ergo connaturales vnitates intexere nõ videretur Hilarius, niſi ſe inuicem ſequerentur. Ita ergo per oppoſitum negans naturam corporis Chriſti in ſacramento altaris, iam incurrit ſocietatẽ Manichæorum, obligatus negare veram carnem Chriſti in ſuppoſito: & veram deitatis naturã in Chriſto, ſed figuralem, & tropicè adoptiuam. Hanc diſtinctionem Hilarij ſequuti ſunt doctores ſequaces, vt *Rabanus*, qui de corpore, & ſanguine domini, cap. 23. Chriſtus, inquit, hodie in nobis non ſolùm per concordiã voluntatis, ſed etiam per naturam in nobis, ſicut & nos in illo, rectè manere dicitur. Nam ſi verbum caro factum eſt, & nos verè verbum carnem in cibo dominico ſumimus, quomodo Chriſtus in nobis manere naturaliter iure nõ æſtimatur, qui & naturam carnis noſtræ inſe parabilem ſibi homo natus Deus aſſumpſit, & naturam carnis ſuæ ad naturam æternitatis ſub ſacramento hoc nobis communicandæ admiſcuit? Et ideò per hoc omnes in Deo patre, & filio, & Spiritu ſancto vnum ſumus, quia pater in Chriſto, & Chriſtus in nobis eſſe probatur. Hinc igitur eſt, q⁹ & nos in Chriſto naturaliter vnũ corpus efficimur: & ſi qs patrẽ in Chriſto naturaliter confitetur, cõfitetur ſe naturaliter, quia verbum caro factum eſt, vnum eſſe in illo, vt naturalis vnitas per ſacramentum appareat veritatis. Hinc ergo dicit, Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Sequitur in proximo capitulo. Per baptiſmum ergo renaſcimur in Chriſto, & per ſacramentum corporis, ac ſanguinis Chriſtus in nobis Rabanus.

non ſolùm fide, ſed etiã vnitate carnis, ac ſanguinis manere probatur. Et ideò iam mẽbra Chriſti eius carne veſcimur, vt nihil aliud, q̃ corpus eius vnde viuimus, & ſanguis, inuenia mur. Hæc ille. AVTHOR. Plane facit hìc Rabanus argumentum Hilarij, quòd ſi quis confitetur Chriſtum eiuſdem naturę eſſe cum patre, ita in ſacramento veritatis confiteri neceſſe habet nos naturaliter vnum eſſe cum Chriſto. Item *Fulbertus*, qui in epiſtola ad Adeodatum de tribus, quę ſunt maximè neceſſaria ad perfectum. De corpore ſuo, inquit, Chriſtus ſub hora paſsionis ſuæ familiaribus ſuis ait, Hoc eſt corpus meum. Et paulò pòſt. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro vobis fundetur. Et alibi. Qui mãducat carnem meã, & bibit meum ſanguinẽ, in me manet, & ego in eo. Qua magiſtri authoritate animati, dum corpori, & ſanguini eius communicamus, audenter fatemur nos in corpus illius transfundi, & ipſum in nobis manere. In nobis ipſum manere dico, non ſolùm per concordiam voluntatis, ſed etiam per naturæ vnitæ veritatẽ. Si enim verbum caro factum eſt, & nos verè verbum carnẽ cibo dominico ſumimus, quomodo non naturaliter in nobis manere exiſtimandus eſt, qui & naturam carnis noſtræ iam inſeparabilem ſibi homo natus aſſumpſit, & naturam carnis ſuæ ad naturã æternitatis ſub ſacramento nobis communicãdæ admiſcuit? Ita ergo in Deo ſumus: quia & in Chriſto pater, & Chriſtus in nobis eſt. Hæc ille. AVTH. Vides iam, quàm concorditer Fulbertus dicit cũ magno Hilario, quòd corpus Chriſti ſumptum in ſacramento in nobis manet naturaliter, id eſt, per modum naturæ ſuæ, & non ſolũ per concordiam voluntatis. Et vbi exprobrat Witcleff catholicos, quòd nullam habent authoritatem hoc dicendi, obſtat Fulbertus per hæc verba Chriſti, Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus. &, qui manducat meam carnem &c. Qua, inquit, magiſtri authoritate animati &c. In nobis, inquam, manere non ſolũ per concordiam voluntatis, ſed per naturæ vnitæ veritatem, quã veritatem reſoluẽs pòſt in aduerbium Si verè verbũ carnem cibo dominico ſumimus, quomodo non naturaliter in nobis manere exiſtimãdus eſt? Ecce authoritas dictionis eccleſiæ. Ecce ſi verè, quomodo non naturaliter? Iſtis reſpondeat Witcleff cũ noua Logica ſua. Qui dicit verè, & tamen nõ niſi figuraliter. Fulbertus dicit, ſi verè, ergo naturaliter. Sed fugit Witcleff ad ſophiſma ſuũ. Ita, inquit, naturaliter natura panis. Non ita ait Fulbertus, ſed per naturę vnitæ veritatem.

Fulbertus.

Chriſtus nunquam vniuit diuinitati ſuæ naturam panis piſtorij, ſed per naturam corporis veri Deo Chriſto vniti. Sed Witcleff cupiens euadere, gloſſam ſibi fingit obſcuram. 18. de apoſtaſia. Patet, inquit, pro iſto termino naturaliter, q̃ doctores primitiuæ eccleſiæ, & ſpecialiter Hilarius, dicunt corpus Chriſti eſſe naturaliter, carnaliter, & corporaliter ipſum panẽ, ad excludendã figurã prę ciſam, qualis fuit in lege veteri: qa aliter ſuperfluè diceret, Hoc eſt corpus meum, niſi ſignum illud panis haberet efficaciam ſuper illam. Hæc Witcleff. AVTHOR. Valde ſolicitus eſt hinc gloſſare doctores, hinc ſignare differentias. Sed ergo non latere poteſt fideles, quin patres primitiuæ eccleſiæ credebant ſacramentum Euchariſtiæ naturaliter carnem Chriſti non panem, ſicut iſte falſò recitat, ſed veritatem, ſicut dicit Hilarius, diſtinguendo cõtra ſignum, & ſacramentum communicatæ carnis, & ſanguinis non communicati panis naturalis, vt iſte contra votum Hilarij alienæ, atq; impiæ intelligentiæ ſuæ de veritate Hilarij peruerſitatem extorquet. Iterum quia dicit Hilarium, & patres hoc dicere ad excludendam figuram prę ciſam veteris legis, quæro quid addis tu ibi ſuper figuram? Paulò antè iam dicta tu dicis ſufficere, quòd ſupra rationem figuræ panis ille ſit realiter corp⁹ Chriſti. Si hoc ſufficiat, quid addis in figuram veteris legis? Per te enim agnus Paſchalis fuit realiter Chriſtus paſſus, & ſerpens æneus fuit realiter Chriſtus crucifixus, quia habitudinaliter: ſicut ſeptem ſpicæ, ſeptem anni, quid addit iam figura tui panis ſuper figuram veteris legis? Alibi tamen dicit non hoc ſufficere, ſed addit quandam efficaciam virtutis. Quærendum eſſet adhuc de illa virtute, vtrum eſſet corporalis, an ſpiritualis, tẽporalis, an æterna, diſtincta gradibus ſolis, an natura? Nihil dico in Chriſtiani præiudicium ſacramenti, ſed vt diuina recolamus beneficia vbicunq; operetur ſerpens æneus, qui fuit figura veteris legis in ſignum ſalutis, quã Chriſtus crucifixus operaretur in gemitibus: etiam plurimos populos læſos à ſerpentibus priſtinæ reddidit ſanitati. Sanguis agni Paſchalis peſtem Angeli exterminatoris abſoluebat à domibus. Aqua Iordanis in figura baptiſmi duplicem virtutem exercebat in Naaman Syro: virtutem corporalem tergendo lepram, & virtutem ſpiritualem, fidem, ſcilicet, vnius Dei imprimẽdo per profeſsionem ſyn-
4 ceram. Lutum † item, quod liniuit Chriſtus ad oculos cæci nati, quo ſacramentum vnctionis ſignatur, & cæco viſum reſtituit, & ad ſui, id eſt, Chri-

V Vitcleff.

Sacramentum vnctionis.

eſt, Chriſti fidem perduxit. Si pro maioritate virtutis ex parte ſacramenti altaris inſtiteris, ipſa non variat ſacramentum, cùm ſecundùm variam diſpoſitionem ſuppoſiti, ipſum idem ſacramentum huic efficaciter vitam operatur æternam, & iſti iudicium. Ex his ergo concludimus fruſtrà ſolicitari Witeleff ad reſpõdendum primæuis doctoribus, & ad inſtituendum differentias figurarum, quandiu nõ poſuerit cum antiquis ſanctis in ſuo ſenſu corpus Chriſti ſecundùm naturam ſuam in ſacramento ſuper omnem virtutem aliam, aliámve figuram. Berengarius enim magiſter eius hoc fecit, ſcilicet non præualuit. Quod item ex verbis Chriſti deducit in expoſitione Matthæi *Paſchaſius*. Nec itaq; dixit cùm fregit, & dedit eis panem, Hoc eſt, vel in hoc myſterio eſt quædam virtus, vel figura corporis mei: ſed ait, non fictè, Hoc eſt corpus meum. & ideò hoc eſt, quod dicit, non quod quiſque fingit, vt infrà. Vnde miror, quid nunc volunt quidam dicere, non in re eſſe veritatem carnis Chriſti, vel ſanguinis, ſed in ſacramento virtutem quandam carnis, & non carnem, virtutem fortè ſanguinis, & non ſanguinem: figuram, & non veritatem: vmbram, non corpus: cùm hîc ſpecies accipit veritatem, & figura veterum hoſtiarum corpus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quia dicit ſe elegiſſe leuiorem viam ſcripturæ, & doctoribus magis concordem, vellem videre, quomodo tropicum corpus Chriſti in ſacramento defendat contra doctores præſcriptos, qui liberrima penna, vna mente, vna lingua, ſcripſerunt corpus Chriſti in ſacramento altaris eſſe ſubſtantialiter, & naturaliter ſecundùm naturam vnitam diuinitati, quam ipſe totis expugnat conatibus: quia naturæ, & ſubſtantiæ panis fauet. Scio enim viam eius tam leuem eſſe, qui ad ſe excuſandum, & euadendum tot cautelas logicas fingit, tot prædicationes componit, tot gloſſas, tot regulas. Iam ſtringit, iam laxat, vt vix ſenſatiſsimus philoſophus enumeret: nec ipſe vnquam per eas omnes ab authoritatum numero, & pondere quin caperetur, euaſit. Simul & tot libellis iſta diſperſit in Trialogo, in Dialogo, de ſermone domini in monte, de Papa, de Euchariſtia, de apoſtaſia, de ſimonia, tertia parte ſermonum, & alibi: vt qui in vnum volumen cuncta redigeret, penè excederet Bibliæ quantitatem.

Paſchaſius.

¶ Quòd hoſtia cõſecrata eſt idẽticè corpus Chriſti, & Deus ſecundùm eſſentiam.

CAPVT. XXV.

SVMMA.

1 *Idololatra quis.*
2 *Hoſtia conſecrata quòd ſit identicè corpus Chriſti & Deus ſecundùm eſſentiam, probatur contra Witcleff.*
3 *Chriſtus quomodo ferebatur à ſeipſo in die cœnæ, non umbraticè, non figuratiuè, ſed ſubſtanciuè, ſanctorum dictis probatur.*
4 *Chriſtum offerre ſeipſum, nõ figuram, per ipſum ſacrificium quotidianum, dicit Auguſtinus. Et multa ibi de pane Chriſto, per doctores ſanctos.*
5 *Sacrificium quòd ſit unum per mundum in omnibus eccleſijs: & ſic una hoſtia, non multæ, &c. ex Ambroſio.*

Iſo claro fidei fundamento, quòd ſacramentum euchariſtiæ eſt caro Chriſti viua, ſecundùm ſuam ipſius ſubſtantiam, eſſentiam, & naturam Chriſto vnitam: adhuc aſtringamus hæreticum ad palpandum, quòd hoſtia illa ſit corpus Chriſtus intranſitiuè. Et quanuis non vi ſacramenti, ipſum tamen eſt ibi Chriſtus Deus noſter identicè iure ſocietatis ſuppoſiti. Quod Witcleff vltroneè vilipendit, nimirum quia valde diſtat, & diſſipat ſophiſticum tropum ſuum. de Euchariſtia ca. primo. Quid, inquit, horribilius, quàm quòd ſacerdos poſt conſecrationem portat corpus domini in extremitatibus digitorum? Et tractatu de blaſphemia, cap. 2. Si idololatræ ſunt quicunq; adorant creaturam: non Deum tanquam Deum, patet, quòd tam de clero, quàm de populo multi ſunt idololatræ, quoniam multi credunt, & adorant hoſtiam, quæ de facto eſt panis in natura, & corpus Chriſti in figura, ac ſi eſſet naturaliter, & identicè corpus Chriſti: & ſic Deus, cùm notum ſit, quòd corpus Chriſti eſt Chriſtus, & per conſequens Deus noſter, vt patet in materia de Incarnatione. Et tamen ad tantum idololatræ noſtri inſaniunt, quòd dicunt, non eſſe aliud naturaliter corpus Chriſti in cælo glorificatum, & ob

V Witcleff.

& obiectiuè beatificãs cæli ciues, quàm eſt hoſtia, quam ſacerdos conficit, tractat, & manducat, quæ recitaui Paganos deridendo deducere. Hæc Witcleff. AVTHOR. Iam palàm loquitur: videtis orthodoxos omnes ab eo cenſeri idololatras: & neceſſe eſt ita eſſe, vel vt
1 ipſe ſit idololatra. Quia† ſicut eſt idololatra
Idololatra quis. reputãdus, qui colit diuino cultu, quod Deus non eſt: ita qui cultum diuinum denegat ei, qui verè Deus eſt. Nos item deridet, quia Pagani nos in hac re derident. Se honoratiorem æſtimat, quia Paganis in infidelitate coheret. Cur ergo Chriſtum crucifixum in ſua natura non abnegat, & in figura cum Mahometo cõcedit, cùm ſecundùm Paulum eſt in maximũ ſcandalum Iudæis: Gentibus verò in ſtultitiã?
2 Sed† reuertamur ad rem, & authoritate fidei, quã ipſe molitur euertere, probemus hoc venerabile ſacramẽtum, eſſe corpus Chriſti vnicum in cælo, & Chriſtum Deum identicè, inchoantes ab illo loco ſcripturæ, vbi memoratur Chriſtũ tenuiſſe illud venerabile corpus ſuum in manibus ſuis in cœna: quod fuit tũc idem numeraliter, qui tunc illud portauit in terris, non aliud, quàm Chriſtus Ieſus. Ergo nec nũc aliud cõficimus, quàm corpus ipſum identicè, quod eſt Chriſtus idem in cælis. Cõſequentia patet ab ore eiuſdem Chriſti dicentis, Hoc facite in meam commemorationem. Nihil ergo aliud licet conficere, quàm quod Chriſtus tũc cõfecit, & portauit in manibus. Si verò calumnieris aſſumptum, volo reſpondeas ad argumentum, quod obiecit magiſtro ſuo ſacer præſul Guimundus ex authoritate Auguſtini in titulo Pſal. 33. verſus finem. Vbi expoſiturus quomodo Dauid mutauit vultũ ſuum coram Achis rege Geth, & quomodo
Auguſti. ferebat ſe manibus ſuis, *Auguſtinus*. Tympanizabat, inquit, ad oſtia ciuitatis, & ferebatur in manibus ſuis. Hoc verò fratres quomodo poſſet fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur manibus ſuis? Manibus aliorum poteſt portari homo, manibus ſuis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipſo, quod ſecundùm literam non inuenimus, in Chriſto
3 autem inuenimus. Ferebatur †enim Chriſtus in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum, ait, Hoc eſt corpus meum. Ferebat illud in manibus ſuis. Hæc ille. AVTH. Ex hoc dicto Auguſtini ſic procedit in libro ſuo tertio quaſi in principio contra Berenga-
Guimũdus. rium magiſtrum tuum ſanctus *Guimundus*. Quod in Dauid, inquit, & in alijs hominibus, ſecundùm literam non inuenitur, in Chriſto inuenitur. Quid illud? ferebatur enim, inquit, Chriſtus in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum, ait, Hoc eſt corpus meum. Si ſecundùm literam, id eſt, ſicut litera ſonat, hoc in Chriſto inuenitur: nõ igitur vmbraticè, non figuratiuè, ſed ſubſtantiuè Chriſti corpus erat, quod ferebatur. Hæc ille. AVTHOR. Hic ſubticebat Berengarius. Iam loquatur filiolus eius Witcleff, de ſermone domini in monte, cap. 44. dicatur, inquit, quòd illud fuit figuraliter dictum de Chriſto: quia in manibus ſuis ferebat panem, quem ipſe fecerat corpus ſuum. Talia tamen dicta non ſunt generaliter à Chriſticolis vſitanda. Hæc Witcleff. AVTHOR. Salua pace tua. Iſta ſunt dicta ſcripturæ ſanctæ ad ſenſum Sanctiſpiritus ſi ſint vera: ergo quãuis ſint figuralia, ſunt extendenda. Quòd ſi tu extendis figuram Ioannis, & Eliæ ad panem, & corpus domini authoritate tua, cur nos authoritate Auguſtini non vtemur hac figura? Item cur non dixit Auguſtinus, quòd tunc ferebatur Chriſtus in manibus ſuis, quando commendans panem: quia tu dicis, quòd Chriſtus in manibus ſuis ferebat panem: ſed dicit commendans ipſum corpus ſuum? Et ne æquiuocares de corpore, ſophiſticãs corpus panis, quaſi relatiuum duplex adiecit referens, & reciprocans. Ipſum, inquit, corpus ſuum. Ipſum ergo relatiuum ſatis probat Chriſtum à ſe latum ſecundùm ſubſtantiam: & ſacramentum ipſum à Chriſto ſic portatum fuiſſe vnicum dominum noſtrum. Item ſi Chriſtus ſeipſum ferebat ſecundùm figuram, non ſecundùm eſſentiam, quando tulit panem: cur non etiam tulit ſeipſum priùs in eadem cœna, quando ferebat agnum Paſchalẽ, quæ fuit figura ſui infinitè perfectior, famoſior, & vt tecũ loquar authoritatiuior pane tuo? Perfectiorem tu concedis, quia in natura excedit panem. Famoſior item toti ritui Iudæorum, & authoritatiuior erat, quia authoritate Dei, & ſacræ ſcripturæ agnus fuit figura corpus Chriſti: non ſic panis tuus ſacramẽtalis: quia in tota ſcriptura ſacra non habetur quòd panis ille ſit figura corporis Chriſti, ſed ſolus Berengarius, & eius diſcipuli authoritate ſua ſic inſtituunt. Cur ergo trãſuolauit Auguſtinus iſtam potiorem figurã, in qua Chriſtus ſe ferebat expreſsiùs, quàm in pane, niſi quia intellexit Chriſtum ferre ſeipſum in hoſtia, ſecundùm ſuam naturam: in agno tãtùm ſecundùm figuram? Simul & quod tu dicis figuram quid nobis? cùm audias Auguſtinum hoc exponentem ad literam. Vnde conſequẽter ibi *Guimundus*. Si aduerſarij, inquit, noſtri Guimũdus. hoc pro ſua parte ſic exponant, Ferebatur Chriſtus

VVitcleff.

Chriſtus in manibus ſuis,id eſt,ferebatur vmbra tantùm,vel figura Chriſti,non ſubſtantia in manibus ſuis.Si hoc,inquam, ita exponāt, hoc idem in Dauid, hoc idem in omnibus ferè hominibus inuenire poſſumus. Quis enim ferè hominū aliquam ſui figuram,in qua non ſit ſubſtantia ſua,verbi gratia,vel ſtatuam,vel picturam in manibus ſuis ferre non poſsit? Sed hoc(inquit)in ipſo Dauid nō inuenimus: & manibus ſuis nemo portatur.InChriſto autē, ait, inuenimus.Quoniam ergo in Chriſto dicit inueniri,quod in Dauid,& in aliis hominibus,quomodo intelligatur,non inuenit:facile autem aliquam figuram ſui, in qua nihil ſit de ſubſtantia ſua,manibus ſuis ferre,& Dauid, & cæteri homines intelligi poſſunt. Reſtat manifeſtiſsimè,& abſq; vllo ſcrupulo ſentiendum, q̄ non figuram tantùm, vel vmbrā, ſicut aduerſarii noſtri dicunt,ſed ſubſtantiam corporis ſui iuxta Auguſtinum ferebat Chriſtus.Quid hîc vmbratici reſpondebunt? Hæc ille.AVTHOR. Reſponde ad interrogata mi Witcleff.Ad hoc reſponſa paraſſes aptiùs, q̄ multiplicaſſes ſchedulas maledicas: quando aperuiſti os tuum fœtidum vt fruſtra caperes muſcas.Ad ſuſcipiendum eundem Chriſtum dominum noſtrum, & vnicum corpus eius, quod eſt in cælo gloria beatorum,oculi,& aures noſtræ patebunt ſemper, & patent, quia fraudem nullam patimur in hoſtia veritatis. Ad hęc dicas:quomodo Chriſtus ferebat ſe in manibus ſuis ad literam?& quare non hoc dictum vlterius vſitandum ? Si dicas quia ferebat figuram:tu dicis econtra vbi iam ſuprà p̄cedente capitulo: quia ad relationem non eſt motus: ideo ratione cōſecrationis corpus domini non mouetur. Quomodo ergo ſecundū figuram tantū huc & illuc Chriſti manibus ferebatur,ſi ſic penitus non mouetur? Itē quod cunq; taliter intelligitur verum ad literam, illud eſt verum ſic fieri, vel ſic impletum eſſe ſecundùm eſſentiam.Beatus nāq; Petrus probauit reſurrectionem Chriſti ad literam & ſepulturam eius ex illo Pſalmi, Quia non derelinques animam meam in inferno,nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem:eo q̄ de Dauid ſic verificari nō potuit. Quia licet(inquit) audēter dicere de Dauid quoniam defunctus eſt,& ſepultus eſt, & ſepulcrum eius eſt apud nos vſq; in hodiernum diem.Ex hac igitur fide veteris teſtamenti,quā aſſumpſit Petrus ad literam,non ſufficit, niſi dicatur Chriſtum ſecundùm eſſentiam ſurrexiſſe : cùm de Dauid potuit hoc dici ſecūdùm figuram.Item Chriſtus innuit phariſæis, q̄ Dauid vocauit Chriſtum dominum in ſpiritu ſecundùm literam: quia de quolibet alio fuiſſet incogruum. Nunquid ſufficit reſpondere ,quòd ita vocauit figuram Chriſti, & non eius ſuppoſitum? Et quis prohibet iſta dicta ſic vt dicuntur generaliter vſitanda ad literam , niſi ſolus Witcleff hic timens dictum Auguſtini exponentis ad literam, quòd Chriſtus ferebat ſe manibus ſuis in corpore ſuo conſecrato,quia nullus alius homo potuit ſeferre,putà ſecundùm eſſentiam? Certè quilibet homo poteſt ſe ferre ſecundùm figuram . Sed vbi pro ſe Logica militat,vel authoritas reſonat : illa non tantū aſſumitur,ſed torquetur,& extēditur. Vbi autem contra veſaniam ſuam agit,ſuffocat eam, & ab omni vſu ſequeſtrat:cùm tamen omnes periti nouerint,quòd vſus ſemper præfert dicta ſecundùm literam dictis penitus per figuram. Sed melior logicus *Auguſtin.* non parcit Witcleff, quin optimam Logicam ſcripturæ vſu frequenti ſuſcipiat. 10. de ciuitate Dei,capite vigeſimo, dicens. Verus ille mediator in quantum formam ſerui accipiens, mediator effectus eſt Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, qui cùm in forma Dei ſacrificium cum patre ſumat,cum quo & vnus Deus eſt, tamē in forma ſerui ſacrificium maluit eſſe, quàm ſumere:ne vel ab hac occaſione quiſquā exiſtimaret cuilibet ſacrificandum eſſe creaturæ per hoc : & ſacerdos eſt ipſe offerens : ipſe & oblatio:cuius rei ſacramentum quotidianum eſſe voluit eccleſiæ ſacrificium:qui cùm ipſius capitis corpus ſit, ſeipſum per ipſum dicit offerre.Hæc ille.AVTHOR. Hic† dicit Auguſtinus Chriſtum offerre ſeipſum, nō figuram per ſeipſum ſacrificium quotidianum, ſicut antè dixit ſeipſum manibus ſuis ferre. Alibi item vocat Auguſtinus panem , quem dominus geſtauit in manibus,panem ibi diſcumbētem . de verbis domini ſermone trigeſimo tertio, vbi, Quàm multi (inquit) & modò ipſam cœnam quanuis illam tunc menſam nō viderint,nec panem , quem dominus geſtauit in manibus ioculis ſuis aſpexerint , vel faucibus guſtauerint,tamen quia ipſa eſt,quæ nūc paratur,quàm multi etiam in ipſa cœna iudicium ſibi manducant,& bibunt. Vnde autem tanquam occaſio eſt domino nata , vt de cœna iſta loqueretur: dixerat vnus de diſcūbentibus(in conuiuio enim erat, quo fuerat inuitatus) Beatus qui manducabit panem in regno Dei. Quaſi in longinquo iſta ſuſpirabat: & ipſe panis ante illum diſcumbebat . Quis eſt panis de regno Dei,niſi qui dicit: Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi ? Et infrà.

Auguſtin.

4

Auguſtin.

Modicum

Modicum accipimus,in corde ſaginamur:nō ergo quod videtur, ſed quod creditur, paſcit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quòd Auguſtinus in cœna Chriſti, in qua nunc multi iudicium ſibi manducant,& bibunt: quæ ſolùm dicitur hoſtia conſecrata, nullum alium ſciuit inuenire panem,niſi qui ibi diſcubuit,Chriſtū dominum,qui panis de cælo deſcendit. Sic idem ſuper Ioannem Homilia.72.dicit. Itaq; cùm dominus panis viuus panem mortuo tradidiſſet,ſcilicet Iudæ,& panem tradendo panis traditorem oſtendiſſet,quod facis, inquit, fac citiùs. Hæc ille. AVTHOR. Vide traditorem panis, nunquid materialis, an Chriſti panis? Item ſuper Ioannem Homilia.59.ſic ait. Scit enim quos ad ſocietatem beatitudinis huius elegerit. Non eſt in eis iſte,qui panem eius ſic edebat, vt ſuper eum leuaret calcaneum. Illi manducabant panem dominum: iſte panem domini contra dominum. Illi vitam, iſte pœnam.Hæc ille.AVTHOR. Ecce illi manducabant dominum panem,ergo Chriſtum, quando comederant ſacramentum. Item *Damaſcenus* doctor Græcus.4.ſentent.ca.5.ſic ait.Quoniam duplices ſumus, & compoſiti quidē, oportebat natiuitatem duplicem eſſe, & eſcam compoſitam. Igitur natiuitas quidem per aquam nobis,& Spiritumſanctū data eſt. Eſca autem ipſe panis vitæ,id eſt, ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui de cælo deſcēdit. Hæc ille. AVTHOR. Eſca ergo corporalis fit nobis ipſe Ieſus Chriſtus in ſacramento,ſicut aqua corporalis eſt lotio in baptiſmo. De Spirituſancto autem fit lotio ſpiritualis.Item *Hieronymus* in epiſtola ad Edibiam in ſolutione ſecūdæ quæſtionis.Si em̄,inquit,panis,qui de cælo deſcendit, corpus eſt domini: & vinum, quod diſcipulis dedit, ſanguis illius eſt noui teſtamenti,qui effuſus eſt in remiſsionem peccatorum, Iudaicas fabulas repellamus,& aſcēdamus cum domino cœnaculum, atq; ſtratū mundatum: & accipiamus ab eo calicem ſurſum noui teſtamenti:ibiq; cum eo Paſcha celebrantes, inebriemur ab eo vino ſobrietatis. Non eſt enim regnum Dei cibus & potus,ſed iuſtitia, & gaudium, & pax in Spirituſancto. Nec Moyſes dedit nobis panem, ſed dominꝰ Ieſus Chriſtus ipſe conuiua,& cōuiuium:ipſe comedens, & qui comeditur. Hæc ille. AVTHOR.Notet Witcleff quid hic dicat Hieronymus de pane in ſacramēto altaris, quia tantoperè ſtrepit,& vociferat, q̄ Hieronymus in hoc libro dixerit panem,quē fregit dominus, eſſe corpꝰ domini Saluatoris.Ita fecit eſſe corpus, & non vlteriùs illum panem, ſed panem verum corpus Chriſti, & Chriſtum dominū, quia dominus Ieſus ipſe conuiua, & totū conuiuium: non Chriſtus cōuiua, & conuiuium groſſus panis,ſed Chriſtus conuiua, & ipſum cōuiuiū:ipſe comedēs,& qui comeditur.Chriſtus ergo comedit ſeipſum, & bibit ſeipſum, qui primus ſanguinē ſuū bibit: ſicut dicit ſup illo Matth.Et accipiēs calicē,gratias egit.*Chryſoſto.* Si em̄ figura huius ſacrificij,ſcilicet immolatio agni paſchalis facta eſt liberatio populi ab Ægyptiaca ſeruitute,multò magis veritas liberabit orbē terrarū.Sequit.Et dedit illis, dicens,Bibite ex hoc omnes.Ne autē hoc audientes turbarentur, primus ipſe ſanguinem ſuum bibit, inducens eos ſine turbatione in communionem myſteriorum.Hæc ille. AVTHOR. Si igitur primus ipſe bibit ſanguinē ſuum, ſed ipſe non primus bibit corporaliter naturale vinum,figurans ſanguinem ſuū:ipſe ergo cōuiua,& conuiuiū,tam comedit, quàm bibit ſeipſum in corpore, & ſanguine ſuo ſecūdùm naturam integrum Ieſum Chriſtum. Iſtum enim vocat verum panem Hieronymꝰ ex ſcriptura, quem Moyſes dare non potuit: nec omnes Iudaicæ fabulæ,& figuræ,quas habemus,repellere,vt aſcendamus cum Chriſto in cœnaculum ad comedendum verum panē Chriſtum, non illum figuralem, quem cogit nos Witcleff quærere cum Iudæis,ſecundùm ordinem Aaron,panē nunc mendoſum: quia non eſt panis verus ſecundùm ordinem Melchiſedec: ſicut exponit idem *Hieronymus* verſum illum Pſal.109. Tu es ſacerdos in æternū ſecundùm ordinem Melchiſedec. ſic dicens, Hoc ſolùm dicamus,quare dixit ſecūdùm ordinem: nequaquam ſacerdos ſecūdùm Iudaicas obſeruantias, ſed eris ſacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedec.Quomodo enim Melchiſedec rex Salem obtulit panem, & vinum, ſic tu offeres corpus tuum, & ſanguinem, verū panem, & verum vinum. Iſte Melchiſedec iſta myſteria,quæ haberemꝰ,dedit nobis.Ipſe eſt,qui dixit,Qui manducat meam carnem,& bibit meū ſanguinem. Hæc ille. AVTHOR. Ecce verum panem, & verū vinum dicit eſſe ſancta myſteria corpus & ſanguinē Ieſu Chriſti. Quicunq; autem panis materialis proponatur ibi ſecundùm hæreticos,ille non eſt panis verus, ſed panis mendacij. In commentario ſuper Oſee,lib.3.textu. Araſtis impietatē, meſſuiſtis iniquitatem.idem *Hieronymus*. Hæretici ſunt,inquit,qui arant ſermone compoſito, & protegunt, vel tacent impietatem, ne impietas eſſe videat̄, ſed credatur pietas. Qui igitur arauerunt impietatem, & meſſuerunt iniqui-

Auguſti. Auguſti. Damaſcen. Hierony. Hierony. Chryſoſto. Hierony. Hieronymus

iniquitates,comedunt fructum mendacij, omnia quæ falſa ſunt, deceptis populis prædicantes,vt non quærant panem verum, qui de cælo deſcendit,ſed panem mendacii,qui ſuffocat,& interficit deuorantes.Hæc ille.AVTH. Ita ergo panem iſtum hæreticum omnimodè in ſacramento vitemus,qui ſuffocat deuorantes,nec alium cupiamus,quàm Chriſtum panem verum in corpore ſuo ibi præſentem vt comedatur ſecundùm corporis ſui veram naturam.ſicut in ſermone dominicæ,vt in decretis habetur, idem dicit Hieronymus. Singuli autem accipiũt Chriſtum dominum: & in ſingulis portionibus totus eſt, nec per ſingulos minuitur: ſed integrum ſe præbet in ſingulis.
Auguſti. Item in ſermone de verbis euangelij *Auguſtin.* Inuitat (inquit) Dominus ſeruos,& præparat eis cibum ſeipſum. Quis audeat mãducare dominum ſuum?& tamen ait,Qui mãducat me, viuit propter me. Quando manducatur, vita manducatur. Nec occiditur, vt manducetur, ſed mortuos viuificat quando mãducatur:reficit,ſed non deficit:manducatur Chriſtus, viuit manducatus,quia ſurrexit occiſus.Hæc ille. AVTHOR. Hunc modum dicendi ſequitur
Beda. *Beda*,vocans Chriſtum in ſacramento vitulum ſaginatum,quem Pater in epulis filii prodigi iubebat interfici: qui lib.4. ſuper Lucam cap.vltimo.Vitulus(inquit)ſaginatus ipſe dominus eſt,ſecundùm carnem. Et bene ſaginatus,quia caro eius adeò ſpirituali eſt opima virtute,vt pro totius mũdi ſalute ſufficiat in odorem ſuauitatis, in odorem ſcilicet immolationis ad Deum mittere,& pro omnibus exorare.Sequitur.Tunc caro eius comeditur, cũ eius paſsionis ſacramentum, & ore ad emundationem percipitur, & corde ad imitationẽ cogitatur.& bene infrà. Iſtæ epulæ atq; feſtiuitates nunc celebrantur per orbem terrarũ, eccleſia dilatata,atq; diffuſa. Vitulus enim ille in corpore & ſanguine dominico, & offertur patri,& paſcit totam domũ.Hæc ille. AVTHOR. Audis quid dicit Beda. Vitulus (inquit)eſt ipſe idem dominus, ſed ſecundũ carnem, qui non tantùm corde ſpiritualiter, ſed etiam ore ad emundationem in ſacramento percipitur:& ſic offertur patri,& paſcit totam domum.Quem ergo dicis hæretice,quem dicis idololatram,quia colit in ſacramento præſentem ſecundùm carnem verum Chriſtum dominum noſtrum? Nunquid vt dicis, multi de clero hoc aiunt, & item de populo? imò omnes præcipui,& orthodoxi de clero, Auguſtinus,Hieronymus,Chryſoſtomus,Beda, & quotlibet ſancti.Redi in foueam tuam, &

cùm quicquam tale dixeris,proba.Sed tibi videtur grandis ratio:quia aliter(inquis) quælibet eccleſia haberetDeum,vel dominũ ſuum. Nam.4. trialogi ter damnati cap.8.ſic arguis. VVitcleff.
Si iſte panis ſit factus identicè corpus Chriſti, & illud corpus eſt realiter ipſe Chriſtus: ergo ille panis eſt factus realiter Chriſtus Deus:ſed quæ idololatria foret ampliùs deteſtanda? ſic enim haberet quælibet eccleſia Deum ſuum, qui reciperet prædicationes abominabiles:& ſic deitas foret turpiſsima res in mundo. AVTHOR.Quanquã hæreticus tetenderit argumentum iſtud contra Paneitas, quorum dictionem ab initio eccleſia non ſuſcepit, tamẽ hoc ante ipſum contra eccleſiam alius fabrefecit,& indubiè iſte reſumpſit,vt ſimul infidelem percuteret cum fideli.Fideles enim(vt diximus)adorant ibi Chriſtum identicè ſecundùm carnem ſub ſpecie panis, quanuis non ipſum cibarium panem factum : nec hoc frater inuenit ab origine,ſicut ibi topicè dementiris:ſed author tuus de diuinis officijs fratrẽ in errore præceſsit: quem tu cæca talpa quandoq; appellas Ambroſium, quandoq; diſcipulum eius. Reuera fuit tecum in parte profundus hæreticus contemptus ab Anſelmo, & contemporaneus ei, ſicut oſtendit epiſtola eius ad eundem in capite libri eius de corpore & ſanguine domini: occaſione cuius,vt aduerſaretur ei,edidit illum librum . Sed iam ad te.O quàm verſipellis hęreticus inſtas non intelligens aut requirens Deum,alius,vt dixi,an te te ſuaſionem iſtam habebat:& magnus *Ambroſius* nunquid exiſtimas ſatisfecit?Ipſe enim in epiſtolam ad Hebræos, vt de conſecra. diſtinctione ſecunda,In Chriſto.In† Chriſto,inquit, ſemel oblata eſt hoſtia ad ſalutem ſempiternam potens.Quid ergo nos?Nonne per ſingulos dies offerimus? ſed ad recordationẽ mortis eius:& vna eſt hoſtia,non multę.Quomodo vna,& non multæ? quia ſemel oblatus eſt Chriſtus:Hoc autem ſacrificium exemplũ eſt illi?:idipſum ſemper idipſum,proindehoc eſt ſacrificium.Alioquin dicetur,quoniam in multis locis offertur, multi ſunt Chriſti ? Nequaquam, ſed vnus vbique Chriſtus, & hîc plenus exiſtens, & illic plenus. Sicut enim quod vbique offertur vnum eſt corpus, & non multa corpora: ita & vnum ſacrificium. Pontifex autem ille eſt, qui hoſtiam obtulit nos mundantem : ipſam offerimus etiam nunc, quæ nunc oblata conſumi non poteſt. Quod nos facimus, in commemorationem fit eius, quod factum eſt. Hoc enim facite,ait,in meam commemorationem.Hęc ille. Ambroſius

AVTHOR.

AVTHOR. Ecce miſer Witcleff, vnum eſt ſacrificium per mundum in omnibus eccleſijs, quod eſt exemplum illius, quod pependit in cruce, non nuda figura, ſed exemplum in ſacramento. Ideò ſtatim addidit, idipſum ſemper idipſum, non aliud in natura, ſed idipſum in eſſentia corporis. Vnum, inquit, quod vbiq; offertur, eſt corpus, non multa corpora: & vnus Chriſtus, non Chriſti multi, quanuis loca multa, & tempora multa. Vnus ergo Chriſtus eſt hoſtia noſtra per naturam in diuerſis eccleſijs, vnus Chriſtus, quæ hoſtia nunc obla ta conſumi nō poteſt. & in ibro de myſterijs,
Ambroſius verſus finem idem *Ambroſius*. Eccleſia, inquit, videns tantā gratiam, hortatur filios ſuos, hor tatur proximos, vt ad ſacramenta concurrāt, dicēs, Edite proximi mei, & bibite, & inebriamini fratres mei. Quid edamus, quid bibam⁹, alibi tibi per prophetam Spiritusſanctus expreſsit, dicens, Guſtate, & videte quoniam ſuauis eſt dominus: beatus vir, qui ſperat in eo. In illo ſacramento Chriſtus eſt, quia corpus eſt Chriſti. Hæc ille. AVTHOR. Iam apud Witcleff Ambroſius eſt idololatra, quia colit Chriſtum totum in hoſtia: imò non Ambroſius tantùm, ſed tota eccleſia, quæ filios ſuos inuitat, vt comedant ibi dominum. Cuius itē clara vox eſt in oratione ſecreta in Vigilia Epiphaniæ inter miſſæ ſolennia. Tribue quæſumus domine, vt eū præſentibus immolemus ſacrificijs, & ſumamus, quem venturæ ſolennitatis pia munera præloquuntur. Et in feſto. Eccleſiæ tuæ quæſumus domine dona propitius intuere, quibus non iam aurum, thus, & myrrha profertur, ſed quod eiſdem muneribus declaratur, immolatur, & ſumitur, Chriſtus Ieſus filius tuus dominus noſter. Ecce tota eccleſia idololatra cū omnibus ſanctis eius, & ſolus veſanus Witeleff eſt Chriſti cultor ve
VVitcleff. rus. Qui impietate inſaniens, dicit omni Paga no turpiùs cap. primo libri de Euchariſtia. q̄ quotlibet ſunt dicta ſanctorum, & eccleſiæ, quæ docent, quòd illa ſacramenta ſenſibilia nō ſunt corpus Chriſti, & ſanguis, ſed eorum figura. Et fortè in iſto multi ſunt Chriſtiani nomine, in infidelitate Paganis peiores. Nam minus malum foret, quòd homo illud, quod primò videt in die, per totum reſiduum diei honoret vt Deum, quàm quòd regulariter illud accidens, quod videt in miſſa inter manus presbyteri in hoſtia conſecrata, ſit realiter Deus ſuus. Hæc Witcleff.

(.)

¶ Quòd hoſtia cōſecrata eſt adoranda, & quomodo Witcleff in hoc blaſphemat catholicos, & appellat eos idololatras.

CAPVT. XXVI.

SVMMA.

1 *Pompeius Romanorū magnus idololatra. Et quid Iudæis improperauerit.*
2 *Witcleff, quomodo à Samaritanorum idololatria non recedat. Et quid de eis dicat Chryſoſtomus.*
3 *Hoſtia conſecrata q̄ ſit adoranda, & quomodo, ſecundùm Auguſtinum.*
4 *Paulus, & Barnabas cùm eſſent ſancti, quomodo adorari non ſe permiſerunt à populo.*
5 *Chriſtum eſſe adorandum non ſolùm ſecundùm diuinitatem, ſed ſecundùm humanitatis portionem carnalem, quomodo probet Ambroſius, & ſancti alij.*
6 *Chriſti humanitatis natura quàm honorata in cælis, ab Auguſtino oſtenditur.*
7 *Witcleuiſtarum ueſaniæ reſeranatur, & potiſſimū Guillelmi cuiuſdam Iacobi.*
8 *Witcleff, q̄ ſit idololatra, oſtenditur.*

Abeſcit adhuc in eo mēs eius hæretica, & orthodoxi vocātur peiores idololatris, ſtultiores muribus, quia non recognoſcunt in ſacramento ſubſtantiam putribilis panis. de ſermone domini in monte, cap. 42. Increa VVitcleff.
ta, inquit, trinitas poteſt intelligi, & modo ſuo fidelibus nominari, quanto magis ſacramentum, quod olim fideliter dicebatur ſenſibile? & hinc omnes ſectæ hęreticæ ſunt in ca. Ignorātum. & ad hoc proſunt eccleſiæ, q̄ ſunt de illa ſecta hæretica, de qua Chriſtus loquitē Ioan. 4. Nos adoramus qd̄ ſcimus, vos adoratis qd̄ neſcitis. Hæc Witcleff. AVTHOR. Equidem verbum Dei agnoſco, vultum autem verbi, quem tu depingis, ignoro. Sed dic rogo, quid adorant hæretici, quod nos neſcimus, & ipſi ſciunt, in ſacramento Euchariſtiæ? Nunquid ipſum ſacramentum, quod forinſecus appareret, quod, vt dicis, olim dicebatur ſenſibile? Bene ſenſibile ſacramentum nos orthodoxi cōcedim⁹, & (quod plus eſt) per ſe ſenſibile. Sed quid hoc ad panem tuum putribilem? qui ſecundùm te, & magiſtros tuos Philoſophos,

non niſi

non niſi per accidens eſt ſenſibilis. Nos ergo plùs te illi concedimus ſacramento. An quia panem, quem propter experiẽtiam ſenſuum dicitis vos ſcire ſenſibilem, adoratis, nos orthodoxos dicitis adorare quod neſcim⁹, quia corpus Chriſti in ſua natura preſens colimus, nec videmus? Et hoc eſt, quod intendis,& ſectam hæreticam criminaris eccleſiam,quia in uiſibilem Chriſti carnem veneramur in hoſtia: vos viſibilem, & panem ſenſibilem adoratis? Hoc iactat noſter Witcleff cũ antiquis idololatris, qui ideò cultum ſuum culturis ve riſsimis prætulerũt, quia certitudinem ſui cul
1 tus ſe putabant habere per ſenſum. Vnde† &
Pompeius. Pompeius Romanorum magnus idololatra ſic ſuper hoc ipſo improperauit Iudæis,vt Lucanus ait, Mea ſigna timent, & dedita ſacris Incerti Iudæa Dei. Incertũ Deũ dixit Iudæorum, quia nõ vt ſuus Iuppiter viſibilis appare bat. O mi Witcleff, quomodo tibi nõ parcis? quò extendis errorẽ? Samaritani fueũrt,quib⁹ dictum eſt verbum, & idolorum cultores, & per hoc tibi ſimiles, qui ſolùm idolum corporis Chriſti veneraris in hoſtia,vel panem vſua
2 lem ſecundùm ſubſtantiam. Elige† vtrúmuis,
Chryſoſto. à Samaritanorum idololatria nõ recedis. Vnde ſuper eodem loco in expoſitione Ioannis, habet *Chryſoſtomus*. Qualiter,inquit,neſciebãt Samaritani,quod adorabãt? quoniam localẽ, & particularem dominum exiſtimabant. Ita & Perſis mittentes,annũtiabant,quoniam loci huius Deus nobis moleſtus eſt, nihil plùs de eo idolis imaginati: idcirco manſerunt & dæmones,& eum curantes,& non mixta miſcentes. Hæc ille. AVTHOR. Ecce miſcuerũt cultum Dei cum idolo,ſicut dicit Witcleff,hoſtiam ſacram ſimul panem naturalem, & corporis Chriſti idolum vel figuram, ſed ipſe ergo adorat,quod neſcit: nos nec panem illius putribilem, nec corpus Chriſti idolum adoramus, ſed meram ſubſtantiam: & hanc per fidem ſcimus,& agnitam adoramus,ſecundùm vocem Pſalmiſtæ, Adorate ſcabellum pedum eius. Quam tamẽ adorationis Chriſtianæ ſpeciem ipſe vocat idololatriam beſtialẽ, de Eu-
VVitcleff. chariſtia cap.9.verſus finem,vbi, Nimis multi,inquit,ſunt laici,& beſtiales nimis ſenſibilibus intendentes,& multi(vt ait Apoſtolus)in adorãdo hoſtiam tanquam gentes ad ſimulacra muta, prout ducebantur captiuati euntes ad idololatrandum. Qui autem adorat humanitatem Chriſti, vt talem in hoſtia, adorat in ipſa Chriſtum Hyperdulia: & nemo ritè adorat ipſam ſub ratione propria:& ſic verè concluditur, quòd homo ſit multipliciùs honorandus,quàm hoſtia: & adorandus tanquam imago Dei,vas virtutum, & ſic Chriſti verius, quàm hoſtia conſecrata. Hæc Witcleff. AVTHOR. Hæc hæretica clauſula ſic debet ex-
3 cludi. Primò† docendo fideles adorationem carnis Chriſti cultu diuino in ſacramento Eucharistiæ: ſecundò prohibendo,ne homo purus adoretur hoc modo extra conſortium diuinitatis. Vñ pro primo planè exponit hunc verſum Pſal. 98. Adorate ſcabellum pedum eius,&c. *Auguſtinus* dicens, Suſcepit eñ Chri- Auguſti.
ſtus de terra terram: quia caro de terra eſt, & de carne Mariæ,carnẽ accepit. Et quia in ipſa carne hic ambulauit, & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit. nemo autẽ illam carnem manducat, niſi priùs adorauerit. Inuentum eſt quemadmodũ adoretur ſcabellum pedum domini:& nõ ſolùm non peccemus adorando, ſed peccemus non adorando. Nunquid autem caro viuificatur? Ipſe dominus dixit,cùm de ipſa commẽdatione eiuſdem terræ loqueretur. Spiritus eſt, qui viuificat,caro autem nihil prodeſt. Ideò & ad terrã quamlibet,cùm te inclinas, aut proſternis,nõ quaſi terram intuearis, ſed illum ſanctum, cuius pedum ſcabellũ eſt, quod adoras, propter enim ipſum adoras. Hæc ille. AVTH. Ecce cùm terram carnis Chriſti in ſacramento percipis,priùs adora terram illam intuens,ſanctũ illum ſcilicet Dei filium, cuius terra eſt ſcabellum. Quaſi dicat,eodem ſimplici cultus intuitu hanc adorabis,& illum,intantùm,vt ſi non adoras,pecces. Hoc de ſancto homine quolibet dici non poteſt, quanuis ſit vas virtutum, & ſanctæ Trinitatis imago. Paulus enim,& Barnabas cùm eſſent ſancti, adorari non ſe permiſerunt à populo. Et hac lege differri debet ab hominibus etiam valde ſanctis adoratio debita carni Ieſu, quam nos credimus in natura hoſtiam cõſecratam. Vnde ſuper Pſal. 96.verſu. Qui gloriantur in ſimulacris ſuis. *Auguſtinus*. Sunt,inquit,angeli ſancti, ſunt & ſpi- Auguſti.
ritus maligni, ego dico, quia in templis tuis non colũtur niſi ſpiritus maligni,qui ſibi exigunt ſuperbè ſacrificium,& volunt ſe coli tanquàm deos: maligni ſunt, ſuperbi ſunt. Tales ſunt etiam homines non boni, qui gloriam ſuam quærunt, & Dei gloriam contemnunt. Homines autem ſanctos attendite, qui ſunt ſimiles angelis. Cùm inueneris hominem,ſcilicet aliquem ſeruum Dei, ſi volueris eum colere, & adorare pro Deo,prohibet te. Non vult ſibi arrogare honorem Dei,non vult tibi eſſe
4 pro Deo,ſed tecum eſſe ſub Deo. Fecerunt† hoc Apoſtoli ſancti Paulus, & Barnabas,præ

dicabant verbum Dei in Lycaonia. Mirabilia cùm feciſſent, Lycaonij ciues eiuſdem regionis adduxerunt victimas, & voluerunt illis ſacrificare, dicentes Barnabam Iouem, & Paulũ Mercurium. Illi non ſunt delectati. An fortè ideò immolari noluerunt, quia dæmonijs ſe comparari execrati ſunt? Non, ſed quia honorem diuinum exhibuerunt hominibus. Hæc ille. AVTHOR. Videte catholici, Paulus, & Barnabas Apoſtoli Chriſti erant imagines Dei viuentis, & vaſa virtutum: iam in hac hora magnum odorem virtutis deificæ ſpirãtes in populo: & tamen hi ſancti homines cultũ populi renuerunt. Nec homines ſancti faciũt, inquit Auguſtinus. At quis iſtorum credis, ſi corpus Chriſti tunc adeſſet, non omni cultu pronus adoraret in terra, & alios inuitaret, vt facerent? Ipſum corpus dico, ipſam carnem Chriſti ſeorſum in ſe conceptam, non in deitatis forma, vt iſte dicit, ſed vt eſt ſcabellũ pedum Dei ex ſententia Auguſtini. Vnde concorditer ipſi libro. 3. de Spiritu ſancto. cap. 11. Ambroſius ſcribit *Ambroſius*. Adorauit Chriſtum Maria, & ideò prænuntia reſurrectionis ad Apoſtolos deſtinatur. Sequitur. Adorauerunt Apoſtoli, & ideò, quia detulerunt fidei teſtimonium, acceperunt fidei magiſterium. Adorauerunt & angeli, de quibus ſcriptum eſt, Et adorent eum omnes angeli eius. Adorant autem non ſolam diuinitatem eius, ſed etiam ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctũ eſt. Aut ſi negant, quòd in Chriſto etiam Incarnationis adoranda myſteria ſint, in quibus velut veſtigia quædam diuinitatis expreſſa, & vias quaſdam verbi cæleſtis aduertimus: legant, quia Apoſtoli adorabant eum in carnis gloria reſurgentem. Hæc ille. AVTHOR. Ecce† adorandum Chriſtum, non ſolùm ſecundùm diuinitatem, ſed ſecundùm humanitatis portionẽ carnalem probat Auguſtinus: quia adorabant eum Apoſtoli in carnis gloria reſurgẽtem, id eſt, carnẽ reſurgentem in gloria. Hanc ergo eandem, hanc ſolam hoſtiam conſecratam in eadem gloria conſiſtentem, cur fideles ſi adorent in altari dicentur idololatræ? Nos aliam hoſtiam cõſecratam nec ſcimus, nec veneramur ibidem. Sola Chriſti viua & diuina caro eſt noſtrum eximium ſacramentum, & omniũ Chriſtianorũ hoſtia conſecrata, nec accidẽs ſine ſubiecto, vt Witcleff falſe imputat, nec panis vilis cibarius, vt falſiùs ipſe cõcedit. Videtis ergo quàm alta ceruice mentitus eſt Witcleff, cũ diceret, q̃ homo ſit multipliciùs adorandus, q̃ hoſtia Chriſtianorũ, ſi intelligat illam de qua in canone, Quã tibi obtulit ſummus ſacerdos tuus Melchiſedec ſecundùm ſacrificium, immaculatã hoſtiam, hoſtiam viuificæ carnis Chriſti, ſecũdùm ſubſtantiã & naturam. At quis alius homo poteſt ipſi præferri in gloria? aut qualiter homo ſibiipſi ſubiectus? Hic, inquam, idem homo, qui ſecundùm naturã corporis ad dexteram Dei ſedet: & in altari ſecũdùm eandẽ ſubſtantiã viſibili panis ſpeciei corporaliter æquè præſens. Vnde lib. 3. Dialogorũ Baſilij cap. 3. *Chryſoſtomus*. Cùm, inquit, inter immolandũ dominũ noſtrum, vt *inceſſo aſtantem videris ſacerdotẽ, atq; imprecantem, omneſq; pariter pretioſo illo imbui ſanguine, adhuc te eſſe cũ hominibus arbitraris, & nõ continuò animo trãſlatus in cælos, omnemq; de mente ſenſum carnis excludens, nuda anima, ſenſuq; nudiſsimo ea, quæ ſunt in cæleſtibus contueris? O miraculum! O Dei in nos beneuolentia! qui ſurſum ſedet ad dexterã patris, ſacrificij tamẽ tempore hominum manibus continetur, traditurq; lambere cupientibus eum, & cũ bona ratione cõplecti. Fitq; hoc totum ſub oculis humanis. Hæc ille. AVTHOR. Videat iam Witcleff, ſi hoſtia ſua groſſa ſedeat ſurſum ad dextrã Dei patris: & ſacrificij tamen tempore hominum manibus contineatur. Videat item, & exhibeat nobis illum ſanctum hominem, qui multipliciùs ſit iſto homine adorandus, qui ſedet ad dexteram Dei patris, & tenetur hominum manibus in altari. Hanc carnis viuam ſubſtantiam, hunc hominem, hanc terram recognoſcunt, & adorant Chriſtiani hoſtiam ſuã. Aliã hoſtiam Liberi patris, deæ Cereris, vel furiæ bacchanalis cedũt idololatræ. Hanc blaſphemas tu poſtponẽdam alteri ſancto viro: quin imò non ſanctis viris, imò ſanctis, & ſanctiſsimis angelis vniuerſis eam præferunt Chriſtiani: & te blaſphemantem dignum damnant incendio: qui illam ſubijcis, quanuis ſanctis, tamen peccatoribus, dum in hac carne laborãt. Illam, inquam, hoſtiam, quam ſanctus Ioannes dixit agnum ſine macula in dextra throni ſedem habentem, & quam omnes angeli Dei, omnes linguæ, tribus, & populi, & ſenatorius numerus ille coruſcus, demiſſo vultu coram eius rutila maieſtate ſuppliciter adorauit. Nec ibi tantùm, ſed cùm ſacrificio præſens ipſe aderit, occurrentes angeli, & cæli ciues innumeri, ferendo, & vehendo officijs ſuis altaria replent, & venerandis excubijs mundum occupãt cælo tenus. In homilia paſchali *Gregorius*. Quis enim fidelium habere dubium poſsit in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis vocem cælos aperiri, in illo IESV Chriſti my-

Chryſoſto.

* inſeſſo.

Gregorius.

ſti myſterio choros angelorum adeſſe, ſumma, & ima ſociari, vnum quid ex inuiſibilibus fieri? vno quidem, eodemq; tempore, ac momento, & in cælo rapitur miniſterio angelorum conſociandum corpori Chriſti, & ante oculos ſacerdotis in altari videtur. Hæc ille.

AVTHOR. Hæc certè non eſt hoſtia Witcleff, cui angeli Dei tantum agunt obſequiũ, ſed hoſtia Chriſti fidelium, quam cum angelis Dei adorant ſuppliciter conſociatam Deo patri, non hyperdulia, ſicut Witcleff dicit, ſed honore diuino ſuper omnes creaturarum honores tranſcendente, argumenta habentes, q̃ tali honore Deus pater eam remunerat, ſecundùm illud, Eleuata eſt magnificẽtia tua ſuper cælos. Qua ergo frõte vermiculus homo ſubtrahet, quod patria maieſtas imperat obſequẽdum? Vnde tertia parte ſermonum, ſermone de Aſcenſione, qui incipit, At quando de cruce. *Auguſtinus.* Hæc, inquit, dicta ſunt propter
Auguſti. 6 corpus, quod Chriſtus obtulit. Igitur † noſtræ naturæ primitias obtulit patri, & oblatum donum miratus eſt pater, quod & tanta dignitas offerat, quod & macula nulla fœdauit. Nam & ſuis manibus ſuſcepit oblatum, & ſuæ ſedis fecit eſſe participem: &, quod plus eſt, ad partem dexterę ſuæ collocauit. Cognoſcamus quis eſt ille, qui audiuit, Sede ad dexteram meã. Quæ natura eſt, cui Deus dixit, Eſto meæ particeps ſedis? Illa natura eſt, quæ audiuit, Terra es, & in terram ibis. Non enim ad omnem gloriam cælos tranſiſſe ſufficeret, non cum angelis ſtare, ſedes eorũ tranſiuit, archan
7 gelos prætermiſit, ſupra Cherubim aſcendit, vltra Seraphim eleuatur: nec ante ſtetit, niſi ſedem dominicam meruiſſet. Vide quo ſpatio, cælum ſeparatur à terra, imò quantùm terra ab inferis: & ipſum cælum quantùm ab altiore cælo ſeparatur, & de altiore cælo quantum ſpatium eſt ad archangelos, ſuperiores etiam poteſtates, ad ipſam quoq; dominicam ſedẽ: ſuper hæc omnia natura noſtra eleuata eſt. Et hinc qui tam humili loco tenebatur, vt deſcẽdere non poſſet vlteriùs, ad tam excelſam ſedem eleuatur, vt ſuperiùs non poſsit aſcendere. Et hoc oſtendens Paulus aiebat, Qui deſcẽdit, ipſe eſt, qui aſcendit: deſcendit ad inferiora terræ, & aſcendit ſuper omnes cælos. Diſce ergo qui aſcẽdit, & quæ natura eſt eleuata. Hæc ille. AVTHOR. Quàm honoratam dicit Auguſtinus naturam humanitatis Chriſti in cælis ſuper omnes angelos, ſuper omnem Seraphim, etiam vt vltrà non poſsit aſcendere. Si ergo diuinis honoribus correſpondere tenetur honor humanus, ergo ſic tenemur honorare eandem, quo honore nullum poterimus habere maiorem: & quis eſt ille, niſi honor diuinus? quis niſi latriæ cultus? & honor iſte loci non nouit diſtantiam, vbi carnem iſtam, vbi naturã iſtam cernimus, ibi proſequitur honor eius. Idem in ſacramento, qui & in cælo vtrinq; præſens ſecundùm carnis ſubſtantiã, eundem cultum vendicat propter eiuſdem diuinæ perſonę copulam ſacroſanctam. Qui ergo adorat humanitatem Chriſti in hoſtia, vt talem, id eſt, vt Chriſti, ibi Chriſtum adorat altiſsima latria, quia nõ propter ſe adoratur, ſed vna ſeruitute cũ domino ſuo Deo. Miror vbi ſit, quod aliàs dixeras, ſi illa natura eſſet ſibi diuiſa, illam adorares vt dominum & redemptorem tuũ, & iam vnitam adoras, nec vt dominum, cui debes latriam, nec vt angelum, ſed longè pòſt alium ſanctum hominem. Et quare ergo non conſentis Neſtorianis hæreticis, vt detur nobis in ſacrificio portio talis ſancti viri, qui multipliciter excellit hanc hoſtiam conſecratã? Sed videat iſte inter blaſphemias ſi non accedit idololatris, qui cultum exhibet nudo ſigno, & idolo ſacramenti: catholicus verò, longè recedit, qui nihil ibi adorat, quod nõ ſic honorat diuina maieſtas. Ipſi⁹ ergo ſequaces verè tanquã gentes ad muta ſimulacra panis & vini colenda trahuntur? Catholici ecõtrariò cuncta muta ſimulacra tranſcendẽtes, naturam glorificatam ſolam adorant, quã fœminę tenentes fideliter adorabãt, & æquè chorus Apoſtorum cùm eam cernerent aſcendẽtem. Finaliter † refero veſanias Witcleuiſtarũ in hac re, certè ſpecioſum aliquem, vel ſpecioſam iuuenculam præferre ſępe ſolebant viuificis ſacramentis, hac ratione, quia expreſsior eſſet imago Trinitatis, ſicut fertur certiſsimè feciſſe Guilhelmum quendam cognomine Iacobi, virum vtiq; pulchrę literaturæ, & elegãtis facundię, qui cùm preſens adeſſet in ſolennitate miſſę maioris in medio ingẽtis eccleſiæ die dominico, dum eleuaretur hoſtia adoranda, ipſe dorſum vertens altari, leuatas manus, & vultum in fœminam quandam ſpecie prę-
8 cellentem conuertit, dicens ſe clariùs intueri Deum, quem adoraret in illa, quàm in hoſtia ſic leuata. Grande facinus hoc in auribus deuotorum, attamen eis non magnum crimen eſt, qui ſolent à magiſtro ſuo frequenter audire, ſicut dixit tractatu ſuo de Apoſtaſia cap. 18. quòd corpus Chriſti in Euchariſtia ſit creatura peior pulice, quia panis. Quid mirum igitur, ſi non dignum ducant adoratione deuota, & ei multas rationabiles prę-
ferant creaturas? Et † item non dubium apud fideles vniuerſa-

VVitcleuiſtarũ veſaniæ.

Guilhelmus Iacobi.

Idololatra.

uerſalis eccleſiæ Witcleff eſſe idololatrã: cùm peccare quomodolibet in adorãdi genere ſpiritu contumaci, eſt ſpecies idololatriæ. Conſtanter autem adorationẽ negare illi, qui adorandus eſt, nunquid eſt peccare conſtanter in ſpecie adorandi? Vnde ſuper Pſal. 98. *Auguſtinus.* Nemo illam carnem manducat, niſi priùs adorauerit. Inuentum eſt quemadmodũ adoretur tale ſcabellum pedum domini, vt nõ ſolùm non peccemus adorando, ſed peccemus non adorando. Hæc ille. AVTHOR. Ecce inuentum dicit Auguſtinus, quemadmodum adoretur tale ſcabellum pedum domini, quale dixit, nemo carnẽ illam mãducat, niſi priùs adorauerit: quæ noſtra eſt Chriſtianorũ hoſtia conſecrata, vt non ſolùm non peccemus adorando, ſed vt peccemus non adorando. In primo excuſat nos ab imputata idololatria per Witcleff, dicens non ſolùm nos non peccare adorando, & totum reatum torquet ad Witcleff in ſecundo, dicens eum peccare non adorando. Attamen ad imponendum finem ſuũ ſcholaſticis iurgijs, ſic intelligite iuxta Auguſtinum, & patres adorandam carnem Chriſti vera latria, ſiue in cęlo, ſiue in ſacramento, vt non excludat neceſſariò adorationis cultum, non tamen ſic includit rationem adorandi.

Auguſtin.

¶ Quòd ſacerdos, cùm celebrat, conficit, & cõſecrat corpus Chriſti, & non nudum exterius ſacramentum.

CAP. XXVII.

SVMMA.

1 *Horribile apud Chryſoſtomum quàm dulce, oſtenditur.*
2 *Malitia ſecundùm Auguſtinum, quòd aliter ſonat in lingua latina, aliter in lingua ſcripturæ ſacræ.*
3 *Catharorum hæreticorum Witcleff patrum error ſeptimus recenſetur.*
4 *Sacerdos, q. cùm celebrat, conficiat corpus Chriſti, & non nudũ exterius ſacramentum, ſanctorum authoritatibus oſtenditur.*
5 *Auguſtinus, quomodo in his, quæ ad ſacramenti cõfectionem attinent, uulneret Witcleff in multis, demonſtratur.*
6 *Sacramenta per malos facta, q. ualeant.*
7 *Chriſti oblatio in myſterio corporis & ſanguinis ſui, quare quotidiè iteretur in eccleſia catholica.*
8 *Nihil à bono maius, nihil à malo minus, Auguſtini dictum, quomodo intelligatur.*

COnſecrationes item noſtras ſecundùm formam Chriſti, Witcleff clamat horribiles. primo cap. libri Euchariſtiæ dicens, Nihil horribilius, q. quòd quilibet ſacerdos celebrans facit, vel cõſecrat quotidie corpus Chriſti. Nam Deus noſter non eſt Deus recẽs, nec corpus eius cùm ſit ſummè ſacrum, atq; perpetuum, eſt ſic ſacrabile, vel nouiter faciendũ. Sed nos ſacerdotes facimus, & benedicimus hoſtiam conſecratam, quæ non eſt corpus dominicũ, ſed efficax eius ſignum. Et in. 4. Trialogi. cap. 3. Notum eſt fidelibus, quòd non quotidiè à ſacerdote idiotico, & indigno fit nouiter corpus Chriſti. Hæc Witcleff. AVTHOR. Verbũ horribile pulmo ſpirauit horrendus, felle inflatus hæretico, quod ſi cor fidele dictaſſet, ſuſcipi potuiſſet, eo quòd in græco eloquio nihil inhoneſtum, ſed ſtupendum quid potiùs reſonat. Idcirco enim Chryſoſtomus doctor Græcus ſimile hoc quid ſacramẽtum appellat: ex quo interpres transfert horribile, Moralium. 46. ſuper Ioannem *Chryſoſtomus.* Hic ſanguis inacceſsibilia, & ſancta ſanctorum purgabat. Si verò typus eius tantum habebat robur, & in templo Hebræorum, & in media Ægypto ſuperliminaribus inunctus, multò magis veritas. Hic ſanguis aureum altare ſanctificauit. Hic ſanguis ſacerdotes inthronizabat. Hic expurgabat peccata in typis. Si verò in typis tantam habebat fortitudinem, & ſi vmbram ita mors horrebat, veritatem ipſam dic mihi qualiter vtiq; nõ timuit? Hic ſalus noſtrarum animarum, hoc lauatur anima, hoc pulchra fit, hoc igitur igne clariorem operatur intellectum noſtrum, hoc autem auro lucidiorem animam facit. Hoc effuſus eſt ſanguis, & cælum vadibile fecit: horribilia verè myſteria eccleſiæ, horribile verè altare. Aſcendebat de paradiſo fons flumina ſenſibilia emittens, à menſa hac aſcendit fons flumina emittens ſpiritualia. Hæc ille. AVTHOR. Quàm † dulce in faucibus diui Chryſoſtomi horribilitatis eloquium, dicens altare Chriſti, & eius ſacramenta horribilia, quæ cælum vadibile faciunt, quæ animam faciunt luci-

VVitcleff.

Chryſoſto.

1 Horribile.

Auguſti. lucidiorem auro. Sed & beatus *Auguſtinus* ita dicit de malitia, q̃ ſcilicet aliter ſonat in Latino, aliter in lingua ſcripturæ ſacræ. In ſermone de maſſa candida. 3. parte ſermonum. & incipit, Sicut audiuimus. vbi inquit, Malitia † in
2 Malitia. latina lingua non eam ſignificationem habere ſolet, quam habet in ea lingua, qua ſcriptura locuta eſt. Malitia enim dici ſolet in latina lingua, qua mali ſunt homines. Illa autem lingua malitia dicitur, & malum, quod patiũtur homines. Malitia ergo iſto loco pœna intelligitur. Hæc ille. AVTHOR. Sic apud patrem Chryſoſtomum videtur horribile dici, quod vtiq; in honore ſpeciem hominis videtur excedere: apud nos verò ſicut & apud Witcleff,
Horribile. quod in turpitudine, & dedecore modũ præterit, & vltrà denotat. Quia ſi typus ſanguinis ſacramentalis tã fuit efficax apud patres, multò magis veritas inquit. Ecce miſer Witcleff, ergo ſanguis in altari non eſt typus, ſed veritas. Non eſt figura, ſed claritas. Non eſt vmbra Chriſti ſanguinis, ſed natura. Typus eius fuit ſanguis agni paſchalis. Typus eius erat ſanguis ſanctuarij. Typus aſperſio ſacerdotum. Cuius putas? Nunquid alterius typi? Chryſoſtomus dicit q̃ non, ſed veritatis. Si dicas, ita veritatis in figura, ergo ſanguis agni fuit, non typus tantùm, ſed veritas, ſcilicet in figura. Et malè diuidebat Chryſoſtomus hinc veritatem ſanguinis, hinc typum, cùm typus eſſet veritas. Sed tendamus ad prima. Nihil, inquit, horribilius, quàm q̃ quilibet ſacerdos facit quotidiè corpus Chriſti. Credibile eſt nauſeabundo hæretico hoc eſſe horribile. Patres
Cathari. tui Cathari nec hoc poterant ſuſtinere. Vnde libro de hæreſibus *Guido* Carmelita. Septimus
3 † autem error Catharorum eſt, q̃ cùm benedi
Guido Carmelita. cunt panem, dicendo Pater noſter, dicunt, q̃ non valet benedictio: quia panis non poteſt benedici, cùm ſit creatura diaboli, nec ex pane conficitur corpus Chriſti. Hæc ille. AVTHOR. Sic puto dicerent Manichæi, & Berengariani patres tui. Nos tamen audiamus Chriſtum dicere, Hoc facite in meam commemorationem, id eſt, hoc ſumite, & hoc conficite, quia ſi non priùs feceritis, non ſumetis. Quid facite? Nunquid panem, & vinum? Hæc fecerunt piſtor, & vinitor. Hoc ergo corpus de pane conficite, & de vino hũc ſanguinem, corpus ſcilicet, quod pro vobis tradetur, & ſanguinem, qui fundetur pro omnibus. Vnde libro de corpore & ſanguine domini, cap. 36.
4 *Rabanus*. Ne † fortè putares, quòd de illo vno
Rabanus. tantùm pane, & in illa vna hora hoc eis iuſſerit, ſequutus adiunxit, & ait, Hoc facite in meam commemorationem. Vnde fatendum eſt, quòd quicquid tunc illud fuit, quod Apoſtoli ab eo perceperunt, hoc totum eſt iſtud, quia idipſum eſt. Et ſi velis audire quid eſt, Hoc eſt enim corpus meũ, inquit, quod pro vobis tradetur. In hoc ergo verbo creatur illud corpus, quia diuinum verbum eſt, & omnipotentia plenum, vbiq; præſens, vbiq; omnia complẽs. Et quod dicit, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur: crede ô fili, quia ita eſt, quoniam ipſe dixit, & factum eſt, dubitare non potes: ipſe mandauit, & creatũ eſt. Præceptum ergo poſuit, in meam commemorationem hoc facite. Et ideò quotiẽſcunq; fit catholicè, verè hoc fit, quod dictũ eſt, Hoc eſt corpus meum. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quòd Chriſtus præcepit nobis hoc facere quotiẽſcunq; id ſumimus. Ideò non dubium, quin ſic faciamus corpus Chriſti in ſacramento ſecundùm ſubſtãtiam, & ſanguinem eius de pane, & vino. Et cur ego cõfundor, ſi dicam me facere, cùm Chriſtus id mãdauit? Hoc, inquit, facite. Et tertio libro Dialogorum cap. 4. *Chryſoſtomus*. Neq; enim, inquit, aliud quàm furor vocandus eſt contemnere illud myſterium, ſine quo nobis nec ſalus, nec ea bona, quæ ſunt promiſſa, redduntur. Nemo enim valebit ingredi in regnum cælorum, niſi ex aqua renatus & ſpiritu. Et qui non manducat carnem domini, nec bibit ſanguinem eius, non habebit vitam æternam. Quæ per nullius alterius, quàm ſanctis efficiuntur manibus ſacerdotũ. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Witcleff vbi eſt iã inſania tua? Scio, quòd Deus noſter non eſt Deus recens, & tamen Deus factus eſt homo, qui priùs non erat: & corpus eius eſt ſummè ſacrum, & perpetuum, & tamen fecit illud noiter de pane, quando ferebat ſe manibus ſuis: & quotidiè adhuc facit, quando ſacerdotes eius poteſtate, & præcepto idipſum cum eo ſimul efficiunt, quæ per nullius alterius, quàm ſanctis efficiuntur manibus ſacerdotum, inquit Chryſoſtomus, vbi per negationem excluditur omnis cauſa inſtrumẽtalis alia, quàm taxata: non autem intercidit eis cauſa principalis: quia ſicut idem effectus, ita eadem eſt actio principalis agentis & ſecundi. Tamen diminutum eſt agens ſecundum in comparatione primi: & idcirco neceſſe dicitur coagere potiùs, quàm agere. Quod item confitentes modicitatem noſtram, dicimus, conficere corpus domini, & conſecrare, vt ſoli Deo reſeruetur principaliter facere. Vnde libro de vnico baptiſmo, & aſſumit Rabanus de corpore dñi ca. 34. *Auguſt*. Talet licèt oderint,

Chryſoſto.

rint,adulteri ſint, & homicidæ,& ex parte diaboli plura admiſerint, dum falſè euangelica necdum præciſi ſacrificant, non cogitandum eſt, qui, & quales ſint, ſed quid dent,vel quid accipiat is, qui cum fide communicat: neque quis habeat virtutem conſecrandi, ſed quid habeat. Nam ſicut nomine Chriſti,ipſo teſte, etiam à membris diaboli dæmonia pelluntur, & virtutes ab eis plurimæ operantur: ita eiuſdem virtute in ſacramento altaris corpus, & ſanguis conficitur, licèt dictum ſit,quòd peccatores Deus nō audiat,quia & ſuper aquam baptiſmi, & ſuper oleum, & ſuper Euchariſtiam, & ſuper capita eorum, quibus manus imponuntur in ſacramento,hæc omnia celebrantur,& fiunt. Idcirco valent etiam & per homicidas, eo quòd ſi non habeant Spiritum ſanctū, Deus eſt, qui dat per miniſterium eorum eundem Spiritumſanctum, & conſecrat ex officio munus ſuæ largitatis. Alioquin an guſtior eſt gratia Chriſti, q̄ fraus, & calliditas diaboli. Hæc ille. AVTH. Iſta ſententia Auguſtini vulnerat noſtrum Witcleff in multis. Primò,quia dicit in. 1.cap.de Euchariſtia. Satis eſt ad honorem, & potentiam ſacerdotis, q̄ ipſe benedicit, conſecrat, & conficit ſacramentum, quod eſt hoſtia conſecrata, & non corpus Chriſti,ſed eius ſignum,vel tegumentum. Auguſtinus formata fide eccleſię dicit,q̄ ſicut nomine Chriſti dæmonia pelluntur, ita virtute eius in ſacramento corpus & ſanguis conficitur:non dicit ſacramentū,quod eſt hoſtia conſecrata,& non corpus Chriſti,ſed eius ſignū:ſed ipſum corpus Chriſti verū in ſubſtātia ibi cōficitur in ſacramēto,& nō ipſum nudum ſignū,vel huiuſmodi tegumentū. Secundò,q̄ Witcleff dicit ibi,Quia ſacerdos non habet poteſtatē faciendi hoc ſacramentū,niſi miniſterialem à Deo principaliter faciente, ideò dicitur conficere non corpus Chriſti, ſed nudum ſacramentū. Auguſtinus dicit,q̄ baptiſmi ſacramentū,quod eſt res,vnctionis quoq;, & manus impoſitionis, & Euchariſtiæ omnia in ſacramēto celebrantur,& fiunt. Et miniſterialis potentia ſacerdotis nō derogat,quin per eum fiāt:quia mouētis,& mobilis idē eſt motus ex.3.Phyſicorū. Artifex em̄,& ſecuris,motu vno cōmuni eis,idē ſcamnū faciunt:nō aūt vnū quid artifex,aliud inſtrumentū: quia tūc non eſſet eius inſtrumentū in cauſando iſtud datū.Chriſtus ergo quid conſecrat? ſi corpus Chriſti ſecūdùm ſubſtantiā, ergo & ſacerdos mortalis, vt ſit eius inſtrumētū, cōſecrat illud idem.Si verò Chriſtus cōſecrat nudū ſacramētum,& nō corpus ſuū,nō ideò tunc conſecrat ſacerdos nudum ſacramentū, & non corpus dñi propter poteſtatē miniſterialē, quā ſolā accipit,cùm Chriſtus per ſuā poteſtatē principalē aliud nihil cauſet.Ita ergo Philoſophus iſte in ſuo capitur paralogiſmo: aut cauſalis eius eſt penitus reproba,aut ſacerdos conficit idem corpus cū Chriſto, miniſter cum domino:quia non fefellit,qui dixit, Vbi ego ſum,illic & miniſter meus erit. Hoc eſt,ſum⁹ in eiuſdem effectus productione coniuncti,quanuis longè in poteſtatis ratione diſcreti. Sacerdotibus Iudæorum dicit Chriſtus,Quò ego vado, vos non poteſtis venire,quia ipſi conſecrabāt figuras nudas, quibus ſi iam Chriſtiani preſbyteri inſeruirēt, ſicut omni conatu Witcleff deſiderat, verum eſſet, quod intulit. Sed verè ſacerdotes moderni cum Chriſto conſecrant verū corpus Chriſti ſecūdùm ſubſtantiā,quia hoc verè mādauit eis Chriſtus,qui in ſua perſona ſic fecit:& hoc idem facere alijs iuſsit,dicēs,Hoc facite. Ecce quid noſtris auribus intonat.3.ca.eccleſiaſticæ hierarchiæ vetus pater *Dionyſius*. Hierarcha ſcilicet laudans & venerabilem ipſarum & intelligibilem ſpeculationē intelligibilibus oculis inſpiciens,ad ſymbolicam ipſarū ſacrificationem venit, & hoc Deo tradente. Vnde & religioſè ſimul & hierarchicè poſt ſacras diuinarum operationum laudes,pro ea, quæ ſuper ipſum ſacrificatione excuſat, vel priùs penitus ſacrè ad ipſum clamans,Tu dixiſti, Hoc facite in meam commemorationem. Hæc ille. Vbi in commento *Lincolienſis*. Venit,inquit, ad ſymbolicam ipſarum diuinarum ſacrificationum operationē, id eſt,ad ſacrificationem panis,& calicis,ipſos benedicens, & in Chriſti corpus conuertens, & ſanguinem,& hoc Deo tradēte,id eſt, ſicut Deus tradidit,& fieri præcepit.Ipſa autem ſacrificatio panis,& calicis ſymbolum eſt diuiniſsimarū operationū, quas fecit dominus in cœna,corpus ſuū & ſanguinē ex pane,& calice cōficiens.Et quia ad tantū ſacrificiū ſacrificandū,& offerendū,humana infirmitas ſe ſentit minorē,& indignā,cōueniēter poſt diuinarū operationū laudes, anteq̄ ſacrificet hierarcha,ſuā excuſat audaciā per diuinā præceptionē,velut ipſum ad hoc cōpellentē,hocitaq; inſinuans:quia non ex propria præſumptione, ſed ex Dei traditione venerit ad ſymbolicā ſacrificationē.vt infrà.Excuſat ſe hierarcha pro ea ſacrificatione,quę ſup ipſum.Operatio em̄ quā quis facit, ſuper ipſum operantē eſſe dici poteſt. Excuſat,inquā, priùs ſacrè clamās, ad ipſum Chriſtū,O tu Chriſte dixiſti,Hoc facite in meā cōmemorationē. AVTHOR. Iam planè

Dionyſius.

Lincolienſ.

planè videri poteſt, vñ habeat ſacerdos iſtud miniſterium, ſcilicet ex præcepto Chriſti dicentis, & iubentis, Hoc facite. Verè ergo traditio ipſa poteſtatis miniſterialis non eſt ratio bona ne hæc faciant, quæ planè Chriſtus iuſsit vt facerent, corpus ſuum, ſcilicet & ſanguinem, iſtud ſcilicet idem, quod Chriſtus fecit. Sic enim quod volebat nos facturos, pronomine demonſtratiuo, hoc, innotuit: hoc, inquit, & hæc, quæ ego feci. Si ergo hoc corpus & hūc ſanguinem demōſtrauit Chriſtus, hoc corpus, & hunc ſanguinē facit ſacerdos miniſter eius, & ſi ſacerdos non facit, nec Chriſtus principaliter illa facit: & ſatis erit diſcipulo, q̄ ſit ſicut magiſter eius. Tertiò, quia Witcleff dicit, q̄ propter ſanctitatē vitæ, & non propter illud, ſcilicet, cōſecrationis officium, eſt à Deo laudandus: & ſic miſſa ſacerdotis ſancti eſt de uotiùs audienda, & miſſa peccatoris notorij fugienda. In hoc abſcondit Witcleff, quod aliâs palàm dicit iuxta hęreſim Donatiſtarum, ſcilicet, q̄ ſacerdos peccator nihil conficit: qa per amiſsionem gratiæ in peccato, omnis etiā conſecrationis poteſtatem amiſit, vt in principijs huius libri deduxi. Auguſtinus ergo dicit

6 econtrariò, quòd † ſacramēta valent & per homicidas, qui & ſi non habeant Spiritum ſanctum, Deus eſt, qui dat per miniſterium eorū eundem Spiritum ſanctum, & conſecrat ex officio munus largitatis ſuæ. Quartò dicit Witcleff ibi. Sicut laudatiuè, non effectiuè benedicimus Deum, vel dona eius, ſic benedicimus corpori Chriſti, & ſanguini, nō faciēdo ipſum eſſe beatum, vel ſanctum, ſed laudando ſanctitatem, quam Deus in corpore ſuo inſtituit, & ſic immolamus Chriſtum, & ipſum offerimus Deo patri. AVTHOR. Omnia facit ad tollēdum ſubſtantiam corporis Chriſti huic venerabili ſacramēto, ne ſcilicet per benedictionē, aut oblationē ſacerdotis, incipiat ibi eſſe per tranſmutationem ſubſtantiæ panis in ipſum. Sed de hac immolatione, & cōfectione audiamus quid in ſermone iā dicto, qui incipit, Veritas, quæ eſt Chriſtus. & aſſumit Rabanus libro de corpore domini, cap. 29. dicit *Auguſtinus*. Iterata † quotidie fit hęc oblatio, licèt Chriſtus ſemel paſſus eſt: quia quotidie peccamus peccatis, ſine quibus mortalis infirmitas viuere non poteſt. Et ideò, quia quotidie labimur, quotidie Chriſtus immolatur pro nobis myſticè intra eccleſiam catholicam in myſterio corporis Chriſti, & ſanguinis. Nihil à bono maius, nihil à malo minus accipitur ſacerdote, quia non in merito conſecrantis ſacerdotis, ſed in verbo Saluatoris, & in virtute Spiritu ſancti corpus Chriſti efficitur. Si enim eſſet in merito ſacerdotis, nequaquam ad Chriſtū pertineret. Nunc autē ſicut ipſe eſt Chriſtus, qui baptizat, ita eſt idem Chriſtus, qui per Spiritum ſanctum hanc oblationem efficit ſuam carnem, & vinum transfert in ſuum ſanguinem. Vnde & ſacerdos dicit, Iube hæc perferri per manus ſancti angeli tui in ſublime altare tuum in conſpectu diuinæ maieſtatis tuæ. Vt quid perferenda illuc ea depoſcit, niſi vt intelligatur, quòd iſta ſunt in Chriſti ſacerdotio? Hæc ille. AVTHOR. Hic docet nos de prædictis ipſa connexio clauſularum, vt quia quotidiè labimur, ideò Chriſtus quotidie immolatur. Non immolatione illa, qua ſemel paſſus eſt, ſed qua quotidie in myſterio corporis, & ſanguinis ſui à ſacerdote accipitur. Nihil à bono maius, nihil à malo minus. Intellige hoc de ſacramento viſibilis tui panis, vt ſic potuit hoc eſſe dubium Auguſtino, ſi forſan bonus maiorem panem acciperet, q̄ ſacerdos malus. Si de ipſo corpore domini, hoc contra te eſt, quia ſi bonus ſic ſpiritualiter comedit totam Chriſti carnem, & malus inde nihil aſſumit, quomodo dicit tunc Auguſtinus, Nihil à bono maius, nihil à malo minus? Reuera † hoc non vnquam dixit de gratia ſacramenti, quam nunquam poſſunt ęqua portione percipere bonus, & malus. Sed in hoc patet Auguſtinum de ſacramento ipſo, & de corpore domini loqui, cùm hæc dicit, & ſimilia. Vnde ſequitur. Quia non in merito, inquit, conſecrantis ſacerdotis, ſed in verbo Saluatoris, & in virtute Spiritu ſancti corpus Chriſti efficitur. Ergo quòd nihil à bono ſacerdote maius, quàm à malo ſacerdote percipitur, verbo Saluatoris corpus Chriſti efficitur. Nunquid efficitur in cælo? Reſtat vt omnes dicamus, quòd non, ergo corpus Chriſti efficitur hic in ſolo. Quo faciente, Auguſtinus reſpōdit, quòd ſicut ipſe Chriſtus eſt, qui baptizat, ſic idem Chriſtus hanc oblationem efficit ſuam carnem, & vinum transfert in ſanguinem. Chriſtus ergo baptizat. Chriſtus hāc oblationem efficit ſuam carnem. Chriſtus autem non tantùm baptizat, ipſo dicente, Ite, baptizate. Baptizat ergo Chriſtus, & ſacerdos baptizat. Ergo nec ſolus Chriſtus efficit ſuam carnē, ipſo iubente, Hæc facite, ſed Chriſtus principaliter efficit, & efficit cum eo ſacerdos. Quomodo autem cenſeri debet hoſtia benedicta, ſubſequitur ibi *Auguſtinus*. Hanc oblationem, inquit, benedictam, per quam benedicamur. Aſcriptam, per quam omnes in cælo conſcribamur. Ratam, per quam in vi-

Sacrificia facta p malos.

VVitcleff.

7 Auguſtin.

8 Nihil à bono maius.

Auguſtin.

ſceribus Chriſti cenſeamur. Rationabilem, per quam à beſtiali ſenſu exuamur. Acceptabilem, vt qui nobis diſplicemus, per hanc acceptabiles Dei vnico filio ſimus. Hæc ille. AVTHOR. Intuere iam dicta per virtutem eiuſdem oblationis te moneo: ſi hoſtia tua conſecrata ſic ſit benedicta, ſic aſcripta, ſic rationabilis, ſic rata, aut ſic accepta: & tunc carni Saluatoris eam æquipara, carni vtiq; in ſua natura. Quia nihil plùs benedici poſſum⁹ per hoc datum tuum, nihil plùs cælis aſcribi, nihil plùs Chriſti viſceribus intimari, nihil plùs à ſenſu beſtiali exui, nihil ampliùs Dei filio acceptabiles fieri, comedendo ritè corporaliter carnē vnitam glorioſæ hypoſtaſi verbi Dei, quàm comedendo item ſecundùm te corporaliter maſſàm tui furfuris benedicti.

¶ Quòd ſolus presbyter, & omnis talis ritè exequens in forma verborum Chriſti, conficit corpus Chriſti.

CAP. XXVIII.

SVMMA.

1 *Mulieris cuiuſdam præſtigiæ recenſentur.*
2 *Presbyter ſolus q; conficiat ſacramentum corporis Chriſti, non reges, non periti de ſeculo, imò nec angelus quiſquam &c.*
3 *Chriſti caro, & ſic Dei filius, quòd in hora conſecrationis deſcendat de cælo, qui nec defuit unquam cælo, contra Witcleff.*
4 *Angeli quomodo aſsiſtant, quando Chriſtus in altari immolatur.*

CIrca conſecrationis articulū ad tres concluſiones tria ſignat iſte Witcleff errabunda reſponſa. Quis conſecrat corpus domini, nunquid de neceſsitate ſacerdos ordinatus? Secundò, qua forma verborum cōſecrat. Et tertiò, an quilibet hoc prætendens bonus, vel malus, aut æquè bonus, & melior. Ad primum videtur ipſe dicere, quòd ſacerdotes ſanctos decet hoc officium: poteſt tamen conuenire laicis non ordinatis. 4. ter damnati Trialogi. cap. 10. Credo, inquit, quòd neſcis oſtendere, quòd quando Chriſtiani fregerunt panes circa domos, quòd illi panes non erant corpus Chriſti, aut quòd ſolùm Apoſtoli, vel presbyteri ſic fecerunt. Sed dimittendo iſtud incertum, apparet mihi, quòd ſacerdotes ſanctos decet iſtud officium, cùm Chriſtus ſpecialiter iniungat eis ſic facere. Hæc ille. AVTHOR. Dicit ſe iſtud incertum dimittere, ſed quod dimiſit finaliter incertum eſt. Maximè quia ſectatores eius, vt publica fama canit, in hac ciuitate Londoniarum olim inſtituerunt iuuenculam quandam profeſtis diebus, & dominicis conſecrare eis ſuā Euchariſtiam. Qualem ita deſcribit in epiſtola ad magnum Cyprianum, quæ incipit. Firmianus Cypriano, vetus Epiſcopus *Firmianus*. Quædam, inquit, mulier† in extaſi conſtituta, cùm prophetam ſe præferret, & quaſi Spirituſancto plena ſic ageret: ita autem principalium dæmonum impetu ferebatur, vt per longum tempus ſolicitaret, & deciperet fraternitatem, vt mirabilia quædam, & portentoſa perficiens, mouere ſe terram polliceretur. Sequitur. Atq; illa mulier, quæ priùs per præſtigias, & fallacias dæmonis multos ad deceptionem fidelium mouebat, inter cætera, quibus plurimos deceperat, etiam hoc frequenter auſa eſt, vt & inuocatione non contemptibili ſanctificare ſe panem, & Euchariſtiam ſe facere ſimularet, & ſacrificium domino cum ſolitæ ſacramēto precationis offerret, baptizaret quoq; multos, vſitata, & legitima verba interrogationis vſurpans, vt nihil diſcrepare ab eccleſiaſtica regula videretur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ſacerdotiſſam prophanam de ordine Lollardino, pro qua item militat argumētum, quod Witcleff fecit, vt incertum concluderet. Quia quā do Chriſtiani fregerunt panes circa domos, qui poterant fuiſſe corpus Chriſti, non oſtenditur facilè, quòd ſoli Apoſtoli, vel presbyteri ſic fecerunt: ergo & laici ex tibi dubio ſic fecerunt. Et cur fœminæ, non eodem ductu? quia non facilè oſtenditur, quòd ſoli maſculi ſic fecerunt. Econtrariò dicit eccleſia Chriſti, quòd de lege ſtatuta, nec reges, aut periti de ſeculo, imò nec angelus quiſquam in cælo habet hāc potentiam conſecrandi, vt latè declarat libro 3. Dialogo. cap. 4. ſanctus pater *Chryſoſtomus*. Si† quis introſpiciat, quantum ſit hominem carni adhuc & ſanguini colligatum, beatæ illi & ſimplici naturæ fieri poſſe vicinum, tunc diligenter intelligit, quo ſacerdotes Spirituſſancti gratia honore dignata ſit. Hi nanq;, qui terram incolunt, atq; in ea conuerſantur, cæleſtia diſpenſare meruerunt, & poteſtatem acceperunt, quam neq; angelis, neq; archangelis dedit Deus. Neq; enim ad illos dictum eſt,

Ad primū.

VVitcleff.

Firmianus.

1 Mulieris præſtigiæ.

Chryſoſto.

2

Quæ

Quæcunq; ſolueritis, erunt ſoluta. Habent quidem & mundi principes vinciendi aliquã poteſtatem, ſed cui in ſolis corporibus licet. Hoc autem vinculum, quod ſacerdotibus cõmiſſum eſt, ipſam contingit animam, tranſit cælos, vt ea, quæ operati fuerint ſacerdotes deorſum, etiam Deus confirmet in cælis, ſententiamque ſeruorum dominus ipſe corroboret. Quid ergo reliqui eſt, ſi omnis eis commiſſa eſt poteſtas cælorum? Quorumcunq; enim dimiſeritis peccata, dimittentur: & quorumcunq; tenueritis, tenebuntur. Quæ poteſt inueniri maior poteſtas? Omne iudicium dedit pater filio. Adhuc video à filio totum ſacerdotibus eſſe commiſſum, ac ſicut iam tranſlati in cælum, & humanam excedentes naturam, atq; à noſtris infirmitatibus liberati, in tantum euecti ſunt principatum. Et infrà. Nemo enim valebit ingredi in regnum cælorum, niſi ex aqua renatus, & ſpiritu. Et qui non manducat carnem domini, nec bibit ſanguinem eius, non habebit vitam æternam. Quæ per nullius alterius, quàm ſanctis efficiuntur manibus ſacerdotum. Hæc ille. AVTHOR. Quàm diligenter recenſet ſanctus pater, & commendat potentiam ſacerdotis? & quàm ſenſatè concludit carnem, & ſanguinẽ domini in altari ſolis effici manibus ſacerdotum? Attende item curſum ſacrificiorum, & ſacrificantium in populo Dei à principio temporis legis, imò vel naturæ, vſque ad tempus, & infra tempus Euangelij, nunquam reperies fœminas quantumcunq; ſobrias, & deuotas, in offerendo victimas, vel hoſtias vſas eſſe officio ſacerdotis. Apoſtolus autem Paulus eas nec docere permiſit in publico, quomodo tunc conſecrare permitteret? Poterant forſan neceſsitatis vrgente periculo circuncidere paruulos, & forſan hoc exemplo parentes baptizare paruulos inſtante periculo, Apoſtoli permiſerunt, eo quòd baptiſmus circunciſioni ſuccedit. De iſtis item ſuprà peregimus in principio huius libri, idcirco breuiori mora conſiſtimus, tantummodò, ne fideles ex prædicta argutia Witcleff vſurpent in prophano ſacrificare thuribulo. Ad ſecundam autem concluſionem videtur dicere Witcleff, quòd & ſi ſolus ſacerdos poterit corpus domini conſecrare, non tamen quilibet, ſed ſacerdos ſanctus: nec tamen conſecrat ille corpus domini, ſed nudum ſignum. Idcirco deridenter inuehit cap. 4. de Euchariſtia. Non, inquiens, habet quilibet presbyter authoritatẽ mittendi corpus domini ad cælum, vel trahendi ipſum ad populum, nec facit corpus Chriſti, ſed miſſam celebrat pòſt, & antè. Et de Apoſtaſia, cap. 17. Poſtquàm inualuit opinio de terrenis diuitijs, etiam tunc inualuit error, quo generatio ſignorum graui corde nititur trahere corpus domini, quod ſurſum eſt ſecundùm ſuam ſubſtantiam, verſus terram. Sed Paulus dicit econtrariò, Quę ſurſum ſunt quærite. Hæc Witcleff. AVTHOR. Iam magno pretio colligit iniquus hæres feſtucas Berengarij patris ſui. Hęc enim deliramenta ipſe parturijt, vt recitat eum libro de corpore, & ſanguine domini, verſus finem *Lanfrancus*. Eſt, inquit, aliud, quod obijcitis, quod conceſſa loquendi facultate, multis in locis clamatis, & dicitis, Si panis in veram Chriſti carnem conuertitur, aut panis ſuſtollitur in cælum, vt illic in Chriſti carnem transferatur, aut caro Chriſti ad terram defertur, vt illic in eam panis commutetur. Atqui nec panis ſuſtollitur in cælũ, nec caro defertur. Non igitur eſt vera caro, in quam panis conuertitur. Hòc vos colligitis, inquit Lanfrancus, ſecundùm humanam ſapientiam, non diuinam. Hęc ille. AVTHOR. Reuera ſecundùm humanam ſtultitiam, & nõ diuinam. Nam Moyſes virgam conuertit in verũ colubrum, nec tamen colubrum verũ ad duxit ad virgã, nec virgã ad primũ colubrũ, vt virgã cõuerteret in ſeipſum. Ipſe item potestate altiſsimi cõuertit petrã in ſtagna aquarũ, nũquid ſuſtulit petrã ducẽs ad illa ſtagna? vel ſtagna perduxit ad lapidẽ, vt eũ in ea conuerteret? & tñ verus lapis erat, & aquæ veræ. Et dominus noſter Ieſus Chriſtus aquam cõuertit in vinum, nunquid ideò hydrias aqua plenas repentina manu reuexit ad cellam vinariam? aut de torculari rubentia muſta quæ fiuit, in quæ plenas hydrias poſſet conuertere? Neſcit humana ſtultitia modum, cùm furit in Deum. Secundùm ergo diuinam ſapientiam dicit ſancta mater Eccleſia, quòd † caro 3 Chriſti in hora conſecrationis deſcendit de cælo vtiq;, quia Dei filius deſcendit de cælo, qui nec defuit vnquam cælo: & Spiritus ſanctus cecidit ſuper omnes, qui audiebant verbum. Quid igitur mirum, ſi caro deſcendit de cælo, ſi tamen nõ abſit cælo? Probat iſtud diuus *Ambroſius* de Chriſto, dicente ſe panem viuum, qui deſcendit de cælo. libro. 6. de Sacramentis. & eſt de conſecratione. diſtinctione ſecunda. Sicut verus. Ego ſum, inquit, panis viuus, qui de cælo deſcendi. Si non deſcendit è cælo, hoc eſt, carnem matris aſſumpſit ex virgine: quomodo ergo deſcendit panis de cælo, & panis viuus? quia idẽ dominus noſter Ieſus Chriſtus cõſors eſt diuinitatis, & corporis.

Ad ſecũdã.

Lanfrãcus.

Ambroſius

poris.Et tu,qui accipis carnē diuinæ eius ſubſtantiæ,in illo participaris alimento.Hæc ille.
AVTHOR. Et nota, quòd Ambroſius dicit, qui accipis carnem, non dicit panem naturalem, vel nudum ſacramentum extrinſecum, ſed planam carnem: & q̄ ipſa caro ſit panis viuus, qui deſcendit de cælo:& totus Ieſus Chriſtus propter conſortium, quod aliâs dicimus concomitantiam: non tamen dicit, deſcendit è cælo, id eſt, extra cælum, ita vt cælum deſerat,cùm deſcendit. Vnde de vera innocentia,
*479. propoſitione.*379.*Auguſtinus*.Sic poſſet pa-
Auguſtin. nem Angelorum homo mūducare nondum angelis adæquatus: ſi panis ipſe angelorum hominibus dignaretur æquari. Nec ſic deſcēdit ad nos, vt illos deſereret, ſed ſimul integer illis, integer nobis. Illos intrinſecus paſcens per id, quod Deus eſt, nos forinſecus admonens per id, quod nos ſumus: idoneos fecit per fidem, quos per ſpeciem paſcat æqualiter. Hæc ille. AVTHOR. Ergo non præiudicat Saluatori, quòd ad nos veniat in carne de cælo, dum cælos ipſos ad nos veniens, nō relinquat. Sed obſtas forſan in primo, quòd hoc nequaquam fiat cuiuſlibet mali ſacerdotis inſtantia, ſed tantùm boni. Sed iſta peſtis de hęreſi Donatiſtarum infecta proceſsit,qui merita perſonarum in Chriſti ſacramentatione perpendunt, quaſi Chriſti authoritas ex illorum bonitate dependeat.Sed de hoc oſtenſum eſt in principio:& in libro ſuo de myſte-
Ambroſius rijs *Ambroſius*. Cùm tibi ſcriptura teſtatur, q̄ ad Hieroboam preces,ignis deſcenderet de cælo,& rurſus precante Elia eſt emiſſus,qui ſacrificium conſecrauit, non merita perſonarū conſideres,ſed officia ſacerdotum. Et ſi quoq; merita expectas,ſicut Eliam conſideras, Petri quoq; merita expectato, vel Pauli, qui acceptum à domino Ieſu hoc nobis myſterium tradiderunt. Illis ignis viſibilis mittebatur,vt crederent, nobis inuiſibilis operatur, qui credimus: illis in figura, nobis ad commonitionem. Crede ergo adeſſe dominum Ieſum inuocatum precibus ſacerdotum, qui ait, Vbi fuerint duo, vel tres, ibi & ego ſum. Quantò magis vbi eſt eccleſia? vbi myſteria ſua ſunt? vbi dignatur ſuā impertire præſentiam? Hæc ille.AVTHOR. Quod ergo ſuprà dicit Ambroſius de deſcenſu carnis Chriſti, & integri Chriſti Ieſu vſq; ad noſtra altaria ad preces,& inſtantiam ſacerdotis: hìc iubet non diſcutere ſacerdotem ad merita, ſed ſolùm conſiderare iubet officia ſacerdotum, addens optima ratione, Si quis ibi expectat merita ſacerdotum,nō ſtabit in competenter bono,quouſq; veniat ad vnum æqualem Petro ,& Apoſtolis. Quia qua licentia diſcernit bonum à malo,ea cogetur ſupra bonum petere meliorem, & ſic infinities varium eſt idem ſacramentum altaris per bonum & melius ſacramētum correſpondenter ad gradus bonitatum hominū in latitudine meritorum.Et ſic non erit vnum baptiſma ſimpliciter, nec vna Euchariſtia. Et concludit Ambroſius ex viſibili igne deſcendente ad preces Eliæ magis inuiſibilem ignē iam debere deſcendere in conſecrationibus ſacerdotum. Crede ergo,inquit,adeſſe dominū Ieſum inuocatum precibus ſacerdotum.Huic
applaudit ſententia patris *Chryſoſtomi*, quam Chryſoſto.
recitare non piget,quanuis in alijs ſuprà eam intulimus,in libro.3. Dialogorum eius cum Baſilio,cap.3.vbi dicit. Cùm inter immolandum dominum noſtrum vt* inſeſſo aſtātem *inceſſo.
videris ſacerdotem, atque imprecantem, omneſq; pariter pretioſo illo imbui ſanguine, adhuc te eſſe cum hominibus arbitraris, & non continuò animo tranſlatus in cælum, omnemq; de mente ſenſum carnis excludens, nuda anima, ſenſuq; nudiſsimo ea, quæ ſunt in cæleſtibus,contueris?O miraculum.O Dei in nos beneuolentia,qui ſurſum ſedet ad dexteram patris, ſacrificij tamen tempore hominum manibus continetur, traditurq́ue lambere cupiētibus eum, & cum bona ratione complecti. Fitq; hoc totum ſub oculis humanis. Sequitur. Vt autem altitudinem, & excellentiam ſanctificationis huius alio quoq; intueris exemplo,imaginare ſub conſpectu noſtro adductum Eliam, & innumerabilem circunſtantium multitudinem,& hoſtiam in altario poſitam, omneſq; qui adſunt, magna ſilentij expectatione, ſolum verò orantem prophetam, & repentè flammam de cælis in hoſtiam decidentem. Admiranda nempe hæc, & totius plena ſtuporis. Sed tranſi ex illis ad ea, quæ nunc aguntur: & non ſolùm miranda, ſed omnem ſtuporem tranſcendētia videbis. Stat quippe ſacerdos non ignem educens,ſed Spiritum ſanctum, incumbens diu preci, non vt illa deſuper accenſa lampas conſumat appoſita,ſed vt aduolans gratia Sanctiſpiritus ſacrificio, per ipſum cunctorum mentes accendat, & ſplendidiores reddat argento per ignē probato.Hoc igitur miniſterium ita reuerendum,quæ deſpicere audebit inſania?Hæc ille.
AVTHOR. Vide quanta verborum planitie, quanta animi deuotione ſanctorum patrum continebat profeſsio ſolennem præſentiam domini Ieſu perſonaliter deſcendentis à cælo, & ſacris altaribus aſsiſtentis. Et libro.6.

Dialogi

Chryſoſto. Dialogi.cap.4. idem ſanctus pater *Chryſoſtomus*. Cùm verò etiam Spiritum ſanctum ſacerdos inuocauerit, & reuerendam illam immolauerit hoſtiam, communemque omnium dominum ſubinde contigerit, vbi illum dic mihi noſtra exiſtimatione ponemus? Quantum ab illo ſplendorem poſcimus, & quantam religionem? Expende enim quales oporteat eius eſſe manus tantarum rerum miniſtras, qualem linguam verba illa fundentem. Aut quo genere non mundiorem, & ſanctiorem animam talis ſpiritus receptricem? Tunc enim etiam angeli circunſtant ſacerdoti: & tribunal, atque altaris locus cæleſtibus virtutibus adimpletur in honorem eius, qui immolatur. Quod quidem ex ipſis, quæ aguntur, oſtenditur. Ego autem audiui, referente aliquo, quoniam presbyter quidam vitæ ſanctitate mirabilis, & qui reuelationes ſoleret videre, retuliſſet illi tale ſe ſpectaculum aliquādo vidiſſe, id eſt, ſacrificij tempore conſpexiſſe angelorum multitudinem, ſicut ei poſsibile erat intueri, ſtolis fulgentibus circundantem, & altare coronantem, cum officio, quo circa regem ſuum milites ſtare conſueuerunt. Quod mihi facilè perſuaſum eſt. Alter verò mihi retulit, non ab illo ſe audiſſe dicens, ſed quòd ipſe vidiſſet quoſdam de hoc ſeculo recedentes, qui participes myſteriorum illorum in conſcientia munda fuerint, cùm efflauerint vltimum ſpiritum, ſubuehi eos alacres manibus angelorum. Hæc ille. AVTHOR. Facilè conſentit Chryſoſtomus, quòd hæ excubiæ angelorum circa regem ſuum, qui ibi corporaliter immolatur, ſint quotidianæ in altari fidelium. & ſicut in ſuperiori loco dixit. Si ſanctus Patriarcha noſter Elias ſola prece ſine conſenſu ſuo corporeo, flammā ſenſibilem de ſummo cæli vertice protraxit ad terras, quantò magis miniſter corporis Chriſti ad iuſſum eius ſola prece inuiſibilem ignem Sanctiſpiritus carnem Chriſti corporaliter continentem ſacris coniunget altaribus? Rideat ergo Witcleff, & omnis ſchola Berengariana, derideat has antiquorum patrum proteſtationes deuotas. Nam in hoc ipſo ridebitur. Nam ſi fuiſſet vel patrum ſciolus ſcripturarum, ſciuiſſet actiones, & factiones, quę cum ſenſibili motu fiūt, & per hoc fundantur in quodam tactu exteriorum Phyſicorum: non neceſſariò Deo coeſſe, ſi aget. Quia Ieſus, qui cum tactu, & motu ſuſcitauit filium viduæ, ſine tactu, vel motu ſenſibili ſeruum Centurionis erexit. In neutro verò habuit neceſſe, vt mitteret ſe illuc, vel infirmi corpus ad ſe traheret. Et longè præſentior eſt proprio corpori ſacramenti. Ex patribus ergo ſuis hoc credendum eſt traxiſſe *Gregorium*. quod in Homilia paſchali concorditer eis ſcripſit, & habetur de conſecratione, diſtinctione. 2. Quid ſi ſanguis. vbi, Quis, inquit, fidelium habere dubium poſsit, vt ipſa immolationis hora ad ſacerdotis vocem cælos aperiri, & in illo Ieſu Chriſti myſterio choros angelorum adeſſe, ſumma, & ima ſociari, vnum quid ex inuiſibilibus, & viſibilibus fieri? Idem vno quidem, eodemque tempore, ac momento, & in cælo rapitur miniſterio angelorum conſociandum corpori Chriſti, & ante oculos ſacerdotis in altari videtur. Hæc ille. AVTHOR. Et ſuper Lucam libro. 1. cap. 1. *Ambroſius*. Vtinam, inquit, nobis adolentibus altaria, ſacrificia deferentibus, aſsiſtat angelus, imò ſe præbeat ad videndum. Non enim dubites aſsiſtere angelum, quando Chriſtus immolatur. Etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Nec vereare, ne turbetur cor tuum angeli viſione. Sequitur. Idem em̄ angelus, qui occurrat nobis, confirmare nos poterit, ſicut turbatum ante Zachariæ animū confortauit. Hæc ille. AVTHOR. Planè ecce dixit Chriſtum immolari, quando ad altaria ſacrificia deferimus, & non dubitandum de aſsiſtentia angelorum.

Gregorius.

Ambroſius

¶ De efficacia verborum ſacramentalium, & ſi habeant vim conuertendi eſſentiam rei ſubiectæ.

CAP. XXIX.

SVMMA.

1 *Chriſti quibus uerbis, ſepoſitis Euangeliſtarum uerbis, corpus Chriſti, & illius ſanguis conficiatur, oſtenditur ex Auguſtino, & Ambroſio.*

2 *Conſecratio quando fiat, & quid hoc demonſtret. Et plura de hoc ibi.*

AD tertiam item quæſtionem de forma verborum, ſi ſit ad conſecrationem Chriſti corporis neceſſariò reqſita, Witcleff videtur quibuſdam qua ſi ſuſtinere cōtrarium in tractatu ſuper cap. 23. Matth. cap. 3. Nec, inquit, volo concedere, nec negare, nec dubitare, vtrum ſacerdos poſſet ſine tali habitu celebrare poſt

Ad tertiā.

re poſt cœnā, ſicut fecit dominus Ieſus Chriſtus. Nec video, quòd talis cōſuetudo, vel forma conſecrationis ſit magis authētica, quàm forma conſecrationis, qua conſecrantur Epiſcopi armaturæ. Et infrà. Chriſtus enim rem ponderat magis, quàm hæc verba. vt, quæ cura Deo de verbis, quibus conſecrandæ ſunt braccæ Papales? Hæc Witcleff. AVTHOR. Mihi forſan videretur hæc dicere de conſecrationibus ornamentorum, niſi q̄ de celebratione dixit poſt cœnam. Veruntamen econtrariò facit, quòd euidentiam ſuam de hac re dixit eſſe leuem de Euchariſtia, cap. 4. Leui, inquit, euidentia, ſed probabili credimus, quòd ſacerdos ex virtute Dei conficit illis verbis. Et de hac leui probabilitate item leuiter loquitur cap. 9. 4. Trialogi. Videtur, inquit, probabile, quòd prolatis his verbis ſacramentalibus ille panis eſt corpus domini, & non antè. Hæc ille. AVTHOR. Eccleſiæ patribus videtur non leuis euidentia, ſed grauis, quòd in ſola, & integra pronuntiatione verborum Chriſti eſt virtus efficax conſecrationis corporis ſempiterni principij. Vnde in ſermone de corpore, & ſanguine domini, qui incipit, Magnitudo
Euſebius. cæleſtium. ſanctus pater *Euſebius* Emiſenus, cuius laus eſt in decretis. Benedicēdæ, inquit, verbis cæleſtibus creaturæ, ſacris altaribus imponuntur, antequàm inuocatione ſummi nominis conſecrentur, ſubſtantia illic eſt panis, & vini, poſt verba Chriſti, corpus eſt & ſanguis Chriſti. Hæc ille. AVTHOR. Vt autem tollamus tibi omnem litigandi materiam, ſi ipſa verba Chriſti expreſsè requiras, in ſermone de corpore, & ſanguine domini, qui incipit, Veritas, quæ eſt Chriſtus. & ponitur de conſecratione, diſtinctione. 2. Vtrum ſub figura *Au*
1 *guſtinus*. Sacerdos, † inquit, priùs aſſumens euā
Auguſtin. geliſtarum verba, dicit, Qui pridie, quàm pateretur &c. vſq;, dedit diſcipulis ſuis, dicens. Ecce vſq; ad iſtum locum verba ſunt Euangeliſtarum. Porrò deinceps verba ſunt Chriſti, dicentis, Accipite, & manducate ex hoc omnes &c. vſq;, meum. In his verbis creatur corpus Chriſti. Deinde in verbis Chriſti domini dicē tis, Accipite, & bibite ex hoc omnes &c. vſq;, facietis, ſanguis Chriſti Dei noſtri efficitur. Hæc ille. AVTHOR. Syllabatim ecce te docuit Auguſtinus, quibus Chriſti verbis, ſepoſitis verbis Euangeliſtarum, corpus Chriſti cō ficitur, & ex eiſdē verbis efficitur ſanguis Chriſti Dei noſtri, non ſacramenta iſtarum rerum remota, & vacua, & non continentia res illas eximias in naturis ſuis, ſed figuras tantùm inanes, & nomina vana Catonum, iuxta Lucanum. Imò ſemper dicit res illas, & ſacramenta intus abſcondita. Hæc, inquit Auguſtinus, illis verbis efficiuntur, & creātur. Et ne patrem quis in profeſsione fidei ſeparare poſſet à filio, ipſe pater *Ambroſius* concurrit Auguſtino Ambroſius
in ſimili penè verborum ſerie. 4. libro de Sacramentis. vbi, Didiciſti, inquit, quia quod accipis, corpus eſt Chriſti. Vis ſcire quia verbis cæleſtibus conſecratur? Accipe, quæ ſunt verba. dicit ſacerdos, Fac nobis hanc oblationem ſcriptam, rationabilem, acceptabilem, quod eſt figura corporis & ſanguinis domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui pridie, quàm pateretur, in ſanctis manibus ſuis accepit panem, reſpexit ad cælum, ad te ſancte pater, omnipotens, æterne Deus, gratias agēs, benedixit, fregit, fractumq; Apoſtolis ſuis, & diſcipulis ſuis tradidit, dicens, Accipite, & edite ex hoc oēs, Hoc eſt enim corpus meum, quod pro multis confringetur. Similter & poſtquàm cœnatū eſt, pridie, quàm pateretur, reſpexit ad cælū, ad te ſancte pater omnipotens, æterne Deus, gratias agens, benedixit, Apoſtolis, diſcipulisq; ſuis tradidit, dicens, Accipite, & bibite ex eo omnes, Hic eſt ſanguis meus. Vide, omnia verba illa Euangeliſtæ ſunt, vſq; ad, Accipite, ſiue corpus, ſiue ſanguinem. Inde verba Chriſti ſunt, Accipite, & bibite ex eo omnes, Hic eſt enim ſanguis meus. Vide & ſingula. Qui pridie, inquit, quàm pateretur, in ſanctis manibus ſuis accepit panem. Antequàm conſecretur, panis eſt: vbi autem verba Chriſti acceſſerint, corpus eſt Chriſti. Deniq; audi dicētem, Accipite, & edite ex eo omnes, Hoc eſt enim corpus meum. Et ante verba Chriſti, calix eſt vini, & aquæ plenus, vbi verba Chriſti operata fuerint, ibi ſanguis efficitur, qui plebem redemit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quomodo Ambroſius notet verba illa, quæ ſunt effectiua ſacramenti, diſcernens ea à verbis Euangeliſtarum, ſicut ſuperiùs Auguſtinus edocuit. Et ante illa verba Chriſti, Hoc eſt corp⁹ meū, &, Hic eſt ſanguis &c. tantùm eſt ibi panis & vinum. Poſt hæc verba, eſt corpus & ſanguis. Cui videtur eſſe leuis iſta fundatio, ipſe videtur leuiter iudicare de authoritate domini Saluatoris. Notetur item in prædictis verbis Ambroſij, quòd non per hæc verba Saluatoris panis fit tantùm corpus Chriſti figuraliter, quia ſic fuit ante verba, dicit, inquit, ſacerdos, Fac nobis hāc oblationem ſcriptam &c. quod eſt in figura corporis Chriſti per verba ſacerdotis. Poſt verba ſacerdotis ſequūtur verba Euā geliſtarum. Poſt verba Euangeliſtarum, Chriſti verba ſequuntur, infinitè maioris efficacię,

quàm

quàm priora. Infinitè ergo meliùs, corpus fit iſte panis per verba Chriſti, quàm ipſum facere poterāt verba presbyteri. Longè ergo melius aliquid, quàm corpus Chriſti in figura, & panis remanens in natura. Sic ſibi conueniūt in vna diſciplina fidei pater & filius, Ambroſius, & Auguſtinus. Adhuc autem minùs diſtant verba ipſorū in ſuperbeata, & miro modo concordi ſententia, ſine variatione Iotæ, *Auguſtini* ſcilicet de verbis domini, ſermone 28. & *Ambroſij* libro. 5. de ſacramentis. dicentium, Memini ſermonis mei, cùm de ſacramētis tractarē. Dixi vobis, q̄ ante verba Chriſti, quod offertur, panis dicatur: vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus appellatur. Quare ergo in oratione dominica, quæ poſteà ſequitur, ait, Panem noſtrum? Panem quidem dixit, ſed *epiouſion*, hoc eſt, ſuperſubſtantialē. Nō iſte panis eſt, qui vadit in corpus, ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit. Hæc ibi à patribus. AVTHOR. Iſta beata, & concors ſententia patrum ſauciat lethali vulnere præcordia Witcleff, quæ ſententia vſq; ad vltimā micam deſtruit ſubſtantiā ſenſibilis panis in beatiſsimo ſacramento: & ſolùm relinquit ibi panem vitę corpus naturale domini Saluatoris, vt deductum eſt ſuprà. Quapropter neſciens fugere tantæ authoritatis molem: victus, ſed non ſic redditus, rumpit in blaſphemiam contra ſanctum Ambroſium, vocans eum doctorem apocriphum, ca. 21. 4. ſui Trialogi ter damnati. In eadem item ſententia, efficacia traditur verborum ſanctorum, quæ priùs. Ante, inquit, verba Chriſti, quod offertur, panis dicitur. Vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus appellatur. Inſtat† adhuc pro partibus orationis prolatæ: quæ illarum habeat vim taliter conuertendi: vel omnes ſimul, ita vt neceſſe ſit expectare finem ſententiæ pro veritate ſententiæ, & conuerſionis effectu. in de Euchariſtia, cap. 5. Si, inquit, demonſtratur pronomine, panis, aut vinum in principio, & in fine fit conuerſio, tunc propoſitio in ſua ſucceſsione foret falſa, & cōuerſioni impertinens. Hæc Witcleff. AVTHOR. Hic ſine culpa erroris diuerſi diuerſa ſenſerunt. Primò tamē ſciendum, q̄ & ſi ſingulis rerum naturis altitudine conſilij ſui attribuit Deus varios virtutum modos, quoſdā regulariter conſequentes, vt ſint in eis velut efficacia quædam nupta naturæ, ſicut herbis, lapillis, & varijs colorum, figurarū, & qualitatū articulis, in vniuerſo orbe Deus accōmodat: ita quoq; verbis, & vocibus quædam naturaliter impreſsit inſignia, vt vim habeant accendendi mentem alienam mirabili modo, & incitamenta ſciendi prębere: ſicut *Hieronymus* in primo prologo atteſtatur, cùm dicit, Habet enim neſcio quid latentis energiæ viua vox actus, & in aures diſcipuli de authoris ore tranſfuſa, fortiùs ſonant: hoc ſtudentium exercitia, hoc prædicatorum in vniuerſo orbe geſta teſtantur. Supereſt item virtus quædam prærogatiuę altioris, quàm moderatio eſt gratię ſpecialis, verbis, & vocibus quibuſdam numero paucis à quibuſdam editis ſuper materia, & in hora ſtatutis, Deus intitulat: & hæc ſunt verba ſacramentis affixa, quæ gemino quodā fructu ita redundant, vt vno, & eodem ſimplici ordinato proceſſu efficiant, quod teſtantur, & veram ſententiam proloquantur. Hoc nobis authoritate dominica, eccleſiæ traditione ſine dubitatione peruenit. Quod autē ſimplex verbum maioris ſententiæ cæteris abundet in virtute, quidā dicunt, q̄ primū, ſicut Walſyngha Carmelita ſuper quartum, propter certitudinem demonſtrandi. Mihi quondā iuniori videbatur, q̄ hoc verbum, eſt, tertia ſcilicet pars orationis in ordine, ſicut leproſum Chriſtus efficienter curauit in verbo, dicens, Mundare. & omnia huius mundi opera Deus vno verbo communi, & imperatiuo creauit, dicens, Fiat hoc. &, Faciamus hominē. hoc adiuncto, quod Auguſtinus ſecundo de doctrina Chriſti. cap. 3. dicit, At ſi quis arguat, ergo cæteræ partes ſuperfluunt, dicatur, q̄ non pro integritate ſententiæ, ſicut nec famoſa poſitio dicit de omnibus præcedentibus vltimam, aut particularis illa Walſyngham de omnibus conſequentibus primam. Et habetur ratio in exēplo de ſucceſsiuis. Quomodo verè dici poteſt exiſtente primo momento diei, dies eſt, quæ tamen dies nō eſſet, ſi ſtatim abſcinderetur reliqua pars diei, quæ nondum venit: ita pronūtiato verbo, eſt, ſtatim eſt conſummata cōuerſio, ſed cōparatiuè ad reliqua, quæ ſequuntur de integritate ſentētiæ. Sed iſtis pro iam omiſſis, licèt non abiectis, communi eſt inſiſtendū aſſertioni eccleſiæ, q̄ ſacramentalibus verbis perfectis cū cæteris requiſitis, eſt ibi perfecta cōuerſio. Sed adhuc obſtat Witcleff ca. 15. de apoſtaſia. quia tūc cùm primò nō fuerit, eſſet vera. Dicūt, inquit, aduerſantes, ponētes, q̄ illa propoſitio eſt factiua, & cōuerſiua, ſed nimis expectāt eius verificationē, cùm dicūt, q̄ in fine primò cùm nō fuerit, erit vera. Hæc Witcl. AVTHOR. Videtis quid cōtendit implicare ſolo ſophiſmate: & nōne in ſucceſsiuis veritatis pfectio perfectionē rei expectat? Sed dicā,

Auguſtin. Ambroſius

Epiouſion.

2 Conſecratio quando fiat, & quid hoc demonſtret.

Hieron.

Reſponſio.

VVitcleff.

hæc

hæc oratio eſt perfecta, eadem demonſtrata in voce finem prolationis expectat: & hoc tẽpus hîc habet finem: non erit verum, quouſq; ad non entitatem peruentum fuerit temporis demonſtrati. Tamen hoc ſufficere debet in talibus, q̃ virtus operata per verba, conſtanter expectet: & iam tranſeunte oratione, virtus, quam operetur, permanet in futurũ: ſicut de Petro legimus, q̃ iam oratione Chriſti decurſa, ipſe diu pòſt recordat⁹ verbi Chriſti, quod dixerat, Priùſquàm gallus cantet, &c. fleuit amarè. perijt autem diu vocalis oratio Chriſti ſecundùm eſſentiam, ſed permanſit ſecũdùm virtutem. Ita verba ſacramentalia, quæ vocaliter proferuntur, deſinunt, ſed expectat virtus, quam efficiunt. Vnde libro. 19. contra Fauſtũ
Auguſtin. *Auguſtinus*. Quid ſunt, inquit, alia quæq; ſacramenta, niſi quædam verba, quaſi inuiſibilia? ſacroſancta quidem, veruntamen mutabilia, & tẽporalia. Deus enim eſt ẽternus, nec tamẽ aqua, & omnis illa actio corporalis, quæ agitur, cùm baptizamur, & fit, & tranſit, æterna eſt. Vbi rurſus & illæ ſyllabæ celeriter ſonantes, & tranſeuntes, vt dicitur Deus, quæ niſi dicantur, non conſecrant, ſonant, & tranſeunt. Virtus tamen, quæ iſta operatur, iugiter manet: & donũ ſpirituale, quod per iſta inſinuatur, æternum eſt. Hæc ille. AVTHOR. Ita reſponſum ſophiſmati, quod potiùs dignũ eſt pueris, quàm diuiniſsimis ſacramentis. Verũtamen futurarum hæreſum præſcius ſpiritus dedit innoteſcere per organum Auguſtini, q̃ illæ ſyllabæ niſi dicantur, non conſecrant: & ſi dicantur, ſonant, & tranſeunt: & ita niſi dicantur, ita vt ſonitu tranſeant, veræ non ſunt, ſed pereunt cum ſonitu: & veritas ipſa, vt eſt ſonora, depereat: virtus ipſa, qua in ſacramentis operantur, iugiter perſeuerat, & quod per ea inſinuatur, donum eſt æternum.
Obiectio. Obijcitur item, quòd verba illa ſacramentalia nõ eſſent effectiua, quia ſunt recitatiuè dicta.
Reſponſio Mira res de viris prudentibus, q̃ neſciunt ea, quæ ſentiunt. Ecce prædicator quid efficit, cum recitat verba Chriſti in auribus hominum, & ea, quantùm ſufficit, aperit? Nunquid ad lachrymas cogit? Vitia, quæ perpetrare diutiùs volebant, eliminat? Proximorum neceſsitatibus ſubuenire, orationi incũbere perſuadet? ita vt interdum ad humiles clauſtri fores diuites mundo, & diuitum ſobolem alacri greſſu 1
q.d.minimè feſtinare compellat: vis vnde verborum iſtorum, niſi à Chriſto? Et cuius verba, niſi Chriſti? Recitat ea ſacerdos, & efficit quod prætẽdũt. In carminibus verba Chriſti recitata, mira quædã efficiunt, & in ſacramentis expirãt.

¶ Sacramentum altaris, quod ecclesia credit esse corpus Christi naturaliter, & panem per figuram, Witcleff peruertit ad oppoſita, eſſe corpus Chriſti ſolùm figuraliter, & panem per eſſentiam.

CAP. XXX.

SVMMA.

1 *Armeniorum hæreſis circa Euchariſtiæ ſacramentum, recitatur.*
2 *Corpus Chriſti q̃ ueritas eſt, & figura eſt.*
3 *Sacramentum, & myſterium altaris eſſe ſolũ corpus & ſanguinem Saluatoris ſubſtantialiter in ueritate naturæ, uelatum autem figura panis, & uini, q̃ ſecundùm fidem eccleſiæ dicimus.*
4 *Caro Chriſti in ſacramento quare non uideatur. Et quomodo in ſacramento conſeruãtur ſpecies panis, & uini, ſecundùm Theophilum, panis autem & uinum conuertũtur in ueritatem carnis, & ſanguinis contra Witcleff.*
5 *Witcleff, qui dicit ſacramentum altaris eſſe corpus in figura, & panem in natura, ſanctorum authoritatibus confutatur.*

EST ergo falſum, & blaſphemũ compẽdium verborum Witcleff, quod totam maſſam digerit ſuæ perfidiæ in fine. 43. cap. de ſermone domini in monte. Sicut Chriſtus eſt ſimul Deus, & homo, ſic hæc hoſtia eſt ſimul corpus Chriſti, & verus panis in natura: vel, quod in idem ſonat, eſt verus panis naturaliter, & corpus figuraliter, quia eſt corpus domini ad minimum in figura, & verus panis in natura. Hæc Witcleff. AVTHOR. Non oportet locum notare, vbi à Berengario magiſtro ſuo iſta traduxit, frequẽtiſsimè recitantur hæc dicta, magis autem nepotes eius in hac hæreſi Armenios ſubinferam ad cautelam. Vnde de hæreſi Armeniorum vigeſimaſecunda, ſic habet *Guido* Carmelita. Vigeſimus ſecundus error, q̃ † facta conſecratione, corpus Chriſti nõ exiſtit verè ſub ſpeciebus panis & vini, ſed tãtùm in ſimilitudine & ſigno: nec Chriſtus trã ſubſtantiauit panem & vinum in corpus & ſanguinem ſuum realiter, ſed in ſimilitudine, & figura. Hæc ibi. AVTHOR. Cõtra has hæreſes ſi-

V Vitcleff.

Armeniorũ hæreſis. Guido Carmelita.

reſes fixit eccleſia Chriſti authoritate fundationis eius ſuper firmam petram ſuam ſententiam, quòd ſcilicet dominici corporis ſacramẽtum veritas eſt, & figura multiplex. Veritas, inquam, ſecundùm ſubſtantiam carnis corp⁹ Chriſti, figura quod ſentiendum exteriùs exhibetur. Vnde in ſermone de corpore & ſanguine dñi, qui incipit, Veritas, quæ eſt Chriſtus. & ponitur in decretis de conſecratione,
Auguſtin. diſtinctione. 2. Vtrum ſub figura. *Auguſtinus.*
2 Corpus † Chriſti & veritas eſt, & figura eſt. Veritas eſt, dum corpus Chriſti & ſanguis in virtute Spiritusſancti in verbo ipſius Chriſti ex panis viniq; ſubſtantia efficitur. Figura verò eſt id, quod exteriùs ſentitur. Hæc ille. AVTHOR. Videtis qualiter Auguſtinus vtitur iſtis terminis pro diſtinctis oppoſito modo, veritas, & figura: ita vt nolit dicere figuram eſſe veritatẽ ſecundùm id, quod eſt figura, quanuis ad alium comparata, poſsit veritas appellari, vt infrà patebit. Impiè ergo confundit terminos iſtos Witcleff, ſophiſticè commutans figuram in veritatem, ne ſeorſum veritas à figura poſſet diſcretè cognoſci. Sed dicamus nos cum tota priſca eccleſia, ſicut modò Auguſtinus eloquitur. Veritas eſt corpus Chriſti
3 in ſacramento, quod ex panis viniq; ſubſtantia efficitur, figura verò, qđ exteriùs ſentitur. Nõ ergo eſt corpus Chriſti figura iſta, nec ſic figuraliter in ſacramẽto, ſed eſt veritas, ſicut apoſtolus, & doctores alij dicũt, ſcđm ſpeciem, ſcđm naturã, & ſubſtantiã: hoc ipſi concipiũt veritatẽ. Panis aũt ſimilitudo habet figurã, & articulũ qualitatis, quæ à corpore remouetur ibidẽ ſecũdùm illã regulã *Auguſtini* in ſermone, Interim. q eſt de corpore & ſanguine dñi.
Auguſtin. vbi, Cõſeruetur, inquit, fides, qua domini corpus ipſum verũ, non qualitatiuè, ſed ſubſtantialiter creditur, vt quod ipſa veritas omnino verum eſſe teſtatur, noſtra fallacia falſum, aut imaginarium eſſe non opinetur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ſubſtãtialiter corpus Chriſti in ſacramento, non qualitatiuè, non figuratiuè, nec quomodocũq; imaginariè, præter hoc, q ipſum eſt verũ corpus Chriſti ſecundùm ſubſtantiam, ſecũdùm aliquã fallaciam Witcleff, qui ſubſtantiale eſſe corporis cõmutat in figuram: & figurã panis exteriùs ſenſati veritatem
Hilarius. prædicat & naturam. Quod itẽ pater notat *Hilarius.* Corpus, inquiens, Chriſti, quod ſumitur ex altari, figura eſt, dum panis, & vinũ extrà videtur. Veritas autẽ, dum corpus, & ſanguis Chriſti in veritate interiùs creditur. Hæc ille. & eſt de conſecra. diſtinctione. 2. Corpus. AVTHOR. De certo ponit iſte ſanctus corpus Chriſti veritatem eſſe, & ſecundum naturam in ſacramento: pani aũt figuram aſsignat. Ita ibi cap. Quid ſit ſanguis. In homilia paſchali,
Gregorius. Ideò magnum & pauendũ myſterium eſt, quia aliud videtur, & aliud intelligitur. Sed cùm myſterium ſit vnũ, corpus & ſanguis dicitur. Figurã panis & vini habet facien te domino, quia nõ habemus in vſu carnẽ crudam comedere, & bibere ſanguinem. Hæc ille. AVTHOR. Breue verbum, & omni caute la refertum. Solet Witcleff vocare ſacramentum principaliter ipſum panem ſenſibilem, & improperare catholicis, q ſacramentũ illorũ ſit accidens ſine ſubiecto, & aliquid peius veneno, vel ſtercore ratonis. Sic fixit totam conſiderationem ſuam in pane, vt neſciat carnem Chriſti proſpicere. Iteratò nos cum Gregorio profitemur ſacramenti eſſe aliquid naturaliter per ſe ſubſiſtens, & hoc eſt corpus Chriſti de genere ſubſtantiæ. Quod aũt habetur accidens eſt, & figura panis. Probat hoc Gregorius, hoc aſſumpto Metaphyſico: quia ſacramẽtum iſtud eſt vnũ: ergo aliud eſt, quod eſt: aliud, quod habetur. Falſum ergo Witcleff aſſeruit, dicens iſtud ſacramentũ eſſe aggregatũ
3 per accidens. Nos † autẽ dicimus in fide eccleſiæ myſterium, & ſacramentum altaris eſſe ſolùm corpus & ſanguinem Saluatoris ſubſtantialiter in veritate naturæ: velatum autẽ figura panis & vini. Quemadmodũ quod homo eſt, quia vnũ aliquid eſt, nec eſt veſtitus eius, nec veſtis vna cum homine: ſed ſubſtãtialiter homo eſt, & habitus eius eſt veſtis, naturaliter homo figuratus in veſte: Sic naturaliter corpus figuratum extraneo accidẽte. Quem modum itẽ dicẽdi habet libro ſuo de incarnatione verbi bene poſt principiũ *Ambroſius*, dicẽs, Ambroſius
Noli igitur & tu naturã interpretari, qđ præter diuinitatis naturam eſt. Nam & ſi credas à Chriſto carnẽ eſſe ſuſceptam, & offeras tranſfigurandũ corpus altaribus: nõ diſtinguas tamẽ naturã diuinitatis & corporis, tibi dicitur, Si rectè offeras, rectè autẽ non diuidas, peccaſti: diuide enim quod meũ, deinde quod ſuum verbi eſt. Hæc ille. AVTHOR. Quis vnq; tam ſtolidus Chriſtianus, qui neſciat mẽte diuidere inter corpus noſtri panis, & dñi? At qui tam ſagaces Chriſtiani, vt ſciant ſemper tropicum Chriſti corpus à ſua diuinitate diſcernere? Alteri ab vtriſq; iubet Ambroſi⁹, quod rectè obtulit, item rectè diuidere. Si, inquit, tranſfigurandũ corpus altaribus offeras, non dixit trãs figurandũ panẽ, quaſi panis tranſeat de nouo ſub figura corporis, ſed trãsfigurãdũ, qđ virtute verborũ trãſeat per ſuã cæleſtẽ ſubſtantiam

ſub figu

ſub figura panis: & ita trāsfiguratum corpus à diuinitate comitante condiuidas, vt ipſum corpus, corpus in natura eſſe cognoſcas: nec vllatenus quanuis inæſtimabilis gloriæ æſtimes eſſe Deum. Audeo item dicere, velle Ambroſium, vt panem à corpore rectè diuideres, nec figuram in figuratum, aut figuratū in figuram vlla locutione commutes, ſed figuram panis intellige, non naturā: naturam verò carnis crede, non nudam figuram. *Ambroſius.* Oīa quæcunq; voluit dominus, fecit in cælo, & in terra. Et quia voluit, ſic factum eſt. Ita licèt figura panis & vīni videatur, nihil tamen aliud quàm caro Chriſti & ſanguis poſt conſecrationem credenda ſunt. Hæc ille. AVTHOR. Figura ecce panis & vini, non corporis Chriſti: & quāuis ipſa videatur. Non ergo tam ſpiritualis eſt illa figura, vt ſolùm intelligatur. Et nihil aliud, quàm caro Chriſti & ſanguis ibi credenda ſunt. Non dicit principaliter, cùm tamen de pane & vino ſtatim anteà ſit locutus. Sed ſtatim ſine exceptione ſubiecit, nihil aliud quàm corpus Chriſti. Et ſuper illo textu Marci. Hoc eſt corpus meum: *Theophilus.* Hoc etiam, quod nunc do, & quod nunc ſumitis. Non autē panis, figura tantùm corpus Chriſti eſt, ſed in propriū corpus Chriſti tranſmutatur. Nam dominus ait, Panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Sed † tamen caro Chriſti non videtur propter noſtram infirmitatem. Panis enim & vinū de noſtra conſuetudine eſt. Si verò carnem & ſanguinē cerneremus, ſumere non ſuſtineremus. Propter hoc dominus noſtræ infirmitati condeſcendens, ſpecies panis & vini cōſeruat, & panem & vinum in veritatem carnis conuertit, & ſanguinis. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ſpecies panis & vini cōſeruat Chriſtus, ſed panem & vinum in veritatem carnis conuertit, & ſanguinis. Si has conſeruat, & has conuertit, non ſolùm in figurā, ſed in veritatem: aliæ ergo ſunt panis & vini ſpecies conſeruatæ, & aliæ panis & vinum, quę conuertūtur. Species ergo ſunt accidentales ſimilitudines extrinſecæ: panis & vinum ſunt ſubſtantię. Vnde ex hoc verbo Theophili planè conuincitur Witcleff, malè expoſuiſſe doctores de ſpeciebus panis & vini, cùm diceret cap. 17. de apoſtaſia, in fine, q̄ ſpecies ibi dicat q̄ditates panis & vini: quia hīc dicit ſpecies conſeruatas, panem autem & vinum iam cōuerti. Aliter dicat de *Origene*, & *Auguſt.* quid volebant intelligere, quando iam ſuprà dixerunt olim corpus Chriſti in figura dari: nunc aūt in ſpecie. Quia ſi in quidditate Chriſti corporis & natura, falſum erit, q̄ in natura, vel ſpecie panis meri. Aut ergo hīc ſpecies exterior forma rei dicitur, & ibi ſubſtantia: aut hīc ſubſtantia, & ibi figura, quod eſſe non poteſt. Quia planè ibi contra figuram in ſtat vterq;, olim inquiens in figura, nunc autē in ſpecie: alibi nunc in veritate, & alibi in ſubſtantia. Omnino ergo fatendum eſt, quod doctor iſte tam antiquus aſſeruit, accidētales ſpecies panis & vini condeſcenſione domini cōſeruare ſubſtantijs ipſis ſecundùm veritatem ſubſtantiæ in naturas alias iam tranſlatis. Et ponderādum, quod dicit, Non tantùm panis figura corpus Chriſti eſt, ſed ſub panis & vini figura corp⁹ domini & ſanguis in veritate naturæ ſubſtituti. Cōcurrit item in expoſitione ſuper Lucā textu libri vltimi, Et accepto pane gratias egit, *Beda.* Finitis Paſchæ veteris ſolen nijs, quę in cōmemoratione antiquæ de Ægypto liberationis agebantur, tranſijt ad nouū, quod in ſuæ redemptionis memoriā eccleſia frequentare deſyderat: vt videlicet pro carne agni, vel ſanguine, ſuæ carnis, ſanguiniſq; ſacramentū in panis ac vini figura ſubſtituens, ipſum ſe eſſe monſtraret, cui iurauit dominus, & non pœnitebit eum, Tu es ſacerdos in æternum, ſecundùm ordinē Melchiſedec. Hæc ille. AVTHOR. Concorditer † ecce dicunt omnes doctores figuram panis & vini, & veritatē carnis & ſanguinis domini. Et nullus eſt ambigendi locus, quin Witcleff, ſicut & fidē, ita & profeſsionē euertit ad ſenſum omnino contrarium: ſimul & verba, cùm dicit, ſacramentū altaris eſſe corpus in figura, & panem in natura. Quot, & quanti patres ſeriatim iam dixerunt corpus in natura, & ſemper panem in figura? O Deus, O magne, quāta temeritate auſus eſt iſte tam Apoſtoli Pauli, quàm omniū patrū eccleſię, tam planè ſenſum, & profeſsionem euertere: & ex parte Apoſtolorum dicere ſimplicibus, quod nō dicunt? Sicut & illi, de quibus Synodus Apoſtolorū ad Antiochiā ſcripſit. Audiuimus quia quidā ex vobis exeuntes turbauerūt vos, verbis euertētes animas veſtras, quibus non mādauimus. Ita dicit iſte, ita ſcribit ex parte Chri, & Apoſtoli Pauli, & magnorū patrū, quod ipſi nō mandabāt, imò cuius ipſi contrariū præceperūt: panē ſcilicet in figura, ſecūdùm ſpeciē: corpus ſecundùm veritatē: ſecundùm ſubſtantiā & naturā: Witcleff aūt (vt audiſtis) panē naturaliter, corpus figuraliter. Quis hunc ſuſtineat? Attamē non hīc manet rabies impietatis hæreticæ: ſed vt ſatis detegat neſcio, an imperitiam, an perfidiam ſuam, vel quod certum eſt imperitam perfidiam ſuam, alias figuras, quæ meræ figuræ ſunt

Theophil. 4 VVitcleff. Origenes. Auguſtin. Beda. 5

ræ ſunt in fortificationem adducit. in libro
VVitcleff. de Euchariſtia capite. 4. Patet (inquit) quòd falſum aſſumitur, cùm panis mutatur inſenſibiliter, vt figuret efficaciter corpus Chriſti: q̃ ſancti intelligunt per hoc, quòd panis fit corpus Chriſti: & quòd poſt conſecrationem panis eſt corpus Chriſti. Et qui ignorat iſtã prædicationem tropicam, vel figuratiuam, nedũ malè intelligit ſanctos doctores, & decreta eccleſiæ, ſed & fidem ſcripturæ Ioannis. xv. Ego ſum vitis vera. Ego ſum paſtor bonus. Ego ſum via. Hæc Witcleff. AVTHOR. Videtis quanta pertinacia gloſſam inſtituit reſpõſalem ad omnes doctores: quæ cõmutet generaliter eſſe vel fieri in figurare: & prædicationem eſſentialem in figuralem, per quã poſsit etiam omnia facta Chriſti & apoſtolorum in figuras & tropos peruertere, & hiſtoriarum deſtruere veritates, ſicut ſuprà tradidit Auguſtinus. Et quid reſtat fidelibus dicere, niſi hãc eſſe locutionẽ hiſtoricam, quòd panis fit corpus Chriſti, ſicut & hanc, Verbum caro factũ eſt? non penitus figũralem ſicut hanc, Ego ſum oſtium, vel vitis, ſicut dicit Witcleff? Imò eſt hiſtorica hæc figuralis. Secundam peto probari. Nos nẽpe teſtes doctores & ſcripturas adducimus pro prędicatione facti & eſſentiæ: tu nullum adducis in profeſsione parili pro prædicatione figuræ: ſed omnes doctores vno flatu figurationis abſoluis, quam nuſquam fundas, ſed loco fundationis rixaris, & contumelijs, blaſphemijs, ſcãdalis populorũ, clericorum, & omnes eccleſiæ reples chartas. Ego inſto vt probes vel ſcripturæ ſacræ authoritate, vel fide doctorum & patrum, quòd iſta ſit locutio figuralis, & non per eſſentiam: Hoc eſt corpus meum. Hilarius dicit eſſe per rei naturam. Auguſtinus dicit non qualitatiuè, ſed per ſubſtantiã. Sic Ambroſius, ſic Gregorius. Damaſcenus cum prędictis typos & tropos tuos condemnat. Et tu quaſi portares authoritatẽ orbis, omnes prouocas contra omnes, & figuras coronas, & tropos. Sicut (inquis) baptiſta eſt Elias, & petra Chriſtus, & vitis, & oſtium. Nos iſta negamus: ſed ſicut coſta facta eſt fœmina, & virga ſerpens, & aqua vinum: ſic quo ad conuerſionẽ ſimplicem panis fit corpus Chriſti verum. Tu tropos amplecteris, nos ſolidas veritates. Audi æqua mẽte recapitulantem patres in libro ſuo de myſterijs eccleſiæ contra magiſtrum tuum Berẽ
Anſelmus. garium ſic ſcribentẽ *Anſelmum*. Chriſtus dicit, Ego ſum oſtium: ſignificatiuè, non ſubſtantiue eſt oſtium. De hoc ſacramento altaris longè alius dicendi modus habetur. Sic enim habemus in euangelijs. Accepit panem, benedixit, fregit, dedit diſcipulis ſuis, dicens, Accipite, & manducate ex hoc omnes, Hoc eſt enim corpus meũ, quod pro vobis tradetur. Quando in manus accepit, panis erat: ſic enim dicit, accepit panẽ. Et per illam benedictionẽ fit panis corpus Chriſti, non tantùm ſignificatiuè, verùm etiam ſubſtantiuè. Neq; enim ab hoc ſacramento figuram omnino excludimus, neque figuram ſolam admittimus. Veritas eſt, quia corpus Chriſti eſt. Figura eſt, quia immolatur quod incorruptibile habetur. Conſideremus verba domini. Manducate (inquit) ex hoc omnes. Hoc enim, quod vobis ad manducandum trado, eſt corpus meum. Et vt certi eſſent, quòd reuera erat corpus Chriſti, ſigna expreſsit, quib⁹ hoc dignoſcere poſſint. Hoc eſt (inquit) corpus meum quod pro vobis tradetur. Si hoc corpus, corpus Chriſti non tantùm ſubſtantiuè, ſed ſignificatiuè tantùm fieret, hoc eſt, figura corporis Chriſti tãtùm exiſteret, nihil ad figurã quod ſequitur. Quod pro vobis (inquit) tradetur. Nec panẽ nominauit, poſtquàm panem benedixit, ſed corpus. Nec vinum nominauit, poſtquàm vinum benedixit, ſed ſanguinem Chriſti. Igitur ſicut fides catholica credit, panis, qui offertur ſacerdoti ad conſecrandum, per ſacerdotalem conſecrationem fit corpus Chriſti, non ſignificatiuè tantùm, ſed ſubſtantiuè. Hæc ille. AVTHOR. Multa ſeriosè tractauit Anſelmus, ſed cuncta in patribus vidit. Punctum autem id ſemper confirmat contra magiſtrum tuũ, & te, quòd panis fit corpus Chriſti ſubſtantiuè, non ſignificatiuè. Et quomodo hoc cõtingit apud ſingulos eſſe de fide, docet circunſtãtias ſcripturæ. Primò, quia Chriſtus addidit, quod pro vobis tradetur. Figura autem tropica corporis mei non pro vobis tradetur, ſed corpus meum ſecundùm hiſtoriam exprimẽtem naturam. Item quia poſt benedictionem non appellauit panem aut vinum, ſed corpus & ſanguinem, quanuis Witcleff aſſerat, quòd quinquies ſic nominantur poſt conſecrationem in canone miſſæ. Sed malignans ab intẽto ſic dixit: quia dictiones adiunctæ ſatis aperiunt, quòd de nullo putribili pane dicit. Panem (inquit) ſanctum vitæ æternæ, non huius vitæ tranſitoriæ. & panem noſtrum quotidianum. vbi alius euangeliſta habet ſuperſubſtãtialem. Ideo ſecundùm Ambroſium & Auguſtinum in ſermone concordi, non panis, qui in ventrem vadit. Semper enim ex circunſtãtijs literæ ratio fidei aperitur. Quod autẽ Anſelmus continet ibi, Corpus Chriſti veritas

eſt & figura eſt,nec figuram omnino excludit,nec ſolam figuram admittit: ſed figura eſt rei præteritæ,ſcilicet immolationis Chriſti de corpore ſuo.hoc item eſt, quod fides noſtra commendat.Vnde in libro de corpore & ſanguine domini capi. 2.*Rabanus.* Figura (inquit) eſſe hoc ſacramentum videtur:dum in ſpecie viſibili,dum frãgitur,aliud intelligitur, quàm quod viſu carnis,& guſtu ſentitur,dumq; ſanguis in calice ſimul cum aqua miſcetur. Porrò illud fidei ſacramentum iure veritas appellatur.Veritas,dum corpus Chriſti & ſanguis virtute ſpiritus in verbo ipſi⁹ ex panis viniq; ſubſtantia efficitur. Figura verò, dum ſacerdote quaſi aliud gerente ob recordationem ſacræ paſsionis ad aram, quod ſemel geſtum eſt,quotidiè immolatur agnus.Et ſequitur.Iure ſimul veritas & figura dicitur: vt ſit figura, vel character veritatis, quod exteri⁹ ſentitur: veritas verò,quicquid de hoc myſterio rectè intelligitur,aut creditur. Nõ enim omnis figura vmbra eſt,vel falſitas.Vnde Paulus de vnico Dei filio ad Hebræos loquẽs:& figura ſubſtantiæ eius ait. Hæc ille. AVTHOR.Omnen talem figuram,quæ nihil adimit ſubſtãtię corporis Chriſti,libenter admittimus:nec vnam tantùm,ſed plures,quòd ipſum corpus ſecundùm eſſentiam figurat rem ſacramenti, non ſacramentum:ſcilicet Chriſti eccleſiam. Et mixtio aquæ cum vino aliud quid. Et tinctio tertię portionis adhuc aliud.Sedpoſt hęc ipſum corpus & ſanguis eſſentialiter eſt Chriſti corpus & ſanguis, & ſic eſt veritas. Quod autem ſentitur exterius,figura eius:ſicut cum omnibus patribus ſuis ſcribit hic Rabanus. Mendoſus ergo Witcleff hanc veritatẽ euertit:dicens naturæ veritatem in ſenſibili ſuo pane,figuram caſſam in corpore.

Rabanus.

Figura.

¶ Quòd ſacrificium altaris eſt vnum: & non ſicut Witcleff dicit,aliud ſacrificium,aliud ſacramentũ.

CAP. XXXI.

SVMMA.

1 *Corpus domini quòd ſit dicendum, non corpus ſacrificij,oſtendit Anſelmus. Et quomodo intelligendum corpus ſacrificij.*

2 *Sacramentum altaris quòd ſit unum,oſtenditur.*

3 *Witcleff,qui ſæpe uocat Auguſtinum, & alios eccleſiæ doctores in teſtes pro ſuarum hæreſium tuitione, quomodo non debeat mouere eũ, qui uult eſſe granum firmũ in Chriſti eccleſia &c.*

HVgit iterum doctor iſte per iter æquiuocum ſacrificij & ſacramenti, credens ſe poſſe ſaluari per prætenſam fugam ad ſtatuam Auguſtini.capi.7. de Euchariſtia.Auguſtinus(inquit) diſtinguẽs inter ſacrificium & ſacramentum dicit,quòd ſacrificium conficitur ex ſacramento,& re ſacramenti, quæ eſt corpus & ſanguis Chriſti,vt eſt in perſona Chriſti,non quod deitas & humanitas ſint partes Chriſti, ſed eius quidditates, quarum vtraq; eſt totus Chriſtus.Sic ſacrificium dicit aggregatiuè,& non per viam compoſitionis ex partibus ſacramentum ſenſibile & corpus Chriſti cum ſanguine.Hæc Witcleff.AVTHOR. Iſte ſequitur magiſtrum erroris ſui,authorem de diuinis officijs,quẽ,vt putat,appellat Ambroſium:qui ita de corpore ſacrificij fucũ ſub quo latenter poſſet errare moliebatur æquiuocum:vt refert contemporaneus eius Anſelmus lib.de corpore & ſanguine domini.cap. 1.Sed dicit mihi(inquit)aduerſarius,viuens & ſenſibilis in corpore ſuo mobiliſq; eſt Deus & homo Chriſtus.Corpus autem ſacrificij vitam non habet,ſenſum non habet,mobile nõ eſt:corpus ergo domini non eſt.Hæc ille. Anſelmus.Primum quid hîc ſacrificij corpus appelletis,penitus non aduerto. Sequitur infrà. 1 Corpus †igitur ſacrificij non aliud intelligo, niſi quod mortuũ eſt,& reſurrexit:quod non eſt corp⁹ ſacrificij, ſed verè ſicut appellamus, corpus domini. Quod ipſum eſſe,qđ in altari ſacrificatur,qui non credit,in eorum ſe numero conſtituit,qui abierunt retro,dicentes,Durus eſt hic ſermo.Sed & vos corpus illud ſacrificij,aliquando appellatis corpus domini. Sed(ſalua pace veſtra)dictũ ſic infertis, quòd neſcio an corpori domini nequaquàm conuenit.Sequitur..Quòd ſi corpus ſacrificij viſibilem illam ſpeciem appellatis,quæ apparet in altari, videlicet propter ſimilitudinem panis corporalis,ſtultus,& ineptus erit ille aduerſarius,qui ea requiret in ſpecie panis,quæ propria ſunt viuentis corporis,id eſt, vitam,& ſẽſum,& motum,& non potiùs ea,quę propria ſunt illius ſpeciei,vt eſt rotunditas,albedo, & cætera huiuſmodi. Hæc ille.AVTHOR.

VVitcleff.

Author de officijs.

Anſelmus Corpus domini nõ ſacrificij dicẽdum.

Ab iſto ergo doctore ſuo habet Witcleff hãc vmbram nominis ſacrificij. Sed eccleſia Ieſu Chriſti, quæ docebat Anſelmũ quomodo Auguſtinus ſacrificium Chriſti corporis intellexit, inſtruxit itẽ eũ, vt diceret, corpus ſacrificij nõ aliud intelligi, niſi quod mortuũ eſt, & reſurrexit: quod eſt ſacramentũ, & res in altari, nõ autẽ ipſum aggregatũ ex rebus ſic diſtãtibus, vt cõfluat inter eas quicquid inter cælũ eſt, & terrã: & omnes volucres volitẽt, & planetæ diſcurſent. Nã quãuis Auguſtinus dixerit ſacrificiũ altaris ex duobus cõſtare, ſcilicet viſibili elemẽtorũ ſpecie, & inuiſibili Chriſti carne & ſanguine, præcellẽs tamen ſacrificiũ, de quo loquitur, eſt corp⁹ Chriſti carne & ſanguine: præcellẽs tamẽ ſacrificiũ, de quo loquitur, eſt caro Chriſti, & ſanguis fecũdũ ſubſtãtiã ſuã ibi ſacramentũ & res. Et hoc eſt vnicũ, & extollẽdũ ſacrificiũ altaris corporaliter ſecũdũ ſe ibi præſens. Et nõ diſtinguitur, ſed eſt formaliter & tantũmodo ipſum ſacramẽtum oblatę carnis vnici ſacrificij pro ſalute noſtra, vt ſuprà ipſe Auguſtin⁹ expreſsit. Et iterũ lib. de gratia noui teſtamenti. 34. cap. *Auguſtinus.* Auguſti.

Vota (inquit) pauperũ, ſacrificiũ vult intelligi corporis ſui, quod eſt fideliũ ſacramẽtũ. Ideo cũ dixiſſet, Vota mea reddã corã timẽtib⁹ eũ. continuò ſubiũxit, Edẽt pauperes, & ſaturabũtur. Ipſi enim ſaturabuntur pane, qui de cælo deſcẽdit, qui ei cohærentes, & eius pacem, dilectionẽq; ſeruantes, imitantur eius humilitatẽ. Sequitur poſthac. Viuũt corda in ſeculũ ſeculi tanquã ſaturata pane cæleſti, de quo dicit ipſe ſaturator, Niſi mãducaueritis carnẽ meã, & ſanguinẽ biberitis, nõ habebitis vitã in vobis. Hæc ille. AVTHOR. Hic planè dicit ſacrificium corporis Chriſti ipſum fidelium ſacramẽtum eſſe panẽ, qui de cælo deſcẽdit, cũ dilectione, & humilitate comeſtũ: & de hoc dixiſſe, Niſi mãducaueritis carnẽ filij hominis. &c. Nuſquàm tangit Auguſtinus panẽ tuũ cibariũ eſſe aggregatiuè hoc ſanctũ ſacrificium, maximè cũ vnitas iſtius ſacrificij ſentitur eſſe maior vnitas, quàm vnitas aggregationis. Vn de lib. 2. cõtra Petilianũ reſpõſione. 36. *Auguſtinus.* Auguſti.

Redite præuaricatores ad cor, & nolite ex hominũ moribus & factis diuina ſacramẽta pẽſare. Illa enim per eũ facta ſunt, cui⁹ ſunt: ſed dignè tractata, afferũt præmiũ, indignè autẽ tractata, iudiciũ: & quãuis vnũ non ſint, qui Dei ſacramẽtũ dignè & qui indignè tractauerint, vnũ eſt tamen illud, ſiue dignè, ſiue indignè tractetur, nõ vt ipſum melius, vel deteri⁹ fiat: ſed ad vitã, mortẽ ve tractãtiũ. Hæc ille.

2 AVTHOR. Ecce † ſacramẽtũ, quod tractatur à dignis, & indignis, eſt vnũ: ſed ſic diuersè tractãtes, nõ ſunt vnũ. Conſtat autẽ omnes homines eſſe ſpecie vnũ, quod plus eſt vnum omni ſola aggregatione vno. Ergo ſacramentũ ſic diuerſimodè tractatũ, eſt pl⁹ vnũ, quàm vnitate aggregationis, imò vel vnitate ſpeciei: ſed nulla eſt vnitas maior vnitate ſpecifica, niſi vnitas indiuidualis: ergo ſacramentũ ſic differenter tractatũ, eſt vnũ numero ſacramẽtũ. Ergo nõ eſt ſenſibilis ſpecies in ore indigni, & ſic multò minus vnũ, quàm Petrus, & Iudas: quale non eſt aggregatũ, ſed potiùs diſgregatũ. Itẽ minùs vniũtur ſubſtantia & reſpectus, quàm iudiuidua ſubſtantiæ infra genus: magis ergo diſgregant ſubſtantia & reſpectus: ergo minus vnũ eſt aggregatũ tale, quàm ex cẽtũ ſingularibus eiuſde ſpeciei, etiã quãuis motibus voluntatis diſcordẽt: ſicut plus conueniunt Petrus & Iudas apoſtoli, quàm Petrus & tunica Ieſu Chriſti. Vult ergo Auguſtinus, q̃ ſacramẽtũ iſtud eſt perfectè vnũ in omnibus: & ſicut notanter ſuprà dixit: vnicũ ſacrificiũ pro ſalute noſtra, & nõ inſenſibilis panis, & in corpus Chriſti cælo longè à ſe diſtractus. Nõ

3 †moueat ergo aliquẽ, qui vult eſſe granũ firmũ in eccleſia Chriſti, & non palea leuis vno flatu miſſo ab ore hæretici tranſferẽda per vacuũ: Nõ moueat, inquã, quòd iſte protohæreticus Witcleff Auguſtinũ vocat in teſtẽ: maximè cũ ipſe Auguſtinus tot locis, vt patẽter mõſtraui, tã plane repugnet: vt ſi Auguſtinus iam nobiſcũ vitã ageret, putari poſſet velle eũ dicere, quòd mẽtiretur in teſtẽ. Et quid putas Witcleff tunc diceret? Reuera non facilè, ſed adhuc adderet dicere: ſaltem olim tua fuit iſta ſentẽtia, quẽadmodũ nõ confundebatur dicere improbus Iulian⁹ adhuc Auguſtino ſuperſtiti: ſicut lib. 6. cõtra Iulianũ ca. 13. habet *Auguſtinus*. Dicis (inquiens) meipſum innouaſſe ſenſus meos: & in initio conuerſionis meæ hoc ſenſiſſe quod tu. Sed fallis, aut falleris, ſiue calũniãdo his, quæ nũc dico, ſiue non intelligendo, vel potius ea nõ legendo, quæ tunc dixi. Nã ego per vnũ hominẽ in mũdũ intraſſe, & per peccatũ mortẽ, & per omnes homines pertrãſiſſe, in quo omnes peccauerũt, ab initio conuerſionis meæ ſic tenui ſemper, & teneo. Extant libri, quos adhuc recentiſsima cõuerſione mea ſcripſi, & nondũ ſicut poſteà ſacris literis eruditus: tamen nihil de hac iã tũc ſentiens vbi diſputãdi ratio popoſcerat, dicẽs, niſi quod antiquitus dicit & docet omnis eccleſia. Hæc ille. AVTHOR. Ita eſt, Auguſtinus ſanctus pater gaudebat filius eſſe matris eccleſiæ: nec vnquàm præſumpſit dicere, qđ Auguſti.

antiquitùs nō ſemper dixit omnis eccleſia ſanctorum. Vtinam ergo qui Auguſtinum, aut alipuem ſanctum patrem vocant in patrem, eum, quem ſic inuocant, putarent aſtare præſentem, promptumq; coram omnib⁹ dicere, Non ego hoc ſenſi, quod nomine meo falsè finxiſti, ſed ſolū quod antiquitùs dixit, & dōcet omnis eccleſia: non ſcandalum paterētur, vt modò ſanctorum volumina: non ſic auderent hæretici ad ſuum ſenſum peruerſum trahere Auguſtinum. Ita vt anxius Auguſtinus de librorum ſuorum calumniatione hæretica dicat illud Eccleſiaſtes. 2. Odiui omnem laborem meum, quo ego laboraui ſub ſole. quemadmodum in cōmentario ſuo ipſum locū no tanter exponit *Hieronymus*, Mihi (inquiens) altiùs contemplanti, de labore videtur dicere ſpeciali, quòd diebus, ac noctibus vir ſapiens in ſcripturis laboret, componat libros, vt memoriam ſui poſteris derelinquat: & nihilominus in manus ſtultorum perueniant, qui frequenter ſecūdùm peruerſitatem cordis ſui ſeminant vnde hæreſes capiant, & alienos labores calumnientur. Sequitur. Vnuſquiſq; conſideret, & videbit quanto labore libros componat: quomodo ſæpe ſtylum vertat, iterum quæ digna legi ſunt ſcripturus: & homini, qui non laborauit, det partem ſuam Hæc ille. AVTHOR. Ergo putásne Witcleff fecit lugere Hieronymum, qui totiens imponit ipſi in angulis opuſculorum ſuorum, quòd ſecum dixit in epiſtola ad Edibiā, quòd ſacramentum Euchariſtię eſt panis rudis? Putásne fecerit lugere Auguſtinum, quòd ſecum diceret cōtra totam eccleſiam Chriſti Ieſu de ſacrificio & ſacramento: de accidente & ſubiecto: & cæteros ſanctos patres, quibus hanc inflixit contumeliā, quòd ſint fautores hæreſum, & authores? Nunqud ad ſenſum iam dictum Hieronymi quotiens Chriſtianus offendit in nomine Hieronymi, Auguſtini, Ambroſij, Cypriani, vel Hilarij, cū iſta nomina legerit in libris hæretici, totiens cruciatus modo ſuo ſanctus pater cogatur exclamare, & dicere, Iam odiui omnem laborem meū, quo laboraui ſub ſole: quia quod pro fide corroboranda compoſui, in eius ſolutionem proficit, & in corpus eccleſiæ valida tela iactat. Quod ſingulis prodeſſe volui, multos lædit, quod nolui. An putas ſtatus gloriæ impetus iſtos non ſuſtinet? Fateor glorioſos eos cēſeo, & nō niſi magna portiōe beatos eſſe, de quo ſcribit Paul⁹ ad Heb. Rurſum crucifigētes ſibimetipſis filiū Dei, & oſtētui habētes. Et iterū ibi, quòd ſpiritui gratię cō tumeliam fecerint peccatores extremi.

§. Hierony.

¶ Quòd oblatio altaris iuxta fidem eſt vna ſimpliciter in natura.

CAP. XXXII.

SVMMA.

1 *Sacrificium altaris cum uarietate locorum, temporum, ſacrificantium quoq;, & uiſibilium ſpecierum, quòd ſit unum ſine multitudine, & idem ſine mutatione, & eximio modo unū ſupra omne Iudaicum ſacramentum, oſtenditur.*

2 *Sacrificij altaris unitas, ſanctorum dictis demonſtratur.*

3 *Sacramento ex eodem, & ex una re quomodo paſcantur boni & mali, quanuis Chriſti gratia diuersè in eis operetur.*

4 *Corpus Chriſti quòd corporaliter in ſua natura in ſacramento tam à bonis quàm à malis comedatur, ſpiritualiter autem & corporaliter à bonis tantùm.*

APoſtolus Paulus ad Hebræos decimo cōtra aggregatū ſacrificium Witcleff agens, præfert ſacrificium noſtrum ſacrificijs Iudæorū, quia erāt multa: oblatio verò noſtra ſemper eſt vna. Sanctificati (inquit) ſumus per oblationem corporis Chriſti Ieſu ſemel. Et omnis ſacerdos pręſto eſt quotidiè miniſtrans, vt eaſdem ſępe offerēs hoſtias, quę nunquàm poſſunt auferre peccata. Hic autē vnam pro peccatis offerens hoſtiā in ſempiternū ſedet ad dexterā Dei, de cætero expectās, donec ponantur inimici eius ſcabellū pedū eius. Vna enim oblatione cōſummauit in ſempiternum ſanctificatos. Et in expoſitione homilia. 17. *Chryſoſtomus*. Eadem (inquit) ſemper offerim⁹, nō nūc quidā aliā ouē, cras verò aliā, ſed ſemper eandem. Idem. Vnum eſt ſacrificiū in ſermone hoc. Quia in multis locis offertur, ideo multi Chriſti? Nequaquā, ſed vnus vbiq; Chriſtus: & hic plenus exiſtens vnū corpus. Sicut igitur in multis locis oblatus, vnū corp⁹ eſt, & non multa corpora, ita & vnū ſacrificiū, quod expurgauit nos, offert: illud offerimus & nūc, quod tunc oblatum eſt, quia incōſumptibile: hoc in rememorationē fit eius, quod tunc factū eſt. Hoc enim (ait) facite in meā rememorationē. Nō aliud ſacrificiū quemadmodū pontifex, ſed idē ſemper facimus. Magis autem rememorationem operamur ſacrificij Chriſti. Hæc ille. AVTHOR. Vbi patet me

Chryſoſto

non

nō torquere textū apoſtoli ad ſenſum extraneum, cū Chryſoſtomus ad literam exponat apoſtolū de ſacrificio corporis in altari, applicans verbū Chriſti, Hoc facite in meā cōmemorationē. qđ de conſecratione Euchariſtiæ nullus ambigit eſſe dictū. Et in annotationibus ſuis ſuper epiſtolā iſtā Pauli, in eodē ſenſu, & penè in eiſdē verbis ſcribit *Anſelmus*. Et ſi nos (inquit) quotidiè offerimus, recordatio mortis eius eſt: & vna hæc hoſtia eſt, non multæ, quia ſemel tātùm oblata eſt. Nec à multis hominibus multi Chriſti offerūtur, ſed vnus vbiq;, & ſemper plenus eſt, vbiq; vnū corpus: ſemel oblatus, nūquàm cōſumitur. Quod nos agimus, recordatio ſacrificij eſt. Nec cauſa infirmitatis eiꝰ repetitur, quia perficit hominē, ſed noſtræ, qui quotidiè peccamus. Hæc ille.

Anſelmus.

1 AVTH. Quisquis † iſta perpēdit, videt, quòd neceſsitate fidei noſtrę conſtringimur dicere, ꝙ ſacrificiū altaris eſt cū varietate locorū, & tēporū, ſacrificantiū quoq; & viſibiliū ſpecierū vnū ſine multitudine, & idē ſine mutatione, & eximio modo vnū ſupra omne iudaicū ſacramētū. Si dicat Witcleff vnitatē ſacrificij aggregatam eſſe ex viſibili pane & corpore Chriſti in cælo: potuit ſacerdos Iudæorum dicere ad Paulū, Sacrificia noſtra ouiū & pecorū magis identificātur tam loco quàm ſubiecto, quæ in eodē genere propinquo cōſiſtūt, putà animalis bruti. Si dicat vnū ex pane & reſpectu tropico, quis neſcit illa plus multò diſtare? Si dicat vnitatē illā penes rē ipſam eſſe illo viſibili ſacrificio deſignatā: ſic erant tunc ſacrificia Iudæorū nō multa, ſed vnū, & æquè vnū vt noſtrū, quia in omnibꝰ illis vnus Chriſtus deſignabatur, & ſicut in ſingulis noſtris hoſtijs varijs & diuerſis loco, tēpore, & ſubiecto. In nullo ergo ſufficit Witcleff tenere vnitatē, quā Paulus hìc prædicat, ſine vnitate ſubiectiua ſacrificij Chriſtiani. Ita quòd ſacrificiū noſtrū, quod quotidiè offerimus, & quotidiè tenemus in manibus, nil aliud ſit in natura, ꝙ corpus Chriſti vnū, & idē Chriſtus, & ſicut dixêre doctores contra argumentū Witcleff de multis Chriſtis. Nō (inquiunt) multi Chriſti, ſed Chriſtus vnus in omni loco oblatus, & nō aliud ſacrificiū, ſed ſemper idē facimus: nō idē genere, vel ſpecie: non idē aggregatione, vel ſignificatione, qualiter ſacrificiū Iudaicum poteſt idē eſſe & vnū: ſed idē ſecundū eſſentiā, & ſubiectū, & numeraliter verè vnū. Hoc eſt ſacrificiū Chriſtianorū vnū. Quiſquis hāc vnitatē deſtruit, Apoſtolo contradicit. Et notāter valde dicit, ꝙ hoc idē ſacrificiū facimus, quod ibi dicit Chriſtū, & corpus eius: Chriſto dicente (inquit) Hoc facite in meā cōmemorationē, falſificans iſtū Witcleff, qui dicit corpus Chriſti non eſſe ſic factibile. Iā vltrà de hac vnitate ſacrificij videamus. Quarto enim libro contra

2 Creſconiū ca. 19. *Auguſtinus*. Nec † duodecim (inquit) apoſtoli furtis Iudæ cōmunicabāt, & tamen cū illo eidem domino viſibiliter cohęrebant, eundē magiſtrū audiebāt, idē credēdū euangeliū percipiebant, eadē ſacramēta ſumebant. Et infrà de Cypriano qualiter cōmunicabat ſacramenta cū hæreticis. Quorū corporalē cōgregationē nō refugiebat, ad altaria eadē cōſiſtebat, eūdē ſacratiſsimū cibum potūq; ſumebat. Illi enim, nō alijs, ſed ſibi iudiciū mā ducabant, & bibebant. Ille autē cum talibus nō eorū peccata, ſed myſteria Chriſti cōmunicabat: coniunctiſsimus cœtibus, diſiūctiſsimus moribus. Hæc ille. AVTHOR. Si eadē ſacramēta ſumebāt duodecim cū Iuda, & Cyprianus cū perfidis: ſicut idē euangeliū, eū dē magiſtrū Chriſtū: ſed nō aggregatū euāgeliū, nō aggregatū Chriſtū, ſed verū vnū: non hominē tantū, ſed Deū audierunt, & viderūt: ergo ſic eundē nō infimè ſacrū, ſed ſuperlatiue ſacratiſsimū cibū & potū: nō corticei ſacramenti, ſed medullaris corporis Chriſti cōmuniter corporaliter manducabant. Sed hi ad vitā, & illi ad iudiciū. Vnde Petilianus hæreticꝰ volens videri peritus, in hoc arguens Auguſtinū. Paulus (inquit) clamat, Nolite iugum ducere cū infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cū iniquitate? aut quæ ſocietas lucis cū tenebris? Quæ autē cōuentio Chriſti cū Beliał? Aut quæ pars fidelis cū infideli? intendens iuſtū cum iniquo nō poſſe eadē interiora percipere ſacramēta: quia de exterioribus ſignis nulla dis erat. At contra lib. 2. cōtra eūdē Petilianū reſponſione. 39. *Auguſti*. Verba (inquit) Apoſtoli agnoſco, ſed quid adiuuēt omnino non video. Quis enim noſtrū dicit eſſe participationē iuſtitiæ cū iniquitate, etiā ſi iuſtꝰ & iniquus, ſicut Iudas & Petrus, pariter ſacramēta cōmunicent? Ex † vna quippe re ſancta Iudas ſibi ſumebat iudiciū, Petrꝰ ſalutē. Hęc ille. AVTHOR. Vtrobiq; dicit Auguſtinus, ꝙ ex vna re, ex eodē ſacramento paſcuntur boni & mali. Aliquando audirē ſi placeret ei, ꝙ ex duobus paſcuntur: iſte, ſcilicet bonus, ex Chriſti corpore: iſte, ſcilicet Iudas, ex nudo ſacramēto: aut ꝙ illud vnū eſt aggregatiue vnū & minus vnū, quàm illi, qui diſsimiliter illud ſic vnū accipiūt. Sed & cōtra Donatiſtas. lib. 5. de baptiſmo. ca. 7. idē *Auguſt*. Sicut (inquit) Iudas, cui buccellam tradidit dominus, non malum accipiendo, ſed male accipiendo, in ſe

Auguſti.

Auguſti.

Auguſti.

locū diabolo præbuit:ſic indignè qſq; ſumēs dominicū ſacramētum nō efficit vt quia ipſe malus eſt,malū ſit,aut quia nō ad ſalutē accipit,nihil acceperit.Corp⁹ enim & ſanguis domini nihilo minus erat etiā cū illis,quibus dicit Apoſtol⁹,Qui māducat,aut bibit indignè, iudiciū ſibi māducat & bibit.Hęc ille.& eſt in decretis de cōſecra.diſtin.2.Sicut Iudas. AVTHOR.Planè ecce dicit Auguſtin⁹,quòd corpus & ſanguis domini nihilo min⁹ in eis erat, q̄ ſumpſerūt indignè,quàm in dignis,nihil minus in Iuda,quàm in Petro.Iā nō dicit ſacramētū corporis,aut ſacrificiū: ſed planè dicit corpus & ſanguis domini.Fallitur ergo Witcleff,quādo de extimo ſacramēto,& nō de intimo exponit Auguſtinū.Corp⁹ enim & ſanguis Chriſti ſunt intimū,nō autē foris patulū ſacramētū.Sic ſanctus pater *Anſelmus*, qui melius ignaro Witcleff Auguſtinū intus & in cute nouit,eū expoſuit lib.de corpore & ſanguine domini.ca.8.dicens.Sicut ſol vno radij ſui calore hinc cerā ſoluit,inde lutū ſtringit:&nō diuerſus in ſe diuerſa operatur in rebus,vtens rerū materijs,ſicut eas inuenit:ſic Chriſti gratia,quātū in ipſo eſt, vno modo ſe in omnes effundit:ſed diuerſos inueniēs animos,diuersè in eis operatur,hūc in amorē ſui miſericorditer emolliēs,illū iuſtè nō miſerēdo indurās. Nā cui vult,miſeretur,quē vult,indurat.Talis fuit Iudas in cōuiuio Saluatoris,cui fuit venenū buccella dominica,quā de manu eiūs ſuſcepit,quā cū ſuſcepit,inimicus in eū intrauit:nō quia malū,ſed quia bonū malus male accepit. De vno enim pane, & Iudas accepit,& Petr⁹: ſed tamē quæ pars fidelis cum infideli?Petrus enim accepit ad vitā,Iudas ad mortē.Hęc ille. AVTHOR.Nec tamē dicitur corpus Chriſti vel ſanguis actu iā ſacrificium omnino ſine ſpecie ſacramenti: ſicut nec ſacramentum, vel hoſtia cōſecrata:ſed vt induit formā panis aut vini:ſic eſt Chriſtianorū ſacrificiū quotidianū. Nec eſt ſacrificiū aggregatū ſecūdum hoc, ſicut formale viſus obiectū nō eſt color ſecūdū ſe ſine luce,vel quātitatiua mēſura:nec tamē illæ res aggregatim ſunt vnū viſus obiectū,ſeu color, vt quātitate diſtenditur, & vt ſub luce percipitur.Per ſe enim vna potentia ab vno per ſe agente formatur:nec eſt vn⁹ homo dicēdus aggregatim ex natura ſua:& moribus,vel actibus, ſicut nec ex veſtibus ſuis:ſicut aliàs rudibiliter dicit,religionē priuatā eſſe vnū aggregatū ex regula,& patronō,& omnibus obſeruantijs & ritibus:ſed homo vn⁹ ex natura vna ſub proprietatibus his vel illis compertus.Hoc item cōtra ſeipſum Witcleff aſſumpſit:quia iuxta ſenſum doctoris ſui de diuinis officijs ſolet dicere. Sicut Chriſtus eſt ſimul Deus & homo,ita hoc ſacrificiū altaris ſimul eſt panis & corpus.Conſtat autē ſecundùm ipſum,q̄ Chriſtus non eſt aggregatim Deus & homo:ergo nec hoc ſacrificiū eſt aggregatim corpus & panis.Itē nec Chriſtus eſt figuralis Deus,nec homo tropicus:ſed ſecundùm ſubſtātiā merā & naturā ſuā vterq;, nec De⁹ diſtat ab homine in Chriſto homine per ſpatium infinitum: ſicut iſte panis in terra à corpore Chriſti in patris dextera.Quæ ergo proportio huius diſperſionis ad illam cōſperſionem percelebrem?Maximè cùm Chriſtus author huius ſacramenti hanc carnis ſuæ naturam præcepit eſſe ſuper terram in eſum fidelium.In cuius euidentiam longè antè dixit per os ſancti Iob dicentis:Præcipiēs nubi eſto ſuper terrā.Super quo verbo in libro annotationū *Auguſtinus*.Carni ſuæ (inquit) vt per ſacramentum accipiatur in memoriam eius: ad imitationē humilitatis, & formationē charitatis.Hæc ille. AVTHOR.Peſsimè ergo ſeparat Witcleff,quæ Chriſtus voluit eſſe coniūcta, ponens ſacramentum in terra, & corp⁹ nuſquàm ſecundū ſubſtantiam niſi in patris dextera.Auguſtinus autē dicit iuxta prophetam præcepiſſe Chriſtum nubi carnis ſuæ,vt ſit ſuper terram in fidelium ſacramento. Ita (inquit hæreticus) in ſacramento, non in ſeipſo.Imò dico in ſeipſo,& in ſacramēto.Aliàs dicito mihi de hoc ſacramento:Nūquid aliud eſt ſacramentum à pane tuo:ita vt aliud ſit ſacramētum non res, & aliud ſacramentum & res ipſa?Hic ſtupent omnes Witcleuiſtę:quia corpus Chriſti vt eſt in cælo non eſt hic ſacramentum cuiuſcunq;: & non eſt hic per eum niſi in ſigno denominante panem eſſe formaliter ſacramentum:non eſt ergo corpus Chriſti aliud ſacramentum à ſacramento panis viſibilis.Quo contrà eſt, quòd à diuerſis ſpecie reſpectibus denominantur panis & corpus eſſe ſacramenta.Panis ſpecies eſt corporis ſacramentum.Corpus verò in natura eſt ſacramentum corporis,quod eſt eccleſia.Aliud ergo ſacramētum ſpecies panis,& aliud corpus.Hoc inquam ſacramentum corporis ſecundùm naturam carnis eſt:de quo dicit *Auguſtinus*,quòd Iudas communicauit cùm apoſtolis:quia hoc vnum in omnibus eccleſijs eſt vnū. Aliud ſacramentum remotum non eſt in omnibus eccleſijs:imò nec in diſtinctis hoſtijs vnū:& hoc idem ſacramentum ſecūdùm naturam & ſubſtantiam corporis Chriſti eſt,de quo non comedit quiſquam indign⁹, ſcilicet ſpiritualiter

Anſelmus.

Auguſti.

Auguſti.

ad vitā

ad vitam æternã. Et hoc intelligit Auguſtin⁹ dicens indignos nõ comedere carnẽ Chriſti, ſed ſacramentũ ſolũ. Vident enim periti fideles moris eſſe ſcripturarũ dicere: hoc nihil eſſe, vel fieri, quando nõ ad hũc finẽ ſic fit, ſicut de cæco nato dixit Chriſtus. Neq; hic peccauit, neq; parẽtes eius. nõ abſolutè hoc intelligẽs, q̃ nõ peccaſſent, ſed ſub additamẽto ibi expreſſõ, ſcilicet vt cæcus naſceretur. Vnde ſuper Ioannẽ homilia. 56. *Chryſoſto.* Hoc autem nõ à peccatis eripiens eos ait. Nõ enim ſimpliciter dixit, Neq; hic peccauit, neq; parẽtes ei⁹ ſed induxit, vt cæcus neſceretur: ſed vt glorificetur filius Dei. Nã peccauerũt quidẽ, & hic, & parentes: ſed non hinc, ait, proceſsit iſta cæcitas. Hæc ille. AVTHOR. Modus ergo loquendi Chriſti conditionem habuit tacitam, vt ij, qui multùm peccauerant, quia tamẽ hactenus nõ peccauerunt, idcirco non peccaſſe ferantur. Sic & Witcleff ipſe ſic dicit libro ſuo de veritate ſcripturæ cap. 2. intelligendum eſſe illud Chriſti, Vos aſcendite ad diem feſtum hunc. Ego autem nõ aſcendam. in ſenſu determinationis ſuæ, ſcilicet publicè, & in hoc laudandũ eſſe modũ ſic loquendi abſolutũ: quia in ſenſu proprio eſt verus. Ita dicit Guimũdus in caſu noſtro ſic dictum eſſe, Qui crediderit, & baptizat⁹ fuerit, ſaluus erit. Et illud, Omnis quicunq; inuocauerit nomen domini, ſaluus erit, id eſt, dignè, & perſeueranter. In de corpore & ſanguine domini lib. 3. *Guimundus*. Talis eſt & illa ſententia, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Et omnis quicunq; inuocauerit nomen domini, ſaluus erit. Non enim omnes qui credunt, & baptizati ſunt: nec omnes qui inuocant nomẽ domini, ſalui erũt, ſed ſoli illi, qui cũ bonis moribus credunt, & dignè inuocant nomẽ domini, ſalui erũt. Permultæ quoq; aliæ & huiuſmodi ſententiæ in ſcripturis ſacris reperiuntur, quę niſi cum modis cõpetẽter intelligi nõ poſſunt. Ita & illud, Qui mãducat meã carnẽ, & bibit meũ ſanguinẽ, dignè videlicet, in me manet, & ego in eo. Hæc ille. AVTHOR. Secũdũ iſtũ modũ loquendi, & eis, qui manducare ſe dixerant in nomine Saluatoris, Chriſtus ait. Nõ noui vos. Nõ ita, q̃ tã nihil erant, vt non eos nouerat ſecundũ eſſentiã eorũ: ſed ad ſui placitũ ignoti erant quantũ ad gratiã. Et ipſi tamen ſic ignoti, ſcilicet quo ad gratiã, cogniti tamẽ, quo ad ſuã exiſtẽtiã: ſic proportionaliter comederũt corpus Chriſti, ſcilicet corporaliter ſecundũ carnis Chriſti ibi exiſtentiã: non tamen comederunt, ideſt vtiliter quo ad gratiã Chriſti. Vnde lib. 2. cõtra Petilianũ. reſponſione. 55. *Auguſti.* Quid (inquit) demẽtius, quàm ſacramentis domini cõmunicare, & verbis domini non cõmunicare? Hi vtiq; dicturi ſunt, In nomine tuo mãducauimus, & bibimus: audituri, Non noui vos, qui corpus eius & ſanguinẽ in ſacramẽto mãducãt & bibunt, & mẽbra eius toto orbe diffuſa in euãgelio nõ cognoſcũt. Hæc ille. AVTHOR. Hìc diceret Witcleff malè dixiſſe Auguſt. ſed dixiſſet, q̃ iſti ſacramẽtũ corporis & ſanguinis domini manducauerant & biberãt: nullaten⁹ aũt corpus & ſanguinẽ domini in ſacramẽto. Ecõtrariò reuera eccleſia catholica dicit peccatores Chriſtianos comedere ſacramẽtũ corporis & ſanguinis domini, id eſt, corpus & ſãguinẽ intrãſitiuè dominicũ ſacramẽtũ. Aliter enim nõ plùs rei eſſent corporis & ſanguinis domini, quàm bruta, ſi non plùs comederẽt niſi ſacrũ panẽ, quẽ comedũt forſan bruta. Quo cõtrà apoſtolus Paul⁹ omnes indignè ſumẽtes dicit eſſe reos corporis & ſanguinis domini: quia itẽ nõ dijudicãt corp⁹ domini. Hoc nullatenus diceret de eis pro ſumptione panis ſancti, & non corporis domini. Sed obijcis ex *Auguſt.* de vera innocẽtia, ppoſitione. 336. dicẽte. Eſcã vitæ accipit & æternitatis poculum, qui in Chriſto manet, & cuius Chriſtus habitator eſt. Nã q̃ diſcordat à Chriſto, nec carnẽ eius mãducat, nec ſanguinẽ bibit, etiã ſi tãtæ rei ſacramẽtũ ad iudiciũ præſũptionis quotidiè indifferẽter accipiat. Et. 21. de ciuitate Dei. ca. 26. Qui eſt in ei⁹ corporis vnitate, id eſt, in Chriſtianorũ cõpage mẽbrorũ: cuius corporis ſacramentũ fideles cõmunicãtes ſumere de altari cõſueuerũt, ipſe verè dicẽdus eſt manducare corpus Chriſti, & bibere ſanguinẽ Chriſti. Ac per hoc hæretici, & ſchiſmatici ab hui⁹ vnitate corporis ſeparati, poſſunt idẽ percipere ſacramentũ, ſed nõ ſibi vtile, imò verò etiã noxiũ. Hæc ille. AVTHOR. Reſpondet eccleſia catholica Auguſtinũ filiũ ſuũ bene dicere, q̃ talis, qui eſt extra cõpagẽ mẽbrorũ Chriſti, nõ manducat reuera carnẽ Chriſti: quia quanuis manducet carne, ſi ſpiritu nõ mãducet, ſimilior eſt comeſtio ei⁹ actui mortui, quàm viuentis. Idcirco nõ manducat ergo, quia ſpiritualiter nõ manducat, ad vitã æternã. Hactenus enim exẽplorũ authoritates videntur declarare Auguſtinũ beatũ ſic loqui, quẽadmodũ Chriſtus loquebatur in euãgelio, tã affirmatiuè, quàm negatiuè propoſitiones ſuas abſolutis verbis pronũtians: quas tamen ad ſenſus determinatos, ſub quibus intelligerentur, pro veritate remiſit. Abſolutè enim dixit, omnis quicũq; inuocauerit, intelligens dignè, & qui crediderit &c. intelligens perſe-

Nota. Chryſoſto. Auguſti. Guimũdus. Auguſti.

perſeueranter in bono. Et non peccauit hic, aut parentes eius, intelligens vt cæcus naſceretur. Et non noui vos, id eſt, ad effectū participandi gratiam meam. Ita Auguſtinus, qui plerunq; ad formā ſcripturæ verba relaxat, dicit: Qui diſcordat à Chriſto, carnem eius non manducat, intellige ſecundū ſpiritum ad vitā. Sed ex hoc non negat, quin manducet corporaliter Chriſti carnem ad iudiciū, quod & verba eius ibi conuincunt. Quia ſi ex hoc ſolo teneas Auguſtinū, quia dixit, diſcordes à Chriſto comedere ſacramentum corporis Chriſti, hoc idem dixit de fidelibus. Cuius corporis (inquit) ſacramentum fideles cōmunicantes de altari ſumere conſueuerunt. Sed quod hic dicit ſacramentum, ipſe ſe dat intelligi de ſacramento, quod eſt res, & nō de ſigno tantū. Idcirco totiens dicit de Iuda & de præſcitis, quòd comederunt cū alijs corpus domini: ſicut libro de gratia noui teſtamenti cap. 38. de peccatoribus dicit ſub nomine diuitū *Auguſtinus*. Neq; (inquit) fruſtra ita diſtincti ſunt, vt d̄ pauperibus ſuprà diceretur, Edent pauperes, & ſaturabuntur. Hic verò manducauerunt, & adorauerunt omnes diuites terræ. Et ipſi quippe adducti ſunt ad mēſam Chriſti: & accipiūt de corpore & ſanguine eius: ſed adorant tantùm, non etiam ſaturantur, qui nō imitantur. Manducantes enim pauperem, dedignantur eſſe pauperes: quia Chriſtus pro nobis paſſus eſt, relinquēs nobis exemplum, vt ſequamur veſtigia ei⁹. Verūtamē q̄ humiliauit ſemetipſum factus obediēs vſq; ad mortē, mortē autē crucis, aſpernantur diuites, & ſimilia perpeti reſpuunt: tumore, non magnitudine: infirmitate, nō ſanitate. Sed quia Deus excitauit eum à mortuis, & donauit ei nomen, quod eſt ſup omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cęleſtium, terreſtrium, & infernorū: fama celſitudinis eius, & gloria nominis eius in eccleſia vſquequaq; diffuſa, permoti, & ipſi veniunt ad menſam: manducant, & adorant: non tamen ſaturantur, quia non eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam. Hæc ille. AVTHOR. Ecce omnes diuites terræ, qui non eſuriunt, neq; ſitiūt iuſtitiam, fama nominis eius permoti, veniunt ad menſam Chriſti, & accipiunt de corpore & ſanguine eius: & nunquid omnes ipſi ſunt eoipſo peccatores & multi præſciti? Hi ergo ſicut & Iudas iam iuxta Auguſtinū non ſolum ſacramentū extimū & remotum, ſed interius ſacramentum Chriſti corporis in natura ſua accipiunt: quia tamen Chriſti pauperiē imitari nō dignantur, comedūt quidē ipſum pauperē Chriſtū, vt dicit Auguſtinus, ſed nullatenus ſaturantur: quia ipſum in ſuū ſpiritū non aſſumunt. Et hoc ſemper eſt, quod alibi dicit quòd non comedunt: quia ex eo non ſaturantur quod comedunt. Et ſuper Ioānē homili. 27. *Auguſtinus*. Participatione enim filij, quod eſt per vnitatem corporis eius & ſanguinis homo manducans viuit, non ſumens tantū in ſacramento, quod & mali faciūt: ſed vſq; ad ſpiritus participationem: vt in corpore domini tanquā mēbrum maneat, & eius ſpiritu vegetetur. Hæc ille. AVTHOR. Et hic dicit homines manducantes participare filiū Dei per vnitatem corporis, non tantū in ſacramēto ipſum ſumentes, vt mali faciunt. Hic quæro à te, Quomodo mali ſumunt corpus Chriſti in ſacramento? non ſpiritualiter, quia ſic ſolùm boni ſumunt ad vitā, nō corporaliter per te: quia nec ſic ſumunt bene. Quomodo ergo? vel da tertiū: niſi dixeris eos ſumere tantū ſacramentū. Sed ego peto quid ſumunt in ipſo ſacramēto, quod ſcilicet imputatur eis ad pœnā: nūquid ſacramentum in ſacramēto? quod adhuc falſum eſt: quia ſacramentū illud aſſumūt in ſeipſo, nō autē in ſuo ſigno. niſi idē ergo ſibi ſit ſignū, corpus Chriſti verū in illo ſigno comeditur. Vnde ſermone primo de verbis Apoſtoli *Auguſtin*. Tūc vita erit vnicuiq; corpus & ſanguis Chriſti, ſi quod in ſacramēto viſibiliter ſumitur, in ipſa veritate ſpiritualiter manducetur. Hæc ille. AVTHOR. Ex iſto ergo liquet, q̄ illud idem, qd̄ ſpiritualiter māducatur in veritate, corporaliter quia viſibiliter comeditur in ſacramento. Sed hoc nō eſt illud viſibile ſacramentū panis tui, qd̄ ſpiritaliter manducatur in veritate, ſed ſolū corp⁹ Chriſti ſecūdū ſubſtantiā ſuæ carnis: ergo idē ipſum corpus Chriſti comeditur viſibiliter & corporaliter in ſacramento. Sed hīc conticent Witcleuiſtæ. Catholici verò palā cū Auguſtino cōueniunt, q̄ † corpus Chriſti corporaliter 4 in ſua natura in ſacramento tā à bonis, quàm à malis comeditur. Spiritualiter autē & corporaliter à bonis tantùm. Vnde ſic colligit fidē à patribus in libro de corpore & ſanguine domini. cap. 10. contra authorem tuū de officijs, venerandus *Anſelmus*. Sciendum (inquiens) q̄ carnis illius vel corporis ſpiritualis ſacramēntū eſt caro vel corpus Chriſti, qd̄ in ara Crucis, & in altari ſacrificatur, & corporaliter māducatur. Sequitur. Cæteriq; doctores eccleſiæ ſacramento tenus eos dicunt corpus Chriſti manducare, qui manducant indignè: quos tamen manducare corpus Chriſti iā ſuprà præſtructum eſt: licèt non manducent carnem illā, quæ viuificat per ſpiritum viuificantē. Permittun-

Auguſti. Auguſti. Auguſti. Anſelmus.

mittuntur ſiquidem, ſicut Iudas ad iudicium ſuum in carnem illam (vt ita dicam) corporalem incurrere, de qua dicit Apoſtolus, Et recõciliauit vos in corpore carnis ſuæ per mortem. Hæc ille. AVTHOR. Et bene dicit Anſelmus, quòd cæteri doctores eccleſiæ hoc dicunt: quia cęteri omnes in Chriſti corpore cõmanentes: imò magiſter ſententiarum, cũ ſuis ſcholaſticis, qui hanc deſipientiã tuam, quam per ſe inuenerant, magna authoritatũ & rationum ſuarum mole ſuppreſſerant. Mirũ igitur qua temeritate iſtos non ſalutas in tranſitu: ſatisfaciens reſpondendo, vel humiliãdo tot dominis tuis ceruicem tuam duriſsimam.

¶ Quòd non ſit corpus Chriſti & ſanguis in ſacramento tantùm per figuram, ſed etiam ſecundũ carnis ſubſtantiam, & naturam.

CAP. XXXIII.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui figuram ſolam corporis Chriſti & ſanguinis in ſacramento conceſſit, confutatur.*
2 *Facite, dictio quam uim habeat, oſtenditur.*
3 *Sacerdotum nouæ legis præſtantia.*
4 *Increpatio authoris aduerſus Witcleff de iniqua ſcripturæ interpretatione. Et quomodo incideꝛit in errorem eorum, qui Paradiſum niſi figuralem eſſe dixerunt.*
5 *Panis quòd non annihilatur, ſed tranſubſtantiatur. &c.*

OMnis, qui libros Witcleff attentè cõſiderat, & ad omnes fines dictorũ eius fruſtra coniungit, perſpicaciſsimè nouit, quòd figuram ſolam corporis Chriſti & ſanguinis in ſacramento conceſsit: quod ipſe concludens breui ſumma lib. 4. trialogi. cap. 7. dicit. Quan
VVitcleff. tũ ad modũ, quo panis ille eſt corpus domini, firmiter hoc crede, cũ Chriſtus, qui mentiri non poterit, ita dicit: & nouiſti, quòd triplex eſt prædicatio, ſcilicet formalis, eſſentialis, & habitudinalis. Relictis in iſta materia duabus prioribus, ad tertiam oportet attendere. Nam ſecundùm tertiam dixi tibi, quomodo dixit Chriſtus de Baptiſta, quòd ipſe ſit Elias. Apoſtolus de Chriſto. 2. Corinthiorũ. 9. Petra (inquit) erat Chriſtus. Et Geneſis. 41. Fides ſcripturæ aſſerit, ꝙ ſeptẽ ſpicæ, & ſeptem boues craſſæ, ſunt ſeptem anni. Nec dubium in iſtis locutionibus eſt prædicatio ſecundùm habitudinem, & non ſecundùm eſſentiam, vel formalis. Et infrà. Nec audiẽdi ſunt hæretici, qui ſenſum iſtum nituntur excludere per hoc fal ſum: quòd euangeliũ nec antè, nec pòſt habet talem modum loquendi figuratiuum. Nam Lucæ. 22. ſtatim ſubiũgitur, Hoc facite in meam commemorationem. Acſi diceretur. Hic panis ſacramentalis in efficacem mei memoriã capi debet. Similiter primæ Corin. 11. Hic calix noui teſtamẽti eſt in meo ſãguine. Vbi nõ dubiũ, quin iſta ſit figuratiua locutio, cũ Marci. 14. dicat Chriſtꝰ. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamẽti. cũ mẽs catholici nõ capit, ꝙ panis ſit corpus Chriſti, niſi intelligendo figuratiuè. Hæc ille. AVTH. Iã ergo concedit in ſacramẽto, panis ſubſtantiã, corporis Chriſti ſolã figurã, typũ carnis, nõ eſſẽtiã: & ſacramẽtũ illud eſſe ſignũ corporis, non ſubſtãtiã. Primus inchoator huius figuræ nõ eſt Witcleff, ſed ante eũ Berẽgarius eã inſtituit: vt patet in cõfeſsione eiuſdẽ dicentis. Anathematizo eã hæreſim, de qua hactenus infamatus ſum, quę aſtruere conatur panẽ & vinum, quæ in altari ponũtur, poſt cõſecrationẽ ſolũmodo ſacramentũ. Et qualiter Witcleff arguit pro pane materiali, per hoc, ꝙ ſcripturæ, & doctores dicũt panẽ corpus domini eſſe: ita Berengarius (vt patet in libro Lãfranci) de propria confeſsione ſua tẽpore Nicolai. Et ſicut Witcleff abſolutè cõcedit figuratè dictũ pro proprio: ita & Berengarius, quanuis Witcleff ſe putet ibi ſuperare magiſtrũ: quia ipſe audacter cõcedit panẽ eſſe corpꝰ Chriſti, quia ſecundũ figurã. Certè Berẽgarius hoc idẽ conceſsit, addẽs itẽ ſecundũ ſubſtantiã, quod Witcleff nũquàm
1 cõceſsit. Iſta ſunt vidẽda poſterius. Sed † adeamus cõmentatorẽ iſtũ Berengarij, vbi fundat prædicationẽ ſuã typicã, quã habitudinalem appellat. Nã quantum ad exempla ſcripturæ, ꝙ Baptiſta eſt Elias: ſeptem ſpicæ, ſeptem anni: & petra Chriſtus, verum eſt, iſtę locutiones ſunt typicæ. Reſtaret probare, quòd verba Chriſti de conſecrando ſunt talia. Probare tę putas per illud Apoſtoli. Hic calix nouũ teſtamentũ eſt in meo ſanguine. O dolus! non dubium (inquit) quin hæc ſit figuratiua locutio. Certũ eſt calicis & noui teſtamenti. Sed ꝓba, quòd ſanguinis. Et ibi. Hoc facite in meam cõmemorationẽ. poteſt eſſe figura cõmemorationis, nõ cõfectionis. Quod cõmemoratur figura, ꝙ & paſsio Chriſti eſt. Quod autẽ

Reſponſio ad VVitcleff.

conficitur,proprietas,& veritas eſt, quia corpus Chriſti eſt. Quod ergo dicit, Hoc facite, tã in corpore, quàm ſanguine propria locutione hoc dicit. Quod autẽ in meã cõmemorationẽ ait, figurã paſsionis inſinuat, & ibi fides ſe exhibet. Nã (vt Auguſtinus dicit) ex circũſtãtijs ſcripturarũ res aſſerta perpẽditur. Quomodo enim Chriſtus intellexit hoc eſſe corpus ſuũ, ſiue propriè, ſiue typicè: attende qđ ſequitur, Hoc facite in meam cõmemorationem. Nunquàm † reperies in ſcripturis (ſi non
2 fallor) figuras locutionũ eſſe factas. Habes ſeptẽ ſpicas, ſeptẽ annos: nuſquã dicitur quòd ſic factæ ſunt. Habes petrã Chriſtũ, nuſquàm habes quòd facta eſt Chriſt⁹. Habes Baptiſtã Eliã: nõ habes vſquàm, quòd Chriſtus fecit eũ Eliã: quia figura dictionis eſt, nõ eſſentiæ. Hîc habes, Hoc facite, id eſt, hoc corpus conficite vnà mecũ in poſterũ in meã cõmemorationẽ. Hæc vna circũſtãtia euãgelica differentiã facit innoteſcere huius, & illarũ præcedentiũ dictionũ. Quẽadmodum magnus ille doctor, & (vt tu fateris) logicus & ſubtilis philoſoph⁹ *Chryſoſtomus* dicit, ideo legẽ Moyſi cũ figuris ſuis datã eſſe: gratiam autẽ & veritatem per Ieſum Chriſtũ factã. Declarãs textũ illũ Ioan. 1. Lex per Moyſen data eſt. Gratia & veritas p Ieſum Chriſtũ facta eſt. Homil. 14. ſuper Ioãnẽ, Chryſoſtomus. Nõ enim conſtruit ſermone eminẽtiã, ſed à nominibus nudis differentiã oſtendit: gratiam & veritatẽ opponẽs legi. Et hoc, id eſt, facta eſt: huic, id eſt, data eſt, opponẽs. Multũ autẽ mediũ alterutrorum. Nã quidẽ hoc eſt miniſtrantis, ſcilicet data eſt, accipiẽtis ab alio, & dantis his, quibus iuſſus eſt dare. Hoc autẽ, ſcilicet facta eſt gratia & veritas, regis eſt cũ poteſtate omnia dimittentis peccata. Et infrà. Quid igitur ait typus? Accipite agnum ſecundùm domum, & ſacrificate vt iuſsit, & promulgauit. Chriſtus autẽ nõ ita. Neq; enim iubet hoc fieri, ſed ipſe fit: ſacrificiũ, & oblationem patri offerens. Vide qualiter tropus datus eſt per Moyſen: veritas autẽ facta eſt per Chriſtũ. Hęc ille. AVTHOR. Perpẽde ergo ex hac declaratione Chryſoſtomi typũ & veritatẽ, legẽ & gratiã, per has proprietates differentiales, dati, & facti, diſtingui: non quaſi per diſparata, ſed per oppoſita. Sic enim dicit. Gratiam & veritatẽ opponens legi per data eſt & facta eſt: item oppoſita eſt. Et figuræ legis datæ ſunt per Moyſen tanquã in miniſterio. Gratia & veritas per Ieſũ Chriſtũ factæ ſunt quaſi per regem. Vnde ideo figurę datæ ſunt, non factæ: ſed veritates nouæ
3 legis iuſſu Chriſti ſunt factæ. Et † quanuis itẽ ſacerdotes noſtri conſecrantes corpus Chriſti ſint miniſtri in cõparatione Chriſti: quia tamen conſecrant veritatem, ſunt in comparatione ſacerdotum veteris legis reges, tenentes iuxta Petrum regale ſacerdotium, conſtitutione Chriſti dicentis, Hoc facite. Non vult tamen negare Chryſoſtomus, quin ipſi veteres aliquid fecerint immolando figuratitium paſcha: ſed nõ fecerunt figuras, quanuis in illorũ factis figura latebat. Quẽadmodũ. 8. lib. ſuper Geneſim, ad literam. ca. 5. huiuſmodi figuras locutionum & geſtorũ diſtinguit *Auguſtinus*, dicens. Ipſe eſt ouis, quæ immolatur in paſcha: tamen & illud non tantùm dicendo figurabatur, ſed etiam faciendo. Neq; enim ouis illa non erat ouis. Planè ouis erat, & occidebatur, & manducabatur, & cũ eo vero facto aliud etiã quiddam figurabatur, non ſicut ille vitulus ſaginatus, qui minimo filio reuertenti in epulas cæſus eſt. Ibi quippe ipſa narratio figurarũ eſt, non rerum figurata ſignificatio geſtarum. Hæc ille. AVTHOR. Ita diſtinguit figuras ex factis à figuris non exiſtentibus ſolis verbis, ſed cùm facto aliud quiddã figurabatur. Aliã † rurſus cõtra Witcleff increpationẽ adduco đ iniqua interpretatione ſcripturæ Chriſti prædictæ: eo quòd torquet eã in deterius, nulla neceſsitate cogente. Nullus ignorat, quin quidlibet deterius eſt per figurã, quàm eſt idipſum per eſſentiã. Et melius eſt, quod eſt per eſſentiam, quàm quod per figuram. Melior homo per eſſentiam, melior ſol, melius cælum, melior ipſe Deus per eſſentiã, quàm per figurã extraneã, & remotã. Vt quid ergo exponit corp⁹ Chriſti ibi per figurã, ſi poſsit exponi per eſſentiã? Dicas non poteſt: & tota eccleſia ſanctorũ deteſtatur tuam ꝓfidiã. Ideo in hac parte errorẽ incidit eorũ, qui Paradiſum niſi figuralẽ rẽ eſſe dixerũt: nõ autẽ rẽ corporeã, vt eſt homo, vel cælũ, & ad hocomnẽ expoſitionẽ ponebãt myſticã, ſpernẽtes hiſtoriã tãquã falſam. Cõtra quos. 8. lib. ſuper Geneſim ad literã in principio *Auguſtinus*. Eorũ (inquit) quidã nõ propriè, ſed figuratè paradiſum intelligi volũt. Nã qui omnino aduerſãtur his literis, aliàs cũ eis atq; aliter egimus. Quãquàm & hîc in ipſo opere noſtro quãtũ valem⁹, ita defendam⁹ ad literã: vt qui non rationabiliter moti propter animũ peruicacem vel hebetem credere iſta detrectant, nullã tamẽ rationẽ inueniãt, vnde falſa eſſe cõuincãt. Sequitur. De proximo ergo attendãt iſtã pręſumptionẽ, quò tẽdat, & conentur no biſcũ cũcta primitus, quę geſta narrãtur, in ex preſsione proprietatis accipere. Quis enim

eis po-

Facite, quã vim habeat

Chryſoſto.

Sacerdotũ nouæ legis præſtantia.

Auguſti.

Contra VVitcleff.

Paradiſus.

Auguſti.

eis poſtea non faueat intelligẽtibus quid iſta etiã figurata ſignificatione cõmoneãt? Sanè ſi nullo modo poſſũt ſalua fide veritatis ea, quę corporaliter hic nominata ſunt, etiã corporaliter accipi: quid aliud remaneret, niſi vt ea potiùs figuratè dicta intelligeremus, quàm ſcripturã ſanctã impiè culparemus? Porrò autem ſi nõ ſolũ nõ impediũt, verũ etiã ſolidiùs aſſerũt diuini eloquij narrationẽ, hæc etiã corporaliter intellecta, nemo erit (vt opinor) tã infideliter pertinax, qui cũ ea ſecũdũ regulã fidei expoſita propriè viderit, malit in priſtina remanere ſentẽtia: ſi fortè illi viſa fuerint nõ niſi figuratè poſſe accipi. Et infrà. Sanè, inquam, quiſquis voluerit omnia quæ dicta ſunt ſecũdũ literã accipere, id eſt, nõ aliter intelligere, quàm litera ſonat, & poteſt euitare blaſphemias, & omnia cõgruẽtia fidei catholicæ prædicare, non ſolũ ei nõ eſt inuidendũ, ſed præcipuus multũq; laudabilis intellector habẽdus eſt. Hæc ille. AVTHOR. Ad omnẽ pedẽ trãſeo cũ Auguſtino, vt Witcleff euellã. Qui dicturus modũ Chriſti corporis in ſacramẽto, ſtatim volat ad exẽpla ſcripturæ, quæ nõ niſi figuratè poſſũt intelligi: de ſeptẽ ſpicis: de petra Chriſto: & Baptiſta noſtro Elia. Sic item iſti narrantes typicũ paradiſum, feſtinabãt ad ortũ cõcluſum in cãticis cãticorũ: cõtra quos,

Auguſti. vbi ſuprà *Auguſt.* Narratio (inquit) in his libris nõ genus locutionis figuratarũ rerũ eſt, ſicut in cãtico canticorũ: ſed omnino geſtarũ eſt, ſicut in regnorum libris, & huiuſmodi cæteris. Hæc ille. AVTHOR. Ita dicit eccleſia Chriſti. Locutio Chriſti in hoc loco euãgelij d̃ corpore ſuo, nõ genus locutionis figuratæ eſt, ſicut locutio Moyſi de ſeptẽ ſpicis: ſed rei geſtę, & ſic factæ per ſubſtãtiã. Sicut os Adæ cõuertebatur in fœminã, vxor Loth in ſtatuã, ſerpens in virgã, riuus in ſanguinẽ, aqua itẽ in vinũ: & hæc omnia nõ ſecundũ figurã tropicã, ſed ſecũdũ eſſentiã, ſic ſicut dicta ſunt, ſic facta ſunt. Et iuxta primũ verbũ Auguſtini iam ſuprà, in hoc opere noſtro quãtũ valemus ita defẽdamus ad proprietatẽ ſubſtãtię, vt quanquàm Witcleuiſtæ propter animũ hebetẽ & peruicacẽ iſta credere recuſent, nullã tamẽ rationẽ inueniãt, vnde falſa eſſe conuincant. Et iuxta quod ſubdit Auguſtinus, ſi non ſolùm non impediũt, verũ ſolidiùs aſſerunt Chriſti cõſecrationis hiſtoriã hæc nõ tropicè, ſed corporaliter, & ſubſtãtialiter intellecta: corpus ſcilicet & ſanguis domini in ſacramẽto, vltra opinionẽ Auguſtini erit pertinax, qui cũ ea ſecũdũ regulã fidei propriè videt expoſita, malit ea figuratim exponi, quàm propriè. Vnde ſicut cõcludẽter aſſerit Auguſtinus: quiſquis ſe cũdũ literã, id eſt, ad proprietatẽ rei, cũcta poſſit accipere & vitare blaſphemias, & omnia congruẽtia fidei catholicæ prædicare: non ei vt Witcleuiſtis inuidẽdũ eſſet, ſed præcipuus eſſet & laudabilis intellector habẽdus. Nõ nego corpus Chriſti eſſe ibi figurã, ſed eccleſiæ: nego autẽ eſſe figurã corporis eius perſonaliter aſſumpti: ſed eſt ipſum ibi per eſſentiã propriã. Sicut paradiſus eſt figura, non minus tamen eſt paradiſus in eſſentia. Ibi ergo peccat, qui vt ſtatuat figurã, aũfert eſſentiã. Sed eſſentia ipſa corporis ad proprietatẽ in ſacramento concepta, terra eſt, ſuper quã figuralis conceptionis fabrica conſummatur. At quod fræ nũ imponet Witcleff hæretico volẽti omnia Chriſti facta & dicta, & apoſtolorũ eius dicere figurata, & non propriè & ad literã eſſe facta? In cõmẽtario ſuper Amos li. 3. textu. Qui ædificat in cęlo aſcẽſionẽ ſuã. *Hieronymus.* Por Hierony.
rò (inquit) iuxta. 70. repromiſsionẽ ſuã fundauit ſuper terram: vt omnes illius repromiſsiones, quas ſancti prophetæ ſuo cecinerũt ore, non inanẽ ſonũ habeãt, & caſſa ſolius tropologiæ nomina, ſed fundẽtur in terra: & cũ hiſtoriæ habuerint fundamenta, tunc ſpiritualis intelligẽtiæ culmẽ accipiãt: vt verè Chriſtus de virgine natus ſit: verè Lazarũ mortuũ ſuſcitauerit: verè ad tactũ eius hæmorrhoiſſa ſanata ſit: verè in aduentu domini cæci viderint, claudi cucurrerint, contractæ manus extenſę ſint, lepra mundata ſit. Licèt ſecũdũ tropologiã quotidiè de anima virginali naſcatur ſermo diuinus, quotidiè peccato mortui, & vitiorũ funibus alligati, de ſepulchro ſcelerũ ſuorũ iubeãtur exire: quotidie ſanguinis opera conſtringãtur: cæci in infidelitate, Chriſti lumen cõſpiciãt: claudicãtes priùs fide, currãt in viã domini: & aridæ manus auaritia, extẽdantur ad eleemoſynã: & lepra Mariæ, quæ cõtaminat quicquid attigerit, recipiat priſtinã puritatẽ. Hæc ille. AVTHOR. In his ergo omnib⁹ figura ſine re non ſufficit. Vnde ſicut aſſerens Chriſtũ natũ de virgine ſecũdũ figurã nõ vitaret hæreſim, ſi proprietatẽ carnalis natiuitatis eius negaret: ita Witcleff conſecrationem aſſẽrens figuralem corporis Chriſti, non vitat hæreſim, ſi proprietatẽ eius corporis corporaliter remoueat à ſacramẽto. Ecce, Manichæus aliquis (vt timet hic Hieronym⁹) dicet Chriſtũ reſurrexiſſe, ſed figuratè: ſicut ſeptẽ boues de flumine, nõ ſubſtãtialiter in ſua carne, qua via, quibus medijs, impediet eũ Witcleff? Cur nõ ita Manichæo licebit ſolo tropo proprietatẽ reſurrectionis Chriſti carnis excludere de ſe-

pulchro

pulchro,ſicut Witcleff, pprietatē corporis in ſacramento? Dicit tamen ſic panē factum corpus,ſicut baptiſta fuit Elias, & ſine probatione recedit. Ego cum eccleſia Dei obſiſto, & dico corpus Chriſti ſubſtantialiter ſacramentū: fundamentum proprietatis naturæ ponens, & ſupponēs figuræ, ſecundùm regulā Auguſtini præferendus eſſem, niſi probet blaſphemiam. Quod ipſe audiens properat afferre panis iniurias. Vos † (inquit) annihilatis panem & materialem eſſentiam. Ego reſpondeo. Reuera non ita agimus, ſed in corpus Chriſti ſecundùm ſubſtantiam propriam ipſum conuertimus. Sed vos Witcleuiſtæ tollitis ſubſtātiam corporis glorioſi: ſolāq; habitudinē eius loco relinquitis. Vos (inquit) conſecraſtis accidens ſine ſubiecto, quod æquè falſum eſt. Et ego verè reſpondeo. Sed vos ſacratis tantùm panem marcidum ſub reſpectu tropico: nos corpus Chriſti verum ſub accidēte abſoluto. Et dic mihi quod iſtorum eſt melius? An verū Chriſti corpus ſecundū propriā eſſentiā, ſub accidente vero & ſenſibili: an paucus panis cibarius, ſub reſpectu fictiſsimæ rationis? Vos pro pane veſtro contenditis, & corpus Chriſti negligitis, & panem tropicū loco eius reponitis. Nos illum typum Iudæis relinquim⁹, & carnem illam, quā Iudæi crucifixerunt, expetimus. Vnde. 4. ſententiarum cap. 5. *Damaſcenus.* Non enim (inquit) eſt typus panis & vinum corporis & ſanguinis Chriſti. Abſit. Sed ipſum corpus domini deificatū: ipſius domini dicentis, Hoc eſt corpus meum: non typus ſanguinis. Et ante hoc Iudæis, Quoniam niſi comederitis carnem filij hominis, non habebitis vitam æternam. Caro enim mea verus eſt cibus, & ſanguis meus potus. Hæc ille. AVTHOR. Attende, quòd doctor iſte græcus, ſicut & Hieronymus iam ſuprà, vtitur aduerbio verè, & eius nomine verus: propriè oppoſito modo contra typicè vel figuratè: & ita mos eſt doctorum omnium eccleſiaſticorū. Quē modum Witcleff cōfundit, verè & verum dicens figuratè & figuratum. Et non negligenter audiatur quàm concorditer dicat doctor. Non eſt (inquit) panis typus corporis. Abſit. Dicat Witcleff. Nunquid ſecundùm eum panis eſt corpus in figura? ergo in typo vetito. Nec hoc dicit tantū, ſed probat verbis Chriſti dicentis, Hoc eſt corpus meum: non typus (inquit) non figura. Quòd autem iſte aſſumit Damaſcenum pro parte ſua, temeritati eius debet aſcribi. De apoſta. enim cap. 17. in ſententijs ſuis inquit. In baptiſmo quia conſuetudo eſt hominum aqua lauari, & oleo vngi, cō iugauit eis Deus gratiā ſpiritus, & fecit ipſum lauacrum regenerationis. Ita quia conſuetudo eſt hominibus panem comedere, & aquā, & vinum bibere, coniugauit eis ſuam diuinitatem, & fecit ea corpus & ſanguinem ſuum. Ecce quòd panis fiet, & per conſequens erit corpus Chriſti: & ſic non deſtruetur, ſed perficietur per mutationē ſupernaturalem. Hæc Witcleff. AVTHOR. Imò audi veritatem ſine nebulis. Ecce quòd panis fiet, & per conſequens erit corpus Chriſti, non ſecundùm figuram: quia idē dicit, q̄ nō eſt typ⁹ corporis, ſed ſecundū naturā, & eſſentia: & ſic panis nō deſtruetur, nec materialis ei⁹ eſſentiā, ſed perficietur per mutationē ſupernaturalē, nō appellatiuā, vel tropicā, ſed p̄ trāſſubſtātiationē eſſentię totius in totā eſſentiā: quia idē Damaſce. dixit ibi ſic, Corpus enim eſt verè vnitum diuinitati, quod ex ſancta virgine corpus: nō quoniam ipſum corpus, quod aſſumptū eſt, ex cælo deſcendit: ſed quoniam ipſe panis & vinum trāſit in corpus & ſanguinem Chriſti. Hec ille. AVTHOR. Ergo multò melius perficietur ille panis ſi fiat, & ſic tranſeat in corpus Chriſti ſecundùm eſſentiam, vt dicit *Damaſcenus*, quod ex ſancta virgine corpus (inquit) quàm ſi fiat ſolùm tropice illud corpus, vt dicit Witcleff. Et quod arguens aſſumpſiſti, deberes timere redargui: quia quod erit vel fiet corpus Chriſti, hoc nō eſt dicere, fiet panis, ſed corpus. Ita vt ſi non nimis excæcatus eſſes, panē verè fieri corp⁹ eſſet panē deſinere eſſe panē, & eſſe corpus. Et vltra hæc certè notare debueras, quòd panem fieri figuram corporis Chriſti, non contingit ex verbis conſecrationis: quia cùm verba conſecrationis inſtituta à Chriſto, etiam panis propoſitionis erat figura corporis Chriſti.

§ Panis non annihilatur, ſed trāſ ſubſtantiatur.

Damaſce.

VVitcleff.

Ad VVitcleff.

Damaſce.

¶ Quòd hoſtia conſecrata Witcleff non penitùs differt ab hoſtia veteris legis, & Iudaica, quæ per mortem Chriſti penitùs eſt ſublata.

CAP. XXXIIII.

SVMMA.

1 *Panum propoſitionis & corporis Chriſti quanta differentia, oſtenditur.*

2 *Hoſtia conſecrata Witcleff, quòd non penitus diffe-*

differat ab hoſtia legis ueteris,& Iudaica, quæ per mortem Chriſti eſt omnino abſoluta.

3 *Iudæorum ſacrificia quòd ſint ablata.*

4 *Signum intelligi pro ſignato, ut inquit Witcleff, cũ Theologus dicit, Panis eſt corpus Chriſti, q, ſit ualde hæreticum.*

5 *Lanfrancus quid contra Berengarium Witcleff magiſtrum dicat. Et quomodo probauerit ſigna ſacra Berengarij ſacramenti poſtponenda ſignis Iudaici teſtamenti.*

6 *Chriſtus quomodo in una cœna cũ diſcipulis duplex paſcha celebrauerit, oſtenditur.*

7 *Sacramenta Iudæorum, quòd fuerint ſigna & figuræ, noſtra uerò ueritas reuelata, probatur.*

8 *Sacramentorum ueterum, & nouorum ſubſtantialis differentia aſſignatur.*

VVitcleff.

AVdaicas figuras, & ſacramenta legalia, quę toto niſu Apoſtolus eliminare ſtudebat à Galatis, iſta perfidia Witcleff manãs à Berengarij diſsipatis ciſternis, reuocare videtur quæ proponit nobis figurales & typos panes iã, vt Iudæi olim ſolebant. Planè enim dicit capi. 1. Euchariſtiæ. Figuratiuè, vel myſticè ſæpe in locutionibus iſtius materiæ figuratũ intelligitur per figurã: vt ſicut grãmaticus dicit, q dominus eſt nomẽ: & logicus, q hoc ſignum homo eſt ſpecies: quod oportet figuratiuè intelligi, ſigno ſupponente pro ſignato. ſic dicit Theolog⁹, q panis eſt corpus Chriſti, & vinũ eius ſanguis. Si autẽ doctores ſignorũ intelligant prædicationẽ ſecũdũ eſſentiã, vel non figuratiuã, ſed formalẽ, eſt error in ianuis. Et inferiùs de cõfeſsione Berengarij. Ore profiteor &c. panẽ & vinũ, quæ in altari ponuntur, nõ ſolũ ſacramẽtũ, ſed etiã verũ corpus & ſanguinẽ domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe ſenſualiter, nõ ſolũ ſacramẽtaliter. Sequitur. Iſta tã ſolennis cõfeſsio nõ poteſt intelligi, q panis & vinũ ſint eſſentialiter vel formaliter corp⁹ Chriſti & ſanguis, ſed figuratiuè, vel tropicè, modo, quo loquitur Apoſtolus. Bibebant autẽ de ſpirituali cõſequẽte eos petra. Hæc Witcleff. AVTHOR. Audacter quod facis fac citiùs. Hoc eodẽ modo magiſter tuus de cõfeſsione ſua ad malũ ſenſum retorta, priſtinã hæreſim reuocat, quã periurus abiurat. Sed impudenter vterq; veſtrũ vt mẽtitur, obruitur. Dic mihi, ſi panis poſt cõſecrationẽ nõ ſolùm eſt corporis ſacramentũ, quid ergo eſt aliud? Corpus domini inquis. Ergo panẽ eſſe corpus domini, omnino aliud eſt, quàm eſſe ſacramẽtũ illius corporis. Aliter ergo eſt ibi corpus domini, quàm modo ſacramenti, vel figuræ, vel ſigni: & ſic fateberis inuitè panẽ eſſe mõ nõ figuratiuo, vel tropico, ſed eſſentialiter corpus Chriſti contra hoc qđ concluſiſti. Itẽ quomodo auſus es recitare terminũ ſenſualiter cõfeſsioni inſertũ? Quid magis cõtra tropos tuos, vel figuras tuas, q̃s ſpirituales appellas, quàm q planè dicitur, corpus Chriſti nõ ſolùm ſacramẽtaliter, ſed ſenſualiter mãducari? Si enim ſenſualiter manducatur ibi, ſenſualiter adeſt ibi. Itẽ ſi corde credidit panẽ eſſe ibi verũ corpus Chriſti, nullatenus ex cõfeſsione illa credere debuit, panẽ eſſe panẽ, ſed corp⁹. Sed cõtra iſtũ figuralẽ panẽ & typicũ ſacramẽtum, videtur illud euãgelicũ: Lex & prophetæ vſq; ad Ioãnẽ. & per Apoſtolũ, omnia in figura cõtingebãt illis. Quid ergo vult Witcleff, Berengarij ſuperinducere nobis veteres vmbras? figuras ſigniferas Iudæorũ cũ Iuliano apoſtata reformare? Attẽde quid infero. Specialiter autẽ ad hoc ſacrificiũ corporis Chriſti ſegregandũ ab antiquis figuris panis vel carnis, proceſſit Apoſtolus ad Hebræ. 10. Impoſsibile eſt (inquit) ſanguine taurorũ, aut hircorũ auferri peccata: ideo ingrediẽs mũdũ dicit, Hoſtiã, & oblationẽ noluiſti, corpus autẽ aptaſti mihi: holocauſtomata & pro peccato nõ tibi placuerũt: tũc dixi, Ecce venio. Sequitur ſuperiùs dicẽs, Quia hoſtias, & oblationes, & holocauſtomata pro peccato noluiſti: nec placita ſunt tibi, quæ ſecũdũ legẽ offerũtur: tũc dixi, ecce venio, vt faciã Deus volũtatẽ tuã. Aufert primũ, vt ſequẽs ſtatuat: in qua voluntate ſanctificati ſumus per oblationem corporis Chriſti Ieſu ſemel. In hoc tam celebri argumento ſuo proponit Apoſtolus deſtruere ſacrificia veterana, quæ fuerãt ſigna tãtũ, & ſtatuere pro omnibus eis vnicũ corpus Chriſti, veritatẽ, exiſtẽtiã, atq; lucẽ: & carnes, panes, ſanguinẽ pecorũ tollere. Qoniã ergo hoſtia tua cõſecrata eſt panis (vt dicis) quomodo nõ tollitur inter panes? Sic enim dicit, Hoſtiã, & oblationẽ noluiſti, corpus autẽ aptaſti mihi. Et concludit. Aufert (inquit) primũ, ſequens vt ſtatuat. Nõ ergo permittit primũ commanere ſequenti, puta panẽ corpori: cùm inter ſacrificia panis erat de maioribus, quod figurabat regulariter corpus Chriſti. Vnde quarto ſentẽtiarum. ca. 5. *Damaſcenus*. Hunc panem (inquit) panes præimaginabantur propoſitionis. Ipſa eſt pura hoſtia ſcilicet, & ſine ſanguine: quam ab ortu ſolis vſq; ad occaſum ſibi offerri per prophetam dominus dixit. Corpus ſcilicet, & ſanguis Chriſti in conſiſtentiã animæ & corporis trãſiens, non conſumptũ, nõ corruptũ. Hæc ille.

Contra VVitcleff.

Iſidorus. AVTHOR. Et lib. 1. de officijs. ca. 17. *Iſidorus.* 1 Quātū† (inquit) intereſt inter propoſitio nis panes, & corpus Chriſti? Quæ differentia inter vmbram & corpus: inter imaginē & veritatē, inter exemplaria futurorum, & ea ipſa, quæ per exemplaria præfigurabantur. Hæc ille. AVTHOR. Præfigurabant ergo inter ſacrificia Iudæorum panes propoſitionis corpus Chriſti. Iam audi quid conſequēter dicat Origenes. homil. 3. ſuper Leuiticū vetus *Origenes*. Omnis quidem (inquit) penè hoſtia, quæ offertur, habet aliquid formæ & imaginis Chriſti. In ipſum nāq; omnis hoſtia recapitulatur: intātū, vt poſtquàm ipſe oblat⁹ eſt, omnes hoſtiæ ceſſauerint, quæ eum in typo, & vmbra præ- 2 ceſſerūt. Hæc ille. AVTHOR. Omnes † iſti patres cōſequentes Apoſtolū tanquàm magiſtrū, concluderēt inter alias figurales hoſtias Iudæorum figuralē quoq; panē hoſtiā ſacrā Witcleff ab hoſtijs & ſacrificijs Chriſtianorū abſolui: vt vnicū Chriſti corp⁹ aptetur ſibi ꝓ victima. Nullus enim ad tantū tergiuerſari poteſt, quin hæc ſit intentio Apoſtoli in hoc loco. Vnde li. 1. de tabernaculo. ca. vlti. de lucernis, & emunctorijs. Beda. *Beda*. Apoſtolus (inquit) ad Hebræos exponēs verſiculū pſalmi, ait ſuperiùs, dicens, Quia hoſtias, & oblationes, & holocauſtomata pro peccato noluiſti: nec placita ſunt tibi, quæ ſecūdū legē offerūtur: tunc dixi, ecce venio, vt faciā Deus volūtatē tuā. Aufert primū, vt ſequēs ſtatuat, in qua voluntate ſanctificati ſum⁹ per oblationē corporis Chriſti Ieſu. Hec ille. AVTHOR. Hoc eſt, qđ conſequēter ſtatuit, oblationē ſcilicet corp⁹ Chriſti dicētis Deo patri, Ecce venio, vt faciā Deus volūtatē tuā. Aufert autē primā, quia ſacrificiū, & oblationē carnis pecorinæ, nec panem cibariū vlteriùs voluiſti. Quē itē locū ſcrutās Auguſti. *Auguſtin*. de ciuita. Dei. ca. 20. li. 17. In libro (inquit) alio, qui vocatur Eccleſiaſtes, vbi ait. Nō eſt bonū homini niſi qđ māducabit & bibet. Quid credibilius dicere intelligitur, quàm qđ ad participationē mēſæ huius pertinet: quam ſacerdos ipſe mediator teſtamēti noui exhibet ſecūdū ordinē Melchiſedec de corpore & ſanguine ſuo? Id enim ſacrificium ſucceſsit omnib⁹ ſacrificijs veteris teſtamēti, quę immolabātur in vmbra futuri. Propter qđ etiā vocē illā in pſalmo. 39. eiuſdē mediatoris per prophetā loquētis agnoſcimus. Sacrificiū & oblationē noluiſti: corp⁹ autē perfeciſti mihi: quia pro illis omnibus ſacrificijs, & oblationibus corpus eius offertur, & participātib⁹ miniſtratur. Hæc ille. AVTH. Satis expoſuit Apoſtolū Auguſtinus, qualiter acceperit corpus domini in hoc loco ꝓput in altari offertur, & participātibus miniſtratur: & ratificās qđ Apoſtolus ait, aufert primū, vt ſequēs ſtatuat. Id ipſum (inquit) ſacrificiū ſucceſsit omnibus ſacrificijs veteris teſtamēti, quæ immolabantur in vmbra futuri. Si ergo omnia ſacrificia illa auferūtur, vt corpus Chriſti ſuccedat loco omniū: qs audebit repugnare Apoſtolo, & dicere, qꝫ adhuc remanet azym⁹ panis poſt conſecratione fidei? Hoſtia tua ſacra, & vna de veterib⁹, vnū de ſacrificijs illis, nec ſuccedit corpus niſi in figura, & ſicut tūc. Et per hoc nihil abſtulit Chriſtus, nihil nouū inſtituit, neq; panē neq; figurā, quia panis eſt qđ erat, figura corporis quæ tūc erat. Hoc itē ſuper pſalmo. 39. idē *Auguſtinus* ſic. Tūc dixi ecce venio. Tēpus Auguſtin. eſt vt veniant, quæ promittebantur: quia auferentur ea, quæ promittebant. Et vere fratres mei attendite illa oblata, hæc impleta. Det mihi modò gens Iudaica ſacerdotem. Vbi ſunt ſacrificia illorum? Certè perierunt, certè ablata ſunt. Et infrà. Sacrificia verò, quę ibi fiebāt, ablata ſunt. Et quod eis remanſit ad ſignum Cain iam perfectum eſt, & neſciunt. Agnum occidunt, azymos comedunt. Paſcha noſtrū immolatus eſt Chriſtus. Ecce agnoſco agnum occiſum, qui immolatus eſt Chriſtus. Sequitur. In vmbra remanſerunt. Solem gloriæ ferre non poſſunt. Iam nos in luce ſumus. Tenemus corpus Chriſti. Tenemus ſanguinem 3 Chriſti. Hæc ille. AVTHOR. Ecce † ſacrificia Iudæorum ablata ſunt: & nos (inquit) tenemus corp⁹ Chriſti, tenemus ſanguinē Chriſti ſacrificia noſtra. Si ſignum tantùm pro ſignato, ſicut iam ſuprà dixiſti: hęc fecerunt ſacrificia Iudæorum, non ergo ablata ſunt. Det mihi modò gēs iudaica ſacrificia ſua, dicit Augu. vbi ſunt? Pręſto (inquiet Witcleff) in pane & vino noſtro, quod offerimus. Non (inquit) tempus eſt, vt veniant, quæ promittebantur, quia auferentur ea quæ promittebant. Sacrificia ſignificantia promittebant. Veniente illo ſacrificio, quod promittebatur, & ſignificabatur, auferunter ſignificantia. In quæſtionibus euangelij Lucæ quæſtio. 3. *Auguſtinus* ad illud, Auguſti. Vade, oſtende te ſacerdoti, &c. Quod (inquit) ideo iuſſiſſe intelligi poteſt: quia nōdum erat ſacrificium ſanctum ſanctorum, quod eſt corpus eius: nondum obtulerat in paſsione holocauſtum ſuum: quo ſacrificio confirmato in credentibus populis, templum ipſum euerſum eſt, vbi ſacrificia illa offerri ſolebant. Hoc autem factum eſt ſecundùm prophetiā Danielis. Non enim oportebat auferri ſignificantia ſacrificia priuſquàm illud, quod figuraba-

gurabatur, confirmatum eſſet, conteſtatione populorum prædicãtium, & fide credentium populorum. Hæc ille. AVTHOR. Ecce nõ vltrà remanent nobis ſacrificia ſignificantia
4 in præſentia ſic ſignati. Hæreticum † ergo eſt valde quod dicit Witcleff, ſignum intelligi ꝓ ſignato, cùm dicit theologus, Panis eſt corpꝰ Chriſti. Signa tranſeant cũ Iudæis: nos ſignata proſpicimus. Præuenit ergo nos Witcleff ſuprà ne eum doctorem ſignorum dicamus, qui tantoperè ſigna colit, & figuras iudaicas. Vnde erranter appellat, & fatuè orthodoxos ſignorum doctores, qui ſigna vitant, & ſigna ta collaudant. In libro de corpore & ſanguine domini. ca. 13. Rabanus. Rabanus. Nos (inquit) longè à patribus hanc gratiam promiſſam iam ſuſcepimus, & ſuſceptam veneramur. Venerantes verò ex ipſa paſcimur: non figuris quidem legalium ænigmatum adumbrata, ſed his detectis, & euacuatis, ſola veritate fruimur: & verã canẽ Chriſti, & ſanguinem in myſterio ſumimus. Vnde ſaluator, Caro (inquit) mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Hæc ille. AVTHOR. Rabanus per modum epilogi capit apoſtolũ & doctores, euacuans per ſententiam à ſacramento dominici corporis cuncta legalia ænigmata, ſolamq; ſuſcipit veritatem. Agnum paſchalem per hoc euacuat. & hircos, & oues: cur inter alia non proſcribitur panis cibarius, vt ſola corporis Chriſti veritate fruamur? Aut quomodo præcellit panis agnum, aut ouem, vt his ſublatis, adhuc in ſacrificijs Chriſtianis vendicet ſibi locum? Reſpondet his Witcleff. cap. 4. de Euchariſtia. VVitcleff. docẽs præcellẽtiã ſui ſacramẽtalis panis ſuper antiqua Iudaica ſacramenta. Dicitur (inquit) communiter, quòd hoc ſacramẽtum excedit alia in his tribus. Primò, quòd vbi alia ſacramenta multũ diſtabãt à re ſacramenti, tã loco quàm tẽpore: hoc ſacramentũ habet rem ſuã tam loco, quàm tẽpore concomitantem. Nã agnus paſchalis legis veteris, Exodi. 12. multũ diſtitit loco & tẽpore à corpore Chriſti. Hoc autem ſacramentum habet totam humanitatem Chriſti neceſſariò concomitantem. Secũ dò, vbi aliæ figuræ veteris teſtamenti defecerunt ab efficacia conficiendi concomitantiã rei ſacramenti, figuræ huius rei habent efficaciam cauſandi, non corpus Chriſti, ſed quandam eius præſentiam ſacramentum ſenſibile concomitantem. Tertiò excedit alia, quòd nedum quo ad gratiam vnionis membrorũ eccleſiæ cũ Chriſto, ſed ritè celebratum prodeſt
Contra VVitcleff. miniſtranti ſuper alia ſacramenta. Hæc Witcleff. AVTHOR. Quid ad hunc virum tumẽ tem verbis, niſi illud dicetur Horatij? Creſcentem tumidis infla ſermonibus vtrẽ. Nã inter verba eius rea iudicio, Sapiẽs in prouerbijs de eo dicit. Iſte ꝓ buccella panis deſerit veritatẽ.
5 Qui † autem vult videre, quàm ſolicitè quærant iſti ſigniferi ſua confugia, legat, qui vult, Lanfrancum antiſtitem, quomodo probat cõtra Berẽgariũ magiſtrum Witcleff neſcientẽ tunc euadere rationem Lanfranci, quin præſtãtiora eſſent ſacrificia Iudæorum modernis Chriſtianorũ ſacramẽtis: in de corpore & ſanguine domini verſus finẽ. Vbi ſic dicit. Iã tandẽ quid tu credis, & credulitatem tuã quid ſequatur, videamus. Tu credis panẽ vinũq; dominicæ menſæ inter conſecrandum quantum ad ſubſtantiã immobilia permanere, hoc eſt, panem & vinũ extitiſſe ante cõſecrationẽ, & panem vinũq; exiſtere poſt cõſecrationem, Chriſti carnẽ & ſanguinem propriè vocari, ꝙ ad memoriã crucifixæ carnis, & de latere effuſi ſanguinis in eccleſia celebrantur, vt domini cam paſſionẽ per hoc admoniti ſemper recolamus: & recolentes, carnem noſtram cum vitijs & concupiſcentijs inceſſanter crucifigamus: quæ ſi vera ſunt, præſtantiora & diuiniora fuerunt ſacramenta Iudæorum ſacramentis Chriſtianorum. Quis enim neſciat manna, quod de cælo pluebat domiꝰ, ſeu animatas, & ſenſibiles creaturas, quas populus ille ſacrificare conſueuerat, parua bucella panis, & modico vini præſtantiores extitiſſe? Rurſus quis non intelligat diuinius fuiſſe prænuntiare futura, quàm narrare præterita, cùm illud non poſsit facere niſi ſpiritu Dei plenus? Hoc autẽ faciat ſæpe idiota etiam, vel quilibet imperitꝰ? Sed abſit hoc à fidelium corde, & Chriſtiana intelligentia. Chriſti nanq; miles Ambroſiꝰ illa inferiora, hæc potiora, & digniora eſſe in libro de myſterijs confirmat. Hæc ille. AVTHOR. Quàm inſolubiliter probauit Lanfrancus ſigna ſacra Berengarij ſacramẽti poſt ponenda ſignis Iudaici teſtamenti? Quod ſi conflictus eſſet pro ſignis præterita vel futura ſignantibus, potiora erũt veſtris ſignis præteritorum, ſigna Iudaica futurorum: quia præterita, ex vobis, aut alienis relatibus: futura verò purè, & de certo nõ niſi de Dei ſpiritu poſſunt prædici. Si ad naturam rei ſignantis excurrat, arguit bene Lanfrancus agnum paſchalem viuacem ſubſtantiam, fragmento noſtri panis ſimpliciter meliorẽ. Quibꝰ vtiq; prę uiſis, noſter Witcleff coactè præelegit dicere per viã ceſsionis, quòd agnus Iudaicus eſt noſtro perfectior ſacramẽto. Et tãdẽ ad naturas ſignorũ reſpõſa porrecta parauit. Sed verè ridẽ
Lãfrancus.
dæ per

dæ per omnia rationes, ad cauſandum vel excellentiam, vel differentiam eſſentialem ſacramenti noſtri ſuper alia ſacramenta propter maiores efficacias, vel ſimultates temporum, aut locorum. Nam panis, & vinum Melchiſedec fuerunt potiora, & propinquiora ſigna Euchariſtiæ noſtrę omnibus hoſtijs Iudęorũ, & ideo acceptiora Chriſto: ſicut & ſacerdotiũ eius iuxta fidem Apoſtoli ad Hebræ. 7. & illud pſalmi. Tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedec. Vnde & Ambroſius probat lib. de myſterijs, ſacramenta noſtra eſſe antiquiora ſacramentis Iudęorum, & tamen quòd ſacramenta Iudæorũ fuerint propinquiora & tępore, & loco humanitati Chriſti, nullus neſcit. Quod ſi attendis, agnus paſchalis, & azymus panis fuerunt humanitati Chriſti in ſacra cœna, ſimul loco & tempore cum ſacramento noſtro æquè prędentes: ergo nunquid erunt æqualia ſacramenta? Vnde in ſermone de proditione Iudæ poſt medium

Chryſoſto. *Chryſoſtomus*. Super hoc (inquit) etiam aliud maius beneficium mõſtrabatur, quòd ille agnus futuri fuit agni typus: & ille ſanguis dominici ſanguinis monſtrauit aduentũ. Et ouis illa fuit ouis ſpiritualis exemplum. Ille agnus vmbra fuit, hic veritas. Sed poſtquàm ſol iuſtitiæ radiauit, vmbra ſoluitur luce. Et ideo in ipſa menſa vtrunq; paſcha, & typi, & veritatis celebratum eſt. Nam ſicut pictores pingendã tabulam veſtigijs quibuſdam adumbrare conſueuerunt, & ſic colorum varietate perducere: ita & Chriſtus fecit in menſa, & typicum paſcha deſcripſit, & paſcha veritatis oſtẽdit. Hęc ille. AVTHOR. Item. 2. lib. contra Petiliã-

Auguſti. num, reſponſione. 36. *Auguſtinus*. Paſcha (inquit) quod à Iudæis celebrabatur in occiſione agni, prędenuntiabat domini paſsionem, & tranſitum de hoc mundo ad patrem. Et ipſum tamen paſcha, quod erat in eadem prænuntiatione, idem dominus cum diſcipulis celebrauit, quando ei ſuggeſſerunt dicentes, Vbi vis paremus tibi comedere paſcha? Hæc ille.

3 AVTHOR. Ergo† duplex paſcha celebrauit Chriſtus in vna cœna cum diſcipulis, paſcha figurans, & paſcha figuratum: vtrũq; ſecundùm locũ & tempus Chriſto Ieſu humanitùs æquè prędens. Iam peto diſtantiam: hoc non prævidit Witcleff. Sed ſi ſecundum paſcha tantùm figura, quid oportuit in eadem cœna replicare figuram? Hanc quæſtionem ſoluant omnes ſigniferi Witcleuiſtæ. In calce enim libri ſui de corpore & ſanguine domini in fine expoſitionis Matthæi ſupponit eam

Paſchaſius. *Paſchaſius*. Volo (inquit) perpendat fidelis animus, quid interſit inter illud typicũ paſcha, quo agnus immolatus eſt, & in eadem cœna comeſtus: & iſtud, quod ſecundùm ordinem Melchiſedec in pane & vino continuò celebratur. De quo ſanè paſcha dixit eadẽ hora, Deſyderio deſyderaui hoc paſcha manducare vobiſcum antequàm patiar. Quòd ſi nihil amplius habet hoc myſterium præter figurã corporis & ſanguinis Chriſti, & non hoc eſt, quod ipſe dixit: quid neceſſe habuit iterare in facto, quia hoc totum iam præfiguratum erat in agno? Vnde & Lucas duos calices datos eſſe diſcipulis in eadem cœna cõmemorat, vnũ priùs poſt agni comeſtionẽ antequàm panẽ acciperet: alium verò poſtquã benedixit ipſũ panem, ac fregit, & dedit diſcipulis ſuis. Similiter (inquit) poſtquàm cœnauit, dicens. Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine, qui pro vobis fundetur. Vbi datur intelligi, quòd agnus ille legalis cum ſuo calice in figura præceſſit paſsionẽ Chriſti. Deinde corpus & ſanguis in calice, ad expletionem factũ eſt veritatis, vt quod in Melchiſedec præceſſerat, totum compleretur in Chriſto. Hæc ille.

AVTHOR. Iam dicat Witcleff rationes excellentię ſuę. Ecce in vna cœna ſimul habet in diſtanter à re ſacramenti, ſcilicet humanitate Chriſti, vel loco, vel tempore vtrumlibet ſacramentum. Imò pluries tempore præſens fuit corpori Chriſti agnus paſchalis, & azymus panis ab annis adultæ ætatis Chriſti vſq; ad vltimum, ſemper in paſcha: quia is non venit legem ſoluere, ſed implere. Semel verò tantũ ſui corporis nouiſsimum ſacramentum. Non ergo plùs diſtabat ab humanitate Chriſti in quolibet tali paſcha panis azymus vel paſcha lis agnus loco vel tempore, quàm ſacramentum eius corporis diſtabat in vltimo. Impoſitio quoq; manuũ, generauit tũc, curauit ægros. ſecundùm illud, Super ægros manus imponent, & bene habebunt. Cõmunicatio Euchariſtiæ ſæpe non ſanauit infirmos, ſed reddebat. ſecundùm illud apoſtoli, Qui mãducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Nec ergo propter præſentiam loci, vel temporis, vel propter efficaciam cauſandi remotam præſentiam, quã Witcleff neſcit deſcribere, præcellit figura figuræ, cùm neutra faciat præſentiam Chriſti ſecundùm eius eſſentiam, nec coniunctam ſpeciem. Sed ideo antiqui patres hanc inuenerunt inter ſacramenta diſtantiam primam, & præcipuam,

7 quòd† ſacramenta Iudæorum ſigna fuerunt, & figuræ, noſtra veritas reuelata. Vnde vetus

Orige-

Origenes. *Origenes* ſuper librum Numerorum, Homilia 7. Lex, inquit, Dei iam non in figuris, & imaginib⁹, ſicut priùs, ſed in ſpecie veritatis agnoſcitur. Et quę priùs in ænigmate ſignabantur, nunc & ſpecie, & veritate complẽtur. Et ideò ille, qui ſpecies & figuras ænigmatum deſcribebat, dicit, Scimus autẽ quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerũt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube, & in mari, & omnes eãdem eſcam ſpiritualem manducauerunt, & omnes eundem ſpiritualem potum biberũt, Bibebant autem de ſpirituali, conſequẽte eos petra, Petra autem erat Chriſtus. Vides quomodo ænigmata legis Paulus abſoluit, & ſpecies ænigmatum docet: & dicit quia petra in ænigmate erat apud Moyſen, antequàm iungeretur huic noſtræ Æthiopiſſæ. Nunc in ſpecie petra Chriſtus eſt. Nunc enim in ore ad os loquitur per legem Deus. Anteà in ænigmate fuit baptiſma in nube, & in mari, nunc autem in ſpecie regeneratio eſt in aqua, & Spiritu ſancto. Tunc in ænigmate erat manna cibus, nunc autem in ſpecie caro verbi Dei eſt verus cibus, ſicut ipſe dixit, Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Sit ergo iam nũc Moyſes apud nos poſitus, & huic Æthiopiſſæ coniunctus, vel ipſe ad nos, vel Deus ad ipſum nõ loquitur in ænigmate, ſed in ſpecie. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quæ excellentia, & alietas ſacramentorum noſtrorũ, authoritate Pauli ſignata? Quia illa figuræ erant, & in ænigmate: noſtra autem clara ſpecie, & veritate. Item in expoſitione Pſal. 109. verſu, Tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedec, *Caßiodorus*. Cui, inquit, poteſt veraciter, & euidenter aptari, niſi domino Saluatori, qui corpus & ſanguinem ſuũ in panis ac vini erogatione ſalutariter conſecrauit: ſicut ipſe in Euangelio dicit, Niſi mãducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis, ſcilicet æternam. Sed in iſta carne & ſanguine nil cruentum, nil corruptibile mens humana conſpiciat, ne, ſicut dicit Apoſtolus, qui corpus domini indignè manducat, iudicium ſibi manducet, ſed viuificatricem ſubſtantiam, atq; ſalutarem, & ipſius verbi propriam factam, per quam peccatorum remiſſio, & æternæ vitæ dona præſtantur. Quem ordinem per myſticam ſimilitudinem Melchiſedec iuſtiſsimus rex inſtituit, quando Domino panis & vini fructus obtulit. Conſtat enim pecudum victimas perijſſe, quæ fuerũt ordinis Aaron, & Melchiſedec manere potiùs inſtitutum, qui toto orbe in ſacramentorum erogatione celebratur. Quod adhuc Iudæi nõ intelligunt obſtinati, cùm eorum & ſacerdos, & ſacrificia de medio probantur ablata. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ablata ſacrificia Iudæorum, quia tantùm ſigna, & remanent ſacramẽta Chriſtianorum ſecundùm ordinem Melchiſedec in nuda veritate ſignata. Et illud Pauli, Omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt, non vt Witcleff ſiniſtrè deprauat de eadem ſpirituali figura, ſed re ſpiritualiter deſignata concipitur. Sicut concorditer Origeni, ſuper primo verſu Pſalmi. 77. declarat *Auguſtinus*. Omnes, inquiens, eundem cibum manducauerũt, & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt. Bibebant autem de ſpirituali conſequente eos petra, Petra autem erat Chriſtus. Idem itaq; in myſterio cibus & potus illorum, qui noſter eſt, ſed ſignificatione idem, non ſpecie. Hæc ille. AVTHOR. Ecce idem in ſignificatione, non in ſpecie. Hoc dicit Origenes. In ænigmate manna erat cibus, nunc in ſpecie caro verbi Dei. Ergo non nũc eſt caro verbi Dei noſter cib⁹ in ſuo ænigmate, ſignificatione, vel figura, ſed in ſpecie. In qua ſpecie, & non in ſignificatione, niſi in ſpecie & natura carnis? ſecundùm illam ſpeciem, quã ſic appellat ſcriptura in creaturarũ principio, Fecit Deus beſtias terræ iuxta ſpecies ſuas. Siue Apoſtolus Paulus, vbi ait, Per fidẽ ambulamus, non per ſpeciem. Et Ioan. 5. Nec ſpeciem eius vidiſtis vnquam. Hæc eſt ſpecies quam ſancti patres à ſignificatione, vel figura vehementi negotiatione diſtinguunt, dicentes, Significatione, non ſpecie. & vltrà. Nunc autem in ſpecie caro verbi Dei. Hanc ſpeciem vltra figuram, & ſignificationem veterem ſecundùm ſe, Chriſtiana continent ſacramenta. Tolle hanc ſpeciem ſecundùm naturam, & iterum reflecte ad ſignificationem, & non prę teris veterum ſacramenta. In ſignificatione enim & figura omnimoda fuit carnis Chriſti ſpecies in Iudæorum figuris ſignata, excepta præſentia corporali, ſicut in noſtris. Inde dixerunt patres ſignificatione idem. Hanc ergo ſignificationem, vel figuram cùm Witcleff nõ ſeparet, nec præter ſpeciem, nec naturam panis aliquam ibi ponat per ſpeciem, vel naturam, liquidò patet, q̃ in eadem ſignificatione cum Iudæis expectat, & in rei veritate excluſa verborum verſutia, non aliud, quàm Iudaicum conficit ſacramentum. Quia dicere corpus Chriſti præſens realiter ſacramento, intelligendo ſignificatione, vel figura tantùm, nõ eſt plùs de corpore ibi ponere, quàm figurã eius tantùm: quod & Iudaicum fecerit inſtitutum.

Caſsiodo.

Auguſtin.

Species.

tum. Quòd ſi fingat, hanc eſſe maiorem præſentiam, vel expreſsiorem figuram illa: hoc exponat, qualiter ſit in re ipſa. Quanuis propter hoc non erit per eſſentiam aliud ſacramẽtum: eo quòd modi graduales nõ mutant ſubſtantiam, ſed eſſentia addita. Qualiter hãc Metaphyſicam notanter perpendit in diſputatione ſua contra Petilianum. libro. 2. reſponſione. 36. *Auguſtinus.* Aliud † eſt, inquiens, Paſcha, quod adhuc Iudæi de oue celebrant, aliud autem, quod nos in corpore & ſanguine domini accipimus. Sic alius fuit baptiſmus Ioãnis, alius eſt baptiſmus Chriſti. Illis enim ventura iſta pronuntiabantur: iſtis completis, illa prædicãtur. Et quanuis illa Chriſtus acceperit, nobis tamen neceſſaria nõ ſunt, quia ipſum, qui per hæc annuntiabatur, accepimus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ſubſtãtialem differentiã ſacramentorum veterum, & nouorum, & aſsignauit Auguſt. per plùs, vel minùs figurare, præſentialiter ſignificare loco, vel tempore: quia in his Iudæi modò nõ diſtant plùs nobis ab humanitate Chriſti in cælo, loco vel tẽpore, quãdo adhuc antiqua inter nos celebrant ſacramẽta, ſed penes ipſum, quem iam corporaliter accipim⁹ in ſacramẽto corporis, & ipſi non niſi figuraliter. Illi promiſſa, nos cõpleta. Promiſſa quidẽ per figuram illi: nos verò cõpleta per eſſentiam. Et præter hæc omnia, veteris legis ſacramenta fuerunt figuræ, & ſigna ſacramentorũ fidelium. Nunquid ſignorũ ſacramentaliũ, quæ non ſunt res pręter figuras: & tunc erãt ſigna ſignorũ, & figuræ figurarũ, quaſi non ſimplices figuræ, ſed cõpoſitæ, vel decompoſitæ? Et tunc manna, vel propoſitionis panis nõ eſſet figura corporis Chriſti, ſed figura figuræ eius, ſcilicet panis, quod eſt ſimpliciter contra fidẽ: quia panis noſter & eius fuerunt ſignificatione idem: non ille noſtrum panem ſignificans, & noſter ſignatus in illo. Panis noſter, inquam, ante cõſecrationem appoſitus, & oblatus. Corpus eñ Chriſti eſt immediatè in vtroq; ſignatum, ſed tantùm in ſecundo contentum per eſſentiam.

8 Auguſtin.

¶ Quòd non remanet panis materialis in Euchariſtia conſecratione peracta.

CAP. XXXV.

SVMMA.

1 *Conſecratione peracta, quòd non remaneat panis materialis in Euchariſtia, ſanctorum patrum authoritatibus probatur contra Witcleff.*

2 *Euſebij Emiſeni ſimplex appellatio, quomodo mõſtret in ſacramento unitatem eſſentiæ.*

3 *Patrum antiquus nos ſeruatus, quum de hoſtia conſecrata loquerentur, notatur, contra Witcleff, & Berengariana figuralia ſacramenta.*

4 *Rabani dictum de Chriſti corpore & ſanguine, q̃ uera ſit caro in miniſterio, & merus ſanguis, nõ tantummodò figuralis.*

5 *Panus q̃ ita figuret corpus domini ante conſecratio nem ſicut pòſt, quantùm eſt de nuda ratione figuræ ſine præſentia corporali. Et multa de hoc ibi per doctores.*

6 *Witcleff, qui dicit, q̃ poſt conſecrationem remaneant panis & uinum, eo q̃ in nullo articulo triplicis fidei eccleſiæ ſit iſte articulus declaratus, confutatur. Et quòd ſit ſymbolum triplex.*

QVid autem mouet peritos fideles concedere debilibus ac cidẽtibus ſuum ſubſiſtere in hoſtia conſecrata? Dicitur q̃ terreni panis abſentia. Quid item abſentẽ cogit eſſe ſubſtantiam panis? Dicitur naturalis carnis Chriſti corporalis præſentia. Vñ quia Witcleff cõtra eccleſiaſticã veritatem negat primũ, cogitur affirmare ſecundum. Vnde. 4. trialog. cap. 7. Mens (inquit) catholici non capit, quod panis ſit corpus Chriſti, niſi intelligendo figuratiuè. Ideo abſq; omni ambiguitate hæc eſt figuratiua locutio, Hoc eſt corpus meum: cùm identificatio nõ ſit poſsibilis. AVTHOR. Ex his ergo duobus prædictis, pugnis cædens, & calcibus, eijcit tertium. Suſcipit enim lapides motiuorum, vt iaciat in Ieſum, præferens putribilẽ panem cum paucis qualitatibus fœdis toti glorioſo corpori Saluatoris. Priuſquã ergo probauerimus authoritate ſcripturæ & patrum ſubſiſtentiã poſsibilem accidentis: à poſteriori etiam demonſtrare volentes hanc fidem catholicam, reſtat probare panis materialis abſentiam in hoſtia conſecrata. Vnde † antiquitati innitentes, vt ſolemus, dominus Ieſus ait in hora cõſecrationis de pane, Hoc eſt corpus meum. Hæc ſacra ſententia Dei viui: hoc verbi omnipotentis edictum colligat ſibi nota fidelium duplici fune. Primò, vt hoc credamus impleri, quod ipſe voluit ibi fieri, ſcilicet puræ carnis ſuæ corporalem ſubſtantiam. Secundò, vt nihil addamus, quod ipſe fieri non mandauit. Hoc eſt enim purè credere verbis legis æternæ, nihil eis addere, nihilq́ue ſubtrahere, ſicut in finali concluſione ſcripturæ dicitur Apocaly. vlti. Conteſtor omni audienti

V Witcleff.

1

dienti verba prophetiæ libri huius. Si quis apposuerit ad hæc, apponet super illū Deus plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet Deus partē eius de libro vitæ. Hoc ergo timore con territi sancti patres, purā fidem suā semper ex primētes, & mediātes inter hereticos, optimo modo possibili cōcesserunt in Eucharistia corpus Christi, scilicet in natura optima corporali: quia hoc exprimūt verba Christi: & omnē terrenā substantiā panis ibi esse nō credūt: qa tanq̄ incompositibilē ibi corpori verba Christi hoc fieri prohibēt, scilicet quia dissimulāt, quia tacēt. Sic eñ aduertit fidē verborū Christi prudens & senex pater *Theophilus*, tractans ipsa vt iacent in Euāgelio Christi. Marci. 14. Hoc est corpus meū. Si, inquit, carnem & sanguinē cerneremus, sumere non sustineremus. Propter hoc dominus nostræ infirmitati condescendens, species panis & vini cōseruat: sed panē & vinū in veritatē carnis cōuertit, & sanguinis. Hæc ille. AVTHOR. Hāc expositionis fidē suxit doctor iste Græcus, & vetustus antistes de prædictis verbis Christi, q̄ Christ⁹ ibi conseruat species panis & vini: sed panē & vinū conuertit in veritatē carnis & sanguinis. Sed veritas illorū est illorum essentia, ergo nō tātùm in figuram, sed in essentiā carnis & sanguinis Christi, panis & vinū cōuertūtur, & sic non manent secūdùm essentiā: sed species manent secūdùm essentiā, nō tātum secūdùm cōsiderationem. Aliter nescivit ipse intelligere, quomodo posset ibi Christus facere corpus suum. Ergo ex fide euāgelij, & antiquorū patrum ibi nō remanet putribilis substātia panis in hostia post consecrationē. Hic ergo plānè deprehenditur perfidia Witcleff, dicentis, ibi manere panem simul cum corpore Christi: eo q̄ Christus non sic dixit secundùm aliquem Euāgelistam, Hoc est corpus meum, & panis naturalis. Hoc ergo infideliter addidit verbis Christi. Item nec apostolus Paulus dixit, Panis, quem frangimus, nonne participatio panis naturalis, & corporis dñi est? Sed tātùm, participatio corporis domini est. Item Apostolus dixit, Et calix, quem sumimus, nō ne communicatio sanguinis Christi est? non ausus addere, & vini naturalis. Quomodo ergo ausus est Witcleff, quod nunquam audebat Apostolus? Non veritus sermonem Salomonis Prouerbi. 30. Sermo Dei, clypeus ignitus: ne addas quicquam verbis illius, & arguaris, inueniarisq̄ mendax. Addidit Witcleff, & idcirco ab ecclesia orbis terrarum argutus est & mendax inuentus. Monstrat item in sacramento vnitatem essentię, simplex appellatio, quam notat antiquus item pater *Eusebius* Emisenus, cuius laus est in decretis: in sermone de corpore & sanguine domini, qui incipit, Magnitudo cælestium. vbi sic, Beatus, † inquit, Moyses de eo mysterio loquēs, vinum, & sanguinem sub vna appellatione significat in benedictione Patriarchæ dominicam passionē multò antè tempore demonstrantis, ita inquiens, Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium suum. Aduerte quàm euidenter constat vini creaturam Christi sanguine nuncupandam. Hæc ille. AVTHOR. Nō dixit nuncupatam, sed nuncupandam in futuro: ne Witcleff diceret, qui nunquā habet pro se authoritatē, nisi quādo furatur de nostris, q̄ vinum remanens vocatur Christi sanguis. Sed ideò author dicit de tempore consecrationis peractæ, quādo vinum nō erit: nec dicetur substātia vini propriè in natura, sed tātùm sanguis, quod nō erat anteà. Vnde versus finem sermonis idem *Eusebius*. Quando, inquit, bene dicēdo verbis cælestibus creaturæ sacris altarib⁹ imponūtur, antequàm inuocatione summi nominis cōsecrentur, substantia illic est panis & vini: post verba autem Christi, corpus est, & sanguis Christi. Hæc ille. AVTHOR. Hunc † loquendi morem seruauerūt penè cūcti patres antiqui in loquēdo de hostia cōsecrata, vt nō idem dicerent in natura post consecrationem, quod erat antè. Vnde libro suo de mysterijs dicit *Ambrosius*. Liquet, quòd præter naturæ ordinem generauit virgo: & hoc, quod conficimus, corpus ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse dominus Iesus part⁹ ex virgine? Vera vtiq; caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est. Verè ergo carnis illius sacramētum est. Ipse clamauit Dominus Iesus, Hoc est corpus meum. Ante benedictionem verborū cælestium alia species nominatur: post cōsecratiōnem corpus significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante cōsecrationem aliud dicitur: post cōsecrationem, corpus & sanguis nūcupat̄. Et tu dicis, Amē. hoc est verum. quod sermo sonat, effectus sentiat. His igitur sacramentis pascit Christus ecclesiam suam, quibus animæ firmat substantiam. Hæc ille, AVTHOR. Attēdat Witcleff quomodo penè totus Ambrosianus iste processus vigilat contra sua, & Berengariana figuralia sacramēta. Primò, quia dicunt, quòd nō conficiunt sacerdotes verum corpus Christi natum de virgine, sed sacramētum eius: quia sic consecrarent respectū habitudinis ibi tantùm.

Theophil.

2

3

Euſebius.

Idem.

Ambroſius

V Witcleff. tùm. Vnde Witcleff planè dicit in libro de Eucharistia. cap. 1. Nihil horribilius, quàm quòd quilibet ſacerdos celebrans, facit, vel cõſecrat quotidiè corpus Chriſti. Nam Deus noſter, non eſt Deus recens, nec corpus eius, cùm ſit ſummè ſacrum, atq; perpetuum eſt, ſic ſacrabile, vel nouiter faciendum. Sed nos ſacerdotes facimus, atq; benedicimus hoſtiam conſecratam, quæ nõ eſt corpus dominicum, ſed efficax eius ſignum. Hæc ille. AVTHOR. Ambroſius ergo aliter ſapit, qui planè dicit, quòd hoc, quod conficimus, corpus ex virgine eſt: & vera vtiq; caro, quæ crucifixa eſt, quæ ſepulta, & verè carnis illius ſacramẽtum. Nõ ergo tãtùm efficax illius ſignum, ſicut eſt ſacramẽtum Witcleff, ſed ſacramẽtum & res. Ideò ſubiungit ſanctus pater. His ſacramentis paſcit Chriſtus eccleſiam ſuã, quibus animæ firmat ſubſtãtiam: quę nulla poſſunt eſſe prẽter carnem & ſanguinem Chriſti ſecũdùm ſuam
Ambroſius ſubſtantiam, & naturam. Sicut ipſe *Ambroſius* pòſt declarat ſe, verſus finem libri, vbi, Non, inquit, corporalis eſca, ſed ſpiritalis eſt. Vnde & apoſtolus de typo eius ait, Quia patres noſtri eſcam ſpiritualem mãducauerũt, & potum ſpiritualem biberunt. Corpus enim Dei, corpus eſt ſpirituale. Corpus Chriſti, corpus eſt diuini ſpiritus, quia ſpiritus Chriſti, vt legimus: Spiritus ãnte faciem noſtram Chriſtus dominus. Hæc ille. AVTHOR. Si autem eſſet ſacramentalis panis Witcleff, ipſo teſte, foret eſca corporalis: non eſt ergo panis terreus in hoc cæleſti ſacramento. Quam ſententiam veram, & firmam tenuerunt doctores catholici ſequentes à priſcis patribus de=
Rabanus. relictam. Vnde *Rabanus* adhuc de primo millenario (vt notaſti) in libro ſuo de corpore, & ſanguine domini. cap. 3. Nullus, inquit, moueatur de hoc Chriſti corpore & ſanguine,
4 quòd † miniſterio vera ſit caro, merus ſit ſanguis, dum ſic ille voluit, qui creauit. Omnia enim quæcunq; volũit dominus fecit in cælo, & in terra. Et quia voluit, licèt figura panis & vini hic ſit, omnino nihil aliud, q̃ caro Chriſti, & ſanguis poſt cõſecrationem credẽda ſunt. Vnde ipſa veritas ad diſcipulos. Hæc, inquit, caro mea eſt pro mundi vita. Et vt mirabiliùs loquar, non alia planè, quàm quæ nata eſt de Maria, & paſſa in cruce, & reſurrexit de ſepulchro. Hæc ille. AVTHOR. Hoc profitetur Rabanus, quod accepit à patribus, q̃ vera ſit caro in miniſterio, & merus ſanguis nõ tantũmodò figuralis. Itẽ, q̃ figura ſit ibi panis & vini ſine ſubſtãtia ſua: quia omnino nihil aliud eſſe poſt conſecrationem, quàm caro & ſanguis credenda ſunt. Sed quia penè omnia prædicta à ſanctis patribus aſſumpta, ſolet Witcleff leui gloſſa deferre dicens, quòd aliud ſolet eſſe in figura poſt conſecrationem, quanuis idem ſit in natura, ſcilicet in figura corporis Chriſti poſt conſecrationem, ſed manens panis in natura: quia dictum eſt illius, ſufficit
5 ita refellere, q̃ † panis ita figurat corpus domini ante conſecrationem, ſicut pòſt, quantùm eſt de nuda ratione figuræ ſine præſentia corporali. Quia ab initiali eſſentia panis ſumpta eſt formalis ratio fundandi habitudinalem illam figuram eius ad corpus Chriſti, ſcilicet, quia eſt refectio, & quia eſt ſagina deficientis ſubſtantiæ. Nam quia ſicut panis ſuſtẽtat corpus, ſic eſſe corporis Chriſti ſuſtentat, & reficit animã: idcirco panis materialis figurat corpus Chriſti, vt ſuſtentat animã per fidem. Vñ
Iſidorus libro de origine officiorum. cap. 18. Iſidorus. Panis, inquit, quem frangimus, corpus Chriſti eſt, qui dixit, Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcẽdi. Vinum autem ſanguis eius eſt: & hoc eſt quod ſcriptum eſt, Ego ſum vitis. Sed panis, quia corpus cõfirmat, ideò corpus Chriſti nuncupatur. Vinum autem, quod ſanguinem operatur in carne, ideò ad ſanguinẽ Chriſti refertur. Hæc autem ſunt duo viſibilia, quæ ſanctificata tantùm in ſacramentum diuini corporis tranſeunt. Hæc ille. AVTH. Attendat Witcleff, qui ex hoc dicto Apoſtoli, Panis, quem frangimus, arguit panem ſenſibilem eſſe Euchariſtiæ ſacramentum. Iſidorus verò dicit, quòd panis, quẽ frangimus, eſt corpus eius, qui de cælo deſcendit: non panis, qui de ſub ceſpite creuit. Et addit cauſam, quare corpus Chriſti nuncupatur panis: non quare panis nuncupatur corpus. Quia, inquit, panis confirmat corpus hominis, ideò corpus Chriſti nuncupatur, & vinum operatur ſanguinem. Et vide ſi iſtæ non ſunt proprietates panis & vini à conditione naturæ eorum, non ſolùm à presbyteri conſecratione. Et hæc duo viſibilia ſanctificata in ſacramentum diuini corporis tranſeunt, non autem in ſuis naturis manent. Item accedendo magis ad figuras Auguſtini, & aliorum doctorum: quia panis & molitur, & reuerſatur manibus hominum, ſignificat, quòd in paſsione corpus Chriſti torquebatur manibus militum: & panis decoctio ad clibanum, figurat tortionem carnis Chriſti ad crucem. Et deglutitio eius ad ſtomachum, figurat deſcenſum illius carnis ad ſepulchrum. Et incorporatio illius panis in carnem viuam, figurat Reſurrectionem corporis Chriſti in vitam perennem. Et

participa-

participatio & viuificatio illius carnis aſſumptæ figurat glorificationem carnis Chriſti, & aſſumptionē eius in gloriam. Sed has omnes rationes figurales habet panis eius ante conſecrationem ſicut poſt :ergo non plùs eſt panis figura poſt conſecrationem, quàm erat antè. In ſermone de Paſcha, qui incipit, Hoc, qđ videtis. & eſt. 31. inter ſermones ſecundæ partis, *Auguſtinus*. Recolite, inquit, quia panis non fit de vno grano, ſed de multis. Quando exorcizabamini, quaſi molebamini: quando baptizati eſtis, quaſi conſperſi eſtis. Eſtote quod videtis, & accipite quod eſtis. Hoc Apoſtolus de pane dixit. Hæc ille. AVTHOR. Iam Auguſtinus docet ſub quibus conditionibus, panis figurat rem vltimatam ſacramenti, ſcilicet corpus Chriſti myſticum. Nunquid intendit ergo, ꝙ tota eccleſia Chriſti ſit panis iſte ſenſibilis? Dices non. Et quare ergo propter figurationem tuam erit putribilis panis corpus Chriſti ſacramentum, & res propter figuram Apoſtoli? Non poteſt idem panis eſſe corporis Chriſti res, non ſacramentum, ſcilicet tota congregatio fidelium. Hic omnes conticent Witcleuiſtæ. Et libro. 7. de baptiſmo contra Donatiſtas *Auguſtinus*. Quando, inquit, dominus corpus ſuum panem vocat de multorum granorum adunatione congeſtum, populum noſtrum, quem portabat, indicat adunatum. Et quando ſanguinem ſuum vinum appellat de botris atq; acinis plurimis expreſſum, atq; in vnum coactum, gregem item noſtrum ſignificat commixtione adunatæ multitudinis copulatum. Hæc ille. AVTHOR. Nec variatur illud indiuiduũ habitudinalis figuræ: quãuis poſt conſecrationem accreſcat ipſi lateraliter aliquis reſpectus ad authorem eius, vt eſt cauſa, eo ꝙ ſufficiens ratio fundandi formaliter præceſſit. Et quia cauſa efficiens eſt cauſa extra rem, ſicut non aliud indiuiduum quando: quod tunc dicebatur, hodie adfuit diei natalis domini, propter hodiernitatem eius, qui fuit author, & cõditor, & dominus totius diei, & temporis: quod eſt propriũ ſoli Deo. Nec ergo eſſet alius figuralis reſpectus iſtius panis ad corpus Chriſti poſt cõſecrationem, quàm erat antè, quanuis accreſcat ipſi aliquis lateralis reſpectus per pronuntiationem verborum cæleſtium, per quę comparatur ad cauſam, eo quòd ſufficiens cauſa fundandi figuram præceſsit in pane à conditione ſua. Tunc ergo reſumatur textus concors Euſebij, Ambroſij, & Rabani. ante conſecrationem alia ſpecies dicitur, poſt conſecrationem aliud, ſed non alia ſpecies in figura : quia idem, quod figurabat antè, figurabat pòſt, & hoc preciſè. Ergo erit alia ſpecies in natura, vel naturali eſſentia, vel da mediũ. Certè aliud eſſet, ſi figura eſſet poſt conſecrationem per rationem corporalis cõtinentiæ, & ſubſtantialis præſentiæ, quod tu negas, quam tamen figuram concedit eccleſia ineſſe nudis accidentibus. Et nec hanc rationē ſciunt euadere Witcleuiſtæ. Sophiſticat tamē hic Witcleff, ꝙ anima Chriſti ibi ſit, & diuinitas: ſed repellitur ſophiſma eius per hoc, quod doctor propoſuit, in myſterio, id eſt, in ſacramento, quod eſt res. Et quãtum eſt de vi eius, nihil eſt ibi ſacrum illud myſterium, niſi caro Chriſti ſecundùm naturam, & ſanguis Chriſti merus, quos tamē inhabitat deitas, ſicut idem *Rabanus* habet ibi cap. 6. Ad hoc, inquiens, verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, vt per verbum carnem factum, caro proficeret in Deum verbum, quæ nimirum caro verbi fit eſca. In hoc myſterio cibus eſt fidelium, dum verè creditur eſſe caro pro mundi vita. neq; aliud aliquid, quàm caro corporis Chriſti, & qua Chriſtus manet in nobis: & nos per illam transformamur in illo, qui nihil aliud factus eſt, quàm Deus caro dignatione ſua, vt habitaret in nobis. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ergo caro non fit panis in hoc ſacramento, qa nihil aliud eſt, quàm caro corporis Chriſti. Nam aliud in neutro genere alietatem naturæ ſignificat. Et iterum cap. 8. *Rabanus*. Siquidem, inquit, Chriſto, qui verus eſt, & ſummus ſacerdos, catholicè totum tribuere oportet, totumq; ipſius virtuti atq; ipſius potentiæ deſignari. Nēpe quia ipſe liberat ab omni ignorantia, & remouet nos à carnalibus huius vitæ. Neq; itaq; ſinit terrenum aliquid, aut vile ibidem ſuſpicari, ſed myſtica, & ſpiritualia in his ſapere: vt noſtri corporis ſenſus ad ea interiùs ſanctificandi auidiùs transferantur: ſi quo modo dicere poſsit præeminentior pars hominis, Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Hæc ille. Et idem pòſt. cap. 28. Propterea, inquit, non inconuenienter & iam ob hoc idem aqua conſecratur, nõ quòd aqua permaneat, ſed vertitur in ſanginem, vt ſignificet quod fides percipiat. Nam tria ſunt quæ teſtimonium dãt, ꝙ Chriſtus eſt veritas, ſpiritus, aqua, & ſanguis. Sequitur. Quibus nõ niſi vnum ſalutis opus myſticè conſecratur, vt corpus noſtrum, & anima, ac ſpiritus integer ad vitam in Chriſto ſeruetur. Et infrà. Cõſtat igitur, ꝙ ſi tria priùs ponũtur, non niſi caro & ſanguis poſteà rectè creditur, dãs indiciũ, ꝙ animalis homo totus debeat tranſire in ſpiritũ, & ſpiritualis fieri. Itē ca. 47. Hęc nanq;

Auguſtin. Auguſtin. Auguſtin. Rabanus. Idem. Idem.

vera,&noua cõſperſio ſynceritatis & veritatis vt ſimus azymi ſine fermẽto malitię & nequitiæ.Nã in calice nihil aliud bibimus,q̃ Chriſti ſanguinem, vbi & nos per aquam admixtam coadunati ſumus. In pane verò nihil præter corpus,vbi nos per Chriſti conſperſionẽ iam membra ſumus. Hæc ille.AVTHOR.Nec irruat Witcleff in panem, quẽ infert hîc Rabanus,niſi adferat nobis vinũ,quod Rabanus aufert.Nec item aquã affirmet manere ſecũdùm eſſentiam,quã iam ſuprà ſuſtulit Rabanus,dicens non manere, ſed trãſire in ſanguinẽ. Hic tamẽ manere aquã figuratitiam,ſcilicet populi vnionẽ.Et ſic etiam remanet panis, nõ terrenus ille,cùm ſuprà dixit Chriſtum non ſinere nos ibi ſuſpicari terrenum aliquid,vel vile,ſed panem cæleſtem. Quod item declarat in cap.
Rabanus. 16.*Rabanus*.Cogita,inquiens,ſi quippiam corporeum poteſt eſſe ſublimius,cùm ſubſtantia panis & vini in Chriſti corpus & ſanguinẽ efficaciter interiùs commutatur,ita vt deinceps poſt cõſecrationem iam vera Chriſti caro & ſanguis veraciter credatur, & nõ aliud, quàm Chriſtus panis de cælo à credẽtibus exiſtimetur.Hæc ille.AVTHOR. Ecce mi Witcleff,ſi panem tam gaudẽter attẽdis, panẽ accipe carnem Chriſti: nec tamẽ hîc vel alibi panem de terra,ſed tãtùm de cælis exiſtimes.Nihil ergo remanet in ſacramẽto,quãtùm ad ipſum attinet ſub ſpeciebus, niſi caro Chriſti naturalis, & ſubſtãtia ſanguinis.Hãc antiquorum patrũ cõcordem ſentẽtiam Witcleff neſciens declinare,& ſe tamẽ declinari nõ ſuſtinens,omni-
VVitcleff. bus ſimul obuiam currens lib.de Euchariſtia. ca.5.dicit eſſe temerariam,nõ probatam. Eſt, inquit,temeraria, quia ponit vt articulũ fidei, q̃ nec panis,nec vinũ poſt cõſecrationem remaneat,quod eſt nimis temerariũ ꝓpter multa. Nam in nullo articulo triplicis fidei eccleſiæ eſt iſte articulus declaratus : quis ergo color, q̃ propter aſſertionem vnius temerariam ſit eccleſia nouo articulo fidei grauidanda?Itẽ rũ ſcriptura ſacra, & antiqui ſancti doctores, vt Ambroſius, Auguſtinus,& alij authores canonum dicunt regulariter, q̃ hoſtia cõſecrata eſt panis. Similiter decretũ Romanæ eccleſiæ tempore Nicolai ſecundi decreuit,q̃ poſt cõſecrationem,panis & vinũ remaneant. Hæc il
6 le.AVTHOR. Hoc†arripuit ſibi iam cõmune hæreticorum hoſpitium: dũ enim vinci deberẽt,currũt ad expreſsionem articuli in fide, & ſcripturis. Nã quo ad primũ temeritatis ſuę probamentũ : quia in nullo articulo triplicis fidei eſt iſte articulus declaratus de nõ remanẽtia panis & vini,triplicẽ fidẽ intelligẽs triplex ſymbolum, Apoſtolorum ſcilicet, Athanaſij, & patrum,quod cantamus in miſſa. Sed fraudis in authorem ſimili pede fraude reuerſa,arguetur Witcleff eſſe temerarius de poſitione panis naturalis in ſacramẽto Euchariſtię:quia nec in ſcripturis ſacris, nec in aliquo articulo triplicis fidei eſt ille articulus declaratus.Item arguetur eius temeritas de poſitione corporis Chriſti figuralis in eodẽ ſacramẽto, quia nec illum articulum, nec prædicationẽ illam habitudinalẽ de corpore Chriſti in aliquo articulo eiuſdẽ triplicis fidei reperit declaratum. Si ſecùs fuerit,monſtret vbi.Sed item temeritatẽ mẽdacem nõ effugit,quãdo ſecũdò infert ſcripturam, & antiquos patres Ambroſium,Auguſtinum,& alios authores canonũ pro remanẽtia panis putribilis. Similiter etiam decretũ Nicolai, quod quàm falſum ſit, iam hîc ſuprà vidiſtis,nõ aſſertione vnius,ſed plurium,& omnino perſpicuè patebit in poſteris.Sed quãtùm ad expreſſam declarationẽ præmiſſæ veritatis in ſymbolis, ſanctè Deus quantum volumen caperet huiuſmodi ſymbolum, quod omnes explicaret neceſſarias fidei veritates! nec eſſet iam ſymbolum breue cõpẽdium credendorum, ſed aliquid omni bibliotheca prolixius.Sed ſicut credens errorem,cui tamẽ errori verba ſymboli nõ repugnãt,non ideò eſt fidelis : ita ex oppoſito credens veritatem catholicam,cui tamen verba ſymboli nõ palàm aſſentiũt, nõ eſt temerarius, vel ideò infidelis. Deductio eſt à patribus:& pro prima veritate eſt caſus *Auguſtini*, ✱lib.4.de vnico baptiſmo Auguſtin.
contra Donatiſtas. ca.12.vbi,Feri,inquit,poteſt, vt in alicuius hæretici librum catechumenus catholicus incidat, & à veritate neſciens diſcernere errorem, credat aliquid contra fidem catholicam:cui tamen errori verba ſymboli non repugnant. Sub eiſdem quippe verbis innumerabiles hæreticorum errores exorti ſunt.Hæc ille.AVTHOR. Nec ergo omni errori verba ſymboli expreſsè repugnãt, nec omni veritati catholicę expreſsè cõſentiunt. Et notetur, quòd ſub eiſdem verbis ſymbolicis, putà generalibus, innumerabiles errores exorti ſunt. Veruntamen hoc argumentum ipſius magiſtri eius ipſi priùs formauerant Manichæi, probantes Euangelium eſſe falſum,cùm diceret,per Ieſum Chriſtum factum eſſe mundum,quia in principio Geneſis nõ exprimitur de Ieſu.

Symbolum triplex.

✱lib.3.

¶Ad ar

¶ Ad argumenta Witcleff per ſcripturam Euangelij, quòd hoſtia conſecrata eſt panis in natura, reſpondetur.

CAP. XXXVI.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui per ſcripturam euangelij more magiſtri eius Berengarij, arguit hoſtiam conſecratam eſſe panem in natura, confutatur.*

2 *Scripta diuina cùm proferimus, q, ea non captiuemus ſenſibus noſtris, ſed eis potiùs noſtros captiuemus ſenſus.*

3 *Witcleff, & ſui ſequaces, quomodo ſint Iudæorũ gulonum ſectatores. Et in quo.*

4 *Chriſti uerbis, q, non ſit quicquam addendum, aut ſubtrahendum.*

5 *Hæretici menſæ apparatus, & quomodo huiuſmodi menſa ſit fugienda, ſponſi aũt menſa nequaquàm deſerenda. Et multa ibi contra Witcleff, & Berengarium eius magiſtrum, qui ponunt corpus Chriſti panem naturalem, & panem figuralem, uel imaginarium, &c.*

ARmis, quibus poteſt, inuadit Witcleff eccleſiam, probare conatus panem corruptibilem eſſe totam hoſtiam conſecratam ſecundùm ſubſtantiam, & nihil ibi de corpore Saluatoris ſecũdùm naturam, & hoc in quotlibet locis, vt in quarto Trialogi. cap. 2. de ſermone domini in monte. cap. 39. de Euchariſtia. cap. 2. De Apoſtaſia. De Papa. ſemper inſuit hæc motiua Matthæi. 26. Fides ſcripturæ ſic loquitur, Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panem, benedixit, ac fregit, deditq; diſcipulis ſuis, dicens, Accipite, & comedite, hoc eſt corpus meum. Et accipiẽs calicem, gratias egit, & dedit illis, dicẽs, Bibite ex hoc omnes, hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsionẽ peccatorum. Et eadem ſententia planè patet Marci. 14. Lucæ. 22. & primæ Corinthiorum. 11. Hæc Witcleff in Trialogo. AVTHOR. Signe
1 tur † tamen quomodo magiſter eius Berengarius ab eodem loco Euangelij erroris ſui ſumpſit exordium, vt notat eum *Guimundus* Auerſanus Epiſcopus libro ſuo ſecũdo contra eundem dicẽs. Quis verò riſum tenere iam valeat, audiens Berẽgarium ipſa domini verba de ſacramento interpretantẽ. Hoc, inquit, neceſſariò panis eſt corpus meum, & hic calix neceſſariò vinum. O impudentiſsima ſtultitia, & nimiùm patẽs, nec quid dicat, prorſum aſpiciẽs! Hæc ille. AVTHOR. Ita dixi ſuprà, hic eſt Berengarius in toto. Sed quòd hæreſim ſuã fundat in Euangelio, perdonate mihi, ſi *Auguſtinum* inferam, dicentem ipſi, quod contra Pelagianos inſtruxit in principio libri ſui Hypognoſticon, vbi ſic dicit, O malũ dogma, quod pacis inimicus inuenit! O dogma, per quod ſcinduntur matris eccleſiæ vnitates renatorũ! O dogma, quod ſub nomine Chriſti euertere, & mutare nititur Chriſtianæ religionis fundamenta! O dogma, cui nefanda ſunt nomina mille nocendi artes! Arma cõtra legem ſumit ex lege. Impugnat Euangelium ex Euangelio pugnans: & in ſui perniciem de veris mendacia fingens, prouocat ad mendacium veritatem. Sed hæc illi ſunt pœna, qui ea inordinatè proferens, putat eſſe victoriam, vt in eo, qđ ſcriptũ eſt, impleatur: per quæ enim quis peccat, per hæc & torquetur. Hæc ille. AVTH. Hoc enim vnum cupio Chriſtianis omnibus eſſe commune, vt cùm ſcripta diuina proferimus, ea non captiuemus ſenſibus noſtris, ſed eis potiùs noſtros captiuemus ſenſus ſecundùm regulam *Auguſtini* libro primo ſuper Ge Auguſtin.
2 neſim ad literam. cap. 24. vbi, Si qua, † inquit, ſcripta diuina legimus, quæ poſsint ſalua fide, qua imbuimur, alias, atq; alias parere ſententias, in nullã earum nos præcipiti affirmatione ita proijciamus, vt ſi fortaſſe diligentiùs diſcuſſa veritas eam rectè labefactauerit, corruamus, non pro ſententia diuinarum ſcripturarum, ſed pro noſtra ita dimicantes, vt eam velimus ſcripturarum eſſe, quæ noſtra eſt, cùm potiùs eam, quæ ſcripturarum eſt, noſtram eſſe velle debeamus. Hæc ille. AVTHOR. O miſer Witcleff, & miſeri Witcleuiſtæ, qui ſic non pro ſententia diuinæ ſcripturæ, ſed pro ſua dimicant, vt eam velint eſſe ſcripturæ ſanctæ ſententiam, quæ ſua eſt, veluti pueri dicentes, Ecce ſcriptura dicit Chriſtum eſſe primã literam, & vltimam Alphabeti: quia ipſemet dicit, Ego ſum Alpha, & ω, & tanquam pueri exinde contendant Chriſtum eſſe illud mutum, & ſenſibile elemẽtum. Sic item dicit corpus ſuum eſſe panem mutum, & ſenſibilem, quia dixit, Hoc eſt corpus meum: retinens ſemper in ore ſuo ſaporem panis materialis, quem audiuit Chriſtum in manibus accepiſſe, ſed ad panem carnis ſuæ, quam Chriſtus potiſsimùm intendebat, nũquam attendens,

Guimũdus.

3 gulones † Iudæos inſectans, qui poſtquàm guſtaſſent de panibus, panem cæleſtem reputantes pro vili, ad panem mortuum retorquebant affectum: ſicut exponit illud Ioannis.6.Homilia.45. ſuper Ioannem. Da nobis hunc panem manducare, *Chryſoſtomus*, dicens, Adhuc enim ſenſibilem qnandam rem exiſtimabant eſſe, adhuc ventrem laſciuire opinabantur, ideoq; citò occurrunt. Sed quid ait Chriſtus, volens eos inducere paulatim dicẽs, Panis Dei eſt, qui deſcendit de cælo, & dat vitam mundo? Vitam autem dicit, quia erant omnes mortui. Hi verò Iudæi inferiùs inſpiciebant, dicentes, Da nobis panem hunc. Arguit itaq; eos, quoniam dum ſenſibilem quidem menſam ſuſpicabantur, illam * eſſe currebant. Cùm autem didicerant quoniam ſpiritualis quædam eſca eſt, non vltrà currere volebant. Hæc ille. AVTHOR. Hac inſipientia videbitis laborare Witcleff deinceps, quia vbicunq; poteſt audire de pane, ſtatim currit vt canis ad panem materialem. Ecce, inquit, panis, exiſtimans omnia de ſua dici menſa ſenſibili. Vt autem accedamus ad rem, quid priùs facturi ſumus? Num purgabimus Euangelium à ſordibus, quas iniecit? an dehoneſtantem culpabimus? Hoc modo beatus *Auguſtinus* deprehendit errorem Donati, vocans eum furem, quia addidit verbis Chriſti verbum ſuum: ad hoc ſcilicet, Ego baptizo, quod poteſt dici ex parte miniſtri, addidit, Ego iuſtifico: quod ſolùm diuinæ congruit poteſtati. tertia parte ſermonum, ſermone de natali ſancti Ioannis, qui incipit, Diei hodiernæ ſolennitas. vbi ſic dicit, Fur, & latro de tranſuerſo ait, Ego baptizo, ſed ſicut miniſter, audio: noli addere, quicquid ampliùs eſt, à malo eſt: & tamen addit, non dubitat. Quid addit? Ego iuſtifico. Hæc ille. AVTHOR.

Chryſoſto.

* eſſe. i. mãduca re.

Auguſtin.

4 Ita † ſi Witcleff dicat, Hoc eſt corpus meum, verum dicit, quia verbum Chriſti dicit. Addat autem panem naturalem, dicens, Hoc eſt corpus, & naturalis panis: & iam falſum dicens, peperit iniquitatem, formauit errorem. Dixi iam ſuprà conteſtatum eſſe Apocalyp. vlti. ne quis adddat, aut ſubtrahat verbis Chriſti: hoc fac, & fidelis efficieris. Chriſtus dicit, Hoc eſt corpus meum: imò vt tecum loquar, panem naturalem demonſtrans, hoc dixit, Noli ampliùs dicere, noli minùs. Deutero nom. 5. dominus de lege ſua dixit, Non declinabitis ad dexteram, neq; ad ſiniſtram: ſed per viam, quam præcepit dominus Deus veſter ambulabitis, vt viuatis. Si apponas corpori Chriſti panem naturalem, dicens, Hic panis eſt corpus meum, & panis naturalis, iam addidiſti, nullo modo negare potes, declinaſti ad dexteram: quia aliud eſt panis in natura, quàm corpus Chriſti in natura. Plùs ergo eſt corpus Chriſti, & panis materialis, quàm corpus per ſe ſumptum. Ex alio latere ſi dixeris, Hic panis eſt corpus meum tantùm in ſigno vel figura: iam ſubtraxiſti, iam diminuiſti de corpore Chriſti. Diminuit enim à corpore Chriſti in natura, corpus ſolùm in figura. Addis vocabulum, & ſubtrahis eſſentiam, ſicut dicens homo, dicis eſſentiam, addens autem pictus ad hominem, ſubtraxiſti eſſentiã, diminuiſti naturã, & declinaſti ad ſiniſtram. Sancta ergo eccleſia catholica, & ſola illa, vel membrum eius, poteſt verè dicere, hoc (demõſtrato pane) eſt corpus meum: quia nec addit aliquid corpori, nec ſubtrahit veritati. Nullus enim panis materialis eſt corpus Chriſti, & panis naturalis: nec corpus Chriſti eſt in ſacramento aliquid minus Chriſti corpore in natura, nec aliquid diuerſum in ſubſtantia. Quis non videt iam eccleſiam habere propinquiorem Euangelij ſenſum? Purè enim obſeruat in conſecrando, purè intelligit, quod Chriſtus dixit, Hoc eſt corpus meum, demonſtrando panem naturalem, & concludendo carnis Chriſti ſubſtantiam. Non ſic Witcleff, nec quiſquã hæreticus, qui cum pane verba Chriſti incipit, & ſolam ibi panis ſubſtantiam fine tenus conſiderat, dicens, Hic panis eſt panis in natura, nec eſt corpus meum, niſi in quodam leui ſigno, & minimæ entitatis figura. O quàm doloſus Witcleff. Ideò apponit tibi panem in ſacramento, vt fraudet te deſiderio tuo corpore Chriſti ſacro. Pro panis ſubſtantia litigat, vt corpus Chriſti ſecundùm ſubſtãtiam & naturam ſuam totam excludat. Sic enim dixit quarto Trialogi. Concluſo, quòd panis eſt corpus Chriſti, ſed in figura tantùm, quia mens nõ capit, inquit, quòd panis ſit corpus Chriſti, niſi intelligendo figuratiuè. Hic † eſt apparatus menſæ hæretici, addere panem, & ſubtrahere agni carnem. Conſulit *Auguſtinus*, ne deſeras menſam ſponſi tui pro tali apparatu in menſa hæretici. prima parte ſermonum, ſermone ſecundo, qui incipit, Cæleſti gratiæ. dicens, Vide ne deſeras menſam ſponſi tui. Vt pulchra permaneas, carnes eius quotidiè manducabis. Vt vitam habeas, ſanguinẽ eius quotidiè potabis. Vide ne deſeras hanc menſam, plurimos apparatus hæreticorum fuge: & ſi plura illic prauis diſpenſationibus apponuntur, aut fœda ſunt, aut fæua ſunt. Nõ eſt enim illis quicquam integrum, vbi pater, & filius

VVitcleff.

5

Auguſti.

& filius,& Spiritus non eſt vnum,Menſa ſpõ ſi tui panem habet integrum,quem panem & ſi confractum,cõminutumq; vidimus in paſſione, integer tamen manſit in illa ſua cum patre indiuidua vnitate. De iſto pane, & de iſto calice dicebat Dominus, Panis,quem ego dedero,caro mea eſt pro ſeculi vita. Et calicem, quẽ ſanctificauero, ſanguis meus eſt, qui pro vobis fundetur in remiſsionem peccatorum. Superiùs enim dixerat, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem,non habebitis vitam in vobis. Quod verbum audientes, nec intelligentes diſcipuli,dixerunt, Durus eſt ſermo hic. Hæc ille. AVTHOR. Attendant Witcleuiſtæ ſeriem Auguſtini,qui quotiens audiunt panem, tanquã porci, in luteas ſcrobes currunt grunnientes, q̃ panem ſuum putribilem inueniſſent. Auguſtinus dicit ad mentem catholicam,q̃ mẽſa ſponſi ſui panẽ habet integrum. Qui quanuis fuerit in paſsione comminutus,& confractus, integer tamen manet in vnitate deitatis. Et de iſto pane,inquit,dicit Dominus, Panis, quem ego dedero, caro mea eſt pro ſeculi vita. Et de iſto calice. Hic calix ſanguinis mei, qui pro vobis effundetur. Et æque de iſto pane, Hoc eſt corpus meum. Non ergo credamus Witcleff apponenti nobis panem materialem,vel naturalem,de quo multi comedentes,mortui ſunt:loco naturalis carnis Chriſti, & viuifici ſanguinis eius in ſua pura ſubſtantia, quem qui guſtauerit, ſeculi vitam guſtat. Vide,inquit Auguſtinus, ne deſeras menſam ſponſi tui, plurimos apparatus hæreticorum fuge. Chriſtus apponit tibi vnum panem corpus ſuum, Witcleff, & magiſter eius Berengarius apponũt tibi duos panes ad minus, panem naturalem,& panem figuralem,vel imaginarium corpus Chriſti. Plures ſunt iſti apparatus hæretici,fuge illos. Quare? Quia ſi plura illic prauis diſpenſationibus apponuntur,aut fœda ſunt,aut ſæua. Fœdus panis, & fœdum vinum,ſæuus panis,& ſæuum vinum,quæ fœdas ſubſtantias ingerunt, & cæleſtem cibum, & potum violenter extrudunt. Ecce quid facit Witcleff, addens panem, & plurificans apparatum. Satiùs mihi erit ſimplex ferculũ corporis Chriſti veri, quàm gemini panes Witcleff,quia ſunt furtiui. Sed hoc ſufficit eccleſiæ fidei, quòd verba Chriſti in Euangelio nudè accepta,panem denũtiant materialem in ſubiecto, & præciſè panem & corpus Chriſti verum in prędicato,nihilq; aliud. Sicut ergo hic in exordio eſt panis purus ſine corpore:ſic in fine orationis,corpus purum ſine pane, & ita tranſitus:ac ſicut de dictione in dictionem,ſic de natura ad naturam, de ſubſtantia in ſubſtãtiam,de typo in rem, de figura veteri in noui Paſchæ veriſsimum ſacramẽtum. Sic enim intellexit *Hieronymus* hæc Chriſti verba ſuper Matthæ.in commentario, dicens, Poſtquàm typicum Paſcha fuerat impletum, & agni carnes cum Apoſtolis comederat,aſſumit panẽ, qui confortat cor hominis, & ad verũ Paſcha tranſgreditur ſacramentum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchiſedec ſummi Dei ſacerdos,panem,& vinũ offerens fecerat, ipſe quoq; in veritate ſui corporis & ſanguinis re præſentaret. Hæc ille. AVTHOR. Ecce aſſumens Chriſtus panẽ,ad verum Paſcha trãſgreditur. Nunquid item in panem,& ſic de pane ad panem? aut nũquid in figurã corporis,& ſic ad figuratitium Paſcha? Quia iſte vocat figurã veritatem. Et quare ergo dicit Hieronymus,q̃ ſicut Melchiſedec obtulit panem & vinum in præfiguratione, ſic Chriſtus corpus ſuum & ſanguinem in veritate,& non dicit in poſtfiguratione? Secundũ Witcleff,non plùs hæc veritas, quàm illa, quia illa veritas panis in natura,& figura corporis in manibus Melchiſedec. Ita veritas panis, & eadẽ figura corporis in manibus Chriſti. Quare ergo hæc veritas,illa figura,niſi quia illa panis tãtum & figura,non veritas corporis:iſta tantùm veritas corporis ſub figura panis? Hoc verũ Paſcha ſine figura ſui. Ipſa enim figura hoc probat, quam indubiè Hieronymus non neſciuit. Leuitic. 22. Siue illa bos, ſiue ouis, non immolabũtur vna die cũ fœtibus ſuis. Si immolaueritis hoſtiã pro gratiarũ actione,&c. vbi gloſſa habet,quod figura peperit veritatem. Vno ergo die nunquam ad oblationem venire debebant veritas & figura. & ibi conſequenter. Si immolaueritis hoſtiam domino pro gratiarum actione, vt poſsit eſſe placabilis, eodem die comedetis eam. Non remanebit quicquam in mane alterius diei. Gloſſa. Quia vetus Paſcha tempus ſuum habuit, cui tempore ſuo nouum ſucceſsit. Chriſtus nanq; figurale Paſcha in cœna celebrauit: & poſt aliam horam quaſi alia die Paſcha verum ſubſtituit. Vel vere alia, quia decimaquarta die ad veſperum agebatur Paſcha Iudæorum. Quicquid autem poſt veſperũ eſt, alterius diei eſt. Hæc ibi. AVTHOR. Ita ergo ipſa lex Chriſti figuralis figuras ſuas terminat in præſentia veritatis, nec ſe ſuſtinet, ſed quaſi interrogat: quæ ſocietas lucis ad tenebras? Et *Beda* tractans hunc locum ſcripturę, vbi ſecũdus menſis in lege conceſſus eſt ad faciendum Paſcha

Hieronym.

ijs, qui immũdi in anima, vel in via procul po
ſiti, ad faciendum Paſcha in primo menſe, ne-
quirent occurrere: libro de templo Salomo-
Beda. nis. Ibi, inquit, nos apertiſsimè deſignati ſu-
mus, qui immũdi ſuper morte animæ noſtræ,
& procul adhuc poſiti à populo Dei, non po
tuimus primum Paſcha facere, quod in carne
& ſanguine agni fiebat. Celebramus autem
hodie Paſcha ſecundum, quod in carne & ſan
guine Redemptoris noſtri, à quo quæſiti, &
mundati ſumus, actum eſt. Hæc ille. AVTH.
Si in carne figurali, & ſanguine typico cele-
bramus hodie Paſcha, iam nõ tam procul po
ſiti ſumus, quin cum Iudæis ſuum Paſcha ty-
picũ celebramus: & ſi nõ oẽs in carne agni na
turalis, tñ in azymis panibus cõuenimus. De
claret hoc ergo aliquis Witcleuiſta, in quo di
ſtet Paſcha noſtrum eſſentialiter à Paſcha Iu-
dęor ũ, ſi vtrunq; ſit figuratum ſolùm: ex quo
idem Deus vtrũq; fecerit inſtitutum. Sed pro
cul à chriſtianis iſta veſania. Hoc ergo Paſcha,
quod immolatus eſt Chriſtus, non eſt panis
putribilis. Hoc eſt ergo corpus meum, & præ
ciſe Pacha verum ſine fermẽto figuræ. Et hoc
Fulbertus. ſecundùm venerandum *Fulbertum* in epiſtola
ad Adeodatum, de his, quæ ſunt maximè ne-
ceſſaria ad perfectum. vbi dicit, Quia corpus
ſuum, quod ſemel Chriſtus pro nobis offere-
bat in pretiũ, paulò pòſt à noſtris viſibus ſub-
laturus fuerat in cælum, ne ſublati corporis
fraudaremur preſenti munimine, corporis ſui
& verè ſanguinis ſui nobis immortale alimen
tum reliquit, non inanis myſterij ſymbolum,
ſed compaginãte Spiritu ſancto corpus Chri-
ſti verum, quod quotidiana veneratione ſub
viſibilis creaturæ forma inuiſibiliter virtus ſe-
creta in ſacris ſolennibus operatur. De quo
ſub hora paſsionis ſuæ, familiaribus ſuis ait,
Hoc eſt corpus meum. & paulò pòſt. Hic eſt
ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro vobis
fundetur. Et alibi. Qui mãducat carnem meã,
& bibit meum ſanguinẽ, in me manet, & ego
in eo. Hæc ille. AVTHOR. Hic habes, quòd
Chriſtus in corpore ſuo & ſanguine reliquit
immortale alimentum: & non inanis myſterij
ſymbolum, id eſt, vacuam rei figuram. Vacua
enim dicitur, dum non continet ſubſtantiam,
quam exhibet, ſed compaginante Spiritu ſan
cto corpus Chriſti verũ. Vide quid denegat,
& quid affirmat. Denegat ſymbolum, id eſt, fi
guram, affirmat corpus Chriſti verũ. Si ergo
affirmatio, & negatio nunquam inſunt eidẽ
ſecundùm idem, non eſt corpus Chriſti verũ
in ſacramento, quod hodie veneramur, morta
le aliquod alimẽtũ, vel corp⁹ falſiter figuratũ.

¶ Ad ſecundum Argumentum Witcleff per ſcripturam Apoſtoli primæ Corinthio. 4. Panis, quem frangimus, &c. reſpondetur.

CAP. XXXVII.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui in ſui erroris argumentum aſſumit textum Apoſtoli. 1. ad Corinthios. 4. Panis, quẽ frangimus, &c. uolens ex hoc probare hoſtiam conſecratam eſſe panem naturalem, multorum authoritatibus confutatur.*

2 *Reſponſio ad argumentum Witcleff, quo proba-re conatur ex præſumptione facti euacuatio-nem corporis Chriſti, & naturam panis cibarij ibi præſentem.*

3 *Miraculum factum in eo, qui manibus indignis tẽ tauit accipere arcam, in qua ſanctum domini fuerat poſitum, à Cypriano recenſetur. Et quo modo uocet Euchariſtiam Sanctum domini.*

Sſumunt item in argumentum erroris textum Apoſtoli Pauli primę ad Corinth. 10. Panis, quem frangimus, nonne participatio corporis domini eſt? Quaſi etiam ſerpens conuerſus in virgam, & fœmina in ſalis ſtatuã adhuc manerent, quod erant, ſcilicet ſerpens, & fœmina, & non ſecundùm naturam virga, & ſtatua. Et ſi non cæcarentur perfidia, oppoſitum deberet ex hoc loco concludi, quòd ſcilicet panis eſt participatio corporis. Et certè non ſequitur. Panis eſt corpus, ergo panis eſt panis. Sed meliùs oppoſitum, ergo panis eſt aliud à pane, quia corpus. Ideò ſi gloſsis noſtris non credas, ſaltem audias Damaſcenum
1 dicentem, quòd † in illo paſſu Apoſtolus noluit derogare veritati corporis, ſed omnino intellexit figuraliter vocabulum panis. vnde. 4. ſententiarum. cap. 5. *Damaſcenus*. Omnes enim Damaſcen.
vnum corpus ſumus: quia ex vno pane aſſumimus, quemadmodum ait Apoſtolus, Antitypa, id eſt, refiguratiua futurorum dicuntur, non vt nonentia verè corpus & ſanguis Chriſti, ſed qm̃ non nũc quidem per ipſa participamus Chriſti deitate, nunc intellectualiter per ſolam cõſiderationem. Hæc ille. AVTHOR.

Tædet

Tædet me vitæ meæ, cùm audio ſcripturas ſacratiſsimas, quas ſpirituſſanctus per ſe ſcribere dignabatur, ſic à peruerſo hæretico irriſas, & deluſas. Non credo tamen ad tantum deſipuit, quòd hoc intelligere apoſtolum crederet, quod affirmat: maximè, quia idem apoſtolus, qui dicit, Panis quem frangimus: de eodē ſtatim ſubiunxit, Vnus panis, & vnum corpus multi ſumus. Ergo ſi corpus Chriſti eſſet panis naturalis propter primum, æquè totus chorus Chriſtianorum eſſet vnus panis naturalis propter ſecundum. Non ego deuio, ſed hæc eſt norma ſcrutādi abdita ſcripturarum per circunſtantias eorum ibi, vel alibi. Vnde
Auguſtin. primo ſuper Geneſ. ad literam in fine *Auguſti.* Cùm (inquit) diuinos libros legimus, in tanta multitudine verorum intellectuum, quæ de paucis verbis eruuntur, & ſanitate fidei catholicæ muniūtur, id potiſsimū deligamus, quod certum apparuerit eum ſenſiſſe quem legim⁹. Si autem hoc latet, id certè, quod circunſtantia ſcripturæ non impedit, & cum ſana fide cōcordat. Si autem ſcripturæ circunſtantia pertractari, atq; diſcuti non poteſt, ſaltem id ſolùm, quod fides ſana præſcribit. Hæc ille. AVTHOR. Fidem ſuam dixit ſuprà, fidem, qua imbuimur. Et putamus ne, q̄ Witcleff fuit imbutus hac fide à iuuētute ſua? Sed igitur cùm de hac ſcriptura Apoſtoli fideles communicant, diligant id ſolùm de textu elicere, quod intellexit Apoſtolus, quantum perpendi poteſt ex circunſtantijs talis ſcripturæ, & fide ſana. Nec obuiat, q̄ plures ſenſus eliciantur ex eodem loco, ſi nullus eorum fidei integræ cōtradicat. Ideo dixit Auguſtinus in tanta multitudine verorum intellectuū. Nā ſi hic locus apoſtoli poteſt habere plures ſenſus ſecundū plures æquiuocatiōes panis & corporis, quorum nullus fidei ſanæ repugnat, ſed quorum quilibet exponat Apoſtolum, & hereſim obruat occurſantem. Primus ſenſus ſine iniuria Apoſtoli poteſt eſſe, q̄ panis ſenſibilis fit per conſecrationē corpus Chriſti ſecundùm ſubſtantiam: & tunc demum participatur à populo, nec eſt vltra panis, qui præfuit. Vide ſi hoc non intendit Apoſtolus, qui nuſquam dicit panem illum eſſe panē, ſed ſolùm corpus. Secundus ſenſus poteſt eſſe, q̄ panis carnis Chriſti, quem in cruce fractum deſignamus, cū hoſtiam frāgimus, eſt vera participatio carnis eius, & non figuralis, vel ficta. Rabanus item hoc probat, & ſcribit de verbo illo Apoſtoli, quod ſequitur ibidem. Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Hic, inquit, carnem Chriſti veram panem appellat. Vnde libro de corpore & ſanguine domini, ca. 37. ſic inquit *Rabanus*. Quòd panis Rabanus.
etiam quanuis vera caro ſit, hoc myſteriū poſſit nominari, probat Apoſtolus, vbi dicit, Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat. q̄a Chriſti caro eſt, & vera caro: & tamen panis viuus, qui de cælo deſcendit, iure catholicè p̄dicatur. Caro quidem ſecundùm gratiam, Panis verò ſecūdùm efficientiam. Quia ſicut hic panis terrenus vitam ſubminiſtrat temporalem: ita ille cæleſtis vitam præſtat ęternam, & cæleſtem: quia vita eſt ſempiterna. Deniq; & ſanguis hic ſecundū efficientiam ſimili modo vinum typicè poteſt vocari: quia ſicut vinum lætificat cor hominis ſobriè potatum: ita longè locupletius hoc vinum ſanguinis lætificat cor hominis interioris: inebriat mētem amore ſpirituali. Vnde dictum eſt. Calix inebriās q̄ præclarus eſt. & vinum lætificat cor hominis. Sequitur. Cæterū ſecundū præmiſſam doctrinæ veritatem, nihil aliud, q̄ caro Chriſti, & ſanguis iure creditur, quæ non ſapore carnis, ſed ſpirituali dulcedine deguſtantur, & fidei ratione intelligunt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce panis, de quo dixit Apoſtolus. Panis viuus eſt, qui de cælo deſcendit, non panis paleæ, qui ſub ſenſibili gleba creuit. Multū fruſtrabatur ſpe vana Witcleff, quando panem illum expectauit ab apoſtolo, vel vbi probare ſe hominem iuſſit, vt de pane illo ederet: vel vbi pauloante, panem quem frangimus, participationem corporis Chriſti dixit. Nam nuſquam audit apoſtolum additionem ſuam dicere, q̄. ſ. panis, quē frangimus, participatio corporis domini eſt, & naturalis panis. Idcirco mouetur Rabanus dicere, q̄ panis ille, quē ſecundū Apoſtolum frāgimus, & quem edat homo bene probatus, nihil aliud iure credatur, q̄ caro Chriſti, & ſanguis, nō ſenſibilis panis, nō alterius hominis corpus, ſecundū Neſtorianos, ſed verè caro Chriſti panis viuus de cælo: cibus quoq; cęlicus ſpirituum beatorū. Quam vtiq; expoſitionem q̄uis de millenario Chriſti fuit, non tamen de ſeipſo, ſed à patribus ſuis ſumpſit: veluti ab *Auguſtino* ſuper Auguſtin.
pſalmum. 33. ſuper titulum. Vbi dicit, Verbū erat apud Deū: & Deus erat verbū. Ecce cibus ſempiternus. Sed manducant angeli, manducant cæleſtes, manducant, & ſaginantur. Quis aūt homo poſſet pertingere ad illū cibū? Vñ cor tā idoneū illi cibo? Oportebat ergo, vt mē ſa illa lacteſceret, & ad paruulos pueniret. Vñ aūt fit cibus, in lac cōuertitur, vt in carnē traiciat. Nā mater hoc facit. Qd̄ māducat mater, hoc māducat infans. Sed q̄a idoneus non eſt

infans

infans,vt pane veſcatur, ipſum panem mater incarnat, vt per humiditatem māmillæ & lactis ſuccū de ipſo pane paſcat infantem. Quo modo ergo de ipſo pane pauit nos ſapientia Dei? quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Videte ergo humilitatem, quia panem angelorum manducauit homo,vt ſcr ptū eſt, Panē cæli dedit eis, panem angelorū māducauit homo,id eſt,verbum illud,quo paſcūtur angeli,ſempiternum.Hæc Auguſtinus.

AVTHOR. Hunc autem panem ibi tractatu rus præmiſit. Etenim dominus noſter Ieſus Chriſtus in corpore & ſanguine ſuo voluit eſſe ſalutem noſtram. Vnde autem commendauit corpus & ſanguinem ſuum? de humilitate ſua &c. Ita ergo Deus panis angelorum incarnabatur, vt eſſet in carne,& ſanguine panis,& cibus fidelium per ſacramentum.In cuius rei ſignum *Auguſtinus* recitās textum Apoſtoli illius loci,non dicit, Qui ederit panē domini, ſed, Qui ederit corpus domini indignè. 3. parte ſermonum, ſermone de ſacramentis habitis in die ſancto Paſchæ, qui incipit, Memor ſum. Vbi,Magna,inquit ſacramenta, & valde magna vultis noſſe quomodo commēdantur? Ait autem,Qui māducat corpus Chriſti,aut bibit indignè, reus eſt corporis & ſanguinis domini.Quid eſt indignè accipere?cōtemptibiliter,& irridenter accipere. Non tibi videatur vile, quod vides. Hæc ille. AVTH. Ecce iuxta Auguſtinū non panis cibarius fuit panis, quē dixit Apoſtolus ibi, ſed panis corporis Chriſti,panis vitæ.Item ſuper Ioannem Moral.46. *Chryſoſtomus* ita.Si quidem cum puritate acceſſeris, in ſalutem acceſsiſti. Si verò cum pernicioſa conſcientia,in ſupplicium, & cruciationem. Qui enim manducat, & bibit indignè, ſanguinē ſcilicet & corpus domini, iudicium ſibi manducat & bibit.Hęc ille. AVTHOR.Tam ſancti,& antiqui patres,nec falſi ſunt interpretes, nec ignari, qui loco panis, quem aſſumit Apoſtolus, ſcribunt corpus & ſanguinem Ieſu Chriſti,ſupponentes item, q̄ poſsint indignè manducari ad iudicium. Attamen arguit.8.cap.de Apoſtaſia Witcleff. Iſti Corinthij reportabant hoſtias conſecratas ad domos, & comedebant, & bibebant vſq; ad ebrietatem.Quomodo contingit ſaturari, vel inebriari ſumētem ſanctam Euchariſtiam poſteà locum habet? Quantum† ad argumentū, quo probare conatur ex præſumptione facti euacuationem corporis Chriſti,& naturā panis cibarij ibi præſentem:audiat iterum argue re fideles ex vltione delicti ſubſiſtere ibi corpus Chriſti. Quia tam dira vindicta quaſi frequentata quotidiè à miſericorde Deo nō contingeret pro tātilli panis ſumptione indigna. Quod ſi ſanctitatem figuræ cauſeris in pane, ſtatim panis azymus Iudæorum te cōfundit, & caro agni,quem comedebāt in paſcha, qui æquè corpus Chriſti efficaciter figurauit: & virtute magna in ſanguine ſuo totum populum ab exterminatore ſaluauit. Quem tamen quandoq; conſtat immoderatè à ſumentibus eſſe voratum,maximè fauente lege,aut dicente, Cuncta inteſtina vorabitis, & comedite feſtinanter. Non legi tamen vbi indignè ſumētes hunc panem typicum, aut figuralem carnem tam dira vltione plectuntur. Verè autē qui indifferenter hunc cibum corporis Chriſti, vt alium cibum communem accipiunt,nil mirum,ſi altas,& inſolitas pœnas luunt, propter irreuerentiam temeritatis in carnem, & ſanguinem Saluatoris.Vnde in annotationibus ſuis ſuper hūc locum. 1.Corinth. 11.Dominus Ieſus Chriſtꝰ in qua nocte tradebatur. *Hieronymus*.Iam his quaſi oblitis, commemorat quàm magnum ſit myſterium ſacramenti.Et ibi,Reus erit corporis & ſanguinis domini.Qui tantum,inquit, myſterium ſacramenti pro vili deſpexerit, & non dijudicans corpus domini,id eſt,non diſcernens à cibo communi. Propterea inter nos multi infirmi & imbecilles.Significat Corinthios propter ſupradictum peccatum ęgrotatione,& imbecillitate, & morte à Deo eſſe correptos. Hæc Hieronymus.AVTHOR. O ergo q̄ prudenter Witcleff producit tales authores panis ſui putribilis, quos oblitos eſſe conſtat omnis reuerentiæ & gratiæ ſacramenti: & ideò acerba morte à Deo correptos: quia cū Witcleuiſtis ſercula venerabilis ſacramenti reputabant, ſaltē facto,cibos eſſe cōmunes: ſicut panem & potum cibarios naturales, & non aliter pertractandos.Et quid fecit dominus Iudæ primicerio huius delicti? Nonne poſt buccellam introiuit in eum Satanas?Et quid horum peius? an repleri diabolo,an inebriari? Et in epiſtola ad martyres *Cyprianus*. Cùm,† inquit,quidam arcam, in qua domini ſanctum fuit, manibus indignis tentaſſet accipere, igne inde ſurgente, deterritus eſt,ne auderet attingere. Et quidam alius, & ipſe maculatus,ſacrificio à ſacerdote celebrato, partem cum cæteris auſus eſt latenter accipere: ſanctum domini edere, & contrectare non potuit, nec ſecum ferre,ſed apertis manibus cinerem inuenit. Documento vnius oſtenſum eſt, dominum recedere,cùm negatur: nec immerentibus ad ſalutem prodeſſe quod ſumitur,quando gratia ſalutaris

Auguſtin.

Chryſoſto.

VViteleff.

2

Hieronym.

Ironia.

3

Cyprianus.

luctaris in cinerē ſanctitate fugiēte mutetur. Hæc ille. AVTH. Rogo nō ſubitò diſcedam⁹: intelligamus Cyprianum antiſtitem iā, vbi ſacram euchariſtiam vocat ſanctum domini. Illud certè ſanctum, quod item angelus ad Mariam dixit, Quod enim ex te naſcetur ſanctū, vocabitur filius Dei. de quo ſubdit. Oſtēſum eſt dominum recedere, cùm negatur. Quomodo item ſubdit. Quando gratia ſalutaris in cinerem ſanctitate fugiente mutetur. Vocat ergo hoſtiam, quam ille maculatus participare propoſuit, ſanctū domini: vocat dūm ipſum, & vocat gratiam ſalutarē. Sic dixi vobis: pœna declarat, quæ res, aut quanta ſit, quæ portat iniuriam. Non æſtimandus panis, aut poculum inebrians Witcleff, qui tot, & tātas ſceleratorum ruinas exercet. vnde ſubdit *Cyprianus*. Quàm multi quotidiè immūdis ſpiritibus adimplentur! Quàm multi vſq; ad inſaniam mentis excordes dementiæ furore quatiūtur! Nec neceſſe eſt ire per exitus ſingulorum, cū per orbis multiformes ruinas tam delictorū pœna ſit varia, quàm delinquentium multitudo numeroſa. Vnuſquiſq; cōſideret, nō quid alius paſſus ſit, ſed quid pati & ipſe mereatur. Nec euaſiſſe credat, ſi eum interim pœna diſtulit, cùm timere plùs debeat, quem ſibi Dei iudicis ira reſeruat. Hæc Cyprianus. AVTH. Hucuſq; iam ferme quadringentis annis poſt aſcēſionem domini durauit vltio illa frequēs in eos, qui manducabant, & bibebāt indignè, non dijudicantes corpus domini: necdum ceſſauit quod ait Apoſtolus, Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiūt multi. Cyprianus dixit. Delictorum pœna eſt varia, & delinquentium multitudo numeroſa. Et in illum locum apoſtoli in expoſitione ſua *Haymo*. Non dijudicans corpus domini, id eſt, nō diſcernens à reliquis cibis. & ibi. Idcirco inter vos, ô Corinthij, multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Non ſomno pacis, neque quietis, ſed febricitantes, & mortui ſunt morte æterna propter hoc peccatum. Hæc ille. AVTHOR. Arguit ergo præſumptiue. Si Corinthij facinoroſi tractabant inter ſe ſacramentum corporis domini tanquā panem: ergo eis credendum eſt, q̄ ſit panis. Non enim dubito eos immaniter deliquiſſe: nec ero difficilis ad credendum, quòd multi illorum tunc erant in ſenſu Witcleff peruerſo, aliter nō ſic abuterentur dominico ſacramento. Sed ideo diuina animaduerſione multi plectuntur, & apoſtoli Pauli viuis vocibus corriguntur. Vnde ad inquiſitiones Ianuarij lib. 1. *Auguſtinus*. Cùm vero ait Apoſtolus de hoc ſacramento loquens. Propter quod fratres cùm conuenientis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis eſurit, domi manducet, vt non ad iudiciū conueniatis. ſtatim ſubtexuit. Cætera autem omnia cùm venero ordinabo. Vnde intelligi datur, quia multùm erat, vt epiſtola totum illis agendi ordinem inſinuaret, quem vniuerſa per orbem ſic ſeruat eccleſia Chriſti ab ipſo ordinatum, quòd nulla horum diuerſitate variatur. Hæc ille. AVTHOR. Fides ergo ſacramenti, quam vniuerſa ſeruat eccleſia de corpore Chriſti ibi præſente ſecundùm ſuā ſubſtantiam cùm ſit eſſentialior aliis, intelligitur tunc ab Apoſtolo confirmata & docta, & Corinthiorum perfidia increpata.

Cyprianus

Haymo.

Auguſtin.

¶ Ad tertium argumentū Witcleff, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, reſpondetur.

CAP. XXXVIII.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui pro erroris ſui corroboratione de hoſtia conſecrata, quòd ſit panis in natura, aſſumit illud orationis dominicæ, Panem noſtrum quotidianum. &c. cōfutatur. Et multa ibi de pane quotidiano per doctores ſacros, Et quomodo ſecundùm Hieronymum & alios panis ille dicatur Epiouſios, non naturalis. &c. contra Witcleff.*

2 *Panis, quem in oratione dominica poſtulamus, q̄ ſit ſacramentalis, non uſualis.*

3 *Reſponſio ad argumentum Witcleff, dicentis, q̄ ſacramentū euchariſtiæ quinquies uocatur panis in Canone. &c. unde arguit illud eſſe panis in natura.*

4 *Panis noſter quotidianus quis dicatur ſecundùm Auguſtinum, Cyprianum, & alios doctores ibi.*

VVitcleff.

VBentur orthodoxi erigere oculos conniuētes ad cognoſcendum, quòd hoc ſacramētum eſt panis: quia Matth. 6. docet veritas nos orare, vt panem noſtrum ſuperſubſtantialem det nobis hodie: & ſecundū Auguſtinū ſuper eodē textu in ſermone dñi in monte, per panē quotidianū inter alios ſenſus laudabiles

dabiles intelligit Chriſtus hoc venerabile ſacramentum. Hæc Witcleff. 4. trialogi. AVTHOR. Dicamus & nos. Erigant caligantes oculos Witcleuiſtæ, quorum magiſter argumenta non inuenit niſi omnino contra ſe. Recitetur expoſitio Auguſtini, quam iſte iam lo
Auguſtin. quitur, & videatur quò tendat *Auguſtinus*. Quarta, inquit, petitio eſt: panem noſtrũ quotidianum da nobis hodie. Panis quotidianus, aut pro his omnibus dictus eſt, quæ huius vitæ neceſsitatem ſuſtẽtant. De quo cùm præciperet, ait, Nolite cogitare de craſtino. vt ideo ſit additum, da nobis hodie. aut pro ſacramẽto corporis Chriſti, quod quotidiè accipim⁹, aut pro ſpirituali cibo, de quo idem dominus dicit, Operamini eſcam, quæ non corrumpitur. Et illud. Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Hæc Auguſtinus. 2. libro de ſermo=
1 ne domini in monte. AVTHOR. Ecce † tres panes, quorum quilibet eſt panis quotidianus: ſed putribilis panis, pro quo tu inſtas, ſolus eſt primus, quem ſumit Auguſtinus pro omnibus, quæ huius vitæ neceſsitatem ſuſtẽtant. Panis quilibet materialis eſt huiuſmodi: ergo omnis panis materialis eſt primus panis, & non ſecundus, ſcilicet, corpus Chriſti, neque tertius. Patet ſequela: quia non eſt bona diuiſio, vbi membra coincidunt. Item ſi ſacramentum corporis Chriſti de neceſsitate eſt panis putribilis, quia eſt panis quotidianus inter alios ſenſus laudabiles, quare nõ eſt cibus ille ſpiritualis, qui non perit, panis periturus, & putribilis, cùm iſte ſit tertiò dictus panis quotidianus inter eoſdem, & præcipuè
Auguſtin. talis inter illos: ita, vt alijs dimiſsis, *Auguſtinus* deſcendat in iſtum, concludens, & dicens, Reſtat igitur, vt quotidianum panem accipiamus ſpiritualẽ: præcepta, ſcilicet, diuina, quę quotidiè oportet meditari, & operari. Nam de ipſis dominus dicit. Operamini eſcam, quę non corrumpitur. Quotidianus autem iſte cibus nunc dicitur, quandiu iſta vita temporalis per dies decedentes ſuccedentesque peragitur. Hæc ille. AVTHOR. Vide mi Witcleff. Inter hos tres ſenſus laudabiles tertius eſt laudabiliſsimus, in quo eſca præceptoris, quæ non corrumpitur, appellatur panis nũc quotidianus, ſed iſte eſt immaterialis, cùm ſit incorruptibilis, & ſpiritualis, ſecundùm Auguſtinum. Ergo non ſequitur quanuis ſit panis quotidianus, quòd ideo ſit panis materialis, putribilis, & terreſtris. Perpendamus item quid Witcleff arguendo contra ſeipſum aſ-
Ad VVitcleff. ſumpſit. Matth. 6. (inquit) veritas docet nos orare, vt panem noſtrum ſuperſubſtantialẽ det nobis hodie. Vir improuidus, quomodo vitare panem cæleſtem non potuit, quando arguit pro terreſtri? hoc eſt, quod catholicis complacet, quòd ſacramentum corporis ſit panis ſuperſubſtantialis, ideo non ſublunaris. Eſt panis *epiouſion* ſecundùm *Hieronymum* ſuper eodem textu Matthæ. in commentario libro primo, vbi ſic dicit. Quod nos ſuperſubſtantialem expreſsimus, in Græco habetur *epiouſion*. Quod verbum ſeptuaginta interpretes *periouſion* frequentiſsimè transferunt. Conſideramus ergo in Hebræo: & vbicunque illud *periouſiõ* expreſſerant, nos inuenimus ſogolla: quod Symmachus exteriton, id eſt, prẽcipuum, vel egregium tranſtulit, licet in quodam loco peculiarem interpretatus ſit. Quando ergo petimus, vt peculiarem, vel præcipuum nobis Deus tribuat panem, illum petimus, qui dicit, Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Hæc ille. AVTHOR. Et deinceps exponens *Hieronymus* ſecundùm quoſdam hoc de pane craſtino. Poſſumus (inquit) ſuperſubſtantialem panem & aliter intelligere, qui ſuper omnes ſubſtantias ſit, & vniuerſas ſuperet creaturas. Hæc ille. AVTHOR. Miro modo vir iſte arguens cõtra eccleſiam, pro eccleſia militauit. Non dubium pro viuifico ſacramento inuitè decertat, dum cõtra illud ſua tela componat. Et telum, quod vibrat, illo intacto, quò dirigitur, reuertitur in authorem. Cõmunis eſt hæc hæreticorum forma, cùm ſcripturas excutiũt. dicente *Auguſtino* lib. 2. contra Petilianum in principio. Quæ tandem vis, niſi cæcitas, & vanitas animi cogit homines clauſis, vt dicit, oculis tãquàm in alterum iacere, quod cùm in eum iecerint, continuò redeat, eumq; ictu reciproco affigat, intacto illo, quem vulnerare voluerat? Sicut iſti Donatiſtæ, de omnibus ferè ſcripturarum teſtimonijs faciunt. Quæ cũ ſe aduerſum nos proferre arbitrãtur, velut ad monere nos videntur, quales eos ipſa ſcriptura conuincat eſſe. Hæc ille. AVTHOR. O infelix Witcleff, quis tibi tenuit oculos dũ ſcripturam de pane ſuperſubſtantiali produceres, conatus arguere pro pane ſubſubſtantiali? Pane itaq; ſublunari. Panis (inquit) terrenus eſt: quia ſcriptura dicit: panem ſuperſubſtantialem da nobis hodie. At quid ęſtimemus de tali didaſcalo, niſi q̃ ſuorum percuſſus acriſia, dum concludere æſtimabat Eliſeum, per eundem concluditur, & fræno ſuo ducitur ad medium ciuitatis hoſtilis? Quàm audaciter dixit panẽ noſtrũ ſuperſubſtantialẽ eſſe hoc venerabile ſacramentũ panẽ *epiouſion*? Vnde poſſumus

Hieronym. Hieronym. Auguſtin.

mus ei concludere authoritate Hieronymi. ergo non eſt panis terreſtris, vel, vt tu dicis, naturalis: ſed ſuperſubſtantialis peculiaris, præcipuus panis, qui poteſt veraciter dicere, Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Nō eſt panis mutus, aut ſubcinericeus, qui multis ſuccumbit ſubſtantiis, & vt tu dicis peior agno paſchali, imò teſtudine: ſed panis ſuperſubſtātialis, ſuper omnes exiſtens ſubſtātias, & vniuerſas ſuperans creaturas. Ecce in fræno verborum tuorum te ducam, vbi cuncti te penè capient catholici ſancti patres. Sicut enim Auguſtinus non ſponte patitur in illo paſſu dominicæ orationis panem vſualem intelligi: ita nec cæteri patres, imò Hieronymus dicit inconueniens, motus illa ratione Auguſtini, quia Chriſtus nos docuit nihil cogitare de craſtino, in commentario ſuper Titum, textu capituli ſecundi. Vt mundaret ſibi populum egregium æmulatorem bonorum operum. Hieronymus. Illud, quod in euangelio ſecundùm latinos interpretes ſcriptum eſt, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: melius in Græco habetur, panem noſtrum *epiouſion*, id eſt, præcipuum, egregium, peculiarem: eum videlicet, qui de cælo deſcendēs, ait, Ego ſum, qui de cælo deſcendi. Abſit quippe, vt nos, qui in craſtinum cogitare prohibemur, de pane iſto, qui poſt paululum per ſtomachum concoquendus eſt, & abijciendus in ſeceſſum, in prece dominica rogare iubeamur. Nec multū differt inter *epiouſion*, & *periouſion*. Præpoſitio enim tantùm mutata eſt, nō verbum. Quidam *epiouſion* æſtimant in oratione dominica panem dictum, quòd ſuper omnes *ouſias* ſit, hoc eſt, ſuper omnes ſubſtātias. quod ſi accipitur, nō multùm ab ipſo ſenſu differt, quem expoſuimus. Quicquid enim egregiū eſt, & præcipuum, extra omnia eſt, & ſuper
2 omnia. Hæc ille. AVTHOR. Ecce† panis ſacramentalis, quem in oratione dominica poſtulamus, nullo modo panis eſt vſualis. Abſit (inquit) vt panem illum peteremus ibidem, qui poſt paululum concoquendus per ſtomachum, abijciēdus eſt in ſeceſſum. quaſi dicat: talis eſt omnis alius à cæleſti. Caueat ſibi Witcleff ab hoc verbo, qui panem illum in ſacramento ad ſeceſſum proijcit, cum Rabano, & Heribaldo. Abſit, inquit Hieronymus. Sed ad hoc vitandum meliùs dicitur *epiouſion*, id eſt, ſuperſubſtātialis, quàm quotidianus. hoc em verbo omnis talis panis excluditur. Cui expoſitioni Hieronymi ſuper eodem verbo optimè conuenit pater *Ambroſius*. libr. 5. de Sacramentis, vbi dicit. Panem noſtrum quotidianū da nobis hodie. Memini ſermonis mei, cū de ſacramentis tractarem, dixi vobis, q̄ ante verbum Chriſti, quod offertur, panis dicatur: vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus appellatur. Quare ergo in oratione dominica, quæ poſtea ſequitur, ait, Panem noſtrum? panem quidem dixit, ſed *epiouſion* dixit, hoc eſt, ſuperſubſtantialē. Non iſte panis eſt, qui vadit in corpus, ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit. Inde Græcè *epiouſion* dicitur. Hæc ille. AVTHOR. Huic concurrit textus *Auguſtini:* qui ne diſſentiret in ſenſu, non diſſentit ab eo in verbo. ſermone. 28. de verbis domini, dicens. Memini ſermonis mei, cùm de Sacramentis tractarem, dixi vobis, q̄ ante verba Chriſti, quod offertur, panis dicatur: vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus appellatur. Quare ergo in oratione dominica, quæ poſt ſequitur, ait, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie? Panem quidem dixit, ſed *epiouſion* dixit, hoc eſt, ſuperſubſtantialem. Nō iſte panis, qui vadit in corpus, ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiā fulcit. Hæc ille. AVTHOR. Magnum faſtigium ſacramenti. Si non priùs quàm ſcripſit alter iſtorum ſanctorum, alterius librum vidit: quomodo nō prę-grandi cura ſpirituſſanctus eandem ſententiā verbis & ſenſu vtriſq; paginis inſpirauit? Si vidit alter, omnino tam pretioſa verborum ſeries excipienti complacuit: qui ad laudem ſui operis mille dimiſsis, hanc inſcribere prælegit. Et hoc ipſum ſapiebat in libro ſuo de corpore & ſanguine domini *Lanfrancus*. Panē (inquiens) quem Ambroſius, & Auguſtinus eiſdem verbis vocant *epiouſion*, id eſt, ſuperſubſtantialem, quia caro Chriſti omnibus creatis ſubſtātijs maior exiſtit. Hęc ille. AVTHOR. Nō dubium, quin dictum ſit Ambroſij, vt patet inſpicere volenti decretorum volumen canonicum. Nec tamen videbit aliquis tam antiquum codicem Auguſtini de verbis domini, quantum ego reor, cui deſit præfata ſentētia, ſi dolus nō aſsit, vel culpa ſcribentis. Ideò in libro de corpore & ſanguine domini cap. 12. *Anſelmus*. Auguſtinus inquit: non eſt iſte panis, qui in ventrem vadit. Hæc ille. AVTH. Omnem fidem informat: omnem calliditatem hæreticorum abſoluit, quòd panis ante verba Chriſti, poſt verba nō eſt panis, ſed corpus. Mouet argumentum Witcleff, & reſpondet: ne futuro Witcleff reſponſio non pateret. Quinquies, inquit Witcleff, hoc ſacramē-tum in canone vocatur panis: gemellaque fi-

Ambroſius

Auguſtin. eadem con texens.

Lāfrancus.

Anſelmus.

VVitcleff.

des

des patrum ſic arguit: & in ſequẽtibus,id eſt, conſecratione peracta, quando iam non amplius panis eſt,panẽ vocat miniſter, quia panem
3 noſtrum quotidianum. Reſpondet† cõcors aſſertio patrum:concedo quia panis eſt: ſed vitæ æternæ panis: non noſter exciduus. Imò (dicit Witcleff) panis naturalis eſt. Sed bene dicunt nõ appellatur panis, ſed corpus, quia principaliter eſt corpus. Non ſic (inquit fides patrum)non eſt aliquatenus panis, qui in ventrem vadit: ſed qui ſolam ſubſtantiam animę fulcit. Quare? quia eſt *epiouſion* panis,id eſt,ſuperſubſtantialis,non ſublunaris,nõ mittendus canibus ſubter menſam, multò magis non vẽtri,& vaſis vilibus ad ſeceſſum. Iam videtis, quàm ſibi concordet hæc ſimpla fides, & trina profeſsio ſanctorum, ſcilicet, Hieronymi,Ambroſii,& Auguſtini. Abſit, inquiũt panis non eſt panis poſt paululũ concoquendus ad ſtomachum,& abijciẽdus in ſeceſſum. Non eſt panis, qui in ventrem vadit: ſed qui ſubſtantiam animæ noſtræ fulcit. Vide ſi panis tuus naturalis ſubſtantiam animę fulciat: & tũc accipe,q̃ panis *epiouſion*, qui viuus deſcendit de cælo, vſq; in ventrẽ digerẽdus perueniat. Sed ideo omnes ſancti antiqui cõcorditer renuunt panem groſſum, ne illum putemus hic panem noſtrum quotidianum:maximè cùm tertium panem petimus, vel ſecũdũ. Super Pſalmum.84. verſu. Et ſalutare tuũ da
4 nobis. *Auguſtinus*. Iam† quidem dedit nobis
Auguſtin. Chriſtum ſuum,adhuc tamẽ illi dicamus, da nobis Chriſtum tuum:quia dicimus illi,panẽ noſtrum quotidianũ da nobis hodie. Et quis eſt panis noſter, niſi ipſe qui dixit, Ego ſum panis,qui de cælo deſcendi? Hæc ille. AVTH. Ecce Auguſtinus neſcit quis eſt panis noſter quotidianus, niſi ipſe qui dixit, Ego ſum panis, qui de cælo deſcendi. ſ. panis Chriſtus.
Cyprianus. Item antiquus pater *Cyprianus* in libro, quem edidit de oratione dominica,vbi tractat illam petitionem. Panis (inquit) vitæ Chriſtus eſt. Et panis hic non omnium eſt, ſed noſter eſt. Et quomodo dicimus pater noſter,quia intelligentium,& credentium pater eſt,ſic & panẽ noſtrum vocamus: quia Chriſtus eorum,qui corpus eius contingimus, panis eſt. Hunc autem panem dari nobis quotidiè poſtulamus, ne qui in Chriſto ſumus, & Euchariſtiã quotidiè ad cibum ſalutis accipimus,intercidente aliquo grauiori delicto,dum abſentes,& non communicantes,à cæleſti pane prohibemur, ipſo prędicãte,Ego ſum panis vitæ, qui de cælo deſcendi. Si quis ederit de meo pane, viuet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, caro mea eſt pro ſæculi vita. Quando ergo dicit in æternum viuere ſi quis ederit de pane eius,vt manifeſtum eſt eos viuere,qui corpus eius attingunt,& Euchariſtiam accipiunt, ita contrà timendum eſt,& orandum,ne dũ quis abſtinens ſeparatur à Chriſti corpore,alienus remaneat à ſalute: comminante ipſo,& dicente: Niſi ederitis carnẽ filij hominis, & biberitis ſanguinem eius,nõ habebitis vitam in vobis. Et ideo panem noſtrum, id eſt, Chriſtum dari nobis quotidiè petimus: vt qui in Chriſto manemus,& viuimus,à ſanctificatione eius,& corpore non recedamus. Hæc ille. AVTHOR. Et iſte ſanctus pater quandiu exponit petitionem iſtam de corpore Chriſti, nullum alium panem ibi ſciuit intelligi, niſi Chriſtum,vel corpus eius,vt à ſanctificatione eius (inquit)& corpore non recedamus. Et *Rabanus* ſuper Matth.lib.2.ca.9.Quod(inquit)panem ſuperſubſtantialem in alijs exemplaribus legimus,vel peculiarem, vel præcipuum, illum panem ſignificat ſimiliter,qui dicit,Ego ſum panis,qui de cælo deſcendi,qui videlicet eſt ſuper omnes ſubſtantias, & vniuerſas ſuperat creaturas. Hæc ille. AVTHOR. Et iſte ſimiliter à prædicta Hieronymi expoſitione non recedit. Item in libro ſermonum ſermone.46. qui eſt de oratione dominica, & incipit, Accepiſtis auditum fidei fratres. vbi tractat petitionem præfatam,*Petrus Rauennas*. Tã bonus(inquit)tam pius,tam largus, panẽ pater filiis non niſi poſtulatus indulget. Et vbi eſt illud? Nolite ſoliciti eſſe quid manducetis,aut quid bibatis,aut quo veſtiamini. Hoc petere iubet, quod prohibet cogitare? Quid tenemus? Cæleſtis pater cæleſtem panem cæleſtes filii,vt poſtulemus,hortatur. Ipſe dixit, Ego ſum panis viuus,qui de cælo deſcendi. Ipſe eſt panis,qui ſatus de virgine, fermentatus in carne,in paſsione cõfectus,fornace coctus ſepulchri, in eccleſijs conditus, illatus altaribus, cæleſtem cibum fidelibus quotidiè ſubminiſtrat. Hæc ille. Item in ſermone idem de eadem,qui incipit,Conditio mortalis. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Poſt cæleſte regnum panem quis poſtulet temporalem? Sed quotidianum vult nos in ſacramẽto corporis ſui panis viaticum poſtulare: vnde ex hoc ad perpetuam diem, & ipſam Chriſti perueniamus ad menſam. Hæc ille. Item ſermone.49.qui incipit. Omnia quæ diuinitus. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Poſt regnum cęleſte,terrenum panem petere non iubemur,prohibente ipſo, cùm dicit, Nolitę ſoliciti eſſe quid manducetis, aut quid

Rabanus.

Petrus Rauennas.

Idem.

Idem.

quid bibatis.ſed quia ipſe eſt panis, qui de cælo deſcendit,petimus,& precamur,vt ex ipſo pane,quem quotidie, id eſt, iugiter ſumimus, in æternitate victum corporis mētisq; capiamus.Hæc ille.AVTHOR.Quid plura congerimus documenta ſanctorum? nonne omnes remouent à quotidiano pane corporis in ſacramento omnem panem temporalem profeſsione percelebri,& fide concordi?

¶Ad quartum argumentū Witcleff, quomodo Apoſtoli cognouerunt eum in fractione panis, Reſpondetur.

CAP. XXXIX.

SVMMA.

1 *Witcleff,qui pro ſui panis uſualis in hoſtia conſecratæ defenſione,adducit illud* Luc.24. *cap.cognouerunt eum in fractione panis, confutatur. Et quòd non intelligatur de pane uſuali ſeu communi oſtenditur.*

2 *Chriſtus quare uoluerit in fractione panis agnoſci.Et quomodo eum non nouerunt Berengariani,Valdenſes,& Witcleuiſtæ.*

3 *Chriſti carnis duplex fractio,oſtenditur.*

4 *Chriſtus quòd in ſacramento in partes frangatur, quomodo debeat intelligi,oſtenditur.*

5 *Caro cur ſola nominetur ibi,Verbum caro factum eſt.*

VVitcleff. SImiliter,inquit *Witcleff*, Apoſtoli cognouerunt Chriſtum in fractione panis.vt dicitur Lucæ.24.& illum panē docet Auguſtinus cum lege Papali, de conſecratione diſtinctione.2.cap. Non omnes.eſſe hoc venerabile ſacramentum. Sed nunquid credimus, quòd ſequatur:Apoſtoli cognouerunt Chriſtum in fractione panis huius:ergo tūc eſt panis?4.trialog.AVTHOR. Certe ſequitur panis vitæ,& cæleſtis: ſed nō ſequitur panis tu⁹.

Auguſtin. Audiatur iam catholicus *Auguſtinus* in lib. de concordia euangeliſtarum,vbi tractat eundē textum.Non incōgruenter(inquiens)accipimus hoc impedimentū in oculis eorum à ſatana factum fuiſſe ne agnoſceretur Ieſus: ſed tamen à Chriſto eſt facta permiſsio, vſque ad ſacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata,remoueri intelligatur impedimētum inimici,vt poſsit agnoſci Chriſtus. Hæc

1 ille. AVTHOR. Hiccine†hoc magnum eſt, quod iſte profert ad probationem panis? Et quis tibi negat hoc ſacramentum panis? Concedimus tibi panem, ſed viuū,qui de cælo deſcendit,non panem tuum mucidum, quē ſtomachus ſumit, & abijcit. Sic enim intellexit *Rabanus* Auguſtinum in fine expoſitionis ſuę Rabanus. inclytæ ſuper Matth. Apparuit (inquiens) in fractione panis ijs,qui ſe peregrinum eſſe putantes,ad hoſpitium vocauerūt. Aderit & nobis,ſi peregrinis,& pauperibus quęcunq; poſſumus bona libenter impendimus. Aderit nobis in fractione panis,cùm ſacramenta corporis eius,videlicet panis viui, caſta, ac ſimplici conſciētia ſumimus.Hæc ille.AVTHOR. Iā audiſtis hoc ipſum vocari panem viuum, qđ Auguſtinus ſuprà panis nuncupat ſacramentum. Probet iam Witcleff doctorē quenquā catholicum, qui tantū exponat de pane ſuo terreno: aut nihil proficit in pane nudè ſumpto.Dixiſſet enim Rabanus,ſi fuiſſet ex parte Witcleff:aderit nobis in fractione panis,cùm ſacramēta corporis eius,videlicet panis mortui,ſumimus. hunc enim panem non panem viuum intendebat Witcleff arguere ſacramē tum.Sed fallitur,neſciens Auguſtinum intelligere ibi panem non communem,vel vſualē, ſed illum, qui per Chriſti benedictionem fit, & cōuertitur in corpus Chriſti verum. quod ſonat illud caput,Nō omnis.quod vtiq; ſumptū eſt ab Auguſtino ſermone ſeptuageſimo ſexto,tertiæ partis ſermonū, qui eſt de reſurrectione domini.&incipit, Reſurrectio domi Auguſtin. ni ſecūdùm omnes. vbi,Mementote (inquit) chariſsimi, quemadmodum dominus Ieſus ab eis,quorum oculi tenebantur,ne illū agnoſcerēt,in fractione panis voluit ſe agnoſci, norunt fideles quid dicam, norunt Chriſtum in fractione panis. Non enim omnis panis, ſed panis accipiens benedictionē Chriſti, fit corpus Chriſti.Hæc ille. AVTHOR. Aduertite

2 rogo. Nō†enim ſine cauſa ponderauit Auguſtinus, quomodo in fractione panis voluit ſe Chriſtus agnoſci.Norūt (inquit) fideles quid dicam.excludens infideles,& hæreticos, hoc dixit.Berengariani omnes,Valdenſes,& Witcleuiſtæ non nouerunt Chriſtum panem viuum in fractione panis,ſed rudem panem,& putribilem.Ideo non norunt, quid Auguſtinus dicat:ſed fideles eccleſiæ Chriſti nouerūt Chriſtum in fractione panis.Nō enim omnis panis,id eſt,communis panis,ſed accipiēs be-

nedictionem Chriſti, per verba Chriſti, fit per conuerſionem ſubſtantiæ ſuæ verum corpus Chriſti. Hoc norunt fideles, hoc credunt, hoc firmiter tenent. Nō enim rudis panis aperuiſſet oculos per ſatanam impeditos: quod experiūtur Witcleuiſtæ, quorum oculi ſemper claudūtur per ſatanam, nec dum eos Chriſtus aperuit: ſed hanc ineffabilem vim in oculis fidelium corpus domini operatur. Vnde ſuper
Theophil. prædicto textu Lucæ, *Theophilus*. Aliud (inqt) innuit, quòd ſcilicet ſumentibus ſacrum panē, aperiuntur oculi, vt eum agnoſcant: magnam enim, & ineffabilem vim habet domini caro. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quod dixit Augu ſtinus ſuprà ſacramentum panis, hic dicitur panis ſacer: ſed ne alius panis intelligi debeat, quàm panis viuus: ineffabilem vim (inquit) habet domini caro: innoteſcēs ſeipſum, quòd non alium panem dixerit, quàm carnem dominicam panem viuum. Sed quomodo panis iſte potuit à Chriſto frangi, difficultant increduli: Eccleſia tamen ſanctorum difficultatem
3 iſtam nō patitur. Sed † dicit planè Chriſti carnem dupliciter frangi poſſe: quia vel in natura propria, vel in ſacramento. In natura pro-
Auguſtin. pria dicit *Auguſtinus* panem viuū carnis Chriſti comminutum & fractum in cruce: ſermone ſecundo primæ partis ſermonum, qui incipit, Cæleſti gratiæ. Menſa (inquiens) ſpōſi tui panem habet integrum: quem panem, etſi cō fractum, comminutumq; vidimus in paſſiōe, integer tamen manſit in illa ſua cum patre in diuidua vnitate. De iſto pane, & de iſto calice dicebat dominus: quē ego dedero, caro mea eſt pro ſeculi vita. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quòd panis integer, quem menſa ſponſi cō tinet, fuit in cruce confractus, ſed per Iudęos. Quotidiè item idem panis frangitur in ſacramento participatione fidelium. Vnde *Augu-*
Auguſtin. *ſtinus* de corpore & ſanguine domini ex vetuſtiſsimo exemplari. Fregit (inquit) Chriſtus non tamen ſecundùm hoc, quod erat: non.n. dedit ſe illis fruſtatim diuiſum, imò in ſingulis partibus integrum ſe dedit. Sed fregit ſecūdùm hoc, quod in ſacramento videbatur: vt quod vnū erat, daret multis, & tamen totū, & integrum ſingulis. Similiter & ſacerdos ſecundùm hoc, qđ in ſacramēto videtur, debet frangere diſtribuenda eccleſiæ, ſingulis tamē integrum, vnumq; Chriſtum tribuens. Hæc ille. AVTHOR. Et ſecundùm iſtum ſenſum
Ambroſius recitat *Ambroſius* verba Chriſti in euangelio lib. 4. de ſacramentis, ſic dicens. Benedixit, fregit, fractumq; Apoſtolis ſuis & diſcipulis tradidit, dicens, Accipite, edite ex hoc omnes, hoc eſt enim corpus meum, quod pro multis confringetur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce dixit confringetur: tam per paſsionis ignominiam in eſſe proprio, quàm per ſacramentalem fractionem in ſigno. Hoc autem poſtremum fractionis genus inſinuat *Auguſtinus* Auguſtin.
in libro de verbo domini, tractās illud, Et qui māducat me, ipſe viuet propter me. ac dicēs, Manducatur Chriſtus, viuit māducatus, quia ſurrexit occiſus. Nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidē inſacramento
4 ſic fit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce † in ſacramē to Chriſtus in partes frangit. i. in ſacro ſigno, non iā in corpore manducato. Item *Paſchaſius* Paſchaſius.
de corpore & ſanguine domini cap. 4. ſic dicit. Figura videtur eſſe, dum frangitur, dum in ſpecie viſibili aliud intelligit, quàm quod viſu carnis, & guſtu ſentitur, dumq; ſanguis in calice ſimul cū aqua miſcetur. Hæc ille. AV-
THOR. Item *Hugo* de ſacramentis lib. 2. par- Hugo.
te. 8. cap. 11. ſic dicit. Noli autem putare, quando partes vides in ſacramento altaris, quaſi diuiſum ſit, vel ſeparatum à ſe, aut velut per mēbra diſcerptum corpus Chriſti: ipſe integer manet. & in ſe nec diuiditur, nec partitur. Sed tibi ſecundū ſpeciem exhiberi oportebat, qđ ad myſticam ſignificationem pertinuit. Monſtrat ergo tibi foris ſpeciē, in qua ſenſus tuus erudiatur: & ſeruat intus corporis ſui incorruptionem, in qua vnitas eius nō diuidatur. Videtur pars vna, & quaſi pars eſſe videtur, & totum ibi eſt: & pars altera videtur, & quaſi altera videtur, & idem eſt, & totū ipſum: & ſi tertia pars videtur ſimiliter, idem ipſum eſt, & totum. Totum hīc, & totum ibi. Nec minus in parte, quàm in toto: nec in toto maius, quàm in parte. Quotcunq; partes feceris, in ſingulis totum eſt. Hæc ille. AVTHOR. Iam apertū eſt templum, iam cōtemplari poſſunt fideles quomodo frangitur viuificum ſacramētum, non quidem in ſe, ſed in ſigno viſibili, & extrinſeco ſacramentum ſpeciebus panis, nō in panis ſubiecto. Nihil proficit Witcleff arguēti pro ſubſtātia panis & vini: q̄ dicat euangeliſta, in fractione panis: & apoſtolus Paulus: panis, quem frangimus. Prima em̄ diuiſiōis ratio eſt in accidēte continuo, non in ſubiecto. Quia ſubſtātia ſicut per accidēs, & non per ſe cōtinuatur: ita per accidens primò, & nō ex ſe diuiditur. Fractio ergo, & diſcōtinuatio ſacramenti non in ſubiecto pane eſt, quia non ibi eſt: nec per ſe in Chriſti corpore, ſed ibi eſt, vbi primò & per ſe eſt, ſcilicet accidente. Sed quare dicitur panis quem frangimus, qui nō eſt: & nō potiùs corp⁹, quod frāgimus, qđ ve-

riùs

riùs ibi adeſt: & quare verbum Dei ſola caro factum, dictum eſt: & non totus Chriſtus, ex quo ibi aſſuit totus Chriſtus, *Auguſtinus* rationem aſsignans de agone Chriſtiano cap. 12.

5 Ideo † (inquit) caro ſola nominata eſt in eo, quod dictum eſt, Verbum caro factum eſt, qa hominum oculis, propter quos facta eſt iſta ſuſceptio, caro ſola potuit apparere. Hæc ille.

Auguſtin. Caro cur ſola nominet

AVTHOR. Conformiter in hac apparitione ſecunda caro eius appellatur, quam frangimus, quia ſolę ſpecies panis oculis hominum poterunt apparere: propter quos homines ſacramentum corporis fuerat inſtitutum.

¶Ad quintum argumentũ Witcleff, de ſanctis doctoribus commemorantibus panem, reſpondetur.

CAP. XL.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui poſt falſificationem uerborũ Chriſti, & eius apoſtoli, adducit doctores ſanctos cõmemorantes panem, confutatur.*

2 *Hieronymus quid in epiſtola ad Edibiam dixerit de corpore Chriſti, adducitur.*

3 *Differentiæ temporum, quòd parum agant, oſtenditur.*

4 *Panem Witcleff, quòd eccleſia catholica neget, cõſecratione peracta.*

5 *Auguſtinus, quòd non perpendat panem mucidum Witcleff, & typicam carnem in ſacramento.*

6 *Ambroſii dictum, Quod panis fuit, iã corpus Chriſti eſt, quòd ſit ueriſimum. Et multa ibi ex Ambroſio, Damaſceno, & Anſelmo.*

VVitcleff.

POſt falſificationem verborũ Chriſti, & eius Apoſtoli, audax ſurgit Witcleff in ſubſequentes ſanctos, ſanctũ Hieronymum teſtem appellans, quia dicit in epiſtola ad Edibiam, panem, quem accepit Ieſus in manus, corpus eſſe ſaluatoris. Et Ambroſium, quia dicit de cõſecratione diſtinctione ſecunda. Qđ priùs panis fuit, iam corpus eſt Chriſti. Et Auguſtinũ, quia dicit in libro ſermonum. Quod videtur, panis eſt, & calix quod oculi renuntiant. Et Papam cum ſua curia, quia dicit in capitulo, Ego Berengarius. quòd hoc ſacramentum eſt corpus Chriſti. Et officium in eccleſiis percantatum ibi. Verbum caro panem verum. &c. Et ſecretum mediæ miſſæ natalis domini. &c. Et tandem finaliter authorem de diuinis officiis. Hæc Witcleff prodigus verborum. de ſermone domini in monte. capite. 39

1 AVTHOR. Sic † monſtrat ſe docilem eſſe ſequacem magiſtri ſui Berengarij: qui ſimili forma penè præfocatus anguſtiis mendax oleũ mendicauit à ſanctis. Vnde *Lanfrancus* in libro de corpore & ſanguine domini in principio, Berengarium alloquens, inquit. In religioſarum perſonarum præſentia de nulla re te audire, tecumq; cõferre libentiùs vellem, quàm quod ſententias tuis ſentẽtijs commodas plectenda temeritate cõfingis, easq; ſeu ſtudio nocendi, ſeu ignorãtia veri, ſacris doctoribus attribuis: dicens, hoc, vel in illo, ſeu illo opere teſtatur Auguſtinus, Gregorius, Hieronymꝰ, vel quilibet eorum, quos in arce authoritatis poſitos eccleſia Chriſti inſigniter veneratur. Ibi enim requieſceret omnis verſuta tergiuerſatio, cùm ſacri codices te audiente legerẽtur, vel tibi ad legendum in manus traderentur. Hęc ille. AVTHOR. Idcirco faſtidio moras: propero validè, vt codices ſanctorum legam, quibus iſte videtur inniti. Quod dicit *Hieronymus* in epiſtola ad Edibiam quæſtione ſecũda, hoc eſt. Quid ſit, quod in Matthæo ſcriptum eſt. Dico † autem vobis. Nõ bibam amodo de hoc genimine vitis vſque ad diem illũ, quo bibam illud nouum vobiſcum in regno patris mei. Et hoc loco quidam mille annorũ fabulam ſtatuunt, in quibus Chriſtum regnaturum corporaliter eſſe contendunt: & bibiturum vinum, quod ex illo tempore vſq; ad conſummationem mũdi non biberit. Nos autem audiamus panem, quem fregit dominus, deditq; diſcipulis, eſſe corpus domini ſaluatoris, ipſo dicente ad eos, Accipite, & comedite, Hoc eſt corpus meũ. Et calicem eum eſſe, de quo iterum locutus eſt, Bibite ex hoc omnes. Hic eſt enim calix meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Iſte eſt calix, de quo in propheta legimus. Calicem ſalutaris accipiam. &c. Si enim panis, qui de cælo deſcendit, corpus eſt domini, & vinum, quod diſcipulis dedit, ſanguis illius eſt noui teſtamenti, qui effuſus eſt in remiſsionem peccatorum: Iudaicas fabulas repellamus, & aſcendamus cum domino cœnaculum, atque ſtratum mundatum: & accipia-

Lanfrãcus.

Hieronym.

2

mus ab eo calicem ſurſum noui teſtamenti, ibiq; cum eo paſcha celebrãtes, inebriabimur ab eo vino ſobrietatis. Non enim eſt regnum Dei cibus & potus, ſed iuſtitia, & gaudium, & pax in ſpiritu ſancto. Nec Moyſes dedit nobis panem verum, ſed dominus Ieſus ipſe cõuiua, & conuiuium: ipſe comedens, & qui comeditur. Illius bibimus ſanguinem, & ſine ipſo potare non poſſumus, & quotidiè in ſacrificiis eius de genimine vitis veræ, & vinea Soreth, quę interpretatur electa, rubentia muſta calcamus, & nouum ex iis vinum bibimus in regno patris, nequaquam in vetuſtate literæ, ſed in nouitate ſpiritus, cantantes canticũ nouum, quod nemo poteſt canere, niſi in regno eccleſiæ, quę regnum patris eſt. Hunc panem & Iacob patriarcha comedere cupiebat, dicẽs. Si fuerit Deus mecum, & dederit mihi panem ad edendum, & veſtem ad induendum. Quotquot enim in Chriſto baptizamur, Chriſto induimur, & panem comedimus angelorum. Hæc ille. AVTHOR. Attendantur iam verba Hieronymi, ſed attẽdatur intentio. Iſte Witcleff contendit pro pane, quia ſemel audit Hieronymum dicere: panem, quem fregit dominus, eſſe corpus domini ſaluatoris. Nos concedimus, annuimusque ipſi ſponte. Quid inde proſequitur? quòd maneat ſemper ille panis, nunquam fiat melior, niſi forſitan leui typo? Abſit nobis, & ſancto patri Hieronymo. Sed hoc concedimus, panem, ſcilicet, illũ groſſum fieri corpus domini ſaluatoris, conuerſione tam ſimplici, vt nihil vltra remaneat præter corpus ſecundùm ſubſtantiam, & panem viuum, qui de cælo deſcendit. Ante verba Chriſti, panis erat, vt ſuprà dixerunt Ambroſius, & Auguſtinus: poſt verba, Chriſti corpus tantùm, & ſanguis, non ampliùs panis primus memoratur ab Hieronymo: nec primum vinum, vetera abierunt. Ipſa fuerunt corporalia fercula, quibus hæretici millenarii applaudebant, & carnales Iudæi. Iam (inquit) Iudaicas fabulas repellamus. Iam nõ ſunt ampliùs regnum Dei eſca, & potus, niſi ſpirituales. Nec Moyſes dedit nobis panem verum, & tamen panem typicum dedit nobis Moyſes, quem adhuc Witcleff propinat. Differen
3 tiæ† temporum nihil agunt. Si enim aliquid grande faceret differentia præteriti & futuri, non eadem eſſet fides patrum credẽtium hoc futurum, quod nos de Chriſto credimus eſſe præteritum. Panis ergo Moyſi figurans corpus Chriſti futurum, quanto eſſet noſtro ſacramento deterior, ſi panis noſter ſolùm figuraret, & non eſſet Chriſti corpus iam præteri

Differẽtiæ tẽporũ parũ agunt.

tum in nullo? Sed nec ille dedit nobis panem verum: nec iſte, ſed dominus Ieſus Chriſtus, ipſe conuiua, & conuiuium: ipſe comedens, & qui comeditur. Attendite pro ipſo Ieſu ſi non conuincatur iſte hæreticus. Ieſus conuiua, & conuiuium, Ieſus, qui comedit, & quico meditur. Habitudo nuda nõ comedit. Figura non comeditur. Non eſt typus ergo in ſacramento, non figura, non habitudo tenuis dominus Ieſus: ſed verè naturalis caro nata de virgine, & paſſa in cruce. Ipſe non panis putridus, ſed panis viuus, panis, quem Iacob patriarcha comedere cupiebat: & quotquot Chriſto induimur, iſtum panem comedimus angelorum. Hactenus profecit eccleſiæ hoc dictum Hieronymi, vt cunctis pateat eum ab intento corpus domini ſaluatoris in ſacramẽto venerari: & eſcas carnales panis & vini in regno patris, quod eſt regnum eccleſiæ, euitare pro viribus. Iam quod *Auguſtinus* in ſermone dixit: panem eſſe, & calicem, quod oculi renuntiãt: de iudicio oculorum hoc dixit. Oculus panem ſuum diiudicat. Sed aliud eſt: nec hoc eſt. ſic enim dicit in eodem ſermone poſteriùs. Iſta fratres ideo dicuntur ſacramenta, quia in eis aliud videtur, & aliud intelligitur. non ergo quod videtur eſt hoc, quod intelligitur. & ſicut ſuprà dixit, ſpeciem habet corporalem. Quod videtur extrà, ſpeciem panis habet. Sed panis non eſt niſi *epiouſion*: non eſt panis, qui in ventrem vadit, ſed qui ſubſtantiam animæ fulcit. Alioquin ſi panis tuus eſſet, corpus Chriſti realiter, & verè non eſſet. Sic tu ipſe dicis in libro tuo de Euchariſtia capite ſecundo. Ex hoc dicto Chriſti, Hoc eſt corpus meum, patet non proteruo, quòd illũ panem, quem accepit, poſteà demonſtrauit: & conſtat, quòd illo manente pane, non eſt realiter corpus Chriſti, ſed efficax ſignum e=
4 ius. Hæc Witcleff. AVTHOR. Eccleſia† ergo catholica panem tuum ibi peracta conſecratione negat, vt veram carnem ibi pronuntiet. Et eſt argumentum Auguſtini, à verbis item Chriſti in ſermone de corpore domini, qui incipit. Veritas quæ eſt Chriſtus. & ponitur in decretis de conſecratione diſtinctione ſecunda. Vtrum ſub figura. vbi dicit. Veritas, quæ eſt Chriſtus, ait, Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Alioquin quomodo magnum erit: panis quem ego dabo caro mea eſt pro mundi vita, niſi vera ſit caro? Sed quia Chriſtum vorare dentibus fas non eſt, voluit Chriſtus hunc panem, & vinũ in myſterio verè carnem ſuam & ſanguinem cõſecratione ſpirituſſancti potentialiter crea-

Auguſtin. VVitcleff. Auguſtin.

ri,

ri,& quotidiè pro mundi vita,myſticè immolari: vt ſicut de virgine vera caro p ſpiritū ſanctū ſine coitu creatur, ita per eundē ſpiritum ſanctum ex ſubſtantia panis & vini myſticè idem corpus conſecretur. Hæc ille. AVTH.
5 Vide† iam, ſi Auguſtinus panem tuum mucidum, & typicam carnem tuam in ſacramento perpendat:ipſe dicit, quòd non eſſet quid magnum,quòd Chriſtus conceſsit eccleſię panem carnis ſuæ,niſi eſſet vera caro:diſtinguēs per hoc à carne figurata, ſicut ſolet. Et monſtrat rationem: quia Chriſtum vorare dentibus nudis,non eſt fas. Idcirco hunc panem,& vinum potentia ſpirituſſancti potentialiter creat. Nūquam dictum eſt hoc de typica carne agni:nunquam de pane figurato legali, q̄ verè creabātur caro Chriſti,& ſanguis. Et mōſtrat quomodo verè. Sicut(inquit)vera caro per ſpiritum ſanctū creatur ex virgine: ita ex ſubſtātia panis & vini idem corpus nō aliud, myſticè tamen,quia ſub aliena ſpecie, conſecratur. Si ergo caro tantùm figurata & typica creatur de ſubſtantia panis:caro figurata, & phantaſtica ſecundū hęreſim Manichæi creabat̄ Chriſto ex vtero virginis. Expectat Witcleff, opinor, quomodo iam ſoluatur pater Ambroſius vinculis peccatorum: quia dicit,
6 Quod† fuit panis, iam corpus Chriſti eſt. Bene,quid vltra hoc? dictum ſancti patris eſt veriſsimum. Quid tu conijcis? quid machinaris ex hoc vtile fore tibi? Fruſtra ex iſto reples quaternulos,q̄d orthodoxi omnes ſine ſcrupulo dicunt eſſe certiſsimum. Didiciſti forſan iſtud ex Iuliano patre tuo hæretico Pelagiano,cui iterum *Auguſtinus*. Rem (inquit) quam promptiſsimè confitemur, & libentiſsimè p̄dicamus,velut habeat inter nos controuerſiā ita per ſcripturarum teſtimonia conaris oſtēdere,& laboras inaniter, non vt reſponderes nobis,ſed vt libros poſsis implere. Hęc Auguſtinus contra Iulianum libro. 3. cap. 8. AVTHOR. Sed,vt ſæpe prædixi, noli laborare circa hoc,quod fuit panis iam corpus Chriſti eſt,in ſimplici prædicato, ſed hoc proba ſi potes,quod fuit panis iam corpus Chriſti eſt: & ille idem panis. hoc vide ſi vnquam dixit Ambroſius,quòd remaneat ibi binus panis, ſcilicet,materialis,qui præfuit, & panis viuus tropicus,qui ſuccedit. Ille nempe locus tuus in decretis hoc excludit omnino à mente Ambroſij cap. Omnia præmittens. in principio. quòd licet figura panis & vini videatur, nihil tamē aliud,quàm caro Chriſti,& ſanguis poſt conſecrationem credenda ſunt. & tunc ſubiungit idem *Ambroſius*. Panem quidem iſtum, quem ſumimus in myſterio, illum vtique intelligo panem, qui manu ſancti ſpiritus formatus eſt in vtero virginis, & igne paſsionis decoctus in ara crucis. Panis enim angelorū factus eſt hominum cibus. Vnde ipſe ait. Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Et itē, Panis quem ego dabo,caro mea eſt pro mundi vita. Ex his nāq; duabus ſententijs apertè datur intelligi,quia panis iſte & ille,non duo, ſed vnus panis, & vna caro proculdubiò vnū efficitur corpus. Hæc ille. AVTHOR. Patet ne iam,quomodo panem, quem ſumimus in ſacramento, Ambroſius intelligit panem illū, qui manu ſpirituſſancti ſine omni piſtore fumigero formatus eſt in vtero virginis: & illū ſolum,ita vt nec alium,vel plures panes ibi patiatur intelligi, nec ſecundùm gloſſam tuam principaliter, nec ſecundò? Panis (inquit) iſte, & ille, ſcilicet, ſacramenti, non duo, ſed vnus panis. & quis panis? Vna caro (inquit) proculdubiò vnum efficitur corpus. Quid potuit planiùs dici? tu dicis duo panes, ſcilicet, naturalis,& myſticus: Ambroſius vnus panis,& non duo:iſte & ille. Adiuro te ne ſuſcites tam præclarum antiſtitem: non trahas eū inuitum ad partem tuam hæreticam: noli cū Nerone,vel Candido falſas imagines,& figuras tuas eum adorare compellere. Aut quid putas refundet tibi,quòd dicas eum hoſtē eccleſiæ,turpē hæreticum,ſodalem tuum, Witcleuiſtam,& idolum corporis Chriſti in ſacramento venerari, vel panem ſurdum & mutū colere cum Witcleff & Berengario condemnatis hæreticis, dimiſſa cōcordi profeſsiōe ſanctorum in vnitate eccleſię? Saltem quæ de ipſo dicis,vtinam diceres illi ipſi:ſicut Auguſtinus optat facere Iulianum falsò allegātem Ambroſi. vnde libro ſecundo contra eū cap. 2. *Auguſtinus*. Dic (inquit) ei, ſcilicet, Ambroſio,quod aduerſum me in primo tuo volumine videris tibi ſatis cautè acuteq̄; dixiſſe, nec execrare eos omnino, qui peccare dicuntur. Siquidem à quocunq; creati ſunt,ſecundū id, quod creati ſunt, neceſſe habent viuere, nec ſuæ repugnare naturæ. hæc omnia dic Ambroſio,quæ mihi tam contumelioſè,tam procaciter,& petulanter obiectas. Hæc ille. AVTHOR. Itavtinam iſta ipſi diceres:vt videres eum tibi dicere, aut ſaltem vt audires eum in futuro tibi breuiter reſpondere. Non ego tecum ſic ſentio, nec ab eccleſiæ profeſsione me diuido. Hic tamen locum habet in expoſitione iſtorum ſanctorum, & omnium ſimilium,communis illa,qua adhuc vtitur eccleſia Chriſti regula *Damaſceni*. Si quidam antity-

Auguſtin. — Auguſtin. — Ambroſius — Damaſcen.

pam.i.refiguratiuã corporis & ſanguinis domini panem & vinum vocauerunt, vt diuus dixit Baſilius: nõ poſtquàm ſanctificata ſunt dixit, ſed antequàm ſanctificata eſſet, ipſam oblationem ita vocans. Hæc ille.4. ſententiarum cap.5. AVTHOR. Igitur dicat Auguſtinus, Hieronymus, vel Ambroſius ſicut & Baſilius olim dixit, non ſolùm panem & vinum eſſe, ſed & figuraliter eſſe corpus & ſanguinẽ domini. Et hoc intelligit (inquit) de pane ante conſecrationem, non poſt. Et putásne hãc regulam Damaſceni bene poſſe conuenire menti ſancti Ambroſij, dicentis, ꝙ vbi verba Chriſti deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus appellatur? Verè omnino. Et nunquid item Hieronymo fabulas repellenti Iudaicas, de pane materiali? Igitur in ſuo ſenſu attendantur patres, imò & in verbis. Verè enim Hieronymus non dixit corpus eſſe panem tuum. hoc nuſquam dicit: quod tamẽ ſi tu non probes, non proficis. Sed igitur non parua cautela legendi ſunt libri ſcripturæ, vel doctorum: & poſt lecturam aſſumendi pro teſtibus. Sed ſiue Hieronymus legatur, Auguſtinus, vel Ambroſius ſumatur præ manibus, hoc ipſum, quod dicturus eſt eum ſentire, ſi ſic ſentiat per cætera loca, lector percontetur. vt in lib. de corpore & ſanguine domini cap.

Anſelmus. 12. *Anſelmus.* Prudens (inquit) lector, & qui ea beneuolentia eccleſiaſtica legit, vt à ſecularibus ſecularia leguntur: inter quos plurimùm laudatur ille, qui quemlibet authorem docere poterit meliùs dixiſſe, non ambigens, ꝙ ipſe potiùs errare diceretur, ſi perſuadere voluerit in aliquo illum errare: qui ſic, inquã, librũ eccleſiaſtici doctoris legit, ſi quid in eo quaſi dubium & ſcrupuloſum inuenit, non ſtatim illud exercendo inuadit, ſed inſpicit, & diſcernit, & retractat ex circunſtantiis, & ex ſcriptis eiuſdem authoris, & ad vltimum priùs eligit confiteri ſe ignorare, vel non intelligere, q̃ illi erroris notam impingere. ſicut illud beati Auguſtini intelligendum eſt, quia & ipſum eſt corpus & non ipſum: ipſum quidem eſt materiali eſſentia, non ipſum viſibili forma. Hæc Anſelmus. AVTHOR. Hoc modo hactenus vſi ſumus, & adhuc vtemur in poſteris, vt quã tùm valemus ſcrupuloſum locum alicuius doctoris clariora dicta eius alibi nõ ad verbum, ſed ad mentem ſcribentis exponant, vel verba alicuius prudentis tempore ſubſequentis, cuius fama ſciendi vigilat apud plures.

Qualiter item obiecta Witcleff, quæ iam ſoluentur, expoſcunt.

¶Quomodo cantus, & oratiões eccleſiæ commemorant panem, ad ſextum Argumentum Witcleff.

CAP. XLI.

SVMMA.

1 *Reſponſio ad argumentum Witcleff, dicentis, ꝙ dicta ſanctorum, atque eccleſiæ docent, ꝙ ſacramenta ſenſibilia non ſunt corporis Chriſti, & ſanguinis, ſed eorum figura.*

2 *Oratio, Perficiant in nobis domine. &c. pro Witcleff & Berengarij confutatione, à Lanfranco, & Guimundo explanatur.*

3 *Authoris conſequentia exemplaris aduerſus Witcleff.*

4 *Orationes duæ eccleſiæ proferuntur, ad rectificãdum Witcleff errores, & proſedanda ſua rebellione hæretica.*

1 ERtiò† (inquit Witcleff) patet ex teſtimonio, quod acceptat vſus eccleſiæ. Nam in feſtiuitate corporis Chriſti ſic cantat: Verbum caro panem verum, verbo carnem efficit: fitq; ſanguis Chriſti merum. Secundum teſtimonium accipitur de ſecreto miſſæ mediæ natalis domini, vbi orat eccleſia, quòd ſicut homo genitus refulſit Deus: ſic hæc terrena ſubſtantia nobis conferat, quod diuinum eſt: nec foret ad propoſitum, niſi hæc terrena ſubſtantia poſt conſecrationem hoſtiæ remaneret. Tertium teſtimonium eſt ſecreta feriæ quartæ quatuor temporum Septembris: vbi eccleſia confitetur, ꝙ Deus ex his terræ fructibus, ſcilicet, frumento, & vino ſacramenta ſua cõſtare voluit. Hæc Witcleff. de ſermone domini in monte. cap. 39. Item capitulo primo de Euchariſtia. Sub authoritate (inquit) Gregorii, ſpecies, & ſimilitudo earum rerum vocabula ſunt, quæ antè fuerunt, ſcilicet, panis, & vini. Vnde in fine cuiuſdam miſſæ oratur, & dicitur. Perficiant in nobis domine quęſumus tua ſacramenta quod continent, vt quæ nunc ſub ſpecie panis & vini gerimus, rerum veritate capiam9. Hęc Witcleff. AVTHOR. Hoc vltimum aſſumpſit ſibi magiſter eius Berengarius pro argumento, concludens tantũ corpo-

VVitcleff.

corporis Chriſti ſpeciem vel figuram in ſacra-
mento, quia dicit, vt quæ nũc ſpecie gerimus:
& ita quoque Witcleff concludit. Quotlibet
(inquiens) ſunt dicta ſanctorum, atq; eccleſiæ
quæ docent, q̃ illa ſacramenta ſenſibilia non
ſunt corporis Chriſti & ſanguinis, ſed eorum
2 figura. Hęc Witcleff. AVTHOR. Nolo † ego
tamen innouare reſponſum, ſed ſufficit mihi
quod reſpondit ipſi tunc viuenti in libro ſuo
Lanfrãcus. de corpore & ſanguine domini *Lanfrancus*, ſic
dicens. Poſtulat ſacerdos, vt corpus Chriſti,
quod ſub ſpecie panis viniq; nũc geritur, ma
nifeſtã viſione, ſicuti reuera eſt, quandoq; ca-
piatur. Veritas enim pro manifeſtatiõe in ſa-
Guimũdus cris ſæpe literis reperitur. Hæc ille. *Guimundus*.
Iam nunc illud, quod ex eccleſiaſticæ oratio-
nis authoritate ſe confidere Berengarius iacti
tat, videamus. Eccleſia (inquit) in miſſã quadã
ita orat. Perficiant in nobis quęſumus domi-
ne tua ſacramenta quod continent: vt quod
nunc ſpecie gerimus, rerũ veritate capiamus.
Hic igitur oſtendit ſe non habere rerum veri
tatem, ſed ſpeciẽ. Heus bone intellector, qua-
rum inquam rerum ſpeciem non veritatem?
Corporis, inquies, & ſanguinis domini. Bene
conſidera ergo diligenter, quod dicitur, ac mi
hi reſponde. Quid eſt quod nunc ſpecie geri-
mus? Corpus, inquies, domini ſpecie, nõ ſub-
ſtantiuè manducamus. Adde ſequentia, rerũ
veritate capiamus. Quid? in futuro ergo ſecu
lo corpus & ſanguinem domini verè & ſub-
ſtantiuè manducabimus? hoc quippe oratur,
vt id, quod nunc ſpecie gerimus, quicquid il-
lud ſit, illud idem in veritate capiamus. Quare
ſi ſemper in hoc ſeculo corpus Chriſti (vt tu
deliras) ſpecie, id eſt, vmbraticè comedimus:
reſtat, vt illud in altero ſeculo ſubſtantiuè co
medamus. Quod ſi ſentire abſurdiſsimum eſt,
quàm ſtultè interpretaris orationem prædi-
ctam, iam nec te ipſum latere puto. A capite
ergo orationis quid velit ſcriptura dicere, dili
gentiſsimè videamus. Perficiãt in nobis quę-
ſumus domine tua ſacramenta quod conti-
nent. Sequitur, id eſt, perficiãt, vt nos verè ſi-
mus vnũ corpus Chriſti, vna eccleſia. Quod
videlicet ſignificant: aut quod nunc, id eſt, dũ
manducamus corpus filii tui ſpecie gerimus,
id eſt, figura tanti ſacramẽti ſignificamus, hoc
rerum veritate capiamus, id eſt, reuera vnum
Chriſti corpus, & vna eccleſia ſimus. Iſte cre-
do intellectus poſsibilis eſt, iſte & ſcripturæ
conuenientiſsimus: hunc beatus Paulus apo-
ſtolus cõprobat, huic totius eccleſię fides cõ-
cordat. Hæc ille lib. 2. de corpore & ſanguine
domini verſus finem. AVTHOR. Hanc tam
ſagacem, tamq; defenſam ſentẽtiam nunquã
hactenus ſciuit reprehendere Witcleuiſta, in
qua ſic illaqueatus eſt eorum præceptor in-
cautus. Sic ergo reſpondendum cenſeo iſti
Witcleff, tam in hoc, q̃ in oratione priori ſe-
creta, vbi oratur, q̃ ſicut idem homo refulſit
Deus, ſic hæc terrena ſubſtantia nobis confe-
rat quod diuinum eſt. Pondera vires condi-
tionis implere. Eſt enim conſequentia exem-
3 plaris, vel apud rhetores comparatio. Et † dic
mihi, qualiter homo genitus refulſit Deus, an
ſecundùm ſubſtãtiam deitatis & naturam, an
typicè tantùm, & ſecundũ deitatis figurã? Si
non ſecũdùm Dei naturam, Arianus es. Si ſe-
cundũ figuram, Manichæus es. Si vtrũq; dixe
ris, vterq; es: Arianus, negãdo in homine ge-
nito diuinam ſubſtantiam: Manichæus, aſſe-
rendo phantaſticam carnem, & figurã. Si neu
trum dixeris, ſed aſſerueris in homine genito
Dei infinitam ſubſtantiam & naturam, tunc
compara: ſi hæc terrena ſubſtantia nobis con
ferat quod diuinum eſt. i. diuinam carnem &
ſanguinem non ſecundùm figuram, ſed ſic: ſi
cut homo genitus refulſit Deus ſecundũ pro-
priam ſubſtantiam & naturam: hoc ora fide-
li corde, & ore veraci hoc poſtula dominum
cum eccleſia, & nec Berengarius eris, nec Wit
cleuiſta, ſed pro tanto fidelis, quia auferet tibi
mendacem panem, quem arguis, & inſtaura-
bit tibi ſubſtantiam corporis, quam pro vili
pane repellis. Hęc enim terrena ſubſtãtia pa-
nis tunc ſingulariter, tunc excellenter confert
nobis ſubſtantiam corporis Chriſti, quando
deſinit eſſe panis, & ſubſtantialiter conuerti-
tur in Chriſti corp⁹, quia ex iſto pane fit cor
pus. Nam panis ſic confert maximè ad vitam
hominis, & vinum ad ſanguinem per ſui deſi
tionem & conuerſionem in naturam huma-
næ carnis & ſanguinis. At quid conferet, pu-
tas, ſi tantùm conuerteretur in reſpectus tro-
picos, aut figuras? Nunquid ſic viuerent Wit-
cleuiſtę? Efficaciùs ergo confert nobis infini-
tè hæc terrena ſubſtantia diuinum corpus, cũ
in ſe eſſe deſinit ſua ſubſtantia, & eſſe incipit
aliena, q̃n manens quod eſt, nihil confert ni
ſi quod eſſe incipit in figura. Sic in alia ſecre-
ta, vbi dicis confiteri eccleſiam, q̃ ex his terrę
fructibus Deus ſacramenta ſua conſtare vo-
luit. Ita eſt: non tropica ſacramenta, non Iu-
daica, ſed ſacramenta Chriſtiana: quæ figuras
euacuant, & ſubſtantiarum cæleſtium conſtã
tias largiuntur. Vide tu ſi vtraq; ſubſtantia cõ
ſtare ſecum poteſt in vtroq;. ſi non, ego eligo
potiùs cũ oratione eccleſiæ conſtare ſacramẽ
ti Chriſti corporis veram ſubſtantiam, q̃ figu

4 ram. Quia igitur tam erraſti profundè per te malè intelligendo duas orationes ſecretas, duas ecõtrariò pro fide eccleſiæ profero tuos rectificantes errores. vna eſt pro poſtc. feria. 6 ante dominicam primã quadrageſimæ, quæ, Spiritum (inquit) nobis domine tuæ charitatis infunde, vt quos vno cæleſti pane ſatiaſti, tua facias pietate concordes. Vbi, expulſo omni terreſtri pane, ſolus vnus cæleſtis panis nos ſatiaſſe deſcribitur. Certè non vnus panis ſatiat Witcleuiſtas, qui tot ſibi faciunt ſacramenta, quot panes: ſicut priſtini hæretici, de quibus *Hieronymus* in commentario ſuper Oſeę lib. 2. textu. Quia multiplicant Ephraim altaria. vbi dicit. Vnum eſſe altare eccleſiæ, & vnam fidem, & vnum baptiſma apoſtolus docet: quod hæretici deſerentes, multa ſibi altaria fabricati ſunt. Propterea leges Dei accipere non merentur, cùm eas, quas acceperint antè contempſerint: & ſi quid dixerint de ſcripturis, nequaquam verbis diuinis, ſed ethnicorum ſenſibꝰ comparãdum eſt. Iſti multas immolant hoſtias, & comedunt carnes earũ, vnam Chriſti hoſtiam deſerentes, nec comedentes eius carnem: cuius caro cibus credentiũ eſt. Hæc ille. AVTHOR. Caue tibi Witcleff ne præſumas de cætero contra ſacramẽta eccleſiæ ſcripturam Chriſti proferre, vel apoſtoli, quia non verbis diuinis, ſed ethnicorum ſenſibꝰ comparatur, Iuliani (ſupple apoſtatæ) & veſani Porphyrij: quibus textus euãgeliorum non deerant, cùm in eccleſiam baccharentur. Verba Chriſti habes, ſed ſenſum hæretici. Et recole iterum, q̃ neceſſe habes nõ ex vno pane ſatiari, ſed ex pane multiplici: qui teſte te ipſo in ſacramento, non veſceris ſubſtantia carnis Chriſti. Aliã item, quæ eſt oratio ſecreta pro ſabbato in vigiliã paſsiõis pro ſedanda tua rebellione hæretica, quæ omnium hæreſum eſt mater adultera: ſic omni Chriſtiana deuotione diffundo, dicentem. Oblationibus noſtris quæſumus domine placare ſuſceptis: & ad te noſtras etiam rebelles compelle propitius voluntates. Has oratiões tu ipſe commemora frater ſana cõſcientia, & corde optimo, qualiter nemo poteſt dicere dominus Ieſus (apoſtolo teſte) niſi in ſpiritu ſancto. Et iterum in feſtiuitate corporis Chriſti (inquis) cantat eccleſia. Verbum caro panẽ verum, verbo carnem efficit. Inſipiens homo cur te non pudet illa ſumere pro te, quæ omnium ſenſatorum iudicio militant cõtra te? Sic argueret ſapiẽs: verbum efficit verum panem carnem ſuam non niſi optima forma: facit ergo panem carnis ſubſtantiam, quæ eſt melior, q̃ figura. Idẽ verbũ facit aquã vinum: vis ne dicere vinũ tantũ factũ ſecundũ figurã, & aquã manſiſſe ſecundũ ſubſtantiã? Sic eĩm dicit euãgeliſta. Cùm guſtaſſet architriclinus aquã vinũ factũ. Fuit ergo aqua vinũ factum, & nõ mãſit aqua, quia fiebat vinũ ſecundùm ſubſtantiã: ſic eſt panis corpus factũ: & ideo nõ permanet panis, quia fit corpus ſecundũ ſubſtantiã, & merũ Chriſti ſanguis: ideo deſinit eſſe merum. Et hæc duplex oblatio ne fiat Iudaico more permanẽs in ſua ſpecie corpus Chriſti ſolũ ſecundũ figurã, orat̃ ab eccleſia, vt fiat corpus Chriſti, & ſanguis ſecundùm vtriuſq; ſubſtãtiã, & naturã. Vbi ſunt iã quotlibet illa doctorum dicta, quę tã mẽdaci frõte (vt aſſeris) docẽt, q̃ ſacramẽta eccleſię nõ ſunt corpus Chriſti & ſanguis, ſed eorum figura? Iſta, quæ cõfers, potiùs dedocẽt: & neminem certè docẽt, niſi priùs per te ſubuerſum, & tuis legibus toxicatum, ne poſsit cernere verum.

Oratio eccleſiæ.

Hieronym.

Oratio.

¶ Ad ſeptimum Argumentum de Papa, & Romana curia, quomodo concedunt panẽ eſſe corpus Chriſti, reſpondetur.

CAP. XLII.

SVMMA.

1 *Curia romana ſecundùm Witcleff.*

2 *Reſponſio ad argumentum Witcleff, falſificantis, & deprauantis romanæ Curiæ decretum, ad probandum ſuum errorem, de corpore Chriſti. Et quomodo in hoc ſequatur Berengarium magiſtrum ſuum.*

3 *Berengarius quomodo temera fronte redarguit Humbertum, Paſchaſium, & Lanfrancum, eo quòd non auderent errare cum ipſo, & dicere panem ſupereſſe poſt conſecrationem. Et quid Witcleff.*

4 *Nicolaus Papa quòd non decreuerit contraria, à Lanfranco, & Guimundo oſtenditur contra Berengarium, & Witcleff.*

5 *Berengarius, quòd non fuerit conſentaneus, ſed cõtrarius decreto Nicolai Papæ, & Synodi oſtenditur.*

QVartus teſtis (inquit) eſt papa cum ſua curia, quando fides in ipſis floruit: vbi definit, q̃ hoc ſacramentum eſt corpus Chriſti: & habito hoc à Berengario, miſit gaudenter in Franciam, atq; Germaniam, quomodo Beren-

Berengarius priùs hæreticus ad fidem catholi cam eſt correctus, vt patet de cõſecratione di ſtinct. 2. Ego Berẽgarius. Hæc Witcleff de ſer mone dñi in monte ca. 39. Et in. 4. Trialog. ca. 2. Certum eſt, q̃ in Euangelio Chriſti pleniùs, authẽticiùs, & moderatiùs, quàm in Romana
1 curia iſta materia eſt deciſa. Ipſa† tñ curia, an-
Curia Romana ſcdm VVitcleff. te ſolutionẽ diaboli cum antiqua ſentẽtia præ dicta planiùs concordauit, vt patet de conſecratione diſtinct. 2. Ego Berengarius. à tempo re tamẽ ſolutionis Satanę dimiſſa fide ſcriptu ræ multæ hæreſes in illa materia &c. AVTH. Neſcio quid priùs obijciam, an dolos eius detegens, an mendacia? Si dolos, in eis magiſtrũ conſequitur. Ipſe enim Berengarius poſt periurium recidiuans, occaſionem iterandi erroris ſumpſit ſibi ex verbis ſuæ cõfeſsionis eiſdẽ planè, quibus Witcleff nititur in præſenti, cul pam referens in Humbertũ, qui tunc Cardina lis erat, & de cuius manu confeſsionẽ, iubente
Berenga. Papa ſuſcepit. Vnde Berenga. Scriptũ, inquit, Humberti Burgundi, quẽ fecerant Romæ epi ſcopum Cardinalem, quod ſcripſit contra catholicam veritatẽ, quod inferiùs patebit, vt co geretur illud Berengarius quaſi profiteri erro rem ineptiſsimi Burgundi: anathematizo omnẽ hæreſim, præcipuè eam, quã aſtruere co natur panẽ & vinum, quę in altari ponuntur, poſt conſecrationem ſolummodo ſacramẽta eſſe, & nõ verum Chriſti corpus & ſanguinẽ. Apparet quia lux in tenebris lucet: & tenebrę eam non cõprehenderũt: quia veritatis inimicus, velit nolit, veritatem aſſerat: quia ſicut Goliath, ꝓprio Burgũdus enſe depereat. Erat aũt Burgundus in ſentẽtia, imò vecordia vulgi Paſchaſij, atq; Lanfranci, minimè ſupereſſe in altari poſt conſecrationẽ ſubſtantiam panis & vini, quam ſententiã ſuperioribus ſuis verbis ille ipſe deiecit, nec attẽdit. Qui enim dicit, panis & vinum altaris ſolummodò ſacramenta ſunt: vel panis & vinũ altaris ſolũmodò ſunt verum corpus Chriſti & ſanguis: modis omnibus panẽ & vinum ſupereſſe conſtituit. Et infrà. Suſceperat autẽ Burgundus negare panẽ & vinum in menſa dominica ſupereſſe. Hoc minimè negat, imò omnino panem & vinum eſſe confirmat in mẽſa dominica, cùm ita enũtiat, Panis & vinum, quæ ponũtur in altari, ſolummodò ſunt verum corpus Chriſti & ſan-
2 guis. Hæc ille. AVTHOR. Cõfer† nũc dicta Witcleff ad dicta magiſtri eius, ſi nõ concordẽt. Berengarius ſic arguit ex decreto, panis & vinũ ſunt corpus & ſanguis in altari: ſed q̃ ſic enuntiat, panẽ ſupereſſe cõfirmat: ergo ex decreto panis ſupereſt in altari. Witcleff in de Euchariſtia, ca. 2. Tertia, inquit, eſt opinio Berengarij, & videtur fuiſſe decretũ ſanctæ Synodi. Cõſtat quidẽ ex publica & ſolenni cõfeſſione Berengarij poſita in de conſecratione diſtinct. 2, q̃ ipſe corrigẽdo errorẽ priorẽ confitetur panẽ & vinũ eſſe hoc ſenſibile ſacramẽtum. & rationibus recitatis cõcludit. Ex quibus colligitur, q̃ ſentẽtiam illã receperat à Papa & Synodo cõfitendã: & patet, q̃ olim fuit ſenſus eccleſiæ, vt de articulo fidei, q̃ panis & vinũ remanẽt poſt conſecrationẽ, ſicut antè. V Vitcleff.
3 Hæc Witcleff. AVTHOR. Item† Berẽgarius temera fronte redarguit Cardinalẽ Humbertum, Paſchaſiũ, & Lãfrancũ de vecordia: quia non auderent errare cum ipſo, & dicere panẽ ſupereſſe poſt conſecrationem. Item Witcleff omnes ſimul exprobrat aduerſantes ca. 47. de ſermone dñi in monte. Quidã fideles, inquit, huius fidei ſunt ex euidentia triplici in domino confortati. Primò ex hoc, q̃ omnes aduerſantes ipſis in hac fide, vel non audent, vel neſciunt dicere quid ſit ipſa hoſtia cõſecrata. Secũdum ſignum eſt, q̃ ipſa audet, & ſcit in iſta materia fidem ſuam Chriſtiano cuilibet publicare. Pars autẽ contraria nec ſcit, nec audet docere populũ fidem ſuã, ſed vna eius parte diuiſa à reliqua, dicit vel verba cõmunia, q̃ credit, ſicut credere debent catholici, ſed quid credit in iſto articulo nimis tacet. Sed qui vecors cõ ſenſus foret catholicis plus ſuſpectus? Hæc Witcleff. AVTHOR. Vnũ breuiter audi mi Witcleff: noli dicere fideles, cùm de tuis loqueris, ſed cum eccleſia Chriſti dicas hæreticos, nec fidem tuam, ſed perfidiam. Item ſi tanta viget audacia veſtra ſecta, vt palàm cunctis audeat explicare quod credit, cur tu ipſe hortaris ſcholares tuos, camerare verba tua in hac ipſa materia, libro tuo de ſermone domini in monte, cap. 45. Patet, inquis, ſcienti camerare verba huius ſententiæ, quomodo eſt in iſta materia reſpondendum. AVTHOR. Sed item non negligenter aduertendum eſt, q̃ Berengarius non negauit omnino panem eſſe corpus domini verum, & non ſolummodò ſacramentum: quanquam increpet eum Witcleff, q̃ non ſit auſus logicè concedere, q̃ panis ſit verũ corpus Chriſti, quia ſecũm figurã. Putauit ſe in hac cæca truffa præceſsiſſe magiſtrũ, ſed indubiè eandẽ figurã extendunt, & eandẽ logicã expẽdũt, vt vijs, quibus poſsint, rem Chriſti corporis ſecũdùm ſuã naturã corporalẽ in ſacramẽto attenuẽt. Iã vidimus quã tũ iſti doloſe concordãt in falſatione Decreti, & deprauatione ſubdola Papę, & Cardinaliũ. Nõ ergo conuenerunt in ſenſibus, q̃uis dolus V Vitcleff.

eſſet in verbis. Decretum intendit contra figuram corporis verum corpus ſecundùm ſubſtantiam dicere ſacramentum. Vterq; iſtorũ dicit contrarium. Non ſunt ergo concordes dictamini Nicolai ſecundi. Patet aſſumptum, quia aliquid plùs de veritate corporis intendit Decretum ponere, quàm ſacramentum, id eſt, ſacrum eius ſignum. Iam corpus Chriſti ſecundùm ſignum tãtùm, non plus eſt, quàm corpus ſignum ſolùm. Sicut rex numi nihil plus eſt, quàm imago regis in numo. Et quanuis centies dicant, eſt corpus Chriſti, eſt ſanguis Chriſti, qui effuſus eſt in cruce, cùm dicit ſolũ ſecundùm ſacramentum, vel ſenſibile ſignum: plus aliquid dicitur, ſed de re nihil plus creditur. Itẽ quod iam addidit corpus & ſanguinẽ Ieſu Chriſti, hoc priùs addidit ſub Victore, vt infrà dicetur. Intendebat ergo iam eccleſia per verum corpus Chriſti, corpus ſecundùm ſubſtantiam dicere, & nõ corpus ſignum ſolùm. Item ſi planè credidiſſet ſecundùm mẽtem Decreti Nicolai, nõ fuiſſet meritò impetẽdus conſequenter pro hæretico. Item ipſe Berengarius detraxit eidẽ Papæ Nicolao, dicens eum decreuiſſe cõtraria, ergo ex hoc ipſo non videtur fuiſſe ipſi mẽte conſentiens. Vnde in de corpore & ſanguine domini alloquens eũ
4 *Lanfrancus.* In † præſentia, inquit, ſuſcepi oſten
Lanfrãcus. dere verba Romani concilij, quę te iuraturum iureiurando firmaſti, nulla à ſe inuicem cõtrarietate differre. Arguẽtibus enim te amicis, ac neceſſarijs tuis, q̃ aut non ſeruanda iurare nõ deberes, aut iurata ſeruares, infamare ſoles Nicolaum Pontificem, reliquoſq; patres Romani concilij, videlicet, q̃ ſcribentes, ac docentes contraria, tui fuerunt cauſa periurij. Id quoq; in hoc opuſculo, quod deſtruendum ſuſcepi, vbiq; ferè laboras efficere. Propterea conferẽda ſunt verba tua verbis illorum. Nicolaus Papa comperiens te docere, panem vinumq; altaris poſt conſecrationẽ ſine materiali mutatione in priſtinis eſſentijs remanere, cõceſſa tibi, ſicut ſuperiùs dictũ eſt, reſpõdẽdi licẽtia: cùm nõ auderes pro tuæ partis defenſione aliquid reſpõdere, pietate motus, ad preces tuas præcepit tradi ſcripturam tibi. Eius principiũ hoc erat. Ego Berẽgarius anathematizo eam hæreſim, de qua hactenus infamatus ſum, quę aſtruere conatur panem & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt cõſecrationẽ ſolummodò ſacramẽtũ, & nõ verũ corpus & ſanguinẽ domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe. Rectiſsimè id qui dẽ & ipſe præcepit, & Synodus aſſentijt, & tu executus es, ſi labiũ doloſum in corde, & corde locutus nõ fuiſſes, ſi ad priſtinũ vomitũ, & volutabrũ luti infeliciter periurus poſteà non redijſſes. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Lanfrancus iſte fuit tũc ſuperſtes, alloquebatur Berengariũ magiſtrũ tuũ viuens. Ipſe fuit tũc de eccleſia doctor, & præclara colũna. Ipſe culpat Berẽgarium cũ cæteris multis amicis, & neceſſarijs, tanq̃ Nicolai Papæ Decreti violatorem puriurũ, & ſubuerſorẽ verborũ eius dolo hæretico. Ipſe dicit Nicolaum, & Synodũ ſtatuiſſe Decretũ contra dogma Berengarij, dicentis panẽ & vinũ poſt cõſecrationẽ ſine materiali mutatione in priſtinis eſſentijs remanere, volens, & intẽdens eũ credere poſteriùs panẽ & vinum, peracta cõſecratione mutatis eſſentijs priſtinis, mutatione non figurali (vt ipſe, & tu fingitis) ſed materiali, & ſubſtantiali ſecũdùm ſequẽs Decretũ Gregorij, remanere corpus & ſanguinẽ dñi: & ſic corpus & ſanguinẽ ſubſtã
r tialiter eſſe, nõ figuraliter, vt ipſe deluſit eccleſiã tũc, & tu renouas nũc. Hoc fuit tunc Decretũ Nicolai, & eccleſiæ patres hoc patefecerũt tunc, & in ſcriptis ſuis reliquerũt, qui tunc ſuperfuerũt eccleſiæ. Nam *Guimundus Auerſanus* Guimũdus epiſcopus tũc ſuperſtes in Cõcilio prædicto, Auerſanus & p̃ſens Gregoriano Decreto in libro de corpore & ſanguine dñi. 3. contra eundẽ Berẽga
5 riũ ſic ſcripſit. Nã † ſi illud, quod ſemper eccleſia tenuit, nullis munitũ concilijs, apoſtolicũ eſt, quãtò illud magis, quod & ſemper tenuit, & multis eſt, vt dixi, concilijs generalibus confirmatũ, ex apoſtolica authoritate traditũ eſſe credendũ eſt? ſcilicet panẽ & vinũ altaris dñi in corpus & ſanguinẽ Chriſti ſubſtãtialiter cõmutari: non ſicut delirat Berẽgarius corporis & ſanguinis dñi figuras tantũ eſſe, aut intra ſe latentẽ Chriſtũ tegere. Hæc ille. AVTHOR. Item *Anſelmus* in libro de corpore dñi, parte Anſelmus. 1. quam epiſtolari modo ſcribit, increpans illum Berengarianũ authorem tuũ de diuinis officijs, eo q̃ poſuit panẽ remanere in Euchariſtia. Panis, inqt, ſubſtãtiã poſt dominici corporis cõſecrationẽ in altari ſupereſſe, ſemp abhorruit pietas Chriſtiana, nuperq; dãnauit in Berẽgario Turonẽſi, eiusq; ſequacibus. Hæc ille. AVTH. Ecce, vt dixi, iſti fuerũt patres eccleſiæ tunc inſtãtis, iſti cum pluribus alijs perhibẽt Berẽgarium nõ conſentaneũ fuiſſe, ſed cõtrarium Decreto Nicolai, & Synodi. in ca. Ego Berẽgarius. quia quod cõſenſit verbo tenus dicere, panẽ & vinum poſt cõſecrationem corpus & ſanguinẽ domini eſſe, hoc deſtruxit dolo malo, intelligens illa corpus eſſe domini & ſanguinem in figura remanentia, quod antè fuerant in natura. Propter hoc periurus dictus eſt, & recidiuus hæreticus. Nõ iuuit eum

fraus

fraus verſuta, non intellectio cauilloſa. Alioquin rogo, cur eadem eccleſia in examen reduxit eundem periurum tanquam violatorē fidei ſibi oblatæ,coram Papa ſubſequēte Gregorio? ſi conſenſit ipſi eccleſia tunc, cur accuſauit eum periurij? cur recidiuum condemnauit hæreticum? Quid ponis lucem tenebras, & tenebras lucem? Non eſt enim conuenientia illa,quam putas,Nicolai,ſcilicet Papæ,quē ſanctum virū collaudas,ad Berengarium, quē excuſas. Vbi eſt quartum teſtimonium Papę cum ſua curia,q̄ panis remanet poſt conſecrationem in priori ſua eſſentia? Quod dicitur panis corpus domini eſſe,verum eſt, ſed vbi dicitur panis poſt conſecrationem panem eſſe? Nuſquam per eccleſiam. Accipe ergo teſtimonium eccleſiæ,quod ipſa dicit,non quod non dicit: panem poſt conſecrationem dicit corpus domini eſſe. Verum eſt,& hoc crede,quia ſic eſt ſecundùm ſubſtantiam corporis: ideò dicit tunc eccleſia panem in corpus ſubſtantialiter commutari:quod remanente pane primo ſecundùm naturam,te ſumo in teſtem,nō poſſe fieri. Panis ergo cùm eſt corpus domini,non ampliùs prior panis eſt,ſed corpus: & per hoc ſolum corpus in ſubſtantia, in natura. Intendebat ergo eccleſia tunc ſic credere ſicut dixit,nihil plùs,nihil minùs,ſicut &Chriſtus dicens,Hoc eſt corpus meum. Non dixit & prior panis in natura,nec corpus dixit in figura. Ideò ſolùm corpus credit eccleſia ſine pane.

¶ Ad hoc, quod Witcleff dixit, Modernam Romanam eccleſiā eccleſiæ priori ſub Nicolao eſſe contrariam, reſpondetur.

CAP. XLIII.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui dicit modernam Romanam eccleſiam hæreticam, & priori contrariam, confutatur.*

2 *Berengarij proceſſus, quòd per ſeptem Pontificū tempora durauerit. Et quid de hoc dicant Lanfrancus, & Guimundus.*

3 *Decretum Gregorij Papæ ſeptimi de corpore, & ſanguine domini. Et de ſecunda Berengarij confeſſione ſub ipſo. Et multa de hoc ibi cōtra Witcleff.*

4 *Eccleſia, quòd nunquam fuerit ſibiipſi contraria in condemnatione Berengarij, oſtenditur cōtra Witcleff.*

5 *Iudicis pietas nimia, quòd interdum forſan, & maximè apud toruos, & ingratos hæreticos, poſſit, ſicut eis placet, calūnias figurare, oſtēditur.*

6 *Witcleff, q̄ ſit falſarius Nicolai, illius decreto cō uincitur.*

O DEVS, quàm ſolicitè perquirit Witcleff fallere ſimplices de diuerſitate temporum! Non parcit verbis, non falſis criminibus, non planis mēdacijs. Idcirco eccleſiam illam dicit fidelem, quia ibi fauorem putat inueniſſe perfidiæ. Modernam eccleſiam dicit hæreticam, & illi priori contrariam: quia planè ſentit ſibi aduerſam: & colligit iſtam à tempore Innocentij Papæ tertij: quia decretalem illam inſtituit, Cùm Marthæ. Vnde de Euchariſtia cap. 2. Videtur, inquit, probabile, quòd VWiteleff. prior eccleſia ſanè ſenſit in iſto, & poſterior oberrauit. Tanta nanq; authoritas, tanta ſanctitas, & tanta ſapientia, vel maior lucebat in iſto Papa Nicolao ſecundùm chronicas, & in iſtis centum & quatuordecim Epiſcopis, quāta in eo, qui compoſuit Decretales: quare nō crederetur tantæ, vel plùs eius ſententiæ, ſicut debiliori ſententiæ ſuccedenti? Eccleſia enim deteriorando quod ad fidē ſcripturæ ꝓcedit.

1 Hæc Witcleff. AVTH. Iſte † non vidit, vel diſſimulat, vt ſecundùm euangelium, quanuis viderit, cæcus fiat. Nec enim Nicolaus Papa ſolus decreuit in hac fide contra Berengarium: nec erat vltimus, neq; primus. Per tempora ſeptem Pontificū durauit proceſſus, inchoatus apud Leonē quintum ante Nicolaum, quē ſecundus poſt eum Gregorius terminauit. Poſt tria iudicia in Concilijs habita hæreticus continuè recidiuans, tandē conſummatur in quarto. In præfato libello de corpore domini allo

2 quēs Berengarium *Lanfrancus*. Tempore, † inquit, ſancti Leonis Papę delata eſt hæreſis tua ad apoſtolicam ſedem. Qui cùm Synodo præſideret, ac reſideret cum eo non parua multitudo Epiſcoporum, Abbatum, diuerſiq; ordinis à diuerſis regionibus religioſarum perſonarum, iuſſum eſt in omni audientia recitari, quas mihi de corpore & ſanguine domini literas tranſmiſiſti. Quas cùm legiſſent, & contra vſitatiſsimam eccleſiæ fidem ſcriptas animaduertiſſent, zelo Dei accenſi, quibuſdā ad legendum eas porrexerunt. Sequitur. Igitur cum à Lāfrancus.

cùm à quodam Remenſi clerico Romam per latas recitator legeret, intellecto, q̄ Ioannem Scotum extolleres, Paſchaſium dānares, cōmuni de Euchariſtia fidei aduerſa ſentires, promulgata eſt in te damnationis ſententia, priuans te cōmunione ſanctę eccleſiæ, quā tu priuare ſancta eius cōmunione ſatagebas. Poſt hæc p̄cepit Papa, vt ego ſurgerē, praui rumoris à me maculam abſtergerem, fidem meam exponerem, expoſitam plùs ſacris authoritatibus, quàm argumentis probarem. Itaq; ſurrexi, quod ſenſi dixi, quod dixi, p̄baui, quod probaui, omnibus placuit, nulli diſplicuit. Dehinc declarata eſt Synodus Vercellenſis. Quę tunc proximo Septembri eodem præſidente Pontifice, eſt celebrata Vercellis. Ad quā vocatus non veniſti. Ego verò præcepto, ac precibus præfati Pōtificis vſq; ad ipſam Synodū cum eo remanſi. In qua in audiētia omnium, qui de diuerſis huius mundi patribus illuc cō uenerant, Ioannis Scoti liber lectus eſt, ac dānatus. Sententia tua expoſita, ac damnata, fides ſanctæ eccleſiæ, quam ego teneo, & tenendam aſtruo, audita, ac cōcordi omnium aſſenſu confirmata. Duo clerici, qui ſe legatos tuos eſſe dixerunt, volentes te defendere, in primo ſtatim auditu defecerūt, & capti ſunt. Ab hac ſententia nūquam diſceſſit ſanctus Leo, in omnibus concilijs ſuis, ſeu quibus ipſe præſentiam ſuam exhibuit, ſeu quæ per legatos ſuos in diuerſis prouincijs cōgregari inſtituit. Hæc ille. AVTHOR. Concorditer item dicamus, quid dicat *Guimundus* etiam Berengarij cōtemporaneus, in principio libri ſui de corpore domini contra eundem. Mox, inquit, incipientibus his palàm audiri, catholici viri grauiter, atq; intolerabiliter ferentes, præſidente per ſemetipſum beatiſsimæ memoriæ domino Papa Leone, Vercellis Concilium ponunt. In quo poſt diligentiſsimam de corpore ac ſanguine domini rationē, Berēgarium, & omnes eius in hac hæreſi fautores, perpetuo anathemate, niſi reſipiſcerent, damnauerunt. Cùmq; iam defunctū ſanctū Leonē Papā, & ſanctos viros, qui interfuēre Concilio, maledicis verbis, & ſcriptis lacerare non deſineret, ſanctiſsimū illud, ac reuerēdiſsimum eccleſiæ Dei ſpeculum, ſummū non pontificē, ſed Pontificē, atq; pulpificem vocans, eumq; infatuatione Lanfranci infatuatum, concilium vanitatis ad unaſſe blaſphemans, Turonis item aggregato generali Concilio, præſente venerabili nūc Papa Gregorio Romano tūc Archidiacono, panē & vinum in ſacrificio domini non vmbraticè, ſed verè Chriſti carnem & ſanguinem

Guimūdus.

fieri dato propriæ manus ſacramento confirmauit. Hæc ille. AVTHOR. Tamen & ante iſtud Concilium Turonēſe, & poſt mortē ſancti Leonis, ſecundò conuenit eum Victor Papa ſucceſſor Leonis. *Lanfrancus.* Quæ ſentētia, Leonis ſupple, ſucceſſorē quoq; ſuum nō effugit felicis memoriæ Papā Victorē. Sed quicquid de hac re, ſeu cæteris ipſe ſtatuit, ſtatuive præcepit, hoc & jam iſte ſua, atq; omniū Conciliorum ſuorū authoritate firmauit. Deniq; in Cōcilio Turonenſi, cui ipſius interfuēre, ac præfuere legati, data eſt tibi optio defendēdi partem tuam, quā cùm defendēdam ſuſcipere non auderes, confeſſus corā omnibus cōmunē eccleſiæ fidē, iuraſti te ab illa hora ita credi turū, ſicut in Romano Cōcilio te iuraſſe eſt ſuperiùs comprehēſum. Hæc ille. *Guimundus.* In de poſtmodùm deſipiſcēs, itidē Romæ in generali Cōcilio conflictu rationis reuictus, libellos ſuos p̄pria manu ſub præſentia felicis memoriæ Papæ Nicolai corā omni Synodo cremauit, errorē anathematizauit, confeſsionēq; bonam, quam Turonis fecerat, præſtito identidē propriæ manus ſacramēto, renouauit his verbis, Ego Berēgarius. &c. Hæc ille. AVTH. Ecce quanto tēpore is rebellauit eccleſiæ: ſub Leone accuſatus, condemnatur, recidiuat: ſub ſucceſſore eius Victore accuſatus, condemnatur. Succeſsit Victori Stephanus, Stephano Benedictus, Benedicto Nicolaus, ſub quo Romæ vincitur, condēnatur coram Concilio generali celebrato Romæ in eccleſia Cōſtantiniana. Iterū deſipit, ſuccedit Nicolao Alexāder, Alexādro Gregorius ſeptimus, qui anteà dictus eſt Hildebrādus, qui priùs deuicit eum Turonis, cùm fungeretur ibi legatione Papæ Victoris, & iam vltimatè cōfutauit eū Romæ in eccleſia Saluatoris, ſicut acta formata declarant eiuſdē Cōcilij, & ea repperi in annoſo libro Decretorū Pontificū ſub Decreto eiuſdē.

Lanfrācus.

Guimūdus.

3 In quibus ſic ſcriptū, Anno † ab incarnatione ſempiterni principij M.lxxix. menſe Februarij, Indictione ſecūda, Pōtificatus verò domini Gregorij Papæ ſeptimi. 6. anno. ad honorem Dei, & ędificationē eccleſiæ ſanctę, ſalutē quoq; tā corporū, q̄ animarū, ex præcepto ſedis apl̄icæ conuenerūt finitimi, & diuerſarū prouinciarū Archiepiſcopi, epiſcopi, religioſæq; perſonæ, vt ſanctā Synodū celebrarēt. Oībus igitur in eccleſia Saluatoris cōgregatis, habit⁹ eſt ſermo de corpore & ſanguine dñi noſtri Ieſu Chr̄i: multis hæc, nōnullis illa ſentiētib⁹. Maxima ſiq̄dē pars panē & vinū p̄ ſacræ orationis verba & ſacerdotis cōſecrationē Spūſancto inuiſibiliter operāte, cōuerti ſubſtātialiter in

ter in corpus dominicum de virgine natum, quod & in cruce pependit,& in ſanguinẽ,qui de eius latere militis effuſus eſt lancea, aſſerebat, atq; authoritatibus orthodoxorum ſanctorum patrũ,tam Græcorũ,q̃ Latinorũ,modis omnibus defendebat. Quidã verò cæcitate nimia,& longa perculſi,figuram tm̃,ſe, & alios decipientes,quibuſdã cauillationibus conabantur aſtruere. Verùm vbi res cœpit agi, priùs etiam,q̃ tertia die ventum foret,in Synodum defecit contra veritatem niti pars altera.Nẽpe Sanctiſpiritus ignis emolimenta palearũ conſumens,& fulgore ſuo falſam lucem diuerberando obtenebrãs,noctis caliginẽ vertit in lucẽ. Deniq; Berengarius huius erroris magiſter,poſt longo tẽpore dogmatizatã impietatẽ,erraſſe ſecorã Concilio frequẽti cõfeſſus,veniãq; poſtulãs,& orãs, ex aplica clemẽtia meruit. Iurauitq; ſicut nũc in ſequentibus cõtinetur.Ego Berẽgarius corde credo,& ore confiteor,panem,& vinum, quę ponuntur in altari, per myſterium ſacræ orationis, & verba noſtri redemptoris, ſubſtantialiter conuerti in veram,ac propriam,& viuificatricem carnem & ſanguinẽ domini noſtri Ieſu Chriſti. Et poſt conſecrationem eſſe verũ Chriſti corpus,quod natum eſt de virgine, & quod pro ſalute mundi oblatum in cruce pependit: & quod ſedet ad dexteram patris:& verũ ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti, qui de latere eius, nõ tantùm per ſignũ, & virtutem ſacramẽti,ſed & in proprietate naturæ, & veritate ſubſtãtiæ,ſicut in hoc breui cõtinetur : & ego legi, & vos intelligitis: ſic credo. Nec contra hanc fidem vlterius docebo:ſic me Deus adiuuet,& hæc ſacra euangelia. Tũc dominus Papa præcepit Berẽgario ex authoritate Dei omnipotentis,& ſanctorũ Apoſtolorum Petri & Pauli,vt de corpore, & ſanguine domini nunquam vlteriũs cum aliquo diſputare, vel aliquem docere præſumeret,excepto cauſa reducendi ad hanc fidem eos, qui per eius doctrinam ab ea receſſerant.Hæc ibi ex decreto Gregorij.AVTHOR. Vides ne, feci furtum? cuncta ſpatioſè produxi. Sed vellem interim notatum eſſe,quod Witcleffiam de ſolutione diaboli loquens aliter,quàm ſolebat ſecretè fefellit, vel ipſe fallebatur in calculo,laudans fidem Decreti Romani in cap.Ego Berẽgarius. & illius eccleſię quaſi ſolutionẽ diaboli,id eſt, initium ſecundi millenarij poſt annos Chriſti, vt ipſe inſipienter exiſtimat, præceſſiſſet, cùm de facto plùs.ʒ6.annis Concilium Nicolai ſecũdum millenariũ ingreſſum eſt, & hoc Conciliũ ſub Gregorio anno .79.celebratum eſſe demonſtrat,dicens. Anno ab incarnatione ſempiterni principij. M.lxxix.&c. Sed ad rem.Perpendite ibi,quomodo Berẽgarius deluſit eccleſiam,peruertẽs ſenſum,ſeruatis verbis confeſsionis ſuæ primæ ſub Nicolao:quæ ſtat in conſecratione,diſtinctione.2.Ideo nacta opportunitate,cogitur iterum cõfiteri hęc prædicta ſub Gregorio ſeptimo.Cauillabatur panem nõ eſſe ſolum ſacramentũ,ſicut primo omniũ ait,ſed iam corpus domini dixit,intelligẽs tãtùm ſicut priùs ſecũdùm figurã:& per hoc manere panẽ in natura,conuerſum in carnẽ ſolùm ſecũdùm figurã:ſed cautela iſta perfida deprehenſa,in confeſsione ſecũda reprobatur per Papã,& Synodum,declarantẽ debere credi panẽ conuerſum in carnẽ Chriſti ſecũdùm ſubſtantiam & naturam. Confiteor,inquiẽs,panẽ & vinum,&c.ſubſtantialiter conuerti in veram,ac propriam,ac viuificatricem carnem,ac ſanguinẽ domini noſtri Ieſu Chriſti. Hìc deprehẽſus eſt Berẽgarius. Hìc capta vulpecula,quæ demoliebatur vineas.Iam eripiat ſe Witcleff catulus eius ſi ſciat. Laxet Logicam,tendat ſophiſmata. Si enim panis conuertatur in carnẽ Chriſti, non figuraliter, ſed ſubſtantialiter, non ſubſtantialitate generica panis,ſicut ipſe truffabatur Concilium, quod terræmotus appellat,ſed ſecũdùm propriam, & non alicuius defuncti cadauer eam, ſecundùm Neſtorianos , ſed & viuificatricem carnem & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti : nec tamen panis talis adnihiletur, vt ipſe litigat,nec corrumpatur,ſed ſit verum Chriſti corpus,quod natum eſt de virgine: & hoc nõ vt priùs, per ſignum tantùm tropicum, ſed in proprietate naturæ,& veritate ſubſtãtiæ: qualiter euadet p cuniculos ſuos,quin neget ſubſtantiam panis ſupereſſe, vel vini, ſed ſub eorum accidentibus corporis ſubſtantiam Ieſu Chriſti?Ipſe,vt dicit,neſcit aliqua prædicatione idẽtica copulare tã diſtinctas ſubſtantias. Quid tũc reſtat, ſi tam firmiter collocetur ibi ſecundùm ſubſtantiam corpoream,& naturã propriam Chriſtus Ieſus, quin ſtatim deſinat adeſſe , niſi forſan ſecundùm ſpeciem , panis fœdus ? Quid plura ? Præter hæc miro,ſuperextollendo ingenio,& in cunctis ſeculis prædicando,eadem ſancta Synodus præcauens ſibi , ne deinceps ſimplicitate verborum ſuorum ipſe,vel quiſquam diſcipulorum ſuorum abuteretur arte callida ſophiſtarum,ad intellectum ipſum, quem in eis verbis ſibi porrectis habebãt tũc catholici,periurũ,& recidiuũ limitabant hæreticum, ſic ſcribendo. Sicut in hoc breui continẽ & ego legi,ne quod aliud more

Secũda cõfeſsio Berẽgarij ſub Gregorio.

Cõfeſsio ſecunda Berengarij.

more Arij demonſtraret latēter abditum ſub axillis,& vos intelligitis,notando catholicos, ne proprijs figmentis dimiſſus,iterum deliraret ſic credo.&c.Si iſta prior eccleſia tanto tē poreflorebat in fide,qualiter criminatur in ea Berengarius? nunquid quia ſemper conceſsit eccleſiæ? Non,inquis,ſed quia poſuit panem tantummodò ſacramentum. Cur ergo impetitur quando concedit nō tantummodò ſacramētum,ſed carnem & ſanguinē Chriſti? Hoc ſub Victore cōceſsit,& tamē ſub Nicolao cōuincitur.Iterum coram Nicolao fatetur,& tñ ſub Gregorio condemnatur. Cur ita? ſi eccleſia ſemper dixit,quia à ſic dicēdo ceſſauit.Nō ita, ſed quia ſub eiſdem verbis retentis hæreſim renouauit. Vide vtranq; cōfeſsionem,& conciliorū acta, & ſemper eum ſenties criminatum :quia panem peracta conſecratione ſe cūdùm ſubſtantiam ſupereſſe cōceſsit,& corpus Chriſti ſecundùm figuram.Enimuerò ſagaciſsimè præuidit illa vna per omnes Papas illos, eccleſia, tres iſtas veritates eſſe cōnexas, & earum compoſita. Eſſe ibi corpus Chriſti ſecundùm propriam ſubſtantiam, panis prioris abſentiam, & eius accidentium ſine ſubiecto remanentiam.Quia pone ibi carnem Chriſti ſecundùm ſubſtantiam propriam & naturam,& ſtatim ſuſtuliſti ſubſtātiam propriam panis ſenſibilis,& eius eſſentiam. Quibus datis,ſequitur remanentia qualitatum ſine ſubiecto primo. Item da panis abſentiam: & ſequi poteſt ſine incōuenienti præſentia corporis, & abſolutio accidentis.Item da accidētia ſine ſubiecto,& alia duo non dubitabit dare,quan uis remiſsè catholicus. Ex cōtrario non dētur ibi accidentia ſine ſubiecto, & neceſſariò ſubſternes eis ſubiectum proprium ex antiquo, ſcilicet panis ſubſtātiam. Et hoc poſito, tollis corpus Chriſti ſecundùm ſubſtātiam,non dico eſſe ibi, ſed eſſe hoc. Corpus enim Chriſti compatiebatur ſecum oſtium ſecūdùm ſubſtātiam,vt eſſet ad omne punctum eius,nō vt eſſet oſtiū.Pone item corpus Chriſti eſſe hoc ſacramentum ſecundùm propriam eſſentiam abſolutam, & veritatem naturæ: & tu ipſe dicis, q̄ nullus ſciat ibi intelligere panem ſecundùm ſubſtantiam, nec accidens ſubiectatum.

4 Triplex† iſte funiculus, qui ſatis difficilè rumpitur,nō permiſit tunc,nec permittit nūc, iſtā eccleſiam illi,vel illam priorē iſti, vſquequaq; fore contrariam:imò facit ſequentem eccleſiā elicere veritates corroborātes primā.Eccleſia Leonis repperit magiſtrum tuum dicere ſacramētum Euchariſtiæ ſacramentum tātum,& ſacrum corporis ſignum damnauit, iubens dicere corpus eſſe dominicum. Eccleſia Victoris repperit eū dicere,hoc eſſe, ſed tātùm vmbratice,quod Witcleff dicit figuraliter ſacramētum,iubet dicere veram carnem & ſanguinem. Eccleſia Nicolai reperiēs eum hoc item ſophiſticaſſe,& dixiſſe verū carnis & ſanguinis,ſed tantummodò ſacramentum: iubet dicere panem non remanere, ſed verum corpus & ſanguinem domini eſſe. Eccleſia Gregorij videns eum deludētem eccleſiam, & panē corpus domini eſſe, quia præſumpſit panem ſupereſſe, & figuram corporis ſemper arguere: iuſsit dicere panem ſubſtantialiter in corpus domini trāſmigrare.Concluſa eſt ſeps,obſtructū eſt de cætero os iniqua loquētium. Videtis quàm non contrariæ ſibi fuerint eccleſia Leonis prima,& extrema Gregorij?Prima decreuit credere corpus Chriſti verum. Idcirco reliqua tulit panis ſubſtantiam propriam,& trāſſubſtantiationem edocuit. Vnde tanquā ſibi ſubſequenter ſe habentes, copulauit eos Vincentius in ſpeculo hiſtoriali, libro. 26. cap. 30.ſub authoritate Guillelmi,dicens, Leo Papa contra Berengarium Vercellis celebrauit concilium.Sed poſt Leonis obitum Hildebrādus Archidiaconus cùm eſſet Turonis, mox Papa Romæ adunatis concilijs, eum compulit ad ſui dogmatis anathema. Reſtiterunt ei Lanfrancus Archiepiſcopus,ſed præcipuè,& fortiter Guimundus priùs monachus de ſancto Leofredo Normanniæ, poſt Epiſcopus Auerſanus Apuliæ noſtri temporis eloquentiſsimus.Hæc ille. AVTHOR. Bene non diſiungit hiſtoriographus iſte ſanctos patres ad temporum interualla,quos in vnius fidei coniunctos repperit eſſe ſententia:primum in primo de dominici corporis veritate,ſecundum conſequenter de panis tranſſubſtantiatione. Quid ergo deliquit Innocentius ? aut contrariabatur priori eccleſiæ, cōcludendo conſequenter,quòd accidēs eſt ibi ſine ſubiecto,aut certe profecit inferēdo vltimum, quod ſequebatur ex primis neceſſariò. Sed† ſi rei veritas exprimatur, poteſt forſan interdū nimia pietas iudicis, maximè apud toruos, & ingratos hæreticos,ſicut eis placet,calumnias figurare. Ecce nō eſt nouum. Cæleſtius Pelagianus hæreticus corā Papa Zozimo libellum pandere pmiſſus eſt,in quo de quibuſdā dubitās,dolo hęretico inſtrui affectabat.Et idcirco totus libellus catholicus dictus, quia permiſſu iudicis, voluntas (vt putabant)bona reputabatur pro facto.Attamen cùm poſteà inter cæteros res ventilata noceret, reuocatus ad iudicium, & damnatus,Romanæ eccleſiæ clericos diffamauit

Vincentius.

mauit,dicens eos priori ſuæ ſententiæ contra
riam edidiſſe. Vnde cõtra duas epiſtolas Pela
Auguſtin. gianorum lib.2.*Auguſtinus*. Romanos,inquit,
clericos arguunt, ſcribentes eos iuſsionis ter
rore perculſos, erubuiſſe præuaricationis cri
men admittere,vt contra priorem ſententiam
ſuã,qua geſtis catholico dogmati affuerãt,po
ſteà pronũtiarẽt malam hominũ eſſe naturã.
Imò verò Pelagiani ſpe falſa putauerunt no
uum,& execrabile dogma Pelagianũ, vel Cæ
leſtianum perſuadere quorundã Romanorũ
catholicis mẽtibus poſſe : quãdo illa ingenia,
quanuis nefando errore peruaſa,non tamẽ cõ
temptibilia, cùm ſtudioſẽ corrigenda potiùs,
quàm facile damnãda viderentur,aliquãtò le
niùs,quàm ſeuerior poſtulabat eccleſiæ diſci
plina,tractata ſunt. Hæc ille. AVTHOR. Ita
nõ putent Witcleuiſtæ,Romanũ clerum, aut
Cardinales poſteriores prioribus eſſe contra
rios : nec ſpe falſa putent execrabile dogma
Witcleuiſticũ in Berẽgariana ſentẽtia appro
batum,quanuis Berengarianorũ ingenia vide
bantur eis tũc facilè eſſe damnãda,ſed ſtudio
ſẽ potiùs corrigenda: & propter hoc tã in for
ma libelli,quàm in proceſſu iudicij aliquãtò le
niùs, quàm diſciplina ſeuerior poſtulauit ec
cleſiæ,ſunt tractata.Demum Papa iudex fidei
vice Chriſti cẽſendus eſt bene feciſſe quod de
buit:& ab hæreticis eſſe peruerſa ſua molitio
ne corruptus: ſic Nicolaus apud Berengariũ,
ſicut Cæleſtius apud Innocentiũ Papam, vel
Zozimum. Vnde contra duas epiſtolas Pela
Auguſtin. gianorum loco prætacto *Auguſtinus*. Tot,in
quit, & tãtis inter apoſtolicã ſedem & Afros
Epiſcopos currentibus ſcriptis eccleſiaſticis,
etiam geſtis de hac cauſa apud illam ſedẽ Cæ
leſtio præſente &reſpondẽte cõfectis, quænã
tandem epiſtola venerandæ memoriæ Papæ
Zozimi,quæ interlocutio reperitur, vbi præ
ceperit credi oportere ſine vllo vitio peccati
originalis hominem naſci? Nuſquam prorſus
hoc dixit.Nuſquam omnino conſcripſit. Sed
hoc,cùm Cæleſtius in ſuo libello poſuiſſet,in
ter illa dũtaxat,de quibus adhuc ſe dubitare,
inſtrui velle confeſſus eſt,in homine acerrimi
ingenij,qui profectò ſi corrigeretur, plurimis
profuiſſet,volũtas emẽdationis,nõ falſitas do
gmatis approbata eſt: propterea libellus eius
catholicus dictus eſt , quia & hoc catholicæ
mentis eſt:ſi qua fortè aliter ſapit,quàm veri
tas exigit,non ea certiſsimè definire,ſed dete
cta ac demonſtrata reſpuere. Non enim hære
ticis,ſed catholicis Apoſtolus loquebatur,vbi
ait, Quotquot ergo perfecti hoc ſapiamus, &
ſi quid aliter ſapitis, id quoq; nobis Deus re
uelauit. Hæc ille. AVTHOR. Ita dicat Wit
cleff de conſenſu Nicolai Papæ cum Berẽga
rio hæretico. Vbi præcepit vnquã Nicolaus
credi oportere panem naturalem in Eucha
riſtia peracta conſecratione manere in natura
primi panis ? Nunquam prorſus hoc dixit.
Nuſquam omnino conſcripſit. Et quia dicis
de illa eccleſia tunc tẽporis, modico antè ſub
Victore iuſſus eſt magiſter tuus credere panẽ
illum non vmbraticè,id eſt,figuraliter,ſed ve
rè corpus Chriſti fieri.Item citò pòſt ſub Gre
gorio, panem illum ſubſtantialiter conuerti
in carnem.Si non figuraliter,ſed verè panis il
le ſubſtantialiter in corpus Chriſti conuerti
tur,contra totam ſcholam tuam ſcribitur,quę
ſolùm figuraliter, & non ſubſtantialiter panẽ
illum corpus Chriſti fieri concedit. Et tamen
eccleſia iſta ſecũ vna ſemper fuit,quanuis ſub
diuerſis præſulibus in diuerſis tamẽ concilijs
eoſdem Epiſcopos, eoſdem patres habebat ſu
perſtites:ſaltem qui tunc ſcripſerunt,de dura
tione ſua memoriam reliquerunt. Velut pri
mas Lanfrancus, Guimũdus Epiſcopus: tan
dem Anſelmus primas : qui quãtùm non tibi
conſenſerunt,ſed fuerant in dãnatione tui pri
mi,teſtantur adhuc opera,quæ ſcripſerũt. Mi
ra ergo mendacis audacia.Iſte ſic ſcribit. Be
rengarium,ſcilicet, magiſtrum ſuum in ſenſu
Witcleff hæretico habuiſſe conſciũ, & conſu
lem Nicolaũ. Æquè dixiſſet Innocentium ter
tiũ eius authorẽ, & modernã eccleſiã. Quod
item ſibiipſi contrarius planè dixit, ſaltem de
Romana curia ſui tẽporis.2.parte ſermonum
ſermone.60. Vbi adulãdo Romanis cõtra A
uenionicos,vt ꝓponit, dicit Romanos veriùs
credere,& peruerſẽ credere Robertinos. Aliâs
tamẽ dicit(quod æquè notãdũ eſt) ideò Berẽ
garium criminandũ eſſe bono iure, quia dicit
ibi in ſacramẽto corporis dñi tãtùm figuram
eſſe. Et quomodo ergo iam potes laudare eũ,
quia dixit conſonãter Nicolao,panẽ poſt cõ
ſecrationẽ corpus dñi eſſe ? Quia hoc, inquis,
poſt accuſationẽ correctus dixit,& ſic cõcor
diter Nicolao . Falſum dicis, nã & olim ſic di
xit: hoc ſolùm intelligẽs, ꝙ & pòſt ſit corpus
dñi in figura: ſicut habet epiſtola illius *Leodiẽ* Leodiẽſis.
ſis Epiſcopi ad Henricũ Francorũ regẽ,quę in
cipit,Glorioſiſsimo. & frequenter habetur in
antiquis exẽplaribus. Fama,inquit,ſupremos
Galliæ fines prætergreſſa,totã Germaniã per
uaſit:iamq; omniũ noſtrũ repleuit aures, qua
liter Bruno Andegauẽſis Epiſcopus, itẽ Berẽ
garius Turonẽſis antiquas hæreſes modernis
tẽporibꝰ introducẽdo, aſtruãt corpus dñi nõ
tã corpus eſſe, q̃ vmbrã,& figurã corporis do
mini.

mini. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quòd ab initio non negauit verbo corpus domini, ſed aſtruxit hoc tantùm ſecundùm vmbram vel figuram, ſicut & tu. Cõuincitur & toruus Witcleff falſarius Nicolai, cùm libro ſuo de Apoſtaſia, cap. 10. Oportet, inquit, cauere de hæreſi, ne ex totali ſimilitudine concludatur, quòd corpus Chriſti ſit ex pane, vel atteritur in natura ſua, ſed in ſigno ſolummodò, vt dicit Decretum Nicolai. 2. Hæc Witcleff. AVTHOR. Apponamus † Decretum Nicolai, quod eſt. Ore, & corde profiteor de ſacramẽto dominicæ menſæ eandem fidem me tenere, quam dominus, & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc ſancta ſynodus, authoritate euangelica, & apoſtolica tenẽdam tradidit, mihiq; formauit, ſcilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem non ſolùm ſacramentum, ſed etiam verum corpus & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe, & ſenſualiter non ſolùm ſacramentaliter, ſed & in veritate manibus ſacerdotum tractari, frangi, & in veritate fidelium dentibus atteri. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Decretum Nicolai, corpus domini dicit non ſolùm in ſacramento, ſed etiam in veritate fidelium dentibus atteri: tu dicis illud non atteri in natura ſua, ſed in ſigno ſolummodò, vt dicit Decretum Nicolai. Quid eſt non in ſacramento ſolùm, ſed & in veritate atteri corpus Chriſti, niſi non ſolummodò ſignum in ſigno, ſed in ſigno naturam? Veritas enim corporis præter ſacramentum eſt natura eius præter ſignum.

V Witcleff.

6 Decretum.

¶ Ad argumẽtum Witcleff pro pane materiali ſumpta fide ex vulgo, reſpondetur.

CAP. XLIIII.

SVMMA.

1 *Reſponſio ad argumentum Witcleff, qui pro pane ſuo materiali defendendo, ruit ad laicos, & uulgus, ut de fidei ſubtilitate in ſui fauorem teſtificentur.*

2 *Vulgi authoritas, q̃ in fidei ſubtilitatibus non ſit petenda. Et quid de hoc dicant Seneca, Cæleſtinus Papa, Lactantius, &c.*

3 *Decretum, quomodo altitudo myſteriorum altiſſimi quibuſdam paruulis reuelatur ſeorſum à turbis, & non omni populo, quòd à lege perennis ſapientiæ fluxerit, oſtenditur.*

4 *Literatis eccleſiæ uiris quomodo amplior certitudo credibilium donaretur, quàm ſimplici laico, cùm utriq; ſolo lumine fidei Chriſti myſteria contemplentur.*

5 *Hæretico q̃ quantò plures adhæreant, tantò acriùs aduerſus eum ſit inſurgendum, ne malo ſuo proficiat.*

6 *Witcleff, quomodo uſurpet ſibi uocem hæreticorum antiquorum, iactantium ſe, & dicentium, Diuites facti ſumus, &c. Et quid ſuper hoc dicat Hieronymus.*

7 *Manichæorum deliramentum, & temeritas notatur. Et quomodo eadẽ temeritate Witcleff maculetur. Et multa ibi aduerſus illum adducuntur ex Guimundo, Auguſtino, &c.*

8 *Græcorum in fide laus.*

9 *Auguſtinus quid dicat aduerſus hæreticos, q̃ Chriſtianorum irrident imperitiam.*

1 DIſcurritur † vndiq; pro teſtibus producendis: & tandem libet ridere, cùm ruit in laicos rogans eos teſtari de ſubtilitate fidei, quam ipſe neſcit intelligere. vt fatetur in. 4. Trialogi. cap. 5. Deus ſicut ſemper ſeruat notitiam naturalem in laicis, ſic ſemper ſeruat ſenſum catholicũ in quibuſdam, vt in Græcia, vel alibi, vbi placet. Item in ſermone domini in mõte. cap. 39. Iſtud, inquit, quadruplex teſtimonium triplicatum faceret fideles quieſcere in antiqua fide eccleſiæ à popularibus vſq; hodie obſeruata, ſcilicet, quòd priùs ſacramentum licèt in natura ſua ſit panis, eſt tamen myſticè corpus Chriſti. Sequitur. Interroga parentes tuos, dum in iſta materia fideles habueris, & dicent tibi cõcorditer fidem iſtam. Hæc

VVitcleff.

2 Witcleff. AVTHOR. Non † ego dedignor laicos petere quaſi viles, ſed in ſubtilitatibus fidei, * differo ſicut incautos. Scio quidem, q̃ ſapiens etiam ad formicam pigrum mittit, vt diſcat, ſed viri prudentes, & impigri in rebus arduis vulgi ſententiæ authoritatem nõ commodãt, tam propter inconſtantiã, quàm propter incuriam. Vnde in epiſtola ad Gallionẽ dicit *Seneca*. Argumẽtum peſsimum, turba eſt, quæramus quid optimum factu ſit, non quid vſitatiſsimum. Hæc ille. AVTHOR. Et *Cæleſtinus* Papa, & eſt in Decretis diſtinctione. 62. Docendus. Docendus, inquit, eſt populus, & non ſequendus. Nos quoq;, ſi neſciunt, eos quid liceat, & quid non, commonere, non eis conſenſum præbere debemus. Hæc ille. AVTHOR. Et *Lactantius* Firmianus libro. 5. diuinarum Inſtitutionum cap. 12. A nobis autem abſit hæc dementia, vt falſum vero antepona mus. An boni noſtri qualitas plùs ex populi pende-

Vulgi authoritas.

* deſero.

Seneca.

Cæleſtinus

Lactantius

pendebit erroribus,quàm ex cõſciẽtia noſtra,
3 & iudicio Dei?Hæc ille.AVTHOR.A†lege enim perennis ſapientiæ fluxit decretũ,quomodo altitudo myſteriorum altiſsimi quibuſ dã paruulis reuelatur ſeorſum à turbis,& non omni populo.Vnde Princeps, & caput apoPetrus. ſtolorũ Petrus de Chriſto loquens.Hunc(inquit)Deus ſuſcitauit tertia die, & dedit eũ manifeſtũ fieri nõ omni populo,ſed teſtibus prę ordinatis à Deo,nobis,qui mãducauimus, & bibimus cum illo poſtquàm reſurrexit à mortuis:& præcepit nobis prædicare populo, & teſtificari,quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum & mortuorũ.Actuũ decimo.Hinc eſt perſpicuum,q paruuli,quibus Deus reuelauit,quæ à ſapientibus,& prudentibus mundi abſcondit,non erant paſsim cũcti đ populo:quia nec ſeipſum dedit omni populo fieri manifeſtum:ſed ipſi paruuli erant apoſtoli, & Chriſti dilecti teſtes præſules, & doctores præordinati à Deo,quibus prẽcepit prædicare populo,& teſtificari ea, quæ per ſe ipſum populus non eſt dignus accipere.Idcirco notanter dixit,non omni populo,ſed teſti
4 bus præordinatis à Deo. Hic † tamen poſſet Queſtio. quæri quomodo literatis viris eccleſiæ amplior certitudo credibiliũ donaretur, quàm ſimplici laico,cũ vtriq; ſolo lumine fidei Chriſti Reſponſio. myſteria contẽplantur.Reſponſio. Quia primos,qui apud Apoſtolũ ſpirituales dicuntur, ipſa primorũ principiorũ fidei traductio vſq; ad rẽ credẽdã in ſpecie, cognitione quadã certos facit,& indubios.Populares verò ſola credendi ſimplicitas facit tutos.Sicut videtur diAuguſti. cere beatus *Auguſti*.contra epiſtolã fundamẽti.cap.ſecundo.In catholica(inquiens) eccleſia,omittã ſynceriſsimã ſapientiã, ad cuius cognitionẽ pauci ſpirituales in hac vita perueniant, vt eã ex minima quidẽ parte,quia homines ſunt,ſed tamẽ ſine dubitatiõe cognoſcãt. Cæterã quippe turbã nõ intelligendi,ſed credendi ſimplicitas tutiſsimã facit.Hæc ille.AVTHOR. Verè infra eũdẽ ambitũ fidei periti ſpirituales dicuntur intelligere: cęteri populares ſolũ ſimpliciter credere : quos tamen credendi ſimplicitas tutiſsimos facit, & econtrariò timidos eos facit ſcrupuloſa duplicitas. Quid igitur iſtos interrogabo de fide,niſi forſan vt experiar qualiter ipſi credãt ? Pete multos đ plebe: & nũquid dicũt patrẽ Deũ hominẽ eſſe ſatis antiquũ? ſpiritũſanctũ fuiſſe colũbã?Quot credis de populo credũt ante Chriſti aduentũ nõ fuiſſe mũdũ?Sed quia de teſtimonio maioris populi totiens gloriaris: ſicut dicis de ſermone domini in mõte.ca.46. q ad propoſitũ tuũ de euchariſtia,vadũt fides & teſtimoniũ populare,& cũ hæretici proclamãt, q̃ popularis teſtificatio licèt deficiat,teſtificatio fidei ſcripturæ probat, q̃ inimicus eorum ſit hæreticus occidendus,multò euidentius ac clamante plure populo,cũ iſta clauſula . Hæc dicit dominus.Hæc Witcleff. AVTHOR.
Verè q̃ teſtificatio pluris populi tecũ concu-
5 rat,nõ puto:ſed† ſi ita ſit,acriùs inſurgendum eſt cõtra talẽ hæreticũ, ne malo ſuo proficiat: & populo cõdolẽdũ, ne pereat in errore.lib. 6.de trinitate in principio *Hilarius*. Non ſum Hilarius. neſci⁹(inquit)difficillimo me,aſperrimoq; tẽpore ſcribere hoc aduerſum veſanã impiorũ hæreſim Dei filiũ creaturã eſſe affirmantẽ agreſſum fuiſſe:multis iã per omnes fermè Romani imperij prouincias eccleſijs morbo peſtiferæ huius prædicationis infectis, & velut ad fidei huius malè vſurpatã perſuaſionẽ longo doctrinæ vſu,& emẽtito nomine veræ religionis imbutis.Sequitur.Grauis enim,& periculoſus eſt error in plurimis, & multorũ lapſus ,etiã ſi ſe intelligant, tantũ exurgẽdi pudore authoritatẽ ſibi præſumit ex numero, habens hoc impudẽtiæ,vt quod errat,prudẽtiã exiſtimari velit q̃ cũ multis errat,ac intelligentiã eſſe aſſerat veritatis,dũ vulnus erroris eſſe exiſtimatur in multis.Ac mihi quidẽ præter ſtudij mei,ac officij neceſsitatem,quia hoc eccleſię epiſcop⁹ prædicationis euangelicæ đbeo miniſteriũ,tamen eo propenſior cura adſcribendũ fuit,quo plures periculo infidelis intelligentiæ detinebantur:vberius gaudiũ conſectans ex ſalute multorũ.Hæc ille.AVTH. Sic ſi multi hoc errore tuo Witcleff ſubuerſi ſunt,inſtantiùs prouocas ad ſcribendũ.Si pauci,quid iactitas? At quot inueniẽdi ſunt in populo Chriſtiano nõ p̃ te ſubuerſi, qui dicãt venerabile ſacramẽtũ euchariſtiæ in ſola figura corpus Chriſti eſſe, & in ſua natura putribilẽ panẽ mittendũ feceſſui animalis?Quot dicturi ſunt corpus Chriſti vt eſt in ſacramẽto eſſe deterius agno paſchali, peius teſtudine, imò ſtercore ratonis,ſeu muris, ſecũdũ verba tua: quia eſt ſola figura, & reſpectus peſsimę habitudinis,vltimi generis?Gratias deo:ſi interrogaſſes meos parẽtes,omni animoſitate negaſſent tibi, q̃ corpus Chriſti in ſacramento eſt corp⁹,quod nũquàm fuit natũ de virgine, vel paſſum in cruce: nec vnquàm ſedebit in cælis ad viuos & mortuos iudicandos : quod tamẽ tu concedis :cũ ſit ſubſtãtia materialis panis. Ecce iſtæ ſunt veritates fidei tuæ. Poſtula gentes nõ circũuẽtas dolo tuo:quis tibi cõſentiat in præmiſsis ? Te ipſo teſte omnes ſimplices

ſunt à principijs fidei proniores ad credendū venerabile ſacramentū eſſe idēticè & ſubſtantialiter corp⁹ Chriſti cū ſancta eccleſia, quàm panē putribilē cū tua ſecta. Tu ſi quidē dicis ca. 2. de euchariſtia. Omnino caueamus deuorādo quālibet partē ſacramenti ſenſibilis eſſe corpus Chriſti, vel ſanguinē: quia vulgus, & literati viri ſunt proni ad intelligēdū panē poſt cōſecrationē eſſe idēticè corpus Chriſti. Hæc Witcleff. AVTH. O miſer Witcleff, quid tibi ſic adularis? Quid tibi applaudis in multitudine populariū teſtiū, quos priuſquàm dolo ſubornas, teſtes habere non potes? Nūquid ô Witcleuiſtæ, magiſter veſter transformās in ſe illud hiſtorici vatis

Dedidicit iam pace ducem famæq́; petitor,
Multa dare in uulgus, totus popularibus auris
Impelli, plauſuq́; ſui gaudere theatri?

6 Et † in hac inſania vſurpat ſibi vocem hæreticorū antiquorū, iactantiū, & dicentiū: diuites facti ſumus. in Oſea. Vbi in cōmētario libro. 4 Hieronymus. Opprimitur (inquit) pauper eccleſiaſticus verboſitate & argutijs hæreticorum, qui poſtquàm alios deceperint, ſolent dicere. diuites facti ſumus. Habemus plurimā multitudinē diſcipulorū: turba nos ſequitur. Inuenim⁹ idolū, vel refrigeriū nobis. Idcirco enim vel maximè hæreſes cōponūtur, vt deuorent domos viduarū, quę diſcūt, & nūquàm ad ſciētiā perueniūt veritatis. Et pulchre ait. Inueni idolū mihi. Omnia enim hæreticorū figmēta, idola ſunt, & ſimulacra gentiliū, nec differunt in pietate, licèt in nomine diſcrepare videtur. Solētq́; dicere: quicquid fecero, quicquid egero, mihi non poterit imputari: habeo enim diuitias meas argutiā philoſophorū, habeo populi multitudinē, quā qui aſpexerit, me non peccare arbitrabitur. Hæc ille. AVTHOR. Solitus inſpicere libros Witcleff, putādus eſſet Hieronymus ipſum notaſſe, cū diceret de argutijs hæreticorū: quia ſolus Witcleff noſtri tēporis inter ſcriptores de fide ſolet argutias dicere, cæteri argumenta cognomināt. Et q̄ in myſterijs fidei gloriatur non modicū in teſtimonio populi, & econtrà in paucitate cō gaudet teſtiū peritorū. Quod duxi notare, cū VVitcleff. eū legerē in ſermone domini in mōte ca. 47. ſic dicentē. Mediū ſufficienter quietās fideles in iſta materia eſt, quòd ipſi ſciūt docere quoſcūq; quærentes de ſua fide: vbi hæc dicit dominus. Pars autē aduerſa neſcit dicere euidentiā, vel perfunctoriam pro ſua ſentētia: ſed ſolū iſtā infidelē argutiā, q̄ prælati multi cæſarei, & longè maior pars ſuperſtitū eſt parata cū illis ad teſtificandū ſuā ſentētiā, quàm ecōtrariò. Sed fidelis debet credere, q̄ multi ſunt vocati, pauci verò electi: & cū ſtultorū infinitus eſt numerus, populus non debet ipſis credere in iſta materia ſic deriſa in fide ſcripturę, niſi de quanto ipſi ſe fundare ſciuerint in ſcriptura. Hæc Witcleff. AVTHOR. Mirū de tā iactabundo hęretico: Witcleuiſtæ ſciūt docere quoſcūq; quærentes de ſua fide vbi hæc dicit dominus: & ego de quibuſlibet quærentibus vnus doceri requiro, vbi hæc, quæ dicis, dicit De⁹. Ibi inquis, Hoc eſt corpus meū. Sed ibi ego inuenio corpus Chriſti verū ſecūdùm propriā naturā Chriſti, Chriſto dicēte, corp⁹ meū, nō ſignū meū. dic ſi tu mecū hoc ipſum ibi inueneris. Nō (inquis) ſed panis naturā inueni, quia dicit, hoc, demonſtrādo panem. Et quare nō ſubſtātiā corporis propter corpus meū? Quia mēs (inqs) nō capit vnā eſſe vtrāq; ſubſtantiā: igitur ſtatuto panē ſecūdū ſuā naturā, corpus ſolū remanet ſecundū figurā. Sed hic eſt omnis difficultas, ſi panis ſubſtantia remanet ibi præſens, quia dixit, hoc, cur potiùs illa nō remanet ſubſtantia corporis, cū multò determinatius dicitur, Corpus meū? Et itē doce me, quare ſola figura corporis præſens eſt ſublata natura ſacris altaribus, & natura panis remanet, nō obſtātibus Chriſti verbis, qui voluit illū eſſe corp⁹ ſuū. Si ego iuberē te de laico perficiēdū epiſcopū, nollē te deinceps laicū eſſe: vellē autē omnino te fore epiſcopū. Si quoſcūq; quærētes doces, doce me, qua authoritate toſlis ſubſtantiā corporis, relicto ibi ſigno corporis, quod panis ſubſtantię fieri nō permittis? Chriſt⁹ nuſquàm dixit, Hoc eſt corpus meū ſecūdùm figurā. Chriſtus nuſquàm dixit, hoc eſt panis ſecūdū naturam, dic iactator hæretice vbi hęc dicit domin⁹? An vis nos priùs credere te ſenſum habere domini in prę dictis verbis domini: omnes autē prælati ſine te, & doctores catholici remanent neſcij veritatis? 7 Hoc † enim erat deliramentū Manichęorū. ſicut cōtra epiſtolā fundamenti cap. 3. eos arguit *Auguſtinus*. Elige (inquiens) quod velis: Auguſti. ſi dixeris crede catholicis, ipſi me monent, vt nullā fidē accomodē vobis. Quapropter non poſſum illis credens, niſi tibi nō credere. Si dixeris, noli catholicis credere, non rectè facies per euangeliū me cogere ad Manichęi fidem (ad Witcleff fidē pro præſenti) quia ipſi euangelio prædicātibus catholicis credidi. Hæc ille. AVTHOR. Itē libro de vtilitate credendi verſus finem *Auguſtinus*. Nullis (inquit) me Auguſti. video credidiſſe, niſi populorū, atq; gentiū cō firmatæ opinioni, ac famæ admodū celeberrimæ, hos autē populos, eccleſiæ catholicæ myſteria

ſteria vſquequaq; occupaſſe. Cur nō igitur apud eos diligentiſsimè requirā quæ Chriſtus præcepit? Sequitur. O ingentē cōfidentiā, vel potius ineptiam! Ego te doceo quid Chriſtus præceperit, quid credis: qui ſi ei non crederē, non aliquid me docere poſſes. Et infrà. Scriptis, ais, crede: at ſcriptura omnis ſi noua & inaudita proferatur, vel cōmēdetur à paucis, nulla confirmante ratione, non ei, ſed illis, qui eā protulerunt, creditur. Quāobrem ſcripturas ipſas ſi vos profertis tam pauci & incogniti, nō libet credere. Sequitur. Cohibe tandem pertinaciam, & neſcio quā indomitā propagandi nominis arrogantiam, & moue me potiùs, vt huius multitudinis primates quæram diligentiſsimè ac laborioſiſsimè, vt de his potiùs, de his literis aliquid addiſcam: qui ſi non eſſent, dicendum omnino eſſe neſcirem. Tu verò in latebras tuas redi: nec cuiquàm inſidiare ſub nomine veritatis, quam conaris eis adimere, quibus authoritatem ipſe concedis. Hæc ille. AVTHOR. Ecce temeritatem Manichæi in noſtro Witcleff. Ego (inquit) doceo quid dicit dominꝰ: & prælatis nolite credere, niſi quatenus ſe fundent in ſcriptura. Cohibe miſer ꝓtinaciam tuam, & mone potiùs fideles, vt qđ apud populos requirentes inuenimus quid Chriſtus præceperit confirmatum opinione celeberrima, qualiter ſcripturæ ipſa cōfirmēt, nō à paucis Witcleuiſtis, & iā nuper incognitis, ſed apud ipſos primates, & doctores multitudinis orthodoxæ noſcamꝰ. Tu dicis Chriſtum dicere panem eſſe corpus ſuum tropice: & remanere panē. Hoc tu primus in Anglia docuiſti: aut dic quem reperiſti ſic intellexiſſe euangelium antequàm tu venires. An primates, & docti in clero habebant expectare aduentum tuum, vt Chriſti euāgelium in hac parte, te magiſtro ſentirēt: & iam nec multos, nec paucos, ſed te ſolum diuinas veritates docentem audirent: quia paucorum dicis eſt veritas: & ideo multitudinem prælatorum idipſum docentium contra tuam perfidiam paucitati Witcleuiſtæ poſtponere non te pudet? Nimirum magiſtrum tuū, & ſub ipſo omnes veteres hæreticos ſubſequēs in hoc dicto. Pro Berēgarianis enim ſic quidā reſpōdit, vt habet Guimūdus lib. 3. cōtra eos *Guimundum*. Nō ſunt (inquit) regnū, quia pauci ſunt. Ad quod reſpondeo: ſi non ſunt regnū, non ſunt eccleſia Chriſti. Eccleſia Chriſti regnum Dei eſt. De catholica ſanè eccleſia propheta dixit. Fundatur exultatione vniuerſæ terræ, quod de noſtra eccleſia videtur impletum. Berengariana verò portio non fundatur exultatione vniuerſæ terræ. Neq; enim eis vel vna ciuitatula, vel etiam vna villula conquieſcit. Et poſt multa. Sed quis regum terræ hanc Berengarianam ſtultitiam fouit? Quis regum terræ in gloriam ſuam attulit? Et quidem in Arianam veſaniam reges olim aliqui conceſſerunt: in Berengarianam autē nullus. Hæc ille. AVTHOR. Item Creſconio in ſua paucitate glorianti libro. 3. contra eundem cap. 55. *Auguſtinus*. In paucis (inquis) frequenter eſt veritas: errare multorum eſt: & ne verbis tuis tantæ illius ſterilis fœcunditati cōtradicere videreris, cui dictum eſt: multi filij đ ſertæ magis quàm eius quæ habet virum, adhibuiſti ex euangelio teſtimonium, quoniam pauci ſunt qui ſaluantur. Solue igitur quęſtionem, quomodo ipſe dominus dicit, quàm arcta, & anguſta eſt via, quæ ducit ad vitam: & pauci ſunt qui inueniunt eam. Et idem ipſe dicit alibi. Multi ab oriente, & occidēte veniēt, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cælorum. Quomodo etiam in Apocalypſi monſtratur eorum multitudo, quam numerare nemo poteſt ex omni gente, & tribu, & lingua, habentiū ſtolas albas, palmaſq; ferentium, qui preſſuras propter fidem Chriſti ſuſtinuerant. Quomodo ijdem ſint pauci ꝙ multi? Neq; enim alterum horum eſt verum, alterum falſum, cùm ſit vtrunq; à diuina veritate prolatum: niſi quia ijdem ipſi boni veriq; Chriſtiani, qui per ſeipſos multi ſunt, in comparatione mālorum & falſorum itidem pauci ſunt. Sic multa grana, quibꝰ horrea magna complentur, pauca dicimus in comparatione palearum. Sic etiam vt de ipſo teſtamēto Dei dicam, quod factum eſt ad Abraham de ſemine eius, quod eſt Chriſtus, multas ſtellas, quas numerare non poſſumus, è quibus tam grande cælum vndiq; circunfulget, paucas dicimꝰ in comparatione arenæ maris. Fortè ſtellæ ſignificauerunt ſpirituales Chriſtianos: maris autem arena carnales, per quos, & ex quibus hæreſes, & ſchiſmata fiunt: vtroq; tamē genere plenus eſt mundus: quia idem dominus dicit: ager eſt hic mūdus. Hæc ille. AVTHOR. Item contra Petilianum Donatiſtam hæreticum lib. 2. reſponſione. 45. *Auguſtinus*. Timuiſti (inquit) comparatam multitudini veſtræ, multitudinem orbis terrarum: & ad paucitatis laudem per anguſtam viam gradientem te conferre voluiſti. Vtinam non ad eius laudem, ſed ad ipſam viam te contuliſſes. Profectò perſpiceres eandem paucitatem in eccleſia eſſe omnium gentium, ſed paucos dici iuſtos in comparatione multorum iniquorum: ſicut in comparatione paleæ poſſunt pauca

Auguſti.

Auguſti.

grana dici vberrimæ ſegetis: quæ tamen per ſeipſa in maſſam redacta, implent horreum. Hæc ille. AVTHOR. Hæc quo ad illud inductum per Witcleff. Multi ſunt vocati: pauci vero electi. Quātùm ad hoc, quòd dicit ſtultorum non eſt numerus, volens ſe dici de numero peritorum, quia ſolus eſt, & diſcipuli eius pauci: contra Iulianum hoc ipſum dicentem lib. 5. cap. primo ſcribit *Auguſtinus*. Quid (inquiens) opus eſt, vt aliquid aduerſus ea dicam, quæ in principio poſuiſti libri huius ſolita, & vana: & de paucitate velut prudentium, quibus vos placere gaudetis? Hæc enim, & verum, & nouorum omnium hæreticorū vox eſt, ipſa conſuetudine iam ſolidata, atq; porta ta, & tamen neceſsitate compellitur talibus pannis indui tam magna etiam veſtra ſuperbia, quæ ſic tenditur, & inflatur, vt eos deformiùs dum geſtit oſtentare, dirūpat. Hæc ille. AVTHOR. Attende mi Witcleff. vox illa, quā tu de paucitate formaſti, omnium hæreticorum vox eſt, longi temporis præſcriptione confícta: ſed ſi de paucitate congaudes, & maximè peritorum, cur Auguſtinū, Ambroſium, Hieronymum, Papam cum omni curia, doctores græcos, & Armenios, & omnes de millenario ligationis diaboli tā auida lingua procuras in teſtes? cur item multitudinem populi? Nūquid vt paucorum eſſet veritas? Aut ne multi tuis aſtipularentur errorib⁹? Sed nec in hoc recedis à patribus tuis, qui pluralitatē ſectatorum omni labore cupiebant habere ꝺ facto: ſed quod diſſuadente Deo obtinere nō poterant, iſtis tuis coloribus excuſabant, pro ut recitat de epiſcopis arianis, qui per diſcordiam mutuam ſuos populos amiſerunt, in hiſtoria tripertita libro. 9. capite. 19. *Caſſiodorus* dicens. Aliarum regionum antiſtites propter diſcordiam ſuam in reprehenſionem ſui populi venientes, æſtuabant, triſtitiaq; confuſi, diſcedebant, & literis conſolabātur alterutros vt non affligerentur cur eos plurimi relinquētes ad fidem conſubſtantialitatis accederent, dicentes quidem multos vocatos, paucos autem electos. Quod vtiq; non dicebant, quando multum populum per poteſtatem ſibimet aggregabant. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ꝙ iſti, & ſuperiores hæretici ſemper habebāt authoritatem hanc cōmunem, quam ſibi Witcleff aſſumpſit. Multi ſunt vocati. Sed hoc nō dixit Witcleff, vel illorum aliquis, quando quot poſſent populos ad ſuam hæreſim ſociabant. Vnde in hoc ipſo deprehendit aduerſarium legis & prophetarum lib. 2. contra eū in fine Auguſtinus dicens. Sanè poſt finem libri, in quo fine paucitatem hominum in ſuo errore commendat, quia videlicet paucorum eſt ſapientia, quod omnibus hæreticis aduerſarijs eccleſiæ catholicę, quę per omnes terras copioſa fertilitate diffunditur, in ſua cuiuſq; propria vnitate commune eſt. Omnes enim de paucitate gloriātur: & vt ſeducere poſsint multitudinem quærunt. Hæc ille. AVTH. Glorietur ergo Witcleff de paucitate ſectatorum, & teſtium, ſed vt ſatis glorietur, non operetur ampliùs pro perditione multorum. Imponat finem auiditati ſuæ ſacrilegæ: ne plures lucrifaciat gehēnalibus flammis, dicatq; cum Caipha: quid adhuc deſideramus teſtimoniū? Supereſt tamen ſpem eius truncare, quam ponit in nomine: quia in Græcis putat, vel alios putare deſiderat adeſſe ſibi turbam teſtium lō ginquorum. Ad orbem alium nos trāſmittit, ne facilè vincatur, id eſt, procul, quanuis in his partib⁹ ſit deuict⁹. Nō† eſt neceſſe referre qd ipſi literatiſsimi Græci, qui dudum cum nuntio ſui Conſtātinopolitani imperatoris Emanuelis temporibus regum Henrici quarti in Angliam peruenerunt: nos de moderna fide Græciæ docuerunt. Maximè de fide Euchariſtię quo ad ſubſtantiam, & de ſacramento pœnitentiæ quo ad confeſsionem vocalem, quæ integerrimè ſeruatur ibidem. Sed vt noſtris parcamus relatibus, quid antiqui patres de fide Græcorū referant, audiamus. Vnde Paſchaſi⁹, cui⁹ laus eſt in decretis, in calce libri ſui de corpore & ſanguine dñi. Quia (inquit) Chriſt⁹ ſuum eſſe dicit corpus, ſuumq; ſanguinem: non oportet, & ſi oculis carneis non videmus quod mēte credimus, dubitare in aliquo. Audiuimus etiam quid Gregorius de hoc ſentiat. Audiuimus quid & ſanctus Cyrillus cum vniuerſis epiſcopis in Epheſo congregatis: quid Græcia cū eiſdem, quid Aegyptus, & quid ſanctus Hieronymus presbyter, qui & ipſas ſanctorum patrum vitas latino edidit ſermone. Et ideo quanuis ex hoc quidam ex ignorantia errant, nemo tamen eſt adhuc, in aperto, q hoc ita eſſe contradicat, quod totus orbis cō fitetur, & credit. Hæc ille. AVTHOR. Et verſus finem libri ſui de corpore & ſanguine domini contemporaneus & conſligator magiſtri tui *Lanfrancus*, ſic ſcripſit. Amplius ſi verum eſt, quod de corpore Chriſti tu credis, & aſtruis: falſum eſt, quod ab eccleſia vbiq; gentium de eadē re creditur, & aſtruitur. Omnes enim, qui Chriſtianos ſe dici, & eſſe lætantur, veram Chriſti carnem, verunq; eius ſanguinē vtraq; ſumpta de virgine in hoc ſacramento ſe percipere gloriantur. Interroga vniuerſos, qui lati

Auguſti.

8

Græcorum in fide laus

Paſchaſius.

Vitæ patrū

Lāfrancus.

qui latinæ linguæ,noſtrarum ve literarum notitiã perceperunt. Interroga Græcos, Armenios,ſeu cuiuſlibet nationis quoſcunq; Chriſtianos homines: vno ore hanc fidem ſe teſtãtur habere. Porrò ſi vniuerſalis eccleſiæ fides falſa exiſtit: aut nunquam fuit catholica eccleſia,aut perijt. Hæc ille. AVTHOR. Concludamus ergo cõtra Witcleff, & dicamus,quòd delectatur non in varijs,ſed iam in oppoſitis: quia multos delectat eũ habere teſtes, & pauços ſequaces. Nos autem in nomine Chriſti multos oramus habere Chriſti teſtes, & plurimos ſectatores,quoúſq; per ſtultitiam prædicationis fidelium ſubintret gentium multitudo. Ipſa enim Chriſtiana ſtultitia, ſed tamẽ vera,& ſola dicenda ſapientia, pauciores eos reddet: ita vt ſemen Abrahæ in Chriſto ſit numeroſius cęli ſtellis,ſicut libro đ diuinatione dæmonũ ad finem *Auguſtinus* proteſtatur,dicẽs.

Auguſtin.

9 Irrideant† quantum poſſint tãquam imperitiã,& ſtultitiam noſtram, & iactent doctrinã, & ſapientiam ſuam: illud ſcio, quoniam irriſores Chriſti pauciores ſũt hoc anno, quàm fuerunt priore anno. Ex quo enim fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius,quãdo ab eis fundebatur ſanguis ſanctorũ, & vaſtabatur eccleſia vſq; ad hoc tempus, & deinceps quotidiè minuuntur. Nos autem aduerſus eorũ opprobrium, & ſuperbas irriſiones, fortiſsimos reddunt oracula Dei noſtri: quæ de hac quoq; re videmus, & gaudemus impleri. Sic enim nos alloquitur per prophetã. Audite me,qui ſcitis iudicium: populus meus, in quorum corde lex mea eſt opprobrium hominum, Nolite metuere,& detractionibus eorum ne ſuperemini: & ſi vos ſpernãt, non magni duxeritis. Sicut enim veſtimentum, ita per tempus aſſumentur, & ſicut lana à tinea comedentur: iuſtitia autem mea in æternum manet. Hæc ille. AVTHOR. Irrideant, vt dicit Auguſtinus,imperitiam noſtram. Sufficit nos videre irriſores noſtros de multitudine ad paucitatem venire, dummodo catholici,& fideles multiplicentur, & quotidiè inualeſcant. Nobis enim præcepiſſe Deum cognouimus illud, quod ſcriptum eſt Ieremiæ.29. Multiplicamini ibi, & nolite eſſe pauci numero. Ecõtrario de Witcleuiſtis, nõ dolemus, quòd pauciores ſunt hoc anno,quàm priore fuerũt. Eſt enim prophetatum de eis, q̃ pauci facti, & vexati ſunt à tribulatione malorũ,& dolore.

¶ Ad argumentũ Witcleff, ſumptum ex teſtimonio corporalium ſenſuum, reſpondetur. CAP. XLV

SVMMA.

1 *Witcleff, qui teſtimoniũ ſumit ab humanis ſenſibus,quòd Euchariſtiæ ſacramentũ non ſit corpus Chriſti ſecundũ ſubſtantiam ſuã propriam in altari,ſed ut prius panis materialis, & putribilis,reijcitur.*

2 *Senſuum experimento quòd non ſit ualde adhærendum,& quare,ſecundùm Bernardum.*

3 *Sẽſibus occupati,quòd ſint à fide remoti. Et quomodo culpentur ab Auguſtino. Et plura de hoc ibi contra Witcleff referuntur.*

4 *Sacramẽtorũ quæ ſunt, quòd oculis corporis non uideantur. Et quomodo Sacramenta non ucrè capiantur exteriori ſenſu, ſed mente. Et quid de hoc dicat ibi Ambroſius.*

5 *Antichriſtinũ quòd non ſit ſacramentum, quod ſẽſus guſtus, aut tact⁹ confunderet, cõtra Witcleff.*

ALiud item teſtimonium ſumit ab humanis ſenſibus, q̃ hoc venerandum & adorandum ſacramentum non ſit corpus Chriſti ſecundùm ſuam ſubſtantiam propriam in altari,ſed vt pri⁹ panis materialis, & putribilis. 4.trialogi.ca.5. ſic dicens. Inter omnes ſenſus extrinſecos,quos Deus dat homini,tactus, & guſtus ſunt in ſuis iudicijs magis certi: ſed illos ſenſus hæreſis iſta confunderet ſine cauſa. Foret igitur Antichriſtinum ſacramentũ, q̃d iſtud faceret. Nã quo ad tactum đ ſacramẽto panis patet experimentaliter, q̃ hæreticus nõ negabit, q̃ iſte panis ſacratus dũ fuerit piſtus nouiter, diſpariter frãgitur in comparatione ad panẽ antiquũ. & poſt ſubijcit de vino, q̃ extiterit dulce in principio, & pòſt acidũ eſt factũ quo ad ſenſum guſt⁹. Hæc Witcleff. AV-

1 THOR. Quod† Chriſtus, quod Apſus Paul⁹ ꝓhibet, iſte ſectatur. Paul⁹ mãdauit Epheſijs Chriſtianis, vt nõ ambularẽt ſicut gẽtes in vanitate ſenſus ſui, hoc eſt, ne valde adhærerent experimento ſenſuum, quod eſt pluries fidei corruptiuũ. Quod prẽuidẽs dñs in Maria, Noli me tãgere, inquit. Cur inhibetur tactus, qui iam ſecundùm te eſt in ſuis iudicijs magis certus? In libro florũ ſuper euãgelio Ioannis Ber-

2 *nardus.* Meritò† (inq̃t) carnẽ rediuiuã verbi tã- Bernardus

gere prohibetur mulier carnaliter ſapiēs:plùs tribuens oculo, quàm oraculo,id eſt, carnis ſenſui,quàm verbo Dei. Quem enim mortuū vidit,reſurrecturum non credidit:cùm tamen hoc promiſerit ipſe.Deniq; non quieuit oculus,neq; dum ſanatus eſſet viſus,quoniam nō erat conſolatio fidei,nec Dei rata promiſsio. Sequitur. Tamen ceſſauit à fletu in viſu oculi,quæ noluit cōſolari in verbo domini: pluris habens experimētum,quàm fidem. At experimētum fallax.Mittatur ergo ad certiorē fidei cognitionem,quæ apprehēdit quod ſenſus neſcit,experimentum non inuenit. Noli me tangere,inquit:hoc eſt,diſſueſce huic ſeducibili ſenſui, innitere verbo Dei. Fides neſcia falli,fides inuiſibilia cōprehendens,ſenſus penuriam nō ſentit. Deniq; tranſgreditur fines etiam rationis humanæ,naturæ viſum, experientiæ terminos. Quid interrogas oculū ad quod non ſufficit? Et manus quid explorare conatur,quod ſupra ipſam eſt? Min⁹ eſt quicquid ille,vel illa renuntiet.Sanè fides pronuntiet de me,quæ maieſtati nil minuat. Diſce id habere certiùs,id tutiùs ſequi,quod illa ſuaſerit.Noli tangere.Hæc ille. AVTHOR.Ecce circa eandem carnis naturam falli potuit Maria per tactum,circa quam per tactum, & guſtum laboras fallere iam modernos. Satiùs eſſet prohiberi ne tangas, aut manum ſcandalizantem à te abſcindere, quàm duas manus tales habentem,te,& alios per perfidiam mittere in gehennā. Quid inſane malitia ſenſuū artem fidei conaris euertere? Sunt(inquis)certiſsimi ſenſus hominis:ſed nunquid omni fide catholica certiores? Bernardus dixit tibi,q̄ fides trāſgreditur fines rationis humanę,naturæ viſum,experientiæ terminos. Quid fidem amplam ſub penuria ſenſuum ſiccoērces,quā ratio ſuperat,natura deridet,& quæ humanæ experientiæ vix retinet paruam partem ? Auguſtinus dixit tales remotos à fide,qui his ſenſibus occupantur. de verbis domini ſermone. Auguſtin.

3 33.Sunt† (inquiens) homines remoti à fide, terrenis dediti, carnalibus occupati. Nolunt credere,niſi quod ad ſēſus corporis quinq; ꝑtinet appetitū. In his quinq; ſenſib⁹ totius volūtatis ſibi regulas cōſtituunt.Non(inquiunt) credo ego niſi quod video. Ecce quod noui, ecce quod ſcio,album eſt, nigrum eſt,rotūdū eſt:ſic,vel ſic coloratū eſt,noui,ſentio, teneo, Natura ipſa me docet:non cogor credere, q̄d mihi non potes oſtendere. Sequitur. Quàm multi & modò ipſam cœnam quanuis illam tunc menſam non viderint, nec panem,quē dominus geſtauit in manibus oculis ſuis aſpexerint, vel faucibus guſtauerint, tamen quia ipſa eſt,quæ nunc paratur,quàm multi etiam nunc in ipſa cœna iudicium ſibi manducant & bibunt? Vnde autem tanquàm occaſio eſt domino nata, vt de iſta cœna loqueretur: dixerat vnus de diſcumbentibus. In conuiuio eī erat,quo fuerat inuitatus.Beatus qui manducabit panem in regno Dei. quaſi in longin quo iſta ſuſpirabat : & ipſe panis ante illū diſcumbebat.Quis eſt panis de regno Dei niſi qui dixit:Ego ſum panis viuus,qui de cęlo deſcendi?Et infrà.Modicum accipimus, in corde ſaginamur:nō igitur quod videtur, ſed q̄d creditur paſcit.Hęc Auguſtinus.AVTHOR. Attendant Witcleuiſtæ quid dicat Auguſtinus per ſingula.Culpat eos,qui iudiciis ſui ſenſus indulgent,ita vt fidem lædant. Ecce quod noui album eſt,rotundum eſt.Nonne Auguſtinus vidit in ſpiritu futurum Witcleff de illo albo & rotundo corporalibus oculis viſo propoſiturum ſuum problema?Et iterū. Sentio,teneo,natura ipſa me docet:nō cogor credere,q̄d non potes mihi oſtendere.quia(dicit Witcleff) ſic illos ſenſus hæreſis iſta confunderet. Et vt videretur,quòd hoc de ſacramento altaris diceret cōtra illos,qui iudicio ſui ſenſus falluntur, in ipſo ſtatim in cœna dominica ſubmittit exemplum,dicens illam eſſe,quę nunc paratur,quam Chriſtus tunc ſubſtantialiter occupauit.Idcirco multi nunc iudicium manducant,& bibunt.Quare? Quia ſecūdùm iudicium ſenſuum panem materialem acceptant:& panem domini diſcredendo recuſant. Ipſe panis(inquit)ante illum diſcumbebat.Sequitur.Non ergo quod videtur, ſed quod creditur,paſcit.Econtrariò ſecundùm Witcleff, quia quod videtur, panis eſt, qui veram facit paſtionem ſenſibilem. Quod autem creditur, figuralis habitudo eſt : & idcirco nec paſcit, nec paſcitur,ſicut nec manducatur,cùm(vt dicit)ad relationem non eſt motus. Sed ſequamur Auguſtinum dicentem : quod creditur, paſcit,ſcilicet,corpus domini creditū ibi prę-ſens ſecundùm propriam naturam:& idcirco quod videtur ibi eſſe fallacibus ſenſibus, hoc non eſt,neque paſcit. Hoc eſt enim quod, vt dicit alibi, oculi renuntiant. Sed oculi ſublimes,non ſuum vſurpantes,& iudicium alienū inuadentes. Et neſcit Witcleff omnes concorditer ſententiare philoſophos,quod ſenſus decipi poſsit circa obiectum non ſuum per ſe, quanuis ſatis propinquè ſit ipſi per accidens. Circa obiectum ſuum etiam per ſe propter indiſpoſitionem organi,vel medii, ſicut guſtus febri infectus iudicat dulce,amarum : & viſus

incautus

incautus iudicat de ſilice, vel carbone lapidē pretioſum. Quia ſi hæc de terrena ſubſtantia, quid mirum cùm decipitur de cæleſti? Sacramentū quodlibet Chriſtianū res cæleſtis eſt, & ſola fide percipitur. *Ambroſius* verò lib. 3. de ſacramētis dicit, q̄ † quæ ſacramētorū ſunt nō videntur oculis corporis, his verbis. Conſidera & tu oculos cordis tui. Videbas quę corporalia ſunt, corporalibus oculis: ſed quæ ſacramentorum ſunt, cordis oculis adhuc videre non poteras. AVTHOR. Item in libro de myſterijs dicens quomodo ſacramenta non verè capiuntur exteriori ſenſu, ſed mente. Nō (inquit) ſolis corporis tui credas oculis. Magis videtur q̄d nō videtur: quia iſtud temporale, illud æternum aſpicitur. Quod oculis nō cōprehēditur, animo autē, & mēte cernitur. Et infrà. Ideo tibi antè prędictū eſt, & nō hoc ſolū crederes quod videbas: ne fortè vt tu diceres, Hoc eſt illud magnū myſteriū, q̄d oculus nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcēdit. Aquas video, quas videbā quotidiè: iſtæ me habent mūdare, in quas ſæpe deſcendi, & nūquàm mundatus ſum. Hinc cognoſce, q̄ aqua non mundat ſine ſpiritu. Hæc Ambroſius. AVTHOR. Bene arguit doctor nō eſſe credendū experientiæ ſenſuū in tractatibus ſacramētorū: quia reuerentia ſacramētalis debet eſſe quātā oculus nō vidit, nec auris audiuit, quantò magis nec quā manus hominis tetigit, aut guſtus ſapuit? Et cōparat de aqua, q̄ illa viſibilis aqua nō eſt ſacramētū baptiſmi in quā ſæpe deſcēdimus, nec mundamur. Cōformiter nec illud q̄d ſapit guſtus, aut videt oculus in Euchariſtia eſt ſacramentū altaris: quia ſic māna foret ſacramētū illo ſacramēto multò celebrius. Vnde infrà eodē libro poſt mediū *Ambroſius*. Paraſti (inquit) in cōſpectu meo menſam, aduerſus eos, qui tribulant me. Impinguaſti in oleo caput meū: & poculum meū inebrians quàm pręclarū eſt! Nunc illud conſideremus: ne quis fortè viſibilia videns, quoniam quæ ſunt inuiſibilia non videntur, nec poſſunt humanis oculis cōprehēdi: dicat fortè Iudæis, Deus manna pluit, pluit, cothurnices: Eccleſiæ autē illi dilectæ hæc ſunt quæ pręparauit, de quibus dictū eſt, q̄ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ pręparauit Deus diligentibus eū. Et poſt aliquanta concludit. Non igitur humani, ſed diuini eſt muneris ſacramentum quod accepiſti ab eo probatum, qui benedixit fidei patrem Abraham illum, cuius gratiā & geſta miraris. Sequitur. Reuera mirabile eſt quod manna Deus pluit patribus, & quotidiano cæli paſcebantur alimento. Vnde dictum eſt. Panem angelorum manducauit homo. Sed tamen illum panem, qui manducauerūt omnes in deſerto mortui ſunt. Iſta autem eſca quam accipis, iſte panis viuus, qui deſcendit de cælo, vitæ æternæ ſubſtantiam ſubminiſtrat, id eſt, quicunq; hunc manducauerit, nō morietur in ęternum, quia corpus eſt Chriſti. Hæc ille. AVTHOR. Perpende quid in iſto paſſū vult Ambroſius. Quòd ſi viſibilia attendantur, potiora ſunt ſacramenta Iudæorum. Idcirco illę ſubſtantiæ, quas videmus extrinſecus, non ſunt tam optima ſacramenta fidelium, quæ oculus non vidit &c. Sed inuiſibilia (inquit) ſunt, nec poſſunt humanis oculis comprehendi: non tantùm dona gratiarum, ſed nec ſacramenta veracia. Vnde ſubdēs exēplum de ſacramēto altaris. Iſta (inquit) eſca, quam accipis, corpus Chriſti eſt: & panis viuus, qui de cælo deſcendit: & qui comedit, nō morietur. Nōne & māna corpus Chriſti erat in figura? Et quare non cōparauit viſibile māna ad panē viſibilem in ſacramento? Sic enim rectiùs cōparaſſet ſibijpſis ſenſibilia ſacramēta. Maximè cū vtrunq; fuit figura corporis Chriſti veri. Et quod dicit, illa eſca quam accipis, ſi panis ſenſibilis fuerit in natura, quomodo concluditur, q̄ comedēs illam non morietur? Quia (inquis) corpus Chriſti eſt. Qualiter? in figura. ſic & manna. Quare ergo omnes comedentes manna mortui ſunt, cùm vltra hoc, quod erat corpus Chriſti in figura totius trinitatis decreto, panis angelorum fuit ex natura? Nō vltra reſultes: comparauit naturam ad naturā: Manna ad Chriſti naturalem carnem ſecundùm gratiam ſacramenti. Sed vult ne illa multoperè reputes ſacramenta quæ videntur, ſed omnes ſenſus claudi debent vt conſecrentur Deo. Vnde ibidē *Ambroſius*. Reſpondet eccleſia. Quis dabit te frater mi ſugentem vbera matris meæ? Sequitur. Vides quemadmodum delectata munere gratiarum, ad interiora cupit myſteria peruenire, & omnes ſenſus ſuos conſecrare Chriſto. Hæc ille. AVTHOR. Item libro de corpore, & ſanguine Domini, cap. 2. *Paſchaſius*. Si (inquit) rectè ſapimus, vel rectè recipimus, diuinus ſpiritus, qui in nobis eſt, etiam per eandem gratiā ampliatur: eoſdemq; ſenſus noſtros ad ea percipienda inſtruit, & componit. Ita ſanè, vt non ſolū guſtum interius ad myſtica perducat, verùm & viſum, atq; auditum, necnon odoratum, & tactu millatenus illuſtret quodammodo, vt nihil in eis niſi diuina ſentiantur, nihilq; niſi cæleſtia. Et infrà. Neq; itaq; finit terrenū aliquid

Ambroſius 4 — Idem. — Ambroſius — Ambroſius — Idem. — Paſchaſius.

aut vile ibidem ſuſpicari,ſed myſtica, & ſpiritualia in his ſapere,ita vt noſtri corporis ſẽſus ad ea interiùs ſanctificandi auidiùs transferãtur,ſiquo modo dicere poſsit præeminentior pars hominis: Cor meum & caro mea exultauerunt in deum viuum.Hæc ille.AVTHOR Si iuxta hæc dicta patrum omnes ſenſus noſtri ſuo naturali priuãtur iudicio,& ab ſenſibili ſuo clauduntur exteriùs,vt ſola myſtica, & ſpiritualia ſapiant,ſola cæleſtia ſentire permittantur per gratiam:nec quicquam terrenum aut vile ſuſpicari poſsint in ſacramentis,qualiter viſus,quomodo guſtus,aut tactus ſentient panem ſuum?quin potiùs coërcendi ſunt ne iudicent:& pro prophano & errante iudicio habendum eſt,quicquid ibi tale decernant.

Iuxta quam ſententiã redarguendus eſt Witcleff,qui in hoc loco ſenſus citat ad teſtandũ ſecum de ſubſtantia panis:cùm alibi dicat, ꝙ ſuſpendendi ſunt ſenſus,vt omnis intentio feratur in corpus Chriſti diuinitùs,ſibiipſi comparens oppoſita vt videtur.Nam quantũ arguunt catholici fidem corporis Chriſti in Euchariſtia ſecundùm naturam,tantum iſte fidẽ panis ibi ſecundùm ſubſtantiam.Vnde aliter dicentes vocat hæreticos,probãs panem ſuũ euangelij fidem eſſe. Tum ſic.Oculus cordis neceſſariò adhibendus eſt cum omni intẽtione rei credendæ. Si igitur panis ſenſibilis in Euchariſtia eſt neceſſariò credendus:idem panis neceſſariò eſt attendendus.Et econtrariò ſi non eſt attendendus,non eſt credendus.Itẽ

5 †quod dixit ſuprà,Antichriſtinum ſacramẽtum eſſe, quod ſenſus guſtus,aut tactus confunderet:mira eſt fatuitas ſic errantis.Nũquid ergo manna Iudaicum fuit Antichriſtinũ ſacramentum,quia preſentauit guſtui omne delectabile per ſpeciem,quorum nullum ibi affuit per naturam?Sic enim dicit ſcriptura, Panem de cælo preſtitiſti eis:omne delectamentum in ſe habentem,& omnem ſaporem ſuauitatis.Quia ſi mãna generauit in guſtu ſaporẽ dati ſenſibilis ſine præſẽtia ſuæ ſubſtãtiæ, quare increpãda eſt Euchariſtia,ſi generet in guſtu noſtro ſaporẽ ſenſibilis panis ſine ſua ſubſtantia vel natura.

¶Ad argumentum Witcleff de brutis,& muribus,quòd non cognoſcunt hoſtiam conſecratam,& reſpondetur.

CAP. XLVI

SVMMA.

1 *Witcleff, qui ad fallaces ſenſus, & iudicium humanum,relicto documento fidei, imò ad mures peruenit,ut teſtimonium perhibeant de ſuo ſacramento,confutatur.*

2 *Sacramenta uenerabilia corporis, ſanguinis, & paſſionis domini,quòd nemo poſsit intuitiuè cognoſcere,niſi princeps,& põtifex noſter Chriſtus.*

3 *Fulbertus qd de uenerabili altaris ſacramẽto dicat.*

4 *Sacramenta,quòd à muribus, & beſtijs non corrodantur,quanuis ſic uideantur ſecundùm exteriores ſpecies.Et quid de hoc dicat Guimundus. Et plura de hoc ibi.*

PAedet inſanias recitare garriẽtis hæretici, & horrendas vilitates, quas cælicis conſpuit ſacramentis. Vellẽ nec audire,nec eloqui:ſi ſputum cuculi vermes noxios non procrearet in herbis.4.trialo.ca.5. Dicant iſti nunc hæretici idiotę,quid eſt iſtud ſacramentum,quod execrant cũ ſuis mendacijs, ſi non fuerit ſacer panis Chriſtus qui eſt prima vita? Veritas dicit ſecundũ quatuor euangeliſtarũ teſtimonia,ꝙ ille panis eſt corpus ſuum. Sed quis hæreticus nõ erubeſceret tunc negare ꝙ eſt panis?Ideo vel oportet veritatem ſcripturæ ſuſpendere,vel cũ ſenſu,ac iudicio humano concedere,ꝙ eſt panis.Mures enim,& alię beſtiæ idem noſcunt,cũ ſecũdũ philoſophos de ſuo ſenſibili habeant notitiam. Hæc Witcleff.AVTHOR. Non †attentis conuicijs eius,ſuauiter properemus ad rem:& primò videant catholici & idiotę ſi bene ſequitur.Hoc eſt corpus meũ : ergo hoc eſt panis Witcleff. Et item,Hoc eſt corpus meum:ergo hoc non eſt corpus meum:ſecundùm ſubſtantiam dico,ſed ſolùm ſecundùm figuram Hæc eſt ratio hæretici ſecundùm rem & verba.Demum videant ſi non bene ſequitur. Hoc eſt ſolummodo corpus meum & caro,quam aſſumpſi de virgine:ergo hoc non eſt aliquis panis putribilis. Ecce aſſumpta verba ſunt Chriſti,& ideo ſequelæ ſunt catholicæ. Chriſtus ſolummodo dixit, Hoc eſt corpus meũ. Quis niſi prophanus hæreticus,auderet addere panem, quẽ Chriſtus non addidit, & inſtituere ſupra Chriſtum noua verba ſacramentalia, dicens inter cõſecrandũ ſacroſancta myſteria, Hoc eſt corpus meũ & panis?Ad fallaces ſenſus,& iudicium deſcendit humanũ, relicto documẽto fidei,imò ad mures peruenit,vt teſtimoniũ perhibeant Witcleuiſtico ſacramẽto. Mures (inquit)

VVitcleff.

1 Reſponſio.

Mures.

(inquit) & aliæ beſtiæ idem noſcunt. O dolor, ô mœror de perfidia. Scio q̃ bos cognouit dominum ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, & lapides, & multa vtẽſilia tẽpli allegorico quo dã ſenſu verborũ nouerunt quadã recognitione facti mirabilis dominũ Ieſum Chriſtũ. Sed q̃ experiẽtia, & naturali indicio ſenſuum altiſsima ſacramenta Chriſti noſcerẽtur à beſtijs: quis audiuit ynquàm, aut audet dicere Chriſtianus? Sed eſto: mures & forices dignos eſſe omnia ſecreta rimari ſacramenti Lollardici, ego autẽ omni feruore cordis audacter pronũtio, quia nec mures, nec fures Witcleff, nec ipſe dux eorũ ſecundũ altiſsimæ rationis ſuæ ſcrutiniũ peruenit vnquàm ad palpandũ, vel calcandũ Chriſtiani myſterij, & diuiniſsimi ſa-
Hierony. cramẽti. Sãctiſsimus enim ſcriptorũ *Hieronymus* in cõmẽtario Ezechielis. textu ca. 44. Porta hęc clauſa erit, & nõ aperietur. Hæc (inquit) porta erit clauſa principi, ſcilicet Ieſu chriſto, qui eſt põtifex ſecũdũ ordinẽ Melchiſedec, & hoſtia & ſacerdos, qui in cõſpectu patris comedit cæleſtẽ panẽ nobiſcũ, & bibit vinũ, de quo dicitur, Non bibã de genimine vitis huiꝰ donec illud bibã nouũ in regno, clauſaq̃; erit porta. Nemo enim poteſt paſsionis domini corporiſq̃; eius & ſanguinis pro maieſtate rei cognoſcere ſacramẽta. Hæc ille. AVT Ecce
2 † nemo põt cognoſcere intuitiuè & clarè venerabilia ſacramẽta corporis, & ſanguinis & paſsionis domini pro maieſtate rei, niſi princeps & põtifex noſter Chriſtus. Quid iã dicet Witcleff cũ muribus ſuis & beſtijs? Itẽ tractatu de hoc, q̃ tria ſunt maximè neceſſaria ad p fectum, *Fulbertus*. Iã † nũc (inquit) ad illud do
3 Fulbertus. minici corporis & ſanguinis tranſeamus venerabile ſacramẽtũ, qđ quidẽ tãtũ formidabile eſt ad loquẽdũ, quãtũ nõ terrenũ, ſed cæleſte eſt myſteriũ, nõ humanæ æſtimationi cõparabile. Nõ ideo diſputãdũ, ſed metuendũ: de quo ſilere potiꝰ exiſtimauerã, quàm temeraria diſputatione indignè aliquid definire, quia cæleſtis altitudo myſterij plenè nõ valet officio linguæ corporalis exponi. Eſt enim myſteriũ fide, nõ ſpecie æſtimãdũ: nõ viſu corporeo, ſed ſpiritu intuẽdũ: cui quidẽ ad vſum præfuit nõ ſuperſtitioſa mortaliũ cultura, ſed cæleſtis diſciplinæ magiſtra authoritas: non doctrina humana, ſed inſtitutio diuina, cuius potentis myſterij ſecretũ quandoquidẽ ratio rerũ mole victa cõprehẽdere nõ valet, hoc fidestãtũ teneat. Hæc ille. AVTHOR. Ecce mi Witcleff, prægrãdis doctor Fulbertus de hoc venerabili ſacramẽto loqui formidat, qa nõ terrenũ eſt, ſed cęleſte myſteriũ: & ideo nõ valet officio linguæ corporalis exponi. Vnde & ratio, quia mole rerũ victa eſt, cõprehẽdere ipſum nõ poteſt. Idcirco de manibus rationis eripiens, ſoli fidei ſecreta deliberat ſacramẽti. Quid? vis huiuſmodi ſecretũ muriũ induſtriis comprobare, nõ ſolùm quale aut quantũ, ſed quid ſit in natura? Et iterũ bene infrà *Fulbertus*. Cũ verò (inquit) in omni re ſint inæſtimabiles erga nos diuitiæ Dei, adeò vt maieſtate abſcondita, corruptibile pro nobis corpus induerit, contumeliis, & paſsionibus ſe ſubderit, quo opẽ ferret aſſumpto homini: quid indignum Deo iudicari poteſt, qui vterum virginis ſubiit, ſi virginibus creaturis infunditur? quæ licèt ſimplicis naturæ pauloante ferant imaginem, poſtmodum cæleſtis verbi ſanctificatione inſpirans maieſtas vera diffunditur. Et quæ ſubſtantia panis & vini apparebat exteriùs, iam corpus Chriſti & ſanguis fit interiùs. Guſta itaque, & vide quàm ſuauis cibꝰ, & prægueſta quid ſapit. Sapit, nõ fallit, cibũ illum angelicum habentem intra ſe myſtici ſaporis delectamentum. Non q̃ ore decernas, ſed q̃ effectu interiori deguſtes. Exere palatum fidei, dilata fauces ſpei, viſcera charitatis extẽde, & ſume panem interioris hominis alimentum, non arte piſtoria fermentatum, ſed incarnatę deitatis vitale pulmentum. Sume nihilominꝰ vinũ nõ ſordido cultore calcatum, ſed de torculari crucis expreſſum. Hæc ille. AVTH. Ecce iam vides, quid antiquus pater Fulbertus ſenſit eſſe ſacramentum ſingulis venerandum: nõ itaq; panẽ arte piſtoria fermentatũ, ſed incarnatæ deitatis vitale pulmentum. Nec eſt alimentum ore guſtandum hominis, quãto magis nec muris, ſed virginibus creaturis panis & vini ſic diuina maieſtas infunditur, vt quæ ſubſtantia panis & vini apparebat exteriùs, iam fiat interiùs corpus Chriſti & ſanguis. Negat ergo ab hoc ſacramento iudiciũ ſenſuum, quod tantoperè aduocas. Negat fauces, negat palatum, niſi ſpei, & fidei. Negat panem piſtorium, negat vinum à ſordido cultore calcatum. Solùm incarnatæ Deitatis concedit vitale pulmentum, & vinum de torculari crucis expreſſum. Quid angarias vltra portantem crucem poſt Ieſum? Produc mures tuos, ac beſtiolas, quæ iſta certificent, aut ſolius Chriſtianæ fidei decreto ſua ſacramenta reſigna. Parciùs momordit hoc venerabile ſacramentum magiſter tuus Berengarius, qui dixit ipſum putribilem eſſe, & muribus & beſtijs corrodi poſſe. Non dixit cognoſci. Vnde in ſecũdo libro de corpore & ſanguine domini contra eundem ex parte Rogerij *Guimũ*. Guimũdus

Berengarius (inquit) dixit: Caro Chriſti incorruptibilis eſt: ſacramenta verò altaris ſi diutiùs ſeruentur, poſſunt corrumpi: videntur enim putrefieri. Et infrà. A muribus quoque, vel huiuſcemodi quibuſlibet animalibus corrodi, vel conſumi hæc ſacramenta poſſe obijciunt. AVTHOR. Quantum † ad primum de
Guimũdus corruptione ſacramẽti ſubdit *Guimun*. Ambroſius (inquit) in libro de ſacramentis. Conſidera nunc vtrum præſtantior ſit panis angelorum, an caro Chriſti, quę vtiq; corpus eſt vitæ? Manna illud è cælo, hoc ſupra cælum. Illud cæli, hoc Domini cælorũ. Illud corruptioni obnoxium, ſi in diem alterum ſeruaretur. Hoc alienũ ab omni corruptione: quod quicunq; religioſè guſtauerit, corruptionem ſen-
Guimũdus tire non poterit. Et ſequitur *Guimundus*. Si ergo fortè cuipiam vetuſtate corruptum & putridum aliquando videatur: ſi is non credit hoc, quod videt eſſe corp⁹ Domini, iuxta cor ſuum cum eo credimus agi, vt quemadmodũ de Chriſto peregrino & duobus diſcipulis cũ ipſo in via loquentibus beatus ait Gregori⁹, tale illi foris appareat, quale intus in corde videlicet creditur. Hæc ille. AVTHOR. Et quãtum ad hoc, quòd à muribus, & beſtijs quan-
Guimũdus doq; conſumitur, *Guimundus*. Mihi (inquit) ſacramenta hæc nequaquam à muribus, vel aliquibus brutis animalibus videntur poſſe corrodi. Quia ſi aliquando velut corroſa videantur: reſponderi poteſt, nõ eſſe corroſa, ſed vel ad puniendam, ſeu corrigẽdam miniſtrorum negligentiam, vel ad probandam eorum, qui hoc viderint, fidem in tali ſpecie poſſe videri. Sequitur. Bruta animalia eotenus ad corpus Chriſti poſſe accedere, quoúſq; poteſt humanus viſus aſpicere. Deinde autem mox inuiſibiliter angelorum ipſi ſemper aſsiſtẽtium miniſterio, vel ſuapte virtute raptum iri, in cæliſq; conſtitui. Cuius ſententiæ martyr glorio-
Tarſitius. ſus Tarſitius nobis idoneus teſtis occurrit: qui cùm veneranda dominici corporis ſacramenta portaret, à paganis fortè ſuperuenientibus, & quidnam ferret, exquirentibus, comprehenſus eſt. At ille mori potiùs, quàm ſanctum dare canibus eligens, palmam pretioſę mortis emeruit. Illi verò curioſiſsimè omnia ſcrutantes, rapto cælitùs dominico corpore, nihil penitus niſi ſola linteamina repererunt. Porrò verò ſi quis ſe vidiſſe dicat: nam iſti, cõtra quos agimus, non curant quid proferant, dum tamẽ aliquid ne rectè credant, ſemper obijciãt. Hæc ille. AVTHOR. Bene dixit Guimũdus ſacramẽta nõ eſſe corroſa, vel comeſta à muribus, quãuis ſic aliquotiẽs videntur: putà ſecũdũ exteriores ſpecies: ſed noſtra ſacramẽta latẽt interius. Et ſicut ſanctitates nõ comedũtur à canibus, quanuis quis cõtra iuſſum Chriſti det ſanctũ canibus, ſic nec ſacramenta Chriſtiana, maximè ſacræ Euchariſtiæ, quæ nulla proportione talib⁹ guſtibus cõformãtur. Sed ideo diſtinctio eſt guſt⁹, & guſt⁹: & nõ omnis guſtans has viſibiles ſpecies guſtat, vel comedit ſacramẽtũ. Sicut nec ocul⁹ qlibet cũ videt picturã, ſtatim videt artificiũ: ſed aliud videt ſimpliciter intuens, aliud artifex: ſic dixit *Aug.* Auguſtin.
ſuper pſalmũ. 98. verſu, Deus tu propitius fuiſti eis. Pleraq; (inquit) faciũt artifices, & oſtendũt imperitis: & cũ iã iudicauerint imperiti eſſe perfecta, expoliunt illa artifices, qui nouerunt adhuc quid illis deſit: vt mirentur homines tantam expolitionem rebus accidiſſe, quas iam perfectas pronuntiauerant. Fit hoc & in ædificijs, & in picturis, & in veſtibus, & propè in omni genere artiũ. Sed aliud iudicat oculus imperitus, aliud iudicat artificis regula. Hæc ille. AVTHOR. Multò magis aliud guſtat mus, aliud homo. Homo enim quãuis malus, habet ſpiritũ rationis cõmunicatũ, & cõmunicantem omni ſenſui corporis multiplicatiuè. Idcirco hoc medio rationis fit copulatio ſpiritualis Chriſti corporis ad extimum ſenſum. Hoc autẽ mediũ nõ eſt in bruto. Idcirco nedũ obiectum credibile, ſed ipſam panis ſubſtantiã non attingit cognitiuè, quanuis caſu quandoq; eã ſuſcipit, cùm ſit præſens. Sed æquè fertur in eam cũ eſt abſens. Alioquin dicat Witcleff, quomodo mures ſui cognoſcũt panẽ ſuũ, quando loco panis ſumunt venenũ. ecce prudentia muris Witcleff. In homine autem cùm ſit dare ſenſum, intellectum, & actũ fidei tendentes in vnũ ſimplex obiectum, videntur quaſi cõmunicarent idiomata etiam actus habere circunquaq; communes, & hoc propter vnum punctum cõcurſus, in quo cõueniunt, quaſi in vno cono trianguli imagi-
5 nando baſim in principijs. Sed † vt redeamus Mures quo modo ſatiẽtur ſpecie-bus.
ad dicendum: quomodo poſsit mus, vel brutum ſaturari ſacramentalibus ſine ſubſtantia panis: dicant Witcleuiſtæ quomodo poterãt Azotici mures de arca domini propagari ſine mure .1. Regum. 6. Si quidem per viam finium ſuorum aſcenderit contra Bethſames, ipſe fecit nobis malum hoc grande. Quomodo item cæleſtis ſubſtantiæ manna potuit vermes creare, nec quidẽ natura ſua, ſed culpa cuſtodis: quia intuitu ſabbati potuit obſeruari. Nã quia ex eiſdẽ nutrimur & ſumus ſecundũ Ariſtotelem: ſi potuit mus tã æquiuocè generari ex arca, & vermis de manna, & hoc ſine

ratione

ratione cauſę efficientis,vel materialis, cur nō æquè nutriri,& ſi non conueniant in natura?

¶Ad argumentū Witcleff ſumptum ex authore ſuo erroneo d̄ diuinis officijs, Reſpōdetur.

CAP. XLVII

SVMMA.

1 *Author erroneus de diuinis officijs, unde ſumpſiſſe dixit Witcleff argumentū, quòd Euchariſtiæ ſacramentū nō ſit corpus Chriſti ſecundū ſubſtantiā, quomodo nō ſit Ambroſius, oſtenditur, ſed Anſelmi contemporaneus.*

2 *Walrann⁹ author de officijs. Et quō ſuſpectus fuerit circa fidē. &c. Et quid de eo dicat Anſelmus. Et quòd hic putatur eſſe, de quo Witcleff loquitur. Et plura de hoc ibi.*

VVitcleff. SEd author(inquit) de diuinis officijs declarat vt fidē eccleſiæ:q̄ ſicut Chriſtus eſt ſimul Deus & homo,ſic hoc ſacramentū panis & calicis eſt ſimul panis & vinū & corpus & ſanguis domini Ieſu Chriſti. Hęc Witcleff. de ſermone domini in mōte.cap.39. AVTH. Iā abyſſus abyſſum inuocat. Iā hæreticus appellat hæreticū. Et libro ſuo de apoſtaſia . ca. 7. largo proceſſu deſcribit fidē hui⁹ authoris, vocās eum pri⁹ Ambroſiū,tādē hæſitās,vel vt alijs placet(inquit)author de diuinis officijs,q̄ cœpit iſtā ſentētiā de beato Ambroſio ex ſecreta mediæ miſſæ natalis domini. Et ſcribit (inquit) iſte doctor catholicus & ſolēnis quicūq; fuerit in cap.de materia ſacramēti altaris ſic.Materia(inquit) vel ſubſtātia ſacrificij q̄d erat tūc,& nūc eſt in manib⁹ pōtificis noſtri, nō ſimpla eſt:ſicut nec pōtifex ipſe ſolius diuinę vel humanę ſolius ſubſtātię eſt. Eſt enim tā in pontifice,quàm in ſacrificio, diuina ſubſtantia:eſt & terrena. Terrena in vtroq; eſt illud,quod corporaliter, vel localiter videri poteſt:diuina in vtroq; verbū inuiſibile. Hęc ille AVTHOR. Fateor de doctore iſto:plures commouit ignaros. Nam ante plures annos me tunc Oxonijs conuerſante, verbū iſtud ibidem petitione regis Anglorū Henrici quarti iugiter voluebat. Quærebatur author, quærebatur & liber:quibuſdam dicentibus,q̄ Ambroſius diceretur. Sed nūquàm hoc reperto, alij autumabant,q̄ eſſet Iſidorus. Multa difficultate accerſito de procul Iſidoro de officijs, defecerunt ſcrutantes ſuo ſcrutinio. Tempore medio eruditi quidam,diſputatione ſcholaſtica,ſed de lectura veterum, tyrones nouelli videntes antiquitatem ſermonis eius,ceſpitare cœperunt. Tandē illuminante Deo oculos ſeruorum ſuorum,cōpertum eſt eundem authorem ſcripſiſſe diebus Anſelmi: & ab eo curialiter increpatum,conſultumq̄;,vt prædictū opus exquiſitum faceret, priuſquàm ad manus pergeret exterorum. Vnde in capite libri ſui de corpore & ſanguine domini ad eundē authorē Anſelmus. Fratri(inquit) in Chriſto chariſsimo illuminatos oculos cordis. Lego, & relego chariſsime opus veſtrum de officijs: multūq; me delectat eius lectio, tū pro ſui vtilitate,tum pro authoris dulciſsima mihi charitate. Sed quoniam veritas charitatis & charitas veritatis adulationis odit fucū: videor mihi videre in facie pulchri operis nęuū vnum: qui & ſi interim inter vos beneuola quadam diſsimulatione tegatur,ſi opus hoc exierit in manus eorum, qui carpere amant aliorum & bene dicta,futur⁹ es in ſignū,quod tibi à multis contradicetur. AVTHOR Et incipit refellere illud idem capitulum, quod Witcleff iam allegat. Cur,inquit,in ordine diuini ſacrificij tria illa digeſturus,materiam,intentionē, cauſamq̄; finalem,de materia agentes dixiſtis poſt multa. Sed dicit mihi aduerſarius. Viuēs, & ſenſibilis in corpore ſuo,mobiliſq̄; eſt De⁹ & homo Chriſtus. Corpus autem ſacrificij vitam non habet,ſenſum non habet,mobile nō eſt. Corpus igitur domini nō eſt. &c. vſq; ibi in corpore limæ. Tandem Anſelmus. Primū quid hic ſacrificij corpus appelletis, penitus nō aduerto. Cùm enim ad benedictiones myſticas operante inuiſibiliter verbo Dei,corp⁹ in corpus,ſubſtantia mutata ſit in ſubſtantiā, ſicut in mēſa nuptiali aqua in vinū mutata,ſolū affuit vinū,in quod aqua mutatata erat: ſic in menſa altaris ſolùm adeſt corpus domini, in quod verè mutata vera panis ſubſtantia,niſi quòd de aqua nihil remanſit in mutatione illa:de pane verè mutato ad peragendum ſacri inſtitutum myſterij ſola remanet ſpecies viſibilis. Vnde beatus Ambroſius. Ne(inquit) horror cruoris fieret,ideo in ſimilitudine accipimus ſacramentum. Nam panis ſubſtantiā poſt dominici corporis conſecrationem in altari ſupereſſe ſemper abhorruit pietas Chriſtiana: nuperq; damnauit in Berengario Turonenſi, eiuſq; ſequacibus. Nam ſi hoc admitteretur, iam verbum non incarnatum tantùm, ſed etiam dici poſſet impanatum. Sed ſicut ille dicebat, panis ſic in domini

VVitcleff.

corpus

corpus tranſiret,non tamen panis eſſe deſine ret.Hæc ille.AVTHOR.Expecta pauliſper, & vide primò,quòd† iſte author tuus nō erat
1 Ambroſius magnus,nec quiſquā ipſi vicinus, ſed contemporaneus Anſelmi poſt Ambroſi um ſanctum plùs ſeptingentis annis. Nec ſolùm id,ſed quòd Berengarium ſequebatur, di cente Anſelmo:nuperq; damnauit in Berengario Turoneſi,& ſequacibus eius. Reuera au tem de ſequacibus eius iſte erat vnus, de ſecta ſcilicet Panitarum impanantium Chriſti corpus . Vnde vt ſuprà deduxi, in principio de corpore & ſanguine domini. *Guimundus.* Berē
Guimūdus gariani(inquit)omnes quidem in hoc conueniunt, quòd panis & vinum eſſentialiter non mutentur.Sequitur.Alij dicunt ibi corpus & ſanguinem domini reuera, ſed latens contineri:& vt ſumi poſsit,quodammodo impanari. & hanc ipſius Berengarij ſubtiliorem eſſe ſententiam aiunt. Hæc ille. AVTHOR .Sic ſuprà Anſelmus ait.Si ſicut ille dicebat (intelligens Berengarium) panis in corpus domini tranſiret,non tamen panis eſſe deſineret.Hoc item iſte author proprio documento declarat,quod item Witcleff ſibi aſſumpſit,dicens, ſubſtantiam ſacrificij non eſſe ſimplam . Sed eſt tam in pontifice,quàm in ſacrificio,diuina ſubſtantia,& terrena.Terrena in vtroq; eſt illud,quod corporaliter videri poteſt,diuina in vtroq; verbum inuiſibile. Ex quo perpendit eū Anſelmus eſſe de hęreſi impanātiū.Si hoc admitteretur(inquens)iam non verbū incarnatum tantùm,ſed dici poſſet etiam impanatū: quod impanantes de facto concedunt, vt patet inſpicienti opuſculum Ioannis Pariſiēſis. O quàm non puto peccare ſi dixero , Stulte Witcleff,cur non præuidiſti, quem tibi ſocias res in teſtem?Negas nobis facultatem producendi teſtes de ſecundo millenario pro fide Euchariſtiæ.Tu contra fidem hanc, quam nobis negas,tibi vſurpas licentiam.Planè Hieronymus tibi dicit.Humanitatis tuæ foret indicium, in quo tibi veniam præbes, indulgere cæteris.Sed tamen liceat tibi. Sed quem teſtē producis?hæreticum planè. Sed non tecum errantem,imò tibi aduerſantem.Tu dicis in.4 trialogi.& item.43.de ſermone domini. & alibi.Sum certus,quòd ſententia iſta impanationis eſt impoſsibilis,atq; hæretica. Et arguis: quia ſic corpus Chriſti nedum foret factum à presbytero celebrāte,ſed etiam à piſtore : & generaliter ſacerdos celebrans,collum, & omnia membra Chriſti frangeret. Et item tūc ille panis eſt factus realiter Chriſtus Deus.ſed quæ idololatria foret amplius deteſtāda?Hęc Witcleff.AVTHOR.Ecce ſicut tu recitas, ſic docet author tuus.Sic doctor per te ſolennis & catholicus, & Ambroſius exiſtimatus. An non audiuiſti,quòd dixit duas ſubſtātias in ſubſtantia ſacrificij? Non dixit vnam ſubſtantiam,& alteram figuram.Sed indubiè penuria teſtium ad iſtum fugere te coēgit. Poſt hæc tamen venerādus *Anſelmus* multas eiuſ- Anſelmus.
dem capituli partes redarguens , quæ lucem noſtram ſpectabunt in poſteris,tandē authorem iſtum alloquens,concludit in fine,dicēs. Nunc vnum eſt,quod precor charitatem veſtram per ipſum,qui eſt charitas,ne me quaſi de integritate fidei veſtræ dubitantem , quod longè ſit à corde meo,& conſcientia mea, exiſtimetis in opus ſtudij veſtri quaſi cenſoriam tuliſſe ſententiam iactabunda quadam temeritate,ſed fraterna charitate,& amica ſolicitudine.Teſte Deo loquor pro vobis ſolicitus: ſic vellem,& hoc,& omne opus ſtudij veſtri, & laboris exquiſitum eſſe, & circunſpectum, priuſquàm exiret in manus eorum , qui foris ſunt , vt qui rodere vellet , non inueniret vbi dentem poſſet figere,& vt fractum vas nullus poſſet incruſtare. Hæc Anſelmus de hoc authore de diuinis officijs.AVTHOR. Nulli venire poteſt in dubiū ſpectanti præſentia, quin tūc ſecum ſuperſtiti loquebatur: & quāuis de eius fide non habuit dubium, vas tamē operis huius dixit eſſe confractum,& in facie pulchri operis vidiſſe ſe næuum. Hoc autem Mediolanenſi Ambroſio non dixiſſet Anſelmus.Et mirum vtiq;,quòd in nomine Ambroſij,aut ſaltem eius diſcipuli authorem ſuum erroneum honorare conatur:cùm aliàs turpiter decoloret Ambroſium , vocans eum doctorē apocriphum.capite.22.4.ſui trialogi ter dānati.Quia Ambroſius,& alij doctores videntur dicere,quòd poſt conſecrationem non eſt panis,ſed corpus domini eſt dicendum: nūquid tales blaſphemi volunt negare fidem ſcripturæ Apoſtoli,& verbum Chriſti propter ſiniſtrum intellectum verbi doctoris apocriphi? Hæc Witcleff. AVTHOR. O miſer homū cio: Ambroſium nouimus ſanctum patrē , & tuis proauis diris hæreticis ſic ſemper inimicūdum vixit,vt adhuc voſipſos torquere nō deſinat.Celebre nomen habet,famam habet catholicam.Sed author iſte tuus quæro quo titulo,quo nomine appellatur,inſinua.Viſi ſūt codices prædicti operis eius cōplures:ſed primus,ſecundus, & quotlibet authoris nomen non exprimunt:omnes tacent.Is autem , qui mihi peruenit in manꝰ,quaſi paſſus ſit author trinam capitis diminutionem , tria primafo

lia præ-

lia prætermiſit in capite. Codex ergo eius cur nō erit apocriphus, cuius author vbilibet eſt ignotus? Legi autem in eodem libro huius authoris capite, ſcilicet. 17. octaui libri eum annotaſſe annum domini. 1111. tunc inſertum cereo paſchali: quo cuidam fratri ſuo monacho ſancti Laurentij extra muros, de quo Comeſtor in hiſtorijs, viſum eſt reſurrectiōis miraculum ipſo præſente: & tamen ſanctus Ambroſius anno Chriſti. 376. florebat. Anſelmi ergo tempora plùs erāt ipſius annis cōtigua. Repperi tamen poſtmodum doctorem Herdeclei Cancellarium Oxoniēſis dicere in quadam quæſtione, cuius titulus eſt. Vtrum de neceſsitate ſalutis eſt ponere accidēs ſine ſub
2 iecto in ſacramento altaris, quòd † author iſte de officijs, ad quem ſcripſit Anſelmus, eſt
VValeran. VV*alerannus* epiſcopus Memburgenſis: quod item Toloſæ quidam prouidus inquiſitor cō perit eſſe certum. Quàm ſuſpectus verò iſte fuerit circa fidē, & filius alienus eccleſiæ, ipſe Anſelmus honeſtè inſinuat in principio epiſtolę, quam ſcripſit ad eundem de azymo &
Anſelmus. fermento, cuius initium eſt, *Anſelmus* ſeruus eccleſiæ Cantuarienſis Waleranno Memburgēſi epiſcopo. Scienti breuiter loquor. Si certus eſſem prudentiam veſtram non fauere ſucceſſori Iulij Cæſaris, & Neronis, & Iuliani apoſtatæ contra ſucceſſorem & vicarium Petri apoſtoli, libentiſsimè vt amiciſsimum & reuerendum epiſcopum ſalutarem. Hæc ille. AVTHOR. Quem ergo Anſelmus renuit ſalutare, quia contra papam fauebat imperatori, poſſumus ne putare Witcleff eſſe bene concordem? Poſſumus quidem, ſed in pertinacia non æqualem, pro eo, quòd quandoq; ad limites melioris pacis, & in fauorem ſummi paſtoris peruenit. Et ſic credi poteſt, quòd à perfidia ſacramenti ad veram fidem eccleſiæ ſe collegit. Vnde & ſalutari poſtmodum ab Anſelmo promeruit in principio libri eius de ſacramentis. Huic item accedit, quòd ex talibus authoritatibus introductis ſub nominibus ſāctorū doctorum, fides ab antiquo ſuſcepit latā diſpendia. Diſcipuli Iuliani Ecclauenſis Pelagij defenſoris epiſtolam eius, quæ incipit, Si ſummo ingenio. ad Demeriadem virginem authori deputauerunt Hieronymo. Sicq; inter eius epiſtolas fixerant, vt nulli codici epiſtolarum Hieronymi videatur abeſſe. De quare nos admonet Beda ſuper Cantica, in tractatu primo, qui eſt contra Iulianum eundem: & eiuſdem epiſtolæ erronea loca deſignat. Beatus item Auguſtinus eandem notat, epiſtola ad Iulianam, quæ eſt. 70. & putat eſſe Pelagij. Sic item quidā librum Sexti philoſophi ſub nomine Sixti papæ & martyris Pelagiani hæretici promouebant, quæ res multos fefellit, & monet eos Hieronymus, & ponitur in gloſſa Ier. 22. ſuper illum textum, Si fuerit Iechonias anulus in manu dextra mea, ſic dicens. Hieronym.
Miſerabilis grunnitus Sexti Pythagorici hominis gentilis vnum librum in latinum tranſtulit, & in duo volumina diuiſit ſub nomine Sexti martyris: vbi nulla Chriſti, nulla ſpiritus ſancti, nulla Dei patris, nulla patriacharum, prophetarum, vel apoſtolorum fit mentio. Et hunc librum ſolita temeritate, & inſania, anulum nominauit, qui per multas prouincias legitur, maximè ab ijs, qui errant, & impeccantiam prædicant. Quando ergo dominus Iechoniam tāquàm anulum de manu ſua proiecturū ſe minatur: inde lectorem obſecro, vt nefarium librum abijciat. Si voluerit legere, legat vt philoſophum, non vt eccleſiaſticum. Hæc Hieronymus. AVTHOR. Verùm hunc librum legiſſe me puto, in cuius item prologi termino quaſi verba eſſent Ruffini presbyteri. Nunc (inquit) interim habeatur in manibus pro anulo liber. & ſequitur. Sed breue totum, vt meritò omne opuſculū, vel enchiridium, ſi græcè, vel ſi latinè anulus appelletur. Hæc ibi. AVTHOR. Et in epiſtola ad Cteſiphontem quaſi ſub eiſdem verbis beatus Hieronymus hæc ipſa commemorat.

¶De ſophiſmate Witcleff. Iſte panis eſt corpus Chriſti: ergo eſt, & manet panis.

CAP. XLVIII.

SVMMA.

1 Witcleff *ſophiſma,* Iſte *panis eſt corpus Chriſti: ergo eſt & manet panis. quòd ſit idem cum* Berengarij *eius magiſtri argumento, oſtenditur. Et de eius ſolutione per* Lanfrancum, Innocentium, Ambroſium. *&c.*

2 *Eſſe dictio qualiter ſumatur ibi.* Panis *eſt corpus Chriſti.*

3 Hugo *quid de uera panis, & uera uini ſubſtantia in uerum corpus & ſanguinem Chriſti conuerſione dicat.*

4 Witcleff *fallacia,* Cæci *uident, ergo cæci ſunt: ergo manent cæci.* Claudi *ambulant. &c. diluitur.*

Argui

VVitcleff. ARguit Witcleff naturalē panē in ſacra Euchariſtia. 4. trialogi. Authoritate (inqt) ſcripturæ conceditur ſimpliciter, quòd iſte panis, qui eſt hoc ſacramētū, eſt veraciter corpus, & non dubiū etiā laico idiotæ, quin ſequitur: Iſte panis eſt corpus Chriſti, ergo iſte panis eſt, & per conſequens manet panis. AVTHOR. 1 Argumentum† fuit magiſtri eius Berenga. rengarij. Qui dicit (inquit) q̄ Chriſtus eſt ſummus lapis angularis, Chriſtum non aufert: ita qui dicit panis altaris eſt ſacramentum, vel eſt verū corpus Chriſti, panem in altari eſſe non negat. Et reſpondet in libro ſuo contra eundē Lāfrancus. *Lanfrancus*. Porrò (inquiens) ſimilitudo, quam d̄ domino Ieſu Chriſto & lapide angulari poſuiſti, te impedit, nos expedit. Sicut enim qui dicit, Chriſtus eſt lapis angularis, non reuera Chriſtum lapidē eſſe cōſtituit, ſed propter aliquā ſimilitudinē, quam ad ſe inuicem gerunt, ei tale nomen imponit: eodem modo cùm diuina pagina corpus domini panem vocat, ſacrata, ac myſtica locutione id agit, ſeu quia ex pane efficitur, eiuſq; nonnullas reti net qualitates, ſeu quia animā, incōprehēſibiliter paſcēdo ſatiat, eiq; æternæ vitæ ſubſtantiam ſubminiſtrat. Vel quòd corpus eſt filij Dei, qui eſt panis angelorum, & in quē (ſicut ait princeps apoſtolorū) deſiderant proſpicere angeli. Hæc ille. AVTHOR. Ecce non differūt argumentis. Berengarius dicit: qui dicit panē eſſe altaris ſacramentū, panem nō aufert. Witcleff dicit, ergo manet. Sed vtriuſq; fallax ſophiſma Lanfrancus negat, ſic negat eccleſia. Porrò Innocentius tertius de officio miſſæ re
Innocen. citat hoc ſophiſma ſub fundamento doctorū dicens. Tradit Auguſtinus ante cōſecrationē eſſe panem & vinum quod natura formauit: poſt conſecrationem verò carnem & ſanguinē, quod benedictio conſecrauit. Et Ambroſius in hæc verba. Quod erat panis ante cōſecrationem, iam eſt corpus Chriſti poſt conſecrationem. Nā & ſi panis, nec erit corpus Chriſti, nec aliud: panis itaq; nihil erit, & ita panis annihilatur. Si verò dicatur, q̄ panis erit corp⁹ Chriſti, ſtatim infert aliquid fore corp⁹ Chriſti, quod nec fuit natū, nec paſſū, nec mortuū, nec ſepultum. Rurſus ſi hoc erit illud, & non eſt corpus Ieſu: hoc incipiet eſſe corpus Ieſu. Sic igitur aliquando erit verum: hoc eſſe corpus Ieſu. Hæc ille. AVTHOR. Iam concluſit ſophiſma Witcleff. Non dubiū (inquit) laico idiotæ, quin ſequitur: Iſte panis eſt corpus Chriſti, ergo panis eſt: & per conſequens manet panis. Sed planè reſpondet Innocentius. Idem. Licet hoc erit illud, nūquàm tamē verum erit hoc eſſe illud, ſcilicet aliud quàm hoc deſinit eſſe hoc, & incipiet eſſe illud: ſicut ſanum erit ægrum: nunquàm tamen erit verum, ſanum 2 eſſe ægrum. Hæc ille. AVTHOR. Accipit† hic eſſe practicè, quod ſecundùm logicos copulat conſtantiam ſubiecti cum prædicato. Poteſt idem ſumi practicè pro fieri cum comparatione ad terminum à quo. Vnde ſcriptura: Terra es, id eſt, terra fis, vel fiebas. Vel ad terminū ad quem. & ſic rectè dicit *Ambroſius* Ambroſius de pane. Iam eſt (inquit) corpus Chriſti poſt conſecrationem. Et ſecundùm hoc eccleſia dicit in confeſsione Berengarij: panem & vinū, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem verum corpus & ſanguinem Chriſti eſſe, id eſt in corpus Chriſti mutata eſſe. Quòd autē magnus Ambroſius intēdebat hanc logicam, patet ex verbis eius lib. 4. de ſacramentis. vbi dicit. Tu fortè dicis: me⁹ panis eſt vſitatus: ſed Idem. panis iſte panis eſt ante verba ſacramentorū: vbi acceſsit conſecratio, de pane fit caro Chriſti. Hoc igitur aſtruamus quomodo poteſt qui panis eſt corpus eſſe Chriſti. Conſecratio igitur quibus verbis eſt, & cuius ſermonibus? Domini Ieſu. Sequitur. Ergo ſermo Chriſti hoc conficit ſacramentum. Quis ſermo Chriſti? Nempe is, quo facta ſunt omnia. Iuſsit dominus, & facta eſt terra. Iuſsit dominus, & factum eſt cælum. Iuſsit dominus, & facta ſunt maria. Iuſsit dominus, & omnis creatura generata eſt. Vides ergo quàm operatorius ſit ſermo Chriſti? Si ergo tanta vis eſt in ſermone domini Ieſu, vt inciperēt eſſe quæ nō erāt, quātò magis operatorius eſt, vt ſint quæ erāt, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare non erat, terra non erat: ſed audi dicentem. Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Ergo tibi vt reſpondeam: non erat corpus domini ante conſecrationem: ſed poſt cōſecrationem dico tibi quia corpus eſt Chriſti. Hæc Ambroſius. AVTHOR. Perpende quod dixi, eſſe, ſumi pro fieri, vel commutari: cùm dicitur, panis eſt corpus Chriſti. Idcirco cùm dixiſſet Ambroſius, Panis iſte panis eſt &c. ſubiūxit. De pane fit caro Chriſti. Et quæſito quomodo poteſt qui panis eſt eſſe corpus Chriſti: reſpōdit. Ergo ſermo Chriſti hoc conficit ſacramentum. quaſi diceret: ideo eſt, quia fit. non ideo ſic eſt, quia ſic manet: ſed potiùs quia ſic fiendo mutatur, ne maneat. Ad hoc enim exempla collata deſeruiūt quomodo iuſſu domini factum eſt cælum: & poſt recolligendo ex eo quod non erat, terra

ex eo

ex eo quod non erat, mare ex eo quod non erat, omnis creatura generata ex eo quod nō erat. Nunquid non esse cæli māsit cælum, mā sit terra, manſit mare, & ſimul cælum eſt & nō eſt? Certè nec panis manet panis, poſtquàm factus eſt corpus Chriſti: ne ſimul ſit corpus Chriſti, & nō corpus. Sed operatorius eſt ſer-
VVitcleff. mo Chriſti, non comparatiuus, vt dicit Witcleff. Vnde figuraliter comparando panem ad corpus: ſic enim comparauit Chriſtus ab intento agnum paſchalem ad corpus ſuum, petram ad Chriſtum, Ioannem ad Eliam, ſeptem boues ad ſeptem annos: nullum induxit Ambroſius ad huius ſacramentalis tranſmutationis exemplum. De nullo iſtorum proba uit, aut dixit, quòd operatorius ſit ſermo Chriſti: de nullo iſtorum inuenies in ſcriptura, vel aliquo vnquàm ſcriptore catholico, quòd factum ſit tale, putà, quòd Ioannes factus eſt Elias, petra factꝰ Chriſtus, boues facti ſeptem anni: qualiter Witcleff ſolet dicere, vt licentiùs dicat panem factum corpus, intendens figuram corporis, quod eſt hæreticum: quia ſine vlla mutatione panis vel corporis poteſt panis ſic fieri figura corporis Chriſti, ſicut erant panes propoſitionis Iudaicæ: non ſic ſine mutatione deſitionis, & inceptionis realis poteſt panis eſſe, nec fieri corpus Chriſti. Et ad hoc currunt exempla prædicta: quæ omnia ſunt de creatione, vel generatione, quorum termini ſunt ſubſtātię, non figuræ, & inducti per mutationē ſimplicē ad probādū à maiori trāſ ſubſtantiationem poſsibilem. Poſt hæc atten de qualiter probet inter conſecrādum operatoriū Chriſti verbum. Quantò magis (inquit) operatorius eſt, vt ſint quæ erant, & in aliud commutētur? Quæro ego à Witcleff: nonne hoc de reſpectu ſuo figuratitio dici poteſt? cū audiat Ariſtotelē ſuum dicere: ad aliquid nō eſt motus: neq; ſicut facere, neq; ſicut pati: hic autē eſt mutatio, quę operatoriū agentē denominat. Sed prēmittit, vt ſint quæ erant, ad annihilationē tollēdam. Et ſubiungit, & in aliud cōmutētur, ad vitandū mutatorū remanētiā, & innuendū eorū tranſitionē in alienam ſubſtantiā. Vnde ſecurus interpres Ambroſij ve-
Hugo. nerabilis Hugo ſic exponit libro ſecūdo de ſa
3 cramentis. ca. 9. octauæ partis. Per† verba (inquit) ſanctificatiōis, vera panis, & vera vini ſubſtātia in verū corpus & ſanguinē, & ſubſtantia in ſubſtantiam tranſeunte. Conuerſio autem ipſa non ſecundùm tranſitionē credenda eſt. Quoniam nequaquàm eſſentia eſſentiæ in augmentum accedit, vt per id, quod accedit, id, ad quod accedit, maius fiat: ſed tranſitione, vt id, quod accedit, cum illo, ad quod accedit, vnū fiat. Nec ſic in pane corpus Chriſti cōſecrati dicimus, vt de pane corpus Chriſti eſſe accipiat, nec quaſi nouum corpus ſubito factū de mutata eſſentia: ſed in ipſum corpus verū mutatam eſſentiā. Nec ipſam ſubſtātiam panis & vini in nihilū redactā, quia deſijt eſſe quod fuit: ſed mutatā potiùs, quia cœpit eſſe aliud, quod non fuit, & ipſum, quod cœpit eſſe, ex ea eſſe non cœpit, quia panis fuit: ſed ipſa eius eſſe accepit, quando deſijt eſſe quod fuit. Hæc Hugo. AVTH. Quàm planè dicit: q panis eſſe corpus Chriſti accepit, quā do deſijt eſſe quod fuit, panis. Cuius eſſe accepit? corporis. Nō māsit ergo, ſed deſijt eſſe panis ſecūdū eſſentiā, quando accepit eſſe corpꝰ Chriſti ſecundū eſſentiā, non figurā. Quomodo ſe iam ſaluabit Witcleuiſta, qui negat panem conuerti ſecundū materialem eſſentiam: cū quęlibet panis forma, ſecundùm eum nullam materiæ addit eſſentiā, ſed eſt ipſam eſſe formatam? Sed abijcit per illud prædictū Ambroſij, Vt ſint quæ erant, & in aliud cōmutentur. Sunt ergo panis & vinū quæ erant? Falleris: ſed ea coniunctim accipe, quæ coniunxit Ambroſius, nec fallēris: nō dixit, vt ſint quæ erant: & ibi quieuit: ſed copulatā propoſitionem ſatis ſapiēter intexuit dicens, vt ſint quæ erant, & in aliud tranſmutentur: intendens, q de rebus exiſtentibus ſine annihilatione ſui, ipſæ in alienas eſſentias cōmutentur cū omni deſitione ſui. Sic accipe quod dico. Panis poſt cōſecrationē eſt corpus Chriſti: qui panis nō eſt poſt conſecrationē, neq; manet. Sic enim ſapiēter dicit eccleſia nō remanere panē poſt conſecrationē, intelligens cū Lincolienſi materialem. Prędicatū nāq; expreſſum ſecūdùm logicos appellat propriā formā non ſubiecti niſi idem ſint. Incluſum autē pro famoſiori ſignificato accipitur. Quoniā igitur ſic dicto panis eſt poſt conſecrationē vel remanet: dat intelligi panē ipſum in prædicato de quo ſubiectū dixit, ſenſus eſſet: panis eſt poſt cōſecrationē panis, vel panis remanet poſt conſecrationē panis materialis: quæ falſa ſunt. Innuāt autē panē in ſubiecto, & conuerſionē eius in prędicato, & vera ſunt: quēadmodū ſi dixero: panis eſt corpus Chriſti, vel remanet ſecūdū eſſentiā corporis poſt conſecrationē & deinceps. Arguere, ergo panis remanet: eſt fallacia cōſequentis. Sic itē in exēplis ſcripturæ patet. Architriclinus guſtauit aquā vinū factā: ergo guſtauit aquam, quæ remanſit. Item virga Aaron deuorauit virgas magorum: virga ergo Aaron remanſit virga poſtquàm verſa eſt

in colu

in colubrum, vtrunq; conſequẽs falſum erit.

4 Et† quid moramur,& non oſtendimus fallaciam Witcleff ex Chriſti verbis? Cęci(inquit) vident,ergo cæci ſunt:ergo manẽt cæci? Claudi ambulant, ergo claudi ſunt: ergo manent claudi?Leproſi muudantur,ergo leproſi ſunt: ergo manent leproſi?Et mortui reſurgunt:ergo mortui manent tales? Certe peſsimè, imò magis ſequuntur eorum oppoſita:ergo cæci non manſerunt cæci:nec claudi,claudi,ſed erecti:nec leproſi,leproſi, ſed mundi:nec manſerunt mortui,mortui, ſed iam viui. Ita manet panis non iam panis :ſed iam caro Chriſti.Sic enim quidam inexperti theologi audientes alteram meretricem Salomonis eſſe eccleſiã, titubabant ne eſſet ſine macula, & ſine ruga: quaſi mãſiſſet meretrix quia ſic eſt dicta. Sed

Hierony. beatus *Hieronymus* quæſtionem iſtam abſoluens in epiſtola ad Ruffinum de iudicio Salomonis in ſectione paruuli.Prudẽs(inquit)auditor quærit: quomodo meretrix ſit eccleſia, quæ non habet maculam, neq; rugam ? Non dicimus eccleſiam permanſiſſe meretricem, ſed fuiſſe. Nam & Simonis leproſi domo ſaluatoris ſcribitur ineſſe cõuiuium : & vtiq; nõ quia leproſus erat eo tempore,ſed quia leproſus antè fuerat.Matthæ⁹ quoq; in Catalogo apoſtolorum publicanus dicitur:nõ quòd permanſerit publicanus poſt apoſtolicam dignitatem,ſed quia priùs fuerit publicanus:vt vbi ſuperabũdauit peccatum, ſuperabundaret & gratia.Hæc ille.AVTHOR.Ita ergo ſecundùm logicam ſcripturę cum expoſitione Hieronymi bene dictum eſt ad tropologicũ ſenſum,hæc meretrix Salomonis eſt eccleſia:nec tamen ſequitur in conſequentia Witcleff: ergo hęc manet meretrix, poſtquàm eſt eccleſia.Nimis enim eſt idiota,qui ſic cõcludit: ſed tantùm ſequitur:ergo fuit meritrix : ſicut Simon leproſus pauit Chriſtum, nõ tamen tũc leproſus permanſit. Et Matthæus publicanus eſt apoſtolus:nec tamen eſt, aut permanet publicanus.Sic iſte panis eſt corp⁹ Chriſti:nec tamẽ permanet talis panis.

¶ Quid demonſtratur pronomine demonſtratiuo,Hoc,in propoſitione ſacramẽtali.

CAP. XLIX.

SVMMA.

1 *Idem,Ille,Is,Hoc,Qualis,Talis.Meum,pronomina.Et quid de eis dicat Guimundus. Et plura de hoc ibi.*

2 *Sacramentali in propoſitione quid demonſtretur pronomine demonſtratiuo,Hoc,oſtenditur contra Witcleff.*

3 *Paſchaſius quid de corpore Chriſti dicat in explanatione uerborum,Hoc eſt corpus meum.*

OPus item eſt ſacramentalis poſitionis verba cõſtruere, maximè ea,quibus Witcleff hæreſim ſuam conſtruxit: & ſunt duo illa pronomina, hoc, & meum. Satagit enim inueſtigare quid ly hoc,ſignificet demõſtrando.4.trialogi.ca.3.& de ſermone domini in monte.cap.40.Quicunq; proteruus,qui nõ blaſphemè imponit Chriſto ſtultitiã,ſed p

VVitcleff. fectè cõfert partes oratiõis adinuicẽ, nõpoteſt ſubterfugere, quin iſtis ſubiectis ,ppoſitionũ ſacramentalium demonſtrãtur panis & vinũ. Quid rogo foret pertinẽs panem accipere, & benedicere,& frangere, & apoſtolis præcipere manducare ex hoc omnes,quia hoc eſt corpus meũ,niſi Chriſt⁹ intelligeret, q̃ iſte panis ſit ſacramentaliter corpus ſuũ?Hæc Witcleff. AVTHOR.Falsè concludis: ſed meliùs cõcludunt catholici, ſic quærentes. Quid foret pertinens panẽ accipere, & apoſtolis præcipere comedere ex hoc omnes, quia hoc eſt corp⁹ Chriſti,niſi Chriſtus in telligeret,quòd iſte panis ſit corporaliter & ſubſtãtialiter corpus ſuũ,nõ autẽ ſacramentaliter,id eſt figuraliter ſolũ? Apti⁹ enim daret eis ad comedẽdũ ſubſtãtiã, quàm figurã:& corpus verũ,quàm ſignũ eius remotũ,vel tropũ grãmaticũ.Habebas hoc argumẽtũ à magiſtro tuo Berengario ſic ponderante grãmaticam huius pronominis,hoc:fortificãteq;, quòd pronomen ſignificet ſubſtãtiã merã,ſicut & tu hanc grãmaticam iugiter ſolennizas:non hic ſolùm,ſed de Ideis,& in eo,quòd quidlibet eſt Deus, & alibi.Sed quare nõ coniunxiſti ipſi reſponſionẽ victoriæ,quã porrexit in libro ſuo ſecũdo cõtra eundẽ de corpore & ſanguine domini *Guimundus*? Guimũdus Audiſſe me æſtimo,quòd Berengari⁹ de pronomine,hoc,ad hunc modũ ratiocinaretur.Hoc(inquit) pronomẽ eſt. Pronomina autẽ ſubſtãtiã ſine qualitatibus ſignificãt. Cũ igitur dicit,hoc corpus,de ſubſtantia corporis,nõ de qualitatibus dicit.Hic exclamare cõpellor iuxta prophetã,& apoſtolũ. Vbi eſt literat⁹?vbi trutinator verborũ? vbi legis verba ponde-

ponderans? Nonne ſtultam fecit Deus ſapiẽtiam huius mundi? Verè ſtultam dixerim hãc ſapientiam: nam ijdem ipſi Grãmatici, qui huiuſmodi proprietatẽ partium orationis dixerunt: figuras etiam loquẽdi, quibus à ſua proprietate orationis partes decẽtiſsimè plerũq; deficiunt, tradiderunt, & mirificè laudauerũt. Quis deniq; eſt, qui quotidiano vſu loquens, aut dictans reprehẽdatur, ſi ita dicat, Non ſum ego ille, qui quondã fui, Tu nõ es is, vel ille, qui ſolebas eſſe, cùm ſubſtãtia eadem ſit, ſed qualitates diuerſæ? Sed & Dialectici, qui pernimiũ verba appendunt, quotidiè res differre, & eaſdem eſſe nõ tantùm ſecundùm ſubſtãtiã, ſed etiam ſecũdùm qualitates & dicũt, & legunt.

1 Idem, Ille, Is. Hoc. Quòd ſi Idem, & Ille, & Is, pronomina ſunt, & nõ ſemper ſubſtantiã, ſed etiam qualitates apud doctiſsimos perſæpe ſignificant, cur & hoc, pronomẽ nõ poſsit idẽ pati? An quia Berẽgario nõ habenti vnde ſuã aliter muniat hæreſim, id nõ placet? Placuit tñ ſummæ authoritatis quibuſdam authoribus Grãmaticæ artis non ſolùm figuratè qualitates in pronominibus poſſe accipi, ſed etiã qualis, & talis, quæ ꝓpriæ qualitatis ſignificatiua ſunt, inter pronomina numerari. Sed viderit peritiſsimus Grãmaticus ille Donatus, qui qualis, & talis pronomina eſſe voluit, quid dixerit. Ego enim de authoribus Grammaticæ artis iudicare nunc opus nõ habeo, cùm ipſa argumẽtatione aduerſarij cõmodiſsimè mihi vti poſsim, dicens, Ipſa pronomen eſt, pronomina autem ſubſtãtiam ſignificant ſine qualitatibus. Cùm igitur Auguſtinus dicit, in ipſa carne ambulauit, & ipſam nobis manducandã ad ſalutẽ dedit, ſubſtantiam carnis Chriſti, nõ figuram nos manducare dicit. Item, hoc, pronomẽ eſt: cùm igitur idem Auguſtinus dixerit in ſermone ad Neophytos. Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce, & hoc accipite in calice, quod effuſum eſt de Chriſti latere, ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti, non figurã nos mãducare & bibere declarauit. Hæc ille. AVTH.

Qualis. Talis.

Meum. Item non prætereant hæretici, quin nouerint meum, eſſe pronomen ſecundùm Donatũ. Si ergo pronomina ſignificẽt ſubſtantiam ſine qualitate, abſq; dubio ipſa cõplexio adiectiui cum ſubſtantiuo docet nos Chriſti corpus eſſe ibi ſecundùm merã eius carnis ſubſtantiam

Guimũdus. nõ figuratitiam qualitatẽ. Sed ſubdit *Guimundus*. Hæc igitur argumentatio tua ô quiſquis ea niteris, ſiquidem infirma eſt, nobis adeò curanda non eſt. Si autem firma, plùs nobis, q̃ tibi prodeſt. Hæc ille. AVTHOR. Ita apparere poterit, ſi argumenta eius coniugantur & noſtris. Ecce ſic arguit. Pronomine ſecũdo cùm dicitur, hoc eſt corpus meum, idem demõſtratur, quod priori pronomine demõſtratur, vbi dicitur, Manducate ex hoc omnes. ſed ibi demõſtratur panis, ergo in ſecundo. Sed dicunt fideles, ꝙ primum illud pronomẽ nullus Euãgeliſtarum aſſumit, ſed nec Apoſtolus. Matthæus enim abſolutè pronuntiat, Accipite, & comedite. non addens, ex hoc. Marcus, Dedit eis, & ait, ſumite. Lucas quoq;, Dedit eis. Sed ſi producas contra nos textum canonis, verum eſt idem demõſtrari primo pronomine, quod & tertio, cùm adiungitur ibi. & ſecundùm Lucam, & Apoſtolum, Hoc facite. Et quid rogo demonſtratur illo pronomine tertio? Si dicas panis, quem Chriſtus ſumpſit in manus, tunc eſſet ſenſus, Hunc panem facite in meam commemorationem. Si ſacramentum dicas, quia hoc penes te eſt generis epicœni: quia aliquãdo de genere panis ſecũdùm naturã, aliqñ de gñe corporis dicitur, non ſcdm naturã per te, quia tunc catholicè enuntiares, ſed ſolùm ſecundũ mutam & ſurdam figuram: tũc erit ſenſus, hanc figuram facite: & tunc non erit ſacramentum noui, ſed veteris Iudaici teſtamenti. Arguis item de verbis ſacramẽtalibus ſanguinis, vbi quæris. Nunquid vinũ demonſtratur in illo pronomine, Hic calix nouum teſtamẽtum eſt. Et iterum dico, ꝙ idem demonſtratur in verbo, hic calix, quod in priori pronomine hunc præclarum calicem. & nunquid intelligit canon, ꝙ hoc idem præclarũ vinum, quod ego manibus teneo, etiam Chriſtus manibus tenens conſecrauit: & ſic eſſet bis cõſecratus? primò à Chriſto, & poſtremò à me. Iſta, ſicut patet, ſunt ineptiæ Lollardinæ ad ſeducẽdum imperitos inuẽtæ. Sed eleuetur intellectus fidelis in his pronominibus ad modum loquẽdi Chriſti ſimul vnico ſermone exprimi figuratum ſecũdùm naturam nomine figuræ. Vnde ſic exponit *Hieronymus*, Chriſtũ bibiſſe vinum nouum Soreth, de quo dixit, Non bibã amodò de hoc genimine vitis huius. in commentario Amos, in fine lib. 3. textu, Plantabunt vineas, & bibent vinum. vbi dicit, Bibẽt autẽ vinum, quod ſe in regno patris cum apoſtolis ſuis nouũ bibiturum eſſe pollicitus eſt. Hæc eſt vinea Soreth, cuius vinũ quotidiè in myſterijs bibimus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce vinum nouum ſacramẽtale ſecundũ tuam hæreſim nõ legitur Chriſtus poſt reſurrectionem bibiſſe: & tamen illud nouum bibit cum Apoſtolis, & vinum de vinea, quod nos quotidiè in ſacramẽtis bibimus. Et nunquid ipſe tunc, & nos nunc quotidiè naturalem liquo-

Hic calix.

Hierony.

rem illius vineæ naturalis potamus, quæ dicebatur olim Soreth? Certum eſt ergo illud vinum ſolùm in figura potatum: ſanguinem verò Chriſti, qui tunc demonſtrabatur, iam potatur in ſua liquente ſubſtantia, ſicut exponit in epiſtola ad Edibiam quæſtione ſecundum
Hieronym. verbum idem *Hieronymus*. Illius, inquiens bibimus ſanguinem, & ſine ipſo potare non poſſumus, & quotidiè in ſacrificijs eius de genimine vitis veræ, & vinea Soreth, quæ interpretatur electa, rubentia muſta calcamus, & nouũ ex his vinum bibimus in regno patris: nequaquàm in vetuſtate literæ, ſed in nouitate ſpiritus, cantantes canticum nouum, quod nemo poteſt canere, niſi in regno eccleſiæ, quæ regnum patris eſt. Hunc panẽ & Iacob Patriarcha comedere cupiebat, dicens, Si fuerit Deus mecum, & dederit mihi panem ad edendum, & veſtimentum ad induendum. Hæc ille. AVTHOR. Quia Witcleff ſemper hunc locũ inclamat Hieronymi, quia dicit panẽ, quem fregit dñs, eſſe corpus eius: hîc poteſt audire eũ dicere demõſtrando eundẽ panẽ, q̃ hũc panẽ Iacob Patriarcha comedere cupiebat. Sed nũ quid eundem panem naturalem dicat, & ſtultitiam ſuam non diſsimulet? Ergo panem figuratum optauit ſecundùm intentionem Hieronymi, panem figurantem non cogitans. Sicut rubentia muſta calcamus quotidiè in myſterijs de vinea Soreth tã verè ſine vino eius naturali, quàm verè nullum vinum naturale guſtamus in myſterijs. Nec Chriſtus ipſe poſt reſurrectionem idem vinum in ſacramento corporali ſenſu guſtauit. Et hoc idem ſequens Pa-
Paſchaſius. *ſchaſius* lib. de corpore & ſanguine domini, ca. 21. In regno, inquit, adoptionis de genimine vitis nouæ bibit: & vinea Soreth, quæ interpretatur electa. Rubentia enim muſta de manipulo crucis eliquantur, dum quotidiè Chriſti ſanguinẽ de altari ſumimus. Hæc ille. AV-
2 THOR. Sed quærit † Witcleff, q̃d demõſtrat
Hoc. ſi non panem, Hoc, pronomen, Mãducate ex hoc omnes. Si mihi non credis, Auguſtinus ipſe reſpõdet tibi in ſermone ad Neophytos, & celebriter recolitur in decretis, in libro Paſchaſij, & penè à cunctis ſcribentibus in mate-
Auguſtin. ria ſacramenti. Vnde *Auguſtinus*. Hoc, inquit, accipite in pane, quod pepẽdit in cruce. Hoc accipite in calice, quod manauit de Chriſti latere. Hæc ille. AVTHOR. Quàm abſolutè tibi dixit quid demonſtratur illo pronomine, non figura panis, quæ non pependit in cruce, ſed ſubſtãtia carnis. Non habitudo ſanguinis, quæ non fluxit de latere, ſed verus ſanguis naturaliter, quanuis panis & vinum figuraliter. Ideò enim dixit in pane. Vis altius aliquid, q̃ eſt hæc demonſtratio Auguſtini? Attende demõſtrationem Chriſti, & audacter dico Chriſtum intelligere per ly, hoc, ibi, quod item intellexit in prædicatione huius celeberrimi ſacramenti, cum diceret, Qui mãducat hunc panem, viuet in ęternũ. Et tunc propter hoc verbum ſcãdalizati diſcipuli abierũt retrorſum, ſicut iam abeunt Witcleuiſtæ interrogantes, & dicentes, Si Chriſtus ſic illuſit eccleſiæ tenens panem naturalẽ, & non illum propinãs, cùm tamen diceret, Mãducate ex hoc omnes. Hoc idem cõtigit diſcipulis Chriſti, qui abierunt retrorſum, eo q̃ poſt miraculum quinq; panum in deſerto Chriſtus non vltrà protulit eis illum, ſed obtulit panem illo figuratum, dicens, Panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. In quo loco Homil. 46. ſuper Ioãnem *Chryſoſtomus*. Ego, inquit, panẽ tribui vo- Chryſoſto.
bis, ſed multũ medium erat. Videbatur enim & ex hoc eſſe minus illo, q̃ ille quidem deſuper ferebatur: hoc verò inferius gerebatur miraculum panis. Quia igitur quærebant eum, qui de cælo ferretur cibum, propterea continuè dicebat, de cælo deſcẽdi. Si quis verò ſcrutetur, quid vtiq; de myſterijs immiſit ſermonem? Dicemus quoniã horũ ſermonũ valde tempus erat. In manifeſto enim eorũ, quæ dicuntur, ſemper auditorem erigit, & attentiorem operatur. Sequitur. Quare illorum amentiæ ſcandalum erat, non indiſſolubilitatis eorum, id eſt, inintelligibilitatis, quę dicebatur à Chriſto. Tu autẽ vide, qualiter paulatim eos ducit ad ſeipſum. Panis, ait, quẽ ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Sed extranea quædam erat doctrina, ait aliquis, & nimirũ Ioannes hoc ſuperi⁹ ænigmaticè inſinuauit, Agnũ eum vocãs. Sed neq; ſciuerant de reſurrectione. Et quid dixit eis, Soluite templum hoc, & in tribus diebus erigam illud. Multò magis de his, quæ dicta ſunt, Hæc enim illis immaniferiora erant. Nam quomodo prophetę quidã ſuſcitati ſunt, nouerant: & ſi non ita manifeſtè dixerunt ſcripturæ. Quoniam aũt carnẽ quis mãducauerit, quis vnquã dixit illorum? Hæc ille. AVTHOR. Loquitur doctor, qua occaſione Chriſtus poſt miraculum quinq; panũ intulit coram diſcipulis, & turbis ſermonẽ de carne ſua ſecundùm ſubſtantiam comedenda in ſacra Euchariſtia. Quia, inquit, incubantes erant corporalibus cibis, nullum alium cogitantes, prætulerunt in conceptibus ſuis Moyſen Chriſto, quia ipſe manna fecit de cælo deſcendere, Chriſtus panem ſuum multiplicauit in terra. Idcirco Chriſtus volẽs eos docere de

cibo

cibo ſignificato, eos inſtruxit, cuius vterq; cibus alius fuit ſola figura, & hoc ſub demõſtratione quaſi panis prioris? Et petit ſi tunc tempus erat inducendi verbum de ſacra Euchariſtia, cùm ipſi credebant eum loqui de re ſenſibili. Et dicit, q̃ ſic: quia per res patẽtes ſolebat ad res priuatas auditorem inducere. Nec culpa fuit inintelligibilitatis verborũ Chriſti, ſed ſtoliditatis eorum, qui petere debuerũt. Et q̃ Chriſtus ſolitus erat reducere auditores per ſi guras in figurata, ſicut de reſurrectione, & alijs, cùm ipſi ſteterunt auſcultantes figuras tãtùm. Quid ergo arguit Witcleff pro inconue nienti, q̃ Chriſtus accipiens, & verbotenus demonſtrans panẽ ſenſibilem figurantem diceret, Accipite, edite ex hoc omnes. nullũ tamẽ ſenſibilem panẽ talem, ſed cæleſtem, & carnis agni pabulum ſalutare per illum figuratũ ſubſtantialiter miniſtraret edentibus, quando in principio ſacramẽti Chriſtus fidem eius eodẽ modo in figura rei rem docuit figuratã, & nõ ſimpliciter proprijs verbis ſuis. Hæc ad interrogata Witcleff, quid demonſtratur per pronomẽ primum. Cùm aũt interrogat, & inſtat, q̃ panis in natura demonſtretur in ſecundo pronomine ſubiecto verborũ ſacramentalium, nolit iraſci. Cõcedo ipſi libere. Sed tunc æquè pacificè reſpondeat argumento ex vtroq; magiſtri ſui ſcilicet, & ſuo argumẽto compacto ſic. Si omnino conueniens eſt, q̃ idem demõſtretur per duo illa remota pronomina, ergo multò magis per duo pronomina plus propinqua, quæ in eadem propoſitione ſacramẽtali primum & vltimum loca tenent. Cùm autem pronomina ſignificãt meram ſubſtantiã, ergo ſubſtantia panis demonſtrata per, hoc, eſt corpus ſecundùm ſubſtantiam poſſeſſiuè ſignificatum per meum. Et tunc panis naturalis eſt corpus Chriſti naturale: panis quoq; ſubſtantialiter eſt caro Chriſti ſecundùm carnis naturã. Aut dicat quare demonſtratiuum pronomen habebit vim ſuam in demonſtrando ſubſtantiã panis naturaliter, & pronomen poſſeſſiuum carebit ſignificatione ſuæ ſubſtãtiæ naturaliter ſibi ſubiectæ? Vnde & in Epiſtola ad Fredugardum, quæ ponitur communiter in calce libri de corpore & ſanguine do
3 mini, *Paſchaſius*. Nemo† qui ſapit, credit Ieſum
Paſchaſius. aliam carnẽ, aut ſanguinẽ habuiſſe, quàm quę nata eſt de Maria virgine, & paſſa eſt in cruce. Ipſa nanq; eademq; caro, quomodocunq; modo ſentienda eſt, vt credo, cùm ait, Hoc eſt corpus meum, quod tradetur pro vobis, vel, Hic eſt ſanguis meus. Et ne putares, quia in ſacramẽto loquebatur, q̃ de alio diceret, quàm de proprio, in eodem myſterio demonſtratiuè dixit, Hoc eſt corpus meum. Nam cùm ait, meum, &, hoc eſt, non qualecunq; vult intelligi corpus, ſed ipſum, quod tradendum erat, vt mox ipſe adiecit, & non alium ſanguinem, quàm eum, qui effundendus erat in proprio corpore in remiſsionem peccatorum. Hæc ille. AVTHOR Suſtineat Grammaticam, & Logicam purè, & proficiet fidei orthodoxæ. Tunc enim concedet cum catholicis, q̃ purus panis ſecundùm ſubſtantiã eſt confectus corpus Chriſti ſecundùm ſubſtantiam. Et hic liquor vini ſecundùm ſubſtãtiam eſt effectus ſanguis Chriſti ſecundùm naturam. Et ſic omnia argumenta eius de Euangelio, de ipſo ſplendore Euangelij liquefiunt. Sic omnia dicta doctorum, quæ balbutienter tibi furabaris de pane, quem fregit dominus, aut quem accepit dominus in manus, placet, q̃ dicunt ipſum eſſe, & factum eſſe, multo melius, te teſte, quàm per figuram, quia per naturam, per ſubſtantiam, per eandem ſingularem eſſentiã verum corpus Chriſti. Quod autem deridendo fingis aliquem rudem Grammaticum obijcere vobis tunc dici debere, hic eſt ſanguinẽ meum, ponendo pro eſſe conuertere, vel ſubſtantiare in. Sapiens dicit, Quærit deriſor ſapientiam, & non inueniet, doctrina prudentium facilis. Forſan tales Grammaticos, & Logicos multos poſsidet Witcleuiſtæ: tales prædicatores & doctores in populis ſuis, quos de textorum, & textricum ſtaminibus, de birretariorum acubus tranſuerſatis, & cingulariorum ſtipantibus malleis & corijs fonte fecit prolui caballino, vt indoctiores indoctis, ſeipſis neſcijs repentè ſagaces Poëtæ prodirent. Attamen dicat ei alter Grammaticus iuxta ſenſum ſuum verba ſacramẽtalia hæc fore debere. Hoc panis eſt enim panis meũ, & hic vinum eſt vinum meus noui teſtamenti. quia per prima pronomina panis & vinum intelliguntur: & ſi panis eſt corpus, tunc panis, vt dicit, manet panis. Iunge iſta ſibi, & Grammaticam talem inuenies.

¶ Quòd ſpecies ſenſibilis ſacramenti modo quodam, ſed abuſiuè vocatur corpus Chriſti.

CAP. L.

SVMMA.

1 *Species ſacramenti ſenſibilis, q̃ quodammodò vocatur corpus Chriſti.*

2 *Panis cur dicatur corpus Chriſti, & de iſtius appellationis multiplici ratione. Et quomodo à Prophetis huiuſmodi forma appellationis uenerit.*

3 *Witcleff, quòd ſit de hæreſi Anthropomorphitarum. Et quomodo contra eum ſit beatus Ignatius.*

4 *Apoſtolus q̃ non dixerit corpus Chriſti, panem Witcleff, oſtenditur.*

5 *Lanfrancus quid de figurato loquendi modo dicat. Et quomodo hunc item loquendi modum habeat Auguſtinus. Et plura de hoc ibi.*

Vm videtis Witcleff imputare catholicis dicere ſacramentum Eucharıſtiæ eſſe accidens, ſiue nihil, nolite credere, nolite propter hoc exire metas catholicæ veritatis, quæ omnino credit illud ſacramẽtum eſſe naturaliter corpus Chriſti & ſanguinẽ, quod tamen ipſe ponit panem putribilem. Sed furit cùm ſic dicit de nobis vectus inſania ſua. Imò quantùm fideles venerantur, & agunt de corpore Chriſti, ille ſatagit agere de pane triſti.

1 Attamen † cùm quærit de illo ſenſibili ſigno, modo ſuo concedimus eſſe ſacramentum & corpus dominicum ibi contentum, & panis, qui ibi præfuit, & cuius adhuc reſtat ſignum, ſicut cherubica figura Cherubim dicta, & ſpicæ ſpecies Pharaoni viſa in ſomno dicta eſt

Auguſtin. ſpica, cùm non eſſet. Vnde *Auguſtinus* de quæſtionibus Dulcitij, queſt. 5. Solent, inquit, imagines earum rerum nominibus appellari, quarum imagines ſunt, ſicut omnia, quæ pinguntur, atq; finguntur ex aliqua materia metalli, aut ligni, aut cuiuſcũq; rei aptæ, aut opera huiuſmodi, quæ etiam videntur in ſomnis, & omnes ferè imagines earum rerum, quarũ imagines ſunt, appellari nominibus ſolent. Hæc ille. AVTHOR. Item idem epiſtola ad Boni

Idem. facium, quæ incipit, Quæris à me. Si enim, inquit, ſacramenta quãdam ſimilitudinem rerũ earum, quarũ ſacramenta ſunt, non haberent, omnino ſacramenta nõ eſſent. Ex hac autem ſimilitudine plerunq; iam ipſarum rerum nomina accipiunt. Si ergo ſecundùm quendam modum ſacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt, & ſacramentũ ſanguinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt: ita ſacramẽtum fidei fides eſt. Hęc ille. AVTHOR. Ecce quod iſte totiens inclamat contra eccleſiam, q̃ ſimilitudo, vel ſpecies ſacramentalis quodammodo corpus eſt Chriſti: illa ſcilicet forma accidẽtalis panis, quam hìc Auguſtinus appellat ſimilitudinem abſtractiuè. Ecce accidens ſine ſubiecto quodãmodo corpus Chriſti eſt, quia eſt eius ſignum, & extrinſecum ſacramẽtum. Tu pro pane tuo naturali litigas, & calumniaris eccleſiam de accidente ſine ſubiecto. Eccleſia cum omnibus ſanctis corpus Chriſti prælegit ſecundùm ſubſtantiam: & vt hoc habeat, panis tantùm ſignum loco panis intelligit, id eſt, panis figuram. Noli morari in ambiguis, noli in terminorum confuſione confidere, ſemel proba ibi panem tuum materialẽ in expreſsis terminis, aut nullatenus proficis, ſed aërem verberas. Iterum item panis vocatur, quod ex pane fiebat, quanuis iam deſijt eſſe panis. & iſta locutio eſt creberrima in ſcripturis. Sicut primus homo vocauit Euam os, quia de oſsis ſui fiebat ſubſtantia, inquiens, Hoc nunc os ex oſsibus meis. Item virga dicta eſt ſerpẽs, cùm ita non eſſet ſecundùm rem. Dicit enim ſcriptura Exod. 7. Deuorauitq; virga Moyſi virgas Magorũ, ſubintelligens, q̃ ſerpens factus de virga Moyſi, deuorauit ſerpentes de virgis Magorum præſtigioſe confectos. Et in Euangelio dicit ſcriptura, Cùm guſtaſſet architricli nus aquam vinum factum. Non credo ad tantum ſtulteſcere Witcleff, vt dicat illam adhuc remanſiſſe aquam in natura, & ſolum vinũ in figura. Alia ſunt, quæ nomina antiqua retinẽt in ſcripturis rebus mutatis, vt Mattheus in numero Apoſtolorũ ſitus, adhuc Publicanus vocatur: & Simon Leproſus dicitur, poſtq̃ Chriſtus eum purgauit à lepra. Vnde *Hieronymus* Hieronym. commentario ſuper. 26. ca. Matthæi. Ieſus moratur, inquit, in Bethania in domo obediẽtiæ, quæ quõdam fuit Simonis Leproſi, non q̃ leproſus illo tempore permaneret, ſed quia anteà leproſus, poſteà à Saluatore mũdatus eſt, nomine priſtino permanente, vt virtus curantis appareat. Nam in Catalogo Apoſtolorum cum priſtino vitio & officio Matthæus Publicanus appellatur, qui certè Publicanus eſſe deſierat. Hæc Hieronymus. AVTHOR. Item Paulus vltimo ad Romanos vocat Eraſtum arcarium ciuitatis, qui iam hoc eſſe deſierat, & ſignat in annotationibus ſuis ſuper illo loco Hieronymus. Salutat vos Eraſtus arcarius ciuitatis, & Quartus frater. Hic arcarium exarcariũ dicit. Sicut gentes credentes ex gentibus ſæpe vocauit, ſecundùm conſuetudinẽ legis, quæ Abigail vxorẽ Nabal adhuc appellat, cùm iam illo mortuo in Dauid matrimo-

2 nium tranſiſſet. Hæc ille. AVTHOR. Sic † in conſuetudine habebant Apoſtoli, & primi qui ſancti vocare panem corpus Chriſti conſecratum ex pane, non quia panis tunc erat ex fru

mento,

Panis cur dicatur corpus Christi.

mento, sed corpus ex pane confectum. Et est istius appellationis multiplex ratio. Primò, vt virtus Christi sic instituētis semper appareat, vt suprà secundùm Hieronymum. Certè q̄ institueret talem nudam figuram, non esset virtus alta Christo Deo condigna, quia quotlibet aptiores homines fabricarent artifices. Secundò, vt distinctè conciperetur à fidelibus, cuiusmodi corpus Christi tractabatur in domibus. An illius speciei & formæ cum quali conuersabatur in terris, an in forma sacramenti. Quæ locutio semper fuisset inter loquentes dubia, si vocassent solo nomine corporis sine specificatione panis. Item tertiò, vt confectio illa corporis de pane non videretur posteris difficilis ad credendū, qualiter adhuc est Wicleuistis induratis. Et quartò, quia populariibus, & simplicibus famosum est appellare rē nomine rei, sub cuius forma comparet. Et hāc locutionem eorum scriptura non respuit, sed sectatur, vt Abraham dicitur vidisse tres viros, & Tobias vocauit Raphaēlem virū, cùm non essent, sed angeli in virorum specie apparentes. Et sacramētum illud similitudinarium corporis Christi, quod foris apparet, vocatur suo modo corpus Christi secundùm Augustinū. Videtis ergo planè quanta penuria argumentorum premebatur Witcleff, quando cogebatur sic dicere, Apostolus vocauit hoc sacramentum panem, quem frangimus, ergo remanet panis naturalis. O miser homo, cur opes dedignaris ecclesiæ, & ad sectandam hæresim in has angustias te coarctas? Ecclesia diues in sensibus dicit tibi de scripturis esse ibi multiplicem panē, qui non sit panis tuus. Est ibi panis diuinitatis, quem manducant angeli: est & panis viuæ carnis, quē lacerauēre Iudæi. Quare non vterq; panis, quem frangunt deuotionibus suis Christi fideles? A prophetis enim venit forma appellationis huiusmodi, vt ipm scilicet corpus domini naturale diceretur panis per Metaphoram, sicut sanctus Ieremias ait ex parte persequentium Iudæorum. Mittamus lignum in panem eius, id est, crucem in corpus eius secūdùm glossam interlinearem, & habet eam à *Lactantio* lib. 4. diuinarum Institutionum, capit. 18. sic dicente. Item Ieremias, Domine significa mihi, & cognoscam tūc. Vide meditationes eorū. Ego sicut agnus sine macula perductus sum ad victimā, in me cogitauerunt cogitationem dicentes, Venite, mittamus lignum in panem eius, & eradamus de terra vitam eius, & nomen eius non erit in memoria ampliùs. Lignum autem crucem significat, & panem corpus eius, quia ipse est cibus, ac vita omnium, qui credunt in carnem, quam portauit, & in crucem, qua pependit. Hæc ille. AVTHOR. At Christus, dominus Prophetarū, conformās se Prophetarū suorū eloquijs, postmodùm ait, Panis, quem dabo, caro mea est pro mundi vita. A quibus imitator, & sequax eius Apostolus nimirum sequaci lingua eūdem panem idem Christi corpus pronuntiat, dicens, Panis, quē frangimus, nonne participatio corporis domini est? Si panē tuum naturalem dixit Apostolus, qui à Christi verbo, & eius Propheta non dissonat: ergo panis naturalis erat, in quem miserunt Iudæi lignum crucis, & non caro Christi secundùm substantiam. Est item forma eius visibilis, quæ nomen tenet euacuatæ, & in melius translatæ substantiæ. 3 Bene† enim intulit tibi pater meus, & magister deuotus *Frater Guilhelmus* esse te de hæresi Anthropomorphitarum, qui Deum credunt humanis membris in deitate formari, quia dicunt scripturæ, Manus tuæ fecerunt me, & os domini loquutum est, & brachium eius dominabitur. De quibus Augustinus de hæresibus cap. 50. Sic tu dicis, Panis naturalis est corpus Christi, quia sic loquuntur verba scripturæ. Et est contra te beatus *Ignatius* Antiochenus primas & discipulus sancti Ioannis: cuius verba sunt fidelibus sacrosancta. Ipse nanq; scripsisse fertur sic in epistola. Considerate, inquit, qualiter Anthropomorphitæ à communione & oratione sanctorum recedunt, propter nō confiteri Eucharistiam carnem esse Saluatoris, quia posuerūt Eucharistiam esse panem, pro eo, q̄ scriptura vocat eam panē. Hæc ille. AVTHOR. Sed dic iam mihi, exere manus, vbi dixit Apostolus, corpus Christi panē tuum? Num alibi, quàm ibi, Panis, quem frangimus nōne participatio corporis domini est? Hoc non est dicere corpus est panis, quem frangimus, sed panis, quē frangimus corpus domini est, & calix benedictionis communicatio sanguinis Christi est, non sanguis Christi iteratò est vini calix, cui bene dicimus. Nam aliâs dixisset, Panis, quem frangimus, est participatio corporis domini, & panis fractus. Quod quia nusquam habet Apostolus, nusquam tu probas, quòd corpus Christi 4 est panis tuus. Dicimus† ergo cum Apostolo, Panis, quem frangimus, id est, panis de frumento, est participatio corporis Christi, quia fit corpus Christi. Et hoc est corpus meum. Et calix vini est communicatio sanguinis Christi, quia sic fiūt, & sic sunt. Certè corpus Christi non fit huiusmodi panis, nec sanguis fit vinum de vua, ideò nō sic sunt. Lege tamen qua

F. Guilhelmus.

Ignatius.

Lactantius.

dam loquendi figuratè ſic dicuntur, quia exinde facti ſunt. Vnde *Lanfrancus* vbi ſuprà cõtra Berẽgarium. Solemus, inquit, aliquas res illarum rerum, ex quibus efficiuntur nominibus appellare, quanuis in aliam naturam tranſlatæ, iam nõ poſſunt eſſe illud, quod ſunt res illæ, ex quibus probantur effectæ. Sicut beat⁹ Auguſtin⁹ in extremo Pſalmorũ explanatione opere cryſtallum vocat niuem multorum annorum duratam tempore & ſerie ſeculorũ, cùm nix ſit liquida, & humida: Cryſtalli verò natura dura, & ſicca cõſiſtat. At per hoc cùm diuerſæ naturæ ſint in vtriſq; non rectè quis cryſtallũ niuem vocauerit, niſi eo locutionis modo, quo res effecta materiali ſolet nomine appellari. Et creator ex terra creato primo homini in Geneſi dicit, Terra es, & in terrã ibis. quaſi diceret: quia factus es ex terra, quãdoq; fies terra, & reuertêris in terram. Hęc ille. AVTHOR. Hunc item modum loquendi habet *Auguſtinus.* 12. libro Confeſionũ, dicens, Verum eſt, q̃ vnde fit aliquid, poteſt quodam genere locutionis habere iam nomẽ eius rei, quę inde fit. Inde potuit vocari cælũ & terra quælibet informitas, vnde factum eſt cælum & terra. Hæc ille. AVTHOR. Et lib. 1. Retractationum, cap. 2. in libris academicis idem *Auguſt.* inquit, Cùm corpus è terra, ſpiritum poſſidemus è cælo: ipſi terra, & cælũ ſumus. Hæc ille. AVTHOR. Quid igitur cunctabimur dicere panem eſſe hoc ſacramentum, id eſt, hoc ſacrę rei ſignum, quod patet exterius, cùm ita non ſit, nec hoc intelligitur in natura eſſe quod dicitur? Hoc non obſtabit, quo minùs dicemus ad Witcleff, q̃ nec accidẽs ſine ſubiecto, neq; nihil, nec aliq̃d peius pane equino, vel ſtercore ratonis: nec dies Paraſceues, vel paſsio primi mobilis eſt ſacramentum fidelium, vel hoſtia conſecrata, ſed corpus Chriſti, & ſanguis eius naturalis, non typicus, ſed ſecundùm ſubſtantiam corporis res & ſacramentum, quod nullus Witcleuiſta hactenus nouerit aſsignare. Hoc modo Witcleuiſtæ fundarent firmiter gloſſas ſuas, non modo puerorum, cũ vno flatu ſuo phantaſtico omnes ſcripturarum, & ſanctorum patrum authoritates abijcerent, in quibus fides fundamenta ſua primæua locauit. Nos enim, qui catholicã fidem ſequimur, & tenemus, ex authoritate ſcripturæ, & ſanctorũ, gloſſam noſtrã producimus, & rationabilem, & authenticam approbamus, cùm dicimus, corpus Chriſti panẽ dici in ſcripturis canonicis, vel antiquorũ codicibus: non quia panis vilis iã eſt, ſed quia panis olim fuit: de quo iam factũ eſt corpus, & ſub cuius ſpecie latet adhuc. Quòd ſi cuipiam nõ ſufficit ſimilẽ videre gloſſam noſtrã dictis patrũ in modo loquẽdi, niſi item audiat aliquem ſanctũ patrẽ dicentem planè, q̃ ſcripturæ, & ſancti patres ſic intelligendi ſunt de pane ſacramẽti, libenter occurrit nobis. 4. ſententiarũ. cap. 5. *Damaſcenus.* D: Hoc, inquiens, dico, non deſtruens corporis ſubſtantiam, ſed viuificatiuũ, & diuinum eius manifeſtare volens. Et ſi quidam antitypa, id eſt, refiguratiua corporis & ſanguinis domini panem & vinũ vocauerint, vt diuus dixit Baſilius, non poſtquàm ſanctificata ſunt dixit, ſed antequàm ſanctificata eſſet, ipſam oblationem ita vocans. Hæc ille. AVTHOR. Damaſcenus ecce ante nos exponit Baſiliũ, cùm dixit panẽ eſſe, vel figurare corpus domini, nõ, inquit, hoc dicit de pane poſt cõſecrationem, ſed quia ante cõſecrationẽ fuit panis: ideò vocat panẽ, quia in principio dixit ſe nolle deſtruere corporis ſubſtantiam propter panis figuram.

Lanfran. Auguſtin. Auguſti. Damaſcenus.

¶ Quid ſit viſibilis forma panis, & quid per hoc viſibile ſacramentum.

CAP. LI.

SVMMA.

1 *Pulchritudo quid ſit, ſecundùm Ambroſium.*
2 *Harmonia quid.*
2 *Panis uiſibilis forma, ex quibus reſultet. Et quãdo dicatur illud uiſibile ſacramentum.*
4 *Sacramenti baptiſmatis uiſibilis unius ad formam requiſita, deſcribuntur.*
5 *Euchariſtia quid.*

SEd properat valde Witcleff, vt nos dicamus, quid ſit illa forma viſibilis panis, & ſubdiuidendo, vtrum ſubſtantia, an accidens. Quòd ſi reſpõderim, non hoc pertinere ad quæſtionem quid eſt de quolibet: quia neq; de ente, neq; de paſsionibus eius primis, non de indiuiduo, vel genere, & ſpecie in cõmuni: ibi ſiſtit quæſtio, non querela. Et nunquid forma eſt tranſcendens in quolibet decem generum? Veruntamen ad propoſitum ſuũ formã iſtam, vel ſpeciẽ viſibilis panis, nõ reputo ego naturam ſimpliciter ſimplicẽ, ſed eſſentia

essentialiter integratam ex pluribus formis, non quidem secundùm aggregationem, sed essentiam: quemadmodum pulchritudo, vel sanitas, aut complexionalis forma, quam Augustinus temperaturam vocat in libro de quantitate animæ. Vnde sicut sanitas est cõuenientium sibi humorum proportio, & omnes illi requirũtur, vel in maiori parte ad formam integræ sanitatis. Sic ad vnam formam visibilis panis requiruntur res diuersorum generũ: vt color, sapor, figura, quantitas, & forma artis, cũ suis requisitis: & sic exigit vniuersas, quòd non dependet à singulis. Quia sicut non esset alia forma panis, sed eadem, quanuis esset sub varia quantitate: sic nõ esset alia forma panis, si substantia panis esset præsens: & tunc tamẽ iuuaret per se ad integritatẽ eiusdem formæ. Vnde forma ista non terminaret directè quæstionem quid est, secundùm quosdam: nec secundùm substantiã, neq; accidens. Quòd si mirentur aliquid indiuiduari ex rebus tot diuersorum generum, videant per se rationem indiuiduationis humanæ, quæ vltra res eiusdem generis indiuiduat comparatiuè ad suppositũ hominis res omnium generũ vsq; ad infimũ respectum habitus prædicamentalis. Videant ibi, quid sit pulchritudo. Vnde lib. 2. sui Hexa
1 ẽmerõ. ca. 4. *Ambrosius*. Pulchritudo, † inquit,
ius vera est, & in singulis membris esse quod decet, & in toto, vt in singulis gratia, & in omnibus formæ conuenientis plenitudo laudetur. Hæc ille. AVTHOR. Videat etiam essentiam
es. harmoniæ, de qua dicit *Aristoteles* libro de anima: q̃ sit compositorum quædam proportio. loquitur, non de proportionis respectu, sed fundamentaliter de proportionaliter habitua
ius tis. Et secundo Arithmeticæ *Boëtius*. Harmo-
2 nia † est plurimorum adunatio, & dissentientium consensio. Hæc ille. AVTHOR. Et tamen pulchritudinẽ, & harmoniam per se qualitates quis neget, & in simplici consistentes essentia? sicut consistit scientia medicinæ, quãuis ex multis resultet principijs. Et *Magnus* ille
us. naturalis ponit, q̃ punctum est accidens, nec tamen qualitas, vel quantitas, & sic considerat bonus Metaphysicus indiuiduum entis secũdùm q̃ tale. Sic forma visibilis panis ex multis resultat sine aggregatione vna simplex essentia, etiam ex rebus generum diuersorum. Veruntamen non reputo formam istam post consecrationem sistere, nisi in accidentibus: quæ tamen omnia non sunt ibi sine subiecto, sicut respectus trium modorum habent ibi subiecta sua, vt putà similitudo, vel dissimilitudo, qualitates, visibilitates, æqualitas, subiecta sua. Item Sophista diceret corpus Christi esse ibi præsens subiectum multorum accidentiũ, quia ad minus fundat ibi respectum realis præsentiæ, & habet ibi complexionales humores, & qualitates resultantes ex his. Quorum omnium corpus Christi est subiectum. Sed & modo suo Auicenna dicit tertio Metaphy. in principio trãctatus secũdi, quòd accidens subiectatur in accidente, sicut velocitas in motu, rectitudo in linea, figura in superficie. Sed in sacramento Eucharistiæ tenẽt ista locum substantiæ panis tunc vacantis. Et idcirco dicuntur destitui subiecto suo, quia primo subiecto naturæ non insunt. Vnde Witcleff non præualet in fallendo quẽuis orthodoxum peritum, sicut iactat se decepisse quendam Episcopum, & alios multos fratres in quæstionibus suis de quidditate hostiæ cõsecratæ. Iam quærat, iam fallere satagat. Nondum probat hostiam consecratam esse accidens sine subiecto vel nihil, imò nec panem suum, sed est vera Christi caro, & sanguis in natura sub forma
3 panis & vini. Quæ † quidem visibilis forma secundùm Parisiensem de Sacramentis, parte. 3. ad sensum Christi & ecclesiæ resultat ex multis qualitatibus, quæ non insunt ibi subiecto suo primo vt formæ. Hic tamen non est prætereũdum, quòd adhuc forma ista visibilis panis non est extrinsecum illud & visibile sacramentum, quousq; vi verborũ Christi assistat ibi vera Christi caro in natura sua. Tunc est vera eius figura cõtinens, & designans: & per hoc est visibile sacramentum hostiæ consecratæ: & tunc ad quidditatem huius formæ panis vt est visibile sacramẽtum, concurrunt omnia, quæ competunt corpori Christi vero, esse ibi veram rem, & inuisibile sacramẽtum, vt sunt forma verborum, & fides aliqua ministrantis. Sicut item visibile sacramentum baptismi est forma quædam simplicis tinctionis cum forma verborum in liquido simplicis elementi. Non enim aqua pura est sacramẽtum baptismi. Certè nec panis sensibilis est præcipuum & integrum sacramentũ corporis Christi. Homilia. * 80. super Ioan. *Augustinus*. Quare nõ ait, mundi estis propter baptismũ, quo loti estis, sed ait, propter verbum, quod locutus sum vobis, nisi quia in aqua verbum mundat? Detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, etiam tanquam visibile verbum. Sequitur. Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud vir- Alibi. 70. Augustin.

tus manens. Et infrà. Mundatio igitur nequaquam fluxo & labili tribueretur elemento, niſi adderetur in verbo. Hoc verbum Dei tantū valet in eccleſia Dei, vt per ipſam credentem, tingentem, benedicentem etiam tantillū mundet infantem, quanuis nondum valentem credere corde ad iuſtitiam. Hæc ille. AVTHOR.

4 Ecce† quatuor ad formam vnius viſibilis ſacramenti baptiſmalis exacta. Tinctio, verbū
Ambroſius Dei, fides, & elementum. Et *Ambroſius* libro de myſterijs addit conſecrationis formam ſub ſigno crucis, dicens, Aqua ſine prædicatione dominicæ crucis ad nullius futuræ vſum ſalutis eſt. Cùm verò ſalutaris fuerit myſterio crucis conſecrata, tunc ad vſum ſpiritalis lauacri, & ſpiritalis populi temperatur. Hæc ille. AVTHOR. Horum igitur integra forma ſenſibilis eſt illud ſenſibile ſacramentum. Nec item oleum eſt viſibile ſacramētum chriſmatis: ſed tamen hoc dicerent, qui dicūt panem eſſe hoſtiam conſecratam. Nec item hæc forma viſibilis erit ſtatim alia, ſi cōtingat eam variari in aliqua ſenſibili ſui parte: ſicut nec Chriſti caro fuit alia in patibulo propter ſubtractionē quarundam partium defluxarum, quàm fuit illa nata de vrgine. Vnde nec integra forma viſibilis ſacramenti eſt alia propter additionē coniunctiuæ partis, quam Chriſtus expreſsè non habuit. Certè nec per ſubtractionem ſubſtantiæ panis eſt forma panis alia in viſibili ſacramēto, quàm fuit antè. Sed hæc viſibilis forma panis eſt tunc primò ſacramentum ſenſibile, cùm primò cœperit continere corpus Chriſti verùm ſecūdùm ſuam ſubſtantiam, & ſignificare corpus Chriſti myſticū per ſignū.
Auguſtin. Vnde *Auguſtinus* de catechizandis rudibus: & eſt de conſecratione diſtinct. 2. Panis, & calix non qualibet, ſed certa cōſecratione fit nobis myſticus, non naſcitur. Proinde quod ita non fit, quanuis ſit panis & calix, alimentum eſt refectionis, non ſacramentum religionis. AVTHOR. Eſt igitur hæc viſibilis ſpecies, forma panis ſenſibilis à natura. Sacramentum verò ſenſibile ab illa, quam continet, & quam ſignificat gratia. Et vocatur ſacramētum panis, quia ſignum panis habet in re: vñ vlteriùs deſignet veritatem ſubſtantiæ panis ibi contentæ, quæ de cælo deſcendit, & vnitatem eccleſiæ. Sicut etiam *Auguſtinus* exponit, & vocat ſa
Auguſtin. cramentum panis, panem, quem fregit dominus in caſtello Emaus, libro. 3. de concordia Euangeliſtarum, dicens, Aliquid diſcipulorū oculi paſsi ſunt, non veritate fallente, ſed ipſis veritatem percipere non valentibus, & aliud, quàm res eſt opinantibus, vt omnes intelligāt ſe Chriſtum non agnoſcere, niſi fiant participes corporis eius, id eſt, eccleſiæ, cuius vnitatem commendat Apſtolus in ſacramento panis, dicens, Vnus panis, vnum corpus multi ſumus: vt cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum. Sequitur. Sed tamen à Chriſto facta eſt permiſsio vſq; ad ſacramētum panis, vt vnitate eius corporis participata, remoueretur inimicus, vt Chriſtus poſſet agnoſci. Hęc Auguſtinus. AVTHOR. Quotiens audit Witcleff panem, gaudens currit, & ecce, inquit, panem, intelligens panem, quem ipſe inſciè naturalē appellat, id eſt, terreſtrem, quaſi non eſſet alius panis, niſi vt ipſe iocatur amarè in de Apoſtaſia, molitus à Tibba, & pinſatus à Cedda. Et tunc tota eccleſia Chriſti cæleſtis, & terreſtris eſſet vnus panis huiuſmodi: quia dicit Apoſtolus, Vnus panis multi ſumus. Sed ſacramentum panis intelligitur illa forma viſibilis panis, ſub qua multi vnum corpus deſignantur: & in qua vno corpore veſcimur ſubſtantia carnis Chriſti. Iam dixi tibi quid eſt ſacramētum viſibilis forma in Euchariſtia, hoc eſt, quod tot locis inclamaſti. Iam ceſſet hæretica gula vociferare, & poſtulare, quid eſt ſacramētum, quid hoſtia conſecrata. Omnes neſciunt quidditatem Eucha
5 riſtiæ. Diximus tibi, præceſſum† illud Eucha Euchariſtia quid.
riſtiæ ſacramentum eſt naturalis caro Chriſti & ſanguis ſubſtantialiter in forma viſibili panis & vini formaliter. Hæc Euchariſtia, hæc hoſtia conſecrata. Infimum illud ſacramentū viſibilis formæ eſt forma panis & vini continens in ſe corpus Chriſti & ſanguinē eius in ſuis ſubiectis, & vlteriùs deſignans vnionem myſticam eccleſiæ Chriſti IESV. Vbi iam eſt quid eſt quod totiens ſonuiſti, reputans tecum ſi quis dixerit quid eſt, ſtatim concederet panem tuum? Nonne ita falleris, ſicut & contumax Petilianus hæreticus ſic Auguſtinum inclamans, quid eſt, &, ſi eſt, prout habet in libro. 3. contra eundem, cap. 17. *Auguſtinus* Auguſtin.
dicens, Rem quippe dixi, quæ putari poſsit, & eſſe non poſsit, vt lateat dantis conſcientia, & fortaſſe maculoſa ſit. Et ſequitur ſe, & clamat quid eſt, quid ſit? Quid eſt fortaſsis, niſi incerta, & inconſtans hæſitatio dubitantis? de qua ille tuus ait, Quid Terentius.
ſi nunc redeo ad illos, qui
aiunt, Quid ſi nunc
cælum ruat?
Hæc ille.

Ad quæſtio

¶Ad quęſtionem intricatoriam Witcleff: vtrum illud albū & rotundū viſum ibi oculo corporali ſit verū corpus Chriſti.

CAP. LII.

SVMMA.

1 *Album, & rotundum uiſum oculo corporali in ſacramento, quòd non ſit uerum corpus Chriſti, probatur.*

2 *Corporis Chriſti myſterium, quòd in ſpecie panis permaneat. Et quid de hoc dicant doctores ibi. Et de quadam ſolutione ad quæſtionem præcedentem.*

INter omnes autem labores ſuos, quos ſuſtinuit ꝓ ſigno panis ſenſibilis, vnam cum diſcipulis quæſtionem intricatam euiſcerat, volens in conſpectu populi ſe oſtentare catholicum, vel de catholico viro facere hæreticum reſponſalem. Nūquid (inquit) hoc albū, & rotundum, quod videtur in manibus ſacerdotis oculo corporali ſit verum corpus Chriſti? Simile huic in ſententia cap. 2.4. trialogi de illo albo & rotundo conſecrato à presbytero ſimili hoſtiæ non ſacratæ, quod ſacerdos poſt frāgit, ac comedit. &c. De illo fiat primitus ſermo. Quæ quæſtio ſi concedatur, implicabit ibi eſſe panem album & rotundū. Si negetur, ſcandalum erit populo, non diſcernenti aliud quàm, ꝙ hoc, quod ſub illa ſpecie ibi viſa cōtinetur, diſcretè ſit verum corpus Chriſti. Hanc quęſtionem ſuā heroicā petunt ſolui ſine ambiguo reſpondendo ſic, vel non, & ſigillum reſponſalis ſcriptis apponi. Hanc verò temeritas eorum hæretica affigi fecit per valuas eccleſiarum in ciuitate Londoñ. & per alia loca patentia ad magnam laudem ſuorū, & vt putabāt triumphū pompaticū, & totius catholicæ partis ſcandalum ſi taceret. Sed tu ipſe dicis frequenter illud album & rotundū. &c. non eſſe verum corpus Chriſti. Mira res: ſi hoc verum ſit, cur hoc falſum erit in ore catholici? Si verò falſum, quomodo verum erit in ore hæretici ter damnati? Legatur qđ ſcripſit iſte lib. ſuo de Euchariſtia. ca. 1. De conſecratiōe (inqt) diſt. 2. ſub verbis Auguſtini. Sic nos aūt ſpecie panis & vini quā videmus res inuiſibiles, id eſt, carnē Chriſti & ſanguinē honoramus. Ex quibus patenter patet, ꝙ ſpecies illa ſenſibilis, quā ſacramentū dicimus, nō eſt corpus Chriſti vel ſanguis. Hæc Witcleff. Et itē ibi antè. Satis (inquit) eſt ad honorē & potentiā ſacerdotis, ꝙ ipſe benedicit, cōficit, & cōſecrat ſacramentū, qđ eſt hoſtia cōſecrata, & nō corpus Chriſti, ſed eius ſignū. Vnde qa ſacerdos nō habet poteſtatē faciendi hoc ſacramentū niſi miniſterialē Deo principaliter faciēte, ideo dicit cōficere, nō corpus Chriſti, ſed nudū ſacramentū. Et cap. 7. dicit quomodo hoc nō ſit cōtrariū antè dictis. Quia nō cōtendo (inqt) ꝙ ad ſenſus æquocos cōcedatur, iſte panis eſt corpus Chriſti, & iſte panis non eſt corpus Chriſti: quia Chriſtus, & Baptiſta propter iſtā æquocationē nō fuerūt cōtrarij. Sic in. 4. trialogi. cap. 4. Chriſtus dixit, Ioānes eſt Elias: Ioānes dixit, nō ſum: Chriſtus intellexit figuraliter, Ioannes verò ſonaliter. Cōformiter (inqt) nō cōtradicūt, ſed ęquiuocāt, ꝙ cōcedūt, ꝙ hoc ſacramentū nō eſt, ſupple naturaliter, corpus Chriſti: & idē ſacramentū eſt figuraliter corpus Chriſti. Hæc Witcleff. AVTHOR. Ecce filius incōſtātię, q̄ effrænis ruit in oppoſita ſub colore æquocationis ſtatutę. ſic currit vagus, & diſcurrit. Nā ipſe idē verſus finē capituli eius primi putat eſſe cōtradictionē, & ideo cauendā à theologo. Æquocatiōes (inqt) quę excludūt cōtradictionē oportet loquētes in iſta materia diligēter attēdere: quia ſi cōceditur, ꝙ ſacerdos cōficit corpus Chriſti, ſic cōcedo, ꝙ illa hoſtia ſit corpus Chriſti: quā logicā ꝓpter periculū eſt bonū ſuſpēdere, & æquocationē detegere: & patet, ꝙ ſacramentū eſt forma panis & vini, & nō Chriſtus. Hęc Witcleff. AVTHOR. Ergo ſi ſuſpēdēda, cur vteris ea? Sed eſto ita ſit vt dixeris, cur ſic blaſphemas catholicos? cur æſtuas? cur ita vociferas? quia negant panē vel ſacramentū illud viſibile eſſe corpus Chriſti. Tu ipſe negas, quia nō eſt naturaliter corpus Chriſti: & nos ita negamus. Tu concedis eſſe figuraliter corpus Chriſti: & nos etiā aliqua ratione cōcedimus. Species. n. illa viſibilis figura corporis Chriſti eſt, & ſignū, & ſacramentū eius, & ideo quodāmodo corpus Chriſti eſt. Quid vis ampli?? nos † negamus albū & rotundū, qđ ibi videtur oculo corporali, eſſe verū corpus Chriſti: qa nō eſt illud naturaliter, ſimpliciter non eſt ipſum, ſed aliud. Vnde *Auguſtinus* in ſermone de Paſcha qui incipit, Hoc, quod videtis. Iſta fratres (inquit) ideo dicūtur ſacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. quod videtur

VVitcleff.

VVitcleff.

1

Auguſtin.

detur,ſpeciem habet corporalem: quod intel ligitur, fructum habet ſpiritualem. Hæc ille. AVTHOR. Ecce aliud,& aliud. Non idē ergo quod videtur eſt illud, quod intelligitur.

Rabanus. Item *Rabanus* de corpore & ſanguine domini cap. 25. Sapientia (inquit) Dei patris maluit hoc myſterium in ſpecie panis ac vini permanere, quàm in colorem, ac ſaporem carnis, ac ſanguinis demutari: quoniam nec hoc eſt iā quod videtur: nec fieret illud amplius vt eſſet

Aſ. percipitur. caro & ſanguis, q̄ vt præcipitur. Nos enim in illo illum panem qui de cælo deſcendit comedimus. & ideò dicitur, Comedi fauum cū melle meo: quoniam in illo diuinitatis dulcedo & humanitatis prædicatur. Hæc ille. AVTH.

2 Attende† q̄ conſtanter dictū, q̄ myſteriū corporis Chriſti in ſpecie panis permanet: quoniam non eſt hoc, quod videtur. Item ſanctus

Euſebius. pater *Euſebius Emiſenus* in ſermone de corpore & ſanguine domini, qui incipit, Magnitudo cæleſtium. Verè (inquit) vnica & perfecta hoſtia fide æſtimanda, non ſpecie, nec exteriori cenſenda viſu, ſed interiori aſpectu. Hæc ille. AVTHOR. Nunquid hoſtiam ſuam conſecratam Witcleff æſtimat ipſa ſpecie & exteriori viſu, aſſerens illam eſſe quidditatiuè & ſecundū eſſentiam panem illum viſibilem album & rotundum? Nūquid ergo recedit à fide, & aſpectu interiori hoſtiæ conſecratæ? Rabanus dicit, Nō eſt hoc qđ videt extrinſecus. Euſebius dicit, Nō æſtimandū ſpecie, ſed fide.

Auguſtin. Et item beatus *Auguſtinus* dicit in epiſtola ad Herennium. & habetur in de conſecratione diſtin. 2. Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi eſtis, & bibituri illum ſanguinē, quē fuſuri ſunt illi, qui me crucifigent. Ipſum quidem, & non ipſum. Ipſum inuiſibiliter, nō ipſum viſibiliter. Sequitur. Si neceſſe eſt illud viſibiliter celebrari, neceſſe eſt tū inuiſibiliter intelligi. Hæc ille. AVTH. Hic corrigeret Witcleff Auguſt. dicens: imò ipſum viſibiliter, qa figuraliter, ſicut petra erat Chriſtus. Et tūc eſt bis ipſum, & ſemel nō ipſum. Ipſum inuiſibiliter in figura, & ipſum viſibiliter in figura, & non ipſum in natura. Sed meliùs forſan dixiſti ſuſpendendam eſſe hanc logicā, quæ concedit hoc viſibile eſſe corpus Chriſti, quanuis tu conceſſeris eā frequenter, vtēs quo proſimpliciter tali. Et ſimpliciter remandabimus hāc

Aliter cōcedendi. prærogatiuam condendi Chriſto ex authoritate capitis condenti Ioannem eſſe Eliam, ſcilicet, in figura. Nos verò tutiùs hoc negabi-

Aliter cōcedenti. mus: quia non ſic eſt in rei natura, vt tu doces Ioannem dixiſſe ſimpliciter: & ſeruaſſe domino ſuo tropum. cap. 7. eiuſdem libri de Euchariſtia: & ſic multò breuius expediemus negotium. ¶Cæterū ſubtilis quidam ad hāc quæ- N

ſtionem ſatisfaciens Lollardorum reſpondit, ti nolle ſe ſimpliciter ſubſcribere: quia forte ſacerdos aliquis non fecit debitum vt ſacraret: vel fuit de hæreſi Lollardorum fide carens eccleſiæ, & tunc certificet priùs eccleſiam de fide ſua. Primò, ſi credat corpus Chriſti eſſe ibi I aliquam rem, quæ nunquam fuit concepta, nec nata de virgine Maria, vel in cruce paſſa, vel iam ſedens in cælo beata. Secundò, ſi cre- I dat ibi corpus Chriſti non eſſe corpus ſecundùm carnis ſubſtantiam propriam & naturā. Tertiò, ſi caro Chriſti ſit ibi viſibilis oculo I corporali. Quartò, ſi illud album, & rotundū I ſit corpus Chriſti ſecundùm ſuam ſubſtantiā viuæ carnis. Quinto, ſi illa res, quā credit eſſe V Chriſti carnem, guſtetur ore carnis, & ſuſcepta in ventrem tranſeat ad ſeceſſum, ſicut dicit turpis ſecta Heribaldorum, & indubiè Lollardorum. Omnes enim dicūt illum panem, quē imprudenter naturalem appellant, eſſe altiſſimum ſacramentum, & hoſtiam conſecratam. Sed non euadunt, quin dicant, q̄ purgatur à ſtomacho, & inhoneſtè defluat per ſeceſſum. Proh res dictu horrenda de ſacramento corporis creatoris. Et notetur, q̄ non peto ſi corpus Chriſti ſit ibi viſum, aut qualificatum, aut rotundum. Præuidi enim fallaciam eius, q̄ ſophiſticè hoc concedit naturaliter eſſe verum, ſcilicet, quia eſt ibi aliquid rotundū & viſum: quia panis per figuram, vt declarat ſe. ſecūda parte ſermonum. ſermone. 51. & alibi. Eccleſia autem orthodoxorum nō conſueuit hābere hanc logicā, appellando ſimpliciter hanc rem illam diſtinctam à ſe per eſſentiam. Sed ideo quæro maſculinè vel fœmininé dictionibus adiectiuè ſumptis, & per hoc innuētibus prædicationem qualitercunq; formalem (Sic enim oportet cauere fideles hunc tortuoſum ſerpentem fallere conatum mille per meandros) Sic igitur in terminis vt ponuntur de fide iſta quintipertita, petit rurſus fidem certificam opponentis etiam ſub ſigillo: ductus exemplo Chriſti, qui cū interrogaretur à callidis, ſi licet tributum dare Cæſari: videns toxicum in ſagitta, Oſtendite mihi (inquit) numiſma cēſus. qđ foret iſti dicere. Oſtēdite mihi hoſtiam, de qua petitis. Et tūc quæratur cuius eſt imago, & ſuperſcriptio. Cuius eſt hæc viſibilis ſpecies & imago cum inſcriptiōe ſenſibili? Nunquid panis? ſed inuiſibilis iuſtitia Dei pro primitiis & decimis hac inuiſibiliter continetur. Redde ergo quæ ſunt panis pani, & quæ ſunt Chriſti corporis Deo viuo. Et no

lite

lite facere domum patris & templum corporis Christi domum negotiosi panis. De hoc enim summa catholicorum querela est: q̃ panis putribilis fit caro Christi purissima. Idcirco potiùs eligunt dicere, q̃ nulla est ibi substantia nisi carnis Christi. Qualiter *Ambrosius* dicit lib. de sacramentis: & est de consecratione distin. 2. Omnia quæcũq; voluit dominus fecit in cęlo & in terra: & quia voluit, sic factũ est. Ita licèt figura panis & vini videatur, nihil tamẽ aliud quàm caro Christi & sanguis post consecrationem credenda sunt. Vnde ipsa veritas ad discipulos. Hæc (inquit) caro mea est pro mundi vita. vt mirabilius loquar, nõ alia planè, quàm quę nata est de Maria, & passa in cruce, & resurrexit de sepulchro. Hæc ille. AVTHOR. Vbi planè euacuat Ambrosius ab intento substantiã panis & vini à situ sacramenti consecratione peracta, dicens, q̃ nihil aliud quàm caro Christi & sanguis tunc panis & vinum credenda sunt. Quod si glossa communis Witcleuistarum se ingerat, dicens, q̃ nihil aliud principaliter credẽda sunt ibi, quàm caro Christi & sanguis, sed tamen sunt ibi panis & vinum accessoriè: cur ergo pater Ambrosius figuram panis & vini propter principalitatem corporis Christi non sustulit: cùm multò maiorem principalitatẽ gerat corpus Christi super qualitates, quàm super binam illam substantiam, quę illi par est genere? Iste incautus theologus incautam sibi glossam præuidit. Ideo ad propositã quæstionem qualitates ibi sunt panis & vini, putà albedo, & sapor, quæ nihil faciunt album vel sapidũ, quia corpus Christi non possunt afficere: cũ sit plùs q̃ sol vel corpus tale cæleste ab huiusmodi corruptiua impressione remotum: & alia substãtia non est ibi. Ideo *Anselmus* de sacramento altaris. cap. 5. sic scripsit. Contra omnem seculares philosophiæ rationem & intellectũ, mutata panis substantia in aliam substantiam ad quoddam mysterii obsequium, quædam accidentia, quæ illi inhærebant, sic transtulit non mutata, vt corpus domini, licèt assit albedo, non faciat album, nec rotunditas rotundum: sed huiusmodi omnia sic reseruauit, vt licèt in limitibus eius corporis sint, non tamẽ insint: non illud inficiant vel afficiant, sicut accidentia substantiam cui accidunt: sed exterius seruientia ad corpus domini quodammodo obtegendum. Hæc ille. AVTHOR. Iam habetis q̃ nihil est in sacramento Eucharistię albũ vel rotundum, saltem nulla substantia panis meri, cõsecratione peracta, quæ consecrationem præcesserit in eodem: & idcirco quæstio Lollardina præfata fallit in suppositio. Aliâs si tantũ curet famam populi, quęro ego ab eo, vtrum illud rubrũ & rotundũ, quod videtur in æstatis nubiloso mane, sit verus sol cælestis: cũ certus sit, quòd corpus tale cęleste peregrinas impressiones non recipit. Verius ergo quęrisset vt æstimo, an quod videtur oculo corporali album & rotundum, sit verum corpus Christi: & consideret fidelis etiam in natura, quod ipse horret audire. Intelligo autem terminum videre pro apparere, & non esse: sicut angelus Tobiæ. 12. Videbar vobiscum manducare & bibere: sed ego cibo vtor inuisibili. Et sol apparet ruber, dum non sit sic qualificatus. Sed in istis dum oculus corporalis pascitur signis extrinsecis, intellectus secundùm fidem contemplatur æterna: & quasi caliginẽ oculis inferens facit minùs videri quæ patent, & plùs aspici quæ non comparent. Ideo de mysteriis in principio *Ambrosius*. Non ergo (inquit) solis corporis tui credas oculis: magis videtur quod nõ videtur: quia istud temporale, illud æternum aspicitur, quod oculis non comprehenditur, animo autem ac mente cernitur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce æternum corpus Christi nõ ibi videtur: temporalis forma videtur: nunquid docet logicus noster eandẽ ibi hostiã videri & non videri? & credendum oculis esse carnalibus, qui soli indicant ibi panem? dicente Ambrosio, Non solis corporis tui credas oculis. Quia item soli oculi indicãt solem esse coloratum: nunquid ratione hoc negante solis oculis credi debet? Item ibi, infrà idem pater Ambrosius. Ideo tibi antè prędictum est, vt non solùm hoc crederes, quod videbas: ne fortè & tu diceres, Hoc est illud magnum mysterium, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Hæc ille. AVTHOR. Non est ergo hoc quod solo visu ibi crederem magnum illud mysterium, quod oculus non vidit: non dicit, corpus, sed non mysterium: non verum corporis sacramentum.

Ambrosius

Idem.

¶ Quòd corpus Christi corporaliter videtur in sacramento, sed sacramentaliter, non naturaliter.

CAP. LIII.

Thomas VValdenſis

SVMMA.

1 *Deus, an uiſibilis ſit. Et quomodo poſsit uideri, licèt ſit inuiſibilis, ſecundùm Auguſtinum, Hieronymum, Athanaſium, Gregorium. &c.*

2 *Angeli, quòd oculis carnis uiſi fuerint, oſtenditur.*

3 *Deus quomodo erit nobis notus, atque conſpicuus, oſtendit Auguſtinus.*

4 *Corpus Chriſti in ſacramento, q̃ his oculis ſit inſenſibile, & inuiſibile docetur.*

5 *Chryſoſtomus quàm perſpicuè doceat diuerſis ſenſuum generibus carnem Chriſti in ſacramento fieri ſenſibilem. Et quid de hoc dicant Gregorius, & Hugo.*

AVdito ex præcedentibus, q̃ corpus Chriſti carnaliter comeditur in ſacramento ſecundùm formam viuæ carnis ſuæ vt eſt caro: ſolicitè quidã interrogant, Cur ergo non ſic eſt ibi viſibile: cũ viſus ſit ſenſus ſpiritualior omni guſtu & tactu, & prior in conſequentia naturali? Quia omne tangibile neceſſe eſt eſſe viſibile: non autem omne viſibile eſt tangibile, vt patet de luce, & figura abſolutè dicta, & aliis ſenſibilibus communibus. Nec attendendus eſt hic noſter hæreticus: qui cùm nõ permittit eſſe ibi corpus niſi per ſolam habitudinem, quæ eſt res minimæ entitatis, quid mirum, ſi non permittit eſſe ſenſibile? Et gaudet ſe habere colorem ab orthodoxis ſic dicere, cùm reuera in nullo ſe tangentes multùm diſtant. De Euchariſtia capi. 1. Quærerem (inquit) ab iſtis fictoribus, ſi in ſacramento videt ſenſibiliter corpus Chriſti: vtrum inibi ſtat, vel ſedet. & in ſuperioribus. Arguũt quidam, q̃ ſi homo ſentit hominem dum ſentit eius indumenta ex motu vitæ latentis intrinſecus: q̃ per idem ſentit corpus Chriſti dum ſentit ſacramẽtum: ſed iſta argutia argueret, quòd homo videt Deum & animam. Hæc Witcleff.

VVitcleff.

AVTHOR. Bene arguiſti, q̃ ſic videret homo Deum & animam. Vbi eſt nunc illa conſcientia, quam ſoles facere de logica ſcripturę ſacræ: quæ copioſiſsimè concedit Deum viſum eſſe & angelos. Vidi dominum facie ad faciem. quod eſt dicere, ſenſu ipſo: & videbit omnis caro ſalutare Dei. Et viderũt oculi mei ſalutare tuum. Non quidem intellectuales tãtùm notitia abſtractiua, quia ſic antè viderũt: ſed corporales per intuitum. Econtrariò item ſcriptum eſſe non neſcio: quia Deum nemo vidit vnquam. Et non videbit me homo & viuet. Et quæ non videntur æterna ſunt. Et lucẽ habitat inacceſsibilẽ, quã nullus hominũ videt: ſed nec videre poteſt. Cur inter iſtas diſsidentias ſcripturarum iuxta leges æquiuocationum cõtradictionum vires non attenuas, ſicut in trialogo feciſti: & in de euchariſtia, dicens nõ eſſe cõtradictoria: Ioannes eſt Elias: & ipſe non eſt Elias: Panis in euchariſtia eſt corpus Chriſti: & ille nullo modo eſt corp⁹ Chriſti, primũ in vtroq; verificans ſecundũ figurã: & ſecundũ per naturã? Et cur item per te vetus illa diſtinctio conticetur, q̃ † oculis carneis natura illa diuina ſecundùm ſe non videtur: eiſdẽ tñ ſecundũ ſubiectã creaturam videtur. Vide commonitorium Auguſtini ad Fortunatianũ de non videndo Deo, ſi non in hac breui reſponſione conſumitur. Me modò (inquit *Auguſtinus*) ſcripſiſſe non pœnitet, quia dixi iſtius corporis oculos Deum non videre. Et infrà adducens Ambroſium in teſtem. Meritò ergo ſe in corpore demonſtrauit, q̃m in diuinitatis ſubſtantia nõ videtur. Vidimus ſpiritum, ſed in ſpecie corporali. Videamus & patrem: ſed quia videre non poſſumus, audiamus deinde *Hieronymum* dicentẽ. Nos omnes reuelata facie gloriã domini ſpeculãtes, in eadẽ eccleſia transformamur à gloria in gloriã tanquã à domini ſpiritu: licèt faciẽ Dei iuxta naturæ ſuæ proprietatem nulla videat creatura: & tunc mente cernitur, quando inuiſibilis creditur. Quod reſumens *Auguſtinus*. Expreſsit (inquit) dicens, quia Dei faciem iuxta naturæ ſuæ proprietatem nulla viderit creatura: & tunc mente cernatur, quando inuiſibilis creditur. Vnde ſufficienter ſignificauit: quando viſus eſt ab hominibus per oculos corporis tanquam ipſe corporeus, nõ eum ſecundũ naturæ ſuę proprietatem fuiſſe viſum, in qua tunc mente cernitur, quando inuiſibilis creditur. Demum *Athanaſium* Alexandrinum epiſcopũ cũ ageret aduerſus Arianos ſcripturarũ ſanctarum teſtimoniis, & diligentia ſuæ diſputationis aſſeruit inſtantiſsimè ſuadens Deũ nõ eſſe viſum, niſi aſſumptione creaturæ. Secundũ deitatis aũt ſuæ proprietatẽ omnino eſſe inuiſibilem. *Gregorius* etiã ſanctus epiſcopus orientalis apertiſsimè dicit Deũ natura inuiſibilem: quando patribus viſus eſt (ſicut Moyſi, cũ quo facie ad faciem loquebatur) alicuius cõſpicabilis materiæ diſpoſitione aſſumpta, ſalua ſua inuiſibilitate videri potuiſſe. Hęc Auguſti. AVTHOR. Vbi patet, q̃ cũ Auguſtinus omni feruore ingenii Deũ inuiſibilẽ probare diſpoſuit oculis carnis, in ſubiecta tamẽ materia authoritate ſanctorũ eiſdẽ oculis viſibilem

1 Auguſtin. Hieronym. Auguſtin. Athanaſi. Gregorius.

Alias cõſequentia. Deus an viſibilis.

bilē non negauit. Et teſtimonio Ambroſij, in diuinitatis ſubſtantia non videtur. Vidimus autem ſpiritum, ſed in ſpecie corporali. Ex illo Hieronymi, q̄ faciem Dei iuxta naturæ ꝓprietatē nulla videt creatura: q̄ viſus eſt ab hominibus per oculos corporis. Ex Athanaſio: Deū non eſſe viſum niſi in aſſumptione creaturæ. Ex Gregorio: alicuius conſpicabilis materiæ diſpoſitione ſalua ſua inſenſibilitate videri potuiſſe. Sic vt nullus antiquorum catholicus pater tam negat Deū inuiſibilem in natura propria oculis carneis, quin cōcedat eundem ſatis viſibilem in maſſa molis. Et communis eccleſia in præfatione ſolenni hunc morē obſeruat dicēs. Quia per incarnati verbi myſterium. &c. Vt dum viſibiliter Deū cognoſcimus: per hunc in inuiſibiliū amorē rapiamur. Et ideo inquit de ciuitate Dei lib. 10. cap. 15.

Auguſtin. *Auguſtinus.* Sic itaq; diuinæ prouidentiæ placuit ordinare temporū curſum: vt quēadmodum dixi, & in actib⁹ apoſtolorū legitur: lex in edictis angelorū daretur de vnius veri Dei cultu: in quibus & perſonā ipſius Dei, nō quidem per ſuā ſubſtantiam, quæ ſemper corruptibilibus oculis inuiſibilis permanet, ſed certis indicijs per ſubiectam creatori creaturam viſibiliter appareret, & ſyllabatim per tranſitorias temporū morulas humanæ linguæ vocibus loqueretur: qui in ſua natura non corporaliter, ſed ſpiritualiter: nō ſenſibiliter, ſed intelligibiliter: non tēporaliter, ſed (vt ita dicā) æternaliter, nec incipit loqui, nec deſinit. Hęc Auguſtin⁹. AVTHOR. Hac ergo lege diuini ſermonis, cōcedo tibi Deū viſibilē oculis carnis noſtrę, qui ſummè inuiſibilis eſt eiſdē ꝓ

2 prietate naturæ tuæ diuinæ. Sic† priuſquā veniamus ad animā, concedo tibi per ſcripturas viſos eſſe oculis carnis duos angelos in albis ſedentes. Et Marias angelorum viſionē vidiſſe, qui dixerant Chriſtū viuere. Et Agar ancilla fugiēs, angelum Dei vidit. Et, quod plùs eſt miraculi, aſina vidit angelū, homine nō vidente, intellectū habente. Deinceps pro aſpectu animæ quæ erit contentio: quā Iob portat in manibus ſuis: & dum cōparatur ad Deū infinities in inuiſibilitate deuicta, penè corp⁹ eſt, & nō ſpiritus? Et ideo viſibilē ipſam apud ocu

Auguſtin. los corporis ꝓ mediū corporis vegetati quis negat? *Auguſtinus* planè concedit eam ſic videri, vocans animam vitam inuiſibilē. 22. de ciuitate, dicens. Vitam quidē ſuam, qua nūc viuit in corpore, & hæc terrena mēbra vegetat, facitq; viuentia, interiori ſenſu quiſq; nō per corporeos oculos nouit. Aliorum verò vitas cùm ſint inuiſibiles, per corpus videt. Nā vnde viuentia diſcernimus à nō viuentibus corpora, niſi corpora ſimul, vitasque videamus, quas niſi per corpus videre nō poſſumus? Vitas autem ſine corporibus corporeis oculis non videmus. Hæc ille. AVTHOR. Planè dicit Auguſtinus vno intuitu videri oculo corporali corpora: & vitas viſibiles. i. aīas, quas ſine corporibus non videmus, inquit. Et infrà idē *Auguſtinus.* Sicut homines, inter quos viuē Auguſtin. tes motusq; vitales exercētes viuimus, mox vt aſpicimus, non credimus viuere, ſed videmus, cū eorum vitam ſine corporibus videre nequeamus, quā tamen in eis per corpora, remota omni ambiguitate, cōſpicimus: ita quacunq; ſpiritualia illa lumina corporū noſtrorum circunferamus, incorporeū Deū omnia regentem etiā per corpora contuebimur. Se-

3 quitur. Ita† nobis Deus erit notus, atq; conſpicuus, vt videatur ſpiritu à ſingulis nobis in ſingulis nobis: videatur ab altero in altero, videatur in ſeipſo, videatur in cælo nouo, & in terra noua, atq; in omni, quæ tūc fuerit creatura, videatur & per corpora in omni corpore quocūq; fuerint ſpūalis corporis oculi acie ꝓueniēte directi. Hęc ille. AVTHOR. Argumē Ad VVitcleff. tū, quod contra te ſuprà ſumpſiſti, iam robur accepit: & redargutio tua ex hoc dicto cōtēnitur. Sentit enim homo hominē tactu non veſtium, imò per vitā, & vitā latentē intrinſecus. Vnde mox vt aſpicimus, nō credimus, ſed videmus, dicit Auguſtinus. Sed iſta argutia argueret (inquis) q̄ homo videt Deū & animā: & hoc concedit Auguſtinus. In omni (inquit) quæ tunc fuerit creatura videatur: & per corpora in omni corpore quocunq; fuerint ſpiritualis corporis oculi, id eſt, corporei oculi corporis glorificati: quos ſuprà vocat ſpiritualia lumina: noſtrorum corporum acie proueniente directi. Poſtremò ergo quid de ſubtiliſsimo corpore eſt dicendū? quod nec etiā ſic poteſt deputari per gloriā, vt per aſpectū propriū nec Dei, nec angeli, imò nec animæ propriæ in forma propria valeat contemplari naturā: ſicut in priori loco cōmonitorij in-

Auguſtin. quit *Auguſtinus.* Quapropter ſi videbunt Deū, non iſtius corporis oculi videbunt, quia & in hoc non erit ipſum corpus vſq; in illam vim potentiamq́ue mutatum. Sequitur. Siue ergo hoc, ſiue illud verū ſit: ſecūdū vtrūq; verū eſt, q̄ iſtius corporis oculi Deū nō videbūt. Aut em̄ iſtius erūt, & nō videbūt: aut nō erūt iſtius ſi videbunt, quoniā tanta commutatione longè alterius corporis erunt. Hæc ille. AVTHOR. Huic ſyllogiſmo Auguſtini omnino moderna philoſophia concordat: quòd nihil

hil poterit intendi vltra genus ſuum. Non ergo corporeus aſpectus poteſt ad tantum intēdi, vt genus corporis poſſet excedere. Hoc videtur ergo concludendum de cæteris: quòd ſi tantopere diſtent in gloria diuinitas & corpus, vt oculus Chriſti corporalis diuinitatem in forma ſua etiam infinitè diſtans nō videat: multò magis per ſubtilitatem naturæ & gloriæ Deus inuiſibilis inuiſibile corpus in inuiſibilitate præcellit. Quid ergo concluditur abſurdum: vt ſi inuiſibilis Deus ſine præiudicio ſimplicitatis ſuæ in aſſumpta creatura videatur oculis carnis: quòd item caro glorioſa pro hac vita nobis inuiſibilis, in ſubiecta tamen creatura videatur exterius? Hanc regulā ſcio ſecutos eſſe antiquos patres, & eccleſiæ canones: vt dicerent carnem Chriſti in ſua forma inuiſibilem oculis carnis noſtræ, in eis tamen viſibilem in alia ſpecie: & ſenſibus vniuerſis eſ
4 ſe ſenſibilem. Quod† enim inſenſibile & inuiſibile oculis his ſit Chriſti corpus in ſacramēto, in expoſitione Pſal. 54. de cōſecratione di
Auguſtin. ſtinct. 2. Prima quidem. ſic docet *Auguſtinus*. Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi eſtis, & bibituri illum ſanguinem, quem fuſuri ſunt, qui me crucifigent. Sacramentum vobis aliquod commendaui, ſpiritualiter intellectum viuificabit vos. Hæc ille. AVTHOR.
Ambroſius Item in cap. Fortè dicas, *Ambroſius*. Fortè dicas quomodo vera caro eſt, quomodo verus ſanguis, qui ſimilitudinem non video carnis. Sequitur. Ideo in ſimilitudine quidem accipitis ſacramentum. Hæc ille. AVTHOR. Item in cap. Hoc eſt quod dicimus, de lib. ſententia-
Auguſtin. rum Proſperi, *Auguſtinus*. Caro eius eſt, quam forma panis opertam in ſacramento accipimus: & ſanguis eius, quem ſub vini ſpecie ac ſapore potamus. Caro videlicet eſt carnis, & ſanguis eſt ſacramentum ſanguinis: carne & ſanguine vtroq; inuiſibili ſpirituali & intelligibili. &c. Hæc ille. AVTHOR. Item horum ſententias in libr. de corpore & ſanguine do-
Rabanus. mini. cap. 37. ſecutus eſt *Rabanus*, dicens. Iam in hoc myſterio ab aſpectu oculorum ne caro videatur ſubtrahitur, & vt fide auidiùs quęratur, quæſita veriùs inueniatur, inuenta verò chariùs habeatur, & habita deſiderabiliùs fruatur: quia in Chriſto omnis plenitudo corporaliter inhabitat, ſine dubio, diuinitatis. Hæc ille. AVTHOR. Hoc modo itē doctores ſcho
Thomas. laſtici, vt puta ſanctus *Thomas*, de Chriſto & alii modū dicendi fecerūt per eccleſiā vſualē, q̄ corpus Chriſti ſit inuiſibile in ſacramēto, intelligētes ſecundū proprietatem nudæ naturæ in mediatis accidētibus affectatæ, qualiter nudè videtur homo, vel bos, per accidētia ipſi cognata. Qui tñ omnes æquè catholica mēte denegāt eandē Chriſti carnē eſſe ibi viſibilem & ſenſibilem in qualitate extranea, aut ſpecie aliqua peregrina: ita vt palpabilem, & carnali ore tractabilem eam dicant: quantò magis ergo viſibilē? Quia viſibilitas minùs repugnat ſpirituali eſſentiæ & formę gloriæ, q̄ palpatio corporalis: vt ſol videri poteſt, & omne corpus cæleſte: palpari autem carnis manu non poteſt. Vnde & antiquus pater Chryſoſtomus, quem Witcleff laudat ſublimem philoſophum, & ſubtilē logicū, in de ſermone dñi in mōte. cap. 1. Ipſe inquā *Chryſoſtomus* ſuper Chryſoſto.
Ioan. Morali. 46. Quis vtiq; daret nobis carnibus eius impleri? Ideoq; vtiq; & Chriſtus hoc ipſum fecit in amorem nos inducēs maiorē, & ſuā dilectionē oſtendēs circa nos: non videre ſolū ſeipſum tribuens ijs, qui cōcupiſcunt: ſed tangere, & māducare, & infigere dētes, & cōplicari, & amorem implere omnem. Vt leones igitur ignes ſpirantes, ita à menſa ſeceda-
mus illa, terribiles diabolo fiētes, & caput noſtrum intelligentes, & amorē, quem circa nos
5 oſtēdit. Hæc ille. AVTHOR. Quàm† perſpicuè docet ſanctus pater diuerſis generib⁹ ſen ſuum carnem Chriſti in ſacramēto factam eſſe ſenſibilē: quia iam antè præmiſit ſe probaturū nō hoc fieri tantū ſpiritualiter per amorē. Et ſubijcit iſta, quomodo ibi tangitur: manducatur dētibus, figitur, & cōplicatur ore corporis, non cordis tantùm. Et ratio eſt: vt ſanguis agni ſit ſuper vtrūq; poſtē. ſicut in homilia Paſchali, vt habetur de conſecra. diſtinct. 2
Quid ſit. *Gregorius*. Quid ſit ſanguis agni, non Gregorius.
iam audiendo, ſed bibēdo bene didiciſtis: qui ſanguis ſuper vtrunq; poſtem ponitur, quando non ſolū ore corporis, ſed etiā ore cordis hauritur. Item hæc ſalutaris victima illam nobis mortem vnigeniti per myſterium reparat: qui licèt ſurgens à mortuis iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur, tamen in ſeipſo immortaliter, & incorruptibiliter viuens, iterū in hoc myſterio moritur: eius quoque vbiq; corpus ſumitur, eius caro in populi ſalutem, potatur eius ſanguis: & non iam in manus infideliū, ſed in fideliū ora funditur. Hæc ille. AVTHOR. Aduerſarius ergo legis eſt Witcleff: qui fideles nō tolerat ore corporis, Chriſti ſanguinē bibere: ſed alterū poſtem ſanguine agni deſtituit, dum ſpiritualiter tantùm bibendum cordis ore concedit. Sanctus autem pater Gregorius cōcedit illū in ſua natura impotabilē, in myſteriis eſſe potabilem: & in fideliū ora perfuſum, & Chriſti corpus

ibi

ibi factum non solùm per carnis ora sumptibile, sed & corruptibile mysticè, & passibile, & mortale. Intellige semper per species sacramenti, sicut est visibile, & tangibile. Non autē in nuda essentia corporis sempiterni: propter illud Augustini dicentis, quòd non consumitur morsibus. Et huic item in fine disputationis suæ secunda parte de sacramentis, lib. 8. cō
Hugo. sonat venerabilis *Hugo*. Vbi loquens quomodo Christus dedit proprium corpus ad manducandum discipulis. Inuisibiliter (inquit) sumebatur, quantùm ad formam dico propriā corporis sui, non quantùm ad speciem sacramenti sui. Inuisibiliter enim sumebatur: quia in eo quod sumebatur, quod ipse erat, non videbatur. Christus enim sumebat̄, & species panis & vini tantùm videbatur. Ideo dico inuisibiliter sumebatur, & quod erat, non videbatur. Si ergo in eo quod dabat, quod ipse erat, videbatur: & in eo quod dabatur, quod erat ipse non videbatur: & si in eo quod dabat, tenebatur, & crucifigebatur, & in eo quod dabatur, frangebatur, & non diuidebatur: edebatur, & non corrumpebatur: quid miraris, si in eo qđ dabat, mortalis dicit̄: & in eo qđ dabatur, immortalis, & impassibilis fuisse prædicatur? Hæc ille. AVTHOR. Et idem super secundo capite Dionysii de Angelica hierar-
Hugo. chia. *Hugo*. Quod nunc visibiliter secundū sacramenti speciem & corporaliter secundùm corporis & sanguinis veritatem Christum in altari sumimus, sacramentum est, & imago, q̄ ipsum eundem inuisibiliter, & spiritualiter secūdùm gratiæ infusionem, & spiritus sui participationem in corde sumere debemus. Ergo diuinissima eucharistia, quæ in altari, & secundùm panis & vini speciem, & secundùm corporis & sanguinis Christi veritatem visibiliter & corporaliter tractatur, sacramentū est, & signum, & imago inuisibilis, & spiritualis participationis Iesu. Hæc ille. AVTHOR. Quàm planè ecce dicit Hugo, quòd visibiliter, & corporaliter Christum sumimus in altari secundùm sacramenti speciem, & corporis veritatem: & q̄ visibiliter, & corporaliter ibi tractatur diuinissima eucharistia. Videtur ergo ibi sacramentaliter: & percipitur corporaliter.

¶ Ad authoritates Witcleff contra visionem corporis Christi in sacramento, respondetur.

CAP. LIIII.

SVMMA.

1 *Respōsio ad authoritates, quas Witcleff adducit, ad probandum, quòd corpus Christi non sit uisibile in sacramento.*

2 *Christus, quòd uisibiliter in sacramento comeditur, & uidetur, & spiritualiter, ac inuisibiliter in seipso, secūdùm Augustinum. Et quid de hoc dicant Gregorius, & Basilius.*

3 *Augustinus à Lanfranco laudatur. Et plura ibi de uisione corporis Christi in sacramento, contra Witcleff, ex Augustino, & alijs.*

NOn ergo indignum quicquā dicimus de tā eximio sacramēto: si quod de Deo tota dicit ecclesia, hoc itē de eius corpore in mysteriis sentiamus: q̄. s. est ibi oculis istis inuisibile p̄ naturā propriā: est tamē ibi visibile, & manu tractabile per sensibile sacramētū. Redarguit hoc Witcleff propter figurā suā vbiq; inuisibilē: sed primò authoritatum loca voluamus. Etem̄ certè fallor, si nō in his ipsis ipse fallax probetur. Illuminet ad hoc probandū oculos meos Deus, ne vnquā dicat inimicus meus p̄ualui aduersus eū. Patet (inquit) ista sententia VVitcleff
secundū leges ecclesiæ. Nā in de cōsecratione distinct. 2. sub verbis Augustini sic scribitur. Nos aūt sub specie panis & vini, quā videmus, res inuisibiles carnē Christi & sanguinē honoramus. Ex quibus patēter patet, q̄ illa res sensibilis, quā sacramentū dicimus, nō est corpus Chr̄i, vel sanguis. Hæc Witcleff. AVTHOR.
1 Falsè† dicis, q̄ hoc ex istis patēter patet. Nam post ista patēter sequitur ibidē. Nec similiter prādemus has duas species quēadmodū ante Augustin. in decreto.
consecrationē prādebamus: cū fideliter fateamur ante consecrationē panē esse & vinū, qđ natura formauit: post consecrationē verò carnē Christi & sanguinē esse, quod bn̄dictio cō secrauit. Hæc ille. AVTHOR. Vide doctor mēdacij: iā ex illis sequitur dicti tui merū contradictoriū. s. duas species post consecrationē esse carnē Christi & sanguinē, quę benedictio cōsecrauit. Iūge iā ista prædictis, q̄ sub specie panis & vini res inuisibiles carnis Christi & sanguinis honoramus: quæ vtiq; species sunt illæ res inuisibiles post cōsecrationē, quas benedictio consecrauit. Ergo illæ res in se inuisibiles sunt post cōsecrationē species, quas videmus. Non dico, q̄ simpliciter sunt illæ, sed

quo-

quodammodo ſicut dicit Auguſtinus ſacramentum fidei fides eſt. Sufficit tamen, quòd illæ res per ſe inuiſibiles ſunt in ſpeciebus illis viſibiles. Vlteriùs idem (inquis) patet eadem
Ambroſius diſtinctione ſub authoritate *Ambroſii*. Fortè dicis. Similitudinem (inquit) non video carnis: non video ſanguinis veritatem. Veruntamen ſi viderem ſanguinis Chriſti eſſentiam: viderē per idem omnem quantitatem, vel qualitatē ſenſibilem, quæ informat corpus Chriſti in cælo. Hæc Witcleff. AVTHOR. Et hìc item fallax eſt: nam pro toto dicto Ambroſij, aut lege eccleſiæ plenaria, ſolam obiectionem infidelis aſſumit, ſolutione eius omiſſa, non auſus eam dicere, quia reuerberaſſet perfidiam
Ambroſius eius acerrimè. Solutio autem *Ambroſii* finaliter ſequitur, cùm dicit. In ſimilitudine quidē accipis ſacramentum: ſed veræ naturæ gloriā, virtutemq; conſequeris. Ego ſum (inquit) panis viuus, qui de cælo deſcendi. Hæc ille. AVTHOR. Ergo qui in ſimilitudine accipit ſacramentum, non ſolam ſimilitudinem accipit in ore carnis: ſed veræ naturæ gloriam, id eſt, naturam gloriæ per hypallagen, vel naturam glorioſam per endiaden: virtutemq; conſequitur, id eſt, gratiam ſacramēti. Ergo cùm in ſimilitudine accipitur ſacramentum, ſimul guſtatur eodem actu corporeo vera natura carnis Chriſti glorioſa per eſſentiam, & ritè acci
Ambroſius piens cōſequitur gratiam. Sic enim *Ambroſius* paſſum illum proſequitur, dicēs. Sed caro nō deſcendit è cælo: hoc eſt carnem in terris aſſumpſit ex virgine. Quomodo ergo deſcēdit panis è cælo, & panis viuus? Quia idem dominus noſter Ieſus Chriſtus conſors eſt diuinitatis & corporis. Et tu qui accipis carnem diuinę eius ſubſtantię, in illo participaris alimēto. Hęc ille lib. 6. de ſacramentis in principio. AVTHOR. Sic in publicum ducimus furta Witcleff. Ita voluit eſſe magis tacita, quàm detecta. Iam qui ſuprà dixit, in ſimilitudine accipis ſacramentum, & declarans ſe dixiſſe hoc de ſacramento & de corpore Chriſti ſecundū eſſentiam, finaliter hoc expreſsit dicens. Tu qui accipis carnem diuinæ eius ſubſtantiæ: & accipis inquam quomodo? ſicut iam dixit, in ſimilitudine, id eſt, viſibili ſacramento, in panis ſenſibili ſpecie: ergo ore corporis qui accipis carnem: quam? non figuratam, non tropicam, ſed diuinæ eius ſubſtantiæ: cuius vnà & diuinitatis Chriſtus eſt conſors. Ergo tu qui corporaliter accipis, & comedis carnem illā in ſimilitudine, efficeris particeps diuinę eius ſubſtantię. Hic nihil eſt furto commiſſum, nihil violenter extortum, ſed cuncta ſe reddūt ad manus, vt Chriſti caro viua māducetur in ſacramento ſenſibili, in ſua, non aliena ſubſtātia. Et qđ concludis, ſi videres ſanguinis Chriſti eſſentiam, videres per idem omnem quantitatem, vel qualitatem ſenſibilem, quæ informat Chriſti corpus in cælo. Peſsimè concludis: ita vt te poſsit omnis vir doctus arguere falſitatis. Nam pro tempore mortalitatis ſuæ videbat Chriſtus veſtitus, & tamen p eſſentiā: & quis tunc vidit omnem quantitatem, & qualitatem ſenſibilem, quæ iā informat Chriſti corpus in cælo? Nam in transfiguratione cùm ſemel vidiſſent Apoſtoli eum in gloria per eſſentiam, nō ſuſtinuerunt explorare tūc omnem qualitatem eius ſenſibilem, quā tunc habebat. Item nec Iudæi quando ceciderunt retrorſum in horto ad hanc vocem, Quem quæritis? Aſſumit item, vt dicit ſępe inferiùs VVitcleff. recitatum dictum Auguſtini de conſecratione diſtinctione ſecunda. Non hoc corpus, qđ videtis, manducaturi eſtis, & bibituri illū ſanguinem, quem effuſuri ſunt illi, qui me crucifigent. & poſt detegens ęquiuocationem ſic loquitur. Ipſum quidem & non ipſum. Ipſum inuiſibiliter, non ipſum viſibiliter. Neceſſe eſt (inquit) illud celebrari viſibiliter, neceſſe eſt tamen inuiſibiliter intelligi. Hæc Witcleff de euchariſtia cap. 1. AVTH. Quid contra orthodoxos facit hoc quod attuliſti? Iſtud eſt, quod in planis verbis Chriſti proferimus. Nō hoc corpus viſibiliter māducaturi ſumus: nec ipſum ſanguinem viſibiliter ſecundū proprietates naturæ. Ipſum tamē ſic inuiſibiliter debemus & in ſacramento viſibiliter celebrare. Imò contra te eſt: quia idem ipſum corpus ſecundùm iſtam ſententiam viſibiliter & inuiſibiliter manducatur. Viſibiliter in ſacramēto, inuiſibiliter in ſeipſo. Tu autem dicis, quòd ſolùm inuiſibiliter, & ſpiritualiter comeditur vtrobiq;: & ſolùm ſpiritualiter in ſacramento. Nec eſt iſte ſenſus extortus, ſed planus, conſonus Auguſtino. Quod item manifeſtat dictū aliud *Auguſtini* eadem diſtinctione cap. Qui Auguſtin. manducant. Vbi dicit. Qui manducant, & bibunt Chriſtum, vitam manducant, & bibūt. Illum manducare, eſt refici. Illum bibere, eſt viuere. Quod in ſacramento viſibiliter ſumitur, in ipſa veritate ſpiritualiter manducatur, & bibitur. Manducatur Chriſtus: viuit manducatus, quia ſurrexit occiſus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce dicit: Quod in ſacramento viſibiliter ſumit, in ipſa veritate ſpiritualiter manducatur. Quæro quid hoc eſt, quod in ſacramento viſibiliter ſumitur, & ſpiritualiter in veritate? Nunquid ipſum idem ſacramentum viſibile?

ſibile? & tunc ſacramentum viſibile in ſacramento viſibiliter ſumitur: & idem erit viſibile & inuiſibile. Si verò hoc, quod ſuprà dixit, ſicut neceſſe eſt dicere, qui manducant, & bibunt Chriſtum, & illum māducare eſt refici, ergo Chriſtus in ſacramento viſibiliter ſumitur, qui in ipſa veritate ſpiritualiter manduca
2 tur: quod eſt noſtrum. ſ. quòd † Chriſtus viſibiliter in ſacramento comeditur & videtur: & ſpiritualiter ac inuiſibiliter in ſeipſo. Item in
Gregorius. cap. Quid ſit ſanguis. *Gregorius.* Vno quidem eodemq; tempore & momento, & in cælū rapitur miniſterio angelorum conſociandum corpori Chriſti, & ante oculos ſacerdotis in altari videtur. Hæc ille. AVTH. Ergo eodē momento eſt corpus Chriſti his oculis in cælo in
Baſilius. uiſibile, & eiſdem viſibile in altari. Pium *Baſilium* ſequitur Gregorius in hoc dicto, qui ait. O miraculum! O Dei in nos beneuolentia! Qui ſurſum ſedet ad dexteram patris: ſacrificii tamen tempore hominum manibus conti netur, traditurque lambere cupientibus eum. Hæc ille. AVTHOR. Profundæ deuotionis bene formata ſententia, quæ tropicis myſteriis, aut figuratitijs ſacramentis nunquam legi poterit adaptata. Nunquam hæc ſtupenda verba ſanctorum de aliquo ſacramento veteris legis in ſcripturis canonicis vel patrum po terunt inueniri. Nunquam de manna. Nunquam de ſanguine agni. Nūquam de pane & vino Melchiſedec: qui tamen inter omnes, p-pinquiſsimè figurabant euchariſtiæ ſacramētum. Sed etiam de cæteris ſacramētis nouæ legis, de baptiſmo, de matrimonio, de ordine qs vnquam ſanctus dixit: O miraculum! qui ſurſum ſedet ad dexteram patris: ſacrificij tamen tempore hominum manibus cōtinetur: cùm Chriſtus ipſe omnibus ſacramētis præſens ſit ſecundùm virtutem, & in omnibus figuretur? Vnde & fidelis inter manus ſacerdotis baptizatus, ſepulturam Chriſti figurat tranſactam ſecundùm Apoſtolum dicentem, Conſepulti enim ſumus Chriſto per baptiſmū in mortē. & tamen de illo non dicitur. O miraculum! O Dei in nos beneuolentia! qui ſurſum ſedet ad dexteram patris, ſacrificii tamē tēpore hominū manibus continetur. Patet ergo ex mēte ſanctorū, eſſe Chriſtum ibi eſſentialiter: & ipſo corpore carnis ſuæ hominum manibus cō tineri. Et idcirco deducta circunſtantia mali, puto eos bene formare ſermonē quo ad ſubſtantiam iuramenti, qui bono corde iurant, in Chriſto corpore ſaluatoris & ſanguine, quæ ipſo die oculis carnis ſuæ proſpexerant in manibus ſacerdotis. Et longè eos dijudico à dolo Witcleuiſtarum, qui ſub fi cta conſcientia, vel ſe non iurare auſos pronuntiant, vel in ipſo albo, & rotundo, quod oculis carnalibus vident, & quod eſt corpus Chriſti, id eſt, ſignum eius caſſum, & nihil continens, iuramentum formant ſophiſticum. Sed quia di cit aduerſarius fidei, q̄ hoc capitulum Auguſtini tam ſæpe reſumpſerit: quia diſcipulis abeuntibus retrorſum, intendebat Chriſtus ſecūdùm expoſitionem Auguſtini, q̄ non hoc corpus daret eis comedere, niſi ſpiritualiter, non corporaliter: & ſic ipſum, & non ipſum: & hoc dicit recitaſſe frequenter. Verum eſt, & inde improbitatem eius hæreticam, & immol liēdam duritiem cordis magis admiror. Quia hanc ipſam aſſumptionem in prophano dogmate magiſtri ſui Berengarij patenter inuenit: & multò patentiùs catholicos præſules, & doctores cum omni claritate ſermonis in ſuis opuſculis reperit eam planaſſe, fruſtratūq; iri magiſtrum. Et tamen mens eius indomi ta poſt tot virorum ſententias, quas ipſe nun quàm * legit, quia neſciuit, cum prioribus da- Al. læſit
mnis refugit eſſe cōtenta. *Lanfrancus* enim Epi Lanfranc.
ſcopus, contra magiſtrū tuum pugil optimus in libro ſuo de corpore & ſanguine domini ſic habet. Spiritualiter intelligite quod locut⁹ ſum. Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi eſtis: & bibituri illum ſanguinem, quē fuſuri ſunt, qui me crucifigent. In his poſtremis beati Auguſtini verbis exultas: in his viciſſe, & ſuperiorem te eſſe gloriaris: hic firmamentum tuæ defenſionis te inueniſſe gratularis. Quomodo, inquis, perſuadere cōtendis, quòd veram carnem, verumq; ſanguinem in hoc ſacramento ſumamus, cùm manifeſtè audias, q̄ corpus, quod videbant, non eſſent diſcipuli comeſturi: neq; bibituri ſanguinem, quē crucifigētes erant effuſuri? Calumnioſa quidem iſta obiectio eſt. Qui em̄ ſuperius teſtatus eſt q̄ carnem, quam de matre virgine ſumpſit, & in qua in terris ambulauit, ad manducandum nobis ſalubriter tradidit, quomodo huic tam præclaræ ſententiæ alia contraria ſententia
3 potuit obuiare? Abſit † à ſobrio lectore, & ca- Auguſtini
tholico expoſitore, tam peruerſè ſentire de co laus.
lūna eccleſiæ, de firmamento veritatis, de quo Cæleſtinus Papa in decretis ſuis aſſerit, q̄ nec ſaltem finiſtræ ſuſpicionis rumor dum viueret, eum aſperſerit. Imò reuera id dixit, quod catholica eccleſia in omnibus membris ſuis fideliter fatetur, & credit: quod ego in profeſsione fidei breuiter ſuperiùs poſui, breuiter comprehendi: videlicet ipſum eſſe corpus, & non ipſum. Neq; enim id, quod ipſi putabant, mo

dò credimus,q̄ viſibile Chriſti corpus comedamus,ac ſanguinem,quem fuſuri, aut oculis ſuis conſpecturi erant perſequētes, bibamus: ſed potius id credimus,quod nō videmus: vt valeat eſſe fides:quæ nō poteſt eſſe,ſi res,quæ creduntur, corporalibus ſenſibus conſtiterit ſubiacere. Vnde exponens quod obſcurè poſuit.Et ſi neceſſe(inquit)eſt illud viſibiliter celebrari, oportet tamen inuiſibiliter intelligi. Exiſtimabant nāq;,q̄ præciperet eis dñs, aut beſtiali,aut humano more comedere corpus quod videbant,ac ſanguinem bibere,quē per ſequentes fuſuri erant:hoc eſt, aut crudū, aut coctum aqua, aut ſubſtratis carbonibus in verubus aſſum.Hanc carnalem eorum intelligētiam redarguens dñs in euangelio ſecundùm Ioannem dicit.Spiritus eſt qui viuificat: caro autem non prodeſt quicquam. Quod exponens beatus *Auguſtinus* in.27.Homi.ait, Quid eſt:non prodeſt quicquā?ſed quomodo illi intellexerunt.Carnem quippe ſic intellexerūt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur: non quomodo ſpiritu vegetatur.Hæc ille.AVTHOR.Hunc paſſum Lanfranci ſequitur eueſtigio filius eius *Anſelmus* libro ſuo de corpore & ſanguine domini.ca. 11.nihil addens, niſi cautelam quandā,quam debent habere lectores fideles in legendo codices ſeniorum.Qui(inquit)errare vult,vel errorem docere,nil eſt tam bene dictum, quod non poſsit malo intellectu deprauare.Nā (vt alia omittam) quis contradicere poſsit virum eruditiſsimū edidiſſe in ſcripturis ſuis, quod ignauus quilibet ſi ſcripſiſſet,prima ſe facie reſpuendum, & conſpuendum non dubitaret? Quid magis ignauum, q̄ vno in loco contraria ſibi edere? Nam cùm pſalmum tractaret. 98.De carne (inquit) Mariæ carnem accepit, & in ipſa carne ambulauit:& ipſam carnē nobis manducandā ad ſalutem dedit. Statimq; poſt pauca. Non hoc corpus, quod videtis, māducaturi eſtis.&c. Quid magis contrariū? ſed prudens lector.&c.Hæc ille.AVTHOR. Carnotenſis itē *Yuo* in lib.epiſtolarū epiſtola ad Haymericum Aquitinenſem abbatē, quæ incipit.Minimus Beluacenſis eccleſiæ.&c.Dixiſti(inquit)te hærere in quibuſdā verbis beati Auguſtini: conātis determinare verba domini.12.Apoſtolos inſtruentis,qui remanſerant.70.fermè abeuntibus retro. Sunt autem hæc verba.Nō hoc corpus,quod videtis,manducaturi eſtis:neq; bibituri illū ſanguinē, quē fuſuri ſunt illi,qui me crucifigēt. Quod ſic cō ueniēter intelligi poteſt,quia & ipſum eſt,& non ipſum.Ipſum quidē materiali eſsētia,ſed nō viſibili forma.Vnde & ſubditur. Et ſi neceſſe eſt illud viſibiliter celebrari,neceſſe eſt tamē inuiſibiliter intelligi.Ipſi.n.qui receſſerūt à dño,putabant,q̄ carnes dñi viuentis beſtiali more eſſent in fruſta ſciſſuri, & aut elixas, aut aſſas in verubus, comeſuri: qđ ſi nollent, nō poſſent eius eſſe diſcipuli. Sequitur.Neq; eū quod de altari ſumimus, beatus Auguſtinus verū corpus eſſe negaret, qui hoc in pleriſq; tractatuū ſuorū locis euidēter affirmat. Hæc ille. AVTHOR.Videtis q̄ Witcleff nō fuit primus motor huius puluereæ queſtiōis, ſed potius q̄ auidus erat ad contendendū,qui edere maluit ſopita litigia,q̄ litigiorum laudare inexpugnabiles ſedatores.Nā ſi expugnare ſciuerit,cur omiſit? Et ſine fulcimento nouello cur voluit reparare totiens diſſutum & tam lacerum argumentū? Sed necdum verba finiuimus,reſtat in hoc ipſo cōferre verba *Gui mundi* libr.ſuo. 2. de corpore & ſanguine dñi, ſic dicentis. Illud ſane Berengariū mouere p̄ maximè ſolet, qđ in expoſitione ſupra dicti. 98.pſalmi, beatus Auguſtinus de verbis dñi ad diſcipulos ait. Cū remanſiſſent cū illo.12. diſcipuli,inſtruxit illos,& ait. Spiritus eſt qui viuificat:caro aūt non prodeſt quicquā.Non hoc corpus, qđ videtis,māducaturi eſtis.&c. Si ergo ait Berengarius,nō hoc corpus, neq; illū ſanguinē,reſtat vt qđ de altari ſumit, vmbra tm̄ ſit corporis,ſanguinisq; figura. Seqt̄. Infelix homo diu in peſte hæretica inueteratus ſuadēte diabolo: cuius retibus penè inexplicabiliter implexus eſt, libentius oēs ingenii ſui vires ad aucupādū vnū verbū,quo malè intellecto,propagatā ſtultitiā munire videatur,accōmodat, q̄ diuinarū ſcripturarū prouidentiſsimā vigilantiā cōtra ſe validè reclamātē,vel tenuiter attendat.In eodē quippe pſalmo hæc p̄dixerat Auguſtinus.Suſcepit Chriſtus de terra terrā:quia caro de terra eſt, & de carne Marię carnē accepit.&c.cū præfatis Lāfranco & Anſelmo. ibi. AVTHOR. Ecce qđ totiens repetiſſe te iactas, totiens ſolutū fuiſſe per patres te multò peritiores,cur non aduerteris? Quòd ſi de raritate librorū excuſationē obtendas: de famoſo codice magiſtri ſententiarū te vinco, qui penè apud omnē ſtudentē diuinæ paginæ reperitur in manibus. Ipſe ad hoc obiectū hæreticū magiſtro tuo reſpōdet: cur ſic ipſum ſine additione,aut ſolutionū impugnatiōe,quaſi nullus ante hoc dixerit,nullus ſoluerit,reducis in publicū?Quid amplius increpo contumacem? Obmuteſce,& exi ab eo ô dęmoniacum argumentum,donec iſtos refellas,qui hoc tibi fecerunt vt taceas.

Auguſtin.

Anſelmus.

Yuo Carnoteñ.

Guimūdus

Ad

¶ Ad rationes Witcleff, quas colligit à natura, Reſpondetur.

CAP. LV.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui rationes quaſdam phyſicas adducit, ne corpus Chriſti uideatur corporaliter, aut ſentiatur in ſacramento, confutatur.*

2 *Viſibilis gradus, & ſenſibilis per accidens.*

3 *Deus noſter, & corpus eius, quod uideatur per ſpeciem extraneam, non tamen albet per eam, neq; calet, non olet, uel acet. &c.*

4 *Chriſtus, quòd non ſit illud album, uel rubrũ triãgulum, uel rotundum, quòd oculi carnis uident.*

5 *Chriſtus in ſacramento, quòd ſecundùm eccleſiæ fidem nec ſedeat, uel ſtet, nec coloratus, uel quantus ſit.*

6 *Chriſti domini noſtri corpus, quòd non frangatur ſecundùm propriam formam, ſed in ſpecie ſacramenti.*

7 *Chriſtum ſenſibilibus manibus æquè, aut amplius in ſacramento tactum, ſicut tangi poſſet per fimbriam, dicitur.*

8 *Reſponſio ad argumentum Witcleff, dicentis, quòd moderniores doctores negant corpus Chriſti corporaliter in ſacramento uideri.*

AD ratiões quaſdam phyſicas accedamus, quas fabricat ſibi Witcleff, ne corpus Chriſti videatur corporaliter, aut ſentiatur in ſacramẽto. Primum eius argumentum eſt in eodẽ primo capitulo libri euchariſtię. Oportet (inquit) ſenſum communem, vel aliquẽ ſenſum intrinſecum comprehendere ſubſtantiam ex motione per ſe ſenſibilis adiacentis: ſed modò nullus ſenſus hominis, ſed purè intellectus per fidẽ percipit corpus Chriſti: quod patet: quia commixta hoſtia cõſecrata cum aliis, homo non plùs diſcernit eam ab alia, ſubducta fide, q̃ facit beſtia. Sicut ergo beſtia non ſufficit apprehendere hanc rem ſacramenti ſub tali habitudine, ita nec ſenſus hominis. Hęc Witcleff. AVTHOR. Hæc † dicit homo, cuius obturatus eſt oculus, qui cadit, & ſic aperiuntur oculi eius, vt de Balaam legitur in Numeris. Cuius quanuis obturatus ſit oculus, vt quid tamen ſic inuolutus eſt ſermo? Dicat planè oportere ſenſibiliter ſubiectum eſſe perceptũ à ſenſu mediante aliquo per ſe ſenſibili informante fidem per accidens. Dicetur illud ſubiectum eſſe ſenſibile directè contra naturam ſenſibilis per accidens. Nam qualiter exemplum reddit Ariſtotelis ſenſibilis per accidẽs de Darij filio: niſi quia apprehenſo eo per ſenſum ex colore, figura, vel motu, adhuc manet ignotus, quòd ſit Darij filius? Et commentator de Socrate: & miſceatur inter centum homines, & quomodo iudicio exterioris ſenſus vel interioris nullo addito quod de ſtatura eius aut geſtu alicuius relatu cognouerit? Aut ſi canis, vel beſtia ſit, qui iam primò in ſenſum eius venerit, quomodo per viã ſenſus veniet in Darij filium, quia vt ſic eſt ſenſibile per accidens: & tamen Darii filius viſus eſt, & ibi ſi quidem loquatur auditus? Sed vt ad ſcripturas veniamus: nunquid Maria Magdalena verè vidit dominum ſpecie hortolani, quando dicebat euangelium, quia vidit Ieſum, & neſciebat quia Ieſus eſſet? Si vidit Ieſum non ſolùm per accidẽs, ſed per ſe, quod plus eſt, quomodo non comprehendit Ieſum per aliquem ſenſum intrinſecum ex motione per ſe ſenſibilis adiacentis, ita quòd ſi cõmiſceretur cum aliis hominibus, nõ aliter poſsit eum ab aliis hominibus diſcernere, quàm beſtia? Hoc idẽ de duobus diſcipulis eũtibus cum Chriſto ad caſtellum Emaus, quorum oculi tenebantur ne eum agnoſcerent, non autem ne eum viderent, ita vt poſtea dicerent, Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis de Ieſu, cùm loqueretur nobis in via? Et ad cæcum natum, cui dixit Ieſus Ioannis. 9. Tu credis in filium Dei? Et ille. Et quis eſt domine vt credam in eum? Et Ieſus. Et vidiſti eum, & qui loquitur tecum, ille eſt. Ergo qui nondũ fidei oculo Ieſum vidit, corporis oculo eũ vidit. Et tñ quis ille eſt, neſcit. Idcirco interrogat eũ, quis ille eſt, vt in eũ crederet. Quomodo putas ipſe diſcerneret Ieſum, quem Chriſtus vidiſſe eum dixerat, à centum hominibus, quem iam oculis vidit, nec tamen cognoſcit? Et quomodo item mulier Samaritana in euangelio ſecundùm Ioannem vidit Meſsiam, & audiuit eum loquentẽ, neſciens eũ ab aliis viris diſcernere, pluſquàm beſtia: quoúſque diceret ei Chriſtus, Ego ſum qui & loquor tecum, & quotlibet talia? Ergo iſte philoſophus peccat cõtra philoſophum ſuum Ariſtotelem, neſciens quomodo in libro ſuo ſecundo de anima cap. de viſu & viſibili aſsignat multos gradus de viſibili ordinatè

VVitcleff.

1

Viſibilis gradus & ſenſibilis p accidens.

2 tè diſtinctos. Nam † præter per ſe viſibile, quod ſecundùm eum eſt color, primum ſubiectum affectatum eo per ſe ſenſibili, eſt ſenſatum per accidens. Ideo paruo, aut nullo intercedente vitio, circa ipſum contingit ſenſum errare: ſicut ſenſus iudicat aliquādo in hyeme de lunari globo, quādo primò eleuatur ſuper terram, quòd ſit ignis in patria. Secundò gradu & per accidens ſenſibile: quod nullo accidente inexiſtente ſubiecto poteſt per ſenſum extrinſecum percipi directe: ſed ſub qualitate aliqua concepta per tempus à ſenſu intrinſeco, ſicut Darii filius, vel Socrates. Vnde & per ſpectiui dicunt, quòd ad huius viſionem requiritur tempus. Tertiò item gradu ſunt ſenſata per accidens illa, quæ per nullum accidēs inexiſtens ipſi rei cognoſcuntur à ſenſu, ſed tantùm per extraneas qualitates: ſicut ſol, cælum, & omnia diaphana perennis luciditatis ſecundùm commentatorem ibi, commentis. 68. &. 69. Vnde ibi concluditur, ꝙ quia ſunt ſolùm potentia lucida, & per hoc diaphaneitatis perpetuę, non videntur colore proprio, ſed colore cauſato in extremitate ſui diaphani in igne, vel aëre noſtro caliginoſo, nō procul ab oculo. Quòd ſi arguatur oppoſitū, quia & aër eſt item corpus diaphanum, cōceditur: ſed tamen in comparatione cæleſtiū, eſt corpus obſcurum: & ideo luminoſus radius ibi reflexus, efficit colorem, quaſi iam venerit ad extremitatem ſui conſpicui: ſicut videmus flāmam intenſiùs rubram infrà flammam: quia flamma illa plùs habet de groſſo vapore. Si ergo hæc ſupercæleſtia videri poſſunt, & videntur, & tamen niſi per qualitates à multis diſtātes millibus omnino eis extraneis: quare non videtur corpus Chriſti ſicut huiuſmodi corpus per qualitatem ſibi propinquiùs aſsiſtentem, quanuis non inſiſtentem? Certè de cælo, ſole, & ſtellis non poteſt negari, quin videntur oculis huius carnis, dicente ſcriptura. Qm̄ videbo cælos tuos opera digitorum tuorum, lunam, & ſtellas, quæ tu fundaſti. Et ad Abraham dixit dominus Geneſis. 15. Suſpice cęlū, & terram: numera ſtellas, ſi potes. Vbi etiam patet ſenſibile per accidens remotum, ſcilicet, ſtellam, aut cælum per extraneas qualitates eſſe ſenſatum ſenſibili per ſe nō ſenſato: quia ſtellas potuit Abraham ſentire, & ſenſu percipere, earum numero impercepto: cùm tamē numerus eſt per ſe ſpecies ſenſibilis communis. Sed iam ad propoſitum. Quis idiota non videt ſtellam in capite tauri, cùm tamen inter omnes ſtellas cæli non percipiat eam plùs q̄ beſtia? ergo dicemus quia non vidit eam? Aut cùm iſte magiſter viderit aſſub inter ſtellas, nunquid percipit, & diſcernit eā à ſtella priuſ quàm ceciderit? Hæc eſt philoſophia iſtius Witcleff. Certè ſic videns Chriſti corpus inter mille panes non ſacros, non diſcernet ipſum ab aliis: cùm tamen ita videt ipſum inter panes, ſicut cùm videt Heſperiū inter ſtellas. Cætera argumenta ſua huius ſectæ, his defectis, modicum habent ponderis. Si enim (inquit) tam clarè intuerentur corpus Chriſti in ſacramēto: quęratur cuius coloris, cuius quātitatis, cuius figurę eſt corpus Chriſti ibidem? & oportet eos dicere, quòd in hoſtia vna ſit albius, in alia fuſcius, & in alia maius, in alia minus, & ſic dominus noſter foret in vna hoſtia plenè rotundus. Et ſic poſtea de ſanguine in cōparatione ad alios ſenſus, quòd in vna hoſtia putrefacta olet Deus, in alia, quę ſit acida, acet. Et ſic in ciuitatibus Deus eſt ſapidus, cum in ruralibus acet. Hæc Witcleff. AVTHOR. Hæc, & huiuſmodi ludicra ſi philoſophiam ſciret, certè pudore victus taceret. Nam quot vident oculis ſuis ſolem iſtum, & neſciunt: cuius ſit quantitatis, vel coloris? Et tu ipſe ſi ſtares in eminenti loco, vbi perſpiceres ſuperius hemiſpherium ſummi cęli, & interrogarē te, cuius eſſet quantitatis, aut coloris: quid putas ſtatim diceres iudicio ſenſus excluſo rationis decreto? Quid de ſtellis in Arcto, quæ perhibentur eſſe ſole maiores? Quid de arctophylace initio ſeptentrionalis circuli, & ſolſtitij æſtiualis? Quid de Abaco patre Thoantis? quas ſtellas, & ſi homines carnalibus oculis videant, quia tamen vt tales ſunt per accidens valde videntur, ideo ſi colorem, aut figuram, aut quantitatem, vel appellationē inquireres, minimè reſpōderēt. Aut tu dic ſi in vno cæli ſitu ſol iſte croceus, non comatus, in euro fuluus, flauus in auſtro & crinitus, & in occidente ceruleus. Et nunqd eſt fax ignea dum calet, & oceani vndis ſubmerſa dū occidit? Sic æſtimauêre poëtæ per iudiciū ſenſus. Et nūquid de figura eius bene ſenſerant Manichæi dicentes eum triangularis formæ, & eſſe nauem onerariā boni Dei, p quoddam foramē cæli micantem? Ecce iudicio ſenſuum tot & plures generantur errores de colore, figura, & qualitatibus ſolis, quē tu ipſe non potes negare viſibilem. Quid igitur mirum, ſi de carne ſaluatoris in ſacramento valde occulta propter meritum fidei, aſpicientes non clarè dicant ad ſingula? Aptiùs ergo vident, & certiùs, qui iudicio fidei, quàm qui iudicio viſus credunt: ſicut expoſitione ſuper Ioannem Homili. 25. de intuentibus baptizatum

VVitcleff.

Chryſoſto. ptizatum Chriſtum ſyllogizat *Chryſoſtomus*, dicens. Aſtiterũt proficientes quidem, nihil, ſolùm autem videntes ea quę fiunt. Pater em̃, & filius, & ſpirituſſanctus omnia operantur. Suadeamus igitur ab enuntiatione Dei. Viſu enim hæc eſt fidelior. Nam viſus quidem multis in locis fallitur: illa autem immachinabile eſt excidere. Hæc ille. AVTHOR. Bene dicit quòd viſus fallitur, quanuis Witcleff dicat viſum, & tactum eſſe certiſsimos inter ſenſus: ſed comparati ad fidem Chriſti, ſunt incerti, & fallaciis pleni. Nihilominus aliud eſt de re viſa per ſpeciem extraneam non cõiunctam: aliud de re viſa per ſpeciem informantem ipſam, & rei viſæ coniunctam. Nam primã ſpecies illa non denominat niſi in genere, putà quòd eſt ſic, vel ſic ſenſibilis. Secundam verò ſpecies rem ipſam in particulari denominat.

3 Deus† noſter, & corpus eius in ſacramento videtur per ſpeciem illam extraneam: non autem albet per eam, neque calet, non olet, vel acet. Sed priùs, ſi eſſes philoſophus, demonſtraſſes ſpecies illas, ſub quibus videtur Chriſtus, eſſe Chriſto coniunctas, informantes, & denominantes. Hæc eſt doctrina Ariſtotelis

4 de viſibili qualitate extranea. Non† eſt ergo Chriſtus noſter illud album, vel rubrum triãgulum, vel rotundum, quod ibi oculi carnis videt, ſicut alibi pluries inſultaſti. Vel dic tu, quod illud croceum ſine comis, ad quantitatem peluis, quod oculis corporalibus video in rorido mane? eſt ſol ille corporeus, qui ſenſibiliter calet in meridie? Inſultat amplius. Si

VVicleff. (inquit) in ſacra hoſtia corpus Chriſti ſic videtur, quærerem ego ab iſtis fictoribus, vtrũ inibi ſtat, an ſedet. Dico tibi Witcleff, q̃ tu in hoc ipſo fictionis notã nõ effugis. Quia alibi hoc argumentum per Antichriſti diſcipulos ſimulas tibi factum: quod hic planè cõtra orthodoxos euibras. cap. 44. de ſermone domini in monte. Per hoc (inquis) reſpondetur ad quæſtiones, quibus quærunt diſcipuli Antichriſti, vtrum corpus Chriſti ſedet, an ſtat in hoſtia conſecrata. Nam corpus Chriſti non ſtat, vel ſedet ibidem, nec mouetur localiter ad motum iſtius hoſtię cõſecratę. Et citò pòſt ſubijcit rationem, quia ad relationem non eſt motus (inquit). Hæc Witcleff. AVTHOR. Peſsima cauſa, & hęreſi plena: quia ſic corpus Chriſti non eſſet ibi niſi relatio, imò relatione quid deterius, ſcilicet, extremus reſpectus. Attamen conuicini eis ſunt ſeſsio, & ſtatio. Et nũ quid ideo prohibentur contrahere nuptias cum habitu reſpectiuo niſi motus localis in eccleſia reſpectiuorum publicè miſſam celebret nuptialem? Rideo fateor riſibile fundamentum. Fides† eccleſiæ meliùs dicit: Chriſtũ

5 in ſacramento, ſcilicet, nec ſedere, vel ſtare, nec coloratum, vel quantum eſſe: quia eſt ibi tantùm in ratione ſuæ nudæ corporalis eſſentiæ: non autem vt qualitatibus, vel quantitatibus ſuis amictæ. Sufficit autem ſimplici alicui ſic reſpõdere proteruo, quòd corpus Chriſti, quod eſt corporaliter in ſacramento, verè ſedet ad dexteram Dei patris in cælo: ſicut dictatur in ſymbolo. Accuſat iterum orthodo- VVitcleff.
xos antiquos iſte ſerpens de crurifragio ſaluatoris. Si (inquit) audimus dominum in fractura hoſtiæ: cùm ipſa ſit niſi fractio corporis q̃d auditur, oportet concedere, quòd Chriſtus frangitur, quod eſt horribilius, quàm opus militum, qui vt dicitur Ioannis. 29. ad Ieſum cùm veniſſent, non fregerunt eius crura: quia Exod. 12. de agno paſchali figurante Chriſtũ præcipitur, Os non comminuetis ex eo. Multò magis ergo de corpore Chriſti viuo & glorificato Chriſtiani non frangerent eius membra. Hæc ille. AVTHOR. Bene nouit hæreticus fideles non ſic dicere nec ſentire: ſed euomit ſcandala ſua contra ſacrum Chriſti corpus: ne crederetur ibi ſecundùm ſuam eſſentiam verum corpus, ſed nudum ſignum fictũ.

6 Eccleſia† nãque Chriſti ſemper docet, & docuit, corpus domini noſtri non frangi ſecundùm propriam formam, ſed in ſpecie ſacramẽti: ſed nec viſum eſſe, vel auditum ibi in genere proprio, ſed in ſacramento. Sicut poſſemus dicere regem Ieſum: ſi quis pallium regium laceret: non quidem ſecũdùm ſe, ſed in amictu eius ſatis à ſuo corpore ſeparato. Vnde & David percuſsit cor ſuum, cùm prę ſcidiſſet oram chlamydis Saülis, dicens, Propitius ſit mihi dominus, ne faciam hanc rem domino meo Chriſto domini, vt mittam manum meam in eum, quoniam Chriſtus domini eſt. Adiudicauit enim ſe miſiſſe manum in regem, quia commiſit eam in chlamydem. Et dominus Ieſus interrogat Lucæ. 8. quis eum tetigit. quod & Petrus recitat Marci. 5. cùm mulier illa ſanguinaria veſtimenta eius tantùm tetigiſſet à retro. Quod & quæſtio Chriſti teſtatur in Marco. Quis (inquit) tetigit veſtimenta mea? Nec putet aliquis Chriſtum de tactu tantùm per fidem & deſiderium cordis, & non de tactu corporis hanc edidiſſe quæſtionem: quia diu antè tactum iſtum mulier ægra per fidem & deſiderium cordis Chriſtum illo modo tangebat. Ideo refert Marcus illam per ſe dixiſſe: quia ſi vel veſtimentũ eius tetigero, ſalua ero. Hoc ergo cùm primò diceret, non dubium

fide tetigit,ſed nõdum ſanitatem accepit:nec Chriſtum teſtantem ſe tactum audiuit,quoúſque corporis manum cum bona fide veſtibus premeret ſaluatoris.Hoc enim facto, ſtatim Chriſtus ſe tactum detegit, & ſtatim virtutem à ſe exiſſe pronuntiat.Argumentũ eſt, quòd ſacramenta fidei fide tantum, vel amore nudo percepiſſe non ſufficit,ad hauriendũ virtutem, & gratiam de fontibus ſaluatoris:ſi corporaliter carnalibus membris & ſenſibilibus ea capere aſsit facultas. Redeamus ad prima:& dicamus† Chriſtum ſenſibilibus manibus æquè,aut amplius in ſacramẽto tactum, ſicut tangi poſſet per fimbriam . Et ſicut Dauid ſenſit ſe præſcidiſſe corpus regis in abſciſſione ore chlamydis eius, cùm nullum membrum eius violaſſet,aut læſiſſet in ſe,Cur non manducant fideles ad ſenſum,& frangũt corpus domini in fimbria ſacramenti, ſine omni fractionis iniuria membri Chriſti ? Sic exponit rem iſtam in de verbis domini, vt de conſecratione diſtinctione ſecunda.Qui manducat me.*Auguſtinus*.Non(inquit)timeamus fratres manducare iſtum panem, ne fortè ſumamus illum , & poſteà non inueniamus quod manducemus . Manducetur Chriſtus : viuit manducatus, quia ſurrexit occiſus.Nec quando manducamus , partes de illo facimus . Et quidem in ſacramento ſic fit : & norunt fideles quemadmodum manducent carnem vel corpus Chriſti , vnuſquiſque accipit partem ſuam.Per partes manducatur in ſacramento, & manet integer totus in cælo . Per partes manducatur in ſacramento , & manet integer totus in corde tuo. Hæc ille.AVTHOR. Ecce quàm planè Chriſtus manducatur in ſacramento , & per partes quidem in ſacramento , ſic diuiditur , ſic fit dicit Auguſtinus . Sacramentum illud nunquid corporeum quid eſt?Secundùm illud ergo Chriſtus corporaliter manducatur , & per partes diuiditur:certè non ſua in natura : quia ſic manet integer totus in cælo , totus in corde tuo,& totus integer in ſacramento . Sic item in epiſtola ſua prædicta ad Haimericum *Yuo* . Nos (inquit) immolatum Chriſtum ſic manducamus,& bibimus,vt integrum eum manere ad dexteram patris credamus : & cùm ſemel diſtinctione membrorum ſuorum in manifeſtatione corporis ſui ſe obtulit hoſtiam viuentẽ, paſsibilem,& mortalem: quotidiè tamen ſub velamento panis,& vini,ab ſancta eccleſia immolatur:& non in partes ſciſſum , neque cruẽtum corpus eius fidelium ore percipitur . & hoc eſt, quod dicitur,Non hoc corpus, quod videtis,manducaturi eſtis.Neque enim quod de altari ſumimus, verum corpus eſſe Auguſtinus negaret,qui hoc in pleriſq; tractatuum ſuorum locis euidenter affirmat.Hæc ille.AVTHOR . Euidenter ergo fides antiquæ docet eccleſiæ corpus Chriſti glorioſum & multiplicatum in ſacramento ſenſibiliter eſſe comeſtũ,& fractum, & in partes diuiſum, quod in propria ſua natura nullam ſuſtinet moleſtiam paſsionis.Sic enim primo Machabæorum:multæ animæ dicuntur eſſe peremptæ, quarum nulla ſecundùm ſe ſenſit peremptionis iniuriam,ſed ſecundùm carnem indutam. Nec vt hæretica deſipientia garris , ſacerdos frangit Chriſti collum in hoſtia , ſiue crura, vel caput:ſed totam hoſtiam ſine diſtinctiõe partium corporis nominanda in ſacramento confringit . Quòd autem agnum paſchalẽ in exemplum adducis , contra te eſt . Nam cùm figura corporis Chriſti frangi nõ debuit , cur tu figuram panis tui confringis?Sed cuius oſſa fracta non fuerant , carnes poterant ad comedendum confringi.Non ergo contra figuram nos facimus , ſi carnem Chriſti in ſacramento diuidimus,qui tamen & carnes,& crura , & omnia ſacra membra in ſeipſis inconcuſſa ſeruamus.Iterum arguit , quòd moderniores doctores negant corpus Chriſti corporaliter in ſacramento videri, quia,vt inquiũt, nihil videtur ab oculo , niſi ſecundùm formã trianguli:cuius conus eſt in oculo, & baſis in ipſo viſibili: ſed corpus domini cùm ſit multiplicatum ad omne punctum hoſtiæ,non terminat talem baſim.Ideo ſecundùm vera perſpectiuorum principia non ſic videtur oculo corporali.AVTHOR. Mẽdax ſemper in mẽdacio deprehendendus eſt. Nam etſi quidam moderni doctores ſic negent , intelligẽtes nõ videri ſecundùm ſe, vt rationes eorum oſtendunt,tamen doctor ille ſubtilis,qui illud argumentum aſſumpſit,manifeſtè poſſe ſic videri cõcedit. Vnde ſic habet.Ad quæſtionem(inquit)dico† quòd Deus de potentia abſoluta poſſet in glorioſo oculo cauſare vel non glorioſo viſionem iſtius corporis,licèt iſtud corpus nuſquam eſſet niſi in euchariſtia. Et probat primò . Quia viſio eſt forma abſoluta, ergo ſine contradictione poteſt fieri ſine reſpectu præſentialitatis ad obiectum, vel quocunque tali reſpectu . Secundò aſſumit,q̃ nullius viſio etiam ſic cauſata poſſet eſſe corporis vt hîc primò:quia hoc includeret corpus vt hîc, vel etiam cauſam primò viſionis,vel etiã propriũ,& primum terminum viſionis. Sed corpus vt hîc neq; poteſt cauſare primò , neque terminare:

7 Solutio argu.

Auguſtin.

8 Yuo.

VVitcleff.

terminare: quia tam cauſatio, quàm terminatio talis requirit in obiecto primo cauſante, vel terminante diſpoſitionem debitam, & hoc ſecundū locum, vtpote approximationē, & debitam diſtantiā. Sed corpus iſtud, vt hic non poteſt debitè approximari, nec diſtare debitè, quia nō eſt in loco, vt hic. Hæc duo argumēta plùs videntur nobis conferre, q̄ petimus: ſcilicet, q̄ corpus Chriſti poſsit ibi videri ſynceriter ſub immediato viſibili primo etiā ab oculo nō glorificato. Hæc fortè ſi Witcleff intellexiſſet cùm legit, non tam leuiter mentiretur. Ad illud argumentum exercitij placet, q̄ quicquid ſic videtur, ſub tali videtur triangulo, imò ſecūdùm perſpectiuos ſub tripertita videtur pyramidē virtutis viſibilis: & lucis oriētis ſuper planū dati ſenſibilis: quarū oēs coniſunt in oculo, & baſes in re viſa. Sed ſi ſemper locabis baſem pyramidis viſualis immediatè ſuper re ipſa qualitercunque viſibili: nunquā vides hominem, nunquā cælum, nunquā ſolem, quia axis viſualis ab oculi centro progrediens, non poteſt in eſſentiam hominis protendi, vt habeat ibi punctū ſine qualitate, vel quantitate ſuperducta illi eſſentię, pūcto ſuo finali conterminum loco centri. Et itē cùm ipſum hominem per ſenſibile proprium videt, non tamen totū aliquādo ſimul, ſed ſolū partem eius ipſo intuitu oculi ſimul videt. ſicut in de verbis domini ſermone. 36. *Auguſtinus* docet, dicēs. Quicquid enim aſpicis, nō totū aſpicis. Cuius hominis faciē vides, dorſum non vides, eo tempore, quo faciem vides. Et quando dorſum vides, eo tempore faciem non vides. Sequitur. Tractas q̄d vides: verſas huc atq; illuc: velut ipſe circuis, vt totū videas. Vno ergo aſpectu totū videre non potes. Et quandiu verſas vt videas, partes vides. Et contexendo quia vidiſti alias partes, videris totū inſpicere. Non aūt hoc oculorū viſus: ſed memorialis viuacitas intelligitur. Hęc ille. AVTHOR. Ecce ſi vnquā vidiſti hominem, dic vbi locaſti verā baſim tuæ pyramidis, ſub qua totum videris vno intuitu: cū nunquam virtus ipſa ſub axe viſuali ſeſe multiplicās potuit venire niſi ad partem? Nec ſic ad extremū diaphani ſolis, vel cæli primi virtus ipſa peruenięt, in quo reperiri poterit ratio viſibilis primò cauſans, aut terminans viſionem. Dicendum igitur, ſicut reuera eſt, q̄ baſis illa trinæ pyramidis erit in plano primi per ſe viſibilis: ſub quo omni immediatione naturæ ſit res ipſa viſibilis gradu tertio vel ſecundo per accidens: ſicut ſubſtantia videtur parietis ſub baſi pyramidis locata in ſuo colore quāto. Sol autem, vel cælum in baſi pyramidis locata in extremo perſpicui noſtri ignis, vel aëris caliginoſi verſus aſpectum, quia ibi cauſatur qualitas illa extranea, ſub qua videtur corpus ipſum diaphanum. Ita † corpus Chriſti in ſacramento videtur ſub baſi pyramidis cauſatæ in colore de quantitate panis ad extra ſenſibili: non in propria ſua eſſentia, quia nec hoc facit vlla ſubſtantia in ſeipſa.

Reſponſio.

Auguſtin.

9

¶ Quòd neceſſarium eſt illā partem tenere de viſibilitate corporis Chriſti, vt ſimus conformes canonibus prouidentibus hoc modo contra hæreſes.

CAP. LVI.

SVMMA.

1 *Corporis Chriſti uiſibilitas in ſacramento quare potiùs ſit admittenda, & tenenda, quàm contrarium.*

2 *Corpus Chriſti, quòd frāgatur in ſua eſſentia ſub ſacramento, non autem in ſua eſſentia nudè, & purè ſecundùm ſe.*

3 *Paſchaſius, quid de uiſibilitate corporis Chriſti in ſacramento, dicat.*

4 *Chriſti caro quare lateat in ſacramento, oſtenditur.*

5 *Chriſtus, qui ſedet ad dexteram patris, quòd ſacrificij tempore hominum manibus contineatur, ex Baſilio, & Chryſoſtomo, oſtenditur.*

6 *Hugonis de corporis Chriſti in ſacramento uiſibilitate dictum recenſetur. Et quomodo antiquorum & Canonum in hoc ſequutus fuerit profeſſionem.*

7 *Ioannes de Baconis, quomodo poſitionem de uiſibilitate corporis Chriſti in ſacramento neceſſariò ſequendam putet. &c.*

8 *Cauſæ tres concedendi angelum eſſe uiſibilem, nō ſic corpus Chriſti, ab Witcleff aſſignatæ, improbantur.*

9 *Angeli quatenus animalia à Gregorio dicti.*

NEc quiſquam leuiter patiatur: q̄ cum vtrunque dicatur rationibus ſeparatis de corpore Chriſti: puta, quòd ſit penitus inuiſibile in ſacramento oculo corporis, ſicut dicunt quidam doctores, & canones: & iterum,

quòd ſit bene ſenſibile in eodem, ſicut quidā magni, vt ſuprà contulimus, aſſerebāt: quare viam ſecundam legimus, non obſtante, q̄ ſanctus Thomas, Bonauentura, & alij primā præ
1 ferunt eſſe tenendam: quia † cunctis inſpectis cùm vtraq; ſit modo ſuo vera, ſecūda plùs cōtinet abundantis cautelæ contra hęreticos: & cōformior eſt ſanctis canonibus, & ſenſui ſanctorum patrum roborantium Chriſti fidem. Nam viam illā obſtruere neceſſe eſt, per quā hoſti patet introitus. Sic dum Ariani hæretici fremebant contra diuinitatem Chriſti, diligenter clauſerunt ora ſua patres eccleſiæ, Hilarius, Auguſtinus, Hieronymus, & alij, ne dicerent aliqua ex parte Chriſtum eſſe creaturam: quia à peruerſis putarētur intelligi Chriſtum puram dicere creaturā. Iterum cùm Eutichiani boatus ſuos miſiſſent in orbem cōtra humanitatem aſſumptam, Hieronymus libero ore proclamat Chriſtum creaturam. Ita de fide venerabilis euchariſtiæ ex quo ſurrexerunt quidam de ſynagoga ſatanæ ſignorū cultores, & figurarū inanium nihil in ſe continētium quod ſignarent doctores idololatræ: tutum videbatur ſanctis pręſulibus, & peritis eccleſię declarare, quod ex fide ſcripturę, & apoſtolorum per ſucceſsiones epiſcoporū & plebium hactenus ſapuerūt, veram. ſ. ſubſtantiā corporis Chriſti & ſanguinis eius ſub ſpeciebus illis carnaliter propriis corporalitatibus contineri. At cùm contrà Berēgariani arguerent, corpus ibi non eſſe, ſed ſacramentum, id eſt, ſignum ſolum: quia palpari non poterit, aut videri: iterū decreuit eccleſia, q̄ & ſenſualiter tractaretur ibi, & frangeretur: non tantū ſacramento, ſed ſecundùm ſuam propriam eſſentiam in ſacramento. Ex iſtis certè & cæteri profluxerunt: vt puta Berengarianorū hæreſis, qui hoſtiæ cùm leuaretur, non aſſurgerēt, nec reuerentiam exhiberent. de quibus in clementinis de hæreticis cap. Ad noſtrum. Et alii citeriores Valdenſes, & noſtri Witcleuiſtæ moderni, qui cùm leuatur hoſtia benedicta, in cælum tollunt aſpectum, dicentes palā ſe ibi corpus adorare vbi eſt, non vbi non eſt, nec videri poteſt à quoquam. Contra omnes hos decreuit *Nicolaus Papa* feliciter cum ſacro concilio Conſtantiniano Romæ cùm confeſſionem Berengarianam ſic formaſſet. Ego Berengarius indignus eccleſiæ ſancti Mauricii Andegauenſis Diaconus, cognoſcens veram catholicam & apoſtolicam fidem, anathematizo omnem hæreſim, præcipuè eam, de qua hactenus infamatus ſum, quæ aſtruere conatur, panem, & vinum, quę in altari ponuntur, poſt conſecrationem ſolummodo ſacramentum, & non verum corpus & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe: & non poſſe ſenſualiter, niſi in ſolo ſacramento manibus ſacerdotum tractari, vel frangi: aut fidelium dentibus atteri. Conſentio autem ſanctæ Romanæ eccleſiæ, & apoſtolicę ſedi, & ore, & corde, profiteor de ſacramentis dominicæ menſæ eandē fidem me tenere, quam dominus & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc ſancta ſynodus authoritate euangelica & apoſtolica tenendam tradidit: mihiq; firmauit, ſcilicet panem, & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem non ſolùm ſacramētum, ſed etiam verum corpus & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe, & ſenſualiter, non ſolùm ſacramēto: ſed in veritate manibus ſacerdotum tractari, ac frangi, & fidelium dentibus atteri. Hæc ille. AVTHOR. Hic videri poteſt, quanto pondere verborum curauit papa cum ſynodo affirmare verum corpus Chriſti tractari ſenſualiter: atq; frangi, non in ſacramento tantùm. i. per fracturam ſigni tantùm: quia hoc eſſet incidere laqueum Berengarii, ſed ipſius proprię ſubſtantiæ corporis Chriſti in ſacramento: & ſic ſecundùm eandem eſſentiam corporaliter ibi contentam fidelium dentibus eſſe contritam. Si autem inſtet ſophiſta: ſecundùm hoc corpus Chriſti tangeretur, & frangeretur ibi ſecundùm ſuam eſſentiam: Reſpondeo cū de-
2 creto præfato, quòd † corpus Chriſti frangi-gitur ibi in ſua eſſentia ſub ſacramento, nō autem in ſua eſſentia nudè & purè ſecundùm ſe, hoc eſt dicere, ſecundùm eſſentiam, quia hoc vitauit Papa, q̄ nihil teneretur, aut tractaretur ibi de corpore Chriſti niſi ſignaculum tantū. Ideo concedi debet etiam ſubſtantiam corporis Chriſti ibi teneri, & frangi: ſed hoc per medium ſacramenti, ſicut eſſentia hominis videtur ſub colore tanquā ſub ſenſibili primò, ipſa verò ſubſtantia hominis per accidens ſecūdò. Et item patens eſt quantā Witcleff patiebatur authoritatis egentiam, quando de prædicto decreto aſſumpſit ſibi colorem de pane ſuo cibario: quia dicit decretum panem & vinum poſt conſecrationem corpus & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe. Tū, quia hoc non eſt dicere panem & vinum poſt conſecrationem, panem & vinum eſſe, imò nō panem, neque vinum, ſed corpus & ſanguinem Ieſu Chriſti: ſicut dicens, hunc lapidem poſt horam aurum verum eſſe, aurum verum ibi daturus eſſet, non lapidem. Tum etiam, quia hoc idem corpus ſenſualiter: & non ſacramētaliter tantùm, tractatur ibi, & teritur. Panis autem

Nicolaus Papa.

autem illius ſolùm tractatur ibi ſenſualiter in ſacramẽto. Aliud ergo eſt panis eius, aliud corpus Chriſti, quod ſenſualiter ſic tractatur. Hac ergo neceſsitate propellendi hæreſes coacti ſunt patres in hac profeſsione decernere ſanctam carnem Chriſti & ſanguinem ſenſualiter, id eſt, indiſtinctè ſub ſenſibus conuerſantem. Vnde eorum authoritate & neceſsitate Chriſtianiùs ſentiendum eſt, & conformandum canonicis regulis, quàm propter paucas leues rationes topicas quicquam vel in verbo ſentire diuerſum: maximè cũ aſſertio illa, quæ corpus Chriſti viſibile & tangibile reddit, hæreſes multas ſtrauit, putà Berengarianam, Catharianam, Witcleuiſticam, & omnẽ ſignifer orũ cohortem. Aſſertioni verò illi, quæ corpus Chriſti ibi ponit omnino inuiſibile, quantum adhuc legi, nullus hactenus offecit hæreticus, quinimo omnes gaudẽt illud potiùs cõ firmare per locum à ſuperiori negatiuè, quia corpus illud nullatenus eſt ibi: idcirco nec eſt viſibiliter ibi. Hoc enim clariſsimis etiam viris in eccleſia poſt decretum præfatum videbatur eſſe ſequendum. Vnde magnus Paſchaſius. *Paſchaſius* in tractatu finali libri ſui de corpore & ſanguine domini ſic ſcripſit. 3 Quidam † loquaciſsimi magis, quàm docti, cùm hæc credere refugiunt, quæcunq; poſſunt, ne credant quæ veritas repromittit, opponunt, & dicũt nullum corpus eſſe, quod non ſit viſibile, & palpabile. Hoc autem inquiũt, quia enim myſteria ſunt, videri nequeunt, nec palpari, & ideò corpus non ſunt: & ſi corpus nõ ſunt, in figura carnis & ſanguinis hæc dicuntur, & non in proprietate naturæ carnis Chriſti, quę paſſa eſt in cruce, & nata de Maria virgine. Ecce quàm bene diſputãt contra fidẽ ſine fide, ne credant: quia fides nõ eorũ eſt (teſte Apoſtolo) quæ videntur, ſed quæ nõ videtur. Vnde quia non videntur, myſteria ſunt, & ſacramẽta: & ideò in fide hoc ſunt, quod dicuntur, & veritas teſtatur. Sequitur. Alioquin præfata ſancta Synodus Epheſina, cui contradicere, nulli fas eſt, plùs quàm Euangelio, nunquam auderet abne- * abnegare, quod * abnegant, niſi ex Euangelio, & affirmare verè viuificatricem carnem Chriſti in hoc ſacramento, & ipſius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter, inquiũt, vt Deus exiſtens, quia propriæ carnis vnitas. Vnde neſcio an apertiùs de his dici poſsit, aut ſi manifeſtiùs, vbi totum, quod eſt Chriſtus, prædicatur: non in figura, ſed in re, & in proprietate, atque in natura, quæ vita naturaliter vt Deus exiſtit: & ideò non virtus tantùm, ſed proprietas naturæ iure creditur.

At per hoc iſti, qui negant hoc viſibile eſſe myſterium, atque palpabile, non ob aliquid aliud agunt, niſi ne credant, & ne ſit quod veritas ait: hoc eſt corpus meum: & hic eſt ſanguis meus. Hæc ille. AVTHOR. Lucidè ſatis dixit Paſchaſius quantam occaſionem negare ſenſationem ſacramentorum dedit erratibus. Et cõcluſit ideo negatum viſibile eſſe myſterium, ne crederetur verum, quod Chriſtus ait, Hoc eſt corpus meum. Statimq; probare incipit carnem illam in ſacramento in ſeipſa fore viſibilem, quãuis non in ſeipſa. ibi. Aſcẽ- Paſchaſius. dant ergo hi, vbi Chriſtus eſt in dextra patris, & inuenient viſibile, & palpabile ipſum eundemq; Chriſtum, quem requirunt. Nos autẽ quia per fidem ambulamus, & non per ſpeciem credimus, & communicamus interdum 4 quod latet, & eſt verum in myſterio: quia † omnino ſi non lateret, fides, & myſterium nõ eſſet. Vnde fit viſibile, & palpabile in Chriſto quod accipimus, & inuiſibile in myſterio, & in fide caro verbi in ſpiritu ſancto propria facta, & vna eademq; paſſa eſt, & non alia. Hæc ille. AVTHOR. Bene dicit Paſchaſi9 ſi omnino non lateret caro Chriſti in myſterio, ſed videretur ſine ænigmate, ſicut eſt in ſeipſa, tunc ſacramentum non eſſet, nec obiectum fidei, ſed ſpecies oculi. Sed eſt viſibile, & palpabile in Chriſto quod accipimus, tã in cælo, quàm in ſacramento: & tamen ſic inuiſibiliter in ſacramento. Quemadmodum antiquus ille pater *Baſilius* ait, vt habet memorabilis illa Leo- Baſilius. dienſis epiſtola ad Henricum Regem Francorum de condemnatione Berengarii & Bruno 5 nis. O † miraculum! ô Dei in nos beneuolentia! Qui ſurſum ſedet ad dexteram patris: ſacrificii tamen tempore hominum manibus continetur, traditurq; lambere cupientibus eum! Hęc ille. AVTHOR. Overbum plenum fide! non ſacramentum eius extrinſecum, non inane, & nihil continens ſignum: ſed ille, qui ſurſum ſedet ad dexteram patris, ſacrificii tẽpore hominum manibus continetur. Ergo manibus palpatur, & à potiori oculis videtur: traditurq; lambere cupientibus eum. Ita ergo quomodo manibus hominũ corporaliter cõtinetur: taliter corporalibus faucibus corporaliter lambitur, & guſtatur, in ipſo, ſcilicet, ſenſibili ſacramento, non ſic ſenſibiliter ſine ſigno. Iſtam clauſulã glorioſi Baſilii, ſanctus pater *Chryſoſtomus* notare non diſtulit, & ſibi- Chryſoſto. ipſi aſſumere in libro ſuo dialogorum, quem cum eodem Baſilio amico ſuo compoſuit. libro tertio, capite tertio. O miraculum! ô Dei in nos beneuolentia! qui ſurſum ſedet ad dexteram

xteram patris: ſacrificij tamen tempore homi
num manibus continetur, traditurq; lambere
cupientibus eum: & cum bona ratione com-
plecti, fitque hoc totum ſub oculis humanis.
Hæc ille. AVTHOR. Hoc, quod iam Chryſo
ſtomus ait, ad propoſitū noſtrum facit. Hoc,
inquit, totum fit ſub humanis oculis, oculi hu
mani ſunt oculi corporis, oculi mētis ſunt o-
culi ſpiritus, velut item angelici. Sub oculis er
go carnalibus hoc totum fit, ſcilicet quòd te-
netur manibus hominum, qui ſedet ad dexte
ram patris: & traditio eius ad lambendum, &
edendum: hoc totum videtur oculis humani
corporis. Hanc item profeſsionem antiquo-
Hugo. rum & canonum ſequutus eſt *Hugo* libro. 2.
6 de ſacramentis, parte octaua. cap. 7. Quod, † in
quiens, nunc viſibiliter ſecūdùm ſacramenti
ſpeciem, & corporaliter ſecundùm carnis &
ſanguinis Chriſti veritatem Chriſtum in alta-
ri ſumimus, ſacramentum eſt, & imago. Quod
ipſum eundem inuiſibiliter & ſpiritualiter ſe-
cundùm gratiæ infuſionem, & Spirituſſanctī
participationem in corde ſumere debemus.
Ergo diuiniſsima Euchariſtia, quæ in altari, &
ſecundùm panis & vini ſpeciem, & ſecundùm
Chriſti corporis & ſanguinis veritatem viſibi
liter & corporaliter tractatur: ſacramentum
eſt, & ſignum, & imago inuiſibilis & ſpiritua-
lis participationis Ieſu, qui intus in corde per
fidem & dilectionem percipitur. Hæc ille. AV
THOR. Conſeruentur verba doctoris. nunc
viſibiliter ſecūdùm ſacramenti ſpeciem Chri-
ſtum ſumimus, & corporaliter ſecundùm cor
poris & ſanguinis Chriſti veritatem: ergo viſi
biliter manducatur Chriſtus, & ſic videtur ſe-
cundùm ſacramenti ſpeciem, non illa ſpecies
tantùm, ſed Chriſtus in illa. Qui etiam corpo-
raliter ſecundùm corporis & ſanguinis Chri-
ſti veritatem abſumitur: non corporaliter cor
poralitate panis & vini ſecundùm ſophiſma
Witcleff, ſed corporis & ſanguinis Chriſti Ie-
ſu. Et ſic concludit diuiniſsimam Euchariſtiā
in altari tractatam viſibiliter & corporaliter
ſecundùm corporis & ſanguinis Chriſti veri-
tatem, per panis & vini ſpeciem, eſſe ſacramē-
tum ſpiritualis participationis Ieſu. Non er-
go ſolùm ſpiritualiter manducatur, ſi ſupra
ſacramentum ſumptionis ſpiritualis alterius,
vt Witcleff delirat: cùm tūc ſit ſpiritualis ſum
ptionis alia ſumptio ſpiritualis imago, & ire-
tur in infinitum. Hunc patronum ſuum ſequi
tur magiſter Petrus in ſententijs. Vnde cùm
de inuiſibilitate, vel inſenſibilitate corporis
Chriſti in ſacramento facit mentionem, ſta-
tim expoſitionem adiungit: ſic eſſe ſcilicet in-
ſenſibile ibi ſecundùm formam propriam. Sic
item vt ſuprà ſcribitur, doctor ille verè ſubti-
lis concedit item oculo viatoris poſsibile in-
tuitiuè conſpicere corpus Chriſti in ſacramē-
to per ſpeciem propriam. Quid credis conce-
deret de intuitu eius remoto per extraneam
qualitatem? Qualiter Tobias vterq; Raphaē-
lem vidiſſe negari non poteſt, & audiſſe lo-
quentem: qui vtiq; fuit inuiſibilis de natura,
non ſecundùm quendam modum. Et Deus
pater videbatur in rubo. Deus filius in carne,
Deus Spirituſſanctus in columba, & nube.
Iſta paſsim conceduntur in ſcripturis, & opu
ſculis patrum veterum, & nouorum. Si cauſe-
ris diſsimilitudinem tam remotam carnis &
panis, longè diſsimiliores ſunt Deus & nu-
bes, verbum & caro. Si inſenſibilitatem car-
nalis eſſentiæ deducta qualitate, quantæcun-
q; ſingula ſubtrahantur, nunquam poteſt ca-
ro creſcere ad ſimplicitatem inuiſibililem an-
gelici ſpiritus, quin ſic quilibet ſpiritus eſt eo
inſenſibilior infinitè. Deus autem infinities
ſimplicior, & per conſequens inſenſibilior, q̄
7 vterq;. Hanc † item poſitionem neceſſariò ſe-
quendam putat Doctor *Ioannes de Baconis* op- Ioannes de
pido ſuper quartum ſententiarū, propter pon Baconis.
dus ſanctorum canonum, quibus exprimitur
eſſe fides corpus Chriſti ſenſualiter manibus
tractari, & frangi, quantò magis videri: tum
quia minus glorificationi, aut ſpiritualitati cu
iuſquam repugnat corporaliter videri, quàm
tangi: tum quia malignandi locum non ſub-
trahemus hæreticis, qui arguere ſolent: quod
eſt inuiſibile, eſt intangibile. Et annectit præ-
dictus Frater Ioannes periculum de obuiādo
ſanctis canonibus. Memorabilis item Doctor
Frater Guilhelmus, qui librum validè ſcintillan
tem edidit contra ter damnatum Trialogum F. Guilhel.
huius Witcleff, valde neceſſarium ſentit eſſe
ſic dicere pro remouendis hæreſibus, ſumens
ad exemplū hominem plenè armatum, quem
viſum eſſe dicimus, & ſentimus, cùm tamē de
ſic iudicando poſſet error contingere. Nec ta
men putet quis doctores illos toto orbe præ-
claros, ſanctum Thomam, Bonauenturam, &
alios: his prædictis ſentire contraria, quanuis
dicant corpus Chriſti ibi inuiſibiliter conti-
neri: nec iſtos illis, cùm dicunt ipſum corpus
inuiſibile, & manu carnis eſſe tractabile: cùm
ipſi hoc faciant in diſtinctis codicibus: quod
doctores priores, & multi canones in coniū-
ctis ſibi ſine ſeparatione ſententijs, ſcilicet in
ſua forma ibi inſenſibile eſſe, in aliena tamen
forma ſenſibile. Et vix de antiquis quēquam
faciliter legerim dicentem corpus illud ibi in-
uiſibile:

uiſibile: niſi citò coniunxerit, in aliena tamen forma viſibile. ſicut beatus Auguſtinus in lib. de videndo Deum ad Paulinam, omnino neceſſarium eſſe cõcludit propter fidem ſcripturæ, q̃ Deus, & angelus poſſunt videri. ſequens verbum illud Ambroſij lib. 1. ſuper Lucã cap. 1. q̃ Deus videtur ea ſpecie, quam voluntas elegit, non natura formauit, ſua ſupple diuina,

8 ſecũdùm Auguſtinum. Aſsignat † tamẽ Witcleff tres cauſas concedendi angelum eſſe viſibilem, non ſic corpus Chriſti. cap. 7. de Euchariſtia. Prima, inquit, quia figura, & motus, & vox viua, quæ apparent in corpore aſſumpto per angelum, ſignificant expreſsiùs præſentiam rationalis naturę, quàm ſignificat hoſtia, vel ſuum accidens corpus Chriſti: ideò ſolo intellectu & fide illud concipitur. Secundã cauſam videtur beatus Gregorius notare, quòd angelus, cùm ſit rationale animal, aſſumpſit corpus in vnitatem perſonæ: & ſic videndo illud corpus, videt homo ſuppoſitum, quod eſt angelus. Et tertiò, quia natura angeli eſt in corpore illo definitiuè, ſed corpus Chriſti, licèt ſit ibi verè, & realiter, tamen eſt ibi non veriùs, quàm ſacramentaliter, vt in ſigno. Hæc Witcleff. AVTHOR. Peſsimum philoſophum, & ſtolidum Logicum in hac fabulatione ſe monſtrat, & non minùs Theologum improuiſum. Primò, quia ſequela contemnitur. Iſtæ res plùs faciunt vt videatur homo, quàm bufo, ergo bufo non videtur. Item color eſt primum, & potiſsimum ſignum promouens ad videndum, ergo per modum tuum arguẽdi expreſsiùs ſignificat præſentiam viſibilis corporis, quàm figura motus, vel vox præſentiam angeli. Item polus arcticus non videtur ex motu: quia ſupponitur eſſe immobilis, nec ex figura ſua, quia non ſic figuratur, nec ex voce, quam non habet, & tamen ſenſibiliùs videtur angelo. Item quid vox ad viſum? Vnde in prologo Lucæ, *Ambroſius*. Vox, inquit, non videtur, ſed auditur: vox enim quid eſt niſi ſonus, qui non oculis cernitur, ſed aure percipitur? Hæc ille. AVTHOR. Quo ad tertiam item cauſam cõiunctim primæ: Deus videbatur in flamma & in nube: & tamen figura flammæ, vel nubis cum motu, vel voce non expreſsè ſignificauit ibi præſentiam rationalis naturæ, quibuſdam dicentibus tonitruum eſſe factum. Et Spirituſſanctus viſus eſt in columbæ ſpecie. Nunquid erat ibi definitiuè? Et nunquid illa ſpecies ſignificauit ex preſsè naturam rationalem eſſe ibi præſentem? Vnde cap. iam dicto, vbi Auguſtinus eum allegat, dicit Ambroſius. Acquieſcatur, inquit, neceſſe eſt, ſi Deum patrem nemo vidit vnquam, filium viſum eſſe in veteri teſtamento. Et infrà. Aut certè refelli non poteſt, vel patrem, vel filium, vel certè Spiritumſanctum, ſi tamen eſt Spirituſſanctus viſus, ea ſpecie videri, quam voluntas elegit, non natura formauit, quin ſpiritum quoq; viſum accipimus in columba. Hæc ille. AVTHOR. Iam ſuſtineat Witcleff duas cauſas ſuas, primam & tertiam. Spirituſſanctus in linguis igneis, & in columba viſus eſt, ſecundùm fidem: & verbum in carne: & nullus iſtorum fuit in iſtis ſpeciebus definitiuè: ergo eſſe infra viſibilem ſpeciem, vel non definitiuè nihil agit ad viſibile eſſe, vel præiudicat. Item iſtæ ſpecies linguæ igneæ, & columbæ cum confuſo ſonitu, non tam expreſsè ſignificant præſentiam rationalis naturæ, vt ſpecies panis, Chriſti carnem: quia iſta ſibi conueniunt in genere propinquio: illa diſtant per oppoſitas differentias rationalis & irrationalis, ſenſitiui & inſenſitiui. Cauſa autem eius ſecunda eſt falſaria ſancti Gregorij, & hæreſis contra fidem: nuſquam enim dicit Gregorius angelum aſſumpſiſſe corpus in vnitatem ſuppoſiti, ſed tanquam inſtrumentum ad explendum miniſterium ſibi commiſſum, ſicut bene monſtrat idem *Gregorius* libro. 28. Moralium cap. 4. dicens, Niſi angeli nobis in terra nuntiantes ad tempus ex aëre corpora ſumerent, exterioribus profectò noſtris obtutibus non apparerẽt, nec cibos cum Abrahã caperent, niſi propter nos ſolidum aliquid ex cæleſti elemento geſtarent. Hæc ille. AVTHOR. His verbis ſatis patet ſanctũ Gregoriũ non fuiſſe conſentaneum illi Platonico Apuleio de incorporatione angelorũ: qualẽ item quidã decepti putant fuiſſe Auguſtinũ tertio ſuper Gene. ad literã, cap. 3. Reuera nec eſt, ſed tãtùm oſtẽdit: quod & ſi ſic diceretur, nõ oportere tñ ſequẽtes violare ſcripturas. Vñ &. 21. de ciuitate Dei, cap. 10. probat abſolutè præuaricatores angelos ſine corporibus ſic vnitis, corporalibus tñ flammis ſic adhærere poſſe, vt accipiãt ex ignibus pœnã, nõ dãtes ignibus vitam. Et hoc ab anti quo Dionyſio in cęleſti hierarchia, & Ioanne Damaſceno tota traxit eccleſia, à qua non ad momentũ ſe ſeparauit ſanctus Gregorius. Vñ & ideò iã dicit, Niſi angeli ad tp̃us ex aëre corpora ſumerẽt, nec eã ſibi aſſumerẽt corpora, ſi ipſis eſſent cõnaturalia, ſed à prima creatione cõtraherẽt, nec ad tẽpus, quia nõ ſua adminiſtratione expleta poſſent deponere, ſi forẽt de ſui integritate ſuppoſiti. Quia quantùm ad ſpiritũ hoc fuit Chriſto in priuilegium, quòd habuit

Notat tres cauſas V Vitcleff.

Improbat eaſdem.

Ambroſius

Gregorius.

habuit poteſtatem ponendi animam ſuam,& quantum ad naturam integram,nunquā eam
9 abſoluit. Veruntamen† ꝙ Gregorius in Homilia Epiphaniæ dicit angelos animalia ratio
Angeli qua tenus dicti animalia. nalia. Hoc dicere procul eſt ab vnione ſuppoſitali,ſed dicit ſecundùm apparere pro tempore, non ſecundùm eſſe. ſicut etiam in Homilia Aſcēſionis dicit,ꝙ angeli viuunt, ſentiunt, & diſcernunt: quaſi diceret,In aſſumptis corporibus miniſterijs ſuis aptis, hæc opera vitæ apparēter exercent. Quaſi item ſentiant cum hominibus,& diſcernāt. Sed in re ipſa anima lia non ſunt, quia ſolùm ad tempus corpora iſta ſumūt,& cùm volunt,aſſumpta deponūt.

¶Quòd corpus Chriſti comeditur in altari corporaliter in natura panis, & corporaliter comeditur in ſacramento.

CAP. LVII.

SVMMA.

1 *Caro quid.Et quomodo ſumatur ibi, Iam non uimus Chriſtum ſecundùm carnem. ſecundùm Auguſtinum.*

2 *Manichæus, & Witcleff hæretici,quomodo uterq; tentat ſub æquiuoco carnis uocabulo ſeducere Chriſtianos.*

3 *Anſelmus quid de Chriſti carne dicat. Et qualiter in myſterijs ſit conſideranda. Et quid item Damaſcenus.*

4 *Corpus Chriſti, quando ore corporali corporaliter manducetur, & quando ſpirituali ore cordis ſpiritualiter comedatur, & hauriatur, ex Lanfranco aduerſus Berengarium.*

5 *Witcleff, qui dicit ſe notaſſe ex dictis Auguſtini, quòd caro, & ſanguis ſolùm ſpiritualiter ſunt edendi,confutatur-Et multa de hoc ibi.*

NE obijceret ſibi corpus Chriſti eſſe hoſtiam conſecratam corporaliter : quia corpus Chriſti comeditur in altari corporaliter ſecundùm primæuam fidem eccleſiæ, Witcleff hanc fidem mutilare non deſtitit,dicens ipſum manducari ibidem ſpiritualiter tan-
VVitcleff. tùm.cap.1. de Euchariſtia. Nihil horribilius, quàm neceſſariò manducare carnaliter carnem,& bibere carnaliter ſanguinem hominis tam tenerè prædilecti. Sequitur. Ideò Chriſtus dicit Apoſtolis,quòd ſenſus carnalis ipſis non proderit,ſed ſpiritus eſt, hoc eſt,ſpiritualis ſenſus, qui viuificat.Hæc ille. AVTHOR. Vbi primo capienda eſt noſtra vulpecula, ꝙ iſtum terminum carnaliter, vel carnalis inducit,qui tam eſt ambiguus,& ſonat in deterius, vt habetur in vſu. Potuit dixiſſe corporaliter corpus aſſumi, vel comedi: quod magis ex directo ſpiritui correſpondet. Sed mordaciter cupit aduerſari venerabili ſacramento, cum verbis olētibus. Hoc modo Fauſtus Manichæus aduerſabatur carni Chriſti colore authoritatis ſancti Pauli ad Corinthios. Iam nō nouimus Chriſtum ſecundùm carnem. Beatus *Auguſtinus* libro. 11. contra eum ſoluit ver Auguſtin. Caro quid.
1 ſutam eius argutiam, dicens † ibi carnem ſumi pro corruptione, & mortalitate, non pro ipſa ſubſtantia,ſicut item libro. 2. Retractationum cap.3. exponit illud eiuſdem Apoſtoli, Caro, & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. Cùm,inquit,hoc factum fuerit, iam nō Idem. erit caro, & ſanguis, ſed cæleſte corpus, non ſic accipiendum eſt quaſi carnis non ſit futura ſubſtantia, ſed carnis & ſanguinis nomine ipſam corruptionem carnis & ſanguinis intelligendus eſt Apoſtolus nuncupaſſe : quæ vtiq; in regno illo non erit, vbi caro incorruptibilis erit.Hæc ille. AVTHOR. Vterque† ergo hæreticus tentat ſub æquiuoco carnis vocabulo ſeducere Chriſtianos. Manichæus improbans carnem Chriſti in ſuppoſito,Witcleff eandem ſubſtantiam in ſacramento. Et credit iſte fidem huius comeſtionis magis ex oſam reddere, imò, vt ipſe dicit,horribilem, ſi reduplicationem formæ carnis augere poſsit eius aduerbium. Sed Logici orthodoxi fallaces eius formas abrumpunt. Quia ſic aduerbium ſpecificare poteſt carnis formam ſecundùm ſubſtantiam, & aliàs paſsionem carnis,ſicut & nomen carnis, aut nomen hominis reduplicare poteſt vtrunq;. Dicitur enim quis humaniter facere,quia fortiter fecit,& ſpecificat qualitatem:aut quia naturam hominis ſequens fecit, & ſpecificat formam humanæ eſſentiæ. Ita carnaliter ſicut caro , poteſt dicere intrinſecum modum eſſentiæ, vel paſsionem corruptelæ. Vnde in epiſtola ad Conſentium *Auguſtinus* . Tanquam diceret Paulus ſupple. Auguſtin. Quod dixi, caro & ſanguis regnum Dei non poſsidebunt, ideò dixi, quia corruptio incorruptionem non poſsidebit . Hoc ergo loco nomine carnis & ſanguinis corruptionem mortalitatis intelligi voluit. Deniq; tanquam ei diceretur, quomodo caro erit, & caro non erit?

erit? Caro quippe erit, quoniã dominus poſt reſurrectionem ait, Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Caro autem non erit. Quoniam caro & ſanguis regnum Dei non poſsidebunt. Hæc ille. AVTHOR. Ita in hoc venerabili ſacramento caro nulla eſt, nec quicquam carnaliter manducatur: ſi carnis corruptionem, aut corruptiuam ſumptionem Chriſti carnis attendas. Sed nolo propter hoc, q̃ ipſam Chriſti carnis ſubſtantiam ab hoſtia conſecrata ſeiudas: ſicut nec à dextra patris in gloria. Vñ lib. de corpore & ſanguine dñi cap. 2. contra authorẽ tuum de officijs, quẽ dementiris Ambroſium, *Anſelmus*. Hac, † inquit, conſideratione in myſterijs Chriſti carnem ſapere nõ debemus ſecũdùm carnem. Nam & ſi Chriſtũ ſecundùm carnem nouimus, ſed nũc iam nõ nouimus. Rurſumq; carnis veritatem nõ ſic debemus quaſi ſpiritualiter rimando attenuare, vt naturã verbo Dei vnitam, nõ tamen in verbum mutatã quaſi ratiocinãdo videamur deſtruere. Nam Ieſus Chriſtus heri & hodie ipſe & in ſecula. Qui naturã illam, in qua carni cõmunicauit, & ſanguini, vt fratribus per omnia aſsimilaretur miſericors Põtifex ſic glorificauit, vt nõ deſtrueret: ſic prouexit, vt nõ exinaniret. Sic enim eſt cogitandũ corpus domini ſicut eſt noſtræ ſcilicet naturę, ſed alterius gloriæ. Eſt em̃ quidẽ non ſpiritus, aut Deus. Et eſt tamẽ ſpirituale quodam modo, & diuinum. Hæc ille. AVTHOR. Bene dicit ſacer Anſelmus: corpus Chriſti & caro eius in myſterijs ſpiritualis eſt, & diuina, ſed nec ſpiritus eſt, neq; Deus, neq; ſic ſpiritualiter rimãdo eam attenuare debem⁹, vt carnis ſubſtãtiam deſtruamus. Prę cauebãt em̃ ſemper ſancti patres hãc attenuationẽ hæreticam. Vñ apparet, q̃ non ſit omnino noua, quãuis iam nouiter attẽtata. ſicut. 4. lib. ſentẽt. ca. 5. *Damaſcenus*. Spiritus, inquit, viuificãs eſt caro dñi: quia ex viuificatiuo ſpiritu cõcepta eſt. Quod em̃ generatum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. hoc aũt dico, nõ deſtruens corporis ſubſtantiã, vel naturã, ſed viuificatiuũ, & diuinũ eius manifeſtare volens. Hæc ille. AVTH. Attẽde Damaſcenũ, q̃ non vult talẽ ſpiritum cõcedere Chriſti corpori, vt corporis ſubſtãtiã deſtruat in veſtibulo ſacramẽti. O q̃ attenuati ſunt Witcleff oculi tui ſuſpiciẽtes in excelſo myſterio carnis Chriſti, vt eam ducere conaris in ſpiritũ, nõ quidẽ realẽ, ſed tropicũ? Et qualẽ ipſi cõcedis eſſentiã, talem mãducationẽ cõcedis, ſpiritualẽ eam appellãs, aſſumẽs Auguſtinũ in teſtẽ, quia dicit, inquis vbi ſuprà de Euchariſtia, Qui non manet in Chriſto, & in quo nõ manet Chriſtus, ꝓcul dubiò nõ mãducat ſpiritualiter eius carnẽ, licẽt carnaliter, & viſibiliter premat dẽtib⁹ ſacramẽta corporis & ſanguinis Chriſti. Vbi, inquis, tria notabilia ſunt notãda. Primò, q̃ caro Chriſti & ſanguis ſolũ ſpiritualiter ſunt edẽdi. Nã Deus ordinauit, q̃ ſanctus ſuus nõ vĩderet corruptionẽ in aliquo membro ſuo. Hæc Witcleff. AVTH. Miſer & toruus hæreticus, qui neſcit ex fide cõcipere comeſtionẽ corporis corporalẽ ſine cõtaminatione corporis ſic comeſti. Iũgatur ei magiſter eius Berẽgarius, vñ ſumpſit argumẽtũ infame, & tãdẽ ad vtrũq; ponamus ſanctũ virũ Lãfrancũ. Berẽgarius ſic arguit, Quis, inq̃t, aut ratione cõcipiat, aut per miraculũ fieri poſſe cõcedat, panẽ frãgi in Chriſti corpore, quod poſt reſurrectionẽ tota viget incorruptibilitate, & vſq; in tp̃a reſtitutionis omniũ cælo manet indeuocabile? *Lanfrancus*. Quòd incorruptionẽ dñici corporis, & cælo vſq; in diẽ iudicii deuocari nõ poſsit, fidei nr̃æ, qua ipſum verè à fidelibus ſuis mãducari credimus, quaſi cãm impoſsibilitatis opponis: ꝓfectò fidẽ noſtrã aut nõ intelligis, aut intellectã, malè exponẽdo, ad tuã ipſius pernitiẽ deprauare cõtendis. Sic em̃ credimus verè ſalubriterq; mãducari in terris à dignè percipiẽtibus dominũ Ieſum Chriſtũ, vt certiſsimè teneamus exiſtere eũ in cæleſtibus incõtaminatũ, incorruptũ, illęſum. & bñ infrà. docẽs ex ſcriptura comeſtionẽ iſtã carnaliter fieri ore corporis. Si, inquit, ea, quæ ad literã accipi, & ea, quæ ſpũaliter oportet intelligi, chr̃iana cautela diſtingueres, ꝓcul dubiò crederes, quod vniuerſalis eccleſia credit: prædicares quod apoſtolica doctrina in tota mũdi latitudine p̃dicandũ inſtituit. Corporali † ſiquidẽ ore corporaliter mãducamus, & bibimus, quotiẽs in altari dñico ipſum dominicũ corp⁹ per manũ ſacerdotis accipimus. Spũali verò ore cordis ſpũaliter comedit̃, & hauritur, qñ ſuauiter, & vtiliter, ſicut Auguſti. dicit, in memoria recõdit̃, q̃ vnigenitus Dei filius ꝓ ſalute mũdi carnẽ accepit, in cruce pepẽdit, reſurrexit, apparuit, aſcẽdit, vẽtur⁹ eſt in die iudicij dignas ſingulis mercedes repẽdere pro ſuis operibus. Se quit̃. De corporali comeſtione diſcipulis à domino dicit̃, Accipite, mãducate, & bibite, Hoc eſt corpus meũ, qd̃ pro vobis tradet̃. Hic eſt calix ſanguinis mei, qui ꝓ vobis fundetur. Et Apl̃us ad Corint. Qui mãducat, & bibit indignè, iudiciũ ſibi mãducat & bibit, nõ dijudicãs corpus dñi. Hęc ille in libro de corpore & ſanguine dñi. AVTH. Ad iſta nunq̃ Berengarius potuit vel mutire, ſed nec diſcipulus eius Witcleff.

3 Anſelmus.

4 Damaſcen.

Berenga.

Lanfran.

cleff. Ideò nec recitare auſus, maluit pertranſire. Ecce dicas, Dominus ſicut corporaliter accepit in manus, ita corporalibus manibus accipere iuſsit diſcipulis, & ſimili corporis ore comedere: ergo māducare corpus ſuum corporaliter imperauit, quādo dixit, Accipite & comedite, Hoc eſt corpus meum. Corpus dixit, panē nō ibi dixit. & corpus ſuū, non figuram ſuam. Spiritualem verò comeſtionē præceperat, vbi dixit, Hoc facite in meam cōmemorationem. Qui em̄ paſsionem Chriſti ſynceriter comedēdo recogitāt, ipſi ſpiritualiter Chriſtū comedūt: dum item corporaliter eū māducāt, ſicut ſuprà Auguſtinus expoſuit. In libro de corpore & ſanguine domini, ca. 9. Paſchaſius. *Paſchaſius.* Iteratur autem hoc myſterium, & ob cōmemorationem paſsionis Chriſti, ſicut ipſe ait, Hæc quotiēſcunq; agitis, in meā cōmemorationē facite. Quotiēſcūq; ergo hūc panē ſumitis, & bibitis hūc calicē, mortem dñi annūtiabitis donec veniat. Nō vtiq; ſic accipiendū, donec mors Chriſti veniat, quia iam vltrà nō dominabitur: ſed donec ipſe dñs ad iudicium veniat. Interdum autē ſemper mors eſt Chriſti pro ſeculi vita poſteris nūtianda, vt diſcāt, qua charitate ſanctos dilexit, qui pro eis mori dignatus eſt: cui omnes vicem debemus repēdere charitatis. Hæc ille. AVTHOR. Iſta ab Euāgelio Chriſti deduximus, ipſo tradēte nobis, quomodo caro, & ſanguis Chriſti in hac vita & corporaliter & ſpiritualiter ſunt edendi. Iā venit hora, vt ad notulas veniamus, quas ex Auguſtino notaſti. Primò, qꝙ caro, & ſanguis ſolùm ſpiritualiter ſunt edendi: hoc dixiſti in exceſſu miſerrime homo mēdax. Quid dixit *Auguſtinus*? recēſeas. Auguſtin. Hoc, ſcilicet, eſt māducare illam eſcam, & illum bibere potum, in Chriſto manere, & illum manētem in ſe habere. Ac per hoc qui nō manet in Chriſto, & in quo nō manet Chriſtus, procul dubiò nō māducat ſpiritualiter eius carnem, licèt carnaliter & viſibiliter premat dētibus ſacramēta corporis & ſanguinis Chriſti. Hęc ſunt verba Auguſtini. Nōdum dixit, quòd ſolùm ſpiritualiter caro & ſanguis ſunt edendi. Qualiter edi debent, ſpiritualiter dixit. Et quomodo eduntur carnaliter, & nō ſpiritualiter. Item dixit, quādo ſcilicet manducantes non manent in Chriſto, aut Chriſtus in eis. Habes ergo hìc contra teipſum vtrāque manducationem, nō vnicam. Nam ſi ſpiritualiter māducare carnem Chriſti eſt ſpiritus, qui viuificat, vt ſuprà notaſti: quomodo nō eſt carnaliter māducare eandem carnem: caro, quæ non prodeſt quicquam? Caro certè ipſa dominica, ſed paſſa iniuriam. Declaret ſe ſacer *Auguſtinus* in loco per te notato, ſuper Ioānem, tractatu. 27. vbi dicit, Quid eſt, nō prodeſt quicquam caro? nō prodeſt quicquam: ſed quomodo intellexerūt? Carnem quippe ſic intellexerunt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello vēditur, non quomodo ſpiritu vegetatur. Proinde ſic dictum eſt, caro non prodeſt quicquam, quomodo dictum eſt, ſcientia inflat. Iam ergo debemus odiſſe ſciētiam? Abſit. Et quid eſt Scientia inflat? ſola ſine charitate. Ideò adiūxit, Charitas verò ædificat. Adde ergo ſcientiæ charitatem, & vtilis erit ſcientia: nō per ſe, ſed per charitatem. Sic & nūc, Caro nō prodeſt quicquam: ſed ſola caro. Accedat ſpiritus ad carnem, quomodo accedat charitas ad ſcientiam, & prodeſt plurimùm. Nam ſi caro nihil prodeſſet, verbum caro nō fieret, vt inhabitaret in nobis. Si per carnem multùm profuit nobis Chriſtus: quomodo caro nihil prodeſt? Sed per carnem ſpiritus aliquid pro ſalute noſtra egit. Caro vas fuit. Quod habebat, attēde, nō quod erat. Hęc ille. AVTHOR. Nō lectorem prætereat, quod hìc dicit Auguſtinus, carnem fuiſſe vas reſpectu ſpiritus. Et inde iuſsit attendere quod habebat, nō quod erat. Chriſtum em̄ cōtinebat: ergo caro Chriſtus nō erat. Sed & videat Witcleff Berēgarij carnem dñi. Videat & ſpiritū, in quo debeat māducari: qui eſt vnitas cum Deo in compagine charitatis. Caro Chriſti ſumpta ſine iſto ſpiritu nō prodeſt quicquam: ſicut nec ſcientia ſine charitate. Sed nunquid ergo debemus odiſſe ſcientiā? Abſit, inquit Auguſtinus. Sed & adde ſciētiæ charitatē, & erit vtilis. Sic accedat ſpiritus ad carnē, & prodeſt plurimū. Sed vbi niſi in māducādo? Alia ergo eſt māducatio carnis Chriſti per ſe, quæ nō prodeſt. Alia comeſtio eius cū ſpiritu, quæ ꝓdeſt plurimū. Quæ eſt prima māducatio peto? Nūquid ſpiritualis? ſpūalis ergo prodeſt, & erit ſecūda. Si carnalis, ergo poteſt carnaliter māducari: quod tibi aduerſatur. Si nulla, nullus ergo eſt habitus ſciētiæ alius, q̄ charitatis, nec aliud erit fidē habere, q̄ charitatem: nec baptiſmus exterior corpus lauat, ſed ſolus baptiſm⁹ interior, qui mētē abluit. Nec erit aliqua ablutio ſacramētalis corporea, quia interior ſola viuificat, Ideò exterior nuſquam prodeſt. Quod ſi ſic: quia ſecundùm Auguſtinum, & totā fidem ſimul carnē abluit, & cor purgat: & cōcurrit ſimul eiuſdē ſacramēti duplex ablutio: cur non eadem Chriſti carnis ſubſtātia ore carnis corporaliter māducatur, & ſpiritualiter ore mentis ſub ſacramento viſibilis panis? Semper Auguſti.

volo

volo dicat mihi Witcleff, cùm aliud ſit manducare carnem Chriſti cum ſpiritu viuificante, aliud ſpiritum ſine carne: aliâs non dixiſſet Auguſtinus, Accedat ſpiritus ad carnem, ſicut ſcientia ad charitatem. Nunquid comeſtionũ ſuarum formas, vt comeſtio corporalis & ſpiritualis, carnis & ſpiritus ibi concurrant, ſicut ſcientia & charitas, retinent formas habitionum diſtinctarum, quanuis ſimul mẽtem ſub iectam concurrendo perficiant? Vnde de con
Auguſtin. curſu iſto ſubdit ibidẽ *Auguſtinus*. Spiritus, inquit, eſt, qui viuificat, caro autem non prodeſt quicquam: ſicut intellexerunt carnem, non ſicut do ad manducandum meam carnem. Diximus enim fratres hoc dominum commendaſſe in manducatione carnis ſuæ, & potatione ſanguinis ſui, vt in illo maneamus, & ipſe in nobis. Hæc ille. AVTHOR. Vbi planè Auguſtinus ſe monſtrat aduerſarium Witcleff, quia Witcleff carnem Chriſti abijcit à ſumptione ſacramentali, dicens ſolum ſpiritum ibi prodeſſe: Auguſtinus ibi non abijcit, imò retinet. Sicut, inquit, ego do ad manducandum carnem meam. Quomodo hoc? ſicut ſuprà dixit, cum ſpiritu. Witcleff nullam carnem dat ibi niſi ſpiritum, vel reſpectum tropicum: quo contrà, Auguſtinus dat carnem ſpiritui accedentem. Diximus, inquit, fratres hoc dominum commendaſſe in manducatione carnis ſuæ, & potatione ſanguinis ſui, vt in illo maneamus. Quod eſſet dicere, ſpiritum in ſpiritu, & amationem in amatione eiuſdem de eodem: ſi nulla eſſet ibi carnis manducatio præter ſpirituum vnionem. &
Idem. ibidem poſt *Auguſtinus*. Verba vitæ æternæ habes, vitam enim æternam habes in miniſtratione corporis, & ſanguinis tui. Sequitur. Idem ipſaque vita æterna tu es, & non das in carne & ſanguine tuo, niſi quod tu es. Hæc ille. AVTHOR. Ergo in miniſtratione corporis & ſanguinis Chriſti in altari vita datur æterna Chriſtus Ieſus: & nihil aliud datur in corpore & ſanguine, niſi quod ipſe eſt. Quomodo ergo cibarius panis datur ibidem, qui Chriſtus non eſt? Et quomodo Chriſtus ibi non ſumitur, qui ibi datur, & eſt omne quod datur in vitam æternam. Hæc ergo ſatis aperiunt erroneos conceptus Witcleff contra carnẽ dominj, & manducationẽ eius viuam in ſacramẽto: demũ tendamus ad loca indifferentiæ. Vñ in ſermone, Interim dum à Deo, idem ait *Au-*
Auguſtin. *guſt.* Interim, inquit, dum à Deo in hoc mũdo peregrinamur, corpore, & ſanguine eius in hac vita paſcimur. Sicut Apoſtolis ſuis hoc myſterium in cœna vltima ante mortem ſuã tradidit: & nobis ſequentibus frequentandũ per eos mandauit. Adhibenda eſt ergo fides dominicis verbis, quibus dicit, Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Omni igitur die execrata dubitatione, ſicut credimus, quia vnigenitus Deus coæternus Deo patri, filius vere in carne noſtra natus, verè mortuus, verè reſurrexit, verè in cælum aſcendit, verè ſedet ad dexteram patris ſuis: ita indubitanter credamus, quia corpus eius & ſanguinem verum & integrum in altari poſt conſecrationẽ mãducamus. Verum, inquit, corpus dominicum & integrum, quod & totum in dexterã patris ſedens gloriatur, & totum de ſacerdotũ manibus ſumitur. Et ſi per partes quaſi franga tur, in vnaquaq; tamen parte, quanuis minutiſsima, totum, & integrum habetur. Et ſi eadẽ hora, & eodem momẽto mille ſacerdotes hoc myſterium operantur, in ſingulorum tamen manibus corpus Chriſti totũ & integrũ conſecratur, à ſingulis totum & integrũ ſumitur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quàm planè abore Auguſtini, q̃ omni die eadem carne Chriſti paſcimur, quã natus aſſumpſit, & in gloriã ſecum ducens aſcẽdit. Et illud in altari, inquit, poſt conſecrationẽ mãducamus. Si diceret de ſpirituali manducatione tantùm, hoc ante cõſecrationẽ, ſicut pòſt æqualiter ederemus. Idẽ etiam ſanctus præſul non ſolam paſsionẽ animæ, ſed & corporis de hac venerabili Chriſti carne in ſacramẽto cõcedit: ita vt totus homo de carne manducata, & ſanguine ſumpto refi citur, ſicut totus homo in Chriſti carne paſſa, redimitur. In ſermone de corpore & ſanguine dñi, qui incipit, Veritas, quæ eſt Chriſtus. & ponitur ſermo penè per totũ de conſecratione diſtin. 2. Vtrum ſub figura? *Auguſtinus*. Re- Auguſtin.
ctè, inquit, caro ſanguini ſociatur, quia nec caro ſine ſanguine, nec ſanguis ſine carne iure cõmunicatur. Totus enim homo, qui ex duabus ſubſtantijs conſtat, redimitur, & ideò carne Chriſti & ſanguine ſimul ſaginatur. Deinde non ſicut quidam volunt, anima ſola hoc myſterio paſcitur: verumetiam caro per hoc ſacramentum ad immortalitatem & incorruptionem recreatur. Hæc ille. AVTHOR. Planè ergo errauit Witcleff in loco prætacto, dicens non conſiſtere in corporali acceptione, ſed in paſsione animę. Quia hìc dicit Auguſtinus, q̃ non ſicut quidam volunt, anima ſola hoc myſterio paſcitur, verumetiam caro per hoc ſacramentum ad immortalitatem recreatur: propter hoc quod dominus dixit, Caro mea eſt pro ſeculi vita. Et ſic totus homo ex hoc ſacramento in corpore, & anima ſaginatur

ginatur. Quid refert tunc, quòd totum corpus cum ſanguine Chriſti ore duplici, corporis, & animæ comedatur? Et idem libro. 10. de ciui-
Auguſtin. tate Dei *Auguſtinus*. Nō ergo caro per ſeipſam mundat, ſed per verbum, à quo ſuſcepta eſt: cùm verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Nam de carne ſua manducanda myſticè loquens, cùm ij, qui non intellexerunt, offenſi recederent, dicētes, Durus eſt hic ſermo, quis eum poteſt audire? Reſpondit manentibus cæteris, Spiritus eſt, qui viuificat, caro nō prodeſt quicquam. Principium ergo ſuſcepta anima & carne: & animam credentium mundat, & carnem. Hæc ille. AVTHOR. Ergo caro, quæ per ſeipſam non mundat, de cuius mā ducatione myſticè, id eſt, ſacramentaliter loquitur Chriſtus, per ſpiritum tamen verbi ſuſcipientis, non tenuiſsimi tropici reſpectus animam credentium mundat, & carnem. Nec tamen aſſumat hinc hæreticus, quòd hoc venerabile ſacramētum, ſcilicet Chriſti caro, tra ijciatur in corpus hominis, vt conuertatur in illud, ſed potiùs corpus Chriſti corporaliter, & ſpiritualiter manducatum ſaginet corpus hominis per copulationem eius ad ſeipſum. Sic enim ideò dixit, quòd caro hominis per ſacramētum ad incorruptionem recreatur. Certè per cōuerſionem carnis in ſeipſum, conuertens, & conuerſum poſt modicum tēdunt ad corruptionem. Quia corrupto alimēto, quod ſumitur, citò pòſt corpus percipiens, & viciſſim digerens, corrumpitur.

¶ Quòd caro Chriſti eſt ſpiritualis, & tamē carnaliter modo carnis, & corporaliter comeditur in ſacramento.

CAP. LVIII.

SVMMA.

1. *Corpus Chriſti ut eſt ſacramentum, & res, qualiter inibi comedatur.*
2. *Caro Chriſti poſt reſurrectionem quomodo ſpiritualis erat, & eſt, nec tamē ſpiritus erat, uel eſt, ſed corpus.*
3. *Corpus Chriſti, q. non eſt eſca carnalis, ſed ſpiritualis. &c.*
4. *Corpus Chriſti in ſacramēto quomodo accipitur, & comeditur, non tamen conſumitur.*
5. *Hilarius quid dicat in robur palpationis euangelicæ, & tactus carnalis ſpiritualis carnis Chriſti in ſacramento poſsibilis. Et quid item Paſchaſius.*

EIdes Chriſtiin Euangelio carnem ſuam in ſacramento, qđ eſt res, manducari conſtituit, cùm diceret, Niſi manducaueritis carnem filij hominis. & iterum, Accipite, & manducate ex hoc omnes. Dicat ergo Witcleff VVitcleff.
manducationē eius in ſpecie, aſpiciat qui vult omnes paginulas eius, & non inueniet. Quod propinquius dicit ad rem, eſt illud. 4. Trialogi cap. 7. Ad corporis eſum pro fundamento capitur correſpondenter. Panis ſacramentalis à fidelibus ſparſim accipitur, conſequenter irroratus fide euāgelica, in corde pinſatur, & igne charitatis induratus, ſpiritualiter māducatur. Hæc Witcleff. AVTHOR. Ecce corporalem māducationem creditur aſsignare pani ſacramentali, quod eſt ſacramentum nudum, & nō res. Spiritualem manducationem adhibet per flagrorem charitatis ad vniendum per amorē ſe Chriſti carni in ſuo corpore myſtico, quod
1 eſt res, & non ſacramētum. Iam † quæritur de corpore Chriſti, vt eſt ſacramētum, & res, qualiter inibi comedatur. Dices non niſi tropicè, quia tropus eſt figura. Sed quæro, ſpiritualiter ſolùm, an item carnaliter? Si ſecundū, contra te eſt: quia dicis ſolùm ſpiritualiter manducatur. Item cùm talis manducatio eſt eſſentialiter motus, & ad reſpectum tropicum nō eſt motus, non ergo dabis fidelibus manducare tropos. Sic enim eſſes miniſter peior Satana, qui petijt in Chriſti menſam panes de lapidibus miniſtrari, quod elegibilius eſt, quàm panes veros, & Chriſti corpus in tropos conuerti. Si autem ſpiritualiter, quod exponendo dicis, quomodo ille panis ſacramentalis in igne charitatis induratus, ſpiritualiter māducatur? Quis delirat, niſi qui tanto amore tropicos panes amat? Et cùm illi panes non ſint corpus Chriſti, vt eſt ſacramentum, & res (vt ipſe dicis) ſi adhuc hoc viuificum ſacramentum remanet incomeſtū: dicit, & docet eccleſia Chriſti illud prætactum euangelij de manducatione corporali & carnali, naturaliter & ſpiritualiter tamen intelligi: ſicut obiectum eius in ſacramento eſt caro naturaliter naturalis ſecundùm eſſentiam, quanuis item ſpiritualiter, vt eſt item in cęlo per gloriam: quemadmodum in epiſtola ad Conſentium *Auguſtinus* dicit. Si Auguſti.
cut animale corpus nō eſt anima, ſed corpus: ita ſpi-

ita ſpirituale corpus nō ſpiritum debemus putare, ſed corpus. Quis porrò audeat opinari vel Chriſti corpus non ſpirituale reſurrexiſſe, vel ſi ſpūale ſurrexit, non iā corpus fuiſſe, ſed ſpiritum, cùm hāc opinionem diſcipulorū refellat: vbi cùm eum vidētes exiſtimarēt ſe ſpiritum videre, ait, Palpate, & videte, quia ſpiritus oſſa & carnem nō habet, ſicut me videtis
2 habere. Iam† igitur illa caro ſpirituale erat corpus, nec tamē ſpiritus erat, ſed corpus: nulla vlteriùs morte ab anima reſoluendū, atq; ſeparandum. Hæc ille. AVTHOR. Ex hoc enim fundamēto fidei Chriſti caro ſpiritualis erat, & eſt, nec tū ſpiritus erat, vel eſt, ſed corpus. Et
Ambroſius item *Ambroſius* lib. de myſterijs. In illo, inquit ſacramēto Chriſtus eſt, quia corp⁹ Chriſti eſt. Nō ergo carnalis eſca, ſed ſpūalis. Vñ & Apoſtolus de typo eius ait, q̄ patres noſtri eandē eſcam ſpūalem manducauerūt. Corpus enim Dei, corpus eſt ſpūale: corpus Chriſti corpus
3 diuini ſpiritus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce† nō eſt eſca carnalis corpus Chriſti, ſed ſpiritualis. Nec tamē ſpiritus factum eſt, nec carnale corpus deſijt eſſe: quia corpus Dei eſt corpus ſpirituale dicit Ambroſius. Iā dicat Witcleff qualiter palpabatur à diſcipulis, nūquid ſolū ſpūaliter per amorē cordis? quod eſſet hæreſis in ſcriptura. Si itē carnaliter premebatur hominū mortalium manibus, certum eſt aūt, q̄ nō tūc corrumpi potuit: ſpiritale ſic factū, vt nec vlla morte poſſet ab anima ſeparari: ergo cùm guſtus ſit quidā tactus, quare non poſſet eadē caro guſtāter tangi, & dētibus palpari carnalibus, ſine hoc, q̄ ſanctus Dei ſentiret corru-
Auguſtin. ptionem in aliqua ſui parte? Ipſe em̄ *Auguſtinus* ſatisfacit argumēto tuo, tertia parte ſermonū, ſermone de ſacramentis habitis in Paſcha, qui incipit, Memor ſancte. vbi dicit, Ecce accipitur, comeditur. Nunquid corpus Chriſti cō ſumitur? abſit. Hic mūdantur, ibi coronantur. Manebit ergo quod ſignatur æternaliter, quā q̄ tranſire videatur. Hæc ille. AVTHOR. Ec-
4 ce† corpus Chriſti in ſacramento accipitur, & comeditur, nō tamē cōſumitur. Et ſuper Pſal. 100. ver. Superbo oculo, & inſatiabili corde,
Auguſtin. cum hoc nō edebam. *Auguſtinus*. Cibis, inquit, talibus paſcebantur Iudæi, quando crucifixerunt dominū, quia paſcebantur tanq̄ de pœna dñi. Nam & nos de cruce dñi paſcimur, qa corpus ipſius māducamus. Hæc ille. AVTH. Non dicit corporis figuram māducamus, ſed corpus ipſius. Et ſoluitur motiuum tuum hæreticum, quod primò ſuprà ex Auguſtino falſè notaſti: ſed ex Berengario tuo doctore veraciter collegiſti. In robur autem huius palpationis euangelicę & tactus carnalis ſpiritualis carnis Chriſti in ſacramento poſsibilis, accedat ſacer *Hilarius* vetus pater, qui dicit. 8. lib. de Hilarius.
trinitate citò poſt principiū de Chriſto. Quo
5 modo, † inquit, per patrem viuit, eodem modo nos per carnē eius viuimus. Sequitur. Hæc ergo cauſa vitæ noſtræ eſt, qui in nobis carnalibus manentē per carnem Chriſtū habemus: victuris nobis per eum ea conditione, qua viuit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter ſecūdùm carnem per eum viuimus, id eſt, naturam carnis eius adepti, quomodo non naturaliter ſecundùm ſpiritū in ſe patrē habeat, cùm viuat ipſe per patrem? & concludit. Hæc autē à nobis idcirco cōmemorata ſunt: quia voluntatis tantùm inter patrem & filium vnitatem hæretici mentientes, vnitatis noſtrę ad Deum vtebantur exemplo, tanq̄ nobis ad filium, & per filium ad patrem obſequio tantùm, ac voluntate religionis vnitis, nulla per ſacramentū carnis ac ſanguinis naturalis cōmunionis proprietas indulgeretur, cùm & per honorē nobis datū Dei filij, & per manētem in nobis carnaliter filium, & in eodem nobis corporaliter & inſeparabiliter vnitis myſteriū veræ ac naturalis vnitatis ſit prædicandū. Hæc ille. AVTHOR. Notetur quid iam dixit Hilarius. Nū quid occaſionem dedit ipſi dicendi hoc, quod dixit: verbum illud Chriſti, cùm de hoc ſacramēto tractaret, Et qui manducat me, & ipſe viuet propter me. Ex quo ſic inuehit Hilarius, q̄ quomodo ipſe per patrem viuit, ita eodem modo nos per carnem eius viuimus. Sed nos, inquit, naturaliter per eum ſecundùm carnē viuimus, etiam naturā carnis eius adepti. Quid refert ne cōcludat, ergo ſic viuit Chriſtus naturaliter per naturam patris, qualiter nos per naturam eius carnis? & patet tam manifeſtū tūc fuiſſe apud eccleſiā Ieſu Chriſti carnem Chriſti naturaliter ſecundùm ſuam eſſentiā miniſtrari in ſacramēto Euchariſtiæ, vt ex hoc cōcludi poſſet tanq̄ minùs notum nobis, Ieſum Dei filium eſſe cōnaturalem & conſubſtantialem patri ſuo. Iam aūt qui cōcedit hoc vltimū, cur nō concedit ſine diſputatione ſecundum? ita vt dicatur Chriſtus carnaliter, vt iſte dicit corporaliter: & tamē idē corpus ſpūaliter māducari. Et quod Witcleff ſatis ruraliter ſyllogizat fallaciā magnā præualere diaboli niſi crederetur ibi māducari corporaliter ſolū panē, & nō corpus Chriſti, vbi ſuprà, dicēs, Reputatur, q̄ calliditas diaboli diu ſtuduit circa iſtam fallaciam, vt eccleſiā in hāc hæreſim introducat. Sequitur. Acſi diabolus machinaretur iſtā ſententiā, ſi poſſum per meū vicariū Antichri V Witcleff.

ſtum ad tãtum ſeducere fideles eccleſiæ, vt ne gent hoc ſacramentũ eſſe panem, ſed credant ipſum eſſe accidẽs maximè abominabile: per idem inducã, vt credãt poſteriùs quicquid vo lo. Hæc Witcleff. AVTHOR. Hanc machina tionẽ, vt tu dicis, diaboli, quã nullius authoritate niſi ab eius immiſsione per angelos malos exenteras, authoritate Spiritus ſanc̃ti in ſanc̃to patre Hilario, & ibi retorqueo, à viris catholicis catholicè reputari, q̃ calliditas patris tui diaboli multò diutiùs ſtuduit, vt hanc hæreſim introducat per vnũ hæreticũ Antichriſtum, vt homines negẽt ſacramentũ Euchariſtiæ eſſe carnẽ Chriſti, ſecũdùm ſuã ſubſtãtiã, ſed aliquod accidẽs maximè abominabile, & pro ſui vilitate vix intelligibile, ſcilicet, figura lẽ reſpectũ vltimi generis in prædicatione habitudinali. Et ſic deſtruã naturalem vnitatem Chriſtianorũ ad Chriſtũ, vt credant poſteriùs cũ Ario nullã eſſe cõnaturalitatẽ patris æterni cum filio ſempiterno. Iſta ſibi magis cõueniunt. Iſta ſic Hilarius ſuprà iam aptauit, cùm diceret, Hæc à nobis idcirco commemorata ſunt, quia volũtatis tantùm inter patrẽ & filiũ vnitatẽ hæretici mẽtientes vnitatis noſtræ ad Deum vtebãtur exemplo. Et hanc rationẽ di
Paſchaſius. c̃ti ſuſcepit *Paſchaſius* cõtra ſigniferos iſtos libro de corpore & ſanguine domini. cap. 9. dicens. Quicunq; dignè hanc vitam ſumũt renati vnũ efficiantur, vt ſicut iam per baptiſmum Chriſtum induunt, ita Chriſtus in eis per hoc ſacramentũ corporaliter maneat, vt ſint credẽtes vnum in Chriſto, & Chriſtus in eis maneat, quatenus illud impleatur, quod ipſe ad patrem orat. Non pro his aũt rogo tãtùm, ſed pro his, qui crediturí ſunt per verbum eorũ in me: vt omnes vnũ ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi ſint in nobis. Hæc itaq; vnitas non ſicut hæretici volũt ſola voluntate inter patrem & filium prædicatur: & ſicut laborant ex eo, qui ait, Ego & pater vnum ſumus. Tentant igitur ad vnitatis illud conferre conſenſum, vt vnitas voluntatis in his ſit, non naturæ, ſicut multitudinis credentium in Hieruſalem dicitur cor vnum, & anima vna fuiſſe. Sed nos patrũ veſtigia ſequẽtes, credere oportet, quòd Deus ex Deo ſubſtantialiter genitus, naturaliter hoc eſt, quod pater, ac per hoc vnitate naturæ pater & filius vnum eſſe comprobantur. Nec non & Chriſtus hodie in nobis non ſolùm per concordiam voluntatis, ſed etiam per naturam in nobis, ſicut & nos in illo rectè manere dicitur. Nam ſi verbum caro factum eſt, & nos verè verbum carnem in cibo dominico ſumimus, quomodo in nobis Chriſtus manere naturaliter iure nõ exiſtimatur, qui & naturam carnis noſtræ inſeparabilem ſibi homo natus Deus aſſumpſit: & naturam carnis ſuæ, ad naturam æternitatis ſub ſacramento hoc nobis communicandæ carnis admiſcuit? Hæc ille. AVTHOR. Ecce Chriſtus in nobis per hoc ſacramentũ manet corporaliter, non autem corporaliter corporalitate panis ſecundùm nugam, & fugam tuam ſophiſticam, ſed carnis, in qua verbum caro factum. Et ſecundùm hanc carnem item naturaliter in nobis manet, & non per conſenſum tantummodò voluntatis. Nunquid pecco ſi inferam: ergo non tantùm ſpiritualiter, ſed etiam corporaliter, naturaliter, carnaliter manducatur? Nam ſicut dixiſti ſuprà, hoc eſt ſpiritualiter illam comedere eſcam per amorem in Chriſto manere, non ſic autem tantũmodò Chriſtus per voluntatis cõſenſum, ſed etiam corporaliter, carnaliter manducatur, ergo item carnaliter, & non tantùm ſpiritualiter manducatur.

¶ Quòd Witcleff non ſaluatur in gloſſa ſua logicali, quòd corpus Chriſti eſt ibi corporaliter, id eſt, per modũ corporis.

CAP. LIX.

SVMMA.

1 *Witcleff, quòd non ſaluetur in ſua logicali gloſſa, q̃ corpus Chriſti eſt in ſacramento corporaliter, id eſt, per modum corporis, multorum doctorum authoritatibus, oſtenditur.*

2 *Chriſtus quomodo in ſacramento eſt nobiſcum corporaliter, naturaliter, & carnaliter, oſtenditur contra Witcleff.*

T Witcleff improbè cõtrudens, reſponſa ſua ſophiſtica contra aduerbia illa, carnaliter, corporaliter, eſſentialiter, & huiuſmodi, in quarto Trialo. ca. 10. Secũda, inquit, æquiuocatio aduerbiorũ huiuſmodi eſt: q̃ accipiuntur q̃nq; ſimpliciter, vt res dicit eſſe corporaliter alicubi, dum eſt ibi modo corporis, & ſic

& ſic intelligunt quidam, q̃ corpus Chriſti eſt in hoſtia corporaliter, ſubſtãtialiter, & eſſentialiter. Hæc Witcleff. Et exponit poſteà eos intelligere, q̃ eſt corpus ibi exiſtens corporaliter. AVTHOR. Sed nos ſemp petimus gloſ ſæ huiuſmodi fundamentũ in doctore catholico. Ipſe ſi ſuæ proteruię licentiatus euagetur effrænis, qualiter capietur? detur mihi ipſa licentia intra fidem, & videat quando capturus eſt me. Fabrico ego mihi nouã Logicam, Metaphyſicamq́; nouellam, non q̃ oporteat, ſed quìa libet. Ipſe vtraq; ratione fecit vtrunque. Enim eñuero quìà vetus hæreſis ſine Logica nouiter practicata ſatis eſſet inermis, apponamus tamẽ eis ſoliditates fideles. Notũ eñ eſt ſanctos patres his fictitijs Logicis paruũ locũ dediſſe. Tamq́; certũ, q̃ locutione famoſa & ſancta propter hanc fidẽ carnis Chriſti cõtra hæreticos roborandam: antiqui penè omnes hanc cõceſſerunt, & docuerunt comeſtionem ſenſibilem. Vnde ſuper Ioannem Morali. 46.

Chryſoſto. 1 *Chryſoſto.* Qui ꝯ quidem genuerũt, multotiens alijs nutrire dant edita. Ego autem non ita, ait Chriſtus, ſed carnibus meis nutrio. Meipſum vobis appono, omnes vos nobiles eſſe volẽs, benignam vobis de futuris portendens ſpem. Qui eñ hic vobis dedi meipſum, multò magis in futuro. Frater veſter volui fieri, cõmuni caui carni & ſanguini: propterea verò rurſus eam vobis carnem & ſanguinem, per quæ cognatus factus ſum, do. Hæc ille. AVTHOR. Quàm ſpecioſe loquitur dulcis pater Chryſoſtomus in perſona Chriſti ſuis fidelibus. Cæteri, inquit, cùm genuerũt, multotiens tradunt alijs nutricibus fœtus ſuos. Ego nõ ſic ago, ſed nutrio vos carnibus meis, nõ mutis figuris, & tropis, ſed meipſum vobis appono, volẽs vos facere nobiles, hauſtu nobilis carnis & ſanguinis, non figuralis & typici, ſicut erant nutriti Iudæi groſsi, ſed eiuſdẽ carnis & ſanguinis naturalis, per quem factus ſum veſter cognatus.

Fulbertus. *Fulbertus* item dulciloquus in tractatu ſuo, de eo, q̃ tria ſunt maximè neceſſaria ad perfectũ. Guſta, inquit, cæleſtis ferculi ſuauitatẽ, ſed ne nauſees germinis terreni ſaporem: de fide eñ interioris hominis procedit diuini guſtus ſaporis, dum certè per ſalutaris Euchariſtię infuſionem influit Chriſtus in viſcera animæ ſumentis, quem diua mens caſtis penetralibus in ea videlicet forma ſuſcepit, quem ſub ipſa recordatione myſterij, ſpiritu reuelãte ſibi pręſentem intuetur, infantem videlicet materno in gremio, ac cunis puerilibus iacentem, calcata morte reſurgentem, ſupra cęlos euectum gloria patris ſublimem. Iuxta quas ſpecies Chriſtus gratum communicantis intrans habitaculum, tot, vt dicam, ſuauitatis ſaporibus mentem reficit, quot formæ intimæ reuelationis oculi meditantis eum meruerint intueri. Hæc ille. AVTHOR. Iam proficiſcantur ſophiſmata Witcleff per verba & aduerbia, viſi tet æquiuocationes innumeras. Simplices eñ oculi Chriſtiani fidelis aſpiciũt, quomodo captus eſt. Sed quomodo, quia capi nollet, laqueos, & compedes ſuas auget. Videtis ne, q̃ planè doctor Fulbertus non per inſtrumenta Metaphyſicarũ formarum aduerbia, imò per pura nomina noſtrũ excipit fugitiuum? Certè, inquit, per ſalutaris Euchariſtiæ infuſionẽ influit Chriſtus, nõ dicit panis cibarius, in viſcera animæ ſumẽtis, quem diua mens ea forma ſuſcepit, quem intuetur ſibi præſentem in recordatione myſterij. Infantẽ in matris gremio, puerum in cunis, reſurgẽtem à mortuis, ſupra cælos euectum in gloria patris ſublimẽ. Et ſecundùm has omnes ſpecies communicatis intrans habitaculum tot ſuauitatibus reficit, quot ſacrum corpus formis meruit intueri. Nihil planiùs ſciuit ipſe Witcleff, ſi iã eſſet fidelis pro Chriſti fide deſcribere. Gratia quãta Chriſti, quia nõ tantùm carnaliter & corporaliter nobis Chriſti caro in ſacramento porrigitur: verùm ipſe Chriſtus in ea ſpecie, qua infans in matris gremio, aut puer in cunis, aut victor reſurgens, & quotlibet alijs formis ibi realibus, quot communicantis petit affectus. Iſti ne ſunt modi panis tui materialis, ſub quibus Chriſtus eſt ibi carnaliter & corporaliter? Sed ſi dicas hæc omnia in imagine geri, ipſe doctor tibi obſtitit, dicens, q̃ Chriſtus per ſe influit in viſcera animæ ſumentis &c. Sed &

Auguſtin. *Auguſtinus* in ſermone de catechiſmo, prima parte ſermonum, ſermone. 3. qui incipit, Quoniam in proximo. ſic dicit, Nõ relinquetis ex eo quicquã vſq; mane. Hoc nunc agitur. Conditur enim agnus per noctem huius ſeculi, vt cùm mane illud venerit, quod veſperum non habebit, non iam offeramus imaginem agni, ſed ipſum agnum, quem quotidie comedim⁹, & cuius ſanguinem bibimus. Inueniamuſque illic eum ſacerdotem perfectũ, quem hic pro noſtra ſalute conſtat occiſum. Hæc ille. AVTHOR. Planiſsimè confundit Auguſtinus ſuũ Witcleff, ſuum, inquam, ſed hæreticũ ſuũ, falſò ſemper inuocantẽ eũ patronũ, ſicut etiã Berengarius magiſter eius fecit, vt tradit Lanfrancus. Fruſtrà tñ, cùm tam eum à ſe Auguſtinus repellit, vt vbi Witcleff non niſi figuram & imaginẽ carnis Chriſti in altari oblatã concedit, Auguſtinus hoc vetat, dicẽs mane illud

veniſſe,quod veſperum non habebit. Et idcir co nō iam offeremus imaginē agni,ſed ipſum agnum, quē quotidiè cōcedimus, & bibimus eius ſanguinem, ſacerdotem ipſum perfectū pro noſtra ſalute occiſum. Quod ſi non offeremus iam figuram,aut imaginem agni, quid ergo per te, niſi nunc dicas, aliud eſſe offerre imaginem agni,aliud agnum in imagine? Sed nobis aliud eſt, tibi nequaquam, qui nihil ibi offers de agno Chriſto, niſi figuram. Nos aūt in figura ſacramenti agnum Chriſtum ſecundùm carnis eius immolamus eſſentiam. Vnde & in libro contra aduerſarium legis & pro
Auguſtin. phetarum,lib.2.verſus finem dicit *Auguſtinus*. Sicut mediatorem Dei & hominum hominē Chriſtum Ieſum carnem ſuā nobis manducādam,bibendūq; ſanguinem dantem fideli corde atq; ore ſuſcipimus,quanuis horribiliùs videatur humanam carnem manducare,q̄ perimere,& humanum ſanguinem potare,q̄ fundere:atq; in omnibus ſanctis ſcripturis ſecundùm ſanæ fidei regulam figurate factum, vel dictū,ſi quid exponitur de quibuſlibet rebus, & verbis, quæ ſacris paginis continentur, expoſitio illa ducatur,non aſpernāter,ſed ſapiēter audiamus. Hæc ille. AVTHOR. Dictum iſtud Auguſtini cùm contigiſſet vnū aliquem forſan malè fidum inſpicere,cœpit annotare: ergo figuratiuè oportet intelligere Chriſtum eſſe comeſtum. forſan neſcius verum dicens, ſed non figuratiuè ſolùm: ne maſculus & fœmina negentur eſſe creati duo in carne vna ad literam:& Saræ concubitus negetur ad hiſtoriam,& Abrahæ polyiugium, quæ ibi figuratiuè etiam recitantur,intelligi.Proceſſus enim ille per longum docet ibi, q̄ vult Auguſtinus res alias turpes honeſtis excuſare figuris.Annectit item comeſtionem carnis Chriſti, quā etiā figura operit ſacramēti,ne videretur horribilis,nō per hoc ibi tollens carnis eſſentiam, ſicut nec verum, & literalem Saræ concubitum,quanuis operiat eum honeſta figura:nec item manducationem corporalem corporis Chriſti, ſecundùm ſe, quanuis addat imaginē ſacramenti propter horrorem.ſicut in ſermo-
Auguſtin. ne, Veritas ait.idem *Auguſtinus*. Nihil rationabilius,quàm vt nos,qui iam ſimilitudinē mortis eius in baptiſmo accepimus, ſimilitudinē quoq; carnis & ſanguinis eius ſumamus : ita, vt & veritas non deſit in ſacramēto,& ridiculum nullum fiat à Paganis, q̄ cruorem occiſi hominis bibamus. Si enim diſcipuli patienter ferre nequiuerūt,quod dominus dixerat, Qui non manducat carnem meam , & non bibit ſanguinem meum,non habebit vitam.Et qui manducat carnem meam,& bibit meum ſanguinem,habebit vitam. Sed dixerunt, Durus eſt hic ſermo,Quomodo iſta ferent increduli? Hæc ille. AVTHOR. Ecce ſimilitudinem,id eſt,ſub ſimilitudine aliena ipſi ſanguinem bibimus,ſed non ſimilitudine ſola, ne veritas deſit ſacramento, non quidem veritas ſimilitudinis conſtitutæ, ſed ſubiectę carnalis ſanguinis veræ ſubſtantiæ. Et ſic ridiculum nullum fiet Paganis,q̄ cruorem carnalem occiſi hominis in vini ſpecie bibimus, quanuis ipſi Witcleff, tanquam regi Achis horrēda videtur inſania, ſicut in titulo Pſalmi.33. ſcripſit *Auguſtinus*. Auguſti. Nonne videtur inſania ? Manducate carnem meam,& bibite meum ſanguinem. Et quicunq; non manducauerit carnem meam,& biberit meum ſanguinem, non habebit in ſe vitā. Quaſi inſanire videtur,ſed regi Achis inſanire videtur,id eſt,ſtultis & ignorantibus.Ideò dimiſit eos,& abijt. Hæc ille. AVTHOR. Huc proficit proceſſus huius capituli, vt probatū habeatur pro vero fidem antiquorum, Hilarij, Paſchaſij, Auguſtini,& Chryſoſtomi, poſuiſſe veram Chriſti carnem corporaliter in ſacramento:quod videns Witcleff,torquetur in ſania regis Achis: & extorquet procul ſanctū *Hieronymum* dicentem in Leuitico ſic, De hac Hieronym. quidem hoſtia, quæ in Chriſti commemoratione mirabiliter fit, edere licet. De illa verò, quam Chriſtus in ara crucis obtulit ſecūdùm ſe, nulli edere licet.Hæc ille.AVTHOR.Quo habito, quaſi dixiſſet contra Hilarium ca.15. de blaſphemia,Witcleff fingit cōcordiam,dicens, Hieronymus verè dicit, q̄ infidelis non māducat ſecūdùm ſe Chriſti corpus in ſacramēto altaris,& Hilarius cum Hugone dicit,q̄ corpus Chriſti eſt ſubſtantialiter, corporaliter, & carnaliter ibi, & per conſequens taliter manducatur. Gloſſa cōcordans doctores ſtat in iſto, q̄ corpus Chriſti poteſt dupliciter intelligi corporaliter eſſe alicubi, vel modo corporis inquantùm corpus.In iſto ſecundo modo proprio loquitur Hieronymus.Hæc Witcleff.AVTHOR.En alia fuga,ſed verè ſatis remota,& vix illi ipſi concepta.Attamen laſſus de currendo, ſic capitur vna manu. Primò dices, vbi iam eſt quod dixiſti in Trialogo, q̄ corpus Chriſti eſt ibi corpus, ſed non corporaliter? Et in ſermone domini in monte,quòd non eſt ibi corpus,vel materialis ſubſtantia in ipſa hoſtia, nec corporaliter, ſed ſicut rex eſt in omni parte regni,non corporaliter, ſed potentialiter,vel virtualiter. Sed iam coarctat te authoritas,vt contraria ſentias.Et ſi aduerbiū, corporaliter , ſic ſophiſticari poteſt propter analo-

analogiam ſui generis, ſecũdùm quã dicis corpus Chriſti eſſe ibi corporaliter corporalitate panis, quomodo tamen dicetur ibi eſſe carnaliter modo carnis, niſi etiam fuerit ibi vt caro eſt caro? Vtrunq; enim dicit ille chorus ſanctorum cum Hilario, q̃ Chriſtus † eſt in ſacramento nobiſcum corporaliter, naturaliter, & carnaliter. Tunc ſic, eſt ibi carnaliter, ergo per modum carnis, ſecundùm primam expoſitionem tuam. Quæro cuius? ſuæ, an alienæ? Si ſuæ, ergo eſt ibi carnaliter ad modum carnis, vt caro propria eſt: & venimus ad expoſitionem tuam ſecũdam. Si eſt ibi per modum carnis alienæ, incurritur hæreſis Neſtoriana, quę poſuit carnem ibi eſſe alterius boni viri. Item iſte volũtarius logicus quare delinquit in Metaphyſica, cùm aduerbia, & verba deſignãt formas ſecũdùm abſtractionem vltimam? Nam quis demens poneret Michaëlem corporaliter cõuerſari nobiſcum, intelligens nõ corporaliter, ſed angelicè: quia eſt modus vnus analogicè cõpetens angelo & corpori, putà definitiuè eſſe hîc? Si ergo corporaliter, ergo ſecũdùm rationem vltimæ differentiæ eſſentialis corporalis, & tunc ſimpliciter, vt eſt corpus. Alioquin nõ eſſet plùs corporaliter, quàm nõ corporaliter hîc vel ibi. Et ſic dicit Apoſtolus, quem tu tam inſcienter exponis, nullo tecum dicente fideli Theologo, q̃ in Chriſto habitat omnis plenitudo deitatis corporaliter, id eſt, incorporata omni ratione veri corporis. Nec igitur ſapis Hilarium, nec intellexiſti Hieronymum. Sed ſicut exponit Auguſtinus, ita hę reſim diſcipulorũ vitauit ibi Hieronymus, dicens nõ edi ibi Chriſti corpus ſecũdùm ſe, id eſt, ſecũdùm exteriorẽ ſuã ſpeciẽ in forma crudæ carnis, ſicut venditur in macello, ſed ſub imagine panis. Editur tamen ibi ſecũdùm ſubſtantiam propriæ ſuę carnis, ne, vt dicit Auguſtinus, deſit veritas ſacramento. Et ſic exponit Hugo. *Hugo* cõmunem omnium illorum doctorũ fidem libro de ſacramentis. 8. ſecũdæ partis, ca. 7. dicens, Quod nunc videmus, ſpecies eſt panis & vini. Quod autem ſub ſpecie illa credimus, verum corpus eſt, & verus ſanguis Ieſu Chriſti, quod pependit in cruce, & qui fluxit de eius latere. Nec per panem & vinũ corpus & ſanguinem tãtùm ſignificari credimus, ſed ſub ſpecie panis & vini verum corpus & verũ ſanguinem conſecrari. Et ſpeciem quidem viſibilem ſacramentum eſſe veri corporis & veri ſanguinis: Corpus autem & ſanguinem ſacramentum eſſe gratiæ ſpiritualis. Et quemad modum ſpecies illic cernitur, cuius res, vel ſubſtantia ibi eſſe non creditur: ſic res ibi veraciter & ſubſtantialiter præſens creditur, cuius ſpecies ibi nõ cernitur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ſubſtantialiter ibi caro Chriſti creditur, cuius ſpecies ibi non cernitur: & ſpecies panis ibi cernitur, cuius ſubſtantia ibi non creditur, & verum Chriſti corpus, quod pependit in ligno, eſt ibi ſub panis ſpecie, nec per panem tãtum modò ſignificatur. Cuncta concurrant obuiam capiti tuo, ad modum gurgitis præterflui dilabentis.

¶ Quòd non mures, & bruta, ſed peccatores & præſciti verè corporaliter manducant corpus domini in ſacramento.

CAP. LX.

SVMMA.

1 *Beſtiæ brutæ, q̃ nec ſpiritualiter, nec corporaliter comedant ſacramentum ſolenne ſacræ Euchariſtiæ, quòd ſolùm pro ſuo ſacramento fideles adorãt, oſtenditur contra Witcleff, & Berengariũ eius magiſtrum.*

2 *Præſcitus, aut quantocunq; mortali detentus, ſi nõ præſeruetur miraculo, quomodo comedit corpus & ſanguinem Saluatoris.*

3 *Manducare ſpiritualiter quid ſit. Et plura de hoc ibi ex Chryſoſtomo, Auguſtino, Cypriano &c.*

PAtet ſecũdò, inquit Witcleff, ex notabilibus Auguſtini, q̃ nec beſtia, nec præſcitus mãducat ſic corpus Chriſti, licèt manducet corporaliter ſacramentum. cap. 1. de Euchariſtia. AVTHOR. Eccleſia † Chriſti docet, q̃ beſtiæ brutæ, nec ſpiritualiter, nec corporaliter comedunt ſacramentum illud ſolenne ſacræ Euchariſtiæ, quod ſolùm pro ſuo ſacramento fideles adorant. Ipſum nanq; ſacramentum Chriſtianorum eſt extollenda illa caro Chriſti & corporalis ſubſtantia Saluatoris. Aliud ſacramentum ibi fideles non colunt. Et hoc ſacramentum nullatenus edunt bruta, quanuis ſenſibiles qualitates, ſub quibus natura latitat Saluatoris, per eorum buccas voluantur interdum. Sicut nec mus accipit quouis modo ſacramentum baptiſmi, quanuis interdum mergatur in fonte. Nec canis ſubit ſacramentum Ordinis, quanuis vnà cum ordi- V Witcleff. 1

nato contingat cum ſubeſſe manuum impoſitioni Epiſcopi, vel libro pontificali antiſtitis conſecrantis. Pro cuius clara notitia non dedignamur regulam illam Ariſtotelis ſecundo de anima dicentis, quòd actiones actiuorum ſunt in patiente prædiſpoſito. vbi innuũtur tres reſpect⁹ neceſſarij, ad hoc, quòd actio actiui inſit paſſo, tam ſecundùm genus, quàm ſpeciem, ſcilicet, reſpectus vnitatis, & præſentiæ: & iſte eſt mutuus, quia communis agenti & paſſo. Secundus eſt reſpectus diſpoſitionis, & tertius paſsionis. Vnde deſcendendo ad manducationem corpoream, illa videtur non eſſe ſenſatio formaliter, quia forſan tunc eſſet forma abſoluta ſecundùm doctorem verè ſubtilem, ſed ſenſatio manducationem illã conſequitur, vel per accidens comitatur. In obiecto ergo manducabili neceſſariò exigitur reſpectus realis præſentiæ, & ſecundò reſpectus realis diſpoſiti, vt ſit cibus in genere: qui vltra formam abſolutam carnis aut panis dicit reſpectum ad agens, vt manducans dicatur. Vnde ſi ferrum ſit præſens maxillis, quanuis patiatur à dente hominis, non tamen comeditur, etiam quãuis traijciatur in ventrem, ſicut pueri ſorbent anulos, & lapillos: quia, ſcilicet, carent reſpectu denominatiuo cibi, ideò non comeduntur, quanuis vorentur. Ideò itẽ quod eſt vni cibus, alteri non ſic eſt. Quemadmodum ferrũ eſt cibus Struthioni, & oſſa dactilorũ Camelis, & arena volucribus, ideò ab eis edũtur: hominibus aũt nõ ſunt cibus, ideò ab eis nõ edũtur. Cibus ergo dicit reſpectũ cõgrui ad edentem ſuper formam abſolutam rei comeſtæ. Vltra hos reſpectus tam præſentiæ realis, quàm etiam proportionalis cibi, requiritur tertius de genere paſsionis. Vnde quanuis ſit realiter præſens inſtrumento edendi, & reſpiciat comedentem in ratione congrui cibi: tamen ſi non patiatur à comedente, non comeditur. Quemadmodum Ionas non fuit comeſtus à piſce, quanuis fuerat deglutitus. Ad propoſitum ergo: quia glorioſum corpus Chriſti caret ratione reſpectiua, vt ſit cibus brutorum: idcirco quanuis reperiatur in ore beſtiæ, aut in ventre, non tamen ibi comeditur, ſicut nec comederetur ab eo auri maſſa, quanuis reperiretur in ore vel ſtomacho: ſed poteſt deglutiri, per gulam traijci, vel vorari. Berengarius autem magiſter noſtri Witcleff, ſicut & ipſe dicit, ita ille conceſsit ſacramentum, ſcilicet, corporis Chriſti à mure comeſtum: & hoc obiecit fidelibus contra corporis veritatem. Reſpondit autem ipſi in libro ſuo ſecundo de corpore & ſanguine domini, ipſe *Guimundus* ſic, Mihi quidem ſacramenta nequaquam à muribus, vel aliquibus brutis animalibus videntur poſſe corrodi. Quòd ſi aliquando velut corroſa videantur, quod nũc de hortolano, de peregrino, de leproſo diximus, reſponderi poteſt non eſſe corroſa, ſed vel ad puniendam, ſeu corrigendam miniſtrorum negligentiam, vel ad probãdam eorum, qui hæc viderint fidem, in tali ſpecie poſſe videri. Ad hoc verò, quòd à brutis animalibus conſumi poſſe dicuntur, reſpondere poſſumus ob prædictas cauſas, id eſt, probandæ ſi dei, aut damnandæ, ſiue corrigendæ cuſtodũ negligentiæ bruta animalia eotenus ad corpus Chriſti poſſe accedere, quoúſq; poteſt humanus viſus aſpicere. Deinde autem mox inuiſibiliter angelorum ſibi ſemper aſsiſtẽtium miniſterio, vel ſuapte virtute raptum iri, in cæliſque conſtitui. Deinde probans, quòd corpus Chriſti non eo læſum credatur, quanuis in beſtiarum ore, vel ventre inueniatur, ſubiungit. Sed nec pro vilitate beſtiarum ora, vel auium refugit, qui in lapide ſepulchri iacuit, qui poſt reſurrectionis etiam gloriam terram calcauit. Manifeſtiſsimum quippe eſt ex ordine Dei animata corporea inanimatis, ſenſibilia inſenſibilibus meliora eſſe. Sequitur. Nõ igitur propter aliquam vilitatem cuiuſcunq; animalis corpus perhorreſcit. Quapropter etiam ſi aliquo diuino iudicio bruta quælibet animalia non ſolùm ſacroſancta myſteria tangere, ſed valeant etiam deuorare, nulla tamen ex hoc nobis ratio obuiat, quæ veritatem dominicæ carnis & ſanguinis, quam tenemus in ſacris myſterijs, nos negare compellat. Hæc ille. AVTHOR. Planè ergo videri poteſt, ad quos fines ſibijpſis iunguntur hæretici, quib⁹ item à fidelibus ſeparantur. Iam ad id, quod annexuit, veniamus. Sed nec præſcitus, inquit, ſic mãducat corpus domini. Colligit hoc ex illo *Auguſtini*, Qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus, procul dubiò non manducat ſpiritualiter eius carnem, licèt carnaliter, & viſibiliter premat dentibus ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti. AVTH. Quàm facilè capit hæreticus occaſionem erroris. Miſer homo, beatus Auguſtinus non dixit præſcitus, ſed generaliter, Qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus: ſicut etiam Saluator verba formauit, dicturus, Hoc eſt corpus meum. præmiſit, vel, vt dicunt quidam, cum dixiſſet, Hoc eſt corpus meum. adiunxit, Accipite & mãducate ex hoc omnes. Ibi erat Iudas cum Petro & Iacobo, præſcitus cum prædeſtinatis, fur cum Apoſtolis. Quid

Guimũdus.

V Vitcleff.

Auguſtin.

ſibi

ſibi vult mandatum vniuerſale Chriſti, & demonſtratio ſingularis omnes, & ex hoc? ſuffe ciſſet, Accipite & comedite ex hoc, ſi Iudam volebat excludi. Et non diceret, ex hoc, ſed ex his, ſi duos cibos ibi comedendos intenderet: corpus ſuum ſpiritualiter à bonis, & panem ſenſibilē corporaliter à præſcitis. Sed qui corpus ſuum ſubſtātialiter demōſtrauit per hoc: ipſe illud à Iuda traditore comedi non negauit, cùm diceret, omnes. Accipite & edite ex hoc omnes, boni & mali, digni & indigni, electi & reprobi. Et item, Bibite ex hoc omnes. Ex quo? Hic eſt ſanguis meus. Audax Witcleff, qui Iudam excludit, quē Chriſtus admiſit: nec admiſit modò, ſed & inuitauit ad ferculum. Et Apoſtolus ad Corint. dicit, Qui mādu cat, & bibit indignè, iudicium ſibi māducat & bibit. Non dixit, præſcitus. Quid igitur tu dixiſti, præſcitus, niſi vt priores errores tuos, hoc ipſo firmares, quibus ſoles dicere præſcitū cōtinuè peccare mortaliter, & nullū prædeſtinatum mortaliter aliquādo peccare? Iterū dicis, q̄ non ſic māducat corpus Chriſti. Quid vult aduerbium, ſic? Placet em̄, q̄ exiſtens in peccato mortali nō ſpūaliter comedit corpus Chriſti: comedit tamē illud corporaliter, & carnaliter. Non, inquis, ſed ſacramēta corporis & ſanguinis Chriſti. Quæ ſacramēta? Non dicimus ſacramēta, quæ ſunt res, ipſum corpus ſpecie panis velatum, & ipſum ſanguinē Saluatoris, non putribilem panē tuum & vinū: quæ ſacramenta tu tātoperè ſolennizans, de corpore & ſanguine domini nihil curas. Tu verò ſub hoc equiuoco latitare lętaris, & firmiter ſcriptitas, de illo ſacramēto ſic loqui Auguſtinū, nō aūt
V Vitcleff. de corpore & ſanguine domini. Dicis em̄, Patet tertiò mira ſubtilitas verborum doctoris, qua dicit, nō q̄ indignus viſibiliter premit dētibus corpus Chriſti, ſed q̄ viſibiliter premit dentibus ſacramētum corporis Chriſti & ſanguinis. Illud enim ſacramentum valde diſtinguitur à corpore Chriſti, quod eſt res huius ſacramenti. Hæc Witcleff, vbi iam ſuprà. AVTHOR. Ex iſto non patet aliqua talis ſubtilitas Auguſtini, ſed tua inſignis fatuitas, qua ſic temerè contra intentionem Auguſtini, & eccleſię, cuius ipſe gaudebat ſe eſſe ſequacem, Auguſtinum violenter exponis. Sed Berengarij magiſtri tui ineptia iſta fuit. Sociorum autem tuorum quorundam de ſchola eius mitior error erat. Conceſſerūt enim quidam panem in veram carnem conuerti, non totum, ſed ſolùm ſecundùm partem illam, quæ à dignis erat edenda. Alia pars manſit panis in natura propter indignos. Alij verò totum conuerti dixerunt, ſed iterum quod ab indignis eſſet ſumendum, in aliam ſpeciem conuertendum. ſicut in libro. 3. de corpore & ſanguine domini verſus finem, *Guimundus* declarat, dicens, Ex his vna panis & vini partem in carnem ac ſanguinem domini tranſmutari cō firmat, partem verò propter indignos immutabilem retineri. Altera vero totum quidem panem & vinum altaris in carnem & ſanguinē domini cōuerti aſſerit. Sed cùm indigni ad cōmunionē veniunt, in panē & vinum iterū reuerti. Nam vtriuſq; ſententiæ aſſertores nolunt ab indignis hominibus corpus & ſanguinē domini poſſe participari. Is igitur cùm ſit error diſpar, vna tamen eademq; cauſa erroris eſt. Hæc ille. AVTHOR. Quid mirum igitur ſi Witcleff, qui plenus Berengarianus eſt, ita deſipiat, cùm iſti ſemiberengariani ita deſipiāt? Dicamus ergo cum eccleſia catholica, q̄
2 †præſcitus, aut quantocūq; mortali detentus, ſi non præſeruetur miraculo, comedit corpus & ſanguinem Saluatoris, non illa exteriora tātùm & furfurea ſacramenta. Et quia Auguſtinū violenter intruſit, *Auguſtinus* ipſe pro ſe loquatur. Vnde libro ſuo. 1. contra Creſconiū Grāmaticū cap. 26. ſic ſcripſit, Tibi occurrere multa non dubito, quę quanuis bona nō ſint, & ad vtile aliquid inſtituta, non omnibus tri habentibus ſint vtilia, ſed tantummodò bene vtentibus. Nam cùm eadē luce & ſani oculi perfunduntur, & ſauci, iſtis adiumentum eſt, illis tormentum. Idem cibus alias valetudines alit, alias ſedat. Idem medicamentum hos curat, illos debilitat: eadem arma alios muniunt, alios impediunt. Eadem veſtis alijs tegumento eſt, alijs impedimēto. Sic baptiſmus alijs valet ad regnum, alijs ad iudicium. Hic video q̄d te poſsit mouere: fortaſſe enim dicis, q̄ in his omnibus nihil ſacramēti commemorauerim: Baptiſmus autem ſanctum ſacramentum eſt. Sequitur cap. 27. verſus finem. Quid de ipſo corpore & ſanguine domini vnico ſacrificio pro ſalute noſtra, cùm ipſe dominus dicat, niſi quis manducauerit carnem meā, & biberit meum ſanguinē, non habebit in ſe vitam æternam, nonne idem Apoſtolus docet etiam hoc pernicioſum male vtentibus fieri? Ait enim, Quicunq; manducauerit indignè, & biberit calicem domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis domini. Hæc Auguſtinus. AVTH. Hic planè dicit Auguſtinus de ipſo ſacrificio vnico pro ſalute noſtra, ſcilicet, de ipſo corpore & ſanguine domini dixiſſe Chriſtum, Niſi quis manducauerit carnem meam, non habebit in ſe vitam æternam. & de eodem dixiſſe

Guimūdus.

Auguſtin.

Apoſtolum, Quicunq; manducauerit panem, vel biberit calicē domini indignè &c. Vnde ſequitur, q̄ corpus domini manducari poteſt indignè. Non autē ſpirituali comeſtione manducari poteſt indignè, ergo corporaliter poteſt corpus Chriſti indigne tractari, & comedi. Sed dicit Witcleff, pro me eſt, q̄ Apoſtol⁹ non dicit, qui manducauerit corpus domini, ſed panem hunc indignè, quia hic Apoſtolus vocat panem. Sed pro te nō eſt, q̄ Apoſtolus hunc panem intelligit non materialem, ſed ſu percæleſtem: in cuius ſignum ſic eum recitat Auguſtl. *Auguſtinus* tertia parte ſermonum, ſermone de ſacramētis in die Paſchæ, qui incipit, Memor ſum. in quo, Magna, inquit, ſacramenta, & val de magna vultis noſſe quomodo comedātur? ait Apoſtolus, Qui manducat corpus Chriſti, aut bibit indignè, reus eſt corporis & ſanguinis dni. Quid eſt indignè accipere? contēptibi liter, & irridenter accipere. Non tibi videatur vile quod vides. Hæc ille. AVTHOR. Noli putare, q̄ Auguſtinus falſificet textum Pauli. ipſe dixit aiſſe Apoſtolū, Qui manducat corpus Chriſti indignè. Si ergo Apoſtolus & Auguſtinus nō ſupponant impoſsibile, ergo corpus Chriſti manducari poteſt indignè. Nō autē ſpiritualiter, quia hoc eſſet oppoſitū in adie 3 cto: quia † manducare ſpiritualiter, eſt mandu Manducare ſpirituacare dignè. Ergo corporaliter poteſt corpus liter. Chriſti manducari indignè, & ſpiritualiter ſolū dignè. Vñ de verbis domini, ſermone. 11. Auguſtin. *Auguſtinus*. Illud etiam, quod ait, Qui māducat carnē meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in illo, quomodo intellecturi ſumus? Nunquid etiam illos poterimus hic accipere, de quibus dicit Apoſtolus, q̄ iudicium ſibi manducent, & bibant, cùm ipſam carnem manducent, & ipſum ſanguinem bibant? Nūquid & Iudas magiſtri vēditor & traditor impius, quanuis primū ipſum manibus eius confectum ſacramentum ſanguinis eius & carnis cū cæteris diſcipulis, ſicut apertiùs Lucas Euangeliſta declarat, manducaret & biberet, manſit in Chriſto, aut Chriſtus in eo? Multi deniq;, qui vel corde ficto carnem illam manducant, & ſanguinem bibunt, vel cùm manducauerint & biberint apoſtatæ fiunt? Sed profectò eſt quidam modus manducandi illam carnem, & bibendi illum ſanguinem: quo modo qui manducauit & bibit, in Chriſto manet, & Chriſtus in eo. Non igitur quocunq; modo quiſquam māducauerit carnem, & biberit ſanguinem Chriſti, manet in Chriſto, & Chriſtus in illo, ſed certo quodam modo. Hæc ille. AVTHOR. Ex quo planè patet, quòd comedentes non diſtant à ſubſtantia, ſed ſolùm in modo diſcrepant comedendi. Et hoc item probāt verba Apoſtoli, quibus dicit, Reus erit corporis & ſanguinis domini. Alioquin diceret, reus erit illius ſenſibilis ſacramenti panis & vini, quod valde diſtinguitur à corpore Chriſti, quod eſt res huius ſacramenti, iuxta Witcleff. Et ſic item exponit Apoſtolum ibi *Chryſoſto-* Chryſoſto. *mus*, dicens, Si quis manducauerit Chriſtum regem dignè, vel indignè, habebit iudicium, vel præmium. ſuper Ioannem Moralium. 46. vbi dicit, Hoc, inquit, ſanguine, comparauit eccleſiam Chriſtus: hoc ſanguine ornauit eā vniuerſam. Sicut enim homo ſeruos emens, aurum dat, & ornare rurſus eos volens, auro hoc facit: ita & Chriſtus comparauit nos ſanguine, & ornauit ſanguine. Qui hoc participant ſanguine dignè, cum angelis, & archangelis, & ſuperioribus virtutibus ſtatim hanc induti ſunt Chriſti regalem ſtolam, arma habentes ſpiritualia. Sed nihil adhuc dixi. ipſum enim induti ſunt regem, ſicut eſt magnus, & mirabilis. Ita ſi quidem cum puritate acceſſeris, in ſalutem acceſsiſti. Si vero cum pernicioſa cōſcientia, in ſupplicium, & cruciationem. Qui enim manducat & bibit indignè ſanguinem & corpus domini, iudicium ſibi manducat, & bibit. Si enim qui ſordidant purpuram regalem torquentur, ſicut & qui reſcindunt: nihil incongruum & eos, qui immunda mente corpus ſordidant, idem ſuſtinere ſuppliciū cum ijs, qui id reſcindunt per clauos. Vide deniq; qualiter terribile oſtendit Paulus ſupplicium, dicens, Irritam faciens quis legem Moyſi, ſine propitiatione in duobus vel tribus teſtibus morietur. quantùm exiſtimatis deteriori dignus efficietur ſupplicio, qui filium Dei cōculcat, & ſanguinem teſtamenti communem putat, in quo ſanctificatus eſt? Hæc ille. AVTHOR. Ecce ne quicquam remaneret ambiguum in verbis Chryſoſtomi, hìc nec nominat ſacramentum nec myſterium ſiue ſignū, ſed ſi quis dignè participat Chriſti ſanguine. Et recitat Apoſtolum ſicut Auguſtinus iam ſuprà, Qui manducat & bibit indignè corpus & ſanguinem domini: non dicit panem hunc. & eos æquiparat, qui immunda mente ſordidant corpus Chriſti, ijs, qui clauis idem corpus perforabant. Et Apoſtolum intulit de conculcantibus filium Dei. Sic ergo videtur iſtum antiquum patrem nō aliud vnq̄ intelexiſſe, q̄ q̄ Dei filium, & corpus eius ſecūdùm ſubſtātiam digni māducant ad vitam, indigni ad pœnā. Et itē in ſermone de corpore & ſanguine dñi, qui incipit, Veritas, quæ eſt Chriſtus,

ſtus,& habetur de conſecratione diſtinctiõe.

Auguſtin. 2. Vtrũ ſub figura,inquit *Auguſtinus*. Quia nouerat Chriſtus,q; & boni dignè, & mali indignè accepturi eſſent ſuum corpus & ſanguinem,voluit cunctis communicantibus oſtendere quid boni, quidue mali ex eo percipiãt. Et ideo Iudas in figura omnium malorũ primus ad percipiendum corpus Chriſti permittitur. Nam ſi poſt reſurrectionem hoc fieret, iam Iudas cum ſanctis apoſtolis communicare non potuiſſet,quia iam damnatus erat. Hęc ille verſus finem ſermonis. AVTHOR. Ecce iam ſi illa ſubtilitas, quam laudaſti,fuerit de fabrica Auguſtini:q; indignus premit dentibus ſacramentum,ſed non corpus Chriſti:iam require ſubtilitatem tuam in prędictis. Hîc non dicit ſacramentum:ſilet de verbo. Et dicit nouiſſe Chriſtũ, q; mali indignè accepturi eſſent corpus ſuum & ſanguinem. Et ideo Iudas in figura omnium malorum, permiſſus eſt primus corpus Chriſti percipere,non ſacramentum ſine re,ſed ſacramentum rẽ ipſam in ſenſibili ſacramento corpus & ſanguinem ſaluatoris. Quod item ſuprà idem Auguſtinus appellat intranſitiuè,vnicum ſacrificium pro ſalute noſtra. De quo ſacrificio corpore Chriſti

Cyprianus. vero,item *Cyprianus* epiſtola de exhortatione lapſorum,& incipit. Pax ecce dilectiſsimi fratres. increpans ſacerdotes permittentes communicare lapſos ſine ſuſcepta pœnitentia. A diaboli(inquit)aris reuertentes,ad ſanctũ domini,ſordidis,&infectis nidore manibus,accedunt,mortiferos idolorum cibos adhuc penè ructantes,& exhalantes etiam nunc ſcelus ſuũ faucibus contagia funeſta redolẽtibus,domini corpus inuadunt, quando occurrat ſcriptura diuina, & clamet,& dicat, Omnis mundus manducabit carnem. Et anima quæcunq; mã ducauerit ex carne ſacrificii ſalutaris,quod eſt domini,& immũditia eius ſuper ipſum eſt, peribit anima illa de populo ſuo. Apoſtolus itẽ teſtetur,& dicat. Non poteſtis calicem dñi bibere,& calicẽ dæmoniorũ. Non poteſtis menſæ domini cõmunicare,& menſæ dęmoniorũ. Idẽ contumacibus, & peruicacibus commine tur,& denuntiet,dicens, Quicũq; ederit panẽ, aut biberit calicem domini indignè, reus erit corporis & ſangninis domini. Spretis his omnibus,atq; cõtemptis, ante expiata delicta, ante purgatam cõſcientiã ſacrificio & manu ſacerdotis,ante offenſam placatã indignantis dñi, vis infertur corpori eius, & ſanguini. Et plùs modò in dñi manib⁹, atq; ore delinquũt, q̃ cũ Deum negauerũt. Hæc ille. AVTHOR. Vide q̃ famoſum fuit apud antiquos dicere perniciоſos Chriſtianos inuadere corpus domini, & intelligere illud apoſtoli, Qui ederit panem, vel biberit calicem domini indignè: de perditis fidelibus, à quibus vis inferebatur non nudo ſacramento, ſed ipſi corpori in ſua eſſentia,& ſanguini ſaluatoris. Et quanuis ſub calamo ſuo Cyprianus iam verbum habebat apoſtoli dicentis,Qui ederit panem,tamẽ panem materialem abijciens,de ſolo Chriſti corpore loquebatur:per hoc dans intelligi,q; corpus Chriſti vocauerit ibi panem: ſicut & *Auguſtinus* exponit in tractatu de oratione dominica,qui incipit. Euangelica præcepta. vbi inquit. Panis vitæ Chriſtus eſt. Et panis hic oĩm non eſt, ſed noſter eſt. Et quomodo dicimus pater noſter,quia intelligentium & credentiũ pater noſter:ſic & panem noſtrum vocamus, quia Chriſtus eorum,qui corpus eius contingimus,panis eſt. Hunc autem panem dari nobis quotidiè poſtulamus,ne qui in Chriſto ſumus,& Euchariſtiam quotidiè ad cibum ſalutis accipimus,intercidente aliquo grauiori delicto,dum abſentes,& non communicantes à cæleſti pane prohibemur, à Chriſti corpore ſeparemur:ipſo prædicante,Ego ſum panis vitæ,qui de cælo deſcendi: ſi quis ederit ex hoc pane, viuet in æternum. Panis enim quẽ ego dedero, caro mea eſt pro ſeculi vita. Quando ergo dicit in æternum viuere, ſi quis ederit de pane eius, vt manifeſtum eſt eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Euchariſtiam iure communionis accipiunt:ita contrà timendum eſt, & orandum, ne dum quis abſens ſeparatur à Chriſti corpore, ieiunus remaneat à ſalute, comminante ipſo, & dicente, Niſi ederitis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et ideo panem noſtrum, id eſt, Chriſtum dari nobis quotidiè petimus. Hæc ille. AVTHOR. Mirum quotiens reuoluit ſermonem de pane: & nunquam exponit de pane noſtro ſenſibili, ſed de carne ſaluatoris,& Chriſto ipſo,quem in Euchariſtia contingimus, non tantum ſpiritualiter,in cuius ſignum abſentiam à iure communiõis ſatis expauit,exponens de hoc, Niſi ederitis carnem filii hominis. quod Witcleff dicit intelligẽdũ de ſpirituali ſumptione:quæ ſi eſſet, æquè abſens vt præſens,ſpiritu poſſet aſſumi. Dicant iam Witcleuiſtæ,ſi hoc intendat Auguſtinus in principio omniũ iſtorum verborum cõtra Creſconiũ,quod dixit vnicum ſacrificiũ pro ſalute noſtra de ſenſibili ſacramento pane & vino,an non potiùs de corpore vero Chriſti, quod eſt res huius ſacramẽti, & vtiq; ſacramẽ

Auguſtin.

tum. Sic enim aſſumpſit probare, q̃ vnum, & idem ſacramentum aliis ſit vtile, & aliis ſit nociuũ: vt poſsit hoc congruè de baptiſmo probare per ſimile. Sed poſtea ne te poſſes ſub cõ ſueta tibi æquiuocatione protegere ſacramẽti, de ipſo corpore Chriſti vnico ſacrificio, p̃ ſalute noſtra argumentum aſſumpſit, q̃ poſſet aſſumi, quibuſdam ad regnum, quibuſdam ad iudicium: non hic ſacramentum dicẽs extrinſecus ſenſibile, ſed vnum & idem corpus, & ſanguinem ſaluatoris. Vnde & idem *Auguſtinus* ibidem cap. 29. ſcilicet, libro primo contra Creſconium. Nunquid (inquit) hîc quod dicas inuenies, niſi non in eis bonis ad Dei legem pertinentibus deputandum eſſe baptiſmum, quem poſſunt homines & habere, & boni non eſſe? Sed ipſam quidem legem & ſcientiam, & ſacrificium corporis Chriſti, & ſanguinis Chriſti, talia bona eſſe, quæ poſſunt homines & habere, & mali eſſe. Baptiſmum verò tale bonum eſſe, quod quiſquis habuerit, neceſſariò bonus ſit. Quod ſi dicere volueritis, falſum dicetis. Hæc ille. AVTHOR. Ex quo liquet, q̃ ſacramenta cõparauit Baptiſmi & Euchariſtiæ ad habẽtes. Et tunc ex cõceſſo quaſi per ſe noto, q̃ ſacrificium Chriſti corporis vnicum pro ſalute noſtra oblatum poſſet ſumere bonus & malus, bonus ad vitam, malus ad pœnam, deducere conabatur Auguſtinus tunc negatum, quòd æquè poſſet quis ſuſcipere ſacramentum baptiſmi quanuis malus. Iam autem vtrũq; negare videtur noſter Witcleff.

Auguſtin.

¶ Cõtra blaſphemiam Witcleff, qua concedit cũ Rabano Magũtiẽſi & Heribaldo Altiſsiodorẽſi corpus domini in ſacramẽto eſſe cibum digerendũ in humanam carnem.

CAP. LXI.

SVMMA.

1 *Rabani Maguntienſis, & Heribaldi Altiſsiodorẽſis error circa corpus domini in ſacramento, dicẽtes eſſe cibum digerẽdum in humanam carnem. Et quomodo eis conſonat Witcleff. Et qualiter Rabanus alter, hanc perfidiam tanquã horrendam abijciat. Et multa de hoc ex Anſelmo, Damaſceno, Hugone, Ambroſio. & alijs.*

2 *Corpus domini quòd non digeratur. Et alij cibi, qui non fuerint digeſti, recenſentur.*

3 *Status, ſeu conſeruatio ſuppoſiti.*

1 DEmum† venitur ad experimẽta naturæ, & dicit experimento probari panem, quia per tẽpus & tẽpora poſſet quis hoſtiis enutriri, & inebriari. Ex quo video concludendum, q̃ ſicut Witcleff concedit digeſtionem Euchariſtiæ: ita dabit egeſtionem eiuſdem. Et ita cõſonat Heribaldo & Rabano Magũtiẽſi, ponẽtibus venerabile ſacramentum altaris obnoxium eſſe ſeceſſui. Quod ne videar imputare ipſi pro ſcandalo, ipſe pro ſe loquatur. Ipſe.n. ipſum eundem Rabanum approbans in authorem ſuæ peruerſitatis, etiam quod errauit aſſumit lib. 5. de naturis rerum. ca. 11. Maluit dominus corporis & ſanguinis ſui ſacramẽta fidelium ore percipi, & in partem eorum redigi, vt per viſibile opus, inuiſibilis oſtẽderetur effectus. Sicut enim cibus materialis forinſecus nutrit corpus, & vegetat, ita etiam verbũ Dei intus animam nutrit. Hæc Rabanus ibi, & aſſumit Witcleff cap. 6. tractatu de Euchariſtia, addens ſubſequẽter. Ecce quòd iſte magnus doctor dictat cum experientia, quòd panis & vinum, quæ ſunt ſacramentum corporis & ſanguinis domini, rediguntur in partem hominis, quo ad corpus. Hæc Witcleff. AVTHOR. Quod quia tibi placet etiã quod impurum eſt: decidat ad ſeceſſum de neceſsitate placebit. Hoc de facto ſuſtinuit Rabanus, idcirco meritò reprobatus, qui etiam planiùs hoc dixit libro ſuo de inſtitutis clericorum cap. de ſacramento corporis & ſanguinis domini, dicens. Sacramentum ore percipitur: ſacramentum in alimentum corporis redigitur: virtute autem ſacramenti æterna vita adipiſcitur. Hæc ille. AVTHOR. Cætera omnia ibi præmiſit, quę poſuit in libro ſuo de naturis rerum, quòd ſacramentum domini corporis in partem hominum redigitur. hic addit, q̃ idem ſacramentum in alimentum corporis redigitur. Sed non idem Rabanus exiſtimatur, qui de laude crucis, & de ſacramentis conſcripſit. Nam iſte in libro de ſacramento corporis & ſanguinis domini, hanc perfidiam tãquã horridam abijcit: & librum de quo in tranſumpta fuit, appellat apocriphũ. cap. quadrageſimonono. Neq; (inquiẽs) obſeruãdũ ſicut apocripho-

Rabanus Magũtiẽn.

VVitcleff.

Idem Rabanus.

Rabanus alter.

criphorum monimenta decernunt donec digerantur in corpore:ne communis cibus accipiatur:ſed ſatis inuigilandum, vt antea quiſq; ſemper ſe prę̃paret,& poſt acceptam gratiam nullus ſe reddat indignum.Spiritualiter enim hæc accipienda,& non carnaliter.Licèt igitur panis in carnem, & vinum in ſanguinem conuertatur, veluti à natura probatur : tamen altiùs hæc conſideranda ſunt,vbi non modò caro aut ſanguis Chriſti in noſtram conuertuntur carnem aut ſanguinem, verùm nos à carnalibus eleuant, & ſpirituales efficiũt. Hoc ſanè in nobis nutriũt, quod ex Deo natum eſt, & non quod ex carne & ſanguine. Sequitur. Et ideo hæc myſteria non carnalia, licèt caro & ſanguis ſint,ſed ſpiritualia iure creduntur. Et infrà.Friuolum eſt ergo, ſicut in eodẽ apocripho libro legitur, in hoc myſterio cogitare de ſtercore, ne commiſceatur in digeſtione alterius cibi.Deniq; vbi ſpiritualis eſca &potus ſumitur, & ſpiritus ſanctus per eum in homine operatur:vt ſi quid in nobis carnale adhuc eſt,transferatur in ſpiritum,& fiat homo ſpiritualis:quid cõmixtionis habere potuit? Quãtum igitur diſtat vita illa æterna ab iſta mortali vita:tantum & iſte cibus omnino præeminet ab illo communi, quo ſimul nobiſcũ etiã animalia viuũt.& ideo communis appellatur: quia omnium eſt,bonorum,ſcilicet, ac malorum,necnon & animalium.Hæc ille.AVTH. Ecce digeſtionem ſancti cibi Rabanus denegat:& admixtionem ſacramenti cum cibo cõmuni ſi præ digeſtione ſumatur,irridet.Quod tamen neceſſe eſſet intelligere,ſi in partem hominis cederet quo ad corpus, aut ſi verum eſſet,q̃ in alimentum humani corporis redigeretur vt alius.Vbi notandum, q̃ tantum dicit cibum ſacramenti à cibo diſtare communi, quantum vita iſta mortalis à vita cæleſti.Certum eſt autem, q̃ vita iſta mortalis non eſt æterna:ergo nec cibus noſter communis eſt ſacra Euchariſtia. Et propter hoc determinauit aliâs in hoc volumine,q̃ nihil de ſubſtãtia panis remanet,quia efficaciter commutatur, & hîc dicit,q̃ hæc ſacramẽta corporis ac ſanguinis Chriſti nihil in nobis nutriunt, quod ex carne natum eſt aut ſanguine,ſed ſolum quod ex Deo natum eſt.Quem paſſum Rabani etiã *Anſelmus* imitatus eſt libro ſuo de corpore & ſanguine domini.ca.9. vbi dicit, Pulcherrimè Chriſtianus poëta dicit,ſcilicet, Boëtius,

Qui pereuntem hominem uetiti dulcedine pomi,
Inſtauras meliore cibo,potuq́; ſacrati
Sanguinis infuſum depellis ab angue uenenum.

Anſelmus.

Sumpta enim ore carnis noſtræ caro Chriſti, nequaquã æſtimãda eſt lege communium ciborũ.Hic enim cibus non eſt ventris, ſed mẽtis:diſſimilis omnino ab illis cibis, de quibus dicitur, Omne, quod in os intrat, in ventrem vadit,& per ſeceſſum emittitur. Hic eſt cibus, qui nõ vadit in corpus,quia nequaquam ſicut alii cibi in naturam vertitur corporis,ſed corpus noſtrum in ſuam vertit naturam:& futuræ reſurrectioni,& perpetuæ incorruptioni illud præparans,& coaptans, & in nobis eſt,& vbi erat,ſcilicet in dextera Dei patris. Hæc ille.AVTHOR. Non eſt leuiter tranſeundum, quod Anſelmus contra hæreticorum morſus exponẽs ſanctũ Ambroſiũ dicit. Hic eſt cibꝰ, qui nõ vadit in corpus. Sic enim Ambroſius libro de ſacramentis,& Auguſtinus de verbis domini, vt habetur in præuiis. Sed ne hoc in partem ſuam torqueret hæreticus dicẽs, ergo corpus dñi non vadit per os hominis in corpus eius:expoſuit Anſelmus quomodo nõ vadit in corpus hominis,quia nequaquã ſicut alii cibi in naturam vertitur corporis, ſed corpus noſtrum potiùs in ſuam vertit naturã. Et quidam doctores dicunt hoc modo, ſcilicet,aſſumendo animam & corpus ſibi,q̃ trãſeunt ſecundùm ſe in ſubſtantiam animæ & corporis. Vnde.4.libr.ſententiarum. cap.14. *Damaſcenus*. Corpus,ſcilicet,& ſanguis Chriſti in ſtabilimentum & conſiſtentiam animæ & corporis tranſiens,non cõſumptum, nõ corruptum,nõ ad ſeceſſum iens (abſit enim hoc) ſed in noſtram ſubſtãtiam, & conſeruationẽ, læſionis omnino reparatio,ſordis omnis purgatio:ſi quidem aurum aſſumat ſordidum,per iudicatiuã, correptoriamq́; ignitionẽ purgat, vt nõ in futuro cũ mundo cõdemnemur. Sequitur.Et hoc eſt quod dicit.Quare qui participat corpore & ſanguine domini indignè,iudicium ſibi comedit,& bibit. Per ipſum purgati,vnimur corpori domini, & ſpiritui eius, & efficimur corpus Chriſti.Hæc ille.AVTH. Sed queris forſan, Quid de hoc ergo ſacramẽto corporis Chriſti factum erit,poſtquàm conſumptum fuerit? Reſpondet tibi *Hugo* libro ſecundo de ſacramentis. cap. 13.octauæ partis, dicẽs. Sed fortaſsis iterum dicit tibi cogitatio tua, quid fiat de corpore Chriſti, poſtquàm ſumptum fuerit,& conſumptum? Tales ſunt cogitationes hominum,vt vix quieſcere velint, in iis maximè,quæ quærenda non ſunt.Dicit ergo tibi cor tuum.Quid factum eſt de corpore Chriſti poſtquàm illud ſumpſi,& manducaui? Audi ergo: Corporalem præſentiam Chriſti quæris,in cælo quære,ibi Chriſtus eſt

Damaſcen.

Hugo.

ad

ad dexteram patris ſedens. Tecum ad tempus eſſe voluit, quando, & quandiu neceſſe fuit. Exhibuit tibi ad tempus corporalem prę ſentiam ſuam, vt te ad ſpiritualem excitaret. Sequitur infrà. Quando in manibus ſacramentũ eius tenes, corporaliter tecum eſt. Quãdo ore ſuſcipis, corporaliter tecum eſt. Quando manducas, & quando guſtas, corporaliter tecũ eſt. Deniq; in viſu, in tactu, in ſapore corporaliter tecũ eſt. Quãdiu ſenſus corporaliter afficit, p̃ſentia corporalis non aufertur. Poſtq̃ autem ſenſus corporalis in percipiendo deficit, deinceps corporalis præſentia quærenda non eſt, ſed ſpiritualis retinenda. Diſpenſatio completa eſt, perfectum ſacramentum, virtus manet: Chriſtus de ore ad cor tranſit. Meliùs eſt tibi, vt eat in mẽtem tuam, quàm in ventrem tuũ. Cibus iſte animę, non corporis eſt. Noli in ipſo quærere conſuetudinem cibi corporalis: venit ad te vt comedatur, non vt conſumatur: venit vt guſtetur, non vt incorporetur. Auguſtinus vocem de cælo audiuit, quia hoc à terrenis illi dici aut reſpõderi non potuit: Cibus ſum grandium, creſce, & manducabis me: nõ vt me mutes in tẽ, ſicut cibum carnis tuæ, ſed tu mutaberis in me. Hæc ille. AVTHOR. Satis clarè manifeſtauit doctor cibum iſtum ſacramenti, quem in altari tractamus, non eſſe cibum communem corporeum: quia expreſsè dicit, quòd cibus animæ eſt, non corporis. Nec quærenda eſt in eo conſuetudo cibi corporalis. Pepercit verbis ob reuerentiam ſacramenti. Sed vt eius tollamus iniurias, digeſtionem intelligit etiam ſecundùm medicos triplicatam, nec vllam de ſancto cibo concedit, quæ relinquatur poſt ſenſus. Sed demum inquit, non in ventrem vadit, ſed in mentem, ſecundùm verba prædicta Ambroſii. Nõ eſt panis (inquit) qui in ventrem vadit, ſed qui ſubſtantiam animæ fulcit. Et expreſsè concludit, q̃ nec venit vt conſumetur, vel incorporetur, ſecundùm illud Auguſtini. Nec tu me mutabis in te. Quomodo ergo digeritur in partem hominis vel alimentum hominis ſecundùm corpus, ſi non mutetur in illud? At ne mentiaris Hugonem dixiſſe hæc omnia de illo idolo vel figura corporis Chriſti in ſacramento, vel vt tecum verbis vtar de eſſe ſpirituali & figurali corporis Chriſti, ibi Hugo præmiſit corpus Chriſti habere in ſacramento corporalẽ ſui præſentiam in ſapore, in colore, in guſtu, & tactu, & quandiu ſenſus corporalis corporaliter ex ſacramento afficitur, poſteà verò ſpiritualiter retinetur. O quàm improbus exactor iſte allegat Hugonem, qui nec Hugonẽ auderet aſpicere, vel audire loquentem. Sed ergo in hoc ſibi cõueniunt Rabanus fidelis, Anſelmus, & Hugo, quòd ſacramentum corporis Chriſti non in partem hominis digeritur, nec alimoniam corporalem. Vnde patet, q̃ Rabanus iſte non fuit ille ſocius Witcleff, vel ſi talis fuit, in hoc libro pœnituit turpis dicti. Cõſultiùs ergo Witcleff debuit ſubſequi pœnitentem, quàm comitaretur errantem. Prædictorum verò ſententia, ſcilicet Anſelmi, Hugonis, & Rabani, *Ambroſium* imitatur in comparatione mannæ libro ſuo de myſteriis, vbi dicit. Reuera mirabile eſt, quòd manna Deus pluit patribus, & quotidiano cæli paſcebãtur alimento. Vnde dictum eſt, Panem angelorum manducauit homo. Sed tamen illum panem, qui manducauerunt omnes in deſerto mortui ſunt. Iſta autem eſca, quam accipis, iſte panis viuus, qui deſcendit de cælo, vitæ æternæ ſubſtantiam ſubminiſtrat, id eſt, quicunque hunc manducauerit, non morietur in æternum, quia corpus Chriſti eſt. Conſidera nunc, vtrum præſtantior ſit panis angelorum, an caro Chriſti, quæ vtique corpus eſt vitæ. Manna illud de cælo, hoc ſupra cælum, illud cæli, hoc domini cælorum, illud corruptioni obnoxium, ſi in diem alterum ſeruaret, hoc alienum ab omni corruptiõe. Quod quicunque religiosè guſtauerit, corruptionẽ ſentire non poterit. Hæc ille. AVTHOR. Attẽde cõparationẽ. Præſtãtior (inquit) eſt caro Chriſti in ſacramẽto manna pane angelico. Sed cũ vtrũq; fuerit corporis ſacramentum, ſecundũ quid eſt hoc illo præſtantius. Nunquid ſecundùm ſenſibilem ſpeciem? & conſtat ſecũdùm hoc noſtrum eſſe vilius ſacramentum. an ſecũdùm inuiſibilem figuram carnis Chriſti? & cõſtat idem corpus ſecundũ eſſe ſuum ſacramentale figuratum eſſe per manna Iudaicum & panem noſtrum. Quomodo ergo hoc manna non ſupra cælum? quomodo non domini cælorum? quomodo non ab omni corruptione alienum? Si cõſideretur ſecundùm figurã ſuã, non naturam, ſecundùm habitudinem ad corpus Chriſti verum: ſicut & ſacramentum noſtrũ ſecundùm figurã eſt ab omni corruptiõe remotum: quomodo ſacramentum noſtrum ſecundũ naturã ſuam, non eſt æquè vt manna quandoq; putridũ, & multiplici corruptioni obnoxiũ? Quod ſi per figurã corporis, dicendũ eſt ab omni corruptione remotũ, tã formaliter reſpectiuè in ſe, q̃ efficaciter in ſumente, ſicut dicit Ambroſius: quicũq; religiosè guſtauerit, corruptionem ſentire non poterit. Cur propter eandẽ figurã ad idẽ corpus ab eodem cauſa- Ambroſius

cauſatam authore, non idem priuilegium erit mannæ indultum? Quid credis Witcleff, quòd paruus reſpectus præſentiæ Chriſti corporalis ſic præponderat, vt præpoſteret ſui ipſius Chriſti, & totius trinitatis præſentiam maieſtatis? Statuas aliam gloſſam. Fatuitas enim huius prudentes non latet. Sed reuera inter naturas, & ſubſtantias comparat hic Ambroſius ſacramẽtis, ſcilicet, veteris, & nouelli, non tamẽ excludendo, ſed includendo figuras: quia mãna in ſui natura non obſtante figura potuit eſſe corruptum. Caro Chriſti ſecundùm ſubſtãtiam in ſacramento eſt à corruptione immunis: & ſecundum id ſumpta quod figurat, hoc eſt, religioſè ſumentes efficit incorruptos. Patet ergo, quòd non poteſt intelligi dictũ Ambroſij, ſi non ſecundùm ſubſtantiam intelligatur in Euchariſtia corpus Chriſti. Hoc ſacramentum Chriſtianorum eſt: quod famosè, & abſolutè dicimus ſacramentum: quòd vtique quia nos paſcit mortales, de tanto beneficio reportare non poteſt corruptionis incommodum. Quod ſumi poteſt ex eo, quod libro ſecundo de baptiſmo paruulorum, cap. 38. dicit ſic *Auguſtinus*. Non huiuſmodi eſt ſanctificatio. Nam & catechumenos ſecundùm ſuum quendam modum per ſignum Chriſti & orationem manus impoſitionis puto ſanctificari. Et quod accipiunt, q̃uis nõ ſit corpus Chriſti, eſt tamen ſanctum, & ſanctius, q̃ cibi, quibus alimur, quia ſacramentũ eſt. Verũ & ipſos cibos, quibus ad neceſsitatem ſuſtentandæ vitę huius alimur, ſanctificari idẽ apoſtolus dixit per Dei verbũ, & orationẽ, qua oramus vtiq; noſtra corpuſcula refecturi. Et ſicut iſta ciborum ſanctificatio non efficit, vt quod in os intrauerit, non in ventrem vadat, & in ſeceſſum emittatur per corruptionem, qua omnia terrena ſoluuntur, vnde & ad aliam eſcam, quæ non corrumpitur, nos dominus exhortatur: ita ſanctificatio catechumeni ſi non fuerit baptizatus, nõ ei valet, ad intrandũ regnum cælorum. Hæc ille. AVTH. Hic Auguſtinus expreſsit omnes cibos ſecundùm ſanctificationum ſuarũ gradus, quibus eos ſanctificare ſolemus. Recolit corporis Chriſti, recolit & panis benedicti, quẽ ita ſanctificamus, vt ſit etiã ſacramentũ: & exprimit oẽs cibos, quos iubẽte Apoſtolo ſanctificamus: & hoc variè, ſicut accuratiori forma paſchalem agnũ, butyrum & oua: quotidiana aũt forma vſuales eſcas, nõ tamen vt fiant ſacramẽta. Hæc duo ſanctificata vltima dicit in ſeceſſum emitti, nõ obſtante ſanctificatiõe ſua, & per corruptionem ſolui, qua oĩa terrena ſoluuntur. De corpore verò

Auguſtin.

Chriſti hoc non videbat ſe poſſe dicere propter ſanctificationẽ ſuam. Imò de illo ſubiunxit, q̃ ad aliam eſcam, quæ non corrumpitur, nos dominus exhortatur: cũ dicat, ſupple, accipite, & comedite, Hoc eſt corpus meũ. Et q̃ mãducat hunc panẽ, viuet in æternũ. Ergo omnino voluit ab omni corruptione excipere, quam inter corruptibiles eſcas ſanctas noluit numerare. Sic arguit ipſe Witcleff cap. 41. de ſermone dñi in monte: accidẽs non poſſe eſſe ſine ſubiecto in ſacramẽto, quia nõ excepit illud Auguſtinus, cùm generaliter loqueretur de illo in libro de quantitate animæ, cùm nec ibi de ſacramento fecerat mentionẽ: hic autẽ de corpore Chriſti recolebat expreſsè. Concedimus ergo cũ Auguſtino, & fide eccleſiæ, ſacramentũ hoc ab omni corruptione alienum, nõ in cælo tm̃, ſed etiã in ſacramẽto: nõ ſic panis Witcleff, quem probare proponit ibi eſſe propter nutritiones, ebriatiões, digeſtiones, vt arguit expertas in ſumẽtibus. Sed ſicut ab antiquo & poſtmodũ magiſtro tuo Berengario ſancti patres dixerunt: hos effectus attribuimus accidẽtibus derelictis, quæ, vt dictum eſt, nõ ſunt ſimpliciter, ſed quodãmodo ſacramẽtũ. In lib. de corpore & ſanguine dñi ſecundo, *Guimundus*. Rogerius (inquit) deniq; de ſacramentis iſtis: ſi multi panes (inquiunt) & multa vina ſacrẽtur, poteſt quis lõgo tẽpore viuerẽ, nihil aliud comedẽs, aut bibẽs. Vñ igitur habebit ſeceſſum illo tẽpore, niſi iſta in ſeceſſum vadãt? Hæc ſunt interim, quæ de ratiõibus Berengarii mihi occurrunt. *Guimundus*. Corpus

VViteleff.

Guimund.

2 †quidẽ dñi nullo modo in ſeceſſum mitti & dinos credimus: ſed & nõ omnia, quæ in os intrant, in ſeceſſum ire cõcedimus. Nõ em̃ ſentẽtia illa dominica niſi de cibis, qui ad ſuſtentãdam huius mortalis corporis vitã ingerũtur, cõpetenter intelligi poteſt. Nemo eſt em̃, qui de eo, qđ ſaluator poſt reſurrectionem ſuã comedit, ſicut nec de angelis, qui apud Abrahã comederunt, id vel audeat ſuſpicari. Sicut igitur cibus corruptibilis cùm ab immortalibus ſumitur, hac ceſſus lege cõgruè creditur non teneri: ita cibum incorruptibilẽ, quod eſt corpus domini, cùm à mortalibus editur, ſeceſſus neceſsitatem pati, nefas eſt arbitrari. Abſit em̃, vt inhoneſtam corporis egeſtionẽ cibus ille ſuſtineat, qui corpus & animam ad æternam honeſtatem parat. Hæc ille. AVTHOR. Optimè arguit per locum à permutatis: quòd ſi corruptibilis cibus, cùm ab immortalibus ſumitur, non exigit habere digeſtionem, aut nutrimento ſecedere, vel abire in ſeceſſum: ergo à pari incorruptibilis cibus cùm à mortalibus

Corpus domini nõ digerit alijq; cibi nõ digeſti.

libus ſumitur,non nutritioni cedet, vel ſeceſſui. Sed forſan quæris: ſi ſeceſſus eſt & nutritio corporalis,nunquid arguendum eſt à poſteriori cibus materialis eſſe guſtatus? Dicitur
3 †quòd tria hæc ordinatè ſe habent: vt nō me-
Status ſeu cōſeruatio ſuppoſiti. dicorum, ſed ſcripturæ ſanctæ vtamur vocabulis: Māducatio,Nutritio,& Seceſſus: vel ęquiualenter ſicut eſt ſtatus ſuppoſiti loco nutritionis, quem Elias,& Moyſes habuiſſe creduntur poſt corporalis ſumptionem edulij: quando per quadraginta dies vnus in deſerto,alter in monte legitur indefectibiliter naturæ ſtatum continere cum domino. In his ergo purum cum impuro ceſsit in ſubſtantiam rei alendæ: & demum calor naturalis non eſt extinctus,ſed ſtetit quodammodo à conſumptionis ſuæ facultate ſuſpenſus, ſicut ignis in clibano Babylonis. Et ſic patet, quòd ſicut in illis tribus prædictis,prior actus non neceſſariò poſteriorē exigit: ita nec poſtremus à priore aliquanta neceſsitate dependet. Nam poſſunt eſſe ſeceſſus ſine nutritione, ſi ſaltem ſudores,& euaporationes ſuperflui tales eſſe creditur: ſicut poſt quinquaginta annos in corporibus ſanctorum crines ac barbas euaporaſſe legitur.

¶Quòd nullus cibus penitus eſt Euchariſtiæ ſacramentum ſeceſſui vel corruptioni obnoxius.

CAP. LXII.

SVMMA.

1 *Viuere quòd poſsit quis ex uirtute dominici corporis per diuinum miraculum longo tempore, Et ſeceſſum poſſe ei exinde fieri, omnino denegatur.*

2 *Miracula de corpore dominico ſuſtentatis, recenſentur.*

3 *Accidentia quomodo ſola nutriant.*

4 *Lignū paradiſi. Et quid de illo dicat Auguſtinus. Et de eius uirtute.*

5 *Miraculum in uitis patrum narratur, de ſubtractione dominici corporis ſacramenti indignis cōmunicaturis.*

6 *Witcleff. qui contendit ſanctum ſacramentum dominici corporis eſſe obnoxium combuſtioni fortuitæ, & digeſtioni humanæ, confutatur.*

AGitur propter nutritionē aut ſtatum naturæ, non poteſt argui rei corporalis manducatio præceſsiſſe, ſicut probat ibi conſequenter *Guimundus*. Guimūdus Illud (inquiens) equidem ego cōfiteor, quoniam ex virtute ſacroſanctī corporis ſi placet ita Deo propter aliquam, quam ipſe nouerit cauſam: non dico ex multitudine panum,ſed vel ex modica portiuncula poteſt quis longo tempore melius, quàm ex omnibus huius mundi epulis ſuſtentari. Nam ſi Elias ex virtute refectionis illius, quam ex duobus ſubcinericeis panib⁹ & modico aquę angelo miniſtrante perceperat, quadraginta diebus,totidemq; noctibus vixit: quanto magis ex virtute cæleſtis huius diuiniq; cōuiuii, in quo non iam ſubcinericeos panes, & aquā de manu angeli, ſed ipſius verbi Dei propriā carnem & ſanguinem de manu eiuſdem ſumimus Chriſti, poteſt quiſpiam nullo alio cibo vtens,ſi quando ita Dei voluntas eſt, optimè ſuſtentari? Denique & hoc de quibuſdam ſanctis patribus legimus,qui nullum aliud ſumētes prorſus edulium,ſola communione dominica diebus tātùm dominicis ſaginati, multis
1 annis vixerunt. Hoc †igitur concedere poſſumus,poſſe videlicet aliquem ex virtute dominici corporis per diuinum miraculum longo tempore viuere, ſeceſſum autem poſſe ei fieri exinde omnino denegamus. Si quid ſanè interim ſeceſſus habet, aut ex reliquiis præteritorum ciborum,aut ex defectu ſui corporis id eſſe neceſſe eſt. Hæc ille. AVTHOR. At ne hoc verbum ſimplex Guimundi de quibuſdā patribus putetur non fuiſſe,aut ſi ita fuit vt recitat, tamen hoc opus diuinum iam ceſſauerit, nec niſi rarò contigerit: in Dei gloriam recitemus geſta,quæ noſtris adhuc temporibus, &
2 experientiis contigerint. In †parte nāq; Aquilonari Angliæ,dicta Norfolchia, reuera opulentiſsima rerum & ſpiritualium & temporalium iam tardè,ſuperſtes erat deuota quędam in Chriſto puella,dicta vulgariter Ioāna Metles,id eſt,ſine cibo: quia nunquam cibum guſtaſſe, vel potū per tempus annorum. 15. experta eſt: ſed ſolo ſacramento dominici corporis diebus dominicis cum deuotiſsimæ mētis gaudio veſcebatur. At quod alti ſtuporis res eſt,ne decipi poſſet de veritate ſacramenti, inter mille panes ſimillimos hoſtiam conſecratam à qualibet non ſacrata diſtinxit. Et quod plures credebant maioris eſſe miraculi, hoc fecit non inſpiratione tantùm diuinitùs, ſed quadam ſagacitate ſenſus: quia omnem cibum

Miracula de corpore dñico ſuſtē tatis.

bum corporeum faſtidiens, nullum ſuſtinuit apud corporalē odoratū ſuū, vel guſtū, quin fugeret iam remotum. ¶Adhuc item ſupermiſit Deus incredulis aliam virginem nobis ſuperſtitem, dictam in vulgo ſuo Diliam, incolam villæ cuiuſdam Comitatus Hollandiæ dictæ Schidam, ad litus maris Britannici, quæ quatuordecim annis iam nuper elapſis, ſed cōtinuis, nec cibum quenquam ſuſtinuit, vel in quantitate ſemipiſæ ſumere corporalem. Et, quod mirum eſt, cum licentiatis aſpicere, qđ horror erat, crate ventris abrupta, exenteratā penitus ſe multis oſtendit ancilla Chriſti ſolum pulmonem & iecur oſtendens, & hęc minutis obeſa vermiculis. Hæc nimirum multo tempore omni pane abſtinens, ſolius lactis alimonia paſcebatur. Poſtmodum verò nec lac ſuſcipere pertulit vltimis octo annis, ſed tā tùm in dominicis, vt precedens virgo, Chriſti corporis ferculo ſaginata, per totam hebdomadam potuit ſtare contenta. ¶Iam item rurſus anno domini. M. CCCCXIIII. hoc miraculum Euchariſtiæ declaratur, quia doctor quidam magnus in lege ciuili, dictus Radulphus de viridi colle, Anglicè Greenherſt, per acto nuntio huius noſtri illuſtris principis regis Angliæ Henrici quinti, apud ſereniſsimū tunc Romanorum & Hungariæ regem Sigiſmundum, & reuerſus Cantuariam, mortis futuræ cœpit guſtare præambula. Et tandē concilio monachorum, & fratrum, aliorumq; turba fideliū circuncinctus, cœpit dominici corporis ſacramentum ſaltem ad corporalis oculi ſui rogare præſentiam, cùm priùs eſſet tacitus Witcleuiſta, & incredulus ſacramento, verùm nullus auſus erat dare conſilium, vt ſe cōuiuam faceret ſacramenti, cùm ab horis infirmitatis ſuæ primæuis continuo vomitu laboraret: & omnis cibi, vel potus corporalis, vel ad odoratum experiebatur impatiens. Sed magnus dominus volens tanti ſui ſacramenti declarare potentiam, & ab omni ſublunaris cibi participio alienum, dedit in cor viri, quē prædeſtinauit in filium, rogare, & dicere. O domine redemptor omnium ſaluandorum, da mihi ſentire, & credere, quod de hoc ſacramento credendum eſt. Et ſi quidem retineam, corporeus cibus non eſt, quem vſquequaque nauſea plenus horreo, & â procul euito: ſed hoc ipſum ſolum in natura, quod nuper credere diſtuli, tui corporis diuiniſsimi ferculum ſalutare. Tandem oratione finita cum multis aſtantium lachrymis, qui omnem cibum corporalem euomuit, ſpiritualem Chriſti cibum retinuit cùm accepit. Ac poſt perceptum. 8. diebus continuis miraculum prædicans, ſed omnem corporeum cibum renuens, ſuperuixit. Et tandem ſalubris lamenti completo tempore, & incredulitatem priſtinam validis delens gemitibus, obdormiuit in Chriſto. Ecce quot experientiis perſonarū expreſsit modernis fidelibus Chriſtus legifer ſacramenti, quòd non ſit in eo panis aliquis vſualis: cùm nec fragmentum panis poterat quis illorum ſine certa morte guſtare. Et ex alio latere de ſpeciebus panis abſentis meliùs, quàm præſentis nutritionem diutinam, vel qui illi æqui ualet, ſtatum, ſcilicet, mortalis vitæ continuit. Sic enim expertis medicis notū eſt plurium ciborum nocere ſubſtantias, quarum accidentia conferunt medicinam. Veluti bouina caro recens, & ciceres febricitantibus oberunt, quorum decoctio ſuis qualitatibus affectata febres extinguit. Quid igitur? Nunquid accidentia illa poſſent in operationes ſuas actu ſecundo, ſi eſſent ſine ſubiecto, cùm ſubiectum plùs impedit, quàm adiuuat in agēdo? Ita & accidentia panis: cur non diſgregant, & ſapiunt, ſonant, & nutriunt ſine ſubiecto, cùm has proprietates per ſe à ſeipſis habent? ſubiecta verò per accidens? quanuis accidentia illa ab ipſis ſubiectis actualiter vel habitualiter in actu primo dependent: in actu autem ſuo ſecundo nequaquam. Vnde verum exiſtimo, quòd quanuis ſol per radios ſuos, & emiſſarias qualitates mundum iſtum viuificat, non minus aptè cuncta vireſcerent, ſi qualitates illæ ſine ſubiecto exiſterent, aut alicui angelo coëxiſterent, quàm nunc faciunt. ¶Sed † dubium reſtat iſtis contentioſis, quomodo qualitates iſtæ nutrirent ſine ſubiecto, cùm obiectum nutritiuæ eſt materia? Et reſpondetur, quòd ſecreta quadam virtute, vel influxa qualitatibus, aut rei eis coëxiſtenti præſenter poſſent qualitates earum actiuæ forſan congregare, vel humores in corpore, vel aërem proximum per anhelitum, & eum affectatum ſua virtute aptum reddere, vt per tranſmutationem calidi naturalis congruam præſtaret materiam nutritiuæ. Sicut econtrariò corruptus aër attractus generat morbos, & lepram. Et cùm iuxta Ariſtotelem ex eiſdem nutrimur, & ſumus, quomodo non ex eiſdem nutriri poſſumus, ex quibus ſumus longæui? Sicut Ariſtoteles ipſe de odore pomi, ſi fides dabitur illi libro, quem legunt philoſophi. Aut aliter, ſicut lignum vitæ ſemel guſtatum, immortales faceret comeſtores. Quam virtutem *Auguſtinus* docet lib. 8. ſuper Geneſim ad literam. cap. 9. dicens.

3 Accidentia quō ſola nutriant.

Auguſtin. dicens. Illud adde: quanquam corporalem cibum, talem tamen illam arborem præſtitiſſe, quo corpus hominis ſanitate ſtabili firmaretur: non ſicut ex alio cibo, ſed nonnulla inſpiratione ſalubritatis occulta. Profectò enim licèt vſitatus panis aliquid tamen amplius habuit, cuius vna collyride hominem Deus ab indigẽtia famis dierum. 40. ſpatio vindicauit. An fortè credere dubitamus, per alicuius arAl. ſpeciẽ boris ſpatium, cuiuſdam altioris ſignificationis gratiam homini Deum præſtitiſſe, ne corpus eius, vel infirmitate, vel ætate in deterius mutaretur, aut in occaſum laberetur, qui ipſi cibo humano præſtitit tam mirabilem ſtatũ, vt in fictilibus vaſculis farina & oleum deficiẽtes reficerent, nec deficerent? Iam hîc de genere contentioſorum quiſquam exiſtat, & dicat Deum in terris noſtris miracula talia facere debuiſſe: in paradiſo autẽ non debuiſſe: quaſi verò vel non de puluere hominem, vel de latere viri mulierem maius ibi miraculum fecit, quàm quòd hic mortuos ſuſcitauit. Hæc ille.

4 AVTHOR. Optimè † probat Auguſtinus ad
Lignum paradiſi. propoſitũ lignum vitæ in medio paradiſi prę ſtitiſſe ſtabilem, & firmam ſanitatem cunctis de eo corporaliter vel ſemel ſumentibus, non quidem ipſa naturæ ſuæ ſubſtantia, ſed inſpiratione (inquit) ſalubritatis occulta. Et probat ex comeſtione modici panis Eliæ, & de indeficiente farina & oleo: in quibus omnibus virtus influxa rebus, quæ valde per accidens influit, & non propriæ ſubſtantiæ per ſe dederant non deficiẽs incrementum. Et ſi hoc extra hominẽ in teſta, quid obeſt ne hoc faciat qualitas intra ſtomachum, præſtans ei ſimul & nutrimentum, & ſalubritatem ſtabilem in natura? Nullus poteſt dicere, quòd materia illius olei in lechyto ſibiipſi præſtitit incremẽtum. Magne Deus! quid tantoperè requiritur ad nutrimentum & augmentum hominis cibalis materia? Maxime cùm lõgè melius agẽs eſt corpus Chriſti corporaliter in hoſtia preſens, & ſua vicinitate qualitates hoſpitas gratioſè perfundens, quàm lignum vitæ, aut lechytus olei ſacramentum ipſum figurãs. Nec intellexit ſeipſum Witcleff, cùm diceret ſacramentis aliquem nutriri poſſe per tempus & tempora, quia neſciuit diſtinguere cauſam ab effectu. Nutritio enim eſt propter conſeruationem ſuppoſiti. Et quia vidit forſan aliquos ſoſpites poſt ſacramenti ſumptionem per aliquantum tempus ſine cibis communibus: idcirco conſeruationem eius nutritionem appellat, cùm tamen formaliter ita non ſit, quanuis ſic cauſaliter dici poſsit. Sicut iã dixit Auguſtinus multùm ſagaciter corpus hominis p eſum ligni vitæ ſemel poſſe ſanitate ſtabili cõ firmari: non dixit continuè enutriri. Ita videtur conſeruatiuam vim ſuppoſiti, quæ eſt totus fructus nutritionis, & lõgè melius donũ, poſſe ſine materiali cibo corpus hominis prorogare per tempus multò productius, quàm cibus corporeus nutritiua. Sicut conſeruati ſunt ſoſpites ſine cibo Moyſes & Elias: ſicut Daniel, & ſocii ei⁹ de eſu leguminis pulchriores carnes effecerant, quàm pueri enutriti pulmentis regalibus. Sicut etiam centenis annorum ſeptem dormientes ſine cibo. Et ſi fas eſt admiſcere fidei ſecretis experimẽta gentiliũ, dormientes illos poſſumus inducere, quos dicit Ariſtoteles tot annis dormiuiſſe apud heroas in inſula Rhodos. quarto phyſicorum. cap. de tempore. Et authores naturæ, teſtudinibus, & muſcis, & hirundinibus, & cuculis p ſæuam hyemem ſine cibo recẽter ſumpto cõ ſeruationem vitæ concedunt: & niſi per continuum cibum ſola virtute corporis Chriſti ſubſtantialiter præſentis in hoſtia, incredulus Witcleff homines diu ſupereſſe negabit? Imò quis coget tacere, ne dicam Deum, etiam noſtris diebus influere quibuſdam dilectis ſuis vim ſaturatiuam ſine cibo, quæ poſsit humani corporis ſtatum in quadam æqualitate elementarium qualitatum ſeruare ne egeat: ſed tamen poſsit mãducare ſi libeat? quemadmodum de corporibus beatorum probat. 13. de ciuitate Dei. cap. 22. *Auguſtinus*, dicens. Corpo Auguſtin. ra iuſtorum, quę in reſurrectione futura ſunt, neque vllo ligno indigebunt, quo fiat, vt nullo morbo, vel ſenectute inueterata moriãtur, neque vllis aliis corporalibus alimentis, quibus eſuriendi, ac ſitiendi qualiſcunque moleſtia deuitetur: quin certo, & omni modo inuiolabili munere immortalitatis induentur, vt non niſi velint poſsibilitate, non neceſsitate veſcãtur, & tractabiliter: quod angeli quoque viſibiliter apparentes, non quia indigebant, ſed quia volebant, & poterant, vt hominibus congruerent ſui miniſterii quadam humanitate fecerunt. Neq; enim in phantaſmate angelos ediſſe credendum eſt, quando eos homines hoſpitio ſuſceperunt: quanuis vtrũ angeli eſſent ignorantibus cum ſimili nobis indigentia veſci viderentur. Vnde eſt, quòd angelus in libro ait Tobię. Videbatis me mãducare: ſed viſu veſtro videbatis, id eſt, neceſsitate corporis reficiendi, ſicut vos facitis, me cibum ſumere putabatis. Sed ſi fortè de angelis aliud credibili⁹ diſputari poteſt, certè fides Chriſtiana de ipſo ſaluatore nõ dubitat, quin

etiam

etiam poſt reſurrectionem iam quidem in ſpirituali carne ſed verum cibum ac potum cum diſcipulis ſumpſit. Nō enim poteſtas, ſed egeſtas edendi, ac bibendi talibus corporibus auferetur. Vnde & ſpiritualia erunt, nō quia corpora eſſe deſiſtent, ſed quia ſpiritu viuificante ſubſiſtent. Hæc ille. AVTHOR. Non ergo neceſſariò demonſtrat quenquā viatorē naturaliter viuere ex hoſtiis, q̄ ex aliquo alio ciboſu ſtentationem non accipit. Quia etſi hoſtias ęquè nō ſumeret, poteſt eſſe, quòd occulta virtute ſibi influxa diuinitùs victitaret. Poſtremò itē diuina virtute illapſa ſacræ hoſtię poſſet ſeipſa in parua ſicut & in maxima quantitate ſumpta nulla virtute terreſtri hominem in longæua ſalute ſeruare. Sed inſtant Heribaldini. Vnde ergo habent ſeceſſum? quaſi neceſſe eſſet dicere vtrum Paradiſi incolæ ſolebant egerere. Aut nunquid phlegma, vel à præteritis cibis, aut ab aëre, vel humoribus forinſecis genitum, nō poteſt ſicut ad os, & nares, ita ad partes alias ſecedere, cùm res petit? Saltē quicquid dixeris, nolo ipſi ſacramento dominici corporis deroges. Sed ad tantæ rei fidelem reuerentiam ſatisfacientem hæreticis turpibus
Guimūdus. nota *Guimundum* vbi ſuprà ſic dicentem. Hoc (inquit Berēgarius) iam manifeſtè probatum eſt. Ita enim nonnulli pro eo nobis reſponderunt: neque ex reliquiis præteritorum ciborum, quippe propter diuturnitatem longi tēporis iam conſumptis, neque ex defectu propriæ carnis, quippe cōſueta corporis pinguedine remanēte euchariſtia paſtos habuiſſe ſeceſſum. O hæretica malitia! hoccine experimēto auſa es probare? Hoc te probaſſe auſa es dicere? Hoc manifeſtè auſa es propalare? Qua immaniſsima audacia nec præſentis Dei tremendam maieſtatem in experiēdo pertimuiſti, nec Chriſtiani populi pro tanto ſcelere dignè ſæuituram indignationem in referendo formidaſti? Hic ego tamen quæro, quādo, vel à quo iſtud probatum eſt? Si enim antiquis tēporibus id probatum eſſe dicat, cū nullus hoc authorum probabilium referat, nullo modo credendum eſt. At ſi propinquis temporibus probatum eſt, quis probauit? Catholicæ partis equidem nullus. Quis enim hunc ſacratum panem Chriſti corpus verè eſſe crederet, & de experiendo tam nefandiſsimo ſcelere cogitaret? Quòd ſi ipſe, vel ſuæ partis quiſpiam panes multos, aut pergrande vnum tale quid probaturus ſacrauit: nos de miſſa infidelium, & maximè tantum nefas probare volentium quicquid eis contigerit, non magnoperè iam curamus. Non enim niſi apud eos, qui verba Chriſti per diuinam virtutem tātæ rei operatoriam eſſe credunt panem & vinum in carnem & ſanguinem domini tranſire neceſſariò credimus. Apud eos autem, qui fidem huius rei tenent: hanc mutationem per verba Chriſti neceſſariò fieri & credimus, & cōfirmamus. At ſi fortè aliquando quemlibet ſimplicem presbyterum catholicum ignorātem ad quid hoc fieret vt plures ſibi panes aut vnum maximum ſacraret ob id ipſum experimentum decepit: aut ſuæ partis quiſpiam fortè cum catholicis miſſam celebrans itidem fecit: Corpus quidem Chriſti, quod ſacratum eſt, credimus: ſed aut nunquam in ſeceſſum iſſe, aut eodem corpore domini in inuiſibiliter aſſumpto, dignum fallendis refellendisq; hæreticis, q̄ ſeceſſum faceret panem ab angelis, ſiue à malignis ſpiritibus repoſitum reſpondemus. Nā in vitis patrum, quas Berengarius recipere nō vult, ad inſtructionem tamen aliorū hoc proferam. Legitur† quòd aſpiciente quodam ſanctiſsimo patre, cuius ad id cernendum Deus oculos aperuerat, quibuſdam indignis cōmunicaturis corpus domini inuiſibiliter angelus ſubtrahens, carbonem porrigebat: contra hāc de ſeceſſu quæſtionem poſteros fortaſſe præmuniens, non quòd id ſemper indignis faciat. Et ſubdit exemplū *Auguſtinus* de ciuitate Dei de Iphigenia. Et tandem quocirca? quoniam vel in miſſa non credentium virtute verbi dominici corpus domini nō ſit: vel certè corpore domini diuina virtute, vel angelico miniſterio inuiſibiliter ablato, poteſt hæreticis ſeceſſui congruus panis, aut ab angelis, aut à dęmonibus ſubijci. Iam de tali experimento Berengarius, & ſequaces eius contra eccleſiam Dei deſinant oblatrare, cùm ſalua vſquequaq; in ſacroſanctis myſterijs dominici corporis veritate magis ipſi altiùs in ſua ſtultitia curioſitate conuincantur errare. Hæc ille. AVTHOR. Ideo totum dictum Guimūdi reſumpſi: quia omne verbum eius penè vnam eorum difficultatem abſoluit. Maximè quia in his vltimis, iſtam expoſitionem Guimundi percelebrem non ſuſtinet Witcleff: ſed ſicut Aſſur ſine cauſa calumniatus eſt eum, & inde ſine cauſa, quia ſine ſenſu, & nulla ſubnixa ratiōis vel authoritatis ingenio tractatu de ſimonia. cap. 14. alloquens orthodoxos. Vel dicāt (inquit) vt videtur Guimundus dicere, quòd non eſt fractio, vel pudēda motio Euchariſtiæ, ſed ſenſus illuſio per ſpiritum in medio. Et quādo videtur ſacramentum comburi, vel digeri, inſenſibili celeritate defertur in cælum per angelos & aliud corpus vt hoſtia non conſecrata per

§ Miraculum in vitis patrum.

Auguſti.

VVitcleff.

angelos bonos vel malos inſenſibiliter miniſtratur. Nec potiùs poſſunt fundare ſuam ſententiam, vel reprobare iam fictam, quàm infinitas alias ſimulatas. Hæc Witcleff. AVTH.

6 Ecce† dixi vobis: iſte omnino contendit ſanctum ſacramentum dominici corporis obnoxium eſſe combuſtioni fortuitæ, & digeſtioni humanæ: & idcirco totum, quod contra magiſtrum eius Berengarium Guimundus protulit, ipſe non tolerat. Sed adhuc homo miſer attende Guimundum dicere illuſiones tales fieri per angelos bonos ſiue malos non ſemper, ſed quando vos turpes & fœdi hæretici tentatis Deum in ſumptione veſtra ſacrilega, vt probetis more pecudum panem Ægyptiũ per digeſtionem humanã. Væ mihi, quia hæc dicens de corpore domini mei vir pollutus labiis factus ſum. Sed quia in medio populi labia polluta habentis ego habito, ſi ipſi licenter dicerent, nos autem ſuffuſi verecundia tacerem⁹, verborũ iniuria cõcreſceret ſaluatori. Infelix iſte, & turpis hæreticus dicit Guimũdum iſtam ſententiam de ſubtractione domini corporis ſacramenti à tentamentis hæreticis nõ poſſe fundare. Quid dicit catholicus, niſi quod planè verum eſt? mentiris hæretice. Nam ibi planè fundatur, vbi Chriſtus dominus ipſum idem, & non aliud, & ſecundũ ſubſtantiam, & naturam vnitæ carnis idem corpus ſuum ſubtraxit inuiſibiliter homicidis Iudæis, ante tempus ſuum lapidare eum volentibus, quando item abſcondit ſe, & exiuit de templo. & vbi eorum culpa permittit eis patrem hæreticorum diabolum pro pane filiorum lapidem, pro piſce Ionæ ſerpentem, & pro ouo gallinæ congregantis pullos porrigere ſcorpionem. Ipſe autem integer permanens & inuiolatus: quid (inquit) me tentatis hypocritæ? Sed vel quandoque permittitur filiis iræ, vt de Dei accidẽtib⁹ corticei ſacramẽti, nutritionem aſſumãt vſque ad ebrietatem, ſicut de Corinthiis Paulus ſcripſit: quod ſpecies illę ſine ſubſtãtia ſatis poſſunt: ſicut quotidiè inebriatos cernimus ab odore ceruiſię, atque vini, & â longinquo reſpectu cibi alicuius faſtidium ingerentis tam repletos, vt nec reliqua parte diei quaſlibet eſcas guſtẽt: & in his accidens ſupplet vicẽ ſubſtantiæ.

¶ Quòd Witcleff deteſtãda plura concedit de ſacramẽto Eucharistiæ, quæ item ipſe doloſè, & mendoſè imponit catholicis.

CAP. LXIII.

SVMMA.

1 *Witcleff quantas abominationes, quàmq; horridas expuat ad deſolandum ſanctiſsimum ſacramentum corporis Chriſti, oſtenditur. Et quid item falsò imputet Chriſti fidelibus.*

2 *Chryſoſtomus quid de myſterijs eccleſiæ, & altaris dicat.*

3 *Corpus Chriſti, quòd uenenum ullum non contineat, quauis omni hæretico ſit uenenum ex indiſpoſitione ſuppoſiti. Et quid de hoc dicat Auguſtinus.*

4 *Euchariſtia Chriſti fideliũ, quòd ſacramento Witcleff ſit omnimodè melior, oſtenditur.*

5 *Hieronymus quid de hæreticis Witcleff ſimilibus dicat. Et quomodo teſtimonia ueritatis trãſferant in mendacium. &c.*

6 *Miraculum factum in eo, qui iuſſus facere reuerẽtiam hoſtiæ, dicebat araneam eſſe digniorem ut reuereretur, narratur.*

7 *Accidens non omne deterius omni ſubſtantia.*

FIdeles Chriſti ſeruos ſe poſſunt probare catholici, ſi qđ bene credunt, conſtanter affirment. Tunc maximè, quando ſurgent pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ, tractantes abominationem deſolationis, & ſigna dãtes, vt in errorẽ ducantur, ſi fieri poſsit, etiã electi.

1 Quantas † abominationes quàmq́ue horridas expuit Witcleff ad deſolandum ſanctiſsimum ſacramentum corporis, & ad contemptum eius inducendos ſi poſſet electos. Ecce inter centum blaſphemias eius. cap. 7. quarti trialogi. Fideles (inquit) coguntur concedere, q́ quælibet talis hoſtia, quam nos credimus eſſe panẽ & corpus Chriſti, ſit peius ſimpliciter, quàm panis equinus, vel corpus aliquod quãtumlibet venenoſum, cũ certum ſit, quòd omne tale accidens corporeum, ſiue quãtitas, vel qualitas, vel aggregatũ ex multis accidentibus, ſit infinitè imperfectius, q̃ corpus aliqđ aſsignãdũ. Hæc Witcleff. AVTH. Hæc ad inuidiam VVitcleff.

uidiã corporis ſancti dicit: ſic vbilibet ſanctũ Chriſti corpus blaſphemat. Sic cum donatiſtis ſacramẽta chriſtiana exufflat. Sed parcat mihi Chriſtus, ꝓ cuius fide decerto: inter oẽs mẽdaces hęreticos nõdum legi tã immaniter mẽtientẽ. Imputat Chri fidelibꝫ, ꝙ ipſi adorẽt ꝓ eximio ſacramẽto ſigna panis foris patẽtia ſenſui: eo ꝙ ipſe panem ſuum cõficit ſacramẽtum: ſic neſcit à lutoſo pane ſecedere. Nõ neſcit tamen ſe falſum aſſerere: omni enim luce certius agnouit, ꝙ ſolũ præuenerandum Chriſti corpus adoramus ibidem, præuenerabile ſacramẽtum: ipſum inquam de ſpiritu ſancto conceptum, & natum de virgine. Ipſum item (quod in odiũ Witcleuiſtarũ dico) idẽ & nuſquam aliud: idem eſſentialiter in eſſentia carnis, non aliena, ſed propria: ipſum ſubſtantialiter idem, nõ ſubſtantia, vel corporalitate panis, vt fatuiſimè Witcleff ſophiſticat: ſed ſubſtantia proprij corporis ſacroſancti, velati tamen qualitatibus panis priſtini: quas improperat nobis hic Witcleff eſſe ſacramentũ noſtrũ infinitũ peius pane equino, vel corpore venenoſo, aliàs turpiter dicit vel ratonis ſtercore. Quid mirum? cùm Seneca dicat in nullo differre, vel laudari à turpibus, vel laudari ob turpia. Et igitur de turpi pectore eius ab altis contumeliis altæ laudes vix differunt. Sed vir turpis cum nefandis hoſpitibus volens angeli teſtamẽti naturam fœdare pulcherrimam, acriſia ſua percuſſus, irruit in figuram. Ibi igitur circumpalpitet, ibi blaſphemet, ſolicitè frẽdeat contra ſigna, & accidẽtia ſine ſubiecto. Probet ea peſsima, & demũ improbet, dũ nos cum ſponſo Chriſto intus in cubili intimi ſacramenti intra velũ templi, imò lõgè intra ſanctum ſanctorum ad ipſum altare propitiatorij adorantes intremus ibi ſcabellum pedum domini, humanitatẽ, ſcilicet, ſaluatoris in ſua natura, & pura ſubſtãtia videamus, colamus, & oremus: & ore corporis corporaliter comedamus. Vnde anima noſtra inſatiabiliter feruebat ignibus charitatis, prout hortatur, & inſtruit in expoſitione ſua ſuper Ioannẽ morali. 46.

2 *Chryſoſtomus*, dicens. Horribilia † verè myſteria eccleſiæ, horribile verè altare. Aſcendebat de paradiſo fons flumina emittẽs ſpiritualia. Secus hunc fontem plantatæ non ſalices infructuoſę, ſed arbores ad ipſum cælum aſcendentes, fructum habentes maturum, & immarceſcibilem. Si quis æſtum patitur, ad hunc veniat fontẽ, & refrigeret ęſtum: etenim ariditates ſoluit, & incendẽtia oĩa mitigat: nõ quę ex ſole inferũtur ſolũ, ſed quæ à telis ignitis diaboli. Etenim principium deſuper habet, & radicem illinc, vnde & irrigantur multa huius incilia fontis, quæ emittit paracletus, & mediator fit, non ſarculum habens, & viam faciens: ſed diſpoſitionem, quæ in nobis eſt, aperiens. Sequitur. Quemadmodum enim auro liquefacto ſi manum quis immiſerit, ſiue linguam, auream eam confeſtim faciet: ita vtiq; & hic animam operantur ea myſteria, quæ ante nos iacent. Nam feruet quidem igne vehementius hoc flumen, ſed non ardet, ſed infundit ſolùm quodcunque ſuſceperit. Hic ſanguis deſuper præfigurabatur ſemper in altaribus in iuſtorum occiſionibus. Hic honor orbis terrarum, hoc comparauit eccleſiã Chriſtus, hoc ornauit eam vniuerſam. Hęc ille. AVTHOR. Hoc ſacramentum noſtrum eſt fideles in Chriſto fratres chariſsimi, in hoc gaudeamus: hæc altaria tua domine virtutum, rex meus, & Deus meus. In hoc ſacramento altaris Chriſti fons viuus emanat, ortum habens, & radicem in cęlis, emittẽs riuulos placido murmure omniũ gratiarum, & donorum ſpiritus ſancti vbertate humanarum mentium perfundentes irrigua, totum diuinum faciens, quicquid in eo lauerit homo, ſicut aurum liquidum efficit aureum. Audiat Witcleff cum luteo pane ſuo & vino tropicato, & accidentia noſtra deludat ſine ſubiecto, adoret figuras, venerabilibꝫ tropis genua flectat: nec ea rectificet, donec tot, & tanta ſibi conferant inſignia gratiarum. Nõ enim has vires habent ænigmata cum ſubſtãtia corporis Chriſti communes. Et idcirco dominus ab hoc ſacramento omnes tales figuras excluſit, cùm diceret, Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. ſicut ex circunſtantiis literæ probat vbi iam ſuprà in ſequenti homilia idem *Chryſoſtomus*, dicens. Idem. Continuò cõuertit ſe ad ęum ſermonem, qui eſt de myſteriis, ſcilicet, corporis & ſanguinis Chriſti ſacramentis, oſtendens rei neceſsitatẽ, & quoniam omnino fieri oportet. Quid autẽ eſt hoc, verus eſt cibus, & verus eſt potus? Hoc vult dicere: quoniã verus eſt cibus is, qui animam ſaluat: aut facere eos credere de eis, quæ dicta ſunt, vt non æſtiment ænigma eſſe, & parabolam, quod dictum eſt: ſed ſciant quoniam omnino oportet manducare corpus domini. Demum ait, Qui manducat meam carnem, in me manet. Hæc ille. AVTHOR. Ecce vt faceret fideles credere non eſſe ænigma corporis ſui vel ſanguinis quod dixit, idcirco Chriſtus dixit carnem ſuam verum cibum, & ſanguinẽ verum potum. Et ne exiſtimarent eum parabolicè loqui de manducatione corporis ſui, ideo illa dixit, & adiunxit: Qui mãducat meã

Chryſoſto.

carnem,innuens omnino,id eſt, corporaliter oportere eos comedere carnem ſuam.Hoc ſacramentum carnis probet Witcleff ſi poſsit eſſe pei⁹ veneno:hoc nos dicim⁹ melius ſummo cælo. Nam quod dicit de ſermone domini in monte.cap.42. Illud ſacramentum cùm
VVitcleff. ſit corpus Chriſti in forma panis,eſt melius,q̃ aliqua ſubſtantia ſublunaris.Et ſic ſectæ intoxicantes principes terræ per hoſtiam venena tam facerent ipſam melius, q̃ priùs fuerat conſecrata.Hæc Witcleff. AVTHOR. Primùm contra ſeipſum inſurgit,quanuis ibi fingat ſibi verba fidelium: quia ſi corpus Chriſti figurale,vt ipſe tenet,in forma panis eſt melius omni ſubſtãtia ſublunari, multò magis corpus Chriſti naturale ſub forma panis, quod fideles dicunt, eſt melius omni ſubſtantia ſublunari, quia melius ſimpliciter eſt quodlibet in ſua natura,q̃ in nuda ſui figura: & ſic infinitè ſimpliciter melius eſt corpus Chriſti, quod vniuocè fideles credunt,q̃ corpus figurale, & æquiuocum, quod Witcleuiſtæ ſibi fingunt. Quod ſecundò dicit, conuicium eius eſt, & à fidelibus omnino negatum.Nec enim porrigunt hoſtiam venenatam vnquam: quia nec poteſt vnquam eſſe de ſe venenum, ſicut poteſt eſſe panis Witcleff, vel muſca myſtica Lollardorum.Non enim propinant catholici hoſtiam conſecratam niſi corpus Chriſti in
3 natura,quod† venenum vllum non continet, quanuis omni hæretico ſit venenum ex indiſpoſitiõe ſuppoſiti:ſicut loquitur libro ſuo de
Auguſtin. pœnitentia Auguſtinus,dicens. Buccella dominica fuit Iudæ venenum: quam cùm accepit,inimicus in eum intrauit: non quia malũ, ſed quia malè bonum malus accepit.Hęc ille. AVTHOR.Hoc autem conuicio toxicivtuntur hæretici ad infamiam fidei, ſicut in querela Auguſtini ſupponitur lib.2.ad inquiſitiões
Idem. Ianuarij,vbi dicit Auguſtinus.Quia ex his rebus ad myſteria verbi Dei ſimilitudinum ſigna ſumũtur,dicant,ſi placet,vel auſpicia nos captare,vel venena conficere,vel theatricas affectare luxurias.Sequitur.Sed ad rem ſacrè ſignificandam ſimilitudines aptas religioſiſsima deuotione ſuſcipimus,ſicut de cætera creatura,de ventis, de mari,de terra. &c. Ad celebrationem verò ſacramentorum iam chriſtiana libertate pauciſsimè: ſicut de aqua, de frumento,de vino,de oleo.Hæc ille.AVTHOR. Et ipſe Petilianus infamare Auguſtinum ſacratiſsimum præſulem auſus fuit de panibus venenatis fœminæ cuidam porrectis maleficiatis,vt dixit amatorio carmine. prout lib.3.
Idem. contra Petilianum idē recitans Auguſtinus. Titulos (inquit) epiſtolarum mearũ à ſe,vel à ſuis,ſicut eis placuit, inſcriptos legat, & tanquam me in eis cõprehendiſſe ſe geſtiat confitentem:eulogias panis ſimpliciter & hilariter datas ridiculoſo nomine venenoſæ turpitudinis,ac furoris infamet:& de noſtro corde tam malè ſentiat, vt amatoria maleficia data mulieri,marito non ſolũ conſcio. Hæc ibi. AVTHOR.Si in hiſtoriis ergo inuenerit toxicũ ſub hoc commento doli porrectum principibus,quid hoc ad hoſtiã conſecratã? quæ nulla eſt ibi panis putribilis, cùm omnẽ talem hoſtiam aboleuit Chriſtus per mortem ſuam ſacris altaribus, vt probat Apoſtolus planè ad Hebræos. 10. Sed corpus tantũ aptaſti mihi (inquit)corpus mundum,& impollutum,nullius inquinamẽti,vel toxici ſuſceptiuum. Imò
4 †velit nolit, fatebitur Euchariſtiam Chriſtifidelium ſuo ſacramento omnimodè meliorẽ hac ratione:quia Euchariſtia noſtra,quã Chriſtus conſtituit,eſt corpus Chriſti naturaliter, & panis,& vinũ figuraliter.Sacramentum,qd̃ Witcleff inſtituit,eſt panis coctus naturaliter, & corpus habitudinaliter. ſed vtrobiq; corp⁹ Chriſti ſecundũ naturã eſt melius pane naturali:& ſpecies panis & vini qualitas & accidẽs abſolutũ eſt ſimpliciter nuda habitudine melius:ergo ſacramentum ab eo fictum eſt ſacramẽto à Chriſto facto deterius infinitè.¶Poſtquàm ergo ſic imputata falſa reſoluimus, qd credis aſtutiæ,& falſæ machinationis in ſenſu comprehendimus hæretico, ſi deteſtabiles ob ſcœnitates probemus eum concedere, qualia mendosè de nobis ipſe cõfinxit? Parcã argumentis,& flexuris dialecticis, textu verbi eius vtar.Ipſe planè dicit libello ſuo de apoſtaſia.
cap.18.Sicut conceditur catholicè, q̃ corpus VVitcleff. Chriſti,& ſic Deus ſit materialis eſſentia:& ſic materia prima, quæ eſt ſubſtantia abiectiſsima in natura,cũ iuxta Apoſtolum ad Philip. 2.Chriſtus ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens:ſic concedẽdum eſt,q̃ corpus Chriſti ſit panis ſecundũ ſacramentalem habitudinem:& ſic corpus Chriſti eſt imperfectius, q̃ teſtudo.Hæc Witcleff. AVTH. Videte quid dicit, q̃ corpus Chriſti eſt abiectiſsima ſubſtantia,imò & Deus, quia materia prima: & corpus Chriſti eſt peius teſtudine:& quis coëgit eum iſta fateri,niſi deteſtabilis hæreſis propria? Et nunquid digni ſunt Lollardi tali ſacramento,quod ſit peius teſtudine? Nunquid dignè tradidit eos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea,quæ non conueniant,& aptetur eis illud Oſeæ.Si Galaad idolum: ergo fruſtra erant in Galgal bobus immolantes, vbi lib.3.

in

5 in commẽtarlo *Hieronymus*. Quia† verò (inqt)
Hieronym. Galaad interpretatur tranſlatio teſtimonii, & Galgal volutabrum: hoc dicere poſſumus, q̃ principes hæreticorum teſtimonia veritatis transferant in mendacium: & quicquid colũt, idolum ſit: & ſacrificia eorum habeant ſimilitudinem vel aceruorum de lapidibus congregatorum, vel teſtudinum. Quomodo enim & acerui hinc atq; illinc de lapidibus & ſabulo congregantur, ita & hæretici de ſapientia ſeculari & argutiis hominũ, de fraude, atq; mendacio ſimulacra componunt. Et cùm hoc fecerint tardis greſsibus, in vno mouentur loco, & totum orbem occupare nõ poſſunt. Teſtudo tardo greſſu, & onerata, imò oppreſſa põdere ſuo non tã ambulat, quàm mouetur, hæreticorum grauiſsima peccata ſignificans: qui ſuis in cœno & volutabris luti erroribus immolant, adorantes opera manuum ſuarum: & inſtar boum cuncta pro terrenis frugibus laborantes. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quò ꝑduxit iſtum Witcleff ſacramentum ſuum peius teſtudine, hic teſtudinem ſuam repperit. Subeat ergo reliqua quæ ſequuntur, & ſciat ſe ſecundùm hanc ſententiam teſtimoniũ veritatis in mendacium tranſtuliſſe, quando dicit ſcripturam quintuplicis euangelij pro ſacramento ſuo tropico laboraſſe. Sciat pro Witcleuiſtis dictum. Quicquid colunt, idolũ eſt: quia figura corporis Chriſti, & non ipſum corpus tropicum peius teſtudine: & ſanguis tropicus veneno deterior. Iſtæ ſunt comparationes horridæ Lollardorum, quas contumeliosè obiectant fidelibus: & in rei veritate ipſi
6 concedunt. Hiſtoriã† refero, quam ego præſens vidi oculis carnis meæ in cathedrali eccleſia ſancti Pauli Londoniæ, vbi venerãdus Cãtuarienſis antiſtes felicis recordationis, Thomas Arundell, filius, & frater Comitũ, pro loco iudicii aſsiſtentibus ſibi Noruicenſis eccleſiæ tunc præſule Alexandro, & aliis epiſcopali ſede verba quædam, & interrogationes proponebat de fide Euchariſtiæ ad quendã ſartorem de partibus Wigorniæ deprehenſum in hæreſi: cùm flecti ad fidem omnino non poſſet, nec aliud, quàm benedictum panem ſacratiſsimam hoſtiam volebat appellare, vel credere: tandem iuſſus facere reuerẽtiam hoſtiæ,
Nota miraculum. reſpondit blaſphemus. Verè (inquit) dignior eſt aranea reuereri. At ſtatim de alto culmine tecti deſcendens ingẽs & horrida viſu aranea, ad os blaſphemi directo filo peruenit. Et dum loqueretur, vt intraret per polluta labia ſolicitè procurauit, & multorum manibus vix potuit prohiberi. Aſtitit illuſtris princeps Thomas Exonienſis dux tunc Cancellarius regni, & vidit prodigium. At prædictus archiepiſcopus ſtatim ſurgẽs cum aliis exponit omni populo ibi collecto, quid vltrix manus domini fecerat in blaſphemum. Nec mora, qui pretio ſiſsimæ carni agni præelegit araneam, peccatricem carnem ſuam flammis deuorandã amiſit, vt eſſet fauilla peior aranea. Ecce doctrinã fœdam & amaram errantium, qui ſacramentum optimum ſic in figuram attenuãt, & idolum faciunt peius teſtudine, & araneę poſtha bendum. Attendamus item in prædictis verbis Hieronymi, quomodo Witcleuiſtæ hæretici de ſapientia ſeculari, & argutiis hominum, de fraude, atq; mendacio ſimulacra componunt. Nam quo ad argutias quantum hactenus legi de catholicis ſcriptoribus nullũ reperi proſe terminum illum in vſum ſuũ ſumpſiſſe. Sed Witcleff omni frequentia in termino illo feſtiuè velut in ſcypho Pharaonis augurari ſolet. Et econtrariò doctores ſancti in termino illo obtrectant hæreticis, vt aliàs dixi de Origene in canticis, & hîc ſimiliter. Et item infrà ſuper hoc textu. Veruntamen diues factus ſum, *Hieronymus*. Opprimitur (inquit) Hieronym.
pauper eccleſiaſticus verboſitate, & argutiis hęreticorum: qui poſtquàm alios deceperint, ſolent dicere, diuites facti ſumus. Hæc ille. AVTHOR. Ita plerunque doctores argutias hæreticorum exponũt, catholicorum nuſquam. Quantum item ad hoc, quod dicit ſuprà Hieronymus, quòd hæretici de fraude, & mendacio ſimulacra componunt: item de ſe Witcleff hoc dictum intelligat: quia quod ipſe non poteſt effugere, & idcirco ſponte concedit, hoc omni fraude & mendacio tanquam inconueniens obijcit orthodoxis. Arguit ipſi forſan aliquis: ex poſitione ſua conſequẽs eſſe, ſi corpus Chriſti eſt panis putribilis, cùm ille ſit imperfectior omni viuo, ergo corpus eſt peius teſtudine. Annuit concluſioni tanquam ineuitabiliter conſequẽti. Et ne videatur ſolus execrandam aſſerere dictionem hanc, tam conuiciosè, quàm mendosè improperat orthodoxis. Sic item arguit aliàs contra fideles eoſdẽ ſacramentum ſuum dicere aliàs acidum, aliàs ſapidum, iam candidum, iam fuſcum, iam humidũ, iam aridum: ita vt Deus noſter ſit ſemper Deus recens. Quo ad ſpecies ſacramentales forſan tales eſſe concedimus: ſed venerabile ſacramẽtum corporis Chriſti tale eſſe, quis credidit hactenus Chriſtianus? Ipſe autẽ hanc concluſionem non poteſt effugere, ideo concedit præfato cap. 18. Corpus (inquit) Chriſti VVitcleff.
imperfectius, quàm teſtudo, & ita ſecundùm

diſparem prædicationem recipit denominationes contrarias, ſicut perſona verbi ſecundū diſpares eius naturas. Corpus enim Chriſti eſt ſingulum multorum: vt in vna eſſentia eſt tāta & talis hoſtia, & in alia eſt hoſtia alia variata. Hæc Witcleff. AVTHOR. O ergo quanta aſtutia hæretica & dolus malus! Si hoc ſit turpe dictu, horridum & inconueniēs: cur tu ſpō te cōcedis hoc ipſum? Cur nobis improperas? cur conuiciaris ſacramentum noſtrum peius ſtercore & veneno, quod horremus? Et tu teſtudine, vel aranea prædicas eſſe peius. Alius hæreticus Petilianus formam tibi prętitit huius fraudulentæ calumniæ, qui pariformi arte callida ſic circumuenire diſpoſuit Auguſtinū
Auguſtin. lib. 3. cōtra Petilianum. cap. 40. vbi dicit *Auguſtinus*. Petilianus his tam vehementibus coarctat⁹ anguſtiis, tacuit ſuperiora, ex quibus iſta pendebant, & hæc abſurda, quæ illius conſequuntur errorem, ita cōmemorauit in reſponſione ſua, quaſi hoc ego ex mea ſententia dixerim. Quæ ideo dicta ſunt, vt attēderet, quantum mali ſequeretur eius ſententiam, & eā mutare cogeretur. Hanc ergo fraudem audientibus vel legentibus faciens, & omnino deſperās legi poſſe quę ſcripſimus, cœpit in me graiter & petulāter inuehi, tāquā ego ſenſiſſem optandum eſſe omnibus, qui baptizantur, vt baptizatores perfidos habeāt, vt ignorēt eos. Et infrà. Quod cùm mihi Petilianus tribuens, tanquam hoc ego ſenſerim, ſatis in me grauiter, ac vehementer inuehitur: ipſe vtique demonſtrat ea ipſa grauiſsima inuectione ſua, quantum nefas ſit iſta ſentire: ac per hoc quicquid propter hanc ſententiam in me dixiſſe videri voluit, in ſeipſum dixiſſe inuenitur: quia talia ſentire conuincitur. Ibi enim quantum in excidium veritatis ſuperatus ſit, vbi alium exitum non inuenit, niſi vt me ſenſiſſe fingeret, quod ipſe ſentit? Quemadmodum ſi illi, quos Apoſtolus arguit, quia dicebant non eſſe reſurrectionem mortuorum, eundē Apoſtolum accuſare vellent quoniam dixit, neq; Chriſtus reſurrexit. Hæc ille. AVTHOR. Miranda machina falſitatis: & tamen quæ premit authorem: quòd, ſicut dicit Auguſtinus, ipſe demonſtrat grauiſsima inuectione ſua quantum nefas ſit iſta ſentire, quæ tamen ipſe ſentit: & in hoc fatetur, & aliis imputat, quod ſinguli diffitentur, nec vnquam ſuffecit probare quod ſequitur: imò quod magis eſt, ipſe per ſe ſoluet ſubſtantiam proprij argumenti. Omne (inquit) accidēs corporeum eſt imperfectius, quàm aliquod corpus aſsignandum. Cur non item omne accidens eſt deterius omni ſubſtantia? Secunda parte ſermonum ſermone. 2. ipſe dicit gratiam eſſe formaliter bonam qualitatē animæ ſecūdùm quam
7 anima redditur grata Deo. Et † nunquid ergo qualitas eſt melior multis ſubſtantiis? Et quid dicis de gaudio ſubiectiuo in beatis? maximè cùm ſecundùm te tale accidens includit ſubiectum, quod eſt tale per accidēs. Et nunquid anima grata Deo, aut beatitudo ſubiectiua Chriſti, cùm ſit Chriſtus, eſt melior infinitè lucifero? Ipſe enim hoc arguit à propoſito: q, ſcilicet, multa accidētia ſunt multis ſubſtantiis meliora. 12. capit. de apoſtaſia in decimo loco, ad concludendum accidens non poſſe eſſe ſine ſubiecto. Item (inquit) qualitates, vt virtutes, & gratiæ ſunt multis ſubſtantiis meliores, quod non poſſet eſſe, niſi includant formaliter virtuoſam ſubſtantiam, & dicant eius modum. ergo. Aſſumptum videtur, eo quòd illæ qualitates ſunt eligibiliores datis ſubſtantiis, vt patet de diuitiis: imò videtur, quòd nemo excideret à charitate pro toto mundo ſaluando: quòd de natura eligibilitatis virtus illa ſit homini optatior, & ſic melior toto mundo. Hæc Witcleff. AVTHOR. Nunquid iam ſequitur penes eum: ergo vnius hominis charitas, quæ eſt bona qualitas animæ, eſt melior toto mundo? Et ſic melior innumeris animabus, & bonis ſpiritibus, ex quibus integraliter ſiſtit mundus. Parcat ergo per hæc accidentibus ſacramentalibus, quæ ob reuerētiam corporis glorioſi, quod in natura ſua ibi velant, & continent, nos honoratiora eſſe credimus multis Lollardicis muſcis, vermibus, & venenis.

Accidēs nō omne deterius omni ſubſtantia.

¶ De conuerſione panis ſecundùm ſuam ſubſtātiam, & qui būsnam opinio impanantium foret grata.

CAP. LXIIII.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui negat, & diſsimulat fidem conuerſionis ſimplicis panis in corpus Chriſti per trās ſubſtantiationem altiſsimi. &c. confutatur.*

2 *Doctor ſubtilis ab authore defenditur.*

3 *Impanantium uia. Et quomodo uia noſtra moderna eſt facilior, & ſcripturis ſanctis uicinior, & docto-*

doctorum antiquorum ſcriptis congruentior, oſtenditur.

4 *Eccleſiæ quòd non ſit in poteſtate facere iſtud eſſe uerum, uel non uerum.*

5 *Verum, & unum conuerti.*

6 *Auguſtini norma de tractatibus ſcripturarum tenendis, & cauendis.*

1 VVitcleff.

IDē† huius conuerſionis ſimplicis panis in corpus Chriſti per tranſubſtantiationem altiſsimi Witcleff negat & diſſimulat, rem tollens, & terminum fallaciter ab eccleſiæ ſenſu peruertens, conſequens Berengarianā perfidiam tripertitam. Nam primi conuerſionem iſtam peruiam identificationis ſuppoſitorū efficiunt. Secūdi per viam impanationis. Tertii per viam appellationis figuralis, & tropicę, cum quibus currit Witcleff. Primi tamen, & ſecundi maiorem fauorem in quorundā mentibus obtinent: quia ponunt Chriſti corpus præſens ſecundū ſuā eſſentiā. Et quia ponunt panem adeſſe propter ſuſtentificationem accidentiū, multis grati ſunt vouentibus, & quaſi ſuſpirantibus, quòd ſic eccleſia decreuiſſet, quia fuiſſet, vt ſupputabant, via leuis. Et quidā imputāt doctori ſubtili verbū iſtud, ſicut vtique Witcleff notat cap. 2. de Apoſtaſia. Tertiò concludit (inquit) fideles debere credere Chriſtum feciſſe ęquè bene, vel meliùs, tam in natura, quàm moribus ad profectum eccleſię, ſeruando naturalem ſubſtantiam ſacramenti, niſi eccleſia in ipſo determinaſſet oppoſitū: ſed ꝓcul à fidelib⁹ hęc venena. Hæc Witcleff. AVTHOR. Imò procul venena ſubſtātiæ panis tui hæretici: pro qua tam procul abieciſti præuenerandam ſubſtantiam corporis Dei vi

2 ui. Sed† quantùm ad doctorem ſubtilem, illi, qui hæc illi imputant, atroci peccant iniuria. Doctor ſubtilis. Sunt enim verba opponentis, & non doctoris ea, quæ ſic recitant. Nam doctor ille ſuper quartum diſtinctio. 11. quęſt. 3. planè dicit eccleſiam decreuiſſe intellectum, quem iam habemus de ſacramento in Lateranenſi concilio ſub Innocentio tertio. & quicquid ibi dicitur eſſe credendum, eſſe de ſubſtantia fidei. Et tan Idem. dem ſubdit doctor ſubtilis. Et ſi quæras quare voluit eligere intellectum illum difficilem huius articuli, cùm verba ſcripturæ poſſent ſaluari ſecundùm intellectum facilem? De hoc dicēdum, quòd eo ſpiritu expoſitæ ſunt ſcripturę, quo conditæ: & ita ſupponēdum eſt, quòd eccleſia catholica eo modo exponit, ſicut tradidit nobis fides, ſpiritu, ſcilicet, veritatis edocta: & ideo hunc intellectum elegit, quia verus eſt. Non enim in poteſtate eccleſiæ fuit facere iſtud verum, vel non verum, ſed Dei inſtituētis. Sed intellectum à Deo traditū eccleſia explicauit, directa in hoc, vt creditur, ſpiritu veritatis. Hæc ille. AVTHOR. Mendaciter ergo peccant, qui hoc imponūt doctori, quòd iſta via foret ſanctior, & certior, ſi illam elegiſſet eccleſia. Et credi poteſt ſimiliter deliquiſſe Ioānē Parys in verbo, qñ ſcripſit in tractatu ſuo determinato hāc viā impanationis ad tm̄ placuiſſe doctori *Guidoni* noſtri ordinis fratrum Carmelitarum, tunc quidem lectori ſacri palatii: vt ſi foret papa, ipſam decerneret eligendā. Veruntamen quia hæc iam via mouet quoſdam noſtri temporis homines, ita vt quaſi optent corde licitam eis fore tenendam, & decretum eccleſiæ pro parte illa fore deſiderant: idcirco conabor oſtendere, quàm fruſtra nitun

3 tur contra ictum fulminis. Tum† quia, cūctis inſpectis, via noſtra moderna eſt facilior, & ſcripturis ſanctis vicinior, & doctorum antiquorum ſcriptis cōgruentior. Et quia eſt vnica, & ſola veritas, eſt ad tollendum impoſsibilis, & ad remanēdum neceſſaria abſolutè. Pro cuius intellectu ſupponendum eſt illud Petri in ſecunda canonica. Hoc primùm intelligentes (inquit) quòd omnis prophetia ſcripturæ propria interpretatione non fit. Non em̄ voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed ſpiritu ſancto inſpirati locuti ſunt Dei homines. 2. Petri. 2. Non ergo ad expoſitionem humanam trahenda eſt fides ſcripturæ: ſed ad veritatem fidei & ſcripturæ omnis humani ingenii captiuandus eſt ſenſus. Vbi & in expoſitione ſuper hanc Canonicam habet Beda. Hoc primū intelligere debent, quia nulli prophetarum ſanctorum propria ſua interp̄tatione populis dogmata vitæ prędicant, ſed quæ à domino didicerant, hæc ſuis auditoribus agenda commendabant. Quæq; in ſecreto cæleſtia arcana perceperant, hæc ſimpliciter, vel loquendo, vel ſcribendo Dei plebi tradebant. Et non ſicut gentium diuini quiq; ipſi de corde ſuo finxerant, hæc turbis deceptorum quaſi diuini oraculi conſulta proferebāt. Sicut ergo prophetę non ſua propria, ſed Dei verba ſcribebant, ita lector eorum non ſua ꝓpria interpretatione poteſt vti, ne à ſenſu veritatis exorbitet: ſed hoc omnimodis debet attendere, quomodo ſua verba voluerit intelligi ipſe, qui ſcripſit. Hæc ille. AVTHOR. Eant iam, qui tantoperè curant eccleſiam hoc modo, vel illo decernere: eant, & noſcāt exſancto Petro, quia non voluntate eccleſiæ patrū

Guido carmelita.

Contra impanantes.

Beda.

allata eſt ſcriptura, vel fides in mũdum: ſed ſpiritu ſancto inſpirati locuti ſunt Dei homines, & ad eius ſenſum, qui ſic ſcripſit, cogenda eſt
4 eccleſia, dũ exponit. Ideo † bene dicit doctor ſubtilis, ꝙ non eſt in poteſtate eccleſiæ facere iſtud eſſe verum, vel non verum: quia veritas verbi eſt eius, cuius eſt verbum, ſcilicet, dñi. Et ſic dicit hic Beda, ꝙ ſicut prophetæ nõ ſua propria, ſed Dei verba ſcribebant, ita doctor eorum non ſua interpretatione vti poteſt: ſed omnimodè debet attẽdere, quomodo ſua verba volebat intelligi ipſe, qui ſcripſit. Pueriliter verò ſentiunt, qui credunt ex humana tantũ imperioſa voluntate pendere ſententiam decretalem: quaſi ſic, vel ſic poſſent, ſi vellent, fidei rudimenta conſtruere: & quaſi patres eccleſiæ in conciliis ſuis agentes de fide dicerẽt prophetias domini ad fauorem petentium: ſicut Sedecias filius Chanaana cum ſuis complicibus. 3. Regũ. 22. ita, vt cùm audiant à nũtio regis quod dixit Michææ. Ecce ſermones prophetarum ore vno bona regi prædicunt. Sit ergo ſermo tuus ſimilis eorum, & loquere bona: nec poſsit, aut debeat eccleſia reſponde re cum Michæa propheta domini. Viuit dominus, quia quodcũq; dixerit mihi dominus, hoc loquar. ſed cum aſſentatoribus Sedeciæ ſociis ſola proferre, quæ interroganti complaceant. Nempe ego exiſtimo matrem eccleſiã, ſiue Romani cleri, vel concilii generalis multò conſtantiorem diuino Balaã, meliori, certioriq; ſenſu dicere ſemp poſſe. Si dederit mihi Balac plenam domum ſuam argenti, & auri, nõ potero immutare verbum dñi Dei mei, vt plùs, vel minùs loquar. Nu. 21. Id eſt, quid ſi dixerint philoſophi? Iſta via eſt vicinior ſenſui pro accidentibus ſuſtinendis, aut iſta eſt leuior noſtris conceptibus: cõſtitue nobis illã. Fruſtra ſibi petunt quod optant, ſenſibus, ſcilicet, ſuis fidem arctare, & ad libitum peruerte re veritatẽ. Quid ad hæc Eccleſia ſancta reſpõdet? Non potero immutare verbum dñi Dei mei, vt plùs, vel minus loquar: quanuis dederis mihi domum auro plenam. Ecce faciliùs eſſet noſtris conceptibus dicere Chriſtum purũ hominem & non Deũ cum Ario, q̃ ſupra omnem ſenſum Dei filiũ æternaliter ſine mutatione, vel ordine tẽporis propagatũ à patre in identitate numerali eſſentiæ. Et tamen viam primam abiecit ſacrum Nicenum concilium, & elegit ſecundã. Leuiùs eſſet dicere cum Manichæo Chriſtũ nõ fuiſſe verũ hominẽ, ne immortalis Deus mori credatur in cruce. Et tamen reiecta eſt, damnata eſt, & via difficilior prælecta. Quare autem iſta electa eſt, illa dieta, ſola ratio eſt: quia hæc eſt ſententia veritatis, illa non ſic. Iſtam ergo ſequebatur magnũ concilium, & inſequebatur illam. Sed quomodo iſta videbatur tunc veritas, & illa nõ? Quia hoc ſemper in conſuetudine docere ſolebat animata fides eccleſiæ à tempore apoſtolorũ per ſucceſsionem pontificum, & plebium, vſque ad tempora illa, quanuis non eſſet expreſsè definita pro fide: qualiter Auguſtinus docet in rebus dubiis fidem eſſe ſcrutandam libro de vtilitate credendi. ita quòd in magnis conciliis cùm dubium fidei ventilaretur, perpendebant patres, quid ſentiretur de hac re ante eos per communem fidem verſum vſque ad Apoſtolos: & hoc ſtatim decreuerunt eſſe tenendum. Vnde libro quarto de vnico baptiſmo contra Donatiſtas, capite decimo, *Auguſtinus*. Sed illa conſuetudo, quam etiam tunc homines ſurſum verſus reſpicientes non videbant à poſterioribus inſtitutam, rectè ab apoſtolis tradita creditur. Sequitur. Nec quiſquam dicat, quod accepimus de apoſtolis, hoc ſequimur, quantò robuſtius nunc dicimus, quod eccleſiæ conſuetudo ſemper tenuit: quod hæc diſputatio diſſuadere non potuit, & quod plenarium concilium confirmauit, hoc ſequimur? Huc accedit, quia bene perſpectis ex vtroque latere diſputationis rationibus, & ſcripturarum teſtimoniis, poteſt etiam dici, quod veritas declarauit, hoc ſequimur. Hæc ille. AVTHOR. Non ergo facilè exiſtimem magiſtrum illum *Ioannem Parys* bene ſibi prouiſum eſſe quid diceret, quando credebat ſe poſſe reperire alium modum impanationis impunè contra modum conuerſionis ſubſtantialis, quam definiuit eccleſia. Quia (inquit) qui ſic adhæret vni modo defendi veritatem, vt omnem alium modum abijciat, veritati facit præiudicium. Nam homines diuerſimodè diſpoſiti, non aſſentirent veritati per vnum modum. At ego dico, ſed quiſquis alio modo quàm veritatis in veritatem quærit aſſurgere, ille facit præiudicium veritati. Qui enim vult aſſentire Deum patrem filium generare perennem per modum generationis noſtræ & deciſionis ex carne, articulo diuinæ genituræ præiudicat, & non proficit ſibi quod credit. Ita qui credit carnẽ Chriſti ſubſtantialiter exiſtere ſacramẽto, veritatem credit: ſed qui crediderit illam impanatam, & per impanationis modum ibi exiſtere: quia falſo modo verum credit, nihil credit, & ſanctæ communiõis articulo efficit detrimentũ. Idcirco † enim non ſolum verũ credendum, ſed verè credendũ eſt verum: quod
5

Auguſtin.

Ioannes Parys.

quia

quia cum vno conuertitur, ſolum eſt vnum.
Verum & vnũ cõuerti Et ſi modus tuus falſus eſt, quid vis pro illo contendere? Ecce, tantùm vnum vni opponi tur. Si ergo iſte modus, & hæc via, quam eccle ſia tenet, eſt vera, ſola eſt vera, & omnis alia fal ſa. Et idcirco Pſalmiſta in perſona viri fidelis ſolam vnam viam plurium iuſtificationũ expoſtulat ſibi legem. Legem, inquit, pone mihi domine viam iuſtificationum tuarum. Et in expoſitione octonarij ſuper eodem verſu, Hilarius. *Hilarius.* Hanc, inquit, iuſtificationum viæ legem Propheta deſiderat. Lex enim iuſtificationũ, quibus religioſi cordis diſciplinis continetur, & infra nos, fines conſtitutionis ſuæ, quibus ſe vteremur, arctauit, ne excedẽtes eos, ad opiniones hæreticæ intelligentiæ euagaremur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce lex domini iuſtifi cationum viam vnam ponit infra fines ſuos, nos arctans, ne excedentes eos, ad opiniones hæreticæ intelligẽtiæ euagemur. Hanc vnam viam tibi proponit eccleſia, quando definit, hanc authoritate ſua firmat eſſe tenendam tã quàm antiquam fidem, ſicut iam ſuprà docuit Auguſtinus. Quæ quanuis hæc iam primò ſit declarata pro fide, ſemper tamen anteà fuit fi des patrum. Et ideò iam illam eccleſia præle git ex multis: quia illam eccleſia ſemper ex cõ ſuetudine tenuit: & quia frequens diſputatio illam diſſuadere non potuit, & quod plenariũ concilium confirmauit. Et tandem ex his au dacter concludimus, quia bene perſpectis ex vtroq; latere diſputationis rationibus, & ſcri pturis, quod veritas declarauit, hoc elegimus. Et quid ſatagit formare ſibi pedem liberè di uaricantem à vero: quia Auguſtinus dicit pri mo ſuper Geneſim in fine, quòd de verbis ſa cræſcripturæ, cùm diuerſæ proferuntur ſen tentiæ, non eſt aliquid vnum temerè affirmã dum cum præiudicio alterius expoſitionis, fortaſsis melioris: vbi pro modulo ſuo eligit quiſq; quod capere poſsit? Sancta eſt hæc Au guſtini ſententia. Sed noli abuti libertate con ceſſa, ne videaris authoritatem accommoda re Neſtorio, qui eodem modo tecum dicere potuit, Quid ego pro modulo meo non eli gam, quod capere poſsi m, carnem ſcilicet filij hominis eſſe alicuius ſancti viri citra Chriſtũ in ſacramento altaris? Cur etiam Berengario, & ſequacibus eius non conceditur dicta liber tas, vt modulo ſuo, quem capere ipſe poſsit, concedat tropicum tantùm corpus, & figurã vmbratilem in ſacramento altaris? Sed idcir-
Auguſti. co quod *Auguſtinus* ibi conſequenter adiungit pro expoſitionibus conſequendis notandũ.
6 Cùm † diuinos, inquit, libros legimus, in tanta multitudine verorũ intellectuum, quæ de pau cis verbis eruuntur, & ſanitate catholicæ fidei muniuntur, id potiſsimùm deligamus, quod certum apparuit eum ſenſiſſe, quem legimus. Si autem hoc latet, id certè, quod circunſtan tia ſcripturæ non impedit, & cum ſana fide cõ cordat. Si autem ſcripturæ circunſtantia per tractari, ac diſcuti nõ poteſt, ſaltem id ſolùm, quod fides ſana præſcribit. Aliud eſt enim, quod potiſsimùm ſcriptor ſenſerit nõ digno ſcere, aliud à regula pietatis errare. Si vtrunq; vitetur, perfectè ſic habet fructus legentis. Si verò vtrunq; vitari non poteſt, etiam ſi volun tas ſcriptoris incerta ſit, ſanæ fidei congruam non inutile eſt tenuiſſe ſententiam. Hæc ille. AVTHOR. Hæc eſt plena norma doctoris de tractatibus ſcripturarum tenendis & cauẽ dis. Placet enim eccleſiæ Dei, q̃ in verbis diui næ ſcripturæ diuerſæ ſententiæ proferantur, ſed inter omnes præeligatur illa, quam certũ eſt eum ſenſiſſe, quem legimus, aut quam cir cunſtantia ſcripturæ non impedit, aut quæ à ſana fide non diſcordat. Et quomodo certiùs hoc notum eſſe poſsit, quàm decreto cõcordi totius eccleſiæ? Idcirco etiam ſanctus *Auguſtinus*, quẽ tu pro libertate mala producis, etiã libertatem illam dimittit philoſophis, & hære ticis. 18. de ciuitate Dei. cap. 40. vbi dicit, Vi dens autem diabolus templa dæmonum deſe ri, & in nomen liberantis mediatoris concur rere genus humanũ, hæreticos mouit, qui ſub vocabulo Chriſtiano doctrinę reſiſterẽt Chri ſtianæ, quaſi poſſent indifferẽter ſine vlla cor reptione haberi in ciuitate Dei, ſicut ciuitas eius indifferenter habuit philoſophos inter ſe diuerſa & aduerſa ſentientes. Qui ergo in ec cleſia Chriſti morbidum aliquid, prauumq̃ ſapiunt, ſi correpti, vt ſanũ, certumq; ſapiant, reſiſtunt cõtumaciter, ſuaq; peſtifera, & mor tifera dogmata emendare nolunt, ſed defen ſare perſiſtunt, hæretici ſunt, & foras exeun tes habentur in exercitibus etiam inimicis. Hæc ille. AVTHOR. Ecce diuerſa, & aduer ſa inter ſe ſentientes in puncto quaſi centrali fidei Chriſtianæ tollendi ſunt, nec tolerandi. Quia ergo ponens impanationem inſolitam tuliſti conuerſionem ſacram panis ſimpliciter in corpus proprium Saluatoris, quã certum eſt Chriſtum ſenſiſſe, qui tradidit tam ex ſcripturæ circunſtantia, quàm ex ſa na ſanctorum patrũ fide con cordi, meritò repudianda eſt via, quę à veritate exorbitat, at que vita.

Idem.

¶Contra impanantes corpus Chriſti, fiunt rationes.

CAP. LXV.

SVMMA.

1 *Impanationis duplex opinio recenſetur.*
2 *Panitæ quamùm aduerſentur eccleſiæ, oſtenditur.*
3 *Panitarum obiectio, & ad eam reſponſio.*
4 *Panitarum poſitio, q̃ ſit difficilis.*
5 *Rationes contra impanantes corpus Chriſti.*

1 Eminata† eſt hæc impanantium dictio. Primò em̃ poſt Berengarium puto interſcriptores eam placuiſſe Valerãno Medburgenſi Epiſcopo: quem tam feſtiuè Witcleff in uocat in authorẽ, vocans eum quandoq; Ambroſium, quandoq; Iſidorum: aut certè, vt dicit, magni Ambroſij diſcipulũ, authorẽ de diuinis officijs: quẽ, vt ſæpe dixi, venerabilis Anſelmus increpat hominẽ ſui tẽporis, & in alijs peritum ſcriptorem, & vtilem. Hic, inquam, in hunc errorẽ incidit poſt Berengarianas reliquias: dicẽs in cap. de materia ſacrificij altaris. & recitat eũ Witcleff, lib. de Apoſtaſia. cap. 7.

Valerãnus. Materia vel ſubſtãtia ſacrificij, quod erat tunc & nunc eſt in manibus Pontificis noſtri, non ſimpla eſt, ſicut nec Põtifex ſolius diuinæ vel humanæ ſolius ſubſtantiæ eſt. Eſt em̃ tã in Põtifice, quàm in ſacrificio diuina ſubſtantia: eſt & terrena. Terrena in vtroq; eſt illud, quod corporaliter, vel localiter videri poteſt: diuina in vtroq;, verbũ inuiſibile, quod in principio erat Deus apud Deũ. Nam cùm diceret idem magnus Põtifex, panẽ & vinũ tenens, hoc eſt, corpus meũ, hic eſt ſanguis, vox erat verbi incarnati, vox ęterni principij, verbũ antiqui cõſilij, verbum, quod humanã acceperat naturã. Idem in carne manẽs, panis & vini accipiebat ſubſtantiã: vita media panẽ cum ſua carne, vinum cũ ſuo iungebat ſanguine. Hæc ille. AVTHOR. Alius poſt iſtum, Pariſienſis ſurrexit,

Pariſienſis. ponẽs etiam impanationẽ corporis Chriſti, vt ſibi videtur, modo diſtincto, per aſſumptionẽ panis à verbo, mediãte corpore parte, ſicut albedo ab Æthiope mediante dente, & ſeparat ſe ab opinione Valerãni vijs pluribus. Primò, inquit, qa opinio eius ſimilis eſt opinioni hæretici, quę ponit in Chriſto plura ſuppoſita, & hominem aſſumi. Iſta aũt ſimilis eſt opinioni catholicæ, quæ ponit vnũ ſuppoſitũ in pluribus naturis, & nõ hominẽ, ſed humanitatẽ aſſumi. Et prima, inquit, ſcilicet Valerãni ponit corpus Chriſti impanatũ, id eſt, pane cooper tum, ſiue indutũ, quaſi denominatiuè quadã extrinſeca habitudine. Iſta verò poneret corpus Chriſti impanatũ, id eſt, panẽ factũ. Et prima ponit panẽ non vnitatũ poſt conſecratio nẽ ſicut antè: ſed iſta poneret aliũ panem, licet eandẽ paneitatẽ. Itẽ prima poſitio ponit duo corpora in altari diſtincta, ſcilicet corpus Chriſti, & corpus panis, quod ipſi vocabãt corpus ſacrificij, vt patet in epiſtola Anſelmi, Fratri chariſsimo illuminatos oculos &c. Sed iſta licẽt ponat duas corporeitates, tñ vnicum corpus habens duas corporeitates. Hæc trãſumpſi à libro eius, in quo dicit ſe ex toto aduerſarium Valerãni. Sed quãtùm iſti inter ſe rixentur, modica cura nobis. Suſcepimus aũt oſtendere quãtùm vterq; panita aduerſatur eccleſiæ, & quantã difficultatem ingerũt ſtudentibus noſtris ſaluare ſcripturas, ductũ orationis, & dicta antiquorum patrum in comparatio-

2 ne doctrinæ modernæ catholicæ. Primò† igitur opponamus vtriq; verbũ illud ęterni principij, verbum verbi incarnati, cùm panẽ in manus acciperet, Hoc eſt, inquit, corpus meũ. Deducamus argumentũ per medium, quod iſte impanator aſſumpſit. Apocalypſis, inquit, vltimo in fine ſcripturæ. Quicunq; appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſuper illũ plagas, quæ ſunt ſcriptæ in libro hoc. & Deuteronomij. 4. Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, neq; auferetis ex eo. Et in geſtis Nicænę Synodi, & Epheſinæ primæ, & Toletanæ ſub anathemate prohibetur, ne aliquis aliam fidem componat, addendo, docendo modo quolibet, præter quæ in Nicęna Synodo ſunt à patribus ordinata bene. Sed quicunq; impanator addit verbo Chriſti, non tãtùm verbũ, vel formã claram dicendi, cùm dicit hoc eſſe corpus Chriſti & panem, ſed panis ſubſtãtiam: cùm Chriſtus dixerit tãtùm hoc eſſe corpus ſuum: ergo quilibet impanator propter additionẽ panis obliquã incurrit maledictionẽ prędictã trifariam. Iſtud item aſſumimus cõtra Witcleff, & oẽs cõcedentes corpus Chriſti eſſe cibariũ panem groſſum. Omnes em̃ addũt ad verba Chriſti, quod ipſe nõ dixit. Et quãtò leuiùs foret dicere hoc, ſcilicet, panẽ virtute verbi Chriſti eſſe fiẽdo corpus ſuũ verũ. Sic item Apoſtolus ait, Panis, quẽ frangimus, nõne participatio corporis dni eſt? nõ auſus addere, q̃ ſit itẽ panis. Et calix, quem ſumimus, cõmunicatio ſanguinis Chri-

nis Chriſti eſt,nō addens,& vini. Hic eſt calix ſanguinis mei noui & æterni teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsionē peccatorū. Non dicit,q̄ eſt calix ſanguinis & vini,vel ſanguinis inuinati alicuius nouæ vindemiæ. Qui eī̄ adderet ad hominē in natura,cùm diceret, Chriſtus eſt homo,leonē in natura,ipſe adderet ad errorem. quanuis Chriſtus dixerit ſe leonem. Qui aūt adderet leonem in figura, nō erraret. Cur ergo nō errat,qui addit corpori Chriſti panem in natura,quod Chriſtus nul libi dixit, quāuis ſic dixerit ſemetipſum in figura? Veruntī quia Chriſtus incœpit aſſerere panē eſſe corpus ſuū,omnes panitæ,& Wit cleuiſtæ deuijs verbis arguūt remanere panē. Sed vbi verbum eſt effectiuū,potiùs ſequeretur oppoſitum. Aliâs diceretur,quia Chriſtus ait,Cæci vident: idcirco cæci remanerēt cæci, cùm viderent. Et,claudi ambulāt: ergo claudi ambulāt manentes claudi:& leproſi cùm mūdantur ſunt leproſi. Ita dico tibi, operatorius eſt ille ſermo Chriſti ſecūdùm Ambroſium:& ideò qui eſt purus panis,cùm dicitur,Hoc, ille idē eſt purū corpus,cùm dicitur,corpus meū. Nec enim addetur corpus pani in principio, nec panis corpori in termino dictionis. Vnde curre ſi potes per ſcripturas,quāuis panem & vinū audieris in principio,ſolū corpus & ſanguinē es auditurus in fine, Hoc eſt,inquit,corpus.Hic eſt ſanguis.Obſerua regulam ſcripturæ,vt nihil addas, vel auferas, & iam habes in verbis Chriſti ſenſum eccleſiæ : panis eſt corpus ſine pane:vinū eſt ſanguis ſine vino. Sed
3 †obijcis, At vos additis verbis Chriſti perma
Obiectio. nentiam accidentis ſine ſubiecto: & ſubſtantiam panis non remanere, & trāſubſtantiatio
Reſponſio. nis articulum,& huiuſmodi plura. Dicitur, q̄ explicare conditiones & proprietates rei,non eſt ad rem addere, ſed exprimere quæ ad rem ipſam ordinatè ſequūtur. Vnde poſito homine non addit plùs,qui dicit coniunctionē corporis ad ſpiritū, vel dicens eū beſtijs eminere, & angelis proximū in latitudinali ſitu naturę. Sed ſimul qui dicit hominē, dicit hæc omnia. Ita qui dicit panem eſſe corpus in forma Chriſti,ſimul dicit illum panem non eſſe panem, ſed corpus Chriſti ſecundùm ſubſtantiam ſuam, & ipſum in corpus Chriſti ſic conuerſum, & tranſubſtantiatum, & ſenſibiles ſpecies panis manere ſine migratione propter ſacramentum, & ideò per ſe ſubſiſtere . Omnia enim iſta ſequuntur, poſito ibi purè corpore Chriſti ſecundùm ſubſtantiam in cōſequentia naturali. Nam patres Nicæni concilij nihil addiderunt ad ſubſtantiam fidei de Chriſto, condentes nouum ſymbolum, & exprimentes conſubſtātialitatis articulum. Nec patres Epheſini concilij addiderunt quicq̄ fidei ſacramenti expreſſē ponētes ipſam ſolā viuificatricem carnē verbo vnitam. Ita nec eccleſia Lateranenſis concilij ſub Innocētio aliquid addidit ad fidem Euchariſtiæ ponētem panis tranſubſtantiationē & ſubſiſtentiā accidentis,ſed
4 expreſsit antiquam. Quantùm†autem prudē Panitarum poſitio difficilis. tes viri perpendunt,non ſolùm contra mentē Chriſti & ſcripturæ dictio huiꝰ impanationis ædificat:verùm difficultates auget, & intricationes inexplicabiles contra ſeipſam. Ecce impanator iſte dicit poſſe poni, q̄ verbum aſſumat paneitatem,ſpoliādo panē ſuppoſitatione propria mediante corpore parte ad vnicū eſſe ſuppoſiti corporis. Hic nō eſt difficultas illa tāgenda ſi ſic poſſet dici de modo, quia ſi verbum poſſet ſic facere, poſſet ſic dici. Et q̄ verbum poſsit hoc facere, non dubitamus ad prę̄ſens,ſed q̄ poſsit ita iam dici ex hoc,quod iam fecit Deus,& oſtendit nobis per euāgeliū filij ſui factum eſſe,videtur certum,q̄ non. Primò,quia exorbitat ab omnibus factis Chriſti, intātùm, vt nuſquā reperiantur exempla per
5 ſcripturas. Primò†enim diſcute vbi Deus vnquā ſpoliauit aliquod ſuppoſitum ſuppoſitatione ſua,vt vniat ipſum ſibi,vel alteri in ratione ſuppoſiti. Humanitas eī̄ propria nō erat ſuppoſitata vnquam, niſi ſuppoſitatione hypoſtatica verbi. Item verbum nō aſſumpſit aliâs aliquam naturam in ſuppoſitum alienum à ſe. Aſſumpſit enim corpus & animam, ſed in vnitatem ſuppoſiti ſui, quod tamen eſt mirabile, ſoli Chriſto proprium & vnicum,nulli vnquam communicatum antè,nec communicandum in poſterum : ergo multò magis non communicabit aſſumptionem talem inferiori naturæ in vnitatem ſuppoſiti non diuini. Patet forma argumenti : quia cùm potentia creandi per eminentiam poteſtatis Deo conueniat, altioris eſſet miraculi in creatura, ſi, Deo concedente, poſſet creare . Maioris item ſtuporis eſſet lapidem habere fulgorem ſolis, quàm ipſum ſolem fulgere . Si ergo magni miraculi res eſt Dei verbum poſſe aſſumere naturam diſparem in vnitate ſuppoſiti increati : maioris eſſet miraculi, ſi hoc faceret in natura ſubiecta, quòd aſſumeret naturam inſenſitiuam in vnitatem ſuppoſiti ſenſitiui, quorum erit neutrum Deus . Et quòd hæc aſſumptio ſemel facta in Chriſto nō erat fienda de cætero, nec ante ipſum facta : in de duabus naturis,& vna perſona Chriſti, ſic inquit *Boëtius*, Quid verò noui per aductum Sal- Boëtius.
uatoris

uatoris effectum eſt? nam catholicis & fidei veritas, & charitas miraculi cõſtat. Quàm em̃ magnũ eſt, quàmq; nouũ, quod ſemel nec vllo alio ſeculo poſsit euenire, vt eius, qui ſolus eſt Deus, natura, cum humana, quæ ab eo erat diuerſiſsima, cõueniret: atq; ita ex diſtãtibus naturis vna fieret copulatione perſona? Hæc ille. AVTHOR. Quis ergo aſſumptionẽ talẽ de facto concederet, & ad eam iam totã induceret eccleſiã? cùm Boëtio videtur non poſſe euenire præter illud ſuppoſitum, cuius eſt entitas infinita, habens in eminenti perfectione totũ perfectionis ambitum rei aſſumptæ: & igitur terminat reſpectũ omnis depẽdentiæ, tam ratione cauſæ, quàm ſuppoſiti ſecũdùm rationẽ omnis potentiæ obedientialis ad ens ſimpliciter infinitũ. Totũ hoc deeſt in corpore parte, ad cuius vnitatẽ ſuppoſitalẽ ſua eſt aſſumẽda paucitas: ergo corpus pars nullo modo poteſt ſic terminare depẽdentiã naturę panis ad ipſum in ratione ſuppoſiti. Itẽ corpus pars nõ eſt de ſe ſuppoſitũ, ſed dependet à ſuppoſitatione verbi mediante humanitate totali. Quomodo ergo poſſet terminare depẽdentiam naturæ altæ alterius in ratione ſuppoſiti? Patet argumentũ, quia ideò ponitur verbũ aſſumpſiſſe naturam humanam, quia eſt de ſe perſona infinita. Itẽ dependentia naturæ quãtulæcunq; æquè ſufficiẽter terminatur ad ſuppoſitum proprium, ſicut natura creaturæ ſublimis ad ſuppoſitum ſuum optimũ: ſicut ęquè ſubſiſtit natura vermis in ſuo ſuppoſito, ſicut natura angeli in Michaële. Et inde eſt, ꝙ non ſolùm natura vermis non eſt in potentia obedientiali ſuppoſitari ab angelo, imò ipſi repugnat. Et inde viſum eſt doctoribus, ꝙ angeli ſuſceperunt corpora tantùm ad officium, nõ ad ſuppoſitum: ergo à fortiori corpus altera pars non ſuppoſitat paneitatem. Item quod dicit de communicatione idiomatum, ꝙ non vult dicere, ſed negare, ꝙ Deus, vel homo ſit panis, ſed quia panitas eſt aſſumpta mediante corpore Chriſti parte, ideò in concreto prædicabitur de corpore Chriſti parte, & nõ de verbo, vel homine. Si aũt aſſumeretur à verbo immediatè, vel mediante humanitate totali, tunc diceretur Chriſtus panis. Primò ſequitur, qđ ille contra Valerãnũ pro enormitate concluſit, ſcilicet, ꝙ in Chriſto ſunt plura ſuppoſita, ſcilicet cõmune ex Deo & homine, quod eſt Chriſtus: & ſuppoſitũ, in cuius vnitatẽ panis aſſumitur, & patet illa eſſe duo, quia ſufficiunt fundare cõtradictoria: quia primũ eſt Chriſtꝰ: ſecũdum non eſt Chriſtus: ſed trahitur tãtùm, vt tu dicis, ad eſſe ſuppoſiti corporis partis: ſicut albedo in dẽte Æthiopis. Si verò dicas, nõ trahitur ad eſſe ſuppoſiti corporis partis, ſed ad eſſe ſuppoſiti verbi per corpus partẽ, ſicut albedo ad eſſe Æthiopis per dentẽ: hoc nõ poteſt intelligi, quomodo ſuppoſitaẽ in aliquo, & nõ eſt ipſum per ſe, nec cum alio, vnde corpus pars trahitur ad ſuppoſitationẽ verbi per humanitatem totalẽ, & ſic anima. Et tñ Chriſtus ſicut nõ eſt caro, nec anima, ſic nec eſt humanitas, quæ immediatè aſſumitur, ſed eſt caro & anima, id eſt, homo. Conformiter ergo Chriſtus & ſi non ſit panis per ſe, quia tñ panis aſſumitur in vnitatẽ ſuppoſiti ſui, erit panis cũ alio, ſcilicet corpore parte & anima, vt ſic dicẽdo, Chriſtꝰ eſt corpus panis & anima: & itẽ, Chriſtus eſt ſuppoſitũ ex his cõſtitutũ. Exẽplum ſuũ nõ eſt ipſi bñ aptatũ, quia albedo in dente Æthiopis habet ſuppoſitationem proprij gñis, nec trahitur ad eſſe ſuppoſiti Æthiopis, plùs, q̃ capitiũ eius. Patet etiã, ꝙ ſupradicta eius aſſertio fallit, cùm dicit, ſi panitas aſſumeretur à verbo immediatè, vel mediãte humanitate totali, tũc eſſet Chriſtus, quia humanitas ipſa aſſumitur à verbo immediatè, & tñ non eſt Chriſtus. Itẽ os aſſumitur à verbo mediãte humanitate totali: ſic em̃ Chriſtus ꝓbauit ſe hominẽ, dicẽs, Palpate, & videte, quia ſpiritus carnẽ, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. & tñ nec os eſt Chriſtus, nec humanitas: ergo immediatio illa nõ eſt cauſa prædicationis talis in recto: nec itẽ totalitas mediãtis. Itẽ nõ poteſt vitare magna incõueniẽtia, quæ ſequuntur per aliquod ſimile in ſcriptura vel natura, ſcilicet, ꝙ corpus Chriſti fit à piſtore, & reuerſatur, quia panis communicat ſecum iſta idiomata per paſsiones cõſequentes naturã æquè ſicut nomẽ naturæ. Vt quia Chriſtus habuit corpus crucifixũ, idcirco dicitur crucifixus. quomodo ergo corpus Chriſti nõ erit piſtũ ſi ſit panis piſtus? Cõfirmatur, quia q̃is Chriſtus nõ ſit caput ſuũ, nec crinis, tñ dicitur denominatiuè crinitus à capite crinito: ergo q̃is nõ dicetur panis in prædicatione per ſe, tñ dicetur impanatus denominatiuè à corpore impanato. Itẽ ad minꝰ dicetur Chriſtus ſub determinatione hodie piſtus, reuerſatus, & coctus in clibano ſcđm corpus partem ſicut Æthiops albus ſecũdùm dentẽ, ſecũdùm exemplũ tuũ vnicum. Itẽ iſta poſitio auget blaſphemas irriſiones gẽtilium: quia verè dicẽt, ꝙ colimus panẽ tãq; Deũ, & ꝙ ſorices comedũt corpus Chriſti noſtri, & hmõi: & digeritur in humano corpore, & egerit. Itẽ cõtra illud Auguſtino intimatũ, Nec tu me mutabis in te ſicut cibũ carnis tuę. qđ itẽ Hugo exponit de venerabili

rabili ſacramento. Propoſitio vel ſupponebat impoſsibile, q̄ Chriſtus manducatur carnaliter ſecundùm ſuppoſitum, vel aſſeruit falſum, quia manducatum cùm ſit panis, in te mutatur, ſicut cibus carnis tuæ.

¶ Quòd via impanātium eſt pluribus difficultatibus intricata, & via eccleſię eſt magis plana.

CAP. LXVI.

SVMMA.

1 *Henrici, & Damaſceni dictum de conuerſione ſimplicis eſſentiæ panis in carnem Saluatoris, & uinum in ſanguinem.*
2 *Aues in arboribus natæ.*
3 *Lux ſine ſubiecto.*
4 *Metalipſes q̄ non ſint aſſumendæ, quas ponit Wicleff. Et plura de hoc ibi.*

POſt iſtas ergo rationes omnino ſtudium videtur ineptum adinuenire hanc anguſtam, & tot ſeptam difficultatibus viam impanationis corporis partis ſine Chriſto cū expoliatione præuia corporis panis à ſuppoſito proprio: tam anguſtam, inquio, vt nuſquam in ſcriptura canonica, vel natura poſsit reperiri res ſimilis: & viam conuerſionis, & tranſubſtantiationis naturæ in naturam conari poſtponere, quæ tot habet in ſcripturis exempla originis, in ſcripturis quoq; ſanctorum patrū à temporibus Apoſtolorum vſq; huc aſſertiones planiſsimas: & item in natura conformitates valde confines, ſicut dicit doctor *Henricus*. Henricus. 1 Vt ¶ cibus per alterationes varias ſucceſsiuè actu membri mutatur in verā carnem hominis: ita repentè operante authore naturæ panis in carnem vertitur Saluatoris, & vinum in ſanguinem. Et habuit ex *Damaſceno* 4. ſententiarum cap. 5. vbi dicit, Quemadmodum naturaliter per comeſtionem panis, & vinum & aqua per potū in corpus & ſanguinem comedentis & bibentis tranſmutatur, & non fit aliud corpus præter prius corpus eius: ita & propoſitionis panis, & vinum, & aqua per innouationem & ſuperaduentū Spiritusſancti ſupernaturaliter tranſit in corpus domini & ſanguinē, & non duo ſunt, ſed vnum & idem. Hæc ille. AVTHOR. Quid planiùs dici poſſet pro conuerſione ſimplicis eſſentiæ panis, ita vt ſupernaturaliter trāſeat in corpus Chriſti ſine ſucceſsione propter alterationē præuiā per qualitates, aut ſubiecto deferente, ſicut panis naturaliter tranſit per mutationē ſubiecti manētis in fine? Et iā nō duo ſunt, inquit, ſed vnū, non duo corpora, vel ſuppoſita, vt dicit primus, nec duæ naturæ, vt ſecundus: nec duo entia panis & reſpectus, vt dicit tertius, ſed ſunt vnū & idem corpus, ſcilicet Chriſti, quod præfuit: ſicut panis alimenti fit idem corpus præexiſtētis ſuppoſiti. Vñ *Chryſoſtomus* ſuper Ioannē Morali. 46. dicit ſic, Qui quidem à cibarijs fit nobis ſanguis, nō confeſtim hoc fit, ſed aliud quid. hic autē, ſcilicet ſanguis Chriſti in ſacramēto, non ita, ſed confeſtim animā irrigat, & magnam quidem virtutem inſpirat. Hæc ille. AVTHOR. Aliud itē conuerſionis huius trāſubſtantialis exemplū fundamus in natura mediante miraculoſa tranſubſtātiatione aquæ in vinum optimum: quia hoc tātùm fecit Chriſtus ſubitò potētia infinita: quod per tranſmutationes varias, & exhalationes aquæ per radices & brachia vitis feciſſet natura, teſtāte lib. 6. ſuper Gene. ca. 19. *Auguſtino*. Quis, inquit, neſcit aquam concretam terræ, cùm ad radices vitis venerit, duci in ſaginā ligni illius, atq; in eo ſumere qualitatem, quæ in vuā procedat paulatim erūpentem, atq; in ea grandeſcentē, vinum fiat, maturūq; dulceſcat, quod adhuc feruеſcat expreſſum, & quadā vetuſtate firmatū, ad vſum bibēdi vtiliùs, iucūdiùſq; perueniat? Non ideò lignū dominus quæſiuit, aut terrā, aut has tēporū moras, cùm aquā miro compendio conuertit in vinum: & tale vinum, quod ebrius etiam cōuiua laudaret. Nūquid adiutorio temporis eguit conditor temporis? Hæc ille. AVTHOR. Et ſuper Ioannem Homilia. 8. idem *Auguſtinus*. Ipſe enim fecit invno die illo in nuptijs in ſex illis hydrijs, quas impleri aqua præcepit, qui omni anno hoc facit in vitibus. Sicut enim quod miſerūt miniſtri in hydrias in vinum cōuerſum eſt in opere domini: ſic & quod nubes fundūt, in vinum cōuertitur eiuſdē opere domini. Hæc ille. AVTHOR. Ipſi naturales philoſophi, & coſmographiæ periti, non ſunt huic increduli diſciplinæ. Norūt enim ſcriptū in quarto Meteoro. cap. 19. quod eſt de generatione lapidum, q̄ panis prope Toracem in lapidem cōuerſus eſt, remanſit tamen ei color ſuus. Cur ergo non diuino opere conuerti poſſet panis in corpus, ita vt remaneat color panis? In ¶ Septentrionalibus quoq; Britanniæ finibus arbores quædam aues pariunt bene grandes: & ad roſtra pendent, ſicut ſolent poma per frondes.

Damaſcen.

Chryſoſto.

Auguſti.

Idem.

2 Aues in arboribus natæ.

des. Non longè ergo abeſt extra horizontem naturæ glorioſa cõuerſio. Sed vade quære mihi, vbi ſit talis impanatio. Scio ex ſcripturis os ſecundùm totam ſubſtãtiam cõuerſum in fœminam, ſicut panem ſecũdùm ſe totum cõuerſum in corpus. Ecce oſſationem non inuenio, cõuerſionem reperio. Virgam trãſubſtãtiatã in colubrũ, fœminam trãſubſtãtiatam in ſtatuam, aquam trãſubſtãtiatam in vinum. Iſtas ſubſtãtiarum cõuerſiones ſcripturæ canonicę largiuntur ad oculum, nuſq; virgationem ſerpentis, fœminationẽ lapidis, aquationem meri, colligimus. Quomodo ergo poſſet eſſe via facilis, quæ nuſquã facta videtur, imò nec fieri poſſe vſquã legitur: & illa difficilis, quæ totiẽs exemplatur? Non dico tamen ego eſſe viam impoſsibilem, quia non habet exẽplum: quia hoc eſſet currere cum Witcleff contra Dei potentiã, ſicut aliàs ex Auguſtino in prima parte deduxi. Sed miror, q̃ iam proponit illã qua ſi per eccleſiam ſtatim determinãdam pro vero, cuius nunquam præceſsit exemplum à ſeculo, & multi ſubtiles ponũt impoſsibile. Vn
Atticus. de & ſic arguit *Atticus* in perſona Hieronymi contra Pelagium in Dialogo contra Pelagianos parte. 1. Hierony. Itaq; aut da exẽplum, qui abſq; peccato fuerint in perpetuum, aut ſi dare nõ potes, cõfitere imbecillitatẽ tuã, & noli ponere in cælo os tuũ, vt per eſſe, & eſſe poſſe, ſtultorũ illudas auribus. Quis enim tibi concedet poſſe hominẽ facere, quod nullus vnq̃ hominũ potuerit? Hæc ille. AVTHOR. Hoc igitur inter poſſe tuum diſtat, & poſſe purè logicum, q̃ poſſe tuũ conaris copulare ſemper ad actum, quaſi nõ ſolùm poſsit ſic fieri, & tũc cõcedi, ſed q̃ ſine nouo facto ſtatim poſsit cõcedi pro vero, & huius tũc oportet te ſicut arguit Hieronymus exempla proferre. Quantùm ad hoc, q̃ reputat hanc viam vtilẽ ad excludendũ difficultatem accidentis ſine ſubiecto: non bene, vt mihi videtur, excludit illam, cùm includat difficultatem lõgè maiorem, abſolutionem, ſcilicet naturæ à proprio ſuo ſuppoſito. Declaratur nanq; ſic, Longè maior, & immediatior eſt vnio naturæ ad ſuppoſitum proprij generis, ſi ſaltem dicẽda eſt vnio, & nõ vnitas, q̃ eſt intimitas accidentis ad ſubiectum ſuũ: quia natura, & indiuiduum ſunt eiuſdẽ generis per ſe, & prædicatio eſt eſſentialis & vniuoca naturæ ad ſuppoſitũ: ſola accidentalis & denominatiua accidentis ad ſubiectum. Maioris ergo potentiæ eſt abſoluere naturam à ſuppoſito ſuo, q̃ accidẽs à ſubiecto, & ſic maioris difficultatis. Item declaratur aſſumptum. acce pto indiuiduo accidentis, putà coloris, intimior eſt natura coloris huic colori, de quo p̃dicatur eſſentialiter, & per ſe, q̃ eſt parieti, de quo prædicatur contingenter, & ſatis peracci dens. Idcirco enim ſeparationẽ iſtam ſecundã aſſerunt doctores frequẽter actu factam, ſicut
3 †Baſilius, & Damaſcenus de luce creata primo die, quam ponunt qualitatẽ ſine ſubiecto: & tunc manſiſſe ſpatio tridui vſq; ad diẽ quartum, & tunc creatum eſſe eius ſubiectum, ſcilicet ſolem. Primam ſeparationem, ſcilicet lucis ſpecificæ à ſuo indiuiduo, nũquam legi vel factam actu, vel poſsibilẽ fieri. Sed tam intima eſt natura cõmunis ſubſtantię ſuo ſuppoſito, quàm natura cuiuſlibet accidentis ſuo indiuiduo: ergo difficultas maior eſt ſeparare naturam ſubſtantiæ à ſuppoſito proprio, quàm accidens à ſubiecto. Item in Categorijs Ariſtotelis. Deſtructis primis, impoſsibile eſt aliquod aliorum remanere. Si tamẽ poſſet natura per potẽtiam infinitam abſolui à ſuppoſitatione propria: difficultas eſt, nunquid poſſet ſuſpenſionem iſtam continuare per tempus. Probatio eſt, q̃ ſic, quia potentia infinita, quæ habet actum, habet eius durationem in potẽtia, quo dato, eſſet color, & nullus color particularis: ergo à fortiori, nullius ſubiecti color: qa priùs vnaquæq; forma eſt determinatè in ſe, quàm determinet ſibi aliud. Anguſtam item ſemitã, & ſatis arctam patitur iſta via inter doctores. Ipſe tamen dicit viſum eſſe quibuſdam, q̃ fuerat olim Græcorum opinio, ſicut Damaſceni, dicentis. 4. lib. ſentent. ca. 14. q̃ quemadmodũ in baptiſmate, quia eſt conſuetudo hominib⁹ aqua lauari, & oleo vngi, cõiugauit aquam, & gratiam ſpiritus, & fecit lauacrũ regenerationis: ita quia cõſuetudo eſt hominibus panem comedere, & aquam, & vinum bibere, coniugauit eis ſuam deitatẽ: & fecit ea corpus & ſanguinem ſuũ. Et paulò antè. Interrogas, inquit, qualiter panis corpus Chriſti fit, & vinum ſanguis. Et reſpondet: panis & vinum aſſumitur. Ex quo concludit doctor panificus. Ecce, inquit, dicit fieri per aſſumptionẽ. Cancellarius Oxonienſis quærit: nunquid ſicut Chriſtus aſſumpſit Petrum, Iacobum, & Ioannem. Reuera præſumit in termino, nec poteſt per totum illud capitulũ aſſumptio panis inueniri, quã ipſe prætendit: maximè cùm aſſumptionem exponit figuraliter eſſe dictam in eodem cap. poſt, *Damaſcenus*. Ipſam oblationem ita vocantes, metalipſis, id eſt, aſſumptio dicitur. per ipſam enim filij deitatem aſſumimus. Et infrà. Omni igitur virtute cuſtodiamus, ne aſſumamus metalipſim, id eſt, aſſumptionẽ hæreticorũ, neq; tradamus. Hæc ille. AVTHOR.

Lux ſine ſubiecto.

Eſt impreſſum ca. 14. non. 5.

Damaſcen.

Ecce

Ecce panis aſſumptionem concedit hic doctor, extendendo modum loquendi, id eſt, ad tranſitionem eius in corpus Chriſti ſecũdùm ſubſtantiam, ſecundùm quam poſſumus nos aſſumere filij deitatẽ, quæ procul eſt ab vnio-
4 ne eius in ſuppoſito. Idcirco † omnem virtutis inducit cuſtodiã, ne ſumamus metalipſes, id eſt, aſſumptiones hæreticas, ſpecificans ibi figuras corporis & ſanguinis domini, quas ponit Witcleff, ſupponens exemplariter panem aſſumi ad dignitatem corporis, ſicut Richardus aſſumptus eſt in Epiſcopũ. Fugiamus itẽ alias aſſumptiones panis ad vnitatem ſuppoſiti, quas aſſumptiones horret ſemper eccleſia monente eam Ieremia in lib. Threnorũ de his prophetis. Viderũt, inquit, tibi aſſumptiones falſas, & eiectiones. Quòd itẽ doctor iſte Græcus poſuit aſſumptionẽ iſtam per conuerſionem tranſubſtantialem, nõ per vnionem, aut
Idem. figuram, vt litera eius pandit. *Damaſcenus.* Quia (inquit) cõſuetudo eſt hominibus panem comedere, & aquã & vinum bibere, coniugauit eis ſuam deitatẽ, & fecit ea corpus, & ſanguinẽ ſuum, vt per aſſueta, & ſecũdùm naturã in ijs, quæ ſuper naturã ſunt, fiamus, corpus em̃ verè eſt vnitũ deitati, quod ex ſancta virgine corpus. Non quoniam ipſum corpus, quod aſſumptum eſt, ex cælo deſcendit, ſed quoniã ipſe panis, & ipſum vinum trãſit in corpus & ſanguinem Chriſti. Si autẽ modum inquiris, qualiter fit, ſufficit tibi audire, quoniã per Spiritum ſanctum, quemadmodum ex ſancta Dei genitrice per Spiritum ſanctũ ſibiipſi, & in ſe ipſo dominus carnem ſubſtituit, & plùs nihil cognoſcimus, ſed quoniam verbum Dei verũ & actiuum eſt, & omnipotens, modùs autem inſcrutabilis. Hæc ille. AVTHOR. Hic planè docet doctor aſſumptionem panis & vini fieri ad corpus Chriſti, non per deſcenſum corporis Chriſti dẽ cælo, ſicut illuditWitcleff, ſed quia panis & vinum tranſit in corpus & ſanguinem Chriſti. Nõ dicit, vnitur corpori Chriſti, imò bene dicit ipſum vniri deitati, & ſpecificat. Corp⁹, inquit, quod ex virgine ſumpſit. Ita igitur adhuc habent panitæ quærere aliũ patronũ pro vnione ſui panis ad corpus, quia hîc non habent vnionẽ niſi corporis ad deitatem. Habet & Witcleff excuſare ſe penes Damaſcenũ pro figuris, quia cùm Damaſcen⁹ in ueſtigat iſtũ modũ, quo Dei verbũ panẽ efficit corpus ſuũ, dicit, Sicut per Spiritũ ſanctum ex ſancta Dei genitrice carnẽ ſibi, & in ſeipſo ſubſtituit. Si ergo hoc vno modo hîc, & ibi: ſi carnis tm̃ figurã ſubſtituit ſibi ex pane, carnis tãtùm figurã, & nõ ſubſtãtiã ſubſtituit ſibi ex virgine, quod eſt hæreſis Manichæa. Si autem per hunc modũ ſubſtituit ſibi verbũ ex virgine carnẽ ſecũdùm eſſentiã: hanc eandẽ ſubſtituet ſibi ex pane. Et ratio, quia verbũ Dei actiuũ eſt, & omnipotẽs. Modo tropici reſpectus Witcleff actionẽ verbi nõ terminãt, ſedm eũ. eſt ergo eſſentia corporis in ſua natura, quæ terminat actũ verbi in conuerſione ſua. Quòd itẽ eum recitat de carbone, idẽ eſt. Vnde ibidẽ dicit *Damaſcenus.* Carbonem vidit Eſaias. Car- Idem.
bo autem lignum ſimplex non eſt, ſed ignitũ igni. Ita & panis communionis nõ panis ſimplex eſt, ſed vnitus diuinitati. Corpus autẽ vnitum diuinitati, non vna, ac eadem illi natura eſt, ſed vna quidem corporis, vnitæ autẽ ei diuinitatis altera. Quare amborũ ſimul non vna natura eſt, ſed duæ. Hæc ille. AVTHOR. Fruſtrà hîc lætantur iſti tres panitæ, computato Witcleff, ſuper vocabulo panis, putantes eſſe panẽ cibarium. Sed quomodo ille vnitur deitati? & quomodo tunc non computat Damaſcenus tres naturas, panis ſcilicet corporis & diuinitatis, ſed tantùm duas ſeparatim eas nominans, hinc corpus, hinc deitatem? Vna, inquit, corporis, vnitæ deitatis altera. Et ſubdit, Quare vtrorunque non vna natura, ſed duæ. Vbi eſt ergo tertia panis, quam non numerauit ibidem? Sed ideò non ſimpliciter panis dixit, ſed panis cõmunionis, intelligens corpus Chriſti: ideò ſtatim dicto, q̃ nõ panis ſimplex eſt, ſine medio volat ad corpus. Corpus, inquiens, vnitum deitati, nõ vna natura eſt, &c. Et pòſt vocat eam cõmunionem ſimpliciter. Quòd autem dicit item de mente Dionyſij. 3. cap. eccleſiaſticæ Hierarchiæ vocantis illud ſacramentum aſſumptionis: reſpondet breuiter Cãcellarius Ercla. non ſic inueniri. Sed ſi talis litera eſſet, intelligeretur aſſumptionis ad deiformitatẽ, quemadmodum Dionyſius loqui ſolet: & iam ſuprà dixit Damaſcenus. Vñ alia litera, quã Lincoliẽſis exponit, vocat ſacramẽtum aſcenſionis: quia per illud ſacramentum aſcendit aliquis dignè ad diuinam ſimilitudinem. Quòd autẽ aſſumit in partem ſuam, confeſsionem Berẽgarij dicentis panem & vinum corpus & ſanguinem dñi eſſe, & q̃ frangitur, & teritur dente ſacerdotũ, & hoc nõ poſſe fieri ſine corpore cõiuncto, arguit Cãcellarius, quærens, ſi intelligat hoc poſito corpus Chriſti lacerari in partes, ita q̃ vna ſeparetur ab alia, ſicut & partes per antè fierent, ſi eſſet ibi panis. Et tunc incidit in illud, quod vitare pro poſuit, q̃ corpus Chriſti in ſe teritur. Si autem per fractionem intelligat, q̃ corpus incipiat eſſe totũ ſimul in diuerſis locis ſacramenti, tunc

fruſtrà

fruſtrà ponitur ad hoc panis: quia ſic poſſet ſine pane per ſolas ſpecies qualitatis, & quantitatis, imò ſubiectum non frangitur niſi fractione quantitatis.

¶ Quòd panis tranſubſtantiatur in corpus Chriſti ſecundùm ſuam eſſentiam vtrobiq;, contra tam impanãtes, quàm tropicantes.

CAP. LXVII.

SVMMA.

1 *Ambroſius, quid de conuerſione panis in corpus Chriſti dicat, contra Witcleff, adducitur.*
2 *Virgæ in ſerpentem eſſentialis mutatio, & ſerpẽtis in uirgam.*
3 *Fluuialis aqua conuerſa in ſanguinem ſecundùm ſuam eſſentiam.*
4 *Aquarum ſeparatio ad Moyſis uirgæ leuationem, atq; mutatio, q, non fuerit tropica.*
5 *Aquæ de petra fluxio ad Moyſis tactum, quòd non fuerit tropica, uel figuralis. Et multa alia ibi adducuntur, contra tropos Witcleff, & figuras.*
6 *Lanfrancus Ambroſium defendit contra Berengarium, & Witcleff.*
7 *Witcleff aduerſus Iſidorum obiectio diluitur.*
8 *Iſidori dictum de conuerſione ſubſtantiæ panis in ſubſtantiam corporis Chriſti.*

QVòd autem allegat Ambroſium, tenuiter hoc facit meticuloſus aſſertor, ſciens forſan quomodo in communicatoria ſua ſententia Auguſtinus & Ambroſius decreuerunt dicere, quòd non ſit panis, qui in vẽtrem vadit. Inſuper ne plurium authoritatum mole prematur: ad dictum Ambroſij ſibi oppoſitum, & Euſebij Emiſeni. Iſtæ, inquit, authoritates non ſunt contra nos, quia licèt ponatur ſic eſſe, nõ tamen dicunt, quin aliter poſſet eſſe, & à Deo fieri. Vñ alium modũ nõ dicũt impoſsibilem. Reuera nec orthodoxi contra modum alium ſe opponunt, nec eccleſia alium modũ contra Dei potentiam determinauit impoſsibilem. Quò fugis bone homo? Quis te tã procul iuſsit abire? Non bene moliris contra cõuerſionem ſimplicem panis, quam ſolam veram eſſe decernit eccleſia, quia poſsibilis eſt alia. Aut quare non inſtas pro inlapidatione corporis Chriſti, aut inaſinatione eius, ſicut pro impanatione, niſi intelligas impanationẽ veram de ineſſe? Certè inlapidationem eius concedimus ita veram de poſsibili modo diuino. Sed quod ſubiungit, audiamus. Ex abũ- V Witcleff.
danti autem dici poteſt, quòd dicta ſanctorũ nõ tenent, niſi quatenus ſe fundent in ſcriptura canonica. Iam audimus quid dicat. Hæc eſt vtiq; reſponſio Witcleff conſimiliter. Si autẽ ſtaret iſte modus dicendi, inutilis eſſet probatio, quam Auguſtinus contra aberrantes aſſumpſit, vocans in teſtes contra Iulianum, cõtra Donatiſtas, concors teſtimonium patrum à temporibus Apoſtolorum per ſucceſsiones epiſcoporum vſq; ad dies ſuos. Et hoc dixit eſſe fidem catholicam, & ſi non ipſum expreſſè canonica contineret. Aliter quis conuincere poterat Arium de fide conſubſtantialitatis: quod verbum ipſe negauit, quia in ſcripturis nõ fuit? Ipſi patres dixerunt rem eius ſcripturis ineſſe, ipſe negauit. Sed concordi fide præſentium & præteritorum patrum conuictus fuit, quam vſquequaq; vitare non potuit. Vnde lib. 2. ſuper Prouerbia. textu, Vade contra virum ſtultum & neſcit. *Beda.* Ideò deriſor, ſa- Beda
pientiam, quam quærit, non inuenit: quia & ſi apertè contra illius ſtultitiam diſputãdo incedas, neſcit intelligere quæ dicis: vt Ari⁹, qui verbum conſubſtantialitatis in patre & filio, nuſquam ſcripturarum inueniri poſſe contẽdebat, cùm ei manifeſtè ſcriptum obiiceretur, Ego & pater vnum ſumus: & Deus erat verbũ, & cætera talia. Hæc ille. AVTHOR. Hãc reputo fidem animatam, hîc per fideles in via, & per ſanctos in patria, multoq; veriorẽ ſcripturam canonicam, quàm contentam in ſchedula. Attamen videamus ſanctos patres qualiter ſe fundent in ſcriptura, & producamus eos contra Witcleff, & omnes panificos vno paſſu. Producamus, inquam, eos, ſi fortè ponant, quod iam tenet eccleſia, conuerſionem, ſcilicet, naturæ panis, & trãſubſtantiationem eius in corpus Chriſti purè, non tropicè. Quo
contrà Witcleff dicit in de Apoſtaſia. cap. 14. V Witcleff.
quòd Deus, & ſacerdos ſuus efficiunt hoc ſacramentum, & faciũt ipſum eſſe corpus Chriſti, non identicè, ſed tropicè: ſed non faciunt ipſum corpus. Et ſic factio terminatur ad hoc eſſe corpus Chriſti, quod eſt reſpectiuum, & valde ſalubre fidelibus. Hæc ille. AVTHOR. Sic non malè dixi totiens arguendo, q, totum opus operatum in conſecratione Dei noſtri, eſt ſolus reſpectus tropicus iuxta Witcleff. & hanc conſecrationem in tropum vocat ipſe

tranſub

tranſubſtantiationem modo ſuo. ſicut declarat ſe in tractatu de confeſsione ca. 1. vocans hanc trāſubſtantiationem imperceptibilem, & inutilem. Et concludit tādem, quòd omnis conuerſio ſua dicit aliquam factionem: ſic ꝙ natura conuerſi ſit accidentaliter de nouo, quod, vel cuiuſmodi priùs non fuerat. Hæc Witcleff. AVTHOR. Videtis quàm inuoluntarius ſit fateri conuerſionem ſimplicem eſſentiæ vel naturæ cum eccleſia & fide. Audiamus ſanctum patrem Ambroſium: quem Witcleff cap. 39. de ſermone domini in monte, ſicut & cæteri panitæ vocant in teſtem. Vi
1 deamuſq; † quid ipſe ſenſit de cōuerſione huiuſmodi, ſi ſit eſſētialis, an accidētalis, & tropica, vt iſti confingunt. Is ſanctus pater libro
Ambroſius ſuo de myſterijs. Quantis (inquit) vtimur exēplis, vt probemus hoc non eſſe, quod natura formauit, ſed quod benedictio conſecrauit, maioremq; vim eſſe benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam ipſa natura mutatur. AVTHOR. Primò omnium notetur, quid in tot exemplis ſanctus iſte pater ad probandum aſſumit: nec putet quiſquàm iā loqui ſanctum Ambroſium, ſed totam priſcā illam eccleſiam vna voce fidem ſuam exprimere per inſtrumētum Ambroſij. Hoc enim iam loquitur, quod tempore ſuo generaliter credebatur. Aſſumit, dicit probādum hoc nō eſſe ſacramētum corporis & ſanguinis, quod natura formauit, ſed quod benedictio conſecrauit. In hoc vno verbo ſaucium vulnꝰ Witcleff accepit: & omnes panitæ cum eo, qui dicunt ſacramentum naturaliter eſſe panem. Et hunc ergo natura formauit, quem non in panem naturæ benedictio conſecrauit. Et qualiter probat? quia maior eſt virtus benedictionis, quàm naturæ. Dicit quidem Ethnicus ille 7. Phyſico. virtutem eſſe actum perfecti in diſpoſitione ad maximum, & idcirco non alteratiuè dici: ergo virtus ipſa benedictionis ſi fit maior vi naturæ: ſed natura formatrix formauit corporis eſſentiam: ergo vis benedictionis formabit ibi eſſentiam corporis: non alterabit panem tantùm vt accidentaliter fiat corpus. Procedat Ambroſius in exemplis. Virgā
2 † tenebat Moyſes, proiecit eam, facta eſt ſerIdem. pens. Rurſus apprehendit caudam ſerpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam eſſe naturam ſerpentis & virgæ? AVTHOR. Hæc mutatio non fuit accidentaliter virgam fieri ſerpētem ſecundùm quendam tropum, nec econtrariò ſerpens refectus eſt tropica virga, ſed eſſentialis virga ſecundùm naturam, eſſentialis quoq; ſecundùm naturam ſuam viuam, & reptilem. Ergo ſi reducemus exēpla ad propoſitum, nec panis fiet tropicè, ſed naturaliter ſecundùm eſſentiam corpus viuum: & idipſum corpus, quod ſpiritus ſanctus repente formauit in vtero virginis: quàm perfectè formaſſet ipſum natura propagatione conſueta cum ordine temporis. Sicut item per manum Moyſi perfectum edidit fœtum ſerpentis. Vnde. 7. ſuper Geneſim ad literā, cap. 16. *Auguſtinus.* Nō Auguſti. ne (inquit) certis dierum numeris ſuo cuiq; generi accommodatis omnis natura ſerpētium coaleſcit, formatur, naſcitur, roboratur? Nunquid expectati ſunt hi dies, vt in draconē virga conuerteretur de manu Moyſi & Aaron? Nec iſta cū fiunt, contra naturam fiūt: niſi vobis, quibus aliter naturæ curſus innotuit: non autem Dei, cui hoc eſt natura, quod fecerit. Hæc ille. AVTHOR. Ergo ille perfectus dracofactꝰ eſt ſubitò per propheticam gratiam, quæ formaretur aliter per naturam, ſi curſum propagandi ſerpentes expectaret ordine temporis, & dierum. Ergo bene comparauit Ambroſius conuerſionem panis in corpus Chriſti, vt ſit non quod natura formauit, ſed quod benedictio conſecrauit. Quod natura formauit in virga, fuit virga tantùm: quod benedictio conſecrauit, fuit ſerpens tantùm, non virga, quæ olim. Ergo quod natura formauit in pane, fuit panis: ſed panis tantùm: & quod benedictio cōſecrauit, erat corpus viuum, & nō panis groſſus ſecundùm eſſentiam. Item *Am-* Ambroſius
3 *broſius.* Currebant † Aegypti flumina puro aquarum meatu: ſubitò de fontium venis ſanguis cœpit erūpere: non erat potus in fluuijs. Rurſus ad prophetæ preces cruor ceſſauit, flumini aquarum natura remeauit. AVTH. Hic autem conuerſio rei ſecundùm ſuam eſſentiam ducitur in exemplum. Fluuialis enim aqua conuertebatur in ſanguinem, non accidentaliter, vttu dicis in tropum, ſed in ſubſtantiam ſanguinis. Sic item vinum ſecundū ſubſtantiam conuertitur in Chriſti ſanguinem ſecundùm ſuam ſubſtātiam: nec ibi ſimul aqua & ſanguis: nec hic in ſacramento ſimul vinū & ſanguis vel naturalis vel tropicus. Bene prouiſa ſibi exempla per ordinem conuerſionis, ſcilicet virgæ in ſerpētē, pro conuerſione panis in carnem in cruce exaltatam. Et exemplū ſequitur conuerſionis aquæ in ſanguinē, pro conuerſione vini quondā aquæ traductę per venas vitis in ſanguinem ſaluatoris. Deinceps ſequuntur exempla mutationis naturalium
4 proprietatum, *Ambroſius.* Circunclusus † erat Ambroſius vndiq; populus Hebræorum, hinc Aegyptijs

vallatus,inde mari clauſus:virgā leuauit Moyſes,ſeparauit ſe aqua,& in murorū ſpeciē congelauit,atque inter vndas via pedeſtris apparuit.Iordanis retrorſum cōuerſus cōtra naturā in ſui fontis reuertit exordiū.Nonne claret naturā, vel maritimorū fluctuum,vel fluuialis curſus eſſe mutatam? AVTHOR. Attende quid concludit, nō mutationem aliquam tropicam, vel accidentis per accidens, ſed aquæ ſecundùm ſuam naturam labilis in eſſentiam firmitatis: & aquæ ſecundùm naturam procliues iam effectæ retrogradæ.Iſtæ ſunt vtriuſq; aquæ proprietates perſeicę.Ita paries accidentium in venerabili ſacramento efficitur per ſe conſtās, qui ſubiecto ſolebat ſemper illabi: & impetus declinationis eius ſuſpenditur,donec ſacra Chriſti caro ſine madidatione accidētis circunfluí ab ore Chriſtiani tranſuehatur ad litora paradiſi.Nec eſt ſtupor maior accidens per ſe ſubſiſtere,quàm aquā à ſua labilitate ſuſpēdere.Proprietas vtriuſq; eſt labilitas aquę,
Ambroſius inhæſio accidentis. Sequitur *Ambroſius*. Sitiens bat populꝰ : petrā tetigit Moyſes,& aqua de petra fluxit.Nunquid non prēter naturā operata eſt gratia:vt aquam vomeret petra,quam non habebat ex natura ? Mara fluuius amariſsimus erat:vt ſitiens populus bibere nō poſſet. Miſit Moyſes lignum in aquā: & amaritudinem ſuam aquarū natura depoſuit,quā infuſa ſubitò gratia tēperauit. AVTHOR. Naturę ecce petra per gratiam conuerſa eſt:vt ait Pſalmiſta,in fontes aquarum: nō in reſpectus tropicos, vel fontes figurales.Sed nec petrationem fontium vel aſſumptionem rupis in vnitatem ſuppoſiti aquæ hic obtinet impanator. Amaritudo quoq; in dulcedinem eſt conuerſa : qualitas in qualitatē,natura in naturam:
Ambroſius & huic pereunti de ſubiecto, illa ſuccedit. *Ambroſius*. Sub Eliſeo propheta vni ex filiis prophetarū excuſſum eſt ferrum de ſecuri, & ſtatim merſum eſt. Rogauit Eliſeum , qui amiſerat ferrū . Miſit etiam Eliſeus lignū in aquam, & ferrū natauit . Vtiq; & hoc præter naturam factū cognoſcimns . Grauior enim eſt ferri ſpecies,quàm aquarū liquor. Aduertimꝰ ergo maiorem eſſe gratiam,quàm naturam,& adhuc tamen propheticæ benedictionis numeramꝰ gratiā. AVTHOR. Et hic itē abſolutas qualitates, grauitatē.ſ.leuitate cōpenſat. nec eſt enim hæc figuralis conuerſio, nec aſſumptio,ſed naturarum cōmutatio,gratia triumphante . Aduertimus ergo(inquit)maiorē eſſe gratiā , quàm naturam.Et tandē inducens conuerſionem ſacramentalem,gratia cuius omnes prædictas cōpa
Ambroſius ratiōes aſſumpſit,inquit.Quòd ſi tātū valuit humana benedictio, vt naturā cōuerteret : quid dicimus de ipſa conſecratione diuina, vbi verba ipſa dñi ſaluatoris operātur?Nā ſacramentum iſtud quod accipis, Chriſti ſermone conficitur.Hæc Ambroſius. AVTHOR.Hic iam videat Witcleff ſi bene librauit ſermones Ambroſij : volens ex eius authoritate probare panē ſic eſſe corpus Chriſti,vt tamen non cōuertat in illū ſecundū eſſentiā,ſed ſecundū tropū, &finaliter remanere panē.Ecce ad iſtas cōuerſiones Ambroſiꝰ nos miſit:quarū nulla eſt cōuerſio , nulla aſſumptio in vnitatē figuræ vel tropū, ſed plena cōuerſio ſecundū eſſentiam, priore eſſentia nō manēte. Vnde dicit,ꝙ ſi tantū valuit humana benedictio, vt naturā cōuerteret.Et ſuprà dixit: ꝙ benedictione etiā natura ipſa mutatur:nō per accidens,ſed in aliā naturā per ſubſtantiā,ſicut exēpla concludūt.Et ſemp annectit,ꝙ potior eſt gratia,quàm natura. Ad quid ? vt ſi naturalis ſerpens ſit melior quàm reſpectus , melior ſanguis naturalis,melior firmitas ſecundùm eſſentiā, melior aqua, melior leuitas , melior dulcedo , quælibet res melior ſecundū eſſentiā , quàm ſecūdūfigurā: ſic etiā corpus Chri melius in natura,quàm in figura præciſa.Sed potior eſt gratia diuinę cōuerſionis,quàm virtꝰ naturæ operātis:ergo diuina cōſecratio cōuertit iſtas eſſentias in prę-ciſas eſſentias corporis & ſanguinis, non in reſpectus:ſicut nec priores naturas conuertit,vt peiores eſſent per operationē diuinā , quàm fuerāt per naturā. Magiſter veſter Berengariꝰ dirè , ſed dignè increpatus erat propter hanc ipſam conuerſionem Ambroſij per Lanfrancum.lib. de corpore & ſanguine domini. Berengarius enim ait.Per conſecrationem altaris fiunt panis & vinum ſacramentum religionis,non vt deſinant eſſe quæ erant:ſed vt ſint, quę erant,& in aliud commutentur: quod dicit beatus Ambroſius in libro de ſacramentis. Hæc Berengarius.AVTHOR. Videte quàm ſibi conueniūt Witcleff, & iſte magiſter eius: quāquā cupiat videri diuerſus ab eo.cap.ꝯ.de Euchariſtia dicēs, ꝙ ponat Berēgarius corpus Chri tantū prę-ſens in ſigno. Ipſe dicit realiter ibi prę-ſens: ſed realitatem ipſam nunquā ſciet exprimere quid ſit vltra ſignum vel virtutem accidentalem.Et ꝙ dicit corpus Chriſti realiter eſſe prę-ſens:quia per ſignum : adhuc nihil addidit in re vltra ſignum. Et reuera magiſter eius hoc item addidit,& dicit panem & vinum poſt conſecrationem ſolummodo corpus & ſanguinem domini eſſe,ſed ſophiſticè ſemper vt in ſigno. Vnde conuerſionem eſſentialem vterque negat, & ad partem ſuam vterque tra-

6 xit Ambroſium. Sed † reſpondet vtrique Lan-
Lanfran. *francus*. O mentem amentem! ô hominem im-
prudenter mentientem! ô puniendam teme-
ritatem! Ambroſium teſtem accire præſumis,
quòd panis & vinum altaris per conſecratio-
nem non deſinunt eſſe quod erant, ſed cõmu-
tantur in aliud quod non erant? Et quidem ſi
de ſacramentis, ſeu de cæteris, de quibus Am-
broſius ſcripſit, omnes reuoluas libros, quos
eccleſia in vſu nunc habet, tale aliquid ab
Ambroſio dictum, taliterque expoſitum nuſ-
quàm reperire valebis. Quod ſi dixiſſet, præ-
clariſsimæ famæ ſuæ plurimum detraxiſſet, ſi
ſibiipſi contrarius extitiſſet, rem incredibilem
credendam eſſe conſtituiſſet. Quis enim com-
pos ſui credat rem aliquam cõuerti in aliam,
nec tamen in ea parte deſinere eſſe quod erat?
Sed veritas ipſa, quæ Deus eſt, procul ſemper
auertat, vt teſtis veritatis contra veritatem te-
ſtis exiſtat. Accipe potiùs quid in libro de
myſteriis dicat. Volens enim diſcrepantiam
oſtendere inter manna Iudæorum, & ſacri-
ficium Chriſtianorum per hoc videlicet, quòd
illud vmbra & figura erat: hoc vero lux & ve-
ritas: illud è cælo: hoc corpus domini cælo-
ram: ne tantam elementorum in tantarum re-
rum conuerſionem mens credere humana re
fugeret, ſubiunxit, dicens. Quantis igitur vti-
mur exẽplis, vt probemus non hoc eſſe quod
natura formauit, ſed quod benedictio cõſecra
uit: maioremq; vim eſſe benedictionis, quàm
naturę, quia benedictione etiã natura ipſa mu
tatur. Panẽ vinumq; à natura formari, nullus
eſt qui ambigat, nullus qui neſciat: de quorũ
vera in verũ corpus domini conuerſione non
oportere dubitari, manifeſtis oſtendit exem-
plis, congruis per ſimilia aſſerit argumentis:
narrans in primis Moyſi virgã in ſerpentẽ ver
ſam: deinde ſerpentẽ in virgã: poſt hæc aquas
in ſanguinem mutatas: dehinc ſanguinem re-
meaſſe in aquas: pluraq; in hunc modum. Ad
vltimum præmiſſo illo magno ac ſingulari
miraculo de partu virginis, inquit, Et hoc, qđ
conficimus, corpus ex virgine eſt. Et ne natu
ram potentiæ diuinæ præponeres, quaſi non
poſsit Deus cuilibet rei mutare naturam, oc-
currit, dicens. Quid hic quæris naturæ ordi-
nem in Chriſti corpore, cùm præter naturam
ſit ipſe dominus Ieſus partus ex virgine? Hęc
ille. AVTHOR. Erubeſcat Witcleff, nec
attollat vultum in conſpectu magni Lanfran
ci, qui eius vſque ad perenne ſilentium euicit
magiſtrum. Quid iam dicit cum reſpectibus
ſuis, & tropis in Chriſti corpore: nec tantum
putat operari dominum, quantum concedit
elinguem operari naturam: ſed natura faciet
vinum ſecundùm ſubſtantiam, Chriſtus ſan-
guinem reſpectiuum? Sed dicit: ſanguis tamen
Chriſti ſecundùm figuram excedit vini natu-
ram. Quid mihi de magnificatione tropi tui?
ſed ſi creaſſet Deus ſerpentem ſolùm tropi-
cum ex virga proiecta, nonne multò imper-
fectiorem feciſſet illum, quàm natura formans
verum ſerpentem in ſubſtantia? Ergo ſi per
Dei potentiam caro ſolùm tropica in ſacra-
mento conficitur: ſubſtantiali carne agni ab
oue producti longè erit inferior. Et Ambro-
ſius ſemper dicit, ęp potior eſt gratia, quàm na
tura. Potentia cognoſcitur per actum, & actus
per effectum: melior ergo neceſſe erit effectus
7 operantis gratiæ, quàm naturæ. Obiicit † ta-
men Witcleff, quia *Iſidorus*. in ſermone ponit Iſidorus.
exemplũ de conuerſione infidelis in fidelem,
quę videtur eſſe cõuerſio per accidẽs, non per
totam eſſentiam. & incipit ſermo, Magnitudo
cæleſtium. vbi, Teipſum (inquit) iam regene-
ratus interroga: dudum alienus à vita, peregri-
nus à miſericordia, à ſalutis via intrinſecus
mortuus exulabas: ſubitò initiatus Chriſti le-
gibus, & ſalutaribus myſteriis innouatus, in
corpus eccleſiæ, non viuendo, ſed credendo:
& de filio perditionis adoptiuus Dei fieri oc- fidel.
culta puritate meruiſti. Sequitur. Sicut ergo ſi
ne corporali ſenſu præterita vilitate depoſita
ſubitò nouam indutus es dignitatem: & ſicut
hoc, quòd in te Deus læſa curauit, infecta di-
luit, maculata deterſit, non oculis, ſed ſenſibus
tuis ſunt credita: ita & cùm reuerendum alta-
re ſalutari cibo potuque reficiendus aſcendis,
ſacrum Dei corpus & ſanguinem fide reſpi-
ce, honore mirare. Hæc ille. AVTHOR.
Malè ſibi conſcius arripit iſtud telum docto-
ris veſanus Witcleff: quod ſi bene torqueа-
tur, vulnerat iacientem. quãquàm non per o-
mnia exempla rebus cõueniant. Sic enim pro
bat ſanctus pater Dionyſius, ſacer verè philo-
ſophus, quòd figura diſsimilis euidentiùs ve-
ritatem demonſtrat, quãtò per ſimilitudinem
& non veritatẽ eſſe ſe probat. tertio cap. ange
licæ hierarchiæ. Super quo *Hugo*. Illa enim ſi- Hugo.
gna euidẽtiorem demõſtrationẽ habent, quæ
& per ſimilitudinem, qua appropinquant ve-
ritati, ipſam veritatem manifeſtant: & per diſ-
ſimilitudinem, qua elongant à veritate, ſe non
eſſe veritatem, ſed ſigna tantùm, & imaginem
veritatis demonſtrant. Hæc ille. AVTHOR.
Veruntamen ad tantum proficit exemplum,
vt fidẽ conuerſionis roboret, quã iſte infirma
re conatur. Nã formam vnã abiiciendã ſpecifi
cat, & aliã aſſumendam: formã abiiciendã vo-

eat priſtinam vilitatē, leſionem,& maculam: formam aſſumendam, dignitatem nouam appellat: & tranſlationem ab vna in aliam dicit filiationem Dei,& incorporationem eccleſiæ à filio perditionis. Compara iam tranſlationem panis in corpus Chriſti, & cogeris per exemplum dicere, quòd ſicut in conuerſione de filio perditionis in filium adoptiuū,de præterita vilitate in nouam dignitatem, de læſione ad curationē, de infectione ad ablutionē, de macula ad deterſionem:priùs aufertur filiatio perditionis,priſtina vilitas, læſio,infectio, atque macula:ne maneant ſimul cum filiatione Dei,noua dignitate,curatione, ablutione, & deterſione:ita in reuerendo altari, panis ita conuertitur in ſubſtantiam corporis Chriſti, vt nihil eius remaneat:ſicut nec quicquam de filiatione perditionis remanet cum filiatione Dei. Vnde in fine ſermonis reuerſus ad comparationem eiuſdem exempli *Iſidorus*. Sicut † (inquit) quicunque ad finem veniens ante verba baptiſmi adhuc in vinculo veteris eſt debiti,his verò commemoratis, mox exuitur omni fæce peccati:ita quando benedicendæ verbis cæleſtibus creaturæ ſacris altaribus imponuntur,antequàm inuocatione ſummi nominis conſecrentur, ſubſtantia illic eſt panis & vini: poſt verba autem Chriſti, corpus eſt & ſanguis Chriſti. Quid autem mirū eſt,ſi ea, quæ verbo potuit creare, verbo poſsit creata conuertere?Hæc ille. AVTHOR. Per hoc, q̄ recitat vinculum veteris debiti exuendum per ſacra verba, & ſubſtantiam panis & vini item per ſacra verba, ſic corpus Chriſti futuram: patet eum velle conuerſionem ſubſtantiæ panis cum omni exuitione ſui in ſubſtantiam corporis Chriſti, ſicut fit exuitio plenaria à vinculo veteris debiti. Ita etiā libro quarto de ſacramentis *Ambroſius*. Tu ipſe (inquit) eras, ſed erās vetus creatura: poſtquam conſecratus es,noua creatura eſſe cœpiſti. Vis ſcire quoniam noua creatura?Omnis(inquit Apoſtolus)eſt Chriſto noua creatura.Hæc ille. AVTHOR.Sicut ergo vetus creatura poſt conſecrationem non remanet, ſed noua tantùm: ita nec panis vetus, ſed tantùm nouus manet in hoſtia.Noli arguere mihi de conuerſione accidentali in vna conſecratione ſicut in alia. Nec concludas mihi remanentiam prioris eſſentiæ in vna,vt in alia. Non enim exempla doctorum ſunt paria vtrobique. Sed planè comparant hanc conuerſionem accidentalem ad conuerſionem illam ſecundùm ſubſtantiā:ſicut hìc Iſidorus. Ante inuocationem ſummi nominis(inquit)ſubſtantia illic eſt panis & vini: poſt verba autem Chriſti, corpus eſt & ſanguis Chriſti. Quid autem ſubſtātiam panis diceret,niſi vellet illā ſecundùm ſeipſam ſubſtantiā in corpus Chriſti trāsferri? Et item q̄ verba illa conſecrationis ſunt effectiua, ſicut fuit verbum, quo creata ſunt omnia? Ad hoc item de conuerſione ſubſtantiali currit, quod in eodem ſermone frequenter aſſumit idem *Iſidorus*. Quanta itaq;,& quàm celebranda beneficia vis diuinæ benedictionis operetur,attende. Et vt tibi nouum & impoſsibile non debeat videri, q̄ in Chriſti ſubſtantiam terrena & mortalia commutantur,teipſum interroga.Hæc ille. AVTHOR. Vide,q̄ mortalia iſta.i.corruptibilia panis & vinum cōmutantur in ſubſtantiam Chriſti, non in dignitatem aliquā figuralem.Et iam ſuprà,q̄ ſubſtantia panis & vini erit corpus Chriſti. Ergo conuerſio iſta erit mutua ſecundùm ſubſtātias vtriuſq; extremi,nō accidentia reſpectiua. Vnde pro deſitione panis ſecūdùm ſubſtantiam propriam,ſubiūgit idem. Si fortè panis eſum eſurientibus apponeremus, non ex toto peruenire ad ſingulos:quia particulatim, & minutatim portionem ſuam vnuſquiſq; præſumeret:de hoc verò pane cùm aſſūmitur, nihil minus habent ſinguli,quàm vniuerſi. Totum vnus, totum duo, totum plures ſine diminutione percipiunt: quia benedictio huius ſacramenti ſcit diſtribui, neſcit diſtributione conſumi. Hæc Iſidorus ſecundùm ipſum. AVTHOR.Mihi tamen videtur plùs ſequenda decretorum authoritas:q̄ in de conſecratione dicit eum Euſebiū Emiſenum. Et ita Paſchaſius in libro de corpore domini.Hìc ergo eſum cōſumptibilis panis remouet à ſacramēto: & ſolùm panem à Deo multiplicatum ſic ad centum, vt ad vnum ibi concedit, qui neſcit diſtributione conſumi.

Iſidorus.

8

Ambroſius

Iſidorus.

Iſidorus.

Quòd in conuerſione iſta percelebri non eſt adnihilatio, vel deſtructio materiæ præiacentis.

CAP. LXVIII

SVMMA.

1 *Materiæ præiacentis quòd non fiat adnihilatio, uel deſtructio in conuerſione percelebri panis in corpus*

in corpus Christi uerum, ſanctorum & doctorum authoritatibus contra Witcleff oſtenditur.

2 *Dei filius, qua una proprietate à creaturis omnibus ſeparetur, ex Auguſtino.*

3 *Mutationes quatuor deſcribuntur à Guimundo. Et plura de hoc ibi.*

4 *Animam in corpus conuerti poſſe.*

5 *Sacramentum Euchariſtiæ, quòd ſit uerum corpus Chriſti ſecundùm eſſentiam, ſecundùm exteriorem uerò figuram accidens ſenſibile, quod apparet.*

Onuerſio iſta ſolennis ſicut peccata diiudicat, quæ nihil faciunt homines: ita fugit procul adnihilationes, & deſtructiones hæreticas: quas Witcleff mendaci lingua neſcio quotiens imputat orthodoxis. Primo de ſermone domini in monte capit. 40. vbi latiùs
VVitcleff. arguens. Iuxta (inquit) iſtam hæreſim panis & vinum adnihilarentur: quod foret ſeneriſsimum miraculum ſacerdotibus regulariter aſcribēdum. Quę ergo foret cauſa, quare Chriſtus deſtrueret iſtas ſubſtantias vſque ad nihilum virtute ſuæ benedictionis? nulla videtur ratio, niſi vt blaſphemè dicatur ipſum eſſe Deum malum Manichæorum. Nec poſſunt iſti hæretici iſtam adnihilationem ſubterfugere: quia vt habent ſeminare ſua mendacia, conſequenter Deus poteſt adnihilare vtranque iſtam materialem ſubſtantiam, ſeruando accidens, paſcens ſenſum illuſum irrationabiliter ſicut priùs. Hæc Witcleff. AVTHOR. Totus iſte proceſſus proteruiam exprimit malignantis, non ſententiam arguentis. Nam aliàs in tractatu ſuo de vniuerſalibus. capit. 13. confitetur planè contrarium, quòd orthodoxi negant panem & vinum adnihilari in conſecratione corporis domini. Sed tamen malignatur in cauſa, eo (inquit) quòd conuertuntur in accidentia. Adhuc rectifices quod diſtortū eſt, & dicas, quia conuertuntur in ſubſtantias meliores, ſcilicet in corpus & ſanguinem ſaluatoris: & nūquid tunc fiunt nihil? Aut ſi penes te tantillum valent, imò nihil valent corpus & ſanguis Chriſti, vt cùm ipſa fiant panis & vinum, penitus nihil fiant? Sed hoc à te petit eccleſia: qua ratione adnihilationem intrudis huic conuerſioni celeberrimæ? Fortè quia dicis ibi. Quia cùm nulla pars alterius iſtarum ſabſtantiarum ſeruetur in corpore vel in ſanguine domini: relinquitur quòd ſit vtriuſque iſtius ſubſtantiæ adnihilatio. AVTHOR. Falleris, ſi vtraque ſubſtantia ſit aliquid in corpore domini: & aliquid non dico æquè bonum, ſed multò melius, quàm fuit in ſe. Aut nunquid forma ſubſtantialis corporis viui & ſenſibilis vxoris Loth fuit adnihilata, quando in formam ſtatuæ vertebatur? aut forma ſerpentis, quando vertebatur in formam virgæ? Et tamen vtraque forma relicta, eſt forma conuerſa deterior. Vbi ergo conuerſio eſt in excellentius aliquid, vt ſi homo conuerteretur in angelum, quis ſanus capite dicere poſſet iſtum adnihilari, nō potiùs creari, vel perfici? Hac enim de cauſa lib. 4. de ſacramentis dixit
1 *Ambroſius.* Si † tanta vis eſt in ſermone domi- Ambroſius
ni Ieſu, vt inciperent eſſe quę non erant: quanto magis operatorius eſt, vt ſint quæ erant, & in aliud commutentur? Hæc ille. AVTHOR. Propter hoc dicit, ne conuerſio iſta putetur eſſe de nihilo, vel in nihilum: ſed ab aliquo in aliquid, ſcilicet à pane præexiſtente in corpus item quod præfuit. Nec panis inde fit nihil: ſicut nec corpus Chriſti ex iſta conuerſione fit aliquid: ſed panis ipſe fit aliquid, quod antè non erat, ſine omni detrimento ſui eſſe ſimpliciter, & melioratione inæſtimanda omnis ſuæ totalis & partialis eſſentiæ. Sic enim tutum fecit Ambroſium à maxillis Berengarij libro. 3. de corpore & ſanguine domini *Gui* Guimūdus
mundus. Hoc (inquiens) diligenter nota: quia non dixit, vt ſint quod erant: ſed ea quę erant (inquit) ſint: ſed aliud ſint quàm erant. Quod videtur ſentire cū ſubiungit. Et in aliud cōmutentur. tanquam ſuam cōparationem explicaret ſic. Si ſermo domini Ieſu operatus eſt, vt inciperent eſſe quæ non erant. i. ex nihilo: quanto magis operatorius eſt vt ſint quę erant. i. vt ſint iſta. i. corpus & ſanguis, ex eis quæ erant, nō ex nihilo? Aliter enim comparatio iſta rectè intelligi non poteſt. Quæ igitur erant. i. panis & vinum, ſunt: ſed non ſunt quod erāt, ſed in aliud commutata. Et hoc eſt, quod ait, Vt ſint quæ erant. & ita ſint, vt non in ſe ſint, ſed in aliud commutentur. Hæc ille. AVTHOR. Et ratificat eādem comparationem in ſermone ſæpe dicto, qui incipit, Magnitudo cæleſtium, *Anſelmus,* dicens. Benedicendæ verbis Anſelmus
cæleſtibus creaturæ ſacris altaribus imponun aut, Euſe-
tur. antequàm inuocatione ſummi nominis bius.
conſecrentur, ſubſtantia illic eſt panis & vini: poſt verba autē Chriſti, corpus eſt & ſanguis Chriſti. Quid autem mirum eſt, ſi ea, quæ verbo potuit creare, verbo poſsit creata conuertere? Imò iam minoris videtur eſſe miraculi, ſi

id,quod ex nihilo agnoſcitur condidiſſe, iam conditum,in melius valeat commutare. Hæc ille. AVTHOR. Vtrobiq; doctor iſte declarat Ambroſiũ. Quia quod Ambroſius dixit, vt ſint quæ erant, iſte dicit, iam creata cõuerti. Et quod Ambroſius arguit à potiori poſſe dominũ cõuertere aliquid in aliquid: quia potuit ex nihilo condere aliquid: iſte confirmat dicens ſecundũ minoris eſſe miraculi: addens item minus eſſe,q̃ iam conditũ,in melius valeat immutare.Quia ſi hoc cõcluderet pro cõuerſione alicuius modi accidentis, ſine cauſa ſumpſit initiũ arguẽdi conuerſionẽ à ſubſtantia panis.Antequàm conſecrentur (inquiens) ſubſtãtia illic eſt panis & vini:poſt verba, corpus Chriſti eſt.Quaſi dicat, non amplius ſubſtantia panis: ſed multò melius corpus Chriſti.Etiam ſi multò meliùs,ergo magis bonum: & per conſequẽs magis ens,& magis aliquid. qualiter ergo nihil? Et quantùm ad robur argumenti ſui cùm dicit:quia cùm nulla pars alterius illarum ſubſtantiarum ſeruatur in corpore vel in ſanguine domini,relinquitur q̃ ſit vtriuſq; ſubſtantiæ adnihilatio. Sicut norunt logici ſi ratio iſta cõcludat,dato oppoſito conſequentis,dabitur antecedentis propoſitionis oppoſitum,q̃ ſcilicet nullatenus erit adnihilatio: ſi altera illarum partium ſeruaretur in corpore.Quod patet:quoniam non ſequitur,poſito caſu gratia argumenti, q̃ Deus illum panem & vinũ verè adnihilet,& poſt horam recreet,& tandẽ conſeruet ea,qualitercunq; aduerſario nr̃o videri poſſet eſſe poſsibile in corpore & ſanguine ſaluatoris:ecce iã vtraq; pars ſubſtãtialis vtriuſq; ſubſtantię ſeruatur in corpore & ſanguine domini: & tamen vtraq; ſecundùm vtranq; partẽ fuit adnihilata ſimpliciter.Idcirco circũſpectiùs addidiſſet,q̃d prudentes addunt ſcholaſtici: rẽ adnihilatam eſſe dicẽtes,ſi ſic penitus intereat,vt merè nihil exiſtat,nihilq; relinquat ſuæ propriæ eſſentiæ in vltimo adnihilatiõis articulo: ſicut natura ſpecifica hominis ſufficienter adnihilatur per adnihilationem ſuæ differentiæ vltimæ:ſi tamen non transferatur in alienam ſubſtantiam: ſed ſic fiat nihil,vt fuit nihil priuſquàm condebatur in ſpecie. Qualiter videtur velle beatus *Auguſtinus*.libro contra Felicianum in prima parte. vbi dicit. Dixit † inquam de filio, cùm à creaturæ definitione diſcernerem, quoniã is non ex eo,quod nõ eſt,in id,quod eſt. Quod tale eſt,ac ſi dicerem:nõ ex nihilo factum eſt: & propterea nunquã in id, quod nõ eſt,ex eo quod eſt.i.nunquã in nihilũ,ex ipſoquod eſt, naturæ ſuæ proprietate ſoluendus eſt.Creatura verò ex eo,quod non eſt,in id, q̃d eſt. Quo oſtenditur:quia ex nihilo prolata eſt. Et propterea quantũ ad ſe attinet ex eo,quod eſt, in eo,quod non eſt.i.in nihilũ,niſi perpetua gr̃a fecerit,naturæ ſuæ qualitate vertẽda eſt.Ergo nuſquã non erit filius,qui ſubſtãtialiter docetur eſſe perpetu⁹, & hoc vt pote propriè à cõditione omniũ creaturarũ, quæ per ipſum factæ ſunt,nõ iniuria noſcitur ſeparandus.Hæc ille. AVTHOR. Ecce Dei filius hac vna proprietate à creaturis omnib⁹ ſeparatur:quia cæteræ creaturæ ſicut proceſſerunt ex nihilo, ita in omnino nihil,niſi gratia tenerentur,excidérent.Quã itẽ dictionẽ Auguſtini ſumit prę manibus.libr. 1. de corpore & ſanguine dñi *Guimundus*.dicens.Quatuor † nouimus rerũ mutationes ſubſtãtiuas, ſiue efficiẽtias, quas nobis ſcriptura diuina cõmendat. Vnã,qua de omni no nihilo in id,quod ſunt, facta ſunt oñia. Alteram huic contrariam, quam tametſi experimento non ita ſcimus,ratione tamen colligimus,qua videlicet de eo quod ſunt,quantũ in ipſis eſt,redire ad nihilum poſſunt. Sequitur. Ita deniq; beatus Auguſtinus contra Felicianum.Creatura(inquit)ex nihilo creata eſt: & propterea quantũ ad ſe pertinet, ex eo quod eſt,in id,quod non eſt.i.in nihilum,niſi perpetua gratia fecerit,naturæ ſuæ qualitate vertenda eſt:quanuis de accidentibus ſingulis, quæ ſuperuenientibus aliis cedunt, non appareat verè poſſe aliud dici, quàm quòd omnino nihil fiunt. Nam ſi aliquid eſſent,in ſubiecto eſſent.Et de reliquis infrà. Tertiam autem mutationẽ ſolẽniter cernimus, qua videlicet ſubſtantiæ in eas, quæ nõ erant ſubſtãtias, vel naturali vſu,vel per miracula tranſeunt,ſicut nucleus in arborẽ,ſemen in herbã, eſca & potus in carnem & ſanguinem,vel ſicut virga in ſerpentem,ſerpens in virgam,& cętera huiuſmodi. Quarta verò mutatio eſt, qua id, quod eſt, tranſit in id,quod nihilomin⁹ eſt,ſicut panem & vinum virtute diuina in corpus Chriſti propriũ ſingulari quadã potentia credimus commutari.Hæc ille. AVTHOR. Ita ergo iuxta iſtum ſcriptorem catholicum ſententia Auguſtini hoc docet fideles credere:quòd omnis creatura ſit in omnino nihil vertibilis: quia in ſuum exordium ſunt omnia prona reuerti.Et quid ſi Witcleuiſta proteruiat non ex hoc ſequi, q̃ Deus poſſet huiuſmodi creaturam ad nihilum vertere, quando omnes illius ſectæ credunt, quòd Deus de omnipotẽtia ſua non potuit impedire pulicem, quæ pauloante me pupugit?Carnaliter ſapiẽtes ſunt iſti tam groſſi & animales philoſophi.Guimũdo videtur, quòd

Auguſti.

2

Guimũdus Mutatiões quatuor.

3

quòd Deus nō ſolùm hoc poteſt: ſed itē, q̄ in accidētibus multis hoc efficit. Et philoſophia recta hoc ex p̄miſsis cōcludet: eo q̄ motiuū, & mobile relatiuè dicūtur. 3. phyſicorū. Qualitercunq; ergo creatura eſt ſecundùm eſſentiā mobilis: taliter primus motor ſufficit eam mouere. ergo ſi ſit de ſe adnihilabilis, & tendens ad non eſſe, virtus primi motoris poteſt ſupplere tendentiam. Item ſi rectè conſideretur ordo entium, totum prędicamentū paſsionis præſupponit genus actionis. Aliàs eſſet ſignare paſsiuum, quod à nullo agente poſſet ſic pati. Vnde &. 9. metaphyſicæ. Potētia paſsiua eſt principium tranſmutandi ab alio vt aliud eſt. ergo cuicunq; potentiæ paſsiuæ qualitercunq; eſt paſsibilis correſpōdet actiuum determinatum. Confirmatio huius, ex hoc, q̄ ideò in regno animæ comperto, quòd eſſet intellectus ibi paſsibilis, quod eſſet omnia fieri, deuenerunt omnes philoſophi in intellectum agētem, quod eſt omnia facere ſupple actu intellecta. Ex quibus omnibus liquet, ſi dāda ſit talis potentia aptitudinalis, quæ ſit de ſuę qualitate naturæ in purè nihil vertibilis, Deus poteſt eam in id, quo declinat, aptitudo illa diuertere. Vnde aut aſsit ei aptitudo illa, qua de ſe creatura vergit in nihil: iam ſuprà docuit Auguſtinus, quòd eam traxit à conditione ſuæ originis: quia, ſcilicet, ex nihilo cōdita eſt: ideo quantum de ſe eſt, finaliter tendit in nihilum. ſecundùm illud Eccleſiaſtes. Oritur ſol, & occidit, & ad locum ſuū reuertitur, & ad locū, vnde exeunt flumina, reuertūtur. Quid eſt quod fuit? ipſum quod futurum eſt. Nec eſt iſta nouella aſſumptio, quam Auguſtinus adduxit. Quicqd ex nihilo eſt, in nihil mutari poteſt: imò quaſi eſſet naturalis animi cōceptio, cunctis penè nouellis & ſenib⁹ in profeſsione huius veritatis, hoc primò venit in mentem. Vnde finali cap. ſui apologetici vet⁹ pater *Tertullianus*. Conſidera te ipſum homo, & fidem rei inuenies: recogita quid fueris antequàm eſſes, vtique nihil. Meminiſſes enim ſi quid fuiſſes. Qui ergo nihil fueras priuſquàm eſſes, idē nihil factus cùm eſſe deſieris, cur non poſsis rurſus eſſe de nihilo eiuſdem ipſius authoris voluntate, qui te voluit eſſe de nihilo? Quid non tibi eueniet? Qui non eras, factus es: & cùm iterum non eris, fies. Redde, ſi potes, rationē, qua factus es: & tunc require, quā fies. Et tamen vtique faciliùs fies, quàm fuiſti aliquādo: quia æquè non difficile factus es, quod nunquam fuiſti aliquando. Sequitur. Vbicunque reſolutus fueris, quæcunque te materia deſtruxerit, hauſerit, aboleuerit, in nihilū prodegerit, reddet te. Eius eſt nihilum ipſum, cuius & totum. Hæc ille. AVTHOR. Non iſta detego in robur adnihilationis poſsibilis, ideò vt adnihilationem aliquam in præclariſsima illa corporis Chriſti conſecratione concedam: imò nego illam ibi de facto cū omni fide eccleſiæ: ſed vt conatum ſuperbi Witcleff in tantorum patrum authoritate cōfringam, qui tam procaciter negat eam poſsibilem creatori: ſicut in primo libro, ſuo loco deduxi. Et idcircò ſubſannat fideles, & cachinnando deridet eos, quia colunt Deum adnihilationis. Ecce ſanctus Auguſtinus coluit Deum adnihilare potentem. Et antiquus pater Tertullianus in hac illi fide conſentiens, dixit eius eſſe nihilum ipſum, cuius & totum. ergo Deus eſt nihili, qui colitur Deus totius, hoc ſenſu: quia cuius erat potētiæ de nihilo totum facere, eiuſdem eſt in nihil totum redigere. Verūtamen quis eum non deridet ſcripturarum peritus, cùm ſic arguit contra conuerſionem tranſubſtantiationis egregiæ eo loco, quo iam ſuprà? Non eſt (inquiens) fundabile in grammatica, vel ſcriptura, quòd iſtæ ſubſtantiæ conuertuntur in corpus & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti: niſi eius partes aliquæ remanerent, vt patet de vxore conuerſa in ſtatuam, & de hominibus conuerſis in viros iuſtos: quod in iſta materia multùm appretiatur Iſidorus. Sequitur. Quia Deus non eſt author adnihilationis, ſed conſtructionis. Hæc Witcleff. AVTHOR. Multa dixit hīc, propter quæ dignus eſſet verbere ferulæ. Primò, quòd remittat conuerſionem iſtam tranſcēdentem homines niſi fide purgatos fundandam in grāmatica. Secundò, quòd tam ceruicoſe præſumit in diuina ſecreta, vt indubitāter affirmet partem materialem remanſiſſe, non verſam in conuerſione vxoris. Qualiter hoc ei innotuit? Ex quo authore hoc ſentit? An non ſatis facilè fuit authori Deo, ſi voluit, totam fœminā in totam ſtatuam commutare? maximè ſecundùm materialem partem: quæ ſi ſine conuerſione, vel additione remaneret in ſtatua: quomodo materia decuplo minor, quia rarior in carne fœminę poſſet tanta moles fieri, & tam denſa in ſtatua, ſi fuerit quantitatis æqualis? Si ad ampliandum addita eſt materia alia, vnde hoc? Aut quæ res eſt corrupta, vt ſub nouella forma ſtatuæ eius materia locaretur? Et tunc non ſola vxor conuerſa eſt in ſtatuam, ſed æquè res illa, quæ ſecundùm ſuam materiam eſt iam in ſtatuam reſoluta. Si autem nō mouearis de ſtatua, mouearis ſaltem de oſſe conuerſo in fœminam. Et dic qualiter iuxta

Tertullia.

philoſophiæ tuæ principia gracile os hominis poſsit ſeruata primordiali ſua materia & nulla addita, tot oſſa, ſimilis forſan denſitatis, molis, & ſubſtantiæ, & totam compagem carnis, & membrorum, quantuncũq; rarefactum efficere. Nam ſi rarefactiones tuas adduxeris, nihil proficis, cùm tot oſſa mulieris ſecũdùm ſuas denſitates non poſſent ex vno tantillo oſſe prodire. Tertiò item culpandus eſt Witcleff: quia tam inculte terminos conuerſionis aſsignat: dicens de hominibus conuerſis in viros iuſtos ſecundùm Iſidorũ. de iniuſtis dixiſſet, ſi philoſoph⁹ fuiſſet, aut de ſeruis, aut filiis iræ cõuerſis in iuſtos liberos, aut hæredes gratiæ: ſicut planè deduxi iam ſuprà ſanctum habere doctorem. Credendo (inquit) tranſiſti: & de filio perditionis, adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruiſti. Nunquid aliqua pars filiationis perditionis remanet iam in filio adoptiuo, eo quòd forma eius eſt terminus conuerſionis illius? Certum eſt quod non. Nec tunc eſſet vera conuerſio ſecundùm fidem, ſi aliquid remaneret fæcis antiquæ. Idcirco dicit conſequenter idem *Iſidorus*. vel magis *Euſebius*. Cùm ipſe atq; idem eſſes, multò alter fidei proceſsibus extitiſti: in exteriore nihil additum eſt: & totum in interiore mutatum eſt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce totum in interiore mutatũ eſt, quia totũ cõuerſum eſt: & ſecundùm hoc alter iam eſt, nõ ſecundùm hoc, quod idem ipſe eſt: ergo ex ea parte, qua conuertitur, alterum eſt: nec eſſet totũ mutatũ in terminis, niſi eſſet totum conuerſum, & nihil remaneret antiquum. Cur ergo ſi panis totus ſit corpus Chriſti, remanet ei aliquid non conuerſum? Hanc ſententiam plulchre confirmat ſequens paſſus prædictum Euſebij venerabilis pater *Fulbertus*, ad Adeodatum, dicens. Dubitari etenim nefas eſt, ad cuius nutum cuncta repente ex nihilo ſubſtiterunt, ſi pari potentia in ſpiritualibus ſacramentis terrena materia naturæ & generis ſui meritum tranſcendens in Chriſti ſubſtantiam cõmutetur, cùm ipſe dicat, Hoc eſt corpus meũ. & paulò pòſt, Hic eſt ſanguis meus. Sed hanc Dei poſsibilitatem exiſtimatio humana non capit, niſi teipſum, quicunq; es, diſcutias: qualiter de maſſa perditionis factus es in populum acquiſitionis, & de vaſis iræ prodiſti vas miſericordiæ: vt qui paulò antè fueras alienus à vita, peregrinus à venia, ſubitò initiatus Chriſti legibus, & ſalutaribus myſteriis innouatus, in corpus eccleſiæ non naturæ priuilegio, ſed fidei pretio tranſiuiſti. Nullo molis corporeæ additamento, teipſo maior factus es, ſed inuiſibilis quantitatis augmento. In exterioribus idem ipſe: in interioribus longè alter es. Sicq; de ſeruo filius effectus, præterita vilitate depoſita, nouam ſubitò induiſti dignitatem. Hæc ille. AVTHOR. Hic doctor quaſi compilator effectus prioris Euſebij, vel Iſidori ſecundùm te, ſatis oſtendit, quid intelligit pater noſter: & de ſeruo, dicit filium effectum, & de maſſa perditionis, populum acquiſitionis: & de vaſe iræ, vas miſericordiæ. Et hoc totum dicit in interioribus factum eſſe, vbi totum mutatum eſt: nihil autem in exterioribus, vbi idem ipſe eſt. Ergo vides quanuis ſimilitudo non ſit par omnino, tamen conuerſio penes id ſumitur, quod omnino non remanet. Et ſic videtur ſibi probaſſe aſſumptum: quòd terrena materia tranſcendens naturæ & generis ſui meritum in Chriſti ſubſtantiam commutatur: cùm dicat, Hoc eſt corpus meum. Non deſtruitur ergo, non adnihilatur, ſi tranſcendat totam naturam ſuam & genus. Nec tamen manet ſecundùm ſuam ſubſtantiam, nec vertitur in figuram, ſed in Chriſti (inquit) ſubſtantiam commutatur. Et ſic probant eſſe verba Chriſti dicentia, Hoc eſt corpus meum. Nuſquam enim in deſtructione rei vere dici poterit, quòd hoc eſt, nec tamen remanet hoc in ſe vel aliquo ſui, ſi ſit merè corpus meum. Et liquere poteſt hoc idem, ſuppoſito caſu Auguſtini, quòd anima cõuertatur in corpus, libro de immortalitate animę verſus finem. vbi *Auguſtinus*. Videri† (inquit) cuipiã poteſt, neq; iniuria, id effectum eſſe ratiocinatione hac, vt animus ad nihilum peruenire non poſsit, conuerti autem in corpus forſitan poſsit. Si enim quod erat antè animus, corpus fuerit effectum, non vtiq; omnino non erit. Hæc ille. AVTHOR. Quòd Auguſtinus videtur extenuando Dei potentiam in hoc libro negare adnihilationẽ eſſe poſsibilem: vt animam per diuinam potentiam tranſubſtantiandam in corpus, non eſt ſummoperè attendendũ: quoniam hunc librum fecit nõdum Chriſtianus, necdum ſacris literis eruditus: ideò multa in eo contra fidem ſcripturæ decernit, neſciens Angelos animis potiores, aut alia quæque, vt ipſe de ſe dicit in libro retractationum. Sumamus autem caſum eius tanquam poſsibilem, quod, ſcilicet, animus conuertatur in corpus, qui tamen non poteſt in nihil conuerti: iſta neceſſariò eſt cõuerſio ſecundùm eſſentiam, & non tropum. Iam quæritur, ſi aliquid eius remaneat non conuerſum? Si ſic, ergo eſt diuiſibile in partes: ſi non, quare non deſtruitur, & adnihilatur, Witcleff edicat. Auguſtinus verò hoc

Iſidorus. Euſebiúſue

Fulbertus.

4 Auguſti.

Animum in corpus conuerti poſſe.

hoc recta ratione remouet. Si enim quod erat antè animus, corpus fuerit effectum, non vtique omnino nõ erit, inquit. Et cur hoc? Quia & si deterius aliquid erit, non tamen omnino non erit: sed aliquid valde bonum, quia corpus erit. multò magis si corpus ex toto sui fieret animus, iam non destruitur, eo quòd nihil sui, quod fuit, permanet, quia multò melius aliquid fiet. Cur ergo destruitur panis, vel materialis eius essentia, quando vel corpus suum ipsum efficit, vel eius materiã gloriosam? Aut nunquid Deus hoc efficiendo ipsum perficit, non destruit? Sed ideo psalmista ad Deum de Witcleuistis conqueritur. Quæ perfeciſti (inquiens) destruxerunt. i. destructa dixerunt. Reuera autem ipsi Christi corpus & sanguinem destruxerunt, Apostolo contra monente, Noli (inquit) propter escam destruere corp⁹ Dei. Roman. 14. Propter escam enim panis vilis cibarij destruit Witcleff opus ingentis miraculi, expellens, & semouens corpus Christi. Nũc eat Witcleff toruo ore, & labiis arcuatis, clamans voce horrida in cunctis penè angulis opusculorum suorum, quòd benedictiones nostrę sint horridę, & maledictiones acceptãdæ: quia benedictiones nostræ, vt dicis nos concedere, vergunt vsq; ad communem consumptionem panis & vini, quæ taliter benedicimus. & inde verificatum de nobis illud Malachię. Maledicam benedictionibus vestris. & illud. Maledicẽt illi, & tu benedices. dicat nos destruere substantias, dicat adnihilare, dicat sacramentum nostrum accidens peius stercore ratonis, dicat peius veneno. Blasphemet eccle siã fingere & multiplicare sibi miracula transubstantiationis, multiplicationis, conseruationis accidentium, & huiusmodi, vltra quàm Christus potuit: nolo ipsi claudere os flammeum. Qui in sordibus est, sordescat adhuc, donec veniat sponsus cum ventilabro in manu sua. Tunc enim conscientiarum inspector fidelium planè notum faciet, quomodo calumnioſe hæc omnia fingit sibi hæreticus: & quia catholicus nullum horum dicit, quanuis asserat panem & vinum virtute verborum cæleſtium in corpus & sanguinem Christi essentia transmutata conuerti, nunquid hoc est ea
5 omnia destrui, vel consumi? Dicimus † sacramentum esse verum corpus Christi secundùm substantiam: secundùm exteriorem verò figuram accidens sensibile, quod apparet. Dicimus venerabile sacramentum nostrum omni corpore melius: quia corpus Christi: & inde melius pane eius: & item corpore eius tropicè respectiuo. Quid dico? sustineamus in uicem tot milleni fideles vnũ in omnes mentientem hæreticum ea fide, qua beatus *Augustinus* suum potuit falsarium sustinere. Qualiter queritur de Cresconio grammatico Donatista libro. 4. contra eum cap. 14. dicens. Cùm ad id, quod in epistola mea posui, siue à fideli, siue à perfido dispensatore sacramentum baptismi quisq; percipiat, spes ei omnis in Christo sit, exclamas, & dicis, O præclarum sacerdotis imperiũ! O laudabilia boni patris præcepta iustitiæ! Nihil (inquit) inter fidelem perfidumq; discernas: idem tibi pius ac impius videatur: nihil prodest bonis moribus viuere. quia quicquid iusto licet, potest etiam iniustus implere. Quid profecto dici iniquius potest? Purificet alium maculosus, abluat sordidus, emundet immundus, det infidelis fidem, criminosus faciat innocentem. Hęc certè verba tua sunt, quibus sententiam meam reprehendis, cùm hæc ego omnino non senserim, neque scripserim: quia inter fidelem perfidumque plurimùm distat, non ad sacramentum, si hoc vterque habet, sed ad meritum: quia hoc alter ad salutem habet, alter ad pœnam. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quòd imputauit ex vna dictione sequelas hæreticas inquietus & verbosus hæreticus fidelissimo Augustino. Quid ergo turbamur, si similia iactet in nos fidei æmulus, reportator mendax, veritatis prædo, euangelij proditor, sacrarum falsarius scripturarum, peruersor sanæ fidei, & corruptor famosus? Augustin.

¶ Quòd materia prima panis nõ destruitur, sed per transubstantiationem Christi perficitur, & transit in melius.

CAP. LXIX.

SVMMA.

1 *Materia prima panis quòd non destruatur, sed per transubstantiationem Christi perficiatur, & trãseat in melius.*

2 *Christi sermo quomodo sit potens uniuersa conuertere ostenditur ex Ambrosio.*

3 *Mundus iste unde plus dependeat subiectiuè, iuxta Augustinum.*

4 *Responsio ad argumentum Witcleff, probantis materiam non posse conuerti. &c. Et quid de hoc dicant Ambrosius, Augustinus, & Bernardus.*

DOlet autē anxiè noſter Witcleff contra conuerſionē prę dictā catholicæ cōmunionis pro deſtructione materię primæ, quæ priùs ſubfuit formę panis. in tractatu de cōfeſsione. cap. primo. Inutile eſt quia per effectionē ſuam, vt falſè inquiunt, panis deſtruitur: imò materia prima, quæ eſt fundamentum naturæ, ſecundùm ſe totam deſinit eſſe: ac ſi Deus in mundi principio materiam crearet ſuperfluam: vel aliter pro ſacerdotibus Antichriſti diſcipulis materiam primam creauit in mundi principio, vt ex ea blaſphemè, & irrationabiliter conſecrent corpus Chriſti, & poſtmodùm ſine cauſa miraculoſè ipſam adnihilent. Hæc Witcleff. Item de apoſtaſia capit. 9. Vt fingitur quādocunq; Magog celebrat, tollit, deſtruit, & corrumpit partem eſſentialem primæ materiæ, quam Deus creauerat. Hæc Witcleff. AVTHOR. Quod iſte imponit eccleſiæ, falſum eſt. Quod autem deducit, eſt poſsibile. Nam pro primo ſtatim adeſt libro de moribus Manichæorum citò poſt principium *Auguſtinus*. Mutantur quædam in meliora: & propterea tendunt ad eſſe. Nec dicantur ita mutatione peruerti, ſed reuerti, atq; conuerti. Hæc ille. AVTHOR. Neſcis † ergo 1 fidelem logicam eccleſię, aut filij eius Auguſtini, quando dicis panem, aut eius materialem eſſentiam deſtrui: quia conuertitur, aut reuertitur in meliorem eſſentiam corporis Chriſti, aut eius materiæ glorioſæ. Quantum autem ad id, quod deducis, eſt Deo ſatis poſsibile. Sed ne contendamus pro termino, notādum primò, q̄ non ita vtitur Witcleff termino materialis eſſentię, ſicut Auguſtinus, & orthodoxi: ipſe enim intelligit materiam illam ſimpliciter primā: vel aliquā citrà, ſecundùm q̄ comparatur cum ſubſtantiali forma. Auguſtinus autem dicit materialem eſſentiam, ſubſtantiam habentem materiam componentem ſe: ſicut corpus Chriſti vocat materialem eſſentiam eandem ſecundùm eſſentiam in ſacramento, quæ in cælo, ſecūdùm recitatum Paſchaſij & Anſelmi: in de corpore & ſanguine domini: & Yuonis in epiſtola ad Haymericum Aquitinenſem. Vbi dicit *Auguſtinus*. Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi eſtis: neq; bibituri illum ſanguinem, quē effuſuri ſunt, qui me crucifigent. Et poſt pauca. Ipſum quidem, & non ipſum. Ipſum quidem, materiali eſſentia: non ipſum, viſibili forma. Hæc ille. AVTHOR. Vbi corpus Chriſti materialem eſſentiam omnino identicè vocat: verūtamē illam primā materiā cum primaria etiam forma cōponente ſubſtātiam panis, dicit, & tenet eccleſia catholica conuerti in ſubſtantiam corporis Chriſti trāſlatione totius in totum ſine ſui deſtructione quacunq;, quod iſte calumnioſè proclamat, & cum melioratione eſſentiæ. Hanc antiquā fidem ſanctorū patrū, & diu ante Innocentium tertium, quem Witcleff inſectatur pro viribus, doctam, & Apoſtolis creditā nullus, qui ipſorū libros attētè legit, ignorat. Ecce in ſermone ſępe dicto Emiſeni Euſebij, qui incipit, Magnitudo cæleſtium. in fine, dicit *Euſebius*. Nec dubitet quiſquā primarias creaturas nutu potentiæ, pręſentia maieſtatis in dominici corporis tranſire poſſe naturam: cùm ipſum hominem videat artificio cæleſtis miſericordię Chriſti corpus effectum. Hęc ille. AVTHOR. Iam ſuprà ipſas viſibiles creaturas panis & vini ſecundùm ſe totas docuit conuerſas eſſe in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti Ieſu. At ne dubitatio remaneret de partib⁹, qualiter poſſent eſſe vertibiles, ſine quarum conuerſione nec conuerteretur totum, iam hoc ſoluit in fine, quòd etiam ipſę primariæ creaturæ nutu potentiæ verbi non dubium (inquit) in dominici corporis poſſent tranſire naturam. Non dicit in figuram. Et totum dixit conuerti in ſubſtantiam. Natura autem ex. 5. metaphyſicæ poteſt dici de materia, & forma, & compoſito ex his. At ſi ponas offendiculum in exemplo doctoris de homine facto corpus Chriſti, iam illud expoſuimus ſuprà. Et iterum audi Ambroſium hoc ipſum teſtantē: & non prætereat te eius exemplum libro. 4. de ſacramento. vbi. Accipe † (inquit) quemadmodum ſermo Chriſti creaturam omnem mutare conſueuerat: & mutat quando vult inſtituta naturæ. Quomodo requires, accipe. Et primò omnium de generatione eius ſumamus exemplum. Conſuetudo eſt, vt non generetur homo, niſi ex viro, & muliere, & conſuetudine coniugali: ſed quia voluit dominus, qui hoc elegit ſacramentum, de ſpiritu ſancto, & de virgine natus eſt Chr̄s: hoc eſt mediator Dei & hominū homo Chr̄s Ieſus. Vides ergo quia contra inſtituta naturæ, & ordinē, homo eſt natus ex virgine. Hæc ille. AVTHOR. Hic habes primò ſub termino generali, quia ſermo Chriſti creaturam omnē mutare conſueuerat. & bene poſt *Ambroſius*. Audi dicentem: accipite, & edite ex eo omnes: hoc eſt enim corpus meum. Et ante verba Chr̄i, calix eſt vini & aquę plenus: vbi verba Chr̄i operata fuerint, ibi ſanguis efficitur, qui plebem redemit. Ergo videte quantis generibus

VVitcleff. Idem. Auguſtin. 2 Ambroſius Auguſti. Idem. Euſebius.

neribus potẽs eſt ſermo Chriſti vniuerſa con uertere. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Chriſti ſermo potens eſt vniuerſa conuertere: ergo tam materiam, quàm formã, & cõpoſitum. Si enim quando vult, mutat inſtituta naturę, cur non fundamentum naturæ? Et hic habes, q̃ ſermo Chriſti eſt efficaciter cõuerſiuus in ore presbyteri. Vbi (inquit) Chriſti verba operata fuerint, ibi ſanguis efficitur: non figuratur, nec tropicus ſanguis, ſed qui plebem redemit. Et quid? certè calix vini plenus, qui fuit ante verba Chri. Ergo calix vini puri per verba Chriſti efficitur Chriſti ſanguis purus, non typicus. Quomodo hoc contra ius naturæ? ſicut Chriſtus homo verus non typicus natus ex virgine. Videtis quàm feliciter, quàmq; facile cuncta fidem ſequãtur eccleſię. Non oportet hic geminare aduerbia, non extendere tropos, non ſepelire conceptus. Verũ non facile tranſeundũ eſt verbũ illud Ambroſij, q̃ in hac conſecratione potens eſt ſermo Chri vniuerſa cõuertere: ſicut & creaturam omnẽ mutare conſueuerat, & mutat, quando vult, inſtituta naturæ. hoc enim Ambroſij reſpõdet pleniſsimè ad argumentũ fortiſsimũ Witcleff cõtra conuerſionis poſsibilitatem huius ſuæ materialis eſſentiæ. cap. 9. de apoſtaſia. Magnificatur (inquit) Chro poteſtas Gog & Magog, q̃ impoſsibile eſt ſuum presbyterũ celebrare, niſi corrũpendo mundũ antiquum, quẽ Deus creauit: nec mirũ, quia immutat leges naturæ in ſui contrarium. Nã iſte mundus ſecũdùm fideles philoſophos depẽdet, vt à partib⁹ eſſentialibus à tota eſſentia ſuæ materiæ & toto genere ſpirituum perpetuorum: ſed vt fingitur, quãdocunq; Magog celebrat, tollit, deſtruit, & corrumpit partem eſſentialem primę materiæ, quam Deus creauerat. ergo cõcluſio. Hæc Witcleff. AVTHOR. Hæc eſt ſchola Witcleuiſtica ſomniata inter atomos Leucippi, & aggregationes chimęrinas Anaxagoræ.

3 Nos † autem dicimus mũdum iſtum plùs depẽdere ſubiectiuè ex pulchra diſpoſitione vniuerſi per ſpecies perpetuas, à primo ſuppoſito immortali & incorruptibili, vſque ad infimum ſuppoſitum, vel formam ſubſtantialem quantuncunq; ſtatim corruptibilem, cũ connexionibus, & legibus, quas eis voluntas conditoris inſtituit, quàm à tota illa informi maſſa, quam tu tanta laude coronas materialis eſſentię. Quia plùs habet vnumquodq; tale entitatis & bonitatis, ſecundùm q̃ plùs approximat diuinę creatrici eſſentiæ. ſecundùm illud Auguſtin. 12. confeſsionum *Auguſtini*. Verum eſt enim domine, feciſſe te cælum & terram, & verũ eſt eſſe principium ſapientiam tuam, in qua feciſti omnia: verum eſt, q̃ mũdus iſte viſibilis habet magnas partes ſuas, cælum, & terram breui cõplexione factarũ omniũ cõditarumq; naturarum. Hæc ille. AVTHOR. Tu dicis fideles philoſophos, ſed non exprimis. Nos audiamus vnum, de quo non dubitemus eſſe fidelem philoſophũ *Auguſtinum*. 12. cõfeſsionum cap. 8. vbi dicit. Tu enim domine feciſti mundum de materia informi, quàm feciſti de nulla re penè nullam rem, vnde faceres magna quę miramur filij hominum? Sequitur. Terra, inquam, ipſa, quam feceras, informis materies erat, quia inuiſibilis erat, & incompoſita, & tenebræ ſuper abyſſum. De qua terra inuiſibili & incompoſita, de qua informitate, de quo penè nihilo faceres hæc omnia, quibus iſte mirabilis mundus cõſtat, & non cõſtat, in quo ipſa mutabilitas apparet, quia rerũ mutationibus fiunt tempora, dum variãtur, & vertuntur ſpecie, quarum materies prædicta eſt terra inuiſibilis. Hæc ille. AVTHOR. Ecce iuxta philoſophum Auguſtinum totus iſte mundus mutabilis depẽdet ab his omnibus, quibus cõſtat, & non cõſtat, quæ ſunt per conditionem futura: quia omnia Deus fecit ex illo penè nihilo primordiali. ſ. materia, quam *Auguſtinus*. ſemper vocat penè nihil. vt infrà. cap. 15. Hoc penè nihil, inquantum nõ omnino nihil erat, ab illo vtiq; erat, à quo eſt quicquid eſt. Hæc ille. AVTHOR. Hanc ergo materialem eſſentiam poſtponit Auguſtin⁹ omni formę, & rei formatæ, quãuis corruptibili. vnde infrà. cap. 22. Informem quidem iſtam materiam nõ negamus ab eo factam Deo, à quo ſunt omnia bona valde. Quia ſicut dicimus amplius bonum eſſe, quod creatum, atque formatum eſt: ita fatemur minus bonum eſſe, quod factũ eſt creabile, atq; formabile, ſed tamen bonum. Et in de vera religiõe cap. 36. Illud, quod in comparatione perfectorum informe dicitur, ſi habet aliquid formæ, quanuis exiguum, quanuis inchoatum, nondum eſt nihil. Nam & quod nondum formatũ eſt, tamen aliquo modo vt formari poſsit, inchoatum eſt, Dei formabile eſt beneficio. Bonum eſt enim eſſe formatum: nonnullum ergo bonum eſt & capacitas formæ. Hæc ille. AVTHOR. Non enim vacat ad omne verbum eius impingere. Sed hæc dico, tum propter ſequentia, tum ad elidendum indiſpoſitionẽ mũdi, quam iſte per ſe inuenit, vt eam rem, quæ penè nihil eſt, prę ponat eis rebus, & formis, quę per hoc amplioris boni ſunt, quia formatæ ſunt: & eas formas quia corruptibiles ſunt, vocat eſſentias mundi acci-

di accidentales: vt cùm nolit eſſe in hac parte theologus cum Auguſtino & eccleſia, ſaltem cum Ariſtotele ſit philoſophus: qui. 5. metaphyſicæ dicit materiam non eſſe naturam, niſi quia recipit naturam, quæ eſt forma, quę eſt ſubſtantialis natura, & finis in toto generationis proceſſu. Sed vocet, ſi vult, indifferenter naturam, materiam illam primordialem, ſic & formā, ſic & ex his compoſitū: ſic item quod ab his pullulat, vel emanat, ſicut ramus ab arbore, aut fructus à fronde. Quolibet iſtorum
Ambroſius modorum ſi vult exponat *Ambroſium* dicentem vt ſuprà in principio omnium exemplorum. Quantis igitur vtimur exemplis, vt probemus non hoc eſſe quod natura formauit, ſed quod benedictio cōſecrauit? AVTHOR. Negatio quæ præcedit nomen naturæ, ſi vim faciat, tollit naturam. Naturam materiæ, formæ natura formauit. Non ergo eſt in ſacramento natura primordialis materiæ: naturáque formæ ſimiliter: natura quoque ſuppoſiti panis, aut aliter pullulantis ſubſtantiæ, quælibet talis dicitur: hoc eſt quod natura formauit in pane. Iam † vero ad ſubſtantiam argumenti eius probantis materiam nō poſſe conuerti, quia non poteſt corrumpi: & quòd non poteſt corrumpi, quia hoc eſſet immutare leges naturæ in ſui contrarium, & iuxta philoſophum primo de cælo, mundus ponitur conſtare ex omni materia ſua poſsibili. Planū eſt quomodo nugæ iſtæ delentur vno illo verbo Ambroſij, ꝙ Deus quando vult, & vt vult, mutat inſtituta naturæ: nec debent tales contra Deū præſcribere, ꝙ non poſsit contrà facere, quia ſic fecit: niſi ſint de ſecta Witcleff, qui animoſe ſuſtinet hunc errorē, ꝙ Deus, nec aliud, nec aliter poteſt facere, quàm vt fecit. Quos redarguit Auguſtinus æquaminiter. 21. de ciuitate Dei cap. 10. dicētes non poſſe naturā humanā ardere perpetuò: quia aliter eſt natura corporum inſtituta. Cōtra quos ſubdit infrà
Auguſti. idem *Auguſti.* Non (inquiens) de notitia naturarū caliginē ſibi faciant infideles: quaſi non poſsit in aliqua re diuinitùs fieri aliud, quàm in eius natura per humanam ſuam experientiam cognouerunt, quanuis & ipſa, quæ in rerum natura omnibus nota ſunt, nō minus mira ſint, eſſentq́; ſtupenda conſiderātibus cunctis, ſi ſolerent homines mirari mira niſi rara. Sequitur poſt. Habent etiā aliud: quod nunc poſsit oſtendi eis, quæ puto debere ſufficere: quomodo moneantur, cùm aliquid aduerterint in aliqua inſtitutione naturæ, eāq́; ſibi notiſsimā fecerint: non ſe in Deo debere præſcribere, quaſi etiam non poſsit in longè aliud, quàm eis cognita eſt, vertere, atq; mutare. Terra Sodomorū non fuit ita vt nunc eſt, ſed iacebat ſimili cęteris facie: eademq́; vel etiā vberiori fœcunditate pollebat. Nam Dei paradiſo in diuinis eloquiis comparata eſt. Hæc poſtea quàm de cælo tacta eſt, ſicut illorum quoq; teſtatur hiſtoria, & nunc ab eis, qui veniunt ad loca illa, conſpicitur, prodigioſa fuligine horrori eſſe: & poma eius interiorē fauillam mendacis ſuperficie maturitatis includunt. Ecce non erat talis, & talis eſt. Ecce à conditore naturarum, natura eius in hanc fœdiſsimam diuerſitatem mirabili mutatione conuerſa eſt: & quod poſt tam lōgum accidit tempus, tam longo tempore perſeuerat. Sicut ergo non fuit impoſsibile Deo, quas voluit inſtituere, ſic ei non eſt impoſsibile in qđ voluerit, quas inſtituit, mutare naturas. Hæc ille. AVTHOR. Ergo ſi non eſt impoſsibile Deo mutare materiam in aſinum, ſicut has potuit creare naturas, multo magis non erit ipſi difficile materiam in coæuam ſibi materiam tranſmutare. viciniores enim ſunt & naturæ conſymbolæ. Item ſi difficultas erit cōuertere naturas propter ſuas eſſentias: ergo vbi eſt eſſentia intenſiuè maior, minus cito conuertitur. Iā vt dicit Auguſtinus, in tota latitudine materialis eſſentiæ, nulla eſt minor primaria materia illa, quæ eſt penè nihil: ergo illa citiſsimè conuertetur in aliam ſubſtātiam. Prima aqua conuerſa eſt in vinum: & virga in ſerpentem tranſubſtantialiter, eadem tamen eſſentia permanente pura materiali ſubſtantia remota: ſed formis perfectioribus cum ſuis ſuppoſitis deſtructis, vt dicis cap. 14. de apoſtaſia. ſed forma eſt actus & perfectio totius materiæ: ergo à potiori tota illa materialis eſſentia relicta, poteſt ſic tranſubſtantiari. Fiat ergo continua talis tranſubſtantiatio vſque ad nudam materiam primam: & cùm omnes materiæ priores fuerunt eſſentialiores ipſa, & plùs habentes de eſſe, & remotiores à nihilo ſecundùm Auguſtinum hic ſuprà: ergo ipſa poteſt ſic tranſubſtantiari tranſubſtantiatione prædicta virgæ, & vini. Quid ergo remanebit ipſi tunc eſſentiæ, hoc quæro? Aqua enim tranſubſtantiata in vinum, perdidit eſſe formale, & ſuppoſitale aquę: ſed, vt tu dicis, remāſit ipſi eſſentia indeſtructa, putà materia. Tranſubſtantiata autem primordiali eſſentia materiæ primæ, quid remanebit tunc? Nec potes ipſam priuilegiare plùs cæteris. dicente hic ſupra generaliter Auguſtino: quòd ſicut nō fuit impoſsibile Deo quas voluit inſtituere, ſic ei non eſt impoſsibile in quod voluerit, quas voluerit,

Sodomorū terra.

luerit, mutare naturas. Itē quod dicis ibidem: quòd eſſentia originalis aquæ tranſubſtantiatæ in vinum, manſit, aduerſatur Hymno per celebri, vbi canitur, Vinumque iuſſa fundere, mutauit vnda originem. Non ergo ſola vltima forma, quam tu dicis accidentalem naturæ, in illa conuerſione mutatur, ſed tota eſſentia eius ab origine. O quàm repugnantem ſententiam Witcleff contexuit. 14. de apoſtaſia, quòd conuerſio dicit rei remanentiam: & alibi idem de mutatione, cùm ratio non percipit, quòd res, quæ conuertitur, ſecundùm hoc maneat non mutata. Vnde Ariſtoteles ideo. 5. metaphyſicæ dicit materiam intranſmutabilem, & immutatam, quia manet. cap. de natura. Ecce philoſophum, quem nec fides retinet, nec natura. Iſtę rationes, & plures eiuſmodi cogunt fateri fidelem, materiam primam poſſe conuerti ſecundùm omnem ſuam eſſentiam, & in ſacramento altaris nec ſine ſubſtantiali conuerſione manere. Vnde & libro tertio ſuper cantica capit. 7. tractans hunc textum, Iſte formoſus in ſtola ſua, Ber-
Bernardus. *nardus*. Ne memineris (inquit) priorum: noua ego facio. Quid magis nouum, quàm quòd in myſterio dominici corporis mutatur materies, & ſpecies ſeruatur? Priſtina manet forma: ſed noua gratia, quia noua ſubſtantia: noua quidem, non in ſe, ſed in huiuſmodi ſpecie. Nouum planè, quòd carnis dominicę ſubſtantia in aliena ſpecie ſumpta, ſanctificationem virtutis animæ confert, & ſpiritualem mundat ſubſtantiam in myſterio altaris immaculata caro. Nouum quidem, & ſupra reliquorum vſum ſacramentorum, quòd non modò ſanctificationis noua gratia datur, ſed ſubſtantia naturalis mutatur. Nam per ſacramenti benedictionem accipit oblatus panis hanc ineffabilem mutationem: & ex myſtica conſecratione, & verbi viuentis copulatione, hæc viuifica gratia in carnem Chriſti redundat. Caro enim non prodeſt quicquam: ſed ſpiritus, qui viuificat, ſacroſanctæ carni conferens in ſolenni ſacramento ſpiritualem efficaciam ad viuificandos tanti participes myſterij. Formoſus ergo in ſtola, hoc eſt in carne ſua, ſed multò formoſior in aſſumpto ſpiritu, qui vtique carne præſtantior, quia verbo vicinior. Hæc ille. AVTHOR. Attende mi Witcleff quid ſingulatim ait Bernardus: qui quanuis de nouo millenario fuerit poſt Chriſtum, crede tamen, quòd de fide ſcripturæ, & antiquorum patrū fuit plùs te certus, & non plùs te inuidus. Quibus ſuppoſitis, verum eſt quod dixit, quòd in ſacramento dominici corporis mutatur materies, non remanèt, ſed ſpecies ſeruatur exterior. Vis ſcire quid intendit ſignare ibi? accidens ſine ſubiecto. Quia priſtina manet forma, ſcilicet accidentalis: ſed noua fit ſubſtātia corporis Chriſti. ſ. Si dicas per gloſſam tuam ordinariam, illa ſubſtantia manet principaliter, non ſic alia: nec priſtina forma panis hac lege manet principaliter. Quomodo ergo priſtina panis forma manet, & panis non manet, cùm ex his principalior extat panis? Sed ideò ſubſequitur Bernardus, dicēs, ꝙ ſubſtātia naturalis mutatur, quam vtiq; exprimens nominatim, per ſacramenti benedictionem (inquit) accipit oblatus panis hanc ineffabilem mutationem. Miror ergo, quo dolore inſenſatus Witcleff exuritur deciſionem cauſans materiæ, quæ minimum quid habet bonitatis, aut entitatis in ſubſtantiis: & formas nobiles ſubſtantiales, quæ longè in perfectione excedunt, putà, ſenſitiuam ſerpentis, vegetatiuā, & ſenſitiuam vxoris formam: itaque elementarem aquæ, deſtructas fatetur, & tacet, hominemque ſecundùm totam penè ſpeciem, quæ paulominus diſtat ab Angelis in perfectione ſpecifica, quam copioſè deſtructam cernit in diluuio: & inde nō luget, ſi exilem eius materiam viderit cōſeruari. O quàm dies foret iſte collector rerum, ſi in litore maris rubri datum eſſet cum Aegyptiis propinquorū ſuorum inuenire cadauera, non nudas materias ſine ſenſu.

*

¶ Qualiter Witcleff ſophiſticat de conuerſione, & tranſubſtantiatione. Sed quę eſt tranſubſtantialis cōuerſio ſecundùm fidem eccleſiæ.

CAP. LXX.

SVMMA.

1 *Tranſubſtantiationis & conuerſionis nomina quomodo peruertat Witcleff in ſuum ſenſum hæreticum.*

2 *Witcleff quomodo mētiatur in Ambroſium, quòd nolit per conuerſionem panis in corpus Chriſti, mutari panis naturam.*

Witcleff

3 *Witcleff conuerſio recenſetur. Et eiuſdem confutatio, ex Auguſtino, Chryſoſtomo, Caßiodoro, Hilario, Lanfranco. &c.*

4 *Euchariſtiæ tranſubſtantiatio quæ ſecundùm fidem eccleſiæ. Et de multiplici rerum conuerſione iuxta ſanctorum patrum ſanctiones.*

TRanſubſtantiationis & conuerſiõis nomina puertit Witcleff in ſenſum ſuum hęreticum, contra ſuam inſtitutionem primæuam à patribus. Et modo Arianorum, qui (vt ſcribit Caſsiodorus in hiſtoria tripertita) confundentes vocabula Dei filij, vnigeniti, primogeniti, & ſimilia, ſemper hæreſim ſuam texerunt in termino ſtatuto per fideles: in nullóque potuerunt ab orthodoxis diſcerni, quoúſque ventum eſſet ad conſubſtantialitatis vocabulum. Quod cùm tollere cũctis viribus niterentur, ſed incaſſum ſe cernerent laborare, quia plùs ſemper inualuit apud ſanctos patres, & fideliſsimos chriſianos virtus fidei, quã cernebant in termino: tandem & ipſi acquieuerunt hæretici, ponentes, & ſcribentes vocabulum conſubſtãtialitatis, exponentes ipſum ad conformitatem ſimilitudinis cuiuſquam, non ad identitatem ſubſtantiæ, ſicut intellexit eccleſia. libro. 7. hiſtoriæ tripertitæ cap. 9.

Caſsiodo. ſic dicens. Profitemur ſequentes magnum orthodoxumque concilium, conſubſtantialem eſſe patri filium. Et ſic non intelligimus conſubſtantialem ſicuti dudum quidam expoſuerunt non verè ſcribentes: & alij illos vocantes patres, virtutem ſermonis reſpuunt: & ſequuntur eos, qui per conſubſtantialitatem ſimilitudinem ſignificatam eſſe ſcripſerunt: eo quòd nulli reliquarũ creaturarum per eũ factarum ſimilis ſit filius, ſed tantũmodo patri. Sed qui hæc exponunt, creaturarum præcipuam Dei filium impiè dogmatizant. Nos itaque ſapimus ſicut etiam concilia nuper Romæ, & in Galliis celebrata vnam eſſe eandemq; ſubſtantiam patris, & filij, & ſpirituſſancti in trib⁹ perſonis, quod in tribus perfectis ſubſiſtẽtiis. Hęc

1 ille. AVTHOR. Ita ſ modò Witcleff terminum, tranſubſtantiationis, conatur reuertere, ſicut illi terminũ conſubſtantialitatis. Dicitq; eſſe conuerſionẽ ſubſtantiæ in ſimilitudinem vel conformitatem, aut appellationem ſubſtantiæ, ſicut Ariani dicebant conſubſtantialitatem ſimilitudinis paritatem. Et ſic omnes dictiones patrũ, quas ad exprimẽdum fidem euchariſtiæ eccleſia Chriſti inuenit accommodas, ipſe ſibi aſſumit: ſed confundit aſſumptas conceptu ſuo æquiuoco, concedens corpus Chriſti conuerſionem panis, imò & accidens ſine ſubiecto, & ablationem panis modo ſuo, & omnia penè nobiſcum concedens, & quaſi tranſfigurans ſe in filium lucis ſecundùm terminos: ſed remanet tamen acer hęreticus ſecundùm ſubſtantiã intellectus. Proiicit enim coloquintidas amaras in ollam pulmenti catholici, quæ tunc latere non poſſunt, cùm docti eccleſiæ filij prophetarum guſtantes decoctionem infectam, Mors in olla proclament.

Libro de euchariſtia capit. 4. Sanctus (inquit) VVitcleff. Ambroſius non intendit dicere, quòd panis iſte fiat identicè corpus Chriſti, ſed q̃ fiat eius figura efficax modo prædicto. Et ſic conuerſio illa non deſtruit naturam panis, nec mutat naturam corporis inducendo in materiam aliam quidditatem: ſed facit præſentiam Chriſti corporis, & tollit principalitatem panis. Sequitur. Et de iſta mirabili, & miraculoſa cõuerſiõe debet presbyter contẽtari. Hęc Witcleff.

AVTHOR. Iã ſuprà producebatur Ambroſius cũ ſuis exẽplis, dicens ſemper, q̃ benedictione etiã ipſa natura mutatur: natura ſerpẽtis in virgam, aquæ in ſanguinẽ. & concludit idẽ de pane in corpus, dicẽs, Quòd ſi tantũ valuit humana benedictio, vt naturã cõuerteret, quid dicemus de ipſa cõſecratione diuina, vbi

2 verba ipſa domini ſaluatoris operãtur? Et ſ ad huc non pudet hæreticum planè mentiri in Ambroſium, quòd nolit per conuerſionem illam mutari naturam, inducendo in materiam aliam quidditatem. Si natura ſerpentis mutabatur in virgam, & aquæ in ſanguinem, & (vt tu dicis) ſeruata materia, nunquid alia quidditas eſt inducta in materiam ſic mutatam? Quàm frontoſus eſt iſte mendax in ſanctũ! Sed de iſtis ſatis planè ſuprà proceſsimus. Sed q̃ panis fiat figura muta corporis Chriſti, hæc eſt magna conuerſio ſua, hæc tranſubſtantiatio alti miraculi. Sed neſcit tamen probare iſtam conuerſionem eſſe tantam opere domini, ſicut fuit ſerpentis in virgam opere Moyſi: quia ſecunda eſt realis in realem ſubſtantiam ſecundùm eſſentiam. Prima eſt tantùm tropica figuraliter figuralis ſecundùm reſpectum. Conuerſio etiam hominis peccatoris terminatur ad iuſtitiam poſitiuam, & gratiam Dei gratificantem, quæ multò melior eſt in natura, & vberioris efficaciæ ad ſalutem, quàm tropus, aut reſpectus figuralis: qui nec ſufficit gratificare quẽcunq; qa caro illa reſpectiua non prodeſt quicquã ſecũdũ Witcleff. Quomodo ergo ſaluabit Ambroſiũ, volẽtem ſemper, q̃ benedictio euchariſtię per verba ſaluatoris

uatoris multò efficacius conuertit naturam, quàm benedictio hominis? Veniamus ad conuersionem eius. Nā eodem lib. cap. 2. vocat trā
VVitcleff. substantiationē conuersionem vnius substan
3 tiæ in aliam. Sicut † (inquit) semen transubstantiatur in corpus viuum, & homo in terram: & si iungamus alia dicta, quacunque conuersione substantia conuertatur in substantiam, dicetur secundùm eum transubstantiatio satis plena: siue per accidens conuertatur, vt homo frigidus in calidum: siue respectiuè, vt nudus in vestitum: siue figuraliter, vt æs in statuā Herculis. Sic proponit deformare speciem verborum ecclesiæ: cùm in rei veritate multæ præcedentium satis æquiuocè, & stultè vocātur transubstantiationes: sapienter verò generationes vocabantur, & alterationes à philosophis. Ab ipso aut dicerentur transacciden tationes, & transfigurationes, non transubstantiationes aliqua ratione. Item hoc modo abutendo vocabulo Deus fuit verè conuersus conuersione reali, imò transubstantiatus in creatorem, quando incepit creare ex tempore. vel si obstes pro alietate substātiæ, Deus fuit transubstantiatus in rubum: Deus filius in virum apud Abrahā: Deus spiritussanctus in columbam. Item refellenda est hęc abusio terminorum: quia sic posset sustineri hæresis Apollinaristarum, dicentium Deum verbum conuerti in carnem, quando caro factum est.
Augusti. Vnde libro de hæresibus *Augustinus*. De ipsa (inquit) carne sic à recta fide dissensisse perhibentur, vt dicerent carnem illam, & verbum vnius eiusdemq; substantiæ: contentiosissimè asseuerantes verbum carnem factum, hoc est, verbi aliquid in carnem fuisse cōuersum, atq; 4 mutatum. Hæc ille. & est hæresis. 55. AVTHOR. Et inde cauens hanc hæresim, exponendo hunc textum Ioānis. 1. Verbum caro
Chrysosto. factum est. *Chrysostomus*. Factum est (inquit.) Non enim versionem dixit illius inuertibilis naturę, sed habitationem. Hæc ille. AVTHOR. Et inde definitionem fidei esse apud synodum Smyrnēsem definitione. 10. vt re-
Cassiodo. citat in historia tripertita libro. 5. *Cassiodorus*. Si quis (inquit) audiens verbum caro factum est, verbum in carnem mutatum putauerit, aut conuersione facta carnem suscepisse, anathema sit. Hæc ibi. AVTHOR. Hoc tamen concederet Witcleff: quia si verbum caro factum est, verbi substātia facta est alicuius modi, vt non erat substantia carnis saltem secundùm vnionis respectum: & sic est conuersum. Dicis tamen, quòd hæreticus intellexit verbi conuersionem secundùm suam substantiam, & cum destructione suę substātiæ: quod est omnino hæreticum. Tantò magis contra te: q̄ nec fidelis quisquam, nec hęreticus sciuit intelligere cōuersionem fieri nisi cum desitione termini à quo intrinsecè sic conuersi. Et ad hūc intellectum exponit illam hæresim libro suo de synodis magnus *Hilarius*. Conser- Hilarius.
uatur (inquiens) dignitas diuinitatis, vt in eo, q̄ verbum caro factum est, dum verbum caro fit, nō amiserit per carnē, quod erat verbum, neq; translatum in carnem sic, vt verbum esse desineret, sed verbū caro factū est, vt caro potiùs hoc inciperet esse, quod verbū. Hæc ille. AVTHOR. Sic patet veritas dicti superioris.
Lanfrancus. Quis compos sui credat rem ali- Lanfran.
quam conuerti in aliam, nec tamen in ea parte desinere esse quod erat? Quia nullus sapiēs intelligit conuersionem aliqualem, nisi cum amissione, vel desitione rei præuię. Vnde conuersiōes, quas iste dicit tropicas, nulla scriptura canonica, nulla doctorum peritia ante Witcleff vllatenus conuersiones appellat. Item si panis verè conuertitur in corpus Christi, quia iam est signum corporis Christi de nouo: ergo & corpus Christi est conuersum in panem, quia de nouo significatur in pane illo. Patet consequentia: quia nec homo potest cōuertere se ad Deum per iustitiam, nisi Deus priùs conuertatur ad eum per gratiam. Ieremiæ. 12. Cùm euellero eos, conuertar, & miserebor eorum. Et ibi. Deus tu conuersus viuificabis nos. Multò magis panis non potest sic figuraliter conuerti in corpus, nisi corpus conuertatur in panem. Sed omissis his transubstantiationibus & conuersionibus respectiuis & nugacibus: attendamus † transubstantiationem Eucharistiæ esse conuersionem totalem panis in totam substantiam corporis Christi purè & præcisè. Quæ ideo conuersio exigit panem amittere essentiam propriam secundùm quidlibet sui, vt influat alienam. Ad cuius intellectum notandum est, quid de rerum conuersione multipliciter sancti patres sanxerūt. Recitantur enim quidam curiosè insistentes circa permanentias aliquales in rebus, quas conuersas esse negare non poterant: sicut lib. 3. super Genesim ad literam ca.
5. scribit *Augustinus*. De conuersione (in- Augusti.
quiens) elementorū etiam inter ipsos, qui hæc otiosa cura subtilissimè perserutantur, nō parua quęstio est. Alij enim dicūt oīa in omnia posse mutari, atq; conuerti. Alij verò esse aliquid omnino proprium singulis perhibēt elementis, quod in alterius elemēti qualitatē nullo modo vertatur. Hæc ille. AVTHOR. Hæc

est

eſt prima diſtinctio: cuius ſecundam partem rapuit Witcleff, dicens hoc de materiali eſſentia, quòd ſit inuertibilis in quodcunq; . in de ſermone domini in monte. cap. 43. Prædicatio (inquit) materialis intelligitur, quando idē ſuppoſitum aſſeritur de eodem ſuppoſito, licet formæ pro tempore diſpari varientur. Et iſto modo videtur euangelium loqui Ioannis ſecundo. Poſtquàm guſtauit architriclinus aquam factum vinum. Nam rectè philoſophi veteres aſſeruerunt materiam eſſe totam eſſentiam materialis ſuppoſiti. Hæc Witcleff. AVTHOR. Nō rectè, ſed curuè aſſerunt illi philoſophi. Nam Ariſtoteles in .7. metaphyſicæ &. 2. de anima, ſumit eſſentiam & quod quid eſt à forma eſſentiali: & hanc dicit endelechiā & perfectionem totius. Et fidelis philoſophus Auguſtinus vocat materiam illud pene non ens, vt ſuprà de lib. 12. confeſsionum adduxi. Et ideo ipſi placet, ſicut & toti plebi patrum eccleſiæ, prima pars diſtinctionis. Vnde de vera innocentia propoſitione. 228. *Auguſtinus.* Omne (inquit) corpus in omne corpus mutari poſſe credibile eſt. Quodlibet autem corp⁹ in animam rationalem poſſe conuerti, credere, abſurdum eſt. Quoniam ſic eſt Deus omni potens, vt nunquàm ſuæ rationis inſtituta cō uellat. Hæc ille. AVTHOR. Si corpus dicatur omne materiale, tribus dimēſionibus mēſuratum, ſicut videtur Witcleff velle: iam materialis eius eſſentia vt dimenſionata dimēſionibus interminatis ſecundùm commentatorem de præſcriptis corporibus, erit vnum. At tamen quia moles corporeæ in indiuiſibiles ſpiritus nulla ſunt poteſtate vertibiles, ſecundùm hoc datum, forſan materia, in qua corpora cuncta communicant, non ſic cum ſpiritibus eſt in cauſa. Et hoc ſequitur *Boëtius* probans contra Eutychen deitatem non eſſe conuertibilem in humanam naturam: de duabus naturis & vna perſona Chriſti dicens. Omne corpus, quod in generatione, & corruptione ſubſiſtit, communem videtur habere materiā & non omnem ab omni vel in omne: vel facere aliquid poteſt: vel pati. Corpora verò incorporea nulla ratione poterunt permutari, quoniam nulla cōmuni materia ſubiecta participant, quæ ſuſceptis qualitatibus in alterutram permutetur. Omnis enim natura incorporeæ ſuſtantiæ nullo materiæ nititur fundamento: nullum verò eſt corpus, cui nō ſit materia ſubiecta. Hæc ille. AVTHOR. Ex his ergo habetur, q⁹, & qua ratione panis ſecūdùm totam ſuam ſubſtātiam eſt vertibilis in Chriſti carnem: habent enim cōmunem materiam, in qua communicare valebunt. Attamen duo poſſent obſtare: quòd certa ſucceſsione graduum, & non repente tranſubſtantiatio talis fiat: & ſpiritualis natura corporis Chriſti iam cæleſtis effecti, quæ conuerſiones huiuſmodi nō admittat. Sed his videtur ſatisfacere in tractatu de ſymbolo, qui incipit. Quoniam ſcriptum eſt, *Auguſtinus.* dicens. In qualem naturā quiſquis hanc carnem conuerti poſſe non credit, gradibus ducendus eſt ad fidem. Si enim quęras vtrum terra in aquam poſsit conuerti: propter vicinitatem non ei videtur incredibile. Rurſus ſi quęras vtrū aqua poſſit in aërem: neq; hoc eſſe abſurdū reſpōdet. Vicina enim ſunt ſibi. Et de aëre ſi quæratur vtrum in ęthereum corpus, id eſt, in cæleſte poſsit mutari: iam ipſa vicinitas perſuadet. Quod ergo per hos gradus fieri poſſe concedit, vt terra in corpus æthereum conuertatur, cur non acceden te Dei voluntate, qua & corpus humanum ſuper aquas potuit ambulare celerrimè, id fieri poſſe quemadmodum dictum eſt in ictu oculi, ſine vllis talibus gradibus credit: ſicut plerū q; fumus in flammam mira celeritate conuertitur? Caro enim noſtra vtiq; ex terra eſt. Philoſophi autem, quorum argumentis ſępius reſurrectioni carnis reſiſtitur, quib⁹ aſſerūt nullū eſſe poſſe terrenum corpus in cælo: omne corpus in omne corpus conuerti & mutari poſſe concedunt. Sequitur. Hæc eſt fides, quę paucis verbis tenenda in ſymbolo nouellis Chriſtianis datur, quæ pauca verba fidelibus nota ſunt, vt credendo ſubiungētur Deo, ſubiugati rectè viuant Hæc ille. AVTHOR. In primo paſſu huius ſpecioſi proceſſus primam difficultatem tuam Auguſti. abſoluit: q⁹ ſcilicet corpus procul remotum à cæleſti corpore, poteſt per Dei voluntatem ſine gradib⁹ medijs in cæleſte corpus cum omni celeritate conuerti. In ſecundo item paſſu ſecundam difficultatem abſumit, volens corpus terrenum & luteum, in corp⁹ ſpirituale, & cęleſte omni ſole fulgidius poſſe item conuerti: dicitq; etiā philoſophos concedere omne corpus mutari poſſe, & conuerti. Non excipitur hīc corpus ſolis, vel aſtri: non corpus quantuncunq; glorioſum, quantumlibet eminens in ſpiritus beatitudine & vicinitate ſupercæleſtis principij. Sed latenter excepit Auguſti. in ſubſidiū fidei confeſsionem illam à philoſophis non extortam, ſed ſua ſponte conceſſam, quòd omne corpus in omne corpus mutari poteſt, atq; conuerti. Non conuerſionem tuam innuens typicam, & tropicam ſecundùm accidens aliquod, aut macilentum reſpectum, quia

VVitcleff.

Auguſtin.

Boëtius.

Auguſtin.

quia ſic modicum iuuiſſet fidem reſurrectionis, qua conatur aſtruere cinerem repentè iuſſu Dei in perfectum hominem poſſe conuerti. Liquet igitur etiam toruum hæreticum nō poſſe diffugere, quin cōuerſionē iſtā aſtruat ſecundùm ſubſtantiam fieri in diuerſam ſubſtantiam. Et hanc conuerſionem dicit Auguſtinus eſſe de fide ſymboli, cōfundens in hoc verbo imperitiam Witcleff dicentis, q̄ in nullo articulo triplicis fidei eſt iſte conuerſionis articul⁹ declaratus. de Euchariſtia ca. 5. Ipſum met voco in teſtem, q̄ cinis conuerſus in carnem glorioſam in cælo, non remanebit cinis præexiſtens ſimul & caro. Hac ergo cōuerſione ſymbolica panis terreſtris tranſubſtātiatur in carnem propriam Saluatoris, ita vt non remaneat vltrà panis, ſed caro præciſa. Hoc tñ refert, quia cinis tranſubſtantiatur in carnem non exiſtentem niſi per conuerſionem huiuſmodi. Sicut etiam virga in ſerpentem, & aqua in ſanguinem, & coſta in ſtatuam. Panis autē altaris conuertitur ſecūdùm eſſentiam in carnem, quæ præfuit, & per illam conuerſionem nulla ratione mutatam.

¶ Quòd videtur aliquātùm propinquum tranſubſtantiationis exemplum à cibo, quē poſt reſurrectionē Chriſtus accepit.

CAP. LXXI.

SVMMA.

1 *Cibus, quem poſt reſurrectionem Chriſtus ſumpſit, quò ſit translatus, uel abſorptus, dubitatur. Et quid de hoc dicat Beda, & Auguſtinus.*

2 *Tranſubſtantiationis exemplum, quomodo uideatur aliquantùm propinquum à cibo, quem poſt reſurrectionem Chriſtus accepit. Et in quo iſtæ duæ tranſubſtantiationes differant, oſtenditur.*

3 *Witcleff de tranſubſtantiatione obiectio, & ad eandem reſponſio.*

4 *Platonis, & Ciceronis error circa materiam (dicentes, q̄ Deus eam non fecerit, ſed præſto habuerit eam, ut utatur) recenſetur. Et quid de hoc dicat Lactantius.*

IDcirco congruentiùs à cibo per Saluatorem abſumpto, poſt reſurrectionem ſumere tur exemplum. de quo Lucę vltimo. Obtulerunt ei partē piſcis aſsi, & fauum mellis. Et cùm manducaſſet coram eis, ſumēs reliquias, dedit eis. & Petrus ait, Nobis, qui manducauimus, & bibimus cum illo poſtq̄ reſurrexit à mortuis. De hoc cibo, quò ſit tranſlatus, vel qualiter ſit abſorptus, dubium eſt quibuſdā: cùm in carnem Chriſti per viam nutritionis, quę generationis, & corruptionis mutationes præexigit, quæ corpori Chriſti, & glorioſo repugnant, nō ceſſerit. Nec eſt adnihilatus, cùm tunc Chriſtus nō verè comediſſet, & ſic nō verè probaſſet illo modo reſurrectionis articulū. Cùm tñ dicat Gregorius in Homilia aſcenſionis. Vt videlicet per effectum comeſtionis veritas pateſceret carnis. Vnde ideò in Homilia ſe. 3. Paſchæ *Beda*. Simpliciter, inquit, & piè ſentiendū eſt reſuſcitatū à morte, & immortale iam factum corpus dominicū, nullam quidē neceſsitatem, & tamē facultatē habuiſſe veſcēdi. Ideoq̄ vbi opportunitas probādæ ſubſtātiæ naturalis exigebat, cibis eſſe refectum, qui nimirū cibi nullum ſaginæ adiumentum, vt mortalium corporibus ſolent, illi præbuerint: ſed quomodo in igne miſſa aqua, mox comeſti, ſpeciali eius ſunt virtute abſumpti. Hæc ille. AVTHOR. Hoc vltimū pōderem⁹, quomodo in igne miſſa aqua &c. Certum eſt autē, q̄ ignis in aquam miſſus, quātūcunq; citò abſumitur, aqua nō redigit ignem in nihil, nec in aliam ſubſtantiā conuertit eum, q̄ propriam: ergo cibos, quos poſt reſurrectionem ſuam in corpus ſuum Chriſtus traiecit, nō in nihil, nec in aliam aliquā ſubſtātiam commutauit, q̄ propriam. Et ſic arguitur de illo dicto: aliter bibit aquam terra ſitiens, aliter radius ſolis calens. Non em̄ radius calens trāsfert aquā bibitā in nihil, nec in aliam rem cōuertit, q̄ in naturam ſui ſubiecti. Idcirco lib. 3. de mirabilibus ſacræ ſcripturæ ca. 16. *Auguſtinus* de cibo dñi poſt reſurrectionē. Hunc aūt carnalem cibum qualiter poſt reſurrectionem dñs ſuſcepit, docti requirunt, dum reſurrectura corpora ſpiritualia eſſe cuncti fideles ſciunt, vt reſurget corpus ſpirituale. Quapropter reſurrectura corpora & ſi nō indigēt, vt verè ſano ſenſu creditur, poſsibilitatem tamē edēdi cibos, & ſi neceſſe foret habere, hoc domini exemplo minimè denegatur, vt angeli iuxta ilicem Mambre. Sed hi, nō vt ruminatos cibos ſtomacho, & inteſtinis conferunt: ſed ſtatim vt velut videntur deguſtare, in ſpiritualem naturam, nō ex parte, ſed ex toto transformātur. Hæc ille. AVTHOR. In hoc ergo conueniunt Auguſtinus, & Beda, quòd Chriſtus in corpore glorioſo, & angeli, in aſſumptis corporibus quātūcunq; edant æquiuocè, tamē quod videtur

1 Cibus, quē poſt reſurrectionem Chriſtus ſū pſit.

Beda

Auguſtin.

comedere,transformant in naturam ſuam ſpi ritualem. Et Auguſtinus notanter adiecit non ex parte,ſed ex toto. Quia ſi aliqua pars maneret non cõuerſa in carnem aſſumptam, illa faceret maius: & ſic augeret,niſi aſſumeretur in locum carnis deperditæ: quorum neutrum poteſt contingere corpori glorioſo. Et hoc eſt verũ tam de parte eſſentiali,vt eſt materia prima,quàm de parte qualibet integrali. Hoc ergo cogit Auguſtinum hìc ponere trãſformationem totius cibi in carnẽ aſſumptã, nulla ſcilicet parte remanente cibi, quæ præfuit. Et hæc dicitur tranſubſtantiatio, tranſlatio ſcilicet totius ſubſtantiæ in ſubſtãtiam exiſtentem. Et† bene ſunt iſtæ duæ tranſubſtantiationes ſibi conformes, quia cibus ille carnalis poſt reſurrectionem à Chriſto comeſtus, transfertur in carnemChriſti ſpiritualem iam affectam dotibus gloriæ, ſine omni mutatione eius:ſic item panis & vinũ in altari. Et quia caro illa præexiſtit vtrinq;,idcirco tranſubſtãtiatio cibi & panis mutationem nullam cauſat in carne. Secus autem erat in conuerſione aquæ in vinum,& vxoris Loth in ſtatuam, & aquæ in ſanguinem: quia termini ad quos ſuſceperunt eſſe per conuerſiones eaſdem. Item ſibi conueniunt ſecundùm Auguſtinũ: quia nulla pars rei tranſubſtantiatæ remanet incõuerſa:quia nõ ex parte,inquit,ſed ex toto trãſformantur. In hoc autem differunt, quia cibi aſſumpti tranſubſtãtiantur per oris intus ſuſceptionem:ideò nihil ſenſibile relinquitur apud ſenſum: panis autem & vinum in altari tranſubſtãtiantur per oris pronuntiationem: ideò neceſſe erat relinquere ibi accidentia cõgrua ſumptioni futuræ. Vnde in prooemiali epiſtola de corpore & ſanguine domini, *Anſelmus.* Cùm,inquit ad benedictiones myſticas, operante inuiſibiliter verbo Dei, corpus in corpus, ſubſtantia mutata ſit in ſubſtantiam, ſicut in menſa nuptiali aqua in vinum mutata,ſolùm affuit vinum, in quod aqua mutata erat: ſic in menſa altaris ſolùm adeſt corpus domini, in quod verè mutata eſt vera panis ſubſtãtia: niſi quòd de aqua nihil remanſit in mutatione illa: de pane verò mutato ad peragẽdum ſacri inſtituta myſterij,ſola remanet ſpecies viſibilis. Vnde beatus Ambroſius. Ne (inquit) horror cruoris fieret,ideò in ſimilitudine accipimus ſacramentum. Hæc ille. AVTHOR. Ad † argumentum autem, quo arguit, nullam dabilem eſſe tranſubſtantiationem huiuſmodi generalem: quia cùm trãſubſtantiatio huiuſmodi ſit accidens,oportet habere ſubiectum, quod ſubijcitur tranſubſtantiationi paſsiuæ. Illud non eſt accidens, quia manet nõ tranſubſtantiatum: nec eſt panis, vel vinum,quia cùm illa tranſubſtantiatio eſt ſubita, patet, quòd pro inſtanti tranſubſtantiationis panis vel vinum non eſt pro aliqua ſui parte. Et illud deductum eſt mouiſſe Philoſophos ad ponendum materiam primam generationi ſubiectam. Hæc Witcleff. cap. 2. de Euchariſtia. AVTHOR. Ad hanc inſtantiam reſpondeat, quod Ariſtoteles arguit. Quod generatur non eſt. Quod mouetur eſt. ergo quod generatur, non mouetur. Reſpondeat item fides dicens,quòd Deus in creando non habet materiam neceſſariam. Et quod creatur,creatur item in inſtanti. Ergo in illo inſtãti quod creatur, producitur omnino de nihilo: ergo in inſtanti creationis nihil omnino ſubiectat mutationem creationis. Et quanuis in generatione naturali neceſſarium eſt ſubijci materiam,non ſic tamen in opere quocunq; diuino. Sed† error erat Platonis, & poſteà Ciceronis, quòd materiam Deus nõ fecerit: ſed præſto habuerit eam vt vtatur. ſicut recitat in libro ſecũdo diuinarum Inſtitutionum cap. 9. *Lactantius* dicens, Vt faber, inquit,cùm quid ædificaturus eſt, nõ ipſe facit materiam, ſed vtitur ea,quæ ſit parata, fictorq; item cera. Sequitur. Imò verò non oportuit. Erit em̃ Deus minoris poteſtatis, ſi ex parato faciat, quod eſt hominis. Faber ſine materia nihil ædificabit: quia lignum primum facere nõ poteſt. Nõ poſſe autem, imbecillitatis humanæ eſt. Deus em̃ facit ipſam materiam, quia poteſt: poſſe em̃ Dei eſt. Nam ſi nõ poteſt, Deus nõ eſt. Homo facit ex eo, quod eſt, quia per mortalitatem imbecillis eſt: per imbecillitatem,definitæ, & modicæ poteſtatis. Deus autem facit ex eo, quod nõ eſt, quia per æternitatem fortis eſt: per fortitudinem, poteſtatis immenſæ, quæ ſine, ac modo careat ſicut vita factoris. Quid ergo mirum, ſi facturus mũdum Deus, priùs materiã,de qua faceret, præparauit ex eo, quod non erat? quia nefas eſt, Deum aliũde aliquid mutuari: quia ex ipſo, & in ipſo ſunt omnia. Hæc ille. AVTHOR. Si ergo Deus nihil mutuatur à nobis, quia & Pſalmiſta dixit, Dixi domino Deus meus es tu, quia bonorum meorum non eges. patet, quòd ſicut in creando non requirit Deus materiam vnde creet, & tamen aliquid paſsiuè creatur, & ſubiectat creationis reſpectum: ſic nec in tranſubſtantiando requirit Deus materiam vnde tranſubſtantiet, ſed quam tranſubſtantiet: & illa eſt panis ac vini ſubſtantia. Sicut iterum in creationis exordio nihil ſubiectat

Anſelmus.

Argument. VVitcleff.

Reſponſio.

Lactantius

ctat creationis actiuæ respectum: quia ex nihilo Deus creat, consummato tamen officio, quod creatur, creationi subijcitur: ita q̃ transubstantiatur, tanquam terminus à quo subiectat transubstantiationis actum: in termino verò ad quem nihil illi subijcitur. Sic veritate posita suppositi à quibusdam, quòd Deus cõuertat totum hominem in spiritum, quæreretur illius transubstantiationis respectiuæ subiectum. Quod dictũ recitat in epistola ad Cõ-
Augusti. sentium de corpore domini *Augustinus*, dicẽs, Nonnulli arbitrantur tunc fieri corpus spirituale, cùm iam & ipsum corpus mutatur in spiritum, & quod homo erat ex corpore & spiritu, vtrunq;, ac totum spiritus erit. quasi dixerit Apostolus: seminatur corpus, surget spiritus. Hæc ille. AVTHOR. Hanc assertionem quãuis Augustinus ibi probet esse falsam, nõ tamen impossibilem, & tũc de subiecto illius mutationis esset quæstio. responderet autem sustinens, quòd actio diuina immutando subiectum nõ exigit deferens, sed illa actione mutatum. Arguit item innuens, quòd materia in transubstantiatione adderetur materiæ: & faceret maius, aut densius, vel penitus adnihila-
V Vitcleff. ret, in tractatu de confessione cap. 1. Non, inquam, vident causam, quare Deus hoc fundamentum naturæ destrueret, sicut nec vident, quòd corpus Christi in materia sua est materialius, aut densius, aut maius, quàm priùs fuerit: nec vident in quid ista materia conuertatur: nisi secundùm phantasiam suam erroneã in nihilum conuertatur. Hæc Witcleff. AVTHOR. Nos certa fide videmus, quòd nõ cõuertatur naturæ fundamẽtum in nihilum, sed in materiam carnis Christi eandem præcisẽ, quæ & Christi. Inde est, quòd caro Christi nõ est densior, neq; maior: quia materia panis nõ additur, nec remanet vsquequaq;, nec destruitur, sed substantialiter conuertitur. Nam si adderetur materia materiæ, iam aut faceret totũ maius, aut densius, nec tantùm: sed cùm hæc materia addita sit corruptionis, & naturalis trãsmutationis subiectum, nusquam depuratum per gloriam, totã massam corporis Christi corruptibilem redderet, vt in principio sui
Ambrosius hexaëmeron probat *Ambrosius*. Quomodo, inquiens, corpus materiale mundi inuisibili illi atq; inaccessibili naturæ diuinæ coniungendum putant, cùm præsertim secundùm suam sententiam nõ possint negare, quin cuius partes corruptioni & mutabilitati subiacent, huius necesse est vniuersitatem hisdem passionibus, quibus ppriæ portiones sunt obnoxiæ, subiacere. Hæc ille. AVTHOR. Cũ igitur in dominico corpore portio illa, quæ hanc materiam continet, de natura illius materiæ sit obnoxia corruptelæ, patet per accessum eius totum corpus corruptibile esse factum. Ideò in epistola ad Consentium dixit *Augustinus*. Sed Augustin.
quodlibet quisq; addat, corruptionem addere caueat, ne suæ fidei sanitatem, castitatemq; corrumpat. Hæc ille. AVTHOR. Idcirco secundùm Lactantium prædicto capite. 9. dicit Hermes. Mortale immortali, temporale perpetuo, corruptibile incorruptibili propinquare nõ potest, id est, propiùs accedere. Hæc ille. AVTHOR. Ideo item Aristoteles cum commentatore suo. 11. Metaphysicæ commento decimo. dicunt materiam istam rerum inferiorum subiectam transmutationibus generationis & corruptionis non esse in corporibus cælicis: quia est in potentia ad simpliciter aliud. Materia verò corporum perpetuorum est tantùm in potentia ad vbi. Sic igitur materia corporis Christi est cum forma sua coniuncta perpetuò, est tamen in potentia ad aliud vbi per realem, & essentialem suam præsentiam. Omnes igitur sequelas prædictas oportet ipsum de necessitate concedere, de cibis, quos Christus in corpus suum glorioſum peracta resurrectione traiecit. Quia aut adnihilabantur vsq; ad materialem essentiam inclusiuè, aut si corruptis substantialibus formis coniunxit materiam peregrinam suæ materiæ, vt faceret corpus suum maius, aut dẽsius, & nihilominus corruptibile: aut tertiò concedet transubstantiationem ecclesiæ. Aut ne cesse est vt dicat non verè comedisse Christũ, sed fictè: contra fidem directè. Vnde libro. 13. cap. 24. de ciuitate Dei *Augustinus*. Si fortè, in- Augusti.
quit, de angelis aliud credibiliùs disputari potest, certè fides Christiana de ipso Saluatore nõ dubitat, quòd etiam post resurrectionem iam quidem in spirituali carne, sed tamen vera, cibum, ac potum cum discipulis sumpsit. Non enim potestas, sed egestas edendi ac bibendi talibus corporibus auferetur. Hæc ille. AVTHOR. Quia item ipse Witcleff dicit, vt
suprà habetur, q̃ in conuersione virgæ in ser- V Vitcleff.
pentem, vxoris in statuam, aquę in vinum, seruabantur materiales essentiæ eædem numero: quomodo rarum corpus carneum & concauum seruauit eandem præcisẽ materiam suam in solida statua, quę propter densitatem suam, & terrestreitatem continet species tantùm de materia eadem quantitate suppositа statuæ, quæ fuerat fœminæ? Quomodo item vinum, quod est liquor rarior aqua, & penè aëreus, non implesset iam multò plures hy-

drias, quàm ſex, imò ferè quadraginta, ſi verum ſit, quod ſignat Philoſophus ex pugillo aquæ fieri decem aëris. ergo materia aquæ in ſex hydrijs iam remanens ſub forma vini foret in decuplo rarior, quàm ſub aquæ forma præfuerat, vel ſaltem in aliquanta proportione notabili. Item cur non diceretur illa cõuerſio generatio, cùm ſit inductio nouæ formæ in eandem materiam, maximè quia motus ſpecificatur à termino: nec dependet eſſentialiter ab alterationibus medijs, niſi per accidens præſente efficiente non in potentia diminuto. Poſt hæc autem omnia ſi conuerſiones illæ omnes fuerunt ſubſtantiales per tranſitum rei in rem ſubſtantialiter: tantum dignitatis concede conuerſioni celeberrimi ſacramẽti, nec ſit figuralis vel tropica, ſed ſubſtantialis & in eſſentia,

¶ Quomodo corpus Chriſti ſecundùm ſuam eſſentiam multiplicatur ad loca diſtincta, nõ continua.

CAP. LXXII.

SVMMA.

1 *Multiplicari propriè quid dicatur ſecundùm Dionyſium.*

2 *Multiplicatio corporis Chriſti ſecundùm ſuam eſſentiam ad loca diſtincta, non continua, &c. probatur.*

3 *Chriſti duplicis aduentus comparatio ex Auguſtino, recenſetur.*

4 *Witcleff de multiplicatione corporis Chriſti obiectio, & ad eandem reſponſio.*

5 *Hugonis dictum de corpore Chriſti quomodo poteſt eodem tempore in diuerſis locis eſſe, & hic, & ibi, & totum utrobiq;, & in multis locis ſimiliter.*

6 *Witcleff replica ex Auguſtini uerbis prauè ab eo intellectis deſumpta, diluitur.*

POſt tot magna miracula ſe inuicem viciſsim exigentia, ſcilicet conuerſionis tranſubſtantiationis per eſſentiam, permanſionis accidentium, cibationis ad duplam ſubſtãtiam, neceſſariò multiplicationis miraculum comitatur. Quàm item Witcleff, ſicut prædictas ita iſtam ſophiſticat, vt ſaltem cum numeroſo grege doctorũ eccleſiæ conuenire videatur in termino, ca. 8. Euchariſtiæ, in principio.

Oportet, inquit, fidelem cõcedere, q̃ tam anima Chriſti, quàm totum corpus eius ſit ſimul tempore per diuerſa loca in multis eccleſijs, at q; altaribus, & illud vocam⁹ multiplicationẽ corporis: ſicut dicitur totũ corpus eſſe ad omne punctum hoſtiæ conſecratæ. Hæc Witcleff. AVTHOR. Sicut tropicè corpus, & nõ propriè, ita nec ꝓpriè, ſed tropicè eſt ad omne punctum hoſtiæ iuxta eum. Quò contra eccleſiam ponit ſecundùm ſubſtantiam. Vnde in fine eiuſdem capituli. Corpus Chriſti eſt in ſacramento panis, aut virtus, & non corpus Chriſti, quod in cælo extenditur: ſic q̃ corpus Chriſti non eſt non corpus, ſed eſt nõ corpus Chriſti ibi, & eſt illud ibi, quod extẽditur, ſed non ibi extenditur. Et de Apoſtaſia ca. 15. Sicut dixi ſuperiùs, corp⁹ Chriſti multiplicatur per ſitum hoſtiæ, non ſubſtãtialiter, ſed ſacramentaliter. Et cap. 46. de ſermone domini in monte: ſicut idem corpus Chriſti in numero eſt quælibet plena hoſtia in qualibet eccleſia, ſic eſt quælibet particula illius hoſtiæ, in qua panitas conſeruatur: nec ex hoc ſequitur multiplicatio corporis Chriſti: quia non eſt conueniens, ſed conſonum, q̃ multa corpora, & ſingulum eorum ſit figuraliter & ſacramẽtaliter idem corpus, cùm figuræ poſſunt multiplicari, licèt figuratum nõ multiplicaretur in natura ſua. Hæc Witcleff. AVTH. Finaliter ergo neceſsitatur negare, q̃d concedit eccleſia: multiplicationẽ, ſcilicet corporis Chriſti ad diuerſa loca: quã tamen in primo recitato alicui ſimplici concedere vìderetur. Hanc tamẽ peruicaciam eius cauſat audacia extendendi figuram, aut nudũ tropum ad verbum eſſentię. Et ſub hoc fuco ponit reſpectum figuralẽ in qualibet parte panis, quia quælibet mica eius figurat corpus Chriſti, nõ quidem ſubſtantialiter, aut eſſentialiter, ſed ſacramentaliter, quod eſt figuratim. Eccleſia, quæ intelligit ibi ſacramẽtum propriè nullũ aliud niſi corpus Chriſti ſecundùm ſubſtantiam & eſſentiam, quã habet in cælo, vt eſt ſub ſpecie panis, vocat multiplicationẽ iſtam ſacramentalem ſubſtantialẽ, & eſſentialem corporis, ſcilicet Chriſti & ſanguinis eius directè: animæ verò, & quantitatis, & omnis qualitatis eius intrinſecè per modum concomitãtiæ, ita vt ſit totum ſecũdùm eſſentiam vbicunq; fiunt, nec minoratur multiplicatione, nec augetur. Et colligitur ab illo, q̃d 3. cap. de diuinis nominibus habet *Dionyſius*. Dionyſius.

1 Multiplicari† dicitur illud, quod vnum eſt de eius traductione multis exiſtentibus, manente nihilominus illo & vno multiplicatione. Sequitur. Sed & vnum eſt, & omni parti, & toti,

toti,& vni,& multitudini vno dans:vnum eſt itidem ſuperſtantialiter,neq; pars eſt multitudinis, neq; partium totum: & ſic neq; vnum eſt, neq; vnum habet. Hæc ille. AVTHOR. Vult ergo Dionyſius dicere illud ,ppriè multiplicari,quod eſt vnum traductum in multis, ipſo ſemper in omnibus manente & eodem, & vno.Et in parte,& in toto,& in vno,& multitudine vnum dat, & vnum eſt ſuperſtantialiter. Sicut anima in pluribus partibus corporis neq; pars erit multitudinis, neq; erit totū
2 ex multis, neq; vnum ex pluribus. Si† ergo corpus Chriſti in mille altaribus eſt vnum ſecundùm eſſentiam,non vnum totum ex mille,tanquam ex partibus,ſed vnum ſupērſtantialiter in tot hoſtijs:vnū ſimpliciter ſine plurificatione, & idcirco vnum multiplicatione. Quòd ſi ſcripturam expoſcas,ipſum Dei verbum accipe ſedentem præſenter in corpore, & ſe tradentem manducandum in corpore. Hoc eſt,inquiens,corpus meum. Corpus ergo loquitur, & idem traditur comedendum: ſi idem hîc,idem ibi: non tropicè reſpectiuè, ſed ſubſtantiale corpus Chriſti propriumque corpus meum, ergo in diuerſis ſitibus corpus vnum.ſicut libro de corpore & ſanguine do-
Anſelmus. mini cap.11.*Anſelmus*. Semel,inquit, oblatus eſt Chriſtus: hoc autem ſacrificium exemplū illius eſt, idipſum ſemper idipſum. Proinde hoc eſt ſacrificium:alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Chriſti ſunt? Nequaquam, ſed vnus vbiq; Chriſtus, & hîc plenus exiſtens,& illic plenus. Sicut enim quod vbiq; offertur,vnum corpus eſt, & nō multa corpora,ita & vnū ſacrificium. Hæc ille.AVTH. Ecce quòd corpus Chriſti multiplicatur,quia quod vbiq; offertur,vnum corpus eſt,& non multa corpora. Si figurale corpus eſſet, quod offertur, iam multa eſſent corpora: quia multæ figuræ,& non vnum tantùm iuxta te.Si autem vnum corpus eſt, quod offertur, & non multa,neceſſariò illud eſt corpus Chriſti figuratum,& non reſpectus figuratus:quia figurę multiplicantur figuratis nō multiplicatis per te iam ſuprà. Hoc non habebat Anſelmus
Auguſtin. à ſe,ſed à ſancto Ambroſio.Et beatus *Auguſti-*
3 *nus* in ſermone de verbis domini. Per† partes, inquit,manducatur,& manet integer totus in cælo: per partes manducatur in ſacramento, & manet integer totus in corde tuo:totus em̄ erat apud patrem, quando venit in virginem: & impleuit illam,nec receſsit ab illo:veniebat in carne, vt homines eum manducarent: & manebat integer apud patrem,vt angelos paſceret.Hæc ille.AVTHOR. Comparat duos aduentus Chriſti. A patre in vterum, vt ſuſciperet hominem.A patre in hoſtiam ſecūdùm carnem,vt paſceret hominem. Et ſicut non reliquit patrem per primum aduentum verbi, quo minus eſſet totus apud patrem, & tamen totus ſecundùm eandem ſubſtantiam in vtero: ita ergo non reliquit patris dexteram per ſecundum aduentum, quo minus eſſet ipſi totus præſens ſecundùm eſſentiam carnis: & totus ſecundùm eandem præſens in hoſtia bene dicta. Sed recalcitrationes Witeleff videam⁹, quas ſine probationibus euomit, cap.10. de
4 Apoſtaſia.Patet,† inquit,quantùm difficultatur eccleſia ſecūdùm ſcholam diaboli de multiplicatione corporis Chriſti: cùm fundamentum illius ſcholæ ſit fictum mendacium ab vtilibus occupationibus retractiuum. Nec valēt euidentiæ,quibus arguitur ſubiacere poteſtati diuinæ. ſicut enim Deus non poteſt facere eandem rem in numero eſſe ſimul per diuerſa inſtantia, ſic nec poteſt facere eandem eſſentiam materialem eſſe ſimul per diuerſa loca. Hæc Witcleff. AVTHOR. Iam au- Reſponſio.
diſtis planè quid ſentit: priùs tamen repellemus exemplum tanquam inutile ad concludēdum aſſumptum.Nam diuerſa loca ſunt ſimul in natura,ſicut & diuerſa corpora:diuerſa autem inſtantia eſſe ſimul repugnat legib⁹ ſucceſsiuorum, etiam contradictorie,niſi forſan ponatur Deum facere duos mundos ſibi coëxiſtere.ergo vna impoſsibilitas eſt in exēplo, qualis nec vlla eſt in concluſione ſimilitudinis. Ratio enim quare vna res non poſſet eſſe in diuerſis inſtantibus ſimul,ſufficienter datur, quia duo inſtantia non poſſunt eſſe ſimul:quod non inuenitur in rebus dictis, ſed nec in locis. Aut da mihi ſimul duo inſtantia in natura,ſicut dabimus duo loca,& dabimus tibi idem corpus ſimul cum duobus inſtantibus ſicut in duobus locis: imò(quod amplius eſt) omne corpus ſub cælo ſine miraculo ex parte ſui erit ſimul in duobus inſtantibus.Ad huc ergo petitur principium quomodo probat primum, ſecūdum verò ſatis probat fides patrum eccleſię,à quibus habebat *Hugo*,quod Hugo.
ſcripſit ſecunda parte de ſacramentis.libro.8.
5 cap.11.dicens, Quomodo,† inquis, corpus vnum eodem tēpore in diuerſis locis eſſe poteſt? hic eſt, ibi eſt,& totum vtrobiq; eſt, & in multis locis ſimiliter. Noli mirari:qui locū fecit,corpus fecit,& locum in corpore, & corpus in loco:& qui fecit vt corpus vnum in loco vno eſſet, fecit ſicut voluit,& ſi voluiſſet,aliter facere potuiſſet. Nam & quando vult,aliter facit,& eſt ſicut vult ſemper. Quia autem

ſic ipſe fecit, vt corpus vnũ in loco vno eſſet, tu quid factum eſt vidiſti, & neſcis aliud, niſi quod factum eſt, & quod vidiſti. Idcirco miraris, quando aliud vides, vel audis, quàm videre, & audire conſueuiſti: ipſe autem non miratur, quando aliud facit, quàm quod facere cõſueuit: quia quando illud fecit, ſciuit tunc & q̃ aliter facere potuiſſet ſi voluiſſet. Idcirco cùm quid mirari cœperis, & dixerit forte tibi cogitatio tua, quomodo hoc eſſe poſsit, cogita facientem, & deſinet eſſe mirabile quicquid illud fuerit. Hæc ille. AVTHOR. Vtinam ita cogitaſſet Witcleff omnipotentem Deum: & tunc rudis cogitatio eius immerſa conſuetudini rerum carnalium non dictaſſet, q̃ multiplicatio corporis Chriſti ſubſtantialiter facta, ad omne punctum hoſtiæ, ſicut catholica credit eccleſia, haberet pro fundamento fictum mendacium. Mirabilis Deus, quòd vnus miſer audet dicere mentitam eſſe totam eccleſiã! Quid ſtupent homines, quòd ipſe idem mendaces efficit omnes fratres? Omni mendacio maius eſt iſtud, quod per totum orbem, & à Chriſto, & Apoſtolis eius hactenus vniuerſa mentitur eccleſia. Sed ergo ô omnium mendacium mendax maxime, cogita facientem, ſicut conſulit Hugo, & deſines velle mentiri. Supra omnem naturam eſt architectus iſte, qui fabricam ſuam ita multiplicat. Eius ergo potentia complacens eſt multiplicationis placitæ fundamentum: ſicut concorditer Hugoni
Gregorius. in Homilia paſchali dicens *Gregorius*. Calix, inquit, quem ſacerdos catholicus ſacrificat, non eſt alius, niſi ipſe, quẽ dominus Apoſtolis tradidit. Quia ſicut diuinitas verbi Dei vita eſt, quæ totum implet mundum: ita licèt multis locis, & innumerabilibus diebus illud corpus præconſecretur, nõ ſunt tamen multa corpora Chriſti, neq; multi calices, ſed vnum corpus Chriſti, & vnus ſanguis cũ illo, quod ſumpſit in vtero virginis, & quod dedit Apoſtolis. Diuinitas enim verbi replet illud, quod vbiq; eſt: & coniungitur, ac facit, vt ſicut ipſa vna eſt, ita & corpori Chriſti & vnum eius corpus ſit in veritate. Vnde animaduertẽdum, q̃ ſiue plùs, ſiue minùs quis inde percipiat, omnes æqualiter corpus Chriſti integerrimè ſumunt, & generaliter omnes, & ſpecialiter vnuſquiſque. Hæc ille. AVTHOR. Ecce deitas replens mũdum vnita corpori, facit illud vbicunq; ſumitur vnũ & idem corpus ſuũ, quod ſumpſit ex virgine, ſicut ipſa eſt vna. Iã ipſa eſt per eſſentiam vna, & per ſubſtantiã vnita corpori, non per figuram, & tropicè, ergo & corpus eius fit eſſentialiter & propriè ſine tropo idem in ſu-

6 mentibus vbicunq;. Replicat † item Witcleff, quia Auguſtinus dicit in epiſtola ad Voluſianum. Corpora ſunt, quorũ nullum poteſt eſſe vbiq; totum, quoniam vt per innumerabiles partes aliam alibi habeat neceſſe eſt: & quatũcunq; ſit corpus, ſeu, quantũcunq; corpuſculum loci occupet ſpatium, eundemq; locum ſic impleat, vt in nulla eius parte ſit totum. Et ſequitur infrà. Illud ergo, quod iſte ſanctus dixit nõ poſſe eſſe, fingimus eſſe in hoſtia veritatis. Hæc Witcleff. AVTHOR. Si totus Chriſtus vbiq; præſens eſt ſecũdùm ſubſtãtiam in hoſtia veritatis, ſicut priùs ſancti iam dixerãt: non ita fingimus, ſed probamus. Ad illud Auguſtini, quod affers, ſecũdùm regulã corporis mole magni & quantitatis terminis alligati hoc dicit: nõ autẽ ſecũdùm eſſentiam corporis de natura ſubſtãtiæ: cùm dicat epiſtola ad Dardanũ ipſe idem *Auguſtinus*. Cùm ergo ſit corporis aliqua ſubſtãtia, quantitas eius eſt in magnitudine molis eius. Sanitas verò eius, nõ quãtitas, ſed qualitas eius eſt. Nõ ergo potuit obtinere quãtitas corporis, quod potuit qualitas. Nam ita diſtãtibus partibus, quæ ſimul eſſe nõ poſſunt quin ſua quæq; ſpatia locorũ tenẽt maiores maiora, & minores minora, nõ potuit eſſe in ſingulis quibuſq; partibus tota, vel tanta, ſed amplior eſt quãtitas in ampliori bus partibus, breuior in breuioribus: & in nulla parte tanta, quãta per totum. Qualitas verò corporis, quę ſanitas dicitur, cùm ſanũ corpus ſit totum, tanta eſt in maioribus, quãta in minoribus partibus. Non eñ quę minus magnę ſunt, ideò minꝰ ſanæ ſunt: aut, quæ ampliores, ideò ſaniores. Abſit ergo, vt quod poteſt in corpore qualitas creati corporis, nõ poſsit in ſeipſa ſubſtãtia creatoris. Hæc ille. AVTH. Iã planum eſt, q̃ Auguſtinus loquitur de corpore ſecũdùm conditionẽ quantitatis molis, quę facit, vt corpus nõ ſit in diſparibus locis totũ, ſed maius in maiori loco, cui coëxtenditur, in minori minus. Sed quid? ſi conſideraſſet ſubſtãtiam corporis ſecũdùm ſe, nõ autem in magnitudine molis, ſed eſſentiæ, ſicut ſanitatem conſiderauit corporis quãti, ſed ſine commenſuratione quãtitatis eiuſdem: ideò poſuit eam multiplicari per corpus quodammodo, quia tãtam eſſe in parte, quãta foret in toto, nõ tamen totam in parte: nũquid ipſa ſubſtãtia ſic abſtracta etiam tãta foret in parte, quę eſt vna conditio multiplicationis intentę, imò & tota in parte, quæ eſt altera conditio? Quia nõ eſt de mente Auguſtini, quin aliud ſit ſubſtantia corporea, aliud magnitudo molis eius. Vnde incœpit iam dicere. Cùm ſit corporis aliqua

Replica. VVitcleff.

Reſponſio.

Auguſt.

ſubſtan

ſubſtantia, quantitas eius eſt in magnitudine molis eius. Non dicit ſicut Witcleff, q̃ quantitas eius eſt ipſum eſſe quantũ, ſicut omne accidens. Item tantùm, aut plùs diſtat eſſentialiter ſubſtantia corporea ſecundùm genus ſuũ à genere quantitatis, quãtùm aliqua qualitas. Si ergo qualitas, vt huiuſmodi, etiam quæ nõ poteſt ineſſe corpori ſine quãtitate, poteſt tota & tãta multiplicari per partes, ab æquo poteſt corpus hoc fieri ſecundùm ſuam eſſentiã, & eſſe tota in partibus, & tanta ſine diminutione eſſentiæ in ſingulis.

¶Quòd corpus Chriſti coëxiſtẽter poteſt adeſſe alteri corpori in eodem ſitu totum, & hoc cõtra viam penetrationis Witcleff, & atomos.

CAP. LXXIII.

SVMMA.

1 *Witcleff, uitans fidem fateri catholicam, quomodo incidat errorem reproborum gentilium Democriti, & Leucippi, oſtenditur.*

2 *Democritus, & Epicurus, in quæſtionibus naturalibus, in quo inter ſe diſſent, ex Auguſtino.*

3 *Corpus Chriſti, q̃ poſſint coëxiſtenter adeſſe alteri corpori in eodem ſitu totum, ſeclusa uia penetrationis Witcleff, & atomos, demonſtratur. Et plura de hoc ibi.*

4 *Virginitas Mariæ. Et quid de hoc dicant Hieronymus, & Anſelmus.*

ARgumẽtum ad hoc eſt, q̃ natura corporis Chriſti ſecundùm ſe totã compatiebatur ſecum corpus ſubſtãtiæ alienæ, & coëxtitit ei ſecundũ omnem menſurã intrinſecam vtriuſq;. Quia Chriſtus non amiſit ſtaturam ſuam, aut connaturalem diſtãtiam partium in ordine ad totum, quãdo exiuit ſepulchrũ per medium lapidis mole magni, aut ianuæ: ergo à fortiori potuit coëxiſtere totus ſecũdũ corpus cuilibet parti corporis proprij. Et tunc itẽ ſicut totus in illis, ita totus in locis diſparibus. Quia prima repugnantia non eſt ab extrinſeco. Quapropter ſi non repugnat corpori ſecũdùm ſe poſita potẽtia infinita, nõ repugnabit ipſi propter aliud, quod contradictionẽ non includit. Hic inſtat Witcleff prædicto ca. 10. de Apoſtaſia. Non enim, inquit, poteſt Deus facere diuerſas ſubſtantias materiales ſimul tẽpore per eũdem locum adæquatum, cùm corpora ſecundũ dotem ſubtilitatis ſeipſa penetrant, & nõ ſunt propriè coëxtenſa. Hæc ille. AVTHOR. Nec dico coëxtendi, ſed coëxiſtere: nec hìc diſputare proponimus de multiplicatione corporum dimenſiua. Sed † iſte vitans fidem fateri catholicam, incidit errorem gentilium reproborum, Democriti, ſcilicet, & Leucippi, cum foraminibus vacui in quolibet corpore ſolido vel poroſo: vnde defenſet penetrationem, quã Philoſophi omnes famoſi ſcatentem probant erroribus. Adeamus *Auguſtinum* omnium ſcriptorum eccleſiaſticorũ riuali quadã ſubtilitate complutũ, viſuri quid illi penetrationes iſtæ Democritinæ complaceant pyramidalium atomorũ in epiſtola ſua ad Dioſcorum, quæ incipit, Tu me innumerabilium. vbi ſpatioſè rem iſtam proſequitur, dicens, Democritus † hoc diſtare in naturalibus quæſtionibus ab Epicuro dicitur, q̃ iſte ſentit ineſſe concurſioni atomorum vim quandam animalem ſpirabilem, & ſpiritalem, qua vi eũ crede & imagines ipſas diuinitate præditas dicere, nõ omnes omniũ rerũ, ſed deorũ: & principia mentis eſſe in vniuerſis, quibus diuinitatem tribuit, & animãtes imagines, quæ vel nobis prodeſſe ſoleant, vel nocere. Epicurus verò neq; aliquid in principijs rerũ ponit prẽter atomos, id eſt, corpuſcula quędã tam minuta, vt iam diuidi nequeãt, neq; ſentiri, aut viſu, aut tactu poſſint. Quorum corpuſculorũ concurſu fortuito, & mũdos innumerabiles, & animãtia, & ipſas animas fieri dicit, & deos, quos humana forma non in aliquo mundo, ſed extra mundos, atq; inter mũdos conſtituit. Et non vult omnino aliquid præter corpora cogitare. Quæ tamẽ vt cogitent, imagines, vt dicit, ab ipſis rebus, quas atomis formari putat, defluere, atq; in animum introire ſubtiliores, q̃ ſunt illæ imagines, quę ad oculos veniunt. Nã & videdi hanc cauſam eſſe dicit, ingẽtes quaſdam imagines, ita vt vniuerſum mundũ complectantur extrinſecus. Hæc ille. AVTHOR. Bene intelligibilem facit hìc Auguſtinus mẽtem Democriti de atomis, q̃ ſcilicet vi ſua ſpirabili animẽt imagines defluxas à rebus, quæ vtiq; corporeæ ſunt, & penetrare potẽtes etiã animum hominis, vt illum moueant per contactũ. Conſequenter ſubiecit *Auguſtinus* ratio nes, quibus pateat falſitas ſic ponentis, dicens, Intelligis iam, vt arbitror, quas iſti opinentur imagines. Sed miror non admonuiſſe Democritũ vel hoc ipſo falſa eſſe, quæ dicit: quia ve-

Auguſtin.

1

2

Auguſti.

VVitcleff.

nientes tam magnæ imagines in tam breuem animum noſtrum, ſi corporeus (vt ipſi volũt) tam paruo corpore includitur, totæ illum tangere non poſſunt. A magno em̃ corpore cùm paruum corpus attingitur, à toto ſimul attingi nullo modo poteſt. Et pòſt arguẽs hoc idẽ de viſu. Tam, inquit, breues oculos tam grandia imaginũ tota corpora attingere nullo modo poſſunt. Hæc Auguſt. AVTHOR. Si cum quibuſdam ſequacibus tui Democriti penetrationem paſsiuã intelligas, tunc ex iſtis imaginibus defluxis per introſuſceptionẽ Auguſtinus tibi concluſit. Si verò penetrationem actuã ipſorum corporũ per ſeipſa cum alijs item diſcipulis magiſtrũ tuũ exponas, reſtat, vt vacuitates imbibitas corporibus penetratis admittas, vt ipſe Ariſtoteles, & cõmentator eius eum expoſuit: & per hoc nulla corpora eſſe continua propter foramina illa vacui alterna
Auguſti. ta cum atomis. Vñ & ſubdit ibi *Auguſt.* dicẽs, Certè em̃ ipſi dicunt omnia, quæ ſunt naturę, nihil aliud eſſe, quàm corpora, & inane, quęq; his accidãt: quod credo motũ, & pulſum dicere, & conſequentes formas. Hæc ille. AVTH. Ecce omnes naturæ ſunt corpora, ſcilicet corpuſcula illa atomorum, & inane, id eſt, vacuitas interſepta, per cuius partes ingredi poſsũt atomalia corpora corporis penetrãtis per pulſum & motũ: & hoc ponebant ſiue de animo, ſiue de Deo: qui vtiq; corpora erant ſecundũ
Auguſtin. prædictos. Vnde ibidem paulò ſuprà *Auguſtinus.* Quomodo, inquit, nõ vereatur iſte Deus, ne intereat, cùm ſine vlla intermiſsione pulſetur, agitaturq; atomorũ incurſione ſempiterna? Pulſari em̃ dicit illud corpus, quod irruentibus atomis feriatur: & agitari, quod penetre-
3 tur. Hæc ille. AVTHOR. Dic† mihi, quo iſtorum modorũ introduxit Chriſtus corpus ſuũ per clauſas ianuas: aut eduxit per ſepulchri tectum marmoreũ? Nunquid ſolam ſuæ carnis imaginẽ penetrare fecit res ſolidas ad cauſandum in humanis viſibus illuſiuum intuitũ rei nõ præſentis in ſua ſubſtantia: ita vt nõ errarent diſcipuli in iudicio, putantes ſe ſpiritum videre? Aut atomi carnis Chriſti ſine intermiſsione pulſantes, & agitantes lapidẽ tumuli, patefacerent foramina vacuitatis imbibitæ, per quæ paruum iter eſſet atomis carnis Chriſti? Miror q̃ iſtis deliramẽtis, & philoſophorum nugis potiùs elegit conſentire noſter philoſophus ſuper corporum penetratione longinqua, quàm coëxiſtentiam corporum ponere cũ tota priſca eccleſia, & moderna. Maius verò mirum, q̃ contra omnẽ cœtum Theologorum fideliũ ponit corpora glorioſa in cælo, imò corpus Chriſti ſecundùm ſe penetrantia, & cùm voluerint penetrata, ſed ſine laceratione inquit. 4. Trialogi cap. 41. Corpora, inquit, V Vitcleff.
ſic ſubtiliata poſſunt ſe ex ordinatione domini penetrare: & cùm penetratio, & laceratio ſint diſtincta, patet exhinc nõ ſequi, q̃ corpora beata ſe lacerabunt ad inuicem, vel corrumpent. Et cùm nõ ſint dimenſiones immobiles, ſed proprietates innatæ illis corporibus: patet non ſequi, q̃ dimenſiones penetrabunt, vel q̃ erunt corpora coëxtenſa. corpora enim glorificata cùm ſecundũ indiuiſibilia penetrabũt ſeſe, penetrantia habent ſuas dimenſiones, & loca propria, ſed cõmixta. Hæc Witcleff. AVTHOR. Nihil iſti penetrationi cum dote ſubtilitatis, quæ non naturaliter, ſed ſolo ſupercæleſti perficitur deitatis illapſu. Penetrationem autem iſtã ſiue falſè, ſiue fictè naturalem rem ponit, & authoribus naturalium derelinquit, dicens ibi, Sed diffuſum tractatum iſtius relinquo philoſophis. Et dicat Witcleff cum ſuo Democrito, qualiter penetrationem ſuam ſine laceratione defendit, quando omnem dimenſionem extenſiuam corpori tollit, ita vt corpus penetrans, aliam dimenſionem, aut ſtaturam diſtinctam non habet à ſtatura corporis penetrati. Dicat item, quomodo totã compaginem corporis glorioſi non lacerat, aut diſſoluit, quando totam eius cõtinuitatem ſic reddit auulſam, vt minima pars, id eſt, atomus ſeparetur ab atomo per ingreſſum atomi penetrantis. Quia neceſſariò quælibet pars ingrediens tangit aliquam partem corporis, in quod ingreditur, dicente Auicenna. 2. naturalium, quòd intellectus ingreſsionis hic eſt, q̃ cùm quamlibet vnam duarum rerum in ſe intrantium aſſumpſeris, aliquid de altera habebit eſſe cum alia in ſitu: quia non ſeparatur vna illarum in ſitu ab alia. Et hac ratione Democritus ſuperatus dixit nullum corpus verè continuum. vt patet in quarto Phyſicorũ. Vſquequo ergo falſo improperabit Witcleff contra catholicos ſacerdotes, quòd frangant collum Chriſti, & membra eius in ſacramento, quod horrebant Iudæi ipſi facere pẽdenti in patibulo? quando ipſe nõ ſolùm partes integrales, ſed vſq; ad partes indiuiſibiles Chriſtum dilacerat in ſuo corpore glorioſo, in virginis vtero, in tumulo, in oſtio, imò in cælo, dum aſcenderet, & adhuc dum in cælo ſedeat ad dexteram Dei patris. Minimus ſanctus in cælo poteſt corpus ſuum per eum traijcere, ſi velit. Et facta penetratione duorum, poteſt adhuc tertium penetrare corpus illud cõfuſum, & ſic oĩa corpora beatorũ in cælo poſſunt ad

vnam

vnam maſſam redigi corporis inuoluti. Et cur non ita poterit eiuſdem corporis digitus oculum eius penetrare ſi velit, & omne mẽbrum corporis in vnum redigi membrum propter dotem ſubtilitatis, quod erit in quolibet? Nec erit tunc in corpore glorificato pacata illa cõpago membrorum, quam in. 22. de ciuitate Auguſtin. cap. 20. ſic prædicat *Auguſtinus*. Tam nollet eſſe vnuſquiſque quod non accepit quanuis ſit pacatiſsimo concordiæ vinculo ei, qui accepit, obſtrictus, quàm nec in corpore vult oculus eſſe qui eſt digitus, cùm membrum vtrũq; contineat totius carnis pacata compago. Hęc ille. AVTHOR. Præter hæc dicat Witcleff, quomodo poteſt corpus diuinum, aut aliud quodcunque beatum eſſe immortale, ſi ſic recipiat intra ſe ingredientes atomos corporis penetrantis ſubintrantes vacuitates in corpo Atrimas. re penetrato, aut perpetuas ruinas ibi ſupplẽtes per auulſionem atomorum: vt atomi intrent. quia duæ tales atomi non poſſunt eſſe ſimul. Si rideat hoc motiuum: ſaltem Auguſtinum derideat, & Tullium, qui magni ponderis ipſum æſtimabant contra Democritũ magiſtrum ſuum. Prædicta epiſtola ad Dioſcorũ Auguſtin. *Auguſtinus*. Cùm (inquit) ita diſcedant quædã corpuſcula de diuino corpore vt alia ſuccedant, & diſſolui illam naturam eadem ſucceſſione non ſinant: omnia ergo (inquit) æterna eſſent, quia nulli deeſſet iſta innumerabilitas atomorũ, quæ perpetuas ruinas ſubinde ſuppleat. Deinde quomodo non vereatur iſte Deus ne intereat, cùm ſine vlla intermiſsione pulſetur, agiteturq; atomorũ incurſione ſempiterna? Sequitur. Demum cùm ex ipſo imagines ſatis ſemper effluant, quomodo poteſt de immortalitate confidere? Hæc ille. AVTHOR. Poteſt eſſe, non nego, quòd noſter Witcleff non plenè cum Democrito delirauit in atomis, & ideo argumẽta de directo nõ eum perfodiunt: ſed ſi bene ducantur fræno rationis acutæ, videat qualiter eum penetrent ex tranſuerſo. Et hoc item ſatis eſt, & plùs q̃ ſatis, quòd nolit ſecundùm fidem concedere, q̃ Chriſtus intrault ianuis omnino clauſis: ſed p̃ ſubtiles poros apertos penetraſſe, aut vacuitates imbibitas. Ita magiſter eius Berengarius in hac fide deſipuit, dicens Chriſtum ianuis omnino clauſis non intraſſe. Lib. 3. de corpore Guimũdus. & ſanguine domini, *Guimundus*. Quid mirum ſi patrum hiſtorias Berengarius & ſui deſpiciunt, qui euangelio etiam contradicunt, dicẽtes nullatenus debere credi, quod ibi legitur: intraſſe ad diſcipulos dominum Ieſum ianuis clauſis? Hæc ille. AVTHOR. Modum iſtũ dicendi vult Witcleff hac via probare penetrationis occultæ. Quia ex qua parte per priuata foramina corpus ianua penetrat: ex ea parte eam non clauſam inuenit, ſed apertam. Sicut ſubtilis vẽtus, qui per rimam ingreditur. Sed ergo ſolidæ partes ianuæ corpori præbebant obſtaculũ, cui ſolæ poroſę dabant ingreſſum. Nec foret verum, quod vniuerſa fides eccleſię in *Auguſtino* recenſet ſuper Ioannem Homil. Auguſtin. 120. dicẽte. Moli corporis, vbi diuinitas erat, oſtia clauſa non obſtiterunt. Ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo naſcente virginitas matris inuiolata permanſit. Hæc ille. AVTHOR. Et de porta iſta beatę virginis in ſecunda parte contra Pelagianos in dialogo, *Hieronymus*. Omnes (inquit) hæretici errauerunt, non intelligentes myſterium natiuitatis eius: magisq; ad ſpecialem natiuitatem ſaluatoris, quàm ad omnium hominum referri poteſt, hoc, quod dicitur. Qui aperuit vuluã ſanctus vocabitur domino. Solus enim Chriſt⁹ Virginitas Mariæ. clauſas portas vuluæ virginalis aperuit: quæ tamen clauſæ iugiter permanſerunt. Hæc eſt porta orientalis clauſa, per quam pontifex ſolus ingreditur, & egreditur: & nihilominus ſemper clauſa eſt. Hæc ille. AVTHOR. Digna ergo ſententia percuſſus eſt, qui dixit, itẽ per quandam minimam aperturam prodiſſe Chriſtum ex vtero virginis. de quo refert frater Petrus de aureolis. Multò magis plagis multis vapulabit Witcleff, ponens per tot minima perforaſſe Chriſtum vterum ſuę matris, cùm dicat Hieronymo teſte fides, quòd ſolus Chriſtus clauſas portas vuluæ virginalis aperuit: quæ tamen clauſę iugiter permanſerunt. Si oſtia clauſa non obſtiterũt ex ea parte, qua clauſa erant, & ſolida, non foraminibus vacuis peruia dat intelligi. Aliâs quid hoc debuit annotare, q̃ ex ea parte, qua fuerũt aperta, clauſa oſtia dederunt introitum? Non fuiſſet hoc magnũ glorificato corpori Chriſti, ſicut nec vento, vel culici. Sed omnibus iſtis proteruiis philoſophorũ errantiũ prędicat, & obijcit ſancta fides prædictũ miraculũ, & teſtatur ſuper penetrationem impoſsibilem illarum duarũ ſubſtantiarũ materialium corporis & ianuæ, coëxiſtentiã ſecundũ eundẽ ſitũ & tẽpus. Libro enim de corpore & ſanguine domini, *An* Anſelmus. *ſelmus*. Quod (inquit) de humanitate eius per reſurrectionem glorificata ſecularis philoſophiæ ratiocinationibus videtur inſuſceptibile, vt clauſis ianuis ad diſcipulos intraret, & mortalis exercuit, dum de thalamo vteri virginalis ad currendam viam diſpenſationis humanæ clauſis ianuis naturæ proceſsit. Quòd

ſi corpus illud intrare, & exire per clauſa potuiſſe virtus authoris, & pietas fidei fecit eſſe credibile: alia etiam, quę præter naturam corporum ſunt, poſſe corpus illud, vel potuiſſe, non video quid facere poſsit incredibile. Sequitur cap. 4. Nam ſpiritus noſter, in quo ad imaginem Dei conditi ſumus: cùm ſecundùm imaginem eius, qui creauit, in regno machinę cui præeſt, ſic quodammodo ſe habeat quomodo creator in regno creaturæ ſuæ: vt ſicut ille vbique locorum eſt, & totus eſt, ſic iſte in toto corpore ſuo ſit, & vbiq; totus ſit, licèt ratio humana non comprehẽdat modum, quo id fiat: cur tam difficile videtur naturam carnis illi ſummæ naturæ ſic vnitam, vt eius facta ſint omnia, quæ illius ſunt: maximè poſt reſurrectionis glorificationem ex diuina potentia poſſe, vt in diuerſis locis ſit non diuerſo tempore? Licèt enim dignioris & ſubtilioris naturæ ſpiritum rationalem conſtet eſſe, q̃ quodlibet corpus: illud tamen corpus, quod ſuper omnes cælos in eo, qui ſuper omnia eſt, meruit exaltari, digniùs, & ad omnia quæ voluerit ſubtiliùs, & efficaciùs puto eſſe, quàm ſint aliqua, non ſolùm inferiores ſpiritus, ſed & omnes illi, qui cælorum nomine meruerunt appellari. Hæc ille. AVTHOR. His reſpondeat rudis Witcleff, qui tantum eleuat materialem ſuam ſubſtantiam, vt dominum maieſtatis approbet impotentem. Lutum illud, cui Deus dedit omnia, quæ in cęlo & in terra, nonne cũ ſpiritu incorporato poterit iuſſu maieſtatis totum & ſimul eodemq; momento locis intereſſe diſtinctis? Sed ſic (inquis) poterit vbiq; ſimul eſſe: quod diuinæ infinitati eſt propriũ.

Anſelmus. Reſpondet tibi *Anſelmus*. Nec tamẽ naturam corporis domini vbique eſſe dico, quia nec opus eſt niſi vbi vult, & vbi fidei certo ſacramẽto hoc operatur, ad quod aſſumpta eſt, & glorificata, myſteriũ, ſcilicet, ſaluatoris humanæ. Sequitur. Sic ergo cõſtat in diuerſis locis vno horæ momento eſſe poſſe corpus Chriſti: ſed lege creatricis naturæ, non creatæ. Cùm autẽ naturæ creatæ natura ſit creatricis naturæ legibus in omnibus obedire: ſi aliquando pacta ſua reſoluenda illi permittit, qui ea inſtituit, & ordinat: nõ videri debet errare, vel deuiare ab ordine ſuo, maximè in illa natura, quæ in vnitate perſonæ cõiuncta eſt illi verbo, per quod facta eſt omnis natura. Hæc ille. AVTHOR. Hæc omnia ſequuntur fidem tranſubſtantiationis panis in carnem Chriſti, ſecundùm eſſentiam. Hac fide dixit Ambroſius totũ Chriſtum in cælo, totum in altari. Hac fide Gregorius ſuprà dixit, omnes generaliter idem corpus, & quemlibet ſpecialiter hoc idem comedere. Si ad figuram traxeris, ipſe dixit in veritate, ergo propriè. Maximè cùm figuras reſpectiuas manducare non poſsimus. Certè ſubiectiuas figuras ad modum Gregorii identificare non poſſumus. Hac item fide in ſermõe dominicæ quintæ poſt epiphaniam: & ponitur de conſecratione diſtinctione. 2. Singuli. dicit *Hieronymus*. Singuli accipiunt Chriſtum dominum, & in ſingulis portionibus totus eſt: nec per ſingulos minuitur, ſed integrũ ſe præbet in ſingulis. Hæc ille. Hieronym.

¶ Qualiter Witcleff improperat eccleſiæ pro vocabulis tranſubſtãtiationis & accidẽtis ſine ſubiecto, dicẽs, quòd olim non erat de fide.

CAP. LXXIIII.

SVMMA.

1 *Witcleff calumnia, de terminis, quos ad expoſitionem fidei ſacramenti eccleſia adinuenit, quia non ſint in uſu ſcripturæ Canonicæ. &c. diluitur.*

2 *Hæreticorum prima fuga, cùm ſunt capiendi, quæ ſit. Et de cõparatione uerborum Witcleff cum Arianis eloquijs, ſi ſibi conueniant.*

3 *Eccleſiaſticæ diſciplinæ mos (ſi quando hæreticorum noua doctrina exurgat) quis, ſecundùm Athanaſium.*

4 *Certandum quòd non ſit multùm pro nomine, cùm de re conſtet, ex Auguſtino oſtenditur. Et multa ibi contra Witcleff, qui uocabulo, argutias, & huiuſmodi utitur.*

5 *Nomen ad quid repertum, ex Auguſtino, Et unde ſic appellatum.*

6 *Montes an tranſtulerint Apoſtoli.*

1 CAlumniatur ſ item terminos, quos ad expoſitionem fidei ſacramẽti eccleſia adinuenit, quia non ſint in vſu ſcripturæ canonicæ, volens per verborũ cariſtiã ſupprimere veritatem

ritatē. Vnde ſermone. 50. 2. partis. Nō (inquit) videtur eſſe epis magna prudētia catholicare iſagogas Porphyrii, p̄dicamenta Ariſtotelis, & quintum Metaphyſicæ quo ad multa dicta de ſubiecto & accidente, & damnare ſcripturam ſacrā. Specialiter cùm nec iſte terminus, accidens, quantum recolo: nec iſte terminus ſubiectum ad ſenſum eorum eſt terminus legis Dei, in qua eſt omnis veritas, vt ſæpe aſſerit Auguſtinus. Hæc Witcleff. AVTHOR. Primò catholicandas ſubridet iſagogas Porphyrii, & libros Ariſtotelis per epiſcopos: quia iuxta rectam philoſophiam ipſorum & omnium accidens dicit eſſentiam præter ſubiectum ſuum, maximè abſolutum. Quo poſito, neſcit ipſe euadere, quin Deus poſſet ipſum facere per ſe ſubſiſtere. Secūdò neſcit vocabula accidentis, vel ſubiecti in ſanctis reperire ſcripturis. Ideo vt philoſophus deuius, & ignarus theologus de accidente & ſuo ſubiecto ſecundùm vtrunque remanet infundatus. Sic item cauſatur terminum tranſubſtantiationis terminum magiſtralem, & abiicit terminum panis materialis, ea de cauſa: nomina etiā papæ & cardinalium: quia non reperiuntur
2 in ſcriptura ſacra. Hæc ſ eſt prima fuga hæreticorum, quando ſunt capiendi, vt falſarii veritatis currunt ad pugnas verborum. Comparemus, ſi libeat, verba Witcleff cū Arianis eloquiis, ſi ſibi conueniant. Witcleff dicit de ſermone domini in monte cap. 42. loquens de accidente ſine ſubiecto. Apoſtolus ſi ſciuiſſet iſtam fuiſſe hæreſim, ipſam Græcis fidelibus non tacuiſſet. & infrà. Quomodo ergo poſſet catholicus excuſare ſpiritum ſanctū, & alios euangeliſtas ex tacentia huiuſmodi veritatis? Hęc Witcleff. AVTHOR. Sic dixit Arius de termino *homouſion*, id eſt, conſubſtantialitatis: quando coram iudice Probo, contra Athanaſium pro perfidia diſceptaret: vt planè legitur in libro primo eiuſdem Athanaſii altercatio-
Arius. num in actis. *Arius*. Vnum de duobus in hac cauſa ſequi neceſſe eſt. Si vera eſt *homouſii* aſſertio, falſa eſt apoſtolorum prædicatio: quæ ſine hoc nomine longo tempore floruit. Sive rò apoſtolica fides huius nominis expers, vera eſt ſicuti eſt: hæc ſine dubio falſa erit, quæ antiquæ fidei nominis nouitatem adiecit. Reuolue cuncta noui & veteris teſtamenti volumina, vtrum *homouſion* alicubi ſacris inditum paginis poteris inuenire. Hæc ille. Sequitur.
Probus. *Probus*. Et quæ ratio cauſæ flagitabat, vt res antiqua nouum acciperet nomen? Nunquid eā priuſquàm huius nominis vocabulum ſortiretur, ſine nominis proprietate manebat? hoc nullam mihi rationis conſequentiam habere
3 videtur. *Athanaſius*. Eccleſiaſticæ ſ ſemper mo- Athanaſius
ris eſt diſciplinæ: ſi quando hæreticorum noua doctrina exurgit, contra inſolentes quæſtionum nouitates, rebus immutabiliter permanentibus, nominum vocabulum immutare, & ſignificantium rerum naturas exprimere: quæ tamen exiſtentium virtutibus cauſarum congruant: & quæ magis eadem antiquitùs demonſtrent fuiſſe, non ortus inſinuēt nouitatem. Et vt quid dico, planius fiat, vtor exemplo. In ipſo chriſtianæ religionis initio omnes, qui credebant domino Ieſu Chriſto, non chriſtiani, ſed diſcipuli tantummodo vocabātur. Et quia multi dogmatum nouorum authores extiterant, doctrinæ obuiantes Apoſtolicæ, omnes ſectatores ſuos diſcipulos nominabant. Nec erat vlla rationis diſcretio inter veros falſoſq; diſcipulos: ſiue qui Chriſti, ſiue qui Doſit. ſiue Theodoti, ſiue Iudę cuiuſdam, ſiue etiam Ioannis ſectatores: qui ſe Chriſto credere fatebantur, voluerunt vt vno diſcipulorum nomine cenſerentur. Tunc Apoſtoli conuenerunt Antiochiam, omnesq; diſcipulos nouo nomine, id eſt, Chriſtianos appellabant. Sequitur. Hanc ergo ab Apoſtolis traditam nouis vtendo nominibus formam eccleſia retinens contra hæreticos diuerſos, prout ſanæ fidei ratio poſtulabat, diuerſas edidit nominum nouitates. Denique patri nouum innaſcibilitatis nomen eccleſia poſuit. Cùm enim Sabelliana hæreſis genitum ex virgine patrem voluiſſet aſſerere: ingenitum cōtra hanc, confitendo eccleſia tradidit patrem. Et vtique in ſcripturis diuinis ingenitum nuſquam legimus patrem. Poteſt ergo Sabellius audaciam ſuam in huius calumniæ vertere quæſtionem: & ſimili, vt tu proponis, genere vtique dicere, Cur diuinis ſcripturis ſine vllo proſpectu pudoris violentiam facitis, profitendo innaſcibilem patrem, quod ſcriptum oſtendere non valetis? AVTHOR. Sic profert ibi contra eundem Sabellium in Smyrnenſi ſynodo ſtatuiſſe eccleſiam, vt Deus pater impaſsibilis diceretur, quod tamen in ſcripturis non legitur. Et in eadem contra Photinum, Deum filium dicendum eſſe, Deum de Deo, lumen de lumine: quod (inquit) in apoſtolorum ſymbolo, & æquè in ſcripturis non legitur. Item contra Eunomium, ſimilem patri filium. Quid igitur ex his concluditur? niſi ſi ſenſus vocabuli in ſcripturis ſanctis habet originem, audacter vtere termino. Nec erit inepta vox, aut calumnianda nouitas, ſi res concepta per terminum, antiquitate

præua-

prævaleat. Quod tandem iudex ibi concluſit,
Probus. loquens ad Arium, *Probus*. Hoc contentionis vitio deputabitur, vt documentum nudi ſermonis exigas, cuius fidei ſenſum in ſcripturis copioſiùs noueris redundare. Senſum igitur quare vnde vocabuli huius natura trahit originem: & cùm ſenſum inueneris, nomen te pariter inueniſſe non dubites. Hæc ille. AVTH. Ad hoc ergo verum peruenit paganus iudex, in deciſione fidei: vt non ſit inſiſtendum pro termino, ſi tandem ſenſus verbi in ſcripturis poterit reperiri. Hoc ſanũ eſt, hoc iuſtũ. Vñ & Auguſtinus cũ eũ increpaſſet Creſconius de mala deriuatiõe vocabuli Donatiſtæ: ipſe tandẽ libro. 2. cõtra eum. cap. 2. reſpondit, dicẽs.

4 Si ſ enim Demoſthenes clariſsimus oratorũ,
Auguſtin. cui verborum tanta fuit cura, quanta rerũ authoribus noſtris, tamen cùm ei nonnullam loquutionis inſolentiam obieciſſet Æſchines, negauit ille in eo poſitas eſſe fortunas Græciæ: illo ne, an illo verbo vſus fuerit, & huc an illuc manum porrexerit: quantò minùs nos laborare debemus de regulis deriuandorum nominum, quando ſiue illud ſiue illud dicamus, intelligitur ſine ambiguitate quod dicim⁹? quorum non in expoſitione ſermonis, ſed in demonſtratione veritatis maior eſt intentio. & infrà. Quòd ſi diſciplina diſputandi, ſiue illam dialecticam velis appellare, ſiue quid aliud, ſatis tamen ſobriè docet, cùm de re conſtat non eſſe de nomine laborandum: ſicut non curo vtrum ipſa dialectica vocetur, curo tamẽ quãtum valeo noſſe, ac poſſe diſputare: hoc eſt veritatem à falſitate in loquendo diſcernere, ꝙ hoc, niſi curauerõ, perniciosè errabo. AVTHOR. Ita eſt cùm de re conſtat, nõ multùm certandum eſſe pro nomine. Aliàs referat ipſe, vbi per ſcripturas ſanctas vocabula ſua reperiet. Vtar enim contra eum proprio ſyllogiſmo, quemadmodum in ſuperioribus contra Arium quæſtionem ſuam *Athanaſius* ſanAthanaſius ctus inuexit, dicens. Exigit (inquit) à me, vt vnam patris & filii ſubſtantiam, id eſt, *homouſiõ* oſtendam. tu autem ô Ari, tres *ouſias*, id eſt, tres ſubſtantias confiteris. Oſtende ergo mihi, vbi legiſti tres *ouſias*. Si enim ego vnam, hoc eſt, *homouſion*, ideo negare debeo, quia hoc vnde ſcriptum ſit non inuenio, tu quemadmodum tres *ouſias* audes profiteri, cùm hoc ſcriptum nuſquam poteris demonſtrare? Hæc ille. AVTH. Ita dic Witcleff. quia panem materialem non accipis in materia ſacramenti, eo ꝙ in ſcripturis ſanctis non cernitur: dic vbi reperies in ſcripturis panis naturalis vocabulum, quod tantum habes in vſu? Et ſi calumnieris eccleſiam pro termino accidentis ſine ſubiecto, quia ad illum ſenſum in ſcripturis non tangitur: cur tu tanto vſu frequentas vocabulum accidentis in ſubiecto? Cur item nomina blaterata, & blateratio, & botas in ſecunda parte ſermonum, quæ tamen nullo loco ſcripturæ reperies, vel apud ſcriptorem quenquam catholicum? Quod tamen compulit Auguſtinum retractare verbum *omen*, libro ſuo contra Academicos: vt patet. 1. retractationum, capite ſecundo, vbi inquit. *Omen* quippe me legiſſe nõ Auguſtin. recolo: ſiue in ſacris literis noſtris, ſiue in ſermone cuiuſquam eccleſiaſtici diſputatoris: quanuis abominatio inde ſit dicta, quæ in diuinis literis aſsiduè reperitur. Hæc ille. AVTHOR. Sic item vocabulum, argutias, cur aſſumis, quod in libris eccleſiaſticorum diſputatorum non inuenis, niſi quia hæretici argutias ſuas habent, catholici ſecundùm cęleſtem ſapientiam argumẽta producunt? Libro tertio ſuper cantica. textu, Capite nobis vulpes. *Origenes*. Hi qui terrenis, & carnalibus ſenſi- Origenes. bus ſcripturas intelligunt, & alios iſta docendo decipiunt, pro eo ipſo, quòd argutias quaſdam, & argumenta carnalis ſapientiæ & terrenæ concinnant, in inferiora terræ dicũtur ingredi. Hæc ille. AVTHOR. Exponat igitur Witcleff eccleſiæ, vbi prædicta vocabula ſignãter, panis naturalis inueniat, aut accidentis in ſubiecto ad ſenſum ſuum: & parati docebimus, vbi vocabula panis materialis & accidentis ſine ſubiecto poterit inuenire. Ad minus in libris eccleſiaſtici diſputatoris, *Lincolien* Lincoliẽſis *ſis* ſupple, ſuper eccleſiaſtica Hierarchia capite tertio, parte. 14. vbi. Fortè (inquit) dicuntur ea multa, quæ ſenſibiliter diuerſis diſtribuuntur fieri ſeu eſſe in his, quia illæ ſenſibiles formæ non habent alias ſubſtantias ipſas ineſſe tunc ſupportantes. Non eſt enim tunc ſub forma panis, aut ſub forma vini materialis, ſubſtantia panis, aut vini. Hæc ille. AVTHOR. Ecce materialis ſubſtantia panis, aut vini: & quantum, rogo, diſtant panis materialis, & ſubſtantia materialis panis? quantum item ſubſtãtia materialis, & eſſentia materialis panis, quam luges per nos eſſe deſtructam? Mirum etiam, quòd ſequaces Witcleff verſutam eius in hac parte ſtultitiam non declinant: fugientes profeſsionem fidei eccleſiæ coram præſulibus, qa vocabula noſtra ſcripturæ non habent: videntes quòd magiſter illorum coactus mole authoritatis, & rationis, ſponte pœnituit ſic dixiſſe. 4. trialogi capite trigeſimo ſexto. Quanuis (inquit) pepigi extra ſcholam me non vſu VVitcleff. rum iſtis terminis ſubſtãtia panis materialis,

aut

aut vini: tamen fides neceſsitat concedere cõuertibile propoſitioni terminorum iſtorum, vt dicit beatus Hieronymus. Panis quem cepit Chriſtus in manibus. Hæc Witcleff. AVTHOR. Et ſermone ſexto ſermonum epiſtola. appellat aquam materialem, quæ fluxit de latere Chriſti, & vbi ſic dictam in ſcriptura reperiet? Qua ergo licentia dicturus eſt aquam materialem, quam in ſcriptura non reperiet: & catholicos panem materialem dicere non licebit? Si ad differẽtiam illius aquę, qua dicitur: Aqua ſapientiæ ſalutaris potabit illum: aquam materialem enuntiat: & item orthodoxi ad differentiam panis, qui de cęlo deſcendit, materialem panem pronuntiare non deſinent, quid ergo refert, ſi res habeatur, ſicut Athanaſius, & Auguſtinus ſuprà dixerunt, moleſtari pro nomine? Nomen † enim tantùm ad diſtinctè conferendum de re aliqua repertum eſt. De quæſtionibus Dulcitii, quæſtione decimanona. *Auguſtinus*. Omne quippe vocabulum ad diſtinctionem valet. Vnde etiam nomen, quòd rem notet, appellatum eſt, quaſi notamen. Notet autem, hoc eſt, diſtinguat, & doceat, tandem ad diſcernendum adiuuet. Fortaſſe ergo ipſum diuiſiſſe inter lucem & tenebras: hoc eſt vocaſſe lucem diem & tenebras noctem. Hæc ille. AVTHOR. Non fugio tamen reſpondere verſutis interrogationibus Lollardorum: quo authoritatis exemplo ſuperinducunt eccleſiaſtici viri noua vocabula in materiam fidei? Certè exemplo Apoſtoli, & ſanctorum patrum, ad diſtinguendum res. Qualiter enim fidem panis remanentis poſſumus proferre diſtinctè à pane, quia non remanet niſi per additionem apti vocabuli? Ecce panis quem ego dabo caro mea eſt. Iſte panis remanet. Et ecce: accipiens Ieſus panem, benedixit. ille panis non remanet, ſed tranſit in corpus. Panis ergo ſpiritualis, qui & caro Chriſti, is remanet. Panis materialis, panis cibarius, tranſit in alium. Priuſquàm ergo hæreſis iſta de expectatione panis huius eſſet in orbe, panem materialem non curauimus appellare diſtinctè. Oportuit autem eccleſiæ patres nouis caſibus noua remedia procurare. Sic Apoſtolus Paulus de nouo finxit rectores tenebrarum harum, quãdo cum Epheſiis diſputaret. In commentario epiſtolæ Pauli ad Epheſios libro tertio textu, Non eſt nobis colluctatio. &c. *Hieronymus*. Sciamus autem, quòd excepto præſenti loco, nec in veteri, nec in nouo teſtamento, mundi rectores, nunquam legerimus: quod nomen idcirco Paulus Apoſtolus finxit: quia neceſſe habebat ad Epheſios diſputans, rebus nouis, & inuiſibilibus noua nomina coaptare. Hæc ille. AVTHOR. Et non tantùm apoſtolis hoc licebat: ſed item licuit patribus eccleſiæ, viris peritis, in promotionem veritatis quandoque item extranea proferre vocabula. Criminabatur quiſpiam ſanctum Hieronymum pro termino reuelationis, pro quo in Hebræo habetur Apocalypſion: quod propriè ſcripturarum eſt, & à nullo ſapientium ſeculi apud Græcos vſurpatum. Sed ſeptuaginta ita trãſtuliſſe nouis rebus noua fingentes dicit Hieronymus. Et in commentario ſuper epiſtolam Pauli ad Galatas, libro primo, textu, Notum vobis facio fratres euangelium. &c. idem inquit *Hieronymus*. Si itaque ii, qui diſertos ſeculi libros legere conſueuerũt, cœperint nobis de nouitate, & vilitate ſermonis illudere, mittamus eos ad Ciceroĩs libros, qui de quæſtionibus philoſophiæ prænotantur, & videant quanta ibi neceſsitate compulſus ſit, tanta verborum portẽta proferre, quæ nunquam latini hominis auris audiuit. Et hęc cùm de Græca, quæ lingua vicina eſt, tranſferret in noſtram: quid patiuntur illi, qui de Hebræis difficultatibus proprietates exprimere conantur? & tamen multò pauciora ſunt in tantis voluminibus ſcripturarum, quæ nouitatem ſonent, quàm etiam ille in paruo opere congeſsit. Hæc ille. AVTHOR. Verùm ſi quis item libros legerit noſtri Witcleff, plura ibi extranea vocabula ab vſu ſcripturæ vel eccleſiæ in breui quaternulo, quàm in multis voluminibus patrum, & ſcriptorum orthodoxorum inueniet: ſtylum habet groſſum, & vagum: grammaticæ plùs, quàm oratoriæ arti conformem, totum ſeculariter inflatum, & nulli ſcriptori eccleſiaſtico ſimilem: ſqualentem vituperiis, & vltra humanam æſtimationem horridum maledictis. Quid igitur certat contra patres eccleſiæ, quòd in negotiis fidei pro tot ſibi ſuccedentibus curriculis temporum ſibi præparant non ignota, ſed ad rem apta vocabula? ſicut ad Paſcentium Arianum de *homouſion* in epiſtola ſcribit *Auguſtinus*. Vides (inquit) poſſe fieri, vt etiam de verbo, quod in ſcriptura Dei non eſt, reddatur tamen ratio vnde rectè dici oſtendatur. Sic ergo & *homouſion*, quod in authoritate diuinorũ librorũ cogebamur oſtẽdere, etiam ſi nõ ibi ipſum vocabulum inueniamus, fieri poſſe, vt illũ inueniamus, cui rectè hoc vocabulũ adhibitũ iudicẽt. Hæc ille. AVTHOR. Nec tantũ de terminis, ſed forſan de rebus argumentũ militat Auguſtini: vt multa veraciter facta credam⁹, quę ſcriptura

Nomen.

Auguſtin.

Aſſpiteri.

Hieronym.

Idem.

Auguſtin.

ptura expreſsè non recolit. Sicut item in commentario ſuper Matth. 21. quòd diſcipuli trāſtulerunt montes, quanuis ſcriptura non recolat, *Hieronymus*. Latrant† contra nos gentilium canes in ſuis voluminibus, quibus impietatis propriæ memoriā reliquerunt: aſſerentes apoſtolos non habuiſſe fidem, quia montes trāſferre non potuerunt. Quibus nos reſpondebimus: multa facta eſſe ſigna à domino iuxta Ioannis euangeliſtæ teſtimonium, quæ ſi ſcripta eſſent, mundus capere non poſſet. Sequitur. Igitur & hæc credimus feciſſe apoſtolos: ſed ideo ſcripta non eſſe, ne infidelibus contradicēdi maior daretur occaſio. Alioquin interrogemus eos, vtrum credant his ſignis, quę ſcripta narrantur, an non? & cùm incredulos viderimus, conſequēter probabimus nec maioribus eos credituros fuiſſe, qui minoribus non crediderunt. Hæc ille. AVTHOR. Non facta minora factis minoribus contra Witcleff: ſed factis magnis verba comparātes exigua conſonanter Hieronymo dicimus, ſi tantum ſtrepitum faciat, vt admittat terminos, quos ſcriptura non obtinet, nunquid contēpturus eſt facta miranda Chriſti & diſcipulorum, quæ ſcriptura ſubticuit?

6 Hieronym.

Montes an trāſtulerint apoſtoli.

¶ De vocabulis ab eccleſia vſitatis, quæ ſcripturæ ſanctæ non continent.

CAP. LXXV.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui uetuſtate patrum hæreſim ſuam corroborat, & fidem elidit eccleſiæ, more quorundam Gallorum in partibus Maſſiliæ ciuitatis cōtra Auguſtinum, ut refert Proſper. & c. confutatur.*

2 *Articulum fidei omnem lucidiorem factum poſt reſultationem hæreticam, & contradictiones catholicas, oſtenditur.*

3 *Decreti Concilij de fide accidentis ſine ſubiecto ratio.*

ADhuc ſcuto fidei fidem oportet protegere: calumniante Witcleff fideles, quia trāſubſtantiationem multiplicationem, & accidēs ſine ſubiecto ponunt eſſe de fide, cùm tamen antiquos omnes res iſtæ lateant cap. 12. de apoſtaſia argumē. 13. Nedum philoſophi, ſed omnes ſancti de millenario Chriſti tacuerunt accidens eſſe ſine ſubiecto, vel ſacramentum eſſe accidens. Vnde ergo orietur tam ſcādaloſum mendacium? Et cōfirmatio iſtius eſt, quòd loquentes noſtri ſine ratione vel authoritate ſunt contrarii ſibiipſis, quia ſubtiliores, & quo ad illuminationem fidei clariores citiùs nouiſſent iſtum fidei articulum, q̄ poſteriores illuſibiles in pœnam peccati. Et de Euchariſtia. cap. 8. Miratur mundus, quomodo poſt dotationē eccleſiæ vel variaretur ſacramentū, vel innoteſceret noſtris plùs à Chriſto extraneis, vel ratio, vel reuelatio fieret plùs, q̄ Paulo, & ſanctis prioribus. Hæc Witcleff. AVTHOR. In primo paſſu per totū Chriſti millenarium dicit prædicta non fuiſſe de fide. In ſecundo abſcindit ſexcentos annos de tempore, & à tēpore dotationis curſum incipit: memor forſan grandæui patris Baſilii, & Damaſceni, ponentium lucem creatam primo die, accidens fuiſſe ſine ſubiecto. Sed† quia vetuſtate patrum hæreſim ſuam corroborat, & fidem elidit eccleſiæ, refert noſtra, puidere ſimplicibus, qui forſan hac verſutia turbarentur. Primò, inquam, ſciendum hoc genere malignandi vſos eſſe contra Auguſtinum ſcribentem de fide prędeſtinationis quoſdam Gallos in partibus Maſiliç ciuitatis: vt refert *Proſper* in epiſtola ad Auguſtinum, quæ proponitur libro de prędeſtinatione ſanctorum, vbi. Multi (inquit) ſeruorum Chriſti, qui in Maſilienſi vrbe conſiſtunt, in ſanctitatis tuæ ſcriptis, quę aduerſus Pelagianos hæreticos condidiſti, cōtrarium putant patrum opinioni, & eccleſiaſtico ſenſui, quicquid in eis de vocatione electorum ſecundùm Dei propoſitum diſputaſti. & bene infrà. Vtq; breuius, ac plenius qđ opinantur, exponam, quicquid in libro hoc ex contradicētium ſenſu ſanctitas tua ſibi opoſuit, quicquid etiam in libris contra Iulianum, ab ipſo ſub hac quęſtione obiectum, potētiſsimè debellaſti, hoc totum ab iſtis ſanctis contentioſiſsimè conclamatur. Et cùm cōtra eos ſcripta beatitudinis tuę validiſsimis, & innumeris teſtimoniis diuinarum ſcripturarum inſtructa proferimus: ac ſecundùm formā diſputationum tuarum, aliquid etiam quo concludantur aſtruimus, obſtinationem ſuam vetuſtate defendunt, & ea, quæ de epiſtola Pauli apoſtoli Romanis ſcribentis, ad manifeſtationem diuinæ gratiæ præuenientis electorum merita proferuntur, à nullo vnquam eccleſiaſticorum ita eſſe intellecta, vt nunc ſentiuntur, affirmant. Cùmque vt ipſi ea exponant ſecun-

VVitcleff.

1

ſecundū quorum velint ſenſa depoſcimus, nihil ſe profitētur inueniſſe quod placeat. Et de his taceri exigunt, quorum altitudinem nullus attigerit. Eò poſtremò peruicacia tota deſcendit, vt fidem noſtram ędificationi audientium contrariam eſſe definiant: ac ſic etiam ſi vera ſit, non promendam: quia & pernicioſa non recipienda tradantur, & nullo periculo quæ intelligi nequeant, conticeantur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce iſti defendebant ſuam p̄fidiam contra Auguſtinum vetuſtate ſcriptorum: & nullum ſic intelligere apoſtolum dixerant ante eum, imò eum contrarium reputabant ſenſui patrum & eccleſiæ, niſi quatenus adducere poſſet aliquem de veteribus, hęc plane proferre quæ ipſe dixit. At contrà dū hoc ab *Auguſtino* exigerent, ipſe in libro, quem hac occaſione ad eos ſcripſit de prædeſtinatione ſanctorum poſt medium. Si (inquit) huius ſententiæ defenſionem ex diuinorum eloquiorū nos p̄cedentibus catholicis tractatoribus promerem, profectò hi fratres, pro quibus nunc agimus, acquieſcerent, hoc enim ſignificaſtis literis veſtris. Quid igitur opus eſt, vt eorum ſcrutemur opuſcula, qui priuſquàm iſta hæreſis oriretur, non habuerunt neceſsitatē in hac difficili ad ſoluendum quæſtione verſari? Qđ proculdubiò facerent, ſi reſpōdere talibus cogerentur. Vnde factum eſt, vt de gratia Dei quid ſentirent, breuiter quibuſdam ſcriptorū ſuorum locis, & tranſeunter attingerent: immorarētur verò in eis, quæ aduerſus inimicos eccleſiæ diſputabant: & in exhortatiōibus ad quaſq; virtutes, quibus Deo viuo & vero, pro adipiſcenda vita æterna, & vera felicitate ſeruitur. Hæc ille. AVTHOR. Ex hoc paſſu reſpōſorio Auguſtini ſciat Witcleff ſibi inter Auguſtini æmulos ſatisfactum. Deſinat admirari mundus immundi Witcleff innoteſcere nobis myſteria fidei ſacramenti per rationē vel reuelationem: plùs Paulo & cæteris ſanctis prioribus, dicente ipſo Paulo. Et ſi quid aliter ſapitis, Deus vobis reuelabit. Sancti priores in iis rebus moram traxerunt, & ſcripſerunt, in quibus cum aduerſariis fidei tūc temporis diſputatio verſabatur. Si tunc fuiſſent Witcleui ſtæ, tunc ſcripſiſſent fidem eccleſiæ, quam citeriores patres ab illis edocti, & eorum ſpiritu animati ſcripſerunt. Nec ipſi poterant omnia ſcribere, nec tot ſcribere, quot docere. Deus ipſe non per ſe omnia, ſed per conditas creaturas multa diſpenſat, ne ſuperuacuè crederentur inſtitui. Et Chriſtus multa diſcipulis inſtituenda commiſit. Et apoſtoli item ſuis ſucceſſoribus. Nec ipſi patres primitiui fuerunt, aut peritiores Chriſto, aut ſolertiores apoſtolis. Cur igitur tacitas quæſtiones dierum ſuorum religioſis viris ſequentium temporum nō donarent in fide prima Chriſti & eccleſiæ reſoluendas? Planè † verum eſt omnem articulum fidei lucidiorem factum poſt reſultationē hęreticam, & contradictiones catholicas. ſicut in expoſitione pſalterii, tractans hunc verſum, Et dederunt in eſcam meam fel. *Lincolmenſis.* Fel (inquit) ſecundùm Auguſtinum hi ſunt cō tradictores euangelii, qui amaritudine ſuę cō tradictionis fidelium, & probatorum viſum clarificant interiorem: dum enim ſua contradictione amaricant, alios excitant ad perſcrutandum fortiùs, & ſubtiliùs, & intelligendum limpidiùs euangelii veritatem. Vnde in pſalmo. Congregatio taurorum in vaccis populorum, id eſt, hęreticorum inter laicos ſeducti biles: vt excludantur ij, qui probati ſunt argēto, id eſt, emineant, & appareant, qui probati ſunt diuino eloquio. Et, vt dicit Auguſtinus, multi, qui optimè poterant ſcripturas dignoſcere, & penetrare, latebāt in populo Dei, nec afferebant ſolutionem quæſtionum difficillimarum, cùm calumniator nullus inſtaret. Nū quam enim perfectè de trinitate tractatum eſt antequàm obtrectarent Ariani. Nunquam de pœnitentia perfectè tractatum eſt antequàm exiſterent Nouatiani. Nihil de ipſa vnitate Chriſti enucleatè erant quæ dicta ſunt, niſi poſteaquàm ſeparatio illa vrgere cœpit fratres infirmos: vt iam illi, qui nouerant obtrectare, atque diſſoluere, ne perirent infirmi ſolicitati quæſtionibus impiorum, quæſtionibus, ſermonibus, & diſputationibus ſuis obſcura legis in publicum deducerent. Ergo illi diuiſi ſunt præ ira vultus eius, & nobis ad intelligendum appropinquauit cor illius. Ecce qualiter fel, & amaritudo contradictionis hæreticorū, clarificat viſum intelligentiæ probatorum. Oportet enim hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant. Hæc ille. AVTHOR. His verbis patere poteſt, quàm malam cauſam excipiendi habeant contra fidem moderne eccleſiæ, qui dicunt ipſam non fuiſſe talem, aut declaratam pro tali publico ſcripto in diebus vetuſtis. Quare non ſciunt, quòd vexatio dat intellectum? Quare vtique neſciūt, quòd diſpenſatores nouos, & nouos, Deus ſemper per temporum incrementa producit? At quid ſi iteratò diceretur iſtis nouellis hereticis: qđ nedū philoſophi, ſed oēs ſancti de millenario Chriſti tacuerūt, tropū ſine ſuppoſito præſente per eſſentiā eſſe corpus Ieſu Chriſti in ſacramēto? Et quòd dominus Chriſtus nos

Auguſtin.

Lincolmenſis, ſeu Linconienſis.

2

ſicut

ſicut ſeruiles Iudęos adhuc paſceret cum figuris:& quòd nullatenus ſub pœna perfidiæ cõſiderare debemus ſubſtantiam ſacramẽti,quã credere teneremur? Quis vnquam ſanctorum ita dixit? Quis figurale corpus Chriſti ſolùm inter apoſtolos ſiue Paulus vel alius poſuit? Mirabilis Deus: exponat ipſe fidem ſuam in ipſa planitie ſcripturarũ fidelium,quam à nobis expoſcit.Sicut Auguſtinus (dixit Lincolmenſis)ſcribit,q̃ multi tunc latebant in populo Dei,qui iſtam fidem ſciebant, nec tamẽ ſic ſcribebant,cùm calumniator nullus inſtabat tunc:ſed nec vſque tempus Neſtorii negantis eſſe carnem Chriſti propriam ſecundùm Anſelmum cap. 12.de corpore ſaluatoris.Sic nec calumniator aliquis dixit corpus Chriſti ſolũ in figura vſq; ad Berẽgarium: ideo cauebatur tunc primò per eccleſiam,vt diceretur corpus Chriſti proprium per naturam. Nullus panẽ aſſumptum dixit publicè ante Valerannũ authorem de officiis,aut Heribaldum. Sed eccleſia contra hoc malum tunc tranſubſtantiationem edocuit. Nec alius vnquã ante Witcleff (quantum noui)propter groſſa accidentia eſſe ſubſtantiam,panis naturam,cum alta veneratione ſuſcepit,& Chriſti carnẽ eiecit ab hoſpitio ſacramenti. Et tamen diu ante eum eccleſia docta ſpiritu ſaluatoris,& præuidẽs hãc calliditatem hæreticam, docuit accidentia ibi ſine ſubiecto exiſtere,quia iam in naturã corporis Chriſti ſubiectum illud inceſsit:& Deus ſenſus humanos non ſolet vnquam illudere. Hac ergo forma,non nouella fides,ſed eiuſdẽ fidei noua declaratio authoritate maiorũ conciliorum poſt multas euẽtilationes veritatis, ſuccedit eccleſiæ: quia omnes circunſtantiæ veritatis non poterant ſimul vna hõra proferri.Nec multùm tecum facit,quòd iſtam veritatem antiqui patres tacuerunt.Sed robora partem tuam veraciter ſi potes:& dic,q̃ vnus, vel duo patres tuam dixiſſent ſententiã, ſicut Donatiſtæ pro parte ſua ceperant Cyprianum. Nunquid ideo vniuerſalis eccleſiæ redarguetur inſtantia?In lib. 2. contra Donatiſtas cap.
Auguſtin. 5. dicit *Auguſtinus*. Multa iam diximus, nec nos ipſi tale aliquid auderemus aſſerere, niſi vniuerſæ eccleſiæ concordiſsima authoritate firmati, cui & ipſe Cyprianus ſine dubio crederet,ſi iam illo tempore quæſtionis huius veritas eliquata,& declarata per plenarium concilium ſolidaretur. Si enim Petrum laudat & prædicat ab vno poſteriore collega patienter concorditerq̃; correctum, quantò ipſe citiùs cum concilio prouinciæ ſuę vniuerſi orbis authoritati patefacta veritate ceſsiſſet: quia profectò & vni verum dicenti, & demonſtranti, poſſet facillimè conſentire tam ſancta anima, tam pacata. Et forſan factum eſt, ſed neſcimus. Neq; enim omnia quæ illo tempore inter epiſcopos geſta ſunt, memoriæ literisq̃ue mandari potuerunt:aut omnia,quæ mandata ſunt,nouimus.Quomodo enim potuit iſta res tantis altercationum nebulis inuoluta, ad plenarii concilii luculentam illuſtrationem confirmationẽq̃; perduci, niſi primò diutiùs per orbis terrarum regiões multis hinc atq; hinc diſputationibus, & collationibus epiſcoporũ pertractata conſtaret?Hoc autem facit ſanitas pacis, vt cùm diutiùs aliqua obſcuriora quæruntur:& propter inueniẽdi difficultatem diuerſas pariunt in fraterna diſceptatione ſentẽtias, donec ad verum liquidum perueniatur, vinculum permaneat vnitatis,ne in parte prę-
3 ciſa,remaneat inſanabile vulnꝰ erroris.Et ideo doctoribus minùs aliquid plerũq; reuelatur, vt eorum patiens & humilis charitas, in qua fructus maior eſt,cõprobetur, vel quomodo teneãt vnitatem, cùm in rebus obſcurioribus diuerſa ſentiunt:vel quomodo accipiant veritatem,cùm contra id,quod ſentiebant, declaratam eſſe cognoſcunt. Hæc ille. AVTHOR. Videri ergo poteſt id, quod diu manſit intactum,tandem ſi contingat illud inter conflictus diſputantium agitari,& demum in plenario concilio eccleſiæ ad vnum punctum redigi veritatis, non reſtat poſt hoc calumniandi occaſio,quia ſancti patres præuij hanc fidem neſciuerunt,aut arguebant.Quia ſi ſancti fuerunt,& aſtitiſſent præſentes huic decreto concilii,non dubium conceſsiſſent:ſicut Cyprianus,quanuis rebaptizandum cenſuit,ſine dubio crederet, ſi ſuo tempore quæſtionis veritas eſſet per concilium ſolidata. Ita de articulis tranſubſtantiationis, & accidentis ſine ſubiecto dicendum eſt.Si priorum patrum tẽpore fuiſſet mota diſputatio, & poſt diſputationem ſententia finalis decreta cõcilio,quæ modò proceſsit,nec tacuiſſent Paulus,Origenes, Hilarius, aut alii veteres, nec negaſſent. Imò ſupplices mentes in eius authoritatẽ ſine queſtiõe curuaſſent.Nã Paulus ad conciliũ acceſſit pro quæſtione circunciſionis mota Antiochiæ.Et† ſi petatur ratio decreti concilii de fide accidentis ſine ſubiecto,dicendum,quia fides principalis articuli hoc cõcludit.Quia data carne Chriſti propria & præciſa in ſacramẽto ſecũdùm eſſentiam ad formam verborum Chriſti,Hoc eſt corpus meum, nec hoc, ſcilicet,panis annihilatur,vel corrũpitur, quia fit corpus: nec in ſeipſo manet, factus iam verè,

id eſt,

id eſt, propriè Chriſti corpus. Maximè quia nihil plus eſt, quàm corpus: quia non plus dicit Chriſtus, quàm corpus meum, tranſubſtãtiatur ergo in corpus, ne maneat vltrà panis, ſed corpus tantùm ſecundùm ſubſtantiam, ſicut olim erat panis ſecundùm ſubſtãtiam. Cũ igitur accidentia ad ſenſum ſpectent, ſeipſis ſubſiſtere neceſſe eſt. Corpus enim Chriſti cũ ſit corpus glorię, nouas accidentium corruptibilium impreſsiones non recipit, & accidentia migrare de ſubiecto in ſubiectum non minus impoſsibile eſt apud naturam, quàm habere ſubſiſtentiam propriam. Liquet igitur, quomodo ex prima fide euangelica, Hoc eſt corpus meum, purè ſine vitio & propriè intellecta, infugibiliter ſequuntur tranſubſtantiatio, & accidentis poſitio abſoluta. Et ſic potiùs quàm fides fidei ſunt ſequelæ, intantum, vt quicunq; ipſas negauerit, fidem euangelii neceſſariò denegabit: qualiter patet facere Witcleuiſtas, Berengarianos, & alios deuiantes.

¶Quòd determinatio Innocentij, & eccleſiæ, de accidente ſine ſubiecto ſuo, non eſt contra omnes philoſophos.

CAP. LXXVI.

SVMMA.

1 *Accidens poſſe eſſe ſine ſubiecto, qnòd non ſit contra omnes philoſophos, oſtenditur.*
2 *Paulus, quos ethnicos citauerit.*
3 *Hieronymi reſponſio magno cuidam urbis* Romæ *Senatori, quærenti, cur in ſuis opuſculis interdum ſecularium literarum exempla poneret, & candorem eccleſiæ Ethnicorum ſordibus pollueret.*
4 *Witcleff prima ratio, impugnans accidens ſine ſubiecto, & eiuſdem ex philoſophorum dictis ſolutio. Et plura de hoc ibi.*

NOndum pauſare poſſunt catholici, pulſante eos Witcleff aſſertione multiplici: ꝙ quia ponunt accidens ſine ſubiecto, imperiti ſunt, & mendacia publica ſeminant, ſcilicet, contra rationem noua loquentes, & ſcripturam. Vnde ſecunda parte ſermonum, ſermone. 58. A tempore (inquit Witcleff) Innocentii tertii neſcitur vtrum catholicè an hęreticè ſentiebat: ad vnam tamen coguntur obedientiam illius eccleſiæ tanquam fidem, quòd credatur accidens eſſe ſine ſubiecto in hoc ſacramento: ſed nec afferunt rationem, nec ſcripturam, vnde debeat ita credi: ideo fideles in domino iſtud renuũt. Et infrà. Similiter ꝙ accidens ſit ſine ſubiecto, tã philoſophi, q̃ theologi renuerunt: propter hoc, ꝙ non poteſt ſic eſſe de Dei potentia abſoluta. Et de apoſtaſia. cap. 12. Argumentum eſt: quia nedum philoſophi, ſed omnes ſancti de millenario Chriſti tacuerunt accidens eſſe ſine ſubiecto. vnde ergo oriretur tam ſcandaloſum mendaciũ? Hæc Witcleff. AVTHOR. Quòd criminatur eccleſiam non afferre rationem, hoc exiſtimo eum referre philoſophis. Quòd aũt ſcripturam, ſanctis de millenario Chriſti. Aliâs quærerem ego, quid ipſe pro ſe affert, quando ſic aſſumit. Nedum philoſophi, ſed oẽs ſancti de millenario Chriſti tacuerunt accidẽs eſſe ſine ſubiecto. Qualiter hoc probat ratione? qualiter ex ſcriptura? qualiter ex philoſophis? qualiter itẽ de fidei patribus orthodoxis? Ideo dixit ipſe: fideles in dño iſtud renuunt. Poteſt fieri vt taliter nuncupati. Sed & cur non certi fideles ipſum renuunt tam procaciter euacuantẽ principium Chriſtianæ credentiæ, qui nec rationẽ ſecum attulit, nec ſcripturam, nec teſtes philoſophos, nec ſanctos veteres, aut nouellos? Ego quod dicis negare propoſui: cur tu non diſpoſuiſti reuincere denegantem? An tibi ſoli debetur hæc authoritas, quia quod dixiſti probaſti? Et vnde aliter ortum habet tam ſcandaloſum tuum mendacium: niſi quia planè mentiris in philoſophos, & in oẽs ſanctos mentiris? Quanquã mihi materiã ridendi dediſti, ꝙ in re tã alti myſterii, ignaros allegaſti philoſophos, quos ſi pro parte eccleſiæ contra te producerem, credo te riſum continere vix poſſe. Nec mirũ, quia in rebus arduis eſt authoritas inueſtiganda de ſolidis petris, nõ fluctiuagis, & ſemiperitis paganis. Vnde *Auguſtinus* dicit de catholicis quaſi appropriatè: ꝙ de medio petrarũ dabunt voces. ſuper eodem loco pſalmi. 103. Modò (inquit) ſi dicam vobis; credite: hoc enim dixit Cicero, hoc dixit Plato, hoc dixit Pythagoras: quis veſtrum non irridebit me? Ero enim auis, quæ non de petra emitto vocem meam. Quid mihi vnuſquiſque veſtrum debet dicere? quid debet dicere ille, qui ſic inſtructus eſt? Si quis vobis euãgelizauerit præterquàm quod accepiſtis, anathema

VVitcleff.

Auguſtin.

ſit. Quid mihi dicis de Platone, & de Cicerõe, & de Virgilio? Habes ante te petras montiũ: de medio petrarum da mihi vocem tuam. Audiantur qui à petra audiunt. Petra enim erat Chriſtus. Sequitur. Si nos interroget Iudæus, quare ita facis? ſonam⁹ de petra. Dicimus, hoc fecit Paulus, hoc fecit Petrus. De medio petrarum damus vocem noſtram. Hæc ille. AVTHOR. Nihil ergo accreſcit de reuerentia & robore fidei, quanquam philoſophorũ feſtucæ conteſtentur accidens ſine ſubiecto: ſi verò negauerint, nihil tollunt. In rei veritate philoſophi, quos allegaſti, ſonant cõtra te in materia accidentis, & nihilominus ſancti Chriſti. Vide ſi non probemus quod dicimus. Primò, quia præponis philoſophos: exordiamur ab
1 eis. Fauet illud apoſtoli Pauli. Primo † quod animale eſt, deinde quod ſpirituale. Anaxagoras tuus ponens accidens à ſubiecto ſeparari poſſe, ab Ariſtotele cenſetur. 1. Phyſicorum. An non legiſti eum dicere, colores, & alia corpora eſſe cõmixta, & commixta poſſe ſegregari? Vbi Ariſtot. argumentum ſumens contra eum. Ergo (inquit) colores commixti, & alia accidentia poterunt ſegregari: & non erit aliquod ſubiectum, de quo dicantur, ſecundũ expoſitorem Thomam, & alios. Ecce qualiter Ariſtoteles intellexit Anaxagoram conceſſurum, quòd accidentia poſſent ab omni corpore realiter ſegregari: nec eſſet aliquod ſubiectum, quod denominarent per conſequens. Vnde & commentator concludit de eo in fine commenti. Diſtinguere enim qualitates à corporibus, ſicut dixit, eſt impoſsibile: quia paſsiones ſunt inſeparabiles. ergo poſsibilis ſeparatio paſsionũ à ſubiecto fuit iuxta iſtos de mente Anaxagoræ. Tranſi hinc ad Platonem: an non poſuit ipſe formas naturales abſtractas à materia ſecundùm eſſe non ſecundùm intentionem tantùm? nec ſolas formas ſubſtantiales, ſed & accidentales? ſicut recitat eum Ariſtoteles textu commenti. 19. in ſecundo Phyſicorum. Contigit (inquit) iſtis ſeparare formas naturales ratione: quia ſunt ſeparatæ ineſſe apud eos: & manifeſtum eſt, ꝙ quicquid ſeparatur ab eſſe, ſeparatur ratione, & nõ econtrà, vt exiſtimant. Hæc commentator. Ergo fuit neceſſariò de intentione Platonis, ſeparare prędictas formas à ſubiecto re & intẽtione. Et ideo re, quia vidit eas intentione ſeparari. Item Plato poſuit ſpecies ſeparatas, & genera ab omni corruptibili ſingulari: ꝓpter duo, ſcilicet, propter ſcientiã habendam de rebus, quæ eſt tantũ de perpetuis, & propter generationem & corruptionẽ in rebus, quæ à ſpeciebus perpetuis ſunt remotæ. Et cũ ſint accidentiũ ſpecies, ſicut & ſubſtantiarũ: ergo oportebat omniũ accidentiũ ſpecies & genera à ſubiectis ponere abſoluta. Quia ſi à ꝓpriis ſingularibus ſequeſtrantur, multò magis à ſuis ſubiectis extranei generis, ſicut deducit cõmentator. 2. Metaphy. ꝙ a mixtio ſubſtantiæ vniuerſalis cũ ſubſtãtiis particularibus eſt fortior, vt dicit, mixtione accidentiũ cũ ſuis ſubſtantiis. Si ergo ſubſtantiæ vniuerſales ſint realiter ſeparatę à ſuis ſingularibus, ſecũdũ Platonicos: multò magis accidẽtia erũt à ſubiectis ſeparata. Itẽ fortior eſt cõnexio accidẽtis vniuerſalis cũ ſuo ſingulari, q̃ cũ ſuo ſubiecto genere generaliſsimo ab eo diſtincto. Si ergo accidens vniuerſale ſeparatur à proprio ſingulari, ergo à fortiori à ſubiecto. Sed & hoc à ſancto Thoma diſcere potuiſti. 4. lib. cõtra gentiles: ꝙ Platonici poſuerũt quantitates dimenſiuas per ſe ſubſiſtere, propter hoc, ꝙ ſecundũ intellectũ ſeparantur, & item ſuper. 4. ꝙ hoc dixerũt de Mathematicis vniuerſis. Tranſi item de Platone ad Pythagorã, & ſequaces eius. Et nũquid reperis in. 4. Phyſico ponentes vacuũ, dicẽtes illud dimenſionem ab omni naturali corpore ſeparatam, receptiuã item coloris & ſoni? Vnde & commentator arguit cõtra eos cõmẽto. 60. ꝙ ſic prędicamentum quãtitatis eſſet ſeparatum: & ſic item quantitas eſſet ſubſtantia, quia vt exponit eos cõmento. 51. non eſt differentia inter vacuũ & corpus mathematicũ, cùm vtrũq; ſit tres dimẽſiones abſtractę à materia. Et ita Pythagoras poſuit tonos à materia ſeparatos ſecundùm eſſe. Ecce quot philoſophi, q̃us aberrãtes, celebriter intonabãt ſuis tẽporibus accidẽtia ſeparata à ſubiectis. *Anicebron* item lib. fontis vitę. tractatu. 2. Forma (inquit) accidẽtalis poteſt ſeparari à materia, quę ſuſtinet eam in actu: & formæ ſubſtãtiales nõ poſſunt ſeparari in actu à materia, quæ ſuſtinet eas, niſi intellectu reſoluẽdo, & componẽdo. Sed formæ corporales poſſunt per corruptionem tolli, & aliæ ſuperduci ſubtractę materiæ: ſicut ipſe in eo libro declarat interrogãte diſcipulo. Formæ ergo (accidentales intelligit) poſſunt ſeparari à materia, quæ eas ſuſtinet, & manere. Veniamus ad Ariſtotelem, & commentatorem eius, & Porphyrium, modò præclaros toto orbe philoſophos. Ipſe Witcleff, ipſe qui dixit, quòd philoſophi non conſentiunt accidens poſſe ſine ſubiecto conſiſtere: ipſe planè ſupponit iſtos philoſophos veraciter ac pertinenter laborare nobiſcum. libro de apoſtaſia. capite quinto. Poſſet (inquit) Papa præſumere, canonizare iſagogas

Anicebron

VVitcleff.

Por-

Porphyrii, & prædicamenta Aristotelis, damnando euangelium tanquam hæreticū, qđ quidam putant contigisse de facto. Sequitur. Si ergo oportet fidelem credere, vt fidem catholicam, q̄ sacramentum altaris sit accidens sine subiecto, & Porphyrius ac Aristoteles in isto verisimè, ac pertinentisimè laborarunt, oportet in isto canonizare suas sententias. Et infrà. Quanuis autem Aristoteles & Porphyrius dicant multas necessarias veritates, nunquam tamen credidi expectasse diem, in quo ille articulus fidei ab Aristotele & Porphyrio indigeat declarari. Hęc Witcleff. AVTHOR. Crede mihi de se non indiget, sed pro te: tu ad uocasti philosophos, dicens, q̄ tam philosophi, quàm theologi hoc ipsum ponere renuerunt. Quid restat, nisi vt philosophos hoc in multis posuisse probemus? Quantùm verò ad Aristotelem & Porphyrium nondum audiui quenquā nisi te dicere, q̄ aliquatenus laborasse ponere accidēs sine subiecto. Fideles scio periti potiùs fatebūtur oppositum: nec loca, vbi ista dicerent, inuenirent. Tu primus hoc dixisti, & vbi ad hoc laborauerunt, loca signasti. De Porphyrio: quia accidens describit adesse & abesse præter subiecti corruptionem. Quo ad Aristotelem: quia describit subiectū quid sit in libro prædicamentorum. ibi. Eorū quæ dicuntur. Planè quid hæc ad accidens sine subiecto pertinerent, non video: sed tantū, quia accidens aliud sit in essentia à subiecto. Et hoc dato, fundamētum illud resoluitur, qđ te cogit propter contradictionis metam fidē accidentis abijcere, quod per te non est aliud à subiecto, sed idem in essentia. Et ideo nō potest adesse & abesse præter corruptionē subiecti: sicut nec præter corruptionem sui. Si ergo Aristoteles, & Porphyrius laborāt pro esse accidentis sine subiecto, quia ponunt ea distincta in essentia: hac via pergunt oēs peripatetici & Aristotelis sectatores moderni, & nō erit magnum inuenire philosophos, qui ponant huius positionis separabilitatē: quia penè omnes asserunt accidens à suo subiecto habere distinctam essentiam. Nec valet insensata derisio, qua dicis, Papam præsumere canonizare isagogas Porphyrii, vel categorias Aristotelis. Non enim canonizaret Aristotelem, aut vesanum Porphyrium, sed nec te, si sic nobiscum diceres: sed veritatem inspiratam de re posito creatoris. Deride† sic Apostolum Pau-
2 lum, quòd voluit canonizare Epimenidem, cuius dictum sibi sumit ad Titum: aut hemistichium Callimachi, aut senarium Menandri: aut apud Athenienses Aratum. *Hieronymus*
Paul. quos ethnicos ci tauit.

sic respondet magno senatori vrbis Romæ sic quærēti in epistola. Quòd† quæris in fine epistolæ, cur in opusculis nostris secularium literarum interdum ponamus exempla, & candorem ecclesiæ Ethnicorū sordibus polluamus: Breuiter respōsum habeto: Nunquam hoc quæreres, nisi te totum Tullius possideret: si scripturas sanctas legeres, si interpretes earū, omisso Vulcatio euolueres. Quis ēm nesciat & in Moyse, ac prophetarum voluminibus quædam assumpta de gentilium libris? & Salomonē philosophis Tyri & proposuisse nōnulla, & aliqua respondisse? Vnde in exordio prouerbiorum cōmonet, vt intelligamus sermones prudentię, versutas verborum parabolas, dicta sapientum, & ænigmata, quæ ꝑpriè dialecticorum, & philosophorum sunt. Hæc Hieronymus. AVTHOR. Non hunc morem præterit scriptura, sed nec scripturę sanctę sequaces, quin ad ædificium diuinæ sapientię literas conferant seculariter sapientum. Non q̄ eis indigeant, sed vt tuas, tuorumq̄; calumnias sic deuitent. Quis sancto Dauid oblatis bonis plùs Deo complacuit, qui ei cecinit, Bonorū meorum non eges? Tu verò omniquaq; insectaris fideles. Si assumpserint philosophos sibi in testes, statim calumniaris indigentiam, & canonizationem eorum expaues. Si eos omittant, positionem dicis esse mendacem, quia nulli vnquam philosopho complacebat. Cū tamen in substantia fidei philosophorum dicta plùs deficiāt, quàm efficiant. Potiùs enim diceret medicus impossibile esse simpliciter cæcum natum videre, quàm Deum posse hoc facere. Potiusq̄; naturalis diceret falsum esse vnum numero simplex trinum in personis, q̄ verum. Quid refert, si noctua fulgorem solis dixerit esse falsum? Hucúsq; ad cognoscendum verum humana sapientia non ascendit, disputante *Lactantio* diuinarum institutionum lib. 2. cap. 3. Falsum intelligere est quidem sapientiæ, sed humanæ. Vltra hunc gradum procedi ab homine non potest. Verum autem scire, diuinæ sapientiæ est. Homo autem per seipsum peruenire ad hanc sapientiam non potest, nisi doceatur à Deo. Itaq; philosophi, qđ summum fuit humanæ sapientiæ, assequuti sunt: vt intelligerent quid non sit. Illud assequi nequiuerunt, vt dicerent quid sit. Nota Ciceronis vox. Vtinam tam facilè vera inuenire possem, quàm falsa conuincere. Hæc ille. AVTHOR. Noli ergo lugere mi Witcleff quasi expectaueris videre diem, quo articulus fidei indigeat declaratione Aristotelis, vt sit verus: sed quo processus tuus contra fidei articulum
Hieronym.
3
Lactantius

4 appareat planè falſus. Prima† ratio Witcleff impugnãs accidẽs ſine ſubiecto eſt, quia forma ſubſtantialis corporea non poteſt per ſe ſubſiſtere: quia ſic materia daretur informis: ipſi tamen ſubſiſtendi proprietates plùs conuenit: ergo multò magis nullum accidens per ſe ſubſiſtit. Pro ſolutione iſtius philoſophos tuos interroga. Primò qualiter forma ſubſtantialis corporea non per ſe ſubſiſtit: accidentalis forma poteſt. Nam *Anicebron*, vbi cum ſuprà recolui, ita dicit. tractatu ſecundo libro fontis vitæ. Non eſt (inquit) poſsibile, vt ſit forma in actu ſine materia, quæ ſuſtinet eam. Forma dico ſubſtantialis, non accidentalis: quia forma accidẽtalis poteſt ſeparari à materia, quæ ſuſtinet eam in actu, & formæ ſubſtantiales non poſſunt ſeparari à materia, quę ſuſtinet eas, niſi intellectu componendo, & reſoluendo. Hęc ille. AVTHOR. Quaſi diceret: formæ accidentales poſſunt ſeparari aliter, q̃ per intellectum, ſcilicet, ſecũdùm actum, ſicut ſuprà ſenſit Plato. Formæ autem ſubſtantiales niſi ſecundùm intellectum, aut quia materia non poteſt ſecundùm eum eſſe ſine forma: ſicut radius ſolis non poteſt eſſe ſine ſplendore, quia ſplendor non poteſt eſſe ſine radio. Aut quia forma talis non eſt ens per ſe in genere: ideo neceſſariò ineſt materiæ, vt per analogiam ad totum poſsit eſſe in prædicamẽto totius, vel ſicut cõmune, aut ſicut indiuiduũ. Si verò neutrum eſſet, nihil eſſet. Accidentia verò multa etiam ſeparata habent rationem ſui generis in nullo minus. Sed hoc non obſtãte ſi diceret iſte Anicebron formam accidentalem ex natura propria ſic poſsibilem ſeparari, ſuo periculo ſic diceret: niſi de potentia ſua obedientiali fortè, qua cuncta obediunt creatori: & in ſe nihil habet repugnans, quale ſibi reſtat priuilegium in materia venerabilis ſacramenti. Et quilibet. 7. panum potuit eſſe plures. Secundò item interroga tuos philoſophos, ſi quod concluſiſti pro incõuenienti, ſit inconueniens apud eos, ſcilicet, quòd daretur materia informis. Conſulo interroges antiquos philoſophos & poëtas quid tradiderũt Ouidio ſuo de Chao, cùm diceret,

Quem dixêre chaos rudis indigeſtaq; moles.
Nec quicquam niſi pondus iners.

Et inde item Lucanus in primo.

Antiquum repetens iterum chaos omnia mixtis
Sidera ſideribus concurrerent ignea põtum.

Auguſtin. *Auguſtinus* autem mentes eorum exponẽs, cõtra epiſtolam fundamenti. cap. 28. ſic ait. Non inuenitur vnde cuiq; naturæ, niſi ab omni bonorum authore Deo tribuantur. Non ſicut chaos deſcribere, vel quomodo inſinuare etiã poëtæ ſolent informem quandam materiam ſine ſpecie, ſine qualitate, ſine mẽſuris, ſine numero & pondere, ſine ordine ac diſtinctione: confuſum neſcio quid, atque omnino expers omni qualitate. Vnde illud, quod quidam doctores *outon* Græcè vocant: terram tenebrarũ inſinuare conantur. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Vult dicere de mente eſſe iſtorum prædictum chaos materiam omnino informem ſine forma quantumcunque cõfuſa ſubſtantia vel qualitate abſoluta vel reſpectiua, alioqui ſi conciperet ibi formam quantumcũque confuſam, non diceret, neſcio quid. Cum ipſe ſic materiam concedit informem contra Manichæos in Geneſim, in principio per proceſſum. Tertiò item ſi non philoſophos, ſaltẽ Theologos orthodoxos interroga, qua ratione concedant, quòd forma ſubſtantialis corporea poteſt ſine contradictione ſeipſa ſubſiſtere ſine ſubiecta materia. Alia ratio eiꝰ, quã ante eum centies vidit ſcriptam, ſicut & præcedentem, eſt hæc. Quia propria ratio ſubſtantiæ eſt per ſe exiſtere: Accidens autem exiſtit in alio: Si ergo accidens per ſe exiſteret, accidens eſſet ſubſtantia. Satisfacit huic ſanctus Thomas ſuper quartum ex Auicenna in Metaphyſica ſua, probãte, quòd hæc non ſit ſubſtantiæ ratio: ſed hæc, ſcilicet, eſt res habens quidditatem, cui debetur eſſe non in alio. Accidentis item definitio nõ eſt eſſe in ſubiecto: ſed cui debetur eſſe in ſubiecto.

¶Quòd determinatio accidẽtis ſine ſubiecto, eſt conſona ſanctis de millenario Chriſti.

CAP. LXXVII.

SVMMA.

1 *Accidentis ſine ſubiecto determinatio, quòd ſit ſanctis de millenario Chriſti conſona, oſtenditur. Et quid primò dicat de hoc Baſilius.*

2 *Damaſcenus quomodo Baſilij ſententiam affirmet de accidente ſine ſubiecto.*

3 *Lincolnienſis quid de eſſe accidentis & ſubiecti recitet, & de poſsibilitate ſeparationis eorum.*

4 *Auguſtinus quid de primæua luce ſentiat, & an uelit idem cum Baſilio, fuiſſe, ſcilicet, accidens ſine*

ſine ſubiecto. Et plura de hoc ibi ex Gilberto, Dionyſio, Vercellenſi. &c.

5 *Sapientia, bona mentis qualitas, & primum donũ, ſecundùm quam mens contẽplatur æterna, quòd quibuſdã uideatur quandoque eſſe accidens ſine ſubiecto. Et quid de hoc dicat Auguſtinus.*

SVfficit nobis in vna ſumma, quod tot ſerenis philoſophis non diſplicuit, imò placuit, philoſophia accidentis ſine ſubiecto ſuo. Et Ariſtoteles, & Porphyrius ad hoc pertinentiùs laborarunt: ita vt canonizationẽ eorum non inſipienter metuas imminere. Iã de cætero Theologos adeamus, philoſophorum ſcrutatione completa. Sanctus enim & antiquus pater Baſilius, doctor Græcus, in ſuo Hexaëmeron. homilia. 6. dicit lucẽ primo die creatam, fuiſſe accidens ſine ſubiecto, & ſine ſibi ſubiecta ſubſtantia qualitatem: diſputans de luminaribus. 4. die creatis. Quomodo (inquit) ſi lux anteceſſerat, quomodo nũc ſol ad illuminationem dicitur cõſtitutus? Sequitur. Quia tunc luminis natura eſt producta: nunc autem ſolanum corpus eſt effectum: quo ſupfertur illud primogenitum lumen. Et infrà. Nulli videat incredibile quod diximus, aliud eſſe luminis ſplendorem, aliud ſubiectum lumini corpus. Primò, quia quæ cõpoſita ſunt, in duas partes diuiduntur, ſcilicet, in materiã receptricem, & in eam, quæ ſibi euenerit qualitatem. Sicut igitur aliud eſt naturalis cãdor, aliud quod candeſcit: ſic illa, quæ dicta ſunt, diſtare à ſe quidem natura videntur: ſed creatoris virtute coniuncta ſunt. Et non mihi dicas, impoſsibile eſt hæc ab alterutris ſeparari. Neque enim ego ſeparationem luminis à ſolano corpore comprehenſibilem mihi tibiq; cõfirmo. Sed quia nobis opinatione ſola diuiſibilis exiſtimatur, planè nutu conditoris poſſunt hæc à natura ſua ſeiungi. Denique nobis impoſsibile penitus eſt ardorem ſolis à ſplendore diſcernere: ſed Deus volens famulum ſuum mirifica viſione conuertere, ſic appoſuit rubo flammam, vt ſolam vim claritudinis, eius depoſito ardore monſtraret: ſicut & pſalmiſta teſtatur, dicens, Vox domini intercidentis flammam ignis. Hæc Baſilius. AVTHOR. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio: ô lux de luce creatrix efficax huius ſubſiſtentis per ſe lucis primæuæ ſenſibilis, & finitę: quia ſic ſplẽdoris tui radios incidentes, huic ſancto viro, & antiquo Baſilio protexiſti, vt in hoc tuo lumine, lumen videãt homines iam mortales plùs mille annis ab eo remoti: & vt in ea luce per fidem ambulent veri filii Iſraël, & Iudæi nõ carne circunciſi, ſed corde: dum perfidi Witcleui ſtæ æmuli Pharaonis ſuas tenebras circumpalpent: & filiis tuis hoc tm̃ inuideant, q̃ ſoli lucẽ habitent eis inacceſsibilem: quia ſunt incredu li, & corde duri ad fatendum huiuſmodi tua virtute ſine ſubiecto ſuo accidẽs poſſe fieri & manere. Eoq; magis in ſancto tuo videtur ꝓuidentia tua cunctis eſſe mirabilis, quia dum diebus ſuis adhuc in ſacramẽto altaris de accidẽte ſine ſubiecto nulla inter catholicos quæſtio verſaretur: tamen vt maiori authoritatis mole longè poſt exurgentes ſtatim prolata, ipſo flatu mortificaret hæreticos: ſic eius præcordiis bene munitã, & fortem ſpiraſti dictare ſententiam, vt de eſſentia accidentis, de modo ſubiecti, de intellectu, de ſeparatione eorũ in actu, omnis quæſtio ſolueret: & omnis aduerſarię poteſtatis ſorberetur obiectio. Supponat nunc Witcleff quotiens velit accidens eſſe non aliud, ſed ipſum ſubiectum ſuum ſic ſe habens. Fidelis logicus, & diuinus Baſilius dicit planè aliud eſſe ſplendorem, aliud ſubiectum lumini corpus. Et poſt. Diſtant quidem natura, ſed ſunt Dei virtute coniuncta. Dicat Witcleff eandem entitatem & præcisè eandẽ rem ſubſtãtiã & accidẽs ſuũ. Magnus Baſilius dicit eum falsè docere: quia tale cõpoſitũ per accidẽs diuiditur in duas partes reales, ſcilicet, receptricem materiã, & qualitatẽ receptã. Et vt probat doctor ſolẽnis, impoſsibile eſſet dare compoſitũ per accidẽs, niſi accidẽs diceret eſſentiam, & exiſtẽtiam ſimpliciter diſtinctas à ſubſtantia. Doceat Witcleff, tradat diſcipulis ſuis hæreticis contradictionem manifeſtã, hæc ab alterutris ſeparari, nec Deũ poſſe hoc facere, nec hoc hominẽ intelligere. Sed ſecretior Deo Baſilius, & melior ſine cõparatione theologus, probat hoc Deo eſſe poſsibile pulcherrima ratione: quia neceſſe eſt vt concedamus, plùs poſſe Deum facere, q̃ nos intelligere: ſed nos opinione, & operatione mẽtis poſſumus abſtrahere accidens à ſubiecto: ergo & Deus à fortiori hoc poteſt facere. Confirmat argumentum, quia nos neſcimus intelligere quomodo re ipſa ardor ſolis vel ignis à ſplendore diſcernitur: & tamẽ hoc fecit Deus in rubo. Quanquam Baſilius conſiderationẽ illam abſtractiuã ex parte noſtri nõ tacuit: ſed ſupaddere volebat, quod plus erat, q̃ ita poſſet eſſe re abſtractũ ſicut apud nos mente. Quia nobis opinatione ſola (inquit) diuiſibilis exiſtimatur: planè nutu conditoris poſſunt hæc natura ſeiungi. Patet igitur ex his, q̃ lux illa primæua

Baſilius.

mæua potuit à Deo ſine ſubiecto eſſe creata. Iam veniat gloſſa iſtius de ſuſpenſione conſiderationis ſubiecti, & audeat dicere, q̃ Baſili⁹ voluit non lucẽ actu eſſe ſuſpẽſam à ſubiecto, ſed per conſiderationem eius tantùm. Et dicat cuius intellectus conſideratio debuit ſic ſuſpẽ di: nunquid hominis, vel alicuius beſtiæ: quãdo iam nec homo creabatur, nec beſtia? Aut conſideratio angeli, ſiue Dei, & iam eis neceſſe fuit vti conſideratione illa mathematica, q̃ hac terna die tantũ: & poſt hoc in quarta die, quando viderẽt lucis formam in materia, tũc conſiderare poſſent illam phyſicè ſine culpa? Gloſſa ergo eius conſideratoria ſolũ fuit prouiſa ſacramẽto altaris, nõ accidentibus impro
2 uiſis. Sed † vt ſciant fideles non ſoli Baſilio pla
Damaſcen. cuiſſe prædictã ſententiã, *Damaſcenus* item doctor Græcus in. 2. ſententiarum lib. ipſam affir mat. cap. 7. dicens. In principio quidem fecit Deus lumen: prima, ſcilicet, die pulchritudinẽ & ornamentũ omnis viſibilis creaturæ. Aufer enim lumen, & omnia in tenebris ignota manebunt: cũ proprium non poſſunt demõſtrare decorẽ. Sequitur. Igitur in tribus quidẽ diebus refuſo & contracto lumine: diuino præcepto & dies & nox fiebat. Quarta verò die fecit Deus luminare magnũ. i. ſolem in principatum & poteſtatẽ diei. Et infrà. Luminaribus igitur his præuiũ creatum lumen cõditor impoſuit: non vt deficiens alio lumine, ſed vt nõ vacuũ illud maneret lumen. Luminare enim eſt, non ipſum lumen, ſed luminis receptaculum. Hęc ille. AVTHOR. Ne autem circa expoſitionem iſtorum dentur erroneæ gloſſæ: certè doctores magni citeriores eos conuenire dicunt in accidente ſine ſubiecto. Vnde & in libro quodã de ſtudio magni Lincolniẽſis, quem vidi inter Minores Oxoniarũ, habebat notatum in margine de manu magni Lincol-
3 nienſis. Nota † q̃ diuidi poſſunt accidentia à ſubiecto, & lux à calore cũ longo tractu: & in fine eius ſtellam ſignatã. Vnde & idem *Lincol-*
Lincolniẽ. *nienſis* in ſua expoſitione ſuper Geneſim, textu, Fiant luminaria, cunctã eorũ mentẽ exponens, & recitans de eſſe accidentis & ſubiecti, & de poſsibilitate ſeparationis cum aliis, dicit ſic. Credunt Auguſtinus & Hieronymus, q̃ luces ſtellarũ, & ipſa corpora lucida vnius creationis ſunt. Baſilius autẽ, & Ioannes Damaſcenus, q̃ diuerſarum ſunt creationũ: quia luces ſunt primæ diei creationes ſecundũ ipſos, & luminaria quartæ diei. Et dicunt, q̃ corporata lia non ſunt niſi vehicula primæ lucis creatæ eis poſtmodum impreſſæ. Et dicit Ioãnes Damaſcenus, q̃ lux, & ſol ſic differunt vt ignis & lucerna. Hoc aũt ideo factũ eſt, ne primũ lumẽ vacans remaneret: & ad oſtendendũ hoc non eſſe impoſsibile, nititur Baſilius. Videmus em̃ quædã corpora nunc lucentia, nunc aũt luce priuata. Igitur aliud lux, & aliud ſubiectũ: & hoc ſiue accidẽs, ſiue non. Et dicit, q̃ quæcũq; eſt mente diuidere, multò fortiùs poteſt Deus actu diuidere. Item q̃ lux & calor aliquando actu diuidũtur, ſicut in rubo: igitur multò fortiùs lux & lucis ſubiectũ. Pſal. Vox domini intercidentis flammã ignis. Itẽ fiet hæc eadẽ lucis & caloris diuiſio in fine mundi: quia calor erit apud inferos ſine luce. In ſuperioribꝰ aũt lux ſine corrũpente calore. Hęc Groſtet Lincolnienſis. AVTHOR. Iam audiſtis Lincolnienſem exponentẽ mẽtes prædictorũ doctorũ de accidente lucis poſsibilis ſine ſubiecto.
4 Et † hoc (inquit) ſiue accidẽs, ſiue non. Nec cõcipiat aliquis fidelis Lincolnienſem dicere Auguſtinum & Hieronymum aduerſari Baſilio & Damaſceno in hoc, quoniã prima lux fuit per ſe ſubſiſtens: ſed in hoc, q̃ hæc ipſa primęua lux foret impreſſa luminaribꝰ die quarta. Nam ſtudioſis lectoribus videtur Auguſtinũ ſentire hoc idem cũ eis de ſubſtãtia primę lucis. Vnde. 22. lib. cõtra Fauſtum in principio multùm ſolicitè inquirens diſcutit *Auguſtinus.* Auguſtin. Quarto (inquit) die fecit Deus iſta cõſpicua cęli luminaria: quæ rurſus vtrum cũ ſua luce ſimul facta ſint, an ex illa, quæ iam facta erat, quodãmodo accenſa ſint, ſimiliter quæritur. Quæ licèt ſanè lux facta ſit, quando cũ eſſent tenebræ ſuper abyſſum, dixit Deus, Fiat lux: creatam tamen lucẽ à creatrice luce factã eſſe nõ dubitat, quiſquis ſanctas literas piè legendo, ſit dignus, qui intelligat. Hæc ille. AVTH. Hanc aũt inquiſitionẽ de primæua luce, quam ibi ſtatim nõ terminat, in lib. eodem bene interiecto ſermone concludit. Ecce (inquiens) Idem. oſtendi quantum potui, nos nõ colere diuerſatum in æternitate in tenebris Deum, ſed eũ, qui lux eſt, & tenebræ in eo nõ ſunt vllæ, atq; in ſeipſo habitat lucẽ inacceſsibilẽ, cuius lucis æternæ candor eſt, coæterna ſapientia: nec lucis inopinatæ admiratorẽ, ſed lucis factæ creatorem vt ſubſiſteret, approbatorem vt maneret. Hæc ille. AVTHOR. Ex hoc verbo Auguſtini, lucis factæ creatorẽ vt ſubſiſteret, videtur eum velle cum Baſilio, lucem illam, ſcilicet, primã qualitatem, accepiſſe à Deo proprietatem per ſe ſubſiſtendi: quã dicit propriã eſſe ſubſtantiæ: ſi non excedat per miraculum. 7. de trinitate. cap. 8. vbi dicit. Omnis res ad ſeip Idem. ſam ſubſiſtit, quantò magis Deus? ſi tamẽ dignum eſt, vt Deus dicatur ſubſiſtere. De his enim

enim rebus rectè intelligitur, in quibus ſubiectis ſunt ea, quæ in aliquo ſubiecto eſſe dicuntur: ſicut color, aut forma in corpore. Corpus enim ſubſiſtit, & ideo ſubſtantia eſt. Illa verò, quæ in ſubſiſtente, atq; in ſubiecto corpore, non ſubſtantiæ ſunt, ſed in ſubſtantia. Et ideo ſi eſſe deſinat vel ille color, vel illa forma, non adimit corpori corpus eſſe, quia non hoc eſt ei eſſe, quod illam, vel illam formā colorémue retinere. Hæc ille. AVTHOR. Hanc ergo logicam de ſubſiſtentia cùm Auguſtinus haberet ſemper ad manus, non eſt veriſimile, ꝙ tiens æquiuocaret de luce, vtens abſtracto ꝓ concreto, id eſt, luce, pro lucido, niſi aliquādo detegeret ſemetipſum. Vnde & doctor *Gilbertus* in libro altercationum Chriſtiani cum gentili, diu diſputans metro elegiaco, hexametro & pentametro quid fuit lux primo die creata, & vtrum ſubiectabatur in aliquo corpore, & demum paruipendēs illam poſitionem, eo ꝙ ſcriptura non memorat præter ſolam lucē corpus tale productum, demū concludit conſonanter Baſilio in terminis Auguſtini.

Gilbertus. *Illam dicemus per ſe ſubſiſtere lucem,*
Donec ducatur certior inde locus.

Hæc ille. AVTH. Et cū ſuprà dixit Auguſtin. Deū ap ꝓbatorē illius lucis vt maneret, patet eū intēdere eā fuiſſe impreſſam corpori ſolari ſecundùm ſe, non in nubecula, vt quidam ſomniant ſine fundo: ſed ſecundùm ſe: ne iam ſecundùm eius ſubiectum fieret otioſum, cū ſatis ſubiectatur in vno: maximè cum eius vicibus alternatis, fiat dies cauſaliter iā ſicut olim ante ſolem. Vnde ſuper pſal. 16. verſus finem

Auguſtin. *Auguſtin.* Vide opera Dei: fecit Deus lucē, & diuiſit Deus inter lucem & tenebras: lucem vocauit diē, & tenebras vocauit noctem. Non dictum eſt: benedixit lucem. Etenim eadem lux redit, & alternat diebus ac noctibus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce eadem lux redit, quę primò diuiſit inter lucem & tenebras: non ergo vſquequaq; euanuit. Sed iam vehente ſole eadē redit, & alternat diebus ac noctibus. Et ſic videtur tenere ſecundam partem diuiſionis prędictæ, ꝙ luminaria cæli ex prima luce ſint accenſa: quæ primò fuit per ſe ſubſiſtens forma. Sufficere ergo debet viro fideli tā antiqua traditio ſanctorum Græcorum, quos nō fruſtra ſequitur Auguſtinus: quia vidit, ꝙ à primordiis fidei pene peruenit ad eos determinatio prædicta de luce. Vnde ſanctus doctor *Diony*

Dionyſius. *ſius* videbatur hoc eis de luce ſolis tradidiſſe libro de diuinis nominibus, cap. 4. dicēs. Ad generationē ſenſibiliū corporum cōmittitur, & ad vitam eam mouet, & nutrit, & creſcere facit, & perficit, & purgat, & renouat, & menſura eſt, & numerus horarum, dierum, & omnis erga nos temporis lux. Ipſa enim eſt lux ſi & tunc infigurata erat, quando diuinus dixit Moyſes: & illam ipſam ſtatuit nobis dierū trinitatem. Hæc ille. AVTHOR. Vult Dionyſius, ꝙ lux ſolis eſt hic cauſa generationis rerum ſenſibilium, & vitæ, & motus, & nutritionis & augmentationis: & menſurat nobis, & numerat dies, & horas, & cæteras differentias temporum. Et hæc ipſa eſt, inquit, illa prima lux, quæ cauſauit primum triduum: quanuis tunc fuit informis. Vnde & *Vercellenſis* ibidē. Vercellē. Ipſe ſol formatus eſt quarta die de illa luce ad huc non perfecta, quæ ſecundū Moyſen diſtinxit primum triduum in initio mundi. Hęc ille. AVTHOR. Ecce ſol formatus eſt qualitatiuè de illa luce primęua adhuc non perfecta, ſed informi, quia indeterminata, & confuſa. Quę ſi infuerat alicui ſubiecto pro illo triduo, ergo in quarto die cùm informaret ſolem, migraſſet de ſubiecto in ſubiectum, quod nō eſt minus inconueniens apud philoſophos, q̄ accidens abſolutum per ſe ſubſiſtere. Si verò tota lux illa cū denominato ſubiecto foret impreſſa ſoli iam facto, ſuperflueret corpus ſolis, quia primum ſubiectū ſufficit cū luce ſua ad influentiam vniuerſi, & ad integritatem regię cæli ſeptemplicis. Nec poteſt gloſſa illa Trutennica iuuare, ꝙ accipitur ibi abſtractū pro concreto, lux pro lucido: ſicut ſolet Ariſtote. exemplificari quādoq;: & hoc propter expoſitionem doctorum ſequētium Baſilii, Damaſceni, & aliorum: qui planè dicunt ibi qualitatem fuiſſe lucem illam ſine ſubiecto. Ipſa eñ eorum aſſertio ſufficienter declarat, quid Dionyſius intendebat. Item tunc propoſitio Dionyſii foret, ꝙ ſol factus eſt de primo lucido, & ſic de materia præiacente: quod eſt contra naturam corporis ſimplicis ſupracæleſtis. Ita videtur, quod omnes iſti doctores in hoc conueniunt, ꝙ lux illa olim accidens fuerit carens ſuo ſubiecto. Præter iſta quibuſdā viris conſpicui intellectus videtur ſapientiam, quæ eſt bona qualitas mentis, & primū donum, ſecundùm quā mens contemplatur æterna, quādoque eſſe ſine ſubiecto, ſecundùm ſententiam

Auguſtin. *Auguſtin.* 7. de trinitate cap. 3. vbi. Quoniā (inquit) quæcunq; anima participatione ſapientiæ fit ſapiens, ſi rurſus deſipiat, manet tamēin ſe ſapientia: nec cū fuerit anima in ſtultitiā cō mutata: illa mutatur. Non ita eſt in eo, qui ex ea fit ſapiens, quemadmodum candor in corpore, quod ex illo candidum eſt. Cùm enim corpus in alium colorem fuerit commutatū,

non manebit candor ille,atq; omnino eſſe deſinet.Hæc Auguſtinus.AVTHOR.Ecce ſi anima priùs ſapiens rurſus deſipiat, ſapientia manet in ſe,nec mutatur anima pmutata,non quidem tunc manet in anima,cū ly,ſe,ſit pronomen reciprocum, & det intelligere ipſam ſapientiam in ſe manentē ne mutetur ad mutationem ſubiecti,ſecundùm illud,Motis nobis,mouentur omnia,quę in nobis ſunt.Ergo re ipſa à ſubiecto mētis abſoluitur vt in ſe maneat,nec mutetur. Poſſet autem aliquis capere fugam ad ſapientiam creatricem,cuius participatione anima fit ſapiens : q̄ illa in ſe manet,quanuis mens deſipiat. Sed obuiat differē tia,quam aſsignat inter illam ſapientiam,& cādorem : quia niſi turpiter æquiuocetur, alius item diceret candorē increatum ita manere, ſicut & ſapientiam increatam.De quo ſapiēs. Candor eſt lucis æternæ,& ſpeculum ſine macula.Non ergo bene diuideret Auguſtinus dicens ſapientiā in ſe manere mutato ſubiecto. Candorem aūt omnino deſinere eſſe,ſubiecto in alium colorē mutato : quia ſic manet in ſe candor creator,ſicut & creatrix ſapientia . Itē poſſet dici ſapientiam manere in habitu, q̄uis ſuperueniret cōtingenter actus oppoſitus, qa habituata iuſtitia,nō ſtatim corrūpitur in aduentu contrariæ diſpoſitionis:niſi quia Auguſtini ſententia vniuerſaliter enuntiatur,Quæcunq; anima participatione ſapientiæ fit ſapiens,ſi rurſus deſipiat,manet tamē in ſe ſapiētia:ergo ſi deſipientia ipſa tantū ſit affectata, vt fiat habitus, adhuc manebit in ſe ſapientia: quod eſſet impoſsibile in eodem ſimplici & impertito ſubiecto, propter denominationes contrarias:quia inter eadem mēs indiuiſa ſimpliciter ſecundùm ſe totam eſſet ſapiens & deſipiens:ſecundùm idē continens,& laſciua. Si verò dicitur,q̄ ſapientia manet in genere ſuo, vel eſſentia & principiis quidditatiuis, quāuis nō exiſtenter:ſicut & roſa nulla exiſtente roſa manet tū ſemper: inſiſtet orthodoxus philoſophus,quærens quomodo manet immutata,ſi ſubſtantia vel accidēs,ſi creata vel increata,dum totā ſufficientiam eius ad iſta duo reduxerit *Auguſtinus* in eodē lib.cap.5. Cur (inquiens) in ſcripturis nuſquā ferè de ſapientia quicquā dicitur,niſi vt oſtendatur à Deo genita,vel creata.Genita,ſcilicet,per quā facta ſunt omnia.Creata verò, vel facta,ſicut in hominibus,cū ad eam,quæ non creata & facta,ſed genita eſt,conuertuntur,& illuſtrantur . In ipſis enim fit aliquid,quod vocetur ipſorū ſapientia.Hæc ille.AVTHOR.Omnis ergo ſapientia hominum in hominibus eſt: ſapiētia creata per participationem à ſapientia genita increata.Et valet argumentum, ergo non eſt ſapientia ipſa per eſſentiam:quia aliud eſt ſapiē tem eſſe per eſſentiam, aliud per participationem.Mihi tamen videtur modus loquēdi Auguſtini,q̄ ſapientia manet alicubi, vel in genere,vel tranſcendenter in ſuo analogo,quanuis anima aliqua ſapientiam ipſam amiſit:ſicut etiam loquitur in homilia.39. ſuper Ioannē dicens.Pius plùs eſt,an ipſa pietas? plùs eſt pietas,q̄ pius.Pius em̄ à pietate,non pietas à pio. Sed ſi ille,qui pius erat,factus eſt impius, ipſe perdidit pietatem,pietati nihil abſtulit. Sequitur in fine.Hac data ſimilitudine,fratres intelligite,qa ſi pia eſt anima,eſt pietas apud Deū, cuius ſit particeps anima . Si eſt caſta anima, eſt caſtitas apud Deū,cuius eſt particeps aīa.

Auguſtin.

Idem.

¶De quidditate,& eſſentia accidentis,& quomodo Witcleff renouat in hoc errorem Parmenidis,& Anaxagoræ.

CAP. LXXVIII.

SVMMA.

1 *Quæſtiones de Euchariſtia omnes difficiles q̄ in tres reſoluantur.Et quæ ſint.*
2 *Witcleff quomodo in materia de accidente, Parmenidis,& Anaxagoræ errores ſequatur.*
3 *Subſtantiam dicere eſſe accidens , quàm ſit abſona poſitio,oſtenditur.*
4 *Accidens, quòd debeat intelligi res,aut entitas alia à ſubſtantia , quaſi eſſet ſubſtātiæ indumentum, probatur contra Witcleff.*
5 *Philoſophis orthodoxis quòd Witcleff poſitio de accidente non placuerit,demonſtratur.*

NVnc planā fidē docuimus de hoc ſenſibili ſacramēto, quomodo nō ſit illa hoſtia conſecrata , quā in natura ſua præſentē ſacramēto viſibili adoramus,veneramur , & colimus, quā poſt conſecrationē quintuplici benedictione ſignamus,hoſtiā ſanctā,hoſtiā puram, hoſtiā immaculatā, panē ſanctū vitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ. Quæ duo vltima conuincunt hęreticos,nullum furfureum panē ibi dici hoſtiam ſic ſignatam : ſed eſt bene viſibilis quædam forma continens in ſe ſubſtantiam carnis Chriſti verè hoſtiā conſecratā. Witcleff inſtat ſcire,qd eſt illa viſibilis forma: VVitcleff.

ma: nunquid accidens ſine ſubiecto? Et ego ex parte eccleſiæ inſtãter interrogo, quid eſt corpus Chriſti in ſe, vt eſt in ſacramento: nun quid tenuis habitudo? Ipſe improperat catholicis panẽ ibi fieri viliſsimũ accidẽs, aut nihil, & adhuc nos neſcire in quo genere accidentis. Sed mentitur vbilibet. Ego filius eccleſiæ impono ipſi quod dicit: quia facit ibi corpus Chriſti pulchram & cæleſtem ſubſtantiam, eſſe tantùm vnum reſpectum: & neſcit determinatè cuius generis reſpectiuorum, niſi quòd quodam loco ſecreto poſuit illum de vltimo genere, appellãs illam figuram Chriſti corporis tegumentum. Magnam item putant nos irrogare iniuriam ſacramento viſibilis panis, dicens, ꝙ conuertimus tam notandam ſubſtantiam in aliquid peius veneno, quia in accidẽs ſine ſubiecto. Ego verò flens dico, inimicum iſtum crucis Chriſti, & (quod plùs eſt) corporis Chriſti intolerabiliter maius Chriſto prouidiſſe tormẽtum, quia puriſsimã eius carnẽ de virgine ſumptam, quam angeli delectãtur inſpicere, vltra accidẽs peſsimum abſolutũ redigit in infinitum reſpectum, cùm tamẽ prima relatio, ſecũdùm philoſophos, ſit minimæ entitatis. Hæc autem habitio figuralis ſexto gradu generali ſibi ſuppoſita deterior eſt ea ſexies in infinitũ. Hoc autẽ ſi ſit in genere habitus (vt ipſe ibi innuit) ſaltem omnino cùm non ſit de quarta ſpecie qualitatis, quia nõ eſt accidens abſolutum, nihil erit, niſi quidam reſpectus conformitatis, vel habitus ad ſignatũ, inuiſibilis, inſenſibilis, & reſpectus rationis, qui de ratione ſuæ ſpeciei non exigit alterum extremum in natura, ſicut nec idolum Belis, vel Adonidis: & inter alios reſpectus figurales ſimilior idolo: ſicut & ipſe ſæpe comparat figuram illam imagini crucifixi. Heu ſic mutatam gloriam carnis Chriſti in tantillum reſpectum idoli? Hoc eſt, quod lamentans Ieremias dicit in perſona Chriſti, Populus meus mutauit gloriam ſuam in idolum. Planè mutatio peior, quàm illorum, qui mutauerũt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedẽtis fœnum: quãtò reſpectus vltimę rationis eſt vitulo, vel fœno, imo colore fœni deterior. Si ſaltem ipſe bene comparauit accidẽs abſolutum hoſtiæ ad venenũ. Sed † in hoc negotio ſacramenti penè cunctæ quęſtiones difficiles reſoluuntur in tres: de pane ſenſibili, de corpore Chriſti, de eſſentia accidentis. Et inquirentib⁹ de alterutris, iſtæ perplexæ ſe ingerunt, quia ponẽs ibi panem verum, excludit carnis naturam, vt Berengarius & Witcleff panitans. Nõ hîc cõmemoro quorũ doctrina modò paret fideles ecõtrariò cognoſcẽtes gratuitum Chriſti donum eligũt potiùs naturã hinc panis abſentare, quàm corporis. Quo retento, ſupereſt quærere de forma illa, quæ apparet: nõ emꝫ fallit Chriſtus quenq; in fidei ſacramẽtis, nec illudit ſenſus humanos. Si ſunt in ſubiecto, & cũ nõ in pane, in quo? Si extra ſubiectũ, quomodo cõtra naturam ſuſpendũtur ne inſint? Et ſi hoc contra naturam quãtum, vel quia inhærẽtia accidẽtis eſt de per ſe ratione eius ſecũdo, vel primo. Et hîc ingerit ſeſe Witcleff, dicens, accidens nõ tãtùm ineſſe, ſed eſſe ſubiectum. Et perhoc, quàm impoſsibile eſt idẽ eſſe ſimul & nõ eſſe: tam eſt impoſsibile accidẽs permanere ſublato ſubiecto, vt tractatu ſuo de incarnatione verbi. cap. 4. Albedo, inquit, cũ ſit ſubſtantiam eſſe albam, nõ poteſt eſſe ſine ſubiecto. Et de ſermone dñi in monte. ca. 41. Non eſt accidẽs niſi modus acccidentalis ſubſtãtię. Et de Euchariſtia. cap. 7. Nulla qualitas eſt, niſi ſubſtantiam eſſe qualem, nec aliqua forma eſt, niſi illa, quæ eſt ſubſtantiam eſſe formatã, vel formoſam. Ideò idem eſt ponere, ꝙ qualitas ſit per ſe ſine ſubſtantia: & ponere, ꝙ ſit ita ꝙ ſubſtantia ſit qualis, ſine hoc, quòd ſit ſubſtantia: & ſic includit formalem cõtradictionem, ꝙ ſit accidẽs ſine ſubſtãtia ſubiecta. Hæc Witcleff. AVTHOR. Ecce iam habetis originem proteruiæ eius in materia ſacræ Euchariſtiæ. Ex quo enim inuenit ſibi errorem iſtum in philoſophia de eſſe accidẽtis: & in tractatu de fide noluit obedire: quo contrà ſignanter Apoſtolus intulit, Deſtruenda eſt omnis altitudo extollens ſe aduerſus ſcientiam Dei, & in captiuitatem redigẽdus omnis intellectus in obſequium Chriſti: non quidem eum ſtatim damno, quia humanum colligit errorem, ſed quia altitudinem ſuam extulit cõtra Dei ſciẽtiam, nec eius obſequium redigere voluit intellectum. Vnde & libro. 2. de baptiſmo. ca. 6. *Auguſtinus*. Homines, inquit, ſumus. Vnde aliquid aliter ſapere, quàm res ſe habet, humana tentatio eſt. Nimis autem amãdo ſententiam ſuam, vel inuidendo melioribus vſq; ad præſcindendæ communionis, & cõdendi ſchiſmatis, vel hæreſis ſacrilegium peruenire, diabolica præſumptio eſt. In nullo autem aliter ſapere, quàm res ſe habet, angelica perfectio eſt. Quia itaq; cùm homines ſimus non habemus perfectionẽ angeli, nõ habeamus pręſumptionẽ diaboli. Ideò dicit Apoſtolus, Tẽtatio vos nõ apprehendat, niſi humana. Hæc ille. AVTHOR. Mirabilẽ philoſophiam iſtam, & cõtra ſpem multorum modernorum adinuenit Witcleff in materia accidentis. Idcirco loque

1 Queſtiones de Euchariſtia.

V Vitcleff.

Auguſti.

2 tur ipſe ſuam ſententiam. Non † æquiuocan-
VVitcleff. do, inquit, de accidente qualiter ſubſtantia, & omnis creatura eſt accidens Deo, ſed accipiẽ do famoſè vt eſt analogicè diſtinctum contra ſubſtantiam, & ſic communis nouem generibus: ſic de accidente dicemus. Sic enim ponit ſubſtantiam re & eſſentia eſſe accidens, & ecõ trariò. Vnde in ſumma cap. de quidditate eſſe & eſſentiæ in prædicamento ſubſtantiæ. Tota, inquit, entitas accidentis eſt ſuum ſubiectũ ſpecialiter, ſi nullum accidens ponit rem, quę poſſet per ſe exiſtere vltra ſuum ſubiectum, ſed ſolum modum ſubiecti: quod ego credo verum. Ego autem credo, quòd quanuis nouem ſunt genera entium diſtincta à ſe inuicẽ, & à ſubſtantia, omnis tamen res eſt ſubſtantia, cùm accidentia non ſint niſi modi ſubſtãtiarum, ſiue ſint qualitates, ſiue quantitates. Hæc Witcleff. AVTHOR. Ecce accidens re, & eſſentia eſt ſubſtantia ſua ſe ſubiectans, & 3
ab illa ſola modalitate diſtinctum. Qualiter ſecundùm multos par & impar reperiuntur in numeris, & gradus intenſi & remiſſi ſunt modi tautummodò qualitatum. Vnde omnis
Parmenides. res, inquit, eſt ſubſtantia. Iam detexit in hoc verbo ſuum authorem. Parmenides enim hãc poſitionem inuenit, quem Ariſtoteles reprobat primo Phyſicorum: quia poſuit omnia eſſe vnum. Et cùm quæreretur ab eo: quod vnum? ſubſtantia, an accidens? Dixit quòd vna ſubſtantia, intendens ſecundùm expoſitores ſubſtantiam generalem. Et ibi tantùm vitabat multitudinem, quòd Lycophron ſequax eius vitauit dicere hominem eſſe album, eo quòd hoc verbum, eſt, intelligitur copulare inter duo. ideò nõ conceſsit, homo eſt albus, ſed albatur. nec homo eſt currens, ſed hominem currentem. Et Witcleff concedit curſum hominis eſſe hominem currentem: nec aliquam rem, vel entitatem plùs homine. Et iſti Philoſophi facti ſunt tam groſsi, vt adhuc illorum tempore non fuerit inuentum, quòd ſubiecto eadem poſsint eſſe quidditate diuerſa. Sed quia viderunt ſubſtantiam hominis, & ſcientiam eius non ſeparata in re & ſubiecto, ideò putabant ea indiſtincta quidditatiua ratione, & eſſentia. Et eidem errori in ſubſtantia (quanuis in modo ponendi & loquendi diſcrepat) conuenit author iſte. Non enim aliquod ens eſt iuxta eum niſi ſubſtantia. Vnde in ſumma cap. 2. de numero prædicamento-
VVitcleff. rum in fine. Notandum, inquit, quòd omne prædicamentum dicit ſubſtantiam: & vt credo, non eſt aliqua res niſi ſubſtantia, ſed alia entia ſunt habitudines, reſpectus, diſpoſitiones, vel modi accidentales, inexiſtentes ſubſtantijs. Hæc Witcleff. AVTHOR. Alius author vetus iſtius erroris erat Anaxagoras, quem Ariſtoteles, & commentator eius commento. 39. primi Phyſicorum dixerunt inſenſatum: quia non diſtinxit accidentia à ſubſtantijs & corporibus, ſed cùm aliquid * ſit al- * deſinit.
bum, dixit hoc fieri per abſtractionem albedinis priùs commixtæ. Et hos recitat Auicenna. 3. Metaphyſicæ inter ponẽtes colorem, & lucem, & cæteras qualitates ſenſibiles eſſe ſubſtantias commixtas corporis. Ecce hos principes & magiſtros ſequitur Witcleff in materia de quidditate accidentis. Sic eum intelligo, quantùm ſine maliuolentia (Deus nouit) mihi datur ſentire de eo. Si quis aliter ſentiat, non mihi diſplicet, ſi poterit eum reddere meliorem, dum tamen pios lectores in fauorem tantùm non ducat hæretici, vt matrem eccleſiam deteſtentur. Propter † quos reſtat dicere, quòd abſona fuit iſta poſitio, quòd ſubſtãtia eſt accidens, ſicut ipſe concedit re & eſſentia, philoſophis magnis & præcipuis: & nedũ eis, ſed omnino magnis theologis tranſijt in deriſum. Nam poſt Platonem, Ariſtotelem, & commentatorem eius, qui omnes planè concedunt accidenti maximè abſoluto eſſentiam omnino remotã à quidditate ſubſtantiæ, quãuis indiſtinctè ſubiecto: ſupereſt Auicenna, qui propter hoc in Metaphyſica ſua determinat, quod equinitas eſt tantùm equinitas, ſic albedo, albedo tantùm, non ſubſtantia. Item in prædicamentis Simpliciùs dicit, quòd prædicamentorũ eſſentiæ ſunt impermixtæ. Hoc magis contra iſtũ, qui nõ idẽ omnino ponit, quidditatem rei & eius eſſentiam: quaſi quid-
ditas non foret tota rei eſſentia. Item *Algazel* Algazel.
in ſua Metaphyſica, tractatu primo, cap. 5. Accidens, inquit, abſolutè eſt hoc ipſum reſpectu nouem prædicamentorum, & conuenit eis: quare vnumquodq; eorum habet in ſe eſſentiam ſuam, qua eſt quod eſt. Iſte philoſophus, ſicut & prædicti, idẽ habet, eſſentiam accidentis, & quidditatem accidentis completam, qua eſt quod eſt: & hanc eſſentiam habet vnumquodq; eorũ in ſe: ergo ſubſtantia, quæ eſt genus extraneum iſtis nouem, non ingreditur eorum eſſentias: ſed iſta nouem ſegregãtur ab ea ſicut diſtinctæ eſſentiæ: & infra ſe intrinſecè definitæ? & hoc tenent moderni ſubtiles. Et ratio eſt, quia quæ ſunt primò diuerſa, non includunt ſe mutuò. Subſtantia autem & accidens ſunt primò diuerſa, & diuidunt ens. Item accidẽs purè intellectũ prę ſcindit ſubſtãtiã tanq; naturã diſparẽ: ergo nõ includit eam

in ab-

in abſtracto conceptu. Confirmatur per hoc: quòd accidens reſpectiuum excludit conceptum accidentis abſoluti, & vna ſpecies ſubalterna eiuſdem generis aliam: multo magis ſubſtantiam, quæ magis diſtat in analogo. Item commento. 25. primi Phyſicorum. Album ſignificat albedinem, & recipiens albedinem: & definitio albi eſt alia à definitione recipientis albedinem: & differt ab ea definitione, nō tamen in eſſe. Item commento. 28. dicit, q̄ accidentia inſeparabilia includunt ſubiectum in definitione, non autem ſeparabilia: non ergo omne accidens includit ſubiectum ſuum per eſſentiam & quidditatem. Et quanuis includit omnino reſpectum ad ſubiectum, non tamen includit illum quidditatiuè: ſicut omnis creatura dicit neceſſarium reſpectum ad Deū creātem, & conſeruantē, non tamē Deus eſt quidditatiuè eſſentia creaturæ. Magna item ratio eſt: quia tunc eſſet circulatio in cauſis eſſentialibus: & idem definiretur per ſe, quia ſubiectū ſic ſe habens eſt albedo definitiuè: & albedo cauſat ſubiectum ſic ſe habere. Ideò etiam antiquiores philoſophi theologizantes deſcripſerunt accidens potiſimè abſolutum quaſi receptum, & ſubiectum quaſi receptaculum: & hæc ipſa diſtare ſicut aliud & aliud in natura. Vnde *Candidus Arianus* in libro de generatione diuina ad Victorinum Rhetorem, qui incipit, Omnis generatio ô mi dulciſſenectus. Videamus, inquit, num fortè ſubſtantia, num ſubſtantialitas antequàm Deus fuit, fuerit: nū exiſtentia, num exiſtentialitas. Sed enim ſubſtantia magis ſubiectum cùm ſit, alteri ſubiectum eſt ei, quod in ipſo eſt, & vt alterum eſt ab eo, quod in ipſo eſt. At verò aliud, & aliud non recipitur circa Deum: non enim in alio, vt aliud eſt, cùm eſt Deus. nō em̄ aliud Deus, aliud Deum eſſe. ſimplex enim quiddā Deus. Non ergo præexiſtente ſubſtantia ingenitus eſt Deus. Magis enim præſtat Deus ſubſtantiam, quàm præextitit ſubſtantia ante Deum, quæ eſt ſubiectum, & alterius vt aliud, & vt receptaculum effectum, illo ſcilicet potiore, cuius receptaculum eſt: & idcirco poſteriùs adnata. Hæc ille. AVTHOR. Iſte philoſophus, quanuis hæreticus, concludit non eſſe in Deo ſubſtantiam generationis diuinæ ſuſceptiuā ante Deum filium, quia tunc eſſet ſubiectum alterius vt aliud eſt: quod non conuenit ſimplicitati diuinæ: vbi non eſt aliud & aliud, putà diuerſitas eſſentiarum: quod omnino requiritur inter ſubiectum & accidens, ſicut inter receptaculum, & receptum: ſed alius, & alius. Vnde *Sedulius*.

Candidus Arianus.

Non quia qui ſummus pater eſt, & filius hic eſt,
Sed quia quod ſummus pater eſt, & filius hoc eſt. Sedulius.

Iterum autem *Victorinus* catholicus, & magiſter ſancti Hieronymi (vt ipſe ſcribit) in Rhetorica, qui & Iſagogas Porphyrij de Græco tranſtulit in Latinum, ſecundū Iſidorum cap. de eiſdem in Etymologijs: & per hoc conceptui eius cenſendus eſſe vicinior, eidem Candido reſcribens, & admittens totum, quod dixit de ſubſtantia, vt de ſubiecto accidentis, tātùm remouit conſiderationem à generatione diuina, in libro ad eūdem, qui incipit, Magnā tuam intelligentiam ô generoſe Candide. vbi dicit, De generatione igitur manifeſtum, quia filius Dei eſt: & q̄ homouſion ſubſtantia eius in maieſtate, in propria ſignificātia intellecta ſecundùm eſſe exiſtentię ſubſtantia. Hæc ille. AVTHOR. Hæc adduco, vt pateat putridū illum errorem Meliſi & Parmenidis omnino à ſenioribus philoſophis derelictū, & iam cōceptum eſſe pro vero, q̄ accidens omnino habeat aliam realitatem ab entitate ſubſtantiæ, ita vt ſubſtantia ſit receptaculum accidentis. Victorinus. Idem.

4 Et† quia Witcleff deridendo intulit in Trialogo, q̄ accidēs nō debet ſic intelligi, res, aut entitas alia à ſubſtantia, quaſi eſſet ſubſtantiæ indumentū: probatur itē hocex ſcripturis, Chriſto dicente Matth. 6. Conſiderate lilia agri. Sequitur. Nec Salomon in omni gloria ſua cooperтus eſt, ſicut vnum illorum. Vbi *Rabanus*. Ipſe color, inquit, dicitur operimentum florum, ſicut dicimus, operuit eum viror. Hæc ille. AVTHOR. Et poſt. Si autem fœnum agri ſic Deus veſtit: color ergo eſt operimentum ſubſtantiæ lilij, & veſtis fœni. Vnde Homilia 16. imperfecti *Chryſoſtomus*. Conſiderate lilia agri, quomodo in tempore opportuno creſcunt, tempore ſtatuto formantur in frondibus, veſtiuntur candore, implentur odoribus. Hæc ille. AVTHOR. Sed† iſtis illi dimiſſis, ponderandum æſtimo, quomodo philoſophis orthodoxis poſitio iſta non placuit. Vnde libro ſuo de Hebdomadibus arguit contra eam fidelis *Boëtius*. Ponatur, inquit, vna, eademque ſubſtantia bona eſſe, alba, grauis, rotunda, tunc aliud eſſet ipſa eius ſubſtantia, aliud eius rotunditas, aliud color, aliud bonitas. Nam ſi hęc ſingula idem eſſent, quod ipſa ſubſtantia, idem eſſet grauitas quod color: & color quod bonum: & bonum quod grauitas: quod fieri natura non finit. Hæc ille. AVTHOR. Iſte ecce magnus & fidelis Philoſophus neſciuit intelligere ſubſtantiam & accidētia habere cōmunē eſſentiam, quin vtriuſq; ſequeretur confuſio. Item idem Boëtius ſuper

V Viteleff. Rabanus. Chryſoſto. Boëtius.

prædicamenta

prædicamentalibus cap.ad aliquid.Si ſubſtantiæ,inquit,ſunt relationes:ergo ſubſtantiæ numerantur inter accidentia, cuius contrarium eſt,inquit: quia enim ſubſtãtia in ſubiecto nõ eſt, accidens autẽ eſt in ſubiecto : idem erit in ſubiecto,& non in ſubiecto.Item ibi arguit caput non poſſe dici eſſentialiter relatiue, quia tũc ſubſtãtia eſſet relatio,& per conſequẽs accidens,qđ eſt impoſsibile.Itẽ *Iſidorus* lib. 2. ca. de categorijs. Subſtantia autẽ dicitur ab eo,q̃ omnis res ad ſeipſam ſubſiſtit.Corpus em̃ ſubſiſtit, & ideò ſubſtãtia eſt. Illa verò accidẽtia, quæ in ſubſiſtẽte,atq; in ſubiecto ſunt, ſubſtãtiæ non ſunt:quia non ſubſiſtunt, ſed mutantur, ſicut color,vel forma. Hæc ille. AVTH. Cur item nõ mouet iſtũ, quod *Ariſtoteles* dicit 7.Metaphy.textu cõmenti.20.q̃ homo albus eſt aliud,& quid eſt hominis albi per eſſentiã, eſt aliud:quoniã ſi fuerint idẽ,tũc eſſentia hominis,& hominis albi erũt idẽ? Nunquid hoc eſt dicere aliam eſſentiã hominis, aliam eſſentiam qualitatis ſuę,id eſt albedinis, ita q̃ qualitas illa nullo modo eſt eſſentia hominis ſiue corporis ? Et hanc metaphyſicam ſuſtinet *Auguſtinus.7.* de trinitate.ca.8. Candor,inquiens, corporis non eſt eſſentia:quoniam ipſum corpus eſſentia eſt,& illa eius qualitas:vnde & ab ea dicitur candidum corpus: cui nõ hoc eſt eſſe,quod candidum eſſe. aliud enim ibi forma, & aliud color: & vtrunq; non in ſeipſo,ſed in aliqua mole,quæ moles,nec color eſt,ſed formata, atq; colorata. Hæc Auguſtin. AVTH. Item antiquus pater Græcus *Gregorius Niſſenus* lib. de conditione hominis.ca.24. Multa, inquit, de eodem ſubiecto cogitationis diſcretione perpendimus,quorũ ſingula,quæ ſimul inſpecta ſunt,ſine permixtione aliqua ratione ordinẽtur. Alia nanq; coloris eſt ratio, & alia põderis.Quãtitatis alia item,& qualitatis alia: & alia nihilominus tactus. Nam mollities,& bipedale,& reliqua,quę dicta ſunt,neq; ſibi inuicem,neq; corpori vlla ſimilitudinis ratione conſentiant. Singulis enim propria quædam ratio interpres adiuncta eſt,nulla earum, quæ in ſubiecto ſuo cernuntur,qualitati communi cans. Sequitur. Sicut enim corpus non eſt color,aut figura,aut diſtantia, aut pondus,vel reliqua proprietatum,cuicunq; adſunt: & horũ ſingula, ſicuti diximus, corpus eſſe non poſſunt:ſed aliud quid præter corpus iuxta ſuam proprietatem eſſe monſtrantur : ita econtrariò vbicunq; memorata concurrunt, ſubſtantiam perficiunt corporalem.Hæc Gregorius. AVTHOR. Subtilis iſte Metaphyſicus concludit neceſſariò aliam definitionem aſſe qualitãtis,aliam quantitatis: & per hoc iſtas eſſentias non miſceri : ergo magis non eſſe corpus ſubiectum, quia magis conueniunt accidentia diuerſorum generum inter ſe, quàm cum ſubiecta ſubſtantia, quia in analogo accidentis. Ergo ſi quantitas alia eſt à qualitate,& ad aliquid tam definitione, quàm eſſentia, ſingulum eorum eſt aliud quid, id eſt, aliud in natura à ſubiecto corpore. Sicut,inquit, corpus non eſt color,aut figura,ſic ſingula corpus eſſe non poſſunt. Et hoc idem intendebat Boëtius ſuprà deducere. Si ſingula idem eſſent, quod ipſa ſubſtãtia , idem eſſet grauitas quod color : quia citiùs colligerentur omnia accidentia in vnam eſſentiam accidentis,quàm in vnam eſſentiam cum ſubſtantia . Aliàs non euadet iſte, quin concedat, quòd eſſentia diuina eſt eſſentia diabolica multò magis,quàm eſſentia accidentis . Et ſic circa conceptus fidei infert hæc poſitio lata pericula , ſicut in Witcleff totam hæreſim Euchariſtiæ. Sic itẽ in diebus Anſelmi quidam clericus Galliæ ſecundùm conceptum erroneum vnà cum alijs lapſus eſt in hæreſim circa Incarnationẽ Chriſti : qua occaſione *Anſelmus* librum ſuum ſcripſit contra eundem de Incarnatione verbi.vn de in ſecundo eius cap.ait, Cùmque omnes, vt cautiſsimè ad ſacræ paginæ quæſtiones accedant, ſint commonendi, illi vtiq; nunc temporis Dialectici, imò dialecticè hæretici, qui non niſi flatum oris putant vniuerſales eſſe ſubſtantias, & qui colorem non aliud queunt intelligere, quàm corpus, nec ſapientiam hominis aliud , quàm animam, prorſus à ſpiritualium quæſtionum diſputatione exufflandi. In eorum quippe animabus ratio,quæ & princeps , & iudex debet eſſe omnium, quæ ſunt in homine,ſic eſt in imaginationibus corporalibus obuoluta, vt ex eis ſe non poſsit euoluere, nec ab ipſis, quæ ſola , & pura contemplari debent, valeat diſcernere. Qui enim nondum intelligit , quomodo plures homines in ſpecie ſunt vnus homo : qualiter in illa ſecretiſsima, & altiſsima natura comprehendet,quomodo plures perſonæ,quarum ſingula æquè perfectus eſt Deus,ſint vnus Deus? & cuius mens obſcura eſt ad dijudicãdum inter equum ſuum, & colorẽ eius : qualiter diſcernet inter vnũDeum,& plures relationes eius? Hæc ille. AVTH. Nolite ergo laudare Witcleffin his & talibus de ſubtili ingenio : quia ruditas rationis phyſicis rebus immerſæ cauſauit in eo iſtum conceptum erroneum tanq̃ groſſum, ſecundùm Anſelmũ:vel ſicut æſtimari poteſt,inanis ambitio.Nam quid groſsius,q̃ dicere

Iſidorus.

Ariſtoteles

Auguſti.

Gregorius Niſſenus.

Anſelmus.

dicere colorē equi mei nihil aliud eſſe, quàm equū meum ſic ſe habētem? Sed iam ab origine poteſt opinio iſta, quam Witcleff ſuſcitauit à mortuis, videri fuiſſe deſerta, & à primæuis philoſophis reprobata: & vſq; ad tempora noſtra à catholicis clericis vilipenſa. Eāt igitur Witcleuiſtæ cum dogmatiſtis ſuis philoſophis, quos non tantùm nō eccleſia, ſed nec approbata philoſophia collaudat, aut ſuſtinet: nec propter inſipiditatem traditionis quē quàm poſt ſeipſos docere valebant. ſicut lib. 3. diuinarum inſtitutionum cap. 39. ſcribit Lactantius. Huc, inquit, nos omnes, quibus eſt cura ſapientiæ, conferamus. An expectabimus donec Socrates aliquid ſciat? aut Anaxagoras in tenebris lumen inueniat? Aut Democritus de puteo veritatem extrahat, aut Empedocles dilatet animi ſui ſemitas, aut Arceſilas, & Carneades videāt, ſentiant, & percipiant? Vox ecce de cælo veritatem docēs, & nobis ſole ipſo clarius lumen oſtendens. Hæc ille. AVTH. Hic ꝓiecti ſunt Anaxagoras & Democritus duo magiſtri Witcleff in de quidditate accidētis & corporalis conſtitutionis ex atomis, vel quanti continui ex nō quantis. Vox ecce de cælo, vox ipſa doctrinalis eccleſiæ Chriſti, quæ nos in prædictis meliùs inſtruit, quàm Anaxagoras, vel Meliſſus, quę nos plùſquàm Witcleff illuminat, qd ſit accidēs in abſtracto.

Lactantius

¶ Ad argumenta Witcleff contra accidens ſine ſubiecto.

CAP. LXXIX.

SVMMA.

1 *Reſponſio ad argumenta Witcleff contra accidens ſine ſubiecto.*

2 *Witcleff, qui omnes rerum poßibilitates in definitionibus naturarum intēdit ponere, confutatur.*

DEſcendit, his aſſumptis, concludens neceſſariò accidens eſſe in ſubſtantia, tanq̄ in ſubiecto, nō æquiuocādo de ſubſtantia, ſed vtendo vocabulo, ſicut ſonat apud Logicos pro re primi prędicamēti inter decem. Vnde in. 3. ca. de Euchariſtia. Eccleſia nō eſt onerandа noуitate tali inſolita, niſi fides ſcripturæ, vel viuax ratio, vel efficax ſanctorum teſtimonium ad hoc cogat, ſed quodlibet iſtorum trium deficit. Aſſumptum, inquit, patet ex multis teſtimonijs ſanctorum, & veritate, ac ſufficientia legis Chriſti. Sic enim coleretur abominatio deſolationis: quia accidens minimę entitatis tanquam Deus. Hæc Witcleff. AVTHOR. Quid reſtat hic niſi negare, ꝓ aſſumptum patet: & inſtare, ꝓ probet. Rationem ſuam exhibet ibi antè. Omne accidens, inquit, formaliter inhærēs ſubſtantiæ nō eſt niſi veritas: quæ eſt, ſubſtantiam eſſe accidētaliter alicuius modi, vt hic ſupponitur. ſed nulla talis poteſt eſſe ſine ſubſtantia, ſicut nulla creatura poteſt eſſe ſine Deo: ergo non eſt cumulus talium accidētium, quæ ſit hoſtia conſecrata. Hæc Witcleff. AVTHOR. Sapientes catholici non dubium riſum mouēt, quādo argumēta iſtius foras prodeūt fœtida de ſepulchro. Sed iunio res offendunt in lapide, quem probi ſenes difficultate tranſiliunt. Idcirco ſatisfaciendū eſt, ne ſimplicibus rationes eius inſolubiles ab eccleſia putarentur. Hoc enim Auguſtinum rationibus Creſconij compulit ſatiſdare. Vnde in fine ſecundi libri cōtra Creſconium inquit *Auguſtinus*. Quanquam itaq; ad errorem veſtrum conuincendum, & ſi volueritis, corrigēdum, ſatis, ſuperq; potuerint iſta ſufficere: tamen ne quiſquam arbitretur te aliquid in epiſtola poſuiſſe, quod refellere non valerem, aut in quo te noſtris contra Petilianum literis nihil idoneum reſpondiſſe demonſtrare nō poſſem, ſequenti volumine cætera videamus. & liber tertius ſic incipit. Si tardorum ingenia mihi curanda nō eſſent, qui intelligere nequeūt me duobus voluminibus ſuperioribus ad totam cauſam, quæ tua frater Creſconi epiſtola continetur, multis modis ita reſpondiſſe, vt & illa, quæ ibi reſtāt, iam ſoluta, atq; fruſtrata ſint, iam debuit à me huic operi finis imponi. Sed quia multi ſunt, quibus ſeruire nos cōuenit, qui omnia depulſa eſſe non putant, niſi locis ſuis etiam ſingula pertractarētur, reſidua ſermonis tui etiam ex ordine refellēda putaui. Hæc ille. AVTHOR. Stēt iſta verba pro noſtris, & ad rationes Witcleff contra accidens ſine ſubiecto pergamus. Omne, inquit, accidēs eſt ſubſtantiam eſſe accidētaliter alicuius modi, vt hic ſupponitur. Reſpondeo ꝓ ꝓ vt in prædicto cap. patet, tota eccleſia fidelium philoſophorū, imò & Paganorum valētium, negat hanc ſuppoſitionē. Si ritè faceres, omnibus alijs omiſſis, hoc ipſum fundares, quod ſupponis. Si enim actus primus eſt actus ſecundus, quod omnis philoſophia negabit: poſſes apertiùs quid tale ſupponere, albedinē eſſe, ab albefacere diſtinguitur, ſicut lucere ab illu-

Idem.

Auguſtin.

Witcleff.

ab illuminare, & ſicut intellectum eſſe ab intelligere, & calere à calefacere. Ignis enim intrinſecè calet, & ſi nullum calefaciat. Sic albedo albet intrinſecè, quãuis nullum albefaciat. Si enim ſubtilitatem iſtam percepiſſet Witcleff, nõ tam groſſum peperiſſet errorem. Ad minorem inſuper, quam aſſumis, q̃ nulla talis accidentalis forma poteſt eſſe ſine ſubſtantia, ſicut nulla creatura poteſt eſſe ſine Deo. Reſpondeo, q̃ ſimilitudo iſta facit omnino contra te pro parte fidelium. Quia nulla creatura inhæret Deo tanquam ſubiecto, nec informat Deum: nec aliqua creatura eſt quidditatiuè Deum eſſe creatum: ergo ſi ſic accidens reſpicit ſuum ſubiectum, nullum accidens eſt, quin ad minus poteſt non inhærere ſubiecto, & nõ informare illud. Et ſic tunc albedo non erit quidditatiuè aliud eſſe album, ſed tãtùm quomodo omnis creatura eſt creata à Deo, dicens ad eum reſpectum duplicis dependentiæ tanquàm ad creatricẽ eſſentiam diſtantiſsimè diſtinctam: ſic accidens cauſatur à ſubiecto, & dicit ad ipſum neceſſarium reſpectum ſimplicis dependentiæ, & eſt aliud omnino in eſſentia. Quod autem ex his concludis (vt tibi videtur) ſyllogiſticè, ſed ſine modo, & ſine figura: q̃ nullus cumulus accidentium erit hoſtia cõſecrata. Fideles deuota mente concedunt, nec quiſquam putribilis panis tuus, ſed vera agni caro in ſua ſubſtantia corporali eſt orthodoxis fidelibus hoſtia conſecrata. Secundò ſic arguis, Omne accidens prædicamentale eſt vniuocè accidens cum alio: ſed accidens reſpectiuum non poteſt eſſe niſi inhæreat: ergo nullum accidẽs abſolutum. Qui diceret accidens analogum nõ niſi æquiuocè prædicari de ſingulis, vt ens tranſcẽdens cum paſsionibus ſuis ſicut maior pars Philoſophorum aſtruit, vacuum pelleret argumẽtum. Sed dicitur, quòd aptitudinalis inhæſio inſeparabiliter & generaliter competit accidenti, non tamen actualis. Nec item variat quidditatem, cùm ſit reſpectus vt paſsio. Verbi gratia, Ignis habet ardorem, nec tamen in rubo Moyſi fuit ignis æquiuocus, quia non ardebat ſecundùm Baſilium. Item aqua eſt intrinſecè labilis, & mobilis ad deorſum: nec ideò aquæ maris rubri, de quibus dicitur, Stetit vnda fluens. fuerunt aquæ æquiuocè. Item ferrum Eliſei non fuit æquiuocè ferrum, cùm natauit, ſed nec ſol retro gradus Ezechiæ perdidit quidditatem. Cur ergo accidens perderet quidditatem ſuam, quia nõ informat per miraculum, quod tamẽ ſemper alibi facit regulariter per naturam? Tertiò item ſic arguit ratione: quia ponendo quantitatem, & qualitatẽ, adhuc oportet ponere informationem earum, qua immediatè ſubſtantia ſit quanta, & qualis: & illa non poteſt per ſe eſſe, ne ſit proceſſus in infinitũ: ergo per idẽ ne aliquod accidens abſolutum. De iſto per ſe accidentis multotiens loquitur, ſicut infrà, q̃ vnio, continuatio, & cõtiguatio non poterũt per ſe eſſe. Et in Trialogo, q̃ albedo non poterit intelligi alia entitas à ſubſtantia, quæ poterit per ſe eſſe. Et ſecũda parte ſermonũ, ſermone. ſ 8. Poſito tali accidente per ſe poſsibili, ad huc ponere oportet informationem diſtinctã ſine tali abſoluto accidente poſsibili. Hoc cõcludit, quaſi poſsibile per ſe eſſe, eſſet de quidditate accidẽtis abſoluti, quia Deus ſic ſtatuit in quibuſdam: & ſic ſtabilitas poſsibilis eſſet quidditas aquæ, quia ſic erant in rubro mari.

Ad minorẽ

Ter. Argu.

2 Groſſus † logicus eſt iſte, qui ponere intendit omnes rerum poſsibilitates in definitionibus naturarum, cùm ſic habebit definitionem cõpactam ex contrarijs: quia contra naturã poteſt ex eis Deus facere quod proponit, ſicut declarat *Ambroſius* de partu virginis, lib. 4. de Sacramentis, dicens, Conſuetudo eſt, vt non generetur homo, niſi ex viro & muliere, & conſuetudine cõiugali: ſed quia noluit dominus, qui hoc elegit ſacramẽtum, de Spiritu ſancto, & de virgine natus eſt Chriſtus. Vides ergo cõtra inſtituta & ordinem homo eſt natus ex virgine. Hæc ille. AVTHOR. Nunquid ergo quia partus iſtius hominis fuit contra inſtituta naturæ, ſemper cùm ſermo fiat de partu hominis, oportet includere, q̃ poſſet eſſe de virgine? Nec quotiens ſermo fit de accidente abſoluto, annectendum eſt, q̃ poterit per ſe eſſe, ne hoc intelligatur poſſe fieri poteſtate naturæ? Vnde in definitione eclipſis lunæ non eſt ponendũ plenilunium, quanuis in Chriſti paſſione ſic contigit: nec ſal in definitione fœminæ: vel aqua in definitione vini: nec item per ſe eſſe in definitione accidentis abſoluti. Veruntamen ſophiſta cogeret eum concedere quodlibet accidens eſſe per ſe, quia cùm ſit genus, vel per ſe in genere eſt per ſe primò: & eſt quid, vel quidditas ex proprio genere, & differentia eſſentiali reſultans. Item quia multa accidentia inſunt ſubiectis per ſe ſecũdò, de quibus demõſtrari poſſunt per dici de omni demõſtratione potiſsima. Itẽ multa accidẽtia ſunt per ſe cauſæ ſituandi, calefaciendi, & alterandi variè, ſicut fragor, & cõcuſsio nubiũ eſt cauſa coruſcationis. Ecce triplici forma accidẽs eſt per ſe. Cur negat iſte pro tãto inconuenienti accidens per ſe in ſacramẽto altaris, nõ perpendens ſophiſticè poſſe ſic dici, ea libertate, qua

Ambroſius

te,qua ipſe ſophiſticauit cum eccleſia prælato rum,q̃ accidentia panis non ſunt in ſacramẽto ſine ſubiecto: quia non ſine corpore Chriſti,quod multorum accidẽtium eſt ſubiectũ? Sed de informatione dicunt ſubtiles,terminũ illum ſumi formaliter pro reſpectu,ſub quo forma actu informat ſubiectũ prẽſens,vel pro fundamẽto illius reſpectus aptitudinalis, ſub quo forma illa ſibi dimiſſa actu ſubiectũ præſens informare eſt apta: ſicut eadem actuatio formę diſtinguitur à Philoſopho in principio ſecundi animæ. Hoc quidem ſicut ſcientia,illud ſicut cõſiderare. Et neutro modo eſt informatio accidẽs diſtinctum ab eſſentia, quæ eſt forma: ſed ſicut gradus intenſus, vel remiſſus in qualitate, vel continuatio in puncto,ita eſt informatio in forma. Contrà dicit: quia informatio accidentium poteſt ſuſpendi ipſis manentibus: verum eſt,ſed cum informat, ſeipſa informat. Nõ eſt neceſſe ſemper moueri quod mouetur ab alio. 8. Phyſicorũ. ſicut forma ſuſpenditur à Deo, & perficitur. Vnde creatio actiua Dei eſt ſola eſſentia: & tamẽ Deus fuit nõ creãs ab æterno,nec ille reſpectus additus, addit eſſentiam. Et iterum ratione quadã ſubſequitur, & nõ mediat inter Deum creantem, & creaturam productam. Et mirum quomodo iſte poneret tale vinculum inter ſubiectũ & accidẽs: quia aliàs,vt dicit,quãtitas,vel qualitas non ꝓbaretur diſtincta à ſubſtantia: cum ſubiectum, & accidens non niſi modaliter diſtinguuntur. Et quòd oportet ponere tam forte vinculum ad catenandum ſibi ſeipſum à ſe ipſo re,& eſſentia indiſtinctum. Fideles enim ponunt ea eſſentialiter diſtingui, & tamen ſeipſis,ſi dimittantur, ſatis fortiter copulari. Et in eadem accidentali forma ſunt tria per ordinem ſecundùm propinquius & diſtantius ſaltem naturalis præexigentiæ ordine inter ſubiectum & accidens: & omnes ſunt gradus formæ vt informatiua eſt,quarum informatio actualis eſt vltima,& ſubiecto propinquior: qa priùs forma talis præexigitur ineſſe ſubiecto, & actu dependere,quàm inhæreat: & demum priùs inhærere,quàm informet: & demũ actu informare denominatiuè ſubiectum: qui oẽs ſunt niſi gradus quidam modales eiuſdem formæ: vt contingenter reſpicit ſubiectum ſuum extrinſecè,nõ quidditatiuè. Cæteræ rationes, quas mouet, iam in ſubtilibus doctoribus adinuenit cum ſolutionibus earundem,ſed ipſas tacet. Illuc ergo pergant, qui mouentur per eas: quia iſte locus non ſufficit ſingulis recitandis.

¶ Ad authoritates Auguſtini cõtra accidens ſine ſubiecto.

CAP. LXXX.

SVMMA.

1 *Reſponſio ad ea, quæ Witcleff extorquet ex ſanctorum teſtimonijs contra accidẽs ſine ſubiecto, & potißimùm ex quibuſdam Auguſtini locis.*

SEdiam poſt iſta extorquet ſibi teſtimonia ſanctorum. ca. illo tertio de Euchariſtia. Quã tùm,inqt, ad teſtimonia ſanctorum reduco ex multis triplex teſtimonium Auguſtini,de quantitate animæ. cap. 4. vbi dicit,quòd corpus nõ poteſt eſſe ſine altitudine. Item. 2. Soliloquiorum cap. 13. Cui,inquit,poſſe fieri videatur, vt illud, qd̃ eſt in ſubiecto, maneat, ipſo intereunte ſubiecto? mõſtruoſum enim, & à veritate alieniſsimũ. Item epiſtola ad Dardanum. Tolle ipſa corpora qualitatibus: qualitates corporũ nec erit vbi ſint. Dicitur, †q̃ quãuis teſtimoniũ Auguſtini lõgè ſit poſtponendum decreto generalis eccleſiæ, ſicut ipſe dicit lib. 3. de baptiſmo contra Donatiſtas,ca. 8. q̃ pace Cypriani vult ſibi & cõcilijs ſuis in Africa præponere authoritatẽ vniuerſalis eccleſiæ, cuius ipſe Cyprianus ſe mẽbrum eſſe gaudebat. Tamẽ ipſe *Auguſtinus* ſapientis vſus conſilio, quorundã librorum ſuorũ infirmitates exponit,maximè illorũ, quos nondũ chriſtianus confecit,ſed multa in eis protulit ſecũdùm conſuetudinem inflatam ſibi ſecularium literarum. Vnde in prologo libri retractationũ *Auguſtinus*. Nec illa,inquit, ſanè prætereo, quæ catechumenus iam licèt relicta ſpe, quã terrenam gerebam,ſed adhuc ſecularium literarum inflatus conſuetudine, ſcripſi: quæ & ipſa exierunt in notitiam deſcribentium,atq; legentium: & legũtur vtiliter, ſi nõnullis ignoſcatur: ſi tamẽ nõ inhæreatur erratis. Quapropter quicunq; iſta lecturi ſunt,non me imitentur errantem, ſed in melius proficientẽ. Hæc ille. AVTHOR. Inter iſtos libros,eſt liber ille Soliloquiorũ,quẽ iam clamaſti: inter illos etiã liber de immortalitate animæ. In quo idẽ ſcribit ad propoſitũ tuũ de cera euaneſcẽte,& cõſequẽte: nec quicq̃ eorũ, quæ in illo ſubiecto erant,remanere putari. De quibus tũ ſcriptis ſuis ibi idẽ Auguſti. increpat rationes tortas, & breues: & vix intellexiſſe ſeipſum dicit,& item

V Vitcleff.

Auguſtin.

item aliquid ſcripſiſſe ſe dicit, quod minimè feciſſet, ſi iam literis eccleſiaſticis plenè eruditus fuiſſet. ibidem cap. 3. ſequenti. Quid ergo mirum, ſi de tam obſcura fidei quæſtione, ſcilicet accidens ſine ſubiecto, tunc nō ſuſceptis fidei rudimentis foret ignarus, & ſecūdùm naturæ conſuetudinem proteſtaretur non poſſe eſſe, quod nec tractatus libri pro tunc fieri poſtulauit? Aut quadrat, q̄ loquatur in vno loco ſecundùm naturæ conſuetudinem, ſicut philoſophus: in alio ecōtrà fidem loquatur vt catholicus. Sic magnus Lincolienſis dū agebat philoſophicè in expoſitione libri poſteriorū dixit: non poſſe accidens eſſe ſine ſubiecto, de quo tu gaudes. Vbi verò fidem explanare per tētat, in expoſitione Dionyſij proteſtatur oppoſitum, de quo tu doles: & tu dicis ipſum omnino pœnituiſſe ante mortē, quia in eo tibi diſplicuit. Et Damaſcenus in Logica ſua dicit idem accidens non poſſe eſſe ſine ſubiecto. In ſententijs tamen dicit lucem creatam primo die accidens ſine ſubiecto fuiſſe: hic naturaliter loquens vt philoſophus, ibi vt fidelis. Sic
Auguſti. vbi naturali quodam proceſſu *Auguſtinus* inceſsit, nihil ſupra naturam de Dei potentia diſputauit: ſicut in libris Soliloquiorū, & de immortalitate, & item de quātitate animæ: ſicut & recolit ipſe differentias huiuſmodi de poteſtate naturali & diuina, lib. 26. contra Fauſtū. Cæcum, inquiens, à natiuitate lumen videre natura non ſinit, quod tamen Ieſus potenter operari videtur erga huiuſmodi cæcos, adeò, vt Iudæi ipſi exclamarent, ab initio ſeculi nūquàm fuiſſe viſum, vt aliquis aperuiſſet oculos cæci nati. Manum aridam ſanaſſe, vocem, ac verbum priuatis his per naturā redonaſſe: mortuis, & iam in tabem reſolutis corporib⁹, compage reddita, vitalem reintegraſſe ſpiritū. Sequitur. Quæ tamen omnia nos communiter facta ab eodem credimus Chriſtiani, non conſideratione iam naturæ, ſed poteſtatis tantùm, & virtutis Dei. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quàm ingentia facta Chriſti contra curſum naturæ: & plùs repugnantia, quàm ſuſpendere accidēs à ſubiecto. Sed bene dicit Auguſtinus, non hæc conſideratione naturę, ſed poteſtatis diuinæ. quam tamen diſtinctionem vehementer reprobat Witcleff in de Apoſtaſia cap. 16. Auguſtinus hic eam, & eccleſia aliàs
Ambro. vel Auguſtin. famoſè docet. Vñ & *Ambroſius* vtitur hac ipſa regula contra Nouatianos libro. 2. de pœnitētia, dicens, Poſſum illud dicere ei, qui hoc de pœnitentia dictum putat, quia quæ impoſsibilia ſunt homini, poſsibilia ſunt apud Deū. Et potens eſt Deus, quando vult, nobis donare peccata, etiam quæ putamus non poſſe cōcedi: & ideò quod vobis impetratu impoſsibile videtur, Deo donare poſsibile eſt. Nam & impoſsibile videbatur, vt peccatum ablueret aqua: deniq; Naaman Syrus lepram ſuā mundari per aquam poſſe non credidit, ſed quod impoſsibile erat, fecit Deus eſſe poſsibile, qui tantam nobis donauit gratiam. Similiter impoſsibile videbatur per pœnitentiam peccata dimitti: conceſsit hoc Chriſtus Apoſtolis ſuis: quod ab Apoſtolis ad ſacerdotū officia trāſmiſſum eſt. Factum eſt igitur poſsibile, quod impoſsibile æſtimabatur. Hæc ille. AVTH. Bene igitur, & laudabili more eccleſiæ exponunt moderni fideles Auguſtinum in ſupradictis libris de poteſtate & vſitato curſu naturæ non potuiſſe fieri accidens ſine ſubiecto: ſed Dei poteſtatem eſſe poſsibilem. Nam ſi hoc Ambroſius ſufficiens eſſe putauit Apoſtolo Paulo dicenti, Impoſsibile eſt hos, qui illuminati ſunt &c. rurſus renouari in pœnitētiam: quod dictum pro parte ſua Nouatus aſſumpſit, & ipſe expoſuit de impoſsibilitate apud homines: multò magis poteſt Auguſtinus ſic exponi in libris, quos ſcripſit, minùs adhuc eruditus eccleſiaſticis rudimentis de impoſsibilitate accidentis ſine ſubiecto, q̄ ſcilicet impoſsibile eſt homini hoc facere ſecūdū curſum naturæ, Deo verò ſatis eſt poſsibile: contra quod nunquam Auguſtinus edocuit. Idcirco aduerſarios oportet iſtam æquiuocationem impoſsibilitatis euadere, vel non proficiēt ex Auguſtino. Sed eſto, q̄ quæſtionem illam catholicam de accidente ſine ſubiecto in quolibet loco non diſſeruit: quid hoc? quot difficiles quæſtiones in eccleſia emerſerunt poſt illum, quas ipſe nō tetigit? Aut poſt multa contra Pelagianos, quæ diffuſè condiderat, nūquid penè effugit manus eius quæſtio quę dam ſecreta Pelagij, Si Adæ peccatum nō peccantibus nocuit, ergo Chriſti iuſtitia non credentibus profuit. quia vt dicit, ſibi in mentem omnino non venit: nec talia dicere, vel cogitare poſſe quenquam putauit. lib. 3. de baptiſmo paruulorum in principio dicens, Verùm Auguſtin.
poſt pauciſsimos dies legi Pelagij quædā ſcripta, viri (vt audio) ſancti, & non paruo profectu Chriſtiani, quæ Pauli Apoſtoli expoſitiones breuiſsimas continerēt. Atq; ibi comperi cùm ad illum veniſſet locum, vbi dicit Apoſtolus, Per vnum hominem peccatum intraſſe in mundum, & per peccatum mortem, atq; ita in omnes homines pertranſiſſe, quādam eorum argumentationem, qui negant paruulos peccatum originale geſtare, quam fateor in illis tam lon

tam longis voluminibus meis non refellit: qa in mentem mihi omnino non venerat quenquam poſſe talia cogitare, vel dicere. Hæc ille. AVTHOR. Quid mirum igitur, ſi veritas accidentis ſine ſubiecto Auguſtini diſputationē euaſit, quæ non vſq; multa tempora propter Berengarianas figuras doctorum catholicorū ſubtili fidelitati comparuit: & ante hoc nulli catholico venit in mentem, q̄ quiſquam hæreticus talia dicere, vel cogitare valeret? Sed dicit aliquis illorum: ergo temeritatem iſtam retractaſſet Auguſtinus, ſicut & alia forſan minora contra fidem: iſtud autem ſi retractauerit, exhibite. Dicunt fideles facto retractaſſe, vbi alibi dicit, accidēs poſſe eſſe ſine ſubiecto ſuo, vt infrà dicetur. Nam & idē Auguſtin⁹ in Logica ſua, vbi dicit accidēs in proprio genere nō poſſe eſſe niſi in ſubiecto: ibi item dicit, animal non poſſe intelligi, niſi de ſubiecto homine. & nunquid angeli habebant intellectū animalis ante creationē hominis? & tamen ſicut nec retractat primū, ſic nec inuenitur re-
Idem. tractare ſecūdum. Item idē *Auguſtinus* lib. 2. ad Simplicianum videtur aſſumere, q̄ nullum ſit corpus, niſi coloratum. Dici, inquiens, poteſt corpus, ſi figuram habeat, colorem nō habeat, videri nō poteſt: non quia eſt corpus, cui deſit color, ſed quia ſi eſſet, cerni non poſſet. Hæc ille. AVTHOR. Sciunt tamen docti naturales corpora cæleſtia non colorata. Vnde Damaſcenus. 2. lib. ſententiarum. cap. 5. de creatione mundi, dicit aërem incoloratum. & Algazel in ſua Phyſica, tractatu. 3. Ignis eſt ſicut aër, qui non habet lumen in ſe, neq; colorem, ſed eſt commeabilis, eſtq; aër ignitus. Non valet igitur argumētum iſtud ab authoritate negatiuè. Hoc dicit Auguſtinus, nec inuenitur in libro retractionum hoc retractaſſe: ergo voluit hoc habere pro definito vero. Alibi enim plerunq; modicat, aut aliter exponit, quod ibi abſolutè diſſeruit: & hoc erit facto retractaſſe. Et item omne illud, quod eccleſiæ poſteriori diſplicuit, cui ipſe ſemper placere, & conſentire gaudebat, pro retractato debet haberi in genere.

¶Quòd Witcleff per tres gloſſas generales corrūpit omniū antiquorum, & citeriorum patrum ſententias orthodoxas.

CAP. LXXXI.

SVMMA.

1 *Gloſſæ tres Witcleff, quibus corrumpit omnium antiquorum, & citeriorum patrum ſententias orthodoxas. Et prima per aduerbium, principaliter. Et reſponſio ad eam.*

2 *Gloſſa ſecunda Witcleff per duo aduerbia, purè, naturaliter, diluitur.*

3 *Gloſſa Witcleff tertia, de conſideratione mentis, & ſuſpenſione cogitationis actualis, reijcitur.*

PRæterire item nō poſſumus generales gloſſas, quib⁹ Witcleff omnes doctorum veritates euacuare conatur circa ſubſtantiam ſacramenti: & ſunt tres in numero. Prima, per vnum aduerbium, principaliter. Secunda, per duo aduerbia, pure, naturaliter. Tertia eſt Hockanica, de cōſideratione mentis, & ſuſpēſione cogitationis actualis. Quantùm † ad primam, ipſam inſtituit, ad tollendum omnes doctorum & ſanctorum patrum propoſitiones, dicentes quādocunq; expreſsè, & ab intentione tractātes nō eſſe panem materialem in Euchariſtiæ ſacramēto. 4. Trialog. cap. 22. Iſtum (inquit, modum velle Phariſæos noſtros attēdere, qui negāt infideliter, quòd hoſtia cōſecrata ſit panis, quia Ambroſius, & alij doctores videtur dicere, quòd poſt cōſecrationem nō panis, ſed corpus domini eſt dicēdum. Nū quid tales blaſphemi volūt negare fidem ſcripturæ Apoſtoli, & verbum Chriſti propter ſiniſtrum intellectū verbi doctoris apocriphi? Intelligit enim more Apoſtoli, quòd poſt cōſecrationem non principaliter erit panis. Hęc Witcleff. AVTHOR. Stupet mēs mea, vltrà q̄ exprimere valeo, de temeritate huius improbi viri, & maledici, qui veſana toruo ſpiritu de patre Ambroſio verba pronūtiat: propter ſiniſtrum intellectum, inquit, verbi doctoris apocriphi. Cuius doctoris? Ipſe prædixit Ambroſium. Heu tam egregium, tam prædicādū antiſtitem, quem tota Chriſti eccleſia miro veneratur affectu, & beatus Auguſtinus eruditorem in fide, & patrem in ſacro fonte hauiſſe lætatur: improbus, ſtultus, & acer hæreticus nō veretur apocriphum dicere: cuius nec nomē tacitum eſt, nec opera vilis famæ, nec incerta authoritas. Sed & hoc audax cōuicium à magiſtro ſuo cōtraxit. Berēgarius nempe ſanctos, Hieronymum, & Gregorium procaci fronte dixit apocriphos. Vnde libro. 3. de corpore, & ſanguine domini *Guimundus*, O ini qua licentia! Quos eccleſia Dei in ædificatio-

Gloſſæ V Witcleff.

1 Prima.

Guimūdus.

nem ſui per totum orbem tãtis temporibus, ſub tantis doctoribus legit,& legendos tradidit:hos pauculi,minùs docti,& animales, nullo rationis intuitu, niſi tm̃, quia nõ placẽt eis, apocriphos dicunt.Et qui Paganorum libenter hiſtorias amplectuntur, chriſtianas hiſtorias,quas totus mundus amplectitur, caſſare laborant.Hæc ille.AVTHOR.Attamen hæc vna conſolatio eſt: non nobis moleſtum eſſe poteſt,quos appellet pſeudofratres, cæſareos clericos,aut profundos hæreticos: quãdo gloriоſiſsimos patres audet fateri apocriphos. Quo ad Ambroſium dico, quod Chriſtus in Euangelio,vbi Tyrum commemorat,& Sidonem, & ciuitates vaſtas, tamẽ iuſtificat eas in comparatione terræ pertinacis, & incredulæ, docens me hoc ipſo in comparatione noſtri Witcleff iuſtificare Pelagium,qui cùm durus eſſet hæreticus, tamen extulit incredibili laude Ambroſium ſanctum. Vnde.4.libro cõtra
Auguſti. Iulianum.cap.2.*Auguſtinus* glorioſiſsimo martyri Cypriano.Ad iſtos cumulatiùs redarguẽdos,beatiſsimum addamus Ambroſium,quoniam & ipſum Pelagius ita laudauit, vt ne ab inimicis quidem in eius libris, quod reprehenderetur,diceret inueniri.Hęc ille.AVTHOR.
Idem. Et lib.1.cõtra Iulianũ ca.12.idem *Auguſt.*Cõuinceris vndiq;.Luce clariora ſunt teſtimonia tãta ſanctorum,in quorum cõuẽtum te intro duxerim·Cõſpice,hic eſt Mediolanenſis Ambroſius, quem magiſter tuus Pelagius tanta prædicatione laudauit,vt diceret in libris eius
*fidem. præcipuè*lucem elucere Romanã, quia ſcriptorum inter Latinos flos quidam ſpecioſus enituit,ita vt eius fidem,& puriſsimum in ſcripturis ſenſum reprehendere,ne inimicus quidẽ auderet. Hæc ille.AVTHOR. Vide quòd Pelagius nõ ſperauit Ambroſium in fide ſcripturæ ab inimico poſſe reprehendi.Putas ergo ne ab amico eius ſic poſſe fieri? Verè ergo nõ eſt Witcleff amicus Ambroſij,ſed nec ſimplex inimicus, imò multiplex, & validus inimicus, qui non lentè, ſed tam turpiter reprehendit. Et ipſe quoq; Witcleff olim laudare eum ſolebat,quia vbi pro parte ſua videtur ſibi quòd faciat, in probationem ſuæ perditionis adducit: & pro magno etiam titulum falſi nominis Ambroſij, vel eius diſcipuli authori de diuinis officijs tribuit, quem Cancellarius Oxonienſis Valerannum appellat,reuera cõtemporaneum Anſelmo, virum erroribus deprehenſum.Quomodo ergo iam mutauit verbum, vocans apocriphum ſacrum præſulem, cuius authoritate in libro de natura & gratia: item in commonitorio Fortunati,& cõtra Iulianum,& alibi nominatim vtitur Auguſtin9? Imò, quod lõgè amplius eſt,omnis illa grãdis eccleſia Chriſti Ieſu.Hucúſq; cum ſancto Ambroſio digreſsi ſumus,reuertamur tãdem,quò intẽdimus. At certè Ambroſius ſanctus pater vno feliciſsimo verbo ſuo ſuſcitauit choleram Witcleff, cùm diceret in libro de Sacramẽtis de ſancta Euchariſtia,q̃ nõ ſit panis,qui in vẽtrem vadit.Suprà enim ſæpe totum dictũ protulimus. Ad hanc fidem tollendam,quòd nõ ſit Chriſti corpus,ſed nudus panis,cibus ventris,Witcleff pudore victus negandi Ambroſium, gloſſam fabrefecit fruſtratoriam illius ꝓfeſsionis Ambroſij in verbo, principaliter. Imò, inquiens, panis eſt, qui in ventrem vadit,non tamen principaliter,ſed principaliter figuratitium corpus Chriſti. ligãs ſanctũ Ambroſiũ cõtra votũ dicere plùs eſſe figurã veritate,& vmbrã luce, tropicum corpus naturali pane. Inter naturas tamen, & figuras, quæ erit principalior,audiamus nobilem logicum Auguſtinum ſecũdùm regulam ſcripturæ ſacræ principalitatem huiuſmodi põderantem in libro quæſtionum ſuper Exodum,quęſtione.20. quare dictum eſt, Virga Aaron deuorauit virgas Magorum, & non draco.vbi dicit, Si dictum eſſet,& abſorbuit draco Aaron virgas eorum, intelligeretur verus draco Aaron phantaſtica illa figmenta non abſorbuiſſet,ſed virgas.Hoc em̃ potuit abſorbere quod erant, non quod eſſe videbãtur, & non erant. Sed quoniam dixit, Abſorbuit virga Aaron virgas illorum, draco vtiq; potuit virgas abſorbere,non virga. Sed eo nomine appellata eſt res, vnde verſa eſt, non in quod verſa eſt. Quia verò in id etiam reuerſa eſt,ideò hoc vocari debebat,quod principaliter erat. Hæc ille.AVTHOR.Ecce virga Aarõ virga naturalis fuit ab exordio,& in naturalem draconem per miraculum iam cõuerſa, adhuc principalitatem ſuam habet in virga, non in dracone, quãuis draco natura excellentior, quia viua. Nec in figuratione erat iſta diſparitas, ſed in natura prima,& ſecunda. Vocari,inquit,debebat quod principaliter erat,ſcilicet virga.Magis autem ſi fuiſſet draco duntaxat in figura, adhuc principaliter eſſet virga, ſicut de virgis Magorum æſtimat Strabus. Iam conformemus hanc regulam. Si panis ſupereſſet conſecrationi in natura,fieret autem corpusChriſti in figura ſola,principaliter panis eſſet,quia panis ab origine & natura:& corpus ſolùm ſecũ dariò in figura. Huic cõformis eſt locutio ſcripturæ penè vbiq;. Vide ſeptem ſpicas in Geneſi, dictæ ſunt tropicè ſeptem anni,non autem Auguſtin.

tem principaliter vſquam, ſed principaliter ſe
ptem ſpicæ ſecundùm ſubſtantiam,& ſeptem
anni per diſparem quandalitatis reſpectum.
Ecce Chriſtus dictus eſt figuraliter ouis & a-
gnus:nunquid per hoc principaliter erat ouis
ſecundùm figuram, & non magis principali=
ter Chriſtus, quod fuerat per naturam? Petra
per figuram, ſed principaliùs Chriſtus per na
turam . Imagines ſunt hominum per figu-
ram, ſed principaliùs argẽtum & aurum ſunt
ſecundùm ſubſtantiam.Propheta Dauid hũc
ordinem obſeruante,cùm diceret, Simulacra
gentium, argẽtum, & aurum. Tandem quod
poſterius in eis eſt, ſubiecit.Opera,inquit,ma
nuum hominum. Primò,quod ſunt ſecũdùm
naturam,& ſic principaliter. Poſtremò,quod
ſunt per artificium,vel figuram. Et hoc quan
quam talia ſigna forent, quorum omnis vſus
in ſignificando eſſet : quales ſunt voces, & fi=
guræ ſcriptæ ſecundùm Auguſtinum capite
primo primi de doctrina Chriſtiana, velut cũ
dicitur, Oratio eſt vox ſignificatiua ad placi-
tum. Quaſi diceret, eſt vox principaliter per
naturam, tamen ſignificat per figuram. Et
quod Witcleff ipſe crebrò cõmemorat, cùm
tropicè dicitur, Ioannes eſt Elias tam ſpiritu,
quàm virtute, nunquid ex hoc principaliter
eſt Elias, & non Ioannes ? Quid ſi eo tempo-
re Elias viueret cum Ioanne, comparãdo per
ſonam perſonæ, & gratiam gratiæ : nunquid
Elias Ioanne foret præſtantior? Chriſto dicẽ-
te, quòd inter natos mulierum non ſurrexit
maior Ioanne Baptiſta. Et in tertia parte ſer-
monum de natiuitate ſancti Ioannis Bapti-
Auguſtin. ſtæ,ſermone,Cauſa hodiernæ.*Auguſtinus*.Do-
minus noſter Ieſus Chriſtus de Ioanne hoc di
xit, Inter natos mulierum non ſurrexit ma-
ior Ioanne Baptiſta. Si comparetur hominī-
bus Ioannes, omnes ſuperat ille homo: non
eum vincit,niſi Deus homo.Hęc ille.AVTH.
Si ergo Ioãnes omnes homines ſuperat, & ſe-
cundùm ſubſtantiam comparatus non eum
vincit homo,niſi Deus homo : non ergo vin-
cit Ioannem Elias homo, ſed vincitur à Ioan-
ne. Sed vnumquodq; melius eſt in ſua natu-
ra,quàm ipſum in ſua figura. Non eſt ergo E-
lias homo in figura,Ioanne principalior in na
tura. Alicubi ergo per ſcripturas fundet gloſ-
ſam iſtã peremptoriam,aut ſacrorum patrum
ſcriptis,cui ſic caſſa voce conceditur omnes ſi
2 mul fidei Chriſtianæ tollere veritates. Alia†
Contra ſe- eius gloſſa in duob⁹ geminatur aduerbijs,pu-
cundã gloſ. rè,naturaliter.cap.16.de Apoſtaſia.In duob⁹,
VVitcleff. inquit,ſtat noſtra variatio in iſta materia.Pri-
mò in propoſitione affirmatiua, qua dicitur,
q accidens eſt ſine ſubiecto. Secundò in pro-
poſitione negatiua: qua dicitur, q non rema-
net ſubſtantia panis aut vini poſt conſecratio
nem. Per duo ergo aduerbia tollo coloratiùs
ambo, ſcilicet per iſta duo, purè, naturaliter.
Et ſi mille teſtimonia ſint adducta,quæ ſonue
rint,q accidens ſit ſine ſubiecto,hoc poteſt ſa
nè intelligi,q ſit ſine ſubiecto ſuo purè, natu-
raliter ſubiectante, quanuis enim ſubſtãtia pa
nis ſacramentalis ſubiectat eadem accidentia,
quæ priùs,hoc tamẽ fit miraculoſè. Hæc Wit
cleff.AVTHOR. O peruerſum, & peruertẽ-
tem hæreticũ,quomodo in hoc gladio ancipi
ti mutilare deſiderat quotlibet ſanctos teſtes ?
Iam ſe credit bene tutum hac infantuli gloſſa
leuiſsima,&vaniſsima,qualem nec in alicuius
hęretici libris poterit quiſquam lector diligẽs
inuenire.His gloſsis ambiguis iam teneri Dia
lectici ſe ſolẽt defendere ſine teſtificatione au
thoris,læti,quòd qualecunq; diffundant inge
nium. Soliditas fidei, venas intimas ſcriptura
rum,& ſanctorum interrogat. Nam iſta gloſ-
ſa non tantùm facit obſequium magiſtro ſuo
Witcleff,quin & impio Ario,& Pelagio obſe
cundat. Arius dicit Chriſtum purè creaturam.
Obijcit fidelis teſtimonia ſcripturæ,& ſancto
rum,dicentium non eſſe Chriſtum purè crea-
turam:ſed Arius econtrariò.At in gloſſa Wit-
cleff per hæc duo aduerbia, purè,naturaliter,
cuncta illa ſoluẽtur: quia Chriſtus non eſt pu
rè, naturaliter creatura, cùm fuit miraculoſè
partus ex virgine,aut in principio creaturarũ
ex Deo proceſsit vt fieret creatura,& ſic non
eſt purè creatura : eſt tamen purè creatura in
ſubſtantia ſua,& natura. Pelagius item dicit
ex ſua natura poſſe hominem remiſsionem
mereri. Ducantur mille teſtimonia dicentia,
q non niſi per gratiam: & hac generali gloſſa
ſoluet cuncta, cùm dixerit, quod nõ purè,na-
turaliter,quia per gratiam conſequentem,quę
grãde eſt miraculum. Et iterum vide ſtultitiã
huius philoſophi. An non Ioannes Baptiſta
fuit purè naturaliter homo,& filius Zacharię,
quãuis per miraculum figura fuit Eliæ ? & cur
ergo non hæc eſt hoſtia purè naturaliter pa-
nis in ſubſtantia, quanuis fuerit corpus in fi-
gura? Item paſsiones triſtitiæ, eſuriei, & ſitis,
frigoris,crucifixionis,&mortis fuerũt in Chri
ſto purè naturaliter ſecũdùm naturam huma
nam:cùm tamẽ erat, abſolutus ab iſtis in ſupe
riori portione mentis per gratiam.Quid ergo
prohibet proprietates accidentium purè na-
turaliter ineſſe ſubiecto ſuo ſecũdùm ſuam ne
turam:quãuis per tuam hæreſim eſſet corpus
per miraculum & figuram ? Proprietates eñ

ſemper ei inſunt primò, cuius ſunt in quocunq; ſit, ſicut ſenſibilitas primò ineſt animali: q̄uis reperiatur in homine, etiam in Deo homine. Ergo nec accidētia ſacramenti deſtituētur purè naturali inſiſtentia ſubiecto, quāuis ſubiectum eorum in dignitatem corporis ſit leuatum. Tertia ſ item gloſſa eius huic vicina, quæ
3 Contra tertiam gloſsā V Vitcleff. eſt de ſopore conſiderationis humanæ: ita, vt cùm accidentia reſpexerit, tradat obliuioni ſubiectum, vt feratur in corpus: & hoc, vt dicit, eſt accidens eſſe ſine ſubiecto. Quàm illepidè, quàm inſipidè, nunquam à Theologo ſaltem triduano dicēdum. Primò, quia ſic à fortiori accidentia extrinſeca eſſent tollenda ſubiectis: quia eis ſublatis, nō neceſſe eſſet ſuſpendere intellectum à cōſideratione ſubſtātiæ, vt ſic fides liberè volare poſſet in corpus. Et ſic manēs ſubiectum nō turbaret intellectum à conſideratione corporis. Imò & ſic meliùs poneretur ſubiectū ſine accidētibus per ſoporē cōſiderationis, quàm accidētia ſine ſubiecto. Primò, quia ſic poſſet eſſe in re: ergo ſic debet eſſe in cōſideratione. ſecūdùm illud, Sic ſe habet res ad cognoſci, ſicut ad eſſe. Secundò, qa minorem cauſaret difficultatē ad credendum ſubiectum eſſe poſſe ſine datis accidentibus, quàm hæc ipſa ſine ſubiecto. Item tu frequenter dicis panē ſecūdùm ſuā ſubſtātiā eſſe hoc venerabile ſacramētum: ergo panis ſecūdùm ſuam ſubſtātiam in ſacramēto eſt venerādus. Quomodo ergo à conſideratione tollendus: quādo ex omni animo eſt taliter venerādus? Vel quis tenetur ſecūdùm hanc rationē actualiter venerari rem, quam pro tunc tenetur nō attēdere? Item hac ratione nō ſola ſunt accidentia ponēda ſine ſubiecto pane, ſed tam accidentia, quàm panis ſine corpore. Quia etiā à corpore ſeparanda eſt attentio, vt feratur in Deum: quod eſt ſpiritualiter comedere carnē Chriſti. Vnde ſuper illum verſum. Et adorate
Auguſtin. ſcabellum pedū eius. Pſal. 98. *Auguſtinus*. Cùm adoras illum, ne cogitatione remaneas in carne, & à ſpiritu non viuificeris. Spiritus eſt em̄, qui viuificat. Caro autem nihil prodeſt. Tunc autem quando hoc dominus commendauit, de carne ſua locutus erat, & dixerat, Niſi quis manducauerit carnem meam, non habebit in ſe vitam æternam. Hæc ille. AVTHOR. Quę verba item ſumens in cap. 11. de corpore &
Anſelmus. ſanguine domini, *Anſelmus*. Cùm, inquit, de altari ſumimus carnem Ieſu, curemus ſolicitè, ne cogitatione remaneamus in carne: & à ſpiritu non viuificemur. Niſi viuificamur à ſpiritu, caro nobis non proſit quicquam. Nam ſi cogitatione remaneamus in carne Saluatoris, non ſolùm non viuificamur à ſpiritu, ſed nec intelligere poſſumus, quo modo caro Chriſti hominis ab homine poſsit manducari, niſi ſicut intellexerunt illi duro corde, quibus durus viſus eſt ſermo Chriſti, & abierunt retrò. Acceperunt enim illud ſtultè, carnaliter illud cogitauerunt, quòd præciſurus eſſet particulas de corpore ſuo, & daturus illis ad manducandum. Debemus ergo illud corpus domini ſpiritualiter, & diuino quodam modo cogitare, humiliterq; dijudicare, id eſt, ab omnibus alijs cibis diuerſum iudicare, & ſpiritualē carnem Ieſu ſpiritualiter manducare, id eſt, ſacramento eius carnis, quæ in altari percipitur. Rurſumq; credere debemus ipſam carnē crucifixam, & ſepultam, ſub ſuo item ſacramēto nō occidi à nobis, nō diſcerpi, nō deuorari more cōmunis carnis, ſed ſub ſpecie panis incorruptibiliter frangi, immolari, & nunquam cōſumi. Hæc ille. AVTHOR. Ex his liquet, q̄ corpus nō eſt ibi principaliter, ſed ſpiritus & gratia ſacramenti. pro prima gloſſa dicente, ideò non eſſe ibi panem, quia eſt principaliter corpus. Iam nec eſt ibi principaliter corpus, ſed Deus. Nec intentio noſtra debet vltimatè ferri in corpus: vt ſic dicātur accidentia manere ſine ſubiecto, quia ſubiectū non attēditur. Nec em̄ in ſpeciebus panis, nec in ipſo corpore debemus cogitatione manere, ſed vlterius eundū eſt, vt viuificemur à ſpiritu. Et ſic vndiq; patet, q̄ caſſas gloſſas edocuit: nec tam caſſas, q̄ temerarias. Quia per iſtas iactat ſe poſſe trahere ad partē ſuam hæreticā omnes ſanctos, & ſcriptores catholicos, quantūcunq; dicta eorū ſonuerint in partē oppoſitā. Nec tm̄ dicit, ſed tētat etiam circūducere illos, qui per proceſſus planos, & magnos ſcripſerūt in libris, & viuis vocibus docuerūt ſolam corporis Chriſti ſubſtātiam, & nō panis eſſe Euchariſtiam: & ex hoc accidētia ibi patētia ſine ſubiecto ibi manere, dicēs illos intelligere panis ſubſtātiam ibi manere, ſed non principaliter, vel purè naturaliter: & ſecundū conſiderationem accidentia ibi non habere ſubiectum. Sic gloſſat Auguſtinum, Gregorium, Hilarium, Euſebium: ſic citeriores patres, qui tam clarè contradicūt ipſi, vt nec nos clarius contra eū loqui valeamus, nec verbis pluribus repugnare, Rabanum putà, Anſelmum, Lanfrancum, Gundophilum: imò ſanctum Thomam, Scotum, Bonauenturam, & Hockam: omnes cum iſta cauda gloſſæ ſuæ trifariæ in libris Euchariſtiæ, Apoſtaſiæ, Trialogi, & alibi ſecum trahit: plùs iactans de viribus dracone illo rufo, qui ſolam tertiam partem ſtellarum de cælo

in cau-

in cauda ſua traxit ad terras. Iſte in trifurcata cauda ſua oēs ſtellas cæli, & fideles ſcriptores ad terrā ſuæ hæreſeos conatur obruere. Vereor enim, ne me ſcriptorē pauperculū etiam ad partem ſuam ſectator eius quiſquam, quan uis cunctis viribus renitētem, affigat. Sed ideò in iſtorum ſanctorum patrum cœtum meum Witcleff deduxi, à quorum dictis tenebitur, ſi teneri valebit. Quibus item nullam poteſt improperare calumniam, niſi nos vrat: nec eos vlla gloſſa linere, niſi eodem fuco omnes nos vngat. O quid dicturus eſt eis in poſterū, quorum iam eſt tam interpres æquiuocus, & falſus expoſitor! Nunquid vt libro. 1. contra Auguſti. Iulianū ca. 5. *Auguſtinus*? Cū te viderē, inquit, in libris tuis nō antelucano cōuiuio temulentum, ſed inſano cōuicio turbulētum, introduxi te ſedādū, atq; ſanādum nō in alicuius philoſophi auditorium, ſed in ſanctorū patrū pacificū, honorādumq; cōuentum. Sit operæpretium obſecro te aſpicere illos quodammodo aſpiciētes te, & māſuetè, ac leniter dicētes tibi: ita ne nos fili Iuliane Manichæi ſumus? Rogo quid reſpondebis? Quibus eos oculis intuebe ris? Quæ tibi argumenta ſuccurrēt? Quæ tuo rum argumētorum, vel acies vitrea, vel plumbei pugiones in illorum cōſpectum exeri audebūt? Quæ abs te arma nō fugiēt, nudūq; cōſtituēt? An fortè dicturus es neminē illorum te in iſto crimine nominaſſe? Et quid facies, cùm tibi dixerint, tolerabiliùs dēte maledico nomina noſtra cōcideres, quàm fidē noſtrā, cuius meritò in cælo nomina ipſa ſcripta ſunt noſtra. Hæc ille. AVTHOR. Hæc verba nūquid ſancti omnes iaculabuntur in Witcleff, quorū ſentētias per gloſſam ſuā facit eſſe Berengarianas de catholicis: & quæ erāt orthodoxæ facit hæreticas? O, inquient, Witcleff, nūquid nos Berēgariani ſumus, aut hæretici Witcleuiſtæ? Tolerabiliùs nomina noſtra cōcideres dēte maledico, quàm fidem. Propter fidē eā, quam ſemper ſeruabamus illæſam, nomina noſtra in cælis conſcripta ſunt, nō fides retributa propter nomina. Leuiùs ergo dixiſſes nos aut blaſphemos, vel hæreticos, quod item orthodoxis filijs noſtris falſò improperas, quàm q; tibi cōſenſimus cōtra fidem. Corrumpe textus, adde gloſſas, tādem pœnas lue falſarij. Inſpector cordiū nouit, quia nec profeſsione conuenimus tibi, nec animo. Has ergo tres gloſſas reijcimus, quoúſq; ipſas in authoritate competente fundaueris. Orthodoxi verò faciliùs procedentes, & veriùs vnam gloſſam cōtra omnes panes illius naturales inueniunt: nec tamen motu ſuo ſpontaneo, ſed in ſanctorum patrum ſcriptis publicis forma tam aſſumunt. Quarto enim ſentētiarum ſuarum, cap. 5. eam in terminis approbat *Damaſce nus*. Damaſcen. Si quidam antitypam, id eſt, refiguratiuā corporis & ſanguinis domini panem & vinū vocauerunt, vt diuus dicit Baſilius, non poſtquàm ſanctificata ſunt, dixit, ſed anteq; ſanctificata eſſet, ipſam oblationem ita vocās. Hæc ille. AVTHOR. Ecce regulam Damaſceni. Si quis dixerit, vel ſecundū ſcripturas, vel doctores, panem, aut vinum eſſe figuras corporis & ſanguinis Chriſti: hoc intelligit non poſt cōſecrationem, ſed antè: quia corpus Chriſti ſi dicatur panis, non ideò quia eſt panis ita dicitur, ſed quia de pane, qui conſecrationē præceſsit, per conuerſionem ſubſtātiæ fit corpus Chriſti. Ipſe ergo Witcleff talem quenquam de ſanctis patribus adducat dicentem, & docentem gloſſas ſuas de duobus aduerbijs, & vno aduerbio: nec putet ſibi ſufficere, q; ſic poſsit euacuare mille ſcripturas, & mille ſanctos exprimētes fidem corporis Chriſti in ſacramento ſecundū ſubſtantiam: ſed planè doceat, quis aſſerit gloſſam ſuam, ſicut Damaſcenus approbat expoſitionem eccleſiæ.

¶ Contra Gloſſas Witcleff, quòd Anſelmus, & Hugo non conceſſerunt accidens ſine ſubiecto.

CAP. LXXXII.

SVMMA.

1 *Species uiſibilis panis, q; ſit in ſacramento ſine ſubſtantia ſua ex Anſelmo.*

2 *Witcleff Gloſſa dicentis Anſelmum non conceſsiſſe accidens ſine ſubiecto. Et ad eam reſponſio.*

3 *Gloſſa Witcleff, uolentis Hugonem non concedere accidens ſine ſubiecto, diluitur.*

PVtamus ne poſſe nos proficere contra Witcleff in cauſa fidei, ſi duceremus contra eum teſtes doctores veteres, & nouellos, q; ſit accidēs ſine ſubiecto in ſacra Euchariſtia? cùm libro de myſterijs Miſſæ dicit *Beda*. Ibi Beda forma panis videtur, vbi ſubſtantia panis nō eſt. Nec eſt ibi, inquit, panis alius, quàm panis, qui de cælo deſcendit. Hæc ille. AVTH. Ecce quòd ibi eſt viſibilis forma panis, vbi ſub

ſtantia panis non eſt. Item de corpore & ſanguine domini. cap. 1. *Anſelmus.* Eſt †igitur in myſterijs vera dominici corporis ſubſtantia: ſed abſq; viſibili ſpecie ſua: & eſt vera ſpecies viſibilis panis, ſed abſq; ſubſtantia ſua. Vnde beatus Auguſtinus. Quod, inquit, vides in altari, panis eſt & calix, quod nobis renuntiant oculi noſtri: quod autem fides poſtulat inſtruenda, panis eſt corpus Chriſti, & calix ſanguis eſt Chriſti. Et Ambroſius. Vt ſint, & in aliud commutentur. Nihil enim falſum putandum eſt in ſacrificio veritatis: vel ſicut fit in magorum præſtigijs, vbi deluſione quadã falluntur oculi, vt videatur illis eſſe, quod nõ eſt omnino. Sed vera ſpecies viſibilis panis, quæ fuit in pane, ipſa facta præter ſubſtantiam ſuã quodammodo in aliena peregrinatur, continente eam, qui fecit eam, & ad ſuum transferente corpus: quæ tamen tranſlata ad corpus domini, nõ eo modo ſe habet ad illud, quomodo accidens ad ſubſtãtiam, quia corpus domini in ſubſtãtia ſua nec album efficit albedo illa, nec rotũdum rotunditas, ſicq; de reliquis. Hæc ille. AVTHOR. Videtis eſſe de intẽtione Anſelmi, ſpeciẽ viſibilis panis eſſe in ſacramento ſine ſubſtãtia ſua: & hoc fuiſſe de intẽtione Auguſtini dicẽtis, Quod vides in altari, quod oculi renũtiant, panis eſt. Nõ ergo ſubſtãtia panis, ſicut Witcleff hîc Auguſtinũ intelligit. Et itẽ Ambroſij dicẽtis, vt ſint, ſecũdũ exteriorẽ ſpeciem ſupple, & in aliud cõmutẽtur ſecũdum interiorẽ ſubſtãtiam. Si ergo Anſelmus ſit in iſto fidelior Witcleff, tam Auguſtinus, quàm Ambroſius egregij doctores primi millenarij poſuerũt accidẽs ſine ſubiecto in præcipuo ſacramẽto. Sed ne hoc cõtingeret, ſtatim gloſſat Anſelmũ gloſſa ſua cõmuni, dicẽs eum intelligere panẽ non remanere ibi ſecũdum cõſiderationem, ſed ſecũdum naturam. Vñ de Euchariſtia ca. 5. Anſelmus, †inquit, & alij ſancti laborauerũt, nõ ad honorẽ illius ſigni, ſed ad venerationẽ corporis Chriſti ſignati, & ſic Chriſti. Sic nitebãtur, q̃ quidditas ſubſtãtiæ ſignãtis ſopiatur quo ad conſiderationẽ hominis: & tota intẽtio colligatur in Chriſtũ: ad quod per ſe mouẽt per ſe ſenſibilia, & nõ ſic materialis ſubſtãtia. Et infrà. Et ſic ſubſtãtia panis & vini nõ remanet in actu cõſiderationis, ſicut philoſophi loquũtur, ponẽtes ſenſibile & tempus poni in actu per ſenſationem & intellectionẽ. Hæc Witcleff. AVTHOR. Sub hac gloſſa nebuloſa inuoluit itẽ Lincolniẽſem, Hugonem, Petrum Lombardum, & plures alios doctores, ſcribẽtes planiſſimè, & docentes accidens ſine ſubiecto in hoſtia conſecrata. cap. 6. de Apoſtaſia, diligens ſuam priſtinam vanitatem, & quærens mendacium. Nam quidam quæruntur à mendacio, ſicut innocentes, & incauti, quos quærit hæreſis, vt circunueniat. Quidam quęrunt mẽdacium, ne à veritate capiantur, ſicut omnes indurati hæretici fugientes ſentẽtias patrum, & ſub gloſſarum ſepibus latitantes, putantes non poſſe videri ab aliquo, quod ibi fabricãt in occulto. Priùs igitur videndum eſt, ſi hoc ſenſerunt doctores, quod eis imputat, & demum contra gloſſam in ſe. Primò, quòd non fuerit de intentione Anſelmi ponere panem in ſacramento vacare tantùm ſecundùm conſiderationem, non ſecundùm ſubſtantiam. Vnde in iam dicto loco præmittit *Anſelmus.* Similitudo illa panis, quæ in altari carnis ſe oculis ingerit, per ſe inſpecta, non eſt corpus domini. Sed cùm eſſet quiddam priori ſimile, id eſt pani inhærens, vel accidens, migrante in corpus dominicum ſubſtantia, cui inhærebat, remanſit ad peragẽdum ſacri inſtitutum myſterij. Quod quidem contra vſum, & rationem eſt mundanæ ſapientiæ, vt ſublata ſubſtantia, ſubſtantiæ accidens ſubſiſtat: ſed legi naturæ nõ ſubiacet Deus: imò ipſius legis lex eſt crẽator ſuus, poteſtq́ue accidentia ſubducto ſubſtantiæ fundamento vel continere, vel in aliam transferre ſubſtãtiam: qui terram, vel ſecundùm vnum prophetam appendit in nihilo: vel ſecundùm alium ſuper maria fundauit eã, & ſuper flumina præparauit eam. Hæc Anſelmus. AVTHOR. Ecce ſi ſubſtantia panis tollatur à conſideratione, nunquid accidens per ſe ſubſiſtit in conſideratione? Hoc dicit Anſelmus non tantùm, quòd accidẽs remanet ſublata ſubſtantia, ſed etiam quòd ſubſiſtat. Item nunquid panis migrat in dominicum corpus tantùm ſecundùm conſiderationem, non ſecundùm rem, vt accidẽs remaneat ad peragẽdum ſacri inſtituta myſterij: & tũc panis non eſt realiter corpus Chriſti, ſed conſideratione tantùm? Item ſi panis eſt, & fit ſacramentaliter corpus Chriſti: & non ſic illa accidentia, ſed tantùm oſtendunt per te: ergo multò aptiùs panis ille ad peragendum ſacri inſtituta myſterij remaneret, & vacarent accidentia, quàm econtrariò. Item vnumquodq; ſicut ſe habet ad eſſe, ſic ad conſiderari: ſed corpus Chriſti debet omnino credi ibi eſſe in ſacramento, ergo debet ibi conſiderari in ſacramento. Sed hoc non poteſt, niſi per ſubſtantiam panis ſecundùm te: ergo requiritur ſubſtantia panis conſiderari ibi eſſe, vt ſit ibi ſacramentaliter corpus Chriſti. Nam altiſsimũ

1 Anſelmus.

2 Anſelmus.

tiſsimum mirum eſſet, quòd cogeremur credere panem ſecundùm ſubſtantiam eſſe ibi corpus Chriſti: & nullo modo liceret cogitare de pane. Item nō eſt contra vſum,& rationem mūdanæ ſapiētiæ ſublata ſubſtātia in cō ſideratione remanere accidēs, quod ipſi inhæ ſit:ſed remanere accidēs per ſe ſubſiſtens ſine ſubſtātia,ſicut docet Anſelmus,eſt cōtra vſum & rationem mūdanæ ſapientiæ:ergo per legē oppoſitorum accidens per ſe ſubſiſtere ſubla ta ſubſtantia,vt docet Anſelmus,in hoſtia cōſecrata,non eſt tolli ſubſtantiam ſecundū cōſiderationē præter rem,vt gloſſat Witcleff. Et ad hoc facit,quod ad hoc ſuadendū docet Anſelmus, quomodo lex naturæ ſubiacet legi Dei: & quomodo ſupra legem naturæ Deus appendit terram ſuper nihilum per viam miraculi altioris oſtendens poſsibilitatem rei minoris.Hæc omnia adducere foret ſuperfluum pro conſideratione ſubſtantiæ ſine accidente, vel econtrariò,quod ſine miraculo inſueto cō ſuetè agunt philoſophi,etiam ſecundùm eum de tempore, & re ſenſata: vel potiùs in omni conſideratione metaphyſica. Intelligit ergo Anſelmus præter ſuſpenſionem ſubſtantiæ panis per conſiderationem, totalem eius ablationem per ſubſtantiam, & remanſionem accidentium eius per ſubſiſtentiam: quod tantùm intendit ibi eſſe contra vſum, & contra mundanæ ſapientiæ rationem. Conatur autem ad hunc finem fortiùs arcere Anſelmum, quia in vltimo capitulo de veritate dicit diſcipulus eius, quòd pereunte corpore, colorem eius manere impoſsibile eſt:ergo de mēte Anſelmi eſt,accidens præter ſubiectum remanere non poſſe. Reſpondetur, ſed non hoc aſſeruit ibi magiſter. Imò,inquit,quando Auguſtinus, & alii loquuntur quicquam in Dialogis ſub nomine diſcipuli,ſi prętereant,& non reprobent,hoc approbāt, quod diſcipulus intulit.Dicitur.ergo approbaret Anſelmus,qđ diſcipulus ibi citò poſt cōcludit,inquiens, Sic video, & non poſſum non videre, quod ego nō reputo. Veruntamen ſciendum eſſe de Anſelmo arbitror nō eſſe dedecus, quod,vt fatetur,perſonaliter cōtigit Auguſtino:quòd ſcilicet ſæpe vniuerſaliter, & ſine exceptione ſcripſit, quia pro tūc exceptio nō occurrit: ſicut in retractatione dicit,quomodo in libro de vera religione dixit,qꝙ Chriſtus nihil egit vi:quia nō tunc occurrit, inquit, quomodo Chriſtus eiecit vendētes de templo. Ita in libro de veritate,quando leuiter diceret,& plùs pro exemplo,quàm ſeriò,qꝙ pereunte corpore,colorem eius manere foret impoſsibile,nō potuit yigili menti doctoris occurrere priuilegium ſacramenti. Sed nec memoriæ Auguſtini,quando ſcriberet librū ſuū de quātitate animæ, priuſquàm fuit imbutus altis & occultis dubijs fi-
3 dei orthodoxæ.Iterum † gloſſat Hugonem de ſacramētis lib.2.parte.8.ca.9.vbi ſic *Hugo*.Per verba,inquit,ſanctificationis,vera panis,& vera vini ſubſtantia in verum corpus & ſanguinem Chriſti conuertitur, ſola ſpecie panis & vini remanente: & ſubſtantia in ſubſtantiam tranſeunte.Conuerſio autem ipſa non ſecundū vnionem,ſed ſecundùm tranſitionem credenda eſt: quoniam nequaquam eſſentia in augmentum eſſentiæ accedit, vt per id, quod accedit,id,ad quod accedit,maius fiat,ſed tranſitoriè, vt id, quod accedit, cum illo, ad quod accedit, vnum fiat. Nec ſic in pane corpus Chriſti conſecrari dicimus,vt de pane corpus Chriſti eſſe accipiat: nec quaſi vnum corpus ſubitò factum demutata eſſentia,ſed in ipſum corpusverum mutatam eſſentiam.Nec ipſam ſubſtantiam panis & vini in nihilum redactā, quia deſijt eſſe quod fuit, ſed mutatā potiùs, quia cœpit eſſe aliud eſſe, quod non fuit: & ipſum, quod cœpit eſſe, ex ea eſſe nō accepit, quia panis fuit: ſed ipſa eius eſſe accepit,quando deſijt eſſe quod fuit . Hoc expreſsiùs diſtinximus propter eos, qui ex ſua ratione fidei præiudicium faciunt: & ſenſu ſuo intendētes aſſerere nituntur, vel hoc eſſe ſolùm,quod cernitur, vel tale eſſe,quod creditur. Hoc eſt, quia ſola panis & vini ſpecies cernitur, ſolam ibi eſſe panis & vini ſubſtantiam : vel quia ibi ſubſtantia corporis & ſanguinis Chriſti creditur, paſsibiliter ei ineſſe ſpeciem & qualitatē panis & vini, quæ cernitur: quaſi non poſsit ſpecies apparere, cuius non adſit ſubſtantia, vel ſubſtantia latere, cuius non apparet forma. Hæc ille. AVTHOR. Hic ſubſequitur gloſſa Witcleff. Iſta,inquit, verba doctoris in *VVitcleff.* cuſſerunt mihi formidinem: nec video, quin doctor in illis intelligit, quòd fidelis ſuſcitet intellectum ad credendum, quòd ſolum corpus Chriſti ſit poſt conſecrationem ibi principaliter, pane & vino in principalitate illa corpori Chriſti cedentibus. Accidentia autē ibi habent principalem exiſtentiam ad experimentum faciēdum ſenſus fidelium ſine ſubiecto ſuo ibi principaliter exiſtente. Hæc Witcleff de Euchariſtia.cap.3. AVTHOR. Videant iam viri ſenſati, qualiter iſta gloſſa ſuum textum exponit,quàm diſtrictè,quàm inſipidè,quàm ineptè: digna bene ſuo authore, qui vir indoctus ſacræ legis, audebat in eodē loco ſancto Thomæ,& alijs profundis viris imponere de-

ſectum intelligentiæ, & nō concepiſſe in cortice doctores priores, & ideò gloſſas eorū fuiſſe friuolas, extraneas, & ſtultitiam implicātes. O miſer homuncio ſuper omnes te docentes intelligens ſi formidaſti, cùm videres Hugonem: cur non formidaſti eum gloſſare per cō trarium? Quis te audacem fecit, vt videns tam planum contra te decretum eius, gloſſam tuā ſtultam exaltares, & textum ſolēnem illi ſubijceres? Nam cùm pauca ibi conſideres, attende hoc vnum, q̄ ſola ibi ſpecies panis & vini remanet, ſubſtantia tranſeunte in ſubſtātiam. ſi ergo ſubſtantia panis remanere negabitur, quia cedit corpori Chriſti principalitatem, quanuis remaneat ſecundùm rem, multò magis nec remanent qualitates: quæ infinitè maiorem cedunt principalitatem corpori Chriſti, quàm ſubſtantia panis terreni: quæ eidem par eſt in genere: accidentia autem non ſic, imò accidentia dicerentur nunquam remanere præſentia pani: quia panis habet ibi ſupra ea principalitatem infinitò maiorem, quàm habet corpus Chriſti quomodolibet ſuper panem. Dicit. ſed accidentia ibi remanent ad expergefaciendum ibi ſenſus fidelium. Contrà. multò magis remaneret ibi quidditas panis, quæ eſt ſecundùm te ſacramentum corporis ad expergefaciendum ibi intellectus fidelium ad credentiam ſacramenti: & cùm accidentia illa ad nihil naturaliter moueant niſi ad magis in notitiam panis per accidens, magis neceſſaria eſt virtus motiua panis ad notitiam corporis vt eſt præſens. Formatur ſic ratio: quia ſignum immediatū ſignato, quia aptiùs dirigit, eſt ipſi magis neceſſarium: ſed ſubſtantia panis ſacri eſt ſignum immediatum: & ſacramentum corporis Chriſti per te, non ſic accidentia ſenſata exteriùs, quæ ſit communis hoſtiæ non conſecratæ ſicut & conſecratæ, aptiùs ergo remaneret ſubſtantia panis ſacramentalis, quàm remotiſsimæ qualitates ad dirigendum mētes fidelium in ſignatum proprium. Attende item, quòd Hugo dixerit panem deſinere ibi eſſe per ſuam mutationem, & tranſitionem realem in corpus Chriſti: hoc non requiritur in datione principalitatis. Aliter ergo deſinit ibi eſſe panis, quàm principalitatem ſuam amittens. Nam ſi (vt dicis ibi) domino ſuo cedit vir ignobilis principalitatem cùm venerit in domum ſuam: non tamē tunc ignobilis ille mutatur in dominum ſuum, nec conuertitur in ipſum tranſitiuè, nec accepit eſſe eius. Formidaſſes item Hugonem ibi, cùm diceret iſta tam diſtinctè dixiſſe propter eos, qui ex ratione ſua fidei præiudicium faciunt, credentes hoc ſolùm eſſe, quod cernitur. Sequitur. Hoc eſt, quia ſola panis & vini ſpecies cernitur, ſolam ibi credunt panis & vini eſſe ſubſtātiam. Tu verò ponis ibi ſolam panis & vini ſubſtantiam, & corporis Chriſti ſolam figuram, vel realitatem tranſcendentem: ergo iuſtè formidaſſes propter te tam diſtinctè locutum eſſe Hugonem contra remanentiam panis: quia ratione tua tali quali, fidei præiudicium facis. Formidaſſes item *Hugonem* in. 9. cap. ſuprà recitantem, & reprobantem hæreſim tuam, de figuralitate corporis Chriſti in hoſtia conſecrata. Sunt, inquit, qui ex quibuſdam ſcripturarum locis munimentum erroris ducere putauerunt, dicentes in ſacramento altaris veritatē corporis & ſanguinis Chriſti non eſſe, ſed imaginem illius tantùm, & ſpeciem & figuram. Et infrà. Hìc autem periculoſè errauerunt tot manifeſtis ſententijs, & aſſertionibus non dubijs quædam ambigua præferentes, & in ipſis magis mendacium, quàm veritatem eligentes, non quia hoc ibi magis dicebatur, ſed quia hoc ab illis magis credebatur. Hæc ille. AVTHOR. Hanc ſententiam quare non formidaſti? quando tu ex illis es, qui veritatem, ſcilicet, naturæ & ſubſtā tiæ corporis Chriſti in ſacramento negas: & ſolam ſpeciem aut figurā eius aſsignas, & tot manifeſtis doctorū aſſertionibus de nō remanētia panis groſsi, & ſubſiſtētia accidētiū ſenſibilium gloſſas tuas præfers ambiguas, & incultas de principalitate corporis figuralis, & cōſideratione mentis, dedignātis ſubſtātiā panis attēdere, ſed benignè ſalutantis ſenſibiles qualitates: nō quia ſic à doctoribus dicebatur, ſed quia ſic à te, & tuis diſcipulis anteà credebatur. In hoc item articulo dicit ſtare Hugonem ſecundo libro de ſacramentis, parte. 8. cap. 9. contra dicentes in materia de accidentibus illis ad duas oppoſitas diſciplinas. Prima dicit non eſſe ibi ſpecies ſine ſubſtātia panis & vini: ſed ideò nullam aliam ibi eſſe ſubſtantiam. Secunda dicit ſpecies illas ſine natiuis ſubſtantijs ſuis ibi eſſe, ſed per migrationem nouiter efficere corpus Chriſti. *Hugo.* Hugo. Hoc, inquit, expreſsiùs diſtinximus propter eos, qui ex ſua ratione fidei prę̄iudiciū faciūt: & ſenſu tuo incedentes aſſerere nituntur vel hoc eſſe ſolùm, quod cernitur, vel tale eſſe, quod creditur. Hoc eſt, quia ſola panis & vini ſpecies cernitur, ſolam ibi eſſe panis & vini ſubſtantiam. Vel quia ibi ſubſtantia corporis & ſanguinis Chriſti creditur paſsibiliter ei ineſſe ſpeciem, & qualitatem panis & vini, quæ cernitur, quaſi non poſſet ſpecies

apparere, cuius non aſsit ſubſtantia: vel ſubſtantiam latere, cuius non appareat forma. Hæc ille. AVTHOR. Iſte doctor ſapienter, & meritò reprobat oberrantes, qui dixerunt, q̃ non poſſet ſpecies apparere, cuius non adeſt ſubſtantia: ſed nullius tam indoctus eſt, cuius errorem doctor iſte notaſſet, qui diceret non poſſe ſpeciem apparere exteriùs, cuius ſubſtantia non adeſt in conſideratione mentis: ergo notatum fuit iſtos erraſſe, quia ponebāt ſpeciem ſenſibilis qualitatis nullo modo poſſe apparere exteriùs, cuius nulla ſubſtātia in re ipſa adeſt ipſam ſuſtentificans. Item ibi
Hugo. cap. 7. idem Hugo. Nec per panem & vinū corpus & ſanguinē tantùm ſignificari credimus: ſed ſub ſpecie panis & vini verum corpus & verum ſanguinem conſecrari: & ſpeciem quidem viſibilem ſacramentum eſſe veri corporis & veri ſanguinis: corpus autem & ſanguinem ſacramentum eſſe gratiæ ſpiritualis. Et quemadmodū ſpecies illic cernitur, cuius res, vel ſubſtantia ibi eſſe non creditur: ſic res ibi veraciter & ſubſtantialiter præſens creditur, cuius ſpecies non cernitur. Videtur enim ſpecies panis & vini: & ſubſtantia panis & vini non creditur. Creditur autem ſubſtantia corporis & ſanguinis Chriſti: & tamē ſpecies nō cernitur. Hæc ille. AVTHOR. Primò nota, q̃ doctor iſte dicit, q̃ per panem & vinum non tātùm ſignificatur corpus Chriſti & ſanguis, ſed ſub illorum ſpecie corpus & ſanguis veraciter conſecrantur. Hoc contra te, qui ponis panem & vinum tantùm figuras corporis & ſanguinis: & corpus Chriſti nō habere ibi carnis ſubſtantiam, ſed figuram. Secundò dicit ſpeciem illam viſibilem panis & vini ſacramētum eſſe veri corporis Chriſti & ſanguinis. Hoc contra te, qui criminaris catholicos, quia ponunt formam extrinſecam panis, quæ eſt accidens deſtitutum ſubiecto, eſſe ſacramentum extrinſecum hoſtiæ conſecratæ. Et item. 3. dicit doctor: illud corpus Chriſti in ſacramento exiſtens eſſe ſacramentum gratiæ ſpiritualis. Hoc contra te: quia tunc per prædicationem tuam habitudinalem illa gratia eſſet iterum ſacramentum: quia per ſacramentum ſignatur, & propter hoc neſcis vnquam dicere quid eſt ibi res, & non ſacramentum. Quia ſicut petra erat Chriſtus ſecundùm habitudinem, vel figurā, ſic item panis eſt corpus Chriſti, & ecōtrariò. Cōformi logica corpus Chriſti ſacramentale eſt gratia ſpiritualis vnionis, & econtrariò. Et tunc ſicut corpus Chriſti eſt ſacramentum panis, quia figuratur per panē, ita corpus Chriſti myſticum eſt corpus Chriſti ſacramentum, quia in ipſo figuraliter deſignatur. Et per cōſequens nihil eſt ibi res ſacramenti, & non ſacramentum. Quartò item dicit doctor. quemadmodum ſpecies illic cernitur, cuius res, vel ſubſtantia ibi eſſe non creditur. Hoc contra te, & gloſſam tuam, quòd ſpecies viſibilis formæ integrata ex tot accidentibus, non quidem per aggregationem, vt aceruus granorum, ſed per naturalem exigētiam, vt ſpecies, & pulchritudo, de qua in pſalmo. Specie tua & pulchritudine tua. & in Porphyrio. Species Priami digna eſt imperio. Illa, in quā, aut huiuſmodi ſpecies cernitur, cuius res, vel ſubſtantia ibi eſſe non creditur. Ergo contra fidem, & extra fidem eſt ſubſtantia panis ibi, & non tantùm extra conſiderationē. Maximè cùm tu dicas fidei teſtimonium quadruplex dicere panē materialē eſſe corpus Chriſti in ſacramento, & ſic manere in. 4. trialogorum. & 39. cap. ſermo. domini in mōte. Hugo verò dicit, q̃ res illam ſubiectans ſpeciem vel ſubſtantia ibi eſſe non creditur: ne diceret pro te, non conſideratur. Et iterum. videtur ibi ſpecies panis & vini: & ſubſtantia ibi panis & vini non creditur. Et non tantū hoc: ſed ne ſtaret dictum tuum antiquum de eſſentia materiali, & mixto illo primo, cuius forma componit immediatè cum materia, quam aliquando poſuiſti ſubiectum accidentium abſente ſubſtantia panis ſpecifica: doctor addidit: nec res eius manet, id eſt, nulla aliquitas panis, vel indiuiduum entis extra genus, quod poſſet ab accidentibus denominari. Quintò dicit doctor, q̃ res ibi veraciter & ſubſtantialiter præſens creditur, cuius ſpecies nō cernitur. Et exponit ſe. Creditur autem ſubſtantia corporis & ſanguinis Chriſti: & tamen ſpecies nō cernitur. Hoc contra te. quia dicis corpus Chriſti non eſſe ſubſtantialiter in ſacramento, nec ſecundùm ſubſtantiam ſuam, vel naturam, ſed tātùm per figuram, & tenuem habitudinem. Ecce propter iſtam quintuplicem veritatem, quę concutit omnem errorem tuum quintuplici machina: iuſtè poteras formidare Hugonem ſub tam potenti, & fœcunda ſententia.

¶Quòd Lincolnienſis ſecundū gloſſam Witcleff non intellexit accidens ſine ſubiecto.

CAP. LXXXIII.

Thomas VValdenſis

SVMMA.

1 *Witcleff, qui ſecundùm gloſſam ſuam uult Lincolnenſem non intellexiſſe accidens ſine ſubiecto, confutatur.*

2 *Formæ ſenſibiles ſaporis, & coloris, quòd non debeant attendi in ſacramento altaris. Et quid de hoc dicat Rabanus.*

3 *Fortè, aduerbium ſumptum ab ore Lincolnienſis ab Witcleff ad roborandum ſuam prauam ſententiam. Et quomodo in hoc ſequatur Nouatii eius magiſtrum, qui ab ore Petri contra ſanctam pœnitẽtiam hoc idem aduerbium ſuſceperit. Et plura ibi ex Lanfranco, Auguſtino. &c.*

Lincolnienſ

QVantùm item ad *Lincolnienſem*, qui vt ipſe recitat, ſuper ca. 3. eccleſiaſticæ hierarchię. Aſſumentes (inquit) ſenſibiliter partita & multa non verè profiterentur communicatores, niſi ipſa multa in aliquo vnirentur. Vniuntur autem ea multa, in quæ diuiditur cõſecratus in vnitate veri corporis Chriſti: & ea multa, in quæ diuiditur calix in vnitate ſanguinis ipſius. Et fortè dicuntur ea multa, quæ ſenſibiliter multis diſtribuuntur fieri, ſeu eſſe in iis: quia iſtæ ſenſibiles formæ non habent alias ſubſiſtentias ipſas in eſſe tunc ſupportantes. Non enim eſt tunc ſub forma panis aut vini materialis ſubſtantia panis aut vini: nec tamẽ ſunt illæ formæ ſenſibiles in corpore & ſanguine Chriſti vt in ſubiectis ab eis denominatis. Hæc Lincolnienſis. AVTHOR. Reſpondet ad Lincolnienſem, ſicut ad alios, quia accidentia per ſe ſunt in actu conſiderationis fidelium: dum panis & vini quidditas quo ad conſiderationem huiuſmodi ſit ſopita: quia accidentia expergefaciunt animam, vt conſideret ſacramentum actualiter tanquã ſignum. Contra iſtud facit proceſſus doctoris: quia dicit, q̃ illæ ſenſibiles formę non habent alias ſubſiſtẽ
1 tias ipſas in eſſe tũc ſupportantes. Peſsimus† ergo gloſſator iſte, qui arctat ſenſum doctoris ad ſubſiſtentiam formarum accidentalium ſolùm in conſideratione, quando expreſsis verbis dicit eas ſubſiſtere in ipſo eſſe. Aut reducatur gloſſa textui ſic. Senſibiles formæ in ſacramento altaris non habent alias ſubſiſtentias ſupportãtes eas in eſſe: quia habent alias ſubſiſtentias ſupportantes eas ineſſe: ſed non in cõſideratione. Et quæ cõgruentia rationum? Intendit ergo formas illas non habere alias ſubſiſtentias in eſſe, ipſas tunc ſupportantes ineſſe. Quod etiam probat finis ſermõis: quia nec propter hoc cõcedit, quòd ſint in corpore & ſanguine domini illa accidentia panis & vini tanquam in ſubiectis ab eis denominatis. Qđ oſtendit eum hic loqui de ſubiecto eorum, ſi quod habeant, non ſecundùm conſiderationem, ſed realem denominationem. Item quare ſopiretur ſubſtantia panis materialis in cõſideratione, & non aceruus accidentium, cùm de præſentia panis ibi eſt fides, & non ſic de accidentibus, vt ipſemet Witcleff ſcribit? Itẽ panis naturalis, vt dicit idem Witcleff, eſt illud venerabile ſacramentum. Quomodo autem poſſet venerari, & credi, & non conſiderari, non video: nec ipſe ſciuit etiam quomodocunque docere. Item quod ſenſus naturaliter repreſentat, hoc mens attendit: ſecundùm illud: Omnis doctrina, & omnis diſciplina ex præexiſtente fit cognitione ſenſitiua. Si ergo ſenſibiles formæ remanent ad expergefaciendum animam: ſed ad nihil aliud inducere poſſunt, niſi in ſubſtãtiam panis, quia aliâs corpus Chriſti eſſet ibi ſenſibile, quod ipſe negat cum omnibus: ergo accidentia remanentia expergefaciunt animam ad conſiderandũ ſacramentum actualiter tanquam ſubſtantiã naturalem, non tanquam figuram. Quia hoc eſt ſupra facultatem ſenſus: ſecũdùm illud Auguſtini. Quod oculi nobis renuntiant, panis eſt, & calix. Quod autem fides poſtulat inſtruenda, panis eſt corpus Chriſti. Item ſenſibiles formæ neceſſario faciunt ad conſiderationem panis: & quantum in eis, turbant mẽtem à fide corporis: quod non faceret ſubſtantia panis ſine eis. Magis ergo remouendæ eſſent à cõſideratione hominis illę ſenſibiles formæ, quàm ſubiectæ eis ſubſtantię. Ad praxim autem aſſumpti facit, quòd tu ipſe ſemper clamas pro pane materiali: quia vides ibi eius accidentia conſueta. Ad confirmationem autem huius conſequentiæ naturalis, ſcribit in libro ſuo de corpore & ſanguine domini capi-
2 te vigeſimo qnto. *Rabanus.* Idcirco† (inquiẽs) Rabanus. in illo ſaporem panis, aut colorem non attendimus: ita nanque ſi mutaretur in carnem, nihil ampliùs caro Chriſti eſſet, quàm eſt: quia totum ſpirituale eſt, quod comedimus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ſenſibiles formæ ſaporis, & coloris non debent attendi, non conſiderari: & ſi tota hoſtia tam ſecundùm ſubſtantiam, quàm ſecundùm qualitates verteretur in carnem, non ampliùs eſſet caro Chriſti, q̃ iam eſt. Et ideo in capite octauo præcedente docet, quomodo omnes quinque ſenſus ſunt inſtruendi per gratiam ad ea tantùm percipiẽda, quæ fide creduntur, tractans hunc textũ

Leuitici.

Leuitici. Qui comederit de ſanctificatis pigno
rantiam, addet quintam partem. vbi. Quinta
Rabanus. (inquit) pars illius tunc rectè à nobis ſuper-
additur, ſi quinque ſenſus corporis intus ad
intelligibilia ſpiritualia conuertantur. Quia
ſi rectè ſapimus, vel rectè percipimus, diuinus
ſpiritus in nobis eſt, & per eandem gratiam
ampliatur: eoſdemque ſenſus noſtros ad ea
percipienda inſtruit, & componit: ita ſanè, vt
non ſolùm guſtum interius ad myſtica per-
ducat, verùm & viſum, atque auditum, nec
non odoratum, & tactum ita tenus illuſtrat
quodāmodo, vt nihil in eis niſi diuina ſentiā-
tur, nihilq; niſi cæleſtia. Hæc ille. AVTHOR.
Falsè ergo docet Witcleff accidentia rema-
nere ad expergefaciendum animam, & pro-
pter hoc tollendam, vel ſopiendam à conſi-
deratione tantùm eſſe panis ſubſtantiam.
Vnde omnes fideles poſſunt planè videre,
quàm extortam gloſſam fecerit: quàm item
extraneam, & omnibus catholicis ſcriptori-
bus alienam. Nam priùs docere debuit, vbi
ſcriptura ſacra hūc modum loquendi habue-
rit: aut illi doctores, quos ſic gloſſat, hanc for
mam loquendi tenebant conſuetè in aliis:
dicere, ſcilicet, abſolutè rem non eſſe: quia
non eſt in conſideratione talis, vel talis, &
nunquam ſe exponere, quòd ſic intelligerēt.
Sed certè non potuit hoc facere, ne ſecun-
dùm ſcripturas cogeremur dicere Deum non
eſſe: quia dixit inſipiens in corde ſuo: non
eſt Deus. Sed hoc priùs probandum eſſet in
ſcriptoribus ſanctis, quàm recurrendum ad
philoſophos pro conſideratione ſenſibilis v-
niuerſalis, vel temporis. Et tamen quid hoc
ad propoſitum? Nam quanuis dicant philo-
ſophi tempus eſſe in actu per conſideratio-
nem mentis, & numeri numerantis: nūquid
ideo dicent philoſophi tempus actu non eſſe,
ſi ſopiatur in mente alicuius? Et ſi natura ſen-
ſibilis non dicitur actu ſenſibile, niſi ſecun-
dùm rationem, qua reducitur ad actum ſen-
ſus: nunquid econtrariò quotiens res non
ſentitur, dicetur non ſenſibile? & ſic de vni-
uerſali. Quod ſi non inuenis, nihil proficis
gloſſando doctores negantes ſubſtantiam pa
nis, dicendo quia non ſunt in conſideratio-
ne mentis. Quo ad prædicta Lincolnienſis ite
rum laborat: quia doctor, quem exponit, vo-
cat ſacramentum panis, & ipſe item vocat re-
gulariter panem. O pauper, & penurioſe di-
daſcale! nunquid audiuiſti corpus Chriſti di-
ci panem cæli in ſcripturis? Quod item Dio-
nyſius intendit ibi. Et ideo loquens de illo
poſt conſecrationem vocat illum diuiniſsi-
mum panem: & panem indiuiſibilem, ſcili-
cet, in natura: partitum tamen pluribus ſe-
cundùm ſigna. Panis verò materialis nec eſt
indiuiſibilis, nec diuiniſsimus. & ideo ibi *Lin-*
colnienſis. Aduertendum (inquit) quòd beatiſ- Lincolnieñ
ſimam euchariſtiam dicit vnum & eundem
panem: & calicem ſimiliter dicit vnum & eū-
dem, propter corporis & ſanguinis domini
vnitatem, & identitatē. Hæc ille. AVTHOR.
Ergo ſecundùm iſtos euchariſtia eſt identi-
cè corpus Chriſti, & non panis tuus. Et nun-
quid item audiuiſti res iſtas ſic vocari: quia
ſpecies rerum tenent, quæ ſic olim dicebā-
3 tur? Sed † currit item ad aduerbium, fortè. Vn VVitcleff.
de (inquit) quia hoc caſualiter euenit, ideo di- Fortè.
cit Lincolnienſis: quia fortè illæ formæ ſenſi-
biles. &c. Nec eſt facilè fingere quomodo do-
ctor ad alium ſenſum inſereret hoc aduerbiū,
fortè. Hæc Witcleff, ſcilicet, de apoſtaſia capi
te ſexto. Quaſi doctor ibi vacillaret, dubitans
de conſiderationibus mentium: nec crederet
ſimpliciter formas illas per ſe ſubſiſtere, ſed
caſualiter poſſe ſic contingere. Sed ſicut iſte
ſuſcipit ab ore Lincolnienſis teſtimonium cō
tra fidē ſub aduerbio, fortè: ita magiſter eius
Nouatus ab ore Petri contra ſanctam pœni-
tentiam ſub eodem aduerbio, fortè: cùm di-
ceret Simoni, Pœnitētiam age, ſi fortè remit-
tatur tibi recordatio cordis tui. Sed *Ambro-* Ambroſius
ſius reſpondens vtrique libro ſecundo de pœ-
nitentia bene poſt principium. Hoc (inquit)
illis reſponſum ſit. Ego autem nec Petrum
dubitaſſe dico: nec verbi vnius præiudicio
tantam cauſam ſtrangulandam arbitror. Nā
ſi putant dubitaſſe Petrum, nunquid & Deus
dubitauit, qui ait ad Ieremiam? Sta in atrio
domus domini, & reſponſum dabis omni Iu-
dę his, qui veniunt adorare in domo domi-
ni &c. Noli auferre verbum, forſitan audient,
& reuertentur: dicant ergo & Deum igno-
raſſe quid eſſet futurum. Hæc ille. AV-
THOR. Ita dicat Witcleff Deum igno-
raſſe quid eſſet futurum, & eſſe ipſi caſua-
lem euentum de conuerſione iſtorum, de
quibus dicit, forſitan audient: vel dicat po-
tuiſſe Lincolnienſem firmam mentem ſuam
de ſubſiſtentia accidentium ibi exprimere
ſub ipſo aduerbio, fortè. Iam ergo quo-
tiens gloſſam ſuam intulerit, inſpiciat le-
ctor prudens verba doctoris: & (non du-
bium) aliqua ſemper parte aliquid de men-
te doctoris inueniet, quod gloſſam Witcleff
falſam eſſe conuincet. Hoc dico: quia iſtis mo
dis præſcriptis, forma ſufficienter perimendi
falſam gloſſam eius oſtenditur: & ne ſit perpe

tua

tua,vt ipſe ſperat, iuſtiſsimè prouidetur. Ipſe enim finaliter dixit: Sic poſſunt gloſſari doctores quotquot venerint. Et hoc modo multò conſonantius ſenſibus doctorum: contra quorum gloſſas, poſſunt gloſſæ tuæ reponi, quotquot venerint. Non dubium, ipſa veritas doctoralis gloſſas reſpuit corruptrices à verbis ſuis, quantū mare deteſtatur, & eiicit mortuos ſuos. Infert poſt mendaciter Guimundū, quaſi neget accidens ſine ſubiecto in ſacramēto altaris, quod ibi non diſputat: quanuis de facto accidentium adnihilationem admittit: quod item Witcleff non placet. *Lanfrācus* autē in opere ſuo hoc ipſum diſputat, & concedit. Credimus (inquiens) terrenas ſubſtantias, quę in menſa dominica per ſacerdotale miniſterium diuinitùs ſanctificātur, ineffabiliter, incomprehenſibiliter, mirabiliter, operante ſuperna potentia conuerti in eſſentiam dominici corporis: reſeruatis ipſarum rerum ſpeciebus, & quibuſdam alijs qualitatibus: ne percipientes cruda, & cruenta, horrerent: & vt credentes, fidei pręmia ampliora perciperent. Hæc ille. AVTHOR. Hoc ipſum planiſsimè docuit Auguſtinus libro de corpore & ſanguine domini. de quo & ſi Witcleff multùm vacillet, & anxius trepidet: tamen propter ſolatium ſanctorum fideliū eum ipſum inſerere non omittam. Ego enim reperi, & tranſcripſi de vetuſtiſsimo exēplari ſcripto antiqua valde manu formata. *Auguſtinus*. Non dubitare debet aliquis, cùm panis & vinum conſecrātur in veram ſubſtantiā Chriſti: ita vt non remaneat ſubſtantia panis vel vini: cùm multa alia etiam in operibus Dei non minus miranda videmus. Hominem enim ſubſtantialiter mutat Deus in lapidem, vt vxorem Loth: & in paruo artificio hominis fœnum, & ſilicem in vitrum. Nec credendum eſt, quòd ſubſtantia panis vel vini remaneat: ſed panis in corpus Chriſti: & vinum in ſanguinem conuertitur, ſolummodo qualitatibus panis & vini remanētibus. Hæc ille. AVTHOR. His verbis Auguſtini: qa nihil aliud quàm fidem eccleſiæ cōtinent, pij fideles etiā literatiſsimi viri gaudenter indulgent, & cum omni alacritate ſuſcipiunt. Soli Witcleuiſtæ & Berengariani ſectatores oblatrant: dicentes alij, quia dictamen eius hæc verba non ſapiūt, neſcientes tantam eſſe vbertatem in ſaliua doctoris, vt vix inter centum volumina tres libri eius redoleant viuum ſtylum. Nec tamen hęc ratio nimis à communi editione eiꝰ in ſermonum opere retrocedit. Aliàs Witcleff dicit, poteſt eſſe de dictis Anſelmi. Sed hoc reſtat vt probet, ne plura opera Auguſtini in eiuſdem ſuſpicionis metum inducat. Aut tertiò (inquit) ſolæ qualitates in conſideratione mētis expectant, vt intelligit Auguſtinus. Sed fatigatus ex volatu, ſic volat, & reuolat: & tamen hinc feſſus noſter per rationes ſuppoſitas abigitur, ne quieſcat. Poſt iſta autem reſtat inferere motiua eius, quę collegit in defenſionem hæreticæ prauitatis, poſtquàm monſtrata eſſet damnatione digna in ſynodo cleri Oxoniæ. 16. cap. de blaſphemia. Iſta ſecta faciendo in Oxoniis memoriam ſuorum memorabilium congregata fuit latenter cum quatuor fratribus: & tanquam tota vniuerſitas penderet in manu eorum: hæretici dicuntur hæreticaſſe duas ſententias de euchariſtia. Primam, quòd poſt cōſecrationem in miſſa remaneat ſubſtantia panis materialis in hoſtia conſecrata. Sed inter eos Deus mouit quendam doctorem ſecularem catholicum, vt non cōſentiat, ſed contradicat ſtultitiæ eorum. Ipſe autem dicitur interrogaſſe eos, ſi voluerint hereticare ſanctorum ſententias de vniuerſalibus ex parte rei? At illi hoc præ verecundia negauerunt. At ille: ex hoc (inquit) ſequitur, qꝑ ſubſtā tia panis materialis remanet in hoſtia conſecrata. Genus (inquit) ſubſtantiæ eſt, vbicunq; fuerit aliquod eius indiuiduum: ſed in dicto ſacramento eſt indiuiduum generis ſubſtantiæ: quia, vt ipſi aſſerunt, ibi eſt corporaliter corpus Chriſti: ergo. Hæc Witcleff. AVTH. Sed huic doctori fautori Witcleff, ne cedat veritas catholica, iterum dicitur, qꝑ deſtructis primis, impoſsibile eſt aliquod aliorum remanere, id eſt, ſpecierum, vel generum: ergo deſinēte ibi eſſe ſubſtantia panis primi & ſingularis, impoſsibile eſt aliquam ſubſtantiam ſpecificam, vel generalem remanere illius panis materialis, qui præfuit: licèt ſophiſma Witcleff contra intentionem philoſophi in hoc textu iudicet ibi remanere ſpeciem panis in alio indiuiduo eiuſdem generis, ſcilicet, in corpore Chriſti. Sed integer textus dicit, impoſsibile eſſe remanere aliquod aliorum, ſcilicet, generis, vel ſpeciei ſuo primo deſtructo: ergo deſtructa ſubſtantia prima panis materialis, vel deſinente ibidem, impoſsibile eſt aliquam ſpeciem vel genus eius inibi remanere, id eſt, in quantum eius eſt. Si ergo hoc philoſophicè dicitur: audeo dicere etiam ſcripturam ſacram hāc probaſſe: cū diceret in Exodo ex ore dñi: qꝑ comederent agnum paſchalem in veſpera paſchæ, nec relinquerent ex eo qnicquam vſque mane. & nūquid relinquerent ex eo ſpeciē eius, vel genus? Et in quæſtionibus Leuitici. 8. *Auguſtinus*. Omne quod cōſummabitur, aliqui

Lanfrācus.

VViteleff.

Auguſtin.

Auguſtin.

aliqui interpretes dixerũt, omne imponetur. vbi volunt intelligi eſſe holocauſtum: quia nihil inde remanet. Hæc ille. AVTHOR. Item pſalmiſta ait. Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia. & nunquid ſubſtantia quælibet generalis & ſpecialis defuit ibi? Et ille nobilis philoſophus in commento capitu
Lincolniẽ. li tertii eccleſiaſticæ Hierarchiæ *Lincolnienſis*. Illę (inquit) ſenſibiles formæ non habent alias ſubſtantias ipſas in eſſe tunc ſupportantes. Non enim eſt tunc ſub forma panis, aut ſub forma vini, materialis ſubſtantia panis aut vini: nec tamen ſunt illæ formæ in corpore aut ſanguine Chriſti vt in ſubiectis ab eis denominatis. Nõ enim à ſenſibili albedine ibi viſa denominatur corpus Chriſti album: aut à rotũditate rotundum. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Lincolnienſis non formidauit loqui ſecundũ Logicam eccleſiæ pro tempore ſuo: ipſe non repulit terminum panis materialis. Ipſe nõ cu rauit tantum pro genere & ſpecie, quin diceret non eſſe ſubſtantiam materialis panis ſub illis qualitatibus. Ipſe audacter dicit illas qualitates ſine ſubiecto: quanuis ſciuit corpus domini ſub illis iactum. poſuit enim in loco ſpatioſo pedes ſuos. Witcleff autẽ cogitur quærere ſtrictos angulos, quos nõ quærit veritas: quia non properat quærere veritatem.

¶ Quòd figura non debet cũ rei veritate coëxtendi, & perhoc figuraliter ſolum corpus Chriſti non eſt verè, vel realiter corpus Chriſti.

CAP. LXXXIIII.

SVMMA.

1 *Figura quòd non debeat cum rei ueritate coëxtendi, contra Witcleff.*

2 *Witcleff error primus, qui contra leges ſcripturæ ſacræ extendit loquutionẽ figuratam ut propriam, & ſine authoritate figuram transfert in locum proprij.*

3 *Scripturæ loquutio ſecundùm Auguſtinum, quòd res ſignificans appelletur nomine rei ſignificatæ. Et multa de hoc copioſiſſimè tractantur ibi.*

4 *Witcleff error ſecundus in materia de figuris, recenſetur. Et plura contra eum ibi adducuntur.*

EXiſtimãt quidam pii lectores, cùm ad libros Witcleff peruenerint, & audiãt eum aſſerere tam conſtanter venerabile ſacramẽtum eſſe verè & realiter corpus Chriſti: q̃ iam cum fidelibus de corpore Chriſti ſapiat ſecundùm
1 ſuam eſſentiam, & naturam. Quia † nec optimis philoſophis mos eſt tropos vel figuras ad res extendere, aut eas concedere vere tales: eo quòd veritas eſt adęquatio rei ad intellectum. In figuratiuis autem loquutiõibus aliter dicitur, quàm res exiſtit: ita vt res conceptui non æquetur, vt infrà dicetur. Reuera ita plures fefellit. Sed qui libris eius inſiſtũt, noſcũt, quòd verbis tãtùm, & ſignis Logicis corpus Chriſti honorat: cor autem eius ſemper verſatur in ſigno corporis & figurę: nec aliud eſſe cõcedit corpori Chriſti ibi, quàm eſſe tropice figuratum, vel virtuale præter eſſentiam. 4. trialo. capite. 7. Geneſis. 41. fides ſcripturæ aſſerit, q̃. 7. VVitcleff. ſpicæ, &. 7. boues craſſæ, ſunt. 7. anni fertilitatis: &, vt Auguſtinus notat, ſcriptura nõ dicit, quòd ſignificãt illos ſeptem annos, ſed quòd ſunt ipſi anni, & talem loquutionem ſpiſsim in ſcriptura poteris reperire. Sequtur poſt. Sic autem dici poteſt, quòd panis ille ſacramentalis eſt ad illum modũ ſpecialiter corpus Chri
2 ſti. Hæc Witcleff. AVTHOR. Primus † error eius in hac parte eſt: quòd cõtra leges ſcripturæ ſacræ extendit loquutionem figuratam vt propriam: & ſine authoritate figuram tranſfert in locũ ꝓprii. Nec hoc intendebat vnquã Auguſtinus, nec ſcriptura. Quod em̃ Auguſtinus intendit, eſt exponere textũ illum Ioannis. 13. Nunc clarificatus eſt filius hominis. Super Ioannẽ homil. 63. *Auguſtinus*. Hic autẽ Auguſtin. non eſt dictum: nũc ſignificata eſt clarificatio filii hominis: ſed dictum eſt. Nunc clarificatus eſt filius hominis: quemadmodum non eſt dictum: petra ſignificabat Chriſtum, ſed petra erat Chriſtus. Nec dictum eſt, bonum ſemen ſignificabat filios regni: aut zizania ſignificabant filios malignos: ſed dictum eſt, Bonum ſemen ii ſunt filii regni. Zizania vero filii maligni. Sicut ergo ſolet loqui ſcriptura res ſignificantes tanquã illas, quæ ſignificantur, appellãs: ita loquutus eſt dominus dicẽs, Nunc clarificatus eſt filius hominis. Hæc ille. AVTHOR. Quomodo autem debeat hæc ſententia *Auguſtini* moderari, ipſe nos doceat:

alibi

alibi fortè poſſumus nos inſtrui, qualiter in hoc dicto ſe cupit intelligi. Tractans nempe textum illũ Leuitici: anima omnis carnis ſanguis eius eſt, in libro quæſtionum ſuper Leuiticum capite quadrageſimonono. Solet† autẽ (inquit) res, quæ ſignificat, eius rei nomine, quam ſignificat, nũcupari: ſicut ſcriptum eſt. 7. ſpicæ, ſeptem anni ſunt: & multa huiuſmodi. Hinc eſt, quod dictum eſt, Petra autem erat Chriſtus. non enim dixit ſignificat Chriſtum; ſed tanquam hoc eſſet, quod vtiq; per ſubſtãtiam non erat, ſed per ſignificationem. Sic & ſanguis quoniam propter vitalem quandam corpulẽtiam animam ſignificat, anima dictus eſt. Verùm ſi quiſpiam putet animam pecoris eſſe ſanguinem, non eſt in iſta quæſtione laborandum. Tantum ne anima hominis, quæ carnem humanam viuificat, & eſt rationalis, ſanguis putetur, valde cauendum eſt: & hic error modis omnibus refutandus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce loquutionẽ ſcripturæ dicit Auguſtinus eſſe, quòd res ſignificans, appelletur nomine rei ſignificatæ: & ſic ſunt ſeptem ſpicæ ſeptem anni: & ſic petra Chriſtus: & tamen cùm ſcriptura ſecundùm hanc figuram dicat, quòd anima omnis carnis eſt ſanguis eius, nõ vult Auguſtinus permittere, vt quiſquam aſſerat animam rationalem hominis, quæ carnẽ viuificat, ſanguinem eius eſſe. Valde (inquit) cauendum eſt: & hic error modis omnibus refutandus. Quis error? Quòd anima hominis ſit ſanguis. Quæ igitur? nunquid anima pecoris? Nec hoc determinat, ſed ſugillat. Superius eñ dicit. Nunquid ſi animam pecoris ſanguinem dicimus: etiam anima hominis ſanguis putandus eſt? abſit. Et cùm multò aptiùs ſequitur: Anima omnis carnis ſanguis eius eſt: anima rationalis hominis eſt anima carnis: ergo anima rationalis hominis ſanguis eius eſt: quoniam ſeptem ſpicæ ſunt ſeptem anni: ergo panis vſualis & materialis eſt realiter corpus Chriſti. Quia primam concedit ſcriptura, ſecundùm tropum: ſecundam nullus concedit fidelis. Sed nec primam, niſi intra limites ſcripturæ: ſed deinceps negat, propter conceptũ, quem generat. Attẽde iam quomodo liberat negatiuam cum affirmatiua, in libro ſecundo contra aduerſarium legis, & prophetarũ, verſus finem, dicens. Sic enim dictum eſt, anima omnis carnis ſanguis eſt: quomodo dictũ eſt: Petra erat Chriſtus. non quia hoc erat: ſed qa hoc ſignificabat: Hæc ille. AVTHOR. Ecce petra non erat Chriſtus: ſed ſignificabat. Placet tamen, quòd ſecundùm ſcripturam petra erat Chriſtus: placet quòd ſemen bonum ſunt filii regni. Et quare ergo non placet (interrogas) quòd panis naturalis eſt corpus Chriſti? Et ego rurſus interrogo, cur non placet Auguſtino, quòd anima hominis eſt ſanguis eius: cùm ſcriptura ęquè ſic dicat? Quia (inquis) error hominum ſic dicit, non cõſonanter ſcripturæ. Ita error veſter dicit eſſe corpus Chriſti longè aliter, quàm petram eſſe Chriſtum: aut ſeptem annos ſeptem ſpicas. Valde ergo cauendus eſt hic error. Quãquam ſi bene perſpexeris, illæ ſpicæ, de quibus ſcriptura loquitur, non erant ſpicæ ſecundùm naturam, ſed ſpicarum imagines: ita quòd figura ſeptẽ ſpicarum ſeptem annos figurabat. vt dicit ſecundo libro ad Simplicianum verſus finem *Auguſtinus*. Quiſquis videt ſomnum, non dicit, vidi imaginem Auguſtini, aut Simpliciani, cum eo tempore, quo tale aliquid vidit, nos ignoramus. Vſqueadeò manifeſtum eſt non ipſos homines, ſed imagines eorum videri. Et Pharao ſpicas ſe dicit vidiſſe in ſomnis, & boues, non ſpicarum, aut boum imagines. Si ergo liquidò conſtat nominibus earum rerum, quarum imagines ſunt, eaſdem imagines appellari: non mirum eſt, quòd Samuelem dicit ſcriptura viſum, etiam ſi fortè imago Samuelis non apparuit. Hæc ille: & reſumit in De quæſtionibus Dulcitii propoſitione quinta. AVTHOR. Ecce imagines ſpicarum erant, quæ erant ſeptem anni figuraliter. Sed cũctis liquet, quòd non poterant veriùs, aut realiùs, eſſe ſeptem anni, quos tantummodò figurabant: quàm fuerant ſeptem ſpicæ, quæ figurarent. ſicut nihil poteſt veriùs ſignificare aliud à ſe, quàm ſe. Non ergo poterant illę quinque ſpicæ eſſe verè & realiter ſeptem anni, ſi nõ eſſent verè & realiter ſeptem ſpicæ. Et quis ſanus capite dicet: ſpicas ſomniatas eſſe veras ſpicas, & reales ſpicas? Quis Witcleuiſta dicet in populo aurum ſomniatum eſſe verum aurum, aut verè, & realiter verum aurum? Si ergo ſpicæ, quas Pharao ſomniauit, non fuerũt verè & realiter ſpicæ reales, quanuis ſcriptura ſic dicat, vidit Pharao ſeptem ſpicas: quomodo illæ ſeptem ſpicæ erunt verè & realiter ſeptem anni: quanuis eadem ſcriptura ſic dicat: quia ſeptem ſpicæ ſunt ſeptem anni? Poſtremò peterem quo capite, qua item authoritate, transferre audes, vel poteſ tropũ ſeptẽ ſpicarũ ad vnicũ corpus Chriſti? Hanc primò vt producas exigitur. Figurã. 7. ſpicarũ, & petræ, & Ioannis agnoui in locis ſuis, in corpore Chriſti non noui: aut doce per ſcripturas, aut patrum orthodoxorum ſententias, quòd figura ſeptem ſpicarum ad corpus Chriſti

3 Auguſtin.

Auguſtin.

Auguſti.

in

in Euchariſtia trahi debuit. Hoc modo culpãtur hæretici, qui non tantùm dicta figurata, ſed etiam facta figuralia patrum veteris teſtamenti in conſimile argumentum traxerũt noui cultoribus teſtamenti, dicentes licitum eſſe homini cum ancilla coniugis ſuæ concumbere, ſicut Abraham cum Agar: quia hoc idem poteſt adhuc figurare, quod tunc. Libro. 22. contra Fauſtum *Auguſtin*. Nonnulli præter vaniloquia veſtra, ſua ſponte cõmouentur, vi tam prophetarum in veteri teſtamento comparantes vitæ apoſtolorum in nouo teſtamẽto: nec valentes diſcernere conſuetudinẽ temporis illius, quo promiſsio velabatur, à conſuetudine temporis iſtius, quo promiſsio reuelatur. Eis magis reſpondere compellor, qui vel temperantiam ſuam audent prę ferre prophetis: vel nequitiæ ſuæ quærunt patrocinia de prophetis. Qua in re hoc primum dico: hominum non tantùm linguam, verùm etiam vitam fuiſſe prophetiam. Et quibuſdam interpoſitis ſubdit. Similes ſunt, qui in magnis iſta reprehendunt, pueris imperitis in ſchola: qui cũ pro magno didicerint nomini numeri ſingularis verbum numeri ſingularis eſſe reddendum, reprehendunt latinę linguæ doctiſsimũ authorem, quia dixit, Pars in fruſta ſecant: debuit, inquiunt, dicere ſecat. Et quia norũt religionem dici, culpant eum, quia geminata litera dixit Religione patrum. Vnde non abſurdè fortaſſe dicatur in genere ſuo quantùm diſtant ſchemata, & metaplaſmi doctorum, à Soloœciſmis, & Barbariſmis imperitorum: tantum diſtare figurata facta prophetarum à libidinoſis peccatis iniquorum. Ac per hoc ſicut puer in barbariſmo reprehenſus ſi de Virgilii metaplaſmo ſe vellet defendere, ferulis cæderetur: ita quiſquis cum ancilla ſuæ coniugis voluptatus, Abrahæ factum, q̃ de Agar prolem genuerit, in exemplum defenſiõis aſſumpſerit, vtinam non planè ferulis, ſed vel fuſtibus coërcitus emẽdetur, ne cum cæteris adulteris æterno ſupplicio puniatur. Hæc ille. AVTHOR. In hoc vitio puerorum eſt Witcleff: qui ſicut volunt ſuos Barbariſmos defendere per ſchemata Virgilii, & illi ſua ſtupra per figuralem Abrahæ concubitum: ita iſte hæreſim ſuam de ſublatione corporis Chriſti per pulcherrimam figuram ſpirituſſancti in. 7. ſpicis, & figuram Chriſti de Elia, aut Apoſtoli Pauli de petra. Vtinam non planè ferulis, ſed & multis fuſtibus, vel ſarmẽtis puniatur, pro ipſa temeritate figuræ, cuius eſt ſine omni authoritate repertor. Et nec ignoranter ſic dicẽs peccauit: imò ſciuit Ioannem baptiſtam non auſum eſſe vti tropo ſui magiſtri. Sic enim dicit libro de euchariſtia capite ſeptimo, quòd quanuis Chriſtus dicit eum Eliam, vtens tropo: Baptiſta tamen negauit ſe Eliam, reſeruãs tropum magiſtro ſuo: & tamẽ hic fuit tropus authoritate Chriſti, & ſcripturæ. Quanta ergo temeritas eſt Witcleff, qui præter, imò cõtra authoritatem, & intentionem Chriſti & ſcripturæ inducit tropicũ ſacramentum: nec parcit tropo, nec reſeruat contra magiſtrum? Secundus† error Witcleff in hac re eſt, quòd dimittit proprietatem loquutionis ſcripturæ cõtra naturam rei, cogens, & violentans eam in tropum. Quod dico de corpore Chriſti in ſacramento: quod omnes patres ſancti à tempore apoſtolorum ſcripſerunt literis, & vocibus tradiderunt pro fide gentium ſucceſsiuè à temporibus apoſtolorum, vſq; in præſens corporaliter in natura carnis debere intelligi. Ipſe autem poſt Berengarium ſuum magiſtrũ abiens, omnino iubet eſſe figuram, non eſſentiam. Miror cùm ſaltem eum recitauit, cur nõ ſagaciùs auſcultauit, quid contra hunc modũ in libro tertio de doctrina Chriſtiana capite decimoſexto docuerit *Auguſtinus*. Seruabitur (inquiens) in loquutionibus figuratiuis regula huiuſmodi, vt tam diu verſetur diligenti cõſideratione quod legitur, donec ad regimen charitatis interpretatio perducatur. Si autem hoc iam propriè ſonat: nulla putetur figurati ua loquutio. Hæc ille. & habet Witcleff libro ſuo de blaſphemia capite decimoſexto. AVTHOR. Miror igitur, quòd iſta ſcripſit, & nec vidit, quod Auguſtinus ibi dicit. Si quod legitur iam proprie ſonat, nulla figuratiua putetur loquutio. Verba Chriſti dicentis, Hoc eſt corpus meum, iam propriè ſonant. Probat hoc Chriſtus, dicens, Quod pro vobis tradetur. Et iterum. Hoc facite. & ibi. Caro mea verè eſt cibus. Idcirco ex his dicit Auguſtinus ſubſtantiam carnis Chriſti eſſe verè cibũ: & Hilarius, quòd ſit corpus Chriſti naturaliter: & ita naturaliter in nobis ſumptum manet, non per gratiam tantùm, & amorem. Sic Chryſoſtomus, ſic Ambroſius, ſic Rabanus, ſic Fulbertus, vt alibi recitantur, vno ore confirmant. Qui ergo totiens, & à tantis aſſertam proprietatem corporis redigit in figuram, vehementer à laude boni expoſitoris exorbitat, & in execrandam foueam erroris illius ſe deprimit, qui dixit non eſſe paradiſum, niſi tantummodo figuralem. Contra quem inſiſtit ſacer Auguſtinus octauo ſuper Geneſim ad literam in principio dicens: ſic ſequi poſſe ſingula Chriſti facta, & Apoſtolorum

Auguſtin.

4

Aſt. traduxerunt.

Aſt. 15. Auguſtinus

ſtolorum ſolas dici poſſe figuras. Nam ſicut dicit Witcleff propria ſua licentia hoc ſingulariter ſolùm dici, Hoc eſt corpus meum: nullum ſecum ducens, nec potens adducere teſtē catholicum veterem vel nouellum: quis item prohibeat alium dicere ea lege loquendi Gabrielem nuntium de cælis ad virginem tropicum fuiſſe, non hiſtoricum? Verbum caro factum eſt, figura non natura: Chriſti prædicationem, cæci illuminationem, Chriſti paſſionem, aſcenſionem: aduentum quoq; ad iudicium, omnia figuratè dici, & nihil ſecundū hiſtoriam ſubſtātialiter eſſe verum? Si dicas ſcripturas res ipſas exprimere, verum dicis: & nullam verius, quàm huius ſacramenti propriam veritatem. Cur iſtam ſine illis attenuas in figuram? Si expoſitores ſanctos requiras, omnes in veritatem corporis in natura concordant. Si fidem animatam eccleſiæ, totus mundus à ſolis ortu vſq; ad occaſum quacunq; per orbem laudatur nomen domini, Chriſti corpus in ſacramento ſecundùm naturam ſuā in proprietate præſens & fatetur, & colit. Quid ergo te cogit dicere eſſe figuram, quā cuncti fideles dicunt ſubſtantiam? An ne valet hæc ratio. 7. ſpicæ ſunt figuraliter. 7. anni: & petra figuraliter Chriſtus: ergo panis eſt figuraliter Chriſti corpus? Doce priùs conuenientiam rerum, & tandem conſequentiam. Nam error magnus eſt lectoris: ſicut figuratè dictum pro proprietate: ita propriè dictum accipere figuratè. Libro. 3. de doctrina chriſtiana. capit. 3. *Auguſtinus*. Huic autem obſeruationi, qua cauemus figuratam loquutionem, id eſt, tranſlatā quaſi propriam ſequi: adiungenda etiam illa eſt, ne propriam quaſi figuratam velimus accipere. Demonſtrandus eſt igitur primus modus inueniendæ loquutionis, propria ne, an figurata ſit. Et iſte omnino modus eſt: vt quicquid in ſermone diuino neq; ad morum honeſtatem, neq; ad fidei veritatē propriè referri poteſt, figuratum eſſe cognoſcas. Hæc ille. AVTHOR. Dic ergo, quid morum honeſtati obuiat, aut fidei veritati, appropriatè concipere dictum Chriſti, Hoc eſt corpus meum, magis q̄ factum Chriſti, quando aquam conuertit in vinum? Sed & ſi quandoque in ſcripturis inueniſſes panem figuram dici Chriſti corporis, ſicut dicitur māna: vel panis propoſitionis, nō propter hoc ad hoc tempus, vel cauſam regulariter poſſes figuram illius loquutionis extēdere. prout de vocabulo hominis, & filii hominis exemplificat in libro de gratia noui teſtamenti. cap. 14. *Auguſtinus*. Non (inquiens) exiſtimes quaſi loquutionis regulam ſic perpetua lege ſeruandam, vt vbicunq; legeris homines, aut filios hominum, ſecundùm hāc diſtinctionem ſemper intelligas: ſed vt ſe habuerit circunſtantia lectionis. Vnde ſenſus ſi patet, hauritur: ſi latet, eruitur. Et infrà. Ego autē ſum vermis, hoc eſt filius hominis: non homo ſicut ille homo, qui nō eſt filius hominis. Hęc ille. AVTHOR. Exponit ibi de Chriſto, q̄ ſit filius hominis, & non homo, vt Adam, qui nō erat filius hominis: nec tamen vbicunque legitur filius hominis, ſtatim intelligendū Chriſtum: aut homo cùm legitur, ſtatim ſignificat primum Adam. Et in tertio de doctrina Chriſtiana. capi. 4. q̄ panis in bono accipitur, ibi. Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. In malo ibi: panes occultos libenter edite. Ergo ſecundùm circūſtantiam lectionis penſandus eſt intellectus vocabuli. Mihi autem videtur, ſoli ſcripturæ reſeruanda hæc prærogatiua loquendi, cui ſoli inter omnes ſcripturas captiuandus eſt omnis ſenſus legentis. Vnde. 4. ſuper Geneſim ad literam, ca. 11. *Auguſtinus*. His loquutionum modis cùm ea, quæ non accidunt Deo, tanquam ea accidant, loquimur, eū facere agnoſcimus, vt nobis accidant, ea duntaxat, quæ laudabilia ſunt. Et hæc quantum ſcripturarum vſus admittit. Neque enim nos temerè aliquid tale de Deo dicere debemus, quod in ſcriptura eius non legimus. Hæc ille. AVTHOR. Concedimus ergo loquutiones illas tropicas, quas ſcriptura concedit, ſcilicet, de ſerpente, & de tribus viris Abrahæ, vt adducit Witcleff cap. 10. de apoſtaſia: ſed cùm ſine authoritate ſcripturæ, & eccleſiæ, eas extēdis, meliùs eas dimitteres: ſicut etiam ipſe dicit. cap. 2. de euchariſtia. quia in hoc caſu baptiſta reſeruauit tropum ſuo magiſtro, & negauit proprietatem: vt item dicis in trialogo. Maximè cùm modi loquendi, à modis eſſendi ſunt remoti.

Auguſtin.

Auguſtin.

Auguſtin.

Auguſtin.

¶ Quòd ſolùm figuraliter tale, non eſt verè & realiter tale.

CAP. LXXXV.

SVMMA.

1 *Error tertius Witcleff in materia de figuris, notatur. Et quid contra eum dicat author.*

2 *Chriſti corpus quantum ubilibet à figurali pane legis ueteris ſecernatur. Et quid de hoc dicat Hieronymus.*

ronymus.

3 *Modi quatuor loquendi de Deo quaſi in unum faſciculum ab Auguſtino conſtricti, recenſentur.*

4 *Fictio quando mendacium, & quando non. Et quando itẽ figura.*

1 TErtius † error Witcleff in hac materia de figuris eſt, quia in forma loquendi indiſtinctè pronũtiat figurata cum propriis, vt cautiùs decipiat ſimplices, fidelem ſimulans, & cautè tegens hæreticum. Cum fidelibus dicit, hoc venerabile ſacramentũ eſſe corpus Chriſti: imò vt abundantiùs fallat, addit realiter, addit verè: ſed tange montem, & fumigans dicet, tantumlibet in figura. Quòd ſi quæratur quomodo realiter ſi ſolùm figuraliter, vel virtualiter, quomodo verè? reſpondet ſicut libro ſuo de blaſphemia. cap. 16. Conſtat (inquit) logicis, quòd Deus verè & realiter iraſcitur, ſicut corpus eius verè & realiter manducatur, non tropicè, licèt locutio, qua ſenſus talis exprimitur, ſit tropica. Hæc Witcleff AVTHOR. Vlteriùs ſi quæratur: nunquid panis eſt ſubſtantialiter vel naturaliter corpus Chriſti? pro maiori parte negat. ibi in fine. Certum (inquit) eſt, quòd remanet poſt benedictionem vnum per ſe ſenſitiuum, quod non eſt ſubſtantialiter corpus Chriſti: & illud eſt ſacramentum. Et cap. 41. de ſermone domini in monte: non cõcedit, quòd corpus Chriſti eſt corpus in hoſtia, nec corporaliter. Et. 4. trialogi. cap. 10. iterum inuenit æquiuocationẽ, ſecundùm quam conceditur, quòd corpus Chriſti eſt in ſacramento corpus, ſed non corporaliter, ſed pulchrè, & realiter: & item quòd eſt in hoſtia corporaliter ſubſtantialiter, & eſſentialiter: quia pura corporalitate panis corporaliter. Et ad hoc trahit illud Apoſtoli ad Coloſſenſes. 2. In Chriſto habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: quia (inquit) diuinitas licèt nõ ſit corporaliter, eſt tamẽ corpus exiſtens corporaliter. Falſè exponens hoc pro fundamento dicti ſui alibi: quòd Chriſtus eſt tres naturæ, et earum quælibet. Quò contrà in epiſtola ad Dardanum inter epiſtolas. 39. exponẽs illud Petri, vbi dicit, Chriſtum ſpiritibus, qui erant concluſi, aduenientem prædicaſſe. *Auguſtinus.* Auguſti. Quod autem (inquit) dicebat, in ſpiritu veniebat, & ipſe quidem filius in ſubſtantia deitatis, quoniam corpus nõ eſt, ſpiritus vtiq; eſt. Hæc ille. AVTHOR. Ex ea ergo parte falſè dicit diuinitatem eſſe corpus. Sed in de vera innocentia propoſitione. 287. exponens illum textum Pauli *Auguſtinus.* Plenitudo (inquit) diuinitatis in Chriſto dicta eſt corporaliter habitare, non quia diuinitas corpus eſt: ſed quia ſacramenta veteris teſtamenti appellantur vmbræ futuri propter vmbrarum operationem: corporaliter dicta eſt in Chriſto plenitudo diuinitatis habitare: quòd in illo impleantur omnia, quæ in illis vmbris figurata ſunt. Hæc ille. AVTHOR. Non ergo quia diuinitas Chriſti eſt corpus eius altera pars, vt vult Witcleff, ideò dicitur in Chriſto habitaſſe omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: ſed quia in Chriſto terminantur reductiuè omnes veteris legis figuræ: ſicut vmbræ dependenter terminantur in corpore. Quan= Auguſtin.

2 tum † ergo corpus diſtat ab vmbra, nec eſſe poteſt vmbra: tantum Chriſti corpus vbilibet à figurali pane ſecernitur: qui inter veteris legis figuras de corpore Chriſti eſt vna. Quam loquutionem probat in commentario ſuper Titum, ſuper illo loco, Sit autem epiſcopus & pudicus, *Hieronymus.* Si autem laico imperatur, vt propter orationem abſtineat ſe ab vxoris coitu: quid de epiſcopo ſentiẽdum eſt, qui quotidiè pro ſuis, populiq; peccatis illibatas Deo oblaturus eſt victimas? Relegamus regnorum libros, & inueniemus ſacerdotem Abimelech de panibus propoſitionis noluiſſe priùs dare Dauid, & pueris eius, niſi interrogaret vtrum mũdi eſſent pueri à muliere, non vtique aliena, ſed coniuge. Et niſi eos audiſſet ab heri, & nudiuſtertius vacaſſe ab opere coniugali, nunquam panes, quos priùs negauerat, conceſsiſſet. Quantum intereſt inter panes propoſitionis & corpus Chriſti? Quæ differentia inter vmbram, & corpus: inter imaginem, & veritatem: inter exemplaria futurorum, & ea ipſa, quæ per exemplaria præfigurabantur? Quomodo itaq; manſuetudo, patientia, hoſpitalitas quoque, & benignitas, præcipuè eſſe debent in epiſcopo: ſic caſtitas propria, & (vt ita dixerim) pudicitia ſacerdotalis: vt non ſolùm ab opere immũdo ſe abſtineat, ſed etiam à iactu oculi, & cogitationis errore, mens Chriſti corpus cõfectura ſit libera. Hæc ille. AVTHOR. Audiat Witcleff, quòd mens Chriſti corpus confectura, ab errore cogitationis ſit libera, vt ſic pateat ſacerdotem conficere corpus Chriſti, nõ nudum ſignum. Audiat item, quòd corpus Chriſti ab epiſcopo ſic confectum tãtum diſtat à panibus propoſitionis, quanuis eſſent panes ſancti, quantum vmbra diſtat à corpore, imago à veritate, & in exemplis figurata ab exemplari futurorũ. Non ergo eſt iſte panis vt illi: nõ figurę cor Hierony.

poris ſicut illi:non vmbræ corporis,non imagines veritatis vt illi:quod tamẽ eſſet,ſi illi panes & iſti panes,illę imagines & figuræ, & ita iſti:ſed illi panes iſti corpus : illi imagines ab hac veritate diſtantes,imò huius imagines veritatis.Criminor ergo Witcleff, quòd contra omnes patrum loquendi modos auſus eſt dicere figuram veram rem, & figuralem modũ planiſsimè veritatem, nimis confiſus in magiſtro Atomalium ſuorum Democrito,aſſerẽte omnia eſſe vera,ſiue apparentia,ſiue ficta:p hoc cautè ſurripiens nobis in cõmunicatione modum,quo à figuris facta earum poſsimus diſtinguere,cùm tamen omnis mos ſanctorũ patrũ ſoleat à primæuis quaſi per oppoſita veritatem figuratam rem longè aliam à figura proferre. Hanc autem logicam à Berengario magiſtro ſuo percepit, qui neſciens euadere magnam authoritatem Hilarij ſcribẽtis,quòd per Euchariſtiæ ſumptionem ſubſtantialiter manet in nobis Chriſtus: inuenit quomodo diceret,ita ſubſtantialiter in figura.Et ſic Witcleff exemplificat poſſe dici:ſicut rex eſt corpus virtualiter per totum regnum. Quò contrà deluſiuum iſtud ſophiſma improbauit lib.
Guimũdus. 3.de corpore & ſanguine domini. *Guimundus.* Quomodo (inquit)ſi nos verbum carnem factum in cibo dominico non ſubſtantiuè, ſed vmbraticè ſumimus,per hoc conſequens eſt, vt in nobis ſubſtantialiter maneat Chriſtus? Quæ eſt huius probationis neceſsitas? Quæ conſequentia?Nulla quippe neceſsitas eſt,nulla conſequentia:vt vbi eſt alicuius rei figura, ſit conſequenter eiuſdẽ rei ſubſtantia.Si enim cuiuis dicerem: in hoc pariete eſt ſubſtantia tua,quia ibi eſt imago tua, nonne me diceret inſanire?Sed nec quiſquam omnino dixerit, quando edebatur agnus legalis,vt ibi eſſet cõſequenter ſubſtantia Chriſti : cùm ille agnus vmbra eſſet,& figura Chriſti. Quis vero audeat dicere, cùm ſerpentem æneum Moyſes in deſerto ſuſpenderet, quòd ibi ſubſtantiam Chriſti ſuſpenderet?cũ tamen ſubſtantiã Chriſti in ligno ſuſpendendi ſerpens ille æneus figuraret? Quocirca ſi aſſumptio Hilarij,qua dicitur, quòd ſubſtantialiter in nobis eſt Chriſtus,per hoc rata eſſe monſtratur, quòd nos carnem & ſanguinem Chriſti cibo dominico ſumimus,quæ accepta,atq; hauſta id efficiũt, vt & Chriſtus in nobis,& nos in Chriſto naturaliter vnum ſimus, naturam carnis eius adepti:nulla autem conſequentia (vt oſtẽdimus) aſſumptio illa per hoc probari poteſt, niſi in cibo dominico ſit verè ſubſtantia corporis & ſanguinis Chriſti : manifeſtum eſt quoniam prudentiſsimus argumentator Hilarius, qui ſuam aſſumptionem per hoc confirmare voluit,ſubſtantiam corporis & ſanguinis domini nos in cibo dominico ſumere, non vmbrã, & figuram tantùm (vt vmbratici iſti malè ſomniant)credidit.Hæc ille. AVTHOR.Argumẽtum iſtud per ſe planam habet victoriam: nobis autem ſufficit,vt notemus,quòd per fœdos,& prophanos hæreticos,ſubſtãtiale iſtud & corporeum eſſe in figura nuda, intrauit in mundum,ad intricandum loquentes, ne ſine grandi difficultate ſermonis figuram caſſam alicuius rei à vero eſſe ſuo aut reali,ſubſtantiali,corporali,ſuppoſitali,diſcernerent.Hoc ſophiſma,quod Berengarius genuit,& Witcleff fouet,loquutio ſanctorum patrum omnium orthodoxorum interimit: quos iam proſpicere nollem videri eſſe prolixum. Vnde† *Auguſtinus* quaſi in vnum faſciculum conſtringens modos loquendi de Deo in ſcriptura ſacra,ſic habet libro primo de trinitate.cap.2. Verbis (inquiens)ex rebus corporalibus ſumptis,vſa eſt cùm de Deo loqueretur:velut cùm ait.Sub vmbraculo alarum tuarum protege me. Et de ſpirituali creatura multa tranſtulit,quibus ſignificaret illud, quod non ita eſſet : ſed quod ita dici opus eſſet ſicuti eſt.Ego ſum Deus zelans.Et,pœnitet me hominem feciſſe.De rebꝰ autem,quæ omnino non ſunt,non traxit aliqua vocabula, quibus vel figuraret locutiones,vel ſpiſſaret ænigmata. Vnde perniciоſiùs & inaniùs euaneſcũt, qui illo tertio genere erroris à veritate ſecluduntur: hoc ſuſpicãdo de Deo,quod neq; in ipſo, neq; in vlla creatura inueniri poteſt.Et infrà.Quæ verò propriè de Deo dicuntur,quæq; in nulla creatura reperiuntur,rarò ponit ſcriptura diuina: ſicut illud, quod dictũ eſt ad Moyſen,Ego ſum qui ſum. &,Qui eſt,miſit me ad vos. Cùm enim eſſe aliquo modo dicatur & corpus & animus : niſi proprio quodam modo vellet intelligi, non id vtiq; diceret.Hæc ille. AVTHOR. Hic habemus tres modos loquendi de Deo: duos primos rectos,cùm ſcilicet transfertur locutio de re corporali vel ſpirituali in ſermone de Deo:& tertium falſum,& erroneum:quia hoc Deo attribuit,quod nullibi inuenitur:putà,q aliquid gignat ſe vt ſit. Quartum item modũ addit,qui eſt proprius, & ille ſolus dicitur de Deo verè.Et primi duo quanuis veri ſunt, nõ tamen verè loquuntur:quia non ita eſt, vt primò ſignificat.Sic dicit Auguſtinus:quibus ſignificaret illud, quod non ita eſſet, ſed quod dici ita opus eſſet.Ex hoc ergo regulari principio Auguſtini,omnis tranſlata, & figurata

3 Auguſtin

loquu-

loquutio implicat non ita eſſe, nec verè eſſe: nec tamen falſum eſſe quod dicit, ſicut nec figuratę loquutiones poëticæ falſę ſunt: vt probat *Auguſtinus* libro contra mēdacium: vbi fictiones Horatij probat, & Aeſopi. Et in libro quæſtionum ſuper Lucam. cap. 47. De eo, qđ ſcriptum eſt de domino, Finxit ſe longiùs ire: non ad mendacium pertinet. Non † enim omne, quod fingimus, mendacium eſt. Sed quā do id, quod fingimus, nihil ſignificat, tunc eſt mendacium. Cùm autem fictio refertur ad aliquam ſignificationem, non eſt mendaciū, ſed aliqua figura veritatis. Alioquin omnia, quæ à ſapientibus, & ſanctis viris, vel etiam ab ipſo domino figuratè dicta ſunt, mendacia deputabuntur: quia ſecundùm vſitatum intellectum non ſubſiſtit veritas talibus dictis. Non enim qui habuit duos filios, quorum minor, accepta parte patrimonij ſui, profectus eſt in regionem longinquam: & cætera, quæ in illa narratione contexuntur, ita dicuntur tanquam fuerit quiſquam homo, qui hæc in filijs ſuis duobus aut paſſus ſit, aut fecerit. Ficta ergo ſunt iſta ad rem aliquam ſignificandam. Vnde eſt & illud etiam eiuſdem domini: qui in fici arbore quæſiuit fructum eo tempore, quo illa poma nondum eſſent. Non enim dubium eſt illam inquiſitionem non fuiſſe veram. Quis em̄ hominū neſciret ſine viriditate, vel tempore, poma illam arborem non habere? Fictio igitur, quæ ad aliquam veritatem refertur, figura eſt: quæ non refertur, mēdacium eſt. Hæc ille. AVTHOR. In his ecce fictionibus nec affuit veritas, nec tamen erant falſæ, vel mendoſæ. Non ſubſiſtit (inquit Auguſtinus) veritas talibus dictis. Nec dubium eſt illam inquiſitionem ficuū non fuiſſe veram: ſed mediū quoddam pendens inter veritatem, & mendacium. Fictio (inquit) quæ ad aliquam veritatem refertur, figura eſt: quæ non refertur, mendacium eſt. Hunc modum loquēdi ſcripturæ & doctorum neſciuit Witcleff: ideo oberranter arguit: Deus, inquiēs, verè, & realiter iraſcitur: & tñ niſi tropicè. Diceret Auguſtinus, quòd nec verè, nec realiter, nec tñ mendoſe vel falſè: ſed medio modo figuratè, q̄ modus à plena veritate diminuit: ſed ſuperuolat falſitatē.

Auguſtin. 4

¶ Quòd figuræ ſcripturæ ſacræ nō ſūt liberè extēdēdę ſine eui dēti neceſsitate, & authoritate: maximè vbi vergit in diſpēdiū veritatis extenſio figuralis.

CAP. LXXXVI.

SVMMA.

1 *Figuræ ſcripturæ quòd non ſint liberè extēdendæ. Et quomodo modum ſeparandi res ab umbris, à ueritate figuras, patres eccleſiæ ſequebantur. Et plura de hoc ibi ex Auguſtino, Origene, Didymo, Hieronymo, Hugone. &c.*

2 *Ambroſius, quòd in uſu habeat, more patrum eccleſiæ, ueritatem à figura diſtinguere, oſtēditur.*

3 *Witcleff, qui concedit ſpiritūſanctum columbā &c. modo ſuo, ab authore confutatur. Et multa contra eum ibi ex Anſelmo, Gregorio Niſſeno. &c. adducuntur.*

VIdete † ſi modum iſtum ſeparandi res ab vmbris, à veritate figuras, non ſequebantur patres eccleſiæ. Prima parte ſermonum. ſermone. 18. *Auguſtinus.* Quoddictum (inquit) eſt Moyſi, hoc enim placuit Deo certi myſterij diſpenſationiſq; gratia: quòd ipſe in terram promiſſionis non introduceret populum. Eligitur alius Ieſus naue. Et iſte homo non hoc vocabatur, vocabatur Auſes: & cùm ei introducendū populum cōmendaret Moyſes, vocauit eum Ieſum: vt nō per Moyſen, ſed per Ieſum. i. non per legē, ſed per gratiā populō Dei ad terrā promiſsionis intraret. Sicut autē Ieſus ille non verus, ſed figuratus: ita & terra promiſsionis illa non vera, ſed figurata. Illa enim populo primò tēporalis fuit: nobis quæ promiſſa eſt, æterna erit. Sed figuris temporalibus promittebantur, & prænuntiabantur ęterna. Sicut ergo ille non verus Ieſus, nec illa terra promiſsionis vera, ſed figurata: ita māna, non cibus verè cæleſtis, ſed figuratus: illa petra non verè Chriſtus, ſed figuratè: & ſic omnia. Hęc ille. AVTHOR. Cōtinuat em̄ priorē regulam patrū eccleſiæ Augu. Non (inquit) verus Ieſus, nō vera terra promiſsionis. Ita nec manna cibꝰ verè cæleſtis: nec petra verè Chriſtus (inqt) & ſic omnia. ergo ſic panis nō verè corpus Chriſti, ſi ſic omnia. & ſuper pſal. 103. ſermone primo, verſu, Qui ambulas ſuper pēnas vētorum. *Auguſtinus.* Vētos quidem intelligimus in figura nō abſurdè animas: nō quia ventus eſt anima, q̄uis res corporea, corpora impellens: tñ quia humani oculi aciē fugit. eſt em̄ anima inuiſibilis, ꝓpterea bene intelligimꝰ aīas ventos. Hæc ille. AVTHOR. Anima vētꝰ eſt: ecce in figura ſic dicta: nō qa vētus eſt anima. Et li. 26. cōtra Fauſtū: idem *Auguſtinus.* Ego (inquit) Ieſum potuiſſe mori ſi voluit, cur non concedam: etiam ſi verè mortē illam fuiſſe, &

Auguſti. 1

Idem.

Auguſtin.

ſe,& non mortis figuram conſentiam? Hæc ille. AVTHOR. Ecce quòd mortis figurā à vera morte diſtinguit. Item. 4. lib. de trinita-
Idem. te cap. 57. *Auguſtinus*. Verbo itaq; Dei ad vnitatē perſonæ copulatus,& quodāmodo commixt⁹, homo eſt: cū veniēte plenitudine tēporis miſſus eſt in hūc mūdum, factus eſt ex fœmina fili⁹ Dei, vt eſſet & filius hominis, ꝓpter filios hoīm. Hanc perſonā angelica natura figurare anteà potuit, vt prænūtiaret, nō vt ipſa eſſet. Hæc ille. AVTHOR. Quàm ſæpe negat eſſe & verè eſſe à reb⁹ figuralib⁹: quia nō illæ res ſunt ſecūdùm eſſentiā, quas figurāt! Figurare (inqt) angelus potuit vt prenūtiaret, nō vt eſſet. Hac cautela loquēdi vtebātur paſsim patres eccleſiæ, ne per ſimplices, vel malignos verba ſcripturæ occaſionē darent errandi. Et itē lib. primo cōtra duas epiſtolas Pelagianorū. cap. 7.
Idem. *Auguſtinus*. De concupiſcentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua neceſſe eſt, vt etiam baptizatus, & hoc ſi diligētiſsimè proficit, & ſpiritu Dei agitur, pia mēte confligat. Sed hæc etiam ſi vocatur peccatū: non vtiq; quia peccatū eſt, ſed quia peccato facta eſt, ſic vocatur: ſicut ſcriptura manus cuiuſq; dicitur, quòd manus eam fecerit. Hæc ille. AVTHOR. Figuraliter man⁹ non eſt manus: nec figurale peccatū eſt peccatū. Sic item diabol⁹ in euāgelio dicitur inimicus homo: nō tamen eſt verè homo, q̄uis figuraliter extat homo. Sup pſal. 55. verſu. Miſerere mei dñe qm̄ con-
Idem. culcauit me hō. *Auguſtin*. Sed & ipſe diabolus quare hic nō intelligatur? An fortè quia dict⁹ eſt homo? Ergo erat euangeliū, quia dixit, inimicus homo hoc fecit? ſed quadā figura poteſt & ille dici homo, nō tamen eſſe homo. Hęc ille. AVTH. Et libro ſecundo ſuper cātica ſecūdū tranſlationē Rufini. textu. Faciemus tibi ſi-
Origenes. militudines auri. *Origenes*. Videtur (inqt) mihi, quòd lex per angelos diſpoſita eſt in manu mediatoris. Quoniā quidem mēbra habebat futurorū bonorum, nō ipſam imaginē rerum. Et quęcunq; contingebāt illis, quæ in lege referūtur, in figura, & nō in veritate cōtingebāt. Iſta omia ſimilitudines auri fuerūt, non aurū verū. Quod. ſ. aurū verum in illis, quę incorporea ſunt, & inuiſibilia. ſ. ſpūalia, intelligatur. Si militudo verò auri, in quo nō eſt ipſa veritas, ſed vmbra veritatis: iſta corporea, & viſibilia accipiant. Verbi gra: ſimilitudo auri fuit illud tabernaculū manufactū, ꝺ quo dicit apoſtol⁹, Nō enim in iſta manufacta introiuit Ieſus exēplaria verorū: ſed in ipſum cælum. Ergo quæ in cælis ſunt inuiſibilia, & incorporea, illa ſunt vera. Iſta autē, quæ in terris ſūt viſibilia, & corporea, exēplaria verorū eſſe dicuntur, non vera. Ita ergo ſimilitudines auri appellantur, in quibus eſt arca teſtamēti, & propitiatoriū, & cherubim, & altare incenſi, & menſa propoſitionis, & panis. Sequitur. Sed & ipſum aurum viſibile pro eo quòd viſibile erat, non erat aurum verum: ſed ſimilitudo erat illius veri auri inuiſibilis. Hęc ille. AVTHOR. Ecce quia res exemplares ſupernarum rerum ſunt viſibiles, ideo non ſunt verè tales, nec talium veritates, ſed ſimilitudines veritatum: inter quas non ſuperuacuè recitat panes propoſitionis: vt non ſint veritates, ſed ſimilitudines veritatum, & corporis conſecrati figurę. Item lib. de ſpiritu ſancto verſus medium. *Didymus* Si verò per Didymus.
allegoriæ numerum tonitruus, & diluculum, & nebula, & creatio ſpiritus intelligantur: nō ſubſtantiam rei, ſed figuratam interpretationem ſignificabunt. Hæc ille. AVTHOR. Item in prologo expoſitionis Oſee primi libri: vbi tractat hoc, quòd Oſee iubetur accipere mulierem fornicariā. *Hieronymus*. Si omnia, Hierony.
quæ pręcipiuntur ob cauſas vt in ſimilitudines fiant verè facta contendimus: ergo & Ieremias accinctus lumbari veſtimento muliebri per innumeras natiōes & Aſſyrios, atq; Chaldæos gentes inimiciſsimas Iudęorū iuit ad Euphratē, vt ibi abſcōderet lūbare ſuum: & poſt multa tempora reuerſus inuenit illud computruiſſe, q̄ nulli eſſet vſui aptū. Quomodo exire poterat, & ire tā longè obſeſſa Hieruſalē, extructis per circuitum munitionibus, foſſa, valo, atq; caſtellis: q̄ cùm ſemel ad Anathoth viculū ſuū in tertio milliario ab vrbe ſitū exire voluiſſet, in porta capitur: & reductus ad principes, quaſi proditor verberatus in carcerem mittitur? Si illud in typo, quia fieri nō potuit: ergo & hoc in typo, quia ſi fiat, turpiſsimum eſt. Sed reſpondebis: Deo iubente nihil turpe eſt. Et nos dicemus: Deus nihil præcipit, niſi quod honeſtum eſt: nec iubendo turpia, facit honeſta, quę turpia ſunt. Hęc ille. AVTH. Et iſte pater typos, ſimilitudines, & figuralia facta abnegat verè facta. Item libro primo contra Rufinum, qui intitulatur, ad Pammachiū & Marcellam, pro ſe contra accuſatorem defenſio, verſus finem libri, exponens ſe intelexiſſe apoſtolum tropicè: & ideo non eſſe verum quod dixit: idem *Hieronymus*. Opponi Hieronym.
nobis poteſt, quòd non ſit vera ſententia dicētis apoſtoli, Nemo vnquàm carnē ſuam odit: cùm morbo regio laborantes, phthiſi, & cancere, & diſtillationibus, mortem vitę prę ferāt, & ſua oderint corpora. Et ſtatim quid ipſe ſentiret, adiunxi. Magis itaq; ad tropicam intelligen

telligentiam ſermo referatur. Quãdo dico tropicè, doceo verum non eſſe quod dicitur, ſed allegoriæ nubilo figuratum. Hæc ille. AVTHOR. Ecce non eſt verum, ſed allegoriæ nubilo figuratum. Et ſuper. 2. cap. Dionyſij in
Hugo. angelica hierarchia *Hugo*. Si enim imago ſola ſemper videtur, veritas nũquàm videtur: quoniam imago veritas non eſt: etiam cùm de veritate eſt. Item ibidem ſuper cap. 3. In his veritas non creditur, etiam ſi per ipſam veritas ſignificetur. Aliud eſt enim veritas, aliud ſignũ veritatis: quia ſignum veritas nõ eſt, etiam cũ veritatis ſignum eſt, & verum eſt. Hęc ille. AVTHOR. Si dicat Witcleff: intelligit non verè facta ſecundùm proprietatem, & ſecundùm figuram: Sufficit mihi, quòd ipſe cum omni ſerie prædictorum ſanctorum neſciunt aliter intelligere verè facta, aut veritates rerũ, niſi ipſas proprietates intelligãt: & ideo generaliter eas
2 remouent à figuris. Audiamus † adhuc *Am-*
Ambroſius *broſi*. Ipſe enim Homilia prima ſui Hexaëmeron. Neq; (inquit) cùm legimus: Ego confirmaui columnas eius: verè colũnis eam ſubnixam poſſumus æſtimare, ſed ea virtute, quæ ſuffulciat ſubſtantiam terræ, atque ſuſtineat. Hæc ille. AVTHOR. Et hic à columnis figuralibus abnegat verè ſic dici: & in vſu habet deinceps modo patrum eccleſiæ veritatẽ à figura diſtinguere: & comparationes facere diſtinctiuas. Et ideo in libro de myſterijs idem
Idem. *Ambroſius*. Audi quia vmbra eſt, quæ apud patres facta eſt. Bibebant (inquit) de conſequenti eos petra. Petra autem erat Chriſtus. Sequitur. Hæc autem in figura facta ſunt noſtri. Cognouiſti præſtãtiora: potior etenim lux quàm vmbra, veritas quàm figura, corpus authoris quàm manna de cælo. Hæc ille. AVTHOR. Non ergo figura eſt veritas: niſi qualiter lux eſt vmbra, maximè ſi potior eſt veritas quàm
Idem. figura. Item ibidem vbi ſuprà *Ambroſius*. Audis quia ſub nube fuerunt patres noſtri. Et bona nubes, quæ carnalium refrigerauit incẽdia paſſionum. Bona nubes obumbrat, quos remerſit ſpiritusſanctus. Deniq; ſuperuenit in Mariam virginem, & virtus altiſsimi obumbrauit eam: quãdo redemptionem genuit gẽti humanæ. Et illud miraculum per Moyſen in figura factum eſt. Si ergo in figura affuit Chriſtus: non eſt in veritate. Hæc ille. AVTHOR. Hoc dictum Ambroſij peremptorium eſt: & vltimatè concludit: ſi in figura, nõ in veritate. Item libro primo de ſacramentis
Idem. *Ambroſius*. Ecce quaſi columba ſpiritusſanctus deſcendit: non columba deſcendit, ſed quaſi columba. Memento quid dixerim, Chriſtus carnem ſuſcepit: non ſicut carnem: ſed carnis iſtius veritatem verè Chriſtus ſuſcepit. Spiritus enim ſanctus in ſpecie columbæ. Non in veritate columbæ: ſed in ſpecie columbæ deſcendit de cælo. Hæc ille. AVTHOR. Videtis iam more eccleſiæ Ambroſium temperaſſe ſermonem: & iuxta limitẽ verbi Dei volentis dicere, quòd ſpiritusſanctus deſcendit columba: quanquàm verè eſſet columba ſecundùm naturam, in qua venit: & non figura nuda columbæ: & tamen diſtinctè dicitur de ſcẽdiſſe quaſi columba: quia in natura eius venit, cuius tamen naturam non verè aſſumpſit. Chriſtus verò verè carnem accepit: & ideo in vera carne caro vera deſcendit. Si ergo ſpiritus ſanctus non columba deſcendit, quanquàm in ſpecie tali deſcendit ſecundùm naturam: lõgè plùs nõ eſt panis corpus Chriſti: quod nullatenus ibi extat ſecundùm naturam. Veruntamẽ † in hoc loco prolongauit Witcleff iniquitatem ſuam, concedens conſequenter ſpiritum ſanctum columbam, ſicut. 7. ſpicæ fuerant. 7. anni, & ſacer panis eſt veraciter corp⁹ Chriſti, imò & quodlibet eſſe, eſſe Deum. Hęc enim prædicanda tradidit in vulgari euangelio dominicæ infrà octauas Epiphaniæ. Sed ſectatores eius publicè erubeſcunt de hoc mẽdacio, publicè dicentes. & ſcribentes, quòd erranit in iſtis. vident enim qualiter conuincitur planè ex vſu ſcripturæ & ſanctorum: vt dixerit non dicendum. Quàm impia ergo logica Witcleff, & à theologia ſanctorum patrum remota, quando dicit econtrariò, ſi iſte panis eſt corpus Chriſti in figura: ergo verè & realiter corpus Chriſti: quia verè & realiter dominus naſcebatur. Et dicat tunc conſequenter. Ergo non ſolus filius fuit humanatus, ſed pater & ſpiritusſanctus fuerunt verè & realiter homines cum filio, quando figurabantur in tribus viris deſcendentibus per viam. Sic item Abraham fuit verè & realiter Deus: dicẽte eo ipſo cap. 7. de incarnatione verbi, quòd Abraham figurauit Deũ patrẽ, & Iſaac Deũ filium. ergo ſecundùm te Iſaac fuit filius Dei naturalis & immenſus: imò & quod Arius nũ quàm audebat aſſerere in Chriſto, Ionas fuit filius Dei naturalis, conſubſtãtialis, & homouſiõ Deo patri. Videtis quot impietates, & quãtæ ex hac verborum inuolutione ſequantur. Et quis iam imputat iuſtum crimen Ophitis: quia colebant ſerpentem? quia credebãt Chriſtum eſſe verè ſerpẽtẽ. Verè ſerpens eſt Chriſtus: & econtrario Chriſtus eſt verè ſerpens, ſi panis Witcleff verè eſt corpus. Aut anthropomorphos quis Witcleuiſta iuſtè poterit crimi-

minari,qui dixerunt Deum patrem membris humanis verè formatũ,dicente ſcriptura: Manus domini erat cũ illo:& terra ſcabellum pedum domini eſt &c.cũ Witcleff ſic aſſerit panem verè corpus Chriſti in figura? Nec eſt cõparatio iſta mea, ſed Ignatij Antiocheni diſcipuli ſancti Ioannis in quadam epiſtola ſic
Ignatius. ſcribentis.Cõſiderate(inquit)qualiter Anthropomorphi à cõmunione & oratione ſanctorũ recedunt,propter non cõfiteri euchariſtiã carnem eſſe ſaluatoris,quia poſuerunt euchariſtiã eſſe panẽ,pro eo,q̃ ſcriptura vocat eã panẽ. Hęc ille.AVTH.Igitur iſtis viſis Witcleff totiens dicit panẽ nõ eſſe corpus Chriſti,quotiens dixit ipſum eſſe corpus Chriſti : ſicut in libro de euchariſtia cap. 1. & frequẽtiùs alibi. Ne tamen redarguatur contradictionem aſſerere,declarat.4.trialogi cap.4.q̃ ſicut Chriſt⁹ & baptiſta non aſſerebant cõtradictoria, vno dicẽte:ipſe eſt Elias:alio,non ſum Elias:ſic nec contradicunt dicentes:panẽ eſſe corpus Chriſti:quia figuraliter verũ eſt:& alius,panis non eſt corpus Chriſti:quia naturaliter item verũ eſt.Sed quomodo certificat hæc logica communicantem de re? Aut nũquid princeps logicorum Ariſtoteles ne homines in cõmunicando forent ambigui conſtituit, q̃ de quolibet diceretur affirmatio vel negatio,& de nullo eorum ambo?De dici eſt hoc principium, non de eſſe.& non addit ſecũdùm idem : quia vitauit à procul omnem ſimilitudinem contradictionis in verbis. quẽmadmodum apoſtolus Paulus.2.Corinth.primo.Nunquid leuitate vſus ſum? Aut quę cogito ſecũdùm carnem cogito,vt ſit apud me eſt & non? Fidelis autem De⁹,quia ſermo noſter,qui fuit ad vos,
Anſelmus. non eſt in illo eſt &non.vbi in gloſſa *Anſelmus* Vt per has cauſas ſit apud illos in intentione mea affirmatio & negatio de eodem. Hęc ille. AVTHOR. Quomodo iactabit Witcleff ſua ſophiſmata? aut quomodo dicendus eſt logicus,qui tam pronè,nullo iubente, contradictionem concedit in verbis? panis eſt corpus Chriſti:& non eſt corpus Chriſti. Et ad contradictionis ſaltem apparentis maculam detergendam,non eſt dignatus determinationẽ apponere propoſitioni quæ diminuit: choro ſanctorum patrum ſemper teſtante, q̃ figura non eſt veritas.Si dicas:non eſt veritas ſecundùm eſſentiam & naturam : ergo ſequitur q̃ non eſt veritas . Precisè tantum habet vnunquodq; de veritate , quantum habet de entitate,cùm tranſcendenter conuertantur. Et idcirco ſancti patres eccleſiæ ſecundùm puritatem eloquentiæ dixerunt abuſiuè talia nuncupari, quæ non eſſent ſecundùm proprietatem naturæ. Vnde frater ſancti patris Baſilij in libro ſuo de conditione hominis.cap. 16. *Gregorius Niſſenus.* Quicquid in rebus eſt,ſi quidem perfectè,& integrè vocatur , ꝓprièe cõſtat eſſe q̃d dicitur.Si autem non per omnia quod appellatur exiſtat: inane ei nomen probatur adſcriptum:vtputa,ſi quis verum panem demonſtret, dicimus eum propriè ſubiecto nomen imponere.Quòd ſi quis è lapide fabrefactam ſimilitudinem veri panis oſtentet, cui & forma quidem ipſa ſit,& magnitudo eius videatur æqualis, necnon & eandem ſimilitudinẽ coloris pręferat,ita vt multis indicijs verus putetur, deſit autem illi vt cibus poſsit exiſtere: idcirco iam lapidem propriè, vel naturaliter non niſi abuſiuè panis appellationem dicim⁹ accepiſſe.Item cætera iuxta eandem rationẽ, quæ non ſunt per omnia quod dicuntur, habent ex abuſione vocabulum.Hæc ille. AVTHOR .Præclara regularis ſententia ſancti patris:quæ item rectificat logicam,& theologiam informat. Si res hæc exiſtat propriè , & ſecundùm naturam quod dicitur,tunc iuſtiſsimè appellatur.Si verò ꝺſit ei natura nominis, aut rei proprietas , abuſiuè ſic dicitur. quod Witcleff dicit illaudabiliter ſic dici.de ſermone domini in monte.cap.6. de magiſtris, qui ſic abuſiuè dicuntur ſecundùm Hieronymũ, id eſt,illaudabiliter ſecundùm ipſum. Ergo & panis tuus illaudabiliter dicitur corpus Chriſti:qui cùm non eſt propriè & naturaliter illud corpus ſecũdùm te,inani appellatione, & abuſiuè eſt illud ſecundùm Gregorium.Reuera diminutiones talium figurarum ſupplent doctores,dicentes quodammodo,vel nominãtes figuram:ne ſignum pro ſignato imprudẽtes accipiant.ſicut. 14.de ciuitate Dei.cap. 48. *Auguſtinus.* Quod ergo Deus dixit per memo- Auguſt.
ratum prophetam,& dabo pacẽ in loco iſto: per ſignificantem locum ille,qui in eo ſignificatur,intelligẽdus eſt:vt quia illo loco inſtaurato ſignificata eſt eccleſia,quæ fuerat ædificanda per Chriſtum,nihil accipitur quod dictum eſt , dabo pacem in loco iſto , niſi dabo pacem in loco,quẽ ſignificat locus iſte. Quoniam omnia ſignificantia videntur quodammodo earum rerum,quas ſignificant,ſuſtinere perſonas:ſicut dictum eſt ab apoſtolo, Petra autem erat Chriſtus :quoniam petra illa, de qua dictum, ſignificabat vtiq; Chriſtum. Hæc ille. AVTHOR. Ecce non vult abſolutè dicere ſignificantem rem ſuſtinere rei ſignificatę perſonam : ſed cum conditione diminuente dicit quodammodo,id eſt,ſecundũ

quid.

Idem quid. Et ſecundo libro ſuper Geneſim ad literam. cap. 13. ſic dicit: creaturam priùs quodāmodo factam in Dei verbo. Poſteà verò abſolutè pronūtiat rem factam in ſuo genere creaturam. Stultè ergo nimis pronuntiauit Witcleff panem eſſe corpus Chriſti, cùm nō intelligeret hoc eſſe in natura, nulla ſibi de ſcriptura data licentia extendendi ſic figuram. Maximè cùm ſancti viri olim etiam ipſas loquendi proprietates negabant, ne ſumeret occaſionem hæreſis libere malignandi.

¶De inſtantia Witcleuiſtarum Pragenſium pro cōmunione plebis in vtraq; ſpecie: vbi de hæreſibus in cōmunicando.

CAP. LXXXVII.

SVMMA.

1 *Pragenſium Witcleuiſtarum querela pro cōmunione in utraque ſpecie contra morem eccleſiæ orbis terrarum. Et quomodo etiā ſi liceat, quòd tamen non expediat, oſtenditur.*

2 *Corinthiorum hæreſis circa modum ſumptionis euchariſtiæ, recenſetur.*

3 *Hæretici, qui ſumebant euchariſtiam intinctam, recenſentur.*

4 *Witcleuiſtarum, & Berengarianorum hæreſis de euchariſtia, quòd antecedat in malum hæreſim eorum, qui ſumebant euchariſtiam intinctam.*

1 Pragen. CONtra† modum, quem tenet eccleſia in communicando fideles de corpore & ſanguine ſaluatoris: grauis & recēs Witcleuiſtarum Pragenſiū vrget querela paſtores, quā altitonant ſub his verbis. Notum ſit vniuerſis Chriſti fidelibus: quòd in regno Boëmiæ inſtant, & domino iuuante inſtare proponunt, ſiue per mortem, ſiue per vitam, quantum eſt eis poſsibile, pro articulis infrà ſcriptis. Primò &c. Secundò, quòd ſacramentum diuiniſsimę euchariſtiæ ſub vtraq; ſpecie, ſcilicet panis & vini omnibus Chriſti fidelibus nullo peccato mortali indiſpoſitis liberè miniſtretur. Hęc illi. AVTHOR. Mirabilis Deus in ſanctis ſuis: ſed nunquàm ſicut in proprio corpore & ſanguine ſuo benedicto mirabilis. Quid planiùs arguit identitatem rei alicuius, quàm vnq; vbiq; & ſemper immutatus euentus? Et quot Chriſti corpus in ſpecie propria ſuſtinuit toto huius vitæ tempore paſsiones? Nōne ſemper verſabatur inter perſequutiones, & odia, cōtumelias, rixas, & iurgia, alapationes, torſiones, & verbera, & tandem diram mortem: & item poſt gloriam reſurrectionis, à Iudæis mēdacia, à diſcipulis altercationes & ſtudia: ſemper labor affuit, ſemper dolor? Et conformiter idem corpus eius iam & tunc conuerſatū nobiſcum ſacramentaliter in ſpecie aliena à primæua eius inſtitutione vſq; nunc, non lacerare deſiſtunt hæretici. A prima diſcipulorū hæreſi curre per tempora, & vltra omnia ſacramenta, hoc corpus videbis à ſchiſmaticis & hæreticis afflictum iniurijs, opinionibus laceſsitum, cachinnis irriſum: & nō iam per triduum paſſum, ſed continuè crucifixum. Ecce nondum quieuit commotio turbulenta hærſiarchæ Witcleff contra hoc ſacratiſsimū corpus latens in ſacramento ſecundùm ſubſtantiam: & hæredes eius cohęredes antichriſti, ne aliqua detur quies, vel interpellatio pœnæ, ſchiſma commouent contra eccleſiam orbis terrarum, immutare conantes cōmunicationis ſuæ formam. Audeo dicere idem eſſe corpus in ſubſtantia, quod nunc cùm lateat, ſicut cùm patuit, eadem continuè perſeuerans pœnalis torquet moleſtia. Iſta plangentes corporis Chriſti cauſam mœſti dictauim⁹: hora nos pulſat, vt in deciſionem cauſę tendamus. Quęruntur, & inſtant, vt dicunt, q̄ ſacramentū diuiniſsimæ euchariſtiæ ſub vtraq; ſpecie panis & vini omnibus Chriſtifidelibus nullo mortali detentis liberè miniſtretur. Huic intentioni temerarię nūc & ſemper ab olim licuit apoſtolicæ ſedis pōtifici reſpōdere, quod ait apoſtol⁹. prima Corinth. 6. Omnia mihi licēt, ſed nō omnia expediunt. vbi in annotationibus *Hieronymus*. In omnibus inquit intelligēdū eſt quæ cū peccatā nō ſint, occaſionē tamen poſſunt capere delictorū. AVTHOR. Nec vtiq; peccatū omnino eſſet fideli de vulgo diuiniſsimā euchariſtiā ſic in liquido, ſicut in ſicco ſacramēto percipere. Nec eſſet papæ peccatum hoc multis ſanctitate pollentibus, & recta fide concedere. Quod tamen regulariter vniuerſis conceſſum, occaſionem indubiam faceret peccatorum. Reuoluamus antiquas hæreſes, quæ circa modum ſumptionis euchariſtię contigerunt, & quod ad rem noſtram pertinet, attendamus. Hieronym.

2 Corinthiorum hæreſis. Vetus† hæreſis Corinthiorū erat vna de primis, quæ in eſu euchariſtiæ plura deformia cōtinebat, vt q̄ appropriabant ſibi cōmune ſacramētū: q̄ inopes excludebāt: maximè

verò quòd ſumentes prę auidè ſe inebriabant, donum ſancti ſpiritus ad ventris ingluuiem transferentes. Hunc modum ſuper eodem loco, primæ Corinthi. 11. declarat *Haymo*. Haymo. Corinthij, qui & Achaici, vel Achæi venientes ad fidem Chriſti per prædicationem apoſtoli Pauli, à quo inter cętera, quæ dominus fecit, etiam ſacramentum cœnæ dominicę percepe rant: poſt deceſſum illius, in memoriam cœnę dominicę ſingulis annis quinta feria ante diē feſtum paſchæ conueniebant omnes ad eccle ſiam, ac nobiles quiq;, & potentes, diuiteſq; iu bebāt deferri, aut etiam deferebant ſinguli panem, & vinum: & dabant ea ſacerdoti, vnde conſecraret corpus & ſanguinem domini. Cō ſecratis autē myſterijs à ſacerdote, vnuſquiſq; quod detulerat, accipiebat deſuper altari. Sumebatq; tam citò cum ſuis: vt ſuperuenien tes, non inuenirent quod ederent, & vnde cō municarent. Aut etiam deferebat omne, quod attulerat, ad domum ſuam, vt cum ſuis illud ſumeret. Ob cuius rei cauſā magnæ diſſenſio nes inter illos erant, quas ſeminauerunt pſeudoapoſtoli: ita vt cùm vna benedictione omnium oblationes conſecratæ eſſent, ſinguli ſuas tollentes, quę communes debuerant eſſe, maximam verecūdiam inferrent ijs, qui, vt aſ ſolet, non obtulerant, licèt haberent: aut ijs etiam, qui non habebant quid afferrent. Hoc autem faciebant multi poſtquàm alijs cibis crapulati erant: iſtāq; acceptionē euchariſtiæ dominicā cœnā vocauit apoſtolus. Hæc ille. AVTH. Hāc hæreſim Corinthiorū non ratione facti, ſed magis ratione intentiōis facti, qua tractabant Chriſti carnem tanquàm cibum alium vſualem, ipſo nomine hęreſis vocauit ibi dem apoſtolus, dicens. Audio ſciſſuras inter vos eſſe, & ex parte credo. Nam oportet & hę Hierony. reſes eſſe. In libro annotationum ibi. *Hieronymus*. Qui tales diſſenſiones habetis, neceſſe eſt vos etiam vſq; ad hæreſes peruenire. Sicut ſi dicas, ille, qui tantum bibit, neceſſe habet inebriari. Et infrà. textu. Qui manducat & bibit indignè. Dupliciter reus effectus: præſumptionis, ſcilicet, & peccati. Non dijudicans corpus domini: non diſcernēs à cibo communi. Hæc ille. AVTHOR. Sic ergo dijudicabantur iſti Corinthij ab apoſtolo pro modo ſuæ ſumptionis hæretici: quapropter aliter circa eos inſtituit factorum ſuorum reformari, ſcilicet 3 errores. Alij † item erant, qui putabant Chri- Hæretici ſtum non eſſe totum ſub altera ſpecie ſacra- alij. menti, ſed ſub vtraque ſimul: vnde & euchari ſtiam ſumebant intinctam. Rurſuſque ad hāc tollendam dari prohibetur intincta. Iulius papa tertius poſt Sylueſtrum in decretis Epiſcopis per Ægyptum. & ponitur de conſecratione diſtinctione ſecunda. Cùm omne. ibi infrà. Iulius papa. Audiuimus (inquit) quoſdā ſchiſmatica ambitione detentos contra diuinos ordines & apoſtolicas inſtitutiones lac pro vino in diuinis ſacrificijs dedicare. Alios quoq; intinctam euchariſtiam populis pro complemento communionis porrigere. & infrà. Illud verò, quòd pro complemēto communionis intinctam tradunt euchariſtiam populis, non hoc prolatum ex euangelio teſtimoniū receperunt, vbi apoſtolis corpus ſuum & ſanguinem commendauit: ſeorſum enim panis, ſeorſum calicis cōmēdatio memoratur. Hæc ille. AVTHOR. Non tantum attendo Decretum, quantum cauſam & occaſionem edē di decretum. Cauſam enim præſtitit hæreſis illa, quæ docuit completam communionem corporis & ſanguinis Chriſti non eſſe niſi in vtraq; ſpecie ſimul iūcta, & non ſic completè Chriſtum ſub altera, vel vtraq;, prout concepit in hiſtorijs ſuper euangelia, vbi agit de notatione proditoris, & eius egreſſu, *Petrus Comeſtor*. Petrus Comeſtor. Buccellam (inquit) intinctam porrexit Iudæ. Inde eſt, quòd euchariſtia non datur intincta, & etiam pro hæreſi tollenda, quæ dogmatizauit Chriſtum eſſe totum ſub vtraq; ſimul & ſub neutra tantùm forma. Hæc ille. AV- 4 THOR. Huic † non tantùm accedit, verùm antecedit eam in malum hæreſis Witcleuiſtarum, & omnium Berengarianorum, ponentium corpus Chriſti & ſanguinem ſolum ineſſe figuraliter ſacramento, quod nudè cæteri non ponebant. Accedunt autem eis ponendo ex hoc carnem tantùm ſacramentaliter in pane, & ſanguinem tantùm in vino. Ideoq; nullum dicent ſumere Chriſti carnem & ſanguinem, niſi ſub duplici ſpecie congruente, carnem ſub pane, ſanguinem ſub vino. Nec tamen carnem & ſanguinem per naturas, ſed ſub pane & vino tropicè per figuras: ſicut & nos ponimus orthodoxi carnem non eſſe ſacramentaliter niſi ſub forma panis: & Chriſti ſanguinem ſub forma vini tantùm, ſecundùm ſacramentum: ſecundùm eſſentiam autem & naturam ęqualiter ſub vtraq;. Witcleuiſtę autem quia ſubſtantiam carnis ibi non concedunt, reſtat vt dicant tantùm in pane carnem, in vino ſanguinem: quia ſolùm eſt vterq; ibi ſecundùm propriam ſuam figuram. Hæc eſt ergo eis ratio poſtulādi cōmunicare ſub vtraque ſpecie, ne improperetur eis ſe non habere vitam fidei in ſemetipſis, quia non manducant carnem filij hominis, & bibunt eius ſanguinem

guinem ſecundùm ſuam hæreſim, niſi edant carnem ſecundùm tropum in pane: & ſanguinem figuralem in vino. Catholici verò integrè ſumunt euchariſtiam totam ſecundùm rem, ſub vtraq; ſpecie, quia Chriſto credùt inſtituenti ibi carnem ſuam & ſanguinem ſecùndùm ſubſtantiam carnis & ſanguinis naturã & eſſentiam ſub vtraq;. Vnde neceſſe non habent, ſicut egeni hæretici hanc vini ſpeciem mẽdicare clamorib⁹ importunis: ſicut Eſaiæ. 24. in perſona Witcleuiſtarum iſtorum dicit propheta. Clamor erit in plateis ſuper vino. cùm tamen ibi antè eis reſpondeat. Non bibent vinum. Amara erit potio bibentibus illam. Vnde quòd ſit hæreticorum iſta petitio, exponit in commentario loci illius libro.

Hierony. 8. *Hieronymus*. Clamor (inquit) erit in plateis ſuper vino: non in arcta, & anguſta via, quæ ducit ad vitam: ſed in lata, & ſpatioſa, quæ ducit ad mortem: ſuper vinum & ebrietatem erroris eorum, qui dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt. Hæc ille. AVTHOR. Quo habito, quid reſtat patribus facere, niſi quod fecit Paulus Corinthijs, & citeriores patres intinctis hæreticis? Reformare, ſcilicet quod errant, & conſtanter negare quod petunt, ne contra votum ſapientis reſpondeatur ſtulto ſecundùm ſuam ſtultitiam: ſed impleatur magis, quod propheta iam dixit, Nõ bibent vinum. Ratio: quia amara erit potio bibentibus illam. Conuerſuri enim eſſent ipſum in amaritudinem vitis alienæ, quam, ſcilicet Witcleff plantauit, non Chriſtus: cùm ſentirent ab eccleſia in errore ſuo præberi fauorem. Et lex domini iubet in Exodo de eſu agni. In vna domo comedetur: nec efferatis de carnibus eius foras. Vbi in Iſagogis capit. 15. Iſidorus. Hoc de Chriſti corporis ſacramẽto, cuius agnus ille figuram obtinuit, propriè tenetur ſcriptum, cuius corpus & ſanguis in vna domo, id eſt, in eccleſia veſci præcipitur. Non efferetis foras. in plebibus, ſcilicet hæreticorum, quę ab eccleſię eadem catholicæ vnitate foris vagãtur. Hęc ille.

¶ Quòd modus, quem obſeruat eccleſia, eſt magis conueniens ſcripturis ſanctis.

CAP. LXXXVIII.

SVMMA.

1 *Modus inſtitutionis eccleſiæ circa cõmunionis formam in populo differenter, & ſacerdotio, quòd ſit congruentiſſimus, oſtenditur.*

2 *Gelaſij Papæ decretum pro ſacerdotibus ſacrificãtibus tãtũ, quòd debeãt in utraq; ſpecie celebrare.*

3 *Figuræ uenerabilis ſacramenti in lege pro participantibus recenſentur. Et quomodo huic noſtræ communioni conueniant, contra Witcleff oſtenditur.*

4 *Sacerdotum quòd propriè ſit inuocare dominum, & hoſtias offerre. &c. Et quomodo ab alijs diſtinguantur.*

5 *Sacramenta diuinorum ſacramentorum, quòd tribus gradibus ſint commiſſa.*

6 *Participantium totus ordo tam laicorum, quàm religioſorum quando communicant ſolùm in panis ſpecie, quomodo cedant principalitatem, nõ rei, ſed ritus ſacrificij, ſacerdoti conſummanti ſacrificium uice Chriſti.*

7 *Eccleſiæ Chriſti celebrandi ſancta ſexta feria annuis temporibus modus, nihil eo die conficiens. &c. unde traxerit ortum. Et plura ibi ex Auguſtino contra Witcleff deducuntur.*

1 COngruẽtiſsimum † verò modũ inſtitutionis eccleſiæ circa communionis formam in populo differenter & ſacerdotio, noſſe poteſt, qui tractatum apoſtoli Pauli ad Hebræos diligenter attendit: & ſupplici corde, vt intelligat, Deum orat. Vbi .9. cap. tabernaculum in veteri teſtamento primum dicit eſſe factum: in quo erant candelabra, & menſa, & ꝓpoſitio panum, quæ dicitur ſancta. Poſt velamẽtũ autẽ ſecũdũ tabernaculũ, qđ dicitur ſancta ſctõrũ, aureũ habẽs thuribulũ, & arcã teſtamẽti. Et in pri⁹ quidẽ tabernaculũ ſemper introibãt ſacerdotes ſacrificiorũ officia cõſummãtes. In ſecũdũ autẽ ſemel in anno ſolus põtifex, nõ ſine ſanguine, quem offert pro ſua, & populi ignorãtia. Huic conformatum oſtẽdit Chriſtũ magnũ ſacerdotẽ, & cęteros ſacerdotes in ſacrificijs Chriſtianis: Chriſtus (inquiẽs) aſsiſtens põtifex futurorũ bonorũ, tabernaculũ nõ manu factũ per propriũ ſanguinẽ introiuit ſemel in ſancta. Et de alijs noſtris quibuſq; ſacerdotibus præmiſit, cũ diceret. Omnis (inquit) ſacerdos ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur: vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis. In toto hoc proceſſu de ſacrificio Chriſtiano & Iudaico inuenire potes cõcorditer ſacrificãtes, & participãtes offi-

cio,& omni ratione diſtinctos. Summus ſacerdos,& quilibet ſacerdotes vtriuſq; teſtamenti dicuntur ſacrificia conſummantes. Semper (inquit Paulus) introibant ſacerdotes ſacrificiorum officia conſummantes. & de Chriſto. capite. 10. Vna enim oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos. Et libro primo de officijs. recitãs verba Laurentij ad Six
Ambroſius tum, *Ambroſius*. Experire certè, vtrum idoneum miniſtrum elegeris. Cui commiſiſti domini ſanguinis conſecrationem: cui conſummandorum conſortium ſacramentorum: huic ſanguinis tui conſortium negas? Hæc ille. AVTHOR. Hic Ambroſius verbum apoſtoli de conſummatione ſacramenti, tribuens illud Laurentio. Cætera verò plebs præſens exiſtẽs ſanctificationi, participãs ſacramenti dicitur, vel aſperſa. Vnde Apoſtolus ibi. 9. capi. Lecto enim omni mandato legis à Moyſe vniuerſo populo, accipiens ſanguinem vitulorum, & hircorum cum aqua, & lana coccinea, & hyſſopo, ipſum quoq; librum, & omnem populum aſperſit, dicens, Hic ſanguis teſtamenti, quod mandauit ad nos Deus. Et alibi, idem Apoſtolus. Nonne qui edunt hoſtias participes ſunt altaris? Et Dionyſius conformiter apoſtolo diſtinguit in officio huius ſacræ euchariſtiæ hinc hierarchas aut presbyteros in ſacrificantes, hinc alios communicantes, in participantes capi. 3. eccleſiaſticæ Hierarchię. Hinc igitur eamus ſemper cum apoſtolo ad locum legis, vt videamus, quid ſacerdotibus ſacrificia conſummantibus cõgruat ſeorſum à populo, quid item populo per ſeipſum. Lege librum Leuitici, quem hîc notauit apoſtolus. Ibi iubet dominus tollere vitulũ pro peccato, & arietem in holocauſtum: hircum quoq; pro peccato, & vitulum, atq; agnum ſine macula, & hæc mactata, offerri domino. Sanguinem verò hoſtię ſacerdos ſolus intingit: ſolus ſpargit contra vtrunq; cornu altaris, aut quandoq; ſuper altare per circuitum, quandoque ad baſim eius effundit. Summus item ſacerdos ſolus intrat ſancta ſanctorum ſemel in anno, non ſine ſanguine. Aſſumere ſanguinẽ, fundere illum ſuper cornua altaris per gyrũ, aſpergere digito ſepties, & contra propitiatorium ad orientem. Leuitici. 16. ſoli licuit ſacerdoti. Participare verò ſacrificium cũctis licuit filijs Aaron in loco ſanctuarij. Nuſquàm verò ſanguinem effundere, vel aſpergere: quanuis pro miniſterio ſacerdotibus offerre licebat. Sic in eccleſia Chriſti cuncti communicant de filijs Aaron, de filijs Ieſu Chriſti veriſimi ſacerdotis: ſed ſanguinem effundere, ſeu ſancta penetrare ſanctorum in vſu ſanguinis, in appropriata forma ſacrificij, ſoli licet ſecundum legem ſacrificia conſummanti. Vnde † 2
ſicut nec licet ſacrificium inchoare, & nõ perficere: ita nec vnquàm licet, aut licuit ſacrificanti ſub forma panis inchoare ſacrificium carnis, & non ſub forma vini ſacrificium ſanguinis conſummare. Non quidem pro re ſanguinis abſentis in priori: ſed pro complemento myſterij. Et hoc eſt, quod intendit ad Maioricum & Ioannem epiſcopos decretum Gela- Gelaſij decretum.
ſij. Cõperimus autem, quòd quidam ſumpta tantummodo corporis ſacri portione, à calice ſacri cruoris abſtineãt. Qui proculdubio quoniam neſcio qua ſuperſtitione docentur aſtricti, aut integra ſacramenta percipiant, aut ab integris arceantur. Quia diuiſio vnius eiuſdẽq; myſterij ſine grandi ſacrilegio prouenire non poteſt. Hæc ille. AVTHOR. Hoc capitulum facit pro ſacrificantibus, qui ſunt tantummodo ſacerdotes: vt liquet ex illo verbo: diuiſio vnius eiuſdemq; myſterij, quod innuit
3 conſummationem ſacrificij. Quantùm † autem ad participantes perpende item figuras huius venerabilis ſacramenti in lege, quemadmodum communioni noſtræ conueniant. Panes propoſitionis, qui, vt ſuprà traditur, hoc ſacramentum modo legis ſignabant, poſt hebdomadam tollebantur, & ab ijs, qui ſanctuario miniſtrabant, comedebantur, ſed aridi. Agnꝰ paſchalis in paſchæ feſto manducabatur in omni populo: ſed igni aſſus, & aridus. Et per ſeptem dies illos azymi panes, & omne ſacrificium eorum in igne. Leuitici. 23. Manna item in eſum populi venit è cælo, non intinctum: non ſanguine, vel liquore perfuſum, ſed ſiccũ. Sub quotcunq; figuris corpus Chriſti commiſſum eſt populo quantum perpendi, ſicca forma peruenit, maximè ſine ſanguine: cuius eſum Moyſes expreſsè prohibuit, ſanguinem (inquit) ideo non manducandum. Irruit Wicleuiſta vt properans dicat: ſed ſacerdos ſanguine populum aſperſit, quod adminiſtrationem ſanguinis Chriſti populo in ſacramento deſignat. Non equidem in ſacramento calicis conſecrati: ſed in ſacramento pœnitentiæ, vel baptiſmi. Quod ex allegoria apoſtoli patet. Hebræ. 10. Aſperſi corda à conſcientia mala, & abluti corpus aqua munda. Super quo loco in expoſitione *Ambroſius*. Lauacrum bapti Ambroſius.
ſmatis in hoc loco dicit. Baptiſmum enim corporis mũdatio nõ eſt, ſed animæ, ſi fides adeſt baptizato, ſiue parẽtũ, ſiue ipſe ad rationabilẽ ætatem peruenerit. Hæc ille. AVTHOR. Baptiſmum ergo Chriſti ſanguine dedicatum

aſperſio

aſperſio illa hyſſopi in aqua rubricata ſignifi-
cat. Et æquè in ſacramento pœnitentiæ ſanctæ, teſte Pſalmi. in pſalmo quinquageſimo. Aſperges me domine hyſſopo, & mūdabor. Adhuc obijciēdi locū aperiūt ſatis ſecretū, eo q̄ ſcriptū ſit numeri. 17. Omnis oblatio, & ſacrificiū, & quicquid pro peccato atq; delicto redditur mihi, & cedet in ſanctā ſanctorū, tuū erit, & tuorū filiorū. In ſanctuario comedes illud. Iā cōſtat vnūquodq; de prædictis habuiſſe ꝓpriū libamētū quartę partis Him d̄ vino, vt notatur Exo. 29. & Leui. 23. Hoc igitur poteſt figurare, corpus domini cōmunicari poſſe à nō celebrante, & ſanguinē eius in vini ſpecie conſecrata. Nec hoc vnquàm diſplicebat eccleſiæ, quin perſonæ fidei & ſagacitatis notādæ poſſent ad ſanctā cōmunionē ſecūdū omne eius cōplemētū admitti: maximè vocante prę̄lato. Sed generalitatē traditionis huius fieri omni populo & ſexui indiſtinctè, eccleſia non cōcedit: nec vbi tu notaſti ſynagoga conceſsit. Nam & ibi ſtatim ſubiungitur. Mares tantū edent ex eo, quia conſecratum eſt. Primitias autem, quas vouerunt, & obtulerūt filij Iſraël, tibi dedi, ac filijs & filiabus tuis iure perpetuo. Qui mundus eſt in domo tua, veſcetur ex eis. Ecce iam veſci ſacrificijs ſoli mares admittuntur, id eſt, fortes in fide, conſtantes in opere, diſcreti etiam actione: ſicut in ſcripturis mares ſolent intelligi: & Origenes exponit maſculos perimendos, & fœminas reſeruandas in Exodo. Sacrificia ergo comedere, & libamenta eorum quanuis mares admittuntur, non tamen tolerātur & fœminæ: quia ſacrificia iam conſummata per ſacerdotes fide fortes, & opere perſpicaces, fideles ſoli poſſunt attingere: quibus filij & filiæ, id eſt, infirmæ animæ per hæreſim vel inconſtantiam debiles appropinquare non debēt. Scio omnes fideles eſſe ſanctos: ſed inter ſanctos ſicut inter ſtellas ſecundùm apoſtolum eſt ampla diſtantia. Ipſe enim Paulus diſtantiam hanc notans in ſalutatione epiſtolæ primæ ad Corinthios: cunctos ibi fideles ſanctificatos vocat ſanctos, ſignanter tamen eos diſtinguit, qui in uocant nomen domini Ieſu: ſcilicet ſacerdotes. Vbi in annotationum libro *Hieronymus*. Sanctificatis in Chriſto Ieſu vocatis ſanctis per baptiſmum ſanctificatis, cum omnibus, qui inuocant nomen domini noſtri Ieſu Chriſti. Propriè † ſacerdotum eſt inuocare dominum, quibus dicitur. Sic benedicetis filios Iſrael inuocantes nomen meum ſuper illos. Et pſalmiſta ait. Et Samuel inter eos, qui inuocāt nomen eius. Quem ſacerdotem fuiſſe illa res probat: quia & ſacerdoti ſucceſsit, & hoſtias offerebat. de quo etiam ſecundùm hiſtoriam dictum eſt. Suſcit abo mihi ſacerdotem fidelem. Qui quanuis non ſit in genere Aaron, tamen de tribu Leui eſſe in libro Paralipomenon legitur: quia Deus ipſe hunc conſtituit, & illum. Ita enim Aaron elegit, vt alios poſteà eligendi poteſtatem non amiſerit. Hæc ille. AVTHOR. Vide ſacerdotes ſpecialiter ex eo diſtinctos à cæteris ſanctis, quia nomen domini inuocant, quia hoſtias offerunt, & pro populo ipſi ſacrificant. Non ergo paſſim committendum eſt omnibus, quod ſolis perfectis, & maribus eſt conceſſum. Sub hac regula legis currit, quod totiens in exordio Leuitici legimus. Fundent filij Aaron ſanguinem eius ſuper altaris circuitum: & offerent de pacificorum hoſtia ſacrificium domino, & quotquot ſint talia. Quæ quanuis de ſacerdotio fungentibus filijs eius poſſent intelligi: latiori tamen enſui incumbentes, fide fortibus, & diſcretis fidelibus à paſtoribus eccleſiarum hoc donandum eſſe concedimus, ſcilicet vt ſi non ſacramenta conſumment, ſed tātùm participent: ad ſacrificium tamen, & eius libamentum, id eſt, ad communicandum in vtraq; ſpecie eos aſſumant. Qualiter ſecundùm vſum Romanum ſummus pontifex Diaconum, & altaris miniſtros, aut alios fide ſummos, vel dignitate proiectos, puta doctores, vel reges communicat: aut certè eccleſiæ religioſorum, vel magnorum locorum hactenus fratres ſuos, vel alios tanta re dignos communicare nō deſinunt. Vnde de conſecratione diſtinctione ſecunda. Tribus. *Clemens*. Tribus † gradibus commiſſa ſunt ſacramenta diuinorum ſacramentorum, id eſt, presbytero, & diacono, & miniſtro: qui cum timore, & tremore clericorum reliquias corporis domini cuſtodire debent fragmentorum. Hęc ille. AVTHOR. Præcipuè tamen attendendum: quia ſicut omnes ad communicandum in liquido ſacramento auidos Zachæo comparare non audeo: ita omnes ad communem formam eccleſiæ ſe tenentes humiliter Centurionis modeſtiæ non poſtpono. Quia † quid facit totus ordo participantium non ſolùm laicorum ſed etiam clericorum religioſorum quando communicant ſolùm in panis ſpecie: niſi cedunt principalitatem, non rei, ſed ritus ſacrificij ſacerdoti conſummanti ſacrificium vice Chriſti? Ita † & tota eccleſia Chriſti in ſacerdotibus ſuis, quantum reor, ſancta ſexta feria temporibus annuis nihil eo die conficiens, ſolam hoſtiam ſiccam pridiè conſecra-

Mares. Hierony. Clemens.
4 5 6 7

ſecratam cum puro vino communicat, principalitatem cedens ſummo pōtifici Ieſu Chriſto. Qui eo die ſolus ritu magni pontificis per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta. De quo in
Auguſtin. libro de fide ad Petrum. capit. 7. *Auguſtinus*, Ipſe Chriſtus ſecundùm apoſtolicam doctrinam obtulit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Ipſe verus Deus, & verus pontifex: qui pro nobis non in ſanguine taurorum, & hircorū, ſed in ſanguine ſuo ſemel intrauit in ſancta. Quod tunc pontifex ille ſignificabat: qui cū ſanguine in ſancta ſanctorum per annos ſingulos introibat. Iſte igitur eſt, qui in ſe vno totum exhibuit, quod eſſe neceſſarium ad redēptionis noſtræ ſciebat effectum. Idem ſcilicet ſacerdos, & ſacrificium: idem Deus, & idem templum. Sacerdos, per quem reconciliati ſumus. Sacrificium, quo reconciliati. Templū, in quo reconciliati. Deus, cui reconciliati. Solus tamen ſacerdos, ſacrificium, & templum: quia hæc omnia Deus ſecundùm formam ſerui, non autem ſolus Deus. Hæc ille. AVTHOR. Perpendat iam Witcleff quàm ſolicitè curauit dominus noſter veteres implere figuras: & non dedignetur hoc ſeruus obſeruare catholicè. Hoc dico, quia ſolet ſtatim dicere cum in robur fidei veterum aduocamus figuras, quòd ſpem ponimus in figuris, & ſignis iudaicis. Conſulo autem, ne ſpernas tu legem cum Manichæis hæreticis. Cogita item quantum ſit obſeruantias chriſtianas in vtraq; lege fundare. Maximè autem, vbi apoſtolus Paulus locum legis priùs enucleat, & ad Chriſti legem perducens, ſuauiſsimum eorū concentum ſine diſſonantia modulationis exponit: ſicut dulciter laudat catholicam fidem in hac parte, & reſiſtentes dirè refellit hæreticos: libro ad inquiſitiones Ianuarij ſecundo
Auguſtin. verſus finem *Auguſtinus* dicens. Quis hanc lęti tiam diuinorum ſacramentorum cùm ſanæ doctrinæ luce clareſcunt, non præferat vniuerſis huius mundi imperijs, etiam inuſitatæ felicitate pacis? Nonne verò tanquàm ſeraphim clamant adinuicem concinentia melodiam laudis altiſsimi, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus ſabaoth: Ita duo teſtamenta feliciter concordantia ſacratam concinunt veritatem? Occiditur ouis, celebratur paſcha: & interpoſitis quinquaginta diebus, datur lex ad timorem ſcripta digito Dei. Occiditur Chriſtus, qui tanquàm ouis ad immolandum ductus eſt: ſicut Eſaias propheta teſtatur. Celebratur verum paſcha: & interpoſitis quinquaginta diebus, datur ad charitatē ſpirituſſanctus, qui eſt digitus Dei contrarius hominibus ſua quærentibus: & ideo iugum aſperum, & grauem ſarcinam portantibus, nec inuenientibus requiē animabus ſuis. Quia quæ ſua ſunt charitas non quærit. Ideo animoſitas hæreticorum ſemper inquieta eſt: quos magorum Pharaonis habere conatum declarat Apoſtolus dicens. Sicut Iannes & Mambres reſtiterunt Moyſi, ſic & hi reſiſtunt veritati: homines mente corrupti, reprobi circa fidem, ſed vltra non proficient. Dementia enim illorum manifeſta erit omnibus ſicut & illorum fuit. Hæc ille. AVTHOR. Videte ſectatores Witcleff quàm ſit laudabile veritatem catholicam ex vtraq; lege deducere. Sic concinunt tanquàm ſeraphim, dicit Auguſtinus, melodiā cæleſtem. Quæ non mirum animos hæreticorum in admirandam pellit triſtitiam. Nec nūc igitur celebramus ſigna Iudaica, vt Witcleff improperat, ſequens Manichæū in hac argutione magiſtrum: qui Manichæ.
ſic ſolet improperare catholicis, quòd in obſeruatione paſchæ & ſabbati contra ſtatutum apoſtoli dies obſeruarent & tempora: quia in tali obſeruatione ſignorum non ipſa ſigna colimus, ſed ſignata, quanuis ſecundùm ſigna ſignata colantur. Libro contra Adimantiū. cap.
16. *Auguſtin.* Et quod dicit: Dies obſeruatis, & Auguſti.
ſabbata, & ſolennitates, timeo vos ne fruſtra laborauerim in vobis Nō quidem ſic ſcriptū eſt vt Adimantius ponit. Non enim ibi nominat ſabbatum apoſtolus. Dicit enim: dies obſeruatis, & annos, & tempora. Sed puta de ſabbato eſſe dictum: nunquid & nos non dicimus iſta non eſſe obſeruanda, ſed illa potiùs, quæ his ſignificantur? Illi enim ſeruiliter ea obſeruabant, non intelligentes ad quarum rerum ſignificationem & prænuntiationem pertinerent. Et hoc in eis apoſtolus culpat, & in omnibus, qui ſeruiunt creaturæ potiùs, quàm creatori. Nam nos quoq; & dominicū diem, & paſcha ſolēniter obſeruamus, & quaſlibet alias chriſtianas dierum feſtiuitates. Sed quia intelligimus quò pertineant, non tempora obſeruamus, ſed quæ illis ſignificantur temporibus. Sequitur. Repudiemus ergo eam carnalem cum apoſtolo, & approbemus eam ſpiritualem cum apoſtolo: & ſabbati quietem non obſeruemus in tempore, ſed ſignum temporale intelligamus: & ad æternam quietem, quæ illo ſigno ſignificatur, aciem cordis intendamus. Hæc ille. AVTHOR. Ita repudiamus nos in ſacrificijs noſtris ſanguinem beſtialem, quem ſolus pontifex obtulit illo

ſemel

ſemel in anno, quando ingreſſus eſt ſancta, & in ſanguinem Chriſti, qui illo ſignatur, aciem cordis intẽdimus: quem ſoli item ſacerdoti ſacrificãti in ſpecie illa concedim⁹, aut ſoli Chriſto ſemel in anno, qui ſolus ritu pontificis ſanguinem proprium offerens ingreſſus eſt ſancta ritu committimus ſacroſancta.

¶ Quòd ex congruentia ſcripturarum, participantium ordo cedit ordini cõſummanti in ſolennitate ritus, non rei.

CAP. LXXXIX.

SVMMA.

1 *Ordo participantium, quòd cedat ordini conſummãti in ſolennitate ritus, non rei, ex congruentia ſcripturarum, oſtenditur. Et quid de hoc dicãt Rabanus, Auguſtinus, & Petrus Damianus.*

1 QVia † ſi tantam veneratione deferebant veteres ſacerdotes figurali põtifici, vt omnes illi cederent eo die ſemel in anno, quo cum ſanguine pecudũ intraret in ſancta: quantò magis Chriſti ſacerdotes omni reuerentia Ieſu Chriſto cedent ſummo & vero pontifici, vacantes ſolennitate ſacrificandi eo die ſemel in anno, quo per proprium ſanguinem ſanctorum ſancta veraciter introiuit redemptor hominum, reconciliator peccantium, ſacerdos pœnitentium, & Deus creator omniũ?

Rabanus. In libro de inſtitutis clericorum. cap. 67. *Rabanus.* In hac die ſacramenta penitus non celebrantur, ſed euchariſtiam in cœna domini cõſecratam peracto officio lectionum, & orationum, & ſanctę crucis ſalutatione reſumũt. AVTHOR. Quòd ſi totus ordo ſacrificantium, cui item ſacerdotis iure, & officio ſacrificare incumbit, à ſacrificãdo bene & humiliter ipſo die ceſſat, cedens ſacrificium ſummo ſacerdoti Chriſto: quis amens inſtigat aliquem de ordine tantum participantium, vt vendicet ſibi cum ſummo ſacrificante conſortium paritatis? Nec cedat ſibi quicquàm vel ritus, vel ordinis, qui eſt completus ſacerdos, cùm & ipſe tãtùm in vnam partem, non in plenum ſacerdotium ſit vocatus comedere ibi panem. i. corp⁹ Chriſti in ſpecie panis noſtri? Hoc declarat ſigniter Auguſtinus in vocatione Iudæorum: & ex eis digniorũ. ſ. tribus Leui & ſacerdotũ, ad eccleſiam, literaliter exponens ꝓphetiam imitationis ſacerdotij Aaronici. primi regũ. 2. cùm vir Dei, quem Iudæi Phinees autumãt, & Eliam, diceret ad Heli. Futurum eſt autem, vt quicunque remanſerit in domo tua, veniat vt oretur pro eo, & offerat nũmum argenteũ, & tortam panis, dicatq;, dimitte me obſecro ad vnam partem ſacerdotalem, vt comedam buccellam panis. ſecundùm literam Auguſtini: Iacta me in partem ſacerdotij tui manducare panem. Libro. 17. de ciuitate Dei. cap. 5. *Auguſtinus.* Auguſtinus. Veniet adorare ei obolo argenti. Cui adorare, niſi ſummo illi ſacerdoti, qui & Deus eſt? Neque enim in ſacerdotio ſecundùm Aaron ad hoc veniebãt homines ad templum, vel ad altare Dei, vt ſacerdotem adorarent. Quid eſt autem quod ait, obolo argenti, niſi breuitate verbi fidei? de quo commemorat apoſtolus dictum. Verbum breuians facit dominus ſuper terram. Argentum autem pro eloquio poni, pſalmus teſtis eſt, vbi canitur. Eloquia domini, eloquia caſta: argẽtum igne examinatum. Quid ergo dicit iſte, qui venit adorare ſacerdoti Dei, & ſacerdoti Deo? Iacta me in partem ſacerdotij tui manducare panem. Nolo in patrũ meorum collocari honore, qui nullus eſt. Iacta me in partem ſacerdotij tui. Elegi enim abiectus eſſe in domo Dei, qualecunq;, & quantulumcunq; membrum eſſe cupio ſacerdotij tui. Sacerdotium quippe hîc ipſam plebem dicit, cuius plebis ſacerdos ille eſt mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Cui plebi dicit apoſtolus Petrus, Plebs ſancta, regale ſacerdotium. quanuis nonnulli ſacrificium tuũ ſint interpretati, non ſacerdotij tui. Quod nihilominus eundem ſignificat populum Chriſtianum. Vnde dicit apoſtolus Paulus. Vn⁹ panis, vnum corpus multi ſumus. Quod ergo addit, manducare panem, etiam ipſum ſacrificij genus eleganter expreſsit: de quo idem ſacerdos ipſe. Panis quẽ ego ꝺdero, caro mea eſt pro ſeculi vita. Ipſum eſt ſacrificium, non ſecũdùm ordinem Aaron, ſed ſecũdùm ordinem Melchiſedec. Sequitur. Quia enim dixerat ſuperiùs dediſſe ſe cibos domui Aaron de victimis veteris teſtamenti, vbi ait: Dedi domui patris tui omnia quæ ſunt ignis filiorum Iſraël in eſcam: Hæc quippe fuerant ſacrificia Iudęorum: Ideo hîc dixit manducare panem, quod eſt in nouo teſtamento ſacrificium Chriſtianorum. Hæc ille. AVTHOR. Hac expoſitione

ſitione ſcripturæ docet Auguſtinus ſacerdotale genus iudaicum iactatum eſſe in partem ſacerdotii Chriſti .ſ. in partem plebeiam,quæ non eſt ſacerdotium integrum,ſed pars eius. Ad quid? Ad manducandum panem.i.ſacrificium corporis & ſanguinis: ſed in panis ſpecie, in arido ſacramento. Hoc item ei moris erat in ſacrificio Iudaico. Vnde Auguſtinus illis ſacrificijs noſtra combinans.Omnia quæ ſunt ignis filiorum Iſraël(inquit)dedi domui patris tui in eſcam.Hæc quippe fuerant ſacrificia Iudæorum.Ideo hîc dixit manducare panem, quod eſt in nouo teſtamento ſacrificiũ Chriſtianorum.Quòd ſi liceat dicere,vt ſic ſacrificio ſicco vtaris in pane in populari parte ſacerdotii Chriſtiani: ſicut antè comedebas omnia quæ fuerant ignis cultu ſacerdotii prioris Iudaici. Qui vtique cultus eſt honoratior omni cultu Corinthiorum, aut aliorum Græcorum gentilium: & ideo imitabilior Chriſtiano. ſecũdùm illud apoſtoli ad Romanos. 2.Gloria,honor,& pax omni operanti bonũ, Iudæo primùm, & Græco. Vnde & Chriſtus Ieſus hunc ritũ magis exercuit in ſe & primçuis ſuis diſcipulis, quotiens poſt reſurrectionem * cõuiuium fertur egiſſe. Vult omnino Witcleff ex verbis Auguſtini, quòd Chriſtus tunc conſecrato corpore diſcipulos pauit in cœna, quando in caſtello Emaus cognouerunt eum in fractione panis: non autẽ tunc communicauit eos in liquido: nec vſquàm legitur, quòd cognouerunt eum in effuſione vini. Vult etiam hoc ſacramentum intelligi, vbi legitur Actuum ſecundo. Frãgentes circa domos panem,ſumebant cibum cum exultatione.Etiterum.Erant autem perſeuerantes in doctrina apoſtolorum,& cõmunicatione fractionis panis.Quod ſi ita fuerit:quia nuſquàm fit mentio vini,omniquaq; putatur,quòd cõmunio credentium ex Iudæis & diſcipulorũ Chriſti prẽter apoſtolos fuit in ſpecie ſicca tãtùm.Quòd ſi ad primam cõmunionem inſtitutã pro populo oculos dirigas, vinũ nullũ ibi dat euangelium.Hoc enim erat,quod poſt reſurrectionem ſuam ſemel cum diſcipulis egit conuiuium.ſicut in Libro de officiis Romanę eccleſię *Petrus Damianus*.Cõmunicatio(inquit) populi typum illius conuiuii gerit,quod non niſi ſemel domin⁹ poſt reſurrectionem ſuam iniſſe legitur cum diſcipulis.Hos etiam poſt vltimum conuiuium ab eis diſceſſurus in cælum benedixit. Hæc ille. AVTHOR. Et hanc ipſam ideo communionem pars oblatæ ſiccæ reſeruatæ & comeſtę à ſacerdote & populo deſignat, dũ pars intincta calici aliud differenter inſinuat.vt exponit Libro de inſtitutis clericorum.cap.34.*Rabanus*.Per particulam oblatæ immiſſæ in calicem,oſtendit Chriſti corpus,quod iam reſurrexit à mortuis.Per comeſtam à ſacerdote & populo, quod poſt reſurrectionem Chriſti adhuc cum diſcipulis ambulans in terra, & ſeipſum viuum præbẽs. Hæc ille. Vtrobique communionem populi ad vnam ſpeciem ſacramenti ſicci commendat authoritas.Quia in hanc partem ſacerdotii ipſi iactati ſunt vt panem manducent,ſuprà determinat Auguſtinus. Et vbi iam ſuprà idem *Petrus Damianus*.Non eſt authenticum, quòd quidam corpus intingunt, & intinctum pro complemento communionis populo diſtribuunt. Nam ordo Romanus contradicit: quia in paraſceue vinum non conſecratum cum dominica oratione & dominici corporis immiſsione iubet conſecrare,vt populus plenè poſsit communicare.Hæc ille.

Rabanus.

Petrus Damianus

* Cõionẽ

Petrus Damianus

¶ Ad authoritatem euãgelii,Bibite ex hoc oẽs. & quòd hæc obſeruantia non fuit tam vniuerſalis antiquitùs,ſicut ſonat. CAP. XC.

SVMMA.

1 *Witcleuiſtæ,qui roborant partẽ ſuam pro cõmunione ſub utraque ſpecie, authoritate euangelij, Bibite ex hoc omnes. confutantur. Et quomodo illorum articulus,quo id petunt,ſit hæreticus.*

2 *Euchariſtiam quòd ieiuni recipiant, quanuis Chriſtus inſtituerit eam à pranſis ſumẽdã. Et quòd propterea uniuerſæ eccleſiæ non ſit calumniandum,ex Auguſtino oſtenditur.*

3 *Communicationis popularis ritus ab eccleſiaſticæ inſtitutionis de effuſione cautela palàm fit, & potiſsimum ex Pij Papæ decreto.*

4 *Cõmunicationis popularis in arido euidẽtia,& quomodo hoc Chriſti præceptũ,Bibite ex eo omnes. non poſſit generaliter cũctis applicari fidelib⁹.*

5 *Saluator cur cœnatis apl'is ſuũ corpus & ſanguinem tradiderit. Et quomodo eis ſolis,aut ſaltem in eis uniuerſis preſbyteris præceperit in ſecundo ſanguinis ſacramento communicare.*

AVthoritates ſcripturæ & ſeniorum ſcriptorum ſententias iam libet euoluere,quib⁹ Witcleuiſtæ roborant partẽ ſuam.Neq; enim tutè procedimus,ſi contra tot ſancta capita, quot ipſi numerant, inſudemus. Iuxta ſenten-

ſententiam(inquiunt)ſaluatoris,qui dixit. Accipite,& comedite: hoc eſt corpus meum: & bibite ex hoc omnes. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti,qui pro multis effundetur. Matthæi.26.Marci.14.Lucæ.22.Hæc Witcleuiſtę Pragenſes. Quod pro eis (vt putant)hîc dicitur eſt:bibite ex eo omnes:hic eſt ſanguis meus. Videant bene quomodo vniuerſalitatem illam ſuæ petitioni coaptent. Sed articulum ſuum petitionarium recitemus. Secūdò inſtamus(inquiunt) quòd ſacramentum diuiniſsimæ euchariſtiæ ſub vtraq; ſpecie ſcilicet panis & vini omnibus Chriſti fidelibus nullo peccato mortali indiſpoſitis liberè miniſtre=

1 tur. Hæc ille. AVTHOR. Iam† plùs iuſſit Chriſtus,minùs petit articulus: quare articulus ille eſt hæreticus. Sequela de ſe eſt expreſſa regula ſcripturę diuinę Apocalypſis vltimo, Si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius,auferet Deus partem eius de libro vitæ. Iſti diminuunt de verbis Chriſti ſimul,& factis:inſtantes ſolùm, vt ſacramentū ſub vtraq; ſpecie omnibus Chriſti fidelibus nullo peccato mortali indiſpoſitis liberè miniſtretur:cùm Chriſtus iuſsit,vt indiſtinctè biberent ex hoc omnes:in quo nec Iudam proditorem excepit multiplici peccato mortali indiſpoſitum,& præſcitum,vt ſuprà frequenter habetur ex euangelio,& Auguſtino. Ergo tollendo de verbis Chriſti ſimul & facto ſic petentes ſunt hæretici. In expoſitione ſuper illo verbo primæ Corinth. 11. Probet autem

Haymo. ſeipſum homo &c. Haymo. Cùm alij apoſtoli ſumpſiſſent illud terribile ſacramentum ad remediū,& ſalutem ſuam:ille,qui indignus erat tanto myſterio, accepit illud ad damnationē ſuam:quia quem diabolus anteà tenebat per ſuggeſtionem, & tentationem, poſteà tenuit ad poſsidendum pleniùs: vt nihil aliud poſſet cogitare,aut facere, niſi quod eius voluntas erat. Hæc ille. AVTHOR. Ex hoc patet Iudam ex intentione & facto Chriſti in illa vniuerſalitate concluſum,qua iuſsit bibere ex eo omnes:quem iſti de vniuerſalitate ſua excludunt. Præter hæc ſi cunctis Chriſti fidelib⁹ nullo mortali indiſpoſitis ſic ſub vtraq; ſpecie debet liberè miniſtrari, non ergo excipiendi ſunt ab hac vniuerſalitate pueri pridiè baptizati. Et inde eſt articulus hæreticus ſecundùm hæreſim Armeniorum,vt infrà dicetur. Adhuc nunquid iam pranſis,ſi nullo ſint mortali indiſpoſiti ſic vis,vt liberè miniſtretur? Et fiet articulus,pro quo inſtat hæreticus hæreſi Corinthiorum,dicente apoſtolo. Conuenientibus vobis in vnum:iam non eſt dominicam cœnam manducare. Et libro primo ad in-

2 quiſitiones Ianuarij *Auguſtinus*. Liquidò † apparet quando primò acceperunt diſcipuli corpus & ſanguinem domini, non eos accepiſſe ieiunos. Nunquid tamē propterea calumniādum eſt vniuerſæ eccleſiæ, quòd à ieiunis ſemper accipitur? Ex hoc enim placuit ſpiritui ſancto,vt in honorem tanti ſacramenti in os Chriſtiani priùs corpus dominicum intraret, quàm cæteri cibi. Nam ideo per vniuerſum orbem mos iſte ſeruatur. Neq; enim quia poſt cibos dedit dominus, propterea pranſi, aut cœnati ad illud ſacramentum accipiendum conuenire debebunt. Sequitur. Cùm verò ait apoſtolus de hoc ſacramento loquens, Propter quod fratres cùm conueneritis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis eſurit, domi manducet: vt non ad iudicium conueniatis. ſtatim ſubtexuit. Cætera autem omnia cùm venero ordinabo. Vnde intelligi datur: quia multùm erat, vt in epiſtola totum illis agendi ordinem inſinuaret, quem vniuerſa per orbem ſeruat eccleſia ab ipſo ordinatum:quod nulla horum diuerſitate variatur. Hæc ille. AVTHOR. Nota hîc non calumniandum eſſe eccleſiam, quòd à ieiunis ſemper ſumatur oblatio:quanuis Chriſtus inſtituit eam ſumendam à pranſis. Apoſtolo enim ſuo hoc immutare commiſit, quod & feciſsè creditur: quia dixit. Cætera cùm venero ordinabo. Cur non etiam vt in ſola panis ſpecie plebs tota communicet ordinauit? cùm de hac re ſingulariter ibi querebatur idē Apoſtolus,quòd in vini ſpecie, vnde ebrij fierent,communicarent, dicens, Alius quidem eſurit:alius autem ebrius eſt. Vnde iam pro generalitate plebis vniuerſa, quātùm ſcimus, hoc ſeruat eccleſia. Quare huic obuiare conſtanter, eſt plùs ebrioſis delirare Corinthijs. Nec quęrendum eſt tempus in ſpecie,quando mutatus eſt iſte comunicandi modus in liquido:pluſquàm cōmunicandi tempus ſtatutum ieiuno ſtomacho,cùm ex generalitate obſeruantiæ conijci poſsit ſtatim,vel tempore apoſtolorum,aut citò poſt eorum conſenſu hoc eſſe prouiſum: ex tribus, ſcilicet oblationis forma, & frequentia ſtatim in eccleſiæ primitijs variata. Si verum ſit,quod author ille dicit de officijs,fautor item hæreſis Berengarianę Witcleuiſticæ:qui incipit. Agmen in caſtris. vbi agit de cōmunione in miſſa. Fertur (inquit) quòd olim ſacerdotes de ſingulis domibus, vel familijs farinam accipiebant, quod adhuc Græci ſeruant, & inde dominicum panem faciebant, quem populo offere-

Auguſtꝰ.

Author de officijs.

bant,

bant, & hunc conſecratum eis diſtribuebant. Nam ſinguli farinā offerentiū miſſæ interfuerūt, & pro his in canone dicebatur, Omnium circūſtantium, qui tibi offerūt hoc ſacrificium laudis. Poſtquā autem eccleſia numero quidē augebatur, ſed ſanctitate minuebatur propter carnales, ſtatutū eſt, vt qui poſſent, ſingulis dominicis, vel ſummis feſtiuitatibus, vel ter in anno communicarent: ne ante confeſsionem & pœnitentiam pro aliquo crimine iudicium ſibi ſumerent. Et quia populo nō communicante nō erat neceſſe panem tam magnum fieri, ſtatutum eſt eū in modum denarij formare: & vt populus pro oblatione farinæ denarios offerret, pro quibus dominū traditum recognoſceret. Qui tamē denarij in vſum pauperū, qui membra ſunt Chriſti, cederent, vel in aliquid, quod ad hoc ſacrificiū pertinet. Hec ille. AVTHOR. Ecce qualiter ꝺ collatione farinę per domos in cōmunionem plebis antiquū eccleſiæ morē oſtēdit, priuſquàm ſcilicet populus ceſſaſſet cōmunicare quotidiè, & ad dñicas limitaretur, vel ternas feſtiuitates in anno. De collectione verò vini, vel vuarū pro cōmunione eius in liquido, neſciuit hiſtoriā. A tanto ergo tempore præſumendū eſt cōmunicaſſe populū in vnica ſpecie panis, quanto non cōmunicauit quotidie de collecta farinæ: & ita videri poſſet feciſſe Græcos: & ab his item antiquis populis farinam oblatę noſtræ veniſſe orbiculatam inſtar denarij. Tātò autem vtilius putat ſibi fore mater eccleſia teſtimoniū huius ſcriptoris: quantò ab aduerſario ſuo de ſub pēna emerſit. Iubet enim Paulus teſtimonium bonum accipere ab his, qui foris ſunt. Et ipſe enim de ſecta panitarum Rabani verſum ponit infrà, vbi agit de partib⁹ miſſæ. Sacramentum (inquiens) ore percipitur, & in alimētum
3 corporis redigitur. Secundò † patere poteſt huius popularis cōmunicationis ritus ab eccleſiaſticæ inſtitutionis de effuſione cautela. In decreto patrum ſacerdoti iniungitur pœnitentia, ſi liquidū ſanguinis ſacramētum effundat: in quo decreto de laicorum effuſione, aut eorum pœnitentia non cauetur. De conſecra. diſt. 2. Si per negligentiam. ſub decreto Pij Papæ. Si per negligentiam aliquid de ſanguine diſtillauerit in terrā, lingua lambetur, tabula radetur. Si non fuerit tabula: vt non cōculcetur, locus conradetur, & igne conſumetur, & cinis intra altare abſcondatur: & ſacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si autem ſuper altare ſtillauerit calix, ſorbeat miniſter ſtillam, & tribus diebus pœniteat. Si ſuper linteum altaris, & ad aliud ſtilla peruenerit, quatuor diebus pœniteat. Sed ſi vſque ad tertium, nouem diebus pœniteat. Sed ſi vſque ad quartum, viginti diebus pœniteat: & linteamina, quæ tetigerit ſtilla, tribus vicibus miniſter abluat, calice ſubterpoſito: & aqua ablutionis ſumatur, & iuxta altare recōdatur. Hæc ille. AVTH. Iſte Pius eſt in catalogo paparum decimus à beato Petro iuxta calculum Auguſtini, epiſtola ad Generoſum. Valde ergo noto decretum hoc propter antiquitatem: ſedit enim circa annum domini. 153. Et iſte de effuſione ſanguinis per ſacerdotem valde cauet: & qualiter pœniteat, prouidet. Item & per effuſionē ſanguinis per miniſtrū, ſed in altari tantùm, quia ſacerdos non communicare ſolebat de ſanguine, niſi porrecto ſibi per diaconū, iuxta tractātes de officiis. Pro effuſione iſtorum decreuit quid fiat: de quorū tamen fide & ſolertia magis præſumendum foret, & min⁹ neceſſarium ordinare, quàm pro effuſione populi rudis, & ſqualentis inertia, maximè cōmunicantis aſsiduè. Vel igitur decretum inueniant Witcleui ſtæ Pragēſes paris authoritatis, prouiſionem faciens, & pœnā taxās laicis pro effuſione ſanguinis ſacramēti, vel tāto tēpore nouerint populū in ſola ſicca ſpecie cōmunicaſſe fideliter. Maximè cùm doctores noſtri ſcholaſtici, putà de Media villa, ſctūs Thomas, & cęteri, ideò dicūt populū ab olim non eſſe cōmunicatum ſacramento ſanguinis propter periculum effuſionis. Et iterum valde gaudeo, ꝙ Witcleuiſtæ omnes cum ſuo magiſtro, ſi ſurdaſtra aure non fuerint, audire poſſunt tam veteranum Papam, & martyrem profiteri Chriſti ſanguinem ſubſtantialiter in ſacramento calicis contineri, & effundi poſſe, & radi. Si (inquit) aliqd de ſanguine diſtillauerit in terrā, aut ſuper altare, aut ſuper linteū, vſq; in ſecundū vel tertiū. Sed valde item ſibi timuit Witcleff de hoc dicto. Ideò. 1. ca. de Euchariſtia quærit qualiter ipſum deuoret, & gloſſa aliqua manuali corrumpat. Accipitur (inquit) ſignatū pro ſigno VVitcleff.
modo, quo poſſet vocare quālibet creaturam Deum ſuum, cùm ſit ſignum efficax Dei ſui. Hęc Witcleff. AVTHOR. Hoc ſemp in iſto homine formidaui: nouū ſcilicet plaſma logicæ inauditę, ſub quo cōcordes fiamus idololatris. Iam per logicam ęquiuocorum ſigni, & ſignati in materia ſacramēti ſpōte cōcedit creaturā quālibet eſſe Deū: quia ſcilicet ſignat deū eſſe: ſicut in primo lib. in materia de ideis, conceſsit aſinū, & viliſsimam creaturā, imò quidlibet eſſe Deū. Et quod ad nos attinet, non Pius Papa fuiſſet, ſed impius, qui Deum ſuum radere vellet, & igni comburere ob reuerentiam

Pius Papa.

vnius

vnius ſtillæ,non naturalis: ſed tropici cruoris effuſi. Tertiò item capitur euidentia huius cõmunicationis popularis in arido, ex eo,quod relinquitur loco eius qui eſt panis benedictus poſt miſſam in dominicis. Vnde prædictus author de officiis. Statutũ quoq; eſt (inquit) vt panis poſt miſſam benediceretur,& populo pro benedictione communionis impartiretur: hæcq; eulogia dicebatur. Hæc ille. AVTHOR. Signum eſt ergo,q̃ non communicabant priùs in ſpecie vini, quia nihil liquidũ poſt miſſam loco eius ſuccedit:ſed tantùm panis ſiccæ eulogiæ ſpecie panis Euchariſtię. Reuertẽtes igitur ad verbũ Chriſti,quod ipſi eccleſiæ magiſtris obijciũt,Bibite ex eo omnes, quem textum nullus euangeliſtarũ habet, ſolo Matthæo excepto,q̃ non poſſunt generaliter hoc Chriſti præceptum cunctis applicare fidelibus,propter pueros nouiſsimè baptizatos,amentes,aut ægros,nec,vt petunt, ſolis iuſtis, aut mortali crimine deſtitutis propter Iudam domini proditorem:reſtat ab eis quærere quos omnes intelligant, quibus Chriſtus præcepit in his verbis ſacramẽtum ſanguinis liberè miniſtrari. Re autem vera ſolis duodecim apoſtolis hoc verbum porrexit, qui ſoli tunc cum eo cœnaſſe leguntur. Matthæi. 26. Veſpere autem facto,diſcumbebat cũ duodecim diſcipulis ſuis. Marci. 14. Veſpere autem facto,venit cum duodecim, & diſcumbẽtibus eis &c. Et ſeqtur. Vnus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino. Lucę. 22. Cũ facta eſſet hora, diſcubuit, & duodecim apoſtoli cum eo. Et in homil. paſchali. de cõſecratione diſtin. 2. Quid ſit. *Gregorius*. Calix enim, quem ſacerdos catholicus ſacrificat, non eſt alius,niſi ipſe,quem dominus apoſtolis tradidit. Et infrà. Non ſunt multa corpora Chriſti, neque multi calices,ſed vnum corpus Chriſti, & vnus ſanguis cum illo, quod ſumpſit in vtero virginis,& quod dedit apoſtolis. Hæc ille. AVTHOR. Et in expoſitione ſuper eodem loco.lib.6.cap.4. *Beda*. Quòd ſi quẽ mouet cur cœnatis ſaluator apoſtolis ſuũ corpus ac ſanguinem tradiderit. Sequitur. Breuiter audiat ideo tunc cœnatos communicaſſe apoſtolos, quia neceſſe erat paſcha illud typicum anteà conſummari,& ſic ad veri paſchæ ſacramenta tranſire. Hæc ille. AVTHOR. Vbiq; ecce cœnaſſe dicitur cum duodecim,quod nequaquã dici ſolet in euangelio,ſi nõ ſoli eſſent, ſed interfuiſſent & alii. Solis ergo duodecim apoſtolis præcepit Chriſtus communicare in ſecundo ſanguinis ſacramento,cùm diceret, Bibite ex eo omnes: aut ſaltem in eis vniuerſis preſbyteris, ſicut in duodecim eiſdẽ omnibus dixit,Accipite ſpiritum ſanctum,quorum remiſeritis peccata,remittũtur eis. Ipſiem̃ ſecundũ hanc authoritatem ſacerdotii locum apoſtolorum præ cæteris fidelibus tenent:ſicut Paulus apoſtolus patulò exprimit in ſalutatione epiſtolæ primæ ad Corinthios. vbi cùm cunctos ſalutaſſet fideles in genere dicens, Sancti ficatis,& ſanctis, ad ſacerdotes loquebatur in ſpecie,ſubdens, cum omnibus, qui inuocant nomen domini. & ibi adiunxit, in omni loco ipſorum & noſtrorum. In annotationũ libro *Hieronymus*. In omni loco ipſorum & noſtrorum:quoniam ſacerdotes & ſuo, & apoſtolorum loco funguntur. Hæc ille. AVTHOR. Sacerdotes dicit ſuo,id eſt,ſacerdotum,& apoſtolorum,& epiſcoporum loco funguntur ad populum. Eorum ergo electiõi commiſit, qui ex eo biberent, ſiue ex ordine ſacrificantium, ſiue ex imo ordine participantium eos fide probatos aſſumerent. Iactauit enim eos Chriſtus vt dicitur:& ſi ſint honoratiores de populo:& venit ex Iudæis, aut ex Iudæis potiores, ſi fuerint ſacerdotes,non complementum,ſed partem ſacerdotii,manducare panem. Nec generaliter omnibus iuſsit quod dixit apoſtolis in hoc actu ſacerdotii iã primitùs conſtitutis, Bibite ex eo omnes. Sicut nec illud. Omnes vos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte. tetigit beatam virginem,aut poſteriores quoſlibet chriſtianos.

Hieronym.

¶Ad authoritatẽ euangelii,Niſi manducaueritis carnem filii hominis,& biberitis eius ſanguinem. &c.

CAP. XCI.

SVMMA.

1 *Reſponſio ad authoritatem euangelij,Niſi manducaueritis carnem filij hominis. &c. ab Witcleuiſtis pro ſuæ opinionis cõfirmatione adductã.*

2 *Armeniorum error,communicantium pueros ſuos continenter poſt baptiſmum.*

3 *Chriſtus quos obliget ad manducandum carnem eius,& ſanguinem bibere.*

4 *Chriſti carnem comedere,& ſanguinẽ eius bibere, quid ſecundùm Auguſtinum. Et plura de hoc ibi contra Witcleuiſtas.*

IOannis(inquiunt).12. Saluator homines ligat ad ſumptionem huius ſacramenti, dicēs. Amen amen dico vobis: niſi manducaueritis carnem filii hominis,& biberitis eius ſanguinem,non habebitis vitā in vobis. Qui māducat meam carnem, & bibit meū ſanguinē, habebit vitam æternam. Caro enim mea verè eſt cibus,& ſanguis meus verè eſt potus. Qui manducat meam carnem,& bibit meum ſanguinē,in me manet,& ego in eo. Hæc ibi. AVTHOR. Quod iſti aſſumunt dicentes, ſaluator ſic dicens, homines ligat ad ſumptionem huius ſacramenti,non poteſt hoc quod petūt efficere. ſ. vt omnibus Chriſti fidelibus liberè miniſtretur, niſi etiam dicant vniuerſaliter, q̄ ſaluator omnes homines ligat ad ſumptionē huius ſacramenti,ſic dicens, Niſi manducaueritis.&c. Aliâs concederem,quòd homines ligat epiſcopos & ſacerdotes. Homines autem non ligat,quos non diſcernit. Primo ergo cōceſſo, ſic petentes hæreticum incidunt intellectum,quem plures ſic vniuerſaliter aſſumentes habebāt. Quidā.n.ſic vniuerſaliter intelligētes, p̄mittebant oībus baptizatis, ſi ſemel māducarent carnem illam, & ſanguinem biberēt ſacramento,quomodocunq; viuerent, vitam æternā. Vnde.21. de ciuitate Dei. cap.11. *Auguſtinus*: Item ſunt alii ab æterno ſupplicio liberationem nec ipſis ſaltem omnibus hominibus promittentes, ſed tantummodo Chriſti baptiſmate ablutis, qui participes ſunt corporis eius quomodolibet vixerint, in quacunq; hæreſi,vel impietate fuerint. propter illud,q̄d ait Ieſus,Hic eſt panis, qui de cælo deſcendit: vt ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriet. Ego ſum panis viuus,qui de cælo deſcendi: ſi quis manducauerit ex hoc pane,viuet in æternum. Ab æterna ergo morte(inquiunt) neceſſe eſt iſtos erui,& ad vitam æternam quandocunq; perduci. Hæc ille. AVTHOR. Erant & alii vniuerſalitatem iſtam ampliùs reſtringentes,ſolis catholicis, ſi ſemel communicarent, vitam æternam,quanuis malè viuerent, promittentes. In eodem loco ſubſequente cap. *Auguſtinus*. Item ſunt, qui hoc non omnibus habentibus baptiſmatis Chriſti eiúſque corporis ſacramentum, ſed ſolis catholicis,quanuis malè viuentibus, polliceantur: quia non ſolo ſacramento, ſed re ipſa manducauerunt corpus Chriſti in ipſo eius corpore conſtituti. De quo dicit Apoſtolus. Vnus panis, vnū corpus multi ſumus. Vt etiam ſi poſtea in aliquam hæreſim,vel etiam in gentiliū idolatriam lapſi fuerint,tamen quia in corpore Chriſti,id eſt, in catholica eccleſia ſumpſerūt baptiſmum Chriſti, & manducauerunt corpus Chriſti,non moriantur in æternum: ſed vitam quandoq; conſequantur æternam: atque illa omnis impietas quantò maior fuerit, non eis valeat ad æternitatem, ſed ad diuturnitatē, magnitudinemq; pœnarum. Hæc ille. AVTHOR. Quidam autē ab vniuerſalitate illa timentes mortis pœnam, ſi non qualitercunq; corporis ore ſumerent ſacramentum, propinabant illud incongruè diſpoſitis, ætate etiā im-
2 maturis. Fertur† enim Armenios ſic errare: & ideo pueros ſuos continenter communicant poſt baptiſmum. Vnde lib. ſuo de hæreſibus *Guido*. Viceſimus(inquit) error, quòd ad verū baptiſmum vltra debitam formam verborum requiritur, q̄ baptizatus inungatur chriſmate,& ſumat corpus Chriſti: & ideo non baptizant paruulos ſuos ante octo dies: ſed tunc liquefaciunt ſacramentum in aqua & vino, & intra os paruuli ponūt. Hęc ille. AVTHOR. Et dicit ſanctus Thomas hoc facere Græcos quoſdam, Dionyſij authoritate ſeductos, dicētis baptizatos communicare debere: cùm hoc intelligat de adultis. Si aūt argumentum ſtaret iſtorum, q̄ ſaluator omnes homines ligat ad ſumptionem huius ſacramenti ſecundum vtramq; ſpeciem, cū diceret: Niſi manducaueritis carnem filii hoīs,& biberitis eius ſanguinem, nō habebitis vitam in vobis: Nō errāt Armenii, cū paruulos ſuos ita cōmunicant, niſi forſan, quia nō cōmunicant in ſacramēto ſanguinis, ſed vino & aqua tincto corporis ſacramento. Sed & in hoc euidentiā faciunt, q̄ nobis in communicando in vnius ſpecie ſacramenti conueniunt. Econtrariò verò periculosè nimis erraret Latinorū eccleſia, q̄ tot pueros baptizatos permittit excedere ab hac vita ſine ſumptione viatici ſub vtraq; ſpecie. Qualiter item dominus promittit beato latroni paradiſum: qui modo corporali, quem iſti intelligunt, carnem Chriſti non manducauit, aut ſanguinem eius bibit, ſub vtraq; forma ſenſibili panis & vini, tunc maximè, cùm fuit effectus gratus Chriſto, & per hoc nullo mortali peccato indiſpoſitus. Et quomodo potuit habere vitā in ſeipſo ſtante ſecundùm intellectū eorū hoc Chriſti præcepto: cùm Chriſti carnem,& eius ſanguinem ſecundū vtrāq; ſpeciē
3 non accepit? Sciant† ergo ſeductores Witcleuiſtæ hanc Chriſti minam terrificam de re vltima ſacramenti, ſcilicet, incorporatione eccleſiæ ſuæ per fidem & ſacramenta Chriſticolis imperatam, nę de vita Chriſti propter impoſſibilita-

Auguſti.

Idem.

Guido.

ſibilitatem præcepti pueri chriſtianorum viderentur excluſi. Lib. 3. de baptiſmo paruulo-
Auguſtin. rum. cap. 5. *Auguſtinus*. Nã etiã illud: quia niſi manducauerint homines carnẽ eius, hoc eſt, participes facti fuerint corporis eius, nõ habebunt vitam. His, atq; eiuſmodi aliis, quæ nũc prætereo teſtimoniis diuina luce clariſsimis, diuina authoritate certiſsimis: nonne veritas ſine vlla ambiguitate proclamat, non ſolũ in regnum nõ baptizatos paruulos intrare non poſſe, ſed nec vitam æternã poſſe habere, p̃ter Chriſti corpus: cui vt incorporentur, ſacramẽto baptiſmatis imbuuntur? Hæc ille. AVTH. Ecce quos homines obligat Chriſtus ad manducandum carnẽ eius, & ſanguinem bibere. Non tãtũ aliquos homines, vt ipſi cautè Chriſti propoſitionem aſſumunt: imò pueros, & ægros, & quãtumlibet imbecilles: quia quotquot habituri ſunt vitam æternam, neceſſariò Chriſti carnem manducabũt, & ſanguinem eius bibent. Videant iſti iam ſi omnes iſti obligantur ad eam manducandam, & ſanguinẽ eius bibendũ ſub vtraq; ſpecie pro qua inſtãt panis & vini. Si voluntariè Chriſtum exponant de adultis & valentibus dediſſe præceptum, videant hîc Auguſtinum hoc ad paruulos extendiſſe. Niſi (inquit) mãducauerint carnem eius, nõ habebũt vitam. Et iterũ. Sed nec vitam æternam habere poſſe. Modũ aũt præcepti inſinuans ſubdit. Pr̃eter Chriſti corpus, cui vt incorporentur, ſacramento baptiſmatis imbuuntur. Si obſtent Pragenſes, & diſputationis vim faciant ex verbis Chriſti, quia tanquã ſolis rationis capacibus indicando perſonas dixit, Niſi manducaueritis & biberitis: audiant priùs diſputare cõtra ſuos cõplices Auguſtinum: & tamen hoc ipſum firmaſſe quod dixi lib. 1. de baptiſmo paruulo. capite. 17. vbi
Auguſtinus inquit. Auferatur dubitatio. Iam dominũ audiamus, non ſuſpiciones, coniecturasq; mortalium. dominum audiamus, inquam, nõ quidem hoc de ſacramento lauacri dicentem, ſed de ſacramento ſanctæ menſæ ſuæ, quo nemo ritè niſi baptizatus accedit. Niſi manducaueritis carnem meam, & biberitis ſanguinẽ meũ, nõ habebitis vitam in vobis. Quid vltrà quærimus? Quid ad hoc reſponderi poteſt, niſi pti nacia pugnaces neruos aduerſus conſtãtiam perſpicuæ veritatis intẽdat? An verò quiſquã etiã hoc dicere audebit, q̃ ad paruulos hęc ſententia nõ pertineat? poſsintq; ſine participatione corporis huius & ſanguinis in ſe habere vitã: quia nõ ait, Qui nõ mãducauerit, ſicut de baptiſmo: Qui nõ renatus fuerit, ſed ait: Si nõ mãducaueritis, velut eos alloquẽs, qui audire, & intelligere poterant, quod vtiq; nõ valent paruuli? Sed qui hoc dicit: non attendit, quia niſi omnes iſta ſentẽtia teneat: vt ſine corpore & ſanguine filii hoĩs vitam habere nõ poſſint, fruſtra etiam ætas maior id curat. Poteſt enim ſi non voluntatem, ſed verba loquentis attendas, eis ſolis videri dictũ, quibus tũc dñs loquebatur: quia nõ ait, qui nõ mãducauerit: ſed, ſi nõ manducaueritis. Et vbi eſt, quod eodẽ loco de hac ipſa re ait: Panis quẽ ego dedero caro mea eſt pro ſeculi vita? Secundũ hoc em̃ etiã ad nos pertinere illud ſacramentũ intelligimus, qui tũc nondũ fuimus, quando iſta dicebat, quia nõ poſſumus dicere ad ſeculum nos nõ pertinere, q̃ cuius vita Chriſtus carnẽ ſuã dedit. Quis aũt ambigat ſeculi noie hoĩes ſignificatos eſſe, qui naſcẽdo in hoc ſeculum veniunt? Nã ſicut alibi ait: Filii ſeculi huius generant, & generãtur. Ac per hoc etiã pro paruulorũ vita, caro data eſt, quæ data eſt pro ſeculi vita. Et ſi nõ mãducauerint carnẽ filii hominis, nec ipſi habebũt vitã. Hæc ille. AVTH. Omniquaq;, vt videtis, repugnat Auguſtinus dicẽtibus hac ſentẽtia paruulos nõ teneri, nõ tm̃ ſecum cũ hæc dixiſſet Chriſtus præſentibus, ſed modò nobiſcum, & poſt nos naſcentibus. Probat enim ex textu alio, tanquã ex alia alæ cõiũcta, quia panis quẽ daret Chriſtus, caro eius foret pro ſeculi vita. Vñ infert: ſi non manducauerint carnẽ filii hoĩs, nec paruuli ipſi habebũt vitã. Cõſtat ergo in fide Pragenſiũ modernorũ, ſi nõ modo ſuo, quo arguũt carnẽ filii hominis & ſanguinẽ ſub vtraq; ſpecie panis & vini comederint & biberint, etiam ſi non diẽ, ſed vix horã habuerint ſuper terram, ſuos filios perituros. Quid ergo? conſulam vt eos tenellos cõmunicẽt ſecundũ hæreſim Armeniorum? Aut vt eos in errore deuincãt ſub ſpecie vini ſanguinẽ porrigẽtes? Sed magis cõſulo, vt ad eccleſiam redeant, formãq; eccleſiæ teneãt: ſciẽtes ſecundùm Auguſtinum verba Chriſti quoſlibet quidem ligare fideles, ſed in ſenſu eccleſiæ ſecundũ eius filiũ Auguſtinũ, ſecundũ rem vltimam ſacramẽti vt incorporẽtur Chriſto per fidẽ, ſpẽ, & charitatẽ perennẽ in ſacramẽtis eccleſiæ hoc ſolũ eſt Chriſti carnẽ comedere, & ſanguinẽ eius bibere: in ipſo manere, & ipſum manentem in ſe habere. vt probat *Auguſtinus*. ſuper illo loco in expoſi- Auguſtin.
tione Ioãnis: & de gratia noui teſtamenti. & 21. de ciuita. ca. 21. vbi dicit. Deniq; ipſe dicẽs, Qui mãducat carnẽ meã, & bibit ſanguinem meũ, in me manet, & ego in eo: oſtendit quid
4 ſit non ſacramento tẽnus, ſed ſ̃reuera corpus Chriſti mãducare, & eius ſanguinem bibere.

Hoc eſt em̃ in Chriſto manere, vt in illo maneat & Chriſtus. Sic enim hoc dixit, tanquam diceret, Qui nō in me manet, & in quo ego nō maneo, nō ſe dicat, aut exiſtimet manducare corpus meū, aut bibere ſanguinem meū. Hæc ille. AVTHOR. Et in libro de oratione domi
Cyprianus. nica ſuper petitione quarta *Cyprianus*. Quādo ergo dicit in æternum viuere ſi quis ederit de pane eius, vt manifeſtū eſt eos viuere, qui corpus eius attingūt, & Euchariſtiā iure communionis accipiunt: ita contrà timendum eſt, & orandum, ne dū quis abſtinēs ſeparatur à corpore Chriſti, exors remaneat à ſalute, cōminā te ipſo, & dicēte, Niſi ederitis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinē, nō habebitis vitā in vobis. Hæc ille. AVTHOR. Ecce q̄ plānè cōminari dicit Chriſtū in p̄dictis verbis cōtra ipſos, qui ideo abſtinēt à cōmunione, quia ſeparantur à Chriſti corpore. Et ſup̄ verſu. 3.
Bernardus. pſal. 90. *Bernardus*. Quid aūt eſt māducare eius carnē, & bibere eius ſanguinē, niſi cōmunicare paſsionibus eius, & eā conuerſationē imitari, quam geſsit in carne? Vñ & hoc deſignat illud illibatū altaris ſacramentū, vbi dominicū corpus accipimus: vt ſicut videtur illa panis forma in nos intrare, ſic nouerimus per eam, quā in terris habuit cōuerſationē, ipſum intrare in nos, & habitare per fidē in cordibus noſtris. Hæc ille. AVTHOR. Ex his p̄dictis tam ſolidatis in fide Chriſti, apertū eſt, qualiter fallaciter aſſumunt verbum illud Chriſti, biberit ſanguinē meū: intelligentes eā bibitionē oīno corporalē in ſpecie vini meri, quaſi ſic obligārētur bibere ſinguli Chriſtiani: & ſic bibendo implerent Chriſti p̄ceptum. Et ſic ſi facinoroſus, vel beſtia ore biberet corporali ſpeciē illā viſibilē, tūc biberet enāgelicæ ſanguinis ſacramētū, dicēte Auguſtino cōtrariū, In quo ego nō maneo: nō ſe exiſtimet māducare corpus, aut bibere ſanguinē. Nouerint ergo in iſto loco, nec omne bibere, nec iſtud bibere, eſſe illud bibere, quod concludunt. Aut nūquid cū dixit Chriſtus germanis apoſtolis, calicē quidē meū bibetis, intelligi debuit de calice bibito ſacramēti? Aut illud Ioānis, Calicē, quē dedit mihi pater, nō vis vt bibā illū? Aut illud, Vt edatis, & bibatis ſuper mēſam meam in regno meo? Planè ergo nō concludūt bibere ſpeciē vini viſibilis, ſorbēdo illud ore corporis, ex illo verbo ſaluatoris, Si nō biberitis ſanguinem filii hominis, nō habebitis vitam in vobis. Sed intelligitur: ſi nō ſecundū fidē & deuotionem paſsionis biberitis ſanguinē filii hominis ore cordis, non habebitis vitam in vobis. Et iā nō eſt iſta ſicut prædicta de fide Huſsitarum impoſsibilis negatiùa: ſed ad obſeruandum facilis cunctis & ſingulis Chriſtianis.

¶De modo bibendi Chriſti ſanguinem, re, nō viſibili ſpecie, & ſic ad authoritates canonis Gregorii, Auguſtini, Hieronymi, Gelaſii, itē Zoſimi.

CAP. XCII.

SVMMA.

1 *Modus bibendi Chriſti ſanguinem, re, non uiſibili ſpecie. Et quid de hoc dicant* Hugo, *Origenes, et Auguſtinus.*
2 *Witcleuiſtarum obiectum ex Canone Gregorij, & ex Zoſimo, diluitur.*
3 *Auguſtini Canones cùm frangitur. &, Qui paſſus &c. quomodo debeant intelligi.*
4 *Hieronymi Canon, Sacerdotes. &c. explicatur.*
5 *Gelaſii Canon, Comperuimus. &c. quomodo intelligatur.*

1 EST & alius modus bibēdi ſanguinem filii hominis ore corporis, dum in altera ſpecie, ſiue panis, ſiue vini fideliter ipſum ſorbet. Si enim vt fidesha bet eſt perfectus Chriſtus ſecundùm Deum & hominem ſub vtroq;, non erit ei corpus viuum ſub ſpecie panis ſine ſanguine eius ibi per ſubſtātiam: nec erit ſanguis viuificans Chriſtum hominem ſub ſpecie vini ſine corpore per naturam. In libro ſententiarum Hugo. Dicendum videtur, quòd licèt in Hugo.
duabus ſumatur ſpeciebus: tamen in vtraque integer Chriſtus ſumitur. Non enim corpus ſine ſanguine, vel ſanguis ſine corpore eſſe poteſt. Sed ideo in duabus ſpeciebus ſumitur, vt ſignificetur huius ſacramēti duplex effectus. Valet enim (vt ait Ambroſius) ad tuitionem corporis & animæ. Et quod ſumitur in pane, valet ad vtrunq;: & ſimiliter quod in vino ſumitur. Quia & in pane totū & integrū, & in vino ſimiliter totum & integrū ſumitur. Et ſi in pane tm̃ ſumeretur, alterū tantū ſignificaret, ſcilicet, quod ad tuitionē corporis valet. Iterū ſi in vino tantū ſumeretur, licèt hoc ſufficeret

ad

ad corporis & animæ tuitionem, tamen hoc ſolùm ſignificaretur, quod pro ſalute animæ ſumeretur. In ſanguine enim anima ſignificatur. Hæc ille. AVTHOR. Ergo quod ſumitur in bina ſpecie nihil abundat ad virtutem, vel ſubſtantiã ſuprà vnam tm̃, ſed ſolũ ad ſignũ. Omnis ergo fidelis, qui corpus Chriſti in ſpecie panis comedit, ita in eadẽ ſpecie ſanguinẽ Chriſti bibit. Et ſic doctores antiqui intelligũt, quia vix, aut nunquã cõmunionẽ plebis in gemina ſpecie dicũt, ſed bibere ſolũ dicũt.

Origenes. Sic homil. 16. ſuper Nu. *Origenes.* Quis eſt iſte populus, q̃ in vſu habet ſanguinẽ bibere? Hæc erãt, quæ & in euangelio audiẽtes ii, qui ex Iudæis dñm ſequebant, ſcãdalizati ſunt, & dixerũt. Quis poteſt manducare carnes, & ſanguinẽ bibere? Sed populus Chriſtianus, populus fidelis audit hæc, & amplectitur: & ſequit̃ eũ, qui dicit: Niſi manducaueritis carnẽ filii hoĩs, & biberitis ſanguinẽ meũ, non habebitis vitã in vobiſipſis. Quia caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Sequitur. Bibere autem dicimur Chriſti ſanguinem, nõ ſolũ ſacramentorũ ritu, ſed cũ ſermones eius recipimus, in quibus vita cõſiſtit. Hæc ille. AVTH. Et itẽ hic cõuenit cũ prædictis, exponẽdo verba illa de re vltima ſacramenti: & tñ ſacramentorũ ritu bibere nõ excludit, qa nõ in Euchariſtia tm̃, ſed in baptiſmo per p̃dicta

Auguſtin. *Auguſtin.* bibimus ſanguinẽ crucifixi. Quapropter ſubtili ſtylo cõprehendit hoc ipſum. lib. 21. de ciuita. Dei. cap. 21. dicẽs. De hoc corpore ait Apoſtolus. Vnus panis vnum corpus multi ſumus. Qui ergo eſt in eiꝰ corporis vnitate. i. in Chriſtianorũ cõpage mẽbrorũ, cuius corporis ſacramentũ fideles cõmunicantes de altari ſumere cõſuerunt, ipſe verè dicẽdus eſt manducare corpus Chriſti, & bibere ſanguinem Chriſti. Ac p̃ hoc hæretici, & ſchiſmatici ab huius vnitate corporis ſeparati, poſſunt idem percipere ſacramentũ, ſed nõ ſibi vtile: imò verò etiã nociuũ: quo iudicentur grauiùs, vel tardiùs liberent̃. Non ſunt quippe in eo vinculo pacis, qd̃ illo exprimitur ſacramẽto. Hæc ille. AVTHOR. Hoc notandũ cenſeo in his verbis: q̃ Chriſtianus vir in Chriſti corporis vnitate conſiſtens, & eiuſdẽ corporis ſacramentũ cõmunicando de altari ſumere cõſuetus, ipſe dicendus eſt mãducare corpus Chriſti, & ſanguinẽ bibere. Bibere em̃ oportet ſanguinem, qui viuã carnẽ aſſumit: quia ſine ſanguine viuere caro nõ poteſt. Nõ q̃ anima hoĩs ſanguis eius eſt, vt ille dixit imperitus phyſicus. Auguſtinus dicit. Omnino cauẽdus eſt hic error. Sed quia aĩa carnis in ſanguine eſt, vt Leuitici. 17. ſcripſit Moyſes: ideo ſi comederit homo ſanguinẽ, obſirmabo (inquit) dñs faciem meã contra animã illius, & diſperdã eũ de populo ſuo. Sanguinẽ intellige crudum more idolola trarũ, maximè à beſtiali diffuſum cadauere. Chriſti verò ſanguis eſt cruor agni aſsi, viui: ac per hoc non alterius, q̃ nouiſsimi teſtamenti ſanguis corporis ſui viui. Ipſo dicẽte notãter, Hic eſt ſanguis meus noui teſtamẽti. qd̃ non dixit ſuprà de corpore. Hoc aũt addidit ad aliquã antiqui differentiã teſtamenti: quia iſte ſanguis nouo more nõ comedit̃: ſed cum eius corpore ſimul vt comeditur, bibitur, quia in nullo à corpore ſeparatur. Ideo cauent quidã ſapientes, ne dicatur ſanguis effuſus in ora fidelium, ſed immiſſus. vt libro de ſacramentis parte tertia Pariſien. At ſi à ſanctis aliquando dicitur, q̃ ſanguis ille ſacratiſsimus in ora fidelium fundit̃, intellige, q̃ nõ effunditur, ſed mittitur, & hoc cũ ipſo, & in ipſo ſacramẽto corporis, cuius eſt, non extrà. Hæc ille. AVTH.

2 Hic † incidit occaſionaliter aliud de obiectis Witcleuiſtarũ Pragenſium ex canone beati *Gregorii* in homil. Paſchali de cõſecratione. diſtinct. 2. Quid ſit. vbi dicitur, q̃ ſanguis agni ſuper vtrũq; poſtẽ ponitur, qñ nõ ſolũ ore corporis, ſed etiã ore cordis hauritur. Et iterũ. Eiꝰ ſanguis nõ in manus infideliũ, ſed in fidelium ora funditur. Propter hoc verbũ dixit Pariſiẽſis. Si à ſanctis dicatur infunditur, nõ q̃ effunditur intellige, ſed q̃ immittitur. Supple non ſicut humor, vel ſuccus iam ſeparatus à carne: ſed cũ ipſo, cuiꝰ eſt corporis ſacramẽto. Quia corpus illud eſt corpus ſanguine viuidum: & ſanguis ille vernat in corpore. Quòd aũt Witcleuiſtæ iſti arguũt ex illo Gregorii, populum noſtrũ omnino cõmunicandũ in ſpecie vini noſtri: quid dico, niſi heus egeni authores, & tota die mẽdicantes à quolibet, & nihil edentes? Quid hoc agit in parte veſtra, q̃ ſanguis agni ſup̃ vtrũq; poſtẽ ponitur, qñ nõ ſolũ ore corporis, ſed ore cordis hauritur? Enimuero oẽs fideles cũ cõmunicant, ſanguinem agni in vtroq; poſte ponũt. Et ore corporis, & cordis hauriunt, quãdo ſolũ Chriſti corpus in ſicco ſacramẽto ſuſcipiũt. Sic em̃ in fide ſuprà dixi, q̃ nullus corpus Chriſti comedit, niſi hoc ipſo ſanguinẽ eius bibat. Et hoc eſt itẽ, quod Zoſimus Papa in cantico cerei paſchalis habet, cũ dicit. Hæc nox eſt, in qua verus ille agnus occiditur, & de eius ſanguine poſtes conſecrantur. Poſtes em̃ & oris, & cordis in eius ſanguine fideliter bibito per ſumptionẽ corporis veriſsimè conſecrantur. Et iterũ quod dicit, Eius ſanguis in fideliũ ora funditur, ita dicimus, qa

Gregorius.

Zoſimus.

ſimul cũ Chriſti corpore in eorũ ora cõmittit. At ne putas Chriſti ſacerdotes eſſe fideles, in quorum ora poſſet infundi, niſi mitteretur ad populũ? Sed vbi illa homilia eſt integra, hoc
Gregorius. addit. *Gregorius*. In vtroq; etẽ poſte ſanguis agni eſt poſitus, quãdo ſacramentũ paſsionis illius cũ ore ad redẽptionẽ ſumitur: ad imitationẽ quoq; intẽta mẽte cogitat. Et ſubdit infrà. Certè domus noſtræ ipſa ſunt corpora, in quibus quoúſq; viuimus, habitamus: & in ſuperliminari domus agni ſanguinẽ imponim⁹, quia crucẽ paſsiõis illius in fronte portamus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Gregorius dicit, agni ſanguinẽ ab ore corporis eſſe ſumendũ: eundẽq; ab ore cordis, & eundẽ in ſuplimina-ri domus in frõte hoĩs. Quid putas? nunquid oĩno ſub ſpecie vini eſt cõdendus ille ſanguis in corde, & ſignandus in fronte? Si dixeris, nõ (vt oportet) ſed ſola re ſacramenti frontis ſignare, ſufficiet & ore cordis haurire. Sola ergo re ſacramẽti neceſſe eſt eundẽ ſanguinẽ in populorũ ora trãſmitti: & ſimul cũ corporis viua ſubſtãtia in ſpecie panis abſumi. Idẽ eñ agni ſanguis eſt (dicit Gregorius) in ore, in corde, & fronte. Et quid dicit in fideliũ ora perfundi, hoc eſt, quod eodẽ modo (vt ita dixi) in homi lia quadã ſup illud Ioã. 1. Vidit Ioãnes Ieſum
Beda. venientẽ ad ſe. *Beda*. Nõ ſolũ lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. &c. ſed & cũ eiuſdẽ beatæ paſsiõis ad altaria memoria replicatur, cũ panis & vini creatura in ſacramẽtũ carnis & ſanguinis eius ineffabili ſpiritus ſanctificatione trãsfertur, ſicq; corpus & ſanguis illius nõ infideliũ manibus ad perniciẽ ipſorũ fundit, & occidit, ſed fideliter ore ſuaui, ſumit ad ſalutẽ. Hæc ille. AVTHOR. Sicut ſuprà dixi, ore fideliũ ſacerdotũ ſumitur: & itẽ ore fideliũ populorũ in ſpecie panis ſicci. Canõ itẽ ſub ti
3 tulo *Auguſtini*. Cũ ꝓfrãgitur ad hæc ꝑdicta con
Auguſti. Canon. uertit. Cũ frangitur (inquit) hoſtia, dũ ſanguis de calice in ora fideliũ fundit, quid aliud, q̃ dominici corporis in cruce immolatio, eiúſq; ſanguinis de latere effuſio deſignat? Hæc ille. AVTHOR. Fideliũ dicit, nõ quorũlibet populorũ: ſed ſacerdotũ, vt clericorũ, vel procerum in fide ſacramẽti cõſtanter ſanctorũ: quos prę lati dignos duxerunt ad hãc ſolennitatẽ aſſũmere. Cũ tamẽ ſi modus eccleſiæ noſtræ modernæ attenditur, iſtud capitulum facit ſolùm pro ordine ſacrificantiũ ſacerdotum: quia ipſi ſoli frangunt hoſtiã publicè: & ipſi ſoli immolant ſacrã hoſtiã. Et ideo cõſequenter eorum ora intelligit, cùm adiungit ꝑdictis, ꝙ ſanguis in ora fideliũ funditur. Sic eñ ea adinuicẽ copulat. Cùm frangit hoſtia, dum ſanguis de calice in ora fidelium funditur. Canon ſub titu- Alter canõ.
lo eiuſdẽ, Qui paſſus. non recedit à prædictis. Vos poſt illa ieiunia, poſt labores, poſt humi litatem, & contritionem, iã in nomine Chriſti tanquã ad calicẽ veniſtis, & ibi vos eſtis in mẽ ſa: & in calice nobiſcum vos eſtis. ſimul enim hoc ſumimus, ſimul bibimus, quia ſimul viuimus. Hæc ille. AVTHOR. Nota quod dixit, in calice nobiſcum vos eſtis, modificauit pri⁹, cùm diceret. Tanquã ad calicẽ veniſtis. Si eñ ſimpliciter calicem biberẽt, non dĩminueret actum, dicens tanquã: ſed tanquã ad Chriſti calicẽ venit, quicunq; nobiſcum in mẽſa Chriſti corpus cõmunicat, quia ſanguinem Chriſti in ſua ſubſtantia bibit, quia corpus viuum & ſanguinẽ viuificatum aſſumit. Nihil eñ plus accipit ſacerdos de ſanguine Ieſu Chriſti, q̃uis in ſolẽnitate ritus ſacrificãdi præmineat, ex eo, ꝙ ſanguinem ſub ſpecie vini iterum bibit, quem prius cum corpore Chriſti in ſicco ſacramento percepit. In nullo ergo quiſquã laicus de ordine participãtium minùs capit aut bibit Chriſti ſanguinem q̃ ſacerdos: ſed in ſolennitate minùs omnino habet, ſicut ſacramẽtum ſolum participãs, minor omnino eſt eo, qui cõſummat ſacrificium ad mentẽ apoſtoli. Veruntamen finis capituli exponit, qđ ꝑceſſit de re vltima ſacramẽti, in qua itẽ nobiſcum ſunt in ipſa ſuſceptione baptiſmi. Nulli (inq̃t) eſt aliquatenus ambigendum, vnumquẽq; fidelium corporis & ſanguinis dominici tunc eſſe participẽ, qñ in baptiſmate mẽbrum efficitur Chriſti, nec alienari ab illius panis calicisq; cõſortio, etiã ſi anteq̃ panẽ illum comedat, calicẽq; bibat, de hoc ſeculo migrauerit in
4 vnitate corporis cõſtitutus. Canon ꝓitem ſub Canon Hie
authoritate *Hieronymi* prima q̃ſtione prima. ronymi.
Sacerdotes, ſic habet. Sacerdotes, qui Euchariſtiæ ſeruiunt, & ſanguinẽ dñi populis eius diuidunt, impiè agunt in lege Chriſti: putantes Euchariſtiam imprecantis facere verba, nõ vitã. Hæc ille. AVTHOR. Hoc dictum Hieronymi ſuper Sophoniam, occaſionẽ dedit duobus erroribus, ſcilicet, Donatiſtarum, qa dicit, Euchariſtiã imꝑcantis, nõ verba facere, ſed vitã, & iſtis vſurpatoribus Witcleuiſtis. Sed ſicut nõ proficiunt malo ſuo ꝑ primum, ſed intelligit Hieronymus bonã vitã iuuare vt decẽtiùs miniſtretur fidelibus ſacramẽtum: ita deficiunt in ſecundo, quia ſacerdotes ſanguinẽ dñi populis diuidunt, qñ in ſpecie panis corpus Chriſti diſtribuunt. Nihil eñ plùs ſiue de corpore, ſiue de ſanguine Chriſti, ſecundùm naturã vel virtutẽ accipit ſacerdos ſacrificans ſub vtraq; viſibili ſpecie, q̃ ſumit participans

commu

cōmunicatus in vna. Idcirco ipſi clerici & ſacerdotes ſi non celebrent, ſed inter populares participēt, & in eiſdē eccleſijs, ſola vna ſpecie panis reficiūt. Nō ergo ſacerdos, qa ſacerdos, p hoc diſtat à populo: ſed qa ipm ſacrificantis fungi cōtingit officio: & in hoc ritu p̄cellit ſo
5 lēnitatis propter munus cōſecrationis. Pro† canone itē ſub intitulatione *Gelaſii* de cōſecra. Cōperuimus. oīno facit, q intellectus eius ex toto eſt pro miſſas celebrātibus. Quia ex intē tione catenat capitulo p̄cedenti in fine ſic habēti. Cōciliū Toletanū. 12. Ergo modis oībus tenēdū eſt, vt quotienſcūq; ſacrificās corpus & ſanguinē dñi noſtri Ieſu Chriſti in altario immolat, totiēs perceptionis corporis & ſanguinis Chriſti particip̄ ſe p̄beat. Hæc ille. AVTHOR. Et ſtatim ſeqtur. Itē *Gelaſius* papa Maiorico & Ioanni epīs. Cōperimus aūt, q quidā ſumpta tantūmodo corporis ſacri portione, à calice ſacrati cruoris abſtineāt. Qui proculdubiò qm̄ neſcio qua ſupſtitione docētur aſtricti, aut integra ſacramēta p̄cipiant, aut ab integris arceātur. Qm̄ diuiſio vnius eiuſdēq; myſterii ſine grādi ſacrilegio peruenire non poteſt. Hæc ille. AVTH. Sacerdotes ergo ſacrificantes in altari erāt, qui ſacrificia conſummabāt ſub vtraq; forma: cū aūt ad participandū venerunt, myſterium diuidebant: quod ſacrificanti ab integro nunquam licebat.

Canon Gelaſii.

Gelaſius.

¶Ad authoritates Ambroſii de ſacramentis, Waleranni de officiis, & Paſchaſij. CAP. XCIII.

SVMMA.

1 *Reſponſio ad authoritates Ambroſii de ſacramentis, quem Witcleuiſtæ adducunt in teſtē ad ſuæ opinionis fulcimentum.*

2 *Nicolaus de lyra, quid de communione in primitiua eccleſia uſitata dicat.*

3 *Author de officijs qui ſit.*

4 *Reſponſio ad dicta Waleranni, & Paſchaſii, & q non faciant pro Witcleuiſtis, oſtenditur.*

1 AMbroſium † ſanctum adducunt itē in teſtem libro de ſacramentis, ſed textū eius nō exprimunt. Quod aūt ſecundùm videre meū parti eorū poſſet efficere, maximè hoc eſt, q quinto libro de ſacramentis allegorizat hiſtoriam Moyſi, tangētis petrā virga, & aquā effudit. Vide (inquit) myſterium. Moyſes, hoc eſt propheta: virga, hoc eſt verbū Dei. Sacerdos verbo Dei tangit petrā, & fluit aqua, & bibit populus Dei: ergo ſacerdos redūdat aquā in calice, ſalit in vitā æternā: & bibit populus Dei, qui Dei gratiā conſequutus eſt. Hæc ille. AVTH. Si reſpōdeamus ad verba, nō ſanguinē Chriſti propter hæc verba, bibit populus Dei: ſed aquā, quā ſacerdos redūdat in calice. Si ad mentē authoris, ſigna quid pòſt inferat de eodē: & fige differentiā. dicit em̄. Introduxit me rex in cubiculū ſuum: Græcus, in prōptuarium ſuum, & in cellarium ſuū: habet vbi bona libamina, vbi boni odoris mella ſuauia, vbi fructus diuerſi, vbi epulæ variæ, vbi plurimis epulis tuū prandiū cōdiatur. Ergo veniſti ad altare: accepiſti corpus Chriſti. Audi iterū quæ ſacramenta conſequutus es. Audi dicentē ſanctum Dauid. Et ille in ſpiritu hæc myſteria p̄uidebat, & lætabatur, & nihil ſibi deeſſe dicebat. Quare? Quia qui accipit corpus Chriſti, nō eſuriet in æternū. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Ambroſius introduxit te in cellariū regis, in eccleſiā ad altare, promiſit libamina: & tñ nihil de ſanguine Chriſti loquēs, accepiſti (inquit) corpus. Et inferens ſanctū Dauid, qui iā dixerat, Calix meus inebriās q̄ p̄clarus eſt! Sed Ambroſius hoc ſubticens: Nihil (inquit) ſibi deeſſe dicebat: qa qui accipit corpus Chriſti, nō eſuriet in æternū. Ergo ſi nihil ei defuit cū Chriſti corpus haberet: nec deerāt illa libamina: nec p̄clarus calix ſanguinis Chriſti ipſi defuit: dū epulis vteret in corpore. In ipſo ergo corpore māducato præclarus calix accipitur: aqua ſaliēs de petra Chriſto in vnius ſpecie ſacramenti potatur. Nō† tñ aduerſor dicēti *Nicolao de Lyra*, q in primitiuis eccleſiæ communicauit populus ſub vtraq; ſpecie: imò cōſentio poſſe ſic dici, & frequēter hoc æſtimo à doctoribus ſcriptū eſſe: q̄uis de cōuerſis Iudęorū populis hoc ſit reperire difficile. Aduerſat em̄ oīno ritibus ſacrificiorū ipſorū antiquis, q fuerūt nobis cōpetentes figuræ: & nimis item locis noui teſtamenti, quæ de eorum communicatione loquuntur. Sed cùm propter tollēdam hæreſim, aut vitanda ſcandala, quæ ex cō municatione tali populus ſectabatur: Romanæ vrbis eccleſia hunc modum præfixit: non minima hæreſis erit modum ſanctum torua fronte dirumpere, aut propter illum tollēdum violenter inſtare, ſchiſma fouere, eccleſiam diuidere, aut Chriſtianam plebem ſub hæretico rum tyrannide facere ſubiugalem. Nolo vltrà

2 Nicolaus de Lyra.

Ambroſius

Idem.

proteſteris Ambroſium: ſed hoc hortor, vt Ambroſium imiteris in facto. Ipſe em̃ dixit, ipſe ſcripſit, in eodem libro, quem nunc ſignaſti de ſacramentis, ſcilicet, libello tertio loq̃ns de ritu eccleſiæ ſuæ in lauando pedes baptizã
Ambroſius di, cùm non hæc romana eccleſia fecit. Vide (inquit) omnem iuſtitiam, vide humilitatem, vide gratiam, vide ſanctificationem. Niſi lauero tibi pedes, nõ habebis partem mecum. Nõ ignoramus, quòd eccleſia Romana hanc conſuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus ſequimur, & formam. Hanc tamen conſuetudinẽ non habet, vt pedes lauet. Fortè propter multitudinem declinauit. Sunt tamen, qui dicãt, & excuſare conẽtur: quia hoc non in miniſterio faciendũ eſt. Sequitur. Hoc ideo non dico, quòd alios reprehendam, ſed mea ipſe commendem. In omnibus cupio ſequi eccleſiam Romanam: ſed tamẽ & nos homines ſenſum habemus. Ideo quod alibi rectiùs ſeruatur, & nos cuſtodimus. Ipſum ſeq̃mur apoſtolum Petrum, ipſius inhęremus deuotioni. Ad hoc eccleſia Romana quid reſpõdit? Hæc ille. AVTHOR. In hoc ritu diuerſa ſenſit Ambroſius à romana eccleſia. Sed quia romana eccleſia illa ipſi nõ vetuit, ſic licebat. Si grandi aliqua de cauſa hoc prohibuiſſet eccleſia, nullo auſu ſic ſenſiſſet Ambroſius. Romanæ (inquit) eccleſiæ typum in omnibus ſequimur, & formam. Et iterum. In omnibus cupio ſequi romanam eccleſiam. Ita ſi non inhibuiſſet eccleſia romana communicationẽ veſtram in liquido, potuiſſetis forſan, quod iam nulla via, niſi rebellionis hæreticæ ab inhibitione Romanæ eccleſiæ diuerſa, ſcilicet, ſentire licebit. Ideo deprimite ceruices rebelles viri perditionis, filii ſcelerati. Non vos pudeat cum ſancto Ambroſio humiliter dicere. In omnibus ſequi cupimus romanam eccleſiam. In omnibus typum eius ſequimur, & formã. Hoc multò meliùs, quàm cum Ianne & Mambre, cum Diotrephe & Alexandro ærario reſultare Apoſtolis, contra eccleſiæ ſtimulum calcitrare. Humiliamini ſub potẽti manu Dei, & eius eccleſiæ: contra quam nec ipſe portæ
3 inferi poterunt præualere finaliter. Teſtis† itẽ
Author de offi. qui ſit. corum eſt Fulgentius de diuinis officiis libro, cuius prologus incipit: Ea quę per anni circulum. Huius libri diu præſtolabar aduentum: ipſum enim ſæpe prædixi: quia ſine iſto Witcleuiſtæ: nec vſque ad verbum ſciunt de ſacramento Euchariſtiæ ſuam ſibilare perfidiam. Iſtum ad nubes vſque deducit Witcleff magiſter errorum ſuorum in libro ſuo de Apoſtaſia, capite ſeptimo, vocans eum ibi Ambroſium, vel ſaltem Ambroſij magni diſcipulum. Cæteri ex diſcipulis eius poſt eum vocant eũ Iſidorum. Iſti modò appellant eum Fulgentium: Cancellarius Oxonienſis hercle dicit eum Walerannum Memburgenſem epiſcopum: & hoc in antiquis exemplaribus rectiùs inuenitur. Reuera Berengarianus erat ſecundùm ſubtiliorem eius de impanatione ſententiam, quam declarat Guimundus: & ideo modicum ipſi Witcleff conueniens, qui plenus Berengarianus eſt ſecundùm primam viam publicè figuralem, niſi quòd in hoc concordant, quòd vterque panem ponit remanere ſecundùm ſubſtantiam: ſed Witcleff corpus domini non ponit remanere niſi ſecundùm figuram: *Walerannus* autem ſecundùm ſubſtã
4 tiam, & naturam. Verbum† (inquit) quod hu VValeran.
manam acceperat naturam, idem in carne manẽs, panis & vini accipiebat ſubſtantiam. Vita media panem cum ſua carne, vinum cum ſuo iungebat ſanguine. Hæc Walerannus. AVTHOR. Fuit ergo de hæreſi impanantium, non de hæreſi ſignifẽrorum, vt autumant Witcleuiſtæ. Nam in capite de azymo & fermentato. Significari (inquit) pane illo dixi eccleſiam, non in eo, quod offertur, & cõſecratur: ſed in eo, quod de multis, vt dictum eſt, conficitur granis. Nam in eo, quod conſecratur, nec ipſum indiuiduum corpus domini ſignificat: ſed eſt transfuſo in ſe Dei verbo per fidem paſsionis. Dominus enim nõ hoc ſignificat: ſed hoc eſt corpus (inquit) meum. Hæc ille. AVTHOR. In hoc vltimo omnino diſplicet Witcleuiſtis, quia magiſter eorum hoc operatur quod poterit: vt dixerit Chriſtus figuraliter hoc eſt corpus meum. Quando ergo Witcleff iſtum authorem alloquitur: tunc ait latro ad latronem: ſed inuocatus latro, non conuenit cum latrone: imò increpãs eũ, inquit. Neq; tu times Deum, qui in eadem dãnatione es. Videat qui vult (vt ſuprà dixi) libru̇ Anſelmi de corpore & ſanguine domini in proœmiali eius epiſtola: ibique comperiet eum nec authoritate Ambroſium fuiſſe, nec fide Iſidorum, nec ætate Fulgentiũ: ſed contẽporaneum Anſelmi, & ab eo in erroneo ſuo cap. de Euchariſtia redargutum: inſuper & fraternè commonitum, vt errorẽ illum corrigeret, priusq̃ in manus illorũ, qui carpere vellẽt, exiret. Iſtum ergo, iſtum inuocant Witcleuiſtæ, vt teſtetur cũ eis ſuper cõmunicatione generali totius plebis in vtraque ſpecie. Dicat ergo, effundat animũ lib. 5. de officiis. ca. de cœna domini. Dauid (inquit) id eſt, manu fortis. Sequitur. Ferebatur manibus ſuis. dicitur ſi- VValeran.
gnifi-

gnificaſſe dominũ Ieſum: qui coram Abimelech, quod interpretatur patris mei regnum, ſcilicet coram Iudæis, mutauit vultũ ſuum, id eſt, ſacrificandi ritum, quãdo immolato iam Paſchæ veteris agno, ſumens panem & vinũ, ferebatur in manibus ſuis, dicens, Hoc eſt corpus meum: hic eſt ſanguis meus. Hoc autem hac remiſsionis & gratiæ die factum eſt. Cùm ergo Pontifex tantus Deo patri aſsiſtit tenẽs panem & vinum: & inuitat omnes ad corporis & ſanguinis ſui conuiuium, nullum iuſtũ, nullum excipiens peccatorẽ, dicenſq; per ora Pontificum, Venite filij, audite me, cuius peccatoris vel ſaxeum pectus ad lamentũ pœnitentiæ nõ emolliatur. Hæc Walerannus. AVTHOR. Iam ſuprà dixim⁹ omnes fideles prouectos ad iſtud cõuiuium dominici corporis & ſanguinis licenter admitti. Omnes enim paſcuntur æquè ſanguine Chriſti in vna corporis hoſtia quãtùm mille ſacerdotes in ſpecie illa bina. Omnes ergo inuitat Chriſtus ad corporis & ſanguinis ſui conuiuium: placet eccleſiæ. Sed nõ omnes æquè ſolenniter, quo ad obſeruantiam rituũ, ſed iſtos propter ordinẽ, ſecũdùm quẽ ſacrificant, inuitat ad conuiuium ſuum ſub ſpecie hac, & illa. Illos autẽ, qui tantùm participãt, inuitat ad æqualitatẽ ſaginæ tantæ ſub ſpecie vna ſimpla. Et cùm nõ eſt differentia ferculi inter vos, ſed apparatus diſtantia, nolite murmurare, ne cũ eis pereatis, quorum adhuc eſcæ erant in ore ipſorũ, & ira Dei aſcendit ſuper eos. Reuera defectus credentiæ Chriſtianæ ad inuidiam eos cõcitat, vt ad hãc cõmunicationẽ aſpirent. Nõ enim exiſtimãt Chriſtum ſub vtroq; ſigno completum. Sed quia ſpecies panis eſt tãtùm ſacramentũ corporis, & nõ ſanguinis: & vini ſpecies ſacramẽtum ſanguinis, & non carnis: ideò remanẽtes tantùm in ſignis, nihil ſe recipere exiſtimant ſanguinis, ſi nõ recipiant ſignum eius: quia nihil ibi credunt eſſe vel carnis vel ſanguinis, niſi tantumlibet ſignum eius. Falſa, & horrenda hæreſis, quę ſic fraudat ſumentẽ dulcibus epulis, & cõmunicat eum in ſignis. Perfecta Chriſti caro ſub ſpecie ſanguinis, & totus, & floridus in ſpecie carnis, totus, & perfectus Chriſt⁹ ſecundùm ſubſtãtiam & eſſentiam in altera & vtraq;. Et vt redeamus ad prima, cùm hoc dictũ Waleranni cum Witcleuiſtis Pragenſib⁹ contra eccleſiam Chriſti nõ efficit, ſicut patet, eorum tamen caſſault inſtantiam. Quia cùm ipſorum petitio continebat, q̃ ſolis Chriſti fidelibus nullo peccato mortali indiſpoſitis ſacramentum ſub gemina ſpecie miniſtretur: ipſe planè dixit Chriſtum nullum excepiſſe quantumlibet peccatorem. Inuitat, inquit, omnes ad corporis & ſanguinis ſui cõuiuium: nullum iuſtum, nullum excipiens peccatorẽ. Et pòſt. Omnes eccleſiæ patent ianuæ, vt aduertas, neq; ab auſtro, neq; ab aquilone veniẽtes, id eſt, neq; iuſtos, neq; peccatores debere prohiberi, quin accedant ad apertos diuinæ miſericordiæ fontes. Hæc ille. AVTHOR. Vel ergo corrigatis veſtram inſtantiam, vel dicta teſtium veſtrorum, ne dicatur de veſtrũ alterutro, q̃ non erat conueniens teſtimoniũ illorum. Paſchaſius item, vt credunt, operatur pro eis: quia dicit in libro de corpore & ſanguine domini, Accipite, & bibite ex hoc omnes, tam miniſtri, quàm & reliqui credẽtes. Nolunt enim intelligere, quia nõ credunt, ſanguinem domini bibi niſi in proprio ſacramẽto. Nos autem dicimus ex fide Chriſti in vtraq; ſpecie totũ Chriſtum, & omnẽ ſaporẽ ſuauitatis realiter contineri. Quod vtiq; in capite præcedenti declarat ibi *Paſchaſius*. Cæterùm ſi quis ex eo nõ credit illud, quod in Euangelio prædicatur, prioribus, inquam, illis deterior videtur, qui ſub vnius ſpeciei guſtu, omnem ſaporem, & omne delectamentum fide percepe rant. Nec tamen illud tunc aliud monſtratum liquet. Quicquid ſaporis ac delectamẽti eſt interius, ſub vno eodemq; colore totũ manna præſtiterit. Potior q̃ppe virtus rerũ eſt, quàm ſpecies, & fuſcatus color. Idcirco virtus magis conſideranda eſt, quàm color, ſeu ſapor exteriùs. Hæc ille. AVTHOR. Vult Paſchaſius dicere eos magis incredulos, quàm veteres erãt Iudæi, qui nolunt credere ſub vna ſpecie ſacramenti totum bonum diuinum contineri realiter. Iudæi, inquit, rudes fide, perceperãt omne delectamentum, & omnem ſaporem ſuauitatis ſub vnius ſicci mannæ colore, & ſapore cõcludi. Et nõ hoc volunt Chriſtiani credere de Chriſti corpore in ſpecie panis, niſi in ſapore, & colore, & propria ſpecie vini ſanguinẽ Chriſti guſtent. An tanti valet apud eos fuſcatus, & ſubrufus color vini, vltra virtutẽ corporis, & veritatem ſanguinis Ieſu Chriſti? Certè, inquit, ipſis Iudæis non apparebat res in aliqua exteriori ſpecie: quam tamen ad omne delectamentum intus ſub aliena ſpecie fide percepe rant. Et nunquid item viniliquor eſt rei ſanguinis ſpecies aliena? Diximus ad hæc loca, vbi verba ſanctorum pro ſe putabantur habere. Iam videamus & alios, quos tam ad verba, quàm ad ſenſus falſè producunt.

Ad Paſchaſium.

Paſchaſius.

¶Ad ſanctum Thomam, Albertum, Innocentium, Lyram, cum de Halis, Bonauentura, Fiſchatre, & Notyngham.

CAP. XCIIII.

SVMMA.

1 *Gennadius quid de Timotheo quodam procaci hæretico Alexandrino Epiſcopo dicat.*
2 *Thomæ dictum q, non faciat pro Witcleuiſtarum petitione, ut miniſtretur communio ſub utraq; ſpecie.*
3 *Alberti de Padua dictum, quare non miniſtretur populis ſanguis Chriſti, q, ſit contra Witcleuiſtas.*
4 *Innocentius quintus quid de communione dicat. Et quomodo à preſbyteris, uel miniſtris tantùm ſumatur ſub utraq; ſpecie.*
5 *Fideles quomodo licèt antiquitùs communicabant in utraq; ſpecie, ut ex Lyra notatur: nunc autem aliter ordinatum eſſe grandi cauſa, contra Witcleuiſtas oſtenditur.*
6 *Sanguinis ſacramentum q, non indiſcrimininatim populis porrigendum, ſecũdùm doctorem de Halis, & Bonauenturam.*
7 *Corpus Chriſti quare non detur populo ſub ſpecie uini, ſicut ſub ſpecie panis, uel ſimul ſub utraq; multiplex ratio, ſecundùm Fiſchatre.*
8 *Notyngham doctoris triplex cauſa, quare ſanguis non ſit tradendus fidelibus ſub ſpecie uini.*

EVigilet ſedulò cautela fidelium, cùm audiunt fide ſuſpectos orthodoxorum allegare ſcripturas. Non em̃ omnis, q dicit Chriſto, Aue Rabbi, mente amicus eius eſt. Ipſe enim nos monuit quoſdam poſt tempora eſſe vẽturos, qui dicerẽt, Domine nonne in nomine tuo prophetauimus, & ſigna multa fecimus? Quibus ipſe dicturus eſt, Non noui vos. Hæreſiarchæ quidam tam audaces fuerant ſtudio mentiendi, vt nec dubitarent eos in teſtes hæreſum numerare, qui verbis & ſcriptis innumeris contraria proclamarunt. Audite, †ſi vultis, inter multos de quodam procaci hæretico Timotheo Alexandrino Epiſcopo: de quo libro ſuo de viris illuſtribus. ca. 71. ſcribit Gennadius. Timotheus extincto ab Alexandrinis Proterio Epiſcopo, tumultuante adhuc plebe, aut voluit, aut paſſus eſt ſe ab vno Epiſcopo in locum occiſi Epiſcopi fieri. Sequitur. Scripſit ad Leonem Imperatorem libellum valde ſuaſorium, quem prauo ſenſu patrum teſtimonijs intantùm roborare conatus eſt, vt ad decipiẽdum Imperatorem, & ſuam hæreſim conſtituendam, penè Leonem vrbis Romæ Pontificem, & Chalcedonẽſem ſynodum, ac totos Occidentales Epiſcopos illorum adminiculo Neſtorianos oſtenderet. Sed fauente Deo à Chalcedonenſi concilio hoſtis eccleſiæ coargutus, & confutatus viuere adhuc in exilio iam hæreſiarches dicitur, & habetur. Hæc ille. AVTHOR. Miranda mentis amentia, vt vnus homuncio in tot ſanctorum patrum fidem, famam, & teſtimonia tam atrociter mẽtiretur. Monui item vos in ſuperioribus, qualiter Witcleff hæreſiarcharum iſtorum in hoc ipſo veſtigia comitatur. Produxi verba eius, loca ſignaui: ſicut inter alia contra poſsibilitatem accidentis ſine ſubiecto, Hugonem, Lincolnienſem, Thomam, Bonauenturam, Scotum, Hockam, & alios. Item iam Witcleuiſtica proles æmula temeritatis paternæ pro generali communione plebis in vtraq; ſpecie. Et Thomas, inquit, ſupra. 4. diſtinctione. 11. & parte. 3. queſtione 81. articulo. 6. ſup. ſic dicit agendum. Hoc accuſatoris obumbrato ſermone fallitur plebs malè credula, & ieiuna veritatis, in ſententiam prorumpit hæreticam. Sed audiamus teſtes loqui productos. Super quartum enim prędictum diſtinctione illa. 11. *Sanctus* † *Thomas*. Ad tertium, inquit, dicendum, quòd populo non datur ſanguis propter periculum: quia faciliùs vna gutta ſanguinis laberetur, quàm aliqua particula corporis. Vnde miniſtris altaris ſecundùm conſuetudinem aliquorum datur participatio ſanguinis: de quibus præſumitur, quòd in talibus magis ſint cauti. In lege etiam veteri: de libaminibus nihil habebant offerentes, ſed ſoli ſacerdotes: per quæ figurabatur potus huius ſacramenti. de ſacrificijs autem habebant: quibus ſignificabatur cibus huius ſacramenti. Hæc ille. Et tertia parte ſiue de Chriſto, vbi ſuprà. Circa vſum, inquit, huius ſacramenti duo poſſunt conſiderari. Vnum ex parte ipſius ſacramenti, aliud ex parte ſumentium. Ex parte ipſius ſacramenti conuenit, quòd vtrumque ſumatur, ſcilicet corpus & ſanguis, quia in vtroque conſiſtit perfectio ſacramenti. Et ideò, quia ad ſacerdotem pertinet hoc ſacramentũ conſecrare & confiteere, nullo modo debet corpus Chriſti ſumere ſine ſanguine. Ex parte autem

1 Gennadius de Timotheo.

2 S. Thomas.

autem ſumentium ſumma requiritur reuerentia, & cautela, ne aliquid accidat, quod vergat ad iniuriam tãti myſterij: quod præcipuè poſſit accidere in ſanguinis ſumptione: qui quidẽ ſi incautè ſumeretur, de facili poſſet effundi. Et quia creſcente multitudine populi Chriſtiani, in qua continentur ſenes, & iuuenes, & paruuli, quorum quidam non ſunt tantæ diſcretionis, vt cautelam debitã circa vſum huius ſacramenti adhiberẽt: ideò prouidè in quibuſdã eccleſijs obſeruatur, vt populo ſanguis ſumẽdus non detur, ſed ſolùm à ſacerdote ſumatur. Hæc ille. AVTHOR. Videant omnes gentes, q̃ iſte doctor nõ dicat cum iſtis inſtantibus, ſanguinem ſacramenti in vini ſpecie toti populo propinandum: imò diſſuadet propter plebis incuriam, & effuſionis periculum: & item correſpondẽtiam ad figuram: quia in lege, inquit, de libaminibus nihil ſumpſerant offerentes. De ſacrificijs autem ſignificãtibus cibum ſacramenti ſumebant. Videamus & reliquos. Et Albertus, inquiunt, in tractatu ſuo
3 de officio miſſæ. AVTHOR. De †hoc Albertus quæſiui: & quãtùm mihi datur agnoſcere,
Albertus de Padua. ipſe eſt *Albertus de Padua*, qui in opere quadrageſimali, homilia. 3. de cœna domini. Quare autem, inquit, non miniſtratur populis ſanguis Chriſti? Dicendum. Iſtud videtur omitti propter euerſionis periculum. Congruit etiam inter miniſtros eccleſiæ & populũ eſſe differẽtiam. Populo ſufficit de corpore Chriſti miniſtrari, ſed miniſtros oportet eſſe quaſi animã corporis, dirigendo populũ ſubditũ. Ideò illi corpus tm̃, iſti etiam ſanguinẽ, in quo eſt anima, ſumũt. Hæc ille. AVTHOR. Iſte ergo Albertus vltra periculũ effuſionis addit cõgruentiã differẽtiæ miniſtrorũ eccleſiæ in ratione animæ, cuius ſedes eſt ſanguis, in cõparatione ad populũ, qui eſt corpus, vt populus nõ cõmunicet in ſpecie vini. Et Innocẽtius, inquiunt, in lib. de ſacramẽtis in ſumma. Poſt Innocẽtium. III. quẽ pro eis eſſe nõ repperi, ad
Innocentius. V. *Innocentium*. V. qui & Petrus primò dictus eſt, veniens, ſuper. 4. diſt. 11. fic dicentẽ inueni. In
4 †ſacramentis eſt ratio ſigni, & ratio cauſæ. Si gnificatio pertinet ad ſapientiã, ſed cauſalitas ad gratiam. Quia igitur gratia omnibus cõmuniter neceſſaria eſt, ſed nõ ſic ſapientia: efficacia verò æqualis eſt ſub vtraq; ſpecie, ſed non ſignificantia: ideò omnibus traditur ſub altera ſpecie, in qua poteſt tradi cum reuerẽtia & cautela maiori. A maioribꝰ verò tãtùm, id eſt, presbyteris, vel miniſtris ſumitur ſub vtraq; ſpecie. Ad obiectum autẽ, q̃ in cibo ſine potu non eſt refectio, Dicendũ, q̃ ſub vtraq; ſpecie eſt cibus & potus ſecundùm rem ſignificatã, quanuis non ſecũdùm ſpeciem ſignificãtem. Et cũ arguitur illud Euãgelij, Niſi mãducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius ſanguinem &c. Dicendũ, q̃ ſub vtraq; ſpecie corpus mãducatur, & ſanguis bibitur in re, licèt non in expreſſo ſigno. Sed Græci, vt dicitur, inſtituti per Paulũ, in vtraq; omnes cõmunicant. Dico, inquit, quãuis illi benefaciant: Latini tamẽ melius ratione prædicta. Hæc ille. AVTH. Ecce iſte Innocentius clarè determinat cõtra eos. Et *Lyra*, inquiũt, ſuper illo Prouerb. 9. Ve Lyra.
nite, & comedite panẽ meum. Et ſuper. 1. Corinth. 11. AVTHOR. Quantũ ad Corinthios Græcos puto eos communicaſſe in liquido ſacramento: tum quia Græci erant gentium reliquiæ, quæ inter ſacrificia ſua ſanguini pecudũ inhiabant. Tum quia hæretici erãt tunc tẽpore ſancti Pauli: quorũ hæreſes plurimas, & inter omnes hanc de irreuerẽtia ſacramenti in ſumptione ſua ſacrilega, Paulus venit reformare poſtremò, cùm diceret, Cætera, cùm venero, ego diſponam. Quo ad illud Sapientiæ, dicit Lyra. In †vtraq; ſpecie cõmunicabant anti
5 quitùs fideles, ſed propter periculum effuſionis ſanguinis ordinatũ eſt, q̃ datur laicis ſub ſpecie panis tãtùm. Hæc ille. AVTHOR. Tãtum dicit, q̃ in vtraq; ſpecie cõmunicabant antiqui fideles, nunc aliter ordinatum eſſe grandi cauſa. Quid hoc eis proficit? Nunquid quia ſic erat antiquitùs, ideò foret iam melius? Cõmunicent ergo per domos, frangentes panes, vt olim. Inebriati quoq; communicent, vt olim. Solis idololatris principibus Chriſtum blaſphemantibus, & ſanctos perſequentibus colla ſupponãt, vt olim. Nunqd iſta, & alia plura per Apoſtolos ſublata ſunt tanq̃ informia, quãuis erant antiqua? *Ambroſius* dicit in primi Ambroſius.
tiua eccleſia omnia eſſe confuſa ſuper hoc textu ad Epheſios. Et ipſe dedit quoſdã Apoſtolos. vbi dicit, Vt creſceret plebs, & multiplicaretur, omnibus inter initia conceſſum eſt, & euangelizare, & baptizare, & ſcripturas in eccleſia explanare. At vbi omnia loca circũplexa eſt eccleſia: conuenticula conſtituta ſunt, & rectores, & cætera officia eccleſijs ſunt ordinata. Sequitur. Quia ſi omnes eadem poſſent, irrationabile quid eſſet, & vulgaris res, & viliſſima videretur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ſi confuſio rituum primitiuæ eccleſiæ permaneret, irrationabile quid eſſet, & vulgaris res, & viliſsima videretur. Sileant ergo, qui ordinationes veteres præferunt cum tumultu. Laudent fidem, & patres collaudẽt, ſic vt Chriſtus laudetur in oĩbus. Ad iſta iã diximus, quæ oĩa

concur-

concurrunt eccleſiæ, & cautelam faciunt irre uerentiæ & effuſionis. Addamus & alios non impares iſtis, qui vltra iã dicta cauent, ne fiat propter periculũ hæreſis, aut erroris. Vñ vltima parte ſummæ articulo, quo quærit: Nunquid vtraq; ſpecies ſit de integritate ſacramẽti, Doctor antiquus de *Halis*. Et † ſi totũ, inqt, ſit in vtraq; ſpecie, non tñ perfectè per vnam ſignificatur. Fideles aũt perfectũ ſacramentũ ſuſcipiunt quãtùm ad efficaciã, quæ reſpicit cõtentũ & ſignatũ. Nõ tñ ſumptio in vna ſpecie eſt tãtæ efficaciæ inquãtum reſpicit ſignatũ & nõ cõtentũ, quantæ eſt in vtraq;. Nõ tamen oportet, q̃ ipſi ſumãt in vtraq; ſpecie ꝓpter periculũ effuſionis, & ꝓpter periculũ erroris, ne ſimplices crederẽt totũ Chriſtũ ſub altera ſpecie nõ eſſe: ſicut fuit de quodã nõ credente, q̃ eſſet ſanguis in ſacramẽto corporis, qui videbat ſanguinẽ exire de hoſtia. Hęc ille. AVTHOR. Iſte doctor antiquus, & illibatæ credentiæ bñ docet cũ ſuprà dictis ſacramẽtũ ſanguinis nõ indiſcriminatim populis porrigẽdũ propter periculũ effundẽdi. Sed qđ amplioris eſt põderis, adiũgit ne fiat ꝓpter erroris vel gignẽdi vel fouẽdi nõ molle peccatũ. Et in robur dictifactũ adducit illius, qui nõ credebat hoſtiã corporis ſanguinẽ cõtinere, donec exiliẽtem proſpexiſſet è latere. Hũc ſequitur ſanct⁹ *Bonauẽtura* ſupra. 4. diſtin. itẽ. 11. vbi dicit, Et ſi totũ in vtraq; cõtineatur, tñ per alterã perfectè ſignificatur. Ē ideò fideles perfectũ ſacramentũ ſuſcipiũt, quia ad efficaciã recipiũt. Sed quãtùm ad ſignificãtiam ſufficit, q̃ eccleſia faciat in eorũ pręſentia. Nec oportet q̃ ipſi recipiãt propter periculũ effuſionis, & ꝓpter periculum erroris: quia nõ crederẽt ſimplices in altera ſpecie ſe totũ Chriſtum recipere. Exẽplum cauſæ eſt de eo, cui exiuit ſanguis ab hoſtia, quia nõ credebat q̃ eſſet ſanguis in ſpecie corporis. Hæc ille. AVTHOR. Hic error hominis ſic credentis reliqua fuit hæreſis, quam prædixi, putãtium Chriſtum ſub vtraq; tantũ ſpecie totum eſſe contentum, & ñõ totum & ſacrificium cõſummatũ ſub altera, contra quã edidit Iulius Papa cap. illud, Cùm omne. Sic † item in hãc cauſam cõcurrit doctor *Fiſchatre* ſuper. 4. diſtin. 11. Quæritur, inquit, quare nõ datur populo corpus Chriſti ſub ſpecie vini, ſicut ſub ſpecie panis, vel ſimul ſub vtraq;. Reſponſio. Multiplex aſſignatur ratio. Vna quã tangit Iulius Papa. de conſecra. diſtin. 2. Cùm omne. Alia eſt ꝓpter periculum. Faciliùs em̃ elaberetur gutta, quàm hoſtia. Tertia, quia in lege, & in ſacrificijs offerebãtur libamina. De libamine autem nihil habebãt offerentes, ſed tantùm ſacerdos: licèt de ſacrificio haberent. Et ideò vt innoteſcat, & cõgruat veritas ſigno, de ſacrificio, ſcilicet de corpore Chri ſub ſpecie panis datur populo, ſed ſub ſpecie libaminis non. Hæc ille. AVTHOR. Bene aſſignat doctor cauſas. Primam amotionis erroris. Secundã, cauendæ iniuriæ. Tertiã, correſpõdentis veritatis ſuæ figuræ. His † itẽ accedit in expoſitione. 11. cap. 1. Corinth. *Notyngham*. Triplex, inquit, cauſa poteſt aſſignari, quare ſanguis nõ eſt tradẽdus fidelibus ſub ſpecie vini. Vna eſt propter periculi vitationẽ: quia enim ſanguis fluxibilis naturæ eſt, citò, ac faciliter poſſet effundi. Vñ propter vitãdum periculũ ne effunderetur cũ fidelibus traderetur, prę ordinatũ eſt, q̃ nõ tradatur ſanguis ſub ſpecie vini, ſicut corpus ſub ſpecie panis. Secũda ratio eſt, propter erroris remotionẽ. Nam ſecũdùm Auguſtinũ totũ corpus ſumitur ſub ſpecie panis: & totus Chriſtus ſub ſpecie vini. Quare tamẽ ſub duplici ſpecie ſe totum dedit, fuit iſta ratio, vt oſtẽderet totam naturã humanã ſe aſſumpſiſſe: & quia panis refertur ad corpus, vinũ verò ad animã, ideò ſub vtraq; ſpecie voluit ſacramentũ iſtud eſſe confectũ, vt animæ, & corporis ſignificaret in Chriſto ſuſceptio, & vtriuſq; naturæ liberatio. Ne igitur ab infidelibus credatur nõ eſſe corpus Chriſti ſub vtrãq; ſpecie: ideò ſub vna ſpecie tm̃ traditur fidelibus. Tertia ratio eſt, propter myſticã ſignificationẽ. Iudæ ſuo proditori intinctã bucellã porrexit: ne igitur fideles videãtur eſſe ſimiles Iudæ proditori, cõſuetudo eccleſiæ habet, vt fideles Chriſtiani intinctum nõ recipiant. Hæc ille. AVTHOR. Omnes iſti doctores põderant inter alia rationẽ vitãdi erroris: ſicut & periculum effuſionis plebis incautæ. Nec mirũ. Si em̃ beatus Paulus tm̃ execrabatur errorem facti inordinati in Corinthijs, ꝓuidẽs ne de cætero oblationes ſuas quiſq̃ appropriatè reciperet, cũ cõmunicaret in eccleſia, ſed ſubtraxit eis modũ illum ꝓpter vitandũ ſcãdalũ populi pauperis: multò celebrior cauſa reſtat ſubtrahere plebibus liquidũ poculũ ſacramẽti, vt credat ſe totũ Chriſtum ſuſcepiſſe priùs: & ſic vitare ſcãdalũ hæreſis ad inficiendũ vulgus tã facilis. Alia item ratio, vt cõformes fiamus apoſtolicis verbis, quibus diſtinxit ſacrificia conſummãtes à participãtibus plebibus. Quare enim eſſet ſacerdos ſacrificium cõſummãs: niſi vſq; ad vltimũ complementũ ſacramentum totum perduceret tã ſignis, q̃ rebus? Quare item ille ſeorſum eſſet participans, niſi in aliquo à cõpleto recederet re, vel ſaltem ſigño? Decens ergo arbitror ad ſynceritatẽ tex

tus

6 De Halis.

7 Fiſchatre.

8 Notyngh.

S. Bonauentura.

tus Apoſtoli, vt ordo participatiuè cõmunicãtis cedat ſaltem ſolẽnitatem ſenſibilis ſigni ſacrificia ſolenniter cõſummãti, à quo totũ accipit in perſona Chriſti. Ex his duabus ratiunculis aceruũ doctoraliũ rationum, quẽ ſcripſimus, cumulamus. Sic igitur ad hanc inſtãtiam declinãdam, prout ad manus noſtras pagina illorũ venit, proceſsimus. Accepimus enim eã admodum crudã, & ſegniter allegãtem authorũ nomina ſine dictis, & librorũ loca diffuſa ſine rubricis. Argumẽta quoq; quæ à ſcriptura rum, vel doctorũ libris aſſumunt, ſunt tam eis, q̃ catholicis plerunq; cõmunia. Sicut cùm arguũt, q̃ populus eſſet bibiturus ſanguinẽ dñi. ſic enim dicit eos facere fides catholica. Bibũt enim vſq; ad participationis effectũ, & ſi non per ſenſibilem ſpeciem. Et ſic habet dictum illud *Auguſtini*, quod afferũt lib. 1. de ſymbolo: vbi dicit, Quãtum nefas eſt occidere Chriſtũ? Iudęi tamẽ eũ occiderunt. Et multi in eum poſteà crediderũt: & biberunt ſanguinẽ eius. Dimiſſum eſt illis peccatũ, quod cõmiſerũt. Hæc ille. AVTHOR. Ex hoc conantur arguere, q̃ populus debet cõmunicare in ſpecie liquida, quia Iudæi biberũt ſanguinẽ Chriſti, quaſi & ita facerent veteres Iudæi, de quibus Apoſtolus ait, Bibebãt aũt de ſpiritali cõſequente eos petra. Et nũquid ſenſibilem aliquã ſpeciem biberũt de cõſequente eos petra? Vñ eodẽ libro ſuperiùs itẽ dicit de bibere *Auguſtinus*. Nolite putare omnipotentẽ patrẽ, & non omnipotẽtem filiũ. Error eſt, delete hoc in vobis: nõ hæreat in memoria veſtra, nõ bibatur in fide veſtra: & ſi fortè aliquis veſtrum biberit, vomat. Hęc ille. AVTHOR. Ecce & hìc dicit de bibere, nõ liquidã ſpeciem, ſed fidẽ. Ita & Auguſtinus ſuprà ſubinfert de bibitione per effectum remiſsionis peccatorũ. Dimiſſum, inquit, eſt illis peccatũ, quod cõmiſerunt. Nihil ꝓficit igitur hæc aſſumẽs, quoúſq; planã authoritatem adducat dicentẽ, q̃ plebs cõmunicauit ſanguinẽ Chriſti ſecundùm naturã in liquido ſacramẽto. Bibũt enim populi ſanguinẽ Chriſti ſecundũ omnẽ eius eſſentiam, & virtutẽ, quãuis nõ actu oris explicito, ſcđm forinſecã ſenſibilem ſpeciem. Nec itẽ negamus eis generaliter bibere Chriſti ſanguinẽ ſecũdùm vini ſpeciẽ, ſed nec generaliter, & ſine diſcretione cõcedimus vniuerſis. Nã ſcimus de cõſuetudine eccleſiæ relictũ eſſe maiorũ prælatorũ induſtrię, vt de miniſtris altaris quoſdã, aut alias perſonas illuſtres de vulgo fide & reuerentia & omni timore Dei ꝓditas ad hãc cõmunicationẽ ſolennem in vtraq; ſpecie poſsint admittere. Sicut interdũ ſolet Papa, & alij quidã Epiſcopi, imò & inter fratres ſuos quidã religioſorum præpoſiti. Sed magna cautela opus eſt præpoſitis ſcire quibus, & qualiter, & qua fide ſubnixis iſta diſpẽſent. prout in ca. 3. eccleſiaſticæ hierarchię ſcribit *Dionyſius*. Poſteà poſtulans (ſupple hierarcha) dignus fieri hoc ſacrificio, quod fit ad Dei imitationẽ, diuina perficere, & diſtribuere caſtiſsimè & ſacris participaturos, vt cõuenit ſanctis percipere, ſanctificat diuiniſsima, & ſub viſum agit dicta per ꝓpoſita ſanctè ſigna. Etem̃ coopertũ, & indiuiſibilem panẽ diſcooperiẽs, & multa diuidens, & vnitiuũ calicis omnibus partiẽs, ſignificatiuè vnitatẽ multiplicat, & diſtribuit ſanctiſsimũ in iſtis ſacrificiũ perficiens. Hæc ille. AVTHOR. Si attẽdant hìc Dionyſiũ dicere, quo modo hierarcha indiuiſibilem panẽ diſcoopericns, id eſt, ſacramentũ corporis & vnitiuum calicis omnibus partiẽs: & hoc modo oẽs cõmunicari in ſacramẽto calicis: attẽdãt itẽ, q̃ ꝑ hãc diſtributionẽ calicis ſolũ ſignificatiuè vnitatẽ multiplicat, ſcilicet ſacramẽti prioris. Attẽdantq;, q̃ ſolus ſummus ſacerdos, id eſt, hierarcha, vel Epiſcopus, & cum quãta deliberatione ſic ſumentes communicat. Caſtiſsimè, inquit, participaturos, vt ſanctis conuenit, ſanctificat. ita quòd non ſine ſumma cenſura procedit, quoúſq; viderit communicaturos ſic ſyncerè diſpoſitos, vt communicatio iſta non eos ad hæreſim animet, non indiſponat ad fidem. Finaliter igitur conſulo, vt hæc gẽs querula noui ritus, primò ſe purget ab hæreſi Witcleuiſtarum de hoſtia figuraliter cõſecrata quæ eã in hãc abyſſum ſchiſmaticæ petitionis immerſit. Proteſteturq; publicè Chriſtũ totum & integrum ſecundùm fidem catholicam eſſe ſub vtraq; ſpecie panis & vini catholicè conſecrata: non tantùm figuraliter & tropicè, ſed ſecundùm ſubſtantiam corporis ſui viui propriè, & identicè. A qua fide ſi exorbitet: nimirum, vt dixi, ſi pro figura ſanguinis tm̃ inſtet. Quia cùm ſubſtantiã ſanguinis nec hìc credit, nec ibi, niſi per figurã: nec quicq̃ ſanguinis accipit, ſi figuram vini nõ ſumat. Sed deſine ergo paſcere te ſignis: paſce te rebus, paſce naturis, & iuxta vocem ſponſi: paſce hœdos tuos iuxta tabernacnla paſtorum eccleſiæ: & tunc ſine tropo vini bibes in corporis ſpecie ſanguinem veræ vitæ. Secundò conſulo, vt ſubmittat ſe diſpoſitioni catholici gregis paſtori vicario ſub Chriſto Deo: & deſinat alia vendicare nouella, quæ tota eccleſia Chriſti per tot loca, gentes, & regna, conceſsis vti cõtẽta, nõ petit, ne iuxta doctorũ ꝓdictorũ ſentẽtias à cõmunione, quã petit, repellatur

Auguſtin. Auguſtin. Dionyſius.

pellatur pro errore ſchiſmatis ex hac vltima, aut pro errorehæreſis data prima: & ſic pro in diſpoſitione mortalis criminis ex vtraq; infamia, & primæua eorum inſtantia.

¶ Quòd Euchariſtia eſt ſuper cæ tera ſacramenta præcellens, & ſingulariter dicta communio.

CAP. XCV.

SVMMA.

1 *Panem trãſubſtantiari in corpus Chriſti, q̃ ſit arti culus fidei, cõtentus in ſymbolo Apoſtolorũ ibi, Credo ſanctorum communionẽ. Et quid de hoc dicat Dionyſius.*

2 *Euchariſtia q̃ ſit perfectio perfectionam ſecũdùm S. Thomam.*

3 *Euchariſtia q̃ ſit ſingulariter dicta cõmunio ſcdm Auguſtinũ, Lincolnieñ. Hilariũ, Cyrillum &c.*

4 *Euchariſtia quid, ſecundùm Ignatium.*

5 *Alexãder Papa quid de Euchariſtia dicat.*

6 *Euchariſtia ſacra quare per antonomaſiã dicta cõ munio. Et multa de hoc ibi, potiſſimùm ex Damaſceno.*

TItulus excellẽs, & nomẽ exi miũ ſup̃ omnia ſacramenta, auget, & probat quid ſit Euchariſtia in natura ad gloriã ſacramẽti. Nihil ſufficim⁹ in laudes eius. Hebes intelligẽtia noſtra cõgruũ gloriæ ſuæ nomẽ nõ nouit formare, neſcit exprimere. Verè ſi vetuſtiſsimos patres fidei apoſtolorũ comites, & ex vicino ſequaces laudares, vel ſemel audires, & in ſplẽdores ſanctorũ nomẽ eius cõmitteres, planè diceres, verũ corpus Chriſti eſſe nõ tropicũ, & Chri carnis eſſentiã, nõ figurã. Sed ſemper repercutit aciem mẽtis meæ, improperiũ illud Witcleff cõtra ſacrã Euchariſtiã, q̃ fides trãſubſtãtiationis eius, aut accidẽtiũ eius ſine ſubiecto, nõ eſt in aliquo articulo fidei cõtẽta trĩũ ſymbolorũ. Hoc tñ nõ à ſe ſumpſit, ſed à magiſtris ſuis nouellis hæreticis, quos *Alanus* recitat in ſui quadripertiti lib. 1. dicẽs, Quærũt hæretici, ſi articulus fidei Chriſtianæ eſt panẽ trãſubſtãtiari in corpus Chriſti, cũ in aliquo ſymbolo nõ fiat mẽtio de hoc articulo, vel apoſtolico ſymbolo, vl̃ ſymbolo miſſę, vel ſymbolo Athanaſij, cũ in iſtis ſymbolis de oĩbus articulis fidei fiat mẽtio: an magis videt̃ humana ratio. Hæc ille. AVTHOR. Ad hoc dixi iã ſuprà, ſed prę triſtitia cordis iterũ laceratã fidẽ ſacræ Euchariſtię & iterũ & ſæpe reſarcire nõ piget. Sciat † ergo hoſtis ſacræ hoſtiæ, q̃a fides omniũ myſteriorũ eius ibi cõtinetur in ſymbolo, vbi dicitur ore Apl̃orum. Credo ſanctorũ cõmunionem. Si em̃ cõmunio Chr̃ianorũ potiſsima ſit cõmunicatio ſacramentorũ: quo poteſt abeſſe eorũ numero, quæ eſt inter oẽs p̃celſa cõmunio? Quomõ nam potuit defuiſſe Petrus apl̃orum primus, vbi locutus eſt Chr̃s duodecim eius Apl̃is? Si mihi nõ credas, audi ſanctũ patrẽ Diony. diſcipulũ apl̃i Pauli, qui quaſi laudes eius tãgere nõ auderet, dicit excellẽti nomine eã eſſe ſanctã ſanctorũ omniũ cõmunionẽ eccleſiæ. 3. c. eccleſiaſticę hierarchię *Dionyſius*. In fine aũt omniũ ſummus ſacerdos ad ſacratiſsimã Euchariſtiã vocat perfectũ: & p̃fectiuorũ myſteriorũ ipſi tradit cõmunionẽ. Sed euge, qm̃ huiuſmodi cõmẽmoratio q̃dem erat, nõ mihi iuſtũ eſt trãſcurrẽti hierarchicorũ quid ante eã laudare. Etem̃ eſt ſcdm glorioſum noſtrũ magiſtrũ hoſtiarũ hoſtia. Et oportet ante alias eã ſacrè ſcribẽs exponẽtẽ ex diuina iuxta eloquia, & hierarchica ſciẽtia in ſacrã eius aſcẽdere diuino ſpũ contẽplationẽ. Et primũ quidẽ hoc ſacrè inſpiciamus, ꝓpter q̃d cõmune alijs hierarchicis teletis diſcretè huic vltra cæteras deputatur, & ſingulariter p̃dicatur cõmunio & ſynaxis. AVTHOR. Teleta, quæ hìc dicit̃, etiã in litera Lincolnieñ. habetur. Dionyſius. Euchariſtia eſt telete omniũ teletarũ: & quomõ ſingulariter annũtiatur cõmunio. AVTHOR. In p̃dicto textu dicitur hoſtia hoſtiarũ de trãſlatione Ioannis Scoti. in trãſlatione veteri eſt cõſecratio cõſecrationũ, ſecundũ Ioannẽ Saracenũ p̃fectio p̃fectionũ, & ex trãſlatione Vercellenſis. Similiter *S. Thomas*. Quòd † Euchariſtia eſt p̃fectio p̃fectionũ, nec ante illã aliquod aliud ſacramẽtũ eſt laudãdũ. Itẽ q̃ ipſa ſingulariter dicitur cõmunio, vel cõgregatio, cũ hoc alijs ſacramẽtis ſit cõmune, & quare. Cõmunio quidẽ, vel cõgregatio rectè dicit̃, quia varias vitas, vel p̃ſonas diuinitùs adunit. Quod aũt alijs eſt cõmune, meritò ei attribuit̃, quia aliorũ ſacramẽtorũ perfectio ex ipſa dependet. Nam alia ſacrameta cùm celebrantur, cõſummatio fit in miſſa. Similiter quãuis oĩa ſacramẽta illuminationẽ habeãt, tamẽ ſpecialiter baptiſmus illuminatio dicitur: quia initiũ, & quaſi fundamẽtum eſt aliorum ſacramentorum. Hæc ille. AVTHOR. Hic in compẽdio ſuccinctè deſcripſit doctor ſenſum Dionyſij in prædicto cap. quo ꝓbare laborat Euchariſtiam eſſe conſecrationẽ omniũ cõſecrationũ, & q̃ antonomaticè dicitur eſſe cõmunio inter omnia ſacramẽta, cùm tñ nomẽ cõmunionis

Alanus.

Dionyſius.

S. Thomas.

genera

generali ratione cunctis conueniat. Vnde lib. 7. de baptiſmo cõtra Donatiſt. reſpon. 45. *Auguſt.* Communionẽ † credo eam dicit, quæ per
3 Auguſtin. tinet ad colũbæ ſocietatem. Nam in participa
Cõmunio. tione ſacramentorũ procul dubiò cõmunicabãt eis, neminẽ iudicãtes, aut à iure cõmunionis aliquẽ, ſi diuerſum ſentiret, amouẽtes. Hæc ille. AVTH. Ita puto cõmunionẽ ſanctorũ intelligẽdã in ſymbolo pro cõmunione omniũ fideliũ in omni re ſancta, ſiue fictè, ſiue charitate, ſiue itẽ ſanctis orationibus, ſed maximè in participatione ſacramẽtorũ. Inter quæ maximè ſeruit articul⁹ ille cõmunioni Euchariſtiæ ſcđm Dionyſiũ in hoc loco. Vñ in princi. cõ-
Lincoln. mẽti *Lincolnienſ.* Omnis alia telete virtutẽ huiuſ modi cõgregationis & reductionis ad Dei cõmunionẽ & ꝑfectionis ab hac telete ſuſcipit, quę primò per ſe & principaliter eſt noſtri ad Deũ cõgregatiua, & cõmunicationis ipſi⁹ effectiua. In hac em̃ telete eſt vera caro nr̃i Saluatoris, quã aſſumpſit de virgine, in qua paſſus, nos redemit, nõ diuiſa ab anima, nec à deitate, ſed inſeparabiliter vnita: & ſic eſt in ea Dei filius, Deus & homo ꝑfectus, q̃ noſtrã aſſumẽs humanitatẽ, nos coũniuit, & cõmunicare fecit ſecũ in vna natura, & redonans nobis ſuã carnẽ ſingularẽ ad comedendũ, congregat, & counit nos cum ſua ſingulari ꝑſona, vt oẽs ſimus vnũ in Chr̃o in eius ꝑfectione ꝑfecti, & in eius cõmunicatione coũniti, & cõgregati. Meritò igit̃ huic telete, qa ipſa primò principaliter eſt noſtri ad Deũ cõgregatiua, & cõmunicationis ipſius effectiua, & ꝑfectiua, alijs teletis ex ſua virtute tribuẽs horũ efficientiã, appropriatur ꝑ excellẽtiã nomẽ cõmunionis. Hæc ille. AVTHOR. Quàm dulciter, q̃q; perſpicua fide elicit Lincolni. de dicto textu ſacri Dionyſij planiſſimã & peculariſſimã veritatẽ de fide Euchariſtiæ! Ita vt ad probandũ Euchariſtiã eſſe principaliter cõgregatiuã noſtri ad Deũ, & effectiuã cõmunicationis ipſius, aſſumpſit, q̃ in ipſa eſt vera caro nr̃i Saluatoris, quã aſſumit de virgine inſeparabiliter aĩæ eius, & diuinitati vnita. Et in ea nos cõmunicare ſecũ facit, cũ redonat nobis ſuã carnẽ ſingularẽ ad comedẽ dũ: & ſic coũnit nos cũ ſua ſingulari perſona.
Hilarius. Hic iã videtis vñ aſſumpſit pr̃ *Hilarius.* 7. lib. de Trinit. cũ ꝓbaret oẽs fideles per aſſumptionẽ ſacræ Euchariſtiæ nõ ſolũ per gr̃am, ſed ꝑ naturæ ꝓprietatẽ, & verã ſubſtãtiã Chriſto vnitos. Ita hic dicit: redonat nobis ſuã carnem ſingularẽ ad comedẽdũ, & coũnit nos cũ ſingula-
Cyrillus. ri ſua ꝑſona. Hæc itaq; erat fides antiqui pr̃is *Cyrilli* exponẽtis illud Luc. 22. Hoc eſt corpus meũ, qđ pro vobis &c. vbi, Igit̃, inquit, viuificatiuũ Dei verbũ vniens ſeipm̃ proprię carni, fecit eã viuificatiuã. Nunqd ergo & qm̃ in nobis eſt vita Dei verbo exiſtẽte in nobis, viuificatiuũ erit nr̃m corp⁹? Sed aliud eſt ſcđm participationis beatitudinẽ nos habere in nobis Deũ filiũ, aliud ipſum fuiſſe factũ carnẽ, id eſt, corpus ſumptũ ex alma virgine propriũ corpus effeciſſe. Decebat ergo eũ noſtris quodãmõ vniri corporibus ꝑ ſacrã ei⁹ carnẽ, & p̃tio ſum eius ſanguinẽ, quæ accepim⁹ in bn̄dictionẽ viuificatiuã in pane & vino. Ne em̃ horreſcerem⁹ carnẽ & ſanguinẽ appoſita ſacris altaribꝰ, cõdeſcẽdẽs de noſtris fragilitatib⁹ influit oblatis vim vitæ, cõuertẽs ea in veritatẽ ꝓprię carnis, vt corpus vitæ quaſi quoddã ſemẽ viuificatiuũ inueniat̃ in nobis. Vñ ſubdit, Hoc facite in meã cõmemorationẽ. Hęc ille. AVTH. Quàm fiducialiter loquit̃ ſanctus Patriarcha Cyrillus exprimẽs fidẽ antiquorũ dierũ ſuorũ. Decebat, inqt, Chriſtũ noſtris vniri corporibus per carnẽ & ſanguinẽ, quæ accepim⁹ in bn̄dictionẽ viuificatiuã in pane & vino, id eſt, in ſpeciebus panis & vini, ſcđm regulã Damaſceni: ita vt caro Chriſti in ſacramẽto nõ ſolũ ſpũaliter comedit̃, vt callidus Witcleff dicit, in telligẽs figuraliter, ſed corporib⁹ vnit̃ noſtris (ait Cyrillus) ſcđm noſtrã ſubſtãtiã & naturã carnis, ipm̃ reficiẽs, nõ ſeipſam cõſumẽs: & ita efficit cõmunicationẽ nr̃i corporalẽ ad Chriſtũ: qđ nullũ aliud poterit ſacramẽtũ. ideò eſt excellẽter dicta cõmunio, ſcilicet, ꝓpter rẽ ibi nõ ſolũ ſignatã, ſed cõtentã. Vñ ſuꝑ eodẽ cap. Diony. in cõmẽ. partis. 1. *Lincol.* Ipſa Euchari- Lincoln.
ſtia eſt telete teletarũ omniũ digniſſima, & maxima, ꝓpter rẽ omniũ digniſſimã & maximã
4 in hac telete cõtentã. Eſt † em̃ Euchariſtia ſecũdũ beatũ *Ignatiũ* caro Saluatoris nr̃i Ieſu Chri Ignatius.
ſti pro peccatis nr̃is paſſa, quã benignitate pr̃ reſuſcitauit. Hæc ille. AVTH. Iſte idẽ ſanctus pr̃ antiqu⁹ diſcipul⁹ ſancti Ioãnis, ſicut & Dionyſius Pauli, nõ dicit Euchariſtiã eſſe putribilẽ panẽ, nec ſub tropo carnẽ Chr̃i, imò ꝓpter vtrũq; errorẽ (vt ſuprà habet̃) vocauit quoſdã ſui tp̃is Anthropomorphos, ſed ipe dicit eſſe ſine figura verã carnẽ Chr̃i: ideoq; ſcđm Lincolnienſ. eſt omniũ teletarũ maximè in re cõtẽta. Et ſcđm hãc ipſam ſentẽtiã declarat itẽ fidem Romanę eccl̃iæ ſcđm dies antiquos. 5. à beato Petro Romanus Põtifex *Alexãder.* Nihil, inqt, Alexander
in ſacrificijs mai⁹ eſſe poteſt, q̃ corpus & ſan- Papa.
guis Chr̃i: nec vlla oblatio hac potior eſt, ſed hæc omnes præcellit. Quę pura cõſciẽtia dño offerenda eſt, & pura mente ſumenda, atq; ab omnibus venerãda: & ſicut potior eſt cæteris, ita potiùs excoli, & venerari debet. Hæc ille.

AVTH.

AVTHOR. Quid dicet ad iſta de huius excellentia ſacramenti Witcleff cum figuris & tropis? quia comparando ſacramẽta ſecundùm ſuas naturas, quomodo præcellit Eucharistia vnctionẽ, quę eſt de pretioſo balſamo in natura? Comparando autem ſacramenta ſecũdùm figuras, vel virtutes, quomodo item præcellit hoc illud, cùm illud ſignificat, & efficit il lapſum Spirituſſancti, qui infinitè melior eſt, & potior carne Chriſti? Ex hoc planè euidet de neceſsitate intelligi ſacramenta ſecundùm ea, quæ per naturam ſunt, & cõtinent reuera, excluſa tali figura, per eſſentiam. Sacramentũ
5 †enim Euchariſtiæ re ipſa continet, & eſt vera Chriſti caro, & verus ſanguis eius per eſſentiã, omne aliud ſacramentũ grãtiam aliquam adminiſtrat, ſed per eſſentiam nihil cõparãdum continet carni Chriſti. Hęc igitur prima ratio eſt ſancti Dionyſij iuxta expoſitionem *Licolmenſis*, quare ſacra Euchariſtia eſt per antonomaſiam communio. Alias duas addit, nõ à rei proprietate collectas, ſed magis ab induſtria miniſtrãtis. Primò, quia ſacerdos Euchariſtiã ſumit, & quã ipſe ſumpſit, cõmunicat alijs, qđ in ſacramẽtis alijs nõ contingit. Nõ em̃ eſt neceſſe presbyterũ volentẽ baptizare primò baptizare ſeipm. *Lincolnieñ.* Hierarcha diſcooperiẽs ſacrã Euchariſtiam, & benedictionis calicẽ, quæ virtus diuina operans in verbis hierarchę operata eſt, ipſe hierarcha venit in ſacram communionem, & alios prouocat in communionem eorundem donorum, participans autem ipſemet videlicet communicando, & tradẽs alijs hierarchicam communionem, id eſt, corpus & ſanguinem Chriſti, per quæ (vt prætactum eſt) cõmunicamus Deo. Hæc ibi. AVTHOR. Secunda ratio, quia omnis alia ſacramentatio requirit iſtã in fine, nec ſine iſta perficitur: imò ſine iſta eſt imperfecta, ergo potiſſimè debuit dici communio. Antiqua tranſlatio ſic habet. *Dionyſius.* Nõ enim eſt ferme quẽ quam perfici conſecratione hierarchica, niſi diuiniſsima Euchariſtia in capite per ſingulos perfectorum in vnam perfecti ſacroparantis cõgregationem, & à Deo tradita muneris perfectorũ miniſterioru̇m perfectoparatione ad eius communionem. *Lincolnieñ.* Non enim fere aliquam perfici teleten hierarchicam, niſi diuiniſsima Euchariſtia ſacrè perficiente eam: hoc eſt, cõſummante communione ipſius per virtutem à Deo traditã ipſi Euchariſtiæ. Hæc ille. AVTHOR. Demum confirmat poſt prędicta, quòd ſacra Euchariſtia tranſcendenter inter omnia ſacramenta poteſt dici communio, quãuis in omni ſacramento ſit noſtra cõmunio ex hoc, quòd ſacramentum baptiſmi ſingulariter dicitur illuminatio: & tamen omne ſacramentum nos illuminat. In quibus omnibus diſcernendum intueor, quòd ſacra Euchariſtia præcipuum, atq; primum locum inter ſacramẽta ſub nomine ſanctorum communionis in ſymbolo Chriſtianorum obtinuit, vbi dicitur, Credo ſanctorum communionem. Sanctorum communio. Cætera verò, quæ magis directè ad remiſsionem peccatorum ordinantur, ſpecialior tenet articulus, cùm ſubiungitur, Remiſſionem peccatorum. Et tunc quantùm reſtat periculi, apud quem eſt tam plana violatio ſacramenti? Omnem enim gratiam charitatis, quam habebat Chriſtus ad nos, & nos adinuicem, ſancta Euchariſtia continet re & ſigno. Et quid eminentius inter dilectionis inſignia eſſe poteſt? dicente Chriſto, qui nobis in hoc ſacramento ponit ad edendum carnem & ſanguinem, Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Vnde quarto ſententiarum cap. 5. *Damaſcenus.* Damaſcen. Communio, inquit, dicitur, & eſt verè, propterea quia communicamus nos per eam Chriſto: & quia participamus eius carne & deitate, & quia communicamus, & vnimur ad inuicem. Quia enim ex vno pane omnes aſſumimus vnum corpus Chriſti, & vnum ſanguinem: & adinuicem membra generamur, concorporati Chriſto exiſtentes: omni igitur virtute cuſtodiamus, ne aſſumamus metalipſim, id eſt, aſſumptionem hæreticorum, neq; tradamus. Non enim date ſanctum canibus (ait Dominus) neq; eijcite margaritas veſtras ad porcos: vt non participes cacodoxiæ, id eſt, malæ opinionis, & condemnationis efficiamur. Hæc ille. AVTHOR. Huic igitur tantæ excellentiæ ſacramento rogo Ieſum omnipotentem, ne vnquam ingratus inueniar obice fidei, ſiue morum. Cui acceptum fero, quòd quotidiè ſum ſi quid ſum. Eius enim gratia ſum quicquid ſum. Hæc agni caro (confiteor) me ab Ægypto vitiorum nutu ſuæ virtutis eduxit. Hic agni ſanguis vtrunq; poſtem tinxit, tam corpus meum, quàm animam: ne ab angelo exterminatore inter coæuos meos in primo flore perirem. Et cùm alios murmurantes contra tantum Dei munus per nauſeam incredulitatis audirem, hos eſſe perpendi, de quibus ait Pſalmiſta, Adhuc eſcæ eorum erãt in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos. Idcirco propoſui nõ colligere mihi ſanctum manna in Sabbato, quia profundas quæſtiones diuiniſsimi ſacramẽti die, quo mihi quies indicitur, ſecundùm illud, Altiora te ne ſcrutatus

tatus fueris: malui plena fide occultè dimittere, quàm temerè ventilare: quoúſq; feriam laborandi in ſanctis libris Deus annueret, quorum fide, & certitudine contra omnes molitiones hæreticas, aut dubitationes innatas copioſis ſententijs fidei noſtræ communis prōptuaria redundarent. O quantus dominus, & quàm glorioſa maieſtas: cuius eſt tam præclara caro, & ſanguis purpureus ornans genas! Ad *Auguſtinum* me conuerto, vt de hac re loquar ad dominum, quod habet in ſpeculo eccleſiæ. cap. 11. dicens, Reliqua ſacramēta, quæ tenentur in eccleſia tua domine, ſtupēda ſunt, & veneranda, ſed iſtud tuum ſacramentum præcellit vniuerſis. Hoc nempe tuæ indiuiduæ Trinitatis myſterium, & illud cæleſtis mē ſæ ſacramentum, quod fideles & pias animas paſcit carne, & potat ſanguine, ne eſuriant, neq; ſitiant in æternum: fac me domine Deus meus pura ac ſimplici conſcientia præcipuè inter cætera ſentire, ac credere, ſumere, & retinere. Ne ſinas domine, quæſo, fidem in eis meam vacillare: ſed ita ſemper in eis, & de eis, prout eſt tua tribuas mihi poteſtate credere, ac intelligere, ſicut veritas ſe habet. Hæc ille. Auguſti.

AVTHOR. Bono ergo ordine poſtquàm tractauimus de hac hoſtia hoſtiarum, & inter omnia ſacramenta præcipuo, properemus ad alia.

De Sacramento Baptiſmi.

¶ De ſacramento Baptiſmi in aqua, quòd requiritur ad ſalutem: & de hæreſibus in hac materia.

CAP. XCVI.

SVMMA.

1 *Doctrina quomodo præcedebat, & Baptiſmus ſubſequebatur ex Chriſti præcepto.*
2 *Hæreſis prima Witcleff de baptiſmo, recenſetur. Et quomodo in hac perfidia habeat Manichæos patronos.*
3 *Hæreſis quædam circa baptiſmum, narratur. Et quid contra hanc dicat Bernardus.*
4 *Hæreſes multæ de baptiſmo deſcribuntur.*
5 *Baptiſmus q. ſit ſacramentum neceſſitatis.*
6 *Witcleff, qui dicit Auguſtinum ſolùm reputatiuè loqui, quicquid de neceſſitate Baptiſmi ſcripſit, confutatur.*

BAptiſmi ſacramentū iam ingredior, non æquo forſan tramite, nec mea ſponte, profiteor, ſed cum ſancta Heſter, quæ & ipſa dixit, Ingrediar ad regem contra legem: quia nec furē caperē, niſi poſt eum currerem. Idcirco & in Numeris ſcribitur, quia Phinees diuinæ vltor iniuriæ ingreſſus eſt poſt virū Iſraëlitam in lupanar, & perfodit ambos ſimul. Hac ergo occaſione in tractādo de ſacramentis, ordinē eccleſiæ prætermittens, quæ ritè in cunctis ſuis tractatoribus Baptiſmū ſolet præmittere tanquàm ianuam Sacramentorū: poſt iſtū Witcleff ingredior, qui de Sacramētis tractaturū ſe dicit ſecūdùm ſuam inſtitutionē in eſſe. ca. 11. quarti Trialogi. Non procedis, inquit, ſecundùm ordinē, quo ſacramēta ſuperiùs recitaſti, ſed potiùs ſecūdùm ordinē, quo ſacramēta in ſcriptura ſacra expreſsiùs ſunt fundata. Ideò dicendū poſt ſacramentū Euchariſtiæ videtur eſſe euidentius de Baptiſmo. Hæc Witcleff. AVTHOR. Si quis conſentaneus Witcleff dicat non eſſe ſententiam phreneſis eius, quam ſolam ipſe ſuſtinet: ſaltē facta eius probāt, q̄ eam ſuſtineat: quia ſic procedit: attamē nouerit ſe deceptū, quia ſacramentū Baptiſmi q̄uis erat poſt reſurrectionē promulgatū, fuit tn̄ fundatum cū omni neceſsitatione iubētis, vbi Chriſtus primò dixit, Niſi quis renat⁹ fuerit ex aqua & ſpū &c. De origine animæ ad Renatum, *Auguſtinus*. Ex quo autem ab illo dictum eſt, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, nō poteſt intrare regnū Dei. Et alio loco, Qui perdiderit animā ſuā propter me &c. nemo fit mēbrum Chriſti, niſi aut baptiſmate in Chriſto, aut morte pro Chriſto. Hæc ille. Auguſtin.

AVTHOR. Hic notet lector primò, q̄ mēbratio Chriſti nō ex ſola fit prædeſtinatione eius æterna ad gloriā: ſed fit tēporaliter per media ſacramenta. Tandē notare poteſt Witcleff, q̄ ordinē ſacramentorū enarrat, ſed in hoc tā indigeſtè, q̄ manifeſtè obuians inſtituētis imperio, qui primū omnium rituū dixit tā quo ad doctrinā, q̄ ad vſum, Baptiſmatis ſacramentū: ſic iubēs Apoſtolis, Ite, docete omnes gentes, baptizātes eos in nomine patris, & filij, & Spi-

rituſſanctí. Bene enim monuit quid primitùs facerent ij, qui docerent, quando poſt doctrinam ſuſceptam, ſine mora, ſine dilatione iubet accelerare baptiſmum. Docete, inquiens, baptizantes eos. vbi in commentario Mat-
1 thæi *Hieronymus*. Ordo † præcipuus iuſsit A-
Hieronym. poſtolos, vt primò docerent omnes gentes: deinde fidei tingerent ſacramento: & poſt fidem, ac baptiſma, quæ eſſent obſeruanda, præciperent. Ac ne putemus leuia eſſe, quæ iuſſa ſunt, & pauca, addidit, omnia quæcunq; mandaui vobis, vt qui crediderint, qui in Trinitate fuerint baptizati, omnia faciant, quæ præcepta ſunt. Hæc ille. AVTHOR. Alius eſt ergo ordo conditoris, alius ordo rei conditæ: nec omnino conueniunt. Habet omnipotens penes ſe quod alijs denegat: nec paſsim omnibus factorum ſuorum imitamenta communicat. Volo tamen, vt dixi, ſurgere cum Phinees de medio multitudinis eccleſiæ Chriſti Ieſu: & pariter Witcleff, & ſcortatæ ſectæ eius tabernaculum peccatorum ingredi: ſi quo modo valeam pugione ſacerdotis ſummi perfodere adulteros verbi Dei. Prima † eius iniquitas eſt, neceſsitatem negare
2 baptiſmi. Habet tamen doctrinam iſtam ſub
Hæreſis prima VVitcl. verbis, vt ſolet, ambiguis occultatam. Arguit enim. 4. Trialogi. cap. 2. quòd derogare videtur diuinæ libertati, atq; potentiæ, quòd Deus non poſſet intercedente toto merito ſuo, atq; paſsione, ſaluare infantem, vel adultum fidelem, niſi à vetula, vel alio viante baptizetur communiter infideli. Ad hoc aũt reſpondens in ſubſequente cap. Dico, inquit, ad primũ iſtorum obiectuũ, q̃ videtur mihi probabile, q̃ Chriſtus ſatis poſſet ſine lotione huiuſmodi infãtes ſpiritualiter baptizare: & per conſequens poteſt ſaluare. Hæc Witcleff. AVTHOR. Ne aũt fucata verba reputationis, vel probabilitatis, aut de potentia Dei, quæ ibi inſtaurat ad fraudẽ fidelium excuſationis ſibi vicem obtenderent: adduco illud, quod alibi ſa-
VVitcleff. tis abſolutè pronũtiat. Dicit in opere ſermonum epiſtolarium, ſermone. 6. Si obijciatur, q̃ propria baptizatio in aqua materiali nõ abſolutè requiritur: ego confiteor, q̃ ſufficit baptizatio flaminis per meritũ, & effluxum aquæ materialis de latere Saluatoris. Roma. 5. Quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, baptizati ſumus in morte ipſius. Hæc Witcleff. AVTHOR. Dicit propria, dicit abſolutè, ne quiſquam defenſor eius dicat nõ eſſe iniuriam ſacramento: quia in comparatione maioris nõ eſt propria, & quæ conditionẽ requirit facultatis, & horæ, nõ requiritur abſolutè. Sed audiat fautor mali quod ſequitur: quia ſufficit, inquit, baptizatio flaminis. Si ergo hoc ex inſtitutione principalis agẽtis ſufficiat: aliud quod cũq; ſit ita nõ requiritur, vt ſi adſit, ſuperfluat adiuncto. Item ad hoc facti ſui exemplo. Non eſt ſyncerior interpres verbi, q̃ correſponden tia facti. Moderni eñ Pragenſes Witcleuiſtæ, Pragenſes.
vt ferũt, qui inde veniũt iã ab anno elapſo ſeptimo, publice nõ baptizant. Circa exercitiũ igitur huius ſacramẽti duæ erant ab initio hæreſes extremales. Primã iſti ſuſtinent, ſed non primi. Imò habẽt in hac perfidia Manichæos patronos, prout ſcribit in libro hæreſum, cap. 46. *Auguſtinus*. Baptiſmum in aqua nihil cuiq̃ Auguſtin.
ſalutis perhibent afferre, nec quenq̃ eorum, contra Manichæos.
quos decipiunt, baptizandũ putant. Hæc ille. Hæreſis al-
AVTHOR. Alius quiſquã docuit tam neceſ tera.
ſariam homini regenerationẽ in aqua, vt nullo modo ſine ea, vel eius vice martyrio, regnũ poſſet obtinere cælorum, quacunq; fide mente conuerteretur ad dominum, præuentus forſan mortis articulo, ne poſſet conſequi quod volebat. De quo habet Hugo libro ſecundo de Sacramentis: & per hoc magiſter in quarto. Pleniùs autem *Bernardus* epiſtola in ordi- Bernardus
ne epiſtolarum. 69. quæ incipit, Si tibi videor tardiùs reſcripſiſſe. vbi dicit, Scribis quenq̃ aſſerere, neſcio quẽ, nam non nominas. Ex quo primum dictum à domino legitur, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spirituſſancto, non intrabit in regnum cælorum: ex eo neminem abſq; eodem præcepto actualiter viſibili ſacramento, vel eius vice martyrio nullatenus potuiſſe ſaluari: etiam ſi fortè illud quiſpiam iam vera fide & contritione cordis expectet, ſed præuentus mortis articulo, aſſequi, quod cuperet, non valeret. Et infrà. Pro certo enim non aliunde martyrium niſi ex fidei merito illam obtinuerit prærogatiuam, vt ſingulariter vice baptiſmi ſecure ſuſcipiatur, non video cur non ipſa æquè, & ſine martyrio apud Deum tantundem poſsit: cui & ſine martyrij probamento proculdubiò innoteſcit. Poſsit ſanè tantundem dixerim, quantùm ad ſalutẽ ſpectat obtentam: non autem ad meriti cumulum, quod indubitanter martyrium antecellit. Legimus, Omnis, qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Et iterum. Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Quid planius, quòd voluntas pro facto reputetur, vbi factum excludit neceſsitas? Niſi fortè putetur in malo, quàm in bono efficacior inueniri voluntas apud Deum, qui charitas eſt: & promptior eſſe ad vlciſcendum, quàm ad remune-

randum

randū miſerator & miſericors dominus. Quo modo is, qui alieno teneri ſe debito fortè in extremis poſitus recolit, ſi deſit vnde perſoluat, ſola nihilominus pœnitentia, & cordis cō tritione obtinere veniam creditur, ne iam pro eo damnetur. Sic ſola fides, & mentis ad Deū conuerſio, ſine effuſione ſanguinis, & ſine aquæ perfuſione, ſalutem ſine dubio operatur volenti, ſed non valenti, prohibente articulo, baptizari. Et ſic nulla pœnitentia remittitur illi peccatum, ſi, cùm poſsit, non percipit ſacramentum: quanquam & fidem conuincitur non habere perfectam, ſi negligit. Vera enim, & plena fides, vniuerſa præcepta complectitur. Eſt autem hoc vnum ipſumq; præcipuū ex præceptis. Meritò ergo non fidelis, ſed planè rebellis, atq; contemptor reputabitur, quiſquis obedire renuerit. Quomodo deniq; fidelis, qui Dei contemnit ſacramentum? Hæc ille. AVTHOR. Ad

4 Hæreſes aliæ. iſtas item propinquant aliæ variæ hæreſes de baptiſmo, ſicut eſt Pelagianorum, quæ non baptizat pueros in remiſsionem peccatorum, ſed propter introitū in regnum cælorum: ſicut habes ex Auguſtino contra Iulianum, & de baptiſmo paruulorum. Quidam non baptizant, niſi differant vſq; ad mortem, ſicut Conſtantinus, vt habet Ambroſius libro de obitu Theodoſij: quorū ratio hæc erat, vt ſic omnibus peccatis abolitis per baptiſmum, cum pauciſsimis abhinc irent, non aduertentes, quòd ſi cum paucis criminibus, ſaltem pauciſsimis meritis præſentes fierent iudici meritorum. Et nihilominus omnium peccatorum erit ſummum: indulgentiam principis prolongare in funiculis peccatorum. Donatiſtæ item hæretici ecōtrariò baptizabant, faciētes irritam primam fidem: de quibus habet Auguſtinus de vnico baptiſmo. Sunt & Marcioniſtæ: de quibus in libro Pi-

Damaſcen. nax. 42. dicit *Damaſcenus*. Baptiſma dant nō ſolùm vnum, ſed duo, & tria poſt lapſum. Pro mortuis autē, & catechumenis alij apud ipſos baptizantur: intimidè verò apud ipſos mulieres prouocātur lauacrum dare. Hæc ille. AVTHOR. Hæ, & plures his hæreſes de lauacro baptiſmali poterunt inueniri, ſicut eorū, quos libro de definitionibus rectæ fidei. cap. 12. e-

Auguſtin. numerat *Auguſtinus*. Illos, inquit, qui non in ſanctæ Trinitatis inuocatione apud hæreticos baptizati ſunt, & veniunt ad nos, baptizare oportet. Neq; enim credendum eſt eos fuiſſe baptizatos, qui non in nomine patris, & filij, & Spiritusſancti iuxta regulam à Deo poſitam ſunt tincti, vt ſunt Paulianitæ, Procliani, Burboritæ, Siphoriſi, Fotiniati: qui nunc vocantur Bonoſiani, Montani, & Manichæi: varia impietatis germina, vel cæteræ iſtorum originis ſiue ordinis peſtes, quæ duo ignota ſibi principia introducunt, vt Cerdo, & Marcion: vel contraria, vt Manichæus: vel tria barbara, vt Secianus, & Theodotus: vel multa, vt Valētinus: vel Chriſtum hominē fuiſſe abſq; Deo, vt Cherinthus, Hebion, Artemon, & Photinus. Ex his, inquam, ſi qui ad nos venerint, non requirendum ab his, vtrum baptizati ſint, an non, ſed hoc tātùm, ſi credunt in eccleſiæ fidem, & baptizentur eccleſiaſtico baptiſmate. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Oēs ij ad extrema prætacta feſtinant: quia aut minus, aut nimis aſſerunt infra idem, vel ſupra. Sola autem veritas orthodoxa ambulat viam iuſtam, ſcilicet neq; ad dexteram, neq; ad ſiniſtram, ſed inter medium montium pertranſibunt ſemper aquæ catholicæ, dicentes baptiſmum eſſe ſacramentum neceſsitatis quibuſcunq; poſt Chriſtum adepturis ſtatum felicitatis æternæ, facto ſi poterunt, ſi non poterūt, voluntate. Vnde libro de fide ad Petrum, cap.

5 Auguſti. 60. *Auguſtinus*. Firmiſsimè tene, & nullatenus dubites, exceptis illis, qui pro nomine Chriſti ſuo ſanguine baptizantur, nullum hominem vitam habiturum æternam, qui non hìc à malis ſuis fuerit per pœnitentiam, fidemq́ue conuerſus, & per ſacramentum fidei & pœnitentiæ, id eſt, per baptiſmum liberatus, & maioribus quidem neceſſarium eſſe, & pœnitentiam de malis ſuis agere, & fidem catholicam ſecundùm regulam veritatis tenere, & ſacramētum baptiſmatis accipere. Paruulis verò, qui nec propria voluntate credere, nec pœnitentiam pro peccatò, quod originaliter trahunt, agere poſſunt, ſacramentum fidei, & pœnitentię, quod eſt ſanctum Baptiſma, quandiu rationis eorum ætas capax eſſe non poteſt, ſuffice re ad ſalutem. Hæc ille. AVTHOR. Et libro

Auguſtin. de baptiſmo paruulorum, cap. 30. *Auguſtinus*. Qui habet filium, habet vitam. Qui non habet filium, non habet vitam. Non igitur ſolùm regnum cælorum, ſed nec vitam paruuli habebunt, ſi filium non habebunt: quem niſi per baptiſmum eius habere non poſſunt. Hæc ille. AVTHOR. Docili cuilibet Chriſtiano poſſent authoritates iſtæ tam fortes, & validæ ad credendum ſufficere: ſed nō eſt talis, cum quo luctamur ad præſens. Præſtituit ſibi obicem ne ſaluetur dicēs abſolutè: Auguſtinum quicquid in his duobus libris ſcripſit de neceſsitate baptiſmi, ſolùm reputatiuè loqui, non autē definitiuè. Hoc autē cap. illo. 12. quarti Trialogi ſic dixit, Quantùm ad multa dicta ma-

VVitcleff.

gni Auguſtini ſpecialiter in de baptiſmo paruulorum: & in de fide ad Petrum: poteſt dici, ꝙ reputatiuè loquitur, vel conditionaliter, ſi taliter Deo placet. Hæc Witeleff. AVTH.

6 Ecce†q̄ facilè vno verbo gloſſæ ſuæ popularis totam authoritatem vtriuſq; libri, ne quis per eam teneretur, abſoluit. Nec tantùm horum duorum: ſed quis omnium librorū eius dicta & ſcripta hac reſponſione declinare nō poterit? dicens hoc vel hoc non ſic definit, ſed leuiter reputat Auguſtinus. Sed dicat mēdax, dicat hæreticus, ſi leuiter reputat, & non definit, cur non poſsit bonus Chriſtianus ferre

Auguſtin. dicentem oppoſitum? Ipſemet *Auguſtinus* non putat aliquem Chriſtianum ferre poſſe contrarium aſſerentem, in eodem libro. cap. 13. Quis, inquiens, Chriſtianorum ferat, cùm dicitur ad æternam ſalutem poſſe quenquam peruenire, ſi non renaſcatur in Chriſto: quod per baptiſmum fieri voluit eo iam tempore, quo tale ſacramentum conſtituendum fuit regenerandis in ſpem ſalutis æternæ? Vnde dicit Apoſtolus, Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundùm ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Et infrà. Sine ergo regeneratione ſaluos in æternum poſſe paruulos fieri, quis audeat affirmare, tanquam non pro eis ſit mortuus Chriſtus? Hæc ille. AVTHOR. Vide modò ſi iſta ſint verba leuiter reputantis: quis Chriſtianorum ferat: & iterum quis audeat affirmare? Contra Pelagianos hæreticos iam arguit Auguſtinus: & ipſi non audebant affirmare, quod audax Witcleff affirmat: quod ſi affirmaſſent, Chriſtiani tunc temporis non tuliſſent. Quis, inquit, Chriſtianorum ferat? Et in libro. 3. cap. 5. per certiſsimam authoritatem diuinam confirmat ſententiam illā pro

Idem. fide *Auguſtinus*. His atque huiuſmodi alijs, quę nunc prætereo teſtimonijs diuina luce clariſſimis, diuina authoritate certiſsimis, nonne veritas ſine vlla ambiguitate proclamat, non ſolùm in regnum Dei non baptizatos paruulos intrare non poſſe, ſed nec vitam æternam poſſe habere præter Chriſti corpus: cui vt incorporentur, ſacramento baptiſmatis imbuū tur? Nonne veritas ſine vlla dubitatione teſtatur non ob aliud eos ad Ieſum, hoc eſt, ad Saluatorem, & ad medicum Chriſtum pijs geſtantium manibus ferri, niſi vt per medicinam ſacramentorum eius poſsint à peccati peſte ſanari? Hæc ille. AVTHOR. Si iſta ſunt verba leuis reputationis, iudicet omnis homo, ſaltem attendat, quod neceſsitatem baptiſmi ſacramentalis non leuiori pondere reputat Auguſtinus, quàm vt illam veritas ſine vlla dubitatione teſtatur: & item veritas ſine ambiguitate proclamat: & item, quam teſtimonijs diuina luce clariſsimis, & diuina authoritate certiſsimis confirmatam pronuntiat. Clarus item liber ille de fide ad Petrum, qualiter poteſt in gloſſa illa refelli, quòd ſit niſi reputatiuè deſcriptus, cùm per ſingula eius capitula firmiter credere mandet & hoc & illud? Imò nec ſufficere arbitratur, ſi dixerit poſitiuè firmiter, niſi pondus augendo dixerit ſuperlatiuè, firmiſsimè crede: & adhuc tollens omne ambiguum: & nullatenus dubites nullum hominem vitam æternam accipere, niſi per baptiſmum liberatus &c. Adde gloſſam tuam, quia ego non firmiſsimè credo, ſed aliquatenus dubito, vel tantùm reputo quod iam dixi. Quis ferat iſtam gloſſam nugacem, & tam manifeſtè mendacem? Videat item fidelis quiſquam cauſam ſcribendi hunc librū, & ordinem attendat: principium attendat, & finem: & ipſe non tantùm reputabit, ſed ſciet librum iſtum potiùs eſſe definitionum fidei, quàm reputationum. In principio enim ſic habet *Auguſtinus*. Epiſtolam fili tuæ charitatis accepi, in qua ſignificaſti velle Hieroſolymam pergere, & popoſciſti te literis noſtris inſtrui, quam debeas in illis partibus veræ fidei regulam tenere, vt nullus poſsit tibi ſenſus hæreticæ ſurrepere falſitatis. Sequitur infrà. Spero, quia ſicut tibi dedit huius fidei ſanctam ſolicitudinem, ſic etiam mihi, vt tuo tam bono, tamque laudabili ſeruiam deſiderio, ſufficientem tribuat facultatem, vt & ſi non potuero cuncta dicere, ex quibus omnis error poſsit agnoſci, & agnitus vel conuinci valeat, vel vitari: tamen in nomine, atq; adiutorio ſanctæ Trinitatis &c. ea dicam, in quibus te ſatiem, & magna ex parte ratio catholicæ fidei conſtet ſine aliquo erroris caligine contineri. Hæc ille. AVTHOR. Iam videamus quo modo librum claudit in fine. Hęc interim. 40. capitula ad regulam verę fidei firmiſsimè pertinentia fideliter crede, fortiter tene, veraciter patienterque defende. Et ſi quem contrarium his dogmatizare cognoueris, tāquam peſtem fuge, & tanquam hæreticum abijce. Ita enim iſta, quæ poſuimus, fidei catholicæ cōgruunt: vt ſi quis non ſolùm omnibus, ſed etiam ſingulis voluerit contraire, in eo, ꝙ ſingulis horū contumaciter repugnat, his contraria docere non dubitat, hæreticus fidei Chriſtianæ inimicus, atq; ex hoc omnibus catholicis anathematizandus appareat. Hæc ille. AVTHOR. Ceſſo probare, ꝙ Auguſtinus hanc certiſsimā

Auguſtin.

Auguſtin.

fidem

fidem de neceſsitate laticis baptiſmalis in hoc loco non tantùm reputat, ſed definit: & æquè noſtrũ Witcleff definit hæreticum fidei Chriſtianæ inimicum, ac omnibus catholicis anathematizandum: quia quibuſdam capitulis de quadraginta prædictis dogmatizat oppoſitum. Huc item poſſet accedere, quòd in libro illo, qui inſcribitur, non de reputationibus, ſed de definitionibus rectæ fidei prædicto noſtro capitulo huius libri quadrageſimũ primum capitulum concorditer ita definit, di
Idem. cens, Baptizatis tantùm iter eſſe ſalutis, nullũ catechumenum, quanuis in operibus bonis defunctum, vitam æternam credamus habere, excepto martyrio, vbi tota Chriſti baptiſmi ſacramenta complentur. Hæc ille. AVTH. Sed & quomodo iſti definitioni Witcleff ſe obijcit, videbimus conſequenter.

¶ Quòd baptiſmus flaminis abſolutè non ſufficit, excluſo baptiſmo fluminis, ad ſalutem.

CAP. XCVII.

SVMMA.

1 *Baptiſmus flaminis, q. abſolutè non ſufficiat ad ſalutem, excluſo baptiſmo fluminis, contra Witcleff oſtenditur.*

2 *Maſsilianorum quorundam perfidia circa baptiſmum Spirituſſancti ex Damaſceno recenſetur. Et quomodo illi, & Witcleuiſtæ in hoc præſumentes uſq; ad contemptum, uel negligentiam ſacramenti fluminis, damnabiliter errent, Auguſtini quamplurimis authoritatibus demonſtratur.*

3 *Baptiſmus Witcleff inſenſibilis q. non ſufficiat ad ſalutem. Et plura de hoc ibi.*

4 *Spirituſſancti gratia q. ſuos habeat gradus, ex Auguſtino.*

V Witcleff. DIcit enim in eodem cap. 12. quarti Trialogi. Baptiſmus flaminis eſt baptiſmus Spiritusſancti. Item duo baptiſmi priores ſunt vt ſigna antecedentia, & ex ſuppoſitione neceſſaria ad iſtum tertium baptiſmum flaminis. Ideò abſq; dubitatione: ſi iſte inſenſibilis baptiſmus affuerit, baptizatus à crimine eſt mundatus, & ſi ille defuerit, quantumcunq; adſint priores, baptiſmus non prodeſt animæ ad ſalutem. Ideò cùm iſte ſit inſenſibilis, & tãtùm nobis incognitus, videtur mihi imprudens præſumptio taliter damnationem hominis, vel ſaluationem ex baptiſmate definire.

1 Hæc Witcleff. AVTHOR. Videtur † aliquid iuxta catholicã fidem loqui in prioribus, ſed quid in his velit, conſequẽs manifeſtat, quòd omnes definitiones fallunt patrum & ſcripturarum, quæ dicunt hominem periturum, ſi nõ fuerit regeneratus in aqua: quia ex nobis dubio baptizatur baptiſmo illo flaminis nobis incognito, & minus erit apud Chriſtianos baptiſmi ſacramentum, quàm circunciſio Iudeorum, quæ tantùm figura erat ſequentis noſtri baptiſmi: quia ſine illa non potuit facere circunciſio ſpiritu, quin anima illa periret de populo. Vnde libro. 6. contra Iulianum cap. 8. *Auguſtinus.* Atteſtetur ipſe infans, & tacens di- Auguſtin.
cat, Peritura eſt anima mea de populo meo, ſi non fuero circunciſus die octauo. Quid ergo originale peccatum diffitemini, & iuſtũ Deũ fatemini? Quid peccauerim, dicite huic infanti tacitè clamanti: quoniam loquacitas veſtra nulla rationabili voce reſpondet: voces potiùs veſtras apoſtolicis nobiſcum vocibus adiungite. Hæc ille. AVTHOR. Teſte ergo lege, & paruuli conſcientia teſte, peritura erat anima eius de populo, ſi non fuerit circunciſus die octauo. Scio ex lege Ieremiam, ſanctũ Spiritum accepiſſe, & ſanctificatum ex vtero. Scio & Ioanni Baptiſtæ promiſſum cælitùs, Spirituſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ: nec ſic tamen deletum erat chirographum veteris delicti, quominus oportuit eũ circuncidi cum alijs die octauo. Witcleff autem ſupponit quenquam quaſi paſsim poſſe ſuſcipere Spiritumſanctum: & per hoc nõ indigere baptiſmo. Interim vt furripiat catholicis facultatem iudicandi de aliquo ſine baptiſmo dãnando: Videtur, inquit, mihi imprudẽs
2 præſumptio &c. Videtur † aũt mihi multũ damnanda præſumptio cõtra Chriſtũ, & eccleſiam eius, aduentũ Spirituſſancti talẽ ſtatuere, qui Chriſti euacuet ſacramentũ. Et hanc ſcio fuiſſe Maſsilianorũ quorũdam perfidiam, vt
Damaſcenus ſcribit in lib. centũ hæreſum, cõtra Damaſcen.
hæreſim. 80. dicẽs, Neq; enim in baptiſmo eccleſiæ, vel clericorũ orationibus Spiritumſanctum omnino dicũt recipere baptizatos, niſi ipſorũ orationib⁹ laborioſis cõmunicauerint: & accipere vtiq; quandã, etiã ſine baptiſmate Sanctiſpiritus cõmunicationẽ, ſi permanere cũ ipſis voluerint, & illorũ erudiri ritu, presbyteris quibuſdã dicentibus ipſis, quoniã in fide Spiritumſanctum confitemur, & nõ ſenſu, re-

promitti etiam ipſis per eam, quæ cũ ipſis ora
tionẽ tradẽdũ fore ſenſum ſpũs. Tãtus aũt eſt
ipſorũ elationis tumor, q̃ participantes apud
ipſos volunt ſenſu ſpũs beatificari ab ipſis vt
pfectos, & ab omni peccato liberos, & melio-
res. Hæc ille. AVTH. Ita dicit Witcleff, ſi in-
ſenſibilis ſuus baptiſmus affuerit, baptizatus
àcrimine eſt mũdatus: quaſi diceret, ita frequẽ
ter apud nos eſſe contingit. Conſequẽter aũt
infrà recitat quẽdã ſenẽ eorũ Adelfium ſic cõ
feſſum eſſe Fabiano Antiocheno epiſcopo hu
Damaſcen. ius turpitudinẽ hæreſis, *Damaſcenus*. His ſenex
ille redargutus euomuit omne abſconditũ ve
nenũ, & ait, neq; vnã quidẽ ex baptiſmate vti-
litatem dignificatis aduenire, ſolam autem ſtu
dioſam orationem inhabitantẽ dæmonẽ ejice
re: trahere enim vnũquenq; natorũ dixit ex
primo patre quemadmodũ naturam ſic vtiq;
& dæmonũ ſeruitutem. His aũt à ſtudioſa ora
tione ejectis Spiritũſanctũ iam ſuperuenire in
ſenſibiliter & inuiſibiliter propriã præſentiã
ſignificantẽ, & corpus à paſſionũ motu liberã
tem, & animã ab inclinatione ad deteriora per
fectè eripientẽ, vt nõ ampliùs ſit opus iam ne-
q; ieiunio caſtigante corpus, neq; doctrina re
frenante, & ambulare ordinatè erudiente. Nõ
ſolùm aũt, qui his ſortitus eſt, à corporis eripi
tur laſciuijs, ſed & manifeſtè futura præuidet:
& trinitatẽ diuinã oculis ſpeculatur. Iſte diui-
nus Fabianus fœtentẽ dirumpens fontẽ, & nu
dare præparãs aquas, ad impium ſenẽ dixit, In
ueterate dierũ malorũ redarguit te os tuũ, &
nõ ego. Hæc ille. AVTHOR. Ecce in hoc bap-
tiſmo Spirituſſancti quia Maſſiliani, & Wit
cleuiſtæ præſumunt vſq; ad contemptum vel
negligentiam ſacramenti: ideò vtriq; dãnabli-
ter errãt. Duo, inquit Witcleff, baptiſmi prio
res, ſcilicet ſanguinis, & fluminis, ſunt ſigna ad
baptiſmũ flaminis antecedentia: quãdoq; ta-
men non ita ſunt, ſed cõſequentia: quia priùs
illuſtrantur Spirituſancto, q̃ ſanguinẽ fundãt,
vel latice perfundãtur, ſicut Machabęi, & Cor
nelius. Et fideles in primitiuis eccleſiæ varijs
vicibus receperunt Spiritumſanctum, prout
Auguſtinus compilatim elucidat in. 3. parte ſer
monũ, ſermone de feſto Pentecoſtes: qui inci
Auguſtin. pit, Aduentum Spirituſſancti. vbi dicit. Ne pu
taretur conſequens eſſe, vt quiſquis baptiſmũ
Trinitatis habuerit, habeat & Spiritũſanctũ:
propterea etiam in ipſa vnitate facta eſt tanta
diſtinctio, vt inueniamus quoſdã baptizatos
Spiritumſanctum poſteà meruiſſe: cùm ad il-
los in Samariam veniſſent Apoſtoli, quibus
abſentibus fuerãt baptizati. Alios autẽ, quod
ſingulare occurrit exemplum, etiam ante ba-
ptiſmum percepiſſe. Sicut loquẽte Petro, Cor
nelio, & eis, qui cum illo erant, ſuperna pote-
ſtate conceſſum eſt: cui homo cõtradicere ni-
hil poteſt. Super alios mox baptizatos adue-
nit, ſicut ſuper illum Spadonem, cui Philippus
ex propheta Eſaia euãgelizauerat Chriſtum.
Super alios per impoſitionem manuum Apo
ſtolorum ſic maximè plurimos. Super alios
nullo manuũ imponente, ſed cũctis orãtibus:
ſicut eo ipſo die, quẽ ſolẽniter celebramus ho
die, cùm eſſent in cõclaui. 120. animæ cũ Apo
ſtolis. Super aliquos nec aliquo manũ impo-
nente, nec aliquo orante, ſed verbũ Dei cũctis
audientibus: ſicut ſuper illos, quos paulò antè
cõmemoraui, Cornelium, & domeſticos eius.
Cur ergo ſic modò, aut ſic, niſi ne aliquid nũc
humanæ ſuperbiæ, ſed totũ diuinæ gratiæ, po
3 teſtatiq́; tribuatur? Hæc ille. AVTH. Si ergo
verbis eius vti licet, quibus inſectatur catholi
cos, tanq̃ inſcius ſcripturarũ hoc, ptulit, q̃ duo
illa baptiſmata fluminis & ſanguinis ſunt ſi-
gna antecedẽtia ad baptiſma flaminis, cũ nec
regulariter antecedũt, nec regulariter aſſequũ
tur. Sed attẽdamus vltrà quid dicat. Et ſunt, in
quit, ex ſuppoſitione neceſſaria. Hãc nudã ne
ceſsitatẽ ſuppoſitionis, ſcilicet reputationis, vl
conditionis hæreticauit Chriſtus in Euãgelio,
volẽs baptiſmũ laticis eſſe neceſſariũ ex p̃cep-
to. Abſq; dubitatione, inqt, ſi iſte inſenſibilis
baptiſm⁹ affuerit, baptizat⁹ à crimine eſt mũ-
datus. Quod ſi ita fuerit, quæro nũquid ille ba
ptiſmus fluminis reſpicit de neceſsitate baptiſ
mi viſibile ſacramẽtũ? Et ſi hoc ita eſt, qualiter
baptiſmus ille ſequẽs dabitur in remiſsionem
peccatorũ, ſi erit baptiſmus Chriſti omnium?
omnia iã ſuſtulit baptiſmus flaminis, qui præ
ceſsit. Ad illã tñ comparationẽ tuã de baptiz-
ato bono in Spirituſancto tm̃, & alio malo
flumine baptizato, ſuccinctè reſpondet lib. 4.
cõtra Donatiſtas ca. 35. *Auguſt.* dicẽs. Sicut bo Idem.
no catechumeno baptiſmus deeſt ad capeſſen
dũ regnũ cælorũ: ſic malo baptizato vera cõ-
uerſio. Qui enim dixit, Niſi quis renatus fuerit
ex aqua & Spirituſancto, nõ intrabit in regnũ
cælorum: Ipſe etiam dixit, Niſi abundauerit
iuſtitia veſtra pluſquàm Scribarum, & Phari-
ſæorum, non intrabitis in regnum cælorum.
Nam ne ſecura eſſet iuſtitia catechumeni, di-
ctum eſt, Niſi quis renatus fuerit ex aqua &
Spirituſancto, non intrabit regnum cælo-
rum. Rurſus ne percepto baptiſmo ſecura eſ-
ſet iniquitas, dictum eſt, Niſi abũdauerit iuſti-
tia veſtra pluſq̃ Scribarum, & Phariſæorũ, nõ
intrabitis regnum cælorum. Alterum ſine al-
tero parum eſt: vtrunq; perficit illius poſſeſ-
ſionis

ſionis hæredem. Sicut ergo non debemus improbare iuſtitiam hominis, quæ priùs eſſe cœpit, q̃ coniungeretur eccleſiæ, ſicut eſſe cœperat Cornelij iuſtitia priuſquàm eſſet ipſe in plebe Chriſtiana, quæ neq; ſi improbaretur, dixiſſet ei angelus, Acceptæ ſunt eleemoſynæ tuę, & exauditæ ſunt orationes tuæ: neq; ſi ſufficeret ad capeſſendū regnum cælorū, vt ad Petrū mitteret, moneretur: ſic non eſt improbandū Euangelium Baptiſmi ſacramentum, etiam ſi extra eccleſiam fuerit acceptum. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Ecce bono catechumeno deeſt baptiſmus ad capeſſendum regnum cælorum: & nōne talis catechumenus habet Spiritumſanctum, ſi bonus eſt? ſic enim præſupponit in præcedēte. 34. cap. idem *Auguſtinus.*

Auguſtin. Nec ego dubito catechumenū catholicum diuina charitate flagrantem, hæretico baptizato anteponere: ſed etiam in ipſa intus catholica bonum catechumenū malo baptizato anteponimus. Nec ideò tamen ſacramento baptiſmatis, quo iſte nondum, ille iam imbutus eſt, facimus iniuriam, aut catechumenum ſacramento baptiſmi præferendum putamus. Hæc ille. AVT H. Iſte ergo bonus catechumenus, iſte diuina charitate flagrans, iſte iuſtus, probata iuſtitia priuſq̃ Chriſti eccleſiæ coniūgatur: eſt de vi ſtatus adhuc ineptus ad capeſſendum regnum Dei, quanq̃ multis baptizatis præferatur eccleſiæ. Cur hoc? Quia ne eſſet ſecura iuſtitia catechumeni dictum eſt, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire regnum Dei. Dicit Auguſtinus: ergo quanuis baptiſmum Sanctiſpiritus acceperit, & diuina charitate flagrauerit, non ei ſufficit vt regnum Dei habeat: alterum ſine altero parum eſt, vtrūq; perficit illius poſſeſſionis hęredem. Dicit Auguſtinus, Baptiſmus ergo ſpiritus baptiſmum item exigit latis, vt quis hæres fiat regni cælorum. Vbi eſt iam quod ſuprà dixit Witcleff, q̃ ſufficit baptizatio flaminis per meritum & effluxum aquæ materialis de latere Saluatoris? Pone nobis Cornelium, teſte ſcriptura, Spiritu ſancto repletū: & ipſi non ſufficit, dicit Auguſtinus. Neq; enim, inquiens, ſi ſufficeret ad capeſſendum regnū cælorum vt ad Petrum mitteret, moneretur. Inſuper nec de corpore Chriſti erat quoúſq; per ſacramentum coniungebatur eccleſiæ, ſicut ibi notat Auguſtinus, dicēs de iuſtitia eius, quæ priùs eſſe cœpit, quàm cō iungeretur eccleſiæ. Et in libro. 1. contra Donatiſtas. cap. 11. *Auguſtinus.* Neq; enim & Cornelij gentilis hominis orationes non ſunt exauditæ, atq; eleemoſynæ non ſunt acceptæ: imò & angelum ad ſe mitti, & miſſum meruit intueri, per quem poſſet vtiq; ſine hominis alicuius acceſſu cuncta neceſſaria dicere: ſed quoniā quicquid boni in orationibus & eleemoſynis habebat, prodeſſe illi non poterat, niſi per vinculum Chriſtianæ ſocietatis ac pacis incorporaretur eccleſiæ, iubet mittere ad Petrum, & per illum diſcit Chriſtum: per illum etiam baptizato Chriſtiano populo conſortio quoq; communionis adiungitur, cui ſola bonorum operum ſimilitudine iungebatur. Pernicioſè quippe cōtemneret bonum, quod nondum habebat, ſuperbiens ex illo, quod habebat. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Cornelius iſte vir bonus, & Spiritu ſancto plenus, Spiritu ſancti iam, vt tu laudas, baptiſma percepit: hoc tamē bonum eius, & omne bonum ad ſalutem ipſi prodeſſe non potuit, niſi per miniſterium Petri baptiſmi ſacramento percepto Chriſtianæ plebis iungeretur conſortio. Nec id tantùm, ſed ad perniciem animæ ſuæ contemneret bonum viſibilis ſacramenti: ſuperbiens, & ſibi ſufficere reputans bonum inuiſibile, quod habebat. Quia quanuis bonus fuerit, plana fide, dico tamen ſine viſibili ſacramēto, vel re ipſa, vel affectu grauido conſecuto ſine aqua ſaluus eſſe non poterat. Vnde lib. 2. contra Creſconium. cap. 12. *Auguſtinus.* Hanc ſcilicet ciuitatem eccleſiæ Chriſtus ſpiritu ſuo mundante lætificat: de quo clamabat, dicens, Si quis ſitit, veniat, & bibat: non aquam viſibilem cōmendans, quæ datur in baptiſmatis ſacramēto, quā & mali, & boni habere poſſunt, q̃is ſine illa boni ſalui non poſſunt fieri: quæ quanuis eccleſiæ ſit tamen foras profluit, cùm & apud illos inueniatur, qui ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Hæc ille. AVTHOR. Iam oſtende mihi baptizatum tuum baptiſmo flaminis, & per hoc mūdatum à crimine, bonum factum, & immunem à ſcelere: imò addat martyrium, tradens corpus ſuum, ita vt ardeat, charitatem tamen nō habeat per incorporationem eccleſię Chriſti humanitùs: imò reputans ſibi ſufficere bonum Spiritu ſancti, quod habeat: contemnat ſponte, vel negligat, cùm amplecti poterit, baptiſma Chriſti ſenſibile, & Spiritu ſancti bonum, quod habebat, amiſit, & ſine eo ſaluus eſſe non valet. Sic dicit Auguſtinus. Sine illa, boni ſalui non poſſunt fieri. Quòd ſi Witcleuiſta dicat, ſed mundatum à crimine dixit magiſter noſter: Et ego dico nec me cauſam aliam agere cùm diſputem eum ſine eccleſiæ baptiſmo ineptū regno Dei: nec poſſe ſaluum fieri. Sed nec ipſe iſta ſeorſum in baptiſmo diuidet, niſi cum Pe-

Auguſti. Auguſti.

lagio fateatur poſſe dari baptiſmum paruulis, non vt remiſsionem peccatorum obtineant, ſed vt regnum poſsint intrare cælorum. Fortaſsis autem difficile quibuſdā videbitur, quo modo adultus ſuſcepta ſuperinundanter Spirituſſanĉti gratia, ita vt ante multos Chriſtianos firmiter credat, oret feruidè, opera iuſtitiæ ſuppleat: iam non ſit actu conſummatus in gratia, & ex hoc ipſo aptus regno Dei, clamante ſcriptura, Spirituſſanctus diſciplinæ effugiet fictum: nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Huic difficultati norunt reſpondere fideles, qui in ſcripturis ſanctis legūt, quo modo Spirituſſanctus ferebatur ſuper aquas, & originem cauſæ indidit rebus, quæ nondū formas ſumpſerant, vnde poſſent eſſe perfectæ. Et Spirituſſanctus non dubium author extitit legis: de qua ait Apoſtolus, Nihil ad
4 perfectum adduxit lex. Habet† ergo gradus ſuos gratia Spirituſſanĉti: & priùs mouet, & infundit vt ſapiant: & poſtremò perficit vt cō ſumment. Omni melle dulcius aperit nobis
Auguſtin. iſta dictum *Auguſtini* ad Simplicianum libro 2. verſus finem, dicens, Incipit homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna, vel externa admonitione motus ad fidem. Sed intereſt, quibus articulis tēporum, vel celebratione ſacramentorum, gratia plenior, & euidentior infundatur. Non enim catechumeni non credunt. An verò Cornelius non credebat Deo, cum eleemoſynis, & orationibus dignum ſe præberet, cui angelus mitteretur? Sed nullo modo iſta operaretur, niſi antè credidiſſet. Nullo modo antè credidiſſet, niſi vel ſecretis, vel per viſa mentis, aut ſpiritus, vel manifeſtioribus per ſenſus corporis admonitionibus vocaretur. Sed in quibuſdā tanta eſt gratia fidei, quanta non ſufficit ad obtinendum regnum cælorum, ſicut in catechumenis: ſicut in ipſo Cornelio, antequàm ſacramentorum participatione incorporaretur eccleſiæ. In quibuſdam verò tanta eſt gratia, vt iam corpori Chriſti, & ſancto Dei templo deputentur. Templum enim domini ſanctum eſt, inquit, quod eſtis vos. Et ipſe dominus, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spirituſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Fiunt ergo inchoationes quędam, fidei conceptionibus ſimiles: non tamen ſolùm concipi, ſed etiam naſci opus eſt, vt ad vitam peruenia tur æternam. Nihil tamen horum ſine gratia miſericordiæ Dei: quia & opera ſi qua bona ſunt, conſequūtur, vt dictum eſt, illam gratiā, non præcedūt. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Diligenter annotet lector per ſeriem, quæ dicuntur: ad ſcribendum multa ſunt. Inter cætera autem videat, q̄ in quibuſdam tanta eſt gratia Dei, quanta non ſufficit ad obtinendum regnum cælorum: ſicut in Cornelio, anteq̄ ſacramentorum participatione incorporaretur eccleſiæ. Ergo nec membrum eccleſiæ orat per ſolam gratiā prædeſtinationis, aut per baptiſmū flaminis. Audiat item dictū illud Saluatoris, Niſi quis renatus fuerit &c. dictum eſſe de aqua materiali baptiſmatis, non aūt de aqua illa primò, quæ materialiter effluxit de latere Saluatoris: quia per illam tanta gratia ſit quis dignus, vt ſit membrum corporis Chriſti, & aptus ſimpliciter regno Dei. Audiat tertiò, q̄d ad rem pertinet, q̄ per gratiam ſpiritus fiūt in choationes fidei conceptionibus ſimiles, nec tamen concipi ſolùm, ſed & naſci opus eſt, vt ad vitam perueniatur æternā. Superuenerandus ergo influxus ille Spirituſſanĉti, qui regenerationem præuenit ſacramēti, ſicut in Cornelio, fidei cōceptio eſt. Et iterū influxus eius in perceptione ſacramenti viſibilis, eiuſdē Sāctiſpiritus fidei natiuitas eſt: de qua dicitur, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spirituſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

¶ Quòd ſacramētū baptiſmi cōtinet gratiā ſpiritus in quocūq;.

CAP. XCVIII.

SVMMA.

1 *Baptiſmi tres ſuperexcedentes ſeipſos in ordine, ex Gregorio Nazianzeno recenſentur.*
2 *Baptiſmatis ſanctitatem q, uel bonum, uel malum hominis meritum non augeat, nec minuat.*
3 *Aquæ ex antiquo more eccleſiæ quare ad quemlibet baptizandum de nouo ſanctificentur &c.*
4 *Iuſtitia omnis in baptiſmate conſtituta.*
5 *Confidendum q, nō ſit tantum in ſpirituali mentis prouectu, ut putet quis ſe ex illa iuſtum eſſe, & non egere baptiſmate.*
6 *Gratia q, poſsit deeſſe abutentibus ſacramento, quā uis uirtus gratiæ cauſalis non defuerit ſacramēto, contra Witcleff.*
7 *Auguſtini diſtinctio de gratia ſacramenti, & de ſacramento gratiæ.*

DEpendēs enim eſt error Witcleff, & eius ſequaciū in materia de ſacramentorum diuinorum eſſentijs: & in vno erroris fundamēto ſibi conueniens reputat ea eſſe ſigna vacua: ſicut de ſacra Euchariſtia conuictus eſt: & quaſi nihil ſupernalis gratiæ continere, ſed ſignifi-

ſed ſignificare, vel figurare præcisè: ſicut vocat ſeptem ſacramenta, ſeptem ſigna. Et hîc dicit baptiſmum fluminis, & baptiſmũ ſanguinis non eſſe niſi ſigna antecedentia ad baptiſmum flaminis. Et quidem quòd ea ſigna dicit, non deuiat: ſed caſſa ſigna non ſunt. Vnde baptiſmus Chriſti gratiã ſpiritus confert, non quamlibet, ſed perfectã: & inde diſtat ab aliis, Iudaico ſcilicet, & Baptiſtæ. dicente libro tertio, qui eſt de ſecũdis epiphaniis. *Gregorius Nazianzenus.* Commodum videtur, & dignum de baptiſmorum diuerſitate nos pauca diſſerere: vt & in hac parte, ſi quæ illic ſunt ſordes ignorantię, abluantur. Baptizauit Moyſes in mari, & in nube: ſed in typo, & in figura: ita enim Paulus pronuntiat. Habuit ergo mare formã aquæ: nubes verò ſancti ſpiritus: manna panis vitæ: poculum petræ, poculi Chriſti. Baptizauit & Ioannes: ſed non ex toto iudaicè. Non enim ſolùm in aqua, nec tamen in ſpiritu: ſed hoc ſolum addit, quòd in pœnitentia baptizat. Baptizat & Chriſtus, ſed in ſpiritu: hæc eſt perfectio. Deus enim eſt qui baptizat, vt poſsit & qui baptizatur eſſe Dei. Quotquot enim eum receperunt, non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex
1 Deo nati ſunt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce † tres baptiſmi ſuperexcedentes ſeipſos in ordine. Primus eſt Iudaicus: qui erat typicus, & figuralis. De quo Apoſtolus in variis baptiſmatibus carnis. Secundus baptiſmus Ioannis: iſte melior propter effectum, quia fructificauit in pœnitentiam. Tertius baptiſmus Chriſti: qui ſolus confert gratiam ſpiritus ſine diminutione perfectam. Tantò ergo diſtat baptiſmus Chriſti à baptiſmo Iudaico, quantum res à ſigno crudo, & gratia à figura. Et ſicut Euchariſtiæ ſacramentum continet Chriſti corpus ad limites ſpecierum panis preſens per eſſentiam: & in hoc excellit agni paſchalis & panis propoſitionis ſacramenta Iudaica, quæ nihil continent præter ſignum: ita baptiſmus eccleſiæ Chriſti continet influentiam gratiæ ſpiritus, & in hoc tranſcendit baptiſmum Iudaicum, qui nullum fructum plùs continet, quàm oſtendens futurum. Gratiam autem huius viſibilis ſacramenti tantò plus neceſſariò aſtruam, quantò magis excellentiam eius, & capacitatem perfectionis oſtẽdam. Primò igitur ex prædictis Auguſtini verbis colligendum puto, quòd omnem gratiam ſpirituſſancti ſine iſta peccatori donatam tam ſuperat, vt eam quaſi pelagus ſorbeat: in quod intrent omnia flumina gratiarum, & mare non redundat. Vnde libro quarto de baptiſmo contra Donatiſtas: capite vigeſimoquarto. *Auguſtinus.* Melior Centurio Cornelius nondum baptizatus Simone Mago baptizato. Iſte enim & ante baptiſmum ſancto ſpiritu impletus eſt: & ille poſt baptiſmum immundo ſpiritu inflatus eſt. Veruntamen Cornelius, ſi etiam ſpirituſancto iam accepto baptizari noluiſſet: contempti tanti ſacramenti reus fieret. Cùm autem baptizatus eſt: non vtique melius ſacramẽtum, quàm Simon accepit: ſed diuerſa hominum merita ſub eiuſdem ſacramenti pari ſanctitate diſtincta ſunt. Ita † non auget aut minuit baptiſmatis ſanctitatem, vel bonum vel malum hominis meritũ. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Attende quod dicit. Non melius ſacramentum accepit plenus ſpirituſancto Cornelius, quàm Simon Magus: nec auget baptiſmatis ſanctitatem boni hominis meritum. Sed dices. Vbi erat ſanctitas ſacramenti? In Simone, quem nec ſanctum fecit: nec ei profuit ad ſalutem? Et ego quæro. Vbi erat ſanctitas verbi Chriſti, quod nec Phariſæos conuertit, nec diſcipulos duricordes in fide ſacramenti corporis & ſanguinis ſanctos fecit? quæ tamen eidem verbo eius tunc non defuit, atteſtante ſanctitati eius Petro. Ad quem (inquit) ibimus? Verba vitæ æternæ habes. Nihil ergo minus reſtat ſanctitatis in verbo, vel in facto Chriſti edito ſacramento, quanuis in malo audiente, vel participante nihil relinquat de commodo. Et nunquid hoc ſcandalum ſacramẽti innuebat Witcleff, cùm ſic intulit: Si iſte inſenſibilis baptiſmus affuerit, baptizatus à crimine eſt mundatus: Et ſi ille defuerit, quantumcunque aſsint prio res, baptiſmus non prodeſt animæ ad ſalutem? Et eccleſia Chriſti iteratò reſpondet. Non ideo inſenſibilis ille baptiſmus, quem ſine ſacramento noſtro deſignas, eſt ſacramento noſtro præſtantior: nec inde ſacramentum noſtrum eſt illo deterius, quia indiſpoſitio baptizati eſt in cauſa, non baptiſmi excellentia. Alioquin præſtantia illius inſenſibilis baptiſmi in baptizato bono baptiſmum faceret meliorem: quia ipſum ſcilicet prodeſſe de certo faceret ad ſalutem. Quò contrà in prædicto quarto. capite. 33. *Auguſtinus.* Nec ſi vnus catholicus ſit bonus, alius malus, in malo malus eſt baptiſmus, & in bono bonus: ſed in vtroque bonus. Sicut lumen ſolis, vel etiam lucernæ, non vtiq; deterius eſt in oculis deterioribus, quàm in melioribus: ſed idem in vtriſque, quanuis eos diuersè pro illorum diuerſitate vel lætificet, vel excruciet.

Gregorius Nazianze.

Auguſtin.

Auguſti.

Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Iuxta hanc fidem eccleſiæ & Auguſtini comparantes gratiam ſacramẽti baptiſmalis ad lumen ſolis in oculis ſanis & ægris: videtur mihi baptiſmo Chriſti ineſſe quandam gratiam ſpirituſſancti actiuè ſemper ſanctificatiuam, & regeneratiuam ſalutis in ſuſceptiuo diſpoſito. Quod ſi non regenerare contingat, non ideo deeſt ei ſanctificationis actiuitas, ſicut nec adamanti virtus attractiua ferri, quãuis non attrahat ſibi teſtam. Hæc autẽ gratia cauſaliter ineſt ad inuocationem miniſtri per virtutem ſanguinis Chriſti, & ſancti ſpiritus largitatem. quem admodum in libro de ſpiritu ſancto. capite. 6.

Ambroſius *Ambroſius* docet dicens. Habes in euangelio: quia angelus ſecundùm tempus deſcendebat in piſcinam, & mouebatur aqua: & qui prior deſcendiſſet in natatoriam, ſanus fiebat. Quid in hoc typo angelus, niſi deſcenſionem ſpirituſſancti nuntiabat, quæ noſtris futura temporibus aquas ſacerdotalibus inuocata precibus conſecraret? Ille ergo angelus, ſanctiſpiritus erat nuntius, eo quod per gratiam ſpiritualem medicina noſtris eſſet animis ac mentis languoribus deferenda. Eoſdem ergo & ſpiritus habet, quos Deus pater & Chriſtus miniſtros. Hæc ille. AVTHOR. Hic agit Ambroſius de ſanctificatione aquæ baptiſmalis per aduentum ſpiritus ad inuocationis inſtantiam ſacerdotis. De ſanctificatione autem baptizati ſeorſum facit, cùm ſequitur: quòd idem ſpiritus gratiam ſpiritalem aquis infundit, vt per hanc eſſent medicina animis noſtris, & mentis languoribus deferenda: &

3 † idcirco ad quemlibet baptizandum de nouo ſanctificantur aquæ ex antiquo more eccleſiæ: vt per gratiam ſpiritus deſcendentis ſanus fiat, qui prior deſcendit in fontem, à quacunque detentus fuerit infirmitate. Non tamen hoc ſemper requiritur fieri, ſed ſolùm cùm ſanus fieri velit, qui ſic deſcẽdit. Si enim hæreſi tumeat, aut fictione deludat, baptiſmũ quidem recipit conſecratum à ſpiritu, ſed ſpiritum non ſuſcipit conſecrãtem. Idcirco duæ ſanctificationes ſunt aquæ & animæ ab vno ſpiritu: ſed nulla neceſsitate connexæ. Ideo in ſermone de feſto Pentecoſtes in tertia parte ſermonum, & incipit, Aduentum ſpiritus.

Auguſtin. *Auguſtinus*. Hæc itaque (inquit) diſtinctio inter acceptionem baptiſmi, & acceptionem ſpirituſſancti nos inſtruit, ne habere hos continuò ſpiritumſanctum putemus, quos habere baptiſmum non negamus. Quantò magis illos, quos non ſolùm nulla charitas chriſtianitatis armauit? Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, non vtique per noſipſos, ſed ſicut ſequitur, per ſpiritumſanctum, qui datus eſt nobis. Hæc ille. AVTHOR. Ordinata ſunt ergo in ſacramento aqua conſecrata ex aduentu ſpirituſſancti, & mens mundata in aqua per ſpiritumſanctum. Nec mẽs mũ datur etiam per aquam & ſpiritumſanctum aquas mundantem, niſi per aquam ſpiritus animam penetret: nec aqua non ſanctificata p ſpiritum, mentem vtiq; ſpirituſancto plenam à reatu purificat. Libro primo de ſacramentis

Ambroſius *Ambroſius*. Vidiſti (inquit) aquam, ſed nõ aqua omnis ſanat: ſed aqua ſanat, quæ habet gratiã Chriſti. Aliud eſt elementum, aliud conſecratio. Aliud opus, aliud operatio. Non ſanat aqua, niſi ſpirituſſanctus deſcenderit, & aquam illam conſecrauerit: ſicut legiſti, quòd cùm dominus noſter Ieſus Chriſtus formã baptiſmatis daret, venit ad Ioannem: & ait illi Ioannes: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Reſpondit illi Chriſtus. Sine modò. ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiã. vide quia

4 omnis † iuſtitia in baptiſmate conſtituta eſt. Hæc ille. AVTHOR. Optimè deducit Ambroſius diuinam ſcripturam, vt concludat in ſacro baptiſmate cõſtitutam omnem iuſtitiã. Quomodo ergo baptiſmus ſpirituſſancti, quẽ ſignat Witcleff ſine baptiſmate omnẽ aufert reatum ſine aqua conſecrationis: & operatur

5 in habente iuſtitiam? Sana † fides dictat nemi nem debere tantum in ſpirituali prouectu mẽtis confidere, vt putet ſe ex illa iuſtum eſſe, & non egere baptiſmate. Vnde libro quarto cõtra Donatiſtas. cap. 36.

Auguſtin. *Auguſtinus*. Multò magis in Cornelio, & in amicis eius, q̃ in illo latrone poſſet videri ſuperfluum, vt aqua etiam tingerentur: in quibus iam donum ſpirituſſancti, quod non niſi baptizatos alios accepiſſe ſanctæ ſcripturæ teſtantur: certo quoq; indicio, quod illis temporibus congruebat, cũ linguis loquerentur, enumerat. Baptizati ſunt tamen, & in hoc facto apoſtolica extat authoritas: vſqueadeò nemo debet in quolibet prouectu interioris hominis, ſi fortè ante baptiſmum vſque ad ſpiritualem intellectum pro corde profecerit, contemnere ſacramentum, quod miniſtrorum opere corporaliter adhibetur: ſed per hoc Deus hominis conſecrationem ſpiritualiter operatur. Nec ob aliud exiſtimo munus Ioãni fuiſſe attributũ, ita vt Ioãnis baptiſmus diceretur, niſi vt dominus ipſe, qui dederat, cũ ſerui baptiſmum non ſpreuiſſet accipere, dedicaret humilitatis viã, & quanti pendendum eſſet ſuum baptiſma, quo ipſe baptizaturus eſſet, tali facto apertiſsimè declararet.

raret. Videbat enim tãquam peritiſsimus medicus ſalutis æternæ, quorundam non defuturum tumorem, qui cùm intellectu veritatis, & probabilibus moribus ita profeciſſent, vt multis baptizatis vita atq; doctrina ſe præponere minimè dubitarent, ſuperuacaneum ſibi crederent baptizari: quando ad illum mentis habitum ſe peruenisse ſentirent, ad quem multi baptizati adhuc aſcendere conarentur. Hæc ille. AVTHOR. Planus eſt Auguſtini proceſſus de gratia baptiſmali, in qua tantum iuſtitiæ ſpiritualis exuberat, vt quantumcunque quis ſpiritu ſancto ſit plenus, quantumcunq; prouectum ſpiritus ſenſerit in interiori homine, & probatis moribus polleat, nõ poteſt ſuperuacuum putare baptiſmũ aquæ, ſine quo omnino nihil proficit, imò multum officit, quod accepit. Et eſt fortiſsimum inter motiua, q̃ ipſum ſatis de neceſsitate requiritur: q̃ ſi voluntate defuerit, infert damnationis interitum. Nam ſi neceſsitate Deus ſupplet omnipotens, quod per neceſsitatem defuit voluntati: quid hoc requiritur ſupplendum eſſe per Dei gratiam, quod non exigit Deus fieri per ſeipſum? Eodem libro quarto, verſus finem,
Auguſtin. *Auguſtinus.* Et ſicut in illo latrone, quod ex baptiſmi ſacramento defuerat, compleuit omni potentis benignitas, quia non ſuperbia, vel cõtemptu, ſed neceſsitate defuerat: ſic in infantibus, qui baptizati moriuntur, eadem gratia omnipotentis implere credenda eſt: quod nõ ex impia voluntate, ſed ex ætatis indigentia, nec corde credere ad iuſtitiã poſſunt, nec ore confiteri ad ſalutem. Ideo cùm pro eis alii reſpondent, vt impleatur erga eos celebratio ſacramenti, valet vtique ad eorum conſecrationem: quia ipſi reſpondere non poſſunt. Hæc ille. AVTHOR. Omnino ergo neceſſe eſt vt fiat, quod omnipotẽtis benignitas ſemper neceſſe ducit vt ſuppleat, ſi quid reperiat voluntatis. Eandem ergo gratiam, neceſſe eſt ineſſe baptiſmo, cùm percipitur, quam recompẽſat omnipotens, non potenti, ſed volenti percipere. Sed Witcleuiſta ſophiſticat: ſi nõ eſt baptiſmus ſine gratia: quicunque ergo ſortitur baptiſmum, conſequitur gratiam. Idem eſt, ac ſi quis argueret: ſi verba Chriſti non erãt ſine valida gaatia, ergo quicunq; percipiebat verbum, percipiebat vtiq; gratiam. Eſt igitur gratia cauſaliter ſita in Chriſti verbis, aut conſocia Chriſti ſacramentis, quæ de neceſsitate nõ deerit. Eſt & gratia effectualiter participata à ſuſcipientibus ſacramenta cum fide firma in
6 pace eccleſiæ. Et † ipſa quidem deeſſe poteſt abutentibus ſacramento, quanuis virtus gratiæ cauſalis non defuerit ſacramento. Quemadmodum lib. 7. contra Donatiſtas de baptiſmo reſponſione. 17. docet *Auguſtinus.* Si † baptiſmi gratiam hoc eſſe dicis, quod eſt baptiſmus, eſt apud hæreticos: ſi autem baptiſmus ſacramentum eſt gratiæ, ipſa verò gratia abolitio peccatorum eſt, non eſt apud hæreticos baptiſmi gratia: Hæc ille. AVTHOR. Optime diſtinguit Auguſtinus de gratia ſacramenti, & de ſacramento gratiæ. Gratia enim ſacramenti ſacramentum non deſeruit, ſed ſiue miniſtret hæreticus, ſiue perfido miniſtretur, ſicut eſt integrum ſacramentum, ita eſt integra gratia ſacramenti. Sacramentum autem gratiæ eſt, quando in ſuſcipiẽte apto efficit quod figurat: ipſam, ſcilicet, gratiam, & abolitionem culparum. Quod vtique quanuis in peruerſo ſuſcepturo non ſtatim fiat, fiet tamen per gratiam ſacramenti, quæ per characterem præſens eſt, cùm ad Deum, cuius eſt & gratia, & ſacramentum, ſe conuertit. Ibidem reſponſiõe.
7 Auguſtinus. 36. ad Felicem à gurgitibus *Auguſtin.* Imò licitè incipiunt habere ad ſalutem, quod illicitè habebant ad perniciem. Quia ſub eodem baptiſmo iuſtificatur, cùm ſe quiſque ad Deum veraci corde conuerterit, ſub quo iudicabatur. Hæc ille.

Auguſti.

¶ Quòd paruuli ad baptizandum delati, ſi præueniantur morte, peribunt.

CAP. XCIX.

SVMMA.

1 *Paruuli ad baptizandum delati, ſi morte præueniantur, quòd pereant, contra* Witcleff *oſtenditur.*

2 *Auguſtini reſponſio ad argumentum ueterani cuiuſdam hæretici.* Et *quid de baptiſmo dicat ibi.*

3 *Carthaginenſis concilij decretum aduerſus* Pelagianos *hæreticos, promittentes paruulos, etiam ſi non baptizentur, habituros uitam æternam.*

4 *Concilia epiſcoporum plura quid de paruulis non baptizatis dicant, ab Auguſtino refertur.* Et *quid item* Romani Pontifices Innocentius, & Zoſimus *de hac re decreuerint.*

4 *Auguſtini plana fidei eccleſiæ determinatio de paruulis non baptizatis.*

Commouet

Thomas VValdenſis

COmmouet non modicũ fideles populos, quod de infante non baptizato eodem loco pererrat, nolens definire eum periturum, aut item ſaluandum: & definiẽtes in hac materia, præſumptuoſos ſine omni exceptione
VVitcleff. appellat, & ſtolidos, non ſe fundantes. Argumentum eius tertium eſt. 11. cap. trialogi. Delato infante fidelium ad eccleſiam, vt ſecundũ Chriſti regulã baptizetur, & deficiente aqua, vel requiſitis aliis, ſtante pia intentione totius populi, interim mortuo naturaliter nutu Dei, videtur graue damnationẽ infantis huiuſmodi definire. Reſpondet in capitulo ſequenti. Concedo, q̃ ſi Deus voluerit, poteſt damnare infantem talem, & ſi voluerit, poteſt ipſum ſaluare: nec audeo partem aliquam definire: nec laboro circa reputationem, vel euidentiam in iſta materia: ſed vt mutus ſubticeo. Sequitur. Illi autem, qui ex authoritate ſua ſine ſcientia in materia iſta definiunt, tanquam præſumptuoſi, & ſtolidi non ſe fundãt. Hęc Witcleff. AVTHOR. Quid autem eſt & hoc ſub compendio, niſi quod ſacra ſynodus in hac ſua cõcluſione collegit. cap. 21. Definientes paruulos fidelium ſine ſacramentali baptiſmo decedentes, non foreſaluandos, ſunt in hoc ſtolidi, & præſumptuoſi. Quantum aũt diſtet hic error ab errore Vincentii, iudicet iam fidelis. Eſt enim ſextus in ordine, vt recitat libro primo de natura animæ ad eundem, *Auguſtinus*.

1 Noli† credere, noli dicere, noli docere infan-
Auguſtin. tes antequàm baptizantur morte præuentos peruenire poſſe ad originalium indulgẽtiam peccatorum, ſi vis eſſe catholicus. Exempla enim, quæ te fallunt, vel de latrone, qui dominum confeſſus eſt, vel de fratre ſanctæ Perpetuæ Dinocrate, nihil tibi ad huius erroris ſententiam ſuffragantur. Latro quippe ille quanuis potuerit iudicio diuino inter eos deputari, qui martyrii confeſsione purgantur, tamen etiam vtrum non fuerit baptizatus, ignoras. Hæc ille. AVTHOR. Dic mihi iam quid refert definire, quòd infantes priuſquàm baptizentur morte præuenti non poſſunt ad indulgentiam originalium peruenire, & non poſſunt ſalui eſſe? Quàm autẽ ſtolida, quàmque præſumptuoſa ſit definitio iſta tua contra definitores euangelicos, definitè ſcire poterit, qui vult authoritatem ſuam grauiſsimam, & ſcientiam ſuam perſcrutari. Auguſtinus ſcio poſtquàm dubitauerit, veritatem illam cum certitudine definiuit. Nec putauit quenquam tam inuidum, qui ſuæ certitudini murmuraret: libro de bono perſeuerantiæ circa medium. vbi dicit. Si enim quãdo libros de Auguſtin.
libero arbitrio laicus cœpi, presbyter explicaui, adhuc de damnatione infantium non renaſcentium & de renaſcentium liberatione dubitarem, nemo (vt opinor) eſſet tam iniuſtus, atque inuidus, qui me proficere prohiberet, atque in hac dubitatione remanendum mihi eſſe iudicaret. Sequitur. Abſit vt cauſam paruulorum ſic relinquamus, vt nobis eſſe dicamus incertum, vtrum in Chriſto regenerati ſi moriantur paruuli tranſeant in æternam ſalutem: non regenerati autem tranſeant in mortem ſecundam. Quod ſcriptum eſt: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ita in omnes homines pertranſiit, aliter rectè intelligi non poteſt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce qui ſubtices. Ecce ſurde & mute ſpiritus. Abſit, dicit Auguſtinus, vt cauſam paruulorum ſic relinquamus, vt dicamus nobis incertum, ſi regeneratus ſic decedens tranſeat ad vitam: non regeneratus ad mortem ſecundam. Nunquid Auguſtinus per te, condemnatur cũ aliis vt præſumptuoſus, & ſtolidus? Sed audi plures, quos nuncupas ſtolidos. Primò omnium manu ſua conducent authoritatem illam robuſtiſsimam, quam Deus in euangelio tanquam legem certiſsimam in hac re generaliter definiuit, cùm diceret: Prædicate euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui verò non crediderit, condemnabitur. Quid dicis ad hæc? Iſte paruulus tuus nec per ſe, nec per alios baptiſmaliter credit: quomodo non condemnabitur? Item ſi baptizatus eſſet, vi baptiſmi in credentium foret numero computandus: qualiter ergo inter non credentes non computatur, ſi non taliter baptizetur? Hanc conſequentiam penes Pelagianos hæreticos legalem approbat in libro tertio de baptiſmo paruulorum. capite tertio, *Auguſtinus*. Et diximus (inquit) neceſſe Auguſtin.
eſt eos. ſ. paruulos baptizatos in credentium numero ſine vlla tergiuerſatione conſtituant. Conſequenter igitur, ſi non baptizentur, inter eos, qui non credunt, erunt: ac per hoc nec vitam habebunt, ſed ira Dei manet ſuper eos. Quoniam qui non credit filio, nõ habebit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Et iudicati ſunt. Quoniam qui non credit, iam iudicatus eſt. Et condemnabuntur. Quoniã qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Hęc Auguſtinus. AVTHOR. Vides qualiter Auguſtinus à primo dato, q̃ paruuli per alios nõ baptiſ-

baptiſmaliter credunt, conſequenter peruenit ad hoc vltimum, q̄ neceſſariò damnabuntur. Nec nos prætereat argumentum, quod quidā agitant Witcleuiſtæ. Quia infans non potuit per ſe facere, & cæteri fecerunt quod poterāt, nō ergo deberet imputari pro culpa vnde damnetur. Argumentum veterani cuiuſdam tale erat hæretici, & reſpondet Auguſtinus. Abſoluat ergo eum contra Chriſti ſententiam, & eius apoſtoli, libro de natura & gratia, citò poſt principium. vbi Hæreticus. Huiuſmodi (inquit) exemplis oſtenditur, quales homines quidam tempore aliquo fuerint, non q̄ aliud eſſe non potuerint. Vnde & iure inueniūtur eſſe culpabiles. Nā ſi idcirco tales fuerint, quia aliud eſſe non potuerunt, culpa carent. *Augu.*

2 Videte quid dixerit. Ego† autem dico, paruulum natum in eo loco, vbi ei non potuit per Chriſti baptiſmum ſubueniri, morte præuentum, idcirco talem fuiſſe, id eſt, ſine lauacro regenerationis exiſſe, quia aliud eſſe nō potuit. Abſoluat ergo eum, & aperiat ei contra ſentētiam domini regnum cælorum. Sed non eum abſoluit apoſtolus, qui ait. Per vnum hominē peccatum in mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertrāſiit, in quo omnes peccauerunt. Rectè ergo ea damnatione, qua per vniuerſam maſſam currit, non admittitur in regnum cælorum: quanuis Chriſtianus non ſolùm non fuerit: ſed nec eſſe potuerit. Hæc ille. AVTHOR. Non potuiſſe ſupponit, quia ſolus forſitan in ſolitudine relictus. Et tamen tā per Chriſti ſententiam, q̄ eius apoſtoli, morte ſecunda damnabitur: qa q̄uis culpa careat, quia ad baptiſmum non venit, quod non potuit: non tn culpa caret vnde damnetur, quā ex primo parente contraxit. Confirmatur euidētia, quia aut habet originale peccatum extraduce, & hoc nulla via niſi regenerando deletur: aut nō habet, & ideo regeneratione non indiget: quod oēs tecum ſic errantes neceſſariò conceſſerunt. Niſi dicas, ſicut priùs, q̄ Deus inſenſibiliter forſan infundit gratiam remittendo culpam: quod itē Pelagiani ante te dixerunt: & reprobat eos ex eodem dicto Chriſti libro. 6. contra Iulianum cap. 3. *Auguſtinus.* Dixi (inquiens) q̄ huius concupiſcentiæ reatum regeneratio ſola dimittit, ac per hoc generatio trahit. Ac mox ſubiūxi. Ergò quod generatum eſt, regeneretur: vt ſimiliter quia nō poteſt aliter, quod tractū eſt, remittatur. Fruſtra identidem conaris obtegere, q̄ ſuperfluum baptiſmū putatis in paruulis: dicentes myſteriorū Chriſti gratiā locupletem eſſe muneribus. Velitis nolitis paruulos credere confitemini in Chriſtum per corda & ora geſtantiū. Ergo & ad ipſos pertinet dominica illa ſententia. Qui non crediderit, condemnabitur. Qua cauſa, qua iuſtitia, ſi nullū trahunt originale peccatū? Hęc ille. AVTHOR. Hac ergo cauſa, ex hac iuſtitia euangelica ſi quia nō baptizati nō credāt per corda & ora geſtantium, hi infantes peribunt: quia ſola regeneratione dimitti poteſt originale peccatū, quod cōtrahant. Hæc eſt authoritas euāgelii, quā Auguſtinus edocuit, contra quā tu nō tā mutes, q̄ militas: qñ nec vnam partem, nec aliā reputas, vel concedis, ſed ſubtices, dicente euāgelio. Qui nō colligit mecum, diſpergit. Pelagiani† aūt magiſtri tui in hac cauſa cōtra fidē 3 deprehenſi ſunt dicere per magnū Carthaginenſe conciliū accuſati apud Innocentiū papam: vt geſtum illud apoſtolica confirmaret authoritas. & incipit epiſtola. Domino beatiſſimo & honoratiſsimo ſancto patri Innocentio Papæ. & infrà. Paruulos propter ſalutem, quæ per Chriſtū ſaluatorē datur, baptizādos negant: ac ſic eos mortifera iſta doctrinā in æternum necant, promittentes, etiam ſi non baptizentur, habituros vitam æternam: nec periſſe cum eis, de quibus Dominus ait, Venit enim filius hominis quærere, & ſaluare, quod perierat: quia iſti inquiunt non perierant: nec eſt quod in eis ſaluetur, vel tanto pretio redimatur: quia nihil eſt in eis vitiatum, nihil tenetur ſub diaboli poteſtate captiuum. Nec pro eis fuſus eſſe ſanguis in remiſsionem legitur peccatorum. Quanquā p baptiſmum Chriſti etiam paruulorum dicunt fieri redemptionem. Hæc ibi: ex libro Decretorum pontificum Decreto ſecūndo. Innocentii pāpę. AVTHOR. Ecce ſacrum Carthaginenſe concilium non ſubticet fidem Chriſti. Anathematizat omnes Pelagianos hæreticos, promittētes paruulos, etiam ſi non baptizentur, habituros vitam æternam: quos hac mortifera doctrina in æternum necant. At† ſi fidem ipſam 4 paruipendas tanti concilii, ſaltem quid epiſcoporum plura concilia: quid item Romani pontifices, Innocentius, & Zoſimus de hac re decreuerint, attende: quod in epiſtola ad Optatum annotat *Auguſtinus* dicens. Te autem ſi libenter vel patienter admittas, chariſſime frater, admoneo, ne in hæreſim nouam minùs cautus incurras, quæ antiquiſsima fidei ſtabilita molitur fundamenta conuellere, aduerſus Dei gratiam diſputando, quam dominus Chriſtus puſillis & magnis ineffabili bonitate largitur: cuius vel authores, vel certè acerrimi, notiſsimique ſuaſores cùm

Pelagius

Hæreticus. Auguſti. Auguſtin. Carthaginenſe concilium. Auguſti.

Pelagius & Celeſtius extitiſſent, conciliorum epiſcopalium vigilantia in adiutorio ſaluatoris, qui ſuam tuetur eccleſiam, etiam à duobus venerabilibus antiſtitibus apoſtolicæ ſedis papa Innocentio, & papa Zoſimo, niſi correcti etiam egerint pœnitentiam, toto Chriſtiano orbe damnati ſunt. De quibus exempla recẽtium literarum, ſiue quæ ſpecialiter ad Afros, ſiue quæ vniuerſaliter ad omnes epiſcopos de memorata ſede manarũt, ne fortè ad veſtram ſanctitatem nondum peruenerint, vobis curauimus mitti. Et poſt aliquanta. Non eſt enim falſa etiam in paruulorum baptiſmate remiſſio peccatorum: nec verbo tenus dicitur, ſed veraciter agitur. Nam vt iam verbis vtar, quæ in epiſtola ipſa beatiſsimi Zoſimi leguntur: fidelis dominus in verbis ſuis: eiusq; baptiſmus re ac verbis, id eſt, opere, confeſsione, & remiſſione peccatorum in omni ſexu, ætate, conditione generis humani, eandem plenitudinem tenet. Nullus enim, niſi qui peccati ſeruus eſt, liber efficitur: nec redemptus dici poteſt, niſi qui verè per peccatum fuerit antè captiuus. Sicut ſcriptum eſt. Si filius vos liberauerit, tunc verè liberi eritis. Per ipſum enim renaſcimur ſpiritualiter: per ipſum crucifigimur mundo: ipſius morte mortis ab Adã omnibus nobis introductæ atq; tranſmiſſæ vniuerſæ animę illud propagatione contractum chirographũ rumpitur: in quo nullus omnino natorum antequàm per baptiſmũ liberetur, non tenetur obnoxius. In his verbis apoſtolicæ ſedis tã antiqua, atq; fundata, certa & clara eſt catholica fides, vt nefas ſit de illa dubitare Chriſtiano. Hæc Auguſtinus. AVTH. Diligenter attende per ſingula, & ad concluſiua verba Auguſtini continenter adiunge. Nullus (inquit papa) omnino natorum anteq̃ per baptiſmum liberetur, contracto peccati chirographo non tenetur obnoxius. Iterum baptiſmus eius in omni ſexu & ætate eandem plenitudinem habet. In his verbis (inquit Auguſtinus) apoſtolicæ ſedis tam antiqua atq; fundata, tam certa, & clara eſt catholica fides, vt nefas ſit de illa dubitare Chriſtiano. Cur tu dubitas ergo, quod nefas eſt dubitare Chriſtiano? Cur humiliter, vel magis nequiter confiteris in hac fide tuã ignorantiam: quia, vt dicis, non claret tibi adhuc, ſi talis infans à Deo ſaluabitur, ſiue damnabitur: cum iſtius ſententiæ: Nullus omnino natorũ anteq̃ per baptiſmum liberetur, non tenetur obnoxius: tam certa, & clara eſt catholica fides, vt nefas ſit de illa dubitare Chriſtiano? Quomodo non tibi claret, quæ ſic clara eſt ſingulis? Et quam potes in hac fide prætendere ignorantiam, qui penes conlollardos tuos, quaſi ſolus es magiſter in Iſraël, & hæc ignoras? Huic† clariſsimæ fidei annectendam exiſtimo firmiſsimam fidẽ Auguſtini ad Petrũ, ne poſsis cuiquam dicere de reliquo eſſe illam reputationem tuam: quam dictionem nuſquã reperis in operibus Auguſtini ad ſenſum tuũ prætenſum: vbi pro veritate ſymbolica ipſam redigit ad hanc formam. libro, inquam, de fide ad Petrum ca. 27. *Auguſtinus.* Firmiſsimè tene, & nullatenus dubites: non ſolùm homines iã ratione vtentes, verumetiam paruulos, qui ſiue in vteris matrum viuere incipiũt, & ibi moriuntur, ſiue iam de matribus nati, ſine ſacramento ſancti baptiſmatis, quod datur in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti, de hoc ſeculo tranſeãt, ignis æterni ſempiterno ſupplicio puniendos. Quia etſi peccatum propriæ actionis nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione & natiuitate traxerunt. Hæc ille. AVTHOR. Planè determinat Auguſtinus fidem eccleſiæ de paruulis non baptizatis: ſiue in vteris matrum mortuis, ſiue de iam natis, ſed ſacramento baptiſmatis non renatis, iam propter peccatum non ſuum, niſi quia contractum, ignis æterni ſupplicio puniendis.

5

Auguſtin.

¶Quòd Auguſtinus multiplici authoritate nõ tantùm reputat, ſed definit paruulos quoſlibet perituros, qui non ſacramentaliter baptizantur.

CAP. C.

SVMMA.

1 *Auguſtini multiplices authoritates aduerſus Wiclef adducuntur, quibus non tantùm reputat, ſed definit paruulos quoſcũq; perituros, qui nõ ſacramentaliter baptizantur. Et plura de hoc ibi per totum capitulum.*

DIc mihi, dic palàm omnibus, qualiter non pudore ſuffuſus ad terram proieceris oculos, ne te videntes eſſe confuſum aſpiceres hoïes, quando gloſſam illam tuam, vnde fidem con-

cõfunderes Auguſtini, dictaſti, & dixiſti, q̃ in libro ſuo de fide ad Petrũ ſolùm loquitur reputatiuè: quaſi diceres, ſicut ſoles, non aſſertiuè. Aut quomodo non aſſerit, quod Petrum firmiter credere iuſsit, firmiterq̃ tenere? Quo modo item non aſſerit, quod tantis authoritatibus ſcripturarum, tantis ſanctorum cõciliorum, ſanctorum epiſcoporum, rationum quoque, & inuectionum, & imputationum hæreticarum in partes aduerſas ingerit, moles cumulat, & concludit? Hoc idem dicis de eo in libro de baptiſmo paruulorum, q̃ ibi de certifica damnatione paruuli ſic delati, ſi non baptizetur, reputatiuè, non aſſertiue, vel definitiuè concluſit. Et fruſtra tunc librum illum in confirmationem ſuæ aſſertionis aſſumeret in illo inuincibili libro ſuo de ciuitate Dei, libro decimotertio, capite quarto, vbi. Si† quem (inquit) mouet, cur vel ipſam patiantur, ſi & ipſa peccati pœna eſt, quorum per gratiam reatus aboletur: iam iſta quæſtio in alio opere noſtro, quod inſcripſimus, de baptiſmo paruulorum, tractata eſt, ac ſoluta. Hęc Auguſtinus.

1 Auguſtin.

AVTHOR. Sed cur non animaduertere potuit Auguſtinus, quòd aduerſarius cum gloſſa noſtri Witcleff libri illius tractatum ac ſolutionem poſſet diſſoluere, dicens: Sed in hoc libro quo ad multa non aſſertiuè, ſed reputatiuè procedis? Et erit anceps nobis tota authoritas Auguſtini, ſicut erat Manichæis ſacrarũ authoritas ſcripturarum. Quas, vt Auguſtinus ſcribit, hìc ſumebant, hìc damnabant ad libitum. Sed iterum reſpice diligentiùs mi Witcleff, qua certitudine prædictum librum ſuum ſcripſit, vt alibi, vbi acerrima diſputatio verſabatur contra quendam à natura noſtra Dei gratia aberrantem, & tractatus incideret de hoc dicto Ioannis. Non poteſt peccare, quia ſemen eius in ipſo manet. libro de natura & gratia citò poſt principium. In libris (inquit) quos de hac re ad Marcellinum ſcripſi, ſicut potui, explicare curaui. Hæc ille.

Idem.

AVTHOR. Ad hunc librum ecce remittit, vt ſciatur quid de hac re ibi definit. Non bene aduertis fines illius voluminis. Dirige pauliſper oculos ad librum tertium: & ibi percipere eum poteris non alio ſenſu protuliſſe, quæ dixit, nec poſſe, quàm in fide eccleſiæ. Illo enim libro tertio, capite ſexto. *Auguſtinus*. Cætera (inquit) quæ ibi dicuntur, ſi diligenter aduertantur, atque tractentur, ſicut in primo duorum illorum librorum vtcunque conatus ſum, etiam ſubobſcurum pariunt verum rerum ipſarum neceſsitate ſermonem, non tamen poterunt alium ſenſum habere, niſi per quem factum eſt, vt antiquitùs eccleſia retineret fideles paruulos originalis peccati remiſsionem per Chriſti baptiſmũ conſecutos. Vnde non immeritò beatus Cyprianus oſtendit, quàm hoc ab initio creditum, & intellectum ſeruet eccleſia. Qui cùm paruulos à materno vtero recentiſsimos iam idoneos ad percipiendum Chriſti baptiſmũ aſſereret, quoniam conſultus fuerat, vtrum hoc ante octauum diem fieri deberet, quantùm potuit conatus eos demonſtrare perfectos: ne quaſi pro numero dierum, quia octauo anteà circuncidebantur infantes, eos adhuc perficiendos exiſtimaret. Sed cùm magnum eis defenſionis patrocinium præſtitiſſet, ab originali tamen peccato eos immunes non eſſe confeſſus eſt. Quia ſi hoc negaret, baptiſmi cauſam, propter quem percipiendum eos defendebat, auferret. Potes ipſam epiſtolam memorati martyris de baptizandis paruulis legere, ſi volueris. Neque enim poteſt deeſſe Carthagini. Verùm in hac etiam noſtra quantùm præſenti quæſtioni ſatis viſum eſt, pauca inde transferenda arbitratus ſum, quæ prudenter attende, Quantũ verò (inquit) ad cauſam infantium pertinet, quos dixiſti intra ſecũdum vel tertium diem, quo nati ſunt, conſtitutos baptizari non oportere, & conſiderandam eſſe legem circunciſionis antiquæ, atq; intra octauum diem eũ, qui natus eſt, baptizandum, & ſanctificandum non putare: lõgè aliud concilio ſancto viſum eſt. In hoc eñ, quod tu putabas eſſe faciendum, nemo conſenſit, ſed vniuerſi potiùs iudicamus, nulli hominum nato miſericordiam Dei & gratiam denegandam. Nam cùm dominus in euangelio ſuo dicat, Filius hominis non venit animas hominum perdere, ſed ſaluare: quantùm in nobis eſt, ſi fieri potuerit, nulla anima perdenda eſt. Aduertit ne quid dicat quemadmodum ſentiat, non tantùm carni, ſed animæ quoque infantis exitiabile eſſe atque mortiferum ſine illo ſalutari ſacramento exire de hac vita. Vnde iam ſi nihil aliud diceret, intellige-re noſtrum fuit ſine peccato animam perire non poſſe. Hæc Auguſtinus.

Auguſtin.

AVTHOR. Patenter ecce contra Witcleuiſtas reputationes eorum à ſe repellit dicens: ſe non alium ſenſum in ſuis verbis habere de certa damnatione paruulorum, niſi quem antiquitùs tota retinuiſſet eccleſia. Et ſicut paulòantè probat in multis teſtimoniis legis Chriſti clariſsimis, & authoritate diuina certiſsimis ſine omni ambiguitate fundatum, dicens. His, atque huiuſmodi aliis, quę nunc p̃tereo teſtimoniis, diuina

Auguſtinus

diuina luce clariſsimis, diuina authoritate certiſsimis, nonne veritas ſine vlla ambiguitate proclamat, non ſolùm in regnum Dei non baptizatos paruulos intrare non poſſe, ſed nec vitã æternã poſſe habere præter Chriſti corpus? cui vt incorporentur, ſacramento baptiſmatis imbuuntur. Hæc ille. AVTHOR. Quis talia verba pro leui reputatione, & non tota mentis definitiõe proferret? Et item *Auguſtin.* Nonne veritas ſine vlla dubitatione teſtatur, non ob aliud eos ad Ieſum, hoc eſt, ad ſaluatorem, & ad medicum Chriſtum piis geſtantiũ manibus ferri: niſi vt per medicinam ſacramẽtorum eius poſsint à peccati peſte ſanari? Hęc ille. AVTHOR. Et poſt ſcripturarum authoritates, ad conciliorum ſanctiones accedit, decretum inferens, & aſtruens Cypriani: hoc in eo perpendens, & iubens attendere Marcellinum, ꝙ ideo ad octauum diem nõ cenſuit differre baptiſmum, ne certum inferret exitium pœnæ in paruulum dilatio baptizandi. Et itẽ de Cypriano reſumit *Auguſtinus*. Porrò ſi etiã grauiſsimis delictoribus, & in Deum multùm ante peccantibus cùm poſtea crediderint remiſſa peccatorum à baptiſmo atq; gratia nemo prohibetur, quantò magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, niſi ꝙ ſecundùm Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit? Qui ad remiſsionem peccatorum accipiendam hoc facilius accedit, ꝙ illi remittuntur non propria, ſed aliena peccata. Vides quãta fiducia ex antiqua & indubitata fidei regula vir tantus iſta loquitur: quia hæc documenta certiſsima ideò protulit. Sequitur & infrà. Quia iam non conſulendũ nec diſceptandũ, ſed firmum, certumq; habebatur, animam ſaluti æternæ perituram, ſi hãc vitam ſine illius ſacramenti conſequutione finiret. Et quanuis ab vtero recentiſsimi paruuli ſolo reatu eſſent peccati originalis obſtricti, quare illis & ſi multò facilior ꝙ alienorum: ſed tamẽ eſſet neceſſaria remiſsio peccatorum: his certis illa incerta de octauo die quæſtio diſſoluta eſt: atq; in concilio iudicatum, homini nato, ne in ęternum pereat, omni die debere ſuccurri. Hæc ille. AVTHOR. Attende, ꝙ etiam reputatiões tales certitudini repugnantes quantum à ſe tãtum à Cypriano defendat. Vides (inquiens) quanta fiducia ex antiqua & indubitata fidei regula vir tantus iſta loquitur. Ita non tam cęci ſumus, quin videamus ipſi, qui legimus, quãta fiducia fidem iſtam per totum hunc librum de baptiſmo paruulorum, vir tantus loquitur Auguſtinus. Nec tanta ex parte cæcitatem hęreticam Witcleff inducet in Iſraël, quin videamus vbi non omnimodè confidenter, ſed ſententiam quaſi formidando loquatur. Inferiùs enim cap. 12. huius tertii in materia de anima hominis, quam Pelagius non vidit, ꝙ veniret ex traduce: & ideo cunctanter loqui potiùs elegit, quàm fidenter: ait *Auguſtinus*. Qua ꝓpter ego quoq; huic propoſitioni non præcipiti aſſertione reſpondeo. Si anima non ex traduce: ergo quæ iſta iuſtitia eſt vt recens creata: & ab omni delicto ꝓrſus immunis: ab omni cõtagio peccati penitus libera: paſsiones carnis, diuerſoſq; cruciatus etiam ſuſtinere cogatur? Hæc ille. AVTHOR. Iſtud reſponſiuè, nõ tamen aſſertiuè Pelagio obiicit: qui etiã nec partem aduerſam fidenter, ſed potiùs cunctanter aſſumpſit. Neuter illorum nouellam fabricam tuæ reputationis, ſed ad rem dicẽdam aptiùs, & ſagaciùs cunctanter, & non fidenter, vel aſſertionis præcipitis verba conducunt. Tu aũt, qui nouorum terminorum tibi, & tuis videri gaudes aſtructor, reputationes tuas in antiqs & ratione catholica priùs fundare, q̃ proferre debebis. Verũtñ vt hoc vltimũ de aĩa nõ aſſertiuè ꝓnũtiat, & hoc nos monet: de certa dãnatione pueri non renati ſententias multas eloquitur: & nunquam monuit, quin definit. Vis autem ſcire quid aſſertiuè dixerit? Verũ quòd omnis veſtra diſputatio in hac re ad hoc nititur, vt infantes baptizari ſuperfluò videantur: quanuis hoc planè dicere non audes. Vnde prædicto libro tertio cap. 16. *Auguſtinus*. Id em̃ agit diſputatio, cuius nouitatem antiqua veritate intendunt: vt infantes omnino ſuperfluò baptizari videantur. Sed apertè hoc non dicitur: ne tam firma ſalubriter eccleſiæ conſuetudo violatores ſuos ferre non poſsit. Hæc ille. AVTHOR. Certum eſt: hoc idem concipiẽs apud ſe Witcleff non audet definire, ſi nõ baptizetur infans delatus ꝙ pereat, imò catholicos hoc definiẽtes preſumptuoſos redarguit. Cur hoc, niſi quia ſi non baptizatus non pereat, fruſtra baptizatur ne pereat? Quare item hoc ſubticet, niſi ſicut ait *Auguſtinus*, aptè hoc non dicitur, ne tam firma eccleſiæ conſuetudo violatores ſuos ferre non poſsit? Sic ſuprà contra Iulianum obiecit. Fruſtra (inquiẽs) idẽtidem conaris obtegere, ꝙ ſuperfluum baptiſmum putatis in paruulis. Obtexit Pelagius, obtexit Iulianus alumnus eius, obtexit item Witcleff, illi abditis verbis, iſte ſilẽtio. Sed fruſtra conantur obtegere, ſcientibus orthodoxis, ꝙ ſuperfluum baptiſmum putauerunt in paruulis. Nec item deſinunt quidam ſectatores Witcleff eum ſic obtegentem cõtegere, & dicere,

Auguſtin. Auguſtin. Auguſtinus Auguſtin. Auguſtin.

dicere,quòd in caſu ſuo res ſpecialiter agitur, quæ auget difficultatem, nec per iſta genera lia verba diſſoluitur. Pietas, ſcilicet,& deuota voluntas geſtantium infantem prædictũ.Cur ergo non ſupplet baptiſmi vicem in paruulo pietas ipſa geſtantium, quia nullã habet propriam,ſicut fides eorum confert eidẽ, qui nullam habet propriam?Sicut enim pro baptizãdo reſpondent, Credo, ita pro eodem ſpondent, Volo.Item in adulto requiritur,vt vtrũque per ſe reſpondeat.Et ſi corde credat ad iuſtitiam: & neceſsitate ſacramentum amittat, quod omnino deſiderat,ſupplet omnipotens Deus,quod neceſsitate,non voluntate differtur.Cur ita non proficit paruulo aliena voluntas,ſicut propria prodeſt adulto, cùm fides ęquè proficit aliena?In his ſcrupulis fidei præualeat certitudo authentica traducta de primæuis eccleſiæ. Et iuxta mores eius ſtatim elicienda eſt veritas: iuxta quam eccleſia moderna definit,ꝙ alienum originale peccatum per alienam fidem & pietatem tolli poteſt paruulo in baptiſmo,ſine baptiſmo nõ poteſt: quia fidem non habuiſſe cenſendus eſt, qui fidem, nec propria confeſsione deſiderando baptiſmum,nec aliena conſequendo baptiſmũ patenter exhibuit. Breuiter dico, baptiſmaliter nullus credit,niſi qui corporaliter per ſe ſuſcipit ſacramentum : aut per ſe ſecundùm animi pietatem ſpiritualiter affuit ſacramento.Alioquin enim reportat quiſq; quod geſsit in corpore.Quia ſi reportat commodum, quòd baptizatus credit per aliũ:iuſtitia exigit, vt alienum originalis peccati reportet incommodũ, quia nihil credidit per baptiſmum.Eſt em̃ ratio *Auguſtin.*contra Iulianum libro ſexto, capite vndecimo,dicentis . Quomodo reportat bonum,vt intret regnum Dei, ſi hoc reportet quiſq; quod geſsit : niſi quia pertinet ad paruulum etiam quod per alterum geſsit, id eſt, credidit?Sicut itaq; quòd credidit,pertinet ad eum,vt reportet bonum,id eſt, percipiat Dei regnum:ſic ad eum pertinet,etiam ſi non credidit, vt reportet condemnationis iudicium: quia euangelica eſt & ipſa ſententia, Qui non crediderit,condemnabitur.Sequitur. Vide ergo q̃ importunè nolis paruulũ de alieno peccato reportare malum: & velis eum de alieno rectè facto reportare bonum , non qualecunque,ſed Dei regnum . Alienum quippe opus eſt,cùm credit per alterum , ſicut alienũ opus fuit,cùm peccauit in altero. Hæc ille.AVTH. Ecce alienum opus fuit, quòd peccauit in altero:ita alienum opus eſt, ꝙ credit per alterum. Vtrunq; verũ eſt ſecundũ rationẽ operis operãtis.Sed ſicut quod alienum fuit , ꝙ peccauit in altero, fecerat eſſe ſuum in corpore ꝓprio, quod traduxit ex altero:ita opus illud alienũ, ꝙ credit per alterum, neceſſe habet in corpore facere ſuũ : aut in animo ſuo tingendo hoc per effectũ,vel in neceſsitatis articulo per affectũ.Alioquin quantũcunq; ſint ſancti,aut iuſti parentes,vel baiuli puerorũ, nihilq; ad eos pertinet,ꝙ credunt,vel offerunt ad baptiſmũ, ſi non proprio corpore lotionẽ accipiant,vel propria mente voueant quod nõ poſſunt , ſicut nec ad eos pertinere debuiſſet alienũ opus peccati , ſi corpus ſuum nõ tetigiſſet infectio, aut mens nõ inficeretur ex corpore. Lib.3.de baptiſmo paruulorum.ca.15.*Auguſtinus*.Proinde(inquit)quod ait Apoſtolus, cùm fideles moneret,vt ſe ab infidelibus coniugibus non diſiungerent: Sanctificatus eſt enim vir infidelis in vxore, & ſanctificata eſt mulier infidelis in fratre:Alioquin filii veſtri immundi eſſent, nunc aũt ſancti ſunt.ſequitur.Illud ſine dubitatione tenendũ eſt: quæcunq; illa ſanctificatio ſit,non valere ad Chriſtianos faciendos,atque ad dimittenda peccata , niſi Chriſtiani, & eccleſiaſtici inſtitutione ſacramenti efficiãtur fideles.Nã nec coniuges infideles , q̃libet ſanctis & iuſtis coniugibus hæreant,ab iniquitate mundantur , quæ à regno Dei ſeparatos in damnationem venire compellit. Nec paruuli de quibuſlibet ſanctis iuſtisq; procreati, originalis peccati reatu abſoluũtur, niſi in Chriſto fuerint baptizati . Pro quibus tantò impẽſius loqui debemus, quantò pro ſe ipſi minus poſſunt. Hæc ille. AVTHOR. Apertè Auguſtinus difficultatem Witcleff euiſcerat.Quantũlibet em̃ ſancti,aut iuſti ſint parentes,aut paruulos geſtantes in eccleſiam , quantolibet ardore baptiſmum eorũ deſyderẽt,ſi non ſacramẽtaliter baptizẽtur,cũ non credentibus cenſebũtur illis, de quibus dicitur , Qui verò non crediderit,condẽnabitur. Illud em̃, quod pro eis reſpondent,aut,credo, aut,baptizari volo, ad ſanctificationẽ eorũ valet in mẽte,ſi viſibiliter aſsit in corpore:qđ itidẽ nõ valeret adulto,qui in poteſtate habet vtrũq; : corde.ſ.credere ad iuſtitiã:ore itẽ cõfiteri ad ſalutẽ. lib.3. de baptiſmo.cap.38.*Auguſtin.* Cũ pro eis(ſupple paruulis)alii reſpõdent, vt impleatur erga eos celebratio ſacramẽti:valet vtiq; ad eorum cõſecrationẽ : quia ipſi reſpõdere nõ poſſunt. At ſi pro eo , qui reſpondere poteſt , alius reſpondeat,non itidẽ valet. Ex qua regula illud in euangelio dictum eſt:quod cùm legitur,omnes naturaliter monet , Ætatem habet, ipſe pro ſe loquatur . Hæc ille.

Auguſtin.

Auguſtin.

Auguſtin.

¶Qualiter Witcleff peruertit textum euangelii. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto: & quibus erroribus ſe immergit.

CAP. CI.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui peruertit textum euangelij, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto. &c, dicens intelligi de aqua, quæ effluxit de latere Chriſti, & non de aqua baptiſmali, confutatur.*

2 *Witcleff quomodo uincat Pelagium & Vincentium hæreticos, oſtenditur. &c.*

EOntem aquæ regenerantis in vitam æternam, quem Chriſtus in euangelio ſufficienter, & efficienter effodere dignatus eſt, cùm diceret, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto non poteſt introire in regnũ Dei: ſophiſticè obſtruunt Witcleuiſtæ, ſicut puteos Abrahæ inuidi Paleſtini. Quarto trialo. cap. 11. Quantum (inquit) ad fidem ſcripturę. Ioannis. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto &c. Probabiliter poteſt dici, q̃ Chriſtus loquitur de aqua, quæ fluxit ex ſuo latere, & de baptiſmo tertio. Quia certum videtur, quòd homo martyrizatus pro Chriſto, licèt non irroretur nouiter aqua baptiſmatis, eſt ſaluãdus. Ideo videtur probabile ad illum ſenſum negatiuam Chriſti intelligere, ſcilicet, quòd nemo poteſt introire in regnum cælorum niſi baptiſmate aquæ effluxæ. Hæc ille.

VVitcleff.

1 AVTHOR. Cum† omni reuerentia ſuſcipio aquam illam, quæ fluxit è latere ſaluatoris: nõ tamen euacuãdam puto aquam illam, quam Chriſtus in prædicto textu ſimul cum ſpiritu ſancto in ſacramento coniunxit. Nec eſt cuicunq; fideli probabile ad illum ſenſum aquã noſtræ redemptionis intelligi. Idcirco in talibus expoſitionibus ſemper cauenda eſt hæreſis: quia per expoſitionum ſuarum abrupta dum fidem negligunt ſermonis, Dei ſacramẽta corrumpũt. Dicente *Ambroſio* in expoſitione epiſtolæ ad Romanos, textu, Sed regnauit mors ab Adam. &c. Quia enim (inquit) propria quis authoritate vti non poteſt ad victoriam, verba legis adulterat, vt ſenſum ſuũ qua ſi per verba legis aſſerat: vt iam non ratio, ſed authoritas præſcribere videatur. Seqtur. Poſtquàm autem à concordia animis diſsidẽtibus & hæreticis perturbantibus torqueri queſtiones cœperint, multa immutata ſunt ad ſenſum humanum, vt hoc contineretur in literis, quod homini videretur. Vnde & ipſi Greci diuerſos codices habent. Hoc autem verum arbitror, quando & ratio, & hiſtoria, & authoritas obſeruatur. Hæc ille.

Ambroſius

AVTHOR. Optimè cauet hęreticos ſenſus Ambroſius: qui hoc volunt contineri in literis, quod homini videat. Sed verum ſenſum arbitratur eſſe de litera, qñ ratio literæ, & hiſtoria, & authoritas obſeruatur. Sic etiam dicit *Auguſtinus* bonam expoſitionem fieri, quando fides verbi ſeruatur illęſa. lib. 83. quæſtionum, quæſtione de Samaritana: vbi dicit. De qua re id primum tenendũ eſt, quod in omnibus ſcripturis ſumma vigilantia cuſtodiri oportet: vt ſecundùm fidem ſit ſacramenti diuini expoſitio. Hæc ille.

Auguſti.

AVTHOR. Nullo ergo modo poteſt illa expoſitio dici probabilis ſecundùm fidem, quæ fidẽ excludit, & rationem, & hiſtoriam, & authoritatem illius verbi: ſicut iſte nũc baptiſmi fidẽ de Chriſti verbis nunc extrudit. Mira res de proteruia iſta hæretica. In ſacramento euchariſtiæ ex omni ſtudio panem materialem inſtaurat, vt panem glorioſum Chriſti corporis ſecundùm ſuam naturam euacuet: iam aquã glorioſam in paſsione diffuſam procurat, vt aquam materialem à ſacramento Chriſtianæ regenerationis exterminet: nec illam corporaliter, & viſibiliter abluentem, ſed virtualiter tantùm: contra illum, quem Chriſtus noſtris indidit ordinem ſacramentis. Beatus *Auguſtinus* reputat credibile eſſe, q̃ latro beatus ablutus erat corporaliter ab exiliente ſanguine & aqua de latere ſaluatoris, nec tamen deſtitit inquirendo, q̃ etiam aqua noſtri baptiſmatis potuit alicubi fuiſſe perfuſus. lib. 1. de natura animæ ad Vincentium, ad errorem ſextum Vincentii, vbi dicit. Nam vt omittam, quod creditur, aqua ſimul cum ſanguine exiliente de latere domini iuxta confixus potuiſſe perfundi, atq; huiuſmodi ſanctiſsimo baptiſmate dilui: quid ſi in carcere fuerit baptizatus? quod & poſtea perſecutionis tẽpore nonnulli clanculò impetrare potuerunt. Quid ſi & antequã regeneretur? Neq; enim propterea illi publicę leges parcere poterant, quantum attinet ad corporis mortem, quoniam diuinitùs accepe

Auguſtinus

rat

rat remiſsionem peccatorum. Quid ſi iam baptizatus in latrocinii facinus, & crimen incurrerat: & non expers baptiſmatis: ſed tāquam pœnitēs accepit ſcelerum veniam, quæ baptizatus admiſit? quandoquidem pietas tam fidelis & domino in animo eius, & nobis in verbis eius apparuit. Nam ſi eos, de quibus non ſcriptum eſt, vtrum fuerint baptizati, ſine baptiſmo de hac vita receſsiſſe contendimus, ipſis calumniamur apoſtolis, qui præter apoſtolum Paulum quando baptizati fuerint, ignoramus. Sed ſi ipſos baptizatos eſſe per hoc nobis innoteſcere potuit, quod Petro beato dominus ait: Qui lotus eſt, non indiget vt lauet: Quid de aliis, de quibus vel tale nihil legimus dictum, de Barnaba, de Timotheo, de Tito, de Sila, de Philemone, de ipſis euangeliſtis, Marco, & Luca, de innumerabilibus cæteris? quos abſit, vt baptizatos etiam dubitemus, quanuis non legamus. Hæc ille. AVTHOR. Quid credis diceret Auguſtinus ad Witcleff, dicentem non oportere ſic vel tunc baptizatum fuiſſe latronem: ſed nec corporali illo fluxu de latere ſaluatoris: ſufficit q̄ virtute illius, quod dubitare nō licet, fuerat baptizatus? Accipe certum, dimitte incertum. Non obſtant iſta, quo minus credibile ſatis putari poteſt, ſi non alio corporali latice, ſaltem de aqua lateris ſaluatoris corporali gurgite lotus erat. Vnde de natura animę ad Renatum *Auguſtinus*. Huc accedit (inquit) q̄ nō incredibiliter dicitur latronem fuiſſe, qui tunc credidit iuxta dominum cruci fixū, aqua illa, quę de vulnere lateris emicuit, tanquam ſacratiſsimo baptiſmo fuiſſe perfuſum. Hæc ille. AVTHOR. Sed† & in iſto magiſtrum ſuum vincit Pelagium, & ſectatores illius, qui terrore illius verbi deuicti, intelligētes de aqua baptiſmali verba Chriſti: neceſſarium dixerūt eſſe paruulos baptizari ad intrandum regnum cælorum, ſicut in libro primo de baptiſmo paruulorum. cap. 17. *Auguſtinus*. Terrentur autem iſti ſententia domini, dicentis, Niſi quis renatus fuerit denuò, non videbit regnum Dei. Et propterea conantur paruulis non baptizatis innocentię merito ſalutem, ac vitam æternam tribuere: ſed quia baptizati non ſunt, eos à regno cælorum facere alienos noua quadā ac mirabili præſumptione: quaſi ſalus, ac vita æterna poſſet eſſe præter Chriſti hæreditatem, præter regnum cælorum. Hæc ille. AVTHOR. Nouiori, ac multò magis inaudita, & mirabili præſumptione exponit hîc Witcleff aquam de latere ſaluatoris, abiiciens aquam, quā ſaluator intendit, aquā, quā ſanctū Philippū docebat eunuchus, cùm diceret. Ecce aquam, quis prohibet me baptizari? aquam de qua Petrus in actibus, Baptizetur vnuſquiſq; veſtrum in nomine &c. Quam vtique aquam ſaluator ingredi, & ſanctificare dignatus eſt: de qua item Ioānes baptiſma noſtrum inchoans, & figurans: Ego (inquit) baptizo in aqua &c. Quam vtiq; aquam in eiſdē verbis Chriſtus intellexit baptiſmo diſcipulorum ſuorum iniungere, cùm diceret. Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos, non quidē de latere meo fluēte aqua, ſed aqua baptiſmali, ab aqua lateris mei habente virtutem. Pelagius valde erat territus non ſic intelligere verba Chriſti, ne nimis perfidus haberetur toti eccleſiæ, quæ ſic intellexit, & ab initio practizauit, ſicut Chriſtus tradebat Apoſtolis, & ab ipſis obſeruabant patres eccleſię vſq; ad tempora noſtra. Quāta ergo temeritate iſte Witcleff exuberat, qui vltra omnes ſeniores fideles, & perfidos, expoſitionem hanc nouellam in ſugillationem aquæ baptiſmalis inuenit? Summatim dico: ipſe de tanto vinclt in hoc errore Pelagium, quantum auſus eſt cum catholicis ponere in paruulis originale peccatum, quod non dixit Pelagius, & illud non tollendum aqua ſacramentalis baptiſmatis: quod non audebat Pelagius: nec item terrore illius verbi Chriſti ad Nicodemum: ponere illud neceſſarium ſacramentum: ſed ad cumulum hæreſis verba Chriſti nouello ſuperueſtire ſophiſmate. Ad proprium magiſtrum huius erroris mi Witcleff te remitto Vincentium. Ad quem libro. 1. de origine animæ ſic ſcribit *Auguſtinus*. Noli credere, nec dicere, nec docere aliquos eorum, qui ſine baptiſmo Chriſti ex hac vita migrauerunt, interim non ire in regnum cęlorū, ſed in paradiſum. Poſtea verò in reſurrectiōe mortuorum etiam ad regni cælorum beatitudinem peruenire: ſi vis eſſe catholicus. Hoc enim eis dare nec pelagiana hæreſis auſa eſt, quæ opinatur paruulos non trahere originale peccatum. Quos tu quanuis ſicut catholicus cum peccato naſci fatearis: neſcio tamen qua peruerſioris nouitate opinionis ſine baptiſmate ſaluari, & ob hoc peccato, cum quo naſcuntur, abſolui, & in regnum cælorum aſſeris introduci. Neque conſideras in hac cauſa quantò deterius ſapias, quàm Pelagius. Ille quippe dominicam ſentētiam pertimeſcens, qua non baptizati in regnum cælorum non permittuntur intrare, licet eos, quos ab omni peccato liberos credit, nō illò audet paruulos mittere. Tu verò ſic contemnis quod dictum eſt: Si quis non renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnū Dei:

Auguſtin. 2 Auguſtin. Auguſti.

vt excepto errore, quo audes à regno Dei paradiſum ſeparare quibuſdam, quos reos naſci ſicut catholicus, credis ſine baptiſmate mortuis: & illius reatus abſolutionem, & regnum cęlorum non dubites inſuper polliceri. Quaſi contra Pelagium in originali peccato aſtruendo tunc eſſe poſsis catholicus verus, ſi contra dominum fueris in deſtruenda eius de baptiſmo ſententia hęreticus nouus. Nos te dilectiſsime non hîc volumus hæreticorum authorē eſſe, vt error vincat errorem: & quod eſt peius, maior minorem. Hæc ille. AVTHOR. Collige iam ſingula, & vide ſi non ſicut Vincentius ſuum Pelagium, ita Witcleff vincat Vincentium. Territus erat Pelagius dare paruulis non ſacramentaliter baptizatis regnum cælorum, cùm tamen eos contrahere nō ſenſit originale peccatum. Audax Vincentius concedit eos trahere primæuum delictum: ſed non ſtatim ſi non ſacramentaliter baptizentur, quoúſque reſurrectio compleatur, intraturos in regnum cælorum: medio tamen tempore poſsidentes paradiſum. Superat ipſum Witcleff in eo, q̄ aſsignat non renatis ſine media requie regnum cælorum, & in eo q̄ ſenſum verborum Chriſti ad malignitatem ſuam peruertit, aquam exponens baptiſmum de ſola aqua lateris Ieſu Chriſti. Hoc ne Pelagius auſus eſt facere? ſed nec iſte Vincentius. Pariter autem ſuperāt in hoc errore Pelagiū, quòd ſine ſacramentali baptiſmate concedūt aliis regnum cęlorū, quos tamen trahere non dubitāt originale peccatum. Deinceps audiamus, quomodo Witcleff exponat dicentem Apoſtolum: Quicunque baptizati ſumus, in morte ipſius baptizati ſumus: ſaltem priuſq̄ iſtum locum corrumpat. Accedat quod in libro ſexto contra Iulianum ſcribit cap. 5. Auguſtin. Auguſtin. Quicunque (inquit) baptizati ſumus, in morte ipſius baptizati ſumus. Hîc ſunt paruuli, an non ſunt? Si non hîc ſunt: falſum ergo eſt, quod ait, Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. quia non in morte ipſius baptizantur paruuli. Sed quoniam verum dicit Apoſtolus, nulli intelliguntur excepti. Nam ſi de ſolis maioribus dictum putatis, qui iam vtantur libero arbitrio, cùm dicat ille, Quicunque: fruſtra nos terret dominica illa ſententia, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Habetis enim cōpendium magnum. Aſſeuerate & hoc de ſolis maioribus dictum, nequaquam paruulos iſta generalitate concludi. Si autem hoc dicere non audetis, quoniam vniuerſaliter prolata eſt ſententia: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnū Dei: eadem vos vniuerſitas comprimit, dicēte apoſtolo, Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Ergo & paruuli, qui baptizātur in Chriſto, quoniam in morte ipſius baptizati ſunt, peccato moriuntur. Hæc ille. AVTHOR. De baptiſmo in aqua materiali concepit Auguſtinus Apoſtolum, & dicit, quòd fruſtra terreret nos dominica illa ſententia, Niſi quis renatus fuerit ex aqua &c. vbi nulli ab illa vniuerſalitate Apoſtoli, ſiue maiores, ſiue paruuli intelligerentur excepti, cùm dicit, Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Nam expone textum Apoſtoli, Quicunq; baptizati ſumus aqua mortui corporis eius. Adde quod ſequitur: In morte ipſius baptizati ſumus. Et nugas facis, quas non fecit Apoſtolus. Et idē erit, Quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus in morte ipſius: Et non terreret iſta ſapientes plùs illa. Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cęlorum. Sed nec illa ſententia Chriſti, Niſi quis renatus fuerit ex aqua. &c.

¶ Quòd verbū Chriſti ad Nicodemum intendit aquam ſenſibilem.

CAP. CII.

SVMMA.

1 *Chriſti uerbum ad Nicodemum, quòd intendat aquam uiſibilis ſacramenti Auguſtini authoritatibus probatur.*

2 *Baptiſmatis Chriſti figura, mare rubrum.*

3 *Aquæ elementari noſtri baptiſmatis quomodo cōiugauit Chriſtus uirtutem ſui ſanguinis, & gratiam ſpiritus.*

4 *Ambroſius quid dicat ſuper illud Ioānis in canonica, Tres ſunt, qui teſtimoniū dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis, & hi tres unum ſunt.*

1 Dcirco † fides eccleſiæ exponit illam renaſcentiam, & aſſerit ab ore Chriſti, & apoſtolorum eius per aquam regenerationis, aquam viſibilis ſacrāmēti

cramenti, quemadmodum reſumpta ſentẽtia Chriſti ad eundem Nicodemum. lib. 2. de baptiſmo paruulorum cap. 38. *Auguſtinus*. Sacramentum (inquit) baptiſmi profectò ſacramentum regeneratiõis eſt. Quocirca ſicut homo, qui non vixerit, mori non poteſt: & qui mortuus non fuerit, reſurgere non poteſt: ita qui natus non fuerit, renaſci non poteſt. Ex quo conficitur, neminem in ſuo parẽte renaſci potuiſſe non natum. Oportet autem, vt ſi natus fuerit, renaſcatur. Quia niſi quis natus fuerit denuò, non poteſt videre regnum Dei. Oportet igitur vt ſacramento regenerationis, ne ſine illo malè de hac vita exeat, etiam paruulus imbuat̃. Quod nõ fit niſi in remiſsione peccatorum. Quod etiam ipſo loco Chriſtus oſtendit, cùm interrogatus quomodo poſſunt iſta fieri? commemorauit quid Moyſes fecerit in exaltatione ſerpentis. Cùm itaque per baptiſmi ſacramentum morti Chriſti conformant̃ infantes, eos à ſerpentis morſu fatendum eſt liberari: ſi à Chriſtianę fidei regula nolumus aberrare. Hæc ille. AVTHOR. Attende non hìc Auguſtinum vſum eſſe reputatione tua: ſed totam hanc ſententiam ſub pondere fidei regulæ Chriſtianæ dictaſſe. Demum attendas ordinem. Primò (inquit) renaſci non poteſt, qui natus non eſt. Deinde cùm renaſcitur, tũc primò remiſsionem accipit peccatorum, virtute mortis Chriſti, cui conformatur per ſacramentum baptiſmi. Quod ſacramentum nulli ante te perfidi, vel fideles ſophiſticare audebant, ne aliud intelligeretur, quàm in viſibili elemento ſacratum. Tu forſan audax es ita æquiuocare nobis ſacramentum baptiſmi, ſicut Chriſto eſſe renatum æquiuocas, dicens hoc probabiliter in aqua lateris eius, & ſpiritu ſancto probatè ſatis intelligi. Sed tunc quid oportet infantem priùs naſci ex vtero, quàm ſic renaſci? Et priùs renaſci, quàm ſerpentis exaltatione à venenato morſu ſerpẽtis, id eſt, ab originali crimine liberari virtute mortis Chriſti? Quare nõ poſſet fœtus hominis rationali ſpiritu animatus, tot diebus geſtatus in vtero, priuſquàm naſcatur in ſeculo, tingi virtualiter aqua lateris Chriſti? Cur nõ vel iam natus virtute mortis Chriſti remiſsionem capere vetuſti delicti priuſquàm renaſcatur ex fonte? Fõte inquio ſacramenti ſcatẽtis ex viſceribus eccleſiæ, myſtici corporis Ieſu Chriſti, de cuius aqua præcipuè Chriſtus ait. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto. vt exponit ſuper Ioannem tractatu. 12. *Auguſtinus*. Ex aqua & ſpiritu oportet vt naſcamur propter regnũ Dei. Si propter hæreditatẽ patris hominis tẽporalem naſcitur: naſcatur ex viſceribus matris carnalis: ſi propter hæreditatẽ patris Dei ſempiternam, naſcatur ex viſceribus eccleſiæ. Sequitur Spiritualiter ergo naſcimur, & in ſpiritu naſcimur. Verbo, & ſacramento adeſt ſpiritus vt naſcamur. Hæc ille. AVTHOR. Ergo aqua iſta vna cum ſpiritu, vnde oportet vt naſcamur propter regnum Dei, in viſceribus eccleſiæ Chriſti eſt. Ipſum ſacramentum viſibile eſt ipſum, cui vnà cum verbo adeſt ſpiritus vt naſcamur. An putas ex verbo ſacramentali & aqua lateris Chriſti in cælo vnum fiat eccleſiæ ſacramentum? Sed ergo planum eſt peritis fidelib⁹, ꝙ author iſte nouellus expoſuit quod neſciuit. Alioquin dicat quare Chriſtus nõ ibi ſanguinem ſuũ ponit, dicens, Niſi quis renatus fuerit ex ſanguine & ſpiritu &c. cùm ſecundùm omnes ſcripturas in ſanguine agni confirmatum eſt teſtamentum æternum, & in ſanguine eius redempti ſumus. Et huic acce
2 dit, ꝙ † mare rubrum figura baptiſmatis Chriſti fuit. ſecundùm illud Apoſtoli. Omnes ſub Moyſe baptizati ſunt in nube, & in mari. Et ſuper Ioan. homil. 11. *Auguſtinus*. Iam mare, & quare rubrum? ſignificabat mare illud rubrũ baptiſmum Chriſti. Vnde rubet baptiſmus Chriſti, niſi Chriſti ſanguine cõſecratus? Hæc
3 ille. AVTHOR. Sed † hoc ergo nouerint oẽs, ꝙ elementari aquæ noſtri baptiſmatis coniugauit Chriſtus (vt Damaſcenus loquitur) virtutem ſui ſanguinis, & gratiam ſpiritus: ita vt hi tres vnum ſint in ſpirituali regeneratiõe vi
4 ſibiliter conſecrante. Propter † quod dicit Ioãnes in Canonica. Tres ſunt, qui teſtimonium dãt in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis: & hi tres vnum ſunt. Sicut eximiè exponit in lib. 1. de ſpiritu ſancto cap. 5. *Ambroſius*. Sunt (inquit) pleriq; , qui in eo, ꝙ aqua baptizamus, & ſpiritu: nõ putent aquæ, & ſpiritus diſtare naturã, nec aduertunt, ꝙ in illo aquarũ ſepelimur elemento, vt renouati per ſpiritum reſurgamus. In aqua enim imago mortis: in ſpiritu pignus eſt vitæ: vt per aquã moriatur corpus peccati, quæ quaſi quodam tumulo corpus includit: & per virtutẽ ſpiritus renouemur à morte peccati. Et ideo hi tres vnum ſunt, ſicut Ioãnes dixit, Aqua, ſanguis, & ſpiritus. Vnum in myſterio, non in natura. Aqua igitur teſtis eſt ſepulturæ. Sanguis teſtis eſt mortis. Spiritus teſtis eſt vitæ. Si qua ergo in aqua gratia, non ex aquæ natura, ſed ex præſentia eſt ſpiritus ſancti. Hæc ille. AVTHOR. Hic videtur Ambroſius perfidiã tuam refellere, ſumens ex ea occaſionẽ loquendi de fide. Sũt, inquit, qui non putent aquæ & ſpiritus diſtare naturam: quia

Auguſti. Auguſtin. Auguſtin. Ambroſius

aqua baptizamus,& ſpiritu,id eſt,qui non pu
tēt aquam illam à ſpirituali illa diſtare, quam
Chriſtus in paſsione effudit. Sed tādem aquā
elementarem demonſtrat,in qua velut tumu-
lo ſepelimur,vt per ſpiritum reſurgamus: &
hæc ideo imago mortis eſt. Auguſtinus ſuprà
dixit,q̄ in illa cōformatur infans morti Chri-
ſti.trahentes vtriq; dictum ſuum ex illo Apo
ſtoli, Conſepulti ei per baptiſmum in morte.
Si quam tamen gratiam habet aqua, ex ſpiri-
tu habet,nō natura. Ita vt ex his tribus ſimul
in vnum cōplexis,aqua, ſanguine, & ſpiritu,
coniungendo aquam,quæ ſimul fluxit ex la-
tere Chriſti cum ſuo ſanguine, vnum conſtet
Chriſtianis gratiæ ſacramentum. Nec eſt eis
plena gratia ſanguinis & aquæ Chriſti, imò
nec ſpiritus conſummata ad effectum remiſ-
ſionis criminū: niſi cùm vt Chriſtus inſtituit,
& Ambroſius ſuprà iam dixit, in illo aquarū
ſepelimur elemento,vt renouati per ſpiritum
reſurgamus. Nec hoc ſciebant etiam Pelagia-
ni declinare de paruulis.cap. 10. contra Iulia-
Auguſti. num lib.6.*Auguſtinus*. Agimus inquit gratias,
quia hoc non putatis. Non enim ad regnum
Dei natos niſi perfundantur admittitis. Atq;
ita perfundi multò melius iudicatis eſſe, q̄ na-
ſci.Sequitur. Non autem habere paruulos vi-
tam niſi habeant Chriſtum.Quem proculdu-
bio habere non poſſunt, niſi induerint eū eo
modo, quo ſcriptum eſt, Quotquot in Chri-
ſto baptizati eſtis,Chriſtum induiſtis. Hæc il
le. AVTHOR. Ecce ſubridendo gratias a-
git Auguſtinus: quia Pelagiani non putāt ad
regnum Dei natos admitti, niſi perfundantur
aqua baptiſmali,id eſt,renaſcantur: vel ſacra-
mentaliter baptizentur.Sed Iulianus maligna
tione hæretica terminum confundebat eccle
ſiæ, vt aptiùs ſubuerteret verbi ſenſum. ſicut
Auguſtin. eodem cap. 10.annotat *Auguſtinus*. Nō fruſtra
crederes dicere voluiſſe quod renaſcitur, ſed
quod perfunditur. Vt quoniam dominum,&
diabolum quaſi partes inter ſe feciſſe per no-
ſtrum ſenſum demonſtrare cupiebas, partem
Dei faceres vilitate verbi viliorem.Potuiſti e-
nim dicere quod renaſcitur. Potuiſti poſtre-
mò quod baptizatur. Hoc enim verbum ex
Græco latina conſuetudo ſic habet,vt non ſo
leat alibi,niſi in ſacramento regeneratiōis in-
telligi.Nihil horum dicere voluiſti,ſed elegiſti
verbum,quo fieret contemptibile quod dice-
bat.Hæc ille. AVTHOR. Ad hoc proficit ec-
cleſiæ Chriſti contemptus eius hæreticus, vt
hoc modo clarificaret nobis Auguſtinus, q̄
renaſci, vel baptizari ex antiqua conſuetudi-
ne Latinæ eccleſiæ, quam traduxit ex Grēco,
non ſolet intelligi, niſi de regeneratione ſacra
mentali.Non ergo probabiliter, ſed improbè
exponit Witcleff,renaſci de aqua lateris Chri
ſti,vel infuſione ſpirituſſancti: cùm niſi de ſa-
cramento elementi viſibilis antiquo more ec-
cleſiæ poſsit intelligi. Idcirco ſi Auguſtini di-
ſputationibus interfuiſſet,victus dixiſſet ſe cō
tra Chriſti ſententiam capitalem de baptiſmo
ſenſiſſe,quando nō renatis ex aqua baptiſma-
li & ſpiritu Chriſto negante,ipſe conceſsit re-
gnum cælorū. Sic enim magiſter eius in hoc
errore Vincentius planè conceſsit in verbis,
prout in ſupradicto lib.1.ad eum recitat *Augu* Auguſtin.
ſtinus.Dicis enim:aut ſi fortè quiſpiam relucte
tur latronis animę, vel Dinocratis interim tē-
porariè collatum eſſe paradiſum.nam ſupereſ
ſe illis adhuc in reſurrectione præmium regni
cælorum. Quanquam ſententia illa principa-
lis obſiſtat: quia qui non renatus fuerit ex a-
qua & ſpirituſancto, non intrabit in regnum
cælorum:tamen teneat etiam meū in hac par
te non inuidentis aſſenſum: modò miſericor-
diæ præſcientiæq; diuinæ & affectum ampli- Aſſ.p̄ſen.
ficet & effectum. Hæc verba tua ſunt. Vbi te tiæq;.
confiteris conſentire dicenti quibuſdam non
baptizatis ſic temporariè collatum eſſe para-
diſum, vt ſuperſit illis in reſurrectione præ-
mium regni cælorum:contra ſententiam prin
cipalem, qua conſtitutum eſt non intratu-
rum in illud regnum, qui non renatus fuerit
ex aqua & ſpiritu ſancto. Quam ſententiam
principalem timēs violare Pelagius: nec illos
ſine baptiſmo in regnum cælorum credidit
intraturos,quos non credidit reos.Tu autem
& originalis peccati reos paruulos confiteris:
& tamen eos ſine lauacro regenerationis ab-
ſoluis,& in paradiſum mittis: & poſteà etiam
regnum cælorū intrare permittis. Hæc & hu-
iuſmodi alia ſi forſitan in tuis libris attentior
& otioſior inuenire potueris:ſine vlla dilatio-
ne iam corrige, ſi & animum catholicum ge-
ris.Hęc ille.AVTHOR.Ecce corrigi iubetur,
quòd contra Chriſti ſententiam principalem
paruulos peccati reos ſine lauacro regenera-
tionis abſoluit,& ad cælum finaliter mittit.

Quantò magis corrigendus eſt Wit-
cleff,qui totū hoc facit: & am-
plius errans, ſententiam
illam principalē ſi-
ne ſenſu lauacri
regenera-
tionis
extorquet.

¶Quòd

¶Quòd visibili sacramento baptismi est sanctus homo quilibet abluēdus. In quo qui credit, est sine dubitatione saluādus: qui verò non sic crediderit, condemnandus.

CAP. CIII.

SVMMA.

1 *Religio unde dicatur secundùm Bernardum.*
2 *Hugo quid de fide sacramenti baptismi dicat. Et quàm bene eam exponat.*
3 *Baptismi sacramento uisibili quòd etiam sanctus homo quilibet sit abluendus, contra Witcleff. Et quid de hoc dicat Augustinus.*
4 *Baptisma quid ex Gregorio.*
5 *Baptismalis iustitia quæ dicatur. Et plura de hoc ibi.*
6 *Ambrosius quid de Petri ablutione dicat.*

VVitcleff.

INdifferentiam humanæ salutis per diuina sacramenta iam explicat Witcleff: cū sic concludit in prædicto quarto trialogi.cap.12. Cùm iste baptismus sit insensibilis,& tantum nobis incognitus: videtur mihi imprudens præsumptio taliter saluationem hominis,vel damnationem ex baptismate definire. Hæc Witcleff. AVTHOR. Mira temeritas huius hæretici: quæ si discretè pensetur, multas hæreses superat,trāsilit in paganos. Sed dico si hæc sit imprudens præsumptio saluationem hominis vel damnationem ex baptisma te definire, loquaris expressius de quo baptismate? Iam enim tria signasti baptismata: flaminis,sanguinis,& fluminis. Baptismus ille insensibilis primus horum est. De secundo non sic præsumimus. De tertio ergo,qui in sacramento fontis expletur,imprudentiam nostrę præsumptionis affirmas, quòd scilicet saluationem hominis ex eius susceptione, vel damnationem ex eius negligentia definimus. Quasi Witcleff iste corpus nō habeat,sed purè sit spiritus,sic visibilia,&corporalia omnia, à fide reiicit Christiana. Et nūquid quia Deus insensibilis fuit in Christo, & satis mundo incognitus: ideo videtur tibi imprudens præsumptio taliter saluationem hominis, vel damnationē, Christi incarnatiōe,& passione visibili definire? Et nonne ideo oportuit exaltare non inuisibilē Deū, sed filiū hominis, sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam? Et nonne cūcta hæc corporalia erant,natiuitas Christi,passio,mors,& ascensio?& definita fide hoc credimus, ꝙ ista non credens,sine dubio peribit? Qualiter non item talia credenda sunt fidelium, q̄is corporalia,& sensibilia sacramenta? Libro suo de amore Dei in fine *Bernardus*. Ad hoc etiam in hac vita corporaliū sacramentorū valet religio: quia cùm vix aliquid nisi corporea & corporaliter intelligamus, q̄diu in imagine pertransimus,corporalibus religamur sacramentis,ne à Deo recedamus. Vnde† & à religādo religio dicitur. Enimuero fidelis anima talib⁹ erudita,talibus non indigere incipiet, & à corporalibus transire ad spiritualia,ad spiritualiū corporū conditorē, hoc verè erit exire à sarcinis. Hęc ille. AVTHOR. Respondet tibi ergo tota fides simul nostræ matris ecclesiæ. Hoc sine dubio credimus, hoc sine ambiguo definimus pro infallibili vero,quod ait infallibilis veritas,cùm iam ascensurus esset in cęlos. Eūtes in mundū vniuersum, prędicate euāgeliū omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit,saluus erit. Qui verò non crediderit,condemnabitur. Quis contradicit huic sententiæ? aut quis dubitat esse veram? Velles nos formare reputationē tuam nouellā circa certissima verba Christi,sicut ibi subiungis. Reputamus tamen absq; dubitatione, ꝙ infantes ritè baptizati flumine, sunt baptizati tertio baptismate. Procul hinc cum reputationibus tuis hæreticis: quæ velis nolis dubiis validis sunt subiectæ. Nos iterū & indefessè repetimus,& repetita simpliciter verba indubiè definimus, Qui crediderit,& baptizatus fuerit,saluus erit. Qui verò non crediderit,cōdemnabitur. Nullus ab hac sententia excipiendus est, siue magnus,siue paruus. Quisquis non baptismaliter credit: siue per seipsum, si sit adultus: siue per alium,si sit paruulus,ipse dānabitur. In expositiōe super Marcū ibi *Beda*. Quid hic dicimus de paruulis,qui per ętatem credere non valēt? De maioribus nulla quæstio est. Per alios ergo paruuli credūt in ecclesia, sicut ex aliis trahunt peccata,quæ illis in baptismo remittuntur. Hæc ille. AVTHOR. An fortè generalitatem definitionis non accipis,sed vis,vt baptizatos excipiamus à spiritu sancto? Nō ita. Ipsi enim credunt,& baptizantur, qui fide media quantū possunt properāt ad baptismum,& si

1 tis,ne à Deo recedamus. Vnde† & à religādo

Bernardus.

Beda.

quandoq; exteriùs baptizari nō poſſunt. Vn
Hugo. de lib. 2. de ſacramen. parte. 6. cap. 7. *Hugo.* Qui crediderit, inquit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Ecce ergo dubium nō eſt, quin vbi fides eſt, & baptiſmus eſt, ſalus eſt. Et quid ſeqtur? Qui verò non crediderit, condēnabit. Quare ita dicere voluit? Quare nō dixit: Qui non crediderit, & baptizatus fuerit, condēnabitur, ſicut dixit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit? Quare? niſi quia credere volūtatis eſt, & quia fides credere volenti deeſſe nō poteſt. Et idcirco in eo, qui non credit, ſemp̄ praua voluntas arguitur: vbi neceſsitas nulla eſſe poteſt, quę ad excuſationem prætēdatur. Baptizari aūt in volūtate eſſe poteſt, etiā quādo nō in poſsibilitate eſt. Idcirco iuſtè bona volūtas cū deuotione fidei ſuæ, nō deſpicitur, q̄uis ab eo, quod foris eſt, ſacramēto aquæ percipiendo, articulo neceſsitatis præpediat. Hæc
2 ille. AVTHOR. Bene ✝ exponit Hugo fidē ſacramenti baptiſmi eſſe bonā voluntatē cū deuotione percipiēdi baptiſmatis ſacramentū. Quiſquis em̄ rectè credit tantā eſſe ſacramenti virtutē, vt ea p̄cepta, remiſsionē omniū p̄catorū accipiat, omni mētis deuotione ad eā feſtinat: quæ vtiq; fides, & deuotio per æquiualentiā pro baptiſmate cōpēſatur. Quod ex eo probari poteſt, q̄ dominus, & inſtitutor baptiſmi ſecundū prędicta Auguſtini, in tali mētis anguſtia vices ſupplet: ita vt ſemp̄ verū ſit, & infallibile verū: q̄ ſine baptiſmi ſacramēto nullus ſaluabitur: quia ſine ipſo in ſe, vel ſui iuſtiſsimo ſupplemēto, & ſignato quiſq; dānabitur. Valde ergo neceſſariò, & ſub ſalutis detrimēto requiritur, q̄d etiā cū haberi nō poteſt in ſe, haberi tn̄ per ſupplementū exigit. Quæ vtiq; neceſsitas à tēpore illi⁹ edicti Chriſti ſtabilis perſeuerat, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, nō poteſt introire in regnū Dei. Libro de fide ad Petrū. cap. 22. *Auguſtinus.* Ad regnū diuerſis temporibus per ſacramēta, quæ ad fidē incarnationis ſuæ Chriſtus inſtituit, illi puenerunt, quos Deus gratis nullo bonæ volūtatis, vel boni operis merito p̄cedente ſaluauit. Et ex illo tempore, quo ſaluator noſter dixit: Si quis non renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, nō poteſt videre, vel introire regnum Dei, abſq; ſacramento Chriſti baptiſmatis præter eos, qui in eccleſia catholica ſine baptiſmate pro Chriſto ſanguinem fundūt, nec regnum cælorū poteſt quiſquam accipere, nec vitā æternam. Quòd ſiue in catholica, ſiue in hæreſi quacunq;, vel ſchiſmate quiſquam in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti baptiſmi ſacramentum accipit: ſed ſalutem, quę virtus eſt ſacramenti, non habebit, ſi extra eccleſiam catholicam ipſum ſacramētum habuerit. Ergo ideo debet ad eccleſiam redire, non vt ſacramentum baptiſmatis iterum accipiat: ſed vt in ſocietate catholica vitā æternam accipiat. Hæc ille. AVTHOR. Præfixum eſt tempus decreti: nullum reſtat amodò priuilegium liberandis à crimine, ſi nō regenerentur aqua à tempore illo (dixit Auguſtinus) quo ſaluator noſter dixit, Niſi quis renatus fuerit ex aqua. &c. Si adhuc authoritatem huius libri refugias, confirmauit eam finalis illa promulgatio legis editæ ore Chriſti ad diſcipulos, ita inquientis. Docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine patris, & filii, & ſpiritu ſancti. Si omnes gentes, quis tam ſpiritu ſancto replendus erit, vt ſe putet ab hac vniuerſalitate ſecluſum? At quia promulgata lex ſolet pœnæ additione firmari: ideo idem dominus ad diſcipulos iuxta Marcum ait. Euntes in mundum vniuerſum, prædicate euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Qui crediderit, inquam, efficaciam ſacramenti in ſanguine redemptoris, hic ſaluus erit. Et qui non crediderit, eam renuens tanquam ſuperfluam, ipſe condemnabitur. Quare? quia lex iſta generalitate ſua præfulgens in ſe in ſui promulgatione, & in concluſione pœnæ omnem locum excipientibus a-
3 dimit, omnem præcludit inſtantiam. Da ✝ ergo mihi repletum ſpiritu ſancto, da ſanctificatum ex vtero, ſit ſocius Ieremiæ, parificetur Ioanni: adhuc vt habeat completam gratiam requiritur habere viſibile ſacramentum. Alioquin dic mihi, cur vterque horum cùm prius foret repletus ſpiritu ſancto ex vtero matris ſuæ, poſtea tamen, vt ſuſciperet ſignaculum legis, circunciſionem accepit? quam locum tunc habuiſſe noſtri baptiſmi nullus tam imperitus in ſacris literis lector, ne ſcit, vt exiſtimat Auguſtinus contra Iulianum libro ſexto. Quæ tamen multò inferior erat noſtro baptiſmate in munere gratiæ: quæ nec omnium peccatorum reatum abſterſit, nec aperuit ianuas paradiſi. Si ergo tempore iſto forent, non obſtante baptiſmo illo flaminis, baptizari egerent baptiſmo ſacramenti ſenſibilis: ſicut ſanctus Cornelius cēturio, aut quantumcunque ſanctus catechumenus. Vnde planè ſcribit Homil. decimatertia ſuper Ioannem *Auguſtinus* dicens. Ad Auguſtin.
hoc autem viam prębuit dominus Ieſus Chriſtus, ne quis arrogans, quòd habeat abundantiam

dantiam alicuius gratiæ dedignetur baptizari baptiſmo Chriſti. Quantumcunq; enim catechumenus proficiat, adhuc ſarcinam iniquitatis ſuæ portat. Non illi dimittitur, niſi cùm venerit ad baptiſmum. Quo modo non caruit populus Iſrael populo Ægyptiorum, niſi cùm veniſſet ad mare rubrum, ſic preſſura peccatorum nemo caret, niſi cùm ad fontem baptiſmi venerit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quantumcunq; catechumenus proficit, adhuc portat ſarcinam iniquitatis ſuæ, donec veniat ad
VVitcleff. baptiſmum. Sed fallitur Witcleff in ſeipſo, cùm ſic obijcit, Iſte baptiſmus ſpiritus eſt inſenſibilis: alius eſt baptiſmus Chriſti in ſigno ſenſibili aquæ. in priori loco Trialogi. Quaſi diceret. Primus eſt Baptiſmus Spirituſſancti. Alius eſt baptiſmus in aqua materiali, quaſi non etiam Spirituſſancti. Dicente tamen Chriſto, Si quis non renatus fuerit ex aqua & Spirituſancto. Multò felicior Chriſtianus erat Petilianus hæreticus, qui adhuc idem diſtinguens baptiſma per tres gradus, baptiſmũ ſpiritus deputauit Chriſto. Libro. 2. contra eũ
Auguſtin. reſponſione. 31. *Auguſtinus.* Vnum dixiſti baptiſmum in tribus gradibus conſecratum, Aqua, Spirituſancto, & igne: tres perſonas per ſingula poſuiſti, Ioannem ad aquam, Chriſtũ ad ſpiritum, paracletum ad ignem. Et infrà. Dixiſti enim: ipſeq; ignis paracletus crepitantibus flammis ardeſcens in Apoſtolos ſuperuenit: quaſi alius ſit Spirituſſanctus, quem dedit inſufflando in faciem diſcipulorum, & alius, qui poſt eius aſcenſum in Apoſtolos ſuperuenit. Nunquid ergo duo ſunt Spirituſſancti? Quis hoc vel demẽtiſsimus dixerit? Sequitur. Proinde non Chriſtus Spiritumſanctũ dedit, & ignem paracletus, vt quaſi compleretur quod dictũ erat, in Spirituſancto & igne: ſed idem ipſe Chriſtus Spiritumſanctum dedit, quem in terra poſitus, ſuo flatu, in cælo autem poſitus, linguis igneis demonſtrauit. Hæc ille. AVTHOR. Magis ergo accedit Petilianus Euangelio Chriſti, qui Chriſto tribuit baptiſmum Spirituſſancti, quàm Witcleff, qui interilla diſtinguens, Chriſto ſolùm cõcedit baptiſmum in aqua materiali. Veruntamen ſi in vno & eodem baptiſmate Chriſti baptiſmum in aqua, diuidat à baptiſmo Spũſſancti, ſciat baptiſmum Chriſti nullum eſſe, qui ſit viſibile ſacramentum, niſi quod inuiſibiliter continet gratiam Spirituſſancti. Aqua enim ſola lauacrum regenerationis noſtræ non eſt. Accedat verbum ad elementum, & fit ſacramentum, dicit Auguſtinus. Et non quælibet aqua, ſed quæ habet gratiã Chriſti ex illapſu Spirituſſancti, illa ſanat. Suprà, dixit Ambroſi⁹. De qua item in Iob dicitur: q̃ non confertur tinctis in die coloribus. Super quo. 18. libro Mo
4 ralium *Gregorius.* Baptiſma, † id eſt, tinctio dici Gregorius.
tur ipſa noſtra in aquam deſcẽſio. Tingimur quippe: & qui priùs indecori eramus deformitate vitiorum, accepta fide, reddimur pulchri gratia, & ornamento virtutum. Hæc ille. AVTHOR. Nõ ergo cauillator Witcleff effugiet interpretando inuiſibilem ſuum baptiſmum, id eſt, baptiſmum flaminis, ad ſpiritum in baptiſmate fluminis: quia ſine illo baptiſmus fluminis nullus eſt. Quia quãuis in illo fictus nõ abluitur ad ſalutem, non minus tamen præſens eſt per ſufficientiam ſacramenti. Etiam in ipſo abluto per impreſſum characterem, cauſaliter continet ſacramentum: gratiam per ſe, quanuis non hanc efficiat in ſuſcipiente. Hæc ipſa gratia comparata gratiæ priori cuilibet, qua repletur baptizandus, terminus eſt, & perfectio gratiarum. Gratia ſpiritus baptiſmalis præcedens quantumcunque ſit grandis, ſola conceptio gratiarum eſt, iſta natiuitas: vt ſuprà dixit Auguſtinus ad Simplicianum. Vide ergo, quantum prodeſt concipi ſine natiuitate, tantum prodeſt baptizari baptiſmo flaminis abſq; ſecundo baptiſmate. Et per baptiſmum forte primum efficitur homo aliquantùm iuſtus: iſto autem ſecundo conſequitur omnem iuſtitiam. Idcirco Ambroſius dicit eam omnẽ iuſtitiam ex verbo Chriſti ad Ioannem. Sic decet nos adimplere omnem iuſtitiam. Vnde & Paulus hanc iuſtitiam intellexit ad Romanos dicens, Iuſtitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidẽ. Vbi
in expoſitione *Haymo.* Iuſtitia Dei, id eſt, iuſti- Haymo.
ficatio, qua iuſtificat in ſe credentes, in Euangelio manifeſtatur, cùm dicitur, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit, id eſt, iuſtus erit. Hæc eſt iuſtitia, qua omnes credentes dono patris, ac filij, ac Spirituſſancti iuſtificantur. Quæ idcirco iuſtitia dicitur Dei, quia eam impertiendo fidelibus, iuſtos eos reddet.
5 Hæc ille. AVTHOR. Ecce † iuſtitia baptiſmalis eſt euangelica illa iuſtitia, qua quilibet credẽs, & ritè baptizatus, ſaluus erit, id eſt, iuſtus, ſine qua iuſtitia reus condemnabitur. Quantumcunq; ergo illuſtretur quis Spirituſancto Dei ante baptiſmum, ſolùm inchoatiuè eſt iuſtus, & per tendẽtiam volũtatis in baptiſmi viſibile ſacramentũ accipit integrum omnis iuſtitiæ cõplementum. Sic Abraham priùs credidit Deo, & reputatũ eſt illi ad iuſtitiam: ſed vt impleretur ſua iuſtitia, & etiam in ſemine ſuo ad omnes gentes, ſignaculum circunciſio

nis accepit iuſtitiæ fidei. In de baptiſmo con-
Auguſtin. tra Donatiſtas lib. 4. ca. 38. *Auguſtinus.* Conijcere veraciter poſſumus quid valeat in paruulis baptiſmi ſacramentum ex circunciſione carnis, quam prior populus accepit: quum priuſquàm acciperet, iuſtificatus eſt Abraham: ſicut Cornelius dono etiam Spirituſſancti priuſquàm baptizaretur, donatus eſt. Dicit tamen Apoſtolus de ipſo Abraham, Signum accepit circunciſionis ſignaculum iuſtitiæ fidei, qui iam corde crediderat, & deputatum illi erat ad iuſtitiam. Cur ergo ei præceptum eſt, vt omnem deinceps infantem maſculum octauo die circuncideret: qui nondū poterat corde credere, vt ei deputaretur ad iuſtitiam, niſi quia & ipſum per ſeipſum ſacramentum multùm valebat? Quod in filio Moyſi per angelum manifeſtatum eſt, qui cùm incircūciſus adhuc à matre ferretur, præſenti, & euidenti periculo vt circuncideretur, exactum eſt, & cùm factum eſſet, depulſa eſt pernicies. Sicut ergo in Abraham præceſsit iuſtitia fidei, acceſsit circunciſio ſignaculum iuſtitiæ fidei: ita in Cornelio præceſsit ſanctificatio ſpiritualis in dono Spirituſſancti, & acceſsit ſacramētum regenerationis in lauacro baptiſmi. Et ſicut in Iſaac, qui octauo ſuæ natiuitatis die circunciſus eſt, præceſsit ſignaculum iuſtitiæ fidei: & quòd patris fidem imitatus eſt, ſecuta eſt in creſcente ipſa iuſtitia, cuius ſignaculum in infante præceſſerat: Ita in baptizatis infantibus præcedit regenerationis ſacramentum: & ſi Chriſtianam tenuerint pietatem, ſequitur etiam in corde conuerſio: cuius myſterium præceſsit in corpore. Hæc ille. AVTHOR. Igitur ſi ſignaculum iuſtitiæ baptiſmalis circunciſio tantùm profuit, cùm acceſsit præcedenti iuſtitiæ: quid deſignare dicemus? Et ſi ipſum per ſeipſum circunciſionis ſacramentum, tam multùm valebat: non dubium non euadit periculum, qui putans ſibi ſufficere, quod accepit Spirituſſancti donum, damnationem ſibi certam, ſi ſic diſceſſerit, non definit. Scio dominum ſanctificare talem quandoq; priùs inuiſibiliter: ſanctificat & homo pòſt per ſuum miniſterium, non in ſigno ſenſibili tantùm, ſed item in inuiſibili dono Spirituſſancti. Regeneratio enim nō fit in aqua tantùm, ſed in aqua & Spiritu ſancto. Qui ergo donum primum accepit, ad hoc accepit, vt ſe præparet ad ſecundum. Inſtinctu enim ſuo ſecreto tūc ſpiritus admonet, quàm abundans ſit ſecuturum donum gratiæ, quod ſuccedet. Vnde & Euangelium docet, qualiter diſcipuli Spiritum ſanctum acceperant, cùm ſufflaret in eos Chriſtus, & diceret, Accipite Spiritum ſanctum &c. Sed quantò excellentiùs, & quaſi inundanter totum gurgitem gratiarum acceperant, quando eundem Spiritum ſecundò in linguis igneis receperunt? Reuera idem ſpiritus eſt, ſed longè vberiùs, & ad remiſsionem efficaciùs ſecundò ſumitur in ſacramento. Nec ignoro tamen aliquando profuiſſe quibuſdam ſanctificationem illam inuiſibilem ſine viſibilibus ſacramentis, ſed non ab inſtitutionis tempore ſacramenti, ſed nec vnquam cum ſacramento æqualiter ad delectionem reatus culpæ, & ad introductionē gloriæ. De hac enim re quæſtionem agit cap. 69. in quæſtionibus Leuitici, *Auguſtinus.* Quomo- Auguſti.
do, inquiens, Moyſes ſanctificat & dominus. Non enim Moyſes pro domino, ſed Moyſes in viſibilibus ſacramētis per miniſteriū ſuum: dominus autem inuiſibili gratia per Spiritum ſanctum, vbi eſt totus fructus etiam viſibiliū ſacramentorum. Nam ſine iſta ſanctificatione inuiſibilis gratiæ viſibilia ſacramenta quid proſunt? Meritò autem quæritur: vtrum etiā iſta inuiſibilis ſanctificatio ſine viſibilibus ſacramentis, quibus etiam viſibiliter ſanctificamur, pariter nihil proſit? quod vtique abſurdum eſt. Tolerabiliùs enim eſt, vt quis dicat ſine illis iſtam non eſſe, quàm ſi fuerit non profeſſe, cùm in iſta ſit vtilitas eorum. Et infrà ſoluit difficultatem. Proinde colligitur inuiſibilem ſanctificationem quibuſdam fuiſſe, atque profuiſſe ſine viſibilibus ſacramentis: quę pro temporum diuerſitate mutata ſunt, vt alia tūc fuerint, alia modò ſint. Viſibilem ergo ſanctificationem, quæ fieri per viſibilia ſacramenta ſolet, ſine iſta inuiſibili poſſe adeſſe, non poſſe prodeſſe. Nec tamen ſacramentum viſibile contemnendum eſt. Nam contemptor eius inuiſibiliter ſanctificari nullo modo poteſt. Hinc eſt, quòd Cornelius, & qui cum illo erāt, cùm iam viſibiliter infuſo Sancto ſpiritu, ſanctificati appareret, baptizati ſunt tamen. Nec ſuperflua iudicata eſt viſibilis ſanctificatio, quā inuiſibilis iam præceſſerat. Hæc ille. AVTHOR. Hoc intelligat iſte Witcleff, qui dicit nos imprudenter præſumere, q̄ ſaluationem, aut damnationem hominis ex baptiſmate definimus: cùm baptiſmus alius ſit iam inuiſibilis, & nobis incognitus: quaſi ſic poſſet operari ſalutem incognitam nobis ſine viſibili baptiſmate. Audiat Auguſtinum dicentē, quòd non obſtante inuiſibili ſanctificatione, ſi aſsit, non eſt tamen ſacramentum viſibile contemnendum: quia contemptor eius inuiſibiliter ſanctificari nullo modo poteſt. Et libro ſuo de myſte

6 myſterijs *Ambroſius*. Aſcendiſti de fonte. Me-
Ambroſius mento euangelicę lectionis. Etenim dominus noſter Ieſus Chriſtus in Euangelio lauit pedes diſcipulis ſuis. Quãdo venit ad Simonem Petrum, ait Petrus, Non lauabis mihi pedes in æternum. Non aduertit myſterium, & ideò miniſterium recuſauit, quòd grauari humilitatem ſerui crederet, ſi ſibi obſequium domini patienter admitteret. Cui reſpondit dominus, Si non lauero tibi pedes, non habebis partem mecum. Quo audito Petrus, Domine, non tãtùm pedes, inquit, ſed manus, & caput. Reſpõdit dominus. Qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet: ſed eſt mundus totus. Mundus erat Petrus, ſed plantam lauare debebat. Habebat enim primi hominis de ſucceſsione peccatum, quando eum ſupplantauit ſerpens, & perſuaſit errorem. Ideò planta eius abluitur, vt hęreditaria peccata ſoluantur. Noſtra enim propria per baptiſmũ laxantur. Hæc ille. AVTHOR. Hic definit Ambroſius Petrum, quãuis iuſtum, & ſanctum, abluendum tamen aqua baptiſmi ad tergendum originale peccatum, ſi velit habere partem cum Chriſto. Ex hoc ergo, quòd viſibile ſacramentum quis cõtemnit accipere, quòd nec inuiſibilem baptiſmum acceperit, ſecurè poſſumus definire. Et reuera ipſe contemnit non ſolùm qui oblatũ deſpicit, ſed qui nolit accipere, cùm poſsit, & ſic ex hac vita diſcedit. Vnde in fine libri quar-
Auguſtin. ti de baptiſmo contra Donatiſtas, *Auguſtinus*. Oſtenditur, inquit, aliud eſſe ſacramentum baptiſmi: aliud conuerſionem cordis, ſed ſalutẽ hominis ex vtroque compleri. Nec ſi vnum horum defuerit, ideò putare debemus conſequens eſſe, vt & alterum deſit: quia illud ſine iſto poteſt eſſe in infante: & hoc ſine iſto potuit eſſe in latrone, complente Deo, ſiue in illo, ſiue in iſto, quod non ex voluntate defuiſſet. Cùm verò ex voluntate, alterum horum defuerit, reatu hominem inuolui. Et baptiſmꝰ quidem poteſt ineſſe, vbi conuerſio cordis defuerit. Cõuerſio autem cordis poteſt quidem ineſſe, nõ percepto baptiſmo, ſed, contempto baptiſmo, nõ poteſt. Neq; enim vllo modo dicenda eſt cõuerſio cordis ad Deum, cùm Dei ſacramentũ contemnitur. Hæc ille. AVTH. Hoc iam repetit, quod prædixit. Nullo modo dicenda eſt conuerſio cordis ad Deum, cùm Dei ſacramentũ cõtẽnitur. Qualiter aũt contemnitur, parũ antè expoſuit. Cùm ex volũtate alterum horum defuerit, reatu hominẽ inuolui. Cui ergo voluntate hominis baptiſmus viſibilis deeſt, ipſe reatu pœnæ damnationis cõſtringitur: ſicut cui defuerit voluntate conuerſio cordis per ſanctificationem inuiſibilẽ ſpiritus.

¶ Ad argumẽtum de martyrio, quo quis poſſet ſaluari ante baptiſmum.

CAP. CIIII.

SVMMA.

1 *Reſponſio ad Argumentum Witcleff de martyrio, quo baptiſmi neceſsitatem euacuat.*
2 *Martyrium, an maius baptiſmate.*
3 *Peccatorum remiſsiones quantæ.*
4 *Baptiſmi plura genera recenſentur ex Gregorio Nazianzeno, & Caſsiodoro.*

VIdeatur interim argumẽtum, quo baptiſmi neceſsitatẽ euacuat. Certum, inquit, videtur, V Vitcleff.
quòd homo martyrizatus, p Chriſto, licèt non irroretur nouiter aqua baptiſmatis, eſt ſaluãdus. Ideò videtur probabile ad illum ſenſum negatiuam Chriſti intelligere. Hæc Witcleff. AVTHOR. Hoc non ſufficit, niſi etiam affirmatiuam conſequenter exponas, quã in declarationem eius Chriſtus aſſumpſit. Oportet, inquit, nos naſci denuò. Quæ eſt ergo prima natiuitas? Illa, de qua itẽ ſubiecit. Quod natũ ex carne, caro eſt. Quæ ſecũda? Et quod natũ eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Quia iſta eſt ſecũda, neceſſe eſt vt prima p̃cedat. Igitur dicit *Auguſt.* cũ eccleſia, q̃ anteq̃ quis ſit natus, nemo poteſt eſſe renatus. Et quare nõ renatus priuſq̃ natus, ſi hoc eſt renatũ eſſe, quod eſt in aqua Chriſti lateris lotũ eſſe? Nũquid pro oĩbus hominibus etiã paruulis in vtero hæc aqua effuſa eſt, ſicut & ſanguis? Nec hoc tm̃, ſed per multos annos portat homo ſuum reatũ, ſi nõ ſuſciat ſuũ baptiſmũ. Imò quãuis credat in Chriſtũ, & baiulet crucẽ eius, ſi nõ ſit particeps ſenſibilis lauacri, Chriſtus nõ credit aquã lateris ſui, nec ſeipſum illi. Homi. 11. ſuper Ioannẽ in
Auguſtin. principio, *Auguſtinus*. Opportunè occurrit, vt Auguſti.
hodiè audiretis ex Euãgelio: quia niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spũſancto, nõ videbit regnũ Dei. Tẽpus eſt, vt vos exhortemur, qui eſtis catechumeni: qui ſic credidiſtis in Chriſtũ, vt adhuc veſtra peccata portetis. Nullus autẽ regnũ cælorũ videbit oneratus peccatis. Quia niſi, cui dimiſſa fuerint, nõ regnabit cũ Chriſto. Dimitti autem non poſſunt, niſi ei,

qui

qui renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto. Hæc ille. AVTHOR. Sed cur hæc dicit ad catechumenos, qui iam credunt in Chriſtum? Cur improperat, quòd peccata ſua portent, nec dimittantur? Ex ſibi dubio renati ſunt ex aqua lateris Chriſti, & Spiritu ſancto, de qua intelligitur negatiua Chriſti. Sed adhuc ibi
Auguſtin. infrà addit *Aguuſtinus*. Si ergo Nicodemus de illis multis erat, qui crediderant in nomine eius, iam in iſto Nicodemo attendamus, quare Ieſus ſe non credebat eis. Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Amen amen dico tibi, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, nō poteſt videre regnum Dei. Ipſis ergo ſe credidit Ieſus, qui nati fuerunt denuò. Ecce illi credide rant in eum, ſed Ieſus non ſe credidit eis. Intendat, & intelligat charitas veſtra. Si dixerimus catechumeno, Credis in Chriſtum? reſpondet, Credo. & ſignat ſe, iam crucem Chri ſti portans in fronte, & non erubeſcit de cruce domini ſui. Ecce credidit in nomine eius. Hæc ille. AVTHOR. De certo arguit Auguſtinus catechumenos nō eſſe renatos ex aqua & Spiritu ſancto, quia non ſunt nati denuò. Et qualiter hoc cognoſceret, ſi renaſci foret in uiſibiliter naſci ex aqua lateris Chriſti Ieſu? Argueret enim vnū ignotum per æquè ignotum. Quid enim eſſet iuxta Witcleff, denuò naſci, niſi iam ſecundò in fide paſsionis Chriſti renaſci? Et ſic tamen renati ſunt, quia credunt: & cruce Chriſti frontem ſignant. Et tamen adhuc negatiua illa Chriſti permanent implicati. Vnde Ieſus non ſe credit eis: quia denuò nati non ſunt. Sed neceſſe erat, vt Pelagij diſcipulus ſcripturā Chriſti turbaret: quam item magiſter eius corrupit. Pelagius enim ipſam authoritatem Chriſti ad hæreſim peruertebat per regnum: Witcleff per aquam. Sed iſte ſecundus eo perniciosiùs, quòd cunctis patefecit aditum & vitæ æternæ & regni cęleſtis per aquam inuiſibilis ſanctificationis. Pelagius hoc non audebat, ſed non lotis aqua ſenſibili paruulis duntaxat vitam conceſsit æternam, regnum ſubtraxit. Vnde de Dei regno errauit: quia extra ipſum vitam cognoVVitcleff. uit æternam. Iam videamus quid arguit. Certum videtur, ꝙ homo martyrizatus pro Chriſto, licèt non irroretur nouiter aqua baptiſma
1 tis, eſt ſaluādus. AVTHOR. Hoc † confitetur eccleſia, ſi in fide dicatur eccleſiæ: quemadmodum filius eius dixit lib. 13. de ciuitate Dei ca.
Auguſtinus 7. *Auguſtinus*. Nam quicunq; etiam non percepto regenerationis lauacro pro Chriſti confeſsione moriuntur: tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum ſi abluerentur ſacro fonte baptiſmatis. Qui enim dixit, Si quis nō renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, nō intrabit in regnum cælorum: alia ſententia iſtos fecit exceptos, vbi non minùs generaliter ait, Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, cō fitebor & ego eum corā patre meo, qui in cælis eſt. Qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam. Hæc ille. AVTHOR. Attollat Witcleff oculos ſuos, & videat martyres excipiendos ab hac ſententia Chriſti. Si quis non renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum cælorum. cùm intelligātur renaſci ex regeneratione actuali, & per aliam ſententiam Chriſti eſſe ſaluandos, Qui me cōfeſſus fuerit coram hominibus &c. Ab hac tamen excipiendi non eſſent, ſi renaſci intelligendum eſſet in aqua effluxa de latere Ieſu Chriſti. Nam qui potiùs renaſcuntur ex aqua lateris, quàm qui ſanguinē ſuum fuderūt pro ſanguine agni, qui ſimul manauit cū aqua de latere? Et tamē dicit nō in hac ſententia cōprehendendos martyres, qui renaſci non poſſunt ex aqua, & Spiritu ſancto. Ex qua aqua? Si effluxa de latere Chriſti, iā peccaſti. Sed ne ceſſe eſt, vt dicas de aqua elemēti baptiſmalis, de qua item re ipſa elementi renaſci martyres nequaq̄ poſſunt: qui dolent etiam, ꝙ nō poſſunt. Reuera & ſic poſſunt, quod per ſe nō poſſunt. Poſſunt quidem per baptiſmi vicariam volūtatem, aut paſsionem ſupplentem, ſed nō poſſunt per ipſam exteriorē ablutionem. Iterum audiatur quid arguit. Certum, inquit, vi- V Vitcleff.
detur, ꝙ homo martyrizatus pro Chriſto, licèt nō irroretur nouiter aqua baptiſmatis, eſt ſaluandus. Quid terminos ſanctæ authoritatis extraneas? Quid dicis, irroretur, & nō accipis Chriſti verbū, dicens, naſcatur: aut cū Apoſtolo, regeneretur? Sic Iulianus verbum, perfundatur, extorſit. Si quidem idem intelligas per verbū, irroretur, quod Chriſtus in verbo renaſcatur, peto ꝓbes aſſumptū, quia tūc aſſūmis, ꝙ martyrizatus pro Chriſto, poſt præſens edictum Chriſti, licèt non regeneretur aqua baptiſmatis actu, vel habitu, aut affectu, vel effectu, ipſe interim eſt ſaluādus. Hoc ego renuo, hoc tota fides negat eccleſiæ. Sic enim intelligit eccleſia verbum Chriſti. Vnde & beato latroni (dicit *Auguſtinus*) baptiſmi ſacramentum Auguſti.
non defuit: quia voluntas adfuit, non poteſtas. libro. 4. de baptiſmo, contra Donatiſtas, cap. 37. dicens, Quid autem valeat, & quid agat in homine corporaliter adhibita ſanctificatio, ſine qua tamē latro ille nō ſuit: quia nō eius accipiendæ voluntas defuit, ſed non accipiendæ neceſsitas, difficile eſt dicere. Niſi tamen

tamen plurimùm valeret, non ſerui baptiſmũ dominus accepiſſet. Verùm quia per ſe ipſa conſideranda eſt excepta ſalute hominis, cui perficiendæ adhibetur, ſatis indicat, quòd & in malis etiã ipſa integra eſt: cùm illi, niſi corrigantur, ſalutem habere non poſsint. Hæc ille. AVTHOR. Ponderandum eſt quod dicit, ſine corporali ſanctificatione baptiſmi latro non fuit, qui ſine voluntate habendi non fuit. quanquam hoc non determinatè potuit Auguſtinus edicere. Mouit autem eum, quòd legiſlator promiſit ipſi regnum: qui tamen non niſi renatis ex aqua & ſpiritu decreuit à propoſito ipſum regnum. Et per hoc ſupplere do cuit habitum animi, vt corpus renatum dici potuit in generali habitu voluntatis. Libro
Auguſtin. 83. quæſtionum quæſtione. 62. *Auguſtinus*. Occurrit, inquit, animo latro ille, cui dictum eſt, Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiſo, qui nec ipſum baptiſmum acceperat. Quãquam Cornelius, & qui cum eo ex gentibus crediderant, Spiritumſanctum, etiam priuſquàm baptizarentur, acceperint: non tamen video quomodo & ille latro ſine Spirituſancto dicere potuerit, Memento mei domine, cùm veneris in regnum tuum. Nemo enim dicit dominum Ieſum, dicit Apoſtolus, niſi in Spirituſancto. Cuius fidei fructum dominus ipſe monſtrauit, dicens, Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Quomodo ergo ineffabili poteſtate dominantis Dei, atq; iuſtitia deputatum eſt etiam baptiſmum credẽti latroni: & pro accepto habitu in animo libero, quod in corpore crucifixo accipi non poteſt: ſic etiam Spirituſſanctus latenter datur ante domini clarificationem. Poſt manifeſtationem autem diuinitatis eius manifeſtiùs datus eſt. Et hoc dictum eſt. Spiritus autem nondum erat datus, id eſt, nondum ſic apparuerat, vt eum datum eſſe omnes fate rentur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ineffabili poteſtate dominantis Dei atq; iuſtitia deputatum eſt baptiſmum credenti latroni pro accepto habitu in animo libero, quod in corpore crucifixo accipi non potuit. Non ignoro tamen hîc, quod Auguſtinus retractat de baptiſmo huius ſancti latronis: ſed ad rem propero. Formetur igitur argumentum Witcleff de hoc baptiſmo flaminis in latrone, quod fecit in baptiſmo ſanguinis in martyre. Certum videtur, quòd homo ſanctificatus à ſpirituſancto, licèt non irroretur nouiter aqua baptiſmatis, ſi ſic deceſſerit, eſt ſaluandus. Dicit item eccleſia: ſi non renatus fuerit ex aqua baptiſmatis in ipſo corpore, ſed tamen mente, & ſi non actu, tamen affectu: & ſi non affectu expreſſo, tamen habitu libero concepto generaliter in principio fidei, ſi ſic deceſſerit, eſt ſaluandus. Quia tunc excludente neceſsitate potentiam conſequendi iuxta decretum Chriſti, renatus eſt ex aqua dico ſenſibili, & Spirituſancto, vt videre poterit regnum Dei. Si quidem nulla talis voluntas affuit, iam contempſit: & quantumcunque ſanctificatus, aut martyrizatus pro Chriſto, nondum ita ſanctificatus eſt, vt à reatu delicti mundetur. Ideò Auguſtinus cùm probaſſet latronẽ habuiſſe Spiritumſanctum, cùm diceret, Memento mei domine. ſubiunxit tamen eum habuiſſe animum baptizandi, cùm dominus reſponderet, Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Cùm item tunc non differebat à martyre. Arguis ergo ſic: quòd martyrium ad ſalutem nulli prodeſt, niſi iam renato in aqua & Spirituſancto. Confiteor, ſed ſicut Saluator dixit, ex voluntate efficaci, vel ipſa re. Tunc enim baptiſmi vicem ſupplet martyrium: ſicut ſuprà *Auguſtinus* expoſuit libro. 4. contra Donatiſtas: de baptiſmo cap. 36. dicens, Baptiſmi ſanè vicem aliquando implere paſsionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum eſt, Hodie mecum eris in paradiſo, non leue documentum idem Cyprianus aſſumit. Quod etiam atq; etiam conſiderans, inuenio non tantùm paſsionem pro Chriſti nomine, id, quod ex baptiſmo deerat, poſſe ſupplere, ſed etiam fidem, conuerſionemque cordis, ſi fortè ad celebrandum myſterium baptiſmi in anguſtijs temporum ſuccurri non poteſt. Hæc ille. AVTHOR. Declinauit ergo Witcleff à fide, quando arguit quenq̃ per martyrium poſſe ſaluari ſine reſpectu baptiſmi, quia ſic neceſsitatem eius euacuat. Debuit enim dicere: quia martyrium tũc tantùm ſine re baptiſmi proderit ad ſalutem, quando vices baptiſmi ſupplet martyriũ. Hoc autem non permittitur, niſi in anguſtijs tẽporum negãtium poteſtatẽ, cùm volũtas auidè poſtulat, & dominus baptiſmi paſsionẽ eius vice admittit. Cõſimilis itẽ ratio in ſanctificatione cordis admittitur. Simulq; & perpendi debet, q̃ tũc baptiſmus aquæ nõ deeſt, ſed adeſt, quãdo in martyrio ſuo vicario, q̃is nõ in ſeipſo prẽſens eſt. Hũc modũ Chriſtus habuit cùm dixit, Vbicũq; duo, vel tres fuerint cõgregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorũm. Hũc ergo talẽ martyrẽ aut ſanctificatũ, renatũ dico aqua ſenſibili & Spirituſancto, quãuis nõ ſint perfuſi illo lauacro in ſeipſo. Gerit em̃ martyrium vices ſui maioris: vnde non cenſebitur

V. Vitcleff.

Auguſti.

2 ſebiture eſſe abſens. Si † quis autem contendat
Martyrium an maius baptiſmate. maius eſſe martyriũ ſacro baptiſmo: Dici poteſt, etſi ſecundùm ſe maius eſt, ſecundùm tamen, q̃ vicariatum gerit ſui minoris, omnino minus eſt. Et iterum fateor: ad perquirendum faſtigium præmij altioris, ſic maius eſt baptiſmo: ſed quo ad dilectionem delicti, & introductionem regni baptiſmo laticis ſine reſpectu ad ipſum, ipſi par eſſe non poteſt. Hoc enim proprium ipſi coniunxit inſtitutor eius, cùm dixit, Niſi ex aqua & Spiritu ſancto renatus, non intrabit in regnum cælorum. Monſtrat item hoc ordo, quem antiqui patres in remiſſionibus criminũ ſignauerunt. Vnde lib. 2. ſuper Leuiticũ *Origenes*. Audi † nunc quãtæ ſunt
3 remiſsiones peccatorũ in Euãgelijs. Eſt iſta pri
Origenes. De remiſſionibus peccatorũ. ma, quia baptizamur in remiſsionem peccatorum. Secunda remiſsio eſt in paſsione martyrij. Tertia eſt, quæ per eleemoſynas datur. Dicit enim Saluator. Veruntamen date quæ habetis, & ecce omnia mũda ſunt vobis. Quarta nobis fit remiſsio peccatorum per hoc, q̃ nos remittimus peccata fratribus noſtris. Sic enim ipſe dicit dominus, & Saluator, Quia ſi remiſeritis fratribus veſtris ex corde peccata ipſorum, & vobis remittet pater veſter peccata veſtra. Quinta remiſsio eſt peccatorũ, cùm cõuerterit quis peccatorem ab errore viæ ſuę, & ſaluat animã eius à morte, & cooperit multitudinem peccatorum. Sexta quoq; fit remiſsio per abundãtiam charitatis: ſicut ipſe dominus dicit, Amen dico tibi: remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Eſt adhuc ſeptima, licèt dura, & laborioſa per pœnitentiam remiſsio peccatorum, cùm lauat peccator in lachrymis ſtratum ſuum. Et infrà. Tu ergo cùm venis ad gratiam baptiſmi, vitulum obtuliſti: qa in morte Chriſti baptizaris. Cùm verò ad martyrium duceris, hircum obtuliſti, qui authorem peccati diabolum iugulaſti. Cũ autem eleemoſynam feceris &c. altare ſacrum hœdis pinguibus oneraſti. Hæc ille. AVTH.
4 Item † in libro de ſecundis Epiphanijs recitatis tribus baptiſmatibus ſecundùm ordinem temporum, ſcilicet Iudaico, Ioannis baptiſmate, & Chriſti in lauacro regenerationis, tãdem
Gregorius Nazianzenus. infert *Gregorius Nazianzenus*. Scio & quartum baptiſmum, quo quis ſanguine ſuo per martyrium baptizatur: quo baptiſmo etiam Chriſtus baptizat⁹ eſt. Et infrà. Scio adhuc & quintum baptiſmũ lachrymarũ, quod laborioſiùs tranſigitur, ſicut ille, qui lauat per ſingulas noctes lectum ſuum. Hæc ille. AVTHOR. Et li-
Caſsiodo. bro de origine officiorum cap. 24. *Caßiodorus*. Tria, inquit, ſunt genera baptiſmi. Primũ baptiſmum, quo ſordes peccatorum per regenerationis lauacrum abluuntur. Secundum baptiſmum, quo quis ſanguine ſuo per martyriũ baptizatur: quo baptiſmo etiam Chriſtus baptizatus eſt. Sequitur. Itaq; baptiſma gemina eſt figura: vnum, quo generamur ex lauacro: alterum, quo conſecramur in ſanguine. Eſt & tertium baptiſma lachrymarum, quod laborioſiùs tranſigitur: ſicut ille, qui per ſingulas noctes ſtratũ ſuum lachrymis rigabat. Hæc ille. AVTHOR. Ecce omnes concorditer in ordine remiſsionum peccatorum. Primam ponunt eſſe baptiſmum: & ſecundam martyriũ: & tertium, aut ſeptimũ ponunt pœnitentiam. Nec poſſunt fingere hic ordinem temporis eſſe ſeruatum: quia ſic in adultis pœnitentia foret prima, & in multis martyrium. Sed eſt baptiſmi ad ſequentes ad effectum remiſsionis peccatorum præferentia naturalis. Sic item
Rabanus lib. 5. de naturis rerum. cap. 11. obſer- Rabanus.
uat in iſtis primum ordinem originis, vt in remiſsionibus peccatorum. Secundum Euangelium, prima ſimpliciter eſt omnium baptiſm⁹ laticis ſacramentalis: ſecunda poſt hanc eſt martyrium. Poteſt tamen in caſu maioris eſſe meriti ſubire martyrium, q̃ expectare baptiſmum. Vt ſi defendenda fides ſtatim poſtulet defenſorem: aut inter illos, quorum vnus baptiſmum differt ad mortem, alter autem mortem non volet differre cùm poſsit, eligens mori pro fide, quàm dilata morte baptizari in fide. In quo caſu ſtat illud, quod. 13. lib. de ciuit.
Dei, ca. 7. aſſumit *Auguſtinus*. Pretioſa in cõſpe Auguſtin.
ctu dñi mors ſanctorũ eius. Quid enim pretioſius, q̃ mors, per quã fit, vt etiam delicta omnia dimittãtur, & merita cumulatiùs augeantur? Neq; em̃ tanti ſunt meriti, qui cùm mortẽ differre non poſſent, baptizati ſunt, deletiſq; omnibus peccatis, ex hac vita emigrarũt: quãti ſunt ij, qui mortem differre cùm poſſent, ideò nõ diſtulerunt, quia maluerunt Chriſtũ confitendo finire vitam, q̃ eum negãdo ad eius baptiſmũ peruenire. Quod vtiq; ſi feciſſent, etiã hoc eis in illo lauacro dimitteretur: q̃ timore mortis negauerant Chriſtum: in quo lauacro & illis facinus tam immane dimiſſum eſt, qui occiderant Chriſtum. Hæc ille. AVTHOR. Ex his tamen abſolutè nõ intendo baptiſmũ præferre martyrio: ſed bono martyri ſuadeo ſi non habeat, petere: vel ſi non poterit, martyrium ſuum exiſtimare ſupplementum baptiſmi.

*

¶ Quòd

¶ Quòd nudum martyrium ſine inſtinctu Sanctiſpiritus ad baptiſmum, nec aliqua ſanctificatio Sanctiſpiritus baptiſmum præueniens ſine eo non ſufficit ad ſalutem.

CAP. CV.

SVMMA.

1 *Martyrium ſine baptiſmo quando non prodeſſet ad ſalutem, neq; ſufficeret. Et quid de hoc dicãt Cyprianus, & Auguſtinus.*

2 *Auguſtini reſponſio aduerſus Pelagianos, arguentes natum ex baptizatis paruulum, non oportere baptizari. Et de multiplici Spiritusſancti ſanctificatione, quæ ſola ſine baptiſmo non ſufficiat ad ſalutem.*

3 *Deus, qui ubiq; præſens eſt, & ubiq; totus, q̃ non in omnibus habitet, ſed in quibus, ex Auguſtino oſtenditur.*

4 *Regeneratio quæ dicatur à doctoribus.*

NOn enim ex nuda receptione Spirituſſancti, aut ſanctificatione ſuppoſiti, arguenda eſt ſufficiẽs diſpoſitio, vt quis ſit domeſticus paradiſi. Multò magis ex nudo martyrio pro nomine Chriſti, quia, vt dicis, non eſt niſi ſignum ex ſuppoſitione neceſſarium antecedens baptiſmum Spirituſſancti. Non tam antecedit, quàm ſequitur. Quia † ſi ſine dilectione Dei, & proximi properetur ad martyrium, quid proderit patienti? Dicente Apoſtolo, Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem nõ habeam, nihil mihi prodeſt. Et in libro de oratione dominica petitione penultima *Cyprianus*. Cæterùm diſcordans, & diſfidens, & pacem cum fratribus non habens, ſecundùm q̃ beatus Apoſtolus, & ſcriptura ſancta teſtatur, nec ſi pro nomine Chriſti occiſus fuerit, crimen diſſenſionis fraternæ poterit euadere: quia ſic ſcriptum eſt, Qui fratrem ſuũ odit, homicida eſt. Nec ad regnum cælorum peruenit, aut cum domino viuit homicida. Non poteſt eſſe cum Chriſto, qui imitator Iudæ maluit eſſe, quàm Chriſti. Quale delictum eſt, quod nec baptiſmo ſanguinis poteſt ablui? Quale crimen eſt, quod nec martyrio poteſt expiari? Hæc ille. AVTHOR. Ecce iam ſi non exceſsit Witcleff in generalitate ſermonis, cùm ſine exceptione aſſumpſit pro certo: quòd martyrizatus pro Chriſto, licèt non baptizatus, eſt ſaluandus. Cyprianus ſupponit in caſu, quòd non. Si, inquit, diſcordans, ſi diſfidens, ſi pacem non habens cum fratribus, nec ſi pro Chriſti nomine occiſus fuerit, eſt ſaluandus? Non diſcordat, qui ſacramentum baptiſmatis, quo cũcti Chriſtiani concordãt, aut negligit, aut contemnit? Nonne diſsidet? Nonne nõ habet pacem cum fratribus? Hoc delictum, inquit Cyprianus, quale eſt, quod nec baptiſmo ſanguinis poteſt ablui? quod nec martyrio poteſt expiari? Quomodo ergo ſic martyrizatus, ſi non irroretur ſacramento baptiſmatis, eſt ſaluandus? Nec ad regnum cęlorum, inquit Cyprianus, talis homicida perueniet. Iam item de ſpirituali ſanctificatione, quæ quãdoq; præcedit baptiſmum fluminis, quid aſtruis? Nunquid ipſam vis eſſe baptiſmum flaminis, cuius ſignum tantùm ex ſuppoſitione neceſſarium eſſet baptiſmus fluminis, putà ſi hæc ſanctificatio nondum venit? Quia † ſic Pelagiani quidem arguebant, natum ex baptizatis paruulum non oportere baptizari, eo quòd Apoſtolum audierunt dicentem, Alioquin filij veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt. Quibus reſpondet in ſermone. ſ. 2. primæ partis ſermonum, qui eſt de baptiſmo paruulorum contra Pelagianos, in fine, *Auguſtinus*. Quomodo, inquiens, accipis, quomodo intelligis, de fidelibus natum ita ſanctum, vt baptizari non debeat? Quomodolibet accipias iſtam ſanctitatem. Multi enim modi ſunt ſanctitatis, & multi modi ſanctificationis. Non enim hoc omne, quod ſanctificatur, ad regnum cælorum mittitur. De eſca noſtra dixit Apoſtolus, Sanctificatur per verbum Dei, & orationem. Nunquid quòd eſca noſtra ſanctificatur, non ſcimus quò mittatur? Diſce ergo eſſe aliquem modum, & qua ſi vmbraculum quoddã ſanctificationis, quod non ſufficiat ad perceptionem ſalutis. Diſtat, & quid diſtet, Deo notum eſt. Tamen cum filio fideliũ curratur ad baptiſmum. Nõ ſic errent parentes, vt putent eũ iam fidelem natũ. Natũ enim poſſunt dicere, non renatum. Nã vt noueris quo modo intelligas ſanctificatos filios fidelium, vt modò non quæram (quia lõgum eſt) modum ſanctificationis huius ibi habes, & vxorem fidelẽ. Sanctificatur, inquit, vir infidelis in vxore: & ſanctificatur mulier infidelis in fratre. Nunq̃d quia eſt ibi fortè modus

1 Cyprianus.

2 Auguſt.

dus aliquis ſanctificationis, vt vir infidelis ſanctificetur in vxore fideli: ideò ſecuritatem debet accipere, quòd in regnum cælorum intraturus eſt, & non baptizandus, non regenerandus, non Chriſti ſanguine redimendus? Quomodo ergo ſanctificatur vir infidelis in vxore, & tamen perit niſi baptizetur: ſic fidelium filij, & ſi ad quendam modum ſanctificati, pereunt tamen, ſi nō fuerint baptizati. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Attende lector, quo modo contingit vt ſynonyma, non baptizādus, non regenerandus, non Chriſti ſanguine redimendus. Et quid valet renaſci in aqua lateris Chriſti, niſi quòd non baptizatus baptiſmo Chriſti ſenſibili omnino remanet non renatus: non Chriſti ſanguine vel lateris eius aqua redemptus? Manifeſtè quoq; arguit ſanctus pater hic ſuprà, ſicut & in vltimo libro de baptiſmo paruulorum, quòd multiplex eſt ſanctificatio Spirituſſancti, quæ ſic ſanctificata non ſufficit ad ſalutem. Imò ante baptiſmū quælibet ſanctificatio eius, qui reatum originalis peccati contraxit, vmbraculum quoddā eſt (vt Auguſtinus hic loquitur) & modus quidam percipiendæ gratiæ per baptiſmum. Catechumeni ergo fore poſſunt magnam gratiā Dei habentes, credentes, iuſtitiam facientes. Non nego eos ſanctos, & ſanctificatos, & Spiritu ſancto perfuſos. Nondum tamen obtinēt gratiam, quæ ſufficiat ad ſalutem. Quam tamē habituri ſunt, cùm peruenerint ad baptiſmū. Credūt Chriſto, ſicut dictum eſt, ſed Chriſtus non ſe credet eis. Et rationem aſsignat ſuper Auguſtin. Ioannem Homil. 12. *Auguſtinus*. Ecce illi iam credebant in Ieſum: & Ieſus non ſe credebat eis. Quare? quia nondum erant renati ex aqua & Spiritu ſancto. Vnde hortati ſumus, & hortamur fratres noſtros catechumenos. Sequitur. Quid faciant, vt ſe credat eis Ieſus? Renaſcantur ex aqua, & Spiritu ſancto: proferat eccleſia, quod parturit. Concepti ſunt, educantur in lucem. Habent vbera, quibus nutriantur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Ieſus non ſe credidit eis, quia nondum erant renati ex aqua & ſpiritu. Quare non ex aqua & ſpiritu, aqua ſcilicet lateris Chriſti, ſi iam credant in Ieſum: ſi cum Cornelio iuſtitias faciant: ſi ſanctum Spiritum acceperint: ſi item Deo accepti in orationibus, & eleemoſynis? Quid adhuc reſtat, vt Ieſus ſe credat eis, qui ſic credunt in eum? Auguſtinus iterum ſoluit. Renaſcantur, inquit, ex aqua & ſpiritu. Quomodo hoc? Quod illorum eſt fecerunt, vt renaſcantur ex aqua lateris Chriſti. Concepti ſunt, educātur in lucem. Ad eccleſiam ergo ſunt remiſsi delatere Chriſti gratiam percepturi. Adhuc parti non ſunt. Concepti ſunt per gratiam, non renati in gratiam. Hoc ſuprà dixit Auguſtinus ad Simplicianum. Conceptiones gratiarum eſſe ſanctificationes omnes præuias: in baptiſmi lauacro natiuitates. Quod ergo eſt ſine natiuitate conceptio: hoc eſt ſanctificatio quælibet, aut martyrij deuotio ſine baptiſmo. Obijcis. Sed vbi ſpiritus domini, ibi libertas. Obiectio. Non ergo habet peccatum, vt ſit ſeruus peccati, qui habet gratiam Spirituſſancti. Reſpon- Reſponſio. deo ad hoc: gratia Spirituſſancti, ſed initians, in baptiſmo eſt perficiens. Quomodo Ieremias, aut Ioannes Baptiſta, ambo ſancti, & ſanctificati ex vtero, poſteà circunciſionis ſignaculum receperunt, vt amplius ſoluerentur à primæuo delicto. Tamen deſcenderunt ad inferos, expectātes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei. Sanctificati ſunt ergo, ſed ſanctificatione conceptionis. Si poſt decretū factum eſſent, eguiſſent, non dubium, ſanctificatione regenerationis. Hanc item ſanctificationem vocat *Auguſtinus* ſanctificationem Auguſtin. prædeſtinationis, epiſtola ad Dardanum, di-
3 cens, Deus, † qui vbiq; præſens eſt, & vbique totus, non in omnibus habitat, ſed in eis tantùm, quos efficit templum beatiſsimum ſuū, vel beatiſsima templa ſua, eruens eos à poteſtate tenebrarum, & transferens in regnum filij charitatis ſuæ, quod incipit à regeneratione. Et infrà. Cornelius quoq; antequàm regeneratione incorporaretur huic templo, miſſum ad ſe angelum videt, auditq; dicentem, ꝙ exauditæ ſunt orationes eius, & eleemoſynæ acceptæ. Agit enim hæc Deus tāquam vbiq; præſens, vel per ſanctos angelos ſuos. Nam illa priuſquàm exiret de vulua ſanctificatio Ieremiæ, quanquam nōnulli hoc in typum Saluatoris accipiant, qui regeneratione non eguit: tamen etiam ſi de ipſo propheta accipiatur, poteſt & ſecundùm prędeſtinationem nō inconuenienter intelligi. Sicut filios Dei appellat Euangelium nondum regeneratos, vbi Caiphas cùm de domino dixiſſet, Expedit vobis, vt vnus moriatur pro populo, & non tota gens pereat. mox Euangelium ſequutū adiunxit. Hoc autem à ſeipſo nō dixit, ſed cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetauit, quia Ieſus moriturus erat pro gēte, & non tātùm pro gēte, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, cōgregaret in vnum. Filios Dei vtiq; appellauit prę ter Hebræam gentem in cæteris etiam in omnibus gentibus conſtitutos, nondum fideles, nondum baptizatos. Quomodo ergo Dei filios niſi per prædeſtinationem? ſecundùm ꝙ

Apoſto

apoſtolus ait, quòd elegerit nos dominus in templo, ante mundi conſtitutionem. Illa verò in vnum congregatio factura erat eos filios
4 Dei. Hæc Auguſti. AVTHOR. Diſce † Witcleff, diſce Sophiſta euangelij Ieſu Chriſti regenerationem famosè dici à doctoribus illā, quæ viſibiliter fit in ſacramento baptiſmi, nō aliam ſophiſticatā per te in aqua lateris Chriſti ſine ſacramento baptiſmi. Ideo incorporatio fidelium ab hac regeneratione capit initiū. Cornelius accepiſſe dicitur ſpiritum ſanctum, & eleemoſynę ei⁹ Deo acceptę &c. antequàm regeneraretur, non quidem aqua lateris Chriſti, quia non potuit, nec tunc fuit incorporatus templo Chriſti: quia ante regenerationem iſta gerebantur: quomodo niſi viſibilem? qua regeneratione Chriſtus non eguit. Eguit certè regeneratione flaminis in ſpiritu ſancto, ſecundùm quòd homo: eguit item fluxu aquæ de latere proprio. Eguit, dico, pro oportuit, ſicut ipſe dixit. Quia ſic oportuit Chriſtū pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Ante ergo illā regenerationem aquę, qua Chriſtus nō eguit, nulli præter eum, qui nō eguit, fideles, aut Dei filij dici poſſunt, niſi per prædeſtinationem, ſicut filij Dei dicebantur in euangelio nōdum baptizati. Et Ieremias legitur ſanctificatus in vtero, non ad perfectum, niſi ſecundùm prædeſtinationem. Sed quantum diſtat prædeſtinatio à prędeſtinationis termino, qui eſt gloria, tantum hæc prædeſtinans gratia à gratia per baptiſmum adepta. Sed dicis, quid hæc ad
V Vitcleff. Witcleff? Qui item dicit baptiſmum, & martyrium, baptiſmum flaminis præcedere tāquàm ſigna. Quia dicit baptiſmum fluminis nō niſi ex ſuppoſitione neceſſarium ad ſalutem: quia dicit ſalutem hominis ex eo non niſi reputatiuè pendere. Quia dicit paruulum non baptizatum poſſe ſaluari: hoc attento ſecundùm eum, quòd omne poſsibile eſt verum, & De⁹ nihil poteſt facere, niſi quod facit, vel faciet: & ita ſi paruulus ſine baptiſmo ſaluari poteſt, ita ſaluatur, aut de facto ſaluabitur. Et itē quia videtur ſibi probaſſe per martyrium, aut baptiſmum flaminis quenquam ſaluandum ſine baptiſmo aquæ viſibilis in aqua lateris Ieſu Chriſti, eccleſia Ieſu Chriſti iā docuit in aqua, & ſanguine, & ſpiritu ſaluatoris ſecūdùm prædeſtinationem quidem antequàm ſint, ſecundùm cōceptionis modum quendam cùm primos ſtimulos ſenſerint gratiarum, ad effectū autem ſalutis æternæ non niſi lauacro regenerationis ſenſibilis renaſci poſſe, vel eſſe fideles. Scimus quidem paruulos fide bona geſtātiū affectare baptiſmum. Scimus catechumenos, aut competentes multos ſanctos iuſtos orantes differre baptiſmum. Scimus excellentiorē iſtis Cornelium, & eos, qui cum ipſo erant, ſpiritu ſancto repletum ex vtero matris ſuę. Scio Ieremiā prophetam ſanctificatū priuſquàm exiret ex vtero. Da mihi quotlibet tales, iam qui tamen cū infectione decedant vitiatę progenitis, & quātolibet gradu ſanctitatis effulgeant, ſi non renati fuerint ex aqua viſibili, & ſpiritu ſancto, regnum cęlorum adipiſci non poſſunt. Miror ergo ſolidorum quorundam quęſtionem, vtrum iuſtificati recipiant quicquam in baptiſmo: & hi reſpondent, q̄ ſocietatem fidelium: hi verò characterem: audacter dico iam primò eum iuſtum: quia iuſtificātū gratis, gratia baptiſmali. Nec erat antè iuſtus, niſi ſecundùm prędeſtinationem, aut conceptionem iuſtitiæ modo vmbraculi comparati ad lucem: quæ prodeſſe ſibi non poterat ad ſalutem, ſi nō pòſt naſceretur iuſtus ex aqua & ſpiritu per baptiſmum.

Quæ cauſa præcipua, vt infans moriatur, & pereat ante regenerationē per aquam.

CAP. CVI.

SVMMA.

1 *Infans ut moriatur, & pereat ante regenerationē per aquam, quæ ſit cauſa præcipua.*

2 *Parentes, utrum baptizatis paruulis ſuis noceant, cùm eos dæmoniorū ſacrificijs ſanare conātur: & ſi non nocent, quomodo eis proſit, cùm baptizantur, fides parentum, quorum eis non poteſt obeſſe perfidia?*

3 *Parentū ſeu aliorum delicta, quomodo noceant frequenter baptizatis paruulis quo ad afflictionē temporalis incommodi, aut retardationem à gratia.*

4 *Proles quòd ex nullo parente tantum trahat delicti, quantum ex primo Adam.*

5 *Fœtus quòd quandoq; contrahat ſementa uitiorū ex traduce, per quæ ad peccandum, cùm adoleuerit, reddatur etiā procliuior. Et quid de hoc dicat Auguſtinus.*

6 *Proles, quæ naſcitur, utrū omnibus malis actibus, et multiplicatis delictis originalibus implicetur, ut tātò peius, quantò poſteriùs quiſq; naſcatur.*

IPſe autem poſtquàm omnes à iudicando coërcuit, malitiam diri euentus torquet in parentes. Et qui vetuit iudicare de paruulo ſecundùm fidem, non eſt veritus audacter iudicare parentes, tollentes Deo ſuum iudicium contra fidem. In eodem cap. 12. quarti trialogi. Sunt (inquiens) aliqua in poteſtate parentum, licèt ſint lapſa in præteritum, propter quę iuſto Dei iudicio eſt neceſſarium ſic venire. Ideo qui definit, quòd nec parẽtes, nec populus ſic peccarunt, vt ita eueniat: ſupra caput ſuæ notitiæ loquitur, ſicut Pica. Credimus enim ex fide, quòd nihil euenit homini poſt primam gratiam, niſi aliqua pars humani generis hoc meruerit, vel demeruerit, ſic euenire. Hæc Witcleff. AVTH. Ita neceſsitatẽ ſuã infert, vt Deus ſic iudicet paruulos propter peccata hominũ. At audiatur quid libro de bono perſeuerantiæ citra medium diſputat *Augu.* Neq; enim facto cogitur Deꝰ illis infantibus ſubuenire, illis autẽ nõ ſubuenire, cũ ſit vtriſq; cauſa cõmunis. Aut res humanas in paruulis nõ diuina, puidẽtia, ſed fortuitis agi caſibus opinabimur: cũ rationales, vel damnãdæ, vel liberandæ ſint animę: quandoquidem nec paſſer cadit in terram ſine voluntate patris noſtri, qui in cælis eſt. Aut parentum negligentiæ ſic retribuendum eſt, quòd paruuli ſine baptiſmate moriuntur, vt nihil ibi agant ſuperna iudicia: tanquàm ipſi, qui hoc modo malè moriuntur, parentes ſibi negligentes voluntate propria, de quibus naſcerentur, elegerint. Quid dicam, quòd paruulus aliquando antequàm illi per myſterium baptiſmatis ſuccurri poſsit, expirat? plerunque enim feſtinantibus parentibus, & paratis miniſtris, vt baptiſmus paruulo detur, Deo tamen volente nõ datur: quoniam eum paululum in hac vita non tenuit vt daretur. Quid eſt enim, quòd aliquando paruulis infidelium filijs potuit ne irent in perditionem, & filijs fidelium non potuit baptiſmate ſubueniri? Certè oſtenditur, quòd perſonarum apud Deum non ſit acceptio. Alioquin cultorum ſuorum potiùs, quàm inimicorum, filios liberaret. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ſi parentes, aut populus ſic peccarunt, vt malè paruulo ſic veniret, cur filius pagani, & ſordidati idololatræ ſinitur baptizari ne pereat: & filius deuoti Chriſtiani, imò in medio deuotiſsimi populi non permittitur priuſquàm perierit, baptizari? Si negligentiã parentum accuſes, ſupponit Auguſtinus parentes properantes alacriter ad baptiſmum. Si miniſtros habes infeſtos, ſupponit illos eſſe paratos. Ecce qui dicis nihil euenire homini, niſi aliqua pars humani generis demeruit ſic venire: iam accuſa quos Auguſtinus neſciat excuſare. Aut quæ pars, rogo, humani generis, niſi pars ipſa delinquens hoc ipſum demeruit, vt prima fœmina primæua ſeductione periret? Vide ne tu iam ſuprà caput tuæ notitiæ locutus fueris, ſicut Pica. Sumus in caſu Auguſtini vnà cum tuo, quando dicit, quòd neque facto cogitur Deus illis infantibus ſubuenire, illis non ſubuenire, cùm ſit vtriſq; cauſa communis. Pone vtriſque cauſam communem, quantum eſt ex parte hominum, & tunc rationem diſtinctam ſignes euentuum. Idcirco immediatorem, & priorem cauſam talis effectus aſsignat in ſuperiore parte iam dicti libri ſui Auguſtinus. Falſum eſt igitur ſecundùm ea mortuos iudicari, quæ facturi eſſent, ſi ad viuentes euangeliũ peruenirent. Et ſi hoc falſum eſt, nõ erit cur dicatur de infantibus, qui pereunt ſine baptiſmate morientes, hoc in eis eo merito fieri, quia præſciuit Deus eos, ſi viuerent, prædicatumq; illis eſſet euãgelium, infideliter aduituros. Reſtat † igitur, vt ſolo originali peccato teneantur obſtricti, & propter hoc ſolum eãt in damnationem, quòd videmus alijs eandem habentibus cauſam non niſi per Dei gratuitam gratiam regenerationem donari, & in eius occulto iuſto tamen iudicio: quoniam non eſt iniquitas apud Deũ: quoſdam etiam poſt baptiſmum peſsimè viuendo morituros: in hac tamen vita quoúſq; pereant detineri: qui non periſſent, ſi eis corporis mors lapſum eorum præueniens ſubueniret: quoniam nullus mortuus iudicatur ex bonis, ſeu malis, quæ fuerat, ſi non moreretur, acturus. Hæc ille. AVTHOR. Ex hoc loco pariens eripitur ab occiſione ſpõtanea ſuæ prolis, Witcleff imponit: dicens aliqua fuiſſe in poteſtate parentum, propter quæ eſt neceſſarium ſic venire, vt ſcilicet immatura morte præuenta priuſquàm ſacramentaliter baptizetur, vita priuetur æterna. Reſtat inquit *Auguſtinus*, vt ſolo originali peccato teneantur obſtricti, & propter hoc ſolum eant in damnationem. Si propter ſolum peccatum, quod à primęua trahitur origine, in damnationem eant, immediatorum parentum non ſtringũtur exceſsibus, vt ſcilicet in damnationem feſtinẽt, quanuis aliquo parentum delicto ſeminaliter poſsint contrahere, vnde difficultatem forſan ſentiant ad virtutem, ita, vt cùm in adultam ætatem euaſerint, clamare cogantur cum apoſtolo, Non quod volo bonum hoc facio, ſed quod

VVitcleff.

Auguſti.

Auguſtin.

quod volo malum hoc ago. Et item velle mihi adiacet, perficere autem nequaquàm. Si tamen ad hoc tempus aduersarij tendat subobscura & indigesta sententia, Nouerit tamen tutiùs dixisse Augustinum, quòd propter solum originale peccatum eant infantes non baptizati in damnationem interminam. Vnde ad clarificationem fidei in hac parte, quantum ab orthodoxis scriptoribus datur intelligi, distincta sunt tempora, quib⁹ peccata parentum distinctis item modis possint nocere propagini. Primum tempus ante animationē fœtus: quia tunc infectionem corruptionis caro sentit ex traduce, quę mentem, vt est sibi coniuncta, deprauat. Aliud autem tempus assignāt, postquàm proles animata cœperit habere vitam propriam. Et tunc non commaculāt eam hac infectione aliena peccata, quanuis ei subueniant aliena suffragia. Vnde in epi-
Augustin. stola ad Bonifacium, quæ est in ordine. 12. *Au-*
2 *gustinus*. Quæris† (inquit) à me, vtrum paren-
Quæstio. tes baptizatis paruulis suis noceant, cùm eos dæmoniorum sacrificijs sanare conantur. Et si non nocent, quomodo eis prosit, cùm ba-
Responsio. ptizantur, fides parentum, quorum eis non potest obesse perfidia? Vbi respondeo tantā illius sacramenti salutaris esse virtutem in sancta compage corporis Christi, vt semel generatus per aliorum carnalem voluptatem, cùm semel regeneratus fuerit per aliorum spiritualem voluntatem, deinceps non possit alienæ iniquitatis vinculo obstringi, cui nulla sui voluntate consentit. Anima enim patris mea est (inquit) & anima filij mea est. Anima quę peccauerit, ipsa morietur. Nō autem peccat ipsa, cùm parentes omnino nescienti, vel quilibet alius adhibet sacrilegia dęmoniorū. Sed ideo ex Adam traxit, quod sacramenti illius gratia solueretur, quia nondum erat anima separatim viuens, id est altera anima, de qua diceretur, Et anima patris mea est, & anima filij mea est. Iam vtiq; cùm homo in seipso est alter ab eo, qui genuit, effectus, peccato alterius sine sua consensione non tenetur obnoxius. Traxit ergo reatū, quia vnus erat cū illo, & in illo, à quo traxit, quādo qđ traxit, admissū est. Nō enim traxit alter ab altero, q̄ndo sua vnoquoq; propria vita viuēte iā est vnde dicatur, Anima quę peccauerit, ipsa morietur. Regenerās ergo spiritum in maioribus offerentibus, & paruulo oblato, remanet cōmunis. Ideo per hanc societatem vnius eiusdem spiritus prodest offerentium voluntas paruulo oblato. Quando autem in paruulum maiores peccāt, offerentes eum, atq; obligare conantes dæmonum sacrilegis vinculis, nō est anima vtro rūq; communis, vt etiam culpam possint habere communem. Non enim sic cōmunicatur culpa per alterius voluntatem, quēadmodum communicatur gratia per spiritussanctī vnitatem. Potest enim, & in hoc, & in illo homine esse vnus spiritussanctus, etiam si inuicē nesciant per quem sit vtriusque gratia cōmunis. Non autē potest spiritus hominis esse, & huius, & illius, per quem peccāte altero, & altero non peccante, sit tamē causa communis. Hæc ille. AVTHOR. Liquidè satis exponit Augustinus de trāssusione peccati, distātias: & quomodo peccata parentum paruulis animatis nocere non possunt. Eis autem, qui nondum vita propria viuunt, nocent: vt eisdē nondum suppositis separatis. Traxit (inquit) reatum, quia vnus erat cū illo, & *in* illo, à quo traxit. Ergo (inquit Witcleuista) verum dicitur, quòd aliqua sunt in potestate parentum, quāuis iam lapsa in præteritum, propter quæ est necessārium paruulo sic venire: quia ex eis traxit reatum. Incerta satis propositio, quam assumis: si scilicet paruulis iam animatis, aut nondum, parētes fluant in sui reatum delicti. Et dicit Augustinus, quòd eis iā animatis nō noceant aliena delicta: saltem quantùm ad alienationem ab æterna vita, intellige. Nocēt
3 † autem adhuc frequenter quo ad afflictionē temporalis incōmodi: aut retardationē à gratia. Sicut item in casu istius Bonifacij refert se vidisse, in libro suo ad lapsos exhortatorio ad satisfactum, *Cyprianus*. Præsente (inquit) ipso Cyprianus.
me, ac astante, accipite quid euenerit. Parentes fortè fugientes, dum trepidi minùs consulunt, sub nutricis alimento paruulam filiam reliquerunt. Relictam nutrix detulit ad magistratus. Illi ei apud idolum, quò populus confluebat, quia carnem necdum posset comedere per ætatem, panem mixtum, quod tamē & ipsum de immolatione pereuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater: sed facinus puella commissum tam loqui, & indicare non potuit, quàm nec intelligere priùs potuit, nec arcere. Ignoratione igitur obreptum est, vt sacrificantibus nobis eā secum mater inferret. Sed puella iam mixta cum sanctis, precis nostræ, & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis ęstu fluctuabunda iactari, velut tortore cogente, quibus poterat indicijs conscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Vbi verò solennib⁹ adimpletis, calicē diaconus offerre præsentibus cœpit: & accipientibus cæteris locus eius aduenit, cœpit faciem

ſuam paruula inſtinctu diuinæ maieſtatis auertere:& os labijs obturantibus premere, calicem recuſare.Perſtitit tamen diaconus:& reluctanti licèt de ſacramẽto calicis infudit.Tũc ſequitur ſingultus,& vomit9:in corpore atq; ore violato, euchariſtia permanere non potuit.Sanctificatus in domini ſanctificatione potus de pollutis viſceribus erupit.Tanta eſt poteſtas domini,tanta eſt maieſtas, ſecreta tenebrarum ſub eius luce detecta ſunt,ſacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt.Hoc circa infantem:quæ ad eloquendum alienum circa ſe crimen necdum habuit ætatem. Hæc ille.AVTHOR. Hæc igitur infans ſentit no cuiſſe crimina aliena.Sed hîc ingerit ſe latior difficultas de cumulatione originalis delicti in prole ex actuali vitio immediati parentis:
4 attamen† ex nullo parente tantum trahit proles delicti,quantum ex primo Adam.Vna eſt maſſa damnationis antiquæ,& vna mors,quę ſecundùm apoſtolum per vnum hominem intrauit in mundum:ſicut per vnum Chriſtũ hominem vna vita. Ideo quia mors illa nec maior,nec alia fore poteſt, quàm quæ Adæ fuit in origine:quia infinitæ,vt dicam,fuit malitiæ,quanuis per imperfectiorem quandoq; ramum trãducatur in ſurculum: Sic nec vita cumulatior,aut quomodocũq; aucta, vel alia poteſt per ſanctum ramum in baptiſmo regenerato concreſcere,quàm illa,quæ per vnum hominem communiter venit in mundũ.Ideo tutiùs dixerat Auguſtin9,quòd ex Adam traxit paruulus,quod ſacramenti illius gratia ſol
5 ueretur.Nec† tamen nego quandoq; contrahere fœtum ſemẽta vitiorum ex traduce: per quæ ad peccandum,cùm adoleuerit,reddatur etiam procliuior, quod paſsim contingit in ſpurijs,& illicito,fœdoq́; concubitu procreatis:ſicut habet libro de quæſtionibus noui &
Auguſtin. veteris teſtamenti,quæſtio.13.*Auguſtinus*.Ad de(inquit)quia difficile de malis nati, & inter nequiſsimos educati,vel conuerſati, mentem ſuam temperant ad diſciplinam Dei ſequendam.Vide ergo ſi non bene actum eſt cum filijs perditorum.Hæc ille.AVTHOR.Duo hîc dicit ſatis differẽtia.Primò de ex malis natis.Secũdò de inter nequiſsimos educatis, vel conuerſatis.Primi quandam neceſsitatem generatione contrahunt.Secundi imitatione cõtrahunt.Vtriſq; de alieno peccato connaſcitur difficultas. De primis tamen ad præſens, quomodo tam graui ſarcina peccatorum premũtur,Dei tamen gratia ſuccurrente non pe
Idem. reunt,libro ſuo Enchirid.cap.28.diſputat *Auguſtin*.Neq; dixit in iniquitate,vel in peccato, cùm & hoc verè dici poſsit:ſed iniquitates,& peccata dicere maluit,quia & in vno illo, qđ in omnes homines pertranſijt, atq; tam magnum eſt,vt eo mutaretur, & conuerteretur in neceſsitatem mortis humana natura, reperiuntur,ſicut ſuprà diſſerui,plura peccata,& alia parentum,quæ & ſi non ita poſſunt mutare naturam,reatu tamen obligant filios, niſi gratuita gratia miſericordia domini ſubueniat.Sed de peccatis aliorum parentum,quibus ab ipſo Adam vſq; ad patrem ſuum progenitoribus ſuis quiſq; ſuccedit,non immeritò di-
6 ſceptari poteſt:Vtrum† omnibus malis actibus,& multiplicatis delictis originalibus, qui naſcitur,implicetur,vt tantò peius,quantò poſteriùs quiſq; naſcatur?An propter ea Deus in tertiam vſq; & quartam generationem de peccatis parentum eorum poſteris comminetur,quia iram ſuam quantùm ad progeneratorum culpas non extẽdit vlteriùs moderatione miſerationis ſuæ,ne illi,quibus regenerationis gratia non confertur, vi vna ſarcina in ipſa ſua æterna damnatione premerentur, ſi cogerentur ab initio generis humani omnium præcedentium patrum originaliter peccata contrahere,& pœnas pro eis debitas pendere?An aliquid aliud de re tanta ſcripturis ſanctis diligentiùs perſcrutatis,atq; tractatis, valeat,vel non valeat reperiri, temerè affirmare non audeo.Hæc ille.AVTHOR.Magnam difficultatem illam,quam Witcleff innuit,aſſeuerans commiſſa parentum paruulos neceſsitare vt pereãt, iam Auguſtinus affirmare nõ audet,ſed magnitudinem illius primi originalis delicti abſolutè pronuntiat,dicens eam tãtam,vt ea mutaretur,& conuerteretur in neceſsitatem mortis humana natura. De cuius item magnitudine conſequenter adiecit *Auguſtinus*. Illud tamen vnum peccatum, quod tam magnum in loco & habitu tantæ felicitatis admiſſum eſt,vt in vno homine originaliter,atque (vt ita dixerunt) radicaliter totum genus humanum damnaretur, non ſoluitur, ac diluitur,niſi per vnum mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Ieſum, qui ſolus potuit ita naſci,vt ei non opus eſſet renaſci.Hæc ille.AVTHOR. Hoc mihi videtur, ſaluo iudicio ſaniori,eſſe dicendum,quòd radix illa peccati Adæ tam excedit crimina ſingulorum,vt cùm in recenter nato concurrãt, totam rem minoris,vis maioris abſorbuit. Et gentes præuaricatrices tunc ſunt ſecundùm illud Eſaiæ,Quaſi ſtilla ſitulæ,& quaſi momentum ſtateræ reputatæ ſunt.Omnes gẽtes quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo,& quaſi nihilum,

Quæſtio.

Auguſtin.

lum,& inane reputatæ ſunt ei. Sic enim peccatum illud in ſua maſſa ex omnibus humanis peccatis conſtare videtur,ſicut mors illius peccati,ſecūdū illud, Et per peccatū mors,omnes mortes cōplectitur.Secūdū illud. 13. de ciuitate Dei cap. 12. *Auguſtinus*.Cū ergo requiritur,quā mortē Deus primis hominibus fuerat cōminatus,ſi ab eo mandatū tranſgrederē tur acceptū,nec obedientiam cuſtodirēt,vtrū animæ,an corporis,an totius hominis,an illa, quæ appellatur ſecunda?Reſpondendum eſt, omnes.Prima enim conſtat ex duabus:ex omnib⁹ tota.Sicut enim vniuerſa terra ex multis terris,& vniuerſa eccleſia ex multis cōſtat eccleſijs,ſic vniuerſa mors ex omnibus.Hæc ille.AVTHOR.Ita & vniuerſale illud peccatū ex omnibus,ex quo mors vniuerſalis efluxit,quæ itē cōſtat ex omnibus.Non tamē vniformis actualitatis erāt omnia peccata cū primo Adæ:ſed omnia ſimul cū illo erant vnū in origine.Non enim fiebat aliquod peccatū actuale poſteriùs,quod ibi nō tunc affuit in penetralibus ſuæ radicis.Quod nō video poſſe dici de aliquo citeriore parente. Non enim proles trahit vniuerſa delicta ſua primæua ex immediato parente, quanuis per eū traxerit vniuerſa,ſicut nec fructus ex fronde omnem ſaporem,& virtutem, ſed per illam ex radice participat.Nec ciſterna totam aquam hauſit ex fiſtula:ſed ex fonte manauit illi per fiſtulā. Quod autem ex parente propinquo ſuſcipit iniquum,ab eius actuali delicto quoddam habet exordium. Cuius autem reatus, ſimul vt magnum iſtud abluitur,in generatione deletur,quāquàm pœnalis lex illa mēbrorū per aliquod amplius in prole ſuperſit.Forſan in tertiam,& quartam generationem, vt Auguſtinus in non renatis ſupputat de reatu. Nec ſatis intelligo quid ipſi volunt,qui tertiam, aut quartam generationem taxatam referūt pro eo,quòd filij,aut nepotes peccantium patrū, qui eis adeſſe tanto tempore poſſunt,ex eorū imitatione multentur:cū peccatū iſtud ſecundū Auguſtinū ex contractione, non ex imitatione deſcendat.Alioquin non ex Adā, ſed ex diabolo fieret hoc peccatum. Sicut ſermone. 51. primæ partis ſermonū *Auguſtinus*.Propter imitationem dicis:quia primus peccauit Adam?Reſpondeo,prorſus non primus peccauit Adā:ſi primū peccatorē quæris,diabolū vide.Et libro primo de baptiſmo paruulorū. cap. 12.Hoc vnius delictum ſi imitationem attendamus,non erit niſi diaboli. Sed quia manifeſtum eſt de Adam,non de diabolo dici,reſtat intelligenda non imitatio, ſed propagatio peccati.Hæc ille AVTHOR.Non imitatio, tēpera negatiuam:non principaliter:nō fontaliter:ſed ꝓpagatio ipſa peccati: propter hoc quod dixit iam ſuprà,de malis nati, & inter nequiſsimos educati,vel conuerſati.

Auguſtin. Quæſtio. Reſponſio. Auguſtin.

¶ Quòd prætermiſsa neceſsitate euangelij pro percipiendo baptiſmo, Witcleff aſsignat neceſsitatem abſolutam erroneam omnium futurorū.

CAP. CVII.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui prætermiſſa neceſsitate euangelij pro baptiſmi perceptiome,aſsignat neceſsitatem abſolutam erroneam omnium futurorum, Auguſtini authoritatibus confutatur.*

2 *Neceſsitatum modi.Et qui fuerūt horū inuētores.*

3 *Doctrina Chriſtiana de duplici genere falſi ex Auguſtino.Et plura alia contra Witcleff neceſsitatem erroneam adducuntur.*

4 *Futurum euentum humanæ ſalutis inter tria uerſari,oſtenditur.Et multa de præſcientia & prædeſtinatione ibi.*

NEceſsitatē ergo quandā fatetur eccleſia in ſuſcipiēdo baptiſmate. Et neceſsitatē iſtā quanuis ab intentione remoueat,tamē ad hęreſim ſuā cō firmādam per noduloſas coſtas Witcleff extorquet:vt cū eccleſia dicere videatur,quādo cōtra eā eſt:in prædicto. 12. VVitcleff. ca.4.trialogi.Non (inquiens)licet fidelib⁹ ſupponendo baptiſmū flaminis,baptiſmum fluminis omnino relinquere. Sed neceſſe eſt data opportunitate circūſtātiæ ipſum accipere. Et cū omnia,quæ eueniunt,de neceſsitate eueniant,dici poteſt,quòd talis homo nō poteſt ſaluari ſine illo baptiſmate. Hoc tamē cognoſcimus ſolū reputatiuè poſtquàm baptizatio eſt cōpleta.Hæc Witcleff.AVTHOR.Ex† hoc vltimo perpende priora,ꝙ ſcilicet neceſsitatē baptiſmi ſacramentalis non concludit ex fide,nec ad eā oēs generaliter cōnatur aſtringere.Sed hoc (inquit)ſolū reputatiuè cognoſcimus.Quid eſt,quòd talis homo datus, non poteſt ſaluari ſine illo baptiſmate, cū tamen priùs de nullo vno homine,ſed de ſingu

1

lis ſit loquutus? Quare? Quia omnia, quæ euenient, de neceſsitate euenient. Ideo cū fuerat per baptiſmū ſaluādus, ſicut cōperimus baptizatione cōpleta, ſine baptizatione illa ſaluarinō potuit. Nō quia dixit Chriſtus, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, nō poteſt introire in regnū Dei. Aut quia dixit Chriſtꝰ, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluꝰ erit, qui verò nō crediderit, cōdēnabitur. &c. Sed quia dixit Witcleff, & nō Deus, Omnia quæcūq; euenient, de neceſsitate euenient. Et quia dixit Witcleff, Omne poſsibile eſt verum, & Deꝰ nihil poteſt facere, niſi quod facit, vel qđ facturus eſt, idcirco nō poteſt talis, aut talis ſaluari, ſi nō lauacro baptizetur, quanuis alij bene poſsint. Talis † videtur ne vocari doctor euāgelicꝰ, qui neceſsitatū modos, quos ſignauit euangeliū, abijcit: & hos, quos Petrus Abelardus, & prophanus Diodorus inuenerūt, aſſumit. Suprà in primo lib. notaui authorē huius neceſsitatis hæreticæ fuiſſe Petrū Abelardum. de quo Bernardus apud Innocentium papam conqueritur. Comperi tamen illum non eſſe primum, imò diu ante Petrum verſatilis erat hæc quæſtio inter duos dialecticos, Diodorum, & Chryſippum, vt in dialogo ſuo contra Pelagianos hæreticos citò poſt principium ſcribit *Hieronymus*. Inter Diodorum (inquit) & Chryſippum valentiſsimos dialecticos iſta contentio eſt. Diodorus id ſolū fieri poſſe, quod aut ſit verū, aut verū futurū ſit, & quicquid futurū ſit, id fieri neceſſe eſt. Quicquid autē nō ſit futurū, id fieri nō poſſe. Chryſippus verò, & quæ nō ſunt futura, poſſe fieri dicit, vt frangi hoc margaritū, etiam ſi id nunquàm futurū ſit. Hæc ille. AVTHOR. Partē verò catholicā ſuſtinebat iſte Chryſippus. Sic enim docuerūt logicā fidei orthodoxi patres quātūcūq; logici forent ſubtiles. Vnde & ſic diſtinguit de falſo in libro ſuo de doctrina Chriſtiana. 2. cap. 35. egregius, & fidelis logicus *Auguſtin*. Poſsumus † (inquit) diuidere, dicētes duo genera eſſe falſi. Vnū eorū, quæ omnino eſſe nō poſſunt. Alterū eorū, quæ non ſunt, quāuis eſſe poſsint. Nā qui dicit ſeptē & tres eſſe vndecim, id dicit, quod omnino eſſe nō poteſt. Qui autē dicit Calendis (verbi gratia) Ianuarij pluiſſe, tametſi falſum ſit, id dicit, quod fieri potuerit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce hęc eſt doctrina chriſtiana de duplici genere falſi. Vnum eſt impoſsibile, alterum ſatis poſsibile, ſed eſt falſum. Nō ergo omne falſum impoſsibile, aut omne poſsibile erit verū. Sic enim non duo genera, ſed vnū genus falſi fieret omne falſum. Hæc chriſtianorū eſt logica, altera paganorū, quā ſcilicet Witcleff contra Auguſtinū & eccleſiā tenet cū Diodoro. Et in propoſito de baptiſmo docet Auguſtinus Chriſtū potuiſſe facere, qđ longè meliori cauſa dimiſit. Potuit ſcilicet demōſtratiōe mirabili aliquē, vel aliquos in eccleſia deſignaſſe, qui ſoli propter eminentiā ſanctitatis accepiſſent baptizandi cęteros poteſtatē. lib. 6. de baptiſmo cōtra Donatiſtas. cap. 11. vbi dicit. Poterat enim ſi voluiſſet dominꝰ Ieſus baptiſmi ſui poteſtatē dare alicui, vel aliqbus pręcipuis ſeruis ſuis, quos iam feciſſet amicos ſuos: qualibus ait, Iā non dicā vos ſeruos, ſed amicos. vt quēadmodū per virgam florentē demōſtratꝰ eſt Aaron ſacerdos, ita in eius eccleſia, vbi plura, & maiora miracula facta ſunt, per aliquod ſignū demōſtrarentur excellentioris ſanctitatis miniſtri, & diſpenſatores miniſteriorū, qui ſoli baptizare deberent. Sed ſi hoc fieret, quāuis eis à domino attributus, tamē ipſorum iā baptiſmus diceretur, ſicut baptiſmus Ioānis fuit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Deus potuit tales ſibi ſeruos in eminenti miraculo ad miniſtrandū eligere: qđ tamē Deus nō fecit, nec meliùs ſic feciſſet. Cū autē gloſſam ſuā manualē adduxerit, dicēs, qđ ſi vult, poteſt, ſatis oſtē ſum eſt ſuprà, quòd inutiliter eā ducit ad præſens, quia caſus ſupponit eum potuiſſe, quod de facto nō voluit. Et itē nihil ita poteſt Deus quod ſi vult poteſt, ſecundū *Auguſtin*. in libro retractationū. Et in lib. de natura & gratia ferè ad principiū, recitās quēdā errātē. Priùs (inquit) diſtinguit aliud eſſe quærere an poſsit aliquid eſſe, qđ ad ſolam poſsibilitatē pertinet, & vtrū ne aliud ſit. Hanc diſtinctionē verā eſſe nemo ambigit. Cōſequens enim eſt, vt qđ eſt, eſſe potuerit: non eſt aūt cōſequens, vt qđ eſſe poteſt, etiā ſit. Quia enim dominus Lazarū ſuſcitauit, ſine dubio potuit: quia verò Iudā nō ſuſcitauit, nūquid dicendū eſt quòd nō potuit? Potuit ergo, ſi voluiſſet. Nam ſi voluiſſet, etiam eadem hoc poteſtate feciſſet, qua & filius, quos vult, viuificat. Sed hac diſtinctione vera, atq; manifeſta, quò tendat, & quid efficere conetur, aduertite. Nos. (inquit) de ſola poſsibilitate tractamꝰ Hęc ille. AVTH. Hic ecce diſtinctionē quanuis errantis viri, nō tamē erroneam, ſed veram eſſe approbat Auguſti. ſcilicet inter aliquid poſſe eſſe, & ipſum eſſe, & veram eſſe nemo ambigit inquit. Et pòſt dicit iſtā diſtinctionem veram eſſe, atq; manifeſtam: & probat logicè. Quia cōſequens eſt, vt quod eſt, eſſe potuerit: non autem ſic ſequitur quòd eſt ſi poſsit eſſe. Manifeſtè autem interimit Auguſtinus illā manualem gloſſam Witcleff;

2 Neceſsitatum modi.

Petrus. Abelardus.

Hierony.

3 Auguſtin. Falſum duplex.

Aliter lib. v. Auguſtin.

Idem.

Witcleff,potuit ſi voluit, quia cū dicit, quòd Chriſtus Iudā non ſuſcitauit, ſtatim ſubijcit, potuit,ſed noluit. Non ergo tantū potuit qđ voluit: ſed etiam quod noluit potuit, & hoc eadem poteſtate,qua potuit etiam quod voluit,ſcilicet Lazarum ſuſcitare. Stat ergo cum omni indifferentia volitionis & nolitionis omnino identitas poteſtatis. Huius neceſsitatis poſitio,ſicut eſt vetus,ita vetuſtos reſpirare facit errores, vtrum nullus prædeſtinatus poteſt à gratia & charitate regni finalis excidere,nec aliquis præſcit⁹ eā habere perpetuò. Quilibet autem baptizatus ideo baptizatur, vt perpetuò illam poſsideat: ſecundùm illud, Qui crediderit,& baptizatus fuerit &c. Nullus ergo baptizatus prædeſtinat⁹ poteſt poſt quæcūq;, vel quotcūq; flagitia à gratia excidere ſic ſuſcepta,pro tāto,quia qui ſaluus erit, non ſaluus eſſe non poterit. Circa hāc rem errores quorundam veterum in lib. 21. de ciui. Auguſtin. Dei.ca. 15. recitat *Auguſtinus*.. Sūt (inquit) alij ab æterno ſupplicio liberationem nec ipſis ſaltem omnibus hominibus promittentes, ſed tantummodo Chriſti baptiſmate ablutis, qui participes ſunt corporis eius, quomodolibet vixerint,in quacunq; hæreſi, vel impietate fuerint:propter illud, quod ait Chriſtus Ieſus,Hic eſt panis qui de cælo deſcendit,vt ſi quis ex ipſo manducauerit,nō morietur. Ego ſum panis viuus,qui de cælo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane,viuet in ęternum. Ab æterna ergo (inquiunt) morte neceſſe eſt iſtos erui:& ad vitam ęternā quandocūq; perduci. Hæc ille. AVTHOR. Quantū ab iſtis diſtet Witcleff,ipſe exponat. Iſti dicūt, quòd omnes abluti Chriſti baptiſmate,participeſq; corporis eius,& mēbra facti,quantūcunq; flagitioſi poſtea facti,perire non poſſunt. Nunquid Witcleff concedit? Et iterum quod concludit: Ab æterna ergo (inquiūt) morte neceſſe eſt iſtos erui. Nunquid ita docet Witcleff? quia quì ſaluandi fuerant per baptiſmum, ab illa gratia dicit nō poſſe excidere. Sequitur & alius error ponentium iſtud aliquantò reſtrictius,non de hæreticis,ſed de alijs quantūcun Idem. q; impijs intra eccleſiam. *Auguſtinus*. Item ſunt qui hoc nō omnibus habentibus baptiſmatis Chriſti,eiuſq; corporis ſacramētum, ſed ſolis catholicis,quanuis malè viuentibus,pollicean tur,quia nō ſolo ſacramento,ſed re ipſa manducauerunt carnem Chriſti,in ipſo eius corpore conſtituti. de quo dicit Apoſtolus. Vn⁹ panis vnum corpus multi ſumus. vt etiam ſi poſteà in aliquam hæreſim, vel etiā in gentilium idololatriam lapſi fuerint, tantùm quia in corpore Chriſti,id eſt,in catholica eccleſia, ſumpſerunt baptiſmum Chriſti, & manducauerūt corpus Chriſti,nō moriātur in æternū, ſed quādoq; vitā conſequātur æternam: atq; illa omnis impietas quātò maior fuerit, non eis valeat ad æternitatem,ſed ad diuturnitatē, magnitudinēq; pœnarum. Hæc ille. AVTH. Hæc omnia fatetur Witcleff eſſe fidelia: eo q VVitcleff. nullus præſcitus poteſt rē ipſam attingere ſacramenti. Res enim vtriuſq; ſacramenti eſt in corporatio talis mēbri ad ſalutē æternā. Ideo dicit,vt ſuprà protulimus,nullum præſcitum percipere verū Chriſti corpus,rem ipſam, ſed ſacramentum eius extrinſecū: nec itē rē ſacramēti baptiſmi,ſcilicet ſalutē æternā. Lib. de fide ad Petrū. cap. 22. *Auguſtinus*. Ideo debet ad Auguſti. eccleſiā redire,nō vt ſacramētū baptiſmatis iterū accipiat,ſed vt in ſocietate catholica vitam æternam accipiat. Hæc ille. AVTHOR. Vita autē æterna ſolis prædeſtinatis aptatur ex gratia,à qua (dicit) nō poſſunt excidere: quia tunc nō eſſet illa,quæ & ipſa ſola eſt ratio mēbrationis eccleſiæ. Ergo percepto baptiſmo, vel corpore Chriſti ſecundū rē ipſam, nullus poteſt ab illa gratia incorporationis excidere,quia tūc non eſſet illa. Nec omnis ſequens impietas,aut caſus in hęreſim,idololatriā, aut labyrinthum quanticūq; flagitij,præparat eū ad æternū damnationis interitū: quia talis euētus eſt ei impoſsibilis etiam penes Deum. De præſcito verò ſupponit econtrario, ſicut habet ter dānata cōcluſio. 247. Infans præſcit⁹, & baptizatus,neceſſariò viuet diutiùs,& peccabit in ſpiritūſanctum, ratione cuius merebitur, vt perpetuò cōdēnetur: & ita nullus ignis poteſt eum cōburere pro hoc tempore, vel in ſtanti. Hæc Witcleff. AVTHOR. Quàm turpis ſit hæc dictio contra fidem de omnipotētia Dei,& item de libero arbitrio hominis, quis neſciat Chriſtianus? Sed vt oppoſita iuxta ſe poſita magis appareāt: adducatur in medium,quod de hac re in lib. de bono perſeuerantiæ. cap. 21. ſententiat *Auguſtinus*. Vt (in- Auguſti. quiens) nō dicam quoniam ſit poſsibile Deo aduerſas & aduerſas in fidem ſuam conuertere hominum voluntates,& in eorum cordib⁹ operari,vt nullis aduerſitatibus cedāt, nec ab illo aliqua tentatione ſuperati diſcedant,cùm poſsit & quod ait Apoſtolus facere,vt nō eos permittat tentari ſupra id quod poſſunt. Vt ergo id non dicam, certè poterat illos Deus præſciens eſſe lapſuros,antequàm id fieret,auferre de hac vita. Hæc ille. AVTH. Ecce tu dicis,q iſte præſcit⁹ baptizat⁹,& infans neceſſariò viuet diutiùs,vt peccet ad mortem. Auguſtinus

ſtinus planè dicit quòd nō: quia potuerit De⁹ (inquit) præſciens ipſum lapſurum eſſe, ante quàm id fieret, auferre de hac vita. Sed dicis: & ſi ſic fieret, nō eſſet prę ſcitus. Fateor in caſu illo, ſed non ſic fiet, ideo ſuſtinet Auguſtinus effectus contingentiam, neceſsitatem tuā abſolutam contemnens. Ex fide enim præſcitus poteſt eſſe prædeſtinatus, quanuis ſic non ſit futurus. At inquis: prædeſtinatio Dei ergo eſt fallibilis. Nequaquàm, ſed cū certitudine præ deſtinationis diuinæ ſtat cōtingentia in effectu, ſicut cū neceſſe eſſe creatoris ſtat vertibili tas creaturæ. Falluntur enim in hoc negotio reſpicientes ad pauca: & humanæ traditionis principijs, quibus ſemel iuuenes imbuti ſunt, pronum ſemper mergētes aſpectum. Attollāt
4 †vel ſemel fidei oculos, & diſcant hunc futu= rum euentum humanæ ſalutis inter tria verſa ri. Habet enim prædeſtinationem diuinā pro principio, futuritionē ipſam ſecūdùm liberū arbitrium Dei gratię conforme pro termino, & Dei potentiam infinitam agentem, vel deſerentem ſemper illimitatè comitantē vtrūq;. Prædeſtinationi enim Dei omnino derogat, qui certitudinem eius tollit, aut vſquequaq; quòd falli poſsit, admittit, & æquè creaturam à ſeipſa ſuſpendit, qui contingentiā actuū adi mit, & vertibilitatem eius in neceſsitatē cōmu tat. Potentia verò creatoris certiſsima ſine prę iudicio certæ præſcientię, poteſt ſecundū id ipſum, quod in creatura futurum eſt, aut item non futurum, vt ſibi placet, efficere. Prædeſtinationi tamen eius nihil poteſt ſurripi: quia omnino fixa eſt, & ſecūdū eā null⁹ perire po teſt, qui prædeſtinatur ad gloriam. Et ſic intel
Idem. ligi habet illud, quod *Auguſtin.* ait libro de fide ad Petrum. cap. 35. dicens. Firmiſsimè tene, & nullatenus dubites, omnes, quos vaſa miſericordiæ gratuita bonitate Deus facit ante cō ſtitutionē mundi in adoptionem filiorū Dei, prædeſtinatos à Deo, neq; perire poſſe aliquē illorum, quos Deus prædeſtinauit ad regnū cælorum: nec quenquam illorum, quos non prædeſtinauit ad vitā, vlla poſſe ratione ſalua ri. Prædeſtinatio enim illa gratuitæ donationis, eſt prę paratio, qua nos Apoſtolus ait prę deſtinatos in adoptionē filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum. Hæc ille. AVTHOR, Bene dicit nō perire poſſe aliquē illorū, quos Deus prædeſtinauit ad regnum, ſecundū id, quod prędeſtinationem ipſam reſpiciūt. At-
Auguſtinus tamen ſecundùm ſe perire poſſunt, & ruere, vt idem *Auguſtinus* ſupponit lib. de prædeſtinatione ſanctorum circa medium, dicēs. Cur autem hic tenuerit caſurum iuſtum, quem priuſquàm caderet, hinc poſſet auferre, iuſtiſsima oratio: ſed inſcrutabilia ſunt iudicia ei⁹. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Deus priùs poteſt auferre iuſtum, quàm cadat: ſed inſcrutabili iu ſtitia eius non hoc faciens, detinet donec cadat. Si ergo ſine detrimento iuſtitiæ ſuæ De⁹ iuſtum detinet in hac vita vſq; ad iniuſtitiam, quare ſine detrimento prædeſtinationis ſuæ fixæ nō pōt De⁹ detinere in hac vita adoptio nis ſuę filiū, quoùſq; ſit nō filius? Inter hęc ſci licet omnino fixum, & omnino contingēs, il limitata ſemper adeſt diuina potentia, quæ ſicut prædeſtinatio diuina humanis caſibus nō ligatur. Idcirco in primo libro dixi longè alijs regulis vtendum eſſe, cùm diuinæ præ deſtinationis, aut præſcientiæ eius caſibus cō uerſamur, quàm in puerorū obligationibus ſolebamus, propter admixtionem extraneā ſummi neceſsarij, & vltimi contingentis. Ita vt ſemper in reſponſionibus poſt caſum in ter verum de facto, & verum ſolū poſsibile ad miſſum in caſu, fiat diſtinctio, vt ſi de facto ſit verum ſolum futurum, quòd Ioannes ſaluabi tur: ponatur tamen quòd peccet, & illo pecca to diſcedat. Si proponatur: concedam cū ex preſſa adiectione, quòd non cōcedo hoc ſim pliciter, ſed ratione poſiti tāquàm verum poſ ſibile tantū, nō tamē ſic futurū, quia alioquin conceſſum ſimpliciter, diuinæ prædeſtinatio ni ſimpliciter repugnaret. Quòd omnino ſa næ fidei aduerſari, lib. 1. de natura animæ ad Vincentiū tradidit *Auguſtinus*. Noli (inquiēs) Auguſtin. dicere, noli credere, noli docere, quos domin⁹ prædeſtinauit ad baptiſmum, prædeſtinatio ni ei⁹ eripi poſſe, & ante defungi, quàm in eis fuerit, quod omnipotens prędeſtinauit imple tum, ſi vis eſſe catholicus. Neſcio enim quæ hic poteſtas contra poteſtatem Dei, caſibus datur, quibus irruentibus, quod ille prædeſti nauit fieri, non ſinatur. Hęc ille. AVTHOR. Ex hoc percipi poteſt, quòd ars iſta obligato ria diebus Auguſtini in materia de Dei præ deſtinatione vſu coaluit, & per indiſcretā ob ſeruantiam regularum cogebantur reſponſa les diuinæ prędeſtinationi occurrere propter caſuum poteſtatem. Neſcio (inquit *Auguſtin.*) Idem. quæ hic poteſtas contra poteſtatem Dei caſi bus tribuatur. Omnis enim poteſtas diuinæ prædeſtinationi contraria amputatur, quando vnicuiq; propoſitioni tantū verè poſsibili hæc nota coniungitur alijs, prout de facto ve ræ ſunt conceſsis ſimpliciter. Nec logicā hāc tanquàm nouā rideant Witcleuiſtę, quouſq; doceant, quare magiſter eorum Witcleff etiam inter neceſsitates ſuas erroneas coactus ſit inter

ſit inter verum de poſsibili, & verum de facto hac vti cautela, & dicere, ſi Deus voluerit. Sicut ipſe dicit. 3. libro trialogi. cap. 8. Et nunquid magis pertinenter dicitur de Ioanne prę deſtinato de facto, quòd in caſu poſito eſt deceſſurus in mortali de poſsibili poſito, quàm ſi Deus hoc vult? Hoc tamē ſeruato pro abſolutè vero, quod eſt de facto futurum: quia hoc diuinæ præſcientiæ eſt determinatum obiectum, prout in fine libri contra ſermonē Ariano rū dicit *Auguſtinus*. Deū ſe futurū nūquàm præſciuit: quid eſt autē præſcientia, niſi futurorum ſcientia? Hæc ille. AVTHOR. Illi ergo, qui oppoſitū eius, quod Deus præſcit, de facto futurum concedunt in caſu poſito, tanquàm de facto ſit futurum, ipſi ad mentē Auguſtini propter poſsibile caſualiter poſitum, deſtruunt Dei pręſcientiā. Vnde in prædicto loco ſubdit contra Vincentium *Auguſti*. Tua (inquit) iſta ſunt verba, habēdam dicimus (inquit) de infantibus iſtiuſmodi rationem, qui prædeſtinati baptiſmo vitæ præſentis antequàm renaſcantur in Chriſto, præueniuntur occiduo. ergo ne prædeſtinati baptiſmo vitæ præſentis antequàm ad eū perueniant præueniūtur occiduo: & prædeſtinaret Deus quod futurū non fuiſſe neſciuit, vt eius, aut prædeſtinati o fruſtraretur, aut præſcientia falleretur? Hæc ille. AVTH. Ex modo arguendi patet, q̄ propoſitionē de ineſſe ſimpliciter intelexit Auguſtinus: quod in principio dixerat nullos diuinæ prædeſtinationi eripi poſſe, id eſt, nō poſſe cōcedi ſic ſimpliciter. Vnde præ deſtinationi ereptos quis intelligat? quia ſic ſemper de poſt nudè arguit de ineſſe: vt quanuis ſic ponatur in caſu, & cōcedatur velut poſsibile abſolutè, tamen nō ſic dicēdū eſt, quod ſtatim præſcito vero opponitur. Vt de præſcito infante ad baptiſmū, quanuis in caſu poſito preueniri poſsit occiduo: non tamen hoc concedo futurum, etiā poſt caſum admiſſum, quia de facto eius oppoſitū eſt verū futurū. Concedo tamen illud tanquàm poſsibile futurum, & hoc Deus ſimul cū determinato futuro præſciuit. Et in præſcientia diuina bene cōueniūt, q̄ Deus cognouit hoc de facto futurū, & de poſsibili nō futurū. Vnde & neutrum illorū futurorū neſciuit Deus in modo ſuo fore futurū, vt eius prædeſtinatio fruſtraretur, aut præſciētia falleretur. Certè hæc duo ſimul futura De⁹ omnino nō præſcit. ſ. hoc eſſe futurū, & hoc nō eſſe futurū, ſed omnino alterū illorū De⁹ neſcit eſſe futurū. Et ſic in hac via ſtāt prædicti caſus Auguſtini de prędeſtinatione ſanctorū, quos ipſe libenter admittit.

Auguſti. Aliter quoniam.

Auguſtin.

Aliter præſciuit.

¶ Quòd baptiſmus aquæ tollit omne delictum mortale, & veniale, & omiſsionis quodcūq;, induens perfectè nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt.

CAP. CVIII.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui dicit, quòd in baptiſmo nō remittitur peccatum omiſsionis, confutatur. Et quomodo in hoc ſatagit in perfidia ſuperare Pelagiū.*
2 *Baptiſma quòd det omnium indulgentiam peccatorum, & auferat peccata, non radat.*
3 *Peccatum quid, & quid delictum, & quomodo differant ex Auguſtino. Et quomodo delictum, quod eſt omiſsionis peccatū, etiā in baptiſmo remittatur. Et quid de hoc dicāt Auguſtinus, Haymo, Beda. &c.*

PRimus effectus ſancti baptiſmatis in magna portione ſui ſtollitur, quādo plena indulgentia omnium peccatorum ipſi negatur: & fit vis de venialibus omiſsionis. Inter cō cluſiones ter damnatas. 208. Baptiſmus delet omne peccatum originale, vel actuale: mortale aut veniale quod inuenit, ſed de veniali omiſsionis non oportet. Hæc Witcleff. AV- V Witcleff.
1 THOR. Quod† ergo ſacramentum eſt perfecta abolitio veteris hominis, ſi baptiſmus ſui delicti ruinas non implet? Vbiq; ſatagit (ſicut prædixi) in perfidia ſuperare Pelagium. Nam Pelagiani hunc articulum pro damnato habebant, quòd non omnia peccata in baptiſmate tollebantur, ſicut ſcribit in libro. 1. contra duas epiſtolas Pelagianorum. cap. 24. *Auguſtinus*. Eos (inquit) qui dicunt etiam baptiſma non omnia peccata delere, condemnamus, quia ſcimus plenam purgationem per ipſa myſteria conferri. Auguſtinus reſpondit. Hoc dicimus & nos: ſed paruulos quoque per ipſa myſteria primæ natiuitatis, & obnoxiæ ſucceſsionis vinculis ſolui, non dicitis vos. Propter quod de eccleſia Chriſti, quæ hoc antiquitùs tenet, oportet vt ſicut alij hæretici ſegregemini & vos. Hæc Auguſtin.

ille. AVTH. Vide nunc Witcleff Pelagianos iſtos cõcedere, dicẽtes baptiſma ſanctũ non omnia peccata delere, ſimpliciter cõdẽnatos, qa ſcimus (inquiũt) plenã purgationẽ ꝓ ipſa myſteria cõferri. At Auguſtinus, hoc inquit dicimus & nos. Ergo qui dicitis nõ plenã purgationẽ, ſed vix ſemiplenã cõferre baptiſma, dũ venialia omiſsionis excipitis, multò magis quàm Pelagiani oportet de eccleſia ſitis cũ hęreticis ſegregati. Nolit hoc dictũ imputare catholicis, niſi mania Pelagianorũ voluerit annotari. Iulianus enim Ecclauẽſis cũ ſuis ſic imposuerũt eccleſiæ, quaſi dixiſſet baptiſmũ nõ omnia peccata auferre, ſed radere, ita vt radices delictorũ teneãtur in carne. Quod dicit ꝓ cõcupiſcẽtia carnis, quæ ſeminarium videtur eſſe ſequẽtiũ delictorũ. At libro primo cõtra duas epiſtolas Pelagianorũ. cap. 7. *Auguſtinus.* Idem Dicũt etiã (inquit) baptiſma nõ dare omnẽ indulgẽtiã peccatorum, nec auferre crimina, ſed radere: vt omniũ peccatorum radices in mala carne teneãtur. Auguſti. reſpõdet. Quis hoc aduerſus Pelagianos niſi infidelis affirmet? Dicimus ergo baptiſma dare omniũ indulgentiã peccatorũ, & auferre peccata, non radere, nec vt omniũ peccatorũ radices in mala carne teneãtur quaſi raſorũ in capite capillorum vnde creſcãt iterũ reſecãda peccata. Nã & iſtã ſimilitudinẽ cõperi ſuę illos adhibere calũnię, tãquàm hoc nos ſentiamus, atq; dicam⁹. Sed de iſta cõcupiſcẽtia carnis falli eos credo, vel fallere, cũ qua neceſſe eſt, vt etiã baptizatus, & hoc ſi diligẽtiſsimè proficit, & ſpiritu Dei agitur, pia mẽte cõfligat. Hæc ille. AVTH. Nõ ergo eccleſiæ patres tales abraſiones peccatorũ admittũt, vt ablatis maiorib⁹, minora remaneãt. Auguſtin. Dicimus (inquit *Auguſtin.*) baptiſma dare omniũ indulgẽtiã peccatorũ, & auferre peccata, nõ radere. Si ergo omniũ peccatorũ fert baptiſm⁹ indulgẽtiã, nõ põt ibi remanere venia le omiſsionis: ne nõ omniũ, ſed omniũ præter taliũ fiat in baptiſmo remiſsio peccatorũ. Nec licet ab illa vniuerſali ſentẽtia iſta excipere, niſi eadem licentia poſsit alius cũ volet mortale omiſsionis excipere. Sed attendamus ſcripturã ſanctã quid in hac re definiat. Leuiti. 6. ſcribitur. Sicut in peccato offertur hoſtia, ita & ꝓ delicto vtriuſq; hoſtię lex vnaerit. Si enim genus locutionis attendimus, peccatũ cõmiſſionis reatũ intimat. Delictũ, negligentiæ, vel omiſsiõis culpã notat. Vtriuſq; tamẽ lex vna erit, quia in nouo teſtamẽto gratia Dei in ſacramẽtis ſimul tollit vtrũq;, ſaltẽ q̃ tollit peccatũ, ea lege aufert delictũ. Vnde in libro quæſtionũ Leui. cap. 15. di ſſoluẽs prædicti textus ambiguũ, ſic loquitur *Auguſtinus.* Quæritur in ter delictũ & peccatũ q̃ ſit differẽtia: quoniã ſi nulla eſſet, nullo modo diceretur: quomodo quod eſt ꝓ peccato, ita & id, quod pro delicto. Quanuis enim lex eiuſq; ſacrificiũ nihil diſtet, qa lex eſt vna eorũ, tamẽ ipſa duo, quorũ vnũ eſt ſacrificiũ, id eſt, peccatũ, & delictũ ſi inter ſe nihil differrẽt, & ſi vnius rei duo nomina eſſent, nõ curaret ſcriptura tã diligenter cõmẽdare vnũ eſſe vtriuſq; ſacrificiũ. Fortaſſis ergo peccatũ eſt perpetratio mali: delictũ aũt derelictio boni: vt quẽadmodũ in laudabili vita aliud eſt declinare à malo, & aliud eſt facere bonũ: qđ admonemur, dicente ſcriptura, Declina à malo, & fac bonũ: Ita & in dãnabili, aliud eſt đclinare à bono, & aliud facere malũ: vt illud delictũ, hoc peccatũ ſit. Nã & ipſũ vocabulũ ſi diſcutiatur, quid aliud ſonat delictũ, niſi derelictũ? & qui deliquit, quid dereliquit niſi bonũ? Et infrà. Poteſt etiã videri illud eſſe delictũ, quod imprudẽter, id eſt, ignoranter, Peccatũ, quod ab ſciẽte cõmittitur. Huic differẽtię videtur teſtimonia cõſonare diuina. Delicta quis intelligit? Et illud. Quoniã tu ſciſti imprudẽtiã meã. Cõtinuò quippe ſecutus adiũxit. Et delicta mea à te nõ ſunt abſcõdita. velut alio modo repetẽs eãdẽ ſentẽtiã. Nec ab eadẽ ratione diſcordat Apoſtoli dictũ. Si præoccupat⁹ fuerit homo in aliquo delicto. Hinc enim, ꝙ prẽoccupatũ dicit, imprudẽtẽ lapſum eſſe ſignificat. Peccatũ verò ad ſciẽtẽ pertinere, apoſtolus Iacob⁹ tãquàm definiẽs ait. Sciẽti igitur facere bonũ, & nõ faciẽti, peccatũ eſt illi. Sed ſiue iſta, ſiue illa, ſiue aliqua alia differẽtia ſit peccati, & delicti, niſi aliqua eſſet differẽtia, nõ ita loqueretur, vt diceret, Quomodo ꝓ peccato, ita pro delicto lex vna eſt eorũ. Indifferẽter autẽ plerũq; dicũtur, vt peccatũ nomine delicti, & delictũ nomine peccati appelletur. Neq; enim cũ dicitur in baptiſmo fieri remiſsio peccatorũ, nõ fit etiã delictorũ: nec tamẽ vtrũq; intelligitur. Sic & dominus ait pro multis effundi ſanguinẽ ſuũ in remiſsionẽ peccatorũ. Nũquid quoniã nõ ait, & delictorum, ideo qſquam dicere audebit in ſanguine ipſi⁹ nõ fieri remiſsionẽ delictorũ? Itẽ in eo, quod ſcriptũ eſt apud Apoſtolũ. Nã iudiciũ quidẽ in vno in cõdẽnationẽ, Gratia verò ex multis delictis in iuſtificationẽ. quid aliud, quàm nomine delictorũ & peccata cõprehẽſa ſũt? Hęc ille. AVTHOR. In toto iſto paſſu quid aliud Auguſtinus inſinuat, niſi peccata omiſsionis, quæ appellat delicta, eadem legis oblatione deleri, qua peccata commiſsionis, quæ peccatorũ nomine cenſebantur eſſe deleta? Et ſic in nouo

Auguſtin.

2

3

Peccatum. Delictum.

nouo teſtamẽto eodẽ ſacramẽto baptiſmatis & hoſtia ſanguinis ſimul nomine peccatorũ omnia tollebantur delicta. Nec faciẽda eſt vis de minoribus delictis, quę virtute tãti ſacramẽti ſorbẽtur in maioribus. Lib. 6. cõtra Iulianũ. Auguſti. ca. 11. *Auguſtinus*. Nec nos dubitamus quia baptiſmate delictũ omne mũdatur, ſi renaſcendo quiſq; mũdatur. Qđ enim non amittit niſi regeneratio, nõ ceſſat trahere generatio. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Ecce in baptiſmate omne delictũ mũdatur. Siue ergo delictum eſt omiſsionis piaculũ, ſiue in eo etiã cõmiſſum omne peccatũ includitur, ſicut verũ eſt, & Auguſtinus ſuprà hoc docuit: omne venia le omiſsionis vitiũ potiùs in magno omiſſo laxari intelligitur, quàm peccata cõmiſſa. Pec cata enim minora eiuſdẽ generis cõuenienti⁹ includũtur in ſuis maioribus, quàm omnino alterius generis tãta peccata. Et iterũ ſi inſtet pro minoribus peccatis omiſsionis Wticleff, quia minora ſunt, rogo quomodo ſignabit vnũ minus, quàm eſt ignorãtiæ peccatum in paruulo? Vnde & Pſalmiſta. Delicta iuuentutis meæ, & ignorãtias meas ne memineris domine. Et nũquid ſanctitas ſacramẽti hoc exigit, vt & ipſa purgetur? Libro primo de bapti Idem. ſmo paruulorũ ca. 44. *Auguſtinus*. Illã recẽtiũ natorũ profundiſsimã ignorãtiã videam⁹, ex qua ad iſtã nõ permãſurã balbutiẽtẽ fatuitatẽ tãquàm ad ſcientiã, locutionẽq; tẽdẽtes perficiẽdi venerũt. Illas, inquã, conſideremus tenebras mẽtis vtiq; rationalis, in quibus & Deũ ignorant prorſus, cuius ſacramẽtis, etiã cũ baptizantur, obſiſtũt. In has quęro vnde, & quã do ſubmerſi ſunt? Sequitur. An nullũ eſt ignorantiæ malũ, & ideo nec purgandũ? Et quid agit illa vox, Delicta iuuẽtutis meæ, & ignorãtias meas ne memineris? Etſi enim dãnabiliora peccata ſunt, quę ab ſciẽtib⁹ cõmittũtur, tamẽ ſi ignorãtię peccata nulla eſſent, nõ hoc legeremus, qđ cõmemoraui, Delicta iuuentutis meæ, & ignorãtias meas ne memineris. Hęc ille. AVTHOR. Magnũ igitur eſt iſtud ignorãtiæ malũ, & ideo reſtat eſſe purgandũ. Nã ſi ignorãtiæ peccata nulla eſſent, nõ ad ea tergẽda pſalmographus ſic oraret, Delicta iuuẽtutis meę &c. Dãnabiliora tamẽ peccata ſunt, quæ à ſcientibus cõmittũtur, dicit Augu. ſed nõ ideo ſunt iſta nulla, & ideo nec purganda. Quaſi diceret, ſi forẽt aliqua, purgarẽtur. Qua hoſtia? Sicut ſuperior lex docuit eadẽ, qua tollũtur peccata, quæ à ſciẽtibus cõmittũtur. Eadẽ enim lex eſt peccati & delicti, cõmiſſi & omiſsi, maioris & minimi: alioquin baptizatus nõ eſſet pfectè iuſt⁹ ex baptiſmo. Quo cõtrà dicit Apoſtol⁹ ad Ro. 3. Nũc autẽ iuſtitia Dei manifeſta eſt ſine lege, teſtificata à lege, & prophetis. Dicit, Nũc aũt, id eſt, in noſtro tẽpore, per baptiſmũ. Vnde ibi in expoſitiõe *Haymo*. Haymo. Iuſtitia in Chriſto eſt reuelata, & data ſine lege, id eſt, ſint obſeruatiõe legali, quia nulli lex ſecũdũ myſteria & ſacrificia traditur iã obſeruãda, ſed dicitur, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. hoc eſt, iuſtus erit. Sequitur. Teſtificatur à lege, & prophetis. Iuſtitia bapti ſmatis, qua iuſtificamur, teſtificatur per legẽ, dũ dicitur. In nouiſsimis diebus circũcidet dominus cor tuũ, id eſt, auferet peccata tua, & iuſtificabit te per baptiſmũ. Hæc ille. AVTH. 4 Perfectã ergo iuſtitiã cõſequuntur homines per baptiſmũ: perfectè autẽ iuſti nõ ſunt, quibus poteſt imputari delictũ. Nec eſt per differẽtias omiſsionis & cõmiſsionis, venialis aut mortalis exẽptio procuranda. Quia ſic in baptimate plena fit indulgẽtia criminũ, vt ſi ſic baptizati decedãt, tranſeant ad hanc eccleſiã, vbi non eſt macula, ſiue ruga. In expoſitione ſua ſuper illo Iacobi. Vides quoniã fides cooperabatur operibus illius. tãgẽs prędictũ textũ Apoſtoli, *Beda*. De hoc teſtimonio Paulus Beda. ad Romanos firmiſsimè diſſeruit, manifeſtiſsimè dicẽs. Quia tanta eſt virtus fidei, vt ſtatim perceptis eius myſterijs, iuſtũ de impio facere poſsit hominẽ. Sequitur. Hoc quoq; tẽpore ſi quis nuper ad fidẽ veniens baptiſmũ ſuſceperit, & proponens ſe toto corde Deo ſeruire & præceptis eius obedire, moxq; de hac luce migrauerit, iuſtificatus vtiq; fide ſine operib⁹ emigrauit: quia tẽpus operãdi, vnde fidẽ probaret, ipſo, in quẽ credidit, Deo diſponẽte, nõ habuit. Hæc ille. AVTH. Et in de baptiſmo paruulorũ lib. 1. ca. 17. *Auguſtin*. Cæterũ quis Auguſtin. ignorat, ꝙ baptizatus paruulus, ſi ad rationales annos veniẽs nõ crediderit, nec ſe ab illicitis cõcupiſcẽtijs abſtinuerit, nihil ei proderit, quod paruus accepit? Veruntamen ſi percepto baptiſmate de hac vita emigrauerit, ſoluto reatu, cui originaliter erat obnoxius, perfi cietur in illo lumine veritatis, quod incõmutabiliter manens in æternum, iuſtificatos præſentia creatoris illuminat. Peccata enim ſola ſeparant inter homines, & Deum, quæ ſoluũtur Chriſti gratia: per quem mediatorem reconciliamur, cùm iuſtificat impium. Hæc ille. AVTHOR. Hæc eſt ergo non defecta, nõ ſemiplena, ſed plena indulgentia criminum, quam quilibet iuſtificatus ex fide in baptiſmo conſequitur: cum qua ſcilicet iuſtus poſſit ſine ſorde reputari inter iuſtificatos illos, quos preſentia creatoris illuminat. Et quia

non eſt

non eſt peccatum niſi ſeparet à Deo: & ſola peccata ſeparant inter homines & Deum: nullum reſtabit baptizato peccatum, quin ſoluitur Chriſti gratia per eum, qui iuſtificat impium. Sicut æquè dicit ad hūc effectum Apoſtolus ad Romanos. 3. Iuſtificati (inquit) gratis per gratiam ipſius, per redemptionē, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Vbi notanter in expoſitione Haymo. Haymo. Gratis dicit, id eſt, ſine vllis præcedentibus meritis. Verbi gratia. Venit quis ad baptiſmum, nihil boni vnquam fecit, baptizatur, ſtatimq; iuſtificatur. Ecce gratis iuſtificatur per gratiam, id eſt, per donum Dei, & hoc per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, nō in operibus legis. Redemptio noſtra, qua ſumus redempti, & per quā iuſtificamur, paſsio Chriſti eſt. Quæ iuncta baptiſmo, iuſtificat hominem per fidem, & poſtmodum per pœnitētiam. Ita enim mutuò illa duo ſunt cō iuncta, vt vnum ſine altero non poſsit hominem iuſtificare. Nam neq; fides dominicę paſſionis ſine aqua baptiſmatis hominem mundat, niſi fortè in martyrio, quod pro baptiſmate accipitur: neque aqua baptiſmi ſine fide dominicæ paſsionis purificare hominem valet. Iungantur ergo ſimul, ſicq; præſtabunt perfectam redemptionem, perfectamq; mundationem. Ita neq; Iudæus, neq; Gentilis, ſuis iuſtificatur operibus, cùm vterq; ſit præuaricator ſuę legis: Iudæus videlicet naturalis, & ſcriptæ: Gentilis autē naturalis, ſed redēptione, qua Chriſtus nos redemit ſuo ſanguine, & fide, & aqua baptiſmatis, qua quiſq; renatus, ſi ſtatim obierit, ſaluabitur in vita. Hæc ille. AVTHOR. 5 Ecce† quę ſuprà diſtinximus, in vno congregata faſciculo. Gratis iuſtificamur in baptiſmo ab omni delicto. Si ergo remaneret veniale omiſsionis non gratis tollendum per gratiam Dei, ſed noſtris operibus, abbreuiata foret in illo gratia Dei, & noſtra opera gratiæ præferenda. Non eſt enim medium, quia aut gratia Dei, aut noſtra merita per gratiam Dei tollunt delicta. Secundò habes, quòd fides dominicæ paſsionis, quæ eſt per te ex baptiſmo flaminis, niſi iuncta baptiſmò fluminis nō ſoluit delicta. Tertiò item ſi martyrium ante baptiſmum mundat hominem, hoc eſt, quia ſupplet locū baptiſmi, quo quiſq; ſic iuſtus reddi tur, ſic abluitur, q̄ ſi obierit, ea forma ſaluabit.

¶ Quòd eſt aliquis Character baptiſmatis, cōfirmatiōis, & ordinis, vt docet eccleſia, & vbi hoc fundatur.

CAP. CIX.

SVMMA.

1 *Character quid.*
2 *Character, ſeu ſignaculum Dei ſanctum, quod ex pacto hominis cum Deo detur homini baptizato. Et ad quid. Et de ſignaculis & characteribus triplicis ſacramenti ex Apoſtolo.*
3 *Pignus, & Arra in quo differant.*
4 *Character, uel ſignum quanuis ſit gratia ſpiritus ſancti in baptiſmo, uel alio ſacramēto percepta, quòd tamen non ſit res ſacramenti, quæ ſumentem faciat Deo gratum.*
5 *Signaculum, ſeu Character, quòd ſit aliud quid à Spiritu ſancto, uel uiſibili ſacramento, uel effectu ſacramenti, quod eſt gratia. Et quomodo ſit indelebile, oſtenditur.*
6 *Character uocabulum, quòd ſepiſſimè in libris patrum reperiatur, & ad illum effectum, ut iam ponit eccleſia, Auguſtini authoritatibus demonſtratur. &c. Et de ratione ponendi characterē.*

DOcuit nos ſemper à primęua fidei inſtitutiōe mater eccleſia, quo modo ex ſacramētorū quorūdā acceptione relinqtur in Chriſti mēbris ſignaculū ſaluatoris, qđ expreſſo nomine voluerūt appellare characterem. Sed qui fundamēta characterū ſacramēta in montib⁹ ſāctis nō diligit, parū eſt, ſi fūdationē, aut fructū iſtorū cōtēnat. Quarto tria. ca. 15. Quidā multiplicāt in ordinibus & ſacramētis multis characteres: ſed iſtorū fundationē, & fructū nec in ſcriptura ſacra, nec in ratione cōſidero. Hæc ille. AVTH. Primò vt innoteſcat fundatio huius ſignaculi, reſtat fixè determinare, qđ 1 ſit, de quo loqui intēdim⁹. Ipſū† enim eſt ſanctitas quędā noſtris impreſſa mētibus, ſecūdū quā adepti baptiſmatis ſacramētū, à nō ſuſcipiētib⁹ diſcernamur. quo fundato, de ſuis fructib⁹ diſſerem⁹. Hęc ſanctitas, vel ſanctitatis ſignaculū, ꝓpter fixā & indelebilē ei⁹ morā in anima ꝓ fortē impreſsionē ab agēte cauſatā, & expreſsionē figurę, quā gerit, apto vocabulo, à patrib⁹ appellatur character, q̄ eſt figura ꝓ inuſtionē ferri cauſata in pecore, vt indelebiliter notā exprimat poſſeſſoris. Cū autē ꝓ ferro characterizāte accipitur, ſecūda ſyllaba ei⁹ ſcribēda eſt cū e ſecunda vocali. Vnde in lib. interpretationis ſuę triformis. *Hierony.* Character ferrum coloratum, quo notæ pecudibus inuruntur. Character græcè, forma dicitur latinè. Hæc ille. AVTHOR. Aliâs dicitur

Character. V Vitcleff. Character quid. Hierony. Cauterium legendum putem.

citur figura,ſecundùm dicentes,quòd vbi nos dicimus de Deo filio,quòd ſit figura ſubſtantiæ eius,in græco habetur,& character ſubſtãtiæ.Procedentes igitur ad fundationem eius, legibus canonum non donamur, quibus tamen omni mente ſubijcimur: tantùm ne cedamus locum calumnianti hæretico,quòd legibus humanitùs adinuentis ſacramenta noſtra fundantur:& non ex Deo,ſed ex hominibus baptiſmus noſter,& fides tota depẽdeat. Cùm reuera non ex ſe,ſed ex Deo,& traditione apoſtolorum cõtinuata vſq; ad tempora ſua canones hoc ſanxerunt.dicẽte ſancto Petro in canonica.Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia,ſed ſpiritu ſancto inſpirati,locuti ſunt ſancti Dei homines. Quod mirum doctor verè ſubtilis non aduertit in hoc,ſicut in alijs,neſciens(vt dicit) aliam authoritatem ſcripturæ,vel antiquitatis adducere,niſi eccleſiæ ſic determinãtis ex nouo.Si beatus Auguſtinus habuiſſet hunc modum probandi vnicum baptiſmum cõtra Donatum,aut Dei gratiam contra Pelagium, aut vnum principium omnium cõtra Manichęũ, aut conſubſtantialitatem filij Dei contra Arium , quàm facilè diſputaſſet, ſed quàm difficilè concluſiſſet hæreticis . Nec tamen omnes authoritates tam viuaces,tam claras intulit,vt non aliquis verſutus,& defenſor proteruus eas declinare valuerit. Sed ideo valuerunt,quia robur acceperunt ab apoſtolorum fide primæua.Sed quomodo(inquis) ita probas tuum characterẽ?Quia ſic vniuerſa iam olim ſanxit eccleſia, ideo ab apoſtolorum traditione veniſſe nos credimus.Sed proba ſcriptis,inquis.Hoc mirum eſt,quòd iubeas:cùm Damaſceni ſcripta,vel Dionyſij paruipendas, & dicis magìs credendum eccleſiæ.De moribus(inquis)Manichæorum euangelio nõ crederem,niſi crederem eccleſiæ . Errore forſan ſcriptoris contra epiſtolam fundamenti volebat dixiſſe:tamen indubiè ita credo.Et eo potiùs,quia eccleſia tam Auguſtini , quàm Damaſceni,Dionyſij,& priſcorum patrum ſenſus in ſententia ſemper tenet.Ita enim eccleſia quantumcunque grandis vno loco collecta, vel tempore,neceſſe habet vti authoritate patrum,per quos ab apoſtolorum temporibus fides antiqua ad ſe vſq; traijciat,vt nõ ſuo modo ſenſu gloriari videatur cum hæreticis:& il
Iuuenalis. lius ſatyrici voce formari decreta:Sic volo,ſic iubeo,ſit pro ratione voluntas. Lib.5. contra
Auguſti. Donatiſtas.cap.27. *Auguſtinus.* Quod autem nos admonet,vt ad fontem recurramus,id eſt, ad apoſtolicam traditionem,& inde canalem in noſtra tempora dirigamus, optimum eſt, & ſine dubitatione faciendum.Hæc ille. AVTHOR. Attamen & ſi nuſquàm ita reperiatur ſcriptum, ſi ſcripta patrum omnino non diſſonẽt,& vniuerſa,vel maioris partis eccleſiæ conſuetudo ſic habeat,ab apoſtolorũ traditione veniſſe credatur.Ibi ſuprà.cap.24.*Auguſtinus.* Apoſtoli autem nihil exinde præceperunt:ſed conſuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab eorum traditione exordiũ ſuſcepiſſe credenda eſt,ſicut multa , quæ vniuerſa tenet eccleſia:& ob hoc,ab apoſtolis bene prẽcepta creduntur:quanquàm ſcripta nõ reperiantur.Hæc ille. AVTHOR.Magnũ ergo robur habet pro declaranda antiqua fide eccleſiæ ipſa conſuetudo intelligendi, vel fidem tradendi,vbi ſcriptorum monimenta vacauerint.Magis ergo ſcriptum teſtimoniũ roborat,& auget fidem,vbi in ſanctorum patrum libris ſine ambiguitate proſpicitur . Sed ipſa cõſuetudo eſt animata fides eccleſiæ, hęc ſignata.Ita ergo iuuante Chriſto fundamenta ſcripturarum aperiam ea,quæ pia fides nõ abnuet,concors ſanctorum patrum,& eccleſiæ canonum cum conſenſu fidelium populorum atteſtatio roborabit . Apoſtolus Paulus de hoc ſignaculo loquens ad Epheſios ca. 4.Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum Dei,in quo ſignati eſtis in diem redẽptionis . In quo
textu in annotationibus *Hieronymus* . In quo Hierony. ſignati eſtis in diẽ redemptionis. Symbolum ſpiritus ſancti in die baptiſmi accepiſtis: nouũ ſignaculum habere cœpiſtis.Hæc ille. AVTHOR . Ecce quòd litera apoſtoli Pauli ad primæuos credentes ſignaculum illud ſanctitatis commemorat eos accepiſſe in die baptiſ
matis. Vnde item in expoſitione *Haymo* . In Haymo. quo ſignati eſtis,id eſt,ſigillati, & aſsignati eſtis Deo in die redemptionis.Sequitur.Id eſt in die baptiſmatis.Hæc ille.AVTHOR.Ecce item ſigillum,quod ante ſignaculum dictũ erat:& exponẽs Hieronymus vocat illud ſymbolum ſpiritus ſancti:quod ſymbolum ſecundùm ipſum in libro interpretatiõis triformis, eſt placitum,ſiue pactum hominis cum Deo.
2 Ex† pacto ergo hominis cum Deo ſignaculum Dei ſanctum datur homini baptizato. Et ad quid:niſi ad aptandum eum gratijs, & reliquis donis ſpiritus ſancti?vt quaſi per arrã ad ſolutionem veniat pleniorem,& tũc tandẽ ad pleniſsimam, ſcilicet gloriam beatorum: quam item ſub nomine pignoris idem Apoſtolus exprimit populis.2.Corinth.1.Qui autẽ cõfirmat nos vobiſcũ in Chriſto: & qui vnxit nos Deꝰ, & qui ſignauit nos Deꝰ, & dedit

pignus

pignus ſpiritus in cordib⁹ noſtris. In quo re fertiſsimo Apoſtoli compilãtur ſignacula, & characteres triplicis ſacramenti, quæ dat Deus per ſe in mente credentium: quãuis nõ ſecũdum ordinem, quem modò tenemus. Vnde ſuper eum textum in expoſitione *Haymo*. Qui vnxit nos gratia ſpirituſſancti, id eſt, qui dedit nobis remiſsionem peccatorum per gratiam ſpirituſſancti. Et ſubaudis. De⁹ verus eſt. In veteri teſtamẽto ſacerdotes & reges vngebãtur oleo. In nouo autẽ omnes fideles vngũtur: nõ tãtũ oleo viſibili, quãtũ inuiſibili, gratia videlicet ſpũſſãcti in baptiſmate. Et ꝑ man⁹ impoſitionem fiunt reges animarum, & ſacerdotes populorum, vt ſanctificẽt eos. iuxta quod Petrus ait. Vos autem eſtis genus electum, regale ſacerdotium. Et qui ſignauit nos ſibi, dando ſignum ſuum nobis. Dũ enim dixit Chriſtus: Sicut miſit me pater, & ego mitto vos: ſignum ſuum in eis poſuit, & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris. Pignus eſt propriè, quod propter rem creditã datur. Sed hîc Apoſtolus pignus pro arra poſuit: quę ideo datur, vt certus ſit de promiſſo, & quod min⁹ deeſt, compleatur. Nos ergo pign⁹, ſiue arram accepimus: gratiam videlicet ſpirituſſancti in baptiſmate, vt certitudinem, & ſecuritatẽ de promiſsione æternæ patriæ habeamus. Hæc ille.

AVTHOR. Is ergo textus Pauli monſtrat ad literam, quomodo in confirmatione, in vnctiõe, ſiue baptiſmatis, ſiue ordinis ſignat nos Deus ſigno illo, quod ſignaculum, vel ſymbolum, quidam ſanctitatem chriſtianitatis appellant: quidam characterem, ſed ipſa ſunt ſignacula. Theſaurum ſignatum hîc apoſtolus vocat pignus, vel melius arram (dicit Haymo) quia arra non repetitur à tradente, ſed ſemper permanet cum ſumente. Pignus autem repetitur, debito perſoluto. Cui item Hieronymus conſonat in cõmentario. Et prima parte
Auguſt. ſermonum, ſermone. 21. *Auguſtinus*. Eandem quippe rem interpretes dicere voluerũt: inter
3 eſt † tamen aliquid in loquendi vſu inter arrã & pignus. Pignus enim quando datur: cùm datum fuerit, propter quod pign⁹ datum eſt, pign⁹ auferetur. Sequitur. De ipſo pretio das aliquid, & erit arra, non pignus: quod ſit complendum, non quod auferendum. Hæc ille.

4 AVTHOR. Idcirco † item hoc ſignum, vel character, quanuis ſit gratia ſpirituſſancti in baptiſmo, vel alio ſacramento percepta: non tamen eſt res ſacramenti, quæ ſumentem faciat Deo gratum. Hæc enim gratia non continuò à ſumente tenetur, vel non ab vniuerſis Corinthijs tenebatur: quorum multi pſeudo apoſtolis cohærentes, ab eis item ſponte baptizati ſunt: nec gratiam hanc etiam in baptiſmo certiſsimè receperũt. Sed nec in chriſmate ſancto: quemadmodum tractat illum textũ pſalmi, Sicut vnguentum in capite. libro. 2. cõtra Petilianum reſponſione. 105. *Auguſtinus*, di Auguſt.
cens. In hoc vnguento ſacramẽtum Chriſmatis vult interpretari. Quod quidem in genere viſibilium ſignaculorum ſacroſanctum eſt: ſicut ipſe baptiſmus. Sed poteſt eſſe & in hominibus peſsimis, in operibus carnis vitam conſummantibus, & regnum cęlorum nõ poſſeſſuris: & ideo nec ad barbam Aaron, nec ad oram veſtimenti eius, nec ad vllã contextionẽ veſtis ſacerdotalis pertinentibus. Hęc ille. AVTHOR. Hæc eſt inquam gratia, quam vt ſigillum pignoris dedit domin⁹ in cordibus noſtris, ſiue pignus ipſum, vel arra ibi ſit, ſiue nõ. Ideo Apoſtolus poſt vnctionem ſubiecit vtrũque, primò dicens: qui ſignauit nos. & deinde ſubiecit: & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris. Quanquàm ergo pignus ſpiritus ſit gratia baptiſmalis in fructu, non tamen ſic eſt ſignaculum, quo ſignatur, nec hanc gratiam ꝑ vniuerſos certificaſſet Epheſios, quib⁹ Paulus ait. cap. 1. In quo & credentes ſignati eſtis ſpiritu promiſsionis ſancto, qui eſt pignus hęreditatis noſtræ in redemptionem acquiſitionis. Vnde in expoſitione epiſtolarum Pauli
Ambroſius. Signum (inquit) habentes redẽptio Ambroſius
nis, atq; hæreditatis futuræ, ſpiritum ſanctum datum poſt baptiſmum. Redempti enim hæredes deſignati ſunt, ſi in regeneratione perdurent: vt fides præuia veniam: ſancta verò cõuerſatio perdurans cum fide coronam mereatur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quomodo credentes ſignati ſunt per ſpiritum ſanctum datum poſt baptiſmum, vt puta in ſacramento confirmationis, & non tantùm, ſed in redẽptione ſunt hæredes deſignati: vt ſi in regeneratione perdurarent, tunc fides præuia veniã in remiſsionem peccatorum: ſancta quoq; cõuerſatio, quæ eſt fructus confirmationis, perduranscum fide, coronam mereatur. Iſtæ conditiones non eſſent dicendæ de gratia gratũ faciente: quia illa ſimpliciter præbet veniam peccatorum. Eſt ergo ſignum illius gratię, per ſpiritum ſanctum impreſſum menti baptizati fidelis, aut etiam confirmati: quæ vtiq; gratia concipitur quaſi in ſinu animæ ſignato charactere vt ſigillo. Quemadmodum textũ illum Pauli. 2. Corinth. 1. Et qui vnxit nos De⁹, & qui ſignauit nos, exponit *Hieronym*. Signa- Hieron.
uit nos (inquiens) ſpirituſancto, vel chriſmate. Et dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris,

ſtris.Illud ſignatur, quod aliquid intrinſecus continet pretioſum.Pro arra Chriſti gratiam: omnis autem arra pro magnitudine pretij da ri ſolet.Quantum ergo pretium eſt,cuius tanta eſt arra?Hæc ille. AVTHOR. Attende quò expoſitio ambulet.Illud(inquit)ſignatur, quod aliquid intrinſecùs continet pretioſum. Quid eſt illud quod ſignatur ? Et dedit pignꝰ ſpiritus in cordibus noſtris.Corda ergo ſignã tur,quia continent aliquid pretioſum.Pignus ſpiritus eſt illud pretioſũ,quod itẽ eſt arra.Pro arra(inquit) Chriſti gratiã. Habemus hîc præ tium contentum Chriſti gratiam : habemus continens cor hominis, ſiue mentem : habemus & ſignaculum continentis.Sũt ergo hæc tria ſeorſum.Habemus etiam ſignatorem ſpiritum ſanctum.Habemus officium ſignaturæ limitatum in regeneratione ſpirituſſancti, vel chriſmate.Habemus & pretium, quod finaliter reſpicit ſignaturam, ſcilicet gloriam vltimã.His ſex numeratis patet,qꝓ illud ſignaculũ eſt aliud quid à ſpirituſancto,vel viſibili ſacramẽto,vel effectu ſacramẽti, qđ eſt gratia, qa eſt ſignaculũ gratiæ,vel ſigillũ ſpirituſſãcti in officio mentis impreſſum,gratiam ineſſe de ſignans,& gloriã repromittens:quæ etiam ca dente gratia nõ recedit.Sed tunc locũ habeat, quod dæmon territus dixit,Vas vacuum,ſed ſignatum. Quod autem iſti dicunt ſigillum, Ambroſius *Ambroſius* idem intelligens,dicit tranſcriptionem gratiæ,epiſtola ad Vercellẽſes citò poſt principium, dicens. De baptizatis vtique dictum liquet.Ipſi enim accipiunt hęreditatem, qui baptizantur in morte Chriſti, & conſepeliuntur cumChriſto,vt cum Chriſto reſurgãt. Ideo hæredes Dei,cohęredes Chriſti ſunt.Hęredes Dei, quia tranſcribitur in eos Dei gratia.Cohæredes Chriſti, quia renouantur in vitam ipſius.Hæc ille. AVTHOR. Ecce propter hęreditatẽ Dei capiẽdã per baptiſmũ trãſcribitur in fideles Dei gratia. Quid aliud eſt characterizatur?vbi iã eſt quod quidã clamãt non reperiri characterem talem in libris veterum patrum,aut ſi inueniatur vocabulum,nõ tamen ad illum effectum,vt iam ponit eccleſia?Sicut in libris contra Donatiſtas primo & ſexto.Audiatur modeſtè de libro ſecundo cõ Auguſtin. tra Parmenianum poſt mediũ *Auguſtin.* dicẽs.

6 Si enim aliqui furtim,& extra ordinẽ in monetis publicis aurum,vel argentum,ęs percutiendo ſignificauerint, cũ fuerit deprehẽſum, nõne illis punitis,aut indulgentia liberatis cognitũ regale ſignum theſauris regalibus cogetur?Aut ſi quiſquam, ſiue deſertor, ſiue qui nunquam militauit, nota militari priuatum aliquem ſignet:nõne vbi deprehenſus fuerit, ille ſignatus pro deſertore punitur, & eo grauiùs,quo probari docuerit nũquàm omnino militaſſe:ſimul ſecum punito,ſi eum prodiderit,audaciſsimo ſignatore? At ſi fortè illum militiæ characterem,& corpore ſuo non militãs pauidꝰ exhorruerit, & ad clementiam Imperatoris confugerit:ac pace facta, & impetrata venia,iam militare cœperit,nunquid homine liberato ,atque correcto, character ille repetitur,ac non potiùs agnitus approbatur ? An fortè minus haberent ſacramenta Chriſtiana quàm corporalis hæc nota ? Cùm videamus nec apoſtatas carere baptiſmate, quibus vtiq; per pœnitentiam redeuntibus nõ reſtituitur, & ideo amitti non poſſe iudicatur. Hæc ille. AVTHOR.Aſpiciatur intra cutem hæc gemina Auguſtini figura, an nõ indelebilis character chriſtianorum exprimitur? Nõ inquis, ſed totum hoc de viſibili ſacramẽto poteſt intelligi.Trãſeũter intendunt,qui ſic exiſtimãt. Attende primum exemplum pro baptiſmate poſitum,de ſignatore monetæ. Secũdum pro confirmatione, de milite. Ad militiam enim ſpiritualem roboratur, qui inungitur. At in primo exemplo tria ponũtur in ordine,ſignator,percuſsio,& regale ſignum, vt correſpondeant alia tria, ſcilicet baptizator quanuis perfidus,perfido ſignatori:baptizatio eius in viſibili ſacramento,percuſsioni æris ſenſibili. Cui reſpondet iam tertium, quod eſt regale ſignum.Dic rogo ſi noſti:aut audi iterum Auguſtinum dicentem,quòd iſte ſignator aurũ aut argentum,æs percutiendo ſignauerit. Aurum vel argentum informeeſt homo ſine baptiſmo difformis:æs factus iam chriſtianus,per cuſsio æris baptizatio illa viſibilis. Si ſignum ex percuſsione impreſſum eſt etiam ſacramẽtum:binũ ergo eſt ibi baptiſmi viſibilis ſacramentum. Non habes quod rectè, aut rationabiliter dixeris, niſi dixeris ſignum ex percuſsione, characterem ex baptizatione impreſſum.Hîc item in exemplo confirmationis eſt character militis, qui denuò deſertori militi poſt indulgentiam non iteratur:quia imperdibiliter tenebatur : dicit Auguſtinus. Hæc eſt ergo ratio ponendi characterem . Si enim ſacramentum ex præteritione ſua tantùm fundaret ſignum huiuſmodi.diſcretiuũ, & ſemper ſine amiſsione tenendum:cur ſacramentum altaris non ſtatim viſum à non conſecrato pane diſcernitur? Cur ſacramentum matrimonij hanc fœminam ſtatim aſpectam non prodit eſſe vxorem?aut cur vtrunq; repetitur ſacramentum ? Habet ergo forte retinacu-

naculum in mente characterem omne initera
bile ſacramẽtum,cuius vigore non amittitur
vnquàm,& cuius facie,quanuis inuiſibili, ſem
per proditur ſacramentum. Quod ex ſuperio
ri dicto Auguſtini ſatis elucet,cũ dicit.An for
te minùs hærent ſacramẽta Chriſtiana, quàm
corporalis hæc nota?Inhæſio autem ſacramẽ
torum non eſt præteritio tantùm:quia ſi hæ-
ret,manet:ſi præterit, non expectat. Nec eſt
in corpore,ſed in mente,qua agente, non ite-
ratur ſacramentum,quia non perdebatur:etiã
nec per fictionem,nec per hæreſim, aut quod
cunq; graue peccatum.Sic non hæret aliqua
gratia gratum faciens. Nec eſt ergo ſenſibilis
forma ſacramenti,vel actus,qui præterit :nec
eſt gratia fructus ſacramenti qui ſic inhæret,
ſed forma ſic impreſſa,vt impdibiliter hęreat
hæc ſanctitas ſacramenti.Sic enim aliàs appel
lat Auguſtinus hoc idem ſignaculum,ſiue cha
racterem.Item in eodem libro ſecundo con-
Auguſt. tra Parmenianum citò poſt *Auguſtinus*. Con-
ſequenter intelligitur peruerſitatem hominũ
eſſe corrigendam, ſanctitatem autem ſacramẽ
torum in nullo eſſe violandam . Conſtat eam
in peruerſis,& ſceleratis hominib⁹, ſiue in eis,
qui intus ſunt,ſiue in eis,qui foris ſunt,impol-
lutam,atq; inuiolabilem permanere.Et quòd
dicuntur eam mali polluere,quantum in ipſis
eſt dicuntur, cùm illa impolluta permaneat.
Sed in bonis permanet ad præmium: in malis
permanet ad iudicium.Hęc ille.AVTHOR.
In iſto item proceſſu quis non clarè viderit
conditiones huius ſignaculi? Tam eſt indele-
bile ſemel impreſſum,vt in ipſis damnatis ma
neat ad vindictam, in ſanctis cæli ad gloriam.
Et iterum ipſa ſanctitas non polluitur à pro-
phanis.Sed cùm pollui dicitur , quantum in
ipſis eſt,intelligatur , inquit Auguſtinus. Hæc
igitur ſanctitas ſacramenti,quam ſic appellat
Auguſtinus,& quidam citeriores ſic dicũt lo-
co characteris,ſicut Pariſienſis libro de ſacra-
mentis.Hæc inquam ſanctitas ſi ſit gratia re-
miſsionis,quæ eſt fructus, & res ſacramenti,
qualiter in damnatis remanet?Si eſt extrinſe-
cùs forma ſenſibilis,qualiter remanet in bea-
tis:maximè priuſquàm corpora reſumpſerint
ſenſibiliter baptizata? Eſt ergo ſanctitas cha-
racter,quem Deus in baptiſmo impreſsit mẽ
ti hominis,per hominem baptizati. ſicut ibi-
Auguſtin. dem bene pòſt dicit *Auguſtin.* Nemo(inquiẽs)
accipit ſine dante:ſed quod attinet ad baptiſ-
mi ſanctitatẽ,adeſt Deus,qui det,& homo,qui
accipiat: ſiue per ſeipſum Deo donante,ſiue
per angelum,ſiue per hominem.Hæc ille.AV
Idem. THOR.Huc item accedit,quod idem *Augu-
ſtinus* in epiſtola ad Donatum dicit in ordine
epiſtolarum.44.Vos(inquiẽs)oues,eſtis oues
Chriſti,characterem dominicum portatis in
ſacramento,quod accepiſtis:ſed erratis, & pe
ritis.Non ideo vobis diſpliceamus, quia reuo
camus errantes.Hæc ille.AVTHOR.Et in
tertia parte ſermonum. ſermone. 117. de Pe-
tro & Paulo,qui incipit, Iſtum nobis diẽ, idẽ
ſic ait.Attendite fratres mei,Paſce(inquit)oui Auguſt.
culas meas:paſce agnos meos : paſce oues me
as.Nunquid dixit tuas?Paſce bone ſerue oues
dominicas, habentes dominicum characterẽ.
Nunquid enim Paulus pro nobis crucifixus
eſt? Aut in nomine Petri aut Pauli baptizati
eſtis?Ergo paſce oues,ablutas baptiſmo eius,
ſignatas nomine eius,redemptas ſanguine ei⁹.
Hæc ille. AVTHOR.Ecce characterem do
minicum oues dominicas diſtinguentem , &
ecce iterum ſignaturam ſub nomine domini.
Signatas (inquit)nomine eius . Quid eſt iſte
character , qui iam in pereunte cognoſcitur?
Gratia fructus ſacramenti ? Non : quia in per
eunte ipſa non eſt.Si autem ſacramentum vi-
ſibile eſt,ipſum tunc exigo ſacramentum, in
quo ſacramentum iſtud accipitur , ſic enim
dixit,Characterem dominicum portatis in ſa
cramento quod accepiſtis.Et tunc ſacramen
tum dominicum in ſeipſo ſacramento perce-
perant .Ex his in pluribus patet euidenter ra-
tio patrum,quam tenent de characterę . Quẽ
item ſic *Auguſtin.* frequenter appellat . vt in e- Idem
piſtola ad Bonifacium de correctione Dona
tiſtarum.Plus (inquiens)habet iuris , quòd in
eis dominicus character agnoſcitur:qui in eis,
quos ſuſcipimus , nec tamen rebaptizamus,
minimè violatur.Sic enim error corrigendus
eſt ouis,vt non in ea corrumpatur ſignaculũ
redemptoris. Neq; enim ſi regio characterę
quiſquam à ſignatore deſertore ſignetur, &
accipiat indulgentiam,atq; ille redeat ad mili
tiam:ille autem eſſe in militia,in qua nondum
erat,incipiat,in aliquo eorum character illere
ſcinditur , ac potiùs in ambobus agnoſcitur,
& honore debito,quoniam eſt regius, appro
batur.Hæc ille . AVTHOR.Et ibidem per
modicum ante finem idem *Auguſtinus*. Quare Idem.
me(inquit)nõ baptizas,vt abluas à peccatis?
Reſpondeo(inquit Auguſti.)Quia non facio
iniuriam Characteri imperatoris, cùm errorẽ
corrigo deſertoris.Hæc ille. AVTHOR.Et
in lib.6.cõtra Donatiſtas de vnico baptiſmo.
cap. 1.idẽ ait.Habere,& dare, & accipere bap Idem.
tiſmi ſacramentum ſatis illuxit paſtoribus ec
cleſiæ catholicæ toto orbe diffuſæ , per quos
poſtea plenaria concilij authoritate origina-
lis cõ

iis cõſuetudo firmata eſt:etiam ouẽ,quæ foris errabat,& dominicum characterẽ à fallacibus deprædatoribus ſuis foris acceperat venientẽ ad Chriſtianæ vnitatis ſalutẽ, ab errore corrigi,à captiuitate liberari,à vulnere ſanari,chara cterẽ tñ in ea dominicũ agnoſci potiùs,q̃ improbari.Qñquidẽ ipſum characterẽ,multi & lupi & lupis infigũt.Hæc ille.AVTH.Baptiſmi quidẽ ſacramentũ exterius, ſed nõ vltimũ fructũ eius gratiam baptiſmalem, ſolet Auguſtinus & alij patres vllibi dicere eſſe infixum, ſed ipſum characterem,vel ſignaculum baptiſma impreſſum,vel infixum eſſe dicunt. Non intelligunt ergo characterem eorum alterutrum.Et lib.2.contra Petilianum in fine *Auguſtinus*.Non veſtrum eſt,quod deſtruere metuimus,ſed Chriſti,quod & in ſacrilegis per ſe ſãctum eſt.Nam venientes à vobis recipere nõ poſſumus,niſi quod veſtrum eſt deſtruamus. Deſtruimus enim perfidiam deſertoris, non deſtruimus characterem imperatoris.Hæc ille. AVTHOR.Ecce quod etiam in ſacrilegis per ſe ſanctum eſt,nõ deſtruimus:quia eſt character imperatoris,non eſt gratia ſacramẽti,quia illa non eſt in ſacrilegis.Nec eſt extrinſecũ ſacramentum, quia cũ fuerat de ſucceſſiuis,iam nõ per ſe eſt:quia nec eſt.Et ſuper canonicam primam Ioannis homil.4. *Auguſti.* Ecce accepit ſacramentum natiuitatis homo baptizatus,ſacramentum habet, & magnum ſacramẽtum,diuinum,ſanctum,ineffabile. Cõſidera quale & nouum hominem faciat dimiſſione omnium peccatorum.Attendite tamen in corde ſi perfectum eſt ibi, quod factum eſt in corpore: videat ſi habeat charitatem vt tũc dicat,natus ſum ex Deo: ſi autem non habet, characterem quidem impoſitum habet,ſed deſertor vocatur.Hæc ille.

Auguſtin.

Idem.

¶Quis eſt fructus talis characteris ſacramenti.

CAP. CX.

SVMMA.

1 *Characteris ſacramenti fructus,quis.*
2 *Signũ,quod imprimit baptiſmus,unctio,& ordo, qđ ſit aliud,& alterius generis ſanctitas,quàm ſit illa coniugij,aut item pœnitentiæ.*
3 *Circunciſionis tota ratio deſcribitur ex Damaſceno.Et quomodo typus erat noſtri baptiſmatis.*
4 *Characteris alius fructus propter nos.Et de ſigno Tau plura ex Hieronymo,Anſelmo,Iſidoro,Cypriano &c.referuntur.*
5 *Sacramenta tria ſola,ſcilicet Baptiſmus,Confirmatio, & Ordo,quòd imprimunt characterem. Et quare illa non iterentur.*
6 *Baptiſmum q̃ non amittat,neq; ius dandi,qui ab eccleſia recedit.*

QVærit item quis ſit fructus huius ſignaculi, ſiue characteris ſacramenti. Quærit hunc fructum iſte Witcleff,neſciens lignum bene plantatum eſſe, ita, vt ſemper det fructum in tempore ſuo. Dicemus † fructum eius bipertitum gratia Dei optima, qui eſt pater luminum. Vnum, qui diſponit nos propter Deum:alium item propter nos. Fructus huius ſignaculi diſponẽs nos ad Deũ eſt,quia per modum electionis characterizat, & figurat nos ad gratioſè complenda diuina mandata,& aptat nos ad omnes ſanctificationes,& ſacramentales conſecrationes in poſterum.Vnde.2.cap.eccleſiaſticæ hierarchię *Dionyſius*.Hoc(inquit)eſt initium venerandorum mandatorum ſacræ operationis: & ad aliorũ ſacrorum ſermonum,& ſacrorum operum ſuſceptibilem opportunitatem,formans animales noſtras habitudines. ſecundùm tranſlationem antiquã. Sanctus Thomas habet ſequẽs Vercellẽſem. Formãs,& quaſi figurãs noſtrũ interiorẽ hominẽ ad ſuſceptionẽ,& habitudinem aliarũ doctrinarũ,& operationum,& ſanctificationũ,& ſtudium,& cõtemplationẽ diuinorũ.Sequitur.Baptiſmus verò,qui in diuinũ eſſe nos regenerat,principium eſt,& quaſi fundamentũ ipſius dilectionis, per quã implẽtur mãdata.Hæc ibi.AVTHOR.Baptiſma ergo tanq̃ regeneratiuũ fideliũ, & dans eis præmiũ eſſe diuinũ,format habitudines mẽtis noſtræ:&,quod idẽ eſt,characterizat: quia ſecundũ Hieronymũ libro interpretationis triformis,Character græcè,forma dicitur latinè,& figurat hominẽ noſtrũ interiorẽ ad quodlibet op⁹ ſanctũ.Hæc eſt aptior authoritas,& à ſancto Dionyſio pro ꝓbatione characteris,q̃ trũcata,& lõgè quæſita,ne de prope argueret.Sic enim ponitur character impreſſus effectus ſacramẽti,diſponẽs,& ꝓuocãs ad gratiã ſanctitatis: ſi iam hoc dicatur dici poſſe de ſacramẽto,ſecundũ q̃ ſic informet,& figuret animam ad gratiã ſanctitatis.Et nõne iſtud facit Euchariſtia? nõne pœnitentia?ſecundũ effectũ ſacramẽti,diſponũt animã ad gratias ampliores.Et qs vnq̃ dixit de iſtis ſacramẽtis, q̃ ab eis ſignati ſumus,aut q̃ in die cõmunicationis, vel vnctionis extremæ, nouũ ſignaculũ habere cœ-

1 Fructus characteris.

Dionyſius.

pimus? aut tũc ſignati ſimus, aut pignus ſpiritus ſit datũ in cordibus noſtris? Qñ vnq̃ dixit Auguſti. nos regis noſtri portare characterẽ propter ſacramentũ Euchariſtiæ, ſiue cõiugij? De baptiſmo dicit hęc Apoſtolus: de cõfirmatione, & ordine, q̃ in illis ſignãtur animæ noſtrę, & mẽtes figurãtur, & accipiũt noua ſigna
2 cula: de cæteris ſacramentis non dicit. Aliud † eſt ergo ſignũ, quod imprimit baptiſmus, vnctio, ſiue ordo: & alteri⁹ generis ſanctitas, q̃ ſit illa cõiugij, aut itẽ pœnitẽtiæ. Hæc enim amitti vllo modo nõ poteſt, quia violabilis nõ eſt: & hoc ex impreſsione figuræ, vel ſignaculi, quod ſuſcepit. Hanc aũt veritatẽ videtur ſic in
Damaſcen. telligere *Damaſcenus*, dicẽs. Peccatorũ quidem remiſsio omnibus ſimiliter per baptiſmũ datur: Gratia aũt Spiritus ſecũdùm proportionẽ fidei, & præpurgationis. Igitur nũc quidẽ per baptiſmũ primitias ſpiritus accipimus: & principiũ alterius vitæ ſit nobis regeneratio, & ſigillum, & cuſtodia, & illuminatio. Hæc ille cap. 1. lib. 4. AVTHOR. Hic nobis nõ dedit Damaſcenus (inquit opponens) q̃ per baptiſmũ fiat nobis ſigillum. Nec etiam dicit Damaſcenus, q̃ per baptiſmũ ſit nobis cuſtodia, vel illuminatio, & tamẽ cauſaliter dicũtur hęc tria. Non eñ eſt baptiſmus illuminatio fidei per eſſentiã, nec ipſa cuſtodia præceptorũ idẽ ticè: ſicut patebat in Simone Mago, Anania, & Sapphira. Sed baptiſmus cauſat in nobis lumẽ fidei, & aptat cuſtodiam mãdatorũ per gratiam. Cur nõ item cauſat, vel imprimit baptizato ſigillũ, cuius aſpectus ſit in laudẽ gloriæ Dei pro acquiſitione iſtius ad fidẽ Chriſti? ſecundùm illud Apoſtoli ad Epheſios. 1. Credẽtes ſignati eſtis ſpiritu promiſsionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ in redẽptionem acquiſitionis, in laudẽ gloriæ ipſius. Vbi
Ambroſius in expoſitione *Ambroſius*. Laus gloriæ Dei eſt, cùm multi acquirũtur ad fidẽ, ſicut gloria medici eſt, ſi multos curet. Ideoq̃ ad gloriã Dei pertinet: quia gentes vocauit, vt ſalutis ſuę medelam cõſequerentur per fidẽ promiſſam Iudæis, ſignũ habentes redẽptionis, atq; hæreditatis futuræ, Spiritũ ſanctũ datum poſt baptiſmũ. Hæc ille. AVTHOR. Ille, qui nouit, quomodo Spiritus ſanctus eſt pignus noſtræ redẽptionis, vel arra, ſolùm cauſatiuè per gratiam, bene item nouit, quomodo baptiſmus eſt nobis ſignũ, vel ſignaculũ, quo ſignati ſum⁹ Chriſto in laudem gloriæ ipſius. Et eſt congruentia valida de ſignaculo circũciſiõis, quę fuit noſtri baptiſmatis directa figura. Congruit enim
3 vt figuræ ad veritatẽ, & vmbræ ad corpus ſit diſcreta proportio, non quidem in effectu vltimo omnino proximo: & ſicut de remiſsione originalis culpæ, vel huiuſmodi: ſed diſtinctio de effectu ex ea parte, qua ſacramenta ſunt. Iam ex ea parte, qua circunciſio extitit ſacramentum, non inuenitur conuenire noſtro baptiſmati, niſi in impreſsione ſignaculi. Illud ergo neceſſe eſt inuenire in noſtro baptiſmate, vt conformis ſit figuræ. Fiebat enim circunciſio in corporis parte puſilla, & vili: Baptiſmus in toto, vel parte potiori. Fiebat item circunciſio cultro petrino, aut rigido fero: Baptiſmus in fluxibili elemento. In his ergo nulla proportio: ſed circunciſio impreſsit figurã diſcretiuam fidelis àperfido: ſignum, inquam, ab ipſo ſacramento, & effectu eius remoto omnino diſtinctũ, ſcilicet cicatricem in carne. Congruum igitur eſt, vt etiam baptiſmus imprimat ſignum à ſe diſtinctum relinquẽdum in mente. Aliàs ſecundùm ſe quomodo præcelleret in efficacia baptiſmum Ioannis? quod vtiq; ſignum erat in baptizatis, ſed ſignaculum non effecit. Vnde ſuper illum textum Actuum, Si Spiritum ſanctum accepiſtis credentes. in expoſitione. lib. 1. *Beda*. Hoc eſt, ſi poſt Beda.
baptiſma manus impoſitionem, qua Spiritus ſanctus dari ſolet, accepiſtis. Ioannes baptizauit baptiſmo pœnitẽtiæ. Non hoc baptiſmo, inquit, remiſsionem peccatorum donare: ſed pœnitentiam tantùm potuit docere. Nam ſicut ſignum circunciſionis ſignaculum in patriarchis fidei, quam gerebant, extiterat: ita & hoc lauacrum populus pœnitens quaſi ſingulare ſignaculum ſuę deuotionis accepit: quod tamen ipſum figuraliter etiam Chriſti baptiſma, quo remiſsio daretur, oſtenderet. Hæc ille. AVTHOR. Nota, dicit, ſignum circũciſionis fuiſſe ſignaculũ fidei: non dicit circunciſionem fuiſſe ipſum ſignaculum: quia fuit ſacramentum. Baptiſmum verò Ioannis dicit fuiſſe ipſum ſignum deuotionis in populo, & baptiſmatis Chriſtiani. Quia baptiſmus Ioannis non de ſe fuerat ſacramentum, nec cauſauit characterem ſeparatum. Characterizat ergo baptiſmus Chriſti in mente: ſicut & circunciſio characterizauit in carne. Vtrunq; ſacramẽtum, vt ſuſceptores ſuos patenter diſtinctos oſtendat, & ea cauſa maximè. In cuius ſignũ, quando erant Iudæi cum ſeipſis quadraginta annis in deſerto, non circuncidebantur. Reſtat ergo neceſſe eſt, vt aliquo ſacramẽto cauſetur per impreſsionem ſignaculi conſimilis nota diſcretionis in populo Ieſu Chriſti. Vn-
de. 4. libro ſententiarum. cap. de circunciſio- Damaſcen.
ne, hanc innuit *Damaſcenus*. Circunciſio, † inquit, ante legem data eſt Abrahæ: poſt benedictio-

dictionis repromiſsionem diſtinguens inter ipſum,& eos, qui ex ipſo,& qui in domo eius generabantur,à gentibus,cum quibus cõuerſabantur. Et manifeſtũ, quoniam quando in eremo quadraginta annis Iſraël ſolus ſecundũ ſeipſum conuerſatus eſt: non commixtus alij genti,quotquot in eremo nati ſunt,non circũciſi ſunt. Cùm autem Ieſus tranſire fecit eos Iordanem,circunciſi ſunt: & ſecunda lex circunciſionis facta eſt. In Abraham enim data eſt lex circunciſionis: deinde quieuit in eremo quadraginta annis. Rurſus ſecũdò dedit dominus Ieſu Naue legem circũciſionis poſt tranſitũ Iordanis:ſicut in libro Ieſu Naue ſcriptum eſt.Sequitur. Pro his autem cõſtituit filios Iſraël, quos Ieſus circuncidit: propterea, quia geniti incircunciſi fuerãt per viam.Quare ſignum erat circunciſio diſcriminãs Iſraël à gentibus,cum quibus cõuerſabantur.Typus autem baptiſmatis erat. Sicut enim circũciſio non membrũ abſcidit corporis,ſed ſuperfluitatem inutilem:ita per ſanctũ baptiſmũpeccatum circuncidimus. Peccatũ autẽ manifeſtũ eſt,q̃ ſuperfluitas cõcupiſcentiæ eſt, & nõ vtilis cõcupiſcentia.Impoſsibile eſt nequaq̃ concupiſcere,vel finaliter ſine guſtu voluptatis eſſe:ſed quod inutile eſt voluptatis,ſcilicet inutilis cõcupiſcentia, & voluptas,hoc eſt, peccatum,quod circũcidit ſanctũ baptiſma,tribuẽs ſignum, honorabilem crucem in fronte: nõ à gentibus diſcriminãs nos (omnes enim gẽtes baptiſmate politæ ſunt,& ſigno crucis ſigillatæ ſunt) ſed in vnaquaq; gente fidelẽ ab infideli diſtinguens. Veritate itaq; apparente,inutilis eſt typus,& vmbra.Quare ſuperfluũ eſt nunc circuncidi, & contrarium ſancto baptiſmati.Hæc ille. AVTHOR.Ecce tota ratio circunciſionis, vt per figurã ſtigmatis ibi relicti, poſſet Dei ſeruus à Pagano ſecum cõuerſante diſcerni.Si cũ nullo conuerſetur:nec haberi requiritur. Ita,inquit,& baptiſmo peccatum circuncidimus, quod eſt effectus eius remotus. Tribuit,inquit,nobis ſignum honorabile,ſcilicet,crucem in fronte: & ille eſt effectus eius propinquus: nec tantũ in illa patente corporis parte,quæ oculis ꝓminet,ſed magis in vertice rationis, non diſtinguens nos à gentibus quaſi nationem,& ſeparatã progeniem, ſicut fecit Iſraël:ſed magis infidelem ſeparans à fideli.Et has conuenientias ex eo fundat,q̃ typus baptiſmatis erat circunciſio. Alius † item fructus iſtius characteris eſt propter nos,vt ſcilicet in proſpectu huius ſignaculi diuinas vltiones euadamus, & malignorum ſpirituum impetus declinemus: & rurſus omnium bonorũ ſpirituũ amicitias,& iuuamina conſequamur. Hoc vtiq;,ne aliquando deſineret,in vtroque Teſtamẽto,nouo,& veteri ſignatum eſt.Ezechielis.9. Tranſi per mediam ciuitatem in medio Hieruſalem: & ſigna Tau ſuper frontes virorum gementium, & dolentium ſuper cunctis abominationibus,quæ fiũt in medio eius. Et dixit illis,audiente me,Tranſite per ciuitatem, ſequentes eum,& percutite: non parcat oculus veſter.Sequitur.Omnem autem,ſuper quem videritis Tau,ne occidatis, & à ſanctuario meo incipite.Simile huic,Apocaly.7.Nolite nocere terræ,& mari, neq; arboribus,quoúſq; ſignemus ſeruos Dei noſtri in frontibus eorum. Vnde ſuper prędicto Ezechielis in expoſitione in gloſſa *Hieronymi*. Tau, litera extrema in antiquis Hebræorum literis, quibus vſq; hodie vtuntur Samaritani:crucis habet ſimilitudinem, quæ in Chriſtianorum frontib⁹ frequenter figuratur, cuius munitione ſignatur.Senem,adoleſcentulum,& virginem,paruulum,& mulieres interficite. Omnes iſti pereunt, ſi abſq; Chriſti ſignaculo ſe aliquid eſſe credunt. Hæc ille. AVTHOR. Ex quo loco ſcripturæ huius ſignaculi tam fructus annotatur,q̃ neceſsitas:nec tam iſta,q̃ qualitas. Non tãtùm enim creditur eſſe talis character in genere,ſed vtiq; figura crucis in ſpecie,quã mente gerimus à die baptiſmatis per impreſsionẽ Sanctiſpiritus: dicente Paulo ad Epheſios, In quo credentes ſignati eſtis ſpiritu promiſsionis ſancto. Vbi in annotationibus ſuis *Anſelmus*. Signati,inquit,eſtis, id eſt, diuiſi à grege diaboli per Spiritũſanctum,ſigno crucis.Hæc ille. AVTHOR. Hoc enim ſignũ minio agni ſanguinis rubricatum in ædibus animarũ noſtrarum proſpectum ab angelo exterminatore ſolos Chriſtianos defendit.ſecundùm illud Exod.11. Erit aũt ſanguis vobis in ſignum in ædibus, in quibus eritis, & videbo ſanguinẽ, & tranſibo vos,nec erit in vobis plaga diſperdens, quando percuſſero terram Ægypti. Et bene infrà.Nullus veſtrum egrediatur oſtium domus ſuæ vſq; in mane.Tranſibit em̃ dominus percutiens Ægyptios. Cùmq; viderit ſanguinem in ſuperliminari, & in vtroq; poſte, tranſcendet oſtium,& non ſinet percuſſorem ingredi domos veſtras,& lædere. Si autem in figura hoc contingebat illis, quid eſt veritas, niſi quòd ſi ſigno dominicæ paſsionis liniuntur ſinguli facti in baptiſmate Chriſtiani, vt ab angelo vaſtatore, qui vno vitio totum genus trucidauit humanum, inſpecto ſacroſancto charactere,tuti fiant? Sicut in eodem loco in Iſagogis ſuis *Iſidorus*. Sanguine agni liniun

Hieronym. Tau.

Anſelmus.

Iſidorus.

tur Iſraëlitarum poſtes, ne vaſtator angelus audeat inferre perniciem. Signantur ergo ſigno dominicæ paſsionis in frontibus fideles populi ad tutelam ſalutis: vt hi ſoli ab interitu liberentur, qui cruore dominicę paſsionis, corde, & fronte ſignati ſunt, qui etiam opere loquuntur, Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui domine. Hæc ille. AVTHOR. Sine tali ſigno nouit Deus qui ſunt eius, non dubiũ. Sine tali item ſignaculo potuit certificare ſpiritus & tutores, & vindices, vt hos liberarent, hos punirent. Sed tamẽ propter nos quãdoq; corporalibus ſignis, quãdoq; ſpiritualibus ad monẽdos ſigna conſtituit: ſicut & orare, & ſacrificare, & docere ſenſibiliter, quãuis ipſe corda hominum perluſtrare potuit ſine ſtrepitu corporali. Nemo igitur hoc ſignum dominici characteris paruipendat, qui hoc ſigno ſolo à die mala liberari deſiderat. Tot em̃ ſcripturæ nõ ſinunt caſſatũ ire, quod prędicant, quos fructuoſè ſatis producit in huius ſigni fidem contra Demetrianũ verſus finem ſanctus Præ
Cyprianus. ſul *Cyprianus*. Succendi, & cremari alienigenas prædicit dominus, id eſt, alienos à diuino genere, & prophanos ſpiritualiter non renatos; nec Dei filios factos. Euadere enim ſolos poſſe, qui renati, & ſigno Chriſti ſignati fuerint, alio in loco Deus loquitur, quando ad vaſtationem mundi, & interitum generis humani angelos ſuos mittens, grauiùs in vltimo comminatur, dicẽs, Vadite, & cædite, & nolite parcere oculis veſtris: nolite miſereri ſenioris, neq; iuuenis: & virgines, & mulieres, & paruulos interficite vt perdeleantur. Omnem autem, ſuper quem ſignum ſcriptum eſt, ne tetigeritis. Quod autem ſit hoc ſignum, & qua in parte corporis poſitum, manifeſtat alio in loco dicens, Tranſi per mediam Hieruſalem, & nota bis ſignum ſuper frontes virorũ, qui ingemũt, & mœrent ob iniquitates, quę fiunt in medio ipſorum. Et q̃ ad paſsionem, & ſanguinẽ Chriſti pertineat hoc ſignũ, & ille ſaluus, atq; incolumis ſeruetur quiſq; in hoc ſigno inuenitur, itidem Dei teſtimonio cõprobatur, dicentis, Et erit ſanguis in ſigno vobis ſuper domos, in quibus ibi eritis: & videbo ſanguinem, & protegam vos, & non erit in vobis plaga diminutionis, cùm percutiam terrã Ægypti. Quod autẽ occiſo agno præcedit in imagine, impletur in Chriſto, ſecuta poſtmodùm veritate. Vt illic percuſſa Ægypto, Iudaicus populus euadere non niſi in ſigno, & ſanguine agni potuit: ita & cùm vaſtari cœperit mundus, & percuti, quiſquis in ſanguine, & ſigno Chriſti inuentus fuerit, ſolus euadit. Hæc ille. AVTHOR.

Videtis quãta ſit neceſsitas, nõ ſolùm ſacramẽti, ſed & ſignaculi baptiſmalis. Quia ſicut non ſuffecit ſanguinẽ agni fundere, niſi ex eo poſtes eſſent liniti: ita nec Chriſti ſanguine per baptiſmũ animã dilui, niſi retineat veſtigiũ huius ſigni. Nec ita requiritur ad ſalutẽ omnis ſacramenti character habẽtis characterẽ, qa nec omnino ad ſalutẽ habentis, de neceſsitate requiritur ſacramentũ. Eius em̃ ſacramẽti ſignũ exigit̃ ad ſalutẽ, ſi & ipſum ſacramentũ ſic exigatur adeſſe. Nec tñ omne ſacramentũ cauſat in ſuſcipiente characterẽ, ſed ſolùm tale, quod notanter diſtinguit familiã in cõparatione ad dominũ: ſicut habet ſuper quartũ Carmelita
5 noſter *Walſinghã*. Sola, † inquiẽs, tria ſacramẽ- VValſingta characterẽ imprimũt, ſcilicet Baptiſm⁹, Cõ- ghamfirmatio, & Ordo, quia triplex diſtinctio ſufficit in exercitu bene ordinato, ſcilicet diſtinctio totius exercitus ab alijs, diſtinctio militũ à peditibus, diſtinctio ducis à cæteris. Per characterẽ baptiſmalẽ diſtinguitur totus exercitus totius eccleſię ab exercitu diaboli. Per characterẽ confirmationis diſtinguũtur deputati ad certamẽ ſpũale contra fidei perſecutores à cõmuni populo. Per characterẽ ordinis diſtinguũtur duces à reliquis, quia ordinati ad miniſtrandũ ſacramẽta, deputãtur vt ſint duces in populo. Hæc ille. AVTH. Ex his ſequitur ratio cur hæc ſacramẽta nõ iterãtur, quia manẽt ſemper in ſeipſis: cũ manẽt in effectu ſuo proximo, ſcilicet ſignaculo fidei, quod eſt character. Attamẽ nõ defuerũt, qui dicerẽt manere baptiſma, ſed nõ manere ſacerdotiũ, vel ordinem: quia ius dãdi baptiſma amitteret. Potuit motiuũ placuiſſe iſti Witcleff: qa talis p̃deret omne ius ad bona Dei, eo q̃ nihil poteſt dñs dare inimico ſuo capitali. Reſpõdet aũt lib. 2. cõtra Parmenianũ poſt mediũ *Auguſtinus*. Il- Auguſti.
6 lud, † quod quidã eorũ veritate deuicti dicere cœperũt: Baptiſmũ quidẽ nõ amittit, qui recedit ab eccleſia, ius tñ dandi amittit: multis modis apparet fruſtrà, & inaniter dici. Primò, quia nulla oſtẽditur cauſa, cur ille, qui baptiſmũ ipſum amittere nõ poteſt, ius dãdi poteſt amittere. Vtrunq; enim ſacramentum eſt, & quadam conſecratione vtrũq; homini datur: illud cùm baptizatur: iſtud cũ ordinatur: ideó q; in catholica vtrunq; nõ licet iterari. Nam ſi quando ex ipſa parte venientes etiam præpoſiti bono pacis correcto errore, correcti ſunt: & ſi viſum eſt opus eſſe, vt eadem officia gererent, quæ gerebant, non ſunt rurſum ordinati: ſed ſicut baptiſmus in eis, ita ordinatio manſit integra: quia in præciſione fuerat vitium, quod vnitatis pace eſt correctum, nõ in

ſacra

ſacramentis: quæ vbicunq; ſunt, ipſa ſunt. Et cùm expedire hoc iudicatur eccleſiæ, vt præpoſiti eorum venientes ad catholicam ſocietatem honores ſuos ibi non adminiſtrent, nō eis tamen ipſa ordinationis ſacramenta detrahuntur, ſed manent ſuper eos: ideoq; non manus eis in populo imponuntur: ne non homini, ſed ipſi ſacramento fiat iniuria. Hæc ille.

De ſacramento Confirmationis.

¶ Sacramentum Cōfirmationis, quomodo ſit de neceſsitate ſalutis, & qualiter regulariter miniſtratur.

CAP. CXI.

SVMMA.

1 *Confirmationis ſacramentum quòd ſit neceſſariū, contra Witcleff oſtenditur.*
2 *Spiritusſanctus quòd per manus impoſitionem detur.*
3 *Melchiadis Papæ decretum, contra eos, qui olim in eccleſia arguebant contra ſacramenti Confirmationis exigentiā.*
4 *Vrbani Papæ decretum pro ſacramento confirmationis. Et de neceſsitate eius ex Concilio Laodicenſi, & Aurelienſi. &c.*

CONfirmationis venerabile ſacramētum eſt appropriatè quodammodo Spirituſſancti donum: in ipſo enim roboratur, qui in Baptiſmate naſcitur. Circa quod igitur iſte Witcleff tātò periculoſiùs errat, quantò hoc ipſo contra Spiritumſanctum, cuius eſt ſignaculum, manifeſtiùs verbum dicit: nec tantùm verbum, aut vnum verbū, ſed quatuor, ſic collecta. 4. Trialogi cap. 14. Non, inquit, video, quòd generaliter ſit hoc ſacramentum de neceſsitate ſalutis fidelium. Nec quòd prætendentes ſe confirmare pueros regulariter hoc confirment. Nec quòd hoc ſacramentum ſit ſpecialiter Epiſcopis Cæſareis reſeruatum. Et vlteriùs videtur mihi, quòd foret plùs religioſum, & conformiùs modo loquendi ſcripturæ, negare, q̄ noſtri Epiſcopi dant Spiritumſanctum, vel confirmant vlteriùs Sanctiſpiritus dationem.

V Vitcleff.

1 Hæc Witcleff. AVTHOR. Ad † primum diri gens oculos, de neceſsitate huius ſacramenti, hoc vnum video dicendum, quòd in ambiguo verbi ſui generaliter latebras quærit: cùm æſtimem eum abſolutam illam propoſitionem ſine illa adiectione concedere. Saltem reſpondeamus, vnde ædificemus fideles tam eſſe Confirmationem ſacramentum neceſſariū, quàm eſt charitatis diffundendę ſignaculum. In Baptiſmate enim charitas infunditur: in Confirmatione, & Epiſcoporum manus impoſitione, diffunditur. Vnde & hoc ſacramentum directè intellexit Apoſtolus, cùm diceret, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Hoc enim planè ſic intellectum à patribus in tertio libro de vnico baptiſmo, contra Donatiſtas. cap. 14. dilucidat *Auguſtinus* dicēs, Augu ſtin.

2 Spiritus † autem ſanctus, qui in ſola catholica eccleſia per manus impoſitionē dari dicitur, minirū hoc intelligi maiores noſtri voluerūt, quod Apoſtolus ait, Quoniam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritumſanctum, qui datus eſt nobis. ipſa eſt em̄, quā non habent, qui ab eccleſiæ catholicæ communione præciſi ſunt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Spirituſſanctus datus per manus impoſitionem. Cur tu dicis in. 4. magis religioſum fore hoc negare, q̄ Epiſcopi noſtri dant Spiritumſanctum? Si dicas Epiſcopos noſtros nō dare, ſed dominum per impoſitionem Epiſcopi, aliud dicas. Sic ergo intelligenda eſt regula illa Apoſtoli iuxta traditionem maiorum noſtrorum in eccleſia Chriſti, quòd regulariter per manus impoſitionem Epiſcopi diffuſa eſt charitas Dei in cordibus noſtris per Spiritū ſanctum. Quare ergo dixiſti ſecundò, quòd prætendentes ſic facere, regulariter non confirmant? Aut veritas illa apoſtolica non eſt veritas regularis, vel regulariter vera. Ecce ſi illud ſenſibile miraculum ſequeretur manus impoſitionem iam, quod olim regulariter ſequebatur, ſenſuum neceſsitate deuictus affirmares regulariter etiam nunc Spiritumſanctum dari. Sed fortior eſt ratio fidei, quàm ſenſus. Ergo ſi fidelis eſſes, de regulari tali ſequela iam non diffideres. In iam prædicto libro

Auguſtin. *Auguſtinus.* Neq; enim,ait, temporalibus, & ſenſibilibus miraculis atteſtantibus modò datur Spirituſſanctus, ſicut anteà dabatur,ad cõmendationem rudis fidei,& eccleſiæ primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc expectat vt ij, quibus manus ad accipiendum Spiritũſanctum imponitur, repentè incipiant linguis loqui? Sed inuiſibiliter, & latenter intelligitur per vinculum pacis eorum cordibus diuina charitas inſpirari,vt poſsint dicere,Quoniam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritumſanctum, qui datus eſt nobis. Hæc ille.AVTHOR. Ecce quanuis ſenſibilia miracula non iam teſtentur per impoſitionem manus Spiritumſanctum dari, latenter tamen intelligitur cordibus noſtris dari, ita,vt poſsimus dicere,quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris. Quomodo poſſemus ſic de inuiſibili Dei dono præſumere propter manus impoſitionem, niſi regulariter ſequeretur? Nec opponas huic fidei Auguſtini exceptionem aliquam de contingenti crimine,vel fictione perſonæ,niſi dixeris,te neſcire, quantùm diſtet ſemper, & omnino verum, à regulariter eſſe verum. Sed reuertamur ad primum, vt de huius ſacramenti neceſsitate dica
3 mus. Fuerunt†olim in eccleſia,qui contra huius exigentiam arguebant. Aut,inquiunt,nõ totum Dei donum in regenerationis fonte cõcepimus:aut confirmatio ſequens eſt inutilis.
Melchiades. Quibus ſatisfecit *Melchiades* Papa præceſſor Sylueſtri decreto ſuo ſecundo capite,dicens, Quia diximus,q̃ manus impoſitio, & confirmatio ei, qui iã regeneratus in Chriſto eſt,cõferre aliquid poſsit, fortè cogitet ſibi aliquis, Quid mihi prodeſt poſt myſterium baptiſmatis, myſterium confirmantis? Aut quantùm video,non totum de fonte ſuſcipimus:ſi poſt fontem, adiectione noui generis indigemus. Non ita dilectiſsimi, attendat charitas veſtra. Sicut exigit militaris ordo,vt cùm Imperator quemcunq; militum receperit in numerum, non ſolùm ſignet receptum,ſed etiam armis congruentibus inſtruat pugnaturum: ita in baptizato, benedictio illa,munitio eſt. Dediſti militem:da ei adiumenta militię. Nunquid prodeſt,ſi quiſquam parentum magnã paruulo confert facultatem, niſi prouidere ſtudeat & tutorẽ? Ita paracletus, regeneratis in Chriſto cuſtos, & cõſolator, & tutor eſt:ideò dicit ſermo diuinus,Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem,in vanũ vigilant,qui cuſtodiunt eã. Ergo Spirituſſanctus, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit illapſu, in fonte plenitudinẽ tribuit ad innocẽtiam: in cõfirmatione augmentũ præſtat ad gratiã: quia in hoc mũdo tota ætate victuris inter inuiſibiles hoſtes & pericula gradiendũ eſt. In baptiſmo regeneramur ad vitã: poſt baptiſmũ confirmamur ad pugnã.In baptiſmo abluimur:poſt baptiſmũ roboramur. Hæc ille.AVTHOR.Textus antiqui huius patris apertus eſt, qui de tuis Epiſcopis cæſareis, vt tu blaſphemas,eò nõ eſt,q̃ dotationẽ Cæſaris vnico ſuccedẽte Sylueſtro præceſsit.Ideò vtrunq; ſacramentũ eſt neceſſarium: baptiſma primò,& cõfirmatio ſubſequẽs, vt ſequẽs præaccepta bona defendat, & roboret.Nõ eſt enim ſolidus cibus inutilis homini: quia priùs lacte ſuo paruulus bonos artus, & fulcimẽta ſuſcepit. Quia ſolidus cibus ideo neceſſarior erit, quo ſimpliciter melio eſt habere fortia,& robuſta, q̃ qualiacunq; membra. Inde in antiquiori eccleſia tãta huius ſacramẽti putabatur neceſsitas,vt plenus Chriſtianus nõ cẽſeretur,qui nondũ manus impoſitionem accepit:ſicut nec pueros teneros plenos homines,quoúſq; vires hominũ habeant dicere aſſolemus. Vñ in decreto ſuo ca.7.ſanctus ille *Vrbanus* Papa,magiſter ſanctæ Luciæ. Vrbanus.
4 Omnes,†inquit, fideles per manus impoſitionẽ Epiſcoporũ Spiritũſanctũ poſt baptiſmũ accipere debẽt,vt pleni Chriſtiani inueniãtur. De Spũſancto accepimus, vt ſpũales efficiamur: quia animalis homo nõ percipit ea,quæ ſunt ſpũs Dei. Quia cùm Spũſanctus infundi tur,cor fidele ad prudentiã, & cõſtantiã dilatatur.De Spũſancto accepimus, vt ſapiamus inter bonũ malumq́;diſcernere,iuſta diligere,in iuſta reſpuere:vt malitiæ, ac ſupbiæ repugnemus, vt luxuriæ, ac diuerſis illecebris reſiſtamus.De Spũſancto accepimus,vt amore æternæ gloriæ, & ardore ſuccẽſi, erigere à terrenis mentẽ ad ſuperna & diuina valeamus.Hæc ille.AVTHOR. Ecce & iſte Papa decimuſſextus à beato Petro ſcdm catalogũ Auguſtini, Cæſareus Papa nõ fuerat, qui pro neceſsitate huius ſacramẽti determinat,& limitat hãc manus impoſitionẽ Epiſcopis.Itẽ ex cõcilio Laodicẽſi verſus finẽ dicitur.Oportet eos,qui baptizãtur, poſt lauacrũ chriſma cæleſte percipere,& regni Chriſti participes inueniri.Hæc ibi.AVTHOR.Trãſumpta ſunt hæc capitula ex annoſo libro decretorũ Pontificum.Itẽ ex cõcilio Aurelienſi. Vt ieiuni ad cõfirmationẽ veniant perfectæ ætatis,vt moneãtur cõfeſsionẽ facere priùs, vt mũdi donũ Spũſancti valeant accipere.Et quia nunq̃ erit Chriſtianus, niſi in cõfirmatione epiſcopali fuerit chriſmatus.Hæc ibi.AVTHOR.Bene notat iſte canõ vt niſi mũdus accedat ad hoc ſacramentũ,ſpiritum

Concilium Laodicẽſe.

Concilium Aurelienſe.

ritum ſuſcepturus paracletū: quia Spiritus ſanctus effugit omne fictū, nec habitat in corpore ſubdito peccatis. Ideò adulti omnes cōfeſsi procedēt etiam poſt baptiſmū: & tādem conſonāter alijs ſcribit, q̄ nunq̄ erit Chriſtianus, id eſt plenus Chriſtianus, qui ſuperuiuit, niſi in cōfirmatione epiſcopali fuerit chriſmatus. In Hugo. lib. 2. de ſacramentis parte. 7. ca. 3. *Hugo.* In geſtis pōtificalibus legitur, q̄ Sylueſter Papa cō ſtituit, vt baptizatū presbyter in vertice chriſmate liniat, propter occaſionē quidē mortis: ne fortè per abſentiam Epiſcopi, & difficultatem eū conſequēdi, ſine manus impoſitione baptizatum ab hac vita migrare contingeret. Quod quidē omnino periculoſum eſſet. Quia ſicut in baptiſmo remiſsio peccatorū accipitur, ita per manus impoſitionē ſpiritus paracletus datur. Illic gratia tribuitur ad peccatorū remiſsionē: hīc gratia datur ad cōfirmationē. Quid aūt ꝓdeſt, ſi à lapſu erigeris, niſi etiā ad ſtandū confirmeris? Propterea timēdū eſt ijs, quí per negligentiā amittūt Epiſcopi præſentiam, & nō ſuſcipiunt manus impoſitionē, ne fortè propterea dānentur, quia feſtinare debuerūt, dū potuerunt. Propter eos em̄, qui articulo tēporis præueniuntur, inſtituta eſt illa, qua ſacerdos baptizatū ſtatim in vertice linit ſacri baptiſmatis vnctio: vt in hoc ipſo oſtēdatur, quantū ſacramentū iſtud ad ſalutē neceſſariū ſit, cùm tā ſolicitè vniuerſis cauetur, ne fortè ſine ipſo ab hac vita ſubtrahātur. Manifeſtū eſt autē, q̄ primis temporibus omnis vnctio chriſmatis per ſolos Pontifices fiebat. Hæc ille. AVTHOR. Quāta eſt ergo conſequēdi neceſsitas ſacramēti, quādo Sylueſtro, & patribus videbatur adeſſe damnationis periculum ijs, qui morte prēuenti, accipere ſacramentum craſſa negligētia omiſerint? Ideoq̄ quantùm poterant, laxabant ſacerdotibus poteſtatē vngendi in vertice baptizatos, vt vbi principali non poſſent, vicaria vnctione ſuccurrerent.

¶ Quòd ſacramento Confirmationis regulariter confertur Spiritus ſanctus.

CAP. CXII.

SVMMA.

1 *Confirmationis ſacramento, q̄ regulariter confertur Spiritus ſanctus contra Witcleff.*

2 *Chriſtus unde dictus.*

3 *Chriſmatis ſacroſanctum ſignaculum, q̄ in hominibus poſsit eſſe peſsimis, in operibus carnis uitam conſumentibus, & regnum cælorum non poſſeſſuris.*

NOuatum em̄ Nouatianæ hæreſis principem quid aliud à Spiritu ſancto ſeclusit, & ſpiritui ſubiecit immundo, niſi abbreuiatus baptiſmus, & euacuatę confirmationis eclipſis? Vnde in libro eccleſiaſticæ hiſtoriæ *Euſebius Cornelium Papam* introducit ſcribētem in epiſtola ad Fabianum Antiochenum Epiſcopum de eodem Nouato: & eſt libro. 6. ca. 35. Addit hoc, q̄ idem ipſe Nouatus in iuuentute ſpiritu immundo vexatus ſit. Et cùm tempus aliquantùm conſumpſiſſet apud exorciſtas, ægritudinem incurrerit grauem, ita, vt de ſperaretur, & q̄ iacens in lecto, pro neceſsitate perfuſus ſit: nec reliqua in eo, quę baptiſmū ſequi ſolent, ſolenniter adimpleta ſint: nec ſigno chriſmatis cōſummatus ſit. Vnde nec Spiritum ſanctum vnq̄ potuit promereri. Deniq;, inquit, cùm priuata quadā gratia diligeretur ab Epiſcopo, & vellet eum ordinare presbyterum: clerus verò omnis, & quāplurimi ex laicis prohiberēt, dicentes, non licere clericū fieri eum, qui neceſsitate poſitus in lecto, gratiā conſecutus non ſit: Epiſcopum ab omnibus ſpecialem gratiā popoſciſſe, vt ſibi hoc de iſto vno cōcederetur. Hæc ille. AVTHOR. Illud autem, quod ſecūdò adiungit, q̄, vt dicit, non videat, q̄ prætendētes ſe cōfirmare pueros regulariter hoc cōfirmet: Quis neſciat eum hoc dicere, quia eſt in hac parte plenariùs Donatiſta: vt in capite huius libri multis claret capitulis? Et idcirco ſecundū ipſum poteſt eſſe duplex obſtaculum, ne regulariter ſacramentantem comitetur effectus, ſcilicet ipſius miniſtri prætendentis conferre, aut ſuſcepturi malitia, vel fortè præſcientia. Sed breuiter eſt vtrunq; ſoluendum, quia ab olim vtrunq; cenſebatur hæreticum. Primum ſcilicet, ne effectum ſacramenti obtruncaret malitia miniſtrantis, innumera penè patrum dicta condemnant. At Donatiſtas inuentores huius hæreſis, & dictis Cypriani ſe tegentes, ex dictis eiuſdem Cypriani, & authoritatibus, quas adduxit lib. 5. cōtra Donatiſtas. cap. 20. ſic arguit *Auguſtinus*. Certè Ioannes Apoſtolus apertiſsimè dicit, Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt vſq; adhuc. Et iterum. Qui odit fratrē ſuum, homicida eſt. Cùm ergo tales intus baptizant, quos in male uola diſſenſione fuiſſe Cyprianus ipſe cōme-

Nouatus.

Euſebius Cornelius Papa.

VVitcleff.

Auguſtin.

morat:quomodo aquam mundat,& ſanctificat homicida? Quomodo benedicunt oleum tenebræ?Si aũt Deus adeſt ſacramentis,& verbis ſuis per qualeslibet miniſtretur: & ſacramenta Dei vbiq; recta ſunt: & mali homines, quibus nihil poſſunt, vbiq; peruerſi ſunt. Sequitur. Cur aũt ad verba, quæ procedunt ex ore homicidæ, poſsit tamẽ Deus oleum ſanctificare: & in altari, quod hæretici poſuerũt, non poſsit,neſcio.Niſi fortè quem cor hominis fallaciter cõuerſum intus nõ intendit:*lignũ fallaciter poſitũ impedit foris, quo minꝰ ſacramentis ſuis adeſſe dignetur, nullis hominũ falſitatibus impeditus. Hæc ille. AVTH. Hoc vltimũ arguebat, propter quoſdã illorũ ponentium quædã ſcelera,propter quæ miniſtris talibus Deus cũ ſacramentare prætenderent,nõ adeſſet.Mitiùs errabãt iſti,q̃ Witcleff, qui nullum ſcelus excepit. Contra vtroſq; tamen currit *Auguſtinus*,dicens,Si Deus,id eſt,qa adeſt ſacramentis,& verbis ſuis, per quales libet miniſtrẽtur, & ſacramẽta Dei vbiq; recta ſunt: ergo tunc regulariter cõferuntur. Cõtra hoc,inquiunt,dicit Euangelium. Scimus quia peccatores Deus nõ exaudit. Hæc ibi Auguſtinus. Si ergo ad hoc valet, quod dictũ eſt in Euangelio,Deus peccatores non audit,vt per peccatorẽ ſacramẽta non celebrẽtur: quomodo exaudit homicidam deprædantẽ,vel ſuper aquã baptiſmi,vel ſuper oleum, vel ſuper Euchariſtiã,vel ſuper capita eorũ,quibus manus imponuntur?Quæ tamẽ omnia & fiunt,& valẽt, etiam per homicidas,id eſt,per eos, qui oderunt fratres. Etiam in ipſa intus eccleſia:cũ dare nemo poſsit quod nõ habet, quomodo dat homicida miniſtrãs Spiritumſanctũ?Et tamẽ etiam intus ipſe baptizat. Deus ergo dat etiã ipſo baptizãte Spiritũſanctum. Hæc ille.

1 AVTHOR. Ex† authoritate Cypriani videt concludere tanq̃ certũ, qꝺ Deus dat, homicida miniſtrãte, Spiritũſanctum:& ſic exaudit homicidam benedicentem oleum,& manus imponentẽ,qꝺ ſacramẽta nõ ſunt homicidæ, nec verba, ſed Dei. Nolit ergo Witcleff negare Deo regulariter effectum ſuum propter miniſtrum prætẽſum:ſed & dicat Witcleff,aut aliquis ſectator eius, vtrum aliquem baptizare, vel vngere poterit. Si nõ poteſt,ſine cauſa miniſter ſacramentorũ Dei eſt.Si poteſt,& tunc nunquid peccator non eſt? Magiſter eius Petilianus ſic ſolebat exprobrare catholicos. Oleum,inquit, peccatoris nõ vnget caput meũ. At contrà,libro.2.contra Petilianum, reſponſione. 104. *Auguſtinus*. Sed dic, ſi audes, non ſum ego peccator. Ille quippe ait,Oleum autem peccatoris. Quicquid enim in te,vel leuis peccati fuerit inuẽtum,vnde oſtendis nõ pertinere ad id,quod dictum eſt,Oleum peccatoris? Quæro enim, vtrum ores oratione dominica:ſi non ores ea oratione,qua dominus orare diſcipulos docuit, vnde aliã didiciſti pro maioribus meritis tuis excedentẽ merita Apoſtolorum? Si autẽ ſic oras,vt ille magiſter orare dignatus eſt : quomodo dicis, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris? Neq; enim de illis peccatis hoc petimus, quæ nobis in baptiſmo dimiſſa ſunt.Ergo iſta verba orationis,aut non te permittunt eſſe Dei deprecatorem, aut aperiunt peccatorem.Eant nunc,& oſculentur tibi caput, qui abs te baptizati ſunt, quorum capita oleo tuo perierunt.Hæc ille. AVTHOR.Paſſim ſunt iſta & cõtra Witcleff ſine ſolicita declaratione eo leniùs audiẽda,quo conſtat clariùs contra eum ſicut contra Donatiſtã quem libet militare.Petilianus enim,qui noluit vngi caput ſuum oleo peccatoris, cùm tamen ipſe confirmare prætenderet alios:conuincitur eorum capita oleo peccatoris inungere, aut orationem dominicam abiurare.Quo ad impedimentum ſacramẽti confirmationis pro peccato iniuncti facit argumẽtum iactabundi Petiliani,quod ſtatim ſubmittit. Vnguentum,inquiens, concordiæ ſic in fratribus laudat Dauid,Ecce q̃ bonum,& q̃ iucũdum habitare fratres in vnum, ſicut vnguentum in capite &c. At ibi reſponſione. 105. *Auguſtinus*. Verum dicis.Nam illud ſacerdotium in figura corporis Chriſti habebat vnctionem, quod vnitatis cõ

2 page fit ſaluum.Nam† & ipſe Chriſtus à chriſmate appellatur,id eſt,ab vnctione.Hunc Hebræi dicunt Meſsiam : quod verbum Punicæ linguæ conſonum eſt, ſicut alia Hebræa permulta,& penè omnia.Et bene infrà. Et in hoc vnguẽto ſacramentum chriſmatis vult interpretari:quod quidem in genere viſibiliũ ſignaculorum ſacroſanctũ eſt,ſicut ipſe baptiſmus. Sed poteſt eſſe & in hominibus peſsimis in operibus carnis vitam cõſumẽtibus, & regnũ cælorũ non poſſeſſuris : & ideò nec ad barbã Aaron,nec ad oram veſtimenti eius,nec ad vlam cõtextionẽ veſtis ſacerdotalis pertinenti

3 bus.Hæc ille.AVTHOR.Iam† omni diligentia notetur,quod dixerit Dei ſeruus. Hoc,inquit,vnguẽtum eſt ſacramentũ chriſmatis,qꝺ poteſt eſſe,& in hominibus peſsimis,in operibus carnis ad vitã conſumentibus. Ergo in flagitioſis,& mortali peccato detentis. Sed quid ampliùs? Et regnũ cælorũ,inquit,nõ poſſeſſuris:& ideò nec ad barbam Aarõ, nec ad oram veſti-

*ſignum

Auguſti.

Petilianus.

Auguſti.

Petilianus.

Auguſtin.

Chriſtus.

veſtimẽti eius, nec ad vllã contextionẽ veſtis ſacerdotalis pertinẽtibus poteſt eſſe Chriſmatis ſacroſanctũ ſignaculũ. Sic enim ſuprà expoſuit, in illo ſacerdotio caput Chriſtũ, barbã fortiter p̃dicãtes, oram veſtimẽti primitiuę religioſos eccleſiæ ſua oĩa dimittentes pro Chriſto. Sed extra hos, nec ad aliquam contextionẽ veſtis ſancti ſacerdotii pertinent, qui tñ ſacrũ ſignaculum chriſmatis in ſe habent, qui in regnum cælorũ intraturi nõ ſunt, dic vtrũ p̃ſciti non ſunt. Ergo nec actualis iniuſtitia, nec ipſa (vt tu dicis) præſcientis, vſquequaq; impediũt, quo minus cõferre ſacramenta conantes cõferant quod intendũt. Ex quibus omnibus vide, ſi non tã pro nobis, q̃ pro ſe bene ex prę-
Auguſti. miſsis ſtatim ibi cõcludat *Auguſtinus*. Vbi (inquiens) poſiturus es, quæ apoſtolus enumerat, manifeſta opera carnis? quæ ſunt (inquit) fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorũ ſeruitus &c. Sequitur. Et nulli ne apud vos luxurioſi, nulli auari, nulli pertinaciter inimicitias exercentes, nulli contentioſi, æmuli, animoſi, diſſenſionibus ſtudentes, inuidi, ebrioſi, comeſſationibus vacantes, nulli ne apud vos tales vngũtur: & in his intus noti, manifeſtiq; moriuntur? Si nullos dicis, quoniã ſtudio contentionis apertè mentiris: vide ne de talibus ipſe ſis. Si autem ab huiuſcemodi remotus es, non corporis ſeparatione, ſed vitæ diſsimilitudine, & tales turbas circum altaria veſtra gemens conſpicis: quid dicemus, quia oleo ſancto vncti ſunt, & ſicut apoſtolus liquida veritate confirmat, regnum Dei non poſsidebũt? Nunquid barbæ Aaron, & ore veſtimẽti eius ſacrilega iniuria facienda eſt, vt ibi eos ponendos arbitremur? Abſit. Diſcerne ergo viſibile ſanctum ſacramentum, quod eſſe, & in bonis, & in malis poteſt, illis ad præmium, illis ad iudicium: ab inuiſibili vnctione charitatis, quæ propria bonorum eſt, diſcerne iſta, diſcerne. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Ecce quot flagitioſi regnum Dei non poſſeſſuri, ſacro chriſmate vncti ſunt: nec tantùm vncti (ſic enim vel à ſeipſis, vel à quibus vellent, poſſent accipere) ſed ſic vncti ſunt, ſic ſacramentaliter confirmati, vt eis verè corde conuerſis poſſet ſuffi cere ad ſalutẽ. Quid ergo obeſt antiſtitibus, ne poſsint confirmare regulariter quod prætendũt, etiam ſi nõ finis eueniat expectatus?

*

¶ Qualiter Chriſtus Chriſmate ſit vnctus, & fideles ex eo Chriſtiani chriſmate vncti.

CAP. CXIII.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui dicit, quòd Chriſtus nõ fuit ſic chriſmate unctus, utnunc Chriſtiani, & ideo non ſit curandum de huiuſmodi unctione, confutatur.*
2 *Chriſtus quòd fuerit unctus, & qualiter. Et quomodo ab ipſo authoritatem, & rem unctionis ſacramentalis aſſumpſimus.*
3 *Chriſtiani unde dicti. Et unde hoc uocabulum & nomen deſcenderit.*
4 *Chriſmatis cõſecratio quòd à Chriſto fluxerit, Fabiani Papæ decreto oſtenditur. Et plura de hoc ibi ex Dionyſio, Clemente, Auguſtino, Ambroſio. & c.*
5 *Vnctionis extremæ uirtus.*
6 *Chriſtianum confirmari quid ſecũdũ Melchiadẽ.*
7 *Epiſcopus qualiter confirmare dicatur.*
8 *Diſcipuli Chriſti, q, non dederint ſpiritum ſanctũ.*
9 *Impoſitio manus ad quid fiat.*

VIt Witcleff ad nihilum deducere omnes gentes in vnctionibus Chriſtianis: non in ſacramento cõfirmationis ſolùm, ſed baptiſmi, & ordinis: quia Chriſtus non fuit ſic in ſua perſona chriſmatus. Lib. ſuo. 2. de ſermõe domini in monte. cap. 13. Chriſtus (inquiens) VVitcleff. exẽplar totius eccleſiæ nõ fuit in perſona ſua taliter confirmatus: nec in baptiſmo ſuo chriſma huiuſmodi, ſed aquã ſimplicem requiſiuit: nec ſic dedicauit eccl̃ias: ſed epiſcopi hoc capiunt ex ſingulari opere Salomonis. Et ſic difficultatur eccleſia infideliter propter ſolennizationem talis conſuetudinis introductæ.
1 Hæc Witcleff. AVTHOR. Magna † vis eius ſtat in crine illius exilis aduerbii, ſic. Quid ſi Sic.
iteratò dicam? Nec fuit Chriſtus ſic baptizatus, vt chriſtianus aliquis poſt eum: quia nos omnes ſumus baptizati in remiſsionem peccatorum noſtrorum. Ipſe Chriſtus nõ ſic: nec fuit Chriſtus taliter natus vt nos: quia ipſe de virgine, nos de corruptis. Nec Chriſtus erat ſic maritatus vt nos. Quid ampliùs? Ergo ne infideliter difficultatur eccleſia propter conſuetudinem baptiſmi noſtri, natiuitatis noſtræ, deſponſationum quoque fidelium cõiugũ taliter introductarũ? An fideliùs arguendũ

eſt? Caput noſtrum Chriſtus vnctum eſt, teſte ſcriptura multiplici, ſed vnguẽto ſuperexcellenti ſpirituſſancti: quo nullũ attingere poteſt membrorũ. Sed igitur quantum poſſumus cõformemur. Curramus in odore vnguẽtorum eius: & ex parte capiamus in myſteriis, quod nequaquam valeamus ex toto. Hoc multò fidelius dicitur: non enim caret cõtumacia, qui ſic arguit. Chriſtus non ſic fuit vnctus vt ego, vt acciperet ſpiritum ſanctum: ergo ego iſtam vnctionem contemnam? Chriſtus enim non per prædicationem euangelii fuit inductus vt crederet. Ego ergo per euangelii auditionem
2 induci me volo vt credam. Sed † Chriſtus vnctus erat teſte Paulo ad Hebræos primo ex illo Pſal. Vnxit te Deus Deus tuus oleo lętitię. Et item teſte ſancto Petro Actuum. 10. Quomodo vnxit eum dominus ſpiritu ſancto, & virtute. Super quo textu in expoſitione Act.
Beda. libro. 1. *Beda.* Alia editio dicit, ſicut vnxit eum Deus. prædicauit ergo Ioãnes Ieſum ſicut vnxit eum Deus ſpiritu ſancto. Tunc vtiq; cùm dicebat. Ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto. Et iterum. Quia vidi ſpiritum deſcendentem quaſi columbam ſuper eum. Hæc ille. AVTHOR. Et deinceps deſcribens horã vnctionis Chriſti primæuam tranſumit ſibi ſententiã Auguſtin. 15. de trinitate. cap. 28, vbi dicit
Auguſti. *Auguſtinus.* Manifeſtiùs de illo ſcriptum eſt in actibus Apoſtolorum, qm̃ vnxit eũ Deus ſpiritu ſancto. Nõ vtiq; oleo viſibili, ſed dono gratiæ: quod viſibili ſignificatur vnguento, quo baptizatos vngit eccleſia. Nec ſanè vnct⁹ eſt Chriſtus ſpiritu ſancto, quando ſuper eum baptizatũ velut colũba deſcẽdit. Tũc em̃ corpus ſuum. i. eccleſiã ſuã præfigurare dignatus eſt: in qua p̃cipuè baptizati accipiũt ſpiritum ſanctũ. Sed iſta myſtica, & inuiſibili vnctione tũc intelligẽdus eſt vnctus, qñ verbũ Dei caro factũ eſt. i. quando humana natura ſine vllis p̃cedẽtibus bonorum operum meritis, Deo verbo eſt in vtero virginis copulata, ita vt cũ illo fieret vna perſona. Ob hoc enim confitemur natum de ſpiritu ſancto & virgine Maria. Abſurdiſsimũ eſt em̃, vt credamus eũ, cũ iã trigin ta annorũ eſſet (eius em̃ ætatis à Ioanne bapti zatus eſt) accepiſſe ſpiritum ſanctũ: ſed veniſſe ad illud baptiſma ſicut ſine vllo omnino peccato, ita nõ ſine ſpiritu ſancto. Sic enim de famulo eius, & p̃curſore ipſo Ioãne ſcriptũ eſt,
Ioannes Baptiſta. Spiritu ſancto replebit iã inde ab vtero matris ſuæ. qm̃ quanuis ſeminatus à patre, tñ ſpiritu ſanctũ in vtero formatus accepit: quid de hoĩe Chriſto intelligendũ eſt, vel credendũ, cuius carnis ipſa conceptio nõ carnalis, ſed ſpiritualis fuit? Hæc ille. AVTHOR. Intẽdit Auguſtinus manifeſtũ efficere, q̃ Chriſtus nõ tũc primò vnctus dñi fuit: vñ Chr̃s dici poſsit quaſi Chriſtus. chriſmate vnctus: qñ ſpiritu ſancto in corporali colũbæ ſpecie, cũ baptizaret, deſcẽdit, ne ſine ſpiritu ſctõ totis. 30. annis mãſiſſet: ſed cũ fomento, & opere inuiſibili ſpiritu ſancti carnis indumentũ aſſumpſit. Ipſe ergo Chriſtus nunq̃ ſine vnctiõe p̃mãſit: re ipſa & dono p̃fecto vnctiõis noſtræ. Propter hoc em̃ ab ipſo Chr̃o authoritatẽ & rẽ vnctiõis ſacramentalis aſſumpſimus, ſicut in figurã huius diſcipulos poſt cœnã factã in mõte oliuarũ legit eduxiſſe. Vñ lib. 6. ſuper Lucã. cap. 6. *Beda.* Et egreſſus Beda. ibat ſecundũ conſuetudinẽ in montẽ oliuarũ: ſecuti ſunt aũt eũ & diſcipuli. Seq̃t. Et pulchrè ſui corporis & ſanguinis myſteriis imbutos in montẽ oliuarũ diſcipulos educit: vt oẽs in morte ſua baptizatos, altiſsimo ſancti ſpirit⁹ chriſmate cõfirmãdos eſſe deſignet: qui dicere poſsint cũ Pſalmiſta, Signatũ eſt ſuper nos lumẽ vultus tui dñe: dediſti lætitiam in corde meo. Et de q̃bus aptè ſubiungit. A tẽpore frumẽti, vini, & olei ſui multiplicati ſunt. Hęc ille. AVTHOR. Chriſtus igit̃ author legis, q̃uis ipſe viſibili chriſmate perunctus nõ legit̃, oẽs tñ Chriſtianitatis ſuæ cultores poſtq̃ baptizati ſua morte fuerint, altiſsimo ſancti ſp̃us chriſmate cõfirmãdos inſtituit. Et ſignãs locũ Beda Pſalmiſtã adiũgit dicentẽ: q̃ ſignatũ eſt ſuper nos lumẽ vultus tui dñe. Non rectè ergo colligũt, dicẽtes in cõfirmatiõe nõ fuiſſe oleũ vnctiõis, vel chriſmatis in primitiua eccleſia, ſed ad acceptionẽ ſpiritu ſancti fuiſſe tm̃ manus impoſitas. Iã em̃ videri poterit: q̃ ab inſtitutione Chriſti, vnctio chriſmatis ortũ habet. Nec tm̃ propter hãc figurã, quã diximus: ſed ex re ipſa comitãte figuram. Vnde in exhortationibus ſuis. ſermõe. 17. qui incipit, Vt ego peccator. *Cæſarius.* Chriſtum (inquit) vn- Cæſarius. ctum interpretari ſapientium fidelium nullus ignorat: vnctos non niſi ſanctos viros, & Deo ſatis dignos ſemper fuiſſe manifeſtum eſt: nec alios, q̃ prophetas, aut ſacerdotes, aut reges. Et tam magnum fuit ipſius vnctionis myſteriũ, vt in Iudaico populo non omnes illud, ſed ſatis pauci de plurimis mererentur accipere: & hoc vſq; ad aduentũ domini noſtri Ieſu chriſti. Ex quo tempore credentes illi, & illius ba- Chriſtiani. ptiſmatis ſanctificatione purgati, non aliquãti, ſicut ſub lege priùs fuerant, ſed omnes in prophetas, & ſacerdotes, & reges vnguntur. Cuius vnctionis, quales eſſe debemus, admonemur exemplo, vt in quibus tam ſancta eſt vnctio, ſit non minus ſancta conuerſa-

3 uerſatio. Ex† ſacramento enim vnctionis huius,& Chriſti, & chriſtianorum omnium.i.in Chriſto credentium,vocabulum deſcendit & nomen.Hæc ille. AVTHOR. Ecce à tempore Chriſti credentes in Chriſtum,nō aliquāti, ſed omnes Chriſtiani ſunt vncti:& ex hoc vnctionis ſacramento vocabulum chriſtianorū
4 fluxit,& nomen. Adhuc† vt ſecretiora pandamus,non tantū huius chriſmatis vnctio,ſed & conſecratio fluxit à Chriſto. Vnde in Decreto ſecūdo *Fabiani* papæ & mārtyris.cap.vnico dicitur.In die illa,quando dñs Ieſus poſtq̄ cœnauit cū diſcipulis ſuis, & lauit pedes eorum, ſicut à ſanctis apoſtolis p̄deceſſores noſtri acceperūt,nobisq; reliquerunt,chriſma confice re docuit.Ipſa enim ablutio pedum, noſtrum ſignificat baptiſma, qđ ſancti chriſmatis vnctione perficitur,atq; confirmatur.Nam ſicut ipſius diei ſolēnitas per ſingulos annos eſt celebranda:ita ſancti chriſmatis confectio ꝑ ſingulos annos eſt agenda:& de anno in annum renouanda:& fidelibus tradenda. Quod quidem ſacramentum eſt per ſingulos annos in iam dicta die innouandum, & vetus in ſanctis eccleſiis cremandū. Hæc ille.AVTHOR.Iſte eſt Fabianus,quem vnà cum Sebaſtiano ſolēnizat eccleſia:ad quem item, vt refert Hieronymus, excuſatoriā epiſtolam pro ſe ſcripſerat Origenes. Et hic dicit prædeceſſores ſuos ab apoſtolis accepiſſe, ꝙ ſacramentū chriſmatis in die ſanctæ cœnæ Chriſtus inſtituit. Et quo ad illam traditionem ab apoſtolis conuenit cum Fabiano *Dionyſius*.4.cap.eccleſiaſticę hierarchiæ ſecundùm tranſlationem Ioannis Saraceni.vbi dicit. Vnde ſicut error ſecundū intellectum hierarchicū vt eſt à Deo traditum diuini noſtræ hierarchiæ duces venerandiſsimam iſtam ſanctificationem vnguenti perfectionem ex re perfecta realiter nominat.AVTHOR.Diuinos duces intēdit apoſtolos. vnde ſecundū tranſlationem Vercellenſis Thomæ ſcribit. Vnde apoſtoli ſecundùm diuinā inſpirationem hoc ſacramentum ex re perfecta realiter vocant vnguenti perfectionē:tanquam hac vocatione laudantes eam Dei perfectionem alterutro intellectu, ſcilicet,actiuè, & paſsiuè.Eſt enim Chriſti perfectio, & ſecūdùm,quòd homo eſt,ſanctificari: & ſecundū, quòd Deus eſt,ſanctificare, & perficere, quæ perficiuntur. Hęc ille. AVTHOR. Ecce apoſtoli ipſi inſpirati ad hoc à Deo vocauerunt hoc ſacramentum vnguēti perfectionem. Nemo igitur dicat,qui vult eſſe fidelis,ꝙ ſacramē tum confirmationis fiebat ſine vnctione per ſolam manus impoſitionem à Chriſto & apoſtolis.Non enim minus manus imponit, qui vngendo imponit.Et item hoc conſequenter affirmat ibidem *Fabianus* dicens. Iſta à ſanctis apoſtolis,& ſucceſſoribus eorum accepimus, vobisq; tenenda mandamus. Hæc ſancta romana eccleſia, & Antiochena,à tempore apoſtolorum cuſtodit.Hæc Hieroſolymorum, & Epheſiorum tenet eccleſia.In quibus apoſtoli reſidentes hæc docuerunt:& vetus chriſma incendi,& non ampliùs, q̄ vno anno vti permiſerunt:atq; deinceps nouo frui,& nō veteri iubētes docuerūt.Si quis ergo his obuiare tentauerit,omnem ſibi per nos,& per omnes rectè intelligentes indulgentiæ aditū intelligat obſeratum.Hæc ille. AVTHOR.Non ergo poterit eſſe recens obſeruantia, quā omnes iſtæ eccleſiæ apoſtolicæ ab apoſtolis acceperūt,& retinent.Non facilè reperies aliquem de antiquis in hac re ſcribentem, niſi huiuſmodi ſtatum recolat vnctionis. Vnde & ſucceſſor Petri in epiſtola tertia ad vniuerſos *Clemens*. Accedat qui vult ad ſacerdotem ſuum:& ipſe det nomen ſuum, atq; ab eo audiat myſteria regni cælorum:ieiuniis frequētibus operam impendat:ac ſemetipſum in omnibus probet:vt tribus menſibus iam cōſummatus,in die feſto poſsit baptizari. Baptizat autē vnuſquiſq; in aquis perennibus, nomine trinæ beatitudinis inuocato ſuper ſe, perunctus primò oleo per orationem ſanctificato,vt ita demum per hęc conſecratus, poſsit recipere locū cum ſanctis. Hæc ille.AVTHOR.Nota ꝙ dicit baptizatū perunctū primò oleo per orationem ſanctificato:ita ꝙ ipſa cōfectio chriſmatis, ſicut dixit Fabianus,ab ipſa primæua origine eccleſię ortū habet. Cur aūt in canone noui teſtamenti expreſsè nō ponit? quæ cauſa? niſi,vt de aliis pluribus myſteriis fidei dicendū eſt,nō oīa ibi exprimi potuiſſe: & de nō ſcriptis traditionibus hāc eſſe vnā.Quòd ſi arguas ideo nō tunc fuiſſe oleū chriſmatis in ſacramēto cōfirmationis,ſed tm̄ manus impoſitionē, quia iſta paſſim legitur, de vnctiōe ſiletur,ſic iterum argui poſſet,ꝙ nec regularis erat tunc primò impoſitio manuum:quia ipſi. 120. homines rem ipſam(ſcilicet, ſpiritumſanctū) acceperāt ſacramenti. Lib.2.contra Parmenianum verſus finem *Auguſtinus*. Ideo dixit, de meo accipiet. Auguſtin. Exemplo ſuo Ioannes ipſe teſtatur, & tot ſancti antequàm Dei filius homo fieret, & poſtq̄ ſurrexit,& aſcendit in cælum, centum viginti homines,qui ſimul congregati fuerant, quos nullo homine in terra manum imponente de cælo veniens ſpirituſſanctus impleuit. Et conſtituto iam ordine eccleſiæ Corneliū Cēturionem

Chriſmatis cōſecratio. Fabianus. Dionyſius. Idem. Fabianus. Clemens.

nem ante ipſum baptiſmum, ante impoſitionem manus, cum eis, qui cum eo erant, eodē ſpiritu repletū, Petrus ipſe miratus eſt. Nemo ergo accipit ſine dāte: ſed quod pertineat ad baptiſmi ſanctitatem, adeſt Deus, qui det, & homo, qui accipiat: ſiue per ſeipſum Deo donāte, ſiue per angelum, ſiue per hominem, ſiue per Petrum, ſiue per hominē iniquū. Hæc ille. AVTHOR. Ecce in tot ſimul homines venit gratia ſpirituſſanĉti ſine impoſitione manus mortalis, & rem confirmationis ſacramē talis induerāt. Cornelius quoq; inſtituto iam ordine eccleſiæ eodem modo ante omne ſacramentum ſuſcepit effectum: ſed ne iam conſtitutum ordinem contemnere videretur, ſubiit ſacramenta. Nec id tantū, ſed vt eundem ſpiritum, quem quaſi guſtare iam cœpit, pleniùs in baptiſmo, & fortiùs in confirmatione ſentiret. Quemadmodum dulci quodam tenore verbi nuper baptizatum alloquitur in ſermone primo de ſacramentis ſacer *Ambroſius* dicens. Venimus ad fontem: ingreſſus es. Cōſidera quos videris: quid locutus ſis cōſidera: repete diligenter. Occurrit tibi leuita: occurrit tibi p̄sbyter. Vnctus es quaſi athleta Chriſti: quaſi luctā huius ſeculi luctaturus. Profeſſus es luctaminis tui certamina. Qui luctatur, habet quod ſperet: vbi certamen, ibi corona: luctaris cū ſeculo, ſed coronaris à Chriſto. Hæc ille. AVTHOR. Et de ſacramento chriſmatis. libro de myſteriis circa medium idem *Ambroſius*. Aſcendiſti (inquit) ad ſacerdotem, conſidera quid ſeculum ſit. Nonne illud, quod ait Dauid: Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron? Hoc eſt vnguētum, de quo Salomon ait, Vnguentum exinanitum nomen tuum: propterea adoleſcentulę dilexerunt te, & attraxerunt te. Quantę hodie renouatæ animæ dilexerunt te domine Ieſu Chriſte? dicentes, attrahe nos poſt te: in odore veſtimentorum tuorum currimus, vt odorem reſurrectionis hauriant. Quare hoc fiat, intellige: quia oculi ſapientis in capite eius. Ideo in barbam defluit: hoc eſt, in gratiam iuuentutis, in barbam Aaron: vt fias electum genus ſacerdotale, pretioſum. Omnes enim in regnum Dei, & ſacerdotiū vngimur gratia ſpirituali. Hæc ille. AVTHOR. Ex† quibus liquere poteſt virtus ſanctiſsimæ vnctionis, quantum ſanctis viſa eſt patribus pretioſa: quanquam inſipidis hæreticis penè pareat otioſa: quia ſi ſolo baptiſmo quiſq; ſtatim emigret, ſaluabitur: audeo tamen dicere, q̄ multo tutiùs ab incurſione inuiſibilium hoſtium, multoq; gratiùs exiret hinc, ſe obuium faciēs beatis ſpiritibus, ſi frontem panderet inſignitā in liquore chriſmatis, ſignaculo viuæ crucis. Et procul omne dubium, ſi ſuperuiueret, hoc ſentiret. Inde non inutiliter monuit Chriſtianos cap. 2. ſui decreti papa *Melchiades*, dicens. At ſi continuò trāſituris ſufficiūt regeneratiōis beneficia: victuris tamen neceſſaria ſunt confirmationis auxilia. Regeneratio per ſe ſaluat, mox in pacē beati ſeculi recipiēdos. Cōfirmatio armat, & inſtruit ad agones mūdi huius, & p̄lia reſeruādos. Qui aūt poſt baptiſmū eū acquiſita innocentia immaculatus peruenit ad mortē, cōfirmatur morte: quia iā non poteſt peccare poſt mortem. Hæc ille. AVTHOR. 6 Valde† aūt notandum cēſeo, quod iſte Papa nunc dixit iam baptizatū confirmatū morte: quia iam nō poteſt peccare poſt mortē. Declarat planè quid eſt confirmari Chriſtianū, inſtitui, ſcilicet, ſpiritualibus armis, vt firmatus in Chriſto, nō peccet. Infructuoſus ergo Witcleff in verbis, qui verbum confirmatiōis impingit: quaſi epiſcopi conarētur confirmare ſpiritumſanctum. Videt mihi (inquit) plùs religioſum, & cōformiùs modo loquendi ſcripturæ, negare q̄ noſtri epiſcopi dant ſpiritūſanctum, vel confirmāt vlteriùs ſancti ſpiritus dationē. Hæc ille. cap. 14. AVTHOR. Sic intelligas & tu totā eccleſiā dicere. Verbū aūt illud, quod in tuæ pſeuſtis dolo didiceras, tuum eſt, aut illius. Nos aūt dicimus hominē confirmari per ſancti ſpiritus ſacramentū, & hominis myſteriū, vt in percepto dono roboretur, aut maneat. 7 Epiſcopus† verò ſi confirmare dicatur, hoc fit ſimul cum ſpirituſancto, ſicut inſtrumentū cum principali agente: hominem firmare ſic dicitur, ſicut aliās dicebatur ſacramenta conficere, vel alia conſecrare. Sicut etiā dixit ſuprà Melchiades mortē hominē cōfirmare: cur non ſic cum ſpirituſancto poſſet epiſcopus? Dare autem eum ſpiritūſanctū, vel eius dationē roborare, pſeuſtis tua dixit inſipiens. Nā ſi vis audire loquentem eccleſiam, ipſe tibi dicet, lib. 15. de trinitate. cap. 28. *Auguſtinus*. Neq; † enim aliquis diſcipulorum dedit 8 ſpiritumſanctū. Orabant quippe, vt veniret in eos, quibus manus imponebant, nō ipſi eum dabant. Quē morē in ſuis præpoſitis etiā nūc ſeruat eccleſia. Deniq; & Simō magus offerēs apoſtolis pecuniā non ait: Date & mihi hanc poteſtatem, vt dem ſpiritūſanctum: ſed cuicūque (inquit) impoſuero manus, accipiat ſpiritūſanctū. Quia neq; ſcriptura ſuperiùs dixerat: Videns autem Simon, quòd apoſtoli darent ſpiritumſanctum. ſed dixerat, Videns autem Simō, quòd per impoſitionem manuum apoſto-

Ambroſius

Ambroſius

5 Extremæ vnctionis virtus.

Melchiades.

VVitcleff.

Auguſti.

apoſtolorum dãtur ſpirituſſanctus. Propter hoc & dominus ipſe Ieſus ſpiritumſanctum non ſolùm dedit vt Deus: ſed etiam accepit vt homo. Et bene infrà. In eo etiam, quod de illo ſcriptum eſt, q̃ acceperit à patre promiſſionem ſpirituſſanc̃ti, & effuderit, vtraq; natura monſtrata eſt, & humana ſcilicet, & diuina. Accepit quippe vt homo, effudit vt Deus. Nos aũt accipere quidẽ hoc donũ poſſumus pro modulo noſtro, effundere aũt ſuper alios nõ vtiq; poſſumus: ſed vt hoc fiat, Deum ſup eos, à quo id efficitur, inuocam⁹. Hęc ille. AVTHOR. Ecce peritior erat Simõ magus iſte, q̃ Witcleff ſe exhibet de fide catholica. Ipſe nulla via ſecũdùm Auguſtinum putauit apoſtolos dediſſe ſpiritumſanctũ: nec ideo ſua pecunia hoc cõparare propoſuit: ſed tm̃, vt quibus ipſe manus imponeret, acciperent ſpiritũ ſanctũ: & hæc erat recta fides. Nec vſquequaque increpatur in eo. Vnde lib. de naturis re-
9 rum. 5. ca. 11. *Rabanus.* Impoſitio † manus ideo
RaBanus. fit, vt per manus benedictionẽ aduocatus ſpirituſſanctus inuitetur. Tunc enim ille paracletus poſt mundata benedicta corporalia libẽs à patre deſcẽdit, & quaſi ſuper baptiſmi aquã tanquam ſuper priſtinam ſedem recognoſcẽs requieſcit. Nam legitur, q̃ in principio aquis ſuperferebatur ſpirituſſanctus. Hæc ille. AVTHOR. Hic bene dicit impoſitionem manus ideo fieri, vt per benedictionem ſanctus ſpiritus inuitetur, non imperiosè donetur. Et accipit hoc Rabanus ab illo, quod in lib. interpretationis ſuæ triformis ait Hieronymus. Manus impoſitio ideo fit, vt per benedictionem, aduocatus inuitetur ſpirituſſanctus. Hæc ille.

¶ Quòd ſolis epiſcopis licet chriſmate vngere baptizatos ſacramento cõfirmationis, & ibi qualiter erraverit Armacanus.

CAP. CXIIII.

SVMMA.

1 *Armeniorum errores circa baptiſmum recenſentur. Et quomodo ungant chriſmate baptizatum, confirmationis tamen ſacramentum expreſè renuant.*

2 *Armacani error circa ſacramentum cõfirmatiõis, dicentis baptizantem non epiſcopum poſſe confirmare. Et quomodo Dionyſius, quem ducit in teſtem, ſit contra eum oſtenditur.*

3 *Epiſcopis ſolis quòd liceat ungere chriſmate baptizatos ſacramento confirmationis, multorum authoritatibus comprobatur.*

4 *Philippus quòd non cõfirmauerit Samaritas, quos baptizauerit. Et quare.*

5 *Innocentij decretum, quòd ſolis epiſcopis liceat uel conſignare, uel ſpiritumſanctum tradere à Beda inſeritur. Et plura ibi contra Witcleff adducuntur.*

6 *Spiritumſanctum quatenus det homo. Et quid ibi dicant Ambroſius, & Iſidorus.*

DEinceps autem contẽtionem ſoluendam puto, quam Witcleff contra antiſtitum poteſtatem inſtaurat: quia ipſis ſolis facultas adiacet confirmandi ſacramẽto tenus fideles. p̃dicto ca. 14. quarti trialogi. vbi ex parte pſeu- Af. iunxe
ſtis arguendo inuexerat. Si (inquit) pręcisè ex rat.
textu iſto conuincitur, ſcilicet, quia Ioannes VVitcleff.
& Petrus imponebant manus ſuper illos, & acceperunt ſpiritum, confirmationem eſſe appropriandam epiſcopis: oportet quòd ſi ipſi imponant ſuper confirmatos ſuos manus, ſpiritumſanctum acciperent, ſed iſta ſpirituſſancti acceptio nec docetur in ſigno ſenſibili, nec etiam ratione. Et tunc reſpondet in phreneſi. Nec, inquit, video, q̃ hoc ſacramentũ ſit ſpecialiter epiſcopis Cæſareis reſeruatum. Hæc Witeleff. AVTHOR. Hinc deuotus frater & magiſter *Guilelmus* in libro ſuo contra trialo- Magiſter
gum edito: dicit eum hunc errorem ſicut & Guilelmus.
multos alios ab Armacano emũxiſſe Richardo libro ſuo. 11. de quæſtiõibus Armeniorũ. cap. 4. vbi eum ſuſtinere videtur quantum eſt ad euangelica, & apoſtolica dicta, inquit. Qualiter autem dicant Romana decreta non quęrit. Mirum autem videtur, q̃ Romana decreta, quomodo in apoſtolicis ſcripturis fundãtur, non quærit: & Armenienſium hæreſin ad ſcripturas ſanctas, quomodo concordant ſatagit inuenire. In eodem cap. Habet etiam hoc tota eccleſia, inquit, Grẽcorum, & Armeniorũ, quòd omnis conferens baptiſmum ſtatim cõfirmat. Et ſic erat in primitiua eccleſia poſt tempora Apoſtolorum: ſicut tradit beatus Dionyſius in de eccleſiaſtica hierarchia. Hæc ille. AVTHOR. Ordine ſuo reſpondeamus ad iſta. Primò quantum ad Armenios

con-

congruè ſatis facit. Nam vbi niſi inter hæreti-
1 cos fundaret errorem? Veruntamen † quantū repperi, Armenii chriſmate vngunt in baptiſmo, ſicut nos, ſed confirmationis ſacramentū planè negant. Vnde & computatur error Armeniorum. 20. ſecundū q̄ ſcribit in libro ſuo de hæreſibus dominus *Guido Carmelita*. Viceſimus error (inquit) q̄ ad verum baptiſmum vltra formam debitam verborum requiritur, q̄ baptizatus inungatur chriſmate: & ſumat corpus Chriſti. Et ideo non baptizant paruulos ſuos ante octo dies. Et tunc liquefaciunt accidentia ſacramenti in aqua, & vino, & ponunt intra os paruuli. Viceſimus primus error, q̄ variè baptizant, quidam in aqua, quidā in vino, quidam in lacte: nec formam verborū generaliter obſeruant, ſed aliquis dicit euangelium. Venit Ieſus ad Ioannē. Alius dicit. Vox domini ſuper aquas. & aliter prout voluerint. Negant Philippum diaconum baptizaſſe. Negant ſacramenta confirmationis, & extremæ vnctionis. Alius celebrat cum duobus calicibus, alius cum vno: vt placuit. AVTHOR. Non igitur Armenii in baptiſmo confirmāt: quanuis chriſmate vngant, qui ſacramentum confirmationis expreſsè renuūt. Si ergo Græci hoc faciunt, errori eorum imputari poteſt: quia conſuetudinem, quam in principio exigente neceſsitate conceperant, non deponūt. In primordiis enim eccleſiæ cunctis fidelibus penè ſingula licuerunt. Vnde in expoſitione ſuper illo Pauli ad Epheſios. Ipſe dedit quoſdā apoſtolos. *Ambroſius*. Non inquit per omnia conueniunt ſcripta apoſtoli ordinationi, quę nūc eſt in eccleſia: quia hæc inter ipſa primordia ſunt ſcripta. Sequitur. Deniq; apud Ægyptum presbyteri conſignant, ſi præſens epiſcopus non eſt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce de quæſtionibus noui & veteris teſtamenti cap. 101. *Auguſtinus*. Nunquid & diaconos, & miniſtros noſtros dicit epiſcopos? non vtique: quia multò inferiores ſunt. Et infrà. Nam in Alexandriam, & per totam Ægyptū ſi deſit epiſcopus, conſignat presbyter. Hæc ille. AVTHOR. Adhuc autem facto ſuo videtur iſti Græci, q̄uis errent, fateri apud epiſcopos eſſe prærogatiuam ſignādi peruncto ſ, quos ſignare non audent præſente epiſcopo, cū baptizare poſsint, & euchariſtiam celebrare. Fateor ſi licitè vngerent, præſente antiſtite conſignarent. Cum † autē dicit Armacanus, q̄ omnis
2 conferens baptiſmum ſtatim confirmauit, & hoc in primitiua eccleſia poſt tēpora apoſtolorum: Hoc adhuc reſtat probandum, ſi baptizās eſſet ſacerdos, nō ep̄us. Quod aūt Dionyſiū ducit in teſtē, cōtra eū eſt. Nō em̄ ſuppo nit in toto illo capitulo baptizare quēquam, niſi Hierarcham, hoc eſt epiſcopū. Vñ in cap. illius capituli *Dionyſius*. Poſtea vnguentū Hierarcha ſumēs, ſupponit diuino altari circūuelatū. 12. aliis ſanctis clamātibus cūctis ſanctiſſima voce ſanctā inſpiratiōis Deo acceptorū prophetarū melodiā. Et ſuper ipſum ſanctam orationē adimplens, ſanctiſsimis ſanctificandorū perfectionibus ipſo vtitur ad oēm ferè Hierarchicæ perfectionis operationē. Hæc ille. AVTHOR. Hoc dicit pro ſanctificatione chriſmatis, quo ſemper vtitur epiſcopus in omni penè epiſcopali operatiōe. *Thomas*. Chriſmate epiſcopus vtitur penè ad omnē Hierarchicā operationē. Et in fine capituli Iōannis Saraceni. Vñ, ſicut reor, & mundatiuo baptiſterio vnguēto in cruciformibus miſsionibus ſuperfundens Hierarcha ſub viſum agit contemplatiuis oculis vſq; & ad ipſam mortē per crucē Ieſum pro noſtra regeneratione deſcendentē. *Thomas*. Epiſcopus in fonte baptiſmi ſuperfundens chriſma in forma crucis, commemorat ſpiritualibus oculis dominum Ieſum vſq; ad mortē per crucē ſe demerſiſſe pro noſtra regeneratione. Sequitur. Sed & ipſi baptizato vnctio ſancti chriſmatis gratiam donat per aduentū ſpiritus ſancti. Hæc ille. AVTH.
3 Igitur † ita in principio, q̄ in fine patet eū ſemper aſſumere epiſcopū in opus baptiſmi, qui ſanctificet primò chriſma, ac demū vtatur eo in ſanctificatione fontis, & poſtea ad baptizatum vngendū, ac penè in omni cooperatione epiſcopi: vt ſicut dicit ibi, in ſanctificandis altaribus. &c. Ita quoq; libro ſuo ſecundo de ſacramentis ſupponit *Ambroſius*, dicens. Nūc diſputemus, quid ſit, q̄d dicitur baptiſma. Veniſti ad fontē, deſcēdiſti in eū. Attēdiſti ſummū ſacerdotē, leuitas, p̄sbyteros in fonte vidiſti. Et tandē in fine. Ergo merſiſti. Veniſti ad ſacerdotem. Quid tibi dixit. Deus (inquit) pater omnipotens, qui te regenerauit ex aqua & ſpiritu ſancto, conceſsitq; tibi peccata tua, ipſe te vngat in vitam æternā. Vide vbi vnctus es: in vitam (inquit) æternam. Hęc ille. AVTHOR. Siue iſta ſit vnctio baptiſmalis, ſiue alia ſacramentalis: attende quem ſacerdotē aſsignet vngentem. Attendiſti (inquit) ſummum ſacerdotem, leuitas, & presbyteros: alium ergo innuit ſummum ſacerdotem ab illis presbyteris. Et in epiſtola ad Cyprianum *Firmianus*. Quando omnis poteſtas & gratia in eccleſia ſit conſtituta, vbi præſident maiores natu: qui, & baptizandi, & manum imponendi, & ordinandi poſsident poteſtatem: hæreticum ſicut

Guido Carmelita.

Ambroſius

Auguſtin.

Dionyſius.

Thomas.

Thomas.

Ambroſius

Firmianus.

cut ordinare non licet, nec manum imponere, ita nec baptizare. Hæc ille. AVTHOR. Hieronymus item in Ioanne & in Chriſto figuratiuè exponit baptiſmum, & chriſmatis vnctionem: baptiſmum attribuens ſacerdoti minori in perſona Ioannis: & vnctionem epiſcopo, vice Chriſti. in commentario Marci. textu. Et prædicans baptiſmum pœnitentiæ in
Hieronym. remiſsionem peccatorum. vbi dicit. Quod cõſummatur per ſpõſum, initiatur per paranymphum. Vnde catechumeni, hoc eſt inſtructi, incipiunt per ſacerdotes, & chriſmantur per epiſcopum. Hęc ille. AVTHOR. Aliud eſt ergo ſacramentum inchoationis gratiæ: quod poteſt incũbere ſacerdoti: aliud ſacramẽtum conſummationis, & confirmationis in gratia, quod tanquam fortiori, & firmiori incubuit epiſcopo. Deinceps deſcendit *Armacanus* ad Philippum diaconum, vnum ex ſeptẽ, & ibi inuenit eum baptizaſſe Samaritanos, ſed nullatenus confirmaſſe. Quod quia eccleſiaſticæ & catholicæ cauſæ proficit, molitur occaſiões
Armacanus inuenire ne faciat. Ex cauſa (inquit) Samaritanos noluit confirmare: quia antequàm poterat eos cõfirmare, monitus eſt, vt obuiam iret eunucho: ſicut ſequit ibi ſtatim Hæc ille. AVTHOR. Iſta fuga mẽdax eſt, & vana: quia nõ tam repentè prædicauit, & baptizauit tantam gentẽ: fecitq; tot miracula per dies plurimos, paralyticos curans, & claudos: ita vt gaudium magnum fieret in illa ciuitate: ſimulq; cũ tantus populus baptizatus eſſet, quem antè dementaſſet Simon magus, tunc & ipſe Simon baptizatus erat, & adhæſit Philippo. Ex toto hoc tempore quare non potuit in fine baptiſmi, ſicut mos erat cunctis (vt dicis) tunc temporis ſaltem aliquos confirmaſſe? Non enim fuit illo raptu ſic præuentus, quin multos, & poſt multos Simonem potuit baptizare: & poſt baptiſmum ſocialem cum Simone ducere comitatum. ſic enim dicit textus. Cùm baptizatus eſſet, adhærebat Philippo. Et videns ſigna, & virtutes magnas fieri, ſtupens admirabatur. Maximè cùm confirmationis officiũ ſit inter omnia ſacramenta breuiſsimum. Cũ hoc item, ſecundùm ordinem textus antequã raperetur Philippus, venerunt Apoſtoli confirmare gentem Samariæ. Et tunc demum ſequitur: quomodo angelus domini locutus eſt ad Philippum. &c. Ideo aliter reſpondet. Aut, inquit, quia opus ſuum in illa ciuitate magna
Armacanus Samariæ voluit per apoſtolos cõſummari per actum cõfirmatiõis. AVTHOR. Ita dicimus, ſic voluit: & eo magis voluit, quòd oportuit: quia ipſe confirmare non potuit. Aut ſi potuit, quanuis hoc noluit, cur ipſe ſolus inter omnes baptiſtas illius temporis hoc officium apoſtolis reſeruauit? Ipſa fides ſcripturæ hũc intellectum fudit in patribus: quanquam iſti Witcleff videatur eſſe fundamentum ſatis leue. Vnde in expoſitiõe ſua ſuper illud actuũ: Miſerunt ad illos Petrum & Ioannem. *Beda.* Beda.
Pulchrè hoc Arator exponit.

Sæpe ſibi ſocium Petrus facit eſſe Ioannem,
Eccleſiæ quia uirgo placet.

Notandum autem, quòd Philippus, qui Samariæ euangelizabat, vnus de ſeptem fuerit. Si enim apoſtolus eſſet, ipſe vtique manum imponere potuiſſet, vt acciperent ſpiritũſanctum. Hoc enim ſolis pontificibus debetur. Nam presbyteris ſiue extra epiſcopum, ſiue præſente epiſcopo cùm baptizant, chriſmate baptizatos vngere licet: ſed quod ab epiſcopo fuerit conſecratum, non tamen fronte ex eodem oleo ſignare, quod ſolis debetur epiſcopis, cùm tradunt ſpiritum paracletum baptizatis. Hæc ille. AVTHOR. Hæc ſanctior eſt expoſitio: hæc fides ſanior, & pulchrior te
4 xtui correſpondens. Ideo † nõ cõfirmauit Philippus Samaritas, quos baptizauerat: quia ipſi nõ licuit iam exiſtẽti diacono poteſtatẽ vſurpare maioribus reſeruatam. Simulq; notãdũ, q̃ Beda hîc inſeruit decretum *Innocentij* illius magni, de quo tam feſtiuè loquitur Auguſtinus, q̃ damnaſſet Pelagium, cùm diceret, Nam presbyteris, ſeu extra epiſcopum &c. Et eſt capit. 3. decreti ipſius primi ex decretis pontificum. vbi dicit. De † conſignandis verò infan
5 tibus manifeſtum eſt, nõ ab alio, quàm epiſcopo fieri licere. Nam presbyteri licèt ſint ſacerdotes: põtificatus tñ apicẽ nõ habẽt. Hoc autẽ põtificibus ſolis deberi, vt vel cõſignẽt, vel paracletũ ſanctũ tradant, non ſolũ cõſuetudo eccleſiaſtica demõſtrat: verũ illa lectio Actuum apoſtolorũ, quę aſſerit Petrũ & Ioannem eſſe directos, qui nõ baptizatis traderẽt ſpiritum ſanctũ. Nã presbyteris, ſeu extra epiſcopũ, ſeu pſente epiſcopo cũ baptizãt, chriſmate baptizatos vngere licet: ſed quod ab epiſcopo fuerit conſecratum: nõ tamẽ frontem eodẽ oleo ſignare: quod ſolis debetur epiſcopis: cùm tradunt ſpiritũ paracletũ. Hæc ille. AVTHOR. Iſte ſanctus Papa non confirmat hîc propoſitum ex Romano decreto, ſed nec ex ſola conſuetudine ab olim traducta, ſed in illa ſerie ſcripturæ Actuum, quam noſtri moderni vmbrã tenere quærentes, non intelligunt: quia conceptus patrum dedignantur videre, vel negligunt. Deridenter obiicit Witcleff in eodem. VVitcleff.
14. quarti trialog. Videtur enim, inquiens, ſi

textus

textus iſte adeò ponderatur, q̃ oportet ad cõ firmationem Papam loco Petri accedere: & plùs ſpeculatiuum prælatum loco Ioannis. Nec debent dedignari de iſto officio, plusq̃ Petrus dedignabat̃, q̃ à cæteris apoſtolis fuit miſſus. Hæc Witcleff. AVTHOR. Nec dedignatio impedit, nec neceſsitas vrget Papã cũcta facere per ſe, quæ cum aliis habet communia, ſed equus arbiter vnicuiq; , quod ſuũ eſt, & poteſtatis tribuit, & honoris. Aut nunquid dedignabatur Petrus baptizare Cornelium & domum eius: quia cùm præſens eſſet, non ipſe voluit baptizare, ſed iuſsit fieri per miniſtros? Actuum. 10. Reſpondit Petrus. Nũquid aquam quis prohibere poteſt, vt non baptizentur hi, qui ſpiritumſanctum acceperunt, ſicut & nos? Et iuſsit eos in nomine Ieſu Chriſti baptizari. Ecce iuſsit eos baptizari, non baptizauit eos per ſe, imò nec dedignabatur ſuripere miniſtris ſuum officium, exponente ſic locum illum in expoſitione ſua ſuper epiſtolam primam ad Corinth. textu. Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed euangelizare.

Ambroſius *Ambroſio.* Deniq; apoſtolus Petrus credentem Cornelium cum ſuis iuſsit baptizari: nec dignatus eſt miniſtris aſtantibus hoc opus facere. Si enim defuiſſent, ipſe hoc ageret, neceſsitate compulſus. Quantò ergo melior his ſit, quos illi venerabantur, oſtendit: & non tamẽ hoc ſuo nomini decerni p̃miſit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce duplicem rationem, quare Petrus non dignatus eſt miniſtraliter baptizare. Primò, vt deferret miniſtris ſuum exercitium. Secundò, vt oſtenderet his extraneis fidei ſuã eminentiam ad ſaluatoris honorem: & quantò melior, & dignior eſſet his, quibus iubere potuit: quos tamen illi ad venerationem habebant. Non ergo dedignanter Papa dimittit epiſcopis ſuis officium vnctionis, ſed dignatur non facere eis aſtãntibus, qui habent hoc officium eum Papa commune. Et quãto melior eis ſit, iubendo illis, quos cæteri venerantur, non arroganter oſtendit: quia nõ hoc ſuo nomini, ſed Ieſu Chriſti, cuius vice præſidet, decerni permittit. Et correſpondenter ad hoc primum ſuper eodem textu, Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed euangelizare. in libro annotationum epiſtolarum Pauli

Hieronym. *Hieronymus.* Non vſurpauit minora facere, qui poterat officia implere maiora: ſicut hodie epiſcopus, & ſuum ſi voluerit, & diaconi poteſt implere miniſteriũ. Hæc ille. AVTHOR. Poteſt ergo Papa baptizationis vt vnctiõis agere ſacramẽtũ, ſed nõ vſurpat iſtud munus, qui poteſt implere maiora. Et in p̃dictũ textũ. Nõ enim miſit me baptizare. &c. in expoſitione ſua *Haymo.* Paulus ſupplè maximè prædicationi inſiſtebat, ſicut alii apoſtoli: diſcipuli verò eius baptizabant. Sic legimus, q̃ Petro veniẽte ad domum Cornelii, poſtquàm cecidit ſpirituſſanctus ſuper omnem domum eius, præcepit eos Petrus à ſuis diſcipulis baptizari. In primordio etenim fidei omnes fideles baptizabant: & non ſolùm viri, ſed etiam & mulieres, ſi quando neceſsitas imminebat. Hæc ille. AVTHOR. Sed mouere poſſet, quod Innocẽtius, hìc ſuprà ſcribit: epiſcopos tradere ſpiritum paracletum baptizatis: contra dixit Auguſtinus iam ſuprà, q̃ nullus apoſtolorum dare potuit ſpiritumſanctum. Sed † quanuis non ita regulariter habeat mos ſcripturæ, interdũ tamen, quod homo tanquã inſtrumentum agendi Deo coagit, etiam facere dicitur: ſecundùm illud Chriſti de miraculorum operatiõe ad diſcipulos. Et maiora horum facietis. Bonũ igitur cenſes ſecundùm modum, quem habet eccleſia, caſtè proferre, & rarò, q̃ homo det, vel tradat ſpiritumſanctum, tũc maximè, cùm ſonare poterit ad dationem per poteſtatem, vel imperium, quod ſonat in blaſphemiam: q̃uis interdum ſic dici poſsit, vt ſonat tantũ obſequium, aut inſtrumentalem concurſum. In libro primo de ſpirituſancto cap. 6. *Ambroſius.* Deus dat ſpiritumſanctum. Non enim humanum hoc opus, neq; ab homine datur: ſed inuocatur à ſacerdote, vt à Deo tradatur, in quo Dei munus miniſterium ſacerdotis eſt. Nam ſi Paulus apoſtolus indicauit, q̃ donare ſpiritumſanctum ipſe ſua authoritate non poſſet, & intãtum ſe huic officio imparem credidit, vt à Deo nos ſpirituſancto optaret impleri: quis tantus eſt, qui huius traditionem numinis ſibi audeat arrogare? Itaq; Apoſtolus votum precatione detulit: non ius authoritate aliqua vendicauit: nec imperare præſumpſit. Hæc ille. AVTHOR. Bene declarat ſacer Ambroſius huius dationis, vel traditionis ambiguum, dicẽs, quod à Deo traditur, Dei munus eſt, miniſterium ſacerdotis. Et Apoſtolus votum precatione detulit, non imperare p̃ſumpſit. Hoc modo tradere dicit Innocentius: ſicut etiam aſſùmit ipſe nomine tenus lib. 2. de origine officiorum. cap. vltimo. *Iſidorus,* dicẽs. Cùm audiſſent autem, qui erãt Hieroſolymis Apoſtoli, quia recepiſſet Samaria verbũ Dei, miſerunt ad illos Petrum, & Ioannem. Qui cũ veniſſent, orauerunt pro eis, vt acciperẽt ſpiritumſanctum. Nondum enim in vllum eorũ deſcenderat: tantùm verò baptizati erãt in nomine domini Ieſu. Tunc imponebant illis manus,

6

Haymo.

Spiritũſanctũ quatenus det hõ.

Ambroſius

Iſidorus.

nus,& accipiebant ſpiritumſanctum. Spiritū autem ſanctum accipere poſſumus: ſed vt detur,dominum inuocemus.Hoc autem, quod poſt baptiſmum ſit,quemadmodum ſanctus Papa Innocētius ſcripſit,ſubiiciam. Dicit em̄ non alii,q̄ epiſcopo fieri licere. Nam presbyteri licet ſint ſacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem ſolis pontificibus deberi,vt confirmēt, vel vt paracletum ſpiritumſanctum tradant. Et ꝙ id non ſolùm conſuetudo eccleſiaſtica demonſtrat: verùm etiam ſuperior illa lectio Actuum apoſtolorum,quæ aſſerit,Petrum,& Ioannem eſſe directos,qui iam baptizatis traderent ſpiritūſanctum.Nam presbyteri, ſiue extra epiſcopos, ſiue prę̄ſentibus epiſcopis baptizent,chriſmate baptizatos vngere licet:ſed quod ab epiſcopo fuerit conſecratum: non tamen frontē ex eodē oleo ſignare:quod ſolis debetur epiſcopis,cùm tradunt ſpiritum paracletum.Hæc ille. AVTHOR.Quàm gaudenter vterque magnus doctor decretum Innocētii magni complectitur,Iſidorus,atq; Beda? Et vterq; cū Innocentio authoritatem confirmationis miniſterialis appropriat ſolis epiſcopis,fundatam in illa lectione ſcripturæ,in qua Witcleff, & Armacanus appropriationem illam fundare Armacan. neſciunt,ſicut ſcribunt.Et quod dicit *Armacanus*,non ibi dici apoſtolos Hieroſolymis miſiſſe Petrum,& Ioannem,vt eos confirmarēt, Innocētius planè dicit *Innocentius*,ꝙ ſic.Illa(inquit) lectio Actuum apoſtolorum aſſerit Petrum & Ioānem eſſe directos,qui iam baptizatis traderēt ſpiritumſanctum.

¶ Ad Armacani argumētum de Anania,ꝙ non contulit Paulo ſpiritumſanctum confirmādo per primam impoſitionem manuum ſuarum.

CAP. CXV.

SVMMA.

1 *Armacanus,qui dicit Ananiam per manus impoſitionem confirmaſſe Paulū,& ob id arguit inferiores epiſcopis poſſe cōfirmare,confutatur.*

2 *Manus impoſitio correctis fieri ſolita, ab Auguſtino notatur.*

3 *Paulus quare,& ad quid ad Ananiam miſſus.*

4 *Paulus,ꝙ per primā manuū Ananiæ impoſitionē, ante lauacri ſuſceptionē non receperit ſpiritum ſanctum.*

5 *Diſcipuli ſeptuaginta duo, ꝙ per manuū impoſitionē nō tradiderint ſpiritū ſanctū, ſed ſoli apoſtoli,& eorū ſucceſſores,ex decreto Ioannis Papæ,ſancti Gregorij præceſſoris,oſtenditur.*

6 *Manus impoſitio, quæ confirmatio uocatur, quòd ſolis epiſcopis apoſtolorum uicarijs debetur.*

7 *Confirmationis ſacramentū olim maius baptiſmo dictum.Et quare.Et quid de hoc dicat Melchiades Papa.*

8 *Witcleff quòd ſit Donatiſta,& pluſquàm Donatiſta conuincitur.*

1 ARguit† item de Anania, qui Armacanus nō erat inſtitutus epiſcopus, ꝙ ipſe impoſuerit manus cōferētes ſacramentū confirmationis:quia impoſuit, inquit, manus Paulo,vt reciperet ſpiritumſanctum. Si verò quiſquā dixerit, hanc impoſitionē manuū Ananiæ ſuper Paulū, nō fuiſſe ſacramentū cōfirmatiōis,cū per illā fuerit repletus ſpirituſancto,vt ibi dicitur:dici poterit,ꝙ nec alii,quibus apoſtoli leguntur manus impoſuiſſe, hoc ſacramentū acceperant. Hæc ille. AVTH.Et ex hoc currit ad vidēdū, ſi tūc recepit ſacerdotiū. Parcit iſte doctor ordini ſcripturæ,neſciens, ꝙ poſſet aliquis dicere,nec propter cōfirmationem, nec ordinem recepit manuū impoſitionē pro tunc,ſed potiùs propter ſanitatem:de qua ait Chriſtus in Marco,Super ęgros manus imponēt,& bene habebunt. Aut propter pœnitentiā agendā. Primò,quia dñs apparuit in viſu Ananiæ. Vidit,inquit,virū Ananiā noīe introëuntē,& imponētē ſibi manus,vt viſum recipiat. Ex quo patet,nō hāc impoſitionē manuū,quę eſt cōfirmatio ſacramētalis,ab Anania recepiſſe priariā:ſed illā, quæ fuit propter doctrinā fidei conſequendā iure catechumenorū, & cōpetētiū,& demū propter ſanitatē habendā. Vñ & ſequit. Saule frater,dñs Ieſus miſit me,qui apparuit tibi in via,vt videas.Et tunc ex poſt.Et implearis ſpirituſancto,vt puta per baptiſmū. Et ceciderunt,inquit,ab eius oculis tanq̄ ſquamæ,& viſum recepit.Nō dicitur hic aliqua ex parte:& impletus eſt ſpirituſancto, ſaltē ſi res aliter habeat,aliter oportet vt probet. Pro ſecūda impoſitione manuū ad pœnitentiā ſcribit. lib. ꝟ. de vnico baptiſmo contra Donatiſtas cap.24.quomodo manus imponebantur correctis venientibus ab hæreſi, *Auguſtinus*,di- Auguſtinus

cens. Manus autem impoſitio ſi non adhibere
tur ab hæreſi venienti, tāquam extra omnem
2 culpam eſſe iudicaretur. Propter † charitatis
autem copulationem, quod eſt maximū do-
num ſpirituſſanctí &c. manus hæreticis corre
ctis imponitur. Hæc ille. AVTHOR. Hæc au
tem manus impoſitio, quæ fiebat correctis,
fuit tantùm pœnitentialis: quia confirmatio-
nis, ſiue ordinis ſacramenta iterare non licet,
ſicut nec baptiſmum, vt habetur ſuprà de cha
ractere. Quod autem iſte doctor dicit incon-
ueniens magnum, ſuſcepiſſe Paulum tunc ſa-
cerdotium ante baptiſmū, verum dicit. Et it a
inconuenienter dixit ipſum ſuſcepiſſe tūc ſpi
ritum ſanctum per confirmationem. Quod
autem innuit formidando, Ananiam illum
laicum eſſe, non alicuius ordinis clericum, eo
quòd ſimpliciter diſcipulus dicitur: neſcio
quid iuuat eum. Videtur tamen in ſacerdotio
eccleſiæ eum fuiſſe, ex illo *Auguſtini* in quæ-
ſtionibus Lucæ. quæſtione quadrageſima ſe-
Auguſti. cunda de decem leproſis: vbi dicit. Deniq; &
Paulus voce domini audita, Quid me perſe-
queris? Ego ſum Ieſus, quem tu perſequeris. ad
3 † Ananiam tamen miſſus eſt, vt illo ſacerdo-
tio, quod in eccleſia conſtitutum eſt, ſacramē-
tum doctrinæ fideiq; perciperet. Hęc ille. AV
THOR. Ecce dicit Paulum miſſum ad Ana-
niam: vt illo ſacerdotio, quod in eccleſia con-
ſtitutum eſt, perciperet ſacramētum. Quomo
do hoc, ſi eſſet laicus, nec ſacerdos? Quòd ſi itē
eſſet epiſcopus: quia tunc temporis inter aſcē
ſionem domini, & prædicationem Pauli rari
erant ſacerdotes, niſi forent epiſcopi, de ſacra
mento confirmationis Armacani briga ſuſpē
ditur: quanuis non definiam ſacramentum cō
firmationis debere præire baptiſmum ſaltem
in Paulo, ſed ſacramētum ab eo percepit in ſa
cerdotio eccleſiæ conſtituto. Nec valet ſi Cor
nelium, & ſuos duxerit ad exemplum: quia
hoc tunc priuilegium erat gentibus, quod nū
quam reperietur eueniſſe Iudæis, prout aſſe-
rit in expoſitione Actuum libro primo. textu
Cecidit ſpirituſſanctus ſup eos, qui audiebant
Beda. verbum Dei. *Beda*, dicens. Ne baptiſma gentī-
bus tradere dubitetur, ſpirituſſancti teſtimo-
nio confirmat ipſas lauacri aquas, quas ſancti
ficare ſolet, nouo ordine præcurrentis. Quod
ſemel in teſtimonium fidei gentium, nunquā
verò in Iudæis eueniſſe reperitur. Hæc ille.
4 AVTHOR. Non † ergo recepit ſpiritumſan
ctum Paulus per primam impoſitionem ma-
nuum Ananiæ, ante ſuſceptionem lauacri ba
ptiſmalis: quia hoc tantùm ſemel factum eſt
in teſtimonium fidei gentium, in Iudæis ve-
rò nunquam: quia de eorum vocatione ad fi-
dem non erat dubium. Iudæus autem erat
Paulus. Quanta verò dubitatio, & admiratio
flagrauit inter diſcipulos pro hac vocatione
Cornelij, intantum, vt cogeretur Petrus de-
clarare ſe per illapſum ſpirituſſancti, teſtatur
litera ſequens. Actuum vndecimo. Et aſſumit
Auguſtinus decimoquinto, de trinitate, capi-
te vigeſimo. Ex quibus liquet adhuc nec Ana
niam, vel alium citra epiſcopos in illis eccle-
ſiæ initiis impoſuiſſe manus quibuſcunque ad
ſacramentaliter confirmandum. Si autem li-
cuiſſet omnibus presbyteris, aut diaconis, di-
cat nobis vel Armacanus, vel Witcleff, cur
nulli licuit de ſeptuagintaduobus diſcipulis
quos Chriſtus omniſciens elegit, quē nō falle
bat electio? Quòd ſi ex eis alicui hoc licuit, p-
bent ab operis executione licentiam. Con-
trà autem Ioannes Papa prœceſſor ſancti Gre
gorii in principio decreti ſui ex libro decre-
5 torum pontificum. Ioannes † epiſcopus v- Ioānes Pa-
niuerſis epiſcopis per Germaniæ & Galliæ pa.
prouincias conſtitutis in domino ſalutem.
Sequitur. Perlatum eſt ad ſedem apoſtoli-
cam emerſiſſe, & denuò reuiuiſcere prohibi-
tum, & funditùs extirpatum tam à ſancto Da
maſo, quàm à ſancto Leone viris apoſtolicis,
eo quòd quidam coëpiſcopi vltra modum Aſ. core-
ſuum progredientes, donum ſancti ſpiritus piſcopi.
per impoſitionem manuum tradant, & alia,
quæ ſolis pontificibus debentur, contra fas
peragant: præſertim cùm nullum ex ſeptua-
gintaduobus diſcipulis, quorū ſpeciem in ec-
cleſia gerunt, legatur donum ſancti ſpiritus
per manus impoſitionem tradidiſſe. Quòd an
tem ſolis apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus
proprii ſit officii tradere ſpiritumſanctum, li-
ber Actuum Apoſtolorum docet. Et bene
infrà. Cùm audiſſent apoſtoli, qui erant Hie-
roſolymis, quia recepit Samaria verbum Dei,
miſerunt ad illos Petrum, & Ioannem. Qui cū
veniſſent, orauerunt pro ipſis, vt acciperent
ſpiritumſanctum. Nondum enim in quen-
quam illorum venerat, ſed baptizati tantùm
erant in nomine domini Ieſu. Tunc impone-
bant manus ſuper illos, & accipiebant ſpiritū
ſanctum. Non igitur (vt iam dictum eſt) ali-
quem ex ſeptuaginta, licèt pauci eſſent apo-
ſtoli, ad hoc opus perficiendū direxerunt: ſed
Petrum, & Ioannem apoſtolos ad manus im-
poſitionem miſerunt: quorum vicem epiſco-
pi in eccleſia gerunt. Quod illi non fecerūt, fa
cere nolite: ne diſsimiles eis, & indigni eorum
ſucceſsione, & eorum miniſterio eſſe videa-
mini. Hęc ille. AVTHOR. Si huius decreti au
thorita-

thoritatem nec Armacanus,nec Witcleff credere ducat dignum:ſaltem rationi cedant decreti,aut aliter eam ſoluant. Proponit decretū.72.non ſacramentaliter confirmaſſe. Proponit eos ſpeciem presbyterorum ſub epiſcopis geſsiſſe maiorum: nō autem diaconorum tantùm,vt dicit ſolus Witcleff. Quod illi non fecerunt,nolint facere qui non ſunt epiſcopi. Et ſic ſtat ritus eccleſiæ ſolis præſulibus ſemper ſaluus:prout lib.2.de ſacramentis.parte.7

6 colligit *Hugo.* Manus† inquiēs,impoſitio,quę
Hugo. vſitato nomine cōfirmatio vocatur,qua Chriſtianus vnctione chriſmatis per impoſitionē manus in fronte ſignatur,ſolis epiſcopis apoſtolorum vicariis debetur, vt Chriſtianum cō ſignent,& ſpiritum paracletum tradant: ſicut in primitiua eccleſia ſpiritumſanctum per impoſitionem manuum dandi ſoli apoſtoli poteſtatem habuiſſe leguntur. Hęc ille. AVTH. Congruentia verò facti eſt, quia iuuenem inſtituere,poteſt pertinere ad iuniorem. Iam verò virum factum,ad robuſtum ſtatum prouehere,non eſt opus alterius,q̄ potentis. Baptizandi catechumeni,ac iam nouellę fidei, ſunt paruuli in Chriſto ſecundū apoſtolum. Ipſos ergo formare in paruulos per baptiſmū poſſet minor ſacerdos:in virorum aūt ſpeciem ro

8 buſtorum quis proueheret niſi maior, ſiue de baptiſmo ad cōfirmationem, ſiue, quod plùs eſt,de iam viris factis,patres plebis ſtatuere ſa

7 cerdotes? Propter † hoc igitur inoleuit antiquitùs mos dicendi ſacramentum confirmationis maius eſſe baptiſmo: quia à maiori poteſtate præſtatur maioribus: prout habet in
Melchiades papa. decreto cap.2. *Melchiades Papa.* De his verò,ſup quibus rogaſti vos informari, vtrum maius eſſet ſacramentum manus impoſitio epiſcoporum,an baptiſmus:ſcitote vtrunq; magnū eſſe ſacramentum. Et ſicut vnum à maioribus fit,& à ſummis pontificibus, quod à minoribus perfici non poteſt: ita maiori veneratiōe venerandum eſt. Sed ita coniuncta ſunt hæc duo ſacramenta:vt ab inuicem,niſi morte prę ueniente,non poſsint ſegregari, & vnum ſine altero ritè perfici non poteſt. Nam vnū, præueniēte morte,ſaluare ſine altero poteſt:aliud autem non poteſt. Vnde ſcriptum eſt. In diebus illis, dicit dominus, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Aduertamus diuitias ſummæ bonitatis. Quod in confirmandis Neophytis manus impoſitio tribuit ſingulis, hoc tunc ſpiritusſancti deſcenſio in credentiū populos,donauit vniuerſis. Hæc ille ex lib. decretorum pontificum. AVTHOR. Iſte,vt dixi,poſſet probare aliquid penes Witcleff: ſi perſonas non acceperit:eo quòd erat vltimus de pontificibus nō dotatis. Et Chriſtus dicit, quod ſacramentum noſtræ confirmationis à ſolis maioribus,ſcilicet epiſcopis, fit: quod à minoribus perfici non poteſt. Quando ergo parcet blaſphemiis ſuis Witcleff, ne dicat vltra ſolennitatem iſtam motione diaboli introductam,vt populus in fide eccleſiæ illudatur, & epiſcoporum ſolennitas atque neceſsitas plùs credatur? Parcat iſtis blaſphemiis, credat opprobriis. Et ratiōes eius vento citiùs diſperdentur. Omnes em̄ ſunt Donatiſtæ: quas ſemper eadem forma & vno ore cuculino per nubila intonat ſine fine,opere epiſtolari,ſermone ſcilicet. Si epiſcopus in confirmatione, & cæteris ſuis ſacramentis, quæ ſine fundatione ſcripturæ ſibi appropriat,confert gratiā: quare non ſimplex ſacerdos,qui in merito maior fuerit apud Deum,ex maiori merito ſacramē ta conferens digniora? Item quilibet ſimplex Chriſtianus,quātumcunq; laicus, poteſt mereri alteri,quantumcūque nobili,quo ad mūdum ſuam primam gratiam:ſicut poteſt eundem debite baptizare. Quare ergo non cōfert illam gratiam,quę ad ſpirituſſancti infuſionē, & fidelis miniſtrationem conſequitur? Hæc ille. AVTHOR. Ecce† Donatiſta,& pluſquàm Donatiſta hic. Donatus enim hominum meritis baptiſmum aſsignat: ſed non paſsim omnibus laicis,q̄uis maioris meriti hominib⁹. Nec audit iſte Witcleff vnquam fidem Chriſti,quomodo centies per os inſonet *Auguſtini* dicentis. Cùm enim tantum valet baptiſmus Auguſtin. per hominem contemptibilem,quantum per apoſtolum datus:ita nec illius, nec illius, ſed eſſe cognoſcitur Chriſti. Hęc ille. lib.5.contra Donatiſtas.cap.12. AVTHOR. Iam arguas quoúſq; Chriſto Ieſu ſua tuleris ſacramenta. Si enim ſacramenta ſequerentur hominū merita,non eſſent ſic Chriſti,quin etiam hominū ſacramenta: ſicut prædicatio virtuoſa Ioānis, aut oratio deuota Mariæ,quas Dei gratia,& ſuis meritis faciūt eſſe ſuas. Sed quis vnquam dixit fidelis baptiſmum ſuum, citra Chriſtū? aut confirmationem ſuam,etiam ſecundū aliquam partem? Hac ergo ratione nec ſimplex ſacerdos,nec deuotus laicus,poteſt,q̄uis meritis ſuis maior, conferre gratiam confirmādo, quæ epiſcopis reſeruatur. Sed ſi iſte textus VVitcleff. Actuum (inquit Witcleff) adeò ponderatur: videtur quòd oportet ad confirmationē Papam loco Petri accedere, & plus ſpeculatiuū prælatum loco Ioannis. ibi in trialogo. AVTHOR. Quaſi diceret conſequenter: nullus hæreticorum Witcleuiſtarū poterit eſſe Chri

ſti traditor, niſi ſummus ſacerdos illorū Witcleff, ſicut Iudas apoſtolus. Sed hæ trufæ conſequuntur eos, qui fidem ſacramentalium adminiſtrationum humanis meritis, & nō Chriſti gratiæ comparant miniſtrorum. Vnde lib.
Ambroſi. de myſteriis citò poſt principium, *Ambroſius*, Non, inquit, merita perſonarum conſideres, ſed officia ſacerdotum. Et ſi merita expectes, ſicut Eliam conſiderans, Petri merita expecta to, vel Pauli, qui acceptum à domino Ieſu hoc nobis myſterium tradiderunt. Ignis illis viſibilis mittebatur, vt crederent: nobis inuiſibilis operatur, qui credimus. Illud ad figuram, nobis ad communionem. Crede ergo adeſſe dominum Ieſum inuocatum precibus ſacerdotum, qui ait, Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi & ego ſum. Quantò magis vbi eſt eccleſia, vbi myſteria ſua ſunt, vbi ſuam dignatur præſentiam impertiri? Hęc ille. AVTHOR. Attende Chriſtiane, & fidelis anima, ſacram fidem, quam exponit Ambroſius. Crede (inquit) adeſſe dominum Ieſum in uocatum precibus ſacerdotum: & vbi myſteria ſua ſunt, ibi crede dignatur ſuam prẹſentiā impertiri. Fuge ergo procul: ne audias Witcleff, cùm vlulat velut luptus, & dicit, quod im plicatur blaſphemiæ, quoſcunque epiſcopos taliter confirmantes ex pactione Dei ſpiritū ſanctum dare. in illo quarto trialogi. AVTH. Blaſphemando mētiris: ſed dicimus miniſtros eos eſſe, cùm ex pactione Dei per quoſcunq; epiſcopos fideliter confirmantes, ſpirituſſanctus datur. Et ad hoc firmandum dixit Ambroſius. Crede adeſſe dominū Ieſum &c. Nō, inquit, ſed per boni meriti homines. Contra te exordium ſuum fecit Ambroſius, dicēs. Nō meritum perſonarum cōſideres, ſed officia ſacerdotum. Ergo ſi miniſtrorum conſideranda ſunt officia, non merita, cur non per quoſcunque epiſcopos taliter confirmantes, ſpirituſſanctus datur? Quo ad ritus in confirmatione de peplo ponendo, & tollēdo per ſacerdotes, quos deliramēta dicit in præfato ſermone, & infundabiles in ſcriptura: Cur ad tātum furit impietas hominis, vt etſi fiāt, fieri nō poſsint ob reuerentiam ſacramenti, aut congruentiā qualitatum contingentium ſacramento? vt ſi propter aquam baptiſmi poſtea ablutus ſuſci piat veſtem candidam: quid diſſonat poſt vnctuoſitatem ſancti chriſmatis, ꝙ vnctus alliget ſibi peplum, & poſt ſtatutos dies ſacerdos vnctis manibus illud reſoluat? Et rationem aſſumat Chriſtianus ſic fidelis, quam fidelis aſſignat. 2. lib. de ſacramentis parte. 6. capi. finali.
Hugo. *Hugo.* Solent, inquiens, quidam quærere, quā- to tempore debeant vnctionē chriſmatis obſeruare in capite, vt ſcilicet capita non lauent, qui accipiunt manus impoſitionem abſq; tēpore baptiſterii? Quibus reſpōderi poteſt, cōueniens eſſe, vt tanto tempore aduentus ſpiri tuſſancti, apud vnumquēq;, qui eū accipit, celebretur: quanto tempore generaliter ab eccle ſia celebratur aduentus ſpirituſſancti ſuper apoſtolos, hoc eſt, ſeptem diebus. Et meritò. Quia ſunt ſeptem dona ſpirituſſancti, & in ſeptem comitibus ad hoſpitem ſuum ſpirituſſanctus venit: dignum eſt, vt habeat vnuſquiſque diem ſuum, & vnicuiq; in die ſuo conuiuium præparetur. Alium diem habet ſapiētia, alium intellectus, alium conſilium, alium fortitudo, alium ſcientia, alium pietas, alium timor. Talia conuiuia Chriſtus apud ſuos hoſpites exercet. Talia & ſpirituſſanctus. Hæc Hugo,

De Sacramento Ordinis.

¶ De ſacramento ordinis quinq; pertiti: & ꝙ à primęuis eccleſię fuerūt plures duobus ordinibus Chriſti eccleſiæ deſignati.

CAP. CXVI.

SVMMA.

1 *Ordo quid.*
2 *Ordines eccleſiæ ab Origene presbytero aſſignantur.*
3 *Witcleff mendacium circa ordines ab authore detegitur. Et quòd fuerint plures duobus Chriſti eccleſiæ deſignati, oſtenditur.*
4 *Diaconi quòd non ſubitò eruperint ex laicis, ſed prius functi lectoratus ordine fuerint.*
5 *Subdiaconos fuiſſe in primæua eccleſia, ex Clementis & Anaſtaſii paparum dictis palàm fit.*
6 *Pſalmiſtæ, qui & Lectores dicuntur. Et quomodo Chriſtus lectoris officio functus fuerit.*
7 *Subdiaconi Nathinnei dicti, qui & apud Græcos Hypo-*

Hypodiacones uocantur. Et quod ſit eorum officium.

8 *Sacerdotum ordines duo, ſummorum, & inferiorũ ex ueteri lege, notantur.*

9 *Prædicandi ratio.*

10 *Acolytatus ordo, quòd tempore ſancti Pauli fulſerit in Oneſimo.*

1 Ordo. ORdo† eſt ſacramenta miniſtrantium habitudo legitima cuiq; miniſterij ſui ratione cõueniens. Et hoc modo nõ intelligitur nomen ordinis, quod vſu ſanctorum etiam ſuppoſitis in religione degẽtibus, ſicut & altaris miniſtris ab antiquo fuit, & eſt vſq; nũc generaliter applicatum, ſicut ſcribit Homil. 2. ſuper librum Numerorũ vetus presbyter *Origenes*, dicens.

2 Origenes. Putas† ne qui ſacerdotio funguntur, & in ſacerdotali ordine gloriantur, ſecundũ ordinẽ ſuum incedãt, & agant omnia, quæ in illo ordine dignum eſt? Similiter autẽ & diaconi putas ſecundũ ordinem miniſterii ſui incedunt? Et inde eſt, q̃ ſæpe audiuim⁹ blaſphemare homines, & dicere, Ecce qualis epiſcop⁹, aut qualis presbyter, vel qualis diaconus? Nonne hęc dicuntur, vbi ſacerdos, vel miniſter Dei viſus fuerit in aliquo contra ordinem ſuum viuere, & aliquid contra ſacerdotalem, vel leuiticum ordinem gerere? Quid aũt de virginibus dicã, aut de continẽtibus, vel omnibus, qui in profeſsione religionis videntur? Nõne ſi quid inuerecundũ, vel petulans, ſi quid proteruũ geſſerint, arguit eos continuò Moyſes, & dicit? Homo ſecundũ ordinẽ ſuum incedat. Agnoſcat ergo vnuſquiſq; ordinẽ ſuum, & quid ſit dignũ eo ordine, quem ſuſcepit, intelligat. Et ita libret actus ſuos: ita & ſermonem ſuũ: inceſſum quoq; ipſum, & habitum moderetur, vt cũ ordinis ſui profeſsione cõueniat. Ne audiat dici ad ſe à dño. Quia propter vos nomen meum blaſphematur inter gentes. Hęc Origenes. AVTHOR. Hic aſsignat ordines eccleſiæ presbyter Origenes, vocãs ordines eorũ, qui ad altaris miniſterium ſecundũ officiorũ genera conſecrantur, ordines itẽ continentiũ, ordines virginũ, ordines item in religione omnium profeſſorũ: nec tamẽ cũ iſtis annumerat ordinẽ imperialem, & militarem, quos dicis meliùs his omnibus eſſe fundatos. Omnes hi pleno noïe ordines ſunt: & ſecundũ ordinẽ loqui, orare, miniſtrare, veſtiri, & ſingula agere conſtringũtur. Oẽs eñ hi vſq; ad admirationẽ reginæ Saba regẽ ambiũt Salomonem. Sed ordo primus miniſtrorum altaris, quorũ eſt ordinatio ſacramentorũ, tractatũ ſuũ per ſe exigit in præſenti: maximè vt de manu exactoris ſoluat. Qui ſint ordines religioſorum, mendosè blaſphemat Witcleff, q̃ non vſque poſt trecentos annos poſt aſcenſionẽ Chriſti fuerant inſtituti: cũ iſte Origenes, qui eos ore patulo ordines approbat, centenarium dñi vixerit ſecundũ. Itaq; menda ciũ eius circa iſtos ordines detegamus. Primò, q̃ ab inſtitutione Chriſti, & apoſtolorũ ſuorum eos effecit alienos: in lib. de Papa cap. 11. Modò ſeruatur vt euangeliũ, q̃ ſint. 5. ordines celebrati. In tẽpore aũt apoſtoli nõ erãt niſi duo ordines ad ordinationẽ eccleſiæ. ſ. diaconus, & ſacerdos, vt patet legenti epiſtolas Pauli. Ex veteri verò teſtamẽto & nouo debent eſſe ſeptem ordines. Ideo electio quinarii medii videtur figurare fidelibus, q̃ primus numerus ſuperbus. ſ. quinarius, facit veſtros præpoſitos taliter variare. Et ex trialogi cap. 13. Vnũ audacter aſſero, q̃ in tẽpore Pauli in primitiua eccleſia, ſuffecerunt duo ordines clericorũ, ſcilicet, ſacerdos, atque diaconus. Hęc ille. AVTH. Inter iſta duo quę

3 dã eſt loquẽdi diſtãtia. Quod† primò dicit in tempore apoſtoli fuiſſe niſi duos ordines ad ordinationẽ eccleſię, falſum eſt, mẽdoſum eſt. Quod dicit ſecundò in tempore Pauli in primitiua eccleſia ſuffecerunt duo ordines clericorum: verbum eius eſt dubiũ. Si eñ tempus primum Pauli deſignet, & primitiuæ eccleſiæ primæua initia, forſan nõ ab re dicit: quia hoc item in canone conceptũ eſt diſtinct. 60. Nullus in epiſcopũ. Sed adhuc non diu ſupereſt Paulus, quo non affluentiùs prouidetur, nec prolixo tractu temporis ſub hac penuria miniſtrorũ ſudat eccleſia. Scimus oẽs in ipſis primæuis eccleſiæ nec fuiſſe diaconos, ſed ad miniſtrandũ mẽſis eſſe conductos. Oia eñ in ipſo principio promiſcuè agebãtur à ſingulis: & ſicut eccleſiæ erant ſine diſtinctione confuſę, ſic ordinatio miniſtrorum ambigua. Declarat hæc omnia in expoſitione ſua pręclara ſuper epiſtolã ad Ephe. ſuper hunc textũ. Et ipſe dicit quoſdã apoſtolos &c. magnus pater *Ambroſius*, dicens. Poſtq̃ oĩbus locis eccleſiæ ſunt Ambroſius cõſtitutæ, & officia ordinata, aliter compoſita res eſt, q̃ cœperat. Primũ eñ oẽs docebant, & oẽs baptizabant, quibuſcũq; diebus, vel tẽporibus fuiſſet occaſio. Nec eñ Philippus tẽpus queſiuit, aut diẽ, quo Eunuchus baptizaretur: neq; iciuniũ interpoſuit. Neq; Paulus & Silas tẽpus diſtulerunt, quo cuſtodẽ carceris aperti baptizarent cum omnibus ſuis. Act. 16. Neq;

VVitcleff.

Petrus clericos habuit, aut diem quæſiuit, qñ Cornelium cũ omni dono eius baptizauit. Nec ipſe, ſed iuſsit fratribus, qui cum ipſo ierant ad Corneliũ ab Ioppe. Adhuc em̃ pręter ſeptem diaconos nullus fuerat ordinatus. Vt ergo creſceret plebs, & multiplicaretur, omnibus inter initia conceſſum eſt & euangelizare, & baptizare, & ſcripturas in eccleſia explanare. At vbi oĩa loca circumplexa eſt eccleſia, conuenticula conſtituta ſunt, & rectores, & cętera officia eccleſiis ſunt ordinata: vt nullus de clero auderet, qui ordinatus non eſſet, prę-ſumere officium, quod ſciret non ſibi creditũ, vel cõceſſum. Et cœpit alio ordine prouidẽtia gubernari eccleſiaſtica. Quia ſi omnes eadem poſſent, irrationabile eſſet, & vulgaris res, & viliſsima videretur. Hinc ergo eſt, vnde nunc neq; diaconi in populo prædicant, neq; cleri ci, vel laici baptizant, neq; die quocũq; credẽ tes vnguntur niſi ægri. Ideo nõ per omnia cõ ueniunt ſcripta apoſtoli, ordinationi, quę nũc eſt in eccleſia: quia hæc inter ipſa primordia ſunt ſcripta. Hęc Ambroſius. AVTHOR. Sic vale dicamus dictioni Witcleff: q̃ in tempore Apoſtoli non erant niſi duo ordines: imò in tempore apoſtoli Petri niſi vnus ordo. ſ. ſacerdotum. Diaconi enim poſtmodum ordinati ſunt in ſubſidium ſacerdotum. Sed hæc inter ipſa primordia ſunt confuſa: poſtea ſunt redacta ad ordinem, & per officia diſtincta. Et hoc honeſtius erat, vt ſicut mundus ab eſſe confuſo, pulchrificatus diſtinctus eſt in ſpecies: ita eccleſiaſtici officii inhoneſta cõfuſio decorẽ accipit in diſtinctione ordinum, & pudorem redimit vilitatis. Sic enim dicit Ambroſius. Si omnes eadem poſſent, irrationabile eſſet, & vulgaris res, & viliſsima videretur. Nam & ipſi Witcleff obiiciet orthodoxus. Nunquid nõ Deo, cũ Deus verbo hunc creauit mundum, ſuffecerũt duo homines ad cultum huius mũdi? Quid ergo voluit ſuper ſeipſum extendere generis humani propaginem poſtea vſque in infinitum? Et nunquid in tempore Chriſti, ſuffecerunt apoſtoli, & diſcipuli? Vt quid ergo volebant apoſtoli ſupra inſtitutionem Chriſti augmentare diaconos ad onus eccleſiæ? Ægra ſunt hæc motiua, & rudis populi laicatum olentia. Diceret nãq; vir doctus, q̃ quicquid facit Deus in natura creata, facit reducẽdo de imperfecto ad perfectum. Sic enim mũdum fecit: ſic facit eccleſiam: ſic ſecundùm ętates diuerſas mores hominũ recompenſat. Vñ ſuper Actus apoſtolorũ textu. Deus qui mun-
Beda. dũ fecit. *Beda.* Paulatim enim, inquit, fides creſcit, vt cùm ſupra hominẽ fuiſſe videretur De⁹ eſſe crederetur. Quid enim intereſt quo quiſq; credat ordine? Non in principijs perfecta quærũtur, ſed de initiis ad ea, quæ pfecta ſunt, peruenitur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce qui dicis, quòd in tempore Pauli ſuffecerunt duo or dines. Quid ergo? Et item forſan ſuffecerunt quinquaginta ordinati pro toto ſeculo Chriſtianis. Et nunquid modò ſufficerent? Sed, qđ amplius eſt, nunc erant principia, in quibus perfecta non habentur: ſed ab illis ad ea, quæ perfecta ſunt, peruenitur. In cuius ſignũ hoc ipſum, quod defuit à perfecto, in ipſo tempore apoſtolorum eſt perfectum. Nec ipſe apoſtolus Paulus priùs ab hac vita migrauit. In tẽ pore enim eius erat ordinũ paucitas: & in tẽpore eius ordinũ eſt inſtituta pluralitas. In tẽ pore eius miniſtrantiũ erat inordinata congeries: & in tempore eius pulcherrimè vernaba-
4 tur eccleſia per ſeries miniſtrorum. At † vbi ex textu literæ accipis diaconos inſtitutos Actuum. 6. noli putare, quòd in diaconos ſubitò eruperunt ex laicis: ſed ſcito eos priùs functos eſſe ordine lectoratus: ſicut exponit locum illum in libro Retractationum ſuper Actus, textu. Hos ſtatuerunt ante cõſpectum apoſtolorum, & orantes impoſuerũt eis manus, Venerabilis *Beda.* Non illi, qui ſtatuerunt Beda. eos: ſed apoſtoli impoſuerunt eis manus. Etenim cõmunis quidem diſpẽſatio exigebat, vt miniſtri pro viduis eligerentur viri. Verùm vbi inuenti ſunt, qui digni ad hoc myſterium eſſe viderentur, creſcẽte gradatim (vt ſolet) prouidentia concilii ſalutaris, placuit eoſdem lectores ipſos altaris quoque ſacri ac dominici ſanguinis, ſicut & refectionis, menſæq; communis multitudini credentium miniſtros ordinari. Hæc ille. AVTHOR. Ita ergo priùs erant iſti ſeptem iam diaconi inſtituti in ordine lectoratus. Et probat hoc cõſequenter ibi in textu dicente, quòd orantes impoſuerunt eis manus. Quia hoc non fit, niſi priùs abſolutis, & electis de communi cœtu fidelium: dicens. Quod probatum eſt verbo, Beda. quod dictum eſt, quòd orantes impoſuerunt eis manus. Hoc etenim proprium eſt eorum, qui de communi fidelium numero ad ſacroſancti altaris promouentur officium. Hæc ille. AVTHOR. Si ergo antè ad aliquod officiũ altaris promoti non eſſent: ſtatim nec manus impoſitionem diaconii ſuſcipere potuiſſent. Quæ ratio Bedæ non valeret: niſi tunc in ipſo Apoſtolorum tempore fuiſſet hæc eccleſiæ regula. Nec enim ſubdiaconus, aut quiſquam eo inferior manus accipit impoſitionem epiſcopi ſecundùm Iſidorum, & Hugonem

nem: ſed ex ſubdiacono in diaconum promo uendus eſt. Et lib. de inſtitutis clericorum capite octauo. *Rabanus*. Hi, inquit, cùm ordinãtur, non ſuſcipiunt manus impoſitionẽ, ſicut ſacerdotes, & leuitæ: ſed patenã tantùm, & calicem de manu epiſcopi: & ab archidiacono ſcyphum aquæ cum aqua, manile, & manutergium. Hæc ille. AVTHOR. At inter lectores quia confusè omnia agebantur, potuit latere ſubdiaconus, tanquam lectorum eximius. Vnde & Clemens Papa ſucceſſor Petri, & comes, & ipſo ſuperſtite per eum inſtitutus eſt Papa: & ideo adhuc & Paulus ſuperfluit. Ipſe ibi de ſubdiaconis facit memoriam, epiſtola ſua tertia ad vniuerſos. Si † (inquiens) nobis epiſcopis non obedierint omnes presbyteri, diaconi, ac ſubdiaconi, ac reliqui clerici cuncti, omnesque principes, tam maioris ordinis, quàm & inferioris, atq; reliqui populi, tribus, & linguæ non obtemperauerint, non ſolùm infames, ſed extorres à regno Dei, & conſortio omnium fidelium, ac liminibus ſanctæ Dei eccleſiæ alieni erunt. Hæc ille. AVTHOR. Item ſucceſſor eius decreti ſui primi, capite ſecundo, *Anacletus*. Epiſcopus Deo ſacrificans teſtes ſecum habeat, & plures, quàm alius ſacerdos. Sicut enim maioris honoris gradu fruitur, ſic maioris teſtimonii incremento indiget. In ſolennioribus quippe diebus, aut ſeptem, aut quinque, aut tres diaconos, qui eius oculi dicuntur: & ſubdiaconos, atque reliquos miniſtros ſecum habeat, qui ſacris induit veſtimentis, à fronte, & à tergo, & presbyteri è regione dextra læuaque contrito corde, & humiliato ſpiritu, ac prono ſtent vultu, cuſtodientes eum à maleuolis hominibus, & conſenſum eius præbeant ſacrificio. Hæc ille. ex antiquo libro decretorum pontificum. AVTHOR. Si ſuperbia Cæſarea hos gradus inuenit iuxta calumniam ſuperbiſsimi Witcleff, dicat Anacleto, dicat Clementi, dicat Apoſtolis Petro, & Paulo, vt enarrent quando, & quomodo ſuper his ordinibus ſtatuendis, dedit eis verum concilium: & interpretetur ipſe nobis Cæſaream ipſam ſuperbiam, quam mentitur epiſcopis. Nunquid dixiſſet aptiùs, quòd gratia Dei exemplaris in veteri teſtamento ſuggeſsit eis formam inueniendi hos ordines? Non, inquit, in dicto de gradibus cleri eccleſiæ militantis. Quia nõ claret fidelibus, quòd in lege aliqua fuerunt de clero alii ordines, quàm diaconi, atque ſacerdotes. Hæc Witcleff. AVTHOR. Vbi ergo ſunt cantores, & Pſalmiſtæ, quos ſub tanto vno numero Regum, Paralipomenonq; volumina nominatim exponũt à Dauid in templi miniſterium inſtitutos? Vbi Nathinnei, qui & ſubdiaconi noſtri modò, quos Eſdras cum ſacerdotibus & leuitis annumerat? primo Eſdræ. capite ſeptimo. Vobis notum facimus de vniuerſis ſacerdotibus, & leuitis, cantoribus, ianitoribus, nathinneis, & miniſtris domus Dei huius: vt vectigal, & tributum, & annonas non habeatis poteſtatem imponẽdi ſuper eos. Si autem hæc laica officia computes: cur cum grãdibus cleri inter miniſtros domini recitantur, & non ſicut Paulus ſcænefactor omittitur, dimittuntur? Cùm cœmentarii, lignarii, & focarii, de quibus pòſt fit ſermo, his prioribus coniunguntur, qui ad miniſterium templi quotidiè ſeruierunt: diſce cùm neſcias cantorum, & pſalmiſtarum miniſterium templi fuiſſe, non populi. De quibus Eccleſiaſticus dicit. In Dauid ſtare fecit cantores contra altare: & in ſono eorum dulces fecit modulos: & dedit in celebrationibus decus. Vbi in celebrationibus officium eorum eſt, non eſt vulgare, ſed ſanctum, & ſeparatum. De quibus in primo prologo ſuper pſalterium. *Hieronymus*. Dauid filius Ieſſe cùm eſſet in regno, quatuor elegit, qui pſalmos facerent: ſcilicet, Aſaph, & Eman, Ethan, & Ydithun. Octoginta octo ergo dicebant pſalmos: & ducenti ſuppſalma. & citharam percutiebat Abiud, cùm Dauid reduxiſſet arcam in Hieruſalem poſt annos viginti. Sequitur. De tribu autem Leui. 278. mille viros. Ex quibus quatuor principes præeſſe cantionibus inſtituit, Aſaph, Eman, Ethan, Ydithun: vnicuique eorum diuidens ſeptuagintaduos viros ſuccłamantes laudem domino cantionum. Et vnus quidem eorum feriebat cymbalum: alius citharam: alius tuba cornea exultãs. In medio autem eorum ſtabat, tenens ipſe pſalterium. Arca autem antecedebat ſeptem choris, & ſacrificium vitulus. Populus autẽ vniuerſus ſequebatur poſt arcam. Hæc ille. AVTHOR. Ecce iſti miniſtri templi ſeorſum à populo ſtatuti, & electi: niſi quòd in medio eorum continebatur pſalmiſta rex. vnde & ipſi dicebantur vulgo prophetæ regis, ſicut in ſecundo Paralipomenõ. Stabant in ordine ſuo iuxta præceptum Dauid, & Aſaph, & Eman, & Ydithun prophetarum regis. Vbi in Hebraicis quæſtionibus *Hieronymus*. Ideo, inquit, prophetæ regis vocabantur: quia cùm Dauid rege canebant. Hæc ille. AVTHOR. Veruntamen hunc ordinem etiam pſalmiſtæ noſtri ſupplent in eccleſia: ſicut in libro ſecundo de officiis capite duode-

Rabanus.

Clemens.

Anacletus.

Hieronym.

Hieronym.

Iſidorus. duodecimo. *Iſidorus.* Pſalmorum primò canticorum principes, vel authores, Dauid, ſiue Aſaph extiterunt. Iſti enim poſt Moyſen pſalmos primi compoſuerunt, & cantauerunt. Mortuo autem Aſaph, filii eius in hunc ordinem ſubrogati ſunt à Dauid. Erantque Pſalmiſtæ per ſucceſsionem generis, ſicut & ordo ſacerdotalis. Ipſíque ſoli continuis diebus in templo canebant: candidis induti ſtolis, ad vocem vnius reſpondente choro. Ex hoc veteri more, & eccleſia ſumpſit exemplum nutriendi pſalmiſtas, quorum cantibus ad affectum Dei mentes audientium excitantur. Hæc ille. AVTHOR. Iſti † pſalmiſtæ lectores itē ſunt (vt reor) ordinis identitate, & officio: qui nec tunc vacabant, aut neglectui ducebantur: ita, vt ad tēpora Chriſti hic ordo permanſit in templo. Quo item ordine, & officio functus eſt Chriſtus propter originem Leuitarum, quam duxit ex matre. Tunc, ſcilicet, cùm quodam die ſabbati intrauit ſecundùm cōſuetudinem in ſynagogam, & ſurrexit legere. Et traditus eſt ei liber Eſaiæ. Et vt reuoluit librum, inuenit locum, vbi ſcriptum erat. Spiritus domini ſuper me, propter quod vnxit me: euangelizare pauperibus miſit me, prædicare captiuis remiſsionem. Lucę. 4. In quem locum libro pri-

Auguſti. mo de baptiſmo paruulorum cap. 32. *Auguſtinus.* Attende, inquit, illud eiuſdem prophetę, quod de ſe completum, lectoris etiam functus officio in ſynagoga ipſe recitat, Spiritus domini ſuper me: propter qđ vnxit me: euangelizare humilibus miſit me. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Vide tu, quòd Chriſtus tunc eſt functus lectoris officio: quod paſsim ſibi tunc ſub cultu iudaici templi licere nō potuit: nec libellum quaſi ad hoc aſſuetus oblatum ſibi ſponte cœpiſſet, niſi aptitudine generis intellecta, ex ſacerdotum inſtitutione polleret hoc ordine. Nō enim cunctis Iudæis hoc in templo ſuo, vel ſynagoga publica adhuc in captiuitate permittitur. Et eſt iſta deductio Lincolnienſis in libro imputato ipſi,

Suidas. quem tranſtulit, qui dictus eſt, *Suidas.* Huic itē

Iſidorus. dicto Auguſtini concorditer ſcribit in ſermone pro ſynodo. *Iſidorus.* Auribus, & cordi cōſulere debet lector. Hoc officium dominus in propria perſona oſtendit, quando in medio ſeniorum, librum Eſaiæ prophetæ aperiens diſtinctè ad intelligendum legit, Spiritus domini ſuper me: ad euangelizandū pauperibus miſit me, & cætera, quæ in eodem ſequuntur capitulo. Hęc ille. AVTHOR. Sub-

7 diaconi † quoque noſtri, ſicut dixi, miniſtri erant in tempore Nathinnei dicti: de quibus ibidem *Iſidorus:* & ſequitur eum Hugo. Sub- Iſidorus. diacones (inquit Iſidorus) qui apud Græcos Hypodiacones vocantur, in Eſdra inueniuntur: appellanturq; ibi Nathinnei, id eſt, humilitate domino ſeruientes. Ex eorū ordine fuit ille Nathanaël, qui in euangelio Ioannis diuina proditiōe commonitus Saluatorem meruit confiteri. Sequitur. Denique iſti, oblationes in templo domini ſuſcipiunt à populis. Iſti obediunt officiis leuitarum. Iſti quoq; vaſa corporis & ſanguinis Chriſti diaconibus ad altare offerunt. De quibus quidem placuit patribus, vt qui ſacra myſteria ſumunt, ab omni carnali immunditia ſint liberi: iuxta qđ illius propheta dicente iubetur. Mundamini, qui fertis vaſa domini. Hæc ille. AVTHOR. Ecce iſti ordines dicti ſunt iuxta Iſidorum etiam in lege veteri, nec hucúſq; miniſterii, aut ordinis dignitatem amittunt. Sic enim dicit de pſalmiſtis, ſiue lectoribus. Filii eius in hunc ordinem ſubrogati ſunt à Dauid. Et de ſubdiaconibus conſequenter. Ex eorum, inquit, ordine fuit ille Nathanaël. Cur ergo non erāt hi ordines in lege vtraque? Vnde primo Eſdræ vndecimo ſic ordinatè ſcribuntur. Habitauit autem vnuſquiſque in poſſeſsione ſua in vrbibus ſuis Iſraël: ſacerdote, leuitę, Nathinnei. Et infrà. Preceptum quippe regis ſuper eos erat, & ordo in cantoribus per dies ſingulos. Et in capite decimotertio. Ecce ibi erant ante eum reponentes munera, & thus, & vaſa, & decimam frumenti, & vini, & olei, & partes leuitarum, & cantorum, & ianitorum, & primitias ſacerdotales. Omnes ergo hi tunc ſicut & nūc ponebant numerum in ordine cum ſacerdotibus & leuitis: tam quo ad miniſteriū, quàm

8 quo ad victum. Notandum † dixi item in lege veteri bipertitum ordinem ſacerdotum: ſummorum, ſcilicet, & inferiorum, quorum primi deſcribūtur in Ezechiele ſeruaſſe excubias in cuſtodiis templi: ſecundi in miniſterium altaris ante faciem templi. Quem locum literaliter ſcrutans vltima Homilia ſuper Ezechielē,

Gregorius. *Gregorius.* Priùs (inquit) nobis quærendū eſt, Gregorius. qui ſunt maioris ordinis ſacerdotes. Vtrum ii, qui in cuſtodiis excubant templi, an ii, qui in miniſterio altaris. Sed quia paulò pòſt ſubditur: Altare erat ante faciem templi: apertè oſtenditur, illos eſſe maioris ordinis ſacerdotes, qui in cuſtodiis templi excubabāt: quia profectò in altari, quod eſt interiùs, miniſtrāt. Hi autem, qui ad altare, quod ante faciem templi eſt, excubant, tanto inferiores ſunt, quāto in exterioribus miniſtrāt. Hæc ille. AVTHOR.

THOR. Ecce non vnum, ſed duos ordines ſacerdotum in lege antiqua: quos bene diſtinxit ſecũdùm officiorum rationes ad literam: quia ſummi ſacerdotes, miniſtrabant interius: hi verò inferiores ad altare ante faciem tẽpli. Et hi etiam ab Apoſtolorum temporibus & inſtitutione hactenus in eccleſia perſeuerant: quãuis ambiguitas nominũ fefellit Witcleff, ne hoc ſciret. Qualiter clarè patet exponente nobis *Ambroſio* textum illum Pauli ad Epheſios. Et ipſe dedit quoſdã apoſtolos quidem, quoſdam prophetas, alios verò euangeliſtas, quoſdam verò paſtores, & doctores &c. Vbi Ambroſius dicit. Apoſtoli epiſcopi ſunt. Prophetæ verò explanatores ſunt ſcripturarum, quanuis inter ipſa primordia fuerint prophetæ: ſicut Agabus, & quatuor virgines prophetantes: ſicut continetur in Actibus apoſtolorum: ſed propter rudimenta fidei commendanda. Nũc autem interpretes prophetæ dicuntur. Euan-
9 geliſtæ diaconi ſunt, ſicut Philippus. Quanq; † Prædicandi ratio. non ſint ſacerdotes, euangelizare tamen poſſunt ſine cathedra: quemadmodum & Stephanus, & Philippus memoratus. Paſtores poſſunt eſſe lectores, qui lectione ſaginent populum audientem: quia non pane tantùm viuit homo, ſed in omni verbo Dei. Magiſtri verò exorciſtæ ſunt: quia in eccleſia Chriſti compeſcunt, & verberant inquietos: ſiue hi, qui lectionibus incumbentes, infantes ſolebant imbuere: ſicut mos Iudæorum eſt, quorum traditio ad nos tranſitum fecit, qui per negligentiam abſoleuit. Inter iſtos poſt epiſcopũ plùs eſſe intelligitur, qui propter reſeratum occultum ſcripturarũ ſenſum prophetare dicitur, præſertim cùm futuræ ſpei verba depromit: qui ordo poteſt eſſe presbyteri. Hæc ille. AVTHOR. Nititur Ambroſius ſanctos ordines fundare in officijs approbatis orientis eccleſiæ. Et quanuis per anticipationem epiſcopos enumeret, non tamen in eorum ſubrogat loca, ſed ipſos dicit eoſdem forma dignitatis eccleſiaſticæ, & ordinis poteſtate: putà epiſcopos noſtros, apoſtolos: presbyteros noſtros, prophetas: diacones, euangeliſtas: lectores noſtros, paſtores: Magiſtros ſcholarum, exorciſtas. Nec his enumeratis euacuabuntur alij, ſed in his poſſunt intelligi cæteri non expreſſi. Qualiter † ordo acolytatus tempore ſancti
10 Acolyti. Pauli fulſit in Oneſimo: ſicut veriores codices habent in argumentis proœmialibus ſuper primam epiſtolam ad Theſſalonicenſes, & ſecundam: vbi dicitur, Hos collaudat Apoſtolus, ſcribens eis ab Athenis per Titum, & Oneſimum acolytum. Et argumentum in epiſto- Argumẽtũ. lam ſecundam. Scribit hanc epiſtolam ab Athenis per Tychicum, & Oneſimum acolytum. AVTHOR. Similiter in canonibus Apoſtolorum eſt capitulum. 42. Epiſcopus, aut presbyter, aut diaconus aleæ, atq; ebrietati deſeruiens, aut deſinat, aut certè damnetur. Et cap. 43. Subdiaconus, aut lector, aut cantor ſimilia faciens, aut deſinat, aut communione priuetur. Hæc ibi. AVTHOR. Nec dedignentur Witcleuiſtæ iſti hunc librum ſanctorum canonum in hanc authoritatem vetuſtatis aſſumere: quem ſanctus Ioannes Chryſoſtom? inter authentica deputat, appendens magna veneratione ſententiam quandam eius, de libro octauo canonum, vt legere potes librum eius ſuper Matthæum operis imperfecti. Homilia. 53. Deprauantibus autem hæreticis ſanctos canones decreto eccleſiæ in epiſtola Pelagij liber cenſetur apocriphus: his quinquaginta capitulis, vt ſerioſè ponuntur in libro decretorum Pontificum duntaxat exceptis. Tãdem, ac finaliter quid dicemus ad Witcleff? cùm ſcribit in dicto de gradibus militantis eccleſiæ. Videtur, inquit, irrationabile, & infundabile, quòd eccleſia militans ſit cum tribus ordinibus onerata. Quid, inquam, dicemus præter hoc? ad voluntatem ſponſi, neceſſe eſt vt miniſtri numerentur eccleſiæ. Si enim paucíores eſſe iuſſerit, frequentia eſt tollenda. Si verò tot eſſe præceperit, quis eſt Witcleff, qui contra patremfamilias murmuret de miniſtris, cui per nouem ordinum choros millia millium miniſtrant in gloria, & decies centena millia coaſsiſtunt? Conſulo, ſi non vis nouem ordines clericorum in eccleſia quoúſq; ſumus angelis coæquales, ſponſæ Chriſti miniſtrare velle cum Rabano: ſaltem dum in hoc mundo ſeptemplici tempore voluimur, pro ſeptemplici gratia Sanctiſpiritus amplexanda, ſeptem ordines clericorum admitte cũ *Iſidoro*: maximè ſi tibi dicat Chriſtum ſponſum eccleſiæ ſic mandaſſe. in ſermone illo magno de Synodo, qui intitulatur, De excellentia ſacrorum ordinum. vbi, Hæc inquit, officia ſeptem gradibus ſunt diſtincta: quia ſancta eccleſia ſeptiformis gratiæ eſt munere decorata. Hæc officia in propria perſona dominus noſter oſtendit, & eccleſiæ ſuę exhibenda reliquit: vt forma, quæ præceſſit in capite, repræſentaretur in corpore. Hæc ille.

Canon apoſtolorum.

VVitcleff.

Iſidorus.

¶Quòd

¶ Quòd tempore Apoſtoli diſtinctio fuit epiſcopi à ſimplici ſacerdote.

CAP. CXVII.

SVMMA.

1 *Aëriani hæretici unde dicti. Et quomodo hos ſequitur Witcleff, non diſtinguens Epiſcopum à ſimplici ſacerdote.*

2 *Epiſcopi à ſimplici ſacerdote diſtinctio, q. fuerit à tempore Apoſtoli contra Witcleff, oſtenditur. Et quid de hoc dicant Hieronymus, Ambroſius, & Auguſtinus ibi.*

VT probet paucitatem ordinum eccleſiæ, quam intēdit, aſſumit Witcleff contra ſacros antiſtites argumentum. Dico, inquiens, quòd in tempore Apoſtoli fuit idem preſbyter, atq; Epiſcopus. patet. 2. ad Timotheum 3. & ad Titum primo. Et idē teſtatur ille profundus Theologus Hieronymus, vt patet. 59. diſtinctione. cap. Olim. quarto Trialog. Witcleff, cap. 15. AVTHOR. Dixi ad iſta ſuperiùs libro ſecundo. Quia autem totiens in opuſculorum ſuorum angulis ad mala varia in gerenda idem replicat, & complicat vernaculum argumentum: cordis venas incipit aperire, vt aliquid reſpondeamus blaſphemijs frequentatis. Incœpimus ibi dicere, quòd hæreſis eſſet olim cuiuſdam Aërij ſic docentis, nullam eſſe diſtātiam presbyteri ab epiſcopo, vt ſcribit Auguſtinus libro ſuo de hæreſibus. Hoc autem percepto, circuit, ac quærit Witcleff ſoluere ſe ab alijs vinculis. Sed malè fila præripiens, ſe fortiùs implicat. cap. 11. de Papa, in fine. Abſit, inquit, logicum credere dictum illud Auguſtini repugnare decreto Hieronymi, quòd olim idem fuit epiſcopus, & ſacerdos. Olim enim erant pauci epiſcopi, atq; idonei: qui ſecluſi à ſeculo, non propter mundum, ſed propter Deum, & amorem eccleſiæ, curam paſtoralis officij perfecerunt. Et ſic error eſſet hodie negare presbyterum ab epiſcopo nulla differentia diſcerni: cùm multi presbyteri inſtructi in lege domini viuant ſanctè: & multi epiſcopi ignari legis Dei viuant contrariè. Ideò neceſſe eſt eſſe differētiam ſacerdotum. Hæc ille. AVTHOR. Ecce propter minus credentes qualiter vertit dicta ſanctorum: quibus truſis quærit euadere: ſapiens ſibi viſus, ſi ſtultus dicere videatur. Sacerdos, inquit, à ſacerdote diſcernitur: quia laſciuus à continente: ab ignaro ſciolus: ab idiota idoneus: & ſic neceſſe eſt eſſe differentiam ſacerdotum. quaſi diceret, Ideò † fuit Aërius ille hæreticus: quia dixit nullam eſſe differentiam inter ſacerdotes in moribus. Quis vnquam pro hac hæreſi damnabatur? Quis tam demens vnquam hoc dixerit? Ad ſtylum *Auguſtini* te verte, & vide ſi hoc ſapiat, quod finxiſti: cùm dicit, Aëriani ab Aërio quodam dicti ſunt: qui cùm eſſet presbyter, doluiſſe fertur, quòd epiſcopus non potuerit ordinari: & in Arianorum hæreſim lapſus, propria quoq; dogmata addidiſſe. Sequitur. Dicebat enim presbyterū ab epiſcopo nulla differentia debere diſcerni. Hæc ille. AVTHOR. Hic non imputat Auguſtinus dixiſſe Aëriū presbyterū ab epiſcopo, ſcilicet presbyterum à presbytero in nullo debere differre: ſed presbyterū ab epiſcopo nulla differentia debere diſcerni. Debita eſt ergo differentia presbyter ab epiſcopo diſcernendus. Et nunquid per bonos mores, & malos mores? Et nunquid debitum eſt epiſcopo eſſe ignarum legis Dei: vt viuat contrariè inſtructis presbyteris? Nunquid talis debet eſſe differentia ſacerdotum, quam quia non ponebat Aërius, cēſetur hæreticus? Et nunquid item doluit ipſe, quòd talis nō potuit ordinari epiſcopus, id eſt, ignarus ſacerdos? Presbyter enim erat, ſicut Auguſtinus dicit. Cur ergo doluit, quòd vlteriùs ordinari non potuit? Aut quis alius ſacerdos eſſe per ordinationem voluit, quem ipſe facere ſemetipſum nō potuit? Vidiſtis iam fatuitatem eius mendacem. Sed abſit, inquit, logicum credere dictum illud Auguſtini repugnare decreto Hieronymi. Et ego dico: abſit Chriſtianum credere dictum illud Hieronymi concorditer dicere hæreſi infamis Aërij in libro hæreſum Auguſtini. Et iterum abſit credere Hieronymum hoc ſenſiſſe cum Witcleff, contra totam eccleſiam, & ſeipſum. Ipſe enim diſcernere docet inter epiſcopum, & ſacerdotem, ſicut inter Aaron, & filios eius. epiſtola. 35. ad Nepotianum de vita clericorum, dicens, Quod † Aaron, & filios: hoc eſſe epiſcopum, & preſbyteros nouerimus: vnus dominus, vnum tēplum, vnū etiam miniſteriū. Et ſuprà habuit. Eſto ſubiectus Pontifici tuo, & quaſi animæ parētē ſuſpice. Hæc ille. AVTH. Require Exodi, Leuiticiq; codices, vt meditari poſsis tantā, aut forſan non minorē diſtātiam inter Aaron

Aliâs. 85.

VVitcleff.

1 Aërius.

Auguſtin.

2 Hierony.

ſummum Pontificem,& filios eius ſacerdotes minores, ſecundùm claſſes vicis ſuæ diſtinctos,quantam nunc inter epiſcopum,& alios inferiores presbyteros videre non ſuſtines. Monſtrare volebat Hieronymus argumento legis hoc Heliodoro fuiſſe debitum, quod ſuaſit,ſcilicet,eſſe ſubiectum ſuo Pontifici. Ad quod firmandum. Quòd Aaron,inquit,& filios eius, hoc eſſe epiſcopum & presbyterum nouerimus:id eſt,ſic præeminere epiſcopum, & ſic ſubijci ſacerdotes: ſcilicet non tanquam ſeruos domino,ſed quaſi filios patri: & miniſtrationis ſuę prępoſito.Hæc ecce tradidit nobis Hieronymus. Ipſe docet epiſcopum venerandum à populo iuxta præceptum Apoſtoli,quanuis item dyſcolus ſit, & proterat pedibus gregem Chriſti. In cōmentario ſuper Michæam lib.2.textu,Nolite credere amicis,ne-
Hieronym. q; ſperare in ducibus. *Hieronymus.* Duces populi mei me neſcierunt: filij ſtulti ſunt,& non intelligentes. Sapientes ſunt, vt faciant mala: bene autem facere neſcierunt. Duces quidem (ait)mei vocabantur,& duces populi mei: ſed quia neſcierunt me, & opere vocabulum deſtruxerunt, propterea filij ſtulti ſunt, & non intelligentes prudētiam.Ob hoc tātùm ſcientiam habent,vt ſubijciant ſibi ſimplicem gregem,& proterant pedibus ſuis: benefacere,& regere neſcierunt populum.Nolite credere in ducibus:non in epiſcopo,non in presbytero, non in diacono, nō in qualibet hominum dignitate.Nec hoc dico,q̄ in iſtiuſmodi gradib⁹ in eccleſia non debetis eſſe ſubiecti.Quicunq; enim maledixerit patri,aut matri, morte moriatur.Et Apoſtolus docet præpoſitis in eccleſia obediendum.Sed q̄ aliud ſit honorare duces, aliud ſpem habere in ducibus, honorem⁹ epiſcopum,Presbytero honorem deferamus, aſſurgamus diacono: & tamen non ſperemus in eis: quia vna, & certa ſpes eſt in domino. Hæc ille. AVTHOR. Ecce gradus diſtinguit Hieronymus: docet diſtantias,epiſcopi, ſcilicet,à ſimplici ſacerdote: & item à diacono: & modos ponderat honorandi ſub interminatione geminatæ ſententiæ veteris & nouæ legis. Excipit tamen iuxta formam ſcripturæ, ne ſpem habeamus in ducibus, epiſcopis ſcilicet, presbyteris, aut qualibet hominum dignitate. Et per hoc reducit nos ad originalem cauſam diſtinguendi, & præficiendi epiſcopum multis presbyteris. Quam autem cauſam,ipſe aperit in.1.cap.Olim.in commenta-
Hieronym. rio ſuper epiſtolam ad Titum. textu, Oportet epiſcopū ſine crimine eſſe. vbi dicit, Idem eſt ergo presbyter, qui epiſcopus. Et antequàm diaboli inſtinctu ſtudia fierent in religione,& diceretur in populis: Ego ſum Pauli,ego Apollo,ego autem Cephæ: communi presbyterorum conſilio eccleſiæ gubernabātur. Poſtquàm autem vnuſquiſque eos,quos baptizauerat, putabat ſuos non Chriſti: in toto orbe decretum eſt, vt vnus ex presbyteris electis ſuperponeretur cæteris: ad quē omnis cura eccleſiæ pertineret, & ſchiſmatum ſemina tollerētur.Hæc Hieronymus. AVTHOR. Diſtingue cauſas rerum, & tempora. Ipſa prima æua confuſio ſacerdotum peperit ſchiſmata: ſchiſmata blaſphemias contra Chriſtum. Sequitur diſtincta ordinatio ſacerdotum, & eradicantur ſchiſmata. In Chriſti nomine reſonat omnis lingua.Primum tempus ante ſtudia ſchiſmatum. Secundum tempus vniuerſalis confeſsionis, & laudis nominis Ieſu Chriſti per orbem: per præferentiam ſuper multos presbyteros vnius antiſtitis. Quid præfers tempus tempori, vetus nouo, periculis grauidum, liberato? Et primum dicis Apoſtoli: quaſi non ita eſſet ſecundum. O libratór temporum inæqualis. Bonum erat cum Apoſtolo ſentire. Sed cur tibi ſchiſmata placent,& hæreſes,quæ Apoſtolo non placebāt? Pro te,& tui ſimilibus Poëta dixit,

Laudamus ueteres,ſed noſtris utimur annis. Flaccus.

Quid ergo peperit primum tempus,in quo ſacerdotum erat confuſio? Nunquid dicit Hieronymus, quòd tunc peperit inſtinctu diaboli,ſtudia ſchiſmatum? Et ſuper illud primæ Corinthiorum. Ego plantaui, Apollo rigauit. in expoſitione *Ambroſius.* Tanta, inquit, Ambroſius diſcordia in populo erat, vt multa eſſent ſtudia diuerſarū partium. Hæc ille. AVTHOR. Et hoc, quia ſpem ponebant in homine: ſicut ſuprà dixit Hieronymus. Et ſuper Pſalm. 75. verſu, Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. *Auguſtinus.* Fratres, inquit, hoc Auguſti. dictum eſt, ne quiſquam veſtrum velit ſpem ſuam ponere in homine. Sequitur. Qui verò ſic acceſsit ad Deum, vt in illo habitet Deus:diſplicent illi omnes,qui in illo non ponunt ſpem ſuam. Propterea datum eſt quoddam exemplum, cùm ipſos Apoſtolos ſibi diuiſerunt: & in ſchiſmata ierunt. Quid dicebant? Ego Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, id eſt, Petri. Hos plangit Apoſtolus, & dicit eis: diuiſus eſt Chriſtus. Et ſe elegit quem apud ipſos contēneret. Hæc ille. AVTHOR. Hoc ecce tempus eſt, quod laudas, tempus calumniæ fidei, tempus ſurreptionis gloriæ IESV Chriſti, & penè ad gentilitatem vſque retrogradum. quemadmodū latè in expoſitio-

poſitione ſuper illud. 1. Corinthio. Nam cùm æmulatio in vobis & contentiones ſint, nonne carnales eſtis? *Ambroſius.* Indignitatis, inquit, cauſam oſtendit: quia de homine, qui ſperat auxilium, carnalis eſt. Qui autem ſpreta humanitate de Deo ſperat, ſpiritualis eſt: quia Deus ſpiritus eſt. Cùm enim quis dicat, Ego ſum Pauli: alius autem, Ego Apollo, nonne homines eſtis? Sicut enim gloriantes in Deo, & de ipſo gratiam ſperantes, dij dicuntur, Deo adoptati: ita & in homine gloriantes, & homines, & carnales ſententia Dei concludit, atque ait, Ego dixi, dij eſtis. Vos autem ſicut homines moriemini. A ſua ergo perſona incipit, ne fortè putaretur per inuidiam magis perſonas illorum deſtruere: oſtendens magnum errorem, & ad Dei contumeliam pertinere, quando Deo prædicato, gloria datur hominibus. Quid ergo minus eſt à gentilitate, dum adhuc aliquid de hominibus ſperatur? Quid igitur eſt Apollo? Quid verò Paulus? Miniſtri eius, cui credidiſtis. Hæc ille. AVTHOR. Vide, quòd penè gentilitatis idololatriam induxit hæc præſumptio ſacerdotum: cùm non epiſcopum inter ſe maiorem agnoſcerent: & qui libet ad partem ſuam populi deſipientis gloriam laudis attraxit. Idcirco (dicit Hieronymus) in toto orbe decretum eſt: vt vnus ex presbyteris electis ſuperponeretur cæteris, ad quem omnis cura eccleſiæ pertineret: & ſchiſmatum ſemina tollerentur. Nec hic intelligendum exiſtiment Witcleuiſtæ, quòd ante tempus iſtud non fuerit epiſcopus à presbytero ſegregatus gradu, & officio. Alioquin dicat Witcleff, cur quærat *Hieronymus*, quomodo prætermiſſo presbytero, de epiſcopo ad diaconem inſtruendum præteruolauit Apoſtolus, primæ ad Timotheum tertio: in annotationibus. textu, Diaconos ſimiliter pudicos. dicens, Similiter irreprehenſibiles, vt epiſcopi eligantur. Quæritur, cur de presbyteris nullam fecerit mentionem. Sed etiam ipſos in epiſcoporum nomine comprehendit: quia ſecundus, imò penè eſt vnus gradus. Sicut ad Philippenſes epiſcopos, & diaconos ſcribit: cùm vna ciuitas plures epiſcopos habere non poſsit. Et in Actibus Apoſtolorum presbyteros ipſe iturus Hieroſolymam congregauit, quibus inter cætera, Videte, inquit, gregem, quo vos Spiritusſanctus epiſcopos ordinauit. Hæc ille. AVTHOR. Ex hoc loco videtur docere Hieronymus, quòd tēpore ſancti Pauli fuit diſtinctio epiſcopi à presbytero minori: quia in vna ciuitate non tunc poterant eſſe multi epiſcopi: ſed in vna ciuitate Epheſi poterant eſſe multi presbyteri. Etenim quia presbyter ſecundus ab epiſcopo gradus eſt, aut quanuis penè, non tamen plenè idem gradus exiſtit. Sed quia in epiſcopi nomine propter vicinitatem ordinis frequenter intelligitur, ideò pluries viciſsim alternant vocabula. Quod nunquam facit diaconus propter remotam ſui diſtantiam ab altero ordine. Qualiter in libro de quæſtionibus noui & veteris teſtamenti. cap. 101. *Auguſtinus.* Non enim, inquit, qualiſcunq; honor eſt antiſtiti Dei ſeruire in eccleſia duntaxat. Et ſacerdos totius honoris eccleſiaſtici dignus habetur. Maior enim ordo intra ſe, & apud ſe habet & minorem. Presbyter, & diaconi agit officiū, & Exorciſtæ, & lectoris. Presbyterum autem intelligi epiſcopum probat Apoſtolus Paulus, quando Timotheum, quem ordinauit presbyterum, inſtruit qualem debeat creare epiſcopum. Quid eſt enim epiſcopus, niſi primus presbyter? hoc eſt, ſummus ſacerdos. Nū quid & miniſtros diaconos noſtros dicit epiſcopos? non vtiq;, quia multò inferiores ſunt. Hæc ille. AVTHOR. Maior ergo ordo, quia intra ſe minorem continet, officium eius habet, & explet: ſed non econtrariò. Epiſcopus autem presbyterum continet ipſa re. Presbyter non re ipſa totū epiſcopum, ſed ordinis nomine. Et in expoſitione epiſtolæ ad Epheſios cōcordat *Ambroſius* dicēs, In epiſcopo omnes ordines ſunt: quia primus ſacerdos eſt. Hic eſt princeps ſacerdotum, & propheta, & euangeliſta, & cætera adimplenda officia eccleſiæ in miniſterio fidelium. Hæc ille. AVTHOR. Tā gens verò prædictā difficultatem Hieronymi, quomodo Paulus omittens presbyteros de epiſcopo tranſit ad diaconū, cùm inſtituit Timotheum: concordat omnino Hieronymo in expoſitione ſua eiuſdē epiſtolæ, *Ambroſius*, dicens, Poſt epiſcopum tamen diaconatus ordinem ſubijcit. Quare? niſi quia epiſcopi, & preſbyteri vna ordinatio eſt? Vterq; enim ſacerdos eſt, ſed epiſcopus primus eſt: vt omnis epiſcopus ſit presbyter, non tamē omnis presbyter epiſcopus. Hic enim epiſcop⁹ eſt, qui inter presbyteros primus eſt. Deniq; Timotheum presbyterum ordinatum ſignificat: ſed quia ante ſe alterum non habebat, epiſcopus erat. Vnde & quemadmodum epiſcopū ordinet, oſtendit. Neq; enim fas erat, aut licebat, vt inferior ordinet maiorem. Nemo enim tribuit, quod non accepit. Hæc ille. AVTHOR. In toto iſto progreſſu docet Ambroſius, quomodo olim erat idem Epiſcopus, & ſacerdos, quod ait Hieronymus: & tamē qualiter eodē tempore

Ambroſius

Auguſtin.

Ambroſius

Ambroſius

Hieronym.

tempore maior erat Episcop⁹ sacerdote. Ideò idem Episcopus & sacerdos, quia ordinatione idem. Quia episcopi & presbyteri, inquit, vna ordinatio est. Sed ideò alius gradus & maior episcopi, quàm presbyteri: quia primus inter presbyteros tunc erat episcopus. Augustinus dixit. Quid est Episcopus, nisi primus presbyter, hoc est, summus sacerdos? Sicut Timotheus eò erat episcopus, quòd nullus ante eũ erat sacerdos. Aliter, inquit, non poterat episcopum ordinasse ad mandatum Apostoli. Et ratio Ambrosij. Quia non erat fas tunc, nec licebat, vt maiorem tũc ordinaret inferior. Erat ergo tunc episcopus maior, & reliquus omnis sacerdos inferior. Et iterum. Nemo tribuit qđ non accepit. Quid ex hoc vult, nisi, quòd inferior sacerdos non potest creare episcopum: quia nunquam accepit episcopatum? Non ergo sic idem tunc episcopus & sacerdos, quòd eo episcopus, quo sacerdos: sicut Witcleff ab errat. Sed quid mutatum erat circa ordinationem episcopi in sequenti tempore: quod notat Hieronymus, cum dicit, Postquàm vnusquisq; eos, quos baptizauerat, etiam decretũ est, vt vnus ex presbyteris electus superponeretur. Et eum declarat in expositione sua super epistolam ad Ephesios, textu, Ipse dedit quosdam apostolos. *Ambrosius.* Timotheum presbyterum à se creatum Paulus episcopum vocat: quia primi presbyteri episcopi appellantur, vt recedente eo, sequens ei succederet. Sequitur. Sed quia sequẽtes presbyteri incœperunt indigni inueniri ad primatus tenẽdos, immutata est ratio prospiciente Concilio: vt non ordo, sed meritum crearet Episcopũ multorũ sacerdotum iudicio constitutũ, ne indignus temerè vsurparet, & esset multis scandalum. Hæc ille. AVTHOR. Iam videtis hoc esse, quod Hieronymus dixit postmodũ decretum esse, vt vnus à presbyteris electus superponeretur cæteris. Et quòd prior consuetudo secundùm quam non meritum, sed ordo antiquitatis creauit episcopum: vt recedente priore, statim sequens foret episcopus: ita vt tunc idem foret esse primum sacerdotem & episcopum: quia ordinatio alia nõ accesit: fuit multis populis scãdali ratio, tam propter indignitatem, quàm temeritatem vsurpantis. Nec em̃ modicum scandalum plebium, nec pusilla temeritas, vt docerent homines dicere, Ego Pauli, Ego Apollo. Quod, vt præhabitum est, ab institutione illa, & identitate episcopi, & sacerdotis inualuit tunc, & inualescit item nũc, vbi inter hæreticos dogmatis illius forma surrexit: sicut inter Aërios Witcleuistas, dicentes inter episcopos & sacerdotes nullam debere discretionem esse: dicentes sicut item in hæresi Nouati erratum est, & notat Eusebius libro 6. ecclesiasticæ historiæ. cap. 33. sub authoritate *Cornelij* in epistola ad Fabianum Anthiochenum. vbi dicit. Cùm fratribus semper iurare solitus sit Nouatus, episcopatum se omnino non cupere, subitò ex improuiso, velut nouum plasma, episcopus apparuit: scilicet, qui disciplinam, & instituta ecclesiastica vindicabat, episcopatum, quem non à Deo acceperat, præsumebat. Tribus nanq; episcopis simplicissimis hominibus, & omnium ignaris de remota parte Italiæ adhibitis, imò potiùs subtili ab eo circunuẽtione deceptis, imaginariam magis, quàm legitimam ab eis extorquet manus impositionem. Ex quibus tamen vnus cõtinuò ad ecclesiam redijt, confessus peccatum suum: & in cõmunionem laicam populo etiã pro hoc interueniente susceptus est. In loco verò reliquorum duorum, qui Nouato manus imposuerant, ordinati sunt alij episcopi, & missi. Is ergo, qui Euangelium vindicabat, nesciebat in ecclesia catholica vnum episcopum esse debere, vbi videbat ipse presbyteros quadraginta, & sex diaconos, & septem subdiaconos, septẽ acolytos, quadraginta & duos exorcistas, & lectores cum ostiarijs quinquaginta & duos, viduas cum indigentibus mille quingentas, quos omnes Deus alit in ecclesia sua. Hæc ille. AVTHOR. Totum recitaui ab integro, ne volẽtibus scire principium, & progressum episcopationis huius Nouati, quanuis imaginariè, quicquam deesset, & cõsequẽtiùs tunc sciretur, cur intulit, q̃ is, qui sic euangelium vindicabat, nesciebat in ecclesia catholica vnũ episcopum esse debere. Quasi dicat: huius rei nescientia, vel forsan incuria laxauit ipsi frænum erroribus. Quo contrà, quanuis episcopus esset, vnum tamen sciuit in ecclesia debere esse episcopum, in expositione sua super epistolam primã ad Timotheum, textu, Vt scias quemadmodum oporteat te in domo Dei conuersari. pius, & pacatus *Ambrosius.* Scribo tibi, vt scias, quomodo ecclesiam ordines, quę est domus Dei: vt cùm totus mundus Dei sit, ecclesia tamen domus eius dicatur, cuius hodie rector est Damasus. Hæc ille.

Cornelius.

Ambrosius

Ambrosius

¶Quòd

¶Quòd non fuit quis eo in gradu, & ordine eccleſiaſtico altior, quo humilior, & eccleſiæ ſeruitiuior: ſed ab electione, & inſtitutione primæua eccleſiæ erat differentia graduum, & honorum.

CAP. CXVIII.

SVMMA.

1 *Graduum diſtinctio in primitiua eccleſia contra Witcleff oſtenditur.*
2 *Petrus inter Apoſtolos primus, & caput.*
3 *Paulus quanuis ſolicitus, operoſus, & humilis plus cæteris fuerit, q, tamen alijs non præferatur apoſtolis, contra Witcleff, qui dicebat, q, qui foret humilior, & eccleſiæ ſeruitiuior, gradum habebat altiorem. Et plura de hoc ibi.*
4 *Cæſarum priſcorum imperia. Et quantùm diſtent ab Antiſtitibus.*
5 *Epiſcopi quòd ordinentur per manus impoſitionem à prædeceſſoribus Dei ſacerdotibus ex antiqua inſtitutione.*
6 *Epiſcopi unde acceperint in conſecratione unctionem ſuam.*
7 *Vnctionis ſanctæ forma, q, non tam corporis, quàm animæ ſit fomentum, & à longo æuo noſtris uſibus repromiſſa.*

Onfuſionis author cur iam non cõfunditur dicere in tẽpore Apoſtolorũ nulla fuiſſe diſtincta, non Epiſcopum à presbytero, non Papam in mundo ad diſtinctionẽ eius, Cardinalium quoque, ac Patriarcharum, Epiſcoporum? & ſimilia in prædicto. 15. capite quarti Trialogi. Sed certum ipſi videtur, quòd
1 ſuperbia Cæſarea hos gradus adinuenit. O† bone Ieſu, quid Paulum diſtinxit à Tito in gradu? Quid Titum à Luca, vel Apollo, quando miſit illos probare Corinthios. 2. Corinthiorum. 8. vbi dixit Titum ſocium ſuum: quia erat Epiſcopus: Lucam verò miniſtrum Titi, & Apollo, fratres ſuos. Miſimus, inquit, cum illis & fratrem noſtrum, quem probauimus in multis ſolicitum eſſe: nunc verò multo ſolicitior eſt confidentia multa in vos: ſiue pro Tito, qui eſt ſocius meus, & in vobis adiutor: ſiue fratres noſtri Apoſtoli eccleſiarum gloriæ Chriſti. Vbi in expoſitione *Ambroſius.* Ambroſius
Titum ideò ſocium ſuum vocat, quia & ipſe Epiſcopus erat, cui miniſterium dedit notum in omnibus eccleſijs ipſius prouinciæ. Quibus addit & tertium fratrem probatũ in multis bonis operibus, atque ſolicitum. Hæc ille. AVTHOR. Hunc miniſtrum Titi vocat Lucam Euangeliſtam in illo loco: in libro annotationum *Hieronymus.* Miſſus autem cum il- Hieronym.
lo eſt frater, cuius laus eſt in Euangelio, per omnes eccleſias. Hoc de Luca intelligitur, qui laudem in Euangelio conſcribendo habere videtur præ cæteris: qui etiam Actus Apoſtolorum præter Euangelium ſcripſit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce diſtinctio graduum in eccleſia primitiua. Lucas eſt Euangeliſta præcipuus: ſed quia non Epiſcopus, miniſter ordinatus Epiſcopi, putà Titi. Titus item quanuis Epiſcopus, non tamen Epiſcopus ſummus, ſed habet capitalem Epiſcopum Paulum Apoſtolum. Et *Ambroſius* miniſterium iſto- Ambroſius
rum exprimens libro ſecũdo de officijs. cap. 12. Quid, inquit, Eliam, atque Eliſeum loquamur? Licèt non expreſsè Eliſeum minorem ſcriptura ſignificauerit: aduertimus tamen, & colligimus minorem fuiſſe. In Actibus enim Apoſtolorum Barnabas Marcum aſſumpſit: Paulus Silam, Timotheum, & Titum. Sed illis ſuperioribus videmus diuiſa officia: vt ſeniores conſilio prævalerent, iuniores miniſterio. Plerunque etiam virtutibus pares, diſpares ætatibus ſui delectantur copula: ſicut delectabantur Petrus & Ioannes. Nam adole- Ioannes iu
ſcentem legimus in Euangelio Ioannem & nior.
ſua voce: licèt meritis, & ſapientia nulli fuit ſeniorum ſecundus. Hæc ille. AVTHOR. Biformes copulas ſeniorum ad iuuenes informat Ambroſius. Secundùm officia quidem primam diſtinguit: ita vt ſeniores mandent, & conſulant: iuniores ipſi miniſtrent. Sic autem aſsignat copulam Patriarcharum noſtrorum Carmelitarum, Eliæ ſenioris iubentis, & Eliſei diſcipuli miniſtrantis. Sic item in Actibus Apoſtolorum: Paulus aſſumpſit Silam: Paulus quoque Timotheum, & Titum, Apoſtolus Epiſcopos, ſenior pater, filios & miniſtros. Secunda copula Petri & Ioannis fuit poteſtate æqualium, ætate tamen imparium. Quotquot ergo tunc erant Epiſcopi: capitales Epiſcopos habebant Apoſtolos primos Chriſti: ſecundùm illud primæ ad Corinthios 12. Quoſdam quidem poſuit Deus in eccleſia primum Apoſtolos. Vbi in expoſitione *Ambroſius*. Caput itaq; in eccleſia Apoſtolos Ambroſius
poſuit,

poſuit, qui legati Chriſti ſunt: ſicut dicit idem Apoſtolus, Pro quo legatione fungimur. Ipſi ſunt Epiſcopi: firmante iſtud Petro, & dicente inter cætera de Iuda. Et epiſcopatum eius accipiat alter. Hæc ille. AVTHOR. Veniat blaſphemus noſter, & dicat, & criminetur gradus iſtos, quos in ſummo diluculo orientis eccleſiæ iam fundauimus. Lucas eſt in miniſtri gradu ad Titum Epiſcopum, quanuis ſummus Euāgeliſta, & comes peregrinationis Pauli per eccleſias ordinatus. Titus enim ſubiectus Paulo, & Apoſtolis tanquam capitalibus
2 Epiſcopis. Inter† Apoſtolos primus extitit,
Petrus. & caput Petrus, vt ſuprà aliàs eſt probatum. Quomodo ergo in temporibus Apoſtolorū non fuit adinuenta diſtinctio Papæ, aut Patriarcharum, Epiſcoporumque, vel ſimilium? Si certus ſis, quòd ſuperbia Cæſarea hos gradus adinuenit in iſtis, fundent te ſcripturæ: dicta tua, patrum dicta corroborent, ac ſaniùs maledicta tam crebra compeſcant. Scio gloſſam tuam: habes præ manibus, vt dicas, Hæc diſtinctio graduum non fuit maioritatis munda næ ſecundùm modernorum ambitum prælatorum: ſed quicunq; foret humilior, & eccleſiæ ſeruitiuior, ipſe gradum altiorem habebat. Falſe meretricantis hypocriſis, frons picea & depicta: vt laude virtutum miniſtros virtutis exterminet ad comparandum ſanctos ſanctis, Apoſtolos apoſtolis: ſi auſi ſimus nos prouocas. Nos autem non tracti filo, tam citò ſequimur irritantem: ſed ſine præiudicio principum fidei de ſanctorum ſplendoribus
3 conferamus. Quis† inter Apoſtolos humilior illo, qui dixit, Vtinam ſuſtineretis modicum quid inſipientiæ meæ. &, Vt minus ſapiens dico. &, In inſipientia dico. Et dum loqueretur de Chriſti apparitionibus, Viſus eſt, inquit, Cephæ, & poſt hoc vndecim: deinde pluſquā quingētis fratribus ſimul: deinde Iacobo, deinde Apoſtolis omnibus. Nouiſsimè autem omnium tanquam abortiuo viſus eſt & mihi. Ego enim ſum minimus Apoſtolorū, qui nō ſum dignus vocari Apoſtolus. Vnde in ſer-
Auguſti. mone. 39. tertiæ partis *Auguſtinus*. Audi Paulum. Ego ſum, inquit, minimus Apoſtolorum. Et alio loco. Ego nouiſsimus Apoſtolorū, & minimus, & nouiſsimus tanquam fimbria de veſtimento domini. Quid tam exiguum, tam nouiſsimum, quàm fimbria? Hac tamen tacta mulier à fluxu ſanguinis ſanata eſt. Imò dico, iſte erat magnus. In minimo grandis habitabat, & tanto minus à ſe magnum excludebat, quantò magis minor erat. Audi iſtum dicentem, Super quem requieſcet ſpiritus meus? ſu per humilem, & quietum, & trementem verba mea. Ideo altus habitat in humili, vt humi lem exaltet. Hæc ille. AVTHOR. Quis itē in Auguſti.
ter Apoſtolos operoſior: vel (vt tecum non tā prudenter, quàm militariter loquar) ſeruitiuior? Sicut Auguſtinus iocatur cum Dioſcoro in epiſtola ad eundē. Vt militariter loquar literiores libenter ſufflant, inquit. Quis, inquā, ſeruitiuior, aut (in termino Apoſtoli) quis ſolicitior eo, qui cùm dixiſſet ſe minimum, & abortiuum, ſtatim ſubiunxit, Sed abundantiùs illis omnib⁹ laboraui. Et alibi. Nihil min⁹ feci ab ijs, qui ſunt ſupra modū Apoſtoli. Vn
de Homil. 3. *Auguſtinus*. Quaſi enim in vniuer- Auguſtin.
ſum mundum ipſe gyrans ſic perturbabatur, de Paulo.
ſic currebat, ſic omnes in regnum Dei feſtinabat inducere, docendo, pollicendo, meditādo, timorando: pro ipſis, cum ipſiſq; ſupplicādo: & terrendo dæmones: & corruptores animarū fugando: aliquādo epiſtola, aliquando præſentia, nūc ſermone, nūc rebus: per diſcipulos, per ſemetipſum conabatur erigere labantes, ſtātes verò firmare, humi iacētes attollere, ſanare cōtritos, torpētes oleo exhortationis animare, inimicis inſonare terribiliter: hoſtes viuaciter intueri, more optimi cuiuſdam ducis, & medici, artis ſuæ inſtrumēta geſtantis. Protector ipſe bellantium. Ipſe ſedulus ægrotorū miniſter: & vnus omnium officiorū perſonas exercitu vbiq; cuſtodiens. Nec in ſpiritualib⁹ ſolùm, ſed in carualibus quoq; plurima ſolicitudinis, ac prouidentiæ ſuæ documenta præſtabat. Hæc ille. AVTHOR. Is, inquam, tam ſolicitus, tam operoſus in eccleſia Chriſti, qualiter non argumento tuo eſt omnibus Apoſtolis altior, cùm ſit ſolicitior in labore, & nō minus in omni humilitate deiectior? Nihil minus feci, inquit, ab ijs, qui ſupra modum ſunt Apſi, tametſi nihil ſum. Non potuit pro humilitate de ſe mētiri Apoſtolus. Nemo id piè cogitet. Minimus ergo Apoſtolorum erat Paulus: & in comparatione Pauli, alij erant ſupra modū Apoſtoli: cùm tamē plus omnibus laborauit. Et nemo illorum ad tantum deiectus vt Paulus, qui tanquam nihil eſt factus. Sed reuera hoc ſolùm arguens ex principijs hoſtis noſtri: ſicut omnes Apoſtolos Paulo nō præferimus, quorum ſe dixit minimū, quia vocatione poſtremū, vel tempore: ita Petrum, & omnes Apoſtolos Paulo non poſtponimus, quanuis Paulus Petro deiectior, & plus omnibus laborauit. Vnde in expoſitione ſua ſuper eundē locū. 2. ad Corint. 12. Supra modū apoſtoli. *Ambroſius*. Hoc erant, inquit, quod & apo Ambroſius
ſtolus Paulus. Hoc ergo dicit, q̄ minor nō eſt

Paulus,

Paulus,neq; in prædicatione,neq; in ſignis faciendis, Apoſtolis præceſſoribus ſuis:non dignitate, ſed tempore. Nam ſi de tempore præſcribendum putetur,antè cœpit Ioannes prædicare,quàm Chriſtus. Et non Chriſtus Ioannem, ſed Ioannes Chriſtum baptizauit. Non ergo ſic iudicat Deus. Deniq; prior ſecutus eſt Andreas Saluatorem, quàm Petrus, & nõ tamẽ primatum accepit Andreas, ſed Petrus. Hæc ille. AVTHOR. Hoc planè mõſtrat eos ſcripturarum ignaros, qui tollunt inter Apoſtolos omnem primatum Petro: niſi forſitan vocationis, aut temporis, cùm conſtet Andream Petro ſuo germano vocatione priorẽ: & tamen non primatum accepit Andreas, ſed Petrus, dicit Ambroſius. Ergo velint, nolint, Petrus primitatem dignitatis accepit: nec tantùm virtutis primatum, vt dicit Witcleff: quia humilior, aut alijs ſeruitiuior. Quia ad probandum indubiè ipſi deficit fundamentum, cùm inter omnes Apoſtolos Andreas laudetur vt ſummè mitis: Paulus vt ſummè laborioſus. Et tamen vltra vtrunq; eſt Petrus primas. Eſt ergo alia prioritas dignitatis, quæ tamen nõ eſt, vt Witcleff garrit, maioritas mundialis, aut quam ſuperbia adinuenit Cæſarea. Nec etiam ſecundùm menſuram eximiæ humilitatis impoſita, vel iugem penſam laboris, ſecundùm quam Petrus ſupra mitem Andream, dilectũ Ioannem, animoſum Thomam, cognatum Chriſti Iacobum, & plus omnibus laborantem Paulum primatum accepit: ſed ſecũdùm cauſam Chriſto cognitam ad bonum ſuorum fidelium. Ipſe enim hos gradus inuenit, quando Petro primatum dedit ſuper Apoſtolos, & omnes Apoſtolos prætulit Timotheo, & Tito, & Apollo deuotis Epiſcopis. Ipſiſq; iam factis Epiſcopis, ſubiecit Lucam, & Marcum, Stephanum, Nicolaum, Philippum, & alios diaconos comminiſtros. Miranda ergo proteruia malignantis hæretici, q̃ hos gradus non poſſet proſpicere pro inſtitutione diſtincta graduum prædictorum, ſed currit ad gradus
4 Cæſareos, quos nec nouit edicere. Nihil ſimile inter Cæſares quo ad inſtitutionem eorum (dico iſtis gradibus) adinuenit. Cæſares ſe ipſos intruſerunt in regna: ſicut primus Iulius in ſenatum. Antiſtites eliguntur. Cæſares ceruices cruentant vt regnent: iſti vnguntur vt ſeruiant. Cæſares manus violentas in hominẽ iaciunt: Præſules ſacras, & pacatiſsimas manus impoſitas eis pro benedictione ſuſcipiũt. Quæ omnia, & ſimilia ab antiqua ſanctorum patrum, & Chriſti forma in ſua inſtitutione, non à Cæſarum preſumptione ſequuntur. Sic

Cæſarũ priſcorum imperia.

enim de manuum impoſitione in conſecratione Epiſcopi. 2. lib. de origine officiorum. cap. 5. ſcribens *Iſidorus*. Epiſcopum, inquit, latinè ſuperintendentem poſſumus dicere: vt intelligat non ſe Epiſcopum, qui non prodeſſe, ſed præeſſe dilexerit. Quòd verò per manus impoſitionem à prædeceſſoribus Dei ſacerdotibus Epiſcopi ordinantur, antiqua eſt inſtitutio. Iſaac enim patriarcha ſanctus, ponens manum ſuam ſuper caput Iacob, benedixit ei. Similiter & Iacob filijs ſuis. Sed & Moyſes ſup caput Ioſue manum ſuam imponens, dedit ei ſpiritum virtutis, & ducatus in populo Iſraël. Sic & ſuperimpletor legis & prophetarũ dominus noſter Ieſus Chriſtus: per manus impoſitionem Apoſtolis benedixit: ſicut in Euangelio Lucæ ſcriptum eſt. Et perduxit eos trãs Bethaniam, & eleuauit manus ſuas, & benedixit eos: factumq; eſt cùm benedixit illis, diſceſsit ab eis. Et ipſi reuerſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio magno. Et in Actibus Apoſtolorum ex præcepto Spiritus ſancti Paulo, & Barnabæ apoſtolis manus impoſitę ſunt ad euangelizandum. Hæc ille. AVTHOR. Ab his initijs eccleſia formam ſumpſit manus imponendi Præſulibus conſecratis: nuſquam à Cæſare. Ieſus enim Chriſtus dominus & magiſter noſter ſic in ſua perſona conſecrauit Apoſtolos ſuos Epiſcopos. Vnde in libro de quæſtionibus noui & veteris teſtamenti ca. 97. *Auguſtinus*. Nemo, inquit, ignorat Epiſcopos Saluatorem eccleſijs inſtituiſſe. Ipſe enim priuſquam in cælos aſcenderet, imponens manum Apoſtolis, ordinauit eos Epiſcopos. Hoc Apoſtolus Sancto ſpiritu deputat, cùm dicit, Attendite vobis, & omni gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, regere eccleſiam domini Ieſu. Hęc ille. AVTHOR. Vnctionẽ quoq; ſuam Epiſcopi in conſecratione, non à Cæſare, ſed à ſanctis patribus, & Apoſtolorũ temporibus acceperũt. Vnde in epiſtola tertia ad vniuerſos, *Clemens*. Primus Pontifex Aaron chriſmate compoſitionis perunctus princeps populi fuit, & tanquam rex primitias, & tributum per capita accepit à populo, & iudicandi plebem ſorte ſuſcepta, de mundis, & immũdis iudicabat. Sed & ſi alius ex ipſo vnguẽto perunctus eſt, virtute inde concepta, etiã ipſe rex, aut Propheta, aut Pontifex fiebat. Quod ſi tẽporalis gratia ab hominibus compoſita tantũ valuit: intelligite iam quãtum ſit illud vnguẽtum, quod à domino de virgulto vitæ prolatum eſt: cùm hoc, quod ab hominibus factum eſt, tam eximias inter homines conferat dignitates? Quid enim in præſenti ſeculo Propheta glorio-

5 Manus impoſitio.

Iſidorus.

Auguſtin.

Clemens.

6

glorioſius? Pontifice clarius? Rege ſublimius? Omnis enim Pontifex ſacro chriſmate perunctus, & in ciuitate conſtitutus, ſcripturis ſacris eruditus, charus, & pretioſus hominibus oppidò eſſe debet. Quem quaſi Chriſti locum tenentem honorare omnes debent, eiq; ſeruire, & obedientes ad ſalutem ſuam fideliter exiſtere: ſcientes, quòd ſiue honor, ſiue iniuria, quæ ei defertur, in Chriſtum redundat, & à Chriſto in Deum. Audire ergo eum attētiùs oportet, & ab ipſo ſuſcipere doctrinam fidei: monita autem vitæ à presbyteris inquirere, à diaconibus verò ordinem diſciplinæ. Hæc ille. AVTHOR. A quibus ecce exēplaribus epiſcoporum vnctio inoleuit, vides: quæ & dignitatē eis tribuit, & in ſummo gradu ſupra mediocres presbyteros collocauit. Adhuc agebātur hæc Apoſtolorum temporibus. Superſtite enim Petro, & per hoc Paulo, pontificatum adeptus eſt Clemēs. Quia ſi ritū iſtum traxiſſet à Cæſare, & gentilibus: quātò citiùs reſtitiſſet ei Paulus in faciē, quàm Petro propter circunciſionis ritum, quē detulit à Iudæis? Hæc† 7
enim ſanctæ vnctionis forma non tam corporis eſt fomentum, q̄ animæ, & à longo æuo noſtris vſibus repromiſſa. ſecundùm illud Ieremiæ. 25. Confluent ad bona domini ſuper frumento, & vino, & oleo. In quem locum lib. 6. Hieronym. ſui commentarij, *Hieronymus*. Laudabunt liberatorem ſuum in monte Sion, hoc eſt, in eccleſia: & cōfluent ad bona domini, rerum omniū abundantiam: quæ non frugibus, & cibis carnis iſtius, ſed in virtutū varietate ſentitur, ſup frumento, & vino, de quo conficitur panis domini, & ſanguis eius: & oleo, in quo bñdictio ſanctificationis oſtenditur: dicente ſcriptura, Vnxit te Deus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Vt aūt ſciamus benedictiones has nequa q̄ ad corpus, ſed ad animā pertinere, ſequitur. Eritq; anima eorū quaſi hortus irriguus. Hæc ille. AVTHOR. Euchariſtiam, & vnctionem in hoc loco docet Hieronymus figuraliter repromiſſam. In oleo, inquit, in quo benedictio ſanctificationis oſtenditur, nō tam cōſignationis epiſcopi iam nouiter baptizati, quàm vnctionis presbyteri, & conſecrationis epiſcopi, & omnis vſus, quem in oleo ſancto frequentant eccleſiæ. Omnis enim hæc vnctio non ad corpus, vt olim, ſed ad ſpiritum pertinet irrigādum. Simulq; & Witcleff animaduertere poteſt, q̄ non intendit Hieronymus panem Euchariſtiæ, panem materialem, cùm dicat panē domini ex frumento cōfectum: quia ſuprà dixit, q̄ hæc promiſsio domini nō in frugibus, & cibis carnis iſtius, ſed in virtutum varietate ſentitur. Et poſteriùs probat ex textu iſtas benedictiones nequaq̄ ad corpus, ſed ad animā pertinere, per hoc, quòd dicit, Erit anima eorū quaſi hortus irriguus. Hoc modo ergo Apoſtoli diſtinctos gradus in eccleſia ſtatuerunt: inter quos epiſcopos vngi, & manus impoſitione conſecrari docebant.

¶ Quòd gradualis diſtantia Epiſcoporum inter ſe, & aliorum ſacerdotū, & ordinum ab Apoſtolorū temporibus ſit inuēta.

CAP. CXIX.

SVMMA.

1 *Epiſcoporum gradualis diſtantia inter ſe, & aliorum ſacerdotum, & ordinum, q̄ ab Apoſtolorū temporibus ſit inuenta.*

2 *Graduum diſtinctiones temporibus Apoſtolorum, & eorū prouidentia, tam inter Epiſcopos, quàm inferiores ordines, quòd ſint compertæ, ex Apoſtolorum canone oſtenditur. Et plura de hoc ibi.*

3 *Diaconatus ordinem in nouo teſtamento ab Apoſtolis ſumpſiſſe exordium, probatur.*

1 INter† hos item quoſdam ſtatuerunt cæteris altiores: ſicut Petrus eminebat Apoſtolis: & cæteri Apoſtoli mediocribus eminebant epiſcopis. Cuius rei formā in decreto ſuo. cap. 2. exprimens *Anicetus*. Nulli Archiepiſcopi, inquit, primates vocentur, niſi illi, qui primas tenent ciuitates: quarum epiſcopos Apoſtoli, & ſucceſſores eorum regulariter patriarchas & primates eſſe inſtituerunt. Niſi aliqua gens deinceps ad fidem conuertatur: cui neceſſe ſit propter multitudinem epiſcoporum primatem conſtitui. Reliqui verò, qui alias metropolitanas ſedes adepti ſunt, non primates. ſed Metropolitani nominentur. Hæc ille. AVTHOR. Vide iam vtrum iſte Anicetus erat Papa Cæſareus, qui erat nonus à beato Petro ſecundùm Auguſtinum: & an Apoſtoli erant Cæſarei, qui diſtinctos gradus epiſcoporum, patriarchas ſcilicet, primates, & metropolitanos per ciuitates, & vrbes variè ſtatuerunt, vel fecerunt inſtitui: ſecundùm illud Pauli ad Titum. Huius rei gratia relqui te Cretæ, vt ea, quæ deſunt, corrigas, & conſtituas per ci- Anicetus.

uitates presbyteros,ſicut & ego tibi diſpoſui: non quidem presbyteros inferiores,ſed ſummos, id eſt, epiſcopos. de quibus ſubdit ſtatim. Oportet epiſcopum ſine crimine eſſe. Et omiſsis presbyteris minoribus, tranſit ad diaconos,ſicut exponunt, Hieronymus,Chryſoſtomus, Ambroſius,vt ſuprà dictum eſt.Hoc modo ſtatuerunt Apoſtoli Iacobum Hieroſolymorum epiſcopum.Sicut enim ſcribit libro de temporibus. *Beda.* Anno decimooctauo imperij Tiberij dominus ſua paſsione mũdum redemit.Et prædicaturi per Iudææ regiones Apoſtoli, Iacobum fratrem domini Hieroſolymis ordinant epiſcopum. Ordinant & ſeptẽ diaconos:ſed lapidato Stephano,eccleſia per regiones Iudææ & Samariæ diſpergitur.Hæc ille. AVTHOR. Dicat Witcleff,an tunc Apoſtoli ordinauerunt Iacobum coapoſtolũ ſuum ſimplicem ſacerdotem,vel fateatur cum eccleſia,etiam ab inſtitutione apoſtolorum, alium eſſe epiſcopum, alium preſbyterum mediocrem. De† hac item Apoſtolorum inſtitutione teſtatur liber canonum apoſtolorum, quem Chryſoſtomus venerabilem habet,vt dixi.vbi,cap. 14.dicitur, Epiſcopo non licere alienam parochiam propria relicta,peruadere:licèt cogatur à plurimis. Niſi forte quis eum rationabili cauſa compellat,tãquam qui poſsit ibidem conſtitutus plus lucri conferre, & in cauſa religionis aliquid profecto proſpicere. Et hoc non à ſemetipſo pertentet,ſed multorum epiſcoporum iudicio,& maxima ſupplicatione perficiat.Et cap. 15. Si quis presbyter, aut diaconus, aut quilibet de numero clericorum relinquens propriam parochiam,pergit ad alienam,& omnino demigrans præter epiſcopi ſui conſcientiam in alienа parochia commoratur,hunc vlteriùs minimè ſtrare non patimur: præcipuè ſi vocatus ab epiſcopo redire contempſerit. Hæc ibi. AVTHOR. Temporibus igitur Apoſtolorum, & eorum prouidẽtia diſtinctiones graduum, tam inter epiſcopos, quàm inferiores ordines ſunt compertæ. Et quantumcunq; reluctentur hæretici,vel frendant Witcleuiſtæ, tam ſaluberrimum inſtitutum crebris ſuis mẽdacijs non quaſſabunt. Aut dicãt ad hoc,quod pro diſtinctione gradus epiſcopalis à minori ſacerdotio vſitatiſsimè probat eccleſia, q epiſcopi ſuccedũt in vicem Apoſtolorum.Minores autem presbyteri in vicem ſeptuaginta duorum diſcipulorum Chriſti. Quod videtur conuincere contra Witcleff, epiſcopatũ, & inferiorẽ presbyteratũ in prima radice, & in fundatione diſtinctos. Sed hic vagi currunt,& diſcurrunt lymphatici Witcleuiſtæ:& tandem poſt multa ſomniant ſibi authoritate propria ſua gloſſam,q apoſtoli fuerant loco ſacerdotum, & ſeptuaginta duo diſcipuli loco diaconorũ. At Princeps regni cœpit obijcere ſatis catholicè,q Chriſtus nõ ordinaſſet diaconos.Et ipe denuò ſolitis ſuis blaſphemijs principẽ pium aggrediens tractatu ſuo de quatuor ſectis nouellis. Princeps,inquit,quidã ex cõſuetudine antiqui mẽdacij non erubeſcit falſum aſſumere,cùm dicit,Status diaconi non eſt in Euãgelio expreſſatus.Nam probabiliter creditur,q ſeptuaginta duo diſcipuli, de quib⁹ Lucæ. 10. erãt diaconi ſub apoſtolis deſignati.Hæc Witcleff.Et in dicto de gradibus cleri. Videtur,q ſeptuaginta duo diſcipuli Chriſti, de quibus Lucæ. 10.erant diaconi:& duodecim principales diſcipuli erant ſacerdotes,atq; epiſcopi:de quibus Matth. 10. Cùm ergo Spiritusſanctus nõ deficit ſuæ eccleſiæ in lege gratiæ, & tantũ hos duos gradus de ordinibus cleri ſpecificat, videur fidelibus,q iſte numerus ſufficit. Hæc Witcleff.AVTHOR. Ita vt quãuis dicat epiſcopos, nõ alios tamẽ intendit,q̃ presbyteros qualeſcunq;:quia de duobus tãtùm vult contẽtare eccleſiam.Sed pro parte principis illius catholici quis nõ ſtupeat,audiens ſuperbũ hæreticũ eum criminari mẽdacij, qui tam publicam dixerat veritatẽ, & ipſe in conuictionem partis veræ, ſolũ hoc habebat authoritatis, q partem ſuam dixit eſſe probabilẽ. At pro parte principis quis neſcit accurrere patres eccleſiæ? Vnde in ſermone in Synodo de excellentia ſacrorũ ordinũ *Iſidorus*. Hic,† inquit, ordo in nouo teſtamẽto ab apoſtolis initium ſumpſit:quãdo,ſicut legitur in Actibus apoſtolorum,ſeptẽ viros boni teſtimonij,plenos Spiritu ſancto,ad hoc officiũ elegerunt,& oratione præmiſſa,manus ei impoſuerũt.Exinde inſtituerũt apoſtoli & eorũ ſucceſſores,vt in omni matrici eccleſia ſeptẽ diacones, circa arã Chriſti ſublimiori gradu,tanq̃ columnæ altaris aſſiſterẽt,nõ ſine aliquo ſeptenarij myſterio. In quo ſignificatur, vt ſeptiformis gratiæ ſpiritu prefulgentes,ſancti ſint corpore, & ſpũ. Hæc ille.AVTHOR. Si ergo in nouo teſtamento ordo diaconatus ab apoſtolis poſt aſcenſum Chriſti ſumpſit initiũ, quomodo Chriſtus eũ tam inſtituit, q̃ ſeptuaginta duos diſcipulos fuiſſe tales diaconos in Euãgelijs ſuis expreſſit? Itẽ in libro de origine officiorũ,ca. 8. Diaconorũ ordo à Leui tribu accepit exordiũ. Et infrà. In Euãgelio primordia eorũ in Actibus apoſtolorũ ita legũtur. Cõuocãtes duodecim apoſtoli multitudinẽ diſcipulorum. Non placet, in-

Beda.

2 Canones apoſtolorũ.

Princeps.

VVitcleff.

VVitcleff.

3 Iſidorus.

cet,inquiunt,nos relinquere verbū Dei, & mi niſtrare menſis.Quid ergo fratres? Conſidera te ex vobis ipſis virosboni teſtimonij ſeptem plenos Spirituſancto,& ſapientia,quos cōſtituamus in hāc rem. Nos verò erim⁹ orationi, & miniſterio ſermonis inſtātes. Et placuit hic ſermo coram omni multitudine.Et elegerunt Stephanū &c. Hi ſteterunt ante apoſtolos:& cū oraſſent,impoſuerūt illis manus. Verbūq; Dei creſcebat, & multiplicabatur numer⁹ credentium. Et hinc decreuerūt iam apoſtoli,vel ſucceſſores eorum per omnes eccleſias ſeptē diaconos, qui ſublimiori gradu eſſent cæteris circa aram Chriſti, quaſi columnæ altari aſsiſterent, & non ſine aliquo ſeptenarij numeri myſterio.Hæc ille. AVTHOR. Cōuenit cum prædictis itēi n verbis:& cōtinuè probat Diaconatus ordinem ab Apoſtolis in nouo teſtamento in Actibus apoſtolorum ſumpſiſſe primordium. Quomodo ergo nō ſeptem,ſed ſeptuaginta duo Chriſti diſcipuli ante eos erāt diaconi,nō ab Apoſtolis, ſed à Chriſto primi tùs inſtituti,& in Euāgelio Lucæ expreſsi?Cū item penè totus numerus ſeptuaginta duorū prædictorū tempore illo ſuperfuit,cur nullus eorū eſt tunc dictus diaconus, ſed tm̄ ſeptem, quos ordinarāt apoſtoli ? Quare concorditer cū Iſidoro in lib.de inſtitutis clericorū.cap.7.

Rabanus. *Rabanus*.Leuitę,inquit,in nomine authoris vocati de nomine Leui Leuitę exorti ſunt.Infrà. In nouo aūt teſtamēto apoſtoli ſeptē diacones,propter ſacramētum eiuſdē numeri ordinauerūt ad miniſterium ſacrū,& ad officium altaris. Hæc ille. AVTHOR. Nec iſte potuit in nouo teſtamento diaconos inuenire ſtatutos,quouſq; proſpexiſſet apoſtolos.Cur ergo es auſus ô infelix hæretice, tam procaci vultu principem calūniari catholicū : quia dixit cū Euāgelio, q̄ ſtatus diaconi nō eſt in Euāgelio expreſſatus? At tu nihil probas,ſed probabile eſſe credis ſeptuaginta duos fuiſſe diaconos.

Quadratura circuli. Hoc eſt tuū probabile nō probatum, nec itē æquiparās quadraturā circuli: quod dicit Ariſtoteles ſcibile,& nō ſcitum.Nos aūt cum hoc principe tibi dicimus:nō tātùm probabile,ſed probatiſsimū creditur apoſtolos noſtros primū ordinaſſe diaconos,& Apoſtolos cū Chriſto fuiſſe epiſcopos: ſeptuaginta verò duos inferiores deſignaſſe presbyteros. Iſtud approbant omnes ſancti:iſtud certificè credit eccleſia.Vnde vt habetur in decretis ſub authorita te Hieronymi ad Euandrum. diſtin.93. Legi-

Hieronym. mus. *Hieronymus*.Sciant diaconi quare conſtituti ſunt:legant Actus apoſtolorum,recordētur conditionis ſuæ presbyteri & ę piſcopi:alterum ætatis,alterū dignitatis eſt nomen.Hęc ille. Et capitulo ſequente, ſub authoritate *Cypriani*.Meminiſſe autem diaconi debent:quo- Cyprianus. niam apoſtolos,id eſt,epiſcopos, & præpoſitos dominus elegit: Diaconos autem poſt aſcenſum domini in cælum Apoſtoli ſibi conſtituerūt,epiſcopat⁹ ſui & eccleſię miniſtros. Hæc ille. AVTHOR. Ecce vterq; doctor remittit diaconos pro eorum inſtitutione ad Actus apoſtolorum:ſed epiſcopos,& præpoſitos,id eſt,presbyteros, dominus ipſe ſibi elegit hos apoſtolos, illos ſeptuaginta duos diſcipulos. Vnde lib.2.de ſacramentis.parte.3.ca. 11.*Hugo*. Presbyteri ſucceſſores vicarij ſunt ſe Hugo. ptuaginta diſcipulorum, qui præcedebant dominum Ieſum in omnē locum, in quem erat ipſe venturus.Ita quippe presbyteri, qui adiutores ſunt epiſcoporum, rudes populos catechizando initiant, baptizando vnitati eccleſiæ incorporāt,& in omnibus ſacramētis vſq; ad manus impoſitionē populoDei miniſtrāt. Epiſcopi verò ſucceſſores ſunt apoſtolorum: qui ex neceſsitate adiutorium, & ſupplementum ſui officij in tanta multitudine populorū regendorum miniſterium ſibi expetunt ſacerdotum, ſicut Moyſes in eremo ſeptuaginta viros elegit prudentes,quorum conſilio, & auxilio multitudinem tantam faciliùs gubernaret.Hæc ille.AVTHOR.Ecce miWitcleff.Leua oculos tuos in montes,in iſtos patres eccleſiæ,quos nobiſcū ad tuendā partē noſtri principis,q̄ non mētiebatur,adduximus. Iſti non dicūt probabile eſſe, q̄ Chriſtus Ieſus ante aſcenſionem in vno quatuor Euāgeliorum dia conos inſtituebat expreſsè:aut apoſtolos ſimpliciter ſacerdotū loco ſtetiſſe, & ſeptuaginta duos loco diaconorum: imò probant epiſcopos ſecundùm gradum ſublimitatis apoſtolis ſubrogari,& minores presbyteros ſeptuaginta.Sic probant, ſic aſſerunt epiſcopos noſtros Paulo copulari, Petrū ſubſequi : ſicut officio, ſic & loco.Vnde ſuper Pſalm.126.*Auguſtinus*. Auguſti. Quomodo eccleſia habet laborantes, vt ædificetur:ſic habet & cuſtodientes.Nam ad cuſtodiēdam pertinet,quod ait Apoſtolus, Timeo ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua, ſic & veſtræ mentes corrumpantur à caſtitate, quæ eſt in Chriſto. Cuſtodiebat, cuſtos erat: vigilabat quantùm poterat ſuper eos, quibus præerat. Et epiſcopi hoc faciunt. Nam ideò altior locus poſitus eſt epiſcopis, vt ipſi ſuperintendant, & tanquam cuſtodiant populum. Nam & Græcè quod dicitur epiſcopus, hoc Latinè ſuperintentor interpretatur, quia ſuperintendit, quia deſuper videt. Quomodo

enim vinitori altior fit locus ad custodiēdam vineam, sic & episcopis altior locus factus est. Et de isto alto loco periculosa redditur ratio, nisi eo corde stemus hic, vt humilitate sub pedibus vestris simus, & pro vobis oremus, vt qui nouit mentes vestras, ipse custodiat. Hæc Augustinus. AVTHOR. Modò Augustin⁹ probat, quod fecit Paulus, custodiendo, vigilando, docendo: hoc & ipsi faciunt, inquit. At qui? episcopi. Nunquid simplices quilibet sacerdotes? A loci sublimitate eos designat. Ideò, inquit, altior locus positus est episcopis, vt sic discerni possint à loco qui sunt episcopi, & ꝙ summi, non infimi sacerdotes.

¶ Ad calumnias Witcleff in prælatos, & clericos, quos vocat Cæsareos à Cæsare Constantino, quòdq́; ipse, & eius sequaces sunt multò magis Cæsarei à Cæsare Iuliano.

CAP. CXX.

SVMMA.

1 *Responsio ad calumnias Witcleff in prælatos, & clericos, quos uocat Cæsareos à Cæsare Constantino,*
2 *Hæretici, quomodo ut Witcleff contra principes fideles & Christi milites sæuire consueuerunt, ostendit Augustinus.*
3 *Iulianus, & Constantinus Cæsares. Et quid de his dicat Augustinus. Et plura de hoc ibi.*
4 *Iulianus, ꝙ fuerit primus, qui post dotem spoliauerit clericos, & loca sacra possessionibus, & thesauris. Et quid illi ob id acciderit.*
5 *Platonis error.*
6 *Ambrosius quid de Constantini sanctitate dicat.*
7 *Constantini fides ex quibus.*
8 *Antonius primus eremita, ad quem Constantinus literas miserit, ut pro se, ac liberis suis domino supplicaret. Et de eius fine ex Eusebio.*

SImul etiā scio, ꝙ isti Witcleff in vltimis verbis Augustinus displicuit, ꝙ scilicet summitatem episcoporum probat, & fundat: quòd altum locū, vnde prospiciāt suū populum, eis assignat. Hanc ipse maioritatē seculi diceret. Hanc superbiā Cæsaream blasphemaret. Nescit enim pōposus hæreticus omni detractioni deseruiēs in bonū exponere, sed ad deterius retorquere, quod proficit ad virtutem. Sed modò prelatos Cæsareos, modò sine Christo & apostolis per superbiā Cæsareā introductos, totiēs nūcupat, quotiēs mēdaces gerrulas calūnijs Cæsareis maritat. Cæsareis, inquā, calūnijs, qbus eos notat, vt didicit à Iudæis sic opinione nominis opprimere, & ad partē suā redigere diffamatos. Vñ & in sermone cōtra Iudæos, & Paganos, qui incipit, Inter pressuras. *Augustinus.* Quantū laborastis, vt iudicē à vestro scelere manus lauantē calūnijs Cęsareis nomine opposito opprimeretis, & vt implere tur quod fieri volebatis. Hæc ille. AVTHOR. Augusti.

1 Calumnijs † ecce Cæsareis opposito nomine Iudæi oppresserunt Pilatū, vt sic manus lauaret, & iudiciū daret iniustum. Ita Witcleff cū suis satellitibus conformiter iudaizat calūnijs Cęsareis nomē clerici tingēs, vel episcopi: quasi statim essent nominato Cæsare ab ipsa nominis cōmunione prophani, & vt ipso horrore calumnię cum Pilato catholicū clericatum ✱ diluerent, & hæreticis traderēt illudendum. Sed nō sic præualet Witcleff in clerū Christi: appellet, vt assolet, prælatos Cæsareos: Constātinum vocet Imperatorem fatuum. Et quia pijssima manu principis dotauit ecclesiam: legib⁹, & ✱ patribus instaurauit, hæreticos impugnauit, fidem seruauit: dicat impium: dicat blasphemè fecisse cōtra Christū. Quid Christi cleris, qui hoc Christi Cæsaribus Christianis? Sic ✱ deluderent. Cōstātinus. ✱ prouentibus.

2 † agunt hæretici contra principes fideles: sic contra Christi milites sæuiunt. Petilianus hæreticus Donatista, sic omnes reges dicit fuisse inuidos Christi legi: sic item catholicos appellauit Macharianos à quodā Machario comite fideli: sicut Witcleff nūc vocat Cæsareos. Libro. 2. contra Petilianum. cap. 7. *Augustinus.* Augusti. Et dicere cœperā, ex duobus secerno Macharium. Cùm enim duos proposuisses, ipsum, & Vrsatium, repetisti nomē Vrsatij, vt nobis ostēderes, quam mortē meruerit, & dixisti, Vrsatium nanq; Barbarica pugna prostratū, sæuis vnguibus alites, canumq́; auidi dētes morsibus discerpserunt. Vnde satis apparet, cū de Machario maiorem inuidiam facere soleatis: ita vt nos Macharianos, non Vrsatianos appelletis: multò maximè de illo te fuisse dicturum, si de morte aliquid tale dicere potuisses. Hæc ille. AVTHOR. Ab antiquitate ergo cognato sibi passu trahunt hęretici, vt catholicorum principum nomina huc vel illuc trahant ad inuidiam, cùm illos tantùm appellemus à nomine sui principis Witcleuistas, non autem

nomina

nomina magnatum in eorum hæreſi maculemus. Scimus iuſſum Apoſtoli eſſe. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubiecta ſit. Et Chriſtus dominus nunq̃ de nomine Cæſaris fecit inuidiam, aut ſacerdotes, aut miniſtros Cæſareos appellauit: ſed magis ſe humilians, poteſtatem promouit. Reddite, inquiens. quæ ſunt Cæſaris Cæſari. Sed magiſter iſtius Witcleff, Petilianus, infeſtus non tam in Cæſares, quàm in omnes reges, vt ſuprà dicere cœperam, hoc eum edocuit libro illo. 2. reſponſione. 92. vbi ſic ait, Quid vobis eſt cũ regibus ſeculi, quos nunquam Chriſtianitas niſi inuidos ſenſit? Et infrà. Sed vt vetera taceam, in noſtris exẽplis aduertite Imperatores quamplures, ac iudices noſtros perſecutionem vobis faciendo periſſe: vt relinquam Neronem, qui primus perſecutus eſt Chriſtianos: Domitianum, ſequentẽ Neronis maximã partẽ: Traianum, Getam, Decium, Valerianum, Diocletianum: perijt etiam Maximianus &c. quo úſq; veniat ad prædictum Vrſatium, qui ſolus de Chriſtianis perſequentibus eos, perijt. & reſpondet infrà *Auguſtinus*. Vobis, † qui ſic arguitis, quid fuit cum rege pagano, & (quod eſt grauius) apoſtata, & Chriſtiani nominis hoſte Iuliano? à quo vobis baſilicas quaſi veſtras reddi deprecãtes, hoc in eius laude poſuiſtis, q̃ apud eum ſola iuſtitia locum haberet. Quibus verbis (credo enim vos latinè intelligere) & idololatria Iuliani, & apoſtaſia iuſtitia eſt appellata. Tenetur petitio, quam veſtri maiores dederunt: conſtitutio, quam impetrauerunt: geſta, vbi allegauerunt. Euigilate, & attẽdite inimico Chriſti apoſtatę, aduerſario Chriſtianorum, ſeruo dæmoniorum. Talibus verbis ille, veſter ille Pontius ſupplicauit. Ite nũc, & nobis dicite: quid vobis eſt cum regibus ſeculi? Et diu pòſt. Profectò reges quoſdam bonos, quoſdam autem malos, & alios ſanctorũ amicos, alios inimicos ſine vlla difficultate recoleres. Et infrà. Cur Iuliano nec Chriſtianitatis inuido ſupplicaſtis? cur ab eo baſilicas petiſtis? cur apud eum ſolum iuſtitiam locum habere dixiſtis? Sed Chriſtianitatis inuidus hæc audit, quid ſunt, à quibus hæc audit? At verò Conſtãtinus nequaquam Chriſtiani nominis inuidus, ſed planè Chriſtiano nomine glorioſus, memor ſpei, quam gerebat in Chriſto, pro eius vnitate iuſtiſsime iudicans acceptari à vobis, nec ad ſe appellantibus meruit. ambo iam Chriſtianis temporibus, ſed nõ fuerunt ambo Chriſtiani. Quod ſi ambo Chriſtianitatis inuidi, cur ad vnum eorum ſic appellaſtis, alteri eorum ſic ſupplicaſtis? Petentibus enim maioribus veſtris, epiſcopale iudiciũ dederat Cõſtãtinus, & apud Romã, & apud Arelatum. Quorũ primum apud eum accuſaſtis. Ab altero ad eum appellaſtis. Si autem, quod verum eſt, vnus eorũ in Chriſtum crediderat, alter à Chriſto apoſtatauerat: cur Chriſtianus conſulens vnitati cõtemnitur, & apoſtata fauens diuiſioni laudatur? Conſtantinus vobis baſilicas iuſsit auferri: Iulianus reſtitui. Quid horum chriſtianę parti cõueniat, vultis noſſe? Illud fecit, qui crediderat in Chriſtum: hoc fecit, qui dimiſerat Chriſtum. Hæc ille. AVTH. Ecce Cæſar Conſtantinus, de quo calumniaris, omne ſacerdotium, & clerum catholicum eſſe cæſareum. Quod quãuis in ſcripturis non legerim, legi tamen poſt regale ſacerdotium: & modicum ego iudico diſtare, quo ad calumniã vocis: q̃ quis ſit ſacerdos cęſareus, aut regalis. Sed hic vocauit Auguſtinus duos: duos Cæſares, duos reges, vnum ſeruum Chriſti fidelem, & Chriſtianitatis patronum: alterum Chriſti traditorem, & apoſtatã refugam. Primus, quia catholicorum ſemper princeps eſt, & defenſor aſsiduus, ex ipſo nos Cæſareos appellatis. Alter Cæſar apoſtata, plurib⁹ tuis mi Witcleff Donatiſtis hæreticis, quorũ ſectaris in ſacramentorũ adminiſtratione doctrinã, ſicut in capite huius libri monſtrauit. Ipſe, inquã, perfidus Iulianus, ſupplex fuit vobis indultor, & princeps propitius. Cur ergo ingrati non item eſtis ab eo Cæſarei? Ipſe vobis baſilicas tradidit, quas Conſtãtinus eripuit. Ipſe Põtium veſtrũ contra catholicos omnes ſupplicãtem audiuit. Ipſe ſolus apud ſe (ſicut prædicaſtis) iuſtitiam ſolã ſeruauit. Quomodo ergo vultis catholicos clericos fore ſuo Cæſari gratiores, vt nec nomẽ diuidant, neq; fidem: vos autẽ veſtri Cęſaris laudata perfidia, nomẽ ſine cauſa diffamatis innocuum? In hoc autẽ ipſo, q̃ nos ſic appellas Cæſareos, ſed à Conſtantino catholico, teipſum, & tuos Cæſareos eſſe, facto conuincis: ſed ab apoſtata Iuliano, qui ſolus inter principes ſic obliquauit nomẽ Chriſtianorũ in Chriſti iniuriã: qui in Galileą cõcept⁹ eſt, & fotus, Galileos appellãs. Quàm incongruè, docet in hiſtoriæ tripertitæ lib. 6. ca. 44. *Caſſiodorus* dicens. Poſt Parthicum bellum pugnam Galilæis inferre properabat. Sic enim vocabat Chriſtianos: contumeliam nominis ſe eis inferre putans: cùm magis debuiſſet eorum conſiderare virtutem. Nõ enim Socrates licèt Critias fuerit appellatus, & Pythagoras Phalaris, ex mutatione nominis qualibet ſunt parte participati: neq; Nireus Therſites vocatus, naturalẽ pulchritudinem, quam

Petilianus.

3 Auguſti.

Caſiod.

gerebat,amiſit.Hæc ille.AVTHOR. Et tu ita q; contra morem librorum dininorũ,ſeu proborum philoſophorũ, ſic catholicos viros appellaſti Cæſareos: quia forſan Cæſarẽ illi Dei dono fecere catholicũ.Aut vt tecũ concordẽ: quia ipſe clericis ampla dedit vitæ ſtipẽdia,& primitijs dotis honorauit eccleſiam. Ergo ſacerdotes veteris legis dici debuerãt à Salomone,qui tot,& tantis diuitiarũ gazis ditauit eos in templo,ſicut Regũ,& Paralipomenon volumina nuntiant, Solomonei: aut à Ioas rege Ioaſei:& ab Ezechia Ezechiani:de quorũ opibus, & auxilijs ita inſtaurati ſunt, vt Babyloniorũ reges auri cupidos prouocaret ad ſpolia. Veni ad nouũ teſtamentum, & pauperes ſancti Hieroſolymis degentes in templo per manus Pauli & Barnabæ : apud Macedones, Achaitas,Corinthios:imò ſic totius orbis tam pingui miniſterio fouebãtur ſecũdùm Hieronymũ, vt, ſcriptura teſte,nullus eſſet egens apud eos : nec dici debuerunt à miniſtris ſuis Pauliani,aut Barnabei,aut à donatoribus, Achaitæ,Macedoniani,vel Corinthij. Sed quia ab inſtitutione, & diſciplina,quam quis ſequitur,ritè quis trahit vocabulum nominis, ſicut ab Abraham Hebræi:à Iuda Iudæi: à Chriſto Chriſtiani,& in liberalibus à Platone Patonici:& in ſectis peruerſis,ab Ario Ariani:à Paulo Pauliani : à Witcleff Witcleuiſtæ: rectè ab Iuliano Cæſare, cuius inſtitutiones, & mores ad tantum ſectamini,velitis,nolitis,eſtis Cæſarei:ſiue obhoc,q; (vt iam dixi)ipſe primus perſecutorum nomen fidelium obliquauit,nũcupans Galilæos,ſicut tu clericos cunctos orthodoxos primus appellaſti Cæſareos. Ipſe† primus poſt dotem ſpoliauit clericos, & loca ſacra poſſeſsionibus,& theſauris. Vnde lib.6.hiſtoriæ tripertitæ.cap.4.*Caſsiodorus*. Omnes verò poſſeſsiones, atq; pecunias Cæſarienſiũ ecclesiarum cum verberibus exquirens, ad medium iuſsit adferri.Moxq; ex eis trecentas auri libras in ærario publico collocauit. Hæc ille. AVTHOR. Cæſarienſes eccleſias dicit illius ciuitatis, quæ erat Cæſarea Cappadociæ. Et tu ſecundùm hanc ſcholam dicis, & doces reges, & principes non tantùm poſſe, ſed debere ſub obtentu præmij cæleſtis auferre viris eccleſiaſticis poſſeſsiones,& opes,Iulianus iubet militibus ſpolia facere de vaſis ſacris in eccleſijs. Eodem libro,cap.32.*Caſsiodorus*. Interea iubentur vaſa eccleſiarum ſacra,fiſci ærario deputari : ſublatiſq; ianuis eccleſiæ maioris, fit cunctis acceſsibile ſanctuarium. Ingrediente ſiquidem Iuliano præfecto orientis eccleſiã, Felix præpoſitus regalium theſaurorũ pariter introiuit, & ſimul Helpidius comes rerum priuatarum. Aiunt enim & Felicem, & Helpidium primitùs Chriſtianos tunc à pietate receſsiſſe, impio principi parere cupientes. Iulianus itaq; præfectus impudenter contra ſacrum altare minxit. Quem dum Euzoius prohibere tentaret,ille eum percuſsit in capite.Fertur autem dixiſſe, quòd religio Chriſtiana eſſet diuina ſolicitudine deſolata. Porrò Felix videns vaſorum ornamenta,quæ Conſtãtinus, & Conſtantius frequenter obtulerant: Ecce in quibus, inquit, vaſis Mariæ filio miniſtratur. Sed pro his impietatibus, veſaniſque præſumptionibus non poſt multum pœnas exacti ſunt. Nam repentè Iulianus ſæua infirmitate detentus, viſceribus putrefactis, interijt: & finium non per meatus digeſtibiles, ſed ſceleſtum os, quod blaſphemijs miniſtrauerat, organum huius egeſtionis eſt factum. Aiũt enim eius vxorem fide fuiſſe clariſsimã, eamq́ dixiſſe, Decet te marite laudare Saluatorem Chriſtum:quoniam tibi per hãc correptionem magnitudinem ſuæ virtutis oſtendit. Sequitur. His ergo verbis,& paſsionibus imminentibus, cauſam languoris agnoſcens, rogabat Imperatorem, vt in eccleſiam quæcunq; fuerint ſublata,redderentur.Sed nec illum flexit:& ille terminum vitæ ſuſcepit.Porrò Felix & ille repentè flagellum diuina virtute ſuſcipiens,ſanguinem tota die,ſimul & nocte,& ore fuſo,& venis corporis vndiq; vacuatis,omniq; virtute ſimul expenſa,& ipſe celeriter eſt extinctus,æternæq; morti contraditus. Hæc ille. AVTHOR. Totum mecum reporto ſimul: vt videat præſentibus oculis ſuis Witcleff, q diuinæ vltionis iudicium in rerũ ſacrarum raptores addictum eſt. Et quantùm ſectatores eius milites quidam moderni, per ſuam praxim incenſi apoſtatæ Iuliano, & ſatellitibus eius conueniant, quando dicunt,vt ſolent. Noſter debet eſſe theſaurus vaſorum eccleſiæ. Quid illæ gemmæ & lapides pretioſi in tumulis mortuorum ſeruantur ? Milites regios fouere debent aureæ conchæ,candelabra aurea,& aurata monilia. Hic chorus, hæc eccleſia noſtras familias quaſi palatia teneãt. Hoc capitulum ſolatia generoſa cognoſcat. Plerunq; cùm hęc audirem,& mecum tacitus cogitarem,vbi tale facinus,quod Witcleuiſtę variè minabantur,poſſet habere fundamentũ rapinæ, venit in mentem dies illud ærarium innumerabilibus plenum pecunijs in templo Hieroſolymis, quod quia Heliodorus ſpoliare parabat,multis plagis, & flagris vix effugit afflictus.2.Machab.3.Et fugatus Antiochus,

Caſsiod.

Idem.

corpo-

corpore collisus à curru, vermibus scaturiuit. Accedant iam dicti satellites Iuliani, consules Witcleff, Helpidius, & Felix, & simul coram magistris suis exponant, si sit Christo placita rapina vasorum, & vtensilium sacrorum eccle siæ, simul & possessionum distractio violēta. Quidam autem honestatem rapinæ suæ prætendunt pro defensione regnorum ab æmulis, vt sic committant spolijs consecrata. Id tamen sub hoc fuco conficere plùs deceret idololatras: sicut prophanus Abimelech cōduxit sibi viros inopes, & vagos ex septuaginta argenti ponderibus, quæ sibi dederant Sichemitæ tollentes à fano Baal Berith, Iudicum. 9. Et impius rex Achaz auxilium sibi redemit re gis Assyriorum muneribus sublatis auri & ar gēti omnis, quod inueniri potuit in domo do mini. 4. Reg. 16. Occurrit item nobis philosophia Iuliani, quam Witcleff gaudēter sectatur contra totam ecclesiam, q̄ homo totus est spi ritus immortalis, qui potest successiuè corpo rib⁹ vniri diuersis, sicut ponit Witcleff casum de compositione hominis cap. vltimo, vt habitum est in primo. Hoc † modo delirauit & Platonis error. Plato, ponens reuersiones animarū in corpora peregrina. Hoc item modo Iulianus insani uit apostata: de quo vbi suprà cap. vlti. Caſsiodorus. Caſsiod. Putabat, inquit, secundùm Pythagoreā, Platonisq̄; sententiam ex mutatione corporum Alexandri animā possidere, aut esse potiùs in altero corpore alius Alexāder. Ob hāc itaq; causam Persarum regis noluit preces ad mittere. Hæc ille. AVTHOR. Cùm ergo tam præclarus princeps Donatistarum, & Witcle uistarū hæreticorū est refuga Iulianus, vt ipse vobis tot, & tanta donaret contra ecclesiam, in tot, & multò plura eius vos flagitia consen titis, & sustinetis errores: cur nō estis eius amplexu cæsarei: si vultis nos ex donatiuis Con stantini fore cæsareos: qui tamen nostra institutione in fide fuit verus catholicus: vos autē conformati vestro Iuliano, estis hæretici? His ostensis, nō impono tibi Witcleff coactè si no lis esse cæsareus. Ecclesiæ filius sum, cui nō licet insistere, vt malū malo rependam. Sufficit enim si respondero exprobrātibus nobis ver bum. Similiter, scio, possessiones sacras ambitis: similiter vasa sacra, loca, & personas diripe re cupitis, similiter natatis in philosophiæ, & aliquantæ magicæ artis erroribus. In his coniūcti estis, vt videbatur etiā Augustino. Quid verò disiungit ignoro. Sed quid cōtra nostrū Cōstantinū instauras blasphemias, quia cōtra vos fidem armauit: & dicis (v t suprà recitaui) lib. 4. Quia non credimus eum canonizandū, vel esse eum sanctū in cęlo. Posteà verò in ma iori libro tuo de Papa. ca. 12. Postq̄ videris Ce strensem dicere eū haberi pro sancto in orien tali ecclesia, retorques remum, fingēs tibi tres causas cur nō canonizatur in Roma: Quia (inquis pro causa tertia) hoc ideò non euenit, q̄ tantum onerando ecclesiam cum temporalibus, stultè tantum damnificauerat se, & clerū. Hæc Witcleff. AVTHOR. Magne Deus, cur non pœnituit eum stulti facti, cùm potens esset, & princeps longæuus? Aut cur tanta damnatione perspecta, laudauit eum seuerus pa ter *Ambrosius*, & asseruit esse beatum, & cū Deo regnantem. libro suo de obitu Theodosij post 6 medium. vbi dicit. Nunc † se augustæ memoriæ Theodosius regnare cognoscit, quādo in regno est domini Iesu, & cōsiderat templum eius. Nunc sibi rex est, quando recipit etiam filium Gratianum, & pulcherrima, ac dulcissima sibi pignora, quos hìc amiserat: quando & Flactilia adhæret fidelis anima Deo: quando redditum sibi patrem gratulatur: quando Cō stantino adhæret: cui licèt baptismatis gratia in vltimis cōstituto omnia peccata dimiserit, tamen q̄ primus Imperatorum credidit, & post hæreditatē fidei principibus dereliquit, magni meriti locum reperit: cuius temporib⁹ completum est propheticum illud. In illo die erit, quod super frænum equi est sanctum do mino omnipotenti. &c. Quod illa sanctæ memoriæ Helena mater eius infuso sibi Dei spiri tu reuelauit. Beatus Constātinus tali parente, quæ Imperatori filio diuini muneris quæsiuit auxilium, quo inter prælia quoq; tutus assi= steret, & periculū non timeret. Hæc Ambrosius. AVTHOR. Iam nō dicitur fatuus Impe rator, nō damnificās Constātinus, sed Constā tinus beatus pia matre, & Theodosius sibi regnans in cælis, quando Constātino adhæret. Ad aliquid lęsit Ambrosius Constantinū pro tanta dilatione baptismi, sed q̄ primus rex cre didit, q̄ fidei principes dereliquit hæredes, prę dicat eum egregij meriti. Et q̄ tantum damnificauit ecclesiam per dotem, inter culpas non 7 computat. Sed † nec Anglica, aut Gallica fides de tali gratia Cæsarem docuerat pœnitere, vbi tamen religionem Christi participauerat Cō stantinus, sicut primo libro historiæ tripertitæ. cap. 6. tradit *Caßiodorus*. Propter contentio nem, inquit, contra Maxentium habitam de= gebat in Italia tūc, & Romana respublica tur babatur: & non erat facilè, vt Britanni, & Gal li conuenirent cum illis tunc, apud quos con stat christiana Constantinum religione par ticipatum, nisi dum contra Maxentium ca-

Ambrosius De Constā tini sanctitate.

Zacha. 14.

Cōstantini fides ex qui bus.

Caſsiod.

ſtrametaretur,& tranſiret ad Romam. & poſt cap.9. Gratiaſq; referens (ſupple Conſtantinus)non ſibi arrogans, adiecit in lege,dicens, quia miniſtrum opportunum eum habere dignatus fuerit Deus ſui conſilij, vt à Britannico mari vſq; ad loca orientis adduxerit eum, quatenus augeretur Chriſtiana religio:& qui propter culturam durabiliter permanſerunt in confeſsione martyrij, clariores eius honoribus apparerent.Hęc ille.AVTHOR.Talis ergo fides erat antiquæ Britanniæ in primis primi millenarij Ieſu Chriſti : vnde diſceret Cæſar Conſtantinus Anglicæ eccleſiæ filius referre Deo gratias,lege ſcripta,q̃ à Britannico mari eum vocare dignaretur,vt augeretur religio Chriſtiana: nō autem vt pœniteret,quòd per ſuam dotē damnificaretur eccleſia. Et in hac fide & religione Britānica longa felicitate protraxit imperium, quod in veſtra perfidia veſter Cæſar apoſtata ſyncopauit. Prædicto libro.2.contra Petilianum,reſponſione.93.ca. Auguſti. 6.*Auguſt.* An fortè quiſquis vos pſequitur,niſi in hac terra fuerat immortalis,quando mortuus fuerit propter vos, mortuus exiſtimabitur ? Quid ſi non in tam longo imperio Conſtantinus, & tam longa felicitate vixiſſet, qui primus aduerſus veſtrum errorem multa conſtituit? Et quid ſi non Iulianus tam citò abreptus eſſet à vita,qui vobis baſilicas dedit?Hæc ille.AVTHOR.Si in tanta damnificatione tā diu Conſtantinus protelaſſet imperium, nec longum eius imperium Auguſtinus efferret, nec longa felicitate ipſum vixiſſe probaret. Sed longam tamen felicitatem dixit Auguſtinus, quæ vſq; ad regnum Chriſti beatū Conſtantinum perduxit, vt affirmauit Ambroſius. Et libro.10.eccleſiaſticæ hiſtoriæ ca. Euſebius. 8. tranſeunter notat *Euſebius.* Interea Conſtātinus pietate fretus,Sarmatas, Gothos, aliaſq; barbaras nationes,niſi quæ amicitijs,vel deditione ſui pacem præuenerant,in ſolo proprio armis edomuit. Et quantò religioſiùs, & humiliùs Deo ſe ſubiecerat, tantò ampliùs ei 8 Deus ſubdebat. Ad† Antonium quoq; primum eremi habitatorem velut ad vnum ex prophetis literas ſimpliciter mittit: vt pro ſe, ac liberis ſuis domino ſupplicaret.Ita non ſolùm meritis ſuis, ac religione matris, ſed & interceſsione ſanctorum commendabilem fieri geſtiebat.Hæc ille.AVTHOR. Talia proferte ſemel pro veſtro apoſtata Cæſare,qualibus ſpectabilis pater Euſebius penes Deum magnificat Conſtantinum, dicens, quòd tot feras gentes edomuit,quòd Deus tantò ei vniuerſa ſubdebat libentiùs, quantò ſe Deo ſubiecit humiliùs : quòd meritis piæ matris, quæ Chriſti crucem inuenit, & interceſsionibus Antonij, & aliorum ſanctorum ſe commendabilem Deo fieri geſtiebat. Et tandem quo fine longam felicitatem concluſit? Sequitur. ibi cap.13. Interea dum hæc apud Alexandriam fruſtrà agitantur,venerabilis Auguſtus Conſtantinus in ſuburbana villa Nicomedię. 30. & primo imperij ſui anno defunctus eſt,liberis de ſucceſsione Romæ vrbis teſtamento hæredibus ſcriptis.AVTHOR. Hoc imperiū Conſtantini,talem finem adeptum laudat hîc Euſebius.Ambroſius dixit eſſe beatum.Auguſtinus prædicat felicitatem longæuam. Nullus de peſsima dotatione cleri contra voluntatem Chriſti per fatuitatem Cæſaris, aut venenum per eius factum effuſum in eccleſiam improperat Conſtantino : ſolus Deo, & ſanctis eius odibilis Witcleff poſt Iulianum apoſtatam, & clientes eius factum ſanctum exaſperat:aut ſi quēpiam,vel orthodoxum ſciant, vel hæreticū in exprobratione dotis de Chriſti millenario ſibi conſocium,peto ducatur in medium : ne ſemper in nos garriat ſine teſte. Hæc autem in gloriam Cæſaris Conſtantini contra blaſphemū Chriſti Witcleff, & ſanctorū eius adduximus, occaſione tracti calūniæ, qua nos catholicos decolorare conatur nomine Cæſaris, dicens epiſcopos omnes ratione ſtatus,quem cōtinet ſuper infimos,ſacerdotes eſſe Cæſareos:& omnes gradus cleri prę̃ter ſacerdotium ſuum,& diaconatum per ſuperbiā Cæſaream introductos:quia tempore apoſtolorū,inquit,omnis ſacerdos fuit epiſcopus, & duo ordines ſuffecerunt.Iam ſuprà protulim⁹ ex Hieronymo,q̃ inſtitutio,quæ modò tenetur epiſcopi, ab ipſis apoſtolis inſtituebatur in remediū ſchiſmatis,vt ſcilicet vnus electus, ſuperponeret cæteris.Quo facto,ceſſauit ſtudiū illud in religione: quo vnus & alter dixit. Ego ſum Pauli,ego Cephę,ego Apollo.Sicut patet ex ipſo textu epiſtolæ.2.ad Corinth.ex verbis Pauli dicentis, In conſolatione veſtra magis magiſq; gauiſi ſumus ſuper gaudio Titi,quia requieuit ſpiritus eius in omnibus vobis.*Ambroſius.* Correptos per primam epiſtolam audiens ſe velle corrigere, cōſolationem accepit. A Tito autem addiſcens quia dolorē paterentur erroris ſui, auctus eſt in cōſolatione gaudio repletus : quia voluntas eorum in opere cœperat probari, Tito hoc idoneo teſte,cùm lætitia animi referente.Hæc ille. AVTHOR. Ecce gaudio replebatur Apoſtolus, quia(vt didicit à Tito)Corinthij pleno corde cœperunt corrigi ex ijs erroribus, quos torſit in

Antonius primus Eremita.

Euſebius.

Ambroſius.

ſit in eos in prima epiſtola. Conſtat autem, q̃ ſchiſma prædictum fuit primus error, in quo notauit eos, & maximus: in cuius remedium moderna epiſcoporum inſtitutio prouiſa eſt. Ergo in tempore Apoſtoli ſicut erat ſchiſmatis occaſio, ita & ſchiſmatis ordinata prouiſio. Quòd ſi epiſcopi, & ſacerdotis identitas (vt tu dicis) ſcidit pacem chriſtianam tempore Apoſtoli, epiſcopi item ſupra ſacerdotē prouiſa ſublimitas pacem peperit Chriſtianā tempore eiuſdem Apoſtoli: fatuè nimis ergo optat iſte confuſionem epiſcopi cum ſimplici ſacerdote, quia ſic fuit tēpore Apoſtoli, niſi eodem voto velit optare eccleſiæ idololaticū ilud ſchiſma, q̃d itē fuit tempore eiuſdē Apl̄i.

¶ Contra Witcleff dicentem, quòd multitudo cleri eſt onerоſa, & infundata in lege Chriſti, ideo minuenda eſſet, & ab eo purganda eccleſia.

CAP. CXXI.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui dicit, quòd multitudo cleri eſt oneroſa, & infūdata in lege Chriſti. &c. cōfutatur.*
2 *Chriſti lex non ſcripta per homines tranſmiſſa quantum uiatores obliget.*
3 *Hæretici præcipui peccatores. Et quid de his dicat Hieronymus.*
4 *Saregallorum error tertius circa ordines religioſorum prælatorum, ſacerdotū, diaconorum, ſubdiaconorum. &c.*
5 *Witcleff, alter Pharao.*

1 EXcādeſcit adhuc furor Witcleff cōtra multitudinem ordinum, & miniſtrorum eccleſiæ Ieſu Chriſti, qui ſeorſum electi à populo lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni. Et arguit in prædicto. 4. trialogi. cap. 15. quòd ſi fuiſſent neceſſarii eccleſiæ Chriſti, & eius apoVVitcleff. ſtoli, nō in expreſsione eorum, & delectione eorum officii reticerent: ſicut blaſphemant illi, qui papalia iura magnificant vltra Chriſtū. Officiū autē iſtorū clericorū capere debet catholic⁹ ex fide ſcripturæ, in epiſtolis ad Timotheum, & Titum: nec adinuētiones nouas cæſareas ſub pœna peccati grauis debet admittere. Hæc Witcleff. AVTHOR. Attēdat vir catholic⁹, quid is aſſumit, quidq; cōcludit. Aſſumit enim principiū ſibi generale politicum, quo vtitur in omni penè flexura cōtra ſctōs eccleſiæ, contra epiſcopos: quòd non ſunt neceſſarij eccleſiæ, quia Chriſtus eos nō expreſſit: contra religioſos, monachos, canonicos, at q; fratres, q̃ Chriſtus eos non expreſsè fundauit, qui fuit omniſciēs. Ideo tanq̃ prætermiſsi à Chriſto, non ſunt neceſſarii eccleſiæ. Etiam contra ordinatos ordines hoc aſſumit. Cōcludit autē, quòd adinuētiones vllas, quas vocat cęſareas: ſi ſint pręter epiſtolas ad Timotheū, & Titum, ſub pœna peccati grauis nullus debet admittere. Hoc accipit, hoc concludit. Accipit, q̃ non ſunt aliqua neceſſaria niſi in ſcripturis expreſſa, & officiis detecta: cōcludit nihil nouū admittendū, ſub grauis peccati pœna. Sed Chriſtum dn̄m noſtrum contra hanc ſententiā proferemus, & apoſtolū eius Paulū. Nam prima epiſtola ad Corinthios cap. 7. loquens apoſtolus matrimonio iunctis ne diſcedant. Hoc (inquit) præcipio non ego, ſed dn̄s. Loquens autem coniunctis infidelibus. Cæteris (inquit) ego dico, non dominus. Iā ſcrutatione dignū eſſet: quid non præcepit Paulus, ſed dn̄s: & quid poſt hoc Paulus dixit, nō dominus. Hæreticus noſter gaudēs ſe inueniſſe phaleras gloſſæ ſuæ currenti pro pane materiali in ſacramēto altaris nō principaliter, ſed corpore principaliter ſolo tropo, copulat ſibi locum iſtum apoſtoli. 4. trialogi. cap. 21. dicēs V Vitcelff. apoſtolū dicere, non ſe principaliter, ſed dn̄m: & ſic debere noſtros Phariſęos declarare Ambroſium doctorem apocriphum, q̃ nō ſit ibi principaliter panis cōſecratione peracta. Quo modo autē intelligatur Apoſtolus. 2. loco dicens. Cæteris ego dico, non dominus. nihil dicit. Heus bone expoſitor, tene ſtylum: ſi expoſitio iſta ſit apta, ſecundùm eam texe ſequentē: vbi ſcilicet Paulus dicit, & non dn̄s. Si ideo non præcepit ipſe, ſed dominus, quia nō principaliter ipſe, ſed dn̄s: ergo cæteris dicens non dominus, principaliter ipſe dixit, nō domin⁹: & vbi iam eſt, Si quis loquitur, quaſi ſermones Dei &c. Sed tutiorem expoſitorē audiamus ſuper eodem loco in expoſitione Apl̄i *Ambroſiū* Ambroſius dicentem. Nā cæteris ego dico, non dn̄s. Hoc dixit, vt oſtēdat, quid ꝓprio ore dn̄s iuſsit, & quid huius authoritati cōceſsit: qa & per iſtū dn̄s loquitur. Ait enī. An experimentum eius quęritis, qui in me loquit Chriſt⁹? Hęc ille. AVTHOR. Et in eūdē textū Pauli etiā in expoſitione eius *Haymo*. Præcipio non ego ex mea ſententia: ſed dominus in euangelio. Sequitur. Quare dicit, Ego dico non dominus? Nūqd nō dn̄s loquebatur per eū? Vtiq;. Sed ideo dixit Haymo.

ſe dicere,& nō dominum, quia hoc prę ceptū non continetur in euangelio dictum à domino:ſicut illud ſuperius, quòd nō debeat vir dimittere vxorem ſuam excepta cauſa fornicationis.Hæc ille. AVTHOR.Attende Witcleff,quia cū iſtis magnis expoſitio tuæ principalitatis locum non accipit.Sed alter exponit, quid ore proprio dominus iuſsit,quid hominis authoritati conceſsit. Alter penè ſimiliter,quòd hoc dominus in euāgelio dixit:ideo non mea eſt ſententia.Hoc non ſic in euangelio continetur expreſſum : quod ideo ego dico,non dominus. In quam etiam Witcleff in eodem cap.21. omiſſa ſua principalitate conſentit dicens. Patet ex ſerie verborum apoſtoli,quòd intendit ſe in euangelio ſuo ſuperaddere expreſſè ſententiam, quam dominus in prædicto euangelio non expreſsit.Hæc Witcleff.AVTHOR.Iam bene dicis: iam ergo teſtibus doctoribus: & teſte Witcleff lex Pauli de cohabitatione coniugum conditione diſparium eſt neceſſaria eccleſiæ: quam tñ Chriſtus non expreſsit.Et cur ergo non eſt gradus epiſcoporum noſtrorum,quā tu dicis in euāgelio non expreſſum, ſicut & ordo diaconorum, quem tu in eodem euangelio expreſſè fundare non poteris,licitus,& neceſſari⁹ eccleſiæ ex authoritate conceſſa apoſtolo : ſicut ex eadem ſine expreſsione Chriſti eſt neceſſaria lex prædicta?Sufficit autem nobis,quòd aſſumptū eius primum de neceſſaria expreſſione Chriſti,& detectione ordinū repugnāt legi, Pauli cohabitationis impariū à Chriſto non expreſſè ſecundùm teipſum. Currant vt volunt eius diſcipuli: reuera hæreticus malitia inflammatus quid dixerit non perpendit. Nam quanuis pluries aſſumptum iſtud recolligit,tamen idipſum penè per tota loca diuellit.Nam libro ſuo de papa.cap.11. Conceditur(inquit)quòd obſeruanda eſt laudabilis cō ſuetudo eccleſiæ:licèt non ſit explicita,ſed implicita in ſcriptura: quia nimis diffuſa,& onerosa eſſet lex Chriſti,ſi omnes tales ritus,vſus, vel conſuetudines forent in ea expreſſę. Ideo credendum eſt, quòd ſpirituſſanctus neceſſariora expreſsit eccleſiæ : & leuiora ſub quodā confuſo inuolucro ſimul texit. In prima Corinth.14.dixit ſpirituſſanctus per ſuum apoſtolum.Omnia honeſtè, & ſecundùm ordinē fiant.In quo includuntur omnes vſus eccleſię in dicēdo ſeruitium:oēs ritus ordinū priuatorū : & breuiter omnis cōſuetudo clericalis vel laicalis laudabilis.Hæc Witcleff.Itē ſic ſermone.28.ſermonum epiſtolicorū, fundat iſtam veritatem geometricam in euangelio implicitè.Omnis triangulus habet tres æquales duobus rectis cū ſibi ſimilibus : ibi,ſcilicet omnia per ipſum facta ſunt.Et ſermone.6.ibidem dicit confeſsionem vocalem valde nociuam eccleſiæ.Videtur tamen mihi,inquit, quòd ſubditus debet obedienter parere traditioni prædictæ,ſeruata tñ ſemper libertate,quam Chriſtus dedit eccleſię.Hęc Witcleff.AVTHOR. Sic dicunt catholici,ſic ſenioribus ſuis auſcultātes aures accommodant, vt quod ſcripturæ expreſſè non aſſerunt,per patres animatam fidē percipere mereatur.Tantū † enim obligat viatores lex Chriſti nō ſcripta tranſmiſſa per homines,quantū lex ſcripta,& atramento diffuſa per chartas.Aliter nō dixiſſet Sapiens Eccle.8.Non te prætereat narratio ſeniorū:& ipſi enim didicerunt à patribus ſuis:quoniā ab ipſis diſces intellectum, & in tempore neceſsitatis dabis reſponſum.Non incēdas carbones peccatorū, arguens eos.Et ne incendaris flamma ignis peccatorū illorū.Peccatores † hîc antonomaticè vocat hæreticos,q carbones deſolatorios,quibus Babyloniorum fornacem incendunt:& ſtupa, & pice,& rheſina rationū, & colorum, vrentium flammas hæreſum nutriunt : vnde virum ignarum doli ſubuertant: & ſi poſsint,deuorent ſanctos Dei. Quapropter dixit Eccleſiaſticus:ne incēdaris flamma ignis peccatorum.Sed qualiter flammam illā vitabimus?Iam ſuprà commonuit.Nō te prę tereat narratio ſeniorum. Præterijt enim Witcleff, cùm ſolam euangelij expreſsionē hîc requirit,& ibi,& idcirco in tempore neceſsitatis certum non potuit dare reſponſum:ſed variū ſibijpſi contrarium.Sic enim oportet doctorē facere doctrinas peregrinas, & varias ſeminātem.Apud Oſeam autem prophetatū eſt vagum eſſe à Deo abiectū. Abiecit (inquit)eos Deus meus,quia non audierunt eum, & erūt vagi in nationibus.Super quo li.2.in cōmentario *Hieronymus*. Hæreticos fructus nō poſſe facere virtutum,quia deum perdiderunt. Sup quo iuxta Apoſtolum radicati eſſe debuerāt, & fundati,vt nemo dubitat.Sequitur. Iſti abijcientur:imò abiecti ſunt à Deo, quia non audierunt eum dicētem.Ne tranſferas terminos, quos poſuerūt patres tui:& idcirco vagi errāt in nationibus,nunc ad has,nunc ad illas ſentētias tranſeuntes, dum non eis placet,quod ſemel repererint: ſed ſemp vetera mutāt nouis, & ethnicorum imitantur errores.Hęc ille.AVTHOR. Hæc ſententia Hieronymi bene iſtū Witcleff inuoluit,qui tā celeriter currit de ſententia vna in eius oppoſitam:nec ei placet, quod ſemel repererit,ſed vetera mutat nouis: quandoq;

VVitcleff.

VVitcleff.

Confeſsio nociua.

2 Nota de lege non ſcripta.

3 Hęretiti p̄cipui peccatores.

Hieronym.

quandoq; dicens ordines clericorum,& clauſtralium obſeruandos: quandoq; non, quia expreſsionem non habet in euangelio Ieſu Chriſti. Quis doctor *anticeiménon* græcè, id eſt, contrapoſitorum latinè, ſi Witcleff iſte non ſit, qui de contrario tam veloci penna volat in contrarium? Sed hæc, quòd non ſint eccleſiæ neceſſarij, iam quòd ſint ab eccleſia clerici minuendi, Witcleff proſequitur in libro ſpeculi militantis eccleſiæ. cap. 17. Diminuta (inquit) multitudine cleri cæſarei, & augmentata ſua virtute, vel potiùs conuerſa in clerum Chriſti, eccleſia foret ab apoſtematibus ſuperfluis expurgata. Hæc Witcleff. AVTHOR. Itē fuit tertius error Saregallorum, de quo in lib. hæreſum, *Guido*. Dicunt quòd ordines religioſorum, prælatorum, ſacerdotum, diaconorū, ſubdiaconorum, ſunt in fidei detrimentum. Hæc ibi. AVTHOR. Et de eccleſia, & membris eius. cap. 5. Witcleff. Chriſtus voluit duas alias partes eccleſiæ, non cum multitudine clericorum onerari. Sed religiones iſtę nouellæ laborant omnino ad partes iſtas impropor tionabiliter onerandum. Nam in. 12. tribubus Iſraël quando onus fuit longè grauius, quàm eſt modò, ſuffecerunt Hebręis tribus leui. Sed modò tam in numero, quàm in poſſeſsionibus partem duodecimam eccleſiæ antecellūt. Hæc Witcleff. AVTHOR. Mendacium, quod iſte iam fabricauit, quòd clerus eccleſiæ cum clauſtralibus totam militiam & populū ſuperarunt in numero, quis non cōuincit, qui eccleſiarum miniſtros in ciuitatibus, in villis: & religioſa ſuppoſita in villis, aut circa, ad totam populi multitudinem comparabit? Breuiter autem nihil in hac re tam pœnitēdum de numero, quàm eſt de numero perdito Lollardorum: quē ipſe nō genuit, ſed generat. Prohdolor cur tam fœcūda eſt hæreſis? Cur eis tānumeroſa proles? ſecundùm pſal. Oues eorū fœtoſæ. Sup quo tex. in minori breuiario *Hieronymus*. Multos (inqt) habent filios: mult⁹ em̄ numerus hæreticorū eſt. Vñ dicitur in Oſee, Domine da illis. Quid dabis illis? Vuluam ſterilem, & vbera arentia. Hoc dicitur de hæreticorum magiſtris, qui ſibi in numero diſcipulorum applaudunt. Hæc ille. AVTHOR. Alter Pharao mihi videtur eſſe Witcleff: qui iubet breuiare populū Dei in maſculis, & fœminas reſeruari. Fideles animæ, quæ fortes ſūt per prudētiam, & alijs præſunt per officium, quid aliud, quàm viri ſunt? & eccleſiæ populi cui præſunt, quid aliud, quàm fœmellę? Ita em̄ præpoſiti regunt eccleſias, ſicut viri coniuges ſuas, & filias. Qui ergo fortem clerum in eccleſia, & robuſtum cœtum clauſtralium feſtinat minuere, vt carnalis populi portio ſupra modum excreſcat, quid aliud, quàm mares iubet interfici, vt ſolæ fœminæ reſeruentur?

Witcleff. 4 Guido. VVitcleff. Hieronym. 5

¶ Quòd ſenſibili vocatione, & manus impoſitione, promoueri debent ordinati.

CAP. CXXII.

SVMMA.

1 *Ordinati, quòd debeant ſenſibili uocatione promoueri, oſtenditur contra Witcleff.*

2 *Gradualis diſtantia pontificatus & communis ſacerdotij in perſona Chriſti oſtenditur ex Chryſoſtomo, & Ambroſio. Et de ſenſibili uocatione Chriſti &c.*

3 *Sacerdos catholicus quòd nullus eſſe poſsit, niſi à Deo uocetur ad ſacerdotium per electionem ſenſibilem, & humanam.*

4 *Witcleuiſtarum error de laicis, circa ſacramentorum miniſtrationem. Et quomodo ſit contra Apoſtolum.*

5 *Prædicatoris excellētia. Et quòd ſit eminētius prædicare, quàm baptizare quinque rationibus oſtenditur.*

6 *Baptizare quòd non ſit opus laicale, quanuis baptizaret laicus, contra Witcleff.*

7 *Ordinē alium eſſe ſacerdotij maioris, & alium minoris ex Gregorio. Et quomodo Paulus de maiori fuerit. &c.*

QValiter ordinandi ſunt preſbyteri, aut miniſtri eccleſiæ iuxta Witcleff, poſt iam dicta ſcrutemur. In hoc em̄ vali dè toti ſanctorum eccleſiæ repugnare videtur. ſecundo de ſermone domini in monte. ca. 69. Magis (inquit) eſt operibus presbyteri attendendum, quàm ſcripto epiſcopi ordinātis. Sequitur. Tertiò infertur, quòd ſiue papa, ſiue epiſcop⁹ ali⁹ in vita iuſta defuerit, Dei eſt non exigēte peccato eccleſię, errorē talis prælati ſupplere. Deus em̄ poteſt ſine tali inſtrumento digno, vel indigno, perſonā in tali ſtatu conſtituere: nec eſt ꝓbabilior euidētia, q̄ ex vita. Ideo habita V Vitcleff.

BIBLIOTECA PROVINCIAL Y REGISTRO

bita ſancta vita, & doctrina catholica, ſatis eſt eccleſiæ militāti. Hæc Witcleff. AVTHOR. Hæc ſumma huius hæreſis, quam duxi notare, quomodo iam in hac militante eccleſia nō requiritur de neceſsitate ordinis manus impoſitio epiſcopi, vel ſenſibile ſacramentum: ſed Deo inſenſibiliter ordinante, fit quis rite ſacerdos, vel clericus, ſi aſsit ipſi ſancta vita, & doctrina catholica. Nec excuſare poteſt hæreticum, quod dicit, Deus poteſt: tum quia per eum Deus nihil poteſt facere, niſi quod facit, vel faciet. Tum quia quod poſtea dicit: his habitis ſatis eſt: potentiam illam fatetur non diſtare ab actu. Simul quod prædixit: deficiente epiſcopo iuſtæ vitæ, Dei eſt &c. Et conſonat concluſio ter damnata. 95. Deficientibus prælatis vt cīfris Antichriſti, Chriſtus ordinat quemcunque quomodocunque, & quandocunque voluerit. Sequatur igitur in moribus: & ſecurè poteſt de ipſo confidere, quòd deficiente prælato Cæſareo, ſit à Chriſto legitimè ordinatus. Hæc Witcleff. AVTHOR.

1 Videamus † fontem ſcripturæ veritatis pro hac hæreſi abluenda. Non moremur, curramus ad Apoſtolum, interrogemus eum, ſi hæc ratio regularis erat pro ordinandis Chriſti miniſtris ſuis temporibus. Ipſe enim de pontificatu Chriſti, & ſacerdotio eius agens. ad Hebræos quinto. Omnis (inquit) pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus cōſtituitur in iis, quæ ſunt ad Deum. Sequitur. Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquàm Aaron, quemadmodum ſcriptum eſt. Tu es ſacerdos in ęternum ſecundùm ordinem Melchiſedec. Omnis ergo pontifex iuxta hanc ſcripturam eſt ex hominibus aſſumendus, & pro hominibus conſtituendus. Quo conſtituente? Nunquid ſeipſo? Sic videtur Witcleff dicere. Sequatur (inquit) Chriſtum in moribus, & ſecurè poteſt confidere, quòd deficiente prælato tali, ſit à Chriſto legitimè ordinatus. Ipſe ergo ſui iudex eſt ſignatus: ipſe ſui arbiter conſtitutus. Quo contrà dixit Apoſtolus. Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo: non qualitercunq;, ſed quemadmodum Aaron proteſtatione ſenſibili. Quòd ſi nec quiſquam, ergo nec Chriſtus. Quod item grandi labore Apoſtolus oſtendit ibidem. Audiamus tamen ſanctos patres exponētes locum iſtum. Homil. enim octaua ſuper epiſtolam ad Hebræos, *Chryſoſtomus*. Non ita (inquit) ſpiritualia imbecilliores inducebant vt corporalia. Hunc totum commoue ſermonem: & conſidera prudentiam. A ſacerdote primū facit principium, & continuè eum pontificem vocat, & ab ipſo primò oſtendit differentiam. Propterea determinat primùm quid eſt ſacerdos: & oſtendit, ſi quædam habet ſacerdotis: & ſi quidem habet, ſymbola, id eſt, notæ fiant ſacerdotum. Obuiabat autem ei quoniam neque notus erat, neque ex tribu erat ſacerdotali, neque in terra ſacerdos, qua igitur ſacerdos ait? Hæc ille. AVTHOR. Patet † 2 ex hoc proceſſu diſtantia etiam gradualis pōtificatus, & communis ſacerdotii in perſona Chriſti: quia dicit: Apoſtolus oſtendit vtrunque de Chriſto: & primo de ſacerdotio Chriſti quid eſt, & ſi potuit ſenſibiliter cognoſci fuiſſe ſacerdos per ſigna euidentia ordinis. Obuiat autem apoſtolo (inquit) quòd Chriſtus non erat ſic notus, nec de tribu ſacerdotali, ſed Iuda: nec videtur fuiſſe presbyter temporalis. Sed iſta ſoluit Apoſtolus, oſtendens per ſigna ſuum ſacerdotium. Vnde *Chryſoſtomus*. Aliud ſupple ſignum ponit Apoſtolus. Ab alio (inquit) fit, & non ipſe inſilit, & hoc ſibi & aliis commune: & non ſibiipſi quis accipit honorem, ſed qui vocatur à Deo ſicut Aaron. Hic aliud quid rurſus curat oſtendere, quoniam à Deo miſſus eſt. Quod ſurſum, & deorſum Iudæis diſputando dicebat. Qui miſit me, maior me eſt: & à me ipſo non veni. Hic mihi videtur & Iudæorum inſinuare ſacerdotes: qui inſiliebant, & legem ſacerdotii corrūpebāt. Ita & Chriſtus nō ſeipſum glorificauit fieri pōtificē. Vbi igit̄ inthronizat⁹ eſt ait? Aaron enim inthronizatus eſt multotiēs, vt cùm floruit virga: & quando ignis deſcendit, & diſperire facit eos, qui inſilire ſacerdotio volūt. Vnde ergo à prophetia hoc oſtendit, nihil habet ſenſibile, nihil viſibile: propterea à prophetia: à futuris firmat. Sed qui locutus eſt ad eum, Filius meus eſt tu, ego hodie genui te. Quid igitur ad filium? hoc vtique aliquis ait: præconſtructione, quoniam à Deo inthronizatur eſt: ſicut in alio loco dicit, Tu es ſacerdos in æternum ſecundū ordinem Melchiſedec. Ad quem autem dixit hoc? aut quid eſt ſecundùm ordinem Melchiſedec? Nullus à Chriſto alius. Omnes enim ſub lege erant: omnes ſabbatizabant: omnes circuncidebantur. Nullum vtique habet, quis alium oſtenderet? Hæc ille. AVTHOR. Plane detexit Chryſoſtomus mentem Apoſtoli in dicendo ſigna ſacerdotii Ieſu Chriſti. Et primum ſignum ponit, q̄ non aſſumpſit ſibi honorem ſacerdotalem: & hoc eſt commune debitū oibus ſacerdotibus: ſed vocatus à Deo non inſenſibiliter, ſed vtiq; ſenſibiliter, vt ſacerdotium

Chryſoſto.

Idem.

cerdotium ſuum conſtare poſsit hominibus. Sicut Aaron, qui non ſic erat vocatus à Deo, quin conſtitueretur per hominem. Et Dei vocatio fuit hominibus pro eo ſenſibiliter & pluries intimata: ſicut virga cùm florebat: & quando ignis deſcendit: & ſeditioſos exuſsit. Sic probat apoſtolus Chriſtum fuiſſe à Deo patre vocatum ad ſacerdotium ſenſibili voce in baptiſmo, cùm diceret. Hic eſt filius meus dilectus. Et iterum in Pſal. Tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedec. quod de ſolo Chriſto poſſet intelligi. Cæteri enim ſacerdotes legis erant ſecundùm ordinē Aaron. Et ſacerdotes noui teſtamenti non ſunt ſacerdotes in æternum: Chriſtus ergo ſolus ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedec. Hanc expoſitionem planè conſequitur in ſua expoſitione ſuper eodem loco textus, *Ambroſius*. Diſputare (inquit) aggreditur, quomodo quis ad ſacerdotium accedere debeat. Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Hîc etiam percutit ſacerdotes honoris cupidos, & ſacerdotii auidos: non pro ſalute populi, ſed propter ambitionem ſeculi. Igitur Aaron vocatus eſt à Deo, ſigno florentis virgæ demonſtratus eſt ſacerdotem à Deo eſſe electum, etiam & incendio eorum, qui eius pontificatui inuidere voluerunt. Sicut ipſe Chriſtus non ſemetipſum clarificauit vt pontifex fieret: ſed qui locutus eſt ad eum, Filius meus es tu: ego hodie genui te. Hoc eſt, quod in euangelio ipſe ait, Non enim à meipſo veni: ſed ille me miſit. Et iterum. Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt. Eſt enim pater qui glorificat me. Notandum eſt, quòd glorificare, & honorare, & clarificare: tria quidem verba ſunt, ſed vna res eſt, quod Græcè dicitur *Doxazein*. Sed interpretum eſt varietate aliter atque aliter poſitum in Latino. Quod in euangelio dictum eſt, glorifico, hic apoſtolus nominat clarificationem. Clarificatus eſt ergo filius à patre, quando ſuper baptizatum vox patris audita eſt de cælis, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit. Hæc ille. AVTHOR. Totus & ſimul currit cum Chryſoſtomo, exponēs ſemper cum eo, quomodo à patre etiam ſenſibiliter promotus eſt ad honorem ſacerdotii. Et qualiter Apoſtolus in prædicto verbo percutit ſacerdotes legales, ingerentes ſe, & inſilientes ſecundùm Chryſoſtomum anteq̄ vocarentur. Et quomodo Chriſtus in oppoſitum huius erroris non ſemetipſum clarificauit, vt pontifex fieret. i. non ſeipſum honorauit: ſed ille, qui locutus eſt ad eum. Filius meus es tu, ego hodie genui te. Eſt ergo ſacerdos Caiphas, vel Annas, qui ſeipſum ꝓprio intrudit animo ad honorem, non autem ſecundùm ordinē Aaron, vel Melchiſedec: quia ſeipſum malè ingerit non vocatus. Dicis: imò vocatus inſenſibiliter à Deo. Vnde libro de papa cap. 2. Patet cùm Deus communicat creaturæ, nō refert ſiue in ſigno ſenſibili, ſiue inſpiratione interna Deus poteſtatem talem communicauerit creaturæ, quia oportet omnino, ꝙ inſenſibiliter cōmunicet, ſiue ſacramentum ſenſibile aſſuerit, ſiue non. Vnde vana eſt cōtentio, quādo, & quomodo apoſtoli facti fuerant ſacerdotes. Hæc Witcleff. Quàm expreſsè fortificat hæreſim Dathanicæ vſurpationis ſacerdotii, per inſpirationem priuatā? Non refert (inquit) ſiue in ſigno ſenſibili, ſine inſpiratione interna Deus poteſtatē talem cōmunicauerit creaturæ. Nō ligatur lege iſta apoſtoli: ꝙ nemo ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo tanq̄ Aarō: cui nō ſuffecit cōmunicatio poteſtatis per inſpirationē internā vt fieret ſacerdos legalis, niſi vocetur item à Deo in ſenſibili ſigno florētis virgæ. Numer. 17. Sed nec ſaluator noſter Chriſtus niſi in ſenſibili, & audibili multis viris voce paterna. Quem ſeipſum facit? Deum tranſcendit, & homines. Profectò ſacerdos iſte, vel pontifex Witcleuiſta, nullius ordinis ſacerdos eſt, nec Aaron, nec Melchiſedec, ſed ſuperſtitioſę potiùs ambitionis Iuliani apoſtatæ. de quo. 6. lib. hiſtoriæ tripertitæ. cap. 1. ſcribit *Caſsiodorus*. Huic igitur figmentū Chriſtianitatis, quod habebat, abiecit, & dum circumiret diuerſas vrbes aperiens templa idolis offerebat, & ſemetipſum paganorum pontificem nominabat. Hęc ille. AVTHOR. Iſte ecce Deo Cæſar odibilis, iſte author, & fautor veſter ô Witcleuiſtæ, primò vos docuit ambire pontificium, ſacerdotium vſurpare: qui ſeipſum paganorum pontificē nominabat. Et mos iſte inter hæreticos inoleuit. velut lib. ſuo contra hæreticos, qui incipit, Cùm moueat dominus. *Cyprianus* ait. Hi ſunt, qui ſe vltrò apud temerarios conuenas ſine diuina diſpoſitione præficiunt: qui ſe præpoſitos ſine vlla ordinationis lege conſtituūt: qui nemine epiſcopatū dāte, epiſcopi ſibi nomē aſſumūt: quos deſignat in pſalmis ſpiritus ſanctus: ſedētes in peſtilētiæ cathedris: peſtes, & lues fidei, ſerpētes ore fallētes, & corrumpendæ veritatis artifices, venena lethalia linguis peſtiferis euomentes, quorum ſermo vt cancer ſerpit: quorum tractatus pectoribus, & cordibus ſingulorum mortale virus infundit. Hęc ille. AVTHOR.

Ambroſius

VVitcleff.

Caſsiodor.

Cyprianus

Aſſ. cōtactus.

3 AVTHOR. Certum † eſt ergo, quòd catholicus ſacerdos nullus eſſe poteſt, niſi à deo vocetur ad ſacerdotium per electionem ſenſibilem, & humanam. Vnde in gloſſa ſua ſuper illud verbum, Qui vocatus eſt à Deo tanq; Aarō, *Anſelmus.* Qui rectè eligitur, à Deo vocatur. Hæc ille. AVTHOR. Et hæc vocatur prophetia, iuxta Paulum ad Timotheum. 3. Noli negligere gratiā, quæ eſt in te, quæ data eſt tibi per prophetiam. Vbi *Ambroſius.* Prophetia eſt, qua eligitur quaſi doctor futurus idoneus. Hæc ille. AVTHOR. Et item hæc pars probationis eſt epiſcopalis, ſicut idē Paulus de diaconis ibi ait. Et hi autem probētur primùm, & ſic miniſtrent. Vbi in libro annotationum, *Hieronymus.* Non ſolùm epiſcopi, ſed & hi ante ordinationem probari debent. Hæc ille. AVTHOR. Si ergo primùm oportet per ordinantes eligi ordinatos: & quaſi prophetatos eſſe pro bonis & probis viris priuſquàm miniſtrent, ne aſſumant ſibi honorem non vocati, tanquàm Aaron: quis tam audax contradictor eſſe poteſt apoſtolicæ huius legis, vt per vitam ſuam, quam ſomniat eſſe ſanctam, putet ſe à Deo ad hoc officium inſpiratum, & vltra Chriſtum Ieſum inſenſibiliter ordinatum? Non audio gloſſare volentes magiſtrum ſuum Witcleff, quòd ſic, vel ſic intelligat, & quòd dixerit libro de Papa, quòd nullus temerè debet confidere in inſenſibili ordinatione Dei. Scio ſicut ſolito dixi dicta ſua, & ſcripta ſemper in ambiguis eſſe, ſicut antiquorum vatum, & Deorū oracula, vt ſic intelligatur à ſuis, & ſic poſsit fugere coram noſtris. Audio magis Chriſtum monentem fideles ſuos de his lupis cauere. A fructibus (inquit) eorum cognoſcetis eos. Ita denique interpretandus eſt Witcleff quid ſentit in verbis, ſicut practicatum eſſe cernimus penes diſcipulos. Apud eos † (vt fertur)

4 non refert, ſiue clericus miniſtret ſacramenta, ſiue laicus: imò ſiue vir, ſiue fœmina. Ipſe enim ſcripſit, ipſe dixit: ſequatur Chriſtum in moribus, & ſecurè poſſet confidere, quòd deficiente prælato, ſit à Chriſto legitimè ordinatus. Ipſe dixit, ipſe ſcripſit de officio paſtorali capite vigeſimo, quòd ſacramētorum miniſtratio eſt opus laicale in ſignis iudaicis. O quid de hoc viro dixiſſet Paulus, qui tantam inſtituit in ſacerdotis ordinatione cautelam: & in ordinantis expectatione cenſuram. Manus (inquiens) citò nemini impoſueris. Et cur non citò, cùm quis ordinetur? ſi ſaltem ſit bonæ vitæ, non refert. Exponit hunc locum ſecundo libro de officiis, capite quinto. *Iſidorus.*

Anſelmus.

Ambroſius Prophetia.

Hieronym.

Aſſ. verbis

VVitcleuiſtarū error de laicis.

Iſidorus.

Iam verò quòd ſeculares viri nequaquam ad miniſterium eccleſiæ aſſumantur, eadem authoritas apoſtolica monet, & dicit. Manus citò nemini impoſueris. Et iterum. Non Neophytum, ne in ſuperbiam elatus, putet ſe, non tam ad miniſterium humilitatis, quàm ad miniſtrationem ſecularis poteſtatis adeptum: & condemnatione ſuperbiæ, ſicut diabolus, per iactantiam deiiciatur. Quomodo enim valebit ſecularis homo ſacerdotis magiſteriū adimplere, cuius nec officium tenuit, nec diſciplinam agnouit? Aut quid docere poterit, cū ipſe non didicit. Hæc ille. AVTHOR. Quòd ſi nec vir ſecularis, iuxta hanc legem apoſtoli, ordinari permittitur vt miniſtret: quis tātum audeat blaſphemare cum Witcleff, vt opus non iam ſeculare, ſed penitus laicale miniſtrationem ſanctorum ſacramentorū eſſe pronūtiet? Audiuerim enim interim cōparationem fieri inter ſacramenti alicuius adminiſtrationem, puta baptiſmi, & euangelii prædicationem, & hanc ſecundam primæ præferri, authoritate apoſtoli Pauli: quem nō miſit Chriſtus baptizare, ſed euangelizare. Vnde lib. 3. contra Petilianum. cap. 53. *Auguſtinus.* Videte quid de ipſo Paulo ſentiatis, qui dixit, Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed euangelizare. Huc accedit, quia incipit eſſe potior Apollo, qui baptizando rigauit, q̄ Paulus, qui euangelizādo plantauit: cùm ſibi officiū patris erga Corinthios ob hoc vendicet, nec eis, qui poſt illū ad eos venerāt, hoc nomē concedat. Ait em̄. Si decē millia pædagogos habeatis, ſed non multos patres. In Chriſto Ieſu per euangelium ego vos genui. Quibus alio loco dicit. Gratias ago Deo, quòd neminem veſtrū baptizaui, niſi Criſpum, & Caium, & Stephanæ domum. Genuerat itaq; illos, non per ſe, ſed per euangelium: qui etiam ſi ſua quæreret, non quæ Ieſu Chriſti, & inuitùs hoc faceret ſine ſua mercede, tamen pecuniam dominicam diſpenſaret: quam licet malus, non malam, nec inutilem bene accipientibus faceret. Sequitur. Forma ſacramenti datur per baptiſmum: forma iuſtitiæ per euangelium. Alterū ſine altero non perducit ad regnum cælorū. Verūtamen perfectè baptizare etiam minus docti poſſunt: perfectè etiā euāgelizare multò difficilioris, & rarioris eſt operis. Ideo doctor gentiū plurimis excellētior, euāgelizare miſſus eſt, nō baptizare: qm̄ hoc per multos fieri poterat: illud per paucos, inter quos eminebat. Hæc ille. AVTHOR. His † quinq; rationibus bene p̄bat Auguſtinus eminentius eſſe p̄dicare, q̄ baptizare. Primò, quia Paulus

5

Auguſtin.

Prędicatoris excellētia.

cùm

cùm erat eminentior cæteris, fuit miſſus euangelizare, aliis relictis baptizandi miniſterio. Secundò, quia per euangelium fiebat Paulus pater Corinthiis, cæteri pædagogi. Tertiò, quia per euãgelium datur iuſtitiæ forma: per baptiſmum forma ſacramenti, Quartò, quia baptizare poſſunt minus docti, prædicare nõ niſi periti. Quintò, quia prædicare paucorum eſt, & virtus rara, baptizare complurium. Hic tamen non eſt dictum ſacramẽti huius adminiſtrationem eſſe opus laicale: nec Apollo laicus, qui baptizando rigauit, quos Paulus prędicando plantauit. Et in expoſitione eiuſdẽ epiſtolæ in eodem loco *Haymo*. Magis electus eſt vt euangelizaret, quàm baptizaret: quia plùs eſt euãgelizare, quàm baptizare. Omnis enim, qui euãgelizat, poteſt & baptizare: ſed non omnis, qui baptizat, idoneus eſt euangelizare. In epiſcopo omnium ordinum dignitas eſt. Caput enim eſt cæterorum membrorum. Et apoſtolus, qui pontifex erat, omnes gradus eccleſiaſticos in ſe habebat: ideoq; baptizare, & euangelizare poterat: ſed maximè prædicationi inſiſtebat, ſicut alii apoſtoli: diſcipuli verò eius baptizabant. Hæc ille. AVTHOR. Ecce non omnis, qui baptizat, idoneus eſt euangelizare: & ideo plus eſt euangelizatio ſecundùm quartam cauſam Auguſtini, & quintam. Sed quia dicis ſacramentum eſſe opus laicale: tantùm de baptiſmo legi, q̃ fuit commune opus laicorum: ſed in primitiuis eccleſiæ. Vnde conſequenter ſubiicit ibi *Haymo*. In primordio etenim fidei omnes fideles baptizabant: & non ſolùm viri, ſed etiã mulieres, ſi quãdo neceſsitas imminebat. Sed ne tantum miniſterium vileſceret, aut non rectè à ſimplicioribus impleretur, creſcente numero fidelium per vniuerſas ciuitates, & villas, decretum eſt à ſanctis patribus, vt tantùm epiſcopus, & presbyter baptizent: & ſi neceſſitas fuerit, diaconi. Hæc ille. AVTHOR. Hìc habes ecce baptiſmum opus ſaltem operatũ à laicis: & habes ſtatim propter cauſas per patres presbyteris reſeruatum. Nec tamen diceres, ſi rectè proferres, opus laicale fuiſſe: ſicut nec religiosè religioſus quiſquam faceret, ſi tecum erraret. Ipſum enim errare, non eſt opus religioſum, quanuis religioſus aberret. Sic † diſce mi Witcleff rectiùs loqui: & dic baptizare non eſſe opus laicale, quanuis laicus baptizaret. Poteſt item haberi prædicatio comparata ad miniſtrationem ſacramentorum, ſicut actus ſacerdotii potioris ad ſacerdotiũ eo inferiùs. De quibus in Ezechiele figuraliter legitur. Et dixit ad me: Hoc Gazophylaciũ, quod reſpicit viam meridianam, ſacerdotũ eſt, qui excubãt in cuſtodiis templi: porrò gazophylacium, quod reſpicit ad viam aquilonis, ſacerdotum erit, qui excubant ad miniſterium altaris. In quem locum homil. vltima ſuper Ezechielem *Gregorius*. Priùs † nobis quærendum eſt, qui ſunt maioris ordinis ſacerdotes. Vtrũ ii, qui in cuſtodiis excubant templi: an ii, qui in miniſterio altaris? Sed quia paulopoſt ſubditur: Altare erat ante faciem templi: apertè oſtenditur, illos eſſe maioris ordinis ſacerdotes, qui in cuſtodiis templi excubant: quia profectò in altari, quod eſt interiùs, miniſtrãt. Hi autem, qui ad altare, quod ante faciem templi eſt, excubant, tantò inferiores ſunt, quantò in exterioribus miniſtrant. Quærendum ergo iã nobis eſt, qui ſacerdotes ſint, qui templum cuſtodiunt, & qui ad miniſterium altaris excubare perhibentur. Sequitur. Qui itaq; ſacerdotes ſunt, qui templum Dei cuſtodiunt, niſi ii, qui orando, prędicando, ſpiritualibus actibus inuigilando, ſanctam eccleſiam à malignorũ ſpirituum immiſsionibus, à prauorum ſuaſionibus, ab hæreticorum erroribus defendunt? An non cuſtos fuerat templi, qui laboris ſui paſsiones enumerans, dicit, In labore, & ærumna, in vigiliis multis, in fame, & ſiti, in ieiuniis multis, in frigore, & nuditate? Et infrà. Sũt autẽ minoris ordinis ſacerdotes, qui ad miniſterium altaris excubant: qui videlicet adiutorium peccata delinquentium ſubtiliter inueſtigant, & vitam carnalium corrigunt, atque ad hoc vſq; perducunt, vt per lamenta pœnitentiæ quaſi incendant carnem in ſacrificio, quam priùs viuere permiſerant in peccato. Hæc ille. AVTHOR. In hoc loco expoſitionis Gregorii potes intelligere, quòd ab Ezechielis textu eliciebat ad literam alium ordinem ſacerdotii maioris, & alium minoris. Et de maiori ordine fuiſſe Paulum: qui tẽpli cuſtodiis excubabat: & cæteros hucúſq; ſacros antiſtites, qui oratiõibus & prædicationi plebis inſiſtunt: de minori verò cæteros ſacerdotes, qui altari exteriùs ante faciem templi deſeruiunt, & plebis reformationi per pœnitentiæ ſacramentum, & per apertas correptiones, vt res petit, ſeipſos exercent. Videat nunc Witcleff, vtrum hoc vltimum ſit opus laicale in ſignis iudaicis.

Haymo.

Idem.

6

7 Gregorius.

Contra

¶Contra Witcleff, improbantem ordinationes clericorum per epiſcopos: volentēq;, ꝙ interna ſpiratione Dei, clerici inſenſibiliter ordinentur.

CAP. CXXIII.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui ualidè molitur contra fidem ſacramenti ordinis propter culpam ordinantis, confutatur.*

2 *Witcleff, quòd participet duplicē hæreſim, Maſſilianorum uidelicet, & Achaicorum.*

3 *Apoſtoli, quòd formam ſenſibilis ordinatiōis à magiſtro ſuo Chriſto acceperant. Et quomodo Paulus inſtruat Timotheum, & plenam det ordinandi regulam.*

4 *Sacerdotes omnes orthodoxi, quòd ſint Chriſti, nō epiſcopi eos ordinantis. Et quomodo epiſcopalem gratiam det Deus per hominem, quāuis prauum, & ſimoniacum,*

5 *Forma apoſtolica pro ſacerdotum ordinationibus.*

6 *Inſufflatio domini in diſcipulos poſt dies paucos ſuæ reſurrectionis. Et quid per eam intelligatur ſecundùm Auguſtinum.*

7 *Chriſtus, quòd expreſſerit horam, uel formam, qua ſuos Apoſtolos inſtituerit ſacerdotes, contra Witcleff oſtenditur. Et plura de hoc ibi.*

1 VVitcleff.

MOlitur† fortiter contra fidem ſacramēti ordinis propter culpam præſulis ordinantis: tractatu de ordine chriſtiano. capite tertio. Hinc (inquiēs) ſupponitur, ꝙ epiſcopi inſtituendo presbyteros, & fingendo, ꝙ dant eis ſpiritumſanctum, non dicunt in hoc veritatem euangelicam, ſiue fidem. Item ſecundo libro de ſermone domini in monte. cap. 2. Error in homine ordinante poſſet eſſe tantus, ꝙ Deus non cooperaretur cum illo, dando ordines, quos ſic fingit. Sequitur in fine. Cùm ergo nō ex fide, vel ratione poteſt deduci, ꝙ Deus cōcurrit regulariter ad perficiendum opus cuiuſcunq; prælati, & ſpecialiter cęſarei, videtur mirabile, ꝙ homines iſtud accipiant tanquam fidem. Inter alias autem ſophiſticationes, quibus diabolus illudit hominibus, vt falſum tanquam fidem accipiant, hæc eſt vna. Hæc Witcleff. AVTHOR. Quòd ſi qs interroget qualiter aliâs ordinentur, Reſpondet in primo loco: ꝙ Chriſtus per ſpiritumſanctum verè ſine fictitia, theſaurum ſpiritualem militanti eccleſiæ partietur. Hæc Witcleff. AVTHOR. Vt conſonet priùs dictis: ꝙ non refert, ſiue in ſenſibili ſigno, ſiue inſpiratione interna, Deus poteſtatem talem cōmunicet creaturæ: imò magis, vt patribus ſuis vetuſtis hæreticis Maſſilianis cōueniat. De qbus in libro. 100. hęreſum. hæreſi. 80. *Damaſcenus*. Neq; (inquit) in baptiſmate eccleſię, vel clericorum ordinationibus ſanctum ſpiritum credunt omnino recipere baptizatos, niſi ipſorum orationibus laboriosis communicauerint. Et accipere vtiq; quandam & ſine baptiſmate ſancti ſpiritus communicationē, ſi permanere cum ipſis voluerint, & illorum erudiri presbyteris: quibuſdam dicentibus ipſis: quoniam in fide ſpiritumſanctum confitemur, & non in ſenſu. Repromitti etiam ipſis per eam, quæ cum ipſis orationem, tradendum fore ſenſum ſpiritus. Hæc ille. AVTHOR. Nonne ita Witcleff deponit neceſsitatem baptiſmi, quia baptiſmo flaminis neceſſe eſt baptizari, ſine quo alii nequaquam proſunt: & iſte eſt inſenſibilis? Et ſic de ordine: ꝙ neceſſe eſt Deum inſenſibiliter ordinare. Ideo modicum refert de ordinatione ſenſibili, ſicut Maſſili⁹ iſte dicit. In fide ſpiritū ſanctum confitemur, non in ſenſu. Participat

Damaſcen.

2 †Witcleff duplicem hęreſim, Maſſilianorū, dum negat ſpiritum ſanctum regulariter dari in miniſtratione ſenſibili. Hoc iuncto, ꝙ propter culpam antiſtitis ordinati negat ſpiritūſanctum ordinatis ab eo dari, quod eſt hæreſis Achaicorū à capite: vt in gloſſa videre potes ſuper ſalutatione primæ epiſtolæ ad Corinthios: dicentium, ꝙ reputarunt ſe ideo meliores, quia à melioribus ſacramēta ſuſciperent. Et in hunc textum, Hoc autē dico, quod vnuſquiſque veſtrum dicit. Ego quidem ſum Pauli. &c. *Haymo*. Apud Corinthios emerſerant hæretici poſt deceſſum apoſtoli: maximè ii, qui ex circunciſione erant Iudæi credētes: qui quoſcunq; baptizabant, ſuos eſſe dicebant filios, baptizantes eos in nomine ſuo: & illi, qui ab eis baptizabantur, gaudebant ſe vocari filios eorum, à quibus baptizati fuerant. Credentes verò, qui erāt fidem, & doctrinam apoſtoli tenentes, dicebant, Ego ſum Chriſti. quod vtiq; bene dicebant: quia ſic eſt dicendum

Haymo.

dum. Similiter factum est quodam tempore, quando exurrexit Donatus, & Nouatus hæretici: qui quoscunq; poterant, ab ecclesia expellebant, & rebaptizabant, & dicebant suos esse illos, & illi gaudebant se appellari Donatistas, & Nouatianos. Hæc ille. AVTH. Vides vnde Witcleuistarum hæresis de laudando sacramentum, si susciperetur à meliori, habet originem? Ab istis enim Achaicis primò fluxerat in Donatum & Nouatum: demum per Nouatum serpsit in Witcleff. Quem fontem amarum per immissionem salis terræ, repurgat in vno riuulo Donatistarum. lib. 5. de
Augustin. vnico baptismo contra Donatistas. ca. 21. *Augst.* dicens. Quomodo exaudit Deus homicidam deprecantē, vel super aquam baptismi, super oleum, vel super capita eorum, quibus manus imponitur? Quæ tamen omnia fiunt, & valēt, etiā per homicidas, id est, per eos, qui oderunt fratres, & baptizant intus in ecclesia ipsa. Cùm dare nemo possit quod non habet, quomodo dat homicida spiritumsanctum, & tamen intus etiam ipse baptizat? Deus ergo dat ipso baptizante spiritumsanctū. Hæc Augustinua. AVTHOR. Hæc planè conterunt professionem Witcleff, hæc asserunt exaudire Deum homicidā deprecantē super capita eorum, quibus manus imponitur: & per homicidā huiusmodi, dat Deus (inquit) spiritum sanctum. Nūquid sine fide, & sine ratione Augusti. hoc dixit? Et iterum tractatu. 5. super Io
Augustin. annem *Augustinus*. Non exhorreat columba ministerium malorum. Respiciat domini potestatem. Quid facit tibi minister malus, vbi bonus est dominus? Quid te impedit malitio sus præco, vbi beneuolus est iudex? Hæc ille. AVTHOR. Sed dic mi Witcleff, si non sit ex fide credendum, quòd Deus concurrit regulariter cum prælato ordinare conāte, & dare spiritumsanctum ordinatis, cur forma traditur manus impositionis, & non precib⁹ mysticis? Si ista sit forma sufficiens, cur non habebit effectum? Et hoc consequenter declinat prædi-
VVitcleff. cto loco de sermone domini in mōte. Catholicè (inquit) credunt, quòd propterea Christus horam, & formam, qua suos apostolos ordinauit episcopos, non expressit. ca. 2. de papa. Videtur mihi vanum nimis discutere, quādo apostoli baptizabantur, ordinabantur sacerdotes, vel sacramenta alia ministrauerant, siue receperant, vltra quod est in euāgelio expressatū. Sciuit enim Christus, quòd infideles christiani signa quærentes, ad sacramenta sensibilia, dimissa re sacramenti, nimis attenderent, ideo de ministerio sacramentorum huiusmodi fecit modicam mentionē. Sed vt ego credo insensibiliter sine sacramēto sensibili, tāquàm primus magister, ordinauit suos apostolos sacerdotes. Hæc Witcleff. AVTHOR. Videtis quomodo cōtra sensibilē ordinationem arietat, & infideles signa quærentes, quę in eis cre
3 dunt, Christianos appellat. Sed † pro ordinatione cur apostoli formam sensibilis ordinationis inuenerant, si non à magistro suo Christo ipsam acceperant? Paulus & Barnabas manus impositionē sub prece mystica tunc susceperant, cū fiebant apostoli. Septem itē diaconis cū ordinarentur, orantes apostoli manus imponunt. Apostolus item Paulus super hac re instruēs Timotheū, dat ipsi regulā plenā, cū dicit. Noli negligere gratiam, quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiā cū impositione manuū presbyteri. Quā exponēs super eadem epistolę parte *Ambro.* ait. Intentū vult Ambrosius hūc esse, & deditū exercitio lectionis, vt omni cura, diligētiaq; hoc enitatur, vt exhortetur, & doceat. Et infrà. Nō enim poterit facere, q nec docere dignatur. Gratiā tamē dari ordinato per prophetiā & manuū impositionē. Prophetia est, qua eligitur quasi doctor futurus idoneus. Manus impositionis verò verba sunt mystica: quibus confirmatur ad hoc opus electus, accipiens authoritatem, teste conscientia sua, vt audeat vice domini Iesu sacrificiū Deo offerre. Hæc Ambrosius. AVTHOR. Perpēde singula vt scribuntur. Monet apostolus Timotheum, vt exhortetur, & doceat: quia non potest facere, qui nec dignetur docere, dicit Ambrosius. & subiungit. Gratiam tamen ordinato dari per prophetiam, id est, probationem aptitudinis pro futuro, & manuū impositionem cum precibus institutis. Nota quòd dicit, gratiam tamē dari ordinato. Quid refert tamen? hoc quod statim prædixit, & si ordinans non dignetur docere. Si transgressor fuerit episcopalis officij, si negligens, si torpens, & præuaricator existens sponsionis factæ, tamen per gratiam traditur ordinatis, quia Dei est ordinatio, non hominis ordinantis, sicut dixerunt Achaici de baptismis, Ego sum illi⁹, aut eius. Nec dicit quisquam catholicus, Ego sum presbyter Ioanninus, aut Petrinus, quia à Ioanne ordinatus, vel Petro. Sed omnes presbyteri Witcleff, dicūtur propter hęresim Wit
4 cleuistæ. Orthodoxi † omnes sacerdotes sunt Christi, quia quocunq; ordinante, siue bono, siue malo, ordinatis Christus infundit gratiā per seipsum. Et in suo pastorali, quod est de obseruantijs episcoporum, versus finem *Am-* Ambrosius
brosius, Semel adijciens fratrem perquiro epi-

ſcopum, ne quid à probamentis veridicis prę termiſiſſe videamur. Quis dat epiſcopalē gratiam? Deus, an homo? Reſpondes ſine dubio, Deus: ſed per hominem tamen dat Deus. Homo imponit manus, Deus largitur gratiam. Sacerdos imponit ſupplicē dextram, & Deus benedicit potenti dextera. Epiſcopus initiat ordinem, & Deus tribuit dignitatem. O iuſtitia, ô æquitas! Si homini pecunia datur, qui nihil in ordine ampliùs operatur, niſi ſolum ſeruitium, quod ei creditur: cur Deo totum negatur, qui per ipſum ordinem tibi largitur? Iuſtum ne tibi videtur, vt ſeruꝰ honoretur, & dominus iniuriam patiatur? Et iniuſtè accipiat ſacerdos pecuniam, & Deꝰ patiatur ab homine iniuriā? Hæc ille. AVTHOR. Hic ecce ſupponit Ambroſius epiſcopum ſimoniacū, & qui pro ordinando accipiat iniuſtè pecuniam: hoc nō obſtante, dicit, quòd per ipſum Deus largitur & ordinem: & ſatis perſpicuè ꝺ certo, quid facit ibi epiſcopus, & quid tribuit Deus. Signa item, quòd Paulus dixit Timotheum accepiſſe gratiam ordinationis per ꝓbationem ſuam, & impoſitionem manuum. Ergo paulus ordinauit epiſcopum cum ſenſibilibus ſignis, & verbis. Quod item ſignauit infrà dicens, ſecundæ ad Timotheum primo. Reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. ſcilicet, ad epiſcopatum, dicit *Hieronymus*. Et hanc formam conſecrandi presbyterum, vel epiſcopum tradidit Timotheo: ponderans ſemper probationem ordinandi, & impoſitionem manuum ſuarum. 1. ad Timotheum. 5. Manus citò nemini impoſueris, neq; communicaueris peccatis alienis. Vbi in annotationibus ſuis Hieronymus: Manus citò nemini impoſueris, niſi talem inueneris, qualem dixi: neq; communicaueris peccatis alienis, vt non probatꝰ, fuerit ordinatus. Hæc ille. AVTHOR. Et in expoſitione eiuſdem epiſtolæ ſuper illum locum *Ambroſius*. Sub teſtatione ergo ea, quę ad ordinationem eccleſiæ mandat cuſtodiri, præcipit nihil fieri ſine præiudicio: ne facile aliquis accipiat eccleſiaſticam dignitatem, niſi priùs de vita eius, & moribꝰ fuerit diſputatū, vt dignus approbetur miniſter, aut ſacerdos conſtituatur. Vt non poſtea, ſi reprehenſibilis videatur, pœniteat fortè principem populi non ad liquidum præiudicaſſe quid mereretur, quem improbabiliter ordinauit. Nec illū, cuius peccata ad ſuſpicionem veniunt, ordinādum, ne commaculetur ordinator vitijs, & delictis eius. Si ergo omnino latentia ſunt delicta, immunis erit rector, quia conſcientia eius libera eſt. Suſpicio enim trepidum facit. Peccat enim ſi non probat, & ſic ordinat. Hæc ille. AVTHOR. Hæc † eſt forma apoſtolica pro ordinationibus ſacerdotum, probare, & deinceps manuum impoſitione ordinationis gratiam miniſtrare. Hanc cuſtodiendam Timotheo commendat: non ſimpliciter, ſed ſub teſtatione. Teſtor (inquiens) coram Deo, & Chriſto Ieſu, & electis angelis, vt hæc cuſtodias, ſine præiudicio nihil faciens in aliam declinando partem. Attende molem cēſuræ, pō dus authoritatis adiectæ, vt hæc Timotheus non variet inſtituta. Hæc, inquam, quæ ſtatim infert. Manus citò nemini impoſueris. Sic ſuprà dicit Ambroſius. Sub teſtatione ea, quæ ad ordinationem eccleſię mandat, prȩcipit cuſtodiri. Non eſt ergo leuis iniuria, hanc apoſtolicam legem de ordinando contemnere. Ad manus ergo impoſitionem epiſcopi neceſſe eſt veniat ordinandus ad mentem Pauli ſic iniungentis epiſcopo, Manus citò nemini impoſueris. Aliter ſi vita ſancta, & iuſta, & ſequi Chriſtum in moribus per inſenſibilem ordinationem Chriſti, quam quiſq; ſibi finget, ſecurè efficit ſacerdotem: quid monet Paulꝰ epiſcopū, ne citò manus imponat? qd iubet probare primùm ordinādos, & tunc miniſtrare permittere? Quomodo certificare potuerit Timotheum, quòd habuerit gratiam ordinationis epiſcopi per prophetiam, id eſt, per ꝓbationem ſuam, quòd eſſet bonus paſtor futurus: & per impoſitionem manuum ſuarum? Vincitur ergo planè, vincitur hoſtis eccleſiæ Witcleff, quia iuxta regulam iſtam apoſtoli, nemo ordinatur epiſcopus, vel ſacerdos, aut item diaconus quantūcūq; ſublimatus, & idoneus inſenſibiliter reputatꝰ à Chriſto: niſi ſenſibiliter inſtitutus ab epiſcopo, & impoſitione manuum eius ordinationis gratiam ſenſibiliter conſecutus. Quæ itē gr̄a regulariter miniſtratur, quia alioquin exceptionem eius apoſtolus intimaſſet. Maximè cùm ſit tam regulare, & publicum ſacramentum, quod ſine exceptione Chriſtꝰ inſtituit: vt cùm ſecūdùm legem ſuam quis regulariter ordinatur, gratiam ordinationis regulariter conſequatur. Vnde lib. de quæſtionibus noui & veteris teſtamenti. cap. 93. *Auguſtinus*. Illud † autem, ꝙ inſufflaſſe in diſcipulos dominus legitur poſt dies paucos reſurrectionis ſuæ, & dixiſſe, Accipite ſpiritum ſanctum: eccleſiaſtica poteſtas intelligitur eſſe. Quia enim omnia in traditione dominica per ſpiritum ſanctum aguntur: idcirco cùm regula eis & forma traditur huiuſmodi diſciplinæ, dicitur eis, Accipite ſpiritum

Hierony.

Idem.

Ambroſius

5

6 Auguſti.

ritumſanctum. Et quia verè ad ius eccleſia ſticum pertinet,ſtatim ſubiecit dicens, Cuius tenueritis peccata,tenebuntur. Si cuius remiſeritis peccata,remittuntur eis. Inſpiratio ergo hæc quædam gratia eſt, quæ per traditionem infunditur ordinatis,per quam commẽ datiores habeantur. Vnde apoſtolus dicit ad Timotheum.Noli negligere gratiam,quæ eſt in te,quæ data eſt tibi per impoſitionem manuum presbyteri.Semel ergo fieri oportuit, vt de cætero traditio iſta non ſine dono ſpirituſſanctieſſe crederetur.Sicut enim in ſaluatore forma data eſt viſibiliter,vt poſt baptiſmũ ſpirituſſanctus credentibus de cætero inuiſibiliter dari nõ ambigeretur:ita & in ſupradicta cauſa forma data eſt in principio,vt ex eo traditioni eccleſiaſticę ſpirituſſanctus infuſus credatur. Hæc ille. AVTHOR. Gloria tibi trinitas:quæ ſic inſpiraſti tuum ſeruulum Auguſtinũ, vt ſub ei⁹ calamo plenè ſtem ⁹inſtructi qualiter vera fides ſacramenti contra patrem mendacij,in filiolo eius Witcleff, pleno robore perſeueret†. Vbi iam mendaciũ Witcleff, quòd dixit Chriſtum non expreſsiſſe horam vel formã,qua ſuos apoſtolos inſtituit ſacerdotes? Auguſtinus planè ſignat horam,& formam. Horam,quando poſt paucos dies reſurrectionis peractæ inſufflauit diſcipulis. Formam,quando inſufflando dedit eis grãtiam ſpirituſſancti,dicens, Cuius tenueritis peccata &c. Et ideo,inquit,adhuc cùm ab epiſcopis regula & forma traditur ordinatis,dicitur eis, Accipite ſpiritumſanctum.quia omnia in traditione domini per ſpiritumſanctum agũtur. Et hæc inſpiratio eſt gratia quædam,non quidem gratum Deo faciens,ſed vt commendatiores haheantur,inquit Auguſtinus:ſecundũ illud,Noli negligere gratiam &c. Hanc item gratiam ſemel datam dicit:vt de cætero ſemper in ordinatione dari non ambigeretur,ſeu dubitaretur.Et probat hoc de vtroq; ſacramẽto confirmationis,& ordinis,dicẽs. Forma data eſt in principio:vt ex eo traditioni eccleſia ſticæ ſpirituſſanctus infuſus credatur. Neceſſariò ergo perfidus eſt, apud quem non tantùm non creditur,ſed negatur: non tãtùm datio gratiæ,ſed & forma dandi: quam etiam viſibiliter dediſſe, & ſic ſenſibiliter ſaluatorem affirmat,ne per inſenſibilem dationem ſuam, & precationẽ priuatam ſui Maſsilij Witcleff nobis vnum ſuæ ordinationis ignarum conſecret ſacerdotem:ſicut ſubtili ſchemate ſimul ridet eos,& arguit,exponẽs illum textũ Eſaię 58. Si abſtuleris de medio tui catenam,in cõmentario lib. 16. *Hieronymus* inquiens. Pleriq; noſtrorum ad ordinationem hoc referunt clericorum,quæ non ſolùm ad imprecationem vocis,ſed ad impoſitionem impletur manus, ne,ſcilicet(vt in quibuſdam riſimus) vocis imprecatio clandeſtina clericos ordinet neſcientes.Qui ſic intelligunt, aſſũmãt teſtimonium Pauli ſcribentis ad Timotheum. Manus citò nemini impoſueris,neq; cõmunicaueris peccatis alienis.Non eſt enim peccatum leue mittere margaritas ante porcos, & ſanctum dare canibus,& ordinationem clericatus nequaquàm ſanctis, & in lege Dei doctiſsimis, ſed aſſeclis ſuis tribuere, & vilium officiorum miniſtris,quodq; his dedecoroſius eſt, mulierc ularum precibus.Hæc ille. AVTHOR.Hic habes,quòd non ad imprecationem vocis ſolam,ſed etiam ad impoſitionem manus ſacramentum ordinis adimpletur: & ſic omnino per ſenſibile ſignum. Et ſe riſiſſe dicit, quòd vocis imprecatio clandeſtina clericos ordinet neſcientes.Quantò magis inſenſibilis motio arbitrata eſſe per eum tantùm, qui ſe ingeret eſſe ſpirituſſancti? Quis nisi puer inſenſatus talia diceret? Qui enim inter homines ſenſibiliter miniſtrabit: neceſſe eſt ,ppter homines ſenſibiliter ordinetur. Ita enim dominus Ieſus inſtituit:ita apoſtoli omnes ordinationis formam tenebant, & Paulus regulã apoſtolicam tradidit Timotheo.Et ita quoq; diſcipulus eius *Dionyſius* in. 5. capit. Eccleſiaſticæ hierarchiæ deſcribit ordinationem ſeorſum epiſcopi,aliorſum presbyteri,dicens.Hierarcha ad hierarchica ductus, ambos pedes inclinans ante diuinum altare,ſuper caput habet tradita à Deo diuina eloquia,& hierarchicam manũ.Et hoc modo à perficiente ipſum hierarcha ſanctiſsimo inclinationibus perficitur.Sacerdos autem ambos pedes inclinãs ante altare,ſuper caput habet hierarchicam dextram,& hoc modo à perficiente ipſum hierarcha ſanctificis inuocationibus ſanctificatur. Miniſter verò vnum pedem inclinans ante altare, ſuper caput habet perficientis ipſum hierarchæ dextram. Vnicuiq; ipſorum autem cruciformis ſignatio fit à perficiẽte hierarcha, & ſecũdũ vnũquẽq; precatio fit,& perfectiuũ oſculũ oſculãte omni ſacerdotali viro præſente,& perficiẽte hierarcha eum, qui ad aliquẽ dictorum ſacerdotalium ordinum erit perfectus.Hæc ille. AVTHOR.Quæ idcirco iam adducta ſunt,vt ſciri poſſet,apoſtolica forma traditionis ordinum eſſe in ſignis ſenſibilib⁹: vbi etiam planè patet à tempore apoſtolorũ ſemper fuiſſe diſtinctos gradus epiſcopi & ſacerdotis,ſimul & correſpondiſſe eis formas in

Auguſtini. laus.

7

Hieronym.

Dionyſius.

cõſecratione diſtinctas. Quid autẽ vnũquodque ſignum denuntiet, ipſe *Dionyſius* exponit, maximè de manus impoſitione quid ſignificet, dicens. Hierarchæ autem manus impoſitio ſimul quidem manifeſtat perficiẽtis principalem protectionẽ, ſub qua ſicut pueri ſancti circunſepiuntur. *Thomas*. Impoſitio verò manuum epiſcopi ſignificat, quòd Chriſtus eos, quos perficit, principaliter protegit tanquàm pueros: & cuſtodit paternè, ipſis impartiens habitum, & virtutem ſacerdotalẽ, & conterens contrarias virtutes. Hæc ille.

Dionyſius.

Thomas.

¶De prælatis prę ſcitis perpetuò ſuſpenſis ab officio ordinandi, iuxta Witcleff qualiter ſentiendum, & loquendum.

CAP. CXXIIII.

SVMMA.

1 *Sentiendum qualiter ſit, & loquendum de prælatis præſcitis perpetuò ab officio ordinandi ſuſpenſis iuxta Witcleff, & quid ſuper hoc dicãt Auguſtinus, & Bernardus.*

2 *Author quid dicat de ſophiſtico caſu Witcleff de præſcito, quòd in illo caſu ponitur, in quo non poteſt beatitudinem promereri. Et quomodo hoc ſit ſæuius, quàm quod Pelagius intulerit.*

ESt altum ſecretũ, quod Witcleuiſtæ ſibi conſeruant, vt illuc fugiant, tanquàm ad arcem in neceſsitate tutiſsimã, prę ſcientia ipſa Dei. Inter ſermones epiſtolares, ſermone ſexto. Secunda concluſio. Prælatos præſcitos Deus ſuſpendit perpetuò, tã ab officio, quàm à beneficio, quod occupant in eccleſia militãte. patet ſic. Quicunq; tales prælati iniuſtè faciunt extra gratiam prædeſtinationis quicquid fecerint: ſed Deus ſuſpendit de iure ſuo quemcunq; in illo caſu poſitum, quo non poſsit beatitudinem promereri: ergo concluſio vera. AVTHOR. Hæc eſt ſpes illorum, hanc rationem erroneam ab eorum cordibus nemo tollit. Si quis aſſumptas propoſitiones repellat, confirmant ex hoc, quod ſequitur. Nam conſtat ex fide, quòd quilibet præſcit⁹ in illo caſu ponitur, in quo ex Dei abſoluta potentia non poſſet beatitudinem promereri: quia aliter foret poſsibile præſcitum eſſe beatum. Hæc Witcleff. AVTHOR. Indubiè† hoc non tantum conſtat ex catholica fide, quantum cõſtat ex ſophiſmate. Nec tantum ex ſenſu euangelico, quantum pendet ex ſenſu compoſito. Quia vt puer didici, ſi ſic concluderes, aliter præſcitum aliquem poſsibile foret eſſe beatum, concederent hoc fideles. Sed ſoluamus logicam, & feſtinemus ad fidẽ. Soluitur enim, ſi propoſitio ſancti Ioannis in medium conferatur. 1. Ioannis. 3. Omnis qui natus eſt ex Deo, non facit peccatum, quia ſemen eius in ipſo manet: & non poteſt peccare, quia ex Deo natus eſt. Proni eſſent Witcleuiſtæ exponere ſemen iſtud de gratia prædeſtinationis diuinæ, & natiuitatem de amore Dei actuali cum beneplacita voluntate, vt ſic confici poſſet, quòd nullus prædeſtinatus ad vitam, poſſet peccare ad mortẽ. Sed abſit ſenſibus noſtris hæc hæreſis. Primò, quia ſi quilibet non poteſt peccare natus ex Deo, quomodo idem Ioannes hîc dicit, Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus? Peccatum ergo habet, qui non poteſt peccare. Qui non poteſt peccare natu, peccatum habet in actu. Sic prædeſtinatus, qui ex hoc habet, ne peccare poſsit finaliter, poteſt peccare finaliter. Qualiter præſcitus ex malo ſuo eſt deceſſurus in crimine: poteſt tamen, ſi velit, auxiliante Deo, non ſic decedere. Diſcutiens autem hoc dictum ſancti Ioannis homilia. 5. ſuper illam canonicam, *Auguſtin*. Eſt (inquit) non parua quæſtio, quomodo dicat in iſta epiſtola. Qui natus eſt ex Deo, non peccat. Et quomodo in eadẽ epiſtola ſuperiùs dixerit. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quid facturus eſt, quem vterq; ſermo ex eadem epiſtola in medio coarctauit? Et bene pòſt, ſoluit dubium. Fortaſsis, inquit, ſecundũ quoddam peccatum dixit, non peccat: & non ſecundùm omne peccatum, vt quod ait, Qui natus eſt ex Deo, non peccat, certum quoddam peccatum intelligas, quod nõ poteſt admittere homo, qui ex Deo nat⁹ eſt. Sequitur. Quod eſt hoc peccatum? facere contra mandatum. Quod eſt mandatum? Mandatum nouum do vobis, vt vos diligatis inuicem. Hæc ille. AVTHOR. Hæc expoſitio valet ad fidem. Quantum autem ad logicam, & verſutiam refellendam: vt modò paulò prædixim⁹ in lib. de natura & gratia citò poſt principiũ, idem *Auguſtinus*. Illud, inquit, quod dictum eſt, non poteſt peccare, pro eo dictum eſſe, ac ſi dice-

VVitcleff

VVitcleff.

1

Auguſtin.

Auguſtin.

si diceretur,non debet peccare,non impro bā da mihi videtur huius assertio.Hæc ille. AVTHOR.Sic super prædictam canonicam Homilia.4.exponens hunc textum . Omnis qui
Augustin. manet in ipso,non peccat.*Augustinus*.Inquantum,inquit,in ipso manet,intantum non peccat.Hæc ille. AVTHOR.Et in sermone de septuagesima,qui incipit.Magna mihi conso
Bernardus latio.*Bernardus*.Omnis,qui natus est ex Deo, non peccat,id est,non permanet in peccato, conseruat illum,vt peccare nō possit ea, quæ falli non potest,generatio cælestis . Sequitur. Sed generationem illam quis enarrabit?Quis potest dicere,Ego de electis sum,ego de prædestinatis sum ad vitam ęternam?Et infrà.Propterea data sunt signa quædam, & indicia manifesta salutis,vt indubitabile sit eum esse de numero electorum,in quo ea signa permanserint.Hæc ille. AVTHOR.Ecce Bernardus dicit,non peccat,id est,non permanet in ipso peccato.Et quanuis exponat illam generationem cælestem de prædestinatione, quæ conseruat hominem,ne peccare possit,hoc dicit tamen sub conditione prædictæ permanētiæ,quæ indubitabiliter respicit patriam . Sic enim cōcludit,indubitabilem eum esse de numero electorum, in quo ea signa permanserint,id est,quandiu permanserint. Non absolutè pronuntiat eum peccare nunc , aut hoc finaliter esse impossibile:sed nō sic,id est, permanenter vsque in finem posse peccare, in quo ea signa permanserint . Et sub alijs item terminis eandem authoritatem Ioannis exponit similiter dicens . Non peccare in spe, & respectu filiationis Dei futuræ quanuis peccet iā,& filiꝰ seculi sit in re.Et.2.li.ḋ baptismo
Augustin. paruulorū. cap .8.*Augustinus*. In cæteris verò spe sicut salui, sicut innouati, ita & filij Dei. Re autem ipsa: quia nondum salui,ideo nondum plene innouati, nondum etiam filij Dei, sed filij seculi.Proficimus ergo in renouationem,iustamq; vitam.Per quod filij Dei sumꝰ, per hoc peccare omnino non possumus, donec totum in hoc transmutetur, etiam illud, per qḋ adhuc filij seculi sumus.Per hoc enim & peccare adhuc possumus . Ita fit , vt & qui natus est ex Deo,non peccet,& si dixerimus, quia peccatum non habemus,nos ipsos decipiamus,& veritas non sit in nobis. Consumetur ergo quod filij carnis , & seculi sumus : & perficietur quod filij Dei , & spiritu renouati sumus.Hæc ille. AVTHOR. Bene conuenit expositioni eius priori.Inquātum in Christo manet,intantum non peccat: quia intantum filius Dei est.Nec tamen excusat eum à tot o,quia inquantum filius seculi est, peccat, & peccare potest . Quòd si hoc etiam potest prædestinatus ad vitam,non obstante saluationis instantia,cur non sic dicam,præscitum meritorium quicquam posse facere , quanuis sit præscitus ad pœnam?Non tamen propter logicos dicam sic absolutè facturum in finem stante præscientiæ suę nota,sed quòd sic absolutè possit mereri,etiam vsq; in finem, opitulante Dei gratia. Horrendum nimis conseo, imputare quocunq; modo clementissimo domino nomen implicans causam æternam dānationis humanę.Idem quoq; videtur dicere. Iste homo saluari non potest: nec quicquam operari meritorium vitæ æternæ propter notam præscientię,quam contrahit ex Deo vero. Sicut quod Manichæus erranter dicit, omnem hominem secundùm carnem originē ducere de diabolo:cùm non sic faciat, nisi imitatione.secundùm illud Ioannis,Qui facit peccatum,ex diabolo est.vbi *Beda*. Qui facit pec- Beda.
catum,ex diabolo est,nō carnis originem ducendo ex diabolo,sicut Manichæus impijssimè de cunctis credit hominibus,sed imitationem,vel suggestionem peccandi sumendo ab
2 illo.Hæc ille. AVTHOR. Hæc † dico pro sophistico casu Witcleff de præscito,quòd in illo casu ponitur,in quo non potest beatitudinem promereri.Certum est in eo casu , vt suprà,inquantum est permansurus ad mortem, & vt est filius seculi,& non filius Dei: & tamē in eo casu ponitur,in quo potest beatitudinē promereri , quia est liberi arbitrij ,& potest mereri gratiam Dei: quia prę scię tia ipsa(vt suprà dixi in primo libro) non plùs necessitat eum, siue causat ad demerendum finaliter, quàm mea memoria,vel meus intuitus . Vnde tertio libro de libero arbitrio cap.3. *Augu-* Augusti.
stinus.Non (inquit) quia Dei præscientia est, necesse est fieri quæ præscierit:sed tantummodo quia præscientia est:quæ si non certa præ nosci t,vtiq; nulla est.Quia (nisi fallor)non cō tinuò tu peccare cogeres, quem peccaturum esse præscires,neq; ipsa præscientia tua peccare eum cogeres,quanuis sine dubio peccaturus esset.Hæc ille.AVTHOR . Præter hos enim errores , quos sustinet error item verbi Witcleff, & modus diræ locutionis in hac re est simplicibus vltra modum sæuus,& pijs indomitus,vt patere potest videnti quinq; errores loquentium in materia de præscientia , & prædestinatione,quos in libro de bono perseuerantiæ versus finem rectificat Augustinus. Quando enim dicit omnem præscitum esse V Vitcleff.
in illo statu,in quo ex Dei potentia absoluta

non poteſt mereri beatitudinem: quid ſequitur, niſi quicquid fecerit, ſiue bonum, ſiue malum, ſaluus eſſe non poterit? Hoc autem ſę
Pelagia. uius eſt, quàm quod intulit Pelagianus quiſquam dicens, ſiue talis currat, ſiue dormiat, quod eum præſciuit, qui falli non poteſt, hoc erit. Currit, intelligit forma dicentis Apoſtoli.
Auguſtin. Sic currite, vt comprehendatis. At *Auguſtinus*. Redargui inquit videtur præſcientia Dei, quã certè negare non poſſunt, ſi dicatur hominibus, ſiue curratis, ſiue dormiatis, quod vos prę ſciuit, qui falli nõ poteſt, hoc eritis. Doloſi autem, vel imperiti medici eſt, etiam vtile medicamentum ſic alligare, vt aut non proſit, aut obſit. Sed dicendum eſt, ſic currite vt comprehendatis, atq; vt ipſo curſu veſtro ita vos eſſe prægnitos noueritis, vt hominis ſegnitia repellatur. Hæc ille. AVTHOR. Magis durũ
VVitcleff eſt verbum Witcleff, dicentis, etiam de potentia Dei abſoluta ſaluus eſſe non poterit, quàm quod Deus præſciuit, hoc erit. Hoc enim ſecundum quanuis durum eſt, tamẽ verum eſt. Primum autem non tam ſæuum eſt, quàm hęreticum: ideo nec dicendum: non tantùm, vt hominis ſegnitia repellatur, ſed etiam, ne fides catholica diſpendiũ patiatur.

¶Quòd gratia prædeſtinationis non eſt dicenda de eccleſiaſtico more: ſed nõ prædeſtinati verè cõficiunt, & vera ſacramenta miniſtrant.

CAP. CXXV.

SVMMA.

1 *Gratia prædeſtinationis quòd non ſit dicenda de eccleſiaſtico more.*
2 *Gratiæ, & prædeſtinationis differentia ex Auguſtino. Et quomodo ſeparet unum ab altero.*
3 *Vocatio, iuſtificatio, glorificatio, quòd fiant in nobis, prædeſtinatio autẽ noſtra in Deo.*
4 *Reſponſio ad dictum Witcleff, prælatos præſcitos Deus ſuſpendit perpetuò tam ab officio quàm à beneficio. Et quomodo ſit falſum, Auguſtini authoritatibus oſtenditur.*

SEd tranſeamus ad primum, V Vitcleff.
vbi dicit, quòd prælatos prę-
ſcitos Deus ſuſpendit perpe-
tuò, tam ab officio, quàm à
beneficio. Probat hoc, quia
quicunq; tales prælati iniu-
ſtè faciunt extra gratiã prędeſtinationis quic
quid fecerint. Primò ſciendum eſſet, quid gra
tiam ipſam prædeſtinationis eſſe velit. Eccle-
ſiaſticæ† locutionis formam non ſapit, gratiã 1
prædeſtinationis prædeſtinationem deſcribe
re, cùm gratia potiùs ſit prædeſtinationem cõ
ſequens vt effectus. Certificat nos circa me-
dium primi libri ſui de prædeſtinatione ſan-
ctorum melior theologus *Auguſtinus*. Quod Auguſtin.
dixi ſalutem religionis huius nulli vnquàm
defuiſſe, qui dignus fuit: & dignũ nõ fuiſſe cui
defuit, ſi diſcutiatur, & quæratur vnde quiſq;
ſit dignus? non deſunt qui dicant, voluntate
humana. Nos autem dicimus, gratia, vel prę Gratia
deſtinatione diuina. Inter† gratiam porrò, & 2 Prædeſtina
prędeſtinationem, hoc tantùm intereſt, quòd tio.
prædeſtinatio eſt gratiæ præparatio. Gratia
verò iam ipſa donatio. Quod itaq; ait Apoſto
lus. Nõ ex operibus, ne fortè quis extollatur.
Ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chri
ſto Ieſu in operib⁹ bonis. gratia eſt. Quod au-
tem ſequitur. Quæ præparauit Deus, vt in il-
lis ambulem⁹. prædeſtinatio eſt, quæ ſine præ
ſcientia non poteſt eſſe. Poteſt autẽ ſine præ-
deſtinatione pręſcientia. Prędeſtinatiõe quip
pe Deus ea præſciuit, que fuerat ipſe facturus.
Vnde dictum eſt. Fecit quæ futura ſunt. Præ-
ſcire autem potens eſt etiam, quæ ipſe non fa
cit, quæcũq; peccata. Sequitur. Quo circa præ
deſtinatio Dei, quæ in bono eſt gratiæ, eſt, vt
dixi, præparatio. Gratia verò, eſt ipſius præ-
deſtinationis effectus. Hæc ille. AVTHOR.
Planè ſeparat prædeſtinationem à gratia, tan
quàm cauſam ab effectu. Ignarus ergo Wit-
cleff probatur huius fidei almę prædeſtinatio
nis diuinæ, quando vocat eam gratiam, cùm
non ſit gratia, niſi data. Quanquàm dicat ſu- VVitcleff.
prà in ſermone. 5. quòd inter gratias, gratia ij. vel. v.
prædeſtinationis eſt potior, cùm Deus quem
cunq; prædeſtinatum ſemper æquè diligit, li-
cèt ſit varietas in dilecto, & ab illa gratia ne-
mo poteſt excidere, ſicut nemo poteſt deſi-
nere eſſe prædeſtinatus à Deo, licèt ex infini-
tate libertatis diuinæ multi, qui de facto ſunt
prædeſtinati, poſſunt eſſe non prædeſtinati.
& pòſt. Et ſic eſt duplex gratia. Vna ſubiectiuè in Deo, quæ eſt Deum creaturam rationalem gratis diligere, & illa eſt æterna. Alia eſt autẽ ſubiectiuè in creatura rationali, quæ eſt illam

illam eſſe gratam Deo, & omnem talem gratiam oportet incipere, & à priori gratia menſurari. & ſic quidam intelligunt illud Ioannis primo. De cuius plenitudine nos omnes accepimus gratiam pro gratia. Hæc Witcleff. AVTHOR. Iſtam locutionem pro parte ſuſtineo, ſi paciſcaris in modo loquēdi cum eccleſia, ſi conueneris Auguſtino. Ipſe enim Auguſtinus hac vtitur logica, vt nolit vitam ęternā, vel aliud quicquam dici gratiam, niſi ei, cui datur. Vt ergo eſt in Deo tantummodo ſubiectiuè, qualiter erit gratia? Et ideo vtranq; gratiam exponit in creatura ſubiectam, vbi dicitur gratiam pro gratia. libro de gratia & libero arbitrio. bene ante mediū *Auguſtinus*. Itaq; chariſsimi vita bona noſtra nihil aliud eſt, quàm Dei gratia. Sine dubio & vita æterna, quæ bonę vitæ redditur, Dei gratia eſt. Et ipſa enim gratis datur, quia gratis data eſt illi, cui datur, ſed illa, cui datur, tantummodo gratia eſt, hæc autē, quæ illi datur quoniam præmiū eius eſt, gratia eſt pro gratia, tanquàm merces pro iuſtitia, vt verū ſit, quoniā verū eſt, q̄ reddet vnicuiq; Deus ſecundū opera eius. Vtrū autem legerimus in libris ſanctis gratiam pro gratia, forſitan quæritis: ſed habetis euangelium ſecundū Ioannem tanta luce clariſsimū, vbi Ioannes Baptiſta de Domino Chriſto dicit. Nos autem ex plenitudine accepimus, & gratiam pro gratia. Ex eius itaq; plenitudine accipimus pro modulo noſtro tanquàm particulas noſtras vt bene viuamus, ſicut Deus partitus eſt menſuram fidei: quia vnuſquiſq; proprium donum habet à Deo, alius ſic, alius autem ſic, & ipſa eſt gratia. AVTHOR. Attende quid dicat, ideo (inquit) eſt gratia, quia gratis datur, cui illa datur, & illa, cui datur, tantummodo gratia eſt, & ex plenitudine eius accepimus & gratiam pro gratia, quia propriū donum habet vnuſquiſq; : & ipſa eſt gratia. Cùm ergo ſit tātùm illi gratia, cui datur, quomodo erit gratia illa prędeſtinatio, quam ſubiectiuè ponis in Deo? Et re vera non in nobis, ſed in Deo eſt occulta. Iuxta quòd idem *Auguſtinus* habet ſuper pſal. 150. in tractatu vbi dicit. Prædeſtinatio † noſtra non in nobis facta eſt, ſed in occulto apud ipſum in ei⁹ præſcientia. Tria verò reliqua in nobis fiunt: vocatio, iuſtificatio, glorificatio. Vocamur prædicatione pœnitentiæ. Sic enim cœpit domin⁹ euangelizare. Agite pœnitentiam, appropinquabit enim regnum cælorum. Iuſtificamur in opere miſericordię, & timore iudicij. Sequitur. Glorificati tranſimus in vitam æternam. Hæc ille. AVTHOR. Ecce tria vltima in nobis fiunt, prædeſtinatio ſola in Deo. Non eſt autem gratia niſi nobis, iuxta præcedens, nō eſt ergo prędeſtinationis gratia vt eſt in Deo ſolo, imò bene diſtinguitur ab omni gratia, ſicut ab effectu vt primò diximus omniū. Cōſonat autē Auguſtino tractans hunc textū Ioānis. Nullus poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum deſuper à patre meo. *Chryſoſtomus*. Nō turbant me, neq; ſtuporem inferunt, qui non credunt. Noui hoc deſuper antequàm factū eſſet, noui quibus dedit pater. Cùm autem audieris quoniam dedit, non prædeſtinationem ſimpliciter exiſtima, ſed illud crede, quoniam qui tribuit ſeipſum dignum vt accipiat, ille ſuſcepit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce datum patris nō vult Chryſoſtomus exiſtimare prædeſtinationem. Omnis enim gratia datur ſecūdùm prædicta Auguſtini. Illa ergo, quæ eſt ſecundùm te ſubiectiuè in Deo, non eſt gratia prædeſtinationis. Illa autem, quæ eſt ſubiectiuè in creatura data ipſi, non eſt prędeſtinatio, quia non datur ſecūdùm vtrunq; doctorem. Falſa ergo eſt diſtinctio per te data de duplici prædeſtinatione data, & non data. Dignitas ergo huiuſmodi prælati quo ad Deum, & religionis ſuæ ſalutem aptiùs attendatur, ſicut diſtinguit Auguſtinus, penes gratiam, vt prædeſtinationem diuinam, quàm penes prædeſtinatonis gratiam. Et quid infert? Quòd prælatos præſcitos Deus ſuſpendit perpetuò, tam ab officio, quàm à beneficio. Cur hoc? Quia in iuſtè facit quicquid facit extra gratiam prædeſtinationis. Supponatur ita eſſe. Sed nunquid ſi faciat, factum eſt quod prętēdit? Aliud eſt enim nō facere, aliud non bene facere, qđ facit tamen. Mouet hoc dubium in poſteris, & reſpondet. Ex iſto muſsitāt quidam, tam đ ſeipſis, quàm prælatis alijs, ſi verè conficiunt, vel ſacramenta aliqua adminiſtrant. Ad quod ſolebam dicere, quòd ſicut fidelis non debet de talibus nimiū muſsitare, ſic non debet partem affirmatiuam talium vt fidem accipere, ſed citra fidem ex bonis operibus, vel malis partem ſequentem tanquàm probabilem reputare. Quia certus ſum, quòd nec authoritas, nec ratio ſubducta reuelatione neceſsitat ad vnam partem diſiunctiuæ, vel aliā. Hæc Witcleff. AVTHOR. Sub obſcuris terminis, quantùm videtur, abſcondit Donatum. Ecce dubium eſt iſtud. Si muſsitantes iſti, cæteriq; prælati verè ſacramenta conficiunt, vel miniſtrant. Reſpondet, aut non reſpondet, quando ſicut muſsitare prohibet, ita partem affirmatiuam, quòd ſcilicet verè conficiunt, vetat accipere tanquàm fidem. Ratio, quia ipſorum

Auguſti. Chryſoſto. VVitcleff. VVitcleff.

Auguſti. 3 Aliâs præſentia.

prædeſtinatio non eſt de fide, ſi ſint preſciti, cùm ſint ſuſpenſi, nihil faciunt. Quid ergo? ex bonis operibus (inquit) vel malis debet partē ſequentem tanquàm probabilem reputare. Quam partem? quòd ſcilicet ſacramentum cō ficiunt, ſiue non. Iam prodijt Donatiſta, iam venit à tenebris, quòd ex vita ſua bona, vel mala ſacerdotes Chriſti faciunt ſacramēta. Et redit hæreſis Corinthiorum, vt vnuſquiſq; dicat ordinatus ab iſto vel illo, Ego ſum Pauli, ego autem Apollo, & hoc eſt euchariſtia mea, illa tua, quoniam vita hominis eſt in cauſa.

4 ¶ Adhuc † ordiamur à primo, vnde in hanc voraginem lapſi ſumus, & ordinatè veniam⁹ ad iſta. Prælatos inquit præſcitos Deus ſuſpēdit perpetuò tā ab officio, quàm à beneficio. Quare? quia iniuſtè facit quicquid facit prælatus extra gratiam prædeſtinationis. Toleremus iſta: petentes interea, ſi Cain non genera uit filios, & filias, vt ſcriptura Geneſis aſſeuerat? Aut ipſi non erant verè filij hominū, quos genuit Enoch filius eius Arad, & Irad, & reliqua generationis ei⁹ ſequela Malaël, Lamech, & Tubalcain princeps fabrorum in ære & ferro? Nunquid iſtum inter præſcitos ſuſpendit Deus perpetuò, tam à propagandi officio, quàm à beneficio ſuccedendi? Et quia iniuſtè fecit Cain quicquid fecit extra gratiam prædeſtinationis, ideo penitus nihil fecit, non ædificauit primus ciuitatem, non obtulit domino fructus terræ, & cætera, quæ ſcriptura cōmemorat? Sic Eſau nō eſt in benedictione paterna à fratre præuentus: non luctabatur in vtero, non regnauit in Edom in montibus Seir, non conſtituit duces multigenas imperante in terra Seir, priuſquàm reges habebāt filij Iſraël, quia præſcitus erat à domino? Eſau enim dominus odio habuit, Iacob dilexit. Si dicat nos extraneare materiam, quia ſenſibiliter eum infringimus: placeat, vt per ſpiritualia procedamus. Primoq; dicat vtrū diuin⁹ Balaā verā edidit prophetiam de Chriſto, dicēs. Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget virga de Iſraël, & cùm quinquies prophetauit in Iſraël, quanuis iniuſtè fecit quicquid fecit extra gratiam prædeſtinationis. Et Caiphas nonne verè exercuit pontificatus officium prophetando de morte domini ſaluatoris? Et dic mihi cur non verè ſacrificauit ſecundùm officiū, ſicut veraciter prophetauit? Quia ſi hoc conceſſeris ſacerdotibus veteris teſtamenti præſcitis, quòd non nihil faciunt, imò quòd verè ſacrificant extra gratiam prædeſtinationis, iniuriarum reſtat nobis actio, ſi noſtris negaueris. Ideo. 4. de baptiſmo contra Donatiſtas. ca.

18. *Auguſtinus.* Nunc ergo quæritur, quomodo poterunt homines ex parte diaboli pertinere ad eccleſiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, de qua etiā dictum eſt, Vna eſt columba mea &c? Quòd ſi non poſſunt, manifeſtum eſt inter alienos gemere, & intrinſecùs inſidiantes, & extrinſecùs oblatrantes. Tales tamen etiam intus & accipiunt baptiſmum, & habent, & tradunt, ſanctum per ſeipſum, nec vlla ex parte illorū malignitate violatū: in qua in finem vſq; perdurant. Hæc ille. AVTHOR. Notetur quod dicit, tales & accipiunt baptiſmum, & tradūt, nulla malignitate ſua violatum, in qua in finē vſq; perdurant, propter quam tunc impœnitentes facti damnati recedunt. Hi ergo præſciti erant, & tamen ſacramentum verum etiam intra eccleſiam & habebant, & dabant, ipſa præſcientia non obſtante. Aut nunquid Iudas verum euangelium prædicauit, & de locutis Chriſti Ieſu diſtribuebat egentibus verum cenſum, verumq;, & non fictum baptiſmum cùm cęteris dedit apoſtolis? Vnde ſuper illud Pſal. 10. Iuſtus autem quid fecit? *Auguſtinus.* Chriſtus quid nobis fecit, qui eundem traditorem ſuum, quem diabolum nominabat, qui ante traditionem domini nec loculis domini cis fidem potuit exhibere, cum cęteris diſcipulis ad prædicandum regnum cælorum miſit, vt demonſtraret dona Dei peruenire ad eos, qui cum fide accipiunt, etiam ſi talis ſit, per quem accipiunt, qualis Iudas fuit. Hæc ille. AVTHOR. Quid planiùs contra Witcleff dici poteſt? Ecce Iudas pręſcitus, & quanuis alius quiſquam talis vt Iudas traditor Chriſti, vt Iudas, diabolus, vt Iudas, præſcitus, vt Iudas, ad miniſtrandum ſacramenta, vel prædicandum mittatur, non minùs dona Dei per eum ad eos peruenięt, qui cum fide accipiūt. non dicit citra fidem cum leui reputatiōe. Ergo cum fide accipienda ſunt Dei dona per præſcitum, quem tu dicis perpetuò ſuſpenſum ab officio, & beneficio. Et quòd Deus dona ſua non dat ſuo capitali inimico, per quem veniant ad fideles, falſa coniectura iſta ſua cōfinxit. Eamus ad alios. Nicolaus diaconus verum obſequium menſis impendit. Et qui occaſione prædicabant, quanuis non caſtè, ſed ſuſcitantes preſſuram vinculis Pauli, Chriſtū tamen veraciter prædicabant. Vnde & Paulus gaudens gaudebat. Et ſchiſmatici baptizā tes Corinthios, dicentes, Ego ſum Pauli, ego Apollo, verum ita baptiſmum dabant, vt poſt eos baptizari non licuit. libro. 4. prædicto de vnico baptiſmo cap. 20. *Auguſtinus.* Apoſtolus de

Auguſti.

Auguſtin.

Auguſtin.

lus de illis inuidis, & maleuolis chriſtianam tamen ſalutem annuntiantibus. Siue occaſione (inquit) ſiue charitate Chriſtus annuntietur. Quapropter & intus, & foris peruerſitas hominum corrigenda eſt, diuina verò ſacramẽta, & eloquia non hominibus tribuẽda. Sequitur. Non nos concedimus hæretico baptiſmum, ſed illius baptiſmum, de quo dictum eſt, Hic eſt qui baptizat, vbicunq; inuenerimus, agnoſcimus. Perfidus autem etiam blaſphemus ſi in perfidia, & blaſphemia permãſerit, nec extra eccleſiam, nec intra eccleſiam remiſsionem accepit peccatorum. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Auguſtinus affirmatiuã partem vt fidem accepit: etiam vniuerſalem affirmatiuam ex fide Chriſti probauit. Illius, inquiens, baptiſmum, de quo dictum eſt. Hic eſt qui baptizat, vbicunq; inuenerimus agnoſcimus, ſit perfidus, ſit blaſphemus, ſi ſic permanſerit vſq; in finem, remiſsionem quidem peccatorum non accipit, ſed ibi tamen Auguſtinus verum cognoſcit (vt dicit) & non tantùm reputat ſacramentum, quia nec diuina ſacramenta, nec eius eloquia, ſunt hominibus tribuenda.

¶ Quòd iudicati à Deo ſecundũ præſcientiam ſic vera ſacramenta diſpenſant, ſicut ab eccleſia iudicati per ſententiã.

Aliâs præſentiã.

CAP. CXXVI.

SVMMA.

1 *Iudicati à Deo ſecundùm præſcientiam, ſuſpenſi, degradati &c. quomodo uera conficiant ſacramenta contra Witcleff. Et quid de hoc dicat Auguſtinus.*
2 *Auguſtinus quid cõtra neceſsitates abſolutas Witcleff dicat.*
3 *Iudæ præſcito datur ueniæ locus à domino, ut pœniteret eum facti ſui.*
4 *Auguſtini de prædeſtinatione ad fideles inſtructio.*
5 *Error pſeudoapoſtolorum contra Paulum. Et quomodo in hunc uidetur Witcleff incidiſſe.*
6 *Præſcitus quòd ſit nullus ſuperſtes huic uitæ, quin pœnitere poſsit finaliter, & ignoſcetur ei, etiam ſi manifeſtatus fuerit ſicut Cain.*

QVàm malè certus eſt ergo Witcleff, quòd nec authoritas, nec ratio ſubducta reuelatione neceſsitat ad vnam partem, vel aliam, quòd ſcilicet quis cõficit, vel miniſtrat aliquod ſacramentum, vel deficit, ſiue prædeſtinatus conficiat, vel præſcitus, quia niſi reueletur prædeſtinatio conſecrantis, nihil eſt factũ. Præſcitus nihil efficit, quia eſt ſuſpenſus perpetuò. Ideo ſicut nullus neceſsitatur credere eum prędeſtinatum, ſic null⁹, imò nec ipſe conficiens, credere tenetur ſe conficere ſacramentum. AVTHOR. Magna & indigeſta perfidia, fidei antiquæ Chriſtianitatis cõtraria, & in deſperationis pelagus compulſiua. Et ego dico in parte Chriſti, ſum certus, quòd nec ratio, nec authoritas, nec diuina vlla reuelatio te neceſsitat ad partem iſtã blaſphemã, ſed falſa neceſsitas futurorum ſine fundo fundata. Primò dicemus de fide certiſsima, in qua generaliter miniſtratur ſacramentorum confectio. Et ſecundò qualis debet eſſe apud vnũquenq; fidelem de ſua prædeſtinatione profeſsio. Dicamus cum hoſtibus noſtris, vnunquenq; præſcitum iudicatum à Deo, dicam⁹ eſſe ſuſpenſum. Quid reſtat amplius? concludat quod intendat. Ergo non conficit, nõ miniſtrat. Negamus eſſe conſequẽs, ſed vt priùs dixi, ſibi forſan miniſtrat ad pœnam, non autem non conficit, ſed ſicut iudicatus ab eccleſia, forſan ſuſpenſus, forſitã degradatus ne miniſtret, eſt prohibitus, ſed tamẽ verum eſt miniſterium ſacramenti quod conficit, ſi præſumat: ita † iudicatus à Deo, ſuſpenſus, degradatus, & quodcunq; aliud dixeris, quãdiu miniſterium vſurpat eccleſiæ, vera conficit ſacramenta, & dijudicante eũ Chriſto, contra Chriſti ſententiam vera dona. Vnde libro. 2. contra Creſconium cap. 20. *Auguſtinus.* Si autem quæris quomodo baptizent, quos damnauit eccleſia? Reſpondemus eos ſic baptizare, quomodo baptizant, quos damnauit Deus, ante quàm ꝺ illis quicquam iudicaret eccleſia. Qui enim mente peruerſa videtur intus eſſe cùm foris ſit, ab ipſo Chriſto iam iudicatus eſt. Paulus autem Apoſtol⁹ dicit. Eccleſia ſubdita eſt Chriſto. Non ergo debet eccleſia ſe Chriſto præponere, vt putet baptizare poſſe ab illo iudicatos, à ſe autem iudicatos baptizare non poſſe, cùm ille veraciter iudicet, Eccleſiaſtici autem iudices, ſicut homines plerunq; fallantur. Baptizant ergo quantum attinet ad viſibile miniſterium & boni, & mali. Inuiſibiliter autem per eos ille baptizat, cuius eſt & viſibi

VViteleff.

1

Auguſtin.

le baptiſma,& inuiſibilis gratia.Hæc ille. AVTHOR.Diſcute verba doctoris,attende caſum. Quærit vnus,vtrum, qualiter ve baptizent,quos damnauit eccleſia,propter hoc,qđ ſuprà iam dixit.Vbicunq; baptiſmum Chriſti inuenit,illud agnoſcit,inter perfidos quoſlibet,vel blaſphemos.Reſpondet,ſicut baptizant ij,quos damnauit Deus antequàm de illis quicquam iudicaret eccleſia.Hoc ergo maximè præſupponit,quòd damnati à Deo, priuſquàm de eis quicquam iudicaret eccleſia,ſacramenta miniſtrare potuerant. Quantò magis damnati per eccleſiam, cuius iudices frequenter iudicando falluntur?Maximè cũ dãnati per Chriſtũ extra membra eius ſunt, & extra eccleſiam,ſicut ſequitur ibi cap.21. Auguſtinus. *Auguſtinus.*Tingere poſſunt boni,& mali,abluere autem conſcientiam non niſi ille, qui ſemper eſt bonus, ac per hoc neſciente eccleſia propter malam & pollutam conſcientiam damnati à Chriſto iam in corpore Chriſti non ſunt, quod eſt eccleſia, quoniam non poteſt Chriſtus habere membra damnata, proinde & ipſi extra eccleſiã baptizant. Omnia quippe iſta monſtra abſit, vt omnia in membris illius columbæ vnicæ computentur. Abſit, vt intrare poſsint limites horti concluſi:cuius ille cuſtos eſt,qui non poteſt falli. Qui tamen ſi confitentur, & corriguntur, tunc intrant, tunc mundantur,tunc in arboribus horti concluſi,tunc in membris columbæ vnicæ numerantur,nec tamen denuò baptizantur. Ita & cùm ab hæreticis veniunt cum ipſo baptiſmate,quod foris habuerunt,ſed & cum ipſa mũdatione,quam intus accipiunt:vt quod defuit præſtetur,quod autem non mutatum eſt,approbetur.Hæc ille.AVTHOR.Chriſtus ecce non poteſt habere membra damnata,qualia ſunt omnia illa monſtra præſcita, quæ tamen extra eccleſiam baptizant,ſicut & extra VVitcleff Chriſti gratiam.Quid igitur arguit Witcleff? quid putat concludere,quando ſic ſumit?prælatus preſcitus eſt perpetuò ſuſpenſus à Deo. Placet eum eſſe ſuſpenſum,iudicatum, & damnatũ,ſed tamen conficit,& baptizat,non tamen intra eccleſiam,ſed extra eam:non quidẽ iuſtè,ſed iniuſtè,ſicut Ananias ſedens iudicauit Paulum ſecundùm legem, ſed contra legẽ iuſsit eum percuti, Actuum. 23. Sic iſte celebrans,aut ordinans ſecundùm ordinem Chriſti,celebrat tamen,aut ordinat contra Chriſti
2 eccleſiam,& legem Chriſti.Nota † item contra neceſsitates abſolutas Witcleff, cùm dixexit Auguſtinus de damnatis.Abſit,vt intrare poſsint limites horti concluſi, ſtatim ſubmittit.Qui tamen ſi confitẽtur, & corrigũtur,tũc intrant.Intelligit ergo Auguſtinus in his, & ſimilibus non poſſe ſecundũ ſuppoſitionem, id eſt,quandiu ſic permanſerint, non abſoluto ſermone ſimpliciter,non poſſunt præſciti, & à Deo damnati hortum eius intrare concluſum,& inter membra eccleſiæ cõputari. Hoc eſt,ſi non confitentur,& redeant. Si autem redierint, tunc membra vera fient,inquit Auguſtinus.Aliter cur expectaſſet dominus pœnitentiam Iudæ traditoris tempore ſanctæ cœnæ,ſi ipſum fuiſſet impoſsibile pœnitere finaliter? Vnde ſuper illud Matthæi.Vnus veſtrũ me traditurus eſt.in expoſitione Matthæi.Ra Rabanus.
*banus.*Omnia ſic agit Iudas, vt tollatur ſuſpicio traditoris, ſed qui de paſsione prędixerat, & de proditore prædicit,dans locum pœnitẽtię,vt cùm intellexiſſet ſciri cogitatiões ſuas, & occulta conſilia,pœniteret eum facti ſui,& tamen non deſignat ſpecialiter,ne manifeſtè coargutus,impudentior fieret. Mittit crimen in numero,vt agat conſcius pœnitentiã. Hæc
3 ille. AVTHOR.Dat† ecce locum pœnitentiæ dominus preſcito,vt pœniteret eum facti ſui,vt agat conſcius pœnitentiam,mittit Chriſtus crimen in numero. Quis ſenſatus diceret Chriſtum fruſtra expectaſſe pœnitentiam talis præſciti,quæ item de omnipotentia ſua venire non poterat?Si ergo impium eſt ſic dicere,ſed confiteri poſſunt præſciti,& hortũ cõcluſum intrare poſſunt,& Chriſti mẽbra pœnitentes facti taliter eſſe poſſunt, quanuis ſi præſciti ſint,hoc futuri non ſunt, ſic temperat verba fidei in hac re de preſcientia Dei,& poſſibili pœnitentia finaliter blaſphemantis. libro quarto ſuper Lucam cap.5.*Beda*. Qui ſti- Beda.
mulat9 inuidia calumniatur Chriſtum, Deiq; verbum,& opera ſpirituſſancti dicit eſſe Beelzebub,iſti non dimittetur,neq; in præſenti ſeculo,neq; in futuro. Non quod negemus, ſi pœnitẽtiam agere poſsit,poſſe dimitti ab eo, qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire,ſed quòd ipſi iudici,& largitori veniæ credentes, qui & ſe pœnitentiam ſemper accepturum, & hanc blaſphemiã nuſquã dicit eſſe remittendam, credamus hunc blaſphemum exigentibus meritis ſicut nun quàm ad remiſsionem, ita nec ad ipſos dignę pœnitentiæ fructus eſſe peruentu rum.Hæc ille. AVTHOR. Iunge principium fini, & habebis non negantem Bedam tali blaſphemo poſſe peccata dimitti,ſed aſſerentem non dimittenda finaliter, quia nunquàm ad fructus pœnitentiæ dignos perueniet. Propter hoc ergo certum de facto eſt præſci-

præſcitus ad pœnam, non propter impotentiam pœnitendi. Sed quæ ſpes reſtat fidelibus de prædeſtinatione latente? Nũquid præſciẽtiæ ſuæ ſtimuli habent ſemper agitare cor tremulum, & de ſingulis ſacramentis dubitare, p
VVitcleff. præſcientia miniſtrantis? Sic ſolet Witcleff culpare fideles, quòd hæc accipiant generaliter tanquàm fidem, ſed citra fidem iubet ex operibus leuiter reputare. AVTHOR. Breuiter dico ad iſtum ſicut blaſphemum, ſic & deſperationis authorem, quòd in leuioribus cauſis iuſsit Chriſtus fidem habere, & aſſequi credere qđ petamus. Si potes credere, omnia poſsibilia ſunt credenti, ait Chriſtus patri habẽtis ſpiritum mutum: quaſi in fide eius ejiceret. Et Petrus, quia cœpit mergi, de fide modica increpatur. Diſcipuli autem monentur accipere tanquàm fidem, ſe ſatis accepturos ad victum, ſi cuncta relinquant, ſicut lilia veſtiũtur, & paſſeres aluntur à patre cæleſti. Quantò magis vos, inquit, modicę fidei? Et ſi fidem haberent vt granum ſinapis, poſſent montem verbo transferre. Mirabilis Deus! Nonne magis eſt anima, quàm eſca? Si ergo fides nobis indicitur ad conſequendam à Deo eſcam corpoream, quantò magis ad prædeſtinationis gloriam obtinendam? Et ſuper hoc verbũ Matth. 17. Quare non potuimus eijcere illum? Qui dixit illis. Propter incredulitatem
Hieronym. veſtram. in commentario *Hieronymus*. Hoc eſt quod in alio loco dixit. Quæcunq; in nomine meo petieritis, credentes accipietis. Ergo quotiens non accipimus, non præſtantis eſt impoſsibilitas, ſed culpa poſcentium. Si habueritis fidem vt granum ſinapis, dicetis monti huic, tranſi, & hinc tranſibit. Hæc ille. AVTHOR. Compara cauſas cauſis, tranſlationem montis in mare ad hoc, propter ſalutis effectum corpus immiſſum lauacro baptizare, corpus noſtrum reficere pane cibario: & animam, & corpus cæli paſcere ſacramento, ſpiritum mutum, ſed vnicum de obſeſſo filio deijcere, & authoritate ſpirituſſancti vniuerſa crimina remittendo ſeptem dæmonia de mẽte fidelis expellere. Et quod ad nos pertinet, contra naturam ceſsibilis vndæ ſaluum hominem ad litus euehere, & contra futuritiones neceſſarias, ſuper omnes fluctus fallibilis logicæ mergendum inferis, per fidem, & gratiam ſaluatoris cæli ſedibus collocare. Si prima leuia præſtabit pater in fide petentibus, & hoc iubemur non citra fidem (vt perfidus dicit) ſed plena fide competere: ſecunda, quæ ſunt fidei ſacramenta, & præordinationis ad gloriam, magis fideliter poſtulemus, & tanquàm fidem ea accipiamus eſſe perfecta à Deo, & conceſſa. Qui indiget ſapientia, poſtulet à Deo (inquit Iacobus) qui dat omnibus affluenter, & poſtulet in fide, nihil hæſitans. Si fides neceſſariò præcedit obtentum, qualiter deeſſe poterit conſecuto? an non eadem fide Deum oro, vt commodet, & hæreo fideliter largienti? Et iterum ſi hęſitatio culpatur in petendo quamlibet humanam ſapientiam, quãtò magis confidenter orare debemus ad conſequendum ſapientiam æternæ prædeſtinationis ad gloriam? A qua hæſitatione, & deſperatione dehortatur omnino fideles libro de bono perſeuerantię verſus finem *Auguſti-* Auguſti.
4 *nus*. Illum † etiam modum, quo vtendum eſſe in prædeſtinationis prædicatione nos diximus loquenti apud populum, non exiſtimo debere ſufficere, niſi hoc, vel huiuſmodi aliquid addat, vt dicat. Vos itaq; etiam ipſam obediendi perſeuerantiam à patre luminum, à quo deſcendit omne datum optimum, & omne donum perfectum, ſperare debetis, & quotidianis orationibus poſcere, atq; hoc faciendo, confidere non vos eſſe à prædeſtinatione populi eius alienos: quia etiam, vt hoc faciatis, ipſe largitur. Abſit autẽ à vobis ideo deſperare de vobis: quoniam ſpem veſtram in Chriſto habere iubemini, non in vobis. Sequitur. Hanc ſpem tenentes, ſeruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quoniam de vita æterna, quam filijs promiſsionis promiſit, non mendax Deus ante tempora æterna, nemo poteſt eſſe ſecurus, niſi conſummata fuerit iſta vita, quæ tentatio eſt ſuper terram. Hæc ille. AVTHOR. Iſtum modum inſtruendi populum cautè & item fideliter de prædeſtinationis articulo tradit Auguſtinus, in quo non citra fidem leuiter reputare docuit nos ipſos eſſe ſaluandos, & prædeſtinatos ad gloriam, ſed hoc datum optimum à Deo ſperare, ab ipſo quotidianis orationibus hoc poſcere, & hoc faciendo, confidere non nos à prędeſtinatione ſui populi alienos, de qua nemo vſque poſt conſummatam hãc vitam poteſt eſſe ſecurus. Ecce confidere iubet ſperare catholicè, non hæreticè reputare. Hac confidentia, & ſpe, qua bonum eſt confidere in domino, & non in homine. Super
Auguſtin. Pſalmum. 115. *Auguſtinus*. Nec quiſquis ſecundùm quendam modum dici poteſt angelus bonus, ſic à me cogitetur, vt in eo confidere debeam. Nemo enim bonus niſi Deus ſolus. Et cũ videtur adiuuare homo, vel angel⁹, cũ hoc vera dilectiõe faciũt, ille per eos facit, q eos ꝑ modo eorũ bonos fecit. Hęc ille. AV

THOR.

THOR. Sed præſto eſt hæreticus, expectat, ſcio, vt dicat, hoc de noſtra prædeſtinatione
V Vitcleff. habet vnuſquiſq; pro ſeipſo confidere, ſed ſi prælati præſciti cæſareos clericos ordinent, non accipiendum eſt pro fide, quòd ſic fuerint ordinati. AVTHOR. Et † dicit eccleſia. Qualiter confidere debes hoc de te, & non hoc ipſum confidere de prælato? Hic erat error pſeudoapoſtolorum contra Paulum. contra quos iterum Paulus. Si quis confidit ſibi Chriſti ſe eſſe, hoc cogitet iterū apud ſe, quia ſicut ipſe Chriſti eſt, ita & nos. 2. Corinthi. 10 Hoc habet antiſtes dicere Witcleuiſtæ. cur non confidis in ordinatione Dei per manus meas? quia forſan non confidis me de prædeſtinatis ad gloriam. Cur non? Quid de te confidis? Nunquid quòd ſolus es Chriſti? Noli hoc. Vnus dominus, & vna fides in domino. Hoc igitur cogita apud teipſum, quia ſicut tu Chriſti es, ita & nos. Super quem locum in ex
Ambroſius poſitione *Ambroſius*. His (inquit) loquitur, quorum tangit ſuperbiam, qui de ſe preſumentes inflatione animi, minus quàm dignum erat, de Apoſtolo ſentiebant, quaſi non egerent præceptis eius. Quos commonet, vt ſi de ſe confiderent, quòd erant ſerui Chriſti, nō vtique deberent de Apoſtolo dubitare. Sed & eo quanuis impar ſit, vel ſimiliter ſentire, cùm vtiq; magis præferre ſibi deberent magiſtrū gentium. Sed ſic humilitatem illos in ſe docet æquans ſe illis, cùm eſſet vas electionis, & magiſter gentium in fide, & veritate. Hoc ergo vult illos conſiderare, quod vtiq; clara luce videtur: quia de Apoſtolo nemo quærentium non plùs æſtimet, quàm de ſe: quantò magis nemo minùs, quàm de ſe debeat æſtimare? Hoc ergo conteſtatur, ac docet, ne elatione mentis, bonæ vitæ meritum perderent. Qui enim ſcit ſe aliqd eſſe, humiliet ſe, vt amplior fiat. Hęc ille. AVTHOR. Hoc audiant miſeri Witcleuiſtæ: hanc attendant apoſtolicam lectionē, dimiſsis reputationibus friuolis Antichriſti. Non reputes leuiter, imò quòd confidas in domino te Chriſti eſſe, placet apoſtolo, ſed non teipſum ſolum. Hoc enim ſi neges Apoſtolo, imò vel eius ſucceſſori prælato, animi inflatione præſumis. Quia hoc de eo, ſcilicet, quòd Chriſti, quanuis impar fuerit, vel ſimiliter, vt de teipſo ſentire debebis: & hoc ad minus, cùm magis tibi magiſtrum multarum gentium antiſtitem tuum præferre debueras. Probat hoc, quia ſi non plùs æſtimet de eo, quàm de ſe, quantò magis, nec minùs debeat æſtimare? Probat hoc, vt conteſtatur, & docet Apoſtolus, ne elatione mentis, meritum vitę perdat. Sed qui ſcit ſe aliquid eſſe, humiliet ſe, vt amplior fiat. Verè ergo eſt plurimùm formidanda doctrina Witcleff, quam quotiēs infert, & docet ſequaces alios chriſtianos in omni ictu oculi ſuſpicari præſcitos. Et ſi nemo illorum ſic æſtimat ſeipſum, quanuis priora opera gerat, quomodo non per ſuperbiam ſuæ mentis meritum vitæ perdat, contra Apo
6 ſtolum hoc teſtantem edicat. Maximè † quia nullus eſt præſcitus ſuperſtes huic vitæ, quin pœnitere poteſt finaliter, & ignoſcetur ei, etiā ſi manifeſtatus fuerit ſicut Cain: & vt fructuoſè pœniteret, ſub terrore dimiſſus. Vnde de quæſtionibus noui & veteris teſtamenti cap. Auguſtin.
5. *Auguſtinus*. Talis eſt cauſa improuidi ac paricidæ Cain, qualis & illius nequam ſerui, qui gratus effectus, eijciens ſuffocabat ſeruum ſuum, vt & de præterito ignoto ſibi facinore, & de impietate in conſeruum admiſſa, inexcuſabilis damnaretur. Et tamen ad præſens non eſt damnatus Cain, ſed confuſus, & reus ſub terrore dimiſſus eſt ſuper terrā, vt ſi pœniteret, ignoſceretur ei. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Cain, quāuis præſcitus ab æterno, nō tamē eſt pro præſenti damnatus. Et ideo expectatus in terra, vt ſi pœniteat, ignoſcatur eidē. Qanuis autē facturus nō eſſet hoc, tamen iam arguitur potuiſſe.

¶ Ad literas teſtimoniales epiſcoporū pro clericis ordinādis

CAP. CXXVII.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui literas epiſcoporum teſtimoniales pro clericis ordinandis contemnit, confutatur.*
2 *Legis naturalis & ſcriptæ ex Auguſtino comparatio.*
3 *Paulus quòd uſus fuerit literis teſtimonialibus pro ſuſceptione Oneſimi ad fraternitatem. &c.*
4 *Canon apoſtolorum, quòd Epiſcopi peregrini, preſbyteri, aut diaconi ſine commendatitijs non ſuſciperentur literis,*
5 *Commendare quid ſecundùm Haymonem.*
6 *Commendare quid ex Hieronymo.*
7 *Concilium Mileuitanum, quòd ordinati accipiant literas*

literas ab ordinatoribus &c.

8 *Literæ quòd tradantur ordinatis ab ordinatoribus ſine ambitione, ex antiqua patrum regula.*

1 TEſtimonium † perhibet de me, qui miſit me pater, ait Ieſus dominus noſter. Ioānis. 8. Qua ergo temeritate hæretica eleuabitur Witcleff ſuper Chriſtum, nolentem aggredi ſacerdotis officium hîc in terris, niſi teſtimonio mittentis eum patris, reſpuens, & contemnens teſtimonium ſui patris antiſtitis conſecrantis, & mittentis, cùm dicat ex parte Chriſti, & eccleſiæ, Vade, & prædica verbum Dei populo tibi commiſſo? De ſermone domini in monte capi. 69. Cùm plùs debet credi operibus, quàm atramento, vel chartis epiſcopi, magis eſt operibus presbyteri attendēdum, quàm ſcripto epiſcopi ordinantis. Ad iſtum autem ſenſum dixit Chriſtus Ioannis. 10. Operibus credite. Ideo patet, quòd nullæ tales literæ teſtimoniales darent fidem fidelibus, quòd quis ſit ſacerdos, ſiue epiſcopus, ſed vita euangelica hoc probaret. Hæc Witcleff.

VVitcleff.

AVTHOR. Quid ergo, ſi vita euangelica reperiatur in fœmina, vel laico coniugato, nunquid probatur ea ipſa ſtatim epiſcopus, vel ſacerdos? Hoc ergo reputo te dicturū. Sed in leuiori cauſa Tobias non commodauit Gabelo decem talenta ſine teſtificatione chirographi. Et tamen plùs credi potuit ſanctæ vitæ Tobię, & pijs eius operibus, quòd crediderat talem ſummam: quàm atramento, vel chartis Gabeli. Sāctus itaq; Ieremias non emit poſſidendum agrū Hanameelis ſui patruì in Anathoth propter ſeptem ſtateres, & decem argenteos ſine libro ſcripto, & ſignato, & adhibitis teſtibus. Ieremiæ. 32. quanuis vita ſua euangelica iuſtitiam poſſeſsionis eius ritè ꝓbaſſet. Et tu tantum Chriſti populum, & agrū eccleſiæ commitis epiſcopo emptum tanto pretio ſanguinis Chriſti, ſine authoritate ſcripti, vel teſtificatione ſenſibilis ſigilli, aut humanitùs dati teſtimonij, vt liberiùs ſubintrēt falſi fratres tui, & ſub veſtimentis, & ſimulatis operibus ouiū lupi tui rapaces. Hoc eſt quod optas, omnes nouerunt. Aut quid proficit comparatio tua ſtraminea, quaarguis, plùs debet credi operibus, quàm chartis, ergo nullæ literæ teſtimoniales darent fidem fidelibus, quòd quis ſit ſacerdos, vel epiſcopus? Forma arguendi à Manichæo tuo ad te vſq; protrahitur. Ipſe enim argumento deduxit: nullum bonum creatum eſſe, quia Deus fuit magis bonum. Vnde libro contra epiſtolam fundamenti capitulo. 35. *Auguſtinus.* Quòd ſi dixerimus, non iam eſſe iſta bona, quæ de nihilo facta ſunt, ſed tantummodo Dei naturam bonam eſſe, inuidemus tantis bonis, & vox ipſa eſt, iniuriam putare non hoc eſſe, quod Deus: & ideo nolle eſſe aliquod bonum, quia ei præponitur Deus. Quæſo patere naturam animæ rationalis aliquantò minus eſſe, quàm Deus eſt, & tantò minus, vt poſt ipſum te melius aliquid non ſit. Sequitur. Superbus es in Deum, ſi indignaris, quòd te antecedit, & nimis contumelioſè de illo ſentis, ſi non ineffabiliter gratularis tam magnum bonum eſſe te, vt ſolus ſit ille præſtantior. Hæc ille. AVTHOR. Ita patere tu Witcleff chartas, & literas teſtimoniales epiſcopi eſſe bonas, ſi vitam, & opera ſacerdotis præferre contendas. Superbus es, ſi indigneris contra literas, quia opera antecedunt. Cęlum melius eſt terra, ſolſilice, myrrha mero, nō tamen terra nulla eſt, ſilex, aut merum. Viuacior etiam eſt lex creatoris inſerta cordibus, tanquàm tabulis lapideis, ſiue chartis, hanc tamen Deus expreſsit viſibilibus literis, tam ad authoritatem, quàm ad manifeſtationem legis æternæ. Vnde de quæſtionibus noui & veteris teſtamenti capi

Auguſti.

2 tulo. 4. *Auguſtinus*, Primum † lex formata in literis dari non debuit: quia in natura ipſa quodammodo inſerta eſt, & creatoris notitia ex traduce non latebat. Nam quis neſciat, qd bonæ vitæ conueniat: aut ignoret, quia quod ſibi fieri non vult, alij minimè debeat fieri? At autem vbi naturalis lex euanuit, preſſa conſuetudine delinquendi, tunc oportuit manifeſtari, vt Dei iudicium omnes audirent, non quòd penitus obliterata eſt, ſed quia maxima eius authoritate carebant, idololatrię ſtudebatur. Timor Dei in terris non erat, fornicatio operabatur, circa rem proximi auida erat concupiſcentia. Data ergo lex eſt, vt quæ ſciebantur, authoritatem haberent, & quæ latere cœperant, manifeſtarentur. Hæc ille. AVTH. Habeat pondus ſuum Auguſtini ſententia. Comparat duas leges, naturalē, & ſcriptam. Prima eſt excellentior, non requirēs ſecundā, ſi illi apud homines remanſiſſet authoritas: oppreſſa eſt mole peccaminum. Idcirco ſcripta lex prodijt, vt authoritatem ſuam prima lex habeat, & manifeſtationem. Ita vita bona non eſt in exterioribus actibus, ſed in arca cordis. Nec tamen omnis vita bona ordinat ſacerdotē. Idcirco ſatis laicaliter dicitur, quòd ex vita, vel operibus ſacerdos debet agnoſci. Sed quanuis longè maior ſit conſe-

Manichæ.

cratio

cratio, vel poteſtas interior, quàm charta atramento deſcripta, deſignans epiſcopum, ipſa eius authoritas ſine ſcriptura nobis manifeſta non eſſet. Deſcripta ergo, & ſignata poteſtas ſacerdotis exigitur, vt interna per hanc manifeſtetur authoritas. Et nõne legiſti Chriſtum dixiſſe diſcipulis, Cùm venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre, ſpiritum veritatis, qui à patre procedit, ille teſtimoniũ perhibebit de me? Et ſtatim addit. Et vos teſtimonium perhibebitis, quia ab initio mecum eſtis. Ioannis. 15. Iterum nonne legiſti Chriſtum dicere, Si teſtimonium hominum accipitis, teſtimonium Dei maius eſt? Ioannis. 5. Maius ergo teſtimonium habet Chriſtus teſtimonio apoſtolorum, quando teſtimonium habet ſancti ſpiritus. Cur ergo non ſpernit, aut cur ſibi inſtaurat teſtimonium hominum quod minus eſt? dicens, Et vos teſtimonium perhibebitis. cùm iam plenum teſtimonium Dei haberet, quòd eſt maius. Sicut Witcleff contemnit teſtimonium literarum epiſcopi, quia plùs credi debet operib⁹, quàm his chartis. Ad rem verò eſt, quòd Paulus apoſtolus non mittit nuntios cum collectis pauperum ſanctorum in Hieruſalem, niſi teſtimonio probatos per epiſtolas. primę Corinthiorum. 16. Cùm autem preſens fuero, quos probaueritis per epiſtolas, hos mittam perferre gratiã veſtram in Hieruſalem. Maior autem eſt gratia ſpiritualis ſacerdotij, quàm temporalis peculij. Non ergo niſi probatos per epiſtolas, vel æquiualenter, habent epiſcopi mittere perferre gratiam ſacerdotij populis diuidendam. Et quid dicet Witcleff, cùm ab eodem Paulo audierit, quòd † non ſine literis teſti-
3 monialibus de ſuſceptione Oneſimi ad fraternitatem, de ſeruitute Philemonis, & miniſterium euangelij eundem Oneſimum ad dominum ſuum miſit? Obſecro te, inquiens pro meo filio, quem genui in vinculis, qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem mihi, & tibi vtilis, quem remiſi. & tamen plùs credi potuit vitæ, & operibus deuoti Oneſimi, quàm huiuſmodi chartæ Pauli. Quid igitur obijcis noſtris epiſcopis, ſi hunc Apoſtoli morem obſeruent, vt nullum ordinatum, vel in euangelij ſeruitutem conſecratum emittant ſine teſtimonialibus literis, ne plebs incauta, aliquem inordinatum pro ordinato, laicum pro clerico, Witcleuiſtã pſeudopreſbyterum pro catholico ſacerdote ſuſcipiant, aut item ſibi conſtituant, ad morem Michę illius idololatræ. de quo Iudicum. 17. Ædiculam Deo ſuo ſeparauit. & fecit Ephod, ac theraphim, id eſt, veſtem ſacerdotalem, & idola. Impleuitq; vnius filiorum ſuorum manum, & factus eſt ei ſacerdos. Et in ſequentibus leuiten ſuſcipiens peregrinum, ſponſione illi facta, de muneribus impleuit manum eius, & apud ſe retinuit ſacerdotem. Hanc optat Witcleff ſibi, & ſuis, ad perficiendum ſibi presbyteros licentiam generalem. Non ergo ſine cauſa in ſcriptis ſanctis apoſtoli lite
4 ras teſtimoniales inuenerant. Et † item non citra ſcripturas inſtituerant, vt nullus peregrinus epiſcopus, ſacerdos, vel diaconus ſine cõmendatitijs ſuſciperetur epiſtolis. vt habetur inter canones apoſtolorum. 34. capi. Nullus epiſcoporum peregrinorum, aut presbyterorum, aut diaconorum ſine commendatitijs ſuſcipiatur epiſtolis. Et cùm ſcripta detulerint, diſcutiantur attentiùs, ſi prædicatores pietatis extiterint: & ita ſuſcipiantur, quæ ſunt neceſſaria ſubminiſtrentur eis: & aliter ad communionem nullatenus admittantur, quia per ſurreptionem multa proueniunt. Hæc ibi. AVTHOR. Pondera canonis edictum, & rationem eius: ſcripta ordinationis ſuæ deferant ordinati, & delata, diſcutiantur attentiùs. Cur id? Quia p ſurreptionẽ multa proueniũt. Nonne ideo Chriſtus apoſtolos ſuos ſignorum exhibitione quaſi firma ſcriptura teſte miſit in mundum? Et ipſe item Chriſtus contra dubios poteſtatis ſuæ diuinæ allegare cœpit miracula. Opera, inquit, quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me. Et hæc erant opera, non vitæ tantùm, ſed ſignorum: de quibus Chriſtus ait, quod tu dixeras, operibus credite, ſcrutare ſcripturas, vt aptiùs intelligas nec peruertas. Obijcere cupit Witcleff, quòd apoſtolus Paulus commendatitias noluit. 2. ad Corinthi. 3. Incipimus autem iterum noſmetipſos commendare: aut nunquid egem⁹ ſicut quidam commẽdatitijs epiſtolis ad vos, aut ex vobis? quaſi dicat, non. Sed ambiguitas commendationis decepit noſtrum Witcleff. Eſt enim commendatio laudis, & commendatio traditionis. Neutram tamen contempſit Paulus vt illicitam: ſed primã repulit importunam: ſicut & victum euangelicum propter pſeudoapoſtolos. Vnde in eodem loco *Haymo.* Commendare
5 † id eſt, laudare. Nunquid non ſe, & alios laudauit paulò ſuperiùs? fecit vtiq; & ſuperiùs: & iterum in iſto loco, & in ſequentibus. Sed cùm ſapientia dicit per Salomonem, Laudet te alienus, & non os tuũ, quare ſe laudat Apoſtolus? Nimirum idcirco, vt Corinthios ab amore pſeudoapoſtolorum retraheret ad amorem ſui, aliorumq; veridico-

Canones. apoſtolorum.

Haymo. Commendare.

dicorum apoſtolorum. Aut nunquid egem⁹ ſicut quidam commendatitijs epiſtolis,id eſt, laudatitijs,ſiue laudatiuis,quæ ab alijs gentib⁹ & eccleſijs ad vos mittantur, aut ex vobis ad alios,quæ nobis teſtimonium laudis,& ſancti tatis perhibeant,ſicut quidã,ſubaudis faciunt, pſeudo,videlicet apoſtoli, & Iudæi, qui accipiunt à ſcribis,& Phariſæis, pontificibuſq; Iudeorum literas,vt pro ſanctis,& religioſis prę dicatoribus habeantur?Nõ indigemus veſtra laude,neq; epiſtolis laudatiuis, quæ nobis teſtimonium laudis perhibeant.Hæc ille. AVTHOR.Eſt † & alius ſenſus, & modulus cõ-
6 mendandi,prout *Hieronymus* dicit: commendare,pro tradere,& deſignare quenquam accipiendum pro tali.Et ſic iubet canon apoſtolorum & epiſcopum,vel ſacerdotem peregrinum in partibus commendandum: & iteratò populum ſalutandum.prout ab illa antiquita te Sixtus papa præcepit.7.à beato Petro ſecũ dùm *Hierony*.de geſtis Romanorum pontificum ex Damaſo.vbi dicit. Hic conſtituit, vt quicunq; epiſcoporum euocatus fuiſſet ad apoſtolicam ſedem,rediens ad parochiam ſuã non ſuſciperetur,niſi cum literis ſalutationis ſedis apoſtolicę patriarchæ,plebiq; formatis.
7 Hæc ille. AVTHOR.Item † ab hac antiquitate traxit concilium Mileuitanum ſuum decretũ,cui interfuit Auguſtinus, & ſubſcripſit ſe.cap.14.Deinde(inquit)placuit, vt quicũq; deinceps ordinantur,literas accipiant ab ordinatoribus ſuis manu eorum ſubſcriptas,continentes præſulem,& diem:vt nulla altercatio de poſterioribus, vel anterioribus oriatur.
8 Hęc ibi.AVTHOR.Et † quòd omnes ſubſcriptiones tales, & literæ iuxta antiquam patrum regulam,& ſine ambitione tradantur,decreti ſui cap.5. inſtituit *Gregorius* papa. Antiquam patrum regulam ſequẽs,nihil vnquàm de ordinationibus accipiendum eſſe conſtituo,neq; ex datione pallij,neq; ex traditione chartarum,neq; ex ea,quam noua per ambitionem ſimulatio inuenit appellatione paſtelli.Quia enim ordinando epiſcopo pontifex manum imponit:euangelicam lectionem miniſter legit,confirmationis verò huius epiſtolam notarius ſcribit:ſicut pontificem manum non decet,quam imponit,vendere, ita miniſter,vel notarius nõ debet in ordinatione ei⁹ vocem eius,vel calamum venundare.Pro ordinatione ergo,vel pallio,chartis,atq; paſtello eundem,qui ordinandus eſt,vel ordinatus aliquid dare prohibeo. Ex quibus prædictis rebus ſi quis aliquid commodi appellatione exigere,vel petere aliquid fortè præſumpſerit, in deſtricto Dei omnipotentis examine reatui ſubiacebit.Is autem,qui ordinatus fuerit, ſi nõ ex placito, neq; exact⁹, aut petitus poſt acceptas chartas, & pallium offerre aliquid ex clero gratiæ tantummodo cauſa voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus, quia ei⁹ oblatio nullam culpæ maculam gerit,quæ ex accipientis ambitu non proceſsit. Hæc ille in libro decretorum pontificum.

Hierony. Commendare.

Hierony.

Concilium Mileuitanũ

Gregorius.

¶Vbi diſplicet Witcleff continentia clericorum.

CAP. CXXVIII.

SVMMA.

1 *Continentia clericorum ubi diſpliceat Witcleff.*
2 *Iouiniana hæreſis circa coniugium. Et quomodo hanc amplecti uideatur Witcleff.*
3 *Valdenſium error octauus à Guidone recenſetur.*
4 *Auguſtinus quid de continentia clericorum dicat. Et quàm mundi debeant eſſe. Et quomodo non liceat eis habere uxores.*
5 *Preſbyteris legis ueteris quare erant ad tempus licita coniugia, & quare noſtris ſint illicita, ex Beda, & Ambroſio oſtenditur.*

1 COntinentiam † clericorum ab apoſtolorum temporib⁹ hucuſq; laudatã,cæterorũq; religione profeſſorum vt cælibem vitam ducant fama refert redarguiſſe Witcleff: ſeeundùm alios autem non eam ſatis laudabilẽ prædicaſſe.Fateor tamen, me ſæpe vidiſſe in libris eius,quòd laudauerit caſtimoniam clericorum,& cælibum.Fœtor tamen ſordidæ ſectæ ſuæ,qui de geſtis in conuenticulis eorum foras erumpit,authorem accuſat. Vnde autẽ naſceretur occaſio eis in libris eius,tandem reperi ſcriptum eſſe in libro de officio paſtorali.29.vbi dicit.Quomodo verſi ſunt clerici ab VVitcleff. alitibus cæli in colubros,& à diſcipulis Chriſti in phariſæos colantes Culicem,& glutientes Camelum?Nam coniugium ſecundùm legem Chriſti eis licitum odiunt vt venenũ: & ſeculare dominium eis à Chriſto prohibitum nimis auidè complexantur. Hæc Witcleff. AVTHOR. Et loquitur de ſacerdotibus clericis per totũ.Et lib.3. de ſermone domini

VVitcleff. domini in monte ca. 11. Nec diabolus defraudat ſolùm ſimplices per hos fratres, ſed per ſectas alias infundabiliter introductas: vt monachi, & canonici cum clero cæſareo auferunt primò ſecularia dominia, quę haberent domini temporales: & ſic ex petulantia ſpoliando viſitant fœminas viduatas, cùm Chriſti ordinantia, forent mariti plurimi coniugati, qui iã ſunt ad clauſtrum infundabilis religionis tracti, vt Tarſites, & ſic corporalem fornicationẽ immiſcẽt ſæpiùs vt priores. Sic ergo plena eſt eccleſia fornicationibus, & præuaricationib⁹ iſtarum ſectarum quatuor ſacerdotum. Et ratio omnium iſtorum malorum ſtat in iſto, q̃ ſpernitur Chriſti ordinantia, & ſtatur ordinationi ſubdolæ Antichriſti. Hæc Witcleff. AVTHOR. Vtrobiq; 2 †videtur dicere ſacerdotibus, & clauſtralibus ſecundùm legem Chriſti licitum eſſe coniugium, & ex ordinatione tantùm humana eis illicitum eſſe factum. Qđ vtà ſuis eſt præſumptum, Iouinianam amplectitur hæreſim, quæ coniugale commercium caſtitati cælibum coęquauit. Lib. hęreſum ca. 82. *Auguſtinus*. Iouinianiſtas quoq; apud iſtũ reperi, quos iam noueram. A Iouiniano quodam monacho iſta hæreſis orta eſt ætate noſtra, cũ adhuc iuuenes eſſemus. Sequitur. Virginitatem Marię deſtruebat, dicens eam pariẽdo fuiſſe corruptam. Virginitatem etiam ſanctimonialium, & continentiam ſexus virilis in ſanctis eligentibus cælibem vitam cõiugiorum caſtorum atq; fidelium meritis adæquabat, ita vt quædam virgines ſacræ prouectæ iam ętatis in vrbe Roma, vbi hoc docebat, eo audito, nupſiſſe dicantur. Hæc ille. AVTH. 3 Sic †extendũt, vt fertur, fimbrias magiſtri, vt penè Valdenſibus ſocientur. de quibus libro de hæreſibus *Guido*. Decimus, inquit, octau⁹ error, quòd vrente carnis libidine inter eos omnis carnalis miſtio eſt licita. Hæc ille. AVTHOR. Sed valde impudenter inualuit, ſi, vt plurimi dicunt, ſuperat ſacerdotes. Quos vtiq; ſordidus Iouinianus non valebat euincere, ſicut in prædicto loco hæreſum ãnotat *Auguſtinus*, dicens. Citò tamen iſta hęreſis oppreſſa, & extincta eſt, nec vſq; ad deceptionem aliquorum ſacerdotum potuit peruenire. Hęc ille. AVTHOR. Poſt hæc quid de iſta hæreſi dicturi ſumus, quæ tot, quot fama refert, noſtri clericat⁹ perſonas obuoluit? niſi, quòd ſuccurrente magno eccleſię magiſtro Chriſto, dictum illud prophetæ Michęæ præſtolamur implendum. Hæc dicit dominus ſuper prophetas, qui ſeducunt populum meum. Sequitur. Occumbet ſol ſuper prophetas, & obtenebrabitur dies ſuper eos. Michęę. 3. vbi in commentario lib. primo. *Hieronymus*. Hæretici verè pſeudoprophetæ ſunt, & dicunt, Hęc dicit dominus. & dominus non miſit eos. Non errabimus. Illi enim populum Dei quodam errore decipiunt, & hoc faciunt, vt comedãteos, vel ſimpliciter in muneribus accipiendis, vel myſtice in occiſione animarum eorum: & ꝑmittunt eis pacem, & regna cæleſtia, & dicũt, Non neceſſe eſt, vt viuas continenter & ſanctè. Habeto fidem quam docemus, & omnia promiſſa à Deo conſequeris. Quæ loquentes, magis aduerſus eos iram domini concitant, & ſanctificant in illos prælium. Quamobrem ô hæretici, qui putatis vos habere prophetiã, & imitamini eccleſiam, vbi ęſtimatis eſſe viſionem, ibi erit nox. Occidet enim ſol iuſtitiæ ſuper huiuſmodi prophetas, & confundentur. Cumq; diuini magis, quàm prophetę fuerint comprobati, ridebũtur ſuper ſomnijs ſuis. Et populi, qui priùs ab eis deceptifuerant, loquẽtur contra eos. Hæc ille. AVTHOR. Propoſita prophetia dicẽs ex parte pſeudo ad ſuos ſeductos, Non eſt neceſſe, vt viuas continenter, & ſanctè, habeto fidem, quam docemus, & omnia promiſſa domini conſequeris. nonne bene aptatur increpatorio dicto Witcleff, quòd ſacerdotes coniugium ſecundùm legẽ Chriſti eis licitum odiũt vt venenum? Si enim coniugium ſit eis à Chriſti lege tam licitum, conſequens eſt, vt ſacerdoti ſecundùm legem Chriſti vxoris vſum concedat, dicens. Nõ eſt neceſſe, vt viuas tam cõtinenter, & ſanctè. Sed ſtatim quærunt, vbi Apoſtolus nuptias probauit apud Corinthios, locus illius legis, cur non licentiat ſacerdotes? Reſpondet tibi lib. de quæſtionibus noui & veteris teſtamẽti capitulo vltimo *Auguſtinus*. Cùm † enim Corin- 4 thij exagitarentur ab hæreticis, qui in hypocriſi nuptias damnandas docebant, conſulue runt Apoſtolum literis, an liceret nubere, aut vxorem remittere. Tunc præcepit Apoſtolus non debere vxorem à viro recedere, cùm occaſionem diſcedendi habuerit. Sequitur. Sed fortè dicatur, ſi licet, & bonum eſt nubere, cur ſacerdotibus non licet vxores habere, id eſt, vt ordinatis iam non liceat conuenire? Quis neſciat vnumquenq; profeſsionem ſuam, & legem habere? Eſt enim, quod omnino generaliter omnibus nõ liceat. Eſt item, quod alijs licet, & alijs non licet: & eſt quod aliquando non licet. Fornicari, omnibus ſemper non licet. Negotiari verò, aliquando licet, aliquando non licet. Antequàm enim eccleſiaſticus quis ſit, licet ei negotiari: facto iam, non licet.

Auguſtini. in Iouinianiſtas.

Guido de Valdeñ.

Auguſti.

Hierony.

Auguſti.

Et cùm

Et cum vxore ſua aliquando conuenire licet, aliquando non licet. Propter dies enim proceſsionis aliquādo non licet conuenire: quia etiam à licitis abſtinendum eſt, vt faciliùs impetrari poſsit, quod poſtulatur. Vnde Apoſtolus, ex conſenſu, ait, abſtinendum ad tempus, vt vacetis orationi. Nam & ſecundùm legem in ieiunio cædi, & virgari non licet, poſteà licet: quia maior reuerentia debetur Dei cauſis. Nunquid omne, quod inter cæteros licet, ante imperatorem licet? Quantò magis in Dei cauſis, ac per hoc antiſtitem eius puriorē cæteris eſſe oportet? Ipſius enim perſonam habere videtur: quia neceſſe habet quotidie Chriſti vicem agere: aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere. Et non ſolùm huic nō licet, verùm & miniſtro eius: quia & ipſe mūdior debet eſſe, quia ſancta ſunt, quæ miniſtrat. Nam ſicut ad comparationem lucernæ tenebræ non tantùm obſcuræ ſed & ſordidæ ſunt: ad comparationem autem ſtellarum lucerna caligo eſt: ad comparationem autem ſolis ſtellæ nebulæ ſunt: ad Dei autem claritatē ſol nox eſt: ita quę ad nos licita, & mūda ſunt, ad Dei dignitatem quaſi illicita, & immunda ſunt. Quanquam enim bona ſunt, Dei tamen perſonæ non competunt. Nunquid non tunica mediocris hominis, quanuis munda, imperatori tamen ſordida, & illicita eſt? ſimiliter & ſaccica ſenatori? Ac per hoc antiſtites Dei puriores eſſe debent cæteris: quia & Chriſti habent perſonam: & miniſtros Dei mundiores eſſe oportet. Nemo enim imperatori miniſtrat non clarus. Mundis etiam induti ei miniſtrant. Deus autem quia naturā clariſsimus eſt, miniſtros eius magis, quàm veſtibus mūdos eſſe oportet. Hęc ille. AVTHOR. Abſoluit doctor Auguſtinus inſidiantium quorundam querelas, volentium contendere cum re ſancta. Si (inquiunt) continere decernitis ſacerdotes, & miniſtros altaris, vt mundè miniſtrent: quid ergo? Nunquid vita coniugalis immunditia eſt? Soluit Auguſtinus, & dicit. Et ſi nobis hominibus munda eſt, tamen cōparata miniſterio Dei, non eſt munda: ſicut lucerna eſt lux, vel lucida: ſed in comparatione ſolis eſt tenebra. Vnde ſi Deus eam non purificaret miniſterio ſacramenti, & nos eam cōmune quid diceremus, & immundum. Idcirco tamē Dei rebus comparata immunda eſt, dicente ſcriptura per Achimelech ſacerdotē in Nobe: ſi mundi ſunt pueri, maximè à mulieribus, manducent. Et exponit *Hieronymus* ſuper Eccleſiaſten: & item in Hebraicis quæſtionibus ſuper illum locum Regum: de mulieribus nō tam alienis, quàm propriis, dicēs. Achimelech interrogat, vtrum Dauid, & pueri ſui, quos in illum locum conduxiſſe dixerat, mundi eſſent. Dauid verò ænigmaticè de ſeipſo pluraliter reſpondit, dicens. Et fuerunt vaſa puerorum ſancta: ſcilicet à concubitu cō iugali. Hęc ille. AVTHOR. Si ergo tanta mūditia exigitur in his manducantibus vitæ etiā neceſsitate conſtrictis, vt ab ipſis coniugibus mundi forent, quantò amplior requiritur ineſſe presbyteris corpus domini priùs vice domini conficientibus, quàm manducent? Quā ta item in miniſtris continuas facturis excubias ad altare non iam ſignorum, ſed rerum? Hanc rationem, hanc neceſsitatem continentiæ *Auguſtinus* deſuper arguebat. Neceſſe, inquit, habet antiſtes quotidiè Chriſti vicē agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere, vt puta baptizare. Et non ſolùm ipſe, verùm & miniſter eius. Et libro primo cōtra Iouinianum capitulo. 11. idem Hieronymus. Si mundi ſunt pueri ab vxoribus. Et ille reſpondit. Ab heri, & nudiuſtertius. Panes enim propoſitionis quaſi corpus Chriſti de vxorū cubilibus conſurgentes edere non poterant. Et in tranſitu contemplandum quod dixerit. Si mūdi ſunt pueri ab vxoribus, videlicet, q̄ ad munditias corporis Chriſti omnis coitus immundus eſt. Hæc ille. AVTHOR. Hoc dixit Auguſtinus ſuprà: quòd quanuis mundę ſint nuptiæ: tamen ad Chriſti miniſterium comparatæ, ſunt immundæ. Reputo ergo præceptum caſtitatis in presbyteris, & diaconibus pro tempore ſeruitutis fuiſſe morale: & quòd completa vice officii, potuerunt vacare coniugio. Hoc fecit neceſsitas temporis pro propaganda ſobole ex ſtirpe Aaron: quia ſacerdos ex illa debuit omnino ſubſtitui: ſicut de Zacharia Lucæ primo legitur: & tractat in cō mentario ſuper Lucam libr. 1. cap. 2. *Beda*, dicens. Et factum eſt vt implerentur dies officii eius, abiit in domum ſuam. Hoc † eſt, quod dixi: quia vicis ſuæ tempore pontifices templi tantùm officiis mancipati non ſolùm à complexu vxorum, ſed ab ipſo quoq; domorum ſuarum abſtinerent ingreſſu. Vbi noſtri temporis ſacerdotibus, quibus ſemper altari ſeruire iubetur, perpetuò ſeruandę caſtitatis exē plum datur. Quia enim tunc ſacerdotalis exſtirpe Aaron ſucceſsio quærebatur, neceſſariò tempus ſubſtituendæ ſoboli procurabatur. At quia nunc non carnalis ſucceſsio, ſed perfectio ſpiritualis inquiritur, conſequenter ſacerdotibus, vt ſemper altari queant aſsiſtere, ſemper ab vxoribus continēdum, ſemper caſti-

Af. Saxonia vel Saxonica.

Hieronym.

Auguſtin.

Beda.

castitas obseruanda præcipitur. Hęc ille. AVTHOR. Accedant iam illi, qui petulantię clericorum, vnde possunt, gaudent adhibere patronos: nec pudet eos in palam dicere, ꝙ solo humano statuto cogente tenentur renuntiare coniugibus. Græcos sacerdotes inducunt, qui vacant vxoribus. Et pro eis facere videtur, quòd confessor *Paphuntius* in Nicæno concilio decretum continentiæ mutilauit. Innocentium, Gregorium, & cæteros papas in crimen huius constitutionis aduocant, & subrident. Er quidem sancto patri Bedæ, ꝙ cum eis contra libertatem sui coniugii cōspirauit, imponunt viri nescii legis Dei, sed insatiabilibus stimulis conculcantis pressi lasciuiæ. Attendant, si possint, rationem legis, quam Beda cōduxit: & videbunt, quòd non voluntariè, imò necessaria ratione ducente legis Dei non cæremonialiter, sed moraliter exponendæ, Beda continentiam illam sacerdotum nostrorum perpetuam declarauit. Ex debito, sacerdos legis necessariò vice ministratiōis, & domo priuabatur, & coniuge. Quòd si perpetuò ministrasset, perpetua castitate teneretur astrictus: sed quia lex carnalis erat, & sacerdotiū ex sequela carnale, necesse habebat ex sua carne facere successorem. Ex parte ergo, qua erat ministerii spiritualis debitor, spirituale debitum puritatis exoluit. Aliam partem impendit carnis sequelæ: cui seruitute legis illius tenebatur obnoxius. Iam autem translato sacerdotio, legis etiam translatio fit. Et sicut Beda dicit: quia nō carnalis successio, sed perfectio spiritualis inquiritur: consequenter sacerdotibus, vt semper altari queant assistere, semper ab vxoribus cōtinendum, semper castitas obseruanda præcipitur. Moralis est hæc præceptio puritatis in congruentiam diuini ministerii: quam credo nunquā in aliqua lege vacasse. Approbat suum Bedam in expositione illius loci. 1. ad Timotheum. 3. *Ambrosius*. Veteribus enim idcirco cōcessum est Leuitis, aut sacerdotibus vxores ad vsum habere: quia multum tempus otio vacabant à ministerio, aut sacerdotio. Multitudo enim erat sacerdotum, & magna copiosa Leuitarum, & vnusquisque certo tempore seruiebat diuinis cæremoniis secundùm institutum Dauid. Hic enim vigintiquatuor classes constituit sacerdotum, vt vicibus deseruirent. Vnde Abia octauam classem habuit, cuius vice Zacharias fungebatur sacerdotio: sicut continetur in Paralipomenon: ita, vt tempus, quo non contingebat deseruire altari, domorum suarum agerent curam. At vbi tempus imminebat ministerii, purificati aliquantis diebus accedebant ad templum offerre Deo. Nunc autem septē diaconos esse oportet, aliquantos presbyteros: vt bini sint per ecclesias, & vnus in ciuitate episcopus. Ac per hoc omnes à conuentu fœminę abstinere debere: quia necesse est eos quotidiè præsto esse in ecclesia, nec habere dilationem, vt post conuentum legitimè purificentur. Omni enim hebdomada offerendum est, etiam si nō quotidie, peregrinis: incolis tamē, vel bis in hebdomada, & non desunt, qui prope quotidie baptizantur ægri. Nam veteribus ideo concessum est: quia multo tempore in templo non videbantur, sed erant priuati. Hæc ille. AVTHOR. Hæc est summa rationis istorum sanctorum, quare nostris presbyteris coniugia sunt illicita: ad hoc omnes declinauerūt à primo: quia scilicet ministerium eorum est continuum, siue in orationibus, vel oblationibus, vel sacramentorum exercitiis: quod veteribus non erat moris: quia & multo tempore non videbantur in templo (dicit Ambrosius) sed erant priuati. Hoc quoq; excusationis genere forsan suspendūtur & Gręci: quibus vna missa dūtaxat pro vniuerso celebratur populo in die. Et eorum episcopi dicuntur conuenire frequentiùs, tam ad celebranda mysteria, q̄ ad baptizandum gētes.

Paphūtius.

Ambrosius

¶ Vbi fundatur necessitas continentiæ clericalis expressæ in scriptura sacra, & à primæuis ecclesiæ obseruatæ.

CAP. CXXIX.

SVMMA.

1 *Clericalis cōtinentiæ necessitas in scriptura sacra expressæ, et à primæuis ecclesiæ obseruatæ, ubi fundetur.*

2 *Witcleff nouum dogma (dicens, unius uxoris uirum, sic debere intelligi, ut cum una uxore continenter uiuat) diluitur. Et plura de hoc ibi.*

3 *Paphuntij consilium in Nicæna synodo ex Cassiodoro recensetur. Et quid synodus tunc circa coniugium clericorum decreuerit.*

4 *Gregorij epistola ad Petrum subdiaconum pro castitate à diaconis Sicilianis seruāda. Et plura ibi de castitate clericorum ex Ambrosio, Hieronymo. &c.*

5 *A ratoris poëtæ dictū de pudicitia Pontificū. &c.*

Vigilan

VIgilanter autem inſudāt, qui contraria horum ſentiūt, interrogantes, vbi de hoc domini ſcriptura præcepit, ſi nō tantùm ſit inſtitutum humanum: nec ſufficienter aduertunt, quid inſtruxit Timotheum Apoſtolus de epiſcopis, presbyteris, & diaconibus in ſuo regulari catalogo. 1. ad Timotheum. 3. Oportet† epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum, ſobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hoſpitalem, doctorem: non vinolē-tum, non percuſſorem, ſed modeſtum, non litigioſum, non cupidum, ſuæ domui bene præpoſitum: filios habētem ſubditos, cum omni caſtitate. Sequitur. Non neophytum, ne in ſuperbiam elatus, in iudicium incidat diaboli. Oportet autem illum & teſtimonium habere bonum ab iis, qui foris ſunt. Decem & ſeptē ergo ſunt morales articuli regulæ epiſcopalis: quorum ſextus, & ſecundus pro re faciūt. Primò, q̄ nō ſit bigamus, ſed vnius vxoris vir: & quòd ſit pudicus poſt epiſcopatum adeptum: & ab omni carnis alluuione contineat. Hac item regula presbyter ad paria colligatur, dicente in expoſitione eiuſdem loci *Ambroſio*. Poſt epiſcopum diaconatus ordinationem ſubiicit. Quare, niſi quia epiſcopi, & preſbyteri vna ordinatio eſt: vterq; ſacerdos eſt, ſed epiſcopus primus eſt: vt omnis epiſcopus ſit presbyter: non tamen omnis presbyter epiſcopus. Hæc ille. AVTHOR. Pro hac regula item diaconi, ibi ſubiicitur in lege apoſtoli diaconos ſimiliter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum ſectantes, habentes miniſterium fidei in conſcientia pura. Et ij probentur primùm: & ſic miniſtrent. Diacones ſint vnius vxoris viri, qui filiis ſuis bene præſint, & ſuis domibus. Et in hoc articulo octonario regulari primus articulus, & ſeptimus diaconos obligāt vt preſbyteros ſimili caſtitati. Diaconos, inquit, ſimiliter pudicos, & diacones ſint vnius vxoris viri. Hinc† ſubiicit Witcleff nouum dogma, dicens: vnius vxoris virum ſic intelligi, vt cum vna vxore continenter viuat, & hoc ſuadet epiſcopos facere, vt vitent luxuriam. De officio paſtorali capitulo quarto. Tales, inquit, prælati non conſiderantes ſpuma voluptuoſæ libidinis quomodo officit animæ ſæpius pluſquàm opus, non attendunt ad illud verbum Apoſtoli primæ ad Timotheum tertio. Oportet epiſcopum eſſe vnius vxoris virum. hoc eſt dicere: oportet ipſum, dū carnalis fuerit, cum vna vxore viuere continenter, & non in ſpirituali, vel corporali luxuria magis prohibitis latere abſconditè contra Chriſtum. Hæc Witcleff. AVTHOR. Quid dicam ad hæreticum ſic peruertentem Apoſtolum, niſi, quòd vt ſatis erret, ſæuos ttanſcendit hæreticos? Iouinianus enim erubeſcit ſic dicere. vn de libro primo capite vigeſimoprimo contra Iouinianum *Hieronymus*. Ipſa inquit epiſcopalis electio mecum facit. Non enim dicit: eligatur epiſcopus, qui vnam ducat vxorem, & filios faciat, ſed qui vnam habuerit vxorem, & filios in omni ſubditos diſciplina. Certè confiteris non poſſe eſſe epiſcopum, qui in epiſcopatu filios faciat: alioquin ſi deprehenſus fuerit, non quaſi vir tenebitur, ſed quaſi adulter damnabitur. Aut permitte ſacerdotibus exercere opera nuptiarum, vt idem ſint virgines, quot mariti: aut ſi ſacerdotibus vxores non licet tangere, in eo ſancti ſunt, quia imitātur pudicitiam virginalē. Hæc ille. AVTHOR. Planiſimè iſtum Witcleffiam calcat Hieronymus, quia dicit in epiſcopali electione nō eſſe dictum, eligatur epiſcopus, qui vnam ducat vxorem, & filios faciat, ſed qui vnam habuerit, ſicut Witcleff dicit, ipſum ſecundùm verbum Apoſtoli, dum fuerit carnalis, cum vna vxore viuere continēter. Sed nec Iouinianus, qui fræna laxauit cupidini, hoc admiſit: imò ſi deprehenſus, iuxta eum, quaſi adulter damnabitur. Et in expoſitione epiſtolæ huius primæ ad Timotheum *Ambroſius*. Oſtendit etiam iſtos vnius vxoris viros eſſe debere: vt ij ad miniſterium Dei eligantur, qui non ſunt egreſsi conſtitutum Dei. Homini enim vnam vxorem decreuit Deus, cum qua Deus benedicatur. Nemo enim cum ſecunda benedicitur. Qui ſi filios bene gubernauerit, & domos ſuas, id eſt, vernaculos, aut domeſticos, poterūt digni fieri ſacerdotio, & fiduciam habere apud Deum, vt ſciāt ſe poſſe impetrare quod poſtulant. iam de cætero ſe ab vſu fœminę cohibentes. Hæc ille. AVTHOR. Nota quod dicit, iam de cætero ſe ab vſu fœminæ cohibentes: poſtquàm ſcilicet ante ordinationem ſuam vnam duxerint. vt in eundem locū *Haymo*. Vnius vxoris virum, id eſt, antequàm ordinetur, vnam vxorem debet habere, vt non ſit digamus, aut trigamus. Poſteà verò penitus abſtinere debet. Hæc ille. AVTHOR. Ad huc nec ſic intelligenda eſt electio epiſcopi, vt omnino exigatur, quòd fuerit vnius vxoris vir, ſicut non defuerunt qui ſic exponerēt: quaſi qui propter Deum ſe ab vxore continuit, foret ex hoc ad epiſcopatum ineptior. Quo contrà in expoſitione eiuſdem loci *Ambroſius*.

1 2 Ambroſius VVitcleff. Hieronym. Ambroſius Haymo.

Ambroſius

broſius. Hæc inquit ſigna ſunt dignitatis epiſcopalis: ſi quis autē potiora ſectatur, & corpus, & animam ſuam Deo dicauerit, ne ſe copulet matrimonio, tātò dignior fiet. Ideo eū inferiorem poſuit, vt de potiori nemo dubitaret. Hęcille. AVTHOR. Potior autem eſt cō tinentia Deo cōſecrata monogamia in ratione virtutis meriti. Per hoc ergo, quòd monogamus ad epiſcopatum admittitur, de mente Apoſtoli nemo dubitet, quin profeſſor continentiæ dignior exiſtimetur. Et ſuper hoc loco de diaconibus in lib. annotationum. *Hieronymus*. Diaconi ſint vnius vxoris viri: non vt ſi nō habuerint, ducāt, ſed ne duas habuerint. Si eū digniorem facit vxor, cur nō magis bigami, aut trigami ordinentur? Hæc ille. AVTHOR. Quòd autem percutit quorundam conſcientiam coniugalis licentia inter Græcos ex ſexta ſynodo: & item inſtantia ſancti confeſſoris *Paphuntij* in magno Nicæno concilio: ſciendum ex textu verborum ſuorum non habere omnes ſacerdotes Græcos in ſua poteſtate moderna coniugium: ſed eos tantùm, quos ante concilium repperit vxoratos ad explendum ſuſceptum tunc cōiugium eſſe permiſſos, ne vltra vires ſuas noua, & inexperta caſtitas, in labyrinthum laſciuiæ mergeret inexpertos. Quod item bis fecit Gregorius in eccleſia latinorum. Pēſentur† iam verba actitata Nicæni concilii. in hiſtoria tripertita *Caſſiodorus*. Nicæna ſynodus volens corrigere hominum vitam in eccleſiis commorantium, poſuit leges, quas canones vocamus, in quorum tractatu videbatur aliquibus introducere legē: vt epiſcopi, presbyteri, diaconi, ſubdiaconi, cum coniugibus, quas ante conſecrationem duxerunt, non dormirent. Surgens autem *Paphuntius* confeſſor contradixit: honorabiles confeſſus nuptias: & caſtitatem dicens eſſe cum propria coniuge concubitū. Suaſitq; concilio, ne talem poneret legem: grauem eſſe aſſerens, quę aut ipſis, aut eorum coniugalibus occaſio fornicationis exiſteret. Et hoc quidem Paphuntius, licèt nuptiarum eſſet inexpertus, expoſuit: ſynodusq; laudauit ſententiam eius, & nihil ex hac parte ſanciuit, ſed hoc in vniuſcuiuſque voluntate, nō neceſsitate permiſit. Hæc ille. AVTHOR. Iā videtis quod dixi, tam ex parte inſtātium ad editionem canonis, quàm ex obiectione Paphuntii. Videbatur (inquit) aliquibus inducere legem, vt epiſcopi, & cæteri cum coniugibus, quas ante conſecrationem duxerant, nō dormirent. At contrà Paphūtius aſſeruit grauem legem fore, quæ aut ipſis, aut eorum cōiugalibus occaſio fornicationis exiſteret. Et item cauet. 6. ſynodus dicēs. Legales nuptias amodò valere volumus, nullo modo cū vxoribus ſuis eorum connubia diſſoluentes, aut priuantes eos familiaritate adinuicem in tempore opportuno. diſtinctione trigeſimaprima. Quoniam de vxoribus, quas ante ordinationem ſuam duxerant, totum dictum eſt: idcirco puto adhuc Græcos ſacerdotes, qui nolunt continenter viuere, vxores ſibi ante ordinationem ſuam accipiunt, quas licenter teneant ordinati, iuxta eādem. 6. ſynodum. 32. diſtinctione ſexta. Synodus. Si quis eorum, qui ad clerum accedunt, voluerit nuptiali iure mulieri copulari, hoc ante ordinationem ſubdiaconatus faciat. Hæc ibi. AVTHOR. Ita ergo præſens capitulum, quod in fauorē Græcorum clericorum editum eſt, videtur velle eos coërcere, ne poſt conſecrationem contraherent: quanquam propter diſsimulādam eorum petulantiam, aut planè eorū fornicationem vitandam, iam ductas vxores retinere conceſsit. Quod† item cunctis ſubdiaconis Siciliæ conſtituit fieri per epiſtolam ad Petrum ſubdiaconum *Gregorius*. Ante trienium diaconi omnium eccleſiarum Siciliæ prohibiti fuerant, vt more Romanæ eccleſiæ ſuis vxoribus nullatenus miſceantur. Quod mihi durum, atque incompetens videtur, vt qui vſum continentiæ non inuenit, neque caſtitatem promiſit, compellatur à ſua vxore ſe parari: atque per hoc (quod abſit) in deterius cadat. Inde videtur mihi, vt à prēſenti die epiſcopis omnibus dicatur, vt nullum facere diaconum præſumant, niſi qui ſe victurum promiſerit caſtè: quatenus & præterita mala, quę propoſito mentis appetita ſunt, violenter nō exigantur, & futura cautè caueantur. Hæc ille. AVTHOR. Hoc ad caput præcedens pro Græcis addit Gregorius: ne conſecretur poſtea quiſquam diaconus, niſi qui ſe victurum caſtè promiſerit. Et ſubdit rationem in fine. Quia nullus debet ad altaris miniſterium accedere, niſi cuius caſtitas ante ſuſceptum miniſterium fuerit approbata. Hoc enim apoſtolica lex prēſcripſit, vt antè monſtrauimus. Nec in ſuggillationem dico Græcorum: ſed non video, qualiter decretum ſeruent Apoſtoli, qui cælibatum ſacerdotum, quem tam planè conſtituit, vertunt in coniugium: quanuis poſt acceptum ſacerdotium nullus nubat eorum, vt fertur. Et fiat ratio orthodoxa. Sacerdos quotidiè debet in eccleſia miniſtrare, aut ſacramenta celebrando, aut offerēdo, vel inſtando monitionibus priuatis, aut publicè prædicando

Hieronym.

Paphuntij conſilium.

Caſsiodorus de Nicæna Synodo.

Paphūtius.

Synodus. 6

Gregorius.

prædicando. Quomodo poteſt implere prædicta, qui propter vxorem neceſſariò ſolicitus eſt circa mundum? dicente propter hanc rationem Apoſtolo. 1. Corinth. 7. Volo autē vos ſine ſolicitudine eſſe. Qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt quæ domini ſunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt huius mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt. Dicat nunc Witcleff: ſi Paulus voluit epiſcopos vxoratos eſſe: quando etiam plebeis Corinthiorum dixit ſe velle eos ſine ſolicitudine eſſe, quod vxores habentes iam non poſſe mōſtrauit. Imò diuiſi ſunt, inquit. Et paulò ſuperiùs in eodem cap. fideli vxorato non cōcedit ad tempus orationi vacare, niſi careat officio coniugali. Qualiter ergo vacabit epiſcopus, aut ſacerdos continuè orationi pro plebe, niſi ſemper ab vxore contineat? Idcirco eo loco in expoſitione ſuper. 1. Timoth. 3. *Ambroſius*. Si enim plebeis hominibus orationis cauſa ad tempus abſtinere ſe præcipit, vt vacent orationi: quantò magis Leuitis, aut ſacerdotibus, quos die, noctuq; p plebe ſibi commiſſa oportet orare? Mundiores ergo eſſe debēt cæteris: quia auctores Dei ſunt. Hæc ille. AVTHOR. Et libro primo contra Iouinianum cap. 21. *Hieronymus*. Sed & hoc inferendum, ſi laicus, & quicunq; fidelis orare non poteſt, niſi careat officio coniugali: ſacerdoti, cui ſemper pro populo offerēda ſunt ſacrificia, ſemper orandum eſt. Si ſemper orandum: ergo ſemper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hoſtias offerebant, non ſolùm in domibus ſuis non erant, ſed purificabantur, ad tempus ab vxoribus ſeparati: & vinum, & ſiceram nō bibebant, quæ ſolent libidinem prouocare. Hęc ille. AVTHOR. Nullus ergo contemnat hoc eccleſiæ de clericali caſtitate decretū tanquam humanum penitus: ſed ſciat euangelicum eſſe, & à legis neceſsitate deſcendens Apoſtolicum inſtitutum: ſicut in decreto Leo papa ſemper inſinuat: & omnes penè, quos hîc recenſui de Apoſtoli Pauli mēte hoc exponunt, cum conformitate decreti legis antiquæ. ſicut hic Hieronymus dixit. In lege veteri, qui hoſtias offerebant, in domibus ſuis nō erant, purificabantur, ſeparati ad tempus ab vxoribus, & inebriantia non bibebant. Et coram Chriſto ſolicitiori cura continētiæ opus eſt ſacrificantibus corpus & ſanguinem Ieſu Chriſti. Epiſtola ad Pammachiū, quæ eſt. 74. *Hieronymus*. Ecce perſpicuè nuptias diximus concedi in euangelio: ſed tamen eaſdē in ſuo officio permanentes, præmia caſtitatis capere non poſſe. Quod ſi indignè accipiunt mariti, non mihi iraſcātur, ſed ſcripturis ſanctis. Imò epiſcopis, presbyteris, & diaconibus in vniuerſo choro ſacerdotali, & leuitico, qui ſe nouerint hoſtias offerre non poſſe, ſi operi ſeruiant coniugali. Et in fine epiſtolæ. Igitur (vt dicere cœperamus) Chriſtus, & virgo Maria vtriuſq; ſexus virginitatis dedicauêre principia. Apoſtoli, vel virgines, vel poſt nuptias continentes. Epiſcopi, presbyteri, diacones, aut virgines eligūtur, aut vidui: aut certè poſt ſacerdotium in æternum pudici. Hęc ille. AVTHOR. Sic eſt cauſa ſacerdotum Chriſti, q hoſtias offerre non poſſunt, ſi operi ſeruiant coniugali. Ideo aut eliguntur virgines, aut vidui, aut poſt conſecrationem in æternum pudici. Vnde & in Actus apoſtolorum, tractatu illo, vbi Paulus prohibitus eſt prædicare verbum Dei in Aſia, *Arator*.† Arator.

Eccleſiæ nunc alma fides ſine fine pudicos
Pontifices iubet eſſe ſuos, & quærit in omni
Cauta tribu, quos ritè probet, nec ſanguinis iſte,
Sed meriti ſucceſſus erit.

Hæc ille. AVTHOR. Ecce non dicit aliquid fide inferius, ſed alma fides ſine fine pudicos Pontifices iubet eſſe ſuos. Quo tibi diſplicet? Quid volunt? quid ſibi vendicant ſacerdotes Chriſti iam amplum priuilegium voluptatis, vt non Chriſti corpus, & ſanguinem tanta honeſtate vitæ pertractent, quanta carnes pecudum ſal, vel ſimilam, vel flammiuolam adipē iudaici ſacerdotes? Illi domo propria exulabant, vt longè eſſent à cōiuge: iſti nec die, nec nocte integra volūt ferre diuortium. Ipſi purificabātur curioſa, & diligenti ſolertia, priuſquàm ad miniſtrandum accederent. Noſtri (quod pudet dicere) quid putas requirūt, niſi vt de cubili vxoris ad altare mox properent? vbi plùs de vxorum quæſtubus, quàm de fidelium ſpiritibus cogitabunt. Sic enim dicit Apoſtolus ſuprà. Solicitus eſt quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt. Diuiſus & labore, & mente. plùs enim quàm dimidius eſt vxoris: nec poteſt ab integro dicere, Portio mea dominus. vnde lib. 3. de viduis poſt medium *Ambroſius*. Dicate vos Chriſto, & confitemini ei, vt dicatis, Portio mea dominus. Non poteſt hoc nupta dicere, ſed innupta. Nupta enim quærit viro ſuo placere: innupta autem Chriſto placere. Illa mundi: hæc Chriſti poſſeſsio eſt. Leuita, qui nihil ſibi de terrenis vendicat, Chriſti poſſeſsio eſt. Qui quærit vxorem, nō poteſt dicere, Portio mea dominus. Denique Chriſti miniſter, quid ait? Argentum, & aurū non habeo: ſed quod habeo, do tibi. In nomi Ambroſius Hierony. Ambroſius

ne Ieſu Chriſti Nazareni ſurge, & ambula. Hoc enim acceperat, qui aurum non deſiderabat. Deniq; miſſus erat ſine virga, ſine ſaculo, ſine pecunia. Et ideo glorificatur: quia non habebat, quod non acceperat. Non em̃ erubeſcebat in paupertate, quem pauper redemerat. Hæc ille. AVTHOR. Bene cõiungit cælibem pauperi, ad canendum concordi ter dictum verſiculum, Portio mea dominus. Vterq; enim ſolicitus eſt quæ domini ſunt: non quæ ſeculi. Poſt hæc omnia cur clamoſi noſtri clerici perſonant, & ſtrepunt tolli ſibi priuilegium nuptiale, libertatem cõiugii? his laudant terminis, his verbis proferunt ſeruitutem. Quaſi ſterilis continentia perpetua ſeruitute damnetur: coniugalis autem vita omni libertate donetur. Aut ſi antiquorum ſe, vel Græcorum authoritate defendãt, ſemper nouerint inter eos dilatum eſſe ſacrificium, & q̃ non quotidiè miniſtrare teneãtur vt nos. Vn
Ambroſius de libr. 1. de officiis verſus finem *Ambroſius*. Quomodo autem poteſt hortator eſſe viduitatis, qui ipſe coniugia frequentauerit? Inoffenſum autem exhibẽdum, & immaculatum miniſterium, nec vllo coniugali coitu violandum cognoſcitis, qui integri corpore, incorrupti pudore, alieni & ab ipſo conſortio coniugali, ſacri miniſterii gratiã recepiſtis. Quod ea non prę̃terij gratia, quia in pleriſq; abditioribus locis cùm miniſterium gereret, vel etiã ſacerdotum filios ſuſceperunt: & id tanquam vſu veteri defendunt, quando per interualla dierum ſacrificium deferebatur: & tamen caſtificabatur & populus per biduum, aut triduum, vt ad ſacrificium purus accederet: vt in veteri teſtamento legimus: & lauabant veſtimenta ſua. Si in figura tanta obſeruantia, quãta in veritate? Diſce ſacerdos, atq; leuita, quid ſit lauare veſtimenta tua: vt mundum corpus celebrandis exhibeas ſacramentis. Si populus ſine ablutione veſtimentorum ſuorũ prohibeatur accedere ad hoſtiam ſuam: tu illotus mente pariter & corpore, audes pro aliis ſupplicare? audes aliis miniſtrare? Non mediocre officium Leuitarum: de quibus dicit dominus, Ecce eligo ego Leuitas de medio filiorũ Iſraël pro omni primogenito aperiente vuluam in filiis Iſraël. Redemptiones eorũ erũt: iſti mihi Leuitæ erunt. Hæc ille. AVTHOR. Ab omni ecce opere coniugali neceſſe eſt iſtos eſſe liberos, quos dominus ab omnibus elegit ſibi in ſanctos. Quid iſtos ad Valerium mittam? Quid item ad ſapientem benedicentem Deum, qui ſe de mulieris eripuit ſeruitute? Cur non audiũt Apoſtolũ. 1. ad Corinth. 7. præter neceſsitates forinſecas, carnis tribulationes innumeras: ſub unius verbi tecto & faceto compendio copulare? Si acceperis (inquiens) vxorem, non peccaſti. Et ſi nupſerit virgo, non peccauit. Tribulationem tamen carnis habebunt huiuſmodi. Hoſtem vnum credunt excludere, dum ſeptem aſſumunt. Ignem volunt extinguere, cum adipem flammis aſpergunt. An non cum exercitio carnis, creſcit moleſtia? Cunctas coniugalis vitæ pẽde moleſtias, & fatearis ſi poſsis, ſolutus, an vxoratus vter eſt liberior? Certum eſt ad coniugii vitandas pœnas, prædicator ille coniugii Iouinianus vitauit coniugium. teſte libro de hæreſibus *Auguſtino*. Non ſanè ipſe vel ha- Auguſtin.
bebat, vel volebat habere vxorem, quod non volebat propter aliquod apud Deum maius meritum, in regno perpetuæ vitæ futurũ: ſed propter præſentem prodeſſe neceſsitatẽ: hoc eſt, ne homo coniugales patiatur moleſtias diſputabat. Hæc ille.

De Sacramẽto coniugij, ſeu matrimonij.

¶ Coniugium quid ſit: & q̃ non includat de neceſsitate ſacramenti, copulam carnalem ad propagationem prolis.

CAP. CXXX.

SVMMA.

1 *Coniugium prauè ab Witcleff quid ſit deſcribitur.*
2 *Coniugium Mariæ & Ioſeph.*
3 *Coniugium, quod non includat de neceſsitate ſacramenti copulam carnalem ad propagationem prolis.*

Coniu-

Oniugium,

1 V Vitcleff. †siue matrimonium describit Witcleff, dicens. 4. lib. ter damnati trialogi. cap. 2. q̃ coniugium sit legitima copulatio: qua secūdum Dei legem licet eis sine crimine filios procreare. Ordinauit enim Deus, q̃ Adam, & Eua, & per consequens q̃ cuncti duo cōiuges in procreatione carnali taliter copulentur.

2 Coniugiū Mariæ. Hæc Witcleff. AVTHOR. Nescio †tamen si immemor fuit vir iste sacri illius coniugii Mariæ & Ioseph, quod vtique non sine ordinatione diuina, & primęuo instinctu spiritussancti, sponsaliter contraxerunt: & postea eodē Deo monente per angelum detinebant. Cùm tamen non ordinauit Deus per legem suam, q̃ in procreatione carnali taliter copulentur: imò ne taliter copularentur, instituit. Nec ipsi coniuges talem copulam proponebant, dicēte Maria ad angelum, cū iam desponsata fuisset, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? id est carnaliter non propono. Vnde in eodem loco in commentario Beda. Beda. Propositum suæ mentis reuerenter exposuit: vitā videlicet virginalem se ducere decreuisse. Quę quia prima fœminarum tantæ se virtuti mancipare curauit, iure singulari prę cæteris fœminis beatitate meruit excellere. Hæc ille. AVTHOR. Aut ergo inter istos non erat verum coniugium: & mentitus est angelus de cælo, dicens ad Ioseph. Noli timere accipere Mariā coniugem tuam. aut quandoq; in procreādo fœtum erant carnaliter copulandi ad sensum Heluidii: aut quod vtiq; verum est, definitio in eius sensu hæresim sapit de quidditate coniugij: nō propter hoc solùm, sed quia euacuare conatur Apostolum. 1. ad Corinth. 7. Quid enim si coniuges hoc haberent in voto, quod ait Apostolus, Tempus bene est. Reliquū est, vt qui habent vxores, tanquam non habētes sint, & perpetuo tempore à procreandis liberis promitterent abstinere? Nunquid cōtra legem fidei facerent implendo Apostolum, & coniuges esse desinerent: quia iam nō licet eis sine crimine filios procreare? E contrà dictante Christo non licere dimittere vxorem, nisi propter fornicationem? Pro concepto autem Apostoli facit in expositiōe eiusdem loci Ambrosius. *Ambrosius.* Vt & qui habent vxores ita sint quasi non habentes: quia enim mundi finis in proximo est, non debere ad generandum esse solicitos: neque ad vsum illum deditos, vt propē fiores, & vigilantiores in diuinis operibus exercitati circa curam legis imminente prælio repugnent. Hæc ille. AVTHOR. Ex intētione ergo coniugatos vocat Apostolus ab officio generandi: & sic vult eos habere vxores tanquam ad propagationis vsum nō habeāt: nec tamen minus tales, & fide coniuges, & sacramento. Quia nec mulier si à viro discedat, desinit esse coniunx, sed potest reuerti ad virum, dicente Apostolo. His autem, qui in matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed dominus, vxorem à viro nō discedere. Quòd si discesserit, manere innuptā, aut viro suo reconciliari. Vir ergo eius, quæ discesit, adhuc est: cui iure vxoris reconciliari posse concedi tur. Non ego tamē in his dictis nego prolem magnum bonum esse coniugij: sed circunstātionale bonum nō omnino necessarium, sine quo non erit coniugium, sicut sunt, aut fides, aut etiam sacramentum. Qualiter intēdit Witcleff: cùm in descriptione notificat, dans viam modernis erroribus, qui clam in quibusdam Cantiæ finibus feruntur erumpere. Iam enim à triennio fateri solēt, cùm vir, aut mulier, aut infirmitate quacunq; perpetua, aut ætatis excursu propagationis annos excesserit, coniugium esse soluendum. Fauet eis, q̃ in definitione coniugij Witcleff procreationē prolis expressit. Fauet amplius, q̃ in eodem capitulo iā prædicto respondendo ad secundam instantiam formatam sic. Nihil est licitum, nisi possibile: sed multi copulantur matrimonialiter satis licitè, qui non possunt filios procreare: ergo descriptio est minus valida. Videtur (inqt) V Vitcleff. mihi probabile, q̃ tales, qui non possunt procreare carnaliter, quodammodo illicitè copulantur. Vnde antiqui, qui ex cupiditate temporalium, ex spe mutuorum iuuaminum, aut ex causa excusandæ libidinis, licèt desperent de prole, copulantur adinuicem, non verè matrimonialiter copulantur. Hæc Witcleff. AVTHOR. Ergo fornicantur, qui sic carnaliter copulantur. Necesse est enim in omni tali cōtractu fornicationem esse veram, vbi matrimonium non est verum. Et si desperatio, vel nō intentio principalis ad prolem est in causa, nec excusari potest infirmitas tali coniugio: malè probauit Apostolus tam prætēsum cōiugium, dicens. Propter fornicationem autem vnusquisq; suam vxorem habeat, & vnaquæq; suum virum habeat. & iterum. Reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundùm indulgentiam: non secundū imperium. Et iterum. Dico autem non nuptis, & viduis: bonum est illis, si sic permāserint: sicut

& ego. Quòd ſi ſe non continent, nubant. Melius eſt enim nubere, quàm vri. 1. Corinth. 7.

3 Vbiq; ☩ecce laxat nuptiarum ſinus principaliter propter fornicationem vitandam, & ſub ſacramento tegendam, de procreatione prolis non dicit. Non enim ait. Propter prolem gignēdam, vnuſquiſq; ſuam vxorem habeat, quanuis ſit in officio coniugali affectus eximius, ſed planè, Qui non poteſt continere, nubat. &, Ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram. Iſti iam in caſu Witcleff q̄uis deſperent de prole, volunt ſecundùm indulgentiam Apoſtoli nubere, vt non vrātur. Ergo Apoſtolus indulget eis falſa connubia: quia ſecundùm ipſum non verè matrimonialiter copulantur. Sed exponens Apoſtolum libro ſuo de bono coniugali citò poſt princi

Auguſtin. pium, *Auguſtinus*. Quicquid (inquit) coniugati immodeſtum, verecundum, ſordidúmue gerunt, vitium eſt hominum, non culpa nuptiarum. Iam in ipſa quoq; moderatione ex actione debiti carnalis, quam eis non ſecūdùm imperium, ſed ſecundùm veniam concedit Apoſtolus, vt etiam præter cauſam procreandi, ſibi miſceantur: etſi eos praui mores ad talē cōcubitum impellunt, nuptiæ tamen ſe ab adulterio, ſeu fornicatione defendunt. Neq; enim illud propter nuptias admittitur, ſed propter nuptias ignoſcit. Hæc ille. AVTHOR. Apoſtolica fides eſt iſta, quam Auguſtinus exponit. Nō enim ſunt criminabiles nuptiæ, ſi quā tumcunq; vitioſum, aut ſordidum contrahentes non impoſsibilem nuptiis gerant affectū. Et ſpecificat miſceri ſibi volentes præter cauſam procreandi: & propter nuptias (inquit) mixtioni ipſi ignoſcitur: quia & ipſam ſecundùm veniam concedit Apoſtolus. Quanquā enim coniugium ipſum ad prolis procreationem ab exordio conſtitutum ſit, quantū ad officium: tamen poſt primæuum peccatum, excuſandæ libidinis prouiſum eſt remedium. Vnde libr. 5. expoſitionis ſuæ ſuper Eccleſiaſten tractans hunc textum. Tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexibus.

Hugo. *Hugo*. Caſtis, inquit, amplexibus tempus datū eſt, vt ſeminetur caro in propagatione, & humani generis ſeges, quæ quotidiè per totum mundum morte metitur, ſtudio generationis reparetur. Pactum enim inſtitutionis primæ, quo ex carne caro ſumenda erat ſine carnis cōtagio, poſt peccatum primæ præuaricationis in carnem peccati per indulgentiam confirmatur, non ſolùm pro explēdo officio, ſed & pro conferēdo remedio: ne, ſcilicet, motus carnis immoderatiùs iam efferuēs, turpiùs in omnem præuaricationem proflueret, ſi licitè nunquam laxari potuiſſet. Præſcribitur itaq; meta vſquequo ſe ſine pudicitiæ damno extē dere poſsit carnis effectus: vt quod in matrimonij caſtimonia per conceſsionem agitur, etſi ad infirmitatem pertineat, ad turpitudinē tamen non imputetur. Hęc ille. AVTHOR. Hoc vltimum Hugonis audiant Witcleuiſtę: quod in matrimonij caſtimonia per conceſsionem agitur, ſupple Apoſtoli, etſi ad infirmitatem pertineat, non tamen ad turpitudinē imputetur. Quid aliud ad infirmitatem pertinens, niſi quod ſuprà dixit, motus carnis immoderatiùs iam efferuens? Et ad hoc confirmatur indulgentia non ſolùm pro explendo officio partus tantùm, ſed etiam pro conferēdo remedio. Quæ duo ſunt in coniugio diuerſis modis & temporibus inſtituta: ſicut lib. 2. de ſacramentis parte. 11. capite. 3. idem *Hugo*. Hugo. Officium autem coniugij, hoc eſt carnis commixtionem, ante peccatum non ad remediū infirmitatis, ſed ad multiplicationē prolis inſtitutum eſt. Poſt peccatū autem idem ipſum ad remedium infirmitatis conceſſum, beatus *Auguſtinus* teſtatur his verbis, dicens. Vtriuſq; Auguſtin. ſexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, rectè honeſtate nuptiarum excipitur: vt quod ſanis eſſet officium, ſit ægrotis remedium. Hæc ille. AVTHOR. Alia ergo cauſa eſt officij in nuptijs, alia remedij infirmitatis: &, vt tu dicis, excuſandæ libidinis: & vtraque pura, & honeſta quantum eſt ad ipſum coniugij ſacramentum. Sub ſancto & illibato tegumēto veniam ſuſcipit inhoneſtus affectus, quando poſthabito prolis effectu, libidinoſus ardor veniam meretur ex nuptijs.

¶ Quòd inter ſteriles, vel ſanctè continentes, abſque ſpe ſobolis, eſt verum coniugium.

CAP. CXXXI.

SVMMA.

1 *Coniugium quòd ſit uerum inter ſteriles, uel ſanctè continentes abſque omni ſpe ſobolis oſtenditur. Et plura de hoc ibi ex Hugone & Auguſtino.*

2 *Coniugium ſeu matrimonium quid ſit.*

Peccat

1 PEccāt ꝯigitur,& atrociter peccant, contra bonum coniugij, qui ſolum officium propagandæ prolis excipiunt, quod ante peccatū præſcriptum eſt: & ſine ipſo fidem & fœdus nuptiale diſſoluunt: veterum matrimonia diſſuunt, & diu rata calcant coniugia, neſcientes, quòd ipſa ſocietas non verborum tātùm,& morum,vt ciues, ac domeſtici in domo conueniunt:ſed corporū ipſorum diuerſitate ſexus indiuidua eſt res in ipſa maritali cōnexione omni carnali cōmixtione etiam prolis ratione præclarior.In prædicto loco *Hugo.* Hugo. In coniugio aliud eſſe,& alterius rei ſacramētum eſſe ipſum coniugium: & aliud eſſe,& alterius rei ſacramentum eſſe ipſum coniugij officium: idem ipſe *Auguſtinus* in libro de bono Auguſti. coniugali teſtatur,dicens.In coniugio aliquid boni eſſe videtur: non ſolùm propter propagationem filiorum,ſed etiam propter naturalem in diuerſo ſexu ſocietatem.Alioquin iam nō diceretur cōiugium in ſenibus,ſi vel amiſiſſent filios,vel nō genuiſſent.In quibus & ſi emarcuerit ardor carnis,viget tamen ordo charitatis . Item in nuptijs plus valet ſanctitas ſacramenti,quàm fœcūditas ventris.Vnde quidam non intelligentes hoc, quod dictum eſt: Illa mulier non poteſt pertinere ad Chriſti & eccleſiæ ſacramentum, cum qua noſcitur nō fuiſſe carnale commercium:exiſtimant ſacramentum coniugij eſſe non poſſe,vbi commiſtio carnalis non fuerit. Neſciunt enim,quòd officium coniugij in carnis commixtione illam,quæ inter Chriſtum, & eccleſiam per carnis ſuſceptionem facta eſt vnionem, figurat. Propterea Chriſti,& eccleſiæ ſacramentum eſſe non poſsit, vbi commercium carnale non fuerit.Coniugium tamen verum,& verū coniugij ſacramentum eſſe,& ſi carnale commercium non fuerit ſubſequutum.Imò potiùs tātò verius & ſanctius eſſe,quantò nihil in ſe habet vnde caſtitas erubeſcat,ſed vnde charitas glorietur.Hæc ille. AVTHOR. Ecce verius, & ſanctius coniugij ſacramentum, vbi nō interuenit carnale commercium: vel ſi deſperetur de prole:vel ſi mutuo conſenſu in primo ingreſſu connubij carnis ſuſpendant officiū, & ſanctæ ſocietatis indiuiduum ſeruent affectum.Falſum ergo eſt,hæreticum eſt,quod di VVitcleff. xit Witcleff: quòd ſi ſpe mutuorum iuuaminum ſine ſpe prolis copulentur adinuicem, non eſt verum matrimonium. Falſum eſt, hæreticum eſt : quod ſylueſtres hæretici conſequenter aberrant,dicentes iam vetulorum talium ſoluendum eſſe coniugium. Pro inconuenienti enim non ferendo hoc intulit Auguſtinus.Alioquin,inquiens, iam non diceretur coniugium in ſenibus. Dicantque cur nō ſoluit Abraham *Saræ coniugium,quod centenarius expectauit in ſterili. Et Iſaac ſimiliter cur duxit ſterilem,nec dimiſit. Et vterq; quātùm poſſent humanitùs debuerant deſperare de prole. Et ideò inter eos ſecūdùm Witcleff, quantum eorum erat : nec fuit verum coniugium, & per conſequens tanto tempore frequens fœda commixtio . Quid item dicturi ſunt de Baptiſtæ parentibus Zacharia, & Eliſabeth vſq; ad ætatem penè decrepitam infœcundis ? Sed talium ſanctorum coniugium ſocietati probatæ teſtatur diuinum ad eos beneficium in fine temporum, reddens eis ſobolē pretioſiorem millibus deſinu gratiæ ſupra vires naturæ iam marcidæ. Idcirco libro de bono coniugali *Auguſtinus*. Semel initum connubium in ciuitate Dei noſtri : vbi etiam ex Auguſti. prima duorum hominum copula quoddam ſacramentum nuptiæ gerunt,nullo modo poteſt, niſi alicuius illorum morte diſſolui. Manet enim vinculum nuptiarum: etiam ſi proles,cuius cauſa initum eſt, manifeſta ſterilitate nō ſubſequatur : ita vt ſcientibus coniugibus non ſe filios habituros,ſeparare tamen ſe, vel ipſa cauſa filiorum,atq; alijs copulare non liceat. Quod ſi fecerint, eis, quibus ſe copulauerint,adulterium committūt. Ipſi autem cōiuges manent. Hæc ille. AVTHOR. Et ibidē iterum paulò ſuprà *Auguſtinus*. Tantum valet Idem. illud ſociale vinculum coniugum: vt cùm cauſa procreandi colligetur , nec ipſa cauſa procreandi ſoluatur. Poſſet enim homo ſterilem dimittere vxorem, & ducere de qua filios habeat, & tamen non licet. Et noſtris quidem iam temporibus,ac more Romano nec ſuperducere,vt amplius habeat,quàm vnam. Et vtiq; relicta adultera, vel relicto adultero, poſſent plures naſci homines: ſi vel illa alteri nuberet, vel ille alteram duceret. Quod tamen ſi non licet, ſicut diuina regula præſcribere videtur:quem non faciat intentum,quid ſibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis? quod nequaquam puto tantum valere potuiſſe,niſi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominum quoddam ſacramentum adhiberetur:quod deſerentibus hominibus, atq; diſſoluere cupientibus,incōcuſſum illis maneret ad pœnam.Hæc ille. AVTHOR. Et item.2.lib. de adulterinis coniugijs, poſt medium, idem *Auguſtinus*.Hos alloquor, vt quod facere debe Idem. rent,ſi haberent coniuges diuturno languore

*Rebeccæ.

marcentes,vel loco ſibi inacceſsibili abſentes, vel animoſitate illicita continentes:hoc faciāt, ſi habuerint coniuges adulterina inquinatione ſordētes. Non alia quærant coniugia:quia non erunt coniugia, ſed adulteria. Hæc ille. AVTHOR. Intelligere tamē poſſumus poſt prædicta quo ad Witcleff: q̄ inter contrahentes,excluſa ſpe prolis per ſterilitatem affectatam,vel procuratā,nuptiæ non ſunt veræ,nec verum coniugium: ſi coniuges tamen concūbere non deſiſtant. Adulterina eſt enim illa complexio, vbi fides datur ſimul ad explendam libidinem, & ad extirpandam ſobolem. Auguſtin. Libro de bono cōiugali *Auguſtinus*. Solet etiā quæri,cùm maſculus,& fœmina,nec ille mariti tus,nec illa vxor alterius, ſibimet non filiorū procreandorum,ſed propter incontinentiam ſolius concubitus cauſa copulantur, ea fide mediante, ne ille cum altera, nec illa cum altero id faciat, vtrum nuptiæ ſunt vocandæ? & poteſt non abſurdè fortaſſe illud appellari cōnubium, ſi vſq; ad mortem alterius eorum id inter eos placuerit: & prolis generationem, quanuis non ea cauſa coniuncti ſunt, non tamen vitauerint: vt vel nolint naſci ſibi filios: vel etiam opere aliquo malo,ne naſcantur, agant. Cæterùm ſi vel vtrunq;, vel vnum horum deſit, non inuenio quemadmodum has nuptias appellare poſſumus. Hæc ille. AVTHOR. Ad hunc caſum attendat Witcleff, & ponderet partes eius. Prima pars eſt,quòd ſi legitimè contrahentes, non filiorum procreandorum cauſa, ſed ad vitandam incontinentiam ſolius cauſa concubitus fide indiſſolubili citra mortem,nunquid nuptiæ ſunt vocandæ? Reſpondet non abſurdè dici connubium: directè contra Witcleff,dicentem non eſſe verum coniugium: cùm tamen per eum, ſi eſſet non reale,ſed imaginarium aliquid tropicè, vel figuraliter ſacramentum, verum coniugium diceretur. Secundò addit in caſu Auguſtinus.Quòd ſi in conuentione non ſolùm non intendant prolem, ſed vitent, ita vt nolint, vel aliquo opere malo id agant, ne prolē habeant,ſi cōcumbant, prorſus tunc quomodo nuptiæ appellari debeant, non agnouit. Nec mirum:quia naturalem actum à naturali fine diuertunt: ſcilicet, concubitum carnis ab effectu prolis. Secus autem eſſet, ſi propter orationem omni carnis commixtioni ſimul renuntiarent, & proli. Quod ita intra ipſum coniugium ſanctum eſt,vt viduitati,vel ſi ſint cælibes, virginali laudi non indignè reſpon- Idem. deat. Eodem libro citò pòſt, *Auguſtinus*. Coniugalis concubitus generandi gratia non habet culpam. Concupiſcentiæ verò ſatiandæ, ſed tamen cum coniuge,propter thori fidem, venialem habet culpam. Adulterium verò,ſiue fornicatio,lethalem habet culpam. Ac per hoc melior quidem eſt ab omni cōcubitu cōtinentia,quàm vel ipſe matrimonialis concubitus, qui fit cauſa gignendi.Sed quia illa continentia meriti amplioris eſt, reddere verò debitum coniugale nullius eſt criminis:Exigere autem vltra generandi neceſsitatem,culpæ venialis: Fornicari porrò, vel mœchari,puniendi criminis:Cauere debet charitas coniugalis, ne dum ſibi quærit vnde ampliùs honoretur, coniugi faciat vnde damnetur. Hæc ille. AVTHOR. Recitatis vitæ differentijs, quæ contingunt viciſsim in coniugio, meliorem dicit omnium immunitatem ab omni concubitu: & hoc inter coniuges. quod patet per hoc, quod ſubdit:quòd cùm melior ſit ab omni cōcubitu continentia etiam,quàm matrimonialis concubitus cauſa gignendi: cauere tamen debet charitas coniugalis, ne ſic quærat vnde ampliùs honoretur, vt coniugi faciat vnde damnetur.Et infrà verſus finem libri *Auguſtinus*. Auguſti. Hæc omnia bona ſunt, propter quæ nuptiæ bonum ſunt: Proles, fides, ſacramentum.Nec prolem autē carnalem iam hoc tempore quærere:ac per hoc ab omni tali opere immunitatem quandam perpetuam retinere, atque vni viro Chriſto ſpiritualiter ſubdi: meliùs eſt vtiq;, & ſanctiùs: ſi tamen ea∗vocatione ſic ∗ vacatione. vtantur homines, quemadmodum ſcriptum eſt: vt cogitent quæ ſunt domini: quomodo placeant domino,id eſt,vt perpetuam cogitēt continentiam: ne quid minus habeat obediētia.Hæc ille.AVTHOR.Ecce quòd coniuges continentes ab omni carnis copula meliores, & multò ſanctiores extollit Auguſtin⁹ ſuper propagantes,addendo, ſi tamen perpetuam cogitent cōtinentiam:& ad hoc voto ſe aſtringant,velut Maria & Ioſeph. Et iſti tunc erunt inter omnes perfectiſsimi coniuges, quorum coniugio deſcriptio Witcleff præ ſui nimia breuitate nō conuenit:cùm nec iſtis liceat præfirmata cogitatione perpetuæ continentiæ filiorum propagationi vacare. Ponamus ergo meliorem, & meliùs artificatam deſcriptionē

2 *Hugonis*.Coniugium † eſt cōſenſus maſculi & Hugo. fœminæ legitimus,indiuidualem vitæ conſuetudinem retinens. Hæc ille.lib.2.de ſacramentis,parte.11. AVTHOR. Si verò inſtetur, q̄ antiqui patres non conceſſerunt coniugium, vbi non interceſsit carnale commercium: dicitur,quòd de illo particulari loquebantur cōiugio propagandæ prolis: quod diſpenſatione pri- Quid ſit matrimonium.

ne prima incipitur, ſed carnis commercio cõſummatur. Et conſequenter tale carnis coniugium parentibus Chriſti negant: ſed non illud perfectiſsimum, quod optima connubia non excludit: ſicut in Homilia Euãgelij, Cùm eſſet deſponſata Ioſeph. Origenes. Origenes. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Coniugẽ audiens, non expaueſcas, non conturberis: nõ tu, nec quiſquam ſequentium vſq; in conſummationem ſeculi. Coniugem eam dico propterea, vt diabolo virginitatem eius occultẽ, vt Iudæorum prauitatem excludam, vt legis inſtituta non deſtruam. Et in conſequentibus demonſtro, quòd iſta ne coniunx tua ſecundùm conſuetudinem coniugij habeatur, nec iſte, qui generatur, tuus filius eſſe credatur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce coniunx: ſed non ſecundùm conſuetudinem coniugum.

¶ Quòd coniugium celebrandũ eſt in ſignis ſenſibilibus, & cum verbis ſimplicibus de præſenti.

CAP. CXXXII.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui ſigna ſenſibilia, quæ ſunt de ratione eccleſiaſtici ſacramenti, ſuſpendit à ſacramento matrimonij, confutatur.*

2 *Witcleff dictum cõtra uerbum de præſenti, quòd hæc cõuertuntur (Te accipio in uxorem, & Te accipiam in uxorem) multorum authoritatibus diluitur.*

3 *Deus creator omnium, quomodo ad producendum res primarias præelegerit uerbum de præſenti.*

4 *Nuptialis obligatio quòd non ſit ſola promiſſio, ut Witcleff delirat, ſed actualis traditio ſui corporis, & alienatio ſuæ poteſtatis &c.*

1 SIgna verò ſenſibilia cũ ſint de ratione eccleſiaſtici ſacramenti: cur ab hoc ſacramẽto ſuſpendit Witcleff, niſi quia negligit ſacramentum? Dicit enim. 4. ter damnati Trialog. VVitcleff. cap. 22. Veritas quidem mihi videtur, quòd aſſiſtente conſenſu coniugij, & domino approbante, ſubducto quocunq; ſig no ſenſibili, foret ſatis. Ideò lex conſcientiæ, & inſtinctus domini in bene viuentibus in contractu huiuſmodi rectiſsimè regularet. Hæc Witcleff. AVTHOR. Qui quodcunq; ſignum ſenſibile tollit contractui coniugali, dicat qualiter poteſt conſenſus coniugũ alterutri eſſe notus? Quòd ſi conſenſus mutuus ignoretur ab eis, qualiter poteſt vtriq; coniugum, coniugium eſſe notum? Si verba ſuſpendant, quia contrahentes fortè ſunt muti: ſi non adſit ſenſibile ſignũ nutus, vel vultus, qualiter cognoſcent ſe coniuges ſine mutui expreſsione conſenſus: hoc ne inter beſtias quidem, vel volucres fœdere copulatas ſine ſigno ſenſibili erit ſatis. Quomodo ergo aſſiſtente conſenſu coniugij, & domino approbãte, ſubducto quocunq; ſigno ſenſibili, erit ſatis ad contrahendum dico coniugium? Cæterùm inter ſigna ſenſibilia tollit primitùs verbum præſens, vbi iam ſuprà conſequenter. Dicẽdo, inquit, capio te in vxorem, poteſt eſſe, q̃ mens dicat oppoſitum, propter complendam voluptatem carnalem. Cùm ergo verbũ mentis ſit præponderantius verbo oris, & ad verum matrimonium requiritur cõſenſus, videtur, q̃ nõ ſit matrimonium per verba huiuſmodi de præſenti. Hæc Witcleff. AVTHOR. Obijciamus huic Simonem magum: quem ſcripturæ Actuum aſſerunt baptizatũ, cùm tamen ficta mente, & oppoſita ſacramento, ſuſcepit: quia non propter gratiam, ſed propter quæſtum: & tamen verum accepit baptiſmum. lib. 1. de vnico baptiſmo contra Donatiſtas. cap. 16. *Auguſtinus.* Auguſti. Etenim Simonẽ Magum per baptiſma ipſa pepererat, cui tamẽ dictum eſt, q̃ non haberet partem in hæreditate Chriſti. Nunquid ei baptiſmus? nunquid Euangelium? nunquid ſacramẽta defuerunt? ſed quia charitas defuit, fruſtrà natus eſt: & ei expediebat fortaſſe non naſci. Hæc ille. AVTH. Et qualiter cum diſſenſu mentis potuit iſte Simon ſecundùm extrinſecum ſacramentum, quanuis non ſecũdùm ſpiritum Chriſto coniungi: & iſte coniunx fictus ſecundùm extrinſecum ſacramentum nõ rectè iudicabitur deluſæ fœminæ maritari? Quia non ſic eſt ex iudicio legis Dei, inquit: & ideò iudices, qui ex VVitcleff. nudis verbis iudicant pro matrimonio, iudicant contra iudicium legis Dei. Sed maledicta ſit lex huiuſmodi: qua iudex coarctabit per cenſuras ſuas fictas iugum perſonarum, vt faciat cõtrariè legi Dei. Hæc Witcleff. AVTHOR. Iam dixi tibi, quòd ficta mente baptizatus, tamen baptizatus eſt quo ad extrinſecum ſacramentum: nec ſi confiteatur, habet denuò baptizari: quare non iſte, qui ficta mẽte contraxit, verè cenſebitur vxoratus, ſaltem ſecundùm exterius ſacramẽtum, propter

exterius

exterius verbum formans conſenſum? Propter fictionem,inquis. Sed non tale reportabit emolumentum ex dolo doloſus: ſed deponat fictionem, & firmum erit coniugium. Et quanuis ſecundùm mentem,quam præſenter gerit,conformes Deo non ſunt, qui ſecũdùm verbum oris eius dijudicant, ſecundũ tamen mentem,quam deberet habere, omnino in iudicando Deo conueniunt: qui ex verbis ſuis eum conuincunt. Sic enim Saluator Luc. 19. Ex ore tuo te iudico ſerue nequam.non dixit, ex mente. Et alibi. Sicut audio,iudico.debuit enim verbum habere cum mente cõnubium. Qui ergo verbum ſpontè adulterat, ſibi ipſe ſolus præiudicium generat. Aut quid peccauit Chriſtus,ꝙ iudicat Iudam amicum in verbo,hoſtem in mente: quem ſuſtinebat amicũ in oſculo,in animo traditorem? Sic enim publica publicis, & ſecreta iudicia reſponderent occultis.Sed iſta ſunt dicenda alibi. Audiam⁹ quid ampliùs dicat contra verbum de præſen
VVitcleff. ti.Hæc conuertuntur,vt hîc ſupponimus. Te accipio in vxorẽ, &, te accipiam in vxorem. cùm ergo ſecundum ſit certius, & minus imbrigabile, videtur, quòd ipſum ſit eligibilius ad homines matrimonialiter copulandum.
2 Hæc Witcleff. AVTHOR. In this verbis diſtortis videte ſi vnum aliquod verbum ſit verum. Hæc,inquit, conuertuntur:te accipio in vxorem:&,te accipiam in vxorem. Quis creditor ſic ſuſtinet debitorem: ſi dicat, Iam ſoluo tibi:quia poſteà ſoluam?conuertuntur em̃ & idem valent per Witcleff. &, iſte puer eſt iam Papa,vel Epiſcopus:quia poſt annos quadraginta ꝓmittitur eſſe futurus. Iã ficta principia de longo ſuo eſſe in primo libro detexi. Quæ quàm confidenter ſupponit,tam confidenter orthodoxorũ clerus reſpuit,& condemnat:& contra naturalem intelligẽtiam rerũ totum humanũ genus eſſe pronuntiat. Vnde Auguſtinus neſcit aliquo modo dicere ſolem exortũ eſſe in aurora,quæ ſolis ortũ præcedit.
Auguſti. lib. 11.confeſsionũ, poſt medium, *Auguſtinus*. Intueor,inquit, aurorã, oriturum ſolem prænũtio.Quod intueor,preſens eſt,quod prænũtio,futurum. Non ſol futurus,qui iam eſt, ſed ortus eius,qui nõdum eſt. Tamen ortũ ipſum niſi animo imaginarer, ſicut modò cùm id loquor,non prædicere eum poſſem.Sed nec illa aurora,quã in cælo video,ſolis ortus eſt,quan uis eum præcedat. Nec illa imaginatio in animo meo,qua duo præſentia cernuntur,vt futurus ille antè dicatur.Futura ergo nõdũ ſunt: & ſi nondũ ſunt,non ſunt:& ſi non ſunt,videri omnino nõ poſſunt:ſed prædici poſſunt ex præſentibus, quæ iam ſunt, & videntur. Hæc ille. AVTHOR. Quàm planis verbis negat Auguſtinus ſuppoſitionẽ tuam! Non conuertũtur apud eum:ſol oritur,& ſol orietur: quia differũt ſicut præſens, & futurum:ſicut ens,& non ens:ſicut aliquid,& nihil:quia futura quãuis prædici poſſunt ex præſentibus, quæ iam ſunt, tamen quia nõdum ſunt, ſimpliciter nõ ſunt.Sic enim dicit, Futura nondum ſunt:& ſi nondum ſunt,non ſunt.Quomodo ergo cõuertuntur hæc duo, Accipio te in vxorem,&, accipiam te in vxorem?Si enim de futuro puro accipies: futuritio illius acceptionis excludit iam te accipere:quia futurum illud ſi ſit purè futurum,non eſt: quia nõdum eſt. Et ſi iam accipis, acceptio tua eſt, quia præſens eſt, & ideò ſola eſt, non illa,quæ tantumlibet eſt futura.Imò,inquis,in tempore ſuo eſt. Certè illud non eſt, quia tempus ſuum eſt futurum. Vnde citò poſt *Auguſtinus*.Quod autem nunc liquet,& claret:nec futura ſunt,nec præterita: nec propriè dicitur,tempora ſunt tria:Præteritum,Præſens,& Futurum. Sed fortaſſe propriè diceretur, Tempora ſunt tria: præſens de præſentibus,preſens de præteritis,præſens de futuris.Sunt enim hæc in anima tria quidem: & alibi ea non videbo.Hæc ille. AVTHOR. Ecce ſi futurũ ſit, quia in tempore ſuo eſt, tẽpus autem futuri temporis non aliud eſt, q̃ futurum:ergo adhuc in nullo tempore eſt: quia ſic dicit Auguſtinus, quòd nec futura ſunt, nec præterita:ideoq; nec propriè ſunt tria tẽpora,quanuis in collatione animæ tria ſint:& alibi ea non videt Auguſtinus. In nulla quoque parte magni temporis ſunt, quæ partes nec ipſæ ſunt.Quod item addit concludendo errorem intentum dicens, cùm ſecundum ſit certius, & minus imbrigabile,ſcilicet futurũ, quàm præſens: accipiam te,quàm accipio:videtur, quòd ipſum ſit eligibilius ad homines matrimonialiter copulandum. Sic concludit Witcleff ad metã inopinabilis ſpontè veniẽs, non adductus. Nam quis hominũ tam imperitus,aut naturali deſtitutus eſt ingenio, vt ſaltem facto ipſo non contentioſè contrarium ſyllogizet? Quis ſeculi homo non ſe certiùs exiſtimet habere, quod iã habet: quàm quod nondũ habet, ſed eſt habiturus in poſterum? Aut vbi habent res dubiæ loca ſua,niſi nidificent in futuris? In libro de breuitate vitæ dicit *Seneca*.In tria tempora vita diuiditur,quod eſt,quod fuit,quod futurum eſt. Ex his,quod agimus,breue eſt: quod acturi ſumus, dubiũ: quod egimus, certum eſt: hoc eſt, in quod fortuna ius perdidit, quod in illius arbitrium reduci

Auguſti.

Seneca.

reduci poteſt. Hæc ille. AVTHOR. Item lib.
Tullius. de ſenectute *Tullius*. Horæ quidem cedunt, & dies, & menſes, & anni: nec præteritũ tempus vnquam reuertitur: nec quid ſequatur, poteſt ſciri. Hæc ille. AVTHOR. Et vt de ſacris literis doceamur, ſapiens ait Prouerbiorum. 27. Ne glorieris in craſtinum, ignorans quid ſuperuentura pariat dies. Et in eundem textum
Beda. libro. 3. ſuper Prouerbia, *Beda*. Ne ſecurus ſis aliquando de futuro tempore: quia & ſi hodie te domino ſeruire conſpicis, qualis eſſe in futurum poſsis, quomodo vitam finire, prorſus videre non præuales. Hęc ille. AVTHOR. Ecce cuncti ſeculi ſapientes, & catholici quaſi primam animi conceptionem dijudicant res futuras ex futuritione ipſa eſſe res dubias: & res ſolas certas, præteritas, vel præſentes. Si autem omnino Witcleuiſticæ nuptiæ ſunt eo certiores, & minus imbrigabiles futurę, quàm præſentes: ſemper ergo deſiderent eas eſſe futuras, vt ſemper ſint ad contrahendum matri
3 monium certiores. Creator † omnium Deus ad producendum res primarias prælegit verbum de præſenti, dicens, Fiat lux: Congregẽtur aquæ: Creſcite: Faciamus hominem, & ſimilia. Imperatiuum præſens aſſumpſit: ſicut & æternitatem ſuam voluit enuntiare verbo de præſenti, nõ futuro. Hoc eſt nomẽ meum. Qui eſt, miſit me ad vos. Non dixit, qui erit.
Auguſtin. Vnde libro. 11. confeſsionum *Auguſtinus*. Præcedis omnia tẽpora præterita celſitudine ſemper præſentis æternitatis, & ſuperas omnia futura: quia illa futura ſunt, & cùm venerint, præterita erunt. Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Anni tui nec eunt, nec veniunt. Iſti enim noſtri, & eunt, & veniunt. Vt omnes veniant, anni tui ſimul omnes ſtant, quoniam ſtant: nec euntes à venientibus excluduntur. Sequitur. Anni tui dies vnus, & dies tuus non quotidiè, ſed hodie: quia hodiernus tuus non cedit craſtino, neq; enim ſuccedit heſterno hodiernus tuus æternitas. Hæc ille. AVTHOR. Ecce, anni domini ſimul ſtant, & dies eius non eſt craſtinus, ſed hodiernus. Et nunquid dicet Witcleff, quòd beati Petrus & Paulus, & cæteri cæli ciues fuerint multò certiores beatitudinis ſuæ futuræ, quàm ſunt præſentis, quãdo in hoc exilio vitam præſolabantur non ſine afflictione futuram? Et ſi ſecuritas ſit maior pars beatitudinis ſanctorum: maxima pars beatitudinis eorum amputatur per trãſlationem futuri in præſens, minus certum, & multò magis imbrigabile, quia præſens. Qua vectus inania Witcleff, iſta ſuſtinet, vt omnis idiota eius experiatur inſaniam? Tẽdamus nos ad fundãdum verba matrimonialia de præſenti in primo humanæ propagationis connubio ſine errore, aut vitio intra fores conſiſtentis adhuc innocentiæ maritalis. Ipſe dominus Deus noſter author coniugij adduxit mulierem, quam fecit, ad Adam. Et ſtatim Adã ille primus in verba matrimonialis contractus Spiritu ſancto ſpirante prorupit, dicẽs, Hoc nunc os ex oſsibus meis, & caro de carne mea. His dictis, ſuſcepit vxorem, accepit eam in coniugem. Vnde ſine interpolatione ſubiunxit. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrẽ, & adhærebit vxori ſuæ. Quæ verba non tam ex ſe, quàm ex ore domini protulit, Chriſto hoc dicẽte in Euãgelio Matth. 19. Nõ legiſtis quia * qui fecit ab initio, maſculũ & fœminam fecit eos, & dixit, Propter hoc dimittet homo patrẽ, & matrem &c. Quem locum exponens lib. 9. ſuper Geneſim, ad literã, in fine, *Auguſtinus*. Euigilans, inquit, Adam, tanquã prophetia plenus, cùm ad ſe adductã coſtam mulierem ſuam videret, eructauit continuò, quod magnum ſacramentũ commẽdat Apoſtolus: Hoc nunc os ex oſsibus meis, & caro de carne mea. Hoc vocabitur mulier, quoniã de viro ſumpta eſt: & propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erũt duo in carne vna. Quæ verba cùm primi hominis fuiſſe ſcriptura ipſa teſtatur: dominus tamen in Euãgelio Deum dixiſſe declarauit. Ait enim. Non legiſtis: quia qui fecit ab initio, maſculũ & fœminam fecit eos, & dixit, Propter hoc dimittet homo patrem, & matrẽ, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna? vt intelligeremus propter extaſin, quæ præceſſerat in Adam, hoc eum diuinitùs tanq̃ prophetam dicere potuiſſe. Hæc ille. AVTH. Hæc ergo verba primi matrimonij tam prophetica, & inſpirata à Deo, vt & ea dominum Deum locutum eſſe Saluator aſſeruerit, dicat Witcleff, ſi ſciat ea corrigere, & aptiora formare, tam ad matrimonialiter contrahẽdum, quàm ad omnes leges, tam carnalis, q̃ ſpiritualis coniugij exprimendum. Et hæc ſunt verba planiſsimè poſita in præſenti: imò & determinata cum aduerbio de præſenti. Hoc nunc os ex oſsibus meis. Ab his verbis origo cœpit omnis coniugij. Vnde libro. 2. de ſacramentis, parte. 11. *Hugo*. In coniugio hæc primùm con Hugo.
ſideranda ſunt, & diſcernenda: origo, & inſtitutio cum modo, & cauſis: & eius ſecundùm tempus, & locum, & ritus variatio. Coniugij Deus author eſt. Ipſe enim cõiugium eſſe decreuit, quando mulierem ad propagationẽ generis humani homini in adiutorium fecit.

Adam

* qui fecit homi nem. Auguſti.

Adam verò in ſpiritu cognoſcens ad quem vſum mulier facta eſſet, cùm adducta fuiſſet ad eum, dixit, Hoc nunc os ex oſsibus meis, & caro de carne mea. Propter hoc relinquet homo patrem ſuum, & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erũt duo in carne vna. Hæc
VVitcleff. ille. AVTHOR. Adhuc arguit Witcleff, ſi accipio te in vxorem, tunc per ante eſt verum, quòd te accipiam in vxorem, & ſi ſit verum, te accipiam in vxorem, tunc pro tempore ſuo eſt verum, quòd te accipio in vxorem. Cùm ergo cum verbis de futuro ſit conſenſus compoſsibilis, & verba illa ſint verà, atq; à domino ordinata, quomodo licet verba illa fruſtrare per verba ſequentia de præſenti, quæ non ſunt tantæ efficaciæ? Hæc Witcleff, vbi priùs. AVTHOR. Planũ eſt ſenſatis omnibus, quãtùm deliret. Hæ ſunt ſcripturæ, quas iactat ſe habere contra eccleſiam: hæ rationes. Sicut Manichæus promittit omnia plana, & tandẽ loco ſcripturæ loquitur mẽdacium cum pſeudo dicens, ſed nunquam probans, hæc ordinata à domino in verba coniugij. Et loco rationis adducit vnius inueterati philoſophi antiquam verſutiam, quam vnà cum alijs Ariſtoteles abiecit in fine primi Perihermenias: & tandem definit non eſſe de contingentibus futuris ad vtrumlibet veritatem aliquam determinatam. Quis ergo poteſt cum verbis indeterminatæ veritatis, determinata inire coniugia? Nec iſte ſcit iam inter ſtatim data, & promiſſa diſcernere. Nam qui conſentit ditaturũ me cras, non me ditat facto, ſed ſolo promiſſo. Qui autem ſtatim ditat, facto ditat. Et nunquid ideò vxor mea eſt, quia dico erit? Nunquid ideò accipio ius in eam, quia promitto me accepturum eam poſt viginti annos in cõiugem? Aut ſi omne promiſſum eſt debitum, ideò omne promiſſum eſt impletum? Ideò lo
Hugo. co iam dicto, cap. 5. *Hugo.* Conſidera, quòd longè aliud eſt promittere, atq; aliud facere. Qui promittit, nondum facit. Qui autem facit, iam facit quod facit. In eo, qui promittit, ſi non facit quod promittit, mendacium eſt. In eo autem, qui facit: etiam ſi poſt factum pœnitet, tamen factum omnino eſt, quod factum eſt. Qui ergo promiſit ſe vxorem ducturum, nondum tamen vxorem duxit. Et quæ ſpopondit ſe nupturam, nondum nupſit, nec coniugium adhuc fuit, ſed futurũ eſſe debuit. Cùm autem poſteà & ille vxorem duxit, & illa marito nupſit: iam coniugium fit vtrinq;, & non poterit diſſolui quod factum eſt: etiam ſi id, quod promiſſum fuit, non eſt impletum. Præcedens ergo mendacium, pœnitentia corrigẽ dum eſt: ſed ſequens coniugium diſſoluẽdum non eſt. Non autem ſic eſt, quando ſacramentum coniugij non quidem mutua ſponſione futurum promittitur, ſed præſentis aſſenſus atteſtatione firmatur. Hæc ille. AVTHOR. Bene dixit Hugo, diſtinguendo naturas contractuum nudi promiſsi, & veri dati, vel facti. Nu
4 ptialis† ergo obligatio non eſt ſola promiſſio, vt Witcleff delirat: ſed eſt actualis traditio ſui corporis, & alienatio ſui poteſtatis: ſecundùm illud Apoſtoli, Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir: & econtrariò. Ideò non dicit cum verbo de futuro, habebit, ſed de præſenti, habet, vel non habet. Quia ſtatim factus vir, habet vxoris ſuæ traditam poteſtatem. Nec priùs eſt vxor, quàm corporis ſui viri præſenter poteſtatem habeat, non nude futuram. Et ſub his verbis Chriſtus ſingula ſtatuit ſacramenta conferri, vt in baptiſmo nõ inſtituit Chriſtus dicere de futuro. Ego te baptizabo in nomine patris, & filij, & Spiritus ſancti: ſed, ego te baptizo. Nec, Accipietis, & comedetis: hoc erit corpus meum. Sed præſenter dixit, Accipite, & comedite: hoc eſt corpus meum. Nec dixit, prædicabitis Euangelium omni creaturæ: ſed cùm eos mitteret, Prædicate, inquit, & accipite Spiritum ſanctũ. Non dixit ibi, accipietis. Ideò collatio ſacramenti verbum præſens requirit, vt quis percipiat ſacramentum. Sed item ſophiſticat Wit VVitcleff.
cleff: ſi per verba de præſenti fit matrimoniũ, tũc ſequitur oppoſitum in adiecto: quia cùm vox, quando deſinit eſſe, non eſt: verba iſta de præſenti non faciunt matrimonium, nec ſunt ſibi compoſsibilia. Hæc Witcleff. AVTHOR. Iam frequenter abſolui iſtud ſophiſma indignum audientia, in primo libro, & alibi. Nam Chriſtus ait, Beati, qui audiunt verbum Dei. Aut ergo quando verbum illud eſt, aut quando non eſt? Non quando eſt, quia ſtatim deſinit eſſe: nec priùs poteſt beatificare, q̃ ſit verbum prolatum. Nec quando non eſt, quia tunc non ens faceret eſſe beatum. Et beata virgo audiendo ſermonem angeli, turbata eſt: ſed non priùs audiuit ſermonem completum, quàm deſijt eſſe, ergo nihil turbauit eam. Sed & reſponde tu pro verbis tuis de futuro. Ipſa enim ſi futura ſunt, nondum ſunt: & ideò non ſunt. Dixit Auguſtinus ſuprà: ergo nec faciunt matrimonium. Si dicas, imò ſunt in tẽpore ſuo. Et hoc item dicis de verbis noſtris præſentibus, quia quãdiu præſentia ſunt, ſunt: & per hoc efficere matrimonium noſtrũ poſſunt. Cùm item ſunt lapſa in præteritum, adhuc in tẽpore ſuo ſunt, & multò certiùs, quàm futura:

futura:ergo coniugium verum efficiunt. Hoc contra te prouidiſti ſophiſma:ſed fides inſtaurat ſuis docibilibus verum dogma. In ſenſibili verbo Gabrielis, & ſenſibili verbo virginis Spirituſſanctus eam patri copulauit in virginem:& nato imprægnauit in matrem:nō qui dem futuro,vt dicis,ſed præſenti,& ipſo indiuiſibili,quia non ſtat. Vnde libro. 18. Moralium *Gregorius*. Nuntiante angelo,& aduenięte ſpiritu, mox verbum in vtero, mox intra vterum verbum caro, & manente incommutabili eſſentia,quæ ei eſt cum patre & Spiritu ſancto coæterna, aſſumpſit inter virginea viſcera. Hæc ille. AVTHOR. Elige iam,ſi verbum priùs deſijt,quàm hæc fecit, dum tamen ſciant fideles verbum domini tali ſenſibili vero veſtitutum, non ſic, vt vox corporis defluit, repentè perire, dicente Homilia vltima ſuper miſſus eſt, *Bernardo*. Siquidē apud Deū nec verbum diſsidet ab intentione, quia veritas eſt:nec factum à verbo,quia virtus eſt:nec modus à facto, quia ſapientia eſt: ac per hoc non erit impoſsibile apud Deum omne verbum. Hæc ille. AVTHOR. Si ergo nec factū diſsidet à verbo Dei, quia virtus eſt, verbum deſinens eſſe in ſua eſſentia, conſtanter remanet in virtute. Facit ergo verbum coniugium verbum lapſum in pręteritum per ſuam eſſentiam,ſed remanens per virtutem. Et item ante hoc poteſt tale verbum expectare per ſpeciē genitā,& præſenter agere per virtutem. Hanc philoſophiam exponit libro. 11. confeſsionū verſus finem *Auguſtinus*. Deus creator omniū. Verſus iſte octo ſyllabarum breuibus,& longis alternat ſyllabis: quatuor itaque breues, prima, tertia, quinta, ſeptima, ſimplæ ſunt ad quatuor longas: ſecundam, quartam, ſextam, & octauam. Hæ ſingulæ ad illas ſingulas duplum habent temporis. Pronuntio,& renuntio:& ita eſt quantum ſentitur ſenſu manifeſto,breui ſyllaba longam metior,eamque ſentio habere bis tantum:ſed cum altera poſt alteram ſonat, ſi prior breuis, longa poſterior, quomodo tenebo breuem: & quomodo eam lōgę metiens applicabo,vt inueniam, quòd bis tantum habeam? Quandoquidem longa niſi breuis ſonare deſiterit,ipſam quoque longam vnde præſentem metior, quando niſi finitam non metior. Eius autem finitio præteritio eſt. Quid eſt ergo quod metior? Vbi eſt quam metior, breuis? Vbi eſt lōga, quam metior? Ambæ ſonuerunt, auolauerunt, præterierunt. Iam non ſunt, & ego metior. Sequitur. Non ergo ipſas, quæ iam non ſunt,ſed aliquid in memoria mea metior, quod infixum manet. In te anime meus,tempora metior. Noli mihi obſtrepere quod eſt, noli tibi obſtrepere turbis affectionum tuarum. In te,inquam,tempora metior. Hæc ille. AVTHOR. In his altercationibus ſophiſma tuum Witcleff tangitur, qualiter ſcilicet ſylla ba breuis metiri poteſt, quando non eſt. Reſpondet, eſt: quia animo metiente eam, eſt paſſum in agente. Auolauit per eſſentiam labilem: manet per ſpeciem. Ita præſentia verba coniugij prætierierunt per eſſentiam, infixa manēt mētibus per ſpeciem: virtutē operā tur matrimonij illapſa cordib⁹ per cōſenſum.

Gregorius. Bernardus. Auguſti.

¶De varijs ſignis,& ritibus, ſub quibus eſt celebrandum coniugium cum benedictione ſacerdotis in eccleſia.

CAP. CXXXIII.

SVMMA.

1 *Coniugium,quòd fieri debeat in facie eccleſiæ coram teſtibus. Et quare. Et quomodo ſi clam fiat. licèt in re ſit perfectum,quæ mala inde oriri poſſent,ex Hugone referuntur.*

2 *Euariſti decretum pro ritibus ſanctis in coniugio ſeruandis.*

3 *Benedictio nubentium ſacerdotalis in eccleſia unde traxerit ortum. Et quid de illa decernant Cyricius & Calixtus Papæ. Et plura alia de ritibus nuptialibus.*

NOn ſolùm cōtra ſenſibilia ſigna verborū de præſenti conatur Witcleff,ſed omnia cō tendit in irritum ducere,qua ſi poſſent homines nubi, vel nubere:ſicut angeli exiſtētes in cælo per locutionem internā priuati conſenſus: ſicut ſuprà dixit pro veritate ſibi videri,q aſsiſtente cōſenſu cōiugij,& domino approbāte,ſubducto quocunq; ſenſibili,foret ſatis. Et particulariter loquens in eodē cap. 22. 4. ter dānati Trialogi. Qualis,inquiens,regula foret,idem matrimoniū bis completū? Primò in contractu coniugium per ſe facto:& ſecundò in ſolenni ritu ad oſtium eccleſiæ à ſacerdote per verba nugatoria, & falſa cōmuniter celebrato. Hęc Witcleff. AVTH. Et tranſit ſilēs, quaſi dicat nulla. Primò igitur ad quæſtionē dicamus in forma: & tandē ad id, quod quæſtio im-

VVitcleff.

ſtio implicat de rituum iſtorum ratione fundanda. Si † igitur coniuges clam contrahant
1 ſine teſte: ſtat perfectum eſſe coniugium in re ipſa: ſed factum in facie eccleſiæ coram teſtibus completum, robur accipit firmitatis. Audiatur caſus. Vnde lib. 2. de ſacramentis. parte
Hugo. 11. *Hugo.* Quidam vxorem duxit clanculò ſine præſentia teſtium: ſolo adinuicem maritali conſenſu firmato, deuitans (vt nonnunquã fieri ſolet) aliqua de cauſa conſcientiam alienam. Poſteà breui tempore interiecto priuſquàm conſenſum occultum facto manifeſto probaſſet, de facto pœnituit, & eam, quam in hunc modum vxorem duxerat, dimiſit. Aliã duxit celebri apparatu manifeſtè coram eccleſia, fortaſsis cum parentum traditione, cum ſacerdotis benedictione, nuptias fecit, filios genuit. Venit prior illa ad eccleſiam: iudicium interpellat, iuſtitiam poſtulat, iniuriam ſibi illatam palàm exponens. Negat ille, nec ſunt teſtes, qui poſsint probare quod occultũ eſt. Hic quæris quid facere debet eccleſia: & vtrinq; inconueniens aliquod incurrere videtur. Si enim illi mulieri, quæ quidem verum dicit, ſed tamen occultum eſt, nec probatum quod dicit, ſine legitimo teſtimonio propter ſolum dictum ſuum creditur, & pro eo, quod incertum eſt, & occultum id, quod certum eſt, & manifeſtum diſſoluitur, poterit deinceps quilibet, ſiue quælibet in alium, vel aliam quodcunq; voluerit, fingere, vt ſibi ſimili ratione credatur. Quod ſi admiſſum fuerit, confuſio magna ſequetur: neq; deinceps in eccleſia aliquid firmum ſtabit. Si verò propter authoritatem eccleſiæ cõſeruandã, coniugium, quod primùm factum eſt, ſcinditur, & adulterium, quod ſecundò preſumptum eſt, confirmatur: aliud malum magnum eſt, quãdo non ſolùm libertas datur, ſed etiã neceſsitas indicitur homini, vt maneat in peccato ſuo. Hic ergo conſilium quæris? Sequitur. Si quis putauerit propter huiuſmodi mala vitanda talem conſenſum, qui nullo teſtimonio probatur, neq; facientium mutua confeſsione firmatur, irritũ eſſe debere, neq; in eo coniugium vllatenus ſtare poſſe: faciliùs inconueniens declinat. Sed ſoluit dubium infrà. Dubium nõ eſt: quia id, quod eccleſiæ probari non poteſt, eccleſia ipſa iudicare non poteſt. Et rurſum dubium non eſt: quia id, quod legitimo, & manifeſto eccleſiæ iudicio factum eſt, ſine legitima, & rationabili, & manifeſta cauſa reſcindi non poteſt. Ratio nos vrget. Iſta mulier dicit, quia pari conſenſu cum viro illo matrimonium fecit: ſed quod dicit, nec ipſa probare poteſt, nec eccleſia, quod probatum non eſt, approbare poteſt. Non poteſt ergo pro eo, quod occultum eſt, id, quod manifeſtum eſt, infirmari. Quapropter vt ſecundam copulam, quæ iudicio eccleſiæ legitimè facta eſt, eccleſia iudicet ratam eſſe debere. Hæc ille. AVTHOR. Soluat hunc caſum, & perplexitatis eius omnis Witcleuiſta, ſi ſciat, aut adulterium approbabit, aut quotlibet adulterijs viam dabit. Probabit, ſi non reſtituat virum: viam dabit, ſi reſtituat: quia ſimplici verbo fœminæ non probantis adhæſit. Sic enim alius dicet ſe matrem vxoris nouiſſe, vt Hugo ibi recitat. Hæc dicet ſe ab eo cognitam priori viuente marito. Quanuis præter iſta ſine mille millenis adulteris nõ erit eccleſia, ſi licenter admittãtur priuata tractare connubia: & iterum nec ſine tot diuortijs omni anno. Quid putas facturi ſunt magiſtri eccleſiæ, patres plebis, ſequaces, & hæredes Petri, cui pro omnibus dictum eſt, Paſce oues meas? Ipſæ ſe paſcere neſciunt: ſi quo cunq; voluerint, pergant, errabunt, aut cadent in foueam, aut ruent præcipites. Nunquid ergo peccant, ſi vt boni paſtores Pauli ſequantur regulam, docẽtes oues ſuas prouidere bona, non tantùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus? Ad Romanos. 12. Si bonum ſit illorum coniugium, ſi legale, ſi ſanctum, prouideant fidem eius bonam fieri, non tantùm coram Deo, ſed coram omnibus hominibus. Fatuè, vt videtis, videbatur Witcleff ſatis eſſe de conſenſu, & approbatione domini ſine omni ſigno ſenſibili: aut fatuè iuſsit Paulus prouidere nos bona noſtra, non tantùm coram Deo, ſed etiam corã omnibus hominibus. Scio ipſius Pauli iuſtam eſſe conſcientiam, & dominum ipſam approbaſſe: & tamen non reputat ſibi ſatis probationem domini in priuato, & conſcientiam in priuato: niſi etiam prouideret in publico ſuæ famæ, dicens, Prouidemus, inquit, bona, non ſolùm coram Deo, ſed etiam coram hominibus. 2. Corinth. 7. Cur ergo vbi reſtant tot ſemina ſcandalorum prouidere non debent hæc ipſa ouibus ſuis patres, quæ neceſſaria iudicant ſibi ipſis? Scio ipſum Paulum inſtituiſſe perpetuam regulam epiſcoporum, & ſacerdotum, vt teſtimonium bonum habeant etiam ab ijs, qui foris ſunt, id eſt, hæreticis, & ſchiſmaticis. 1. Timoth. 3. Oportet autem illum & teſtimonium habere bonum ab ijs, qui foris ſunt, vt non in opprobrium incidat, & laqueum diaboli. Similiter & diaconos iubet ordinare, habentes miniſterium fidei in conſcientia pura: & vltra hoc, & hi, inquit, probentur primùm:

& ſic

& ſic miniſtrent. Textum priorem exponit
Ambroſius libro ſuo paſtorali, circa medium, *Ambroſius*. Concludens regulam, & epiſcopalem formā ad extremū intulit, dicens. Oportet illum autem & teſtimonium bonū habere ad hos, qui foris ſunt, id eſt, hæreticos, ſeu ſchiſmaticos, qui extra eccleſiam ſanctam catholicam conuenticula ſibi profana præficiunt: quos tamē Apoſtolus teſtimonium dicit debere habere bonū de immaculata vita ſancta epiſcopi conuerſatione, ne fortè accipiant locum epiſcopo obtrectandi, & infamare incipiant catholicum dogma. Hæc ille. AVTHOR. His ergo non debet ſatis eſſe ſana conſcientia & diuina ſecreta probatio, niſi teſtimonium forinſecū habeant perfidorum. Ratio eſt, ne infamare incipiant catholicū dogma. Hac item cauſa conſuges teſtimonium habeāt nuptiarum, ne ſub
2 earum pallio ſtupra laſciuiant. At † vt omnes videāt, quid propter huiuſmodi ritus ſanctos contra emergentia mala ab initijs eccleſiæ ſit prouiſum: audiatur quid in decreto ſuo pri-
Euariſtus. mo. ca. 2. cecinit *Euariſtus*. Similiter, inquit, cuſtoditum, & traditum habemus, vt vxor legitimè viro iungatur. Aliter enim legitimum, vt à patribus accepimus, & à ſanctis Apoſtolis, eorumq; ſucceſſoribus traditum inuenimus: non fit cōiugium, niſi ab his, qui ſuper ipſam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus cuſtoditur, vxor petatur: & à parentibus propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter, vt mos eſt, cum precibus, & oblationibus à ſacerdote benedicatur: & à paranymphis (vt conſuetudo docet) cuſtodita, & ſociata à proximis tempore congruo petita legibus detur, & ſolenniter accipiatur: & biduò, vel triduò orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant, vt bonæ ſoboles generentur. Sequitur. Quapropter filij chariſsimi, & merito illuſtres, fide catholica ſuffragante ita peracta legitima ſcitote eſſe coniugia, aliter verò præſumpta non coniugia, ſed aut adulterina cōtubernia, vel ſtupra, aut fornicationes potiùs, quàm legitima coniugia eſſe non dubitate: niſi voluntas propria ſuffragata fuerit: & vota ſuccurrerint legitima.
*apparitione. Hęc ille. AVTHOR. Hic ſanctus papa de *apertione monet coniugij, ſubijciens ſingula, quę faciant votum eſſe, dationem ſcilicet vxoris ab habentibus poteſtatem, petitionem viri, benedictionem ſacerdotis, cuſtodiam proximorum quouſq; ducatur, dotem &c. Sine his verò præſumptum adulterium eſſe, vel ſtuprum: niſi voluntas propria ſuffragata tunc fuerit. Quæ quidem exceptio, quid velit, declarat prædicto loco *Hugo*. Poteſt etiam quod dictum eſt ſuprà: furtiuos conſenſus non coniugia eſſe, ſed adulterina cōtubernia, vel ſtupra, niſi volūtas propria ſuffragauerit, & vota ſuccurrerint legitima: propter hoc dictum putari, quia huiuſmodi conſenſus, qui in occulto fiunt, coniugium nō ſanciunt: niſi ijdem ipſi, qui ſibi in occulto conſenſerunt, eundem cōſenſum ſuum vtriq; voluntariè in manifeſto profiteantur. Tunc ſiquidem volūtas propria ſuffragatur, & vota ſuccurrunt legitima: cùm id, quod in occulto fecerunt, ſpontè vtriq; in manifeſto profitentur. Hæc ille. AVTHOR. Percepi tamē in libello cuiuſdam hęretici, eos de iſto Euariſto cautos eſſe: & eum abijcere quaſi humanitùs, non diuinitùs ſtatuentem, Hortor tamen eos ſolicitè videre quis ſit iſte Papa, & quid dixerit. Eſt verò inter primęuos Papas quintus à beato Petro: ſecundùm calculum Auguſtini, epiſtola ad Generoſum, qui ideò antiqua ſtatuta eccleſiæ aptiùs poſſet *ediſcere. Dixit autem non ex ſe, ſed vt à patribus accepimus, inquit, & à ſanctis Apoſtolis, eorumq; ſucceſſoribus traditū inuenimus. Et quàm contumax eſt filius, qui talium, & tantorum patrum, & temporum rudimenta
3 conculcat? Sed † ſi omnino contendat pro decreto diuino, ſciat benedictionem ſacerdotalem in eccleſia ab ipſa diuina benedictione in paradiſo nubētium ſumpſiſſe initium, & deinceps in lege ſeruatam: & ſic deinceps transfuſam eccleſiæ: teſte libro quæſtionum veteris & nouæ legis. cap. 127. *Auguſtino*. Omnia em̄, Auguſti.
quæ facta ſunt, Dei nutu multiplicata, & meliora ſunt ſuper terram. Nec enim aliter poſſent creſcere, quàm Dei voluntas, & benedictio decreuit ſeminibus. Sequitur. Cui⁹ rei traditio & in ſynagoga manſit, & nunc in eccleſia celebratur, vt Dei creatura ſub Dei benedictione iungatur, nō vtiq; per præſumptionē, quia ab ipſo authore ſic data eſt forma. Hęc ille. AVTHOR. Iam eat Witcleff cum Witcleuiſtis deliberare quid dicat Auguſtino: quia nihili pendit ſolennes ritus nuptiarum in eccleſia. Non vtiq; per præſumptionem fiunt à presbyteris benedicentibus, inquit Auguſtinus, quia ab ipſo authore ſic data eſt forma. Quærit hæreticus: vbi hoc? Reſpondet Auguſtinus, vbi Dei benedictio decreta ſeminibus. Et libro. 2. de origine officiorum. cap. 19. *Iſido* Iſidorus.
rus. Nam quòd in ipſa continentia coniugia à ſacerdote benedicuntur, hoc à Deo in ipſa prima conditione hominis factum eſt. Sic enim ſcriptum eſt. Fecit Deus hominem ad imaginem Dei: & fecit eum maſculum, & fœminā,

& benedixit eos,dicens, Creſcite,& multiplicamini. Hac ergo ſimilitudine fit nunc in eccleſia, quod antè factum eſt in paradiſo. Hæc ille. AVTHOR. Sequitur Iſidorus patrē ſuū Auguſtinum, exprimens benedictionis diuinæ verba.Creſcite,inquit,&c. Et nūc idem geritur in eccleſia,quod antè fiebat in paradiſo.

Auguſti. Vnde. 14. de ciuitate Dei. cap. 21. *Auguſtinus.* Hos autem nullo modo dubitamus ſecūdùm benedictionem Dei creſcere, & multiplicari, & implere terram, donum eſſe nuptiarum, quas Deus ante peccatum hominis ab initio cōſtituit creādo maſculum,& fœminam, qui ſexus euidens vtiq; in carne eſt. Huic quippe operi Dei etiam benedictio ipſa ſubiūcta eſt. Nam cùm ſcriptura ipſa dixiſſet,maſculum & fœminam creauit eos, continuò ſubdidit. Et benedixit eos Deus,dicens,Creſcite,& multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius &c.Hæc ille.AVTHOR.Hęc eſt ecce benedictio nuptiarum à domino Deo dictāte in paradiſo: & ab hac forma noſtræ benedictionis profluxit in eccleſia, quam nubētes tranſgredi fas nō eſt ſine grādi ſacrilegio. Vnde in decreto ſuo ca.4.Papa trigeſimuſſextus à bea

Cyricius. to Petro *Cyricius.* Benedictio illa, quā nupturis ſacerdos imponit apud fideles, cuiuſdam ſacrilegij inſtar eſt, ſi vlla tranſgreſsione violetur.Hæc ille.AVTHOR.Quod quidem ſacrilegium nō facilius dicitur eſſe, quàm eſt,in tanto,vt omnis inceſti pollutionem,& maculam ab antiquo includat infamiæ. Vnde in de

Calixtus. creto ſuo ſecundo,cap.5.*Calixtus* Papa & martyr decimusquintus à Petro. Quiſquis ergo nō eſt legitimè coniunctus, abſq; dotali titulo,ac benedictione ſacerdotis conſtat copulatus:ſacerdotes vel legitimè coniunctos criminari,vel in eos teſtificari minimè poteſt,quoniam omnis inceſti macula pollutus infamis eſt.Hæc ille. AVTHOR.Hæc ex libro decretorum Pontificum inferuntur: vbi tamen alij ritus nuptiales habentur ad pondus, vt dotalis titulus,& alij. Pro quibus ſi primū aſpiciatur mundi coniugium, pauci admodum erūt ritus,qui non inde videbuntur exorti: vbi tamē extra nupturos, Deus erat pro omnibus. Ipſe pater ſponſi,& pater ſponſæ:quia ipſe pater,qui poſſedit, fecit,& creauit te. Ipſe igitur pater ſponſæ,ſponſam tradidit viro ſuo,dicente ſcriptura,q̄ adduxit eam ad Adam. Ipſe paranymphus fœminam virginem cuſtodiuit. Ipſe ſacerdos benedixit eos verbis cęleſtibus, ſimul inſinuantibus nuptis officium:atq; fructum adijciens, Creſcite,inquit, & multiplicamini &c, Vir item coniugem accepit ſub verbis de præſenti,dicens,Hoc nunc os ex oſsib⁹ meis. Ipſe vir loco dotis nomen ſuum vxori dimidiat,vocans eam à viro viraginem,vel,vt in Hebræo habetur, ab is iſſam, prænuntians Is & iſſa. certa lege, q̄ iam in viri poteſtatē ceſsit, iuxta illud, Et erunt duo in carne vna. Vnde & nūc vſq; mulieres parētum ſuorum nomina dimittentes,virorum nomina partiuntur:hæcq; ſolennibus nuptijs declarata teſtes accipiunt paradiſi Deum, & angelos, vt plus ſolennitatis, pluſq; authoritatis haberent nuptiæ hominū, quàm copulæ beſtiarum: quarum coniugijs, quāuis caſtis,& fœcundis, nihil talis ſolēnitatis adeſſe deſcribitur. Vnde vt coniugium hominū vltra copulam & cōſenſum, teſtificationem neceſſariam haberet nuptiarum, hoc declarat,q̄ dominus noſter Ieſus nō de coniuge tantùm,ſed vt nō careret pudoris teſtimonio, de nupta naſcebatur,& ducta.De quo lib.2.ſu

per Lucam,cap.1.*Ambroſius.* Nec te moueat,q̄ Ambroſius ſcriptura frequenter coniugem dicit.Non em virginitatis exceptio, ſed coniugij teſtificatio nuptiarum declaratione celebratur. Denique quā nemo accipit, nemo dimittit. Et ideò qui volebat dimittere,fatebatur acceptam.Hæc ille.AVTHOR. Ecce acceptam dicit matrem Chriſti à ſponſo ſuo,& hoc in ſolennibus nuptijs: quia coniugij teſtificatio, dicit Ambroſius, nuptiarū teſtificatione declaratur. Dicat ergo Witcleff ritum neceſſarium nuptiarū ſolenniuni intra eccleſiam inſtar ſtatus innocētiæ,vt ſibijpſi cōueniat alibi,quādo dicit attribuendam Chriſto mēdicitatem ✱imitatiuam, ✱inimitiuam. nō verbalem,quia eſt ſimilior ſtatui innocentiæ: ita,vt concedat coniugibus benedictionē ſacerdotalem in eccleſia cū atteſtatione fidelium poſt primum cōtractum, quibus honeſtas eorum coniugalis diſtet à ſtupris,quia ſic erit ſimilior ſecundùm ſtatum innocētiæ nuptijs paradiſi. Eoq; ritu ſecūdas nuptias cēſeo nō benedicēdas,quia Deus eis benedixiſſe nō legitur:ſed quia nuptiæ ſunt,& item legitimę, ſunt in eccleſia celebrandæ. Sic enim Apoſtolus ait. 1.Corinth.7.Si mortuus fuerit vir eius, liberata eſt.Cui vult,nubat,tātùm in domino. Beatior aūt erit,ſi ſic permāſerit,ſecūdùm conſilium meum. Vbi in expoſitione *Ambroſius.* Ambroſius Cùm dicit,nubat,lege loquitur naturali,quan q̄ & de Deo primæ nuptiæ ſunt: ſecūdæ verò permiſſæ ſunt. Deniq; primæ nuptiæ ſub benedictione Dei celebrātur ſubliminer. Secundæ aūt & in præſenti carent gloria: conceſſæ autē propter incontinētiam: & quia ſolēt viduatum iuniores incurrere:ac per hoc cōcedit & ſecūdas.Hęc ille.AVTHOR.Atq; ne quid

huius

huius ſolennitatis in benedictione ſacerdotali proportione vacaret, etiam velamen in benedictione primò nubentium adeſſe requiritur. Vnde epiſtola. 1. libri. 8. epiſtolarum ad Vigilium *Ambroſius*. Nam cùm ipſum coniugiũ velamine ſacerdotali, & benedictione ſanctificari oporteat, quomodo poteſt coniugiũ dici, vbi non eſt fidei concordantia? Hæc ille. AVTHOR. Ipſum enim velamen operimentum pudoris deſignat: in vnius fidei profeſſione concordiam.

Ambroſius

¶De illicitis, & licitis coniugijs, & quæ ſint hæc, & illa.

CAP. CXXXIIII.

SVMMA.

1 *Connubia quæ in Leuitico prohibita, recenſentur.*
2 *Connubia quæ prohibita appareant ex decalogo ſecundùm Auguſtinum.*
3 *Coniugio ſibi copulari uſq; quotam generationem fideles debeant cum propinquis. Et utrum nouercis, & cognatis liceat copulari coniugio.*
4 *Ioannis martyrium.*
5 *Calixti decretum, ne cõſanguineorum coniunctiones fiant, recenſetur.*
6 *Theodoſius Imperator, quomodo patrueles fratres & conſobrinos prohibuerit inter ſe coniugij nomine conuenire, ex Ambroſio.*
7 *Cognatio ſecundùm conſuetas durationes humanorum affectuum quantùm ſe protendat.*
8 *Fratres & ſorores quare tempore primi hominis nuptias inierunt, & non ſic hodie.*
9 *Witcleff, qui ſanctorum patrum nuptijs noſtras ſatagit coæquare, culpatur. Et quid contra illius & ſimilium temeritatem dicat Auguſtinus.*

VT autem debitum ſortiatur terminum tractatus iſte, de Chriſtianorũ coniugijs, non recedamus, donec quę ſint legitima connubia, & quæ ſoluenda diuortio, videamus. VWitcleff. Cap. 20. prædicti quarti aduerſarius veritatis. Non, inquit, delector in multiplicatione cauſarum diuortij, cùm multæ ſint infundabiliter humanitùs ordinatę, vt patet ſpecialiter de cognatione. Nam tempore primi hominis fratres, & ſorores fuerunt ex ordinatione diuina taliter coniugati. In tempore patriarcharum, vt Abrahę, Iſaac, & talium ſatis propinquè cognati. Nõ ſubeſt ratio, quare nõ ſic liceret hodie, niſi humana ordinatio, quæ dicit, nõ ſolũ ex cognatione, ſed ex affinitate amorem inter homines dilatari. Sed cauſa hęc hominum eſt nimis debilis. Hæc ibi Witcleff in phreneſi. AVTHOR. Iam dat plana portenta ſuæ hypocriſis, eo q̃ ſcripturas ſanctas tam apertè calcãtes iſta cõnubia, nõ appendit. Num vox eius ſolet eſſe, Ducatur teſtimoniũ legis Dei? Non credo legibus niſi diuinis? Et iam leges domini plenas aures inſonantes tam nõ audit in iſto, vt cunctis ſit euidens ſuper profeſſionem eius hæreticam, nec ipſum curare ſcripturas. Adhibeatur liber Leuitici, voluatur ad decimũoctauum capitulum. Quid dicit ibi ſcriptura de cognatis coniugatis ſimul, & affinibus? 1 Si ✝ mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi, morte moriatur & mœchus, & adultera. Qui dormierit cũ nouerca ſua, & reuelauerit ignominiam patris ſui, morte moriãtur ambo: ſanguis eorum ſit ſuper eos. Si quis dormierit cum nuru ſua, vtriq; moriãtur, quia ſcelus operati ſunt: ſanguis eorum ſit ſup eos. Qui ſupra vxorem, filiam duxerit matrẽ eius, ſcelus operatus eſt, viuus ardebit cum eis: nec permanebit tãtum nefas in medio veſtri. Qui acceperit ſororem ſuam filiam patris ſui, vel filiam matris ſuæ, & viderit turpitudinem eius, illaq; conſpexerit fratris ignominiam, nefariã rem operati ſunt: occidentur in conſpectu populi. Turpitudinem materteræ & amitæ tuæ nõ diſcooperies: qui hoc fecerit, & ignominiã carnis ſuæ nudabit, portabunt ambo iniquitatem ſuã. Qui coierit cum vxore patrui ſui, vel auũculi ſui, & reuelauerit ignominiam cognationis ſuæ: portabunt ambo peccatum ſuum: abſq; liberis morientur. Qui duxerit vxorem fratris, rem facit illicitam. Qui turpitudinẽ fratris ſui reuelauit, abſq; filijs erit &c. Simul confero omnia, prout in lege ponũtur, & rem noſtram aſpiciunt. Quòd ſi Witcleuiſta dicat in lege iſta nõ eſſe commixtionem prohibitam fratris cum ſorore vtriuſq; parentis, & ideò de lege conceſſam: Reſpondeatur ei, quod ad patruum quendam conãtem filio ſuo copulare neptem ex filia: libro. 6. epiſtolarum, epiſtola 5. reſpondet *Ambroſius*. Prætendis, inquit, in literis tuis, q̃ permiſſum hoc diuino iure cõnubium huiuſmodi pignoribus exiſtimetur, eo q̃ non ſit prohibitum. Ego autem & prohibitum aſſero: quia cùm leuiora interdicta ſint de patruelibus fratribus, multò magis hoc, quod Ambroſius

arctioris eſt plenum neceſsitudinis, interdictū arbitror. Qui enim leuiora aſtringit, grauiora nō ſoluit, ſed alligat. Quòd ſi ideò permiſſum putas, quia ſpecialiter nō eſt prohibitum: nec illud prohibitū ſermone legis reperies, ne pater filiam ſuā accipiat vxorem. Nunquid ideò licet, quia non eſt prohibitum? Minimè. Interdictum eſt enim naturæ iure. Interdictū eſt lege, quæ eſt in cordibus ſingulorum. Interdictum eſt inuiolabili præſcriptione pietatis, titulo neceſsitudinis. Quanta huiuſmodi inuenies non eſſe interdicta lege per Moyſen edita, & tamen interdicta ſunt quadam voce naturæ? Hæc ille. AVTHOR. Argumentū iſtud catholici Ambroſij ſumptū à maiori, eneruat per omnes fines licentiam præſumptam noſtri hæretici: quia ſi prohibebatur lege quod leuius eſt, multò magis quod grauius eſt, non eſt legiferi taciturnitate conceſſum. Sed forſan dicet: legis veteris iam abolitæ has eſſe iudaicas obſeruantias, ideò in lege euangelicæ libertatis non eſſe curādas. Contra iſtud fecit Ambroſius, cùm diceret, Ego autem & prohibitum aſſero, loquens de illo, quod non in ſe, ſed in ſuo maiori eſt ibi prohibitum. Intendebat igitur probare Paterno legem illam vim prohibitionis habere ſupra intentum filij & neptis ſuæ coniugium. Beatus item *Auguſtinus* reducit tabulam illam ad decalogum, dicens omnia illa mandata in decalogo præcōcepta. libro quæſtionum ſuper Leuiticū. quæſtione 53. Ad vxorem proximi tui non dabis concubitum ſeminis tui inquinari ad eam. Ecce vbi rurſus prohibet adulterium, quod cum aliena vxore committitur, quod etiam in decalogo
2 prohibetur. Vnde† apparet illa prohibita, vt etiam mortuis viris ſuis, non ducantur vxores, quorum prohibet turpitudinem reuelare. Hæc ille. AVTHOR. Vnde dicit: ſcilicet ex decalogo apparet illa connubia eſſe prohita, quorū prohibet turpitudinem reuelare. quod probat à pari: ſicut ex eodem loco adulteriū prohibetur, in quinto ſcilicet mandato, & nono. Ad quod facit, q̄ in capite iſtarum inhibitionum vocat nō cæremonias, ſed præcepta: & in fine leges, atq; iudicia. Cuſtodite, inq̄ens, præcepta mea, & facite ea: ego dominus, qui ſanctifico vos. Et ſubdit. Cuſtodite leges meas atq; iudicia, & facite ea. Quòd ſi ſubtiliter ſecūdùm expoſitiones iſtorum patrum tabula inhibitionum ibi penſetur, fundationem plenariam facit pro diuortijs, & copulis per eccleſiam ad quartum gradum vſq; taxatis: hac ratione. quia quarto gradu prohibet copulari: ergo omnis gradus ſuperior verſus primū eſt prohibitus: à maiori. Vnde prædicto loco parum ſuprà *Ambroſius*. Quid enim eſt, quod dubitare queat, cùm lex diuina etiam patrueles fratres prohibeat conuenire in copulam coniugalem, qui ſibi quarto ſociantur gradu? Hic autem gradus tertius eſt, qui etiam ciuili iure à conſortio coniugij exceptus videtur. Hæc ille. AVTHOR. Ita ergo patet ex Ambroſio, quòd lex iſta obligat nos ſicut & Iudæos ſecundùm ſuam ſubſtantiam: quia ſic eſt quid morale, & de præceptis decalogi, etiam ad totum gradum quotum figit ibi pro limite, putà quartum: quanuis fuerit purè iudiciale quo ad pœnam, & idcirco eſt faciendum diuortiū. Quid iam habet Witcleff, vnde probet ex humana tantùm ordinatione fratres ne copulentur ſororibus eſſe prohibitos? Iā probet quod dixit, aut contra planam legem Chriſti ſe fateatur erraſſe. Scio Sanctum Gregorium in reſponſione ad quintam interrogationem Auguſtini pro coniugijs veterum Anglicorum, legem iſtam affirmare diuinam, etiam contra
3 quandam humanam. Vſq; † quotam generationem fideles debeant cum propinquis ſibi coniugio copulari? & nouercis & cognatis ſi licet copulari cōiugio? *Gregorius*. Quædā terrena lex in Romana republica permittit, vt ſiue frater, & ſoror, ſeu duorum fratrum germanorum, vel duarum ſororum filius, & filia miſceātur: ſed experimento didicimus, ex tali coniugio ſobolem non poſſe ſuccreſcere, vt diuina lex prohibet cognationis turpitudinem reuelare. Vnde neceſſe eſt, vt iam tertia, vel quarta generatio fidelium licenter ſibi iungi debeat. Nam ſecunda, quam diximus, à ſe omni modo debet abſtinere. Cum nouerca autem miſceri, graue eſt facinus, quia in lege ſcriptum eſt. Turpitudinem patris tui non reuelabis. Neq; enim patris turpitudinem reuelare poteſt: ſed quia ſcriptum eſt, Erunt duo in carne vna: qui turpitudinem nouercæ, quia vna caro cum patre fuit, reuelare præſumpſerit: pro
4 fectò patris turpitudinem reuelauit. Cum† cognata quoq; miſceri, prohibitum eſt: quæ per coniunctionem priorem caro fratris fuit facta: pro qua re etiam Ioannes Baptiſta capite truncatus eſt, & ſancto martyrio conſummatus. Cur non eſt dictum vt Chriſtum negaret, & pro Chriſti cōfeſsione occiſus eſt: ſed quia idem dominus dixerat, Ego ſum veritas, quia pro veritate Ioannes occiſus eſt, vtique pro Chriſto ſanguinem fudit. Hæc ille. AVTHOR. Vſque ad hæc tempora Gregorij, vt videtis, obligauit hæc lex diuina fideles, ne contraherent vſque ad quartum gradum cognata

Ambroſius

Queſtio Auguſtini Epiſcopi Anglicani.

Gregorij Pōtificis reſponſio.

Ioānis martyrium.

gnata coniugia. Hoc item dixit pro tempore ſuo Ambroſius. Hoc idem repetit Auguſtin⁹ in mandatis decalogi. Quomodo autem expirauit lex iſta in aduentu Witcleff, ne ampliùs diuina eſſet, ſed humana conditio, hoc ediſſerant Witcleuiſtæ. Nec tātùm tunc, ſed ab initio fidei per ſuccedentes patres lex iſta cenſebatur ligare diuinitùs. Vnde decreto ſuo. 2. cap. 4. vetus Papa decimusquintus à beato Pe-
Calixtus. tro ſecundùm Auguſtinum *Calixtus*. Coniun-
5 ctiones† autem conſanguineorū fieri prohibete, quia has, & diuinæ, & ſeculi prohibent leges. Leges ergo diuinæ & hæc agentes, & eos, qui ex eis prodeunt, nō ſolùm eijciūt, ſed etiā maledictos appellant. Leges verò ſeculi infames tales vocant, & ab hæreditate repellunt. Nos verò ſequētes patres noſtros infamia eos notamus, & infames eſſe cenſemus: quia infamię maculis ſunt aſperſi. Hęc ille. AVTHOR. Et iſte ſanctus martyr leges diuinas proteſtatur in hac re ſequens, vt dicit, patres ſuos. Nec omittit innitilegibus humanis, vbi diuinis legibus obſecundant: quod inſcius bonorum Witcleff habet opprobrio. Cùm tamē edicta gentium beatus Paulus pro hac parte protulerit. 1. Corinth. 4. Omnino auditur inter vos fornicatio: & talis fornicatio, qualis nec inter gentes. Et in epiſtola ad Paternum præfatam
Ambroſius legem à Calixto tactam explanat *Ambroſius*, dicens. Si diuina te prætereunt, ſaltem Imperatorum præcepta, à quibus ampliſsimum acce-
piſti honorem, haudquaq̄ præterire te debue-
6 runt. Nam† Theodoſius Imperator etiam patrueles fratres, & conſobrinos vetuit inter ſe coniugij conuenire nomine: & ſeueriſsimam pœnam ſtatuit, ſi quis temerare auſus ſit fratrum pia pignora: & tamē illi inuicem ſibi æquales ſunt tantummodò, quia propinquitatis neceſsitudine, & fraternę ſocietatis ligātur, vinculo pietatis eos voluit debere, q̄ nati ſunt. Hæc ille. AVTHOR. Pondus habere debet, quod ibi ſubmiſit Ambroſius, voluit debere, q̄ nati ſunt. ſibi inuicem enim conſanguinei amorem debēt ex eo, q̄ nati ſunt. Superinducere verò nouum amorem, cōtractum eſt ob literare primæuum, quem Deus eis ſucco naturæ vireſcentis infudit, vel erit mixtim amorum confuſio, ſicut & nominum, & quotidianæ pugnæ fomentum: vt ſi plùs velim natum ex vxore diligere, quia filius meus eſt, minùs tamen filio debeo eum diligere, quia ex ſoro-
Idem. re nepos eſt. Et in eadem epiſtola *Ambroſius*. Tu copulare paras filium tuum & neptem ex filia. Hoc eſt, vt accipiat ſororis ſuæ filiam, diuerſa licèt matre, quàm ſocrus editus. Interroga nominum religionem: nempe auunculus iſte illius: illa huius neptis vocatur. Nec ipſe te reuocat ſonus nominum: cùm hic auum reſonet: illa hoc nomen auunculum, quod ad auū referat. Quanta deinde etiam reliquorum confuſio vocabulorum? auus & ſocer vocauêre eam: ea quoq; tibi neptis & nurus diuerſo nomine nuncupabitur. Mutuabuntur etiam fratres diuerſa vocabula: vt illa ſocrus fratris ſit: iſte gener ſorori: nubat auunculo ſuo neptis: & immaculatorū pignorū charitas illecebroſo amore limitetur. Et infrà. Quid tam ſolēne, quàm oſculū inter auūculū & neptem? quod iſte q̄aſi filiæ debet, hæc quaſi parenti. Hoc igitur inoffenſæ pietatis oſculum ſuſpectū facies de talibus cogitādo nuptijs: & religioſiſsimum ſacramentū charis pignoribus eripiens. Hæc ille. AVTHOR. Vt ſic intelligatur Ambroſius: vbi natura nō horrebit amplexus, ibi neceſſe eſt oſcula ſint ſuſpecta. Facientq; tales nuptiæ, vt nec ſine ſuſpicione pudoris frater ſororem ſuam oſculari poſsit, nec auunculus ſuam neptem. Et ſacramentum etiam religioſiſsimū charis pignoribus eripiens poteſt intelligi, q̄ ſacramentum coniugij, ſub quo nati ſunt, repētè eripietur pignoribus. Quia ibi ne ceſſe eſt coniugium amoris, & naturalis educationis, quæ ſunt ſequelæ ſacri coniugij, finē ponat, vbi nouū poteſt incipere. Idcirco eñ caro vna, & turpitudo fratris in ſcriptura dicūtur, q̄ quandiu protendit ſe virtus coniugij, tā diu quaſi propriæ carnis ſuæ pudorem habere tenentur. Plùs enim carnē propriam, quàm alienam pudet hominem reuelare. Reus ergo naturalis pudoris eſt, qui ſanguinis ſui carnem pudendam tanquam alienam reuelat. Quan-
7 tùm† verò ſe protēdit talis cognatio ſecūdùm conſuetas durationes humanorum effectuū? Lex diuina quartum gradum taxauit, lex humana vel vſq; ad ſeptimū. Ex decreto ſynoda-
li ca. 11. *Nicolaus*. Et de cōſanguinitate ſua nul-
Nicolaus. lus vxorem ducat vſq; ad generationem ſeptimam, vel quoúſq; parētela cognoſci poterit. Hæc ille. AVTHOR. Saltē inconueniens eſt, & indelebile humano generi, ſi cōſanguineos viciſsim, vt iſte ſupponit, admiſceri patiantur. Vnde & ipſe Witcleff inconueniens attulit, quod non ſoluit, in eodem cap. 20. Si, inquiēs, quilibet prolificus ex qualibet, quæ ſibi placuerit, procrearet, foret conſanguinitatis confuſio, hæreditatis paternæ deſtructio, parentū inhonoratio, hominum contentio, atq; occiſio. Hæc Witcleff. AVTHOR. Iſta inconuenientia ſi non ex tuis coniugijs ſequantur, fratris cum ſorore ſua, aut aui cū nepte: peto vt

8 abſoluas. Quòd autem arguis, qui à tempore primi hominis fratres & ſorores nuptias inierunt: & tempore patriarcharum ſatis propinquè cognati: nec vides rationem quare nō ſic hodie: Dicetur tibi, quia poſt cōditionem primi hominis paucitas contrahentium in vtroq; ſexu cognationis deferre non potuit, & neceſsitas multiplicādi humanum genus ipſam temerare coëgit. Tempore quoq; patriarcharum hoc idem cauſa fidei ſeruandæ vnius Dei fecit, & in pauco populo fideli, quod primò fecerat paucitas hominum totius ſpeciei: ideò licuit potiùs nubere cognatis, quàm idololatris. Sicut in principijs fidei dixit Apoſtolus, Cui vult, nubat tātùm in domino, id eſt, ſociato ſibi per fidem. Vnde epiſtola prima libri. 7. Ambroſius epiſtolarum ad Vigilium *Ambroſius*. Propè nihil grauius, quàm copulare alienigenæ: vbi & libidinis, & diſcordiæ incētiua, & ſacrilegij flagitia conflantur. Sequitur. Cùm oratio communis eſſe debeat: quomodo inter diſpares de uotione poteſt eſſe coniugij communis charitas? Sæpe pleriq; capti amore fœminarum fidem ſuam prodiderūt: vt patrum populus in Beelphegor. Vnde Phinees arrepto gladio interfecit Hebræum, & Madianitidem fœminā: & mitigauit indignationem diuinā, ne totus populus extingueretur. Hęc ille. AVTHOR. Ad vitandum ergo malum perfidiæ potiùs licuit legem laxari, & iungi cognatis, quàm perfidis. At poſteà multiplicata fideli plebe, lex iterum cognationis fines immunes decreuit à nuptijs. Sic item in eccleſia nuptias tales tolerat, ſi eas ante ſuſceptam fidem coniunctas inuenerit, vt in caſu prædictæ interrogationis Auguſtini ad Gregorium de nuptijs veterum Anglicorum gradibus prohibitis. vbi *Gregorius*. Gregorius. In hoc enim tempore ſancta eccleſia quædam per feruorem corrigit, quædam per manſuetudinem tolerat, vt ſępe malum, quod auerſatur, portando, & diſsimulando compeſcat. Omnes autem, qui ad fidem veniunt, admonendi ſunt, ne tale aliquid audeant perpetrare. Si qui autem perpetrauerint, corporis, & ſanguinis domini communione priuādi ſunt. Quia ſicut in ijs, qui per ignorātiam fecerunt, culpa aliquatenus tolerāda eſt, ita eſt in ijs fortiter inſequenda, qui nō metuunt ſciendo peccare. Hæc ille. AVTHOR. Quod igit̄ arguis de nuptijs antiquorum: propter arctitudinem temporis priuilegium tantùm fuit, quod legi communi nunquam derogat. Vnde epiſtola Ambroſius prædicta ad Paternū *Ambroſius*. Sed dicis, alicui relaxatum: verùm hoc legi non præiudicat. Quod enim in commune ſtatuitur, ei tantùm profecit, cui relaxatum videtur. Longè diuerſa inuidia. Illud tamen licèt in veteri teſtamento legimus, vt aliquis vxorem ſuam ſororem duceret. Iſtud inauditum, vt quiſquam neptem ſuam in vxorem accipiat, & coniugē
9 ducat. Hæc ille. AVTHOR. Attamen nouerit Witcleff ſe culpandum, q̄ ſanctorum patrum nuptijs noſtras ſatagit coæquare, quaſi ſuſpicans in illis intemperantiæ alicuius modum, quia tales elegerint, aut nos coæquādos eis, vt tales nuptias eligamus. Contra hanc temeritatem inſiſtit libro de bono cōiugali, verſus finem *Auguſtinus*, dicens. Nos autē, qui con Auguſt. iuges habent, inquantùm poſſumus, admonemus, ne ſecundùm ſuam infirmitatem de illis ſanctis patribus audeant iudicare, comparantes, vt ait Apoſtolus, ſemetipſos ſemetipſis: & ideò non intelligentes quantas vires habet animus iuſtitiæ contra libidinem ſeruiens: ne carnalibus huiuſcemodi motibus acquieſcat, eoſq; in concubitu vltra generandi neceſsitatem prolabi, aut progredi ſinat, quantum ordo naturæ, quantum morū conſuetudo, quantum legū ſcita præſcribunt. Hoc quippe ideò de illis patribus homines ſuſpicātur: quia Chriſti nuptias elegerunt: vel coniugibus intemperanter vtuntur. At verò cōtinentes mares, qui defunctis vxoribus, vel fœminæ, quæ defunctis viris, vel vtriq;, qui pari conſenſu continentiam Deo vouerunt, ſciant ſibi mercedes quidem ampliùs deberi, quàm coniugalis caſtitas poſcit: ſed ſanctorum nuptias, qui propheticè iungebantur: qui neq; in concubitu niſi prolē, neq; in ipſa prole niſi quod in carne venturo Chriſto proficeret, requirebant, non ſolùm pro ſuo propoſito non cōtemnāt, verumetiam in ſuo propoſito ſine dubitatione præponant. Hæc ille. AVTHOR. Ex his prædictis patet ratio, quæ Witcleff non ſubfuit, vt dixit, quare patres cognatis, aut ſororibus ſimplis, aut geminis, aut multis vtebantur vxoribus: priuilegium temporis fuit, cui inuidere non licet, ſecundùm Ambroſium, & propheticè iungebantur in figuram futuri, dicit Auguſtinus, nec propter hæc animus iuſtitiæ ſeruiens noſtros in concubitu vltra generandi neceſsitatem progredi ſinet, niſi quantum ordo naturæ, morum conſuetudo, aut legum ſcita præſcribunt.

¶ De Pœ-

De ſacramento Pœnitentiæ.

¶De Pœnitentia, & Confeſsione ſacramentali, qualiter ſit in antiqua lege fundata.

CAP. CXXXV.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui dicit confeßionem auricularem eſſe hæreſis inductiuam, & in ſcriptura infundabilem, confutatur.* Et *quomodo authoritatem, & exemplum ſumpſerit confeßioni eccleſiæ detrahendi ab apoſtata Iuliano, Maßilianis, & Iacobitis.*

2 *Iacobitæ unde dicti, & de eorum errore circa confeßionem.*

3 *Hugonis dictum contra eos, qui admoniti ut confiteantur, dicũt, Date nobis authoritatem, quæ hoc ſcriptura præcipiat. &c.*

POEnitẽtiæ ſacramẽtum non audet Witcleff cum ſua Alathia deſcribere, propter æmulos captioſos, vt dicit, ſed audet deſtruere eam, dicens ſecũdam partem confeſsionis auricularis hæreſis inductiuam, & infundabilem in ſcriptura. Et ſermone. 9. tertiæ partis. Duplex eſt, inquit, Confeſsio, humana, ſcilicet facta meritoriè ſoli Deo, vel facta Deo, & eius ſacerdoti. Prima vocatur confeſsio generalis, & ſecunda auricularis. De prima loquitur ſcriptura. De ſecunda verò niſi inſtitutio papalis, cum vſu eccleſiæ, vt patet primo decretalium. de pœnit. & remiſs. Omnis vtriuſq; ſexus. Sequitur. Nec dubium quin ſine confeſsione ſecunda peccatum dimitti poterit. Et ſubdit infrà. Ideò licèt inter alia ſtatuta humana talis confeſsio & abſolutio multùm proſit, tamen multùm nocet eccleſiæ: & multas hæreſes, & contẽtiones circa faſtum, & quæſtum temporalium introducit. Ideò non tantum prodeſt eccleſiæ, quantum profuit traditio Scarioth.

VWitcleff.

1 Hæc Witcleff. AVTHOR. Obſerua † lector, quod ſuprà dixi, iſtum Witcleff eſſe ab apoſtata Iuliano Cæſareum ſacerdotem: à quo authoritatem, & exemplũ ſumit detrahendi confeſsioni eccleſiæ. Vnde lib. 6. tripertitæ hiſtoriæ. cap. 2. *Caßiodorus.* Fertur itaq; mox in ipſo principio Iulianum ſic apertè & impudenter negaſſe Chriſtianam fidem, vt quibuſdam ſacrificijs, & inuocationibus, quas expeditiones Pagani vocant, & ſanguine immolantium, noſtrum baptiſma ſtuderet ablui, & abrenuntiari eccleſiaſticæ confeſsioni. Ex illo enim tempore tam ſecretim, quàm publicè, & in tẽplis licenter Pagani ſacrificia celebrabant. Hæc ille. AVTHOR. Auſcultaſti mi Witcleff tuum Cæſarem Iulianũ: multùm in argumentis eius blaſphemis, & mendoſis inuolucris ſermonũ inanium impendiſti tibi ſolatium: qui toto niſu ſtudens abolere fidem, viam tibi præbuit irritandi ſanctum baptiſma, & confeſsionem eccleſiæ ſacroſanctam. Ipſe tibi vetus eſt author: ipſe Euãgelium tibi deſcripſit: tu ſequax eius, tu diſcipulus, tu pugil, tu dulcis alumnus, cuius ſine te fuiſſet dogma deſertũ, & obliuionis tumulo circunte&tum. Nefas fuiſſet audire abrenuntiandum eſſe eccleſiaſticæ confeſsioni. Tu autem affirmas dicens, q̃ multũ nocet eccleſiæ: & hæreſes introducit: nec tantum prodeſſe eccleſiæ, quantũ traditio Scariothis. Attamen ſic memor tui magiſtri, quando probamus in poſteris confeſsionem iſtam auricularem nõ ab Innocentio tertio inchoatã, quia nec Cæſar tuus ei abrenuntiare fuiſſet ſolicitus, nec retuliſſet rem geſtã Caſsiodorus, quorum vterq; diem mũdi multis nõ vidit annis: poſt quos *Innocentius tertius* exorſus eſt viuere. Commemorat item hæreſim Maſsilianorũ Damaſcenus vobiſcum irritantium authoritatẽ ſacerdotum in pœnitẽtijs peccatorũ. In lib. ſuo de hæreſibus. 80. *Damaſcenus.* Seruos à domino fugientes prõptè recipiunt: & eos, qui à diuerſis peccatis ad ipſos aduenium, ſine fructu aliquo pœnitentiæ, ſine ſacerdotũ authoritate, gradibuſq; pœnitentiarum taxatis à ſacris canonibus, peccatoribus veniã repromittunt: niſi confeſsio facta ſacerdoti neceſſaria videretur, & oppoſita diebus illis aſſertio hæ-

Caſsiod.

Innocentius III.

Damaſcen.

2 reſis tunc mulctanda. Quibus † item Iacobitæ ſuccedunt, à quodam Iacobo hæreſiarcha ſic dicti: de quibus in libro hæreſum noſter *Carmelita Guido.* Secundus, inquit, error eorũ eſt, qui dicunt non eſſe confitendum de peccatis hominibus, ſed ſoli Deo. Vnde iuxta ſe ponunt ignem, & incenſum, quando faciunt cõfeſsionem Deo, in ſignum, q̃ Deus in tali confeſsione conſumit peccata eorũ. Hæc ille. AV-

Iacobitæ.

Guido Carmelita.

THOR. Ab iſtis, & ſimilibus perfidis traxit hæc hæreſis Witcleff cõtra confeſsionem vocalem ſuam originem. Sed cùm ipſi improperent eccleſię, q̃ ſine fundatione confeſsionem iſtam induxit: authoritatem eius pro modulo noſtro pandamus. Validè nanq; obſtat Witcleff, & inſtat, vt in. 3. ſermone domini in mõte. cap. 3. Videtur, inquiens, iſtum ſanctum, ſcilicet Chryſoſtomum, innuere, q̃ graue eſt, & infundabile presbyterum audire cõfeſsiones populi, modo, quo Latini vtuntur, vt allegatũ eſt libro. 2. Chryſoſtomum neceſſariò debere dicere. Sequitur. Quantùm ad fundationẽ huius priuatæ confeſsionis declarat Ioannes de Deo ſatis clarè, q̃ ex ſcriptura ſacra nõ habet originem. Hæc Witcleff ibi. & cap. 24. 4. Trialogi. AVTHOR. Videte qualiter authoritatem & fundationem inſequitur confeſsionis ſacratæ. Vnde lib. 2. de ſacramentis. parte. 14.

VVitcleff.

3 Hugo. Multa † eſt malitia hominis. Nemo quãdo malè agere vult, authoritatem quærit. Quãdo autẽ dicimus hominibus, vt bona faciant, & vt confiteantur mala, quæ fecerunt, dicunt nobis, Date authoritatem, quæ hoc ſcriptura præcipit vt confiteamur peccata noſtra? Si ergo ſcriptura peccata confiteri non præcipit: reſpondete modò, ſi ſcripturam habetis, quæ peccata iubeat tacere. Si ergo confiteri nõ vultis, quia authoritatem confitendi nõ habetis: quare tacere vultis, cùm authoritatem tacendi non habetis? Tamen quia authoritatẽ quæritis, accipite authoritatem. Antiqua lex peccata confiteri iubet, & homines ad ſacerdotes mittit, vt confiteantur peccata ſua, vt indulgẽtiam accipiãt. Illic ergo præuaricatio legis cõfeſsione, & oblatione aboletur, quando adhuc vmbra fuit, & adhuc confeſsio criminis pœnam potiùs timere debuit, quàm miſericordiã expectare. Hæc ille. AVTHOR. Iam ergo authoritatem confeſsionis Witcleff exigit: quia bene facere ſe exiſtimat eſſe cogendum, pro non confitẽdo militat, ſine authoritate decertat, & eam inuocat libertatem. Notandum tamen inter cætera, quibus Hugo in antiqua lege confeſsionem vocalem fundat, iubẽte confiteri peccata: ſicut Leuit. 15. de Aaron, & hirco emiſſario. Poſtq̃, inquit, emundauerit ſanctuarium, & tabernaculũ, & altare, tũc offerat hircũ viuentẽ, & poſita vtraq; manu ſuper caput eius, cõfiteatur omnes iniquitates filiorũ Iſraël, & vniuerſa delicta, atq; peccata eorum. Quæ imprecãs capiti eius emittet illũ per hominẽ paratum in deſertum. Vbi quod dicitur ſacerdotẽ confiteri debere omnes iniquitates filiorũ Iſraël, & vniuerſa delicta, atq; peccata

Hugo.

eorũ, ſcire donauit: quia filij Iſraël peccata ſua priùs ei debuerant confiteri. Ex populi enim cõfeſsione diſtincta, ſurgere aptè poteſt ſacerdos in generalẽ, vel ſpecialem confeſsionẽ pro populo. Vñ de cõfeſsione populi videtur *Ambroſius* exponere locũ illum: epiſtola. 3. primi libri epiſtolarũ ad Simplicianum. vbi dicit, In cauſa prophetiæ confertur Moyſes ſicut propheta: vbi aũt cauſa, & munus, & officiũ ſacerdotis eſt, præfertur Aaron ſicut ſacerdos. Tractemus ergo ipſum locũ. Immolatus erat hircus pro peccato, & oblatus in holocauſto. Sequitur. Nihil peccare, ſolius Dei eſt: emẽdare, ſapiẽtis eſt: & corrigere erratũ, & pœnitentiã agere peccati (quod tamẽ difficile eſt in hac vita) hominum. Quid eñ tam rarũ, quàm vt inuenias virum, qui ſeipſum coarguat, & factũ cõdemnet ſuum? Rara itaq; cõfeſsio de peccato, rara pœnitentia, rara in hominibus verbi eius aſſertio. repugnat enim natura, repugnat verecũdia. Natura, quia omnis ſub peccato: & qui carnẽ gerit, culpæ obnoxius eſt. Ergo repugnãt, natura carnis, & illecebra ſeculi innocentiæ integritati. Repugnat ergo verecũdia, quia rubeſcit vnuſquiſq; propriã culpam fateri, dum præſentia magis, quàm futura cogitat. Hæc ille. AVTHOR. In hoc proceſſu exponens Ambroſius confeſsionẽ filiorum Iſraël, de confeſsione peccatorũ propriorum facta, homini loqui videtur: dicens rarum eſſe inueniri virũ, qui ſeipſum arguat, & factum cõdemnet ſuum. Et ſubdit, q̃ rara eſt confeſsio de peccato, rara pœnitẽtia: quia repugnat natura: repugnat verecũdia: quia rubeſcit vnuſquiſq; propriam culpã fateri: ſed fateri propriam culpã ſoli Deo, vel in generali corã hominibus, nullus, aut rarus videtur rubeſcere. Et ſequitur in fine epiſtolæ *Ambroſius*. Ita ſunt duo hirci: vnus, qui ad ſacrificiũ vtilis eſt: alius, qui in deſertum dimittitur: hic nulli vſui, neq; ẽdendus, neq; epulandus ſacerdotũ filijs. Sequitur. Non placebit ergo domino, ſi mãducet ſacerdos ſacrificium, in quo fraus ſit oblationis, nõ ſedulæ confeſsionis ſynceritatis. Hæc ille. AVTHOR. Non putet Witcleff ſe locum inueniſſe calumniæ contra fundationem iſtã Ambroſij pro confeſsione vocali facta in veteri lege coram homine: quia forſan in multis diſsidet à confeſsione noſtra moderna, quia ſic nõ contingit reſurrectionem Chriſti vel ſepulturam in Iona fundare propheticè: nec ſacramentum Euchariſtiæ in manna, vel agno, nec Chriſtum in lapide: breuiter nec quicquã nouæ legis in veteri. In multis enim tot occurrunt diſpares rationes ſignorum, vt ſubtilis

Ambroſius

Idem.

ſcriptu-

ſcripturarum videns omnino diſsimilitudinē ſuam poſsit arguere: ſicut apud nos eorum in ſtinctu torui faciunt Witcleuiſtæ. At ſynceris ſtudentibus filiis Apoſtolorum, & primęuæ eccleſiæ tāta lux piæ cognitiōis irradiat: vt ſtatim viſa rerum compagine, gaudēter occurrant: quia iam granum fidei reperiunt, qđ ſciunt diu tecum eſſe ſub palea. Quid obuiat hanc ipſam materiam eſſe iam formis ſuis per ſex dies diſtinctam: quæ olim fuit in principio mundi confuſa? Nonne ipſa eſt & eadem ipſa? Et fides trinæ perſonæ diuinæ: quę nunc diſtinctè creditur à modernis: nonne eadem erat, qua priùs confusè quodāmodo credebatur à patribus Deus vnꝰ & ipſe trinus? Et qualiter diſputaret apoſtolus, ꝙ patres noſtri oēs bibebāt de ſpirituali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus: ſi non omnia ſacramenta noſtra ſint eadem, quæ apud eos erāt: non ipſa ſpecie, ſed figura: & modo illi tempori congruente guſtata?

¶ Qualiter cōfeſsio eccleſię fundatur ex facto Danielis, & ſociorū eius, & ſic vſq; ad baptizatos à Ioanne.

CAP. CXXXVI.

SVMMA.

1 *Confeßio eccleſiæ, quod fundetur ex facto Danielis, & ſociorum eius, oſtenditur.*
2 *Confeßionis definitio ſecundùm Hilarium.*
3 *Cyprianus quid de exomologeſi, ſeu confeßione criminis occulti apud ſacerdotes fienda, dicat.*
4 *Auguſtinus quid de Daniele & de eius confeßione referat.*
5 *Exomologeſis quid. Et de duplici huius nominis ſignificatione ſecundùm Iſidorum.*
6 *Auguſtinus quid de fide Cypriani in baptiſmo dicat.*
7 *Iudæis quòd cōſuetudinarium quid erat priuatim confiteri delicta. Et quomodo hic mos ad baptiſmum uſq; Ioannis durauerit.*
8 *Confeßio priuata quòd cadat ſub præcepto, ex uerbis Chryſoſtomi oſtenditur. & c.*

FRuſtra aliter ſcriberent patres, fruſtra Cyprianus eliceret cōfeſsionem noſtram auricularem diſtinctè fiendam homini de neceſsitate legis Dei, à confeſsione Danielis, & comitum eius. in libro exhortatiōis ad lapſos poſt medium. liber incipit. Pax ecce dilectiſsimi fratres. vbi
1 ſic dicit beatus *Cyprianus*. Ananias, † Azarias, Miſaël illuſtres, ac nobiles pueri, quo minus exomologeſin Deo facerent, nec inter flammas camini exæſtuantis incendio quieuerunt. Sequitur. Loquitur ſcriptura diuina. Stans (inquit) Azarias, precatus eſt, & aperuit os ſuum, & exomologeſin faciebat Deo ſimul cum ſodalibus ſuis in medio ignis. Daniel quoque poſt fidei atque innocentiæ ſuæ multiplicem gratiam: poſt dignationem domini circa virtutes, ac laudes ſuas ſæpe repetitam, ieiuniis adhuc promereri Deum nititur: in ſacco, & cinere volutatur, exomologeſin faciens, & dicens. Domine Deus magnus, & fortis, & metuendus, qui ſeruas teſtamentum, & miſerationem eis, qui te diligunt, & conſeruant imperia tua: peccauimus, facinus admiſimus, tranſgreſsi ſumus præcepta tua, & iudicia tua non audiuimus, puerorum tuorum prophetarum, qui locuti ſunt in nomine tuo ſuper reges noſtros, & omnes gentes, & ſuper omnem terram. Tibi domine, tibi iuſtitia: nobis autem confuſio. Hęc mites, hæc ſimplices, hæc innocentes in promerenda Dei maieſtate fecerunt: & vnde ſatisfacere, & Deum rogare detrectant, qui Deum negauerūt? Hæc ille. AVTHOR. Ecce quòd confeſsionem vocalem de neceſsitate faciendam pro commiſſo crimine Cyprianus arguit ex confeſsione Danielis facta pro populo, quanuis confusè. Et ſuper pſalm. Beati immaculati. verſ. Vias meas pronuntiaui, & exaudiſti me. dicit *Hilarius*. Huic prædicto conſentiens, illud videtur, quod dictum eſt, Pronuntiabo aduerſum me iniuſtitias meas. Et rurſum, Iuſtus in exordio ſermonis ipſe ſibi accuſator eſt. Ergo pronuntiabo quod dicitur: non laudatio eſt, ſed confeſsio viarum ſuarum, id eſt, peccatorum ſuorum pœnitēs profeſsio. Et propheta vt eſſet dignus ſpiritu prophetiæ, vias ſuas, id eſt, peccata antè confeſſus eſt: vt poſt hanc pronuntiationem eorum, doctrinæ iuſtificationum Dei capax eſſet. Quod vtrunq; abſolutè docetur. Nam cū dicit, pronuntiaui, confeſsionē hanc præteriti temporis eſſe demonſtrat. Cū dicit, doce me, oratio eſt de futuro. Quia confitendum antè eſt de peccatis, & exacta confeſsione dicendum. Hęc ille. AVTHOR. Propheta ecce Daniel confeſſus eſt peccata ſua, vt ſpiritum pro
2 phetiæ mereretur accipere. Et † confeſsionem definiēs Hilarius, dicit, ꝙ eſt peccatorū ſuorū

Cyprianus.

Hilarius.

pœnitens profeſsio. Et ante orationē confitē dum dicit,& peccatum exacta confeſsione di cēdum,id eſt, plenaria ſecundū circunſtātias. Iam vt reuertamur ad Cyprianū:inſtabit forſan Witcleuiſta perpenſo ordine libri, q̄ hoc faciat tantùm pro maioribus culpis: ſicut hìc pro apoſtaſia,& idololatria palàm admiſſa:& quid hoc pro occultis?Sed pro occultis confi tendis agit priùs, & pòſt confirmat doctrinā illam ex facto Danielis in ſcripturis.Superiùs Cyprianus. enim dixit *Cyprianus*.Denique quanto & fide maiore, & timore meliore ſunt, qui quanuis nullo ſacrificij, ac libelli facinore conſtricti: quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt:ip= ſum hoc ad ſacerdotes Dei dolenter & ſimpli citer exomologeſin conſcientiæ faciunt, animi ſui pondus exponūt: ſalutarem medelam paruis licèt & modicis vulneribus exquirūt: ſciētes ſcriptum eſſe:Deus nō deridetur. Derideri,& circūueniri Deus nō poteſt: nec aſtutia aliqua fallēte deludi.Plus nimio delinquit, qui ſecundū hominem Deū cogitans, euadere ſe pœnam criminis credit, ſi non palàm cri 3 men admittit.Et infrà.Confiteantur† ſinguli, quæſo vos fratres,delictum ſuum:dum adhuc qui deliquit, in ſeculo eſt,dum admitti cōfeſſio eius poteſt,dum ſatisfactio, & remiſsio facta per ſacerdotes apud Deum grata eſt.Conuertamur & ad dominum mente tota,& pœnitentiam criminis veris doloribus exprimētes,miſericordiam deprecemur.Hæc ille.AVTHOR.Iam declarauit intentionem ſuam de exomologeſi criminis item occulti fienda apud ſacerdotes Dei dolenter,& ſimpliciter,id eſt,nudè,& diſtinctè.Et iterum hortatur vnūquemq; confiteri delictum ſuū,dum eſt in ſeculo:& admitti poteſt eius confeſsio, & ſatisfactio per ſe:& remiſsio facta per ſacerdotes, apud Deum grata eſt. Ita q̄ nō dubitat apud Deum hæc eſſe grata, ſi fiant dum ſit in ſeculo.Et pro hoc proceſſu fundando pro ſcriptura,currit continuè vſq; ad Danielem:ſicut itē ſermōe.29. primæ partis de excidio vrbis Ro mæ *Auguſtinus*. Quantum† ſit commendatus 4 Auguſtinus Daniel, ex hoc apparet:q̄ vnus ex illis tribus meruit nominari: & tamen confitetur peccata ſua. Cuius ſuperbia non contremiſcat? cuius inflatio non reſideat?cuius tumor,& eleuatio non cohibeatur? quis glorietur ſe mundū eſſe a peccato? Et infrà.Nunquid tu ſapiētior quàm Daniel? Audi ergo illum confitentem peccata ſua.An fortè cū confitebatur,mentiebatur?Hinc ergo habebat peccatum: quia de ſuis peccatis Deo mentiebatur.Hæc ille.AVTHOR.Et hic ſanctus cum patre ſuo Cypriano & facto Danielis confeſsionem fundat ec cleſiæ,cōmemorans, & laudans eius exomologeſin,id eſt confeſsionē,ſuper pſal.74. verſu,Quia neq; ab oriēte,neq; ab occidēte. Vbi dicit.Quid ergo modò faciemus? præueniamus faciem eius in cōfeſsione.Exomologeſis confeſsio dicitur.Præueni eum in confeſsiōe: veniet mitis,quem culpa fecerat iratum. Hæc ille.AVTHOR.Et lib.9.etymologiarum *Iſi=* Iſidorus. *dorus*. Exomologeſis † græco vocabulo dici- 5 tur:quod Latinè confeſsio interpretatur. Cuius nominis duplex ſignificatio eſt.Aut enim in laude intelligitur confeſsio:ſicut eſt,Confitebor tibi domine pater cæli & terrę &c.Aut in denudatione peccatorum,cū quis confitetur ſua peccata ab eo indulgenda,cuius indeficiēs eſt miſericordia.Hæc ille. Et aſſumit *Ra=* Rabanus. *banus* de inſtitutis clericorū:& idem de naturis rerū.AVTH.Hoc volo ſciat Witcleff,& diſcipulus eius author Floreti:q̄ cōfeſsio noſtra ſacramētalis eccleſiæ nō caret fundatiōe ſcripturæ,ſiue quo ad neceſsitatē ſuā, ſiue itē quo ad frequētiā: ſi iam putet ſe eā Cyprianus in ſcriptura fundaſſe. Ipſi.n.notior erat ſenſus ſcripturæ,quàm iſtis omnibus: & cūipſi nouam ſuam negatiuam erroneam fundare non curent,nobis exiſtiment ſatis eſſe, ſi vetuſta cura Cypriani & ſenſu affirmatiuam Chriſti eccleſiæ tali modo fundemus. Sicut in ſimili caſu de baptiſmo contra aduerſarios authorita- 6 ti Cypriani adhęſit *Auguſtinus*.Cyprian9† eſt, Auguſtin. quem in manu ſumpſi,antiquus epiſcopus ſedis huius. Quid ſenſerit de baptiſmo paruulorum:imò quid ſemper eccleſiam ſenſiſſe monſtrauerit,paululum accipite. Parum eſt enim quia diſſerunt,& diſputant neſcio quas impietates nouas,& nos conātur arguere,q̄ aliquid nouum dicamus. Ad hoc ergo lego ſanctum Cyprianum, vt videatis quomodo ſit intellectus canonicus,& catholicus ſenſus.Recitato dicto Cypriani, inquit. Hoc de fundamento eccleſiæ ſumpſit ad confirmandum lapidem nutantem.Hæc ille.prima parte ſermonū,ſermone.51.de baptiſ.contra Pelagianos. AV= THOR. Quod dicit Auguſtinus iam fide Cypriani in baptiſmo:cur ego non dicam de cōfeſsionis ſacramento? Quid ipſe ſenſerit, imò quid ſemper eccleſiam Chriſti ſenſiſſe monſtrauerit,poteſtis accipere:vt ita videatis, quo modo ſit intellectus canonicus, & ſenſus eius catholicus.Quia quod dixit,de fundamēto eccleſiæ ſumpſit,ad confirmandum lapidem nutantem:de ſcriptura ſcilicet Danielis: ad confirmandum lapidem iam nutantem de confeſsionis articulo. Nec modicus pudor incutitur

titur Witcleuiſtis tam ſedulò mentientibus de fundatione ſanctæ cõfeſsionis in veteri teſtamento. Quando† enim ſcripturas diligenter aduertimus, ſatis eſt planum, q̃ conſuetudinarium quid erat Iudæis priuatim confiteri delicta: vt interdum dolor ipſe pudorẽ abrumperet, & nec in publico parcerent confiteri. Qui mos duraſſe cognoſcitur vſq; ad baptiſmũ Ioannis: ſicut dicitur Matth. 3. Et baptizabantur ab eo, confitentes peccata ſua. Chryſoſto. vbi in imperfecto Homil. 3. *Chryſoſtomus.* Cõfeſsio peccatorum, eſt teſtimonium conſcientiæ timentis Deum. Qui enim timet iudicium Dei, peccata ſua confiteri non erubeſcit. Qui autem erubeſcit, non timet. Perfectus enim timor omnem pudorem ſoluit. Illic enim trepitudo confeſsionis aſpicitur, vbi pœna futuri iudicii non creditur. Nunquid neſcimus, q̃ confeſsio peccatorum pudorem habet: & q̃ hoc ipſum erubeſcere, pœna eſt grauis? Sed ideo magis iubet Deus cõfiteri peccata, vt verecundiam patiamur pro pœna: nam & hoc ipſum pars iudicij eſt. O miſericordia Dei, quem totiens ad iracundiam excitamus! Sufficit enim ei & ſolus pudor pro pœna. Hæc ille. AVTHOR. Hic agit Chryſoſtomus ex toto de cõfeſsione pudorẽ habente: qui non eſt, niſi cũ occulta produntur. & ſubdit. Ideo magis iubet Deus confiteri peccata noſtra, vt verecundiam patiamur pro pœna.

7 8 Quis† negat iam ex hoc loco confeſsionem priuatam cadere ſub præcepto? Iubet (inquit) Deus confiteri peccata. & qualiter? vt verecũdiam patiamur pro pœna. Quam ex confeſsione baptizatorum ſub Ioanne producit, & probat tam vt baptizentur adulti, q̃ vt dignè communicent baptizati: ſicut exponit eundẽ locũ Matthæi opere perfecto ſecundũ Auia- Chryſoſto. num *Chryſoſtomus.* Tempus ſiquidem confeſsionis incumbit iis quidem, qui baptiſma conſecuti ſunt. Aliis quidem, vt poſt patentia criminum vulnera pœnitentia interueniente curentur, & ad ſacra myſteria redire mereantur. Aliis verò, vt eam, quam poſt lauacrum cæleſte conceperunt maculam diluẽtes, ad dominicam menſam munda iam conſcientia, ſecuraq̃; veniãt. Abſiſtamus igitur ab hac fluida, diſſolutaq̃; uita. Nequeunt enim omnino, nequeunt aliquando in vnum & confeſsionis lachrymæ, & corporis conuenire delicię. Hęc ille. AVTHOR. Et hîc dicit Chryſoſtomus, q̃ tempus incumbit confeſsionis, & hoc generaliter, ſi expoſitio conueniat literæ. Et ideo Rabanus. exponens eundem locum Matthæi *Rabanus.* Exemplum enim (inquit) iam tunc confitẽdi peccata, ac meliorem vitam promittendi eis, qui baptiſma accipere deſiderabant, dabatur. Sic etiam poſt aſcenſionem domini prædicãte Paulo in Epheſo multi credentium veniebant, confitentes, & annuntiantes actus ſuos: quatenus abdicata vitaveteri, renouari mereãtur in Chriſto. Hęc ille. AVTHOR. Iſte doctor clarè dicit ex iſta confeſsione baptizatorum à Ioanne, baptizandis noſtris ſuæ confeſsionis datum exemplum: & ad tempus noui teſtamenti ſub ſancto Paulo reduxit cõtinuè. Propter hoc, q̃ noſter Witcleff dixit, quòd ſi veritas articuli noſtri ſtaret de confeſsione vocali, tunc omnes mortui à tempore aſcenſionis Chriſti vſq; ad Innocẽtium tertium forent damnati: ſupponens, quòd nõ eſſent vocaliter in ſpecie ſic confeſsi. Hic autem videtis & auditis oppoſitum de confeſsis ſancto Paulo: & plura talia videbuntur.

¶ Confeſsionis eccleſiaſticæ neceſsitas regularis fundatur in ritibus, & vaticinijs legis antiquę.

CAP. CXXXVII.

SVMMA.

1 *Confeſsionis eccleſiaſticæ neceſsitas regularis, quòd fundetur in ritibus, & uaticinijs legis antiquæ.*
2 *Alexãdrinorum ciuium confeſsio, cùm crucis character in templo Serapidis diuinitùs apparuiſſet.*
3 *Aeneum mare ante fores templi ad abluendas ingredientium manus. &c. quid denotet ex Gregorio.*
4 *Confeſsionem ſacramentalem tenere in eccleſia locum circunciſionis antiquæ ex Lactantio oſtenditur. Et quanta neceſsitate ad hanc confeſsionẽ noſtram conſtringimur.*
5 *Eccleſia quæ uera.*
6 *Confeſsio uocalis ex Iob dictis fundata oſtenditur.*
7 *Author in Viennam miſſus, quid de Iudæorum cõfeſsione audierit.*

1 NEc† item ibi verũ dixit Witcleff, q̃ non eſſet talis confeſsio regularis obſeruanda: ſed quibuſdam vt eis vtile videretur. Quia ipſa planities textus regulariter factam cum vniuerſali- V Witcleff.

uerſalitate denuntiat ſub Ioanne. Tunc exibat, inquiens, ad eum Hieroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem: & baptizabantur ab eo in Iordane, cõfitentes peccata ſua. Hic ſine cunctatione omnes venientes ſicut baptizabantur, ita confitebantur. Si iſtud non arguit regularitatem: exceptionem aliquam reſtat vt probet. Imò tam regulariter confeſsi dicuntur, quàm regulariter baptizati. Quod in adultis hactenus ſeruat eccleſia. Vnde Alexandrini ciues tempore Theophili epiſcopi videntes crucis characterem diuinitus apparuiſſe in templo Serapidis, ad confeſsionem volauerunt eccleſiæ. Lib. 9. hiſtoriæ tripertitæ cap. 29. ſub authoritate Socratis.

2 *Caſsiodorus.* Cũq; † per has literas, quæ apud
Caſsiodor. eos ſacræ dicuntur, indicaretur terminum habiturum Serapidis templum: quando character crucis apparuiſſet: qui vitã ſuperuenturã ſine dubio declararet: multò plurimi ad Chriſtianitatem feſtinabant: & peccata confitentes baptizabãtur. Hæc ibi. AVTHOR. Quaſi ſicut non ſine baptiſmo poſſent intrare regnum cælorum: ita nec ſine confeſsiõnis officio. Ita vt mare æneum ante fores templi ſitum accipiat: id eſt amara cõfeſsio ante regni cæleſtis ingreſſum, vel ad fores baptiſmi, vel euchariſtiæ ſacramenti. Vnde libro primo regiſtri. epiſtola ad Ioannem Conſtantinopolitanum, Eulogium, Gregorium, quæ incipit,

3 Cõſideranti mihi. *Gregorius.* Ante † fores tem
Gregorius. pli ad abluendas ingredientium manus mare æneum & luterem duodecim boues portant: qui quidem facie exteriùs eminent, ſed exposterioribus latent. Quid nanque duodecim bobus, niſi vniuerſus paſtorum ordo ſignatur? de quibus Paulo diſſerente lex dicit. Non obturabis os boui trituranti. Quorum quidẽ nos aperta opera cernimus, ſed apud diſtrictũ iudicem, quæ illos poſteriùs maneant, in occulta retributione neſcimus. Qui tamen cùm deſcenſionis ſuæ patientiam abluendis proximorum confeſsionibus præparant, velut ante fores templi luterem portant. Vt quiſquis intrare æternitatis ianuam nititur: tentationes ſuas menti paſtoris indicet: & quaſi in boũ lutere cogitationis, vel operis manus lauet. Hęc ille. AVTHOR. Notetur ſanctus Gregorius: qui diu præceſsit Innocẽtium tertium: qui dicẽs, quomodo ante fores templi paſtores plebis luterem portant, ſubdit, vt quiſquis intrare æternitatis ianuam nititur, tentationes ſuas menti paſtoris indicet: & quaſi in boum lutere cogitationis, vel operis manus lauet. Ergo de neceſsitate ſalutis æternæ fideles tentationes ſuas cogitationis vel operis menti paſtoris indicare tenẽtur. Abſolutè enim dicit, quiſquis, non qui vult, aut cui videtur vt melius: ſed quiſquis intrare æternitatis ianuam nititur: in quo regularis confeſsio priuatarũ culparum ſimpliciter explicatur. Quomodo iam dicet ad iſta Witcleff? qualiter probaturus eſt, quòd Ioãnes de Deo ſatis clare declarat, q̃ pœnitentialis cõfeſsio Latinorum in ſcriptura ſacra non habet originem? Non inſiſto iam videre, quomodo *Ioannes de Deo* ſic dixerit: aut Ioannes de
qua inde libertate ſic ſcripſerit, ſi ſcripſit. Sed Deo.
inſiſto mirari, qualiter noſter Witcleff iam authoritati iſtius Ioannis tam ſedulò ſe ſubmittit: quem alibi totiens dicit rudem grammaticum, ignarum philoſophum, & profundum hæreticum. Si huiuſmodi Magiſter ſit Ioannes de Deo, qualis eſt diſcipulus eius Witcleff ſine Deo? Si hæc prædicta non ſufficiant Witcleuiſtis probare confeſsionem eccleſiæ traxiſſe originem à ſcriptura, accedat antiquus pater *Lactantius*, ſi poſsit hoc Wit- Lactantius.
cleuiſtis probare, quod victoriosè potuit ſuadere gentibus. libro quarto diuinarum inſtitutionum, capite decimoſeptimo, dicens. De circunciſione ſoluenda Eſaias ita prophetauit. Hæc dicit dominus viris Iuda, qui habitant Hieruſalem. Renouate inter vos nouitatem: & ne ſeminaueritis in ſpinis. Circuncidite vos Deo veſtro: & circuncidite præputium cordium: ne exeat ira mea ſicut ignis: & non ſit qui extinguat. Item Moyſes ipſe. In nouiſsimis circuncidet dominus cor tuum ad dominum amandum. Item Ieſus Naue ſucceſſor eius. Et dicit dominus ad Ieſum. Fac tibi cultellos petrinos nimis acutos: & ſede, & circuncide ſecundò filios Iſraël. Secundam circunciſionem futuram eſſe dixit: nõ carnis, ſicut fuit prima, qua etiam nunc Iudęi vtuntur: ſed cordis, ac ſpiritus, quam tibi Chriſtus, qui verus Ieſus fuit, oſtendit. Non enim propheta ſic ait: dixit dominus ad me: ſed dixit dominus ad Ieſum, vt oſtenderet, quòd non de ſe loqueretur, ſed de Chriſto: ad quem tunc Deus loquebatur. Chriſti enim figuram gerebat ille Ieſus: qui cùm primò Auſes vocaretur, Moy- Ieſus Naue
ſes futura præſentiens, iuſsit eum Ieſum vocari. Vt quoniam dux militiæ delectus eſſet aduerſus Amalech, qui oppugnabat filios Iſraël, & aduerſarium debellaret per nominis figuram, & populum in terram promiſsionis deduceret. Et idcirco etiam Moyſi ſucceſsit: vt oſtenderet nouam legem per Chriſtũ Ieſum datam, veteri legi ſucceſſuram, quæ data per Moyſen fuit. Hæc ille. AVTHOR. Hoc totũ

præmi-

p̃miſit Lactãtius de circũciſiõe carnis: vt oſtẽderet, qđ iã ſtatim infert de circũciſiõe cordis: quã dicit ſacramentũ noſtrę cõfeſsionis eccleſiæ: vt ſicut lex noua ſucceſsit antiquæ, Ieſus Naue Moyſi defecturo: ita confeſsionis ſacramentũ in lege noua ſucceſsit ſacramẽto circũciſiõis carnis in lege Moyſi quadã originali ſequela. Vñ ſubdit *Lactantius*. Nõ illa carnis circũciſio caret vtiq; ratione. Quia ſi Deus id vellet, ſic à principio formaſſet hominem, vt præputium non haberet. Sed huius ſecundæ circunciſionis figura erat, ſignificans nudandum eſſe pectus, id eſt, aperto, & ſimplici corde oportere nos viuere. Quoniam pars illa corporis, quæ circunciditur, habet quandam ſimilitudinem cordis, ſcilicet glandula pudendorum. Et ob hanc cauſam Deus denudari eã iuſsit, vt hoc argumento nos admoneret, ne inuolutum pectus haberemus, id eſt, ne quod pudendum facinus intra conſcientiæ ſecreta velemus. Hæc eſt cordis circunciſio, de qua prophetæ loquũtur: quam Deus à carne mortali ad animam tranſtulit: quæ ſola manſura eſt. Volens enim vitæ ac ſaluti noſtræ pro æterna ſua pietate conſulere, pœnitentiam nobis in illa circunciſione propoſuit: vt ſi cor mundauerimus, id eſt, ſi peccata noſtra confeſsi Deo ſatisfecerimus, veniã conſequamur: quæ contumacibus, & admiſſa ſua celantibus denegatur ab eo, qui non faciem, ſicut homo: ſed intima, & arcana pectoris intuetur. Hæc ille. AVTHOR. 4 Iam † apertè docet Lactãtius confeſsionem ſacramentalem tenere in eccleſia locum circunciſionis antiquæ: quæ ſicut fuit circa pudenda publica corporis: ita confeſsio circa pudenda cordis. Quæ vtique homini pudenda non ſunt, niſi cùm exteriùs ꝓdeunt: ita vt in audientia hominis circuncidatur pudendum cordis occultum: ſicut coram hominum viſibus agebatur circunciſio corporis. Alioquin non diceret, quòd per pœnitentiam, & confeſsionem veniam conſequamur, quæ contumacibus, & admiſſa celantibꝰ denegatur. Celare enim dicimus, quicquid corde firmiter detinemus. Vnde pſalmiſta. In corde meo abſcondi eloquia tua. Et Iob. 10. Licet hæc celes in corde tuo: tamen ſcio, quia vniuerſorum memineris. Et in ſuperioribus dixit. Ob hanc cauſam Deus pudendam partem corporis nudari præcepit: ne quod pudẽdum facinus intra conſcientiæ ſecreta velemus. Simulq́; notandum: quòd oportet intelligere confeſsionem iſtam, quæ circunciſioni ſuccedit carnali, pari efficientia ſacramẽti: nõ quæ pariter coëxiſtit. Ideo ſi cordis interna confeſsio ſoli Deo vel generalis ſimul in voce frequentabatur à patribus veteris teſtamẽti, longè alia erit: quia circunciſio cordis erit: ſucceditq́; circunciſioni carnis: ſed in teſtamẽto nouello. Quanta verò neceſsitate ad hanc confeſsionem noſtram conſtringimur, item monſtrant prophetiæ: quas pro hac circunciſione cordis ſub interminatione diuinæ iræ produxit. Quia cuius caro præputii circunciſa nõ fuerit, peribit anima illa de populo ſuo. Et circuncidite pręputium cordium, ne exeat ira mea ſicut ignis, & non ſit qui extinguat, ſecundùm Eſaiam. Et ſecundùm hanc annotanda eſt eccleſia Chriſti à cœtibus hæreticorũ: ſicut in eodem quarto. capitu. vltimo dicit *Lactantius*. Quia ſinguli quiq́; cœtus hæreticorũ ſe potiſsimùm Chriſtianos, & ſuam eſſe eccleſiam catholicam putant: ſciendum † eſt illam eſſe veram: in qua eſt confeſsio, & pœnitentia, quæ peccata, & vulnera, quibus ſubiecta eſt imbecillitas carnis, ſalubriter cũrat. Hęc ille. AVTHOR. Eia ergo qualis eſt eccleſia hæretica noſtri Witcleff, quam iactat ſe habere præcipuam: ſi ibi non inuenitur confeſsio, & pœnitentia, quam tantoperè à ſe repellit, & ad illam tertiam inter pœnitentias attendendum nimis hortatur? Nõ eſt eccleſia, vbi nos eſt confeſsio vera. Vnde & mihi videtur ex hac acceptione proprietatis eccleſiæ ſecundũ Lactantium vniuerſos illos hæreticos, qui nõ præceſſerunt, ſemper confeſsione carere. Accedat item iam dictis ſanctus Iob, ſi forſan mẽti eius quicquam pro fundatione huius tertię pœnitentiæ, & cõfeſsionis vocalis ſpiritu ſancto infudit. Ipſius enim verba ſunt ſecũdùm literã Auguſtini. Verba ſunt ſancti Dei mei, quòd tempus meum eſt, vt ſuſtineat anima mea. Super quem locum in libr. annotationũ ſuper Iob, *Auguſtinus*. Quia non alia dixit, q̃ auditurus à Deo: idem de homine generaliter prophetat: quia auxilio indiget in cõfeſsione. Qđ tẽpus meũ vt ſuſtineat anima mea, quia immi nẽte morte, terrẽtur homines, vt cõuertantur, & cõfiteãtur Deo putredinẽ peccatorũ: cuius cõſideratione ſe cogi dicit ad confeſsionem. Hęc ille. AVTHOR. Obſeruat Auguſtinũ hęreticus: ſcio ꝙ obſeruat eũ in hoc verbo, & cõfiteãtur Deo putredinẽ peccatorũ: quaſi non ſit vſitatũ in eccleſia dicere eos cõfeſſos Deo, qui ritè cõfeſsi fuerint ſacerdoti. Idcirco ſubſequẽter dicit, ſe nolle celare peccata: quia nõ eſt filius vitę. Textu Iob. Cõuulſæ ſunt † cõpagines cordis mei. *Auguſt.* Cõuulſę ſunt cõpagines cordis mei, vt nõ celẽ peccata mea. *Iob.* Si ſuſtinuero inferi erũt domus mea. *Auguſtinus.* 6

Lactantius

Lactantius Eccleſia vera.

Auguſtinus

Auguſtin. Iob. Auguſtin.

Si

Si pertulero peccata mea vt non confitear.
Iob. Iob. Interitum appellaui patrem meum. Auguſtinus. Nō ero filius vitæ. Hęc ille. AVTHOR. Quis ergo dicat: non hæc dicta de confeſsiōe facta vocaliter: nō tantū Deo mentaliter: quādo dicit conuulſum eſſe cor ſuum vt non celet peccata? Alioquin ea corde celare, & non proloqui, eſſet confeſsionem irridere, non facere. Sicut poſt exponit dictum illud Iob. Ecce rideo opprobria, & non loquar, Auguſtinus. Iob. Auguſtin. Vtilitatem dicit confeſsionis: quia ſi vellet ridere peccatum ſuum, & non illud proloqui, clamaret, & non exaudiretur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce non oportet ridere peccatum ſuum, ſed proloqui: nec in corde celare peccata, vt non confiteatur: quia aliter faciendo, in feri domus eius eſſet, nec eſſet filius vitæ, ſed interitus. Et hoc generaliter Iob prophetat de homine: cuius conſideratione, ſcilicet mortis, cogi ſe dicit ad confeſsionem. Quomodo ergo his collātis nō fundatur in ſancto Iob per inſtinctum ſpiritusſancti exponēte Auguſtino, vera neceſsitas coactiōis generaliter omni homini facultatem habenti ad confitendum vocaliter, & proloqui peccata ſua ſub pœna mortis ſecundę: ſicut iam teſtari ſolet eccleſia? Quid iam dicet Witcleff cū ſua ſobole viperina? Nunquid adhuc dicturus eſt, ſicut prius horridè eſt mentitus, confeſsionē tertiam pœnitentiam infundabilem in ſcriptura? Aut ſomniauit Auguſtinus, quando eam ſecundùm neceſsitatem ſuam fundauit in Iob? Aut Lactantius, qui eam fundauit in circunciſione ſecunda per Eſaiam, & ſine ipſa dixit nō eſſe eccleſiam, ſed cœtum hæreticorum ſatellitum? Aut ſanctus Papa Gregorius ſomniauit, quādo fundauit eā in litore maris ænei: ſine quo non intratur eccleſiam? Aut ſanctus Cyprianus, qui eam in Daniele fundauit, & eius ſodalibus? Aut nunquid errauit Ambroſius, qui eā in confeſsione reperit ſacerdotis: cùm ſuper hircum emiſſarium manus ſuas exponeret? Aut ſanctus pater Chryſoſtomus, qui eam ſic extulit laudibus in confitendo peccata eorū quos baptizauit Ioannes? Aut ſi deliquit Rabanus, quando in facto illorum exemplū noſtræ confeſsionis aſſeruit, & vſq; ad tēpus ſancti Pauli in actibus Apoſtolorū adduxit. Ita vt pateat ante eccleſiam confeſsionem vocalem etiam occultorum conſuetudinariam eſſe Iudæis, & eam ſanctum Paulū docuiſſe gentiles. Quid† autem mihi contigit ab vno (vt vi 7 debatur) dicto Iudæo, aure percipere, refero. Quia cùm iter agerem in Vienna præclara ciuitate Auſtriæ, cùm iam veniſſem illuc iturus ad regem Poloniæ ex nuntio regis Angliæ illuſtris Henrici quinti: & obuiam habere gregē Iudæorum in vico: proceſsi de medio ſociorum, qui me tum bono numero comitabā tur: petens, & inſtans informari, ſi adhuc haberent de more confiteri vocaliter ſacerdoti. Ipſe verò deliberatus reſpondit, q̄ſic, maximè in tribus caſibus. ſ. priuato adulterio, homicidio æquè occulto, & occulta blaſphemia magni Dei nominis, ſiue legis. Interrogaui vtrum ſacerdos iniungeret pœnitentiam ſic confeſſo? dixit q̄ ſic: & pro vnoquoq; ſcelerum pœnam ſuam. Et vnde ſeruaretur ritus iſte à tanto tempore per captiuos, ſi non fuiſſet eis magni ponderis de longa cōſuetudine ſuæ legis? maximè cùm multa ſacrificia iam dimittant pro ipſa captiuitatis preſſura impleri iuſſa per legem.

Author in Viennam miſſus.

¶ Cōfeſsio vocalis eccleſię qualiter in noua lege fundatur.

CAP. CXXXVIII.

SVMMA.

1 *Confeſsio uocalis eccleſiæ quòd in noua lege fundetur.*
2 *Confeſsio quòd debeat fieri uocaliter ſacerdoti, & quomodo eccleſia non debeat contentari de contritione cordis, & confeſsione facta ſoli Deo, ex Auguſtini dictis oſtenditur.*
3 *Confeſsio noſtra ubi fundetur. Et plura de hac ibi.*

IOquens adhuc ampliùs Witcleff contra confeſsionem catholicam, dicit verbum cōtra ſpiritumſanctū libello de confeſsione cap. 1. Si rationabile fuerit (inquiens) videtur ſpiritumſanctū negligēter ſacramentū tam neceſsarium omiſiſſe. Nam Actu. 2. & infrà: legitur Apoſtolum Paulum, & cæteros Apoſtolos multa millia populi conuertiſſe: & non recolo aliquē conuerſum iſtud nouum ſacramentū à ſacerdote aliquo accepiſſe. Nec Chriſtus, nec baptiſta, nec aliquis apoſtolus iſta ſacramētali pœnitētia (quantū nos cognoſcimus) vſus fuit. Ideo dicit doctor decretorum Ioan- V Vitcleff.

nes

nes de Deo, quòd iſtud ſacramentum à quadam cõſtitutione Papæ capit originem. Hæc Witcleff. AVTHOR. Congruè mittimur ad patres noui teſtamenti, & Chriſtum authorẽ eius, & Ioannem baptiſtam præconem eius, ſi quomodo ex eo loco ſanctę confeſsionis origo poterit enarrari. Nouerint omnes periti catholici aliud eſſe rem in ſua ſubſtãtia, aliud in circunſtantia eius: ſicut aliud eſt hominem eſſe, aliud ambulare. Hoc quod moneo vos, ſtolidus Witcleff non aduertit: ſed dum vult excæcare ignaros, rem, quam oblatrat, inuoluit: & nunc de re ſecundùm ſe, nunc de proprietate eius hac vel illa querelam agitat, brigam mouet: & clamãs, & vlulans cauſatur nõ eſſe rem illam, ſi mutauerit apparatum: quaſi non eſſet idem Chriſtus coram lictoribus benedicto corpore ſuo nudus, & chlamyde coccinea priùs veſtitus. Iſte modus eius eſt penè generalis vbiq; : ideo dicit originem cleri eccleſiæ modernæ à Papa deinceps non fundatam à Chriſto, vel Petro: quia poſt Sylueſtrũ dotem admiſit: nec ordinem fratrum, aut perfectorum quemcunq; eſſe ordinem Chriſtianũ: quia addit cæremonias, ad quas Chriſtus neminem obligauit. Sic de confeſsione latinorũ moderna, laicaliter ſatis obijcit: ne ſit Chriſti lege fundata, ſi mutetur in ritu aliquo minimo: vel iam ſub alia circunſtantia varietur: quaſi non ſit idem homo, ſi alio veniat tectus capitio. Ad hoc enim trahit eum logica ſua de aggregatis artificialibus eius per accidens, quam in hac re pœnitentiali non recipiũt orthodoxi: eo quòd ea ſeruata, nihil nouè poſſent in antiqua lege probare. Quomodo nec poteſt probare euchariſtiæ ſacramentum eccleſiæ eſſe à Chriſto fundatum: quia illud ſuũ dicit paucis verbis euangelicis conſecratum: noſtrum precibus pluribus, & ornatu veſtiũ ſacrarum cum accenſione luminum, & ſignorum. Mimi, & ioculatores ſic oculos incautorum agili ſaltu agibilium digitorum illudunt. Aſtuti autem, & præfundati theologi nobiſcum in euangelio Chriſti, ſi bene rem confeſſionis ſecundùm puram eius ſubſtantiam demonſtremus, agnoſcunt, & probant. Sufficiet enim, ſi ſanctos imitemur apoſtolos, probantes aduentum Chriſti, reſurrectionẽq;, & aſcẽſionem eius in cælum, & aduentum ſancti ſpiritus in Ioele, & prophetarum oraculis, aut in geſtis, & verbis domini ſaluatoris: iuncto ſemper teſtimonio ſanctorum patrum in antiqua fide eccleſiæ Chri Ieſu. Quid dicit Witcleff de pœnitentia iſta tertia? quam fundatio
V Vitcleff. nem exquirit. cap. 23. quarti trialogi? Mihi videtur (inquit) q̃ foret eccleſiæ vtiliùs: vt de prima pœnitentia, quæ eſt ſolùm in animo, & inſenſibilis, qua contritus domino confitetur: & ſecunda, quæ eſt aggregata ex illa, & expreſſione vocali ſingulariter facta Deo eccleſia cõtentetur. Et infrà. Sed leges de confeſsionibus in ſcriptura expreſsę iam mille annos, & amplius ſuffecerunt: quomodo ergo eſt lex de pœnitentia tertia tam improbabilis introducta? Hæc Witcleff. AVTHOR. Attendamus
1 euangelium † & ibi quid Chriſtus inſtituit circa confeſsionem vocalem presbytero exprimendam: vtrum ſit impoſsibilis, & mille annis inutilis videamus. Matthæi. 16. cũ author vitæ Ieſus veniſſet ad partes Cæſareæ, & Petri ſententiam de filio hominis accepiſſet, tandẽ traditis ipſi clauibus pro tota eccleſia, ſubdidit, Quodcũq; ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cęlis, & quodcũq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis. Hæc eſt poteſtas vniuerſalis eccleſiæ condonata pro ſuis ſacerdotibus ligare, & ſoluere. Quis Witcleuiſta perfruſtrabitur eam? Saluator nẽpe ſubiecit. Et portæ inferi nõ præualebunt aduerſus eã. Sed ſi quilibet apud ſeipſum cõfiteretur Deo, fruſtraretur Petro collata poteſtas. Vnde in ſermone. 55. tertiæ partis ſermonum ad cõiugatos, qui incipit. Audite chariſsimi. & accipit decretum de pœnitentia diſtinctione prima.
2 *Auguſtinus.* Si † præter vxores veſtras cum aliqua concubuiſtis, agite pœnitentiam: qualis agitur in eccleſia: vt oret pro vobis eccleſia. Nemo ſi dicat: occultè ago: nouit Deus, qui mihi ignoſcit: quia in corde meo ago. Ergo ſine cauſa dictum eſt, Quæ ſolueritis in terra, ſoluta ſunt in cęlo. Ergo ſine cauſa ſunt claues datæ eccleſiæ Dei: fruſtramur euangeliũ: fruſtramur verba Chriſti. Promittimus nobis, quod ille negat. Nõne nos decipimus? Iob dicit. Si erubui in conſpectu populi confiteri peccata mea. Talis iuſtus theſauri diuini aurum obryſum: talis camino probatus iſta dicit. Et reſiſtit mihi filius peſtilentiæ: & erubeſcit genu figere ſub benedictione Dei. Superba ceruix, mens tortuoſa. Fortaſsis (imò quod nõ dubitatur), ꝓpterea Deus voluit, vt Theodoſius maior Imperator ageret pœnitentiam publicã in cõſpectu populi: maximè quia peccatũ eius celari nõ potuit: & erubeſcit ſenator quod nõ erubuit imperator? Quæ eſt iſta ſuperbia? Nõne ſola ſufficit gehẽnæ: etiã ſi adulterium nullum eſſet? Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Si mihi nõ credas exponenti ſcripturas, velis, nolis audies Auguſtinum. Tu dixiſti hanc cõfeſsionẽ noſtrã improbabilẽ: & ecAugaſtin.

cleſiam

cleſiam debere contentari de contritione cordis:& confeſsione facta ſoli Deo. Auguſtinus arguit. Ergo fruſtramur euangelium: ergo fruſtramur verba Chriſti. Ergo ſine cauſa dixit Chriſtus, Quæcunque ſolueritis in terra, ſoluta erunt in cælo. Tu ergo fruſtraris euangeliũ Chriſti,& verba Chriſti: in quibus probatur
3 dicta pœnitentia tertia. Ecce ‡ ibi fundatur noſtra confeſsio, vbi Chriſtus dixit: quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Quomodo? quia fruſtra eſt potentia, quæ nunquam executioni mandatur. Si autem tibi,& mihi, & vnicuiq; ſufficeret confiteri ſoli Deo, nunquam ſolueret ſuper terram, & fruſtraretur verbi poteſtas. Quòd ſi nec vnquam eſt fruſtrandum euangelium: nunquã ſoluendus eſt in cælo: ligatus in terra: niſi per poteſtatem illam Chriſti: quæ ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Iſta deductio eſt Auguſtini de ſententia ſaluatoris. Nemo, inquit, ſibi dicat: occultè ago, vel in corde ago. Sed ſpecificans pœnitentiam eccleſiæ cõſuetam. Agite (inquit) pœnitentiam: qualis nunc agitur in eccleſia. Ergo falsò aſſeruiſti, q̃ pœnitentia prima & ſecunda ſine tertia, quæ eſt vocalis ſacerdoti confeſsio mille annis fidelibus Chriſti ſuffecit. In tempore ecce Auguſtini non ſufficit: & ſanctum Iob vocat in teſtẽ, & Theodoſium publicè pœnitentem coram ſacerdote Ambroſio: propter crimen notorium. & increpat ceruicem tuam ſuperbam, & mentem tortuoſam. Quæ eſt, inquit, iſta ſuperbia ipſa ſufficienter per ſe ſufficit damnare gehennæ. Sed dicit Witcleff, eſt inquit ex ſuppoſitione neceſſaria aliquibus, quos Deus p̃ordinat taliter confiteri. Hæc Witcleff. AVTHOR. Ergo ſi Deus ex tibi dubio p̃ordinauit oẽs fideles aptos taliter confiteri, tu cõtra ordinationẽ Chri ſcripſiſti, quã indicas nõ obſeruandam à ſingulis. Ideo Auguſtinus ſuprà, nullum ab hac ordinatione Chriſti excipiẽs, Nemo (inquit) dicat, occultè ago: ſi nemo hoc ſinitur dicere, vbi ſunt omnes illi paucis exceptis, priuilegiati per Witcleff, qui dicant, ego occultè ago, & ego & ego? Sed reperiat mihi Witcleff: vbi Chriſtus vnquam dixit, aut quiſquam eius apoſtolus: Aliquis eſt ſoluẽdus in cælo, qui noluerit à vobis ſolui ſuper terram. Vbi vnquam dixit: Quorum vos retinueritis peccata, retenta nõ erunt? Aut quorum remiſſa non ſunt peccata, ſine vobis remittentur in cælo. Vbi dixit ſcriptura talia pro parte Witcleff hæretica, ipſe ſe fundet. Nos habemus p̃ fide catholica, Quæcunq; ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Quod verbum Chriſti ne ſit fruſtrabile: nemo permittitur dicere. Ego occultè, aut in corde meo pœniteo: & Deus, qui nouit, ipſe ignoſcit. Promittim⁹, inquit, nobis, qu od ille negat: Nonne nos decipimus? O ergo quot decepit Witcleff, permittẽdo eis quod negauit Chriſtus? Quid negauit Chriſtus? Solui peccata ſine clauibus: ſine confeſsione præſtita ſacerdoti. Ergo negatio illa Chriſti in illa affirmatiua, Quæcunque ſolueritis ſuper terram. includitur. Beatus itẽ *Ambroſius* fundat hanc pœnitẽtiam in illo verbo Chriſti ad diſcipulos poſt reſurrectionem. Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. libro de pœnitentia contra Nouatianos ad principium. dicens. Aiunt ſe domino deferre reuerentiam: cui ſoli remittendorum criminum poteſtatem reſeruent. Imò nulli maiorem irreuerentiam faciunt, quàm qui eius volunt mandata reſcindere, & commiſſum munus refundere. Nam cùm ipſe in euangelio ſuo dixerit dominus Ieſus: Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis peccata, retenta erunt: Quis eſt qui magis honorat? vtrum qui mandatis obtemperat: an qui reſiſtit? Eccleſia in vtroq; ſeruat obedientiã: ut peccatum & alliget, & relaxet. Hæc ille. AVTHOR. Ecce in his verbis Chriſti: quorum remiſeritis peccata remittẽtur eis: poteſtatem abſoluendi peccatores accipimus ſacerdotes. Et magnã authori, & datori iſtius poteſtatis reuerentiam facimus, quotiẽs exequendo conceſſam: abſoluimus delinquẽtes. Sed quomodo in latibulum peccatorum intramus, niſi per clauem ſciẽtiæ præſtemus auditum: & peccator circunſtantia labiorum ac commodet aditum? Aut nonne humanæ leges neceſsitate quadam decernunt: vt cuicunque poteſtas aliqua iuriſdictione committitur, omnia videantur illi committi, ſine quibus expleri non poteſt? Committit dominus ſacerdotibus ſuis poteſtatem vicariam quorumcunque remittendi peccata: ſi tamen ſe humilient: ſi (vt neceſſe eſt) exponant crimen, ſi ſe reformare promittãt. Iſta ergo neceſſe habet adimplere peccator, ſi noluerit poteſtatem irritare Chriſti: ſine quibus commiſſa poteſtas impleri non poteſt.

Ambroſius

*

Obie-

¶Obiectio Witcleff ex Armacano: & refellitur ſententia Armacani.

CAP. CXXXIX.

SVMMA.

1 *Reſponſio ad obiectum Witcleff ex Armacano, Et refellitur Armacani ſententia, dicentis, quòd Apoſtoli non receperunt poteſtatem dimittẽdi ſacramentaliter peccata poſt reſurrectionem, ſed in prima inſtitutione ad Apoſtolatum. Et quid de hoc dicat Hieronymus.*

2 *Apoſtoli quod primò in die reſurrectionis accepe runt ſancti ſpiritus gratiam, qua cuncta dimitte rent peccata, non autem ut facerent ſigna, ex Chryſoſtomo.*

3 *Chriſtus quomodo perfectioribus diſcipulis ſpiri tum ſanctũ inſufflauerit, ut per eos ad reliquos illa gratia peruenire t.*

4 *Peccatorum remiſsio quòd ab initio fuerit promiſ ſa, & nuntiata, ſed in fine donata.*

5 *Chriſtus quare non ſimiliter præceptum dederit hominibus peccata ſua confitendi, ſicut diſcipu lis poteſtatem dedit confitentium peccata dimit tendi.*

Armacan. HIs fortè p̃dictis obſtabit Witcleff in verbo *Armacani*. lib. 11 de quæſtionibus Armeniorum: dicentis, & definiẽtis, q̃ nec hîc poſt reſurrectionem Chriſti, aut antè. Matthæi. 18 acceperunt Apoſtoli poteſtatem iſtam ſacramentaliter dimittendi peccata: ſed in prima inſtitutiõe ad apoſtolatum: quia aliter (dicit) recepiſſent ſex ſacramenta ordinis. Quaſi itẽ multos recepiſſent ſpirituſſanctos: quia pluries dicitur de eis, q̃ ſpiritumſanctum ſuſcepe runt. Et tamen ab exordio ſui diſcipulatus ac ceperunt ſpiritumſanctum: & iam poſt reſurrectionem: & poſt quinquaginta dies in ſolẽnitate Pentecoſtes. Et nunquid vnum & eundem ſpiritum? ſed in pluribus donis ſuis. Vnde in epiſtola ad Edibiam quæſtione. 9. *Hieronymus*. Ego audacter, & tota libertate pronuntio: & ex eo tempore, quo apoſtoli domino crediderunt, ſemper eos habuiſſe ſpiritumſanctum: nec potuiſſe ſigna facere abſq; ſpirituſſancti gratia: ſed pro modulo, atq; menſura. Hæc ille. AVTHOR. Hoc nota, q̃ dicit eos à primo ſuæ fidei tempore habuiſſe ſpiritum ſanctum: ſed pro modulo, atq; menſura: iam ad minus, iam ad maius, iam ad hunc effectũ, iã craſsiùs ad maiores: ſicut in principio quæſtionis ſcribit ibi *Hieronymus*. Huius quæſtionis perfacilis ſolutio eſt: ſi docẽte Paulo apoſtolo ſpirituſſancti diuerſas gratias nouerimus. Scribit enim in prima ad Corinthios epiſtola. Diuiſiones donorum ſunt, idem autem dominus. Et diuiſiões operationum ſunt: idẽ verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autem datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem: alij quidem ſermo ſapientię, alij ſermo ſcientiæ, ſecundùm eundem ſpiritum: alij gratia ſanitatũ in vno ſpiritu. &c. Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem ſpiritus diuidens ſingulis prout vult. Hæc ille. AVTHOR. Sicut ergo vnum & eundem ſpiritũ, & non ſeptem ſpirituſſanctos receperunt Apoſtoli temporibus varijs in diſtinctis donis: ita idem ſacramentum ordinis indiuiſum receperunt apoſtoli à primæua inſtitutione, & deinceps poteſtate ſextiplici variatum. Pellatur† ergo argumentum cæcum de via, vt greſſum liberum poſsit tenere ſcriptura: in qua dicunt ſancti concorditer, q̃ fuiſſet apoſtolis remittendi peccata à primo commiſſa poteſtas in prędictis verbis. Vnde iam ſuprà conſequẽter *Hieronymus*. In fine euangelij ſecundũ Ioãnem, eo die, quo reſurrexerat: id eſt, die dominico, clauſis ianuis apud Apoſtolos introiſſe narratur: & dixiſſe eis ſecundò: pax vobis: & intuliſſe, Sicut miſit me pater, & ego mitto vos. Hoc cùm dixiſſet, inſufflauit, & dixit eis. Accipite ſpiritumſanctum. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt. Primò ergo die reſurrectionis acceperunt ſancti ſpiritus gratiam, qua peccata dimitterent, & baptizarent, & filios Dei facerent, & ſpiritum adoptionis credentibus largirẽtur: ipſo domino dicẽte. Quorum remiſeritis peccata. & reliqua. Die autem pentecoſtes ampliùs repromiſſum eſt: vt baptizarentur ſpirituſancto, & induerentur virtute, qua Chriſti euangelium cunctis gẽtibus prædicarẽt. Et infrà bene pòſt. Non ergo Ioãnes, Lucasq; diſcordant: vt quod ille prima reſurrectionis die datum eſſe ſignificat: hîc die quinquageſima veniſſe deſcribat, ſed proue-ctus apoſtolicus eſt: vt qui primò remittendorum peccatorum gratiam acceperant, poſtea acceperint operationes virtutum, & cuncta donationum genera, quæ ab apoſtolo de ſcripta cõmemoramus. Hęc ille. AVTHOR. Ecce, q̃ primò ipſo die reſurrectionis acceperunt ſancti ſpiritus gratiam, qua cuncta pecca

Hieronym. Hieronym. 1

ta dimitterent. Alioquin iuxta argumentum tuum: ſi in prima inſtitutione ſua ſuſceperūt hanc apoſtolicam poteſtatem: & ſi hoc ſacramentum ordinis indiuiſum: hoc die nihil acceperunt,cùm diceret Chriſtus. Accipite.&c. Quorum remiſeritis.Reſpondet Armacanus, ꝙ nullam apoſtolicam poteſtatem nunc acceperunt de nouo:ſed maiorem gratiam, & præcipuè ad plenariam remiſsionem peccatorum ſuorum:vt & aptiùs, & benigniùs acceptioni illi ſe ſancti ſpiritus conformarent. Sic pari modo dixerūt quidam: quòd nec ſpiritumſanctum tunc acceperant Apoſtoli, ſed apti facti ſunt ad recipiendum in poſterum. Sed hos reliquit inanes ibi in expoſitione ſua

2 *Chryſoſtomus.* Quemadmodum † inquiēs,quis Chryſoſto. rex,principes mittens, eis poteſtatem in carcerem immittere, & dimittere dat: ita & hos euntes hac circum operit virtute.Qualiter ergo ait in cœna Chriſtus:Si ego non abiero ille non veniet: & vtiq; ſpiritum dat? Quidam quidem aiunt, quoniam non ſpiritum dedit, ſed aptos eos ad ſuſceptionem per inſufflationem conſtituit.Si enim angelum videns Daniel exceſſum mentis paſſus eſt:quid ineffabilem gratiam illam ſuſcipientes,non vtiq; paſſi eſſent,niſi diſcipulos aptos priùs conſtituiſſet?Propterea non dixit,ait: Accipite ſpiritūſanctū:ſed accipitote. Nequaquam autē quis peccabit,& tūc ſuſcepiſſe eos dicens poteſtatem quandam ſpiritualem,& gratiam, non vt ſuſcitent mortuos,& virtutes faciant,ſed vt dimittant peccata.Diuerſa enim ſunt chariſmata ſpiritus: ideo induxit: Quorum dimittitis, dimittuntur,oſtendens quam ſpeciem dationis daret.Illic verò poſt quadraginta dies: eā, quæ ſignorum eſt,acceperūt dationem. Ideo ait. Accipietis virtutem ſpirituſſancti ſuperuenientis in vos:& eritis mihi teſtes. Teſtes autem per ſigna fiebant. Hæc ibi. AVTHOR. Ecce & iſte pater tenet eos hoc reſurrectionis die accepiſſe ſpiritualem poteſtatem dimittē di peccata:non autem vt facerent ſigna. Periculoſæ ergo temeritatis eſt propter vnū phātaſticum argumentum ſic exprobare ſcripturam. Permittitur vterq; iſtorum ſuo iudicio, & totam ſimul ſcripturam illam exterminat. Iſte apud Chryſoſtomum,quòd non acceperunt ſpiritumſanctum:iſte Armacanus,quòd non acceperunt poteſtatem dimittendi peccatum.Chriſto praue dicente. Accipite ſpiritumſanctum:quorum dimiſeritis peccata,dimittentur eiſdem: & eiſdem econtrario gloſſantibus:nec accipite ſpiritumſanctū,nec poteſtatem illam, vt quorum dimiſeritis peccata,dimittantur eis.Sed ibi iterum arguit *Armacanus.* Ergo Thomas caruit poteſtate illa, qui tunc nō erat cum eis.AVTHOR. Quid ſi iterum arguamus:ergo nec Papa, vel quiſquam ſacerdos noſter nunc in eccleſia poteſtatē habet dimittendi peccata:quia nec quis illorum erat tunc intus cū eis,quando venit Ieſus?Sed ſi Petrus tunc caput eccleſiæ accepit pro eccleſia,vt teſtantur omnes: cur non pro Thoma coapoſtolo?Perfectioribus enim diſcipulis Chriſtus inſufflauit, vt per eos ad reliquos illa gratia perueniret. Vñ in fine expoſitionis

3 Lucæ *Ambroſius.* Spiritū † aūt ſanctum vel illis. Ambroſius. 11.quaſi perfectioribus inſufflauit,& reliquis poſtea tribuendum eſſe promittit: vel eiſdem ibi inſufflauit,hic ſpopondit.Nec videtur eſſe contrariū:cùm diuiſiones ſint gratiarum.Alij enim datur ſermo ſapiētiæ: alii ſermo ſciētiæ ſecundū eundē ſpiritum:alteri fides in eodem ſpiritu:alij gratia curationum: alij genera linguarū.Ergo aliā inſufflauit ibi operationē:hīc aliam pollicetur.Ibi eñ remittendorum gratia tributa eſt peccatorum: quod eſſe videtur anguſtiùs.Et ideo inſufflatur à Chriſto,vt credas ſpiritui Chriſti: & credas de Deo ſpiritui. Deus eñ ſolus peccata dimittit. Hæc ille.AVTHOR.Quàm concorditer ſpiritus loquitur in his patribus?Et iſte item dicit cū præcedentibus varia dona eſſe ſpirituſſancti,& aliud in poteſtate ſacerdotali iam accepiſſe Apoſtolos:ſcilicet gratiam remittendorum criminū: aliud verò pòſt: ſcilicet, gratiam ſignorum. Aliam(inquit)inſufflauit ibi operationē:non dicit maiorem gratiam in eadem operatione: & hic aliam pollicetur.Ibi remittendorū gratia tributa eſt peccatorum: quod eſſe videtur anguſtiùs,ſcilicet,ꝙ generalis datio ſpirituſsāctiſicut etiam poteſtas dimittēdi peccata hic eſt arctior: quia tantùm ad gratiam ſacramentalem.Matthæi.18.Quodcunque ligaueris ſuper terram:multò confuſior. Sed hæc ſecūda prior quo ad inſtitutionem,prima diſtinctior ad executionem. Vtraque iſta poteſtas eſt remittendi peccata.Quæ † quidem remiſsio ab

4 initio promiſſa,& nuntiata eſt:ſed in fine donata: ſicut ſermo. 11. de verbis domini habet *Auguſtinus.* Primùm ergo in nos ad accipiendam vitam æternam,quæ in nouiſsimo dabi- Auguſtinus. tur de bonitate Dei munus venit ab initio fidei remiſsio peccatorum.Illis enim manentibus manent quodammodo inimicitiæ aduerſus Deū:& ab illo alienatio,quæ noſtro malo eſt:qm̄ non mentitur ſcriptura,dicens. Peccata veſtra ſeparāt inter Deū veſtrum,& vos.Sequitur. Iam verò,ꝙ dñs Chriſtus ſic in ſpiritū

Armacan.

Legendū vt detur auguſtiùs: licet anguſtiùs placeat authori.

ſanctum peccata dimittit,quemadmodum in ſpiritum peccata eijcit: hinc intelligi poteſt, q̃ poſtquàm reſurrexit à mortuis, cùm diſcipulis ſuis dixiſſet,Accipite ſpiritumſanctum. continuò ſubiecit. Si cui dimiſeritis peccata, dimittẽtur eis:ſi cui retinueritis, retenta erũt. Hæc Auguſtinus. AVTHOR. Ecce munus iſtud remiſsionis peccatorum venit ab initio, ſed peruenit ad Apoſtolos ſecundùm actum in fine dierum.Et ſecundo libro de ſacramentis parte.14.*Hugo* hanc patrum definitionem de datione poteſtatis obſeruat:ſimulq̃; & mouet,quare non Chriſtus pari expreſsione obligauit alios ad confitendum:dicens.Demum vt diſpenſationis gratia largiùs multiplicaretur:Deus homo,homines, qui puri homines erant, participes fecit poteſtatis ſuæ: vt officium eius implerent, pœnitentium confeſsionem ſuſcipiendo: & poteſtatem eius exercerent pœnitentibus, & confitentibus peccata dimittendo.Accipite(inquit)ſpiritumſanctũ: quorum remiſeritis peccata, remittentur eis: & quorum retinueritis, retenta erunt. Ergo Chriſtus hoc ipſo diſcipulis ſuis vicem eius agentibus in terra poteſtatem dedit dimittendi peccata.Sed dicis fortaſsis. Quare† non ſimiliter prę̃ceptumChriſtus dedit hominibus peccata ſua confitendi, ſicut diſcipulis poteſtatem dedit confitentiũ peccata dimittendi? Audi quare.Voluit Chriſtus, vt à te ipſo ſurgeret:vt non quaſi extorta,vel coacta videretur cõfeſsio tua. Idcirco quod ad ſe pertinuit officium ſuum diſcipulis ſuis peragẽdum iniunxit: vt medicorum more ægros venientes exciperent,& ſanarent.Medicis ergo dixit vt curarent:ſed infirmis nõ dixit, vt ad medicos curandi venirent. Hoc quaſi certum eſſe voluit,q̃ ægri libenter ſalutẽ quærerent:ſeq̃; curandos offerrent,ſi medicos inuenirent. Propterea ſolos medicos monuit. Infirmum em̃ ipſe morbus ſuus ſufficienter admonet: neq; opus præcepto habet,ſi dolet. Hæc ille. AVTHOR. Bene competit Hugo patribus ſuis, probando poteſtatem dimittendi peccata ſacramentali confeſsione detecta donatam purè hominibus in verbis illis. Quorum remiſeritis peccata.&c. Beneq̃; dubitationem abſoluit:quare Chriſtus confitẽtibus nõ præceperit:ſed nec abſoluentibus ibi præcepit. tãtùm enim poteſtatem commiſit. Intelligit Hugo, q̃ non manifeſtè præcepit: imò ſuæ curæ reliquit,ſi ſalui eſſe velint.Et hoc eſt inſinuare p̃ceptum obſeruãtiæ veteris in authoritate nouella:ſicut vetus præceptum non occidẽdi,in noua non iraſcendi.Nec tantũ hoc hîc:ſed ali quid gratius ſub obtentu noui remedii, & vitandi mortẽ ex morbo: venire ſcilicet ad medicum,quem ſignauit. Hoc enim primò fecit in lege noua.Cõfeſsionem verò ſceleris in veteri teſtamento conſtituit: ſed medicinam ſanantem vulnus non tunc adhibuit. Diſtulit enim eam,quouſq; veniret medicus animarũ: in cuius ore non eſt inuentus dolus: cuius itẽ liuore ſanati ſumus:& ipſe ſubſtituit ſuæ vicarios poteſtatis.

Hugo.

5

¶Quòd Chriſtus non minùs p̃cepit confitendum,quanuis Apoſtolis non expreſſit:ſed magis conſuetudinẽ roborauit antiquã.

CAP. CXL.

SVMMA.

1 *Chriſtus quòd non minùs præceperit confitendũ, quanuis Apoſtolis non expreſſerit,ſed magis cõſuetudinem roborauerit antiquam,oſtenditur.*

2 *Iudæ confeſsio. Et quomodo ſi facta fuiſſet Chriſti diſcipulis,meruiſſet ueniam.*

3 *Iacobus quod ſcripſit ad memoriam ſacramenti,Infirmatur quis in uobis,inducat preſbyteros eccleſiæ.&c.quòd ex conſuetudine pœnitendi deſcenderit.*

4 *Iacobus quare dixerit,Confitemini alterutrum.*

5 *Abſolutionis officium quòd ordini ſacerdotum ſit appropriatum. Et quomodo hæreſis hãc ſibi poteſtatem uendicare non poſsit,ex Ambroſio oſtẽditur.*

1 PLanè† nec oportuit iam iterum Chriſtum mandare, qđ ab vſu cõmuni non excidit: ſed ſupplere quod defuit.Secundũ quẽ modum tres maiores apoſtoli, Iacobus, Petrus,& Ioannes, dederunt dextras ſocietatis Paulo,& Barnabæ in gentes ire:tantũ vt pauperũ memores eſſent ad Galath.2. Et nũquid conſtituere per ciuitates presbyteros: ſicut fecerunt Mileti,& Epheſi,fuit contrauenire dextris ſocietatis initæ?Nũqd euãgelizare Derbæ,& Iconio,& claudũ ſanare Liſtris,quia tm̃ pauperũ memores eſſe iubẽtur?Sed quia iſta,

& talla plura facere, vel ex mandato Chriſti, vel ex lege poterant ſcire ſtatutum eſſe, ſolũ illud iam cõmendatur eis, qđ erat in eorũ profectione notandũ. Vñ in expoſitione eiuſdẽ epiſtolæ *Ambroſius*. Hoc ſolum tamen inter ſe cõueniſſe ſcribitur: ſupple, vt quod non ex p̃cepto, vel dono dñi fuerant inſtructi: quia facilè erat hoc ex lege agnoſcere: hos, quibus prædicabant, pauperum memores eſſe iuberent: vt & miſericordiam, per quã à Deo redẽpti ſunt, colerẽt. Hæc ille. AVTHOR. Conformi ratione ſcripturæ ſolam authoritatem remittendi cõfeſsis ſua delicta Chriſtus indulget apoſtolis: ad quã, nec ex p̃cepto, vel dono dñi fuerũt ſpecialiter inſtructi: relicta expreſſiõe eius, quod facile eis erat ex lege agnoſcere, nec erat apud eos aliqualiter intermiſſum: quod erat ſcilicet vocalis ſecreta, vel publica cõfeſsio peccatorum: ſicut patet in baptiſmo Ioannis, de eis, qui cõfitebãtur peccata ſua ad vocẽ Ioannis, dicẽtis, Pœnitentiã agite, & ſic ad vocem Petri, pœnitentiam agite, & baptiſ. Actu. 2. Et† Iudas proditor ex conſuetudine approbata, tã legis, q̃ Chriſti, cùm eſſet pœnitentia ductus, peccatũ ſtatim ſpontanea voce cõfitetur, dicens, Peccaui tradens ſanguinẽ iuſtũ. quæ cõfeſsio ſi fuiſſet facta Chriſti diſcipulis, meruiſſet veniã: vt dicit Auguſtinus in lib. de vera & falſa pœnitentia. Et† ex hac cõſuetudine pœnitendi deſcẽdit illud, quod Iacobus ſcripſit ad memoriã ſacramẽti. Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eũ. Sequitur. Et ſi in peccatis ſit, dimittẽtur ei. Iacobi vltimo. In expoſitiõe eiuſdẽ canonicæ *Beda*. Multi propter peccata in anima facta, infirmitate, aut etiã morte plectunt̃ corporis. Vñ apoſtolus Corinthijs: quia corpus dñi indignè percipere erant ſoliti: ait. Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Si ergo in peccatis infirmi ſint: & hæc presbyteris eccleſiæ fuerint cõfeſsi, ac perfecto corde ea relinquere, atq; emẽdare fategerint, dimittẽtur eis. Neque em̃ ſine cõfeſsione emẽdationis peccata queũt dimitti. Hęc ille. AVTHOR. Notẽtur verba Bedæ: ſi infirmi cõfeſsi fuerint presbyteris eccleſiæ, & ea corde reliquerint, dimittẽtur eis peccata: neq; ſine huiuſmodi cõfeſsione queũt dimitti. Aut Beda extorquet hanc expoſitionem à nudis verbis apoſtoli? At erat de mẽte ſancti Iacobi neceſsitatẽ vocalis cõfeſsionis indicere faciendã presbytero cunctis fidelibus. Nõ quidẽ per authoritatẽ ſuã ſic inſtituẽtis: ſicut nec Petrus baptiſmũ inſtituit, cũ diceret, Baptizetur vnuſquiſq; veſtrũ. Nec ipſe Iacobus p̃ceptũ de non iurando, per ſeipſum inſtituit, cùm diceret, Ante omnia fratres mei nolite iurare. ſed quod dñs obſeruandũ inſinuauerat: qui nõ venit legẽ ſoluere, ſed implere: ipſe ex parte dñi obſeruare iubebat, & ſcribebat. Et cõſtrue neceſsitatis verba in textu Iacobi: vñ eã eripit Beda. Cõfitemini alterutrũ. & ſubdit: vt ſaluemini. nõ tñ orate vt ſaluemini: ſed magis confitemini vt ſaluemini. Sic accipit exponentẽ *Hugo*. Propterea ergo confitemini alterutrũ p̃cãta vr̃a. ad qđ? vt ſaluemini. Confitemini vt ſaluemini. Quid eſt cõfitemini vt ſaluemini? Hoc eſt, nõ ſaluemini, niſi cõfiteamini. Hoc fortaſsis tu audire noluiſti, qui latebras quæris, & abſcõdis ſcelera tua, vt non iuſtificeris. Nõ tibi placet, qđ dicitur: q̃ ij, qui cõfiteri nolũt peccata ſua, ſaluari nõ poſſunt. Propterea fortaſſe conaris ad aliud dictum Apoſtoli intorquere: vt intelligatur confitentibus quidẽ promiſiſſe ſaluationẽ: tamẽ non cõfitentibus nõ negaſſe iuſtificationẽ. Audi ergo quid *Auguſtinus* dicit. Nõ poteſt quis iuſtificari à peccato, niſi cõfeſſus fuerit ante peccatũ. Hęc ille. AVTHOR. Nec velit itẽ quis abbreuiare ſcripturam Iacobi, extendens eam ad ſolos infirmos: quia hìc infirmos alloquit̃, ſciens, q̃ connexus illi verſiculus generaliter habeat. Cõfitemini alterutrũ peccata veſtra: & orate pro inuicẽ vt ſaluemini. *Beda*. In hac aũt ſententia illa debet eſſe diſcretio: vt quotidiana, leuiaq̃; peccata alterutrũ coæqualibus confiteamur: eorũq̃; quotidiana credimus oratione ſaluari. Porrò grauioris lepræ immunditiã iuxta legẽ ſacerdoti pandamus: atq; ad eius arbitriũ qualiter, & quanto tẽpore iuſſerit purificare, curemus. Hæc ille. AVTHOR. Bene† declarat quare dixit, alterutrum, propter peccata venialia: quorũ cõfeſsio coæqualibus fieri poteſt: & facit eos timidos per exemplũ: & ſeipſos mundos propter conſciẽtiam. Quòd ſi nõ dixiſſet, alterutrum, ſed ſacerdotibus eccleſiæ: ſicut ſuprà: nec licuiſſe coæqualibus confiteri quicq̃ textus dediſſet intelligi. Sed modò ſub eodem verbo concernit vtrunq̃;: & confiteri quotidiana leuia proximis: & grauia ex neceſsitate legis eccleſiæ ſanctæ presbyteris inſtitutis. Et patet, q̃ Witcleff peruertit textũ Iacobi, quando dixit eũ intelligendũ de cõfeſsiõe generali: putà ſolũ de illa. Tractatu de confeſsione cap. 3. De illa cõfeſsione generali videtur loqui Iacobus, quãdo dicit. Cõfitemini alterutrũ peccata veſtra. & aliter vſus eccleſiæ, q̃ ſacerdotes confiteantur peccata ſua, tam viris, q̃ fœminis, ipſis exiſtentibus quandoq; ſolis in miſſarum ſuarum initiis foret culpabiliter

Ambroſius

1

2

3

Beda.

4

Hugo.

Auguſtin.

Beda.

VVitcleff.

ter introductus. Hæc Witcleff. AVTHOR. Sed falsè palliat textum illum, quando confeſsionem priuatam grauium delictorum excludit, quam ſanctiori ſenſu Beda in apoſtoli eo illo textu inuenit, & cum hoc ſolis faciendam presbyteris. Ipſorum enim præ cæteris fidelibus munus extat, & priuilegium ſacerdotũ: ſicut in. 1. li. de pœnitẽtia citò poſt prin
5 cipiũ *Ambroſius*. Ius, † inquit, hoc ſolis permiſ
Ambroſius ſum eſt ſacerdotibus. Rectè igitur eccleſia vẽ dicat, quæ veros ſacerdotes habet: hæreſis vendicare non poteſt, quæ veros ſacerdotes non habet. Non vendicando autem ipſe de ſe pronuntiat, q̃ cùm ſacerdotes nõ habeat, ius ſibi vendicare non debeat ſacerdotale. Ita impudenti cõtumacia putentem cernimus cõfeſſionem. Specta etiam illud: q̃m qui ſpiritum ſanctũ accepit, ſoluendi poteſtatẽ peccati accepit, & ligandi. Sic enim ſcriptum eſt. Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittũtur eis: & quorũ retinueritis, retẽta ſunt. Ergo qui ſoluere non poteſt peccatũ, nõ habet ſpiritũ ſanctũ. Munus em̃ ſpiritus ſancti eſt, officiũ ſacerdotis: ius aũt ſpiritus ſancti in ſoluẽdis, ligãdisq; criminibus eſt. Quomodo igitur munus eius vendicãt, de cuius diffidũt & iure, & poteſtate? Hęc ille. AVTHOR. Quàm ſpeciosè, q̃ probè exponit hoc abſolutiõis officiũ ſuper cõfeſsis crimina ſua appropriatũ ordini ſacerdotũ? Non negaſſet Nouatus, nõ quiſquã hæreticus, q̃ facultatẽ remittẽdi peccata ſolus ſacerdos haberet: ſed q̃ poſt baptiſmum haberet aut iterata peccata. Sanctus antiſtes Ambroſius bene dicit cum eccleſia: quotienſcũq; remitti peccata: ſed ius hoc ſolis pmiſſum eſſe ſacerdotibus, quibus Chriſtus dixit, Accipite ſpiritum ſanctum: quorũ remiſeritis peccata, remittentur eis. & ex hoc munus ſpiritus ſancti eſt: officium ſacerdotis. Nec à memoria hominum excidat verbum illud Ambroſij: q̃ hæreſis hãc ſibi poteſtatẽ vẽdicare non poteſt: quia veros ſacerdotes non habet. Mirabar, fateor, & penè ſupra modũ ſtupui: quo iure ductus: qua ratione cõuictus reppulit à ſocietate ſuorum Witcleff confeſſionis ſanctæ tam probatum, tam antiquum legibus ſacramentum. Et ecce mentem meã, & proſpectum rectificauit Ambroſius, quaſi vno telo configens ipſum, & magiſtrum eius Nouatum. Hæreſis (inquit) non vẽdicat: quia veros ſacerdotes non habet. Et non vendicando ipſe (puta Witcleff) de ſeipſo pronũtiat: quòd cũ veros ſacerdotes non habeat, ius ſibi non poteſt vendicare ſacerdotale.

¶ Qualiter in antiqua eccleſia ad confitẽdum vocaliter ſacerdoti erant aſtricti fideles nõ tantũ Latini, ſed & Græci.

CAP. CXLI.

SVMMA.

1 *Cyprianus martyr, & Africæ primas, quomodo à lapſis confeſsionem peccatorum antequam ad ſacram communionem peruenirent, uendicabat.*
2 *Philippus Imperator in primæuis eccleſiæ confiteri coactus, recenſetur.*
3 *Cypriani obiurgatio aduerſus ſacerdotes, qui admittebant quoſdam ſine confeſsione præuia ad communionem.*
4 *Græcorum antiquiſsimus confitendi mos. Et quomodo leui quadam cauſa fuerit ſublatus.*
5 *Eccleſia catholica per orbem diffuſa, quòd tribus modis probetur exiſtere ex Boëtio.*

IAm video, iam experior: hęc eſt ratio, quare ſic Witcleff à cõfeſsione catholica libertauit ſequaces, libro de confeſſione. cap. 3. Obſeruet Chri- VWitcleff.
ſtianus hanc libertatem taliter confitendi: q̃ confiteatur taliter ſacerdoti: ſi & quatenus profit ſibi atq; eccleſiæ: & iſtam libertatem habet conceſſam à domino, quam Papa non poteſt deſtruere, neq; dare. Et ſuprà. Papa non habet poteſtatem condẽdi hanc legem: ſicut nec Deus vult ipſam condere: cùm conceſsit libertatem homini, pœnitentiæ huiuſmodi repugnantem. Hæc Witcleff. AVTHOR. Scio breuiter eccleſiam vẽdicare aliam libertatem in filiis: vt ſcilicet confiteantur, & remiſsionem accipiãt: & ſicut Petrus dicit in canonica: vt ſint quaſi liberi: non quaſi velamen habentes malitiæ libertatem: ſed ſicut ſerui Dei. Erant enim tales antiquis diebus nolentes confiteri grandia ſcelera: ſed cum libertate Witcleuiſtarum volentes communicare corpus dominicum: ſed obſtitit omni animo *Cyprianus*: vendicans in eos remiſſionẽ peccatorum fieri priùs ſub manibus ſacerdotum: in epiſtola ad fratres cõſiſtentes in plebe: quæ incipit. Ingemiſcere vos. &c. Vbi
1 dicit. Audio † quoſdã de presbyteris nec euã- Cyprianus

gelij memores, nec quid ad nos martyres ſcri
pſerint,cogitantes:nec ipſi honorem ſacerdo
tij ſui,& cathedræ reſeruantes, iã cũ lapſis cõ
municare cœpiſſe:offerre pro illis:& euchari-
ſtiam dare:quando oportet ad hæc per ordi=
nem peruenìri. Nam cùm in minoribus deli-
ctis,quæ non in Deũ committuntur,pœnitẽ-
tia agatur iuſto tẽpore,& exomologeſis fiat,
inſpecta vita eius,qui agit pœnitentiã: nec ad
cõmunicationẽ venire quis poſsit, niſi priùs
illi ab epiſcopo,& clero manus fuerit impoſi-
ta: hæc magis in his grauiſsimis, & extremis
delictis cautè omnia, & moderatè ſecundùm
diſciplinam domini obſeruari oportet. Quod
quidem noſtros presbyter & diaconi mone-
re debuerunt: vt commendatas ſibi oues fo-
uerent:& diuino magiſterio ad viam deprecã
do ſalutis inſtruerent. Hæc ille. AVTHOR.
Ecce ſanctus Cyprianꝰ martyr primas Aphri
cæ vẽdicat à lapſis exomologeſin,id eſt,con-
feſsionẽ peccatorum priuſquàm ad cõmunio
nem ſacram perueniãt: quia & in minoribus
delictis dixit inuiolabilẽ fuiſſe cõſuetudinem
de confeſsione peccatorum: & iuſto tempo-
re,& inſpecta vita pœnitẽtis ad communica-
tionẽ venire non potuit,niſi priùs illi ab epi-
ſcopo,& clero manus fuit impoſita. Et nota,
q̃ dicit in iuſto tempore: & ſubdit ad cõmuni
cationem venire non potuit,niſi priùs &c. Si
ergo cõmunicabant ter in anno, aut pluries,
ſicut ſolebãt antiqui, ter in anno vẽdicabat à
plebe ſacerdos exomologeſin peccatorũ, &
per cõfeſsionem vitã inſpicere confitentis. Si
ſemel in anno cõmunicabãt in paſcha,vt nũc,
tunc ſemel in anno confeſsionem fecerant de
peccatis ſecundùm Innocentij decretalem. Vi
des ergo ne quantò mentitus eſt Witcleff: to
tiens dicens confeſsionem iſtam non ab ho-
minibus conſeruatam vſq; ad Innocentiũ ter
tium:cùm Cyprianus circa annũ domini. 256
rexit:& diu ante eum hoc ſemper docuit, &
2 vendicauit eccleſia? Lege † hiſtorias temporũ:
& reperire potes de Philippo Imperatore,qui
Gordiano ſucceſsit,qualiter ad hanc obſeruã
tiam cogebatur. Libro ſexto eccleſiaſticæ hi-
Euſebius. ſtoriæ.cap.27. *Euſebius*. Et Gordiano cùm per
ſex annos Romanorũ gubernaſſet imperiũ,
Philippus vna cũ Philippo filio ſuccedit. De
hoc traditum nobis eſt: quòd cùm Chriſtia-
nus fuerit,in die paſchæ, & in ipſis vigiliis cũ
intereſſe voluiſſet,& communicare myſterijs,
ab epiſcopo loci non priùs eſſet permiſſus, ni
ſi confiteretur peccata ſua,& inter pœnitẽtes
ſtaret:nec vllo modo copiam ſibi myſteriorũ
futuram, niſi priùs per pœnitentiam culpas,
quæ de eo ferebantur plurimę,diluiſſet. Ferũt
igitur libenter eum,quod à ſacerdote impera
tum fuerat,ſuſcepiſſe:diuinum ſibi ineſſe me-
tum, & fidem de religiõe pleniſsimam rebus,
atque operibus comprobãtem. Hæc ille. AV-
THOR. Ecce iſte imperator in primæuis ec-
cleſiæ coactus fuit ſemel in anno,ſcilicet in ce
lebritate paſchæ,crimina confiteri:& obiecta
ſibi ſcelera publica ſatisfactione diluere. Quo
ergo tempore regnauit illa libertas,quam tuis
donaſti ſequacibus? quam,vt dicis, Papa non
poteſt deſtruere, neque dare: quæ item pœ-
3 nitentiæ repugnat eccleſiæ? Ipſe † enim Cy-
prianus communicationem talem ſine cõfeſ-
ſiõe præuia ſacerdoti facta, ſemper putat ob=
eſſe eccleſiæ: & ob hoc ſacerdotes hoc patien
tes obiurgat, libello ſuo ad lapſos hortato-
rio. & incipit. Pax ecce dilectiſsimi. *Cyprianus*. Cyprianus.
Oportet domini ſacerdotem non obſequiis
decipientibus fallere,ſed remediis ſalutaribus
prouidere. Imperitus eſt medicus, qui tumen
tes vulnerum ſinus,manu parcente,cõtrectat:
& in aliis receſsibus viſcerum virus incluſum
dum ſeruat, exaggerat. Aperiendum vulnus
eſt,& ſecandum, & putraminibus medela for
tiore curandum. Vociferet,& clamet, licèt &
conqueratur æger impatiens per dolorem, &
gratias aget poſtmodum,cùm ſenſerit ſanita-
tem. Emerſit enim fratres dilectiſsimi nouum
genus cladis: & quaſi parum perſecutiõis ,pro
cella ſæuierit,acceſsit ad cumulum ſub miſeri-
cordiæ titulo fallens & blanda pernicies. Cõ-
tra euangelii vigorem,contra domini, ac Dei
legem temeritate quorundam laxatur incau-
tis communicatio irrita:& falſa pax,periculo
ſa dantibus, & nihil accipientibus profutura.
Non quærunt ſanitatis patientiam, nec verã
de ſatisfactione medicinam. Pœnitẽtia de pec
catoribus excuſſa eſt,grauiſsimi, extremique
delicti memoria ſublata eſt. Operiuntur mor
tis vulnera:& plaga lethalis altis,& profundis
viſceribus infixa, diſsimulato dolore contegi
tur. Hæc ille. AVTHOR. Cur planctum iſtũ
conficit Cyprianus,iterum verba volue,ſi ne-
ſcis. Quia ſine confeſsione eccleſiæ, quam vo
cat exomologeſin,epiſcopi,& eccleſiarum re
ctores, peccatores publicos, & extremos ad
communionem ſacram non timebant admit
tere. Et quidem tẽpus periculoſum inſtabat:
plenum principum perſecutionibus:& prę ti
more multi fideles retroceſſerunt à fide. Vn-
de paſtores mitiùs agebant cum plebe, Cy-
priano vero vecordia non placebat: imò du-
plex perſecutio videbatur. Nouum genus cla
dis eſt,inquiens: & quaſi parum perſecutiõis

procella

procella ſæuierit,acceſsit ad cumulum ſub miſericordiæ titulo fallax, & blanda pernicies. Quando ſcilicet ſine confeſsione ſceleris admittebantur paſsim perfrui ſacramentis. Sed idcirco cùm quæſtio moueretur ab aliis, ſi aliquibus lapſis,vel aliis ſceleratis mors immineret,aut repentinum periculum vt ad eccleſiā conuolare non poſſent:maximè ij, qui à martyribus libellos ad eccleſiā deprecatorios ſecum ferrent,qualiter foret confeſsione vtendum: reſpondet in epiſtola presbyteris & diaconibus directa,quæ incipit. Legi literas veſtras,dicens. Qui libellum à martyribus acceperūt,& auxilio eorum adiuuari apud dominum in delictis ſuis poſcunt:ſi premi infirmitate aliqua,& periculo cœperunt, exomologeſi facta,& manu eius à vobis in pœnitentia impoſita,cum pace à martyribus ſibi promiſſa ad dominum remittantur. Hæc ille. AVTHOR. Ergo damnabiliter, & fallaciter liberauit ſectam ſuam Witcleff,à confeſsionis eccleſiaſticæ iugo:ad quam ſub tanta neceſsitate conſtrinxit fideles Cyprianus:etiam in extremę neceſsitatis articulo. Iſta ergo lex eccleſiæ erat tot centenis annis ante Innocentium tertium: nec per Cyprianum firmari potuerat,ſi ipſe primitùs edidiſſet. Imò Cyprianus aſſeruit eam eſſe de lege euangelii ſuprà, cùm dixit. Contra euangelii vigorem: contra domini,ac Dei legem temeritate quorundam laxatur incautis cōmunicatio irrita, & pax falſa:quia ſcilicet ſine cōfeſsione expreſſa ſacerdoti præmiſſa. Vt ſiue Witcleff, ſiue Ioannes de Deo,ſciat eius exercitium, ſicut & authoritatem ab ipſo euangelii fonte manaſſe ſimul, & cultu. Veruntamen gloſſator ille, qui dicit ſuper principium quintę diſtinctionis de pœnitentia: quòd non emanauit ab authoritate legis veteris,vel nouellæ,ſed ab vniuerſali aliqua traditione eccleſiæ(ſalua eius pace)temerè valde ſcripſit:& tantò à veritate decidit amplius,quantò minùs has tot,& tantas authoritates,& tam robuſtas ſcripturæ,& patrum vidit:& in alienas à facultate ſua literas profilijt indiſcuſſas. Ipſum enim pœnitere debuit, qui ſic de pœnitendo gloſſauit:dans viam erroribus,& hæreticos prouocans ad latratum. Debuit enim ſcire, quòd ſciēs quilibet, habet vti principiis propriis. ea verò probare,vel fundare non ſui eſt,ſed altioris ſcientiæ. Et quid facit ratio eius? Si(inquit)ſcripturæ eſſet excerpta noui teſtamenti etiam,vel antiqui, obligaret & Græcos. Sed non eſt vniuerſalis eccleſię traditio,dicit. Et nōne vniuerſalis eccleſiæ traditio obligat Græcos, ſicut & Latinos occiduos? Aut non eſt traditio vniuerſalis eccleſiæ,ſi eccleſia Gręcorum ſit eccleſia? Et iterum reſtat probare,quòd Græcos non obliget. Et credat,q̄ ab initio obligata eſt eccleſia Græcorum ad hanc obſeruantiam pœnitentialiter confitendi:quanuis aliqua occaſione eorū leuitas rem dimiſit. Vnde & nono libro hiſtoriæ tripertitę capitulo trigeſimo quinto *Caſsiodorus*. Porrò Conſtantinopoli presbyter ſuper pœnitentes fuit vſque ad illud tēpus,quo quædam mulier nobiliſsima dum peccata ſua fuiſſet confeſſa,& ei à presbytero præceptum vt ieiunaret,& Deo operibus ſupplicaret: dū hoc obſeruaret: crebriùs in eccleſia cum diacono ſe concubuiſſe confeſſa eſt. Hæc dū populus agnouiſſet, ſæuiebat ſuper ſacerdotes: quaſi per eos iniuria facta fuiſſet eccleſię. Tūc Vectarius epiſcopus remouit diaconum ſceleratum:& quibuſdam ſuadentibus,vt ſingulos ad communicandum iudicio conſcientiæ ſuæ relinqueret, etiam presbyterum nequaquam ſuper pœnitentes eſſe præcepit. Et ex illo antiquitatis conſuetudo ſublata eſt: dum (vt arbitror)minora peccata pro pudore confeſsionis,& ſubtilitate examinantium paterētur. Hæc ille. AVTHOR. Videat ex iſto gloſſator,& æmulus eius Witcleff:quòd plùs quadringentis annis ab incarnatione Chriſti viguit apud Græcos vocalis confeſsio:& videat quàm leui cauſa ſublata eſt ſub vno Vectario: qui ex prætore,& tandem catechumeno epiſcopatum accepit neophytus tēpore Theoſij,vt ſcribit Euſebius. Sciat autem eoſdē Græcos referentibus multis eandem confeſsionē iam renouaſſe conſultè,quam incōſultiùs abſtulerunt. Sic enim Caſsiodorus ſuprà ſcribit: quòd ex illo antiquitatis conſuetudo ſublata eſt. Quomodo iam arguit gloſſator nō fuiſſe fundatam confeſsionem de lege Dei:quia tūc obligaſſet & Græcos,ipſe nunc viderit. Quomodo item non obligaſſet Græcos, ſi authoritate emanaſſet vniuerſalis traditionis eccleſiæ,ipſe dicat. Reſpondeatq̄; ad illud,quod libro de trinitate in fine ſcribit *Boëtius*. Eccſia catholica per orbem diffuſa tribus modis ꝓbatur exiſtere. Quicquid in ea tenetur: aut authoritas eſt ſcripturarum: aut traditio vniuerſalis:aut certè propria & particularis inſtructio. Sed authoritate tota conſtringitur. Vniuerſali traditiōe maiorum nihilominus tota. Priuatis verò conſtitutionibus, & propriis informationibus vnaquæq̄; vel pro locorū varietate,vel prout cuique bene viſum eſt, ſubſiſtit,& regitur. Hæc ille. AVTHOR. Hic ergo diſcat:quòd ſicut authoritate ſcripturæ to

Cyprianus.

Caſsiodor.

Boëtius.

ta tenetur eccleſia:ita vniuerſali traditione ma iorum nihilominus ſecundùm extenſionem tota:latinitas dico,& Græcia. Et ideo ad hoc cõcinit capitulum allegatum per eum. In his rebus. In ipſo enim Auguſtinus cauet, quòd ſicut præuaricatores legum diuinarum:ita cõ temptores conſuetudinum eccleſiaſticarum coërcendi ſunt. Quid ergo ſeparat gloſſator, quos textus in pœna, & obligatione coniungit? Sed ſciat tantùm intereſſe:quòd conſuetudo confitendi, quæ à Chriſti, & Apoſtolorũ temporibus per Cyprianum, Hilarium, Ambroſium, & alios patres vſque ad noſtra tempora ſeruata eſt incolumis:à Græcis ad modicum poſt quadringentos annos,& leuiter interrupta:& iterum ſentientibus illis dominicam vltionem ſagaciùs reaſſumpta. Nõ enim debuit derogare dominico ſacramento humana & perſonalis iniuria.

¶Pro authoritate illa euangelica, Ite, oſtendite vos ſacerdotibus.

CAP. CXLII.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui arguit, quòd propter anterioratio=nem ſanationis leproſorum, quibus Chriſtus dixit, Ite, oſtendite uos ſacerdotibus. iſta oſtenſio ſacerdotibus ceſſare debuit pro tempore legis nouæ, confutatur.*

2 *Leproſi ritus quando mudandus erat. Et quid ſuper hoc dicat Auguſtinus.*

3 *Chriſtus quare miſerit leproſos ad ſacerdotes non emundandos, ſed iam emundatos. Et plura de hoc ibi contra Witcleff ex Auguſtino, Hieronymo, Beda, Ambroſio. &c.*

ARma ferrea fugiet,& irruet in arcum æreum, inquit Iob de viro hæretico. Arma, quæ ex euangelio Ieſu Chriſti aſſumpſit vetus eccleſia & ipſa ferrea: fugiens Witcleff, arcum conterit,& confringit arma:putans coram laicis ſuis ſe poſſe euadere:cùm tamen in arcum æreum irruat, & calamitatem vero ſonoram. VVitcleff. libello de confeſsione capite ſexto. Replicãt (inquit) quidam perexiles argutias: quæ non forent dignæ memoria, niſi ſtultitia fuerit per diabolum introducta. Ideo vt eccleſia cautiùs caueat de illa intoxicante ſtultitia, videtur rationabile pro imprudentibus, quòd iſtæ argutiæ per ordinem ſalutentur. Arguitur enim primò per illud Lucæ decimoſeptimo dictũ decem leproſis. Ite,& oſtendite vos ſacerdotibus. Cùm Chriſtus omnia talia dixerat in figura, videtur quòd ex hoc dicto figurauit, q̃ leproſi ſpiritualiter ſunt à ſacerdotibus confitendi:& ſic introducitur ſacramentalis confeſsio vſitata ex authoritate euãgelii. Sed pro ſolutiõe iſtius oportet ſupponere inſcio: quomodo eſt quadruplex ſenſus: literalis autem ſecundùm principia Auguſtini habet ſummã authoritatem: alii autem ſenſus non niſi de quanto fundantur in illo, vel euidentia rationis: quia aliter quilibet poſſet moralizare, vel trahere authoritatem ſcripturæ ad ſenſum, quem vellet habere. Concedenda eſt ergo hiſtoria euangelica ſupradicta:& dicitur, quòd ex illa nõ infertur fideliter, quòd homines debent in tempore gratiæ taliter confiteri: ſed hoc videtur probabiliter concludi, quòd ſicut in lege veteri leproſi debuerant ſe ſacerdotibus oſtendere: ſic Chriſtus author vtriuſque legis approbat pro ſuo tempore veterem iſtã legem: & docet per anterioratiõnem ſanationis, quòd iſta oſtenſio ſacerdotibus ceſſare debuit pro tempore legis nouæ. Hæc Witcleff.

1 AVTHOR. Attendamus† in breuibus rangam iſtam: exiles argutias vocat, ſicut ſunt hæreticorum argutię iuxta Origenem iam ſuprà:& indignas memoria, & de intoxicante ſtultitia eſſe cauendum. Concedit hiſtoriam, ſed negat ſequelam: imò per anterioratiõnẽ ſanationis dicit Chriſtum velle oſtenſionem iſtam ceſſare pro tempore legis nouæ: ſumẽs ſenſum ſuum ab errore præterito: quem recitat libro ſecundo de ſacramentis parte decimaquarta, Hugo. Quod de mundatione leproſi opponunt, minimè eorum opinioni ſuffragatur. Quaſi ideo peccator ante cõfeſsionem abſolui credendus eſt: quia leproſus mundatus eſt ante demõſtrationem. Eadem ratione peccator poſt compunctionem ad ſacerdotẽ ire non debet peccatum ſuum plangere, ſed iuſtitiam demõſtrare: quia & ille ad ſacerdotes miſſus eſt, nõ vt ſanitatẽ reciperet, ſed vt ſanitatem demõſtraret: quod omnino fides Chriſtiana abhorret. Hæc ille. AVTHOR. Sed inquiramus eũ ad fundamentũ, qđ iactat. Ipſe ſupponit inſcio quadruplicẽ ſenſum. Eccleſia Chri ſibi ſupponat inſcio legẽ ignotã: qa p anteriora- Hugo.

teriorationem ſanationis lepræ dicit Chriſtũ velle oſtenſionem ſacerdotibus in noua lege ceſſare: quam voluit obſeruari in veteri. Imprudens homo, qui iactas ſcientiam legis, legem attende. Et vide, ſi non anterioratio ſanationis fuit apud ſacerdotes antiquæ legis: ſicut apud eos in Chriſti preſentia. Leuitici. 14. ſic habet lex. Locutus eſt dominus ad Moyſen, dicens. Hic eſt ritus leproſi, quando mun
2 dandus eſt. Adducetur† ad ſacerdotem: qui egreſſus è caſtris cùm inuenerit lepram eſſe mundatam, præcipiet ei, qui purificatur, vt offerat pro ſe. Sequitur. Purificatusq; ingredietur caſtra: ita duntaxat, vt maneat extra tabernaculum ſuum. Quid hic audiſti? Nõne quòd ſacerdos inuenit lepram eſſe mundatam: & quòd præcipiat ei offerre, qui purificatus eſt? Non cum lepra venit, vt mundet eam ſacerdos: ſed ſi purgatam ſacerdos inuenerit, purgatum pronuntiet. Vnde in libro quæſtionũ
Auguſti. Leuitici, quæſtione. 38. *Auguſtinus*. Purgabit eum ſacerdos, id eſt, purgatum pronuntiabit à ſuſpicione lepræ: non quòd habuerit leprã, quam iam non habet: ſed quoniam lepra nõ fuit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce lepram non habuit, qui purgationem à ſacerdote, cui oſtenſus eſt, conſequitur. Ergo anterioratio ſanationis in lege debuit eſſe ſignum nõ oſtenſionis eiuſdem. Aut rationem ſignorum variam aſsignabis, quam nondum ſignaſti? O ergo quàm prædignus gloſſator legis Dei: quia dum ſignum daret differentiæ, ſigna conformationis aſsignat. Voluit, inquit, Chriſtus oſtenſionem fieri ſacerdotibus veteris legis: iam autem ſacerdotibus nouæ legis vult eam ceſſare: ſigno anteriorationis ſanationis optimè hoc docente. Cùm autem ij, quibus oſtendebantur cum anterioratione ſanationis erãt nõ nouæ legis, ſed veteris ſacerdotes: talis gloſſa ſi fieret in ſcriptura, paleam cum triumpho mereretur, non palmam. Sic enim in eodem loco expoſitionis ſuæ ſuper Leuiticum, *Radul*
3 *phus*. Miſit† vtiq; ad ſacerdotes leproſos, non
Radulphus vtiq; emundandos: hæc vtique virtus ſolius Dei eſt: ſed iam emundatos, tantùm, vt eorum ſanitas, iuxta quod lex conſtituerat, ſacerdotum teſtimonio probaretur. Hæc ille. AVTHOR. Fallitur ergo gloſſator iſte, putans, q̃ ſacerdotes legis veteris tanta Dei virtute præeminerẽt, quòd ipſi lepram mundarent, nulla eius ſanitate præuenti: noſtri ſacerdotes anteriorati ſanatione ſequantur. Tantùm ideò tũc fiebat, vt eorum ſanitas ſacerdotum teſtimo-
VVitcleff. nio probaretur. Quod item attendat Witcleff, dicens; ſolùm ſenſum literalem authoritatem habere, non myſticum. Certum eſt, quòd myſticus ſenſus non neceſſariò fundat rem ſic gerendam: ſed ratio finis eius. verbi gratia. Sicut percuſſa petra dabat aquã latiſsimam: ita pulſatus Chriſtus ſapientiam. Non tamen cogit nos ſecundùm rem hæc percuſsio ad pulſandum: ſed proportio rationis: dicente Iacobo. Poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & dabitur ei. Res enim rem non appellat: nec ſenſus ſenſum, ſed ratio ſic ſenſandi. Ita oſtenſio iſta ſacerdotibus more legis non cogit fideles ſic oſtendere: ſed ratio oſtendendi. Quã quia moralis erat: vt ſanitas hominis non ſuo probaretur arbitrio, ſed ſacerdotum teſtimonio firmarẽtur: dominus Ieſus, qui non venit legem ſoluere, ſed adimplere, non ſuſtulit, ſed probauit. Libro. 10. ſuper Leuiticum cap. 1.
Radulphus. Leproſum à caſtris eijci, & à popu- Radulphus
lo Dei ſequeſtrari præcepit: quam tamen ſeparationem ſacerdotali commiſit iudicio, vt tanta contumelia non ſtatim afficeretur quemcunq; vulgaris opinio infamaſſet: ſed quem certa, & legitima examinatio ſacerdotum leproſum deprehendiſſet. Sicut autem ſeparationis, ſic & reconciliationis poteſtas eis attributa eſt. Iuſtum ſiquidem erat, vt qui de morbo iudicabant, de ſanitate quoq; iudicarent: & quorum diligentiæ creditũ fuerat, ne quis excluderetur immeritus, ad eorum etiam cautelam pertineret, ne quis reciperetur indign⁹. Hãc legem dominus Ieſus ſoluere noluit, ſed potiùs adimpleuit, dum diſcipulis ſuis ligandi, & ſoluendi poteſtatem attribuit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce non iam ipſam legem: quia lex eſt: ſed rationem legis attende firmatam. Leproſus ſacerdoti oſtenditur, vt eius examinatus arbitrio, reconciliari debeat, vel excludi, ne aut multitudinis contumelia diſtrahat, aut ſi ſuo iudicio ſiſteret, ſibi in mentem contrahat honeſtatem. Vnde in libro de tranquillitate dicit *Seneca* ad Serenum. Familiariter do Seneca.
meſtica aſpicimus: & ſemper iudicio fauor officit. AVTHOR. Morale eſt ergo prouidere de iudice neutro, qui partes dijudicet. Et ideò hoc morale Chriſtus, qui non venit ſic legem ſoluere, perimpleuit, cùm diſcipulis poteſtatem ſoluendi, & ligandi commiſit: vt dicit Radulphus. Hoc enim erat dicere populis, Ite, & oſtendite vos ſacerdotibus. quod, Quæcunq; ligaueritis ſuper terram: ipſis apoſtolis. Idcirco ite, & oſtendite, ſecũdùm conceptum eccleſiæ: Chriſti præceptum eſt, tam in legis tempore, q̃ gratiæ. Qualiter clarè lõgoq; ſermone, lib. 2. de viſitatione infirmorum ediſſerit *Auguſtinus*. Sunt, inquiens, quidã, qui ſuf- Auguſtin.

ficere ſibi ad ſalutem exiſtimant, ſi ſoli Deo, cui nihil occultum eſt, & quem nullius latet conſcientia, ſua confiteantur crimina. Nolũt enim, & erubeſcunt, ſiue dedignantur oſtendere ſe ſacerdotibus: quos tamẽ inter lepram & lepram diſcernere per legiſlatorem conſtituit dominus. Sed nolo vt ipſa decipiaris opinione: quatenus confundaris confiteri coram domini vicario, tabeſcens prę rubore, vel tremulus præ indignatione. Nam ipſius humiliter ſubeundum eſt iudicium, quem dominus ſibi non dedignatur vicarium. Ergo ad te venire roges ſacerdotem: & fac eum conſciẽtiarum tuarum penitùs participem. Non ſeducat te ſomniantium illa ſuperſtitio, quæ muſsitando confirmat: quia ſaluat, ſacerdote inconſulto, ad Deum peccatorum confeſsio. Nos autem non abnegamus, quin ſit ad Deũ frequenter referenda peccatorum confeſsio. (Beatus enim, qui tenebit, & allidet paruulos ſuos, vel maximos ad petram. Petra autem erat Chriſtus.) Sed teſtamur, teſtatur & illa ſana doctrina, non niſi applaudentium faciens auribus: quoniam priùs eges ſacerdotis, qui mediator ſit ad Deum tuum ſalubri iudicio. Alioquin & ſub lege, & ſub gratia, Ite, oſtendite vos ſacerdotibus, reſponſum diuinum quo conſummaretur? Et, Confitemini alterutrum peccata veſtra: quo compleretur? Ergo cicatricum tuarum arbiter de te adhibeatur presbyter, & rectè reuela ei vias tuas, & iſte tibi exhibebit antidoton reconciliationis. Hæc ille. AVTHOR. Hic Auguſtinus expreſsè bis impugnat errorem Witcleff de cõfeſsione ſoli Deo, excluſo homine. Et quia quidam putant ſibi ſufficere ad ſalutem, Auguſtinus hortatur fidelem, ne ſeducat illum ſomniantium illa ſuperſtitio: inferens, quòd alioquin reſponſum illud Chriſti ſub lege, & ſub gratia, Ite, & oſtendite vos ſacerdotibus, in nullo conſummaretur. Et illud Iacobi, Cõfitemini alterutrum peccata veſtra, in nullo compleretur. Ex intentione ergo concludit Auguſtinus illud præceptum Chriſti obligare eccleſiam modernorum fidelium, Ite, oſtendite vos ſacerdotibus. modo, quo iam illud cõplet eccleſia: oſtẽdendo, ſcilicet, actus noſtros nudè, & vocaliter arbitro ſacerdoti: & hoc fuiſſe præceptum à Chriſto ſicut ſub lege, ſic ſub gratia. Sub lege, inquit, & ſub gratia, Ite, oſtendite: quomodo cõſummaretur? Ad hoc neſcit reſpondere Witcleff, quanuis petat fugam. cap. 3. de Confeſsione. quòd homo neceſsitatur confiteri peccata ſua ſecundùm formam, quam Deus ei limitat, ſed non ſemel in anno, omnia peccata proprio ſacerdoti. Sed quomodo tũc libertauit Deus eccleſiam ſuã, quòd ex ſua gratia, & cordis contritione fidelium ſine iſta pœnitentia ſint ſaluati: ſicut ibi dicit cap. 2. hoc dicat ſatisfaciens Auguſtino. Et quod item dicit in tertia parte ſermonum, ſermone nono ad eundem effectum, quòd in ſignum ſententiæ Samaritanus cuſtodiens libertates eccleſiæ, & præcepta euangelica non iuit ad ſacerdotes legis veteris: ſed ad Chriſtũ laudabiliter eſt regreſſus. Hæc Witcleff. AVTHOR. Quòd de tuo ſenſu ſupra textũ abũdans, debuiſti doctorem catholicum, vel expoſitorem congruum adduxiſſe. Quod quouſq; perficias: cum nobis talis aliquis non occurrat, videbitur te potiùs hoc finxiſſe menda citer, vt per inuidiam obuiares eccleſiæ, quàm conieciſſe veraciter. Nam quanuis Samaritanus eſſet, & non coüteretur Iudæis, potuit tamen eſſe proſelytus: quia coütebatur eis de facto: vt patet ex textu. Sed ſi cuſtodiuit præcepta euangelica, vt dicis, quomodo præteriuit mandatum illud euangelicum, quod recenter audiuit, Ite, oſtendite vos ſacerdotibus: non iens, nec oſtendens ſe, ſed, vt dicis, laudabiliter eſt regreſſus contempto præcepto? Reuera quod dicit Euangelium, quòd vt vidit ſe mundatum, regreſſus cum magna voce, non ante oſtenſionem ſociorum eſſe potuit: quia ſi irẽt facturi quod iuſsit: ipſo non eunte: non ante factum increpaſſet eos Ieſus ingratitudinis, dicens. Nonne decem mundati ſunt: & nouem vbi ſunt? cùm iam in oſtendendo tenerentur: vt iuſsit. Ergo ſi non priuſquàm ſocij oſtendiſſent ſe ille reuertebatur: vnde cognoſcere potes, quòd à retro ſtetit, non oſtendens ſe ſacerdotibus, vt Chriſtus præcepit? Tutiùs arbitror dicere, quòd compleuit mandatum Chriſti cum alijs, propter rationem oſtenſionis, quam Chriſtus intendit: ſicut in mundatione leproſi. Matthæi. 8. in commentario *Hieronymus*, dicens. Varias ob cauſas mittit eum ad ſacerdotes. Primùm propter humilitatem, vt ſacerdotibus deferre videatur. Erat enim in lege præceptum: vt qui mundati fuerant lepra, offerrent munera ſacerdotibus. Deinde vt mũdatum videntes leproſum, aut crederent Saluatori, aut non crederent. Si crederent, ſaluarentur. Si non crederent, inexcuſabiles fierẽt. Et ſimul ne quod in eo ſæpiſsimè criminabantur, legem videretur infringere. Hæc ille. AVTHOR. Ex his rationibus ſecundam dedit cauſam potiſsimam, vt oſtenderetur ſacerdotibus. Quia ſi aurum purgatiſsimum facere vellet quis, ad probationem eius diceret,

VVitcleff.

Hieronym.

Fer

Fer ad artifices, quorum intereſt eſſe peritos auri,& omnis pprietatis, aut poſsibilis fictionis. Ita volēs Chriſtus ſe omni ſuſpicione purgare, vtrum eſſent verè à ſua lepra, an ſimulatè purgati, iuſsit adire ſacerdotes, qui huius curæ per quotidianam experientiam ſumpſere peritiā. Leuitici. 13. Vir,& mulier, in cuius cute candor apparuerit, intuebitur eos ſacerdos. Si deprehenderit ſubobſcurum alborem lucere in cute: ſciat non eſſe lepram. Et ſi in cal uitio rufus color fuerit exortus: ſacerdos videns condemnabit eum. Et ſi humilior fuerit locus carne reliqua: & capillus flauus ſolitoq; ſubtilior: contaminabit eos: quia lepra capitis ac barbæ eſt. Et talia ſigna plura ſupponebantur induſtriæ ſacerdotis. Et idcirco item ſigna curæ eius iudicio ſacerdotis aderant cū oblatione ſolenni: & tunc dicebatur iure purgari. Aſperget illum, qui mundandus eſt, ſepties: vt iure purgetur. Leuitici. 14. Et hoc valde notandum exiſtimo, quòd non ſufficeret purgatum eſſe de facto, niſi etiam iure purgetur. Quomodo ergo prædicat Witcleff: ſufficere viro fideli, quòd ſoli Deo confiteatur: & ab eo curam impetret ſpiritualis lepræ: nec curare debere, quòd iure purgetur coram homine ſacerdote: quando in leuiori cauſa corporalis lepræ non ſufficit? Idcirco certè ſciat ſecundùm Auguſtinum, & doctores præhabitos, quòd præceptum iſtud ſecundum morale incluſum continuauit Chriſtus ad nouæ legis ſuæ fideles: vt in ſanatione ſpiritualis ſuæ lepræ eant, & oſtendant ſe ſacerdotibus: vt ſi contritione cordis, & gratia Dei, ſint de facto purgati, item innocentia ſacerdotis iure purgentur: vt multis exemplis libro quæſtionū Lucæ, quæſtione. 42. Auguſtinus oſtendit: & accipit *Beda* in commentario. capit. 6. quinti. dicens. Ite, oſtendite vos ſacerdotibus. Et factum eſt dum irent, mundati ſunt. Nullum dominus eorum, quibus hæc corporalia beneficia præſtitit, inuenitur miſiſſe ad ſacerdotes niſi leproſos: quia videlicet ſacerdotium Iudæorum figura erat futuri ſacerdotij regalis, quod eſt in eccleſia, quo conſecrantur omnes pertinentes ad corpus Chriſti ſummi, & veri principis ſacerdotum. Et quiſquis vel hæretica prauitate, vel ſuperſtitione gentili, vel iudaica perfidia, vel etiam ſchiſmate fraterno quaſi vario colore per domini gratiam carere voluerit, neceſſe eſt ad eccleſiam veniat, colorem fidei verum, quem acceperit, oſtendat. Cætera verò vitia tanquam valetudinis, & quaſi membrorum animæ, atque ſenſuum per ſeipſum interiùs in conſcientia, & intellectu dominus ſanat, & corrigit. Et hîc habet *Auguſtinus*. Doctrina verò vel imbuendi per ſacramenta, vel catechizandi per ſermonem ſanantem, atq; lectionem, vbi color quidem intelligitur verus, atq; ſyncerus: quia in promptu eſt, & foris eminentiſsimus: non enim in occultis cogitationibus, ſed in manifeſtis operibus aguntur: eccleſiæ propriè contributa eſt. Deniq; & Paulus voce domini audita, Quid me perſequeris? Ego ſum, quem tu perſequeris. ad Ananiam tamen miſſus eſt: vt illo ſacerdotio, quod in eccleſia conſtitutum eſt, ſacramentum doctrinæ fideiq; perciperet: & verus approbaretur eius color. Non quia non poteſt per ſeipſum dominus omnia facere: nam quis alius hæc facit etiam in eccleſia? ſed vt ipſa ſocietas congregatorum fidelium, approbando inuicem, atq; communicando veræ fidei doctrinam in omnibus, quæ dicuntur, verbis, vel ſignantur ſacramentis, tanquā vnam ſpeciem veri coloris obducat. Cornelius etiam cùm eleemoſynæ eius acceptæ, & preces eius auditæ illi ab angelo nuntientur, propter doctrinæ tamē ſacramētorumq; vnitatem ad Petrum iubetur mittere: tāquam illi, & ſuis diceretur, Ite, oſtendite vos ſacerdotibus. Nam & cùm irent, mundati ſunt. Iam eīm ad eos venerat Petrus, ſed tamen ipſi nondum accepto baptiſmatis ſacramento, nondum ſpiritualiter ad ſacerdotes peruenerant: & tamen infuſione Spiritusſancti, & admiratione linguarum eorum mundatio declarata eſt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce fictor ſomniorum Witcleff quid iam dicit? q̄ anterioratio ſanationis docet, q̄ oſtenſio ſacerdotibus ceſſare debuit pro tempore legis nouæ? non attēdens, quod præceptum miſsionis poſt ſanitatem adeptā docet: q̄ oſtenſio ſacerdotibus continuari debet pro tempore legis nouæ. Probat hoc Auguſtinus in Paulo, qui poſt correptionem domini ad Ananiam mittitur oſtendendus. Probat in Cornelio, qui cùm eſſet Spirituſancto plenus, & eleemoſynas eius, & orationes angelus de cælo nuntiaſſet acceptas, tamen pro cō munione ſacramentorum vt oſtendatur ſacerdoti, mittitur ipſi Petrus. Ecce anterioratio ſanationis ſpiritualis in iſtis non excludit oſtenſionem ſacerdotibus in eccleſia cōſtitutis, ſed exigit. Tanquam illi, & ſuis diceretur, inquit Auguſtinus, Ite, & oſtendite vos ſacerdotibꝰ. Ita vt adeptio ſanitatis à Deo non ſufficiat ſic ſanatis: niſi per oſtenſionem ſacerdoti, cōſtet eccleſiæ. Sanat dominus hominem per ſeipm, nulli dubium: ſed vt ſocietas ipſa fidelium bona habita approbando communicet: in omni

Beda.

Auguſtin.

exerci-

exercitio ſacramenti,ſiue baptizando,ſiue ordinando,ſiue pœnitendo dicitur ex ore domini ſuis fidelibus,Ite,oſtendite vos ſacerdotib⁹. quia leproſus de facto purgatus,maius neceſſe habet, vt iure purgetur. Vide q̃ ipſi Dauid culpa remiſſa eſt in dolore animi:& tamen ſuperaddit pro remiſsione eius confeſsionē homini: ſicut in Apologia de Dauid notat *Ambroſius*, dicens. Peccatum remiſſum ſibi ipſe edocuit:ſicut ſcriptum eſt,Delictum meū ego agnoſco:& iniuſtitiam meam non operui. Dixi,pronūtiabo aduerſum me iniuſtitiam meā domino: & tu remiſiſti impietatē cordis mei. Si dixit,pronuntiabo,& veniam meruit anteq̃ pronuntiaret: quātò magis vbi de ſe pronuntiauit,dicēs, Iniquitatem meam ego agnoſco: & delictū meum contra me eſt ſemper:remiſſum eſt ei omne peccatum? licèt ſpecialiter de hoc Nathan propheta reſponderit. Et dominus traduxit peccatū tuum. Ergo & remiſsionem meruit iniquitatis,& texit charitate,atq; aperuit peccata ſua. Hæc ille. AVTHOR. Nota quid arguebat Ambroſius. Si veniam meruit anteq̃ pronuntiauit:quantò magis,quando pronuntiauit,remiſſum eſt ei omne peccatum? Si ergo Deus abſoluat nos anteq̃ confiteamur ſacerdoti, hoc eſt,quia dicimus,id eſt, corde proponimus confiteri. Quo facto,tunc plenè eſt omne peccatū remiſſum. Quare etiā libro de vera & falſa pœnitētia. cap.9. *Auguſtinus*. Quem igitur pœnitet,omnino pœniteat, & dolorem lachrymis oſtendat. Præueniat iudicium Dei per cōfeſsionem. Præcepit dominus mūdatis, vt oſtēderent ora ſacerdotibus: docens corporali præſentia confitenda peccata:non per ſcriptū,nōn per nuntium manifeſtāda. Dixit enim:ora mōſtrate, & omnes,nō vnus pro omnibus. Non alium ſtatuatis nuntiū, qui pro vobis offerat munus à Moyſe ſtatutum, ſed qui per vos peccaſtis, per vos erubeſcatis. Erubeſcētia enim ipſa partem habet remiſsionis. Ex miſericordia enim hac præcepit dominus,vt neminē pœniteret in occulto. Hæc ille. AVTHOR. Quo igitur aſtu mentis criminatur Witcleff hanc expoſitionē Euangelij,quā tot,& tanti ſequebātur patres eccleſiæ: abducendo fideles in aliā ſuæ hæreſi conſonantē? Simul & cōtra ipſum eſt,quod dixit ibi Auguſtinus dixiſſe Chriſtū leproſis: Ora mōſtrate:& omnes,nō vnus pro omnib⁹: nec alium nūtium ſtatuatis. Vbi plenè dat intelligere,Samaritanum de ſua regreſsione laudari nō debuiſſe: ſi aliū de ſocijs nūtium ſtatuiſſet: nec adiſſet præſentialiter ſacerdotes: qui erat vnus ex omnibus,quibus Chriſtus mādauit.

Ambroſius

Auguſtinus

¶Pro proceſſu euangelico de ſuſcitatione Lazari per dominum Ieſum, & ſolutione per diſcipulos.

CAP. CXLIII.

SVMMA.

1 *Lazarum de monumento ſuſcitatum, quòd dominus obtulerit ſoluendum diſcipulis, quid denotet. Et quid de hoc dicant Auguſtinus, & Ambroſius.*

2 *Lazari ſolutionem remißionem eſſe peccatorum contra Witcleff oſtenditur.*

3 *Lazarus quòd per Chriſtum excitatur, & per diſcipulos ſoluitur, quid ſignificet.*

LAzari per dominum ſuſcitati ſolutio:in probationem ecclesiaſticæ poteſtatis imperata diſcipulis: expoſitione ſiniſtra alium ſuſcipit alueum, quem Witcleff inſtituit:vt velut Cyrus Euphratem fluuium transferat paradiſi. Tertia illa parte ſermonū,ſermone nono. De Lazaro,inquit, patet Ioānis. 11.quòd fuit ſuſcitatus à morte per Chriſtum, & poſtmodùm inſtitis,quibus ligatus fuerat,per apoſtolos eſt ſolutus. Ideò nihil blaſphemius, q̃ quòd peccatum viantis non tollitur, niſi Romanus Pontifex, vel eius vicarius ſecundùm adinuentiones modernas reū abſoluerit. Hæc Witcleff. AVTHOR. Potiùs concluſiſſet oppoſitū:q̃ ideò nihil blaſphemius, quàm quòd peccatum viantis ſatis realiter tollitur, quāuis Romanus Pontifex,vel nullus Chriſti apoſtolus ſecūdùm ritū eorū,reum abſoluerit: quod eſt ſuum. Patet autē hęc illatio:quia aliâs quid iſta conueniunt: q̃ ſine Chriſti ſacerdotibus reus abſoluitur:quia non niſi per Chriſti apoſtolos Lazarus ſoluebatur? Et conuincit libro de vera & falſa pœnitentia, cap.9. *Auguſtinus*, dicens. Ipſi enim ſacerdotes plùs iam poſſunt proficere:plùs confitentibus parcere:quibus crimen remittit dominus. Lazarum† enim, quem de monumento iam ſuſcitauit, obtulit diſcipulis ſoluendum: per hoc oſtendens poteſtatem ſoluendi conceſſam ſacerdoti. Dixit enim. Quodcunque ſolueris ſuper terram, ſoluetur in cælis. Hoc eſt. ego Deus,& omnes ordines cæleſtis militiæ,& omnes ſancti in

VVitcleff.

Auguſti.

1

cti in mea eccleſia laudauit vobiſcum, & confirmāt quod ligatis,& ſoluitis. Nō dixit,quod putatis ligare,& ſoluere,ſed in quos exercetis opus iuſtitiæ,aut miſericordiæ. Alia autem opera omnia in peccatores non agnoſco. Hæc ille. AVTHOR. In hac ſententia Auguſtini innuitur plena authoritas, quā dominꝰ ſuper peccantes commiſit eccleſiæ: quia dominus ipſe priùs ſoluit reum poteſtate ſua:non ſic vt tollat eccleſiæ ſoluendi poteſtatem, ſed confe rat: quia niſi ipſe priùs peccatori ad aperiendum ſcelus ſua poteſtate inſpiraret anhelitū, non poſſet ſacerdos ſoluere non conceſſum. Ideò Lazarum iam ſuſcitatum,inquit,obtulit diſcipulis ſoluendum: oſtendens per hoc poteſtatem ſoluendi conceſſam ſacerdoti. Cui vtiq; ſententiæ conuenit expoſitio illa *Ambro*
Ambroſius *ſij* in eundem locum Euangelij,libro. 2.de pœnitentia,poſt medium,vbi dicit. Videns itaq; graue onus peccatoris, illachrymat dominus Ieſus. Solam enim flere nō patitur eccleſiam: compatitur dilectæ ſuæ,& dicit defuncto, veni foras.Hoc eſt,qui iaces in tenebris conſciētiæ,& delictorum tuorum ſordibus,& quodā reorum carcere:exi foras. Delictum propriū prode, vt iuſtificeris. Ore enim confeſsio fit ad ſalutem. Si confeſſus fueris à Chriſto vocatus, clauſtra rumpentur, & omnia ſoluentur vincula:& ſi corruptelæ corporeæ fœtor grauis ſit. Sequitur. Quantuſlibet ergo mortui fœtor ſit, aboletur omnis, vt ſacrum redoluerit vnguentum:& ſurgit defunctus:& ſoluere iubentur eius vincula,qui adhuc in peccato fuit: tollere velamen de facie eius: quod veritatem gratiæ,quā acceperat,obumbrabat. Sed quia venia donatus eſt,reuelare faciem,aperire vultum iubetur. Nō habet enim quod erubeſcat, cui peccatum remiſſum eſt. Hæc ille. AVTH. Ecce ſi confeſſus fuerit à Chriſto vocatus, omnia ſoluentur vincula:& ſurgit defunctus:& ſoluere iubentur eius vincula, qui fuit in peccato. Qui iubentur ſoluere? Nunquid ſacerdotes? Qua poteſtate? Ea, qua dixit Auguſtinus ſuprà, Quodcunq; ſolueris ſuper terram, ſoluetur in cælis. Ea ergo eſt poteſtas, quam iuſsit eis Chriſtus, dicens, Soluite eum, & ſinite abire. Hic autem ingerit ſe lata difficultas apud hæreticos Witcleuiſtas, quæ ſit iſta poteſtas ſoluendi. Et iterum ſi dicatur eſſe poteſtas remittendi flagitia: nunquid nobis modernis committi videbitur, ſicut Petro, & ſuis condiſcipulis? Primò dicit Witcleff de con-
VVitcleff. feſsione. cap. 6. quòd ſit poteſtas exhortandi peccatorem ad dimittēdum vitium aſſuetum. Vbi ad argumentum de ſuſcitatione Lazari, ſic inquit. Arguentes ab imprudenti ſimilitudine,debent attendere, quomodo Ieſus priùs tempore viuificauit Lazarū: & fecit eum ſurgere de ſepulchro fœtido,atq; ſtare. Sequitur. Et poſtmodùm fideles presbyteri debent ſoluere ligamenta: ſcilicet conſuetudinem peccandi ſancta prædicatione: quibus poſt deletionem peccati per dominum ſunt ligati. Hęc Witcleff. AVTHOR. Ecce qualiter declinat à communi expoſitione ſanctorum patrum ex primordijs orientis eccleſiæ,dicentiū hanc ſolutionem eſſe remiſsionem peccatorum. ſicut ſuper Pſalmum. 101. tractatu. 2. in principio *Auguſtinus*. Soluitur vnuſquiſq; à vinculis Auguſti.
cupiditatum malarum, vel à nodis peccatorū
2 ſuorum. Remiſsio† peccatorum, ſolutio eſt. Quid enim prodeſſet Lazaro, quia proceſsit de monumento,niſi diceretur: ſoluite eum,& ſinite abire? Ipſe quidem voce de ſepulchro ſuſcitauit: ipſe clamando animam reddidit: ipſe terrenam molem ſepulto impoſitam abiecit:& proceſsit ille vinctus. Non ergo pedibus proprijs,ſed virtute producentis. Fit ergo hoc in corde pœnitentis. Cùm audis hominē ſuorum peccatorum pœnitere, iam reuixit. Cùm audis hominem confitendo proferre cō ſciētiam:iam de ſepulchro eductus eſt, ſed nō dum ſolutus eſt. Quando ſoluitur? A quibus ſoluitur? Quæ ſolueritis,inquit,in terra,ſoluta erunt & in cælo. Meritò per eccleſiam dari ſolutio peccatorum poteſt: ſuſcitari autem ipſe mortuus,niſi intus clamante domino non poteſt. Hoc enim Deus interiùs agit. Loquimur ad aures veſtras. Vnde ſcimus quid agatur in cordibus veſtris? Quod autē intus agitur, nō à nobis,ſed ab illo agit. Hæc ille. AVTHOR. In omni penè verbo huius proceſſus Witcleff cæditur. Quomodo dicit hanc ſolutionē eſſe prædicationem noſtram, per quā ſoluere debemus reum à ligamentis conſuetudinum de linquendi,ita vt Deus ſoluat à peccato ſuo horali,quod eſt minus,& nūc tradat eū nobis ad ſoluendum eum ab inueteratis delictis plurimorum annorū,quod eſt maximum? Et nunquid prædicatio noſtra,ſaltē foris,ſoluit vtrinq;:intus verò neutrum: ſed miſeratio tantùm diuina? Sic dicit Auguſtinus. Loquimur ad aures veſtras. Quod autem intus agitur, nō à nobis, ſed ab illo agitur. Qualiter ergo ſoluunt cōſuetudinem: Chriſtus verò delictum? Quin potiùs neutrum ſoluunt, ſed Chriſtus ſoluit vtrunq;. Aut,quod manifeſtiùs verè dicitur, Chriſtus ſoluit vtrunq; principaliter ſine eis: & ipſi ſacerdotes vtrunq; miniſterialiter vice Chriſti. Quæ ſolutio non tantùm prædicatio eſt,

tio eſt, ſed peccatorum remiſsio: dicente Auguſtino. Remiſsio peccatorũ ſolutio eſt: quia Lazaro non prodeſſet, q̃ prodijt, niſi diceretur, ſoluite eum. Confitendo profert homo cõ ſcientiam, ſed nondum ſolutus eſt. Quãdo ſoluitur, & à quibus? Ab eis, inquit, quibus dictũ, Quæ ſolueritis ſuper terrã, erunt ſoluta in cælo. Et quòd non eis ita incumbit hæc ſolutio, ſed per eos eccleſiæ Chriſti miniſtris, ſubdit. Meritò per eccleſiam dari ſolutio peccatorũ poteſt: ſuſcitari autem niſi clamante Chriſto non poteſt. Placet, quòd Lazarus ſuſcitatur, & viuit priùs tempore, quàm ſoluunt diſcipuli. Ita dominus ſuſcitat peccatorẽ priùs, quàm ſoluerint ſacerdotes. Sed quid proderit Lazaro viuere, ſi non dicatur: ſoluite? Auguſtinus interrogat: id eſt, peccata remittite. Fit, inquit, hoc in corde pœnitentis. Ergo nec Chriſti viuificatio proderit peccatori, ſi non ſoluant eũ poſteà, remittendo peccatum eius in conſpectu eccleſiæ Chriſti miniſtri. Sic proſequitur item iſtum proceſſum de ſolutione Lazari, ſermone. 18. primæ partis, ſuper hunc verſum Auguſti. Pſalmi. 51. idem *Auguſtinus*. Eleuatus eſt Lazarus: proceſsit de tumulo, & ligatus erat: ſicut ſunt homines in confeſsione peccati agentes pœnitentiam. Iam proceſſerunt à morte: non confiterentur niſi procederent. Ipſum confiteri, ab occulto, & à tenebroſo procedere eſt. Sed quid dicit dominus eccleſiæ ſuæ? Quæ ſolueritis in terra, erunt ſoluta & in cælo. Proinde Lazaro procedente: quia impleuit dominus miſericordiæ ſuæ bonum producere ad confeſsionem mortuum latentem, putentem iam, cætera impleuit eccleſię miniſterium. Soluite illũ, & ſinite abire. Hæc ille. AVTHOR. Ecce vbiq; ſatagit Auguſtinus hunc proceſſum de confeſsione peccatoris exponere: dicens peccatorẽ procedere, ſicut Lazarus proceſsit, & ipſum confiteri. Et hoc intelligens de confeſsione ad hominem, ſtatim ſubdit. Quid dicit dominus eccleſiæ ſuæ? Quæ ſolueritis in terra, erũt ſoluta & in cælo. Ideò intelligẽdum, q̃ duo iſta præcepta Chriſti figuralia per totam adhuc efficaciter currunt eccleſiam. Ite, oſtendite vos ſacerdotibus: quo ad peccatores cõfitentes. Soluite, & ſinite abire: quo ad presbyteros audientes, & manus peccatoribus imponentes. Nec tantum appendit Chriſtus in his verbis factorũ hiſtoriam, quãtum appendit per ea gratiam figuratam: ſicut nec eſt curæ Deo de bobus, iuxta Paulũ Apoſtolum. Ideò erranter ſatis obliquat Witcleff ſenſum ſacramentalis confeſsionis in vtroq; mandato, recuruans ad conceptum ſuum ſoliuagum: & omni ſcriptori extraneum ortho doxo. Attendatq̃ue hanc rationem euangelicam contra eum. Qualiter nanq; diſtinguenda eſt poteſtas Chriſti, & diſcipulorum eius à poteſtate Ioannis, & diſcipulorum eius, ſi poteſtas ſolutionis, quam Chriſtus iniunxit iam diſcipulis, non ſit remiſsionis, ſed prædicationis, vt de conſuetudine antiquata reus pœniteat? Ad hoc enim venit Ioannes prædicare pœnitentiam, ſed non dare remiſsionem. Matthæi. 3. In diebus illis venit Ioannes Baptiſta prædicans in deſerto Iudææ, & dicens, Pœnitentiã agite: appropinquabit enim regnum cælorum. Et cæteri Euangeliſtæ. Prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionẽ peccatorum. Libro. 1. cap. 9. commentarij ſuper Lucam *Beda*. Cunctis legentibus liquet, q̃ Beda. Ioannes baptiſmum pœnitentiæ non ſolùm prædicauit, verumetiam quibuſdam dedit: ſed tamen baptiſmum ſuum in remiſsionem peccatorum dare non potuit. Remiſsio etenim peccatorum in ſolo nobis baptiſmo Chriſti tribuitur. Notandum itaq; quod dicitur, prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionẽ peccatorum: quoniam baptiſma, quod peccata ſolueret, quia dare non potuit, prædicabat. Vt ſicut incarnatum verbum patris præcurrebat verbo prædicationis: ita baptiſma pœnitentiæ, quo peccata ſoluuntur, præcurreret ſuo baptiſmate, quo peccata ſolui nõ poſſunt. Hęc ille. AVTHOR. Vides q̃ Ioannes prædicare in pœnitentiam, & baptizare in pœnitẽtiam potuit: in remiſsionem peccatorũ illud non potuit, id eſt, illam dare. Vnde in eodem loco *Rabanus*. Ioannes non ſpiritu, ſed aqua baptizat: quia peccata ſoluere non valens, baptizatorum corpora per aquam lauat: ſed mentem per veniam non lauat. Sequitur infrà. Fortis quidem ille eſt multùm, qui in confeſsionẽ peccatorum: ſed fortior qui in remiſsionẽ baptizat. Fortis, qui Spiritum ſanctum habere dignus eſt. Fortior, qui tribuere. Fortis, qui regnum cælorum venit prædicare. Fortior, qui hoc ſolus potuit dare. Hæc ille. AVTHOR. In his dictis perpende, q̃ Ioannes, & diſcipuli eius habebant poteſtatem baptizandi, confeſſiones criminum audiendi, & prædicandi pœnitentiam in remiſsionem peccatorũ: ſed non in aliquo modorum iſtorum peccata remittẽdi. Si ergo Chriſti diſcipuli in prædictis etiam prædicare poſſent hominibus pœnitentiã ſolùm: non autem ſoluere à peccatis: non autem peccata dimittere, nihil accreſceret poteſtatis Chriſti diſcipulis Andreæ, & Petro, ſupra quã dedit eis priuſquàm venirent ad Chriſtũ Ioan Rabanus.

nes

nes Baptiſta. Et eſſet dicere, ſoluite eum,& ſinite abire:non ſoluite, ſed ad ſolutionem prædicate. Adhuc hortor Witcleff, vt exprimat nobis ſi ſic ſoluere eſt prædicare:quid eſt ligare? Nunquid prædicationem negligere? Quæ eſt hæc poteſtas eccleſiæ? Cùm tamen in vtroq; par eſt eis facta donatio : ligare ſicut & ſoluere:retinere,& peccata remittere. Adhuc itē quæro ego à Witcleff,quid erit in extremo vitæ poſitum ſoluere:& qui ſolam,& certā mortem ſemiuiuus expectat:qui preſſus pœnis,& mortis nexibus totam vitam odit, quæ præterijt? Aut ſi iſtum Chriſti Apoſtoli ſoluere non poſſent, quanq̄ Lazarum iam ſoluerint
Auguſti. rediuiuum:hunc tamē ſoluere *Auguſtinus* hortatur ſacerdotes eccleſiæ, dicens in libro de viſitatione infirmorum in fine.Dico itaq; omnibus, dico tandem confitentibus, dico confeſſis conſulentibus,ne confeſsi deſperent:ne ſacerdotes poſt mortem aliquos lugeant: imò, cum ſuo Ieſu dicant,Soluite eum,& ſinite abire.Meliùs enim eſt,vt talis profit,vel non noceat abſolutio, quàm obſit indiſcreta ligatio. Nec prætendant ſacerdotes de fallaci ſecuritate occaſionem:quoniam meliùs eſt morientē in manus miſericordiſsimi Dei committere,q̄ deſperantes cum quibuſdam fabulis inducia-rum à regno Dei eliminare. Nam quomodo dicet ſacerdos pro defuncto, quē ipſe ligauit: Abſolue domine animam famuli tui:vel cæteras abſolutionum eulogias?Hæc ille.AVTH. Hic vocat Auguſtinus expreſſē ſolutionem à criminibus in confeſsione: & de hac exponit verbum Chriſti de Lazaro. Soluite eum, &c. non autem de prædicatione dimittendi conſuetudinem delinquendi,quæ in hac hora inutilis eſſet,& oneroſa migrāti.Valde item notandum videtur, q̄ Auguſtinus hic ſupponit ſic migrantem è ſeculo ſine abſolutione ſacerdotis eliminandum à regno: cui ſola defuit in hoc caſu abſolutio ſacerdotis. Sic enim dicit, quàm deſperantes à regno Dei eliminare.Deſperantes dicit,ligatione eccleſiæ,qua non ſoluuntur. Vnde ſubdit. Quomodo dicet ſacerdos pro defuncto,quem ligauit: Abſolue domine animam famuli tui:vel cęteras eulogias? In hoc cogendus eſt Witcleff, velit,nolit,confiteri poteſtatem eccleſiæ, qua ligati tenentur ſoluti à Deo:& pro ſolutis habentur à Deo ligati. Pro qua ſententia ne videamur vſurpare indebitum, repetendus ſemper eſt proceſſus ille de ſuſcitatione Lazari ad vitam : ſed nondum liberi : quouſq; ſoluatur per eccleſiam. Scio enim Witcleuiſtas inſtare velle vt petāt: ſi iam coram Deo mundus eſt, quid poſt hoc facit eccleſia? Aſt ego interrogo. Si Lazarus ſuſcitatur per Chriſtum ad vitam, quid agent Apoſtoli? nunquid ſolutionem? Vnde ſermone.8.de verbis domini, *Auguſtinus*. A mortuo, Idem.
velut qui non ſit,perit confeſsio. Quis eum ſuſcitabit, niſi qui remoto lapide clamauit, dicens,Lazare veni foras? Quid eſt autem foras prodire, niſi quod occultum erat,foras prodere? Qui confitetur, foras prodijt: foras prodire non poſſet, niſi viueret : viuere non poſſet, niſi ſuſcitatus eſſet. Ergo in confeſsione,ſui accuſatio, Dei eſt laudatio . Dicit ergo aliquis. Quid prodeſt eccleſia confitenti? Cui ait dominus, Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt & in cælo.Ipſum Lazarum attende. Cum vinculis prodit.Iam viuebat confitendo:ſed nondū liber ambulabat vinculis irretitus. Quid ergo facit eccleſia,cui dictum eſt,Quæ ſolueritis, ſoluta erunt? niſi quod ait dominus cōtinuò ad diſcipulos,Soluite eum,& ſinite abire.Hæc ille.AVTHOR.Ecce nō eſt iſta difficultas prima Witcleff: alij ante eum erronei, eam effoderunt.Auguſtinus autem eam abſoluit. Præſupponit peccatorem iam Chriſti reſuſcitatione,& ſua contritione viuentem. Præſupponit confitentem non occultè coram Deo : quia iam foras prodit. Qui confitetur,inquit,foras prodijt coram hominibus. Et quid iam prodeſt eccleſia? inquit aliquis. Et iā ſuprà.Quid prodeſſet Lazaro, quòd proceſsit de monumento, niſi diceretur, ſoluite eum ? interrogat Auguſtinus. Nihil ergo proderit vita confitenti,quam donat Chriſtus: ſi contemnatur ſolutio,quam iuſsit Chriſtus.Ipſum Lazarum attende,inquit.Cum vinculis prodit.Quibus? illis, cum quibus coram hominibus vinculatur, quanuis vixerit Chriſto Deo. Iam viuebat confitendo : ſed nōdum liber ambulabat: nec etiam coram Deo. Quid ergo facit eccleſia ampliùs? Quod dominus continuò ait,ſoluite eum,& ſinite abire. Quæ enim ſolueritis, ſoluta erunt.Et tertia parte ſermonum,ſermone.115. *Auguſtinus*. Quatriduano mortuo di- Idem.
citur, Lazare prodi foras. Et prodijt de monumento inſtitis ligatus manibus & pedibus. Excitat dominus, vt mortuus de monumento prodeat: ſed cor tangit, vt peccati confeſſio foris exeat. Dominus ergo poſtquàm exijt Lazarus de monumēto,ad diſcipulos ſuos, quibus dixerat, Quæcunq; ſolueritis in terra, ſoluta erunt & in cælo:Soluite,inquit,eum,& ſinite abire.Per ſe excitauit, per diſcipulos ſoluit. Hæc ille.AVTHOR. Notaꝺ quod dicit, 3
Per ſe excitauit,per diſcipulos ſoluit.Eſt ergo ſuſcitatio ſolius Dei ad vitam: reſtat tamē alia

ſolutio

ſolutio per presbyteros ad libertatem: quæ item poteſtas Dei eſt: ſed communicata hominibus propter præſentem vitam. Nondum enim ſumus vt angeli Dei in cælo: vbi cuncta fiunt, & conſummantur interiùs. Deſcendit filius Dei in virtute, ſed carne apparens propter homines. Et quanuis oranti dixerit, pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi: ipſe tamen orantibus imperat, Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Vt ergo glorificetur Deus, non tantùm coram ſe, ſed item coram hominibus, ſolui iubetur peccator, nō tantùm coram ſe, ſed item coram hominibus. Vnde non tantùm ei, qui non timet Deum, imputatur ad ſuperbiam: ſed ei etiam, qui non homines reueretur. Abijcite ergo fideles, fabulas Witcleff ſuperbi, qui figuram ſacramentalis ſolutionis in Lazaro: aut infundatus aliter exponit, quàm patres, aut irridet. Suſcipite tantiplicem eius expoſitionem pro fide roboranda, in qua fides confeſsionis plùs mille annis ante Witcleff euidēter apparuit. At, rogo, qui ſic detrahunt poteſtati eccleſię in hoc Lazari ſacramento, credis ne quia fremunt in hiſtoriam, & hoſtiliter ei inſidias ponunt in verbis? ſicut Iudæi Lazarū interficere molientes, reſuſcitationis eius gloriæ inuidentes. *Ambroſio* ſic videtur de Nouatianis hæreticis, & ſequacibus eorundem. lib. 2. de pœnitentia. poſt medium. vbi dicit. In tanta domini gratia, tantoq; diuini muneris miraculo, cùm oportet vniuerſos lætari, commouebātur impij: & aduerſus Chriſtum concilium congregabant: Lazarum quoq; interficere volebant. Nonne meriti eorum ſucceſſores vos eſſe cognoſcitis, quorum duritiæ hæredes eſtis? Nam & vos indignamini, & contra eccleſiam congregatis concilium: quia videtis mortuos in eccleſia reuiuiſcere, & peccatorum indulta venia reſuſcitari. Itaq; quod in vobis eſt, per inuidiam rurſus vultis interficere ſuſcitatos. Sed Ieſus non reuocat beneficia: imò cumulo ſuæ liberalitatis munus amplificat. Sequitur. Quod igitur de Lazaro legimus, in vnoquoq; debemus conuerſo peccatore credere. Quia licèt fœtorem habeat, tamen fidei pretioſæ emundantur vnguento. Tantum enim gratiæ fides habet: vt vbi ante diem fœtebat mortuus, illic bono odore repleatur domus. Fœtebat Corinthia domus, quando ſcriptum eſt de ea, Auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter gētes. Fœtor erat, quia modicum fermētum totam maſſam corruperat. Cœpit olere cùm dicitur. Sed cui qd donaſtis, & ego. Nā & ego quod donaui, propter vos in perſona Chriſti. Itaq; liberato peccatore, factum eſt in ea gaudium magnum: & redoluit tota domus ſuauitate gratiæ. Vnde bene conſcius, quòd omnes apoſtolicæ remiſſionis perfudiſſet vnguēto: ait, Chriſti bonus odor ſumus Deo, in his, qui ſalui fiunt. Huius ergo effuſione vnguenti lætantur cæteri oēs: ſolus Iudas contradicit. Ergo & nunc qui præuaricator eſt, contradicat. Reprehendat proditor: ſed à Chriſto ipſe reprehenditur. Hæc ille. AVTHOR. Attendat hoc Witcleff, & videat, an ipſe non ſit iſtiuſmodi proditor, & præuaricator euangelicæ gratiæ: quia non poteſt ferre odorem vnguenti, qui remittit fœtorem delicti. Vult cū ſiniſtris, & inauditis gloſſis reſuſcitationem Lazari repellere: & ſolutioni apoſtolicæ repugnare, dicens: non eſſe ſolutionem remiſsionis, ſed prędicationis: Ambroſio hic dicente apoſtolicam remiſsionem: non dicit prædicationem. Bene conſcius, inquit, q̄ omnes apoſtolicæ remiſsionis perfudiſſet vnguento. Si autem apoſtolica remiſsio fuerit, aliquanta remiſsionis peccatorum erit ſolutio Lazari à Chriſto diſcipulis imperata.

Ambroſius

¶ Quòd abſolutio ſacramentalis commiſſa diuinitùs ſacerdoti, præcedit ſententiam abſolutionis cæli.

CAP. CXLIIII.

SVMMA.

1 *Abſolutio ſacramentalis ſacerdoti diuinitùs commiſſa, quòd præcedat ſententiam abſolutionis cæli, contra Witcleff oſtenditur.*

2 *Petri ſententia, q̄ non præcedat, ſed ſequatur ſententia cæli.*

3 *Gregorius quid de ſolutionis ordine ad paſtores eccleſiæ dicat. Et quanta cautela habeant ligare, & ſoluere.*

4 *Sententia etiam iniuſtè lata, quòd ſit timenda.*

5 *Witcleff, qui ſemper pugnat pro ſua libertate, qua quis ſtet ſuo iudicio pro commiſſis, refutatur. Et plura ibi contra eum ex Auguſtino, Hilario, & Ambroſio adducuntur.*

Occur-

VVitcleff. Ccurrit his ſcripturis ſine ſcriptura, vel authoritate expreſſa Witcleff lib. ſuo ð Papa, capitulo ſecundo: ſtrepens, & ganniēs, quòd ſtultitia foret equum cæcum in fundabilia, & inopinabilia de ſeipſo pręſumere. Qantuncunq; (inquit) magnus fuerit Chriſti epiſcopus, non poteſt quenquam abſoluere, niſi de quanto contritus priùs, & abſolut⁹ fuerit apud Deum. Et nunc videtur multis, ꝙ de tanto quilibet ſimplex ſacerdos poſſet abſoluere. Imò cōtritus, quaſi ſecurè abſoluitur, & ſi humana abſolutio nō ſequatur. Hæc ille. AVTHOR. Non dubium legenti eſt, quin vocet hic Papam equum cæcum, nomine illo forſan, quo ipſe debuit nominari. Sicut Semeias pſeudo contra Ieremiam ſanctum inculcat, & allegorizat factum eius hæreticis in fine quinti libri ſuper Ieremiam in commentario. Hieronymus, Quod ipſe, inquit, merebatur, quaſi pſeudopropheta, refert in prophetā, & mendacio præuenit veritatem. Vnde & prudētiores putātur filij tenebrarū filijs lucis in generatione hac. Nobiſq; agētibus patienter, & expectātib⁹ miſerorū ſalutē præueniūt hæretici, & nos ſuo appellāt nomine, ducētes cæci cæcos in foueā. Hęc ille. AVTH. Hoc accipite, commune eſſe Witcleuiſtis, nomine omnis op,brij primos eſſe apud catholicos, ſicut Witcleff author eorū ,pphanus vocat Papam Antichriſtū, epiſcopos, cæſareos, Pſeudofratres, orthodoxos, Cęcos, principes, pios ſeductos, & fatuos. Sed intelligite cùm hæc auditis, Semeiam pſeudoprophetam appellare ſuo nomine Ieremiam, nobis fidelibus agentibus patienter, & expectantibus talium miſerorum ſalutem. Sic nuncupat Papam equum cæcum infundabilia de ſeipſo, & inopinabilia pręſumentem. Cur hoc? Quia non poteſt (inquit) epiſcopus quenquam abſoluere, niſi de quanto contritus priùs fuerit, & abſolutus apud Deū, & tunc quilibet ſacerdos poteſt abſoluere, aut certè contritus ſecurè abſoluitur, & ſi humana abſolutio non ſequatur. Hoc tu ſimpliciter aſſeris, nihil probans. At nunc ſi non fueris equus cæcus, cur tu iſta infundabilia tanta fronte præſumas? Reſpice præcedentia, ſi abſolutio Dei occulta ſufficiat, & ſi non ſequatur humana. Quomodo nō fruſtramur euangelium, & claues eccleſiæ, quibus dicitur Quæcunq; ſolueritis, ſoluta ſunt? Eque cæce, cur Lazarus ſuſcitatus mittitur eccleſię ad ſolūedum: quia tu dicis, quòd ſecurè abſoluitur, & ſi humana abſolutio non ſequatur? Cæterùm noueris abſolutionem diuinam in hominem ab humana abſolutione ſacramentaliter præueniri. Mira res tibi videretur, quòd humana ſolutio diuinam abſolutionem quandoq; præueniat? Sed dimitte fabulas, dimitte rixas, & blaſphemias, & ſcripturas ſacras attende. Matthæi decimooctauo Chriſtus Petro ait. Quæcunq; ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cælis. Attende, dico verborum ſeriem, ordinem inſpice cæleſtis licentiæ. Quæcunq;, inquit, ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis. Non dictum eſt, quæcunq; ligata ſunt in cælo, ligabuntur in terra, aut, quæ ſoluētur in cęlo, ſoluta nolo eſſe in terra. Non eſſet iſta noua poteſtas conceſſa Petro & eccleſiæ, qualiter intendebat facere Chriſtus, quia ſemper in rigore legis hoc habebat homo decretum. Nouū aliquod munus confeſsioni Petri, Chriſtus rependit, vt quod ipſe priùs ſolueret ſuper terram, ſolutum haberetur in cælis. Sic appendit ſyllabas euangelicas in ſermone de Apoſtolis Petro & Paulo qui incipit, Glorioſa vobis. Bernardus. Quid† illo potentius, cui & terra obediuit, cùm mortuos reddidit, & mare ſub pedibus eius ſe calcabile præbuit? Qui Simonem magum ſpiritu oris ſui in aëre attigit? Qui claues regni cælorum tam ſingulariter accepit, ut præcedat ſententiam cæli ſententia Petri? Deniq;, Quæcūq; ligaueris ſuper terram, erunt ligata in cælo, & quæcunq; ſoluerit is ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Hæc ille. AVTHOR. Attendat nunc proteruus hæreticus, qui priuilegium Chriſti reſcindere non veretur, verba ponderet cū Bernardo, hoc, quod concedit Chriſtus, eſt, quæcunq; ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cælis. Negat hoc hæreticus, ſed conuertit dicens. Quodcunq; ligatum eſt in cælo, tu ligabis ſuper terram: & quod ſolutum fuerit, tu ſolues in terra. Et quale hoc priuilegium Petri apoſtoli? Hoc Moyſes potuit, hoc Eleazarus. Imò hoc Pilatus, hoc Caiphas poteſtate ſibi data diuinitùs. Sic potuit verò ligare ſuper terram, ſic ſoluere Iulianus. Ecce quibus in poteſtate ligandi & ſoluendi parem fecit primū apoſtolum, qui tātum meruit beatificari pro confeſsione filij Dei viui. Quantuncunq; fuerit magnus epiſcopus (inquit) non poteſt quē quam abſoluere, niſi contritus fuerit priùs, & abſolutus apud dominum, & ſic contritus ſecurè abſoluitur à quolibet ſacerdote, imò & ſi nulla abſolutio hominis conſequatur. Reducamus iſta ad verba euangelij, & tunc minùs adhuc habebit Petr⁹, quàm diximus. tūc enim erit ſenſus verbi Chriſti. Quodcunq; ſolueris

Hieronym.

1 Bernard.

VVitcleff

ſuper terram,non erit omnino ſolutum, niſi priùs ſoluatur in cælis. Et tunc ſecurè abſolui tur,tametſi tua abſolutio non ſequatur.Gaudeat iam ſanctus Petrus, & beatum ſe aſſerat in tanto priuilegio ab ore Chriſti ſibi conceſſo,& ſuæ eccleſiæ hic in terris. Videtis iam fideles,quàm veraciter dixerat Auguſtinus taliter aberrantes de poteſtate clauium fruſtrari Chriſti euãgelium? Clarè videtis aliud eſſe, Quodcunq; ſolueris ſuper terram erit ſolutũ & in cælis,quàm quod peruertit Witcleff dicens. Quodcunq; ſolutum fuerit in cælis, tu ſolue ſuper terram.Prima eſt prærogatiua Petri & eccleſiæ,ſecundùm quam vere præcedit ſententiam cæli ſentẽtia Petri. Non quòd ſententia Petri ſit eo honoratior diuina ſententia quia prior,ſed quòd ſit per ſequentem ſententiam confirmata,ideo melior.Sic in ordine iudiciario minor iudex præcedit, maior confirmando ſubſequitur. Vnde lib.de vera & falſa
Auguſtin. pœnitentia.capite. 9. *Auguſtinus*. Dicit enim. Quodcunq; ſolueris ſuper terram,ſoluetur in cælis.hoc eſt.Ego Deus,& omnes ordines cæleſtis militiæ, & omnes ſancti in mea eccleſia laudant vobiſcum,& confirmant quod ligatis,& ſoluitis.Non dixit :quod putatis ligare, & ſoluere.Hæc ille.AVTHOR.Bene dixit, laudant vobiſcum,& confirmant quod ligatis,& ſoluitis . Antè ergo ligauit & ſoluit per ſententiam,quàm per cæli ſententiam firmaretur.Et lib.2.de ſacramentis,parte.14.cap.8.
Hugo. *Hugo*.Petro principi apoſtolorum dicitur, Tibi dabo claues regni cælorum.Quodcunq; ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis, & quodcunq; ſolueris ſuper terram,erit ſolutum & in cælis.Non dixit, quodcunq; ſolueris,hoc eſt,vt illi dicunt, ſolutum oſtenderis,
2 fuit ſolutum,ſed erit ſolutum,quia † ſententiã Petri non præcedit,ſed ſequitur ſententia cæli.Ne autem hoc ſoli Petro conceſſum eſſe putes,audi quid omnibus apoſtolis, ac per hoc omnibus apoſtolorum ſucceſſoribus,& apoſtolorum vice fungentibus dicat,Accipite(inquit)ſpiritumſanctũ,quorum remiſeritis peccata,remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt. Vbi dixit, ſi eis oſtenderitis,fuit?Nuſquàm hoc dixit,ſed dixit,ſi feceritis, erit.Hæc ille.AVTHOR.Conuenit Hugo cum Bernardo in hoc,quòd ſententiam Petri non præcedit,ſed ſequitur ſententia cæli,probans ex euangelio dicente, Quicquid ſolueris ſuper terram,erit ſolutum. non dixit, Cui remiſeritis peccata,remiſſa fuerunt,ſed erunt. Quæ futuritio remiſsionis in cælo ſequelam dicit illius ſententiæ ad ſententiam Petri iam in terris datam de præterito. Magna hæc largitas,magna gratia diſpenſationis diuinæ, q̃ non expectat ſententiam cæli, ſed præuenit eam ſententia Petri.Et magnus item timor incumbit ferenti primam ſententiam, ne propter iniuſtitiam diſsipet eam ſequens magni ſentẽtia iudicis.Prouidere igitur habet,vt quã tùm poteſt via rectitudinis obſeruata,conſequenti eam ſententię conformet,nec declinet à rectilineo legem condentis,qui infallibiliter noſtras ipſas, quas ferimus, iuſtitias iudicabit.Tractat hanc ſeriem inter euangelicas ho-
3 milias,homilia.26.*Gregorius*, dicens. Cauſæ † penſandæ ſunt,& tunc ligandi, atq; ſoluendi poteſtas exercenda. Videndum quæ culpa, aut quæ ſit pœnitẽtia ſecutura poſt culpam: vt quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam viſitat,illos ſententia paſtoris abſoluat.Tunc enim vera eſt abſolutio præſidẽtis,cùm interni ſequitur arbitrium iudicis.Q̃d bene quatriduani mortui reſuſcitatio illa ſignificat,quæ videlicet demonſtrat,quòd priꝰ mortuum dominus viuificauit dicens.Lazare veni foras.Sequitur. Ex qua conſideratione intuendum eſt,quòd illos nos debemus per paſtoralem authoritatem ſoluere,quos authorem noſtrum cognoſcimus per ſuſcitantem gratiam viuificare.Quæ nimirum viuificatio ante operationem rectitudinis in ipſa iam cognoſcitur confeſsione peccati. Vnde & huic ipſi mortuo Lazaro nequaquàm dicitur, reuiuiſce,ſed veni foras.Et infrà. Veniat itaq; foras mortuus,id eſt, culpam confiteatur peccator. Venientem verò foras ſoluant diſcipuli, vt paſtores eccleſiæ ei pœnam debeant amouere quam meruit,qui non erubuit confiteri quod fecit.Hæc de ſolutionis ordine breuiter dixerim,vt ſub magno moderamine paſtores eccleſiæ vel ſoluere ſtudeant, vel ligare. Sed vtrum iuſtè,an iniuſtè obliget paſtor:paſto- Sententia,
4 ris † tamen ſententia gregi timenda eſt, ne is, qui ſubeſt,& cũ iniuſte forſitan ligatur,ipſam obligationis ſuæ ſententiam ex alia culpa mereatur.Paſtor ergo vel abſoluere indiſcretè timeat,vel ligare.Is autem,qui ſub manu paſtoris eſt,ligari timeat vel iniuſtè, ne paſtoris ſui iudicium temerè reprehendat, ne & ſi iniuſtè ligatus eſt,ex ipſa tumidæ reprehenſionis ſuperbia culpa,quæ non erat,fiat.Hæc ille.AVTHOR.Ex his euidet,quanta cautela paſtor habet ligare,& ſoluere, vt quadrare poſsit ſententia ſua prior ſententiæ ſupremi iudicis,vel corrigentis abuſum,vel confirmantis iuſtè decretum.Sed ſit ligatio paſtoris iuſta, vel iniuſta,nolit qualibet audacia recalcitrare ligatus, aut

Gregorius.

etiam iniuſtè lata timenda eſt.

Aliâs in- aut inſoleſcere ſic ſolut⁹,ne reuocet in caput
expiandã ſuum nouam & inexperiendam ſententiam
temeritas factionis,& ſi iam viuificatus prodi
re incœperat, interim mortuus decidat in ſe-
pulchrum.Si verò quis obijciat,aſſerẽs, quòd
Witcleff bene dixerit,nullum poſſe ſolui à ſa
cerdote,niſi priùs ſoluatur à Deo, eo quòd
dicat Gregorius, quòd priùs dominus mor=
tuum viuificauit,quàm diſcipulis tradidit ad
ſoluendum. Dicimus aliud eſſe viuificare, a=
liud iubere foras exire, & tertiò tunc aliud
ad iuſſum domini ſoluere ſuper terram, vt
ſuccedat quartum in ordine ſoluere ſuper cæ
lum. Et ſi ſuſcitare iam mortuum ad vitam
gratiæ, eſt ipſum ſoluere, vt quid poſtremò
traditur ad ſoluẽdum?Idcirco bene dixit Au-
guſtinus ſuprà,Suſcitatur ad vitam, ſed non-
dum eſt liber ad ambulandum. Quanuis eo
ipſo,quo quis rectè pro peccato compungi-
tur,Witcleff ipſi promittat ab omni ligamen
to eccleſiæ libertatem,& hortetur ad eam. ca.
VWitcleff. 24.trialogi. Proſpiciamus (inquiens) in lege
perfectæ libertatis quid præcipitur, & man-
datur à domino.& illud perficiamus, & à ve-
tito abſtineamus abſq; attendentia ad leges
ordinatas nouiter;& eſt ſatis.Sequitur. Conſi
deret fidelis omnipotẽtiã Ieſu noſtri, & traij-
ciat totam intentionem animi ad futurum, vi
uendo perfectiùs vt prodeſt eccleſiæ, & de vi
ta mala præterita pœniteat,cõfirmans in ipſo
met propoſitum non vlteriùs ſic peccandi, &
(vt videtur mihi)ſufficit ad ſaluationem, quo
modocunq; ſuperiores contrariantur iſti ſen
5 tentiæ.Hæc Witcleff.AVTHOR. Hanc † in iſto proceſſu vocat legem perfectæ liberta
tis,qua quis ſtet ſuo iudicio pro commiſsis,ne
item ſtet pro publicis,vel priuatis delictis ar-
bitrio præſidentis.Quantum iſta libertas pu-
blicis legibus deroget, videndum eſt poſtea.
Quantum autem conſonet hæreſi Pelagianę,
quæ propter libertatem hominis non atten-
dit Dei gratiam in ſacramentis,ipſa ſe mon-
ſtrat.Sicut enim propter libertatem hominis
Pelagia. dixerunt Pelagiani quẽlibet hominem com-
mitti ſuo iudicio,non autem gratiæ Dei, intã
tum vt negarent paruulos baptizãdos, vt per
gratiam ſacramenti tolleretur eis peccatum,
ita conſequenter ſine gratia cuiuſlibet ſacra-
menti dixerunt eum ſua libertate poſſe ſalua
ri.Qualiter libro .5.contra Iulianum.cap.14.
Auguſti. diſſerit *Auguſtinus*.Ibi tu exclamas.O altitudo
diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, qui ex-
tra futuram operum retributionem ex multa
parte liberum arbitrium formam voluit im-
plere iudicij! Iuſtiſsimè enim ſibi bonus ho-
mo maluſq; committitur,vt bonus ſe fruatur,
& malus ſe ipſe patiatur. Quæ prorſus excla-
matio,& declamatio tua ad rem nõ pertinet,
qua te ſentis vrgeri,nec clamore tuo pondus,
quo premeris,ſubleuas,impiũ dogma veſtrũ
mordicus tenens,quo vobis placet etiam bo-
num hominem diuino iudicio ſibi quenq; cõ
mitti,ne ſcilicet neceſſaria ſit Dei gratia velut
idoneo qui ſemetipſum agat. Sed abſit vt ita
ſit.Prorſus qui ſibi cõmittuntur, & à ſemet=
ipſis aguntur,non ſunt boni,quia non ſunt fi
lij Dei.Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur,
ij filij Dei ſunt. Hæc ille.AVTHOR.Ecce q̃ iſte hæreticus Iulianus quanuis nebuloſis ver
bis aſtruxit quẽlibet hominem citra magnũ
iudiciũ Dei iudicio ſuo ſiſti per libertatẽ arbi
trij, hoc ne neceſſaria ſit Dei gratia, inquit
Auguſtinus.Et in quo diſtat Witcleff ab eo,
exhortans homines inſpecta lege libertatis
ſuæ perfectæ,non attentis legibus ordinatis,
committere ſe iudicio cordis ſui,vt per ſe pœ-
niteant,& vlteriùs peccare non proponãt,ne
ſcilicet neceſſaria ſit ſibi gratia ſacramẽti,quia
hoc ſufficit ad ſaluationem,inquit. Vterq; cõ
mittit hominẽ libero iudicio,vt euacuet gra-
tiam Dei:hic in ſacramento,ille in animo.Sed
ad vtrunq; reſpondens Auguſtinus,Abſit(in
quit)prorſus qui ſibi committũtur,& à ſemet
ipſis aguntur, non ſunt boni, quia non ſunt
filij Dei.Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur,
ij ſunt filij Dei.Quicunq; ergo ſpiritu Dei agi
renuit,is Pelagianus eſt,gratiam Dei poſtpo-
nens propriæ libertatis iudicio. Cùm tamen
æquè ſui liber eſſet,ſi gratiam Dei in ſacramẽ
tis liberè præoptaret.Nec credat Witcleff a-
liqua ex parte mutilari libertatem hominis,
quando liberè ſe committit diuinæ gratiæ de
ditę ſacramentis.Fidei enim ſacramenta ſunt,
& ideo non ex neceſsitate violẽter,ſed ex po
teſtate gratiam adminiſtrant. Vnde in primo
lib.de trinitate in principio *Hilarius*.Recipien Hilarius
tes eum,filij Dei facti ſunt,nõ ortu carnis,ſed
fidei.Eſſe autem filios Dei,non neceſsitatẽ eſ
ſe,ſed poteſtatem, quia propoſito vniuerſis
Dei munere,non natura gignentium afferatur,ſed voluntas præmium conſequatur.Hęc
ille.AVTHOR. Non ergo eſt his, vel illis
confeſsionis ſacramentalis neceſſaria gratia
propter ordinationem aliquam Dei in illis vl
tra alios peccatores,quã ex primordijs ſuis cõ
trahunt,ſicut dicit Witcleff confeſsionem ali
quibus ex ſuppoſitione neceſſariã, & ſic ſim-
pliciter,quia non ortu carnis,id eſt,ſui ſuppo
ſiti,fiunt homines filij Dei,neq; neceſsitate(in
quit)ſed poteſtate,quia propoſito Dei mune

re ſacramentorum in munere,voluntas præmium conſequetur,ſi capiat.Neceſſe eſt autẽ eum capere,ſi velit conſequi præmium,vel abolere delictum. Ante omnia verò cauẽdum, ne quiſquam peccator aurem inclinet conſilio Witcleff, & ſeipſum ſum iudicẽ in peccati dimiſsione conſtituat,ne authoritatem irritans ſacramenti in pœnitendo committat,de quo poſtmodum egeat pœnitere.Hoc eſt do
Ambroſius cumentum ſancti patris *Ambroſij* lib.2. de pœnitentia, ad finem, dicentis.Iſta grauis culpa eſt conſcientię,vt ſine iudice ipſa ſe puniat,& ſe velare cupiat, & tamen apud Deum nuda ſit.Et ideo nemo in peccato poſitus arrogare ſibi debet authoritatem, aut vſurpationem ſacramẽtorum,quia ſcriptum eſt.Peccaſti? qui eſce.Sequitur.Meliùs eſt ergo tunc quieſcere, cùm exercere non queas opera pœnitentiæ, ne in ipſa pœnitentia fiat, quod poſtea indigeat pœnitentia.Quæ ſi ſemel fuerit vſurpata,nec iure celebrata,nec prioris fructum obtinet,& aufert vſum poſterioris. Hęc ille. AVTHOR.Dicat modò Witcleff,quæ ſit pœnitentia vſurpata,quam ſupponit Ambroſius, & quæ non iure celebrata. Non prima, quæ eſt cordis.Null⁹ enim vſurpat, & ſi corde doleat de delictis. Non ſecunda item pœnitẽtia ſua,vt quis voce coram Deo peccata cognoſcat. Ergo penes tertiam,quæ debet eſſe confeſsio homini ſpecialis,contingit vſurpatorẽ eſſe,qui eam contemnit, aut cenſet inutilem, qui ſuo iudicio pœnitere contẽdit.Meliùs eſt quieſcere(inquit Ambroſius)ne in ipſa pœnitentia fiat,quod poſtea indigeat pœnitentia. Quid hoc?Si ſemel pœnitentia fuerit vſurpata,nec iure celebrata coram ſacerdote poteſtatem habente.Hoc eſt verũ (inquit Witcleff) de eo,quem ſic Deus inſtituit pœnitere. Ambroſius econtrariò dicit.Nemo in peccato poſitus,arrogare ſibi debet authoritatẽ,aut vſurpationem ſacramentorum.Iunge iſta ſequentibus,& habebis, quòd nemo arrogare ſibi debet authoritatem pœnitẽtię ſacramentalis poſitus in peccato.Si nemo:quilibet ergo peccator in ſacramento publico eccleſiæ pœnitere debet,ſi nõ vſurpatorio pœnitendo iterũ voluerit pœnitere, quòd arroganter pœnituit.

¶Quòd claues eccleſię ſunt ſciẽtia,& poteſtas, habens authoritatem dimittendi peccata vice Chriſti.

CAP. CXLV.

SVMMA.

1 *Witcleff,qui poteſtatem clauium non conſiderat, ſed fictitiam eſſe inquit,confutatur*
2 *Ambroſij contra Nouatianos dictum, quòd ſacerdotes ſibi à domino uendicent ius dimittendi peccata in foro pœnitentiæ,ſicut & in baptiſmo.*
3 *Bedæ dictum de concurſu Dei cum hominibus in cauſalitatibus gratiarum.*
4 *Auguſtinus quid de clauibus regni cælorum,quas Chriſtus dedit eccleſiæ,dicat.*
5 *Clauium eccleſiæ authoritas & quidditas ex Ambroſio.*
6 *Clauium poteſtas,quòd ſit uera peccatorum dimiſſio,aut obduratorum detentio &c.Et quomodo qui hoc negat,aut negligit dari ſibi in eccleſia, exors ſit ad uenia,ex Auguſtino.*
7 *Sagarellorum, & Valdenſium error de poteſtate Papæ,& quomodo hunc ſequitur Witcleff.*
8 *Petrus quare inter omnes apoſtolos eccleſiæ catholicæ perſonam ſuſtineat in ſuſcipiendo claues pro tota eccleſia.Et plura de hoc ibi.*

1 CLauium poteſtatẽ Witcleff non conſiderat, quia fictitia eſt inquit,quarto trialog. ca. 32.Eadem eſt conſideratio ḋ fictitia clauium Antichriſti, nam fundationi earum non oportet fidelem inſiſtere.Et de cõfeſsione ca. 4.dictum eſt diffusè alibi,quòd iſtæ claues nõ ſunt poteſtates ſpirituales datæ ſpecialiter noſtris ſacerdotibus ad tollendum peccata hominibus,quia hoc eſt agno propriũ.Sed iſtæ claues ſunt poteſtates,& ſcientiæ ad de viantibus iudicandum conformiter voluntati diuinæ ſecundùm iudicium legis Dei.HæcWitcleff.AVTHOR.Non hæreat hic quiſquam pro verbo,tollendi peccata, quod appropriatè dicitur de agno ſecundùm prophetiam Ioãnis,& ideo ſolent doctores hoc Chriſto ſeruare pro proprio,vt Beda in primam canonicã Ioannis,& alij.Nec tamen in hoc recedunt à communi ſenſu eccleſiæ,quem ſuper librum Numerorum Homilia. 24. vetus diſtinxerat *Origenes*.Intuere(inquit)totius mundi, id eſt, Origenes. cæleſtium,ac terreſtrium,& infernorum purificationem.Vide quantis indigeãt iſta omnia hoſtijs,quantos requirant vitulos, quantos arietes,quãtos hircos.Sed in his omnibus vnus eſt agnus,qui totius mũdi potuit auferre peccatũ. Et ideo ceſſauerunt cæteræ hoſtiæ,quia talis fuit hæc hoſtia,vt vna ſola ſufficeret pro totius mundi ſalute.Cęteri enim precibus peccata,hic

VVitcleff.

cata,hic ſol⁹ poteſtate dimiſit.Dicebat enim, Fili, remiſsa ſunt tibi peccata tua. Hæc ille. AVTH.Non ergo cæteri non potuerunt peccata dimittere,quia ſolis precibus dimiſerunt, & agnus poteſtate, ſed ideo agnus potentia propria potuit peccata dimittere. Cæteri verò,vt apoſtoli, & ſacerdotes, ſolo miniſterio. Vnde Nouatianorum dogmatis eſt illud Witcleff principium. Claues non ſunt poteſtates ſpirituales datæ ſpecialiter noſtris ſacerdotibus ad tollendū peccata hominibus,quia hoc eſt agno proprium.Contra quos,& Witcleui ſtas ſic arguit lib.1. de pœnitētia poſt mediū

2 *Ambroſius.* Cur† baptizatis, ſi per hominē pec
Ambroſius cata dimitti nō licet?In baptiſmo vtiq; remiſſio peccatorum omnium eſt. Quid intereſt vtrum per pœnitētiam, an per lauacrum hoc ius ſibi datum ſacerdotes vendicent? Vnum in vtroq; miniſterium eſt.Sed dicis,quia in lauacro operatur miniſteriorū gratia. Quid in pœnitentia? Nonne Dei nomen operatur? Quid ergo? Vbi vultis vendicatis vobis Dei gratiam,vbi vultis repudiatis. Sed hoc inſolētis arrogantiæ,non ſancti timoris eſt,vt faſtidio vobis ſint,qui volunt agere pœnitētiam, perpeti videlicet fletus: lachrymas non poteſtis audire,non ferunt oculi veſtri veſtimentorum maculas,illuuiem ſordidatorum,ſuperbo oculo,& tumido corde delicati,indignanti voce dicentes ſinguli.Noli me tangere,quia mundus ſum.Hæc ille. AVTHOR. Conſequentia fidei armat contra Nouatianos Ambroſium.Si per hominem in baptiſmo peccatum poteſt remitti, ergo & per hominem in foro pœnitentiæ.Primum non negabant perfidi Nouatiani. Et quid intereſt (inquit Ambroſius)vtrum per baptiſmum, an per pœnitentiam hoc ius ſibi datum vendicent ſacerdotes?Ex hac fide patris Ambroſij ius dimittendi peccata in vtroq; ſacramēto datum ſibi à domino vendicāt ſacerdotes.Et patet,quàm
VVitcleff. profundum mendacium fecit Witcleff in ſermone dominicali.46.ſuper euangelia, vt habet diſcipulus eius author Floreti in vocabulo,Confeſsio,quòd ſolus Deus habet poteſtatem dimittendi peccata hominum, quia ſanctus Petrus dixit Simoni Mago orare Deum, vt dimitteret ſibi, & non accepit poteſtatem ſuper ſe dimittēdi peccata hominis. Hęc Witcleff.AVTHOR.Primò,iſte non attendit, quomodo poſſet ſibi dici. Ergo nec Chriſtus potuit ſeruare diſcipulos ſuos à malo, qa ipſe orauit patrem ſeruare eos,nec potuit ſanctificare eos,quia rogauit patrem ſic facere. Ioannis.17.Pater ſancte,ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi.Cùm eſſem cum eis,ego ſeruabam eos.Nemo de his perijt,niſi filius perditionis.Et infrà.Sanctifica eos in veritate,ſermo tuus veritas eſt.Et item iuxta argumentū ſuum diceret Chriſtum non potuiſſe dimittere peccatum mortis ſuæ ignaris Iudęis,nec accepiſse ſuper ſe poteſtatem dimittendi eis illud peccatum,eo quòd oraret patrem hoc facere.Luc.23.dicens. Pater dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt.Stoliditas ergo in intellectu huius expoſitoris, ac item malitia in affectu deiecerunt eum in hęreſim Phariſæorum calumniantium Ieſum Chriſtum, quia ipſe homo peccata dimitteret. Lucæ. 5. Quis eſt hic,qui loquitur blaſphemias?Quis poteſt dimittere peccata,niſi ſolus Deus?Et Lucæ.7. Quis eſt hic, qui etiā peccata dimittit? Vnde inde errabant iſti:quia neminē putabant poſſe peccata dimittere,etiam nec Chriſtum hominem per commiſsionem, quia ſolus Deus poteſt hoc per authoritatem ſupremam. Et ideo ad mentem illorum reſpondēs Chriſtus, ait.Vt autem ſciatis,quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, tibi dico,ſurge.Vnde ſuper eum paſſum in commenta.Lucæ.libro.2.capite.6.*Beda.* Verum di Beda
cunt ſcribæ: quia nemo dimittere peccata niſi Deus poteſt, qui per eos quoque dimittit, quibus dimittendi tribuit poteſtatem. Et ideo Chriſtus verè Deus eſſe probatur, quia dimittere peccata quaſi Deus poteſt. Verum Deo teſtimonium reddunt, ſed per ſonam Chriſti negando, falluntur. Hæc ille.AVTHOR.Bene † exprimit Beda logi-
3 cam de concurſu Dei cum hominibus in cauſalitatibus gratiarum dicens, Nemo dimittere peccata niſi Deus poteſt, qui per eos quoq; dimittit,quibus dimittendi tribuit poteſtatē. In quo dicto concedit ſolum Deum peccata dimittere,& tamen homines poſſe peccata dimittere:non autem per primam influentiam, vel concurſum. Vnde ibi non excluditur ab homine actus dimittendi ſecūdùm rem ipſam totam,ſed ſecundùm modum. Quæ vtiq; logica eſt creberrima in ſcripturis,vt ibi. Nemo bonus,niſi ſolus Deus,id eſt,nemo ſic bonus, putà per eſſentiam.Et ibi.Eſt peccatum in ſpiritumſanctum,quo qui peccat, non remittetur ei,id eſt,aliquod datum peccatum,nō autem peccatum quodlibet in eum cōmiſſum. Et non vos eſtis,qui loquimini,ſed ſpiritus patris veſtri,qui loquitur in vobis,id eſt,non ſic principaliter ſicut ſpiritus.Et niſi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis,id eſt,

niſi aliquo modo ſignato manducaueritis incorporati Chriſto per fidem, prout exponit hæc & plura beatus Auguſtinus ſermone. 11 de verbis domini. Ignorantia ergo huius logicæ ſcripturarum fefellit Witcleff de dimiſsione peccati per hominem, ſicut ſcribæ falleban tur negantes ex eodem aſſumpto Chriſti perſonam. Sed eccleſia Chriſti non fallitur, proſpiciens clarè, qualiter Chriſtus ideo dedit Petro claues regni cælorum, dicens Matthæi. 16. Tibi dabo claues regni cælorum. Et quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis. Et quodcunque ſolueris ſuper terrā, erit ſolutum & in cælis. Quid ligaret Petrus, aut ſolueret, niſi peccata hominum dimittendo, vel retinendo? Aperta eſt ſcriptura, & plana, diſsimulari non poteſt. Witcleuiſtæ autē lucem eius obnubilare conantes, ſolicitè valde diſcurrunt nunc hac via, nunc illa: ſi quo modo poſsint aures faſcinare fidelium, ne credant verum eſſe, quod audiunt, & à mille annis item ab ipſis apoſtolis audierunt. Tracta-
VVitcleff tu de Papa. capi. 7. Witcleff dicit has claues eſſe ſcientiam, & poteſtatem ſacerdotis prædicandi, & exempla virtutum præbendi fidelibus, vnde obſerentur à vijs inferni, & aperiatur eis aditus paradiſi. Sed cùm iſta non ſunt ſic appropriata ordinatis presbyteris, quoniā boni laici, & fœminæ ſecūdùm eum poſſunt ſic aperire, & claudere meatus fidelibus, quomodo ſunt iſtæ claues appropriatæ datæ ſacerdotibus? ſicut ipſe ſcribit ſuperiùs. Idcirco
Idem. in quodam tractatu de clauibus. Non (inquit) fuit alia poteſtas ligandi, & ſoluendi, quam à domino acceperunt apoſtoli, niſi quādo prædicabant populo fidem Chriſti, & baptizabant in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, dicentes eis, quòd per fidem Chriſti Chriſtus, qui eſt Deus, & ſaluator, dimittit eis peccata, quæ fecerant. Nec aliquis apoſtolorum accepit aliam poteſtatem ſuper ſe ad dimittēdum peccata hominum, niſi iſto modo, dicendo ſemper eis, quòd Deꝰ ſemper eſt dimiſſor peccati. Hæc. Witcleff. AVTHOR. Et iſta via ita eſt inflata vt alia: quia item laici, imò pueri ludentes poſſent dicere, quòd per fidē Deus peccata remittit. Et nunquid per hoc funguntur clauibus ſcientiæ & poteſtatis cum apoſtolis? Omnia iſta facit, vt clauibus Petri fraudet eccleſiam, ne poſsit per excommunicationem, vel abſolutionem peccata hominum ligare, vel ſoluere, aut in priuata cōfeſsione hominum peccata remittere. Quod planè confi
Idem tetur prędicto cap. 7. de Papa. Quòd (inquiēs) claues iſtæ ſpecificantur ad excommunicationes, & abſolutiones, Deus huius ſeculi per faſtum, & auaritiam cæcando ſimplices, intro duxit. Hæc Witcleff. AVTHOR. Neſcio vtrum in oculis huius ſuperbi Ambroſius reputetur ſic ſimplex, aut ſeculi huius Deus, aut vtrum Auguſtinus. Ipſe enim planè dicit lib. primo contra aduerſarium legis & propheta
4 rum poſt medium ſic. Claues † quippe regni Auguſti. cælorum ſic Chriſtus dedit eccleſiæ, vt non ſolùm diceret: Quæ ſolueritis ſuper terram, ſoluta erunt & in cęlis: vbi apertiſsimè bonum, non malum pro malo reddit eccleſia, verùm & adiungit, Et quæ ligaueritis in terra, erunt ligata & in cælo. quia bona eſt & vindicandi iuſtitia. Illud enim, quod ait: Si nec eccleſiam audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus, graui⁹ eſt, quàm ſi gladio feriretur, ſi flammis abſumeretur, ſi feris ſubigeretur. Nā ibi quoq; ſubiunxit, Amen dico vobis, Quæ ligaueritis in terra, erunt ligata & in cælis: vt intelligeretur, quàm grauius ſit punitus, qui velut relictus eſt impunitus. Sequitur. Ecce ab homini bus non reddentibus malum pro malo alliga tur homo amariùs, & infeliciùs eccleſiæ clauibus, quàm quibuſlibet grauiſsimis ferreis, vel adamantinis nexibus. Hęc ille.. AVTHOR. Ecce Chriſtus dixit, quæ ligaueritis in terra, erunt ligata in cælo, quia bona eſt vindicandi iuſtitia: & hanc vocat grauiſsimam clauem omni nexu ferreo duriorem, per quam fit eccleſię ſicut ethnicus, & publicanus, ſiue punia tur clauibus, ſiue per claues relinquatur impunitus, puta per ſententiam. Ambroſius item ipſe accedat, & authoritatem, & quidditatem clauium eccleſiæ Chriſti nobis exponat in libro ſuo. 1. de pœnitentia ante medium. vbi di
5 cit. Non † habent Petri hæreditatem, qui fidē Ambroſius Petri non habēt, quā impia diuiſione diſpergunt. Sed hoc improbè, quòd etiam in eccleſia donari peccata negant poſſe: cùm Petro dictum ſit, Tibi dabo claues regni cęlorum: & quæcunque ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Cùm ipſe vas electionis dominicæ dicat. Si autem cui quid donaſtis, & ego. Nam & ego quod donaui, propter vos in perſona Chriſti. Cur igitur Paulū legunt, ſi eum tam impiè arbitrantur erraſſe, vt ius ſibi vendicaret domini ſui? Sed vendicauit acceptum, non vſurpauit indebitum. Vult dominus plurimū poſſe diſcipulos ſuos. Vult à ſeruis ſuis ea fieri in nomine ſuo, quæ faciebat ipſe poſitus in terris. Deniq; ait, & maiora his facietis. Dedit vt mortuos reſuſcitarent. Et cùm ipſe Saulo reddere poſſet vſum viden

di, eum

di, eum tamen ad Ananiam, diſcipulum ſuum miſit, vt eius benedictione Saulo refunderentur oculi, quos amiſerat. Petrum quoq; ſecum in mari iuſsit ambulare, & quia titubauit, reprehendit illicò, quòd doni gratiam fidei puſillanimitate minuiſſet. Dedit etiam diſcipulis, vt lux mundi eſſent per gratiam, qui erat ipſe lux mundi. Qui deſcenſurus eſſet de cælo, & in cælum aſcenſurus. Eliam ad cælum leuauit, inde eum terris complacito redditur⁹ tempore. Baptizandis quoq; in ſpiritu ſancto & igni, per Ioannem baptiſmatis ſacramenta præmiſit. Omnia denique donauit diſcipulis ſuis, de quibus ait. In nomine meo dæmonia eijcient. &c. Omnia ergo hæc dedit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce claues Petri quid ſunt, cũ nec ipſi habeant fidem Petri, nec eius hæreditatem, qui donari in eccleſia peccata negant: cùm Petro dictum ſit, Tibi dabo claues regni cælorum, quodcunq; ligaueris. &c. Ergo hæ ſunt claues datæ Petro & apoſtolis de donatione, & dimiſsione criminum, & cuius iuris ſunt, vel authoritatis, Paulus ipſe manifeſtat, non ſolùm prædicando, vel dicendo ad populum Chriſtum dimittere: ſed ipſe in perſona ſua exequens, & donationem factam per alios ipſe confirmans in perſona Chriſti. Et in hoc ius ſibi ſui domini vendicauit, inquit Ambroſius, quia dominus hoc dedit diſcipulis facere quod ſuum erat: quia & maiora facere,
6 quàm ipſe fecit. Eſt † ergo poteſtas clauium vera peccatorum dimiſsio, aut obduratorum detẽtio: & ius illud, vel authoritas idem in eis, & in Chriſto: quia quicquid fit, fit vtiq; in perſona Chriſti. Has claues, hanc authoritatem q negat, aut negligit dari ſibi in eccleſia, exors eſt à venia, prout in Enchiridio. cap. 46. intelligit *Auguſtinus*, dicens. Non ſolùm cùm agitur pœnitentia, verumetiam vt agatur, Dei miſericordia neceſſaria eſt. Alioquin non diceret Apoſtolus de quibuſdam, Ne fortè det illis Deus pœnitentiam. Et vt Petrus amarè fleret, præmiſit euangeliſta, & ait. Reſpexit eum dominus. Qui verò in eccleſia remitti peccata non credens, contemnit tantam diuini muneris largitatem, & in hac obſtinatione mentis diem claudit extremum, reus eſt illo irremiſsibili peccato in ſpiritum ſanctum, in quo Chriſtus peccata dimittit. Hæc ille. AVTH. Ecce pœnitentia de Dei miſericordia agenda eſt. Et inſinuans pœnitentiæ genus. Qui in eccleſia (inquit) remitti peccata contemnit, & in hac obſtinatione decedit, peccat irremiſsibili peccato in ſpiritum ſanctum: intelligẽs remiſsionem peccatorum in eccleſia de clauium poteſtate. Vnde in libro de agone Chriſtiano. cap. 18. idem *Auguſtinus*. Nec eos audiam⁹, qui negat eccleſiam Dei omnia peccata poſſe dimittere. Itaque miſeri dum in Petro petram non intelligunt, & nolunt credere datas eccleſiæ claues regni cælorum, ipſi eas de manibus amiſerunt. Iſti ſunt, qui viduas, ſi nupſerint, tã quàm adulteras damnãt, & ſuper doctrinam apoſtolicam ſe prædicãt eſſe mundiores, qui nomen ſuum ſi vellent agnoſcere, mundanos ſe potiùs, quàm mundos vocarent. Hæc ille. AVTHOR. Eant nunc Witcleff, & diſcipuli eius Purney, & author Floreti, exquirentes quomodo claues eccleſiæ dicantur prædicationes ſacerdotum, non retentionis, aut ſolutionis peccatorum poteſtas, & ſcientia: dum Auguſtin⁹ omnino tales aſſertores prohibet audiendos. Illicò hãc authoritatem fugit Witcleff à procul: & currit ad vitæ diſsimilitudinem, vt ibi nidificet ſibi fugam. 4. trialogi. ca. 23. Quãtum ad illud dictum Chriſti, Matthæi 16. Quodcunque ligaueris ſuper terram erit &c. quærat fidelis à pſeudoëpiſcopo hoc dictum domini allegante, ſi ex ſanctitate vitæ ſuæ, quæ ſit vitæ Petri ſimilis, ſit verus Petri vicarius. Quòd ſi præſumptuoſus hypocrita frõtosè ſic aſſerit: quæratur prudenter ſimilitudo vitæ illius ad Petrum, & ſpecialiter in gratia faciendi miracula, & humili paupertate. Petrus enim non præſumpſit ſe habere huiuſmodi poteſtatem. A quo ſigno ergo hypocrita talis ſic aſſerit, cùm contentioſa & defenſata aſſertio contradicit, & tamen non probat, nec ſufficit probare quòd ſit verus Petri vicarius, aut membrum eccleſiæ? quid ad illum, quòd Deus beato Petro poteſtatem huiuſmodi repromiſit, cùm ille nec ſit Petrus, nec ex humilitate, & ſancta vita eius vicarius? Hæc Witcleff. AVTHOR. In hac gloſſa ſua fallaci corrumpente textum Chriſti de poteſtate clauium contra ſe ſcripſit, nec tamen pro fidei veritate conſcripſit. Quam vtique nõ à ſe, ſed à magiſtro ſuo hæretico ſeniori Sagarello de Parma tranſumpſit. Vnde libro hæreſum *Guido Carmelita*. Tertius † error eorũ eſt, quòd Papa neminẽ poteſt abſoluere, niſi foret ita ſanctus, ſicut beatus Petrus, & in tanta pauperta
7 te, & in tãta humilitate. Hæc ille. AVTHOR. Et hæreſis Valdenſium vtebatur item hoc eodem principio, qualiter libro. 2. ſui quadripertiti. ca. 5. *Alanus*. Quòd autem illis ſolis poteſtas ligandi & ſoluendi data ſit, qui doctrinã ſimul, & vitam apoſtolorum ſeruant, varijs authoritatibus conantur probare. Ait Auguſtinus in libro de baptiſmo. Remiſsionẽ pec-

Auguſtin. V Vitcleff. Auguſtin. Sagarellus. Guido Carmelita. Alanus.

BIBLIOTECA PROVINCIAL Y REGIST... PALENCIA

catorum vel per ſeipſum facit De⁹, vel per co lumbæ membra. Hæc ille. AVTHOR. Sed
VVitcleff veniamus ad Witcleff. Nam (inquit) cùm cla ues iſtæ ſint ſcientia, & poteſtas prædicandi Dei miſericordiam remiſsiuam peccaminum iſtas claues habebat ſynagoga veterum Iudæ orum diu ante Petrum, & eccleſiam. Has exer cebat Dauid, cùm diceret. Dixi, confitebor ad uerſum me iniuſtitiam meam domino, & tu remiſiſti impietatem &c. Aut nunquid etiam Ieremias dicens: Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod loquutus ſuũ aduerſum eam, agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaui vt facerẽ ei? Aut propheta ali⁹ dicens, Quacũque hora ingemuerit peccator &c? Aut Ieſus filius Sirach. Ante mortem cõ fitere. Sequitur. Et, Gloriaberis in miſerationi bus illius. Sed & ſcribæ, & phariſæi, qui lege runt i ſtas prophetias in templo quotidiè, de quibus ait Chriſtus. Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ, & phariſæi, quæ dicunt, faci te: quæ autem faciunt, nolite facere. Et tamen quæ ſimilitudo illorum ad vitam Petri? Has claues habebat Petrus in diſcipulatu Ioannis. In quo ergo remunerauit eum ſaluator, aut per eum eccleſiam pro cõfeſsione illa filij hominis, tradens ipſi claues, quas ante habuit, & tot a eccleſia Iudæorũ ſic in dyſcolis ſicut mo deſtis? Aut ſi dubites ſcribas, & phariſæos prę dictos illas claues habuiſſe, tamen audiſſe po teras dicere Chriſtum eis. Veh vobis legiſpe ritis, quia tuliſtis clauem ſcientiæ. Ipſi non in troiſtis, & ipſos, qui introibant, prohibuiſtis. Et libro. 2. cõtra aduerſarium legis & prophe
Auguſti. tarum *Auguſti.* Quod ait dominus ad Iudæos: Neque me noſtis, neque patrem meum: ſed nec verbum Dei habetis in vobis, quod vtiq; contrarium non eſt ei, quod dixit, Tuliſtis cla uem ſcientiæ, & ipſi non introiſtis, & eos, qui introibant, prohibuiſtis. In ſeipſis enim verbũ Dei nõ habebant, ſed habebãt in literis, quas legebant. Nam ſi haberẽt in ſemetipſis, & ipſi intrarent, & alios intrare permitterent. Non intrare autem, eſt non intelligere. Ecce quare nec ipſum nouerant, nec patrem eius, quia nõ intelligebant, quod legebant: non quia Deũ, & Chriſtum non prædicauerant, quos lege bant. Hoc eſt ergo intrare, non eſſe contentũ ſuperficie literæ, ſed ad interiora intelligen tiæ peruenire. Hæc ille. AVTHOR. Ergo Chriſtum prædicauerãt, & Deum, qui tulerũt clauẽ diuinæ ſcientiæ. Quæratur itẽ prudẽter ſimilitudo vitæ Ioannis Baptiſtæ ad Petrum, & ſpecialiter in gratia faciendi miracula, qui ex ſcripturis noſtris ſigna non fecit: & tamen ipſe virtute harum clauium ſciuit prædicare populis pœnitentiam in remiſsionem pecca torum. Si pro clauibus dicis, quas tenet eccle ſia, quid ad ipſum, quòd Deus beato Petro po teſtatem huiuſmodi repromiſit, cũ ille non ſit Petrus, nec ex humilitate, & ſancta vita ei⁹ vi carius? Et ego quæro quid ad Iudã proditorẽ de poteſtate illarum clauium, qui nec Petrus erat: nec ex humilitate, & ſancta vita eius vica rius: quanuis in gratia miraculorum, & prædi catione remiſsionis peccatorum non diſsimi lis? Et nonne claues illas accepit ſimul cũ alijs in partibus illis Cæſareæ? Ipſas, inquam, vna voce, & vice donatas, nec ad eum claues æqui uocas quantum ex ſcripturis fidelium nun quàm noſti probare. Quas item claues habe at quiſquam apoſtolorum pro tempore ſuæ infidelitatis in triduo, aut Thomas pro octo diebus ſequentibus: quorum nullus erat pro tunc Petro ſimilis in gratia faciendi miracula nec ex humilitate, & ſancta vita eius vicarius? Nec ipſum Petrum excipio: ſed ſaluo titulo gloriæ eius, nunquid ipſe ſimilis ſibi erat ſem per in humilitate, & ſanctitate vitæ? Quòd ſi quandoq; ab illa ſanctitate vacauit: nunquid fugerant ab illo claues? & vbi redditas ei legemus? Vide quas ineptias circa fidem ingerũt Witcleuiſtæ. Sed in de agone chriſtiano. cap. 17. partes recitat *Auguſtin.* Nuſquàm (inquiẽs) Auguſti. tam vigere debere viſcera miſericordię, quàm in catholica eccleſia, vt tanquàm vera mater, nec peccãtibus filijs ſuperbè inſultet, nec cor
8 rectis difficilè ignoſcat. Nõ † enim ſine cauſa inter omnes apoſtolos huius eccleſiæ catholi cæ perſonam ſuſtinet Petrus: huic enim eccle ſiæ, claues regni cælorum datæ ſunt, cùm Pe tro datæ ſunt, & cùm ei dicitur, ad omnes dici tur: Amas me? Paſce oues meas. Debet ergo eccleſia catholica correctis & pietate firmatis filijs libenter ignoſcere, cũ ipſi Petro perſonã eius geſtãti, & cùm in mari titubaſſet, & cũ do minum carnaliter à paſsione reuocaſſet, & cũ aurem ſerui gladio præcidiſſet, & cũ dominũ ipſum ter negaſſet, & cũ in ſimulationem po ſtea ſuperſtitioſam lapſus eſſet: videmus ve niam eſſe conceſſam, eumq; correctum, atq; firmatum, vſq; ad dominicæ paſsionis gloriã peruenisse. Itaq; poſtquàm perſecutio p Aria nos hęreticos facta eſt: ac poſteaquàm pax, quam quidem catholica in domino tenet ec cleſia, à principibus ſeculi reddita eſt: Epiſco pi, qui perfidię Arianorum in illa perſecutio ne conſenſerant, multi correcti redire ad ca tholicam delegerunt, damnantes ſiue quod crediderant, ſiue qđ credidiſſe ſimul auerant.

Hos

Hos eccleſia catholica materno recepit ſinu, tãquàm Petrum poſt fletum negationis per galli cantum admonitum, & tanquàm eundẽ poſt prauam ſimulationem Pauli voce correctum. Hanc illi matris charitatem ſuperbè accipientes, impiè reprehendentes: quia Petro poſt galli cantum ſurgenti non gratulati ſunt cũ Lucifero, qui manè oriebatur, cadere meruerunt. Hæc ille. AVTHOR. Tene hîc in ſumma cauſam, qua Petrus plus alijs omnib⁹ ſuſtinebat perſonam cõmunis eccleſiæ Chriſti in ſuſcipiendo claues pro tota eccleſia, pro dimittendis peccatis. Non quia humilior, nõ quia miraculis crebrior, nõ ſanctitate vitę prę celſior (vt tu ſine authoritate gloſſaſti) ſed qa poſt multa ſcelera ſurgens ad gratiam, recolẽs ſui caſus eſſet ad ignoſcendum paratior, ſecũdùm proprietatem matris eccleſiæ. At cùm omnia prædicta mala poſt acceptionem clauium ipſi contigerant, quantum ad poteſtatẽ acceptam, quid ipſi, & priori Petro, cui eſt omnino in vita diſſimilis? Num erat Petrus negans, Petro ſimilis confitenti? aut Petrus percutiens, Petro ſimilis patienti? Et curre per ſcripturas ſi vnquàm claues poſtquàm Chriſtus eas ipſi commiſerat, amiſit. Et ergo claues eccleſiæ ſunt ad delendum peccata, non illæ claues iudaicæ ad prædicandum remiſſorẽ Deũ, quia non illas claues ſuſcepiſſet Petrus iam in perſona eccleſiæ, cùm antè in prophetis, & patribus erant acceptæ. Sed planè arguit hîc Auguſtinus, quòd illas ſuſcepit ad delendum peccata: & hoc non propter ſanctitatem vitę, ſed potiùs poſt titubationem, poſt verecundiam, poſt trinam perfidiam, poſt vulneris vltionem, & poſt ſimulationis ſuperſtitionem peruerſam, propter experientiam veniæ, & per hanc in alios veniæ largitatem. Iam quære prudenter, quid ad epiſcopum talem, vel talem de poteſtate Petro commiſſa? Ego dico in perſona eccleſiæ, non quia ſanctus eſt vita, aut ea diſtortus, ſed quia pro vniuerſa eccleſia in ſuis aptis miniſtris hanc Petr⁹ ſuſcepit, ideo in hæreditatem pręceſſoris iſte ſuccedit. Non igitur Petrus accepit illas claues propter ſuum meritum perſonale: non enim tunc eſſent ex gratia, quia ſi ex gratia, non ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia. Ad Roma. 11. Nec tunc perſonam eius dominus attendit, ſed in vna maſſa totam eccleſiam, quãtò magis non meritum Petri, ſed nec ſuppoſitum? Vnde ſermone. 115. tertiæ partis ſer
Auguſti. monum, qui incipit, Iſtum vobis diem. *Auguſtinus*. Dominus Ieſus diſcipulos ſuos ante paſsionem, ſicut noſtis, elegit, quos apoſtolos appellauit. Inter hos penè vbique Petrus ſolus totius eccleſiæ meruit geſtare perſonam. Propter ipſam perſonam, quam totius eccleſiæ ſolus geſtabat, audire meruit: Tibi dabo claues regni cælorum. Has claues non homo vnus, ſed vnitas acccepit eccleſiæ. Hinc ergo Petri excellentia prædicatur, quia ipſius, & vniuerſitatis, & vnitatis eccleſiæ figuram geſsit, quando ei dictum eſt: Tibi dabo, quia omnibus traditum eſt. Nam vt noueritis eccleſiam accepiſſe claues regni cælorum, audite in alio loco, quid dominus dicat apoſtolis ſuis: Accipite ſpiritum ſanctũ. & continuò. Si cui dimiſeritis peccata, dimittentur ei, ſi cuius tenueritis, tenebuntur. Hoc ad claues pertinet, de quibus dictum eſt, quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt in cælo. Sed hoc Petro dixit: vt ſcias, quia Petrus vniuerſæ eccleſiæ tunc perſonam gerebat. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ne meritis vnius hominis Petri reputarentur claues datæ, non, inquit, homo vnus, ſed vnitas eccleſiæ accepit. Et quando ei dictum eſt: Tibi dabo: omnibus traditum eſt hoc dictum. Sic item habet *Auguſtinus* ſupra. 73. ſermone de reſurrectione Chriſti in eadem parte ſermonum. Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Tibi dabo claues regni cælorum: & quæ ſolueris in terra, ſoluta erunt & in cælo: & quæ ligaueris ſuper terram, ligata erunt & in cælo. Fides hęc meruit audire, non homo. Nam ipſe homo quid erat, niſi quod ait pſalmiſta, Omnis homo mendax? Hæc ille. AVTHOR. Ecce ſi merita Petri penſantur comparata ad donũ Chriſti, mendacia ſunt, & peccata Sed ergo non Petrus homo ibi attenditur, qui ſtatim pòſt Satanas eſt dicendus, huic Petro futurus repentè diſsimilis. Sed fides eccleſiæ reſonans per os Petri, & in hac fide Petri recompenſationem accipit vniuerſalis eccleſia clauium poteſtatem. Claues autem illas ſpecificat Auguſtinus contra claues æquiuocas Witcleff dimiſsionis, & retentionis criminũ humanorum. Si cui dimiſeritis peccata, dimittentur ei: ſi cuius retinueritis, tenebũtur. Hoc ad claues pertinet, de quibus dictum eſt, Quę ſolueritis in terra, ſoluta erunt in cælo, inquit Auguſtinus. Quid planius contra fictitias Witcleff, dicentis non eſſe has dimiſsionis & ſolutionis, retentionis & ligationis peccatorum, ſed prædicationis, aut dictionis, quòd Deus remittit? Quomodo clariùs vincendus eſt Witcleff, cùm dicit aſſertiuè, Petrum Idem.

nunquàm accepiſſe ſuper ſe huiuſmodi pote ſtatem? Auguſtin⁹ palàm dicit: hoc ad claues illas pertinet, Quæ ſolueritis in terra &c. Et
Ambroſius libro. 3 de ſpiritu ſancto. capite. 17. *Ambroſius.* Bonum mihi domine lex oris tui, ſeruo tuo præceptum tuum. Vnũ te eſſe cum patre ipſe dixiſti. Qui hoc credidit Petrus, claues regni cælorum accepit, & ſui ſecurus peccata dona uit. Qui hoc non credidit Iudas, impietate ſua ſe laqueo ſtrangulauit. Hæc ille. AVTHOR. Audis ne? Petrus claues regni cælorum accepit, & ſui ſecurus peccata donauit. Quomodo ergo non ſuper ſe poteſtatem illam accepit? Accepit planè: nec Chriſti donum abiecit. Et ideo accepit hanc poteſtatem, & claues regni cælorum, quia credidit. Iudas autem, quia poteſtatem Petri non credidit, laqueo ſe ſtrangulauit. Sic item de perfidis Witcleuiſtis, & o mnibus detrahẽtibus poteſtati: libro. 1. de do
Auguſtin. ctrina Chriſtiana. capite. 3. *Auguſtinus.* Has igi tur claues dedit eccleſiæ ſuæ, vt quæ ſolueret in terra, ſoluta eſſent & in cælo: & quę ligaret in terra, ligata eſſent & in cælo, ſcilicet, vt quiſ quis in eccleſia eius dimitti ſibi peccata non crederet, non dimitterentur. Quiſquis autem crederet, ſeq; ab his correct⁹ auerteret, in eiuſ dem eccleſiæ gremio conſtitutus, eadem fide atque correctione ſanaretur. Hæc ille. AV = THOR. Aduerte, quòd has claues dedit Chri ſtus eccleſiæ, vt quæ ſolueret in terra, ſoluta eſ ſent in cælo: non quæ ſolueret Chriſtus in cæ lo, prædicarẽt ſoluta eſſe in terra. Ita ergo per has claues peccata dimittuntur, non in cælo tantùm, aut primùm, ſed in eccleſia eius in ter ra hac, & tunc demum in cælo. Et quiſquis nõ credit ſic peccata ſibi dimitti in eccleſia, non dimittuntur alicubi, etiam nec in cælo. Vt pa teat quàm falsè Witcleff aſſumit, quòd null⁹ peccata dimittit in terra, niſi Deus priùs ea re mittat in cælo. Ordo enim euangelij pla nè opponitur; dicens priùs ea re-mittenda in terra, & tunc ſol-uẽtur in cælo, vt tãquàm à minore iudice ſen tentia referatur ad maiorem iudicẽ cõ firmã-da.

¶ Alia poſitio de clauibus, & di-miſsione peccatorum.

CAP. CXLVI.

SVMMA.

1 *Deus quòd ſoluat à peccato, & homo etiã. Et quo modo aliter ſoluat Deus, & aliter homo.*

2 *Deus quòd non ſolus ſoluit, & ſacerdos oſtendit, ſed uterq; ſoluit, & ligat. Et quid ſuper hoc di cat Chryſoſtomus de ſacerdotibus legis ueteris, & noſtris.*

3 *Witcleff, qui ut eccleſiaſticæ detrahat poteſtati, contra ſucceſſorẽ Petri, merita Petri obtẽdit, Au guſtini, & Ambroſij authoritatibus cõfutatur.*

DVm autem in hac re de clauium quidditate verſamur, opportunè tangi poſſunt, qui dicunt ſacer dotes non verè dimitte-re, vel donare peccata, ſed dimiſſa oſtẽdere. De quorum aſſertione in ſententijs ſuis *Hugo.* Di- Hugo.
cunt quidam, quòd quando ſacerdos dicitur ſoluere, non eſt aliud, quàm ſolutum oſtende re. Similiter dicitur ligare, id eſt, ligatum oſtẽ-dere. Et hæc videntur probare iſtis authorita-tibus. Ait dominus in propheta. Ego ſolus de leo iniquitates, & peccata populi. Item *Ambro* Ambroſius
ſius. Ille ſolus dimittit peccata, qui ſol⁹ pro pec catis noſtris mortuus eſt. Sequitur. Sed iſtas authoritates ita interpretari debemus, vt non auferamus quam Deus poteſtatem tribuit ho minibus. Dicit nãq; ipſa veritas, Quorum re miſeritis peccata, remittentur eis. Item poſt-quàm Lazarum Chriſtus ſuſcitauit, ait diſci-pulis ſuis. Soluite eũ: hoc nõ fuit tantũ ſolutũ oſtẽdere, ſed ſoluere. Dicẽdũ eſt itaque, quòd
1 †& Deus ſoluit à peccato, & ꝙ homo ſoluit, ſed aliter Deus, & aliter homo. De⁹ ex ſemet-ipſo, & per ſemetipſum quando vult peccata dimittit. Homines non ex ſe, ſed ex gratia in eis, & per eos operante, peccata dimittunt. Et ita verum eſt, quòd ſolus Deus peccata dimit tit, ſicut & illud. Tu es ſolus, qui facis mirabi-lia. Et tamen non negatur, quin & homines miracula faciant: ſed non ex ſe, ſicut Deus ex ſe. Hæc ille. AV THOR. Hoc ipſo modo lo quebatur eccleſia Chriſti diebus *Ambroſij*: ſi-cut ipſe ſcribit libro. 1. de ſpiritu ſancto. capite 8. Nullus peccata donat, niſi ſolus Deus. Quis Ambroſius
magis peccata donat? Nunquid angelus do-nat? nũquid archãgelus? Non vtiq;: ſed donat ſol⁹ pater, ſolus filius, ſol⁹ ſpiritus ſãct⁹. Nemo autẽ qđ non poteſt donare, poteſt vitare. Sed fortaſſe dicit aliquis quia & Seraphim dixit Eſaiæ. Ecce tetigi hæc labia tua: & abſtuli ini- Cap. vj.
qtates tuas, & peccata tua circũpurgaui. Seq-tur.

tur. Sed etiam ſi Seraphim abſtuliſſet peccata, quaſi vnum vtique de miniſtris Dei ad hoc erat miniſterium deſtinatum. Sic enim dixit Eſaias. Quia miſſus eſt ad me vn⁹ de Seraphim. Et ſpiritus quidem miſſus dicitur: ſed Seraphim ad vnum, ſpiritus ad omnes. Seraphim mittitur in miniſterium: Spiritus operatur myſterium. Seraphim quod iubetur exequitur: Spiritus quod vult diuidit. Seraphim de loco ad locum tranſit: non enim complet omnia, ſed ipſum repletur à ſpiritu. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ponens primò, quòd ſolus Deus peccata donat, ad hoc tandem deſcēdit, quod creatura miniſtrando dimittit. Et li.
Ambroſius 3. ibidem cap. 18. idem *Ambroſius*. Nunc videamus vtrū peccata donet ſpiritus. Sed hoc dubitari non poteſt, cùm ipſe dominus dixerit: Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Ecce quòd per ſpiritum ſanctum peccata donantur. Homines autem in remiſsione peccatorum miniſteriū ſuum exhibent, non ius alicuius poteſtatis exercent. Neq; enim in ſuo, ſed in patris, & filij, & ſpiritus ſancti nomine peccata dimittunt. Iſti rogant dimittas: donat humanum enim obſequium, ſed munificentia ſupernæ eſt poteſtatis. In baptiſmo quoque peccata donari non eſt ambiguum. Hæc ille. AVTHOR. Quàm expreſsè docet Ambroſius, quod docuit Hugo ſuperiùs, Deū ſcilicet donare peccata per ſeipſum: hominem per miniſteriū, alioquin non poſſet verum donum Chriſti eſſe hominibus, Accipite ſpiritum ſanctū, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Et de obiectis correſpondentibus huic dimiſsio
Hugo. ni bene ſubdit ibidem *Hugo*. Sed vt apertiùs videamus, qualiter Deus ſine homine ſoluat, & qualiter per hominē, inſpiciamus priùs quomodo ipſe peccator ligatus ſit. Duobus enim modis peccator ligatus eſt, cæcitate mentis, & pro ea debito futuræ damnationis. Peccato enim, & pœna peccati tenetur. Per veram cordis contritionem ſoluitur à cæcitate mentis. Qui enim mortuus fuerat, iam viuit: & quia viuit, interiùs illuminatus eſt. Sed tamen adhuc debitor eſt, donec ſatiſfaciat eccleſiæ. Ecce qui iam de monumento prodijt, ſi adhuc ligatus eſt, quia à debito futuræ pœnæ nondum ſolutus, venit ad ſacerdotem, non vt ſe iuſtum oſtendat, ſed peccatorem. Confitetur peccatum ſuum ſacerdoti, qui ei condignam ſatisfactionem iniungit. Non enim ad arbitrium ſuum, ſed iuxta arbitrium ſacerdotis ſatisfacere debet, & tunc eum ſacerdos abſoluit à debito damnationis futuræ, id eſt, Deus per ſacerdotem. Hæc ille. AVTHOR. Huc ergo cōduxit tractatum ſermo Hugonis, quòd ſacerdos verè ſoluit homines, & verè ligat, dimittit peccata, & retinet, ſed miniſterium exhibens, non poteſtatem ſuam, ſed magis diuinam exercens. Et ſemper recurritur in priorem ſententiam Auguſtini, quòd qui de monumento prodijt, nondum ad ambulandum liber eſt, donec à ſacerdote locum diſcipulorum habente à reatu ſoluatur, ſicut ſermone.
45. de verbis domini docet *Auguſtinus*, dicens. Auguſti.
Reuixerunt, quibus diſplicet quod fuerunt, ſed reuiuiſcentes ambulare non poſſunt. Hæc ſunt vincula ipſius reatus. Opus eſt ergo, vt qui reuixit, ſoluatur, & ire permittatur. Hoc officiū diſcipulis dedit, quibus ait. Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt & in cælo. Hæc ille. AVTHOR. Soluunt ergo diſcipuli Chriſti vincula vera reatus, & in eis Deus. Vnde. libro. 3. de pœnitentia *Ambroſius*. Neq; enim Ambroſius
ſcilicet Petrus, poterat dubitare ꝺ Chriſti munere, qui ſibi ſoluendorum peccatorum dederat poteſtatem, præſertim cùm verſutijs hæreticorum locum non deberet relinquere. Sequitur. Sed apoſtoli hoc habentes ſecundùm Chriſti magiſterium, pœnitentiam docuerūt, ſpoponderunt veniam, culpam relaxauerūt. Hæc ille. AVTHOR. Iunge hæc prædictis Auguſtini, & habebis, quòd diſcipuli ſecundùm Chriſti magiſterium culpam relaxauerunt, dicentis eis, Quæ ſolueritis in terra, ſoluta ſunt in cælo. Et in hoc accepit primò Petrus ex Chriſti munere poteſtatem ſoluendi peccata in ſeipſo, quanuis concurſu diuino. Nec hoc dubitauit Petrus ſe poſſe, ne locum daret hæreticis, hanc viam pœnitendi negantibus. Sicut enim non aliud facit artifex, a-
2 liud ſecuris, ſed vterque ſecat, ita † non ſolus Deus ſoluit, & ſacerdos oſtendit, ſed vterq; ſoluit, & ligat. Nam mundatum oſtendere, ſacerdotum erat veteris legis. Noſtri autem ſacerdotes hoc habent efficere, prout ſubtiliter diſtinguit in. 3. libro. dialogo. capite. 5. *Chry-* Chryſoſto.
ſoſtomus, dicens. Et quidem ſacerdotes in veteri teſtamento habebant poteſtatem curandi corporis lepram, imò non curandi, ſed oſtēdendi eos tantùm, quos conſtabat fuiſſe mundatos. Et noſti quantus ibi imminebat labor. At hi non corporis lepram, ſed immunditiam mentium non ex parte probandi, ſed omnifariam mundandi obtinent poteſtatem. Propter quod qui deſpiciunt, magis mihi rei, quàm Dathan, & Abiron videntur, digniq́ue maiore ſupplicio. Quoniam illi & ſi indebitum honorem vſurpare voluerunt, tamen

men magnam habebant miniſterij ipſius æſti
mationem,cuius ſe velle fieri participes vel te
meritate docuerũt. Hi verò quantò huic offi-
cio plus honoris acceſsit,& in gloriã ꝓmouit
ampliſsimã,tantò ex aduerſo plùs quàm Da-
than,& Abiron, atq; auſu maiore delinquũt.
Neq; enim æquale peccatum eſt indebitum
honorem velle peruadere: & quod tã magnũ
eſt audere deſpicere. Sed tãtò graui⁹ eſt iſtud
illo,quãtum diſtat inter ambitum, atq; deſpe
ctum. Quis ergo adeò infelix bona tanta con
temnat? Non puto prorſus talem inueniri,ni-
ſi fortè,qui aſtutia diaboli commouetur. Nõ
ſolùm in cõdemnationibus, ſed in beneficijs
maior virtus ſacerdotibus data eſt,quàm car-
nalibus parentibus noſtris. Sequitur. Hi verò
laborantem animam,& iam iamq; perituram
ſaluauerunt frequenter,alios de graui condẽ-
natione liberantes,alios verò nec in leuem ſi=
nentes incidere. Nec verò hoc ſolùm docen-
do,ac monendo faciunt,ſed etiam orationib⁹
adiuuando. Nec ſolùm quando nos regene-
rant, ſed etiam deinceps poteſtatem habent
indulgendi peccata. Hæc ille. AVTHOR. Vi
dete iam conſpicuè,doctor iſte Grẽcus ſanct⁹
Ioannes Chryſoſtomus, vnà cùm ſancto vi-
ro Baſilio,cui contulit in dialogo præſenti ſer
monem,hæc noſtra dubia de poteſtate ſacer
dotum amouit,& reſecauit errores. Contra o
pinantes erroneè,quòd ſacerdotes Chriſti ſol
uunt, aut ligant ſolũ oſtendendo ſolutos,aut
ligatos: Chryſoſtomus dixit hoc feciſſe legis
veteris ſacerdotes: ſed ſacerdotes Chriſti in o-
mni comparatione præſtantes,non corporis
lepram, ſed immunditiam mentium,non ex
parte probandi,ſed omnifariam mũdandi ob
tinent poteſtatem. Contra Witcleff,& ſuos ſe
ctatores,qui dicũt ſacerdotes Chriſti per præ
dicationem,aut dictionem,quòd Deus pecca
ta dimittit,aut retinet: ligat, aut ſoluit: non au
tem per aliquam poteſtatẽ acceptam. Sic au-
tem ſoluit,aut ligat Chryſoſtomus, quòd nõ
ſolùm monendo,aut docendo,ſed etiam ora-
tionibus adiuuando hoc faciunt, intelligens
orationes ſacramentales,quia ſubdit. Nec ſo-
lùm quando nos regenerant, ſed etiam dein-
ceps poteſtatem habent indulgendi peccata.
Vtrunq; ergo errorem oſtendentium,& prę-
dicantium in mutilationem ſacerdotalis pote
ſtatis inuẽtum iam deiecit Chryſoſtomus, &
veram poteſtatem indulgendi peccata ſacer-
doti chriſtiano concedit. Quã quidẽ poteſta-
tem tanta veneratione ſuſtollit, tam magnifi
cã prædicat, vt illam nihili pendentes omnes
Witcleuiſtas dicat multò peiores Dathan, &
Abiron, quos hians terra abſorbuit, quantum
diſtat inter ambitum, & deſpectum. Ita ergo
confeſsio ſacramentalis, & abſolutio ſacerdo
tis non erat ſine vſu percelebri tempore Chry
ſoſtomi inter Græcos. Sed inter omnes detra
hentes eccleſiaſticæ poteſtati quis ſceleratior
iſto Witcleff? Qui ne parcat blaſphemijs, ad
ſcholam Donatiſtarum ſe tranſfert, vbi con-
tra omnes ſanctiones patrum didicit à culpis
miniſtrorum Chriſti prodere ſacramenta. Re
ſumo verbum eius ſuprà, quantum ad illud di
ctum Chriſti, Quodcunq; ligaueris ſuper ter-
ram &c. Quærat fidelis à pſeudoẽpiſcopo, ſi
ex ſanctitate vitæ ſuæ,quæ ſit vitæ Petri ſimi- VVitcleff.
lis, ſit verus Petri vicarius. Quòd ſi præſum=
ptuoſus hypocrita frontosè ſic ſe aſſerit, quæ
ratur prudenter ſimilitudo vitæ illius ad Pe-
trum. Sequitur. Et cùm non probat, nec ſuffi-
cit probare,quòd ſit verus Petri vicarius, aut
membrorũ eccleſię,quid ad illum,quòd Deus
beato Petro poteſtatem huiuſmodi repromi
3 ſit? Hæc Witcleff. AVTHOR. Quis † pla-
niùs errat ſecundùm hæreſim Donati? quis a-
ptiùs imitatur Nouatum? Hi hæretici, & eorũ
ſequaces contra poteſtatem malignantes ec-
cleſiæ, confunduntur authoritate ſcripturæ,
donec ad ſcandala veniãt perſonarum. Et ibi
ſub criminibus hominum crimina & ſcanda-
la ingerunt poteſtati. Vnde libro de quæſtio
nibus veteris & nouæ legis capite. 102. *Augu-* Auguſtin.
ſtinus. Si in Chriſtum facta confeſsio dat ſalu-
tem,vbicunq; apud quemcunq; integra fue-
rit hæc confeſsio,habet ſalutem. Itaque ſi con
feſsionis hui⁹ traditio corrupta eſt apud nos,
aut ſenſus immutat⁹,rectè hęc accuſas. Si enim
hoc manet in nobis,ſicut inter vos, negando
hoc,& te negare videris,ſed fidei miniſtros ac
cuſas. Fac verum eſſe, quanuis probare non
poſsis,quod tamen ab his audierunt? Verum
eſt quod audierunt,aut falſum: nec enim ſi vi-
tioſus verum dixerit, non erit verum, quia à
vitioſo dictum eſt: cùm alia cauſa ſit conuerſa
tionis,alia profeſsionis. Nonne perſecutor o-
dio Chriſtiani nominis profeſsionem perſe-
quitur,non conuerſationem? Sequitur. Dolo
enim hoc proponis,vt iuſtam cauſam videa-
ris habere ſchiſmatis. Nam non ignoras in
hac re meam de me teſtificationem requiri,
non alienam,& hoc verum haberi, quod ego
fuero confeſſus,nõ quod alter negauerit. Ma
nifeſtum eſt itaq; liberos eſſe eos, qui amore
Chriſti,non diſquirentes hominum actus, ad
fidem eius conſequendam concurrunt, hoc
eorum probantes, quod ſibi vtile norunt,
id eſt, vt traditionem fidei, quæ de Chriſto
eſt,con

eſt, conſequantur. Nam qui præter miniſteriū aliquid aliud hominis in hoc reputat neceſſarium, traditione facit iniuriam. Minùs enim ſentit de gratia Dei. Quando enim niſi meritum hominis affuerit, negat donum Dei proficere deuoto ſibi, aut potiorem, aut parē facit hominem traditioni, cùm longè ſit meritum hominis ab hoc officio. Sicut de hac eadem re dicit Apoſtolus Paulus. Ego plātaui, Apollo rigauit, ſed Deus incremētum dedit. Itaq; neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Hæc ille. AVTHOR. Tibi reſpondit Auguſtinus mi Witcleff iam obiurganti epiſcopum. Tu vocas hypocritam magnus hypocrita, eo quòd iuxta euangelium Ieſu Chriſti, feſtucam vides in oculo fratris tui, alicuius criminis venialis: trabem magnæ hæreſis in oculo tuo non cōſiderans. Quantùm ad illud dictum Chriſti in quis: Quodcunq; ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis, quæratur à pſeudoëpiſcopo de ſanctitate vitæ ſuæ, an ſit Petro ſimilis. Iam de poteſtate loqui debuimus, vnde profeſsionem noſceremus, non conuerſationem. Auguſtinus tibi dicit, Qui præter miniſterium aliquid aliud hominis reputat neceſſariū, traditioni facit iniuriam, id eſt, poteſtati commiſſæ. At quid intendis? Nunquid parificare vis dona hominū donis diuinis, ita vt ſi tantū habeat de ſanctitate, tantū habeat poteſtatis, & ſi minus, minus? Nec ipſe Petrus ſanctitate vitæ ſuæ hanc meruit poteſtatem. Ipſe autem Paulus dixit, quòd comparatus miniſterio nihil erat. Non (inquiens) qui plātat eſt aliquid, neq; qui rigat? Attamen ſi fidei noſtræ miniſtros accuſas, fac verum eſſe, quod imputas. Quia ſi dicas ab officio remouendum, qui ſanctus non eſt, tu non iuberes vt ſanctum ſe probet, ſed potiùs probare debuiſti nō ſanctum, vt per iuſtitiam amoueres. Quod ſi non probes, ad quem poteſt pertinere crimen falſum quod obijcis, niſi ad te? Sicut itē patribus tuis Donatiſtis ſic ſicut tu iam falſa crimina impu
Auguſt. tantibus, libro. 2. contra Petilianum. cap. 6. reſpondet *Auguſtinus*. Sequeris enim iam, & epiſcopos nominas, quos de traditione codicum ſoletis arguere, de quibus & nos ſolemus reſpondere. Aut non probabitis, & ad neminē pertinet: aut probabitis, & ad nos nō pertinet. Suā enim ſarcinā portauerūt bonā vel malā: & bonā quidē credimus, ſed qualēlibet tamē bonam ſicut veſtri mali, nec ipſi veſtrā, nec vos ipſorū: ſed veſtrum omniū communis peſsima ſarcina, ſchiſma eſt. Hæc ille. AVTHOR. Proba ergo diſsimilitudinem poteſtatis per malam vitam epiſcopi, ſi quid potes, & proba item malam vitam epiſcopi, quam totiens ſciſcitaris. Et in fine videbimus, ſi per vitam ſuam ſimilem ſancto Petro cęleſtem illam poteſtatem poterat mereri Gregorius, aut item Auguſtinus, Hilarius, Ambroſius, Martinus, Nicolaus, aut ſanctus Baſilius. Scio dices, nec vllus papa, vel epiſcopus à diebus Vrbani papæ & martyris propter dotem, quam admiſerunt, vt amitterent paupertatem. Quæſito autem verſus ſurſum, quem putas inuenies in humilitate & labore Petro conſimilem? Ergo poteſtatem illam Petro Chriſtus dedit, non eccleſiæ, aut (quod ſuſpicor te velle fateri) eam ſeruatam dices, aut ſuſceptam de nouo per eccleſiam Lollardorum. Ipſi Witcleuiſtæ iudicio ſuo in humilitate & paupertate ſunt Petri ſequaces, & ideo in poteſtate non impares. Magna fraus Satanæ, quæ excæcat ſic homines, vt dicant ſicut Donatiſtæ, inter eos ſolos Chriſti eccleſiā, qui pauci ſunt, & miſeri, & non inter omnes ſanctos patres, qui mortui ſunt, ſed Deo viuunt, nec à ſolis ortu vſq; ad occaſum extenſam, vt probat centies Auguſtinus. Si fidelis arguat Witcleff, non fugiet hanc veterem hæreſim, ducetur enim ad hoc ſuis principijs. Qui dicit ſpiritualem poteſtatem abeſſe propter aliquem diſsimilitudinem ſanctitatis, aut quia non poteſt per prædeſtinationem ſe probare membrum eccleſiæ, qualiter ipſe poteſtatem, aut membrationem ſuam probat? qualiter item conſcientiam ſimpliciter accedentium non inuoluit? Audi quid in prædicto loco de quæſtionibus nouæ legis & veteris conſequenter inuehit *Auguſtinus*. Quid facit in hac re, ſi bonæ, aut Idem.
malæ vitæ ſit, qui verba ſolennia tradit, cùm fides deuota quæratur percipientis, an ea quę audit, toto animo credat? Nunquid ſi malæ vitæ ſit qui tradit, impedimentum faciet percipienti, ne credat quæ audit credenda, vt peccatum eius intret in cor eius ne credat? Aut Deus, qui iuſtus eſt, deſpicere habet deuotum ſibi propter peccatum eius, quem ipſe patitur eſſe in ordine? Nec homo ſic iudicat, quē conſtat falli. Si ita eſſet, & homo cauſam ſuam ageret, nonne diceret Deo? Quis ſit iſte, cuius cauſa me deſpicis, neſcio. Ego ad eum tui cauſa acceſsi, quia tuus dicebatur antiſtes. Te quę ſiui, te deſideraui, tibi credidi, de homine nihil ſperaui. Quare eius ergo mala obſunt, quē neſcirem niſi te quæſiſſem? Si bona eius mihi poſſent proficere, iuſtum videretur fortè, vt & mala eius obeſſent mihi. Sed ſicut bona eius, ſi dubiè credidiſſem, nihil prodeſ-

ſent:

ſent, ita & mala eius nihil obeſſe mihi debent bene credenti. Ego enim verbis eius fidem dedi, quæ à te data dicũtur, quæq; te inſpirãte loquuntur, de te promittũt. Huic de ſe nihil credidi, nec geſtis eius, ſed fidei, quæ ex te eſt, me copulaui. Secundũ hoc integra eſt cauſa credentis. Aduocatorum enim more accipe antiſtites. Nunquid poterit vita eius ſi turpis eſt, obeſſe cauſæ ſuſcepti? Perſona enim aduocati nec obeſſe, nec ꝓdeſſe poterit. Qualis enim fuerit cauſa, ſic reſpõdebitur ei. Sic ſunt & qui volunt chriſtiani fieri. Accedũt ad antiſtitẽ, dicũt ei vota ſua. Ille facit verba eccleſiaſtici. Si enim vota ſunt, ſuſcipiuntur à iudice, in quo ille, aut obeſſe non poterit, aut prodeſſe, quippe cùm nec cauſam ſui ſuſcepti nouerit. Deo enim iudici ſoli cognitum eſt, quis qua mente accedat. Antiſtitis ergo eſt delegato ſibi fũgi officio. Iudicis autem, aut ſuſcipere, aut renuere cauſam ſuſcepti. Ipſe enim inuenitur dixiſſe: Filia, fides tua te ſaluã fecit. Vides itaq; nullius adiutorio, ſed vnumquẽq; fide ſua ſaluari. Hoc enim Deus decernit, vt ſi non dubitet, eſſe quod voluerit conſequatur. Hæc ille.

AVTHOR. Ergo vita antiſtitis ſi bona eſt, poteſtati non proficit, ſi mala, poteſtatis executioni nõ obuiat. Nullius enim homnis merito, ſcilicet perſonali, ſed ſola fide baptizatus ſaluatur. Pœnitens ſi poteſtati abſoluentis credat, nec dubitet, reconciliatur: quia non geſtis confeſſoris ſui ſe commendat, nec aliquid quęrit in eo, quod illius eſt, ſed Dei: Dei eſt enim abſoluentis officium, diuina poteſtas. Iam vide quàm verè, quàm catholicè iuſsit Witcleff petere ab epiſcopo poteſtatem Petri habente an item ſanctitatem haberet & Petri. Quod ſi non, quid ad epiſcopum de poteſtate Petri? Vnde in expoſitione ſecũdæ epiſtolæ ad Timotheum ſuper hunc locum. Et vocauit vocatione ſancta. *Ambroſius.* Vocatio ſancta eſt, cùm electi ſunt ad gubernandum populum ſanctum Dei. Ad ſanctã autẽ ſenior vocatur, qui dux eligitur ſanctitatis. Non ſecundũ merita veſtra verum eſt: quia ſi ad liquidũ quæras, nullus hominum dignus poteſt videri vicarius eſſe Chriſti. Omnes enim, quos elegit, priùs fuerant peccatores. Quantũ verò ad rẽ ipſam omnes indigni ſunt. Sed ſecundũ propoſitum ſuum, & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu, ante tempora ſecularia. quoniam dignatione ſua Deus olim decreuit peccatores ſaluos facere. Præſcius enim fuit Deꝰ quid futurum eſſet in homine antequàm faceret eum, & ſi peccaret, quomodo redintegraretur: prædeſtinauit, quo tẽpore, & per quos, & qua ratione ſaluari poſsint, vt neq; merito ſuo, qui ſaluantur, neq; horum, per quos vocantur, ſed Dei gratia præſtari videatur per fidem Chriſti. Hæc ille.

Ambroſius

AVTHOR. Videãt nunc ſinguli Donatiſtę & Witcleuiſtæ, quòd vocatio ad gubernandum ſanctum populum Dei eſt eius electio. Videant electionem iſtã ſiue per Deum, ſiue per hominem, non eſſe ꝓpter pura merita ſic electi, ſed per Dei gratiã ante tempora ſecularia ſic vocantis. Quia ſi ad liquidum quæras, nullus hominum dignꝰ videri poteſt eſſe vicarius Ieſu Chriſti, inquit Ambroſius. Quid igitur contra ſucceſſorem Petri merita Petri obtendis? Compara etiam, ſi potes, merita & vitam Petri ad merita Ieſu Chriſti, ſi dignus eius vicarius fieri potuit ſimilitudine meritorum. Saluo præiudicio ſancti Petri audacter dico, quòd ſi ad liquidum quæras, nec Petrus ex meritis ſuis dignus potuit videri eſſe vicarius Ieſu Chriſti. Milleſies poſset talis Donatiſta confundi, quòd tam ꝓcurat pro parte ſua rationẽ hæreticã ab orthodoxis patribus milleſies cẽties repercuſſam.

¶De trina blaſphemia Witcleff contra confeſsionem eccleſiæ, pro manuum impoſitione, ampla poteſtate Papæ, & ſacerdotum multiplici ambitione

CAP. CXLVII.

SVMMA.

1 *Blaſphemia prima Witcleff contra confeßionem eccleſiæ pro manuum impoſitione, ſanctorum Hieronymi, Chryſoſtomi, Ambroſij, & Cypriani authoritatibus diluitur.*

2 *Blaſphemia Witcleff ſecunda pro ampla Papæ poteſtate. Et ad eam ex Auguſtino reſponſio.*

3 *Blaſphemia Witcleff tertia contra Chriſti eccleſiam pro lege confeßionis de multiplici ſacerdotum ambitione. Et plura ibi contra eam ex Ambroſio & Gregorio adducuntur.*

MAnus impoſitio ſacerdotis in ſuſceptiõe pœnitẽtis, cũ prece myſtica, eò venerabilior creditur, ꝙ ab apoſtolis manauit in eccleſiã Ieſu chriſti. Sed hũc ritũ ſacrum Witcleff nõ ferẽs, luciferna (inqt) foret ꝑſumptio homines adinuenire nouiter, ꝙ hũc vel illũ per im-

VVitcleff.

per impoſitionem manuum capiti abſoluũt ſimpliciter à peccato. ca. 24. quarti trialo. Wit
1 cleff. AVTHOR. Scio equidem, q̃ in minori cauſa authoritate Chriſti diſcipuli eius ſuper ægros manus imponebant, & bene habebant. Nec tantùm ægros illos ſanantes in corpore, ſed per pœnitẽtiam ſalutarem, ſicut fecit Chriſtus, eos ſanabant à crimine, & robo rabant in fide. Manus imponebant baptizan tes, confirmantes, ordinantes, reconciliantes, & cuncta penè ſacrarum manuum impoſitio ne complebant, authoritate ipſa commoniti legis antiquæ, in qua Aaron ſacerdos ſummus confitens peccata, & vniuerſa delicta filiorum Iſraël, iubetur ponere vtranq; manũ ſuper caput hirci emiſſarij, & imprecans capiti eius emittere in deſertum. Leuitici. 16. vbi figuram gerit hircus hominis peccatoris gerẽtis adhuc ſarcinam veteris hominis. Qui vet⁹ homo donec per orationem ſanctam ſeipſum ſubiecerit manibus ſacerdotis, nec vt deſertũ fiat, plenè deſeritur, nec in nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus fuerit, reformatur. Sic tangit legem in expoſitione Pſal. 28.
Hierony. ſuper minori breuiario *Hieronymus*. Vox domini intercidentis flammam ignis. Quotidiè in vnoquoq; noſtrum flãmam libidinis per confeſsionem & gratiam ſpirituſſancti intercidit, id eſt, per orationem ſacerdotis facit ceſſare, ſicut legimus per Aaron Deum feciſſe in deſerto. Vox domini concutientis deſertum. Anima quæ deſerta fuerat occupãtibus vitijs antè, ad verba pœnitentiæ commouebitur, vt exeũtib⁹ vitijs ex illa, habitabilis fiat Deo. Hæc ille. AVTHOR. Ecce per quotidianã confeſsionem, & gratiam ſancti ſpiritus vox domini intercidit flammam libidinis in vnoquoq; noſtrum, quam vocem domini exponit oratione ſacerdotis in fine confeſsionis, id eſt, per orationem ſacerdotis ceſſare facit, inquit Hieronymus, ſicut Aaron feciſſe legitur in deſerto. Et ea vox domini per eandem orationem ſacerdotis, & verba pœnitẽtiæ cõmonet animam, vt faciat deſertum diabolo, & habitaculum mundum Deo. Cur ergo dicit maledictus Witcleff hanc eſſe luciferinam præſumptionẽ, quòd per tales orationes vox domini abſoluat confitentes à crimine, & eadem vox per verba ſancta pœnitentiæ infligendæ commoneat animã facere locũ Deo. De qua quidem oratione intellexit ſanctus Iacobus in fine canonicæ, dicens. Oratio fidei ſaluabit infirmum: & ſi *in* peccatis eſt, dimittẽ
Chryſoſto. tur ei. ſecundùm expoſitionem *Chryſoſto* lib. 3. dialogorum ad Baſilium ca. 5. vbi dicit. Nec verò hoc ſolùm docendo, ac monendo faciũt (ſacerdotes ſupple) ſed etiam orationibus adiuuando. Nec ſolùm quando nos regenerant, ſed etiam deinceps poteſtatem indulgẽdi peccata. Infirmatur aliquis ex vobis, adducat preſbyteros eccleſiæ, & orabunt pro eo, vngentes eum oleo, & oratio fidei ſaluabit infirmum, & ſuſcitabit eũ dominus: & ſi in peccatis eſt, dimittentur ei. Hæc ille. AVTHOR. Ecce duo ſacramenta recenſuit, per quæ ſacerdotes indulgent peccata, baptiſmi, & pœnitentiæ, & hoc concomitantis ſacramentum vnctionis extremæ, quia & tunc, inquit, oratio fidei per ſacerdotem effuſa, ſaluabit infirmum: & ſi in peccatis eſt, dimittentur ei. Dicat nunc Witcleff perfidus & contumax ad ſanctum patrem Chryſoſtomum, luciferinam preſumptionem eſſe, quòd per manuum impoſitionem ſimpliciter ſacerdotes Chriſti dimittunt peccata. Ipſe enim hìc docet nos, quòd per regenerationem, & deinceps peccata dimittũt. Chriſtus item ſimpliciter dixit. Quorũcunq; remiſeritis peccata, remittuntur eis. Intellexit ergo eos remittere peccata, dicens, quorum remiſeritis. Vnde lib. 2. de pœnitentia bene infrà. *Ambroſius*. Videbatur (inquit) impoſsibile Ambroſius
per pœnitentiam peccata dimitti, conceſsit hoc apoſtolis ſuis, quia ab apoſtolis ad ſacerdotum officia tranſmiſſum eſt. Factum eſt igitur poſsibile, quod impoſsibile exiſtimababatur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce clara voce dicit Ambroſius, quòd Chriſtus conceſsit apoſtolis dimittere peccata hominum, & ab ipſis ad ſacerdotum officia per eccleſiam trãſmiſſum eſt hoc conceſſum. Si verò tantum inuides poteſtati, quæ per impoſitionem manuum præsbyteri depræſtatur, ab antiqua eccleſia ad nos vſq; peruenit, vt per manuũ impoſitionem in confeſsione pœnitens reforme tur. Vnde & venerandus antiſtes *Cyprianus* quoſdam ſacerdotes & diaconos valde increpat, quòd aliquos peccatores ad communionem admiſerunt ſine hac eccleſiæ diſciplina. epiſtola ſua. 9. in ordine intitulata ad martyres, & incipit, Solicitudo loci, vbi dicit. Cùm Cyprianus.
omnes milites Chriſti cuſtodire oporteat præ Aliàs Solicitudo.
cepta imperatoris ſui, tum magis vos præceptis eius obtemperare plùs conuenit, qui exẽplum cæteris facti eſtis & virtutis, & timoris Dei. Et vt credideram, presbyteros, & diaconos, qui illic præſentes ſunt, monere, & inſtruere vos pleniſsimè circa euangelium legis: ſicut in præteritis ſemper ſucceſſoribus noſtris factum eſt, vt diaconi ad carcerem commeantes, martyrum deſideria conſilijs

ſuis,

ſuis, & ſcripturarum præceptis gubernarent: ſic nunc cum maximo animi dolore cognoſco, non tantùm illis non ſuggeri diuina præcepta, ſed adhuc potiùs impediri, vt ea, quæ à vobiſipſis, & circa Deum cautè, & circa ſacerdotē honorificè fiunt, à quibuſdam presbyteris reſoluantur. Qui nec timorem Dei, nec honorē Epiſcopi cogitantes, cùm vos ad me literas direxeritis, quibus examinari deſideria veſtra, & quibuſdā lapſis pacē dari poſtulaſtis: cùm perſecutione finita conuenire in vnū cū clero, & recolligi cœperimus, illic contra Euangelij legē, veſtram quoq; honorificā petitionem, ante exomologeſin grauiſsimi, atque extremi delicti factā, ante manum ab Epiſcopo & clero in pœnitentia impoſitam, offerre pro illis, & Euchariſtiam dare, & ſanctū domini corpus prophanare audeant: cùm ſcriptum ſit, Qui ederit panē, aut biberit calicē domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis domini. Et lapſis quidē poteſt in hoc venia cōcedi. Quis non mortuus viuificari properet? Quis nō ad ſalutē ſuam venire feſtinet? Sed præpoſiti torū eſt, præceptū tenere, & vel properantes, vel ignorantes inſtruere, ne qui ouiū paſtores eſſe debent, lanij fiant. Ea enim cōcedere, quæ in perniciē vertant, decipere eſt. Nec erigitur ſic lapſus, ſed per Dei offenſam magis impelli tur ad ruinam. Hæc ille. AVTHOR. Attende Witcleff, quò vergit tota hæc increpatio præſulis. Ad hoc, q̄ ſine exomologeſi, id eſt, cōfeſſione vocali facta in ſpeciali: quia de crimine maximi, & extremi delicti, putà lapſus in perſecutione fidei, & ſine manuū impoſitione in pœnitētia epiſcopali, atq; cleri, ſacerdotes, & diaconi receperūt lapſos huiuſmodi ad ſacra myſteria ſanctæ euchariſtiæ. Et hoc dicit contra euangelij legem factum, & eos corpus domini probare hoc ipſo. Non dixit ſanctū panē corpus domini figurantē, vt det cunctis intelligere, q̄ prophani tales corpus domini comedant ſecundū ſuam ſubſtantiā, quanuis indignè. Ergo ex lege dominici euangelij neceſſaria eſt vocalis confeſsio ſpecialiter facienda ſacerdoti mortali vltra illam, quæ fit occultè, & ab illo per impoſitionem manuum in hac eccleſia percipienda de neceſsitate ſalutis remiſsio peccatorum. Hæc ecce fuit fides euangelij tēpore Cypriani, ſine hac nec lapſus erigi potuit, ſed per Dei offenſam magis impelli tur ad ruinā. Hanc verò pœnitentię fidē in lapſis. lib. 1. de pœnitentia bene infrà cōmendat Ambroſius, dicēs. Sicut Chriſt⁹ dixit de Iudęis, Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me: fortaſſe de aliquibus lapſis dicat, Iſti me labijs negauerunt, ſed corde mecum ſunt, vicit eos pœna, non vertit perfidia. Sine cauſa autem aliqui his veniam negant, quorū fidē eoúſq; confeſſus perſecutor eſt, vt eam ſtuderet expugnare tormentis. Negarunt ſemel, ſed quotidie confitentur, negarunt ſermone, ſed confitentur eiulatibus, confitentur gemitibus, confitentur fletibus, confitentur liberis, non coactis vocibus. Et bene infrà ex perſona Satanę. De me in cęlo, de me in terris triumphus ſumitur. Nihil Chriſto perit, quando ij, qui ad me cū fletu venerant, ad eccleſiā cum deſiderio reuertuntur. Hæc ille. AVTHOR. Hæc vtiq; fides pœnitentiæ ſuſcipiendæ in eccleſia, plena fuit in diebus iſtorum ſanctorū. Vbi eſt iā Witcleff cū pœnitētia ſua priuata, & libera? nūquid ſtetiſſet ipſe cū ſacerdotibus increpatis propter remiſſam veniā ab ore Cypriani antiſtitis? Forſan obſtitiſſet antiſtiti, & tuliſſet vltra deſides ſacerdotes pœnā hæretici cōdēnati. ¶ Iterū † accuſat eccleſiā de exceſsiua ſuperbia in remiſsionibus criminū peccatorū. in eodē. 4. ter dānati trialo. ca. 32. Papa (inquiens) prætēdit ſe habere potētiā ad ſaluandum ſingulos viatores, & quātūcūq; viātes deliquerint ad mitigandum cū eis cū abſolutionibus, & indulgētijs, ne vnquàm veniant in purgatoriū, ſed ad præcipiē dū ſanctis angelis, vt anima ſeparata à corpore, indilatè ipſam deferāt in reqē ſempiternā. Hęc Witcleff. AVTH. Quāta q̄rela viri impij ſine fide. Si enim fidē haberet vt granū ſinapis, trāſtuliſſet mōtē ſuperbę ſuę veſanię ſecernēs verū à falſo in dictis, & p ſe collocaſſet poteſtatē eccleſiæ ſub vero titulo pietatis. Ecce grande ſibi videtur oppreſſo perfidia, q̄ papa imperet regibus, refrænet dæmones legibus, iubeat angelis, & plura talia. Sed pius, & fidedignes *Auguſtin.* cōſligat cū perfido. tertia parte ſermonum, ſermo. 112. de apoſtolis Petro & Paulo, qui incipit, Fortis, & humilis. vbi dicit. Quis plebeiū piſcatorē apoſtolorū facilè crediderit principē reges ſanctificare, regibus obſiſtere, regnis omnibus imperare, frænare legibus, dæmones calcare ſub pedibus, & iubere virtutibus, cælū hominibus aperire cū vellet, claudere cū placeret, immortale regnum conuerſis donare, negare peruerſis, mundi cognoſcere culpas, & crimina homnibus relaxare? O inæſtimabilis, & immēſa poteſtas, hominē in terra poſitū tenere cęlū! Ecce nunc ad nutū Petri diuini regni clauſtra pateſcunt. Accepit enim à Chriſto claues regni cælorum, vt ſolutis vinculis delictorum, aperiret credentibus cælum. Hæc ille. AVTHOR. Gratias ago Deo,

2 Blaſphemia ſecūda VVitcleff.

Auguſtin.

Ambroſius

Deo, qui ex malis humanis diuina bona præcogitat. Iam didici certa fide, q̃ ante verba blasphemantis hæretici non audiui. Non audierã vnquam in ecclesia catholica, q̃ Papa posset iubere angelis ad faciẽdum hoc, vel illud. Sed quod blasphemat hæreticus, asserit Augustinus. Quis, inquiens, facilè crederet plebeium piscatorem dæmones calcare pedibus, & iubere virtutibus? quasi diceret: hoc tamen fide crẽdendum est. Indignatur hęreticus, & Papa prætendat se habere potentiam ad saluãdum singulos viatores. Adde verè cõuersos per pœnitẽtiam in ecclesia, & Augustinus concedit. Immortale, inquit, regnũ conuersis donare, & negare peruersis. Et in euidẽtiam clauiũ, quib⁹ ista fecit, subdit. Mũdi cognoscere culpas, quo ad clauẽ sciẽtiæ, & crimina hominibus relaxare, pro claue potestatis dimittẽdi peccata iam agnita. Et vltra spem Witcleff addit ad magnalia potestatis Petri: q̃ in terris positus, tenet cęlum: & ad nutũ Petri diuini regni claustra patescũt: & sic accepit à Christo claues regni cælorum, vt solutis vinculis delictorum, aperiret credentibus cælũ. Supereſt item, quod Witcleff multis remordet in locis: dicens superbiã Papæ nõ esse ferendam, q̃ cupit dominari toti habitabili, & regibus imperare, & imperatores coronare. Audiat iam Augustinũ iura Papæ per sanctum Petrum fideliter confitẽtem, non pompose clamantem. Quis plebeium piscatorem apostolorum facilè crediderit principem, reges sanctificare, regibus obsistere, regnis omnibus imperare, refrænare legibus? Et ibidem versus finem sermonis idẽ *Augustinus*. Quis nunc tam desperet aut de humilitate generis, aut de magnitudine criminis: cũ videat sic inundasse cælestis gratiæ fontẽ, vt & piscatorem regibus præponeret, & persecutorem apostolis coæquaret? Ille enim dum pauperiẽ suam curat, alimẽta quotidiani victus quærit in pelago: factus est dies in Christo, cui reges & nationes famulãtur in seculo. Hæc ille. AVTHOR. Ecce reges, & nationes famulãtur Petro: & Christus præposuit regibus piscatorẽ. Si verò dicat Witcleff, quid hoc ad Papã? Adhuc obtusus hęreticus necesse habet, vt literas audiat. Vbi legit vnquam hæc prẽconia Petri in Petri persona cõpleta? Vbi legit Petrũ angelis imperasse? vbi sanctificare reges dum vi ueret? vbi regnis omnibus imperare? Quando vnquam cęlũ visus est aperire cùm vellet: claudere cũ placeret? Sed hæc in successoribus sedis eis perspeximus, postq̃ omnes reges seruierunt ei. At si dicat (vt assolet) nõ est seruus maior domino suo: sufficit discipulo, vt sit sicut magister eius. Quomodo ergo Papa Christo in istis præponitur, aut Petro præfertur? Nec sic. Quãuis Christus dixerit. Et maiora horum facietis. hoc quo ad homines: sed quia nihil sine me potestis facere. Pater meus vsq; modò operatur, & ego operor. Non vt Papa sit præstantior domino suo, sed vt Christus modò sit in cõspectu hominũ maior inter homines, qui iam maiorem gloriã obtinet in ministris: non in Papa solo, sed & in clero: regnorũ in regni principibus & singulis Christianis. ad quos Apostolus ait. 1. Corinth. 3. Omnia eñ vestra sunt, vos aũt Christi, Christus aũt Dei. Si ita ergo nostra Christi, nõ exaltatur Papa super Christũ, si plura iam Christi sunt, quàm olim secũdùm subiectionẽ spontaneam, & deuotã. Quicq̃d ergo Petrus accepit: pro posteris suis accepit. Non intẽdebat proprietarium facere Petrũ, vt sibi soli claues regni cælorũ acciperet, quibus regibus imperaret, & seculis aperiret cælos, mandaret virtutibus, & cætera iam prædicta. Alioquin soli ipsi dabatur pascere oues Christi. Et nullus apostolorũ, aut summorũ Pontificũ succedẽtium sancto Petro pasceret ex debito oues Christi: quia ipsi soli videbatur Christus direxisse sermonẽ. Sed in contrariũ res versa est: velut in tertia parte sermonum, sermone. 113. docet *Augustinus*. Cõmendauit nobis dominus oues suas: quia Petro cõmendauit: si tamẽ aliqua ex parte, vel extrema, digni sumus puluerẽ vestigiorũ Petri calcare. Cõmendauit nobis oues dominus: oues ipsius estis: oues vobiscum sumus, quia Christiani sumus. Hæc ille. AVTHOR. Ergo si oues Christi pascere successores Petri in eius sede, & alij per orbẽ antistites & præpositi susceperũt: quãdo Petrus susscepit, quomodo non successores Petri in eius sede, & alij post eos in ecclesia locorũ præpositi, eadẽ forma susceperũt claues ecclesiæ, quibus in moderamine Petri cælũ aperirent, peccata remitterẽt, vt per illas ingrederẽtur oues, sicut promisit Christus, egrederẽtur, & pascua inuenirẽt? Tertiò ſitem notat Witcleff ecclesiam Christi pro lege cõfessionis de ambitione multiplici. 4. Trialogi. cap. 23. dicens. Omnes dictæ fictitiæ sunt: vt cõmuniter promulgatæ ad subiectionem, & fallacẽ obedientiã populi obseruandam. Et in tractatu super ca. 23. Matth. Antichristus desinit temerè: q̃ nisi quis confessione sua noua sit à suo subdito absolutus, non intrat beatitudinem quantumcũq; pœnitens fuerit, quo ad dominum, & videtur, quòd antichristus, vel membrum eius dat in hac lege medium ad omnia arcana noscenda, & possessiones secularium

VVitcleff. Augusti. Idem. Blasphemia tertia. VVitcleff.

rium exquirẽdas. Hæc Witcleff. AVTHOR. Ecce ponit lucem tenebras, & tenebras lucẽ. Iam ſuprà docuit Auguſtinus prærogatiuam Petri datam ipſi à Chriſto, mundi cognoſcere culpas, & crimina relaxare. Miſerrimus Witcleff dicit hanc legẽ antichriſti eſſe, ad omnia arcana noſcenda, & crimina relaxare eſt fallaciter obedientiã populi reſeruare. Quis Phari ſæorũ tam infideliter pia Chriſti opera interpretatur ad malũ? Compati miſeris, mundare ſpiritualiter infectos à lepra peccati, obſeſſos à dæmone, vt nec faciant, nec loquãtur perperàm, ad eccleſię pietatẽ reducere, ſecundũ hũc perfidũ erit aucupari ſeculi poſſeſſiones. Non ita Petri fides habet, nec ipſi hæc cõferentis intẽtio. Totus victus ſacerdotis eſt remiſsio peccatorũ: ſecundũ illud Actuũ. 10. ad Petrũ. Surge Petre: macta, & mãduca. Surge Petre in poſteris: macta per pœnitentiã peccatores, & mãduca per ſacramẽtorũ collationẽ, vt remiſsionem habeant peccatorũ. Iam Spiritum ſanctũ Cornelius accepit, & ſui: iam cõceptio gratiarum, & remiſsio peccatorũ à Deo mentes eorum influxit. Sed traijce eos per viſcera tua, & remiſsionẽ peccatorũ indulge tu, vt ſocietati incorporẽtur eccleſiæ. Hic enim paſtus, & refectio ſacerdotũ: per remiſsionẽ peccatorũ in ſacramẽtis mãducare fideles, vt eccleſiæ ſociẽtur. Vñ lib. 1. epiſtolarũ, epiſtolę. 3. quæ eſt ad Simplicianũ, *Ambroſius.* Tantæ pietatis eſt dominus Ieſus, vt & Iudæ donaret veniã, ſi Chriſti expectaret miſericordiã. Hãc ergo culpam ſacerdotes nõ auferunt, neq; peccatũ eius, qui in dolo ſe offert, & adhuc in ſtudio delinquendi eſt. Non em̃ poſſunt epulari in eo, quod eſt plenũ fraudis: & ſerpẽtis interiùs cicatricis eſt. Cibus enim ſacerdotis eſt in peccatorũ remiſſione. vnde ait princeps ſacerdotũ. Meus cib⁹ eſt, vt faciam voluntatẽ patris mei, qui in cęlis eſt. Quę eſt volũtas Dei, niſi ea, Cùm cõuerſus fueris, & ingemueris, tũc ſaluus eris? In illo ergo ſubdolo cibus nullus. Et ſequitur in fine epiſtolæ. Non placebit ergo domino, ſi mãducet ſacerdos ſacrificiũ, in quo fraus ſit oblationis, nõ ſedulæ cõfeſsionis ſynceritas. Hæc ille. AVTHOR. Hic docet Ambroſius multa de confeſsione legitima. Docet em̃, q̃ eius culpã ſacerdotes nõ auferunt, qui dolo ſuo ſe offert cõfeſsioni, nondũ dimittit propoſitum delinquendi, nec eius cõfeſsio delectat Deũ, nec ſatiat ſacerdotes. Docet itẽ, q̃ cibus eſt, & dulcis refectio ſacerdotũ, remiſsio peccatorũ: quia & ille cibus Chriſti eſt principis ſacerdotũ, ſecũdùm voluntatẽ patris. Conformiter ergo cùm peccator ingemuerit, cibus ſacerdotũ erit ſecũdùm voluntatẽ patris & Chriſti peccata remittere. Vbi ergo dicit Ambroſius ſacerdotes peccatorũ fræna remittere, hoc cognito quantũ poſsint, q̃ fructuoſè pœniteãt. Simul & liquere poteſt, q̃ iniquus diſpẽſator eſt Witcleff: qui ſacerdotibus Chriſti, famẽ ſuam cibare volentibus in remiſsionẽ peccatorũ, gulã imponit acquiſitionis bonorũ ſecularium: aut etiã curioſitatis cognoſcẽdi culpas occultas reorũ: aut leoninæ ſuperbiã voracitatis obediẽtiam populi reſeruandã. Non ſic miſer. Iſtum cibũ non quærit eccleſia ſacerdotũ, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam. Ipſe Ambroſius tibi dixit, Cibus, & refectio ſacerdotũ orthodoxorũ eſt remiſsio peccatorũ. Tibi cibus iſte nunq̃ hoc ſapuit, vt videtur. Si tibi fuit ſemper in ſacerdotio talis eſuries, nõ miror, ſi cibus putridus coegit ad vomitũ. Sic em̃ vbi ſuprà dicit *Ambroſius.* Deniq; nec ipſe epulãdi ſuauitatẽ capere poteſt, in quo nõ ſyncera, & pura conſcientia eſt. Amaritudo enim fraudis epulãdi ſuauitatem obducit, nec permittit mala cõſcientia, vt reficiat, & paſcat obnoxium animũ pœnitentia. Hæc ille. AVTHOR. Quo contrà, propè ſe pium ſacerdotẽ demõſtrat, qui ſe à paſsionibus cohibet, vt à ſubiectis populis diligatur, & ſic ad ſe eorũ affectum cõfidenter alliciat, vt quiſquis paruo licèt crimine doleat, ad aurem ſacerdotis, velut ad matris gremiũ, celeriter referat. prout artem boni præpoſiti tradit lib. 1. regiſtri, epiſtola. 24. ad quatuor Patriarchas, quæ incipit, Conſideranti mihi. *Gregorius.* Tũc ad alta charitas mirabiliter ſurgit, cùm ad ima proximorũ ſe miſericorditer attrahit: & quo benignè deſcẽdit ad infima, valenter recurrit ad ſumma. In qua videlicet cõpaſsione neceſſe eſt, vt talẽ ſe, qui præeſt, exhibeat, cui ſubiecti quiq; occulta ſua quoq; prodere nõ erubeſcant. Vt cùm tẽtationum fluctus paruuli tolerãt, ad paſtoris * mentẽ quaſi ad matris ſinũ recurrant: & hoc, q̃ ſe inquinari pulſantis culpæ ſordibus præuidẽt, exhortationis eius ſolatio, lachrymis orationis lauent. Hæc ille.

Ambroſius

Ambroſius

Gregorius.

* mõtem.

¶Pro cõſtitutione Innocẽtij de cõfitendo ſemel in anno cuncta peccata.

CAP. CXLVIII.

SVMMA.

1 *Confeſsio ſacramentalis ſecundùm quòd eſt pars pœnitentiæ, quòd loco pœnitentiæ ſolennis in eccleſia*

cleſia publica fieri ſtatuta ſit à primordijs. Et quomodo Innocentius tertius ipſe primus eam non adinuenerit, contra Witcleff ex Auguſtini uerbis oſtenditur.

2 *Cathari hæretici unde dicti.*

3 *Homo q̃ non poſit dicere, Non peccaui.*

4 *Auguſtinus quid de peccato, & crimine dicat. Et quo nemo in hac uita ſine peccato inuenitur.*

5 *Confitendũ q̃ ſit ſemel in anno, & cõmunicandũ.*

6 *Innocentij primi decretum de pœnitendo ſemel in anno ante Paſcha.*

7 *Caſſiodorus quid ſub authoritate Sozomeni de antiqua confitendi conſuetudine referat.*

OMnia tempus habent, & ſuis ſpatijs trãſeunt vniuerſa ſub cælo. Tempus flẽdi, tempus plangendi, & tẽpus ſaltandi. dicit diuinus ſapiens Eccleſiaſtes. 3. Et quoniã omni negotio tẽpus eſt, & opportunitas, ibidẽ. 8. ca. Flendi tempus in confeſsione eccleſiæ, aut plangẽdi per pœnitentiã arbitrandam, nullũ Chriſti populo Witcleff concedit, ſed adimit, impugnãs in hoc conſtitutionẽ eccleſiæ per Innocẽtium tertium. Omnes vtriuſq; ſexus. Nã tractatu de confeſsione cap. 2. Nõ, inquit, dico, q̃ iſta confeſsio eſt neceſſariò facienda à quolibet viatore ſemel in anno ſi ſaluabitur, cùm Baptiſta, & alij ſancti ſaluentur, qui nunq̃ confeſsione huiuſmodi erãt vſi. nec ſubiacet potestati hominũ inſtituere huiuſmodi ſacramentum. Deus enim libertauit ſuã eccleſiam, q̃ ex ſua gratia, & cordis cõtritione fideliũ ſine iſta pœnitẽtia ſint ſaluati. Hæc Witcleff. AVTH. Quàm audacter dicit Ioannẽ Baptiſtã hac cõfeſsione eccleſiæ nunq̃ vſum? Quãtò putas eũ cõfundẽdum rubore, aut vertigine agitaturũ caput, ſi ſemel diceretur: hoc proba? Aut ſi cauillationi ſibi ſolitę indulgeret, negatiuã negatiuè ſic arguens, quia nõ legitur in ſcripturis. Quid ergo? Et Chriſtus Ieſus multa fecit, & dixit præſtãtiora cõfeſsione Ioannis, quæ tamẽ ſcriptis nõ habentur. Nũquid ideò Chriſtus illa nõ fecit, aut dixit, quia ſcripta nõ leguntur? Quare itẽ Ioannes peccata cõfiteri hac ratione nõ potuit, quãuis Euangeliſta ſic ſcribere prætermiſit? Et iterũ: quanuis Ioannes nõ legitur baptizatus: baptiſm⁹ tamẽ eius, quo baptizauit alios, legitur, & à Chriſto probatur. Quare itẽ propter cõfeſsionẽ plenariã populi ad Ioannẽ, cõfeſsionẽ noſtrorũ non approbas, quãuis cõfeſsionem actiuã Ioannis nõ legeris: maximè cùm in viro ſancto culpa mortalis nõ canduit: cõtra quã, neceſsitatẽ confeſsionis auricularis prim⁹ author legis inſtituit. Audiatur tñ quid velit de ſignato tp̃e pœnitẽdi. ibi ca. 5. Hortari poſſet Papa, vel alius ad taliter pœnitẽdũ. Sed q̃ omnis homo, qui diſcretionẽ attigerit, & propriũ ſacerdotẽ paratũ habuerit, cõfiteatur ſemel in anno omnia peccata ſua proprio ſacerdoti ſub pœna damnationis, nõ ſubiacet poteſtati papali. cùm nec poteſt hominẽ dãnare, nec ſaluare. Sequitur. Nec habet poteſtatẽ obliquãdi rationẽ, q̃ ſemel in anno ſit ibi ſufficiens: quin per idem ſemel in biennio, vel quolibet alio tẽpore. Hæc Witcleff. AVTHOR. Primò dicendũ, q̃ confeſsio ſacramẽtalis ſecũdùm q̃ eſt pars pœnitentiæ, loco pœnitẽtiæ ſolennis in eccleſia publica fieri ſtatuta eſt à primordijs. Diu ergo ante Innocẽtium tertium, pœnitẽtia obſeruata ſegniter agentibus hominibus renouatur: ne derideas, nõ ipſe primus (vt tu deſipis) adinuenit. Vñ in ſuo Enchiridio ca. 36. *Auguſtinus*. Sed ne q̃; de ipſis criminibus quãlibet magnis remittendis in ſancta eccleſia Dei miſericordia deſperãda eſt, agentibus pœnitẽtiam ſecundùm modũ ſui cuiuſlibet peccati. In actione autem pœnitẽtiæ vbi tale cõmiſſum eſt, vt is, qui cõmiſit, à Chriſti etiã corpore ſeparetur, nõ tam cõſiderãda eſt mẽſura tẽporis, q̃ doloris. Cor enim contritũ, & humiliatũ Deus nõ ſpernit. Verùm quia plerũq; dolor alterius cordis occultus eſt alteri, nec in aliorũ notitiam per verba, vel quæcũq; alia ſigna procedit, cùm ſic corã illo, cui dicitur, Gemitus meus nõ eſt abſcõditus à te: rectè conſtituuntur ab ijs, qui eccleſijs præſunt, tẽpora pœnitẽtiæ, vt fiat ſatis etiã eccleſiæ, in qua remittũtur ipſa peccata. Extra eam quippe nõ remittũtur. Ipſa nanq; Spiritũ ſanctum pignus accepit, ſine quo nõ remittũtur vlla peccata: ita vt quibus remittũtur, vitã conſequantur æternã. Magis em̃ propter futurum iudiciũ fit remiſsio peccatorũ. Hæc ille. AVTHOR. Vide per ſingula, tẽpus pœnitendi conſtitutũ ab ijs patribus, qui præſunt eccleſijs. Primò, vt ſecretus dolor, & cordis contritio, quæ fit Deo ſoli, cui gemitus hominis nõ eſt abſconditus, quæ in alterius notitiã, vel per verba, vel per ſigna nullo modo procedit, iam nota fiat. Quomodo hoc niſi per confeſsionẽ vocis humanæ? in eccleſia vtiq; vt ſatis fiat etiam eccleſiæ, dicit Auguſtinus: nec ſoli Deo: quia niſi in eccleſia, nõ remittuntur vlla peccata: ita vt quibus remittũtur, vitam conſequantur æternã. Hoc propter te, qui indignãter fers ſtatuiſſe Papã, q̃ ſemel in anno confiteantur fideles peccata ſua ſacerdoti ſub pœna damnationis. Si em̃ non remittãtur eis, vt

VViteleff.

VViteleff.

1

Auguſti.

vitam conſequantur æternam, æternaliter damnabuntur. Iam dicit Auguſtinus nō remitti hominibus vlla peccata niſi in eccleſia ab eorum præpoſitis, quibus dolor cordis eorū notus fit, vt ſatisfiat eccleſiæ. Qui dolor cōgruus eſſe pro peccato nō noſcitur, niſi exprimatur peccatū. Igitur dānabile vocat mēdacium detrectare aliquid cōfeſsioni huiuſmodi, aut nolle more eccleſiæ pœnitere. libro de mēdacio
Auguſti. verſus finē *Auguſtinus*. Eſt em̄ aliquod mendacium, quod tunc inſinuabat propheta, in quo nulli parcetur, id eſt, ſi peccata ſua quiſq; confiteri detrectans, defendat ea potiùs, & nolit agere pœnitētiā: vt parū ſit, ꝙ operatur iniquitatē, niſi etiā iuſtus videri volens, medicinæ cōfeſsionis non ſuccumbat: vt & ipſa verborum diſtinctio nō aliud intimare videantur, Odiſti omnes, qui operantur iniquitatē: ſed nō perdes, ſi pœnitendo in cōfeſsione loquātur veritatem, vt faciēdo iſtā veritatem, veniant ad lucem. Perdes aūt omnes, qui non ſolùm operā tur iniquitatē, quam odiſti: ſed etiam loquuntur medaciū, iuſtitiam prætendēdo, nec in pœnitentia confitendo peccata. Nam de falſo teſtimonio, quod in decem præceptis legis poſitū eſt, nullo modo quidē contēdi poteſt, dilectionē veritatis in corde cōſeruandā, & proferendā falſum apud eum, apud quē dicitur teſtimoniū. Cùm enim Deo tantùm dicitur, tūc tantùm veritas in corde amplectēda eſt. Cum homini dicitur, etiam ore corporis verū profe rendum eſt, ꝙ homo nō eſt cordis inſpector. Hæc ille. AVTHOR. Velit, nolit Witcleff, niſi cuiuſcunq; ſtatus fidelis agat pœnitentiam modo eccleſiæ, confitēdo peccata ſynceriter, perſpicue, ſine dolo, perdetur finaliter: quia nō loquitur veritatē. Et de confeſsione vocali loquitur Auguſtinus: non perdes, inquiens, ſi pœnitēdo in cōfeſsione loquātur. Et ꝙ de cōfeſsione vocis loquatur ad hominē, hoc planè demōſtrat, quod ſubdit de teſtimonio vero dicendo homini ore corporis. Si autē Deo ſoli loquendū eſſet, inquit, tūc veritas ſolo corde amplectēda foret. Præter iſta videte fideles, quid diſpoſuit cōtra Witcleff Spiritus ſanctus in prædictis de vocali confeſsione ſermonib⁹ Auguſtini dicētis, Dominū perditurū omnes, qui nō ſolùm operantur iniquitatē, ſed etiam loquuntur mēdacium, prætendēdo iuſtitiam: nec in pœnitētia confitēdo peccata, & quia iuſtus videri volens quis, medicinę confeſsionis non ſuccūbat. Audite ſi huic nō conueniat argutia Witcleff, quā contra prædictā conſtitutionē Innocētij ipſe aſtruxit. In eodē prædict.
VVitcleff. cap. 5. de confeſsione. Nec habet, inquit, poteſtatē Papa obliquandi rationē, ꝙ ſemel in anno ſit tibi ſufficiens, quoniā per idem ſemel in biennio: & de multis præſeruatis ex Dei gratia pro nullo tēpore hoc oportet. ideò dicunt aliqui, ꝙ verificatū eſt in iſto loco dictū Apoſtoli. 2. Theſſa. 2. ꝙ Antichriſtus extollitur ſuper omne, quod dicitur Deus: eo ꝙ Chriſtus iſtam legē ordinare nō potuit, licèt illam condere potuit, ſi volebat. Hæc Witcleff. AVTH. Ergo potuit: quia ſecundùm deducta frequenter alibi: nihil tam eſt in poteſtate voluntatis, quàm ipſa voluntas. Sed ad hoc, quod dicis, ꝙ de multis præſeruatis ex Dei gratia pro nullo tempore oportet, ſcilicet ſecundùm ſtatutum apoſtolicum confiteri omnia peccata ſemel in anno: ſi nō ſimul erres, & cum errore ſophiſtices de beatis in cælo, vel baptizatis infantibus, aut rationis vſu carentibus: ſed limitatim ad intentionem canonis de viatoribus dolicapacibus poſt ſtatutum: audeo dicere, quantū ſacra fides licētiat, quòd nec Witcleff hoc ſentiens, ne aliquis Witcleuiſta eſt ex Dei gratia taliter præſeruatus, quanuis eorum nonnulli hoc de ſe iactent in populis, & dicāt, & per tot annos (quidā quinquaginta: aut eis ampliùs) nunquam à pueritia ſe reputent peccaſſe mortaliter: ita vt re ipſa non verecundati transforment in ſe perſonam timidi Phariſęi, qui cum Witcleff gratiam Dei iactat, ꝙ non ſit ſicut cęteri hominum communi Chriſti lege, & eccleſiæ vtentium ſacramētis, raptores, iniuſti, adulteri. Cuius item hæreſi poſteà polluti ſunt No
2 uatiani, & Catharī dicti à ſeipſis mūdi, & qui Catharī.
non egeant eccleſiaſticè pœnitere. Mi Witcleff, de vnoquoq; veſtrum audiſti, quid ſuprà dixerit Auguſtinus, exponens Pſalmum allo quentem dominū, Perdes omnes, qui non ſolùm operātur iniquitatem, quod odiſti, ſed & loquuntur mendacium, iuſtitiam prætendendo, nec in pœnitentia confitendo peccata: vt parū ſit, ꝙ non operatur, vt ſibi videtur, iniquitatem, niſi etiam iuſtus videri volens, medicinæ confeſsionis nō ſuccumbat. Iſtud, inquit, eſt mendacium, in quo nulli parcetur. Et beatus *Ambroſius* dicit iſtā blaſphemiam eſſe Phariſaicam: quæ ideò negat remiſsionem peccatorum: & propter hoc in ſe indelebilem: libro
2. de pœnitentia, dicens. Reſponſum eſt à do- Ambroſius
mino Phariſæorum blaſphemiæ: & ideò his poteſtatis ſuæ gratiam negat, quæ in remiſsione peccatorum eſt: qui cæleſtem eius poteſtatem diabolico fultam ſuffragio iudicarēt. Eos quoq; aſſerit diabolico vti ſpiritu, qui ſeparēt eccleſiam domini: vt omnium temporum hæreticos, & ſchiſmaticos comprehenderet, qui-
bus

bus indulgentiam negat. Soli enim ſunt, qui volunt ſoluere Chriſti gratiam. Hæc ille. AVTHOR. Ponat tamē mihi Witcleff illum hominem, quem nullo oportet tempore renouari per gratiā ſenſibilis ſacramenti, ſi homo ſit, & hac carne vtens: nunquid oportet eum interim dicere, Domine, dimitte mihi, quia peccaui? Et nonne neceſsariā habet remiſsionē peccatorum? Et vbi fructuoſiùs illam habiturus, quàm in eccleſia, quàm ſub eccleſiaſtico ſacerdote? Ideò ēm paralytico illi curato per tectū demiſſo Chriſtus notāter ait, Homo, remittūtur tibi peccata tua. Prout exponit in commē
Beda. tario ſuper Lucā, lib. 2. cap. 3. *Beda*, dicens. Hominem dominus à paralyſi curaturus, primò peccatorū vincula diſſoluit: vt oſtenderet eū ob nexus culparū artuum diſſolutione dānari: nec niſi his relaxatis, membrorū poſſe recu
3 peratione ſanari. Et† bene is, cui peccata dimittebātur, homo vocatur: qui hoc ipſo, q̄ homo erat, nō poſſet dicere, nō peccaui. Hæc ille. AVTHOR. Si ergo eo, q̄ homo eſt, oportet dicere, peccaui: nec tamen oportet dicere ſemper mortaliter peccaui: reſtat tamē petere remiſsionē peccatorum. Quod itē audi, q̄ abſolutè in ſuo Enchiridio ca. 35. pronūtiat *Au-*
Auguſti. *guſtinus*, dicens. Hac ergo excepta magna prouidentia, vnde hominis renouatio incipit, in qua ſoluitur omnis reatus, & ingeneratus, & additus: ipſa etiā vita cætera iam ratione accedentis ætatis quātalibet præpolleat fœcūditate iuſtitiæ, ſine peccatorū remiſsione non agitur: quoniā filij Dei, quādiu mortaliter viuūt, cū morte confligūt. Et quāuis de illis ſit veraciter dictū, Quotquot ſpiritu Dei agūtur, ij filij Dei ſunt, ſic tamē ſpiritu Dei excitātur, & tanq̄ filij Dei proficiunt ad dominū, vt etiam Spiritu ſancto, maximè cū aggrauāte corrupti bili corpore tanq̄ filij hominis, in quibus humanis motibus deficiunt ad ſeipſos, & ideò
4 peccent. Intereſt quidē quantū. Neq; † enim
Peccatum. quia peccatū eſt omne crimen, ideò crimē eſt
Crimen. omne peccatū. Itaq; ſanctorū hominū vitam quādiu in hac morte viuitur, inueniri poſſe dicimus ſine crimine. Peccatū autē ſi dixerimus quia nō habemus, ait tantus Apoſtolus, noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quātalibet quis fidelis præpolleat fœcūditate iuſtitiæ, ſine peccatorū remiſsione tamē nō agitur vita iam ratione accedētis ætatis. Iunge iſta prædictis Auguſtini: q̄ ipſi loquūtur mendaciū, cui nō parcetur, qui prætendunt iuſtitiā ſuam, ne in pœnitentia cōfiteantur peccata. Et ſtatim cōficitur, q̄ quātumcūq; quis iam præſeruatur Dei gratia præpollens fœcūditate iuſtitiæ, vel loquitur mendaciū, cui nō parcetur, vel oportet eū aliquo tēpore in pœnitentia cōfiteri peccata. Quæ quāuis criminalia nō ſunt, hæc tamen oportet etiā prudentē hominem cōfiteri alteri habenti poteſtatem diſcernendi inter leprā & nō leprā, vt nō ſuo quis iudicetur arbitrio, vtrum grauiùs iam peccauit, an leuiùs. Et quāuis ſine ſacramēto diſcuti poſſet, efficacior tamē eſt optāda remiſsio in ſanctitate, & gratia ſacramenti: & virtus ſperāda robuſtior, vt pręſeruetur pœnitēs, ne veniale cōmiſſum ſua mo
5 le faciat criminale. Reuertendo † ergo ad tempus pœnitentię cōſtitutū, quis niſi filius eccleſiæ malignātium, occurrere poſſet cōtra tam ſalubre mandatū: vt ſemel in anno cōfiteatur vniuerſa peccata, & ſicut ſemper ſemel in anno omnis redit noſtra feſtiuitas, ſemel in anno Paſcha celebramus: ita ſemel plebs vniuerſa cōmunicet. Et ne indignè quiſquā accedat, iuſtè ſtatuitur, vt ſemel in anno cōfitendo quiſquā pœniteat, eo maximè tēpore, quo cōmunicare proponit, vt ſacerdotis iudicio euidens fiat, quantū eſſe poteſt, q̄ alienus à mortali crimine nō indigne communicat. Vnde. 4. parte ſermonū, ſermone de aduentu domini, qui incipit, Propitia diuinitate, *Auguſtinus*. Quotienſ Auguſtin.
cunq; aut natalem domini, aut reliquas ſolennitates celebrare diſponitis, ebrietatem ante omnia fugite: iracūdiæ quaſi beſtiæ crudeliſsimæ repugnate. Odium velut venenū mortiferum de corde veſtro repellite. Sequitur. Nam qui ſe ſcit vel vnū hominem odio habere, neſcio ſi ad altare domini ſecurus poſsit accedere: cùm beatus Ioannes Euāgeliſta terribiliter clamet, & dicat, Qui fratrem ſuū odit, homicida eſt. Iam noſtrū eſt iudicare, vtrum homicida anteq̄ pœnitentiā agat, præſumere debeat Euchariſtiam accipere. Hæc ille. AVTHOR. Attende quod dicit. Noſtrū, inquit, eſt iudicare de homicida vtrū debeat &c. Quomodo autē de occultis cordiū iudicare poterunt ſacerdotes, ſine cōfeſsione peccatoris? Eius ergo eſt crimē ore exprimere, vt ſacerdos valeat, quod ſuum eſt iudiciū, exercere: vel ad Euchariſtiā admittendo dignū, vel ab Euchariſtia repellendo indignum. Nec hoc tm̄ in genere ebrietatis, vel odij, ſed in omni ſpecie vitij: quia pro omni criminali vitio tanq̄ indignus debet excludi. Nec ſancta tempora præterit Auguſtinus, quibus hoc fiat præ alijs, ſed infert, Natale domini, & alias ſolennitates præclaras, in quibus tunc plebes cōmunicare ſolebāt, ſicut modò in Paſcha. Quod tamen nō ab Innocētio tertio primitùs lege ſtatutū eſt, vt iſte deci-

Innocentius I.

pitur:ſed ante eum *Innocentius primus* de tẽpore Auguſtini:& cuius authoritati Auguſtinus valde innititur. Ipſe,inquam,antiquum ſtatutũ patrum eccleſiæ roborauit decreto ſuo primo in proœmio ſcribens. Innocentius Decentio Egubino ſalutem. Si inſtituta vt ſunt à beatis apoſtolis tradita integra vellẽt ſeruare domini ſacerdotes: nulla diuerſitas: nulla varietas in ipſis ordinibus,& conſecrationibus haberetur. Sed dum vnuſquiſq; nõ quod traditũ eſt: ſed quod viſum ſibi fuerit, hoc exiſtimat eſſe tenendũ:inde diuerſa in diuerſis locis, vel eccleſijs,aut teneri, aut celebrari videntur. Ac ſic fit ſcandalũ populis:qui dũ neſciunt traditiones antiquas humana præſumptione corruptas, putãt ſibi, aut eccleſias nõ conuenire, vel ab Apoſtolis, vel apoſtolicis viris contrarietatẽ inductã. Ac demũ de tempore pœnitẽ
6 di.ca.6. De ¶ pœnitẽtibus verò,qui ſiue ex grauioribus cõmiſsis,ſiue ex leuioribus pœnitentiam gerũt:ſi nulla interueniat ægritudo,quinta feria ante Paſcha eis remittendũ Romanæ eccleſiæ cõſuetudo demõſtrat. Et infrà. Sanè ſi quis ægritudinẽ inciderit, atq; vſq; ad deſperationẽ deuenerit,ei ante tẽpus Paſchæ eſt relaxandũ:ne de ſeculo abſq; cõmunione decedat. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ꝙ ſeptingẽtis annis ante Innocẽtium tertiũ fuit tempus pœnitẽdi,ſiue de grauibus,ſiue de peccatis leuib⁹ ſemel in anno ante Paſcha per iſtũ ſanctũ Innocentium populis limitatum. Et nota,ꝙ nec per ipſum primò,ſed Romanæ eccleſiæ cõſuetudine antiqua. Quã item antiquã conſuetu-

Caſsiodorus, Sozomenusq;.

dinẽ ſub authoritate *Sozomeni* in hiſtoriæ tripertitæ lib.9.ca.35.deſcribit *Caſsiodorus*. Quo-
7 niam ¶ omnino nõ peccare diuinũ, & vltra humanã naturã eſſe cognoſcitur:peccãtibus autem,& pœnitẽtiam agentibus veniã Deus dari præcepit:qui confiteri refugiunt,maius peccatorũ onus acquirũt. Propterea viſum eſt antiquis Pontificibus:vt velut in theatro ſub teſtimonio eccleſiaſtici populi delicta pandantur:& ad hãc cauſam presbyterũ bonæ cõuerſationis,ſeruãtemq; ſecretũ,ac ſapientẽ virum ſtatuerunt: ad quẽ accedentes ij,qui delinquebant,delicta propria fatebãtur. At ille ſecundùm vniuſcuiuſq; culpã indicebat & multã. Quod etiã hactenus in Occidentalibus ſeruatur eccleſijs, & maximè apud Romã, vbi etiã locus certus eſt pœnitentium. Hæc ille. AVTHOR. Primò tẽpus Romanæ cõſuetudinis deſcribit Innocentius:iam demũ Sozomenus locum,& formã,cauſamq; inſtitutionis annectens:quia qui confiteri refugiunt, maius peccatorũ onus acquirunt. Et ideò antiquis Pontificibus viſum eſſe,vt ſub teſtimonio eccleſiaſtici populi delicta pãdantur: nõ aliter quàm ſecreto,& presbytero. Ideoq; dicit ſapientem ad hoc deputatũ eſſe presbyterum, & ſeruantem ſecretũ. At ille pœnitẽtiam cuiq; ſecundũ delictũ ſalutarem iniũxit,quã ipſe vocat multam. Hæc antiqua ſemper deſcribitur cõſuetudo eccleſiæ. Ideò,quia maiorẽ vim poſteà legis obtinuit:nõ vt ſufficiẽs eſſet hoc facere ſemel in anno,ſicut Witcleff in argumẽto præſumpſit,ſed ne nunq; in anno cõfiteri nihil ſufficeret: quod Witcleff ad homines perdẽdos aſſumpſit. Beatiſsimus em̃ Auguſtin⁹ iam primo loco ſuprà rectè valde dixit tẽpora ſic cõfitendi cõſtitui. Rectè,inquit,cõſtituuntur ab ijs,qui eccleſijs præſunt, tempora pœnitendi: quãuis Deo cõfeſſum ſit quotidiè:cui dicitur, Gemitus meus à te nõ eſt abſconditus. Et ſubdit cauſam:vt ſatisfiat item eccleſiæ,in qua remittũtur peccata,putà per confeſsionẽ ſacerdoti: ſicut intendit cõtinuè in epiſtola.7.quæ incipit, Diu pœnitentiam, *Cyprianus*. Nã cùm Cyprianus. in minoribus peccatis agãt peccatores pœnitentiam in iſto tẽpore,& ſecundùm diſciplinę ordinem ad exomologeſin veniant:per man⁹ impoſitionẽ Epiſcopi & cleri ius communicationis accipiant:nũc crudo tẽpore adhuc perſeuerante nondum reſtituta eccleſiæ ipſius pace ad cõmunicationem admittatur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ꝙ Cyprianus antiquus,& ſanctus pater iuſtum tempus pœnitentiæ dicit inſtitutum,vt plebes ſecundùm diſciplinæ ordinẽ ad exomologeſin,id eſt, confeſsionẽ peccatorum aduenient:& per manus impoſitionem epiſcopi ius cõmunicationis accipiãt, quod vtiq; Witcleff validè deteſtatur. Quis ſapiens tot,& tam ſanctis patribus decredet, vt ſtolido Witcleff ſine authoritate garrienti,ſine ratione,contra tantam authoritatem attendat? Quis tam temerariũ,& mendacem in cõſilium ſuæ ſalutis aſſumat:dicentem,& ſcribẽtem,omni reiecto pudore, ꝙ leges de confeſſionibus in ſcripturis expreſsæ ſoli Deo factæ per mille annos, & ampliùs ſuffecerunt? innuens totum tempus eccleſiæ ante Innocentium tertium. Cùm tamen Innocentius prim⁹ in decreto ſuo mendacium eius non tantũ ex authoritate,ſed etiam antiquitate confundat. Sic Cyprianus,ſic Sozomenus, & Chryſoſtomus Græci:ſic Auguſtinus, & alij antè ſcripti Latini impudica mendacia eius non ferunt. Audiſtis, vidiſtis, ſcripta ſe produnt,& mendaciſſimum eccleſiæ proditorem accuſant.

¶ De re

¶De reſeruationibus caſuum ad prælatos maiores, & publicis pœnitentijs peccatorũ.

CAP. CXLIX.

SVMMA.

1 *Caſuum reſeruationes ad prælatos maiores, contra Witcleff, in honorem Dei fieri, & ultionem criminis, oſtenditur.*
2 *Innocentius quid de poteſtate Petri dicat. Et quomodo aliquid ipſi poteſtatiuè ſit ſeruatum, quanuis communem cum alijs acceperit ad dimittendum peccata poteſtatem.*
3 *Caſuum reſeruationis in delictis cauſa ad primam ſedem, quæ ſit.*
4 *Crimina enormia quæ. Et quomodo publicè puniri ſolita.*
5 *Theodoſij Imperatoris pœnitentia publica ab Ambroſio indicta, recenſetur.*
6 *Cyprianus Carthaginenſis eccleſiæ primas, quomodo quorũdam abſolutiones ſibi reſeruauerit.*
7 *Confeßio diacono fieri permiſſa.*

REſeruationes caſuum fieri in honorem Dei, & vltionẽ criminis Dei, vel læſæ maieſtatis, omnis piè ſentiens arbitratur. ſed Witcleff de confeſsione cap. 5. Per diabolũ, & Anglicos, inquit, hodie practizatur, q̃ primò reſeruata abſolutione notati criminis Romanæ curiæ; mittũtur bullæ, q̃ homines poſſent domi abſolui. Sequitur. Sed monoculis eſt ſatis cognitũ, q̃ iſta reſeruatio abſolutionis ad curiam, eſt contra charitatis regulas fundata. Et de ſermone domini in mõte ca. 13. Diabolus, inquit, docet, q̃ poteſtates abſoluendi à peccatis talibus per ſuũ vicarium reſtringãtur, vt olim fuit tantũ peccatũ ſacerdotem benedicere in ſecundis nuptijs, q̃ ſacerdos ſic benedicens incurreret irregularitatem, & peteret Romanã curiam anteq̃ fuerat abſolutus. Hæc Witcleff. AVTHOR. Quàm †miſericors dominꝰ noſter Ieſus Chriſtus, quàm pius exiſtimari debet à nobis, qui ſummam poteſtatis ſuæ in remittendis criminibus ſucceſſori Petri remanere decreuit, ſiue Romæ ſit, ſiue Carthagini, vt ſceleratus quiſq; ad Petrũ currat, quẽ in eius ſubſidium promptũ in ſucceſſore percipiet? Vnde. 3. parte ſermonum, ſermone. 112. qui incipit, Fortis, & humilis. fideliter hanc fidem eccleſiæ adaperit *Auguſtinus*, dicens. Ecce nũc ad nutum Petri diuini regni clauſtra pateſcũt. Accepit enim à Chriſto claues regni cælorũ: vt ſolutis vinculis delictorũ, aperiret credentibus cælum. O quàm vicina, & prompta remedia iuxta ſe habet mundus Dei regnum, ſi currat ad Petrum. Non hîc machinæ quæruntur ad nubes: quia aſcẽſum præparat ſola fides. Nõ ad aures domini lõga eſt precãtibus via: quia ipſe Chriſtus credẽtibus factus eſt via. Poſuit ad vicem ſuã in ſeculo cæleſtis regni clauicularium Petrũ, ne difficilem ſibi ad cælum quiſpiam exiſtimaret aſcenſum. AVTHOR. Qui habet aures audiendi fideliter, ſcire poterit fidem Auguſtini fuiſſe de poteſtate Petri in remittendo peccata, & aperiendo peccatoribus clauſtra cæli. Ipſe fideliter, & animoſè ſcribit: ipſe loquitur confidenter, nec veretur dicere, q̃ ad nutum Petri cæli clauſtra pateſcunt: q̃ Petrus accepit poteſtatem à Chriſto in clauibus, vt vinculis delictorũ ſolutis, aperiret credentibus cælum. Quis Petrus putas? Non piſcator ſolus, & filius ille Ioanna Apoſtolorũ primus, & primas, & tunc poteſtas eius ipſo moriente euanuit: ſed ipſe Petrus in hæredibus, in ſucceſſoribus ſuis cathedrę ſuæ ſanctę. Alioquin quid intulit Auguſtinus, quàm vicina, & prõpta remedia, & q̃ iuxta ſe habet mũdus Dei regnum, ſi currat ad Petrum? Si intelligi debet de curſu animæ ad Petrum in cælũ, non iuxta ſe habet mundus hoc remedium, imò habet iuxta ſe propiùs ipſum Deum. Et quid item poſuit Deus ad vicem ſuam clauicularium Petrum, niſi corporeum ſucceſſorem Petri daret intelligi, quem poſuit Deus in ſeculo iſto, nõ ſuprà adhuc in cælo, vt per eum facilem ſibi ad cælum quiſpiam exiſtimaret aſcenſum? Sic antiqui patres ſcribere conſueuerũt, ſucceſſorem Petri Petrum, propter idẽtitatem regiminis, & cõfortium poteſtatis. Sicut item ſanctus *Eulogius* Alexandrinꝰ ad Gregorium ſcripſit: & habetur in regiſtro lib. 7. epiſtola. 36. Suauiſsima mihi ſanctitas veſtra multa in epiſtolis ſuis de ſancti Apoſtolorum principis Petri cathedra locuta eſt: dicens, q̃ ipſe in ea nunc vſq; ſuis ſucceſſoribus ſedeat. Sequitur. Sed cuncta, quæ dicta ſunt, in eo libenter accepi, q̃ ille mihi de Petri cathedra locutus eſt, qui cathedram Petri ſedet. Hæc ille. AVTHOR. Hũc ergo Petrum nobis intimat Auguſtinus, quando dicit mundũ iſtum habere prompta remedia dimittẽdorum criminũ, ſi currat ad Petrum, id eſt, ſi eat ad Romanum

VVitcleff. Idem. 1 Auguſti. Eulogius.

Pontificem,ſucceſſorem Petri,& hæredem intelligens:q̃ ipſe in ea nunc vſq; in ſuis ſucceſſoribus ſedeat:cui accipiẽti claues pro vniuerſa eccleſia,vniuerſalis ad dimittendum peccata ſemper eſt reſeruata poteſtas. Qualiter etiã fundamentum ſcribendi accepit in hac re in ſermone de natali apoſtolorum Petri & Pauli, qui incipit, Interrogabat Ieſus diſcipulos.

2 poſt medium,*Innocentius*.Portæ† inferi nõ prę
Innocentius ualebunt aduerſus eam.Poteſtas autem ipſius in duobus maximè commendatur, videlicet in abſolutione peccatorum,& operatione miraculorum.Licet enim cõmunem cum alijs dimittendi peccata poteſtatem acceperit:nõ tamen ſine rationabili cauſa ſolus legitur interrogaſſe Ieſum, Si peccauerit in me frater meꝰ, dimittam illi vſq; ſepties ? & ei ſoli legitur reſpondiſſe Ieſus, Non dico tibi ſepties,ſed vſq; ſeptuagieſſepties. Septenarius enim vniuerſitatis eſt numerus, quoniam omne tempus ſeptenario numero comprehenditur. Quid ergo ſeptenarius perſeipſum multiplicatiuus ſignificat, niſi vniuerſorum vniuerſa peccata ? Sic igitur ſoli Petro præcipitur, vt ſi peccauerit in ſe frater ſuus, dimittatur ei non ſolùm ſepties,ſed vſq; ſeptuagieſſepties:quia ſolus Petrus dimittere poteſt vniuerſorũ vniuerſa peccata. Nam & ſunt quædam peccata, quorum abſolutio ſoli Petro eſt reſeruata.Hęc ille.AVTHOR. Competenter exponit communem cum alijs poteſtatem accepiſſe Petrum ad dimittendum peccata:& tamen aliquid ipſi poteſtatiuè ſeruatum, quod non poteſt cunctis eſſe commune : ſicut Protoplaſto datum eſt cum alijs communiter in ſpecie hominis propagare ſequaces : ipſi tamen ſoli prærogatiua fuit, q̃ eſſet primas,& forma ꝓpagationis, & in eum ſolum redũdaret debitũ poteſtatis paternæ,honor vniuerſalis filiorũ hominum, & primitas parentelæ. Pauci tamen aduertunt, quæ ſit cauſa reſeruationis caſuum in delictis

3 ad primã ſedem. Eſt† enim præter alias, cauſa maxima ad examinandũ, & tunc ad iudicandũ debitè magnũ ſcelus, quod cõmitti contingit in Deum.Hoc enim non niſi in publica eccleſia apud prælatũ & clerum,vel cõfiteri expedit, vel puniri. Nemo ſiquidẽ ſuo examini in tãta cauſa cõmittitur.Vnde Dauid rex ſuũ refugit iudicium, & lætanter ſubijt alienum, quando peccauit valde contra Deum. prout in Apologia de Dauid,tractans illud, Delictũ
Ambroſius meum contra me eſt ſemper.docet *Ambroſius*. Iuſtus fauere ſibi neſcit:rigorem iudicij etiam circa ſe non nouit inflectere, recordationem lapſus proprij perhorreſcit, & cõmiſſum erubeſcit errorem. Omnem eius memoriam pauet, metuit, reformidat, graue ſibi iudicat: ſeipſum arbitrum refugit: nec ſe ſibi audet committere, q̃ nullum ſibi putat grauiorem eſſe, quàm eum,quem latere non poſsit, fallere ne queat, nullumq̃; ſubſidium reperiat, niſi ſe ſibi abneget,& domini crucem tollat.Hæc ille. AVTHOR. Ecce Dauid quia iuſtꝰ, & omnis vir iuſtus ſeipſum arbitrum refugit,nec ſe ſibi audet committere.Eſt &alia cauſa,vt à magna plebe, & maiori item ſacerdote oretur Deus, vt ipſum peccatum dimittat, in quem cõmittitur. Ecce furtum Achor,quod erat occultũ, non eſt latere permiſſum, ſed reus anathematis ſorte proditur. Fatetur ſcelus coram eccleſia, & pœnam portat contemptus in Deum. Ioſue.6. Achab humiliatus eſt ad verbum domini per Eliam patriarcham noſtrum, de tyrannide, quam fecit in Naboth. Et per eundẽ prophetam accipit inducias pœnę,quam propheta prædixit.3.Regũ.21.Heliodori ſacrilegium, & violatio templi in eodem loco ſumpſit ſuæ prædæ ſententiam: & ad preces ſummi Pontificis donatur ad vitam.2. Machab.3. Cur fugit à nobis cõmiſſum Dauid in Deum pro morte Vriæ,& ſtupro Bethſabee?Nónne publicatum eſt ſcelus eius coram vicario Dei Nathan, & ipſe cõfeſſus flagitium, ſubijt item pœnam?2.Reg.12.Et de eo item in Apologia de Dauid ſcribit *Ambroſius*. Ecce in iniquitati- Idem.
bus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. Quis tanto affectu agit pœnitentiam: humi ſtratus iacuit, fuſus in lachrymas, cibum nõ guſtauit,lauacro ſe abdicauit.Quid iam reliqua dicam ? quòd abſtinuerit ornatu regio: & compunctus adduxit confeſsionem iniquitatis ſuæ, & in perpetua ſecula toto canendã orbe tranſmiſit. Hæc ille. AVTHOR. Vbi eſt verbum faſtuoſum Witcleff præco- VVitcleff.
nizantis tertiam confeſsionem factam homini non inueniri in ſcripturis : ſed ſolam confeſsionem cordis vel oris ad dominum ? Coram Nathan propheta in magna eccleſia confeſſus eſt Dauid, & pœnitentiam grandem egit : Ambroſius dicit, quòd adiunxit confeſsionem iniquitatis ſuæ, & in perpetua ſecula toto canendam orbe tranſmiſit.Cur ergo propter immane ſcelus tergendum, & dominum placandum, non current homines ad ſanctum Petrum ? Qualiter ſecurare poteſt Witcleff auditores ſuos de venia per pœnitentiam cordis priuatam, poſt enorme flagitium commiſſum in Deum:propter quod item fu-

4 ror diuinus eſt ſæuiturus in orbem ? Quale† Crimina
peccatum eſt hæreſis,vitium ſchiſmatis,homi enormia.
cidium

cidium,adulterium,inceſtus,quem item puniuit Apoſtolus in publica Corinthiorum eccleſia.Et item ſeditio publicæ poteſtatis graſſantis in populum: quam ſanctus *Ambroſius* per ſe puniuit in Theodoſio corã eccleſia ſua & punitum abſoluit. prout in libr.9.hiſtoriæ tripertitæ recolit Caſsiodorus. Et ipſe item in libro de obitu Theodoſij tranſeũter commemorat,dicẽs. Ego vt quidem ſermonem meũ per orationem concludam,dilexi virum miſericordem,humilem in imperio,corde puro,& pectore manſueto prædituꝫ, qualem dominus amare conſueuit,dicens.Supra quem requieſcam,niſi ſupra humilem,& manſuetum? Dilexi virum,qui magis arguentem,q̃ adulantem probauit:ſtrauit omne,quo vtebatur,inſigne regium:defleuit in eccleſia publicè peccatum ſuum,quod ei aliorum fraude obrepſerat:gemitu,& lachrymis orauit veniã. Quod priuati erubeſcunt,nõ erubuit imperator publicè agere pœnitentiã.Neq; vllus poſtea dies fuit,quo non illũ doleret errorẽ.Quid ꝙ præclaram adeptus victoriam,tamen quia in acie hoſtes ſtrauit,abſtinuit à conſortio ſacramentorum,donec dñi circa ſe gratiã filiorũ experiretur aduẽtu.Dilexi virũ, qui cũ iã corpore ſolueret,magis de ſtatu eccleſiæ,q̃ de ſuis periculis angebatur.Hæc ille.AVTHOR.Ecce te ſtatur Ambroſius, ꝙ Theodoſius publicam in eccleſia egit pœnitentiã,& abſtinuit à conſortio ſacramentorum,donec domini circa ſe experiretur gratiam.Qualiter tamen egit pœnitentiam in forma modernæ eccleſiæ ad iuſſum & moderamen epiſcopi, & ab eo abſolui promeruit, bonum eſt propter hos, contra quos agimus, vt hiſtoriam retexamus. Ipſe nanque (vt dixeram) libro nono hiſtoriæ tripertitæ. cap.30. ſub authoritate Theodorici, Caſsiodorus refert,quomodo† in Theſſaloni ca vrbe diſtractis iudicibus quibuſdam regalibus ſeptem millia hominum ſine præcedente iudicio occiſa ſunt. Quæ clades cùm ad aures veniret *Ambroſii*, ſcripſit ad imperatorem. Coæqualium hominum princeps es ô imperator,& conſeruorum. Vnus eſt enim omniũ dominus,rex omnium,& creator. Quibus igitur oculis aſpicies cõmunis domini templũ? quibus calcabis pedibus ſanctum illius pauimentum? Quomodo manus extendes,ex quibus adhuc ſanguis ſtillat iniuſtus? Quomodo huiuſmodi manibus ſuſcipies ſanctum domini corpus? Qua præſumptione ore tuo poculum ſanguinis pretioſi percipies: dum furore ſermonum tantus iniuſtè ſit ſanguis effuſus? Recede ergo,recede,ne ſecundo peccato priorem nequitiam augere cõtendas. Suſcipe vinculum,quod omniũ dominus nũc ligauit. Eſt enim medicina maxima ſanitatis. His ſermonibus imperator obediens: erat enim diuinis eruditionibus enutritus: & apertè ſciens quæ ſunt propria ſacerdotum,quæ regum,gemẽs, & deflens ad regalia remeauit. Et benè infrà, narratis his,quæ in pœnitentia geſsit,& quomodo proceſsit allocuturus Ambroſium, ſequitur.Cumq; ad ſacra limina peruenisſet, in ſanctam quidem baſilicam non præſumpſit intrare:ſed veniens ad antiſtitem, & inueniẽs in ſalutatorio reſidentem,ſupplicabat, vt eius vincula reſolueret. At ille tyrãnicam dicebat eius eſſe præſentiam,& contra dominum veſanire Theodoſium, eiusq; calcare leges. Verùm (inquit Imperator) non inſurgo aduerſus eccleſiaſticas ſanctiones: nec iniquè ingredi ſacra limina contendo:ſed te ſoluere vincula mea depoſco: & communis domini pro me exorare clementiam: nec mihi claudi ianuam, quam cunctis pœnitentiam agentibus dominus noſter aperuit. Et tandem edita lege differendę ſententiæ mortis vſque in diem triceſimum,ſubdit. Quo facto, vinculum eius ſoluit Ambroſius. Sequitur. Sic ergo ſacratiſſimus imperator ingredi limina præſumens, non ſtans domino ſupplicauit, neque genua flexit:ſed pronus in pauimento iacens,Dauidicam proclamauit vocem, Adhæſit pauimẽto anima mea:viuifica me ſecundùm verbum tuum. Manibus autem capillos euellens,frontem percutiens, & pauimento lachrymarum guttas aſpergens, veniam impetrare poſcebat. Cumq; tempus accederet, quo munus ad altare ſolebat offerre, ſurgens cum lachrymis eſt ingreſſus. Hæc ille. AVTHOR. Iam dicat Witcleff, qualiter ſomniauit ligamentum, & vinculum eccleſiæ illud, quod Chriſtus Petro commendans ait.Quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: non eſſe excommunicationem,vel abſolutionem eccleſiæ:ſed prædicationem aliquam ſacerdotum,vt rei à noxijs conſuetudinibus ſe diſſoluant: cùm audit hîc vincula patris Ambroſij,quibus octo menſibus Theodoſium alligauit. Et nũquid erat nuda prædicatio, non cenſura, de qua ipſe Ambroſius dixit, quòd imperator in eccleſia publicam egit pœnitentiam, abſtinuitq; à conſortio ſacramẽtorum, donec dñi circa ſe gratiã experiretur? Et ipſe Ambroſius.Recede(inqt)recede:ſuſcipe vinculũ,quod omniũ dñs nunc ligauit.Et Caſsiodorus. Quo facto, vinculum eius ſoluit Ambroſius.Hæ alligationes igitur, & abſolutiões

Ambroſius

Caſsiodor.

Abroſiusa-
pud Caſsiodorum.

criminum, non Immeritò poteſtates proſpiciunt altiores: per quas in eccleſia magna poſ ſit examinatio diſtricta fieri in cauſa Dei, ſiue ſint peccata notoria, ſiue occulta, vt etiam pœna publica, vel priuata, prout qualitas rei, & magnitudo ſceleris exigit, cõſequatur. Hãcq; lege domini eſſe arbitratur Ambroſius, dicẽs contra dñm veſanire Theodoſiũ, eiusq; calcare leges. Nõ dixit cõtra hominẽ, aut leges humanas. At mitis Theodoſius. Nõ inſurgo (inquit) aduerſus eccleſiaſticas ſanctiones. Conueniamus iſtos: & erunt hæ ligationes, & reſeruationes ſanctiones eccleſiaſticæ, ita vt etiã
6 ſint diuinæ. Hoc † modo itẽ ſanctus pater, & primas Carthagineñ. eccleſiæ Cyprianus chriſtianos idololatrare coactos in eccleſia corã ſeipſo pœnitere coëgit, dicens: non aliter eos pœnitere perfectè, niſi fortè nõ poſſent mortis neceſsitate præuenti. Et tunc indixit, vt cõfiterentur cuicunq; presbytero, aut in eius abſentia occurrẽti diacono, epiſtola presbyteris
Cyprianus. & diaconibus directa, quæ incipit, Miror vos fratres. Occurrendum puto fratribus noſtris: vt qui libellos à martyribus acceperunt, ſi incommodo aliquo, aut infirmitatis periculo occupati fuerint, nec expectẽt preſentiã noſtrã, ſed apud presbyterum quemcunq; præſentẽ, vel ſi presbyter repertus non fuerit, & vrgere
7 exitus cœperit, apud † diaconum quoq; exConfeſsio diacono fieri pmiſſa. omologeſin facere delicti ſui poſsit, vt manu eis pœnitentiæ impoſita, veniant ad dominũ cum pace, quã dari martyres cũ literis ad nos factis deſiderauerunt. Hæc ille. AVTHOR. Extra hæc ergo neceſsitatis incõmoda patet, q̃ ſibiipſi has abſolutiones reſeruauit, & eos ipſos epiſcopos inferiores, & ſacerdotes valde obiurgat, q̃ ad ſacramenta ſuſciperent, qui nõ taliter pœniterent, libro exhortationis ad lap
Cyprianus. ſos, qui incipit, Pax ecce dilectiſsimi. Spretis omnibus, atq; contemptis, ante expiata delicta, ante purgatã cõſcientiam ſacrificio & manu ſacerdotis, ante offenſam placatã indignãtis dñi vis infertur corpori eius, & ſanguini: plus modò in dñi manib⁹ atq; ore delinquũt, q̃ cùm dñm negauerunt. Pacem putant eſſe, quam quidã verbis fallacibus vendicant. Nõ eſt iſta pax, ſed bellum: nec eccleſiæ iungitur, qui ab euangelio ſeparatur. Quid iniuriam beneficium vocant? quid impietatem vocabulo pietatis appellant? Et inferens Deum oportere remittere peccata grauiora. Homo (inquit) Deo non poteſt eſſe maior, nec remittere, aut donare indulgentia ſua ſeruus poteſt: quod in dñm delicto grauiore commiſſum eſt. Nec ad huc lapſo hoc accedit ad crimẽ: ſi neſciat eſſe prędictum. Maledictus homo, qui confidit in homine. Sequitur. Cæterũ ſi quis properaſtinatione temerarius remiſsionẽ ſe dare cunctis putat poſſe: aut audet domini p̃cepta reſcindere: nõ tm̃ nihil prodeſt, ſed obeſt lapſis. Prouocaſſe em̃ eſt ad irã, non ſeruaſſe ſententiã. Hæc ille. AVTHOR. Conqueritur ecce omnia geſta: priusq̃ lapſus purgauit conſcientiam ſacrificio & manu ſacerdotis in pœnitẽtia dignè facta. Quod autem dicit: hominẽ nõ poſſe remittere, quod in dñm delicto grauiore cõmiſſum eſt: ſic intelligit: ſine diſtrictiſsima ſeueritate eccleſię cũ oratiõe fuſa ad Deũ: vt ſigna remiſsionis diuinæ in pœnitente cernamus: prout in ſequentibus litera eius oſtendit: & habet *Cæſarius* in exhortatione, quæ in- Cæſarius.
cipit, Quod ſupplicante. vbi dicit. In ſua iniuria ſe quiſq; oſtendat eſſe clementẽ: quia dñs dicit. Si dimiſeritis hominibus peccata eorũ: dimittet vobis pater cæleſtis peccata veſtra. Quando verò aliquis in dño peccatũ p̃ſumit dimittere, diſtrictionẽ eccleſiæ debet ſuſtinere: & hoc bono, & pio debet fieri animo, vt p̃ ſpiritualẽ caſtigationẽ ita in hoc ſeculo corrigantur, ne pereant in futuro. Et paulò antè. Si iuſtè agere voluerimus, illi, qui in Deũ peccauerit, ſine ſeueriſsima diſtrictione penitus indulgere non debemus. Hæc ille. AVTHOR. Propter hoc em̃ ſecundũ *Origenem* lex iubet veſtimẽta leproſi diſſuta eſſe, & caput eius reuelatũ, & os eius adopertũ. Homil. 8. ſuper Le Origenes.
uiticũ. Vult (inquiens) lex diuina peccatorem nõ ſolũ veſtimenta nõ aſſuere, ſed & caput nõ cõtegere: vt ſi q̃d eſt capitis delictũ, id eſt, ſi in Deum aliquid cõmiſſum eſt, ſi in fidem peccatum eſt, ne hæc quidẽ habeantur obtecta, ſed omnibus publicẽtur: vt interuentu, & correptione omniũ emendetur, & veniã mereatur. Hæc ille. AVTHOR. Ab antiquitate ergo deſcendit eccleſiæ diſtinctio iſta culparũ: ita vt culpa capitalis, quæ redundat in Deũ, aut in fidem, aliter plectatur. ſ. in publico eccleſiæ: nec ſinatur tegi ab ipſo peccatore, vt ipſe ſe iudicet. Mira res: in quotidianis, & hominũ cauſis iudices homines adire cõſulit Witcleff: ſed VVitcleff.
in cauſis maioribus, & vbi Deus offenditur, aut fides læditur, ſola cordis contritione totã delet offenſam: nec alieno reſeruat arbitrio delinquentem. Hæreſis hæc Corinthiorũ erat: qui in cauſis ſuis adibant cõtra proximos fideles, iudices infideles. In cauſa verò Dei, vbi publicè tolerabatur inceſtus eius, qui patris ſui accepit vxorem, nullus eſt pulſatus iudex, reus peccauit impunè. Idcirco beatus Paulus ipſum corripuit in publica eccleſia: vt ſecũdũ

Origenem

Origenem correptione omnium emendetur, & veniã mereatur. Sic itẽ Ambroſius reſeruauit culpam Theodoſij, vt pœniteret in eccleſia publica, & ſolui mereretur. Sic Ananiam, & Sapphiram volentes mẽtiri ſpiritui ſancto, Petrus ligauit, vt publicè item corriperet. Aut eo magis ſanctus Cyprianus ſic lapſos reſeruauit eccleſiæ, vt in publico pœniterent, qui peccauerunt in Deũ: & publicis gemitibus, & mixtis orationibus populi veniam merentur? Ambroſius Vnde lib. de pœnitentia in fine *Ambroſius*. Remuneratio præſentium, teſtimoniorũ futurorum eſt. Si quis igitur occulta crimina habẽs, propter Chriſtũ tamen ſtudioſè pœnitentiã gerit, quomodo iſtic recipit? Si enim cõmunio nõ refunditur: nolo veniã reus ſperet. Petãt eam lachrymis: petat gemitibus: petat populi totius fletibus: vt ignoſcatur ei obſecret. Et cũ ſecundò, & tertiò fuerit dilata communio, credat ſe remiſsiùs ſupplicaſſe: fletus augeat: miſerabilior poſtea reuertatur. Teneat pedes brachiis: oſculetur oſculis: lauet fletib⁹: nec dimittat: vt de ipſo dicat Ieſus. Remiſſa ſunt ei peccata: qm̃ dilexit multùm. Cognouit quoſdã in pœnitẽtia ſulcaſſe vultũ lachrymis, exaraſſe cõtinuis fletibus genas: ſtrauiſſe corpus ſuum calcandũ omnibus: ore ſemper pallido, & mortis ſpeciem ſpiranti in corpore p̃tuliſſe. Et infrà. Satis eſt, inquit, ei, qui talis eſt, obiurgatio hæc, quæ fit à pluribus: ita vt ecõtrario magis donetis, & conſolemini, ne fortè abundantiore triſtitia abſorbeatur. Si ſatis eſt ad cõdemnationem obiurgatio, quæ fit à pluribus, ſatis eſt quoq; ad remiſsionem peccatorũ obſecratio, quæ fit à pluribus. Hæc ille. AVTHOR. Non te fugiat, q̃ de occulto peccatore in principio locutus eſt Ambroſius hanc ſententiam. Si quis (inquiẽs) occulta crimina habens, propter Chriſtum pœnitentiã gerit: in his tamen ſummoperè cauendum eſt, ne p̃latus in reſtringendo caſus ſubditorum nimis inueniatur difficilis. Meliùs eſt de nimia benignitate, q̃ de exceſsiua ſeueritate reddere rationẽ, ait Chryſoſtomus. Et ſi quis viderit fratrem ſuum neceſſe habere temporalis impendii, & clauſerit viſcera ſua ab illo, non habet charitatem Dei in ſe. Iuxta Ioãnem. Qui clauſerit à fratre ſuo patiente, & petente, regnum cælorum, occaſionẽ timoris prætendens, perdendo talentũ domini ſui, ſi poneretur ad mẽſam, quomodo non conuincetur perditæ charitatis? De magno prælato iam nuper excedẽte verbũ relinquitur: quia in alijs cùm erat & clemens, & dapſilis: tamen in abſolutionibus pœnitẽtium admodum tenax, & ipſe ſine abſolutionis beneficio, quod forſan optauit, repente migrauit. Idcirco ſalubriter conſulit in fine libri de viſitatiõe infirmorum *Auguſtinus*, Auguſtin. dicens. Quis, ô bone Ieſu, de miſericordia tua deſperare poterit? Dico itaq; omnibus, dico tandem confitentibus, dico confeſsis conſulentibus, ne confeſsi deſperent, ne ſacerdotes poſt mortem aliquos lugeãt: imò cum ſuo Ie dicant, Soluite eum, & ſinite abire. Meliùs eſt enim, vt talis proſit, vel nõ noceat abſolutio, quàm obſit indiſcreta ligatio. Hæc ille.

¶ Ad tres cauillationes Witcleff contra profeſsionem ſacramentalẽ, pro ignorantia proportionis pœnæ ad culpã, de minoritate ſciẽtię ſacerdotis, & incertitudine confitentis.

CAP. CL.

SVMMA.

1 *Witcleff contra confeſsionem ſacramentalem cauillationes, pro ignorantia proportionis pœnæ ad culpam, de minoritate ſcientiæ ſacerdotis, & de incertitudine confitentis, ex Auguſtino, Hugone, & Ambroſio diluuntur. Et plura de hoc per totum cap.*

CAuillationes perfidiæ Witcleff, quas ipſe loco rationũ contra fidem euangelicæ cõfeſsionis inuoluit, cernamus. de ſermone dñi in monte ca. 3. Poteſt (inquit) ad hoc fieri euidentia, quoſdam mouẽs. Nullus iudex debet ferre ſentẽtiam, niſi ipſam cognouerit veritati (quia diuinæ ſententiæ) concordare: ſed nullus presbyter audiẽs confeſsiones, & pro peccatis iniungẽs pœnitentiã, hoc cognoſcit. ergo cũ hoc nõ ſit fundabile ex ſcriptura, vel ratione, videtur, q̃ nullus presbyter audiendo cõfeſsiones hominũ, debet pœnitẽtiã ſic taxare. Hęc Witcleff. AVTHOR. Cauillatio iſta videtur VVitcleff. Cauillatio prima.

videtur contra taxationem pœnitentiæ facere ſolùm: ſed contra abſolutionem intendit, & totam confeſsionis vtilitatem: quia vbi eā
VVitcleff. reſumit. 4. trialog. ter damnati cap. 23. ſic arguit. Nemo abſoluens cōmuniter neſcit grauedinem peccati confeſsi: ſicut neſcit, ſi confitens ſit contritus: & bene ſcit, quòd aliter non deletur peccatum. Quomodo ergo mentiendo ſuper Chriſtum tam frontose abſolueret, & pœnitentiam, cuius proportionem ad peccatum ignorat, iniungeret? Hęc Witcleff. AVTHOR. Iſte obſcurat lucem fidei: quia cęcus ipſe non videt. Non eſt per eum primò reper
Auguſtin. ta fallacia, ſed protēſa. *Auguſtinus* autē videtur ei ſatisfacere lib. de natura boni. citò poſt principium. Qualis aūt (inquiens) & quāta pœna cuiq; culpæ debeatur, diuini iudicii eſt, nō humani: quæ vtiq; & cū cōuerſis remittitur, magna eſt bonitas apud Deū: & cū debita redditur, nulla eſt iniquitas apud Deū: quia meliùs ordinat natura, vt iſte doleat in ſupplicio, q̄ vt impunè gaudeat in pctō. Hæc ille. AVTH.
1 Iam † arguat Witcleff, quomodo cōfeſſor abſolueret, & pœnitentiā, cuius proportionē ad peccatū ignorat, iniūgeret. Ego reſpondeo cū Auguſtino: quia qualis, aut quāta pœna cuique culpæ debeatur, diuini iudicii eſt, non humani. Quæ tamē conuerſis pro parte remittitur, & tunc magna eſt bonitas apud Deum: & pro parte iniungitur, & nulla eſt iniquitas apud Deum, nec apud homines ſic taxantes: quibus ipſe dixit, Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Ipſis enim datæ ſunt claues, de quibus non eſt in eccleſia deſperandum. Obſtas Witcleff: quia hoc de remiſsione per Deum ait Auguſtinus, non de clauium remiſsione. imò vna eſt remiſsio vtriuſq;: & hæc ipſa per claues non excluditur, quādo de dimiſsione diuina quis loquitur. Idcirco in fine eiuſdem
Auguſtin. libri claues eccleſiæ introducit *Auguſtinus* dicens. Præſta nobis, dona nobis, vt per noſtrū miniſterium, quo execrabilem, & nimis horribilem hūc errorem redargui voluiſti, ſicut iā multi liberati ſunt, & alii liberētur: & ſiue per ſacramentum ſancti baptiſmi tui, ſiue per ſacrificium contribulati ſpiritus, & cordis contriti, & humiliati in dolore pœnitentiæ, peccatorum remiſsionem, & blaſphemiarum ſuarum, quibus per ignorantiam te offenderunt, accipere mereantur. Tantū em̄ valet præpollens miſericordia, & poteſtas tua, & veritas baptiſmi tui, clauesq; regni cælorum in ſancta eccleſia tua: vt nec de illis deſperandum ſit, q̄diu in hac terra per tuā patiētiam viuunt. Qui ſcientes quātum malum ſit, talia de te ſentire, vel dicere propter aliquā tēporalis & terrenę cōmoditatis cōſuetudinem, vel adeptionē, in illa maligna profeſsione detinentur: ſi ad tuā ineffabilē bonitatem ſaltem increpatiuis correptionibus fugiant: & omnibus carnalis vitę illecebris cæleſtem vitam, æternamq; præponant. Hæc ille. AVTHOR. Attende, q̄ per ſacramentū baptiſmi, & per ſacramentū contriti ſpiritus in dolore pœnitentiæ, peccatorum remiſsionem blaſphemi Manichæi merebuntur accipere. Ratio: quia tantū valet diuina poteſtas, & miſericordia eius præpollens in baptiſmo, & clauibus regni cælorum in eccleſia eius: vt nec de illis deſperandum ſit quandiu viuitur in hac vita. Si aūt ſperari nō poſſet in clauibus venia, quandiu non conſtet homini quāta pœna cuiq; debetur culpæ: cùm hoc nō humani ſit iudicii, ſed diuini, ſemper in his clauibus eſſet deſperandum de venia: quia nū quā ſperandū. Noſcendæ ergo forēt claues in ſe, & iterum quo ad vſum. Quas ſic deſcribit
in ſententijs ea. de duabus clauibus. *Hugo.* Li- Hugo.
cèt (inquiens) aliquis ante conſecrationem habeat diſcretionem, nō tamen in eo eſt clauis: quia non habet ex officio hoc facere: nec poteſt ea claudere, vel aperire, quare non eſt in eo clauis. Iterum indiſcretus ſacerdos etſi careat illa diſcretione, tamen habet officium ſic diſcernendi: ita etſi vſum eius nō habeat, eam tamen videtur habere. Et iuxta hoc poteſt dici, q̄ in conſideratione omnibus dantur illæ duæ, id eſt, officium exercendi diſcretionem, & officiū exercendi poteſtatem. Et infrà. Nec dicimus ſacerdotem iniuſtè aliquē ligare, vel ſoluere, ex quo adhibet tantā diſcretionem, quantam poteſt. Hæc ille. AVTHOR. Habemus hic claues, officia exercendi, & exequendi ſecundùm diſcretionis actum poteſtatem acceptā. Et ſi quis adhibeat diſcretionē, quam tunc poteſt, non ligat iniuſtè, vel ſoluit. Sed ſi diſcretio fuerit diminuta, quomodo ſoluitur? vel Deus ſic ſoluet: & deficiēti in diſcretiōe cō ſentiet. Hic eſt difficultas Witcleff, ſi pœnitēs per diſcretionem defectiuā ſolui p̄tenditur, nū quid in cęlo per hoc ſolui dicetur? hoc ſuppoſito, q̄ confeſſor diligentiā bene faciendi contulerit, ſed in facto delinquat. O mi Witcleff, audiſti ne Chriſtū ad Petrū exprobranter dicere. Modicæ fidei quare dubitaſti? Et vbi eſt iam: Si quis indiget ſapientia, poſtulet à Deo, & dabitur ei? Vbi eſt iam: Quicquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis? Secundùm hāc ſapientiam, non humanam, ſed bona fide diuinitùs impetratā

patres

patres in canonibus,& ſcripturis ſuis quantitatē pœnæ taxarunt in eccleſia: qualiter poſſet reſpondere peccatis. Sed nō ſuſpēdatur in his:non turbentur ſacerdotes pij ad fraudē hę retici.In his perplexitatibus ne fiant chriſtianis bonæ fidei viris dubia ſacramenta:videtur recurrendum ad cōmune ſacramentorū principiū:fidē Chriſti:ſecundū quam Chriſtus ad patrē muti ait,Si potes credere,omnia poſsibilia ſunt credenti.& ille cū lachrymis exclamauit.Credo domine:adiuua incredulitatē meā. Marci.9. Verba reſpondentis ſeſe oppugnare videntur.Quis enim iam credit incredulus? Aut ſi credit dominum : quomodo adiuuari petit incredulitatem ſuā? Soluitur difficultas: ſi iam credēdi volūtas, vel pronitas ad credendum reputetur ad fidem: quia & ſic credēs omnia credit in illo vniuerſali articulo,quo credit eccleſiā,& tñ ſi in particulari peteretur,incredulus putaretur. Hanc aūt particularē adiuuat Chriſtus:quando credentis bene in ſuo vniuerſali particulares ſupplet defectus. Sic volentem baptizari,ſed præuentum occiduo Chriſtus adiuuat,vt credat ad ſalutē:quia bona mēte fide cōmuni ſuccenſus eccleſiæ fideliter appetebat,quod adipiſci nō poterat. Sic quis pœnitens bono animo accedit, in particulari fortè credens omnē corporis ſoſpitatē habiturum ſe deinceps poſt abſolutionis officium:quia tamen prōptus eſt omnia credere, quæ fides Chriſti cōtinet in eccleſia,nihil obſtat ipſi,quod ſiniſtrè credidit,& informat⁹ iā abijcit.Ita de miniſtris cōferentibus ſacramenta,generale propoſitū eorū cōforme ſanæ fidei Chriſtus attēdens,in cauſis eorū particularibus ipſe ſupplet defectus:dans intelligi,q̄ ſicut ipſe eſt,qui baptizat,cùm miniſter baptizat,ſic ipſe peccata remittit.Si em̄ miniſtrātis eſſet ſacramentū,à miniſtri errore ſacramētū eſſet erroneū.Talis em̄ cū proportionare peccato pœnā neſcit,quid aliud, q̄, Credo domine:adiuua incredulitatem meā, affectuosè ꝓclamat?Et erit tūc certa peccatorū ſolutio clauе nolenter errante,quia accurrēs magiſter eccleſiæ Chriſtus, vel ex ſpeciali dono exceſsū tēperat,vel aggrauat pœnam leuem. Ipſe em̄ eſt,qui quaſſatā arundinem non cōfregit,& linū fumigans non extinxit : ſed ſi rei ſunt homines,ipſe ſoluit cōpeditos: ſi ſacerdotes boni ſunt,ſed dubij, dominus illuminat cæcos. Ipſius eſt ſacramentū: & ideo ipſe certū ꝓſtat effectū . Sicut itē in Archiſynagogum . Noli timere,tantūmodo crede.Marci.5. Hoc euangelicum documentum in exercitio cuiuſlibet ſacramenti,de effectu eius ſecuram reddit eccleſiam.Nihil nobis cum hæreticis,qui tot vepribus vias ſepiunt,ne remiſsionem peccatorum fideles obtineant.Certi ſumus verum eſſe,quod lib.de vera & falſa pœnitentia.cap.4. Auguſtinus dixit. Omnem animam ille promiſſor ſaturauit bonis, etiam ſedentes in tenebris, & vmbra mortis, nullam excipiens animam. Hunc magiſtrum intellexerat diſcipulus ille, qui Corinthios per epiſtolas ſuas voluit corrigere,vt ipſe teſtatur,ter in libris eorū correxit. Oportebat enim, vt quotiens videbat eos cadere,totiēs iuuaret ſurgere. Memor enim erat illius,qui dixerat, Quorum remiſeritis peccata,remittuntur eis.Scimus autē & primos patres, & in omni tempore eccleſiam Dei ſemper vſque in ſeptuagieſſepties peccata dimittere:quam poteſtatem & iſti ab eccleſia auferre conantur.Oportet enim eccleſiam ſic credere,quę confitetur ſe peccare.Hęc ille. AVTHOR. Ad Auguſtinum dicat cauillator Witcleff ſi audeat, Paulus ter Corinthios corrigere attentabat, remittendo eis peccata authoritate illa Chriſti, Quorum remiſeritis peccata &c. Sicut deinceps in omni tempore per eccleſiam patres vſq; ad ſeptuagieſſepties peccata dimittunt. Cur tu dicis eos blaſphemare in Deum,qui peccata dimittunt,& non eſſe hanc poteſtatem eccleſiæ,ſed p̄dicare dominum dimiſſorem?Chriſto domino econtrario clamante:Quorum remiſeritis.&c.Et Auguſtino querente de vobis, & patribus veſtris Nouatianis hæreticis, quòd poteſtatem iſtam dimittendi peccata, quam à Paulo deinceps per omne tempus, & ſemper patres eccleſiæ exercebant, ab ea auferre conamini. Oportet (inquit Auguſtinus) ſic eccleſiā credere,quæ confitetur ſe peccare. At Witcleff. VWitcleff. cap.3.de ſermone domini in monte. Si confeſſus ſit præſcitus, vel vir duplex in cōfeſsione,tunc peccata cuncta redeunt,nec opera illius confeſſoris ſuper tali viro duplici quicq̄ agunt.Cùm ergo nemo debet mentiri pro toto mundo ſaluando,videtur,q̄ confeſſor non debet ſic aſſerere,q̄ abſoluit ſimpliciter ſuum confeſſum . Et ibi dicit blaſphemam vſurpationem confeſſorē accipere ſic ſuper ſe,abſolutionem ſuper illum . Et.24.trialog.4. Videtur(inquit)quòd ſicut papa, & confitentes cęteri ignorāt qualitatē præſciti,vel prędeſtinati,ſic ignorāt,qui homines ſunt contriti. Hæc Witcleff.AVTHOR.Soluitur hęc cauillatio per reſponſum Auguſtini ad Bonifacium arguentem ſimiliter de patrinis fiducialiter reſpondentibus pro paruulo ſuo oblato,q̄ credat,& baptizari velit:cùm eum ſic voliturum

aut,

Auguſtinus aut crediturum ignorent. Epiſtola ad Bonifacium, quæ eſt duodecima: vbi dicit. Miror parentes in iſtis rebus tam fideliter pro paruulo reſpondere, vt dicant eum facere tanta bona, quæ ad horam, qua baptizatur, baptizator interrogat, cùm eadem hora ſi ſubijciam erit caſtus, aut non erit fur, neſcio vtrum audet aliquis dicere aliquid horum erit, aut non erit: ſicut mihi ſine dubitatione reſpondet, q̃ credit in Deum: & quòd ſe conuertat ad Deum. Reſpondet Auguſtinus. Nempe ita ſæpe loquimur, vt Paſcha propinquante, dicamus craſtinam, vel perendinam domini paſsionem, cũ ille ante tam multos annos paſſus ſit: nec omnino niſi ſemel illa paſsio facta ſit. Nempe ipſo die dominico dicimus: hodie dominus reſurrexit, cùm ex quo reſurrexit, tot anni tranſierint. Cur nemo tam ineptus eſt, vt nos arguat eſſe mentitos: niſi quia iſtos dies ſecundũ illorum, quibus illa geſta ſunt, ſimilitudinẽ nuncupamus: vt dicatur ipſe dies, qui non eſt ipſe, ſed reuolutione temporis ſimilis eius: & dicitur illo die fieri propter ſacramenti celebrationem, quod non illo die, ſed iam olim factum eſt. Sequitur. Et per hoc cùm reſpondetur paruulus credere, qui fidei nõdum habet affectum: reſpondetur fidem habere propter fidei ſacramentum, & conuertere ſe ad Deum propter conuerſionis ſacramentum: quia & ipſa reſponſio ad celebrationem pertinet ſacramenti. Et infrà. Itaq; paruulum etſi nondũ fides illa, quæ in credentium voluntate conſiſtit, iam tamen ipſius fidei ſacramentum fidelem facit. Nam ſicut credere reſpondetur, ita etiam fidelis vocatur: non rem ipſam mente annuendo, ſed ipſius rei ſacramentum percipiendo. Hæc ille. AVTHOR. Ita ſi cognouiſſes & tu, ô Witcleff, quòd ſicut fidem habet paruulus, & fidelis vocatur, qui nondum credit re, nec forſan credet in poſterum, propter fidei ſacramentum, & ſic ſatis fideliter reſpondetur pro eo, quia reſponſio ad celebrationẽ pertinet ſacramenti: ſic confeſſor bonæ fidei reum ſuum, quanuis fictum, abſoluit, & abſolutus dicetur, quanuis non re ipſa, tamen in ſimilitudine ſacramenti: quia abſolutio ipſa ad celebrationem ſacramenti pœnitentiæ pertinet. Et ideo non mentitur abſoluens virũ duplicem, vel præſcitum in ſacramento pœnitẽtiæ, ſicut nec patrinus offerens, & reſpõdens pro futuro apoſtata, vel præſcito ad ſacramẽtum baptiſmi: aut ſacerdos ipſum baptizans in forma eccleſiæ. Inter iſta tamen quomodo in forma per te inuenta poſsint eſſe tuta à mẽdacio: cùm dicas ſermõe. 9. tertiæ partis, quòd veriſimile eſt ex euãgelio Ioannis, q̃ viri apoſtolici poſt ſigna abſolutionis à Deo debent immunitatem priùs peccantis in populo publicare: & pœnam ſuam inflictam à militantibus mitigare? Hæc Witcleff. VVitcleff. AVTHOR. Qualiter poteſt vians quiſquam ſine reuelatione ſibi facta ſigna illa diſcutere abſolutionis à Deo, cuius habet immunitatem pronuntiare in populo: ſi ſit vir duplex, aut verè præſcitus: cùm venient illuſores prophetantes in nomine domini, quos non nouit dominus, & in veſtimentis ouium lupi rapaces? Quòd ſi in publico populo res tam occulta, immunitas, ſcilicet, priſtini peccatoris poſſet ſine periculo mendacij prædicari, cur non dici poteſt in aure? Et ſi pœnam inflictam ipſi à militantibus poteſt talis apoſtolicus mitigare, cur non hoc poteſt, ſi eum audiat in occulto? Et quomodo non eſt blaſphema vſurpatio illa militantium accipere ſuper ſe ſalutarem iniũctionem pœnitentię infligendę ſic præſcito? Hæc omnia, quæ ipſe mouit inaniter, iam capiti authoris torturam minatur. Miranda inter oẽs præſumptio vnius viri ſemidocti, q̃ velit extractam formam ſuam de euangelio Ioannis ſeruandam eſſe pro fide. Et quod à temporibus apoſtolorum eccleſiæ ſeruatum ex euangeliis in patribus omnibus eſt ſemper, vnico flatu negatiõis hæreticæ velit eſſe peremptũ. Sed nemo meliùs, quàm ipſe, ſeipſum exterminat. Nos aũt dicamus, quia qui iuſsit nobis remittere peccata hominum, vt ſumus homines: ipſe item noluit, q̃ vt Deus corda hominum ſcrutaremur, ſed iuxta diuinam legẽ vt homines. Nec intereſt noſtra, vtrum ſit arbor bona, an mala, quã colimus: ſed bene diſcutiamus ad cognoſcendum eam ex fructibus. Et frequenter ſicut ſunt deteriores, quàm poſſumus in externa confeſsione percipere: ita plerũq; ſunt de ſe meliores, quàm valemus ſignorum exhibitione cognoſcere. Vnde libr. 2. de pœnitẽtia in principio *Ambroſius*. Nos nõ eruբeſcamus fateri peccata noſtra. Pudor eſt, vt vnuſquiſq; crimina ꝑdat: ſed ille pudor agrũ ſuũ arat, ſpinas tollit perpetuas, ſentes amputat, fructus adolet, quos inter mortuos eſſe credebas. Hæc ille. AVTHOR. Confeſsionẽ vocalẽ in ſpeciali de peccatis tangit Ambroſius, hortãs nõ erubeſcere fateri peccata noſtra: & innuens nõ fuiſſe ſpeciale quid pro vno ſic diſpoſito, ſed quid generale pro omnibus. Pudor (inquit) eſt, vt vnuſquiſq; crimina ſua ꝑdat. Neſcio aũt quẽ chriſtianum pudet dicere orationẽ dominicam: vbi in quinta petitione generali verbo ſeipſum de peccatis prodit. Ambroſius

Ad

¶Ad cauillatiões duas Witcleff contra confeſsionẽ ſacramentalem pro ignorantia ſacerdotis de recidiuatione confeſsi, & incertitudine clauium.

CAP. CLI.

SVMMA.

1 *Reſponſio ad Cauillationem Witcleff contra ſacramentalem confeßionem pro ignorantia ſacerdotis de recidiuatione confeßi, ex Auguſtino, & Ambroſio.*

2 *Cauillatio Witcleff contra confeßionem ſacramẽtalem pro incertitudine clauium. Et quid contra hanc ex Auguſtino author referat.*

VWitcleff.

ITerum arguit Witcleff cap. 3. de ſermone domini in mõte. Regulariter talis cõfeſſor, ſicut ignorat, ſi ſuus cõfeſſus dicit veritatem, ſeu cõteritur, vel mentitur, ita ignorat eius recidiuationem, damnationem, vel ordinationem Dei ſuper vita eius: & cũ ſuper iſto depẽdet abſoluentis iudiciũ, videtur quòd ſit blaſphema vſurpatio confeſſorem ſic abſoluere.

1 Hęc ille. AVTHOR. Quo ad hoc, q̃ ignorat recidiuationem cõfeſſor, parum intereſt. Sed quid ſi de certo cognoſcat? an non pręcognouit lapſum Petri, & recidiuationem apoſtolorum ad infidelitatem Chriſtus, peccatorũ indultor, quando purgauit eos in ſacra cœna, dicens: Iam vos mundi eſtis, ſed non omnes: proditorem deſignans? Et nunquid purgare omiſit Petrum per aduentum ſpiritus ſancti: quia non ignorauit, ſed ſciuit Petrum recidiuare debere in reprehenſibilem prauitatẽ obſeruationis legalium? Nunquid videtur tibi iã blaſphema vſurpatio Chriſtum præcipuum confeſſorem ſic abſoluere cõfitentem? An nõ præſupponebat Chriſtus recidiuationes plurimas fratris noſtri in nos, quibus in perſona Petri mandauit, vt dimitteremus peccata vſq; ſeptuagieſſepties? Sed hoc eius motiuum confregit Auguſtinus in caſu cuiuſdam Donatiſtæ ad pœnitentiam confugientis eccleſiæ. Quem tamen clerici fideles voluerunt abijcere: quia recidiuam eius habuerunt ſuſpectam. In ſermone de apoſtolis Petro & Paulo, tertia parte, qui incipit, Recens ſancti euangelij, *Auguſtinus*. Cõtriſtauit nos, quod audiuimus, quanuis præſentes non fuerimus: q̃ quidam ex Donatiſtis veniẽs ad eccleſiã, peccatũ reba ptizationis confitens: cũ ad pœnitentiam ab epiſcopo exhortaretur, reclamatũ eſt à quibuſdam fratribus, & repulſus eſt. Dico charitati veſtræ: torta ſunt ex hoc viſcera mea. Fatemur vobis: nõ nobis placet talis diligẽtia. Scio quia zelo Dei fecerunt, & eccleſiæ. Sequitur. Veniant, admittantur more ſolito, qui nunq̃ adhuc catholici fuerunt. Si autẽ iam catholici fuerũt, & inuenti ſunt lubrici, inuenti ſunt inconſtantes, & infirmi, & inuenti perfidi: nunquid parco prorſus perfidos? fortè erunt fideles, qui perfidi fuerunt. Veniant & ipſi admittendi ad pœnitentiam: nec ſibi blandiãtur, q̃ redeuntes ad partem Donati egerint pœnitẽtiam. Illa pœnitentia fuit falſa de re bona: hæc vera de re mala. Quando egerunt pœnitentiã in parte Donati: pœnituit illos, quia bene fecerant. Modò agant vt pœniteat illos, quod male fecerant. Timetis, q̃ perfidi inuẽti ſunt, ne ſanctũ conculcent? Ecce & huic timori veſtro conſuliẽ, ſi in pœnitentiã admittanẽ. Erũt in pœnitentia quãdo voluerint cõciliari: iã ne mine cogente, nemine terrẽte: qm̃ pœnitens catholicus iã legũ comminationes nõ cõpatitur. Cœpit velle recõciliari, dũ nemo terreret: vel tũc credatur volenti. Puta coactus eſt eſſe catholicus: erit pœnitẽs. Quis illũ cogit petere recõciliationis locũ, niſi voluntas propria? Modò ergo admittamus infirmitatem, vt poſtea probemus voluntatẽ. Hæc ille. AVTH. Auguſtinus ecce ſanctus p̃ſul nõ parcit incõſtantibus infirmis, nec inuentis perfidis, imò nec prorſus perfidis, quin ſuſcipiat eos per pœnitentialem formã ad eccleſiæ cõmunionẽ: etiã nec pœnitere coactũ, vel attritũ: vnã ſemper cauſam pietatis obtendẽs. Forſan erũt fideles, qui perfidi fuerũt vſq; adhuc. Ecce an guſtia tua de recidiuãtib⁹ vinciẽ. Quid vis me dicere de p̃ſcitis, de dãnatis, de aliter à Deo diſpoſitis? Ego nõ inſidior cauſis abſcõditis. Altiora te ne quæſieris, iubet ſapiẽs: ſit p̃ſcitus, ſit traditor in Chriſto & eccleſia: ego ſuſcipio pœnitentem. Diabolũ aũt extra hãc eccleſiã damnatũ non abſoluo. Quandiu in hac carne viuitur, de venia per claues eccleſiæ obtinẽda nõ niſi paganicè deſperatur. Iã dixerat Aug. ſi ſit præſcitus fructuosè pœnitẽdo põt ſaluari. Nã ita credit eccleſia: q̃ Iudas potuit obtinere veniam, ſi ab eccleſia poſtulaſſet. Vnde lib. de vera & falſa pœnitẽtia. ca. 9. *Auguſtinus.* Auguſtia.

Iudas

Auguſtin. Iudas pœnitens iuit ad Phariſæos:reliquit Apoſtolos:nihil inuenit auxilij, niſi augmentū deſperationis.Dixerunt ei:quid ad nos?Tu videris.Si peccaſti,tibi ſit: nō tibi ſuccurrimus: non peccata tua charitatiuè ſuſcipimus:nō cō portando promittimus:nec qualiter deponas onus,docem⁹.Quid enim nobis & miſericordiæ:qui nec opera ſequimur iuſtitiæ? Iſſet ad fratres, iſſet ad illos, qui orauerunt pro ſocru Petri febricitāte: qui Chananęam improbam miſericordi miſericordiæ obtulerant. Interrogaſſet pro ſe Petrum effundētem lachrymas: non fugiſſet Mariam,& Marthā,quæ vitā Lazaro impetrauerunt. Non turbam plorātem: quæ vnicum filium acquiſierat viduæ. Iuit ad diuiſos:& diuiſus interiit. Hæc ille. AVTH. Comparemus iam Iudam præſcito, ſicut eſt, & Phariſæos Witcleuiſtis: ſi non in conciliis vniantur.Clarè ſatis, ſatis item & ſimili ſenſu

Ambroſius ſcribit hoc ipſum. 2. lib.de pœnitentia *Ambroſius*.Arbitror enim,ꝙ etiam Iudas potuiſſet tāta domini miſeratione non excludi à venia,ſi pœnitentiā non apud Iudæos, ſed apud Chriſtū egiſſet. Peccaui (inquit) quòd tradiderim ſanguinem iuſtum.Reſpōderūt.Quid ad nos? Tu videris.Quæ vox alia veſtra eſt,cū etiā minoris peccati reus vobis factum proprium cō fitetur? Quid reſpondetis aliud niſi hoc:Quid ad nos?Tu videris. Hunc ſermonem ſequitur laqueus eo feraliore pœna,quo culpa eſt minor. Hæc ille.AVTHOR. Concorditer ecce ſancti patres docent Iudā ire debuiſſe ad Chriſtum,ad Petrum,ad apoſtolos,ad eccleſiæ interceſſores: & per Dei miſerationem non fuiſſet excluſus à venia.Conſtitit autem eis de pditione eius æterna,cùm iſta ſic ſcriberēt.Vel ergo docuerunt inaniter:vel dederunt intelligi præſcitum veniam conſequi poſſe in eccleſia,ſi ad eccleſiæ formam ſtatutam velit accedere.Neſcio ſi Simon Magus pręſcitus nō fuerit:huic tamen beatus Petrus obtulit pœnitere,& veniam conſequenter, vt ibidem paulò

Ambroſius ſuprà probat *Ambroſius*.Deniq; Petrus Simoni,qui magicæ artis cōſuetudine deprauatus, putaſſet,quòd gratiam Chriſti per impoſitionem manus, atque infuſionem ſpirituſſancti compararet pecunia,ait.Non eſt tibi pars,neque ſors in hac fide:cor tuum non eſt rectum apud Deum.Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua,& precare Deum, ſi fortè remittatur tibi recordatio cordis tui. In obligatiōe enim iniquitatis,& amaritudine fellis video te eſſe. Vides,quòd hunc magica vanitate blaſphemantem ſpiritumſanctum,apoſtolica authoritate condemnet:& eo magis, quia purā conſcientiam fidei non habebat:& tamen nō intercluſit ei ſpem veniæ,quē inuitauit ad pœnitentiam.Hęc ille.AVTHOR.His penſatis, non turbetur fidelis à fine pœnitentialis confeſsionis, & abſolutionis ſacramentalis, propter illam, quam iam Witcleff obiecit multiplicem ignorantiam ſacerdotis de præſciētia paſsiua,de recidiuatione,& duplicitate confeſſi,de diminuta diſcretione: prouideat legēdo, aut magis Deum orando de notitia proportionis pœnæ ad exceſſum culpæ quantum in ſe eſt,diuino iudicio ſe conformet: incūbens ſit directionibus ſcripturarum,canonum, & patrum eccleſiæ:& omni mentis conſtātia authoritati ſolidiſsimæ ſanctarum clauiū eccleſiæ ſe committat,omnes ambages repellat virorum errantium, & volentium dicere ſacerdotes catholicos cum phariſæis Iudæ reſpondentibus,Quid ad nos?tu videris. Et ne ſuſcipiamus incautè præſcitum, conſulunt abijcere prædeſtinatum. Scimus enim ex fide claues Petri eſſe certiſsimas. idcirco in libro de pœnitentia, & aſſumit Beda exponens hunc textum Apoſtoli. 1. ad Corinth. 12. Ne iterū cū venero &c. *Auguſtinus*.Fac incertum eſſe v- Auguſtinus trum ignoſcat Deus:quid perdit,cùm ſupplicat Deo, qui ſalutem perdere non dubitauerit,cùm offenderit Deum? Quis enim certus eſt etiam,quòd imperator ignoſcat?Et cū pecunia funditur,maria tranſeuntur, procellarū incerta ſubeuntur:vt mors,& pœnę euitētur, mors ipſa ſuſcipitur. Supplicatur deinde per homines homini: ſine dubitatione iſta fiunt, cùm ſit dubium,quo fine perueniant.Et tamē certiores ſunt claues eccleſiæ,quàm corda regum,quibus clauibus quodcunq; in terra ſoluitur, etiam in cælis ſolutum promittitur. Et multò eſt honeſtior humilitas, qua quiſq; ſe humiliat eccleſiæ Dei,& labor mitior imponitur: & nullo tēporalis mortis periculo mors æterna vitatur. Hæc ille. AVTHOR. Facit Deus,quòd occurrat, quo neceſſe habemus ſoluere verſutias inimici. Ad quid volat iſte proceſſus beatiſsimi Auguſtini, niſi ad ſatisfaciendum illis,qui hęſitant de remiſsione peccatorum per claues eccleſię:& dicentibus incertum eſſe,ſi Deus remittat ſicut ſacerdotes

2 promittunt? Ad † quod vtiq; laborat Witcleff VVitcleff. tractatu ſuo de confeſsione capi. 4. Papa (inquiens) vel ſacerdos alius, non habet ſcientiā peccati grauedinem cognoſcendi,etiam quomodocunq; peccans ſecundùm vltimum notitiæ ſuæ dixerit cōfeſſori, niſi hoc ſibi ſpecialiter à Deo fuerit reuelatum. Et infrà poſt multas gerrulas.Cùm ſacerdotes abſoluentes

hoc

hoc ſæpe neſciunt:imò ſemper ſi hæc pœnitẽ tia confeſſo ſuo profuerit,vel fuerat voluntati Dei contraria: videtur q̃ Deus non regulariter approbat talem pœnitẽtiam ſic iniunctã. Hæc Witcleff. AVTHOR. Omnia facit,vt retrahat fideles à confeſsione catholica,& apoſtolica:iam propter imminutam ſcientiam ſacerdotis de peccati grauitate,iam de qualitate confeſsi obijciens,aut de ſubtractione diuinę clementiæ ad inuocationem presbyteri,& gemitum peccatoris. Ego iam offero argumentum,quo probem viam eccleſiæ eſſe tutiſsimam,ſi via eius ſit tuta:non autem ſic viã eius eſſe tutam ſine eccleſia. Vbicunq; enim duo ſufficiũt ad effectum, ſi adijciatur tertium adiumentum,non impeditur,ſed potiùs expeditur effectus. Sed ſi pœniteat hominem malæ vitæ præteritæ,& confirmans ſe in bono,traijciat totam intentionem ſuam ad viuendũ perfectiùs,ſufficiet pœnitẽtia ad ſalutem,ſicut dicit Witcleff.cap.23.quarti trialogi. Ergo ſi ad hoc addat confeſsionẽ eccleſiæ, & ſubeat pœnitẽtiam ſalutarem,nihil impeditur ſalus animæ,ſed promouetur quod ſuper Witcleff addit eccleſia. Patet modus arguendi:cũ ſit ſaluatoris Matth.23.ad Scribas,& Phariſęos decimantes mentham,anethũ,& cuminum:relinquentes quę grauiora ſunt legis,iudicium,miſericordiam,& fidẽ: quòd ſi priora ſufficerẽt, hæc adiecta perficerent.ideo arguit Chriſtus, Hæc oportet facere, & illa non omittere. Ita Witcleff pœnitentiam mali propoſiti,& propoſitum bonum facti ſi dicat ſufficere, relinquens ea,quæ ſunt grauiora legis,ſcilicet,oſtẽdere ſe ſacerdoti,pudore perfundi,& pœnam ſubire taxatam,à certitudine perfectionis neceſſariò deficit,dicente illi Chriſto,& eccleſia. Hæc,quæ tu dicis,oportet facere: & iſta, quæ iubentur,non omittere. Si dicas hoc verum eſſe,dato,q̃ confeſsio eccleſię foret vtilis:iã hoc tu dicis: & ideo in caſu ſimpliciter quid neceſſarium.prædicto.23.cap.quarti libri. Iam arguat Witcleff contra cõfeſſores,& pœnas iniunctas. Si data ſua ſaluant hominem,cùm omnia illa iubet eccleſia,non poteſt homo per mãdatum eccleſiæ à ſalute deficere. Poteſt autẽ ſi vltra data Witcleff iuſſa Chriſti & eccleſiæ requirãtur impleri. Via ergo eccleſiæ,quę omnia iubet,quæ Witcleff, & addit ea, quæ Chriſtus, eſt obſeruantia certior ad ſalutem. Hoc intendebat Auguſtinus arguere, dicens iam ſuprà. Fac incertum eſſe vtrum ignoſcat Deus(ſicut dicit Witcleff incertum, ſi abſolutio confeſſoris,vita cõfeſsi,vel eius dictio, aut pœna taxata ſint Deo contrarię)ſed fac incertũ eſſe:quid perdit reus, cùm ſupplicat Deo, qui non dubitauit offendere Deum? aut cùm ſe humiliat eccleſiæ Dei,& pœnam luit iniunctam:quid perdit? ſi pœnam cordis ſui ſubire ſufficeret:quid pœnam item officiet ſubire plati?ſi humiliare ſe Deo ſaluat hominem:quid perdet homo, ſi item propter Deum eccleſiæ ſe humiliet:& vltra pœnã cordis pœnam impleat hominis? Sanè quàm maximè triũphat arguens hoc modo in ſermone de pœnitẽtia, qui incipit,Pœnitentes.in procœmio, *Auguſtinus*.Sed vnde ſcis(inquit)ne fortè Deus dimittat mihi? verum dicis vnde ſcio illud neſcio. Hoc neſcio: ideo do tibi pœnitentiam, quia neſcio. Nam ſi ſcirem nec tibi prodeſſe,nõ tibi darem. Item ſi tibi prodeſſe,non te ammonerem,non te terrerem. Duæ res ſunt:aut tibi ignoſcitur:aut non ignoſcitur. Quid horũ tibi futurum ſit,ignoſcitur: ergo dimitte incertum,& tene certum. Hæc ille. AVTHOR. Ad iſta coniunge, quæ iam Witcleff dixit:ſacerdotes abſoluentes hoc ſæpe neſciunt, ſi pœnitentia confeſſo profuerit: vel fuerit voluntati Dei cõtraria. Iſta ſunt antiquorum hæreticorum motiua vt videtis. Reſpondet Auguſtinus. Ideo do tibi pœnitentiam:quia neſcio. Si tibi à Deo ignoſcitur,ſiue non,ego neſcio:ſed iuxta fidem credo. Sed ſi fides cordis tui bona eſt,eccleſiæ obſeruantia tibi prodeſt: hoc eſt certum. Si fides tua tibi ſoli ſubueniat:hoc eſt incertum: puta negatiuè: ſingulis non eſt certum:dimitte ergo incertum Witcleff, & aſſume certum eccleſiæ: ſumens hoc vnũ pro certiſsimo certo, quod certiores ſunt claues eccleſiæ,quàm corda regum,quibus quodcũque in terra ſoluitur,in cælis ſolutum promittitur ſecundùm Auguſtinum. vbi etiam recole quod ſuprà dixi,quòd ſententiam cæli prę-uenit ſententia Petri.

Auguſtin.

Al. ignoratur.

¶Reſpõdetur ad tres accuſationes Witcleff contra catholicos confeſſores:de leuitate nimia: de ſeueritate: & quia confeſſos non produnt.

CAP. CLII.

Thomas VValdenſis

SVMMA.

1 *Witcleff prima accuſatio contra confeſſores catholicos, de leuitate nimia. Et ad eam reſponſio.*

2 *Witcleff aduerſus cõfeſſores, de ſeueritate nimia, ſecunda accuſatio, diluitur.*

3 *Witcleff tertia contra confeſſores, quia confeſſos non produnt, accuſatio refellitur.*

1 Accuſatio prima. VVitcleff.

SImiliter † (inquit Witcleff) capi. 3. de ſermone domini in monte. Nemo debet prę ſumptiuè dare audaciã peccatori: ſed ſic faciũt communiter confeſſores. ergo iſta ars abſoluendi eſt fideliter fugienda. Quis rogo timeret rapere bona proximi ſui: prodere ſuum dominum, vel peccata ſimilia facere, ſi crederet ſimpliciter, q̃ propter illud peccatũ non ſubibit maiorem pœnitentiam, q̃ confeſſor ſuus iniungit. Hæc Witcleff. AVTHOR. Hanc argutiã traxit Witcleff nõ à lege Chriſti, vel libris fidelium, ſed à garritibus Paganorum, & Iudęorum perfidia. Vtraq; enim gens per hanc formam concertat contra confeſsionem eccleſiæ, & pœnitentiam ſalutarẽ. Reſpõdet aũt ſingulis prima parte ſermonũ, ſermo. 17. verſus finem *Auguſtinus* dicens. Solẽt inde chriſtianis pagani inſultare de pœnitẽtia, quę inſtituta eſt in eccleſia: contra nonnullas hæreſes tenuit eccleſia catholica iſtam veritatem de agenda pœnitentia. Fuerunt enim, qui dicerent, quibuſdam peccatis non eſſe dandam pœnitentiam: & excluſi ſunt de eccleſia, & hęretici facti ſunt. In quibuſcunq; enim peccatis non perdit viſcera miſericordiæ mater vera. Ergo ſolent inde etiam pagani quaſi inſultare nobis, neſcientes quid loquuntur: quando ad verbum Dei, quod linguas infantium fecit diſertas, nondum peruenerunt. Vos, inquiũt, facitis vt peccent homines, q̃ illis promittitis veniam, ſi egerint pœnitẽtiam. Diſſolutio eſt iſta, non ammonitio. In hanc ſententiã exaggerant verba quanta quiſq; poteſt lingua, vel ſonanti, vel titubanti, non tacent, non tamen quando eis loquimur, & ſi vincuntur, conſentiunt. Tamen quomodo vincantur, breuiter accipiat charitas veſtra: quia totũ domini miſericordia optimè cõſtituit in eccleſia ſua. Dicunt nos dare peccatis licentiam: quia portũ pœnitẽtiæ pollicemur. Si clauderetur aditus pœnitentiæ, nónne ille peccator tantò magis augeret peccata peccatis, quãtò magis deſperaret ignoſci? Diceret enim ſibi: ecce peccaui, ecce ſcelus admiſi. Iam mihi veniæ nullus locus eſt. Pœnitentia infructuoſa eſt: damnãdus ſum. Quare non iam viuo vt volo? qnia ibi nõ inuenio charitatem: hìc ſaltem paſcam cupiditatem. Quare enim me abſtineam? Ibi mihi locus omnis clauſus eſt: hìc quicquid nõ fecero, perdo, quia vita, quæ poſt hanc vitã futura eſt, nõ dabitur mihi. Quare ergo nõ ſeruio libidinibus, vt impleã, & ſaturem, & faciam quicquid nõ licet, ſed libet? Diceretur ei fortaſsis: ſi miſer capieris, accuſaberis, torqueberis, punieris. Sciũt iſta homines mali ab hominibus dici: & inter homines ſe viuere attendũt: multos malè, & ſceleratè viuentes impunita habere peccata: occultare poſſunt, quæ redimere nõ poſſunt, ducẽtesvſq; in ſenectutẽ vitã laſciuã, blaſphemam, ſacrilegã, perditã. Enumerãt ſibi. Quid ille: qui tãta fecit, nõ ſenex mortuus eſt? Nunquid attẽdit illũ ideo & peccatorẽ, & ſceleratũ, ſenẽ mortuum: vt oſtenderet in illo Deus patientiã, expectans pœnitentiã? Et infrà. Quomodo em̃ reuera auget peccata, qui deſperauerit, ſic poteſt augere peccata, & qui veniã ſperauerit: vt dicat ſibi: faciam. Deus bonus eſt, quãdo me conuertero, ignoſcet mihi. Sequitur finaliter. Ecce ad vtrũq; vigilauit p̃ nobis prouidentia Dei: ne deſperando augeamus peccata propoſitus eſt pœnitentiæ portus. Rurſus ne deſperando augeãtur, datus eſt dies mortis incertus. Hæc ille. AVTHOR. Patet ne iã in litera Auguſtini, q̃ cũ paganis cõtraxit Witcleff ſocietatẽ iniquã, militãs cũ eis, & argumẽta eorũ aſſumẽs ſibi cõtra cõfeſſionem eccleſiæ, imponẽs ei, q̃ det peccatori audaciã delinquẽdi, quia veniã pollicetur ſi petat. Similiter impii Iudæi in hanc deſperatiõis abyſſum peccatores ſuos impellunt, ſi recidiuare contingat vſq; in quartũ. Non ſolùm dico, q̃ hoc obſeruabãt antiquitùs, imò q̃ vſq; ad tempora noſtra docent: prout lib. 1. cap. 1. de cauſa Dei *Thomas Braduuardinus*. Quærenti mihi (inquit) à quodã perito Iudæo: ſi contingat quẽquã inter eos quartò peccare, quid tũ agat? Reſpõdit, q̃ quicquid libuerit, ſicut certiſsimè diabolo traditus & dãnatus: & tãdem fortaſsis in aliquo nemore, aut deſerto vagabitur errabũdus: & aliqua ſe miſera morte perdet. Hæc ille. AVTHOR. Huic miſerrimæ hęreſi Iudæorũ in lib. ſuo. 2. de pœnitentia circa mediũ, inſultare videtur *Ambroſius*. Soluit em̃ criminũ nexus verecũda cõfeſsio peccatorũ. vide quid à te exigat dominus Deus tuus: vt memor ſis eius, quã accepiſti, gratiæ: nõ glorieris quaſi nõ acceperis. Vides q̃ remiſsionis pollicitatione te prouocat ad confitendũ. Vide ne reluctando mandatis cæleſtibus in inde

Auguſtin.

Thomas Braduuardinus.

Ambroſius

uotionem

uotionem Iudæorũ incidas, quibus dicit dominus Ieſus. Cantauimus vobis, & non ſaltaſtis, lamentauimus, & non ploraſtis. Vilis ſermo, ſed non vile myſterium: & ideo cauendũ, ne quis vulgari quadam ſermonis huius deceptus interpretatione, putet nobis ſaltatiõis lubricæ hiſtrionicos motus, & ſcenæ deliramenta mandari. Hæc etiam in adoleſcentula ætate vitioſa ſunt. Sed ſaltationem mandauit, quam ſaltauit Dauid ante arcam domini. Totum enim decet quicquid defertur religioni, vt nullum obſequiũ, quod proficiat ad cultum, & obſeruantiam Chriſti, erubeſcamus. Sequitur. Cantauimus vobis: noui vtiq; canticum teſtamenti: & nõ ſaltaſtis: hoc eſt, nõ eleuauiſtis animã ad ſpiritualẽ gratiam. Lamẽtauimus, & non ploraſtis: hoc eſt, nõ egiſtis pœnitentiã. Et ideo derelictus eſt Iudæorũ populus, quia nõ egit pœnitentiã, & gratiã refutauit. Per Ioannem pœnitentiã: per Chriſtum gratiã. Iſtã quaſi dominus donat: illã quaſi ſeruus annuntiat. Vtrunq; igitur eccleſia cuſtodit: vt & conſequatur gratiam, & non abijciat pœnitentiã. Gratia em̃ munus largientis eſt, pœnitentia delinquentis remedium. Hæc ille.

AVTHOR. Auditis, q̃ remiſsionis pollicitationẽ nõ ſacerdos, non epiſcopus quiſquam mortalis: ſed Chriſtus Ieſus põtifex factus in æternum, nos prouocat ad confitendũ: nõ ſibi ſoli tm̃, ſecũdũ ordinẽ Witcleff, ſed ad illã, quæ eſt verecunda peccatorũ cõfeſsio: & per hoc homini facta mortali. & adiungit. Vide (inquit) ne reluctando mandatis cęleſtibus in indeuotionẽ Iudæorũ incidas, qui in deſperationem potiùs mittunt, q̃ remiſsionem ꝑmittunt: ne fortè ſecundùm argumẽtum factum iã cõmune tribus, hæreticis, paganis, & Witcleuiſtis, ſic promittentes, & veniã indulgentes, audaciam faciant peccatori: quia portum pœnitentiæ pollicentur. Sed vt omnibus euidens huius inconſtãtia hominis fieret, ſtatim ſibiipſi dicit contraria: quia vbi de nimia leuitate pœnitentiæ criminabatur eccleſiã, in eodem paſſu ſine mora de crudelitate, & ſęuitia cõfeſſorum improperat, & ad leuiora ſuadet. ca. 1. de ſermone dñi in mõte. ca. 3. ¶ Infinita

2 † (inquiens) ſunt incõuenientia, quæ cõfeſſor in iſta materia nõ euadet: ſed videtur, q̃ laborat in deceptione ſui cõfeſsi pro pecunia, vel dominio acquirendo: & ita alligat ſuper humeros pœnitentium onera grauia, quæ ipſi ſufficere nõ poſſunt: nec propter longitudinẽ temporis ex ordinatione domini ſupportare. Sicut ergo iniunxit adulteræ, q̃ nolit ampliùs peccare. Ioannis. 18. ita videtur confeſſores debere iniungere pœnitentiã cõfitenti: tũ quia nulla eſt ars pœnitẽtiaria, à qua capi poteſt certior pœnitẽtia iniũgenda: tũ etiã, quia hoc maximè retraheret à peccato, & ſonaret in miſericordiam cõfeſſoris. Quomodo ergo crudelis, & immiſericors confeſſor neceſsitaret Deum ad ſuo iudicio cõſentiendum? Hæc Witcleff.

Accuſatio ſecunda. VVitcleff.

AVTHOR. Leue cerebrũ, & vagæ mentis iudiciũ habens, quod tã ſceleri raptu volat ad oppoſita: nũc leues pœnitentias hominũ damnans: dicẽs eos dare peccãdi licẽtiã, cũ parcunt: nũc eoſdẽ crudeles appellãs, quia inſtar Chriſti ſine omni pœnitentia non relaxãt: quia ſic, inquit, Chriſtus dixit adulteræ. vade, & amplius noli peccare. Hoc ſcio Chriſtũ dixiſſe: ſed ſi ei vlteriorem pœnam nõ ſtatuit, ſiue inſenſibiliter imperando quia Deus fuit, ſiue ſenſibiliter poſtmodũ iniũgẽdo qualiter tibi cõſtat? Cũ itẽ exemplum remiſsionis Chriſti non ſolũ eſt à quo erudiamur, nõ vnicũ in ſcriptura. Ecce Petrus in negãdo deliqt: Chriſtus reſpiciendo remiſit. Nũquid ꝑpter hoc ſine ampliori pœna Petrus abſceſsit? Paulus item remiſsionẽ peccatorũ à Chriſto accepit, putas tñ non dixiſſe dñm remiſſorẽ: Ego oſtendã illi quãta oporteat eũ pro noĩe meo pati? Argumẽta forſan ſcripturæ per me nõ te mouẽt, audies ex li. 9. moralium. ca. 122. textu Iob. Sciens q̃ nõ parceres delinquentes. loqui *Gregorium*. An pœnitẽti parcit, & delinquenti nõ parcit? Quia cũ delicta plangimus, nequaq̃ iã delinquentes ſumus. Sed quid eſt, q̃ Petrus, cũ negat, reſpicitur: & redemptoris negati reſpectu ad lachrymas vocatur? Quid, q̃ Paulus, cũ redẽptoris nomẽ in terra conaretur extinguere, eius verba de cælo meruit audire? Sed tñ culpa in vtroq; punita eſt: quia & de Petro, teſte euangelio, ſcriptum eſt. Recordatus Petrus verbi Ieſu, egreſſus foras, fleuit amarè. Et de Paulo hæc eadẽ, quæ hunc vocauit veritas, dicit. Ego oſtendã ei quanta eum oporteat pro nomine meo pati. Delinquenti ergo dñs nequaquã parcit: quia delictum ſine vltione nõ deſerit. Aut em̃ ipſe hoc homo in ſe pœnitẽs punit, aut hoc Deus cũ hoĩe vẽdicans percutit. Nequaq̃ ergo parcitur peccato: quia nullatenus ſine vindicta laxatur. Hæc ille. Gregorius.

AVTHOR. Ecce ex ore ſancti Iob, Deus non parcit delinquẽti: & quodcũq; delictum ſine vltione non deſerit, qui vt iuſtitiæ ſatisfaceret, ipſe Deus exiſtens, in hanc carnem deſcendit, vt pœnas peccatorum, quas homo ęger non poſſet, ipſe perſolueret. Perpende tamẽ, quòd Deus, qui ſine vltione reatũ trãſire non ſinit, ipſe etiam cùm ad condignum non

plectit,parcit. Simul enim adultera grauẽ pœnam de ſuſpenſione iudicij pertulit, & de publica confeſsionis accuſatione ruborem, & poſtmodum de ſaluatoris miſericordia lenitatem. Hoc item exemplo iam penè rubore cõfectis,& per ſeipſos pœnarum extortiõe multatis,miſericorditer cõfeſſores parcunt, & tamẽ aliquid eccleſiaſticæ ſeueritatis imponũt: alijs aũt miſericordiùs ſæuiunt, quos in peccatorum defenſione proteruos, aut de criminis exceſſu tepidè vident eſſe compunctos. Nec vnus igitur pœnitentiæ modus eſt omnibus: nec eadem miſericordia ſingulis impendẽda, vt fallax Witcleff interp̃tatur ſaluatoris exẽplum:ſed nec palpator criminũ confeſſor accuſandus eſt, cũ ex compaſsione pepercerit, nec crudelis cùm monente iuſtitia pœnitentiam aggrauat:quia ſiue ſic,ſiue ſic,Chriſti miniſter eſt.hoc attendens,quod dixit. Vade,iã ampliꝰ noli peccare. Vnde in epiſtola ad Macedonium *Auguſtinus*. Ne delictorum nõ amator,ſed approbator videretur. Vade,inquit,iã deinceps noli peccare. vt ſe homini pepercíſſe,non hominis culpam ſibi placuiſſe monſtraret. Iam vides igitur de religione deſcendere,nec nos ſocietate criminum obſtringi,q̃ intercedimus plerunque etiam pro ſceleratis: & ſi non ſcelerati,tamen pro peccatoribus intercedimus peccatores. Hęc ille. AVTHOR. Fauor igitur ſpiritualis,quem confeſsis ſuis,ſiue parcendo,ſiue intercedendo, vel fouendo vice Chriſti confeſſores,nõ eſt iniquitatis cõſenſus: ſed ex religione deſcendit, cuius modum, ſi non noſti, antiquitatem conſidera. Quam lib.9.hiſtoriæ tripertitæ cap.35. deſcribens *Caſsiodorus*. Apud Romam(inquit)locus certus eſt pœnitentium. Stant enim rei velut in lamentationibus conſtituti: dum enim ſacra celebratio fuerit adimpleta, illi cõmunionem non percipientes,cum gemitu, & lamentatione ſemetipſos in terram proſternũt. Ad quos cõcurrens epiſcopus,& ipſe cum lachrymis, & gemitu ſpirituali proſternitur: & oĩs eccleſię plebs fletibus inundatur. Poſt hoc autem prior ſurgit epiſcopus, & eleuat iacentes à terra. Tunc competenter poſt pœnitẽtiam facta oratione dimittit omnes. At illi afflictionibus ſponte vacantes,aut ieiunijs, aut abſtinentia lauacri, aut ſuſpenſione ciborum, aut rebus aliis,qui iubentur, expectant communionis tempus,quod diſcernit epiſcopus. Cõſtituto vero tempore velut quoddam debitũ exoluentes,afflictione peccati curati,cum populo participantur communione. Hæc ergo antiquitùs Romani pontifices vſque ad noſtrum conſeruauerunt tempus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce mi Witcleff.ſi leuis pœnitentia eſt culpanda:quæ credis eſt leuior quàm pœnitentia Chriſti,quam ipſe (vt tu recitaſti) ſignauit adulteræ? Vade, & iam amplius noli peccare. Quæ gens peccatrix,& pœnitẽs plus habere iam ſolet diebus noſtris chriſtiani fomenti,quàm iſti apud Romanorum antiſtitẽ, quos ſic conſolabatur antiquitas? Et iterum audi veterem lib.2. de pœnitentia verſus finẽ *Ambroſium*. Condoleamus(inquit) peccatoribus affectu intimo. Hæc enim ſumma virtus: quia ſcriptũ eſt. Et non gaudebis ſuper filios Iuda in die perditionis eorum: & ne magnilo quaris in die tribulationis eorum. Sed quotienſcunque peccatũ alicuius lapſi exponitur, compatiar,nec ſuperbè increpem: ſed lugeã, & defleam: vt dum alium fleo, meipſum defleam:dicens. Iuſtificata eſt magis Thamar, q̃ ego. Fortaſſe adoleſcentula lapſa ſit occaſionibus: quia delictorum fomite fuit decepta, ac præcipitata. Peccamus ſeniores: repugnat in nobis lex huius carnis,legi mentis noſtræ, & captiuos nos in peccatum trahit, vt faciamus quod nolumus. Illi de ætate ſuppetit excuſatio: mihi nulla. Illa enim debet diſcere: nos docere. Ergo iuſtificata eſt magis Thamar, quàm ego. Incuſamus alicuius auaritiã: recordemur ſi nil ipſi auarè facimus. Et ſi fecimus:qm̃ radix eſt malorum auaritia: & tanq̃ ſub terra occultè in noſtro ſerpit corpore:dicam⁹ ſinguli. Iuſtificata eſt magis Thamar:& recordat⁹ ſuã eſſe culpã ait. Iuſtificata eſt magis Thamar,quàm ego. Si commoti fuerimus in quenquam grauiter: cauſam leuiorem laicus habet,quàm epiſcopus:eo quòd commotiùs aliquid egerit. Retractemus nobiſcum,& dicamus:iuſtificatus eſt magis iſte,qui cõmotiõis arguitur,q̃ ego. Sequitur. Non ergo erubeſcamus dicere grauiorẽ culpã noſtrã eſſe,q̃ eius, quẽ arguẽdum putamus: quia dixit hoc Iudas,q arguebat Thamar: & recordatus ſuã eſſe, ait, Iuſtificata eſt magis Thamar, q̃ ego. Hæc ille. AVTH. Quãtũ putas criminis imputaſſet hoſtis noſter Ambroſio, ſi ſanctũ patrẽ legiſſet nõ parcentẽ pœnitenti tãtùm: ſed cõdolentẽ confeſsis ſuis,& compatientẽ ad tantũ, eos ſibi in iuſtitia vitæ præferre ſtuderet?

3 ¶Contra† hanc pietatem eccleſiæ iterum hoſtis oblatrat, artem ſibi reperiens contra aditum veniæ. tractatu de confeſsione. capite quinto. Breuiter (inquiens) cautela diaboli & iſtud medium ſunt ad omnia genera criminũ inductiua:vt ad peccatum diaboli: ad ſuperbiã & inuidiã atq; irã: cũ confeſſor poſt cõfeſ

Auguſtin.

Ambroſius

Caſsiodor.

Accuſatio tertia. VVitcleff.

ſionem

ſionem nec audet culpam confeſſam prodere:nec confeſſum ſuum priuatè vel publicè ad virtutem oppoſitam inclinare. Et ſic neceſſitatur à lege domini,Matth.18.Si peccauerit in te frater tuus:cõſentiendo crimini: declinare.Hæc Witcleff. AVTHOR. Parce ô Witcleff:& ſuper fragiles homines miteſce pauliſper. Seueritas eſt hæretica ſic in fratres tuos crudeſcere,& ex eius inuidia pullulans,qui accuſator eſt fratrũ noſtrorũ,& accuſare eos ſtudet. Solicitè inquã ipſe te docuit dicere cõſenſum eſſe crimini:criminationibus, & calũnijs hominũ non inſiſtere die ac nocte. Ipſe te docuit nõ Chriſtus Ieſus:q confeſſor debet confeſſum ſuũ prodere:vel cẽſeri alioquin proditor legis Chriſti. Nos aũt ſcimus Chriſtum Ieſum nec ſui prodidiſſe traditorem : nec eũ de hoc crimine proditiõis ſingulariter arguiſſe: nec itẽ per hoc neceſsitatũ à lege domini declinare:qui eũ quantũ oportuit in quodã generali compeſcuit,dicens. Vnus ex vobis me traditurus eſt. Sed ſcio, q venter tibi doleat: quia non poteſt os tuũ amaritudine, & omni dolo plenũ, & iam ſepulchrum factum patẽs, niſi publicum venenum expirare conceptũ: & eũ in publico accuſare,cuius iudex electus, aut tutor es poſitus in ſecreto. Nouatus tuus hoc te docuit:cui item reſpondet lib.de quæſtionibus noui & veteris teſtamenti. ca. 102.

Auguſtin. *Auguſtinus.* Adhuc eſt aliquid, quod reprehendit Nouatianus. Cur,inquit, corpus domini tradunt eis,quos nouerũt peccatores? Quaſi poſsint ipſi accuſatores eſſe, qui ſunt iudices. Si accuſati aũt fuerint,& manifeſtati, poterũt abijci.Nam quis iudex accuſatoris ſumat perſonam?Nã ſi dñs Iudam paſſus eſt,quem ſciebat furem eſſe:& ea,quæ mittebantur,exportabat:nec eũ,qui accuſatus nõ eſt, abiecit,hoc exẽplo vti oportet,vt eũ abijci non liceat,qui publicè detectus non fuerit.Nam nec iuſto viro cõpetit aliquẽ accuſare. Vnde Matthæus. Ioſeph cũ eſſet(inquit)homo iuſtus, & nollet eã traducere,voluit occultè eã dimittere.Hæc ille.AVTHOR. Hoc eſt documentum charitatis,hæc diſciplina catholica pij patris:q cõfeſſor non erit confeſsi ſibi proditor:tm̃ ne eũ accuſet in publico: ſed negare ipſi non debet corpus Chriſti cũ aliis ſumere : quia Chriſtus nõ negauit Iudæ,ſed contulit,cui tamen in cõſenſu criminis non adhæſit.Cur hoc?Quia nõ poteſt accuſator eſſe qui iudex. Et iterũ:quia iuſto viro non cõpetit aliquem accuſare.Iniuſtiſsimus ergo Witcleff:qui ſic accuſat,& ſtimulat accuſantes, vt de accuſatione continua deſiſtant: ſaltem etiam catholicos infideles. Opto audire eum ſemel ſuum prodere ſectatorem:& publicè coram orthodoxis accuſare de crimine. Aut omnes de ſtudio partis ei? ſunt immunes à ſcelere,expertes peccati, angelis coæquales. Refellant ergo eum catholici:dicant eum ſceleratum:arguant eum de cõſenſu criminis, & noſtros fideles non eum audiant incuſantem,quouſq; ſceleratiſsimos ſectatores ſuæ perfidiæ coram populo noſtro & clero audiant detegentem. Si bona ſit doctrina eius, experiatur in ſuis : ſi mortifera vt eſt,non permittatur in noſtris.

¶Quòd Deus pronior eſt ad prę miandum iuſtos, vel ad parcẽdum pœnitentibus, quàm ad puniendum iniquos.

CAP. CLIII.

SVMMA.

1 *Deus,quòd ſit pronior ad præmiandum iuſtos, & parcendum pœnitentibus, quàm ad puniendum iniquos,Auguſtini,& Chryſoſtomi authoritatibus oſtenditur.*

2 *Deus quòd ſit infinitè magis quacunq; multitudine infinita.*

3 *Deus cùm miſeretur,quòd etiã teneat ſummam iuſtitiam*

VVitcleff. Vic item tractatui de clementia ſacerdotum & temperato rigore in catholicè pœnitentes,ingerunt ſe quædam difficultates Witcleff ad partem oppoſitam : quia tenentur ſe Chriſto conformare ſupremo cõfeſſori : quia à nullo alio poteſt capi certiùs ars abſolutoria.in proximo præcedente cap.Chriſtus autem non eſt ad miſerãdum procliuior, quàm ad puniendum reos.4.trialog.cap.12. Quantùm ad iſtud inquit, quòd Deus eſt pronior ad præmiandum,quàm ad puniẽdum: ſpecialiter iſtud eſt imbrigabile apud ſcholaſticos : cùm Deus ſit in infinitum pronus ad puniendum.Ideo cùm in punitione ſua ſit ſumma iuſtitia, videtur, q non ſit procliuior ad aliquẽ præmiandum:ideo vel hoc dictum magiſtrale taceo:vel gloſſo illud ſecundũ terminos magis certos,vt minùs impugnabiles:quia nõ video magnam prudentiã verba huiuſmodi de-

Miſericordia virtus.

fendendo. Hæc Witcleff. AVTHOR. Quorundam philoſophorum ſtultitia fuit, ꝙ miſericordia non ſit virtus: & ideo remouendam eam putarunt tā à Deo, q̄ hominibus. de quibus lib. 6. diuinarū inſtitutionū. cap. 14. *Lactātius*. Si ergo in homine præclarum & excellēs eſt bonum miſericordia, idq; diuinis teſtimonijs, & bonorum, malorūq; conſenſu optimū iudicatur, apparet philoſophos longè abfuiſſe ab humano bono: qui neq; præceperūt huiuſmodi quicq̄, neq; fecerunt: ſed virtutē, quæ in homine propemodū ſingularis eſt, pro vitio ſemper habuerunt. Libet hic interponere vnum de philoſophia locū: vt illorū plenius coarguamus errores: qui miſericordiam, cupiditatem, metus, morbos animi appellant. Hęc ille. AVTHOR. Non ad præſens negotium pertinet dicere, ſi hæc hæreſis philoſophorū pręualebat in Witcleff. nō ſcilicet pro magna virtute miſericordiam æſtimare: quanuis ita videatur ſonare ex verbis, dicendo quādoq;, ꝙ Chriſtus non fuit ad corporalem eleemoſynā aſſuetus. Sed hoc, quod intercidit, aſtruamus, quòd Deus ſit ad præmiandum, vel miſerendum pronior, quàm ad puniendum procliuus. Aſſumit pro hac parte Lactantius, ꝙ præclarum, & excellēs bonum in homine eſt miſericordia, & diuinis teſtimoniis optimum iudicatur. Remotis igitur imperfectionibus, ſi eam tribuamus Deo, et optimum iudicatur in Deo, & ſuperexcellens bonum. Quoniam ergo ad optimum bonū Deus ſemper eſt pronior: videtur, quòd ad miſerendum Deus ſemper eſt pronior, quàm ad puniēdum. Et ne videatur hæc dictio magiſtralis (vt iſte grammaticus noſter dicit) & non ex neceſsitate ſcripturæ producta, & eccleſiæ veritate, clamat ad nos ipſe dominus per prophetam, dicens. Nolo mortem peccatoris: ſed vt magis cōuertatur, & viuat. Ecce magis conuerti vult dominus peccatorem vt viuat per gratiam, q̄ vt intereat per pœnam, & mortem ſecundam. Et in comparatione huius primæ, dicit ſe nolle ſecundā. quomodo ergo non eſt magis pronus ad primam. ſ. gratiam, q̄ ad ſecundā, ſcilicet mortem, & vindictam? Vnde lib. de verbis domini ſermo. 3. inferens hunc textum. dicit

Auguſtin.

Auguſtinus. O magna bonitas Dei: & amicitiarum nobis præmia repromittit, vt nobis obſequia debitæ ſeruitutis extorqueat: vt quos nolle ſeruire conſpicit ſponte, ſuorum beneficiorum poſsit promiſsionibus inuitare. Sequitur. Cupit etiā nolentibus ſubuenire: deſiderat miſereri peccanti: qui ſi peccauerit, dignos fructus exhibeat pœnitentiæ. Inuitus enim in reos vindicat, ſi Dei indulgentiam miſerantis contemnant. Amat enim corrigi peccatores, qui in vitam, non in mortem à principio cōſtituit homines. Reuertimini (inquit) ad me, & reuertar ad vos. Et iterū. Nolo mortem peccatoris: tm̄ reuertatur, & viuat. Non vult dominus in quēquam dominari mortē: non vult in pœnam deduci hominem, quem in vita conſtituit. Hæc ille. AVTHOR. Planè patet Auguſtinum hic exponere mortē, non ſolùm pro morte culpæ, quā non vult dominus, ſed & magis pro morte vindictæ debitæ pro peccato. Non vult (inquit) dominus in quenquā dominari mortem: non vult in pœnā deduci hominē, pro quo dixit: Nolo mortem peccatoris: inuitus in reos vindicat. Et in hypognoſtico paulò pòſt principium, dicit *Auguſtinus*, ꝙ nec mortem vult, nec eam fecit, ſed ſerpens. Nolo (ait per prophetam Ezechielem dominus) mortem peccatoris: ſed reuertatur, & viuat. Si eius (vt prædicatis) auctor eſt Deus: cur eam dicendo nolo, repellit à peccatore, & non patitur quod ſuum eſt permanere? Mortem (inquit) nolo peccatoris, quā ego ei non feci: ſed ipſe eam ſibi dum in me pręuaricator extitiſſet, inuenit: ſed reuertatur, & viuat, id eſt, vitam me miſerante recipiat, quam ſe peccante perdiderat. Hæc ille. AVTHOR. Ecce† dominus dicēdo, Nolo mortē, mortē à peccatore repellit: ergo eſt ad miſerandum & præmiandū paratior, q̄ ad puniendum procliuus. Non enim longè diſtant Dei ad nos miſericordia, & præmium: qui coronat nos oēs in ſola miſericordia, & miſeratiōibus ſuis multis. Et in argumentum diuinæ pronitatis ad præmium, priùs nos per p̄mia allicit, q̄ terreat per vindictas. Nota ordinē Auguſtini. O magna, inquit, bonitas Dei: amicitiarū nobis prę mia repromittit, vt poſsit promiſsionibus inuitare: & deſiderat Deus miſereri peccanti: nō autem deſiderat vindictam inferre peccanti: imò inuitus, inquit, in reos vindicat. Hoc argumēto probat item *Chryſoſtomus* veritatem iſtam catholicam, cui tu aduerſaris in terminis: ſumens occaſionem à verbis Chriſti præponentis præmium timori pœnæ, ſuper Matthæum in imperfecto, Homilia. 45. vbi dicit. Qui me confeſſus fuerit corā hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Et qui me negauerit coram hominibus, negabo & eum coram patre meo. Et quoniam quātum ad carnalem naturam rem impoſsibilē mandauerat, nunc & pœnam, & præmium proponit: vt nō timore pœnæ, ſed deſiderio præmij virtus animæ adiuuetur. Ecce præmium. Qui

Auguſti.

Chryſoſto.

me

me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum corã patre meo. Sed priùs dicit præmiũ, poſtea pœnam: quia paratior eſt Deus ad præmiandũ bonos, q̃ ad puniendũ indignos. vide ergo quantò maius eſt præmium Dei, q̃ noſtra iuſtitia: & quãtò grauior eſt vindicta Dei, q̃ noſtrum peccatum. Hæc ille. AVTHOR. Audis ne Witcleff quod dicit Chryſoſtomus. Iſte eſt, quem dignè tu proclamas profundum logicum, & ſublimem philoſophum. Ipſe planè dicit cõtra tuam veſaniã, contradicens tibi in terminis, q̃ Deus paratior eſt ad præmiandum bonos, q̃ ad puniendũ indignos: quod tu planè ſubtices, aut gloſſas ad interitum: dicens imbrigabile: & ideo nulla prudentia defendendum. Sed dic motiuum tuum & maximã rationum. Quia Deus eſt in infinitum pronus ad puniendum: ergo nõ eſt pronior ad aliquem puniendum. Fallis Witcleff ſic arguens: & te nec oſtendis philoſophum, nec vt peritum diſputare theologũ. Infinito enim cũ infinito cõparatio non repugnat. vno enim infinito quandoq; aliud infinitum eſt aliquotiens maius, aliquotiens infinitè. Deducit enim concluſionem *Thomas Braduardinus* libr. 1. de cauſa Dei. cap. 1. parte. 9. probans Deum eſſe infinitè magis quacunq; multitudine infinita: quã ponit Auerrois particularium exiſtentiũ cuiuſcũq; ſpeciei, ac etiã omniũ ſpecierum: quia † quacunq; multitudine infinita cuiuſlibet ſpeciei eſt alia maior multitudo, videlicet congregata ex illa & alia ſimili alterius ſpeciei. Tota etiam multitudine infinita omniũ particulariũ omniũ exiſtentiũ poſſet eſſe aliqua maior: imò dupla, tripla, quadrupla, & deinceps ſimul, vel ſucceſsiuè. Deus aũt, inquit, eſt tã magnus, & infinitus, q̃ nihil maius, aut infinitius eſſe poſſet. Per hoc ergo infinitas aggregata omnium particularium aliquarũ duarũ ſpecierum actu exiſtentium, vel de poſsibili ſucceſsiuè, eſt duplo maius, q̃ alterũ illorũ per ſe. Itẽ infinita claritate ſecundũ dotem corporis beatificabitur aliqs ſanctus in gloria: ſed infinitè maior intenſiuè erit dos dilectionis eius in anima: ergo dos dilectionis eſt infinitior dote claritatis. Modus arguendi videtur ex illo textu topicorum. Si optimũ vnius generis ſit melius optimo alterius generis: hoc totum eſt ſimpliciter illo melius. Similiter diuina fœcunditas eſt infinita in producendo creaturas ſiue in eſſe ſuo intelligibili ſecundũ ſpeciẽ & numerum: ſiue in eſſe creato ſecundũ rẽ: ſed multò infinitior eſt fœcũditas eius in producendo verbũ vel ſpiritũ in identitate naturæ diuinę ſecundũ numerũ: ergo in eodẽ, vnũ infinitũ excedit aliud: & ſic dato q̃ Deus eſſet infinitè pronus ad puniendum indignos, nõ propter hoc ſequitur, q̃ nõ eſſet pronior ad præmiandũ etiã infinitũ. Dicis, imò quia cũ in punitiõe eius ſit ſumma iuſtitia, videtur, q̃ non ſit pronior ad aliquẽ præmiandum. Si tibi ſic videtur, oculus tuus nequam eſt: quia Deus bonus eſt. An ideo nõ licet ipſi quod vult facere, & ꝑpitius eſſe? quia ſi punit, habet in puniendo ſummam iuſtitiã. Quaſi dixeris: nõ habet ſummã iuſtitiã in miſerendo, ſicut in puniẽdo. Sed catholica fides tibi dicit q̃ ſic. vnde ſuper Pſal. 143. ver. 1. *Auguſtinus*. Superexaltat autẽ miſericordia iudicio. Quid eſt hoc fratres: ſuperexaltat miſericordia iudicio? ſupponitur miſericordia iudicio, in quo inuentũ fuerit opus miſericordiæ, & ſi habuerit aliquid fortè in iudicio quo puniatur, tanq̃ vnda miſericordiæ peccati ignis extinguitur. ſuperexaltat eã miſericordia iudicio. Quid aũt cũ talibus ſubuenit, & cũ tales liberat, & cũ talibus ignoſcit, iniuſt⁹ eſt Deus? Abſit. Et ibi iuſtus eſt. Nõ tollit ei miſericordia iuſtitiam: nec iuſtitia miſericordiam. Vide enim ſi non iuſtus eſt: dimitte, & dimitto: da, & do. vide ſi non iuſtus eſt. In qua menſura menſi fueritis, in ea remetietur vobis. Ad hoc enim in qua menſura? Non eã menſura eiuſdẽ generis: ſed ad hoc eadem mẽſura: ignoſce, & ignoſco. Eſt apud te menſura veniæ dãdæ: inuenies apud me menſurã veniæ accipiẽdæ. Eſt apud te menſura tribuendi quod habes: inuenies apud me menſurã accipiendi quod non habes. Hæc ille. AVTHOR. Probat bene Auguſtinus, q̃ † Deus, etiã cũ miſeretur, tenet ſummam iuſtitiã: quia rependit homini vices ſuas, nec tollit ei miſericordia ſua iuſtitiã: nec iuſtitia miſericordiã. Summa ergo ſibi iuſtitia cũ punit: ſed infinitè paratior ſecundùm ſummã ſuã iuſtitiã vt miſereat̃, & donet: quia ad puniendũ, ſecundũ p̃dicta, quaſi accedit inuitus, & nõ vult mortẽ peccatoris ſecũdã: magis aũt vult ipſi miſereri, vt conuertatur, & viuat. Cũ ergo omnis Dei proprietas ſurgat in infinitũ: infinitè magis vult Deus miſereri peccanti, q̃ punire peccantem: & ſic infinite eſt pronior ad p̃miandũ, vel miſerendum, q̃ ad puniendũ peccãtes. Et ſecundũ hanc fidẽ orat eccleſia Deũ, dicẽs ad eũ: quia miſereri potiùs eligis, q̃ iraſci. Et lib. 1. de pœnitentia hãc fidem incorporans ſcriptis ſuis *Ambroſius*. Ius (inqt) ſpiritus ſancti in ſoluẽdis, ligandisq; criminib⁹ eſt. Quomodo ergo munus eius vẽdicant, de cuius diffidũt iure & poteſtate? Quid q̃ inſolẽtiores ſunt? Nã cũ ad mĩam prõptior, q̃ ad ſe-

Thomas Braduuar.

2

3

Auguſtin.

Ambroſius

ueritatē ſit ſpiritꝰ Dei: qđ ait ſe velle,id nolūt: qđ nolle,hoc agūt: & cū vindicare iudicis ſit, remittere miſericordis, tolerabiliùs igitur Nouatiane remitteres, q̄ ligares. Aliud em̄ quaſi delinquēdi parcè vſurpares:aliud quaſi ęrūnè cōpaſſùs ignoſceres.Hæc ille.AVTH.Ecce & hic audis Ambroſiū proteſtari regulā fidei ſu pradictā.Ad mīam(inquit)prōptior,q̄ ad ſeue ritatē eſt ſpūs Dei:& igitur tolerabiliùs Noua tianus remitteret,q̄ ligaret. Ex quo liquet,qꝑ à duritia Nouatianorū traxit Witcleff formam negādi principiū fidei antedictū: & calūniari ipſum tanq̄ principiū magiſtrale. Chriſti verò fidelibus ſufficit habere pro principiis ſibi credēdis tales magiſtros:magiſtrū Ambroſiū, magiſtrū Chryſoſtomū, magiſtrū Ezechielē dicentē ex ore dñi, ſe nolle tormentū peccatoris,ſed vt magis cōuertat̄,& viuat. Si magis hoc,quomodo nō pronior eſt ad hoc?Magiſter item principij huius eſt dñs noſter per os Eſa.58.Nūquid tale eſt ieiuniū qđ elegi, ꝑ diē affligere hominē aīam ſuā?Nūquid cōtorquere quaſi circulū caput ſuū,& ſaccū,& cinerem ſternere? Nōne hoc eſt magis ieiuniū qđ elegi?diſſolue colligatiōes impietatis,ſolue faſciculos deprimentes, dimitte eos, qui confracti ſunt,liberos,& omne onus diſrūpe. Frāge eſuriēti panē tuū &c.Nō tm̄ eſt ad hoc Deus ipē paratior: ſed inſtruit itē hominē, vt præeligat pœnę & afflictioni corporis ꝑ peccatis miſericordiam facere,& opera pietatis. Et hoc eſt magis ieiuniū,qđ elegit:& ita ſecundū hoc cō fidendū eſt magis in dño, q̄ deſperandū de vi
Auguſtin. tio:ſecundū illud *Auguſtini* de viſitatione infirmorū.li.1.in fine dicētis. Adeſto mihi propitius in his meis magnis neceſsitatibus. Non poſſum me redimere meis operationibus:ſed tu redime me,&miſerere mei.Diffido de meis meritis, ſed cōfido de miſerationibus tuis. Et plùs cōfido de tuis miſerationibus,q̄ diffidam de malis meis actibus. Hæc ille.AVTH. Non aūt plùs cōfideret ſapiēs Auguſtinus in miſerationibus domini, quàm diffideret de malis actibus proprijs,niſi ſciret Deum paratiorem miſereri,& parcere pœnitenti,quàm pœnam infligere delinquenti.

¶De peccato mortali, & veniali:& quæ de eiſdem reperiuntur in ſcripturis.

CAP. CLIIII.

SVMMA.

1 *Peccatum mortale ubi reperiatur in ſcripturis expreſſum,& ſi nullibi ibi dictum.*
2 *Deus quam mortem comminatus fuerit primis hominibus, ſi ab eo mandatum tranſgrederentur acceptum, ex Auguſtino.*
3 *Mors ſecunda quæ dicatur.*
4 *Peccatum ueniale ubi reperiatur in ſcripturis expreſſum.*

Epram à lepra vel nō lepra diſcernere: aut mortale delictū à veniali,ſecundū hæc p̄dicta tanq̄ neceſſariū exigit diſpenſatio credita confeſſori. Sed hoc modo,delicta quis intelligit,niſi ſolus Witcleff?dicēs.3.trialogi.ca.5. VVitcleff.
Videtur mihi expediens de peccatis amplius ꝑtractandū: & primò de diſtinctiōe inter peccatū mortale,& veniale: quæ diſtinctio rotat̄ cōmuniter in ore vulgariū, ac ꝑlatorū,qui melius ſciūt ꝑ peccatis pecuniā extorquere, q̄ à culpis mūdare:vel inter mortale,&veniale(de quo frequēter balbutiunt)iudicare.Quia autē iſte terminus vulgaris nō fundat̄ expreſsè in fide ſcripturæ,ideo videt̄ licitū limitare ſignificatiōes illius, ſecundū qꝑ magis cōuenit cū ſcriptura.Hæc Witcleff.AVTHOR. Adhuc leuat corā pectore ſuo antiquū illud ſcutū Ariano rū,& cōpluriū hæreticorū vmbraculū, ſub quo(vt ſibi viſum eſt)ſecurè pererret.Iſte terminus(inqt) nō eſt expreſsè fundatus in ſcriptura ſacra:ideo licet ſic exponere, vt mihi viſum eſt cōuenire ſcripturis.Sic expoſuit Ariꝰ vt ſibi viſum erat terminū cōſubſtantialitatis. Sic Manichæus hos terminos,Deū bonū, & Deū malū.Sic Berēgarius tuus,corporis Chriſti terminū.Sic Nouatus pœnitentiā. Sic oēs hæretici ſcripturarū terminos: & ſenſus ad errores ſuos retrahunt inuitos. At videamus,ſi tota ſcriptura ſacra, quæ penè tota perſonat contra peccata, tam negligens ſit in iſto. Iſte (inquit) terminus non fundatur expreſsè in ſcriptura ſacra.Sic Ariani in Ariminenſi concilio contra diuinam ſubſtantiam arguentes in Chriſto.In ſcripturis diuinis (inquiunt)nō eſt ſcripta ſubſtantia. ſicut in epiſtola ad Athanaſium: quæ incipit, Tanti carceris foſſa,
Pantamius. Pantamius.Dicunt etiam(inquit)quòd in libris dominicis ſubſtantia nunquam videtur eſſe ſcripta. Redde quod inuolueras furaciſsime tentator. Ecce vinceris cōfutare de ſubſtātia. Hæc ille.AVTH.Hoc itē modo probare voluit Manichęus quidā, qꝑ nō pater ꝑ filiū,ſed ſolùm per ſeipſum fecit mundū. Vnde contra Adima-

Auguſti. Adimãtium cap. 1. *Auguſt.* de eo, quod ſcriptũ eſt, In principio fecit Deus cælũ, & terrã. vſq; ad id, quod ſcriptũ eſt, Factum eſt veſpere, & mane dies vna. Hoc capitulũ legis aduerſum eſſe Euãgelio ſtultiſsimi Manichęi arbitrãtur, dicentes, In Geneſi ſcriptũ eſt, q̃ Deus per ſe ipſum fecerit cælũ, & terram, & lucem. In Euangelio autem ſcriptum eſt, per dominum Ieſum Chriſtum fabricatum eſſe mundum. Vbi dictum eſt, Et mundus per ipſum factus eſt: & mundus eum non cognouit. Tribus enim modis refelluntur. Primum, quia cùm dicitur, In principio fecit Deus cælum & terram: Trinitatem ipſam Chriſtianus accipit: vbi nõ ſolus pater, ſed & filius, & Spiritusſanctus intelligitur. Sequit. Quia vbi dicitur, Dixit Deus, Fiat, & factum eſt. ibi neceſſe eſt vt intelligatur per verbũ, eum feciſſe quod fecit. Verbum autem patris eſt filius. Poſtremò ſi poſteà in Geneſi non intelligitur filius, quia non eſt dictum, q̃ per filium Deus fecerit: nec in Euangelio per filium Deus aues paſcit, & lilia veſtit, & cætera innumerabilia, quę ipſe dominus dicit Deũ facere & patrem, quãuis non dicat, q̃ ea per filium faciat. Quòd ergo capitulum hoc aduerſum dicũt eſſe Geneſi, vbi dominus ita dicitur feciſſe mundum, vt ſpecialiter ibi non ſit filius nominatus, vehementer errant, & non vident, ſi ita eſt ipſum Apoſtolum ſibijpſi eſſe contrarium, cùm alio loco vnũ Deum dicit, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: & filium non nominat. Modò autem hîc filius nominatus non eſt: intelligitur tamen. Ita in Geneſi. Hæc ille. AVTHOR. Cum iſtis ſtultiſsimis Manichæis, cur ſtultior Witcleff computari non debeat: quando cum eis tantam vim facit in fidem ſcripturæ pro expreſsione vocabuli: ſi cuilibet Chriſtiano fides termini exprimatur in plano, cùm nullus terminus latinè iam expreſſus in Biblia fuerit tempore prędicationis Chriſti ſic expreſſè fundatus in fide ſcripturæ, nec Chriſtus in perſona ſua legem ſuam expreſsit in terminis noſtris modernis? Si autẽ curras ad terminorum ſubſtratos cõceptus, qui in omni lingua idem ſonãt: tunc reſtat vt probes quod dixeris. Scio te alibi ſcripſiſſe, q̃ veriſsima ſcriptura citra diuinę mentis abyſſum has literas, & notas ſenſibiles non attendit. Nunc autẽ ſcio Heliu in lib. Iob iſta tibi reſpondiſſe, cùm diceret, Aduerſus Deum contendis, q̃ non ad omnia verba reſpõderit tibi. Vnde lib. 13. Moral. *Gregorius.* Heliu præuidens, q̃ ſcripturã ſacram Deus cõderet, & in ea publicis, vel occultis cunctorum quęſtionibus reſpõderet, ait, Aduerſus Deum contendis, q̃ nõ ad omnia verba reſpõderit tibi. ac ſi diceret, Deus ſingulorũ cordibus priuatis vocibus nõ reſpondet: ſed tale eloquium conſtituit, per quod cunctorũ quæſtionibus ſatisfacit. In ſcripturæ q̃ppe eius eloquio cauſas noſtras ſinguli, ſi requirimus, inuenimus. Hæc ille. AVTHOR. Scias ergo calũniã iſtã te ſtultè formaſſe, q̃ Deus ad iſta verba tibi in ſcripturis nõ reſpõderit: quia ſingulorum cordibus priuatis vocibus, aut terminis nõ reſpõdet. Nihilominus tamen cunctis tuis quæſtionibus occultis, vel publicis ſatisfacit. Non, inquit, in expreſſo. Imò ſi noſſes cùm exprimit̃, expreſſè reſpondet tibi ad terminũ, quem ſignaſti. Sicut omnipotens filius, quanuis non dicatur in ſymbolo: tamẽ expreſſatur in ſymbolo. vt patet lib. 1. de ſymbolo, poſt principium per *Auguſtin.* dicentem. Et credidiſtis in filiũ omnipotentem. Quod verbũ etſi in ſymbolo non dixiſtis, tamen hoc eſt, quod expreſſiſtis, quando in vnicum ipſum Deum credidiſtis. Hæc ille. AVTHOR. Sicut ergo vocabulũ omnipotẽtis filij fuit expreſſum in ſymbolo, quanuis non dictum, cùm Deus vnicus diceretur: ita probatum ſtatim eſt peccatum mortale in ſcripturis expreſſum, etſi nullibi ibi dictum. Et vt exordiũ capiamus à primis: in principio Geneſis decretum habemus à domino primis hominibus contra cibum vetitum. Quacunq; † die ederitis ex eo, morte moriemini. Comedit homo: ergo eadem die mortuus eſt: quia non eſt mendax Deus. Non autem ſtatim mortuus eſt corpore: anima ergo mortuus eſt per peccatum. Hoc peccatum expreſsit Apoſtolus ad Rom. 5. Sicut per vnũ hominem peccatũ in hunc mũdum intrauit, & per peccatum mors, ita in omnes homines mors pertrãſijt: in quo omnes peccauerũt. Et infrà. Sicut regnauit peccatum in mortẽ, ita & gratia regnet per iuſtitiam in vitã æternam. Quid tibi videtur? Nunquid hoc modo peccauit primus homo mortaliter: & peccatũ eius exprimitur fuiſſe mortale, quãdo dicit Apoſtolus per illum intraſſe in mundũ, & per peccatum mortem? Si vis in multiplicitate mortis quærere fugã, occurret tibi *Auguſtinus* protinus rem noſtram expediens libro. 13. de ciuitate Dei. cap. 12. dicens. Cùm † ergo requiritur, quam mortem Deus primis hominibus fuerit comminatus, ſi ab eo mandatum tranſgrederentur acceptum, nec obedientiam cuſtodirent, vtrum animæ, an corporis, an totius hominis, an illam, quæ appellatur ſecunda? Reſpondendum eſt: omnes. Prima enim conſtat ex duabus, ex omnibus tota. Sicut

Auguſti.

1

Idem.

2

Gregorius.

enim vniuerſa terra ex multis terris,& vniuer ſa eccleſia ex multis cõſtat eccleſijs:ſic vniuer ſa mors ex omnibus:quoniam prima conſtat ex duabus, vna animæ, altera corporis, vt ſit prima totius hominis mors, qua aĩa ſine Deo & ſine corpore ad tẽpus pœnas luit. Secunda verò,vbi anima ſine Deo cũ corpore pœnas æternas luit.Hæc ille.AVTHOR.Hic ex fun damẽto ſcripturæ elicit Auguſtinus vnã mor tem vniuerſalem,duas ſpeciales mortes habẽ-tem:quarum ſecũda eſt mors æterna. De qua Apocaly.20. Beatus,& ſanctus,qui habet par tẽ in reſurrectione prima. In his ſecũda mors non habet poteſtatem.Et Apocaly.2.Qui vi-cerit,non lædetur à morte ſecunda. Vbi in ex
Hieronym. poſitione literali ad Anatolium *Hieronymus.* Qui perſeuerauerint, non lędentur à morte ſe cunda,id eſt,nõ caſtigabũtur in inferno. Hæc ille.AVTHOR. Et ſecũdùm Augùſtinũ iam
3 ſuprà: Mors† ſecũda eſt, vbi anima ſine Deo
Mors ſecun da. cum corpore pœnas ęternas luit. Prima mors autẽ continet duas mortes. Vnã animæ, quæ eſt per mortale peccatum. Alteram corporis, quæ ineſt per primũ mortale peccatũ.Et mor tem illam vniuerſalẽ,dicit Auguſtinus primos cõtraxiſſe parẽtes,quæ omnes cõplectitur ſpe ciales.Aut ergo nullũ eſt peccatũ mortale,aut hìc exprimitur: ibi nulla relinquitur indiſcuſ-ſa.Quacunq; die comederitis,morte moriemi ni:nõ vna, ſed vniuerſa, ſcilicet morte dicibili.
4 De† peccato autẽ veniali ſtatim ipſa ſcriptura efficit mentionẽ planiſsimã : vbi primos mo-tus liuoris fratricidæ Cain Deus aperuit, mo-nens eũ, vt dominãter eos cõpeſcat, priuſq; in opus prodierint.Nõne ſi bene egeris,recipies? ſin aũt malè, ſtatim in foribus peccatũ aderit ? Sed ſub te erit appetitus tuus,& tu dominabe-ris illius.Si male egeris,ſcilicet fouendo malos motus,quos mente præcõcipis,ſtatim in fori-bus peccatũ aderit,id eſt,peccatũ conſumma-tum erit,cuius diſpoſitio mẽte prędeſsit,quod vtiq; ſecũdùm Iacobũ,cùm cõſummatum fue rit,generat mortẽ. Anteq; ergo peccatũ fuerit conſummatũ:cùm adhuc in foribus aderit,eli di poterit,ne ſit mortale,per ſubiugationẽ ap-petitus illiciti.Sub te,inquit,erit appetitus tuꝰ, & tu dominaberis illius.In quẽ text.lib.15.de
Auguſti. ciuit.Dei.ca.7.*Auguſtinus.*Et tu dominaberis il lius. Nunquid fratris? Abſit. Cuius igitur niſi peccati?Dixerat eĩ,peccaſti.Tamẽ deinde ad didit,Quieſce. Ad te enim cõuerſio eius, & tu dominaberis illius.Poteſt quidem ita intelligi ad ipſum hominẽ conuerſionem debere eſſe peccati,vt nulli alij,quàm ſibi,ſciat tribuere de bere quod peccat.Hęc eſt eĩ ſalubris pœnitẽ tiæ medicina, & veniæ non incongrua.vt vbi ait, Ad te cõuerſio eius, non ſubaudiatur erit, ſed ſit.Sequitur.Sed vt peccatũ intelligatur cõ cupiſcentia ipſa carnalis,de qua dicit Apoſto-lus, Caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ. In cuius carnis fructibus & inuidiam cõmemorat, qua vtiq; Cain ſtimulabatur,& accẽdebatur in fra tris exitium. bene ſubauditur erit, id eſt, ad te eĩ cõuerſio eius erit, & tu dominaberis illius. Cùm eĩ cõmota fuerit pars illa carnalis, quã peccatũ Apoſtolus appellat,vbi dicit,Nõ ego operor illud,ſed quod habitat in me peccatũ. Quã partem animi etiam Philoſophi dicunt eſſe vitioſam,nõ quæ mentem debeat trahere, ſed cui mens debeat imperare,eamq; ab illici-tis operibus mente cohibere. Hæc ille. AV-THOR. In hac parte carnali habitat peccatũ ſecundùm Apoſtolũ : illud, ſcilicet, quod ibi relictũ eſt ex traduce,vel ex conſuetudine de-linquẽdi. Habitat autem ibi quaſi ad fores ani mæ: quod ſi mens intrò ſuſceperit per conſen ſum, iam concupiſcẽtia ipſa generauit pecca-tũ,& peccatũ mortẽ: efficiturq; mortale pec-catũ,quod in foribus habitans veniale fuiſſet. Vnde in expoſitione epiſtolę ad Rom.textu, Condelector legi Dei,ſecundùm interiorẽ ho minem,*Ambroſius.*In carne,inquit,habitat pec Ambroſius catum quaſi ad ianuas animæ:vt nõ illam per mittat ire,quò vult.In anima autem ſi habita-ret,nunq; ſe cognoſceret homo . Nũc autẽ co-gnoſcit ſe,& delectatur legi Dei.Hęc ille.AV-THOR.Hoc ergo genꝰ peccati,quod homo trahit inuitus : ſed ſic attractum obſeruat, & per cõuerſionẽ ſui ad ſe per Dei gratiam peri-mit.Vnde ex ſui conditione efficit veniale,ſi-cut Auguſtinus ſuprà dixit,Veniæ non incõ-gruam medicinam, quia adhuc per cõſenſum mentis non placuit,vt eſſet mortale. Illud,in-quam,eſt,quod cogit virum iuſtum dicere cũ Apoſtolo ad Rom.7. Quod eĩ operor,nõ in telligo.Nõ eĩ quod volo,hoc ago,ſed qđ odi hoc facio. Nunc aũt iam ego nõ operor illud, ſed quod habitat in me peccatũ.Scio eĩ,quia nõ habitat in me, hoc eſt,in carne mea,bonũ. Et iterum.Condelector enim legi Dei, ſecun-dùm interiorem hominem.Video autem aliã legem in mẽbris meis repugnantem legi men tis meæ:& captiuum me ducentẽ in legẽ pec-cati,quæ eſt in membris meis. Hoc genus pec cati,quod ſic Paulũ duxit captiuũ,& traxit itẽ nolentem, qđ,aut quale eſſet,ſi veniale ſtatim nõ eſſet: qa regnare nõ ſiniẽ, nec dominari in mẽtem ? Nec eĩ illius generis erat peccati,de quo phibẽdo ait.Nõ regnet peccatũ in veſtro mortali corpore.Peccatũ eĩ in quocunq; re-

gnat

gnat,mortificat:& inde eſt mortale.Nec tamē ideò quod non regnat,nō eſt peccatū,ſicut in expoſitione textus, Si qđ nolo,hoc facio &c.

Ambroſius *Ambroſius*.Nunquid quia inuitū hominē ducit peccatū,immunis debet videri à crimine:quia hoc agit,quod non vult,preſſus vi poteſtatis? Non vtiq;, ipſius eñ vitio,& deſidio hæc cœpta ſunt. Hæc ille. AVTHOR. Sed quia nolens homo ad peccatum trahitur,non erit ipſi mortale,quod non facit,ſed quod patitur.

¶Quòd peccatum mortale, & peccatum veniale diſtinguuntur in ſcripturis per iudicium voluntatis,non ex præſciētiæ, vel prædeſtinationis abyſſo.

CAP. CLV.

SVMMA.

1 *Peccatorum mortalis,& uenialis differentia ex abyſſo ſcripturæ, & primò ex ueteri teſtamento producitur.*

2 *Peccatū aliquod quare ueniale dicatur.* Et *in quo diſtinguitur à mortali.*

3 *Peccatum mortale, & ueniale quibus uerbis ſolēt diſtingui.*

4 *Peccata mortalia quomodo deſignentur per trabem,uenialia uerò per feſtucam.* Et *quid de hoc dicat* Hieronymus.

5 *Iræ,& odij ex Auguſtino differentia.*Et *quomodo in comparatione odij ira eſt feſtuca &c.*

6 *Peccatorum uenialis & mortalis ex teſtamento nouo differentia oſtenditur. &c.*

HOc ergo modo ex puris ſcripturis peccatū mortale ſecūdùm ſe,&peccatū veniale cognoſcitur. Hūc ordinē fidei, hanc diſtinctionē mortalis, & venialis peccati,nititur hoſtis fidei perturbare,inducens alium modum, quē ipſe inuenit.3.parte ſermonū, ſermo.23. vbi poſt multa dicit, mortale poſſe dici tripliciter.Primo modo, quodcūq; peccatū præſciti:& ex oppoſito,omne peccatū prædeſtinati eſt veniale. Secūdo modo, omne peccatū inductiuū mortis ſecundæ:& ſic omne peccatū, ſiue præſciti,ſiue prędeſtinati eſt mortale.Tertiò, peccatū mortale, quod tollit ab eo gratiā ſecundùm præſentē iuſtitiā,& peccatū dicens talis peccati carentiam,eſt veniale. Hæc Witcleff. AVTHOR.Sed interhos modos ipſe regulariter obſeruat primū. Vñ & ibi conſequēter in reſpōſione ad tertiū.Quidam,inquit,vocant primū peccatum mortale ſimpliciter,& abſolutè: ſed ſecūdum vocant mortale ſecundū quid,vel ſub cōditione.Hæc Witcleff.AVTHOR.Poſtquàm culpauit aliorū poſitiones ibidem,dicens illos balbutiuè loquētes: iſta fabulatur & ipſe ſine fundamēto ſcripturæ, vel fide patrum.Forſitan ideò priùs intulit,q̄ hæc nomina peccatorū non ſunt nomina ſcripturæ,& nunq̄, vel rarò inuenta in ſcripturis ſanctorū de millenario Chriſti, vt ſic poſſet excuſari cōplicibus, q̄ ſine ſcripturis, vel patribus ſuas truffulas loqueretur. Confiſus tamē adiutorio eius, qui ſcripturas diuinitùs inſpirauit, longè aliam, & veriorē differentiam peccatorum ex abyſſo ſcripturæ ſanctæ, & expoſitorum eius ſanctorū, etiā quos tu cū millenarijs hęreticis de millenario Chriſti ,puocaſti,produca. Volue ſi noſti librū Numerorū ad. 15.

1 eius caput,& lege ibi, Si ſ per ignorātiam prætérieritis quicq̄ horum, quæ locutus eſt dominus ad Moyſen, & mādauit per eum ad vos,à die, qua cœpit iubere, & vltrà : oblitaq̄; fuerit facere multitudo,offeret vitulum de armento holocauſtum in odorem ſuauiſsimū domino. Sequitur.Et rogabit ſacerdos pro omni multitudine filiorū Iſraël, & dimittetur eis: quoniā non ſpontè peccauerūt,nihilominus offerentes incenſum domino pro ſe, & pro peccato, atq; errore ſuo : & dimittetur vniuerſæ plebi filiorum Iſraël: & aduenis, qui peregrinantur inter vos, quoniā culpa eſt omnis populi per ignorantiam. Hoc dictum eſt pro errore trāſgreſsionis præcepti ſub notatis verbis, nō ſpōtè,& per ignorantiam, & totius multitudinis. Sequitur de ſimili tranſgreſsione prȩcepti per vnum facta. Quòd ſi anima vna neſciens peccauerit,offeret capram anniculam pro peccato ſuo: & deprecabitur pro ea ſacerdos, quòd inſcia peccauerit corā domino: impetrabitq̄; ei veniam, & dimittetur illi. Tam indigenis,q̄ aduenis vna lex erit omnium,qui peccauerūt ignorāter . Conſequenter annectit peccatum mortale, & afflictionē eius. Anima verò,quæ per ſuperbiam aliquid commiſerit, ſiue ciuis ſit ille,ſiue peregrinus,quoniam aduerſum dominum rebellis fuit, peribit de populo ſuo. Verbum enim domini contempſit, & præceptū illius fecit irritū: idcirco delebitur,& portabit iniquitatē ſuā.In hac lege domini eſt primò biformis peccatorū diuerſitas aſsignata. Eſt peccatū, quod per leue quoddā ſacrificiū

veniam

veniam obtinet. Eſt quod ſine venia, & remiſſione contemnentem interimit. Primum eſt ex ipſo textu veniale. Impetrabit, inquit, ei veniam. Secundū eſt item mortale: quia ſine aſſignatione legalis pœnæ, Peribit, inquit, de populo ſuo: & delebitur, & portabit iniquitatem ſuam. Primū item peccatum diſpar eſt ratione multorū, & vnius: ſed tandē in hoc vnum colligitur: vna lex erit omnium, qui peccauerint ignoranter. Secundum item ſtatim ab illo primo diuiditur, tam ratione cōtemptus, q̄ pœnæ mortalis inflictæ. Peribit, inquit, anima illa de populo: delebitur, & portabit iniquitatem ſuā. Hæc eſt ergo prima regula legis Dei: hoc primū principium diſtinguendi peccata magna, & leuia, venialia, & digna morte ſecunda. Si ex ignorantia, aut infirmitate tantùm tranſgreſsio fit, venialis eſt culpa: quia non ſpontè committitur. Non eſt differentia prædeſtinati, & præſciti in tota multitudine deſignata, vt culpa præſciti ſit mortalis quantumcunq; leuis: culpa verò prædeſtinati ſit venialis quantumcunq; grauis. Sed vna, inquit, erit lex omnium in tota multitudine filiorum Iſraël, qui peccauerint ignoranter: & dimittetur vniuerſæ plebi filiorū Iſraël, & aduenis, qui peregrinantur inter vos, quoniā culpa eſt omnis populi per ignorātiam. Et ſic econtrariò vna eſt lex ſignata ei, qui per ſuperbiā aliquid cōmiſerit: ſiue ciuis ſit ille, de qualibus dicitur, Iā nō eſtis hoſpites, & aduenæ: ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei: ſiue fuerit peregrinus ſecundùm præſentē Dei iuſtitiam tātum ipſi acceptus. Primū † igitur peccatum eſt, ſine quo nec à iuſtis viris hic viuitur, ſed quia ſtatim venia deletur, dicitur veniale, putà oratione deuota ſui, vel ſacerdotis ſpirituale offerentis incenſum, de quo in prædicta lege dictum eſt, Nihilominus offerentes incenſum domino. Et libro de natura & gratia, vltra medium, *Auguſtinus*. Acutè, inquit, videtur interrogare, quomodo iſtos ſanctos de hac vita abijſſe credendum ſit, cum peccato, an ſine peccato. Vt ſi reſponſum fuerit cum peccato, putetur eos ſecutura dānatio, quod nefas eſt dicere. Si autem ſine peccato dictum fuerit eos exijſſe de hac vita: probet hominem ſaltem propinquā te morte fuiſſe ſine peccato in hac vita. Vbi parum attendit, cùm ſit acutiſsimus, non fruſtrà etiam iuſtos in oratione dicere, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Dominumq; Chriſtū cùm eandem orationem docendo explicuiſſet, veraciſsimè ſubdidiſſe, Si enim dimiſeritis peccata hominibus, dimittet vobis pater veſter peccata veſtra. Per hoc enim quotidianum ſpirituale quodammodo incēſum, quod ante Deū in altari cordis, quod ſurſum habere admonemur, infertur: etiam ſi nō hîc viuatur ſine peccato, licet mori ſine peccato, dum ſubinde venia deletur, quod ſubinde ignorantia, vel infirmitate committitur. Hæc ille. AVTH. Quàm pulchrè Auguſtinus reſponſionem ſuam applicat ad proceſſum legis hiſtoriæ: dicens omne quotidianum peccatum, ſine cuiuſmodi hîc à viro iuſto non viuitur, eſſe veniale peccatum, & hoc non obſtante poſſe hominem iuſtum ſine peccato mori, eo q̄ veniale deletur, quod ignorantia, vel infirmitate committitur, per incenſum illud, quod ante Deum in altari cordis (quod ſurſum habere admonemur) infertur. Et q̄d oporteret ſpecificare pro veniali, quod infirmitate, vel ignorantia noſtra committitur: ſi omne peccatum prædeſtinati etiā ſuperbi & cōtumacis contra verbū domini reputabitur veniale? Sic prædictus Pelagianus modicū crimen inuaſit reſpectu noſtri Witcleff, qui quoſdā paucos ſanctos, aliquāto tēpore vixiſſe ſine peccato conatur arguere eorū induſtria per naturā. Noſter Witcleff autē cūctos p̄deſtinatos ab omni mortali abſoluit peccato, ſine omni opera ſua, per ſolā prædeſtinationis gratiā appellatam. Sed ſcriptura ſacra prædicta ſicut docuit vniuocationē venialis delicti ſine ſpecificatione præſciti, vel prædeſtinati per omnē multitudinē filiorū Iſraël: ita cōſequenter de peccato mortali eos inſtruxit ſub eadam generalitate canēdo, cùm dicit, Anima, quę ſuperbia, id eſt, volūtate ſpōtanea præceptū irrūpens. hoc eſt em̄ in omni peccato mortali formale, per quod à veniali diſtinguitur. Vñ in queſtione ſuper cap. 15. Numē. quæſtione. 23. *Auguſt.* Quæ ſint peccata, quæ fiūt manu ſuperbiæ, id eſt, ſuperbia cōmittuntur, ſcriptura ipſa in cōſequentibus ſatis expoſuit, vbi ait. Quoniā verbū domini cōtempſit. Aliud eſt ergo præcepta contēnere, aliud non magni quidē pendere: ſed aut ignarū cōtra facere, aut victū: quæ duo fortaſſe pertinent ad illa peccata, quæ à nolētibus fiunt. De quibus ſuperiùs quēadmodū Deo propitiato expiarētur, admonuit, ac deinde ſubiecit peccata ſuperbiæ: cùm quiſq; ſuperbiēdo, id eſt, præceptū cōtemnēdo, perperā facit. Quod gen⁹ peccati nō dixit vllo gñe ſacrificij purgari oportere, tanq̄ inſanabile iudicās illa dūtaxat tantū ratione, quæ per ſacrificia gerebatur, qualia faciēda in hac ſcriptura præcipiūtur. Quæ ſi per ſeipſa attendātur, nulli peccato poſſunt mederi. Si aūt res ipſę, quarū hęc ſacramēta ſunt, inquiran-

2 Veniale.

Auguſti.

Auguſti.

quirãtur,in eis inueniri poterit purgatio peccatorũ.Quod ergo ſcriptũ eſt, Peccator cũ venerit in profundũ peccatorũ contẽnit: iſte ſignificatus eſt,quẽ ſcriptura dicit in hoc loco, in manu ſuperbiæ delinquere. Hoc ergo ſine pœna eius,qui cõmittit,nõ poteſt aboleri:atq; ideò nõ poteſt eſſe impunitũ, & tamẽ pœnitẽdo ſanatur.Ipſa em̃ affectio pœnitẽtis peccati pœna eſt,quãuis medicinalis,& ſalubris. Meritò quippe magnũ iudicatur peccatũ, cùm ſuperbia præceptũ contẽnit: ſed econtrariò, vt ſanari poſsit,cor contritũ, & humiliatũ Deus nõ ſpernit. Veruntamẽ quia ſine pœna nõ fit: ideò talia hìc dicta ſunt. Deũ,inqt,exacerbat. Hæc ille. AVTHOR. Perpende iam cõditiones vtriuſq;. Primũ peccatũ dignũ venia per ſacrificia deputata dicitur factũ eſſe per ignarum,aut victũ. Sunt em̃ genera venialis delicti,ignorantia, vel ipſa fragilitas: nec reminiſcor plurium. Habuit item legẽ vnam per totam multitudinẽ.Secundũ verò factũ deſcribi tur per contẽptum: & dicitur magnũ peccatũ cõparatione prioris, & dicit exacerbare Deũ, & ſine ſubſidio legalis ſacrificij morte plectendũ.In noua aũt lege corde cõtrito,& humiliato,quod Deus nõ ſpernit: ſi tamẽ fiat in eccleſia pœnitẽdo,vt ſuprà eſt habitũ. Sed hoc ſecũdum, & graue peccatũ mors tũc ſecuta eſt: quod peccatum fuiſſe mortale declarat.Mors enim indicta tũc corpori pro peccato,mortale fuiſſe illud peccatũ ſignauit in animo. Hæc eſt ergo differẽtia venialiũ & mortaliũ peccatorum,quantũ poſſumus haurire plane de lege:ſicut Auguſtinus ſuprà dixit.Aliud eſt prę cepta contẽnere, aliud nõ magni quidẽ pẽdere,ſed cõtra facere ignarũ,aut victum.Diſtant
3 em̃ vt mortale,& veniale. Hiſq; †verbis diſtin gui ſolent.Si ex ignorãtia,vel infirmitate fiãt, ſolent venialia dici: & tunc parua dicũtur,aut leuia nũcupãtur.Si ex certa ſcientia,& contẽptu præcepta rũpuntur,flagitium, ſcelus,mortale delictũ meritò dicitur Deũ irritare,& morte dignũ ſecunda, & infinita grauitate peccatũ veniale trãſcendens. Quæ ſic cõparanda in Euãgelio videamus. Matthæi.7.dominus ait. Quid autẽ vides feſtucã in oculo fratris tui,&
4 trabẽ in oculo tuo nõ vides? Feſtuca †hic peccatũ veniale:trabs mortale aliquod,& grande peccatũ accipitur. Vnde in cõmentario ſuper
Hieronym. illũ locũ *Hieronymus*. De his,inquit,loquitur, qui cùm ipſi mortali crimine detineantur obnoxij,minora peccata fratribus nõ cedunt:culicem liquãtes, & camelum glutientes. Rectè ergo & iſti ſimulatione iuſtitiæ,vt ſuprà diximus,appellãtur hypocritæ,qui per trabem oculi ſui feſtucam in oculo fratris ſui aſpiciunt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce mortalia peccata deſignata per trabem,& peccata minora,quæ ſunt venialia,per feſtucam. Vnde & Auguſtinus ea nominatim aſsignat per irã, & odium, ita vt ira ſit ſecundùm primũ motum leue peccatũ,aut forſan nullũ peccatum. Odium verò mortale eſt vitium. Tertia parte ſermonũ,ſermone.57.de dominica.5.40. *Auguſtinus*. Aliud Auguſti.
5 †eſt ira,aliud odium.Nam ſæpè & pater iraſcitur filio,ſed nõ odit filium. Iraſcitur,vt corrigat,ſed propterea iraſcitur, vt corrigat amando.Iraſcitur propterea dictum eſt. Feſtucã in oculo fratris tui vides: culpas iram in alio, & tenetur odium in temetipſo. In comparatione odij ira feſtuca eſt: ſed feſtucam ſi nutrias, trabes erit. Si euellas, & proijcias, nihil erit.
6 Hæc ille. AVTHOR. Alio †itẽ loco eiuſdem Euangelij Matth.23.imprecans Chriſtus multiplex veh ſcribis,& Phariſæis,inter cætera ſubmiſit, Veh vobis ſcribæ & Phariſæi hypocritæ, quia decimatis mẽtham,& anethum,& cyminum,& relinquitis quæ grauiora ſunt legis, iudicium, & miſericordiam,& fidem: duces cæci excolantes culicem, & glutientes camelum. Hoc voluit redarguere illos,quòd tãtùm cauebant, ne populus peccaret in minimis, ſcilicet decimatione rerum vilium:& ipſi ſeipſos de maximis non curabant. Minima ergo peccata cauentes, dicit excolantes culicem: maxima committentes, deglutire camelum. Et hoc ſecundum in ſuperiori loco crimen mortale: & primum mortali minus, ſcilicet veniale, exponit *Hieronymus*. Cùm ipſi Hieronym.
(inquiens) mortali crimine detinentur, minora peccata fratribus non cedunt: culicem liquantes, & camelum glutientes: vt ſit culex ad camelum, quod eſt feſtuca ad trabem. Et ſuper hunc locum in commentario libri.4. idem *Hieronymus*. Camelum puto eſſe iuxta Idem.
ſenſum præſentis loci, & magnitudinem præceptorum, iudicium, & miſericordiam, & fidem.Culicem autem decimas menthæ,& anethi,& cymini,& reliquorum vilium holerum. Hæc contra præceptum Dei, quæ vel magna ſunt, deuoramus, atque negligimus : & opinionem religionis in paruis, quæ lucrum habent,diligentia demonſtramus. Hæc ille. AVTHOR. In Euangelio item Matthæi.18.dixit Ieſus parabolam de ſeruo debente domino decem millia talentorum,cuius cùm miſertus eſſet dominus,conſerui ſui noluit miſereri debenti ſibi tantùm centum denarios.Et vtiq; centum denariorum ad decem millia talentorum quanta eſt proportio, talis feſtucæ ad trabem,

bem,culicis ad camelum.Quæ omnia cùm ad grauitatem tam diſparem pertinent peccatorum: ſecundùm mentem Chriſti legiferi,minima peccata, quæ ſunt ex ſe venialia, à mortalium grauitate diſiungunt. Vnde in expoſitio
Rabanus. ne ſua ſuper Matthæum.cap.31.*Rabanus*. Præcepit itaq; Petro hac parabola dominus ſub comparatione regis domini,& ſerui,qui debitor decem millium talentorum à domino rogans veniam impetrauerat, vt ipſe quoq; dimittat conſeruis ſuis minora peccātibus. Noſq; ſimul admonet, vt noſtris conſeruis benigni,& miſericordes ſimus.Sequitur. Quod,vt manifeſtiùs fiat, dicam⁹ ſub exemplo, Si quis noſtrum cōmiſerit adulterium, homicidium, ſacrilegium,maiora crimina, decem millia talentorum rogantibus dimittuntur,ſi & ipſi dimittamus minora peccantibus.Hæc ille.AVTHOR.Tot ergo modis differentias peccatorum venialium & maiorum in ſcripturis ſanctis inuenimus: & in his tam in veteri, quàm in nouo Euangelij teſtamento, multiſq; alijs ſecundùm ſignatas conditiones vtriuſq; qualiter inter ſe diſtent, aut pœnæ quantùm validæ,cogitares, ſi pro vocabulis non certares: contra Apoſtolum dimicans,dicentem, Verborum pugnas deuita. *Si* quæſtionis tuæ ſolutionem exploras,ipſa tibi ſcriptura copioſè diſſeruit. Si pro terminis vim facias mortalis & venialis: iam ſanctus Iob te increpandum duxit, q⁹ aduerſus Dei legem contendis, quia nō ad ſingula verba tibi reſpōderit: ſed iuxta Apoſtoli vocem,Nos hanc cōſuetudinem nō habemus,ſed neq; eccleſia Dei. Eccleſia enim Chriſti venialia nuncupat,quæ iuſtitiam iuſti non auferunt,& quātumlibet iuſti ſunt(ſi primus iuſtus, aut mater eius nō fuerit)ſine ipſis non viuunt.Quæ ideò venialia congruè nuncupantur: quia iuxta legem ſuperiorē in Numeris ipſa cordis conuerſione veniam conſequentur. Et tamen quia legis regula quantulumcunq; exorbitant, peccata reputantur, & ſunt. Vnde & ſanctus Iob hoc modo peccatorem ſe dicit: cuius tamen cor in vita ſua ſe nullatenus reprehendit. Sicut in lib.18.Moraliū,
Gregorius. tractans textū illum Iob,dicit *Gregorius*.Quæri,inquit,poteſt,quo pacto à corde ſuo reprehendi ſe denegat: qui ſe peccaſſe ſuperiùs accuſat,dicēs, Peccaui,quid faciam tibi ô cuſtos hominum? Vel certè ſi iuſtificare me voluero,os meum condemnabit me.Sed ſciendum eſt,qa ſunt peccata,quæ à iuſtis vitari poſſunt: & ſunt nonnulla, quæ etiam à iuſtis vitari nō poſſunt. Cuius enim cor in hac corruptibili carne conſiſtens in ſiniſtra cogitatione nō labitur:vel ſi vſq; ad cōſenſus foueam non mergatur? Et tamen hæc ipſa praua cogitare, peccare eſt.Sed dum cogitationi reſiſtitur,à confuſione ſua animus liberatur. Mens ergo iuſtorum etſi libera eſt à peruerſo opere, aliquā do tamen corruit in peruerſa cogitatione: & in peccato ergo labitur, quia ſaltem in cogitatione declinatur, & tamen vnde ſemetipſam poſtmodùm flendo reprehendat, non habet: quia antè ſe reparat,quàm per conſenſum cadat.Rectè ergo is, qui peccatorem ſe cōfeſſus eſt,nequaq̄ ſe à ſuo corde reprehendi confitetur:quia & ſiqua illicita fortaſſe cogitādo defluit nonnunquam rectitudini,forti tamē mētis certamine reſtitit cogitationi.Hæc ille.AVTHOR.Iam noſſe potes illud eſſe peccatum veniale in genere,quod peccatū eſt cū cōmittitur, ſed tn nihil habet cor iuſti reprehēdens ſe, quod per conſenſum contrauenit iuſtitiæ.

¶Quòd differentię peccatorum mortalium & venialium bene ſumuntur per actus extrinſecos, & de difficultate ſeparandi,& cognoſcēdi quòd inſunt.

CAP. CLVI.

SVMMA.

1 *Peccatorum mortalium,& uenialium differētiæ q⁹ bene ſumantur per actus extrinſecos, oſtēditur.*
2 *Apoſtolus quomodo per actus extrinſecos peccatorū ſpecies definierit.*
3 *Tentatio, quibus modis agatur ſecundùm Bedam.*
4 *Witcleff quid de ueniali & mortali peccato dicat,Et multa ibi contra eum ex Auguſtino adducuntur.*
5 *Peccata quomodo animam uulnerent, ex Origene oſtenditur.*
6 *Eccleſia quomodo de peccatis iudicet.*
7 *Peccatorum mortalis & uenialis manifeſta differētia,quomodo in finibus ſuis ſit occulta, oſtenditur.*

DIfferentias peccatorum mortalium, & venialium, & definitiones eorum inſtanter iubet Witcleff ſuis poſtulare prælatos.3. parte ſermo.23. Theriaca foret contra prælatos Cæſareos cōfeſſores de ſectis nouellis quę ſtores, & alios volentes pro peccatorum deletioni- VVitcleff.

letionibus,vel abſolutionibus pecuniam extorquere, quærere primò inſtanter, per quid peccati mortalis & venialis differentia cognoſcetur? Quod ſi neſciunt,tota ſua fabulatio in iſta materia eſt ſuſpecta. Quòd ſi definiũt per nomen actus extrinſeci, vt hominẽ occidere, mœchari,furari,vel quæcunq; ſimilia:patet,q̃ quæcunq; ſpecies actus extrinſeci poteſt meritoriè exerceri. Sequitur. Standũ eſt ergo in fide ſcripturæ, iſtorũ fabulationes ſophiſticas relinquendo.Hæc Witcleff. AVTHOR. Poſt has fabulationes tuas ad eãdem fidem ſcriptu
1 ræ te prouocat mater eccleſia. Ecce † Deus zelotes & fortis ſic definiuit peccata hominum, ſuis inhibenda prę̃ceptis per nomina actuum extrinſecorũ. Non aſſumes, inquiens,nomen Dei tui in vanũ.Non habebis deos alienos coram me.Non facies tibi ſculptile.Nõ occides. Non mœchaberis.Non furtũ facies.Memẽto vt diem Sabbati ſanctifices.Non loquẽris cõtra proximum tuũ falſum teſtimonium. Oppoſita horum facere contra tot leges, & præcepta,nũquid eſt perpetrare tot peccata mortalia? cùm in proximo cap.ſubditur.Qui percuſſerit patrem ſuũ,& matrem,morte moriat̃. Qui furatus fuerit hominẽ,& vendiderit,cõui ctus moriatur. Qui maledixerit patri ſuo,aut matri,morte moriatur.Vbi ſemper mors infli cta corpori tũc mortem animæ nuntiabat. Et quorundam exempla trahebantur ad ſingulos. Et hîc tamen definiuit ea dominus per nomen ſuum,vnumquodq; ſui actus extrinſeci. Quid ergo ? nunquid relinquendæ ſunt iſtæ tanquam fabulationes ſophiſticæ: quia quæcunq; ſpecies actus talis extrinſeci poteſt meritoriè exerceri? Et ex hoc miſſurus es nos ad Hebræos ſpoliantes Ægyptios: & ad Oſeam prophetam accipientem fornicariam mulierem:& ad Abraham volentem filium hæredẽ occidere innocentem: ne ſine te peccati mortalis & venialis differentia cognoſcatur ? Audio ego & Apoſtolum eius Paulum ad Galatas.5. etiam nominibus actuum ſpecies peccatorum conferre.Manifeſta,inquit,ſunt opera carnis:quę ſunt,fornicatio,immunditia,impudicitia,luxuria,idolorũ ſeruitus,veneficia,inimicitiæ, cõtẽtiones,æmulationes,rixæ,diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia , ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia:quæ prædico vobis,ſicut prædixi: quoniam qui tali agunt, regnum Dei nõ conſequẽtur.Ad Apoſtolũ loquere tu,ſi audes, & dic,quod perditionis tuæ
2 ſequaces hortabaris loqui prę̃latis. Per † actus peccatorum extrinſecos definiuit Apoſtolus ſpecies peccatorum: quæ agentes,vel ſimilia, regnum Dei nõ conſequentur. Nũquid cum Pelagianis hæreticis alium locum iſta committentibus deputabis extra regnum Dei,vbi vitam habeant, vt mortem ſecundam euadãt? Quod ſi non poteris,ergo qui talia agũt, mortaliter peccant: & mortem extra regnum acquirent : quia omnis talis peccati ſtipendium mors eſt . Et idem Apoſtolus ad Epheſios.5. Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut auaritia , nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos,aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet : ſed magis gratiarum actio. Hoc enim ſcitote intelligentes , quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei. Quòd ſi hæreditatem non habeat ibi omnis talis, quia in numero prædeſtinatorum non eſt , ſimpliciter peccat mortaliter quandiu viuit iuxta te,& ſic ſpecificat̃ ex actu præſcitus eſt, & impoſsibilis ad ſaluandum. Adhuc audi eundem peccata mortalia definientem ex actibus his extrinſecis.ad Romanos 1.vbi recitatis quibuſdam iniquis, Tradidit,inquit,eos Deus in reprobum ſenſum,vt faciant ea, quæ non conueniunt : repletos omni iniquitate, malitia,fornicatione, auaritia,nequitia, plenos inuidia , homicidio , contentione, dolo , malignitate : ſuſurrones , detractores, Deo odibiles, contumelioſos , ſuperbos, elatos, ſibi placentes, inuentores malorum, parentibus non obedientes,inſipientes, incompoſitos, ſine affectione, abſq; fœdere, ſine miſericordia. Qui cùm iuſtitiam Dei cognouiſſent, non intellexerunt: quoniam qui talia agunt,digni ſunt morte : non ſolùm qui faciũt ea , ſed & qui conſentiunt facientibus . Ecce quot actus recitantur extrinſeci,quos ſine ambiguo mortalia peccata definit, dicens in fine,Quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte:nõ ſolùm qui faciunt, ſed & qui conſentiũt facientibus. Prout exponit inter quaſdã propoſitiones ad Romanos *Auguſtinus*.Quod autem dicit,Non ſolùm qui ea faciunt,ſed etiam qui cõſentiunt faciẽtibus:ſignificat,quia quæcunq; fecerunt non inuiti, ſed cùm ad mala facta conſentiunt,& illa,quæ fecerunt,approbabant . Et ideò de perfectis peccatis iam dicit. Hæc ille. AVTHOR. Attende iam Witcleff, quid faciat perfectũ peccatũ,ſecundùm Apoſtolũ,& eius interpretem Auguſtinũ:qñ quis agit aliquod eorũ,quæ prædicta ſunt, vel lege dñi ,phibita,cũ pleno volũtatis aſſenſu.Idcirco poſt catalogum præceptorũ in Exodo:inter quæ iubebatur nõ occidere:citò pòſt ſubditur. Auguſtin.

ditur. Qui percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autem non eſt inſidiatus: ſed Deus illum tradidit in manus eius: conſtituam tibi locum, quò fugere debeat. Si quis per induſtriam occiderit proximū ſuum, & per inſidias: ab altari meo euellas eum, vt moriatur. Hæc vnius præcepti diſcuſsio nos informat de ſingulis: quòd qui volens, & ex induſtria aliquid contra legem Dei egerit, ipſe iam non ſecundùm quid: ſed perfectum perpetrauit delictum. Sic enim dicit lex, Si quis per induſtriam. ne infans bimus, ſi caſu ferrū in alicuius dormiētis tēpora, vnde moriatur, excuſſerit: aut ſi ante tēpus doli, maledicta retulit in parentes, morte plectendus foret in lege. Idcirco adiunxit, ex induſtria, & voluntatis conſenſu, quod ſolùm facit committētem talem actum extrinſecū morte dignum. Vnde ſuper illud Iacobi. 1. Concupiſcentia cùm
3 conceperit, parit peccatum, *Beda.* Tribus † modis tentatio agitur: ſuggeſtione, delectatione, conſenſu. Suggeſtione hoſtis. Delectatione, vel etiam conſenſu noſtræ fragilitatis. Quòd ſi hoſte ſuggerēte delectari, aut cōſentire peccato nolumus, tentatio ipſa nobis ad victoriā prouenit, qua coronam vitæ mereamur accipere. Si verò ab hoſtis ſuggeſtione paulatim à recta intentione abſtrahi, & in vitium incipimus illici, delectando quidem offendimus, ſed necdum lapſum mortis incurrimus. At ſi delectationem cōcepti facinoris in corde, etiam partus prauæ ſequitur actionis, iā nobis mortis reis victor hoſtis accedit. Hæc ille. AVTH. Si ergo his tribus gradibus ad peccati mortē acceditur: quicquid ſine tertio peccatum eſt, mortale nō eſt: ſed multò leuius aliquid ignorantia non affectata, vel fragilitate, aut ſurreptione, vel præoccupatione contingens. De quali loquitur Apoſtolus ad Galatas. 5. Si pręoccupatus fuerit homo in aliquo delicto: vos, qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis. In quo ſermone Apoſtoli verbū præoccupationis excludit induſtriam: quia ſola deliquit fragilitate præuentus. Sicut in eū
Hieronym. dem locum in annotationū libro *Hieronymus.* Hoc illis dicit, qui non fuerant perſuaſi: vt pręuentos corrigant māſuetè. Sanè in his præuenitur humana fragilitas, quæ leuiora ſunt, & ideò ex inſperato contingunt. Cæterùm non eſt præuentio, quod ab aliquo cum conſilio diu meditato committitur. Hæc ille. AVTH. Ecce quòd Hieronymus regulariter diſtinguit peccatum mortale à præuentione venialis delicti: quia hæc leuia ſunt, & ideò ex inſperato contingunt: cætera, quæ diu meditata cū conſilio committuntur, ſunt non præuentiones, ſed delicta mortalia. Vbi iam ſunt verba ventoſa Witcleff, quibus apud ſe, & ſuos creditur omnium prælatorum exhauſiſſe notitias? in prædicto ſermone. 23. dicens. Quantùm ad cla VVitcleff.
ues confeſsionum, & aliorum, quibus prælati Cæſarei nimis pompant, patet, quòd eſt plena plebis illuſio, cùm ipſi neſciunt diſtinguere inter mortale, & veniale: nec docere gradū grauedinis peccati in homine, quem abſoluunt. Sequitur. Ideò eſt fatuitas peccatorum, quòd quærunt ſic medicos: Chriſtus autem eſt medicus, ſcrutans corda, & renes. Hæc Witcleff. AVTHOR. Indiſcretè tangis prelatorum vocabulum: quod particulariter aſſumis, & vniuerſaliter ſonat tuis: quòd ſcilicet nulli prælati ſcient illa diſtinguere, niſi ad tuam hæreſim
4 veniant, dicantq; † nullum eſſe peccatum mor VVitcleff
tale ſimpliciter & per ſe, niſi præſciti: quia de de veniali,
facto inducit continuè mortem ſecundā. quā- & mortali.
uis enim præſcitus quandoq; dicatur peccare venialiter, tamen illud peccatum præparat, & ducit continuè ad mortem finalis impœnitentiæ. Et iſto modo peccatum mortale, & venia le poſſunt diſtingui ex oppoſito: cùm omne peccatū prædeſtinati, & ſolùm illud, ad quod Deus ordinauit veniam, dicitur veniale. Secū do modo peccatum mortale dicitur, quod eſt inductiuum mortis ſecundæ: & iſto modo omne peccatum, ſiue prædeſtinati, ſiue præſciti poteſt dici mortale: quia eſt inductiuum mortis ſecundæ, quanuis non inducat. Tertio modo, quod tollit gratiam ſecundùm præſentem iuſtitiam. Hæc Witcleff ibi ſermone. 23. AVTHOR. Poſſet obijci contra ſecundam acceptionem eius, quòd ſecundùm eum nihil eſt poſsibile, niſi quod eſt. Si ergo prædeſtinatus non inducetur ad mortem ſecūdam, cùm iſta inductio nec eſt, nec vnquam erit, nunq; poterit induci: & ſic nihil eſt inductiuum eius, cùm ab iſto reſpectu aptitudinali tollitur poſſibilitas, qua debet fundari ſi ſit. Sed iſtam ſecundam, & tertiam æquè dimittimus, transferentes nos ad primam, cui ſoli infigitur: ſoluens pro ea ſuſtinenda argumenta facta in oppoſitum: & quoſdam teſtes aſſocians, qui dicant illud ſolùm peccatum mortale eſſe ſimpliciter per ſe. Similiter & contra tertiam acceptionem mortalis peccati: quæ eſt de tollēdo gratiam, quanuis ſecundùm præſentem iuſtitiam ipſe prorūpit in eodem ſermone. Qui- VVitcleff.
dam, inquiens, dicunt, quòd per inhabitātem gratiam gratum facientem cognoſcitur mortalis carentia, & econtrariò: & ſic differentia diſtinguens inter mortale & veniale eſt gratiæ talis

tiæ talis carentia: vel habitio eius in anima. Sed contrà balbutiuè ſic loquentes eſt, quòd neſciunt quidditatem gratiæ huiuſmodi cognoſcere: nec quando habent ipſam, vel ipſa carent, diſcernere. Nam ſi omnino ignoſcam datum hominem, nūquam quærendo ipſum ab alijs diſcernerē. Hæc Witcleff. AVTHOR. Et contra balbutiem tuam cur æquè non eſt, q̄ quidditatem prædeſtinantis gratiæ non agnoſcis, nec quis eā habet, vel quādo, ipſe noſti diſcernere? quomodo ergo peccatum mortale præſciti, quod ipſum continuè ducit ad mortem, à peccato veniali prædeſtinati merētis ſemper veniam delictorum per concomitantem gratiam prædeſtinationis, ſi quęreres, poſſes agnoſcere? Non eſt hoc argumentum nouum: imò Iulianus Pelagianiſta ſic arguit non eſſe peccatū originale: quia quādo tranſmitteretur in partem: vel quando per regenerationis gratiam tolleretur, nullus intelligeret, aut ſentiret. Vnde lib. 6. contra Iulianum. cap.

Auguſtin. 6. *Auguſtinus*. Nunquid vel tibi, vel cuiuſlibet conſentaneis tuis aliquid dicere videris? quantum ſit malum concupiſcentia carnis ſanctitate mentis cogitare poſſetis, & quid conferat gratia, cùm reatum eius abſoluit, quo faciebat originaliter hominem reum, quando fit in illo plena remiſsio peccatorum, quanuis ipſa res maneat, contra quam regenerari ſpiritus concupiſcat, aut bene vſurus hoc malo in minore certamine, aut omnino non vſurus maiore certamine. Ineſt enim ſenſus huius mali, dum reluctatur, atq; cohibetur. Reatus autem ille, qui ſola regeneratione dimittitur: quemadmodum cùm ineſſet, non ſentiebatur, ita eius ablatio fide creditur, nec à carne, vel mente ſentitur. Ideò in huius rei obſcuritate te iactas: & aduerſus veritatem, quæ oſtendi hominum maximè carnalium ſenſibus non poteſt, quantò magis (vt putas) acriter, tantò magis infideliter pugnas. Sed verte tete omnes in facies: & contrahe quicquid ſiue animis, ſiue arte vales. Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Hæc ille. AVTHOR. Attollat iam Witcleff vultum, vt audiat Auguſtinum reſpondere Iuliano magiſtro ſuo in hoc motiuo, q̄ reatus ille, qui per baptiſmum dimittitur, qualiter cùm ineſſet homini, non ſentiebatur: ita eius ablatio fide creditur. Hæc tamen veritas oſtendi non poteſt, maximè carnalium hominum ſenſibus: ſic reatus mortalis actualis delicti, ſicut cùm inſuit, non ſentiebatur ab homine, ſic eius ablatio per gratiam ſacramenti, ſola fide creditur, nec hominum ſenſibus, maximè carnalium Witcleuiſtarum, aut ſuaſorio, aut demonſtratiuo ſyllogiſmo poteſt oſtendi: nec ideò non eſt delictum: aut ideò non eſt gratia, quia non poteſt ſtatim oſtendi. Vnde in eodem loco citò pòſt *Auguſtinus*. Argumēta, quæ profertis, humana ſunt. Hæc munimenta diuina ſunt. Delicta quis intelligit? Nunquid delicta non ſunt? Ita & originale delictum, quod in parente primo regenerato remittitur: & tamen tranſit in prolem, & manet, niſi & ipſa regeneretur, quis intelligit? Nunquid ideò non eſt delictum? Hæc ille. AVTHOR. Ecce originale delictum nō iam quis ſenſu percipit, ſed quis intelligit, poſtulat: non tamen ideò non eſt delictum. Quanuis ergo contingat ſacerdotem, aut confitentem ſibi neſcire diſtinctè ſe gratiam habere, vel culpam oppoſitam: non tamen ideò culpa ſi inſit, non eſt culpa: aut gratia inexiſtens, non eſt gratia. Delicta quis intelligit? Ipſe eximius Apoſtolorum Paulus cùm de peccatis ageret, opus peccati proprij non intellexit. Ad Romanos. 6. Ego, inquit, carnalis ſum, venundatus ſub peccato, & quod operor, non intelligo. Non enim quod volo, hoc ago. Nō tamen ideò non fuit opus illud aliquantum peccatum, ipſo ſubinferente. Igitur ego ipſe mente ſeruio legi Dei, carne verò legi peccati. Et talis inſenſibilitas ineſt nobis plerunque ab aſſuefactione peccandi: quæ tamen peccata non ideò non ſunt minora peccata, quia non ſentiuntur grauia eſſe, ſed potiùs ſunt grauiora pericula. Vnde Homilia. 8. ſuper librum

5 Numerorum, *Origenes*. O† ſi poſſemus per vnumquodq; peccatum videre quomodo homo noſter interior vulneratur: quomodo ſermo malus vulnus infligit. Non legiſti, quòd vulnerant gladij: ſed non ita vt lingua vulnerat? & per cogitationes, & concupiſcentias malas. Frangitur autem, & conteritur per opera peccati. Quæ ſi omnia videre poſſemus, & vulneratæ animæ cicatrices ſentire: certū eſt, quòd vſq; ad mortem reſiſteremus aduerſus peccatum. Sed nunc ſicut ij, qui vel dæmone repleti, vel mente alienati ſunt, non ſentiunt ſi vulnerantur, quia naturalibus ſenſibus carent: ita & nos, vel cupiditatibus ſeculi amentes effecti, vel vitijs inebriati, ſentire non poſſumus, quanta vulnera, quantas contritiones animæ peccando conquirimus. Hæc ille. AV-

6 THOR. Sed† quæris, qualiter iudicare præſumitis de ignotis? Reſpondet mater eccleſia, quòd de omnino ignotis non iudicat, ſed de cognitis ſibi ratione communi, quanuis in ſingulari ſua, & peculiari ratione incognitis: ſi-

Origenes.

Idem.

cut ſenſus de ſole, & heſpero certè dijudicat: quãuis quãtùm ad omne punctũ diſtent ſitu, aut quantitate molis, vel virtutis ignorent. Ita peccatũ mortale ſatis manifeſta ratione à peccato veniali ſecernitur, & quando ineſt ſecundùm rationem ſuam omnem poteſt cognoſci: imò & quantum ſit peccatum in genere. dicente Paulo ad Galat. 5. manifeſta eſſe opera carnis: quæ ſunt fornicatio, immunditia &c. & rationem peccati mortalis in eis annectit in fine, dicens, Qui talia agunt, regnum Dei non poſsidebunt. Agunt, id eſt, deliberato mentis conſenſu pertractant. Sicut in expoſitione ſuper epiſtolam ad Galat. ad illum locum habet
Auguſti. *Auguſtinus*. Agunt autem, inquit, hæc, qui cupiditatibus carnalibus cõſentientes, facienda eſſe decernunt, etiam ſi ad implendum facultas non datur. Cæterùm qui tanguntur huiuſmodi motibus immobiles, in maiori charitate conſiſtunt, non ſolùm non eis exhibentes mẽbra corporis ad malè operandum, ſed neq; nutu conſenſionis ad exhibendum conſentientes, non hæc agunt: & ideò regnum Dei poſsidebunt. Nõ enim iam regnat peccatum in eorum mortali corpore ad obediendum deſiderijs eius, quãuis habitet in eodem mortali corpore peccatum nondum extincto impetu cõſuetudinis naturalis. Sequitur. Aliud eſt enim non peccare: aliud, peccatum non habere. Nã in quo peccatum nõ regnat, nõ peccat, id eſt, qui non obedit deſiderijs eius. In quo autem non exiſtunt omnino iſta deſideria, non ſolũ non peccãt, ſed etiã nõ habent peccatũ. Quod etiam ſi ex multis partibus in iſta vita poſsit effici: ex omni tamen parte non niſi in reſurrectione carnis, atq; commutatione ſperandũ eſt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ꝙ peccata mortalia, propter quæ authores eorum priuandi ſunt regno Dei, manifeſta, & plana ad cognoſcendum dicit Apoſtolus, nominatim ea recẽſens. Sed quia tales actus ſunt extrinſeci, poſſunt inuitè quandoq; compleri, idcirco manifeſtam differentiam aſsignat manifeſtis peccatis, vnde mortalia à venialibus ſecernãtur, quę
7 ſunt voluntatis aſſenſus. Sed † tamen hæc manifeſta differentia peccatorum in ſinibus ſuis eſt occulta: quia ſicut apud viſum nihil certi⁹ iudicatur, quàm inter album, & nigrum: eſt tamen dare remiſsiſsimam albedinem, quæ nigredo non eſt: aut remiſsiſsimũ nigrum, quod non eſt album, ſed differt ſpecifice, nullius ſenſus adeſt iudicio: ita ſecundũ fidem nihil manifeſtius, quàm peccati mortalis à veniali peccato diſtantia: & nihil occultius apud mentẽ, quàm aſsignare minimum mortale peccatũ, quod veniale non eſt: aut veniale maximum delictum, quod nõ eſt mortale peccatum: ſed addito aliquo indiuiſibili fieri poteſt. ſicut deducit Auguſtinus, quòd ira poteſt tranſire in odium: & leuis cupido in luxuriam: & vnum pondus multorum venialium de propinquo cedit in atrocem conditoris iniuriam.

¶De diſcreta cognitione grauitatum peccaminum, ex legibus ſcripturarum.

CAP. CLVII.

SVMMA.

1 *Deus quòd generaliter reuelet ſacerdotibus in ſcripturis unde poßint ſingulorum diſtinguere grauitates peccatorum, contra Witcleff oſtenditur: & quid de hoc dicãt Auguſtinus, & Origenes.*
2 *Pœnitentiæ iuxta canones indictæ, & aliæ arbitrariæ unde reperiantur fundatæ.*
3 *Taxatio uaria pœnarum pœnitentibus, & confeſſis, in qua fiat poteſtate.*
4 *Abſolutionis forma. Et quorundam audacia in modo abſoluendi ab authore notatur.*
5 *Lapſi peccato, eſto quòd poßint reformari per pœnitentiam ad primam, uel maiorem gratiam, q, tamen nuſquam ad innocentiæ priſtinæ dignitatem reſtaurentur, ex Hieronymo oſtenditur.*

SEd nec peccati grauedinem ſciunt prelati diſtinguere, inquit Witcleff in quinto, ſermone. 23. Ipſi neſciunt diſtin VVitcleff.
guere inter mortale, & veniale: nec docere gradum grauedinis peccati in homine, quẽ abſoluunt. Sed grauedinis talis notitia debet euidentiùs ſurgere ex peccante: ſicut medicina ſufficiens ad deletionẽ peccati, quæ eſt cõtritio. Hæc Witcleff. AVTHOR. Sub lingua huius hominis ſemper labor, & dolor. Alibi enim occaſione rixandi ſumit per viam oppoſitam. libello ſcilicet de confeſsione. cap. 4. Sæpe, inquit, pecca Idem.
ta ſunt publica, plùs nota ſacerdoti, qui ipſa percipit, quàm ipſi peccatori, qui ſecundũ legem iſtam debet de proprijs criminibus confiteri. Vnde Actuum. 13. Paulus ex reuelatione plùs cognouit peccata illius Magi, qui dicitur Barieu, vel Elimas, quàm ipſemet cognouerat

uerat hîc in vita. Et vt breuiter dicatur, Papa, vel ſacerdos alius non habet ſcientiam peccati grauedinem cognoſcendi, quomodocunq; peccans ſecundùm vltimum ſuæ notitiæ dixerit confeſſori, niſi hoc ſibi à Deo fuerit reuelatum ſpecialiter. Hæc Witcleff. AVTHOR. Ecce priùs dixi, quòd notitia grauitatis peccati ſurgeret aptiùs ex reuelatione peccātis: poſteà plùs ex notitia ſacerdotis. Catholica veritas dixit, quòd vtroq; modo. Nam quomodo veniet ſacerdos in diſtinctam notitiam reatus peccantis, niſi per confeſsionem? Iterum qualiter cognoſcit ipſe confitens delictum eſſe quod fecerit, niſi monitu ſacerdotis publicè prædicantis, vel monentis? Dicente Apoſtolo ad Roma. 7. Peccatum non cognoui, niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces. Audacter dicis, quòd Papa, vel ſacerdos non habet ſcientiam ſecūdùm grauedines peccatorum diſtin-
1 guere, niſi Deo ſpecialiter reuelante. Et ſ ego audacter dico, quòd Deus generaliter reuelat eis in ſcripturis, ita, vt poſsint ſingulorum peccatorum diſtinguere grauitates: & quāuis iuxta te non ad omnem diſputabilem difficultatem, tamen ſecundùm Deum quantùm ſufficit ad ſalutem. Vnde pro hac re Enchiridij ca.
Auguſti. 43. *Auguſtinus*. Quæ ſunt, inquit, leuia, quæ grauia peccata, non humano, ſed diuino ſunt pēſanda iudicio. Videmus enim quædā ab ipſis quoq; Apoſtolis ignoſcendo fuiſſe conceſſa. Quale eſt illud, quod venerabilis Paulus coniugibus ait, Nolite fraudare inuicem, niſi ex conſenſu ad tempus. Et poſt in fine capitis. Sunt autem quædam, quæ leuiſsima putarentur opinione grauiora. Et ſubdit de dicēte fratri, fatue: & de obſeruantibus dies, & annos. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quòd grauia, & leuia peccata quæ ſint, ſolo diuino iudicio dicit, & non humano penſanda: & tamen nomine tenus ea educit, & exprimit de ſcriptura. Eadē
Origenes. quoq; forma lib. 10. ſuper Exodum, *Origenes*. Ioannes Apoſtolus, inquit, in epiſtola ſua dicit quędam eſſe peccata ad mortē, quædā non eſſe ad mortem. Quæ autem ſunt ſpecies peccatorū ad mortem, quę verò non ad mortem, ſed ad damnum: non puto facilè à quoq̄ homi num poſſe diſcerni. Scriptum nanq; eſt, Delicta quis intelligit? Veruntamen ex ijs, quæ in Euangelio per parabolas referuntur, ex parte aliqua cognoſcere poſſumus, cuiuſmodi ſunt, quæ damnum nominantur: cùm ibi iterum videmus ad lucrū deputari: quædā, quæ per negotiationē quæſita dicūtur. Sequitur. Sed & cùm dicitur paterfamilias ponere rationē cū ſeruis ſuis, & offertur ei vnus, qui debebat decem millia talenta. Talis ergo quædā ratio da mni eſt. Verbi gratia. Qui pro mercede ſua accepturus erat decem mnas, non accipiat decē, ſed octo, vel ſex, aut etiam minùs: & hoc dānò percuti dicitur is, qui cauſam ſcādali infirmioribus, & muliebri præbuit animæ. Dabit autē, inquit, ſecundùm q̄ indixerit, vel impoſuerit vir eius, & dabit cum honore. Animæ diſcentis vir, magiſter eius eſt. Secūdùm q̄ indixerit vir iſte, vel Chriſtus, qui omniū magiſter eſt, vel qui pro Chriſto eccleſiæ præeſt doctor animarū, ille, qui ad ſubuerſionē audiētium verbis contēdit, patietur damnum. Hæc ille. AVTHOR. Ecce primā differentiam grauedinis peccatorū, ſcilicet peccati ad mortē, & peccati nō ad mortem: ſed ad damnum, id eſt, ad pœnam, Origenes dicit difficilem reperiri à quoquam hominum, poſſe tamen in euangelij parabolis. Et quomodo vnuſquiſq; reus pro peccato delēdo per pœnitentiā ſubibit pœnam, quā Chriſtus impoſuerit, aut quā prælatus eccleſiæ loco Chriſti correſpōdenter indixit ad culpā, ſecundùm q̄ indixerit. Chriſtus, inquit, magiſter omniū, vel qui pro Chriſto eccleſiæ præeſt. Planè contra Witcleff, qui in eodem cap. pœnas taxatas per magiſtros eccleſiæ in libris pœnitētialibus reijcit. Nullus, inquiens, V Vitcleff.
talis ſacerdos cognoſcit, quāta, aut quali pœnitētia foret dignus: & ideò ſcripta, & practizata de pœnitentijs patulè contradicunt. Hæc Witcleff. AVTHOR. Chriſtus magiſter eccleſiæ nō obligauit apoſtolos, & hæredes eorum, vt cognoſcerent omne quantū, aut quale pœnitētiæ iniūgēdæ, quādo dixit eis, Quoſcunq; ligaueritis &c. Et tamē in hoc verbo obligauit eccleſiam ſubditorū: vt quod indixerit vir, id eſt, pręlatus eccleſiæ, damnū pœnæ peccator ſuſtineat, maximè quod indixit ſecundùm morē eccleſiæ. Ideò Enchiridij ca. 46. *Auguſtinus*. Ipſa pœnitētia, quādo digna cauſa eſt Auguſti.
ſecūdùm morem eccleſiæ, vt agatur: plerunq; infirmitate nō agitur: quia & pudor eſt diſplicendi: dum plùs delectat hominū exiſtimatio, quàm iuſtitia, qua ſe quiſq; humiliat pœnitendo. Vnde nō ſolùm cū agitur pœnitētia, verū etiam vt agatur, diuina miſericordia neceſſaria eſt. Alioquin nō diceret Apoſtolus de quibuſdam. Ne fortè det illis Deus pœnitentiam. Et vt Petrus amarè fleret, præmiſit Euāgeliſta, & ait, Reſpexit eum dominus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce q̄ in hoc loco vocat Auguſtin⁹ pœnitentiam factā ſecundū morem eccleſiæ ipſam iuſtitiam, & poſtulandā eſſe Dei miſericordiam, vt ritè perficiatur. Et quæ pœnitētiæ

magis ſequuntur eccleſiæ mores, quàm illæ, quæ ſacris canonibus, aut iuxta canones pœnitentialibus inſeruntur? Ipſæ enim in autho ritate cęteris pœnitentijs arbitrarijs ſingulorũ plùs eminent, quantò plùs ex conſenſu publi
2 co vires habent. Fundãtur† tamen vtræq; per totam eccleſiam in primo illo priuilegio Chri ſti cõceſſo miniſtris eius in Petro. Quodcũq; ligaueris ſuper terrã, erit ligatũ & in cælis. Et, quodcunq; ſolueris ſuper terrã, erit ſolutũ & in cælis. Super quẽ locum cap. 28. lib. 4. ſuper
Rabanus. Matthæum *Rabanus*. Quæ ſoluendi, ac ligandi poteſtas quãuis ſoli Petro data videatur à do mino: abſq; vlla tamen dubietate noſcendum eſt, q̃ & cæteris apoſtolis datur: ipſo teſte, qui poſt paſsionis, reſurrectioniſq; ſuæ triumphũ apparens eis inſufflauit, & dixit omnibus, Ac cipite Spiritum ſanctum: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueri tis, retenta ſunt. Necnon etiam nunc in epiſco pis, & presbyteris omni eccleſiæ idem officiũ committitur: vt videlicet agnitis peccantium cauſis, quoſcunq; humiles, ac vere pœnitẽtes aſpexerint, hos iam à timore perpetuæ mor tis miſerando abſoluant. Quos verò in pecca tis, quæ egerint, perſiſtere cognouerint, illos perennibus ſupplicijs obligandos inſinuent. Omni igitur electorum eccleſiæ (vt diximus) iuxta modum culparum, vel pœnitentiæ ligã di, & ſoluendi datur authoritas. Hæc ille. AV-THOR. Ecce q̃ iuxta modum culparum, & pœnitentiæ, omni eccleſiæ ligandi & ſoluen di in ſuis ſacerdotibus datur authoritas. Ergo
3 †ſi petat Witcleff: quando pœnitentibus, & confeſsis varias pœnas taxamus, in qua pote ſtate hoc facimus? Præſto quod reſpondea mus, habem⁹. In poteſtate Euãgelij Ieſu Chri ſti, non priùs committente poteſtatem abſol uendi delicta, quàm poteſtatem ligandi com miſerit peccatores ad varias pœnas, ſecũdùm varietatem grauedinis commiſſorum. Vnde priuſquàm diceret, Quodcũq; ſolueris: quod cunq;, inquit, ligaueris ſuper terram. Medici nam prẽmittit, vt ſalus ſequatur. Habemus itẽ non tam authoritatem, quàm exemplum ta xandi pœnas peccato rum ad quantum ex le ge domini, Numeri. 14. Vbi loquens Moyſes ex ore domini ad duodecim ſpeculatores miſ ſos conſiderare terram ſanctam, pro eo, q̃ de traxerunt terræ. Iuxta numerum, inquit, qua draginta dierum, quibus cõſideraſtis terram, annus pro die imputabitur: & quadraginta an nis recipietis iniquitates veſtras, & ſcietis vl tionem meam. Vnde & ſuper hunc locum ho
Origenes. milia. 8. in librum Numerorum *Origenes*. Pro die per annum recipietis peccata veſtra qua draginta annis. Timeo ergo myſterij huius ſe creta diſcutere. Video enim, q̃ peccatorum in hoc ratio comprehenditur, & pœnarum. Si enim vnicuiq; peccatori annus deſcribitur ad pœnam, pro vnius diei peccato: & ſecundùm rationem dierum, quibus peccatur, annorum totidem, numerus in ſupplicijs conſumendus eſt: vereor, ne fortè nobis, qui quotidiè pecca mus, & nullum fortè vitæ noſtræ diem abſq; peccato tranſigimus: nec ipſa fortè ſecula, aut etiam ſecula ſeculorũ ſufficere poſsint ad pœ nas luendas. In eo enim, quòd populus ille prior quadraginta dierum delicto quadragin ta annis fuit in deſerto, nec terram ſanctam in troire permittitur: ſimilitudo quædam futuri iudicij videtur oſtendi, vbi peccatorum ratio diſcutienda eſt: niſi erit aliqua fortaſſe etiã bo norum operum compenſatio, vel etiam eorũ, quæ in vita ſua vnuſquiſque mala recipit: vt Abraham de Lazaro dicit. Sed hęc nullius eſt ad integrum noſſe, niſi illius, cui omne iudi cium tradidit pater. Quòd autem dies peccati in annum plenum reputetur, non ſolùm in li bro, in quo nihil omnino, quod dubitari poſ ſit, oſtenditur, ſed & in libro paſtoris, ſi cui ta men illa ſcriptura recipienda videtur, ſimilia deſignantur. Sed fortaſſe aliquis neget boni tati Dei conuenire, vt pro vnius diei peccato, annum ſuppliciorum rependat: quinimo di cat. Etiam ſi diem pro die reddat, quanuis iu ſtus, non tamen clemens videatur eſſe, aut be nignus. Audi ergo ad hæc, ſi fortè poſſumus difficultatem rei exemplis lucidioribus expla nare. Si vulnus corpori infligatur, aut os con fringatur, aut neruorum iunctura reſoluatur, ſub vnius horæ ſpatio huiuſmodi vulnera ſo lent corporibus accidere: & plurimis poſtmo dùm cruciatibus, & doloribus exactis, multo vix tempore ſanari. Quanti enim tumores in loco, quanta tormenta generantur? Iam verò ſi accidat, vt in eodem vulnere, vel in eadem fractura, iterum, & ſæpiùs quis vulneretur, fre quentiùsq; frangatur: quantis hoc peiùs cura re, & quãtis poteſt cruciatibus medicari? Quã to autem tempore, ſi tamen potuerit, ad ſani tatem perducetur? Et vix aliquando ita cura bitur, vt vel debilitatem corporis, vel fœdita tem cicatricis effugiat. Tranſi nunc ab exem plo corporis, ad animæ vulnera. Anima quo tiens peccat, totiens vulneratur. Sequitur in frà. Et ideò conſequentiſsima ratio eſt pœnę, id eſt, curæ, & medicationis tempus extendi, per vnumquodq; vulnus pro qualitate plagę medẽdi quoq; ſpatio propagari. Sic Dei æqui

tas,

tas,ac benignitas etiam in ipſis animæ ſuppli-
cijs euidens fiet. Et hæc audiens,qui peccauit,
reſipiſcat. Sequitur.Si peccator ſum:nunquid
eadem erit mihi pœna,ſi ſemel peccaui:quæ ſi
ſecundò, & tertiò, & ſi frequentiùs peccem ?
Non ita erit:ſed pro modo,& numero,& mē-
ſura peccati, etiam pœnæ quantitas metien-
da eſt. Deus enim dabit nobis panem lachry-
marum, & potabit nos in lachrymis, ſed in
menſura. Hæc ille. AVTHOR. Iſte ecce ve-
tus doctor eccleſiæ,non dubitat dandum no-
bis panem lachrymarum, & potum in menſu
ra,pro modo, & numero, & menſura peccati,
aſsignans menſuram anni iuxta legem pœnæ
pro die peccati : quia vulnus peccati prolixū
tempus exigit medicandi.Prolixius autem,&
multo prolixius, ſi fit eiuſdem frequens eliſio
vulneris:tantò enim tardiùs fiet reſtitutio ſani
V Vitcleff. tatis. Quòd ſi dicat Witcleff: ſed non eſt hoc
ſacerdotis officium,qui grauitatem peccatorū
neſcit appendere:ſed ſolius Chriſti.Sufficit q̄
is idem Origenes iſta dicit, quæ & priùs ait
Chriſtus magiſter eccleſiæ, aut vice eius, qui
eccleſiæ prælidet. Aliter non æquiparet no-
ſtra præſens eccleſia in poteſtate puniēdi pec
cata,veterem ſynagogam,in qua humana æſti
matione peccata grauiora morte, minora ve-
rò flagris ſecundùm numerum torquebātur,
Deuteronomij.25. Pro mēſura peccati erit &
plagarum modus.In quem locum libro quæ-
Auguſti. ſtionum Deuterono. cap.45. *Auguſtinus*. Eſt
itaq; leuis impietas,quæ verbere digna eſt:&
eſt grauior,quæ morte digna eſt.Ita etiam illa
peccata, quæ non in Deum, ſed in hominem
videntur admitti,ſunt morte digna. Quædam
ſunt alia,quæ correptione,ſeu verbere,ſeu ve-
nia faciliore digna ſunt. ita enim locutos eſſe
ſeptuaginta interpretes conſtat:vt etiam pec-
catum illius,qui plagis dignus eſt,impietatem
vocauerint.Hæc ille.AVTHOR.Si ergo in le
ge dabatur hominibus inſcijs facultas ponde-
randi peccata:& grauiora grauioribus, leuio-
ra leuioribus ſupplicia,vt mortes applicandi,
vel verbera: quantò magis Chriſtus vicarios
ſuos in eccleſia ſenſu ditabit & gratia: ne fide-
les eius multa flagitia ferāt ad inferos:&peren
niter ſentiant, quod temporaliter gemebant.
V Vitcleff. Sed dicit aduerſarius ibidem capite illo.4. Nō
dubium,quin De⁹ nollet, quòd ſacerdos ſuus
iniungeret pœnitentiam, niſi eius quantitatē,
& qualitatem ſibi oſtenderit.Vnde cùm ſacer
dotes abſoluentes hoc ſæpe neſciunt, imò ſi
hæc pœnitentia cōfeſſo ſuo profuerit,vel fue-
rit voluntati Dei cōtraria:videtur,quòd Deus
nō regulariter approbat talem pœnitentiam
ſic iniunctā.Hæc Witcleff. AVTHOR.Quā-
tùm ad pœnitentiam iniunctam à ſacerdote
regulariter ſic prodeſſe,vel ſic, regulam nō ha
bemus,niſi Chriſti dicentis eccleſiæ miniſtris,
Quicquid ſolueritis ſuper terrā, erit ſolutum
& in cælis:& quorumcunq; remiſeritis pecca
ta,remittentur eis.Hæc eſt regula Chriſtiana,
hæc norma fidei eſt. Quiſquis huic regulæ ad
uerſus eſt, fidei hoſtis eſt, perfidus eſt. Quan-
tùm autem ad notitiam quantitatis,aut quali-
tatis delicti : hoc ſcio exigit æquitas iudican-
tis: ſed frequenter minorem pœnam pro ma-
iori delicto iniunctam multùm prodeſſe facit
Dei gratia miſerantis : qualiter declarat libro
ſecundo de ſacramentis,parte.14.cap.3. *Hugo.* Hugo.
Quomodo, inquis, certus eſſe poſſum de ve-
nia propter pœnitentiam, & ſatisfactionem
ab homine iniunctam: & ſi illam ſtudioſè cō-
pleuero : cùm ille ipſe homo, cui peccata mea
confiteor, ſæpe aut ignorantia neſciat, aut ne
gligentia non conſideret qualem mihi ſecun-
dùm modum & menſuram delicti debeat ſa-
tisfactionem iniungere ? Ad hæc tibi breuiter
reſpondeo,quòd ſi homo neſcit,Deus ſcit.Tu
tamen fac quod tibi præcipitur:obediens eſto
in eo, quod tibi iubetur. Videat Deus deuo-
tionem tuam:etſi homo non condignè mode
retur afflictionem tuam.Perire non poteris,ſi
deuotus fueris inuentus. Sed decipior,inquis,
putans me ſatisfeciſſe, cùm ſatis non fecerim.
Ille mihi iniunxit,vt tantum facerem : & non
amplius mihi præcepit. Ecce totum perfeci:
& non ſatisfeci. Sequitur. Nec dico vt deſpe-
res: etiam ſi hoc contingat vt homo, qui exte
riùs curandis vulneribus peccatorum medica
mentum apponit: aliquid minùs ſufficiens tri
buat.Sæpe quod minus foris agitur,efficaciùs
intus operatur. In paruo opere magna deuo-
tio eſſe poteſt. homo videt in facie : Deus au-
tem intuetur cor. Hæc ille. AVTHOR. Falſè
igitur nos Witcleff terret, ne de grauitatibus
criminum arbitremur:dicente tota antiquita-
te ſcripturæ, & patrum eccleſiæ : quòd iuxta
qualitatem,& quantitatem delicti:aut iteratas
vices ſoluant pœnas,qui peccant: vt magiſter
decreuit eccleſiæ Chriſtus, vel qui præeſt vice
eius ſacerdos. Sed circa grauitatem pœnæ me
ritæ qualiter adæquare poſsit culpam ad pun
ctum:ita vt nec in pūcto excedat: nec exceda
tur ab ea, ſicut eſt ſolius Dei noſſe, ita iudica-
re alienum ab homine. Subtilitates tales ato-
me*natalitia ſecreta ſunt lucis inacceſsibilis. * natalia.
Nec ideò tamen humanum iudicium otiari
debet à toto : quia ad momentum mortis, &
magni iudicij horam monemur exercere vi-

gilias: non illa tantùm hora explorãda, quam ſcire non poſſumus: ſed pro illa cauenda: totius temporis præcurrentis vigilantia. Ad praxim verò ſicut in operatione virtutis non eſt ſolicitè exquirẽdum medium ſecundùm rem, ſed ſecundùm rationem: quia hoc ſignare ſupergreditur rationem: ita in ponderando grauitates pœnarum, & criminum, non erit ſacerdos ſolicitus ſecundùm ſeipſam, ſed ſecundũ rationem humanam à Chriſti lege tranſumptam. In† abſolutione quoq; ſequente, abſolutè eſt ex parte Chriſti pronuntianda ſententia ſine aſsignatione gradus remiſsionis obtentæ ad talem, vel ad tantum. Quia promittere remiſsionem criminum abſolutè ex Euangelij fide iam poſſumus: Chriſto dicente, Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Gradum verò puritatis, quem confeſſus ex tali remiſsione conſequitur: qui ſolùm cordium inſpectori cognitus eſt, limitare nõ poſſumus. quia nec ipſe dixit: quorum remiſeritis peccata: ad tantam munditiam, ſiue tantam: tantè, & taliter remittentur. dicente Origene iam ſuprà: carnem in momento læſam maximis cruciatibus, & plurimo tempore ſanitati congruè perducendam. Quorundam igitur miror audaciam, qui (vt quidam ferunt) communi abſolutionis forma eccleſiæ non contenti: non verentur adiungere. Et ad innocentiam baptiſmalem te reſtituo. Qui cùm periti ſint, noſſe poterunt, quòd ipſi non poſſunt iam peccato lapſum ad dignitatem innocentiæ priſtinæ reſtaurare: quanuis poſsint ad ſimilem, vel maiorem reducere gratiæ dignitatem. dicẽte ſcriptura, Domus Iſraël cecidit: & non adijciet vt reſurgat. Virgo Iſraël proiecta eſt in terram ſuam: non eſt qui ſuſcitet eam. Amos. 5. Vbi in commentario Amos, libro. 2. *Hieronymus.* Sin autem (vt diximus) planctus eſt ſuper eos, qui agunt pœnitentiam: & pœnitentia reddit vulnerum ſanitatem: quomodo iuxta ſeptuaginta dicitur, Domus Iſraël cecidit: & ampliùs non reſurget: Virgo Iſraël errauit in terra ſua, non eſt qui ſuſcitet eam? Quod ſic ſolui poteſt. Poſtquàm† domus Iſraël ſua voluntate corruerit, nequaquam priſtinam recipiet dignitatem. Poſtquàm virgo Iſraël errauit in terra ſua, vltrà non poterit inuenire ſuſcitantem. Et conſidera verborum proprietates. Qui domus eſt, & numeratur in turba, cadere dicitur. Qui autem de numero virginum, ſi errauerit, ob leue quoq; peccatum non poterit ſuſcitari. Non quo non ſuſcitetur: ſed nequaquã modò ſuſcitetur virgo Iſraël: & nequaquam reſurgat domus Iſraël. Non enim eadem gloria eius, qui ſemper ſequutus eſt dominum: & eius, qui aberrauit à grege, & poſteà boni paſtoris humeris reportatus eſt. Vnde & per alium prophetam dominus dicit, Malo pœnitentiam peccatoris, quàm mortem. Pœnitentia non* ſanctitati puriſsimæ, & eccleſiæ Chriſti: quæ non habet maculam, neq; rugã: ſed mortalitati, & inferis comparata, fit melior. Hæc dicimus: non quo iuxta Nouatum tollamus ſpem pœnitentiæ, ſed quo timidiores eos faciamus, & idcirco ſolicitos, qui aperta ianua pœnitentiæ, dum ſperant futura, perdunt præſentia: & qui abſq; vulnere poterant permanere: incauti vulnus accipiũt, vt poſteà dolore crucientur. Hæc ille. AVTHOR. In hac doctrina Hieronymi duo cernimus, ſcilicet q̃ malo pœnitentiam non excludit: & q̃ lapſo per pœnitentiam eandem primam gloriam nõ promittit. Non eſt eadem, inquit, gloria eius, qui ſemper ſequutus eſt dominum, & eius, qui poſtquàm aberrauit, paſtoris humeris reportatus eſt. Hæc enim duo, duos filios faciunt euangelici hnminis, quorum primus ad patrem. Nunquam, inquit, mandatum tuũ præteriui. Secundus: pater, inquit, in cælũ coram te peccaui. Sed pater ad eum: date illi ſtolam primam. Primus ergo ſeruauit innocentiam: ſecundus donatur ad eam, non per ſe, ſed per æquiualentem gratiam. Non enim dicere poterat: quia mãdatum ſuum non præteriuit: ſed q̃ ſtolam perditam reaſſumpſit. Breuiter in hanc ſententiam cõueniunt doctores ſcholaſticè diſputantes. Sed & *Hugo* cùm diſputando aliud quid incœperit, terminatur in iſtud. li. 2. de ſacramẽtis, parte. 14. ca. 4. dicẽs. Certũ eſt, qui cadit, reſurgere poteſt: & non ſolùm reſurgere, ſed etiam melior reſurgere, quàm fuit, cùm cecidit. Multi ceciderunt, & meliores ſurrexerunt, quàm fuerunt etiã antequàm ceciderunt: meliores etiam quàm futuri fuiſſent, ſi non cecidiſſent: quia ad hoc ipſum cadere permiſi ſunt: vt ex ipſo caſu ſuo, & ruina erudirentur, & meliores efficerentur. Nemo tamen melior poſt caſum ſurrexit, vel ſurgere potuit, quàm fuiſſet, ſi & nõ cecidiſſet: & hæc, quæ modò reſurgendo bona operatus eſt: omnia ſtando operatus fuiſſet. In hoc ſecundũ aliquid dici poteſt, quòd omnis, qui cadit: id, quod cadendo perdidit, ampliùs totum recuperare non poteſt: quia quicquid poſteà ad correctionem, vel ad recuperationem adiecerit, facere omnino non poteſt, quin melior fuiſſet, qui hæc omnia haberet, & tamen non cecidiſſet. Propterea nemo in ſpe correctionis peccare debet: quia quod ſemel amittitur, ampliùs

4 Forma abſolutionis.

5 Hieronym.

Hugo.

*ſanitati.

pliùs ipſum non recuperatur. Hæc ille. AVTHOR. Limpidior videtur fuiſſe ſcriptura prior Hieronymi: quòd reformari poteſt lapſus per pœnitentiam ad primam, vel maiorem gratiam: nuſquam autem ad illam innocentiam, vel priſtinam gloriam: ſicut nec iam corruptus ad incorruptionem omnimodam, & pudicitiam nunquam tactam. Vnde & eodem ſecundo libro commentarij Amos, textu, Vrbs, de qua egrediebantur mille, relinquē
Hieronym. tur in ea centum. dicit idem *Hieronymus*. Ita fit vt domus Iſraël, quæ corruerat, non poſsit reſurgere, & virgo Iſraël, quæ errauerat in terra, nō habeat ſuſcitātem. Quia qui ſemel ab vnione diſceſſerit, & illam puriſsimam virginitatis gloriam perdiderit, de qua Apoſtolus ait, Zelo enim vos zelo Dei: & ſtatui vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto: in qua non eſt macula, neq; ruga: priſtinum ſtatum, & vnionis beatitudinem recipere non valebit. Hæc ille. AVTHOR. His viſis, qualiter poteſt quis in primo pœnitentis alloquio ſpondere ipſi primam baptiſmalis innocentiæ dignitatem, & gloriam? qui forſan centies in hęreſes, centies recidiuauit in ſchiſmata: qui & nec poſt quartum lapſum reſtitui poteſt ad integritatis tantillæ gloriam, & innocentiam tam illæſam, quantam habebat in tertio. Plus enim perdidit innocētiæ, qui plus committit iniuriæ.

¶Contra hæreſim Witcleff, aſſerentis ſolum peccatum finalis impœnitentiæ eſſe ſimpliciter, & propriè mortale peccatum.

CAP. CLVIII.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui aſſerit nullum eſſe mortale peccatū, niſi finalis impœnitentiæ, & præſciti, Gregorij, & Auguſtini dictis ab Authore confutatur.*

HIs ita decurſis de generibus peccatorum, qualiter ea fides exprimit in ſcripturis, & qualiter grauitates eorum, & pondera debēt, & poſſunt eſſe certa fidelibus: citat nos in poſteris hoſtis eccleſiæ Chriſti, vt de peccato dicamus. Non quidē materialiter, vt cibus, aut verbum dicitur eſſe peccatū, ſed formaliter ſecundùm ſe, & propriè. Sic aūt dicit, ſolum præſcitū peccare mortaliter. illo ſermone. 23. tertiæ partis. Et vt planiùs dicat: neglecta diſtinctione triplicis peccati mortalis, cōtinet ſe ad primū modum, abiectis duobus alijs tanq̄ vanis: quia nō ſunt mortalia, aut venialia, niſi ſecūdùm quid, quādo, ſcilicet, de peccato loqui proponit. 3. Trialogi ter dānati cap. 1. Poteſt autē peccatum dici mortale, inquiens, quod dignū eſt ſecunda morte puniri ex arbitrio Dei noſtri: & ſic ſolū peccatum finalis impœnitentiæ, quod eſt peccatū in Spiritūſanctum, propriè eſt mortale. Quodcūq; autē aliud peccatum cùm ſit dignū venia, poteſt dici rationabiliter veniale. Hæc Witcleff. AVTHOR. Poſt
1 †multiplices diſtinctiones, & fabulas, ad hoc abſolutè deſcendit: q̄ ſolū peccatū finalis impœnitentiæ eſt per ſe, & propriè peccatū mortale: quo peccat ſol⁹ præſcitus. Quomodo igitur defendet ſe Witcleff contra Apoſtolū de morte primi hominis per peccatū? qualiter decretū Trinitatis euacuat ſtatuentis: Quacunq; die comederitis, morte moriemini? nec vnica, ſed triplici morte: ſecundùm Auguſtinum. Secundū autem iſtum Petrus nō eſt mortuus peccato: Paulus non erat mortuus: quia prædeſtinatus, ideò nec mortaliter peccauit vnq̄, aut parētes eius primęui, à quorū primo mors venit in mundū. Primò tandē recitāda eſt vetus hæreſis Pelagiani, ſic dicens: q̄ primus parens nō moriebatur in anima: quā iam confirmat Witcleff: quia nō erat peccatū eius finalis impœnitentiæ. Libro enim. 6. Regiſtri, epiſtola. 13. Narſæ Comiti ſcribit *Gregorius*. Hoc Gregorius.
enim vbi ſcriptū eſt, Quia cū peccauit Adam, anima eius eſt mortua. qualiter mortuā dixerit, inferiùs oſtendit: quia ſtatus ſui beatitudinē amiſit. Hoc quiſquis negat, catholicus non eſt. Deus enim dixerat, Qua die comederitis, morte moriemini. Cū ergo comedit de ligno vetito Adam, q̄ in corpore mortuus non eſt, nouimus: quia poſt hoc filios genuit, atq; annis multis vixit. Si itaq; in anima mortuus nō eſt (quod dici nefas eſt) ipſe mentitus eſt, qui hunc prædixit die, quo peccaſſet, moriturum. Sed ſciendum, quia mors duobus accidit modis, aut abſentia viuendi, aut qualitate viuēdi. In hoc ergo, q̄ comedēdo vetitum, eius anima mortua dicitur, nō abſentia viuendi, ſed qualitate viuendi, vt poſtmodùm viueret in pœna, qui ad hoc creatus fuerat, vt beatè viueret in lætitia. Hunc ergo locū, qui in eo codice, qui mihi à fratre meo Ioanne Epiſcopo tranſmiſſus eſt, annotauit hæreticū, Pelagian⁹ eſt: quia

VVitcleff.

ſentẽtia iſta euidenter Pelagij eſt, quã Paulus Apoſtolus apertè in ſuis epiſtolis deſtruit. Sequitur. Pelagius verò, qui in Epheſina Synodo damnatus eſt, ea intẽtione hoc dixit, vt oſtenderet nos à Chriſto vacuè redemptos. Si enim nos per Adã in anima mortui non ſum⁹ (quod dici nefas eſt) vacuè redẽpti ſumus. Hęc ille. AVTHOR. Hanc hæreſim Pelagianã ſecundùm recitatum Gregorij quomodo Witcleff euadet, noſſe volumus. Si enim non ſit mortale peccatum, niſi finalis impœnitentiæ, & præſciti: primũ peccatum Adę non erat huiuſmodi: eius ergo peccatum non erat mortale: nec ipſe mortuus eſt peccato. Hoc dixit Pelagius: idcirco meritò damnatus. Scio ꝙ iã volauit ad ſophiſma ſuum, vt dicat. Imò peccauit mortaliter: & Paulus, & Apoſtoli peccabãt mortaliter: & anima mortui ſunt ſecundùm iuſtitiam præſentem. Ego tamen ſemper quęro, ſi verè loquendo, & propriè de mortali, peccauit Adam, peccauerunt Apoſtoli? Quid mihi cum illo mortali, quod, inſpecta rei proprietate, mortale non eſt, ſed ſecundùm quid: quod omnes Logici dicunt nec ſimpliciter eſſe, nec vere? Niſi velit Witcleff dicere Chriſtum eſſe in omni peccato mortali damnatorũ inferni: quia ſecundùm mentis ſuę proſpectũ ipſe ſcribit, & huic toto niſu cohæret, ꝙ nullũ eſt peccatũ mortale ſimpliciter: nullum propriè, nullum per ſe, niſi præſciti. Qualiter ergo non eſt Pelagianus hæreticus ſimpliciter propriè, & per ſe: quòd Adam non eſt mortuus in anima ſimpliciter, & per ſe? Audiat iterum ſanctum
Gregorius. *Gregorium* hanc hæreſim incuſantẽ. 7. lib. Regiſtri, epiſto. 3. Eulogio Alexãdrino, & Anaſtaſio Antiocheno Epiſcopis. vbi dicit. Ante triẽniũ cogente cauſa monachorũ Iſauriæ, qui hęretici accuſabantur, ſatisfaciens quondam frater, & conſacerdos meus dominus Ioannes, literas miſit, quibus nitebatur oſtendere eos Epheſinæ Synodi definitionibus contradicere: & velut ex eadem Synodo certa nobis, quibus ipſi obſiſterent, capitula deſtinauit. Inter alia autem ſcriptum illic cõtinebatur de Adæ anima: quòd in peccato mortua non fuerit, eo quòd diabolus in cor hominis non ingrediebatur: & ſi quis hoc dixiſſet, Anathema eſſet. Quæ cùm mihi relata fuiſſent, valde contriſtatus eram. Si enim Adæ, qui primus peccauit, anima mortua in peccato non eſt, quomõ de ligno ei dictum eſt, In quacunq; die comederis ex eo, morte morieris. Et certè comedit Adam & Eua de ligno vetito: & tamen in carne ſua vltra nongentos annos poſtmodùm vixerunt. Conſtat itaq;, quòd tunc in carne non eſt mortuus. Si ergo in anima mortuus non eſt (quod dici nefas eſt) falſam ſententiam de illo protulit Deus, qui dixit, Quia qua die comederet, moreretur. Sed abſit hic error: abſit à vera fide. Nos enim primum hominem, qua die peccauit, anima mortuum dicimus: atque per hunc omne genus humanum in hac mortis & corruptionis pœna damnatum. Per ſecũdum verò hominem, & modò à morte animę, & poſtmodùm ab omni corruptione carnis in æterna reſurrectione liberari nos poſſe cõfidimus. Sicut autem & in prædictis reſponſalibus diximus, Adæ animam mortuam in peccato dicimus, non à ſubſtantia viuendi, ſed à qualitate viuendi. Quia enim aliud eſt ſubſtantia, aliud qualitas: non eius anima ita mortua, vt non eſſet: ſed ita mortua, vt beata non eſſet. Qui tamen Adam pòſt per pœnitentiam ad vitam redijt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce, ꝙ cõtra Pelagianã hæreſim aſtruentẽ non eſſe primum parentem in anima mortuum per peccatum: ſimul & cõtra Witcleuiſticam furiam, quòd non erat propriè mortuus per peccatũ, aſſumit Gregorius geminum argumentum: primum ab ipſo protoplaſto, cui dominus ait comminatorium mortis implere: ſecundum à Chriſto, cuius vera mors totum genus infectum à vera morte redemit. Et vtrobiq; verã mortem intelligẽs, etiam mortem ſecundam, quam Witcleff totiens ruminat, non excludit. Vſq; ad ipſam enim mortuus eſt Adam cum germine ſuo, & ab ipſa redemptus. Sicut libro. 13. capite. 13. de ciuitate Dei *Auguſtinus*. Auguſtꝰ. Quando verò dixit Deus primo illi homini, quem in paradiſo conſtituerat, de cibo vetito, Quacunq; die ederitis ex eo, morte moriemini: non tantùm primæ mortis partem priorẽ, vbi anima priuatur Deo: nec tantùm poſteriorem, vbi corp⁹ priuatur anima: nec ſolã ipſam totam primam, vbi anima, & à Deo, & à corpore ſeparata punitur: ſed quicquid mortis eſt vſq; ad nouiſsimam, quæ ſecunda dicitur, qua eſt nulla poſterior, comminatio illa complexa eſt. Hæc ille. AVTHOR. Si ergo quicquid mortis eſt vſq; ad mortem ſecundã, comminatio diuina complexa eſt, ſecundùm argumentum Gregorij falſam ſententiam protulit Deus: ſi nõ comeſto cibo noxio, quicquid mortis eſt, etiam vſque ad mortem ſecundam Adam pertulit pro peccato. Et hypognoſtico in principio *Auguſtinus*. Mors ex inuidia Idem.
diaboli veniens introiuit in orbem terrarum: & Deo iudice iuſto pro pœna in peccatorem permiſſa eſt dominari. Rectè enim perdidit vitam, qui mortẽ voluit. Hæc ille. AVTHOR.

Secun-

Secundum item argumentum Gregorij ſumptum à gratia redemptoris eſt efficax contra hoſtem: quia ſi nõ erat vera mors hominis redempti, non erat homo verè redẽptus à morte. Argumẽtum eſt apoſtoli primæ Corinth. 15. Sicut in Adã omnes moriũtur: ita in Chriſto omnes viuificabũtur: vnuſquiſq; in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus: deinde qui ſunt Chriſti, qui in aduentu eius crediderunt. Si ergo nulli prædeſtinati ad vitam à primo Adã vſq; ad vltimum iuſtum moriebantur in Adã propriè, & per ſe: nullum ergo prędeſtinatũ propriè, & per ſe morte ſua Chriſtus redemit. Pro ſolis em̃ mortuis Chriſtus eſt mortuus. Probatur ex conſequẽtia apoſtoli. vnus pro omnibus mortuus eſt: omnes ergo mortui ſunt. Li
Auguſtin. bro. 6. contra Iulianum cap. 4. *Auguſtinus.* Dicit enim ad Corinthios, q̃ vnus pro omnibus mortuus eſt: nullo modo hoc negare permitteris, nõ niſi pro eis, qui mortui ſunt, mortuũ fuiſſe Ieſum. Quos ergo hoc loco intelligis mortuos? Nunquid eos, qui de corpore exierunt? Quis ita deſipiat, vt hoc ſapiat? Eo modo itaq; intelligimus mortuos pro quibus omnibus vnus mortuus eſt Chriſtus: quomodo alibi dicit. Et vos cùm eſſetis mortui in delictis, & in præputio carnis veſtræ, cõuiuificauit cũ illo. Ac per hoc vnus, inquit, pro omnibus mortuus eſt: ergo omnes mortui ſunt: oſtendens fieri non potuiſſe, vt moreretur, niſi pro mortuis. Ex hoc enim probauit omnes mortuos eſſe: quia pro omnib⁹ mortuus eſt vnus. Impingo, inculco, infecto recuſanti. Accipe, ſalubre eſt. Nolo moriaris. Vnus pro omnibus mortuus eſt: ergo omnes mortui ſunt. Vide, q̃ conſequens eſſe voluit, vt intelligantur omnes mortui, ſed pro omnibus mortuus. Quia ergo non in corpore, reſtat vt in peccato eſſe mortuos omnes, pro quibus Chriſtus mortuus eſt, nemo neget, nemo dubitet, qui ſe non neget, aut dubitet eſſe Chriſtianum. Quapropter ſi nullum trahũt peccatum paruuli, non ſunt mortui: ſi non ſunt mortui, nõ eſt mortuus pro eis, qui non eſt mortuus, niſi pro mortuis. Hæc ille. AVTHOR. Stent ſimul, qui ſimul erant, Iulianus, & Witcleff: vterque dicit nullum prædeſtinatũ anima mortuum per peccatum in Adam ſaltem propriè: dicant ad Apoſtolum: propriè ergo viuebant in aïa per gratiã: nõ ergo pro eis mortuus eſt Chr̃us, qui p̃ ſolis verè mortuis, verè mortuus eſt. Hoc argumentum eſt apoſtoli: & ab eo volauit in ſynodum Epheſinam: vbi hoc ipſo telo Pelagius eſt confoſſus. dicente ſupra Gregorio. Pelagius, qui in Epheſina ſynodo damnatus eſt, ea intentione hoc dixit: vt oſtenderet nos à Chriſto vacuè eſſe redemptos. Si enim nos per Adam in anima mortui non ſumus (quod dici nefas eſt) vacuè redempti ſumus. Saluet ſe Witcleff, ſi poteſt: deiectus eſt Pelagius magiſter eius. Si ergo non poteſt diſcipulus eſſe ſupra magiſtrum ſuum, neceſſe habet, vt corruat audiens arguentem apoſtolum. Vnus pro omnibus mortuus eſt: omnes ergo mortui ſunt. ſi bona ſit ſequela Apoſtoli: ergo æqualiter addito antecedenti & conſequenti, ſequetur æqualiter vnus pro omnibus propriè, & per ſe eſt mortuus: omnes ergo propriè, & per ſe mortui ſunt. Noluit enim prudens artifex Deus mortem fictam, aut prætenſam hominis, vera ſua morte redimere: ſed verã: ergo morte carnis veram remiſsionem peccatorum facere. Sicut in eodem libro, capite tertio. *Auguſtinus.* Quod Auguſtin.
ipſe ſignificauit in ſimilitudine carnis peccati, hoc per eius gratiam nos agimus in carne peccati: vt quomodo ille moriendo ſimilitudini peccati, peccato mortuus prædicatur: ita quicunque in illo fuerit baptizatus, eidem rei, cuius illa ſimilitudo fuerat, moriatur. Et quomodo in illius vera carne, vera mors fuit: ſic fiat in veris peccatis vera remiſsio. Hæc ille. AVTHOR. Hoc notemus, quod arguit Auguſtinus. Quomodo in vera Chriſti carne, vera mors fuit: ſic in veris peccatis vera remiſsio. Si ergo in prædeſtinatis non verè, id eſt, propriè mortuis: & per hoc nec peccata verè mortis habentibus, non eſt vera mortis remiſsio: ergo nec in vera Chriſti carne vera mors fuit. Si non verè mortuus eſt homo, non verè reſuſcitatus eſt. Si non propriè reus mortis, non propriè iuſtificatus. Si nõ propriè damnatus, non propriè eſt redemptus. Et quid ex iſtis ſequitur iuxta Apoſtolum, & Auguſtinum? Ergo nec Chriſtus propriè crucifixus. Vnde in Enchiridio. capite trigeſimo
nono. *Auguſtinus.* Quod paulò poſt dicit: Sicut Auguſtin.
per vnius delictum in omnes homines ad cõdemnationem: ita & per vnius iuſtificationem in omnes homines ad iuſtificationem vitæ. ſatis indicat ex Adam neminem natum niſi damnatione detineri: & neminem niſi in Chriſto renatũ à damnatione liberari: de qua per vnum hominẽ pœna: & per vnum hominem gratia. Sequitur. Deinde ſacri baptiſmatis in cruce Chriſti grande myſterium commendauit eo modo, vt intelligamus nihil aliud eſſe in Chriſto baptiſmum, niſi mortis Chriſti ſimilitudinem. Nihil autem aliud mortem Chriſti crucifixi, niſi remiſſio-

nis peccati ſimilitudinem: vt quemadmodum in illo vera mors facta eſt, ſic in nobis vera remiſsio peccatorum: & quemadmodum in illo vera reſurrectio, ita in nobis vera iuſtificatio. Hæc ille. AVTHOR. Audiat Witcleff ab ore apoſtoli, q̃ per vnius delictũ in omnes homines ad condemnationem: ergo in prædeſtinatos delictum ſeuit ad condemnationem: & ex Adam neminem natum niſi damnatione detineri. Et nonne hæc erat mors ſecunda, cui omnes ex Adam nati ſunt addicti pro vera morte peccati? aut pro modico veniali prędeſtinatus damnationi tenebitur? Et quod ſequitur. Quemadmodũ in Chriſto vera mors fuit, ſic in nobis vera remiſsio peccatorum. Ergo ſi verè mortuus eſt Chriſtus, verè remittitur nobis peccatum, quo detenti eramus ad reatũ damnationis æternæ. Quibus nobis? Nõ præſcitis: quia ipſorum peccatum eſt perpetuum: & reatus damnationis aboleri non poteſt per te. Reſtat igitur, vt prædeſtinatis fiat iſta peccatorum remiſsio: quibus ſecundùm condẽnationis ſententiam ſoluere tenebãtur mortem ſecundam.

¶Peccatum mortale eſſe dignũ perenni ſupplicio, quãuis is, qui peccat, fructuosè pœniteat poſt peccatũ. CAP. CLIX.

SVMMA.

1 *Peccatũ mortale, q̃ ſit æterno ſupplicio dignũ, etiã poſt fructuoſam à peccante de ſuo peccato pœnitentiam peractam, multorum authoritatibus ſanctorum contra Witcleff oſtenditur.*

VVitcleff. NEc prętiri poteſt intactum, quod Witcleff adiũxit in p̃dictis de tertio ter dãnati trialogi. ca. 5. q̃ omne peccatum aliud à peccato finalis impœnitentiæ eſt dignũ venia: ideo omne tale põt dici veniale. Declarat ſe poſt ea cap. 6. Non (inquit) videtur mihi: q̃ aliquod peccatũ dictũ mortale in homine fructuosè finaliter pœnitẽte, ſit dignum pœna perpetua: quia qđ Deus decreuit remittere, nõ eſt taliter puniẽdũ. nec placet mihi cõcedere, q̃ hoc peccatũ ſit dignũ pœna p̃petua: & tñ eſt dignũ, q̃ ſolũ tẽporaliter puniat. Hæc Witcleff. AVTHOR. Hãc hæreſim parte quadã tãgere videt, & tollere Chriſtianis lib. de fide & operibus verſus finẽ *Auguſtinus* dicẽs. Nõ itaq; pro mittat pœna ignis trãſitoria turpiter, ſceleratoq; viuẽtibus, qui viã iuſtitiæ cognouerunt, quibus meliùs erat nõ cognoſcere: ſicut veraciſsima teſtatur ſcriptura. De talibus quippe etiã dñs ait. Et erũt nouiſsima illius hoĩs peiora, q̃ erãt prima. Hæc ille. AVTH. Iſti tñ ſic erãtes nõ ſunt auſi flagitioſos ſuos ab omni cõtagiõe æterni ignis abſoluere: ſed cauillãtes in illo igne, qui eſt ętern⁹, ponebãt ſolũ tẽporaliter p̃ peccatis trãſitorię cõburẽdos. Vñ eodẽ lib. poſt mediũ *Auguſtinus*. Neq; illud hîc dici poterit, in quo nõnulli ſeipſos ſeducũt, ignem ętернũ dictũ, nõ ipſam pœnã æternã. Per ignẽ quippe, qui æternus erit, trãſituros arbitrãtur eos, quibus propter fidẽ mortuã per ignẽ p̃mittũt ſalutẽ. Vt videlicet ipſe ignis, æternus ſit: cõbuſtio verò eorũ, hoc eſt operatio ignis, nõ ſit in eos æterna: cũ & hoc vidẽs dñs, tanq̃ ſententiã ſuã ita concluſerit, dicẽs. Sic ibũt illi in cõbuſtionẽ æternã. Iuſti aũt in vitã ętернã. Erit ergo æterna cõbuſtio ſicut ignis: & eos in illã ituros veritas dixit, quorũ nõ fidẽ, ſed bona opera defuiſſe declarauit. Hęc ille. AVTH. Diſsimiliter tñ hi errãt, & Witcleff: quia hi fidẽ habẽtibus Chri cũ baptiſmo, q̃uis ſcelera ſua vetuſta nõ corrigãt, promittunt per tẽporalẽ pœnã vitã æternã: Witcleff non ſic: ſed ſi fructuosè pœniteãt. Vterq; tñ dãnabiliter errat: affirmando, q̃ turpiſsima crimina, & alta peccata mortalia ſunt ſola pœna trãſitoria punienda. Quorũ Witcleff multò dãnabilius errat, dicẽs, q̃ p̃deſtinati peccatũ nõ eſt ampliori pœna dignũ, nec debitum plùs puniri. Hoc fortè alii nõ dixiſſent. Quorum itẽ recordatur in libr. de igne purgatorio in fine *Auguſtin.* Si cuius opus arſerit, detrimentũ patiet. Ipſe tñ ſaluus erit: ſic quaſi p̃ ignẽ. Nemo tñ ſeipſum circũueniat: vt hæc etiã pro capitalibus crimi nibus ſi incurata permãſerint, poſſe fieri credat. Hæc ille. AVTH. Vt† autẽ accedamus ad rem, vellem huius erroris fundamenta palpare: & cùm codices actoris euoluo, ſolæ rationes prodeunt ambidextræ: & quæ pruriãt aures ſimpliciũ, argumẽta pro populo. Aſt ego peto ſcripturas ſacras ab eo, qui tot clamoſis inſtantiis ſcripturas exigit ſibi dari à reſponſali catholico. Vbi iam in lege Chriſti fundat peccatum ſuum mortale tranſcendenter analogum? Vbi dignitatem pœnę ſolùm temporaliter reſpondentis mortali in ſcripturis inueniet? vbi in patrum ſcriptis? vbi vel teſtẽ

Auguſti.

Auguſtin.

Auguſtin.

1

vnum

vnum,quem ipſe non ſubordinauit,inueniet? Scio, q̃ nos huic libertati non dabit: ſcripturas exigit: vendicat rationes ad probandum, qđ̃ tota ſemper credit & docet eccleſia. Procedat igitur vox Pauli in robur fidei,quam tenemus. Ipſe enim quoſdam alloquitur ad Romanos primo,dicens, quomodo tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea,quæ non conueniũt,repletos omni iniquitate, malitia,fornicatione,auaritia, nequitia,plenos inuidia,homicidiis,contentione,dolo, malignitate,ſuſurrones,detractores,Deo odibiles,cõtumelioſos,reprobos, elatos, inuentores malorum,parentibus non obedientes, inſipientes,incompoſitos,ſine affectione,abſq; fœdere,ſine miſericordia.Qui cùm iuſtitiam Dei cognouiſſent, non intellexerunt: quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte. Iſta ſcelera numerauit Apoſtolus, vt ea comperit in eorum actoribus:nec concluſit ſententiam ſuam, dicens,quòd qui talia agunt vſque in finem, digni ſunt morte:ſed abſolutè, qui talia agunt. nec dicit præſciti, qui talia agunt, ſed de quibuſlibet vnam dat ſententiam: ſiue prædeſtinati illi ſint,ſiue præſciti. Qui talia agũt, digni ſunt morte.ſubintelligas æterna. Vnde in annotationibus ſuper hunc locum *Anſelmus*. Ne putentur his pœnis tantùm affligi, quibus delectabantur,addit vltimam mortem ęternam. Hæc ille. AVTHOR. Et in expoſitione huius loci *Haymo*. In hoc ignorare dicũtur, quia non intellexerunt,quòd qui talia opera agũt, qualia ipſi agebant, digni ſunt morte æternæ damnatiõis.Hæc ille.AVTHOR.Si ergo qui talia agunt indiſtinctè,ſicut definit apoſtolus, digni ſunt morte damnationis æternæ:nec omnes, qui talia agunt, in eis fine tenus decedunt:ſed peccatum finaliter pœnitentis eſt dignum pœna perpetua:an non putas inueniri poſſe peccata varia,quæ hîc numerauit Apoſtolus in prædeſtinatis ad gloriam?Nonne inter apoſtolos Chriſti facta eſt contentio,quis eorum eſſe maior videretur: & inter illos multi prædeſtinati, de quibus Apoſtolus ait: Cũ ſint inter vos contentiones,& ſchiſmata, non ne carnales eſtis? Et nonne Matthæus agebat auaritiam in teloneo? Magdalena fornicationem?Petrus abſque fœdere, dum Chriſtũ negauit?Paulus abſque miſericordia, dum perſequebatur eccleſiam?Et ideo de iſtis falſum erit verbum apoſtoli: Qui talia agunt, digni ſunt morte: quia de talibus fructuoſiùs pœnitebãt?dicente Paulo de ſeipſo diu poſt actã pœnitẽtiam,Non ſum dignus vocari Apoſtolus: quoniam perſequutus ſum eccleſiam Dei.primæ Corinth.15.cũ tamen ſpirituſſanctus decreuit eũ fore apoſtolum. Segregate mihi(inquiens)Saulũ,& Barnabã in opus,ad quod aſſumpſi eos.Quid ergo dicis mi Witcleff?Paulus fructuosè pœnitebat de perſecutionis flagitio,& tamen adhuc ſe apoſtolatus faſtigio, & nomine decernit indignum: quantò magis præmio apoſtolatus in ordine iudiciali ſuperno?Cur hoc?niſi vt verum dixiſſe videatur:q̃ qui talia agunt,digni ſunt morte:digni ex ſuo ſcelere,q̃uis diuino munere vita digni.Sed dũ de peccatis noſtris agimus, quid ex nobis digni ſumus accipere,penſare debemus. Vnde ſuper eundem locũ apoſtoli in libro annotationum *Hieronymus*. Qui non ſum dignus vocari apoſtolus: quoniã perſecutus ſum eccleſiam Dei.Fili peccaſti:ne adijcias iterũ:ſed & de priſtinis deprecare. Vnde & per Eſaiã dominus dicit.Ego ſum qui deleo iniq̃tates tuas: & non memorabor. Tu autẽ memorare.Meliùs eſt enim dimiſſa recordari peccata, quàm dicenda obliuiſci.Hæc ille.AVTHOR.Quauis ergo dominus Deus iudicio miſericordiæ ſuæ ita iniquitates noſtras delet, vt nõ memoretur vltrà:nos tamẽ memorari iubemur, qua pœna ex noſtro ſcelere multari digni ſumus: ſicut & idem apoſtolus ad Romanos quinto intulit.Iudiciũ ex vno in condemnationẽ.& tunc ſubiecit. Gratia aũt ex multis delictis in iuſtificationẽ.Super quo loco in expoſitione *Ambroſius*. Gratia Dei per Chriſtũ nõ ex vno delicto:ſed ex multis delictis.&c.Hoc ex magnificẽtia pietatis Dei & Chriſti loquitur: vt cùm delicto Adæ multi tenerẽtur à morte ſecunda in inferno inferiori:donũ tñ gratię Dei cũ eſſet iuſtũ plecti illos:nõ ſolùm ignoſcit illis,ſed & iuſtificat. Hæc ille.AVTHOR.Ecce q̃ Ambroſius dicit p̃deſtinatiõis diuinæ multos filios:pro delicto Adæ teneri à morte ſecunda,quæ eſt æterna in ſe:& notat locum in inferno inferiori:& dicit iuſtum fuiſſe illos ea pœna plecti:cũ tñ annectit,q̃ donũ gratię nõ tm̃ illis ignoſcere voluit, ſed & iuſtificare punitos.Quid iã reſonat cõtra apoſtolũ:& expoſitorẽ eius Ambroſiũ pedeſtris illa Witcleff & vulgaris argutia? Quod Deus decreuit remittere,nõ eſt taliter puniendũ, & dignũ eſt, q̃ circũquaq; ſtet iudiciũ: ideo nõ placet ipſi, q̃ peccatum prædeſtinati ſit dignũ pœna perpetua. Ecce ergo oẽs p̃dicti patres digni ſunt damnatione perpetua:quia iudicium ex vno in damnationem: & iuſtum fuit illos ſic plecti:qualiter non tunc dignum: quanuis conſequente gratia ex multis delictis in iuſtificatiõnẽ?Quòd ſi ex gratia:nõ ex cõdigno:quia nõ

Anſelmus. Haymo. Hieronym. Ambroſius

ex

ex debito. Lib. 14. de ciuitate Dei cap. 1. *Augu*
Auguſtin. *ſtinus*. Admiſſum eſt grande peccatū, vt in deterius eo natura mutaretur humana: etiam in poſteros obligatione peccati: & mortis neceſſitate trāſmiſſa. Mortis aūt regnū in homines vſqueadeo dominatum eſt: vt omnes in ſecūdam quoq; mortē, cuius nullus eſt finis, pœna debita præcipites ageret: niſi inde quoſdā indebita Dei gratia liberaret. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quod ſuprà dixit Ambroſius, approbat Auguſtinus. Omnes in ſecundam mortem, cuius nullus eſt finis: pœna debita præcipites ageret: niſi inde quoſdam indebita Dei gratia liberaret. Antequā ergo Dei gratia eos liberauit ab hac morte: hac ipſa morte digni erant: quia pœna illuc debita eos præcipites egit. Et ſi gratia Dei indebita liberauit eos: quomodo ipſi digni gratia eius indebita? Nā quodcūq; dignū, indebitum qualiter eſſe poteſt? Ideo in lib. meditationum in perſona pec
Auguſtin. catoris veniā deprecātis, *Auguſtinus*. Cū enim peccator odio dignus ſit: qua fronte gratiā requirit? Cū pœna debeatur: qua temeritate gloria poſcitur? Hæc ille. AVTHOR. Ecce peccator iā congruè pœnitens pro peccato adhuc odio dignus dicitur, & pœna ei debetur: cùm tamen peccatū huiuſmodi non erat finalis impœnitentiæ. ſubintelligendū ſemper: niſi Dei
VVitcleff. gratia ſuccurrente. Sed dicit Witcleff vbi iam ſuprà. Nō ſequitur: iſtud peccatum eſt dignū ſic puniri pœna perpetua niſi aſsit Dei miſeri cordia: ergo eſt dignū puniri. Hæc Witcleff. AVTHOR. Ergo nec per oppoſitū: eſt indignus gratia niſi de Dei miſericordia: ergo eſt indignus gratia: cùm tamen hac ratione fides vtitur vtrobique. Sicut apoſtolus iam ſuprà. Non ſum dignus vocari apoſtolus. intelligēs, niſi Dei gratia. Aliter dices mendacium fuiſſe, quod multiplici laude ſuſtollimus: cùm ait filius prodigus. Non ſum dignus vocari filius tuus. cùm pater eius decreuit ipſi perenniter primam ſtolam. Sed hoc ſophiſma de acerba ſchola Pelagianorum exceſsit. Sicut enim dignitatē humanā extulerant: ita Dei gratię laudes tacent. Qualiter notat eundem locum de verbo prodigi. lib. 4. ſuper Lucā in cōmenta-
Beda. rio Beda, dicens. Ad filij quidē affectū, qui oīa, quæ patris ſunt, ſua eſſe non ambigit, aſpirare nequaq̄ præſumit: ſed mercenarij ſtatum, iam p̄ mercede ſeruiturus deſiderat. Verū ne hūc quidem niſi paterna dignatione ſe mereri poſſe teſtatur. Vbi ſunt ergo Pelagianiſtę, qui ſua ſe virtute ſaluari confidunt: cōtra apertiſsimā veritatis ſententiam, quæ ait, Sine me nihil poteſtis facere? Et infrà ſuper idem. Incipit pecca

ta iam conſtitutus in eccleſia confiteri. Nec dicit omnia, quæ dicturum ſe eſſe promiſerat: ſed vſque ad illud. Non ſum dignus vocari filius tuus. Hoc enim vult fieri per gratiā, quod ſe eſſe indignum fatetur per merita. Hæc ille. AVTHOR. Ecōtrariò vult Witcleff, quòd non fateatur ſe indignum: quia ſic non eſt niſi per gratiam: ſed omnino pronuntiet ſe dignum gratia Dei, & indignum pœna per abſolutam ſententiam. De tanto enim Pelagianiſtis fauet, quanto cum eis nō vult recoli gratiam Dei: & vult prędicari ſimpliciter ſine gratia peccatoris indignitatem ad pœnā. Et Paulus ait. Non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam. tamen ex gratia ſunt condignæ. Beatus *Auguſtinus* dicit ſimpliciter in perſona ſancti viri, quòd debebatur pœna, quāuis data ſit gratia. ſuper Pſalm.
70. verſu. Deus docuiſti me à iuuentute mea. Auguſti.
vbi dicit. Et quid docuiſti me? Quia tuæ iuſtitiæ ſolius memorari debeo. Conſiderans enim vitam præteritam meam, video quid mihi debebatur, & quid acceperim pro eo, quod mihi debebatur. Debebatur pœna: ſed data eſt gratia. Debebatur gehenna: ſed data eſt vita æterna. Deus docuiſti me à iuuentute mea. Ex ipſo initio fidei meæ, qua me vocaſti, docuiſti me nihil in me præceſsiſſe, vnde mihi dicerem deberi quod dediſti. Hæc ille. AVTHOR. Hanc fidem teneamus & nos contra Witcleff: indignos nos vita æterna: & ideo redemptos per Chriſtum ex ſua indebita gratia. Verè enim ſi condigna nobis eſſet, non eſſet indebita. Et quos redemit Chriſtus ad vitam niſi dignos ad mortem? Si autē nullos mortuos ſuſcitauit, & ſic indignos ad vitam: dicat quos eruit Chriſtus de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum claritatis filii ſui. Si quia Deus decreuit nos redimi, ideo ſimus digni: quare item non digni ſupplicio, ratione illius decreti chirographo confirmati, quod tulit Chriſtus ſola ſua gratia: ſpolians principatus, & affigens illud cruci? Vnde tractatu ſuo ſecundo prædicti pſalmi
ſeptuageſimi in principio *Auguſtinus*. Pro- Auguſti.
pter primum hominem primi captiui: propter ſecundum hominem ſecundi redempti. Nam & ipſa redemptio clamat captiuitatem noſtram. Vnde enim redempti, ſi non ante captiui? Hæc ille. AVTHOR. Et in epiſtola ad Optatum de origine animæ, idem *Auguſtinus*. Meritò autem videtur iniuſtum, Auguſtin.
quòd fiunt vaſa iræ ad perditionem, ſi non eſſet ipſa vniuerſa ex Adam maſſa damnata. Quòd ergo fiunt inde naſcendo vaſa iræ,

pertinet

pertinet ad debitā pœnam: q̄ aũt fiunt renaſcẽdo vaſa miſericordiæ, pertinet ad indebitā gratiā. AVTHOR. Ecce nõ dicit fiunt præciſè prædeſtinando, ſed renaſcendo vaſa miſericordiæ: & hoc per indebitā gratiam. Et ſequitur bene pòſt *Auguſtinus*. Ita enim quid ſibi p̄ſtetur diſcit gratis iuſtificatus: dũ non ſuo merito, ſed gratia largiſsimæ Dei miſericordiæ diſcernitur à damnato, cum quo eadem iuſtitia fuerat & ipſe dānandus. Hęc ille. AVTHOR. Hoc valde notandũ eſt contra Witcleff, q̄ iuſtificatus ſola gratia miſericordiæ Dei diſcernitur à damnato: quia eadem iuſtitia cũ ipſo fuerat & ipſe damnandus. Witcleff ecõtrariò. Nõ fuit dignus ex iuſto dānari: quia per Dei miſericordiā, & gratiā diſcernitur à damnato. Nullus ſe interponat: ipſæ ſententiæ inter ſe confligant. Et iterum ſequitur ibi *Auguſtinus*. Hinc quoq; intelligũt: qui ipſa dānatione redimuntur, hoc fuiſſe debitũ maſſæ illi vniuerſæ, quod tā magnæ parti eius redditum cernerẽt: nõ ſolùm in eis, qui originali peccato multa addunt malæ volũtatis arbitrio: verumetiā in tam multis paruulis, qui tantũmodo vinculo peccati originalis obſtricti, ſine gratia mediatoris ex hac luce rapiuntur. Tota quippe iſta maſſa iuſtæ dānationis reciperet debitum: niſi ex ea faceret non ſolùm iuſtus, ſed etiā miſericors ſigulus alia vaſa in honorẽ ſecundùm gratiam, non ſecundũ debitum. Hæc ille. AVTHOR. Ecce planè dicit hoc fuiſſe debitum vniuerſæ maſſæ illi: quod tā magnæ parti damnatorum redditum cernimus: non ipſis ſolùm pro peccato actuali: ſed etiā pro ſolo originali damnatis. Hoc dicit Auguſtinus ſimpliciter: quia Witcleff dicit non eſſe conſequens penes ſe. Iſte eſſet dignus dānari niſi per gratiam Dei: ergo eſt dignus damnari. Frequẽter & hîc illā coditionem interſerit Auguſtinus: & hîc item illud abſolutè diſputat fore ſequẽs. Et vbiq; dicit redempto tali fuiſſe pœnā æternam debitam: gratiam verò ſaluationis indebitam. Qualiter ergo non pœnam condignā? Et de dignitate huius pœnæ iam abolitæ per baptiſmum loquens Homil. 9. ſuper epiſtolā Pauli ad Hebrẽos *Chryſoſtomus*. Qui (inquit) in tenebris ſedebāt, qui hoſtis, qui alienatus, qui Deo odibilis, qui perditus: hic repente illuminatus ſpiritu dignus effectus dono ſupercæleſti, & adoptione eſt regno cęlorum: aliisq; bonis, & myſterijs ineffabilibus. Et neq; ita melior factus: ſed dignus quidem exiſtens perditione: potiens autem ſalute, vel honore: vbiq; magis dirigens qualiter vtiq; poſſet baptizari. Hæc ille. AVTHOR. Ecce q̄ iſte baptizatus dignus iam effectus dono ſupercæleſti, & adoptione regni cælorum: priùs dignus erat perditione: quia ſedit in tenebris, quia hoſtis, quia alienatus, quia Deo odibilis.

Auguſtin.

Auguſtī.

Chryſoſto.

¶ Quòd non eſt charitas talis in omni prædeſtinato viante, quæ non poteſt excidere. Nec peccatum præſciti perpetuũ, de quo non poteſt finaliter pœnitere.

CAP. CLX.

SVMMA.

1 *Charitas quòd ab omni etiam prædeſtinato uiante poſſit excidere, oſtenditur.*
2 *Spiritusſanctus quòd in ſolo Chriſto manſerit, ex Origene.*
3 *Boni perſeuerantia quomodo in primo homine non manſerit. Et quare. Et plura ibi cõtra Witcleff ex Auguſtino adducuntur.*

Adix iſtorum errorũ, quos oſtendimus: q̄ ſcilicet prędeſtinatus non ſimpliciter poteſt peccare mortaliter: & q̄ peccatũ eius appellatũ mortale, nõ eſt dignum pœna gehennæ, eſt penè abſoluta & fixa neceſsitas, p̄pter quā dicit, q̄ prędeſtinatus charitatẽ ſuam altam non poteſt amittere: & ecõtrariò peccatum præſciti eſt in eo perpetuũ, de quo nulla tenus poteſt finaliter pœnitere. tertio trialogiter damnati cap. 7. Sicut prædeſtinatus nõ poteſt à charitate, vel gratia tali excidere: ſic p̄ſcitus non poteſt in illa charitate, vel gratia perpetuò perdurare: quia ſi oppoſitũ contigerit, non eſt illa. AVTHOR. Ecce nõ poteſt, vtrobiq; fixa, & abſoluta neceſsitas: nõ poteſt peccare prædeſtinatus: non poteſt ſic, vel ſic nõ peccare præſcitus. Ab hæreſi Manichæorum fluxit iſta neceſsitas, & impoſsibilitas eius oppoſita. Ideoq́ue dictum ſaluatoris extorquent Matthæi ſeptimo. Nõ poteſt arbor bona fructus malos facere: neque arbor mala fructus bonos facere. Ponentes ideo duas naturas contrarias à Deo bono & malo concretas hominibus: ſicut Witcleff gratiam prędeſtinationis, & peccatum oppoſitum: quæ

VVitcleff.

abſq;

abſq; hominum libertate ad vitam & interitum naturali ſua neceſsitate compellant. Quò contrà in commentario: ſuper eũdem locum
Hieronym. *Hieronymus*. Quæramus, inquit, ab hæreticis, qui duas inter ſe contrarias dicunt eſſe naturas: ſi iuxta intelligentiam eorum arbor bona fructus malos facere nũquam poteſt: quomodo Moyſes arbor bona peccauerit ad aquam contradictionis, & Dauid Vria interfecto cũ Bethſabee concubuerit: Petrus quoq; in paſſione dominum negauerit, dicens, Neſcio hominem? Aut qua cõſequẽtia Ietro ſocer Moyſi arbor mala: qui vtique in Deum Iſraël non credebat: & dederit Moyſi cõſilium bonum: & Achior Holoferni aliquid vtile ſit locutus: & comicus dixerit: quod bene dictum apoſtolus comprobauit: Corrumpũt bonos mores confabulationes peſsimæ? Et cùm non inuenerint quid reſpondeant, nos inferemus & Iudam arborem quondam bonam feciſſe fructus malos: poſtquàm prodiderit ſaluatorem: & Paulum arborem malam eo tempore, quo perſequebatur eccleſiã Chriſti, feciſſe poſtea fructus bonos, quãdo in vas electionis de perſecutore tranſlatus eſt. Tandiu bona arbor ergo fructus non facit malos: quandiu in bonitatis ſtudio perſeuerat. Et mala arbor tandiu manet in fructibus peccatorum: quandiu ad pœnitentiam etiam non conuertitur. Nemo enim permanens in eo, quod fuit, incipit eſſe quod necdum cœperat. Hęc ille. AVTHOR.

1 In †hoc paſſu bene probauit Hieronymus penè omnem bonam arborem huius agri eccleſiæ potuiſſe facere fructus malos: & per conſequens à charitate excidere: cum qua non ſtãt peccata illa enormia, quæ recitauit ex ſanctis: & ecõtra viros reprobos, & infideles poſſe facere fructus bonos. Nec potuit in tot ſanctis reperire charitatem tuam, quæ non pateretur excidium: aut peccatum perpetuum præſcitorum, cùm Iudam traditorem bonam arborem olim dixit: ſed ſimpliciter arborem bonam vel malam dixit: quandiu fecerit fructus bonos, vel malos: & in bonitatis, vel malitiæ ſtudio perſeuerarit. Reſpondet Witcleff hoc & illud dici ſolùm ſecundùm preſentem iuſtitiã.
VVitcleff. Sed mihi videtur (inquit) q̃ gratia iſta, quæ dicitur prædeſtinationis, vel charitatis finalis perſeuerantiæ, non poteſt à quoquam excidere: quia ſi excidit, non eſt illa. Gratia autem ſecundùm præſentem iuſtitiam. Sequitur. Talis gratia manebit in Deo & in homine ſolũ quo ad tempus. Hæc Witcleff in præfato. 7. AVTHOR. Iam nuper produxi te imperfectè, & contra eccleſiaſticum morem dixiſſe gratiam prædeſtinationis, diſtinguente Auguſtino in de prædeſtinatione, prædeſtinationem à gratia tãquam cauſam ab effectu. Quò autem ad perennem immanentiam charitatis, quam dicis à prædeſtinato non poſſe excidere, ſed cõpati ſecum actuale peccatum: cùm ſit donum ſpirituſſancti altiſsimum: Chriſto facis iniuriam, qui ſolus ſecundùm antiquam profeſsionem eccleſiæ meruit hanc prærogatiuam prę filijs hominum: vt maneret in eodem ſine excidio gratię, nec recederet per peccatum. Probat hoc ex ſcriptura multiplici, Homil. 6. ſuper librum Numerorum antiquus presbyter
2 *Origenes*. Habeo †inquiens, teſtimonium, quo dicere poſſum in domino ſaluatore meo ſpiritum ſanctum eximio quodam genere, & lõgè aliter requieuiſſe, quàm refertur in cæteris. Dicit enim Ioannes baptiſta de eo. Qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit. Super quẽ videris ſpiritum deſcendentem, & manentem in eo, ipſe eſt. Si dixiſſet ſpiritum deſcendentem, & non addidiſſet, & manentem in eo: nihil præcipuũ à cæteris habere videretur. Nũc autem addit: & manentem in eo: vt eſſet hoc inſigne in ſaluatore, quod in nullo alio poſſet oſtendi. De nullo enim ſcriptum eſt: quia mãſerit in eo ſpirituſſanctus. Et ne quis putet me in hoc derogare prophetis: ſciunt etiam ipſi, quia eis non derogo, præferens eis dominum Ieſum Chriſtum. Recolunt enim ſinguli dicta ſua, & inueniunt, q̃ de nullo alio dictum eſt: q̃ peccatum non fecit: nec inuentus eſt dolus in ore eius. Quia enim ſolus eſt, qui peccatũ non fecit: idcirco in ipſo manſit, & permanſit ſpiritus ſanctus. Si enim ipſe eſt, de quo ſingulare aliquid, & eximium dicitur: per hoc, quod ſuprà diximus: quia peccatum non fecit: cõſtat alios omnes fuiſſe ſub peccato. Si omnes, neceſſariò & prophetas. & quomodo conuenit, vt tẽpore peccati manſiſſe in eis dicamus ſpiritumſanctum? Aut ſi tibi incredibile videtur, prophetas poſtquàm acceperunt ſpiritũſanctum potuiſſe peccare: ad ipſum Moyſen, quẽ habemus in manibus, reuertamur: qui vtique amicus eſt, & eximius prophetarum. Ipſe de ſe ſcribit quia peccauit: in eo, quod dixit, Audite me increduli. Nunquid de petra iſta producimus vobis aquam? Sequitur. Quia ergo peccatũ ei reputatur in his verbis à domino: certum eſt, q̃ cũ hæc loqueretur, non de ſpiritu ſancto locutus ſit, ſed de ſpiritu peccati. Quòd ſi ſcripturæ teſtimonio tantus prophetа Moyſes oſtenditur aliquando habuiſſe ſpiritum Dei: aliquando nõ habuiſſe: peccati ſcilicet tempore: certũ eſt, q̃ de reliquis prophe

Origenes.

tis

tis ſimilis forma tenenda ſit. Quid autem & de Dauid dicam? qui pro ſpiritu ſancto: tanquam qui à ſe auferri poſsit: orat ne auferatur: & dicit. Ne proijcias me à facie tua: & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me. In ſequẽtibus verò tanquã pro culpa ablatum à ſe munus repoſcit, & dicit. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui: & ſpiritu principali confirma me. Et infrà. Sed in hęc per exceſſum quendã incurrimus: dum oſtendere volumus ſuper ſolum dominum, & ſaluatorem meũ Ieſum Chriſtum mã ſiſſe ſemper ſpiritũ Dei. Hæc ille. AVTHOR. Quanto proceſſu Origenes concluſionẽ Chriſtianorũ exponit! Quòd. ſ. ſpiritus ſanctus per donum charitatis inamiſsibilis nunquam per ſeueranter quieuit ſuper incolam huius vitæ, niſi ſuper Chriſtum Ieſum, qui peccatum nõ fecit: quia cęteri per peccatum ſpiritum ſanctũ fecerũt effugere, qui diſciplinæ effugiet fictũ. Vbi eſt ergo charitas, quam dicis à nullo p̃deſtinato poſſe excidere? Reſpõdes. Illam dico, per quam à prima gratia prædeſtinationis eſt finaliter perſeueraturus in bono. Et illa nunquam à principio hominis interſciſsiones aliquas accepit per peccata, ita, vt perſeuerantia eſſe nõ poſsit. Eſſet enim maximæ perſeueran tiæ donũ, ſi nunq̃ excideret. Audi deniq; quid in lib. de correptione & gratia: circa mediũ de perſeuerantia primi hominis diſputat *Auguſtinus*. Quæritur, inquit, à nobis, quãtũ attinet & ad hoc donum Dei: quod eſt in bono perſeuerare vſq; in finem: quid de ipſo primo ſentiamus, qui certè ſine vllo vitio factus eſt Chriſtus. Sequitur. Huic nãq; interrogationi facilè reſpõdetur: eũ perſeuerantiã nõ habuiſſe: quia in ipſo bono, in quo ſine vitio fuit, nõ perſeuerauit. Cœpit em̃ habere vitiũ, ex quo cecidit. Et ſi cœpit, anteq̃ cœpiſſet vtiq; ſine vitio fuit. Aliud eſt enim non habere vitium, & aliud eſt in ea bonitate, in qua nullum vitium eſt, non manere. Eo quippe ipſo, q̃ nõ dicitur nunq̃ ſine vitio fuiſſe: ſed dicitur ſine vitio nõ permanſiſſe: proculdubio non demonſtratur ſine vitio fuiſſe: in quo bono non permanſiſſe culpatur. Hæc ille. AVTHOR. Hic probauit Auguſtinus non manſiſſe in homine primo perſeuerantiam boni: quia cùm ſine vitio nõ fuit, in primo bono non perſeuerauit. Et eodẽ libro poſteriùs idem *Auguſtinus*. Fit quippe in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiẽdo, & perſeueranter tenendo, non ſolùm poſſe, quod volumus: verumetiã velle, quod poſſumus. Quod nõ fuit in homine primo. Vnũ em̃ horũ in illo fuit, alterũ non fuit. Nãq; vt reciperet bonũ, gratia nõ egebat, quia nondum perdiderat: vt aũt in eo permaneret, egebat adiutorio gratia: ſine quo id omnino nõ poſſet. Et acceperat poſſe ſi vellet: ſed nõ habuit velle, quod poſſet. Nã ſi habuiſſet, perſeueraſſet. Hęc ille. AVTHOR. Ecce primus homo non perſeuerauit: quia nõ habuit velle, quod poſſet. Nonne ergo amiſit charitatem, cùm iam amiſerit voluntatem? Aut habuit vnam aliam voluntatem, quã non deflexit ad fundandum charitatem, quæ non excidit? Reſpondes. Sed finaliter non excidit. Hoc verũ dicis: & vtinã nõ aliud diceres. vtinã non diceres gratiã p̃deſtinationis ineſſe hominibus, & ideo quantũlibet criminoſi ſint apud Deũ non eſſe ponderis: tantũq; valere apud Deũ hominẽ criminoſum vt ſanctum. Hæc, & ſimilia tu ipſe ſcribis. cap. 13. tertij trialogi ter dãnati. Eſt gratia præ VVitcleff. deſtinationis, vel finalis cõſummationis: qualiter ſolũ prædeſtinati ſunt Deo chari, vel grati: & alia eſt gratia, vel charitas ſecundum præſentem iuſtitiam: qua creatura rationalis eſt admodum chara Deo: & illa eſt ſatis fluxibilis in viante: & propter aſsiſtentiam, vel deficientiam talis gratiæ Deus non magis, vel minus afficitur creaturæ: vt tantùm dilexit Petrum, Dauid, & cæteros, quando grauiter peccauerunt, ſicut quando modò in patria ſunt beati. Hæc Witcleff. AVTHOR. Iſte ecce non dicet cum Origene receſsiſſe ſpiritum ſanctum, qui eſt amor Dauid, quando grauiter peccauit: ſed nec à Moyſe cũ deliqt. Sed quid dicturus eſt ad ſacramenta incarnationis filij Dei, quibus Chriſtianorũ libri redũdant: quia poſt ſanguinẽ, & mortẽ Chriſti nõ eſt Deo patri acceptior, aut gratior homo redẽptus, q̃ antea fuit ſub principe huius mũdi, nullus Deo gratior poſt baptiſmũ, q̃ antè? Et fefellit Paulus eccleſiã ſcribẽs ad Coloſſenſes, id eſt, q̃ pater dignos nõ fecit in partem ſortis ſanctorũ in lumine: qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & trãſtulit in regnũ filij dilectionis ſuæ. Et q̃ in ipſo habemus redemptionẽ, qui eſt imago Dei: & q̃ per ipſum reconciliata ſunt omnia: pacificãdo per ſanguinẽ crucis eius, quæ in cælo, & in terris. Hæc enim noſtra tranſlatio, redemptio, recõciliatio noſtra, cùm ſint tẽporales, & ſic per gratiã operantes præſentis iuſtitiæ: cùm aſſunt nobis, vel deſunt, non magis vel minùs propter eas Deus nobis afficitur. Et quid nobis valet, quod conſequenter intulit. Et vos cùm eſſetis aliquando alienati, & inimici ſenſu in operibus malis: nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem exhibere vos ſanctos, & immaculatos, & irreprehenſibiles coram

3 Auguſtin.

Auguſtin.

ram ipſo. cùm ante mortem Chriſti, quando erant ſic alienati, & inimici in operibus malis, fuerint tam boni grati, ac dilecti, ſicut modò recõciliati in corpore carnis eius per gratiam fluxibilem præſentis iuſtitiæ? Vnde & trepidanter ſubinfert. Si tamen permanetis in fide. Proh horrida diſciplina, & omnis fidei Chriſtianæ, & apoſtolicæ prædicationis, & exhortationis morum ſubuerſiua repentè. Nam cur non dicat peccator: non faciam eleemoſynas, non orabo, ſacramenta contẽnã, æſtuabo delitijs, dolos venabor, & odia: ſi prædeſtinatus ſum, per præſentem iuſtitiam nihil accreſcit meriti, & in fine charitas non excidet, quã ſperaui? Si præſcitus, nihil minuetur ſupplicij: & ſiue ſic, ſiue ſic, nihil proficit gratia aliqua citra prædeſtinationem æternam: nihil adimit mihi præſens peccatum: quia Deus in infinitum plùs odit præſcitum exiſtentem in gratia ſecundùm præſentem iuſtitiam, quàm prę deſtinatum quantumlibet criminoſum: vt dicit ibi Witcleff. Rogo, quid iuuat fideles iſta ſubtilitas? quos animat ad merendum? quos excitat ad ſperandum? Nunquid ſtatim vt dicitur, omne humanum pectus infrigidat, & optatur ſilentio fuiſſe præteritũ? Quòd ſi gratiam prę ſciti Deus habet tam deteſtabilem, vt peccatum prædeſtinati grauiſsimum illi præponat, quantum putas deteſtaturus eſt vitiũ? In infinitũ dices prę ponderat peccatum præſciti. Contra te hoc dicis: quia maior eſt ingratitudo prædeſtinati, qui plus accipit gratię domini. ſic enim dicis libro tertio trialogi. cap. 1 q̃ quantò gratitudo eſt maior, tantò ingratitudo peccantis contra illam eſt grauior. Gratitudo verò prædeſtinatiõis eſt infinitè maior ei, quem prædeſtinat, quàm præſcito. ſecundùm hoc ergo ingratitudo peccantis prædeſtinati eſt infinitè grauior, quàm præſciti. Conſonat illud euangelij, Cui magis dimittitur, magis diligit. prædeſtinatus verò magis diligit: magis ergo ipſi dimittitur, q̃ præſcito. Idẽ illud apoſtoli habet. Vbi ſuperabundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. Et ſuperabũdat ergo delictum prædeſtinati: ſi ſuperabundet ipſi & gratia. Et ſuper Pſal. 110. *Auguſtinus*. Hæc eſt magnificentia domini iuſtificatio peccatoris: quoniam qui ſe humiliat, exaltabitur: & qui ſe exaltat, humiliabitur. Hæc eſt magnificentia: quoniam cui plurimùm dimittitur, plurimùm diligit. Hęc eſt magnificentia: quoniam cui abundat peccatum, ſuperabũdauit & gratia. Sed fortaſſe ex operibus. Non (inquit) ex operibus: ne fortè quis extollatur. Hæc ille.

Al. ſupaui

VVitcleff.

Auguſtin.

¶Nõ eſt gratia prędeſtinationis in prędeſtinato quoúſq; vocatus iuſtificetur bonis operibus, eccleſię ſacramentis: nec peccatũ pręſciti, de quo non poteſt, vel potuit eſſe contritus.

CAP. CLXI.

SVMMA.

1 *Prædeſtinationis gratia quòd non eſt in prædeſtinato, quoúſq; uocatus, iuſtificetur bonis operibus, eccleſiæ ſacramentis. &c.*

2 *Peccatum præſciti quòd ſit nullum, de quo non poteſt, uel potuit eſſe contritus, contra Witcleff Auguſtini uerbis oſtenditur.*

SEd totius huius erroris occaſio ex præſumptione rerum aſſurgit: & quia gradus præoccupat, quos deſignauit Apoſtolus dicens. Quos p̃ſciuit, & p̃deſtinauit, &c. Quos aũt p̃deſtinauit, hos & vocauit, Quos aũt iuſtificauit, hos & glorificauit. Et nunquid ſtatim Deus p̃deſtinando gratificat: quos nec vocat, nec iuſtificat? In de fide ad Petrũ ca. 44. *Augu.* Auguſti. Illi cũ Chro regnabũt: quos Deus gratuita bonitate ſua prędeſtinauit ad regnum. Quòd eñ eos tales prædeſtinando pręparauit, vt regno digni eſſent: præparauit vtiq; ſecundùm propoſitum vocandos, vt obediant. Pręparauit iuſtificandos: vt accepta gratia, rectè credant, & bene viuant. Prępparauit etiam glorificandos: vt Chriſti cohæredes effecti, regnum cælorũ ſine fine poſsideant. Ad quod regnum diuerſis temporibus per ſacramenta, quæ ad fidem incarnationis ſuæ Chriſtus inſtituit, illi peruenerunt: quos Deus gratis, nullo bonæ voluntatis, vel boni operis merito præcedente ſaluauit. Quemadmodum & ex illo tẽpore, quo Saluator noſter dixit: Si quis non renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt videre regnum Dei: abſq; ſacramento huius baptiſmatis: præter eos, qui in eccleſia catholica ſine baptiſmate pro Chriſto ſanguinem fundunt: nec regnum cælorum poteſt quis accipere, nec vitam æternã. Hæc ille. AVTHOR. Attende iam ſi gratia prædeſtinantis Dei nõ

habet

habet à capite locum tertium in iuſtificationis articulo. Præparauit, inquit, iuſtificandos, vt accepta gratia, rectè credant. Gratiam ergo Dei per prædeſtinationem accepit, ſed cùm iuſtificatus eſt per gratiam fidei ſacramenti. Non nego Deum ante tempora gratiosè prædeſtinaſſe: ſed non concedo Petrum iam gratum factum ante Petrum Deo prædeſtinante per acceptam gratiam iuſtum factum: & hoc per verbum Dei, aut eccleſiæ ſacramentum. Vnde libro primo de baptiſmo paruulo
Auguſtin. rum cap. 29. *Auguſtinus*. Quia de ouibus eius non eſſe incipiunt paruuli niſi per baptiſmũ, profectò ſi hoc non accipiunt, peribunt. Vitã enim æternam, quam ſuis dabit ouibus, non habebunt. Ego (inquit) ſum via, & veritas, & vita. Nemo venit ad patrem niſi per me. ſubdit finaliter. Ab hac ergo ſalute & lumine alieni ſunt paruuli, & in perditione, ac tenebris remanebunt: niſi per adoptionem populo Dei fuerint ſociati: tenentes Chriſtum paſſum, iuſtum pro iniuſtis: vt eos adducat ad Deum. Hæc ille. AVTHOR. Hæc eſt gratia prædeſtinationis in nobis, quæ credentes vocatos per ſacramenta iuſtificat. Quòd ſi ad æternitatem aſpires, quia in verbo præteriti temporis, vocauit, & iuſtificauit, dixit apoſtolus: hoc intelligas de rebus futuris dictum. Sicut in libro de correptione & gratia circa medium
Auguſtin. *Auguſtinus*. Adhuc vſq; in finem ſeculi multi vocandi, & iuſtificãdi ſunt, & tamẽ verba præteriti tẽporis poſuit de rebus etiam futuris, tã quàm iã fecerit Deus, quæ iã vt fierent, ex ęternitate diſpoſuit. Ideo de illo dicit propheta Eſaias. Qui fecit quæ futura ſunt. Hæc ille. AVTHOR. Prędeſtinando ergo Deus diſpoſuit, vocãdo pertrahit: ſed nõ niſi iuſtificando gratificat. Sicut non niſi glorificando beatificat. Qui ergo dicit hominẽ ſemper habere ex prædeſtinatione gratiã immanẽtẽ: cur nõ ſemper & gloriã? Æquè enim prędeſtinatio diuina ducit ad gloriã: ſicut per iuſtificationẽ ad gratiã. Et quanuis ſcio filios Dei eſſe prædeſtinatione eius gratuita, tamẽ filios Dei veriſimè fieri per ſuã gratiã poſuit in poteſtate noſtra. Vt ſitis, inquiens, filij patris veſtri, qui in cęlis eſt. &, Dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri. Et libro primo de ſermõe domini in mõte verſus finẽ
Auguſtin. *Auguſtinus*. Quod autẽ cõſequẽter poſitũ eſt, Vt ſitis filij patris veſtri, qui in cęlis eſt. ex illa regula intelligẽdũ eſt, qua & Ioãnes dicit: Dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri. Vn⁹ enim naturaliter filius eſt, qui neſcit omnino peccare. Nos autẽ poteſtate accepta efficimur filij: inquãtũ illa, quæ ab eo præcipiuntur, implem⁹. Vnde apoſtolica diſciplina adoptionẽ appellat, qua in hæreditatẽ vocamur: vt cohæredes Chriſti eſſe poſsimus. Efficimur ego filij regeneratione ſpirituali, & adoptamur in regnum Dei, nõ tãquàm alieni, ſed tãquàm ab eo facti, & creati, hoc eſt, cõditi, vt vnũ ſit beneficium, quo nos fecit eſſe per omnipotẽtiã ſuã, cũ nihil antè eſſemus: alterum quòd adoptauit, vt cum eo tanquàm filij vitam æternam pro noſtra participatione frueremur. Itaq; nõ ait: facite iſta, quia eſtis filij, ſed facite iſta, vt ſitis filij. Cũ autem ad hoc nos vocat per ipſum vnigenitũ, ad ſimilitudinẽ ſuã nos vocat. Hęc ille. AVTHOR. Hãc filiationẽ per fidẽ, quæ per dilectionẽ operatur, audiũt Chriſtiani: non aliã aliquã ſine iſta. Facite, inquit, iſta: nõ quia eſtis filij, ſed vt ſitis filij. Tu dicis filiationẽ iſtã admodũ charã Deo, quia cauſatur ex tẽpore per fluxibilẽ gratiã. Ego autẽ dico tibi prædeſtinationẽ Dei æternã nihil homini profuturã niſi per iſtã. Imò veri⁹ iſtã omnimodè pro
1 futurã, quia ſic De⁹ ꝓdeſſe nobis prædeſtinauit ꝓ iſtã. Prędeſtinauit † vocãdũ per verbũ ſuum, prædeſtinauit & ſic vocatũ iuſtificari per gratiã ſuã in ſacramẽtis, in bonis operib⁹, vel implẽdo, qđ pręcepit. Hæc eſt adoptionis gratia, ſine qua prædeſtinatũ eſſe nõ iuuat. De fi- Auguſtin.
de ad Petrũ cap. 22. *Auguſtinus*. Prædeſtinatio enim illa gratuitæ donationis eſt paratio, qua nos apoſtol⁹ ait ꝑdeſtinatos in adoptionẽ filiorũ ꝑ Ieſum Chriſtũ in ipſum. Hæc ille. AVTH. Hãc igitur gratiã prædeſtinatiõis cur nõ dicim⁹, aut quã aliã dicim⁹, ꝑ quã adoptamur in filios? qui & ſi fluxibilis ſit (vt appellas) & labilis, aſsiſtẽtia tamẽ eius Deũ nobis cõciliat, & eius abſentia inimicũ cõſtituit. Poſt multas tamẽ ruinas potẽs eſt ſuſcitare ruẽtẽ, & totiẽs diruptã, & interciſam gratiã cõtinuare de nouo, donec ducat ad gloriam. Vnde in libro de Auguſtin.
cerreptione & gratia *Auguſti*. Ad prædeſtinatos ait apoſtol⁹. Stabit autẽ. Et ne hoc ſibi arrogarẽt. Poteſt enim De⁹, inquit, ſtatuere eũ. Ipſe itaq; dat perſeuerãtiã, qui ſtatuere potẽs eſt eos, q ſtãt, vt perſeuerãtiſsimè ſtẽt, vel reſtituere, q ceciderũt: quia dominus erigit eliſos. Hęc ille. AVTH. Poteſt ergo excidua charitas ad donũ perſeuerãtię reſtaurari per gratiã, ita vt ducat ad patriam. Quæ ſi ſimul cũ fine vitæ procedat, tũc primò finalis charitas appellatur. Quòd ſi ante finẽ per tẽtationẽ humanam patiatur anfractus, correptionib⁹ ſanctis, ſacramẽtorũ ritib⁹, ac pijs operib⁹ inſiſtatur: vt gratia Dei reſtituatur amiſſa: nõ autẽ falſa ſecuritas prædeſtinationis diuinę, aut charitas, q nõ excidat, falſum iaciat fundamẽtũ. Qđ quidam

firmum dixerũt:ideo neminẽ corripiẽdũ pro culpa.Sicut in libro de correptione & gratia
2 in fine *Auguſtin.* Non ſargumentemur & con
Auguſti. tra iſta præcepta:ſalubrẽq; terrorẽ dicẽtes.Et corrũpãt bonos mores colloquia mala:& pereat infirmus:quid ad nos pertinet?Firmũ firmamẽtũ Dei ſtat.Nemo perit,niſi filius perditionis.Abſit vt iſta garrientes,ſecuros nos in hac negligẽtia eſſe debere credamus. Verum eſt enim,quòd nemo perit,niſi filius perditionis.Sed ait Deus per Ezechielẽ prophetã. Ille quidẽ in ſuo peccato morietur:ſanguinem verò eius de manu tua requirã. Proinde quantũ ad nos pertinet,qui prędeſtinatos à nõ prædeſtinatis diſcernere non valemus,& ob hoc omnes ſaluos fieri velle debemus: omnibus ne pereant,vel ne alios perdant, adhibenda eſt à nobis medicinaliter ſeuera correptio.Dei autem eſt facere illis eã vtilẽ,quos ipſe præſciuit & prædeſtinauit cõformes fore imaginis filij ſui.Hęc ille.AVTHOR.In his verbis non abnegat Auguſtinus firmũ firmamẽtũ Dei:hoc eſt,eius firmamẽtũ de ſingulis, vt cõtingẽt firma notitia.Et nemo perit, inquiunt,niſi filius perditiõis.Hoc vtiq; verũ eſt:ſed tamẽ omnibus ne pereãt,vel ne perdãt alios, adhibenda eſt medicina ſalubris.Qđ vtiq; nõ faceret, vel diceret faciẽdũ,niſi etiã de perituris quoſdam poſſet Dei gratia facere nõ perdendos, aut vt alios nõ perderẽt,quos eſſent aliàs perdituri.
VVitcleff Et vbi tũc eſt qđ Witcleff dicit:præſcitũ non poſſe verè cõteri de peccatis.ca.24.quarti trialogi:quia ſolũ prædeſtinatus de peccatis prętteritis eſt cõtritus?Præſcitus enim interrũpẽdo dolorẽ,docet nõ adeſſe cõtritionẽ.Et inter cõcluſiones ter dãnatas. 249. Vt fidẽ aſſero, q̃ omnia,quæ eueniẽt,de neceſsitate eueniẽt: & ſic Paulus pręſcitus nõ poteſt verè pœnitere,hoc eſt,cõtritione peccatũ finalis impœnitentiæ delere.Hæc.Witcleff.AVTHOR. Quaſi vnũ ſolũ eſſet peccatũ eius vſq; in finẽ per totã vitã:de quo nõ poteſt dolere:aut cõtritio de omnibus alijs ante finẽ, pœnitentia nulla eſſet.Multa enim de iſta neceſsitate prætenſa,& impoſsibilitate extẽſa in ſuperioribꝰ conſcribũtur.Sed vt breuiùs cõcludamus:cur tũc peccãtes in ſpiritũſanctũ,qui maximè ſũt præſciti,monuit Chriſtus in euangelio pœnitere,& acceſſum maturarẽt ad gratiã? Vnde libro primo de ſermone domini in monte, verſus finẽ *Auguſti.* Multùm intereſt quali pœnitẽtiæ ignoſcat Deus. Mali enim multò citiùs ſe fatentur peccaſſe:atq; ita ſibi ſuccenſent,vt vehemẽter ſe peccaſſe nollẽt,ſed tamẽ animũ ad humiliãdũ,& obterẽdũ cor, implorãdũq;
Auguſtin.

veniã nõ deponãt.Quã mẽtis affectionẽ,propter magnitudinẽ iã de dãnatione illos habere credẽdũ eſt.Et hoc fortaſſe peccare in ſpiritũſanctũ,& per malitiã,& inuidiã fraternã oppugnare charitatẽ poſt acceptã gratiã ſpiritusſancti.Qđ peccatũ dominus neq; hic,neq; in futuro dimitti dicit.Et infrà.Quanuis in eo dẽloco dixerit,Quicũq; autẽ dixerit verbum nequã aduerſus filiũ hominis, remittetur ei. Qui autẽ dixerit aduerſus ſpiritũſanctũ,nõ remittetur ei in hoc ſeculo, neq; in futuro. Tamen videri poteſt eos adhuc monuiſſe,vt accedãt ad gratiam, & poſt acceptam gratiam non ita peccare,vt nunc peccauerunt. Nunc autẽ infideles homines dixerũt verbũ nequã in filium hominis,& poteſt eis dimitti, ſi conuerſi fuerint,& ei crediderint,& ſpiritũſanctũ acceperint.Quo accepto,ſi fraternitati inuidere,& gratiam,quam acceperunt, oppugnare voluerint,non eis dimittetur,neq; in hoc ſeculo,neq; in futuro.Nam ſi eos ſic haberet condemnatos,vt nulla ſpes illis reliqua eſſet, non adhuc monendos iudicaret. Hæc ille. AVTHOR.Ecce quanuis dixiſſent verbũ in ſpiritumſanctum, oppugnando fraternam charitatem per inuidiam,quod delictum irremiſſibile dixit in hoc ſeculo,& futuro:tamen monuit eos Chriſtus accedere ad gratiam: quod fuit non habere eos ſic condemnatos, vt nulla illis ſpes reliqua eſſet:quia tunc non ſic monendos eos iudicaret.Cùm tamen eorum prę ſcientia non lateret Chriſtũ,tamẽ ſic dixit,& ſic monuit.Quid ex hoc ſequitur, niſi directè contra Witcleff,quòd Paulus præſcitus peccato detentus irremiſsibili poteſt bona ſpe accedere ad gratiam, iuxta monitionẽ Chriſti? Et conuenit illud apoſtoli,quod dixit:cũ mo deſtia corripiendos etiam diuerſa ſentientes: addens.Nequando det eis Deus pœnitentiã ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcãt de diaboli laqueis.Quod vtique dictum à nõ per ſeueraturis in bono non extitit alienum. Vnde lib.de correptione & gratia citò poſt principium *Auguſtinus*.Negare quidem non poſſumus etiam perſeuerantiam in bono proficientem vſq; in finem magnum eſſe Dei munus.Sequitur.Sed non ideo eſt eius, qui non perſeuerauerit, negligenda correptio:ne fortè det illi Deus pœnitentiam, & reſipiſcat de diaboli laqueis.Hæc ille.AVTHOR.Ergo non perſeueraturis eſt eccleſiæ adhibenda correptio:ne fortè det illis Deus pœnitentiã:
Auguſtin.

quo habito, poterunt pœnitere, quanuis de facto ſic facturi nõ ſint,
ſi præſciti ſint.

Quòd

Quòd charitas prædeſtinati eſt mortua per peccatum mortale, & eius gratia per peccatum extincta.

CAP. CLXII.

SVMMA.

1 *Prædeſtinati charitas q̃ ſit mortua per peccatũ, & eius gratia per peccatũ extincta, oſtenditur.*
2 *Bernardus inuehitur in eos, qui dicebant charitatẽ ſemel acceptam non poſſe remitti.*
3 *Prædeſtinati charitatẽ remitti poſſe, amitti nõ poſſe, unde ſumpſerint Witcleuiſtæ. Et quid contra hoc dicant Auguſt. Hieronymus, & Ambroſius.*
4 *Prædeſtinatum nõ poſſe mori per peccatum, quòd ab antiquo ſerpente manauerit.*
5 *Auguſtinus quid de ſtupore, ſanitate, & immortalitate hominis dicat.*
6 *Status peccatorum duo ab Ambroſio aſſignantur.*
7 *Peccatũ ad mortẽ. Et quid de illo dicat Auguſtinus*

EAutores quidã veſani Witcleff, quærẽtes eum ſaluare à preſſura tantarũ authoritatũ ſcripturæ, & patrũ, quandã ingeniantur, ſeu excogitant aſtutiã, dicẽtes charitatẽ illã prædeſtinati remitti poſſe, nõ excidi: nec eius gratiã omnino amiſsibilẽ, ſed quodam modo ſtupidã fieri: ita q̃ peccato nũquam põt eſſe mortuus, ſed ſtupore quodã perfuſus, ad modũ pedis humani, quẽ vulgariter dormire dicimus: cũ tũc ſenſum nõ amittat, ſed officiũ pro ea hora. Ita ergo charitas Petri cum negaret Chriſtũ, tepuit, nõ autẽ refriguit, nec fuit extincta. Cõuenit eis Witcleff præceptor libro de ſermone domini in mõte. ca. 64. Sicut oleũ rarò, vel nullo tẽpore cõgelatur: ſic charitas, q̃ vẽdicat ſupremũ locũ animæ, eſt virtus, quæ nõ poteſt refrigeſcere, cũ charitas prædeſtinationis ſit alteri⁹ rationis, quàm charitas nudè ſecũdũ præſentẽ iuſtitiã. Hæc Witcleff. AVTHOR. Hæc charitas totũ fructũ tollit redẽptionis noſtræ p̃ mortẽ, & ſanguinẽ Ieſu Chriſti: omnẽq̃; neceſsitatẽ baptiſmi, & ſacramentorũ eccleſiæ: quia animæ prædeſtinatæ nunquàm erãt mortuę, nũquàm tenebris circũfuſæ, nũquàm peccati vitio frigidatæ, aſsiſtente eis vita cõtinua: luce & calore inextinguibili charitatis propriæ prædeſtinationis æternæ: etiã ab eſſe primo intelligibili, vt ſunt Deus. Quomodo ergo redẽptæ de morte ad vitã, de tenebris ad lucẽ, aut de peccati frigore ad charitatis ardorẽ? Fateor excedũt in iſto ſpẽ meã: nec enim putaui viros chriſtianos, arte pollẽtes, aut ſenſu, tali verbo cõtra ſaluatorẽ mũdi Ieſum potuiſſe dare cõſenſum. Nec tamẽ primus repertor huius blaſphemiæ, eſt magiſter eorũ Witcleff, quẽ ſic diligũt. Ab amaro fõte Pelagianorũ ꝓceſsit hæc hereſis. Vnde libro tertio cõtra Iulianũ, capite primo, *Auguſtinus.* Auguſtin. Obſecro te, quomodo cauſam veſtrã, qui dãnauerũt, antè cœperũt odiſſe, quàm noſſe: qui eã ꝓculdubiò quia nouerãt, oderãt. Nouerãt enim vos dicere nihil mali paruulos habere naſcẽdo, qđ purgari debeat renaſcẽdo. Nouerãt vos dicere gratiã ſecũdũ merita noſtra dari. Sequitur. Nouerãt vos dicere bonũ in hac vita poſſe nullũ habere peccatũ, vt nõ ei ſit neceſſariũ, qđ in oratiõe dominica tota dicit eccleſia: Dimitte nobis debita noſtra. Hęc in vobis nouerant, & rectiſsimè oderunt. Hæc ille. AVTH. Ab illo loco ergo, vbi dicit Auguſtinus: Nouerãt vos dicere bonũ in hac vita poſſe nullũ habere peccatũ, cæteri cœperũt errare, qui dicerẽt: ergo nec amittere charitatem. Vnde, vt dicere cœperã, nõ Witcleff primus, ſed ante dies eius quidã deſipuerũt, ſic dicentes qđẽ nõ abſolutè cũ Witcleff q̃ nũquàm, ſed à tẽpore charitatis acceptæ nõ poſſe eos amittere charitatẽ. Cõtra quos inuehitur epiſtola ad. H. epiſcopũ Senonẽſiũ, inter epiſtolas. 33. q̃ incipit, Placuit præſtãtię veſtræ, *Bernardus.* Bernardus. 2 Iã† (inquit) loqui reſtat de fide non ficta, & itẽ qđ ex alio loco in mẽtẽ venit, Fides ſine operib⁹ mortua eſt. Duo iſta mittũt nos ad quãdã fidei trifariã diuiſionẽ, vt dicatur fides mortua, ficta, ꝓbata. Vt mortuã quidẽ Apoſtol⁹ definiuit eã eſſe, q̃ ſine operib⁹ eſt, id eſt, q̃ nõ operatur ex dilectione, quaſi nõ habẽs animã ipſam dilectionẽ, qua vegetetur, & moueatur ad opera. Fictã autẽ ego arbitror illã vocari fidẽ, q̃ ſuſcepta quidẽ, ex charitate vitæ moueri inchoat ad bene operãdũ: ſed nõ perſeuerãs deficit, & moritur tãquã abortiua. Et vtiq; ſenſu fictã eã dixerim nominatã, quo vaſa figuli vocamus fictilia: nõ quidẽ q̃ vtilia nõ ſint, quãdiu durẽt: ſed quia fragilia cũ ſint, diu minimè durãt. De hac fidei fictione puto illos notari in euãgelio, q̃ ad tẽpus credũt: & in tẽpore tẽtationis recedũt. Interrogo eos, q̃ dicũt charitatẽ, à quo ſemel accipitur, nequaq̃ vltra recedere, cũ ait veritas de quibuſdã. Et hi radices nõ habẽt: quoniã ad tẽpus credunt, & in tẽpore tẽtationis recedũt. Vnde, & quò recedũt? Vtiq; à fide ad infidelitatẽ. Itẽ quæro. Poterãt ne in illa fide ſaluari, an nõ poterant? Si nõ poterãt, q̃ iniuria ſaluatori, quę vẽ tẽtatori lætitia, q̃ hinc recedũt, vbi ſalus non ſit? Siq

dē nec ſaluator zelatur niſi ſalutē: nec maligⁿ⁹ niſi ſaluti inuidet. Si autē poterāt: quomodo aut ſine charitate ſunt quandiu in illa fide ſunt, cū ſine charitate ſalus nō ſit? aut deſerentes fidē, nō etiā deſerūt charitatē, cū charitas, & infidelitas ſimul eſſe nō poſsint? Recedunt ergo quidā à fide, ꝙa veritas aſſerit: cōſequēter & à ſalute, ꝙa ſaluator redarguit. Inde nos colligimus, ꝙ & à charitate, ſine qua ſalus eſſe nō potuit. Et hi (inquit) radicē nō habēt. Non negat eos habere bonū: ſed in bono potiùs radicatos nō eſſe cauſatur. Deniq; ſequitur qđ ait, Quia ad tēpus credūt. Bonū eſt: ſed vtinā duraturū. Nō enim ꝙ cœperit, ſed ꝙ perſeuerauerit vſq; in finē, hic ſaluus erit. Nō autē durant, ꝙa in tēpore tētatiōis recedūt. Beati ſi interim rapti fuiſſent, antequàm malitia mutaret corda eorū. Nūc verò væ prægnātibus, & lactantibus in diebus illis: teneros itaq; partus geſtātibus, & delicto recēti facilè in periculis extur bādos. Tales ſunt animę, paruā adhuc, & tenerā habētes charitatē: & ob hoc fidē earū viuā, ſed fictā neceſſe eſt in tētatione deficere. Vaſa figuli (ait ſapies) ꝓbat fornax: & homines iuſtos tētatio, illos videlicet, qui ex fide viuūt. Iuſtus nēpe ex fide viuit: ſed ex fide, q̄ viuat. Neq; enim q̄ mortua eſt, vitā ducere poteſt. Dæmonū fides nō adducitur in examinatiōnē: vacua qppe charitate, mortua eſt. Credūt qdē, & cōtremiſcūt: ſed timor eorū nō eſt in charitate. Sequitur. Liquet ex his ſatis (vt arbitror) nō omnes, qui habuerint charitatē, habere & ꝓſeuerātiā in charitate. Alioquin fruſtra cōmonet diſcipulos domin⁹. Manete (inquiēs) in dilectione mea. Aut enim ſi necdū diligebāt, nō đbuerat dicere, Manete: ſed, eſtote in dilectione mea. Aut ſi iā diligebāt, neceſſe nō erat moneri đ ꝓſeuerātia, qua ſecūdū iſtos priuari nō poterāt. Curet ergo ſeruus bon⁹ & fidelis fide ſeruare nō ficta charitatē de corde puro, & cōſciētia bona, pluris æſtimās animæ vitā, quàm corporis: min⁹ horrēs carnis mortē, quàm fidei. Hęc ille. AVTH. Videtis † vnde peſtis iſta ꝓceſsit Witcleuiſtarū, dicētiū p̄de ſtinati charitatē remitti poſſe, amitti nō poſſe cū tamē q̄rēdū eſſet ab iſtis, qua ratione qualitas remittit gradū etiā intēſiſsimū, & nō pōt perdere gradū minimū, vt perueniat ad non gradū? Quod enim eſt infirmū, pōt mori, qđ eſt laſſum, poteſt deficere. Bene autē probat ex monitiōe Chriſti, ꝙ diſcipulorum charitas poſſet extingui: ꝙ tamē erāt prædeſtinati. Reſpōdes. Nō illa ſuprema charitas prædeſtinatiōis. At qd oportuit Chriſtū eos monere ſeruare dilectionē illā, qua abſente nō eſſent ſi-

3

bi peiores? illā dico gratiā trāſitoriā præſentis iuſtitiæ: ꝙa ſemper ſibi viuerēt, & calerēt amore prædeſtinationis æternæ. Scio Chriſtū Ieſum dixiſſe de filio prodigo. Mortuus eſt, & reuixit, perierat, & inuētus eſt. Non dixit hoc filius maior, quaſi ſibi mortu⁹ eſſet, aut hominibus: ſed pater ipſe, cui⁹ nouiter accepit gratiā. Mortuus eſt (inquit) & reuixit, etiā apud me mortuus, & gratia mea orbatus: nūc verò apud me reuixit, & gratiā accepit, quā explicat ſup Pſalm. 118. *Auguſt.* Poteſt videri ille minor filius animam ſuam in manibus ſuis habere voluiſſe, quando dixit patri. Da mihi ſubſtantiam meam, quæ me contingit. ſed ideo mortuus erat, ideò perierat. Hæc ille. Auguſtin.

AVTHOR. Ex fide ſcimus Paulum Apoſtolum prædeſtinatum inter cæteros Dei filios mortuum ſe dixiſſe, ad Rom. 7. Ego autē mortuus ſum: quia ſciens præuaricatus ſum. vbi in lib. annotationum *Hieronymus*. Quod cuſtoditū ꝓficiebat ad vitam, neglectum duxit ad mortē. Hęc ille. Hierony.

AVTH. Ipſe itē apoſtol⁹ dixit de ſe cū cęteris. Nūc ſoluti ſumus à lege mortis, in qua detinebamur. Vbi in expoſitione *Ambro.* Soluti ſumus à lege, dū remiſsionē peccatorū accipimus. Nō enim in nos habet poteſtatē. Infidis enim, & peccatorib⁹ dominatur. Lex autē mortis ideo dicta eſt: qa punit reos. Mortificat enim peccatores. Non ergo mala eſt, ſed iuſta. Quāuis enim malū ſit patiētibus, qđ infertur à lege: tamē illa nō eſt mala, ſed ꝙa iuſtè infert iram. Hęc ille. Ambroſius

AVTH. Ergo dicta mine legis Dei Paulus fuit legi mortu⁹ ꝓ peccatū: & iuſtè tulit irā. Imò (inqs Witcleff) ſecūdū p̄ſentē iuſtitiā. Cōtra te dicis, ꝙa in tali ſtatu mortis ſecūdū p̄ſentē iuſtitiā Deus ita dilexit eū, ſicut iā beatum. Quomodo ergo ſuſtinuit tantam iram, vt eſſet filius mortis, & iræ? Et ipſe Paulus alibi dicit. Eramus natura filij iræ. Et quomodo tempore naturæ, id eſt, ante ſacramentorū participationem per gratiam, filij iræ ad mortem ſecundam: ſi eodem tempore eſſent dilectiſsimi alumni Chriſti vſque ad ſupremum beatitudinis ſuæ gradum? Quis iſta ſuſtineat? Quis non planam falſitatem intelligit? Vnde libro de blaſphemia in ſpiritū-ſanctū in principio, *Auguſtinus*. Hoc eſt, quòd etiam beatus apoſtolus ſuperbos, & quaſi de ſuis meritis gloriātes increpat dicēs. Quis em̄ te diſcernit? Hoc eſt, à maſſa pditiōis ex Adā, & à vaſis irę, quis te diſcernit? Et ne quiſquam diceret: Iuſtitia mea: Quid enim habes, inquit, qđ nō accepiſti? Vnde & de ſeipſo dicit. Fuimus enim & nos aliquādo & naturaliter filij irę, ſicut & cęteri. Ergo & ipſe vas erat in domo

Auguſtin.

mo illius malæ fortè, cùm eſſet eccleſiæ perſecutor, blaſphemus, iniurioſus, malitia, & inuidia, ſicut fatetur, agens. Sed ille, qui alligauit fortẽ, ab eo vas perditionis eripuit, & vas electionis effecit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ꝙ Paulus erat vas perditionis, & filius iręDei in domo principis tenebrarũ, & regno mortis.

4 Reuera † doctrina iſta Witcleuiſtarum dicentium, non poſſe mori prædeſtinatum per peccatum, ab antiquo ſerpente manauit: qui primis parentibus hanc comminationem mortis pandentibus: Prȩcepit nobis ne comedere mus, & ne tangeremus, ne fortè moriamur. dixit ſerpens. Nequaquam morte moriemini. Ecce tunc erant prædeſtinati parentes, & iam beati: dixit illis dominus Deus, ꝙ morerẽtur. Sic cum Deo tota catholica proteſtatur eccleſia: non ſimpla, ſed tripla morte: vt ſuprà retulit Auguſtinus. Dixit ſerpens econtrà: ꝙ non morerentur, cũ eſſent futuri ſicut dij. Cũ ipſo dicunt iſti Witcleuiſtæ, ꝙ non propriè, non ſimpliciter morerentur: eo ꝙ forent dij, id eſt, filij Dei, ſecũdùm illud pſal. Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. Quis horum credibiliùs dixit: Deus, an ſerpens? Dicat Dauid, quẽ elegerit. Vos, inquã, dij ſicut homines moriemini, & ſicut vnus de principibus cadetis. Mentitur ſerpens cum Witcleuiſtis diſcipulis dicẽtibus non mortuos eſſe peccato primos parẽtes, ſed obdormiſſe pauliſper: & ſola prima veritas, veræ mortis protulit veritatẽ. Et hoc itẽ mendacio ſerpentis Paulus ſe fatetur ſeductũ. Peccatum, inquiẽs, occaſione accepta per mãdatũ ſeduxit me, & per illud occidit. Sicut lib. hypognoſticon contra Pelagianos, bene ante finẽ aſſumit *Auguſtinus*. Cupiditas, vñ libido Auguſti. exorta eſt, de legis authoritate nihil valere me videns contra ſe, ſicut Adam interiecto mãdato ad præuaricandum, de quo vitium contraxit peccandi, ſeduxit me. Et tanꝙ denuo dicẽs. Non morte morieris, ſi de ligno manducaueris interdicto. Imò aperientur oculi tui: & eris ſicut dij, ſciens bonum, & malum. ideo & per illud occidit. Hæc ille. AVTHOR. Quod ergo tunc fecit ſerpens antiquus per ſeipſum in protoplaſtum, iam humano generi facit per germen ſuum hæreticum. Pelagianos miſit, Witcleuiſtas nouellos ad nos miſit: vt dicant nobis prædeſtinatis. Quid ſic fugitis ad baptiſmum? quid ad ſacramenta volatis? Non eſtis nati mortui, nequaquã moriemini vnꝙ, quia Deo viuitis: omnia lucida, omnia Deo dilecta, quæ naſcẽdo traxiſtis. ſicut ibi poſt queritur Auguſti. *Auguſtinus*. Per vnũ hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ita in omnes homines tranſijt, in quo omnes peccauerunt. Ecce quanta mortifera bella? ecce quæ pericula quantaq; naufragia de malo laudabilis, & dilectæ veſtræ concupiſcentiæ, diabolo ſeminante, exorta ſunt? Ecce cuius onus leue eſſe prædicatis, & iugum ſuaue? Sed Paulus, cuius eſtis apertiſsimè inimici, non cũ illo malum libidinẽ eſſe ſentiẽtes, legerat ſcriptũ eſſe de iſto malo iugo. Graue iugum ſuper filios Adam à die exitus de ventre matris eorũ vſq; in diem ſepulturæ. Hæc ille. AVTHOR. Sed ſcio artificioſum quid ſe Witcleuiſtæ reperiſſe putarant: quando ſtuporem prædictũ nominare primò cœperant in conſideratione peccati. Sed ſtuporẽ cũ inuenerant, malè eum locauerunt alienis agricolis. Eſt enim ſtupor hominis, eſt ſanitas, eſt immortalitas. De quibus agit ſuper Pſal. 55. ℣. Ego verò in te ſperabo. *Auguſt.* Attendat † charitas veſtra: aliud eſt Auguſti. ſanitas corporis, aliud ſtupor corporis, aliud immortalitas corporis. Sanitas quidem perfecta immortalitas non eſt. Sequitur. Tres ergo affectiones quaſdam corporis aduertite, & inſpicite: ſanitatẽ, ſtuporẽ, & immortalitate. Sanitas ægritudinem nõ habet, ſed tamẽ quãdo tangitur, & moleſtatur, dolet. Stupor autẽ nõ dolet: amiſit em̃ ſenſum doloris: quantò inſenſibilior, tantò peior. Rurſus immortalitas non dolet: abſumpta enim eſt omnis corruptio. Nullus ergo dolor in corpore immortali, nullus dolor in corpore ſtupido. Non tũ ſe putet ſtupidus iam immortalẽ. Vicinior eſt immortali ſanitas dolẽtis, q̃ ſtupor nõ ſentientis. Inuenis ergo hominẽ ſuperbũ typo arrogantiſſimo, qui ſibi perſuaſerit nihil timere. Fortiorẽ putas illo, qui dixit: Foris pugnæ: intus timores? Fortiorem ipſo capite dño Ieſu Chriſto, qui dixit: Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem? Nõ eſt iſte fortior. Nõ te delectet ſtupor eius. Nõ immortalitate indutus: ſed ſenſu exutus eſt. Hæc ille. AVTHOR. Quod hîc dicit Auguſtinus de ſtupore, nõ gradũ peccati reſpicit, ſed qualitatem, & mẽtis affectum: puta ſi ſit durus, vel tremulus. Vnde & huic tractatui præmiſit ſtatim ibidẽ *Auguſtinus*. Si em̃ nõ Auguſti. timebo, poſſum & duritia cordis non timere. Multi enim nimia ſuperbia nihil timent. Hæc ille. AVTHOR. Ex hoc ergo exordio incidit in ſtuporem, quaſi ſtupor ſit ille mentis affectus, quo quis ex ſuperbia nihil timet. Beatus

6 † vir *Ambroſius* propinquans ampliùs ad intẽ- Ambroſius tum: duos ſtatus peccatorũ aſsignat: mortem, & exiliũ. lib. 2. de pœnitentia verſus finem, dicens. De peccatore autẽ ſine pœnitentia mortuo: quia nihil aliud ſupereſt, niſi grauiter mœ

rere,niſi flere:habes plorantē Dauid, & dicentē.Filius meus Abſalō.Qui enim penitus mortuus eſt,ſine vlla exceptione defletur. De his aūt,qui exules atq; peregrini limitū paternorum,quos lex Moyſi ſancta prædixit,mundanis implicabantur erroribus: audis canētem, Super flumina Babylonis illic ſedimus, & fleuimus. Inducit enim lapſorū genus in ipſo tēporū præſentium & rerū labentiū adhuc poſitum ſtatu debere reſipiſcere: eorū videlicet exēplo, qui propter peccati pretium deducti erant in captiuitatis ęrumnam.Hæc ille. AVTHOR.Poſſunt ſic intellectores beneuoli cōferre ſententias patrum. Sunt quidam peccatores indurati mente ex elatione,& ſuæ mentis conſilio: & hos Auguſtinus ſtupidos,quia inſenſibiles: Ambroſius aūt quia inſenſibiles omnino,penitus mortuos nūcupat: ſicut Pharao induratus erat.Talis eſt hæreticorū ceruicoſitas indurata, & hominū inflexibiliū, qui proteruia ſua tument. Sunt & alij peccatores, qui luctando deficiunt, ſed ex habitu quodā boni conſueti reuertuntur ad priſtinas lachrymas: de quibus dicit Ambroſius, ꝙ ſit lapſorū genus, quod in rerū labentiū ſtatu poſitū debet reſipiſcere: & hi, in cōparatione priorum mortuorum, à quibus ſpes deficit reſurgendi, dicūtur exules. Non quin penitus mortui ſint gratia, q̄uis ſpe viuant. Sic itē per cōformitatem loquēdi ad corpore mortuos: quidā dormiētes dicūtur: quidā penitus mortui referuntur: ſicut de puella Saluator ait. Non eſt mortua puella,ſed dormit. Et de Lazaro: Lazarus amicus noſter dormit.quia ſcilicet paruo tempore amiſſuri vitā eſſent, & ſtatim reſuſcitādi per gratiā. Sic ſtupidi peccatores, & inſenſibiliter delinquentes ſunt mortui. In cōparatiōe verò ipſorum cæteri, qui ad vnam, vel paruā monitionē peccare faſtidiūt,& pœnitere feſtinant: quia morte,qua moriuntur,detenti non ſunt,dormire feruntur: prout in quarta parte ſermonū,ſermone de aduētu dñi, qui incipit. Auguſti. Propitia diuinitate. docet *Auguſtinus*, dicens. Omnis qui fratrem ſuum nō diligit, in morte manet. Sequitur. Quicunque ergo odium, vel iracundiā ſeruat in corde: & ſub tali tonitruo nec expergiſcitur,nec terretur, nō dormiens, ſed mortuus eſſe credendus eſt. Hæc ille. AVTHOR. Quaſi diceret: alioquin dormiens dici poſſet,ſi terrorēverbi ſentire poſſet,nō mortuus. Bernardus. Sicq; ſanctus *Bernardus*, quem ſecū habere putant, in libro de amore Dei, ſtuporē induxit longè alium,ſed nec eorū tamen errori ex intentione concordem. Nā quod ibi dicit, Petrū negando non amittere charitatem, hoc ſuprà dixit, ſecundùm radicalem charitatis affectum: non aūt ſecundùm ipſam gratiam, quæ eſt forma proxima charitatis. Hoc item ſuprà dixit Ambroſius: non penitus mortuū: quia, ſcilicet, congrua facilitate reparandum ad vitā. Ipſe enim Bernardus planiſsimè de amiſsibili gratia, & poſt charitatē acceptam eā exciduam ex euangelio diſputauit. Vñ dubitari non debet, quin non negaret Petrū tūc mortuum charitate: q̄uis ſtupidū ſolū, aut non penitus mortuū in radice humani affectus, abſque ſpe vitæ poſtea reparandę. Sicut Lazarus erat verè mortuus: q̄uis ſecundùm ſpem reſurrectionis ſtatim ſequentis in comparatione finaliter mortuorum eum dominus dormire p̄dixit. Lazarus, inquiens, amicus noſter dormit. Et tandem ſequitur. At dixit eis Ieſus manifeſtè: Lazarus mortuus eſt. Et demum in cō ſuetudinē ſcripturæ proceſsit: vt dormire dicerentur paſsim homines, cū obirēt. Vnde apoſtolus ad Corinthios. Multi inter vos infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Ita ſecundū hanc metaphorā mens mortua, dormiens dicitur. ſecundū illud. Surge, qui dormis, & exurge à mortuis. Et illud apoſtoli. Hora eſt iā nos de ſomno ſurgere. Vnde ſuper illū ℣. ſ. pſal. 70 Et vſq; nūc annūtiabo mirabilia tua. *Auguſtin.* Auguſtin. Quid mirabilius inter Dei mirabilia, q̄ mortuos ſuſcitare? Nūquidnam, inquis, ego mortuus ſum? Si mortuus non eſſes, non tibi diceretur, Surge, qui dormis: & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Mortui ſunt oēs infideles. Omnes iniqui corpore viuūt: ſed corde extincti ſunt. Et infrà. Nūquid Lazarus nō vixit? Non ſic anima ſuſcitatur: ſuſcitat illam Deus. Dicam audacter fratres: ſed tamē verū. Duæ ſunt vitæ. Vna corporis: altera animæ. Sicut vita corporis anima: ſic vita aīæ Deus. Quomodo ſi anima deſerat, moritur corpus: ſic anima moritur, ſi deſerat Deus. Ipſa eſt ergo gratia eius, vt reſuſcitet, & ſit nobiſcum. Quod ergo nos ſuſcitat à morte noſtra præterita, & innouat quodammodo vitam noſtrā, dicim⁹ ei. Deus docuiſti me ex iuuētute mea. Quia verò nō recedit ab eis, quos ſuſcitat, ne cùm receſſerit, moriātur, dicimus ei. Et vſque nunc &c. Hæc ille. AVTHOR. Perpēde quid dicat: & de reſuſcitato prædeſtinato verba formantur. Quòd nos, inquit, ſuſcitat à morte p̄terita. & ſubiūgit: Quia verò non recedit ab eis, quos ſuſcitat, ne cùm receſſerit, moriantur. Ex primo ergo habes mortuū Deo ſuſcitatū per gratiā: ex ſecūdo habes ſic ſuſcitatū, non ampliùs ſeparatum à Deo, & ideo non ampliùs mortuum. Si enim Deo mortuus non eſſet: ad

quid

quid Deus viuum hominẽ ſuſcitaret? Niſi ergo prędeſtinatus aliquando moriatur per culpam:nõ propriè operatur illud magnum mirabile Deꝰ,quod eſt, mortuos ſuſcitare ad gratiam rediuiuam:eos,inquam,à quibus cũ ſuſcitauerit,non recedit.Et per hoc prædeſtinatos ſimpliciter innoteſcit.Prædeſtinati ergo moriuntur,prædeſtinati reſurgunt. Et vnde moriuntur,niſi per exciduę charitatis naufragiũ? Corpore, inquit, viuunt: ſed corde extincti ſunt. Dicas hæc tantùm ſecundũ præſentem iuſtitiam poſſe eſſe:non ſimpliciter. Et ego dico non eſſe præſtantiſsimum Dei mirabile vi uificare viuum: & nondum propriè mortuũ, & exortem vitę ſimpliciter. Mõſtra artificiũ, vnde extollas opificem. Prædicetur magnus, qui ardua operatur.Chriſtus dixit.Opera ipſa teſtimonium perhibent de me. Sed miror valde,qua fronte vult Witcleff dici euangelicus doctor,qui tam ſedulò ſcripturas abnegat vt mendaces. Paulus planè dicit in euangelio ſuo ſe fuiſſe filium iræ Dei,omnes mortuos in Adam,omnes peccaſſe in Adam, ita vt egeãt gratia Dei. Tu dicis nullam afferens ſcripturã,ꝙ Paulus nunquam fuit filius iræ,dicis nũquam eum mortuum,nunquam peccaſſe vt egeat gratia,ſaltem non propriè: ita vt omnia Paulus & Chriſtus loquantur impropriè. Et ipſe Auguſtinus hæc ipſa per tot volumina cuncta digeſsit impropriè:quia ſolùm ſunt talia ſecundũ præſentem iuſtitiam. Et illa ducis pro nihilo:cũ tamen Auguſtinus ſine modificatione dicit tales mortuos, & perditos, quos eccleſia poſtmodum recipit rediuiuos. Vnde ſecundo retractationum.cap.53. *Auguſtinus*.Illud etiam, quod cõmemorato Iudæ apoſtoli teſtimonio,vbi ait: Hi ſunt, qui ſegregant ſemetipſos animales,ſpiritum non habẽtes: adiunxi etiam dicens:de quibus Paulus apoſtolus dicit. Animalis homo non percipit quæ ſunt ſpiritus Dei.non iſti illis coæquãdi, quos omnino ab eccleſia ſchiſma præſcidit. Iſtos quippe idem apoſtolus paruulos dicit eſſe in Chriſto, quos nondum eſcam valentes capere,lacte nutrit tamen.Illi autẽ non in filiis paruulis, ſed in mortuis, & perditis computandi ſunt:vt ſi quis eorum correptus fuerit eccleſię copulatus, rectè de illo dici poſſet. Mortuus erat,& reuixit:perierat,& inuentus eſt.Hæc ille. AVTHOR. Dic non propriè mortuũ: aut periſſe ſimpliciter, quanuis Chriſtus ſic dixerit, & ꝙ nec quis illorum ſit inter mortuos cõputandus,& poſtea reuixiſſe, poſtq̃ fuerit eccleſiæ copulatus,quanuis ſic dixerit Auguſtinus:ſed fidelis ſecundũ euangelium & Auguſtinũ dicet fuiſſe propriè & ſimpliciter mortuum:ſed quia correptus per eccleſiam ſtatim reuixit,idcirco mortuus erat vt exul, non penitus mortuus ſine ſpe venię,ſecundùm Ambroſium:vt item ſtupidus, aut ſopore detentus ſecundùm Bernardum. Si vis autem ſcire quis ſit penitus mortuus,audi Ioannem dicẽtem in canonica.Peccatum autẽ eſt ad mortẽ: non dico,vt pro illo roget quis. Quod exponens lib. 1.de ſermone domini in monte verſus finẽ *Auguſtinus*. Peccatum†, inquit,fratres ad mortem puto eſſe,cùm poſt agnitionẽ Dei per gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti quiſq; oppugnat fraternitatẽ:& aduerſus ipſam gratiam, qua reconciliatus eſt Deo,inuidiæ facibus agitatur. Peccatum autem non ad mortẽ eſt:ſi quiſquam nõ ad mortem ſe à fratre alienauerit: ſed officia fraternitati debita per aliquam infirmitatem animi non exhibuerit. Quapropter dominus de cruce ait.Pater ignoſce illis:quia neſciunt quid faciunt. Nondum enim gratiæ ſpirituſſanẽti participes facti, ſocietatem ſanctæ fraternitatis inierant. Sequit. Et apoſtolus Paulus ꝓpterea (credo) nõ orat pro Alexandro,quia iã frater erat:& ad mortem,id eſt, ad inuidentiam fraternitatem oppugnando peccauerat.Pro his autem, qui nõ abruperant amorem,ſed timore ſuccubuerãt, orat,vt eis ignoſcatur. Et infrà.Iſta differentia peccatorum Iudam tradentem à Petro negante diſtinguit. Non quia pœnitẽti non ſit ignoſcendum:ne contra illam ſententiam domini veniamus, qua præcepit ſemper ignoſcẽdum eſſe fratri pœnitenti,vt ſibi frater ignoſcat:ſed quia illius peccati tanta labes eſt, vt deprecandi humilitatem ſubire non poſsit:etiam ſi peccatum ſuum mala conſcientia, & agnoſcere, & enumerare cogatur.Cùm enim dixiſſet Iudas:Peccaui, quod tradiderim ſanguinem iuſtum:faciliùs tamen deſperatione cucurrit ad laqueum, quàm humilitate veniam deprecatus eſt.Hæc ille. AVTHOR. Ecce peccatorũ differentiæ:& vtrũq; peccatũ mortale:nõ aũt vtrunq; peccatum ad mortem. Crucifixores Chriſti nõ dubium ſicut negator Chriſti peccabant mortaliter, ſed nõ omnes ad mortem. Stupor peccati apprehendit eos.Et Petrus moriebatur vt exul, Iudas verò penitus mortuus peccabat ad mortẽ: quia contra ſpẽ veniæ peccatum continuit iræ Dei.

Auguſtin.

Peccatũ ad mortem.

7 Auguſti.

De Sacramẽto vnctionis extremæ.

¶ Sacramentum vnctionis extremæ eſſe à Chriſto, & apoſtolis inſtitutum, vt ſit infirmis remedium geminum.

CAP. CLXIII.

SVMMA.

1 *Valdenſium error circa extremæ unctionis ſacramentũ, à Guidone, & Alano recenſetur. Et quomodo hunc ſequatur Witcleff.*

2 *Sacramentum extremæ unctionis quòd à Chriſto, & apoſtolis fuerit inſtitutum, contra Witcleff oſtenditur.*

3 *Vnctio extrema ſacramentalis quòd non niſi oleo p epiſcopũ cõſecrato cõpleatur, cõtra Witcleff.*

4 *Witcleff, qui in omni ſacramento obſeruat pro regula, quòd ſacramentum habet ſuum pretiũ ex merito ſacerdotis, non omnino ex inſtituto Chriſti, & merito ſaluatoris, confutatur. Et quomodo in hoc ſit Donatiſta.*

5 *Vnctiõe eccleſiæ quãta ægrotis bona ſtatim cõtingant.*

6 *Græcorum antiquus eccleſiæ mos in unctione corporis mortui, recenſetur.*

VNctionis vltimæ ſacramẽtũ finale velut flãmeã romphæã ad ꝓhibendũ miniſtrũ mortis æternæ in vitæ huius termino: in ipſo aditu paradiſi: quis niſi redẽptor noſter primus inſtituit? Hoc tñ Witcleff aſsiduus hoſtis eccleſiæ nõ permittit. Vñ in. 4. trialogi ter dãnati ca. 15 Si iſta (inqt) corporalis vnctio foret ſacramentum, vt modò fingitur, Chriſtus, & cæteri apſi eius ꝓmulgationẽ, & executionẽ debitã non tacerẽt. Hæc Witcleff. AVTH. Quid putas, niſi vt oĩbus ſacramẽtis Chri ſentiret aduerſus, iſtius itẽ ſubuerſioni poſtq; oblatrauit in ſingula, ſeipſum in fine deeſſe nõ ſuſtinet? Si, inquit, foret ſacramentũ (vt fingit) Chriſtus, & apoſtoli eius promulgationẽ, & executionẽ debitã nõ tacerẽt. Hoc patres ſuos Valdenſes blaſphemare priùs audierat. Vñ in lib. ſuo de

VVitcleff.

1 hęreſibus *Guido*. Viceſimus error † q extrema vnctio eſt ſacramentũ maledictiõis, & nõ benedictionis. Hęc ille. AVTH. Et lib. 1, ſui quadripertiti *Alanus*. Dicũt ꝑdicti Valdẽſes hæretici extremã olei vnctionẽ, quę datur infirmis, nõ eſſe ſacramentũ, nec aliquẽ habere effectũ: quia hoc ſacramentũ vnctionis infirmorũ ab Apoſtolis inſtitutum non legitur. Hæc ille. AVTHOR. Sic ergo puer docilis patrum dogmata colligit, vt ipſe Satyricus vates ait. Guido carmelita. Alanus.

Quæ monſtrant ipſi pueris, traduntq; parentes. Iuuenalis.
Si damnoſa ſenem iuuat alea, ludit & hæres.

Verùm tacendum nõ exiſtimo, in quo ipſum Witcleff ſæpe redargui: q priſcorũ hæretico rũ argutiã tã ſæpe reſumit. Hoc nõ fecit Chriſtus: hoc tacebãt apoſtoli, vel ſcripturæ: ergo blaſphemũ aut fictũ per Cæſareos. Occurrũt mihi pro nũc peruerſi illi, contra quos Auguſtinus edidit librũ ſuũ de fide & operibus: qui cõſimili argumento vſi ſunt, vt probarẽt ante baptiſmũ nõ eſſe hominẽ inſtruendũ de articulis fidei, quę mala vitia deſerat, & quæ opera bona ſectet. In eodẽ libro ante mediũ *Auguſtinus*. Spado, inquiũt, ille, quẽ Philippus baptizauit, nihil plùs dixit, q̃, credo filiũ Dei eſſe Ieſum Chriſtũ: & in hac ꝓfeſsiõe cõtinuò baptizatus eſt. Nũ ergo placeat, vt hoc ſolũ homines reſpõdeant, & cõtinuò baptizẽtur? Nihil de ſpiritu ſancto, nihil de ſancta eccleſia, nihil de remiſsione peccatorũ, nihil de reſurrectiõe mortuorũ: poſtremò de ipſo dño Ieſu Chriſto nihil, niſi quia filius Dei eſt? Si eñ ſpado cũ reſpõdiſſet Dei filiũ eſſe Ieſum Chriſtum, hoc ei ſufficere viſum eſt, vt cõtinuò baptizatus diſcederet: cur nõ id ſequimur? Et bene infrà. Hoc intelligi poteſt etiã in eo, quod cõme moraui dixiſſe apoſtolũ Paulũ. Nihil me dixi ſcire in vobis, niſi Ieſum Chriſtũ, & hunc crucifixũ. Quod illi putãt ita dictũ: tanquã nihil aliud eis inſinuatũ eſſet, niſi vt primitùs crederẽt: ac deinde baptizati, quicquid ad vitã, moresq; pertinet, diſcerẽt. Hoc inquiũt, apoſtolo ſatis ſuperq; ſuffecit. Hæc ille. AVTHOR. Noli iã Witcleff putare, q ipſe ſubtilitate ſua priùs hãc arguendi calliditatem inuenerit. Scimus ecce vbi didicit. Sed & ibi qualiter ipſe repellendus ſit, nos ipſi proſpicimus. Inuolutè, inquit Auguſtinus, quãdoq; dicitur in ſcripturis, quod ſpatioſè fiebat. Attamen † vtrũ Chriſtus, & apoſtoli eius promulgationem & executionem vnctionis extremæ tacuerint, videamus. Lege mi Witcleff, quod vel non vis, vel negligis. Marci. 6. Dicebat Chriſtus Apoſtolis: mittens eos binos, & dans illis poteſtatem ſpirituum immundorũ, ne quid tollerent Auguſtin. 2 Marcus.

in

in via:non virgam tantùm,non peram:neque panem,neq; æs in zona.Et ibi ſequitur.Et exeuntes prædicabant, vt pœnitentiam agerēt: & dæmonia multa eijciebāt: & vngebāt oleo multos ægros,& ſanabant. Quomodo tibi videtur,q̄ Chriſtus, & Apoſtoli vnctionē infirmorū tacebāt, tam quo ad promulgationem, quàm quo ad executionē? Et nō potes credere, q̄ Chriſtus ea inter cætera dixerit:quanuis ſcriptura tacebat vſa cōpendio:quā nō executam nō omiſerūt Apoſtoli? Vngebāt,inquit, oleo multos ægros, & ſanabāt. Ab hoc loco
Iacobus. deniq; *Iacobus* Apoſtolus decreti ſui traduxit originē,dicēs.Iacobi.5.Infirmatur quis in vobis?inducat presbyteros &c.prout exponit in cōmentario ſuper Marcū.lib.2.ca.4. & habet
Beda. idem ſuper Lucam.lib.3.cap.7.*Beda*.Vngebāt oleo multos infirmos,& ſanabant.dicit Apoſtolus Iacobus. Infirmatur aliquis ex vobis? inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum:vngētes eum oleo in nomine domini: & oratio fidei ſaluabit infirmū:& alleuiabit eum dominus.Et ſi in peccatis ſit,remittētur ei.Vnde patet ab ipſis Apoſtolis hunc ſanctæ eccleſiæ morē eſſe traditū: vt energumeni, vel alij quilibet ægroti vngātur oleo pōtificali benedictione cōſecrato.Hęc ille.AVTHOR. Attē de quid Beda. Patet,inquit, ab Apoſtolis hūc ſanctæ eccleſiæ morē eſſe traditū, vt quilibet ægroti vngātur oleo cōſecrato. Vñ patet Beda pater? Ex eo,inquit,q̄ apoſtoli vngebāt infirmos oleo,& ſanabāt. Et qualiter hoc tradebatur apoſtolis Chriſto adhuc præſente cum eis in corpore? Vtiq; dixit eis, Sine me nihil poteſtis facere. An poterāt ſine Chriſto vngere,& ſanare? Patet enim ex ipſo ſanitatis effectu regulariter conſequēte,q̄ ipſam vnctionē docuit eos Chriſtus,cuius ſolius inſtinctu ſanitas haberetur. Quod item lib.2.de viſitatione infirmorū citò poſt principiū approbat *Augu*
Auguſti. *ſtinus*.Nec prætermittēdū eſt illud Iacobi apoſtoli præceptū.Infirmatur quis in vobis?inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum: vngētes oleo ſancto:& oratio fidei ſaluabit infirmū.Sic ergo roges de te, vt ſicut dixit Apoſtolus Iacobus:imò per Apoſtolū ſuum dominus, fiat pro te: ipſa videlicet ſacrati olei delibutio,quæ intelligitur Spirituſſancti typicalis vnctio.Hæc ille. AVTHOR.Pōdera quod dicit Auguſtinus, Sicut dixit Apoſtolus: & ſtatim ſe corrigēs:imò per Apoſtolū ſuum dominus.A domino ergo fidei, hoc fidei ſacramentū primitùs emanauit:& per eum prouulgatū, & executioni regulariter traditū per Apoſtolos intrauit eccleſiam. Et nota itē,q̄ Auguſtinus vnctionis ſpeciem ab alijs ſeparatim appellat,quæ ſunt in vſibus hominū,dicens,Fiat pro te:ipſa videlicet ſacrati olei delibutio.quā expreſsè dixit Beda ſuperiùs:vngatur oleo pō tificali benedictione cōſecrato. Ita,vt oleo ſacrato vngantur ægroti,cōſecrato benedictione pontificali.Quo cōtrà miſerrimus Witcleff V Vitcleff.
cūcta peruertens,in cap.ſupradicto.Iſta videtur nimis leuis fundatio,inquit,ſacramenti:cū fidelis poſſet ſatis ꝓbabiliter dicere, q̄ iſte ſanctus Apoſtolus nō ſpecificat infirmitatē finalem,ſed cōſolationem faciendā à presbytero, dū aliquis infirmatur. Et quia per viam naturæ oleū abundās in illis partibus valet ad corporis ſanitatē: ideò talem meminit vnctionē.
3 Hæc Witcleff. AVTHOR. Virtutē naturæ prædicat,volens excludere ſacramentū:quaſi corporalē vnctionē Apoſtolus iuſſerit, vt corporalem virtutē ſuam inſpiraret in corpus: & nō tam aptè iuſsiſſet induci ſacerdotes, quàm medicos: & olei efficacioris ſpeciē nominaſſet,vtputà myrrhinū, aut balſamū, ſecundùm exigentiā morbi. Sed ſic hîc mentiris in oleū, ſicut in ſacramēto Euchariſtiæ in panē tuum materialē mentiebaris,& vinū.ſumpſiſti in aſpectu naturæ reprimēs gratiam ſacramēti.Sacramenti cauſa Apoſtolus hoc præcepit,nō olei. Vnde & ſignāter Auguſtinus ibi dixit,Ipſa ſacrati olei delibutio : quæ intelligitur Spirituſſancti typicalis vnctio.Ideò oleo vngitur:non vt oleo,ſed vt oleo conſecrato:quia in ipſo deſignatur Spirituſſancti typicalis vnctio. Ideo ſuper illū locum Iacobi in expoſitione eiuſdē canonicæ *Beda*.Orent ſuper eum,vngentes eū Beda.
oleo in nomine domini : & oratio fidei ſaluabit infirmū.Hoc & Apoſtoli in Euāgelio feciſſe legūtur:& nunc eccleſiæ conſuetudo tenet, vt infirmi oleo conſecrato vngātur à presbyteris:& oratione comitāte ſanentur. Nec ſolū presbyteris: ſed, vt Innocentius Papa ſcribit, etiam omnibus Chriſtianis vti licet eodē oleo in ſuam aut ſuorum neceſsitudinem vngēdo: quod tamen oleum nō niſi ab Epiſcopis licet cōfici. Nā quod ait,oleo in nomine dñi, ſignificat in nomine domini cōſecrato:vel certe qa etiam cùm vngūt infirmū,nomen domini inuocare ſuper eū pariter debent.Hæc ille. AVTHOR. Ecce non niſi oleo per Epiſcopū cōſecrato,inquit,vnctio iſta ſacramentalis expletur:præſūndās hoc in verbo Apoſtoli Iacobi, in nomine domini. Quod autem dicit ſecundùm Innocentium, nō ſolùm hoc licere preſbyteris, ſed & omnibus Chriſtianis : vbi copia ſacerdotis omnino deeſt, intelligit. Sicut in extremæ neceſsitatis articulo Chriſtia-

næ licebit vetulæ baptizare. Alioquin mãdatum obſeruari oportet Apoſtoli, vt presbyteri inducãtur. Nõ igitur hic olei virtꝰ quæritur: ſed vt ſenſibile ſacramentũ conformetur effectui. Sicut panis, & vinũ in Euchariſtia ideò requiritur: quia refectionẽ humanã deſignãt: nõ vt corporaliter ibi reficiant mãducantẽ: ſic ad releuamẽ dolẽtis corporis & animę morbidę, oleũ, quod morbos refouet, ſimilitudinẽ aptã gerit ad ſacramentũ fomẽti. Baptiſmus lauat: ideò cõpletur in aqua. Euchariſtia reficit: ideò panis & vini ſpeciẽ accipit. Vnctio refouet: id circo miniſtratur in oleo. Sed quia ſacramẽtaliter morbũ alleuiat nõ penè naturaliter: idcirco in ſolo datur oleo conſecrato. Quod iterũ ad inſtruendos mores plebis in eccleſia. 4. parte ſermonũ, ſermone. 9. qui incipit, Rogo vos. prædicat *Auguſtinus*. Quotiẽs, inquiens, aliqua infirmitas ſuperuenerit, corpus & ſanguinem Chriſti ille, qui ægrotat, accipiat: oleum benedictum à presbyteris humiliter, & fideliter petat: & inde corpuſculũ ſuũ vngat: vt illud, qđ ſcriptũ eſt, impleatur in eo. Infirmatur aliquis ex vobis? inducat presbyteros eccleſię: & orẽt ſuper eũ, vngentes eu oleo: & oratio fidei ſaluabit infirmũ: & alleuiabit eũ dominus: & ſi in peccatis ſit, dimittentur ei. Hęc ille. AVTH. Ecce qꝫ Auguſtinus, & cæteri patres ad huius ſacramẽti exercitium ſemper aſſumũt oleum conſecratũ. Ad quid hoc? niſi vt eſſet ſingulis ſacramẽtum. Concedo, inquit Witcleff in eodẽ cap. qꝫ iſta corporalis vnctio eſt aliquibus cæteris paribus ſacramentũ. Sed oportet tũc, qꝫ presbyteri mereantur ſuis deuotis orationibus infirmatis. Caue tamẽ, ne nimis leuiter verba Apoſtoli ſancti intelligas. Potes eñ ad tantum errare: qꝫ credas, vt eo ipſo, quo ſacerdos aliquis orauerit pro infirmo, ſi aliquod peccatũ habuerit, remittetur: cùm tamẽ multi infirmãtur, & vngũtur ſæpe, qui ad damnationem perpetuam ſunt præſciti. Hæc Witcleff. AVTHOR. Auſcultate† diligẽter, qꝫ in omni ſacramẽto, hoc iam dictũ obſeruat Witcleff pro regula: qꝫ ſacramentũ habet ſuum pretium ex merito ſacerdotis: non omnino ex inſtituto Chriſti, & merito Saluatoris: ſed vnctio, inqt, eſt aliquibus vnctis cæteris paribus ſacramentũ: ſi ſic ſuis precibus presbyter mereatur. Sic baptiſmus valet, & eſt baptizatis ſacramentũ: ſed oportet tunc, qꝫ presbyter hoc ſuis deuotis precibus mereatur. Quid aliter? Nec erit baptiſmus ſi peccator baptizet: nec ordo, vel vnctio, ſi criminoſus presbyter miniſtrare præſumat. In hoc ſufficiẽter es Donatiſta probatus: nõ inſiſtimus ampliùs, ſed cauere iubes, ne nimis creduli fiamus Apoſtolo, putãtes oratione ſacerdotis ſtatim ægroto remitti peccatũ: & ſic times poſſe ſaluari præſcitũ. Sed audi tu miſer, & incredule, nec obſiſtas apoſtolo. Oratio, inquit, fidei ſaluabit infirmũ. nõ dicit oratio deuoti presbyteri. Vnus dominus, vna fides, vnum baptiſma: & ſicut vnum eſt baptiſma, ita vna eſt vnctio. Plures autem facti ſunt ſacerdotes: ideò non oratio ſacerdotis, ſed oratio fidei ſaluabit infirmum. Ne quot fuerũt ſacerdotes, tot ſint baptiſmata, & totidem vnctiones. Sed multi, inquis, vngũtur præſciti: nũquid eis poteſt remitti peccatum? Audacter dico, poteſt: ſi ad regulã Iacobi inducant presbyteros, nõ hæreſis, ſed eccleſiæ. Et notanter inducant: id eſt, quos humiliter, & fideliter petant. tunc enim oratio, non cuiuſcunq;, ſed fidei, putà cõmunis eccleſiæ, ſaluabit infirmũ, præſuppoſita fide, & humilitate ægroti. Redimet eũ à venialibus: ſaluabit eum à mortalibꝰ, quibus nõ adhibuit pœnitẽtiam: & iam facultate priuatus ſenſus, aut verbi, fide cordis intꝰ dignè conteritur. Et præter hæc angelos beatos in ſuum citabit præſidium: occurrent ſancti ſpiritus beatorum: fugient dæmones ſacræ vnctionis odorem: intentio animi erit cælis attẽtior: omnis affectus Deo deuotior: & mens fortior omni bono: & ex interiori exuberãte lætitia, alleuiatum ſe à domino ſenſabit æger in mẽbris: ita vt ex fide loquar, ſicut credidit, fiet ipſi virtus intima ſacramenti. Vnde conſequẽter in prædicto ſermone *Auguſtinus*. Videte† fratres chariſsimi, qꝫ qui infirmitate ad eccleſiam currit, & corporis ſanitatem recipere, & peccatorum indulgentiam merebitur obtinere. Cùm ergo duplicia bona in eccleſia poſſimus inuenire: tamẽ per incantatores, per fontes, per arbores, & diabolica * phylacteria, per aruſpices, vel ſortilegos, vel diuinos, multiplicia ſibi mala miſeri homines conantur inferre. Hæc ille. AVTHOR. Vult Auguſtinus exponere quot, & quãta bona ex vnctione eccleſiæ ſtatim cõtingant ægrotis. Ideò magis ſunt miſeri, ſi his omiſsis, per diuinationes, aut ſortilegia infinita ſibi mala procurant, dũ ſalutis optãt inuenire media. quaſi dicat, In extremis periculis natura humana ſolicitè ſibijpſi cogitur vbicunq; poterit adhibere medelã. Ne autem à dæmonibus petant auxilium, ipſe ſe offert Deus per ſacramẽtũ vnctionis: ne in ſummè neceſſarijs deficere videretur: & tam animæ, quàm corporis ſubſidiũ pollicetur. Ideo 2. libro. de ſacramentis, parte. 15. ſcribit *Hugo*. Sacramentum vnctionis infirmorum ab Apoſtolis legitur inſtitutum. Iacobus enim Apoſtolus

Auguſtin. V Witcleff. 4 5 Auguſti. * philtra. Hugo.

ſtolus, in epiſtola ſua ſcribens, ait. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros eccleſiæ, &c. Sequitur. In quo oſtẽditur duplici ex cauſa ſacramentum hoc inſtitutum, & ad peccatorum, ſcilicet, remiſsionem, & ad corporalis infirmitatis alleuiationem. Vnde conſtat, q̃ qui hanc vnctionem fideliter, & deuotè percipit, per eam ſine dubio, & in corpore, & in anima alleuiationem, & conſolationem accipere meretur: ſi tamen expedit, vt in vtroq; alleuietur. Hæc ille. AVTHOR. Quid ad iſta dicet Witcleff garrulus ſine ſenſu vel ſcripturæ, vel patrum? Quid ſi dixerit in illo cap. q̃ illud oleum non aget in animam: ſed oratio effuſa à ſacerdote deuoto mediat quandoq;, vt Deus infirmitati animæ ſuffragetur? Hæc Witcleff. AVTHOR. Picarũ ſtriduli garritus ſunt iſti, nihil habentes ex ſenſibus ſcripturarum. Perfidè dicit, q̃ oleum ſacrum non agit in animã. Neſcit forſan qualiter Auguſtinus probat circa finem libri de ciuitate, ignem materialem, & corporeum torquere ſpiritum rationalem in pœnis. Aut neſcit, q̃ ſpiritualis ſenſus iam carni coniunctus, torrentem ignem ſentit in carne. Dicat ſaltem quid iam defuncto ſpiritui oleum operatur per inunctum corpus exanime. Quem† morem antiqua Græcorum tẽpore ſancti *Dionyſij* obſeruauit eccleſia. prout in libro eccleſiaſticæ hierarchiæ ipſe ſcribit finali capite ſecundùm Ioannem Saracenum, dicẽs. Poſt oſculum autem ſuperfundit ei, qui dormiuit, oleum hierarcha. Recordatur autẽ, q̃ in ſancta Dei generatione ante diuiniſsimũ baptiſma prima participatio ſancti ſymboli datur ei, qui perficitur, & poſt totalem veſtis ſpoliationem, vnctionis oleum. In fine autem vniuerſorum nunc ſuper illum, qui dormiuit, oleum effunditur. Et tunc quidem olei vnctio ad ſanctos agones vocabat eum, qui perficiebatur: nunc autem ſuperfuſum oleum ſignificat ſecundùm eundem agones ſanctos certauiſſe, & perfectum fuiſſe eum, qui dormiuit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce hi antiqui patres vnxerunt mortuos oleo ſancto, recordationi habentes, q̃ in ingreſſu eccleſiæ fuit vnctus in baptiſmo ad agonem certãdum. Iam item vnxerunt corpus exanime, ad ſignandum eum agonem ſuum fideliter decertaſſe. Nunquid dicet Witcleff, quia oleum abundauit illis in partibus: & quia via naturæ valeat ad corporis ſanitatem, ideò talem fecerant vnctionem ad conſolandum corpus exanime? Aut ſi potuit in virtute ſancti ſigni agere in animam ſeparatam: prohibetur in ritu ſacramenti agere ſanctitatem in animam iam coniunctam? Mẽs vacua fidei orthodoxæ, & gelida charitate talibus inceſſanter argumentis ebullit.

VVitcleff. 6 Dionyſius.

Epilogus huius libri de Sacramentis.

CAP. CLXIIII. & vltimum.

SVMMA.

1 *Witcleff ſemper ſtolidus oſtenditur.*
2 *Witcleff, quæ crimina in miniſtris ſacramentorum obijciat.*
3 *Hæreticorum conuicia, q̃ bonis, & malis ſint communa. Et quid de hoc dicant Auguſtinus, & Gregorius.*
4 *Authoris ad Witcleuiſtas, & Huſsitas allocutio:*
5 *Auguſtinus quid de eccleſia diſſerat. Et plura ibi de eccleſiæ fide.*

HÆc cogitauerunt, & errauerunt: excæcauit eos malitia eorum. Neſciunt ſacramenta Dei. Sapiẽtiæ. 2. Fatigatus ex itinere cum domino Ieſu meo, ſic ſedeo ſuper fontem: fontem, inquam, Iacob, & veri Iſraël ſecũdùm ſpiritum, quem inuidi obruũt Paleſtini, & Samaritani Witcleuiſtæ (qui non coũtuntur Iudæis, id eſt, fidelibus Chriſti) præoccupãt arte callida, cui ſuas hereſes immittũt, venenatis eũ doctrinis inficiũt: & antiquorũ hæreticorũ bñ ſubtilitatis vſq; ad ſummũ cõplent erroribus. Quos oẽs à ſupremo ore ſacri fontis ad fundũ vſq; proſpiciens ſtupeo, hinc vidẽs, q̃ ſacramẽtorũ diuinorũ puteus altꝰ eſt: & hinc, q̃ tot errorũ arenis, & ſtercoribus motiuorũ ſacrũ liquorẽ de latere Chriſti ſcatẽtẽ in cruce exhauſiſſe ſe putãt gratiæ mille formis. Sed vt ſuprà dixit Auguſti. hęretico: quicqd in cogitatione placet, hoc fidẽ eſſe contendit. Sic† quia Witcleff iuueni, & necdũ artes legẽti arguẽtis motione coacto, placuit cõcedere accidẽs eſſe ſubſtantiã, & quantũ ex nõ quãtis cõpoſitũ, & qd libet eſſe Deũ, & talia inaudita: nec ignarus videri voluit, aut inconſultè dixiſſe: idcirco ampliùs cõtentioſè egit, vt ꝓbabile videret eſſe, qd̃ poſuit. Quid plura? inueteratũ eſt ſtudium mali, ita vt cano placeret, qd̃ iuueni cõplacebat. Iuxta illud Sapiẽ. Adoleſcens iuxta viã ſuam: & cùm ſenuerit, nõ recedet ab ea. Et ex tunc blandorum victus laudibus, putauit ſecretum fidei eſſe omne, quod voluit: in Poẽtam illum ſe exiſtimans transformatũ, qui ait.

1 VVitcleff ſemper ſtolidus.

Quicquid

Ouidius. *Quicquid conabar dicere, uerſus erat.*

Sic deinceps cæteri ſectæ eius principes ſeducti ſunt. Quorum omnium induratæ diuinus ſapiens cauſam reddit perfidiæ: gradatim à primo claudens effectū, dicens, Hęc cogitauerūt, & errauerunt: excæcauit eos malitia, & neſciunt ſacramenta Dei. Diſtingue, vt intelligas. Hæc enim primò ab eis cogitata placebāt. Secundò in complacētia ſe figebant errātes. Tertiò fixi per conſuetudinem ſua malitia ſe cæcabant: & ita demū malè proficiētes, vbi primò anteq̄ cogitare cœperunt, aliquam paruā notitiam veritatis habebant, iam ad perfectā proficientes ſtultitiam, omnino ſacramenta Dei neſciunt, quæ impugnant. Cogitauerunt, inquit Pſalmiſta, & locuti ſunt nequitiā, iniquitatem in excelſo locuti ſunt. Poſuerunt in cælum os ſuum, id eſt, putantes ſe aliquid contra diuina diſſerere, lingua eorum tranſiuit in terra. Sic enim eorum cæcitatem præmemorans. Operti ſunt, inquit, iniquitate, & impietate ſua. Et lib. 20. Moralium ſuper hoc textu Iob. In deſertis habitabāt torrentium. vbi cùm exponendo diuiſſet, q̄ iuxe inuentores peruerſorum dogmatum torrentes vocantur: diu pòſt

Gregorius. ſubdit *Gregorius*. Habet hoc plerunq; human⁹ animus proprium, q̄ mox, vt in culpam labitur, à ſui adhuc longiùs cognitione ſeparatur. Hoc ipſum nanq; malum, quod agit, menti ſe obicem ante oculum rationis interſerit. Vnde fit, vt anima priùs volūtarijs tenebris obſeſſa, poſtmodùm bonum iam nec quod quærat, agnoſcat. Quantò enim malis adhæret, tantò minùs intelligit bona, quæ perdit. Lux quippe veritatis, quia ſubtiliter reproborū culpas examinat, quò habita negligitur, eò permittit, diſtrictiùs iudicans, vt nec amiſſa requiratur. Et cùm ab actu repellitur, fugit à ſenſu: vt cuius quaſi facies in opere contemnitur, eius per recordationem, iam nec terga videantur. Hæc ille. AVTHOR. Quia ergo in tot malis errorum, & hęreſum filius eccleſiæ dolore torquetur: videns hinc fidem Chriſti tam copioſè deriſam, hinc irriſorum turbam tanta ſua cęcitate damnatam: quaſi laſſus verbi ad finem feſtinat Epilogi, recolens verbi Eccleſiaſtes. Meliùs eſt nouiſsimum ſermonis, quàm principium eius. Quia principium ſcripturæ, vel operis, quid eſt, niſi ianua ſolicitudinis? & ecōtrariò finis eius eſt Epilogus. Super eum locū

Hieronym. in commentario *Hieronymus*. Meliores ſunt in dicēdo Epilogi, quàm exordium. In his enim dicentis ſolicitudo finitur, in illo incipit. Hæc ille. AVTHOR. Quid autem ſuperiora praua eius recenſeam, quæ ſatis torquebāt, dum ſcriberem? Sed ad commonitorium epilogando me conuertam, vt alternatio ſtyli delectando proficiat, & ad Chriſti fidem firmam excitet delectantem. Commoneo vos primò Chriſti fideles, vt attentè ſeruorū Chriſti fidem diſtinguatis à moribus: nec velit aliquis propter vera, vel falſa crimina miniſtrorū, quæ eis indies obijciunt Witcleuiſtæ, ſacramentorum fidei, aut vnitati eccleſiæ ſubtrahere mentes pias. Ecce cùm deſunt eis euidentiæ, ad iurgia deflectuntur: & ſacramentorum iniurias in peccatis ſacerdotum accumulant. Sicut Witcleff in 1. cap. Euchariſtiæ, contra veritatem corporis

2 Chriſti in Euchariſtia: q̄ † miſſantes quare cō- V Vitclefi.
ducantur, inculcat contra confirmationes, & ordinum collationes, ſuperbiam prelatorum, contra deſponſationes in eccleſia, & pœnitentiæ ſanctæ forum, tot ſtrepit cōuicijs, & ſqualet ſcandalis, vt firmi propoſiti virum prouocet ad horrorem. Et quaſi communi fine concludit ex omnibus. Poteſt eſſe, q̄ hoc ſacramē tum, vel illud profit eccleſiæ: ſed non tantum, quantum peccatum diaboli. Vnde & contra ſacramentum confeſsionis pœnitentialis ſic exaggerat ſcandala confeſſorum, libello de cōfeſsione cap. 4. Quantùm ad peccata carnalia notum eſt, q̄ iſtud eſt medium dæmonum ad introducendum tam gulam, quàm luxuriam, non ſolùm in confeſſores, & confeſſos, ſed in perſonas alias per cautelas, quas diabolus machinatur. Et quantùm ad peccatū mundi, ſiue cupidinem: patet, q̄ ſacramētum iſtud eſt plenum cupidine, cùm confeſſores tales nedum accipiunt de cōfeſsis ſuis pecuniam, ſed diſponunt occulta media, per quæ ipſam, vel ſibi æquales accipiant in futurum. Hæc Witcleff. AVTHOR. Iſta ſunt crimina, quæ Witcleff miniſtris ſacramentorum obijcit: & ideò Chriſti ſacramenta contemnit. Cur non magis cōtemnit Deum, qui malum illum condidit ſacerdotem? Non, inquis, fecit illum malum. Verum dicis. Sed nec malus presbyter, aut bon⁹ malum conficit ſacramentum. Quis Witcleuiſta reſpuit bonum equum à bono domino ſibi donatum, quia ſeſſorem potuit habere peruerſum? Sed cur blaſpheme, non trepidaſti & corde, & corpore toto, dicere ſacramentū plenum cupidine? Sed ideo dicis plenum cupidine, q̄a malis extat occaſio cupidinis: ſicut ſcandalo ſqualente lingua ibi dicis de accipientib⁹ pecunias. Ergo ſolem, & lunam, & ſtellā dānabis ab orbe tanq̄ idololatria ſpurca pleniſsimos, quia occaſionē dabant his, quos ſcriptura reprobat, dicens, q̄ adorabant ſolem, & lunā, & omnē cæli militiā. Damnabis ignē, quia

fuit

fuit mediũ diabolo ad inducẽdũ Chaldęos: aërẽ quoq; pro Ioue & Iunone: Mare quoq;, & fontes aquarũ pro nymphis, & dea cerulea totãq; terrã ꝑ Plutone: & frumẽtũ pro Cere re: vinũ pro Baccho. Poſtremò ſancta parens Eua fuit medio diabolo ad dãnãdũ totũ gen⁹ humanũ. Sed cur nõ magis mẽtẽ tuã reprobã cõdẽnaſti, quæ mediũ fuit diabolo ad fraudãdũ tot populos fide Chriſti, & reuerẽtia ſacramẽti? Sed noueris impie, ſacramẽtũ Dei nõ eſſe dãnãdũ ꝑpter malitiã miniſtrorũ: ſicut nec mors Chriſti eſt reproba propter malitiã crucifixorũ. Nẽpe multi ſancti ſunt ſacerdotes:
3 cur nõ manet propter eos? Sed† hoc notate fideles: quia cõuicia hęreticorũ cõmunia ſunt bonis, & malis. Igitur nolite credere, ſi nõ probẽt. Hoc agũt noſtris tẽporibus cõtra quoſlibet patres, etiã ſanctos, & miniſtros eccleſiæ, quod aliàs fecerũt, nõ parcẽtes Auguſtino ſãctiſsimo, incuſantes eũ de crimine: vt ipſe recitat libro tertio cõtra Petilianũ. ca. ſecũdo. Sed
Auguſti. fideles alloquitur *Auguſti*. Elegi magis eſſe in domo Dei mei, quàm habitare in tabernaculis hæreticorũ. A te ergo Petiliane ſermonem parũper auertã, & ad eos cõuertã, quos à me maledictis tuis es conatus auertere. Audite ergo quicunq; maledicta legiſtis, quę in me iratior, quàm cõſideratior iſte Petilianus euomuit. Priùs vos apoſtolicis verbis alloquar, q̃ certè qualiſcũq; ipſe ſim, vera ſunt. Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpẽſatores miniſteriorũ Dei. Hic iã q̃ritur inter diſpẽſatores, vt fidelis ꝙs inueniatur. Mihi autẽ minimũ eſt, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. Sed neq; meipſum iudico. Iã qđ ſequitur & ſi mihi non audeo coaptare vt dicã, Nihil enim mihi cõſcius ſum: fidẽter tamẽ in cõſpectu Dei dico. Nihil horũ, quibus Petilian⁹ tẽp⁹ vitę meę, poſtquàm in chriſto baptizat⁹ ſum, criminatus eſt, mihi cõſci⁹ ſum: nec tamẽ in hoc iuſtificatus ſum. Qui iudicat me, domin⁹ eſt. Itaq; nolite ante tẽpus iudicare. Sequitur. Sæpiùs repeto, nemo glorietur in homine. Si quid in nobis laudabile aduertitis, ad illius laudẽ referte, à quo eſt omne bonũ optimũ. Subdit. Si autem aliqua mala in nobis vel ſuſpicamini, vel creditis, vel videtis, retinete illud dominicũ, quo ſecuri, eius eccleſiã nõ propter mala hominũ deſeratis. Quæ dicimus, facite: quæ autẽ mala nos facere putatis, aut noſtis, nolite facere. Nõ enim tẽpus eſt purgãdi me vobis. Et infrà. Areã dominicã ꝑpter paleã, q̃ nũc vẽto ſuperbię percuſſa volat, vltima vẽtilatione ſeparabitur: nolite deſerere: nec domũ magnã ꝑpter vaſa in contumeliã facta refugietis: nec propter malos piſces in litore ſeparãdos, per dirupta retia exibitis. Nec propter hœdos paſtore diuiſore, ad ſiniſtrã ponẽdos, bona vnitatis paſcua relinquetis. Nec ꝑpter cõmixta zizãia vos à tritici ſocietate, cui caput granũ illud mortificatũ, vel multiplicatũ, qui ꝑ mũdũ ſimul vſq; ad meſſem creſcit, nefaria diſcuſsiõe ſeparabitis. Ager enim mũdus, nõ Aphrica. Meſsis finis ſeculi, nõ tẽpus Donati. Hæc ille. AVTH. Hoc nõ pro ſe, ſed pro futuris miniſtris Chriſti per hæreticos reprobãdis in eccleſia dictauit ſpirituſſanctus ꝑ organũ Auguſtini. Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti. Nobis ꝑ minimo eſt, vt ab hęreticis iudicemur: ſed vos fideles Chriſti nolite turbari. Si qđ laudabile in Chriſti miniſtris aduertitis, ei referte, à quo eſt omne bonũ. Si mala putatis, vel auditis à nobis, Chriſti ꝓceptũ eſt, ne ꝑpter mala hominũ deſeratis eius eccleſiã, eius ſponſam. Nec ꝑpter paleas, & culpas, eius areã ſanã fidẽ. Nec ꝑpter piſces hæreticos, diruptis ſacramẽtorũ retibus, animũ auertatis. O bone Ieſu, & ſi mal⁹ ſacerdos fuerit, qđ ſacramẽta, vt abijciãtur, đlinquũt, cũ nõ ſint ei⁹, ſed Chriſti? Quid peccauit corpus Chriſti, ne ſit naturaliter in Euchariſtia, ꝙa ſacerdos eſt cupid⁹? Quid ſacer baptiſm⁹ cõtra Chriſti iuſſũ tãquã ſaluti imptinẽs iudicatur, ꝙa ꝓlatus eſt ſupbus? Quomodo cõueniũt crimina hoĩm ad ſacramẽtorũ excidiũ? Et ſi mille fuerint peccatores, qđ peccauit eccleſia chriſti: vt abiecta fide ei⁹, fœdũ ferat repudiũ? Nihil ꝑficis ſuadẽdo fidelib⁹, ꝙ ſi miniſter Chriſti mal⁹ ſit, Chriſtũ ipſum, & fidẽ ei⁹, & ſacramẽta ei⁹ abijciãt, reſpuãt, & cõtẽnãt: niſi etiã ꝙa ſacerdotes eius multi ſancti, multi pij, multi pudici, ſicut penè in eccleſia Chriſti ſunt in numeri: ideo fideles Chriſtũ teneãt, fidẽ eius ſummè amẽt, ſacramẽta ei⁹ omni cultu, omni veneratione, primis laudibus venerãter attollãt. Et vt ad rẽ ipſam veniamus, quã cõtra cõfeſsionẽ vocalẽ exaſperas, ꝑ tẽtationibus cõfeſſorũ pudet multa ducere: ſed incitat bona fides, vt nõ hæretico taceam⁹ Chriſti ſolertiã ſacerdotũ. Audi, & diſce, ſi pręuales, qđ libro primo Regiſtri. epiſtola. 24. q̃ incipit. Cõſiderãti mihi: & eſt ad quatuor patriarchas, infert *Grego*. Fit plerũq;, vt dũ rectoris anim⁹ aliena tẽtamẽta cõdeſcẽdẽdo cognoſcit, auditis tẽtationib⁹, etiã ipſe pulſetur, ꝙa & hæc eadẽ, per quã populi multitudo diluitur, aqua ꝑculdubiò luteris inquinatur. Nã dũ ſordes diluẽtiũ ſuſcipit, quaſi ſuæ munditiæ ſerenitatẽ perdit. Sed hæc nequaquàm paſtori timenda ſunt: quia Deo ſubtiliter cũcta pẽſante tantò faciliùs

liùs à ſua eripitur, quantò miſericordiùs ex a liena tẽtatione fatigatur. Hæc ille. AVTH. Sic ergo vos, ô fideles Chriſti, oues Chriſti, agni eius, & filij prædeſtinationis, ei⁹ ad regnũ, ſcio, ꝙ vos garritus hæreticus audita domini prouiſione pro miniſtris eius nõ turbat: iã ergo minùs turbare poterit cõtra tã venerabile ſacramẽtũ, quãuis paleę circũpulſent. Sed ora te pro fratrib⁹ veſtris, quos dominus in flagel lo iracũdiæ ſuæ percuſsit, permittẽs eos tenebras exteriores incidere, & laqueũ venãtiũ, ſo
4 cios in errore. Vos† inquã, alloquor Witcleuiſtæ, vos Pragẽſes, ac vbicũq; ſitis Huſsitæ: expergiſcimini à furore deceptiõis hæreticæ. Peccaſtis? Quieſcite. Nolite deinceps cõfidere in verbis mẽdacij, dicẽtiũ. Hęc dicit dominus. Audeo dicere in cõſpectu eius, q ſeculũ iſtũd iudicabit in igne: ꝙ ipſe nõ miſit eos, ſed ſpiritus Antichriſti. Adhuc reuertimini, dũ lux eſt vitæ: veniet nox, cũ operari nõ licet. Alias oues vos habet Chriſt⁹, q̃ nõ eſtis de ouili eius modò, quas oportet in digito ſpirituſſancti Saluatorẽ adducere, vt vocẽ eccleſiæ ſuæ magnæ poſsitis audire: & tũc fiet vnum ouile & vnus Paſtor. Nolite obeſſe vocãti: ſpiritũ noli te extinguere. Quid iuuabit reſpõdere iudici, qui corda ſcrutatur: Mulier hæreſis, quã dediſti mihi in ſociã, dedit mihi de ligno vetito, & comedi? Quaſi ecõtrariò nõ ipſe coarguat, Sed ego vos monui ꝑ apoſto. meũ Paulũ ad Rom. vltimo dicẽtẽ. Rogo vos fratres, vt obſeruetis eos, q diſſenſiões, & offendicula præter doctrinã, quã vos didiciſtis, faciũt, & declinate ab illis. Huiuſmodi enim Chriſto domino noſtro nõ ſeruiũt, ſed ſuo vẽtri, & ꝑ dulces ſermones, & benedictiões ſeducũt corda innocẽtiũ. Ego itẽ vos monui ꝑ Apoſtolũ meũ Petrũ, ꝙ erũt in vobis magiſtri mẽdaces, ſicut ꝓſeudo ꝓphetæ erãt in populo, q introducũt ſectas ꝑditionis: eũ, q emit eos, Deũ negãt: ſuperducẽtes ſibi celerẽ ꝑditionẽ, & multi ſequẽtur eorũ luxuriã, ꝑ quos via, & veritas blaſphematur, & in auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur, quibus iudiciũ olim nõ ceſſat, & perditio nõ dormitat. Hæc apoſtoli prædixerũt: ſi nõ cauti nũc ſitis, veſtræ dãnationis cauſam eligitis. Sed proterui ſunt, & dicũt: Dona nobis talẽ Paulũ, & talẽ Petrũ, & ipſum audimus. Reſpõdet Chriſtus: Nec Paulũ, nec Petrũ, ſed audi eccleſiã. Qui eccleſiam nõ audierit, ſit ſicut ethnicus. Ad iſta ꝙd dicis? ꝙd reſpõdes? Nũq̃d ꝙ pars Witcleff, aut Hus ſit eccleſia, q̃ dũ repebãt in Anglia, latuerant in occulto? De quo Chriſtus ait. In occulto locutus ſum nihil. Et iã vbi ſunt? Nõ mũdũ, ſed vix angulũ mũdi tenẽt. Audite *Auguſt.* de eccleſia diſſerẽtẽ. lib. quarto ď ſymbolo in fine. Per ſanctã eccleſiã. Auguſtin
5 Propterea† huius cõcluſio ſacramẽti, ꝑ ſanctã eccleſiã terminatur, quoniã ſi quis abſq; ea in uẽtus fuerit, alienus erit à numero filiorũ: nec habebit Deũ patrẽ, qui eccleſiã noluit habere matrẽ. Sequitur. Audite hæretici q̃d ſcriptum ſit. Oportet Chriſtũ pati, & reſurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius pœnitẽtiam & remiſsionẽ peccatorũ ꝑ omnes gentes. Omnis mũdus eſt eccleſia. Totũ poſsidet, q̃d à viro ſuo accepit in dotẽ. Quęcũq; cõgregatio cuiuſlibet hæreſis in angulis ſedet. Cõcubina eſt, nõ matrona. O hęreſis Ariana q̃d inſultas? q̃d exufflas? q̃d etiã ad tẽpus multa vſurpas? Iniuriã à te patitur domina ab ancilla. Multas ei ingeris cotumelias. Licèt hęc doleãt, nõ te magnoperè metuit ſpõſa Chriſti ſancta catholica. Cũ enim reſpexerit ille ſpõſus, eijcieris tu vt ancilla cũ filijs tuis, quoniã nõ erũt hęredes filij ancillæ cũ filijs liberæ. Cognoſcatur vna ſancta, & vera regula: cui regnũ Chriſtus tale dedit, ꝙ eã per totũ mũdũ diffundẽs, ab omni macula, & ruga mũdãs, totã pulchrã ſuo aduẽtu præparauit. Hæc ille. AVTH. Eligite vtrũ credibilior ſit vobis Auguſtinus, an Witcleff. Auguſtinus dicit nõ eſſe eccleſiã Chriſti niſi agrũ illũ, de quo Chriſtus dixit, Ager eſt mũdus. Huius eccleſiæ regula fides eſt, quã q̃ nõ habet, peribit. Ariana hæreſis nõ habebat mũdũ, ſed angulũ: cũ tamẽ ad veſtrã comparata, magnũ mundũ tenebat. Veſtra hæreſis extra angulos veſtros nõ agnoſcitur. Fides Chriſti ſecũdũ Paulũ annũtiatur in vniuerſo mũdo. Sed poteſt (inquis) mundus decipi: aut vos cũ mũdo. Sed in libri fine cõtra Petilianum huic cõmuni hæreticorũ obiecto reſpõdet breuiter *Auguſtinus*. Si falli potuimus cum orbe terrarum de hominũ iniquitate: nõ de fidei veritate. Hæc ille. AVTH. Ergo Chriſti fides, pro qua Chriſt⁹ rogauit: nõ ita eſt peritura de mũdo vt putatis, niſi ſeruetur in Witcleff: qa poterit orbis terrarũ falli de hominũ iniquitate plerũq;, nũquàm autẽ de fidei veritate. Aut ſola fidei veritas eſt vobiſcũ, quã tota per orbẽ ignorat eccleſia? & tot ſãcti, quot in orbe ſũt, & veſtrã ignorãt perfidiã, omnes ſunt peccatores, ſceleſti, flagitioſi, & gehennæ pœnis dãnabiles, pauperes ſunt, caſti, pij, mãſueti, iuſti, papæ, põtificibus, patribus, regibus obedientes: proximos ſynceriter diligẽtes, ſolũ eis deeſt, ꝙ Witcleuiſtæ, aut Huſsitæ nõ ſunt, nec eſſe cõſentiũt, nũquid nõ ſunt ex hoc mẽbra eccleſiæ? Donatiſtæ hæretici hoc vos docẽt propter peccata quorũdã nõ ꝓbata, ſed dicta: eccleſiã Auguſtin.

cleſiã Chriſti cõdẽnare per orbẽ, & quoſlibet ſanctos eius. Vnde in libro de hæreſibus. cap. 69. *Augu.* In hæreſim (inquit) ſchiſma verterũt tãquàm eccleſia Chriſti propter crimina Ceciliani, ſeu vera, ſeu (quod magis apparuit iudicibus) falſa de toto terrarũ orbe perierit: vbi futura promiſſa eſt, atq; in Aphricana Donati parte remanſerit, in alijs terrarũ partib⁹ qua ſi cõtagiõe cõmunionis extincta. Hęc ille. AVTHOR. Itẽ hac inſania quid laborare vultis, dicẽtes eccleſiã Chriſti perijſſe de ſeculo, ſi inter Witcleuiſtas nõ ſeruetur? omnes iniuſtos, omnes miſeros, qui vobiſcũ nõ errãt, adiudicãtes, omnes papas, præſules, religioſos, ſacerdotes, reges, & populos in orbe dãnandos, ſi tur pes nõ fuerint Witcleuiſtæ? Elige quod vis ô impia hæreſis. Eccleſia Chriſti per orbẽ terrarũ diffuſa te dãnat hęreticã. Aut ipſa nõ eſt eccleſia, ſed ſola tu es eccleſia, & dãnas orbẽ terrarũ. Aut ipſa eſt vera eccleſia Chriſti, & meritò es dãnata. Quid ſic inſultas ô hæreſis Witcleuiſtica? quid ad tẽpus multa vſurpas? Iniurias multas à te domina patitur. Nõ te magno perè metuit ſponſa Chriſti eccleſia catholica. Maiora, & acriora, quàm potes, ab Arianis ꝑpeſſa eſt in Aſia, à Donatiſtis in Aphrica: & tamẽ cõtriti ſunt, cõſumpti ſunt. Implebitur ꝑphetia Auguſtini de vobis, ſicut de Arianis videtur impleta. Cũ reſpexerit ſpõſus eccleſiæ, Ieſus Chriſt⁹, eijcieris vt ancilla cũ filijs tuis.

Auguſti.

Peroratio, & operis dedicatio.

SVSCIPE ergo ſancte pater, & magne ſacerdos hui⁹ maioris eccleſiæ Ieſu Chriſti oblationẽ, & victimã holocauſti libri hui⁹, quẽ ad oſtiũ tabernaculi teſtimonij Dei, quod apud te primũ patet in terris, victimã pro victoria eccleſię Ieſu Chriſti cõtra Witcleuiſtas, & Huſsitas hæreticos deſtinaui. Quã libri victimã ex bobus, & ouibus de armẽto, ex fortibus ſcilicet ſcripturę textibus, & ſimpliciũ ſanctorũ patrũ dictis ad placãdũ Deũ, pro anima illuſtris principis regis Anglorũ, Hẽrici quinti, offerre diſpoſui. Ego quippe homo ſum tãtũ, & filiorũ benedictionis tuæ verè minim⁹. Et mihi quidẽ licet offerre, ſed in igne probationis adolere nõ licet, vt ſit in odorẽ ſuauiſsimũ domino. Sed tibi, ſũme ſacerdos, poterit cõplacere, vt mãdes filijs Aarõ, filijs domini mei, qui tecũ ſunt in circuitu altaris dominici, detrahere pellẽ hoſtiæ, ne hirtũ quid contra fidẽ Chriſti, aut hiſpidos errorũ, aut nouitatũ pilos oblata cõtineat. Cõcidãt artus rationũ in fruſta: fundãt q; crudũ, & merũ ſanguinẽ catholicæ propoſitionis in plano: vt tãdẽ ſacratiſsimis manibus tuis adoleri mereatur. Si nõ mereatur & abijci, qđ formido. Certè quicquid horũ euenerit, filius tuus ego ſum: & ſub ſacratiſsima correptionis tuæ manu libẽtiùs dãnationis flagra dira ſuſcipiẽs, quàm inter Witcleuiſtas inſipidos aureolas primæ laudis. Sic enim me tibi patri ſancto dabit filiũ ſpe ſancta perẽnẽ: cuius in terris ſpõdes, ac præſtas vicariũ, Ieſus Chriſt⁹. Amẽ.

Henrricus quintus.

¶REGI SECVLORVM IMMORtali, inuiſibili, ſoli Deo honor, & gloria in ſecula ſeculorum, Amen. 1. ad Timotheum. 1.

REGISTRVM.

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn.

¶Omnes ſunt quaterniones.
Index verò per ſe patet.

SALMANTICAE.
Apud Ioannem Mariam da Terra Noua,
& Iacobum Archarium.
M. D. LVII.

BIBLIOTECA PATRIMONIAL Y REGISTRO DE LA PROPIEDAD INTELECTUAL

Diez marauedis.

SELLO QVARTO, DIEZ MARAVEDIS, AÑO DE MIL Y SEISCIENTOS Y OCHENTA Y QVATRO.

Yo Martin Matthe Rozas ss.no del numero y ayuntamiento
destauilla de Magaz y V.o de la uilla de baltanas certifico y doy
fee q. como tal ss.no ante mi parecio Fran.co fernandez guarda del campo
del ganado mayor destauilla, y debaxo de declaracion q. ante mi boluntaria
ante hizo, dixo que el mes de otubre, ~~de aber~~, despues de aber cogido el fruto
las biñas, desta dha uilla, bio que en ellas abia mas de cien cauezas de ganado
uno de diferentes serranos, y que estubieron en dho termino y biñas dos
enteros, y que biniendo a dar abiso, a la Justicia de dha uilla, salieron el Re
dor Ju.o gomez y Fran.co gonzalez q. yban por orden de la Justicia, y que a bien
llegado, los dhos a la salida del lugar se bolbieron, y que bio al serrano
ir con ellos q. era el dueño de dhas reses bacunas, y assi mesmo oyo dezir
Pedro belasco, y al Lic.do palencia, y al Lic.do Campo, dueños de las biñas donde
estaban dhas reses, q. no importaba nada q. apartassen q. assi cassi las abian
comido el ganado obejuno = y assi mesmo declaro q. abia bisto dos dias el ganado
obejuno de Don xptobal Martin Martel de guebara comer la oja de dhas biñas
lo qual declaro y no firmo por no saber y de pedimiento de Don xptobal
Martin Matthel de guebara V.o desta dha uilla, di el pressente en ella a diez
y nueve dias del mes de febrero de mill ss.os y ochenta y quatro años y en
dello lo signe y firmo en mendado de gozeldado = de aber = no balga =

En testimonio de verdad

Martin Matthe Rozas

BIBLIOTECA PÚBLICA - PALENCIA

1.474